erkekçe zf. Erkek gibi, erkek tavır ve halinde, mertçe : Erkekçe davrandı. [Bravement, virilement, courageusement — Bravely, manly]

erkekçil s. Erkeğe düşkün.

erkek demir b. i. Tek. Sert demir.

erkekli s. Kocası ya da onu koruyacak bir erkeği bulunan kadın.

erkeklik i. ★ 1. Erkek olan insan ya da hayvanın hal ve sıfatı. ★ 2. Erkekçe hareket, mertlik. [Bravoure — Bravery] ★ 3. Erkek olma bakımından fizyolojik görevini yerine getirme gücü, evlât yetiştirecek yaşta ve halde bulunuş. [Virilité — Virility]

erkekli kadınlı (erkekli dişili) b. s. İki cinsi bir arada bulunan : Erkekli kadınlı bir kalabalık.

erkeklik hormonu Hek. Erkeklik bezlerinin salgıladığı ve doğrudan doğruya kana karışan, cinsel duyguları arttırıcı, cinsel erkeklik belirtilerini sağlayan hormon ; fizyolojik kimya adıyla testosteron. Erinlikte sesin kalınlaşmasını, yüz kıllarının çıkmasını, kas ve yağ dokularının, vücut kıllanmasının başkalaşmasını, prostat ve sperma kesesinin çalışmasını sağlar.

erkeklik organı b. i. Anat. Erkek cinsel temas ve üreme organları ; penis ve erkeklik bezleri. [Organe mâle — Male organs]

erkek organ b. i. Biyo. Çiçekte taç yapraklarından sonra gelen organ. Bir erkek organ, bir ipçik (flament) ile şişkince bir başçık (antera) dan ibarettir. Başçık teka denilen iki parçadan, her teka da ikişer keseden yapılmıştır. [Etamine — Stamen]

erkeksi Hek. Kız çocuklarda ve erişkin kadınlarda, erkeklere özel belirti ve davranışlar ; bazı hormon dengesizliklerinin, beyin hastalıklarının sonucu olabildiği gibi, eğitim yanlışlıkları yüzünden belirmiş kişilik gelişmesi aksaklığı da olabilir. [Femme masculin — Masculine female]

erken zf. ★ 1. Vakit geçmeden (er iken). Geç karşıtı : Sabahları erken kalkarım. [De bonne heure, tôt — Early] ★ 2. Alışılandan önce, her zamankinden ya da başkalarından önce : Erken davranan kazanır. Bugün erken geldiniz. [Le plus tôt — Rather early]

erken bunama b. i. Psi. «Şizofreni» denen zihin bozukluğu tiplerinden, otuz yaşından genç olanlarda rastlanan bir hastalık. Bak. bunama. [Démence précoce — Pre - mature senility]

erkence zf. ★ 1. Erken olarak. ★ 2. Oldukça erken.

erkenci s. Erken davranan. [Matineux — Early]

erketeci s. i. Külb. Geleni haber vermek işini gören gözcü.

Erkilet Kayseri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 14 985, merkezinin nüfusu 3 170'dir.

erkin s. Fel. ★ 1. Başkasının baskısı ve yasağı altında olmıyan. esk. Serbest. [Indépendant — Independent] ★ 2. Başkasının kölesi olmıyan. esk. Hür. [Libre — Free]

erkincilik i. Bak. liberalizm.

Erkinis Bak. Demirkent.

Erkin, Ulvi Cemal (Doğ. 1906) Besteci, piyanist ve orkestra yöneticisi. İstanbul'da doğan, küçük yaşta piyanoya başlayan sanatçı, müzik öğrenimine Bonn ve Paris'de devam etti. Türk halk müziğini batı tekniğiyle işleyen besteleri arasında en ünlüsü «Köçekçe Rapsodisi» dir. Ayrıca keman ve piyano konçertoları, kentet ve kuartetleri vardır.

Erk, Ludwig - Christian (1807-1883) Halk şarkılarıyla ünlü bir Alman bestecisi.

Erkmen, Fatin (Hoca) (1877-1955) Astronomi bilgini. Akseki'de doğdu. Hem medrese öğrenimi yapmış hem de liseye devam ederek oradan İstanbul Fen Fakültesi'ne geçmiştir. 1904'de matematik bölümünü bitirdikten sonra o zamanki Yüksek Öğretmen ve Halkalı Yüksek Ziraat okullarında öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde astronomi ve matematik profesörü olmuş ve İstanbul rasathanesini kurmuştur. Uzun süre Kandilli rasathanesinin müdürlüğünü yaptıktan sonra emekliye ayrılmış ve 7. Büyük Millet Meclisi'ne Konya'dan milletvekili seçilmiştir.

Erksan, Metin (Doğ. 1929) Sinema adamı, rejisörü. Çanakkale'de doğdu, sanat tarihi öğrenimi yaptı. Bir süre gazete ve dergilerde sinema yazıları yazdıktan sonra, 1952'de «Aşık Veysel'in Hayatı» adlı filimle rejisörlüğe başladı. Lütfü Akad'la birlikte çağdaş Türk sinemasının önemli rejisörlerinden biri olan Erksan, 1959 Gazeteciler Filim Festivali'nde «Dokuz Dağın Efesi» filmiyle jüri özel ödülünü, 1964 Berlin Filim Festivali'nde de «Susuz Yaz» ile en iyi filime verilen «Altın Ayı» yı kazandı. 1961'de çevirdiği «Yılanların Öcü» toplumda geniş yankılar uyandırdı.

Erlander, Tage Fritiof (Doğ. 1901) İsveçli devlet adamı. İsveç Ansiklopedisi'nin çıkarılmasında çalıştı. 1933'de milletvekili seçildi. 1944-1945 yıllarında sosyal işler bakanıydı. 1946'dan beri başbakandır.

Erlangen (Batı Almanya) Güneyde, Bavyera'da 68 500 nüfuslu bir şehir. Ekonomik varlığında dokuma ve bira fabrikaları başlıca yeri tutar. Fakat bu küçük şehir, ününü daha çok müzik aletleri yapımına, üniversitesine, canlı kültür hayatına ve her yıl tekrarlanan tiyatro şenliklerine borçludur.

erlik i. Er olma hali, erkeklik, yiğitlik. [Bravoure, virilité — Manliness, bravery]

ermek ★ 1. f. Yetişmek, yetişip dokunmak: Eli rafa, başı tavana ermek [Atteindre — To reach] ★ 2. İyilik anlatan şeylere kavuşmak, erişmek. esk. Nail, mazhar olmak: Meramıma erdim. [Parvenir, arriver — To attain] ★ 3. Olgunlaşmak. esk. Kemal bulmak: Şeftaliler erdi, ekinler ermeden biçilmez. [Mûrir — To ripen, mature] ★ 4. Erginlik çağına (reşitlik yaşına) gelmek: O, henüz ermemiş bir çocuktur. [Devenir majeur — To become major] ★ 5. (Kendini Tanrı yoluna vermiş kimseler hakkında) velilik mertebesine ulaşmak: Erenlerden biri.

Eros

Ermelik Bak. Doğanbeyli.

Ermenek Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 219 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 161, merkezinin nüfusu 8 059'dur. Göksu vadisinde bulunan ilçe toprakları kalkerli ve genellikle verimsizdir. Tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba, bağlık ve bahçeliktir. Hayvan ürünleri için önemli bir pazardır. İlkçağ'da kurulmuştur. O zamanki adı Germanipolis'di. İl merkezine 234 km. uzaklıktadır.

Ermeniler Çoğu Rusya'da olmak üzere birçok ülkede azınlık olarak yaşayan bir milletin adı. Ermeniler çoğunlukla Güney Kafkasya'da yaşamakla beraber, Kafkas ırklarından değil Ari Hint - Avrupa ırkından gelmedirler. Ortaçağ'da biri bugünkü Ermenistan'ın bulunduğu bölgede diğeri Kilikya'da olmak üzere iki Ermeni Krallığı vardı. Birincisini 1080'de Selçuklar, ikincisini XIII. yüzyılda Memluk Türkleri ortadan kaldırmıştır. Selçuklular tarafından bir Türk ülkesi haline getirilen Ermenistan sonraları Osmanlılar ile İran'lılar arasında uzun çarpışmalara sahne oldu. Bir süre Osmanlılar tarafından yönetilen ülke, daha çok İran'a bağlı kaldı. Son devirlerde İran'a bağlı bir Türk hanlığı iken Rusya'ya geçti. XIX. yüzyıla kadar Türkler'e davranışları iyi olan Ermeniler, Rus ve İngilizler'in kışkırtmalarıyla Türkiye'ye baş kaldırdılar. Doğu Anadolu'da azınlık oldukları yerlerde isyana, eşkiyalık ve katliama başladılar. Geniş dış yardımla desteklenen Ermeni çete ve cemiyetlerinin bu davranışı Ermeni halkına da pek çok zarar verdi. I. Dünya Savaşı sonunda bir kısmı hükümet tarafından Arap ülkelerine sürüldü. Kurtuluş Savaşı'ndaki ayaklanmalarını ise Kâzım Karabekir Paşa bastırdı. Bugünkü sınırımız çizildi. Ermeniler toplu halde, Ermenistan'a, Avrupa'ya, Amerika'ya göç ettiler. Bir kısmı azınlık olarak hâlâ Türkiye'de yaşamaktadır.

erozyon

Ermenistan Sovyetler Birliği'nin 15 sovyet sosyalist cumhuriyetinden biri. Kafkasya'nın güneyinde, Türkiye sınırında bulunan bu ülkenin yüzölçümü 29 645 km², nüfusu 2 072 000, başkenti Erivan, ikinci önemli şehri Leninakan'dır. Ermenistan genellikle dağlık bir ülkedir. Yaylalarda ve dağ yamaçlarında hayvan yetiştirilir. En yüksek engebe, Alagöz dağıdır (4095 m.). Batıda Aras nehrine, doğuda Kura nehrine karışan birçok akarsular boyunca uzanan düzlüklerde tahıl, pirinç, tütün, pamuk gibi sıcak iklim bitkileri ile sebze ve meyva yetiştirilir.

er meydanı b. i. Güreş meydanı.

ermin Fr. i. «Kakım» ve «as» da denen, küçük dört ayaklı hayvanın postundan yapılma değerli kürk.

Ermitaj II. Katerina'nın (Çariçeliği 1762 - 1796) emriyle, Rusya'nın o zamanki başkenti Sen - Petersburg'da yapılan ünlü saray. Günümüzde bu saray bir resim müzesi olarak kullanılmaktadır; Avrupa resim sanatının dikkate değer örneklerinden pek çoğu buradadır.

Ermiya (Jeremie) İsrailoğulları peygamberlerinin en tanınmışlarından. Tevrat'a göre Kudüs halkına, kötü tutumlarına devam ederlerse büyük belâlara uğrayacaklarını önceden haber vermiş, bu yüzden de tutuklanmıştır.

Ermler, Frédéric (Doğ. 1898) Ünlü Sovyet rejisörü. Letonya'da doğdu. Gerçekçi ve devrimci bir sinema anlayışıyla, 1924'de sinemacılığa başladı. 1961'den sonra televizyonda çalıştı. Başlıca filimleri: «Katka» (1926), «Fırtına Çocukları» (1926), Yutkeviç'le birlikte «Karşı Plan» (1932), «Büyük Yurttaş»: İki bölüm (1938-1939), «Dönüm Noktası» (1946).

Ernst, Max (Doğ. 1891) Alman asıllı Fransız ressamı. Köln yakınında Brühl'de doğdu. 1922'de Paris'e yerleşen Ernst, dada ve gerçeküstücü hareketlerine katıldı. II. Dünya Savaşı'nda New York'a gitti. Sanatçının kendine özgü şiirsel bir dünyası vardır. Tablolarında yarattığı bilinmeyen dünyalar düşten ve imgelemden doğar. Çağdaş bazı ressamları etkileyen Ernst'in değerli heykelleri de vardır.

eroin i. Yun. Afyondan çıkarılan uyuşturucu bir madde.

Eros Mit. Yunan mitolojisinde aşk tanrısı. Eros kanatlı ya da kanatsız olarak çocuk biçiminde gösterilir. Birçok efsanelerde ortaya çıkar. Bunlardan biri de Psikhe efsanesidir.

erosçu s. Roman, hikâye, heykel gibi sanat eserlerinde aşk ve cinsel münasebet konularına önemle yer veren. [Erotiste — Eroticist]

erosçuluk i. Cinsel aşk ve zevklere düşkünlük. Bu deyim maddi aşkı anlatır. Birçok edebiyat eserlerinde örneklerine rastlanır. Her ne kadar en saf halinde erotizm, estetik bir heyecanın anlatımı ise de, çok kere çapkınlık şeklinde yozlaşabilir; en bayağı içgüdüleri uyararak hayasızlık, açık saçıklık, müstehcen yazı ve resim merakı haline gelebilir. Erotizm, en eski çağlardan beri şiirlere, tablolara, çağımızda da çeşitli roman ve tiyatro eserlerine ilham kaynağı olmuştur.

erotomani Hek. Cinsel taşkınlıklara ve aşı-

rılıklara düşkün olma ile belirlenen kişilik yapısı özelliği. Bir çeşit ruh ve akıl dengesizliği belirtisidir.

Erozan Bak. Celal Sahir.

erozyon Fr. i. Toprağın su ve rüzgâr gibi doğa kuvvetlerinin etkisiyle kayması; bulunduğu yerden başka tarafa götürülmesi.

erselik i. Biyo. Kendinde hem erkek, hem dişi cinslik organları bulunma hali. esk. Hünsalık. [Hermaphrodisme — Hermaphroditism]

Ersh, Johann Samuel (1766-1828) Alman bilgin ve biyografyacısı. Arkadaşı Gruber ile birlikte büyük bir ansiklopedi hazırlamıştır. Bu iki kişinin ölümünden sonra, başkaları ansiklopediyi 1890'da 167 cilt olarak tamamlamışlardır.

Ersis Bak. Kılıçkaya.

ersiz s. Kocasız, dul (kadın).

Ersoy, Ali Ulvi (Doğ. 1924) Karikatürcü. İstanbul'da doğdu. Balıkesir Öğretmen Okulu'na ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne gitti. 1940'dan sonra çeşitli dergilere karikatürler çizdi, 1950'de Cumhuriyet gazetesine girdi.

Ersoy, Mehmet Akif (1873-1936) Şair. İstanbul'da doğdu. Arapça, Farsça, daha sonra Fransızca öğrendi. Çok sıkı bir din terbiyesi aldı. Yüksek öğrenimini Halkalı Baytar Mektebi'nde yaptı. Rumeli, Arnavutluk ve Arabistan'da bulundu. 1908'den sonra Sırât'ı-Müstakim ve Sebil'ür Reşat adlı dergilerde şiirler ve din üzerine yazılar yazdı. I. Dünya Savaşı sonunda Almanya'ya gitti. «Safahat V» ve «Hatıralar»ı bu ara yazdı. Savaştan yenik çıkmamız üzerine inandığı İslâm birliği fikrinin gerçekleşemeyeceğini anladı. Kurtuluş Savaşı'nı destekledi. Ankara'ya gitti (1920). 1. Millet Meclisi'nde Burdur milletvekili oldu, İstiklâl Marşı'nı yazdı (1921). Müslümanlığa, Türklüğün büyüklüğü ölçüsünde inanmış olan şair, Türkiye Cumhuriyeti'nin lâiklik sistemini haklı bulmakla beraber, düşünce ve inanışlarının devrimlerle çatışmağa başladığını anladı ve 1925'de Mısır'a gitti. Câmi-ül Mısrıyye Darülfunun'unda Türk Edebiyatı okuttu. 1935'de hastalandı, yurda döndü; 1936'da öldü. Şiirlerinde aruzu büyük ustalıkla kullanan Âkif, toplum sorunlarına eğilmiş idealist şairlerimizdendir. Şiirleri, ilhamını ya gerçek hayat sahnelerinden alan lirik - epik, ya da ahlâk, din ve vatan konuları üzerine öğüt, hitabe, vâız karakteri taşıyan, lirik - didaktik şiirler olmak üzere iki ana grupta toplanır. Âkif ilk çıkarttığı kitabına verdiği «Safahat» adını sonradan genel ad yaparak bütün şiirlerini «Safahat» adlı yedi ciltte topladı. «Safahat» (1912), «Hakkın Sesleri» (1913), «Gölgeler» (1933), ölümünden sonra Safahat'ın yedi cildi bir arada basıldı. Hakkında otuza yakın kitap yayınlanmıştır.

ersatz Alm. i. Bulunması güç ya da hiç bulunmayan bir maddenin yerine, tekniğin yardımı ile yapılan benzerine verilen ad.

erte i. Bir sonraki gün, arttan gelen zaman: Bayram ertesi, cuma ertesi (cumartesi), harb ertesi, ertesi yıl. [Lendemain, le suivant — Next, following, ensuing]

ertelemek f. ★ 1. Erteye, sonraya kalmak: Yemek ertelerse bayatlaşır. ★ 2. Başka zamana bırakmak. esk. Tehir, tâlik etmek. [Ajourner, remettre, différer — To postpone, defer, suspend]

ertesi gün b. i. Bir gün sonra. [Le lendemain — Day after, morrow]

ertik i. Bir kimsenin üzerinde çalıştığı ve bağlı olduğu iş ya da düşünüş alanı, meslek.

Ertuğrul Balıkesir'in merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 6 194, merkezinin nüfusu 456'dır.

Ertuğrul Bey (Gazi) (Yaklaşık olarak 1198-1288) Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Bey'in babası. Kayıhan adlı Türk oymağının başkanı. Kaya Alp oğlu Süleyman Şah'ın oğullarındandır. Süleyman Şah, Horasan'daki yurdunu, Cengiz oğullarının hücumu yüzünden bırakmış ve 50 000 kişilik oymağı halkı ile 1223 yılına doğru Erzincan tarafına göçerek Ahlat'a yerleşmiş. 7 yıl kadar sonra Horasan'a dönmek üzere yola çıkmış, Halep yakınlarında Fırat'ı geçerken boğulmuş, bunun üzerine aşiret birkaç kola ayrılarak bir kısmı Suriye'de kalmıştır. Süleyman şahın oğullarından Sungur Tekin ile Gündoğdu, aşiretin büyük bir kısmını alarak Horasan yolunu tutmuştur. Ertuğrul Bey'le kardeşi Dündar Bey de 400 çadır kadar tutan aşiretleriyle Anadolu'ya doğru gelmişler. Bir söylentiye göre Moğollar'a karşı savaşan Selçuk Sultanı'nın ordusuna yardım ederek zafer kazanmasına sebebolmuşlar ve bu hizmete karşı kendilerine verilen Domaniç ve Ermeni dağlarını yazlık, Söğüt yakınındaki ovayı da kışlık yaparak oralara yerleşmişlerdir. Başka bir söylentiye göre de Ertuğrul, oğullarından Saruyatı Savcı Bey'i Selçuk Sultanı Alâettin'e göndererek yer istemiş, o da Karacadağ'ı vermiştir. Ertuğrul bundan sonra, Bizanslılar'la harbe girişmiş, Karahisar'ı ve Bilecik'i almıştır. Biraralık Tatarlar'a karşı başarı sağlamıştır. Ertuğrul Bey Söğüt'de yaşı doksanı geçkin olduğu halde ölmüştür ve orada gömülüdür. Osman, Saruyatı Savcı ve Gündüz Alp adlı üç oğlu olmuştur.

Ertuğrul Çelebi (Ölm. 1400) IV. Osmanlı hükümdarı Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından olup Sıvas'ı Timur'a karşı savunmuş ve onun tarafından öldürülmüştür. Yıldırım'ın Bursa kırlarında dolaşırken kaval çalan bir çobana rastlayarak: «Çal çoban çal, ne Ertuğrul gibi bir oğlun öldü, ne Sivas gibi bir kalen alındı!» diye ağladığı bir tarih fıkrası halinde söylenir. Bununla beraber Ertuğrul Çelebi'nin da-

Mehmet Akif Ersoy

Erzincan'ın Girlevik şelâlesi

Muhsin Ertuğrul

ha önce öldüğü de söylenir. Bursa'da kendi adını taşıyan caminin yanında gömülüdür.

Ertuğrul Faciası 1890 yılı 18 eylül gecesi Yokohama'dan Koba'ya giden Ertuğrul adlı savaş gemimiz şiddetli fırtına yüzünden Kaşinozaki feneri dolaylarındaki kayalara çarparak parçalanmış, 525 Türk gemicisi boğulmuş, ancak 69 kişi yüzerek kurtulmuştur. Ertuğrul eskimiş bir gemiydi; bu sefere II. Abdülhamit'in israrı ile ve Japonya'da saltanat ve hilafetin propagandasını yapması amacıyla çıkarılmıştı. Bu kaza, gemi Japonya'da 3 ay kaldıktan sonra dönerken olmuştur.

Ertuğrul, İsmail Fennî (1855-1946) Yazar ve çevirici. Felsefeye ait eserleri ve çevirileriyle tanınmıştır. Tırnova'da doğdu. Orada Mithat Paşa'nın açtırdığı rüştiyede okumuş, biraz da cami derslerine devam etmiş, sonra İstanbul'da dil mektebinde Avrupa dilleri öğrenmişti. Divanı Muhasebat mümeyyizliğinde ve azalığında bulunmuş, dahiliye mühasebeciliğinden 1909'da emekliye ayrılmıştı. İstanbul'da öldü. «Lûgatçei Felsefe» adıyla meydana getirdiği 935 sayfalık önemli bir eseri, çeşitli çevirileri, din meselelerine ait yazıları, şiirleri ve besteleri vardır.

Ertuğrul, Muhsin (Doğ. 1892) Tiyatrocu. İstanbul'da doğmuştur. İkinci Meşrutiyet'ten sonra başlayan tiyatro hareketi içinde yer aldı. Burhanettin (Tepsi) topluluğuna girdi (1909). Daha sonra Şark Dram Kumpanyası'nda çalıştı. Paris'e gitti. Dönüp bazı topluluklarda oynadıktan sonra tekrar Paris'e gitti. 1914 yılında döndüğü sıralarda kurulmaya başlanan Darülbedayi'ye öğretmen yardımcısı olarak girdi. I. Dünya Savaşı'nın çıkması yüzünden André Antoin Fransa'ya dönünce, bir konservatuar olarak tasarlanan Darülbedayi tiyatro halini aldı. Muhsin Ertuğrul da bu kadroda oyuncu olarak çalıştı. Tiyatronun yönetim kuruluyla aralarında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı, tiyatrodan çıkarıldı. Almanya'ya gitti. Orada filim çalışmalarını izledi. 1918 yılında tekrar Darülbedayi'ye döndü. Tüzüğe aykırı olarak dışarıda başka tiyatrolarda çalıştığı için tekrar çıkarıldı; tekrar Almanya'ya gitti. 1921 yılında yeniden tam bir tiyatro haline getirilen Darülbedayi'ye girdi. Yönetici oyuncu çatışmaları sonunda gene çıkarıldı. 1928 yılında Darülbedayi'ye bu kez rejisör olarak girdi. 1947'de Ankara'ya gitti. Devlet Tiyatrosu genel müdürü oldu. 1951 yılında bu görevden uzaklaştırıldı. İstanbul'da Küçük Sahne'yi kurdu. 1954'de yeniden Devlet Tiyatroları genel müdürü oldu. 1959'da ayrıldı. İstanbul Şehir Tiyatroları'na baş rejisör oldu. İstanbul Belediyesi meclisinin sanat işlerine karışması yüzünden bu görevinden de uzaklaştırıldı. Türk tiyatrosunun bütün dönemlerini yaşamış, bütün atılımlarına katılmıştır. Bu bakımdan Türk tiyatrosunun kurucularından biri sayılır. Birçok oyun çevirmiş, takma adlarla tiyatro yazıları yazmıştır. Tiyatro çalışmalarının yanı sıra Türk sinemasının da uzun yıllar «tek adam»ı olarak kalmıştır. 1922'de Türkiye'ye döndükten sonra filim rejisörlüğüne de başlamış, 1925-1927 yıllarında Rusya'da Sovyet stüdyolarında çalışmış ve Rusya'da «ilk epik film»ler arasında sayılan «Spartaküs»ü çevirmiştir. Türkiye'de 1931'de ilk sesli Türk filmi olan «İstanbul Sokaklarında»yı, 1953'de ise ilk renkli filim olan «Halıcı Kız»ı yaptı.

Ertuğrul, Neyyire (1903-1943) Tiyatro oyuncusu. İstanbul'da doğdu. Öğretmen okulunu bitirdi. Muhsin Ertuğrul ile evlendi. Birçok oyunda rol aldı. Aynı zamanda uzun yıllar yabancı kadın oyuncularla yetinmek zorunda kalan Türk sinemasının da ilk kadın oyuncularındandır. Başlıca filimleri: «Ateşten Gömlek», «Kız Kulesi Faciası» (1923), «Ankara Postası» (1928) dır.

Eruh Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 765 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 992, merkezinin nüfusu 3 285'dir. İlçe toprakları genellikle dağlıktır. En önemli yükseklik Berçaç dağıdır (2 300 m.). Dicle'nin kollarından Zorovan'ın suladığı ilçede hayvancılık ve tarım yapılır. Kasaba, Siirt — Şırnak yolu üzerindedir. Ev dokumacılığı yapılır. İl merkezine 57 km. lik bir yolla bağlıdır.

ervah Ar. ç. i. Ruhlar.

erzak Ar. i. Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı. [Provision, provende, vivres — Provisions, durable food]

erzan Far. s. ★ 1. Ucuz. ★ 2. Lâyık, uygun, şayan.

erzel Ar. s. Çok rezil, pek rezil.

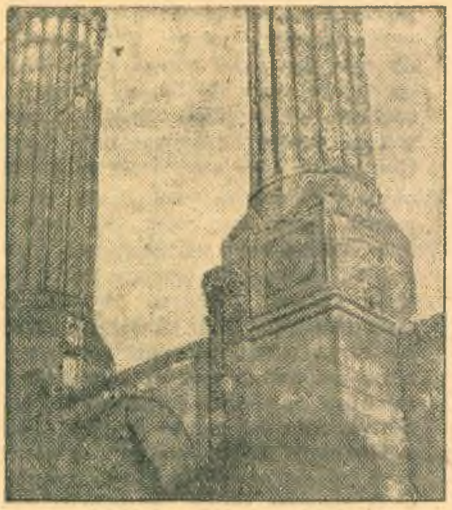
Erzgebirge (ya da Krusne Hory) Çekoslovakya ile Doğu Almanya arasında uzanan ve adı «Maden Dağları» anlamına gelen sıradağ. Ortalama yüksekliği 800 m. ye, en yüksek tepesi 1 244 m. ye ulaşan bu dağlarda eski zamanlardan beri zengin maden yatakları işletilmiştir.

Erzin Bak. Yeşilkent.

Erzincan Doğu Anadolu'nun yukarı havzasındaki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 11 933 km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 258 784, merkezinin nüfusu 57 475'dir. Merkez ilçesinden başka, Çayırlı, İliç, Kemah, Kemaliye, Refahiye ve Tercan ilçeleri vardır. İl toprakları, iki sıra halinde yüksek dağlar ve bunların arasındaki ova ve yaylalardan ibarettir. En önemli yükseklikler Munzur (3 188 m.) ve Mercan dağlarıdır (3 449 m.). Fırat'ın kollarından Karasu' nun suladığı il topraklarında tahıl, baklagiller, pancar ekilir. Hayvancılık yapılır. Şehir, yüksek dağlarla çevrili bir ovanın ortasındadır. 1939'daki önemli bir depremden sonra büyük bir kısmı yeniden kurulmuştur. İplik ve şeker fabrikaları vardır. İlkçağ'da kurulmuştur. Ortaçağ'da önemli bir şehirdi. İran, Roma, Bizans, Arap ve Selçuk istilâları gördükten sonra Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlılar'a katılmıştır. 1916'da Ruslar tarafından işgal edildiyse de 1918 şubatında kurtarıldı. Sivas — Erzurum demiryolu üzerindedir. Ayrıca karayoluyla yakındaki önemli merkezlere bağlı olduğu gibi hava ulaştırması da vardır.

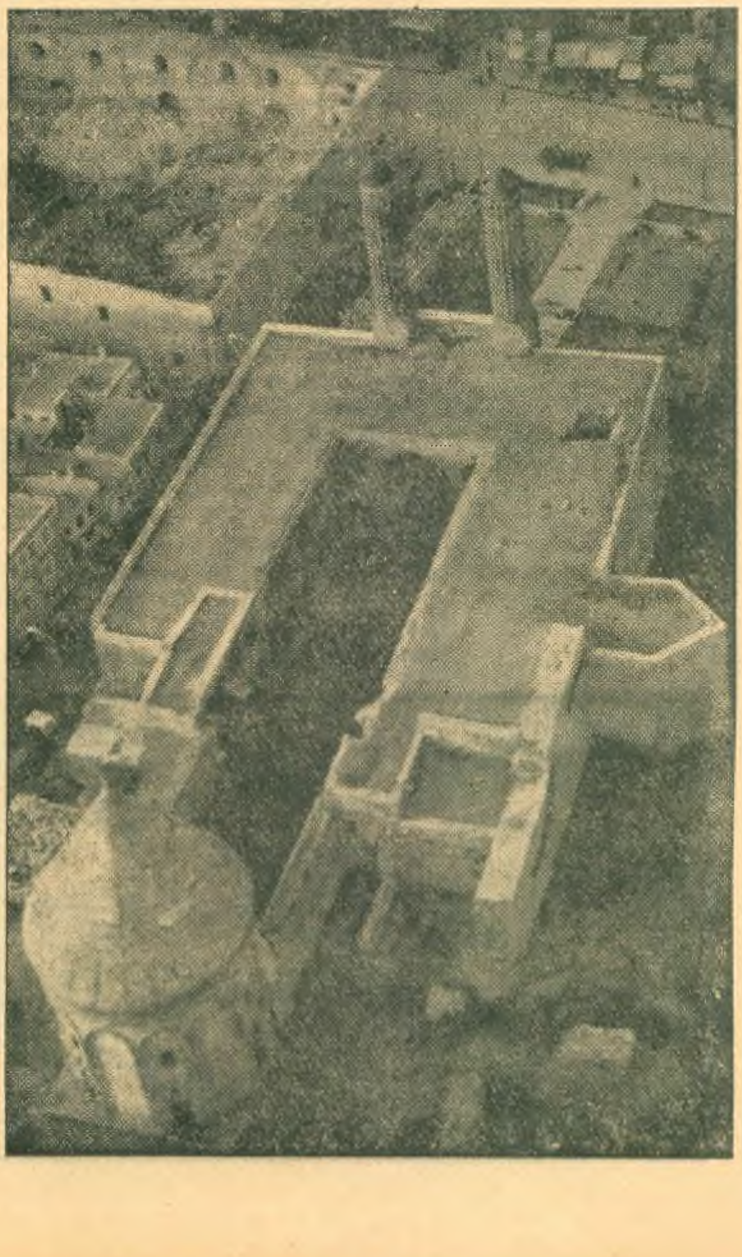
Erzin, Yusuf Ziya (Doğ. 1889) Yönetici. Adana'da doğdu. Mercan idadisinde okudu; Mülkiye ve Hukuk fakültelerini bitirdi. Maliye'de, İstanbul maliyet memurluğunda, Danıştay'da çalıştı. Uzun yıllar İktisat ve Ticaret bakanlığı, İstanbul ve Ankara Ticaret genel müdürlükleri yaptı. İtibarı Millî Bankası Ankara müdürü, sonra Ziraat Bankası İdare Meclisi Reisi oldu. Bu göreve çeşitli zamanlarda üç defa getirildi ve buradan emekliye ayrıldı. Arada İktisadi Murakabe Reisliği, Tekel Genel Müdürlüğü, T.C. Emekli Sandığı ve Denizcilik Bankası Genel Müdürlüğü yaptı.

Erzurum Doğu Anadolu'daki en önemli ilimiz ve merkezi olan şehrin adı. Yüzölçümü 24 768 km² olan ilin, ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 627 934, merkezinin nüfusu 152 716'dır. Merkez ilçesinden başka, Aşkale, Çat, Hınıs, Horasan, İspir, Karayazı, Narman, Oltu, Olur, Pasinler, Şenkaya, Tekman ve Tortum ilçeleri vardır. İl toprakları genellikle dağlıktır. En önemli yükseklikler Palandöken (3 124 m.) ve Kargapazarı dağlarıdır (3 283 m.). İklimin çok sert, kışların çok soğuk ve uzun olması yüzünden büyük çapta tarım yapılamaz. Fırat'ın kolu olan Karasu ile Tortum ve Oltu suları il topraklarını sular. Hayvancılık ve hayvan ürünleri önemlidir. Şehirde bir de şeker fabrikası vardır. Şehir, Palandöken dağının eteğindedir. Geniş cadde ve meydanları, hastahanesi ve Atatürk Üniversitesi'yle doğunun en önemli şehridir. M.S. 422'de Romalılar tarafından kurulmuştur. O zamanki adı Teodosiopolis'di. Kafkasya ve İran'dan gelen yolların üzerinde olması sebebiyle çeşitli istilâlar görmüştür.

ERZURUM'DAKI ÇİFTE MİNARENIN ÜSTTEN VE KARŞIDAN GÖRÜNÜŞÜ :

Çifte Minare 1253 yılında Alâettin Keykubat'ın kızı Hüdavend Hatun tarafından yaptırılmıştır. Minareleri 26 m. yüksekliktedir. Bugün müze olarak kullanılmakta olan Çifte Minare Erzurum şehrinin çok değerli eserlerinden biridir.

1514'de Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı ülkelerine katıldı. 1877 ve 1917'de iki defa Rus işgali altında kaldı. Ruslar çekildikten sonra da Ermeni çeteleri tarafından tahrib edildi. Demir ve karayoluyla önemli merkezlere bağlı olduğu gibi, ayrıca hava ulaştırması da vardır.

Erzurum Kongresi Kurtuluş Savaşı başlangıcında, yurdu kurtarmak için, doğu illeri temsilcilerinin katılmalarıyla toplanan ilk kurultay. 23 temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi, Mustafa Kemal'i başkanlığa seçti. Kongrenin toplantısı 14 gün sürdü ve ulusal kurtuluş yolunda çok önemli kararlar alındı. Bu kararlardan başlıcaları şunlardı: 1° Vatan bir bütündür, bölünemez. 2° Ulus, yabancı orduların ülkeyi işgaline vargücüyle karşı koyacaktır. 3° Gereğinde İstanbul'da'ki hükümet yerine Anadolu'da geçici bir hükümet kurulacaktır. 4° Siyasal egemenliğimizi köstekleyen batılılara verilmiş imtiyazlar tanınmayacaktır. 5° Ülke herhangi bir devletin korunması altına girmeyi kabul etmeyecektir. 6° En kısa süre içinde, yabancı etkilerden uzak ulusal bir millet meclisi seçilip toplanacaktır. Erzurum Kongresi alınan kararları uygulamak üzere bir de Temsil Heyeti seçip başkanlığına Mustafa Kemal Paşa'yı getirdikten sonra dağıldı.

es i. Müz. Notada duraklama zamanı ve bunu gösteren işaretin adı.

es. i. Bak. bilinç.

esafil Ar. ç. i. Alçak, esfel olanlar.

esame i. Tar. Yeniçerilikte, defterde kayıtlı olan künye ve yeniçerilerin kayıtlı oldukları kütük (künye defteri).

esameli s. ★ 1. Adı kütükte kayıtlı (yeniçeri). ★ 2. mec. Adı sayılır edepsizlerden, şirretlikte ün salmış, sabıkalı.

esamesi okunmaz b. s. Önemsiz, değersiz.

esami Ar. ç. i. Adlar.

esami defteri b. i. Bir kurumda adların yazılı olduğu defter. [Catalogue des noms — Name - list]

esans Fr. i. Kim. Bitkilerden çeşitli yollarla elde edilen ya da kimyasal olarak yapılan güzel kokulu ve uçucu sıvı.

esaret Ar. i. ★ 1. Kölelik, kulluk, boyunduruk, bir sahibin, efendinin malı olma. esk. Memlûkiyet: Esaretin kaldırılması için birçok savaş yapıldı. [Esclavage — Slavery] ★ 2. Tutsaklık, savaşta tutulanın, esir olanın hali: Savaşın sonuna kadar esarette kaldı. [Captivité — Captivity] ★ 3. Huk. Bir kimsenin başka bir kişinin hükmü altına girişi, kişinin hak sahibi olmaktan çıkarak, bir eşya gibi hak konusu olması hali. Kölelik. 1956 yılında Cenevre'de imzalanan ve 1964 yılında bizim de kabul ettiğimiz bir anlaşma, köleliği, beslemeliği, başlık usulünü esaret olarak kabul etmekte ve yasaklamaktadır. Esareti yasaklayan başka birçok uluslararası anlaşmalar daha vardır. [Esclavage — Slavery]

esas Ar. i. ★ 1. Temel. esk. Bünyad. [Fondement — Foundation, base] ★ 2. Gerçek, doğruluk, bir iş ya da sözde doğru şekil: O işin esası öyle değil. [Principe, vérité — Foundation, truth] ★ 3. s. Başlıca, ana, temel: Esas fikir. [Fondamental, principal — Fundamantal, basic] ★ 4. Kim. Bir asitle birleşerek tuz ve su meydana getiren bileşik madde. Baz. [Base — Base]

esasen Ar. zf. ★ 1. Aslından, temelinden, kökünden: Dava esasen çürüktür. [Fondamentalement, principalement, en principe — Fundamentally, in principle] ★ 2. Zaten, önceden, daha olmadan: İşin böyle olacağını esasen biliyordum. [Déja — As a matter of fact]

esaslandırmak f. ★ 1. Temelini atmak, bir temel üzerine kurmak. esk. Tesis etmek. [Fonder, établir les fondements — To found, lay the foundation of] ★ 2. Gerçek haline getirmek, varlık vermek. [Assurer, vérifier, donner corps — To establish, verify] ★ 3. Bir şeyin aslını, temelini kararlaştırmak: İşi esaslandıralım, teferruata sonra geçeriz. [Accepter ou adopter en principe — To establish the fundamentals of]

esaslı s. ★ 1. İşin temeline, aslına ait olan; teferruat ya da geçici olmayan: Esaslı bir çare, esaslı bir tamir. [Fondamental principal — Essential, substancial] ★ 2. Sağlam, dayanıklı. esk. Muhkem: Esaslı bir bina. [Solide, fort, raffermi — Sound, firm, strong] ★ 3. Doğru, emin, muhakkak: Esaslı bir haber. [Vrai, certain, sûr — True, certain, sure]

esassız s. ★ 1. Sağlam bir temele dayanmıyan, çürük: Esassız bina, esassız dava. [Sans fondement, injustifiés — Baseless, unsound] ★ 2. Doğru olmıyan: Esassız havadis. [Faux, fausse — False, untrue]

Esas Teşkilât Anayasa düzeni. Bak. Anayasa.

esat Ar. s. Çok uğurlu, pek mutlu.

Esat Efendi (1785-1847) Vakanüvis. Kurduğu kütüphanesiyle ün yapmıştır. Bu kütüphane bugüne kadar korunmuştur.

«Takvimi Vakayi» yazarlığında, İran elçiliğinde bulunmuş ve maarif nazırı olmuştur.

Esat Efendi (Ölm. 1900) Gazeteci. Çorlu'da doğdu. Kuleli'de yazı sanatı (kitabet) öğretmenliği yaptı. İlk çıkan gazetelerimizde yazılar yazdı. «İttihadı İslâm», «Hükümeti Meşru» adlı kitapları ve Doktor Miralay Hüseyin Bey'le birlikte hazırladıkları «Coğrafya Lügatı» vardır. Bitlis'de sürgünde öldü.

Esat Efendi, Salihzade (1737-1814) Şeyhülislâm ve bilgin. III. Selim ve II. Mahmut zamanında iki kere Şeyhülislâm olmuş, ileri fikirli olarak tanınan bir bilgindi. Nizamı Cedit askerî ıslahatı için fetvayı veren Esat Efendi'dir. Bu yüzden Kabakçı isyanında ölümden güç kurtulmuştur.

Esat Feyzi (1878-1902) Röntgen ışınlarının kullanılmasında yurdumuzda öncülük etmiş hekim. Darülfünun Askeri Tıbbiye'sinde öğrenimini tamamladıktan sonra, o zaman için pek yeni olan radyoloji konusunda uzmanlaşmış, Askeri Tıbbiye'de bu konunun müderris muavini (doçent) olmuştur. Uzmanlığı alanında çağına göre önemli yayınları vardır.

esatir Ar. ç. i. Eski Türkçe metinlerde geçen ustûre sözünün çoğul biçimi. Mitoloji yerine kullanılan bu terim, mitoloji sözünün dilimize girmesinden sonra kullanılmaz olmuştur.

Esat Paşa (1875-1932) Kurtuluş Savaşı'nda hizmeti geçmiş asker. Ahmet İzzet Paşa'nın kardeşidir. Harb Okulu'nu bitirdi. Balkan Savaşı'na katıldı. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de yararlık gösterdi. Kafkas ve Sina cephelerinde savaştı. 1913'de kurduğu Süvari Zabitan Binicilik Okulu müdürlüğünden 1919'da Damat Ferit tarafından azledildi. 1920'de İstanbul'daki Kurtuluş Savaşı örgütü başkanlığı ona verildi. İstanbul merkez komutanı ve polis müdürü olarak Anadolu'ya yardım etti. 1923'de İstanbul, Ankara hükümetine bağlanınca İstanbul valisi ve Trakya süvari komutanlığı görevlerine getirildi. 1924'de general oldu. Sonra emekliye ayrıldı.

Esat Paşa, Ahmet (1828-1875) Sadrazam ve Osmanlı müşiri. Birincilikle bitirdiği Harbiye'de hocalık, Paris'de ataşemiliterlik ve Mektebi Osmani müdürlüğü yaptı. Büyük Fuat Paşa'nın desteği ile Sultan Aziz ona İstanbul'da çeşitli görevler verdi. Çok dürüst ve açık sözlü olduğu için iki sadrazamlığı da kısa süreli olmuştur. Son görevi Aydın valiliğidir. İzmir'de ölmüştür. Celâl Esat Arseven, Esat Paşa'nın oğludur.

Esat Paşa (Esat Işık) (1865-1943) Darülfünun Askeri Tıbbiye'sinden çıktıktan sonra (1889) Paris'de göz hastalıkları uzmanı olmuş, 1894'den itibaren kendi kurduğu Darülfünun Göz Kliniği'nde 39 yıl hocalık etmiştir. Bilimsel incelemeleri, bulduğu hekimlik araçları (Ophtalmoscope Essad, Stérescope Essad), sosyal çalışmaları ile ün yapmıştır. Kızılay merkezinde,

Talim ve Terbiye Heyeti'nde, Millî Türk Tıp Kongresi'nin kuruluşunda yararlılıkları olmuştur. İki yıl Malta'da sürgün kalmıştır. Yabancı dillerde birçok bilimsel yayını vardır.

Esat Paşa, Toptani (1862-1919) Arnavutluğun bağımsızlığı için çalışmış Osmanlı paşalarından. Tiran'da doğmuştur. Askerlik öğrenimi yoktur. Yunan Savaşı'ndaki yararlığından dolayı general olmuştu. 1908'deki İstanbul Meclisi'ne Dıraç'tan milletvekili seçildi. Balkan Savaşı'nda Redif gönüllü kuvvetleri komutanı olarak İşkodra'da bulunurken bu kalenin müdafii Hasan Rıza Paşa'yı pusu kurdurup öldürttüğü ve şehri Karadağlılar'a teslim ettiği söylenir. Bu ihanetine rağmen pek çabaladığı halde Arnavutluk hükümdarı olamamış ve bir genç Arnavut tarafından Paris'de öldürülmüştür.

Esat Şerafettin (1867-1942) Hekim ve botanikçi. Darülfünun Askeri ve sonra Mülkiye Tıbbiye okullarında, üniversite devriminden sonra Tıp Fakültesi'nde Botanik müderrisliği yapmış, konusuna ait ders kitapları yayınlamıştır.

esbabı mucibe Bak. gerekçe.

esbak Ar. s. Daha eski, öncekinden eski olan, sabıktan önce.

esbap Ar. ç. i. Sebepler.

Esbiye Giresun'un ilçelerinden biri ve merkezinin adı. Yüzölçümü 463 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 43 971, merkezinin nüfusu 5 315'dir. Fındık yetiştirilir. Kasaba, Karadeniz kı-

Esat Paşa (1875-1932)

yısı üzerindedir. İl merkezine 33 km. lik bir yolla bağlıdır.

Esbjerg (Danimarka) Batıda, Kuzey denizi kıyısında, 52 000 nüfuslu büyük bir balıkçı şehri. Liman olarak da ayrıca önemi vardır.

Escault Nehri (Flamanca Schelde) Fransa'nın kuzeydoğusundan doğup Belçika'dan geçerek Hollanda topraklarında Kuzey denizine dökülen 400 km. uzunluğunda bir akarsu. Üzerinde çok sayıda yük gemisi işler. Avrupa'nın ikinci büyük limanı olan Anvers bu nehir üzerindedir.

esed Ar. i. Aslan.

esef Ar. i. Acıma, acınma, kaybolan ya da elden çıkan bir şey için duyulan hüzün.

esef etmek b. f. Üzülmek, acınmak.

esen s. Sağlıklı, hastalıksız, vücutça hiç bir eksiği olmayan. esk. Sıhhatlı, salim: Şen ve esen kalınız. [Sain, bien portant — Healthy, sound, safe]

Esençay Amasya'nın Taşova ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 5 137, merkezinin nüfusu 1 966'dır. Eski adı Bidevi'dir.

Esendal, Memduh Şevket (1883-1952) Hikâyeci, romancı. Çorlu'da doğdu. Ancak kısa bir zaman okula gitti, sonra kendi kendini yetiştirdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi, orada bir süre müfettiş olarak çalıştı. Büyük Millet Meclisi kurulunca Anadolu'ya geçti. Bir ara Azerbeycan elçiliğinde bulundu, dönünce lise öğretmenliği yaptı, sonra Tahran, Moskova büyükelçiliklerinde bulundu. Bilecik milletvekili oldu. 1941-1945 arası C.H.P. genel sekreterliği yaptı. Çeşitli dergilerde hikâyeleri çıktı. Hikâyelerinde M.Ş.E. Mustafa Yalınkat, gibi imzalar kullandı. Temiz, sade bir dille yazdı. «Ayaşlı ve Kiracıları» (roman), «Temiz Sevgiler» (hikâye), eserlerinden bazılarıdır.

Esendere Hakkâri'nin Yüksekova ilçesi bucaklarından. 3 köylü bucağın nüfusu 977, merkezinin nüfusu 467'dir. Eski adı Bajirge'ydi.

esenlemek f. Biriyle karşılaşıldığı, yanına varıldığı ya da uzaklaşıldığı zaman sözle ya da işaretle bir saygı gösterisi yapmak; selâmlamak. [Saluer — To salute, hail]

eser Ar. i. ★ 1. Meydana getirilen değerli ya da önemli şey. esk. Telif, inşa, ihtira, icat: Şehname Firdevsi'nin, matbaacılık Gutenberg'in, Süleymaniye camisi Mimar Sinan'ın eseridir. Basılı her kitabı eser saymak doğru değildir. [Oeuvre, ouvrage — Work] ★ 2. İz. Kaybolmuş bir şeyin kalan kısmı: Sudan eser yok. [Trace, vestige — Trace, vestige] ★ 3. Belirti, belgi, nişan: Bir yurtseverlik eseri gösterdi. [Signe, marque — Sign, mark] ★ 4. Fiil, etki. [Action, effet — Action, effect] ★ 5. Eski zamanlardan kalma bina, anıt. esk. Abide: Eski Mısırlılar'ın eserleri insana hayret verir. [Monument — Monument]

esericedit b. i. Büyük boy yazı kâğıdı anlamında kullanılan «eseri cedit kâğıdı» deyimi yerine geçer.

esermek f. Bakmak, yetiştirmek, emek vererek meydana getirmek.

eser sahibi Huk. Fikir, zekâ ve duygu ürünü olan, edebi, bedii, teknik v.b. eserlerin sahibi. Eser sahibinin, eseri üzerinde bir hakkı vardır ve kanunla düzenlenmiştir. İçindekiler suç olan basılmış eserlerde sorumluluk, eser sahibine aittir. Bak. fikir hakları.

Esesi Bak. Çatalarmut.

esfeli sâfilin Ar. b. i. Cehennem.

eshabülkehf Doğu mitolojilerine göre bir mağarada yüzyıllarca uyuduktan sonra uyanan 7 kişi ve köpeklerine verilen ad.

esham Ar. i. Bak. hisse senedi.

eshap Bak. ashap.

esik i. Jeol. Toprak tabakalarındaki çatlak, ayrı ayrı zamanlara ait tabakaların yanyana gelmesine sebebolan yer çatlağı; fay.

esim i. Rüzgârın esişi.

esin i. ★ 1. Sabah rüzgârı. esk. Badı saba. [Zéphyre — Zephyr] ★ 2. İçe doğan şey, zihne doğar gibi birdenbire gelen güzel fikir, duygu. esk. İlham. [Inspiration, révélation — Inspiration, revelation]

esindirmek f. Birinde esin uyandırmak. esk. İlham vermek. [Inspirer — To inspire]

esinlenmek (esinmek) f. Bir şeyden esin almak, içine doğmak. esk. İlham almak. [S'inspirer — To be inspired]

esip savurmak b. f. Kızıp gürültü etmek.

esîr Ar. i. Fiz. Tartılmasına imkân olmayan akışkan (seyyal) ve esnek bir töz. Atomlar arasındaki boşluğu doldurur.

esir Ar. i. ★ 1. Ask. Savaşta düşman eline geçen askeri şahıslar, orduda görev almış siviller, hastahane ve savaş meydanlarından toplanan yaralılar. Cenevre anlaşması ile esirlere yapılacak işlem belirtilmiştir. Sağlık hizmetlerinde, yaralı taşımakta çalışan şahıslar esir sayılmazlar. Bunlar tarafsız olarak görevlerine devam ederler. [Prisonnier (de guerre) — Prisoner (of war)] ★ 2. Kul, köle, bende: Esir pazarı. [Esclave — Slave] ★ 3. mec. Düşkün, vurgun, esk. Müptelâ: Güzelliğinin esiri oldu. [Odonné, passionné — Impassioned, enthusiastic, devoted]

esirci i. Eskiden insanları yurtlarından kaçırarak satan, köle, cariye alışverişini meslek edinmiş kimse. (Bak. köle, kölelik).

esirgemek f. ★ 1. Korumak. esk. Himaye etmek, vikaye etmek, siyanet etmek: Tanrı esirgesin. [Garder, protéger — Guard, protect] ★ 2. Kıyamamak, feda edememek. [Epargner, préserver — To economize, spare]

esirgenmek f. ★ 1. Korunmak. esk. Vikâye ve himaye olunmak. [Etre gardé, être protégé — To be protected, safeguarded]

★ 2. Kıyılamamak, verilememek. esk. Diriğ edilmek. [Etre épargné, être ménagé — To be saved]

esirgeyici s. ★ 1. Koruyan. esk. Muhafaza eden : Allah kullarının esirgeyicisidir. ★ 2. Kıyamıyan. esk. İnsâk eden, diriğ eden. [Protecteur — Protector]

esirme i. Kavrama, algılama, çağrışım, eylem ve işlem yeteneklerinin geçici bir süre için yitimi ile belirli bir ruh hali. Dıştan gelen beklenmedik ve güçlü etkiler, uyarımlar, ilkel kişilik katlarına seslenen dinsel saplantılar esirmeye yol açar. esk. Vecit. [Extase — Ecstasy]

Esiroğlu Bak. Güngörmüş.

esir pazarı b. i. Doğu'da olsun Batı'da olsun esirlerin satıldıkları özel çarşılara verilen ad. Esir pazarları özellikle doğu ülkelerinde ünlüydü. Bununla birlikte ilk esir pazarları eski Yunanistan'da, Roma'da, Mısır'da kurulmuştu. Abbasiler ve Osmanlılar'da hemen her büyük şehirde esir pazarları bulunurdu. Bu pazarlarda esirler, belli tarifeler üzerinden, bazı zaman da pazarlık ya da arttırma yolu ile satılırlar ; satın alacak kimseler, alacakları esirleri (belli oranlarda) muayene edebilirlerdi. (Bak. kölelik).

eskal Ar. ç. i. Ağırlıklar, ağır şeyler, yükler.

eski s. ★ 1. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan: Eski yapı. [Vieux — Old] ★ 2. Geçmiş çağlardaki: Eski filozof. Eski devletler. [Ancien — Ancient] ★ 3. Bir önceki ya da öncekiler arasında bulunan: Okulun eski müdürü. [Ex, — Former, ex —,] ★ 4. Geçer olmayan: Eski moda, eski kanun. [Démodé, suranné — Old fashioned] ★ 5. Çok kullanılmaktan yıpramış. [Usé — Worn - out]

eski adamlar b. ç. i. Bizden çok önce gelip geçmiş olanlar. esk. Kudema, mütakaddimin. [Les anciens, les prédécesseurs — Predecessors, ancients]

eski ağıza yeni taam Tufanda bir şey yenirken söylenen söz.

Eski Cami Edirne'deki Osmanlı eserlerinin en eskisi. Caminin yapılmasına 1403 yılında başlanmış ve yapım 1410'de bitmiştir. Mimarı, Konya'lı Hacı Alâettin'dir. 9 kubbesi vardır. Bunlardan biri ortada ve diğerlerinden daha yüksekçedir. Sekiz tanesi ise onun etrafına dizilmiştir. Ortadaki kubbenin, üzerlerine oturtulmuş olduğu dört kalın ayak, binanın bütün yükünü çekmektedir. Caminin yan kapısının üstünde, mimarının isminden sözeden bir kitabe vardır.

eskici i. ★ 1. Eski şeyler alıp satan kimse. [Chiffonier —. Rag - man, rag - picker] ★ 2. Eski ayakkapları onaran kimse. [Savetier — Cobbler]

Eski Cuma (Bulgaristan) Tırnova — Varna demiryolu üzerinde, Şumnu'nun (Kolarovgrad). 30 km. batısında, eskiden çoğunlukla Türkler'in oturduğu bir kasaba.

eski çamlar (camlar) bardak oldu Devir değişti, eski hükümlerin değeri kalmadı anlamında kullanılan bir cümle.

eskiden zf. Geçmiş zamanlarda. esk. Minelkadim. [Anciennement — In the past]

eski dünya b. i. Amerika'nın bulunmasından önceki dünya. Avrupa, Asya ve Afrika'ya toptan verilen ad.

eski eserler b. i. Eski yapıtlar. esk. Asarı atika.

eski göz ağrısı b. i. Eski sevgili.

eski hamam, eski tas Hiçbir şeyin değişmemiş ve düzelmemiş olduğunu anlatmak için söylenen bir söz.

eski kurt b. i. Bir işte çok tecrübeli olan. esk. Kârâzmude kurnaz adam.

eski kütük b. i. Bir işte yaşlanmış, çok tecrübe görmüş adam.

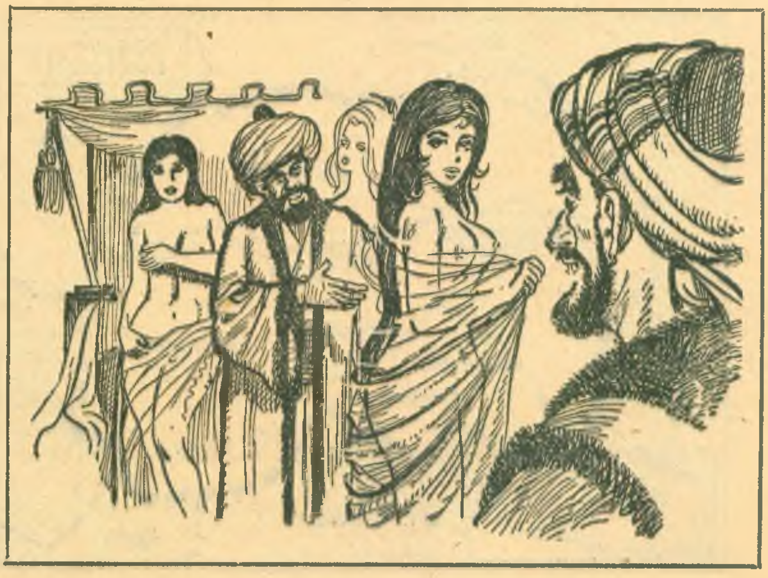
eskiler ç. i. ★ 1. Eski adamlar. esk. Kudema. ★ 2. Eski elbise ve eşya.

eskileralayımcı b. i. Sokakları dolaşarak eski eşya satın alan kimse.

Eskilstuna (İsveç) Stokholm'ün batısında, Malar gölü kıyısında 60 300 nüfuslu bir çelik endüstrisi merkezi.

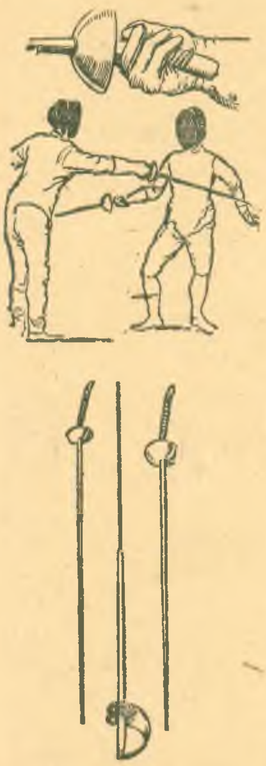
Eski Malatya Malatya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 8 654, merkezinin nüfusu 3 688'dir.

eskimek f. ★ 1. Çoktanberi var olmak, üzerinden çok zaman geçmek: Şarap eskidikçe iyileşir. [Vieillir — To age] ★ 2. Zaman ile yerleşmek. esk. Müzmin olmak: Bu öksürük eskidi. [Devenir chronique — To become cronic] ★ 3. Bir işte uzun zaman kalmak, kıdem kazanmak: Memurlukta eskimek. [Servir longtemps — To grow old in service] ★ 4. Hükmü, modası geçmek. esk. Muattal olmak: Bilim kitapları beş on yılda eskiyor. [Etre abandonné, être suranné — To be superannuated, outmoded] ★ 5. Yaşlanmak, kocamak. [Vieillir — To grow old] ★ 6. Bozulmak, köhneleşmek, harabolmak : Bu palto eskidi. [S'user, être râpé être détruit — To be worn out]

Eskiden esir pazarlarında insanlar satılırdı.

ESKRİM

Eskrimde kullanılan silâhlar: Soldan sağa : Flöre, kılıç, epe.

Eskimolar Grönland'da, Amerika'nın kuzeyinde Hudson körfezinden Bering boğazına kadar uzanan, Kuzey kutbuna yakın bölgelerde kabileler halinde yaşayan yerli halk. Eskimolar yazın fok derilerinden yapılmış çadırlarda, kışın İgloo denilen ve buz kalıplarından yapılan konutlarda yaşar, genellikle avcılık ya da balıkçılıkla geçinirler.

Eskipazar Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 690 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 260, merkezinin nüfusu 1 886'dır. İlçe toprakları Viranşehir çayı çevresindeki ovalık bölgeden ibarettir. Tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba, demiryolu istasyonuna 1,5 km. uzaklıktadır.

eski püskü b. ç. i. Pek yıpranmış şeyler.

Eskişehir Anadolu'nun kuzey batısındaki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 13 294 km² olan ilin, ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 415 184, merkezinin nüfusu 200 267'dir. Kuzeyi ve doğusu Ankara, güneyi Konya ve Afyon, batısı Bilecik ve Kütahya illeri topraklarıyla çevrilidir. Merkez ilçesinden başka Çifteler, Mahmudiye, Mihalıççık, Sarıcakaya, Seyitgazi ve Sivrihisar ilçeleri vardır. İlçe toprakları, 1 500 — 2 000 m. arasındaki sıradağlarla dalgalanmış düzlüklerden meydana gelir. Sakarya ve onun kolu olan Porsuk çayı ile sulanır. Tahıl, pancar, yemiş ve sebze yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Krom ve linyit madeni de vardır. Şehir, kendi adını taşıyan ovanın güneyinde, Porsuk suyunun üzerinde kurulmuştur. Son 15 yıl içinde hızla gelişmiştir. Yolları, modern binaları, meydanları ve kültür müesseseleriyle Türkiye'nin altıncı büyük şehri olmuştur. Şeker fabrikası, demiryolu cer atölyesi, uçak tamir atölyesi, çeşitli un, tuğla ve kiremit fabrikaları vardır. İlkçağ'da Frigyalılar tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Sırayla Roma ve Bizans'ın eline geçmiştir. Eski adı Doryleion'dur. 708'de şehri Araplar aldı. Sonra tekrar Bizans'a geçti. 1080'de Selçuklu Türkleri tarafından alındı. 1097'de, I. Kılıç Aslan, Doryleion Savaşı'nda, I. Haçlı orduları ile savaştı. Şehir, 1176'da Osman Gazi'nin eline geçti.

eskişehir taşı b. i. Bak. lületaşı.

eskitmek f. Kullanarak eski hale getirmek. [User, râper — To use up, wear out]

eski toprak b. i. Dinç kalan yaşlılar için söylenen bir söz.

Eski Valide (Atik Valide) Camisi İstanbul'da, Üsküdar'da II. Selim'in karısı ve II. Murat'ın annesi Nurbanû Sultan tarafından yaptırılmış olan cami. 1583'de yapıldı. İki minaresi vardır. Mimar Sinan'ın eseri olduğu sanılıyor.

eskivarlıkbilim b. i. Jeol. Taşılları (müstehaseleri) inceleyen bilim. Paleontoloji. esk. Mebhasi müstehasat. [Paléontologie — Palaeontology]

eskiz Fr. i. Bir kalemde kabataslak çizilmiş resim. Bir tablo taslağı.

Eski Zağra Bak. Stara Zagora.

eskrim Fr. i. Sp. Çeşitli kılıçlarla yapılan spor. Başlıca üç silâh kullanılır : Flöre (fleuret — foil), epe (épée — epee), kılıç (sabre — sabre). Flörede boyundan bele kadar olan kesimlere isabet gerekir. Epede vücudun her yerine isabet kabul edilir. Kılıçta kılıcın ucu, keskin ve kör ağızlarıyla vurulabilir. Belden yukarı isabet sayılır. 1896 Atina Olimpiyatları'ndanberi spor olarak kabul edilmiştir. Fakat bir spor dalı olarak tanınmasının tarihi eski yüzyıllara gider. [İng. Fencing]

eslâf Ar. ç. i. Bizden öncekiler, geçmişler.

eslek s. Başkasının buyruk ve isteklerini yerine getiren. esk. Muti, itaatli.

esliha Ar. ç. i. Silâhlar.

esma Ar. ç. i. Adlar, isimler.

esman Ar. ç. i. Değer, ücret. Alıcı ile satıcı arasında kararlaştırılan mal bedeli.

esmayı üstüne sıçratmak b. f. Bir tersliğe sebebolmak, bir derdi kendi üstüne çekmek, gücendirmek.

esmek f. ★ 1. (Hava hakkında) Hareket etmet, akmak. esk. Hububetmek, vezan olmak: Poyraz esiyor. [Souffler, venter — To blow] ★ 2. mec. Ansızın hatıra gelmek: Şimdi yola çıkıyor, öyle esmiş olacak. [Penser, se rappeler subitement — To come into the mind] ★ 3. mec. Beklenmeden çıkıvermek. esk. Zuhur etmek: Böyle nerelerden estiniz? [Arriver par hasard — To come by chance] ★ 4. mec. Rastgelmek, kısmet olmak, isabet etmek: Bu otomobil size nerden esti?

esmer Ar. s. Karaya çalan buğday rengi: Esmer bir kadın. [Brune — Brown, brunette]

Esmer, Ahmet Şükrü (Doğ. 1893) Bilim adamı, yazar. Kıbrıs'da doğdu. Columbia Üniversitesi'ni bitirdi. Liselerde öğretmenlik, Milliyet gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. 1929'da Mülkiye Mektebi'nde öğretmenliğe başladı. 1936'da Siyasal Bilgiler Okulu (sonra: Fakültesi) profesörü oldu. 1938 — 1946 yılları arasında milletvekili idi. 1947 — 1949 yıllarında New York Haberler Bürosu müdürü, 1949 — 1950 yıllarında Basın — Yayın ve Turizm genel müdürü olarak çalışan Esmer, 1950'de profesörlüğe döndü. Uzun yıllar Ulus gazetesi dış politika yazarı olarak yazılar yazmış; birçok defa Türkiye dışındaki konferanslara katılmıştır. Eserleri: «Siyasî Tarih 1789 — 1919», «Siyasî Tarih 1919 — 1930».

esna Ar. i. Zaman arası, sıra, aralık. esk. An, hengâm.

esnaf Ar. ç. i. ★ 1. Sınıflar. Bu kelime, eskiden düzenli bir şekilde örgütlenmiş olduğu için küçük el sanatlarıyla ve dükkâncılıkla geçinenlere genel bir ad olarak verilmiştir: Yorgancı, kunduracı, berber, bakkal esnafı. [Artisan, boutiquier, marchand — Artisan, craftsman] ★ 2. Külb. Kötü kadın: Şu kadın esnafa benziyor.

esnaf kâhyası b. i. Bir esnaf kesiminin hükümetle olan işlerini görmek üzere aralarından, seçilmiş baş.

esnaf loncası (ya da locası) b. i. Her esnaf kesiminin meclisi.

esnam Ar. ç. i. Sanemler, putlar.

esnan Ar. ç. i. ★ 1. Dişler. Esnanı masnua: Yapma dişler. ★ 2. Yaşlar, ömür derecesi. ★ 3. Askerlik çağı.

esnek s. Fiz. Dışardan uygulanan bir kuvvetin etkisi altında şeklini ve büyüklüğünü değiştiren ve bu kuvvet kalkınca eski şekline ve büyüklüğüne dönen (cisim). Cisimler bu bakımdan esnek olanlar ve olmayanlar diye iki ana bölüme ayrılır. Esnek cisimler için en belirli örnek, çelik çubuk, yay, lastiktir. İki ucundan çekilen bir lastik parçası uzar, çekme kuvveti kalkınca gene eski boyuna gelir. İngiliz denel fizikçisi Robert Hooke (1635 - 1703) şekil değiştirmenin, uygulanan kuvvetle doğru orantılı olduğunu bulmuştur. Ama esnekliğin de bir sınırı vardır. Kuvveti bu sınırın üstüne çıkarırsak, kuvvet kalkınca da cisim eski boyutlarını alamaz. Bu sınıra esneklik sınırı denir. Kuvvet daha da arttırılırsa, cisim parçalanır. Meselâ lastik kopar; çelik çubuk kırılır. esk. Elâstikî. [Elastique — Elastic]

esneklik i. Fiz. Esnek olma hali. esk. Elâstikiyet. [Elasticité — Elasticity]

esneme i. ★ 1. Fiz. Esneme eylemi. ★ 2. Uyku ya da yorgunluk gelme yüzünden ağzı çok açarak nefes alma. [Bâillement — Yawn, yawning]

esnemek f. ★ 1. Fiz. Esnek bir cismin, bir kuvvetin etkisiyle şekil ve büyüklük değiştirmesi. (Bak. esnek). ★ 2. Uyku, yorulmak, can sıkılmak gibi sebeplerle elinde olmayarak ağzı fazla açarak nefes alıp vermek. [Bâiller — To yawn]

Eskişehir'in içinden akan Porsuk çayından bir görünüş

espas Fr. i. ★ 1. Ara. ★ 2. Baskı tekniğinde satırların ya da harflerin aralığı.

Esperanto i. İsp. Uluslar arasında kullanılmak amacıyla meydana getirilmiş bir yapma dil. 1887'de Polonyalı doktor Louiz Lazare Zamenhof tarafından yapılmıştır. On altı kurallık sade bir grameri vardır.

esperi (ispiri) i. Doğanın terbiye kabul etmiyen bir cinsi, atmaca.

Espinela Ed. Eski İspanyol şiirine özgü bir nazım biçimi. Bütün dizeler (mısralar) 8'er hecedir. Nazımın her bölümü 10 dizeden meydana gelir. Bölümlerin kafiyelenme düzeni ise (abba - ccddcc) biçimindedir.

espirando i. Müz. Ölürcesine, can verir gibi.

espiyonaj Fr. i. Casusluk.

espressivo İta. Müz. Dokunaklı, içten duyarak. esk. Hissî.

esrar Ar. ç. i. ★ 1. Sırlar, gizli iş ya da sözler [Secrets — Secrets] ★ 2. İnsan aklının ermediği şeyler: Tabiatın esrarı. [Mystères — Mysteries] ★ 3. Hint ke-

nevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici ya da uyuşturucu etkileri olan bir zehir. [Hachich — Hashish]

Esrar Dede, Mehmet (Ölm. 1796) Şair. İstanbul'da doğmuş, Galata mevlevihanesinde çile doldurmuş. Galip Dede ile arkadaş ve dost olmuştur. Bir divanından başka, ölümünden sonra bastırılmış «Semahanei Edep» adlı mevlevi şiirlerini içinde toplayan bir tezkiresi vardır.

esrarengiz Ar. Far. b. s. Sırlarla örtülü, esrarlı. [Mysterieux — Mysterious]

esrarkeş Ar. Far. i. Sürekli olarak esrar kullanan kimse.

esrar küpü b. i. Ne olduğu, neler yaptığı hiç anlaşılmayan kimse.

esre i. Arap alfabesinde bir sessizin dar ve kapalı (ı, i) okunacağını gösteren işaret, kesre.

esri (esrik) s. ★ 1. Esrimiş, sarhoş, mest. [Ivre — Drunk] ★ 2. Kızgın, azmış : «Esrik devenin çulu eğri gerek». [Exalté, furieux — Furious, over - excited]

esrilik i. Sarhoşluk, çoşkunluk, esri olma hali.

esrimek f. ★ 1. Sarhoş olmak, mestolmak. [S'enivrer — To become drunk] ★ 2. Çoşup kendini kaybetmek. esk. Vecde gelmek. [S'exalter — To become over - excited]

essah Ar. s. (Halk dilinde). Doğru, gerçek.

Esseenler M.Ö. II. yüzyıldan M.S. I. yüzyıla kadar süren bir Yahudi din tarikatından olanlara verilen ad. I. yüzyılda sayıları 4 000 kadardı. Bazıları bütün Filistin'e dağılmışlardı. Ama çoğunluğu Ölü deniz yakınında Engaddi bölgesinde yerleşmişti. Başkalarından uzakta toplu halde ve çağdaşlarını hayran bırakan sıkı bir disiplin içinde yaşarlardı. Tarikata yeni giren üyeler bir süre denemeden geçirilir ve doktrinlerini gizli tutacaklarına ant içtikten sonra girebilirlerdi. En belirgin karakterleri evlenmemeleri ve mallara ortaklaşa sahibolmalarıdır.

Essen (Batı Almanya) Aşağı Ren bölgesinde, Ruhr havzasında, 729 500 nüfuslu önemli bir endüstri merkezi. Zengin kömür madenleri, demir ve çelik fabrikaları vardır. Krupp tesislerinin çoğu da bu şehirdedir.

Essenin, Sergey Aleksandroviç (1895-1925) Rus şairi. Konstantinovo'da doğdu, Leningrad'da öldü. İlk şiirlerinde ve özellikle «Akordeon» adlı şiir kitabında Rus köylüsünün yaşamını yansıttı. Ama kentte yaşamaya başladıktan sonra yazdığı şiirlerinde bozulmuş bir çevrenin içine düşmüş olduğu açık - seçik göze çarpar. Bu şiirleri 1921'de yayımlanan «Bir Serserinin İtirafları» adlı kitapta toplanmıştır. Ekim ihtilâlini önce büyük bir çoşkuyla karşılayan şair yurdunun yeni gerçeklerine uyamayarak kendini astı. Avrupa'ya ve özellikle Paris'e de giden Essenin, ünlü dansçı Isodora Duncan'la evlenmişti.

Essen'de bir katedral

Essex Kontluğu (İngiltere) Güneydoğuda, Thames nehri halicinin kuzeyine düşen bir kontluk. Merkezi, 49 900 nüfuslu Chelmsford kasabasıdır.

Esseyit Ali Efendi Bak. Ali Efendi, Moralı Esseyit.

Esslingen (Batı Almanya) Güneybatıda, Bade - Wurtemberg eyaletinde, Neckar ırmağı kıyısında 83 500 nüfuslu bir şehir. Bıçak fabrikaları ünlüdür ; ayrıca bu şehirde dokuma ve makine fabrikaları vardır.

estağfurullah Ar. ü. Tanrı'dan af ve mağfiret dilerim, anlamına gelen bir dua. Kendine karşı gösterilen ikrama ya da fazla saygılı söze karşı alçak gönüllülük ve nezaket anlatmak için kullanılır.

estamp Fr. i. (Aslı Cermence) Karakalem resim yaparken kullanılan kendi üzerine sarılmış kâğıt ya da meşinden ucu sivrice kalem.

estek i. «Köstek» kelimesiyle birlikte «estek, köstek etme», «estek etmek, köstek etmek» şeklinde kullanılır ; oyalamak, yersiz bahaneler bulmak, işten kaçınmak gibi anlamları vardır : Estek etti, köstek etti, borcunu bir ay sonraya attı.

ester Far. i. Katır.

ester i. Kim. Bir asitle bir bazdan meydana gelen bileşik cisim.

Estergon Kalesi Tar. Macaristan'da Budapeşte'nin kuzey batısında bir şehir ve kale. Estergon kalesi, uzun süre Osmanlı egemenliğinde kalmış, anılara ve folklora karışmıştır. Macaristan'ın elimizden çıkışı üzerine yapılan bir türkü ise yüzyıllarca unutulamamıştır. «Estergon Kalesi» türküsünün ilk iki mısraı şöyledir :

Estergon Kalesi su başı durak
Kemirir kalbimi aman bir sinsi firak...

estetik Yun. i. Fel. Güzeli, güzelin içimizde uyandırdığı duyguyu inceleyen bilim dalı. Kökü bakımından estetik, sadece duyarlık (sensibilité) ve algı (idrak) üzerinde yapılan incelemelerin bütününe denirdi. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından bu yana estetik, güzellikle ilgili olan şeyler üzerinde verilen hükümler anlamına kullanılmıştır. (Meselâ, resim eleştirmesi). Filozoflara göre estetik, felsefenin bir dalıdır. Ahlâkın konusu, iyiyi, mantığın konusu doğruyu, estetiğin konusu da güzeli aramaktır. Ama geniş anlamıyla estetik, güzelin bilimi, daha geniş anlamıyla da, sanat üzerine felsefi düşünüştür. Günlük dilde bu kelimenin anlamı biraz da bozularak, güzelin bir eş anlamı halini almıştır. Estetiğin metodunun çeşitli gelişme merhaleleri olmuştur ; kendine özgü bir doktrini olmadığından çevresindeki bilimlerin metodunu kabul etmiştir. Birinci metot psikofizik bir metotdur ; burada söz konusu olan estetik de mikrofizik bir estetiktir ; bu görüşün ilk tem-

silcisi olan Fechner, bilimlerin deneysel metodunu güzele de uyguladı; Leipzig'deki laboratuvarında Wundt, sonra Kulpe ve Ziehen, aynı görüşle deneysel metodu geliştirdiler. Daha sonra estetik, psikolojik bakımdan ele alındı. Güzelin, yalnız bireylerin şartlarına değil de, sosyal şartlara bağlı olduğunu ilk ileri süren de Durkheim ve öğrencisi Charles Lalo olmuştur. Estetik kelimesi bugünkü anlamıyla ilkin Alman filozofu Baumgarten'in «Aesthetica» adlı eserinde kullanılmıştır.

estetizm Fel. Sanat ve şiiri en ilkel şekillere indirgemeyi (irca etmeyi) düşünen bir sanat ve edebiyat okulu. Estetizmin başlangıç tarihi olarak, 1855'lerde Millais, Hunt ve Rosselli ile İngiliz resmini en saf şekline indirgemeye girişen ressamlar arasındaki mücadele kabul edilir. Bu fikir o çağın bazı ressam, eleştrici ve şairleri tarafından kabul edildiği gibi, mobilya ve elbiselerde de aynı şeyin yapılmasına başlandı. 1886'da estetizm en yüksek noktasına ulaştı; bu fikirler Amerika'da etkisini gösterdi. [Esthetisme — Aesthetism]

Estonya (Estonya dilinde Eesti) Baltık denizi kıyısında, Sovyetler Birliği'ne dahil 15 sovyet cumhuriyetinden biri. Yüzölçümü 45 000 km², nüfusu 1 245 000, başkenti Tallinn, diğer önemli şehirleri Tartu ve Narva'dır. Estonya'da Fin - Uygur dil grubuna dahil bir dil konuşulur. Estonya genellikle ovalık bir ülkedir. Ekonomisi bir yandan tarıma (patates üretimi ve hayvancılık), bir yandan endüstriye (kimya, maden eşya, doğal zift) dayanır. Estonya XII. yüzyılda Tötonlar'ın, XVI. yüzyılda İsveçliler'in, 1721'de Rus Çarlığı'nın egemenliğine girmiş, 1917 Devrimi'nden sonra kısmen Bolşevikler, kısmen de Almanlar tarafından işgal edilmiştir. Ateş - kes anlaşmasından sonra Almanlar'ın çekilmesiyle ülke 1921 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. 1940 temmuzunda Estonya'da Sovyet iktidarı kurulmuş, fakat ülke 1941 yılında Almanya'nın işgali altına düşmüştür. 1944'de Alman işgalinin son bulmasıyla Estonya yeniden bir sovyet cumhuriyeti olmuştur.

Estrada, Palma Tomàs (1835-1908) Kübalı devlet adamı. 1868-1878'de Küba'nın İspanyollar'a karşı ilk ayaklanmasında mücadele etti ve 1876'da ihtilâlci hükümetin başkanı oldu; 1877'de esir edilip İspanya'ya götürüldü; özgürlüğünü elde ettikten sonra bir süre Fransa'da yaşadı, sonra da New York'a geldi; ihtilâlci Küba komitesinin başkanı olarak Amerika ile İspanya arasında patlak veren ve yurdunun bağımsızlığıyla sonuçlanan savaşta önemli rol oynadı ve cumhurbaşkanı seçildi. Başkan seçilir seçilmez liberal rakiplerine karşı A.B.D.'inden yardım istedi; ama hemen arkasından da istifa etti.

Estremadura (İspanyolca Extremadura) İber yarımadasının batı yöresinde, Portekiz ile İspanya arasında paylaşılmış bir bölge.

esvap Ar. i. Elbise, giysi, giyecek.

esvapçı i. ★ 1. Elbiseci. ★ 2. Eskiden padişah sarayında ya da vezir konaklarında elbise işlerine bakan memur. Başlarına «ser esvabî» ya da «espapçı başı» derlerdi.

esved (esvet) Ar. s. Kara, siyah.

eş i. ★ 1. Bir çift teşkil eden iki şeyin her biri, çiftin her teki: Arabaya koşmak için bu ata bir eş gerekli. [Semblable, un d'un couple — One of a pair, similar] ★ 2. Arkadaş, çift olarak yaşıyan karı kocadan her biri: Kadıncağız eşinden ayrıldı, güvercin eşini kaybetti. [Compagnon, époux, épouse — Companion, mate] ★ 3. Bir şeye tamamiyle benziyen. esk. Misil, manend: Bunun dünyada eşi bulunmaz. [Pareil — Alike] ★ 4. Dost. esk. Yar, muhip: Kendime vefalı bir eş bulamadım. [Ami — Friend]

eşanlam (eşanlamlı) b. s. Anlamları aynı olan kelimeler, anlamdaş. esk. Müteradif. [Synonyme — Synonym, synonymous]

eşantiyon Fr. i. Örnek, mostra, numune.

eşape Fr. s. Sp. Kaçırılmış, yakalanamamış.

eşar, eş'ar Ar. ç. i. Şiirler.

Eş'arî, Ebul Hasan (873 — 936), Müslüman bilgini ve Ehli sünnet imamlarından. Basra'da doğdu, Bağdat'da öldü. Önceleri Mutezile mezhebindeyken onlardan ayrılarak kendi adıyla anılan mezhebi kurdu. Soyu Yemen'de «Eş'ar» denen bir kabiledendir.

eşarp Fr. i. Kumaştan yapılma boyun atkısı.

eşas Fr. i. Boyu yükseltmek için üzerine çıçılan ayaklık.

eşbası b. s. Coğ. ★ 1. Yeryüzünde, basınçları eşit olan (noktalar). ★ 2. Eşit basınçlı noktaların harita üzerinde birleştirilmesiyle elde edilen eğri. esk. Mütesaviyüttazyik. [Isobare — Isobar]

eşbiçim (eşbiçimli) b. s. Biçimleri birbirine eşit olan. esk. Yeknasak. [Isomorphe — Isomorphous]

eşdeğer b. s. ★ 1. Değerleri eşit olan. ★ 2. Mat. Biçimleri aynı olmadığı halde yüz ve hacim ölçüleri eşit olan. ★ 3. Mat. Cebirde karşılıklı olarak çözümleri aynı olan (denklem sistemleri).

eşdeprem b. s. Jeol. Bir yer sarsıntısını aynı şiddetle duyan yerler. [Isoséiste — Isosismal]

eş dost b. ç. i. Tanıdıklar: Bayramlarda eş dost gezmeye meraklıdır. [Connaissances, amis — Friends, acquaintances]

eşed Ar. s. Çok şiddetli, daha sert, en çetin.

eşek i. Zo. Omurgalı hayvanların memeliler sınıfının, placentalialılar alt sınıfından tırnaklılar takımının, tek tırnaklılar alt takımından atlar familyasının eşek türüdür. Evcil eşeğin atası, vahşi Nobi (Afri-

eşek

Essex kontluğunun arması

ka) eşeğidir. Evcil eşek ırklarının meydana gelmesinde Somali (Afrika) eşeği de rol oynamıştır. Evcil eşek, bundan 7000 yıl önce Mısır'da bulunuyordu. Evcil eşek, küçük Asya'da (Anadolu'da) da atın tanınmadığı uzun yüzyıllar boyunca tarımda, binekte, yük taşımada ve hattâ savaşta kullanılmıştır. Anadolu'da yaban eşeklerinin sürüler halinde bulunduğu, tarih kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bugün dünyada birçok evcil eşek ırkları vardır: Boz Anadolu eşeği, Kıbrıs eşeği, Pouto eşeği, Cezayir eşeği, Habeşistan eşeği gibi. Beyaz renkli eşekler de vardır. (Hindistan) Türkiye'de 2 milyona yakın eşek vardır. Bu bakımdan dünyada 5 inci sırada gelmekteyiz. Çin, 10 milyon ile baştadır. Arkasından Habeşistan, Meksika ve Brezilya gelir. esk. Merkep. [Ane — Donkey]

eşek arısı b. i. zo. Bal vermeyen iri yaban arısı. [Prelon, guêpe — Wasp, hornet]

eşek başı b. i. Kimsenin saymadığı memur ya da üst.

eşekçe s. Eşeğe yakışır şekilde kabaca ve budalaca.

eşekçi i. ve s. Eşeklerle taş, toprak taşıyan ya da insan gezdiren kimse.

eşek davası b. i. Matematikte Pitagoras tarafından bulunan teoreme verilen ad. Bak. Pitagoras teoremi.

eşek inadı b. i. Cahilce inat.

eşekkulağı b. i. Karakafos denilen bitkinin bir adı.

eşeklenmek f. ★ 1. Eşek edinmek, eşeğe binmek, eşekli olmak. ★ 2. mec. Eşekçe harekette bulunmak: Artık eşeklenme!

eşeklik i. mec. Çok akılsızca ya da kabaca davranış. [Anerie — Ignorance, stupidity]

eşekotu b. i. Evliyaotu denilen bitkinin bir adı. [Sainfoin, esparcette — Sainfoin]

eşek sudan gelinceye kadar dövmek b. f. Adamakıllı dövmek.

eşek şakası b. i. Ağır el şakası.

eşel Fr. i. Ölçek.

eşelek i. Elma, armut, ayva gibi yemişlerin yenmeyen iç kısmı.

eşelemek f. ★ 1. Toprak, kül gibi toz halindeki şeyleri hafifçe kazıp karıştırmak. [Farfouiller — To rummrage, poke] ★ 2. Bir sorunun niteliğini anlamak için kurcalamak.

Eşen Muğla'nın Fethiye ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 11 067, merkezinin nüfusu 1 173'dür. Eski adı Kestep'di.

eşey i. Biyo. Cinslik, cinsiyet. [Sex — Sex]

eşeysiz s. Biyo. Cinsliksiz. [Asexé — Sexless]

eşhas Ar. ç. i. ★ 1. Şahıslar, kişiler: Olay birtakım meçhul eşhas tarafından yapılmış. (Saygı için eşhas yerine «zevat - zatlar» kullanılır). [Personnes, individus — Persons, individuals] ★ 2. Roman, tiyatro gibi bir eserde yer alan kimselere eskiden verilen ad. [Personnages — Personage, dramatis personae]

eşiğini aşındırmak b. f. Bir yere çok gidip gelmek.

eşik i. ★ 1. Kapı boşluğunun alt kısmında sökelerin dayandığı ağaç, ya da taştan alçak basamak. esk. Atebe ,südde, âsitan. [Seuil — Door - step] ★2. Saray ve konak kapısının önü.e sk. Dergâh, bârgâh, derbar, âsitane. [Cour d'un souverain, d'un palais, entrée — Entrance] ★ 3. mec. Herhangi bir şeyin başlangıcı: Baharın eşiğindeyiz. [Debut, commencement — Threshold, edge, beginning] ★ 4. Telli çalgılarda telleri yüksekçe tutan tahta köprücük: Keman, mandolin eşiği. [Chevalet — Bridge]

eşik ağası Tar. Doğu saraylarında, özellikle Türkistan ile İran'da kapı ağası, kapıcıbaşı, hâcip de denen büyük bir memurluk adı. Evliya Çelebi, «Seyahatname» sinde gezdiği doğu ülkelerinden söz ederken birçok yerlerde eşik ağalarını da anlatır.

Eşil Bak. Üçdam.

eşin eğitim b. i. Kız erkek bir arada yapılan eğitim, karma eğitim. esk. Muhtelit. [Coéducation — Coeducation]

eşinmek f. Hayvanın ayağıyla yeri kazması eylemi.

eşit s. Bir bakımdan başkasıyla bir hal ve bir derece olan. esk. Müsavi, farksız: Boyca eşit, değerce eşit. [Egal — Equal]

eşitçi s. Sos. Siyasal ve toplumsal eşitlik taraflısı. [Egalitaire — Equilitarian]

eşitçilik i. Fel. İnsanların eşit olduğu fikrini savunan ve olaylarda bunu gerçekleştirmeye çalışan kuram, (teori). [Egalitarisme — Egalitarianism]

eşitlemek f. Eşit kılmak. [Egaliser — To equalize]

eşit s. Belli bir ölçü ya da değerlendirmeye göre aralarında fark olmayan (şeyler).

eşitlik i. Birbirine eşit olan şeylerin niteliği. İki çizginin eşitliği, iki sayının eşitliği, iki kişinin yaşlarının eşitliği. Eşitliğin bir anlamı da, insanlar arasında hak ilişkisi yönünden ayrılık olmayışı; politik, sosyal eşitlik. Mantıktaki eşitlik, kapsamları aynı olan terimler arasındaki ilişkidir. İnsan = İki el ve iki ayaklı memeli. Bütün tarifeler, eşitlik esasına dayanır. Mantıktaki eşitlik:

$$A = B$$
$$B = C \text{ ise}$$
$$A = C \text{ dir.}$$

formülüyle gösterilir. Matematikte, özellikle cebir ifadelerinde (=) işaretinin meydana getirdiği bağıntıdır. Hukuk bakımından, bireylerin kanun karşısındaki eşitliği söz konusu olur. Bu eşitlik Fransız ihtilâlinin temel yasası olan «İnsan ve Yurtdaş Hakları Bildirisi» nde ortaya atılmıştı; bundan başka modern hukukta, erkekle kadının eşit haklara sahip olmaları da başlıca ilkelerdendir. Türkiye'de bu eşitlik «Medeni Kanun» la sağlanmış bulunmaktadır. Politik bakımdan eşitlik, ancak demokratik bir düzende söz konusu olabilir. İnsanlar çeşitli çağlarda

ve toplumlarda, eşitsizlikten yakınmışlar, toplum içinde bazı sınıf ve zümrelerin, öteki sınıf ve zümrelerden daha fazla haklara sahip olmalarına karşı olmuşlar, çeşitli yollardan hak eşitliğini sağlamaya çalışmışlardır. Ekonomik eşitlik de, demokrasinin temel prensiplerindendir. Fransız ihtilâlinden sonra, yalnız politik eşitliğin yeter olmadığını, ekonomik eşitlik olmazsa, politik eşitliğin de gerçekleşemeyeceği düşüncesi kabul edildi. Yalnız ekonomik eşitlikten anlaşılan şey, gelirlerin mutlak eşitliği olmayıp, herkesin emeği karşılığında insanca yaşamasını sağlayacak şekilde millî gelirden pay almasıdır. Politik ve ekonomik eşitlikle birlikte, sosyal eşitlik de demokratik hayatın başlıca ilkelerindendir. Vicdan hürriyeti, yani din inançlarından ötürü ayrı bir işlem görmemek, eğitimde eşitlik, sağlık hizmetlerinden yararlanmak yolundaki istekler, sosyal eşitlik özleminin ifadesidir.

eşitsizlik i. ★ 1. İki ya da daha çok şeyin eşit olmama durumu. ★ 2. Mat. Eşit olmayan iki terimden kurulmuş ifade. Eşitsizliklerle de, eşitlik gibi, bazı matematik işlemleri yapılır.

Eş'iya (M.Ö. 774-690) İsrailoğlu peygamberlerinden. İsrail krallarından Hozkıya'nın müşaviri iken onu ağır bir hastalıktan kurtardığı ve buna benzer mucizeler göstermiş olduğu söylenir.

eşk Far. i. Gözyaşı.

eşkâl Ar. ç. i. Şekiller, biçim, kılık.

eşkenar b. s. Mat. Kenarları eşit olan. esk. Mütesaviül adlâ. [Equilatéral — Equilateral]

eşkenar dörtgen b. i. Mat. Dört kenarı birbirine eşit olan dörtgen. esk. Main. [Losange — Rhombus]

eşkenar paralelyüz b. i. Mat. Kenarları birbirine eşit olan paralelyüz. esk. Main yüzlü. [Rhomboèdre — Rhombohedron]

eşkenar üçgen b. i. Mat. Üç kenarı birbirine eşit olan üçgen. esk. Müsellesi mütesaviyüladla. [Triangle équilatéral — Equilateral triangle]

eşkin ★ 1. s. Yürük at, koşan, eşen, çabuk yürüyüşlü: Eşkin bir at. ★ 2. i. Atın bir türlü yürüyüşü. Yorga yürüyüş de denir. Adımlar diyagonal atılır. Yürüyüşün her anında ön sağ ve art sol ya da ön sol ve art sağ havada, diğerleri yerdedir. «Atın eşkini seldir». «Ağır devlet, her kuvvet eşkin bir atla gerek»: Dadaloğlu. Eşkin at yemini arttırır.

eşkinli s. Eşkin denen yürüyüşlü (at).

eşkin yürümek b. f. Eşkin denen şekilde yürümek.

eşkiya Ar. ★ 1. ç. i. Haydutlar, kır uğruları. ★ 2. i. Haydut, kır uğrusu. [Brigands, bandits — Brigands, bandits]

Eşkol (Shkolnik), Levi (Doğ. 1895) İsrailli devlet adamı. Polonya'da doğdu. 1913'de Filistin'e göçtü. Tarım işçiliği, askerlik yaptı; siyonist örgütlerinde, işçi kuruluşlarında çalıştı. İsrail Devleti kurulmadan önce çeşitli görevlerde bulundu; Mapai Partisi'ne girdi. 1951-1952 yıllarında tarım bakanı, 1952-1963 yıllarında maliye bakanı olan Eşkol 1963'den beri başbakandır. 1963-1967 yıllarında aynı zamanda savunma bakanlığını da üstüne almıştır. Basılmış bir kitabı vardır.

eşlemek f. Benzer iki şeyi bir araya getirmek.

eşlenik s. Mat. Herhangi bir şekilde birbiriyle oranlı bulunan (nokta, çizgi, sayı). esk. Müzdeviç. [Conjugué — Conjugate]

eşleşmek f. ★ 1. Birbiriyle eş olmak. ★ 2. Çiftleşmek.

eşlik i. ★ 1. Eş olma hali. [Etre pareil, couple — Being match] ★ 2. Müz. Bir soliste başka bir çalgı veya orkestra ile arkadaşlık (etme). esk. Refakat. [Accompagnement — Accompaniment]

Eşme Uşak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 338 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 16 732, merkezinin nüfusu 5 031'dir. İlçe toprakları yayladır. Gediz'in ve kolu olan Eşme çayının vadisi verimlidir. Her türlü tahıl, pancar, yemiş ve sebze yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Manisa — Uşak demiryolu üzerindedir. Kilimcilik yapılır. Eski adı Elvanlar'dı.

eşme i. ★ 1. Eşmek eylemi. ★ 2. Kumluk yerlerde eşilerek açılan pınar. ★ 3. Koşma, hızlı gitme hareketi: Sipahilerin gazâya eşmeleri, atların eşkin yürümesi.

eşmek f. ★ 1. Toprağı ya da toprak gibi yumuşak bir şeyi azıcık kazmak. [Creuser — To scratch] ★ 2. mec. Sıkıca araştırmak. ★ 3. f. Bir işi bir an önce yapmaya istekle koyulmak. Müsaraat etmek: Sefere, gazâya eşmek. [Hâter, presser — To haste] ★ 4. (atlar hakkında) Eşkin yürümek. [Ambler — To ambler]

eşofman Fr. i. Sp. ★ 1. Sporda vücudu ısıtmak için hareketler yapma. ★ 2. Bu hareketler sırasında ya da genellikle antrenmanlarda, yarışmalardan önce giyilen iki parçalı spor kılığı.

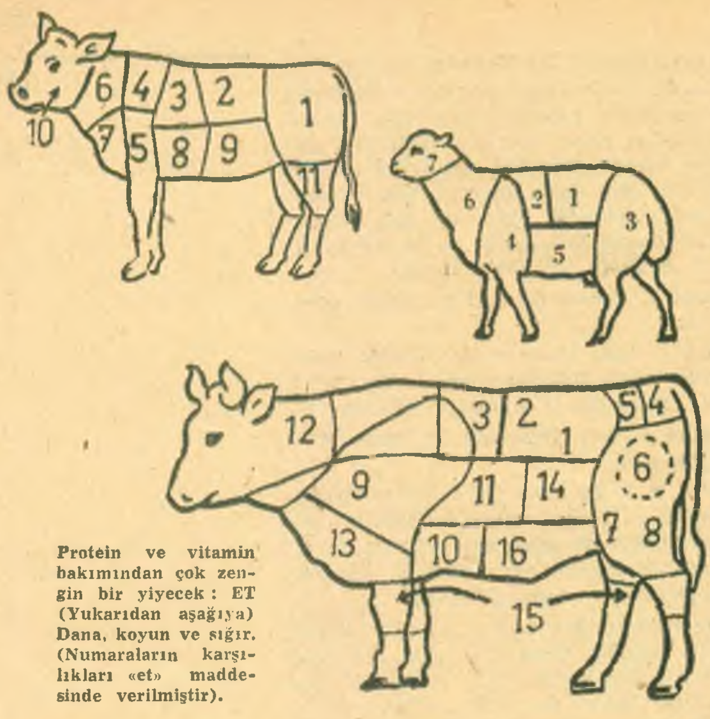
eşref Ar. s. ★ 1. Pek şerefli, aziz ve muhterem. ★ 2. Uğurlu. esk. Mübarek.

Eşref, Mehmet (1847-1911) Taşlamalarıyla (hiciv) ünlü şair. Kırkağaç'ın Gelenbe köyünde doğmuş, biraz medrese öğrenimi gördükten sonra 25 yaşında kâtiplikle hükümet hizmetine girmiş ve kaymakamlık yapmıştır. II. Abdülhamit zamanının aksaklıklarını eleştirdiği ve taşladığı için hapsedilmiş, Mısır'a, Kıbrıs'a ve Avrupa'ya kaçmıştır. 1908 devriminde İstanbul'a dönüp kendi adıyla haftalık bir dergi çıkarmıştır. En kuvvetli taşlamaları dörtlük biçiminde olanlarıdır.

Şair Eşref

Eşrefoğlu (Ölm. 1469) Şair, besteci, din adamı. Hacı Bayram Veli'nin damadıdır. Asıl adı Abdullah olan Eşrefoğlu, Kadir-

Protein ve vitamin bakımından çok zengin bir yiyecek : ET (Yukarıdan aşağıya) Dana, koyun ve sığır. (Numaraların karşılıkları «et» maddesinde verilmiştir).

lik tarikatının Eşreflik kolunu kurmuştur. Çeşitli şiirleri ve «Müzekkinnüfus» adlı bir kitabı vardır. Din musikisinin güzel örneklerini vermiştir.

Eşrefoğulları Tar. XIII. Yüzyılda Anadolu'da kurulmuş beyliklerden biri. Kurucusu Süleyman Bey'dir. Beyşehir dolaylarında bir uç valisi olan Süleyman Bey, Selçuklu Devleti'nin zayıflamasından yararlanarak egemenliğini ilân etmiş, ölümünden sonra yerine geçen oğlu Mehmet Bey, ülkeyi genişletmiştir. İlhanlıların Anadoluya saldırıları sırasında XIV. yüzyılın ilk yarısında ortadan kaldırılan Eşrefoğlu Beyliği'nden kalan tek ünlü anıt Beyşehir'deki Eşrefoğulları camisidir.

Eşrefpaşa İzmir'in merkez ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 15 938'-dir.

eşref saat b. i. Uğurlu saatler. Eski müneccimlerin (astrolojiyle uğraşanların) yıldızların duruşlarına göre yaptıkları hesaplarda uğur getireceğine inandıkları zamanlar. Eskiden padişah çocuklarının doğumları, bir muharebeye başlanılması, bir geminin suya indirilmesi gibi önemli olaylarda «eşref saat» a çok dikkat edilirdi.

eş sesli b. i. Gra. Anlamları ve bazan içinde yer aldıkları kelime bölümleri ayrı olduğu halde aynı seslerden meydana gelen kelimeler. [Homonyme — Homonymous words]

eşsıcak b. s. Coğ. ★ 1 .Sıcaklığa eşit olan (yerler). ★ 2. Böyle noktaları harita üzerinde birleştiren eğri.

eşsiz s. ★ 1. Eşi olmayan. Bir çiftin yalnız kalmış eşini kaybetmiş teki. Tek : Öteki ölünce bu arabanın atı eşsiz kaldı. [Sans compagnon, impair — Left alone] ★ 2. Benzeri olmayan, misli bulunmayan. esk. Binazir : Manendi yok. [Incomparable, unique — Unmatched, unique, unequalled]

eş tutmak b. f. Oyunda ya da talimde ikişer olmak için arkadaş seçmek. [Prendre partenaire — To choose partner]

eşya Ar. ç. i. ★ 1. Şeyler, ev döşemesi ve takımları : Eşyayı bugün taşıyacağız. [Choses, meubles, mobilier — Things, furniture] ★ 2. Elbise, çamaşır gibi giyeceğe ait şeyler : Eşyamı bavullara koyup trene gönderdim. [Objets, effets. — Objects, belongings] ★ 3. Yük, hamule : Eşya vagonu. [Bagages, marchandises — Goods, cargo]

eşyazı b. i. Birbirinin aynı olan yazılı şeylerden bir tanesi. esk. Nüsha. [Copie, exemplaire — Copy]

eşyükselti b. i. Coğ. Aynı yükseklikteki yerler. [Isohypse — Isohypse]

eşzaman b. s. Fiz. Başlamalarıyla bitmeleri arasında geçen zaman eşit olan (olaylar) : Bir saat sarkacının (rakkasının) sallanması eşzamanlıdır. esk. Hemzaman. [Synchrone — Synchronous]

eşzamanlılık i. Si. Bak. senkronizasyon.

et, -ti ★ 1. Sıcak kanlı hayvanların (insan dahil), derileri ile kemikleri arasında bulunan ve çoğu kas ile yağ olan kısmı. Dokular (yağ, bağlayıcı dokular, sinirler, kan ve lenf damarları ve lenf boğumları) da etin bir parçasıdır. Et, bileşimindeki kolay sindirilir zengin proteinleri dolayısıyla insanların beslenmesinde önemli bir yer alır. Etin bileşimi şöyledir : Su (% 48 — % 79), protein (% 21), yağ (% 0,5 — % 0,18), madeni maddeler (% 1 — % 2) (potasyum, kalsiyum, sodyum, fosfor asitleri, manganez, klor), vitaminler (A, B, B_1, B_2, C), enzimler. Kasaplık hayvanların etleri, kalitelerine göre parçalara ayrılmaktadır. Koyunlarda : Birinci kalite : 1° Fileto. 2° Pirzola. 3° But. İkinci kalite : 4° Kürek (kol). Üçüncü kalite : 5° Boşluk. 6° Gerdan. 7° Baş. Sığırlarda : Birinci kalite : 1° Bonfile. 2° Kontrfile. 3° Pirzola, (Antrkot). 4° Çanak. 5° Üst çanak. 6° Yumurta. İkinci kalite : 7° Nuar. 8° Kontrnuar. 9° Kol. 10° Biftek. Üçüncü kalite: 11° Boğür. 12° Boyun. 13° Döş. Dördüncü kalite: 14° Böbrek. 15° İncik. 16° Boşluk. Danalarda : Birinci kalite : 1° But. 2° Fileto. 3° Pirzola. İkinci kalite : 4° Kürek. 5° Kol. Üçüncü kalite : 6° Gerdan. 7° Döş. 8° Biftek. 9° Boşluk. Dördüncü kalite : 10° Baş. 11° İncikler. Etlerin fiyatı kalitesine göre değişir. ★ 2. Kasaplarda satılan kesilmiş hayvan : Etin fiyatı yükseldi. [Viande — Meat] ★ 3. Ten, vücut, beden : Gömleği yırtılmış, eti görünüyor. [Corps, chair — Flesh] ★ 4. Yemişlerde deri ile çekirdek arasında bulunan ve yenen lezzetli kısım: Şeftalinin eti ; etli bir erik. [Pulpe — Pulp] ★ 5. Boru, levha gibi cisimlerin kalınlığı.

etajer Fr. i. Rafları olan kapaksız, taşınabilir dolap.

etamin Fr. i. ★ 1. Pamuk, keten ya da ipekten, seyrek dokunmuş bir çeşit kumaş. ★ 2. Bot. Bitkilerde bulunan erkek organ. [İng. Stamen]

etap Fr. i. Sp. Yarışlardaki (bisiklet, yüzme) belli durma yerleri ve bu durma yerleri arasındaki mesafe.

Etats Généraux «etajenero» ok. Tar. Fransa'da XIV. yüzyıldan başlayarak zaman zaman toplantıya çağrılan bir danışma meclisinin adı. Üyeleri gerektikçe eyaletlerdeki aydınlar arasından seçilerek çağrılır, kralın başkanlığında sarayda toplanır, çeşitli konularda görüşlerini açıklayıp dağılırlardı. Son olarak 1789'da toplanmış, sonra bırakılıp unutulmuştur.

etba Ar. ç. i. ★ 1. Taraftarlar, birine uyanlar, her işte birinden ayrılmıyanlar. ★ 2. Uşaklar, hizmetçiler.

et bağlamak b. f. ★ 1. Semirmek. ★ 2. Yara et tutmak, kapanmak.

et baltası b. i. Et kıymaya yarayan küçük balta.

et beni b. i. Küçük bir meme başı biçiminde, bedende meydana gelen ben.

etçil s. Zo. Et ile beslenen (hayvan). [Carnivore — Carnivorous]

eteğe düşmek b. f. Sığınmak, yardım dilemek.

eteğe sarılmak b. f. Yardım dilemek.

eteğe varmak b. f. Öpmek için eteğe eğilmek.

eteği belinde b. s. Hamarat (kadın).

eteği düşük b. s. Pasaklı (kadın).

eteğine düşmek (eteğine sarılmak) b. f. Yalvarıp yakarmak, sığınmak. esk. İltica etmek.

eteğine yapışmak b. f. Birinden ısrarla bir şey istemek, yanından ayrılmamak.

etek i. ★ 1. Elbisenin belden aşağı sarkan kısmı: Entari eteği, manto, palto eteği. Ar. Zeyl. Far. Damen. [Pan, traine (d'une robe) — Skirt] ★ 2. Çadır, perde, masa, kanape örtüsü gibi kumaş eşyanın yere sarkan kısmı. [Pan, bout (d'une tente, d'un rideau) — Flap] ★ 3. Dağ, tepe gibi yamaçlı şeylerin alt kısmı. [Pied, flanc, penchant (d'une montagne) — Foot]

etek bağı b. i. Kadınların uzun etekleri kaldırmak üzere kullandıkları bağ. Eskiden elbise eteklerinin çarşaf ya da feraceden çıkmaması için kullanılırdı.

etek bezi b. i. Kundak çocuklarının belden aşağısına sarılan bez.

etek dolusu (etek etek) b. s. Pek çok, bol bol.

etekleri tutuşmak b. f. Telâşa düşmek.

etekleri zil çalmak b. f. Pek sevinçle oraya buraya koşmak.

eteklik i. Vücudun belden aşağısını örten kadın giysisi (elbisesi). [Jupe — Skirt]

etek öpmek b. f. Yaltaklanmak.

etek silkmek b. f. Bir şeyle ilgiyi kesmek, çekilmek, artık karışmamak.

Etem, Pertev Paşa (1824-1872) İdareci ve yazar. Erzurum'da doğmuştur. Vilâyet mektupçuluğu, hariciyecilik, kaymakamlık yapmış, Kastamonu valisi iken ölmüştür. Fransızca ve Almanca'dan çeviriler yapmış, özellikle edebiyatımızın yenileşmesine ve sadeleşmesine hizmet eden yazıları ile tanınmıştır. Eserleri: «Av'ave» isimli mizahi yazı, «Itlâk-ül Efkâr» adlı risale, «Tıflı Naim» adıyla Victor Hügo'dan yaptığı çeviri.

Ete, Muhlis (Doğ. 1904) Bilim ve devlet adamı. Leipzig İktisat Fakültesi'ni bitirdi. 1929-1939 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde ve Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda öğretim üyesi olarak çalıştı. 1939-1950 yıllarında Başbakanlık Umumî Murakabe Kurulu üyesi olan Profesör Ete, 1950-1957 yılları arasında milletvekilliği, 1950-1951 yıllarında İşletmeler, 1952'de İktisat bakanlığı yaptı. 1961-1964 yılları arasında yeniden milletvekili, 1962'de Ticaret bakanı oldu. Eserleri arasında: «Ticaret — Banka, — Borsa», «İşletme Ekonomisi Dersleri», «Türkiye Sanayi Politikası» ve çevirileri sayılabilir.

eten i. ★ 1. Yemişlerin yenen, çekirdekle deri arasındaki etli kısmı: Etli şeftali, etli kiraz. [Pulpe — Pulp] ★ 2. Etene (Bak).

etene i. Anat. Hayvanlarda ana ile dölüt arasında kan alış verişini sağlayan organ. Bitkilerde ise, çiçekte yumurtacıkların yumurtalığa yapışık bulunduğu doku. esk. Meşime. «Son» da denilen hayvan etenesi, döl yatağına yapışık olup yavru doğunca o da düşer. Bitkilerdeki bu dokuyu, besin maddelerini depo ederek tohumu koruyan perikarp hücreleri meydana getirir. [Placenta — Placenta]

eter Yun. i. Kim. Halk arasında lokman ruhu denen, uçucu, renksiz, keskin ve kendine özgü kokusu olan sıvı. Koklanarak kana karıştığında kısa süre içinde merkez sinir sistemini etkiler ve baygınlığa, bilinç yitimine yol açar. Kısa süreli genel anestezilerde (Bak. anestezi) kullanılır.

etfaiye Ar. ç. i. Yangın söndürme ekibi. İtfaiye. [Les pompiers, sapeurs - pompiers — Fire - brigade]

etfal Ar. ç. i. Tıfıllar, çocuklar.

Ethem Paşa, Gazi İbrahim (1844-1909) Müşir. İstanbul'da doğdu. Harbiye'de okudu. Rus savaşındaki yararlıklarından ötürü paşalığa yükselmiş, 1896'da Alasonya başkomutanı iken kazandığı zaferle Gazi ünvanını almıştır. 1908'de ayan azası, 31 mart ayaklanmasından sonra Harbiye nazırı olmuş, daha sonra Mısır'da ölmüştür.

Ethem Paşa, İbrahim (1818-1893) Sadrazam ve bilgin. Koca Hüsrev Paşa'nın yetiştirmelerinden olup Paris'de maden mühen-

Etfaiye yangın söndürür ve alevlerin içinde kalanların kurtarılmasına yardım eder.

disliği tahsil etmiştir. Öğretmenliğini yaptığı II. Abdülhamit'in Hariciye, Maarif, Adliye ve Dahiliye nazırlıklarında bulunmuştur. Valiliklerinin yanı sıra Viyana elçiliği de yapmıştır. Daha çok doğruluğu ve bilimsel kişiliği ile tanınır.

Etibank Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir iktisadî devlet teşekkülü. Yeraltı cevherlerini işletmek ve satmak, elektrik santralleri kurmak ve işletmek, bankacılık yapmak amaçlarıyla 2805 sayılı kanunla 1935'de kurulmuştur. Sermayesi 20 milyon lira iken 1953 yılında 500 milyon liraya yükseltilmiştir. 1945'de Demir İşletmesi ve 1952'de de Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Etibank'dan ayrılarak özerk olmuşlardır. Bankacılık şubeleri 1957'den sonra çalışmaya başlamıştır. Etibank, 1966 yılında 26 617 ton bakır, 271 265 ton krom, 22 650 ton saf kükürt, 120 622 ton pirit, 99 190 ton kolemanit, 1 559 467 kilo konsartre kurşun, 1 316 060 kilo çinko, 67 002 kilo saf cıva ve 21 000 ton sülfirikasit üretmiştir. 9 maden işletmesinde 8 cins cevher üretilmektedir. Etibank'a bağlı cevher üreten müesseseler şunlardır: Ergani Bakır, Şark Krom, Murgul Bakır, Küre Bakırlı Pirit, Keçiborlu Kükürt, Üçköprü Maden, Emet Kolemanit, Keban Simlikurşun ve Hacıköy Cıva. Etibank'ın ikinci fonksiyonunu yürüten işletme «Elektrik İşletmesi Müessesesi» dir. Etibank Türkiye'de üretilen enerjinin % 42'sini sağlamaktadır. Su ve termik santralları: Sarıyar, Çatalağzı, Tunçbilek, Soma, Ambarlı, Altınapa; yapılmakta olanlar da Gökçekaya ve Keban'dır. 1963-67 arasında Etibank eliyle harcanan 5 milyar lira ile 300 kasaba ve 800 köye elektrik götürülmüştür.

etıbba Ar. ç. i. Tabipler, hekimler.

etıbba odası b. i. Bak. tabip odaları.

eti budu yerinde (etine dolgun) b. s. Semizce, tombulca.

etiket Fr. i. ★ 1. Bir malın cinsi, miktarı, fiyatı gibi niteliklerini belli etmek için üzerine konulan yazılı kâğıt ya da mukavva parçası, yafta. ★ 2. mec. Teşrifat, merasim, protokol.

etilen Fr. i. Havanın bileşiminde bulunan renksiz ve az kokulu bir gaz.

Etiler (Hititler). Anadolu'da kendi dillerinde Marassantiya diye adlandırdıkları Kızılırmağın kıyısında, M.Ö. 2000 yılı başlarında Eti Devleti'ni kuran halk. Hatti yurdunda kurulan Eti Devleti'nin tarihi krallık ve imparatorluk dönemi olarak ikiye ayrılır. Küçük beylikleri egemenliği altına alarak devleti kuran Labarnas'dır. Aynı addaki oğlu, başkenti Kussara'dan Hattusas'a getirdikten sonra, Hattusilis diye anılmaya başladı. Hattusas (bugünkü Boğazköy yakınlarında) bütün vadiye hakim, düşman tarafından elde edilmesi, doğal bakımdan güç olan bir yerdi. Ayrıca, biri Ege'den Sıvas'a ve daha doğuya, öteki Samsun'dan Kilikya'ya giden iki önemli yol üzerindeydi. Hattusilis döneminde Toroslar geçilerek Halep'e girildi ve kuzey Suriye kontrol altına alındı. Başkaldıran bölgeleri Mursilis (Mürşil) tekrar geri aldı ve Fırat'dan aşağıya inerek Babil'i işgal etti. Yurda dönüşünde, kayınbiraderi Hantilis onu öldürüp yerine kral oldu. Hantilis ve haleflerinin zamanı, büyük felâketler dönemidir. İlk kralların aldıkları bölgeler kaybedildiği gibi, ülke istilâ tehlikesi geçirdi. Telipinus, devletin son gününe kadar yürürlükte kalan kanunlar koyarak iç güvenliği sağladı. Ona eski krallık döneminin son kralı olarak bakılır. İmparatorluk dönemi II. Tudhaliyas ile başlar. Onun zamanında Halep'e saldırıldı ve kuzey Suriye alındı. Bölgedeki Mittani devletinin kuvvet kazanması sonucu II. Hattusilis, III. Tudhaliyas ve II. Arnuwandas döneminde beylikler hem başkaldırdılar, hem de ülkeye saldırdılar. M.Ö. 1380 yılında Mittaniler'i yenen Eti İmparatorluğu, Suppiluliumas'la en parlak dönemine girdi. Mittaniler'in başkenti Wassukani'yi yağmalayıp Şam şehrinin yakınına kadar ilerledi ve Lübnan'ı sınır yaptı. M.Ö. 1340 yılında Fırat'la deniz arasındaki bölgeleri alıp, oğullarından Telipinus'u Halep'e, Piyassilis'i Kargamış'a kral yaptı. Mursilis'in imparatorluk dönemi, beyliklerin ve komşu devletlerin başkaldırma ve saldırılarını bastırmakla geçti. Muvattalis dönemindeki en önemli olay, Mısır Firavunu II. Ramses'le Suriye yüzünden yapılan Kadeş savaşıdır (M.Ö. 1286-1285). Kesin bir sonuçla bitmeyen bu çatışmadan sonra Suriye yine Etiler'de kaldı. Urhi - Teshub'dan sonra kral olan III. Hattusilis (M.Ö. 1275-1250). Mısır'la ünlü saldırmazlık antlaşmasını yaptı. Bu ilk önemli diplomatik belgedir. Eti Devleti, Kral Arnuwandas'ın döneminde, batıdan gelen göç dalgaları karşısında, beklenmedik bir şekilde yıkıldı. Bu istilâdan sonra, küçük beylikler Kargamış çevresinde birleştilerse de, Asurlular tarafından kesin olarak ortadan kaldırıldılar (M.Ö. 700).

Etili Çanakkale'nin Çan ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 7 937, merkezinin nüfusu 1 095'dir.

Etimesgut Ankara'nın Yenimahalle ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 5 104'dür.

etimoloji Yun. i. Dil. Bir dilin kelimelerinin nereden çıktığını, hangi köklerden doğduğunu araştıran bilgi kolu. Yunanca etimologia kelimesini ancak helenistik çağda Halikarnaslı Denys kullanmış olmakla beraber, Heraklitos ve Demokritos gibi yunan filozofları, kelimelerin gerçek anlamlarının ne olduğunu araştırmış, bunların kaynağı üzerinde tartışmalara girişmişlerdi. Ama bu araştırmalar sadece metafizik kaygılarla yapılıyor, kelimenin tarihi üzerinde durulmuyordu. Ortaçağda salt bilimsel araştırmalar yapılıyor, bütün dillerin tek bir dilden çıktığı düşünülü-

yor, İncil'in dili de ibranice olduğu için bu kök dilin ibranice olduğu düşünülüyordu. Gerçek bir etimoloji biliminin ortaya çıkması, dilin gelişme kanunlarının bilimsel olarak ortaya konması ancak XIX. yüzyılda mümkün olmuştur. Etimoloji önce belli bir kelimenin prototipini tayine çalışır; kelimenin gelişmesi fonetik kurallara göre meydana gelmelidir; ama kelimenin bütün tarihini ortaya koyabilmek için, bu kelimenin tarih süresi içinde aldığı çeşitli anlamları da sıralamak gerekir. Bir kelimenin etimolojisinin bu unsuru, özellikle o dile yabancı dillerden girmiş olan kelimeler için çok önemlidir. O kelimenin hangi şartlarla kabul edilmiş olduğunu, eşya ya da kavramla kelime arasındaki ilişkilerin neler olduğunu anlamak ve bunun hangi alanlara yayılmış olduğunu ortaya koymak ayrıca önem taşır. Etimoloji yalnız dil bilimine değil insanla ilgili bütün bilimlere de başvurduğu için, çok karmaşık bir bilim dalıdır.

eti ne, budu ne b. s. Herhangi bir şeye gücü yetmiyenler için söylenir.

eti senin, kemiği benim Eskiden çocuklar hocaya ya da bir ustaya teslim edildiği zaman, istediği gibi eğitmesi, hattâ gerekirse dövmesi için söylenen söz.

Etitaş Etibank'ın önderliğiyle Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'ndan yararlanılarak 1957'de transformatör yapmak üzere İzmir'de kurulmuş bir işletme. Kurum, bir anonim ortaklık olup 6,5 milyon liralık sermayesinin % 46'sını Etibank, % 6'sını T. İş Bankası, % 23'ü Sanayi Tatbikat T.A.Ş. ve kalan % 25'ini de ikisi Fransız biri Amerikan üç yabancı firma koymuştur. % 72 yerli malzeme kullanılır.

etkafalı b. s. Kalın kafalı, anlayışsız.

et kanat b. i. Bak. şeytan kuşu.

etken s. ★ 1. Kim. Bir madde üzerinde belli bir değişiklik meydana getiren. esk. Müessir. [Agent — Agent] ★ 2. Gra. Gerçekten özne tarafından işlenen bir eylemi anlatan; edilgen karşıtı. esk. Malûm: Kırmak, bilmek etken fiilleridir. [Actif — Active] ★ 3. i. Etki yapan her şey. esk. Âmil, müessir. [Facteur — Factor]

et kesimi b. i. Hıristiyanlar'ın büyük perhize girmek üzere bulundukları günler; apukurya.

et kırımı b. i. Et kesimi.

etki i. Bir olaya, bir sonuca yol açan etken. esk. Tesir. [Effect — Effect]

etkilemek f. Etkiye uğratmak. esk. Tesir etmek. [Influencer — To influence, affect]

etkili s. Etkisi çok olan. esk. Müessir. [Efficace, actif, pénétrant — Effective, influential, penetrating]

etkimek f. Kim. Etkide bulunmak. esk. Müessir olmak. [Agir, act — To influence, act on]

etkin s. ★ 1. Kim. İşleme halinde olan. esk. Faal. ★ 2. Fel. Biyo. Başkasına karşı olan ya da yapanın kendinden çıkan (iş, eylem). Edilgin karşıtı. esk. Fail. ★ 3. Fiz. Elektrikte, dalgalı akımın, ölçülmesi ve değerlendirilmesi için tanımlanan büyüklüğü. Dalgalı akımı, yönü ve büyüklüğü boyuna değiştiği için (Bak. dalgalı akım.), değerlendirmek güçtür. Bu yüzden dalgalı akımın etki (efikas) değerinden söz edilir. Ölçü aletleri de etkin değeri gösterir. Etkin değerin tanımlanmasında, akımın ısı etkisinden yararlanılır. Bir iletkenden belli bir süreyle doğru akım geçirilir; akım belli miktarda ısı verir. Bu akımın şiddeti amper (A) olarak bilinmektedir. Aynı sürede, bu kez dalgalı akım geçirilir; eğer açığa çıkan ısı aynı ise, dalgalı akımın etkin değeri, doğru akımın amper olarak şiddetine eşit kabul edilir. Böylece her dalgalı akım için amperle ölçülen bir şiddet belirlenmiş olur.

ETİLER'in Suppiluliumas zamanındaki sınırları (M.Ö. 1400).

etkincilik Bak. aktivizm.

etleç s. Fazla şişman. esk. Mülâhham.

etlenmek f. Et bağlamak, semirmek. [Engresser — To heal up]

etle tırnak gibi Pek yakın arkadaşlığı anlatmak için söylenen bir söz.

etli s. ★ 1. Eti çok olan (hayvan): Etli koyun. [Charnu — Meaty] ★ 2. Tıknaz, dolgun, toplu: Etli bir adam. [Ramassé, replet — Fleshy] ★ 3. Çekirdekle deri arasında yenecek kısmı çok olan (yemiş): Etli kiraz, etli şeftali. [Pulpeux, protelé — Pulpy] ★ 4. İçinde et bulunan: Etli pilâv.

etli butlu b. s. Oldukça şişman.

etlik i. Et için ayrılmış davar.

etliye sütlüye karışmak b. f. Olur olmaz her işe karışmak.

et lokması b. i. Et yemeği.

etmek f. ★ 1. Yapmak, eylemek, işlemek, kılmak: Ne ettiniz? Eden bulur. Etme bulma dünyası. [Faire — To do] ★ 2. Bu mastar bazı isimlerin ve sıfatların sonunda bileşik fiillerin yapılmasına yarar: İyilik etmek. Kötülük etmek. ★ 3. Değer anlatan kelimelerden sonra değmek, tutmak, anlamlarını verir: Çiftliğin yıllık geliri çok para eder. [Valoir —

To make, amount to] ★ 4. Arapça mastarlardan ve isim halindeki fiillerden sonra gelerek birçok bileşik fiil yapılmasını sağlar: Celbetmek, aksetmek, tekrar etmek ,icadetmek, icra etmek, duhul etmek, hurucetmek, istikraz etmek, teşekkür etmek, tekemmül etmek gibi.

etmen i. Biyo. Bir sonuca varılmasına yardım eden değerlerden her biri; etken. esk. Âmil. [Facteur — Cause]

Etna (İtalya) Sicilya adasının kuzeydoğusunda, 3 295 m. yüksekliğinde bir yanardağ. Püskürmeleri sırasında, lâvları çok kere Catania şehrini tehdit etmiş, şiddetli depremlere sebep olmuştur. İlkçağ mitolojisinde Etna, devler yurdu sayılır; Hefaistos'un ve Kiklopların demir ocaklarının orada bulunduğu söylenirdi.

etnik Yun. s. Ulusla, budunla ilgili olan. esk. Kavmî.

Etniki Eterya Tar. Rusya'nın Odesa şehrinde 1814 yılında kurulan ve Yunanistan'ın egemenliğini sağlamayı amaç edinen gizli bir derneğin adı. Derneği, bir balıkçı evinin bodrum katında iki Rum ve bir Bulgar göçmeni kurdu. Kısa sürede gelişen dernek Rus Çarından ve İstanbul'daki Rum Patriğinden yardım gördü. İlk şubesini Mora'da ikincisini İstanbul'da açtı. Sonra şube sayısı çoğaldı. Rum aydınları ve zenginleri, kilise adamları derneği her yönden desteklediler. Bu gizli derneğin çalışmalarını ilk olarak Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa haber aldı. Onları şiddetle izledi ve sindirdi. Fakat bu paşanın öldürülmesinden sonra rahatlayan Etniki Eterya üyeleri çalışmalarını daha rahat ve açıkça sürdürdüler. Bunun sonucu olarak 1821 yılında Mora ayaklanması patlak verdi. Bu ayaklanmadan 8 yıl sonra, Edirne anlaşmasıyla Yunanistan'a egemenlik verildi. Yunanlılar'ın ünlü «Megalo İdea» ilkesini ortaya atan da bu dernektir.

etnografya Yun. i. Budunbetim. Ulusların, budunların (kavimlerine) töre, gelenek, kültür ve niteliklerini inceleyen bilim.

etnoloji Yun. i. Sos. Kavimlerin bilgisi. Toplumların yapısını ve gelişmesini anlamak için, mitoloji ve dinleri, doğrudan doğruya töre ve gelenekleri, ekonomik ve teknolojik yapıları ve dil biçimlerini de inceler. Etnoloji bugün sosyal antropolojinin bir bölümü sayılmaktadır. [Ethnologie — Ethnology]

Etna yanardağı'nın bugünkü hali

etoburlar ç. b. i. Zo. Memeli hayvanların, aslan, kaplan, kedi, köpek, ayı, sırtlan gibi çeşitlerini içine alan takımı. Başlıca nitelikleri keskin, paralayıcı diş ve tırnaklardır. Bu takım, 6 familyaya ayrılır: 1° Aslangiller (Kaplan ve kediler bu familyadandır.) 2° Samurgiller. 3° Misliler. 4° Köpekgiller. 5° Ayıgiller. 6° Sırtlangiller. Etoburların çene kemiklerinin her birinde altı kesici diş olup biri daha sivri ve keskindir; parçalamaya yarar. İri ve kuvvetli pençeleri sivri ve keskin tırnaklarla silâhlıdır. [Carnassiers — Carnivores]

etoloji Gelenek, adet ve töreler bilimi. Tabiat bilgini Geoffroy Saint Hilaire'in yarattığı bu kelime biyolojide, hayvanların alışkanlıkları ve yaşama şartlarının incelenmesi anlamına gelir. Ernst Haeckel aynı anlamda «ekoloji» yi kullandı. Bugün, adet ve törelerin incelenmesine etoloji, çeşitli türlerin elverişli yaşama şartlarının incelenmesine de ekoloji denmektedir.

Eton (İngiltere) Thames nehri kıyısında 3 900 nüfuslu bir kasaba. 1440 yılında kurulmuş kolejiyle ünlüdür. İngiltere'nin ileri gelen ailelerinin çocukları öteden beri bu kolejde eğitilmektedir.

etraf Ar. ç. i. Taraflar, çevre, dolay.

etrafı erbaa Dört taraf, dört yön. esk. Cihatı erbaa.

etrafını almak b. f. Bir şeyi kuşatmak. [Entourer — To besiege, surround]

etrafiyle zf. Etraflı olarak, eksiksiz, teferruatiyle: Meseleyi etrafiyle incelediler. [Minutieusement, en detail — Fully, in detail, minutely]

etraflı T. Ar. s. Kapsayıcı, ayrıntılı, eksiksiz. [Détaillé — Detailled, thorough, comprehensive]

etrafta zf. Civarda, çevrede: Etrafta çok yağmur yağmış.

etraftan Civardan, her taraftan: Etraftan koşuştular.

etraf ve eknaf Civar, çevreler ve bucaklar: Etraf ve eknafta aradılar, bulamadılar.

Etrürya (Tuskia) Tar. İtalya'nın orta bölgesi. Roma halkına Etrusci ya da Tusci adını verirler. Etrürya, kuzey ve kuzeybatıdan Apenin dağları ve onu Liguria'dan ayıran Macra ırmağıyla, batıdan Tirenien deniziyle, doğu ve güneyde onu Latium ve Ombria'dan ayıran Tiber nehri ile sınırlanmıştır. Üç eyalete bölünmüş olan Etrürya'da «Oniki Şehir Birliği» bulunuyordu. Bunlar, Cortona, Arretium, Clusium, Perusia, Volaterrae, Vetulonia, Russelae, Volsinii, Tarquinii, Valerii, Veii, Caere şehirleriydi. Her şehir bağımsızdı ve aristokratik yapıya sahipti. (Bak. Etrüskler).

Etrüsklerden kalma üç eser : (Soldan sağa) Cerveteri'deki kümbetler, bronz savaşçı ve bir aile.

Etrüskler M.Ö. IX.-X. yüzyıllar arasında kuzeyden gelerek orta İtalya'da yerleşmiş bir ulus. Etrüskler'in Anadolu'dan kopmuş oldukları üzerine bir kanı vardır. Etrüskler, o çağlarda çok ilkel durumda bulunan İtalya yarımadasına tarımı ve el sanatlarını götürdüler; burayı uygarlaştırdılar. M.Ö. V. yüzyıla kadar «Etrürya» adı verilen bölgede kalan Etrüskler, tek bir kral yönetiminde değil ayrı ve özgür şehir devletleri halinde yaşadılar. V. yüzyılda Romalılar'la yaptıkları büyük bir savaşta yenilerek dağıldılar.

et suyu b. i. Eti kaynatarak elde edilen su. [Bouillon — Broth]

et şeftalisi b. i. Eti çekirdeğinden ayrılmayan şeftali.

ettirgen s. Gra. Başkasının aracılığı ile yapılan ya da başkasının yapmasına meydan verilen geçişli bir eylemi anlatan fiil. esk. Müteaddiden müteaddi: Kırdırmak, bildirmek ettirgen fiillerdir. [Causatif, factitif — Causative]

ettirmek f. Başkasının eliyle etmek, başkasının etmesine yol açmak, başkasının etmesini sağlamak: Çocuğa kahvaltı ettirmek. [Faire exécuter, faire faire — To make or have stg or s. o. done or do]

etüv Fr. i. Bak. ütüv.

etvar Ar. ç. i. Tavırlar, duruşlar.

Et ve Balık Kurumu Milli Korunma Kanunu'nun değiştirilmiş 6. maddesine dayanılarak 1952'de kurulmuş bir iktisadî devlet teşekkülü. Et ve balık işlerini düzenlemek, üretimini yapmak, endüstrisini kurmak, ticaretiyle ilgilenmek ve bilim araştırmaları yapmak amacıyla kurulmuş bir genel müdürlüktür. Ankara, Erzurum, Konya ve İstanbul'da (Zeytinburnu'nda) olmak üzere dört et kombinası, ayrıca yurdun çeşitli yerlerinde soğukhava depoları ve Trabzon'da bir balık yağı ve balık unu fabrikası vardır.

etyaran b. i. Çok derin işleyen dolama, kurlağan.

etyoloji Yun. i. Sebepleri araştıran bilim dalı. Hekimliğin, hastalıkların nedenlerini araştıran dalına da bu ad verilir. Fizik (soğuk, sıcak), kimyasal (zehirler, yakıcı maddeler) ya da biyolojik (mikrop, virüs) nedenlerden başka irsiyet, cins ve yaşın etkileri ya da aşırı yorgunluk, uykusuzluk gibi nedenler üzerinde de durulur. Çoğu zaman hastalığın asıl sebebi, belirli özel şartlarda etken rol oynar. Örneğin verem hastalığını meydana getiren Koch basili, hastalığı ancak belirli şartlarda ortaya çıkarır.

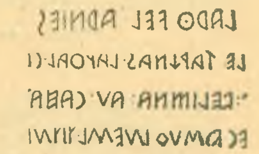
et zehirlenmesi b. i. Hek. 100'den fazlâ tipi olan salmonellalar grubu basilleri (paratyphus — Enteritis grubu) ve çoğunlukla paratyphus B Schottmüller, Enteritis Gaertner, Enteritis Breslau basilleri ile bulaşık etin yenmesiyle insanlarda meydana gelen hastalık. Hastalık, bulaşık etin yenmesinden birkaç saat sonra, kusma, ishal, titreme, ateş ile başlar; çeşitli derecelerle ağırlaşıp ölüme sebep olabilir. Teşhis, tek vakalarda oldukça zordur. Kütle zehirlenmelerinde, birçok faktörlerin bir araya gelmesiyle kolaylaşır. Mezbahalarda kasaplık hayvanların kesiminden önce ve sonra etlerin, veteriner hekimlerce incelenmesiyle zehirlenmeler önlenir.

Eu Kim. Evropiyum elemanının sembolü.

Euboia (Eğriboz, Ağrıboz) Yunanistan'dan Euboia deniziyle ayrılan, Ege denizinin en büyük adalarından biri. Homeros zamanında, halkı Abantes adıyla anılırdı. Adanın kuzeyinde Histiaei, daha aşağıda Ellopii ve güneyde de Dropes kavimleri oturuyordu. Adanın bütün orta kısmına da İyonyalılar yerleşmişti. Burada, en önemli iki şehir olan Khalkis ve Eretria bulunuyordu. Mermerleriyle ün kazanmış olan öteki önemli şehirleri ise Histiaea, Geraestos ve Karystos idi.

Eubulos (M.Ö. 405-330) Atinalı devlet adamı ve hatip. Sosyal savaştan sonraki barış ile Filokrates barışını onun önemli başarıları olarak niteleyebiliriz. Demosthenes'den öğrendiğimize göre, gerçekçi ve barışsever bir politikacıydı. Malî politikası başarı kazanmış, yürürlükteki vergileri arttırmadan bir inşaat faaliyetine başlayabilmiştir. Dürüst ve hesaplı bir devlet adamıydı.

eudemonizm Fel. Mutluluğun, insanın en yüce bir amacı olması gerekliliğini ileri süren bir kuram. Mutluluğu biricik zevk olarak kabul eden hedonizmden bunu ayırmak gerekir. Eudemonizm, en yüce mutluluğu

Etrüsk yazısından bir örnek

TARİHTE ÇEŞİTLİ EVLER:

mağara

göl üstü evleri

Mısır evi

Hintli evi

Yunan evi

zihni hazda bulan epikürcülüğün geliştirilmiş şeklidir. Bu kuram Kant'ın «En gerçek ahlâk mutlu olmak değil, mutlu olmaya lâyık olmaktır» şeklinde özetlenen görüşünün karşıtıdır. [Eudémonisme — Eudemonism]

Eudoksos (Yaklaşık olarak M.Ö. 408-355) Knidos'lu (Reşadiye) ünlü astronomi ve geometri bilgini. Geometride Arkhytas'ın, tıpta da Philistion'un öğrencisiydi. Bir süre Atina'da Platon'un derslerine devam etti. M.Ö. 381-380 yıllarını Mısır'da geçirerek astronomi çalıştı ve araştırmalar yaptı. Daha sonra Kyzikos'da (Balkız) bir okul kurdu ve M.Ö. 368 yıllarında bu okulu Atina'ya götürdü. İki astronomi eseri vardır. Ama asıl önemi gezegenlerin hareketini araştıran ilk Yunanlı bilgin olmasıdır.

Eufranor (Doğ. M.Ö. 360) Korinthoslu ünlü ressam ve heykelci. Hem bronz hem de mermer üzerinde çalıştı. Simetri ve biçim üzerine bir kitabı vardır. En ünlü eseri Paris'in heykelidir. Çağdaşlarının söylediklerine inanılırsa, kahramanları ya da kutsal varlıkları, onlara lâyık bir yücelikte göstermeyi başaran ilk ressamdır.

Eugénie (1826-1920) Fransız İmparatoriçesi, III. Napoléon'un karısı. İspanya'da Grenata şehrinde doğdu, asil bir İspanyol ailesindendir. Louis Napoléon ile Paris'de tanışıp evlendiler. 1853-1870 yılları arasında imparatoriçeydi. Sultan Abdülaziz'in Fransa seyahatine karşılık İstanbul'a gelmiş ve Beylerbeyi Sarayı'nda kalmıştır.

Euhemerus Aşağı yukarı M.Ö. 300 yıllarında ün kazanmış Yunanlı yazar. Mitolojiyi bütünüyle anlatmak amacını güden, «Hiera Anagraphe — Kutsal Tarih» adlı bir eseri vardır. Bu eserin parçaları günümüze kadar adapte edilmiştir. Euhemerus, mitoloji tanrılarının, aslında kahraman krallar olduklarını ve sonradan efsaneleştiklerini iddia ediyor, Zeus, akrabaları ve çocuklarını eski bir Girit kral sülâlesi olarak gösteriyordu. Bu görüşe «Euhemerism» denir. Hıristiyan yazarları, özellikle, Lactantius, «Euhemerus» un anlattıklarını Yunan tanrılarının gerçek kaynağına bir delil olarak kullanmışlardır.

Eukarpia Eski çağda, Anadolu'da bir Frigya şehri. Büyük Menderes'in kaynağından uzak olmayan bir yerde, Dorylaium (Eskişehir) ile Apamea Kibotos (Dinar) şehirleri arasındaki verimli bölgede kurulmuştu. Adından, yemiş bakımından zengin bir şehir olduğu anlaşılıyor.

Euklides (M.Ö. 450-380) Yunan filozofu. Megara okulunun kurucusudur. Önce Parmenides'in sonra da Sokrates'in öğrencisi olmuştur. Sokrates'in ölüme mahkûm olması üzerine, onun öğrencilerini Megara'daki evine çağırdı. Platon, Euklides'in okuluna devam eden öğrenciler arasındaydı. Bu okulda Elea felsefesiyle Sokrates'in görüşlerini uzlaştırmaya çalışılmıştır. Elea okulundan olanlar varlık birdir diyorlardı. Euklides'e göre bu değişmeyen ve daimi olan iyilikti; değişikliğin, kötünün Varlık'la hiç bir ilişkisi olamazdı. Varlık'la iyi aynı şey olmakla beraber, çeşitli görüntüleri vardır; bunlara Tanrı, bilgelik, zekâ, erdem denir. Bu görüşte Platon'un İdea kuramının çekirdeği görülmektedir. Bundan başka Aristoteles'in felsefesinde büyük bir rol oynayan eylem ve kudretin ayrımına Euklides'de rastlanmaktadır. Euklides doktrini düşüncenin hareketini kabul etmez; fikirler hareketsizdir, aralarında ilişki yoktur, hiç bir güce sahip değillerdir; bir ferdin hiç bir fikrini tasvip etmek mümkün değildir. Çünkü fikir realite olduğu halde, fert bir görüntüdür. Euklides felsefesi en sonunda, tamamiyle soyut bir felsefeye ulaşır. Öğrencilerine cedelciler adı verilmiştir. Platon'un Teetet adlı diyalogunun kişilerinden biri Euklides'dir.

eukodal Hek. İçinde kodein bulunan önemli öksürük ilâcı.

Euler, Léonard (1707-1783) İsviçreli matematik ve fizik bilgini. Bâle'de doğdu. Matematik ve mekanikte değerli buluşları, varsayımları ve fizik, kimya ve metafizik üzerine yazılmış kitapları vardır. 60 yaşında kör olmuşsa da çalışmalarına ara vermemiştir.

Eumenes, II. (Ölm. M.Ö. 160 ya da 159) Bergama Kralı. Babası I. Attalos'dan sonra tahta çıktı. Roma'yla işbirliği siyasetini devam ettirdi. Anthiokos'a (Selevkoslar) karşı Romalılar'ın açtığı savaşta, donanmasıyla Roma'ya yardım etti. Apamea barışı ile (M.Ö. 188) yeni topraklar kazandı. Doğu'da statükonun koruyucusu durumunda olan Eumenes sevilen bir kral değildi.

Eumenia Eski çağda, Anadolu'nun Frikya (Frygia) bölgesinde bir şehir (bugünkü Işıklı). Büyük Menderes ırmağının kuzeyinde, Glaukos çayının (Kufi çayı) yakınındaydı. Bergama Kralı II. Attalos tarafından, kardeşi Eumenes adına kurulmuştu. Kuruluşu, Korinthos'un yıkılışı ile aynı zamana rastlar.

Eupompos (Yaklaşık olarak IV. yüzyıl) Sikyonlu, ünlü Yunan ressamı. Sikyon resim okulunun kurucusudur. Bu okul, kendi çağında resim üzerine bilgi vererek çok yararlı olmuştur.

Euribiades İspartalı amiral. Peloponnes Birliği'nin (M.Ö. 481-480) kayıtlara geçmiş ilk amiralidir. Kserkses'e karşı, Birleşmiş Yunan donanmasına kumanda etti. Genel olarak Themistokles'i destekledi. Ama, onun, Salamis deniz savaşından sonra Hellespontos'daki köprüleri yıkarak, Kserkses'in geri çekilmesine engel olmak tasarısına karşı çıkması ünlüdür. İsparta'da onun şerefine bir anıt dikildiği sanılıyor.

Euridike Mit. Yunan mitolojisinde çalgıcılar çalgıcısı diye adlandırılan Orfeus'un

karısı. Evlendikleri gün bir yılan tarafından ısırılarak ölmüş. Bunun üzerine Orfeus cehenneme kadar gidip güzel müziğinin etkisiyle karısını kurtarmış. Ama yolda tenbihlere rağmen dönüp arkasına baktığı için onu bir daha bulmamak üzere kaybetmiş.

eurihalin hayvan Biyo. Büyük ölçüde tuzluluk değişmelerine dayanan hayvan. Hem tatlı, hem tuzlu sularda yaşar. Yılan balığı gibi.

Eurimedon Eski çağda, Anadolu'nun Pamfilya bölgesinde bir ırmak (Köprüçay) ve bu ırmağın ağzında yapılan savaşın adı. Atinalı Amiral Kimon, burada Persler'i ağır bir yenilgiye uğratmıştı.

Euripides (M.Ö. 480-406) Yunanlı trajedi yazarı. Salamin'de doğdu, Makedonya'da öldü. 92 oyun yazmış, bunlardan 17'si günümüze ulaşmıştır. Euripides oyunlarında ruhsal incelemeler, kostüm, sahneye koyuş gibi büyük yenilikler getirmişti. Oyun sırasında bağımsız koroları da ilk olarak bu şair kullanmıştır. Yenilikleri çağının insanları tarafından hoş karşılanmamıştı. En güzel oyunlarından bazıları şunlardır: «Alcesta», «Medea», «Hippolyte», «Heraklitler», «Andromak», «Öfkeli Herakles», «İfigenia Taurid'de», «Elektra», «Helena», «İfigenia Aulis'de», «Kiklop».

euritherm hayvanlar Biyo. Geniş sıcaklık farklarına alışmış hayvanlardır.

Europa Mit. Yunan mitolojisinde kral Agenor'un kızı ve Kadmos'un kızkardeşi. Efsaneye göre Zeus tarafından kaçırılmış, boğa haline getirilmiş. İkisinin birleşmesinden Minos, Radamante ve Sarpedon doğmuş.

Europoort (Hollanda) Rotterdam ile Kuzey denizi arasında, 90 000 tona kadar gemilerin yararlanabildiği büyük yeni liman.

Eusebius (M.S. 264-340) Kilise tarihçilerinin öncüsü. Fenike'de Caesarea şehrinde doğdu. Çağında, bilgisiyle, Hıristiyanlığı savunanların ve Hıristiyan tarihçilerinin en ileri geleniydi. En büyük eseri, on kitaplık kilise tarihidir. Hıristiyanlığın yükselişinden başlayarak M.Ö. 314 yılına kadar olan zamanı kapsar. Müdafanamelerini, onbeş kitaplık «Praeparatio Evangelica» ve yirmi kitaplık «Demonstratio Evangelica» adıyla toplamıştır. «Chronicon» adlı eseri ilk tarihçilerin kaybolmuş eserlerini tanıttığı için, özellikle çok önemlidir.

Euterpe Mit. Yunan mitolojisinde müzik perisi. Heykel ve resimlerde bir flütle gösterilir.

Eutropius Iulianus'un İran seferine (M.S. 363) katılan Romalı tarihçi. On kitaplık bir Roma tarihi yazmıştır. Bu tarih Romulus'la başlayıp Iulianus'un ölümüne (M.S. 364) kadar devam etmektedir. Kısa olmasına rağmen, dengeli, doğru yargılara dayanan, tarafsız bir eserdir. M.S. 380 yıllarında, Paenios eseri Yunanca'ya çevirdi.

ev i. Bir ailenin oturabileceği şekilde yapılmış konut. Ar. Dâr, beyt. Far. Hane. [Maison — House, home] ★ 2. Aile: Evine bağlı bir adam. [Famille — Family] ★ 3. Ne şekilde olursa olsun içinde oturulan yer, konut. esk. Mesken, ikametgâh. [Domicile — Dwelling] ★ 4. Küçük bölmelerle ayrılmış bir şeyin her kısmı, hane. Satrançta fil evi, at evi. [Case — Compartment] ★ 5. İçinde bir iş görülen yer. [Maison — House]

ev açmak b. f. Ayrı aile kurmak.

evahir Ar. ç. i. Son günler, son zamanlar.

ev bark b. i. Aile, ev ve çoluk çocuk. [Famille, foyer — Household]

ev bark sahibi b. i. Bir ailenin başı.

ev basmak b. f. Zorbalık, eşkiyalık ederek hakkı olmadığı bir eve girmek.

ev başkanlığı Huk. Aile halinde bir arada yaşayan değişik kimseler üzerinde başkanlık. Karı koca ve çocuklardan meydana gelen küçük ailelerde ev başkanı kocadır. Başkanlık, akrabalık, hısımlık sebebiyle ya da işçi, çırakta olduğu gibi bir anlaşma sebebiyle birlikte yaşayanların hepsi üzerinde söz konusudur. Ev başkanı, aile ve ev birliğini gözetip yönetmekle yükümlüdür. Ev başkanı, başkanlığı altında bulunan küçüğün, mahcurun, akıl hastasının yaptığı zararlardan sorumlu tutulur. Evlilik birliğinin başkanı olan koca, karı ve çocuklarının iaşesi ile yükümlüdür. Evlilik birliğini temsil yetkisi de kocaya aittir. Kocada aile birliğinin başkanı olarak, kadının ve reşit olmamış çocukların davranışlarını denetleme ve sınırlama yetkileri vardır. [Chef de famille — Head of the family]

evc (evç) Ar. i. ★ 1. En yüce yer, bir şeyin en yüksek derecesi: Bütün mertebelerin evcine ulaştı. [Sommet, pointe, extrémité — Summit, apex] ★ 2. Ast. Gezegen yörüngelerinin merkezden en uzak noktaları. Arza göre: Yeröte. [Apogée — Apogee] ★ 3. Müz. Alaturka müzikte bir makam: Eviç.

Evcâra Müz. İki biçimde düzenlenen bir makam: Zirguleli hicaz ve şehnaz makamı.

evce zf. Ev halkınca, ailece: Bugün evce gezmeye gittiler. [En famille — All family]

evci i. s. Hafta tatilini evinde geçiren yatılı öğrenci. [Demi - pensionnaire — Semi - boarder]

evcik (evceğiz) i. Küçük ev, yoksulca mesken. [Maisonnette — Small house, cottage]

evcil s. Eve ve insanlara alışmış olan (hayvan). Yabani ve vahşi olmayan. esk. Ehli. [Domestique — Domestic]

Evciler Çanakkale'nin Bayramiç ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 7 015, merkezinin nüfusu 1 049'dur.

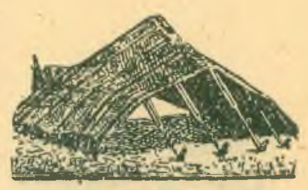
Romalı evi

Bir Avrupalı konağı

İsviçre evi (şale)

Türk obası

Çinli evi

Everest tepesi

evcil hayvanlar b. i. Zo. İnsanlara yararlı olan ya da sevildiği için insan elinde üretilen hayvanlar. Bu hayvanların et, süt, yapağı ve yumurta gibi ürünleri ve hizmetleri, modern islâh, bakım, besleme ve eğitimle arttırılmıştır. At, deve, manda, sığır (zebu), tavuk, tavuskuşu, sülün, cin domuzu, yak, argali ve bazı köpek ırkları Orta ve Güney Asya'da; bazı koyun ırkları ve keçiler, eşek, güvercin, bir çeşit sivri başlı köpek Batı Asya'da; Ren geyiği Kuzey Asya'da; büyük sığır ırkları, bazı koyun ırkları, bazı keçiler, ağır koşum atları, mufflon, uzun başlı domuzla tavşan Avrupa'da; küçük eşekler, tazı, kedi, beç tavuğu, deve kuşu, nil kazı, antilop, bazı koyun ırkları Afrika'da; lama, hindi, buldoklara benzeyen bir köpek Amerika'da, evcilleştirilmiştir. Avustralya'da evcilleştirme olmamıştır. Tarihte ilk önce köpek, sonra sığır evcilleştirilmiştir. İnsanlara yararlı olmakla birlikte insan elinde üremiyen fil ve bazı hallerde Ren geyiği, tam evcil sayılmaz. İnsanlara alıştırılmada, yabanilikle evcilik arasında geçiş olarak kabul edilirler.

evcimen (evciment) s. Evine çok bağlı, evinin işleriyle uğraşmayı seven ve bunu bilen.

evdemonizm Yun. i. Fel. Mutçuluk. Mutluluk fikrine dayanan felsefe. [Eudémonisme — Eudemonism]

Evdir Han Antalya — Korkuteli yolu üstündeki Uzunkaya'da Selçuklular'dan kalma yapı. I. İzzeddin Keykâvus (1210-19) tarafından yaptırılmıştır. Taşçılık ve oymacılık bakımından değerli bir örnektir. Ortasında büyük bir avlu vardır. Sağ ve sol yanlarda odalar bulunur.

evdirmek f. İvdirmek.

Eve «Ev» ok. Din kitaplarına göre Âdem'in eşi olan ilk kadının batı dillerindeki adı. Bak. Havva.

evecen s. Çabuk hareket eden, aceleci. [Hâtive, pressée — Hurried, hasty]

evedi i. s. İvedi.

eveğen ★ 1. Evecen. ★ 2. Hek. Yürüyüşü hızlı olan: Eveğen bir hastalık. esk. Hâd.

Everest Dağı Himalaya dağlarının, Asya'nın ve yeryüzünün en yüksek tepesi (8 882 m.) Doruğuna ilk defa 1953 yılında bir İngiliz dağcı grubu çıkabilmiştir.

evermek f. Halk dilinde evlendirmek.

evet zf. Öyledir, hayhay. Ar. Naam. Far. Belli. Çağatayca: Ovat. «O boş lâkırdıları dinledim de bir müddet — Sonunda boynumu büktüm, dedim ki: Öyle, evet.» Tevfik Fikret. [Oui — Yes]

evetlemek f. (Trabzon yöresinde) Acele etmek, evemek.

ev gailesi b. i. Çoluk çocuğun eğitim, bakım ve geçim işleri.

evgin s. Everek, acele ederek yapılması gereken. esk. Müstacel: Bu evgin bir iştir.

Evhadi Çelebi (Ölm. 1337) XIV. yüzyılda yaşamış ünlü bir doğulu şair. Kirmanlı olduğundan «Evhadi-i Kirmânî» diye de anılır. Değerli bir divanı; tarih - destan biçiminde «Cam-ı Cem Âyin» adlı çok ünlü bir mesnevisi vardır.

ev halkı b. i. Bir evde oturanların hepsi.

evham Ar. ç. i. Vehimler, kuruntular, şüpheler, yanlış fikirler, yersiz korkular: [Anxiété, ombrage, soupçon — Apprehensions, illusions, undue, fear]

evhamlı s. ★ 1. Her şeyden kuşkulanan vehim ve kuruntu içinde bulunan. [Soupçonneux — Unduly, suspicious] ★ 2. Yersiz korkulara, hastalık kuruntularına kapılan. [Malade imaginaire, hypocondriaque — Hypcondriac]

eviç Ar. i. Müz. Alaturka müzikte Irak makamının aynı bir makamın adıdır. Aralarındaki fark eviç makamının nâzil oluşudur.

eviçpuselik Ar. b. i. Müz. Eviç dizisinin, puselik beşli ya da tam dizinin karışımıyla meydana gelen makam.

evin i. ★ 1. Bir şeyin içindeki öz. esk. Lüp. [Intérieur, pulpe — Interior, kernel, pith] ★ 2. Tahıl tanesi. esk. Habbe. [Nucelle, perisperme — Grain, seed]

evirgen s. İşini bilen, ölçülü ve hesaplı iş gören, pratik olan.

evirim i. Si. Bak. versiyon.

evirme i. ★ 1. Evirmek fiil ve hareketi, döndürme. Aksettirme. [Tournoiment — Inversion] ★ 2. Fel. Psi. Yeni eflâtunculardа, özellikle Plotinos'da varlıkların, kendisinden çıkmış oldukları Varlık'a dönmeleri. Psikiyatride bir heyecanın, bilinç dışına itilmiş bir duygunun, vücutta bir takım belirtilerle ortaya çıkması. Bu eğilim, bilince açık olarak çıkamayınca, somatik bir belirtiyle sembolik olarak ifadesini bulur. O zaman sinir sistemiyle ilgili olmayan felçler, organlarda herhangi bir zedelenme görülmediği halde sakatlıklar meydana çıkar. Buradaki bozukluk sadece fonksiyoneldir. Bu belirtiler şu ya da bu organda meydana çıkabilir, bunalıma karşı bir savunma olarak kabul edilen evirme, histerinin başlıca mekanizmasıdır. Her şeyden önce ilişki sistemine bağlı, duygusal bir ifade fonksiyonu olduğundan, sinirli ve kaygılı insanların pek çoğunda görüldüğü şekilde nörö - vejetatif sistemin tepkisiyle (heyecanlanınca yüzün kızarması, sararması gibi) karıştırılmamalıdır. [Conversion — Conversion]

evirmek f. ★ 1. Yapısını değiştirmek. esk. Taklibetmek. [Changer, transformer — To alter, transform] ★ 2. Daha çok çevirmek fiiliyle birlikte kullanılır ve «evirmek çevirmek, evirip çevirmek» şeklinde bir şeyin ötesine berisine bakmak, her tarafını incelemek ya da bir şeyi iyiçe döndürüp karıştırmak anlamına gelir. Saatı evirdi, çevirdi, sonunda yaptı. ★ 3. mec.

Bir şeyi doğruca söylemeyip, dolayısıyla ve bazı yerlerini kapamaya çalışarak söylemek: Evirip çevirme, doğrusunu söyle!

evisırtında b. s. Evi, yurdu olmayan, nerede akşam orada sabah hayatı yaşıyan. esk. Haneberduş.

ev kadını b. i. Eve bakan ve bakmasını bilen kadın. [Ménagère, famme ménagère — Housewife]

evkaf Ar. ç. i. ★ 1. Vakıflar, hayırlı işler için ayrılıp bırakılmış olan mülk, para gibi şeyler: Büyük camilerin zengin evkafı vardır. [Fondation pieuses — Pious foundations] ★ 2. Vakıflar İdaresi.

evkafı gayrı mazbuta Huk. Yönetimi şahısların ellerinde bulunan vakıflar.

evkafı mazbuta Huk. Devletçe yönetilen vakıflar.

evkafı münderise Huk. Ayrıldıkları yerler harabolan ya da nereye aidoldukları belli olmayan vakıflar.

evlâ Ar. s. Daha iyi, yeğ. esk. Müreccah: İyi anlamadan okumaktan hiç okumamak evlâdır.

evlâdiye (evlâdiyelik) s. Babadan evlâda kalma.

evlât Ar. i. ★ 1. Oğul ve kız çocuklar: Dört evlâdı var, ikisi kız, ikisi oğlan. [Enfants (fils et filles) — Children] ★ 2. Soy, döl. esk. Nesil, zürriyet, sülâle: Evlâdı Resul: Peygamberin nesli. Asker evlâdı, Türk evlâdı. [Postérité, génération — Generations, descendants]

evlat edinme Huk. En az 40 yaşında olup da çocuğu bulunmayan bir kimsenin en az kendinden 18 yaş küçük bir kimseyi evlat olarak almasını sağlayan resmi bir anlaşma. [Adoptation — Adoption]

evlâtlık i. ★ 1. Evlât edinilen kimse. II. Mahmut devri vezirlerinden Hüsrev Paşa'nın hiç evlâdı yoksa da birçok evlâtlığı vardı ve evlâtlığa alıp yetiştirdiği çocuklar arasında beş altısı vezir ve müşir olmuşlardı. [Enfant adoptif — Adopted child] ★ 2. Küçük yaştanberi eve alınıp hizmet ettirilen ve yetiştirilen kimse: Evlâtlıklarını çok hırpalayan insafsız aileler vardır.

evlek i. ★ 1. Saban izi. ★ 2. Tarlanın saban iziyle bölünen kısımlarından her biri. ★ 3. Dönümün dörtte biri. ★ 4. Su yolu. ★ 5. Külb. On liralık bütün kâğıt para.

evlendirmek f. Ev bark sahibi etmek; kadınla erkeği kanun yoluyla birleştirmek; karı koca etmek. [Marier — To marry]

evlenme i. Huk. Kanun bakımından evlenme ehliyetine sahip olan ayrı cinsten iki kişinin, evlenme akdi yapmaya yetkili memur önünde karşılıklı rızalarını beyân suretiyle ortak bir hayat kurmaları. Kanun belirli bazı durumların varlığı halinde, evliliği sakat ya da hiç olmamış kabul etmektedir. Aynı cinsten kimselerin evlenmesi, evli birinin yeniden evlenmesi, yakın akrabaların evlenmesi durumlarında olduğu gibi. [Mariage — Marriage]

evlenmek f. Erkekle kadının aile kurmak üzere kanuna uygun olarak birleşmesi eylemi. [Se marier — To be married]

evlere şenlik b. ü. Bir felâketten bahsedilirken dinliyenlere karşı iyilik dilemek için söylenir: Evlere şenlik dağ gibi delikanlı iki gün içinde gitti.

evleviyet Ar. i. Evlâ oluş, yeğlik, daha lâyık ve uygun oluş. esk. Rüçhan. [Préférence — Priority, preference]

evli kadın b. i. Huk. Evlenme akdiyle herhangi bir erkekle hayatını birleştirmiş olan kadın. Evli kadın, kocasının aile adını taşır. Kadının evlilik birliğini temsilen yaptığı işlemlerden koca sorumlu olur. Kadının bir işte çalışması, kocanın iznine bağlıdır. Evli kadının ikametgâhı, kocasının ikametgâhıdır. [Femme marié — Married woman]

evlilik birliği Huk. Evlenme akdinin imzalanıp törenin bitmesiyle başlayan birlik. Kocanın başı olduğu aile birliğinde, karı kocanın birbirine ve diğerine karşı bu birliğin mutluluğunu, çocukların beslenme ve terbiyesini birlikte sağlamak konusunda taahhütleri var sayılır. Evlilik birliği, hakimin karı kocanın ayrılığına karar verilmesiyle tatil edilir ve boşanma ile de sona erer. [Etat de mariage — Marital union]

evliya Ar. ç. i. Ermişler, keramet sahipleri. Bu söz Türkçe'de daha çok tekil anlamda kullanılır: Şurada bir evliya yatıyor. [Saints — Saints]

Evliya Çelebi, Hâfız Mehmet Zıllî (1611-1681) Gezgin ve yazar. İstanbul'da doğdu. Orta derecede öğrenim yapmış, hâfız olmuştur. Biraz medrese dersleri almış, tarih ve müzikle uğraşmıştır. Bir süre sarayda bulunduktan sonra 50 yıl sürecek olan seyahatlerine başlamış, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün topraklarını, Balkanlar'ı, Kafkasya ve Güney Rusya'yı, Arabistan'ı, Akdeniz'i, Ortadoğu ve Orta Avrupa'yı dolaşmıştır. 10 ciltlik seyahatnamesinde bu yerlerin sosyal ve geleneksel niteliklerini izleyerek anlatmakla birlikte masal ve hurafelere de yer vermekten kaçınamamıştır.

evliyalık adam b. i. Dünyadan el çekmiş, ahret adamı.

evliyalık taslamak b. f. Pek sofu görünmek ya da keramet satmak.

evliyayı umur b. ç. i. İş başında bulunanlar.

evrak Ar. ç. i. ★ 1. Varaklar, ağaç ve kâğıt yaprakları: Evrakı havadis: Gazeteler. [Feuilles — Leaves, papers] ★ 2. İşlemli (muameleli) kâğıtlar. [Dossier, pièces, documents — Documents]

evrak kalemi b. i. Resmi dairelerde işlerin kaydedildiği ve kayıtların, dosyaların saklandığı kalem. [Bureau des archives, archives — Archives]

Evliya Çelebi

evrat Ar. ç. i. Virdler. Her zaman tekrar edilen dualar, dil alışkanlıkları. Evradı şerife: Belli zamanlarda okunması sevap sayılan Tanrı adları, âyetler ve bazı dualar: Evrat okumak, evrat çekmek.

evre i. Bir olayda birbiri ardınca görülen hallerin her biri. esk. Safha. [Phase — Phase, stage]

evren i. ★ 1. Ejderha. [Dragon — Dragon] ★ 2. Zaman. [Temps — Time] ★ 3. Ast. Var olan şeylerin tamamı, özellikle gök varlıklarının tamamı. esk. Kâinat. [Univers — Universe] ★ 4. s. Ulu. [Grand, auguste — Great] ★ 5. Felek. [Ciel, monde, fortune, sort — Providence] ★ 6. Din felsefesinde bütün yaradılışı anlatır. Dünya ve insan da bunun içindedir. Daha genel olarak evren terimi bilimin konusu olan tabiat âlemini gösterir. Bu anlamda olaylar arasındaki ilişkilerin bütünü, yani dünyanın yapısını açıklayan kanunların hepsi hatıra gelir. İzafiyet teorisi bu bakımdan evren bilgisinin dayandığı kanunları verir. Dünya terimi, evren teriminden daha dardır; bu terim belirli bir özelleştirmeyi kavrar: Canlılar dünyası, cansızlar dünyası gibi. Evren bütün bu dünyaların bütününü anlatır.

evrenbilim Fel. Evrenin meydana gelişini inceleyen bilim. Leibnitz gibi bazı spiritüalist filozofların görüşüne göre yıldızlar, gezegenler maddî olmayan bir enerjinin kendi kendine yoğunlaşmasından meydana gelir. Buna karşılık materyalist bir görüşe göre de her şeyin başlangıcı ve temeli maddî bir atomdur, enerji de bu atomların hareketinden meydana gelir. Descartes, Kant ve Laplace bu düşünüşü benimsemişlerdir. [Cosmologie — Cosmology]

Evrenos Bey, Gazi Hacı Mehmet (Ölm. 1417) Serdar. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında gösterdiği yararlıklarla tanınır. Rum dönmesi olduğu söylenir. Karesi Beyi'nin hizmetine girmiş, Rumeli'ye geçen ilk kafilede Süleyman Paşa ile birlikte bulunmuş, I. Murat ve Yıldırım Beyazıt devrindeki fetihlere katılmıştır. Vakıfları bugüne kadar devam etmiştir.

evrensel s. ★ 1. Evrenle ilgili. esk. Küllî. [Universel — Universal] ★ 2. Her şeyi içine alan. esk. Âlemşümul. [Universel — Universal] ★ 3. Her şeyi kaplayan evrensel bir prensip, bütün bilgiler için önceden, yani deneyden önce, geçerlidir. Deneyden ve özel hallerden hareket edilerek tümevarım yoluyla elde edilen genel bir prensipten ayrılır. Meselâ Kant'a göre ahlâk ödevi evrensel bir prensiptir: Yani bütün insanlar için her türlü şartlarda geçerlidir. Hegel ve Marx'a göre diyalektik, tabiatın, toplumun ve insanın gelişmesini açıklayan evrensel kanundur. [Universel — Universal]

Evreşe Bak. Kadıköy.

evrik s. Man. ve Mat. (Başka bir önermeye, teoreme ya da probleme göre) Terimleri ters durumda olan (önerme, teorem ya da problem).

evrim i. Biyo. Fel. Canlı varlıkların birbirinden türeyerek sürekliliği anlamına kullanılan terim. Canlılar aleminde böyle bir sürekliliğin olduğunu isbatlıyan çeşitli deliller vardır. Paleantoloji bilimi yüz milyonlarca yıl boyunca canlıların geçirdiği değişiklikleri inceler. Başka bir deyimle Paleantoloji, canlıların tabiat içindeki tarihidir. Bitkiler ve hayvanlar, bu uzun zaman akışı içinde, basit şekillerden daha karmaşık şekillere doğru gelişmişlerdir. Belirli bir türden olan canlıların daha önceki başka türlerle ortaklaşa nitelikleri vardır. Embriyon, gelişmesi sırasında çeşitli hayvanların organizma safhalarından geçer. Meselâ insan embriyonunun, kalbi, kıvrık bir boru ile bir kulakcık, bir karıncık ve bir şişkinlikten ibarettir. Bu yapı tamamiyle balık kalbinin aynıdır. İşte bütün bu tekrarlar ancak organizmanın aynı başlangıçtan çıkarak gelişmesi, yani evrim ile açıklanır. Mukayeseli anatomi göstermiştir ki organlar aynı başlangıçtan geldikten başka, yakınlarındaki organlarla da değişmez ilişkileri vardır. Anatomi, organların ortaklaşa niteliklerini ve biribirinin devamı olduğunu ortaya koyarak evrimi ispatlamaktadır. Meselâ atların atalarının, dört parmaktan başlıyarak, uzun bir evrim sonucu tek tırnak haline gelmesi gibi. Hayvan türleri merdiveninin en üst basamağında bulunan insanla, antropoid (insana benzer denilen maymunlar) arasındaki yakınlık da evrimi ispatlıyan delillerdendir. İnsanla yüksek maymunlar arasındaki anatomik yakınlık ve benzerlik dışında, fizyolojik bulgular da, yüksek maymun türlerinin insanın atası olduğu hakkında Darwin tarafından ileri sürülen görüşü doğrulamaktadır. Bunun en tipik örneği albumin reaksiyonudur. Bir insana başka bir insanın kanının albumini verilirse antikorlar meydana gelir. İçinde bu antikorlar bulunan kan tekrar bir insanın kanı ile karıştırılırsa albuminin pıhtılaştığı görülür. Bu işlem bir antropoidin kanı ile yapılınca da aynı reaksiyon görülmektedir. Buna karşılık daha aşağı bir hayvanın kanı ile bu olay pek belirli bir şekilde meydana gelmemektedir. Bütün bu belirtilerden başka psikolojik yakınlıklar da insanın hayvan türlerinin evrimi sonunda türediğini göstermektedir. Hayvandaki iç güdü, insanda da belirli ölçüde devam etmekle beraber, özellikle zekâ belirtilerinin derece derece hayvanlarda, en yüksek şekilde antropoid maymunlarda görülmesi, canlılar ve özellikle hayvanlar alemindeki evrimin kanıtlarıdır. esk. Tekâmül. [Evolution — Evolution]

evrimcilik Biyo. Genel olarak varlıkların, özel olarak da canlıların evrim yoluyla geliştiklerini savunan görüş. Eski Yunan

filozoflarındanberi, zamanımıza kadar birçok doktrinlerde bu görüşe rastlanmaktadır. İlk büyük tabiat filozoflarından Anaksimandros, Heraklites, Empedokles'de evrim görüşüne rastlamaktayız. Yeni zamanlarda evrim teorisi XVIII. yüzyılda büyük bir hamle yapmıştır. Georges Buffon (1707-1788) ve ansiklopedistler evrim teorisi üzerine değerli düşünceler ileri sürmüşlerdir. Bu arada Maupertuis, Diderot, D'Holbach'ın, canlı varlıkların türeme ve gelişmeleri hakkındaki düşünceleri, modern evrimciliğin habercisi olmuştur. Biyolojik olarak, ilk evrim teorisini Lamarck (1744-1829) ortaya atmıştır. Tabiat bilgini olan Lamarck, hayvanlardaki türlerin gelişimini açıklayan transformizm (dönüşümcülük) kuramının kurucusudur. Ona göre yeni türlerin meydana gelişinde çevre şartları ve hayvanın bu yeni şartlara kendini uydurması (adaptation) rol oynamaktadır. Bu çevre değişiklikleri, hayvanda yeni fonksiyonlarla birlikte, yeni ve değişik organlar meydana gelmesine yol açar. Buna örnek olarak Lamarck zürafayı gösterir. Bu hayvanın yaşadığı yerlerde toprağın, ot üremesine kuraklıktan dolayı elverişsiz olması yüzünden, ağaç dallarını kemirmeğe başlamış ve bunun sonucu olarak da boynu ve bacakları uzamıştır. Lamarck'ın teorisi, dayandığı olayların yetersizliği yüzünden, bazı noktalarda çürütülmüş olmakla beraber evrimcilikte ileri bir adım olmuştur. Darwin'de (1809-1882) transformizm, en büyük hamlesini yapmış bulunmaktadır. (Bak. darvincilik). Bu bilgin çevrenin evrimdeki rolünü kabul etmekle beraber, bunun etkisini Lamarck'ın düşüncesinin tam tersi yönde ileri sürer. Darwin'e göre, çevre kendine uyamayanları ortadan kaldırarak elemeyi yapar. Darwin, insanların, hayvan evrim zincirinin bir halkası olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte onun görüşü bugün eksik bulunmaktadır. Antropoloji biliminin yeni buluşları, maymunla insan arasında, ayrı bir türün bulunduğunu ve insanın bundan türediğini göstermiştir. Lamarckçılıkta, darwincilik de evrimi, uzun bir zaman süresi içinde derece derece bir gelişme (tedrici tekâmül) olarak kabul ederler. Evrimi açıklayan yeni kuramlar içinde mütasyonizm (sıçrama) ve yeni —devrimcilik, evrim teorisini geliştirmiştir. Bunlardan birincisine göre evrim, birden sıçramalarla meydana gelir. Yeni - devrimcilik ise kazanılan özelliklerin ileri türlere kalıtım (veraset) yoluyla geçişini kabul etmez. Felsefe bakımından evrim, değişme ya da oluş biçimlerinden biridir. Değişme ya da oluş, ağır ağır derece derece, zaman içinde hemen hemen farkedilmez bir şekilde meydana gelir. Diyalektikçi filozoflar ise bu evrim anlayışına karşı devrim görüşünü ileri sürerler. Onlara göre değişme birden, kökten olur; evrimin nicelik yönünden meydana getirdiği değişikliğe karşı nitelik bakımından bir değişmeyi savunurlar. Bununla birlikte, evrim yoluyla meydana gelen nicelikçe birikimin, nitelikçe değişmelere geçtiğini kabul ederler. Bu diyalektik değişme kuramı hem tabiattaki hem de toplumdaki değişmeleri kapsamaktadır. [Evolutionisme — Evolutionism]

evrinmek f. Belirli bir amaca doğru birbiri ardınca değişmelere uğramak, evrim geçirmek. esk. Tekâmül etmek. [Evoluer — To evolve]

evrişik i. Man. Bir önermenin öznesini yüklem, yüklemini de özne olarak kullanarak kurulan önerme: İnsan fanidir. Fani olan insandır. İkinci önermeye evrişik önerme denir. [Converse — Converse]

evropiyun Kim. Nadir toprak madenlerinden bir eleman. Sembolü Eu. Atom ağırlığı 152, atom sayısı 63'dür.

evsaf Ar. ç. i. Nitelikler. esk. Vasıflar. [Qualités, attributes — Qualities, qualifications]

ev sahibi (ev sahibesi) b. i. Evin büyüğü, evi yöneten. [Maître, maîtresse de la maison — Landlord, landlady]

evsemek f. Evini, yurdunu özlemek.

evvel Ar. zf. ★ 1. İlk, birinci. [Premier, initial — First, initial] ★ 2. Önce. esk. Mukaddem: Siz benden evvel geldiniz. [Avant, tout d'abord — Before] ★ 3. Eski, geçmiş. esk. Kadîm: Evvel zamanda göl üzerinde kurulmuş köyler vardı.

evvelâ Ar. zf. Önce, ilk önce, ilkin. [D'abord, premièrement, primo — First, in advance, aforehead]

Evvel Allah b. zf. Tanrı yardımiyle anlamına gelen bir söz. Bir iddiayı güçlendirmek için de kullanılır: Evvel Allah ben bu işi yaparım.

evvelce zf. ★ 1. Önce. [Précédemment, avant — Previouosly] ★ 2. Önceleri, eskiden. [Jadis, autrefois — In the past, at one time]

evvel emirde b. zf. İlk önce, her şeyden önce, başta: Okul açmak için evvel emirde öğretmeni hazırlamalı.

evveli s. ★ 1. Evvelki: Evveli gün. [Avant dernier, précédent — Previous] ★ 2. zf. Eskiden: Evvelî böyle derlerdi. [Autre fois, anciennement, jadis — In times past, the old days]

evveliyat Ar. ç. i. Bir işin önceki evreleri; öncesi; önceleri. [Commencements, préliminaire — Origins, rudiments]

evvelki s. ★ 1. Önceki, ilk, birinci: Sonra geleni beğenmedim, evvelki daha iyiydi. [Le premier, le précédent — Former, preceeding] ★ 2. Sondan önceki: Evvelki gün, evvelki yıl. [Avant dernier — The one before the last]

evvelleri zf. Eski zamanda, geçmişte. [Au vieux temps, autrefois, auparavant, jadis — In the old days]

Jean Van Eyck'in bir tablosu

ÇEŞİTLİ EYERLER:

evvelsi Bak. evvelki.

evvel ve âhır b. zf. Başta da, sonda da: Evvel ve ahır ben size bunu söylemiştim.

ev yemeği b. i. Evde pişen ve ev kadını tarafından hazırlanan yemek.

ev yıkmak b. f. Karı kocayı birbirinden ayırmak.

evza Ar. ç. i. Duruşlar. esk. Vazilar, tavırlar.

Ewald, Johannes (1743-1781) Danimarkalı şair. Kopenhag'da doğdu. V. Fréderich'in cenazesi için yazdığı şiirle tanınmıştır. «Âdem ve Havva» adlı tiyatro eserinden sonra yazdığı «Balıkçılar» oyununu Hartmans bestelemiş ve bir parçası Danimarka millî marşı haline gelmiştir. Otobiyografisi Danimarka edebiyatının şaheserlerindendir.

ey ü. ★ 1. Birini seslenerek çağırırken kullanılır. Ey arkadaş! ★ 2. Söz sanatında, kendine seslenilenin adının ya da adını niteleyen sözün başına getirilir: Ey Türk Gençliği! ★ 3. Usanç anlatır: Ey, sıkıldım senden.

eyag Far. i. Ayaklı kadeh, piyale.

eyalet Ar. i. Tar. Yönetim bakımından kendine göre bağımsızlığı olan büyük il. [Province — Province]

Eyalet Askeri Osmanlı İmparatorluğu zamanında Yeniçerilerden ve sipahilerden başka imparatorluğun önemli merkezlerinde bulunan askerlere verilen ad. Bu askerler büyük eyaletlerde valilerin emrinde bulunur ve barış zamanında eyaletin asayişini (düzenini) korur, savaşta ise Yeniçerilere ve Sipahilere yardım olmak üzere padişahın ya da başbuğun emrine girerlerdi. Eyalet askerleri: 1° Timarlılar. 2° Yerli kulu. 3° Serhat kulu. 4° Eşkinciler adıyla 4 sınıfa ayrılmıştı.

eydetik Yun. s. Eşyanın cevheri anlamıyla ilgili. Bu deyim genel olarak Husserl'in fenomenolojisinde kullanılır. Husserl'de «eydetik indirgeme» bir düşünce metodudur; bu metodun esası bir tasavvurun muhtevasını sonsuz derecede değiştirmektir. Husserl bu düşüncesini somut olarak anlatabilmek için geometriden bir örnek alır. Ona göre üçgenlerin şekilleri, kenarların orantıları, sonsuz sayıda değiştirilirse, genel olarak her münferit olayda girdiği özelliklerden sıyrılmış olan bir üçgen cevheri elde edilebilir; işte bu, cevhere indirgemedir.

Eyck, Jean Van (1375-1440) Flaman resim sanatının kurucusu. Bruges'de yaşamıştır. Büyük bir ressam olan kardeşi Hubert Van ile ortak tablolar da yapmıştır.

eyer (eğer) i. Ata binmek için hayvanın sırtına uyacak biçimde yapılmış oturmalık: Çerkez eyeri, Kırım eyeri, Osmanlı eyeri. [Selle — Saddle]

Eyerci Zonguldak'ın Devrek ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 8 850, merkezinin nüfusu 596'dır.

eyeri boş kalmak b. f. Atın binicisinin ölmesi eylemi.

eyer kaltağı b. i. Eyerlerin üstüne deri ya da kumaş kaplamak üzere tahtadan yapılmış kafes şeklindeki kısım, eğrim ya da eyer çatısı. [Charpente de selle — Saddle framework]

eyer kaşı b. i. Eyerlerin ön ve arka taraflarındaki çıkıntılı kısım. [Pommeau de selle — Cantel of the saddle]

eyerlemek f. Hayvana eyer vurmak. [Seller — To put saddle]

eyer takımı b. i. Binek hayvanlarının üstüne konulan eyer, dizgin, üzengi, başlık, kuşkun gibi parçaların topu. [Harnachement — Harnass, trappings]

eyer vurmak b. f. Eyerlemek. [Seller — To put saddle]

eyitmek f. (Eski yazılarda) Demek: «Kul Mustafa eyüdür: Coştum, aşkın deryasına düştüm.»

eylem i. ★ 1. Eyleme, etme. esk. Ameliye, ameliyat: Petrol arama eylemi. [Action, acte — Action, act] ★ 2. Fel. Bir maddî gücün ya da bir düşüncenin görünüşleri. Ahlâk insanın eylemiyle ilgili olan sorunları inceler. Bu inceleme ile şu sorulara cevap araştırır: Ne yapmalıyım? İnsanın dünyadaki hedefi nedir? Buna verilecek başlıca iki türlü cevap vardır; bunlardan birine göre insanın son amacı mutluluğa erişmektir. Felsefe tarihinde bu fikrin ilk büyük temsilcisi Epikuros'dur. Kant'ın savunduğu ikinci görüş ise, insanın en üstün amacının erdem olduğudur. Felsefe, eylemin değerini inceler. Fichte «varlığımızın sebebi eylemde bulunmak, daima eylemde bulunmaktır» der. Marksizme göre, gerçek felsefe, eyleme (praxis) dayanır. Bilim ve felsefe tabiatın ve insanın en doğru bilgisine ancak eylem yolundan ulaşır. Filozoflar felsefeyi, eylemin dışında, düşünceler evreninde aklın bir çalışması olarak kabul ederler. (Platon, Aristoteles, Hegel buna karşıdırlar). [Action — Action, act]

eylemek f. «Etmek» anlamına gelen yardımcı fiil. Gitgide daha az kullanılmaktadır.

eylül, -lü i. Yılın dokuzuncu ayı. 30 gün sürer. [Septembre — September]

Eymir Yozgat'ın Sargın ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 9 151, merkezinin nüfusu 2 341'dir.

Eynesil Giresun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 51 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 353, merkezinin nüfusu 5 205'dir. İlçe toprakları dağlıktır. Fındık yetiştirilir. Kasaba, Karadeniz kıyısında Giresun — Trabzon karayolu üzerindedir.

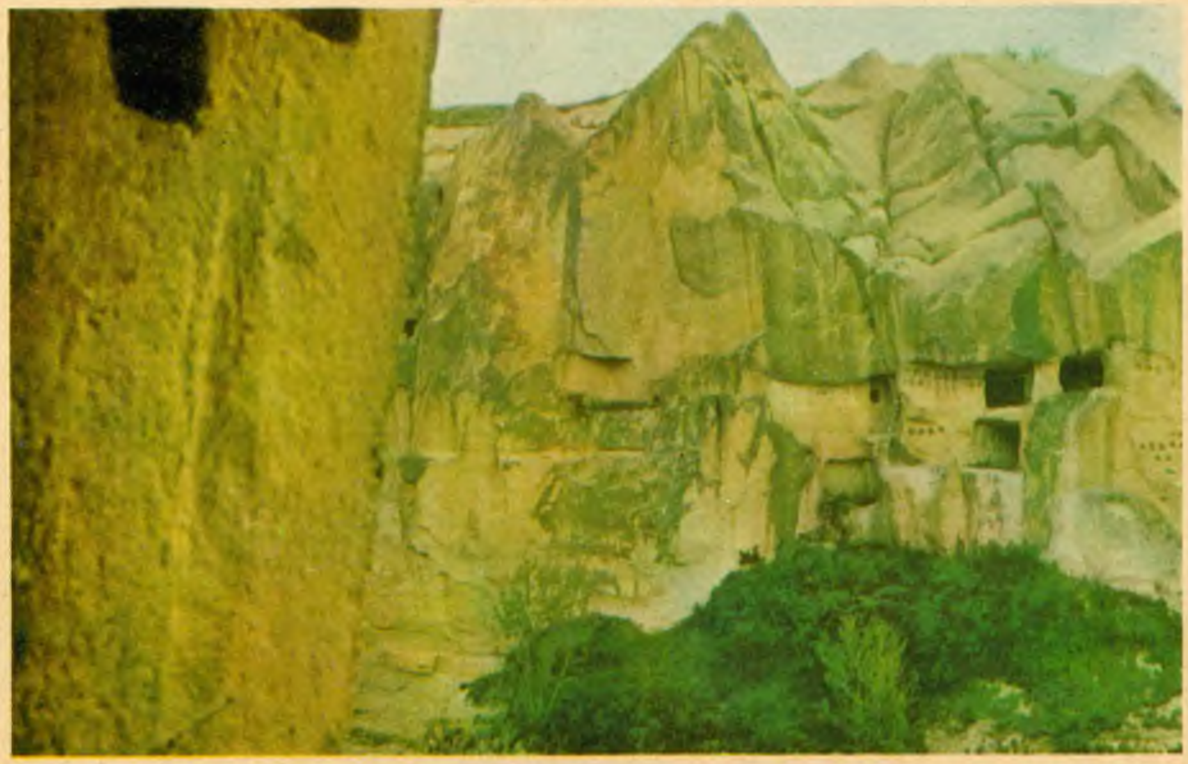
eytam Ar. ç. i. Yetimler.

eytişim Bak. diyalektik.

Eyüp Han (Doğ. 1907) Mareşal, Pakistan cumhurbaşkanı. Hindistan'da ve İngiltere'de öğrenim yaptı. 1947'de generalliğe

EYÜP CAMİSİ (İstanbul)

GÖREME: Kaya Kilisesi

yükseldi. 1948'de Doğu Pakistan komutanı, 1951'de Pakistan orduları başkomutanı, 1954-1955 yıllarında savunma bakanı olarak görev alan Eyüp Han, 1958'de Pakistan'daki buhran sırasında İskender Mirza'nın yerine cumhurbaşkanı oldu. O zamandan beri cumhurbaşkanı ve millî savunma bakanıdır.

Eyüboğlu, Bedri Rahmi (Doğ. 1913) Ressam, şair. Görele'de doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Trabzon'da yaptı. Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdikten sonra Paris'e gitti. Dönüşte Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyeliği yapmağa başladı. Beş arkadaşıyla «d grubu» nu kurdu. Şiir ve yazılarını çeşitli dergilerde yayınladı. «Canım Anadolu», «Yaradana Mektuplar», «Karadut», «Tuz», «Üçü Birden» ve «Dördü Birden» adlı kitapları vardır. Halk kaynaklarına bağlı tutumu ile özel bir hava yarattı. Paris'deki Unesco binasına yaptığı freskler eserleri arasındadır. Çeşitli tablo ve mozoikleri vardır.

Eyüboğlu, Sabahattin (Doğ. 1908) Akçaabat'da doğdu. İlk öğrenimini Kütahya'da, orta ve lise öğrenimini Trabzon'da yaptı. Dijon, Lyon ve Paris üniversitelerinde okudu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Dil ve Edebiyatı doçentliği, Ankara'da Maarif Müfettişliği, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği, Tercüme Bürosu reis vekilliği yaptı. Yüksek Köy Enstitüsü'nde kültür tarihi, Edebiyat Fakültesi'nde Mukayeseli Türk - Fransız edebiyatı, Teknik Üniversite'de Sanat Tarihi dersleri verdi. M. İpşiroğlu ile birlikte «Avrupa Resminde Gerçek Duygusu», «Fatih Albümüne Bakış» adlarında sanat tarihi ile ilgili iki eser çıkarmış, yedi sanat filmi (Hitit Güneşi, Siyah Kalem v.b.) çevirmiştir. Aydınlık, duru bir dilin ve kuvvetli bir kültürün ürünü olan denemelerini «Mavi ve Kara» adlı kitapta toplamıştır. Başkasıyla ya da tek başına bir çok çeviri yapmıştır. M. Ali Cimcoz ile birlikte çevirdiği Eflatun'un «Devlet» i Türk Dil Kurumu çeviri armağanını, kendi denemeleri Ataç armağanını kazanmıştır.

Eyüp (Peygamber) İsrailoğlu peygamberlerinden. Tevrat'a göre Şam civarında doğmuş, İbrahim'den sonra Musa'dan önce yaşamıştır. Tanrı onun sadakatini denemek için on çocuğunu öldürürp servetini ve sağlığını elinden aldığı halde sabredip, inançla Tanrı'ya şükrettiği için «Eyüp sabrı» deyim haline gelmiştir.

Eyüp İstanbul'un ilçelerinden biri ve merkezinin adı. Yüzölçümü 414 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüuf su 169 369, merkezinin nüfusu 79 052'dir. İstanbul'un en eski semtlerinden biridir. Haliç'in batı kıyısındadır. Adı, orada gömülü olduğu sanılan Peygamberin alemdarı Ebâ Eyyubi Ensari'den gelir. XIX. yüzyıl ortalarına kadar önemli ve bakımlı bir semtti. Sonraları önemini kaybetmiştir. Bugün üstüste yığılmış türbe ve mezarlarıyla bakımsız bir durumdadır. Türbe ve mezarlarda Osmanlı devrinin ünlü kişileri gömülüdür.

eyvah Ar. ü. Kötü, hoşa gitmeyen, beklenmedik bir olay ya da haber karşısında kullanılır. Eyvah, vapur kaçırdık. [Hélas — Alas]

eyvallah Ar. ü. «Teşekkür ederim», «Allahaısmarladık», «evet, öyle olsun» anlamına kullanılır.

eyvallah demek b. f. Hoş görmek, kabul etmek, dervişçe tevekkül etmek: O ne iş verilse eyvallah der.

eyvallah etmek b. f. Birinin minneti altına girmek.

eyvan Far. i. Büyük sofa, divanhane, salon.

eyyam Ar. ç. i. ★ 1. Günler, «yevm» zaman, devir. esk. Yevmler: Gençlik eyyamı. ★ 2. Nüfuz, hüküm, iktidar, saltanat: Eyyam buldu, eyyam sürüyor. Şimdi onun eyyamıdır. ★ 3. Gemiye elverişli rüzgâr: Gemi eyyam buldu. Eyyam ola: Gemilerin demir alırken bir ağızdan söyledikleri bir söz. Persenk halinde tekrarlana tekrarlana «heyamola» şekline girmiştir. Bu sözle başlayan gemici türküleri vardır.

eyyam efendisi b. i. Fikirlerini ve kanılarını bulunduğu zamanın ve yerin ya da iş başında bulunanların fikir ve kanılarına uyduran güçsüz adam.

Eyyuplu Devleti Tar. XI. yüzyılda Haçlı ordularına karşı başarılı savaşlar veren Musul Atabekleri'nden Nurettin Zengi'nin Mısır'da kurduğu bir Türk - İslâm devleti. Nurettin Zengi, o sırada Mısır'da egemen olan Fatımîler'le, Haçlılar'a karşı işbirliği yapmış; bu soy gücünü yitirince ülkede kargaşalıklar çıkması üzerine yeğeni Eyyupoğlu Salahattin'ı oraya yollamıştı. Eyyupoğlu Salahattin, Mısır'da yönetimi ele geçirip burayı bir süre Abbasîler adına yönettikten sonra önce amcası Nurettin Zengi, sonra da kendi adına egemenliğini ilân etti. Bu yüzden devlet Eyyubiler sanıyla anıldı. Salahattin Eyyupoğlu Yemen, Arabistan, Suriye, Filistin'i alarak devleti bir imparatorluk haline getirdi. Haçlılar'ı sık sık yendi. Ama ölümünden sonra oğulları anlaşamadılar, birbirlerine düştüler. Bundan yararlanan ordudaki Kölemen komutanları, onları işbaşından uzaklaştırarak yerine Kölemenler Devleti'ni kurdular.

Eyzies - de - Tayac (Fransa) Güneybatıda, Dordogne ilinde, Vézère ırmağı yakınlarında 960 nüfuslu bir köy. Dolaylarında, tarih öncesi çağlardan kalma, resimlerle süslü mağaralar v.b. yerler vardır. Köyde ayrıca, Tarih Öncesi Çağlar Millî Müzesi bulunmaktadır.

eza Ar. i. Sıkıntı verme, üzme, üzgü.

ezan Ar. i. Müslümanları beş vakit namaza çağırmak için minareden yüksek sesle okunan kısa çağrı. Arapça'da bu kelime «bildirme» anlamına gelir. Okuyana «müezzin» denir. Yedi cümleden yapılmıştır:

Eyüp Han

1° «Allahu ekber — Tanrı uludur». 2° «Eşhe dü en lâ ilâhe illâllah — Şahadet ederim ki Tanrı'dan başka tapacak yoktur». 3° «Eşhedu enne Muhammeden Resûlu'llah — Şahadet ederim ki, Muhammet, Tanrı' nın peygamberidir». 4° «Hayye'alassalât — Namaza gelin». 5° «Hayye'ale'l-felâh — Gelin de kendinizi kurtarın». 6° «Allahu ekber — Tanrı uludur». 7° «Lâ ilâhe illâllah — Tanrıdan başka yoktur tapacak».

ezani Ar. s. Güneşin batışında 12'yi göstermek üzere ayarlanan saat demek olan, ezani saat deyiminde geçer.

ezber Far. i. ★ 1. Bir metni okuyarak ya da işiterek zihinde tutma ve ayniyle tekrar edebilme: Dersini ezber etti. [Mnémonique, de memoire, apprendre par coeur — Memorization, memory work] ★ 2. Ezber edilecek ders: Ezberini öğrendi, ezbere çalışıyor. [Récitation — Recitation by heart]

ezberci s. Dersini anlamadan, olduğu gibi kelime kelime belleyerek hazırlayan.

ezberden zf. ★ 1. Ezber olarak: Şiirini ezberden okudu. [Par coeur — By heart] ★ 2. Düşünmeden aklına geldiği gibi: Ezberden iş görüyor.

ezbere iş görmek b. f. Düşünmeden, gelişi güzel iş görmek.

ezberlemek f. Ezber etmek, bir şeyi olduğu gibi zihninde tutmak. [Apprendre par coeur — To memorize]

ezberletmek f. Başkasına ezber ettirmek: Çocuklara şiir ezberletmek.

Ezbider Bak. Akıncılar.

ezcümle Far. Ar. zf. Başka şeyler arasında başlıca: Profesör birçok şey anlattı, ezcümle, dil konusu üzerinde durdu.

ezel Ar. i. Başlangıcı, öncesi olmayan geçmiş zaman, öncesizlik. Ebet karşıtı. Minel ezel: Ezeldenberi. [Eternité — Eternity (past without beginning)]

ezgi i. ★ 1. Müz. Belli bir kurala göre meydana getirilen ve kulakta haz uyandıran ses dizgisi. Melodi. esk. Lâhin. [Air — Tune] ★ 2. mec. Tarz, tempo: Ağır ezgi. ★ 3. Türk halk şiirinde bir şiir türü. Aşk, özlem üzerine düzenlenmiş, çoğunlukla içli bestelerle söylenen ezgiler, koşmayla mani arası bir çeşni taşıyan şiirlerdir.

ezgil i. Bir cins küçük taneli muşmula. Beşbıyık, döngel.

ezgin s. ★ 1. Ezik, ezilmiş, bozulmuş. ★ 2. mec. Yorgun, halsiz, düşkün.

ezginlik i. ★ 1. Ezgin olma hali, eziklik, yorgunluk, düşkünlük. ★ 2. Açlık duygusunu andıran bir rahatsızlık: İçimde bir ezginlik duydum.

Ezgi, Suphi (1870-1962) Besteci ve doktor. İstanbul'da doğdu. Müziksever bir çevrede yetişti. «Nazarî, Ameli Türk Musikisi» adlı eserinde, eski Türk bestelerini yeniden ele alarak Türk müziğine büyük yarar sağlamıştır.

ezhercihet Far. b. zf. Her cihetten, her yönden, her taraftan.

ezici s. Ağır basan.

ezik s. Ezilmiş. [Ecrasé, broyé — Crushed, squashed]

eziklik i. Ezik olma hali. ★ 2. İçi ezilme hali: Yüreğimde bir eziklik var.

ezilip büzülmek b. f. Amacını açık söyleyemeyip haliyle sıkıldığını belli etmek.

ezilmek f. Bir baskıya uğramak; toz ya da hamur haline gelmek; ağır bir şeyin altında kalmak. [Etre broyé, être écrasé — To be oppressed, crushed]

ezimevi b. i. Tohumları ya da taneleri ezip yağ çıkarılan yer. esk. Tâsirhane.

ezinç i. Şiddetli acı ve sıkıntı. esk. Azap. [Peine, tourment, souffrance — Pain, torture, agony]

Ezine Çanakkale'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 474 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 802, merkezinin nüfusu 7 808'dir. İlçe toprakları genellikle ovalıktır. Eski Menderes çayı çevresindedir. Verimli topraklarda çeşitli tahıl, zeytin, pamuk, üzüm ve yemiş yetiştirilir. Hayvancılık ve ormancılık da yapılır. Kasaba, Akçin deresi üzerindedir ve il merkezine 50 km. lik bir yolla bağlıdır.

Ezinepazarı Amasya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 17 266, merkezinin nüfusu 576'dır.

ezip suyunu içmek b. f. İşe yaramayan bir şey için söylenir. Sen o doğru işlemiyen saati ez de suyunu iç. «Nushan marazı aşka deva eylemedi hiç — Ey şeyhi keramet — furuş ez de suyun iç!»

eziyet Ar. i. İncinme, üzgü. esk. Zahmet. [Peine, souffrance — Torture, suffering]

eziyet çekmek b. f. Üzgülenmek. esk. Zahmet ve meşakkate uğramak. [Souffrir — To suffer, tolil]

eziyetli s. Ağır ve yorucu, üzgülü: Eziyetli iş. [Fatigant — Tormenting, wearlsome]

eziyet vermek b. f. Zahmet çektirmek. [Vexer, tourmenter, torturer — To vex, torment, torture]

ezme i. ★ 1. Ezmek fiili ve hareketi. ★ 2. Ezilmiş şey: Badem ezmesi, domates ezmesi.

ezmek f. ★ 1. Basıp yassılatmak, hamur ya da toz haline çevirmek, karıştırarak eritmek: Üstüne oturup şapkayı ezmek. Pirinci havanda, zeytini makinede, boyayı suda ezmek. [Ecraser, broyer, concasser, — To pound, crush, smash] ★ 2. mec. Çok yormak, takatten düşürmek: İşçiyi ezmek doğru değildir. [Epuiser — To opress, subdue] ★ 3. Kırıp sindirmek: Düşmanı ezmek. ★ 4. Külb. Kolay ele geçmiş ya da çalınmış parayı sefahetle hemen harcamak: Aşırdıklarını ezemeden enselendi.

ezrail Bak. Azrail.

Florya plâjı

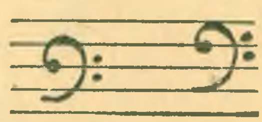
Emile Fabre

Eglantine Fabre

Jean Henri Fabre

fa anahtarı

F ★ 1. Alfabemizin yedinci ve sessizlerin beşinci harfi. ★ 2. Sıralama ve sınıflamalarda 6 sayısını gösterir. ★ 3. Müz. Nota işaretlerinin harfle gösterildiği usulde «fa» notasını anlatır. ★ 4. Kim. Flüor elemanının sembolü. ★ 5. Ticaret mektup ve işlemlerinde F ya da «fr.» frank diye okunur.

fa i. Müz. Yedi nota işaretinden dördüncüsü ve bu işaretin gösterdiği ses.

faal Ar. s. Durmaksızın hareket eden, eylemde bulunan, çok işleyen, çok iş gören: Faal yanardağ, faal memur. [Actif, énergique — Active, energetic, industrious]

faaliyet, -ti Ar. i. Çalışma, işleme, etkinlik. [Activité — Activity]

Fabbri, Diego (Doğ. 1911) İtalyan tiyatro yazarı. Oyunlarında kendine özgü bir sahne tekniği uygular. Senaryolar da yazan Fabbri'nin en ünlü oyunları şunlardır: «Engizisyon», «Baştan Çıkaran Adam». Televizyon için yazdığı «Aranızdan Biri» adlı oyunu da önemlidir.

Faber, Johann Lothar Von (1817-1896) Alman fabrikatörü. Almanya'da Nuremberg'de doğdu. Kalem yapma işi ona ailesinden kalmıştır. Babasının dedesi de bu işle uğraşırdı. Faber, kurşunkalem endüstrisinde önemli ilerlemeler yapmış, kurşunkalemleri dünyaca aranır ve istenir olmuştur. «Polygrade» diye adlandırılan, açıklı koyulu kalemler de onun buluşudur.

Fabian, Society Tar. 1883 yılı sonunda Londra'da, Edward R. Pease tarafından kurulan İngiliz sosyalist derneği. Kurumun amacı Romalı devlet adamı Fabius Cunctator'un ihtiyatlılık metotlarına ve en yüce ahlâk ülküsüne göre toplumu yeniden kurmaktır. G. B. Shaw ve H. G. Wells gibi yazarlar, Sidney ve Beatrice Webb ve O. Lodge gibi ekonomistler derneğin ilk çekirdeğini meydana getirenler arasındaydı. Dernek 1889'da yayınladığı «Fabian Essays» ile Marx'ın sosyalizminden çok, Stuart Mill ve W. S. Jevone'un fikirlerine yakın olduğunu ilân etti. 1900 yılından başlayarak trade - unionistler ve bağımsız işçi partisi delegeleriyle birleştiler. İngiliz İşçi Partisi'nin doğmasına (1906) yardım ettikleri gibi, içlerinden birçoğu da bu partiye girdi. Uzun zaman ölü olarak kabul edilen dernek, İşçi Partisi milletvekilleri tarafından kurulan «New Fabian Research Bureau — Yeni Fabian Araştırma Bürosu» ile 1938'de yeniden canlandı. Sosyal ve ekonomik anketleri attıran Başkan Beatrice Webb'in yürütücü gücünün yardımıyla, derneğin ünü dünyaya dağıldı. İşçi Partisi'ne yön veren Fabiancı aydınların çoğu, bu partiden milletvekili seçildi.

fabism Hek. Bir çeşit bakla çiçeklerinin kokusunun uzun süre solunması ya da vitia faba cinsi baklanın yenmesi ile beliren bir hastalık. Hızla ilerleyerek sarılık, al yuvarların parçalanıp kan suyunda erimesi sonucu kansızlık ve kan işeme yapar. Akdeniz ülkelerinde, özellikle İtalya'da yaygındır.

Fabius Pictor, Quintus Romalı senatör ve tarihçi. II. Pön Savaşı'na katıldı. Yunanca bir Roma tarihi yazdı. Dünyanın ilk senato tarihi olan bu eser, Roma kurumlarını ve Roma'nın Yunan dünyasına karşı tutumunu inceliyordu. Kitapta, Aeneas'daki Yunan nitelikleri araştırılıyor, M. Ö. 747'de Roma'nın kuruluşu ele alınıyor, sonra Gal ve Pön savaşlarıyla, yazarın çağına geçiliyordu. Polybius, onun aşırı derecede Roma'dan yana oluşunu eleştirmekle beraber, verdiği bilgileri güvenilir kaynaklar olarak kabul etmiştir. Dionysius ve Livius da ondan yararlanmışlardır.

Fabre, d'Eglantine (1750-1794) Fransız şair ve ihtilâl politikacısı. Birçok oyunu, şiiri ve hâlâ söylenen şarkıları vardır. Fransız Devrimi'nin takvimini de o yapmış, o zaman kullanılan ay ve gün adlarını da bulmuştur. Danton ve Camille Desmoulins ile aynı günde idam edilmiştir.

Fabre, Emile (Doğ. 1870) Fransız oyun yazarı. Metz'de doğdu. «Les ventres dorés», «Les Sauterelles» gibi Fransız siyasal hayatını taşlayan (hicveden) oyunlar yazmıştır. Bir ara Comédie Française müdürlüğü yapmıştır.

Fabre, Jean Henri (1823-1915) Fransız bilgini. Saint - Léon'da doğdu. Köylü bir ailenin çocuğuydu. Kendi kendine okumuş, köy öğretmeniyken böcekler üzerine yaptığı incelemeler yüzünden önemli kişiler arasına girmiştir.

Fabriano, Gentile da (1370-1427) İtalyan ressamı. Fabriano kasabasında doğdu. Ombrienne denilen resim ekolünden ve ilk

İtalyan ressamlarındandır. Tablolarının hemen hepsinde din konularını işlemiştir. Renk üstünlüğü ve anlatıştaki inceliği ile tanınır.

fabrika İta. i. Makine ile seri olarak her cins eşya yapılan iş yeri.

fabrikacı i. Kendi hesabına fabrika işleten kimse.

fabrika işi b. i. Usta eliyle değil de makinede yapılmış şey.

fabrikatör (fabrikator) Fr. i. Fabrikası olan ya da kendi hesabına fabrika işleten kimse.

Fabri, Zoltan (Doğ. 1917) Günümüzün en önemli Macar rejisörlerinden. Devrimci tutumu, gerçekçi ve titiz çalışmasıyla tanınmıştır. Başlıca filimleri: «Tehlikede 14 Hayat» (1954), «Atlıkarınca» (1955), «Profesör Hanibal» (1956), «Cehennemde 2 Haftaym» (1961), «Gündüzün Karanlıkları» (1963) dır.

Fabry, Charles (1867-1945) Fransız fizik bilgini. Marsilya'da doğdu. Fiziğin fotometri ve ışığın kırılması konuları üzerindeki incelemeleriyle tanınmıştır. Bilimler Akademisi üyesiydi. Paris'de öldü.

fabulasyon Hek. Bellekte, değişik nedenlere bağlı bunamalar sonucu beliren boşlukları gerçek dışı düşüncelerle doldurmak; masal gibisine çağrışımlarla belleği doldurmak.

facia Ar. i. ★ 1. Çok acıklı olay. esk. Afet, musibet. ★ 2. Tiy. Melodram ve trejediye, eski Türk tiyatrosunda verilen ad.

facir Ar. s. İçki ve zina gibi işleri adet edinmiş erkek.

facire Ar. s. İçki ve zina gibi işleri âdet edinmiş kadın.

faça İta. i. Den. Yelkenlinin geriye doğru hareketini sağlayan bir yelken manevrası.

façeta İta. i. Tıraş edilmiş elmasın yüzlerinden her biri.

façuna İta. i. Den. Halatın örselenecek yerini tel ya da sicimle sarma işi.

Fadeyev, Aleksandr Aleksandroviç (1901-1956) Sovyet romancısı. Konusunu iç savaştan alan, «Bozgun» romanıyla başarısını sağladı. En değerli eseri «Genç Muhafız» adını taşır.

Faenza (İtalya) 51 000 nüfuslu bir şehir. Eskiden çömlekçilik ile ün yapmıştı. Bu çömleklere şehrin adından ötürü «fayans» denilmiştir.

fagopirism Hek. Kara buğdayı (Fagopyrum, Polygorum, Pricoria) yiyen koyun ve domuzlarda güneş ışınlarının da etkisiyle kulaklarda, çene altında ve boyunda meydana gelen deri iltihabı, kızarma ve kaşıntı yapar. Tedavi edilir.

fagosit Yun. i. Biyo. Yutarhücre mikropları ya da çevresindeki küçük parçaları içine alıp sindirebilen hücre. esk. Hücrei âkile. [Phagocytose — Phagocytosis]

fagositoz Yun. i. Biyo. Hücreyutarlığı.

fagot

fagot i. Müz. Ağaçtan yapılmış nefesli çalgı. Orkestradaki yeri önemlidir. Bir oktav derininine «kontra fagot» denir. En kalın sesli, nefesli sazdır.

fağfur i. ★ 1. Eskiden Çin imparatorlarına verilen ünvan; Türkler'de hakan, İranlılar'da şah, Habeşler'de necaşi denildiği gibi. ★ 2. Çin'de yapılan porselen. Fağfur, çiniye oranla yarı saydam olur.

fağfurî s. Fağfurdan, çin porseleninden yapılmış.

fahime Ar. i. Psi. Anlık.

fahir, -hri Ar. i. Öğünülecek şey ya da kimse.

fahiş Ar. s. ★ 1. Çirkin, ahlâksızca: Fahiş hareket, fahiş söz. [Immoral, obscène — Immoral, obscene] ★ 2. Aşırı, aykırı. esk. Müfrit: Fahiş hata, fahiş fiyat. [Excessif, exorbitant — Excessive, exorbitant]

fahişe Ar. i. Orospu. [Putaine, prostituée — Harlot, prostitute]

fahiz, -hzi Ar. i. Uyluk, bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.

Fahran Bak. Ağaçeli.

fahrenhayt derecesi b. i. Fiz. Alman fizikçisi Gabriel D. Fahrenhayt'ın (1686-1736) bulduğu sıcaklık birimi. Bugün İngiltere ve Amerika'da kullanılmaktadır. Bu sıcaklık ölçeğinde buzun ergime noktası 32° (0° C'a karşılıktır), 76 cm. cıva basıncı altında suyun kaynama noktası da 212° (100° C'a karşılıktır) kabul edilmiştir. Santigrat derecesiyle Fahrenhayt derecesi basit bir aritmetik işlemiyle birbirine çevrilir.

Fahrenheit, Gabriel (1686-1736) Alman fizik bilgini. Danzig'de doğdu. Kendi adıyla anılan termometre derecelemesini buldu. Bundan başka havanın yoğunluk derecesini ölmeye yarayan aerometresi de vardır.

Fahrettin, Dede (1854-1911) Şair ve besteci. Mevlevî dedesi. İstanbul'da doğdu. Babası ölünce, yerine Bektaşi mevlevihanesi şeyhliğine geçmiş, sonra dergâhı Bahariye'ye taşınmıştır. Divan tarzında şiirleri ve tekke müziği türünde besteleri vardır.

Fahrettin, Mübarek Şah (1130-1206) Tarih ve dil bilgini. Farsça, Arapça ve Türkçe şiirler de yazmıştır. En önemli eserleri: «Neseb - nâme» adlı Gur İmparatorluğu tarihi ile «Şecere-i Ensâb» adlı genel tarihtir. Eserleri İngilizce ve Fransızca'ya çevrilmiştir.

Fahrettin, Razi İmam Ebuabdullah (1149 - 1200) İslâm bilgini. Horasan'ın Rey şehrinde doğdu. Soyca Türk'tür. Dinsel kitaplarından başka, fizik ve tıp üstüne eserler de yazmıştır. En ünlü eseri: «Mefatih - ül - Gayp» adlı 13 ciltlik tefsiridir. Buna «Tefsiri Kebir» derler.

fahrî Ar. s. Onursal, iftihar ve şeref için ücretsiz yapılan iş ya da alınan sıfat ve ünvan: Fahrî başkan, fahrî profesör [Honoraire — Honorary]

fahri oyması b. i. Renkli kâğıtların, kesilip oyularak daha koyu renkte başka kâğıt, cam, tahta ya da maden üzerine yapıştırıl-

masıyla elde edilen yazı ya da çiçek resimleri. Batı'da bile tanınan bu Türk sanatı, en ünlü ustası Bursalı Fahri'nin adıyla anılır.

fahriye Ar. i. Ed. Eski şairlerden bazılarının, kasidelerinde kendilerini övmek için yazdıkları parça.

fahur Ar. s. Çok övünen, kibirli.

faide Bak. fayda.

faik Ar. s. Üstün, ötekilerden ileri.

Faik Âli Bak. Ozansoy, Âli Faik.

Faik Bey, İdmancılar Şeyhi (1859-1943) İlk jimnastik ve spor öğretmeni. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde okumuş ve orada uzun süre jimnastik öğretmenliği yapmış, «İdmancılar Şeyhi» adı kendisine bu yüzden verilmiştir. Selim Sırrı Tarcan'ın da öğretmeniydi. «Riyazeti Bedeniye» ve «Jimnastik Mecmuai Eşkali» adlı iki kitabı vardır.

Faik Bey, Manastırlı Salih (1825-1899) Şair. Manastır'da doğdu. Sinop mutasarrıflığı yapmış, «Türkçe Aruz» adlı bir risalesi basılmıştır.

faikiyet Bak. üstünlük.

Faik, Reşat (1851-1914) Yazar. İstanbul'da doğdu. Maarif müdürlükleri, gazetecilik, Darülfünun edebiyat öğretim üyeliği yaptı. «Tarihi Edebiyatı Osmaniye», «Eslaf» adlı edebiyat tarihiyle ilgili kitaplarıyla «Osmanlı Lûgatı» ve fıkralardan meydana getirilmiş «Güldeste» adlı kitapları ile tanınmıştır.

Faik Sabri Bak. Duran Faik Sabri.

fail Ar. i. ★ 1. Huk. Hukuken önem taşıyan bir fiili gerçekleştiren kişi. Ceza hukuku bakımından, kanunun cezalandırdığı, suç saydığı bir fiili gerçekleştiren faildir. Bazı suçların işlenebilmesi, birden fazla failin bulunmasını gerekli kılar. Bu tip suçlara çok failli suç denir. Bir tek kimse tarafından işlenen suçların, birden fazla fail tarafından işlenmesi halinde, failler iştirak halinde suç işlemiş sayılırlar. İştirak yönünden failler, Ceza Kanunu'nun 64 ve 65. maddelerine göre, aslî ve fer'î failler, maddî ve manevî failler olmak üzere türlere ayrılırlar. [Auteur — Doer, author, committer] ★ 2. Biyo. Etkileyen, etkin. [Facteur — Factor] ★ 3. Gra. Özne

Faistos Girit'de Messare ovasının batı ucunda bir yerleşme merkezi. Buraya ilk olarak Neolitik dönemde insanların yerleştiği biliniyor. Ünlü Faistos sarayı Orta Bronz çağından kalmadır.

faiz Ar. i. Eko. Bir para alacaklısının, borçlusundan istemeye hakkı olan ve ana paraya eklenmesi gereken para miktarı. Ödenecek olan paranın geliri. Faiz, anlaşmadan ya da kanundan doğar ve yıllık olarak belirli bir orana göre hesaplanır. Kanunlarımız borç olarak verilen para için istenebilecek **faiz** oranını sınırlamıştır. Bu orandan **fazla** para alınması suçtur. Borçlunun borcunu ödemekte gecikmesi sebebiyle ödenmesi gereken faize, «temerrüt faizi» denir. Faiz miktarı anlaşmayla tesbit edilmemişse, faiz oranı % 5'dir. Ana paraya her yıl getirdiği faizler de katılarak hepsi üzerinden yürütülen faize de bileşik faiz denir. [Intérêt — Interest]

faizci i. Faizle para veren kimse. [Prêteur (à intérêt), usurier — Userer]

Faize Hanım Bak. Ergin, Faize.

faize vermek b. f. Bir parayı faizle ödünç vermek.

faiz fiyatı b. i. Eko. Faize verilen 100 kuruşun bir yıllık faizi. [Taux — Rate]

faizi basit b. i. Basit faiz.

faizi mürekkep b. i. Bileşik faiz.

faiz oranı b. i. Eko. Belirli süre içinde, paranın yüzde hesabıyla karşılığı, kirası; yüzde üç, yüzde altı gibi. Bu oran kanunla belirlenir; sürekli (vâdeli), süreksiz (vâdesiz) ödünç vermelerde, bu oranın en yüksek miktarı kanunla gösterilir. Bunu aşan faize «fahiş faiz» denir; cezayı gerektirir.

fak Ar. i. Tuzak. Bu söz dilimizde yalnız faka basmak, faka bastırmak deyimlerinde kullanılır.

faka basmak b. f. Kendine kurulan tuzağa düşmek, aldatılmak, gafil bulunmak, pot kırmak, baltayı taşa vurmak.

faka bastırmak b. f. Aldatmak, tuzağa düşürmek.

fakat Ar. ba. Ama. esk. Lâkin. [Mais, cependant — But, however]

Fakılı Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 11 650, merkezinin nüfusu 3 191'dir

fakır, -kıı Ar. i. Fukaralık, yoksulluk.

fakîh Ar. i. ★ 1. Müslümanlığın uygulanma sorunlarının bilimi olan fıkıhda uzmanlaşmış kimse, fıkıh ilmiyle uğraşan. ★ 2. Eskiden halk arasında sarıklı hocaların hepsine «fakîh» diyenler vardı. ve Anadolu'nun bazı yerlerinde bu kelime «fakı» suretinde söylenir, köy imamları, köy okulu hocası gibi adamlara «fakı» denirdi.

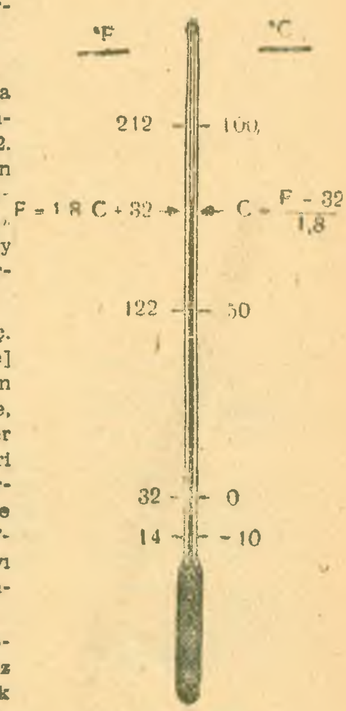
fakir Ar. s. ★ 1. Yoksul, züğürt, muhtaç. [Pauvre, indigent — Poor, needy, destitute] ★ 2. Zavallı, biçare, âciz: Hastalıktan fakirin yürümeye mecali yok. [Pauvre, impuissant — Poor, helpless] ★ 3. Eskiler arasında tevazu için birinci şahıs zamiri yerine kullanılırdı. Bu kullanış dervişlerden kalmıştır: Fakir dün ziyaretinize geldimse de bulamadım. ★ 4. Hindistan'da vücutlarına eziyet ederek yaşamayı meslek ve düşünce sistemi edinmiş kimselerden her birine verilen ad.

fakirhane Far. b. i. ★ 1. Yoksulların toplandığı bakım yurdu. (Bu anlamda az olarak kullanılır). ★ 2. Alçak gönüllülük göstermek için kendi evinden söz ederken kullanılır: Fakirhane biraz uzaktır.

fakirizm Bak. Hint fakiri.

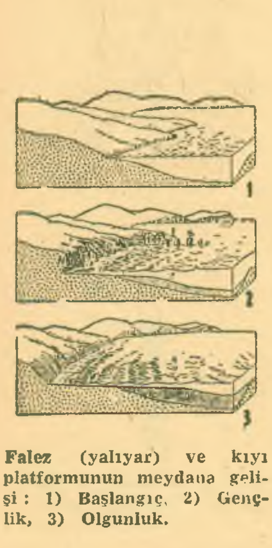
Faik Bey (1859-1943)

Fahrenhayt ve santigrat derecelerinin karşılaştırılması ve birbirine çevrilişi.

falaka

Falez (yalıyar) ve kıyı platformunun meydana gelişi: 1) Başlangıç, 2) Gençlik, 3) Olgunluk.

fakülte Fr. i. Bir üniversitenin, öğretim konusu bakımından ayrılmış dallarından her biri.

fal Ar. i. ★ 1. Uğur, iyi talih, baht. [Augure, fortune — Fortune, augury] ★ 2. Yere serpilen bakla tanesi, boncuk, açılan iskambil kâğıdı gibi şeylere, kahve telvesine, avuç çizgilerine, rastgele açılan kitabın ilk satırına bakmak ve bunlardan anlam çıkartarak sözde geleceği ve bahtı keşfetmek işi. [Présage — Prognostication]

fala bakmak b. f. Fal açmak, fal atmak.

fal açtırmak b. f. Birine fala baktırmak.

falaka Yun. i. ★ 1. Eskiden insanları döverek eğitmenin ve cezalandırmanın geçerli olduğu zamanlarda, ayak tabanlarına vururken, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutmak için kullanılan ve kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı bir ipten yapılmış olan bir işkence aleti: Falakaya çekmek. Falakaya yatırmak. ★ 2. Bazı şeyleri sıkıştırıp yerinde tutmak için kullanılan çeşitli biçimlerde teknik alet.

falan zm. ★ 1. (Arapça Fülân) Adlarının söylenmesi gerekli görülmeyen kişilerin ya da şeylerin yerini tutar: Arayan olursa falan aradı diye haber gönderiniz. [Tel — So and so, such and such] ★ 2. Bir ya da birkaç kelimeden sonra benzerleri için «ve başkaları, ötekiler, benzerleri» anlamında kullanılır: Orada kitap falan yok.

falanca zm. ve s. Falan kelimesinin anlatmak istediği, adı söylenmemiş şahıs ya da şeyi daha kuvvetli anlatmak için kullanılır. Falanca adamla filânca yerde buluşacak.

falanıncı s. Sıra sayısı yerine kullanılır: Falanıncı taburun filânıncı bölüğü diye yazarsın.

Falanks Tar. Eski çağlarda uygulanan bir askerî düzen. İlk kez İskitler, daha sonra Traklar tarafından kullanılan bu düzen, bunlarla savaşan Yunanlılar ve Makedonyalılar'ca taklid edilip kendi yapılarına uygulandıktan sonra Falanks adıyla anılmıştır. Falanks'ı Yunan askerlerine uygulayıp çarpık düzen haline getiren kişinin Tebai komutanlarından Epameinandos olduğu söylenir. Falanks birliklerini çarpık düzenden çıkaran ise Makedonya Kralı II. Filippos'dur.

falanster Bak. Fourrier, Charles.

falcı i. Fala bakmakla geçinen kimse.

falcılık i. Falcı mesleği.

falçete İta. i. Kunduracı bıçağı.

Faleron V. yüzyıl başlarına kadar Atina'nın limanı olan kıyı şehri. Kıyının Atina'ya en yakın noktasında kurulmuştur. Bugünkü Eski Faleron'un bulunduğu yerde ya da yakınındaydı. Eski liman, açık bir plâjdı.

falez Jeol. Yalıyar. Deniz kıyılarında dalga aşındırması ile oluşan duvar şeklindeki sarp kıyı.

falihayır, -yrı Ar. b. i. İyiye yorulan olay: Sabahın erken saatinde size rastlamış olmayı falihayır sayıyorum.

Falkenhayn, Erich von (1861-1922) Alman komutanı. I. Dünya Savaşı'nda Alman genelkurmay başkanlığında bulunmuştur. Sonra Romanya'yı işgal eden Alman ve Avusturya kuvvetleri komutanlığını yapmış, bir ara Filistin'deki Osmanlı kuvvetlerini de yönetmiştir.

Falkland Adaları (Malouines) Atlas okyanusunda Arjantin'in güneyinde İngiltere'ye ait ve ancak 2 230 nüfusu bulunan adaların adı. Merkezi, balina avcılığıyla tanınan Stanley adasıdır. 1914'de İngilizler bu adaların yakınlarında Almanlar'a karşı bir deniz zaferi kazanmışlardı.

Fallada, Hans (1893-1947) Alman yazarı. «Küçük Adam Ne Oldu Sana», «Kurtlar Arasındaki Kurt», «Herkes Yalnız Ölür», «Sarhoş» gibi romanlarında köylülerin, işçilerin zorluklar içinde geçen yaşamlarını anlatır.

Falla, Manuel de (1876-1946) İspanyol besteci ve piyanisti. Cadiz'de doğdu. Madrid Konservatuvarı'nda piyano, kompozisyon çalışmış, Pedrell'in öğrenciliğini yapmış, kısa zamanda yetişerek öne geçmiştir. Bir süre Paris'de yaşamış, 1914'de Granada'ya dönmüş, 1939'da Arjantin'e gitmiş ve Alta Gracia'da ölmüştür. «Üç Köşeli Şapka Baleleri», «İspanya Bahçelerinde Geceler», «Orkestra Müziği» gibi eserleriyle çeşitli klavsen, flüt, obua, klarinet, keman ve çello konçertoları vardır.

Fallières, Armand (1841-1931) Fransız devlet adamı, cumhurbaşkanı. 1899'da Senato başkanlığı, 1906-1913 yıllarında cumhurbaşkanlığı yapmıştır.

Fallot tetralojisi Hek. Fallot adlı (1888 - Marsilya) Fransız hekimi tarafından ilk olarak tanımlanan doğuştan kalp hastalığı. Sağ kalbin olağandışı büyük oluşu, büyük atar damarın (aort) sağdan oluşu (dekstropozisyonu), sağ kalbi sol kalpten ayıran duvarda delik kalışı (septum dekfekti) ve dolayısıyla iki kalp bölümü içindeki değişik özellikte kanların birbirine karışması ile kalpten ciğerlere giden ana damarın darlığı (pulmoner stenos) gibi dört temel aksaklığın birlikte olduğu bu hastalık, kalp cerrahlığında son 20 yıldaki büyük gelişmeler sayesinde ameliyatla iyi edilebilmektedir.

falso İta. Müz. ★ 1. Bir parça çalınır ya da söylenirken yapılan nota yanlışlığı, bir perdeye ait sesin iyi ve tam çıkmaması. ★ 2. mec. Bir harekette ya da sözde yapılan yanlışlık, eksiklik.

fal taşı b. i. Fal açmakta kullanılan bakla tanesi ya da çakıl tanesi.

falya İta. i. Eskiden topları ateşlemek için ağızotunun konulduğu delik.

falyanos Yun. i. ★ 1. Balinanın bir adı. ★ 2. Yunus balığının büyük bir cinsi.

Famagusta Kıbrıs adasının doğu sahilinde,

Lefkoşe'den önce adanın merkezi olan 41 000 nüfuslu bir kasabadır.

familya Fr. i. Biyo. Tabiat bilgisinde takımların ayrıldığı bölüm. Her familya cinslere ayrılır. Botanikte: Aralarında bazı bakımlardan benzerlik bulunan bitki topluluklarıdır.

fan İng. i. ★ 1. Sinema, caz ve şarkıcılıkta, sanat kaygısı ağır basmaksızın, bir kişinin tutkunu, hayranı olan kimse. Hemen her dile aynen girmiş olan bu deyim, İngilizce «fanatic» (mutaassıp, bağnaz) kelimesinin kısaltılmış biçimidir. ★ 2. Tek. Yelpaze biçiminde küçük kanat, vantilatör: Elektrik yelpazesi, değirmen yelpazesi.

Fanagoreia Eskiçağ'da, Kırım yarımadasında, Karç boğazının Asya kısmında bir İyon kolonisi. Daha sonra Bosforos krallığına başkent olmuştur.

fan—club İng. i. Sinema ve caz yıldızlarıyla hafif batı müziği şarkıcılarının tutkunları tarafından, bunlar adına kurulan dernek ya da klüp. [Fr. Club de fan]

Fanconi anemisi İsviçreli çocuk hekimi Fanconi tarafından ilk olarak tanımlanan bir çeşit çocuk yaşları kansızlığı. Başın ufak oluşu (mikrosefali), erkeklik bezlerinin biçimsel körelmesi, bazı kere dalak uru, ak yuvarların ve trombositlerin azlığı, al yuvarların da olağandan iri ve az olmasıyla belirlenir.

fanfan s. Dişleri dökülmüş gibi, konuşması pek anlaşılmayan.

Fanfani, Amintore (Doğ. 1908) İtalyan devlet adamı. Milâno Katolik Üniversitesi'ni bitirdi. 1936'da tarih profesörü unvanını aldı. 1954'de Roma Üniversitesi profesörü oldu. 1948'den beri milletvekilidir. 1947—1950 yıllarında çalışma ve sosyal güvenlik, 1951'de tarım ve orman, 1953'de içişleri bakanlığı, 1954'de başbakanlık, 1954 —1958 yıllarında Hıristiyan Demokrat Parti sekreterliği, 1958 — 1959 ve 1960 — 1963 yıllarında başbakanlık yaptı. 1965'den beri dışişleri bakanıdır. Eserleri basılmıştır.

fanfar Fr. i. Müz. ★ 1. Yalnız bakır nefesli çalgılardan meydana gelen mızıka takımı. ★ 2. Bir çeşit kısa tören bestesi.

fâni Ar. s. ★ 1. Ölümlü, gelip geçici, bekası olmayan, zeval bulan: Fâni dünya. [Mortel, périssable, — Mortal, transitory, perishable] ★ 2. Pek zayıf: Pîri fâni.

fanila, fanile İta. i. ★ 1. Yumuşak yünden yapılmış, hafif bir kumaş: Fanila ceket. ★ 2. Örme iç gömleği: Yün fanila, fildekoz fanila. [Flanelle — Flannel]

fanta Zo. Kuşlar sınıfının serçegiller takımından mavi renkli ufak bir kuş. Dağ isketesi adı da verilir. Bulduğu her böceği ve kurtçuğu yer. Zararlı böcekleri de yediğinden tarıma yararlıdır. Güney Amerika'dan başka dünyanın her yerinde bulunur.

fantasma Yun. i. Psi. Gerçekte olmadığı halde var gibi görünen şey. [Fantasme — Phantasm]

fantastik Fr. s. Gerçek olmayan, hayali, masalsı.

fantaziye Yun. i. Gösteriş, boş debdebe.

fantezi Yun. i. ★ 1. Doğadan ve gerçekten çok hayale dayanan eser. ★ 2. s. Ağırbaşlı olmayan, süslü, çeşidi değişik olan.

Fantin - Latour, Henri (1836-1904) Fransız ressamı. Empresyonistlerin dostuydu ama sanat anlayışı bakımından daha gelenekseldir. «L'Ateliler des Batignolles» adlı tablosunda olduğu gibi toplu halde portreler de yapmıştır; çiçek resimleri ve natürmortlarıyla tanınır.

fanus Yun. i. ★ 1. Durağan fener. [Lanterne, phare — Lantern] ★ 2. Saat, mikroskop gibi şeyleri korumak için yapılmış kubbe biçiminde cam kap. [Cioche — Lampglass]

fanya i. Geniş delikli balık ağı.

far Yun. i. Kara taşıtlarının önünde bulunan, yolu aydınlatmak için kullanılan fener.

Farabi, Abu Nasr Muhammed B. Muhammed B. Tarhan B. Uluğ (870 — 950) Türk filozofu. Hayatı hakkında belgelere dayanan kesin bilgilere sahip değiliz. Yalnız çok genç yaşta, o çağın bilim ve felsefesinin merkezi olan Bağdad'a gittiği ve ünlü Hıristiyan hocalardan ders aldığı, sonra da Suriye'ye yerleştiği bilinmektedir. İbn Sina ve İbn Rüşt'den önce gelmiş olan bu büyük filozof, yalnız Aristoteles ve diğer Yunan filozoflarını yorumlamakla kalmamış, ortaya bir sistem de koymuştur. Bu sistemle doğu fikir hayatına hakim olan tabiat felsefesi, yerini entellektüalist felsefeye bırakmış, yani alşimistler ve deneycilerin yerini mantıkçılar ve kavramcılar almıştır. Bununla hekimliğin durduğu anlaşılmamalıdır. Ortaçağ'ın en büyük hekim ve filozofları Abu Bahr ve Al Razi, Farabi'nin çağdaşları olduğu gibi, Farabi'nin kendi de hekimlikle uğraşıyordu. Farabi'nin kurucusu olduğu bu yeni fikir akımı, kelâmcılar üzerine etki yapmış, bunlar isbat için delillerini mantıktan almaya başlamışlardır. Farabi ile ilk gerçek islâm felsefesi okulu kurulmuştur. Aristoteles ile Platon felsefelerini uzlaştırmaya çalışan Farabi, Farabi senkretizmi denilen mesleği ortaya koymuştur. Farabi, ruh, cevher, zaman, mekân, boşluk (hâlâ) ve politika sorunları üzerinde durmuştur. Önemli bir filozof ve hekim olmaktan başka matematikçi ve müzikçidir. Mevlevi dervişlerin söyledikleri türküler arasında Farabi'ninkilere rastlanmaktadır. Elimize geçen başlıca eserleri: «Al Talim — al Sani», «İhşa — al Ulum», «Kitab — al Fuşuş», «Kitab — al Siyasat al Madaniya», «Al Talikat» tır.

Farabi

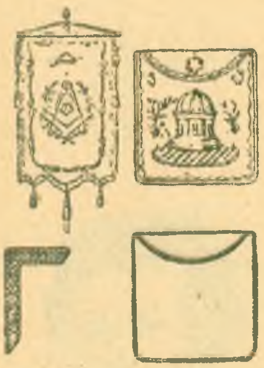
Michael Faraday

farad i. Fiz. Elektrik devresinde bulunan kapasitelerin (sığaların) pratikte kullanılan birimi. 1 coulomb'luk yükle, 1 volt'luk gerilim kazanan iletkenin sığası 1 farad'dır.

Faraday Kanunları Fiz. İngiliz fizik ve kimya bilgini Michael Faraday'ın (1791-1867)

FARELER

Çeşitli farmasonluk sembolleri

fare kulağı

bulduğu iki kanun. Her iki kanun da elektroliz olayıyla ilgilidir : 1° Bir cismin, bir elektroliz kabında serbest hale gelen kütlesi, kaptan geçen elektrik miktarıyla doğru orantılıdır. 2° Aynı elektrik miktarı çeşitli elektroliz kaplarından geçtiği zaman, serbest hale gelen cisimlerin kütleleri, bunların kimyasal eşdeğerleriyle orantılıdır.

Faraday, Michael (1791-1867) İngiliz fizik ve kimya bilgini. Elektrik ve elektriğin kimyasal etkileri alanında biıçok buluşu, adını taşıyan 2 kanunu vardır. Endüksiyon, elektroliz kanunları, elektromanyetik alanlar konularında çalışmış, yeni kuramlar (teoriler) ortaya atmıştır. Birçok kitabı vardır.

faradisasyon Hek. Faraday kanunlarından yararlanarak, bazı sinir ve kas hastalıklarında, akımla yapılan fizik tedavi şekli. Madenden bir ufak süpürge ya da döner silindir ile hasta beden bölgelerine akım verilir.

faraş Ar. i. Süprüntüleri toplayıp atmak için kullanılan kürek biçiminde saplı kap. [Pelle à balayures — Dust - pan, dust - bin]

faraza Ar. zf. Söz gelişi, diyelim ki, tutalım ki: Faraza, savaş çıksa ne yaparız? [Par suppositions, à supposer que — Supposing that]

farazî Ar. s. Bir faraziyeye dayanan, gerçekte var olmayıp var sayılan: Farazi bir mesele. [Supposé, hypothétique — Assumed, hypothetical]

faraziye Ar. i. Varsayış. Bazı olayların nedenlerini anlatmak için geçici olarak kabul edilen varsayım. [Supposition, hypothèse, probabililé — Assumption, hypothesis, presupposition]

farbala Fr. i. Entari, perde, kanepe örtüsü gibi şeylerin kenarlarına dikilen kırmalı ya da büzgülü süs; fırfır.

fare Ar. i. Zo. Memeliler sınıfının kemirgenler takımının sıçanımsı kemiriciler familyasından bir tür. 550 türü olan fare bütün dünyaya yayılmıştır. Vücut uzunlukları 8-10 cm. olan fareler (fındık faresi) bulunduğu gibi 30 cm. uzunluğunda, yırtıcı, insanlara saldıran tehlikeli fareler de vardır. Fare insanlarla birlikte yaşar. Bilimsel araştırmalarda, deneylerde ve hekimlikte kullanılan beyaz fare, Norveç faresinin bir türüdür. Bu fareler üç aylık iken çiftleşirler, bir yılda 12 defa doğum yaparlar ve her doğumda 14-15 ve hattâ daha fazla yavru doğururlar. 2 yıl yaşarlar. Tanınmış fare türleri : Fındık faresi, tarla faresi, misk faresi, ev faresidir. Farelerin büyüğüne sıçan adı verilir. [Souris — Mouse, rat]

fare kulağı b. i. ★ 1. Çuhaçiçeğigillerden, tohumu kuş yemi olarak kullanılan bitkilerin cins adı. ★ 2. Yaban mercanköşkü.

fare kuşları b. i. Zo. Kuşların corociiformes takımının bir alt takımı. 14 türü vardır. Afrika'da yaşar. Yemişleriyle beslendiği, hiç bir kuşun giremiyeceği, sık ağaç ve çalıların dallarında sürünerek gezer. Rengi de çok hafif kırmızı esmer olduğundan memeli hayvanlara benzer. Onun için fare kuşları denilmektedir. Serçe kadar küçüktür, fakat kuyruğu uzundur. Kuyruğuyla birlikte uzunluğu 30-34 cm.dir. Sürünücüdür. Uçuculuğu da vardır.

farfara Ar. s. ★ 1. Ağzı kalabalık, patırtıcı, gürültücü. ★ 2. Övüngen.

Fargue, Léon — Paul (1876 — 1947) Fransız şairi. Gençliğinde sembolistlerin çevresine girmiş, şiirleri «Poèmes» «Pour la musique» adlı kitaplarda toplanmıştır. Ayrıca düzyazıyla yazdığı şiirleri de değer taşır.

farımak f. Aşınıp, bozulup işe yaramaz bir hale gelmek.

fariğ Ar. s. ★ 1. Bir malı başkasına geçiren. [Cédant — Assignor] ★ 2. Vazgeçen, çekilen. [Renonciateure — Renouncer]

fariğ olmak b. f. Artık uğraşmamak: Şiir yazmaktan fariğ olmuş.

farika Ar. i. Ayırmaç.

Farinacci, Roberto (1892 — 1945) İtalyan faşist devlet adamı. Iserina şehrinde doğdu. Faşist partisi genel sekreterliği, faşist gazetesi başyazarlığı, Habeşistan Savaşı'nda kara gömleklilerin başı sıfatıyla devlet nazırlığı yapmıştır. Mussolini'nin başlıca iş ortaklarından biri olduğu için, İtalyan yurtseverleri tarafından kurşuna dizilmiştir.

Farina, Johann - Maria (1686-1766) İtalyan kimyacısı. Novare dolaylarında Cran'da doğmuş, Almanya'nın Cologne şehrine yerleşerek, kurduğu ilk kolonya fabrikasıyla ün yapmıştır. Kolonya denilen, temizlik ve tuvalet için kullanılan ispirtolu ve kokulu su o zamandan beri bu adı almıştır.

faris Ar. s. ★ 1. Atlı, süvari, binici. ★ 2. mec. Usta, mahir, muktedir, bir konuda at oynatabilen : Fârisi meydanı belâgat.

farisî Far. s. ★ 1. İran'a ya da bu ülkenin halkına, diline ait. ★ 2. i. Farsça, İran dili.

Farisiyet Ar. ç. i. İran edebiyatı, Farsça'nın grameri, sentaksı ve şiirleri.

Fariske Bak. Göktepe.

fariza Ar. i. Müslümanlık'ça, yapılması gereken emir, farz olan şey.

fark Ar. i. İki benzer şeyi birbirinden ayırmaya yarayan değişiklik, başkalık, ayrım. [Différence, écart, dissemblance, distinction, diversité — Difference, distinction, dissimilarity]

farketmek f. Farkı, başkalığı, ayrımı olmak. [Différer — To differ, alter]

farklı s. Farkı olan, ayrımlı, değişik. [Différent, dissemblable, distinct — Different, distinct]

farklılaşma i. Biyo. Organların, belirsizlik ve taslak halinden çıkıp özel biçimlerini almaya başlamaları. [Différanciation — Differentiation]

farksız s. Farklı olmayan, aynı. [Sans différence — Indistinguishable, same]

Farmakussa (Farmakusa) Tar. ★ 1. Milestos (Balat) şehrinin karşısındaki bir ada. Eskiçağ'da bir korsan yatağı olan adayı, Caesar, Roma'ya kattı. Bugünkü adı, Farmaconisi'dir. ★ 2. Ege denizinde, Sporad adalarından birinin adı.

farmason Fr. i. ★ 1. Farmasonluk denen örgütün üyesi olan kimse. ★ 2. mec. Dinsiz, imansız : Onun Müslümanlık tasladığına bakma farmasonun biridir.

farmasonluk Batıda gizli bir derneğin prensiplerine verilen ad. Aslı franmasonluktur. Özgür - dülger anlamına gelen Franc - maçon, kelimesi Türkçe halk dilinde bu biçimi almıştır. Farmason derneklerinin kuruluş tarihi ve nerede kurulduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Bu konudaki bilgiler, efsanelerle karışık bulunmaktadır. Farmason derneklerinin, uluslararası bir niteliği vardır. Bu dernekten olanlar, amaçlarının, ulus ve din ayırımı gözetmeden, birbirlerine ve insanlığa hizmet etmek olduğunu ileri sürerler. Farmasonluk, tarihin büyük bir döneminde gizli, bugün de birçok ülkelerde yarı gizli bir halde bulunan bir akım olduğu için ne zaman ve nerede kurulduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Bir söylentiye göre farmasonluk M.Ö. X. yüzyılda, Kudüs'de, Fenike'li Mimar Hiram tarafından kurulmuştur. Süleyman tapınağının mimarı olan Hiram, burada çalışanları bir lonca içinde toplayarak bunları çırak, kalfa, usta olarak üç dereceye ayırmış, aralarında karşılıklı yardımlaşma ve kardeşlik, eşitlik duygularının kurulmasını sağlamak istemiş. Başka bir söylentiye göre de farmasonluğun kaynağı, VIII. yüzyılda İtalya'da mimarlar ve dülgerlerin kurduğu bir dernektir. Bugünkü farmasonluk örgütlerinde, üyeleri sınıflandırmanın temelinde bir ayırıma rastlanır. Farmasonluğa gizli törenlerle girilir. Her ülkedeki farmason dernekleri, loca adı verilen bir takım bölümlere ayrılır. Bu derneğin üyeleri birbirlerine kardeş derler. Başkanlarına «Doğunun Yücesi — Maşrık-ı Âzam» adlı verilir. Bu derneklere sosyal ve ekonomik hayatta az çok etkin olan kimseler alınır. Türkiye'ye farmasonluk XIX. yüzyılda girmiştir. Özellikle İngiliz farmason locaları Türkiye'de yoğun bir çalışma göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu alçalış döneminde İngiliz politikası, farmasonluk kanalıyla kendi çıkarlarını gerçekleştirmek istemiştir. Türkiye'de cumhuriyetin ilânından sonra yasaklanmış olan farmason localarının kurulmasına II. Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar izin verilmiştir.

Farnakes, II. Pontos Kralı Babası Büyük Mithridates'in ölümüyle sonuçlanan isyanın elebaşısı olmuştur. Pompeios ona Bosfor krallığını vermiş, Farnakes bu krallığı düzene sokup genişletmiş, Caesar ve Pompeios arasındaki savaş sırasında, Kolkhis, Küçük Ermenistan ve Kapadokya'nın bir bölümünü ele geçirmiştir. Caesar'ın kumandanı Calvinus'u yenmişse de, Caesar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Caesar, bu zaferi «Veni, Vidi, Vici — Geldim, Gördüm, Yendim» kelimeleriyle Senatus'a bildirmiştir. II. Farnakes krallığına kaçmış fakat bir isyanda öldürülmüştür.

Faros Aleksandreia İskenderiye limanının önünde, aynı adı taşıyan küçük adanın doğu burnundaki fener. Knidos'lu Sostratos tarafından, Ptolemaios Filadelfos için, M.Ö. 270 yılında yapılmış beyaz mermerden bir kuleydi ve antik çağda dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilmişti. Gittikçe daralan katların meydana getirdiği bir piramit şeklinde yükselirdi. M.S. 1300 yılına kadar büyük bir kısmı sağlam olarak durmaktaydı. Daha sonra bütün fenerlere faros adı verildi ve Romalılar tarafından İtalya çevresinde ve imparatorluğun bütün kıyılarında birçok örnekleri yapıldı.

faraş

Farrell, James Thomas (Doğ. 1904) Amerikalı romancı. İlk başarısını 1932'de yayımladığı «Young Lonigan — Genç Lonigan» romanıyla sağladı. Yazarın eserlerinden bazıları : «Judgement Day — Mahşer Günü», «Father and Son — Baba ve Oğul», «My Days of Anger — Öfkeli Günlerim».

Farrère, Claude (1876-1957) Fransız yazarı. Pierre Loti gibi bu yazar da konularını uzak ülkeler arasından seçmiştir. İlgi çekici romanlarından bazıları şunlardır : «La Bataille — Savaş», «Les Quatre Dames d'Angora — Ankara'nın Dört Kadını», «L'Homme qui assassina — Öldüren Adam».

fars Lat. i. Tiy. İlkel, kaba çizgilerle, amacı çok güldürmek olan ve gerçekle sınırlanmamış olan oyun türü. Kaynağı, Ortaçağ'ın dinsel oyunlarına (Mister) kadar uzanır. Zamanla gelişip, XVI., XVII. yüzyıllarda kaba güldürü halini almıştır. Daha çok karı - koca - sevgili üçlüsünü işler. En ünlü örneği, kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen, Ortaçağ'dan kalma «Maitre Pathelin» adlı oyundur.

Fars i. İran'ın güneybatısında oturan ve Ari soyundan olan bir ulusun adı.

Farsalos Tar. Larissa'dan orta Yunanistan'a giden yol üzerinde bulunan bir Teselya şehri. Düzlükteki yüksek tepe şehrin akropolisiydi. Farsaloslu yöneticilerin entrikaları yüzünden, Farsalos, Isparta yönetimi altında Teselya'nın en güçlü şehri olmuştur. Bu şehrin süvarileri Büyük İskender'e Asya'da önemli hizmetler yapmışlardır. Lamia savaşında, Farsaloslular Makedonya boyunduruğundan kurtulmak istemişler ve uğradıkları başarısızlığı çok pahalı ödemişlerdir. Bu bölgede üç büyük savaş olmuştur. Bunlardan Kynoskephalai'da yapılanı, Pelopidas (M.Ö. 364) ve Flamininus'un ; Pompeios'a karşı ola-

Faros Aleksandreia (Eski çağlarda dünyanın 7 harikasından biri sayılan İskenderiye Feneri)

Eski Mısır Kralı Faruk

nı da Caesar'ın zaferiyle (M.Ö. 48) sonuçlanmıştır.

fart Ar. i. Aşırılık, fazlalık ölçüden fazla olma.

farta i. Yalnız «furta» kelimesiyle birlikte kullanılır: Fartası, furtası yok: Patavatsız temkinsiz.

fartası furtası olmamak b. f. Patavatsız olmak, sağını solunu düşünmemek.

Faruk (1920-1965) Mısır Kralı. I. Fuad'ın oğludur. 1936'da babasının ölümü üzerine kral oldu. 1952 Mısır ihtilâlinde tahttan indirildi. Mısır'da cumhuriyet kuruldu ve Faruk yurt dışına çıkarıldı. Gerek krallığı sırasında gerekse yurt dışında göze çarpan bir sefahet hayatı yaşamış ve bu yüzden ölmüştür.

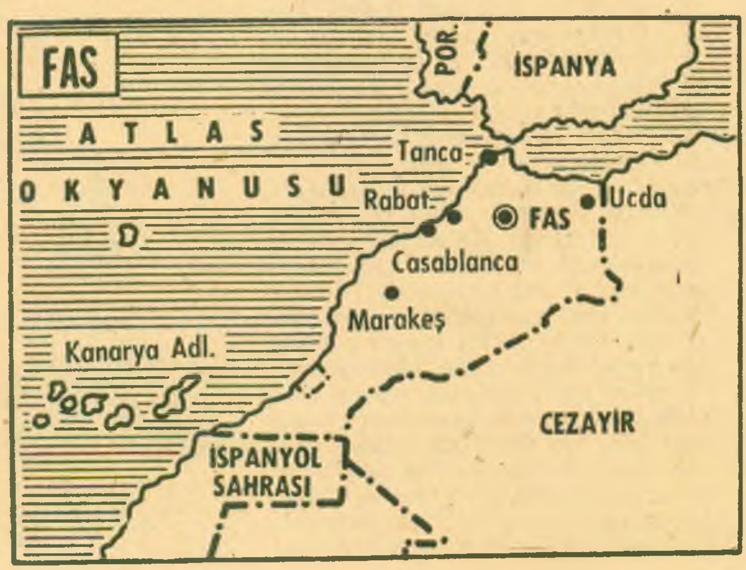
Farukîler (Handeş) Hindistan'da Gucarat'ın batısında 1399 tarihinde kurulmuş küçük bir devletin adı. Kurucu Melik Raca'nın ailesi, Ömerül Faruk'tan gelme olduklarını söyleyerek bu adı almıştır. Zaman zaman başkalarının egemenliği altında yaşayan Farukiler'i, 1600'de, son hükümdarları Bahadır Şah zamanında, Ekber Şah egemenliği altına alarak Hindistan İmparatorluğu'na katmıştır.

Farukî, Mulla Mahmud B. Mahmud (1585-1651) Hintli İslâm filozofu. Cavnpur'da doğdu. 17 yaşında öğrenimini bitirmiş ve öğretmenliğe başlamıştır. Çağının İslâm dünyasında büyük bir ün kazanan bu bilginin felsefe ve belâgat alanındaki eserleri, son sınıflarda okutulmak üzere bütün Hindistan medreselerince kabul edilmiştir.

Faruk Nafiz Bak. Çamlıbel, Faruk Nafiz.

farz Ar. i. Müslümanlık'ta yapılmasından kaçınılamayan ve şüphe edilmesi de caiz olmayan Tanrı buyruğu: Namaz her Müslüman'a farzdır.

farzetmek b. f. Tutmak, saymak. esk. Addetmek, itibar etmek: Paylaşılacak bir liramız var farzedelim. [Supposer — To suppose, assume]

farzı ayn b. i. Birer birer her Müslüman'ın yapması gereken buyruk.

farzı kifaye ★ 1. Cemaatten bir kısmının yapmasıyla ötekilerden kalkan buyruk: Cenaze namazı gibi. ★ 2. mec. Dinle ilgisi olmadığı halde yapılması bir din buyruğu gibi gerekli görülen şey: Anaya, babaya saygı ve hizmet farzdır.

farzımuhal Ar. b. zf. Olmıyacak şeyin olmuş ya da olacak sayılması.

Fas Kuzey Afrika'da bir krallık. Yüzölçümü 447 000 km², nüfusu 12 959 000'dir. Başkenti Rabat, önemli şehirleri Kazablanka, Marakeş, Fas, Meknes'dir. Bunlardan Kazablanka, ülkenin «ekonomik başkenti» ve en önemli limanıdır. Kuzeyde Rif dağları uzanır; bu dağların güneyinde Atlas sıradağları yer alır. Bu dağlar 3 ayrı sıradağa ayrılır: Kuzeyde Orta Atlaslar, ortada Yüksek Atlaslar, güneyde Anti Atlaslar. Yüksek Atlaslar'ın en yüksek tepesi Tubkal Dağı 4 165 m. ile ülkenin en yüksek noktasıdır. En önemli nehri Sebu nehridir. Bu dağların daha güneyinde Sahra'nın bir kısmı da Fas sınırları içindedir. Agadir ovası ülkenin en zengin tarım bölgesidir. Fas bir tarım ve balıkçılık ülkesidir. Tahıl, tarım ürünlerinin başında gelir; iklimi tütün, üzüm ve hurma gibi ürünler yetiştirmeye elverişlidir. Ülkede zengin maden kaynakları vardır, fosfat, demir, kurşun ve petrol en önemlileridir; bunlardan başka manganez, çinko, bakır, kalay, gümüş, kömür madenleri de işletilmektedir. Petrol, Merakeş şehri yakınlarında bulunur. Büyük barajlar sayesinde kuzey Afrika'nın önemli hidroelektrik enerji üreten ülkesi olmuştur. ★ Tarih: Ülkenin ilk ahalisi Berberilerdir; sonradan Kartacalılar, Romalılar, Vandallar, Bizanslılar ve Müslüman Araplar ülkeyi ele geçirmişlerdir. XVI. yüzyılda Osmanlılar Fas'ı egemenlik altına almışlardır. 50 yıldan fazla Osmanlı yönetiminde kaldıktan sonra bağımsızlığını elde etmiştir. 1912'de Fransa, zorla kabul ettirdiği bir anlaşmayla Fas'ı kendi yönetimine almış ve kuzey kıyılarını da İspanya himayesine vermiştir. Buna rağmen Fas 1956'da tam bağımsızlığına yeniden kavuşmuştur ve 1957'den beri krallıkla yönetilmektedir.

fasafiso s. Külb. Önemi, değeri olmayan şey ya da söz.

fasarya İta. i. Halk dilinde kalın kafalı, beceriksiz.

fasat Fr. İng. i. Cephe, binanın önyüzü.

faseta Bak. faceta.

fasıl Ar. i. ★ 1. Ayrılma, ayrılık, «vasıl» karşılığı. [Séparation — Separation] ★ 2. Çözme, halletme, kesme, hüküm. [Solution — Solution] ★ 3. Bölüm, bir kitabın ayrı kısımları: Eski kitaplar bablara ve bablar da fasıllara ayrılırdı. [Division, chapitre — Chapter, subdivision] ★ 4. Mevsim, yılın bölündüğü dört kısımdan biri: Faslı bahar, faslı şita. [Saison —

Season] ★ 5. Tiyatroda perde değiştirilerek oynanan kısımların her biri: Beş fasıllık bir piyes. [Acte — Act] ★ 6. Müz. Bir defada belli sıraya göre ve aynı makamdan çalınan parçaların topu. Peşrev, nakış, şarkı, saz semaisi gibi kısımları içine alır: Hüzzam faslı, hicaz faslı. [Partition — Partition] ★ 7. Çekiştirme. esk. Gıybet, mezemmet.

fasıl ★ 1. Tiy. Orta oyununda oyun başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna. ★ 2. Orta oyununun ikinci bölümüne verilen ad. Taklitler bu bölümdedir. Oyunun ana bölümüdür.

fâsıla Ar. i. Aralık, ara, bölme. [Séparation, distance, intervalle — Interruption, interval, division]

fasialis felci Hek. Bak. yüz siniri felci.

fasikulus (fasciculus) Hek. Uzun hücreli dokulardaki (sinir ve kas dokusu gibi) hücre demetleri. Genellikle, belirli bir bölgeden uyarım taşıyan sinir uzantıları için kullanılır. Aynı anlamda traktus (tractus) ya da funikulus (funiculus) sözcükleri de kullanılır.

fasikül Far. i. Cüz.

fasile Ar. i. Bot. Familya.

fâsit Ar. s. ★ 1. Bozuk olan, sağlam ve doğru olmayan: Fâsit fikir. ★ 2. Bir işe ya da bir yere fesat, bozgunluk getiren, bozguncu. esk. Müfsit, fesatçı: Fâsit adam.

fâsit olmak b. f. (Namaz, oruç, aptes gibi ibadetler hakkında) Bozulmak.

fasiyes Jeol. Bir taşın oluşumu sırasında hüküm süren şartların bütünü. Aynı yaştaki tabakalarda fasiyes farkından dolayı başka başka kayaçlar teşekkül etmiştir. Derin deniz fasiyesinde kireçtaşları ve killer tortullaşırken, kıyı fasiyesinde kumlar ve çakıllar depolanmıştır.

faska Lat. i. Kucak çocuklarında, zıbının üstüne sarılan kuşak gibi sargı.

fasla fasla zf. Yer yer: Vücudu fasla fasla kabarmış.

fasletmek Ar. T. f. ★ 1. Davayı çözmek. ★ 2. Çekiştirmek.

Faslı s. Fas halkından olan.

fastoso İta. s. Müz. Gösterişli, ihtişamlı bir biçimde.

Fasulyacıyan, Tomas (1843-1901) Tiyatro oyuncusu. Ermeni olan Fasulyacıyan ilk Türkçe oyunlarda oynamış, Güllü Agop Tiyatrosu ile Ahmet Vefik Paşa'nın kumpanyasında çalışmıştır.

fasulye Yun. i. Bot. Baklagillerden besleyici bir sebze. Tazeyken kabuğiyle, kurutulunca tane olarak yenir. Botanikçiler altmış kadar fasulye çeşidi bulunduğunu söylerler. Güzel kırmızı çiçek açan ve süs için yetiştirilenleri de vardır. Çin'de ve Japonya'da, 60-120 cm. uzunluğunda olan ve «soya» adını taşıyan bir cinsi de bulunmaktadır. [Hacirot — Beans]

faş Ar. s. Açığa vurulmuş, meydana çıkmış.

faşır faşır zf. Bol akışı anlatır: Su faşır faşır akıyordu.

faşist İta. i. Faşizm yanlısı.

faşizm İta. i. Faşizmin biri dar, biri geniş iki anlamı vardır. Dar anlamda faşizm, 1922 yılında İtalya'da Mussolini'nin kurduğu totaliter devlet sisteminin adıdır ve II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştür. Geniş anlamda faşizm ise, herhangi bir toplumda egemenliği elinde bulunduran kapitalist sınıfların bu egemenliklerini sürdürebilmek için uyguladıkları, uygulamaya çalıştıkları totaliter politik düzendir. Kelime olarak faşizm kelimesi, Latince, «fasces» kelimesinden gelmektedir. Fasces, deste anlamını taşır ve eski Roma'da iktidar ve kudreti temsil eden içinde bir balta bulunan sopa demetini anlatır. Totaliter ve gerici düzenleri nitelendiren «faşizm» kelimesi de, bu politik düzenlerin kaba güce dayanması nedeniyle kullanılmıştır. Bu hareket yalnız İtalya'da olmuş değildir. Almanya, Japonya, Avusturya, Belçika, Fransa ve İngiltere'de değişik adlar altında ve daima aşırı milliyetçilik maskesine bürünerek faşist dernekleri ve partileri kurulmuştu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra sarsılan İtalya ve Almanya'da Faşist ve Nazi partileri daha çok başarı göstererek iktidarı ellerine geçirmişlerdir. Faşizm, kapitalist sistemdeki serbest rekabet usulünü kaldırmakla, gerçekte, büyük kapitalizmin daha da güçlenip egemen olmasına yardım etmiştir. Faşist devlet nazariyesinin temeli olan korporasyon (lonca) sistemi de tekelci kapitalizmin gelişmesinden başka bir sonuç vermemiştir. Görünüşte işçilerle patronların birliği olarak tanımlanan korporasyonlarda işçilerin hiç rolü yoktu. Bu korporasyonlar, demokratik rejimin başlıca kurullarından olan sendikaları ortadan kaldırdığı, grevi yasakladığı için işçilerin zararına, büyük fabrikatörlerin ve tarım işletmelerinin yararına işliyordu. Faşizm, dış politikada da saldırgan emperyalizmi haklı bir ülküymüş gibi savunuyordu.

fata i. Şarap yapmak için kullanılan bir çeşit uzun fıçı.

fatalist Fr. s. ve i. Fatalizmden yana olan kimse.

fatalizm Fr. i. Fel. Bak. kadercilik.

fatanet Ar. i. Zihin açıklığı, anlayış, zeyreklik.

Fatımîler Afrika'nın kuzeyinde büyük bir Müslüman Şii devleti kurmuş olan soyun adı. Bu devlet 910 tarihine doğru İsmailiye mezhebi başlarından olan ve kendine sonradan Elmehdi sanını takan Ubeydullah tarafından, Aglebi saltanatının yerine geçmek üzere kurulmuştur. Soylarının Peygamber'in kızı Fatımetüzzehra'dan geldiğini söylerlerdi. Devlet merkezi önce Mehdiye iken sonraları Kahire'ye getirilmiştir. 14 Fatımî halifesi gelmiş ve bunlardan bazıları tanrılık iddiasına kal-

Tomas Fasulyacıyan

Fasulyenin filizlenişi

Faşizmin sembolü

Fatih Camisi

kışmıştı. Dürziler onlardandır. Fatımîler Afrika'nın kuzeyinden Hicaz'a kadar olan ülkeleri, Suriye, Mekke ve Medine'yi, Malta ve Sicilya'yı egemenlikleri altına almışlardı. Zamanlarında Mısır ve Suriye, ticaret, servet ve bayındırlık bakımlarından çok ilerlemiş, Ezher camisi gibi birçok eserler onlardan kalmıştır. Bu devlet 1171'de Salâhaddini Eyyubi'nin istilâsı üzerine son buldu.

fâtır, fâtıra Ar. s. Yaratıcı, hâlik.

fâtih Ar. s. Fetheden, bir ülkeyi alan, zapteden. [Conquérant — Conqueror]

Fatih İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 13 km² olan ilçenin nüfusu 344 522'-dir. İlçe toprakları şehrin merkezinde Haliç'le Marmara denizi arasında uzanır. İstanbul'un en kalabalık ilçesidir. 5 bucağı olup, köyü yoktur. İlçede başta Fatih camisi ve türbesi olmak üzere medrese, imaret, kütüphane gibi Osmanlılar'-dan kalma çeşitli eserler olduğu gibi Bizans eserleri de vardır.

fâtiha Ar. i. ★ 1. Kuran'ın birinci suresinin adı. Müslümanlar arasında her işin başında ve ölüler için Tanrı'nın rahmetini dilemek üzere dua gibi okunur. Yedi ayetolup «Seb'ül - mesâni», «Ümmül - kitap», «Suretül - hamd» gibi birçok adlar da verilir. ★ 2. mec. Başlangıç. esk. Mübaşeret, karar.

fâtiha demek b. f. Bir işe karar verip başlamak.

Fatih Camisi İstanbul'un alınışından sonra şehirde Türkler tarafından yaptırılan ilk büyük cami. Caminin yapımına, Fatih Sultan Mehmet'in emriyle 1463 yılında, Bizans devrinden kalma Havariyun kilisesinin kalıntıları üzerinde başlanmış, tamamlanması 8 yıl sürmüştür. Fatih Camisi'nin mimarı (sonraki Büyük Sinan'dan ayırmak için böyle adlandırılan) Sinan-ı Atik'tir. Bu yapı, XVIII. yüzyıl ortalarındaki büyük bir depremde hemen bütünüyle yıkılmış, 1771 yılında III. Mustafa tarafından, eskisinden oldukça değişik biçimde yeniden yaptırılmıştır. Fatih camisi, çevresindeki ek yapılarla birlikte, XV. ve XVI. yüzyıllarda çağının seçkin bir Türk - İslâm üniversitesi olmuştur.

Fatih Medresesi Fatih Sultan Mehmet'in XV. yüzyılda İstanbul'da kurduğu ilk büyük Türk - İslâm üniversitesi. 1471 yılında camisini tamamlayan Fatih Sultan Mehmet, bu caminin kuzey ve güney yönlerine dörder büyük yapı ve ayrıca ek yapılar yaptırıp buraya zamanının en ünlü ve değerli din, hukuk, tıp, matematik bilginlerini toplamıştı. Burada ders gören öğrencilerin yiyip içip barınmaları için de geniş yurtlar vardı. İstanbul Üniversitesi, kuruluş tarihi olarak, Fatih Medresesi'nin açıldığı tarihi kabul etmiştir.

Fatih Sultan Mehmet Bak. Mehmet, II.

fatin Ar. s. Zihni açık, uyanık.

Fatma (Fatime 606-632) İslâm Peygamberi Muhammed'in yedi çocuğundan biri. Çocuk denilecek yaştayken Ali ile evlendirildi. Peygamber'in öteki üç erkek ve üç kız çocuğu kendinden önce ölmüşlerdi. Yalnız Fatma babasının ölümünü görmüştür. Bununla birlikte o da babasından kısa bir süre sonra aynı yıl içinde ölmüştür. Muhammed'in soyunu sürdürenler Fatma ile Ali'den doğan Hasan ile Hüseyin olmuştur. Bundan ötürü Müslümanlar Fatma'ya büyük saygı besler; hem teninin renginden hem de üstün erdemlerinden ötürü onu Fatimetüzzehra diye anarlar. X. yüzyıl başlarında Kuzey Afrika'da kurulmuş Fatimîler Devleti'nin hükümdarları, kendilerini Fatma'nın soyundan gelmiş saydıklarından bu adı almışlardı. (Bak. Fatimîler).

Fatma Aliye Hanım (1864-1924) Yazar. İstanbul'da doğdu. Ünlü tarihçi Cevdet Paşa'-nın kızı olup babasından ve özel öğretmenlerden dersler alarak öğrenimini yapmış, Fransızca öğrenmiştir. «Nisvanı İslâm», «Enin», «Kosova Muzafferiyeti» v.b. adlı tarih ve edebiyat kitapları vardır.

Fatma Sultan (1703-1733) XVIII. yüzyılın tanınmış ve sevilmiş padişah kızlarından

biri. III. Ahmet'in kızıdır. Daha 5 yaşındayken, sonraları Şehit Ali Paşa diye anılacak olan Silâhtar Ali Ağa ile nikâhlanmıştı. Bu paşanın bir savaşta şehit olması üzerine, 1717'de sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'yla evlenmiş 1730 yılındaki Patrona Halil ayaklanmasında eşinin öldürülmesi, babasının tahttan indirilmesi gibi felâketlerle karşılaşınca sağlık düzeni bozulmuş, 3 yıl hasta yattıktan sonra 1733'de ölmüştür.

Fatsa Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 570 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 80 944, merkezinin nüfusu 9 738'dir. İlçe toprakları Karadeniz kıyısındadır. Doğudan batıya dağlarla kesilmiştir. Başlıca ürün fındık ve mısırdır. Kasaba, küçük bir koyun kıyısındadır. İl merkezine 54 km. lik bir yolla bağlıdır.

fatura Eko. Satıcı tarafından alıcıya verilen ve malın miktarını, cinsini, niteliğini, ölçüsünü, fiyatını, tutarını ya da yapılmış hizmetleri bildiren hesap pusulası. [Facture — Invoice]

Faulkner, William (1897-1962) Amerikalı yazar. Mississipi'ye bağlı New Albany'de doğdu, aynı bölgede Oxford'da öldü. Güneyli bir ailenin oğluydu. 1929'da «Sartoris» adlı romanını yayımladı. 1930'da yazdığı «The Sanctuary — Tapınak» la üne ulaştı. Daha sonraki eserleri arasında en büyük değer taşıyan romanı «Absalom, Absalom!» dur. Romanlarında özellikle Amerika'nın güney bölgesindeki insanların hayatını konu olarak ele alır. Eserleri simgelerle doludur. Proust gibi çok büyük dikkatle okunması gereken bir yazardır. Çok ince ruhbilimsel nitelikler taşıyan eserleri karamsardır, trajedi yüklüdür. 1949 Nobel edebiyat ödülünü kazanmıştı. Bu arada, rejisör dostu H. Hawks'-ın desteğiyle Hollywood'da da senaryocu olarak çalıştı. «Firavunlar Diyarı» nın (1955) senaryosunu yazdı, «Genelev» (1961), «Ses ve Öfke» (1958) gibi romanlarının sinemaya aktarılmasına yardım etti.

Faun Romalılar'ın kır tanrısı. Yunanlılar'daki Pan'ın karşılığı, keçi ayaklı, kıllı vücutlu, boynuzluydu. Birçok sanat eserlerine konu olmuştur.

fauna Lat. i. Direy.

Faure, Edgar (Doğ. 1908) Fransız devlet adamı. Paris Doğu Dilleri Okulu'nu bitirdi. Avukatlık yaptı. Yüksek Mahkeme başkanvekilliğine kadar yükseldi. 1943-1944 yıllarında ulusal Kurtuluş Komitesi hukuk servisinde çalıştı. 1945'de Nürenberg mahkemesinde delege yardımcısı olarak bulundu. 1946-1958 yılları arasında milletvekili oldu. 1950-1951 yıllarında bütçe, 1951-1952 yıllarında adalet bakanlığı, 1952'de başbakanlık, 1953-1954 yıllarında maliye ve ekonomi bakanlığı, 1955'de dışişleri bakanlığı, 1955-1956 yıllarında yeniden başbakanlık, 1958'de maliye bakanlığı yaptı. 1959'da senatör seçildi. 1962'de Dijon Üniversitesi'ne profesör oldu.

Faure, Gabriel Urbain (1845-1924) Fransız bestecisi. Saint Saens'ın öğrencisidir. Paris'in büyük kiliselerinde org çalmış, Paris Konservatuarı'nda yönetmenlik yapmıştır. Şarkı türündeki lirik besteleriyle Fransız klasikleri arasında önemli yer almıştır. «Pelléas et Melisande» orkestra süiti, noktürn, keman, piyano sonatı, impromptü ve varyasyonlar, eserlerinden bazılarıdır.

Faust XV. yüzyılda yaşadığı söylenen bir hekim ve sihirbaz. Ruhunu şeytana satarak birtakım üstünlükler elde etmiş ve çok maceralı bir ömür sürmüş olduğu söylenti halindedir. 1590'da İngiliz şairi Marlowe bu konuda bir dram, sonra Goethe bir trajedi yazdı.

Rembrandt'ın fırçasından Doktor Faust

Fautrier, Jean (1898-1964) Fransız ressamı. Sanat eğitimini Londra'da «Royal Academy of Arts» da yaptıktan sonra I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında Fransa'ya döndü. İlk eserleri gerçekçidir.

fava İta. i. Bakla ezmesi.

favori Fr. i. ★ 1. Çene tıraşlı olduğu halde, yüzün iki yanında, şakaklarda bırakılan sakal. ★ 2. Yarışı kazanacağı sanılan at.

favus Lat. i. Hek. (Lat. favus : Bal gömeci) Favus mantarları (Achorion schönleinli) tarafından meydana getirilen deri hastalığı. Deride küçük, yuvarlak, sarı, çanak şeklinde derinleşmiş kabuklar teşekkül eder. Genellikle başı tercih eder ve saçların dibine yerleşir. Koyunlara da bulaşır. Hastalık, hayvanlardan hayvanlara ya da insanlardan koyunlara bulaşır; kellik meydana gelir. Tedavi edilebilir.

fay i. Jeol. Yer kabuğunu parçalayan kuvvetler sonunda oluşmuş ve kırılma yüzeyleri boyunca kaya bloklarının birbirine nazaran yer değiştirmiş olduğu kırıklar.

faun

fayans Fr. i. Çini.

fayda Ar. i. ★ 1. Bir iyiliğe ya da kazanca yarıyan şey, yararlık. [Utilité — Utility] ★ 2. Kazanç, kâr: Yalnız kendi faydası için çalışıyor. [Avantage, gain — Gain, advantage]

faydacıl s. Fel. Faydacılık mesleği yanlısı olan ve bu mesleğe uygun şekilde davranan. [Utilitaire — Utilitarian]

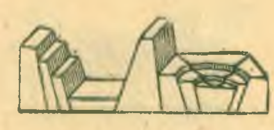
fayda etmek b. f. Yaramak, faydası dokunmak: O tedbir de fayda etmedi. [Etre utile — To be of use]

faydalanmak f. Yararlanmak. [Profiter, utiliser — To benefit, profit]

faydalı s. İşe yarayan, yararlı. [Utile, profitable — Useful, profitable]

fayrap İng. i. Vapurlarda ateşi yakmak ya da arttırmak, hızı çoğaltmak için verilen komuta.

fayrap etmek b. f. ★ 1. Ocağın ateşini şiddetlendirmek, vapurun süratini arttırmak. ★ 2. mec. Herhangi bir işi hızlandırmak.

Fay tipleri ve meydana getirdiği şekiller

Faysal, I. (1893-1933) Irak Kralı. Mekke'de doğdu. Şerif Hüseyin'in oğludur. Türki-

ye'de okumuş, Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda bulunmuştur. 1916'da Hicaz'da Türkiye'ye karşı ayaklanma çıkaran İngilizler'in emrinde çalışmıştır. 1919'da Suriye Kralı olmuşsa da 1920'de Fransızlar tarafından indirilmiştir. 1921'de İngilizler onu bu sefer Irak Kralı yapmışlardır.

Faysal, II. (1935-1958) Irak Kralı. I. Faysal'ın torunu. I. Gazi'nin oğludur. Bağdat'da doğdu. Babasının bir trafik kazasında ölmesi üzerine 1958'de kral ilân edilmiş, amcasının oğlu Abdüllilâh kral naipliği yaparken o İngiltere'de öğrenimini tamamlamıştır. 1955'de tahta geçmiştir. Gençliğinden ve tecrübesizliğinden yararlanan eski naip Abdülilâh ile başbakan Nuri Sait Paşa iktidarı yine kendi ellerinde tutuyorlar; ülkeyi baskı altında yönetiyorlardı. Bunun sonucu olarak 1958 yılında Irak'ta bir ayaklanma olmuş, Bağdat sarayı ihtilâlciler tarafından kuşatılmış, Abdülilâh ve Nuri Sait Paşa ile birlikte Kral II. Faysal da öldürülmüştür.

Faysal İbni Abdülaziz (Doğ. 1905) Suudi Arabistan Kralı. 1926-1964 yılları arasında Hicaz genel valisi ünvanını taşıyan Faysal, 1953-1960 yılları arasında başbakan ve dışişleri bakanı, 1961'de dışişleri bakanı, 1961-1962 yıllarında başbakan yardımcısı, 1963-1964 yıllarında naip, 1964'de bir saray darbesi sonunda kardeşinin yerine kral oldu.

fayton (payton) Yun. i. ★ 1. Üstü açık, körüklü araba. ★ 2. Perde ayaklılardan sıcak deniz kıyılarında yaşayan uzun kuyruklu bir kuş.

faz Yun. i. Fiz. Hareketli bir ortamda, birbiri ardından gelen değişikliklerin her biri. Evre. esk. Safha.

fâzıl Ar. s. Fazilet ve kemal sahibi, erdemli.

Fâzıl Ahmet Paşa Bak. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa.

Fâzıl Hüseyin Bey (Ölm. 1811) Divan şairi. Saft'da doğdu. Osmanlılar'a karşı başkaldıran Tahir Ömer Bey'in torunuydu. Çocukluğunda İstanbul'a getirilmiş ve Enderun'da yetişmiştir. Oradan çıkınca Halep mutassarıflığı gibi görevlerde bulunmuş, bir ara Rodos'a sürülmüşse de hastalığından ötürü İstanbul'a gelmesine izin verilmiştir. Hayatının son yıllarını kör olarak geçirmiştir. «Hubanname» ve «Zenname» adlı açık eserleri ile bir de divanı vardır.

Fâzıl Mustafa Paşa Bak. Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa.

fazilet, -ti Ar. i. ★ 1. Değer, meziyet, hüner. [Mérite — Merit] ★ 2. Yüksek ahlâk: Pek bilgili değildir ama fazilet sahibidir. [Vertu — Virtue] ★ 3. Üstünlük. [Supériorité — Superiority]

fazla Ar. zf. s. ★ 1. Gerekeni ya da alışılanı aşacak kadar çok olan; olağandan çok: Bu yıl fazla kar yağdı. ★ 2. Çok, daha çok, aşkın: İstanbul'un nüfusu Ankara'nınkinden fazladır.

fazla mesai Beden ve fikir işçilerinin, kanunlara göre çalışmak zorunda oldukları süreler dışında çalışmaları. Ayrıca, ulusal bayram, genel tatil ve hafta tatili günlerinde yapılan çalışmalar da fazla mesai çalışması sayılır. Fazla mesai için, işveren işçiye, normal ücretinden daha fazla ücret vermek zorundadır. Fazla mesai saatleri de kanunlarca sınırlanmıştır. İş kanunu ve basın mesleğinde çalışan fikir işçileri ile ilgili kanunlar, fazla mesai şartlarını düzenlemiştir. [Heures supplémentaires — Overtime]

Fazl-ı Bermek (766-813) Vali ve komutan. Bermekoğlu Yahya'nın oğludur. Abbasoğulları'nın doğu eyaletleri valiliğinde bulunmuş, Horasan'da vali iken Türkler'le ilk bağıntıyı kurmuş, çoğunluğu Türk olan güçlü bir ordu düzenleyip İslâmlığı geliştirme, yayma yolunda büyük zaferler ve başarılar kazanmıştır. Vezir Bermekoğlu Cafer'in gözden düşüp öldürülmesinden sonra Fazl da görevinden uzaklaştırılmış, hapse atılıp sıkıntı ve yoksulluk içinde ölmüştür. Kutsal günlerde minareleri kandillerle donatmak çığırını ilk kez açan ve bunu Horasan'da uygulayan Fazl-ı Bermek'dir.

Fazlı Çelebi (Kara Fazlı) (Ölm. 1563) Şair. İstanbul'da doğdu. Kanuni Sultan Süleyman zamanında divan kâtipliklerinde bulunmuş, Kütahya'da ölmüştür. «Nahlistan», «Hümayu Hümayun», «Gül ve Bülbül», adlı eserleri vardır. Manzum bir aşk hikâyesi olan bu sonuncusu Hammer tarafından Almanca'ya çevrilmiştir.

Fazlı, Necip (1863 — 1932) Gazeteci, yazar. Selânik'de doğdu. Bir süre matbuat müdürlüğünde bulunmuş, Selânik'de çıkardığı «Asır» gazetesi, çeşitli yazı ve çevirileriyle tanınmıştır.

F. B. I. «Federal Bureau of Investigation: Federal Araştıma Bürosu» (A.B.D.) nun kısaltılmışı.

Fe Kim. Demir elemanının sembolü.

fecaat, -ti Ar. i. Acıklı, feci olma hali.

Fechner, Gustav Theodor (1801 — 1887) Alman filozof ve psikoloğu. Tıp öğrenimi yaptıktan sonra fizik alanında da çalışarak, Leipzig Üniversitesi'nde fizik profesörü olmuştur. Psikofiziğin kurucusudur. Ana fikrini Weber'den aldığı bu kurama (teoriye) göre duyumlar, uyarıcıların logaritması oranında artar. Başlıca eseri: «Elemente der Psychophysik — Psikofiziğin Unsurları» dır.

feci Ar. s. Acıklı, yürekler acısı, çok acıklı, yaman. [Horrible, lamentable — Horribble, lamentable]

fecir, - cri Ar. i. ★ 1. Tan vakti, sabahın güneş doğmadan önceki pek erken zamanı. [Aube, point du jour — Dawn] ★ 2. Tan kızıllığı, güneş doğmadan önce gökyüzünde görülen kızıllık ve aydınlık [Aurore — Golden yellow]

Fecri Âti Türk edebiyatının II. Meşrutiyet (1908)'den sonra başlayan edebiyat okulu.

FAYTONLAR :

XVIII. yüzyılda

XIX. yüzyılda

1901 yılında «Servet-i Fünun» dergisi kapatılınca çevresindekiler dağıldılar. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra da bir araya gelemediler; çünkü edebiyatta anlayış değişmiş, kendileri biraz unutulmuş, bir kısmı politik hayata girmiş, üstelik yeni bir kuşak yetişmişti. 1906 yılında Tahsin Nahit'in Cağaloğlu'ndaki evinde toplanmaya başlayan bazı gençler (Tahsin Nahit, Müfit Ratip, Emin Bülent, Ahmet Haşim, Cemil Süleyman, Ali Suha v.b.) 1907 yılında bir dergi yayımlamayı düşündülerse de başaramadılar. 1908 devriminden sonra Servet-i Fünun edebiyatının en genç şairi Faik Âli'yi sonra Celâl Sahir Erozan ve Hamdullah Suphi'yi aralarına alarak «Fecri Âti» adıyla «Servet-i Fünun» dergisine yerleştiler, bir bildiri yayımlayarak resmen bir dernek haline girdiler. Fecri Âticiler, Servet-i Fünun sanatçılarını yok sayarak işe başladılarsa da yeni bir edebiyat okulu ya da topluluğu olarak eskiden fazla bir şey getiremediler; yalnız birkaçı bambaşka yönlerde, o da kendi değerlerinden dolayı sivrildiler. Bu devri, ulusal edebiyat devri izler.

feda Ar. i. Bir adam ya da bir şey uğrunda değerli bir şeyden vazgeçme: «Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda — Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda». Mehmet Akif Ersoy. [Sacrifice, rançon — Sacrifice, ransom]

feda etmek b. f. Uğruna vermek. [Sacrifier — To sacrifice]

fedaî Ar. i. ★ 1. Yüksek bir erek, hayırlı bir iş için tehlikeye atılan ve canını fedaya hazır olan kimse, savaşta en tehlikeli hareketleri yapan, serdengeçti. ★ 2. İhtilâlci. [Révolutionnaire — Revolutionary]

fedakâr Ar. Far. s. Herhangi bir şeyini feda etmekten kaçınmayan, esirgemez. [Dévoué — Devoted, self - sacrificing]

feda olmak b. f. Uğruna gitmek. [Etre sacrifié — To be sacrificed]

federal Fr. s. Federasyon halinde birleşmiş.

Federal Alman Cumhuriyeti (Batı Almanya) Orta Avrupa'da bağımsız bir cumhuriyet. Kuzeydoğusunda Baltık denizi, kuzeybatısında Kuzey denizi, kuzeyinde Danimarka, batısında Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, güneyinde İsviçre, Avusturya, doğusunda Çekoslovakya ve Doğu Almanya bulunmaktadır. Yüzölçümü 248 000 km², nüfusu 58 milyondur. Başkenti Bonn'dur. 10 Federal eyaletten kurulmuştur. Eyaletlerin her birinin bir anayasası, bir meclisi bir de yürütme organı vardır. 8 Mayıs 1949'da Almanya'nın ikiye ayrılmasıyla kurulmuştur. Endüstri yönünden dünyanın en ileri ülkelerinden biridir. Makine endüstrisi, genellikle büyük demir ve çelik endüstrisinin bulunduğu Ren bölgesinde toplanmıştır. Kömür çıkarımında yılda ortalama 140 milyon ton ile Avrupa'da birinci gelir. Alman endüstrisinin başlıca ürünleri arasında gemiler, otomobiller, motosikletler, optik aletler, müzik aletleri, ilâçlar, oyuncaklar, radyo, televizyon v.b. yer alır. Yılın her mevsiminde trafiğe açık olan Ren nehrinin Alman ekonomisindeki rolü çok büyüktür. (Bak. Almanya).

Federal Araştırma Bürosu (İng. Federal Bureau of Investigation — FBI) A.B.D. Adalet Bakanlığı'nın bir organı. Federal kanunların çiğnenmesi olaylarını kovuşturmakla görevlidir. Ayrıca gizli muhaceret ve federal yönetimde çalışan memurların durumlarıyla da ilgilenir.

federal devlet İç işlerinde geniş bir bağımsızlığa sahip olup dış işlerinde ortak ve merkezi bir politik otorite tarafından temsil edilen ve bu otoriteye bağlı devletlerin birleşmesinden oluşan devlet türü. Amerika Birleşik Devletleri bu tür bir devlettir. [Etat fédéral — Federal state]

federalizm Fr. i. Federasyon sistemi.

federasyon Fr. i. ★ 1. Birçok devletlerin özel kanunlarını ve bağımsızlıklarını koruyarak bir araya gelmeleri ve bir tek devlet meydana getirmeleri: İsviçre 19 kantondan ve 6 yarı kantondan bileşik bir federasyondur. ★ 2. Birçok kurumların meydana getirdikleri birlik: spor federasyonu.

federatif Fr. s. Federasyon sistemine uygun.

federe Fr. s. Bir federasyona bağlı bulunan.

Fedin, Konstantin Aleksandroviç (Doğ. 1892) Sovyet romancısı. 1924'de «Kentler ve Yıllar» ı, 1928'de «Kardeşler» i yazdı. Bu romanlarında yazar, devrim sonrası aydınlarının durumunu inceledi. Daha sonra yayımlanan iki romanıyla Stalin ödülünü kazandı.

fehamet Ar. i. Ululuk, büyüklük. Dilimizde eskiden takım halinde ve yalnız prenslerden ve sadrazamlardan söz edilirken kullanılırdı: «Fehamet - penah: Büyüklük sığınağı», «Fehamet - simat: Alâmeti ululuk olan».

fehametlû s. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sadrazamlara ve prenslere verilen ünvan.

fehim Ar. i. Anlayış. esk. İdrak.

Fehim, Münif (Doğ. 1899) Ressam, karikatürcü. Üsküdar İptidaiyesi ile Üsküdar Lisesi'nde okudu. Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümünü bitirdi. İleri, İkdam, Vakit, Kelebek, Aydede, Akbaba, Son Posta ve Nebioğlu yayınlarının ressamlığını yaptı. Çeşitli eserleri yanında kitap kapakları ve kitap resimleri vardır.

Fehim Paşa (1873-1908) General. II. Abdülhamit'in süt kardeşi İsmet Bey'in oğlu olduğu için Harbiye'nin zadegân sınıfında okuyarak subay çıkmış, 25 yaşında general, otuzuna varmadan ferik olmuştur. Zamanında jurnalciliği ile tanınan Fehim Paşa birçok suçsuz ve namuslu kişiye za-

rar vermiş, şantajcılığı yüzünden yabancı elçilerin ısrarıyla Bursa'ya sürülmüş, 1908 devriminde Bilecik'e kaçarken halk tarafından öldürülmüştür.

Fehling, Hermann (1811-1885) Alman kimyacısı. Lübeck'te doğmuştur. Çeşitli incelemeler yapmış, özellikle glikoz ayracını bulmakla tanınmıştır.

fehmetmek b. f. Anlamak.

fehmî Ar. s. Anlayışa, zekâya ait, anlayışlı.

fehva Ar. i. Anlam. esk. Meal, mazmun, mefhum, mana: Hükmün fehvasını mahkûm pek anlamadı.

fehvasınca zf. Uyarınca, mazmununca: Kendi düşen ağlamaz, fehvasınca.

Feinninger, Lyonel (1871-1956) Alman asıllı Amerikalı ressam .1933 yılına kadar Avrupa'da yaşadı; sonra Amerika'ya yerleşti. Amerika'nın ilk ve en güçlü kübist ressamları arasında sayılır.

fek Ar. i. Ayırma, açma, kaldırma: Fekki alâka = İlki kesme. Fekki rehin = Rehinden çıkarma, rehini kaldırma.

Feke Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 335 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 539, merkezinin nüfusu 2 972'dir. İlçe toprakları, Seyhan'ın kolları olan Samantı ve Göksu arasındadır. En önemli yükseklik Tahtafırlatan dağlarıdır (2 471 m.). Topraklar tarıma elverişsizdir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Adana'ya 138 km. lik bir yolla bağlıdır.

fekketmek b. f. Ayırmak, kaldırmak, bozmak.

fekül Fr. i. Kim. Bazı köklerin nişastasına verilen ad.

felâh Ar. i. Kurtuluş, onma.

felâh bulmak b. f. Kurtulmak, selâmete çıkmak, unmak: Anayı babayı saymıyan çocuk felâh bulmaz.

Felâhiye Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. İlçe toprakları, güney sınırını çizen Kızılırmak ve onun kollarından olan Delice suyu tarafından sulanır. Yüzölçümü 63 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 950, merkezinin nüfusu 2 777'dir. Tahıl ekilir ve meyvacılık yapılır. Kasaba, il merkezine 63 km. lik bir yolla bağlıdır.

felâket, -ti Ar. i. Büyük ziyan, acı ya da sıkıntıya sebebolan olay. esk. Afet, belâ, musibet: «Felâket görmemişsin derdimi eylersin istihfaf». Abdülhak Hâmit. [Catastrophe, désastre — Disaster, catastrophe]

felâketli s. Felâkete sebebolan. [Désastreux — Disastrous, calamitous]

felâketzede b. i. s. Felâkete uğramış olan.

felç Ar. i. Vücudun bir tarafında hareket ve duygunun kaybolması; inme, damla. esk. Nüzul. [Paralysie — Paralysis]

felce uğramak b. f. ★ 1. İnmeye tutulmak. [Etre frappé de paralysie — To be paralized] ★ 2. mec. İşleyemez olmak. esk. Muattal kalmak: Elektrik kesilince fabrika felce uğradı.

feld mareşal Al. s. Ask. En yüksek generallik rütbesi. Bu rütbe bazı ordularda yalnız savaş zamanı verilir.

feldspat Jeol. Taşları yapan minerallerden biri. Yer kabuğunda kuvarstan beş defa fazladır. En çok mağma taşlarında bulunur. Dilinimi iyi olduğundan, dilinimli taş anlamına gelen feldspat adı verilmiştir. Gri, beyaz, renksiz ya da kırmızımsı renklidir. Oldukça sert olup asitlere karşı dayanıklıdır. Kimyasal bileşimine göre ortoklas, albit ve anordit olarak adlandırılır. Hava, su ve diğer etkenlerle bozuşarak mika ve arı kile dönüşür. Seramik ve çimento sanayiinde kullanılır

feleğe küsmek b. f. Talihten ümit kesmek.

feleğin çemberinden geçmiş b. s. Birçok olaylar görüp geçirmiş.

feleğin sillesini yemek b. f. Felâketler geçirerek birçok tecrübe edinmek.

felek Ar. i. ★ 1. Gök. esk. Sema, asüman. [Ciel, voûte céleste — Heavens, celestial sphere] ★ 2. Acun. esk. Alem, kâinat. [Univers — Universe] ★ 3. Eskilerin inanışlarına göre yıldızların her birine özgü bir gök tabakası. ★ 4. mec. Talih, baht, kader gibi olaylara egemen olduğu düşünülen güç: Felekten neler çekti. [Destin, sort, fortune, providence — Fate, providence] ★ 5. Askerî bandoda at kuyruklu ve zilli alet.

Felek, Burhan (Doğ. 1889) Gazeteci. Üsküdar'da doğdu. Hukuku bitirdikten sonra lise öğretmenliği ,avukatlık, hukuk müşavirliği yaptı. Gazeteciliğe, spor muhabirliği ile başladı, sonra «Tasviri Efkâr», «Millet», «Yenises», «Milliyet», «Tan», «Cumhuriyet» gazetelerinde fıkra yazarı olarak çalıştı. «Hint Masalları» ve «Felek» adlı iki kitabı vardır.

felekî Ar. s. Astronomi ile ilgili, astronomik.

felekten bir gün çalmak b. f. Hoş bir gün geçirmek.

felekten kâm almak b. f. Zamanını zevk ile geçirmek.

felekzede Ar. Far. b. s. Feleğin kahrına uğramış.

Felemek Bak. Hollanda.

felemenk peyniri b. i. Hollanda'da yapılan bir çeşit peynir.

felemenk taşı b. i. Hollanda'da işlenen adi elmas.

felfelek i. Küçük bir kelebeğin adı.

felfelemek f. ★ 1. Kuşun yorulup düşmesi eylemi. ★ 2. Topacın hızını kaybedip yalpalaması eylemi.

fellâh Ar. i. Ekinci, çiftçi. Özellikle Mısır köylüsü ve çiftçisi. ★ 2. mec. Karaderili, zenci. esk. Siyahî.

fellik fellik b .zf. Telâşla ve koşarak hareket etmeyi ve çok kere bu şekilde ara-

mayı anlatmak için kullanılır: Fellik fellik bahçeyi dolaşıyor.

Fellini, Federico (Doğ. 1920) Çağdaş İtalyan sinemasının en iyi rejisör ve senaryocularından. Rimini'de doğdu, çocukluğunda ailesinden kaçıp bir süre gezginci sirkte çalıştıktan sonra, eğitimine devam etti. Gazetecilik, karikatürcülük, tiyatro oyunculuğu yaptı. Sinemaya R. Rosselini'nin ünlü «Roma Açık Şehir»inde (1944-45) yardımcılıkla başladı. Sinema oyuncusu Giulietta Masina ile evli olan Fellini, çağdaş toplumun çeşitli katlarından gelen insanların toplumsal, cinsel ve bireysel durumlarını veren filimleriyle birçok uluslarası armağan aldı.

felsefe Ar. i. (Aslı Yun.) Yunanca'da sevgi anlamına gelen filos ve bilgelik demek olan sofia kelimelerinin bileşimi. Evrenle ilgili en genel düşüncelerin bütünü. Doğayı (tabiat) ve insan hayatını ilgilendiren en genel sorunları inceler. İnsanlar, doğa, insanın doğa içindeki yeri, nereden gelip nereye gittiği konusu üzerinde daima düşünmüşlerdir. Bu düşünüşler önce dinler, ve mitoloji çerçevesinde gelişmiştir. Genel olarak dünya görüşü diye adlandırılabilecek olan düşünceler, içinde doğdukları toplumun ve çağın genel ekonomik ve sosyal şartlarının etkisi altındadır. En eski doğu medeniyetlerinde ise, evren ve insanın evrendeki yeri hakkındaki görüşler daima dinî bir karakter taşımaktadır. Bu düşünüşlerin temelinde ruhun, bütün varlıklarla mutlak bir birlik halinde bulunduğu inanışı vardır. Bu birlik içinde insanın ayrı bir değeri yoktur; insan ve bütünün içinde tehlikelerle dolu bir süre yaşayıp geçecektir, ne duyguları bakımından bir bağımsızlığı vardır ne de özgür olarak kendi varlığının bilincine sahiptir. Bugünkü anlamıyla felsefenin doğuşunda ilk adım, eski Yunanlılar tarafından atılmıştır. Yunanlılar, felsefeyi dinden ayrı, bağımsız bir disiplin, kendine özgü kuralları olan düşünüşler, özel prensipleri olan bilgiler olarak düşünmüşlerdir. Gene de Yunan felsefesi hep dinle karışık etkiler çerçevesinde gelişmiştir. İlk Yunan filozofları, evrenin aslının ne olduğu sorusuna aradıkları ve buldukları cevaplarla, rasyonel düşünüşün ilk örneklerini vermişlerdir. Bu anlamda felsefe, o zamanın şartları içinde, bugün birbirinden ayrı çeşitli bilimleri içinde toplamaktaydı. Tekniğin ve sosyal iş bölümünün zamanla gelişmesi sonucu, felsefenin içinde erimiş bilimler birer birer ayrılıp, doğa, insan ve toplumla ilgili sorunları kendi alanlarında inceleyerek, bunlara bağlı olayların kanunlarını keşfe çalışmışlardır. Bugün felsefe, ayrı bilimlerin elde ettiği sonuçlar üzerinde sentetik bir düşünüş olarak ele alınmaktadır. Bundan başka felsefe, olayların dışında ve üstünde bir seyirci görüşü sayılmamaktadır. Felsefenin amacı artık sadece dünyayı anlamak değil, aynı zamanda değiştirmektir de. [Philosophie — Philosophy]

felsefeci i. Felsefe incelemeleri yapan ya da öğreten kimse. [Philosophe — Philosopher]

felsefî Ar. s. Felsefe ile ilgili, felsefeye değgin. [Philosophique — Philosophical]

fem Ar. i .Ağız. Dilimizde yalnız takım halinde kullanılırdı: Gül fem: Gül ağızlı. Gonca fem: Gonca ağızlı.

feminist Fr. i. Feminizm yanlısı.

femme fatale Fr. b. i. Filimlerde kendine tutulan erkekleri çokluk mahveden, güzel ve acımasız kadın tipi. Bu tür rollere çıkan yıldızlara verilen ad. Bak. Kötü kadın, vamp.

feminizm Fr. i. ★ 1. Fizyolojide kadınlaşmak anlamına kullanılan bir söz. Bazı erkeklerde ikinci derecede cinsellik belirtileri biçiminde kadınlaşma görülür; göğüsler şişer, kalçalar genişler, bıyık sakal çıkmaz olur, deri nazikleşir. Bu değişmeler, psikolojik olarak homoseksüaliteye yol açtığı gibi, kadın işlerine karşı eğilim doğmasına ve artmasına da sebep olur. Bu durum, husyelerdeki iç salgı eksikliği ile açıklanır. Gerçekten de kadınlaşmada, erkek tenasül organları dumura uğrar. ★ 2. Sos. Sosyal ve sosyolojik anlamda feminizm, kadınların da erkeklere eşit haklara sahip olmaları için ortaya atılan düşünce ve akımları anlatır. XVIII. yüzyıl filozoflarının düşüncelerine ve bazı aydın kadınların öncülüklerine dayanan feminizm hareketi, Fransız İhtilâli sırasında kuvvet kazanmış, İhtilâlin ünlü bildirisine paralel olarak 1791 yılında bir de «kadının ve kadın yurttaşın hakları bildirisi» yayınlanmıştır. Sosyalist düşünürler ve sosyalizm hareketi de, kadının kurtuluşu ve medeni haklara sahip oluşunu birinci planda bir dava olarak benimsemiştir. XIX. yüzyılda feminist hareketlere, sosyal ve politik hareketler ve akımlar içinde olduğu kadar, bunlardan bağımsız olarak da rastlanır. Kadın haklarının savunulması, ekonomik planda, kadın işçilerin çalışma şartlarının düzeltilmesi, aynı işte çalışan erkek işçilerle kadın işçilerin eşit ücret almalarının sağlanması; politik alanda, kadınlara da oy hakkının verilmesi; kültür alanında, kadınların da erkekler gibi bütün öğretim derecelerinden yararlanması yönünde olmuştur. Birçok memleketlerde bulunan feminist kadın dernek ve kulüpleri içinde en ünlüsü İngiltere'de Bayan Pankhurst tarafından kurulmuş olan «Sosyal ve Politik Kadınlar Birliği» dir.

fen Ar. i. ★ 1. Bak. teknik. ★ 2. mec. Aldatış. esk. Hile, hilekârlık: Onun fennine aldanmamalı. [Ruse, artifice — Artifice, trick]

fena s. ★ 1. Kötü, «iyi» nin tersi. [Mauvais, mal — Bad, ill, malicious] ★ 2. Fel. Bir tasavvuf deyimi. Asıl yok olma anlamına

ÇEŞİTLİ FENERLER :

Eski bir fener

Kâğıttan bir fener

Gemici feneri

Eski tip araba feneri

gelir. Çoğu zaman karşıtı olan baka ile birlikte geçer. VI. yüzyılda gelişen panteist akımlar sonucu, fena kavramı biraz değişik bir anlam aldı. Bütün evren, var olmak için, Tanrı'dan çıktığından, fena fillah olmak, bir parçanın bütüne kavuşması, bir damla suyun okyanusa katılması gibi bir anlam kazandı. Sufî, Tanrı içinde ya da bütün içinde kaybolmak ister. Bazı mutasavvıflara göre Tanrı'yı tanımak için yok olmak şarttır.

fena bulmak b. f. Yok olmak. esk. Mahvolmak, zail olmak.

fena fillâh b. i. Fel. Dünya işlerinden el çekerek benliğin Tanrı uğrunda kaybolması. (Bak. fena).

fenalaşmak f. ★ 1. Kötüleşmek, bozulmak: Bu lokantanın yemekleri fenalaştı. [Devenir mauvais, se gâter — To grow worse] ★ 2. (Hasta hakkında) Ağırlaşmak, hastalığı artmak: Dün iyiceydi, bugün fenalaştı. [S'aggraver — To be aggravated, go bad] ★ 3. Birdenbire hastalanmak, ansızın üzerine fenalık gelmek: Sokakta arkadaşlarıyla konuşurken fenalaştı.

fenalık i. ★ 1. Kötülük. ★ 2. Zarar, ziyan, gadir: Kimseye fenalığı olmayan bir adamdır. ★ 3. Hastalık, keyifsizlik, neşesizlik: Bugün kendimde bir fenalık duyuyorum. ★ 4. Bayılıp düşme ya da bayılacak olma: Birdenbire fenalık geldi, evine götürdüler.

fena muamele Huk. Bir kimsenin ailesinden birine «rahim ve şefkatle» bağdaşmaz şekilde davranması. Bu şekildeki davranışlar, boşanma sebebi olabileceği gibi, Ceza Kanunu'nun 478. maddesine göre suçtur. Askerlik hizmetlerinde örf ve adetlere aykırı şekilde asta karşı yapılan fena muamelelerde suç teşkil etmektedir. [Mauvais traitement — Battery]

Fenarî, Şemsettin Mehmet (1350-1430) Şeyhülislam, bilgin. Maverairünnehir'de Fener adlı bir yerde doğmasından ya da babasının fenerci olmasından dolayı bu adın verildiği söylenir. İstanbul'da, Mısır'da okumuş, Bursa ve Mısır'da müderrislik yapmıştır. II. Murat zamanında getirildiği şeyhülislamalıkta 6 yıl kalmış, Hicaz'a gitmiş, dönüşünde ölmüş, Bursa'da yaptırdığı camide gömülmüştür. 10 000 cilt kitap bırakmış, kendi de yüze yakın eser yazmıştır. «Enmuzec-i ül - Ulûm» adlı ansiklopedi niteliğindeki kitabı ile «Fusul - ül - Bedayi fi Usul - ül - Şerayi» adlı eseri tanınmıştır.

fenasına gitmek b. f. Gücenmek. esk. Müteessir olmak: O sözü fenama gitti.

fenaya sarmak b. f. Kötüye varmak.

Fénelon, François de Salignac de La Motte (1651-1715) Fransız yazarı. Soylu bir ailenin oğluydu. Rahipliğe girerek Cambrai arşövekliğine kadar yükselmiş. XIV. Louis'nin torunu Bourgogne dukasının eğitimi ve yetiştirilmesi kendisine verilmişti. Ama kral tarafından sevilmeyen Fénelon bir süre sonra görevlerinden uzaklaştırılmıştır. O sırada bir yayınevi sahibi yazarın «Aventures de Télémaque — Télémaque'ın Serüvenleri» adlı eserini yayımlamıştır. Bu eserinde Fénelon XVI. Louis hükümetini eleştiriyordu. Siyasal ve toplumsal yönden etkili düşünceler getiren yazarın eğitim, din ve siyaset üzerine yazılmış başka eserleri de vardır.

fener i. ★ 1. Her tarafı camla ya da kâğıtla kuşatılmış mum ya da lâmba mahfazası. [Lanterne — Lantern] ★ 2. Kıyıların tehlikeli yerlerinde gemilere yol gösteren ışık kulesi. [Phare — Lighthouse] ★ 3. Tepesinden kulplukahveci tepsisi.

Fener İstanbul'un Fatih ilçesi bucaklarından. Bucağın toplam nüfusu 77 583'dür.

fener alayı b. i. Şenlik gecelerinde fenerler ve meşalelerle yapılan geçit resmi.

fener balığı b. i. Zo. Balıklar sınıfından kemikli balıklar alt sınıfının gerçek kemikli balıklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımından kol yüzgeçliler adı altında toplanan bi rfamilya. Bu familyadaki balıkların en önemli niteliği, göğüs yüzgeçlerinin uzunlaşmış kök kısmıdır. Yüzgeçler, böylece bir çift el şeklini almıştır. Buna dayanarak hayvan denizin dibinde sürünebilmekte ve avını beklemek için kendini çamura ya da kuma gömmektedir. Ön sırt yüzgeçleri, uzun iplikler şeklindedir. Bu iplik şeklindeki organlar son derece büyük bir kurbağa şeklindeki ağızın önüne uzanmakta ve oynatılmak suretiyle bunların yem zanneden balıklar, ağızın yanına gelince ileri atılmakta ve büyük ağzını açarak balıkları yutmaktadır. Bu iplik şeklinde ince ve uzamış olan sırt yüzgeçlerden iki burun deliğinin arasındaki ön yüzgeçin ucunda bir ışık saçan bir organ vardır. Fener şeklindeki bu organ, denizin dibinde avı çekmektedir. Fener balığına «deniz şeytanı», «yakalayıcı balık», «cehennem ağızlı», «kurbağa balık» da denilmektedir. Erkek balık cüce gibi küçük olup, dişinin içinde yutulmuş olarak yaşamaktadır.

fenerci i. ★ 1. Fener yapan ya da satan kimse. ★ 2. Deniz feneri bekçisi.

fener çekmek b. f. ★ 1. Elinde fenerle önden gitmek. ★ 2. mec. Bir topluluğa elebaşılık etmek.

feneri nerede söndürdünüz? Geç kalanlara takılmak için söylenen bir söz.

fenerli s. Külb. Sakallı kimse.

Fenerliler Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul'un Haliç kıyısındaki Fener'de ve Rum Patrikhanesi çevresinde oturan Rum tüccar ve kibarlarına verilen ad. 1699'dan sonra tercümanlıklara, 1711'den sonra da Eflâk ve Buğdan beyliklerine tayin edilmeye başlanmışlar, iki yüzyıla yakın zaman Osmanlı Devleti'nin dış işlerinde önemli rol oynamışlardır. Mora isyanından sonra bir kısmı Yunanistan'a gitmiştir.

fener sineğigiller b. i. Zo. Böcekler sınıfının uçucu böcekler alt sınıfından rhynchota takımının bir familyası. Bu sineklerin başı bir feneri hatırlattığından bu ad verilmiştir. Başı, Amerika timsahına (Alligator) benzediğinden «alligator böceği» ya da «Amerikan fıstığı böceği» adları da verilmektedir. Amerika'nın tropikal bölgelerinde yaşar. «Surinam fener sineği» ve «Avrupa fener sineği» türleri de Avrupa'da bulunmaktadır.

Fen - ho Kuzey Çin'de bir nehir. 800 km. uzunluğundadır ve Sarı nehrin kollarından biridir.

fenik asit Kim. En basit fenole verilen ad. Formülü: C6 H5 OH dır. Saf iken renksiz kristaller halinde bulunur. 183°C de kaynar. Sıvı ya da gaz halindeyken özel bir kokusu vardır. Zehirlidir. Mikrop öldürücü olarak kullanılır. Alkolde az, suda çok erir.

Fenikeliler Tar. Arabistan'dan gelen Sami boylarıyla, daha önce Orta Asya'dan gelerek Fenike bölgesine (bugünkü Lübnan) yerleşenlerin karışmasıyla ortaya çıkan halk. Fenikeliler, uzun süre, Anadolu ve Mısır devletlerinin egemenliğinde yaşadıktan sonra, M.Ö. 1200 yıllarında bağımsızlıklarına kavuşmuş ve birçok şehir devletleri kurmuşlardır. Bu devletlerden üçü, belli devirlerde, diğer şehir devletlerini egemenlikleri altına almışlardır. Bunlar Sayda ve Kartaca'dır. Fenike tarihi, bu devletlerin adlarıyla anılan üç büyük döneme ayrılır. Fenikeliler'in en önemli özellikleri denizci, sanatçı ve tüccar oluşlarıdır. Denizcilik ile ticaret özel kişilerle şirketler tarafından yürütülürdü. Ticaret amacıyla birçok koloni kurmuşlardı. Yine bu amaçla, denizlerde uzaklara kadar gitmişlerdi. Gök ve yer tanrılarına taparlar, bu tanrılara insanları kurban eder, adaklar yaparlardı. Fenikeliler'in uygarlığa en büyük katkıları alfabeyi bulmaları olmuştur. Bu, Eskiçağ'da Ön Asya'da kullanılan yazıların birleştirilmesinden ortaya çıkmış, Fenike diline uygun bir alfabedir. İyonyalılar bu alfabeyi benimseyerek üstünde küçük değişiklikler yapmışlar, Romalılar da onlardan alarak bugün dünya halklarının bir kısmının kullandığı Latin alfabesini meydana getirmişlerdir. Bundan başka camı, maden parayı ilk bulan da Fenikeliler olmuştur.

Fenik, Mümtaz Faik (Doğ. 1905) Gazeteci. İstanbul'da doğdu. Hukuk öğrenimi yaptı. Brüksel Ekonomi Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı. 1949'da arkadaşlarıyla birlikte Zafer gazetesini kurdu. Çeşitli eserler verdi. D.P. iktidarının önde gelen yazarlarındandı. 27 Mayıs devriminden sonra tutuklanıp yüce divanda yargılanmış ve hüküm giymiştir. Şimdi, Son Havadis gazetesi baş yazarıdır.

fenlenmiş s. Yaşına göre bilmemesi gereken şeyleri öğrenmiş kız.

Fenmen, Mithat (Doğ. 1916) Türk piyanisti. İstanbul'da doğdu. Küçük yaşta özel piyano dersleri aldı. 1929 yılında İstanbul Konservatuarı'na girdi. Liseyi bitirdikten sonra müzik öğrenimine Paris'de devam etti. 1938 yılında Ecole Normale Musique'i bitirdi ve müzik bilgisini Münih'de derinleştirdi. Ankara Devlet Konservatuarı öğretim üyesidir. Piyano için yazılmış çeşitli besteleri vardır.

fennî Ar. s. Fenne göre olan. [Scientifique, technique — Scientific]

Fennî Efendi, Hakkâkbaşı (Ölm. 1832) Hakkâk. Zamanında çok ünlüydü. Daha çok saray çevresi için mühür kazmış, son yüzyıl mühürcüleri (Azmi, Vefa, Sami, Nadir ve Yümni) tarafından üstat olarak tanınmıştır. Zamanımıza kalan mühürleri az ve değerlidir.

Fennî, İsmail Bak. Ertuğrul, İsmail Fennî.

fenoller Kim. Benzen hidrojenlerinin yerine hidroksil (OH) gruplarının girmesiyle elde edilen bileşiklerin genel adı. Değerleri, moleküllerindeki OH grubunun sayısına bağlıdır.

fenomen Yun. i. Bak. Görüngü ve olay.

fenomenizm Yun. i. Fel. Gerçeğin ancak olaylardan ibaret olduğunu ileri süren felsefe mesleği. Onlara göre görünmeyen ve bizce bilinmeyen bir evren ve olaylardan başka bir şey yoktur. Bu mesleğin kurucusu İngiliz filozofu David Hume (1711-1776) dur. Fransız filozofu Renouvier (1815-1903) nin «néo - criticisme» denen görüşü de hemen aynı düşünceyi açıklar. [Phénoménisme — Phenomenism]

fenomenoloji Yun. Fel. Günümüzde Husserl'in felsefesine ve kavramları bakımından olmasa bile Husserl'in metodunu kullanan akımlara verilen ad. Bu deyimde fenomen (olay) kelimesi Platon ve Kant'da olduğu gibi gerçek varlık ya da örneğe karşıt olan bir şey değildir. Kant ve Hume'da insan, akıl yoluyla olayları bilir ama özü bilemez. Oysa Husserl'de öz, olayın içindedir. Fenomenoloji, yaşanılan varlığın alanıyla, orada görülen özlerin kısa bir anlatımıdır. Yaşanılandan anlaşılan şey de deneydir. Yaşanılan akış (flux) tarafsız bir alandır. Burada kasıtlı bir dikkat vardır; kasıtlı dikkat bilincin, yabancı bir konusu olmasıdır. Fenomenoloji, gerçekçilik okuluna girer. Genel olarak bilincin kendi kendine nasıl geliştiğini gösterir. Bilimlerin bize gösterdiği bir takım olaylar gerçek varlık olmayıp, görüntülerdir. Fenomenoloji gerçek varlıkların bilimidir.

fenotip Biyo. Bir canlının görülen karakterleri. İdiyotip, dış şartlar ve iç şartların toplamı fenotip'i verir.

fent Far. i. Düzen, yalan, hile: Kadının fendi erkeği yendi.

feodalite Bak. derebeylik.

Feoktistov Rus astronotu. 12 - 13 Ekim

FENİKE SANATINDAN ÖRNEKLER :

bir mezar içi

şişe

vazo

bir büst

1964'de Voskod I ile uçtu. 16 devir yaptı. 24 saat 17 dakika fezada kaldı.

fer Far. i. ★ 1. Parlaklık, nur, aydınlık : Gözünün feri kalmamış. ★ 2. Süs, ziynet, revnak. ★ 3. Tantana, debdebe, şan ve şevket.

ferace Ar. i. ★ 1. Eskiden Türk kadınlarının sokakta giydikleri mantoya benzer bol ve uzun bir giysi. Yakasının arka kısmı çok defa omuzlardan eteğe kadar uzanırdı. ★ 2. Tar. Ulema denen resmî görevli sarıklıların giydikleri pek geniş ve kolları yarık bir çeşit giysi.

feragat Ar. i. ★ 1. Vazgeçme, elçekme, özgeçi : «Feragat güzel sevmeden, tevbe meyden» Baki. ★ 2. Bir şeyle uğraşmaktan ve bir işten çekilme, istirahat. «Cihanda cayı ferah Kûşei feragat imiş». Fitnat Hanım. [Rénonciation, cessation — Renunciation] ★ 3. Huk. Ceza hukukunda, takibi şikâyete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kimsenin şikâyet hakkı doğduktan sonra, bu hakkını kullanmayacağını bildirmesi. Açılmış bulunan bir şahsi davadan vazgeçilmesi. Hususi hukukta, bir kimsenin sahip olduğu mallar üzerindeki hakkından, davasının sonuçlarından ve davada ileri sürebileceği savunma olanaklarından vazgeçmesine de feragat denir. [Abdication — Release]

ferahi

feragat etmek b. f. Vazgeçmek. [Renoncer — To renounce]

feragat göstermek b. f. Hakkından vazgeçmek, özgeçide bulunmak. esk. İstiğna etmek.

ferağ Ar. i. ★ 1. Vazgeçme, çekilip bırakma, feragat. ★ 2. Çalışmayıp dinlenme. ★ 3. Huk. Bir mülkü başkasına bırakma. [Renonciation — Renunciation]

ferah Far. s. ★ 1. Bol, geniş : Ferah yer. ★ 2. Gönlü şenlendiren : Bu oda pek ferah. ★ 3. zf. Ferah ferah : Bol bol : Üç m. kumaş kostümünüze ferah ferah yetişir.

Romanya Kralı I. Ferdinand

ferah Ar. i. Gönül açıklığı, sevinç.

ferahfeza Ar. i. Müz. Alaturka müzikte yegâh perdesinde bir makam adı.

ferahi i. ★ 1. Yeniçerilikten sonraki askerlik örgütünde erlerin fesleri üzerine dikilen daire şeklinde sarı tepelik. ★ 2. Tar. «Kanun» denen askerî inzıbat memurlarının boyunlarına takılan ve «kanun» kelimesi bulunan ay şeklinde sarı pirinç levha.

ferahlamak (ferahlanmak) f. ★ 1. İç açıcı hale gelmek : Kanapeyi kaldırınca oda ferahladı. [S'élargir, devenir spacieux — To become spacious] ★ 2. Sıkıntısı, tasası dağılmak : Haberini alınca ferahladım. [S'égayer, se réjouir — To be relieved]

ferahnak Far. ★ 1. Sevinçli, iç açan. esk. Münşerih. ★ 2. Müz. Alaturka müzikte ırak perdesinde bir makam adı.

feraiz Ar. ç. i. Müslümanlık'ta yerine getirilmesi kesinlikle gereken emirler, farzlar.

V. Ferdinand

feramuş Far. i. Unutma.

feraset Ar. i. Anlayış, zihin, uyanıklığı, çabuk kavrama kabiliyeti.

fercam Far. i. Son. esk. Akıbet, encam.

ferç Ar. i. Kadının ve dişi hayvanın cinslik organı. [Vulve — Vulva]

ferda Far. i. ★ 1. Yarın, yarınki gün, erte, ertesi gün : Bana yarın gelirim demişti, ferdası gün bekledim, gelmedi. ★ 2. Gelecek zaman yarın. esk. İstikbal. ★ 3. Kıyamet.

ferde i. Küçük denk, top : Bir ferde ipek.

ferdî Ar. s. ★ 1. Tekçe, tek başına yapılan. [Individuel — Individual] ★ 2. Fel. Bireysel, fertle ilgili. [Individuel — Individual]

Ferdinand, I. Maksimilyan Karl Leopold Maria (1861-1949) Bulgaristan Kralı. Saxe - Cobourg - Gotha Prensi, Auguste'ün oğludur. Avusturya ordusunda yetişmiştir. 1887-1908 yılları arasında Bulgaristan prensiydi. 1908'de Türkiye'ye karşı bağımsızlığı ilân ederek kral (çar) ünvanını almıştır .1912-1913 Balkan Savaşı'nı açan Ferdinand, daha önce bir Balkan Birliği kurmayı da başarmıştı. I. Dünya Savaşı'na Almanya yanında giren Bulgaristan 1918'de yenilip müttefiklere teslim olunca Ferdinand, Prens Boris lehine çekilmiş ve Bulgaristan'dan ayrılmış. Cobourg'da ölmüştür.

Ferdinand, I. (1865-1927) Romanya Kralı. Kral I. Carol'un yeğenidir. Carol'un tahta geçecek oğlu olmadığından Ferdinand'ı veliaht yapmıştır. 1914'de kral olmuştur. I. Dünya Savaşı'nda müttefikler safında savaşa girmiş, 1917 yenilgisinde yurdundan ayrılmıştır. Müttefiklerin zaferi üzerine 1918'de yeniden yurduna dönmüş, 1922'de, katılan yeni topraklarla genişleyen ülkesinde Büyük Romanya Kralı olarak taç giymiştir.

Ferdinand, I. (1793-1875) Avusturya İmparatoru. Viyana'da doğdu ve Prag'da öldü. İmparator François'nın oğludur. Önce Macaristan Kralı olmuş, babası ölünce 1835'de İmparatorluğa geçmişti ama devleti onun yerine Başvekil Metternich yönetmiştir. 1848 isyanı üzerine imparatorluğu yeğeni François - Joseph'e bırakmak zorunda kalmıştır.

Ferdinand, I. (1503-1564) Almanya İmparatoru. Ünlü İmparator Charles - Quint'in küçük kardeşidir. İmparator olmadan önce Bohemya. Macaristan Kralı olmuş ve Avusturya hanedanını kurmuştur. Avusturyalılar onun zamanında Osmanlılar'la savaşa girişmişlerdir.

Ferdinand, V. (1452-1516) Katolik adıyla tanınmıştır. Aragon Kralı'nın oğludur. Castille Kralı'nın kızkardeşi İsabelle ile evlenerek iki ülkede egemen olmuştur. Endülüs İslâm Devleti'nin sonuncusunu yıkan engisizyon mahkemelerine yardım etmiştir.

Ferdinand Paşa, Doktor - Grigor (1843-1905) Askeri Tıbbiye'de uzun süre öğretmenlik

yapmış ve İstanbul'da tanınmış hekimlerimizdendir. Öldüğü zaman Hıfzısıhha muallimi ve Meclisi Sıhhiyei Mülkiye reisiydi. Ferik rütbesine kadar yükselmişti.

fere Bak. ferik.

Fergana Türkistan'da Seyhun ırmağı bölgesi. 1700 yılında burada Hakan Hanlığı adı altında Şahrun eliyle bir müslüman devlet kurulmuş, 1876'da Rus istilâsı ile son bulmuştur. Bugün Sovyet Rusya'nın bir eyaletidir. Nüfusunun çoğunluğu dilleri Çağatayca olan, Çağatay Türkleri'dir. Rus Ermeni ve Museviler ise azınlıktadır.

Ferguson, Adam (1724-1816) İskoçyalı tarihçi, filozof. Logierait'de doğdu. «Uygar Toplum Üzerine Bir Kalem Denemesi» adlı kitabıyla tanınmıştır. Amerika'yı anlatan «History of the progress and termination of the Roman Republic» adlı önemli bir eseri daha vardır.

Ferguson, William (1808-1877) İngiliz hekim ve cerrahı. Kadın döl organlarının incelenmesine ait ve kendi adıyla anılan hekimlik aygıtlarını bulmuş olmasıyla ünlüdür.

ferhan Ar. s. Sevinçli. esk. Mesrur, şâd.

Ferhat ile Şirin Türk ve İran kaynaklarında rastlanan çok eski bir aşk masalının iki kahramanının adı. Ferhat ve Şirin, birbirini sevmiş; ama kavuşup mutluluğa ulaşamamış bir genç kızla bir delikanlıdır. Konu «Leylâ ile Mecnun», «Kerem ile Aslı» ve benzerleri gibidir. Hikâyenin ne zaman ve nasıl bir olay sonucu doğduğu bilinmemektedir. Ancak İslâmlık'dan çok daha önceleri var olduğu, İslâmlık'dan sonra başka şekilde biçimlendiği sanısı kuvvetlidir. Şirin soylu bir genç kız, Ferhat halktan bir delikanlıdır. Bu delikanlının sevgisini önlemek isteyen Şirinin yakınları, sevgilisine kavuşabilmesi yolunda Ferhat'a akla gelmedik zorluklar çıkarır; bu arada demir yapısındaki bir dağı delmesi gerektiği şartını öne sürerler. Ferhat, bilek gücü, zekâsı, teknik bilgisi ve sevgisinin gücü ile dağı deler. Tam Şirin'e ulaşacağı zaman düşmanları (öyle olmadığı halde) Şirin'in ölmüş olduğunu söylerler. Büyük üzüntüye kapılan Ferhat, bu haber üzerine, ünlü külüngünü başına indirip intihar eder. Durumu gören Şirin de sevdiğinin acısına dayanamayarak ölür. Olayın İran'da geçtiği yer olarak «Bistun Dağları» gösterilirdi. İslâmlık'dan sonra, İran yoluyla Anadolu'ya gelen Türkler, çevreyle olayı birbirine yakıştırarak, Amasya yakınlarındaki mağaralı dağları bu efsanenin geçtiği yer olarak kabul etmişlerdir. Böylelikle önce İran, sonra Türk folkloruna mal olan Ferhat ile Şirin, bir yandan sözlü halk romanı niteliğinde gelişirken, bir yandan da klasik divan edebiyatına girmiş; yüzyıllar boyunca İran ve Türk edebiyatında bu konu üzerine pek çok mesnevi yazılmıştır. Halk edebiyatındaki Ferhat, divan edebiyatında «Hüsrev» olarak yaygınlaşmıştır. Türk edebiyatında XV. yüzyıldan bu yana 20 ye yakın «Hüsrev ile Şirin» mesnevisi düzenlenmiştir.

Ferhat Paşa (Ölm. 1595) Sadrazam. III Murat ve III. Mehmet zamanlarında iki defa sadrazamlık yapmış, savaşlarda yararlıklar göstermiştir. Koca Sinan Paşa ile aralarında uzun süren bir düşmanlık vardı. Sonunda Sinan Paşa sadrazam olunca Ferhat Paşa'yı Yedikule'de boğdurtmuştur. Eyüp'de türbesi vardır.

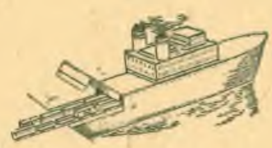
ferheng Far. i. ★ 1. Bilim, hüner, edep. ★ 2. Sözlük kitabı. esk. Kamus.

ferhunde Far. s Uğurlu. mutlu.

feri, -r'i Ar. i. ★ 1. Bir asıldan ayrılan kolların her biri. Dal, ayrıntı, şube. ★ 2. mec. İkinci derecede olan ve pek önemli olmayan şey.

fer'î Ar. s. Asla aidolmayan, dala, ayrıntıya ait olan.

feribot, -tu İng. Trenleri bir kıyıdan öteki kıyıya taşıyan vapur. İki kıyı arası demiryolu köprüsü kurulmaya elverişli olmayacak derecede geniş olduğu zaman feribotlar kullanılır. Feribot, içinde baştan başa demiryolu bulunan büyük bir vapurdur. Bir katarın vagonları içeri girebilir. Bizde araba vapurlarına da feribot denilmektedir.

feribot

feridun Ar. s. Tek, eşsiz, emsalsiz.

Feridun Bey, Ahmet Feridun Paşa (Ölm. 1583) Sancak beyliği yapmış, birçok yararlıklarda bulunup paşa ünvanını almış olduğu halde eserlerinden ötürü Feridun Bey diye anılır. Zigetvar seferine Sokollu ile birlikte katılmış; sonra da Sokollu'dan dul kalan Esmahan Sultan ile evlenmiştir. Ferman ve buyrukları içine alan «Feridun Bey Münşeatı» adlı bir kitabı ile «Nüzhet - ül - Ahbar» adlı 2 yıllık olayları anlatan bir tarihı vardır

ferik i. ★ 1. Pilicin civciv halinden sonra aldığı isim; bıldırcın, keklik gibi kuşların piliçleri. Fere. ★ 2. İkinci yaşına girmemiş horoz. ★ 3. Gevrek bir elma çeşidi.

ferik Ar. i. Eskiden tümgeneral ve korgenerallere verilen ad. Ferik (tümgeneral), birinci ferik (korgeneral).

ferişte Far. i. Melek.

ferit Ar. s. Tek, eşi ve benzeri olmayan.

Ferit, Hasan (1871-1918) Bilim adamı, İstanbul'da doğdu. Darüşşafaka'dan çıkmış ve Paris'de telgraf mühendisliği okumuştur. Öğretmenlik, maliye memurluğu, banka müdürlüğünde bulunmuş. Osmanlı Meclisi'ne İstanbul milletvekili seçilmiştir. Matematik ve malî sorunlar üzerine yazılmış başlıca kitapları: «Hisabı Ticaret», «Nakit ve İtibarı Malî», «Bankacılık» tır.

Ferit Ömer Bak. Kam, Ferit Ömer.

Ferit Paşa, Damat (1853-1923) Osmanlı Devleti'nin son sadrazamlarından. Hayata dışişleri görevlisi olarak başlamış, yurt dışında ataşelik ve kâtiplik yapmış, Abdülmecit'in kızlarından Mediha Sultan'la evlendikten sonra Şûrayı Devlet (Danıştay) üyeliğine getirilmiştir. 1888'de paşa

Damat Ferit Paşa

ünvanını almış, 1908'de Ayan (senato) üyesi olmuştur. 1919-1920 yıllarında beş defa Vahdettin (VI. Mehmed)'in sadrazamlığını yapan Damat Ferit, Anadolu'daki millî mücadele hareketini devamlı olarak baltalamış, T.B.M.M. hükümeti kuvvetlerine karşı Kuvayi İnzıbatiye'yi kurmuş, son sadrazamlardan Tevfik Paşa (Okday)'nın şartlarını kabul etmediği Sevres konferansına, kendisini başdelege seçtirerek Sevr antlaşmasının imzalanmasına yol açmıştır. 1922'de yurt dışına kaçıp, Nice'de ölmüştür.

fer'i zilyetlik Bak. zilyetlik.

ferma i. Köpeğin avı gözetlemesi.

ferma etmek b. f. Avı tutmaya ya da ona atılmaya hazırlanmak.

ferman Far. i. Eskiden padişah tarafından yazılı olarak bir eylemin gerçekleştirilmesi konusunda verilen emir. Fermanlar, «divani» denilen yazı ile yazılır ve başında padişah tuğrası bulunurdu. Ferman, fermandaki emrin yerine getirilmemesi halinde uygulanacak müeyyideyi de gösterirdi. Beraat fermanı, imtiyaz fermanı, rütbe fermanı gibi çeşitleri vardı.

fermanlı s. Tar. ★ 1. Eskiden haklarında ferman çıkmış olan adamlar ya da işler hakkında kullanılan sıfat. ★ 2. Tutulması ya da idam edilmesi padişah fermaniyle emredilmiş olan: Fermanlı olan derebeyleri dağa çıkarak haydutluk etmekten başka çare bulamazlardı. ★ 3. mec. Kimseden pervası olmayan, dilediği gibi davranan: O fermanlıdır, kimseyi dinlemez.

fermantasyon Fr. i. Mayalanma.

Fermat, Pierre de (1601-1665) Matematikçi. Cebiri ilkkez geometriye uygulayanlardan biridir. Pascal ile ihtimal hesapları üzerinde çalışmaları da vardır.

fermejüp, -pü Bak. çıtçıt.

fermene i. Eskiden kullanılan işlemeli, önü kavuşmayan yeleğe benzer, kısa giysi.

ferment Lat. i. Bitki ve hayvan hücrelerinde, karmaşık yapıda organik kimyasal cisimcikler. Kimyasal oluşumların gerçekleştirilmesinde, hızlanmasında, içinde bulundukları ortamın özelliklerine göre parçalayıcı ya da birleştirici (sentetik) rol oynayan aracı maddelerdir.

fermuar Fr. i. Ucundan çekilince açılıp kapanan bir çeşit kapama aracı. Elbise, etek, çanta v.b. yerde kullanılır.

Fernandez, Emilio (Doğ. 1904) Meksika'nın ünlü sinema rejisörlerinden. Ülkesinin tanınmış kameracısı Gabriel Figueroa ile işbirliği yaparak çevirdiği filimlerde, Diego Rivera ve Siqueiros'un büyük duvar resimleriyle Eisenstein'in ünlü «Que Viva Mexico!» da kullandığı devrimci sinema anlayışını bağdaştırarak, Meksika gerçeğini derinden yansıtmağa çalıştı. Başlıca filmleri: «Maria Candelaria» (1944), «İnci» (1946), «Rio Escondido» (1948), «Pueblerina» (1949), «La Red — Ağa Düşen Kadın» (1952), «La Passionaria — Fedakâr Öğretmen» (1956).

Ferrare İtalya'nın Emilie eyaletinde Po ırmağı üzerinde 152 650 nüfuslu bir şehir.

Ferrare Gaurdio, Francisco (1859-1909) İspanyol devrimcisi. Barcelona'da kurşuna dizilmesi bütün Avrupa'da heyecan uyandırmıştır.

Ferrari, Gaudenzio (1484-1546) İtalyan ressam ve heykelcisi. Leonardo da Vinci'nin öğrencisidir. Din konularını işleyen tablo ve heykelleriyle tanınır.

Ferrari, Guiseppe (1812-1876) İtalyan filozofu. Milano'da doğmuş, milletvekili ve ayan azası olmuştur. İtalyan devrimi üzerine yazdığı eseri değerli sayılır.

Ferraro, Guglielmo (1871-1942) İtalyan sosyoloji ve tarih bilgini. Torino'da doğdu. «Roma'nın Büyüklüğü ve Düşüşü» adlı eseri kitaplarının en değerlisi sayılır.

Ferro - Luzzi Hastalığı Hek. Ateş yükselmesi, eklem ve sırt ağrıları, arada bir sarılık ve kan pıhtılaşmasının uzun süreli olması ile belirli hastalık. Bulaşıcıdır; elbise bitleri ile geçer.

ferruh Far. s. Uğurlu, mutlu.

Ferruhsiyer, Mehmet (1686-1719) Hindistan imparatorlarının dokuzuncusu. 6 yıl egemen olmuştur. Kardeşlerinin isyanlarını bastırmaya çalışırken öldürülmüştür. Bir İngiliz şirketine para karşılığında bütün Hindistan gümrüklerinden yararlanma hakkını vermiştir.

Ferry, Jules (1823-1893) Fransız devlet adamı. Maarif nazırı iken ilk öğretimin laik, parasız ve zorunlu olması hakkındaki kanunu hazırlamak, Hariciye nazırı iken de Tunus ve Tonkin sömürgelerini sağlamakla ün yapmıştır.

fersa Far. s. Yıpratan, eskiten, bitiren.

fersah Ar. i. Eskiden kullanılan 5 km. lik bir uzunluk ölçüsü. Farsçası «fersenk» dir. Eski İranlılar bir atın normal yürüyüşle bir saatte aldığı yola bu ismi verirlermiş.

fersah fersah zf. Bol bol, bir hayli.

Fersan, Refik (1893-1965) Tamburî ve besteci. İstanbul'da doğdu. Müziksever bir ailedendi. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra ailesiyle birlikte Mısır ve İsviçre'ye gitmiş, 4 yıl sonra İstanbul'a dönüp kendini tamamen müziğe vermiştir. Türk müziğinin bütün inceliklerini kapsayan geniş bir kültüre sahipti. Her makamda bestelenmiş şarkıları vardır.

fersude Far. s. Eskimiş, yıpranmış.

ferş Ar. i. Yayma, serme, döşemę.

fert Ar. i. ★ 1. Kişi, topluluktan biri, birey. esk. Fert. «Fert yok cemiyet var» Ziya Gökalp. [Individu, personne — Person, individual] ★ 2. Tek, çift olmayan, eşi bulunmayan. [İmpaire, unique — Unique, unexemplified]

fertiği çekmek b. f. Külb. f. Almanca «fer-

tig» den alınma olup kaçmak, savuşmak yerinde kullanılır.

fertilite Hek. Doğurganlık. Kısırlık (sterilite) karşıtı.

feryadetmek b. f. Haykırmak, sızlanmak.

feryat Far. i. Haykırma, çığlık, sızlanma. esk. İstimdat.

feryatçı i. Şikâyetçi.

ferz Far. i. esk. Satranç oyununda vezir.

fes i. Kavuk giyme adetinin kaldırıldığı 1828 yılından şapka kanununun çıktığı 1925 yılına kadar, 97 yıl boyunca giyilmiş olan kırmızı renkli, silindir şeklinde başlık. Adını ilk yapılıp giyildiği Afrika'daki Fas'dan almıştır. Daha önce Yunan adalarının bazı bölgelerinde halk Fas'dan aldığı fesi giyerdi. Hattâ İstanbul'da fes giyenler vardı. Resmi başlık olarak kabulü II. Mahmut zamanındadır. Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra resmi kıyafetlerde de genel bir değişiklik yapılmış ve «Lütfi Tarihi» nin II. cildinin ekinde yazılı olan 1828 tarihli kıyafet nizamnamesine göre sadrazam ile sadrazam kaymakamının başlarına, kenarları işlemeli fes giymeleri, öteki vezirlere bütün sivil memurların işlemesiz düz fes giymeleri emredilmişti. 25 Kasım 1925'de çıkan şapka kanunu ile Türkiye'de fes yasak edildi. Fesler, vuruldukları kalıba göre az çok değişik biçimler alır ve bunlara «mahmudiye, mecidiye, aziziye, hamidiye, zuhaf, sıfır numara, fino, dar Beyoğlu» gibi adlar verilirdi. Feslere değişik tarihlerde biçimleri değişmiş olan püsküller de takmak adetti. Mısır, Suriye gibi hâlâ fes giyilen memleketler vardır.

fesat Ar. i. ★ 1. Bozukluk, çürüklük: Mide fesadı, ahlâk fesadı. [Corruption, dépravation — Corruption, wickedness] ★ 2. Karışıklık, ortalığın birbirine düşüp karışması, bozut. esk .Nifak, suriş: Fesat çıkarmak, fesat karıştırmak. [Désordre, trouble, conspiration — Disorder, conspiracy, plot] ★ 3. Huk. Genel olarak devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar. Ceza Kanunu'nun 151. maddesi, aynı kanunun 146-150. maddelerinde tarif edilen suçları işleyenleri, «fesatçı» olarak nitelemiştir. [Complot — Conspiracy] ★ 4. Huk. Askeri Ceza Kanunu'nun 100. ve 101. maddelerine uygun olarak, birden çoy askerin toplanarak bir amire veya üste karşı topluca itaatsizlik, mukavemet fiilen taarruzları da, askerî isyan sayılır ve fesat olarak adlandırılır. ★ 5. Yapılan bir hukuk işleminin, bu işlemin yapılmasıyla güdülen amacın gerçekleşmesini engelleyecek bir kusurla sakat olması hali. [Vices du consentement — Lack of mutual assent]

fesatçı s. Karışıklık çıkaran, ara bozucu. [Conspirateur, subversif — Conspirator, instigator, plotter]

fescennini Tar. Eskiçağ'da Etrürya ve Latium halkı tarafından düzenlenen şenlikler. Bu ad, bugün bilinmeyen bir sebepten dolayı, güney Etrürya'daki Fescennium şehrinden alınmıştır. Hasat şenliklerinde, Silvanus ve buna benzer şölenlerde, düğünlerde, maske takmış ya da yüzlerini vernikle boyamış genç adamlar halkı eğlendirmek için gösteriler yaparlardı. Roma'da bu oyunlar, Etrürya dinsel danslarının komik taklitleri biçimini almıştır. Bu şekilde «dramatik satura» (Bak. satura)'nın başlangıcını meydana getirdikleri sanılmaktadır. Zamanla «Fescennini versus», sadece düğünler için kullanılmaya başlamış ve gelin eve getirildiği zaman söylenen neşeli şarkıların adı olmuştur.

feshetmek Ar. T. b. f. ★ 1. Bozmak, kaldırmak, hükümsüz bırakmak: Bu kanunun bir maddesi feshedildi. [Abolir, annuler — To cancel, annul] ★ 2. Dağıtmak: Bu cemiyet feshedildi. [Supprimer, résilier — To dissolve, break - up, demolish]

fesih Ar. i. ★ 1. Hükümsüz bırakma, bozma, kaldırma: Anlaşmanın feshine karar verdiler. [Abolition, annulation — Cancellation, annulment] ★ 2. Dağıtma ,dağılma: Meclisin feshi. [Dissolution, résiliation — Dissolution]

fesih dâvası Huk. İki taraflı hukuk işlemlerinde, hukuk işleminin ortadan kaldırılması için tek tarafın irade beyanının yeterli olmaması halinde, taraflardan birinin hukuk işlemini ortadan kaldırmak için açtığı dava. [Action en résiliation — Annulment action]

fesleğen Yun. i. Bot. Ballıbabagillerden. Küçük ve sık olan yaprakları güzel kokan ve bundan dolayı saksılarda yetiştirilen bitki. Ak fesleğen, Hint fesleğeni, yaban fesleğeni, yer fesleğeni gibi çeşitleri vardır.

festival Fr. i. Şenlik.

fesüphanallah Ar. ü. Şaşkınlığı anlatan Arapça bir söz.

feşmekân zf. Falan feşmekân şeklinde kullanılır. Küçümsenen, hafifsenen şeyleri anlatır: Unutmuş, görmemiş falan feşmekân gibi masallar anlattı.

fethetmek Ar. T. b. f. Fetih eylemini yapmak, ülke açmak. [Conquérir — To conquer]

Fethi, Ali Bak. Okyar, Ali Fethi.

Fethi Bey (1891-1913) Pilot. İstanbul'da doğdu. Deniz okulunu bitirmiş, İngiltere'ye giderek pilotluk öğrenmişti. İstanbul'dan Kahire'ye uçarken (O zamana göre uzun bir uçuştu) Sadık adlı genç bir subayla birlikte düşerek ölmüştür. Türk havacılığının ilk kaybıdır. İstanbul'da Fatih parkında bu yarı kalmış yolculuk adına bir anıt dikilmiştir.

Fethi Bey, Süleyman (Ölm. 1919) İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği gün şehit olan subay. Üsküdar'da doğdu. Harb Akademisi'ni bitirmiş, çeşitli bölgelerde görev almış, 1912'de Harbiye Nezareti

Çeşitli fesler

Şeyhülislâm Hayri Efendinin cihad ilânı fetvası

müsteşar yardımcılığına getirilmiştir. İzmir'in işgali sırasında IV. Kolordu Askerlik Şubesi başkanıyken Yunanlılar'ın «Yaşasın Venizelos!» diye bağırması teklifini reddettiği için şehit edilmiştir. Daha sonra ailesine, general rütbesiyle maaş bağlanmıştır.

Fethiye Muğla'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 059 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 75 248, merkezinin nüfusu 8 404'dür. İlçe toprakları genellikle dağlıktır. En önemli yükseklik Göktepe'dir. (2 254 m.). Önemli bir kısmı ormanlık olan ve Esen çayının suladığı topraklarda tahıl, baklagiller, tütün ve susam ekilir. Ayrıca, zengin krom yatakları vardır. Kasaba, kendi adını taşıyan körfezin doğusunda bir limandır. 1955'de önemli bir deprem geçirerek yıkılmıştır. Eski adı Meğri'ydi. Kasabanın yakınında Likyalılar'ın kurduğu Telminos şehrinin kalıntıları ve kayalara oyulmuş mezarlar vardır. İl merkezine olan uzaklığı 165 km. dir.

fetih, -thi ★ 1. Ar. i. Açma, başlama. Kelimenin bu anlamda kullanılışı eskiden yazı dilinde ve tamlamalarda görülürdü. ★ 2. Ask. Asıl sahipleri ya da bir saldırgan tarafından savunulan bir ülkeyi, bir şehri ya da belirli bir noktayı ele geçirme. [Conquête — Conquest]

fetihnameler Tar. İslâm Peygamberi Muhammed'le başlayan İslâm devletleri geleneği. Muhammed, Müslüman olmayan ülkelerden bir yer ya da şehir alınca bunu, dost - düşman komşulara bir yazıyla bildirirdi. Sonraları bu usul Emeviler'e ve Abbasiler'e geçmiş, zamanla bütün Müslüman devletler ve özellikle Osmanlılar bu usulü gelenek haline getirmişlerdir. Fetihnameler en çok Osmanlılar'da görülür. XV. yüzyıldan sonra, dış ülkelere gönderilen fetihnamelerden başka, bazı şairler alınan yer üzerine destan niteliğinde manzum eserler yazmaya başlamışlardı; bunlara fetihname denirdi. «Belgrad Fetihnamesi», «Beç Fetihnamesi» gibi.

fetiş Fr. i. ★ 1 İlkel kavimlerde bir put gibi kutsal tutulan ve tapınılan, uğur getirdiğine inanılan cisimler ve eşyalar. Çoğu acayip insan biçiminde küçük putlardır. ★ 2. mec. Tapınırcasına sevilen ve bağlanılan kimse. ★ 3. Uğurlu sayılan şey.

fetişizm Portekizce i. ★ 1. İlkel kavimlerin fetişlere tapma dinleri. Daha çok vahşilerde ve zencilerde bugün bile örneklerine rastlanır. ★ 2. Psi. Sos. Bir cisme, bir eşyaya (ayakkabı, don, çorap, tarak) duyulan cinsel bağlılık. Bu anlamda bir cinsel sapıklık olan fetişizm, duygu hayatı olgunlaşmamış kişinin, geri bir gelişim aşamasında kalmış olduğunu gösterir. Çocuğun ilk cinsel heyecanlarında bu karakter görülür. Sosyoloji bakımından fetişizm. ilkel topluluklarda, büyü gücünü arttırdığı düşünülen şeylere kutsallık verilerek bunlara karşı beslenen inançtır. İlkel toplumda yaşayan insanın hayat şartları ve teknik imkânları içinde tabiat kuvvetlerinin esrarlı üstünlüğü karşısında duyduğu güçsüzlükten doğmuştur Bugün ilerlemiş ülkelerde bile fetişizmin artıkları görülür. Uğur inanışı, fetişizmin bir kalıntısıdır. Bazı şeylerin uğurlu, bazı şeylerin uğursuz sayılması bir çeşit fetişizmden başka bir şey değildir.

Fetret Dönemi (Devri) Tar. Osmanlı Devleti'nde XV. yüzyıl başlarındaki 10-15 yıllık süreye tarihçilerce verilen ad. 1402'de Yıldırım Beyazıt'ın Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesi ile başlar, Mehmet Çelebi'nin kardeşlerini yenip, Osmanlı tahtının tek sahibi olarak devletin birliğini yeniden sağlamasıyla biter (1413).

fettah Ar. s. Açan, açıcı. (Tanrının sıfatlarından biri).

fettan Ar. s. ★ 1. Gönül ayartan, aşka düşüren: Fettan bir güzel. ★ 2. Fitne uyandıran, karıştırıcı: O pek fettan bir heriftir.

fetva Tar. Bir anlaşmazlıkta, meselenin çözümü bakımından varılan sonuç. İslâm hukuku uygulamasında, bir sorun karşısında yapılacak hareketin İslâm kurallarına uygun olup olmadığı sorusuna müftü tarafından verilen cevap. Önemli devlet işleri ile ilgili olarak Padişahça sorulan sorulara cevap vermek yetkisi şeyhülislâmlardaydı. Soru geniş bir şeklide anlatılır ve müftü evet ya da hayır gibi kısa bir şekilde şeriatın vardığı sonucu belirtirdi. Müftülerin konuyla ilgili görevlerini yaptıkları daireye de fetvahane denirdi.

fetvahane Ar. Far. b. i. Müftülük dairesi, eskiden şeyhülislâm kapısı.

Feuerbach, Ludwig (1804-1872) Alman filozofu. Önce felsefe profesörü iken, görüşlerinden dolayı üniversiteden ayrılmak zorunda kalmıştır. Başlangıçta Hegel felsefesini benimsemiş ve sol negelciler arasında yer almıştır. Fakat Bacon, Spinoza ve Bayle felsefeleri üzerindeki incelemelerinden sonra hegelcilikle ilgisini keserek materyalizme katılmıştır. Feuerbach'a göre, «Düşünce varlıktan çıkmıştır, varlık düşünceden değil», «İnsan tabiatın ürünüdür, din insan tabiatının efsaneleşmiş bir yansımasından başka bir şey değildir». İnsanı yaratan Tanrı değil, fakat Tanrı'yı kendi tasarısına göre yaratan insandır; dünyayı yaratan fikirler değildir, fikirler sadece insan bilincinin ürünleridir. Bütün fikirler, Tanrı fikri de içinde olmak üzere, insanla açıklanabilir. İnsan bilinci, insan beyninin bir ürünüdür. Feuerbach bunu anlatmak için: «Bizde düşünen fosfordur» diyordu. Feuerbach'ın üzerinde durduğu ilgi çekici temalardan biri de «yabancılaşma» dır. Feuerbach ve felsefesi, Hegel felsefesiyle Marx ve Engels'in diyalektik materyalizm felsefesi arasında bir basamaktır. Feu-

erbach, ana fikirleriyle materyalisttir; yalnız, sosyal olaylar ve eylemler bakımından idealizmden kurtulamamıştır. Feuerbach, Hegel felsefesinin idealist temelini eleştirmekle beraber, Hegel'in diyalektiğini kavrayamamıştır. Marx ve Engels, Feuerbach'ın materyalizmini, Hegel diyalektiği ile kaynaştırarak, ikisini de yeni bir sentez içinde birleştirmişlerdir. Başlıca eserleri: «Das Wesen des Christentums — Hıristiyanlığın Özü», «Gedanken über Tod und Unsterb lichkeit — Ölüm ve Ölümsüzlük Üzerine Düşünceler», «Grundsätze der Philosophie der Zukunf — Gelecekteki Felsefenin Prensipleri» dir.

Feuillet, Octave (1821-1890) Fransız roman ve tiyatro yazarı. Saint - Lô'da doğdu. Romanları arasında, «Fakir Bir Delikanlının Romanı», «Monsieur de Camors» sayılabilir.

urbach, Paul Johann (1775-1833) Alman hukukçu ve bilgini. Iéna'da doğdu. Mahkeme başkanlıklarında bulunmuş, ceza hukuku üzerine değerli eserler yazmış ve Bavyera ceza kanununda bazı değişiklikler yaptırmayı başarmıştır.

fevç Ar. i. Bölük, güruh, cemaat. Eskiden daha çok çift olarak, fevç fevç şeklinde akın akın, bölük bölük yerinde kullanılırdı.

feveran Ar. i. ★ 1. Kaynayıp fışkırma. ★ 2. mec. Hiddetle köpürme.

fevk Ar. i. Üst, yukarı.

fevkalâde Ar. s. ★ 1. Olağanüstü, adet olan ve alışılan derecenin üstünde: Bugün fevkalâde güzel bir hava var. [Extraordinaire — Extraordinary, wonderful] ★ 2. Ayrıca, özel olarak, adet dışı olarak: Cumhurbaşkanı fevkalâde olarak onu kabul etti.

fevkalâde haller Bak. olağanüstü haller.

fevkelbeşer Ar. b. i. ★ 1. Üstün insan. ★ 2. s. İnsan üstü.

fevr Ar. i. Bir işe birdenbire kalkma.

fevrî Ar. s. Düşünülmeden yapılıveren, paralarcasına, coşarcasına olan.

fevt, -ti Ar. i. ★ 1. Elden çıkarma, yitme. ★ 2. Ölme.

Fevzipaşa Gaziantep'in İslâhiye ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 11 167, merkezinin nüfusu 2 804'dür.

Feydeau, Georges (1862-1921) Fransız oyun yazarı. Beğenilen eserleri şunlardır: «Le Dindon — Hindi», «Dame de chez Maxim — Maxim Barındaki Hanım, «Occupe - toi d'Amélie! — Amélie İle İlgilen!», «Mais n'te promène pas toute nue — Çırılçıplak Dolaşmasana Canım!».

feyezan Ar. i. Taşma.

feyizli Ar. s. Bol verimli.

feylesof Yun. i. Bak. filozof.

feyyaz Ar. s. Pek verimli, bereketli: Feyyaz bir toprak.

feyz Ar. i. ★ 1. Verimlilik, bolluk. ★ 2. İlerleme, gelişme. esk. Terakki: Feyz bulmak.

Feyzioğlu, Turhan (Doğ. 1922) Bilim ve devlet adamı. Kayseri'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Paris ve Londra'da ihtisas yaptı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 1955 yılında profesör, 1956'da dekan oldu. İktidarın baskısı sonucu olarak 1957'de fakülteden ayrıldı; politikaya atıldı. 1957-1960 yıllarında milletvekili, 1960'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi rektörü, kısa bir süre millî eğitim bakanı, 1961'de kurucu meclis üyesi olan Feyzioğlu, 1961'de İsmet İnönü kabinesinde devlet bakanı, 1962-1963 yıllarında ise başbakan yardımcısı olarak görev aldı. 1967 nisanında, anlaşmazlığa düştüğü Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılarak arkadaşlarıyla birlikte Güven Partisi'ni kurdu ve bu partinin genel başkanlığına getirildi. Eserleri arasında: «Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaî Mürakabesi», «Les Partis Politiques en Turquie», «Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair» sayılabilir.

Turhan Feyzioğlu

Feyzullah Efendi, Seyit Mehmet (1638-1703) Şeyhülislâm. Padişah II. Süleyman ve II. Mustafa zamanında şeyhülislâmlık etmiştir. Bu süre içinde yakınlarını iyi yerlere getirmiş, padişaha öğretmenlik yapmış, bu yüzden de sarıklıların düşmanlığını kazanmıştı. Tebrizli olduğu için de kızılbaşlıkla suçlandırılmıştı. «Edirne Vakası» diye anılan yeniçeri başkaldırma hareketinin en önemli sebebi odur. İstanbul'da ayaklanan yeniçeriler onu da, padişahı da ortadan kaldırmışlardır.

feza Ar. i. Uzay.

feza Far. s. Arttıran, çoğaltan.

fezahat, -ti Ar. i Alçaklık, rezillik. Lisan fezahati: Çok çirkin şeyler söyleme. Ahlâk fezahati: Pek kötü işler yapma.

fezleke Ar. i. ★ 1. Özet. esk. Hülâsa, icmal: Türk tarihi fezlekesi. ★ 2. İnceleme kâğıtları. esk. Tahkikat evrakı.

F. F. Müz. Kemanın göğüs tahtasındaki f harfine benzeyen deliklerin adı.

fıçı i. Bir araya getirilen ensiz tahtaların, çemberlerle tutturulmasıyla yapılan yuvarlak, şişkin karınlı, altı, üstü düz kap: Şarap fıçısı, su fıçısı. [Tonneau — Cask, barrel]

F. I. F. A. «Fédération Internationale de Football Associations — Uluslararası Futbol Birlikleri Federasyonu» sözünün kısaltılmışı. Bu kurum, futbolun uluslararası kurallarını belirler.

fıkara (fukara) Ar. s. ★ 1. Yoksul. ★ 2. Zavallı. ★ 3. Derviş.

fıkıh, -khı Ar. i. Genel olarak İslâm hukukunu ve bu hukukun temel kurallarını inceleyen bilim dalının adı. Hadislere dayanan fıkıh, medenî hukuk, ticaret hukuku, ceza hukuku konularını İslâmlık açısından türlü kurallara bağlamıştır. Bu düzen bütünüyle Kuran'a ve sünnete dayandığından fıkıhın bir adı «Şeriat Hü-

Çeşitli fırçalar

FINDIK

1) Kedicik pulcuğu ve erkek organlar. 2) Tomurcuk pulu ve çiçekli iki dişi organ. 3) Erkek organlı kedicik (tırtıllı salkım). 4) Dişi organlı göz. 5) Kış dalı. 6) Gelecek yılın salkımlı dalı. 7) Büyütülmüş kedicik. 8) Sonbahar dalı ve olmuş meyvaları. 9) Olmamış fındıkta gelişen kurt. 10) Fındığın kabuğunu delen zararlı fındık böceği.

kümleri» dir. Peygamber ve onu izleyen dört halife zamanında belirli bir niteliğe ulaşamamış bulunan fıkıh, Emeviler, özellikle Abbasoğulları zamanında gelişmiştir. İlk ve en ünlü fıkıhçılar, Sünnilik dalının dört büyük mezhep kurucuları olan İmam-ı Azam Ebu Hanife, İmam Mâlik Ebu Abdullah. İmam Muhammet Şafiî ve İmam Ahmet bin Hanbel'dir. Bunlardan başka yüzyıllar boyunca pek çok fıkıh bilgini yetişmiştir.

fıkırdak s. mec. Hoppa olduğu için yerinde duramayan.

fıkırdamak ★ 1. Sesle kaynamak, fıkır fıkır ses çıkarmak: Tencere fıkırdıyor. ★ 2. Her taraftan ve hızlı hızlı oynamak: Deniz fıkırdamıya başladı. ★ 3. mec. Kesik kesik, sesle gülmek. ★ 4. Fazla cilvelenmek.

fıkır fıkır zf. Suyun ya da başka herhangi bir şeyin kaynarken aldığı hali ya da kaynaştığını anlatır: Su fıkır fıkır kaynıyor.

fıkra Ar. i. ★ 1. Nükteli, mizahî, küçük hikâye. [Anecdote — Anecdote] ★ 2. Gazetelerin belirli sütunlarında günlük, siyasal, toplumsal, ekonomi v.b. konulara değinen bir yazı türü. [Chronique — Choronicle] ★ 3. Huk. Kanun maddelerinin, kendi içlerinde satır başlarıyla ayrılan ufak bölümlerden her biri. [Paragrafhe — Paragraph] ★ 4. Herhangi bir yazının bir satır başından öteki satır başına kadar olan bölümü. [Passage — Passage] ★ 5. Anat. Omur. [Vertèbre — Vertebra]

fıkracı s. ★ 1. Birçok fıkra bilen ve anlatan. ★ 2. i. Gazetelerin fıkra yazarlarına verilen ad. [Chroniqueur — Columnist]

fıkramak f. Mayalanmak, ekşimek. esk. Tahammür etmek.

fıldır fıldır zf. (Gözler için) Çabuklukla, durmaksızın sağa sola dönmeyi anlatır.

fındık i. Palamutgillerden, kuzey yarımkürenin ılık bölgelerinde, yurdumuzun da en çok Karadeniz bölgesinde yetişen küçük bir ağaç ve yemişi. Çok defa birkaç tanesini kuşatan yeşil bir dış kabuk içinde bulunur. Yemişin asıl kabuğu serttir, kendi yuvarlak ya da uzunca, yağlı ve nişastalıdır. Kenarları dişli olan yapraklarının iç tarafları tüylüdür. Çiçekleri pembedir. [Noisette — Hazel nut]

Fındık Siirt'in Eruh ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 7 151, merkezinin nüfusu 664'dür.

fındık altını b. i. III. ★ 1. Ahmet zamanında basılmış küçük bir altın para. Eski 20 gümüş kuruş değerinde idi. ★ 2. mec. Küçük ve değerli şey.

fındıkçı i. ★ 1. Fındık satan ya da yetiştiren kimse. ★ 2. Halk. Erkeklere yüz vererek eğlenen kadın.

fındık faresi, fındık sıçanı b. i. Küçük fare.

fındıkî s. Fındık kabuğu renginde.

fındıkkıran b. i. Fındık ya da benzeri kabuklu yemişleri ayıklamaya yarayan demir alet. [Casse - noisettes — Nutcrackers]

fındık kurdu gibi b. s. Ufak tefek, sağlam ve tombul insanlar için söylenir.

Fındıklı Rize'nin ilçelerinden ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 409 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 773, merkezinin nüfusu 3 921'dir. İlçe toprakları, gerisinde Rize dağları bulunan dar bir kıyı ovasıdır. Fındık ve mısır başlıca ürünüdür. Kasaba, Hopa — Rize yolu üzerinde ve Karadeniz kıyısındadır. İl merkezine uzaklığı 76 km. dir.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (Doğ. 1901) Sosyolog. Erzurum'da Tortum'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 6 yıl PTT'de çalıştı. 1925'den itibaren Sivas ve Ankara liselerinde sosyoloji, felsefe ve edebiyat okuttu. 1936'da Strassburg Üniversitesi'nde felsefe doktorası yaptı. Dönüşünde Edebiyat Fakültesi'nde ahlâk doçenti, sonra İktisat Fakültesi'nde sosyoloji doçenti, profesörü ve ord. prof. oldu. Birçok eser yazmış, İş Mecmuası'nı yayınlamıştır.

Fırat Doğu Anadolu'nun ve Ön Asya'nın en büyük ırmağı. İki koldan meydana gelir. Bunlardan biri Erzurum'un kuzeyindeki Dumlutepe'den çıkan Karasu, öteki Van gölünün kuzeyindeki Aladağ'dan çıkan Murat ırmağıdır. Bunlara doğu ve batı Fırat da denir. Bu iki kol Keban kasabası yakınında birleşirler. Bundan sonra Fırat, birtakım dirsekler çevirerek Güneydoğu Toroslar'ı yarıp geçer, önce ba-

tıya, sonra tekrar güneye döner, Birecik'den geçtikten sonra Barsak civarında sınırlarımızın dışına çıkarak Suriye'ye, daha sonra doğuya dönerek Irak topraklarına girer ve Korne'de Dicle ile birleşerek Şattülarap adını alır ve Basra körfezine dökülür. Uzunluğu 2 800, topraklarımızdaki kısmının uzunluğu ise 1 107 km. dir.

fırça i. Bir şeyin tozunu, kirini gidermek için ya da bir şeye boya, cilâ sürmekte kullanılan bir araya bağlanmış kıl ya da kıla benzer başka tellerden yapılan alet. [Brosse — Brush]

fırçalamak f. Fırça ile tozunu almak ya da temizlemek. [Brosser — To brush]

fırdolayı zf. Çepçevre.

fırdöndü b. i. ★ 1. Biri döndüğü vakit ötekinin de dönmesine yol vermemek üzere uç uca getirilecek serbest bir eksenle bağlanmış iki halkadan ibaret teknik düzen. ★ 2. Topaç gibi çevrilerek oynanan, madenden altı köşeli bir çeşit kumar zarı. ★ 3. s. mec. Yeltek. esk. Mütelevvin.

fırıldak i. ★ 1. Rüzgârla dönen tekerlek biçiminde çocuk oyuncağı. [Girouette — Whirligig] ★ 2. Türlü ereklerle kullanılan ve bu arada odaların havalandırılması için açılmış deliklere takılan kanatlı alet. [Ventilateur — Ventilator] ★ 3. Ocak ya da soba borusunun iyi çekmesini sağlamak için, rüzgârın gittiği tarafa dönebilecek biçimde tepesine takılan şapka. [Volant — Weather - cock] ★ 4. mec. Dolap, düzen, hile. [Intrigue, ruse — Intrigue, mischief]

fırıldakçı i. ★ 1. Fırıldak yapan ya da satan kimse. ★ 2. mec. Düzen yâpan, dolap çeviren kimse.

fırıl fırıl zf. Bir şeyin durmaksızın ve hızla dönmesini anlatır: Topaç fırıl fırıl dönüyordu.

fırın i. Her yanından aynı derecede ısı alarak, pişmesi gereken şeyleri pişirmek için kullanılan ve ısıyı içinde tutması için her yanı kapalı olan türlü nitelik ve biçimde ocak. [Four, fourneau — Furnace, oven]

fırıncı i. Fırın işleten kimse. [Fournier, boulanger — Baker]

fırka Ar. i. ★ 1. İnsan kalabalığı. esk. Cemaat, taife. ★ 2. Ask. Tümen, alayla kolordu arasında bulunan askerî birlik. Eskiden yedi alaydan, 10 000 kişiden kurulan birliğe fırka ve onun komutanına da «ferik» denirdi. ★ 3. Parti: İttihat ve Terakki Fırkası, Cumhuriyet Halk Fırkası, Demokrat Fırka.

fırkata İta. Ar. i. 10 - 15 çift kürekli eski bir savaş gemisi.

fırkateyn Tar. Genellikle top ve torpido silâhlarıyla donatılmış küçük tonajda eski tip savaş gemisi. Eski devirlerde buharlı fırkateyn, fırkateyn kruvazörü, hafif fırkateyn, zırhlı fırkateyn adları verilen yelkenli savaş gemileri.

fırlak s. Fırlamış gibi duran.

fırlama i. ★ 1. Atılma, yerinden sıçrama. [Bondissement, élancement, jaillissement — Sprinting, flinging forward, spouting out] ★ 2. Yükselme, pahalılaşma: Fiyatların fırlaması karşısında halk ne yapacağını şaşırıyor. [Hausse — Soaring up] ★ 3. Külb. Piç. ★ 4. Yedi dans hareketinden biri.

fırlamak f. ★ 1. Bir şeyin olduğu gibi yerinden ayrılıp hızla bir yöne atılması eylemi. [Se jeter, s'élancer, bondir — To leap up, dash] ★ 2. Yerinden oynayıp ileriye doğru çıkıntı yapmak. [Sortir — To project out]

fırsat Ar. i. Uygun zaman, elverişli durum: Fırsat her zaman ele geçmez. [Occasion — Opportunity]

fırsat bulmak b. f. Elverişli zaman bulmak. [Trouver l'occaison — To find occasion]

fırsatçı Ar. Far. s. Fırsat düşkünü, fırsat kollayıcı.

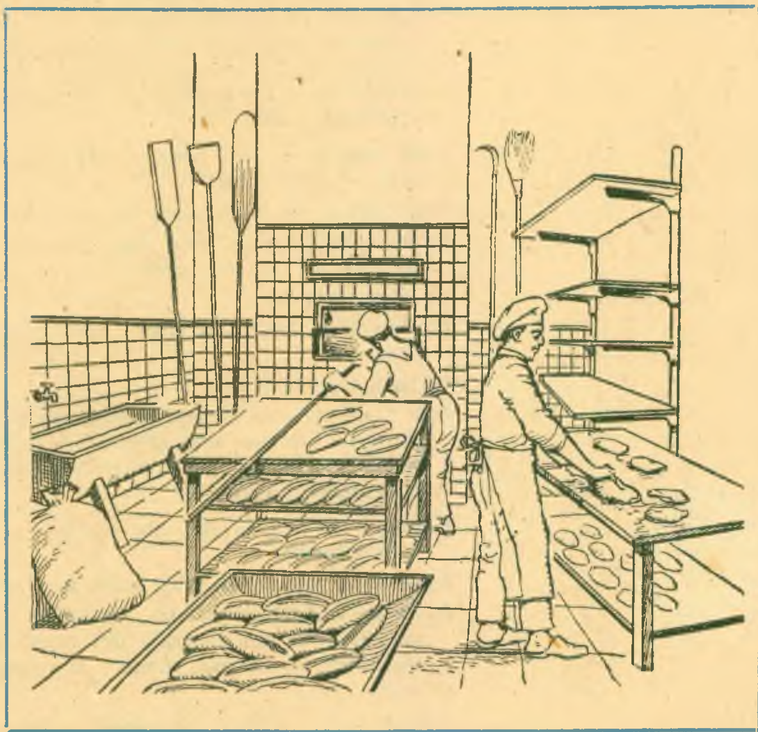
fırsatı ganimet bilmek b. f. Uygun durumu, yağma edilecek mal gibi sevinçle karşılamak.

fırsat kaçırmak b. f. Uygun durumdan yararlanamamak.

fırsat kollamak b. f. Uygun zaman ya da durum gözetmek.

fırt fırt zf. (Yer değiştirme için) Bir düziye: Fırt fırt girip çıkma!

fırtına İta. i. ★ 1. Güçlü rüzgâr ve bunun denizde ya da çölde yarattığı dalgalanma. [Tempête, orage, ouragan — Storm] ★ 2. mec. Güç atlatılan kötü durum: Bu

fırtınadan ucuz kurtuldum. [Tourmente — Storm]

fırtına kuşları b. i. Zo. Kuşlar sınıfının bir takımı. Dört gruba ayrılır: 1° Albatroslar, 2° Martı fırtına kuşları, 3° Dalıcı fırtına kuşları, 4° Suda yürüyen fırtına kuşları (kırlangıç fırtına kuşları). Albatroslar fırtına kuşlarının en irisidir. Kanat açıklığı 360-365 cm. dir. Nar bülbülünden iri olmayan fırtına kuşlarının kanat açıklığı ise 13 - 14 cm. dir. Fırtına kuşları, dünyanın bütün denizlerinde bulunur. Yoğun yaşadıkları denizler, Antarktika denizleridir. 6 - 7 ay denizde kalırlar. Yuva yapmak, yumurtlamak ve üremek için yılda 3 - 4 ay karada yaşarlar. Fırtına kuşlarının bir türü, perdeli ayaklarını suya değdirdiği ve dalgalara uygun bir uçuş yaptığı için suda yürüyor gibi görünür. Bunlara «suda yürüyen fırtına kuşları» denir.

fırtınalı s. Fırtınası olan, fırtına yapan. [Orageux — Stormy]

fıs fıs zf. Gizli ve yavaş konuşulurken çıkan sesi anlatır.

fısıldamak f. Başkalarının duymayacağı şekilde birinin kulağına bir şey söylemek. [Chuchoter, murmurer — To whisper]

fısıltı i. Fıs fıs diye çıkan ses. [Chuchotement, murmure — Murmur]

fısk Ar. i. Ahlâkça kötü, dince günah sayılan şeyleri adet edinme. esk. Sefahat.

fıstık Far. i. ★ 1. Antepfıstığıgiller familyasından özellikle Gaziantep ve Halep yakınlarında yetişen bir ağacın gevrek bir kabuk içinde çift olarak bulunan yemişi ★ 2. Çam fıstığı. Şemsiye biçimindeki çok dallı ve kozalaklı çamların koni biçimindeki kozalaklar içinde bulunan sert kabuklu, beyaz, ince, uzunca yemişi. Kuş üzümü ile birlikte pilav ve dolma gibi yemeklere konur.

fıstık çamı b. i. Çam fıstığını veren ağaç. [Pin — Stone pine]

fıstık gibi s. mec. Dolgun ve sıkı vücutlu.

fıstıkî s. Fıstık rengi, açık yeşil. [Vert de pistache — Pistachio green]

fış fış zf. Fışır fışır.

fışırdamak f. Fışır fışır diye ses çıkarmak.

fışırtı i. Fışırdama sesi.

fışkı i. At, eşek ve benzeri hayvanların taze gübresi: Kasımda bağ kütüklerinin köklerine fışkı atmak iyidir. [Fumier — Manure, horse dung]

fışkılık i. ★ 1. Taze gübrenin yığıldığı yer. ★ 2. İşkembe.

fışkın i. Bir ağacın dibinden süren ince dal.

fışkırdak i. Laboratuvarlarda kullanılan ve ağzındaki iki cam borudan biri üflenince ötekinden su fışkıran sürahi biçiminde araç.

fışkırık i. ★ 1. Fıskiye. [Jet d'eau — Jet of water] ★ 2. Su fışkırtan başka aletlere de denir.

fışkırmak f. ★ 1. (Su ya da başka suya benzer sıvılar hakkında) Bol olarak birdenbire sıçramak: Yeni açılan kuyulardan petrol fışkırıyormuş. [Jaillir — To gush, spurt out] ★ 2. Tohumun büyük bir kuvvetle bitip çabuk büyümesi eylemi: Yağmur yüzünden ekinler fışkırdı. [Germer — To spring out]

fışkırtı i. Fışkıran bir şeyin çıkardığı ses.

fışlamak, fışnamak f. Mayalanıp ekşimek, fıkramak. esk. Tahammür etmek.

fıta Bak. futa.

fıtık Ar. i. Organlarda bir parçanın, daha çok bağırsak kısmının, karın çeperini geçip deri altında ur gibi bir şişkinlik meydana getirmesi, kavlıç. [Hernie — Hernia]

fıtra Bak. fitre.

fıtrat Ar. i. ★ 1. Yaradılış. esk. Hilkat. ★ 2. Tabiat, tıynet, yaradılıştan gelen ruh ya da vücut niteliği: Herkesin fıtratı başkadır.

fıtraten Ar. zf. Yaradılıştan: Fıtraten şairdir.

fi Ar. i. Fiyat.

fi Ar. e. «De» ve «içinde» anlamına gelir. «Oldukça geçmiş bir tarihte» demek olan «fi tarihinde» deyiminde kullanılır.

FİAF Si. i. Yeryüzündeki sinematek, filim enstitüsü, sinema müzesi ve filim arşivlerini bir araya getirmek amacıyla 1938'de kurulan «Uluslararası Filim Arşivleri Federasyonu» nun kısaltılmış adı. Bak. Sinematek. [Fédération Internationale des Archives du Filim — International Federation of Flim Archives]

fiber İng. i. Sıkıştırılmış bitki liflerinden yapılan mukavva ya da tahta.

fibril Hek. Uzantıcık; kas, kemik, sinir ve epitel dokusu hücrelerinin uzantıları için kullanılan sözcük.

fibrin Hek. Kanın pıhtılaşmasında önemli rolü olan, globulin grubundan bir yumurta akı maddesi. Kan plazmasında bulunan fibrinojenden oluşur; kanda % 25 oranında bulunur.

fibrinojen Hek. Kanda bulunan, kendi başına hiç bir etkisi olmayan, belirli fermentlerle fibrine dönüşen bir yumurta akı maddesi.

fibroadenom Hek. Salgı bezi dokusu hücrelerinin urlaşması; destek doku bakımından zengin urlar. Kadın memesinde sık rastlanır.

fibrolipom Hek. Destek doku fibrilleri yanı sıra bol yağ dokusu olan iyi ur. Deride sık görülür.

fibrom Hek. Destek dokunun fibril bakımından zengin, bol damarlı, iyi uru.

fibromatos Hek. Bir organın asıl iş gören dokusunun azalıp körelmesi ve onun yerini yaygın, ura benzer, düğüm destek doku hücrelerinin alması. Sıklıkla prostatta, kadın memesinde olur.

fibrosit Hek. Bir eklemin yumuşak doku bölümlerinin (destek doku, yağ, sinir ve kas dokuları) dejeneratif ya da iltihaplı hastalığı: Bir çeşit eklem dışı (ekstraartiküler) romatizmadır.

Fichte, Johann Gottlieb (1762-1814) Alman filozofu. «Vahiylerin Eleştirilmesi» adlı eseriyle ün kazandı. Liberal ve demokrat eğilimli tanındığı halde 1794'de İena Üniversitesi felsefe profesörlüğüne atandı, 1799'a kadar burada kaldı. Profesörlükten ayrılmasına, ateizm üzerine ortaya attığı fikirler sebep oldu. Fransız İhtilâli'ni savunan bir eseri de Almanya'da büyük gürültü kopardı. Fichte'nin felsefesi, başlangıcındanberi, hem bir teorik düşünüş hem de sosyal problemlere yönelen pratik ve ahlâki bir davranıştır. Fichte, filozof olarak bütün çabasını teori ile pratiğin birliğini meydana getirme yolunda harcamış, bunu geniş bir «bilim sistemi» içinde gerçekleştirmek istemiştir. Biçimsel bakımdan, kavranması çok güç bir mantık tahlili olan felsefesi, sonunda, bir ahlâk kuramına varır. Fichte'ye göre bilginin temeli insanın bilincinde saklıdır. Objektif dünya, pratik aklımıza yabancı sebeplerin sonucu değil, fakat «Ben» in ürününün, objektifleşmiş «Ben» in görülmesidir. Bilgi hiç bir şekilde duyumlar yoluyla elde edilemez; ancak «Ben» in eseri, yarattığı şeydir. Fichte'nin felsefesi tamamiyle idealist olmakla beraber, pratikle teorinin birliğini savunması ve diyalektik anlayışıyla, çağdaş felsefede çok önemli bir yer tutmuştur. Bu diyalektik anlayış, Hegel felsefesiyle tarihsel bir kavram kazandıktan sonra, Marx ve Engels'in materyalist diyalektik felsefelerine varan gelişmeyi hazırlamıştır. Fichte, sosyal planda özgürlükten yana ve hümanist, politikada da cumhuriyetçiydi. «Alman Ulusuna Nutuklar» adı altında toplanan yazılarında, Almanlar'a Napoléon istilâsına karşı direnme ve bağımsızlık uğrunda savaşma ruhunu vermek istemişti. Başlıca eserleri: «Die Bestimmung der Menschen — İnsanın Evrendeki Ödevi», «Üeber den Begriff der Wissenschaftslehre oder der sogenannten Philosophie — Bilim Doktrini Kavramı Üzerine», «Prinzipien der Wissenschaftslehre — Bilim Prensipleri Bakımından Ahlâk Sistemi», «Reden an die deutsche Nation — Alman Ulusuna Nutuklar».

fidan i. ★ 1. Ağaçların ve ağaççıkların tazesi ve yeni yetişeni: Selvi fidanı. [Arbrisseau — Plant, sapling] ★ 2. Bir ağaçtan yetişen dal, bir çiçeğin dallarından ayrılan kısım: Söğüt fidanı, karanfil fidanı. [Rejeton, pousse — Shoot, sprout]

fidan boylu b. s. Boyu ince, uzun ve biçimli.

fidanlık i. Fidan bahçesi, fidan yetiştirilen yer. [Pépinière — Seed - bed, nursery]

fide i. Bahçıvanlıkta, yastıklarda tohumdan yetiştirilerek başka yerlere dikilmek için hazırlanan körpe sebze ya da çiçek. [Plant, pousse — Young shoot, sprout]

fidelik i. ★ 1. Fide yetiştirilen yer. [Pépinière — Seedling plant] ★ 2. mec. Bir işe, bir mesleğe adam yetiştiren yer.

Fidyas (Pheidias) (M.Ö. 490-431) Yunan heykelcisi. Önceleri resim yaptığı söylenir. Perikles, Partenon'un dekorasyon işlerini ve tapınağı denetleme görevini Fidyas'a vermişti. Yunan uygarlığının en büyük heykelcisi olarak tanınan Fidyas'ın yaptığı söylenen bronz, altın ve fildişi heykellerin hiç biri meydanda kalmamıştır.

Fielding, Henry (1707-1754) İngiliz yazarı. 1728-1737 yılları arasında 23 tane komedi ve fars yazdı. Son yazdığı tiyatro oyunu çağının bakanlarından Walpole'u eleştirdiği ve gülünç duruma düşürdüğü için hükümet, oyunlarına sansür koydu. Bunun üzerine tiyatroyu bırakan Fielding roman türüne yöneldi. 1742'de yazdığı «Joseph Andrews» ile Richardson'un aşırı bir duyarlıkla yazmış olduğu «Pamela» adlı romanını gülünçleştirdi. Fielding'in şaheseri 1749'da yayımlanan «Tom Jones» adlı romandır. Bu romanda köylülerin ve hırsız sınıfının hayatını işlemektedir.

Henry Fielding

Field, John (1782-1873) İrlandalı piyanist, besteci. Dublin'de doğdu. «Nocturnes» adlı besteleriyle ün yapmıştır.

Fiel, Eugene (1850-1895) Amerikalı şair, gazeteci. Saint - Louis'de doğdu. Chicago'nun tanınmış gazetelerinde «Diyezler ve Bemoller» başlığı altında yazılar ve çocuk şiirleri yazmıştır.

Fier Fransa'nın Haute Savoie eyaletinde Rhône nehrinin sol ayaklarından biri olan, şelâleleriyle tanınmış 66 km. uzunluğunda bir ırmak.

fifre Ar. Al. i. Çocukların da kolayca çalabildiği, flüte benzer nefesli bir çalgı. Altı delikli ve anahtarsızdır.

figan Far. i. Çığlık, inleme. esk. Feryat.

Figani (1815-1896) Saz şairi. Gerede'de doğdu. Dertli'nin yanında uzun süre çıraklık yapmış, 50 yıl koşma ve türkü türündeki eserlerini çalıp söyliyerek bütün Anadolu'yu dolaşmıştır.

figür Fr. i. Resim ve heykel sanatlarında insan şekli.

figüran Fr. i. Filim, tiyatro ve operalarda, özellikle kalabalık sahnelerde kendisinden yararlanılan ve özel bir önem taşımayan oyuncu.

figüratif Fr. s. Resim ve heykel sanatlarında doğayı ve eşyaları biçim olarak gösteren (eser).

fiğ (fik) i. Bot. Baklagillerden, hayvan yemi olarak yetiştirilen bir bitki; yaban börülcesi, ak burçak. Kara fik denen bir çeşidi de vardır. Bak. burçak. [Gesse — Wild vetch]

fihrist Far. i. ★ 1. Bir kitabın içinde bulunan bölümleri ve konuları sayfa numa-

Johann Gottlieb Fichte

ralarıyla gösteren ve kitabın sonuna, bazan da baş tarafına konulan cetvel. [Table des matières, index — Index, table of contents] ★ 2. Bir kütüphanedeki kitapların, bir müzedeki eşyanın ya da bir mağazadaki malların adları bulunan defter. [Catalogue — Catalogue, list]

fiil Ar. i. Huk. Genel olarak, hukuk açısından önem taşıyan birtakım değişiklikler yaratan ve irade ile gerçekleştirilmiş, olumlu ya da olumsuz hareket. Ceza hukukunda, kanundaki suç tanımına uygun olarak gerçekleştirilmiş iradi hareket ve bu hareketten doğan sonuç bütününe fiil denilmektedir. Kanundaki suç tanımına uygun bir fiilin cezalandırılabilmesi için o fiilin kusurlu ve hukuka aykırı olmacı gereklidir. [Acte, action — Act, deed]

Asya fili

fiilen (fi'len) Ar. zf. İş halinde, gerçek olarak. [Effectivement, pratiquement — Actually, effectively]

fiili Ar. s. Edimli, eylemli: Fiili hizmet. [Actif, effectif — Actual, real, effective, de facto]

fiiliyat Ar. ç. i. Edimler, eylemler, meydana getirilen işler. [Actes, actions — Acts, deeds, actions]

Fiji Adaları Büyük okyanusta Yeni Hebridesler'le Tonga adaları arasında, İngiltere'ye bağlı takımadaların adı. Sayıları 250 kadardır. 80 tanesinde oturulur. En büyükleri Viti - Levu ve Vanua - Levu adalarıdır. Toplam nüfus 467 000'dir. Merkezi, Viti Levu üzerinde bulunan Suva'dır. Adaların başlıca ürünleri şeker, kopra ve muzdur. Denizlerinde sedef ve inci avcılığı da yapılır.

Afrika fili

fik Bak. fiğ.

fikir, -kri Ar. i. ★ 1. Bir şeyin zihne gelmesi, düşünce, düşünme: Fikre daldı. [Idée, pensée — Idea, throught] ★ 2. Oy: Ben bu meseledeki fikrimi söyledim. [Opinion, avis — Opinion] ★ 3. Akıl, zekâ: Bu adamda fikir namına bir şey yoktur. [Esprit,, intelligence — Intelligence] ★ 4. Bellek: Adı fikrimde kalmamış. [Mémoire — Memory]

fikirsizlik i. Yararlı düşünceleri olmama hali.

fikir ve sanat eserleri Huk. Eser sahibinin özelliklerini taşıyan, bilim, edebiyat, müzik, güzel sanat ve sinema eserleri. Sözlü, sözsüz sahne eserleri, teknik bilim fotoğrafları, haritalar, projeler, krokiler, maketler, bilim ve edebiyat eserleri sayılır. Müzik eserleri, her çeşit sözlü ve sözsüz bestelerdir. Heykeller, kabartmalar, oymalar, mimarlık eserleri, elişleri, fotoğraflar, yağlı ve sulu boya tablolar, resimler, desenler, pasteller, gravürler, güzel yazılar, tezhipler, kazma, oyma, kakma usullerle maden, taş, ağaç gibi maddeler üzerine çizilen eserler, güzel sanat eserleri sayılır. Sinema eserleri ise, filimler, öğretici ve teknik filimler, projeksiyon pozitifleridir. Bütün bu eserler üzerinde, sahibinin hakkı vardır ve «Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu» nun belirlediği esaslara uygun olarak, bir mal üzerindeki mülkiyet hakkı gibi korunur.

Fikret, Mehmet Tevfik Bak. Tevfik Fikret.

fikri içtima Huk. Yapılan bir hareketin dışarda tek bir sonuç doğurması ama bu tek sonucun, kanunun başka başka maddelerine göre suç olması durumu. Bu durumda maddelerden hangisinin cezası daha ağırsa, o ceza verilir. [Cumul idéal — Plurality of offense]

fiksaj Fr. i. Fotoğrafçılıkta resmin ışıkla bozulmaz hale getirilmesi, sabitleştirme.

fiksatör Fr. i. Fotoğrafçılıkta bir resmi ışıkla bozulmaz hale getiren madde.

fil Ar. i. Zo. Omurgalıların memeli hayvanlar sınıfının plasentalılar (meşimeliler) alt sınıfından hortumlu hayvanlar takımının bugün dünyada kalan tek familyası. Fil, uzun hortumu, iki büyük dişi (vurucu diş) ile tanınır. Filin başlıca önemli organı hortumudur. Hortum, burnun ve üst dudağın uzamasından meydana gelmiştir. Hortumun ucunda burun deliği ve Asya fillerinde burun deliğinin üstünde parmak şeklinde uzamış bir kısım, Afrika fillerinde ise burun deliğinin üstünde ve altında dudak şeklinde uzamış iki kısım vardır. Hortum çok hareketlidir. Dokunma, yakalama ve koku alma görevlerini görür. Filler birbirlerini hortumları ile sever ve okşarlar. Hortumun ucundaki parmak ve dudak biçimindeki organ, dokunma, tutma duyumuna (lems) sahiptir; en küçük şeyleri duyarlıkla tutar. Fil, başını besin almak için aşağıya eğemediğinden hortum, filin dudağı, parmağı, eli ve koludur. Fil suyu da hortumu ile emerek alır ve ağzına püskürerek su içer. Hortum kalın bir deri ile dış etkilerden çok iyi korunmuşsa da iç kısmı çok naziktir. Sert vuruşlardan sakınır. İki vurucu dişi, gerçek fildişi, iki kesici ön dişin uzamasından meydana gelmiştir. Köksüzdür. Kemirici hayvanların kesici dişleri gibi, filin yaşadığı sürece devamlı olarak uzar. Filin ayrıca alt ve üst çenede azı dişleri vardır. Bir diş aşınınca diğer bir diş onun yerini alır. Filin kısa boynu gibi bacakları da, eşi benzeri bulunmayan, memeli hayvanların eklem hareketlerinden yoksun bir sütun şeklindedir. Parmakların uçları tırnakla kaplıdır. Yalnız iki ön parmak yere basar. Parmak aralarının esnek doku yapısı dolayısıyla fil çok hafif, hissedilmeyecek şekilde yürür. Filin kılları yoktur. Filin, Asya (Hindistan) ve Afrika türleri, bu familyanın son türleridir. Afrika fili ilk bakışta Hindistan filinden vücudunun büyüklüğü ile ayırt edilir. Afrika fili 3,5 m. yüksekliktedir. Asya (Hindistan) fili güzel yapılı ve küçüktür. Filler Himalayalar'dan Bengal burnuna, Assam, Burma, Siyam ve Borneo'ya kadar olan bölgede yaşarlar. Hint mitoloji-

sine göre, fil, Indra'nın (Eski Hind mitolojisinde fırtına tanrısı) binek hayvanı, yüksek bilimin sembolüdür. Bu yüzden aklın, bilimin tanrısının başı, fil başıdır. Sekiz fil dünyayı taşır. Beyaz fil Siyam'da kutsaldır. Fil ilk defa İran İmparatoru Dareos tarafından büyük İskender'e karşı savaşta kullanılmıştır. Fil suyu sever ve ormanda yaşar. Fakat steplerde de görülür. Susuzluğa fazla dayanamaz; günde 16 büyük kova su içer; yıkanmayı çok sever. Yabani yaşayanlar en az 150 yıl, evcil yaşayanlar 80 yıl kadar yaşarlar.

Filadelfiya (Bugünkü Alaşehir) Eskiçağ'da, II. Attalos Filadelfos (M.Ö. 159-138) tarafından Lidya'da kurulmuş bir şehir. Kogamus vadisinde, Maiandros'dan (Büyük Menderes nehri) Hermos (Gediz) vadisine giden yolun geçtiği geçidin yakınında, şaraplarıyla ünlü, volkanik bir arazide bulunuyordu. Depremlerden çok zarar görmüş ve M.S. 17'den sonra, uzun bir süre yıkıntılar altında kalmıştır. Ünlü Apokalipse'nin «Yedi Kilise» sinden biriydi.

filân s. zm. Falan sözü ile aynı anlamda kullanılan bir söz.

filânca s. ve zm. Falanca.

filândra İta. i. Filamanın uzunu. Beylik gemilerinde grandi direğine çekilen, direğin yarısı uzunluğunda filama. Bazan mızrak ucuna takılan uzun ve ensiz bayrağa da bu ad verilir.

filandra balığı b. i. Güzel renkli bir kordelâya benziyen, pembe ve saydam bir balık. Başından kuyruğuna doğru gittikçe incelerek bir filandraya benzer, en büyüğü yarım m. uzunluğunda olur.

filariz i. Keten ve benzeri şeyleri dövüp tohumunu ayırmaya yarayan tokmak, keten tokmağı.

filarizlemek f. Keteni dövüp tel haline getirmek.

filarmoni Yun. i. Şiddetli müzik sevgisi.

filarmonik Yun. s. Müzik seven. Müzik dernekleri, kurumları için kullanılır.

filârmonik orkestra Özenle kurulmuş, önemli ve değerli, büyük orkestra.

filateli Yun. i. Pul bilimi.

filatelist Yun. Fr. i. Pul koleksiyoncusu.

Filatow - Duke - Hastalığı (Dördüncü hastalık) Hek. Kızıla benzer, akut seyreden vücutta kızarıklıklar, döküntüler yapan bulaşıcı hastalık.

Filatow, Nilus Feodorowitsch (1847-1902) Rus çocuk hekimi. Kendi adıyla anılan hastalığı tanımlamıştır.

filbahar (filbahri) i. Düğünçiçeğigillerden ve yaban asması çeşitlerinden bir bitki. Tırmanıcıdır; süs bitkisi olarak yetiştirilir. Beyaz renkli ve güzel kokulu bir çiçektir. [Clématite — Clematis]

filcan Halk dilinde fincan yerine kullanılır.

fildekoz Fr. s. İskoçya ipliği denilen bir çeşit pamuk ipliğinden dokunmuş ya da o tarzda olan: Fildekoz çorap.

FİLDİŞİ - CUM.

fildişi balan b. i. Zo. Eklembacaklıların kabuklular sınıfının yapışan kabuklular takımından balanlar familyasının bir türü. Bütün dünya denizlerinde yaygındır. Kabuğu fildişi renk ve yapısında olduğundan bu ad verilmiştir. Balanların, acı ve tatlı suda yaşayabilen eşsiz bir türüdür. Yavru balanlar yüzerek yaşamaya başlarlar. Fakat kısa bir süre sonra kayalara, iskele kazıklarına, gemi diplerine yapışırlar ve kâse biçiminde bir kabuk meydana getirirler.

fildişi balinalar b. i. Zo. Deniz gergedanları. Memelilerin balinalar takımının dişli balinalar alt takımından bir familya. Fildişi balinalar (deniz gergedanları), Kuzey Kutbu ve Atlas okyanusunun kuzeyinde yaşar. Erkeklerde, üst çenenin üstünde 2,5 - 3 m. uzunluğunda fildişine benzeyen bir diş bulunur. Bu sol üst köpek dişinin uzamasından meydana gelir. Sağ üst köpek dişi dumura uğramıştır. Çok ender olarak iki diş bulunduğu zaman ikisi de küçüktür. Dişilerde, gelişmiş diş çok seyrek görülür. Dişlerden süs eşyası yapılmaktadır. Yağından da yararlanılır.

Fildişi Sahili Batı Afrika'da Gine körfezinin kuzeyinde bir cumhuriyet. Kuzeyde Yukarı Volta, doğuda Gana, güneybatıda Liberya, güneydoğuda Gine ile sınırlanmıştır. Yüzölçümü 322 500 km², nüfusu 3 750 000, başkenti Abican'dır. Önemli şehirleri Bingerville, Grand - Bassam'dır. Kıyı, sık ormanlarla kaplıdır; içeri kısımlarda savanlar görülür; sık ormanlar sadece akarsu kıyılarındadır. Kakao, kahve, muz yetiştirilir. 1960 yılında bağımsızlık kazanmıştır.

file Fr. i. ★ 1. Saçları toplamak için kullanılan, ağ biçiminde, örgüden yapılmış başlık. ★ 2. Alış veriş yaparken içine öteberi konan ağ torba. ★ 3. Sp. Ağ.

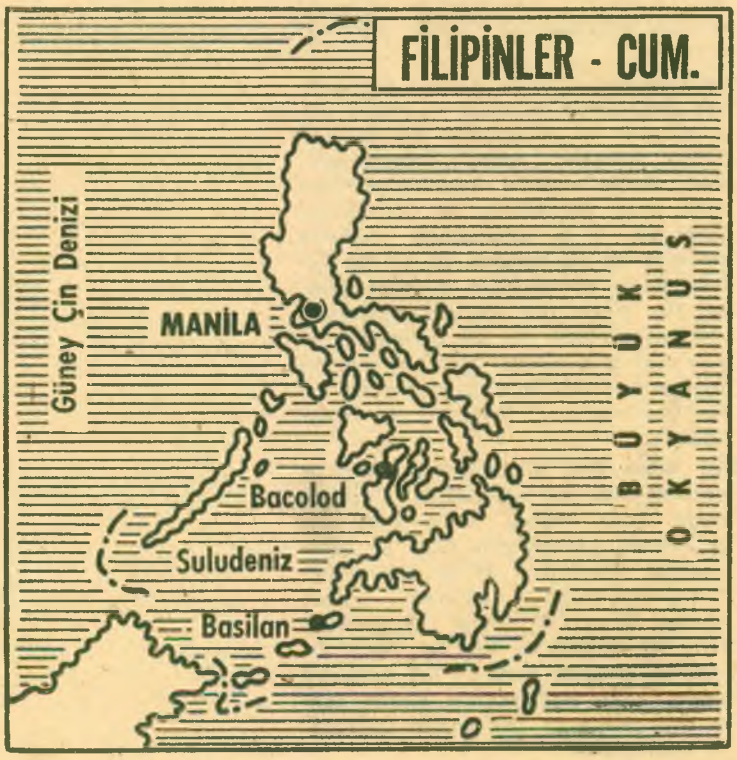
Filebit Hek. Toplar damar iltihabı. Ya kana karışmış mikroblardan ya da bir doku bölümündeki iltihab ve irinleşmenin komşu toplar damarlara değerek bulaşmasından, romatizmadan olabilir. Toplar damar tıkanmalarına (vena trombozları) yol açar, o bölgede şişme, kızarma ağrı yapar, yerel özelliklere göre pek tehlikeli olabilir. Kan sulandırıcılarla, antibiotiklerle, fizik tedavi ile iyileşmesine çalışılır.

filelması b. i. Turunçgiillerden, Hindistan'da yetişen büyük bir ağaç ve onun yenilen yemişi

filenk i. Den. Deniz teknelerini ya da ağır cisimleri bir yerden bir yere kaydırmak için bunların altına sürülen yuvarlak ağaç, felek.

filet, -ti i. Den. Boydan boya derinliği aynı olan su alanı.

Filetairos (Yaklaşık olarak M.Ö. 343 - 263) Bergama Krallığı'nın kurucusu. M.Ö. 302'den evvel, Antigonos'un subayıydı. Daha sonra, Lysimakhos onu Bergama komutanı yaptı. Burada hazineyi korumakla görevliydi. Ama, M.Ö. 282'de isyan ederek Bergama'nın başına geçti. Son yıllarında topraklarını genişletti. En büyük başarısı Galatyalı istilâcılara karşı Bergama'yı savunmak (M.Ö. 278 — 276) ve Attalos hanedanını kurmak olmuştur. Filetairos'dan sonra, yeğeni Eumenes kral oldu. Hadım olduğu söylenir.

fileto İta. i. Kasaplık hayvanların sırtında, dikensi çıkıntı boyunca iki yandaki et.

filhakika Ar. zf. Gerçekten, hakikaten.

Filibe (Bulgaristan) Meriç nehri kıyısında 184 600 nüfuslu bir şehir. Önemli bir tarım merkezidir. Tütün, pirinç, yemiş başlıca ürünleridir. ★ Tarih: Eskiçağ'da adı Filippopolis'di. Makedonya'yı Karadeniz'e bağlayan yol üzerindeydi. M.Ö. 342'de Makedonya Kralı II. Filippos tarafından kurulmuş, M.Ö. 183'de de V. Filippos tarafından bir askerî karakol olarak tekrar işgal edilmişse de, genellikle yerel yönetimine bırakılmıştır. II. Filippos'un yerleştirdiği karışık halk yüzünden «Peneropolis» adıyla da anılırdı.

Filibeli Halil Fevzi Ef. (1805 — 1883) Din ve bilim adamı. Soyu Bursalı olup Filibe'de doğdu. Babası ayaklı kütüphane Mustafa Efendi diye tanınan bir bilim adamıydı. Halil Fevzi Ef. 1824'de İstanbul'a gelmiş; saray hocalığı, fetva eminliği yapmış, daha sonra Rumeli kazaskerliğine yükselmiş, Hicaz'a gitmiş ve Taif'de ölmüştür. Mecelle Cemiyeti üyesiydi. Kırka yakın ve hepsi Arapça olan eserlerinden «Süyuf-ül-Kavat», Cemaleddin Afgani'ye karşı yazılmış, sonra oğlu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

filigran Fr. i. Bâzı kâğıtların dokusunda bulunup ancak aydınlığa tutulunca görünen, çizgi ya da resim gibi şekiller.

filika İta. i. Den. Gemilerdeki sandallara verilen ad. [Felouque — Felucca]

filim, -lmi İng. i. ★ 1. Fotoğrafçılıkta, sinemacılıkta, ya da radyografide fotoğraf çekmek için kullanılan şerit, levha. Eskiden filimler, nitrosellüloz adını taşıyan bileşikten yapılırdı. Nitrosellüloz çok çabuk parlayan bir cisim olduğu için de filimler her zaman yanma tehlikesi içindeydi. Bugün filimler biraz daha güç yanan bir bileşik olan asetilsellülozdan yapılmaktadır. Asetilsellüloz üzerine, ışığa karşı duyarlı (hassas) olan jelâtinli gümüş bromür eriyiği sürülür. Fotoğraf çekme işlemini asıl gerçekleştiren bu eriyiktir. (Bak. fotoğraf). ★ 2. Si. Çekimden banyo, montaj ve seslendirmeye kadar bütün işlemleri tamamlanmış, gösterilmeye hazır şerit ya da şeritlerin topu. ★ 3. Tek. Zar gibi çok ince tabaka. Örneğin, makinelerde, hareketli parçalar arasında yağ filmi bulunur.

filim hilesi b. i. Si. Sinemacılıkta, doğal yollardan elde edilmesi çok masraflı ya da imkânsız olan durumları, mekanik, optik ya da kimyasal bâzı özellik ve işlemlerden yararlanarak, seyirciye gerçekmiş duygusunu verecek biçimde yapay (suni) olarak yaratmak. Bak. trük. [Truquage — Trick]

Filinos Kos'lu (bugünkü İstanköy adası) hekim. Yaklaşık olarak, M.Ö. 250 yıllarında ün kazandı. Ampirik hekimliğin kurucusu sayılır. Hippokrates'in kitaplarındaki güç kelimeler hakkında yazılar yazdı ve nabız atışlarına dayanan teşhisi reddetti.

filinta i. ★ 1. Namlusu kısa bir çeşit tüfek. Daha çok süvariler tarafından kullanılır. Av için kullanılanları da vardır. [Carabine — Carbine] ★ 2. Külb. s. Güzel, yakışıklı.

Filipin Cumhuriyeti Güney Çin denizi, Selebes denizi ve Büyük okyanus arasında kuzeyden güneye doğru uzanan binlerce ufak ada üzerine kurulmuş bir cumhuriyet. Yüzölçümü 299 000 km², nüfusu 32 345 000'dir. Başkenti Quezon City'dir. En büyük şehri 1957 yılına kadar başkent olan Manila'dır. Bu iki şehir de Luzon adasındadır. Quezon City kıyıdan uzaktır, Manila ise Uzak Doğu'nun en canlı ticaret limanlarından biridir. Diğer önemli şehirleri Cebu, Davao, Zamboanga, Ilo - Ilo'dur. Diğer büyük adalar güneydeki Mindanao ve henüz vahşi bir ada olan Palawan'dır. Sıcak iklim ve sürekli yağmurlar tarımın gelişmesine sebep olmuştur. Adalar, ülkenin en büyük servetini teşkil eden sık ormanlarla kaplıdır. Selüloz bakımından dünyanın en değerli ormanları buradadır. Pirinç en önemli tarım ürünüdür. Tütün, şeker kamışı da yetiştirilir. Yeraltı madenleri arasında altın, gümüş, manganez, bakır önemlidir. ★ Tarih: Filipin adaları Portekiz denizcisi Magellan tarafından keşfedilmiştir. O tarihlerde bu adalarda, Malezyalılar yaşamaktaydı. 1564'de İspanyollar tarafından istila edildi ve bu adalara Kral II. Filippo'nun adı verildi. Filipinliler, 1896'da kanlı bir ayaklanmayla İspanyol egemenliğine son verdiler. A.B.D., İspanyollar'a karşı Filipinliler'i tuttu. Paris Anlaşması'yla Filipinler A.B.D.'e bağlandı. Bu dönem 1935 yılına kadar devam etti. Bu tarihte yarı - bağımsız bir hale gelen Filipin 1942-1945 yılları arasında Japonlar tarafından işgal edildi. 1946 yılında bağımsızlığa kavuştu.

Filippi Eskiçağ'da, Makedonya'da, Pangaeus dağının doğusundaki düzlükte, Makedonya Kralı II. Filippos tarafından M.Ö. 358-357 tarihinde kurulmuş bir şehir. Pangaeus altın madenlerinin başlıca merkeziydi. M.Ö. 42 yılında, Antonius'un, cumhuriyet taraftarı Marcus Brutus ile Cassius'u yendiği iki savaşa sahne oldu. Actium Savaşı'ndan sonra, Octavianus burayı İtalya'dan uzaklaştırılan Antonius taraftarlarının yerleştirildiği bir koloni olarak kullandı. Filippi, bir Hıristiyan misyonerinin (St. Paul) gittiği ilk Avrupa şehridir

Filippos, II. (Ölm. M.Ö. 336) Makedonya Kralı. M.Ö. 359-336 yılları arasında hükümdarlık yaptı. Büyük Makedonya devletinin temellerini atan odur. Büyük İskender'in babasıdır. Şehirleşme ve ticareti destekledi, Yunan kültürünü benimsedi, orduda önemli değişiklikler yaptı. Pydna, Methone ve Amfipolis'in alınması, Pangaeus madenlerinin işletilmesi, Khalkidikia Birliği ile anlaşma yapılması, Makedonya'nın iktisadi gelişmesine yardım etti. İskender'in yenilmez ordusunu kuran ve yeni metotlara göre eğiten Filippos'dur. Bu orduyla, Khaeronea'da büyük başarılar gösterdi. M.Ö. 358'de Atina ile barış yaparak, Amfipolis ve Pydna'ya saldırdı. M.Ö. 356'da da Khalkidikia Birliği'ne katılarak, Potidaia'yı aldı ve Atina'nın organize ettiği bir Balkan koalisyonunu yenilgiye uğrattı. Sonra, Kutsal Savaş'a girdi. Onomarkhos'u yendi, Teselya'yı düzene soktu ve Thermopylae'ye geçti (M.Ö. 352). Khalkidikia'yı Makedonya'ya kattı, Euboea'da Atina'ya karşı isyan çıkardı (349-348). Sonra, Atina ile barış ve ittifak yaptı ve Kutsal Savaş'a son verdi (346). Isokrates ona, Persler'e karşı Yunan orduları komutanlığını teklif etti. Atinalılar'ın düşmanlarına yardım etmesi yüzünden, Perinthos ve Bizans'da başarısızlığa uğradı. Daha sonra, Yunanistan'ı kendi önderliği altında birleştirdi (Korinthos Birliği) ve kendini hegamon seçtirdi. 46 yaşında, Makedonya ve Yunan kuvvetleriyle İran seferine çıkmak üzereyken öldürüldü. Çağdaşlarından Demosthenes'in onun bir müstebit olduğunu ileri sürmesine karşılık, Panhellenist Isokrates ile Eforos onda Yunanistan'ın önderi olma niteliğini buluyorlar, bireyci Theopompos ise onu Avrupa'nın gördüğü en büyük adam olarak tanımlıyordu.

Filippus, Iulius Verus Roma İmparatoru. Gordianus'un tahttan indirilmesi üzerine imparator oldu ve M.S. 244-249 yılları arasında Roma'yı yönetti. Arabistan yerlisidir. Bir süre sonra Gotlar Moesia'yı istilâ ettiler. Balkanlar'da ve doğuda karışıklıklar çıktı. Decius - Tuna komutanlığına atandı ve çok sevildiği için imparator ilân edildi. Filippus ve oğlu Verona yakınlarındaki bir savaşta öldüler. Gelenek, onu ilk Hıristiyan Roma İmparatoru olarak anar.

Filistin Yakın Doğu'da, kuzeyde Lübnan, güneyde Lut denizi, batıda Akdeniz, doğuda Suriye çölü ile çevrili bölge. Lübnan ve Akdeniz arasında kalan dar bir toprak parçasıdır. Hıristiyanlar bu bölgeyi kutsal kabul ederler. Eski adı Kenaneli'dir. İbraniler'in yurdu olarak tanınır. Filistin, sırayla, Asurlular'ın, Persler'in, Romalılar'ın ve Bizanslılar'ın eline geçti. M.S. 634'de Müslümanlar Filistin'e girdiler ve 640'da tamamen aldılar. Daha sonra, Fatimiler, Selçuk'lu Türkleri, Eyyuplular, Mısır - Suriye Memlük İmparatorluğu tarafından ele geçirildi. 1516'da bu topraklar Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katılmış, imparatorluğun son zamanlarında Kudüs Mutasarrıflığı kurulmuştur. 1916'da Fransız ve İngilizler anlaşmışlar ve Filistin, İngiliz mandasına verilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Araplar'la Filistinliler arasında anlaşmazlık çıkmış, 1949 yılında Filistin, İsrail Devleti ile Ürdün arasında ikiye bölünmüştür.

Filistion (yaklaşık olarak M.Ö. 427-347) Lokrisli hekim. Platon'un çağdaşıdır. Kallimakhos'a göre Eudoksos'un öğretmeni, Plutarkos'a göre sanatının ustası olan Filistion, Sicilya tıp okulunun başlıca temsilcisidir. Empedokles gibi ateş, hava, su ve toprak unsurlarını kabul ediyor ve bunları, bütün bedenî süreçlerin nedeni sayılan sıcak, soğuk, nem ve kuruluğa eşit tutuyordu. Bazı damarların adı ona maledilir ve bundan, anatomi ile de ilgilenmiş olduğu sonucuna varılır. Hastalıkları, bu dört elemanın fazlalık ya da eksikliğinin sonucu kabul ederdi. Pehriz üstüne yazdığı kitabın bazı parçaları günümüze kalmıştır. Bu eser gününde çok ünlüydü.

Filistos (Ölm. M.Ö. 356) Syrakusa'lı tarihçi ve devlet adamı. I. ve II. Dionysios'u destekledi. II. Dionysios'un general ve tiran (M.Ö. 405) olmasına yardım etti. Onun müsteşarlığını ve Syrakusa valiliğinde bulundu. Daha sonra, tiran II. Dionysios ile çatıştı, sürgün edildi. Fakat I. Dionysios tarafından geri çağırılarak Dion'u Syracusa'dan attı (M.Ö. 366) ve amiral oldu. M.Ö. 356'da bir deniz savaşında, Dion tarafından yenilgiye uğratılınca intihar etti. Tarih eserini sürgünde bulunduğu sırada yazmıştır. Eser en az on iki kitaptan meydana gelmişti ve ilk üçü en eski devirlerden M.Ö. 406'ya kadarki Sicilya tarihinden sözediyordu. Bu yüzden ona «Sicilya tarihçisi» denir. Thukydides'i taklit etmiş, tiranları övmesi yerilmiştir.

filiz i. ★ 1. Yeni sürmüş, küçük ve körpe yaprak ya da dal. Taze sürgün, ağaç ve çiçek fidanı. · Asmafilizi: Açık yeşil, açık fıstık renginde, asmada bulunan filiz. [Bourgeon, rejet, pousse — Tendril, bud] ★ 2. Jeol. Ocaktan çıkarılan maden bileşiği: Bakır filizi. [Minerai — Ore]

filizî s. Asma filizi rengi, açık yeşil. [Vert clair — Bright green]

filizlenmek f. ★ 1. Bitkilerin boy vermesi eylemi. [Germer, bourgeonner — To germinate, shoot, sprout, spring] ★ 2. mec. Gelişmeye başlamak. [Pousser, croître — To grow, flourish]

filmografi b. i. Si. Sinema sanatında belli bir yaratıcının, sinema türünün ya da ülkenin filimlerini kronolojik sırayla düzenleyen dizi ya da filim künyeleri.

filmoloji Fr. i. Si. Bir anlatım aracı olarak filimleri, bilimsel yöntemlerle çeşitli açılardan inceleyip araştıran dal.

filo İta. Den. ★ 1. ü. Yelken çekme komutlarından biri: Filo etmek: Rüzgârı yelkenden çıkarmak. ★ 2. i. Aynı tip görevi yapan ve bir komuta altında toplanmış gemi ve uçaklar: Mayın arama tarama filosu, denizaltı filosu, av filosu, bombardıman filosu gibi. [Flotte — Fleet]

filogeni Yun. i. Bir türün, yaratılışından bugüne kadar, değişen ortam şartlarına göre bir çok dönemden geçmesi olayı.

Filokhoros (M.Ö. 306-260) Atina'da yaşamış Yunanlı bir tarihçi. Koyu bir ulusal bağımsızlık taraftarıydı. Antigonos Gonatas, Atina'yı alınca onu öldürttü. Eserlerinin en önemlisi «Atthis» adı altında topladığı 17 kitaplık Atina tarihidir. En eski devirlerden, M.Ö. 262'ye kadar olan süreyi kapsar. Büyük bir bölümü günümüze kalmıştır.

filoksera Yun. i. Zo. Bağ kütüğü (asma) filizi biti. Eklembacaklılar grubunun böcekler sınıfının hortumlu böcekler takımının yarım kanatlılar alt takımından yaprak bitleri familyasının bir türü. Bağlara büyük zarar verdiğinden en çok tanınmış bir türdür. Filokseranın, anayurdu olan Kuzey Amerika'da, toprak üstünde yaşayan asma filizi jenerasyonu, yaprak tümörleri; toprak altı jenerasyonu ise köklerde şişkinlikler yapar. Filoksera hastalığı, Kuzey Amerika'dan asma çubuklarıyla : ransa'ya geçmiş ve Fransızlar tarafından incelenmiştir. Asya, Afrika ve Türkiye'ye de bulaşmıştır. Tedavi ve korunma çareleri bulunmuştur.

filolog Yun. i. Filoloji bilgini.

filoloji Yun. i. Dil varlıklarını ve yazılı belgeleri inceleme yoluyla bir topluluğun kültürünü araştırma işi.

Filon Bizanslı mekanik bilgini. Ktebios'un izinden giderek araştırmalar yaptı. Eserleri Heron tarafından kullanıldı. Bu konuda yazdığı eserin, savaş makinelerinden sözeden kısmı kalmıştır. Arapça'ya çevrilmiş olarak da, pnömatik (gaz ve havanın niteliklerini inceleyen bilim) üzerine bazı bölümler bulundu. Bunlar tekrar Latince'ye çevrildi. Filon'un açıklamaları Aristoteles'in görüşlerinden çok ileri değildi.

filotilla Fr. i. (Aslı İspanyolca) Aynı görevi yapan ve 4 - 8 eş savaş gemisinden meydana gelen deniz birliği. Hangi cins gemiden kurulu ise onun adını alır: Muhrip filotillası, hücum botu filotillası, denizaltı filotillası gibi. Filotilla komutanları genel olarak kıdemli albay rütbesinde olup komodor adını taşırlar.

filoz i. Kabak ya da mantardan yapılmış balıkçı ağı şamandırası.

filozof Yun. i. ★ 1. Yeni bir felsefeye çığır açan kimse. ★ 2. s. mec. Olayları hoşgörü ile karşılayan kimse.

filtre İta. (Aslı Germence) i. ★ 1. Süzgeç, süzmeç. ★ 2. Si. Fotoğraf çekimi sırasında renk tonlarını düzenlemek ya da değiştirmek amacıyla merceğin önüne yerleştirilen çeşitli renklerdeki cam ya da jelatin yuvarlaklar.

Filyos Bolu ve Gerede sularının birleşmesinden meydana gelen küçük bir nehir. Zonguldak'ın doğusundan Karadeniz'e dökülür. Uzunluğu 185 km. dir.

fimozis Hek. Erkek cinsel değinme organının üç bölümünü örten ve sünnet ameliyatı ile atılan bölümün aşırı darlığı;

genellikle doğal bir durumdur. Çocukta ağrılara, idrar etmede sıkıntılara, giderek iltihaplara yol açar; ameliyatla giderilmesi gerekir.

Fin i. Finlandiya halkından olan kimse. [Finlandais — Finnish]

final Fr. i. ★ 1. Müz. Bitiş. Senfoni, konçerto, opera gibi uzun süreli bestelerin son bölümü. ★ 2. Sp. Bir turnuvada şampiyonun, seçmeli yarışlarda birincinin belli olduğu son yarışma.

finalizm Fr. i. Bak. erekçilik.

finanse Fr. s. Dilimizde «bir iş için gerekli parayı ödeme işini üstüne almak» anlamıyla finanse etmek şeklinde kullanılır.

finansman Fr. i. Eko. Büyük endüstri ve ticaret işletmelerine, artan sermaye ihtiyaçlarını karşılamak üzere bankalar tarafından kredi yoluyla ödünç para verilmesi ya da belirli bir oranda, sermayeye katkıda bulunarak ortaklık kurulması.

fincan i. ★ 1. Çay, kahve gibi şeyleri içmek için kullanılan küçük kap. [Tasse — Cup] ★ 2. Direkten direğe uzanan elektrik tellerini bağlamak için kullanılan fincan biçimi porselen ya da cam, tutturaç. İzolatör. [Godet de support — Porcelain insulator]

fingirdek s. Aşırı derecede oynak ve kırıtkan.

fingirdemek f. Aşırı derecede oynaklık ve kırıtkanlık etmek.

Finike Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 655 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 782, merkezinin nüfusu 4 343'dür. Kuzeyinde Alacadağ'ın (2 336 m.) bulunduğu dar bir kıyı ovası şeklinde olan ilçe topraklarının güneyinde Akdeniz bulunur. Turunçgiller, susam ve pamuk yetiştirilir. Kasaba, kendi adını taşıyan körfezin batısındadır. İl merkezine 188 km. lik bir yolla bağlıdır.

finiş İng. i. Yarış, boks maçı v.b. nın sonu.

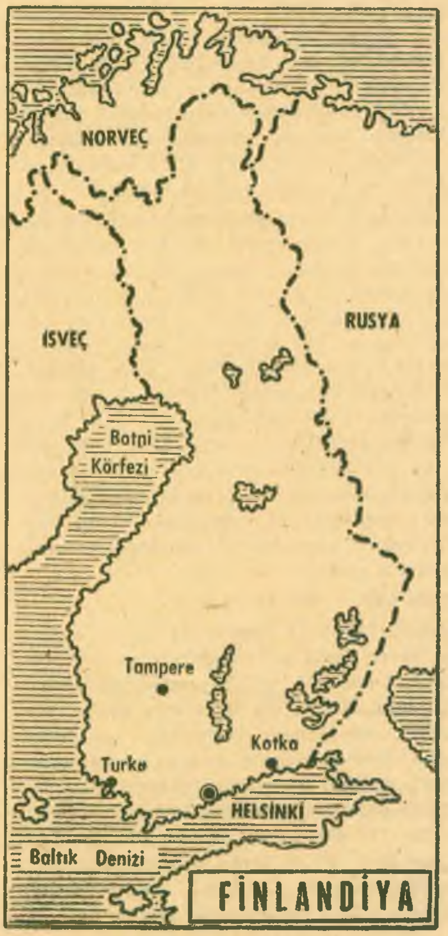
fink i. ★ 1. «fink atmak» deyiminde kullanılan bir söz. Şenlik, neşe, keyif anlatır. ★ 2. Güneydoğu Anadolu'da yetişen ve yiyenleri kötürüm yapan bir tohum.

fink atmak b. f. Eğlenmek, zevklenmek: Kadın, yaşlı kocasının mirasına konmuş, şimdi fink atıp geziyor.

Finlandiya (Fince Suomi) Kuzey Avrupa'da Baltık denizi kıyısında bir cumhuriyet. Yüzölçümü 337 000 km², nüfusu 4 613 000, başkenti Helsinki, önemli şehri Turku'dur. Yüzey şekilleri bakımından göllerle delik deşik olmuş bir yayladır. Dünyanın hiçbir ülkesinde bu kadar çok sayıda göl yoktur. 35 000 tane göl Finlandiya'nın yüzölçümünün onda birini kaplar. En büyükleri Saimao gölüdür. Diğer göller çoğunlukla birbirlerine bağlantılı göllerdir. Ülkenin en önemli nehri Kemi nehridir; uzunluğu 400 km. dir. Finlandiya'nın kıyıları çok girintili çıkıntılıdır, en yüksek yeri 600 m. yi geçmez; kuzey bölgelerinde buzultaşlardan meydana gelmiş tepeler ve sırtlar vardır. Avrupa'nın orman bakımından en zengin ülkesi Finlandiya'dır; topraklarının % 64,3'ü ormandır. Bu yüzden oduna dayanan endüstri gelişmiştir. Tarım, güneyde orman olmayan yerlerde yapılır. Yulaf, patates, buğday yetiştirilir. Hayvancılık önemlidir. Maden bakımından yoksul bir ülkedir. Beyaz kömür kaynaklarından endüstride yararlanılır. Helsinki, Turku, Tampere önemli endüstri merkezleridir. İklimi sert ve soğuktur; kıyılar Gulf Stream akıntısının etkisindedir. ★ Tarih: Finlandiya XIX. yüzyılın başlarına kadar İsveç'e aitti. 1809'da bir iç savaş sonunda Rusya'ya geçmiş, 1917'de bir ihtilâlle bağımsızlığını ilân etmiş, 1939 yılında Ruslar tarafından işgal edilmiş ve 1940'da teslim olmuştur. 1941 yılında tekrar Rusya'ya karşı savaş ilân etmişse de 1944'de barış yapmak zorunda kalmıştır. 1947'de Paris Anlaşması'yla Rusya'ya bazı bölgelerini bırakmıştır.

fino Uzun tüylü bir cins ufak köpek. [Fin — Lap - dog]

Finseh, Otto (1839-1917) Alman bilgin ve gezgini. Çeşitli yerlerde gezerek incelemelerde bulunmuştur. Özellikle kuşlar üzerine yazdığı kitaplarıyla tanınmıştır.

Finsen, Niels Ryberg (1860-1904) Danimarkalı hekim. Yapay (suni) güneş ışınının tedavi edici etkisini incelemiş, önemini belirtmiş, bunu sağlayan ve kendi adıyla anılan ve kuars mercekleri sistemine dayanan bir lâmba bulmuştur. 1903 Nobel hekimlik ödülünü kazanmıştır.

Fionie «fiyoni»' ok. Danimarka adalarından büyüklük bakımından ikincisi. Küçük Belt boğazıyla Almanya'nın Slesvig bölgesinden ve Büyük Belt boğazıyla da Seeland adasından ayrılır. Nüfusu 413 900'dür. Merkezi Odense kasabasıdır.

firak Ar. i. Ayrılık, sevişenlerin ayrılması. esk. Hicran, firkat.

firar Huk. ★ 1. Bir askerin, kıtasından ya da görevi gereğince bulunması gereken yerden izinsiz 6 günden fazla süreyle ayrılması, izin süresini özürsüz 6 gün geçirmesi. Bu durum Askerî Ceza Kanunu'nun 66. maddesine göre firar sayılır. Askerî ceza hukukunda, sözleşerek firar, düşman tarafına firar, yabancı ülkelere firar gibi çeşitli türde firar suçları vardır. ★ 2. Kanuna uygun olarak tutuklanan ya da hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilen kimsenin tevkifhane ya da cezaevinden kaçması. Ceza kanunumuzda ayrı bir suç olarak gösterilmiştir. [Désertion — Desertion]

firar etmek b. f. Kaçmak.

firarî Far. s. Kaçak.

Firarî, Ahmet Fevzi Paşa (Ölm. 1844) Kaptanı derya. Girit'de doğdu. II. Mahmut'un yaverliği, sonra hassa müşirliğinde bulunmuş, Abdülmecit zamanında Mısır'a kaçarak Osmanlı donanmasını Mehmet Ali Paşa'ya teslim etmiştir. Mısır'da iki cariye eliyle öldürtüldüğü söylenir.

firavun ★ 1. Tar. Mısır devletinde hükümdarlara verilen genel ad. Bu kelimenin nereden geldiği kesinlikle bilinmiyorsa da «pera» ya da «pero» dan türemiş olduğu sanılmaktadır. Pera - Pero eski Mısır dilinde büyük konak, saray anlamındadır. Firavunluk kurumu eski Mısır'da M.Ö. 4000 yıllarından başlayarak M.Ö. 550 yıllarına kadar sürmüş; bu süre içinde 26 soy gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun gelişip kuzey Afrika'yı da etkisi altına almasından sonra firavunlar Mısır'da eski güçlerini ve nüfuzlarını yitirmişlerdir. ★ 2. mec. Kibirli, suratsız ve kötü yürekli adam.

firdevs Far. i. Bahçe, cennet.

Firdevsi

Firdevsî (934-1021) İranlı şair. Doğu dünyasının en ünlü şairlerinden olan Firdevsî, Horasan'da Tûs adlı bir kasabada doğduğu için «Firdevsî-i Tûsî» diye anılır. Firdevsî, onun şiirde kullandığı mahlastır. Asıl adının Mansur olduğu sanılmaktadır; bundan dolayı «Ebülkasım Mansur-ı Tusî» biçiminde de adlandırılmıştır. Zamanına göre güçlü bir öğrenim görmüş, özellikle İran dili ve tarihi üzerine geniş bilgi sahibi olmuştu. Ulusal bir heyecanla «Şehname» yi yazınağa başlamış bu esere ömrünün 30 yılını harcamış ve bu sürenin sonunda yalnız İran'ın değil dünyanın en büyük destanlarından birini meydana getirmiştir. «Otuz yıl çok zahmet çektim ama bu eserle İran'ı ve İran dilini de yeniden yaşattım.» diye övünen Firdevsî, haklıdır. Çünkü Araplar'ın ve Arapça'nın baskısı altında benliğini yitirmek yolunda olan İran, hem «Şehnâme» nin, eski mitolojiyi canlandırmasıyla, hem de kendi öz dilinin bu eserde yeniden var oluşu ile uyanarak ulusal kişiliğini bulmuş ve tarih alanından silinmekten kurtulmuştur. Mesnevi tarzında yazılan eserin 60 000 beyti vardır. İslâmlığı kabul edişlerinden sonra uzun yüzyıllar egemenliklerini yitirmiş olarak, başka ulusların boyunduruğu altında kalan İranlılar, dillerini ve tarihlerini yeniden canlandırıp ayakta tutmak yoluyla, kendilerine yeni bir güç kazandıran bu sanatçılarını adeta dinsel bir sevgiyle sevmişler, adına bilim ve sanat kurumları açmışlar, anıtlar dikmişlerdir.

fire Eko. ★ 1. Doğal sebepler sonunda, malın ağırlığında meydana gelen eksilme. Mal bedeli ödenirken, fire göz önünde tutularak, fiyatta indirim yapılır. [Déchet de route, discale — Loss of weight, wastage] ★ 2. Maden paraların aşınma neticesinde vezinlerinden bir miktarını kaybetmesi. [Frai — Loss of weight]

firfir (firfiri) Ar. s. Erguvan, erguvanî, parlak kızıl renk.

firijidite Hek. Cinsel soğukluk.

firik i. Olgunlaşmak üzere olan tahıl ve bunun ateşte ütülenmişi.

firiksiyon Fr. i. Tedavi amacı ile belirli bir beden bölgesini bir madde ile uğuşturmak. Doku donmalarında, ağrılı kasılmalarda alkol, bazan deriden emilen yağlı sıvılarla yapılır. O bölgede dolaşımı canlandırır; kullanılan maddelerin emilmesi dokunun yaşma gücünü de arttırır.

firkat, -ti Ar. i. Ayrılış, ayrılık.

firkata, fergata İta. i. Den. Eskiden üç direkli 10 ya da 15 çifte kürekli yelkenli gemilere verilen ad.

firkete İta. i. Kadınların saçlarını tutturmak için kullandıkları U şeklindeki tel tutturaç.

firma İta. i. Bir ticaret kurumunun sicillenmiş adı.

firuz Far. s. Talihli, bahtlı, uğurlu.

Firuzabad İran'da Şiraz şehrinin 100 km. güneyinde eski bir kent. Birçok tanınmış bilgin yetiştirmiştir. Şimdi küçük bir kasabadır.

iruzâbadî, Mecdeddin Ebuhatır Muhammed (1329-1414) Dil bilgini. Firûzâbad'da doğmuş, Bağdat'da okumuş, bir çok yerde hocalık yapmıştır «Kamus» adlı eseri çok tanınmış, birçok defa açıklanmıştır.

iruze Far. i. Jeol. Güzel renklileri süstaşı olarak kullanılan bir mineral. Mavi ya da yeşilimsi renklerde olur. Kolay kırılır,

asitlerde çözülür. Fazla silisli magmatik taşların boşluklarında rastlanır. İran'da, Semerkant'da ve Sina yarımadasında bulunur. [Turquoise — Turquoise]

Firuz, Şah Halci, Celâlettin (1220-1296) Delhi'de Halci ya da Halaçlılar denen Türk hükümdarlık sülalesini kuran kimse. Balaban ailesinin egemenliğine son vererek bu hanedanı kurmuş ise de başkaldıran yeğeni Alâettin, tarafından öldürülmüştür.

fis Alm. i. Müz. Fa diyez.

Fischer, Emil (1852-1919) Alman kimyacısı. Berlin Üniversitesi profesörlüğü ve Fen Akademisi üyeliği yapmıştır. Renk veren maddelerle şekerin yapay olarak elde edilmesine ait incelemeler yapmış ve Nobel kimya ödülünü almıştır.

Fischer, Eugen (1874-1927) Alman hekim ve antropoloğu. İlk olarak insanlarda genlerin karşılaştırmalı incelemesini yapmış ve insanlarda kalıtımın Mendel yasalarına uygunluğunu öne sürmüştür.

Fischer, Kuno (1824-1907) Alman filozofu. Hegelcilerdendir; özellikle felsefe tarihi alanındaki çalışmalarıyla ün salmıştır. Başlıca eserleri: «Diotina» ya da «Güzel İdesi», «Modern Felsefe Tarihi», «Kant Felsefesinin Eleştirilmesi» dir.

Fischer, Lord John Arbuthnot (1841-1920) İngiliz amirali. Rambodde'da doğdu. Torpitoların gönderiliş usulleri üzerine yaptığı incelemeleriyle tanınmıştır. 1914-1915 arasında İngiliz deniz kuvvetlerini yönetmiştir.

fisebilullah Ar. s. Hak yolunda.

fiske i. ★ 1. Orta parmağı ya da işaret parmağını baş parmağın ucuna dayayıp birden bire ileriye fırlatarak yapılan vuruş. [Chiquenaude — Flick] ★ 2. İki parmak ucu ile tutulabilen miktar: Bir fiske tuz, bir fiske enfiye. [Pincée — Flip] ★ 3. Vücudun deri kısmında meydana gelen küçük kabarcık: Değneğin vurulduğu yer fiske fiske olmuş. [Abcès — Bruise]

fiske dokundurmamak b. f. Korumak. esk. Şefkatle himaye etmek.

Fiske John (1842-1901) Amerikalı düşünür ve tarihçi. Harvard ve Saint - Louis üniversitelerinde öğretim üyeliği yapmıştır. En tanınmış eserleri: «Evrenin Felsefesi Taslağı» ve «Amerikan Devrimi» dir.

fiskelemek f. ★ 1. Fiske ile vurmak. ★ 2. mec. Hafifçe sitem etmek.

fiske vurmak b. f. Fiske ile dokunmak.

fiskos i. Halk. Kulaktan kulağa gizli konuşma.

fistan Lat. i. ★ 1. (Bazı bölgelerde) Entari. ★ 2. (Arnavut ve Yunanlılar gibi bazı uluslarda) Erkeklerin giydiği kısa ve kırmalı etek.

fistanlık s. Fistan yapmaya elverişli (kumaş).

fisto Fr. i. İlmik ile sarılarak kumaş kenarına yapılan ya da hazır alınıp eklenen dilimli süs işlemesi.

fistül (Fistula) Hek. Doku yıkılması sonucu, beden içinden dışa doğru ortaya çıkan ince kanal, borucuk. Genellikle beden içindeki bir iltihap birikiminin, apsenin, dışa doğru itilmesi sonucu, arada kalan dokular parçalanır ve birikim dışa akar; bu ara yola fistül denir.

fisyon Fiz. Atom çekirdeğinin parçalanması olayı. (Bak. atom bombası, atom enerjisi). Bu deneyi ilk olarak Alman bilgini Otto Hahn ile arkadaşı Strassman 1939 yılında yapmışlardır. Bu iki bilgin, atom ağırlığı 238 olan normal uran içinde % 7 oranında bulunan ve atom ağırlığı 235 olan uran izotopunu nötronlarla bombardıman ettiler. O zamana kadar bilinmeyen bir olayla karşılaştılar. Ağır bir eleman olan urandan daha hafif olan iki eleman elde etmişlerdi. Bombardıman edilen uran, baryum ve kripton elemanlarına ayırılıyordu. Bu, uran atomunun baryum ve kripton atomlarına ayrılması demekti. Fisyon adı verilen bu olayda dikkate değer bir nokta da, küçük de olsa bir kütle kaybının bulunmasıydı (% 0,1 oranında). Parçalanmadan önceki kütleyle, parçalandıktan sonraki kütle arasında görülen bu küçük fark, Einstein'in formülüne göre enerjiye dönüşüyordu. Ve bu enerji çok büyük bir enerjiydi. (Bak. kütle - enerji dönüşümü).

Emil Fischer

fiş Fr. i. ★ 1. Bir yere sokulmak için tahta demir ya da benzeri maddelerden yapılmış, ucu sivri küçük parça. ★ 2. Bir kitap, bir sözlük, ya da bir işe kılavuzluk etmek için yazılıp sınıflandırılan küçük kâğıt parçalarından her biri. ★ 3. Kumarda ya da bazı alışveriş işlerinde para yerine kullanılan pul ve benzeri.

fişek i. ★ 1. Tüfek ve tabanca gibi küçük ateşli silâhların içine sürülen barut ve kurşun taşıyan kapsüllü bir kovandan yapılmış cephane: Mavzere fişek sürdü, av fişeklerini hazırladı. [Cartouche — Cartridge] ★ 2. Donanma ve şenliklerde atılmak üzere barutla v.b. ecza ile yapılan çeşitli yanıcı ve patlayıcı maddeler: Arayıcı fişeği, kestane fişeği, havai fişek. [Fusée, feu d'artifice — Rocket] ★ 3. Silindir şeklinde üst üste dizilmiş ve kâğıtlara sarılmış maden para.

fişekhane T. Far. b. i. Fişek yapılan yer. [Cartoucherie — Cartridge factory]

fişeklik i. Üzerine tüfek ya da tabanca fişekleri geçirilen bele sarılıp ya da omuzdan bele çapraz geçirilerek taşınan kemer. [Cartuouchière, giberne — Cartridge - belt, bandolier]

fişka i. Den. Demirin tırnağını kaldırıp asmak için geminin kenarında bulunan eğri demir askı.

fişlemek T. Fr. i. Fişe geçirmek.

fit, -ti i. ★ 1. Fit olmak deyiminde geçer. Odeşme. ★ 2. Razı olma. ★ 3. Birini başkasına karşı kışkırtma. esk. İğfal, ifsat: Filânın fitiyle hareket ediyor.

fitil i. ★ 1. (Arapçası fetil) Kandile, lâm-

FİSYON :

Nötronla (1) bombardıman edilen uranyum atomu (2) kripton (3) ve baryum (5) atomlarına ayrılır. Ayrıca serbest nötronlar (4) açığa çıkar.

baya ya da muma konulan pamuktan bükülmüş ip ya da şerit. Emdiği yağla yanıp ortalığı aydınlatır: Lâmba fitili, mum fitili. [Mèche — Match, wick] ★ 2. Derin yaraların tedavisinde ilâca batırıp ya da ilâçsız olarak yaraya sokulan gaz bezi. [Charpie, séton — Seton, lint] ★ 3. Eskiden tüfek ve topları, şimdi de lâğımları ateşlemek için kullanılan kaytan şeklinde tutuşucu madde. [Etoupille — Fuse, topping] ★ 4. Kumaşın altına kaytan gibi bükülmüş bir şey konmasıyla dışardan kabartma yol gibi görünen dikiş: Fitil çevirmek, fitil yapmak.

fitil almak b. f. Birdenbire kızıp telâşla parlamak: Herif fitili aldı, bağırıp çağırıyor.

fitillemek f. ★ 1. Fişek, dinamit gibi patlayıcı şeylerin fitilini ateşlemek. [Allumer — To fumigate, light, ignite] ★ 2. mec. Fitil vermek, birini kızdırmak ya da kışkırtmak. [Attiser, exiter — To incite, tease]

fitil olmak b. f. Külb. Çok sarhoş olmak.

fitil vermek b. f. Külb. Kızdırmak, azdırmak, kışkırtmak.

fitizi Hek. Verem; genellikle akciğer veremi.

fitiziyoloji Hek. Akciğer ve zarlarının veremi ve benzer hastalıkları ile uğraşan hekimlik kolu.

fitlemek f. ★ 1. Birini başka birine karşı kışkırtmak. ★ 2. Fitnelemek.

fitnat Ar. i. Zihin açıklığı, kolay anlama yeteneği.

Fitnat Hanım

Fitnat Hanım (Ölm. 1780) Şair. İstanbul'da doğdu. Şeyhülislâm Esat Efendi'nin kızıdır. Rumeli Kazaskeri Derviş Mehmet Efendi ile mutsuz bir evlilik yapmıştır. Divan estetiğinden ayrılmadan, gazel, şarkı, tarih ve musammatlar yazmıştır. Hayali dar olmakla beraber, dili ustalıkla kullanmıştır.

fitne Ar. i. Geçimsizlik, karışıklık, kargaşa, ara bozumu.

fitne fücur s. Çok karıştırıcı, aşırı fitne olan kimse, fesat kumkuması.

fitne koymak b. f. Ara bozmak, birbirine katmak, fesat çıkarmak.

fitnelemek f. Gammazlamak, kovlamak.

fitre Ar. i. Ramazanın son günlerde verilmesi buyrulan, miktarı belli sadaka.

fitret, -ti Ar. i. Hükümet nüfuzu kalmayan yerde bu nüfuz yeniden kuruluncaya kadar geçen aralık.

fit vermek b. f. Kışkırtmak, dürtmek, teşvik etmek, fitlemek.

Fitzgerald, Edward (1809-1883) İngiliz yazarı, şairi. Özellikle Ömer Hayyam çevirileriyle tanınır.

Fitzgerald, Francis Scott (1896-1940) Amerikalı romancı. Amerikan edebiyatında «kaybolmuş kuşak» diye adlandırılan dönemin en güçlü yazarlarından biridir. Dilimize de çevrilen «Muhteşem Gatsby» ve «Tender is the night — Tatlıdır Gece» romanları II. Dünya Savaşı sonrası yıllarının hayatını yansıtması bakımından önemlidir. 1930'dan ölümüne kadar unutulan yazarın değeri daha sonraları anlaşıldı ve eserleri tekrar tekrar yayımlandı.

fiyaka i. Külb. Gösteriş, çalım, caka.

fiyango (fiyongo) İta. i. Kurdele, şerit ya da benzeri şeylerin kelebek biçimi bağlanmış hali.

fiyasko İta. i. Ne biçimde olursa olsun gerçek bir başarısızlık.

fiyat Eko. Emtia değerinin para ile ifadesi. Arz ve talep arasındaki uyum, paraya dayanan ekonomilerde, fiyat mekanizması aracılığıyla meydana gelir. Talep sabit kaldığı halde, arz arttığı zaman, fiyatlar düşer. Arz sabit kaldığı zaman talep artarsa, fiyat yükselir. Fiyat, değerin para ile ifadesi demek olduğuna göre, para hareketleri de fiyatı etkilemektedir. Bunun için enflasyon olduğu zaman, fiyatlar yükselmektedir. Piyasaya serbest rekabet şartları ya da tekel şartları hakim olduğuna göre de fiyatlarda farklılık olur. [Prix — Price]

fiyat endeksi Eko. Aynı piyasada aynı malın fiyatının çeşitli zamanlardaki azalıp çoğalmalarını gösteren cetvel. [Index de prix — Price index]

fiyat kırmak b. f. Daha aşağı bir fiyat teklif etmek.

fiyat kontrolu Eko. Fiyatların, artışı önlemek üzere, hükümet tarafından denetlenmesi. [Contrôle de prix — Price control]

fiyat politikası Eko. Bir işletmenin belirli bir süre içinde, ürettiği malların satış fiyatlarını düzenlemek üzere benimsediği politika.

fiyort Norveç dilinden. Jeol. Karaların alçalması sonucu eski buzul vadilerinin sular altında kalmasıyla oluşmuş sarp kenarlı dar ve uzun körfezler. Bazıları karaların çok içlerine kadar sokulabilirler. En güzel örneklerine Norveç'de rastlanır.

Fizan (Libya) Güneybatıda bir bölgenin adı. Yüzölçümü 600 000 km², nüfusu 59 300'dür. Merkezi Sebha'dır. Bu bölge Osmanlı İmparatorluğu zamanında Trablusgarp vilâyetinin bir sancağı sayılırdı ve II. Abdülhamit zamanında politika suçluları bu bölgeye gönderilirdi.

fizik Yun. i. Maddede kimyasal bir değişiklik söz konusu olmaksızın görülen değişmeleri ve olayları inceleyen, kanunlara bağlayan bilim dalı. Fiziksel olaylar yeryüzünün ilk zamanlarından beri varolduğu halde, fizik bilimi zamanla belirlenmiştir. Yüzyıllar süren gelişmeden sonra, fizik 5 ana bölüme ayrılmaktadır. 1° Mekanik 2° Isı 3° Elektrik ve Manyetizma 4° Ses 5° Işık. Son zamanlarda atom fiziği (çekirdek fiziği) de ayrı bir bölüm sayılacak kadar önem kazanmıştır. Fizik, genel bir deyimle tabiatı inceler ve tabiat olaylarına karşı insanı korur; in-

sanın tabiatı kontrol etmesini sağlar. Fiziğin bütün müsbet bilimlerde olduğu gibi, gözleme, deneye ve ispatlamaya dayanan, kanunlarla kesinleşen bir yöntemi vardır. Yardımcı bilim olarak, matematiği kullanır. Yalnız, matematik sayılarla uğraşan soyut bir bilim olduğu halde, fizik her büyüklüğe mutlaka birim tanımladığı ve sonunda da maddeye dayandığı için somut bir bilimdir. Her fiziksel buluş, teknik alanda kullanılarak uygarlığın ilerlemesini hızlandırır.

fizik ötesi b. i. ★ 1. Varlıkların algı ve duyum dışı sayılan temellerini araştıran felsefe, metafizik. ★ 2. b. s. Bu nitelikte olan, bu felsefe ile ilgili bulunan.

fiziksel s. Fizikle ilgili, fiziğe değgin.

fizik tedavi b. i. Hek. Fizik biliminin konusuna giren araçlarla yapılan hastalık tedavilerinin tümü. Elektrik akımlarının çeşitleri, değişik ışınlar, sular, sıcak, soğuk uygulamaları, özel jimnastikler, masajlar, basınçlı hava fizik tedavisinde kullanılır.

fizyokrasi Yun. i. Eko. Ekonomi hayatında da, doğa kanunlarının egemen olduğunu ileri süren Fransız ekonomi bilgini François Quesnay'in öncüsü olduğu akıma verilen ad. Merkantilistlerin, bütün ekonomik hayatı kralın, dolayısıyla devletin yönetimine bağlı tutan politikası, gelişen kapitalist kuvvetleri engelliyordu. Fizyokratlara göre sosyal ve ekonomik hayat değişmez doğa kanunlarına bağlıdır ve bu kanunlar her zaman ve bütün uluslar için geçerlidir. Fizyokratlar, böylece doğal haklar teorisini, ekonomi alanında savunarak, liberalizmin temelini atmış oluyorlardı. Onlara göre ekonomik hayatı, mülkiyet ve serbestlik, düzen içinde yürütür. Bu düzen doğa kanunlarına uygun olacağı için, tanrısal bir düzendir. Fizyokratlara göre bu düzene en uygun olan ekonomik faaliyet tarımdır. Çünkü onlara göre yalnız tarım, yeni değerlerin yaratıcısı olduğu gibi, ulusal zenginliklerin de kaynağıdır. Endüstri ve ticaret, tarımdan elde edilen ürünleri işler ya da bir yerden başka yere ulaştırır. Bu görüşten hareket eden fizyokratlar, toplumdaki insanları üreticiler, toprak sahipleri, verimsizler olmak üzere üçe ayırır. Tarımla uğraşan sınıf, asıl verimli olandır. Sanayici ve tüccar sınıfları yararlı olmakla beraber, verimsiz ve kısırdır. Ücretle çalışanların ise, fizyokratlara göre, ekonomik hayatta etken bir rolleri yoktur; çünkü, sadece kendilerini çalıştıranların hizmetindedirler.

fizyoloji Yun. i. İnsan, hayvan ve bitki organizmalarındaki hayat oluşumlarını doğal koşullarda inceleyen ve bunlardan temel kurallara varmaya çalışan bilim dalı. Hücrelerde, dokularda, salgılarda ve organlarda fonksiyonların cinsi, özelliği, yönü ve hızı fizyolojinin konusudur.

fizyolojik s. Fizyoloji ile ilgili, fizyolojiye değgin.

fizyonomi Yun. i. İnsan yüzünün biçim ve ifade özellikleri. Eskiden bu konuya pek önem verilir, kişinin karakter ve kişilik yapısı üzerine kesin sonuçlara varılmaya çalışılırdı. Bugün için fizyonomi, beden yapısı ve kişiliğin tümü içindeki özelliklerden sadece birisi sayılır.

fizyopatoloji Yun. i. Hek. Hastalık durumlarındaki fizyolojik oluşumların özelliklerini inceleyen, temel hastalık bilimi anlamındaki hekimlik dalı.

Flagellantlar Fr. ç. i. VIII. ve IX. yüzyıllarda Avrupa'da türemiş çok bağnaz bir Hıristiyan tarikatına bağlı kimseler. Fransızca «flageller», kamçılamak demektir. Bu tarikattan olanlar kendilerini herkesin önünde kamçılatarak dinsel amaçlarına vardıklarını sanırlardı.

flagellasyon Psi. i. Bazı sapıkların, cinsel uyanma ve gerilme sağlamak için kendilerini, birlikte oldukları kimseye ya da bir üçüncü kişiye kamçılatmaları. Bir çeşit mazohizm.

Flaherty, Robert (1884-1951) Belge filimciliğinin yaratıcılarından, A.B.D. sinema adamı. Amerika'nın kuzey bölgesindeki Demir dağlarında doğdu, Michigan Madencilik Okulu'na gitti. Hayata kürkçü olarak atıldı ve 1910'larda kürk alımı için Kuzey Kanada ve Hudson körfezine yaptığı geziler, Eskimolar'ı yakından tanıması bakımından hayatında bir dönüm noktası oldu. Kuzey Kanada'da 3 yıllık bir emekten sonra Eskimolar üstüne çevirdiği «Kuzeyli Nanook» (1919-22) adlı belge filmi bugün bir sinema klasiği sayılmaktadır.

flama İta. i. ★ 1. Gemilerde, karargâh gibi yerlerde işaret olarak kullanılan, çeşitli renk ve biçimde, çok defa ince ve uzun bandrola benzeyen bayrak. Gemilerde daha çok savaş gemisi işaretidir. Uçkurluğu geniş, rüzgârlığı (ucu) sivridir. Alav. ★ 2. Mühendislerin ve haritacıların kullandığı renkli işaret sırığı, veted. ★ 3. Mızrak ucuna takılan küçük bayrak.

Flaman Flandre ülkesinden olan kimse.

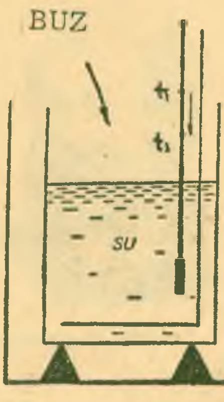
flaman Zo. Bak. flamingolar.

flamingolar (flamanlar) Zo. Kuşlar sınıfının leylekler takımının dördüncü alt takımı. Flamingoların rengi koyu, kırmızı, alev rengi, pembe ya da beyaz olur. Parlak kırmızı renklisi gerçek flamingodur. Uzun bacakları kırmızı, gagası sarı ve ucu siyahtır. Tropikal Amerika kıyılarında ve Bahama adalarında yaşar. Uçarlarken, kanat ve tüylerinin renginin beyazdan ışıldayan kırmızıya ve pembeye dönerek alev gibi gözleri kamaştırması, bu adı almalarının nedenidir. Familyanın 6 türü vardır. Flamingolar, gagalarındaki boynuz levhaların bitişmesinden meydana gelen süzgeç (elek) düzeni, büyük dilleri, bacak parmaklarının «yüzme derisi» yle birbirine bağlı olması (kürek ayaklılar) dolayısıyla kaz ve ördeklere benzerler. 6 türden dördü Avrupa, Asya,

FİZİK ve ANA BÖLÜMLERİNDEN BAZILARI

1) Mekanik

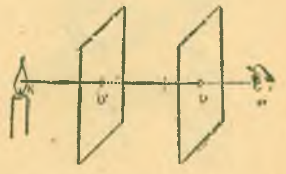
2) Isı

3) Manyetizma ve elektrik

4) Ses

5) Işık (optik).

Camille Flammarion

Gustave Flaubert

Afrika ve Amerika'da yaşar. Türkiye'de de bulunur. Fransa'da Rhône, İspanya'da Guadalquivir (Vadiül Kebir) deltalarında büyük koloniler halinde yumurtlar. Flamingolar, tropikal, sıcak ve ılıman iklim kuşları olmakla beraber, «And flamingosu» adı verilen bir çeşidi, Güney Amerika'nın And sıradağlarında 3 812 m. yüksekliğindeki «Titibaka» gölünde yaşamaktadır. Flamingolar besinlerini, ördekler gibi başlarını suların derinliğine ve çamura sokarak sağlarlar. Her türlü küçük hayvanlar, sümüklüler, solucanlar, midyeler, sivrisinek larvları başlıca gıdalarıdır. Hayvanat bahçelerinde üretilebilirler.

Flammarion, Camille (1842-1925) Fransız astronomi bilgini. Montignyle - Roi kasabasında doğdu. Mesleğiyle ilgili eserlerinin yanı sıra «science fiction» (bilimle ilgili hayali roman» niteliğinde kitaplar da yazmıştır.

Flamsteed, John (1646-1719) İngiliz astronomi bilgini. Derby'de doğdu. Rasat alet ve usullerini geliştirmeye çalışmıştır. Eserleri içinde en tanınmışı, harita yapmaya yarayan bir sistemi anlatır ve kendi adıyla anılır.

flandirya balığı b. i. Zo. Balıklar sınıfının kemikli balıklar alt sınıfından dikenli yüzgeçliler takımının bir familyası. Dip balıklarından olup, bütün denizlerimizde bulunur. Vücudunun rengi pembe ve parlaktır. Başının çevresinde kırmızı benekler vardır; gözlerinin bebeğinin çevresi kırmızıdır. Kuyruğunun ucunda sarı renkli sivri bir kanat, sırtında ve karın altında uzun bir yüzgeç vardır. Eti lezzetsizdir. Çok az avlanır. Ekonomik değeri yoktur.

Flandre Avrupa'nın kuzeybatısında, Escaut nehrinin denize döküldüğü yerle Pas de Calais arasındaki bölge. Bugün büyük bir kısmı Belçika'da, kuzeydoğu kısmı Hollanda'da ve güneybatı parçası da Fransa'dadır. Bu bölge halkına Flaman denir. Almanca'ya benziyen bir dili ve zengin edebiyatı vardır. Şimdi Fransa'da kalan kısmında bu dil kaybolmuştur, fakat Belçika'da hâlâ kullanılmaktadır. I. ve II. Dünya Savaşları'nda Flandre bölgesi önemli çarpışmalara sahne olmuştur. Şimdi Belçika'da Batı Flandre ve Doğu Flandre adlı iki eyalet vardır. Birincinin nüfusu 1 021 100 ve merkezi Bruges şehridir. İkincisinin nüfusu 1 289 000, merkezi Gand şehridir. Fransa'nın kuzey eyaleti ve merkezi Lille olan bölgenin adı da Flandre'dır ve 1668'de Aix - la - Chapelle antlaşması ile Fransa'ya geçmiştir.

flashback İng. i. Si. Bak. geriye dönüş.

flaş İng. i. Karanlık yerlerde fotoğraf çekmek için, kısa süreli ışık veren lâmba. Değişik tipleri vardır. Bazısının içinde magnezyum bulunur. Magnezyum parlak ışık vererek yanar. Bu tür ampuller bir kere kullanıldıktan sonra atılır. Bazı flaşlar ise sürekli olarak kullanılırlar. Flaş için, fotoğraf makinesine bir akümülatör takılır.

Flaubert, Gustave (1821-1880) Fransız romancısı. Rouen'da doğdu, Rouen yakınındaki Croisset'de öldü. Paris'de hukuk öğrenimi yaparken geçirdiği sinir buhranları yüzünden 1844'de üniversiteyi bırakmak zorunda kaldı. 1845-1851 yılları arasında Mısır ve Türkiye'ye, 1858'de Cezayir ve Tunus'a gitti. «Madame Bovary» 1856'da «Revue de Paris» dergisinde yayımlanınca, romandaki bazı sahneler burjuva çevrelerini çok tedirgin etti. Yazar mahkemeye verildiyse de beraet etti. 1857'de kitap halinde çıkan romanı, eleştirmeciler büyük bir edebiyat olayı olarak karşıladılar. Daha sonra Flaubert, Kuzey Afrika'ya yaptığı bir gezide Kartaca uygarlığını inceleyerek «Salammbô» yu yazdı. Bu romanı da büyük başarı kazandı. Diğer önemli eserleri: «L' Education sentimentale — Duygusal Eğitim», «La tentation de saint Antoine — Ermiş Antoine'ın Tutkusu», «Trois Contes — Üç Öykü» dür. Yazar, «Bouvard et Pécuchet — Bouvard ile Pécuchet» adlı eserini tamamlayamadan öldü. Ölümünden sonra yayımlanan ve içinde bine yakın mektup bulunan «Correspondance — Mektuplar», Flaubert'den kalan en önemli belgeler arasındadır. Birçok çağdaş yazar onun etkisinde kalmıştır.

flavta İta. i. Flüt.

Flechsig, Paul Emil (1847-1929) Ünlü Alman hekimi. Ruh ve akıl hekimliğinin bilimsel gelişmesinde önemli emekleri olmuş, beyin ve omuriliğin yapı ve çalışma özelliklerini incelemiştir. Sara nöbetlerinin afyon ve brom karışımı ilâçlarla tedavisini (Flechsig kürü) öne sürmüştür. Omurilikle beyincik arası iletimi sağlayan bir sinir hücresi uzantıları demeti (tractus spino - cerebellaris dorsalis) onun adını taşır.

flegma Hek. Hippokrates'in insan kişiliğinin özelliklerine, temperamentlere, ait öğretisinin faktörlerinden biri, yavaşlık.

flegmon Hek. Yayılmak ve dokuları birbirinden ayıran ara bölgelerden yayılmak eğilimi gösteren irinli iltihab, çıban. Bütün antibiyotiklere rağmen tehlikelidir. esk. Nesci hücrevi iltihabı.

Flegon Karya bölgesinde Trallesli (Aydın) bir yazar. İmparator Hadrianus'un azatlı kölesiydi. M.S. II. yüzyılın birinci yarısında yazdığı «Peri Thaumaison — Harika Olaylar Üstüne» adlı eseri, Eskiçağ'ın boş inanlarına ışık tutması bakımından önemlidir. En büyük eseri, M.Ö. 776 — M.S. 137 arasındaki olimpiyat oyunları şampiyonlarının kronolojik bir kataloğudur. Bu eserin bazı kısımaları günümüze kalmıştır. Diğer bir kataloğu da uzun yaşayan kimseler üzerinedir.

Fleming, Alexander (1881-1955) İngiliz hekim ve bakteriyologu. İskoçya'da Darvel şehri-

nin Lochfield kasabasında doğdu. Antibiyotik denilen, mikroplu hastalıkların ilâçlarına ait grubun ilki olan penisilini, arkadaşları Chain ve Florey ile birlikte bulan Fleming, böylelikle geniş bir araştırma alanının açılmasına ön ayak olmuş, pek çok değişik antibiyotik onun öne sürdüğü yöntemlerle keşfedilmiştir. 1945 Nobel hekimlik ödülünü almış, Londra Üniversitesi'nde profesörlük etmiş ve «Sir» ünvanını kazanmıştır.

fleol, -lü Fr. i. Buğdaygillerden hayvan yemi olarak kullanılan küçük bir çayır otu.

Flers, Robert de (1872-1927) Fransız Akademisi üyesi ve tiyatro yazarı. Önce hikâye ve romanlar yazmış, sonraları Caillavet ile kalem ortaklığı yaparak, «Le Roi», «Le Bois Sacré» gibi oyunlar meydana getirmiş, 1920'de Akademi üyesi seçilmiştir.

Flexner, Simon (1863-1946) Amerikalı hekim. Patoloji ve bakteriyoloji alanında önemli araştırmaları ile tanınmış, Baltimore ve New York'da hocalık etmiştir. Dizanteri yapan bir mikrop grubunu (shigella flexneri) bulmuştur.

Fliess, Wilhelm (1858-1928) Ünlü Alman göz hekimi. Kadınlarda adet görme sırasında, burun içi sümüksü dokunun bazı değişikliklere uğraması ve ileri derecede sancı yapması ile belirli, kendi adıyla anılan bir hastalığı (dysmenorrhoea nasalis) tanımlamış ve tedavisini bulmuştur.

Flint (A.B.D.) Michigan bölgesinde ve Flint - River üzerinde 196 900 nüfuslu, buğday ticaretiyle tanınan bir şehir.

Flintshire (İngiltere) Galler ülkesinde bir kontluk. Nüfusu 149 900, merkezi Mold şehridir.

floem i. Soymuk borusu. Özümleme organlarında oluşan organik bileşikleri, harcanacakları ya da saklanacakları yere iletir.

flok, -ku İta. i. Den. Geminin civadrasına (baş taraftaki havaya kalkık direk) çekilen üçgen yelken.

flor Kim. Flüor elemanının bir söyleniş şekli.

flora Lat. i. Hiç bir tarım işlemine bağlı olmadan, belli bir bölgede belli bir zaman içinde büyüyen bitki türlerinin tümü, bitey.

Floransa (İta. Firenze) İtalya'nın Arno nehri kıyısında 448 500 nüfuslu bir şehir. Endüstrinin çeşitli kolları gelişmiştir. Avrupa'nın en önemli sanat merkezlerinden biridir. ★ Tarih: Şehri Etrüskler'in kurduğu söylenirse de bunun doğru olmadığı sanılıyor. Triumviri yönetimi döneminde Roma'nın bir kolonisi olduğu hemen hemen kesin olarak biliniyor. İmparatorluk dönemine kadar önemsiz bir şehirdi. Ortaçağ'da yüncülük merkeziydi. M.S. 1400'de şehrin yönetimi Medici ailesinin eline geçti. Halk 1492'de Medici yönetimine başkaldırdı, 1596'da Toskana dükalığının merkezi oldu. 1864-1870 yıllarında İtalya'nın başkentiydi. Kiliseleri, sarayları, güzel binaları, Arno üzerindeki köprüleriyle, Ortaçağ sanatının bütün özelliklerini kendinde toplar. Devlet daireleri, eskiden olduğu gibi, çağımızda da Palazzo Vecchio'dadır (Eski Saray). Birçok ünlü sanatçı bu şehirden yetişmiştir. Resim ve heykel okulları ile kitaplıkları da ünlüdür.

floresans mikroskobu b. i. İncelenen objenin yoğun ültraviole ve koyu mavi ışıkla aydınlatıldığı ve dolayısıyla floresans vermesinin sağlandığı mikroskop çeşidi.

Florey, Howard Walter (Doğ. 1898) İngiliz hekim ve bakteriyologu. Adelaide'de doğdu Penicillin ve bazı başka antibiyotiklerin bulunmasında payı olan araştırıcı, 1945 Nobel hekimlik ödülünü, Fleming ve Chain ile paylaşmış, Sir ünvanı almıştır. Penisilin etkisini belirten ölçü onun adıyla (Florey ya da Oxford birimi) anılır.

flori İta. i. Esk. Altın para.

Florian, Jean - Pierre Claris de (1755-1794) Fransız yazarı. Voltaire'in yeğeninin oğludur. Komediler yazmış fakat ününü, Fransızca'da «fable» diye adlandırılan masallarıyla kazanmıştır.

Florianopolis (Brezilya) Santa - Catherina eyaletinin merkezi olan 98 500 nüfuslu bir şehir.

Florianus, Marcus Annius (Ölm. M.S. 276) Roma İmparatoru. Tacitus'un üvey kardeşiydi. Onunla birlikte doğuya gitti (M.S. 276) ve Küçük Asya'nın kuzeyinde Gotlar'ı yenilgiye uğrattı. Tacitus'un ölümü üzerine imparator oldu ve imparatorluğu Suriye ve Mısır'dan başka heryerde tanındı. Bu ülkeler, Probus'u ona karşı çıkardılar. Probus, askerleriyle birlikte Tarsus'a geldi. İki ordu burada karşılaşacaktı. Ama, savaşın gecikmesi, Florianus'un yorgun askerlerinin maneviyatını bozdu ve imparator, doksan günlük hükümdarlıktan sonra, askerleri tarafından öldürüldü.

Florida (A.B.D. eyaletlerinden biri) Güneydoğuda, Küba'ya doğru uzanan alçak ve bataklık bir yarımada. Nüfusu 4 951 000, merkezi Tallahassee'dir. 1512 yılında İspanyollar tarafından keşfedilmiştir. Ilımlı iklimi sayesinde önemli bir turizm merkezidir. Özellikle Miami ve Palm Beach bu alanda ünlü şehirlerdir.

florin Günümüzde sadece Hollanda'da kullanılan eski bir para birimi. İlkin İtalya'da Floransa dukalığında, XIII. yüzyıl ortalarında kullanılmıştır. Bu paranın üstünde bir çiçek kabartması bulunduğu için florin sözcüğünün, çiçek anlamındaki «flora» dan geldiğini söyleyenler olduğu gibi, kullanıldığı ilk yer olan Floransa'dan geldiğini öne sürenler de vardır. Florin, altın para olduğundan, Yunanistan ve Balkanlar'la birlikte, kuruluş yıllarında, Osmanlı Devleti'nde de kullanılmıştır.

Alexander Fleming

flüt

Florina Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki bir kaza merkezinin adı. Balkan Savaşı'ndan sonra Yunanistan'da kalmıştır.

floş Fr. i. ★ 1. Bükülmemiş ipek. ★ 2. Poker oyununda aynı renkten bir el kâğıt. Bu kâğıtların beşi de aynı renkten olduğu gibi aynı zamanda bir sıra halinde ise o zaman «floş ruvayal - floche royal» (düzenli renk) adını alır ve bu oyunun en yüksek kâğıdı sayılır.

Flourens, Pierre - Jean - Marie (1794-1867) Fransız fizyoloji bilgini. Maureilhan'da doğdu. Montpelier'de tıp okumuş, Collège de France'da öğretim üyeliği yapmış, Akademi üyeliğine seçilmiştir. Beyin üzerinde incelemeleri, kemik zarı ve oluşumu ile ilgili buluşları vardır. Hekimlikte kloroform kullanılmasını öngörenlerden biridir. İnsan fizyoloji ve psikolojisini ve Darwin'in «Türlerin Kökeni» adlı kitabını inceleyen eserleri vardır.

Flower, William Henry (1831-1899) İngiliz zooloji bilgini. Kırım Savaşı'na hekim olarak katılmış, sonraları anatomi ve fizyoloji profesörlüğü ve British Museum doğal bilimler kısmı müdürlüğünde bulunmuş; anatomi, zooloji ve antropoloji üzerine eserler yazmıştır.

flöre Fr. i. Eskrimde kullanılan, kesmeyen ve ucu düğmeli olduğu için batmayan yuvarlak demirli meç.

flört, -tü İng. i. Kadınla erkeğin ileri gitmeden aşıktaşlık etmeleri.

flu Fr. i. Filim çekimi sırasında görüntünün tam odak noktasına düşmemesi yüzünden beliren bulanık durum. [İng. Blurring]

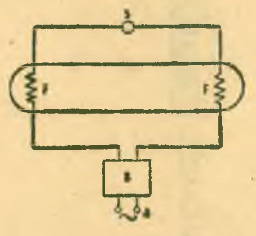
fluor Hek. Akıntı. Genellikle kadın döl organlarındaki iltihapların yaptığı akıntılar için kullanılır.

flurcun i. Serçegillerden, başı büyük, gagası kalın ve kısa, ispinoza benzer bir kuş.

flurya i. Zo. Kuşlar sınıfının serçegiller takımından ötüçü kuşlar alt takımının ispinozgiller familyasından bir tür. Serçe büyüklüğündedir. Güzel, uzun ve kuvvetli öter. Erkek flurya dişi kanarya ile çiftleştirilerek, uzun ve kuvvetli öten melez kanaryalar elde edilir. Ilıman iklimin hüküm sürdüğü Avrupa'da, Türkiye'de, Kuzey Türkistan'a kadar olan Asya ülkelerinde ve Kuzey Afrika'da yaşar. Yerli, gezici, bazen de göçücü kuşlardandır. 10 türü vardır. Bitki tohumları, yaprak ve yemişle beslenir. Kafese kolayca alışır. [Verdier — Verderer, green — finch]

flüor Kim. Sembolü F. Yeşilimsi sarı renkli, normal sıcaklıkta gaz halinde bulunan bir eleman. Halojenler grubunun (tuz yapıcı) ilk elemanıdır. Metalsilerdendir (metal değildir). Tabiatta, filizler halinde bulunur. En çok rastlanan filizi, flüorspat (CaF_2), Grönland'da bulunan ve buzu andıran kriyolit (buztaşı) dır. Az miktarı dişler için yararlıdır. Çoğu zehirdir. Atom sayısı : 9, atom ağırlığı : 19, ergime noktası : — 223° C, kaynama noktası : — 187° C dir.

flüoresan ampul Tek. Çeşitli renklerde ya da gündüz ışığına yakın renkte ışık veren ampul. Bu tür ampullerin iç çeperlerine flüoresan bir madde sürülmüştür. Ampulün tübü içinde bir ışık elde edilir ; ışık ışınları flüoresan maddeye çarpıp yansır. Bu sırada dalga boyları değişir (Bak. flüoresans). Tüp içinde ışık elde etmek için de elektrik arkından yararlanılır. Tübün iki ucunda flaman adı verilen iletken teller vardır. Bir gerilim kaynağına bağlanan flamanlardan akım geçer ; akımın etkisiyle flamanlar ısınır. Sonra starter adını alan küçük bir anahtar yardımıyla flamanlardan geçen akımın devresi açılır. Isınmış olan flamanlar arasında bir elektrik arkı doğar. Ark içindeki kırmızıötesi ışıklar flüoresan maddeyi uyarır, renkli ya da beyaz ışık elde edilir. Flüoresan ampul devresinde bir de balast adı verilen bir cihaz vardır. Balastın görevi, arkın akımının sürekli olarak büyümesini önlemektir. Flüoresan ampuller, normal ampullerden daha ekonomiktir. Daha küçük güçlü, dolayısıyla daha az elektrik enerjisi harcayan bir flüoresan ampulle, daha büyük güçlü normal ampulün verdiği ışık elde edilebilir. Flüoresan ampuller dalgalı akımla çalışır. Doğru akımla çalışmaları için, özel bağlantılar gerekir.

A) Elektrik kaynağı, B) Balast, F) Flüoresan ampul, S) Starter.

flüoresans (feüorışı) Fiz. Bazı cisimler üzerine gelen belli dalga boyundaki ışık ışınlarının, başka dalga boyunda ışık ışınları halinde yansıması olayı. Bu olayı doğuran maddelere flüoresan madde denir. Bu olaydan bazı gösterilerde yararlanılır. Örneğin beyaz renkli bazı bezlerin üzerine kırmızı ışık ışınları düşürülürse, bezden kırmızı ışık yansır ; yani bez kırmızı görünür. Bunun gibi, yeşil ışık altında elimiz sarı bir renk alır. Dalga boylarının değişmesi, ışık ışınları kesildikten sonra da sürerse bu olaya fosforesans denir. (Bak. fosforesans). esk. Lemeanı flüorî.

flüorin Jeol. Doğal kalsiyum florürü. Vazo, kâse gibi şeyler yapmaya yaradığı gibi madencilikte de ergitme (zeveban ettirme) işinde kullanılır.

flüorit Jeol. Kalsiyum flüorür bileşimli bir mineral. Genellikle saydamdır. Beyaz, sarı, kırmızı, pembe, mavi ya da mor renkte olur. Magmatik kökenli olup bir damar mineraldir. Flüorit, madenlerin erimesini düşürdüğünden çelik fırınlarında ergitme malzemesi olarak ; flüor asidi üretiminde ; optik ve cam sanayiinde ; mor ötesi ışınlarını iyi geçirdiği için, mercek ve prizma yapımında ; yüksek kaliteli gazelin, freon gibi kimyasal maddelerin üretiminde kullanılır. En fazla A.B.D.'inde çıkarılmaktadır.

flüt, -tü Fr. i. Nefesli bir çalgı. Etkileyici, tiz sesiyle orkestra parçalarında çok kullanılır.

fobi Hek. Mantıklı nedenlere bağlı olmayan, çoğunlukla ilk bakışta anlaşılır temelden

yoksun korku. Korkuya konu olan bilinç içerikliği, anlamsızlığı, umursanmamak gerekliliği, bilindiği halde dışarı atılamaz ve önlenemez bir ürküntü vererek, kişiyi işlemlerden, eylemlerden, engeller, ya da bütün davranışlarını kapsayan tutumlara iter. Örneğin kendisine bulaşacak pisliğin tehlikelerinden korkan biri (mizofobi), bütün hayatını, tutumunu, işlemini bu korkunun zorlamalarına göre ayarlar ve temiz olmak için zorunlu saydığı işlemleri yapmayı çok önemli görür. Bu zorlamaya karşı koymaya uğraştığında boğulurcasına sıkıntılar, baygınlığa kadar varan aksaklıklar görülür. Fobilerin nedenlerini, psikoanaliz ve ona yakın öğretiler, ilk çocukluktaki dürtü takılmalarının, düğümlenmelerinin bilinç alanına oldukları gibi ve doğrudan doğruya çıkamaması ve kılık değiştirerek belirmesi olarak açıklar. Tedavisi, psikanaliz ya da özel ilâçlarla yapılır.

fob satış İng. T. b. i. Satıcının sattığı malı, alıcı tarafından gösterilen yere kadar ulaştırmasını gerekli kılan satış şekli. Bu satış biçiminde, satıcı, malın yükleneceği yere kadar ulaştırılması için gerekli masrafları ve hasarları yüklenmiş demektir. FOB kelimesi İngilizce, «free on board» ibaresindeki kelimelerin ilk harfleridir. Daha çok, malın limandaki gemilere yüklenmesi söz konusudur. [Vente fob , — Fobsale]

Foch, Ferdinand (1851-1929) Fransız mareşali. Politeknik yüksek okulunu bitirdi. I. Dünya Savaşı'na katıldı. Marne zaferinin kazanılmasında etkili oldu. 1915-1916 yıllarında Kuzey Müttefik Orduları Grubu başkomutanlığını yaptı. 1917'de Fransız orduları başkomutanı olan Pétain onu Fransız orduları genelkurmay başkanlığına atadı. 1918'de (Amerika kuvvetleri dahil) bütün müttefik kuvvetlerin başkomutanı oldu. Zaferden sonra mareşalliğe yükseltildi. İngiltere ve Polonya da ona mareşallik ünvanını vermiştir. 1919'da Akademi üyeliğine seçildi. Mesleğiyle ilgili değerli eserleri vardır.

Foça İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 247 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 11 808, merkezinin nüfusu 2 954'dür İlçe toprakları Ege denizine doğru uzanan bir yarımadadan ibarettir. Kıyı ovasının gerisi dağlıktır. Tütün yetiştirilir. Zeytincilik ve balıkçılık yapılır. Kasaba, il merkezine 71 km. uzaklıktadır. Zeytinyağı ve un fabrikaları vardır.

Foçalılar Tar. Eski çağlarda Ege kıyılarında yaşamış denizci, gemici bir topluluk. Fokaya (Foça) şehrini merkez edinip bir site kuran Foçalılar, M.Ö. 1000 yıllarından başlayarak sömürgeci, tüccar denizci olarak ün yapmışlar; Kuzey Afrika, Güney Avrupa ve İspanya'da koloniler kurmuşlardı. Romalılar'ın Anadolu'yu ellerine geçirmelerinden sonra güçlerini ve önemlerini yitirdiler. Bizanslılar zamanında onlara bağlı yarı serbest bölge olarak kalmışlar, Türkler'in Ege kıyılarını almalarından sonra tarih alanından silinmişlerdir.

fodla i. Eskiden imaretlerden verilen pidemsi bir çeşit ekmek.

fodlacı i. Eskiden fodla denilen imaret ekmeklerini yapıp dağıtan kimse.

fodra İta. (Aslı Cermence) i. Düz ve dik durmasını sağlamak için giysilerin bazı yerlerinde kumaşla astar arasına konan sert ve kolalı bez.

fodul s. Üstünlük taslayan. Bu kelime hemen hemen yalnız «hem kel hem fodul» deyiminde geçer.

Foe, Daniel de (1660-1731) İngiliz yazarı. Londra'da doğdu. «Robinson Crusoe'nin Maceraları» adlı dünyaca tanınmış romanın yazarıdır.

Foerster, Friedrich Wilhelm (1869-1963) Alman ruhbilim, eğitim ve etik bilgini. Nazi yönetimine kadar gençlik psikolojisini eğitim özelliklerini etkilemiş olan Foerster inanmış bir pozivist idi. En önemli eserleri «Jugendlehre», «Sexualethik und — Paedagogik», «Autorität und Freiheit», «Schuld und Sühne», «Christentum und Klassen kampf» dır.

fok

Foerster, Otfried (1873-1902) Alman sinir hekimi ve cerrahı. Breslau Üniversitesi'nde profesörlük etmiştir. Modern sinir sistemi cerrahisinin ilk kurucularındandır. Bugün kendi adıyla anılan ameliyat şekillerini ortaya atmış ve ilk olarak uygulamıştır.

foga İta. ü. İtalyanca «fuoco» dan. Toplara ateş verme komutası: Ateş!

Foinikeia İyon yazısının eski adı. İyonlılar M.Ö. IX. yüzyıl başlarında yazıyı Fenikeliler'den öğrendiler. İyon alfabesi Atina'da M.Ö. 403 yılında resmen kabul edilmiştir.

fok Yun. i. Zo. Omurgalılardan memeliler sınıfının, plasentalılar alt sınıfının et yiyiciler (yırtıcı hayvanlar) takımının yüzgeç ayaklılar alt takımından bir familya. Bu familyaya gerçek fok, kulaksık fok, deniz köpeği, deniz danası adları da verilmiştir. Fok suda yaşar. Dış kulakları yoktur. Art ayakları, yüzgeç şeklinde arkaya uzanmıştır. Ön ayakları, suda dengeyi ve dönüşleri sağlar; birer kısa kürek şeklindedir. Foklar çiftleşmek ve doğurmak için karaya çıkarlar. Yavrular yüzme öğreninceye kadar birkaç hafta karada kalırlar. Gerçek foklar, bütün denizlere yayılmışlardır. Göller ve nehirlere de girerler. Atlas okyanusunun kuzeyinde her yıl binlerce fok, derisi ve yağı için avlanmaktadır.

Fokaia (Foça) Eskiçağ'da, Küçük Asya'daki İyonya şehirlerinin en batıda olanı. Çandarlı ve İzmir körfezlerinin arasındaki yarımadanın ucundaki ince bir girintide kurulmuştur. Zamanında büyük bir deniz devleti olarak ün salmıştı. Fokaialılar, Çanakkale boğazında kurdukları Lampsakos

Ferdinand Foch

şehrinden yararlanarak, batı Akdeniz'de koloniler kurma ve keşif yapma öncüsü olmuşlar, M.Ö. IV. yüzyılda İspanya'da Maeneke (Malaga) ve Tartessos'a (Andalusia) kadar uzanmışlardır. Güney Fransa'da Marsalia (Marsilya) şehrini kurmuşlardır (M.Ö. 600). Pytheas adlı ünlü denizci, Atlas okyanusuna çıkarak, İzlanda'ya kadar gitmiştir. M.Ö. 540 yılında, Pers baskısı sonucu Fokaia halkının büyük bir çoğunluğu, yurtlarını bırakarak Korsika adasına göç etmiş; (Bak. Alalia) bu göçe rağmen, Ege deniziyle ilişkilerini kesmemişlerdir, Büyük İyonya isyanında, müttefiklerin donanmasına komuta eden Amiral Dionysios Fokaialı'ydı.

fokal epilepsi Hek. H. Jackson'un tanımladığı bir sara çeşidi. (Bak. H. Jackson, sara).

fokgiller b. i. Zo. Omurgalılardan memeliler sınıfının, plasentalılar alt sınıfından yırtıcı hayvanlar takımının yüzgeç ayaklılar alt takımı. Yüzgeç ayaklılar, suda yaşamaya ayak uydurmuş sıcak memelilerdir. Balinaların ve yunusların tersine kara ile ilgilerini kesmemişlerdir, hayatlarının bir kısmını kıyılarda ve buz parçaları üzerinde geçirirler. Fokgillerin ataları, kara hayvanları idi. Bulundukları kıtalar, deniz altında kaldığından suda yaşamaya alışmışlardır. Bu alışma milyonlarca yıl sürmüştür. Fokgiller, çoğunlukla kuzey denizlerinde ve Hind okyanusunun sıcak iklim bölgeleri hariç bütün denizlerde yaşar. Foklar balıkla beslenirler. Fokgiller, kulaksız foklar (gerçek foklar) ve kulaklı foklar adlarıyla iki büyük familyaya, bu familyalarda çeşitli türlere ayrılırlar. Gerçek foklar, suda yaşamaya en iyi uymuş olan familyadır. Bu familyanın başlıca türleri şunlardır: Gerçek foklar, halkalı foklar, Grönland fokları, gri foklar, sakallı foklar, deniz leoparı, deniz fili, keşiş fokları, kurdeleli foklar. Gerçek foklara benzeyen ve dış kulakları bulunduğundan kulaklı fok denilen familyanın türleri de çoktur, ve dünyanın bütün denizlerinde yaygındır. Kuzey (Alaska) kürk foku, güney kürk foku, Kaliforniya kulaklı foku, Japon kulaklı foku, Avustralya kulaklı foku, Hooker kulaklı foku, Steller deniz arslanı. Hayvanat bahçelerinde, sirklerde ve sahnelerde terbiye görmüş foklar, çoğunlukla Kaliforniya kulaklı foklarıdır. Deniz arslanları yağları için kürk kulaklı fokları da kürkleri için avlanırlar. Kürk foklarının neslinin korunması için, ilgili devletler aralarında «Kuzey Atlas Okyanusu Fok Avı Andlaşması» nı imzalayarak Atlas okyanusunda 30 dereceden daha kuzeydeki bölgede fok avcılığını yasaklamışlardır. Her yıl Amerikalılar tarafından 25 000 - 30 000 baş fok avlanarak arttırma ile satılmakta ve elde edilen gelir bu devletler arasında bölünmektedir.

Fokine Mikael (1880-1942) Rus dansçısı ve koregrafı. Sen Petersburg'da doğdu, New York'da öldü. Çağdaş balenin yaratıcısı sayılan sanatçı önce Diaghilev'le işbirliği yaptı. Rusya'ya döndü ama ihtilâl sırasında yurdundan ayrıldı. Sahneye koyduğu birçok eser arasında: «Les Sylphides», «Petrouchka», «Shéhérazade — Şehrazat» sayılabilir.

Fokion (M.Ö. IV. yüzyıl) Atinalı komutan ve devlet adamı. 45 kere komutan seçilmiş. Euboia seferlerinde (M.Ö. 348 ve 341) Megara ve Bizans'ı savunarak (M.Ö. 343 ve 339) ve Lemia Savaşı'nda (M.Ö. 322) Makedonyalılar'ın Attika'ya saldırısını püskürterek ün kazanmıştır. Siyasette, Demosthenes ve Hyperides'e karşı, Eubulos, Aeskhines ve Demades'i desteklemiştir. Makedonya'nın askeri gücünü bildiğinden, Atinalılar'ı onlarla anlaşmaya teşvik etmiş, Atina'nın yenilgisinden sonra, Filippos ve Aleksandros ile barış yapma çabalarında Demades'e yardım etmiştir. Demokrasi yeniden kurulduğu zaman (M.Ö. 318) ölüme mahkûm edilmiştir. Plutarkhos'un «Fokion'un Hayatı» adlı bir eseri vardır.

fokstrot İng. i. Müz. Dört tempolu, eski bir dans. Fokstrot tilki yürüyüşü demektir ve bu hayvanın adımlarını taklitten doğmuştur. XX. yüzyıl başlarında Amerika'da görülmeye başlayan bu dans, I. Dünya Savaşı sonlarına doğru Türkiye'ye de geldi.

fokurdamak f. Fazla ve ses çıkararak kaynamak.

fokur fokur zf. Fazla ses çıkararak kaynamayı anlatan bir söz.

fol i. Tavuğun belli bir yerde yumurtlamasını sağlamak için konan yumurta ya da yumurta biçiminde beyaz taş. [Nichet — Nest - egg]

folklor İng. i. Halkbilgisi.

follikulotrop hormon Hek. Hipofiz bezinin ön lobundan salgılanan ve folikül hormonunun salgılanmasını ayarlayan hormon; gonodotrop hormonun bir çeşidi.

follikül hormonu Hek. Dişilik hormonu, östron, östrogen. Kadınlarda yumurtalık foliküllerinden, gebelerde plasentadan salgılanır. Döl organlarının büluğda gelişmesini, ileri yaşlarda düzgün çalışmasını sağlar. Çok az miktarlarda erkeklerde de bulunur.

folliküllit Hek. Derideki kıl köklerinin ve yağ salgılayan bezciklerinin hastalanması sonucu, deri girinticiklerinin iltihablanması.

folluk i. Folların, yumurtlayacak yerlerin bulunduğu yer. [Nid de poule, pondoir — Egg - nest, sitting - box]

fon Fr. i. Si. Tiy. ★ 1. Sinema filminde görüntünün, tiyatro sahnesinde oyuncuların arka bölümü. ★ 2. Sinema ya da tiyatroda oyuncuların gerisinde resim, fotoğraf ya da çeşitli plastik unsurlardan meydana gelen dekor ya da görüntü. [İng. Background] ★ 3. Eko. Sermaye, karşı-

lık, ödenek, devlet yatırımı, devlet sermayesi ,değer ölçüsü anlamlarında kullanılan bir deyim.

fonda İta. ü. Den. Denizcilikte demir atma komutası. Funda da denir.

fonda etmek b. f. Demirlemek.

fondan Fr. i. Ağızda çabuk eriyen bir çeşit şekerleme.

fondü Fr. i. Si. Sinema filimlerinde bir bölümden ötekine geçilirken, görüntülerin gittikçe kararıp sonunda perdenin tamamen kararmasına dayanan bir geçme, noktalama çeşidi. [İng. Fade - out, fade]

fonem Yun. i. Dil. Bir kelimeyi meydana getiren seslerin her biri. esk. Savt unsuru.

fonem düşmesi b. i. Bir kelimede seslerden birinin söylenmez olması olayı. «Sonra» kelimesinin «sora» şeklinde de söylenmesi bir fonem düşmesi örneğidir.

fonetik Yun. i. ★ 1. Sesbilim. ★ 2. Sesçil : Fonetik imlâ.

fongüs hortumlu kınkanatlılar b. i. Zo. Böceklerin kınkanatlılar takımının çok yiyenler alt takımından bir familya. Gagası çok kısa ve enli olduğundan hortumlu kınkanatlılara benzetmek zordur. Bacakları üç bölütlü olduğundan, beş bölütlü bacakları olan uzun hortumlu (boynuzlu) kınkanatlılardan kolayca ayırt edilebilir. Ağaç kabuklarına, çalı çiçeklerine ve tahıla zarar verir. Tohum, bakla ve fasulya ile beslenenleri de vardır.

fonksiyon Fr. i. Mat. Belli bir bağıntıyla bir ya da daha çok sayıda değişkene bağlı olan ve bu değişkenlerle birlikte değişen büyüklük. En basit fonksiyon bir değişkenli, birinci dereceden bir fonksiyondur. Değişken sayısı ya da değişkenlerin fonksiyonu oluşturan bağıntıdaki kuvvetleri arttıkça, fonksiyon karmaşıklaşır. Fonksiyonlar, genel olarak cebirde, koordinat sisteminde grafik olarak gösterilirler. Bir fonksiyonun, koordinat takımında belli bir eğrisi ya da yüzeyi vardır. Örnek : Bir cismin ağırlığı fonksiyondur. Çünkü, bir cismin ağırlığı, hacmine ve yeryüzünde bulunduğu yere bağlıdır. Burada, cismin hacmi ve bulunduğu yere göre değişen özgül ağırlığı birer değişkendir.

fon müziği b. i. Si. Tiy. Sinema filminde görüntülerin, tiyatroda sahnelerin etkisini arttırmak amacıyla özel olarak kullanılan müzik. [Musique de fond — Background music]

fonograf Bak. Edison, gramofon, pikap.

fonografi Yun. i. Sesleri bir yere tesbit edip, istenince tekrarlamak yöntemi. Bunun için fonograftan başlamak üzere birçok cihaz bulunmuştur. Bak. gramofon, pikap, plâk, teyp.

fonojenik Yun. s. Sesi, radyo ya da fonografa elverişli.

fonoloji Yun. i. Sözlü dilde, anlam ayırımı meydana getiren yakın ses birimlerini dil yapısı açısından inceleyen dilbilim kolu.

fonomimi Yun. i. Müz. Seslerin yükseliş ve alçalışlarının el işaretleriyle anlatılması.

fonoskop Fr. i. İnsanların ses organlarının muayenesinde kullanılan hekimlik aleti.

fonotograf Yun. i. Ses titreşimlerini tesbit eden bir alet.

Fontana, Domenico (1543-1606) İtalyan mimarı. Lugano gölü kıyısındaki Melide'de doğdu. Latran sarayı ile Vatikan kütüphanesi onun eserleridir. En ünlü eserleri arasında Napoli'deki kral sarayı da vardır.

Fontenelle, Bernard Le Bovier de (1657-1757) Fransız düşünür ve yazarı. Bilim konularını halka öğretecek kitaplar yazmış, peygamberlerin yaptıkları söylenilen insan gücü üstündeki olayların gerçek sebeplerini göstermiştir. Bilimlerarası bağıntılarla, doğa kanunlarının sürekliliğini savunmuştur. Başlıca eserleri : «Entretiens sur la pluralité des mondes — Dünyaların Çokluğu Üzerine İnceleme», «Histoire des Oracles — Kehanetler Tarihi» dir.

fora İta. ü. Den. Aç, açıl, açığa komutaları.

fora etmek b. f. Açmak, çözmek : Yelkenleri fora etmek, pencereleri fora etmek.

Forain, Jean - Louis (1852-1931) Fransız ressamı ve gravürcüsü. Empresyonistlerin sergilerine katılmış, Paris hayatını büyük bir ustalıkla yansıtmıştır. Bıraktığı üç binden fazla deseniyle çağının en güçlü gözlemcileri arasında sayılır.

foraminiferler Lat. b. i. Zo. Birgözelilerin ışınlar sınıfının bir takımı. Tek hücreli vücutları çok güzel ve tuhaf şekillidir. 1 200 çeşidi vardır. Çok küçüktürler. Mikroskopsuz incelenemezler. Foraniferlerin çoğunun silisyum ya da kireç taşından bir kabuğu vardır. Bunların deliklerinden ışınlarını (yalancı ayak) dışarı çıkarırlar. Çoğu okyanuslarda suyun yüzünde ve yüze yakın yerlerde yaşarlar. Tatlı su ve nemli topraklarda yaşayan türleri de vardır. 500 000 yıldan beri yeryüzünde yaşamaktadırlar. Fosilleri, kireçtaşı ocaklarını meydana getirmiştir. Bunun için aklın alamıyacağı sayıda foraminiferlerin birikmesi gerekir.

fora yelken b. ü. Den. Yelkeni açınız!

Ford, John (Doğ. 1895) Tanınmış ABD sinema, rejisör ve yapımcısı. Cape Elisabeth'de (ABD) doğdu, asıl adı Sean Aloysius O'Ferna'dır. 1912'de Hollywood'a geldi ve aksesuvarcı olarak sinema dünyasına ilk adımını attı. Bugün rejisör olarak 130'u aşkın filmi bulunan J. Ford, şiirle destan karışımı anlatım özelliğiyle A.B.D. sinemasının en büyük sinemacılarındandır. 4 defa en iyi rejisöre verilen Oscar ödülünü almıştır. Başlıca filimleri : «Kayıp Devriye» (1934), «Muhbir» (1935), «Cehennem Dönüşü — Posta Ara-

bası» (1939), «Gazap Üzümleri» (1940), «Tütün Yolu» (1941), «Vâdim O Kadar Yeşildi ki» (1941), «Kadın Satılmaz — Sakin Adam» (1952), «Cheyenne Yaz'ı» (1964).

Ford, Henry (1863-1947) Otomobil sanayicisi. Dearborn'de doğdu. Bir çiftçinin oğluydu. 1887'de Edison şirketine başmühendis olmuş, 1903'de Ford motor kumpanyasını kurmuştur. 1919'da şirketin küçük hisselerini satın alarak müesseseyi ailenin malı haline getirmiş ve yerine oğlunu geçirmiştir. 1928'de halk tipi arabalar yanında lüks otomobiller de yapan Ford fabrikaları 1903-1950 yılları arasında 36 milyon araba çıkarmıştır. Ford, bir müze ile bir hastahane de yaptırmıştır. Bugün, Ford fabrikalarını torunu II. Henry Ford yönetmektedir.

Henry Ford

Forel, August (1848-1931) İsviçreli ruh - akıl hekimi. Beynin doku özellikleri konusunda araştırmaları ile kendini tanıtmış. alkolle savaşmanın klinik, ruhbilimsel özelliklerini tesbit etmiş ve bu konunun toplum içindeki önemli taraflılarından biri olmuştur. Ayrıca, bilimsel anlamda bir tedavi aracı olarak hipnozun kullanılmasını inceleyen eserleri önemlidir.

Forlanini, Carlo (1847-1918) Pavialı İtalyan hekimi. Akciğer vereminde, tedavi amacı ile akciğer zarının iç ve dış yaprakları arasındaki boşluğa, özel cihazla hava verip doldurarak, o bölümdeki hastalıklı akciğeri geçici olarak büzüştürmeyi (pnömatoraks) öne sürmüş ve uygulamıştır. Antibiyotiklerle akciğer vereminin iyi edilmesinin daha bilinmediği yıllarda en önemli ve etkili tedavi yolu idi.

forma Fr. i. ★ 1. Biçim, şekil : Bu şapkanın forması güzel. [Forme, model — Form. shape] ★ 2. Meslek ya da bir hizmet için giyilen elbise, kılık, kıyafet (üniformadan bozularak) : İlkokul forması. [Uniforme — Uniform] ★ 3. Büyük kâğıt tabakası üzerine basılıp katlandığı zaman 4, 8, 16 ya da 32 sayfa tutan kitap parçası. Formalar çok defa 16 sayfalıktır : Bu kitap ancak 20 forma tutar. [Fascicule — Forme] ★ 4. Sp. Bir sporcunun yarışmada giydiği ve rengi resmî teşkilâtça kabul edilmiş özel fanile. Genellikle arkasında ya da önünde, bazan iki tarafında da sporcunun numarası bulunur.

formaldehit Kim. Normal şartlarda gaz halinde bulunan keskin kokulu bir cisim. — 21° C de sıvılaşır. Mikrop kırıcı olarak hekimlikte kullanılır (Formol). Ayrıca plâstik yapımında çok geniş bir kullanılma alanı vardır. Fenol ile birleşince bakalit olur. Bakalit, elektriği iletmediği için, yalıtkan olarak endüstride çok kullanılır.

formalık s. (Şu kadar) forması olan : 30 formalık bir kitap.

formalite Fr. i. Resmiyet, resmî usul bakımından gerekli işlem. esk. Merasim : Formalitesinin bitmesi için en aşağı bir hafta ister.

format Fr. i. Si. Bir filmin genişliği. Filimcilikte özellikle 8, 16, 35 ve 70 mm. lik boylar kullanılır. [İng. Size]

formik asit Kim. Bak. karınca asidi.

formol Fr. i. Mikropları öldürme işinde kullanılan kuvvetli bir antiseptik. Bak. formaldehit.

Formoza (ya da Tayvan) Büyük okyanus ile Çin denizi arasında 36 000 km² lik, 11 696 000 nüfuslu bir ada. 1895 yılından 1945 yılına kadar Japonya'ya aitti. Bugün Milliyetçi Çin toprağıdır. Uzunluğu 400 km., genişliği 125 km. dir. Doğusunda yüksek dağlar vardır, batısı şeker kamışı ve pirinç yetiştirilen ovalarla kaplıdır.

formül Fr. i. ★ 1. Usul, kural. Resmi ve kanuni işlemlerin uyması gerekli olan şekil. Anlaşma, belge gibi resmi kâğıtların örneği : Bu dava dilekçesi formüle uygun değil. [İng. Format] ★ 2. Mat. Bir ya da birçok büyüklüğün hesaplanmasına yarayan cebirsel ifade : Faizin formülü «Ana para faiz fiyatı yıl sayısı» şeklinde gösterilir. esk. Düstur. [İng. Formula] ★ 3. Kim. Bileşik bir cismin yapısına giren basit cisimleri ve bunların oranlarını gösteren sembol takımı. [İng. Formula]

formüler Fr. i. Formül dergisi.

foroz Yun. i. Bir defada ve bir ağ atmada çıkarılan balık miktarı : Bir foroz balık.

foroz kayığı Dalyanda balık çıkaran küçük kayık.

Forrestal, James (Doğ. 1882) Amerikan amirali. New York'da doğdu. Bahriye bakan yardımcısıyken Pearl Harbour'a Japon baskını olmuş, bu olaydan sonra Forrestal, Amerikan bahriyesinin hızla gelişmesi için çalışmış, Albay Knox'un ölümü üzerine bahriye bakanı olmuştur.

fors Lat. i. ★ 1. Gemide yüksek bir kişi bulunduğu zaman, aşamasına (rütbe) göre çekilen sancak. ★ 2. mec. Söz geçirirlik, saygınlık.

forsa İta. i. Tar. Eskiden gemilerde kürek çeken tutsak ya da hüküm giymiş kimse.

forseps Lat. i. Doğmak üzere olan yavrunun dışarı çıkmasını kolaylaştırmak için, onu döl yatağının dış ağzında kavrayıp, çekmeğe yarayan doğum hekimliği cihazı. İlk olarak XVIII. yüzyılda Chamberlain tarafından bulunmuş, sonradan geliştirilerek değişik modelleri yapılmıştır. Güç doğumlarda, zorunluluk oldukça kullanılır.

forsmajör Fr. s. Kaçınılması imkânsız neden. esk. Mücbir sebep, esbabı mücbire.

Forssmann, Werner (Doğ. 1904) Alman hekim ve cerrahı. Kalbin doğuştan yapı bozukluklarını ve hastalık sonucu kalıcı değişikliklerini kesinlikle ortaya koyan bir yöntem bulmuştur. Kol damarlarından ince bir borucuk ile (kateter) kalbe kadar

varıp, karıncık ve kulakcıkların içini röntgen ışınlarınca tesbit edilebilir duruma sokmak, ayrıca her bir kalp bölümünün içindeki kanın kimya özelliklerini ayrı ayrı incelemek bu yöntemle (kalb kateterizasyonu) mümkün olmuştur. Forssmann 1956 Nobel hekimlik ödülünü A. Cournand ve D.W. Richards ile paylaşmıştır.

Fortaleza (Brezilya) Ceara eyaletinin merkezi. Nüfusu 514 800'dür. Dokumacılık gelişmiştir.

forte İta. zf. Müz. Bir parçanın kuvvetli çalınacağını gösterir.

forte piyano İta. zf. Müz. Parçanın önce kuvvetli çalınacağını ya da söyleneceğini, daha sonra hemen yavaşlatılacağını anlatan bir müzik deyimi.

fortisimo İta. zf. Müz. Bazı bölümlerin çok güçlü çalınacağını gösterir.

Fort - Lamy Çad'ın başkenti. Şari ırmağı kıyısındadır. Nüfusu 91 700'dür.

Fort, Paul (1872-1960) Fransız şairi. Sembolizm hareketine katıldı. Fransız tiyatrosunun gelişmesinde rol oynayan «Théatre des Arts — Sanat Tiyatrosu» nu kurdu. 1912'de «Şairlerin Prensi» seçildi. Şiirlerinin hepsi «Ballades françaises — Fransız Balladları» adını taşıyan kitaplarında toplanmıştır.

Fortuna Yunan mitolojisine göre Zeus'un kızı, raslantı ve talih perisi. Kanatlı bir tekerlek üzerinde, gözleri bağlı ilerleyen güzel bir kız olarak gösterilirdi.

Fortunatae Insulae (Kanarya Adaları) Eskiçağ'da, Yunanlılara göre, «Hesperidler'in bahçeleri» gibi, mutlu ölülerin, kış görmeyen mitolojik ülkesi. (Elysium — Cennet) Uzak batıda, Okyanus kıyılarında bir yer ya da adalar olarak bilinirdi. Kanarya adalarının (belki de Kartacalılar tarafından) bulunmasından sonra, bu ad oraya verildi. Bu adaları asıl Numidia Kralı II. Juba bulmuştur. Ptolemaios, boylamlarını, bu takımadaların meridyen çizgisinden doğuya doğru tespit etmişti.

Fort - Worth (A.B.D.) Texas bölgesinde ve Sandy - Creek ırmağı üzerinde 356 300 nüfuslu bir şehir, petrol merkezidir.

forum Lat. i. Tar. Siyasî toplantılar, mahkemeler ve trafik için kullanılan açık alan. Roma'da en eski forum, Forum Romanum idi. Daha sonra, Capitol ile Paletinus tepesi arasındaki Campo Vaccino da bu amaçla kullanıldı. Zamanla, Campo Vaccino tapınaklar, resmi binalar ve basilikalarla çevrildi. Önce pazar yeri olarak kullanılırken, daha sonra forum olarak kullanılmaya başlandı. Ama yine de kuzey ve güney yanlarında dükkânlar vardı ve bu dükkânlar satış yapmaktaydı. Burada, özellikle sarraflar bulunuyordu. Forum ikiye ayrılmıştı. Comitium bölümünde Rostra ya da hitabet kürsüsü bulunurdu. Öteki bölümüyse asıl forumdu. İmparatorluk devrinde, Campo Vaccino'nun çevresinde başka forumlar da yapıldı.

fos Külb. Sahte, kötü, çürük, boş.

Foscolo, Ugo (1778-1827) İtalyan yazarı. İtalya'nın özgürlük içinde birleşmesini istiyordu. Çağdaş İtalya'nın ilk yazarlarından biri olarak kabul edilir. Trajediler ve şiirler yazan Foscolo'nun 1802'de yazdığı «Iacopo Ortis'in Son Mektupları» adlı kısa romanı XIX. yüzyılın başındaki genç İtalyan yurtseverlerini etkilemiştir.

fosfat Kim. Fosfor asidi tuzlarının genel adı. Tarımda gübre olarak kullanılanları vardır.

fosfaturi Hek. Fosfor bileşiklerinin idrarda çok çıkması: Fosfat işeme. Beslenme şekli ile ilgili ve dolayısıyla tamamen tehlikesiz olabileceği gibi, bazı kan hastalıkları, sinir sistemi dengesizlikleri ve barsak salgıları bozukluğu belirtisi de olabilir.

fosfor Yun. i. Kim. Sembolü P. Balmumu kıvamında, yarı saydam, karanlıkta ışıldayan, zehirli bir eleman. Tabiatta serbest olarak bulunmaz; daha çok fosforik asidin tuzları halindedir. En önemli bileşiği fosforit adını alan kalsiyum fosfat ile apatittir. Bu bileşikler Tunus, Cezayir, Florida, Norveç ve Güney Karolina'da boldur. Fosfat bileşikleri, bitkiler için çok geçerlidir. Bu yüzden gübre olarak kullanılırlar. İnsan ve hayvan kemiklerinin yapısında büyü koranda kalsiyum fosfat vardır. Ayrıca protoplazma içinde de fosfor bulunur. Bu bakımdan fosfor hayatın önemli elemanıdır. Beyaz ve kırmızı fosfor olmak üzere iki şekli vardır. En çok elektriksel metotla fosforitten elde edilir. Yaygın bir kullanılma alanı vardır. Kibrit ve kibrit kutularında fosfor yanıcı madde olarak işe yarar. Çünkü çabuk alev alan bir cisimdir. Askerlikte işaret mermilerinde, yangın bombalarında da fosfor bulunur. Yoğunluğu 1,83, atom sayısı 15, atom ağırlığı 30,9'dur.

fosforesans Yun. b. i. Fosforışı. Özel bir bileşik üzerine, bir ışık ışını düştükten ve ışık kesildikten sonra bileşiğin bir süre daha ışıması olayı. Bu olayı gerçekleştiren cisimlere fosforesans cisimler denir Baryum, kalsiyum, çinko sülfürleri forforesans cisimlerdir. (Bak. fluoresans).

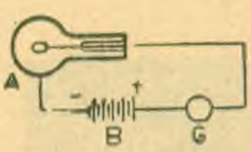
fosforit Jeol. Tortul kökenli kalsiyum fosfat çökeltilerine verilen ad. Gevşek ve toprağımsı bir şekilde bulunur. İçinde bulunan maddelerden dolayı denizel cinsleri beyaz, kahverengi ya da yeşil, bataklıkta oluşanları ise çoğunlukla mavi renklidir. Canlıların kemik, diş, kavkı gibi fosfatça zengin sert kısımlarının sığ kıyı bölgelerinde çökelmesiyle yaygın ve çok önemli olan denizel fosfat yatakları oluşur. Bu tip yataklar Amerika ve Kuzey Afrika'da vardır. Karasal fosfatların teşekkülünde kuşlar önemli rol oynar. Peru ve Güney

Roma'da en eski forum olan Forum Romanum'un kalıntıları.

fosil

FOTOELEKTRİK OLAYININ AÇIKLANIŞI :

Cam tübün (A) çevresi sezyumla kaplıdır ve ortasında maden tel ya da lehva vardır. Sezyum katod, tel ya da lehva anot durumundadır. Anot ve katod bir üreteçle (B) galvanometreye bağlanır. Cam tübün içine giren ışık elektron fırlamasına ve dolayısıyla da galvonometrenin (G) sapmasına sebep olur.

denizi adaları gibi yağmuru az olan bölgelerde çok sayıda bulunan kuşların bıraktıkları dışkı, tüy ve leş gibi maddeler bozuşarak amonyum fosfat haline geçer. Bu da altta bulunan kireçtaşıyla birleşerek guano adı verilen kalsiyum fosfat halini alır. Yapay gübre olarak ve kimya endüstrisinde kullanılır.

fosgen Kim. Kimyasal savaşın en korkunç silâhlarından olup boğucu gazlar sınıfındandır. Fosgen «ışıkta meydana gelen» demektir. Karbon monoksit (CD) ile klor (Cl) dan ışıkta meydana gelir, formülü COCl dir. İlk olarak Fransızlar 1916'da Almanlar'a karşı aynı yılda Almanlar Fransızlar'a karşı kullanmışlardır. Akciğer hücrelerini öldürür.

fosil Lat. Jeol. i. Taşıl. Taşların oluşumu sırasında içlerinde gömülü kalan canlıların kalıntıları ya da izleri. Bir kalıntının fosil sayılabilmesi için o canlının son buzul devrinden önce yaşamış olması gerekmektedir. Canlılar öldükleri zaman tüy, deri, et gibi yumuşak kısımları çürüyerek ortadan kalkar. Fakat kavkı, kemik, diş ve boynuz gibi sert kısımları daha dayanıklı olduklarından fosilleşmeye elverişlidirler. Buna göre fosilleşme olabilmesi için, canlı kalıntılarının dış etkenlerden korunması gerekir. İyi korunmuş fosillerde canlının yumuşak kısımlarının şekli bile aynı kalır. Reçine, buz ve çok ince taneli çamurlar iyi fosilleştirme ortamıdır. Fosiller genellikle tortul taşlarda bulunur. Denizel tortullarda daha çok fosil bulunur. Canlıların bazıları belirli jeolojik devirlerde yaşamış olup bazı katları belirtirler. Bunlara dayanılarak tabakların yaşları öğrenilir. Ayrıca canlılar belli şartlarda ve yerlerde yaşadıkları için fosilleri, eski denizlerle karaların yerlerini, iklim şartlarını belirtir. Soyu tükenmiş canlıları bize fosilleri tanıtır. Ayrıca canlıların evrimi hakkında bilgiler verir. Örneğin, bunlardan yararlanılarak atın ceddinin beş parmaklı ve köpek büyüklüğünde olduğu öğrenilmiştir.

fosilleşmek f. Taşıllaşmak.

foslamak f. Külb. Fos çıkmak.

fossa i. Zo. Memelilerin et yiyiciler takımının sürünücü kediler familyasının bir türü. Madagaskar'da yaşadığından «Madagaskar kedisi »adı da verilmiştir. Çok vahşidir. Birçok alt türleri olan bu tür, gelincik kediler ile gerçek (adi) kediler arasında bir köprüdür. Büyük kısmı kuyruk olmak üzere en çok 150 cm. uzunluğundadır. Pençeleri iğne gibidir. Kuşları avlar.

Foster - William Edward (1818-1886) İngiliz devlet adamı. İngiliz öğretim ve eğitimine yaptığı önemli işlerle tanınmıştır. İlk öğretimin kuruluşu için çalışmıştır.

fosurdamak f. Solurken dudaklarla ses çıkarmak.

fosurdatmak f. Ses çıkararak sigara içip dumanını savurmak.

fosur fosur zf. Çubuk, pipo, sigara gibi şeylerin dumanını sesle savura savura.

fota i. İçinde şarap yapılan bir çeşit fıçı.

Fotius Bizans bilginlerinin en ünlüsü ve Konstantinopolis patriği. Caesar (Bardas) ın israr ve ricalarına dayanamayarak patrikliği kabul ettiği söylenir. Bir söylentiye göre de, Doğu ve Batı Ruhani meclisleri tarafından önce afaroz edilip, sonra affedilmiştir. En önemli eseri, «Bibliotheca» ya da «Myriobiblion» dır. M.S. 858'den önceki bir tarihte yazılan bu eser, Fotius'un okuyup incelediği 280 düz yazının eleştirisidir. Kardeşi Tarasius için yazılmıştır. Teoloji, tarih, hitabet, felsefe, bilim, hekimlik ve leksografi de bu kitabın konusuna girer. Birçok kaybolmuş eser hakkında en iyi ve tek bilgi kaynağı olduğundan son derece önemlidir.

foto b. i. ★ 1. Yunanca «ışık» anlamına gelen bir önek. ★ 2. Fotoğraf kelimesinin kısaltılmış biçimi.

fotoelektrik Yun. i. Fiz. Bazı cisimlerin üzerine ışık düşünce elektron yaymaları olayı. Çeşitli foto elektrik yolları vardır. Fotoelektrik hücre çoğunlukla sezyumdan yapılır. Elde edilen küçük akımlar «amplifikatör» adı verilen araçlarda büyültülüp çeşitli yerlerde kullanılır.

fotoğraf Yun. i. Bir cismi kâğıt üzerine geçirerek tesbit etme. Bu iş için fotoğraf makinesi kullanılır. İlk fotoğraf makineleriyle yalnız siyah - beyaz resim çekilirdi. Fakat bugün renkli fotoğraf çekmek de mümkündür. Fotoğrafı çekilecek cismin görüntüsü ters olarak fotoğraf makinesi içindeki filmin üstüne düşürülür. Eski makinelerde filmin yerine cam kullanılırdı. Bugün filim birçok kolaylık sağlamıştır. Filim üzerine ışığa duyarlı (hassas) bir bileşik sürülmüştür. Cisimden çıkan ışık ışınları bileşiği kimyasal değişmeye uğratır. Çoğunlukla gümüş bromür kullanılır. Işık gümüşü karartır. Böylece çok ışık alan yerler daha kara az ışık alan yerler aydınlık olur. Bu negatif filimdir. Negatif filimden, bazı işlemlerle pozitif filme geçilir. Bu işlemler sonunda kara yerler beyaz, beyaz yerler kara olur. Daha sonra görüntünün fotoğraf kâğıdı üzerinde kalması ve ışıktan bozulmaması için sabitleştirme işlemi yapılır.

fotoğrafçı i. Fotoğraf makinası ile resim çeken ve satan kimse.

fotoğraf direktörü b. i. Si. Sinemacılıkta filim çekimi sırasında görüntülerin filim yönetmeninin isteklerine uygun olarak alınmasını sağlamak amacıyla alıcı ekipten sorumlu kimse. Fotoğraf direktörü bu sırada alıcı hareketlerinin düzenlenmesi için filim yönetmeni, sahnelerin ışıklandırılması için de ışıkçılarla işbirliğini gerçekleştirir. [Directeur de la photographie — Director of photography]

fotoğrafhane b. i. Fotoğraf çekilen yer, fotoğraf evi.

fotoğraf keşfi Ask. Havadan ya da yerden alınan fotoğrafları okuma, kullanma ve değerlendirme yolu ile yapılan keşif.

fotoğraf makinesi Yun. b. i. Fotoğraf çekmeye yarayan cihaz. İçine ışık geçmiyecek şekilde yapılmış bir kutu önüne objektif adını alan bir mercek yerleştirilmiştir. Fotoğrafı çekilecek cisimden çıkan ışık ışınları mercekten geçerek fotoğraf makinesinin arka bölmesinde bir görüntü doğurur. Objektifin arkasında gelen ışığın şiddetine göre ayarlanan bir perde vardır. Perdenin ortasındaki deliğin büyüyüp küçülmesi görüntünün netliğini ayarlar. Bu perdeye diyafram denir. Objektifle diyaframdan geçen ışığın geçme süresini de ayarlamak gerekir. Bunun için optüratör adını alan bir perde kullanılır. Bu perdenin açık kalma süresi de ayarlanabilir. Bu perdenin açık kalma süresine poz süresi denir. İlkel elemanlarıyla bu şekilde meydana gelen fotoğraf makinesi zamanla gelişmiş birçok yardımcı elemanlar kazanmıştır. Böylece çok değişik şartlarda ve çok elverişsiz durumlarda net fotoğraflar çekmek mümkün olmaktadır. Fotoğraf makinelerinin üzerinde ,görüntünün objektifin tam odağına düşmesini sağlayan bir donanım da vardır (Bak. Telemetre).

fotojenik Fr. s. ★ 1. Fotoğraf ya da sinemada yüzü fotoğraf çekimine elverişli (kimse). ★ 2. Fotoğraflar plâklarını iyi etkileyen, resmin iyi alınmasına elverişli olan: Mavi renk pek fotojeniktir.

fotokopi Yun. Fr. i. Bir yazı, bir belge ya da bir kitabın fotoğrafla çekilmiş kopyası.

fotokromi Yun. i. Fr. i. Renkli fotoğraf çekme usulü.

fotokromotipi Yun. Fr. i. Matbaacılıkta renkli fotoğraf basma usülü.

fotometre Yun. i. Fiz. Bir ışık kaynağının verdiği ışık şiddetini ölçmeye yarayan araç. Işık kaynakları verdikleri ışığın şiddetine göre ayrılırlar. Işık şiddeti birimi mumdur. (Bak. mum). Bir ışık kaynağının şiddetini bulmak için, bu kaynak ışık şiddeti bilinen bir başka kaynakla karşılaştırılır.

fotonasti Yun. i. Bot. Bazı bitkilerin yapraklarının geceleri aşağıya sarkması ya da yukarı doğru kapanması gibi hareketlerdir.

fotoroman Fr. b. i. Resimli romanın bir çeşidi. Bir roman yalnız fotoğraf kareleriyle anlatılır.

fotosentez Yun. i. Bot. Yeşil bitkilerin güneş ışığından yararlanarak karbondioksidi özümleme ile organik madde yapmaları olayı. Bu olay için belli miktarda Co_2 (karbondioksit) belli miktarda ışık enerjisi, biraz su ve klorofil gereklidir.

fotosfer Yun. i. Işıkküre, ışık küresi.

fototropizm Yun. Fr. Işığın etkisi altında meydana gelen hareket ya da yönelme tepkisi. Hayvanlar ve bitkiler dünyasında çok yaygın bir olaydır. Bitkiler ışığa doğru döndükleri ya da hayvanlar ışığa doğru gittikleri zaman pozitif fototropizm olayı, gölgeye yöneldikleri zaman da negatif bir fototropizm olayı meydana gelmiş olur.

Fouceault, Léon (1819-1868) , Fransız fizik bilgini. Paris'de doğdu. Fiziğin göz bölümüne ait aletlerde teleskopların geliştirilmesinde çok yardımı olmuş dünyanın hareketlerini ispatlıyan ve kendi adını taşıyan sarkaçı da bulmuştur.

Fouché, Joseph (1759-1820) Fransız politikacısı. I. Napoléon zamanında polis nazırı olmuş, çeşitli devirlerde baştakilere yanaşarak yerinde kalmanın yolunu bulmuş, entrikalarıyla, eyyamcılığı ile tanınmıştır. Sonunda Avusturya uyruğuna geçerek Triyeste'de ölmüştür.

Fouillé, Alfred (1838-1912) Fransız filozofu. Fikirlerin kendiliklerinden bireyin ruhunu değiştirecek güce sahip olduğunu, bunun sonucu olarak da yayıldıkları sosyal çevreyi değiştireceğini savunmuştur. Başlıca eserleri: «La philosophie de Platon — Platon'un Felsefesi», «Histoire de la philosophie — Felsefe Tarihi» dir.

Foujita (Doğ. 1886) Japon asıllı Fransız ressamı. Tokyo'da doğdu. 1913'de Paris'e yerleşti. Birçok dekorasyon, natürmort ve portre yaptı. Deseni öz bakımından doğulu niteliktedir.

Fouquet, Jean (1420-1480) Fransız ressam ve minyatürcüsü. Tours'de doğdu. Fransız resim ve minyatür sanatının en büyük ustalarından sayılır. Çeşitli tablo, minyatür, kitap, süsü v.b. i vardır.

Fouquet, Nicolos (1615-1680) Fransız politikacısı. Paris'de doğdu. Ünlü bir maliyecidir. Büyük bir servet sahibi olmuş Molièr, La Fontaine gibi sanatçıları korumuş, sonunda suistimal suçuyla hüküm giyerek Pignerol kalesine kapatılmış ve orada ölmüştür.

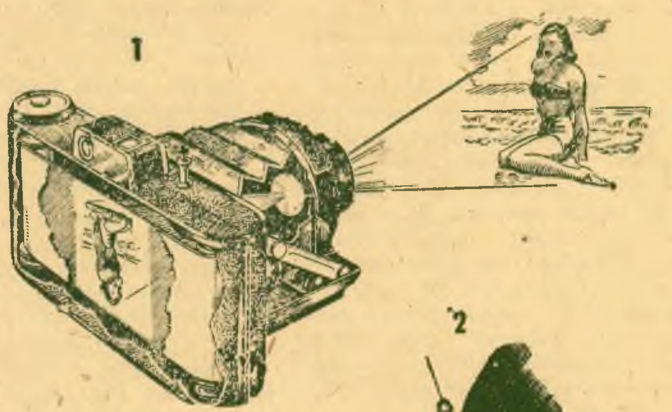
Fourier, Charles (1772-1837) Fransız filozof ve ekonomisti. XIX. yüzyılın başında kapitalizmin gelişmesi ve endüstrinin ilerlemesi sırasında, çalışanların insafsızca sömürülmesi karşısında, sosyal adaleti gerçekleştirmek üzere bir takım tasarılar ortaya atmıştır. Ona göre toplumdaki huzursuzlukları gidermek için, tam uyumlu bir yaşayışa elverişli kurumlar meydana getirmek gerekir. Uyumluluk, yoksullukla bolluk arasındadır. Bunu ortadan kaldırmak için «falanster» leri kurmak gereklidir. Dört yüz hektarlık bir arazi içinde, kurulacak olan bu yerlerde 810 kadın ve 810 erkek bir araya gelecektir. Bu arazi içinde çiftlikler ve atölyeler bulunacak, bir üretim kooperatifi ile bir tüketim kooperatifi ihtiyaçları karşılayacaktır. Falansterler, ticaret şirketleri tipinde kuruluşlar olacak. Burada, yaşayanlardan her birinin hissesi bulunacak, böylece falanster üyelerinden her biri hem kapital hem emek sahibi olacak,

hem de toplumun yönetimine katılacaktır. Charles Fourier'nin sosyal adaleti gerçekleştirmek için ileri sürdüğü tasarılar, gerçekleşmemiş ve gerçekleşmeyecek ütopyalar olmakla beraber, içinde yaşadığı toplumdaki kapitalist düzenin haksızlıklarını, tüccarların vurgunculuğunu eleştirmesi bakımından önem taşımaktadır. Başlıca eserleri: «Théories des quatres mouvements — Dört Hareket Kuramı», «Theorie de l'unité universelle — Evrensel Birlik Kuramı» dır.

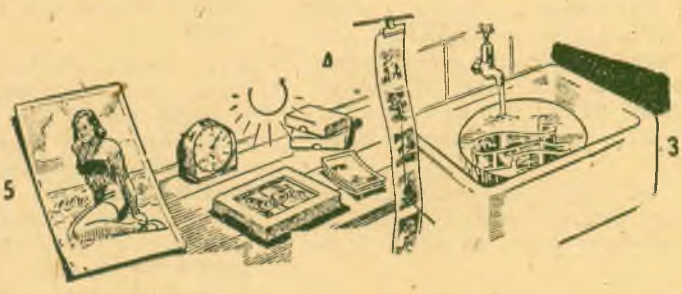
Fournier Alain (1886-1914) Fransız roman yazarı. La Chapelle - d'Angillon'da doğdu. Romanlarının belirgin niteliği, iç dünyanın, iç yaşayışın değişmelerine eğilmesidir. Nerval'i hatırlatan havasıyla sembolist şairlerin etkisinden uzaklaşamadığı görülür. En ünlü romanı: «Le grand Meaulnes — Adsız Köşk» dür.

FOTOĞRAF ÇEKİLMESİ VE FİLMİN BANYOSU

Bir makaraya sarılıp fotoğraf makinesine takılan ya da tek filim üzerine görüntü düşürülür. Gürüntünün tam filmin üstüne düşüp düşmediğini anlamak için, makinenin üstünde gözle bakılan bir yer vardır. Çekilecek cismin uzaklık ayarı, diyafram ve enstantane ayarı yapıldıktan sonra deklanşöre basarak fotoğraf çekilir. (1). Bundan sonra filim makarası ışık almayacak şekilde korunarak makineden çıkarılır. Karanlık oda adını alan ışıksız bir yerde (filimin cinsine göre yeşil ya da kırmızı ışık filime pek zarar vermez) banyo edilir. Banyo kimyasal işlemler sonunda fotoğrafı çekilen cismin negatifinin elde edilmesi demektir. Negatif filim de ışıkta bozulacağı için, ikinci bir tesbit banyosuna sokulur. Bu banyodan sonra artık filim ışıkla bozulmaz hale gelir (2). Negatif görüntüden pozitif (aslında olduğu gibi) görüntü elde etmek için, üzerine özel bir eriyik sürülmüş kâğıt kullanılır. Görüntü bu kâğıt üzerine geçirilir. En sonra kâğıt üzerinde, görüntü meydana gelmesi için, kâğıtlar da banyo edilir (3). Daha sonra yıkanıp kurutulur, her poz ayrı ayrı kesilir (4). Artık fotoğraf elde edilmiştir (5).

DİYAFRAM VE ENSTANTANE AYARI

Fotoğraf çekerken ışığın geldiği yön kadar şiddeti de çok önemlidir. Diyafram ortasındaki deliğin çapının ve optüratörün açık kalma süresinin ışığın şiddetine göre ayarlanması gerekir. Bu ayarlama uzun denemelerle elde edilen bir ustalık ister. Ama gene de genel olarak geçerli bir liste verilebilir. Yeni fotoğraf makinelerinin yanında bir de ışık şiddetini ölçen araçlar kullanılır (Pozometre).

DİYAFRAM VE ENSTANTANE AYARI (Normal filim için)	Diyafram	Obtüratör değeri (Enstantane)
Güneşli açık gün ışığı	11	100
Güneşsiz aydınlık gün ışığı	8	50
Bulutlu gün ışığı ya da gölge	5,6	25
Puslu gün ya da gölge	5,6	10
Aydınlık odalar	5,6	25-10
Gece aydınlatılmış odalar	5,6	2 - 1

Pratikte, fotoğraf makinesinin objektifi, objektif çapının odak uzaklığına oranıyla değerlendirilir. Bu oran «objektif açıklığı» adını alır. En çok kullanılan objektif açıklıkları şunlardır: 1/4,5, 1/3,5, 1/2,8, 1/1,5, 1/1,4, 1/1,1, 1/0,95. Makinenin objektifi tek mercekten yapılırsa, makineye giren ışık ışınlarından bazısı dağılır; beyaz ışığı meydana getiren 7 renge ayrılır. Bunu önlemek için iki mercek (akromatik mercek) kullanılır. Bazan da daha çok sayıda mercek bir araya getirilir (alanatik anastigmat objektifler).

Fournier, Jean Alfred (1832-1915) Fransız deri hekimi ve araştırıcısı. Özellikle frengi konusundaki incelemeleri ile ünlenmiştir. İlk dört azı dişinde, frengi sonucu çiğneme alanlarının dar oluşuna Fournier dişi denir.

fovizm (Fauvisme) Çağdaş resim hareketlerinden birine verilen ad. «Fauve» yani «vahşi hayvan» deyimi ilk defa 1905'de sanat eleştirmeni Louis Vauxcelles tarafından kullanılmıştır. Bu sanat hareketine başta Vlaminck'le Derain olmak üzere Matisse, Marquet, Othon Friesz, Van Dongen, Dufy, Camoin, Manguin, Braque, Jean Puy, Rouault da katılmışlardı. 1908'den sonra bu ressamların çoğu başka yönlerde ilerlemeğe başladılar. «Fauve» hareketine bağlı sanatçılar arı ve keskin tonlar kullanırlar; biçimleri ve perspektifleri basite indirirler.

foya İta. i. Parıltısını çoğaltmak için, elmasların altına konulan ince maden yaprağı.

foyası meydana çıkmak b. f. Kötü niteliği ortaya çıkmak.

fötr Fr. Alm. i. Şapka, çanta ya da başka süs eşyası yapmak için kullanılan ince ve yumuşak keçe.

Fra Angelico, Giovanni da Fieselo (1378-1455) İtalyan ressamı. Vieccehio'da doğdu. Önceleri Fiesole'de papazlık yapmış o yüzden Fiesole diye tanınmıştır. Manastırda bir arkadaşından minyatür yapmasını öğrenmiş 1409 yılında iç savaşlar başlayınca manastırdan çekilmiş, bu ara Assisi manastırında Giotto'nun eserlerini incelemiştir. Sade, saf, sofuca bir hayat sürmüş, o yüzden Fra Angelico (Melek Kardeş) adını almıştır. 1418'de tekrar manastıra dönüp 18 yıl burada yaşamış, sonra Floransa ve Roma'ya gitmiştir. Eserlerinde açık renkleri çok kullanmış, dinsel konuları işlemiş, insan figürlerine insan üstü bir tanrısallık kazandırmıştır.

Fra Diavolo, Michele Nezza (1771-1806) İtalyan çete başkanı. İtri'de doğdu. I. Napoleon'un İtalya'yı istilâ ettiği sırada, kurduğu çete ile yurt savunmasına geçmiştir. Fra Diavolo «Şeytan Kardeş» adı ona bu sırada takılmıştır. Bu ulusal çete başı, Fransız generali Hugo tarafından Napoli'de idâm ettirilmiştir.

fragman Fr. i. Si. Sinemalarda gelecek filmi tanıtmak amacıyla önceden gösterilen kısa parça. [İng. Trailer]

Fragonard, Jean Honoré (1732-1806) Fransız ressamı ve gravürcüsü. XV. ve XVI. Louis çağlarında aşkla ilgili ve duygusal sahneleri en mükemmel biçimde belirten sanatçıdır. Önce Chardin'in, sonra Boucher'nin öğrencisi olmuş, Fransız İhtilâliyle beraber genel sanat anlayışında çok büyük bir değişme olunca, Fragonard kendi sanat anlayışını sürdürmeğe çalışmış ama bunu başaramamıştır.

frak, -kı Fr. i. Uzun etekleri yalnız arkada bulunan, siyah resmî erkek elbisesi. Bazan beyaz renkli ve eteksiz fraklar da kullanılır. Deniz subaylarının resmî ceketleri de böyle eteksiz frak biçimindedir.

frambösi Hek. Tropik bölgelerde sık rastlanan bulaşıcı hastalık. Troponema pertenue adlı spiroketa cinsi bir mikroptan doğar. Belirtileri firengininkilere pek benzediği için eskiden bu iki hastalık birbirinin aynı sayılırdı. Bugün ayrıntıları bilinmektedir ve frambösi genellikle, cinsel değinmeler dışı yollardan bulaşır. İki ya da üç haftalık bir kuluçka devrinden sonra hastalık, ateş, başağrısı, romatizmadakilere benzer eklem sızıları, mikrobun girdiği yerde papül tipi yara, giderek lenf bezleri şişmesi, derken yaygın ve çilek renginde dönkütülerle gelişir. Bir iki yıl içinde kemik iltihabları, kemik kırıkları, deride yaygın yaralarla kişiyi sakatlığa götürür. Tedavi için, frengide de iyi gelen yöntemler, antibiyotikler ve başka ilâçlar kullanılır.

francala İta. i. Has ve ince undan yapılan ve çok defa ince uzun biçimde ekmek.

France, Anatole (1844-1924) Fransız yazarı. Paris'de doğdu, Béchellerie'de öldü. Babası kitapçıydı. Önce şiirler yazmış, sonra düzyazıya yönelerek 1881'de «Crime de Sylvestre Bonnard» adlı romanıyla üne ulaşmıştır. Daha sonra yayımladığı «Thais» ve «Le Lys Rouge — Kırmızı Zambak» en büyük romanlarındandır. «Les Dieux Ont Soif — Tanrılar Susamışlardı» adlı tarihsel romanı, eserleri arasında ayrı bir değer taşır. 1918'de yazdığı ve kendi hayatını yansıtan «Petit Pierre — Küçük Pierre» en duygulu eserlerindendir. 1921 yılında Nobel ödülünü kazanmıştır.

Anatole France

Francesco d'Assise (Saint) (1182-1226) Hıristiyan din adamı. İtalya'da Assise'de doğdu. Zengin bir tüccarın oğludur. Sonradan keşiş oldu; Fransisken tarikatını kurdu. Francesco, İncil'in gösterdiği yolda yoksulca, temiz ve barışçı bir yaşayışı va'zetmiştir. Hıristiyanlarca «aziz» sayılır.

Franchet d'Esperey, Louis (1856-1942) Fransız mareşali. Harb Akademisi'ni bitirmiş, Çin'de, Cezayir'de, Fas'da sömürge savaşlarına katılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda çeşitli görevler almış, savaş sonunda Müttefik Kuvvetleri Doğu Cephesi komutanlığına getirilmiştir. Mondros Mütarekesi'nin imzasından sonra, 1919 şubatında gösterişli bir törenle İstanbul'a girişi, Süleyman Nazif'in «Hadisat» gazetesinde çıkan ünlü «Kara Gün» yazısı ile protesto edilmiştir.

Franck, César Auguste (1822-1890) Fransız besteci. Liègede doğdu. Fransız konservatuarını üstün başarıyla bitirmiş, aynı konservatuvarda org profesörü olmuştur. İlk önemli eseri «Ruth» adlı oratoryosudur. César Franck'ın değeri öldükten son-

César Franck

ra anlaşılmıştır. Ünlü eserleri: «Ruth», «Variations Symphoniques», senfoni ve sonatlardır.

Franco Bahamonde, Francisco (Doğ. 1892) İspanya diktatörü. İspanyol ordusunda 1912'den başlayarak görev alan Franco, 1923-1927 arasında Fas kurtuluş savaşının önderi Abdülkerim'e karşı savaşan İspanyol ordusunun komutanlığını yaptı. 1933'de Balear adalarına gönderildi. O yıl seçimlerde kazanan sağlar kendisini Genelkurmay başkanlığına getirdiler. 1934'de Asturya maden işçilerinin grevini kanlı bir şekilde bastırdı; 1936'daki seçimlerde, cumhuriyetçilerin ve sosyalistlerin kurdukları Halk Cephesi iktidara gelince, İspanyol faşistlerinin lideri olarak buna karşı orduyu ayaklandırdı. İspanyol halkına karşı Afrika'lı askerleri kullandığı gibi, Hitler ve Mussolini'nin gönderdiği uçakların vahşice bombardımanlarının desteğiyle cumhuriyeti yıkarak, İspanya'da faşist diktatörlüğünü kurdu. II. Dünya Savaşı'nda nazi ordularının yanında Sovyetler Birliği'ne karşı döğüşmek üzere «Mavi Tümen» i gönderdi. 1953'de Amerika ile ekonomik ve askerî anlaşmalar yaparak, 1955'de İspanya'nın, Birleşmiş Milletlere girmesi için, Amerika Birleşik Devletleri'nin yardımını sağladı.

François, I. (1494-1547) Fransız Kralı. Cognac'ta doğdu. Angoulême Kontu Charles de Valois'nın oğlu olup 1515'de XII. Louis'nin yerine kral olmuş ve onun kızıyle evlenmiştir. Zamanının en önemli olayları Charles - Quint ile olan savaşlarıdır. Onun Almanya İmparatorluğuna seçilmesi üzerine bu imparatorlukta gözü olan François savaşlara girişmiş, fakat hemen bütün savaşlarda yenilmiş, hattâ bir defasında esir düşerek Bourgonya'yı İspanya'ya bırakmak şartıyla kurtulabilmiştir. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman'ın yardımını rica etmiş ve Barbaros Hayrettin Paşa 1543'de Toulon'a giderek Fransızlar'ı ve kralı önemli tehlikelerden kurtarmıştır. Leonardo da Vinci, Benvenuto Cellini gibi sanatçıları İtalya'dan getirmiş, birçok mimari eserleri yaptırmış; milli matbaayı, Collège de France gibi müesseseleri kurdurmuştur.

Frankfurt şehrinde Alman şairi Goethe'nin bugün müze olarak kullanılan evinden bir köşe.

Franju, Georges (Doğ. 1912) Fransız rejisörü ve Sinematek Kurucusu. Henri Langlois ile birlikte 1937'de ünlü «Fransız Sinematek» ini kurdu. Önce belge filimleri, sonra da konulu filimlerle duygulu, dürüst, şiir yüklü bir sinema sanatçısı olarak kendini tanıttı.

frank Fr. i. Fransızlar'ın para birimi.

Frank, Erich (1884-1957) Alman hekimi. Berlin'de doğdu. Breslau Üniversitesi'nde hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra Wiesbaden, Strassburg ve Breslau'da iç hastalıkları uzmanlığına çalışmış, 1919'da profesör olmuştur. Almanya'da nazilerin 1933'de yönetimi ele geçirmeleri üzerine Musevi asıllı olduğu için görevinden alınmıştır. 1934'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi II. İç Hastalıkları Kliniği direktör ve ordinaryüslüğüne gelen Frank, sonra Türk uyruğuna geçmiş, yüzlerce hekimin yetişmesinde yararlı olmuş, bilimsel araştırmaları ile ün yapmıştır. Kan hastalıklarının bazı çeşitlerine, şeker hastalığının değişik biçimlerine, karbonhidrat metabolizmasına ait araştırmaları özellikle tanınmıştır. İstanbul'da ölmüş, isteği üzerine Rumelihisarı mezarlığına gömülmüştür.

Frankfort (A.B.D.) Kentucky eyaletinin merkezi. Nüfusu 18 400'dür. Tütüncülük gelişmiştir.

Frankfurt [Francfort - am - Oder] (Doğu Almanya) Oder nehri üzerinde Polonya sınırında 57 200 nüfuslu bir şehir.

Frankfurt [Francfort - am - Main] (Batı Almanya) Main nehri üzerinde 691 200 nüfuslu bir şehir. Alman bankacılığının ve endüstrisinin önemli merkezlerinden biridir. Eski Cermen konfederasyonunun toplandığı yer olup Alman - Fransız savaşına son veren 10 Mayıs 1871 andlaşması orada imza edilmişti. Büyük Alman şairi Goethe'nin doğduğu yerdir.

frankizm General Franko'nun İspanya'da yürüttüğü rejimin adı. Kendine özgü bir doktrini olmayıp hemen tamamen faşizmi uygulayan bir yönetim sistemidir.

Franklar Eskiçağlar'dan beri batı Avrupa'da yaşayan bir kavim. M.Ö. III. yüzyılda bugünkü Alman topraklarıyla Polonya'da yaşıyorlardı. V. yüzyılda batıya yönelen Hunlar'ın baskısı sonunda Belçika — Hollanda üzerinden şimdiki Fransız topraklarına göç etmişler, I. yüzyıl ortalarında burada bir krallık kurmuşlar, bu krallıkta sırasıyla Merovej, Karolej ve Kape

soyları işbaşına gelmiştir. Ortaçağ'ın çok ünlü kralı Charmagne da bir Frank hükümdarıydı. Franklar'ın ülkesi Charlmagne zamanında şimdiki Almanya, Belçika, Hollanda, kuzey İtalya ve tüm Fransa'yla İspanya'nın bir bölümünü kapsamaktaydı. Frank Krallığı Charlmagne'dan sonra parçalanmış ve yerinde günümüzdeki devletler doğmuştur. Franklar da, çoğunlukla Goller'le kaynaşarak, bugünkü Fransız ulusunu meydana getirmişlerdir.

Franklin, Benjamin (1706-1790) Amerikalı fizik bilgini ve devlet adamı. Boston'da doğdu. Aslı İngiliz olup orta halli bir un fabrikatörünün oğludur. Kendi kendine çalışarak bilimde ve politikada başarıya ulaşmış büyük bir servet kazanmış, ahlâkı ve özel hayatı bakımından da çok iyi bir insan olarak tanınmıştır. Paratoneri bulmakla tanınır. Amerika bağımsızlığının kurucularından sayılır. Eserleri üç ciltte toplanmış ve bütün Avrupa dillerinde yayımlanmıştır. Öldüğü zaman Amerika genel meclisi bir ay, Fransız meclisi de üç gün yas tutmuştur.

Franklin - Bouillon, Henry (1872-1939) Fransız diplomatı. 1898'de Volonté gazetesini kurmuş. Bir süre gazetecilikle uğraşmış. 1904'de milletvekilliğine seçilmiştir. 1917'de propaganda bakanlığına getirilmiş, 1921-1922 yıllarında, Fransa Millî Meclisi Dışişleri Komisyonu başkanı olarak Ankara'da Mustafa Kemal ile görüşmüş. Bu görüşmeler olumlu sonuçlar vermiştir; 1921 ekiminde imzalanan Ankara anlaşması ile güney illerimiz kurtulmuş ve Fransızlar'la savaşımız sona ermiştir. 1923 Lozan antlaşmasında da bu ilişkilerin etkisi olmuştur. Franklin - Bouillon 1924'de yeniden seçilmiş, son yılları, Radikal Parti içindeki mücadelelerle geçmiştir.

Franklin, John (1786-1847) İngiliz gemicisi ve kâşifi. Spilsby'de doğdu. Çeşitli deniz savaşlarında bulunmuş, Avustralya'da Kanada'da geziler yapmış, Kuzey Kutbu gezisinde ölmüştür.

Fransa Batı Avrupa'da bir ülke. Yüzölçümü 551 255 km², nüfusu 49 300 000'dir. Başkenti Paris, önemli şehirleri: Marsilya, Lyon, Toulouse, Nice, Bordeaux, Nantes, Strasbourg, Le Havre, Toulon, Grenoble'dur. Önemli dağları Massif Central'ler, Voj'lar, Alp'ler, Pirene'ler ve Juralar'dır. Bu genç ve yaşlı dağların aralarında geniş ovalar yer alır (Paris Havzası, Akitanya Havzası ve Rhône vadisi). Genç dağlardan Pireneler Fransa ile İspanya arasında doğal bir sınır meydana getirir, en yüksek noktası Aneto tepesi 3 404 m. dir. Güneydoğuda İtalya ve İsviçre sınırlarındaki Alp Dağları en yüksek genç dağlardır. En yüksek noktası Mont Blanc tepesi 4 810 m. dir. Bu tepe Avrupa'nın en yüksek noktasıdır. Eski dağlardan en önemlisi Fransa'nın ortasında geniş bir alan kaplayan Massif Centrallerdir. En yüksek noktası Puy de Sancy 1 886 m. dir. Fransa'nın iklimi ılımandır, dağlık yerlerde, Massif Centrallerde, Alsace - Lorraine'de kara iklimi hüküm sürer, yazlar sıcak, kışlar soğuktur, Manş ve Kuzey denizi kıyılarında tam bir deniz iklimi görülür. Akdeniz kıyısında da Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. En önemli nehirleri: Seine 776 km., Loire 1 020 km., Garonne 650 km. ve Rhône 812 km. dir. Debi yönünden en zengini Rhône nehridir. Sularını Alpler'deki buzullardan alır. Bütün bu nehirler ulaşıma elverişlidir. ★ Ekonomi: Tarım, hayvancılık ve endüstri aynı derecede önemlidir. Fakat gene de tarım birinci sıradadır. Toprakların % 48'inde tarım yapılır. En çok buğday ve yulaf ekilir, buğday bakımından Avrupa'da S.S. C.B.'den sonra ikinci gelmektedir. Bunlardan başka arpa, çavdar ve mısır yetiştirilir. Şeker pancarı ekimi de önemlidir. Üzüm Fransa'da çok önemli bir yer tutar. Özellikle Güney Fransa'da bağlar geniş yer kaplar. Languedoc, Alsace, Bourgogne, Champagne ve Bordeaux en önemli üzümcülük bölgeleridir. Hayvancılık da önemlidir, en çok sığır, sonra koyun, keçi ve domuz beslenir. Maden bakımından Fransa'da demir, boksit ve potas bulunur. Demir cevheri bakımından dünyada 3. gelir. Fransa'da endüstri çok gelişmiştir. Maden işleme endüstrisi alanında demir dökme fırınları Lorraine'de, çelik makine işleri Massif Centrallerde, gemi yapımı St. Nazaire'de, Brest'de toplanmıştır. Dokuma endüstrisi alanında, pamuklu dokumacılık doğuda Voj'larda Epinal'de, Alsace'da Mulhouse'da, kuzeyde Tourcoing ve Lille'de, Normandiya'da Rouen'dedir. İpekçiliğin en önemli merkezi Lyon'dur. ★ Tarih: Şimdiki Fransa'nın yerinde M.Ö. I. yüzyılda Keltler ve İberler oturuyordu. M.Ö. 59-51 yılları arasında Iulius Caesar yönetimindeki Romalılar o toprakları işgâl ettiler. M.S. III. yüzyıldan itibaren istilalar başladı, Cermenler, Vizigotlar, Vandallar, Hunlar, V. yüzyılda Cermen asıllı Franklar oraya yerleştiler. 481-511 yılları arasında Clovis ülkeyi bir birlik altında topladı, fakat Clovis'den sonra yerine geçen oğulları anlaşamadılar ve onların zamanında soylular yönetimi ellerine almaya başladılar ve böylece kralların rolleri kalmadı. Bir soylu olan Charles Martel 732'de Müslümanların istilasını Poitiers'de durdurdu. Oğlu 751 yılında Papa'nın yardımıyla Karolenjler sülâlesini kurdu. Yerine geçen oğlu Charlemagne 800 yılında Batı'nın İmparatoru olarak taç giydi. Saksonlar'ı, Avarlar'ı, Lombartlar'ı da yönetimine aldı. Fakat büyük İmparatorluğu Verdün anlaşmasıyla 843 yılında parçalandı. Escaut, Meuse, Rhône ırmaklarının batısında kalan bölge şimdiki Fransa'nın temelidir. II. Charles zamanında ülkeyi Normanlar'ın akınlarından korumak zorunluğu feodalite rejimini yarattı. Karışıklık içinde 987'de Capetien'ler başa geçti, bunlar çok zayıf krallar-

Francisco Franco

I. François (1494-1547)

Benjamin Franklin

dı. Tahta VI. Louis geçti, XIII. yüzyılda Fransa'da bir birlik kurulabildi. Bu Yüz Yıl Savaşları'na kadar devam etti. Bu savaşlarda Fransa İngilizler'e yenildi. Sonunda Jeanne d'Arc'ın yardımıyla Fransa kurtuldu. Başa geçen XIV. Louis (Güneş Kral) zamanında Fransa en parlak devrini yaşadı. Sonra devamlı savaşlar sonucu çöküntüler başladı. 14 Temmuz 1789'da Fransız İhtilâli başladı; XVI. Louis ve karısı Marie Antoinette giyotinle öldürüldü. Sonra Napoléon Bonaparte başa geçti (1804). Büyük başarılardan sonra yenildi. 1830 Temmuzunda yeniden bir devrim oldu, 1848'de II. Cumhuriyet kuruldu, 1870-1871 yıllarında Fransa ile Almanya arasında savaşlar oldu ve Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlandı. III. Cumhuriyet kuruldu, 1876 seçimlerini cumhuriyetçiler kazandı. 1914'de I. Dünya Savaşı'na girdi ; bu savaştan galip fakat çok yıpranmış olarak çıktı. 1939'da Alman orduları Polonya'yı istilâ edince Fransızlar da savaşa katıldılar. Böylece Fransa II .Dünya Savaşı'na girmiş oldu. 1940'da Alman orduları Paris dahil ülkenin büyük bir kısmını işgal etti. Almanlar'ın yenilgisiyle Fransa yeniden kuruldu. General de Gaulle tarafından yeni bir hükümet kuruldu, 1946 anayasası 1 Ocak 1947'de yürürlüğe girdi. 1958'de General de Gaulle cumhurbaşkanı oldu ; referandumla kabul edilen yeni bir anayasa yürürlüğe girdi. 1962'de Cezayir'e bağımsızlık tanındı. 1965'de de Gaulle yeni bir 7 yıl için başkan seçildi.

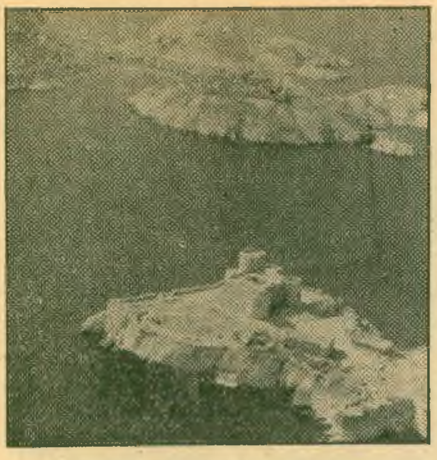
franscope Fr. i. Si. Sinemada çok geniş bir alanı pelikülе sığdırma gücünü taşıyan merceklerden yararlanarak, beyaz perdede geniş bir görüntü elde etmeye yönelmiş bir geniş perde işlemi.

Fransız i. ★ 1. Fransa halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Français — French] ★ 2. (İsim takımlarında) Fransa, Fransızlar anlamında kullanılır : Fransız filosu. [Français — French]

Fransız Akademisi 1635 yılında Richelieu tarafından kurulmuş, 40 üyeli akademi. Bu akademinin temel görevi Fransızca sözlüğünü hazırlamaktır.

Fransız İhtilâli Tar. (1789) Dünya tarihinin en büyük toplumsal ayaklanmalarından biri. Krallık kurumunun, (soylular) aristokrat sınıfın ve din adamlarının bir türlü azalmayan imtiyazlı yaşayışlarına göğüs geren Fransız halkının bu duruma son vermek amacıyla kesin bir davranışa

geçmesi Fransız İhtilâli'ni başlatmıştır. Bu ihtilâlin ilk kıvılcımlarını çakanlar XVIII. yüzyılın baş ve ortalarında yaşamış ünlü Fransız düşünürleridir. Gerçekten de Volter, J. J. Rousseau, Montesquieu gibi büyük yazar ve düşünürler, toplumsal kurumlara ve törelere şiddetle çatıyorlar, bunların değişmesi gereğini savunuyorlardı. Bu düşünceler, Amerika'nın sömürgecilikten çıkarak insan haklarına dayalı özgür bir devlet olma çabasının yankıları, İngiltere'de başlayan «İnsanların insanca yaşamaya lâyık oldukları» ilkesi yavaş yavaş Fransız kamu oyunu harekete getirmeye başlıyordu. Bundan başka Fransa, uzun savaşların sonucu olarak yoksul düşmüştü. Ülke ekonomik ve toplumsal bunalımlar içindeydi. Duruma bir yön vermek için kral, 1614 yılından beri toplanmayan «Etats Généraux» yu toplantıya çağırmak zorunluğunu duydu. «Etats Généraux» önemli sorunlar çıktığı zamanlar yurdun her yöresinden gelen temsilcilerden meydana gelen bir meclisti. Bir süre sonra kendisine «Assemblée Nationale» adını veren bu meclis, durumun düzeltilmesi yolunda bazı kararlar aldıysa da, kralın yetkileriyle çelişen bu kararlar çevrenin kışkırtmalarıyla sarayca kabul edilmedi. Kral, meclisin dağılması için haber yolladı. Fakat meclis üyeleri dağılmadılar, kurucu meclis biçimine girerek, gerekli malî ve toplumsal reformlara kesin karar verilmedikçe dağılmayacaklarına da and içtiler. Paris halkı durumun çıkmaza girdiğini görünce 14 Temmuz 1789 günü silâhlanıp siyasî hükümlülerin bulunduğu Bastille kalesine hücum etti, hükümlüleri ve tutukluları serbest bıraktı. İki hafta sonra, 1 Ağustos 1789'da Kurucu Meclis «İnsan Hakları Bildirisi» ni yayımladı. Bu bildirinin ana çizgileri bütün insanların hür doğup, hür yaşayacakları, eşit haklara sahip oldukları; başkalarına zarar vermeksizin her insanın dilediğini yapmakta özgür olduğu; can, mal ve ırzın kutsal olduğu; yargılarından kimsenin suçlu sayılamıyacağı gibi ilkelerdi. 1791 yılında yayımlanan Fransız anayasasına da giren bu ilkeler, XVIII. yüzyıl sonundan başlayarak, önce bütün Avrupa daha sonraları bütün dünya ulusları için, demokratik hakları elde etmek konusunda başvurulan temel ilkeler olmuştur. Bastille baskınından sonra Fransa'da, Paris dışında da halk ve köylü yer yer ayaklandı, kiliselere ve soylu zenginlerin mallarına hücum etti. Soylular ve din adamları Fransa'dan kaçtılar. Vergi imtiyazları, soyluların ve din adamlarının imtiyazları, soyluluk sanları kaldırıldı. Avrupa'daki öteki monarşik mutlakiyetçi ülkeler Fransa'daki durumu kuşkuyla izliyor ve bu gidişi önlemek için çalışıyorlardı. 1791 haziranında XVI. Louis karısının ve kayınbiraderi olan Avusturya imparatorunun isteklerine uyarak, Fransa'dan kaçmaya kalktı. Ancak yolda eşiyle birlikte yakalanıp Paris'e getirildi. Ülkede cum-

Marsilya'dan bir görünüş (üstte) Paris'de Panteon Anıtı (sağda).

FRANSA

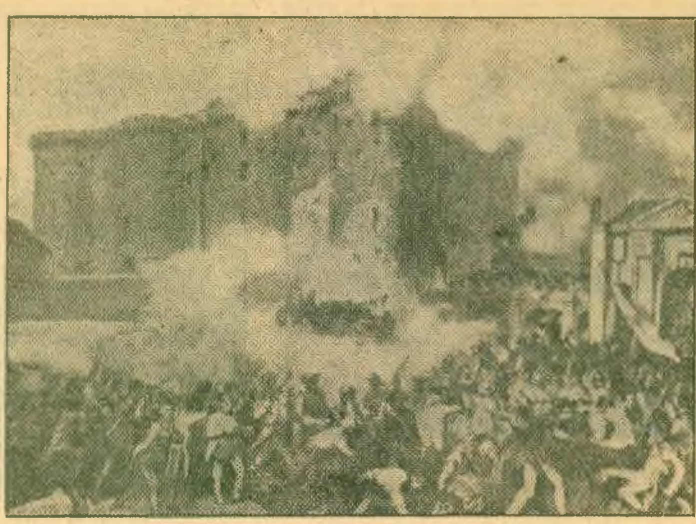

Paris'de Zafer Anıtı

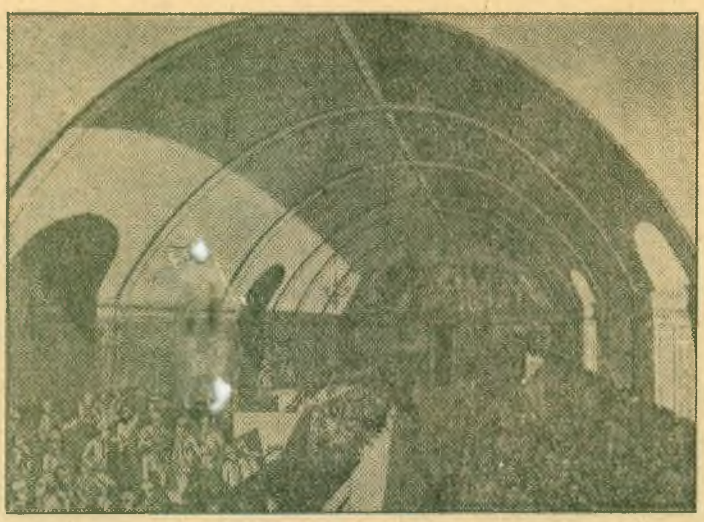

Fransa'da bir karnaval (üstte), Versay Sarayının havadan görünüşü (solda)

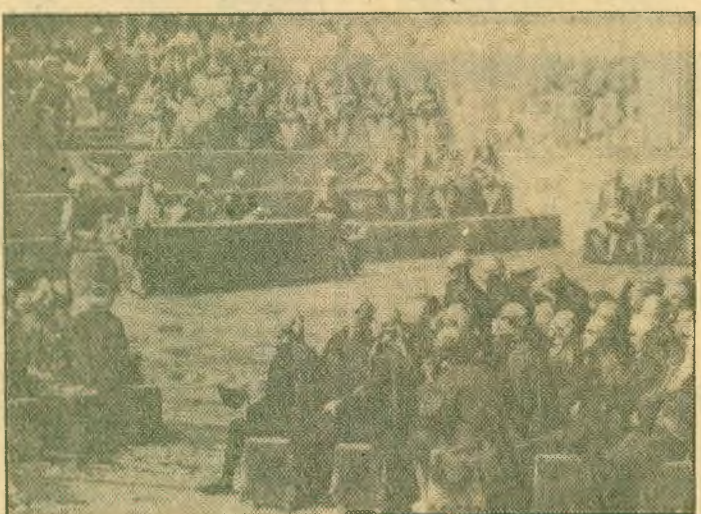

İhtilâli başlatan halkın Bastille hapishanesine hücumu.

FRANSIZ İHTİLÂLİ

İhtilâlde önemli rol oynayan Jacobinlerin bir toplantısı.

Kral dağıtmak isteyince direnen ve ihtilâlin başlamasına sebep olan «Etats Généraux» toplantı halinde.

huriyetin ilân edilmesini isteyenler, bu kaçış olayından yararlandılar. «Görülüyor ki Fransa kralsız da yönetilebiliyormuş» diyerek cumhuriyet ilân edilmesini önerdiler. Kısa bir süre sonra cumhuriyet ilân edildi (1792). Bu arada XVI. Louis ile Mari Antoinette, başları kesilerek idam edildiler. Avrupa devletleri Fransa'ya sasaş açtılar ; fakat taze ve imanlı cumhuriyet orduları, bütün cephelerde başarı kazanarak düşman topraklarına girdiler. Ne var ki, bu arada ihtilâli yapanlar, çeşitli görüş ayrılıklarından ötürü birbirlerine düşmeye başladılar. Ülkede cumhuriyete karşı fikirler bile belirmeye başladı. Kralcılarla kiliseye bağlı bazı kasabalılar ve köylüler ayaklandılar. İhtilâl hükümetleri hem dış düşmanlarla hem de iç kargaşalıklarla uğraşmak zorunda kaldı. 1793'de ihtilâle karşı olanlarla savaşmak için «Ulusal Güvenlik Komiteleri» ve ihtilâl mahkemeleri kuruldu. İhtilâlin en kuvvetli kişilerinden Danton'u Robespierre, Robespierre'i de öteki ihtilâlciler ardarda giyotine yolladılar. Fransa'da cumhuriyeti ilân eden Convention National»ı (1792-1795), Directoire (1795-1799) yönetimi, onu da «Consulat» (1799-1804) izledi. Directiore yönetiminde yeni anayasaya göre Paris dışında kurulacak ilk meclis kanunları yapacak, bunları uygulamak görevi de yine bu meclislerin seçeceği beş kişiye (direktör) bırakılacaktı. O sıralarda büyük bir ün kazanan genç bir general, Napoléon Bonaparte, Directoire yönetimini değiştirdi. Anayasa'yı gözden geçirmek üzere, üç konsül seçtirdi. Birinci konsül kendiydi. 1802'de bununla da yetinmedi ; birinci konsüllük görevini, ölümüne kadar uzattırdı. 1804'de imparatorluğunu ilân ederek cumhuriyet yönetimine son verdi. Fransız ihtilâli, yeryüzünde etkileri en uzun sürmüş devrimlerden biridir. Bu ihtilâlden sonra Avrupa'daki ve dünyadaki krallık rejimleri sarsılmış, eski gücünü yitirmiş ; insanlık, insan hakları konusunda çok daha uyanık olmuş ; her yörede haksızlıklara karşı direnmeler ve özgürlük savaşları daha sağlam temellere oturtulmuştur.

Fransisken Hıristiyan ulularından Assisli Francesco (Saint François d'Assise) tarafından kurulan tarikat ve bu tarikattan olanlara verilen ad. Bu tarikattan olanlar başlangıçta dilencilik yaparak vaazederlerdi.

Franz, Ferdinand (1863-1914) Öldürülmesi I. Dünya Savaşı'nın başlıca sebeplerinden olan Avusturya Arşidükü. Viyana'da doğdu. Avusturya İmparatoru Franz Joseph'in kardeşinin oğlu idi. Avusturya veliahdı iken karısıyla birlikte Bosna'da Sarajevo'da Gavrilo Prinzip adında bir Sırp öğrencisi tarafından 28 Haziran 1914'de öldürülmesi Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilân etmesine ve dolayısıyla I. Dünya Savaşı'nın patlamasına sebebolmuştur.

Franz, I. (1708-1765) Almanya ve Avusturya İmparatoru. Nancy'de doğdu. 1745'de İmparatorluğa geçmiştir. Büyük İhtilâlde başı kesilen Fransa Kraliçesi Marie - Antoinette'in babasıdır.

Franz, II. (1768-1835) Almanya'da İmparatorluk eden Franzlar'ın ikincisi. Floransa'da doğmuş, 1792'de Almanya İmparatoru ,1804'de Avusturya İmparatoru olmuştur. Fransa İhtilâline, sonra da I. Napoléon'a karşı başarısızca çarpıştı. Kızı Marie - Louise'i I. Napoléon'a vermek zorunda kalmıştır.

Franz - Joseph I. (1830-1916) Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı. Dünya tarihinde hükümdarlığı en uzun sürmüş olan kişidir. Viyana'da doğdu. I. Ferdinand'ın yeğeni sıfatiyle 1848'de henüz 18 yaşındayken imparatorluğa geçmiş, 68 yıl süren imparatorluğu sırasında birçok aile facialarına uğramış devrimlerle savaşlarla karşılaşmıştır. 1914'de çıkan I. Dünya Savaşı'nın sonunu ve Avusturya'nın parçalanmasını görmeden ölmüştür.

fraser Kanada'da Kaya dağlarından çıkarak Büyük okyanusa dökülen 1 200 km. uzunluğunda bir nehir.

Fraunhofer, Joseph Von (1787-1825) Alman fizikçisi. Bavyera'nın Straubing kasabasında doğdu. Mikroskop ve teleskop gibi aletleri geliştirmiştir. Özellikle güneş tayfı üzerine incelemeleriyle tanınır.

Fredrik, Büyük (1712-1786) Ünlü Prusya Kralı. Berlin'de doğdu. Babasının onu asker yapmak istemesine karşılık, edebiyat ve felsefe öğrenimi yapmış, bu yüzden babasıyla arası açılmıştır. Yurdundan kaçmak isterken yakalanmış, bu olaydan sonra değişmiş, devlet ve askerlik işlerine de ciddi olarak yönelmiştir. 1840'da babasının ölümü ile, II. Fredrik sanıyla tahta çıkmış, ülkesini tehdit eden Fransa, Avusturya ve Rusya'ya karşı çetin fakat başarılı savaşlar yapmış. Üstün bir asker ve komutan olarak tanınmıştır. Tahta çıkışını izleyen 23 yılda hemen aralıksız savaşlar yapmak zorunda kalmış ; ülkesini bir kat oranında genişletmişti. Büyük Fredrik, bundan sonra çabasını, ülkesini bilim sanat ve bayındırlık yönlerinden kalkındırmaya harcamış, bilim, sanat adamlarını korumuştur. Okullar ,hastahaneler açmış, yollar yapmış, anılarını yazdıktan başka askerlik ve düşünü konularında da eserler düzenlemiştir. Öldüğü zaman ülkesi, her bakımdan, Avrupa'nın en gelişmiş ülkesi durumuna yükselmişti.

Fredro, Alexandre, Kont (1793-1876) Polonyalı tiyatro yazarı. Suchorov'da doğdu. Polonya edebiyatının Molière'i sayılabilir. Çünkü onun etkisinde kalarak Polonya tiyatrosuna komedi biçimini getirmiştir. «Birinci Kadın En İyisidir», «Yolcu Arabası», «İntikam», «Kimse Beni Tanımıyor», «Baykuşlar ve Şair» adlı komedileri başlıca eserlerindendir.

Freeman, Edward Augustus (1823-1892) İngiliz tarihçisi. Harborne'da doğdu. Tarihe ait çeşitli eserleri arasında «Avrupada Osmanlı Kuvveti» adı altında Türk tarihini de ilgilendiren bir eseri vardır.

Freetown Sierra - Leone'nin başkenti. Atlas okyanusu üzerinde 125 000 nüfuslu bir liman şehridir.

fregat kuşu b. i Zo. Kuşlar sınıfının karinalı kuşlar alt sınıfından leylekler takımının perdeli ayaklılar alt takımından fregatkuşugiller familyasından bir tür. Kanatları çok uzun ve sivri, son derece saldırıcı olduğundan hafif savaş gemilerine benzetilerek bu ad verilmiştir. Ayakları perdesizdir. Denize inmez. Tropik denizlerde yaşar.

Freiburg (Almanya) Bade bölgesinde 148 100 nüfuslu bir şehir. Ağaç endüstrisiyle ve müzik aletleri fabrikalarıyla tanınmıştır.

frekans Fr. i. Fiz. Periyodik (çevrimsel, devirli) hareketlerde, bir saniye içindeki titreşim ve salınımların sayısı. Günlük hayatta en çok elektrik frekansı kullanılır. Türkiye'de ve Avrupa ülkelerinde şehir şebekesinin frekansı 50 Hertz'dir. Amerika'da ise 60 Hertz'lik gerilim kullanılır. Bu yüzden Amerika için yapılmış elektrik saatleri, pikaplar, motorlar gibi elektrik araçları Türkiye'de kullanılamaz. Frekanslar farklı olursa motorun devir sayısı değişir. Dolayısıyla saat doğru çalışmaz, pikabın devir sayısı değişir, motorlar yanar.

Frémy, Edmond (1814-1894) Fransız kimyacısı. Marsilya'da doğdu. Özellikle yağ asitleri üzerindeki inceleme ve buluşlarıyla tanınır. İlimler Akademisine başkan olmuştur.

fren Lat. i. Tek. ★ 1. Bir makinenin ya da otomobil v.b. gibi taşıtın hareketini durdurmak, hızını azaltmak için kullanılan cihaz. Kullanıldığı yere göre değişen çeşitleri vardır. Hidrolik, mekanik, elektrik frenleri gibi. ★ 2. mec. İnsanları taşkın hareketlerden alakoyan neden.

frenezi Hek. Davranış ve tutumunda ileri derecede kontrolsüzlük ve hezeyanlarla birlikte akıl hastalığı, çılgınlık.

frengi (Aslı Cermence) i. Hek. Sert şankır. Troponema pallidum adlı spiroketa cinsi mikrobun yaptığı bulaşıcı hastalık. Büyük bir çoğunlukla cinsel münasebetle, pek seyrek olarak hastaların kullandığı eşyalara bulaşmış mikrobun bir yara ya da kesiğe değmesi ile geçer. Bulaşmasından sonra üç devresi vardır : Üç haftalık kuluçka devresinden sonraki ilk bölümde önce bir sertleşme ile başlayan yara açılır. Yerel lenf düğümleri şişer ; yara yeri ağrısız, serttir. Bundan 5 - 8 hafta sonra ikinci devrede (sekonder sifilis) deride genel değişiklikler olur, bedenin çeşitli yerlerinde deri belirtileri (kızarıklıklar, kabarıklıklar, döküntüler, doku kalınlaşmaları ve uzantıları) kendini gösterir. Aradan 2 - 5 yıl geçtikten ve bu

I. Franz (1708-1765)

Avusturya İmparatoru I. Franz - Joseph (1830-1916)

Büyük Fredrik

arada pek hastalık belirtisi olmadan, üçüncü devre başlar (Tersier sifilis). Deride ve iç organlarda gom denen sert doku düğümleri olur. Yerleştikleri doku ve organcıkların (kemikler, oynaklar, merkez sinir sisteminin değişik bölgeleri, büyük damarların duvarları, kalp v.b.) çalışmalarını bozar, aksatırlar. Frengiye bağlı felçlere, kalp hastalıklarına yol açarlar. Merkez sinir sisteminin frengili hastalıklarına (tabes dorsalis, paralizi jeneral, progressif paralizi, lues cerebri v.b.) metasifilis, parasifilis ya da frenginin dördüncü devresi denir. Frengili gebe kadınlardan, gebeliğin ilk yarısının sonuna doğru plasenta dolaşımı yolu ile dölüte hastalık bulaşır; doğuştan frengi bir kalıtım hastalığı olmayıp, böylesine bir ana karnında bulaşma sonucudur. Eskiden büyük halk salgınlarına yol açan, iyi edilemeyen frengi, bugün için hele erken tanındığında antibiyotiklerle (penisilin ve ötekiler) kolayca tedavi edilebiliyor; ondan önce de, yapay olarak ilâçlarla beden ısısını yükseltip, bedendeki frengi mikropları öldürülerek tedavi yapılırdı (Bak. Ateş tedavisi). [Syphilis — Syphilis]

frengili s. Frengi illetine tutulmuş, frengisi olan. [Syphilitique — Syphilitic]

Pompei'de bir fresk : Mars ve Venüs

Frengistan Halk dilinde kullanılan, deyim niteliğinde bir söz. XV. yüzyıl sonlarında, Frank sözcüğü Osmanlılar arasında ilk zamanlar Fransa, sonraları bütün Avrupa anlamını kazanmış, daha sonraları Frenk biçimine sokularak buna Frasça'da yer, ülke anlamındaki (—istan) eklenerek «Frengistan» denilmiştir Başlangıçta ciddi, sonraları yarı alaylı bir değerde kullanılan Frengistan sözcüğü günümüzde unutulmuştur.

Frenk i. Fransız, Avrupalı.

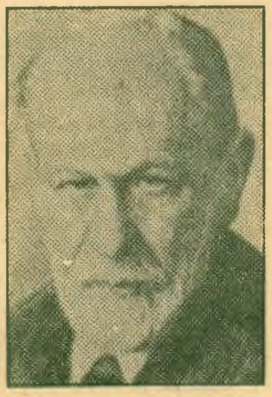
frenk arpası b. i. Sütlâç ve çorba yapılan kabuksuz arpa.

frenk asması b. i. Asmagillerden, duvarları örtmekte kullanılan bir süs sarmaşığı. Sonbaharda yaprakları güzel kızıl bir renk alır.

Frenkçe i. ★ 1. Frenk dili ve daha çok Fransızca. ★ 2. s. Frenkler'in biçiminde ve usulünde, Avrupalı gibi: Frenkçe giyim, kıyafet.

frenk gömleği b. i. Eskiden kolalı gömleğe verilen ad.

frenkinciri b. i. Bot. Atlasçiçeğigillerden sıcak iklimlerde yetişen etli ve geniş yapraklarında pek ince dikenler bulunan bir ağaççık. Çit ve duvar yerini tutmak üzere yetiştirilir. Kalın kabuklu ve kabuğunda ince birçok dikenleri bulunan sarı renkli ve lezzetli bir meyvası da vardır. Sıcağı fazla olmayan ülkelerde yaprak yetiştiği halde meyva vermez. Ar. Sabbare, sabır. [Opuntia, oponce — Prickly pear]

Sigmund Freud

frenküzümü b. i. Bot. İkiçeneklilerin taşkırangiller familyasından kırlarda yetişen bir çalının salkım halinde bulunan ufak, kırmızı, mayhoş meyvası. Taze iken yenildiği gibi şurubu ve reçeli de yapılır. [Groseillier rouge — Red currant]

frenlemek Fr. T. f. ★ 1. Bir şeyin frenini sıkmak. ★ 2. mec. Bir gidişin, bir tutumun aşırılığını engellemek.

frenoloji Yun. i. Kafatasının biçimini inceleyerek sahibinin zihin niteliklerini anlamak bilimi. XIX. yüzyıl başlarında Alman hekimi Gall tarafından ileri sürülmüştü. İlk zamanlarda büyük bir önemle karşılanan bu varsayımın şimdi değeri kalmamıştır.

Frères des écoles Chrétiennes Frerler denilen bir ruhban örgütünün adı. 1680'de J. b. de la Salle tarafından erkek çocuklarını Hıristiyanlık anlayışına göre yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Birçok ülkelerde bu arada Türkiye'de de okullar açmışlardır.

fresk (fresko) İta. i. Yaş sıva üzerine yapılan suluboya resim. Kireçten etkilenmeyen boyalar kullanılır. İlk olarak 1300 tarihinde Giotto tarafından kullanılmasına rağmen, Mısırlılar ve Etrüskler freski biliyorlardı.

Fresnel, Augustin Jean (1856-1939) Fransız fizikçisi. Fiziğin ışık bölümüne ait değerli incelemeleri ve özel mercekli deniz fenerini buluşuyla tanınır.

Freud, Sigmund (1856-1939) Avusturyalı ünlü hekim ve ruhbilimci. Psikanaliz adlı ruhbilim görüşü ve hekimlik yöntemini kuran, geliştiren Freud, bilinç dışı dürtüleri, içgüdüleri, eğilimlerini öne sürdüğünden, o zamana değin geçerliliğine toz kondurulmayan kuramları sarstığından ve hele eğilimlerin çoğunluğunu cinsel dürtünün gücüne bağladığından ömrü karşıtları ile didişmekle geçmiştir. Sadece ruh hekimliğini değil, hekimliğin öteki dallarını, toplumbilim, insanbilim ve hattâ denebilir ki bütün sanat ve kültür kollarını Freud öğretisi etkilemiştir. Ruhbilim Descartes'dan XIX. yüzyılın ortalarına kadar sadece bir bilinç - ruhbilimi idi. Freud bilinç dışı işlemleri, eski Yunan ve Hint felsefesi ve uygulamalarından beri hümanist kültürde varolan verilerden yararlanarak sistematik bir şekilde ortaya koymuştur. Eğitim ve öğrenimini yaptığı Viyana'da daha sonra hekim olarak çalışmış, kendine o çağın önde gelen hekimleri, sözde bilim adamları üniversite hocalığı ya da benzer bir iş olanağını engellemişlerdir. Faşistler Avusturya'yı ele geçirince, Londra'ya göçmüş ve orada ölmüştür. Araştırma ve yayınları 18 ciltte toplanmıştır. İnsan gelişmesinde toplumsal ve ekonomik kuralları yeterince belirtmemiş olması, insan yok bilincini (Bak. bilinç) bin yıllar boyunca değişmez, toplum gelişmesinden etkilenmez sayarcasına görüşleri Freud'un en yerilen yönüdür.

Freundlich Otto (1878-1943) Alman heykelcisi. Pomeranya'da Stolp'da doğdu. Münich

Üniversitesi'nde sanat tarihi okuduktan sonra Floransa'ya gitmiş ve orada sanatla uğraşmaya karar vermiştir. Bir süre Münich'de çalıştıktan sonra 1909'da Paris'e gitmiş Picasso ile dostluk kurmuş ve heykel yapmaya başlamış, vitray ve mozaik tekniği ile ilgilenmiş, resim de yapmıştır. Yaptığı büyük heykellerle ve mimari ile heykelin kaynaştırılması yönündeki fikirleriyle tanınmıştır. 1943'de Paris'e giren Almanlar Musevi asıllı olduğu için onu Polonya'ya bir toplama kampına gönderdiler, aynı yıl orada öldü.

freze Fr. i. Tek. Bir deliğin ağzını genişletmek için kullanılan koni biçiminde çelik alet. [Fraise — Cutter]

fribord İng. i. Bir geminin su yüzünden yukarı kalan kısmı.

Friedrich, I. (Friedrich Barbarossa) (1123-1190) Alman imparatoru. Waiblingen'de doğmuş, 1152'de imparatorluğa geçerek İtalya'ya karşı seferler yapmıştır. Kırmızı sakal diye tanınan I. Fredric Üçüncü Haçlılar Seferine girerek Eyyubi Salahattin ile Kudüs'te çarpışmıştı. Konya dolaylarında başarı kazanmış, Kilikya'da Silifke ırmağında yıkanırken boğulmuştur.

Friedrich, I. (1657-1713) İlk Prusya Kralı. 1700 tarihinde Brandenburg'da Prusya Krallığını ilân etmiş. Halle Üniversitesi'ni, Bilimler Akademisi'ni kurmuştur.

Friedrich, III. (1831-1888) Prusya Kralı. Almanya İmparatoru. Potsdam'da doğdu. Prusya — Avusturya savaşında yararlık göstermiş, Fransa'ya karşı açılan savaşta başarı kazanmış, İmparatorluk tahtına geçtikten üç ay sonra ölmüştür.

Friedrich, IX. (Doğ. 1899) Danimarka Kralı. X. Christian'ın oğludur. 1947'den beri Danimarka Kralıdır.

Friedreich Hastalığı Hek. Omuriliğin belirli bölgelerinin resessif bir kalıtımla geçen dokusal körelmesine bağlı olarak denge kusurları, yürüme aksaklığı, yürürken dengenin yitirilmesi ile kendini gösteren sinir sistemi hastalığı. Genellikle ileri çocukluk yaşlarında başlar, gittikçe ilerler, önlenemez ve iyi edilemez. Heidelberg ve Würzburg'da profesörlük etmiş olan Alman Hekimi Nikolaus Friedreich (1825-1882) ilk olarak tanımladığından onun adıyla anılır.

Friedrich - Wilhelm (1620-1688) Brandenburg elektörü. İsveç'e karşı kazandığı savaş ve Prusya Kralı I. Friedrich'in babası olmakla tanınır.

Friedrich Wilhelm, II. (1744-1797) Prusya Kralı. Büyük Friedrich'in yeğenidir. Fransa ihtilâline karşı anlaşmaya girmiş fakat 1795'de Basle Andlaşmasıyla Ren ırmağının sol kıyısını Fransa'ya bırakmak zorunda kalmıştır.

Friedrich, Wilhelm III. (1770-1840) I. Napoléon'la mücadelelerinde yenilen Prusya Kralı.

Friesz, Othon (1879-1949) Fransız ressamı. «Fovizm» diye adlandırılan resim hareketine katıldı. 1910'dan sonra daha ılımlı bir sanata yöneldi. Manzaraları, çıplakları, natür mortları değerlidir.

frigorifik Fr. s. Soğutucu, soğukluk yapan.

Frikya Eskiçağ'da, Anadolu'da Frikyalılar'ın yaşadıkları bölgenin adı. Kuzeyde Bithinya (Bithinia) batıda Misya (Mysia), Lidya (Lydia) ve Karya ile (Karia) güneyde Likya (Lykia) ve Pisidya (Pisidia) ile, doğuda da Galatya, (Galatia) ve Likaonya (Lykaonia) ile sınırlanırdı.

Frikyalılar Yaklaşık olarak M.Ö. 1200 yıllarında Anadolu'ya gelerek Eti İmparatorluğu'nu yıkan ve Frikya bölgesinde (Sakarya nehri dolayları) bir devlet kuran halk. Frikya Devleti'nin başkenti Gordiyon'du (Bugünkü Beypazarı). M.Ö. VII. yüzyılda, devletin sınırları Toros dağlarından, Batı Anadolu'daki Lidya topraklarına kadar uzanmaktaydı. Bu sırada Kırım'da oturan Kimmerler, İskitler'in baskısı sonucu, Medya, Doğu Anadolu ve Frikya topraklarına gelmişler, Anadolu'nun kuzeydoğu bölgesinde yerleşmişlerdi. Frikya'ya saldırıp onu zayıflatmışlar, daha sonra, Asur ve Lidya kralları Kimmerler'i Anadolu'dan sürmüşlerse de, Frikyalılar bir daha toparlanamamışlar ve Lidya'nın egemenliği altına girmişlerdir. Krallarına Midas derlerdi. Anadolu'da birçok Midas mezarı bulunmuştur. Frikler tarım ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Zenginlikleri buradan geliyordu. Bu konuda kanunlar bile yapmışlardı. Doğa tanrılarına taparlar, onlar adına neşeli şölenler düzenlerlerdi. Roma ve Yunan geleneklerindeki dinsel törenlerin buradan geldiği sanılır. Maden işçiliğinde de ileriydiler.

frisa i. Kurutulmuş ringa balığı.

frişka İta. (Aslı Cermence) i. Den. Yelkeni dolduramayacak kadar az rüzgâr.

friz Fr. İng. Alm. i. Antik yapılarda baş tabanı nüzerinde boydan boya yer alan, kabartma ile süslü kuşak.

Froeding, Gustave (1860-1911) İsveç şairi. Alster'de doğdu. «Gitar ve Akordeon» ve «Yeni Şiirler» adlı şiir kitaplarıyla tanınır. Hayatının sonuna doğru akıl hastası olmuştur.

Fromentin, Eugène (1820-1876) Fransız ressamı ve yazarı. Birçok değerli manzara resmi yapmıştır. Ama özellikle «Dominique» adlı tek romanıyla tanınır. Bu eser, ruhbilimsel roman türünün şaheserlerinden biridir.

Frost, Robert Lee (1874-1963) Amerikalı şair. Şiirlerinin çoğu köy hayatıyla ilgilidir. Çağdaş Amerikan edebiyatında, lirik ve dramatik şairlerin başında gelir. 1949'a kadar yayımladığı şiirleri «Complete Poems — Bütün Şiirleri» adlı kitapta toplanmıştır.

Fröbel, Friedrich (1782-1852) Alman pedagogu. Romantik tabiat felsefesinden ha-

I. Friedrich (1657-1713)

I. Friedrich Wilhelm (1620-1688)

Danimarka Kralı IX. Friedrich

I. Fuad (1868-1936)

reket eden Fröbel, Iena'da tabiat bilimleri ve felsefe öğrenimi yapmış; 1840'da Götingen'de küçük çocuklar için bir okul açmıştır. Çocuk bahçesi (Kinder Garten) adını verdiği bu okulda başlıca çalışmalar oyun, türkü ve el işleriydi. Fröbel bu yollarla, çocuğun canlı kuvvetlerini disiplin altına almak amacını güdüyordu. Hayâl gücüne büyük bir önem veriyordu. Çocuğu, «Pestalozzi» gibi bir öğretimle değil, eylem yoluyla geliştirmek istiyordu. Böyle olunca eseri çok açık bir sosyal nitelik kazanmaktaydı. Okulunda işbirliği ve karşılıklı sevgi hâkimdi. Fröbel'in kullandığı oyun araçları kısa zamanda herkesçe kabul edilmişti. Bu oyuncaklar içinde, renkli toplar bulunan kutular ya da daha küçük küblerin birleşerek meydana getirdikleri araçlar vardı. Bu sistemde çocuğa bırakılan büyük özgürlük, bir çok saldırılara yol açmış, papazlar ve özgürlük düşmanları Fröbel'i dinsizlikle suçlamışlardır. 1851'de Fröbel okulları Prusya'da ve Saksonya'da yasak edilmiştir. Başlıca eseri: «Die Menschenerziehung — İnsanın Eğitimi» dir.

Fröhlich hastalığı Hek. Avusturyalı sinir hekimi ve hormon araştırıcısı Alfred Fröhlich'in ilk olarak tanımladığı iç salgı hastalığı. Hipofiz iç salgı bezinin urlarında ya da başka nedenlere bağlı çalışma düzensizliklerinde, genellikle ilk gençlik dönemindeki erkek ve dişilerde seyrek olarak görülür; ileri derecede yağlanma, özellikle kalça ve bacaklarda aşırı şişmanlama, döl organlarının çocuksu kalışı ve hemen hiç çalışmaması, ikinci derecedeki cinsel organların gelişmemesi, belirtileridir.

Fruns (S.S.C.B.) Kırgızistan'ın merkezi olan 326 000 nüfuslu bir şehir. Eski adı Pişpek'di.

früktoz İta. i. Meyvaşekeri.

Fry, Christopher (Doğ. 1907) İngiliz tiyatro yazarı. Oyunları hem şiirseldir hem de şiir biçiminde yazılmıştır. İnsanların birbirlerini öldürmemelerini öngörür. En önemli oyunları: «The Lady's not for Burning — Leydi Yakılmayacak», «Sleep of Prisoners — Tutsakların Uykusu», «The Dark Is Light Enough — Karanlığın Aydınlığı Kendine Yeter».

F sayısı Si. Bir kamera merceğinin geçirebileceği en çok ışık ölçüsünü gösteren sayı. [Numéro f — F - number]

fuad Ar. i. Yürek, gönül, kalp.

Fuad, I. (1868-1936) Mısır Kralı. Hidiv İsmail Paşa'nın oğludur. 1917'de hidiv oldu. 1922'de krallığa geçti. Bu dönemde kuvvet çekişmelerine sahne olan Mısır siyasetini pek etkileyemediyse de, birtakım kamu hizmetlerinin yanı sıra, batı anlamındaki ilk Mısır üniversitesini (1925, Kahire) kurdu.

fuar Fr. i. Panayır. [İng. Fair]

Fuat Bey, Ali (1867-1935) Sadaret müsteşarlığında ve V. Mehmet zamanında mabeyin başkâtipliğinde bulunmuş ve bazı yazılarıyla da tanınmış devlet adamı. İstanbul'da doğdu. Lisan okulunu ve hukuku bitirdi. Reşit Âli ve Fuat paşaların hayatını anlatan «Ricali Mühimmei Siyasiye» adlı kitabı ünlüdür.

Christopher Fry

Fuat Bey, Mehmet (1859-1925) Gazeteci, yazar. İkdam gazetesinin ilk sayılarında ve «Malûmat» gazetesinde birçok yazıları yayınlanmıştır. «Yeni Lûgat», «Tarihçei Osmani» adlı eserleri ve okul kitapları vardır.

Fuat Köprülü Bak. Köprülü.

Fuat Paşa, Hasan (Ölm. 1911) Matematiğe ait kitaplarıyla ve öğretmenliği ile tanınmış asker. Bejdug adlı bir Çerkes kabilesinin beylerindendir. 1873'de Harbiye'den çıkmış kırk yıl öğretmenlik yapmış, paşalığa kadar yükselmiştir.

Fuat Paşa, Mehmet Bak. Keçecizade.

Fuat Paşa, Müşir (1835-1931) Müşir Hasan Paşa'nın oğludur. Babasının görevli bulunduğu sırada Mısır'da doğdu. Orada süvari subayı çıktı. Mısır ordusunda çalıştı. 1862'de İstanbul'a geldi. Darüşşûrayı Askerî'de görev aldı. 1872'de general, 1878'de mareşal oldu. Rusların boşaltacağı toprakları işgal ile görevlendirilen Fuat Paşa, «yaveri ekrem» ünvanını aldı. Bir süre Avusturya ve Rusya'da olağanüstü elçilik yaptı. II. Abdülhamit'le arası iyi olmadığından, bir komplo sonucu idama mahkûm edildi; affedilerek Şam'a sürüldü. 1908'de sürgünden dönüşünde ayan (senato) üyeliğine seçildi. Kurtuluş Savaşı'nda Ankara hükümetini desteklemiş, İstanbul'da sadrazam Damat Ferit Paşa'nın düşmesinde rol oynamıştır. Yiğitliği ve ataklığı dolayısıyla ona Deli Fuat Paşa denilmiştir.

Fuçou (Çin) Formoza'nın karşısında Fu - Kien'in merkezi olan 616 000 nüfuslu bir şehir. Makine, gemi ve kimya endüstrileri gelişmiştir.

fuhşa tahrik Huk. Türk Ceza Kanunu'nun 435. maddesine göre, başkalarının ya da kendinin ihtiraslarını tatmin ya da kazanç sağlamak amacıyla, başkalarına fuhşu öğretmek ve bunları fuhuş yapmak için kandırmak, fuhuş yollarını göstermek, fuhuş için aracılık yapmak. Kanun, fuhşa teşvik ve tahrik edilenin, onbeş yaşından küçük ya da büyük olmasına göre ayrı ayrı cezalar koymuştur. [Incitation à la prostitution — Incitation for prostitution]

fuhuş Ar. i. ★ 1. Orospuluk. ★ 2. Huk. Herhangi maddi ya da manevî bir karşılık almak için, bir kadının, değişik erkeklerle cinsel münasebette bulunmayı meslek haline getirmesi. Türk kanunlarına göre, fuhuş suç değildir. Sadece, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Fufuşla Mücadele Nizamnamesi, fuhşu bazı kontrollarla sınırlandırmıştır. Bu tedbirlerin amacı,

fuhuş yoluyla cinsel hastalıkların geçmesini önlemektir. Bu nedenle, genel kadınlara bu sıfatlarını belirten vesika verilmesi, bunların tescil edilmeleri ve sürekli sağlık kontrolundan geçmeleri şart koşulmuştur. Ayrıca, bu kadınların çalışacakları birleşme yerlerinin de belirli kurallara bağlanmaları gerekli görülmüştür. Fuhuş suç olmamakla birlikte, fuhşa teşvik ve fuhuş için aracılık fiilleri suçtur. [Prostitution — Prostitution]

fuiloyl İng. b. i. Tek. Petrolden elde edilen yanıcı yağların genel adı. Daha çok mazot karşılığı olarak kullanılır.

Fuji - Yama (ya da Fuji - San) Japonya'nın yüksek dağı. Nippon adasında sönmüş bir yanardağ olup düzgün bir koni şeklinde 3 776 m. ye yükselir. Kutsal sayılan bu dağ 1717 yılından beri patlamamıştır.

Fu - Kien (Çin) Formoza adasının karşısında 14 650 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Fuçou'dur.

Fukuoka Japonya'da Kyushu adasında ve Kore boğazı üzerinde 690 000 nüfuslu bir liman şehri.

fukurtu i. Fıkırtı.

fukusgiller Lat. T. i. Bot. Suyosunlarından, esmer renkli ve çoğu denizlerde yetişen bir yosun familyası. [Fuccacees — Fungiae]

ful Ar. i. ★ 1. Arapça'da bakla demek ise de bizde, yalnız Mısır'da yetişen bir çeşit küçük taneli baklaya denir. ★ 2. Taşkırangillerden, birçok türleri bulunan bir ağaççık ve bunun güzel kokulu, beyaz ve fındık gülüne benzeyen çiçeği.

ful Fr. i. Poker oyununda eldeki beş kâğıttan üçünün bir çeşitten, geri kalan ikisinin de gene bir çeşitten olması.

fular Fr. i. Bir çeşit ince ipekli kumaş.

fule Fr. i. Yarış atının, koşucu atletin her adımda yere değmesi.

Fullbright, James William (Doğ. 1905) Amerikalı politikacı. Hukukçu olarak devlet görevleri aldı. Üniversitede ders okuttu, rektörlük yaptı. 1943-1945 yıllarında kongre üyesi idi; 1945'den beri senatördür. Senato Dışişleri Komisyonu başkanlığı da yapmış olan Fullbright daha çok dışişleri ile olan ilgisi dolayısıyla tanınır. Bir eseri basılmıştır.

Fullbright Yardım Fonu A.B.D. hükümetinin kültürel değiş tokuş programı. Buna ilişkin kanunu destekleyen ve koruyan senatör William Fullbright'ın adını taşır. Bu kanundan yararlanarak II. Dünya Savaşı sırasında A.B.D.'den mal fazlası satın alan ülkeler, karşılıklı öğrenci değiştirme bursları sağlayarak, Amerika'ya olan borçlarını silebilmekteydiler. 1962 yılına kadar bu burstan, çeşitli ülkelerden 45 000 kişi yararlanmıştır.

fulya i. Bot. Nergisgillerden, soğan köklü bir bitki ve bunun zerrin ve nergis adlarıyla da anılan güzel kokulu çiçekleri. [Narcisse - jonquille, jonquille — Narcissus]

fulya balığı b. i. Zo. Deniz kartalı. Balıkların kıkırdaklı balıklar alt sınıfının «Batoidei» takımından bir familya. Sıcak ve ılımlı kuşakların bütün denizlerinde ve Kuzey denizinde yaşar. 1-1,5 m. genişliğinde ve 12 kg. ağırlığında olur. Bazen 200 kg. ın üstünde ağırlıkta devlerine de rastlanır. Dikenleriyle insanları yaralayabilir.

funda i. Çalılık, çalı ormanı, birçok araziyi örten küçük ağaççıklar. Sayısız çeşidi vardır. [Broussaille, bruyère — Bushes, brambles, thorns]

fundalık i. Funda ile kaplanmış yer.

funya i. Top ateşlemeye yarayan kapsül.

furgon Fr. i. Yolcu katarlarındaki eşya vagonu.

furioso İta. zf. Müz. Hiddetli bir şekilde.

furonkül Hek. Bir çeşit kan çıbanı. Genellikle stafilokok ve streptokok denen mikropların yaptığı, ter ve yağ bezciği iltihabı, giderek irin dolar, abseleşir.

furus i. Tavanların ve tavan teknelerinin kenarlarına friz halinde ya da balkon cumbalarının altındaki desteklere konulan kabartmalı - oymalı süsler.

furya İta. i. Olağandan çok bulunuş: Kitap furyası, balık furyası.

Fusan (Güney Kore) 1 163 700 nüfuslu bir liman şehri.

Fustel de Coulange (1830-1889) Fransız tarihçisi. Roma tarihi üzerindeki araştırmalarıyla tanınmıştır. Başlıca eserleri: «La cite antique — İlk Çağ Sitesi», «Histoire des Institutions de l'Ancienne France — Eski Fransa Kurumlarının Tarihi».

Fust, Johanne (1410-1465) Alman matbaacı. Mainz'de doğdu. Matbaanın bulunuşunda ve yayılmasında Gutenberg'e yardımcı olmuş, ayrı ayrı harfler dökme fikrini ileri sürmüştür. 1454'de, İncili ilk onun bastığı söylenir.

Fu - Şuan (Çin) Güneyde 985 000 nüfuslu bir şehir.

Fuji - Yama Dağı

futa i. ★ 1. İpekli peştemal. ★ 2. Dar, uzun ve hafif bir çeşit yarış kayığı, fıta.

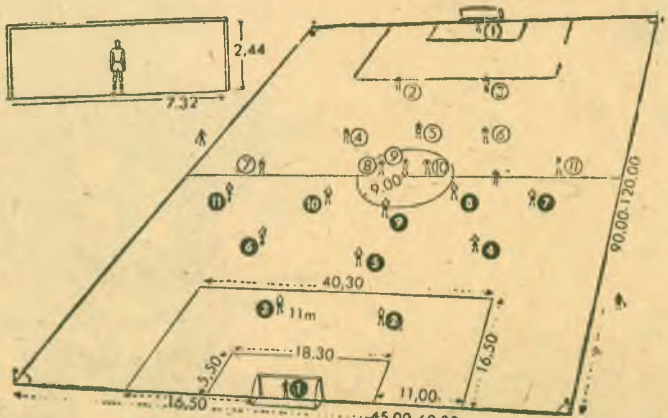
futbol İng. i. Sp. Onbirer kişilik iki takım arasında belirli kurallara bağlı olarak, meşin bir topla, yalnız ayakla ya da kafayla vurularak oynanması esası üzerine kurulu spor. Oyunun amacı, topu «kale» adını taşıyan üç direk arasından geçirerek sayı kazanmaktır. Bu sayılara «gol» denir. Futbol maçını, biri ortada, ikisi yanlarda üç hakem yönetir. Kesin karar yetkisi saha ortasındaki hakemdedir. Dünyanın en sevilen ve ilgi gören sporlarının başında gelen futbolun sportmence oynanmasını sağlamak için, oyun içinde bazı cezalar uygulanır. Maçı yöneten hakem, oyuncuların kurallara aykırı, sert hareketlerini cezalandırır; bu hareketin yapıldığı yerden, o takım aleyhine topla atış yapılır. Önemli futbol deyimleri, penaltı, frikik, korner, hentbol, avut, ofsayt, faul, taç, dripling, degajman, santra'dır. Bir İngiliz sporu olarak tanınan futbolun deyimleri, diğer dillere İngilizce'den girmiştir. Bizde de, İngilizce deyimlerin türkçeleştirilmiş okunuşları kullanılmaktadır

fuzulî Ar. s. Boşuna, yersiz, anlamsız, kendine ait olmayan.

fuzulî işgal Huk. Sahibinin rızası olmaksızın, bir gayrimenkulün hak sahibi olmayan kimselerce ele geçirilmesi ve ondan yararlanılması. [Occupation illicite — Unlawful occupation, interference]

Fuzulî, Mehmet (Ölm 1556) Şair. Divan edebiyatımızın en büyük ustalarındandır. Bağdat yakınlarında Hille'de doğduğu söylenir Babası Süleyman Efendi'nin Hille müftüsü olduğu da söylenti halindedir Hayatı hakkındaki bilgi pek azdır. Doğduğu tarihin de şüpheli olarak 1495 olduğu ve şairin 62 yıl kadar yaşadığı sanılıyor. Çok iyi bir eğitim gördüğü hem eserlerinden, hem de Türkçe divanının mukaddemesinden anlaşılıyor. Fuzulî'nin Kerbelâ'da gömülü olduğu ve orada bir türbesi bulunduğu söylenirse de gösterilen mezarın kendine ait olduğu kesin değildir. Herhalde ömrü Bağdat, Kerbelâ ve Hille arasında geçmiştir. Irak'da bir veba salgınında ölmüştür. Eserleri şunlardır: «Türkçe Divan», «Fârisi Divan» (ikisi de basılmıştır) «Arapça Divan» (bir söylenti halindedir ve meydanda yoktur). «Leylâ ile Mecnun» (divanı ile birlikte basılıdır) «Hadikat - üs - Şüheda». Fuzulî türkçe şiirlerini Azerî lehçesiyle yazmakla beraber, bütün Türk şiirine, divan, tekke ve saz şairlerine yüzyıllarca süren etkisiyle en büyük lirik şairlerimizden biri olmuştur.

Futbol dünyanın çok sevilen sporlarının başında gelir. Aşağıdaki resim, bir futbol sahasının kale ve penaltı noktası (11 m.) nın boyutlarını, orta, yan hakemlerin ve oyuncuların yerlerini göstermektedir. Genellikle taşıdıkları numaralarla belirtilen futbolcular, yerlerine göre şu adları alırlar: 1° Kaleci, 2° Sağbek, 3° Solbek, 4° Sağhaf, 5° Ortahaf (Santrhaf), 6° Solhaf, 7° Sağaçık, 8° Sağiç, 9° Santrfor, 10° Soliç, 11° Solaçık.

fücceten Ar. zf. Ansızın, birdenbire (ölmek).

fücur Ar. i. Dince çok kötü sayılan davranışlar. Kanunen evlenmeleri yasak olan yakın akrabalar arasındaki cinsel münasebet fiillerine de fücur denilir. Fücur bazı ülkelerin ceza kanunlarına göre suçtur. Bizim Ceza Kanunu'muz bu fiili suç olarak kabul etmemiştir. Yalnız Basın Kanunu'na göre fücur fiilleri hakkında haber ve yazı yayınlamak suçtur. [Inceste — Incest]

füg Fr. i. Müz. Çok sesli, belirli kuramlara dayanan, dinsel bir müzik türü.

führer Al. i. Kılavuz, lider. Hitler kendine bu ünvanı vermişti.

fülüs Ar. i. Bakır para. Çok yoksul olmayı anlatan «fülüsü ahmere muhtaç» deyiminde geçer.

füme Fr. i. Tütsü ile kurutulmuş et, balık v.b.

fünun Ar. ç. i. Fenler. Bak. teknik.

fünye i. Funya.

Fürs i. Eski İran, özellikle Fars denen bölgeden olan.

füru Ar. ç. i. ★ 1. Fer'ler, bir asıldan ayrılan kollar, ayrıntılar, şubeler. ★ 2. Evlât ve torunlar.

füsun Far. i. Büyü, efsun, sihir.

fütuhat Ar. ç. i. Fetihler.

fütur Ar. i. Bezginlik, gevşeklik, bıkma.

fütürizm (Futurisme) 1909'da İtalya'da genç yazar ve sanatçıların ortaya çıkardığı bir edebiyat ve sanat hareketi. Başlarında şair Marinetti'nin bulunduğu Boccioni, Carra, Balla, Russolo, Prampolini ve Severini ilk gösterilerini 1911'de Milano'da ve 1912'de Paris'de yaptılar. Fütüristlerin amacı edebiyat ve sanatta geçmişin üzerinden bir sünger geçirerek çağdaş yaşamın düşünce ve coşkularını var gücüyle yansıtmaktı.

fütüvvet Ar. i. Cömertlik, yiğitlik, kerem, ihsan.

fütüvvetli Eskiden askerlerden mülâzim (teğmen) ve yüzbaşılara, sivillerden «râbia ve hâmise» denen rütbe sahiplerine verilen resmî ünvan.

füze Fr. i. Bak. roket.

füzen Fr. i. Taflan çubuklarından yapılan, resim çizmek için kullanılan kömür kalem.

Gelibolu'dan bir görünüş

G, g ★ 1. Türk alfabesinin sekizinci ve sessizlerin altıncı harfi. Ses bilgisi bakımından ince seslilerle ön damak, kalın seslilerle art damak sessizlerinin süreksiz ve yumuşağı. ★ 2. Sıralama ve sınıflamalarda maddeler harflerle gösterildiği zaman yedinci maddenin başına getirilir. ★ 3. Müz. Nota işaretlerinin harflerle gösterildiği usulde «sol» sesini gösterir.

Ga Kim. Galyum elemanının sembolü.

gabardin Fr. i. (Aslı İspanyolca) i. Manto, yağmurluk v.b. yapmak için kullanılan sıkı dokunmuş bir çeşit şayak.

gabari Fr. i. Taşıtlarda yükün yükseklik ölçüsü.

gabavet Ar. i. Kalın kafalılık, anlayışsızlık.

gabgap Ar. i. Çene altı, çifte gerdan, şakak.

gabi Ar. s. Kalın kafalı, anlayışsız.

gabin Ar. i. ★ 1. Alışverişte aldatma. ★ 2. Huk. Karşılıklı olarak birbirlerine borç yüklenmiş olan iki kişinin yerine getirmek zorunda bulundukları ödemeler arasındaki büyük fark. Bu yüzden zarar görenin bu şekildeki bir akde imkânsızlıkları, bilgisizliği, aklî noksanlığı yüzünden rıza göstermiş olması halinde gabin vardır ve Borçlar Kanunu'na göre böyle bir akid feshedilebilir. [Lésion — Overcharge, lesion]

Gabon Afrika'nın Atlas okyanusu kıyısında, ekvator üzerinde, 267 000 km² genişliğinde 460 000 nüfuslu bir ülke. Cumhuriyetle yönetilir. Başkenti, 31 000 nüfuslu Libreville şehridir. Bol yağış alan ülke sık ormanlarla kaplıdır. Bu ormanlardaki okume ağaçlarından, mobilyacılıkta ve kontrplâk yapımında kullanılan pembe renkli kereste elde edilir ve ülkenin altın, elmas, manganez, uranyum ve özellikle petrol gibi öbür zenginlikleriyle birlikte geniş ölçüde ihraç olunur. Atlas okyanusuna dökülen Ogove nehri başlıca ulaşım ve ticaret yoludur. Gabon, ihracatı ithalâtından fazla olan, sayılı Afrika ülkelerinden biridir .Ülke 1888 yılında Fransa'nın egemenliği altına girmiş ; Kongo, Ubangi - Şari ve Çad ile birlikte, Fransız Ekvator Afrikası'nı meydana getiren dört ülkeden biri olmuştur. 1958'den itibaren önce, sözü geçen ülkelerle Orta Afrika Birliği'ni kurmuş, sonra 17 Ağustos 1960'da politik bağımsızlığına kavuşmuştur

Gabriel Tanrı'ya en yakın sayılan meleklerden birinin Avrupa dillerindeki adı. Bak. Cebrail.

gabro İta. i. Jeol. Plajiyokloz ile diyalajdan birleşmiş kitle.

gabya İta. i. Üç direkli gemilerde ana direkle babafingo arasındaki kısım.

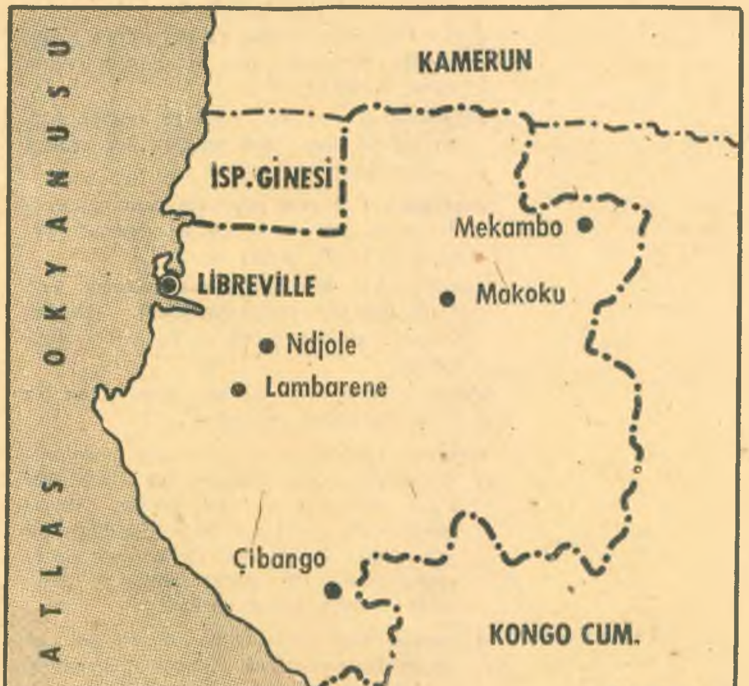
gaco Külb. i. Kadın, genç ve güzel kadın (aftos gibi).

gaco oskisi b. i. Külb. İngiliz lirası.

gacur gucur zf. Karışık ve hoş gelmeyen eşya seslerini anlatmak için kullanılır : Gacur gucur bulaşık yıkıyor, kunduraları gacur gucur ötüyor.

Gaçına (S.S.C.B.) Leningrad'ın güneyinde 41 900 nüfuslu bir Rus şehri. Eskiden çarlar orada otururlardı. Şimdiki adı Krasnogvardeiysk'dir.

gaddar Ar. s. Acımak bilmeyen, başkalarına kıymaktan çekinmeyen. esk. Merhametsiz. [Inique, tyran, spoliateur — Cruel, ruthless, merciless]

gaddarane Far. zf. Acımaksızın. esk. Merhametsizce.

gaddare Ar. i. Ağır, iki taraflı keskin bir çeşit kılıç. Çok kez Arabistan'da kullanılan bir çeşit hançer.

gadir, -dri Ar. i. Merhametsizlik, haksızlık.

gadirlik i. Gadir, haksızlık, insafsızlık: İşçilere gadirlik etmemeli.

gadolinyum i. Kim. Sembolü Gd. Adını, Fin bilgini Gadolin'in adından alan eleman. Nadir toprak metallerindendir. Ancak bazı tuzları bulunmaktadır. Atom ağırlığı 157,3, atom sayısı 64'dür.

gadretmek b. f. İnsafsızca davranmak.

gaf Fr. i. Pot, münasebetsiz söz ya da davranış.

gaffar Ar. s. Çok af ve merhamet eden, yargılayıcı. Tanrı sıfatlarındandır. Şahıs isimlerinde de Abdülgaffar'ın kısaltılmışı olarak kullanılır.

gafil Ar. s. İhtiyatsız, çevresinde olup bitenleri sezmeyen, aymaz.

gaflet, -ti Ar. i. Boş bulunma, ihtiyatsızlık, aymazlık. [Inadvertance, irreflection, étourderie — Inadvertance, inattention, somnolence]

gafur Ar. s. Bağışlayıcı. Tanrı sıfatlarındandır. İnsanlar için kullanılmaz. Abdülgafur adı da Türkler arasında kullanılmıştır. Bağışlayan Tanrı'nın kulu demektir.

gag Si. Tiy. İng. ★ 1. Sinema ya da tiyatroda asıl metinden ayrılarak, birden yaratılan komik efektler, durumlar. ★ 2. Sinemada görsel (visuel) etkilerden yararlanarak ortaya çıkarılan komiklikler.

gaga i. Kuşlarda dudak ve diş yerini tutan, boynuz yapısında, katı ve çıkıntılı organ. [Bec — Beak]

gagaburun b. s. Burnu uzun ve aşağıya doğru sarkık olan. [Nes aquilin, nez crochu — Aquilin nose]

gagalamak f. Kuşun gagasıyla yem toplaması ya da bir şeye vurması eylemi. [Becqueter — To peck]

gagalaşmak f. ★ 1. Birbirini gagalamak. ★ 2. Gaga gagaya verip oynaşmak. [Se becqueter, se chamailler — To bicker, squabble]

gagalı i. Başı yuvarlak, kıçı aynalı olan bir çeşit Karadeniz yelkenlisi.

Gagarin, Yuri (Doğ. 1934) Sovyet astronotu. Uzaya ilk çıkan insandır. 12 Nisan 1961 günü Vostok I ile fırlatılmıştır. Rusya saatıyla 9.07 de Hazar denizi yakınlarından yola çıktı. 181-327 km. lik bir yörüngeye girdi. Uçuşu 108 dakika sürdü ve paraşütle Saratov bölgesine indi.

Gagauzlar Tar. Romanya'da ve pek azı da kuzey Bulgaristan'da yaşayan Hıristiyan Türkler. Gagauzlar'ın Balkanlar'a ne zaman ve hangi yoldan gelmiş oldukları kesinlikle bilinmemektedir. Bunların, Hunlar'la birlikte doğudan göçetmiş olduklarını söyleyenlerle birlikte, Kıpçak ve Altınordu hanlıkları halkından olduklarını ileri sürenler de vardır. Her iki ihtimale göre de onların güney Rusya yoluyla şimdiki yerlerine gelip yerleştikleri; İslâm etkisi altında olmadıkları için de kısa sürede hıristiyanlaştıkları sanılmaktadır. Adlarındaki benzerlik sebebiyle Gagauzlar'ı Oğuz Türkler'inden sayanlar da bulunmaktadır. Bugünkü ortalama sayılarının 80-90 bin olduğu sanılan Gagauzlar, Ortodoks Hıristiyan'dırlar. Ancak ana dilleri olan Türkçe ile konuşurlar. Giyim, kuşam, yaşam ve geleneklerinde de Türkler'e özgü özelliklerini kıskançlıkla korumaktadırlar.

gâh Far. zf. ★ 1. Kimi vakit, bâzı defa. Bu kelime «kâh» şeklinde türkçeleşmiştir. Yalnız eski eserlerde «gâh» olarak kullanılırdı. ★ 2. i. Zaman, vakit: «Görmek ister dili fırkatzede her gâh seni». Nahifi. ★ 3. e. Farsça zaman ve yer edatı olarak kelimelerin sonuna katılır: Sehergâh: seher vakti. Şebengâh: gece vakti.

gâh - ü - bigâh Far. zf. Vakitli, vakitsiz: Belli olmaz, gah - ü - bigâh uğrar.

gaile Ar. i. ★ 1. Sıkıntılı, pürüzlü iş, halli güç mesele: Ev gailesi, büyük başın gailesi de büyük olur. ★ 2. Savaş: Geçen gailede = Geçen savaşta.

gaileli s. ★ 1. Gailesi, sıkıntısı olan, dertli: Ne gaileli başım var. ★ 2. Başa dert olan, gaile çıkaran.

Gaillard, Félix (Doğ. 1919) Fransız devlet adamı. Maliye müfettişliğiyle hayata atıldı. Başbakanlık müsteşarlığı, 1957'de Ekonomi ve Ticaret bakanlığı, 1957-1958 yıllarında başbakanlık, 1958-1961 yıllarında senato üyeliği yaptı.

Gainsborough, Thomas (1727-1788) İngiliz ressamı. 1774'de Londra'ya yerleşen sanatçı, özellikle portreleri ve manzara resimleriyle tanınmıştır. «Linley Kızkardeşler» adlı portresiyle «Suffolk Manzarası» adlı tablosu en ünlü eserlerindendir.

gaip Ar. s. ★ 1. Hazır olmayan, göz önünde bulunmayan. ★ 2. Kaybolmuş, kayıp. ★ 3. Eski gramerde üçüncü şahıs: O kelimesi gaip zamiridir. ★ 4. Görünmez âlem: Gaipten haber verme, gaipten bir ses gelmek. ★ 5. Huk. Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu'nun 269. maddesine göre, meskeni bilinmeyen, yabancı bir ülkede oturup resmen çağrılsa yargıç önüne çıkmayacağı kuvvetle beklenen ya da yabancı ülkede oturup da yetkili mahkemeye çağrılması mümkün olmayan kimse. [Absent — Absent] ★ 6. Bir kimsenin ölümünün pek muhtemel olduğunu ortaya koyan bazı ipuçları varken ya da uzun zaman kendinden haber alınamaması halinde, mahkeme kararıyla o şahsın öldüğüne karar verilir. Bu karara gaiplik kararı denir. Gaiplik, Medeni Kanunun 31, 32. maddelerine göre normal ölümün sonuçlarını doğurur. [Absance — Disappearance]

gaita Ar. i. Hek. İnsan dışkısı.

Gaitskell, Hugh Todd Naylor (1906-1963) İngiliz politikacısı. 1945'de İşçi Partisi milletvekili olarak parlamentoya girdi. 1950'de ekonomi bakanlığına getirildi. Sonradan maliye bakanlığı da yaptı.

gaiye Ar. i. Bak. erekçilik.

gala İta. i. ★ 1. Resmî bir törenden sonra yapılan büyük şölen. ★ 2. Resmî kılık giyilerek gidilen tiyatro, sinema gösterisi.

galan Fr. s. Kadınlara karşı nazik ve terbiyeli çapkın.

galantin Fr. i. Kendi suyu içinde, dondurulmuş, dana, tavuk, av eti yemeği.

Galapagos Adaları Büyük okyanusta, Ekvador'un 1 000 km. kadar batısında, 7 640 km² genişliğinde, 1 500 nüfuslu volkanik bir takımada. Ekvador'a bağlı bu adalar, çeşitli hayvanların serbestçe dolaştığı ulusal bir park olarak ayrılmıştır.

galat, -tı Ar. i. Yanlış, yanılma, hata.

Galata Bak. Karaköy.

Galata Kulesi İstanbul'da, Karaköy'le Tünel arasında bir gözetleme kulesi. Silindir biçimindedir ve mazgalları vardır. Yüksekliği 50 m. dir. Bir söylentiye göre, Bizans İmparatoru I. Anastasios tarafından, başka bir söylentiye göre de Cenevizliler tarafından yaptırıldı. Galata Bizans'a ait değildi. Cenevizliler'le sömürgeciler tarafından liman olarak kullanılmaktaydı. Fatih Sultan Mehmet Galata'yı (o zamanki adıyla Galatea) Cenevizliler'den alınca, kulenin üstünden bir kısmını yıktırdı. III. Murat zamanında ise, Galata Kulesi yıldızları gözetleme istasyonu olarak kullanıldı. Birkaç kere yanma tehlikesi anlatan kulenin, bu yangınlarda, tepesindeki külâh yandı. İstanbul'a ait eski gravürlerde, kulenin külâhlı hali görülmektedir. Kule, II. Mahmut devrinden beri yangın kulesi olarak kullanılıyor.

Galatasaray Tar. Enderunu Hümayun içoğlanları yetiştirmek için I. Beyazıt tarafından, kışla biçiminde kurulan okul. İlk kuruluşunda bir cami, ikişer yüz kişilik üç koğuş, hamam, zabit dairesi, mutfak v.b. yi içine alıyordu. Bu kışla - okulu, bir saray ağası ile yirmi kadar ağa yönetirdi. Öğrencilere, hizmet, din, okuma - yazma öğretilirdi. 1675'deki Yeniçeri ve Sipahi ayaklanmasına Galatasaray içoğlanları da katılarak bir takım isteklerde bulunmuşlar, bunun sonucu olarak Galatasaray medreseye çevrilmiştir. 1715'de III. Ahmet burayı tamir ettirmiş, eski haline koymuştur. 1753'de I. Mahmut binaya bir kütüphane ile iki çeşme eklemiştir. Bugün devlet lisesidir.

Galatea Mit. Yunan mitolojisinde deniz perilerinden bir kızın adı. Polifem adındaki dev ona âşık olmuş, ama kız Asis adlı bir çobanı sevmiş bir gün çobanla sevişirken dev iki sevgiliyi yakalayarak Asis'i bir kayayla ezmiş. Galatea denize kaçmış. Asis de bir dereye dönüşmüş. Böylece Asis sevgilisine kavuşmuş.

galatımeşhur b. i. Dilde çok yaygın yanlış.

galatit Yun. i. Arı kazeinden yapılan ve birçok işlerde kullanılan plastik bir madde.

Galatya ★ 1. Küçük Asya'da, eski Frikya ve Kappadokya'nın bir bölümünü (Bugünkü Ankara ve Çankırı yöresi) kapsayan bölge. M.Ö. 278'de Hellespontos'dan (Çanakkale boğazı) geçerek Anadolu'ya gelen bir Kelt topluluğu, M.Ö. 230'da Bergama Kralı I. Attalos tarafından buraya yerleştirildi. Romalılar daha sonra onları, Bergama'yı kontrol etmek amacıyla kullandılar. Mithridates savaşlarında da Roma'ya sadık kaldılar. Galatyalılar bütün imparatorluk çağı boyunca Kelt niteliklerini korudular. St. Jerome yurtlarını ziyaret ettiği zaman, hâlâ bir Kelt dili konuşmaktaydılar. ★ 2. M.Ö. 25 yılında kurulmuş bir Roma eyaleti. Sınırları içinde, Galatya'dan başka, asıl Frikya, Lykaonia, Pisidia ve belki Pamfilia da bulunuyordu. Daha sonra Paflagonya ve Pontos'daki topraklar da bu eyalete eklendi. M.S. 72 yılında, Kappadokya ve Küçük Ermenistan da Galatya'ya katılınca, eyalet, bir konsül tarafından yönetilmeye başladı. M.S. 137'de eyaletin sınırları iyice daralmış bulunuyordu. Diocletianus döneminde, eyalet sadece asıl Galatya'dan ibaret kaldı. Önemli şehirleri, başkenti olan Ankyra (Ankara) ile Pisidia Anthiokhya'sıydı.

Galatzi ya da (Kalas) (Romanya) Tuna kıyısında 107 000 nüfuslu işlek bir liman şehri. Tersaneleri, dokuma ve gıda maddesi fabrikaları vardır.

Galba Maximus, Publius Sulpicius Romalı devlet adamı ve komutan. M.Ö. 221 yılında konsül oldu ve Roma'yı Anibal'ın ani saldırısına karşı savundu.

Galdos, Benito Perez (1843-1920) İspanyol romancısı. Las Palmos'da doğdu. Tarihî ve millî büyük bir roman serisiyle «Zafer» adlı kitabı eserlerinin en değerlileri sayılır.

gale Fr. i. Matbaalarda, dizilen satırları koyup sayfa haline getirmeye yarayan, kenarlı tahta ya da madenden yapılmış tekne.

galebe Ar. i. Yenmek, üstünlük.

galebe çalmak b. f. Yenmek, üstün olmak. [Prévaloir, triompher, surmonter, — To overcome, triumph, overwhelm, out - do, surpass]

galen Yun. i. Jeol. İçinde doğal olarak kurşun sülfürü bulunan maden filizi.

Galenus (Doğ. M.S. 131) Eskiçağ'ın, Hippokrates'den sonra, en ünlü hekimi. Aynı zamanda değerli bir yazardır. Bergama'da doğdu. Felsefe öğrenimi yaptı. M.S. 158 yılında Bergama'ya dönerek, gladiyatörlerin tedavisini üzerine aldı. Bu cerrahî alanda çalışmalar yapması için bir

Galatea

Mâden ocaklarındaki galeri tipleri

Luigi Galvani

Galilei Galileo

fırsattı. M.S. 164'de Roma'ya gitti ve hastaları tedavi etmekteki başarısı ve anatomi konferansları ile tanınıp ün kazandı. Rakiplerinin kıskançlığı yüzünden Roma'dan ayrılmak zorunda kalınca, Yunanistan ve Asya'da mesleğiyle ilgili geziler yaptıktan sonra Bergama'ya yerleşti. Daha sonra, İmparator Marcus Aurelius ve İmparator Lucius Verus tarafından tekrar Roma'ya çağırıldı ve M.S. 170'de genç Commodus'un özel doktorluğuna tayin edildi. Eserlerinin büyük bir kısmı yanmış, bir kısmı da kalmıştır. XVI. yüzyıla kadar doğuda ve batıda, özellikle Araplar arasında en büyük hekimlik otoritesi olarak kabul edildi. Kitapları hekimliğin bütün dallarını kapsar. Hippokrates'i ustası olarak kabul ederdi ; hakkında 18 kitap yazdı. Bunlar günümüze kalmıştır. Felsefe üstüne de eserleri vardır.

galeri Fr. i. ★ 1. Çeşitli bölümleri birbirine bağlayan uzunlamasına salonlar. ★ 2. Resim, heykel v.b. sanatların sergilendiği yerlerin adı.

galeta Fr. i. Fırında çok pişirilip kurutulmuş yuvarlak, yassı ekmek ; peksimet.

galeyan Ar. i. ★ 1. Kaynama. [Ebulition, bouillement — Ebullition] ★ 2. mec. Çoşma, cûşu huruş : İnsanlar kalabalıkta kolay galeyana gelebilirler. [Effervescence, emoi — Effervescence, uproar]

gali Fr. i. Ortaçağ'da kullanılan hafif gemi, alçak ve altı düz bir çeşit gemi.

gali Ar. s. Pahalı, çok değerli.

galiba Ar. zf. Görünüşe göre, kuvvetli ihtimale göre, pek sanılır ki, anlaşılan. [Probablement, apparement — Apparently, probably, likely]

galibane Ar. zf. Galip sıfatıyla, üstün gelene yakışır biçimde : Galibane bir andlaşma yapmayı başardık. ,

galibarda İta. s. Mora çalan kırmızı renk. Ünlü İtalyan devrimcisi ve generali Garibaldi ile gönüllülerinin giydikleri kırmızı gömlekten kalmadır.

galibiyet, -ti Ar. i. Galiplik, üstünlük, yenme, yengi. [Victoire, triomphe — Victory, triumph]

Galicia (İspanya) Kuzeybatıda, Atlas okyanusu kıyısında 2 600 000 nüfuslu dağlık bir bölge. Önemli şehirleri La Caruna ve Santiago'dur. Nüfus daha çok, iklimi yumuşak ve yağışı çok olan kıyılar boyunca toplanmıştır.

Galiçya Orta Avrupa'da, Karpat dağları kuzeyindeki bölge. 1918'e kadar Avusturya - Macaristan İmparatorluğu sınırları içinde kalmış, son iki dünya savaşında büyük çarpışmalara sahne olmuştur. Günümüzde, Polonya ile Ukrayna arasında paylaşılmış bulunmaktadır. Polonya'da kalan kısmın merkezi Krakovi, Ukrayna'dakinin merkezi Lvov şehridir.

Galileo, Galilei, (1564-1642) İtalyan bilgini. Piza'da doğdu. Floransalı ünlü bir müzikçinin oğluydu. Astronomi, matematik ve fizikte birçok buluşlarıyla ün yapmıştır. Bilimin deneysel yöntemlere dayandırılması fikrini ilk kez o ortaya atmıştır. Piza'daki kilisenin kubbesinden sarkan avizenin hareketlerini kendi nabız vuruşlarıyla ölçerek, sarkacın zaman ölçüsü olarak kullanılabileceğini bulmuş; 25 yaşındayken termometre ve hava terazisini bulmuş, düşme ve yer çekimi kanunlarına dayanak olan denemeler yapmıştır. Copernic'in yeryüzünün kendi ekseni ve güneş çevresinde dönüşü üzerine olan kuramından yana olmuş ve onu ispatlayıcı deneyler yapmıştır. İlk astronomik dürbünü yaptığı gibi ayın hareketlerini de incelemiştir. Dünyanın güneş çevresinde döndüğünü söylemesi, kilisenin tartışmaksızın kabul edilmesini istediği doğmaya aykırı olduğu için engizisyon mahkemesine verilerek, bu kuramlarını yayımlaması yasaklanmıştır. Buna rağmen Floransa'ya giderek bütün kuramlarını kanıtlarıyla ispatlayan bir kitap yazmıştır. Yeniden engizisyon mahkemesine verilmiş, bu kez mahkeme önünde diz çöktürülerek yazdıklarını ve söylediklerini yalanlamaya zorlanmıştır. 70 yaşını geçtiği için öldürülmemişse de sürgüne ve göz altında bulundurularak yaşamaya mahkûm edilmiştir.

galip Ar. s. ★ 1. Yenen, üstün olan, galebe çalan : «Galip sayılır bu yolda mağlûp.» Abdülhak Hâmit. [Victorieux, triomphateur — Victorious, triumphant] ★ 2. Daha kuvvetli, daha çok umulan : Galip bir ihtimal. [Supérieur, probabilite majeure — Dominant, more probable]

Galip Bey, İsmail (1848-1895) Nünismatik (sikke ve para bilimi) uzmanı. Sadrazam İbrahim Ethem Paşa'nın oğlu, müze müdürü Hamdi ve Halil Ethem beylerin büyük kardeşidir. İstanbul'da doğdu. «Takvimi Meskûkâtı Osmaniye», «Takvimi Meskûkâtı Selçukiye», «Fenni Meskûkât Erbabından Bir Zata Mektup», «Müzei Hümayun Meskûkâtı Kadimei İslâmiye Kataloğu» ve bu konuda Fransızca dört broşürü yayınlanmıştır.

galip gelmek b. f Yenmek, üstün olmak. [Vaincre, triompher, surmonter — To win, be victorious, out - class]

Galip Paşa, Mehmet Sait (1763-1829) II. Mahmut zamanının sadrazamı. İstanbul'da doğdu. Babıâli'den yetişmiştir. 1801'de elçilikle Fransa'ya gitmiş, birkaç defa reisülküttap olmuş, birçok valiliklerde bulunmuş, birkaç kere de rütbesi alınarak sürülmüş, 1823'de dokuz ay kadar sadrazamlık yapmıştır. Eserlerinden «Fransa Sefaretnamesi» sayısı 14 kadar olan sefaretnameler arasında en değerlilerden sayılır. Sefaretnamesi «Edebiyatı Umumiye Mecmuası» nda yayınlanmıştır.

Galip Paşa, Sarı (1825-1875) Mühendishaneden subay olarak çıktıktan sonra Londra'da okumuş, Abdülâziz'in başmabeyinci-

liğinde bulunmuş, 1863'de ferik rütbesiyle Mekâtibi Askeriye nazırı olarak, arada azledilmek şartıyla, dokuz yılda on iki defa bu makama getirilmiştir. Zamanında askeri rüştiyeler kurulmuş ve bir hayli yenilik yapılmıştır.

galiye Far. i. ★ 1. Mis ve amberden yapılan güzel kokulu bir macun. Kaşa ve saça sürülür. esk. Kalamis. ★ 2. Kara renk.

galiz Ar. s. ★ 1. Kaba ve çirkin : Galiz küfür etti. ★ 2. Sık, kalın : Galiz bir çamur tabakası.

Gallalar Habeşistan'da yaşayan, kara derili ve Kafkasya'yla ilgili özellikleri olan bir etnik grup.

galle Ar. i. Zahire, mahsul, varidat : Galle ambarı.

galledan Far. i. Zahire ambarı.

gallei vakıf b. i. Vakfın geliri.

Galler Ülkesi (İngilizcede Wales) İngiltere adasının batısında, 2 640 000 nüfuslu dağlık bölge. Başlıca şehirleri Cardiff, Swansea, Newport, bölgenin güneyindeki maden ve sanayi kesiminde toplanmıştır. Bölgenin derin vadilerle ayrılmış geniş, dağlık kısımlarında hayvancılık yapılır. 1536 yılında VIII. Henry zamanında İngiltere topraklarına katılmış olan bu bölge, günümüzde asıl İngiltere, İskoçya ve Kuzey İrlanda'yla birlikte «Birleşik İngiltere Krallığı» nı (United Kingdom) meydana getirmektedir. Bölgede hâlâ Kelt dili konuşulur. İngiliz krallarının büyük oğulları XVIII. yüzyıldan beri Prince of Wales (Galler Ülkesi Prensi) ünvanını taşıyagelmişlerdir.

Gall, Franz Joseph (1758-1828) Çağında pek ünlü Alman hekimi. (Bak. freneloji).

Gallipoli Bak. Gelibolu.

Gallup, George Horace (1901) Amerikalı istatistikçi. A.B.D.'nin Iowa eyaletinin Jefferson şehrinde doğdu. Iowa Üniversitesi'ni bitirince gazeteciliğe başladı. 1931-1932'de Gallup Enstitüsünü kurdu. 1936 yılında seçimlerde Roosevelt'in kazanacağını enstitü önceden haber verince, Gallup adı dünyaya yayıldı. Enstitü çeşitli konulardaki bilimsel araştırmalar sonucunda elde ettiği istatistik ve anketleri bültenler halinde yayınlar. Dünyanın her yerinden gazete dergi v.b. olmak üzere pek çok abonesi vardır.

Gallus, Gaius Cornelius (Yaklaşık olarak M.Ö. 69-26) Romalı şair ve politikacı. Augustus'un yakın dostuydu. Antonius ve Kleopatra'ya karşı, Octavianus'un generali olarak savaştı, Afrika'yı savundu. Paraetonium'u aldı ve savaşın zaferle sonuçlanmasında büyük rolü oynadı. Bu yüzden, Mısır'ın ilk valisi oldu. Fakat kötü bir yönetici olduğundan geri çağırıldı ve sürgüne mahkûm olduktan sonra intihar etti. Çağında çok ünlü ve önemli bir şairdi.

galon Fr. i. ★ 1. 4,5 litre kadar tutan bir çeşit hacım ölçüsü. ★ 2. Su, petrol, benzin gibi şeylerin taşınmasında kullanılan silindir biçiminde maden kap.

galoş Bak. kaloş.

galsama Ar. i. Solungaç.

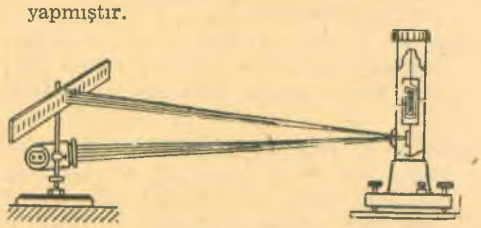
Galsworthy, John (1867-1933) İngiliz yazarı. Romanlarında ve tiyatro oyunlarında İngiliz burjuvazisini yargılar. Aynı zamanda toplumsal devrimlerin getirilmesi gerekli olduğunu ileri sürer. 1932'de Nobel ödülünü kazanan yazarın «Fortsyte'lar» adlı romanıyla 1910'da yazdığı «Adalet» adlı oyunu en ünlü eserleri arasındadır.

Galton, Sir Francis (1822-1911) İngiliz hekim. Antropoloji ve tıp üzerine yazılmış kitapları olduğu gibi, işitme yeteneğini ölçmek için kullanılan «Galton düdüğü» ile tanınır.

Galvani, Luigi (1737-1798) İtalyan doktor ve fizikçisi. Tıp öğrenimi yaptı ; Bologna Üniversitesi'ne anatomi profesörü oldu. Kurbağalar üzerinde yaptığı deneylerden sonra hayvanların vücutlarında elektrik bulunduğunu ileri sürdü. Deneylerinin asıl önemli yanı, başka bir İtalyan bilginine, Volta'ya ışık tutması olmuştur. Volta, Calvani'nin deneylerinden yararlanarak, adıyla anılan pili yapmıştır. (Bak. Volta pili).

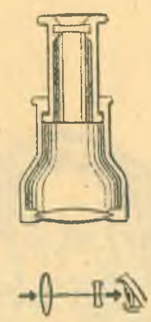
galvanize Fr. s. Ergimiş çinkoya batırılarak kaplama haline getirilmiş (demir).

galvanizm Fr. i. Fiz. İtalyan bilgini Luigi Galvani (1737-1798)'nin yaptığı deney. Galvani hayvanların kasları ile sinirleri arasından bir iletken tel geçirerek elektrik elde etmiştir. İlk olarak, 1789'da kesip parçaladığı kurbağalar üzerinde anatomi deneyleri yaparken, bakır çengellerle asılı olan kurbağanın sinirlerine elindeki çelik pensle değince kurbağa bacağının şiddetle çırpındığını görmüştür. Galvani bu olayı canlıların sinir ve kaslarında bulunan elektrikle ilgili olduğunu sanmış, fakat başka bir İtalyan bilgini olan Volta, bunun aslında bir elektrik olayı olduğunu anlayarak adıyla anılan Volta pilini yapmıştır.

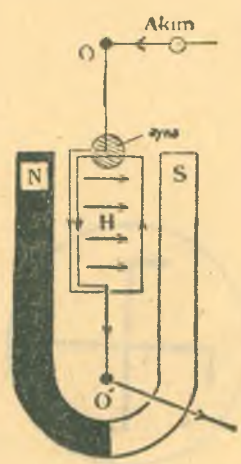
galvanometre

galvanometre İta. Fr. b. i. Fiz. Fransız fizikçisi Arsène d'Arsonval (1851-1940)'ın yaptığı duyarlı akım ölçü aleti. Kuvvetli bir sürekli mıknatısın alanı içinde ekseni çevresinde dönebilen dikdörtgen şeklinde bir bobin vardır. Bu bobinin eksenine bir de ayna yerleştirilmiştir. Bobinden geçen akımın şiddetine göre, bobin ve bobinle birlikte ayna döner. Aynanın sapması merceklerle büyütülür, gözle görülecek hale getirilir .Böylece, bobinden

GALİLEO DÜRBÜNÜ

İtalyan bilgini Galilei Galileo'nun 1609 yılında Venedik'de yaptığı dürbün. Bu dürbün, görüş alanının küçük ve büyütmesinin de az olmasına rağmen, küçük boyutlu olduğu ve ucuza çıktığı için tiyatro, spor yarışmaları gibi yerlerde çok kullanılır.

Galvanometrenin şeması

Vasco de Gama

galyot

gamalı haç

geçen akım çok küçük de olsa, ölçülebilir.

galvanoplasti İta. Yun. i. Fiz. Bir elektrolit içine bir maden batırıp, elektroratlardan akım geçirerek, batırılan madeni, elektrolit içinde bulunan madenle kaplama işlemi. (Bak. kaplama).

Galya Romalılar'ın Alpler'den Atlas okyanusuna, Pireneler'den Ren nehrine kadar uzanan bölgeye verdikleri ad. Bu bölgede Keltler ya da Galyalılar, İberler, Kimmerler v.b. gibi, aralarında durmadan savaşan birçok kavimler oturmaktaydı. Bölge halklarının bu iç çekişmesinden yararlanan Iulius Caesar'ın M.Ö. 58-50 yılları arasında bölgeyi ele geçirmesinden sonra Galya, Roma İmparatorluğu'nun en önemli eyaleti oldu. Cermen akınları karşısında savunulurken bir yandan da imar edildi. Lyon, Arles, Toulouse, Bordeaux, Orléon gibi şehirler hep o sırada kuruldu. Galya III. yüzyıldan itibaren, sırasıyla Cermenler'in, Vizigotlar'ın, Burgondlar'ın ve Franklar'ın işgaline uğradı. Bu işgallerle Roma egemenliğinin kalıntıları son buldu. Galya adı unutuldu ve bu bölgede yeni bir tarih başladı. (Bak. Franklar).

galyot, -tu Fr. i. Başı kıçı aynı biçimde, altı düz, eski bir çeşit gemi. Daha çok nehir ya da kanallarda kullanılırdı.

galyum Kim. Sembolü Ga olan bir eleman. Yumuşak, çok parlak, mavi çizgileri olan beyaz bir metaldir. 29,75° C de ergir ; bir kere ergidikten sonra, aynı derecede katılaşmaz, sıvı halde kalır. Bu özelliğinden dolayı, yüksek sıcaklıkları ölçmeye yarayan termometrelerde kullanılır. Rus kimya bilgini Mendelief, periyodik sistem (çevrimsel sistem) tablosuna bakarak böyle bir elemanın yer alması gerektiğini ileri sürmüş ve galyum daha sonra gerçekten bulunmuştur. Tabiatta bol değildir ;filizler halindedir. Atom reaktörlerinde ve kanser araştırmalarında işe yarayacağı sanılmakta, bu yolda denemeler yapılmaktadır.

gam Fr. i. Müz. Müziğin temel seslerinin değişmez sırayı izleyerek bir kuram içinde, birbiri ardına dizilmesi, sıralanması.

gam Ar. i. Tasa, kaygı, keder, dert: «Dostum âlem seninçün olsa ger düşman bana — Gam değil, zira yetersin dost ancak sen bana.» Fuzuli. [Affliction — Grief]

gamalı Yun. T. s. Uçları yunan alfabesindeki gamma harfi şeklinde kırılmış olan (haç).

gamalı haç b. i. s. Tar. Arma gibi kullanılan haçın pek çok şekillerinden biri, «svastika» da derler. Normal haçın kollarına aynı bir dönüş yönüne uygun olarak kuyruklar eklenmesiyle elde edilir. Eskiden birçok yerde, hattâ Türkler'de bile süs motifi olarak kullanılmıştır. XX. yüzyılda Almanya'da Hitler'in kurduğu Nasyonal Sosyalist partisi arma olarak bu haçı almış, devlet bayrağına da bu işareti koymuştu.

Gaman Bak. Çayırkent.

Gama, Vasco de (1469-1524) Afrika'nın güneyinden dolaşarak Hindistan yolunu bulan ünlü Portekiz denizcisi. Soylu bir ailedendi ve gençliğinde gözüpek bir denizci olarak tanınmıştı. 1487'de Bartelmi Diaz tarafından Ümit burnunun (o zamanki Fırtınalar burnunun) keşfinden 10 yıl sonra (1497) bir sefer heyetinin başında Hindistan'a ulaşmayı başarmış. Mozambik ve Hindistan'da ilk Portekiz sömürgelerini kurmuştu. Ölümüne yakın yıllarda Hindistan'a kral naibi ve vali atanmıştır.

Gambetta, Léon (1838-1882) Fransız devlet adamı. Cahors'da doğdu. Önceleri avukatlık yaparken sonraları politikaya atılmış, milletvekili olmuş cumhuriyetçilerin yanında mücadeleye katılmış, Paris savunmasında yararlıklar göstermiş, meclis ve kabine başkanlıklarında bulunmuştur.

Gambia Afrika'nın batısında, Gambia nehri boyunca, içerden Atlas okyanusuna doğru ince bir şerit halinde uzanan 9 301 km² genişliğinde, 330 000 nüfuslu bağımsız bir cumhuriyet. İngiliz Uluslar Topluluğu'nun üyesi olan ülkenin başkenti, Gambia nehri halicindeki 28 000 nüfuslu Bathurst şehridir. 1783 yılından beri İngiliz egemenliği altında iken, 1963'de içişlerinde bağımsız hale gelmiş, 18 Şubat 1965'de tam bağımsızlığa kavuşmuştur.

Gambia Nehri Batı Afrika'da Gine topraklarından doğup, Senegal ve Gambia'dan geçerek, ulaşıma elverişli bir haliçle Atlas okyanusuna dökülen 1 130 km. uzunluğunda bir nehir.

gambot, -tu İng. i. Ufak çafta makineli tüfek ya da toplarla donatılmış olan küçük savaş gemisi. [Fr. Canonnière]

gam çekmek b. f. Tasalanmak, kaygılanmak. [S'affliger — To grieve]

gam değil b. zf. Zarar yok, üzülecek bir şey değil .

Gamelin, Maurice Gustave (1872-1958) Fransız generali. I. Dünya Savaşı'nda Verdun'da zafer kazanılmasında etkili olmuştur. İki savaş arasında çeşitli görevlerde bulundu, genelkurmay başkanlığı da yaptı. 1939'da bütün İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin başkomutanlığına getirildi. Fransa'nın bu savaşta yenilmesi sonucunda 1940'da Vichy hükümetince tutuklandı, yargılandı. 1943-1945 yılları arasında Almanya'da tutuklu kaldı. Anıları basılmıştır.

gametler Yun. i. Biyo. Bitkilerde, yeni canlıyı meydana getirmek üzere birleşen iki hücre. Gametler görünüşleri bakımından benzer ya da farklı olabilirler. Benzer olurlarsa isogamet, farklı olurlarsa anisogamet adını alırlar.

gamız Ar. i. ★ 1. Göz kırpma işareti, göz kırparak anlaşma. ★ 2. Çekiştirme, kovlama. esk. Siayet, gammazlık, münafıklık.

gamızlamak Ar. f. Bak. gammazlamak.

gamma ışınları Fiz. Radyoaktif cisimlerin yayınladığı 3 ışından biri. X ışınları ile aynı karakterdedir; fakat dalga boyu daha kısadır. Bu ışınlar birkaç santimetre kalınlıkta kurşun içinden geçebilir. [Rayons de gamma — Gamma rays]

gammaz Ar. s. ★ 1. Kovcu, kovlayıcı, çekiştirici. ★ 2. Fitleyici, ondan ona söz taşıyıcı.

gammazlamak f. ★ 1. Kovlamak, çekiştirmek. ★ 2. Söz taşımak, fitlemek.

gamsele i. Su geçirmeyen kauçuklu yağmurluk.

gam yemek b. f. Tasa çekmek. [S'attrister — To grieve]

gamze Ar. i. ★ 1. Göz süzme. ★ 2. Çenede ya da yanaklarda gülümserken beliren çukur.

Gana Afrika'nın batısında, Gine körfezi kıyısında, İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye, 287 500 km² genişliğinde, 7 340 000 nüfuslu bağımsız bir cumhuriyet. Başkenti Accra'dır. Ülke genellikle az engebelidir. Güney bölgeleri sık ormanlarla, kuzey bölgeleri savanalarla kaplıdır. Volta nehri ülkeyi boydan boya geçerek güneyde denize dökülür. Kıyıya yakın ormanlar, geniş ölçüde açılarak kakao ağacı yetiştirilmeye elverişli hale getirilmiştir. Gana, yılda 307 500 ton kakao üretimiyle dünyada en başta gelir. Ayrıca çok zengin maden yatakları vardır. Çıkarılan altın, elmas, boksit, kalay ve manganez büyük ölçüde ihraç olunur. 1871 yılından beri Altın Kıyısı adıyla bir İngiliz sömürgesi durumunda olan bu toprakların, 1957 yılında, komşusu «İngiliz Vesayetindeki Togo»yla birleşmesiyle bağımsız Gana devleti doğmuş oldu. 1 Temmuz 1960'da cumhuriyet ilân edildi. İlk devletin başkanı Nkrumah, 1966 şubatında Çin'e giderken yapılan bir askerî darbe sonunda ülke iktidar değişikliğine sahne olmuştur.

Gance, Abel (Doğ. 1889) Fransız sinema rejisörü, bulucusu ve yazarı. Paris'de doğdu. 1909-1912 arasında yazdığı senaryolarla sinemacılığa başladı. 1912'deki ilk filminden bu yana, geniş tartışmalara yol açmakla birlikte, sinemada biçim ve görüntü alanında devrim niteliğinde buluşlar yaptı ve sinema dil ve tekniğinin gelişmesine büyük yararı oldu. Sinemada ilk olarak çok ses sistemini (1929), büyük dekorları basit maketlerle vermeyi (1938), geniş perde ve çok boyutlu ses düzenlerini buldu ve uyguladı.

Gand (Flamanca Gent) Belçika'nın kuzeyinde, Escaut (Schelde) ve Lys ırmaklarının kavşak noktasında 158 400 nüfuslu bir sanayi, ticaret ve kültür merkezi. Pek çok dokuma, maden eşya, gıda maddesi fabrikası vardır. Üniversitesi, şatosu, üç kuleli katedrali ünlüdür. Şehrin varlığında çiçekçilik özel bir yer tutar ve her 5 yılda bir uluslararası çiçek sergileri düzenlenir. Kuzey denizine bir kanalla bağlantısı olan bu şehir, Belçika'nın ikinci büyük limanıdır.

Gandhi, Mohandas Karamchand, Mahatma (1869-1948) Hindistan lideri. Londra'da hukuk okudu. Hindistan'da avukatlığa başladı, Güney Afrika'da mesleğini sürdürdü. 1914'de Hindistan'a döndü, birleşmiş, bağımsız bir Hindistan için çalışmaya koyuldu. Topladığı grup pasif direnme ilkesine göre mücadele ediyordu. Köy sanayiinin geliştirilmesi, kast sisteminin kaldırılması, vergilerin azaltılması, mücadele konuları arasındaydı; başarılar kazandı. 1921-1934 yıllarında ve 1939'dan sonra Millî Kongre Partisi başkanlığını yaptı. Zaman zaman tutuklanıp, hapiste kaldı. II. Dünya Savaşı'na katılmak için bağımsız bir Hindistan şartını ileri sürdüğü için, 2 yıl enterne edildi. Hindistan 1947'de bağımsızlığına kavuştu. Fakat Gandhi, Hindistan'ın ikiye bölünmesinden onu sorumlu tutan bağnaz bir adam tarafından öldürüldü. Eserleri, söylevleri basılmıştır.

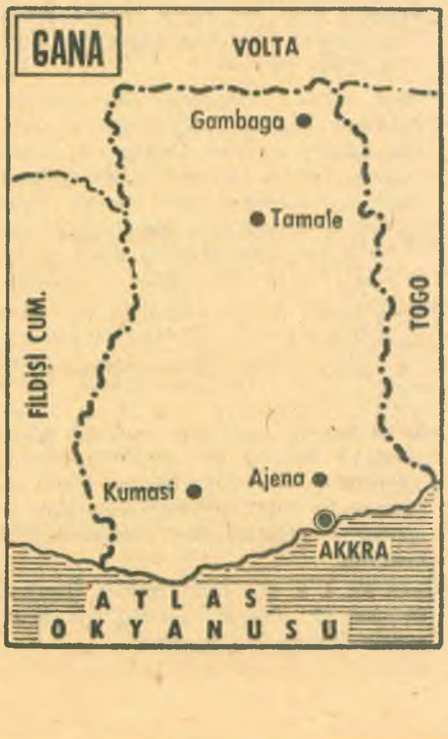
Mahatma Gandhi

Gandhi, Shrimati İndira (Doğ. 1917) Hintli politikacı ve başbakan. Nehru'nun kızıdır. Hindistan'da, İsviçre'de, Oxford'da okudu. 1938'de Kongre Partisine girdi. 1942'de bir süre tutuklu kaldı. 1946-1964 yıllarında babası ile birlikte çalıştı. Arada, özellikle çocuk sağlığı ile ilgili birçok kuruluşlarda görev aldı. 1959-1960 yıllarında bütün Hindistan'da Kongre Partisi başkanı idi. 1964'de Haberleşme ve Yayın bakanlığına getirildi. 1966'da başbakan oldu.

İndira Gandhi

Gandvana (Hindistan) Dekkan yarımadasının iç kısmında, Godavari nehrinin kuzeyinde, nüfusu 3 milyona varan Gondlar'ın oturduğu bölge. Öte yandan, Afrika'nın, Arabistan yarımadasının, Hindistan'da

Dekkan yarımadasının, Avustralya'nın, Güney Kutbu'nun ve Güney Amerika'nın başlangıçta bir arada bulunduğunu öne süren görüşe göre, bu toprakları kapsayan sanal (mefruz) ortak kıtaya da Gandvana adı verilmektedir.

ganem Ar. i. Koyun. Eskiden resmî dilde kullanılırdı.

gang Alm. i. Jeol. Bir maden ya da elmas gibi değerli bir taşın doğal haldeyken çevresini kuşatmış olan topraklı kısım.

ganglia hücresi Biyo. Sinir sisteminin genellikle çok büyük yapıda, iri çekirdekli ve belirli bir çekirdekciği olan hücreleri.

gangren Hek. Bir doku bölümünün ya da organın, genellikle kan dolaşımının kesilmesi sonucu olarak kendi kendine eriyip ya da bakteriler tarafından çürütülerek nekrozlaşması, ölmesi. Kuru gangrende doku, bunu besleyen damarın tıkanmasıyla kendi kendine kurur, mumyalaşıp ölür. Yaş gangrende bakterilerin yaptığı çürütme ile doku, pis kokan, çamur gibi bir kitleye dönüşerek ölür. Gangrenin yayılıp hayatı tehdit etmemesi için nekrozlaşan dokular kesilip atılır.

gangster İng. i. Amerika'da azılı haydutlara verilen ad.

gangster filmi Si. Özellikle A.B.D. gangsterlerine özenilerek, şehirlerde silâhlı büyük soygunları, kahramanlık ya da toplumsal eleştiri havası içinde veren filimler.

Gangtok Sikkim Devleti'nin 12 000 nüfuslu başkenti.

gani Ar. s. ★ 1. Zengin, servet sahibi. ★ 2. Sahip olduğu şeyden başkasında gözü olmayan, muhtaç olmayan. ★ 3. Bol. esk. Kesretli.

Ganimed Mit. Yunan mitolojisinde Troya prenslerinden güzelliğiyle ün salan bir genç ve bir perinin oğlu. Ondan hoşlanan Baştanrı Zeus bir kartal şekline girmiş ve Ganimed'i gökyüzüne kaldırarak tanrıların sakisi yapmış.

ganimet Huk. Düşmana ait eşyaları mülkiyete geçirme. Gayrimenkuller ganimet konusu olamaz. Uluslararası anlaşmalarla, savaşta ganimet olarak ele geçirilebilecek malların neler olacağı tesbit edilmiştir. Askerî Ceza Kanunu'muza göre, savaşta bir asker ancak kendi devleti için ganimet alabilir. [Butin — Booty]

Ganj Hindistan'ın kuzeyinde 2 700 km. uzunluğunda bir nehir. Himalayalar'dan doğup, önce güney, sonra doğu yönünde ilerler; yine Himalayalar'dan doğan Gamna, Brahmaputra gibi birçok kollarla beslenerek geniş bir deltayla Bengal körfezine dökülür. Suları her mevsimde bol olan bu nehir. Hindular'ca kutsal sayılmaktadır. Hindular Ganj sularında yıkanmakla günahlarından arınacaklarına inanırlar.

ganyan Fr. i. s. (At yarışı terimi) Kazanan, kazanan at: Ganyan oynamak = **Kazanacağı sanılan ata oynamak.**

Federico Garcia Lorca

gapar İta. i. Bir cins yaban kedisi.

gar Fr. i. Büyük demiryolu durağı.

gar Ar. i. İn, mağara. esk. Kehf.

garabet, -ti ★ 1. Ar. i. Yabancılık, gariplik, bir kelime ya da deyimin duyulmamış cinsten ya da yabancı bir dilden olması. [Etrangeté, singularité — Strangeness, peculiarity] ★ 2. Tuhaflık, acayiplik: Kıyafetinin garabetiyle herkesin dikkatini çekiyor. [Drôlerie, bizarrerie — Oddity, bizaarness]

garaip Ar. ç. i. Garibeler, görülmemiş şeyler, işitilmemiş olaylar.

garaj Fr. i. (Aslı Cermence) i. Otomobil, kamyon, vagon gibi motorlu taşıtların konulduğu, temizlendiği üstü kapalı yer.

garam Ar. i. Şiddetli istek, sevgi, aşk ya da bunların dert ve hasreti.

garamet, -ti Ar. i. Borç, ödenmesi gereken şey. esk. Deyn.

garamî Ar. s. Ed. Fikirden çok duygulara ve aşka dayanan.

garanti Huk. Fr. i .(Aslı Cermence) Huk. Bir kimsenin borcunu zamanında ve kararlaştırılan yer ve şekilde ödeyeceğini sağlamak için yaptığı işlemler. Kefalet ve rehin bu tür işlemlerdir.

garantör Fr. s. Garanti eden.

garantür Fr. i. Matbaacılıkta, dizilmiş iki sayfa arasında boşluk bırakmaya yarayan

garaz Ar. i. ★ 1. Erek, amaç. esk. Maksat, niyet: Acaba bu işten garazı nedir? [Intention, but — Intention, motive] ★ 2. Kötü maksat, gizli niyet, kin, düşmanlık. Bu kelime, konuşma dilinde daha çok «garez» şekline girmiştir. [Haine, rancune — Evil intent, grudge]

garazkâr Ar. Far. s. Garaz tutucu, garazcı.

garben Ar. zf. Batı yönünden. esk. Garp cihetinden.

Garbo, Greta (Doğ. 1905) İsveç asıllı sinema oyuncusu. Modellik ve dansözlük ettikten sonra, rejisör Mauritz Stiller'in «Gösta Berling'in Destanı» (1924) adlı filmindeki oyunculuğuyla birden üne kavuşmuştur.

Garcia, Calixto (1836-1898) Kübalı general. Havana'da doğdu. Küba'da İspanyol egemenliğine karşı birçok ayaklanmalar çıkarmış, yurdunu savunmuş sonunda İspanyollar'ı adanın işgalinden vazgeçmek zorunda bırakmıştır.

Garcia Lorca, Federico (1899-1936) İspanyol yazarı. Granada'da Fuentevaqueros'da doğdu. Granada'da öldü. Çocukluğu köylüler arasında geçti. Bütün eserleri çocukluk anılarının etkisi altındadır. Granada Üniversitesi'nde hukuk eğitimi yaptıktan sonra Madrit'e gitti. Orada Dali ve Bunuel'le tanıştı. 1921'de «Şiir Kitabı» adı altında ilk şiirlerini yayımladı. Ama ününü 1927'de yayımladığı «Çingene Şarkıları» adlı bir kitabıyla ve «Mariana Pineda» adlı dramıyla sağladı. 1930'da Ame-

rika'ya giden Lorca «Şair New York'da» adlı şiir kitabını yazdı. 1931'de «Barraca» adındaki gezgin tiyatro topluluğunun başına geçen şair, amacı İspanyol tiyatrosunu halka tanıtmak olan bu sanatçılarla İspanya'yı dolaştı ve aynı topluluk için «Yerma», «Bernarda Alba'nın Evi» gibi oyunlarını yazdı. İç savaş patlak verince 1936'da Granada'ya gitti. Siyasal hiçbir eyleme katılmadığı halde Franco'nun askerleri tarafından tutuklanarak kurşuna dizildi.

Garda Gölü Kuzey İtalya'da Brescia ve Verona arasında 370 km² genişliğinde bir göl. Mincio ırmağı bu gölden çıkar.

gardenparti İng. b. i. Bir bahçe ya da parkta yapılan eğlence ya da şölen.

gardenya Lat. i. Bot. Kökboyasıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, bir ağaç ya da ağaçcık cinsi ve bunun güzel kokulu çiçeği.

gardıfren Fr. i. Trenlerde vagon frenlerini yöneten kimse.

gardırop Fr. i. Elbise dolabı.

gardiyan Fr. i. Hapishane, tımarhane gibi yerlerdeki bekçi ve hademe.

Gárdonyi, Géza (1863-1922) Macar romancısı. Uzun süre köy öğretmenliği, sonra gazetecilik yaptı. «Köyüm» adlı kitabında köy yaşayışını çizmiştir. Konusunu Türk tarihinden almış romanları da vardır. «Anlaşılmayan İnsan», «Üçüncü Kudret» adlı romanları dilimize çevrilmiştir.

garet Ar. i. Düşman toprağına yağma için yapılan akın; ılgar, çapul.

garet etmek b. f. Yağma etmek, altüst etmek.

garez Ar. i. Birine karşı olmayacak bir neden yüzünden güdülen kötülük etme isteği; kin. [Dessein, intension, haine — Evil intent, grudge]

Garfield, James Abraham (1831-1881) A.B.D. cumhurbaşkanı. Ohio'nun Orange şehrinde doğdu. Avukatlık yapmış, cumhurbaşkanı seçildiği yıl öldürülmüştür.

gargar i. Suyu azar azar döken bir çeşit testi.

gargara Yun. i. Suyu ya da başka bir sıvıyı boğazda tutup başı kaldırarak nefes vererek çalkalama. ★ 2. Boğazda çalkalanmak üzere verilen ilâç: Doktor bir gargara yazdı.

Gargara Eskiçağ'da, Çanakkale yarımadasının güneyinde, Edremit körfezinde bir şehir (Küçükkuyu — Ayvacık).

Garibaldi, Giuseppe (1807-1888) İtalyan generali. Nice'de doğdu. Bir gemicinin oğlu olup gençliğinde o da gemicilik yapmış, 1832'de Mazzi'nin kurduğu «Genç İtalyanlar Cemiyeti» ne girmiş, cumhuriyetçi olarak çalışırken hükümet tarafından yakalanacağını anlayınca Tunus'a, sonra Güney Amerika'ya kaçmıştır. Uruguay'ın hizmetine girerek Brezilya ve Arjantin'e karşı çeşitli çarpışmaları yönetmiştir. 1848'de yurduna dönüp İtalyan birliğini kurmak için önce Avusturya'ya sonra da Napoli Krallığı'na karşı çarpışmış, 1870'de Fransızlar'la birlikte Almanlar'a karşı savaşmıştır. Fransızlar onu milletvekili yapmışlar, Fransız meclisine giren Garibaldi Cezayir Müslümanları yararına meclise sunduğu bir teklifin kabul edilmemesinden ötürü istifa etmiştir. Edebi eserleri, hatıraları vardır.

garibe Ar. i. Duyulmamış ya da az görülmüş şey ve durum, şaşılacak şey, tuhaf hikâye.

garik Ar. s. ★ 1. Suya batmış, suda boğulmuş. esk. Garkolmuş. ★ 2. Bir şeye bollukla ulaşan. esk. Nail olan.

garip Ar. s. ★ 1. Yabancı, gurbette, yadelde yaşayan, kimsesiz, zavallı: O burada gariptir. [Solitaire — Stranger] ★ 2. Şaşılacak şey, alışılana aykırı olan, tuhaf: Garip bir iş, garip bir hayvan. [Etrange, curieux — Odd, curious]

garipler Tar. Bir yeniçeri deyimi. XV. yüzyıldan başlayarak Kapukulu atlılarının 5. ve 6. «Orta» ları bu adla anılmıştır. Sağ garipler ve sol garipler diye ikiye ayrılan bu ortaların en büyük görevi, savaşlarda «Sancak-ı Şerif» i korumaktı. Gariplerin kendilerine özgü fılamaları vardı. Sağ gariplerin fılamaları sarı - beyaz sol gariplerinki yeşil - beyazdı.

Garipnâme Ed. Anadolu Türk Edebiyatı'nın kurulduğu yıllarda yazılmış ünlü bir ahlâk - tasavvuf eseri. Eserin yazarı XIV. yüzyılın tanınmış şairlerinden Aşık Paşa'dır. 12 000 beyte yakın, mesnevi tarzından yazılmış olan Garipnâme 10 büyük bölüme ayrılmıştır. Bu 10 büyük bölümün her birinin içinde 10 küçük bölüm bulunmaktadır. Tasavvufu, geniş halk yığınlarına yaymak, din ışığındaki ahlâk kurallarını öğretmek amacıyla yazılmış olan Garipnâme, uzun süre Türkler arasında sayılan bir kitap niteliğinde kalmış; yazarı da evliya kabul edilmiştir.

garipsemek f. ★ 1. Kendini gurbette ve kimsesiz gibi hissederek içlenmek. [S'attrister — To feel lonely] ★ 2. Bir şeyi tuhaf ve aykırı bulmak. [Trouver choquant, étrange — To find odd]

garize Ar. i. İçgüdü, doğuştan, içten gelen eğilim. esk. Sevki tabiî.

gark Ar. i. Boğma, batırma.

garketmek f. ★ 1. Boğmak, batırmak. ★ 2. mec. Bol vermek, doldurmak: İltifata garketti.

Garmisch - Partenkirchen (Batı Almanya) En güneyde, kuzey Tirol Alpleri'nin ve bütün Almanya'nın en yüksek tepesi olan Zugspitze dağının eteğinde, dinlenme yerleri, prevantoryumları ve kış sporlarıyla ünlü, 25 000 nüfuslu bir kasaba. Garmisch ve Partenkirchen köylerinin birleşmesiyle meydana gelmiş olan bu kasabada her yıl, ünlü kayak yarışmaları düzenlenir.

Garnier, Charles (1825-1898) Fransız mimar. Paris'de doğdu. Çeşitli eserleri arasında en önemlisi Paris opera binasıdır.

Garnier, Robert (1544-1590) Fransız trajedi şairi. Ferté Bernard'da doğdu. Başlıca eserleri: «Hippolyte», «Les Juives», «Cornélie».

garnitür Fr. i. Et ya da balık yemeğinin yanına, tabakla servis yapılırken eklenen sebze, patates, domates, v.b. gibi yiyecekler.

garnizon Fr. i. (Aslı Cermence) Askeri mevki. Burada bulunan bütün askerî birlikleri de içine alır.

Garonne (Fransa) Pirene dağlarının orta bölgesinde, İspanya topraklarından doğup kuzeybatı yönünde Atlas okyanusuna dökülen 650 km. uzunluğunda bir nehir. 193 km. lik bir kanalla Toulouse'dan Akdeniz'e bağlantısı vardır.

garp Ar. i. ★ 1. Batı, güneşin battığı taraf, günindi. [Occident, ouest — West] ★ 2. Batıda bulunan ülkeler ve bize oranla Avrupa. [Pays occidentaux, l'Europe — The West] ★ 3. Eskiden Afrika kuzey kıyılarının batı tarafları, özellikle Mısır'dan başka bütün kuzey kıyıları: Berber ülkesi, Garp Trablusu.

garplı s. Batılı, batı ülkelerinden olan, Avrupalı. [Occidental — Western]

Garp ocakları Tar. Vaktiyle Cezayir, Tunus beylikleriyle Batı Trablus'a verilen genel ad.

Garrick, Dawid (1716-1779) İngiliz tiyatro yazarı ve oyuncusu. Hereford'da doğdu. Shakespeare'in oyunlarındaki önemli rolleri büyük bir başarı ile oynamış, öldüğü zaman Westminster'e gömülmüştür.

Garrison, William (1804-1879) Amerikalı gazeteci. Massachusetts'de doğdu. Bir gazetenin sahibi olup, ölüm cezasının ve zenci esaretinin kaldırılması, kadın haklarının korunması için hayatı boyunca yazılar yazmış, çalışmıştır.

gars Ar. i. Ağaç dikme, fidan dikme.

gars etmek b. f. Dikmek (ağaç, fidan).

garson Fr. i. Lokanta, kahvehane gibi yerlerde müşterilere hizmet eden kimse.

garsonyer Fr. i. Kimi erkeklerin, yaşadıkları yerden ayrı olarak tuttukları özel ev.

Gary (A.B.D.) Indiana eyaletinde, Michigan gölünün güney kıyısında, Chicago yakınlarında 178 000 nüfuslu bir şehir. Çelik fabrikaları önemlidir.

Garzan Bak. Yanarsu.

gasbetmek b. f. Zorla almak, birinin malını cebirle zaptetmek. [Usurper, spolier — To usurp, seize by force]

gaseyan Ar. i. Kusma, iç bulantısı. esk. İstifrağ.

gaseyan etmek b. f. Kusmak.

gasıp Ar. i. Gaspeden, zorla alan, kapkaç.

gasil, -sli Ar. i. ★ 1. Yıkama, su ile temizleme ★ 2. Ölen bir Müslüman'ı kefenlemeden ve namazını kılmadan önce yıkama Ölü yıkama.

Gaskell, Elizabeth (1810-1865) İngiliz kadın romancısı. Londra'da doğdu. İşçilerin sefaletini anlatan «Mary Barton» ve «Cranford» adlı romanları ünlüdür.

Gaskonya (Fransızca'da Gascogne) Fransa'nın güneybatısında eski bir dükalık. Merkezi Auch şehriydi. Sınırları güneyde İspanya'ya, kuzeyde Gironde halicine kadar uzanıyordu.

gasletmek b. f. Ölüyü yıkamak.

gasp, -spı Ar. i. Zorla alma, bir malı haksız olarak sahibinden cebirle alma. [Usurpation, empiétement — Usurpation]

Gaspé Yarımadası (Kanada) Doğuda, Saint-Lawrence halici ile Saint - Lawrence körfezi arasında 8 514 km² genişliğinde bir yarımada. Turizm bakımından önemlidir. Ayrıca bakır madenleri vardır.

Gaspıralı İsmail (1851-1914) Türklük, Türkçülük, Türkçecilik ülküleri için savaşmış bir aydın. Kırım'da Bahçesaray'da doğdu. İyi bir öğrenim görmüş, öğretmenlik, belediye başkanlığı gibi görevlerde bulunduktan sonra basın hayatına atılmıştır. Uzun çabalardan sonra 1883'de «Tercüman» adlı Türkçe gazeteyi kurmuştur. Bu gazete, amacını, başlık altındaki «Dilde, Düşüncede, Ülküde Birlik» sözleriyle özetlemiştir. Gaspıralı İsmail bir yandan Rusya'daki Türkler'i uyandırmak istiyor, bir yandan da Türkiye'deki Türkler'le ilgileniyordu. Bu yüzden Ziya Gökalp'le yakın ilişkiler kurmuştur. İstanbul şivesinin bütün Türkler'in ortak ağzı olmasını özdenlikle savunmuştur.

gassal Ar. i. s. Ölü yıkayan kimse.

gassale Ar. i. s. Ölü yıkayıcı kadın.

Gassendi, Pierre (1592-1655) Fransız filozof ve bilgini. Astronomi ve fizik bilimlerinde önemli buluşları vardır. Felsefe alanında Descartes'ın şüpheciliğine ve geçici idealizmine karşı çıkmış, İlkçağ atom teorisini ele almış ve Hıristiyanlık'la bağdaştırmaya çalışmıştır. Newton ve XVIII. yüzyıl Fransız filozofları üzerinde etkisi olmuştur. Eserlerini Lâtince yazmıştır. Başlıca eserleri: «Disquisitio metaphysica adversus cartesium — Descartes Felsefesine Karşı», «Philosophiae Epicuri syntagma — Epikuros Felsefesi El Kitabı» dır.

gastrik Yun. i. Hek. Mide ile ilgili olan.

gastrit Hek. Mide nezlesi. Midenin iç yüzeyini kaplayan sümüksü dokunun değişik belirtilerle kendini gösteren (kabız ya da ishal, mide salgısının çok artması ya da azalması, iştahsızlık, kusma, midede doluluk ve basınç duygusu, başdönmesi v.b. gibi) iltihaplanması. Akut ya da süreğen olabilir.

gastrula Lat. i. Biyo. Yumurta hücresi oğulcuk olmak yolundayken blastulanın bir noktasından çukurlaşarak iç içe geçmiş iki hücre katmanı şekline girmesi.

gaşiy, -şyi Ar. i. Bayılma, kendinden geçme.

gaşiye Ar. i. Örtü, zar, perde, haşa, at eyerinin örtüsü.

gaşyetmek b. f. Kendinden geçmiş hale getirmek.

gaşyolmak b. f. Coşmak, kendinden geçmek, esrimek.

Gat Dağları (Hindistan) Dekkan yarımadasının doğu ve batısında, kıyılar boyunca uzanan ve denize dik yamaçlarla inen sıra dağlar.

Gaugamela Tar. Suriye'de, Arbela yöresinde bir ova. Büyük İskender, bu ovada Pers Kralı III. Dareios'un kendininkinin üç katı olan ordusunu kesin bir bozguna uğratmıştır (M.Ö. 331). Gaugamela savaşı sonunda Büyük İskender Asya Kralı ilân edilmiştir

Paul Gauguin'in bir tablosu

Gauguin, Paul (1848-1903) Fransız ressamı. Paris'de doğdu. Markuesas adalarındaki Atuona'da öldü. 1871'e kadar ticaret gemilerinde kaptan yardımcısı olarak çalıştı. 1873'de Mette Sophie Gad adında Danimarkalı bir kadınla evlendi. 1883'de kendini resme verdi. 1888'de gittiği Martinique'den dönüşünde Paris'de Van Gogh'la tanıştı, bazı sanatçılarla bir olarak empresyonizme karşı çıktı. 1891'de Tahiti'ye giden sanatçı hayâl kırıklığına uğrayarak 1893'de tekrar Paris'e döndü. 1895'de yeniden Tahiti'ye gitti. 1901'de Markuesas adalarından Hiva - Ca adasına yerleşti. Önce empresyonist olan ve Cézanne'ın araştırmalarını dikkatle izleyen Gauguin, sonra kişiliğini bularak büyük arabeskler ve canlı renklerle biçimleri sadeleştirdi. Manet, Van Gogh ve Cézanne'la birlikte çağdaş ressamları etkiledi. Ünlü tablolarından bazıları şunlardır: «Le Christ jaune — Sarı İsa», «Femmes de Tahiti — Tahiti'li Kadınlar», Le Cheval blanc — Beyaz At». Batı dünyasının arkaik uygarlıklara karşı ilk defa ilgi duymasını sağlayan Gauguin'in heykelleri ve kabartmaları da çok değerlidir.

Gaulle, Charles André Joseph Marie de (Doğ. 1890) Fransız generali, cumhurbaşkanı. Saint - Cyr Akademisi'nde okudu. I. Dünya Savaşı'na katıldı. 1940'da general oldu. Millî savunma müsteşarlığı yaptı. Savaş sırasında Londra ve Brazzaville'de hür Fransızlar'ın, sonra Fransız Ulusal Komitesi'nin başkanlığını yaptı. 1943'de Cezayir'deki Fransız Millî Kurtuluş Komitesi'nin başkanı olan de Gaulle 1944-1946 yıllarında Fransız geçici hükümeti başkanı ve Fransız orduları başkomutanı idi. 1947'de R.P.F. (Fransız Halk Mukavemeti) ni kurdu. 1953'de politikadan çekilen de Gaulle 1958'de başbakanlığa geldi. 1958'den beri Fransa cumhurbaşkanıdır. Çıkmazlar içinde bulunan Fransa'ya yeni bir anayasa getirerek, Cezayir sorununu çözümledi. Dünya politikasında birinci plana geçmiştir. Basılmış eserleri vardır.

Gaumont, Léon (1869-1946) Fransız sanayicisi. Sesli sinema ve renkli sinema tekniği üzerindeki çalışmalarıyla tanınmıştır.

gauss Alm. Fiz. Alman fizikçi ve matematikçisi Karl F. Gauss (1777-1855)'un tanımladığı ve onun adıyla anılan akı yoğunluğu birimi. Akı yoğunluğu B ile gösterilir. 1 gauss, cm^2 başına 1 maksvell'lik akı yoğunluğudur.

Gauss, Karl Friedrich (1777-1855) Alman astronomi ve matematik bilgini. Brunswick'de doğdu. Rasathane müdürlüğü, matematik profesörlüğü yapmış, fizik alanında incelemelerde bulunmuştur. Fizikte manyetik alan şiddet birimi onun adı ile tanımlanır.

Gautier, Théophile (1811-1872) Fransız yazarı. Önceleri resim yapmış, romantizm akımının en ilgi çekici tiplerinden biri olmuştur. Daha sonraları şiirler yazmaya başlamış ve eleştirmelerinde romantiklerle alay etmiştir. 1835'de yayımladığı «Mademoiselle de Maupin» adlı ilk romanı için yazdığı önsözde «sanat için sanat» kuramını ortaya koymuştur. En güzel şiirleri «Emaux et Camées — Mineler ve İşlemeli Akikler» adlı kitapta toplanmıştır. En ünlü romanı «Capitaine Fracasse» dır.

Théophile Gautier

gavail Ar. ç. 1. Gaileler, sıkıntılı işler, dertler, güçlükler: Hayatın türlü gavaili içinde bunalmıştı.

Gavarni, Paul (1804-1866) Fransız desinatörü. Kral Louis - Philippe çağındaki Fransız toplumunun yaşamını güçlü çizgilerle yansıtmıştır.

gavot Fr. i. Eski bir Fransız halk dansı.

gâvur 1. s. ★ 1. Dinsiz, müşrik ya da Hıristiyan. Bu kelimenin Mecusi dilindeki ateşe tapan anlamına «gebir» den, ya da Arapça tanrısız demek olan «kâfir» den alınmış olduğu sanılmaktadır. Hıristiyanlar hakkında kullanılması yanlış olduğu halde halk arasında Müslüman olmayanların hepsi için söylenirdi. Tanzimat Fermanı ile bütün vatandaşlar arasında eşitlik ilân edilince Hıristiyanlar'a gâvur denmesi de yasak edilmişti. ★ 2. mec. Merhametsiz, inatçı.

Gâvur Dağı Anadolu'nun bazı dağlarına halkın verdiği ad. En ünlüsü Güney Anado-

Charles de Gaulle

gavyar

gayda

Joseph Gay - Lussac

lu'da Maraş dolaylarından başlayarak Ceyhan ırmağı boyunca İskenderun körfezine doğru uzanıp Asi nehrinin denize döküldüğü yerin yakınına kadar gelir. Asıl adı Amanur dağlarıdır; bir kısmına eskiden Cebeli Bereket denirdi. Bunlardan başka Erzurum'un kuzeyinde Fırat kaynaklarının bulunduğu dağ ile Gümüşhane'nin batısında Halura yakınındaki dağa da bu ad verilir.

gâvurluk i. ★ 1. Dinsizlik, küfür. ★ 2. İnsafsızlık, gaddarlık.

gavyar i. Zo. Timsahı çok andıran bir sürüngen. Gagaya benzeyen ince uzun ağzı ile timsahtan ayrılır. Birmanya ve Kuzey Hindistan'da yaşayanlarının boyu 6 m. yi geçer. Başlıca besini balıklardır. İnsanlara pek saldırmaz. Yılda 40 kadar yumurta yapar. Bunları kumların içine bırakır. Mart ve nisan ayında çıkan yavrularının uzunluğu 40 cm. kadardır.

Gaya (Hindistan) Kuzeydoğuda, Bihar eyaletinde Hintli müminlerin ziyarete geldikleri 151 000 nüfuslu bir şehir.

gayakol i. Peygamber ağacı reçinesinden çıkarılan ve hekimlikte kullanılan bir sıvı.

gayb, gayp Ar. i. ★ 1. Hazır olmayış, göz önünde bulunmayış, gaiplik. ★ 2. Belli olmayan, meçhul şeyler; gizli ve sır olan haller: Gayptan haber vermek.

gaybî Ar. s. Hazır olmayana, görünmeyene ait.

gaybubet, -ti Ar. i. Hazır olmayış, göz önünde bulunmayış, bir yerde yok olma.

gaybubet etmek b. f. Hazır olmamak, bir yerden ayrılmak, kaybolmak. [S'absenter, disparaître — To disappear, be absent]

gayda i. Müz. Tiz sesli, nefesli çalgı. İskoç ulusal çalgısıdır. Başka milletlerde de rastlanır.

gaye Ar. i. Erek, amaç. [But, objet — Goal, object, end]

gayet Ar. zf. Çok, son derecede: Gayet çalışkan çocuk. [Extrêmement — Extremely]

Gay - Lusac, Joseph (1778-1850) Fransız kimya ve fizik bilgini. Saint - Leonar - de - Nobald'da doğdu. Yaptığı çalışmaların içinde en önemlisi, hidrojen doldurulmuş bir balonla 6 000 m. yüksekliğe çıkarak atmosferin üst tabakalarını incelemesi, havanın hangi maddelerin birleşmesinden meydana geldiğini araştırmasıdır. 1806'da Fransız Akademisi üyeliğine, 1831'de de milletvekilliğine seçilmiş; Paris'de ölmüştür.

Gay - Lussac Kanunu Fiz. Fransız fizikçisi ve kimyacısı. Gay - Lussac (1778-1830)'un bulduğu, gazların genleşmesiyle ilgili kanun. Bu kanuna göre, sabit basınç altında ısıtılan bir gazın genleşme katsayısı, bu gazın basıncına, cinsine ve ilk sıcaklığına bağlı değildir. Böylece, bütün gazların genleşme katsayısının eşit olduğu anlaşılmaktadır. Bütün gazlar için, aynı olan sabit basınç altındaki genleşme katsayısı $\frac{1}{273}$ dür.

gayptan haber vermek b. f. Görünmeyen şeyleri ya da geleceği bildirmek.

gayr Ar. s. ★ 1. Başka, özge: Kendi kazanır, gayre muhtaç değildir. ★ 2. e. Arapça sıfatların başına gelerek onlara olumsuz anlam verir ve o zaman tamlama biçiminde olduğu için «gayrı» haline girer.

gayret Ar. i. ★ 1. Emekle çalışma, çaba, özenerek uğraşma. esk. İhtimamlı sây, himmet: Gayret etse o işi bugün bitirir. [Zèle, effort, ardeur, ferveur — Effort, perseverence] ★ 2. Üstünlük duygusu. esk. Gıpta, rekabet, kıskanma: Akran gayretiyle kendini öldürecek. [Emulation — Zeal, ardour]

gayret almak b. f. Cesaret bulmak. [Etre encouragé — To be encouraged]

gayret etmek b. f. Emekle çalışmak. [S'efforcer ,tâcher — To persist, persevere]

gayreti elden bırakmamak b. f. Gevşemeden devam ve sebat etmek.

gayreti kesilmek (Gayretten düşmek) b. f. Cesaretini kaybetmek.

gayretine dokunmak b. f. Gücüne gitmek, haysiyetine dokunmak.

gayretini gütmek b. f. Taraftarlık etmek: Arkadaşının gayretini güdüyor, arkadaşlık gayreti güdüyor.

gayretkeş Far. s. ★ 1. Çalışkan. [Ardent, enthousiaste, zelateure — Zealous, persevering] ★ 2. Birine ya da bir şeye taraftarlık gösteren. esk. Tarafgir. [Partial, assidu, appliqué — Partial, partisan]

gayretlenmek f. Gayrete gelmek, gayreti çoğalmak, gevşekliği bırakmak.

gayret vermek b. f. ★ 1. Teşvik etmek. [Exciter, encourager — To encourage] ★ 2. Teselli etmek. [Consoler — To console]

gayrı s. ★ 1. Başka, diğer, esk. Ahar: O gayrı iştir. Aramızda ayrı, gayrı yoktur. [Autre, different — Other, different] ★ 2. e. Artık, bundan böyle: Gayrı bende derman kalmadı. [Plus, désormais, dorenavant — Any more, henceforth]

gayri Ar. e. Asıl şekli «gayr» olup sıfatların başında tamlama haline girdiği zaman «gayrı, gayri» şekillerini alır. Arapça sıfatların başlarına getirilerek Türkçe'deki «sız», Farsça'daki «na, bi» edatları gibi, sıfatların anlamlarını olumsuzlaştırır. [Particule négative — Un-, in-]

gayrıahlâki s. Ahlâksızca. [Immoral — Immoral, amoral]

gaytan i. Bak. kaytan.

gayrıihtiyari b. s. zf. İstemeksizin, iradesizce. [Involontaire, involontairement — Involuntary, involuntarily]

gayrıkabil b. s. Olamaz, imkânsız. [Impossible — Impossible]

gayrıkabili isbat b. s. Isbat edilemez. [Improuvable — Improvable]

gayrıkabili itiraz b. s. Söz götürmez. [İncontestable — Indisputable, incontestable]

gayrıkabili kıyas b. s. Bambaşka, kıyaslanmaz. [Incomparable — Incomparable]

gayrikabili şifa b. s. Onulmaz. [Incurable — Incurable]

gayrıkâfi b. s. Yetmez. [Insuffisant — Insufficient, inadequate]

gayrıkati b. s. Kesinsiz, kararsız.

gayrılâyik b. s. Değersiz, uygunsuz.

gayrımahdut b. s. Sonsuz, sınırsız.

gayrımahsus b. s. Sezilmez, duyulmaz.

gayrımâkul b. s. Akla uymaz, usalmaz. [Irrationnel — Irrational]

gayrımalûm b. s. Bilinmeyen, bilinmedik.

gayrımamur b. s. Bayındırsız, şenliksiz.

gayrımantıki b. s. Mantığa aykırı. [Illogique — Illogical]

gayrımatbu b .s. Basılmamış. [Inimprimé — Unprinted]

gayrımemnun b. s. Kırgın, kanmamış. [Mécontent — Discontent]

gayrımemul b. s. Umulmadık.

gayrımenkul ★ i. b. s. Taşınamaz. ★ 2. Huk. Medeni Kanun'umuzun 632. maddesine göre, yerinde sabit olan mallar. Arazi, tapu sicilinde ayrı ve sürekli olmak üzere kaydedilen haklar ve madenler de gayrimenkuldür. Gayrımenkul üzerindeki mülkiyet hakkına da, gayrimenkul mülkiyeti denilir. Gayrimenkul mülkiyetine sahip olabilmek için tapu siciline kayıt şarttır. [Propriété immobilière — Real estate, intangible]

gayrimenkule tecavüz Huk. Bir kimsenin gayrimenkul üzerindeki haklarına, onu kullanma imkânına yapılan fiili tecavüz. Gayrimenkule tecavüz suç olduğu gibi, gayrimenkul sahibi, tecavüz olduğu anda tecavüze kuvvetle karşı koymak hakkına da sahiptir. Tecavüzü sonradan öğrenen gayrimenkul sahibi, adlî ve idarî yollara başvurarak tecavüzü ortadan kaldırtabilir. [Attainte à la propriété — Infringement of real property rights]

gayrımenus b. s. Alışılmamış, ısınılmamış.

gayrımeskûn b. s. Oturulmayan, boş. [Inhabité, désert — Uninhabited]

gayrımesul b. s. Sorulmaz, sorumsuz.

gayrımeşru b. s. Dine ya da kanuna aykırı. [İllégitime — Illegitimate]

gayrimevkute Huk. Belli aralıklarla yayımlanmayan bütün basılmış eserler. Aynı başlığı taşıyan bir eserin değişik ciltlerinin belirli olabilen aralıklarla yayımlanması halinde de gayrimevkut yayım vardır. Basın Kanunu, gayrimevkut yayımın şartlarını ve bu yayımdan doğabilecek sorumlulukları tesbit etmiştir.

gayrımuayyen b. s. Bellisiz, belirsiz. [Indéfini, imprécis — Indefinite, imprecise]

gayrımugaddi b. s. Besinsiz, beslemez.

gayrı muharip Ask. ★ 1. Gördükleri hizmet bakımından ellerindeki silâhları kullanarak savaşa katılmayan sıhhiye, ulaştırma ve levazım sınıfları. ★ 2. Düşman zararına herhangi bir harekette bulunmayan sivil halk. ★ 3. Gayrı muhariplik niteliği, uluslararası hukuk kurallarıyla kabul edilmiştir ve her türlü saldırıdan uzak tutulan kızılay, kızılhaç gibi sağlık teşkilâtları ile din adamlarına verilir.

gayrımuhtemel b. s. Umulmaz.

gayrımuktedir b. s. Gücü yetmez.

gayrımuntazam b. s. Düzensiz.

gayrı muvafık b. s. Uygunsuz.

gayrımüslim b. s. Müslüman olmayan.

gayrımütecanis b. s. Bir cinsten olmayan. [Hétérogène — Heterogeneous]

gayrınafi, gayrımüfit b. s. Yararsız.

gayrıresmî b. s. Resmî olmayan.

gayrısafi b. s. Katışık, saf olmayan.

gayrı safi gelir Eko. Taşınır ve taşınmaz malların, bütün işletmelerin, hak ve hizmetlerin gelirleri. [Revenu brut — Gross income]

gayrı safi kâr Eko. Hiç bir indirim yapılmadan, masraflar çıkarılmadan elde edilen kâr. [Bénéfice brut — Gross profit]

gayrı safi millî hasıla Eko. Bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin, yürürlükteki fiyatlarla, hiç bir indirim yapılmadan tesbit edilen değeri. [Produit nationale brute — Gross national product]

gayrıtabiî s. Tabiat dışı, doğal olmayan. [Anormal — Abnormal, unnatural]

gayrıvaki b. s. Olmamış, yalan.

Gaysler tübü b. i. Fiz. İçinde basıncı azaltılmış bir gaz bulunan cam tüp. Alman bilgini Heinrich Geissler (1815-1879) tarafından yapıldığı için bu adı almıştır. Tübün iki ucuna birer elektrot bağlanıp bunlara gerilim uygulanır. İki elektrot arasında bir atlamayla akım geçmeye başlar; aynı zamanda bu atlama bir ışık verir. Işığın rengi, şiddeti ve tüp içindeki yeri, gazın basıncına bağlıdır. Bu ilkeden yararlanarak renkli ışık veren ampuller, flüoresan ampuller yapılmıştır.

gaytan i. Bak. kaytan.

gayur, gayyur Ar. s. Pek çalışkan, çok gayretli.

gayya Ar. i. Cehennemde var olduğuna inanılan bir kuyunun adı.

gayz Ar. i. Dargınlık, kızgınlık. Hınç.

gayzer Jeol. Kaynaç. Zaman zaman fışkıran sıcak su kaynakları. Yeryüzünden derinlere sızan sular volkanların sıcaklığı ile ısınarak buharlaşır, basıncı artar. Bu basınç üstteki su ağırlığını yendiği zaman, sıcak su püskürmeleri görülür. Bazı gayzerlerin suyu 50 m. ye fışkırabilir. Bu sıcak sular eritmiş oldukları maddeleri kaynak çevresinde çökerterek gayzerit adı verilen tortulları oluştururlar.

gaz Fr. i. Pek ince tül, tülbent, bürümcük,

GAYZER :

Yukarıdan aşağı : Gayzerin boyuna kesiti ve gayzerin oluşumunu gösteren deney.

yaralara kapatılan ince ve seyrek bez: Gaz bezi.

gaz i. Fiz. Belçikalı doktor (1577-1644) Van Helmont'un yarattığı bir kelime. Cismin üç halinden biri. Cisimler, katı, sıvı, gaz halinde bulunurlar. Her cisim bu üç hali alabilir. Durumu bulunduğu ortamın sıcaklığına bağlıdır. Katı bir cismi ısıtırsak, cisim ergiyerek sıvı hale geçer; daha ısıtırsak sıvı buharlaşır, yani gaz haline geçer. Gaz içinde bulunduğu kabı tamamen doldurur. Sıkışma özelliği çok büyüktür; uçucudur. Gaz, çeşidine göre renkli, renksiz ya da kokulu ya da kokusuz olabilir. Renksiz ve kokusuz gazların bir ortamda bulunduğunu anlamak için bazı deneyler yapılır. Gazlar genel olarak yoğunluğu hafif cisimlerdir. Örneğin, çevremizi saran hava bir gazdır ve sudan 800 defa hafiftir. Gaz çağımızda kabul edilen kurama (teoriye) göre moleküllerden yapılmıştır. Bu moleküller sürekli olarak hareket halindedir. Gazlar sıkışabilmeleri ve kondukları kabı tamamen doldurmaları bakımından sıvıdan ayrılırlar Bunun dışında, sıvıyla ortak özellikleri çoktur. Bunun için gazlarla sıvılara ortaklaşa olarak, akışkan adı verilir. Gazların çok geniş bir kullanılma alanı vardır. Endüstride, savaşta çeşitli gazlar, çeşitli şekillerde kullanılabilir. ★ 2. Gazyağı (petrol).

gaza Ar. i. Din uğruna girişilen harb. Kutsal savaş. Peygamber Muhammed, Medine'ye göç edip bir süre sonra güçlerince, düşmanları, Müslümanlığı ortadan kaldırmak için savaşlar düzenlemişler ve bu savaşlar önce Bedr, sonra Uhud dolaylarında olmuştur. Müslümanlar, din düşmanlarına karşı, dini korumak ve yüceltmek için yaptıkları bu savaşlara «Gazve» adını vermişlerdir. İslâmlık hızla gelişip yayılmaya başlamış, İslâm orduları ve komutanları dini yaymak ve korumak üzere yabancı uluslara ve başka dinden olanlara karşı büyük savaşlar vermişler, böylelikle din için savaşmak kutsal bir görev sayılmış ve bu çeşit savaşlara «gaza» denilmiştir. Bu savaşlarda ölenlere «şehit» sağ kalanlara «gazi» adı verilmiştir.

gazaba uğramak b. f. Büyük makamda bulunan birinin öfkesine uğramak.

gazabetmek b. f. Kızmak, öfkelenmek.

gazal Ar. i. Geyik, ceylân yavrusu, genç ahu.

Gazalî Bak. Deli Birader.

Gazalî (Gazzali) (1058-1111) İslâm düşünür ve bilgini. Tûs şehrinde doğdu. Tûs'da, Nişbur'da, sonra Bağdat'da okumuş, Bağdat'ın Nizamiye Medresesi'ndeki dersleriyle ün yapmıştır. Hicaz, Şam, Kudüs ve Mısır'da bulunmuş, sonra yurduna dönerek orada ölmüştür. Çeşitli eserleri arasında en ünlüsü «İhya-i Ulûm» dur.

gazanfer Ar. i. ★ 1. Aslan. esk. Esed, şir. ★ 2. mec. Yiğit, yürekli.

Gazan Han adına kesilen paralar

Gazan Han, Mahmut (1271-1304) İlhan hükümdarı Argun Han'ın oğlu olup, müslümanlığı kabul ettikten sonra Mahmut adını almıştır. 1295'de tahta çıkmış, ülkesinde puta tapma geleneğini kaldırmış, müslümanlığını ilân etmiştir. Tebriz dolaylarında bir rasathane yaptırmış, Cengiz yasasını gününe göre değiştirmiş, posta işlerini düzeltmiş, bazı ölçü birimleri bulmuştur.

gazap Ar. i. Öfke, kızgınlık, hiddet.

gazaplanmak f. Öfkelenmek.

gaz bombası b. i. Ask. İçinde canlılar için tehlikeli gaz bulunan bomba. Çeşitli gazlarla doldurulan bombalar, ya piyade silâhlarıyla düşmana fırlatılır ya da uçaktan düşman üzerine atılır. 1907'de Lahey'de toplanan uluslararası konferans savaşlarda zehirli gaz kullanılmasını yasaklamıştır. Ama, bu yasak zaman zaman çiğnenmiş, gaz bombaları gene de kullanılmıştır. [Bombe à gaz — Gas bomb]

gaze Far. i. Eski kadınların kullandığı kızıllık düzgünü.

gazel i. Ağacın üzerinde kuruyup dökülen yaprak.

gazel Ar. i. Ed. Ortak İslâm edebiyatının en yaygın, en çok kullanılmış nazım biçimi. Önce Arap edebiyatında bulunan gazel, sonra İranlılar'a, daha sonra da Türkler'e (yaklaşık olarak XI. yüzyıl sonlarında) geçmiştir. Gazelin sözlük anlamı «Kadınlar ve güzel şeyler üzerine yakılmış deyiş» tir. Gazel, başlangıçta, kasidenin bir bölümü iken, zamanla ayrı bir biçim olmuştur. Gazelin bir özelliği de baştan sona kadar aynı konuyu işlememesidir. Eğer bir şair gazelini ilk beyitten son beyte kadar konu ve anlam birliği içinde yürütürse bu türdeki gazele «yek - âhenk» adı verilir. Gazeller beyitlerden meydana gelir. Genel bir geleneğe göre bir gazelin en az 5 en çok 15 beyit olması gerekir. Beyitlerin kafiye düzeni: İlk beytin her iki mısraı birbiriyle kafiyelidir. Bundan sonra gelen beyitlerin birinci mısraları kafiyesizdir; ikinci mısraları ilk beyitle kafiyelidir. Bunu şu şema ile göstermek mümkündür:

__________ a
__________ a

__________ b
__________ a

__________ c
__________ a

__________ y
__________ a

__________ l
__________ a

Şair son beyitte mahlasını, yani şairlik sanını kullanır; bundan dolayı son beyte «mahlas» beyti de denir. Gazel, Türk edebiyatında XIX. yüzyılda başlayan batılılık akımlarından sonra bırakılmıştır. Yalnız bazı şairler (Yahya Kemal Beyatlı gibi) çağımızda da gazel örnekleri vermişlerdir. Doğu'nun ve Türk şiirinin en

ünlü ve yüce gazel ustaları Örfî, Şirazlı Hâfız, Fuzulî, Bakî, Şeyhülislâm Yahya Nedim, Şeyh Galip v.b. dır, denebilir.

gazelhan Ar. Far. s. İyi gazel okuyan (kimse).

gazeliyat, -tı Ar. ç. i. Divanlarda gazellerin alfabe sırasıyla yazılmış oldukları bölüm.

gazellenmek f. (Ağaç yaprakları için) Kuruyup düşmek, sararıp dökülmek.

gazete İta. i. Yurt ve dünya olaylarını haber veren, çeşitli konulardaki yazılarıyla okuyucularını aydınlatan, büyük sayfalar biçiminde belirli aralıklarla çıkarılan yayın. Genellikle, her gün yayınlanır. Gazete sözü, bir zamanlar İtalya'da küçük bir para birimi olan «Gazetta» dan gelmedir. XVIII. yüzyılda Venedik'te yalnız haber veren bir yayının ücreti bir «Gazetta» olduğundan, zamanla bu para biriminin adı gazete yerine geçmişti. Bu ad bugün hemen hemen bütün dünyada kullanılmaktadır. Yeryüzünde gazete niteliğindeki ilk organ Çin'de ve Romalılar'da görülmüştür. Romalılar'daki ilk gazete «Akta Diurna» adını taşıyordu. «Akta Diurna» bir çeşit duvar gazetesi biçimindeydi. Ceylan derisinden ya da başka maddeden yapılmış kâğıtlara yazılı önemli haberler ve bildiriler, Roma şehrindeki forumun duvarlarına asılır, halk bunları ilgiyle okurdu. «Akta Diurna» larda çok önemli haber ve bildiriler olursa, bir yerine birkaç örnek hazırlanır, büyük eyaletlere yollanırdı. Çin'deki ilk gazete de buna benziyordu. M.Ö. VII. - VIII. yüzyıllarda başlamıştır. Günümüzdekilere benzeyen asıl gazetelerin yayınlanıp gelişmesi için insanlar 15 yüzyıldan fazla beklemiştir. Günümüzdekilerin başlangıcı olarak bilinen ilk gazete, Almanya'da 1615'de yayınlanmaya başlanan «Frankfurter Journal» dır. Onu 1616'da yayınlanan Felemenk gazetesi «Nieuwe Tydinghen» izlemiştir. Bundan sonra İngiltere'de 1622'de «Mercur Anglais» ve haftalık «Weekly News» görüldü. Fransa'nın ilk gazetesi «La Gazette» dir. «La Gazette» sonraları ad değiştire değiştire uzun süre yayınlanmıştır. Türkiye'de gazete niteliğindeki ilk organ Fransızca olarak ve 1795'de İstanbul'da yayınlanmıştır. Bu organ Fransa'nın İstanbul elçiliği tarafından çıkarılan bir haber bülteniydi. Bu bülten bir süre sonra «La Gazette Française de Constantinople» adını alarak 15 günde bir yayınlanmıştır. 1824 yılında İzmir'de «Smyrneen» adıyla çıkan Fransızca gazete ve 1829'da Mısır'da yayınlanan «Ruzname-i Vakayi-i Mısrıyye» den sonra, Türkiye'deki ilk Türkçe gazete «Takvim-i Vakayi» dir. «Takvim-i Vakayi» tümüyle resmî nitelikte olan ve devlet eliyle yayımlanan, devlet işlerine ilişkin haber ve bildirileri veren bir gazetedir. Bu gazete, bazı aralıklarla, Türkiye'de gazetecilik geliştikten sonra da tam bir «resmî gazete» olarak Cumhuriyet'e kadar çıkmış, Cumhuriyet'ten sonra adı «Resmî Gazete» olarak değişmiştir. Bugün de çıkmaktadır. Türkiye'deki ikinci Türkçe gazete «Ceride-i Havadis» dir. 1839 yılı sonlarında yayımlanmaya başlanan «Ceride-i Havadis», yarı resmî, yarı özel niteliği bulunan bir yayın organıdır; William Churchil adlı bir İngiliz tarafından kurulmuş, aksamalarla yayımını 1870 yıllarına kadar sürdürmüştür. Yurdumuzda Türkler tarafından tam özel olarak çıkartılan ilk gazete, yayımına 1860'da başlanan, Şinasi ve Agâh Efendi'nin ortaklaşa kurdukları «Tercüman-ı Ahval» dir. Bunu 1862'de Agâh Efendi'den ayrılan Şinasi'nin tek başına kurduğu «Tasvir-i Efkâr» izlemiştir. «Tasvir-i Efkâr» haber ve yazı ilkeleri, siyasal durumlar karşısındaki tutumuyla Türk basın ve gazetecilik tarihinin ilk gerçek temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Bundan ötürü Şinasi'ye de «Türk gazeteciliğinin babası» sanı verilmiştir. Türkiye'de gazetecilik artık Tasvir-i Efkâr'dan sonra gelişmeye başlar. «Basiret», «Tarik», «Muhbir», «İbret», «Tercüman-ı Hakikat», «Sabah», «Saadet», «İkdam» gibi büyük gazeteler birbirini izler. Bu arada II. Abdülhamit zamanında Türk basını, özellikle gazeteler büyük bir baskıyla karşılaşmıştır. II. Abdülhamit, basın ve gazeteler üzerine geniş bir sansür koydurduğundan, onun zamanında Türkiye'de hem gazete sayısı azalmış, hem de yayımını sürdüren gazeteler silikleşmiş, kişiliklerini yitirmiştir. Bununla birlikte, 1908 meşrutiyetinden sonra çok kısa bir süre içinde Türk basınında bir «gazete furyası» görülür. Sansür kalkmış, özgürlük ilân edilmiş olduğundan büyüklü küçüklü birçok gazete, ortalığı kaplar. Bu furya durulduktan sonra II. Meşrutiyet döneminde büyük ve ünlü gazete olarak şu adlar göze çarpar: Sabah, İkdam, Tanin, Peyam, ikinci kez çıkarılan Tasvir-i Efkâr... Türk gazeteciliği Cumhuriyet'ten sonra yeni bir gelişme hızı ve tekniği ile kısa zamanda batı gazeteleriyle kıyaslanacak bir yapıya ve biçime ulaşmış; özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türk gazeteciliği de bir çeşit endüstri niteliğine yönelerek tiraj konusunda yüzbinlerin üstüne çıkabilmiştir. Bugün Türkiye'de yüzbinden fazla basan dört beş gazete yayımlanmaktadır. Avrupa'da çıkarılmış Türkçe gazeteler de vardır. Abdülaziz ve II. Abdülhamit zamanlarında Avrupa'ya kaçan birçok Türk aydını, yurtta özgürlüğü ve meşrutiyet yönetimini gerçekleştirmek amacıyla dışardan savaşırlarken, bulundukları ülkelerde bir takım gazeteler çıkarıp bunları türlü yollardan gizlice Türkiye'ye sokmuşlardır. Avrupa'da çıkarılmış Türkçe gazetelerin ilk ciddî ve önemli örneği Londra'da Ali Suavi tarafından kurulan Muhbir ile hemen onun ardından Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın yayımladıkları Hürriyet'dir. 1867 yılı sonlarında çıkmaya başlayan Hürriyet'in, Türk basın tarihinde

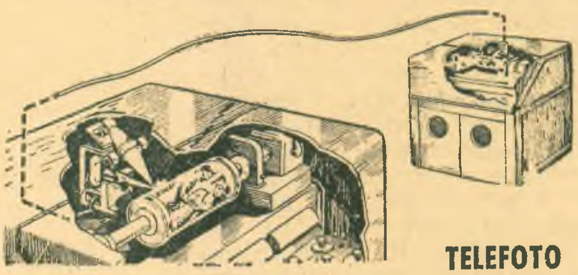
BİR GAZETENİN HAZIRLANIŞI

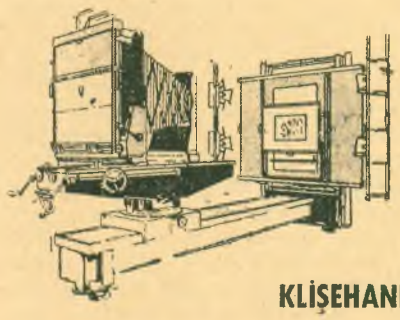
MUHABİRLER

Bir gazete 24 saat yaşar. Bu kısa süre içinde, dünyanın neresinde olursa olsun bir olayı değerlendirmek, okuyucuya iletmek başlıca görevidir. Muhabirler ve foto muhabirleri aracılığı ile haberler toplanır. Bunun için ayrıca iç ve dış radyolar, yerli ve yabancı haber ajansları gibi kaynaklara da başvurulur.

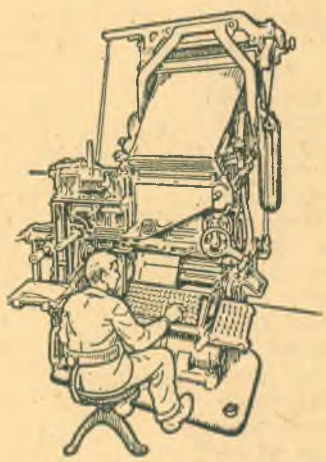

TELEFOTO

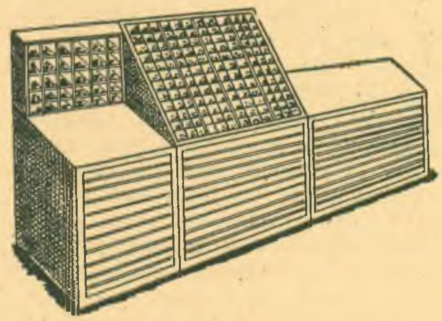
KLİŞEHANE

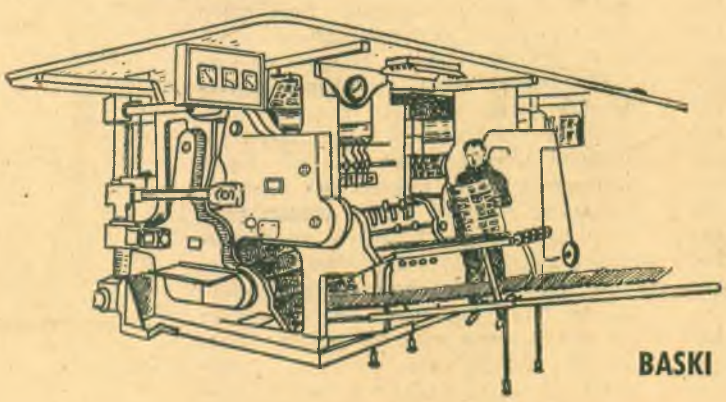
DİZGİ

Haberin alınmasından sonra gazete merkezine bunu hızla ulaştırmak için telefon, telgraf gibi bilinen yolların dışında teleks ve telefoto cihazları kullanılır. Büyük bir yazı makinesini andıran teleks'le iki merkez arasında haberin yazılarak iletilmesi sağlanır. Telefoto ise bir fotoğrafı uzak bir merkezden çok kısa bir sürede gazeteye ulaştırır.

Haberlerin yanısıra hikâye, roman, fıkra, makale, karikatür gibi bir gazeteyi meydana getiren öteki unsurlar da toplanır.

MÜRETTİPHANE

BASKI

Yazı işleri müdürü ve sayfa sekreterleri bu malzemenin sayfalarda alacağı yeri ve şekli planlayıp yazıları mürettiphaneye, fotoğrafları klişehaneye gönderirler. Operatörler dizgi makinelerinde yazıları dizer, mürettipler sayfaları verilen plana göre bağlarlar. Tashihler yapıldıktan sonra sayfaların matrisleri alınır ve baskı dairesine indirilir. Sayfa kalıpları rotatifin kazanlarına takılır, basılmaya başlar.

önemli bir yeri bulunmaktadır. Avrupa'da çıkarılan diğer ünlü ve önemli gazetelerden belli başlıları şunlardır: Ali Şefkati Bey'in İtalya'da çıkardığı İstiklâl, Ahmet Rıza Bey ve arkadaşlarının 1890 yılında Paris'de yayımlamaya başladıkları Meşveret, daha sonra Şûra-yı Ümmet, Mehmet Murat Bey'in İsviçre'de çıkardığı Mizan, Prens Sabahaddin'in yine İsviçre'de 1896 ve 1906 yıllarında çıkardığı Osmanlı ve Terakki. Avrupa'da 1865 ile 1908 yılları arasında bu sayılanlar dışında daha 20 kadar Türkçe gazete yayımlanmıştır. Dışarıda gazete çıkarmak akımı 1908'den sonra tavsayarak ve önemini yitirerek günümüze dek sürmüştür. [Journal — News paper]

gazeteci i. ★ 1. Bir gazetede fikir yönünden iş gören kimse. Türk hukuku bakımından gazeteciden kimin anlaşılması gerektiğini, basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki hukuk ilişkilerini düzenleyen 5953 sayılı kanunun 1. maddesi tarif etmiştir. Buna göre, Türkiye'de yayımlanan gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında, her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunu'ndaki işçi tanımı dışında kalan ve gördüğü iş karşılığı ücret alan kimselere gazeteci denir. Gazetecilerin çalıştıkları yerlerde iş anlaşması yapmak zorunluluğu vardır. 5953 sayılı kanun, gazetecilerin sosyal haklarını gerçekleştirmek amacındadır. Muhabir olarak çalışacak gazetecilerin, Basın Kanunu'na göre, devlet memuru, asker, belirli suçlardan mahkûm ve kamu hizmetlerinden yasaklı olmaması gereklidir. [Journaliste — Journalist] ★ 2. Gezdirerek, ya da küçük dükkânlarda gazete satan kimse.

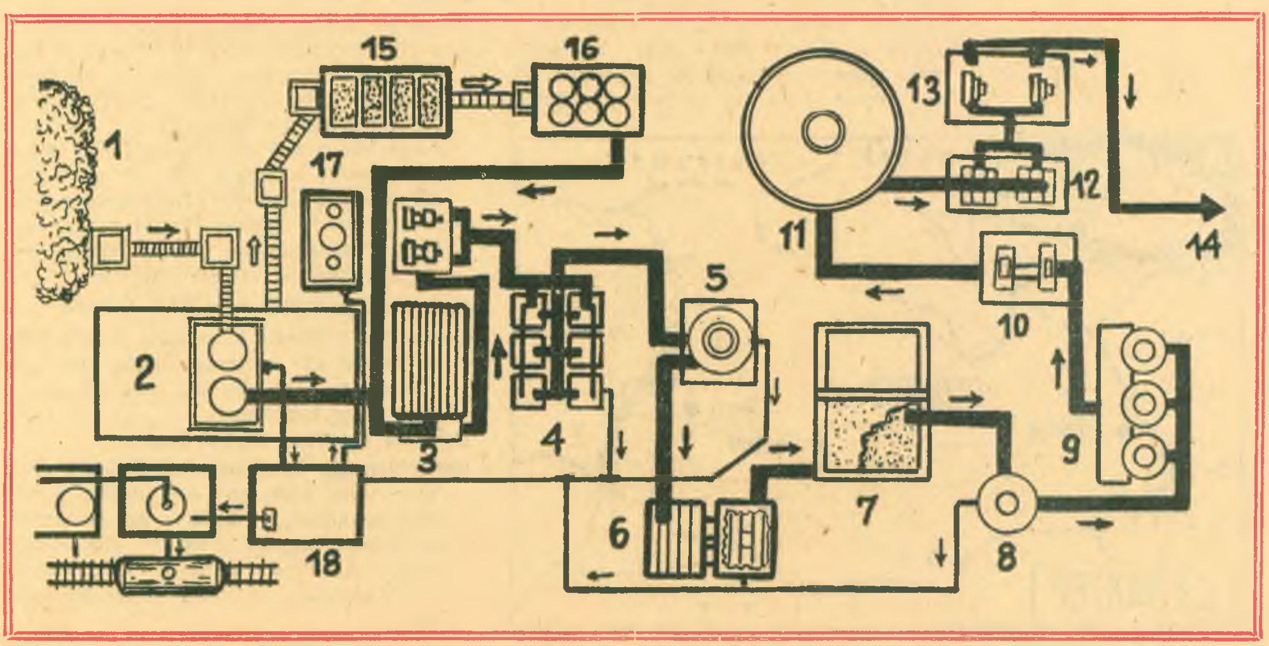
gazetecilik i. ★ 1. Gazete yayımlamak ya da gazeteye yazı yazmak mesleği. [Journalisme — Journalism] ★ 2. Gazete dağıtmak ve satmak işi.

gazete tiyatrosu Tiy. Günlük olayları ve sorunları işleyen, taşlamalarla eleştiren, kısa sahnelerden kurulu tiyatro türü.

gazete ve dergi çıkarma hakkı Huk. Anayasamızın 23. maddesine göre, önceden izne ve malî teminat yatırılmasına bağlı olmaksızın, herkesin dergi ya da gazete çıkarma hakkı. Gazete ve dergilerin çıkarılması, yayımı, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili durumlar, kanunla düzenlenir. Bu konudaki kanunların, haber, düşünce ve inançların serbestçe yayımlanmasını engelleyici ve zorlaştırıcı siyasî, iktisadî, malî ve teknik kayıtlar koymaması gerekir.

gazete ve dergi sahibi Huk. Anayasamızın 23. maddesinin tanıdığı, gazete ve dergi çıkarma hakkından yararlanarak gazete ve dergi çıkartan kimse. Aranan nitelikleri Basın Kanunu'muzun 7. maddesi belirlemiştir. Buna göre, gazete ve dergi sahibinin, 21 yaşını bitirmiş ve Türkiye'de ikametgâhı bulunan, Türk yurtdaşı olması gereklidir. Ayrıca, gazete ve dergi sahibinin, memur, asker olmaması, kanunda belirtilmiş suçları işlememiş ve belirli cezalarla cezalandırılmamış, kamu hizmetlerinden yasaklanmamış bulunması şarttır. Gazete ve dergi yayımlayabilmek için gerekli bildiride, gazete sahibiyle ilgili bilgilerin de verilmesi gerekir. Yabancıların Türkiye'de gazete ve dergi çıkartabilmesi, İçişleri Bakanı'nın iznine bağlıdır. Gazete sahibi, gazete ve dergisinde işlenilen suçlardan ve haksız fiillerden dolayı malen sorumludur. Belirli istisnaların dışında gazete sahibi, ceza bakımından sorumlu değildir.

gazete ve dergi yayımı Huk. Gazete ve dergi yayımlamak için uyulması gereken usul-

GAZHANE ŞEMASI:

1. Kömür deposu. 2. Üretim ünitesi. 3. Birinci kondansatör. 4. Karbüratör ünitesi ve sugazı. 5. Elektro - statik katran ayırıcı. 6. Amonyak yıkayıcılar. 7. Temizleyiciler (demiroksit). 8. Naftalin yıkayıcı. 9. Benzol ünitesi. 10. Ölçme ünitesi merkezi. 11. Gaz deposu. 12. Gaz kurutma ünitesi. 13. Pompa ve regülâtör. 14. Tüketim. 15. 16. Kok sınıflandırılması. 17. Sülfat ünitesi. 18. Katran tankı.

ler. Basın Kanunu'muzun 8. maddesine göre, Anayasa'ya uygun olarak gazete ve dergi çıkarılması izne bağlı değildir. Ancak, gazete ve derginin, adını, yayım konusunu, ne vakitlerde çıkarılacağını, yönetim yerini, sahibinin, sorumlu müdürlerinin adlarını, soyadlarını, uyruklarını, adreslerini bildiren bir beyannamenin, gazete ve derginin çıkacağı yerin en büyük idare amirine verilmesi gereklidir. Her gazete ve derginin yayın işiyle fiilen ilgilenen bir de yazı işleri müdürünün bulunması şarttır. Yazı işleri müdürünün en az lise bitirmiş olması gereklidir. Beyanname konusunda bir değişiklik olduğu zaman bunun da 5 gün içinde aynı idari amire bildirilmesi gerekir. Beyanname verilmeden yayıma geçilmesi, beyannamede yanlış bilgi verilmesi suçtur.

gazhane b. i. Tek. Havagazı çıkarılan fabrika.

gazışı b. i. Fiz. Bak. lüminesans. [Luminescence — Luminescence]

gazışıl b. s. Fiz. Gazışı (lüminesans) ile ilgili. esk. Lemanlı. [Luminescent — Luminescent]

Gazi Bak. Atatürk.

gazi Ar. s. ★ 1. Müslümanlıkta din uğruna gazaya giden, kutsal savaşa giren. ★ 2. Bir savaşta büyük yararlık gösterenlere devlet tarafından verilen ünvan: Gazi Barbaros Hayrettin Paşa, Gazi Osman Paşa, Gazi Mustafa Kemal Paşa.

Gazi I (1912-1939) Irak Kralı. Mekke'de doğdu. Babası I. Faysal'ın ölümü üzerine tahta geçti. 1933-1939 yılları arasında krallık yaptı. Bağdat yakınında bir kazada öldü.

Gaziantep Güney Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 7 511 km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 511 278, merkezinin nüfusu 243 777'dir. Merkez ilçesinden başka Araban, İslâhiye, Kilis, Nizip, Oğuzeli ve Yavuzeli ilçeleri vardır. İlin toprakları orta yükseklikte dağlık ve yaylalıktır. Fırat ırmağı Urfa ile sınırı çizer. Fırat'a dökülen ufak çayların suladığı topraklarda tahıl, pamuk ve çeltik ekilir; zeytin ve her çeşit meyva yetiştirilir. Hayvan ürünleri içinde yün ve keçi kılı önemli yer tutar. Şehir, Fırat'a dökülen Sacur çayı üzerindedir. Bağlar ve bahçelerle çevrilidir. Önemli bir ticaret ve sanayi şehridir. Eski çağlarda kurulmuştur. O zamanki adı Doliş ya da Tulupa'ydı. Hitit, Asur, Roma, Bizans ve Arap istilâları gördükten sonra 1516'da Yavuz Selim tarafından Osmanlılar'a katılmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra önce İngilizler, sonra Fransızlar tarafından işgal edildiyse de kahramanca dövüşerek düşmanı kovduğu için Büyük Millet Meclisi kararıyla Gazi ünvanı verilmiştir. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlı olduğu gibi hava ulaştırması da vardır.

Gazi Giray Han (1554-1608) II. Kırım Hanı ve şair. Devlet Giray'ın oğludur. Hanlığa geçmeden önce Özdemiroğlu Osman Paşa'nın emrinde İran seferlerinde yararlıklar göstermiş, fakat esir düşerek orada 7 yıl kalmıştır. 1588'de Kırım hanlığına atanmış ve 19 yıl hanlıkta bulunduktan sonra Akmesçit'de vebadan ölmüştür. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirleri vardır. «Râyete meylederiz kameti dilcû yerine — Tuğa bel bağlamışız kâkülü hoş - bû yerine» beytiyle başlayan meşhur gazeli kahramanlık edebiyatının şaheserlerinden sayılır.

Gaziler Kars'ın Tuzluca ilçesi bucaklarından. 33 köylü bucağın nüfusu 7 783, merkezinin nüfusu 1 192'dir. Eski adı Pernavut'du.

Gaziler Erzurum'un Şenkaya ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 6 082, merkezinin nüfusu 858'dir. Eski adı Bardız'dı.

gaziler helvası b. i. Bir çeşit un helvası.

gazilik i. Gazi sıfat ve sanı.

Gazimihal, Mahmut Ragıp (1900-1961) Müzik araştırmacısı ve yazarı. İstanbul'da doğdu. Öğrenim için gittiği Paris ve Berlin'de müzik bilgisini arttırmıştır. Müzik ve folklor çalışmalarıyla Türk halk müziğine yararı dokunmuştur. Ankara Devlet Konservatuvarı'nda müzik tarihi ve teorisi öğretmenliği yapmıştır. En önemli eserleri «Türkiye - Avrupa Musiki Münasebetleri», «Balkanlar'da Musiki İlerleyişi», «Musiki Tarihi», «Musiki Sözlüğü».

Gazi Mustafa Kemal Paşa Bak. Atatürk.

gazino İta. i. Büyük kıraathane, içinde kahve ve çay gibi şeylerden başka çok defa içki de bulunan ve bazı defa da çalgılı olan geniş kahvehane.

gazinocu i. Gazino işleten kimse.

Gaziosmanpaşa İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 2 835 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 89 388, merkezinin nüfusu 69 580'dir. 1963'de ilçe olmuştur. Burada daha çok Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler oturur.

Gazi Osman Paşa (1832-1900) **Asker.** Tokat'da doğdu; yoksulluk yüzünden, ailesi İstanbul'a göç etti; 1852'de Harbokulu'nu bitirdi. Çeşitli görevlerde bulundu. Vidin komutanı iken Sırp ayaklanmasının bastırılmasında büyük başarı gösterdi. 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı'nda önemli bir bölge olan Plevne'nin savunulmasıyla görevlendirildi. Rus ordusuyla çok elverişsiz şartlar içinde 4 ay çarpıştı. Dost, düşman bütün dünya basını onun yiğitçe direnişini övdü. Ancak bütün cephanesini ve erzakını tükettikten sonra, kuşatmayı yarmak için bir çıkış denemesi yaptı. Bu sırada yaralandığı için esir düştü. Kendini saygıyla karşılayan Rus çarı, kahramanlığından ötürü onu övdükten ve kutladıktan başka kılıcını da almadı. Rusya'da esir gibi değil bir misafir gibi tutuldu. Barıştan sonra yurda dönünce devlet ona «Gazi» sanını verdi. Gazi Osman Paşa bundan sonra seraskerlik, daha sonra mabeyn müşürlüğü yaptı. Ölünce Fatih Camisinin bahçesinde, padişah tarafından yaptırılmış özel türbeye gömüldü.

Gazi Paşa Bak. Atatürk.

Gaziyan-ı Rûm Tar. Türkler'in önce Anadolu, daha sonra da Rumeli dolaylarında fetih ordularına katılan din ya da tarikat mensubu birliklere verilen adlardan biri. Gaziyan-ı Rûm adını taşıyan birliklerin askerleri genç (bazan yaşlı) dervişlerden meydana gelmekteydi. Bu dervişler çeşitli tarikatlardan, genel olarak da kalenderiye tarikatından olurlardı.

gazlı s. Gazı olan ya da gaz bulaşmış olan.

gaz maskesi b. i. Zehirli gazların solunmasını önlemek amacıyla özel olarak yapılmış gereç. Gözleri, ağzı ve burnu kapayan maske, ancak süzgeçten geçerek temizlenen havayı içeri alır. Bazı gazlara karşı yalnız maske yetmez. Bu durumlarda özel elbiseler kullanılır. [Masque à gaz — Gas mask]

Gazne (Gazna, Gaznil, Gaznî) Afganistan'da Kâbil'in 135 km. güneybatısında eski bir şehir. Gazneliler Devleti'nin başkentiydi. Şimdi yakınlarında aynı adı taşıyan küçük bir kasaba vardır.

Gazneliler Devleti Tar. İlk Müslüman Türk devletlerinden biri. Devletin kurucusu Alp Tekin adlı bir Türk komutanıdır. Alp Tekin, yine Müslüman Türk devletlerinden biri olan Samanoğulları'nın Horasan valisiyken, gücünü arttırıp egemenliğini ilân etmiştir (926). Devletin başkenti, Afganistan'ın Gazne şehriydi. Bu yüzden devlet «Gazneliler» diye anılmış, Alp Tekin'den sonra yerine önce kölesi, sonra damadı olan Sebük Tekin (Sevük Tekin) geçmiş, ülkeyi genişletip kalkındırmıştır. Onun yerine geçen Gazneli Mahmut zamanında devlet en parlak dönemini yaşamış, sınırları Doğu Hindistan'dan Irak'a, Kafkaslar'a kadar genişlemiştir. Mahmut'un oğlu Mesut zamanında Selçuklular, Gazne Devleti'ni yıpratmaya

başlamışlar, sonunda Mesut'u «Dendenekan Savaşı» nda yenip, Gazneliler'in birçok yerlerini ellerinden almışlardır. Bir süre daha yaşayan devlet, 1183 yılında Gurlular tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Gazneli Mahmut (967-1030) Türk İslâm hükümdarı. Gazne hükümdarlarından Sebük Tekin'in oğludur. Küçük yaştan iyi bir öğrenim ve yönetim eğitimi görmüştür. Babasının sağlığında uzun süre Horasan eyaletinin başında bulunmuştur. Onun ölümünden sonra, kardeşi ve çeşitli düşmanlarıyla zorlu savaşlar vererek tahta geçmiş, ülkesini genişletmek, kalkındırmak amacıyla sonu gelmez savaşlar yapıp İran'ı, Türkistan'ı, Azerbaycan'ın önemli yerlerini almıştır. Sonra doğuya yönelip Hindistan'a sürekli seferler yapmış, bugünkü Pakistan bölgesini ıslâmlaştırmıştır. Ömrü savaşlarda geçen Gazneli Mahmut, devletinin başkenti olan Gazne'yi basit bir kasaba olmaktan çıkararak, zengin, ihtişamlı anıtlarla süslü büyük bir bilim ve sanat kenti haline getirmiştir. Zamanın ünlü sanatçılarını ve bilginlerini çevresine toplayıp onları korumuş, değerli eserler vermelerini sağlamış, 17. Hindistan seferinden dönüşünde 1030'da Gazne'de ölmüştür.

gazocağı b. i. Petrol yakan küçük ocak. Pompalı ve fitilli olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Pompalı ocakta depoya doldurulan gaz, pompayla sıkıştırılır. Bir boruda yükselir ve buharlaşarak küçük deliklerden dışarı çıkar. Alev alarak yanar. Fitilli ocaklarda ise gaz emen bir fitil yakılır. [Bec de gaz — Gas burner]

gazometre Fr. i. Tek. Havagazının fabrikada biriktirildiği ve gerekli basıncı kazandığı silindir şeklinde büyük depo.

gazoz Fr. i. İçinde basınçlı karbon asidi bulunan şerbet. Karbon diyoksit karıştırılmış suyla yapılır. Ayrıca şeker, koku ve tat veren maddeler katılır. Birçok çeşidi vardır. Karbondiyoksit gazı basınçla

Gazi Osman Paşa

dolduruldugu için, şişenin kapağı açılınca gazoz kabarır.

gazölçer b. i. Gaz ölçmeye yarayan alet; gaz sayacı. [Gazomètre — Gasometer]

gaz savaşı Ask. Düşmanı yenilgiye uğratmak için kimya araçlarının kullanılmasıyla yapılan savaş. Daha çok, 1° Uçaklardan atılan gaz bombaları ile, 2° Topçu ve piyade silâhları ile, °3 Fırlatma ve püstürtme aletleri ile, 4°Yakın muharebe araçları ile, 5° Arazinin zehirlenmesiyle yapılır.

gaz türbini b. i. Tek. Sıkıştırılmış havayla ve akaryakıtla çalışan türbin çeşidi. Dönen bir kompresör içine hava çeker; sıkıştırır. Havanın basıncı 3-6 atmosfere çıkınca, içine akaryakıt püskürtülür. Akaryakıt yanar, basınç sabit olduğu için hava - yakıt karışımının hacmi artar. Bu karışım türbinin boruları ve kanalları arasından geçer, türbini döndürür. Gaz türbini, hafif ve titreşimi daha az olduğu, ucuz yakıt kullandığı ve dönme hızı yüksek olduğu için geniş bir alanda, özellikle havacılıkta kullanılır.

gazubane Far. zf. Öfkeli olarak, hiddetle.

gazup Ar. s. Öfkeli; çok ve çabuk kızma huyunda olan.

gazve Ar. i. Arap kabileleri arasındaki çarpışma, cenk.

gazyağı b. i. Madensel akaryakıt. Taşyağı, petrol.

Gazze Sina yarımadasının kuzeydoğusunda, Akdeniz kıyısında 37 000 nüfuslu bir Arap şehri. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin egemenliğinde iken, Ortadoğu'da 5 Haziran 1967'den itibaren gelişen askerî harekât sırasında İsrail'in eline geçmiştir. Eskiden bu şehirde dokunan ince tül ve bezlerin ünü pek yaygındı; öyle ki birçok dillerde bu türlü dokumalar Gazze'nin adından türemiş kelimelerle anılmış; örneğin, Türkçe'de «gazlı bez» (ya da gaz bezi), Fransızca'da «la gaze» adını taşımıştır. Eskiçağlarda Filistinliler'in beş kentinden biriydi, Büyük İskender'e aylarca direndikten sonra zaptedildi.

G. B. İng. Great Britain (Büyük Britanya) sözünün kısaltılmışı.

Gd Kim. Gadolinyum elemanının sembolü.

Gdansk Bak. Danzig.

Gdynia Polonya'nın, Baltık denizi kıyısında, 156 500 nüfuslu ve Gdansk'tan sonra ikinci büyük limanı.

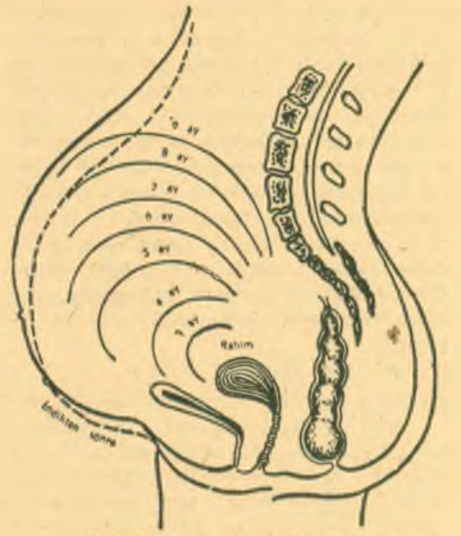
Ge Kim. Germanyum elemanının sembolü.

gebe s. Karnında yavru bulunan. esk. Hâmile: Gebe kadın, gebe kısrak. [Enceinte, grosse — Pregnant]

gebe bırakmak b. f. Gebe kalmasına sebeb olmak. esk. İlkah etmek. [Féconder — To impregnate]

gebe kalmak b. f. Karnında yavru belirmeye başlamak. esk. İltikah. [Devenir enceinte — To become pregnant]

gebelik i. Huk. Cenin diye adlandırılan insan yumurtasının canlı doğmak şartıyla, ana karnına düşmesiyle başlayan dönem. Gebe kadın, eşinden boşandığı ya da eşinin öldüğü tarihten itibaren 300 gün içinde evlenemez. Gebe bir kadın aleyhine işlenen yaralama suçu sonucunda çocuk ölür ya da erken doğarsa, bu durum cezanın arttırılmasına sebep olur. Gebe kadınlar doğurmadıkça ölüm cezası uygulanamayacağı gibi, gebe kadın çocuğunu doğurduktan sonra 6 ay geçmedikçe hakkında hürriyeti bağlayıcı ceza da uygulanmaz. [Grossesse — Pregnancy]

Gebelikte rahmin çeşitli safhaları

Gebeme Bak. Topçam.

Geber Bak. Cabir.

geberik i. s. (Hakaret olarak) Ölü.

gebermek f. (Hakaret olarak) Ölmek. [Tomber, crever — To die, perish]

gebertmek f. ★ 1. Gebermesinin sebebi olmak, öldürmek. [Faire mourir, faire crever, tuer — To kill, exterminate] ★ 2. mec. Çok eziyet etmek, çok dövmek: Öyle kızdım ki, elime geçirsem geberteceğim.

gebeş s. ★ 1. (Arapça «kebş» kelimesinden bozma) Koyunun erkeği, koç. ★ 2. mec. Tar. Yiğit, pehlivan. (Kelimenin bu anlamına eski eserlerde rastlanır). ★ 3. Aptal, kakavan, yaban.

Gebiz Antalya'nın Serik ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 11 268, merkezinin nüfusu 1 422'dir.

gebr Far. i. Ateşe tapan. esk. Ateşperest: Mecusî, Zerdüşt.

gebre i. Bot. Gebreotugillerin örneği olan ve gebreotu denilen bir çalının nohuttan küçük yemişi. Gebre yeşilken toplanıp turşusu yapılır. [Câpre — Caper]

gebrelemek f. Hayvanı gebre ile tımar etmek.

gebreotugiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, örneği gebreotu olan bir bitki familyası. [Capparidacées — Capers]

Gebze Kocaeli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 732 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlik-

te nüfusu 33 236, merkezinin nüfusu 9 199'dur. Marmara denizi kıyısındaki ilçe toprakları ovalıktır. Tahıl, yemiş ve sebze yetiştirilir. Bağcılık ve zeytincilik yapılır. Hereke'de kumaş ve Darıca'da çimento fabrikaları vardır. Kasaba, deniz kıyısına yakın bir tepe üzerinde olup demiryolu istasyonuna 3 km. uzaklıktadır. Eski Gebze, şimdiki kasaba yakınındadır. Orada Mimar Sinan'ın yaptığı bir cami vardır. Gebze'nin İlkçağ'da adı Libissa idi. Anibal burada ölmüştür; mezarı şimdi Eski Gebze sayılan yerdedir. Sırayla Bithinya ve Bizans'ın egemenliği altına girdikten sonra, Orhan Gazi zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

gece i. ★ 1. Güneşin batmasından doğmasına kadar geçen zaman; yirmi dört saatlik günün karanlık kısmı. Mevsime göre uzayıp kısalır. Tün. Ar. Leyl. Far. Şeb. [Nuit — Night] ★ 2. zf. Gece vakti, geceleyin: Gece serin olur; gece uyumalı, gündüz çalışmalı. [La nuit, de nuit, dans la nuit — At night]

gece baskını b. i. Ask. Geceleyin yapılan baskın. [Raid de nuit — Night - raid, night attack]

gece bekçisi b. i. Mağaza, depo, banka v.b. yerleri geceleri bekleyen kimse.

gececi s. Nöbeti geceye rastlayan. [Veilleur de nuit, gard de nuit — Night worker]

gece gündüz b. zf. Her zaman, ara vermeksizin. esk. Daima: Bu fabrikada gece gündüz çalışırlar. [Jour et nuit, continuellement — Day and night, continually]

gece gündüz eşitliği b. i. Ast. Gece ile gündüzün sürelerinin eşit olması. Yılda iki kere gerçekleşen bir olaydır. 21 ya da 22 mart, 22 ya da 23 eylülde gece ve gündüz 12'şer saattir. Bu tarihlerde, dünyanın iki kutbu güneşten eşit uzaklıkta bulunur. esk. İtidal. [Equinoxe — Equinox]

gecekondu b. i. Resmî izin alınmadan hemen bir gece içinde kurulan yapı.

gece kuşu b. i. ★ 1. Puhu kuşu, baykuş. [Chauve - souris, hibou — Owl] ★ 2. mec. Uyumayan, geceyi uyanık geçiren kimse.

gecelemek f. ★ 1. Bir yerde kalıp geceyi geçirmek. ★ 2. Geceyi uyumadan geçirmek.

geceli s. Gündüzlü kelimesiyle birlikte «geceli gündüzlü» biçiminde, «gece ve gündüz, biteviye» anlamında kullanılır.

gecelik s. ★ 1. Geceleyin kullanılan. [Pour la nuit — For night] ★ 2. i. Yatakta giyilen entari ya da gömlek. [Chemis de nuit, robe de nuit — Night - gown, nighty]

gece olmak b. f. Güneşin batıp ortalığın kararması eylemi.

gecesafası, -nı b. i. Bot. İkiçeneklilerden süs bitkisi olarak yetiştirilen bir bitki. Çiçekleri gündüzleri kapalı durduğu halde akşama doğru açılır. Biyolojide soyçekim (irsiyet) deneylerinde çok kullanılır. [Belle - de - nuit, mirabilis — Evening primrose, mirabilis]

gece vakti b. i. Huk. Bazı suçların geceleyin işlenmesinin o suçun cezasının artmasına sebep olması. Ceza Kanunu'nun 502. maddesine göre, gece vakti, güneş batmasından bir saat sonra başlar ve güneş doğmasından bir saat önceye kadar sürer. Gece vaktinin tesbiti, siyasî toplantılar, gösteri yürüyüşleri, meydanlarda açık toplantılar yapılabilmesi için de gereklidir. [Nocturne — Night - time]

gece yarısı b. i. Gecenin ortası. esk. Nısfül - leyl. [Minuit — Midnight]

gece yatısı b. i. Gece yatmak üzere misafirlik: Kardeşinin evine gece yatısına gitti.

gece yatısı okulu b. i. Gece yatılan okul. esk. Leylî mektep. [İnternat — Boarding school]

gece yürüyüşü b. i. Ask. Geceleyin yapılan ve bazı özel tedbirlerin alınmasını gerektiren yürüyüş. Silâhların gelişmesi, zorluğuna ve yoruculuğuna rağmen gece yürüyüşlerinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. [March de nuit — Night march]

gecikme i. Gecikmek eylemi. esk. Teehhür: Vapurun bir saatlik gecikmesi var. [Retard, retardement, délai — Delay]

gecikmek f. Geç kalmak, bir işi kararlaştırılmış olan vaktinden sonra yapmak. [Etre en retard — To delay, be late]

geciktirmek f. Gecikmesine meydan vermek. [Attarder — To delay]

geç zf. ★ 1. Bilinen, alışılan ya da kararlaştırılan vakitten sonra. Erken karşıtı. [Tard — Late] ★ 2. Sıfat olarak da kullanılır: Geç vakit. [Tardif (heure tardive) — Tardy, belated, late in the evening]

geçe zf. Saatı, artık kesriyle zarf halinde söylemek için kesirlerin sonuna getirilir: Beşi on geçe geldi. [Passé — Past]

geçeğen s. Sürekli olmayan, kısa bir zaman için olan, geçici. esk. Muvakkat.

geçek i. ★ 1. Ulaştırma ve haberleşme ağlarının (şebeke) geçtiği yol. esk. Güzergâh: Demiryolu geçeği, telgraf geçeği. ★ 2. s. Hoşa giden, değer verilen. esk. Makbul.

geçen s. ★ 1. (Hafta, ay, yıl ve mevsim anlatan kelimelerle) Bir önceki: Geçen hafta, geçen yaz. [Passé — Last] ★ 2. (Gün ve gece kelimeleriyle) Birkaç önceki: Geçen gün bizde idi. [Dernier — The other] ★ 3. Geçmekte olan, akan uzanan. esk. Mürur eden: Gelip geçenler. [Passant, écoulant — Passing]

geçer s. Sürümü olan, yürürlüğe konabilir: Geçer mal. [Courante, vendable, vente facile — Current, passable, marketable]

geçici s. ★ 1. Çok sürmeyen. esk. Muvakkat: Geçici heves. [Temporaire, provisoir — Temporary, provisional] ★ 2. Geçmekte olan, kalmayan. esk. Mürur eden: O geçici bir yolcudur. [Passager, transitoire

— Passing, ephemeral, transitory] ★ 3. Salgın olan. esk. Sirayet eden: Geçici bir hastalık. [Contagieux, infectieuse — Infectous, contagious]

Geçici Bakanlar Kurulu Huk. Anayasa'mıza göre, millet meclisi seçimleri sırasında kurulan bakanlar kurulu. Seçim sırasında adalet, içişleri, ulaştırma bakanlarının hiç bir parti üyesi olmaması gerekir. Bu yüzden millet meclisinin normal seçim döneminde, seçim propagandalarının başlama tarihinden 3 gün önce, bu üç bakan çekilir. Yerlerine tarafsız bakanlar atanır. Ya da millet meclisi, Anayasa'nın 108. maddesine göre cumhurbaşkanınca feshedilir ve yeni seçime gidilirse, feshi izleyen 5 gün içinde bütün bakanlar çekilir. Kurulacak yeni kabinenin ulaştırma, adalet, içişleri bakanları tarafsızlar arasından atanır. Diğer bakanlıklar meclisteki güçlerine göre, siyasî partiler arasında bölüşülür.

geçilmek f. ★ 1. Bir tarafından girilip öbür tarafından çıkılmak. esk. Mürur edilmek: Geçilmez bir yol. [Passer, traverser, être passé, être traversé — To pass, to be passed] ★ 2. Vazgeçilmek. esk. Feragat edilmek, sarfı nazar olunmak: Alışılan şeyden kolay geçilmez. [Renoncer, abandonner — To give up, renounce, quit, give away, abondon, put off, do away with, part with, sacrifice, discard]

geçim i. ★ 1. Geçinmek eylemi, geçinmek araçları, geçinme: Geçim çok zorlaştı. [Moyen de vivre — Living, means of living] ★ 2. Anlaşma, uyuşma: Aralarında geçim yok. [Compatibilité, accord — Compatibility, accord]

geçim endeksi T. Lat. b. i. Eko. Karşılaştırmalı hayat pahalılığı cetveli. Başlıca ihtiyaç maddelerinin fiatlarındaki yıldan yıla (daha kısa devreler de olabilir) dalgalanmalar, temel alınan bir yıla oranla tablo biçiminde verilir. Bir maddenin temel yıldaki fiyatı, çoğunlukla 100 olarak alınır.

geçimsiz s. Çevresindekilerle geçinemeyen; kavgacı. [En désaccord, discordant, difficile — Discordant, peevish]

geçimsizlik i. Huk. Bir boşanma sebebi. Medeni Kanun'un 134. maddesine göre, ortak hayatı çekilmez bir hale getiren şiddetli bir geçimsizliğin başlaması halinde, karı kocadan her biri boşanma davası açabilir. Eğer geçimsizlik, eşlerden sadece birine yüklenebiliyorsa, davayı ancak öteki eş açabilir. [Désaccord — Disaccord]

geçinmek f. ★ 1. Yaşamak için yeterli araçları sağlamak. [Vivre, subsister — To live, subsist] ★ 2. Uzlaşıp bir arada yaşamak. [S'accorder, être consiliant — To get along] ★ 3. (yardımcı f.) Herhangi bir ad ya da sıfatı zarf gibi aldığı vakit «yelteniş» anlatan bileşik fiil meydana getirir: Bilgin geçiniyor. Ressam geçiniyor. [Passer pour, avoir la prétention — To pretend] ★ 4. Ölmek.

geçirgenlik i. Fiz. Cisimlerin, içinden ısı, ışık, elektrik, sıvı gibi şeyleri geçirme özellikleri. Her cismin geçirgenliği ayrıdır. Geçirgenlik direncin karşıtıdır; matematik olarak da direncin tersine eşit olan kesirle gösterilir. Örneğin, bir telin elektrik akımına geçirgenliği, direncinin tersine eşittir. esk. Nüfuziyet. [Perméabilité — Permeability]

geçirimli s. Jeol. Geçirgenliği olan. [Perméable — Pervious]

geçirimlilik i. Jeol. Geçirgenlik. [Perméabilité — Permeability]

geçirme i. ★ 1. Geçirmek eylemi. ★ 2. Saman kâğıdına alınan resim kopyası.

geçirmek f. ★ 1. Geçmek işini yapmak, geçmesini sağlamak: Sözünü geçirmek. Eşyayı odadan odaya geçirmek. [Passer, faire passer, entrer, exécuter — To pass over, take across, transfer, transmit] ★ 2. Bir şeyi ait olduğu yere yerleştirmek: Lâmbaya abajur geçirmek. Yastığa kılıf geçirmek. [Couvrir, envelopper — To put around or over] ★ 3. Yola çıkan birini uğurlamak: Annemi geçirdim. [Saluer — To see off] ★ 4. Herhangi bir hali yaşamış olmak: Kötü bir gece geçirdim. [Faire passer, subir — To pass, go through, undergo, experience]

geçişli s. Gra. Etkisi özneden bir ya da birkaç nesneye geçen fiilin niteliği. Bu türlü fiillere nesne aldıkları için «nesneli» adı da verilir. Örneğin, «vermek», «dövmek» geçişli fiillerdir, çünkü «bir şeyi» vermek, dövmek söz konusu olur. Karşıtı geçişsizdir. esk. Müteaddi. [Transitif — Transitive]

geçişmek f. Birbirinin içine geçip karışmak. esk. Tedahül etmek. [Enchevêtrer, chevauchement — To diffuse, overlap]

geçişsiz s. Gra. Eylemi yalnız özneyi ilgilendiren, hiç nesne almayan (fiil) nesnesiz. esk. Lâzım: Uyumak, uyanmak geçişsiz fillerdir. [Intransitif — Intransitive]

geçiştirmek f. En az zararla bir şeyin etkisinden kurtulmak, savuşturmak, atlatmak. [Echapper, éviter — To get over, avoid, evade, avert, oust]

geçit i. ★ 1. Geçecek yer, yol. [Passage — Passage, pass, passway] ★ 2. Asker, okul gibi düzenli bir topluluğun belli bir yerden geçmesi. [Revue — March, review] ★ 3. Genel olarak yolların kesiştiği noktalara verilen ad. [Croisement, recoupment — Intersection, crossway] ★ 4. Coğ. İki dağ ya da yamaç arasında uzanan dar ve uzun yol, bel, gedik, boğaz. [Défilé — Gorge, channel] ★ 5. Nehirlerin araçsız geçilebilen noktaları. [Passage — Passage] ★ 6. Ask. Kıtaları dar bir cephe ile yürümeye zorlayan ve saldırı ihtimaline karşı özel tedbirler alınmasını gerektiren arazi parçaları. [Défile, gorge — Passage way, dike] ★ 7. Ast. Bir gezegenin başka bir gezegenin ya da güneşin

arkasından geçme süresi. [Passage — Passage] ★ 8. Biyo. Hücre çeperi kalınlaştıktan ve özellikle segonder tabaka oluştuktan sonra, ince kalan kısımlar. Basit ve kenarlı olmak üzere iki tiptir. [Isthme — Isthmus]

geçit hakkı b. i. Huk. Bir taşınamaz mal üzerinden, diğer bir taşınamaz mal sahibinin geçme hakkıdır. Medeni Kanun'un 671, 672. maddelerinde belirlenen bu hak, tapu siciline kaydettirilmekle değer (hüküm) kazanır. [Droit de passage — Right of passage]

Geçitli Hakkâri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 566, merkezinin nüfusu 704'dür. Eski adı Livin'di.

geçit resmi b. i. Daha çok askeri birliklerin bir yerden resmî şekilde geçmesi. (Yanlış olarak «resmi geçit» de denir). [Revue, parade — Parade]

geçit vermek b. f. Geçilebilecek sığ yeri bulunmak: Kış yaz geçit vermiyen bir ırmak. [Avoir des gués — To allow passage]

geçkin s. ★ 1. Geçmiş: Altmış yaşını geçkin bir adam. [Passée, agée — Over] ★ 2. Yaşı iyice ilerlemiş, yaşlılığa yüz tutmuş: Geçkin bir kadın. [Passé, âgé — Aging, aged] ★ 3. Gereğinden çok olgun: Geçkin kavun. [Trop fait, blet — Overripe]

geçmek f. ★ 1. Bir taraftan öteki tarafa gitmek. esk. Mürur etmek, ubur etmek: Şimdi buradan geçti. [Passer — To pass, cross over] ★ 2. Yer değiştirmek, taşınmak: Kışın lodosa karşı bir odaya geçerim. [Déplacer, remuer, mouvoir — To move]

geçmiş s. ★ 1. Öte tarafa gitmiş, ilerlemiş, eskimiş. esk. Mürur etmiş, sabık, salif, mazi: Geçmiş zaman, geçmiş günler. [Passé — Past by - gone] ★ 2. Çok olmuş, gereğinden fazla olgun: Geçmiş karpuz. [Trop fait, blet, blette — Overripe]

geçmiş günler faizi b. i. Eko. Borçlunun borcunu zamanında ödememesi halinde, gecikti̇ği süre için ödemek zorunda olduğu yıllık % 5 oranındaki faiz. [Intérêt moratoire — Interest of default]

geçmişi olmak b. f. Biriyle dargınlığa sebebolabilecek bir olayın varolması: Onunla bir geçmişiniz var mı?

geda Far. i. Yoksul, dilenci.

Gedayi Saz şairi. IX. yüzyılda yaşamışsa da doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir Beşiktaşlı Gedayi adıyla ün yapmış, aruz ve heceyle şiirler yazmıştır. Birçok türkü ve koşması vardır.

gedeleç i. Ok kılıfı, sadak.

gedik i. ★ 1. Çentik, yıkık yer. esk. Rahne: Duvar gediği, dağ gediği [Brèche, fente — Crack, breach] ★ 2. Eksik, kusur: Aldığınız malın eksiği gediği olmasın. [Manque, défaut — Deficiency, fault, defect] ★ 3. Eskiden esnafa, bir sanat ya da ticaret yapmak için verilen hak, imtiyaz, patent. ★ 4. Tar. Gedik denen imtiyaz karşılığı olarak bazı yapılar için Vakıflar İdaresi'ne ödenen vergi: O dükkânın gediği vardır. ★ 5. Tar. Bazı büyük daire ve saraylardaki imtiyazlı hizmet ve görevlere verilen ad ★ 6. s. Dişlerinden bir kısmı düşük olan, dişlerinin dizisinde eksik bulunan: Ünlü Gedik Ahmet Paşa'nın lâkabı bu özelliğinden gelmiş olacaktır ★ 7. Ask. Genel olarak, geçit. Eskiden, kara taarruzlarında delinen kısma ya da zaptolunan yere ve noktaya gedik denirdi. [Brèche — Gap, breach]

Gedik Ahmet Paşa Bak. Ahmet Paşa, Gedik.

Gedikbaşı Sivas'ın Divriği ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 6 397, merkezinin nüfusu 395'dir. Eski adı Hamo'ydu.

gedik kapamak b. f. Bir ihtiyacı karşılamak.

Gedikler Tunceli'nin Çemizkezek ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 3 262, merkezinin nüfusu 147'dir. Eski adı Germili'ydi.

gedikli s. ★ 1. Çentiği, gediği, yıkık yeri olan: Gedikli duvar, gedikli diş. [Ebréché — Notched, breached] ★ 2. Sürekli, devamlı, her zamanki, temelli: Bir dükkânın gedikli müşterisi. [Continuel, régulier permanent — Regular] ★ 3. i. Tar. Gediği bulunan bir mülk. Gedikli dükkân. ★ 4. i. Tar. Büyük dairelerde ve daha çok saraylarda belli bir hizmete ait imtiyazları bulunan gedikli ağalar.

Gedikpaşa Tiyatrosu Tar. İstanbul'da, Çarşıkapı'yla Kumkapı arasına ilk önce cambazhane olarak yapılmış sonra da tiyatroya çevrilmiş yapı. 1861 yılının yaza rastlayan ramazanında Soulié adlı bir sirk yöneticisi tarafından yaptırılmıştır. Sonra, Abraham Yaramyan Paşa adlı zengin bir Ermeni'nin elinde 1868-1869 yılında tiyatro için gerekli değişiklikleri geçirdi. Tiyatro müdürü, Agop Vartovyan'dı. Oynanacak oyunları seçmek için

Eski İstanbul'da Gedikpaşa tiyatrosunun ilânlarından biri ve tiyatro binasının eski hali.

bir edebi heyet kuruldu. Recaizade Ekrem, Namık Kemal, Ebüzziya Tevfik, Şemsettin Sami, Fehmi Bey, Ahmet Mithat zaman zaman bu heyette bulunmuştur. Sultan Abdülaziz'den suflörlü oynamak imtiyazını alan tek tiyatro olduğu için, çabuk gelişmiş, Türk tiyatrosunun önemli basamaklarından biri olmuştur. Bu arada, sıkı sansürden ve baskıdan da kurtulamamış, birçok oyunu kaldırılmış, birçok yazarı sürülmüştür.

Gediksaray Amasya'nın Göynücek ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 7 354, merkezinin nüfusu 1 311'dir. Eski adı Varay'dı.

gedilmek f. Oyulmak, gedik olmak, çentilmek.

Gediz Kütahya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 719 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 58 731, merkezinin nüfusu 7 501'dir. İlçe toprakları, Gediz ırmağı çevresindeki ovalık ve bunun çevresindeki dağlık araziden ibarettir. En önemli yükseklik Murat dağıdır (2 312 m.). Tahıl yetiştirilir, meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasaba, Kütahya'nın 91 km. güneybatısındadır. İlkçağ'da kurulmuştur. Büyük bir cami ile, tepede eski bir kale vardır. Tarihi çok eski devirlere kadar uzanır. Frikler zamanında varolduğu bilinir. Frikler'den sonra, sırayla Lidyalılar'ın, Persler'in, Büyük İskender devrinde Makedonyalılar'ın, Bergama Krallığı'nın ve Romalılar'ın egemenliği altına girdi. Bizans devrinde piskoposluk merkeziydi. Alaettin Keykubat devrinde Selçuklular'a geçti. 1428'den sonra Osmanlı topraklarına katıldı.

Gediz Irmağı Ege bölgesinde, Büyük Menderes'den sonra en önemli ırmak. Murat ve Şaphane dağlarından gelen kollarla büyüyerek Alaşehir suyunu alıp, Sardes şehri yıkıntılarının önünden Manisa ovasına girer ve Menemen boğazından geçerek Foça'nın güneyinde Ege denizine dökülür. Uzunluğu 350 km. dir.

gedmek f. Gedik açmak, oymak.

geğeç s. Sokucu.

geğelemek f. ★ 1. Sokmak. ★ 2. Gagalamak.

geğirmek f. Sindirim kanalındaki gaz birikimlerinin az çok ses çıkararak boğaz ve ağız yolu ile dışarı çıkartılması. Genellikle, yemek yenirken hava yutma (aerofaji) sonucudur. [Roter — To belch]

geğirti i. Geğirmek eylemi.

geğrek i. Anat. Kaburganın alt kenarı. [Hypocondre — Hypocondrium]

geğrek batması b. i. Geğrekte duyulan sancı.

geh Far. e. Arasıra, kimi vakit.

Geissler, Heinrich Alman fizikçisi. İgelshieb kasabasında doğdu. Elektrik üzerindeki araştırmalarıyla tanınır. Kendi adıyla anılan tüpleri vardır.

geko

geko i. Zo. Dünyanın sıcak bölgelerinde yaşayan bir çeşit kertenkele. Ayak parmaklarındaki emme özelliğinden ötürü cama bile tırmanır. Parmaklarında birer gizli tırnak olduğu için pürüzlü yüzeylerde kolayca yürür. Gekoların birçok çeşidi kalın bir ses çıkarır. Adını bu ses yüzünden almıştır.

gelberi b. i. Ocaklardan dışarı ateş çekmekte, kullanılan, sapı uzun demir alet. [Tire - braise, pincette — Iron rake]

geldiri i. Birini mahkemeye çağırmak için yazılan resmî kâğıt. esk. Celpname.

gele i. Tavla oyununda elinde vurgun pul bulunan kimsenin, onu koymaya yaramayan zar atışı.

gelecek s. ★ 1. Öndeki, ilerdeki. esk. Ati, müstakbel: Gelecek yaz. [Futur, avenir, prochain — Future, next] ★ 2. Gelmesi beklenen. esk. İntizar olunan: Gelecek adam. [A venir — Coming] ★ 3. Gramerde gelecek zaman kipi. [Futur — Future]

gele gele zf. Zamanla, yavaş yavaş. esk. Tedricî olarak.

geleğen s. Coğ. Bir deniz ya da ırmağa akan suyun o deniz, göl ya da ırmağa göre sıfatı. [Tributaire — Tributary]

gelembe i. Koyun yatağı.

Gelembe Manisa'nın Kırkağaç ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 9 553, merkezinin nüfusu 1 469'dur.

gelen s. ★ 1. Gelmek işini yapan. ★ 2. Fiz. Bir ışık kaynağından çıkıp bir aynanın yüzüne ya da saydam bir cismin yüzeyine erişen (ışın). [Incident — Incident]

Gelendost Isparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 624 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 139, merkezinin nüfusu 3 849'dur. İlçe toprakları Eğridir gölünün doğusundadır. Tahıl yetiştirilir; meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasaba göle 5 km. uzaklıktadır.

gelenek i. Sos. Düşünüşlerin, efsanelerin ve âdetlerin uzun bir süre içinde yerleşip, bir çağdan öbür çağa aktarılması. Gelenekler özellikle söz ve örneklerle geçer. Her ulusun bir takım gelenekleri vardır. Bunlar toplum yapısıyla birlikte değişir. Toplum değiştiği halde değişmeyen gelenekler, ilerlemeye engel olur. [Tradition — Tradition]

gelenekçilik i. Sos. Sosyal hayat ve politikada geleneklere bağlılığı savunma. Gelenekçiler, toplum düzeninin olduğu gibi kalmasını, bugünün yaşayışının, geçmişin düşünce ve kurallarına göre yönetilmesini savunurlar. Politikada «muhafazakâr» denilen partilerle, felsefede doğruyu bulmak için akla değil de din sezgilerine dayanmayı savunan doktrinler gelenekçidir. [Traditionalisme — Traditionalism]

geleneksel tiyatro Tiy. Aristoteles'in tanımladığı gibi, serimi, düğümü, çözümü (başı, ortası, sonu) olan; tek olayı tutarsızlığa düşmeden, mantık kurallarından

ayrılmaksızın anlatan tiyatro türü. [Thèatre traditionnel — Traditional theatre]

geleni i. Tarla sıçanı.

gelgeç s. Bir işte durmayan, kararsız, sebatsız.

gelgel i. Alım, esk. Cazibe.

gelgit, -ti b. i. ★ 1. Boşuna gidip gelme. ★ 2. Coğ. Ay ve güneş çekimi etkisiyle, deniz sularının yükselip yeniden alçalması yolunda olagelen gündelik ve almaşık devinme, denizin kabarıp inmesi. esk. Meddücezir. [Marée — Tide (flow and ebb)]

Gelibolu Çanakkale'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 806 km^2 olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 492, merkezinin nüfusu 12 950'-dir. İlçe toprakları Gelibolu yarımadasının orta kısmındadır. Sebzecilik, bağcılık ve balıkçılık yapılır. Kasaba, Çanakkale boğazı üzerinde bir limandır. Oldukça bakımlıdır. Konserve yapımevleri ve şaraphaneleri vardır. Eski adı Gallipolos (Güzel Şehir) dur. Kuruluşu çok eskidir. Troya savaşları sırasında varolduğunu biliyoruz. Makedonya Krallığı toprakları içindeyken, M.Ö. II. yüzyıldan sonra Bergama egemenliği altına girmiş, 154 yıl Bergama Devleti'nin sınırları içinde kalmıştır. Sonra Roma'ya geçmiştir. İmparatorluğun ikiye ayrıldığı 395 yılında, Doğu Roma sınırları içinde kalmış ve Bizans'ın en önemli şehirlerinden biri olmuştur. 1356'da Süleyman Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.

gelin i. ★ 1. Evlenmek üzere hazırlanıp süslenmiş kız ya da yeni evlenmiş kadın: Gelin almaya gidiyorlar. [Nouvelle marié — Bride] ★ 2. Bir kimsenin oğlunun karısı: Gelinle kaynana çok defa geçinemezler. [Belle fille — Daughter - in - law]

gelincik i. ★ 1. Bot. Yazın kırlarda yetişen ve gelincikgillere örnek olarak alınan, çoğu kırmızı çiçekli bitki. [Coquelicot — Poppy] ★ 2. Zo. Etoburlardan, ince uzun yapılı sivri çeneli, küçük bir hayvan. [Cochenille, belette — Weasel] ★ 3. Mezit familyasından, yılan balığına benzeyen, eti sevilen, bıyıklı bir balık. ★ 4. Halk arasında, el ayak şişiren hastalıklara bu ad verilir. [Hydropisie — Hectic fever]

gelincikgiller ç. b. i. Bot. Ayrı taç yapraklı ikiçeneklilerden, içine gelincik, haşhaş, kırlangıç otu gibi bitkileri alan familya. [Papavéracées — Papaveracae, poppies]

gelin dulu b. s. Pek gençken dul kalmış kadın.

gelin kuşu b. i. Bir çeşit tarla kuşu, toygarın bir çeşidi. [Calandre — Calandra]

gelinlik i. ★ 1. Gelin olma hali. ★ 2. Gelin giysisi. ★ 3. s. Gelin olma çağına gelmiş (kız).

gelir i. Eko. Bir ekonomik birimin (şahıs, mal, işletme) belli bir sürede, faaliyetinin ya da değerinin sonucu olarak kazandığı para. İşçi ve memurun geliri, emek karşılığı olan ücret ve aylık; teşebbüs sahibinin geliri, yatırım ve risk karşılığı olan kâr; taşınamaz malların geliri, kullandırma karşılığı olan kira (rant); (dar anlamda) paranın geliri, ödünç vermenin karşılığı olan faizdir. Brüt gelirden, gereken masraf ve vergiler çıkarılınca, net gelir elde edilir. Ulusal gelir söz konusu olduğu zaman bundan, para (piyasa) ekonomilerinde, yukarıdaki dört çeşit gelirin tümü; sosyalist ekonomilerde sadece salt üretim karşılığı olan gelirlerin toplamı anlaşılır. Gelir transferleri (örneğin devletin topladığı vergiler) her iki halde de hesaba katılmaz. Parasal bir kavram olan geliri, satın alma gücü demek olan gerçek gelirle karıştırmamak gerekir. [Revenu — Income, revenue]

gelir vergisi b. i. Eko. Şahısların geliri üzerinden doğrudan doğruya alınan vergi. Dar anlamda, gerçek şahısların (işçi, serbest meslek sahibi); geniş anlamda, hem bunların hem de tüzel kişilerin (örneğin anonim ortaklık) periyodik kazançlarına uygulanan vergidir. Gerçek şahıs, ücretli işçi ya da sabit aylıklı memur ise, gelir vergisi, çalıştığı yerin muhasebesince parası ödenmeden evvel kesilip (stopaj usulü) devlete aktarılır. Serbest meslek sahibi ise yıllık kazancını mart ayı içinde vergi dairesine bildirir (beyanname usulü); vergisini, masraflar çıktıktan sonra kalan kısım üzerinden öder. [Impôt sur le revenu — Income tax (personal or corporate)]

gelişigüzel b. s. ve zf. Rastgele, özensiz, ince eleyip sık dokumadan.

gelişim i. ★ 1. Serpilip büyüme. ★ 2. Açılıp ilerlemek. esk. İnkişaf. [Développement, épanuissement — Development]

gelişme i. Gelişmek eylemi.

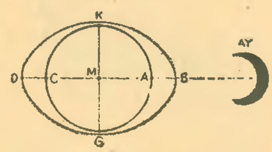
gelişmek f. ★ 1. Büyüyüp boy atmak. esk. Neşvü nema bulmak: Şu ağaç bu yıl hayli gelişti. [Grandir — To grow up] ★ 2. İyileşmek, semirmek, toplanmak: Gezi ona yaramış, epeyce gelişmiş. [S'améliorer, acquérir de l'embonpoint — To grow fat] ★ 3. Açılıp ilerlemek. esk. İnkişaf etmek: Ankara, cumhuriyetten sonra çok gelişti. [S'épanouir, se développer — To develop, make progress]

gelişme yaşı Psi. Süt çocuklarının psikolojik ve hareketle ilgili gelişmesini belirlemek için kullanılan deyim. Çocukların bu yaşları testlerle öğrenilir. [Age de croissement — Developmental age]

gelme i. ★ 1. Gelmek işi, geliş: Onun gelmesi iyi oldu. ★ 2. s. Gelmiş olan: Yeni gelme. [Venu — Newcomer] ★ 3. s. Yetişme, bir yerden ve daha çok aşağı görünen bir yerden meydana çıkmış olma. esk. Hasıl olma: Haydutluktan gelme jandarma. [Ex — Ex] ★ 4. Fiz. Bir ışık ışınının ışık kaynağından çıkarak bir ayna üzerine ya da saydam bir

GELGİT :

Gelgit olayına ay ve güneş çekimi sebebolmaktadır. 24 saat 50 dakika olan bir ay gününde iki defa «gel» iki defa da «git» meydana gelmektedir. Ay dünyaya daha yakın olduğundan, olaya sebep olan ay çekimi, güneş çekiminden 2,2 oranında daha kuvvetlidir. Aşağıdaki şekilde (A) ile gösterilen noktadaki bir su damlası (B) noktasına kadar gelir. (GEL). Öte yandan (A) noktasının tam karşısındaki (C) aynı durumdadır. KG meridyeninde ise bu olayın tam tersi olur (GİT).

gelincik balığı

gelincik

GEMİLER :

Eski bir Mısır gemisi

İskandinav korsan gemisi

Hayvanbaşlı Grek - Roman tipi gemi

Fenikeliler'de kürekli bir gemi

cismin yüzeyine erişmesi. esk. Vürut. [İncidence — Incidence]

gelmek f. ★ 1. Beriye hareket etmek, konuşanın ya da kendinden sözedilen birinin yanına varmak : Kardeşim dün geldi. [Venir — To come] ★ 2. Geri dönmek. esk. Avdet etmek, rücu etmek : Gittiği yerden gelmez. [Revenir, retourner — To return] ★ 3. Dokunmak, rastgelmek : Başına bir taş geldi. [Arriver — To happen, occur, befall] ★ 4. Uymak, uygun olmak, yakışmak : Bu kostüm bana iyi geldi. [Convenir, s'adapter, aller — To suit, fit] ★ 5. Etkide bulunmak : Yağmur ekine iyi geldi. [Faire impression, influencer — To affect] ★ 6. Görünmek, sanılmak. Bu yol bana pek uzun geldi. [Paraître, sembler — To seem]

gelmiç i. İri balıklarda kılıç durumunda olan kemik.

Gelon (M.Ö. 540-478) Ünlü Siracusa tiranı. Süvari komutanıyken M.Ö. 491-485 yılları arasında Sicilya'daki Gela şehri, M.Ö. 485-478 yılları arasında da Siracusa tiranı olmuştur. Siracusa şehrinin ikinci kurucusu olarak adlandırılır. Kartacalılar'la savaşmıştır. Ünlü Kartaca komutanı Hamilkar'ın öldüğü bu savaştan sonra Gelon bütün Sicilya'yı eline geçirmiştir.

Gelsenkirchen (Batı Almanya) Kuzeybatıda, Essen yakınlarında, zengin kömür madenleriyle tanınmış, 390 000 nüfuslu bir şehir. Maden eşya ve cam fabrikaları da önemlidir.

Gelveri Bak. Güzelyurt.

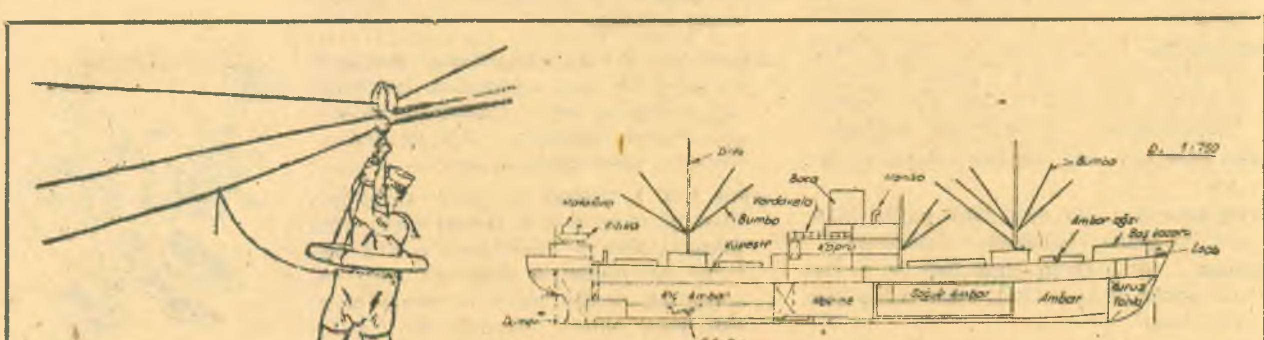
gem i. Atın ağzına takılan demir alet. Başının çevresindeki kayışlarla ve bunlara bağlı dizginle kullanılır ve hayvanı yönetmeye yarar Ar. Licam. Far. Liğam. [Mors, bride. frein — Bit]

gem almak b. f. (At için) Gemi kabule ve hizmete alışmak, itaatlı olmak. [Etre docile — To become tractable]

geme i. ★ 1. Büyük fare, sıçan. ★ 2. Domalanın beyaz çeşidi ; beyaz yer mantarı.

Gemerek Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 153 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 299, merkezinin nüfusu 9 189'dur. İlçe toprakları Kızılırmak havzasıyla Uzunyayla arasında uzanır. Tahıl ve sebze ekilir. Bağcılık ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Sivas — Kayseri demiryolu üzerindedir. Kayseri karayoluna 1 km. lik bir yolla bağlıdır.

gemi i. Den. Yolcu ve yük için ayrılmış bölümleri olan, büyük deniz taşıtı. Tarihte gemi yapımı, balığın besin maddesi olarak kullanılmasıyla yani çok eski çağlarda başlamış, ticaretle gelişmiştir. Yeryüzünün birbirinden uzak ülkelerinde üretilen malların değiştirilmesi için, ilkçağlardan beri, deniz yolu insanlara, kara yolundan daha kolay gelmiştir. Bu yüzden açık denizleri aşacak tekneler yapmak için uğraşılmış ve gemi yapımı durmadan gelişmiştir. Bugün gemilerin hareketini sağlamak için buhardan atoma kadar, her türlü enerjiden yararlanılmaktadır. Gemiler, taşıt aracı olarak çok basit şekilde, her türlü konforu sağlamak için çok lüks şekilde de yapılabilir. Sevk şekillerine göre, yapılışlarında kullanılan malzemeye göre, ya da kullanılış amaçlarına göre sınıflandırılırlar. Sevk şekillerine göre ikiye ayrılırlar. Kendi hareketini sağlayamayan mavna, fener gemisi gibi tipler ve sevk gücü içinde olan yelkenli ya da makineli gemiler. Yapıldıkları malzemeye göre ahşap tekneler, demir gemiler, çelik gemiler, beton gemiler olarak sınıflandırılabilirler. Betonarme gemiler, II. Dünya Savaşı'nda yeteri kadar çelik bulunamadığı için yapılmıştır. Bugün yalnız iskele dubalarında betonarme kullanılır. Son yıllarda alüminyum alaşımları gemi yapımında çok kullanılmaktadır. Spor teknelerde de plâstik malzemeden iyi sonuçlar alınmaktadır. Kompazayt gemiler, dış kaplamada ağaç, posta ve takviyelerde alüminyum gibi değişik iki malzemeyle yapılanlara denir. Gemileri kullanıldığı yere göre sınıflamak en yaygın yoldur. Bu durumda savaş gemileri ve ticaret gemileri olarak ikiye ayrılırlar. Zırhlılar, kruvazörler, uçak gemileri, destroyeler, torpitolar ,hücumbotlar. avcı botları, mayın gemileri, onarım gemileri, denizaltılar savaş gemileridir. Yolcu gemileri, yük gemileri, tankerler,

Gemiden hava hattıyla adam kurtarma, bir geminin bölümlerini gösteren kesiti

balıkçı gemileri, kurtarma gemileri, romorkörler, araba vapurları, kablo gemileri, tarak gemileri, yatlar, ticaret gemileridir.

gemi azıya almak b. f. ★ 1. Gemi azı dişleri arasına alarak etkisiz bırakmak ve binicisini dinlemeyip alabildiğine koşmak. ★ 2. mec. Azgınlaşıp söz dinlemez olmak, serkeşlik etmek.

gemici i. Gemide çalışan ya da gemi işleten kimse. [Marin, matelot — Sailor, mariner, seaman]

gemici feneri b. i. Den. Rüzgârda sönmeyecek biçimde yapılmış, muhafazalı fener.

gemicilik i. Gemi kullanma ya da işletme işi. [Marine, navigation — Navigation]

gemi donatmak b. f. Gemiye direk, yelken gibi gereçleri koymak.

gemi fenerleri b. i. Den. Deniz taşıtlarının durumunu belirleyen dört fenerin adı. Gemiler, başta ve kıçta beyaz, sağ (sancak) tarafında yeşil, sol (iskele) tarafında da kırmızı ışık yakmak zorundadırlar. Deniz iskelelerinde ise solda yeşil, sağda kırmızı ışık bulunur. Deniz trafiği bu ışıklarla sağlanır.

gemi indirme b. i. Den. Yeni yapılmış teknenin karadaki kızak üstünden denize kaydırılması. Geminin yalnız teknesi karada, kızak üstünde yapılır. Bütün üst yapılar ,makinelerin takılması, donanım denizde tamamlanır. Tekne bitince hareketli kızaklarla sabit kızakların arası yağlanır. Hareketli kızakları tutan bağlar çözülür; tekne kendi ağırlığıyla eğik düzlem üstünde denize doğru kayar. Denize indirme, mühendislerin yapacağı hesaplara göre uygulanan önemli bir iştir. Başarılamazsa tekne bitmeden kazaya uğrar. Genel olarak tekneler kıçtan denize indirilir. Suyun dar oldugu yerlerde yandan indrime de yapılabilir .

gemi karaya oturmak b. f. Geminin sığ bir yere saplanıp yoluna devam edememesi eylemi. [Echouer — To run, go aground; strand, ground]

gemini kısmak b. f. mec. Bir kimse üzerindeki baskıyı arttırmak.

gemi kurtarma b. i. Den. Gemileri ya da yolcuları, yükleri tehlikeden kurtarma. Makineleri bozulmuş, hareket edemeyen bir gemi başka gemilerle, romorkörlerle çekilerek kurtarılır. Karaya oturmuş gemi, kendi makinelerine tornistan yaptırılarak, yedeklenerek ya da, kum, çamur gibi yumuşak bir yerdeyse tarak gemisiyle iki yanında hendekler açılarak kurtarılır. Altında kalan tepeyi, dalgıçlar, yüksek basınçlı hava hortumlarıyla yandaki hendeklere yıkarlar. Kurtarma işlemleri sırasında, dalga tepelerinin çatlamaması için denize yağ dökülür. Batmış gemiler ya çeşitli araçlarla çekilir ya da yaralardan birkaçı kapatılarak bu bölmelerdeki su, hava basıncıyla boşaltılarak yüzdürülür. Yolcu ve mürettebatın kurtarılmasında tutulacak yol, denizin durumuna, geminin batma hızına göre seçilir. Hava uygunsa yolcular filika ve sallarla kurtarılır. Hava kötüyse ve kurtarma gemisi varsa, iki gemi arasına gerilen halat üstünde çalıştırılan bir varageleyle insanlar taşınır.

gemi leşi b. i. Batmış gemi teknesi.

gemilik i. Gemi yapılan yer, tersane. [Arsenal, arsenal maritime — Dock yard, shipyard]

gemi yapımı b. i. Den. Bir geminin projesinden çalışmaya başlamasına kadar geçirdiği işlemler. Önce, yapılacak geminin göreceği iş, çalışacağı deniz, özellikleri belirlenir. Gemi inşaat mühendisleri bu özellikleri sağlayacak teknenin hesaplarını yapar, resimlerini çizerler. Genellikle teknenin ve pervanenin küçük bir örneği model havuzlarında çekilerek sonuçlar incelenir. (Türkiye'de İstanbul Teknik Üniversitesi Gemi Enstitüsünün bir model çekme havuzu vardır.) Genel olarak aynı projeyle birkaç gemi birden yapılır. Bunlara kardeş gemiler denir. Küçük değişikliklerle yapılanlar da aynı aileden sayılır. Bu resimler tam kullanılacağı boyda (1/1 ölçeğinde) endazehanelere gönderilir. Endazehaneler ,döşemesi bu çizimin yapılabileceği kadar büyük salonlardır. Çizim ya elle kalıplara, ya da optik aletlerle doğrudan doğruya saç üzerine yapılır. İstenilen biçime girmesi için atölyelere gönderilir. Gemi yapımına omurgadan başlanır. Tersanelerdeki kızaklara, önce omurga oturtulur, yanlara doğru eşit aralıklarla postalar sıralanır. Kaplama levhaları, güverteler, üst yapılar sırasıyla ortaya çıkar. Eski gemilerde bütün parçalar perçinle bağlanırdı. Günümüzde kaynakla bağlanır. Güvenliği arttırmak için gemi bölmelere ayrılır. Bölmelerde elektrikle yönetilen, istenildiği zaman 1 - 2 saniye içinde kapanan su geçmez kapılar vardır.

gemi yatağı b. i. Liman, gemileri korumaya elverişli koy. [Baie — Harbour]

Gemlik Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 619 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 821, merkezinin nüfusu 15 635'-dir. İlçe toprakları, Marmara'nın kıyısındaki Gemlik körfezinin güneyindeki ovadan ibarettir. En önemli ürün zeytindir. Sebzecilik, meyvacılık ve balıkçılık da yapılır. Gemlik şehri, Samanlı dağlarının denize doğru ilerlemesiyle meydana gelmiş olan geniş körfezin sonunda kurulmuş eski bir limandır. Zeytinyağı, sabun, konserve ve suni ipek fabrikaları vardır. İlkçağ'da kurulmuş olan şehir Makedonya krallarından Filip tarafından yıkıldıktan sonra Bithinya krallarından Prusyas tarafından yeniden kurularak, Prusa adı verilmiştir. 1920'de İngilizler, sonra Yunanlılar tarafından işgal edildiyse de aynı yıl kurtarılmıştır. Bursa'ya 30 km. lik

Kolomb'un 1492'deki gemileri

Eski bir yelkenli

İlk buharlı gemi

Yandan çarklı bir gemi

Tanker

Queen - Elizabeth transatlantiği

asfalt bir yolla bağlıdır. İstanbul'a vapur seferleri vardır.

gemvurmak b. f. ★ 1. Hayvanın ağzına gem takmak. [Mettre le frein — To briddle] ★ 2. mec. Taşkınlığını önlemek, hareketlerine hâkim olmak. [Dompter — To restrain, curb]

gen s. ★ 1. Geniş. ★ 2. Üçgen, dörtgen gibi geometri deyimlerinde «kenarlı» anlamında kullanılır. ★ 3. İşlenmemiş. esk. Bakir.

gen Yun. s. Biyo. Üreme hücrelerinde bulunduğu ileri sürülen ve soyçekimi olaylarını açıklamaya yarayan eleman.

genbilik b. i. Her çeşit bilgileri ya da bir bilim takımıyla ilgili bilgileri içine alan ve bunları çoğu alfabe sırasıyla anlatan eser. Ansiklopedi.

gencecik s. Pek genç, çok genç.

Gencek Konya'nın Seydişehir ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 11 503, merkezinin nüfusu 1 166'dır.

genç s. Yaşlı olmayan, taze. [Jeune — Young, youthful]

Genç Bingöl'ün ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 646 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 509, merkezinin nüfusu 3 114'dür. İlçe toprakları Fırat'a karışan Murat suyu çevresindedir. Güneyinde, Güneydoğu Torosları vardır. Tahıl, sebze ve meyva yetiştirilir. Kasaba, Elâzığ — Muş demiryolu üzerindedir. İl merkezine 22 km. uzaklıktadır.

Gençer, Leylâ (Doğ. 1923) Soprano. Müzik çalışmalarına İstanbul Konservatuvarı'nda başladı. 1949 yılında Ankara Devlet Operası'na girdi. İtalya, Hollanda ve Birleşik Amerika'nın ünlü sanatçıları arasında, hem oyun gücü hem de sesiyle Türk sanatını tanıttı.

genç irisi b. s. İri boylu genç erkek ya da kız, vakitsiz serpilip büyümüş olan.

gençleşmek f. Yeniden genç olmak. [Rajeunir — To become youthful]

gençlik i. ★ 1. Genç olma hali ve çağı. Yaşlılık karşıtı. [Jeunesse, juvenilité — Youth] ★ 2. Genç insanların topu. [Jeunesse — The youth]

Genç Osman Bak. Osman, II.

Genç Osman IV. Murat'ın Bağdat'ı İranlılar'dan yeniden alışı sırasında, olağanüstü yararlığı görülen çok genç bir kahraman. Söylentiye göre, Genç Osman adlı bu asker, Bağdat surları üzerinde şehit olmuş, ölmeden önce gösterdiği yiğitlikler bir efsane niteliğine bürünerek kuşaktan kuşağa geçmiştir.

gene (gine) zf. ★ 1. Yeniden, bir daha, tekrar: Dün gelmişti, gene uğradı. [De nouveau, aussi, de même, encore — Again, once more] ★ 2. Öyle de olsa: O öğretmen gene de insaflıymış. ★ 3. Öylesi de: Senden 10 lira almış gene iyi.

genel s. ★ 1. Bir şeye ya da bir kimseye özgü olmayıp onun bütün benzerlerini içine alan. esk. Umumî. [Puplic, commun, général — Common, general] ★ 2. Geniş yetkileri olan bazı resmî görevlerin adının başına gelir. [Général — General]

genel af Huk. Bir suçtan doğan davaları, verilmiş bulunan cezaları bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran af. Anayasa'mıza göre genel af ilân etmek yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Hangi suçların, hangi cins ve derecede cezaların affedileceğini tayin ve tesbit etmek yetkisi de yasama organına aittir. [Amnestie — (General) amnesty]

genel çekim Si. Filimde insanları ve çevreyi genel bir görünüş içinde veren plan, çekim. Bak. plan. [Plan général — Full shot]

geneleme i. Man. Bir düşünceyi ayrı kelimelerle ve iki ayrı cümle ile, yeni bir şey söylüyormuş gibi ileri sürmek: «Bütün insanlar ölümlüdür» ve «Hiç bir insan ölümsüz değildir». [Tautologie — Tautology]

genelge i. Bir konu üzerinde bütün ilgililere gönderilen yazı ya da bu yazıyı gönderme işi. eşk. Tamim. [Circulaire, avis — Circular notice, letter]

genel karargâh b. i. Ask. Bir savaşta yüksek komuta kademesinin bulunduğu ve çalıştığı yer. [Le quartier du général — Headquarters]

genel kurmay b. i. Ask. Barışta ve savaşta silâhlı kuvvetlerin yönetiminden sorumlu, en kıdemli generalin başkanlığında personel, harekât, eğitim, istihbarat ve lojistik işlerini yürüten askeri kuruluş. Çeşitli ülkelerin anayasalarına göre genel kurmay, cumhurbaşkanına, başbakana ya da millî savunma bakanına bağlıdır. [Etat - major de l'armée — General staff]

genel kurmay başkanı Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin komutanı. Bakanlar kurulunun teklifi üzerine, cumhurbaşkanınca atanır. Görev ve yetkilerinin kullanılmasından dolayı başbakana karşı sorumludur. Genelkurmay başkanının görevi kanunla düzenlenir. Askerlikle ilgili bütün durumları gözönünde bulundurmak, barış içinde ordunun talim, terbiye ve donanımını sağlamak, savaşta orduyu sevk ve idare etmek şeklindeki görevler, genelkurmay başkanında toplanır. Başkomutanlığı manevi varlığında taşıyan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı, ulusal güvenliğin sağlanması ve silâhlı kuvvetlerin savaşa hazırlanmaları yönünden sorumlu olan bakanlar kurulunun bu görevlerini fiilen genel kurmay başkanı yerine getirir. Genel kurmay başkanı, Millî Güvenlik Kurulu'nun üyesidir. [Chef d'état - major de l'armée — Chief of general staff]

genelleme i. Man. Pozitif bilimlerin başlıca kurallarından biri. Özel hal ve olaylarda, ortaklaşa bulunan nitelikleri birleştirip, geniş bir sonuç elde etmektir. Tü-

mevarım, bir genellemedir; taş düşer, demir düşer, insan düşer; bütün bunlar cisimdir, bütün cisimler düşer. Pozitif bilimlerdeki varsayımlar ve kanunlar, genelleme yoluyla bulunur. Yalnız acele genellemelerden sakınmak gerekir. Genellemenin çok sayıda özel halle doğrulanması gerekir. [Généralisation — Generalization]

genellik i. Genel olma hali ya da genel hal. [Généralité — Generality]

genel müsadere Huk. Bir suçlunun işlediği suç karşılığı olarak, bütün taşınabilir ve taşınamaz malların elinden alınması ve bunların mülkiyetinin devlete geçirilmesi cezası. XVII. yüzyıla kadar kullanılan ve suçla ilgisi bulunmayan malların bile suçlunun elinden alınmasını gerektiren bu ceza, suçlunun bütün çocuklarının ve eşinin de sefalete mahkûm edilmesi anlamına geldiğinden, cezaların şahsîliği ilkesine aykırıdır. Bu sebeple, Anayasa'mızın 33. maddesi genel müsadere cezasının hiçbir suç için konulamayacağını kabul etmiştir. [Confiscation — Confiscation]

genel plan Si. Bak. Genel çekim.

general, -li Fr. i. Ask. Orduda, albaydan sonra gelen rütbe. Bu rütbe, kendi arasında aşağıdan yukarı doğru şöyle sıralanır: Tuğgeneral, tümgeneral, korgeneral, orgeneral.

generatör Fr. i. Bak. jeneratör.

genetik Yun. i. Biyo. ★ 1. Bitkilerde, hayvanlarda ve insanlarda soyaçekim olayını inceleyen biyoloji kolu. Bu konuda, Avusturyalı bir papaz olan Mendel (1858-1868) arasında ürettiği bitkiler üzerinde gözlemler yaparak, kendi adıyla anılan «Soyaçekimde Nöbetleşme» kanununu bulmuştur. Buna göre ana babadaki bazı özellikler, doğrudan doğruya çocukta görülmeyip torunlarda ortaya çıkmaktadır. ★ 2. Fel. Genetik, felsefede genel bir metottur; bir varlığın, bir düşüncenin, bir duygunun, bir kurulun gelişmesini derece derece izler. Psikolojide genetik kuramlar bir kişinin karakterinin, zamanla derece derece şekil aldığını kabul eder. Bu kuramlar, karakterin doğuşla tam olarak ortaya çıktığı görüşüne karşıdır. Genetik kuramlar insanların doğuştan suçlu olacağını kabul etmez; yoksulluğun ve başka sebeplerin, bunun meydana gelişindeki etkisini araştırır. Felsefede genetik metot, insanın fikirlerini, gerçek bilinci seviyesinde geliştirmesini öngörür. Bu da Hegel'in dediği gibi, bilincin en aşağıdaki verilerinden hareket ederek, azar azar yüksek fikirlere doğru gitmektir. (Bak. Mendel kanunları).

Genêt, Jean (Doğ. 1910) Fransız yazarı. Annesi tarafından terkedilen Genêt 10 yaşındayken hırsızlık yaparken yakalandı ve bir ıslahevine verildi. Uzun yıllar islahevlerinde ve cezaevlerinde kaldı. Başlarında Sartre ve Cocteau'nun bulunduğu bazı yazarların önayaklığıyla 1948'de özgürlüğüne kavuştu. Genêt bütün eserlerinde toplumsal peşin yargılara saldırır. Düz yazıyla yazılan şiirsel kitapları arasında en ünlüsü «Journal du Voleur — Hırsızın Güncesi» dir. «Notre Dame des Fleurs» adlı güçlü bir romanı vardır. Bununla beraber daha çok tiyatro oyunları önemlidir. Uyumsuz tiyatronun öncülerindendir. Oyunları arasında: «Les Bonnes — Hizmetçiler», «Balcon — Balkon», «Nègres — Zenciler», «Paravents — Paravanalar».

Genève Bak. Cenevre.

Genezin Bak. Özkonak.

Genf Cenevre'nin Almanca'daki adı.

Genil (İspanya) Güneyde Sierra Nevada'dan çıkıp Granada ve Genil şehirlerini geçtikten sonra, Guadalquivir nehrine dökülen 211 km. uzunluğunda bir ırmak.

geniş s. ★ 1. Dar olmayan, içine sığması istenenden daha çoğunu alabilen, bol. esk. Vâsi: Geniş salon, geniş sandık. [Large, spacieux — Ample, large] ★ 2. Eni çok olan, enli: Geniş sokak, geniş kumaş. [Large — Wide] ★ 3. mec. Ferah, kolay, rahat: Geniş yürek. [Aisé, soulagé — Broad, easy, care - free] ★ 4. mec. Kavrayışlı. esk. İhatalı: Geniş düşünce. [Compréhensif, extensif — Extensive, comprehensive] ★ 5. mec. Müsamahalı, müsaadeli, müsamahakâr olan, mütaassıp olmayan, kolay kızmayan, çabuk telâşa ya da tasaya düşmeyen: Dindar ama geniştir. [Tolérant, libéral — Tolerant, liberal]

geniş açı Mat. 90 dereceden büyük açı. [Angle obtus — Obtuse angle]

geniş filim Si. Sinemacılıkta alışılagelen 35 mm. likten daha geniş olan filimler. Bu tür filimler çokluk 70 mm. enindedir. [Film large — Wide film]

genişlemek f. ★ 1. Geniş hale gelmek. esk. Tevessü etmek: Çalılıklar temizlenince tarla genişledi. [S'élargir, s'amplifier — To broaden, expand] ★ 2. Ferahlık, rahatlık bulmak: Şu koca dolap kalksa oda genişleyecek. [Devenir large, spacieux, s'élargir — To become spacious, abundant]

genişletmek f. Genişlik vermek, geniş kılmak.

genişlik i. ★ 1. Geniş olma hali. [Largeur — Largeness, wideness] ★ 2. Geçinme araçlarında bolluk. esk. Refah. [Abondance, prospérité — Abundance, prosperity]

geniş mezhepli b. s. Kusurlara, ayıplara göz yuman. esk. Müsamahakâr. ★ 2. Dinî meselelerde dikkati ve saygısı az olan.

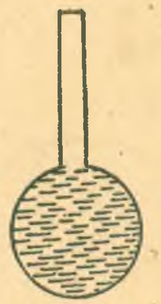
geniş perde Si. Sinema filmi oynatılırken alışılagelen kare perdeler yerine, özellikle geniş filimler için kullanılan panoramik, uzun beyaz perde. Sinemascope, franscope gibi geniş perde işlemleri bu tür perdeler üstünde gösterilir. [Ecran large — Wide - screen, panoramic screen]

geniş sesli b. i. Dil. Ses bilgisinde «a, e, o, ö»

KATILARDA GENLEŞME

SIVILARDA GENLEŞME

Sıvının ısıtılmadan önceki hâli

ve ısıtılınca genleşmesini gösteren deney

seslerinin genel adı. esk. Geniş sâit. [Voyelle large — Broad vowel]

geniş yürekli b. s. Merak ve telâş etmiyen, tasasız, aldırmayan.

geniş zaman b. i. Gra. Hem şimdiki zamanı, hem gelecek zamanı anlatan kip: «Gelir, yapar, çalışır» fiilleri birer geniş zaman kipidirler. esk. Muzari. [Temps aoriste — Aorist tense]

geniz i. Burun boşluğunun arka kısmı. [Fosses nasales — Nasal cavity]

genizden söylemek b. f. Hımhım gibi konuşmak.

genize kaçmak b. f. Yenip içilenden burun deliğine bir şey girmesi eylemi.

genleşme i. Fiz. Isıtılan cisimlerin hacimlerinin artması. Her üç haldeki (katı, sıvı, gaz hali) cisim de ısıtılınca hacim bakımından büyür. Bu olay birçok deneylerle ispatlanmış ve cisimlerin boyca uzama, hacimce genleşme katsayıları belirlenmiştir. Her cismin hacmindeki artma başka olduğu için, bu katsayılar yardımıyla genleşmesi hesaplanabilir. Genleşmenin pratikte de birçok uygulaması vardır. Demiryolları, kışın kısalır, yazın uzar. Onun için raylar tam ucuca getirilmez ,aralarında biraz boşluk bırakılır. Aynı şekilde direkler arasına çekilen elektrik telleri biraz gevşek bırakılır. Yoksa, kışın kısalan teller kopardı. [Expansion — Expansion]

genlik i. ★ 1. Fiz. Titreşim hareketi yapan bir cismin en alçak ve en yüksek noktaları arasındaki uzaklık. esk. Vüsat. [Amplitude — Amplitude] ★ 2. Genişlik, bolluk. esk. Refah. [Abondance — Abundance]

genom Yun. i. Biyo. Üreme hücrelerinde bulunan kromozomların topuna verilen ad.

Genova Bak. Cenova.

Genserik (M.S. 406-477) Eskiçağ'daki barbar kavimlerin en korkuncu olan Vandallar'ın kralı. M.S. 429 yılında, İspanya'dan Afrika'ya geçerek bütün Kuzey Afrika'ya boyun eğdirmiş, Afrika'dan Roma İmparatorluğu'nun işlerine karışmış, donanmasıyla İtalya'yı tehdit etmiştir. M.S. 405 yılında Roma'yı alıp 14 gün yağmalamış, daha sonra, Peleponnes'i, Epir'i, Dalmaçya'yı, Istiria'yı istilâ etmiş, yaptığı katliam ve talanlarla ün salmıştır.

gensoru b. i. Huk. Yasama organının yürütme organını denetleme yollarından biri. Millet Meclisi tarafından kullanılabilir. Anayasa'mızın 89. maddesine göre, gensoru önergesi, milletvekillerince ya da bir parti grubunca verilebilir. Gensoru, hükümetin genel politikasının ya da bir bakanın izlediği politika ve eylemin yasama organınca incelenmesi dileğidir. Gensoru önergesinin verilişini izleyen ilk oturumda, gensorunun gündeme alınıp alınmaması konusunda tartışma yapılır. Bu tartışmalarda, gensoru sahibi, parti grup temsilcileri, başbakan ya da bir bakan konuşabilir. Gensorunun gündeme alınması kabul edilecek olursa, bu kararı izleyen 2 günden sonra ve 7 günden önce, gensorunun konusu olan mesele millet meclisince incelenir. Gensoru, bakanlar kurulunun ya da bir bakanın siyasî sorumluluğu ile sonuçlanabilir. Gensoru önergesinin tartışılması sırasında, bakan ya da bakanlar kurulu için güvensizlik önergesi verilirse ve önerge üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kabul edilirse, bakan ya da bakanlar kurulu düşer. [Interpellation — Interpellation]

Gentile, Giovanni (1875-1944) İtalyan filozof ve yazar. Fikir hayatının başlarında Marx üzerine bir inceleme yazmış, sonra tamamiyle idealist felsefeyi benimsemiştir. 1922'de Faşist partisine girerek kültür bakanı olmuş, İtalya'nın kurtuluşunda, faşizme ve Nazi ordusuna karşı savaşan partizanlar tarafından 1944'de kurşuna dizilmiştir. Başlıca eseri: «Teorica generale dello sprito come alto puro — Salt Bir İşlem Olarak Genel Fikir Teorisi» dir.

genzek s. Burnundan konuşan, hım hım.

genzel s. ★ 1. Genizle ilgili. ★ 2. Sesbilimde genizden çıkan ses.

Geoffroy Saint - Hilaire (1772-1844) Fransız tabiat bilgini. Etamps'da doğdu. 21 yaşında profesör olmuş, ünlü Paris Botanik Bahçesi'ni kurmuştur. I. Napoléon'un Mısır'a götürdüğü bilim kuruluna o da katılmıştır. Çeşitli incelemelerde bulunmuş, embriyoloji dalını bilim dünyasına tanıtmıştır.

geoit Yun. i. Yer yuvarlağının gerçek şekline verilen ad. Yer tam bir küre olmadığı gibi, tam bir elipsoit de değildir. Kutuplarda basık bir küredir. Bu tanıma uygun bir geometri şekli olmadığı için, yer yuvarlağının şekline ayrı bir ad verilmiştir.

geometri Yun. i. Uzayı, çizgi, yüzey, hacim olarak alıp özelliklerini inceleyen, teoremlerini koyan ve ölçülerini yapan matematik bilimi kolu. Birçok ana bölüme ayrılır. Düzlem geometri, uzay geometri, tasarı geometri, analitik geometri, bunlardan başlıcalarıdır. Matematik gibi soyut bir bilim olmakla birlikte, günlük hayatta yaygın bir uygulama alanı vardır. Onun için de çok eski zamanlardan beri bilinen bir bilim dalıdır. Babilliler Sümerliler ve Mısırlılar'da geometri teoremlerinin kullanıldığını biliyoruz. Bununla birlikte, ana teoremlerini Yunanlı bilgin Thales (M.Ö. 640-550), Pithagoras (M.Ö. 659-500) ve özellikle Euklides (M.Ö. 450-380) kurmuştur. Bugün okutulan geometri Euklides geometrisi adını alır. Fakat zamanla Euklides geometrisinin ana kurallarını çürüten başka geometriler de ortaya atılmıştır. Örneğin: Euklides geometrisine göre, iki nokta arasındaki en kısa uzaklık, o iki noktayı birleştiren doğrudur. İspatlanmaksızın kabul edilen

bu postulanın bile yanlış olduğu yeryüzünde iki nokta arasındaki en kısa uzaklığın bir daire yayı olduğu ileri sürülmüştür.

geo - medisin Hek. Hastalıkların · coğrafya bölgelerine göre dağılışı ; gelişmelerinde coğrafya şartlarının özellikleri konusu ile uğraşan hekimlik dalı.

geometrik Yun. s. Geometri ile ilgili ya da uygun olan.

geometrik yer b. i. Mat. Geometrik özellikleri aynı olan noktaların birleştirilmesiyle elde edilen şekil, (çizgi ya da yüzey). Örneğin, çember, bir geometrik yerdir. Çünkü çemberin bütün noktaları, çemberin merkezinden eşit uzaklıktadır. esk. Mahalli hendesî. [Lieu géométrique — Geometric place]

George, I. Yunan Kralı. Bak. Yorgi, I.

George, I. (1660-1727) İngiltere'de krallık tahtında bulunan Hanovre hanedanının birinci hükümdarı. Osnabruck'da doğmuş, Hanovre elektörü iken 1714'de kral olmuştur.

George, II. Yunan Kralı. Bak. Yorgi, II.

George, III. (1738-1820) İngiltere Kralı. II. George'un torunu ve Galles Prensi Frederic'in oğludur. Büyük babasının yerine 1760'da kral olmuş, Amerika kolonisi onun zamanında kaybedilmiştir. Fransız İhtilâli'ne karşı çıkmıştı. Uğradığı bir akıl hastalığı sonunda kral naipliğini büyük oğluna bırakmak zorunda kalmıştır.

George, V. (1865-1936) İngiltere Kralı. VII. Edward'ın oğludur. 1910-1936 yıllarında krallık yaptı. I. Dünya Savaşı'nda Almanlar'la bütün ilişkilerini kesmiş, hanedanın adını Saxe - Coburg - Gotha'dan Windsor'a çevirmiştir.

George, VI. (1895-1952) İngiltere ve Kuzey İrlanda Kralı. V. George'un oğludur. VIII. Edward'ın çekilmesi üzerine 1936'da tahta çıktı, krallığı süresince en önemli olay I. Dünya Savaşı'dır. Ölümüne kadar krallık yaptı.

George, David Llyod (1863-1945) İngiliz devlet adamı. Manchester'de doğdu. Avukatlıktan politikaya atılmış, başvekilliğe kadar yükselmiş, I. Dünya Savaşı'nın sonunda A.B.D. Cumhurbaşkanı Wilson ve Fransa Başbakanı Clemanceau ile birlikte yenilgiye uğrayan devletlerin kaderleri üzerinde önemli roller oynamakla ün yapmıştır. Yunanlılar'ın, Anadolu'ya saldırışını desteklemiş, Türkler'e ve Türkiye'ye karşı bir tutum almıştır.

George, Stefan (1868-1933) Alman şairi. 1895 yılına kadar sembolistlerden etkilenen şiirler yazmıştır. O tarihten sonra daha geniş insanlık sorunlarına yönelmiştir. Bu dönemdeki güçlü eserlerinden bazıları şunlardır : «Yaşamın Halısı», «Yedinci Halka», «Yeni İmparatorluk».

Georgetown İngiliz Guyanası'nın 162 000 nüfuslu merkezi. Ülkenin kahve, kakao ve şeker gibi ürünlerinin başlıca ihraç limanıdır.

Georgetown (Malaysia) Malaya yarımadasının hemen batısındaki Penang adasında, 235 000 nüfuslu bir liman şehri.

Georgia (A.B.D.) Güneydoğuda, Atlas okyanusu kıyısında 3 943 116 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Atlanta'dır. Önemli ölçüde pamuk tarımı yapılır.

geotropizma Yun. i. Bot. Yönelme hareketi. Yerçekimi etkisi ile meydana gelen yönelme hareketleridir. Bu yönelme anaköklerde olduğu gibi pozitif (+), gövdede olduğu gibi negatif (—), yapraklarda olduğu gibi transversal olabilir.

Gera (Doğu Almanya) Güneyde, Elster ırmağı kıyısında, müzik aletleri yapımıyla ünü olan 101 500 nüfuslu bir şehir. Ayrıca dokuma, kimya maddeleri ve fayans fabrikaları vardır.

Gercüş Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 378 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 395, merkezinin nüfusu 2 583'dür. İlçe toprakları genellikle dağlıktır. Tahıl ve baklagiller yetiştirilir. Kasaba, Mardin'e 119 km. lik kötü bir yolla bağlıdır.

gerçek s. ★ 1. Olgu halinde olan, yani bir durum, bir nesne ya da bir nitelik olarak var olan. esk. Hakikî, vaki : Paranın gerçek değeri. [Vrai, véritable, réel — Real, actual] ★ 2. Yalanı, uydurmalığı olmayan, sahici, sahiden : Gerçek bilgin. [Vrai, réel — True, real] ★ 3. i. Gerçeklik : Yer yuvarlağının güneş çevresinde döndüğü bir gerçektir. [Vérité — Fact]

gerçekçilik Fel. Ortaçağ Hıristiyan felsefesinde genellemeleri ve genel, evrensel düşüncelerin gerçekliğini savunan doktrin. Burada, bugünkü gerçekçiliğin (realizm) tam karşıtı bir görüşle, evrende özel olanın, teklerin gerçek varlığı kabul edilmez. Bu doktrinin belli başlı temsilcileri Champeaux'lu Guillaume ile Anselmus'dur. Guillaume'a göre, ayrı ayrı insanlar gerçek değil fakat genel, soyut insan gerçektir. Bu görüşün karşıtını da yine Ortaçağ filozoflarından nominalistler savunmuşlardır.

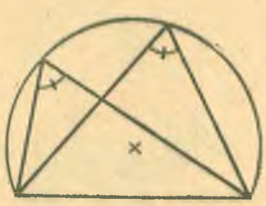
gerçekleşmek f. Gerçek olmak, gerçek haline gelmek, esk. Tahakkuk etmek. [Se vérifier, s'affirmer — To materialise, become substantiated]

gerçeklik i. Gerçek şey, durum ya da hal, realite. [Vérité — Verity, authenticity]

Gerçek, Selim Nüzhet (1891-1945) Yazar, bibliyografyacı. Hazine-i Evrak dergisi kurucusu Mahmut Celâlettin'in oğlu, Abdülhak Şinasi Hisar'ın kardeşidir. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi ; ayrıca Cenevre'de edebiyat okudu. 1922 yılında «İleri» gazetesinde yazarlığa başladı. 10 yıl kadar tarih öğretmenliği de yapan Gerçek, 1934'de kurulan Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nde, ölünceye

V. George

BİR GEOMETRİK YER ÖRNEĞİ :

Bir doğru parçasını eşit açı altında gören noktaların geometrik yeri, bir çember parçasıdır.

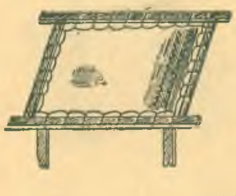
Saint - Hilaire Geoffroy

gerdel

Asya ve Afrika gergedanı

gergef

kadar müdürlük yapmıştır. «Türkiye Bibliyografyası» nın yayınlanmasında emeği geçmiştir. Basılmış eserleri arasında: «Türk Matbaacılığı», «Türk Gazeteciliği», «Türk Taş Basmacılığı», «Türk Temaşası» sayılabilir.

gerçekten zf. Gerçek olarak, sahiden, esk. Filhakika. [En vérité — In fact, truly]

gerdan i. (Farsça «gerden» den) Boynun ön tarafı, boğazın dışı. [Gorge, cou — Neck]

gerdaniye Müz. Alaturkada rast ve hüseyni dizilerinden meydana gelen bir makam.

gerdaniye buselik Müz. Alaturkada bir makam.

gerdan kırmak b. f. Naz ile boyun sallamak, kırıtmak.

gerdanlık i. Kadınların boyunlarına taktıkları bazen değerli taş ve madenlerden yapılmış süslü dizi. [Collier — Necklace]

gerdeğe girmek b. f. Güvey olmak, ilk gece gelinle güveyin aynı odada kalması eylemi.

gerdek i. Gelinle güveyin düğün gecesi yalnız kaldıkları oda. esk. Hacle.

gerdek gecesi b. i. Zifaf gecesi, düğün gecesi. [La nuit de la noce — Nuptial night]

gerdel i. Ağaç ya da köseleden yapılmış yarım fıçı şeklinde kova.

gerden Far. i. Boyun, gerdan.

gereç i. Bir iş yapmak için kullanılması gerekli maddeler, malzeme.

Gerede Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 956 km^2 olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 56 557, merkezinin nüfusu 6 688'dir. İlçe toprakları Gerede ovasından ibarettir. İklim çok serttir. Tahıl ekilir. Kasaba, Esentepe'nin güneyindedir. Ankara — İstanbul asfalt yolu yanından geçer. İl merkezine 53 km. uzaklıktadır.

gereği gibi b. zf. Bak. gerek.

gerek e. ★ 1. Cümlede görevleri aynı olan kelimelerin ayrı ayrı başlarına getirerek «ister» gibi herhangi birinin seçilebileceğini ya da «hem» gibi hepsinin birden düşünüldüğünü anlatır: Gerek ben gideyim, gerek sen git bu işin sonu değişmez. [Soit, aussi bien — Either, or] ★ 2. Herhangi bir işin yapılabilmesinin bağlı bulunduğu şey. esk. Lâzım: Helva yapmak için şeker gerek. [Besoin, reguis — Need, requisite] ★ 3. Gereklik: Böyle şeylerin bana gereği yok. [Nécessité — Necessity]

gerekçe Huk. i. ★ 1. Bir kanunun teklif edilmesi ve hazırlanması durumunda, o tasarının hazırlanış sebepleri ve tek tek kanun maddelerinin o şekilde düzenlenişinin nedenleri. ★ 2. Gerek ceza, gerek hukuk mahkemelerinin verdikleri kararlarda o karara varış yönünden temel olan sebeplerin bidirilmesi gerekir. Bu sebeplere de gerekçe denir. Özellikle, aleyhine kanun yollarına gidilebilecek olan, bir isteği reddeden, ceza davasında son tahkikatı açan ya da son tahkikatın açılmasını reddeden kişiyi tutuklayan hâkim kararlarının gerekçeli olması şarttır. [Exposé des motifs — Leading motives, underlying motives]

gerekirci i. Fel. Gerekircilik öğretisine bağlı olan kimse.

gerekircilik i. Fel. Her olayın başka olayların gerekli ve kaçınılmaz bir sonucu olduğunu ileri süren öğreti. Bak. determinizm. [Déterminisme — Determinism]

gerekli s. Gerek, lâzım. [Nécessaire — Necessary]

gereklik kipi b. i. Gra. «Gelmeli, gitmeli» gibi bir işin yapılması gerek olduğunu gösteren fiil kipi. esk. Vücup sıygası. [Mode nécessitatif — Necessitative mood]

gerekmek f. Gerek olmak. esk. İcabetmek. [Falloir, être nécessaire — To be, become necessary]

gerektirmek f. Gerekli kılmak.. esk. İcabettirmek. [Nécessiter, imposer — To necessitate]

gergedan Far. i. Zo. Tek parmaklılardan, sıcak ülkelerde yaşayan burnu üstünde bir ya da iki boynuzu bulunan, kalın derili, manda iriliğinde saldırıcı bir hayvan. [Rhinocéros — Rhinoceros]

gergef i. Nakış işlenecek kumaşın gerilip işlenmesine yarayan, tahtadan dört ayaklı ve açılır kapanır dört pervazdan yapılmış alet. Pervazların üstünde birçok delikler vardır ve bunlara gergef bezi denilen kenar bezlerinin ipleri gerilmiştir. İşlenecek kumaş, kenarlarından bu gergef bezine dikilir ve ipleri çekilince bu kumaş da iyice gerilmiş olur. Gergeflerin ayakları, yerde oturup önünde çalışılacak şekilde kısa yapılmıştır.

gergef işlemek b. f. Gergefte nakış işlemek.

Gerger Adıyaman'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 653 km^2 olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 751, merkezinin nüfusu 1 232'dir. Genellikle dağlık olan ve Fırat'ın suladığı ilçe topraklarında tahıl ekilir. Kasaba, Güneydoğu Torosları'nın eteklerindedir. İl merkezine 102 km. uzaklıktadır.

gergi i. ★ 1. Perde. ★ 2. Bir şeyi germeye yarayan alet: Çulha gergisi.

gergin s. ★ 1. Gerilmiş olan: Gergin ip. [Tendu — Stretched, tight] ★ 2. mec. Bozulacak hale gelmiş olan: Aralarındaki ilgi gergin bir hal aldı. [Tendu — Strained, delicate, critical]

gerginlik i. Gergin olma hali. [Tension — Tightness]

geri i. Araba üzerine serilen, kenarları araba korkuluğuna tutturulan, içine saman ya da tahıl doldurulan büyük kıl çuval.

geri basmak b. f. Geri geri gitmek. [Reculer — To reverse]

Géricault, Théodore (1791-1824) Fransız ressamı. 1817'de İtalya'ya yaptığı gezide Michelangelo'nun eserlerinin etkisinde kalmış. 1819'da «Le Radeau de la Méduse — Méduse Salı» adlı tablosunu tamamlamıştır. Bu eser romantizm akımının resim alanındaki bildirisi niteliğini taşır. Deli portreleri ve atlarla ilgili tabloları özellikle değerlidir.

gerici i. Her türlü yeniliğe karşı olup eski inanç ve kuruluşlara dönülmesini ve onlara bağlı kalınmasını isteyen kişi. Batıda bunun karşılığı «reaksiyoner» dir. Karşıtı ilericidir, Batı'da buna «progresist» adı verilir. [Réactionnaire — Reactionary]

gericilik i. Sos. Toplum yaşayışında, düşüncede, zevkte, geçmiş bir çağın özlemini duyarak, bütün bu alanlardaki yeniliklerin karşısına çıkmak. Psikolojik olarak tek tek kişilerde tutuculuk eğilimi olarak göründüğü gibi, toplum alanında da çeşitli akımlar halinde kendini gösterir. Gelenekçiliğin ve ploitikada muhafazakârlık adı altında toplanan akımların aşırı şekilleri gericiliğe varır: Faşizm gibi. Kişinin temel haklarından olan vicdan ve din özgürlüğünü kötüye kullanarak, dini politikaya ya da başka çıkarlara âlet etmek gericiliktir. Bir din inanışını benimsemek, özel hayatında onun gereklerini yerine getirmek, gericilik değildir. Buna karşılık şeriatçılık, ticanilik, nurculuk gibi Anayasa'nın laiklik ilkesine aykırı akımların tutumu gericiliktir. Yakın tarihimizde, 1908'deki 31 Mart olayı, Atatürk devrimlerine karşı direniş ve ayaklanmalar gericiliğin örnekleridir. [Réactionnisme — Reactionism]

geri çekilme b. i. Ask. Üstün düşman taarruzları karşısında daha fazla kayıp vermek istemiyen birliklerin elverişli şartlar altında savaşa devam edebilmeleri için, daha gerilere gitmek üzere yaptıkları manevra. [Retraite — Retreat]

geri çevirmek b. f. Geri vermek. esk. İade etmek. [Rendre, retourner, refuser — To return, reject, refuse]

geriden gösterim i. Si. Sinema filiminin çevrimi sırasında, dışarıda geçen bazı olayların, filimin kahramanlarının ardındaki bir perdeye o yerin filimi yansıtılmak suretiyle stüdyo içinde çekilebilmesini sağlayan bir filim hilesi. Örnek olarak, araba ile şehir ya da kırlarda yapılan bir gezinti, stüdyoda hareketsiz bir arabanın ardındaki ekranda, gezilecek yerlerin filimi oynatılmak suretiyle gerçekten dolaşılıyormuş gibi filime alınabilir. [Transparence — Background projection, process projection]

geri dönmek b. f. Gelmişken gitmek, avdet etmek. [Retourner — To return]

geri durmak b. f. Çekinmek, karışmamak. esk. İçtinabetmek. [S'abstenir — To refrain, abstain]

geri gelmek b. f. Dönmek. esk. Avdet etmek. [Revenir — To come back]

gerigiden b. s. Fel. Yürüyüşü ya da oluşu geriye doğru ya da ters bir yönde olan. esk. İrticai. [Rétrograde — Retrogressive]

geri hizmet b. i. Ask. Bir savaşta insan, hayvan, silâh, araç, gereç, akaryakıt, yiyecek gibi maddelerin ikmal, tedarik, dağıtım ve ulaştırılması için yapılan faaliyetlerin tümü. [Service de l'arrière — Rear services]

geri kalmak b. f. ★ 1. Ötekilere yetişememek, arkada kalmak: Arkadaşlarından geri kaldı. [Rester en arrière, rétrograder — To lag, remain behind] ★ 2. Sonraya bırakılmak, şimdilik yapılmamak: O işi geri kaldı. [Remettre, être remis, retenir — To be postponed] ★ 3. Gecikmek: Vapur geri kaldı. [Etre en retard, tarder, retarder — To delay] ★ 4. Vaktinde gelişmemek. [Etre arriéré — To be retarded]

geri komak b. f. Sonraya bırakmak. esk. Tehir etmek. [Retenir, remettre — To postpone, defer]

gerilek benzeşme b. i. Dil. Ses bilgisinde kendinden önce sese uyan ses benzeşmesi. Örneğin yurttaş kelimesindeki «taş» eki gerilek bir benzeşmeye uğramış bir «deş» ekidir. [Assimilation régressif — Regressive assimilation]

gerileme i. ★ 1. Gerilemek işi ve hali, geri kalma, aşağılama. esk. Tedenni, inhitat. [Abaissement, décadence, rétrogradation — Recession, decline, decay, decadence] ★ 2. Man. Aklın sonuçlardan ilkelere, etkilerden nedenlere ve bileşiklerden yalınçlara doğru gidişi. esk. Rücu. [Regression — Regression] ★ 3. Biyo. Evrım (tekâmül) sırasında eskı bir safhanın yeniden meydana çıkması. esk. Rücu. [Rétrogression — Retrogression]

gerileme Psi. Kişinin daha küçük bir yaştaki durum ve davranışları benimsemesi. Bu, daha önceki bir gelişme haline dönüşü gösterir. Doğal ihtiyaç ve eğilimlerini, hayatın baskısıyla doyuramayanlarda bu gerileme haline rastlanır. Örneğin annesinden ayrılarak bir yuvada bakılan çocuklar, katı besinleri almamaya başlar. Yeni doğan küçük kardeşini kıskanan çocuk, bebek gibi konuşur, çişini tutamaz. İç çatışmalarını yenemeyen erginlerde de gerçekten kaçma şeklinde görünür. Bundan başka yaşlılıkta, yeni öğrenilenlerin çabuk unutulup, uzak geçmişteki hatıraların canlanması da bir gerileme halidir. [Régression — Retrogression]

gerilemek f. ★ 1. Geri çekilmek. [Reculer, retarder — To retreat, move backward] ★ 2. Daha aşağı bir dereceye düşmek. [Rétrograder — Retrogade] ★ 3. Hastalığın gelişmeksizin yok olmaya yüz tutması eylemi. [Se retirer, baisser — To recede]

gerilik i. Psi. Bir çocuğun ya da olgunluk çağındaki bir kimsenin gelişmesinde gösterdiği gecikme. Bu gecikme, bireyin

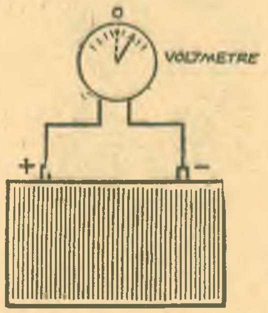

Théodore Géricault

içinde bulunduğu grubun (yaş, cins) ortalamasına göre değerlendirilir. Bu, ya toptan olur ya da kişiliğin bir bölümünde görülür. Gerilik akılda ya da duygularda olabilir. Bu bir zekâ kıtlığı halinde kendini gösterir, doğuştan geldiği için de giderilemez. Genel olarak buna sebep, annenin gebelik sırasında kızıl gibi ateşli bir hastalığa tutulması, ya da doğum sırasında forseps kullanılarak, çocuğun beyninin zedelenmesi, ya da beyin iltihabı gösterilir. Sebepleri anlaşılamayan başka zihin gerilikleri de vardır. Zihin geriliğinin meydana gelmesinde sosyal çevrenin de rolü vardır. Çok küçük yaşta ana sevgisinden yoksun kalan çocuklarda gerilik görülmüştür. Zihincé geri çocuklar, ayrı okullarda, ayrı bir eğitim sistemiyle yetiştirilir. [Retardation — Retardation]

gerilim i. Psi. ★ 1. Bir problemi ya da bir çatışmayı çözümlemek için yapılan her çaba, organizmayı bir gerilime sokar; bundan başka, zihin çalışması da kuvvetli bir gerilim meydana getirir. Freud'a göre insanın kişiliği, başlıca dört gerilimin etkisi altında olgunlaşır; büyüme ile ilgili fizyolojik olaylar, dış zorluklar, tatminsizlikler, çatışmalar. [Tension — Tension] ★ 2. Fiz. Bir elektrik büyüklüğü. Bir elektrik üretecinin iki kutpu arasında gerilim vardır. Bu iki kutup iletken bir telle birleştirilirse gerilim, iletkenden bir elektrik akımı akıtır. Gerilim birimi volt'dur. Üreteçler (alternatör ,jeneratör, akümülâtör, pil) çeşitli değerde gerilim üretir. Gerilim ayrıca doğru ya da dalgalı olmak üzere ikiye ayrılır. Şehir şebekelerinde dalgalı gerilim kullanılır. Pil, akümülâtör bazı jeneratörler doğru gerilim verir. Dalgalı gerilimi doğru gerilime çevirmek için doğrultmaç (redresör) adı verilen cihazlar kullanılır. Bütün elektrik alıcılarının kullanılacakları belli bir gerilimleri vardır. Bir alıcı (radyo, ütü, soba v.b.) üstünde yazılı olan gerilimden yüksek değerde bir gerilime bağlanırsa yanar, bozulur. Gerilim, akım ve devrenin direnci arasında Ohm kanunu geçerlidir. Şehir şebekelerinde kullanılan elektrik enerjisi santrallarda elde edilir. Gerilimi yükseltilerek hava hatlarıyla uzak yerlere taşınır. Burada transformatörlerle gerilim tekrar küçültülüp 110 ya da 220 volt'a indirilir; evlere, fabrikalara dağıtılır.

GERİLİM :

Bir gerilim kaynağının (Akümülâtör) uçlarına bağlanan voltmetrenin göstergesi sapar.

gerillacı İsp. T. i. Ask. Genellikle düşman tarafından istilaya uğramış bir ülkede, düzenli, gerçek silâhlı kuvvetlere karşı, ellerindeki olanakları ile dağınık ve şaşırtıcı ufak topluluklar halinde yapılan çete savaşlarına katılan gönüllü, vatansever kişi, savaşçı. [Guérilla — Guerilla]

gerilla savaşı İsp. T. b. i. Ask. Özel olarak yetiştirilmiş er ve subaylardan kurulu tabur ve daha küçük aptaki birliklerin savaşan düşman ordularının gerisinde giriştikleri baltalayıcı hareketler. Belirsiz zamanlarda yapılan baskınlarla pusu kurmak, köprü ve demiryollarını atmak, telgraf ve telefon hatlarını kesmek gibi faaliyetler gerillacıların etkisini arttırır. Daha çok kendi topraklarını işgal eden bir düşmana karşı uygulanan bu biçim faaliyetler halkın desteklemesi oranında başarıya ulaşır. Bugün klâsik savaşlarla, gerilla savaşları arasında önemli bir fark yoktur. [Guerre de guérillas — Guerilla warfare]

gerinmek f. Uyuşukluğunu gidermek için kollarını bacaklarını gererek vücuda gergin bir hal vermek. [S'étirer — To stretch]

geris Far. i. Çirkef lağımı.

gerisin geriye b. z. Halk ağzında, geldiği yöne ya da ters yöne doğru.

gerisini almak b. f. Kalan kısmını yapıp bitirmek: O işin gerisini aldınız mı?

Geriş Antalya'nın Akseki ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 4 271, merkezinin nüfusu 197'dir.

geri tepme b. i. Fiz. Denge durumunda harekete başlayan bir cismin, kendine uygulanan kuvvete ters yönde bir kuvvet uygulaması. Bu olaya en çok ateşli silâhlarla atış yapılırken rastlanır. Namludan mermi fırlayınca tüfekde merminin ters yönünde bir kuvvet doğar. Bu kuvvete geri tepme denir. Tepkili uçaklar, roketler bu ilkeden yararlanarak çalışırlar. (Bak tepkili uçak, roket). [Choc du piston — Back stroke]

geri vermek f. Aldığı yere vermek, geri çevirmek. [Rendre, retourner — To give back, to refund]

geriye dönüş i. Si. Sinemada olaylar dizisi gelişirken, bugüne ait durumların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla birden geçmişe ait olayların anlatımına geçilmesi. [Retour en arrière, retur — Flashback, cut back]

germa Far. i. Sıcak hava, sıcaklık, hararet. Yaz. (Karşıtı serma, yani soğukluk ve kıştır). Mevsimi germa: Yaz mevsimi.

Germanicus, Iulius Caesar (Nero Cladius Germanicus) (M.Ö 15 - M.S. 19) Romalı komutan ve konsül. M.S. 4'de Tiberius onu evlat edinmişti. Cermenler'e karşı yaptığı seferlerle ün kazanmıştı. Bu başarıları kadar, kültürüyle de ünlü bir hatip ve yazardı. I. Polemo'nun oğlu Zeno'ya Ermenistan Kralı olarak taç giydirmiş, Antiokheia'da ölmüştür. Ovidius, «Fasti» sinin ikinci baskısını ona adamış ve şiirlerini övmüştür Germanicus'un «Phaenomena» sı Tiberius'a adanmıştır. Germanicus'un eserleri, imparator olduktan sonra Germanicus sanını almış olan Domitianus'a maledilirse de bu yanlıştır.

germanyum Kim. Sembolü Ge. olan eleman. Atom sayısı 32, atom ağırlığı 72,60'dır.

Germe (Germa) Eskiçağ'da, Mysia'da bir şehir. Hiera - Germe de denir. Makestos (Simav çayı) ve Rhyndakos (Kocaçay) ırmaklarının arasında kurulmuştu.

germek f. ★ 1. Bir şeyi uçlarından ya da kenarlarından çekerek dümdüz bir hale getirmek: Çamaşır ipini iyice geriniz. [Tendre — To stretch, tighten] ★ 2. Bir yeri gergin bir şeyle örtmek: Balkona tente germek. [Etendre, étirer — To pitch, fix up]

germen Lat. i. Hayvanlarda ve bitkilerde üretme unsuru, üreme hücreleri.

Germencik Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 404 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 661, merkezinin nüfusu 7 342'dir. İlçe toprakları Büyük Menderes ovasının bir kısmı ile Aydın dağlarının batı kesimlerini kaplar. Büyük Menderes ırmağının batıdan doğuya kestiği ilçe topraklarında incir, zeytin, pamuk ve tütün yetiştirilir. Kasaba, Aydın — İzmir demiryolu üzerindedir. Ayrıca karayoluyla da önemli merkezlere bağlıdır. Zeytinyağı ve un fabrikaları vardır.

Germenler Bak. Cermenler.

germi Far. i. «Sıcaklık» demek olup «Hızlandırmak», «ateşlendirmek» anlamında kullanılan «germi vermek» deyiminde geçer.

Germili Bak. Gedikler.

Germi, Pietro (Doğ. 1914) İtalyan sinema rejisörü ve senaryocusu. Savaş sonrası «Yeni Gerçekçi — Neo Realist» akımın izleyicilerinde iken, son yıllarda belirli bir sosyal çevreyi taşlayan filimlere yöneldi. Başlıca filimleri: «Kayıp Gençlik» (1947), «Demiryolu İşçisi» (1957), «İtalyan Usülü Boşanma» (1962), «Aldatılmış ve Terkedilmiş» (1964) dir.

Germiston (Güney Afrika Cumhuriyeti) Transvaal maden bölgesinde, Johannesburg'un doğusunda, 214 000 nüfuslu bir şehir. Altın madenleri önemlidir. Kimya ve dokuma endüstrileri gelişmiştir.

Germiyanoğulları Tar. Anadolu'da «Fetret Devri» diye anılan dönemde kurulmuş Türk beyliklerinden biri. Germiyanlılar, Anadolu Selçuk Devleti'nin batı sınırlarında yerleşmiş bir Türk aşiretiydi. Bu aşiretin ileri gelenleri, Selçuklular adına kuzeybatı sınırlarını korurlardı. XIII. yüzyıl sonunda Selçuk Devleti parçalanınca, öteki bölgeler halkı gibi Germiyanlılar da egemenliklerini ilân etmişler, 1299 yılında Alişir oğlu Yakup Bey başa geçmiş, Anadolu'daki kargaşalıktan yararlanarak ülkesinin sınırlarını Ege kıyılarına kadar uzatmıştır. Germiyan Beyliği kısa süre içinde Anadolu'daki 10 - 15 beyliğin en güçlü ve en zenginlerinden biri haline gelmişse de aynı zamanlarda çok güçlenmiş olan Karaman ve Osmanlı beylikleriyle çatışmak zorunda kalmıştır. Germiyan beyleri, Karamanlılar'a karşı Osmanlılar'la işbirliği yapmışlar, onlara kız verip akraba olmuşlardır. Bir ara tümden Osmanoğulları'nın egemenliği altına girmişler fakat Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a yenilişi üzerine Germiyanoğlu Yakup Bey yeniden ülkesine sahip olmuş fakat tekrar güçlenip toparlanan Osmanlılar'a karşı duramamıştır. Yakup Bey ölürken ülkesinin topraklarını akrabası bulunan, Osmanlı Beyi II. Murat'a vasiyet etmiştir. Bu yüzden, onun ölümünden sonra Germiyan Beyliği'nin toprakları tümüyle Osmanlı ülkesine katılmıştır. 1299'dan 1428 yılına kadar 129 yıl süren Germiyanoğulları Beyliği'nin başkenti Kütahya idi. Germiyan beyleri, bilginleri ve sanatçıları korumuşlar, Anadolu'da Türk dilinin gelişmesinde önemli roller oynamışlardır.

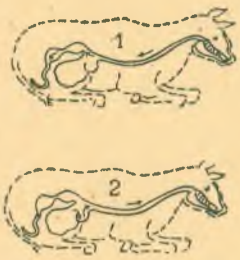
George Gershwin

Gershwin, George (1898-1937) Amerikalı besteci. Hafif müzik alanında şarkılar besteledi. Ciddi müziği de denedi. Bu türdeki eseri «Rhapsody in blue — Mavi Rapsodi» ile dünya çapında ün yaptı. Son zamanlarında yazdığı filim müzikleri melodi bakımından çok zengindir. En ünlüsü «Paris'de bir Amerikalı» dır.

Gerusia Tar. (İhtiyarlar meclisi) İsparta'da, Lykurgus kanunlarına göre kurulmuş meclis. Krallar bu meclise danışmadan karar vermek yetkisine sahip değillerdi. Meclis, her birine Gerontes adı verilen ve en az 60 yaşında olan ihtiyarlardan kurulurdu. Bu kimseler Halk Meclisi tarafından seçilirlerdi. Üyelikleri ancak ölümleriyle sona ererdi. Gerusia'nın toplantılarına kral da katılırdı. Gerusia, bütün önemli devlet meseleleri üzerinde önceden görüşüp kararlara varır ve bu kararları Halk Meclisi'nin oyuna sunardı. Ayrıca, yurtdaşlık haklarını kaybetmek ya da ölüm gibi cezaları gerektiren davalarda da kaza hakları vardı. Gerekirse kralları bile yargılayabilirlerdi.

Gerür Bak. Ortabağ.

Gerze Sinop'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 063 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 49 149, merkezinin nüfusu

GEVİŞ GETİREN HAYVANLARDA SİNDİRİM SİSTEMİ :

1. Hayvanın yuttuğu lokma önce işkembeye sonra da börkeneğe gider. Besin maddeleri orada börkeneğin salgısıyla yumuşatılır. 2. Yumuşayan besin maddelerini hayvan tekrar ağzına getirip yeniden çiğner ve tekrar yutar.

5 298'dir. İlçe toprakları Karadeniz'le İsfendiyar dağları arasındadır. Başlıca ürünü yumurtadır. Tütün ekilir, balıkçılık yapılır. Kasaba, Samsun — Sinop karayolu üzerindedir.

Gesi Bak. Gezi.

gestalt psikolojisi Psi. Gestalt Almanca yapı, şekil anlamına gelir. Bu teori psikolojiyi, uyarılarla, bunlara verilen cevapların, ilişkilerin bütünü halinde ele alır. Bu teoriyi benimseyenler olayları, unsurlarına ayırmaya kalkmadan bütünüyle kavramayı öngörürler. Buna göre algılar (idrakler), ayrı ayrı durumların birleştirilmesinden meydana gelmez; biz dış varlıkları bir bütün içinde idrak ederiz. Çocuk bahçedeki köpeği ayrıca görüp düşünemez. Köpek resmini, bahçe ile birlikte yapar.

Gestapo Alm. Nazi Almanyası'nda gizli polis örgütüne verilen ad. (Geheime Staatspolizei)

getir, -tri Fr. i. Tozluk.

getirmek f. Uzakça bir yerden yakına taşımak, ulaştırmak. esk. Nakletmek. Dağdan şehre su getirmek. [Apporter, ammener, rapporter — To bring, fetch, supply from]

gevelemek f. ★ 1. Gevip durmak. ★ 2. mec. Asıl amacı açıkça söyleyemeyip, sözü dolaştırıp karıştırmak.

geven i. Baklagillerden, dikenli bir çalı. Bazı çeşitlerinden kitre denilen zamk çıkarılır. Koğan otu ya da dikeni de denir. [Astragale vrai — Astragalus]

geveze s. Çok konuşan, çenesi düşük.

gevher Far. i. ★ 1. Elmas, mücevher, inci. ★ 2. Bir şeyin aslı, mayası. ★ 3. Fel. Eski felsefede bir şeyin değişmeyen aslı, cevher, yeni terim : Töz.

Gevherî Saz şairi. Son araştırmalara göre asıl adının Mehmet olduğu anlaşılan Gevherî'nin XVII. yüzyıl ortalarında doğduğu, Kırımlı olduğu sanılıyor. Gevherî hece ile koşmalar, türküler, türkmaniler, aruzla divan ve müstezatlar yazmıştır. Gevherî'nin asıl kişiliğini, halk dil ve zevkine uygun âşık tarzı şiirlerinde aramak gerekir. Etkileri yalnız saz şairleri arasında değil, klâsik edebiyat çevrelerinde de duyulmuştur.

geviş i. Gevmek işi, diş etleriyle eze eze koparmak hareketi. [Rumination — Rumination]

gevişgetirenler ç. b. i. Zo. Çiftparmaklı hayvanların, sindirim aygıtları geviş getirmeye elverişli olan alttakımı: Sığır, deve, koyun geviş getirenlerdendir. [Ruminants — Ruminants]

geviş getirmek b. f. (Hayvanlar hakkında) Yuttuktan sonra midesinden tekrar ağzına çıkardığı yiyeceği yeniden çiğnemek. [Ruminer — To ruminate]

gevrek s. ★ 1. Kolayca kırılıp ufalanan. [Frais, croustillant — Crisp] ★ 2. Ağzın içinde kolayca kırılıp ufalanacak biçiminde hazırlanmış bir çeşit peksimet. [Biscuit — Biscuit]

gevremek f. Gevrek hale gelmek. [Devenir croquant — To become brittle]

gevşek s. ★ 1. Gergin ve sıkı olmayan, koyuverilmiş : Gevşek yay, gevşek mandal. [Relaché, lâche — Loose, slack] ★ 2. Pek sert olmayan, sölpük, bayatça, pörsümüş: Gevşek et, gevşek kumaş. [Mol, ramolli — Soft, lax] ★ 3. Yavaş, cansız, gayretsiz, iradesiz, rahavetli : Gevşek âmirin yanındaki memurlar dikkatsiz ve tembel olur. [Faible, inactif, malléable — Relaxed, lukewarm, lanquid]

gevşeme i. ★ 1. Gevşemek eylemi. [Relâchement — Relaxation] ★ 2. Biyo. Yüreğin atmasından sonraki kısılımdan sonra gelen dinlenme ve içine kan dolma dönemi. [Diastole — Diastle, dilatation]

gevşemek f. ★ 1. Gevşek olmak, gevşek hale gelmek. [Se relâcher — To relax, loosen] ★ 2. Hızı azalmak : Rüzgâr gevşedi. [Mollir, s'affaiblir — To weaken, ease, cease]

gevşey i. Fiz. Bir gazın, dışardan hiç bir kuvvetin etkisinde kalmaksızın gevşeyip genişlemesi olayı. Bu olaya serbest gevşey de denir. [Dilatation — Dilatation]

geyik i. Gevişgetirenlerden, çok defa ormanlık ve dağlık yerlerde yaşıyan erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzları olan sığıra yakın irilikte bir hayvan. Ceylân, ahu gibi çeşitleri vardır; makbul av hayvanlarındandır. [Cerf — Deer]

geyikdili b. i. Eğreltiotugillerden, ılıman iklimlerde ve nemli ormanlarda yetişen, yaprakları uzunca, dil ya da mızrak demiri biçiminde bir bitki. [Sclopendre, langue de cerf — Scolopendrium]

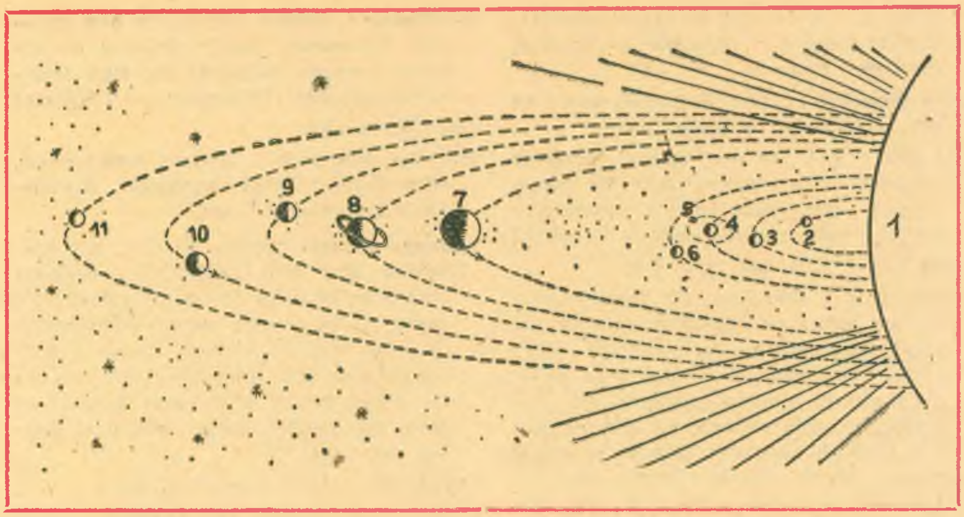
Geyikli Çanakkale'nin Ezine ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 6 983, merkezinin nüfusu 1 620'dir.

Geyikli Baba Osmanlı Devleti'nin kurulma ve gelişme yıllarında yaşamış bir derviş. Söylentilere göre Geyikli Baba, gençlik yıllarında üstün bir savaşçıymış. Osman Gazi zamanında, ülkenin genişletilmesinde büyük yararlıklar göstermiş, Bursa alınıp, o da yaşlanınca tasavvufa yönelmiş, kendini Tanrı'ya, tabiata adamış. Uludağ ormanlarında geyiklerle dost olarak yaşamış; ermiş; türlü kerametler göstermiş. Eski Osmanlı tarihleri Geyikli Baba'dan ve yaptıklarından saygıyla söz ederler.

Geyikpınarı Bitlis'in Mutki ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 3 036, merkezinin nüfusu 889'dur. Eski adı İğik'di.

Geyiksuyu Tunceli'nin Hozat ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 3 429, merkezinin nüfusu 421'dir. Eski adı Sin'di.

geyşa is. Özel bir eğitimle yetiştirilip, dans, şarkı, ev işi, çiçek düzenlemesi v.b. öğretilen Japon kızları.

GÜNEŞ VE GEZEGENLER :

1) Güneş. 2) Arzıtilek. 3) Çulpan. 4) Dünya. 5) Ay. 6) Sakıt. 7) Erendiz. 8) Sekendiz. 9) Uranus. 10) Neptün, 11) Plüton.

Geyve Sakarya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 390 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 55 541, merkezinin nüfusu 5 000'dir. İlçe toprakları İzmit körfeziyle Samandağı arasındadır. Tarım ve ormancılık yapılır. Tahıl, tütün, pamuk, kendir, susam ekilir. Kasaba, demiryolu istasyonuna 2,5 km. lik bir yolla bağlıdır.

gez i. ★ 1. Okun, kirişe geçen ucundaki kertik. ★ 2. Tüfek, tabanca v.b. ateşli silâhlarda namlunun gerisindeki kısımda bulunan, arpacıkla birlikte göz ile hedef arasında aynı doğru üzerine getirilen kertik. [Crande mire — Sight notch] ★ 3. Yapı işlerinde kullanılan çekül. esk. Şakül. [Fil à plomb — Plummet] ★ 4. Yer ölçmeye yarayan düğümlü ip. ★ 5. Kez, defa. [Fois — Time]

gez ağacı b. i. Bot. Ilgın ağacı. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden sıcak ülkelerde yetişen bir ağaç ve ağaççık cinsi. Dallarından ok yapılır. Sepicilikte ve halıcılıkta kullanılan bir çeşit sarı boya da bu ağaçtan çıkarılır.

gezdirmek f. ★ 1 .Başkasının dolaşmasını sağlamak, yürütmek, dolaştırmak. [Promener — To take or lead out or about for a walk or drive] ★ 2. Bir yapıyı, sergi, müze gibi bir yeri gösterip baktırmak : Kiracıya evi gezdirmek. [Faire parcourir — To show] ★ 3. Bir şey dağıtmak ya da toplamak : Yemişi, yemeği gezdirmek, çalgıcı parsa toplamak için def gezdiriyor. [Tourner, porter — To get round] ★ 4. Bir şeyi başka bir şeyin üzerine azar azar dökmek, serpmek : Pilâva yağ gezdirmek, zeytinyağlıya limon gezdirmek. [Répandre — To cast, spread]

gezegen i. Astr. Bir odağı güneş olan bir elips (yörünge) üzerinde dolanan gök cisimlerinden her biri : Güneşe yakınlığı bakımından başlıca gezegenler sıra ile şunlardır. Arzıtilek, Çulpan, Dünya, Sakıt, Erendiz, Sekendiz, Uranus, Neptün, Plüton. [Planète — Planet]

gezelemek f. ★ 1. Bir aşağı bir yukarı dolaşmak. ★ 2. mec. Duraksamak. esk. Tereddüt etmek.

gezente s. Vaktini gezmekle geçiren.

gezer s. Dolaşan gezen.

gezge i. Kol gezen silâhlı kuvvet. esk. Devriye.

gezgin s. Çok gezen.

gezginci esnaf b. i. Malını gezdirerek satan esnaf. [Camelot, colporteur — Pedlar, hawker]

gezi i. ★ 1. Ülkeler gezme, uzun yolculuk. esk. Seyahat. [Voyage, excursion — Trip, excursion] ★ 2. Gezilip hava alınacak yer. [Promenoir, promenade — Promenade]

Gezi Kayseri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 11 698, merkezinin nüfusu 1 831'dir. Eski adı Gesi'ydi.

gezilmek f. ★ 1. Bir kimsenin gezmesi eylemi : Sokakta böyle gezilmez. [Se promener — To go about, around] ★ 2. Gezmek işine konu olmak : O, evi gezdin mi? [Etre visité — To be visited]

gezimcilik i. Fel. Aristoteles'in felsefesine verilen ad. Aristoteles derslerini öğrencileri ile birlikte gezinerek verirdi. (Bak. Aristoteles). [Péripatétisme — Peripatetism]

gezinme i. Gezinmek eylemi. Eğlenmek, vakit geçirmek için yapılan gezme. esk. Seyran. [Promenade, excursion — Promenade, excursion]

gezinmek f. ★ 1. Gezip vakit geçirmek. ★ 2. Kısa bir çevrenin içinde gezip durmak. ★ 3. Müz. Makamdan makama atlayarak hafiften taksim yapmak.

gezinti ★ 1. Uzakça bir yere yapılan gezinme, gezi. esk. Teferrüç, tenezzüh. [Promenade, petite marche — Promenade, excursion] ★ 2. Evlerde odaların önündeki aralık, dar sofa, koridor; kale duvarlarının iç tarafında nöbetçilerin gezmelerine mahsus dar yol. ★ 3. Müz. Bir çalgı üze-

GEYIK BOYNUZUNUN GELİŞİMİ :

1) Yavru bir geyiğin boynuzu. 2) Gelişmekte olan boynuzun üstü ince bir kılıfla kaplıdır. 3) - 4) Boynuz gelişmeye devam eder ve kılıfı düşer. 5) Gelişen geyik boynuzunnu son hali.

bir geyik ve yavrusu

rinde el gezdirip belli bir parça çalmadan, melodi çıkarma. [Roulade — Roulade, run, vocal flourish]

gezip tozmak b. f. Çok gezip dolaşmak: İşi yok, akşama kadar gezip tozuyor.

gezlemek f. ★ 1. Bir yeri ölçmek. [Arpenter mesurer — To measure] ★ 2. Bir hedefi vurmak için silâha gerekli doğrultuyu vermek; nişan almak. [Viser — To notch]

gezlik i. ★ 1. Kılıç ağzı. ★ 2. Çakı.

gezmek f. ★ 1. Dolaşmak, yürümek, hareket halinde bulunmak: Bahçede gezelim, yukarıda biri geziyor. [Se promener — To stroll, take a walk, ramble] ★ 2. Gezmeye, seyre gitmek, dolaşıp eğlenmek. esk. Teferrüç, tenezzüh etmek. ★ 3. Bir yeri görüp iyice bakmak. esk. Ziyaret ve tetkik etmek: Müzeyi gezmek, kiralık ev gezmek. [Visiter, voir — To visit, see, inspect] ★ 4. Seyahat etmek, devretmek: O hemen hemen bütün dünyayı gezmiştir. [Voyager, percourir — To travel, tour]

gezmen i. Kendi ülkesinden kalkıp gezmek için başka ülkelere giden kimse. esk. Seyyah. [Voyageur, touriste — Traveller, tourist]

Ghirlandaio, Domenico di Tomasso Bigordi (1449-1494) İtalyan minyatürcüsü ve ressamı. Önce minyatür daha sonra birçok dinsel tablo yapmış, Floransa'da önceleri Michelangelo'nun da çalıştığı bir atölyeyi yönetmiştir. Gerçekçi bir üslûbu vardır. Renk uyumunda büyük bir üstünlük kurmuştur. «Çocuklu Bir Yaşlı Adamın Portresi» şaheserleri arasındadır.

gıcık i. Boğazda duyulan, aksırmaya ya da öksürmeye sebep olan bir çeşit kaşıntı.

gıcıklamak f. ★ 1. Gıcık biçiminde yakıp kaşındırmak. ★ 2. mec. Kuşkulandırmak.

gıcıklanmak f. ★ 1. Gıcık duymak: Boğazım gıcıklanıyor, içim gıcıklanıyor. ★ 2. mec. Kuşkulanmak: Herifin halinden gıcıklandım.

gıcır i. Ağızda çiğnenen sakızın kıvamını arttırmak için katılan, kauçuk cinsinden bir madde. Dişbudak ağacından çıkarılır.

gıcırdamak f. Gıcır gıcır diye ses çıkarmak.

gıcırdatmak f. Gıcır gıcır diye ses çıkartmak: Dişlerini gıcırdattı.

gıcır gıcır b. zf. ★ 1. Dişlerin birbirine sıkıca sürtünmesinden ya da cam, tahta gibi eşyanın sıkıca oğulmasından çıkan sesi anlatır: Bardağı gıcır gıcır oğdu, gıcır gıcır tahta siliyor. ★ 2. s. Yepyeni, hiç kullanılmamış: Bayramda gıcır gıcır elbise giydi.

gıcırtı i. Gıcırdama sesi.

gıda Ar. i. Besin.

gıdaî Ar. s. Gıdaya, besine değgin; beslemeye yarar.

gıdaî maddeler b. ç. i. Beslenmeye elverişli maddeler.

gıdık i. Gerdan. (Yalnız çocuklar için kullanılır.)

gıdıklamak f. Birinin vücudunun bazı yerlerine dokunarak, onda, gülme ya da ürperek kaçınma biçiminde bir sinir tepkisi uyandırmak. [Chatouiller — To tickle]

gıgı i. Çene altı.

gık «Gık dedirtmek = Bıktırıp usandırmak», «Gık demek: Bıkıp usanmak» deyimlerinde kullanılan bir söz.

Gılgamış Destanı Tarihin en eski destanlarından biri. Asur Devleti'nin başkenti Ninova'da bulunan destan, 12 tablet 3 000 satırdır; daha uzun olduğu sanılmaktadır. Kuvvetli, zalim aynı zamanda kahraman olan Kral Gılgamış'ın serüvenlerini anlatır. Bu konu sonraları Anadolu ve Asya ülkelerinde birçok destanlara kaynak olmuştur.

gıllügış Ar. i. Gizli düşmanlık, kin.

gılman Tar. Osmanlı saraylarında çeşitli hizmetler için yetiştirilen içoğlanlarına verilen ad. Bunlara «Enderun gılmanları» ya da «gılmanı Enderun» denirdi. Yeni saray adını alan Topkapı sarayında padişahın özel hizmetleri için seçilip yetiştirilenlere de «gılmanı hassa» adı verilirdi.

gılman Ar. ç. i. Cennette varsayılan delikanlılar.

gılzet Ar. i. Kabalık, galizlik.

gına Ar. i. ★ 1. Şarkı ve türkü söyleme, ses müziği esk. Hânendelik: Eskiden okullardaki müzik derslerine de gına dersi denirdi. ★ 2. Yetinme, sahip olduğundan fazlasını istemeyiş. esk. İktifa: Tamahkâr adam gına bilmez. ★ 3. Zenginlik. esk. Servet ve sâmân: O adam gına sahiplerinden biridir. ★ 4. Usanç: Artık bu yemekten gına geldi.

gına gelmek b. f. Usanmak, bıkmak. [Avoir assez, se degoûter — To be tired of]

gıpta Ar. i. İmrenme.

gıpta etmek b. f. İmrenmek.

gır i. Külb. Boş söz, yalan: Gır atmak, gır geçmek.

gırbal Ar. i. Kalbur.

gırgır zf. ★ 1. Usanç veren kaba sesi anlatır. ★ 2. i. Gargar, suyu azar azar döken süzgeçli testi. ★ 3. i. Açık denizlerde balık avlamak için kullanılan büyük ağ.

gırla zf. Alabildiğine.

gırnata i. Klarinetin halk arasındaki adı.

gırt, -tı i. Sert ya da kalın bir şey kesilirken çıkan sesi anlatır.

gırtlağına basmak b. f. Birini bir şeyi yapmaya çok zorlamak.

gırtlağına düşkün b. s. Boğazına düşkün.

gırtlak i. Soluk borusunun üst kısmı. Boyun hizasında ve ön tarafta, derinin altında bulunur. [Gosier, gorge — Throat, larynx]

gırtlak gırtlağa gelmek b. f. Boğaz boğaza kavga etmek, birbirinin gırtlağına sarılmak.

Edward Gibbon

gırtlaklaşmak f. Birbirinin gırtlağına sarılmak.

gışa Ar. i. Anat. Örtü, perde. [Membrane — Membrane]

gıyaben Ar. zf. ★ 1. Kendi yokken, yoklayın. [Par contumace — In the absence of] ★ 2. Adını sözünü başkalarından duyarak.

gıyap Ar. i. ★ 1. Hazır olmayış, gözönünde bulunmayış. An gıyab, anil - gıyab: Gıyabınızda güzel şeyler söyledi. [Absence. — Absence] ★ 2. Huk. Hukuk usulünde, herhangi bir soruşturma ya da duruşmada bulunmak üzere usulüne uygun olarak çağırıldığı halde gelmeyen tarafın durumu. [Faut de presence — Default of appearance, non - appearance]

Gıyasettin Keyhusrev, I. (Ölm. 1210) Anadolu Selçuk hükümdarı. İzzettin Kılıçaslan'ın oğludur. İki defa tahta çıkmıştı. Kudretli bir hükümdar olarak tanınır. Antalya'yı almış, Kilikya Ermenileri'yle başarıyla sonuçlanan savaşlar yaparak Pertus kalesini ele geçirmiştir. Teodor Laskaris ile giriştiği bir savaşta vurularak ölmüştür.

Gıyasettin Keyhusrev, II. (Ölm. 1246) Anadolu Selçuk hükümdarı. Alâettin Keykubat'ın yerine 1238'de hükümdar olmuştur. Kardeşlerini, üvey anasını ve değerli komutanları öldürüp kendini yardımcıdan yoksun bırakmış ve zamanında imparatorluğun zayıflamasına sebebolmuştur. Baba İshak adlı Türkmen şeyhinin ayaklanması onun devrine rastlar.

Gıyasettin Mesut (Ölm. 1308) Anadolu Selçukluları'nın 14. ve sonuncu hükümdarı. Abaka Han'ın fermanıyla önce 1283'de tahta geçmiş, sonra azledilmiş, ikinci defa II. Alâettin Keykubat'ın yerine tahta oturup 1303-1308 arasında şeklen hükümdarlık etmiştir.

gıybet, -ti Ar. i. Çekiştirme, yerme, kötüleme.

Gi Kim. Berliyum elemanın sembolü.

Giacometti, Alberto (1901-1966) İsviçreli heykelci. Fransız heykelcisi Bourdelle'in öğrencisiydi. 1920'de gerçeküstücülere katıldı ama daha sonraları, bu akımın sanatçılarıyla ilişkisini kesti. Özellikle ince ve uzun figürlü heykelleriyle tanınır.

Gibbon, Edward (1737-1796) İngiliz tarihçisi. Putney'de doğdu. En önemli eseri: «Roma İmparatorluğu'nun Gerilemesi ve Düşüşü» dür.

Gibbs, Williard (1839-1903) Amerikalı fizikçi. Newhaven'da doğdu. Kimyaya ait eserleriyle tanınır.

gibi e. ★ 1. Benzetme, teşbih ve temsil anlatır: Kar gibi beyaz, buz gibi soğuk, taş gibi katı. [Comme — Like, as] ★ 2. Zamanca çok yakınlık gösterir ve o anda, tam o sırada anlamı verir: İşittiği gibi yerinden fırlaması bir oldu. [Aussitôt que — As soon as, immediately as] ★ 3. zf. İmişçesine, benzer tarzda yakışır şekilde: Ona evlâdı gibi baktı. [De manière digne - presque — As if, as though, as] ★ 4. i. Eş, örnek: Bunun gibisini hiç görmedim. [Pareil, ainsi que — Similar, example]

giçişmek f. Kaşıntı duymak, kaşınmak.

Gide André (1869-1951) Fransız yazarı. Paris'de doğdu ve öldü. Hukukçu olan babası Paul Gide protestan, annesi katolikti. 1891'de sembolistlerin arasına katıldı. Aynı yıl «Cahiers d'André Walter — André Walter'in Defterleri» adlı eserini yayımladı. 1897'de yayımladığı Les Nourritures Terrestres — Dünya Nimetleri» büyük ilgi çekmedi. 1902'de yayımlanan «L'Immoraliste» den sonra düşüncelerinde belirginlik başladı. Bu tarihten sonraki en güçlü eserleri şunlardır: «La Porte étroite — Dar Kapı», «Les Caves du Vatican — Vatikan'ın Zindanları», «La Symphonie Pastorale — Pastoral Senfoni». Gide, roman niteliğini taşıyan en büyük eseri «Les Faux — Monnayeurs - Kalpazanlar» ı 1925'de yayımladı. Gide'in en çok etki yaratan eseri «Journal — Günce» dir. «Gence» si ve 1948-1964 arasında yayımlanan «Mektuplar» ı yazarın yaşamının bütün gizlerini açığa vurması bakımından büyük bir önem ve değer taşır. Çağının birçok yazarı ve düşünürü üzerinde Gide'in büyük etkisi olmuştur. 1947'de Nobel ödülünü kazandı.

André Gide

gideğen s. Coğ. Bir gölden çıkarak başka bir yere doğru akan suyun o göle göre sıfatı. [Emissaire — Emissary]

gider i. Bir iş için harcanan paranın tümü. esk. Masraf, masarif. [Dépenses, frais — Expenses, expenditure]

giderayak b. zf. Gitmek üzere iken, giderken.

gideren alan b. i. Fiz. Bir mıknatısın ya da elektromıknatısın çevresindeki alanı yoketmek için gerekli alan, aynı şiddette fakat ters yöndeki alan. esk. Koersitif saha. [Champ coercitif — Coercive field]

gidermek f. Yok etmek, ortadan kaldırmak, savuşturmak. esk. İzale etmek. [Supprimer, écarter, ôter — To remove]

gidi i. Pezevenk.

gidilmek f. ★ 1. Ziyaret edilmek, gitmek işi kendine yapılmak: Bu yolculukta gidilen yerler arasında İsviçre de var. ★ 2. Gitmek fiilinin edilgen şekli, gitmek işinin herhangi bir kimse tarafından yapılması eylemi: Pazar günü oraya gidildi.

gidimli s. Fel. Man. Bir sonuca varmak için metotlu, hesaplı bir düşünüş yolu izlemek. Bir olayi, bir gerçeği birden kavrama anlamına gelen sezginin karşıtıdır. [Discursif — Discursive]

gidiş i. ★ 1. Gitme, gitmek işi, hareket. esk. Azimet: Böyle ansızın gidişin sebebi ne-

gidon

dir? [Départ, marche — Departure] ★ 2. Gitme, yürüme tarzı, yürüyüş: Bu gidişle iki saatte varamazsınız. [Allure vitesse — Pace] ★ 3. Hareket tarzı, meslek, tutum: Bu delikanlının son aylardaki gidişini hiç beğenmiyorum. [Manière d'agir — Conduct, demeanour] ★ 4. Tar. Padişahların, sadrazamların ya da yüksek makam sahiplerinin ata binerek bir yere gitmeleri. Bu iş için özel görevli «gidiş ağası» gibi memurlar bulunurdu.

gidişat T. Ar. i. İşlerin ve olayların yürüyüşü, gidişleri: Politikanın gidişatı bunu gösterir, komşunun gidişatını beğenmiyorum. [Allures, marche — Course, trend]

gidişmek f. ★ 1. Kaşıntı duymak, kaşınmak. ★ 2. Birbirine gitmek, karşılıklı ziyarette bulunmak.

gidon Fr. i. Bisikletin, elle tutulup yönetilmesine yarayan kısmı.

Gieseking, Walter (1895-1956) Alman piyanist. Lyon'da doğdu. Hanover Konservatuvarı'nda müzik eğitimi gördü. Özellikle Debussy, Schumann ve Ravel'in eserlerini çalışındaki ustalık dünyaca tanınmasını sağladı. Londra'da öldü.

Giotto

Giessen (Batı Almanya) Frankfurt'un 50 km. kadar kuzeyinde, protestan üniversitesiyle tanınan 65 400 nüfuslu bir şehir. Maden eşya ve sigara fabrikaları da önemlidir.

Gifu (Japonya) Hondo adasının orta bölgesinde 327 000 nüfuslu bir şehir.

gigantizm Fr. i. Hek. İç salgı bezlerinin düzensiz çalışması sonucu, bedenin oranlı ya da oransız olarak olağandışı iri olması.

Giges (Gyges) (Ölm. M.Ö. 657) Lidya Kralı. Teire (Tire) beyiyken Lidya Kralı Kandaules'i öldürerek, Türkçe'de Şahin Krallar adıyla anılan Mermnadae soyunun iktidarını kurdu. Ülkesini kuzeyde Marmara denizine kadar genişletti. Geniş bir bayındırlık hareketine girişerek, Ege kıyılarını doğu ülkelerine bağlayan ünlü Kral Yolu üzerinde konak yerleri, kervansaray şebekeleri yaptırdı. Kimmerler'in akınına uğradı. Asur Devleti'nden istediği yardımın gelmemesine rağmen bu saldırıyı püskürttü. Mısır'la anlaştı, Kolophon'u aldı. İkinci Kimmerler saldırısında ise, yenilerek öldürüldü. Sikkeyi icadeden Giges'dir.

Gijon (İspanya) Kuzeyde, Atlas okyanusu kıyısında 125 000 nüfuslu bir liman şehri. Maden kömürü, balıkçılığı, tersaneleri, sigara ve porselen fabrikaları önemlidir.

gil e. ★ 1. Sonek (lâhika) olarak isimlere katılır ve aile adını anlatır: Ahmetgillerin kızı. ★ 2. Botanikte bir bitki familyasının soyunu göstermek üzere kullanılır: Kabakgiller (kısaiye fasilesi), zambakgiller (zambakiye) gibi.

Gilbert Adaları Büyük okyanusta Polinezya adaları arasında bulunan, toplam 305 km² genişliğinde bir takımada. 50 000 nüfusun yaşadığı bu adalar İngiltere'nin sömürgesidir. Merkezi Tarawa şehridir. Gilbert ve Ellice adaları ya da Phoenix adaları diye de anılmaktadır.

Gilbert, William (1544-1603) İngiliz fizikçisi ve hekimi. Colchester'de doğdu. I. Elisabeth'in hekimiydi. Fizik araştırmaları yapmış, 1600'de yayımladığı «Magneta» adlı eserinde manyetik ve elektrik olaylarını anlatmış ve bunlara elektrik adını vermiştir. Kimya ve felsefe kitapları da vardır. Elektrikte, bir büyüklüğün birimine adı verilmiştir.

Gilindire Bak. Aydıncık.

Gill, Andre - Cosset de Gunes (1840-1885) Fransız karikatürcü. Paris'de doğdu. Gazete ve dergilerdeki karikatürlerinden başka, tabloları da vardır. Tiyatro eserleri ve hatırat da yazmıştır.

Gillary, James (1757-1815) İngiliz ressamı ve karikatürcüsü. Yaşadığı zamanın birçok tanınmış kişilerini taşlayan eserleriyle ün yapmıştır. İntihar etmiştir.

Gill, David (1843-1914) İngiliz astronomi bilgini. Aberdeen'de doğdu. Astronomi ile ilgili incelemeleri ve eserleri vardır.

Gima Merkezi Ankara'da bulunan Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş.'nin kısaltılmış adı. Düzenleme satışları yapmak üzere Ziraat Bankasının teşebbüsüyle 1956'da kurulmuştur. Sermayesine Ankara, İstanbul ve İzmir belediyeleriyle, 14 banka, 9 kooperatif birliği, 4 devlet teşekkülü ve Migros ortaktır. 50 yıl için kurulmuş olan ortaklık Ticaret Bakanlığı'nın denetimine bağlıdır. 1962'ye kadar zararla, 1963'den sonra kârla çalışmağa başlamıştır. Bugün, Kızılay'daki merkez satış mağazasında 17 000 çeşit mal satılmaktadır. Gima'nın yıllık cirosu 70 milyon TL. olup Ankara'da üç mağazası daha vardır. Başkent dışında tek şubesi Karabük'tedir.

gimnasyum Yun. i. Eskiçağ'da, sur dışında bir kamu kuruluşu olan spor alanı. Bütün vatandaşlara açık olan gimnasyumun başlıca özelliği, bir koşu yeri olmasıdır. Atina'da üç tane ünlü gimnasyum vardı : Lykeion (Aristoteles'in ders verdiği yer), Akademia (Platon'un ders verdiği yer) ve Kynosarges (Antistenes'in ders verdiği yer). Okul niteliğindeki bu yerlerden ilk ikisi, binicilik dersleri için yeterli genişlikteydi. Bundan başka, koşu, disk ve cirit atma, atlama alanları da vardı. Binalarda sıcak ve soğuk su hamamları, soyunma, yağlanma, pudralanma odaları bulunuyordu. Ayrıca, top oyunu, boks ve güreş alıştırmaları için hazırlanmış salonlar da vardı. Yarım daire biçimindeki hücrelerde filozoflar ve hatipler, taştan sıralarda öğrencilerine ders verirlerdi.

Gine Afrika'nın batısında Atlas okyanusu kıyısında yüzölçümü 250 000 km², nüfusu 3 357 000 olan bağımsız bir cumhuriyet. Başkenti, aynı zamanda işlek bir liman olan 112 600 nüfuslu Conakry'dir. Kuzeyde, engebelik Futa - Jalon bölgesinde önemli miktarda sığır yetiştirilir. Güneyde bol yağış alan ovalık bölge, sık ağaçlı savanalarla kaplıdır. Bu savanaların açık yerlerinde pirinç, pamuk ekilir, bol miktarda muz yetiştirilir. Öte yandan zengin boksit, elmas ve demir madenleri işletilir. Yılda 1,4 milyon boksit üretimiyle, dünyada yedinci gelmektedir. 1890 yılında Fransızlar tarafından işgal edilen ülke, Fransız Batı Afrikası'nın (A.O.F.) bir parçası durumunda bulunurken 2 Ekim 1958'de bağımsızlığını ilân etmiştir.

Ginsberg, Allen (Doğ. 1926) Amerikalı şair. Amerika'da «Beat Generation — Ezik Kuşak» diye adlandırılan kuşağın yaşamını ve yaşantısını yansıtan en güçlü şairdir. 1956'da yayımladığı «Howl — Feryat» büyük gürültü kopardı ve Ginsberg mahkemeye verildi. Eserleri arasında : «The Empty Mirror — Boş Ayna», «Reality Sandwiches — Gerçeğin Sandviçleri» sayılabilir.

Giono, Jean (Doğ. 1895) Fransız yazarı. Manosque'da doğdu. Bir İtalyan işçinin oğludur. Kendi kendini yetiştirdi. I. Dünya Savaşı'ndan, savaştan iğrenerek döndü. Ömrü boyunca barıştan yana oldu. 1939'da «Hemen Barış» adlı broşürü yüzünden kovuşturmaya uğradı. Vichy hükümetine duyduğu bağlılıktan ötürü kurtuluştan sonra kara listeye alındı. 1954'de Goncourt Akademisi'ne seçildi. En önemli eserleri : «Tepe», «Acımanın Yalnızlığı», «Dünya Şarkısı», «Yolun Ucu», «Nuh» dur.

Giotto, di Bondone (1266-1337) İtalyan ressamı. Resim öğrenimini Floransa'da Cimabue'nin yanında yapan sanatçı daha sonra Roma'ya giderek Saint - Pierre'in iç avlusundaki «Navicella» adlı mozayiği yapmıştır. Assise'deki «Ermiş Francesco'nun Yaşamı» adlı duvar resimleri şaheserleri arasındadır. İtalyan resim sanatına yeni bir kavram getiren Giotto, resim alanında bir devrimci olarak anılır.

giran Far. s. Ağır, sakil.

Giraud, Henri Honoré (1879-1949) Fransız generali. 1922-1926 Fas seferindeki savaşlarda ün kazandı. II. Dünya Savaşı'na katıldı ; esir düştü. 1942'de kaçarak Afrika'daki Fransız ordularına komuta etti. de Gaulle ile birlikte Fransız Halk Mukavemet Hareketi'ne katıldı. 1944 yılına kadar başkomutanlık yaptı. O yıl emekliye ayrıldı. 1946'da milletvekili seçildi.

Giraudoux, Jean (1882-1944) Fransız yazarı. Romanları arasında en ünlüleri şunlardır : «Elpenor», «Juliette aux pays des hommes — Juliette Erkekler Ülkesinde», «Bella». Bununla beraber Giraudoux özellikle tiyatro yazarı olarak tanınır. 1928'de oynanan ilk oyunu «Siegfried» le hemen üne ulaştı. Bunu izleyen «Amphitrion 38», «Judith», «Intermezzo», «Tessa», «La Guerre de Troie n'aura pas lieu — Trua Savaşı Olmayacak», «Electre — Elektra» adlı oyunları önem taşır.

Jean Giraudoux

giray i. Tar. Vaktiyle Kırım hanlarının kullandığı ünvan.

girdap Far. i. Su çevrisi, burgaç.

girek i. Bir binaya sokak kapısından girilince ilk rastlanan kısım. esk. Methal.

Gireniz Bak. Pamutören.

Giresun Doğu Karadeniz'deki illerimizden biri. Yüzölçümü 6 934 km² olan ilin ilçe ve

bucaklarıyla birlikte nüfusu 426 929, merkezi olan şehrin nüfusu 74 426'dır. Merkez ilçesinden başka, Alucra, Bulancak, Dereli, Esbiye, Eynesil, Görele, Keşap, Şebinkarahisar ve Tirebolu ilçeleri vardır. Arazisinin önemli bir kısmı dağlık olup ekime az elverişlidir. Başlıca ürün fındıktır. Harşit ve Kelkit çaylarının suladığı topraklarda mısır ekilir. Şehir, Karadeniz'e doğru uzanan bir yarımada üzerindedir. Plânlı bir şekilde inşa edildiği derhal göze çarpar. Oldukça bakımlıdır. Pontus Kralı Farnakos tarafından kurulmuştur. O zamanki adı Kerasus'du. Şehir yakınında bir kale kalıntısı ve amfiteatr vardır. Kara ve deniz yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

girgin s. Herkesle pek çabuk ahbaplık kurarak işini yürüten. Pısırık karşıtı. [Entreprenant — Enterprising]

girift, -ti Far. s. ★ 1. İçiçe. Girip karışmış, girişik, çapraşık. ★ 2. (Eski yazı sanatında) boş yer bırakmıyacak biçimde iç içe istif edilmiş yazı. ★ 3. i. Kumaştan yapılmış bir çeşit küçük ney.

giriftar Far. s. Tutulmuş, düşkün, tutsak: Hastalığa, aşka giriftar olmak.

girinti i. Düz bir yerdeki içerlek kısım. [Anfractuosité, enforcement — Indentation]

girintili s. Girintisi olan.

giriş i. ★ 1. Girmek tarzı: İyi haberle geldiğin, girişinden belli. ★ 2. Girip geçilen yer esk. Methal: Apartmanın girişi dar. [Entrée — Entrance] ★ 3. Bir kitabın başında konuyu ya da özü anlatan kısa bölüm. [Introcduction — Introduction] ★ 4. Bir edebiyat eserinde olayın başlangıcını anlatan ve başlıca kişileri tanıtan kısım. [Prologue — Prologue] ★ 5. Bir müzik parçasının başındaki kısım. [Prélude — Prelude]

girişik s. Birbirinin içine geçmiş, çatak. esk. Girift.

girişken s. Başkalarıyla ilişkiler kurarak kendine kolayca iş bulan.

girişim i. Fiz. Dalga hareketinde, bir noktaya aynı zamanda gelen iki dalganın o noktada ortaya çıkardıkları fizik olayı. O nokta iki dalganın ortak etkisi altında kalır. O bölgede bazı noktalar, iki dalganın toplamının genliğiyle salınırken bazı noktalar da hiç yer değiştirmeden durur. Girişim dalga hareketi yapan sıvılarda, seste ve ışıkta olabilir. Özellikle salonların akustik hesaplarında önem kazanır. esk. Tedahül. [İnterférence — Interference]

giyotin

girişmek f. Bir işin hazırlığını yapmak. esk. Teşebbüs etmek. [Entreprendre, se mettre, tenter — To attempt, undertake]

Girit (Yunanistan) Mora yarımadasının güneyinden, Anadolu'nun güneybatısına bir yay şeklinde uzanan adalar zinciri üzerinde en büyük ada. Yüzölçümü 8 618 km², nüfusu 482 000 olan bu adanın önemli şehirleri Hanya ve Kandiya'dır. Toprakları genellikle dağlık olmasına rağmen, elverişli iklimi sayesinde verimlidir. Tarım, özellikle meyvacılık, adanın başlıca zenginliğidir. Girit adası Akdeniz'de ilk uygarlıkların beşiği olmuştur. Ünlü Knossos harabeleri buna tanıklık etmektedir. Akdeniz'de önemli bir stratejik yeri olan ada, tarih boyunca çeşitli ulusların egemenliği altına girmiş, 1645'de Hanya şehri, 1648'den 1669'a kadar süren çetin savaşlar sonunda da adanın tamamı Venedikliler'den Osmanlı devletine geçmiştir. Osmanlı egemenliğine karşı 1861'de başlayan ayaklanma hareketi, 1913'de adanın Yunanistan'a verilmesiyle sonuçlanmıştır. (Bak. Girit Savaşları - Girit Meselesi).

Girit Meseleşi Tar. Girit Rum halkının, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak için çıkardıkları problemleri çözümlemek zorunda kalan devletin bu konuya verdiği ad. Giritliler, adanın Osmanlı ülkesine katıldığı XVII. yüzyıldan başlayarak adada her zaman ve her fırsatta huzursuzluk çıkarmışlardır. Bu tutum 1829 yılında Yunanistan'ın egemenliğe kavuşmasıyla daha da artmıştır. Çünkü Yunanistan (gizli, açık) kışkırtmalarda bulunmuştur. Girit Meselesi, 1860 yılından başlayarak, zaman zaman batılı devletlerin de işe karışmasıyla 1867 yılına kadar sürmüş. Bu tarihte ada Rum halkına belli oranda özel haklar tanımış, yine batılıların karışmasıyla 1897 yılında ada özerklik kazanmıştır. Girit Meselesi'nin kapanması; 1913 yılında Yunanistan'la ada halkının işi bir oldu bittiye getirip adayı Yunanistan'a katmalarıyla kapanmıştır.

Girit Savaşları Tar. Girit'in alınmasıyla sonuçlanan savaşlar. Girit'de barınan korsanlar, XVII. yüzyıl ortalarına kadar Türkler'i Akdeniz'de devamlı tedirgin etiklerinden bu adanın ne pahasına olursa olsun alınmasına karar verilmiş; 1645 yılında buraya donanma yollanmış, karaya asker çıkarılmış, önemli kaleler kuşatılmıştır. Aralıklar ve duraklamalarla devam eden Girit savaşları, 25 yıl kadar sürmüştür. Hazineler dolusu paraya, sayısız askere, cephaneye mal olan bu sa-

vaşlar, ancak 1669 yılında sonuçlanmıştır. Komutayı eline alarak bizzat Girit'e giden sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, adayı Osmanlı ülkesine katmıştır.

girizgâh Far. i. Girişlik, giriş, söz açma.

girmek f. ★ 1. Dışarıdan içeriye geçmek: Eve girdim. [Entrer, rentrer — To enter] ★ 2. Sığmak: Bu şapka başıma girmiyor. [S'adapter — To fit] ★ 3. Yer almak, katılmak: Ali de aramıza girdi. [Prendre part, s'introduire — To participate, take part] ★ 4. Bulaşmak: Koyunlara kelebek hastalığı girdi. [Se contagionner, contagionner — To contaminate] ★ 5. (Zaman anlamlı kavramlar için) Kış girdi. [Arriver — To arrive] ★ 6. Yeni bir hal ya da duruma geçmek: Yirmisine girdi. [Atteindre, commencer — To enter]

Girmeli Mardin'in Nusaybin ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 9 091, merkezinin nüfusu 571'dir.

girmelik i. Bir yere girmek için verilen para. esk. Duhuliye.

Gironde (Fransa) Güneybatıda, Atlas okyanusu kıyısında 977 000 nüfuslu 10 726 km^2 genişliğinde bir il. Merkezi Bordeaux şehridir.

Gironde, La (Fransa) Garonne nehrinin Dordogne ırmağını alarak genişleyen aşağı kısmına verilen ad. Atlas okyanusu kıyısında derin bir haliç görünüşündedir.

Girondinler Fransız ihtilâlinde ünlü bir partinin ve üyelerinin adı. Rolon, Clavier ve Servan gibi ihtilâlcilerin başında bulunduğu parti, önce krala (XVI Louis) karşı olduğu halde, sonradan kralın öldürülmemesi için direnmiştir. 1793'de Convention meclisinin kararı ile parti kanun dışı sayılmış, üyelerinin çoğu idam edilmiştir.

giroskop Fiz. Bak. jiroskop.

girus i. Biyo. Beyin kabuğundaki geniş kıvrıntılara verilen ad. Beynin yerel yapı özellikleri ile çalışmasına ait özellikler arasındaki ilişkilere göre adlar alır, «gyrus praecentralis», «gyrus calcarina» gibi.

giryan Far. s. Ağlayan.

girye Far. i. Ağlama.

gişe Fr. i. Sinema, tiyatro, istasyon, park v.b. yerlerde parayla bilet satılan yer.

gitar i. Müz. Telli bir çalgı. Mızrap ya da parmaklarla çalınır.

gitmek f. ★ 1. Yakından uzağa varmak. esk. İntikal etmek: Çarşıya gitmek, Amerika'ya gitmek. [Aller, s'en aller — To go, be off] ★ 2. Bir yerden ayrılıp uzaklaşmak, bulunduğu yeri bırakıp ayrılmak, hareket. esk. Azimet etmek: Burada idi, dün gitti. [Partir — To depart, leave] ★ 3. Ulaşmak, varmak, çıkmak. esk. Müntehi olmak: Bu yol nereye gider? [Arriver, parvenir — To lead, end] ★ 4. Yakışmak, yaraşmak: Bu elbise size pek iyi gidiyor. [Aller, convenir — To befit, fit] ★ 5. Yok olmak, tüketilmek, harcanmak: Bu kadar para nereye gitti? [Périr, se dépenser — To go] ★ 6. Götürülmek. esk. Sevkolunmak: Haber, mektup, çeyiz, cenaze gitti. [Etre porté, transporté — To be shipped] ★ 7. Yürümek, yol almak: Bu at iyi gider. Trenlerden on misli hızlı giden uçaklar var. [Marcher, avancer — To move, proceed] ★ 8. Sürmek, dayanmak: Bu palto beş yıl gider. [Durer, endurer — To endure] ★ 9. Geçmek, bitmek, son bulmak: Çoğu gitti, azı kaldı. O zamanlar gitti. [Passer, finir — To pass, fade away] ★ 10 Ayak yoluna taşınmak, ishali olmak: Bugün sekiz defa gitmiş. ★ 11. Külb. Cinsî münasebette bulunmak.

gittikçe zf. Zaman ilerledikçe, gitgide. [De plus en plus, avec le temps, peu à peu — Gradually, by degrees]

giydirmek f. ★ 1. Giymek işini yaptırmak. [Habiller, vêtir, mettre — To dress] ★ 2. mec. Ağır sözler söylemek. [Encaisser — To reproach]

giyecek i. Giysi. [Vêtement, habit — Clothes garments]

giyilmek f. Giymek işine konu olmak. [Etre habillée, être porté — To be worn]

giyim i. ★ 1. Bir defada giyilecek miktar: Bir giyimlik çamaşırın kaldı. ★ 2. Üstbaş durumu: Giyiminden zengin olduğu belli. [Habillement — Dressing] ★ 3. Takım: Bir giyim mal. [Ensemble — Set]

giyinmek f. ★ 1. Kendini giydirmek, çamaşır ya da elbisesini giymek: İş adamı uyanır uyanmaz giyinir. [S'habiller, se vêtir — To dress] ★ 2. mec. Ağır bir söz ya da hareketi ses çıkarmadan canı sıkılarak karşılamak, içerilemek, içerlemek.

giymek f. ★ 1. Örtünüp korunmak için çamaşır, elbise v.b. vücuduna geçirmek. esk. İktisa etmek: Gömleğini, paltosunu giymek. [Se vêtir, porter, mettre — To put on] ★ 2. mec. Ağır bir sözü ya da davranışı ses çıkarmadan karşılamak, bir hareketi kabul etmek: Ağzına geleni söyledi, o da güzelce giydi.

giyotin Fr. i. Fransa'da ölüm hükmü giyenlerin başını kesmek için kullanılan cihaz.

giysi i. Giyilmek için hazırlanan şey. esk. Libas. [Habit, vêtement — Dress, garment, costume]

giz i. ★ 1. Sır. Anlaşılmayan ya da aslı meydana vurulmak istenmeyen şey. ★ 2. Den. Yelken gemilerinde mizana direği denilen kıç direkte eğik duran bayrak sereni.

gizem i. Fel. İnsan aklı tarafından kavranamayan şeylere verilen ad. Yalnız, akıl için kavranamayan her şey gizem değildir. Bir problem, bir olay bugün için açıklanmamış olabilir; gizem açıklanamayan şeydir. Bununla birlikte belirli bir çağ ve yerde gizem sayılan şey, başka bir

basgitar

gitar

ritimgitar

William Ewart Gladstone

çağ ve yerde kolaylıkla anlaşılabilir ve açıklanabilir. İlkel düşünüş için bir gizem olan yıldırım düşmesi olayı, pozitif bilimi bilen kimse için kolayca açıklanabilir bir tabiat olayıdır. [Mystère — Mystery]

gizemci i. Fel. Gizemciliği benimseyen, mistik, mutasavvıf. [Mystique — Mystic]

gizemcilik i. Fel. Sezgiye dayanan doktrin ya da inanış. Gizemciliğe göre, yalnız duygu yolundan sonsuzluğa erebiliriz. Tanrı, yaradılış, sonsuzluk, ölüm gibi problemleri, gizemcilere göre, akıl çözemez, bunlar derin bir duygu ve inançla anlaşılabilir. İlkçağ ve Hint düşünüşünde gizemciliğe çok yer verilir. Ortaçağ Hıristiyan filozofları arasında da gizemcilik, büyük bir rol oynar. İslâm felsefesinde «tasavvuf» şeklinde görülür. Modern felsefede Bergson, gizemciliğin başlıca savunucularındandır. [Mysticisme — Mysticism]

gizemli s. Gizem niteliğinde olan ya da içinde gizem bulunan. esk. Esrarengiz. [Mystérieux — Mysterious]

Gizenga, Antoine (Doğ. 1925) Kongolu politikacı. 1959 sonunda Brüksel'de toplanan Kongo bağımsızlığıyla ilgili konefransa delege olarak katıldı. 1960'da Lumumba kabinesinde başbakan yardımcılığı yaptı; Başkan Kasavubu onun işine son verdi. 1960-1962 yıllarında doğu bölgesi başkanı; 1959-1962 yıllarında Afrikalılar Dayanışma Partisi başkanı, 1961-1962 yıllarında Kongo Cumhuriyeti başbakan yardımcısı olan Gizenga 1962'de tutuklandı ve 1963-1964 yıllarını bir adada geçirdi. 1964'de Birleşik Lumumbacılar Partisi'ni kurdu.

gizilgüç b. i. Fiz. ★ 1. Bir cisimde bulunduğu halde bir engelden dolayı belli olmayan güç. Bak. potansiyel enerji. ★ 2. Gerilim, potansiyel.

gizlemek f. ★ 1. Bilinmiyecek, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere ya da duruma koymak: Saklamak, örtmek. esk. İhfa etmek: Parasını gizliyor. Düşman, toplarını kayalıkların arkasına gizlemiş. [Cacher — To hide, disguise, camouflage] ★ 2. Bilerek ve isteyerek bir olayı haber vermemek: İşi gizlemek için ağız kalabalığı yapıyor. Olanı biteni hiçbir şey gizlemeden anlat. [Dissimuler — To conceal, cover]

gizlenmek f. ★ 1. Saklanmak, kendi kendini gizlemek. esk. İhtifa etmek: Çalıların arasına, dolabın arkasına gizlendi. [Se cacher, se dissimuler — To hide, to be in disguise] ★ 2. Gizli tutulmak, saklanılmak: Bu iş bizden gizlenmemeli. [Etre caché, être dissimulé — To be kept secret, covered, classified]

gizli s. ★ 1. Görünmez belli olmaz bir halde olan: Gizli çekmece. [Caché, dérobé, occulte, subreptice, furtif — Hidden, secret, concealed] ★ 2. Başkalarına bildirilmeyen, duyurulmayan: Gizli iş. [Secret — Confidential, secret, clandestine] ★ 3. Niteliği anlaşılmayan: Gizli kuvvetler. [Clandestin, latent, mystérieux — Latent, mysterious]

gizli cemiyet Huk. Taşıdıkları amaç bakımından kanunlara aykırı olup hukuken biçimlenmeleri mümkün olmayan fiili cemiyetler. Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesine göre, ikiden çok kimsenin aynı fikir etrafında birleşmeleri ile fiili cemiyet kurulur. Ceza Kanunu'muz, lâikliğe, cumhuriyetçiliğe, demokrasiye, kamu haklarına karşı kurulan fiili cemiyetleri ve suç işlemek için kurulan cemiyetleri ayrıca cezalandırmıştır. [Réunion clandestin — Secret society, association]

gizli enflasyon b. i. Eko. Para değerinin düşmesinin gizli sebepleri. [İnflation latente — Suppressed inflation]

gizli oturum Huk. O toplantıyla ilgili, o toplantıda bulunmak hakkı olanlardan başkalarının alınmadığı oturumlar. Ceza ve hukuk usulü kanunlarına göre, alenen yapılması, genel ahlâk ve adaba aykırı olan, güvenliği bozacak yapıda bulunan duruşmalar hakim kararı ile gizli yapılabilir. 15 yaşını bitirmemiş olanlarla ilgili duruşmalar kesin olarak gizli yapılır. Askerî yargıda da duruşmaların gizli yapılacağı durumlar tesbit edilmiştir. Gizli oturumları açıklamak kanunlarımıza göre suçtur. Anayasa'mızın 87. maddesine göre, meclisler içtüzüklerine uygun olarak gizli oturum kararı alabilirler. Bu oturumların yayınlanması meclis kararına bağlıdır. [Huit clos — Secret session]

gizli oy b. i. Bir işlemin herhangi bir kurulun oyuna bağlı olması halinde, oy verecek olanların oylarını gizli olarak vermeleri usulü. Bütün yurttaşların oy vermesi ile kurulan, meclisler ve kurullar için yapılan seçimler gizli oyla yapılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde uygulanan değişik oy verme usulleri vardır. Kanunların kabulünde genellikle açık oy verilir. Yalnız, Millet Meclisi ve Senato başkanları ile cumhurbaşkanının seçimi zorunlu olarak gizli oyla yapılır. [Scrutin secret — Secret ballot]

gizli sıtma b. i. ★ 1. Kendini belli etmeyen sıtma. [Fièvre caché — Pruritis] ★ 2. Sinsi sinsi kötülük yapan kimse.

gizli tutmak b. f. Başkalarına duyurmamak, saklanmak. esk. Ketmetmek. [Cacher, dissimuler, tenir secret — To keep secret, to hide]

Gladstone William, Ewart (1809-1898) İngiliz devlet adamı. Liverpool'da doğdu. Uzun yıllar Liberal Parti başkanlığında bulunmuş, sömürge nazırlığı yapmış, dört kere başvekilliğe gelmiştir. Kraliçe Victoria devrinde yaşayan Gladstone, politikada en güçlü rakibi Disraeli ile sürekli olarak çekişmiştir. Serbest ticaret ve güm-

rük duvarlarının kaldırılmasından yana olmuştur.

gladyatör Lat. i. Eskiçağ'da, Roma'da, taraflardan birinin ölümüyle sonuçlanan güreşlerde ya da vahşi hayvanlarla yapılan dövüşlerde dövüşçülere verilen ad. Bu geleneğin, cenazelerde insanların kurban edilmesinin adet olduğu Etrüskler'den Roma'ya geldiği sanılıyor. Başlangıçta, cenaze törenlerinde yapılan bu oyun, daha sonraları mutlu bir olayı ya da ünlü bir kişiyi kutlamak amacıyla düzenlenmeye başladı ve halkın en sevdiği bir eğlence haline geldi. Kayıtlara göre, Roma'da ilk gladyatör güreşi, M.Ö. 264 yılında yapıldı. Başlangıçta üç çiftin, zamanla da yüz çiftin dövüştürülmesi adet oldu. İmparatorluk döneminde, bu miktar çok arttırıldı. Traianus, Decebalus Savaşı'nın zafer şenliğinde 5 000 çifti dövüştürdü. Gladyatörler, özellikle savaş esirlerinden, kölelerden ve idam mahkûmlarından seçiliyordu. Daha sonra, hür vatandaşlar da gönüllü olarak katılmaya başladılar. Ludus (Ludi) adı verilen okullarda sert bir eğitimle yetiştirilirlerdi. Bunların en ünlüsü Capua okuludur. Kurallara göre, yenilenin arenada öldürüldüğü bu dövüşte, seyirciler mendillerini sallayarak, yenik gladyatörün hayatını bağışlayabilirlerdi.

Glamorgan (İngiltere) Galler Ülkesi'nde, Bristol kanalı kıyısında 1 278 000 nüfuslu bir kontluk. Merkezi Cardiff, diğer bir önemli şehri Swansea'dir.

glans Yun. i. Anat. Erkeklerde cinsel değinme (penis) organının, kadınlarda dılakın (bızır, klitoris) uç bölümünde, daha geniş ve irice bölge.

Glasgow (İngiltere) İskoçya'nın batı kıyısında, Clyde ırmağı ağzında kurulmuş olan, 1 075 000 nüfuslu önemli bir ticaret, sanayi ve kültür merkezi. Aynı zamanda işlek bir liman olan bu şehrin büyük tersaneleri, makine, maden eşya, dokuma, kimyasal madde fabrikaları ve üniversitesi ünlüdür.

Glaukos Khios'lu (ya da daha sonraki yazarlara göre (Samos'lu) zanaatçı. Demir kaynağını ilk yapanın o olduğuna inanılır. M.Ö. 617-560 yılları arasında hüküm sürmüş olan Lydia Kralı Alyttes'e, gümüş bir kâse için demir bir ayaklık yapmış ve ilk defa olarak demir kaynağı kullanmıştır. Herodotos bunun Delfoi'daki bütün hediyelerden daha görülmeye değer olduğunu söyler. Zamanla, gümüş kase kaybolmuş fakat ayaklık kalmıştır.

glayol Fr. i. Kuzgun kılıcı denilen süs bitkisi.

Glazunov, Aleksandr (1865-1936) Rus besteci. Saint - Petersbourg'da doğdu. Senfonileri ve oda müziği besteleri vardır.

Gleizes, Albert (1881-1953) Fransız ressamı. 1910'da ilk kübizm gösterilerine katılmıştır. Önce çözümleyici kübizmi uygulamış daha sonra kompozisyon ve ahengi ön plana almış. 1924'den sonra soyut resime yönelmiştir. Resim sanatı ve estetik üzerine değerli eserler de yazan Gleizes'in en ünlü tabloları şunlardır: «Paysage avec personnage — İnsanlı Manzara», «Composition — Kompozisyon».

Glenn, John R. (Doğ. 1921) Amerikan astronotu. 20 Şubat 1962'de Friendship kapsülü ile fırlatıldı. Dünya çevresinde 3 gün döndü. Her dönüş, 4 saat 56 dakika sürdü. Uzaya çıkan üçüncü Amerikalı'dır. Atılması, Mercury projesi gereğince oldu. Ohio'da doğdu. Evlidir. İlk yedi uzay fedaisinden biridir.

glikoz Yun. i. Üzüm şekeri.

glikozit, -ti Yun. i. Birçok bitkilerde bulunan glikozlu bileşiklerin genel adı.

glikozüri Yun. i. Hek. Şeker işeme. İdrarda glikoz bulunması. Gerek beynin bedende şekerin kullanımını ayarlamasındaki bozukluğa ait, gerekse pankreas bezinin ensülin yapımındaki yetmezliği yüzünden olan şeker hastalıklarında, bazı böbrek aksaklıklarında, iç salgı sistemi bozukluklarında görülür. Yorumlanması, hastalık tanısı bakımından önemli ipuçları verebilir.

Glinka, Mikail İvanoviç (1804-1857) Rus besteci. Armoni ve orkestrasyon alanında kendi kendini yetiştirmiş, Rus halk şarkıları ekolünün kurucusu olmuştur. Başarılı eserleri: «Çar İçin Hayat» ve «Russlan ve Ludmilla» operaları, «Kamarinskaia» adlı orkestra parçasıdır.

gliserin Yun. i. Kim. Saydam, yoğunluğu sudan fazla olan, tatlıca, yağlı bir sıvı. Çeşitli usullerle elde edilir. En yaygın ve eski olanı, doğal yağlardan sabun yaparken gliserin elde etmektir. Deriyi yumuşattığı için çatlamalara karşı ellere, yüze sürülür. Fakat endüstrideki kullanılma alanı çok geniştir. Trinitrogliserin adını

Mikail İvanoviç Glinka

Gloucester kontluğunun arması

Christoph Willibald Gluck

alan bileşiği dinamitin ana elemanıdır (Bak. dinamit). Mum, mürekkep, tuvalet sabunu, kozmetik yapımında, tütün, şeker gibi maddelerin kurumasını önlemekte, kumaşlardaki kahve ve çay lekelerini çıkarmakta, donmayı geciktirici özelliğinden dolayı da otomobil radyatörleri, gaz, su sayaçları gibi yerlerde kullanılır.

Glisson halkası Hek. Omurga kemiklerinin şekil ve dizilenme aksaklıklarında kullanılan, boyuna takılıp ucuna ağırlıklar asılarak gerilmeyi sağlayan cihaz. Böylelikle hasta omurların arası açılıp, yükten kurtarılır. XVII. yüzyıl hekimliğinin öncülerinden Cambridgeli Francis Glisson (1597-1677) ilk olarak uygulamıştır.

Gliwice (Polonya) Doğu Silezya'da 143 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Kömür madenleri ve maden eşya fabrikaları önemlidir. 1945'den önce Alman egemenliğinde iken Gleiwitz adıyla anılıyordu.

Globe İng. Tiy. İngiltere'de Shakespeare'in ünlü tiyatrosunun adı.

globulin Hek. Yüksek moleküllü yumurta akı (protein) cisimcikleri. İnsan bedeninde en önemli oluşumlara katılırlar. Bazı durumlarda (gebelik, karaciğer hastalıkları, bulaşıcı hastalıklar, myeloma v.b.) kanda artar ya da albuminlere oranı değişir.

glokojen Yun. i. Kim. Hayvanların karaciğerinde bulunan ve bir mayanın etkisiyle glikoza dönen karbonlu madde.

glokoni Yun. i. Jeol. Bazı kalkerlerde yeşil taneler biçiminde rastlanan bir silikat.

Glomma Norveç'in en büyük nehri. Skager - Rack boğazında denize dökülür. 570 km. uzunluğundadır.

Gloucester (İngiltere) Severn ırmağı kıyısında 69 800 nüfuslu bir liman. Gotik katedralleriyle ünlüdür. Aynı adı taşıyan kontluğun da merkezidir. Uçak fabrikaları önemlidir.

Glubb, Sir John Bogot, (Glubb Paşa) (Doğ. 1897) İngiliz generali. Harb Akademisi'ni bitirdi. Bir süre Fransa'da çalıştı. 1920'de Irak'da görev aldı; 1926'da Irak hükümeti yönetim müfettişliği, 1930'da Ürdün sömürge servisi, 1938-1956 yıllarında Maverayi Ürdün Arap lejiyonu komutanlığı yaptı. Eserleri basılmıştır.

Gluck, Christoph Willibald (1714-1787) Alman bestecisi. Müzik öğrenimini Viyana ve İtalya'da yapmış, özellikle opera müziği türünde, orkestra, ses ve oyun kavramlarını büyük bir ahenkle kaynaştıran değerli eserler vermiştir. En ünlü operaları «Orfeo», «Alsest», «Ifigenya Avlide'de» dir.

glüten Lat. i. Tahıl unlarından nişasta çıkarıldıktan sonra geri kalan albüminli madde. Buğday ununun 100 kg. ında 8 kg. glüten vardır. Besleyici bir maddedir. Şeker hastalığı olanlar için yapılan nişastasız ekmeğe de «glüten ekmeği» derler.

Gmelin, Leopold (1788-1853) Alman hekim ve fizyoloji bilgini. Bilirubin adlı kimyasal maddenin salgılarda ve kandaki önemini ortaya koymuş bu konuda kendi adıyla anılan bir kimyasal reaksiyon geliştirmiştir.

gnays i. Jeol. Bazı tortul ve mağmatik taşların ısı, basınç ve kimyasal olaylar sonucunda şekil değiştirmesi ile oluşmuş bir kayaç. Gri ya da koyu gri renklidir. Granit gibi taneli bir görünüşü olup içinde kuvars, feldspat ve mika bulunur. Yaşlı yereylerde ve kıvrımlı dağların çekirdeklerinde yaygın olarak bulunur. Döşeme ve kaldırım taşı olarak kullanılır.

Goa (Hindistan) Umman denizi kıyısında 2 700 nüfuslu bir kasaba. XV. yüzyıldan beri bir Portekiz sömürgesi olan Goa şehri ve çevresinde bulunan 627 000 nüfuslu ve 3 700 km² genişlikteki Goa bölgesi 1961 yılında yeniden Hindistan egemenliğine geçmiştir.

Gobi Asya'nın iç bölgesinde Çin'in kuzeyini ve Moğolistan'ın güneyini kaplayan engin çöl. Çevresi sıradağlarla kapalı olan bu çöl, pek az yağış alır. Yıllık sıcaklık farkı da çok yüksektir.

goblen ★ 1. XVII. yüzyılda Paris'de kurulan ve çiçekli, desenli çeşitli halı ve döşemelik kumaşları özel bir biçimde dokuyan fabrikanın adı. 1902'de fabrika modern şartlara uydurulmuştur. Halılar duvar süslemelerinde, kumaşlar ise döşemecilikte kullanılır ve çok değerlidir. ★ 2. Gergefte yapılan bir çeşit el işi. Yastık, çanta, tarak kılıfı, kutu v.b. şeylerde kullanılır, oldukça pahalıdır.

gocuk i. Koyun postundan yapılan, bekçiler, çobanlar gibi soğuklarda dışarıda kalmak zorunda olanlar tarafından giyilen kaba palto, içi kürklü kaput

Godard, Jean - Luc (Doğ. 1930) Fransız sinema rejisörü ve yazarı. Bir süre sinema yazarlığı yaptıktan sonra, 1959'da yönettiği ilk eseri «Soluk Soluğa — Serseri Aşklar» ile, Fransız «Yeni Dalga» akımının en çarpıcı filimlerinden birini vermiştir. Atak ve kural dışı sinema diliyle uluslararası bir ün yapmış, çeşitli armağanlar almıştır.

Godavari (Hindistan) Batı Gatlar'dan doğup, Dekkan yarımadasının orta bölgesi boyunca doğu yönünde ilerleyerek Bengal körfezine dökülen ve Hintliler'ce kutsal sayılan 1 500 km. uzunluğundaki nehir.

Godefroi de Boulogne (de Bouillon) (1058-1100) Haçlılar Ordusu komutanı. Doğu'ya sefer yapan ilk Haçlılar Ordusu, genellikle askerlikten uzak kimselerden meydana gelmiş ve bozguna uğramıştı. Bunun üzerine daha düzenli ve daha çok askeri olan bir ordu kurulması düşünüldü. Avrupa'nın seçkin şövalyelerinden kurulan bu ordunun başına getirilen Godefroi de Bouillon, ordusunu Bizans ve

Anadolu üzerinden Suriye'ye götürmüş, çetin savaşlardan sonra 1099 yılında Kudüs şehrini Müslümanlar'dan almıştır. Hıristiyanlık dünyası onu «Kudüs'ün Kurtarıcısı» sanıyla kutsallaştırmış, Kudüs'de kral ilân edilen Godefroi de Bouillon, 1 yıl sonra hastalanarak ölmüştür.

Godiva, Lady (Ölm. 1075) Chester Kontu Leofric'in karısı. Kocasından halkı ezen vergileri indirmesini rica etmiş, o da eğer şehri çırçıplak geçerse, isteğini yerine getireceğini vaadetmiş. Bunun üzerine Lady, bir atın üstüne çırçıplak binerek saçlarıyla örtünmüş halde şehri dolaşmış. 1687'den bu yana Coventry'de 3 yılda bir Godiva'yı anma töreni yapılır.

Godunov, Boris (1551-1605) Rus Çarı. Tatar olduğu söylenir. I. Feodor'un nazırıyken onu zehirleyip tahta geçmiş, kendini halka sevdirememiş, öldürüleceğini anlayınca da intihar etmiştir. Puşkin'in aynı adı taşıyan dramını, Musorki opera haline koymuştur.

Goebbels, Joseph Paul (1897-1945) Alman Nazi liderlerinden. 1922'de Nazi partisine girdi, 1926'da Berlin bölgesi parti lideri oldu, 1928'de Alman meclisine seçildi. Ertesi yıl partisinin propaganda başkanlığına getirildi. 1933'de propaganda bakanlığı görevini alan Goebbels, II. Dünya Savaşı'nın bitiminde, 1945'de Berlin'in düşmesinden önce ailesiyle birlikte kendini zehirledi.

Goering, Hermann Wilhelm (1893-1946) Alman hava mareşali ve Nazi liderlerinden. I. Dünya Savaşı'na hava subayı olarak katıldı. 1922'de Nazi Partisi'ne girdi. 1928'de milletvekili, 1923'de meclis başkanı seçildi. 1933'de Naziler iktidara gelince hava bakanı, Prusya Başbakanı olarak çeşitli görevler aldı. 1940'da II. Dünya Savaşı'nda Reich mareşali olan Goering, ilk hava başarılarında etkili oldu. Aynı zamanda Alman ekonomi alanının bir çeşit diktatörüydü. 1945 Nürenberg mahkemesinde yargılandı; ölüme hüküm giydiyse de daha önce davranarak kendini zehirledi.

Goethe, Johann Wolfgang von (1749-1832) Alman yazarı. Frankfurt'da doğdu, Weimar'da öldü. Bir burjuva ailesinin oğluydu. 1765-1768 yılları arasında Leipzig Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi yapmış, ilk eserlerini bu sırada yazmıştır. Ama hastalanınca Frankfurt'a dönüp kimya deneyleriyle uğraşmaya başlamış; 1772'de hukukçu olarak Wetzlar'da işe başlamıştır. Arkadaşı Kestner'in nişanlısı Charlotte Buff'u umutsuz bir aşkla sevmiştir. 1774'de yayımladığı «Genç Werther'in Acıları» adlı roman bu aşkı yansıtır. Goethe, aynı yıl, «Götz von Berlichingen» adlı dramını yayımlamış ve «Faust» un ilk taslağını hazırlamıştır. 1775'den sonra hem dostu hem de siyasal ve ekonomik danışmanı olduğu Weimar Dükası'nın yanında yaşamaya başlamış, bir yandan da bilimsel araştırmalarla ilgilenmiştir. O yıllarda romantizm akımından uzaklaşan Goethe yeni - klasisizme yönelmiş, ilk örneği 1779'da yazdığı «İfigenya» adlı oyun ile vermiştir. 1786-1788 yılları arasında İtalya'ya yaptığı geziden sonra romantizmle bütün bağlarını koparan Goethe, «Egmont» adlı oyununu 1787'de Roma'da tamamlamıştır. 1794'de Schiller'le dostluk kurmuş, aynı yıl «Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları» adlı romanını yazmıştır. 1806'da Christiane Vulpius'la evlenmiş, 1808'de «Faust» un ilk bölümünü yayımlamış; 1811'de tamamladığı «İkinci Faust» yazarın ölümünden 1 yıl sonra, 1833'de yayımlanmıştır.

Gogol, Nikolay Vasilyeviç (1809-1852) Rus yazarı. Poltava'da Soroçintsi'de doğdu, Moskova'da öldü. 1828'de Ukrayna'daki köyünden Sen Petersburg'a giden Gogol bir bakanlıkta küçük bir memurluk bulmuş, 1831'de genç kızların izlediği bir okulda tarih dersleri vermiş, «Dikanka Yakınındaki Köyceğizde Geçen Akşamlar» adlı eserinin ilk bölümünü o yıl yayımlamıştır. İkinci bölümü 1832'de çıkan bu eser, yazarına kısa zamanda büyük bir ün sağlamıştır. Aralarında «Taras Bulba», «Portre», «Nevski Alanı» ve «Bir Delinin Anıları» da bulunan bazı hikâyeleri 1835'de yayımlamış, «Revizor — Müfettiş» adlı oyunu 1836'da oynanmıştır. Bir Avrupa gezisine çıkan Gogol 1841'de Moskova'ya dönünce «Ölü Canlar» ın birinci bölümünü yayımlamak istemişse de eser, sansür komitesinin yaptığı bazı değişikliklerden sonra ancak 1842'de yayımlanabilmiştir. Ruhsal dengesi eleştirmeler yüzünden bozulan yazar «Ölü Canlar» ın ikinci bölümünü hazırlamaya başlamış ama bir süre sonra yazdıklarını yakmıştır. Ölümünden iki hafta önce «Ölü Canlar» ın ikinci bölümünü yeniden yazıp yakmıştır. Gogol'a çağdaş Rus romanının öncüsü gözüyle bakılır.

Goiana (Brezilya) Orta bölgede, Goia eyaletinin 135 000 nüfuslu merkezi. Kıyıdaki Sao Paulo ve Rio de Janeiro'yla demiryolu bağlantısı olan bir ticaret şehridir.

gol İng. i. Sp. Futbol, hokey, polo gibi karşılıklı iki kale ile oynanan oyunlarda, topun kaleye sokulmasıyla kazanılan sayı: Gol olmak, gol atmak, gol yemek.

Golconda Hindistan'da bugünkü Haydarabad şehri dolaylarında XVII. yüzyıla kadar egemenlik sürmüş eski bir İslâm devleti ve onun başkenti. Sultanlarının hazinelerindeki elmaslar, değerli taşlar ve türlü zenginlikler Avrupa ülkelerinde efsaneleşmişti. Hint - Moğol İmparatoru Evrenkzib, Golconda şehrini ele geçirerek yıkmış ve bu devleti ortadan kaldırmıştır. Şehir sonradan Haydarabad adıyla yeniden imar edilmiş ve gelişmiştir.

Goldmark, Karl (1830-1915) Macar bestecisi. Kasetrili'de doğdu. «Seba Kraliçesi» adlı bir operası ile çeşitli besteleri vardır.

Johann Wolfgang von Goethe

Nikolay Vasilyeviç Gogol

Carlo Goldoni

Goldoni, Carlo (1707-1793) İtalyan tiyatro yazarı. Venedik'de doğdu, Paris'de öldü. Hukuk öğrenimini tamamladıktan sonra Piza'da avukatlık yaparken tiyatroyla ilgilenmeye başladı. 1748'den sonra San Luca tiyatrosu için oyunlar yazmıştır. Rakipleri olan Pietro Chiari ile Carlo Gozzi ona karşı birleşince Venedik'den ayrılarak Paris'e gitmiş; Fransızca oyunlar yazmıştır. Saraydaki prenseslerin İtalyanca öğretmenliğini yapmış, gene Fransızca olarak «Anılar» ını yayımlamıştır. Ama Fransız İhtilâli'nden sonra parasız kalan Goldoni sefalet içinde ölmüştür. Goldoni tiplerini gerçek ve günlük yaşamdan seçer. En güzel komedileri şunlardır: «İki Efendinin Uşağı», «Kurnaz Dul», «Kahvehane», «Otelci Kadın», «Yelpaze».

Goldsmith, Oliver (1728-1774) İngiliz yazarı. Avrupa'yı yaya olarak dolaşmış, bir süre Londra'nın yoksul bir semtinde doktorluk yaptıktan sonra çocuklar için kitaplar yazmaya başlamış, «Çin Mektupları» adlı eseri 1762'de yayımlanmıştır. Aynı eseri daha sonra «Dünya Vatandaşı» adı altında yayımlayan Goldsmith, bu eserle üne ulaşmışsa da sefaletten kurtulamamıştır. 1766'da yayımladığı «The Vicar of Wakefield — Wakefield Piskopos Yardımcısı» adlı romanı, şaheseri sayılır. Daha sonra tiyatro alanında da başarılar kazanan Goldsmith'in en değerli oyunu 1773'de yazdığı «Yenmek İçin Eğilen Kadın» dır.

golf İng. i. Sp. Küçük ve sert lâstik topları özel sopalarla çelip, belirli çukurlar arasında ilerleterek oynanan bir açık hava sporu. Topları, yerdeki küçük deliklere sırasıyla ve en az vuruşla sokan, kazanmış saylılır. Hafif bir spor olduğundan yaşlılar tarafından da çok oynanır. İngiltere, Avustralya ve Amerika'da daha yaygındır.

gondol

Golfstrim akıntısının geçtiği yerler

Vilodislav Gomulka

Golfstrim Atlas okyanusundaki sıcak su akıntılarının en ünlüsü. Kaynağını Meksika körfezinden alır. Bu yüzden, İngilizce'de «körfez akıntısı» anlamına gelen «Gulf Stream» adıyla anılır. Florida boğazından çıkar. Bu sırada genişliği 55 km. yi, derinliği bazı yerlerde 1 000 m. yi bulur; sıcaklığı 25° C kadardır. New - Foundland adasının güneyine kadar kıyıya paralel ilerler, sonra doğuya yönelir. Bazı kollara ayrılırsa da büyük kitlesiyle İngiltere yakınlarından ve İskandinav yarımadası açığından geçerek Kuzey Buz denizinde kaybolur. Bu sıcak su akıntısı sayesinde kuzeybatı Avrupa'da iklim, başka kıtaların aynı enlemdeki bölgelerine oranla çok daha yumuşaktır.

Golgi, Camillo (1844-1926) İtalyan hekim ve anatomisti. Siena ve Pavia'da üniversite hocalığı yapmış, 1906 Nobel hekimlik ödülünü Ramonay Cajal ile paylaşmıştır. Sinir sisteminin doku özelliklerinin incelenmesine ait bir takım özel yöntemler (Golgi impregnasyonu) bulmuş, sinir sisteminde ve başka dokularda o zamana kadar bilinmeyen hücre çeşit ve özelliklerini (Golgi hücresi, Golgi epitelial hücreleri, Golgi ağı, Golgi apparatı) tanımlamıştır.

Goliath Bak. Calût.

Goller Tar. Soyca Cermen oldukları halde Galya bölgesine yerleştikleri için bu adla anılmış bir soy. Almanya'daki soydaşları tarafından göçe zorlanan Goller önce kuzey Fransa dolaylarına yerleşmişler, ama tam bir devlet kuramayıp Romalılar'ın kontrolunu kabul etmişlerdir. Cermenler onları bu yeni yurtlarında da tedirgin edince yardıma çağırdıkları Romalı komutan Iulius Caesar, Goller'i Cermenler'in saldırısından kurtarmış, onlar da ülkelerinin bir Roma eyaleti haline getirilmesini memnunlukla karşılamışlardır (M.Ö. 50).

Goll, Friedrich (1829-1903) İsviçreli ünlü hekim ve araştırıcı. Zürich'de doğdu. «Tractus spinocorticalis» denen belirli bir sinir uzantıları demetini bulmuştur. Buna Goll demeti de denir.

Goltz, Friedrich Leopold (1834-1902) Strassburglu fizyoloji bilgini. Kendi adıyla anılan refleksler, beden çalışmasına ait belirtiler bulmuştur.

Goltz Paşa Colmar, Freiher von der (1843-1916) Alman generali. Doğu Prusya'da Bielkenfeld kasabasında doğdu. Osmanlı ordusunda müşir (mareşal) rütbesiyle çeşitli görevlerde bulunmuş ve Irak'da ölmüştür.

gomalaka İta. i. Cilâ yapmakta kullanılan bir çeşit reçine. Hindistan'da yetişen bir takım ağaçların dalından su halinde çıkarılır. Boyalı resim, mühür, mum v.b. yapmakta kullanılır.

Gomel (S.S.C.B.) Beyaz Rusya'nın güneydoğusunda 200 000 nüfuslu bir şehir. Makine fabrikaları önemlidir.

gomene İta. i. ★ 1. 120 kulaç ya da milin onda biri kadar bir uzunluk ölçüsü. ★ 2. Gemi çapasına bağlı bulunan kalın halat ya da zincir.

Gomez de la Serna, Ramon (1888-1963) İspanyol yazarı. Madrid'de doğdu. Hukuk öğrenimi yapmış, ilk romanını 16 yaşında yayımlamıştır: «Ateşe Girerken». Gelenek ve görenekleri taşlayan, Madrid hayatını ve insanları kısa kısa notlar halinde çizen «Greguarias» adlı kitabı ile yepyeni bir edebiyat türü yaratmıştır. Başlıca eserleri: «Güllü Köşk», «Torero Caroscho», «Çağdaş Portreler» dir.

Gomore Filistin'de eski bir şehir. Tanrı'nın gazabına uğradığı ve Sodom şehriyle birlikte yok olduğu söylenir.

Gomulka, Vilodislav (Doğ. 1905) Polonyalı devlet adamı. Sendikalarda çalıştı, Polonya işçi sınıfının liderliğini yaptı, antifaşist çabaları sonucunda tutuklandı. 1939 Varşova savunmasına katıldı. Kurulduğu yıl Polonya İşçi Partisi'ne girdi; 1945'de millî birlik hükümeti başbakan birinci yardımcılığına getirildi; 1949 yılına kadar aynı zamanda geri alınan toprakların bakanlığını yaptı. 1949'da partiden çıkarıldı. 1951'de tutuklanıp, 1954'de serbest bırakıldı. 1956'da Polonya Birleşik İşçiler Partisi merkez komitesi birinci sekreteri oldu. 1959 ve 1964'de yeniden seçildi.

gon Lat. i. Biyo. Bir ana hücrenin redüksiyon bölünmesi (kromozom sayısını yarıya indiren bölünme) ile, birbirini izleyen ikili bölünmesi sonucunda, kromozom sayısı yarıya inmiş olan 4 yavru hücre.

gonad Lat. i. Biyo. Eşeysel (cinsî) hücreleri veren üreme organları.

gonca Far. i. Konca.

Goncourt, Edmond (1822-1896) Fransız romancısı. Eserlerini kardeşi Jules (1830-1870) ile birlikte yazmıştır. İkisi de «natüralist» okuldan olan bu yazar kardeşlerin en değerli romanları şunlardır: «Renée Mauperin», «Germinie Lacerteux», «Manette Salomon», «Madame Gervaisais». Kardeşi Jules'ün ölümünden sonra Edmond birkaç roman daha yayımlamış ve Japon sanatı üzerine incelemeler yazmıştır. Fransız edebiyatına «sanatlı» üslûbu Goncourt kardeşler getirmiştir. En önemli eserleri «Journal — Günce» leridir. Bir «Goncourt Akademisi» kurulmasını Edmond de Goncourt düşünmüş ve bu tasarısını 1884'de yazmaya başladığı vasiyetnamesinde belirtmiştir.

Goncourt Akademisi Fransız yazarı Edmond de Goncourt tarafından 1896 yılında kurulan bir edebiyatçılar topluluğu. 10 üyesi bulunan bu kurul, Fransa'da her yıl en iyi romanı seçerek yazarına Goncourt Ödülü'nü verir.

Gonçarova, Natalia Sergeyevna (1883-1962) Rus kadın ressamı. Öğrenimini Moskova'da yapan sanatçı ilk eserlerini 1900'da sergilemiştir. «Rayonnisme» adı verilen akımın temsilcisi Lariyonov'u izlemiş, onunla birlikte 1914'de Paris'e yerleşmiştir. 1914'den sonra Diaghilev balelerinin birçok dekor ve kostümünü yapan Gonçarova ilk güçlü soyut ressamlardandır.

gondol, -lü İta. i. Daha çok Venedik'de kullanılan ve küreği bir kişi tarafından ayakta çekilen yassı ve uzun kayık. Eski zamanlardaki biçimlerini az çok korumuş olan Venedik gondolları, 10 m. uzunluğunda ve 1,30 m. genişliğinde olur; sivri uçları kuğu boynu biçiminde yukarıya kalkıktır.

GOLF OYUNUNDA : 1) Topların ve sopaların taşınışı. 2) - 3) Vuruşa hazırlanan oyuncu ve top. 4) Topun girmesinin gerektiği çukur. 5) Kullanılan sopalar.

gong i. (Malezya dilinden) Davul ve çan gibi kullanılan bir müzik ya da haber aleti. Geniş ve her tarafı kapalı bir tef biçiminde, bronzdan yapılır; iple çengele asılır, tahta ya da meşin tokmakla vurularak çalınır. Sesi, değirmi yüzeyin genişliğine ve madenin inceliğine, kalınlığına göre değişir. Her tarafı kapalı olanlara «yang» denir ki erkek gong demektir. «Yin» denen dişi gongların ortalarında bir delik vardır. Gonglar lokanta ve otellerde, deniz fenerleriyle vapurlarda, tiyatro ve radyolarda haberci olarak kullanıldığı gibi müzikte de kullanılmaktadır.

Edmond de Goncourt

Gonin, Jules (1870-1935) İsviçreli ünlü göz hekimi ve araştırıcı. Gözdeki ağ tabakanın yırtılıp çözülmesinin nedenlerini, cerrahî tedavisini bulmakla çok önemli yararlar sağlamıştır.

gonokok Hek. Bel soğukluğu (gonore) hastalığını yapan, kok cinsi bir mikrop. Breslau'lı deri hekimi Albert Neisser tarafından (1897) bulunduğundan «Neisseria gonorthoeae» de denir.

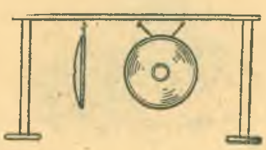
gonore i. Hek. Bel soğukluğu hastalığı.

gonyometre Yun. i. Tek. Yeryüzünde iki doğru arasındaki açıyı ölçmeye yarayan alet. Daha çok bir yerin haritası çıkarılırken kullanılır. Birçok çeşitleri vardır. Pusulalı olanları yön belirtmeye de yarar. Madenlerin incelenmesini sağlayan ve optikte kullanılan gonyometre tipi ise oldukça değişiktir.

Jules de Goncourt

Gonzales, Julio (1876-1942) İspanyol heykelcisi. Barcelona'da doğdu. Kuyumcu olan babasının yanında çalışırken Güzel Sanatlar Okulu'na devam etti. 1900'da ailece Paris'e yerleştiler. Julio, Picasso, Max Jacob gibi sanatçılarla tanıştı. Önceleri resim, 1927'de heykel yapmaya başladı. Heykelde demirle çalışmalar yaparak, çeşitli imkânlar aradı. En önemli eserleri: «Don Quijote», «Aynada Taranan Kadın», «Kaktüs Adamı» dır.

gong

Goodman, Benny (Doğ. 1909) Amerikalı klarinetçi ve kendi adıyla ünlü caz orkes-

Maksim Gorki

Gordon Paşa

Henri Gouraud

trasının şefi. Caz müziğinin bir türü olan «swing» in yaratıcısıdır.

Gorahpur (Hindistan) Kuzeydeki Uttar Pradeş eyaletinde, Ganj nehrinin ve Benares'in kuzeyinde 186 000 nüfuslu bir şehir.

Gordios Tar. Frikya Kralı. Midas'ın babası. Frikya'da iç karışıklıkları bastırmak ve devleti yüceltmekle ün kazanmıştır. Söylentiye göre, eskiden yoksul bir köylüydü. Fakat, iç karışıklıklardan usanan halk, onları kurtaracak kralı bir arabanın getireceği kehânetine inanarak, o sırada arabayla gelen Gordios'u kral seçti. Arabası da ulusal bir tılsım olarak, Gordium şehrindeki akropolisde saklandı.

Gordiyon (Gordium) Frikya devletinin başkenti (Sakarya ırmağı kıyısında Yassıhöyük.) Gordium düğümü hikâyesiyle ün kazanmıştır. Geleneğe göre, Kral Gordios'un yaptığı bu düğümü çözen kimse, bütün Asya'ya hükmedecekti. İskender, bu şehre gelince, bir kılıç vuruşuyla düğümü kesti.

Gordon Paşa (Charles George) (1838-1885) İngiliz subayı ve gezgini. 1855'de Kırım Savaşları'na katılmıştır. Sonra Çin'e giderek askerî görevde bulunmuş, daha sonra Sudan valiliği yapmıştır. Gezi notlarıyla kızkardeşine yazdığı mektupları yayımlanmıştır.

Gordyene (Corduene) Tar. Eskiçağ'da Van gölünün güneyindeki Gordiaei dağlarının bulunduğu bölge. Pek savaşkan olan halkına Gordiaei ya da Cordueni adı verilirdi. Yunan coğrafyacılarının Karduhi dedikleri bu halka, şimdi Kürt adı veriliyor.

Gorgias (M.Ö. 487-389) Yunan filozofu. Yurdu Larissa'ya karşı Sirakûzalılar'ın giriştikleri saldırıyı önlemek için yardım istemek üzere, elçi olarak Atina'ya gönderilmiş, güzel konuşmasıyla Atinalılar'ı kendine bağlamıştır. Bilginin tutarsızlığını ve dış varlığın bir görünüşten başka bir şey olmadığını savunan başlıca sofistlerdendir. Platon, «Gorgias» adını taşıyan diyalogunda, onun görüşleriyle alay etmiştir. En önemli eseri : «Tabiat ve Var Olmamak Üzerine» dir.

Gori (S.S.C.B.) Gürcistan'da, Kura nehri kıyısında Stalin'in yurdu olarak tanınan 33 000 nüfuslu bir şehir.

goril i. Ekvator Afrikası ormanlarında yaşayan maymunların (insanımsıların) en irisi ve güçlüsü. Ayağa kalktığı zaman bir erkek gorilin boyu 1 80 cm. yi bulur. Başka hayvanları et için öldürmezler, ancak ellerine et geçerse yerler. Çoğunlukla, bol meyva ve yumurta yerler. Afrika'ya ayak basan beyaz insanlar başlangıçta pek çok goril öldürdüklerinden goril neslinde tükenim tehlikesi başgösterdi. Bunun üzerine Belçika hükümeti, Belçika Kongosunda 700 km² lik bir alanda goril avını yasakladı. Gorilleri ve yaşayışlarını tehlikesizce incelemek isteyenler buraya gelirler. Goriller, şempanze çeşidinden olmayıp sadece onların akrabasıdırlar.

Gorizia (İtalya) Yugoslavya sınırı yakınlarında ve İsonzo ırmağı kıyısında 42 000 nüfuslu bir kasaba. I. Dünya Savaşı sırasında, bu şehir yakınlarında İtalya ve Avusturya orduları arasında önemli çarpışmalar olmuş, Avusturyalılar yenilgiye uğramıştır.

Gorki (S.S.C.B.) Volga nehri kıyısında, Moskova ve Kazan şehirleri ortasında 1 067 000 nüfuslu işlek bir nehir limanı ve sanayi merkezi. Daha önce adı Nijni - Novgorod idi. Maden eşya ve otomobil fabrikaları çok önemlidir. Ayrıca petrol rafinerileri vardır.

Gorki, Aleksey Maksimoviç Peşkov, Maksim (1868-1936) Rus yazarı. Nijni - Novgorod'da doğdu, Moskova'da öldü. İlk hikâyelerini, 1892'de yayımladığı «Makar Çudra» adlı eserinde topladı. İlk eseriyle beraber «Acı» anlamına gelen Gorki takma adını kullanmaya başladı. İlk romanı «Foma Goryev» i 1899'da yayımladı. Ününü birkaç yıl sonra yazdığı «Ayak Takımı Arasında» ve «Küçük Burjuvalar» adlı oyunlarıyla sağladı. 1902'de Bilimler Akademisi'ne onur üyesi seçildi ama marksçı eğiliminden ötürü hükümet kararıyla akademiden çıkarıldı. 1905'de tutuklandı ; 1906'da serbest bırakıldı. İlk büyük ihtilâlci eseri olan «Ana» yı 1906'da Kapri'de yazdı. Diğer önemli eserleri arasında şunlar sayılabilir : «Artamonovlar», «Klim Samgin'in Yaşamı», «Çocukluğum», «Ekmeğimi Kazanırken», «Üniversitelerim».

Gorlovka (S.S.C.B.) Ukrayna'nın güneydoğusunda, Donbass bölgesinde 310 000 nüfuslu bir sanayi merkezi.

Goşo, Heinosuke (Doğ. 1902) Japon sinema rejisörü. Tokyo'da doğdu ve özellikle 1930'dan sonraki çalışmalarıyla Japon sinemasının en önemli sanatçıları arasında yer aldı. 150'yi aşkın filim çevirdi, çeşitli armağanlar kazandı.

goşo

goşo İsp. i. «gauço» ok. Arjantin'de büyük at sürülerini güdenlere verilen ad.

Gotha (Doğu Almanya) Güneybatıda, Thüringerwald dağları eteğinde, 58 000 nüfuslu bir şehir. XIV. yüzyıldan kalma katedrali ,1786 yılında kurulmuş olan Coğrafya Enstitüsü, maden eşya ve porselen fabrikaları önemlidir.

Gotik tarzı Tar. Avrupa'da Ortaçağ sonlarından Yakınçağ başlarına kadar kendine özgü nitelikleri bulunan bir sanat anlayışı ve akımının adı. Gotik sanatının, Roman sanatına bir tepki olarak doğduğu kabul edilir. Özellikle mimarlık alanında göze çarpan Gotik tarzı, doğup geliştiği Fransa'dan çeşitli Avrupa ülkelerine geçmiştir. Gotik tarzın en belirgin özelliği, yuvarlak kemerler yerine sivri kemerlerdir. Yapı iskeletinde duvarlardan çok payeler, kemerler ve payanda kemerleri bulunur. Pencereler çok sayıda ve çeşitli renkte camlarla kaplıdır. Daha çok «kilise mimarlığı» niteliğinde olan Gotik mimarlıkta, girintili çıkıntılı dış ve iç duvarlarda gözü yoran bollukta heykel ve kabartmalar bulunmaktadır. Genellikle yapının ön köşelerinde yüksek, kule biçiminde uzantılar yer almıştır. Gotik tarzı yalnız mimarlık alanında kalmamış ; heykelleri, süs ve kullanma eşyasını, hattâ resim ve yazıyı da etkilemiştir. Gotik tarzın en seçkin örneklerinden ikisi Paris'deki Notre - Dame ve Amiens katedralleridir.

Gotland (İsveç) Baltık denizinde 58 000 nüfuslu bir ada. Merkezi Visby kasabasıdır. Ada, Ortaçağ'da önemli bir ticaret merkeziydi. Günümüze kadar kalmış canlı folkloru, değerli tarih yapıları ve güneşli iklimiyle turistlerin ilgisini çekmektedir.

Gotlar Tar. Avrupa'da çok eskiden yaşamış, bugünkü Fransız ve Alman kanına katkıda bulunmuş bir ulus. Gotlar'ın hangi soydan ve nereden geldikleri kesinlikle bilinmemekte, sadece Cermenler'in eski bir dalı oldukları ve kuzey İskandinavya'dan gelip güneylere indikleri sanılmaktadır. Bu sanıya göre Gotlar, verimliliğini yitiren İskandinay topraklarından koparak Polonya yoluyla Tuna'ya, Balkanlar'a, Anadolu'ya göçetmişlerdir. Bir süre sonra bu ulus, doğuda kalanlar ve batıya göç edenler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bundan ötürü Doğu Gotları (Ostrogotlar), Batı Gotları (Vizigotlar) diye anılmıştır. V. yüzyıl başlarında batı Avrupa'nın birçok yerlerini ele geçiren Vizigotlar, zamanla yerli uluslara karışıp erimişler ; Ostrogotlar ise uzunca bir süre Balkanlar'da kalmışlardır. İki ünlü Bizans komutanı, önce Belisar daha sonra Narses bunlarla savaşmış, nihayet Narses 552 yılında Ostrogot Devleti'ni yenmiş, böylelikle Doğu Gotları da tarih alanından silinmiştir.

Gotvald, Klement (1896-1953) Çek devlet adamı. 1912' de Sosyal Demokrat Partisi'ne girdi. 1921'de Çek Komünist Partisi'ne geçti, 1929'da genel sekreterliğe getirildi. II. Dünya Savaşı'nda Rusya'ya sığındı. 1946'da başbakan, 1948'deki hükümet darbesi üzerinç, Beneş'in yerine cumhurbaşkanı oldu.

Gouda (Hollanda) Rotterdam'ın kuzeydoğusunda, 42 500 nüfuslu, çini, mum ve peynir fabrikalarıyla tanınmış bir şehir.

Goujon, Jean (1510-1564) Fransız heykelcisi. Heykelciliğin «bas - relief — kabartma» alanında en büyük ustalarından biridir. Antikiteyle ilgili konular üzerinde değerli eserleri vardır.

Goulart, Joao Belchior Marques (Doğ. 1918) Brezilyalı devlet adamı. 1953-1954 yıllarında çalışma, endüstri ve ticaret bakanlığı, 1956-1961 yıllarında iki defa cumhurbaşkanı yardımcılığı yaptı. 1961'de cumhurbaşkanı oldu. Giriştiği reformlar muhafazakâr çevreleri ürküttüğü için 1964'de Mareşal Branco tarafından düşürüldü ; yurdundan ayrılmak zorunda kaldı.

Goulette, La (Tunus) Tunus şehrini Akdeniz'e bağlayan kanalın ağzında, büyük gemilerin yanaştığı 26 500 nüfuslu bir liman. Balıkçılığı da önemlidir.

Gounod, Charles (1818-1893) Fransız besteci. Paris'de doğdu. Müzik eğitimini Paris Konservatuvarı'nda yapmış ve Roma ödülünü kazanmıştır. En ünlü operası «Faust» dur. Son günlerinde dinî eserler yazmıştır. Diğer bir ünlü operası da «Romeo et Juliette» dir.

Gouraud, Henri Joseph Eugène (1867-1946) Fransız generali. I. Dünya Savaşı'nda generalliğe yükseldi. 1915'de Çanakkale'deki Fransız kuvvetleri komutanı iken savaşta bir kolunu yitirdi. 1918 Alman yenilgisinde etkisi oldu. 1919-1923 yıllarında Suriye Yüksek Komiseri olarak görev alan Gouraud, sonradan Türkiye'yi de ziyaret etti. 1923-1937 yıllarında Paris komutanı idi.

Gournay, Jean Claude Marie Vincent, Seigeur de (1712-1759) Fransız ekonomisti. Ticaretle uğraşmış ; endüstrinin serbest olması, ekonomik hayatı sınırlayan kuralların ve tekellerin kaldırılması için mücadele etmiştir. Fikirleri üzerinde fizyokratların etkisi görülür. XVIII. yüzyılda Fransa'nın politik ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamış olan Turgot, Gournay'in öğrencisidir.

Gowers, William Richard (1845-1915) İngiliz hekimi ve araştırıcısı. Sinir sisteminin yapı ve çalışmasına ait buluşları ile ünlenmiştir. Kendi adını taşıyan yapı birimleri, hastalık işaretleri bulmuştur.

Goya, Francisco de (1746-1828) İspanyol ressamı. Fuendetodos'da doğdu, Bordeaux'da öldü. İlk süslemelerini Sargos'da yapmış, 1780'de Kral IV. Charles'ın ressamlığına getirilmiş, onun çok sayıda portresini yapmıştır. 1792'de sağır olan Goya «Maja Vestida — Giyinik Maja» ve «Maja

Charles Gounod

Gotik tarzında yapılmış iki katedral

Denuda — Çıplak Maja» adlarını taşıyan ünlü tablolarını bu dönemde yapmıştır. Madrit'deki yaşamla ilgili sahneleri yansıtan tablolarıyla Alba Düşesi'nin portreleri de bu döneme rastlar. 1810-1814 yılları arasında yarattığı ve İspanyollar'ın Napoléon'a karşı yaptıkları savaşla ilgili olan «Savaş Felâketleri» dizisi, şaheserleri arasındadır. VII. Ferdinand'ın «mutlak yönetimi» yüzünden yurdundan ayrılmak zorunluluğunu duyan sanatçı Bordeaux'ya gitmiştir. Goya, XIX. yüzyıl ressamları üzerinde büyük etki yaratmıştır. Büyük bir duyarlıkla, acılara, çirkinliklere ve felâketlere tepki göstermiş ve bunu tablolarında eşsiz bir ustalıkla yansıtmıştır.

goygoycu Tar. Eskiden muharrem ayının ilk haftasında aşure yapmak için sırtlarında torbalarla ve bir makam tutturarak mahalle aralarında buğday, nohut, pirinç, şeker, fasulye, kuru üzüm gibi şeyler toplamak üzere dolaşan ve çoğu kör, topal olmakla beraber aralarında gözü açık olanları da bulunan dilencilere verilen ad. İçlerinden gür sesli biri «Gökte melek, yerde her can ağlar.» dedikten sonra hepsi bir ağızdan «Hoy goygoy cânım» diye makamı tamamladıkları için bunlara halk arasında «goygoycu», «goygoycular» denirdi. Hattâ «goygoycu» deyimi mecazi anlamda dua ve senalarla, ağız kalabalığı ile kazanç sağlamak isteyenler için de kullanılırdı.

Gozzi, Carlo İtalyan dram şairi. Venedik'de doğdu. «Comedie feerique» denen çığırı açmıştır.

Gozzoli, Benozzo (1420-1497) İtalyan ressamı. Floransa'da doğdu. Pisa'daki Campo Santo'nun bazı süslemelerini yapmıştır. En ünlü eseri, «Saint Thomas'nın Zaferi» dir.

göbeği beraber kesilmiş b. s. Her işte beraber olanlar.

göbeği çatlamak b. f. Çok uğraşmak, aşırı güçlüğe uğramak.

göbeği düşmek b. f. Göbek fıtığına uğramak.

göbeği sokakta kesilmiş b. s. Sürtük.

göbek i. ★ 1. İnsanlarda ve memeli hayvanlarda karnın ortasında bulunan çukurluk. Döl yatağında (rahimde) iken etene (son) adını alan organdan gelen damar örgüsünün, yavrunun vücuduna girdiği deliğin izidir. [Nombril, ombilic — Navel] ★ 2. Yağ bağlamış şişman karın: Göbeğini eritmek için her sabah bir saat yol yürür. [Bedaine — Belly] ★ 3. Marul, lâhana gibi bazı sebze ve meyvaların ortası: Göbekli salata. [Ventru — Cluster, middle] ★ 4. Orta kısım, merkez: Şehrin göbeği. [Centre, milieu — Center] ★ 5. Tavan, bahçe tarhı, halı, keçe, şal, tepsi, tabak gibi süslü şeylerin ortalarındaki şekil. [Centre, coeur — Heart] ★ 6. Soy, atalar ya da torunlar zincirinden halka, kuşak. esk. Nesil, batın, zürriyet: Onlar dört göbekten beri saatçilikle uğraşırlar. [Génération — Generation]

göbek adı b. i. Çocuğun göbeği kesilirken konulması adet olan ad: Orhan'ın göbek adı Ali'dir. [Petit nom, prénom — Middle name]

göbek atmak b. f. ★ 1. Karnını hareket ettirerek oynamak. ★ 2. mec. Pek sevinip keyiflenmek.

göbek bağı b. i. ★ 1. Yeni doğan çocuğun göbeği kesildikten sonra, geri kalan damar örgüsünü, kan gelmemesi için bağladıkları bağ. [Attache de nombril — Umbilical cord] ★ 2. Bot. Tohumu eteneye bağlayan sapçık. esk. Habl-i sürrevî. [Funicule — Funicle]

göbek bağlamak b. f. Karnı yağlanıp büyümek.

göbek havası b. i. Müz. Halk. Sanat değeri olmayan hafif, eğlenmek amacıyla söylenen ya da çalınan oyun havaları. Halk müziğindeki oyun havaları ile bir benzerliği yoktur.

göbeklenmek f. ★ 1. Göbek bağlamak: Marul göbeklendi. ★ 2. Karnı yağ bağlamak, göbek salıvermek.

göbektaşı b. i. Türk hamamlarının sıcaklık denilen kısmında 45-50 cm. kadar yükseklikte, altından ısıtılan mermer set. Yıkanacak olanlar terlemek için buraya uzanır ve kendilerini orada uğdurarak terlerler.

Göbel Balıkesir'in Susurluk ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 7 134, merkezinin nüfusu 2 463'dür.

göbel i. ★ 1. Kimsesiz, başı boş çocuk. ★ 2. mec. Babası belli olmayan çocuk. ★ 3. Tarlalarda işaret olarak yapılan toprak tümseği.

göbelek i. Yenen bir çeşit mantar.

göbelez i. Genç zağar.

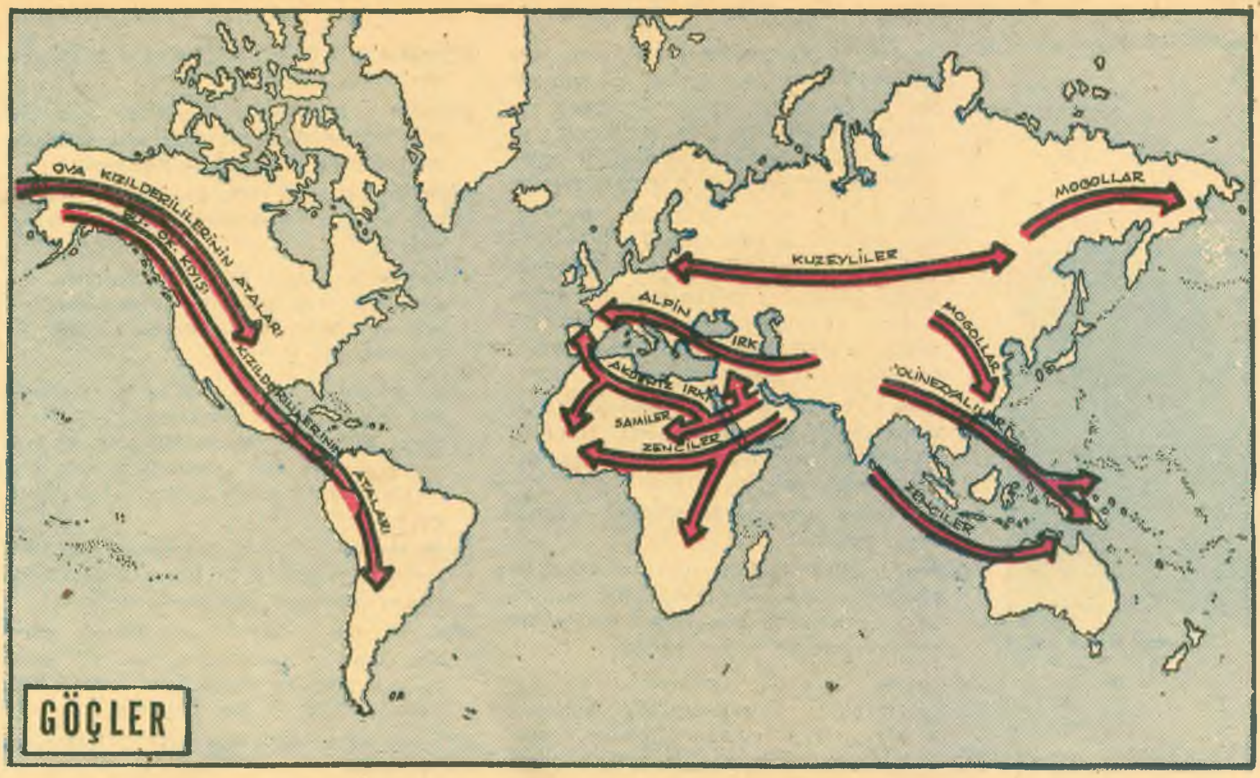
göce i. Dövülerek kabuğu çıkarılmış buğday.

göcen i. Hayvan yavrusu; özellikle tavşan yavrusu.

göç, -çü i. ★ 1. Göçmek işi. esk. Hicret: Kuşların bir kısmı mevsime göre göç ederler. [Migration — Migration, emirgration] ★ 2. Taşınma: Onlar, yazları Boğaz'a ya da Ada'ya göç ederler. [Déménagement — Move, change of abode] ★ 3. Bir yerden çadırları kaldırıp başka bir yere konma: İlkel kavimler durmadan göç ederler. [Décampement — Decamping, striking off] ★ 4. Taşınmakta bulunan ev eşyası: Yarın göç kalkacak.

Göçbeyli İzmir'in Bergama ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 9 177, merkezinin nüfusu 1 471'dir.

Göç Destanı Eski bir Türk destanı. Uygur Türkleri'nin Budizm'i kabul etmeden önceki dönemlerinden kalmadır. Özeti şudur: Uygur Türkleri'nin yaşadıkları bölgedeki sihirli dağda kutsal bir ağaç vardı; gökten bir ışık indi; ağaç bu ışıktan ge-

be kaldı ; bir süre sonra gövdesi yarıldı ve ortaya 5 çocuk çıktı. Uygurlar, ayrı adlar verdikleri bu 5 çocuktan Buğu Tiğin'i kendilerine hakan yaptılar. Buğu Tiğin'in soyundan birçok hakanlar gelip ülkeyi çok iyi yönetti. Bunlardan Gali Tiğin Türkler'le Çinliler arasındaki düşmanlığa son vermek için Çinliler'den bir kızla evlenmek istedi. Çinliler, kıza karşılık, kutsal dağdaki bir kutsal kayayı istediler. Bu taş tılsımlıydı ; Türkler'in varlığı ve mutluluğu ona bağlıydı. Gali Tiğin yurtseverlerin karşı koymalarını dinlemeyip kayayı onlara verdi ; kayayı ülkelerine bütünü ile iletemeyen Çinliler, kızgın sirke döküp parçalayarak götürdüler. Bu kutsal kayanın götürülmesi Uygur Türkleri ve yurdu için felâket oldu. Canlı cansız, kurt kuş, herşey onun ardından yas tutup ağladı. 7 gün sonra Türk Hakanı öldü. Yağmur yağmaz, sular akmaz, kuşlar ötmez, bitkiler bitmez oldu. Sonunda kurtlar, kuşlar, tüm hayvanlar, analarından yeni doğmuş çocuklar, hattâ cansız varlıklar gece gündüz «Göç! Göç!» diye inlemeğe başladılar. Sonunda Uygurlar, ülkelerini bırakıp batıya göçe koyuldular. Her durdukları yerde aynı «Göç!» çığlığı devam ediyordu. Böylece gide gide «Beş Balık» adlı yere vardılar. «Göç» çığlığı ancak burada durdu. Bunun üzerine Türkler burada yerleşip «Beş Balık»ı kendilerine yeni yurt seçtiler.

göçebe s. Bir yerde yerleşmiş olmayıp mevsime şartlara göre yer ya da yurt değiştiren kimse ya da kavim ; çadırla konak göçer. esk. Bedevî. [Nomade — Nomad]

göçebelik i. ★ 1. Göçebe olma hali. ★ 2. Tar. Eski toplulukların çeşitli sebeplerle sürekli olarak göç etmesi. Bu durum zamanla bazı uluslar ya da topluluklarda bir çeşit alışkanlık halini almıştır. Göçebe hayatı yaşayan topluluklar kentlerde, köylerde barınmaktan hoşlanmazlardı. Yaza, kışa göre belli bir bölgede yaylağa - kışlığa gidip geldikleri gibi, bir ülkeden ötekine de geçerlerdi. Göçebeliğin büyük siyasal, hele toplumsal sonuçları olmuştur. Örneğin Anadolu'nun türkleşmesinde, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında, birkaç yüzyıl doğudan akın akın gelen göçebe Türkler'in büyük etkisi vardır.

göçen i. ★ 1. Tavşan yavrusu. [Lapereau — Marmot] ★ 2. Benekli tavşan. ★ 3. Kır sansarı.

göçer s. Göçebe.

göçeri s. Yer yurt edinmeyen göçmekten hoşlanan.

göçerkonar b. s. Yeri yurdu belli olmayıp oradan oraya konan.

göçermek f. Birinden birine geçirmek, göçürmek. esk. Devretmek : Arkadaşım işini bana göçerdi.

göçgün s. Göçecek durumda olan.

göçler ★ 1. Biyo. Bazı hayvanların, özellikle kuşların mevsimlere göre yer değiştirmesi. Bu, genel olarak içgüdüyle açıklanmaktaydı. Son araştırmalar bunun doğru olmadığını, göç eden hayvanların beden yapılarındaki değişmelerin sonucu olduğunu göstermiştir. ★ 2. Sos. İnsanların göçleri. Büyük savaşlardan sonra görülen göçlerde olduğu gibi, yaşadıkları bölgelerde geçimlerini sağlayamayan insan-

lar da yer değiştirirler. Bir ülkeden başka ülkelere yapılan göçlerde, nüfusun geçici ya da sürekli olarak köylerden şehirlere göç etmesinde de, ekonomik ve sosyal şartlar birinci derecede rol oynamaktadır. [Migrations — Migrations]

Fahrettin Kerim Gökay

Sabiha Gökçen

göçmek f. ★ 1. Eviyle, barkıyla, mahalle, köy, şehir ya da ülke değiştirmek, göç etmek. esk. Hicret etmek. ★ 2. Çökmek, içeriye yıkılmak: Duvar göçmüş. [S'enrouler, s'engoffrer, s'enfoncer — To smash in, fall down] ★ 3. mec. Ölmek, yok olmak: O zavallı da göçtü.

göçmen i. Yurdundan kalkıp yerleşmek için başka ülkeye giden kimse. esk. Muhacir. [Emigrant, immigrant, émigré — Emmigrant, immigrant]

göçü i. Kayşa, heyelan. [Eboulement — Landslip, landslide]

göçüm i. Biyo. Serbest organizmaların ve hücrelerin, kimyasal maddelerin ya da ışık, ısı, elektrik gibi enerji şekillerinin etkisiyle yer değiştirme hareketi.

göçürmek f. ★ 1. Göçmesine yol açmak: Soğuklar bu yıl leylekleri çabuk göçürdü. ★ 2. Göçermek, yüzetmek, havale etmek. ★ 3. Yiyip bitirmek: Bir tabak pilavı göçürdü.

göden i. Kalın barsağın son kısmı. [Rectum — Rectum]

Gödene Bak. Altınyayla.

göğe çıkmak b. f. ★ 1. Pek yükselmek. ★ 2. Çok kızmak.

göğem s. Yeşile çalan mor.

göğermek f. ★ 1. Yeşermek: Ağaçlar göğerdi. [Verdir — To turn green] ★ 2. Morarmak: Bacağının çarptığı yer göğerdi. [Bleuir — To turn purple]

göğüs, -ğsü i. ★ 1. İnsanın önden gerdanla karın arasındaki kısmı. Ar. Sadır, Far. Sine: Geniş göğüs, dar göğüs. [Poitrine — Chest] ★ 2. Meme: Genç kızın göğüsleri yeni belirmeye başlamış. [Sein — Breast] ★ 3. Atın ve benzeri hayvanların gerdanlarıyla ön ayaklarının yukarısı arasındaki ön kısımları: Atın göğsü geniş olmalı. [Poitrail — Breast]

göğüs çekimi b. i. Si. Sinema filiminde bir insanı göğsünden itibaren başıyla birlikte gösteren plan, çekim. [Premier plan — Close shot]

göğüs geçirmek b. f. Üzülerek derinden nefes almak, iç çekmek.

göğüs germek b. f. ★ 1. Dayanmak. esk. Mukavemet etmek: Düşmanın hücumuna göğüs gerdi. ★ 2. Güvenmek, haklı olarak övünmek: Göğsünü gererek dolaşıyor. ★ 3. Kendine güvenmek.

göğüs göğüse b. zf. Karşı karşıya: Sokakta onunla göğüs göğüse geldik.

göğüs kabartmak b. f. Öğünmek, iftihar etmek.

göğüslemek f. Karşısına çıkıp engel olmak.

göğüslü s. ★ 1. Göğsü geniş olan. ★ 2. Memeleri büyük (kadın).

göğüslük i. Elbisenin kirlenmemesi için göğüse takılan önlük ya da giyilen arkadan ilikli gömlek. [Tablier — Pinafore]

göğüs nezlesi b. i. Hek. Kalın ve orta çaptaki solunum borularının iltihabı. Nezlei sadriye.

göğüs sesi b. i. Müz. Göğüs boşluğundan, ciğerlerden gelip hava ile zorlanmadan çıkan ses. Doğal ses. [Voix de poitrine — Pectoral voice]

göğüs tahtası b. i. ★1. Göğsün yukarı kısmı, göğüs kemiği. [Sternum — Sternum] ★ 2. Müz. Mandolin, gitar, keman ya da ut gibi telli çalgılarda tellerin gerili bulunduğu gövde kısmı; yüzü; çalgının göğsü.

göğüs vermek b. f. ★ 1. Dayanmak. esk. Mukavemet etmek. ★ 2. (Genç kızlar hakkında) Memeleri belirmeye başlamak.

gök, -kü, -ğü i. Yeryüzünün üstünde gündüz, bulutsuz zamanlarda mavi bir kubbe gibi görünen boşluk. Ar. Sema, Far. Asuman. [Ciel — Sky, heavens]

gök, kü, -ğü s. Mavi, açık lâcivert. Gökyüzünün rengi.

Gökalp, Ziya (1875-1924) Düşünür ve yazar. Diyarbakır'da doğdu. Özel bir eğitim gördükten sonra, İstanbul'a gelerek veteriner okuluna girdi. II. Abdülhamit'in baskı rejimine karşı beslediği hürriyetçi fikirler yüzünden tutuklandı; 9 ay tutuklu kaldı; sonra Diyarbakır'a sürgün edildi. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Diyarbakır şubesini kurdu. Selânik'e gitti. Ömer Seyfettin ve Ali Canip'le birlikte «Genç Kalemler» dergisini kurup, Türkçe'nin Arapça ve Farsça dil kurallarından kurtarılarak, sadeleştirilmesi tezini savundular. Ziya Gökalp Türk tarihi ve kültürü üzerinde araştırmalara girişti. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı içinde Türkler'in varlıklarını koruyabilmeleri için, ulusal kültürlerini geliştirmelerinin gerekli olduğuna inanıyordu. Bu amaçla sosyoloji alanında çalışmalar yaptı. Görüşlerini, yazılarında ve profesörlük yaptığı üniversitedeki derslerinde açıklıyordu. Bir yandan da İttihat ve Terakki Partisi'nin genel merkezinde politika ile uğraşıyordu. I. Dünya Savaşı kaybedilince İngilizler, birçok yurtseverle birlikte Ziya Gökalp'i de tutuklayarak Malta'ya sürdüler. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Ankara'ya gelen Ziya Gökalp, önce Telif ve Tercüme Heyeti başkanlığında bulundu, ikinci devrede milletvekili seçildi. Ziya Gökalp varlığını Türk ulusunun yükselmesi davasına bağlamış, bu yolda bilim ve edebiyat alanında çalışmış bir düşünür ve yazar olarak XX. yüzyılın birinci yarısındaki bilim ve kültür hayatımızda önemli bir rol oynamış, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış yıllarında, aydınlara ve gençlere bir

ümit ve inanç kaynağı olarak Turan ülküsünü göstermekle beraber, hiç bir zaman ırkçı bir milliyetçiliği benimsememiştir. Ömrünün sonlarında, dünyadaki sosyalist akımlarla da ilgilenmiş, toplum gelişmesinde, manevî etkilerle birlikte ekonomik faktörlerin de rolü olduğunu kabul ederek ulusların insanlık ülküsü çevresinde birleşmeleri gerektiği düşüncesini ileri sürmüştür. Başlıca eserleri: «Kızıl Elma» (Şiirler), «Yeni Hayat» (Şiirler), «Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak», «Türkçülüğün Esasları», «Türk Medeniyeti Tarihi», «Malta Mektupları».

Gökay, Fahrettin Kerim (Doğ. 1900) Hekim ve politikacı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1926'da Üniversite'ye girdi, 1933'de profesör, 1942'de ordinaryüs profesör oldu. 1949-1957 yıllarında İstanbul valiliği yapan Gökay 1957'de Bern büyükelçiliğine atandı. 1961-1965 yıllarında milletvekili idi. İnönü başkanlığındaki koalisyon kabinesinde 1962-1963 yıllarında İmar ve İskan, Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlığı yaptı. Mesleğiyle ilgili pek çok kitap ve yazı yayımlamıştır. Uzun süre Yeşilay Derneği başkanlığında bulundu. Kitapları arasında: «Ruh Hastalıkları», «Sağlık Düşmanı Keyif Verici Maddeler», «Sinir Hastalıkları» sayılabilir.

Gökberk, Şükrü Naili (1876-1936) General. Harb Akademisi'ni bitirdi. Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş savaşlarına katıldı. 1923'de İstanbul'un kurtuluş gününde, şehre giren kuvvetlerin başında bulunan General Gökberk, 10 yıl kadar İstanbul komutanlığı yaptı. Sonra emekliye ayrıldı; 1935'de milletvekili seçildi. Felsefe profesörü Macit Gökberk'in babasıdır.

gökcismi T. Ar. b. i. Ast. Gökyüzünde bulunan güneş, ay, gezegenler, kuyruklu yıldızlar, nebülözler gibi bütün cisimlere verilen ortak ad. [Astre — Heavenly body]

gökçe ★ 1. s. Gökle ilgili. esk. Semavî. ★ 2. Gök mavi, mavimsi. ★ 3. Yormayan, batıcı olmayan gül. esk. Lâtif.

Gökçeağaç Kastamonu'nun Taşköprü ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 9 793, merkezinin nüfusu 694'dür.

Gökçebey Zonguldak'ın Devrek ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 11 668, merkezinin nüfusu 574'dür. Eski adı Tefen'di.

Gökçedağ Balıkesir'in Dursunbey ilçesi bucaklarından. 28 köylü bucağın nüfusu 7 084, merkezinin nüfusu 536'dır.

Gökçekent Sivas'ın Suşehri ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 5 303, merkezinin nüfusu 509'dur.

Gökçeli Tokat'ın Niksar ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 7 696, merkezinin nüfusu 1 259'dur. Eski adı Lâdik idi.

Gökçen İzmir'in Tire ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 9 709, merkezinin nüfusu 2 414'dür.

Gökçen, Sabiha (Doğ. 1913) İlk Türk kadın pilotu. Küçük yaşta anasız babasız kaldı. 1925'de Atatürk onu manevi evlât edindi. Amerikan Kız Koleji'nde okudu. Bir süre Paris'de kaldı. 1935'de açılan planör okulunda öğrenim gördü; Rusya'da altı ay kalarak yüksek planörcülük diploması aldı. Ayrıca Eskişehir Hava Okulu'nu bitirdi. 1937'de Dersim harekâtına katıldı. 1938'de Balkan turuna çıktı. Türk Kuşu'na başöğretmen olan Gökçen 1954'de kendi isteğiyle bu görevinden ayrıldı. 1961'de Türk Hava Kurumu yönetim kuruluna seçildi. Dünyanın ilk asker kadın pilotu sayılır.

Gökçeören Manisa'nın Kula ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 7 825, merkezinin nüfusu 2 461'dir. Eski adı Menye idi.

Gökçe, Ramiz (1900-1952) Karikatürcü. Kısa bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra basın hayatına atıldı. «Aydede» dergisindeki karikatürleriyle tanındı. Uzun yıllar «Akbaba» mizah dergisinde, «Karikatür» adlı dergide, daha sonra kendi adına kurduğu «Mizah» dergisinde karikatürler çizdi. «Salon», «Peri» gibi magazinler çıkardı.

Gökçesu Bolu'nun Mengen ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 5 534, merkezinin nüfusu 355'dir.

Gökçeyazı Balıkesir'in İvrindi ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 3 499, merkezinin nüfusu 1 635'dir. Eski adı Ergama'ydı.

gökçül s. ★ 1. Mavice, mavimsi. [Bleuâtre — Bluish] ★ 2. Gökle ilgili. esk. Semavî. [Céleste — Celestial]

gökdelen (gökdeldi) b. i. Yirmi, otuz ya da daha çok katlı yapı. [Crate - ciél — Skyscraper]

Gökdere Elâzığ'ın Palu ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 8 119, merkezinin nüfusu 918'dir

Gökdere Tokat'ın merkez ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 13 040, merkezinin nüfusu 317'dir.

gök elâ b. s. Mavi ile elâ arası göz rengi. [Gris azure — Bluish grey]

gök gözlü b. s. ★ 1. Gözleri mavi ile açık yeşil arası olan. ★ 2. Gözleri bu renkte olanlarda bulunduğu ileri sürülen hainliği hatırlatmak için söylenir.

gök gürlemesi (gürültüsü) b. i. Yıldırım düşerken ya da şimşek çakarken duyulan gürültü. [Tonner — Thunder]

gök kandil b. s. Pek sarhoş, zil zurna.

gökkır b. s. At donlarından maviye çalan kır.

gök kubbe b. i. Gök yüzü.

gökkuşağı b. i. Bak. alkım.

göklere çıkarmak b. f. Aşırı övmek.

Göksu Kasrı

Gök Medrese Sıvas'da Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev'in vezirlerinden Sahip Ata tarafından 1271 yılında yaptırılmış, Anadolu'nun en eski Türk - İslâm mimarlık anıtlarından biri. Kapısının üzerinde tuğlalarla örülmüş, çinilerle süslenmiş iki yüksek minare vardır. Mescidin içi de çinilerle süslüdür. Bu yüzden Gök Medrese adını almıştır.

gökmen s. Mavi gözlü sarışın.

Gökoğlan Erzurum'un Tekman ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 8 006, merkezinin nüfusu 570'dir.

Göksu Fırat'ın kollarından. Engizek dağından doğar, Adıyaman'ın güney batısında Fırat'a karışır. 150 km. uzunluğundadır.

Göksu Seyhan ırmağının başlıca koludur. Orta Toroslar'dan doğar, Kozan'ın batısında Seyhan'a karışır. 188 km. uzunluğundadır.

Göksu Akdeniz bölgesinde Taşeli yöresinin en önemli akarsuyu. Batı Toroslar'dan iki kol halinde iner. Silifke yakınında geniş bir çatalağız meydana getirerek Akdeniz'e dökülür. Uzunluğu 268 km. dir.

Göksu Kasrı İstanbul'da, Boğaziçinde, Kandilli ile Anadoluhisarı arasında, Göksu ve Küçüksu derelerinin birleştiği yerde bulunan padişah sarayı (Kasr-ı Hümayun). Küçüksu iskelesinin yanında olduğundan, Küçüksu Kasrı da denir. Burada, I. Mahmut devrinde (1751) ahşap bir köşk yapıldı. Bu köşk, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde onarıldı. Daha sonra Sultan Abdülmecit tarafından yıktırıldı ve bugünkü saray yaptırıldı (1751).

Göksun Ceyhan'ın kollarından. Binboğa dağlarından doğar. 130 km. uzunluğundadır.

Göksun Maraş'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 919 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 786, merkezinin nüfusu 4 520'dir. Ceyhan'a karışan Göksun çayı çevresindeki ovayla bunun çevresindeki dağlardan ibaret olan ilçe topraklarında tahıl ekilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba geniş bir ovanın kenarındadır. İl merkezine 101 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır.

Göktürkler'in VII. yüzyıldaki sınırları

Göktaş Artvin'in Borçka ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 8 143, merkezinin nüfusu 2 589'dur. Eski adı Murgul'du.

göktaşı b. i. Ast. Gezegenler arasında dolaşan küçük gök cisimlerine verilen ad. Hızla hareket ederken dünyanın çevresini saran hava tabakasına girerlerse sürtünmeyle akkor hale gelip ışık saçarak geçip giderler. Halk arasında bu olaya yıldız kayması denir. Bazıları da yeryüzüne düşer. [Météore — Meteor]

Göktepe İstanbul'un Eyüp ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 748, merkezinin nüfusu 3 059'dur.

Göktepe Konya'nın Ermenek ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 11 613, merkezinin nüfusu 1 745'dir. Eski adı Fariske'ydi.

Göktepe Muğla'nın merkez ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 4 714, merkezinin nüfusu 1 078'dir.

Göktulga, Fahri Celâl (1895 İstanbul) Sinir hekimi. Uzun yıllar Bakırköy Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastahanesi başhekimliği yapmıştır. Mesleği ile ilgili yayınları yanısıra F. Celâlettin adı ile yazdığı hikâyelerle edebiyatımızda yer tutmuştur.

Göktürkler (Kök Türkler) İslâmlık'tan önce kurulmuş büyük bir Türk devletinin ve halkının adı. Doğu Hun Devleti yıkıldıktan sonra Hun Türkleri'nden bir kısmı, Atillâ'nın komutasında batıya göç etmiş; bir kısmı da Altaylar ve Tanrı dağları bölgesinde yerleşerek Bumin Kaan zamanında çevredeki halkı da egemenlikleri altına alarak 550 yılında Göktürk Devleti'ni kurmuşlardı. Bumin Kaan, genişleyen ülkesinin batı yörelerini kardeşi İstemi Kaan'a vermiş, ölümünden sonra başa oğlu Mohan Kaan geçmiş; Çinliler'le ve batıdaki Cucenler'le savaşlar yapıp büyük başarılar kazanmış, Göktürk Devleti bir imparatorluk haline gelmiştir. Çinliler VII. yüzyıl ortalarına doğru, savaşla çökertemedikleri Göktürkler'i, içlerine ikilik sokarak zayıflatmayı, böylece bir kısım topraklarını ellerinden almayı başarmışlardır. Önceleri İranlılar ve Bizanslılar'la çeşitli ticaret ve kültür ilişkilerinde bulunan Batı Göktürkleri, VIII. yüzyıla doğru, doğuya doğru yayılan İslâm ordularıyla karşılaşmışlar; kısa zamanda bu dini kabul ederek İslâmlığın yayılmasında, gelişmesinde önemli roller oynamışlardır. VIII. yüzyılda Çinliler'le yeniden savaşıp onları yurtlarından kovan Göktürkler, bu zaferin anısına «Orhun Anıtları» nı dikmişlerdi. Göktürk Devleti VIII. yüzyıl ortalarında, yine Türk soyundan olan Karluklar ve Uy-

gurlar tarafından ortadan kaldırılmıştır.

gök yakut b. i. Jeol. Elmastan sonra en sert mineral. Mavi renkli, değerli bir süs taşıdır. Aluminyum oksit bileşimlidir. Diğer bir adı da safir'dir. Tabiatta kumlar içinde bulunur.

gökyüzü, -nü b. i. Göğün görünüşteki yüzeyi : Geceleri gökyüzü yıldızlarla bezenir. [Ciel — Sky]

göl i. Coğ. Karayla çevrili su alanı. Oluşumları bakımından ikiye ayrılır : 1° Set gölleri : Bir tarafı açık olan çukurlukların sonradan ,herhangi bir sebeple, kapalı hale gelmesiyle oluşur. Örnek : Volkanik Nemrut dağının yükselmesiyle, dışarıya akıntısı kapanan Van gölü. 2° Yerli Kaya gölleri : Toprağın, çöküntü yeri, sönmüş krater ağzı, eski buzul yatağı gibi çukur yerlerinde suların birikmesiyle ; akarsulardaki menderes halkalarının kopmasıyla ; ya da kuruyan bir iç denizin sularının en derin kısımlarda toplanmasıyla meydana gelen göllerdir. [Lac, étangue — Lake]

göl ayağı b. i. Coğ. Göl suyunun fazlasını başka bir vere akıtan çay.

Gölbaşı Ankara'nın Çankaya ilçesi bucaklarından. 28 köylü bucağın nüfusu 11 018, merkezinin nüfusu 2 478'dir.

Gölbaşı Adıyaman'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 688 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 343, merkezinin nüfusu 1 232'dir. İlçe toprakları genellikle dağlık ve ormanlıktır. Tahıl ekilir ve meyvacılık yapılır. Kasaba, Malatya — Fevzipaşa demiryolu üzerinde olup, Adıyaman'ın istasyonudur. İl merkezine 76 km. lik bir yolla bağlıdır.

Gölcük Urfa'nın Hilvan ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 6 094, merkezinin nüfusu 440'dır.

Gölcük Balıkesir'in Sındırgı ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 975, merkezini nnüfusu 1 727'dir.

Gölcük Niğde'nin merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 15 902, merkezinin nüfusu 1 887'dir. Eski adı Misli'ydi.

Gölcük Kocaeli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 199 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 848, merkezinin nüfusu 21 477'dir. İlçe toprakları İzmit körfezi kıyısında dar bir ovayla gerisindeki Samanlıdağlar'dan ibarettir. Başlıca ürünleri, fındık ve zeytindir. Şehir deniz kıyısındadır ve il merkezine 19 km. lik bir yolla bağlıdır. Deniz üssü olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden gelişmiş ve nüfusu artmıştır.

gölcül s. Göllerde ya da göl kıyılarında yetişen, yaşayan.

Göldüzü Bitlis'in Adilcevaz ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 4 575, merkezinin nüfusu 477'dir. Eski adı Arın'dı.

Göle Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 420 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 46 974, merkezinin nüfusu 3 843'dür. İlçe toprakları 2 000 m. civarındaki dağ ve yaylalarla kaplıdır. En önemli yükseklik Allahüekber dağlarıdır (3 126 m.). Geniş otlaklarda hayvancılık yapılır. Arpa ekilir. Kasaba il merkezine 77 km. lik bir yolla bağlıdır.

gölek i. ★ 1. Su birikintisi, gölmeç, gölcük. ★ 2. Sulak yerlerde olan tatarcık gibi ufak sivrisinek. ★ 3. Gölün dalgalanması.

gölermek f. Göl haline gelmek.

gölet i. ★ 1. Gölek. ★ 2. İçinde ham deri ıslatılan taş havuz.

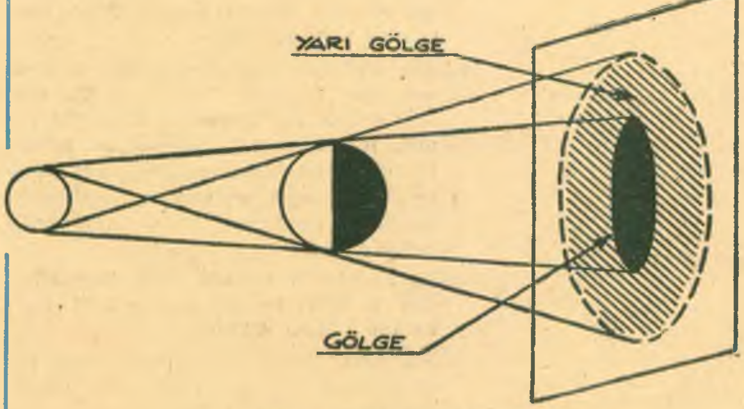
göl evleri b. i. Tar. Tarihten önceki zamanlarda insanların özellikle yaban hayvanlarından korunmak için göllerin içine kazıklar çakarak yaptıkları kulübelere verilen ad. Bugün de uygar olmayan bazı kabileler böyle evler yapıp oturmaktadırlar.

gölge i. ★ 1. Işığın önüne gelen bir cismin yere ya da yanına bıraktığı karaltı. Duruşa göre o cismin az çok şeklini gösterir : Ağaç gölgesi, adam gölgesi. esk. Zıl, saye. [Ombre — Shadow] ★ 2. Bir resmin ışık görmeyen yönlerindeki koyuluk ve karanlık. Bir resimde eşyayı gösterebilmek için ışık görmeyen kısımlarına renkle ya da siyahla vurulan koyuluk ve karaltı. [Ombre — Shade] ★ 3. mec. Koruma ; kayıran güç : O kendi çalışmasıyla değil, dayısının gölgesinde yetişti.

gölge altı b. i. Gölgelik. esk. Sayeban.

gölgecil s. Gölgede yetişen ya da gölgeyi seven. [Ombrophile — Ombrophilous]

gölge etmek b. f. ★ 1. Gölge vermek. [Ombrager — To shade, cast shadow] ★ 2. mec. Engel olmak, rahatsız etmek : «Göl-

Gölge ve yarı gölgenin gösterilişi

ge etme başka ihsan istemem» Diyojen - Âli Bey. [Empêcher, déranger — To impede, derange]

gölge filmi b. i. Si. Sinemacılıkta, cisimlerin silüetlerini belirleyen gölgelerden yararlanarak yapılan bir filim çeşidi. [Film d'ombres chinoises — Silhouette film]

gölgelemek f. ★ 1. Gölge altında bırakmak. [Ombrager, ombrer — To shade] ★ 2. mec. Bir şeyin değerine ya da ününe sönüklük getirmek; gölge düşürmek. [Empecher — To hamper, hinder]

gölgeli s. Gölge altında olan ya da gölgesi olan. [Ombragé, ombreux — Shady]

gölgelik i. ★ 1. Gölge altında bulunan yer. [Ombrage — Shade] ★ 2. Gölgesinde oturulan çardak, tente v.b. gibi şey. [Tenture, tonnelle, bosquet — Arbour]

gölge olayı b. i. Psi. Bir olaya hiç bir etki yapmadan eklenen başka bir olay. Örneğin bir iş yapan kimse, buna kendi iradesiyle, serbestçe karar vermiş olduğunu sanır. Bazı filozoflar bu kişinin kuruntuya kapılmış olduğunu savunurlar. [Epiphénoménisme — Epiphenomenalism]

gölge olaycılık Psi. Bilinç ve iradenin, organik olayların bir yansımasından başka bir şey olmadığını savunan kuram. [Epiphenoménisme — Epiphenomenalism]

gölge oyunu b. i. Tiy. Karagöz gibi, bir perde arkasında ışık yakarak, deriden yapılmış şekillerle oynatılan oyunların genel adı. Karagöz'e benzer bir gölge oyunu da Çin tarihinde vardır.

gölgesinden korkmak b. f. Pek korkak olmak.

Gölhisar Burdur'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 011 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 656, merkezinin nüfusu 5 666'dır. İlçe toprakları Gölhisar ovası ile Batı Toroslar'dan ibarettir. Söğüt ve Gölhisar gölleri vardır. Tahıl ve şekerpancarı yetiştirilir. Kasaba il merkezine 112 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır.

Gölkaya Bolu'nun Düzce ilçesi bucaklarından 27 köylü bucağın nüfusu 16 523, merkezinin nüfusu 1 116'dır.

Gölköy Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 511 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 38 595, merkezinin nüfusu 5 771'dir. İlçe toprakları dağlıktır. Patates, mısır, arpa ve fasulye yetiştirilir. Kasaba, il merkezine 72 km. lik bir yolla bağlıdır.

Göllü Kırşehir'in merkez ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 9 821, merkezinin nüfusu 499'dur.

Gölmarmara Manisa'nın Akhisar ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 9 034, merkezinin nüfusu 6 064'dür.

göl otu b. i. Bot. Sarı nilüfer.

Gölova Sivas'ın Suşehri ilçesi bucaklarından. 35 köylü bucağın nüfusu 10 421, merkezinin nüfusu 1 044'dür. Eski adı Ağvaniş'di.

Gölova Antalya'nın Elmaslı ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 4 023, merkezinin nüfusu 1 254'dür. Eski adı Müğren'di.

Gölören Konya'nın Karapınar ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 10 162, merkezinin nüfusu 666'dır. Eski adı Gölveren'di.

Gölpazarı Bilecik'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 895 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 705, merkezinin nüfusu 3 954'dür. Tahıl, afyon, baklagiller, şekerpancarı ekilir ve ipekböcekçiliği yapılır. Kasaba, Haydarpaşa — Eskişehir demiryolu üzerinde bir istasyon olan Vezirhan'a 39 km. uzaklıktadır. İl merkezine ise 47 km. lik bir yolla bağlıdır. Akçaoba adıyla Osman Gazi tarafından kurulmuştur.

Gölpınar Çanakkale'nin Ayvacık ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 6 206, merkezinin nüfusu 850'dir.

Gölpınarlı, Abdülbaki (Doğ. 1900) Edebiyat tarihçisi. Öğretmen okulunu bitirdikten sonra bir süre ilkokul öğretmenliği yaptı. 1930'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden diploma aldı. Uzun süre liselerde edebiyat okuttu; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde edebiyat doçentliği görevinde bulundu; 1949'da emekliye ayrıldıktan sonra kendini tamamiyle bilimsel araştırmalara verdi. Sayısı oldukça kabarık eserleri arasında: «Melâmilik ve Melâmiler», «Yunus Emre», «Yunus Emre Divanı», «Divan Edebiyatı Beyanındadır», «Fuzuli Divanı», «Nedim Divanı», «Mevlâna Celâleddin», «Mevlânadan Sonra Mevlevilik», «Nasreddin Hoca», «Velâyetname», «Simavnakadısıoğlu Şeyh Bedreddin», «Alevî ve Bektaşi Nefesleri», çevirilerinden: «Kur'an», «Hazreti Muhammed ve Hadisleri», Mevlâna'dan «Divan-ı Kebir», «Mesnevi», «Fih-i Mafih», «Mecalis-i Seb'a», «Rubailer», Hayyam'dan «Rubailer» sayılabilir.

Gölveren Bak. Gölören.

Gömbös, Gyula (1886-1936) Macar devlet adamı. 1919 komünist yönetimi sırasında Szeged'deki göçmen hükümette görev aldı. 1929'da savunma bakanı oldu ve kendi rütbesini generalliğe yükseltti. 1932'de başbakanlığa getirildi. Diktatörlük eğilimli, İtalyan ve Alman taraflısı idi.

gömgök s. ★ 1. Her yanı gök renginde. ★ 2. mec. Çok, aşırı.

gömleğinden geçirmek ya da gömlekten geçirmek b. f. Evlât edinmek.

gömlek i. ★ 1. Vücudun üst kısmına, tene giyilen iç çamaşırı. [Chemise — Chemise] ★ 2. Ceket ya da yelek altına giyilen dış çamaşırı. [Chemise — Shirt] ★ 3. Kılıf:

Kanepe gömleği. [Gaine, membrane, étui — Cover, case, coat] ★ 4. Göbek .esk. Batın: İki gömlek yukarı dedesi Tatar'dır. [Génération — Generation] ★ 5, Lâmba alevine geçirilmiş beyaz ışık sağlayan amyanttan yapılma kılıf. [Manchon — Muff, casing] ★ 6. Basamak, derece: Bir gömlek daha koyu. [Degré, échelle — Degree] ★ 7. Dosya kartonu. [Carton — Folder] ★ 8. Memeli hayvanların barsaklarını bir önlük gibi örten yağlı zar. [Tunique — Tunic]

gömlek eskitmek b. f. Ömür sürmek, uzunca yaşamak.

gömlekliler ç. i. Zo. Yumuşakçalarla (omurgasız, yumuşak vücutlu, çoğu suda yaşayan ve kabuklu olan hayvan) omurgalılar arasında yer alan, torba şeklinde jelatin ya da kıkırdak yapısında bir kabuk içinde bulunan deniz hayvanları. [Tuniciers — Tunicates, tunicata]

gömme i. ★ 1. Gömmek eylemi. [Enfouissement, ensevelissement, inhumation, enterrement — Burying, burial, encrustation, interment, entombment] ★ 2. s. Gömülmüş olan: Gömme dolap. [Enfoui — Encrusted]

gömmek f. Bir yerde çukur açıp oraya bir şeyi, üstünü örterek ya da örtmeyerek yerleştirmek: Ölüyü gömmek. Ateşi gömmek. [Enfouir, inhumer, enterrer, ensevelir, enfoncer — To bury, entrench]

gömü i. Toprağa gömülerek saklanmış para ya da değerli şeyler. esk. Define. [Trésor (caché) — Treasure]

gömüldürük i. ★ 1. Boyunduruğa geçirilen kısa değnek. ★ 2. Eğerin geriye kaymaması için atların boyunlarına aşırılıp kollarına bağlanan kayış. esk. Sinebend.

gömültü i. Avcının saklandığı çukur.

gömüt i. Ölü gömülen yer, mezar. esk. Sin. metfen, kabir. [Tombeau, tombe — Tomb, grave]

gön i. Tabaklanmış deri. [Cuir, peau tannée — Coarse leather]

göncü i. Saraç. [Sellier — Saddler]

gönç s. Gönenmiş, varlıklı.

gönder i. ★ 1. Bayrak çekilen direk. [Mât — Flag - pole] ★ 2. Övendire.

göndermek f. Götürmek ya da gitmek işini yaptırmak. [Envoyer, expèdier — To send, convey, forward, remit]

gönen ★ 1. i. Nem. ★ 2. s. Nemli (toprak).

Gönen Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 152 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 56 285, merkezinin nüfusu 11 759'dur. Gönen çayı ilçeyi boydan boya geçerek Marmara'ya dökülür. Toprak verimlidir. Tahıl, tütün, susam, her türlü yemiş ve sebze yetiştirilir. Kasabanın tarihi çok eskidir. Eski devirlerde Asepsus ve daha sonraları Artemea isimlerini taşımıştır. Dolaylarında yıkıntılar vardır. Eskiden hamamlarıyla ünlüydü. Şimdi de kaplıcaları vardır. Oldukça bakımlı bir kasabadır. Bandırma'ya 44, Balıkesir'e 61 km. lik asfalt yolla bağlıdır.

gönenç i. Kolaylıkla ve iyi yaşama. esk. Refah. [Aisance, bien - être — Prosperity, welfare]

gönendirmek f. Gönence kavuşturmak. esk. Terfih etmek. [Procurer, améliorer — To increase s.o.'s pay]

gönenmek f. ★ 1. Gönence kavuşmak. ★ 2. Hoşlanmak, memnun olmak.

gönlü açık b. s. Samimi, açık kalpli.

gönlü açılmak b. f. Ferahlık duymak.

gönlü bulanmak b. f. ★ 1. Midesi bulanıp kusacak gibi olmak. ★ 2. mec. Kuşkulanmak.; esk. Şüphelenmek.

gönlü dar b s. Sabırsız.

gönlü gani b. s. Cömert, gözü tok.

gönlü kara b. s. Yüreği kötü, kötümser.

gönlünce zf. İstediği gibi.

gönlünü etmek, gönlünü yapmak b. f. Razı etmek, memnun etmek, teselli etmek. [Persuader, contenter, satisfaire, consoler — To persuade, please, satisfy, console]

gönlünü hoş etmek b. f. Memnun etmek. [Contenter — To please]

gönlü olmak b. f. Razı olmak. [Consentir — To consent]

gönül, -nlü i. ★ 1. Yürek. Ar. Kalp. Far. Dil: Gönlüm istiyor, gönül ihtiyarlamaz. [Coeur — Heart] ★ 2. Duygu. esk. His, tessür: O adamda gönül yoktur. [Sentiment — Sensitivity] ★ 3. Sevgi, şefkat, aşk: Gönül vermek, gönül bağlamak, gönül belâsı. [Affection — Affection] ★ 4. İstek, esk. Arzu, heves: Okumaya gönlü yok. [Désir — Desire] ★ 5. Razı olma. esk. Muvafakat: Ben onun gönlünü ederim. [Consentement, volonté — Consent] ★ 6. Cesaret. esk. Şecaat, yürek: Gönül sahibi olmayandan fedakârlık beklenemez. [Courage — Courage] ★ 7. Onur, gurur, kibir: O pek gönülsüz bir adam, ötekinin gönlü yükseklerde. [Fierté, orgueil, vanité — Pride, vanity] ★ 8. Hatır: Gönlünü almak, gönlünü yapmak. [Egard — Consideration]

gönül açıklığı b. i. Ferahlık.

gönül almak b. f. Hatır yapmak, memnun etmek.

gönül bağlamak (gönül vermek) b. f. Sevmek. [Aimer, devenir amoureux — To fall in love]

gönül bolluğu b. i. Göz tokluğu. esk. Kanaat.

gönül bulandırmak b. f. ★ 1. Mide bulandırmak. ★ 2. mec. Kuşkulandırmak.

gönül darlığı b. i. Hüzün, keder.

gönülden isteyerek zf. Can ve gönülden. [De bon coeur, de volonté — Voluntarily, willingly, heartily]

gönülden çıkarmak b. f. Birini unutup anmaz olmak.

gönülden doğmak b. f. Birdenbire ve kendiliğinden zihnine gelmek. esk. Sanih olmak.

gönülden geçirmek b. f. Düşünmek.

gönülden kopmak b. f. Kendiliğinden vermek (sadaka ve iane gibi şeyler için).

gönüldeş i. Duygu ve istekleri aynı olanlardan her biri.

gönül eğlencesi b. i. Hoşça vakit geçirmeye yarayan şey, sürekli olmayan sevgi.

gönül hoşluğu b. i. Razı ve memnun oluş.

gönül kırmak (gönül yıkmak) b. f. Hatır kırmak, gücendirmek. [Blesser, désobliger — To hurt]

gönüllü i. ★ 1. Kendi istek ve kararı ile bir işi yapmayı kabul eden insan. ★ 2. Ask. Özellikle bir ölüm kalım savaşında askerlik çağına gelmemiş gençlerle bu görevi eskiden yapmış ihtiyarların herhangi bir zorlama olmaksızın kendiliklerinden koşup hizmet alanları. Bunlar kısa ve özel bir eğitimden sonra silâhlı kuvvetler içinde ve dışında görev alırlar. [Volontaire — Volunteer]

gönülsüz s. ★ 1. Alçak gönüllü. ★ 2. İstemeden, gönlü olmadan yapılan.

gönül tokluğu b. i. Göz tokluğu. esk. İstiğna.

gönye Yun. i. Bir doğruya dik gelen başka doğrular çizmeye yarayan, dik üçgen biçiminde çizgilik. Marangozlukta yapı işlerinde v.b. kullanılan gönyeler de vardır.

gördek i. Sazan familyasından 10 - 12 cm. boyunda bir balık.

Gördes Gediz'in kollarından biri. Demirci dağlarından çıkar. 140 km. uzunluğundadır.

Gördes Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 052 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 400, merkezinin nüfusu 5 577'dir. Gediz'in kolu olan Kumçay'ın suladığı topraklarda tahıl ekilir, meyva ve sebze yetiştirilir. Kasaba, Kumçay üzerinde ve bir yamaçta kurulmuştur. Eskiden beri halıcılık yaygındır. 1920'de Yunan işgali görmüş, 1922'de kurtarılmıştır. Manisa'ya 110, Akhisar demiryolu istasyonuna 60 km. uzaklıktadır.

göre e. ★ 1. (Bir şeye) Uygun olarak, gereğince. esk. Tevfikan: Alacağınız buyruğa göre davranınız. [Selon, conformement, étant donné que — According to, in conformity to, in compliance with, under] ★ 2. Bakılırsa, hesaba katılırsa, gözönünde tutulunca. esk. Nazaran: Duyduğuma göre. [Daprès — In comparison to, with respect to, with regard to, in relation to] ★ 3. Sorulursa, düşüncesince: Bana göre hepsi bir. [Selon — As regards, to]

göreceği gelmek b. f. Göresi gelmek, özlemek. [Convoiter — To miss]

görecelik i. Fel. Bağıntıcılık. esk. İzafiyetçilik. Bak. rölativizm. [Relativisme — Relativism]

Görele Giresun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 390 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 48 824, merkezinin nüfusu 5 687'dir. İlçe toprakları Karadeniz kıyısında dar bir kıyı ovası şeklindedir. Gerisi dağlık ve ormanlıktır. Fındık ve mısır yetiştirilir. Kasabada şarapçılık, dokumacılık ve bazı el sanatları vardır. Giresun — Trabzon karayolu üzerindedir. İl merkezine 74 km. uzaklıktadır. Eski adı Elevi'ydi.

göreli s. Fel. Bağıntılı. esk. İzafî. Bak. rölatif. [Relatif — Relative]

görelik i. Fel. Bağıntı. esk. İzafet. [Relation — Relation]

görelilik i. Fel. Bağıntılık. esk. İzafiyet. Bak. rölativite. [Relativité — Relativity]

Göreme Nevşehir ili ile Ürgüp ilçesi arasında bir köy. Alüvyon sonucu meydana gelmiş peri bacaları bütün dünyada ün kazanmıştır. Göreme vadisinin en büyük özelliği, bu koni biçimindeki kayaların içine oyulmuş olan evler, kiliseler ve manastırlardır. Hıristiyanlık'dan sonra, önemli bir din merkezi haline gelmiş olan bölgedeki tapınaklar Kapadokya Kaya kiliseleri diye anılır. Kiliselerin sayısı yüzleri aşar. En önemlileri, en büyükleri olan Tokatlı kilise, içindeki resimler en iyi korunmuş olan Karanlık kilise ve içinde peygamberlerin dirilişlerine ait resimler bulunan, en küçük sütunlu kilise, Elmalı kilisesidir. Bunların yanısıra başka kiliseler ve Rahipler manastırı ile Rahibeler manastırı vardır. Kiliselerin içindeki fresklerde Doğu ve Bizans sanatının etkileri görülür. Göreme vadisi, M.S. VIII. - XIV. yüzyıllar arasında önemli bir yerleşme merkeziydi.

görenek i. Başka çeşidini, daha kolay ya da yararlısını düşünmeksizin, birşeyi görülegeldiği gibi yapma alışkanlığı. esk. Adet. [Coutume, usage — Customs and usages]

göresimek f. Göreceği gelmek, özlemek.

görev i. ★ 1. Sos. Bir tüzüğe, bir yasaya bağlı olarak yapılan iş, memurluk. ★ 2. Fiz. Canlılarda, bir organizmayı meydana getiren organların ayrı ayrı ya da bütün halinde birbiriyle bağıntılı olarak yaptıkları iş (fonksiyon): Safra kesesinin safra akıtması, beslenme görevi. ★ 3. Psi. Bütün davranışların temel birliği. Meselâ, oyun bir fonksiyondur, çünkü çocuğun bugünkü ihtiyaçlarını karşılamakla beraber, geleceğini de hazırlar. [Fonction — Function]

görevli s. ★ 1. Görevi olan. esk. Vazifeli. [Chargé — Charged, commissioned] ★ 2. i. Resmî görevi olan kimse, memur. [Fonctionnaire, employé — Official, functionary, employee]

Görey, İhap Hulûsi (Doğ. 1898) Afiş ressamı. İstanbul'da doğdu. Kahire ve Alman-

ya'da okudu. Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştı. Sonra serbest hayata atıldı. Türkiye'ye afiş sanatını ilk getirenlerdendir.

görgü i. Topluluk hayatında uyulması gerekli sayılan terbiye kuralları. Yaşama töresi, görgü. esk. Adabı - muaşeret. [Savoir - vivre — Good manners, breeding]

görgücülük i. Fel. Bilginin yalnız görgü ve denemelerden çıktığını ileri süren felsefe. [Empirisme — Empiricism]

görgülü s. Görgüsü çok olan.

görkem i. ★ 1. Görünüş. [Aspect, apparence — Appearance, sight] ★ 2. Göz alıcı ve gösterişli olma hali. esk. Debdebe, ihtişam. [Magnificence, somptuosite — Pomp, magnificence, splendour]

görkemli s. ★ 1. Göz alıcı ve gösterişli, muhteşem. [Magnifique — Magnificent, splendid] ★ 2. İri yapılı, iyice serpilmiş. [Corpulent — Corpulent]

görme i. ★ 1. Görmek işi. [Vue — Vision] ★ 2. Biyo. Gözle algılama. [Perception visuelle — Visual perception] ★ 3. s. Görmüş, erişmiş: Sonradan görme. [Experimente, parvenu — Experienced, parvenu]

Göreme'deki peri bacaları (solda), koni biçimindeki kayanın içine oyulmuş evler. (altta)

görmece zf. ★ 1. Görmek koşulu ile. ★ 2. Gözle kestirerek, götürü.

görmek f. ★ 1. Göz aracılığıyla bir şeyin biçimini ve rengini duymak. esk. Rüyet, müşahede etmek: Beni arayan adamı daha görmedim. [Voir — To see] ★ 2. Görme gücüne sahibolmak, görür olmak: Değnekle yürüyen şu zavallı acaba hiç görmüyor mu? Bir gözü az görür. [Voir — To see] ★ 3. Gözüyle anlamak, farketmek, idrak etmek, farkına varmak: Şu adamın çalımını görüyor musunuz? [S'apercevoir — To notice, observe] ★ 4. Yanına varmak, ziyaret etmek: Müdürü göreceğim. [Visiter — To visit] ★ 5. Rastlamak. esk. Tesadüf etmek: Ali'yi dün sokakta gördüm. [Rencontrer — To meet, encounter] ★ 6. Bir şey hakkında şöyle ya da böyle bir yargı vermek. esk. Mülâhaza ve muhakeme etmek: Olayı nasıl görüyorsunuz? [Trouver, juger considérer — To consider, find, judge, deem] ★ 7. Yapmak, etmek. esk. Eda ve ifa etmek: İş görmek, hizmet, masraf, hesap görmek. [Faire, exécuter — To render, perform, carry out] ★ 8. Uğramak. esk. Duçar olmak, giriftar olmak: Bu işten çok zarar gördü. Ömründe acı görmemiş. [Eprouver, subir — To experience] ★ 9. Nail olmak, mazhar olmak: İyilik görmek, insaniyet görmek. [Obtenir, parvenir, jouir — To enjoy, attain] ★ 10. Almak: Ders görmek, terbiye görmek. [Prendre — To receive] ★ 11. Sahibolmak: Cebi para gördü. [Posséder — To possess, enjoy] ★ 12. Denemek, bir durumun içinde bulunmuş olmak: Savaş görmek, gün görmek. [Eprouver, expérimenter — To experience] ★ 13. Gezmek, bulunmak, yaşamak: Çok yer görmüş. Hindistan'ı görmüş. [Voyager —. To have been to] ★ 14. Hazırlamak: Yolculuk tedariki görmek. [Préparer — To prepare] ★ 15. Başka fiillerin istek kiplerine katılarak süreklilik fiili yapmaya yarar: Bırak söyliye görsün.

görmemiş s. ★ 1. Birdenbire eriştiği zenginliğe kendini uyduramayarak bir takım gösterişli davranışlara girişen. ★ 2. Görgüsüzlük yüzünden yersiz davranışlarda bulunan.

görmeyerek atış b. i. Ask. Özel yönetmeliklerde yazılı usullerle hedef görülmeden yapılan atış. Daha çok topçu uçak ve piyade ağır silâhları ile yapılır.

görmüşlük i. Birşeyi görmüş olma hali.

görmüşlük duygusu b. i. Psi. Bir şeyi ya da bir yeri daha önceden gördüğünü sanma. [Sentiment deja - vu — Sentiment of having already seen]

görü i. ★ 1. Görme yetisi. [Capacité visuelle — Visual capacity] ★ 2. Bir yerden bakılınca bazı şeylerin görülebilmesi; manzara. [Spectacle — View, spectacle, sight, scenery]

görücü i. Evlenecek bir erkek için kız görmeye giden kimse.

Görükle Bursa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 11 518, merkezinin nüfusu 1 870'dir.

görülmedik s. Görülmemiş. «Görmedik» olarak da kullanılır. esk. Nadir.

görülmek f. Başkasının görmesine konu olmak. [Etre vu, etre visible — To be seen]

görüm i. Biyo. Görme yetisi, ışığı ve renkleri alan duyum. [Faculté de voir — Visual faculty]

görümce i. Bir kadına göre kocanın kızkardeşi.

görümlük s. ★ 1. Görülmek için, herkesin görmesi için olan: Bu mal satılık değil, görümlüktür. ★ 2. Bir şeyi görmek için verilen para ya da başka türlü bir karşılık.

görünmek f. ★ 1. Kendini göstermek. [Se voir, apparaitre — To appear] ★ 2. Öyle olmadığı halde öyle imiş gibi görünmek, benzemek, hatırlatmak. [Sambler — To seem]

görüngü i. Fel. Gözlenebilen olay. [Phénomène observable — Observable phenomenon]

görüntü - ses birliği (karşı denkliği) b. i. Si. Sinema filimlerinde görme duyusuna yönelen öğelerle işitme duyusuna yönelen öğeler arasında belirli bir iç bağın, karşı denkliğin, bulunması gerektiğini öngören kuram. Bu kuram özellikle Eisenstein tarafından geliştirilmiştir. [Contrepoint audio - visuel — Audio - visual counterpoint]

görünüş i. ★ 1. Görünme biçimi. [Apparence — Appearance] ★ 2. Dışından ya da uzaktan bakılınca bir şeyin kendi niteliği hakkında uyandırdığı düşünce. esk. Zevahir: Görünüşe aldanma, [Apparence extérieure, externe — External, outward appearance] ★ 3. Bakılınca bir şeyin hatırlattığı biçim: Halı görünüşünde bir bahçe. [Vu, aspect — Look]

görüp geçirmiş b. s. Hayatta tecrübe kazanmış.

görüp gözetmek b. f. Korumak. esk. Mukayyet olmak. [Proteger — To protect, take care, look after]

görüş i. ★ 1. Görmek tarzı. [Point de vue, manière — Mode or point of view, outlook] ★ 2. Olay. düşünce ya da şeylere verilen değer; onlar hakkında varılan yargı. [Opinion, judgement — Opinion, conception, conviction, judgement]

görüşme i. ★ 1. Buluşma. esk. Mülâkat. [Interview — Interview] ★ 2. Sohbet, yarenlik. [Causerie — Talk, conversation, chat] ★ 3. Bir konu üzerinde konuşma. esk. Müzakere, mükâleme. [Déliberation, négotiation — Negotiation, discussion]

görüşmek f ★ 1. Buluşup yarenlik etmek: Arasıra görüşelim. [Se voir, causer — To meet] ★ 2. Dostluk ahbaplık

etmek: Ahmet beylerle görüşür müsünüz? [Frequenter — To have relations] ★ 3. Bir iş için karşılıklı düşüncelerini ileri sürmek: Bu soruyu başka bir zaman görüşelim. [Discuter — To discuss]

gösteri i. ★ 1. Dikkati, ilgiyi çekmek için bir topluluk önünde gösterilen oyun ya da hüner: Dün uçaklar gösteri yaptılar. [Démonstration — Demonstration] ★ 2. Sinema ya da tiyatroda oyun gösterme işi. [Spectacle — Spectacle, show] ★ 3. Bir kimsenin ya da bir topluluğun kendi duygu ya da fikrini gösteren sözü ya da davranışı. esk. Tezahürat. [Manifestation — Manifestation, ovation]

gösteriş i. ★ 1. Göstermek işi ya da biçimi. [Etalage, montre — Display] ★ 2. Başkalarını şaşırtmak, ya da kendini beğendirmek için, bir kimsenin yaptığı düzme davranış. esk. Nümayiş. [Démonstration — Demonstration] ★ 3. Göz alıcılık, alım. [Charme — Charm]

gösterişli s. Gösterişi olan. [Pompeux — Pompous, ostentatious]

gösteriş muharebesi Ask. Düşmanı yanıltmak amacıyla yapılan bir çeşit muharebe. Bol miktarda kullanılan sahte tesis tahkimat ve gizleme ile etkisi arttırılır.

gösteriş taarruzu Ask. Kuvvet yönünden yeterli olmayan tarafın elverişli fırsatlardan yararlanarak düşmanı yanıltmak amacıyla yaptığı saldırı. İyi planlanmazsa çok kötü sonuçlar doğurabilir.

gösteri yürüyüşleri Huk. Belirli bir konuyu davranışı, tutumu desteklemek ya da kötülemek amacıyla bir insan topluluğunun belirli bir noktadan başlayıp belirli noktada bitmesi gereken ortak yürüyüşleri. Anayasa'mızın 28. maddesine göre, herkes önceden izin almaksızın gösteri yürüyüşü yapmak hakkına sahiptir. 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu, gösteri yürüyüşlerinde uyulması gerekli usul ve kuralları belirtmektedir. [Démonstration — Demonstration, demonstrative march]

göstermeci tiyatro b. i. Çağımızda tiyatronun ayrıldığı iki ana türden biri. Öbür tür ise benzetmeci tiyatro adını alır. Benzetmeci tiyatro, seyircisini oyunun gerçek olduğuna inandırmaya çalışır. Göstermeci tiyatro ise tam tersine, oyunun oyun olduğunu her an seyirciye hatırlatır. Bu genel türün en belirli örneği Bertolt Brecht (1898-1956)'in kuramlarını ortaya atıp uyguladığı epik tiyatrodur. (Bak. epik tiyatro).

göstermek f. ★ 1. Görmesini sağlamak, görmesine yol açmak: Bu gözlük iyi göstermiyor. [Montrer — To show] ★2. Belirtmek: Bu söz bunun niyetini gösteriyor. [Indiquer, préciser — To indicate, point] ★ 3. Bir şeyin etkisi altında tutmak: Ateşe göstermek. [Exposer — To expose] ★ 4. Kanıtla inandırmak: Bunların böyle olduğunu onlara göstereceğiz. [Prouver, démontrer — To prove, show] ★ 5. Öğretmek: Birine ders göstermek. [Enseigner — To teach] ★ 6. Güzelliğini ortaya çıkarmak: İyi kılık insanı gösterir. ★ 7. Yapmasını söylemek: Bana ne iş göstereceksiniz? ★ 8. Zorlu bir karşılığa uğratmak: Ben ona gösteririm. ★ 9. Görünmek: Bu adam yaşlı gösteriyor. ★ 10. (yardımcı fiil) Etmek: Kolaylık göstermek.

göstermelik i. Tiy. Karagöz perdesine, oyundan önce konan resimler (tasvirler). Bunlar o oyunla ilgili, ev, dükkân, ağaç gibi, deriden yapılmış şekillerdir. Tiyatrodaki dekorun yerini tutarlar.

göt, -tü i. (Kaba konuşmada) Anus. Günlük dilde bu kelime yerine dip, oturak ya da kıç kelimeleri kullanılır. [Anus, cul, derrière — Posterior] ★ 2. mec. Külb. Güç ya da yüreklilik.

Göta Kanalı (İsveç) Göteborg'u Stockholm'e bağlayan 75 km. uzunluğunda, 30 m. genişliğinde bir kanal. Dinlendirici manzaralar ve zaman zaman göller arasında ilerleyen bu kanala, özellikle turistlerce büyük rağbet gösterilmektedir.

Göteborg (İsveç) Batıda Cattegat boğazı kıyısında 411 000 nüfuslu bir kültür, ticaret ve sanayi şehri. Aynı zamanda işlek bir limandır. Devamlı feribot seferleriyle Danimarka ile, 750 km. lik Göta kanalı sayesinde de Stockholm ile bağlantısı vardır. Üniversitesi ünlüdür. Stockholm'den sonra İsveç'in ikinci büyük şehridir.

Göteborg limanından bir görünüş

Göttingen (Batı Almanya) Doğu Almanya sınırı yakınlarında ve Harz dağlarının güney batısında 79 000 nüfuslu bir şehir. Üniversitesi, alüminyum eşya ve hassas alet fabrikaları ünlüdür.

götürmek f. ★ 1. Birşeyi bulunulan yerden başka yere taşımak: Mektup, haber götürmek. [Porter — To carry] ★ 2. Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek: Çocuğu okula götürdüm. [Emmener — To take] ★ 3. Bir şeyi yürütmek: Otomobili götürdü. [Conduire — To lead] ★ 4. Yerinden ayırıp uzağa atmak: Bir mermi kolunu götürdü. [Emporter — To carry away] ★ 5. Öldürmek: Salgın çok kişiyi götürdü. [Tuer — To kill] ★ 6. Dayanmak. esk. Tahammül etmek: Bu acıklı durumu içim götürmüyor. [Supporter — To stand, bear]

götürü s. zf. Para ile alınacak ya da yaptırılacak şeyler için inceden inceye ölçüp hesap etmeksizin göz kararı bir fiyat keserek. [A forfait — By contract, job work; as per contract, lump sum, job lot; outright]

götürü hizmet Huk. Borçlar Kanunu'muza göre, bir hizmet akdine dayanılarak, çalıştığı sürece bir işçiye yaptığı işin miktarına göre ücret verilerek çalıştırılması.

Göttingen şehir meydanı

götürüm i. Götürmek işi, dayanma. esk. Tahammül.

götürü pazar b. i. Toptan fiyat, toptan pazarlık. [Prix à forfait, marche engros — Wholesale price or market]

gövde i. Ağaçlarda köklerin başladığı yerden dalların ayrıldığı yere kadar olan kısım. İri ağaçlarda kütük, körpelerde fidan adlarını alır. [Tronc — Stem, trunk]

gövdelenmek f. ★ 1. Gövde peyda etmek. ★ 2. Gövde haline gelmek. esk. Tecessüt etmek.

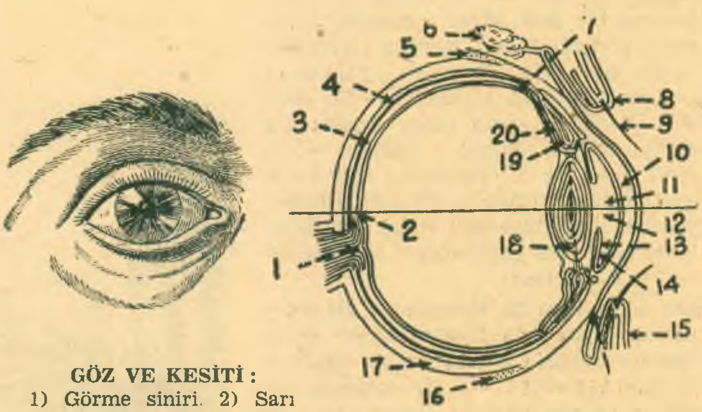
gövdeli s. İri yapılı.

gövdeye atmak b. f. İştahla ya da oburcasına yemek.

gövek i. Cevizin yeşil kabuğu.

Gövem i. Bir çeşit iri sinek, deve kaçıran da denir.

Gövsa, İbrahim Alâettin (1889-1949) Fikir adamı. İstanbul'da doğdu. Filibelizade Mustafa Asım Bey'in oğludur. 1910'da Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Adliyede memurlukla hayata atıldı. Trabzon Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1913'de bir yarışmayı kazanarak İsviçre'ye gitti Jean - Jacques Rousseau Enstitüsü ile Cenevre Üniversitesi psikoloji laboratuvarından diploma aldı. 1926'da Talim ve Terbiye üyeliğine getirildi. III., IV. milletvekilliği VI. ve VII. dönemlerde milletvekili seçildi. 1939'da İnönü (Türk) Ansiklopedisi genel sekreterliğine atandı; bir süre sonra ayrıldı. 1947'de Ziraî Donatım Kurumu, sonra Ziraat Bankası yönetim kurulu üyesi olarak çalıştı .1948-1949 yıllarında Hürriyet gazetesi fıkra yazarı idi. «Resimli Gazete», «Yedigün» dergilerinde, birçok gazete ve meslek dergilerinde de devamlı yazı yazmış olan Gövsa'nın basılmış eserleri arasında: «Çocuk Şiirleri», «Güftü — Gû», «Çanakkale İzleri» (üçü de şiir), «Şen Yazılar» (mizah), «Acılar» (nazım ve nesir) gibi edebî yazıları; «Ruhiyat ve Terbiye» gibi meslek kitapları; «Büyük Adamlar Serisi», «Yeni Türk Lûgatı» (ikisi de bir kurul ile birlikte), «Viktor Hugo, Süleyman Nazif, Meşhur Adamlar» (4 cilt), «Kâşifler ve Mucitler», «Elli Türk Büyüğü», «Sabatay Sevi», «Talebe Lûgatı», «Türk Meşhurları Ansiklopedisi», (L) harfi başına kadar yazdığı «Yeni Resimli Lûgat» ve «Ansiklopedi (Ansiklopedik Sözlük)» sayılabilir.

GÖZ VE KESİTİ :
1) Görme siniri. 2) Sarı leke. 3) Ağ tabaka. 4) Damar tabaka. 5) Göz kası. 6) Gözyaşı bezi. 7) Saydam zar. 8) Üst göz kapağı. 9) Kirpik. 10) Saydam tabaka. 11) Sıvı madde. 12) Gözbebeği. 13) İris. 14) Ön oda. 15) Alt göz kapağı. 16) Göz kası. 17) Göz akı. 18) Göz billuru. 19) - 20) Kirpik kasları.

göya Bak. gûya.

göydergi i. Bak. çıban.

göymek f. Yakmak.

Göynücek Amasya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 569 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 945, merkezinin nüfusu 1 531'dir. Yeşilırmak'ın kollarından Çekerek suyunun suladığı topraklarda tahıl ve şekerpancarı yetiştirilir. Meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasaba, il merkezine 36 km. uzaklıktadır.

Göynük Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 437 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 8 889, merkezinin nüfusu 1 147'dir. İlçe toprakları dağlık ve ormanlıktır. Sakarya'ya karışan Göynük suyunun suladığı ilçe toprakları oldukça verimlidir. Tahıl yetiştirilir. Meyvacılık ve hayvancılık yapılır. Hayvan ve orman ürünleri de önemli bir yer tutar. Kasaba, Göynük suyu üzerindedir. Osman Gazi zamanında Bizans tekfurlarından alınmıştır. Gazi Süleyman Paşa tarafından yaptırılmış bir cami ve hamam ile Akşemsettin'in türbesi vardır. Eski adı Torbalı'ydı. Bolu'ya 105 km. lik bir yolla bağlıdır.

Göynük Bingöl'ün Karlıova ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 3 877, merkezinin nüfusu 506'dır.

göynük s. ★ 1. Yanık. ★ 2. Güneşte yanmış. ★ 3. İyice olmuş. ★ 4. mec. Elemli.

göyük i. ★ 1. Yanık. ★ 2. Hastalık ateşi. esk. Humma.

göyünmek f. Yanmak.

göz i. ★ 1. Görme organı. Eşyanın şeklini, rengini biçimini, yakınlık ve uzaklığını anlamaya yarayan görme duyusunu gerçekleştirir. Yapısı ikiye ayrılır. 1° Göz küresi. 2° Gözün yardımcı organları. Görme eylemi: Cisimlerden çıkan ışık göze gelir. Saydam tabakadan geçer, ön odadaki lenf sıvısında kırılarak gözbebeğinden içeri girer. Göz merceğinden kırılarak geçen ışıklar arka odadaki camsı cisimde de kırılır, ağımsı tabakaya gelir. Görüntü, ağ tabakasının sarı noktasında terstir. Bu sarı nokta, görme sinirlerinin uçlarından meydana geldiği için ağ tabakayı uyarır. Bu uyarmanın sonu-

cu, görme sinirlerinin aracılığıyla beyinde görme duygusu meydana gelir. Göz merceğinin, cisimleri net olarak görebilmesi için incelip kalınlaşması olayına, göz uyumu denir. [Oeil — Eye] ★ 2. Görme, bakma : Gözü keskin. [Vue — Sight] ★ 3. Kaynak, suyun yerden kaynadığı nokta. [Source — Source] ★ 4. Delik : İğnenin gözü, çıban gözü. [Trou — Hole] ★ 5. Çekme, çekmece : Masanın gözü. [Tiroir — Drawer] ★ 6. Bölük, kısım : Bu evde üç göz var, iki oda, bir mutfak. [Compartiment — Compartment] ★ 7. Terazi kefesi. ★ 8. Kemer, köprü gibi mimarlık eserlerinin pencereye benzeyen açıklıkları. [Ouverture — Opening, aperture] ★ 9. mec. Bir şeye çekemiyerek, kıskanarak bakmaktan ileri geldiği sanılan uğursuzluk. Nazar. ★ 10. mec. İyi görülüş. esk. Makbul olup, teveccüh : Gözde olmak. [Favori — Favourite]

göz açamamak b. f. Vakit ve fırsat bulamamak.

göz açıklığı b. i. Uyanıklık, tetikte ve dikkatli oluş.

göz açıp kapamadan b. zf. Pek dar bir zamanda.

göz açmak b. f. ★ 1. Doğmak, dünyaya gelmek. ★ 2. Rahat edecek elverişli zaman bulmak.

göz açtırmamak b. f. Vakit ve fırsat vermemek.

gözağrısı b. i. ★ 1. Hek. Gözde hastalık olma. ★ 2. mec. Eskiden sevilmiş.

göz akı b. i. Gözün beyaz kısmı. [Blanc de l'oeil — The white]

gözalanı b. i. Gözün kavrayabildiği alan. esk. Sahai rüyet. [Vision, vue — Vision]

göz almak b. f. Göz kamaştırmak, güzelliğiyle gözü çekmek.

gözaltına almak b. f. Bulunduğu yerden ayrılmasına izin vermeden denetlemek. [Interner — To intern, seclude]

göz aşinalığı b. i. Uzaktan arasıra görmekten doğan tanışma.

göz atmak b. f. ★ 1. Kısaca bakıvermek. [Jeter un coup d'oeil — To glance, take a look] ★ 2. İsteği olmak.

göz aydına gitmek b. f. «Gözün aydın» demeye gitmek.

gözbağcı b. s. b. Gözbağı yapan, sihirci, afsuncu, büyücü. [Magicien, illusioniste — Prestidigitator, illusionist]

göz bağı b. i. Akıl ve duyguyu yanıltan sebep : Onun sözleri bana bir göz bağı olmuştur.

gözbebeği Fiz. b. i. ★ 1. Gözde bir kese ağzı gibi büzülü bulunan iris tabakasının yuvarlak ağzı. Işığın azlığına, çokluğuna göre büyüyüp küçülür ve içi karanlık olduğu için simsiyah görünür. [Prunelle — Pupil] ★ 2. mec. Pek aziz ve sevgili sayılan.

göz boncuğu b. i. Nazar değmesin diye takılan göz şeklinde mavi boncuk, nazar boncuğu.

göz boyamak b. f. Gösterişle aldatmak.

gözcü s. i. ★ 1. Bekçi, gözlemek ya da gözetlemek işini yapan kimse. [Surveillant, sentinelle — Watchman, sentinel] ★ 2. Hafiye, casus. [Espion — Spy, detective] ★ 3. Göz hekimi, göz uzmanı. [Oculiste — Oculist, eye specialist] ★ 4. Ask Düşman harekâtını, tanklarını, uçaklarını yerden gözetleyenlere verilen ad. [Sentinelle, vigie — Sentinel, sentry]

Gözcü, Niyazi İsmet (1884-1965) Hekim. İstanbul'da doğdu. Gülhane Askeri Tıp Akademisi servis şefliği ve hocalığı yaptı ; tanınmış bir göz hekimiydi (1914-1944). Ayrıca asker hekim olarak önemli görevlerde bulundu, savaşlara katıldı, general rütbesine kadar yükseldi. 1945-1946'da milletvekilliği yapmıştır. Mesleği ile ilgili Türkçe ve yabancı dillerde yayınları, kitapları vardır.

gözdağı b. i. Birini istenilen şekilde yola getirmek için yapılan yıldırma gösterisi.

gözde i. ★ 1. Göze girmiş ya da bir büyüğün sevip kayırdığı kimse. ★ 2. Önemli birinin beğendiği kadın.

gözdemiri b. i. Den. Gemilerde her zaman kullanılan çapa ; yedek olmayan çapa.

gözden çıkarmak b. f. Feda etmek. [Sacrifier — To sacrifice, alienate]

gözden düşmek b. f. Sevgi ve güveni kaybetmek. esk. Teveccühten sâkıt olmak. [Tomber en disgrâce — To fall into disgrace]

gözden geçirmek b. f. Pek dikkatli ve etraflı olmayarak incelemek. [Jeter un coup d'oeil, scruter, examiner — To review, scrutinize]

gözden ırak olmak b. f. Uzaklarda bulunmak.

gözden kaybolmak b. f. Ortadan çekilmek ya da görünmez olmak. [Disparaître — To disappear]

gözden sürmeyi çalmak b. f. Çok berecikli biçimde hırsızlık yapmak.

gözden uzaklaşmak b. f. Ayrılıp başka yere gitmek.

gözdikeği b. i. Çok istenerek üzerine düşülen şey. esk. Matmahı nazar.

göz dikmek b. f. Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

göze i. ★ 1. Hücre. [Cellule — Cell] ★ 2. Su kaynağı. [Source — Spring]

göze almak b. f. Zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek. [Se résigner, risquer — To risk]

göze batmak b. f. Bakanları rahatsız edecek gibi aykırı görünmek ya da kıskandırmak.

göze çarpmak b. f. Dikkati çekmek.

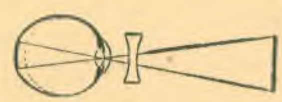
göze görünmek b. f. Belli olmak.

göze görünmemek b. f. Meydana çıkmamak, ortalıkta dolaşmamak.

GÖZ BOZUKLUKLARI :

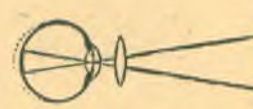
Miyop

Gözlükle düzeltilmiş durumu

Hipermetrop

Gözlükle düzeltilmiş durumu

göze göz, dişe diş Misilleme, aynıyla acısını çıkarma anlamında bir deyim.

Gözeli Elâzığ'ın Sivrice ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 5 759, merkezinin nüfusu 745'dir. Eski adı İringil'di.

gözemek f. ★ 1. Kumaştaki bir deliği örmek. [Repriser— To mend] ★ 2. Nakışta bir yeri işleyerek örtmek. [Tresser, rantraire — To embroider]

gözene i. Bal toplarken yüze geçirilen tel kafes.

gözenek i. Biyo. ★ 1. Bitkilerin yapraklarıyla saplarında bulunan ve bunların solunumu ile terlemesini kolaylaştıran bir takım küçücük organların adı. [Stomate — Stoma] ★ 2. Hayvan dokularından bazısında bulunup göçmen hücrelerin geçmesine yarayan aralıkların adı. [Pore — Pore] ★ 3. Pencere. ★ 4. Acur.

gözer i. İri delikli kalbur.

gözetlemek f. Birinin yaptıklarını gizlice gözlemek. [Epier, guetter — To spy, peep]

gözetleme kıtası Ask. Düşmanın her türlü teşebbüslerini göz altında bulunduran ve özel araç ve gereçlerle donatılan birlikler.

gözetmek f. ★ 1. Korumak, bakmak: Sen büyüksün, kardeşini gözet. [Garder, surveiller — To watch, supervise] ★ 2. Önem vermek, ayrı tutmak. Hatır gözetmeden işini yapar. [Considerer — To consider] ★ 3. Kollamak, beklemek. esk. Müterakkip olmak. [Guetter, attendre — To observe]

göz etmek b. f. Gözle işaret etmek. esk. İşmar etmek.

gözevi b. i. Göz çukuru; gözlerin içinde bulundukları kemik oyuklardan her biri [Orbite — Eye - socket]

göz gezdirmek b. f. Bir şeyi şöylece incelemek.

göz göre (göz göre göre) Pek açık ve meydanda olarak: Göz göre kendisini tehlikeye atıyor.

göz göze gelmek b. f. Bakışları karşılaşmak. [Rencontrer les yeux le regard de qqn. — To meet s.o.'s eyes]

göz gözü görmemek b. f. Sis, duman, toz gibi engellerden bir şey görememek.

gözgü i. Ayna.

göz hapsi Huk. Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları hakkındaki 477 sayılı kanunun 38. maddesine göre, subayların, askeri memurların ve astsubayların işleyebilecekleri disiplin suçları hakkında uygulanacak bir ceza. Göz hapsi cezasına mahkûm edilen kimse, her türlü görevini yerine getirir, fakat görevin bitiminde kışlasında ya da resmi odasında kalmak zorundadır; hizmetle ilişkin olanlar dışında hiç bir ziyaret de kabul edemez. [Arrêt à domicile — In - door arrest]

göz hapsine almak b. f. Bakışlarını üzerinden ayırmamak.

göz kamaştırmak b. f. ★ 1. Kuvvetli ışık ya da parlaklık etkisiyle kısa bir zaman için görüşü bulandırmak. [Eblouir — To dazzle, allure] ★ 2. mec. Hayran etmek.

göz kapağı b. i. Biri yukarıdan, öteki aşağıdan kapanarak gözü örten perdelerden her biri. [Paupière — Eyelid]

göz kararı b. i. Tahmin. [Conjecture, estimation — Estimation by visual inspection]

göz karası b. i. ★ 1. Gözbebeği. [Pupille — Iris] ★ 2. Karağı, körlük. [Cécité — Stone - blindness]

göz kesilmek b. f. Bütün dikkatiyle bakmak.

göz keşfi Ask. Düşman faaliyetini anlamak için çıplak göz, adi ya da makaslı dürbünle belirli sınırlar içinde yapılan basit ölçülü keşif.

göz kırpmak (göz kıpmak) b. f. Gözü açıp kapayarak işaret etmek. [Clignoter — To wink]

göz kulak olmak b. f. Uyanık ve dikkatli bulunmak. esk. Tekayyüd etmek.

göz kuyruğu b. i. Gözün yanak tarafında olan ucu. [Coin de l'oeil — Corner of eye]

gözleği ★ 1. Gözetleme yeri. ★ 2. Av bekleme yeri.

gözlem i. Man. Bir tabiat olayını, deneyle doğrulanabilecek varsayımlar yoluyla açıklamak için başvurulan metot. Gözlem yoluyla bir olayın, bir şeyin ayırıcı nitelikleri ortaya çıkarılır. İkinci adım ise varsayımın kurulmasıdır. Üçüncü de deney yoluyla doğrulamadır. İki türlü gözlem vardır: 1° Olayların ve şeylerin olduğu gibi gözlemlenmesi. Buna doğal gözlem denir. 2° Bilimlerdeki gözlem. Örneğin termometre ya da dinamometrenin okunması. Gözlem hep belirli bir ölçüde ilgi ve bilgiyi gerektirir. Newton'un elmanın ağaçtan düşüşüne bakarak genel çekim kanunu bulması böyle mümkün olabilmiştir. [Observation — Observation]

gözleme i. ★ 1. Gözlemek eylemi. [Guet — Look - out] ★ 2. Astronomi ya da meteorolojide özel aletlerle yapılan inceleme. [Observation — Observation] ★ 3. Tatlı ya da tuzlu bir hamur işi.

gözlemek f. ★ 1. Bir şeyin olmasını beklemek. esk. İntizar etmek: Gelmesini gözlüyorum. [Attendre, escompter — To expect] ★ 2. Neler olacağını ya da neler olduğunu öğrenmek için bakıp beklemek. esk. Tarassut etmek: Havayı gözlüyorum. [Observer — To observe] ★ 3. Fel. Dış alemdeki bir şeyi bilmek için dikkati onun üzerinde tutmak. [Observer, examiner— To observe]

gözlemevi b. i. Ast. İçinde astronomi aletleri bulunan ve gözleme işleri ile uğraşılan yer. esk. Rasathane. [Observatoire — Observatory]

gözlemlemek f. Gözlemek. esk. Müşahede etmek. [Constater — To ascertain, record]

gözleri bayılmak b. f. Uyku, istek ya da yorgunluk gibi herhangi bir hali gözlerine vurmak.

gözleri bulutlanmak b. f. Ağlayacak gibi olmak.

gözleri dolmak b. f. Ağlayacak kadar duygulanmak.

gözleri dönmek b. f. ★ 1. Can çekişen insanın gözlerinin karasının kapak altına kaçması eylemi. ★ 2. Öfkesinden ne yaptığını bilememek.

gözleri çakmak çakmak olmak b. f. Ateşli hastalıkta, birinin gözlerinin kızarıp parlaması eylemi.

gözleri evinden oynamak b. f. Öfkesi gözlerinden belli olmak.

gözleri fal taşı gibi açılmak b. f. Hayretten gözleri fırlamak.

gözlerini devirmek b. f. Birine öfke ile bakmak.

gözlerini dikmek b. f. Bir yere dikkatle bakmak.

gözleri parlamak b. f. Yüzünde sevinç ve istek belirmek.

gözleri sulanmak b. f. Gözlerine yaş gelmek.

gözleri süzülmek b. f. Uyku, yorgunluk etkisiyle göz kapaklarını hafifçe kapamak.

gözleri velfecri okumak b. f. Gözlerinde şeytanca bir zekâ parlayanlar için söylenir.

gözleri yollarda kalmak b. f. Sevilen bir kimseyi özleyerek beklemek.

gözle yemek b. f. Bir şeye pek istekle ve dik dik bakmak.

gözleyici i. Bir yerde olup bitenleri görüp anlamakla görevli kimse. esk. Müşahit. [Observateur — Observer]

gözlükçü i. Gözlük satan kimse. [Opticien — Optician]

Gözne İçel'in merkez ilçesi bucaklarından 15 köylü bucağın nüfusu 8 408, merkezinin nüfusu 1 148'dir.

göz nuru b. i. ★ 1. Görme kabiliyeti, göz ışığı. ★ 2. Göz emeği, göz yorarak çalışmak.

göz nuru dökmek b. f. Göz emeği harcamak.

gözönünde tutmak b. f. Hesaba katmak, dikkate almak. [Prendre en considération — To take into consideration, account; to keep in mind, view]

göz önüne getirmek b. f. Tasarımlamak. esk Tasavvur etmek. [S'imaginer, se figurer — To imagine, figure]

göz pınarı b. i. Gözün burun tarafındaki ucu.

gözsüz s. Gözü olmayan (eşya, insan).

göz süzmek b. f. Göz kapaklarını birbirine yaklaştırarak baygın baygın bakmak.

göz ucuyla bakmak b. f. Başını çevirmeden yandan bakmak.

gözü aç b. s. Doymak bilmez, aç gözlü. [Avide — Greedy, avid]

gözü açık b. s. Uyanık ve becerikli.

gözü açık gitmek b. f. Muradına ermeden ölmek.

gözü açılmak b. f. ★ 1. İyiyi, kötüyü ya da kendine yarayanı ayırdeder hale gelmek. ★ 2. Baştan çıkmak.

gözü akmak b. f Gözü bir yara ya da hastalık yüzünden sönmek.

gözü arkada kalmak b. f. Arkada bırakılan bir şeye merak ya da ilgi ile bağlı kalmak.

gözü bağlı b. s. ★ 1. Gafil, aymaz. ★ 2. zf. Sorup soruşturmadan, bakıp anlamadan: Bu işe pek gözü bağlı girişti.

gözü bulanmak b. f. Bulanık görmeye başlamak.

gözü büyükte (ya da yükseklerde) olmak b. f. Büyük emeller beslemek.

gözü dalmak b. f. Gözü bir noktaya dikili olarak dalgın kalmak.

gözü doymak b. f. Hırsla istediği şeyi ele geçirip artık fazlasını istememek.

gözü dönesi b. ü. «Geberesi» gibi ve birinin kötülüğünü istemek için (inkisar için) söylenir.

gözü dönmek b. f. Şiddetli bir hırsın ya da öfkenin etkisi altında ne yaptığını bilmez bir hale gelmek.

gözü dumanlanmak b. f. Öfkeden gözü bir şey görmez olmak.

gözü hiçbir şey görmemek b. f. Fazla heyecana kapılmış olmak.

gözü ısırmak b. f. Birini tanır gibi olmak.

gözü ilişmek b. f. Tesadüf olarak görüvermek.

gözü kalmak b. f. ★ 1 Bir şeyi beğenip ona sahilbolma isteğini duymak. ★ 2. s. Sahip olunamayan bir şeye karsı özlem duymak.

gözü kapalı b. zf. ★ 1. Düşünüp taşınmayı gerekli görmeden: Bu işte pek gözü kapalı hareket ettiği için zarara girdı ★ 2 Dünyadan haberi olmayan: Pek gözü kapalı bir adamdır, her yalana aldanıyor.

gözü kararmak b. f. Ümitsizlik ya da hırs etkisiyle ne yaptığını bilememek. ★ 2. Başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek.

gözü kaymak b f. ★ 1. İradesiz bakıvermek. ★ 2. Gözünde hafifçe şaşılık bulunmak.

gözü keskin b. s. Çok iyi gören.

gözü kesmek b. f. Bir işi becereceğine güvenmek: Bu kadar yolu gözüm kesmiyor.

gözü kızmak b. f. Fazla öfkelenip ya da hırsa düşüp ateşlenmek.

gözükmek f. Görünmek: Ankara gözüktü. [Se faire voir, se montrer, se présenter, apparaître — To appear, come into sight, become visible]

gözü korkmak b. f. Ağır bir denemeye uğradıktan sonra bir şeyden yılmak.

gözüm, gözümün nuru, gözümün bebeği ü. Sevgiyle seslenirken söylenir.

Tiberius ve kardeşi Gaius Gracchus

gözün aydın ü. Sevinçli bir olayı kutlamak.

gözünde dizinde dursun b. ü. Nankörlük edene karşı söylenir.

gözünde olmamak b. f. Değer vermemek, önemli saymamak.

gözünde tütmek b. f. Çok özlemek.

gözüne girmek b. f. Birinin sevgisini ve güvenini kazanmak.

gözüne ilişmek b. f. Tesadüfle bir şeyi görmek.

gözüne kestirmek b. f. ★ 1. Başarabileceğini ummak. ★ 2. İsteğine ve zevkine uygun bulmak.

gözüne sokmak b. f. ★ 1. Birine sert bir tavırla göremediğini ya da görmek istemediğini göstermek. ★ 2. Bir büyüğün sevgi ve güvenini kazanması için bir kimse hakkında uğraşmak: Bunu gözüne sokan odur.

gözünü açmak b. f. (birinin -): Telâkkisini değiştiren bilgi vermek, gafletten kurtarmak.

gözünü açmak b. f. Uyanmak, dikkat etmek, uyanık bulunmak.

gözünü bağlamak b. f. (birinin -) Aklını ve duygusunu yanıltmak.

gözünü çıkarmak b. f. (bir şeyin -) İyisi dururken fenasını seçmek.

gözünü daldan budaktan esirgememek b. f. Tehlikelerden korkmamak.

gözünü dikmek b. f. Gözünü ayırmadan bir yere bakmak.

gözünü dört açmak b. f. Çok dikkatli ve uyanık bulunmak.

gözünü kan bürümek b. f. Adam öldürecek derecede öfkelenmek.

gözünü kapamak b. f. ★ 1. Ölmek. ★ 2. Aldırmamak. esk. Müsamaha etmek.

gözünün içine bakmak b. f. Bir kimsenin üstüne titremek. ★ 2. Bir kimsenin emrine hazır bulunmak. ★ 3. Bir istek ya da ricasının yapılması için birine gözleriyle yalvarır hal almak.

gözünün üstünde kaşın var dememek b. f. Her hareketini hoş görmek ve hiç karışmamak.

gözünün yaşına bakmamak b. f. Acımamak.

gözünü seveyim b. ü. Teklifsizce rica, sevgi ya da hafif tekdir sırasında kullanılır.

gözünü yummak b. f. ★ 1. Görmemezliğe gelmek. ★ 2. mec. Ölmek.

gözü olmak b. f. Bir şeyi ele geçirmek isteği beslemek.

gözüpek b. s. Yılmaz, tehlike karşısında kaçmaz, atılgan.

gözü sönmek b. f. Kör olmak.

gözü tok b. s. Mala düşkün olmayan.

gözü tutmamak b. f. Güvenememek, bir şeyin iyi ve elverişli olacağına inanmamak.

gözü yılmak b. f. O şeye karşı artık cesareti kalmamak.

gözyaşı b. i. Gözün çeşitli bezlerinden organik ya da ruhi etkilerin biriyle çıkan yaş. Ar. Dem, Far. Eşk. [Larme — Tears]

gözyaşı dökmek b. f. Ağlamak.

gözyaşı etçiği b. i. Anat. Gözün burun tarafındaki köşesinde bulunan küçük et kabarcığı. esk. Lûheymei dem'iye. [Caroncule lacrymale — Lachrymal sac]

gözyaşı testisi Tar. İlkçağlarda bazı ulusların mezarlara koymak üzere içlerine doldurdukları gayet küçük testi, vazo ve şişeler. [Lacrymatoire — Lachrymatory]

G. P. U. Rusça Gasunstarstvenye Polititsesko-ye: Siyasi Devlet Yönetimi. Stalin Rusya'sının gizli polis örgütü.

Gracchus, Tiberius Sempronius Büyük Romalı reformcu ve «Popularea» partisinin kurucusu. M.Ö. 133 yılında tribün olmuş, Yunanlı filozoflardan aldığı eğitimin etkisiyle, Yunanistan'ın demokrasi fikirlerini Roma siyasetine uygulamak istemiştir. İspanya'dan esinlenerek ünlü tarım kanununu hazırlamıştır. Bu kanunun amacı «possessores» denilen topraklara, kiracı olarak hazineye vergi ödeyecek yoksul halkı yerleştirmekti. Böylelikle, geçmişte Roma ordusunun bel kemiği olan tarımcı halkı yeniden yaratabilmeyi ümit ediyordu. Kayınpederi Appius Cladius, kardeşi Gaius Gracchus ve kendinden kurulu bir kurul, kanunun uygulanmasıyla görevlendirilmiş; kanun, çoğu senatör olan büyük toprak sahiplerinin itirazlarına rağmen birçok nüfuzlu kişiler tarafından desteklenmiştir. Tiberius Gracchus, bu topraklara yerleştirilecek köylülere tarım araçları sağlanmasında, Bergama Kralı III. Attalos'un Roma'ya bıraktığı mirastan yararlanılmasını teklif etmiştir. Octavianus kanunu veto edince, T. Gracchus onun tahttan indirilmesini teklif etmiştir. Sonunda kanun kabul edilmiş ama Gracchus'un tekrar tribünlüğe adaylığını koyması üzerine ortalık karışmıştır. Sonunda T. Gracchus ve birçok taraftarı seçim günü, M.Ö. 132'de öldürülmüşlerdir.

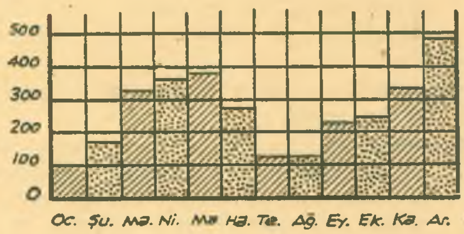
Gracioso İta. s. Müz. «graçiyozo» ok. Hoş.

grado İta. i. ★ 1. Bir sıvının içindeki alkol derecesi. ★ 2. mec. Değer, kıymet, derece: Bu hareket o adamın gradosunu anlamaya yeter.

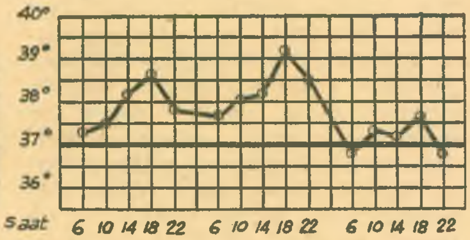
Graefe, Albrecht (1828-1870) Ünlü Alman göz hekimi. Helmholtz ve Donders'in yanısıra modern göz hekimliğinin teorik ve pratik alanlarında en önde gelen kişidir. Berlin'de hocalık yapmış, kendi adına anılan birçok belirtiler bulmuştur.

grafik Yun. i. Çizge. Değişken iki ya da daha fazla büyüklük arasındaki bağıntıyı çizgilerle, şekillerle anlatmak için başvurulan çizim yöntemi. Birçok grafik çeşidi vardır. En yaygın olanları iki eksen üzerinde eğrilerle değişimi gösterir. Bazı eğrilerin matematik denklemleri de vardır.

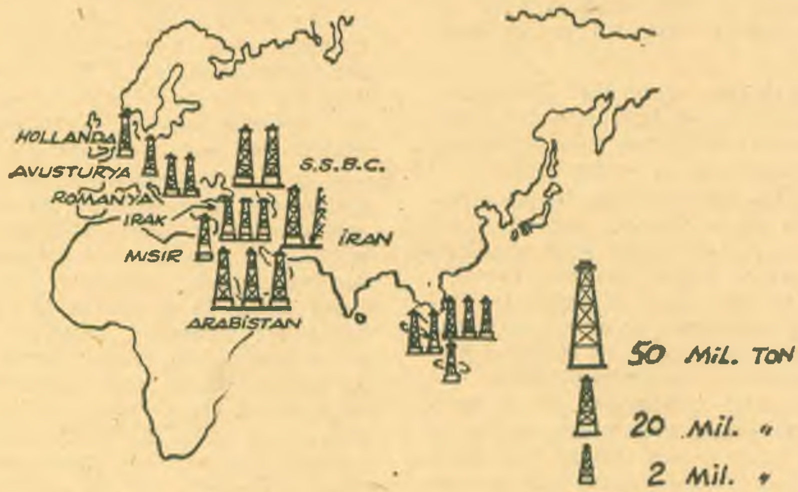
GRAFİK ÇEŞİTLERİ

DİK ÇUBUKLU GRAFİK : Bir kurumun yıllık mal stoku grafiği.

ÇİZGİ GRAFİK : Bir hastalıkta sıcaklığın gösterilişi.

ŞEKİLLİ GRAFİK : Asya, Afrika ve Avrupa'daki ülkelerin petrol üretiminin grafikle anlatımı

grafik sanatlar ç. b. i. Tahtabaskı, bakır, çinko gravür ve litografi gibi, yapılan resimleri çoğaltıcı sanatlara denir. Dürer'den bu yana gelişerek, çağımızda büyük bir önem kazanmıştır.

grafit Yun. i. Jeol. Elmas gibi, karbon elemanının bir şekli. Elmasın çok sert olmasına karşılık grafit çok yumuşaktır. Eli boyar. Koyu gri ve siyahımsı renklidir. Pullu, toprağımsı ya da ince tabakalı şekillerde olur. Çoğunlukla kömürlerin ısı ve basınç etkisiyle şekil değiştirmelerinden meydana gelir. Fakat doğrudan doğruya mağmadan da oluşur. Tabiatta daha çok şist ve mermerler içinde rastlanır. Dünyada Kore, Seylan ve Meksika'da bol miktarda bulunmaktadır Grafit, sanayide kurşun kalem, grafit yağı ve pota imalinde, elektrik, kimya ve atom sanayiinde nötron yavaşlatıcısı olarak kullanılır.

grafoloji Yun. i. El yazılarına ait şekil, dizileme ve kullanılan güç özelliklerine dayanarak kişilik yapısının ilk bakışta sezilmeyen özelliklerini anlamaya çalışan bilim dalı. Değişik araştırma okullarınca yazının çeşitli belirgenliklerine farklı önem verilir. Ruhbilimin bugün olduğundan az gelişmiş olduğu sıralarda yazı bilimi incelemeleri pek abartılmış, gerektiğinden kesin sonuçlara varıldığı sanılmıştır. Michon, Crépieux - Jamin, Preyer, L. Klages, M. Pulver'in bilimsel araştırmaları ile, bugün için grafoloji, mesleğe uygunluk incelemelerinde, kriminal ruhbilimde kullanılan sınırları belli bir yöntem haline gelmiştir.

grafometre Yun. i. Arazide açıları ölçmek için kullanılan alet.

gram Yun. i. 1 cm^3 hacmindeki saf suyun $+4°$ C de ve 45 derece boylamında deniz seviyesindeki ağırlığı c.g.s. birim sisteminde, kütle birimi de gramdır. Kilogramın binde birine eşittir.

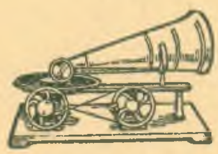
gram boyası b. i. Mikropların bazılarının tanınmasını sağlayan bir boyama yöntemi. Bakterilerdeki belirli bazı lipoprotein cisimcikleri böylelikle mikroskopta görünür duruma gelir. Bunların bulunuşuna göre bakteriler gram - pozitif ve gram - negatif olarak iki büyük gruba ayrılır.

gramer Fr. i. Dilbilgisi. esk. Kavait, ilm-i sarf. Bak. dilbilgisi.

Gramme, Zénobe (1826-1901) Fransız fizikçi. Jehay - Bodegnee'de doğdu. Dalgalı akımı ve ilk dinamoyu meydana getirmiş olmakla tanınır.

Edison'un 1878'deki gramofonu

1890 yılındaki gramofon

Portatif gramofon

grandi (ortadaki direk)

gramofon Yun. i. Üzerine ses kaydedilmiş plâkları çalmaya yarayan araç. İlk olarak 1877 yılında Amerikalı Thomas Alva Edison (1847-1931) tarafından yapılmıştır. Edison'un yaptığı araç fonoğraf adını taşıyordu. Fonoğraf zamanla gelişmiş, gramofon halini almıştır. Bugün ise gramofonun yerini pikap almıştır (Bak. pikap). Gramofonda plağın üzerinde, plâğın çizgilerine uyarak hareket eden bir iğne vardır. İğnenin hareketi, bir diyaframı titreştirir. Bu titreşimler borularla büyütülür. Böylece plaktaki ses, kulakla işitilecek şiddete erişmiş olur. Eski gramofonlarda plağı döndürmek için dışardan kolla kurulan bir yay kullanılırdı.

Grampian Dağları (İngiltere) İskoçya'nın orta kısmında yer alan yıpranmış dağlar. En yüksek tepesi Ben Nevis (1 343 m.) bütün adanın da en yüksek yeridir.

Gramsci, Antonio (1891-1937) İtalyan politikacı ve yazarı. Felsefe, tarih ve filoloji öğrenimi yaptıktan sonra gazeteciliğe başladı. 1913'de İtalyan Sosyalist Partisi'ne girdi; 1917'den sonra, bu partinin sol kanadının şeflerinden oldu. Togliatti ile birlikte, İtalyan Komünist Partisi'ni kurdu. 1923'de milletvekilliğine seçildi. Faşizmle mücadele ettiği için, 20 yıl hapse mahkûm edildi. Hapishanede yazdığı 32 defter tutan eserleri, ölümünden sonra yayımlandı. Başlıca eserleri: «Il Materialismo storico e la philosophica di Benedetto Croce — Tarihi Maddecilik ve Benedetto Croce'nin Felsefesi», «Letteratura e vita nazionale — Edebiyat ve Millî Hayat», «Lettere dal carcere — Hapishane Mektupları».

Granada (İspanya) Güneyde, Sierra Nevada dağları eteğinde, Genil ırmağı kıyısında 157 000 nüfuslu bir şehir. Endülüs Emevileri zamanında önemli bir merkezdi. Ünlü Elhamra sarayı o uygarlığa günümüzde tanıklık etmektedir. Granada, Arap egemenliğinden en son çıkan şehir olmuş, İspanyollar'ın eline ancak 1492'de geçmiştir. Üniversitesi ve krallarının gömülü olduğu katedraliyle ünlüdür.

Granados, Enrico (1867-1916) İspanyol besteci ve piyanisti. Lérida'da doğdu. Paris'de piyano ve armoni dersleri aldı. Eserlerinde, genellikle İspanyol halk müziğini işledi. «İspanyol Dansları» bu türdeki en ilginç eseridir. Amerika'da oynanan «Goyescas» adlı operasının prömiyerinden dönerken, bindiği geminin torpillenmesi sonucunda öldü.

Grande - Terre Guadeloupe'u meydana getiren büyük adalardan biri. Basse - Terre adasından Rivière Salée adındaki dar bir boğazla ayrılan bu adada engebelerin yüksekliği 100 m. yi geçmez.

grandi İta. i. Den. Geminin ortasında bulunup prova direğinden sonra gelen büyük direk.

grandioso İta. s. Müz. İhtişamlı, büyük.

Grand Rapids (A.B.D.) Kuzeyde, Michigan eyaletinde, 177 000 nüfuslu bir şehir. Un fabrikaları ve dökümhaneleri önemlidir. •

grandük Fr. i. Çarlık Rusyası'nda prenslere verilen ünvan.

Granikos Tar. Anadolu'da Misya bölgesinde bir ırmağın adı (Biga Çayı). İda (Kaz) dağından doğarak Priapos şehrinin doğusundan Marmara denizine dökülür. Büyük İskender, Çanakkale boğazından geçirdiği 35 000 kişilik ordusuyla, bu ırmağın yakınında, büyük Pers ordusunu kesin bir yenilgiye uğratmıştı. (M.Ö. 334). Granikos savaşı, Anadolu'nun batı ve güney kıyılarındaki önemli limanların İskender'in eline geçmesine yol açmış, Romalı komutan Lucullus da Pontos Kralı Mithiridates'i burada yenmişti (M.Ö. 73).

granit, -ti Fr. i. Jeol. Mağmatik bir taş. Adı Latince tane anlamına gelen granum sözcüğünden türetilmiştir. Başlıca kuars, feldispat ve mika gibi minerallerden oluşur. Çoğunlukla gri ve koyu gri renkli olup bazen pembe ya da kırmızı olabilir. Tabiatta çok yaygındır; yaklaşık olarak yeryüzünün % 5'ini kaplar. Büyük kütleler halinde bulunur. Sert ve ezilmeye karşı dayanıklı olduğu için yol yapımında kaldırım ve parke taşı olarak, bazen büyük binalarda yapı taşı olarak kullanılır. Fakat çekmeye ve ani ısı değişikliğine karşı dayanıklı değildir.

gran komik Fr. b. i. Tiy. Bir güldürüde, başrolü oynayan güldürücü oyuncuya verilen ad.

granoplazma Biyo. Plazma içindeki küçük tanecikler. Bunlar mikroskopta bile, çok dikkatli bakılırsa farkedilir.

granulosit Fizy. İri ve çekirdekleri çok parçalı akyuvarlar. Amibe benzer hareket yetenekleri olduğundan, damarları bırakıp bedenin değişik yerlerinde gerektiğinde mikropları, hücre parçacıklarını yutarlar.

granülit Fr. i. Jeol. Kuvars, feldispat, granit, Moskof camı gibi maddelerin birleşmesinden meydana gelmiş billur kaygantaş kültesi.

Grass, Günter (Doğ. 1927) Alman yazarı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Alman edebiyatına gerçekçilik ve olağanüstü durumlarla yeni bir anlatım getirdi. En ünlü romanı «Davulcu», en güçlü tiyatro oyunu da «Buffalo'ya On Dakika Kala» dır.

Graves hastalığı Hek. (Bak. Basedov hastalığı). İrlandalı hekim Robert James Graves (1797-1853) bu hastalığı, Basedov'dan iki yıl önce 1838'de tanımlamışsa da, yeterince kendini duyuramamıştır. Kalkan bezinin gereksiz derecede çok çalışmasıyla beliren bu hastalık Anglo - sakson hekimliğinde Graves hastalığı diye tanınır.

Gravitasyon Kanunu b. i. Fiz. İngiliz bilgini Sir Isaac Newton (1642-1727)'un buldu-

ğu kanun. Bu kanuna göre, her madde parçası, başka bir madde parçasını, kütlelerin çarpımıyla doğru orantılı ve aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı olan bir kuvvetle çeker. Bu kanun şu formülle gösterilir :

$$P = G \frac{m_1 m_2}{d^2}$$

m_1 ve m_2 maddelerin kütlelerini, d aralarındaki uzaklığı gösterir. G ise gravitasyon sabiti adını alır. Bu kanunun en çok bilinen uygulaması, yukarıdan bırakılan bir cismin aşağı düşmesidir. Yer yuvarlağı ile, bırakılan cismin birer kütlesi vardır ve bu iki madde arasındaki çekim kuvveti yüzünden yukarıdan bıraktığımız cisim yere düşer.

gravür Fr. i. Kazma resim.

gravyer İsviçre'de Gruyere'de yapıldığı için bu adı alan bir çeşit peynir.

Graz (Avusturya) Güneydoğuda, Mur ırmağı kıyısında 237 200 nüfuslu bir sanayi şehri. Üniversitesi, büyük kitaplığı ünlüdür. Dokuma, besin maddesi, maden eşya, mobilya ve kâğıt fabrikaları vardır.

Graziani, Rodolpho, Marchese di Neghelli (1882-1955) İtalyan asker ve yöneticisi. 1930-1934 yıllarında İtalyan Somalisi, 1936'da Habeşistan, 1938'de İtalyan Doğu Afrikası genel valisi oldu. II. Dünya Savaşı başında Libya'daki kuvvetlere komuta etti. 1941'de yenildi ve çekildi. 1943'de Badoglio hükümeti müttefiklerin barış şartlarını kabul edince Mussolini ile yeniden ilgi kurdu ve Güney İtalya'daki faşist hükümette savunma bakanlığına getirildi; aynı zamanda elde kalan kuvvetlerin komutanlığını yaptı. 1945'de antifaşist İtalyan kuvvetlerince yakalandı, mahkûm oldu. Hastalanması üzerine 1950'de serbest bırakıldı.

gre Fr. i. Jeol. Bak. kumtaşı.

Greene, Graham (Doğ. 1904) İngiliz romancısı. Oldukça güçlü bir yazar olmakla beraber hemen hemen bütün eserleri katolikliğin etkisi altındadır. En ünlü eserleri şunlardır: «Kiralık Katiller», «Brighton Kayası», «Kudret ve Ün», «Havai'deki Ajanımız». Tiyatro oyunları da yazan Greene'in en değerli sahne eseri, «Living - Room — Oturma Odası» dır.

Green, Julien (1900) Fransız yazarı. Paris'de doğdu. Anası babası Amerikalı'dır. Protestanken katolik oldu. Bu değişikliğin krizleri kitaplarında yansıtılmıştır. Doğaüstü gerçeklerin etkisi duyulan romanlarının karanlık havası, çılgınlık, ihtiras fırtınalarıyla doludur. Başlıca eserleri: «Mont — Cinere», «Adrienne Mesurat», «Moire» dır. «Geceyarısı», «Günce», «Her İnsan Kendi Karanlığında» Türkçe'ye çevrilmiştir.

Greenwich (İngiltere) Thames nehri kıyısında ve Londra'nın hemen doğusunda 85 800 nüfuslu ve eski rasathanesiyle tanınan bir şehir. Greenwich'ten geçen meridyen, hemen bütün ülkelerce başmeridyen kabul edilmiştir. Günümüzde artık Londra'nın bir dış mahallesi durumuna giren bu şehirde Yüksek Denizcilik Okulu (Royal Naval College) vardır.

Grek ateşi (Grejua - Ateşi Rumî) İlk kez Bizanslılar zamanında Makedonya'da ortaya konan, bundan sonra uzun yıllar Bizans'ın savaş ve zafer aracı olarak kullanılan sönmesi zor ateşin adı. Grejua zift, kükürt ve karabarut karışımından meydana gelmiş koyu bir sıvı idi. Bu sıvı özel olarak dokunmuş paçavralara sürülür, ateşlendikten sonra mancınık çeşidinden sapanlarla düşman içine fırlatılırdı. Tarihler, İstanbul'un birçok kuşatmalarının başarısızlıkla sonuçlanmasında bu silâhın pek yararlı olduğunu yazmaktadır. İstanbul'un Türkler tarafından alınmasından sonra önemini yitirip unutulmuştur.

Grekler Bak. Yunan.

greko - romen Sp. Bak. güreş.

Greko - Romen Yunan sanatının Roma sanatı ile karıştığı çağ.

Grémillon, Jean (1902-1959) Fransız sinema rejisör ve yazarı. 1924-1926 arasında belge filimciliğiyle sinemaya atıldı. Duygulu, titiz çalışmasıyla belge filimciliği alanında büyük başarı sağladı; sinematek yöneticiliği ve filim kültürü üstündeki çalışmalarıyla da büyük ün yaptı. Paris'de öldü.

grena Fr. i. Jeol. ★ 1. Nar çiçeği renginde değerli bir taş. ★ 2. Alüminyum silikat ile, kalsiyum, magnezyum, demir ya da manganez gibi madenlerden birinin birleşmesinden meydana gelmiş çeşitli renkteki maddelere genel olarak verilen ad.

Grenoble (Fransa) Güneydoğuda, İsère ırmağı kıyısında 163 000 nüfuslu bir sanayi ve kültür merkezi. Ortaçağ'dan kalma kiliseleri, XII. yüzyıldan kalma katedrali, akademisi, üniversitesi, müzeleri ünlüdür. Maden eşya, elektrik donanımı ve makine, dokuma, besin maddeleri fabrikaları önemlidir. Grenoble aynı zamanda İsère ilinin merkezidir.

Greuze, Jean - Baptiste (1725-1805) Fransız ressamı. En ünlü eserleri şunlardır: «L'Accordée de village — Köyün Nişanlı Kızı», «L'Oiseau mort — Ölü Kuş», «Le fils funi — Cezalandırılan Oğul», «La cruche cassée — Kırık Testi».

grev Fr. i. Huk. 275 sayılı, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun 17. maddesine göre, işçilerin, topluca çalışmamak suretiyle bir iş kolunda ya da iş yerinde faaliyeti durdurmak ya da işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak ya da bir teşekkülün aynı amaçla topluca çalışmaları için verdiği bir karara uyarak işi bırakmaları. Anayasa'mız, 47. maddesinde grevi bütün işçiler için bir hak ola-

rak tanımıştır. Anayasaya ve kanunlarımıza göre, grev ancak işçilerin iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ya da düzeltmek amacıyla yapılabilir. Dayanışma grevi ile politik grev, kanunlarımıza göre yasaktır. [İng. Strike]

grevci i. Grev yapan kimse. [Gréviste — Striker]

greypfrut İng. i. Altıntop denilen yemişin ingilizce adı.

Grey Sir Edward, Ist Viscount Grey of Falladon (1862-1933) İngiliz devlet adamı. 1885'de parlamentoya girdi. 1892'de dışişleri bakan yardımcısı, 1905'de dışişleri bakanı oldu. Balkan Savaşı'ndan sonra toplanan Londra Konferansı'nda, arabulucu rolü oynadı. I. Dünya Savaşı'nda müttefikler arasında sıkı bir birlik sağladı. 1916'da hastalığı yüzünden çekildi. 1919'da Amerika'da barış işlerinde görev aldı. 1928'de Oxford Üniversitesi'ne onursal rektör oldu. Basılmış eserleri vardır.

Edward Grieg

gri Fr. i. Beyaz ve siyahın karışmasından meydana gelen renk. Külrengi.

Grieg, Edward Hagerup (1843-1907) Norveçli besteci. Bergen'de doğdu. Leipzig Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Norveç halk müziği üzerinde ilginç çalışmalar yaptı. Bu müziği dünyaya duyurmak için Oslo'da «Müzik Birliği»ni kurdu. Vatanına duyduğu derin sevgi ve lirik eserleri yüzünden «Kuzeyin Chopin'i» adını almıştır. Başlıca eserleri: «La minör Piyano Konçertosu», «Peer Gynt Suiti», keman ve piyano sonatlarıdır.

Jacop Grimm

Grierson, John (Doğ. 1898) İngiliz belge filimciliğinin kurucusu. Glasgow'da felsefe okudu. 1929'da «Balıkçılar» adlı ilk belge filimini yaptı. İngiliz belge filimciliğinin kaynağı olan İmparatorluk Pazarlama Bordu'nun (E.M.B.), daha sonra da, Hükümet Posta Ofisi'nin (G.P.O.) sinemacılık bölümlerini yöneterek, o çağın en iyi belge filimlerini ortaya çıkardı. 1947-1948'de UNESCO'nun sinema bölümünü yönetti. Film, çalışma ve yazılarıyla uluslararası ün yaptı. Başlıca filimleri: «Sanayi İngiltere'si» (1932, Flaherty ile), «Burası Londra» (1934, E. Anstey ile).

Griesinger, Wilhelm (1817-1868) Ünlü Alman sinir ve akıl hekimi. Psikiatrinin bir bilim dalı olmasını sağlayan araştırmaları, beynin doku ve çalışma özelliklerine ait buluşları ile pek önemli hizmetlerde bulunmuştur. Yeryüzündeki ilk psikiatri profesörlerinden biri olarak Berlin Üniversitesi'nde hocalık etmiştir.

Wilhelm Grimm

Griffith, David Wark (1875-1948) Amerikalı sinema rejisörü. Bu sanatın yaratıcılarındandır. Üniversite eğitiminden sonra edebiyat ve tiyatro ile ilgilendi. 1907'de oyuncu olarak gittiği Hollywood'da, kısa bir süre sonra, çok kötü bir oyuncu ama müthiş yaratıcı bir sinema adamı olduğu ortaya çıktı. 1908-1914 arasında yaptığı 400 kadar kısa filmle, o ana kadar sadece teknik bir yenilik olan sinemayı sonradan bir sanat kimliğine kavuşturacak çok önemli denemelere girişti. 1915'de çevirdiği 2,5 saatlik «Bir Ulusun Doğuşu» ve 1916'da yaptığı 3,5 saatlik «Hoşgörüsüzlük» adlı filimlerle sinema dünyasının ilk dev eserlerini verdi.

Grillparzer, Franz (1791-1872) Avusturyalı tiyatro yazarı. En ünlü eserleri şunlardır: «Büyükanne», «Altın Yapağı», «Aşk Denizinin Dalgaları», «Sapho».

Grimm, Friedrich - Melchior, baron von (1723-1807) Alman yazarı. Uzun süre Paris'de bulundu. O çağın felsefecileriyle, özellikle Rousseau ile yakın ilişki kurdu. Madame d'Epinay'nin dostuydu. Mektupları 17 cilt halinde yayımlanmıştır.

Grimm Kardeşler Grimm, Wilhelm Karl (1786-1859) ve kardeşi Jacob - Ludwig (1785-1863) Alman yazarları. «Grimm Kardeşler» adı altında tanınırlar. Beraber yazdıkları «Alman Halk Öyküleri» adlı eser ünlüdür. İkisi de Alman folkloru ve tarihi üzerine değerli eserler bırakmışlardır.

grip, -pi Fr. i. Hek. Virüs cinsi bir mikrobun yaptığı, ateşli, bulaşıcı hastalık. XII. yüzyıldan beri tanınır; aşağı yukarı on yılda bir bütün yeryüzüne yayılabilen büyük salgınlar yapar. Grip virüsüne hastalık sırasında başka mikroplar da katılır ve hastalığın görünüşünü, gidişini değiştirirler. Virüsün bulaşmasından sonra 1-4 günlük bir kuluçka devri vardır; giderek titreme, ateşin birdenbire yükselmesi, eklem ağrıları, burun nezlesi ve hattâ kanaması, başağrısı ile hastalık kendini gösterir. Bazan akciğer iltihabına (zatürrie, pnömoni), beyin ve beyin zarı iltihabına (ensefalit, menenjit), gebelerde olduğunda dölütün zedelenmesine ve dolayısıyla doğacak çocuğun sakatlığına yol açar. I. Dünya Savaşı sonlarında ortaya çıkan ve geniş salgın halini alan gripe İspanyol nezlesi, ya da paçavra hastalığı adı verilmiştir.

Juan Gris'in «Gitar Çalan Kız» tablosu

Gris, Juan (1887-1927) İspanyol ressamı. Madrid'de doğdu, Boulogne - sur — Seine'de öldü. 1911'de bir süre Picasso, Manolo ve Braque'la Céret'de kalan sanatçı ilk çözümleyici kübist tablolarını yaptı. Ama daha sonra «Sentetik Kübizm» adı verilen resim anlatımında en büyük rolü oynadı. 1924'de Sorbonne'da verdiği «Les possibilités de la peinture — Resim İmkânları» adlı konferansıyla resim sanatı alanında çok büyük yankılar yarattı. Gerek kompozisyon bakımından gerek resim kuramları bakımından çağdaş sanatçıların en güçlülerindendir.

Grissom, Virgil I. (Doğ. 1926) Amerikan astronotu. Indiana'da doğdu. Evli. 21 Temmuz 1961'de bir Mercury kapsülü ile uzaya çıktı. Dünya'dan 189 km. uzaklaştı. Uçuşu 16 dakika sürdü ve Cape Kennedy'den 488 km. uzakta paraşütle Okyanus'a indi. Yerçekiminden kurtuluşu 6 dakika sürdü. Yedi uzay fedaisinden biridir. 23 Mart 1965'de Gemini III ile tekrar uzaya çıktı, 4 saat 53 dakika kaldı, 3 tur yaptı. 1967'de yanarak öldü.

Grivas, Yorgo (Doğ. 1898) Kıbrıslı Yunan generali. 1919-1923 Türkiye seferine katıldı. II. Dünya Savaşı'nda görev aldı. 1951'de Kıbrıs'a dönerek EOKA'yı örgütlemek için 1955-1958 yıllarında çalıştı. 1959'da Yunanistan'a döndü. 1964'de Kıbrıs'da Yunan kuvvetleri başkomutanı oldu. Anıları basılmıştır.

grizu Fr. i. Büyük kısmı karbonlu hidrojen olan, kömür ocaklarında çıkan ve alev görünce patlayarak kazalara yol açan gaz.

grog Fr. i. Şekerli sıcak su, konyak ve limonla yapılan bir içki.

Gromaire, Marcel (1892) Fransız ressam ve gravürcüsü. Noyelles - sur — Sambre'da doğdu. Dekoratif resimleri ve halıları ile tanınır.

Gromiko, Andrey Andreviç (Doğ. 1909) Rus devlet adamı. Tarım ve ekonomi enstitülerini bitirdi. 1931'de Komünist Partisi'ne girdi. Çeşitli görevlerde bulundu. 1943'de Amerika Birleşik Devletleri'ne büyükelçi oldu. 1946-1948 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde yurdunu temsil etti. 1946-1949 yıllarında dışişleri bakan yardımcısı, 1949-1952, 1953-1957 yıllarında bu bakanlığın birinci yardımcısı olan Gromiko 1957'den beri dışişleri bakanı ve 1956'dan bu yana ise Komünist Partisi merkez komitesi üyesidir.

Gronchi, Giovanni (Doğ. 1887) İtalyan devlet adamı. Pisa Üniversitesi'ni bitirdi. İtalyan sendikalarının örgütlenmesinde çalıştı. İtalyan Halk Partisi kurucuları arasındadır. 1919'da milletvekili seçildi. 1923-1942 yıllarında politika dışında kaldı. 1944 -1946 yıllarında ticaret, sanayi ve çalışma bakanı, 1948-1955 yıllarında meclis başkanı olan Gronchi 1955-1962 yıllarında cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Otobiyografyası yayımlandı.

Groninguen (Hollanda) Kuzeyde 150 000 nüfuslu bir şehir. Dolaylarında önemli ölçüde doğal gaz elde edilmektedir. Şehirde yoğun bir sanayi hayatı vardır.

Gropius, Walter (Doğ. 1883) Alman mimarı. Çağdaş mimarların en büyüklerinden biri olan Gropius 1919'da «Yapı Evi» anlamına gelen «Staatliches Bauhaus» u kurdu. Bu güzel sanatlar okulunun amacı, mimarlığı, heykelciliği ve resim sanatını birleştirmekti. 1938'de Amerika'ya yerleşen Gropius bu ülkede de sanat alanında büyük rol oynadı.

grotesk Fr. İng. i. Acayip, komik. (Karikatür gibi aşırı) anlamına gelir. Özellikle çiçek dalları, meyveler, perde ve halı motifleri ile yapılan bir çeşit süsleme biçimi. Romalılar tarafından bulunmuş, Rönesans'da çeşitli eserlerde kullanılmıştır.

Grotius, Huig van Groot (1583-1645) Hollandalı hukukçu ve diplomat. Delft kasabasında doğdu. Çeşitli elçiliklerde bulunmuştur. «Savaş ve Barış Hukuku» adlı kitabı bugün bile değerli sayılan bir eserdir.

Grotofend, George Friedrich (1775-1835) Alman dil ve arkeoloji bilgini. Münhen'de doğdu. İlk defa çivi yazısını okuyarak, Zend diliyle yazılmış kitabeleri çözümlemiştir.

Grousset, René (1885-1952) Fransız tarihçisi. Aubais'de doğdu. Haçlı seferleri, doğu uygarlıkları üzerine çalışmaları ve kitapları vardır. 1946'da Fransız Akademisi üyeliğine seçilmiştir.

grovak Fr. i. Jeol. İçinde bol kil ve mika bulunan gri 'ya da koyu gri renkli bir kumtaşı.

Grozni (S.S.C.B.) Kafkas dağlarının kuzeyinde 300 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Petrol rafinerilerinde, bu bölgede çıkarılan petrol işlenir.

Grönland Amerika kıtasının kuzeyinde, 2 180 000 km² genişliğinde, 33 000 nüfuslu bir ada. Büyük kısmı, inlandsis denilen

Andrey. Gromiko

Giovanni Gronchi

Huig van Groot Grotius

yüzey buzullarıyla kaplı olan adanın başlıca yerleşme merkezleri kıyı bölgelerindedir Grönlandlılar'dan ve Eskimolar'dan meydana gelen yerli halk, geçimini en başta balıkçılıkla sağlar. Adada hava üsleri vardır Grönland, Danimarka egemenliğindedir. Merkezi Godthaab kasabasıdır

Gruber, Max von (1853-1927) Ünlü Alman hijiyen ve bakterioloji bilgini. Viyana ve Münich'de hocalık etmiş, bulaşıcı hastalıkların teşhisinde pek önemli olan agglutınasyon yöntemlerini (Gruber - Widal reaksiyonu) bulmuştur.

grup Fr. i. ★ 1. Aralarında, herhangi bir bakımdan ilgi ya da benzerlik bulunan şeylerin, kimselerin topu. Bölük, takım, öbek ★ 2. Ask. Kuvvet ve bölümü kullanılacağı yere ve tarza bağlı olmak şartıyle çeşitli amaçlara göre bir komuta altında toplanan birlikler. Savaş grubu, yürüyüş grubu ve savunma grubu gibi.

grup tedavisi Hek. Toplumbilimsel anlamda grup teşkil eden insan topluluğunun ortaklaşa tedavisi. Son yıllarda ruh hekimliğindeki en önemli gelişmelerden biridir. Genellikle sekizle yirmi kişi arasında değişen, belirli bilimsel açılardan seçilmiş insan grupları, bu tedavi konusunun kendine özgü yöntemleri ile uzman hekim ve ruhbilimcilerin katıldığı toplantılarda tartışmalar yapar, problemlerini daha yakından tanırlar. Ayrıca beden çalışmasını kontrol altına almayı öğreten temrinler yapılır; etkili ve duruma özgü sahneler yaşanır, oynanır. Konunun önemli araştırıcıları olarak Slavson, J. Moreno (USA), Bierer, Schindler (İngiltere), Langen, Teirich (Almanya) sayılabilir.

Gruyères (İsviçre) Bern Alpleri'nden çıkıp kuzeye doğru akan Sarine ırmağının iki kıyısındaki yamaçları kaplayan, peynirleriyle ünlü Gruyère bölgesinin 1 300 nüfuslu merkezi.

Grünewald, Matthias («1460-1470» — 1528) Alman ressamı. Würzburg'da doğdu. Mainz'daki başpiskoposların hizmetinde çalışmış, aynı zamanda mimarlık ve mühendislik yapmıştır. Grünewald'ın sayı bakımından desenleri ve tabloları azsa da resim sanatının en güçlü ustalarından biri sayılır.

Gryneion Eskiçağ'da Anadolu'da, Misya bölgesinin güneyinde bir şehir (Çıfıtkalesi). Tanrı Apollon'un kehanetleri ve tapınağı ile ün kazanmıştı.

Guadalajara (Meksika) Santiago nehri kıyısında 790 000 nüfuslu bir şehir.

Guadalajara (İspanya) Madrid'in 50 km. kadar kuzeydoğusunda 21 000 nüfuslu bir il merkezi. Bugünkü adı, Endülüs Emevileri zamanındaki Vadi - ül - hicare'den gelmektedir. 1937'de, İspanya iç savaşı sırasında önemli çarpışmalara sahne olmuştur.

Guadalcanal Büyük okyanusta, Yeni Gine'nin doğusundaki Solomon takımadası içinde, 15 000 nüfuslu volkanik bir ada. İngiliz egemenliğinde olup, merkezi Honiara kasabasıdır. Başlıca zenginliği kopradır. II. Dünya Savaşı sırasında, 1942 ağustosunda A.B.D. ve Japon orduları arasında önemli çarpışmalara sahne olmuş, Japonlar'ın yenilgisinden sonra Amerikan taarruzu, Büyük okyanusta kuzeye doğru gelişebilmiştir.

Grünewald'ın «Kutsal Dorothea» tablosu

Guadalquivir (İspanya) Güneyde, Cordoba ve Sevilla şehirlerinden geçerek, Endülüs ovasını sulayıp Cadiz körfezinde Atlas okyanusuna dökülen 680 km. uzunluğunda bir nehir. Rejimi düzenli olduğundan ulaşıma elverişlidir. Denizden Sevilla'ya kadar vapurlar işler. Adı, Arapça Vadi - ül - kebir'den gelmektedir.

Guadalupe Dağları (A.B.D.) New Mexico eyaletinden batı Texas'a doğru uzanan dağlar. En yüksek yeri olan Guadalupe tepesi 2 667 m. ye varır.

Guadarrama, Sierra de (İspanya) Duero ve Tajo nehirleri arasında uzanarak, Eski Kastilya ve Yeni Kastilya bölgelerini birbirinden ayıran ve yüksekliği Madrid'in kuzeyinde 2 430 m. yi bulan sıradağlar.

Guadeloupe Küçük Antiller içinde 283 000 nüfuslu bir adalar topluluğu Nüfusun büyük çoğunluğu (260 000)Basse - Terre ve Grande - Terre adlı adalarda yaşar. Bu takımadanın başlıca zenginliği şeker kamışı, muz, vanilya ve kakaodur. 1635'de Fransız egemenliğine geçen bu adalar 1946'dan beri Fransa'nın deniz - aşırı illerinden birini meydana getirmektedir. Merkezi Basse - Terre şehridir.

Guajira (Kolombiya) Kuzeyde, Karaib denizi ile Venezüela körfezi arasında, yerli Guarajiralar'ın oturduğu bir yarımada.

Guam Büyük okyanusta, Filipinler'in doğusunda A.B.D. yönetimindeki Mariana takımadasının 74 000 nüfuslu en büyük adası. Merkezi Agana kasabasıdır. II. Dünya Savaşı'ndan önce, Mariana adaları Japon mandası iken bile bu ada A.B.D. yönetimindeydi ve burada bir Amerikan deniz üssü vardı. Bu ada ve üs 1941'de Japonlar tarafından işgal edilmiş, 1944'de önemli bir hava ve deniz savaşına sahne olmuştur.

guano (Peru dilinden) i. Kuş pisliklerinin bir yerde uzun zamandan beri birikmesiyle meydana gelen ve gübre olarak kullanılan madde.

Guantanamo Küba'nın güneydoğusunda, 165 000 nüfuslu bir kıyı şehri. Küba'nın, devrimden önceki yöneticileri tarafından bir kapitülasyon olarak A.B.D.'ne bırakılmış olan bu liman, günümüzde de bir Amerikan deniz üssü olarak kullanılmaktadır.

Guarani Paraguay nüfusunun önemli bir kısmını meydana getiren yerli bir halk ve onun konuştuğu dil. Guarani dili ile, Paraguay'da ve Brezilya'da oturan diğer bir yerli halkın, Tupiler'in dili arasında bir akrabalık vardır; öyle ki bu iki dil, «Tupi - Guarani» adı verilen tek bir dilin diyelekleri sayılır.

Guardafui Burnu Afrika'nın doğu ucunda, Hint okyanusu ile Aden körfezi arasındaki burun. Somali topraklarındadır.

Guatemala Orta Amerika'da 108 889 km² genişliğinde 3 343 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti, 417 000 nüfuslu Guatemala'dır. Ülkenin güneyi, Büyük okyanus boyunca uzanan ve yüksekliği 4 210 m. yi bulan dağlarla kaplıdır. Orta bölge derin vadilerle ayrılmış bir düzlüktür. Kuzeyde kalan az engebeli düzlükler ormanlarla kaplıdır. Ülke ekonomisinde kahve, muz, kakao, şeker kamışı üretimi başlıca yeri tutar. Sanayi tüketimi karşılamaya yönelmiştir. İhracatın % 90'ı muz ve kahvedir. 1523'den itibaren bir İspanyol sömürgesi olan Guatemala 1821'de bağımsızlığını ilân ederek Orta Amerika Devletleri Konfederasyonu'na katıldı. Üye birçok ülkenin uzaklaşması üzerine 1844'de Guatemala da bu konfederasyondan ayrıldı. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra muz üretiminin hemen hemen tamamının bir A.B.D. firmasının (United Fruit Co.) tekelinde olması, işlenen toprakların % 70'inin nüfusun % 2'sinin elinde bulunması v.b. olgular, ülkenin sosyal ve politik hayatında bir istikrarsızlığa yol açmakta; bir yanda, anayasa çerçevesinde ve kamuoyunun çoğunluğunun desteğiyle iktidarı ele geçirip köklü dönüşümleri ve özellikle toprak reformunu gerçekleştirme amacını güden güçleri, öbür yanda, askeri darbeler bahasına mevcut durumun devamını gözeten güçleri karşı karşıya getirmektedir. 1954'de reformcu cumhurbaşkanı Jacobe Arbenz'in düşürülmesinden beri Guatemala üç askeri darbeye tanık olmuştur.

guatr Fr. i. Hek. Guşa. esk. Cedre.

Guayaquil (Ekvador) Büyük okyanus kıyısında 500 000 nüfuslu bir sanayi ve liman şehri. Çeşitli fabrikaların bulunduğu şehir, kakao ve kahve ihracatıyla tanınır.

gubar i. Eski yazı sanatında son derece ince bir yazı biçimine verilen ad.

Gubari, Abdurrahman (Ölm. 1566) Şair. Akşehir'de doğdu. Şehzadelerin öğretmenliğini yapmış, Kanuni Sultan Süleyman zamanında ordu kâtibi olarak Irak seferine katılmıştır. O zamanın olaylarını anlatan «Süleymanname» adlı Farsça bir tarihi ve Farsça'dan çeşitli çevirileri vardır. Gubar yazı sanatında ustalığından ötürü Gubari adını almıştır.

gubat s. Kaba, biçimsiz, kubat.

Gûcar Hindistan'ın kuzeyinde yaşayan bir kabilenin adı. VI.* yüzyılda Hindistan'a göçmüş olan İskitler'in torunları oldukları sanılmaktadır.

Gucarat (Hindistan) Kuzeybatıda, Umman denizi kıyısında 20 620 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Ahmedabad'dır.

gudde Ar. i. Anat. Bez; beze içinden geçen kandan salgı meydana getiren organ. Sindirim, sinir ve üreme sistemleriyle ilgilidir. Başlıcaları şunlardır: Tükürük bezleri, karaciğer, pankreas, tiroid (kalkansı bez), paratiroid, timus, hipofis, böbreküstü bezi, er bezleri, yumurtalık, ter bezleri, lenf bezleri.

Gudden, Aloys Bernhadr (1824-1886) Alman anatomi uzmanı ve sinir hekimi. Zürich ve Münih'de üniversite hocalığı yapmış, kendi adını taşıyan sinir sistemi yapı birimleri, özellikleri bulmuştur. Hastası olan Bavyera Kralı II. Ludwig ile birlik-

te Starnberger gölünde boğularak ölmüştür.

Guderian, Heinz (1888-1954) Alman mareşali. Alman Zırhlı Birlikleri kurucusudur. I. ve II. Dünya Savaşlarına katılmış, 1938'de Zırhlı Birlikler komutanlığına atanmıştır. 1944'de genel kurmay başkanlığına getirilen Guderian Almanya'nın yıkılması üzerine bu görevden uzaklaştırılmıştır. Zırhlı birliklerin kullanılması ve organizasyonu konularında derin bilgisinden müttefikler de yararlanmıştır.

gudruf Ar. i. Kıkırdak. Kulak ve burunda olduğu gibi bazı organlarda kemik yerine geçen esnek, sert ve beyaz doku.

gudubet, -ti s. Yüzüne bakılmayacak şekilde sevimsiz ve çirkin.

Guericke, Otto von (1602-1686) Alman fizikçisi. Magdeburg'da doğdu. Havayı boşaltan makineyi ilk o yapmıştır. Fizikte Magdeburg yarım küreleri deneyi de onun buluşudur. Fizik ve astronomi alanında çeşitli deneyleri, eserleri vardır.

Guernesey (İngiltere) Manş denizindeki Anglo - Normand adaları arasında 45 000 nüfuslu bir ada. Merkezi Saint - Pierre kasabasıdır. Sebzecilik ve turizm ileridir. Victor Hugo, 1851'de III. Napoléon'un II. cumhuriyete son veren hükümet darbesinden sonra, Paris Komünü'ne kadar 19 yıl bu adada konuk kalmıştır.

Guernica (İspanya) Kuzeyde, Bilbao'nun doğu kesiminde 7 800 nüfuslu bir kasaba. 1937'de, İspanya iç savaşı sırasında Alman uçakları tarafından bombalanmış, yıkılmıştı. Picasso'nun, ünlü Guernica adlı tablosunun konusu bu olaydır.

Gueroult, Martial (Doğ. 1891) Fransız filozof ve tarihçisi. Fichte, Leibniz, Descartes, Malebranche ve Spinoza üzerindeki incelemeleriyle tanındı. Felsefe tarihi araştırmalarında, subjektif hükümler yerine, filozofların sistemlerinin objektif niteliklerini belirterek güç kazandırdı. Başlıca eserleri: «L' Evolution et la structure de la doctrine fichtéenne de la science — Fichte'nin Bilim Doktrininin Gelişmesi Ve Yapısı», «Philosophie et l'histoire de la philosophie — Felsefe ve Felsefe Tarihi» dir.

Guevara, Che Arjantinli hekim. Asıl ihtilâlci olarak tanınır. Fidel Castro ile beraber Küba ihtilâline katılmış, ihtilâlin başarıya ulaşmasından sonra Küba Merkez Bankası başkanlığı daha sonra Küba sanayi bakanlığı yapmış, 1965 yılında Küba'dan ayrılıp Güney Amerika'da yeraltı çalışmalarına başlamıştır.

gufran Ar. i. Yargılama, af, merhamet.

guguk ü. Çocuklar arasında eğlenmek ya da kızdırmak için bir ellerinin başparmaklarını burunlarına dayayarak (nanik yaparak) çıkarılan ses.

gugukgiller b. i. Zo. Kuşlar sınıfının bir takımı. Bu takımda 130 tür vardır. Bunların arasında serçe gibileri olduğu gibi sülün kadar iri olanları da vardır. Türlerin en kalabalık bulunduğu yerler: Afrika, Hindistan, Malaya tropik kuşlarıdır. Böcekle beslendiklerinden insanlara faydalıdırlar. Bu sebeple kışın tropik kuşaklara göç ederler. Ürkek ve çekingen kuşlardır. Bazı türleri: Avrupa âdi guguk kuşu, atmaca guguk kuşu, mor guguk kuşu (Filipinler'de), Afrika zümrüt guguk kuşu, Avustralya dev guguk kuşu, Malkoha, pullu tüylü guguk kuşu, sarı gagalı guguk kuşudur.

guguk kuşu ve yavrusu

guguk kuşu b. i. Zo. Kuşların gugukgiller takımından bir familya. Eski dünya guguk kuşlarının birçoğu asalaktır. Genellikle bir tek yumurtalarını başka kuşların yuvalarına yumurtlarlar ve uçup giderler. Kuvvetli, yay biçiminde ve çok açılan gagaları vardır. Avrupa, Asya ve Afrika'da yaşarlar. Her şey yerler. [Coucou — Cuckoo]

guguklu saat b. i. Tahtadan ya da başka bir maddeden bir kuşu olup saat başlarında guguk kuşunun sesine benzer biçimde çalan saat. [Coucou — Cuckoo - clock]

Guillaume, Paul (1878-1962) Fransız psikoloğu. Gestalt teorisini Fransa'da tanıtmıştır. Başlıca eserleri: «L'Imitation chez l'enfant — Çocukta Taklit», «La formation des habitudes — Alışkanlıkların Meydana Gelişi» dir.

Guillotin Joseph İgnace (1738-1814) Fransız hekimi. Paris Tıp Fakültesi anatomi profesörlüğünde bulunmuş, Fransız ihtilâlinde «Assemblée Nationale» da milletvekilliği yaparken idam mahkûmlarının eziyet çekmeden öldürülmesi için bir sistem teklif etmiş ve bu idam makinesi onun adıyla anılmıştır. Bak. giyotin.

Guise, Francois de Lorraine (1519-1563) Fransa'nın Lorraine'li büyük bir dükalık ailesinden. Charles - Quint'e karşı Metz savunması ve İngilizler'den Calais'yi geri almasıyla ün kazanmıştır. Mezhep savaşlarında katoliklerin başına geçmiş bir protestan tarafından öldürülmüştür.

Henri de Guise'in öldürülüşü (Delaroche'un tablosundan)

Guise, Henri de (1550-1588) Bir Fransız soylusu. 1566'da Macaristan'da Osmanlılar'a karşı savaşmış ; Saint - Barthélmy katliamının başlıca kışkırtıcılarından olmuştur. III. Henri'den krallığı almak için bazı hareketlere girişmiş, başaracağı sırada kralın bir yakını tarafından bıçakla öldürülmüştür.

Guitry, Sacha (1885-1957) Fransız tiyatro yazarı ve oyuncusu. Sen Petersburg'da doğdu, Paris'de öldü. Tiyatro oyuncusu Lucien Guitry'nin oğludur. İlk oyununu 16 yaşındayken yazdı. Büyük bir kolaylıkla yazdığı oyunlarının çoğunun başrolünü kendi oynamıştır. Birçok filim de yöneten ve sinema oyuncusu olarak da ün kazanan yazarın en değerli oyunları şunlardır : «Pasteur», «Mon père avait raison — Babam Haklıymış», «Mot de Cambronne — Cambronne'un Kelimesi», «Tu m'as sauvé la vie — Hayatımı Kurtardın.»

Guizot, François (1787-1874) Fransız tarihçi ve devlet adamı. Nimes'de doğdu. Çeşitli nazırlık ve elçiliklerde bulunmuş, muhafazakâr bir politikacı olarak tanınmıştır. Siyasî hayatı pek başarılı sayılmazsa da tarihçi olarak değerlidir. «İngiltere Devrim Tarihi», «Uygarlık Tarihi» gibi önemli eserleri vardır.

Gujranwala (Batı Pakistan) Pencap bölgesinde 196 000 nüfuslu bir şehir. Dokuma fabrikaları vardır.

gulâm Ar. i. ★ 1. Oğlan, taze delikanlı, erkek çocuk. Gılman. ★ 2. Köle, bende : Gulâmanı hassa = Saray köleleri.

gulaş Sığır etinden yapılan bir çeşit Macar kebabı.

gulden i. Hollanda'nın bir florin değerindeki parası.

gulet (golet) Fr. i. İki direkli, hafif yelkenli gemi.

Gulf Stream Bak. Golfstrim.

gulgule Ar. i. Gürültü, şamata.

gulugulu i. Hindinin çıkardığı ses.

gulyabani i. Bazı kuruntulu kimselerin karanlıkta gözlerine göründüğünü sandıkları korkunç hayalet.

gûna (gûne) Far. e. Çeşit, türlü, nevi: Bu gûna iş görülmemiştir.

Gûnagûn zf. Türlü türlü.

Gundolf, Friedrich (1880-1931) Alman edebiyat tarihçisi. Asıl adı Gundelfinger'dir. Heidelberg Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır. Birçok incelemeleri vardır. «Şairler ve Kahramanlar» adlı kitabı Hasan Cemil Çambel tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Guntur (Hindistan) Dekkan yarımadasının doğu kıyısındaki ovada 195 000 nüfuslu bir şehir. Dokuma fabrikaları vardır.

Guptalar (320-535) 215 yıl sürmüş bir Hint devletinin adı. 320'de I. Çandragupta tarafından kurulan bu devlet Bihar ve Ganj vadisi ve kuzey Hindistan'da gelişmiş, başına 7 imparator geçmiştir. Her birinin adının sonu «Gupta» ile biten bu imparatorların sonunucusu olan Bhanugupta'nın zamanında, Türk Akhunlar'ın istilâsı ile imparatorluk sona ermiştir.

gurbet, -ti Ar. i. ★ 1. Gariplik, yabancılık, yuvasından, yurdundan ya da kentinden uzakta bulunma hali. ★ 2. Yurt dışı, yabancı yer. esk. Yadel. ★ 3. Yabancı yerlere gitme, yurdu dışında bulunma : Gurbet etmek, gurbet çekmek.

gurbetçi i. Gurbete çıkan, yurt dışında yaşayan kimse.

gurbetzede Ar. Far. b. s. Yerinden, yurdundan uzak bulunma derdine uğrayan.

gureba Ar. ç. i. Garipler ; yurdundan, yuvasından uzak düşmüş olanlar.

gurgur i. Guruldama sesini anlatan bir yansıma.

Gur - i Mîr Tar. Timur için, 1405 yılında, Semerkant'da yapılmış olan türbe. Dıştan bir sekizgen olan türbe, içten bir karedir. Kubbesi, mavi ve sarı çinilerle kaplıdır. Depremlere karşı koyması düşünülerek yapılmıştır. Moğol ve Timur oğulları sanatının en ünlü eserlerinden biri ve en güzel türbesidir.

gurk, -ku s. Kuluçka olmuş, kabarmış tavuk ya da hindiye verilen sıfat.

gurklamak f. Kuluçka olmak.

gurlamak f. Guruldamak.

Gurlular Tar. Bugünkü Afgan ulusunun atası olan eski bir soy. Gur, Afganistan'ın geniş bir bölgesidir. Buraya nereden geldikleri ve asıl soylarının ne olduğu bilinmeyen Gurlular, uzun süre adını aldıkları bu dağlık bölgede yaşamışlardı. Belli bir dinleri yoktu. Avcı ve savaşçı idiler. Gazneliler ve Selçuklular'ın zamanında yavaş yavaş İslâmlığa girmişler, XII. yüzyıl sonunda güçlenip bir devlet kurmuşlardır. Zayıflamış bulunan Gazne Devleti'ne son verip Kuzey Hindistan'ı ve Harzem'i de kapsayan geniş bir ülke haline gelmişlerdir. Bununla birlikte Gurlular'ın devletleri ve egemenlikleri uzun sürmemiştir. XIII. yüzyıl başlarında orta ve batı Asya'yı ellerine geçiren Moğollar, bu devlete son vermişlerdir.

François Guizot

gulet

guruldamak f. (Bağırsaklardan) gurk gurk diye ses çıkması eylemi.

gurultu i. Guruldama sesi.

gurup Ar. i. Batma, batış : Güneşin gurubu. [Coucher du soleil — Sunset]

gurur Ar. i. ★ 1. Benlik, kendini yüksek ve değerli tutma duygusu : Ulusal gururumuz her şeyden önce gelir. [Orgueil, fierté, vanité — Pride, self - esteem] ★ 2. Kurum, kibir. [Arrogance, dédain, grandeur — Arrogance, vanity]

gururlanmak f. Gurur duymak, böbürlenmek, büyüklenmek, kurumlanmak. [Se rengorger, s'ennorgueillir — To be proud, become haughty]

gururlu i. s. Benliği olan, gururu olan. esk. Mağrur. [Orgueilleux, fier, arrogant — Proud, haughty]

Guryev (S.S.C.B.) Kazakistan'da, Ural nehri ağzında 78 000 nüfuslu bir şehir. Balıkçılığı ve özellikle havyar konserveciliği önemlidir. Hazar denizi kıyısında işlek bir liman olan bu şehirde petrol rafinerileri de vardır.

gusletmek Ar. T. b. f. Müslümanlığın gereklilik gösterdiği durumlarda, dinin tarifine göre, bütün vücudu yıkamak ; gusul abdesti almak.

İsveç Kralı II. Gustave

Gustave, I. (Gustave Vasa) (1496-1560) İsveç Kralı. Vasa sülâlesini kurmuş, yurdunu Danimarka'nın boyunduruğundan kurtarıp 1523'de kral olmuştur. Protestanlığın yayılmasını sağlamış, kilise mallarına el koyup bunu ülkesinin ilerlemesi yolunda harcamış, sanayi ve ticaretin gelişmesini gerçekleştirmiştir.

Gustave, II. (Gustave - Adolphe) (1594-1632) İsveç Kralı. «Büyük» sanıyla anılır. IX. Charles'in oğludur, 1611'de onun yerine krallığa geçmiş. İsveç ordusunu Avrupa'nın o zamana göre en mükemmel ordusu haline getirmiş, Lehliler'e karşı zafer kazanmış, yurdunun gelişmesini sağlamıştır. 30 Yıl Savaşları'nda Alman Protestanlarını korumuştur. Lutzen'de kazandığı bir zafer sırasında vurulmuştur.

İsveç Kralı VI. Gustave

Gustave, III. (1746-1792) İsveç Kralı. 1771'de babası Adolphe Frédéric'in yerine tahta çıktı. Rusya'ya karşı zafer kazanmıştır. İleri fikirli bir insan olup sanatçıları korumuş, Stockholm akademisini kurmuş, kendi de bazı eserler ve oyunlar yazmıştır. Soyluların imtiyazlarını azalttığı için maskeli bir baloda bir subay eliyle öldürülmüştür.

Gustave, IV. (1778-1837) İsveç Kralı. III. Gustave'ın oğlup olup, babasının yerine 1792'de kral olmuş, Ruslar'a ve I. Napoléon'a yenildiği, halkı memnun edemediği için 1809'da tahttan indirilmiştir. Takma adlarla Almanya ve İsviçre'de yaşamış, eserler ve hatıralar yayınlamıştır.

Hans Gutenberg

Gustave - Adolphe, V. Oscare (1858-1950) İsveç Kralı. III. Oscar'ın büyük oğludur. 1907'de babasının yerine krallığa geçti. Meşrutiyet rejimini kabul etmiş, yurdunu I. ve II. Dünya Savaşlarına katılmaktan korumuş ve 1950'de ölmüştür.

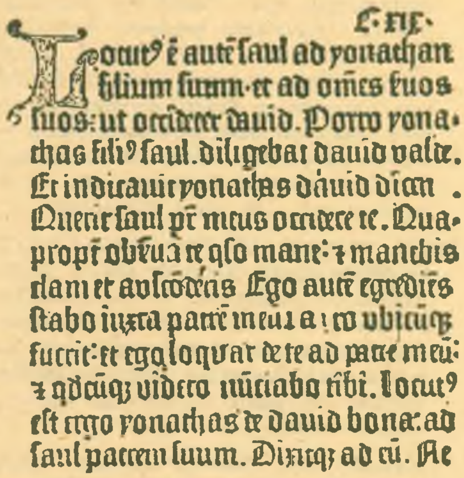
Gustave, VI. Adolf (Doğ. 1882) İsveç Kralı. Kral V. Gustave'ın oğludur. 1950'de tahta geçmiştir.

gusül, -slü Ar. i. Müslümanlıkta kirlilikten kurtulmak, ibadette bulunabilmek için dinin emrettiği şekilde bütün vücudu yıkama. Gusül abdesti cinsel birleşmeden sonra, yani cenabetlikten kurtulmak için olduğu gibi, kadınların adet görmelerinden ve loğusalıklarından sonra da gereklidir.

guşa i. Boyundaki kalkan bezinin büyümesiyle beliren hastalık. esk. Cedre.

guşetmek T. Far. b. f. Dinlemek, işitmek.

gut Hek. Ürik asidin bedende çok yapılması ve gereğince atılamamasıyla beliren bir metabolizma hastalığı. El ve ayak parmaklarında ağrılı akut artritler olur. Bu bölgelerin dokularında biriken asit ürik tuzları, ufak tümsekcikler yapar ; ağrılara yol açarlar. Perhiz ve ilâç kullanımı ile önü alınabilir.

C. XIX.
Locut⁹ ē autē saul ad ionathan
filium suum · et ad omēs servos
suos: ut occideret david. Porro iona-
thas fili⁹ saul. diligebat david valde.
Et indicavit ionathas david dicens .
Querit saul pr̄ meus occidere te. Qua-
propt̄ observa te q̄so mane: ⁊ manebis
clam et absconderis Ego autē egrediens
stabo iuxta patrē meum in agro ubicūq;
fuerit: et ego loquar de te ad patrē meū:
⁊ quodcūq; videro nūciabo tibi. Locut⁹
est ergo ionathas de david bona: ad
saul patrem suum. Dixitq; ad eū. Ne

Gutenberg'in bastığı ilk İncil'den bir sayfa.

Gutenberg, Hans ya da Johann Gensfleisch (1400-1468) Matbaacılığın kurucusu. Almanya'da Mainz'de doğdu. Yaşayışı hakkındaki bilgiler azdır. Ailesinin, siyasi bir mücadele sonunda Strasburg'a göçtükleri söylenir. Onun kitap basma usulünü icadetmediğini, ancak kendinden önceki usulleri mükemmelleştirdiğini söyliyenler de vardır. Kendinden önce ancak tahta kalıplarla resimler ve bazan da bu kalıplara oyulmuş yazılar kullanılarak baskı yapılmıştı. Fakat tahta kalıp, kitap baskısını kolaylaştıran bir araç değildi. Gutenberg harf kalıpları yaparak bunları çeşitli kelimelerde kullanmak fikrini düşünmüş ve bunu uygulamıştır. İlk bastığı kitapların, bir İncil ile 1448 yılına ait bir takvim olduğu söylenir. Önce Strasburg'da, sonra Mainz'de çalışmıştır. Gerek bu şehirlerde, gerek Frankfurt'da heykelleri vardır.

guvaş Fr. i. Kapatıcı renkleri olan bir suluboya ve bu boyayla yapılan resim. Renklerin içine beyaz karıştırılarak boyalar hazırlanır. Yapıştırıcı olarak da Arap zamkı kullanılır.

Guyana Güney Amerika'nın kuzey kısmında, Atlas okyanusundan içerilere kadar uzanan geniş bir bölgenin adı. Bölgenin Venezüela ve Brezilya sınırları dışında kalan toprakları üç devlet arasında paylaşılmıştır. 1° İngiliz Guyanası'nın yüzölçümü 215 000 km^2, nüfusu 628 000, başkenti Georgetown'dır. Başlıca ihracat ürünleri boksit, şeker, kahve, altın ve elmastır. Yılda 2,5 milyon ton boksit üretimiyle dünyada dördüncü gelmektedir. 1966 yılında İngiliz Uluslar Topluluğuna üye, bağımsız bir devlet haline gelmiştir. 2° Hollanda Guyanası ya da Surinam'ın yüzölçümü 143 000 km^2, nüfusu 324 000, merkezi Paramaribo'dur. Başlıca ihracat ürünleri boksit, portakal ve kopradır. Yılda 3,4 milyon ton boksit üretimiyle dünyada üçüncü gelmektedir. Ülke Hollanda egemenliği altındadır. 3° Fransız Guyanası'nın yüzölçümü 91 000 km^2, nüfusu 35 000, merkezi Cayenne'dir. Toprakları tropikal bitkilerin yetiştirilmesine ve hayvancılığa çok elverişlidir. Ormanları, yeraltı servetleri, özellikle boksit madenleri henüz yeterli ölçüde işletilememektedir. Ülke, geçen yüzyıllarda ağır Fransız hükümlülerinin sürgün yeri olmakla tanınmıştır. Günümüzde Fransa'nın deniz - aşırı illerinden biri durumundadır.

Guyau, Marie Jean (1854-1888) Fransız filozof ve şairi. Ahlâk ve estetik alanlarındaki orijinal görüşleriyle, çağındaki yazarları etkilemiştir. Ahlâk doktrini iki temel ilkeye dayanmaktadır: 1° Yapabiliyorsun, öyleyse yapmalısın. 2° İnsanlar birbirlerine sıkı bir dayanışma ile bağlıdır. Başlıca eserleri: «Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction — Yükümlülüğü ve Müeyyidesi Olmayan Bir Ahlâk Taslağı», «Irréligion de l'avenir — Geleceğin Dinsizliği», «L'art au point de vue sociologique — Şosyoloji Bakımından Güzel Sanatlar» dır.

gübre Yun. i. Toprağa, verimini arttırmak

için karıştırılan kimyasal ya da çürümüş organik madde ya da bu amaçla hazırlanmış hayvan dışkısı. [Fumier, engrais, fiente — Fertilizer, dung, manure]

gübrelemek f. Toprağa gübre dökmek. [Fumer, engresser, amender — To dung]

güce i. Kaynatılmış bulgur, dövülmüş buğday.

gücendirmek f. Darıltmak, gücenmesine yol açmak. [Froisser, désobliger — To offend, hurt]

gücenik s. Darılmış, gücenmiş. [Bisqué, fâché — Indignant]

gücenmek f. Birine beklenilmeyen bir davranışından ötürü kırgınlık duymak. [Bisquer — To be indignant]

gücermek f. Bir kimseyi güç sahibi etmek ya da geçimini sağlamak.

güce sarmak b. f. Güçleşmek.

Gücük Maraş'ın Elbistan ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 10 768, merkezinin nüfusu 903'dür.

gücümsemek f. Güç gibi görmek.

gücün zf. ★ 1. Daradar. ★ 2. Zorla.

gücüne koşmak b. f. Kolayı varken güç yola sapmak, güçleştirmek. esk. Müşkilât çıkarmak.

güç i. Fiz. Birim zamanda yapılan iş. Üzerine kuvvet uygulanan cisim hareket eder; böylece kuvvet bir iş yapmış olur. Çeşitli kuvvet kaynakları vardır. Kuvvet kaynaklarını birbiriyle karşılaştırmak için güçlerini bilmek gerekir. Gücü büyük olan kuvvet kaynağı, aynı zaman içinde, daha büyük iş yapar. Güç birimi, değişik birim sistemlerinde değişiktir. İş birimi olarak joulle, zaman birimi olarak saniye alınırsa, güç walt cinsinden çıkar.. Ya da iş kgm, zaman saniye alınırsa, güç kgm/sn cinsinden bulunur. Güçle zamanın çarpımı, işe eşittir. esk. Takat. [Puissance — Power]

güç s. ★ 1. Zor, çetin, emekle yapılan, yorucu olan: Kolayı herkes yapar, hüner güç işi becermektir. [Difficile, pénible ardu — Difficult, hard] ★ 2. zf. Zorlukla, güçlükle: Vapura güç yetişti. [Difficillement, avec difficulté — With difficulty]

güç belâ (güç halle, gücü gücüne) b. zf. Büyük zahmetle, pek az olarak.

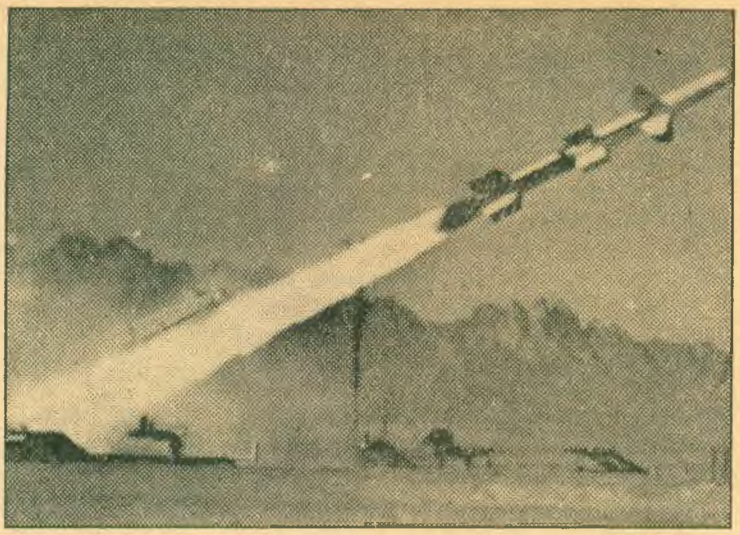
Güçhan, Muzaffer Esat (1902-1963) Kalp ve iç hastalıkları konusunda ünlü hekim. 1933'den ölümüne değin İstanbul Tıp Fakültesi'nde hocalık yapmıştır.

güçlenmek f. Güçlü hale gelmek. [Devenir capable, se fortifier — To become strong]

güçleşmek f. Güç hale gelmek. [Devenir difficile, se compliquer — To become difficult]

güçleştirmek f. Güç hale getirmek. [Aggraver, rendre difficile — To harden, aggravate]

güçlü s. Gücü olan. [Fort, vigoureux, capable — Strong, capable]

GÜDÜMLÜ MERMİ :

Merminin hedefi bulmasını sağlayan çeşitli güdüm sistemleri vardır. Yanda, fırlatılmak üzere olan, yukarıda da yeni fırlatılmış güdümlü mermiler görülüyor.

gülâbdan

Gülle atan bir atlet

güçlük i. ★ 1. Güç olma hali. [Difficulté, — Difficulty] ★ 2. Ağır ve yorucu emek, zahmet. [Ambarras, peine — Toil]

güderi i. Geyik derisinden yapılmış mat ve yumuşak meşin. [Peau de chamois, parchemin — Deerskin]

güdü i. Fel. Kaynağı dürtüde olduğu gibi duygulanım olmayıp akıl olan sebep : Sevgi bir dürtü, ödev bir güdüdür. [Motif — Motivation]

güdük s. ★ 1. Bir yanı eksik ya da eksilme yüzünden küçülmüş. [Difforme, vicié — Incomplete, deficient] ★ 2. Kuyruğu kesik ya da kopuk. [Tronqué — Tailless] ,

Güdül Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 419 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 310, merkezinin nüfusu 4 386'dır. Kirmir çayı çevresinde çeltik ekimi yapılır. Tiftik keçisi de önemli bir yer tutar. Kasaba, Ankara — İstanbul asfaltına 52 km. lik bir yolla bağlıdır. İl merkezine uzaklığı 92 km. dir.

güdüm i. Gütme eylemi. esk. Sevk. [Contrôle, régulation — Control, regulation]

güdümlü s. ★ 1. Güdül : Güdümlü füze. [Gidé — Guided] ★ 2. Belli bir ereğe göre yürütülen. Güdümlü tarım. [Controllé — Controlled]

güdümlü mermi b. i. Tek. İçinde insan olmadığı halde uzaktan yönetilerek istenen hedef üzerine gönderilebilen roket. Çeşitli güdüm sistemleri vardır. Hemen hepsinde ulusların birbirinden sakladığı bilimsel sırlar bulunmakla birlikte, ana ilkeler bilinmektedir. İlk güdümlü mermilerde, roket yerden verilen radyo dalgalarıyla (elektromanyetik dalga) yönetiliyordu. Modern güdümlü mermilerde ise radar kullanılır. Radar hedefe göre ayarlanır ve radarın komutu altında mermi hedefi bulur. Daha yeni güdümlü mermilerde ise radar roketin üzerinde yer alır. Bazı güdümlü mermilerde jiroskop vardır. Daha önceden bilinen, sabit bir hedefe varması istenen roket bu sistemle atılır (Kıtalararası güdümlü mermiler). Hangi sistemde olursa olsun, mermide bir otomatik pilot vardır. Güdüm sisteminden gelen komutlara göre mermiyi yönetir. Otomatik pilot, bu amaca göre düzenlenmiş bir elektronik beyindir. Aldığı ölçülere göre roketin dümenini kontrol altında tutar. Güdümlü mermilere karşı savunma için gene güdümlü mermi kullanılır. Düşman mermisi havada patlatılır ya da boş bir alana düşürülür. Güdümlü mermi üzerinde çalışmaların sonuçlarını ilk olarak Almanlar II. Dünya Savaşı sırasında almaya başlamışlardı. (Bak. V - 1, V 2). Sonra Amerikalılar, daha sonra da Ruslar bu konuda çalışmış, güdümlü mermileri çok geliştirmişlerdir.

güfte Far. i. Müzik eserlerinin söz kısmı. [Paroles (d'une mélodie), livret — Words, libretto, book (of opera)]

güftügü Far. b. i. Dedikodu.

güğül i. Kelebeği uçmuş delik ipek kozası.

güğüm i. Su taşımaya ya da ısıtmaya yarayan kulplu ve ağzı dar, büyükçe bakırdan kap.

güher Far. i. Gevher, cevher, elmas gibi değerli taş.

gül i. Bot. «Gülgiller» denen ve elma, şeftali, böğürtlen gibi pek çok meyvaları bulunan bitki familyasının örneği olan çiçek ve onun ağaç ya da fidanı. Rengi, kokusu biçimi, boyu bakımından 14 000 çeşit gül bulunduğu sanılıyor. [Rose — Rose]

gülâb Far. b. i. Gülsuyu.

gülâbdan Far. b. i. Gülsuyu şişesi ya da kabı. Camdan ya da gümüş gibi bir madenden yapılır ve ağzı dar olup içindekinin azar azar serpilmesini sağlar.

gülağacı b. i. Gül veren ağaç. [Rosier — Rose - tree, rose - bush] ★ 2. Gül ağacının tahtası. [Bois de rose — Tulip - wood]

Gülbaba Tar. Macaristan'da Budapeşte şehri yakınlarındaki bir tepede gömülü bir yatırın adı. Türbesi, bakımsız olmakla birlikte, bugün de hâlâ ayakta bulunan Gülbaba'yı bazı Macarlar da zaman zaman ziyaret ederler. Gülbaba'nın gerçek kişiliği bilinmemektedir. Türkler'in Macaristan'da egemen oldukları dönemde onlar tarafından büyük saygıyla korunan bu yatırın bir din ya da tarikat adamı olmayıp XVI. yüzyıl sonu ile XVII. yüzyıl başlarında yaşamış, sultanlardan birinin eşi olan bir Osmanlı paşası olduğu da söylenir.

gülbahçesi b. i. Gül yetiştirilen bahçe, güllük. esk. Gülistan.

gülbeşeker Far. b. i. Gül ile yapılan bir çeşit reçel.

gülbün Far. i. Gül ağacı.

güldeste Far. b. i. ★ 1. Gül demeti. ★ 2. Antoloji.

güldürmek f. Gülmesine yol açmak. [Faire rire — To make laugh]

güldürü i. Tiy. ★ 1. Komedi. ★ 2. Fars.

güldürücü s. Gülmeyi sağlayan. [Amusant, comique — Comical, amusing]

güldürücü gaz b. i. Azot monoksit (N_2O) formülünde narkozda kullanılan bir gaz. Hafif dozları neşe verici, insanı hareketlendirici etkide olduğundan bu ad verilmiştir. Kasları gevşetmeden, çok kısa süre içinde oldukça hafif, tehlikesi pek olmayan bir narkoz sağlar. Priestley (1775) ilk olarak özelliklerini tanımlamış, H. Davy (1799) narkoz maddesi olarak teklif etmiş, fakat ilk olarak Welles (1844) narkozda kullanmıştır.

güleç s. Her zaman gülen, gülümseyen. [Riant, gai — Smiling]

Gülek İçel'in Tarsus ilçesi bucaklarından. 33 köylü bucağın nüfusu 18 453, merkezinin nüfusu 459'dur.

Gülek, Kasım (Doğ. 1905) Politikacı. Robert College'de okudu. Paris, Berlin, Columbia, Cambridge Üniversitelerinde hukuk, siyasal bilgiler, maliye öğrenimi yaptı. 1939 -1950, 1957-1960 yıllarında milletvekili oldu. 1947'de bayındırlık, 1948'de ulaştırma, 1949'da devlet bakanlıklarına getirildi. Birleşmiş Milletler Kore Komisyonu başkanı olan ve Avrupa Konseyi üyeliği de yapan Gülek, 1950-1959 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri idi. 1961'de Kurucu Meclis'e üye seçildi. Adana milletvekilidir.

Güler, Cemal Nadir (1902-1947) Karikatürcü. Bursa'da doğdu. Küçük yaşta çeşitli işlere girerek hayatını kazanmaya başladı. Kendi kendini yetiştirdi. İlk eseri, «Diken» adlı mizah dergisinde yayımlandı. Daha sonra çeşitli gazete ve dergilerde çizdiği karikatürleri hemen dikkati çekti. Çünkü Türk karikatürüne gerek çizgi, gerek anlam bakımından bir yenilik getiriyordu. «Cumhuriyet», «Akşam» gibi gazetelerde ve «Akbaba» gibi mizah dergilerindeki çizgileri merakla izlenmeğe başlandı. Daha sonra «Akşam» gazetesinin süreli karikatürcüsü oldu. «Amca Bey» adlı unutulmaz bir tip yarattı. 1947'de, en verimli olacağı sırada hastalanıp öldü.

GÜLLER :

1) Baston gülü. 2) Menekşe gülü. 3) Yaban gülü. 4) Aşı gülü. 5) Kesilmesi gerekli sürgün. 6) Bodur gül.

gülgiller ç. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, türleri bini aşkın örneği gül olan bir bitki familyası. Çilek, armut, elma, badem, şeftali ve benzerleri gülgillerdendir. [Rosacées — Roses]

gülgün Far. b. s. Gül renginde, pembe.

Gülhane Hattı Hümayunu Bak. Tanzimat.

gülhatmi b. i. Bot. Ebegümecigillerdendir. Yaprakları geniş ve yuvarlak, çiçekleri büyük ve türlü renklerde olan süs bitkisi. [Rose trémière — Hollyhock, rose - mallow]

gülistan Far. i. Güllük, gülbahçesi.

gülkurusu s. Kurutulmuş pembe gül renginde olan. [Bois de rose — Dried rose colour]

güllâbi (güllâbici) i. Eskiden akıl hastahanelerindeki bakıcılara verilen ad.

güllaç i. ★ 1. Nişastadan yapılan çok ince, kuru bir yufka ve ondan yapılan tatlı. ★ 2. Tadı acı olan toz halindeki bazı ilâçların kolayca yutulmasını sağlamak için, bunların içine konulduğu nişastadan küçük kap.

gülle atma b. i. Sp. Atletizmde bir kol. Atletin gülle adı verilen 7,527 kg. (kadınlarda 4 kg.) ağırlığındaki demirden ya da pirinçten küreyi mümkün olduğu kadar uzağa atması.

Güllü, Agop (Yakup) (1840-1891) Gedikpaşa'da «Osmanlı Tiyatrosu» adıyla bir tiyatro kurarak bizde sahne hayatını uyandıranlardan. Namık Kemal ile arkadaşlarının yardımını görmüş, onların oyunlarını ve Çuhacıyan'ın bestelediği ilk operetleri oy-

Cemal Nadir Güler'in çizdiği Amca Bey tipi.

Kasım Gülek

Güllü Agop

gülhatmi

namıştır. Ermenice soyadı Vartovyan olup «Güllü» demektir. 1884'de II. Abdülhamit'in özel tiyatrosuna rejisör olarak girmiş, müslüman olmuş ve Yakup Efendi adıyla ölmüştür.

Güllük Muğla'nın Milas ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 4 587, merkezinin nüfusu 699'dur.

güllük ve gülistanlık b. s. Bolluk ve rahat içinde olan yer.

gülmek f. ★ 1. Hoşuna ya da tuhafına giden olgular karşısında dudakların ve ağzın yanlara doğru açılan hareketiyle ve bazan ses de çıkararak haz ve zevk duygusunun etkisini yüzde belirtmek. [Rire — To laugh] ★ 2 Alay etmek: Herkes sana gülüyor. [Plaisanter, moquer — To mock] ★ 3. Sevinçli zaman geçirmek: Kadıncağız ömründe hiç gülmedi. [Se réjouir — To enjoy]

Gülnar İçel'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 079 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 438, merkezinin nüfusu 5 018'dir. İlçe toprakları Akdeniz kıyısındaki dar ova ile gerisindeki dağlık araziden ibarettir. Tahıl ve turunçgiller yetiştirilir. Kasaba, il merkezine 208 km. uzaklıktadır.

gülru Far. b. s. Gül yüzlü, taze ve pembe yüzlü.

Gülşehir Nevşehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 004 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 218, merkezinin nüfusu 3 543'dür. İlçe toprakları 500 - 1 000 m. arasındadır. Tahıl yetiştirilir ve bağcılık yapılır Kasaba, Ankara — Adana karayolu üzerindedir. Karavezir cami ve kütüphanesi vardır. İl merkezine 20 km. uzaklıktadır

Gülşeh XIII. - XIV. yüzyıl tasavvuf şairlerinden. Mevlana'nın ölümünden sonra, mevlevi tarikatını yaymak üzere, Sultan Velet tarafından Kırşehir'e gönderilmiştir. İranlı şair Attar'dan, eklemlerle çevirdiği «Mantıku't - Tayr» adlı mesnevi ile ün kazanmıştır. Yunus Emre'den sonra, zamanının en usta ve değerli şairi sayılır. Diğer önemli eseri, İslâm felsefesindeki, başlangıç - son konusu üzerine «Felek - name» adlı farsça mesnevisidir.

gülşen - saray b. i. Gülbahçesi içinde köşk.

Gültekin Bak. Kültigin.

Gültekin, Vahdet (Doğ. 1913) Yazar, çevirici İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde okudu. İngilizce, Fransızca, İtalyanca bilir. Çeşitli gazetelerde çalışmıştır. «Yabancı Kelimeler Türkçe'de Nasıl Yazılmalı» adlı eseri ile Cronin, L. Bromfield, Hemingway, Maugham, Steinbeck gibi yazarlardan pek çok çevirileri vardır.

gülük i. Yük hayvanı.

gülümlü s. Güldürücü şey.

gülümsemek f. Güler gibi olmak, hafifçe gülmek. [Sourire — To smile]

gülünç s. Alay edilmeye değer. esk. İstihza ile gülünecek şey: Gülünç bir kıyafet. [Risible, comique, drôle, ridicule — Ridiculous, funny, comic]

gülünçlü opera b. i. Tiy. Gülünç bir durumu ya da gülünç bir kişiyi anlatan, neşeli, mutlu sonla biten opera türü. Komik opera. [Opéra comique — Comic opera]

gülüş i. Gülmek eylemi ya da biçimi. [Rire — Laughter]

gülyağı b. i. Gülden çıkarılan esans. Parfümeri endüstrisinde kullanılır, o yüzden değerlidir. Yurdumuzda özellikle Isparta ve Burdur dolaylarında geniş gül tarlalarında yetiştirilen güllerden elde edilir.

güm i. Yankılı gürültüyü anlatır.

gümbürdemek f. ★ 1. Gümbür diye ses çıkarmak. ★ 2. Gümlemek.

gümbür gümbür zf. Büyük bir gürültü ile.

gümbürtü i. Gümbürdeme sesi, gürültü.

gümeç i. Bal peteğindeki gözeneklerden biri. [Rayon — Honeycomb]

güme gitmek b. f. ★ 1. Boşa gitmek, ziyan olmak: O kadar masraf güme gitti. ★ 2. (İnsan hakkında) Boşu boşuna ölmek: Zavallı adam kavgacıları ayırayım derken güme gitti.

gümele i. Avcı kulübesi.

gümlemek f. ★ 1. Güm diye ses çıkarmak. ★ 2. mec. Beklenmedik bir zamanda ansızın ölmek ya da yok olmak.

güm - nam b. s. Adı unutulmuş.

gümrah s. Bol ve dolgun. Su, saç, ses gibi, bir yerden çıkan şeyler için kullanılır.

gümrük Lat. i. ★ 1. Bir ülkeye giren ya da çıkan eşya üzerinden alınan resim. [Douane — Customs duty] ★ 2. Bu resmin alınmasıyla uğraşan devlet örgütü. [Douane — Customs]

gümrük anlaşması b. i. Devletler arasında gümrük işlerinde karşılıklı sözleşme. [Convention douanière — Customs agreement]

gümrükçü i. Gümrük görevlisi. [Douanier — Customs officer]

Gümrükler Birliği Anlaşması Tar. Almanya'nın bir bütün, tek ulus ve tek devlet haline gelmesini sağlayan belge. Bu belge, ulusal olmaktan çok, ekonomik bir nitelik taşır. Ancak XIX. yüzyılda en güçlü Alman devleti olan Prusya, 1837 yılında, öteki Alman dükalıklarıyla böyle bir gümrükler birliği anlaşması imzalamak suretiyle bunların Avusturya'ya katılmalarını önlemiş ve ileride Bismark'ın tam gerçekleştireceği Alman birliğinin temelini atmıştır.

gümrük resmi b. i. Tarifeye göre gümrük için ödenecek para miktarı. [Droit de douane — Customs duty]

gümrük tarifesi b. i. Çeşitli eşyadan alınacak resim miktarını gösteren tarife.

[Tarif douanier — Customs tariff, tariff, scale or schedule of charges]

Gümrük ve Tekel Bakanlığı 1931 yılında 1909 sayılı kanunla kurulmuş bakanlık. Görevlerini, 1935'de çıkartılan 2825 sayılı kanun tesbit etmiştir. Gümrük ve devlet tekelindeki maddelerle ilgili işleri yürütmek üzere kurulmuştur. Bakanlığın bu iki ana kola ayrılabilecek görevleri, «Tekel Genel Müdürlüğü» ile «Gümrük Genel Müdürlüğü» tarafından görülmektedir. Tekel Genel Müdürlüğü, bakanlığa bağlı bir kamu tüzel kişiliğidir ve tütün, ispirto, ispirtolu içkiler, tuz, barut, patlayıcı maddeler, silâh ve fişek gibi tekel maddeleri işletmek ve bu konudaki kaçakçılığı önlemek ve izlemekle yükümlüdür. Gümrük Genel Müdürlüğü ise, Gümrük Kanunu ile tesbit edilmiş bulunan, gümrük işleriyle ilgili görevleri yerine getirir.

Gümülcine (Yunanca'da Komotini) Yunanistan'da, Batı Trakya'da 33 000 nüfuslu eski bir Türk şehri.

Gümüş Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 7 934, merkezinin nüfusu 2 630'dur.

Gümüşakar Erzincan'ın Refahiye ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 4 514, merkezinin nüfusu 519'dur. Eski adı Koçkiri'ydi.

gümüş balığı b. i. Zo. Balıklar sınıfının gerçek kemikli balıklar takımından (gümüşbalığıgiller) familyasının bir türü. Tropik ve ılık denizlerin kıyı bölgelerinde yaşar. Saydam olduklarından ışığa doğru bakıldığında bel kemikleri görülür. Av mevsimi mart ve nisan aylarıdır. Marmara ve Boğaziçinde bulunur. Eti lezzetlidir.

gümüşbalığıgiller b. i. Zo. Balıkların gerçek kemikli balıklar takımından bir familya. 150'yi aşkın türü vardır. En iyi bilinen ilk türü, 15 - 16 cm. büyüklüğünde gümüş balığı ile çamka adı verilen balıklardır. Atlantik, Akdeniz ve Karadeniz'de bulunurlar. Birçok türleri akarsularda ve göllerde yaşar. Gümüşbalığıgillerin birçok türleri beslenmek için akarsulara girerler ve yumurtlamak içinde sıcak ve ılık denizlere açılırlar.

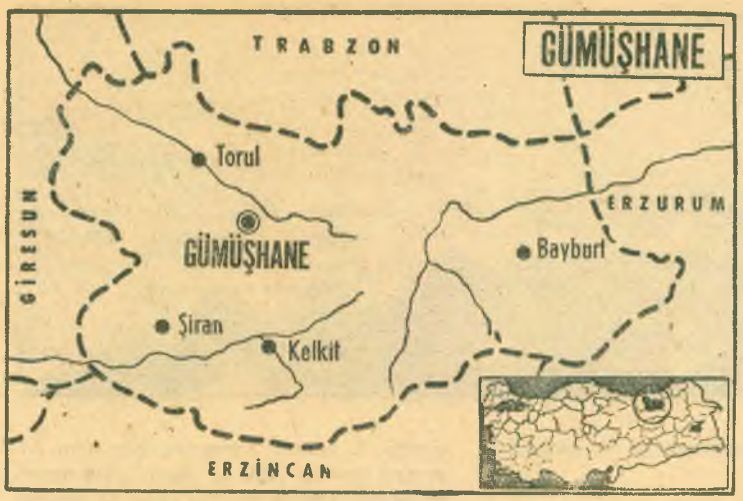
gümüş beyazı b. i. Kurşun üstübecinden yapılan bir boya. Zehirlidir.

Gümüşçay Çanakkale'nin Biga ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 7 172, merkezinin nüfusu 2 405'dir. Eski adı Dimetoka'ydı.

Gümüşdere Van'ın merkez ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 3 796, merkezinin nüfusu 1 062'dir. Eski adı Edremit'di.

gümüş göz b. i. Paraya karşı çok hırsı olan.

Gümüşhacıköy Amasya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 819 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 620, merkezinin nüfusu 10 254'dür. İlçe arazisi genellikle fazla yüksek olmayan dağlarla kaplıdır. Batı

tarafındaki topraklar sulak ve verimlidir. Tahıl, haşhaş, şekerpancarı ve tütün yetiştirilir. Kasaba, yeni binaları, parkı ve düzgün yollarıyla gelişme halindedir. Yün ve kıl dokumacılığı ve araba yapım yerleri vardır. Kasaba'da Köprülü Mehmet Paşa'nın yaptırdığı yarısı yıkılmış bir cami, han ve hamam bulunmaktadır. İl merkezine 75 km. lik bir yolla bağlıdır.

Gümüşhane Kuzeydoğu Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 10 227 km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 263 499, merkezinin nüfusu 32 080'dir. Merkez ilçesinden başka, Bayburt, Kelkit, Şiran ve Torul ilçeleri vardır. İlin toprakları genellikle dağlıktır. Trabzon dağlarının güney kesimlerini kaplar. En önemli yükseklik Gümüşhane dağlarıdır (3 300 m.). Güneyde Harşit çukuru vardır. Çoruh, Harşit ve Kelkit çaylarının suladığı topraklar ekime az elverişlidir. Meyvacılık yapılmaktadır. Şehir, Karadeniz'e dökülen Harşit ırmağının dağlar arasındaki dar vadisinde kurulmuştur. I. Dünya Savaşı sırasında Rus, daha sonra da Ermeni istilâsı sırasında yıkılmıştır. Bu sebeple yeniden yapılmıştır. Yeşillik ve bahçeler içinde bir şehirdir. Trabzon — İran transit yolunun üzerinde olması önemini arttırır.

Gümüşhane Dağları Doğu Karadeniz dağlarının Kelkit ve Yukarı Harşit vadileri arasında kalan iç sıraları. En yüksek noktası Alvera'dır (3 450 m.).

Gümüşkent Nevşehir'in Gülşehir ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 3 896, merkezinin nüfusu 1 163'dür. Eski adı Salanda'ydı

gümüşlemek f. Gümüşle kaplamak ya da süslemek. [Argenter — To silver - plate]

gümüşlü s. Gümüşü olan, gümüşle kaplanmış ya da süslenmiş. [Argenté — Argentiferous]

Gümüşova Bolu'nun Düzce ilçesi bucaklarından. 34 köylü bucağın nüfusu 17 490, merkezinin nüfusu 2 192'dir.

Gümüşpala, Ragıp (1897-1964) Asker ve politikacı. Edirne'de doğdu. Harb Okulu'nda

Gümüşhane'den bir görünüş

okudu. I. Dünya Savaşı'na, Kurtuluş Savaşı'na katıldı. 1931'de Harb Akademisi'ni bitirdi. 1948'de general oldu. Orgeneralliğe kadar yükseldi. 1960 ihtilâlinde III. Ordu komutanı idi. İhtilâlden sonra kısa bir süre genelkurmay başkanlığı yaptı, sonra emekliye ayrıldı. 1961 başında kurulan Adalet Partisi'nin genel başkanı oldu, o yıl milletvekili seçildi. 1961'de kurulan Adalet Partisi — Cumhuriyet Halk Partisi koalisyonlarında bakanlık görevi almadı.

Ragıp Gümüşpala

gümüş selvi b. i. Ayın suya vurmasında görülen beyaz yol.

Gümüşsu Denizli'nin Çivril ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 647, merkezinin nüfusu 2 050'dir. Eski adı Homa'ydı.

Gümüştekin, Melik Gazi (Ölm. 1134) Danışmentliler hükümdarı. Sivas ve Kayseri taraflarında hüküm sürmüş olan Danişmentliler Devleti'nin ikinci hükümdarı ve devletin kurucusu Danişment Ahmet Gazi'nin oğludur. 1084'de babasının yerine geçmiş ve zamanında devlet büyük şöhret ve önem kazanmıştır. 1100'de Malatya'da Haçlılar'ı yenerek Antakya Prensi Bohemond'u esir etmiştir. Sonra Bizanslılar'dan Kastamonu'yu almıştır.

gümüşü s. Gümüş rengi, gümüş renginde. (Aslı Farsça «gümüşî» dir).

gün i. ★ 1. Güneş. esk. Şems : Gün doğarken. [Soleil — Sun] ★ 2. Gündüz : Yazın günler uzundur. [Journee — Day - time] ★ 3. Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kere dönmesinin sürdüğü zaman. Bu zaman, 24 saat olup gece ve gündüz diye ikiye ayrılır : On günde bu işi bitiririz. [Jour — Day] ★ 4. Zaman, sıra : Bu işi yapmanın günü değil. [Temps — Time] ★ 5. Çağ, devir : Bu çeşme bundan önceki valinin gününde yapıldı. [Epoque — Epoch] ★ 6. İyi yaşanmış zaman : Onun babası hiç gün görmedi. ★ 7. Bayram niteliğinde özel gün. Bugün Türkler'in günüymüş. [Fête — Holiday]

Şemsettin Günaltay

günah Far. i. ★ 1. Dinî suç, ahrette cezalandırılacağı bildirilen kötülük : İçki, yalan, iftira. Müslümanlıkta günahtır. [Péché — Sin] ★ 2. mec. Vicdana dokunan, insana acı gelen hareket : Hayvanlara eziyet etmek günahtır.

günaha girmek b. f. Dinî suç işlemek, günah işlemek. [Pécher — To sin]

günah çıkarma. b. i. Hıristiyanlıkta günahlarını papaza itiraf edip tövbe töreninde bulunma. [Confession auriculair, privée — Auricular confession]

günahı boynuna b. ü. Günahı onun olsun!

günahına girmek b. f. Birine iftirada bulunmak ya da birinden haksız olarak kuşkulanmak.

günahkâr Far. s. ★ 1. Günah işleyen, suçlu. [Pécheur, — Sinner] ★ 2. Kötülük yolunda bulunan kadın, fahişe. [Prostituée — Prostitute]

Günaltay, Mehmet Şemsettin (1882-1961) Bilim ve devlet adamı. Eğin'de doğdu. Lausanne Üniversitesi tabiî bilimler bölümünü bitirdi. Bir süre çeşitli yerlerde lise müdürlüğü yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, Süleymaniye Medresesi'nde ders okuttu. Bir ara Edebiyat Fakültesine reis (dekan) oldu. 1915'de Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na girdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ikinci dönemde seçildi ve 1954'e kadar milletvekili kaldı. Arada başkanvekilliği de vardır. İstanbul Üniversitesi'nden başka Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde de profesörlük yapan ve ordinaryüs profesörlüğe kadar yükselen Günaltay, 1948-1950 yılları arasında başbakan olarak, demokrasiye geçiş döneminde, yeni seçim kanununu hazırlamıştır. 1961'de senatör seçildi, ancak bu göreve başlayamadan öldü. Eserleri arasında : «Felsefe-i Ûlâ», «Zulmetten Nura», «Hurafattan Hakikate», beş ciltlik «Mufassal Türk Tarihi», «İran Tarihi» sayılabilir.

gün aşırı b. zf. Bir gün olup bir gün olmayarak, iki günde bir : Günaşırı sinemaya gider. [Un jour sur deux — Every other day]

günaydın ü. Gündüzün söylenen esenlenme sözü. [Bonjour — Good morning]

gün balığı b. i. Zo. Lapina familyasından ördek balığının bir çeşidi. Gün ışığının çeşitli renklerini taşıdığı için bu adı almıştır. Uzunluğu 20 cm. kadardır. [Girelle peon — Sun fish]

günbatısı b. i. Ana yönlerden batı. [Ouest, occident — West, occident]

günberi b. i. Ast. Yerin güneşe en yakın bulunduğu nokta. [Périhélier — Perihelion]

gündeleşmek f. Gündelik haline geçmek, her gün yapılır olmak.

gündelik s. ★ 1. Her gün olan : Gündelik gazete. [Quotidiene, journalier — Daily] ★ 2. i. Gün hesabıyla ya da her gün ödenen para : Bu kadının gündeliği 20 liradır. [Salaire journalier — Daily wage, pay per diem]

gündelikçi i. Gündelikle çalışan kimse. [Journalier — Day - labourer, journeyman, dataller]

gündem i. Meclis, kurultay, dernek v. b. toplantılarında görüşülecek konuların topu.

esk. Ruzname. [Ordre du jour, agenda — Agenda]

gündoğdu, (gündoğusu) b. i. Ana yönlerden doğu. esk. Şark. [Orient, levant, est — East, orient]

Gündoğdu Rize'nin merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 11 967, merkezinin nüfusu 1 367'dir.

Gündoğdu Çanakkale'nin Biga ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 4 926, merkezinin nüfusu 855'dir.

Gündoğmuş Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 323 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 16 368, merkezinin nüfusu 1 655'dir. İlçe toprakları Batı Toroslar'dan güneybatıya doğru alçalır. En önemli yükseklik Geyik dağıdır (2 890 m.). Dağlar ormanlıktır. Kasaba, il merkezine 138 km. uzaklıktadır.

gündönümü fırtınası b. i. Gündönümü zamanı, özellikle ilkbahardakinde tekrarlanan fırtına.

gündüz i. Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık kısmı. [Jour — Day]

gündüz körlüğü Hek. Niktalopi. Işığın bol olduğu ortamda görmenin çok azalması, yerine göre tüm kalkması. Doğuştan olan gündüz körlüğü, doğuştan tüm renk körlüklerinde, albinizmde olur; ağ tabakanın ışığa duyarlığının çok artmış olması yüzündendir. Sonradan olma gündüz körlüğünde, gözün sert tabakasının, merceksi cismin bulanıklaşması sorumludur. O yüzden irileşen göz bebeğinden gerekenden çok ışık geçerek ağ tabakaya varır; görmeyi zorlaştırır. Alacakaranlıkta görme tamdır.

gündüzlü s. ★ 1. «Hem gece hem gündüz» anlamına gelen «geceli gündüzlü» sözünde geçer. ★ 2. Yatılı olmayıp okula gündüz giden. [Diurne — Day student]

gündüzsafası b. i Gündüzün açılıp gece kapanan bir çiçek. [Belle - de - jour — Convolvulus minor]

gündüzün zf. Gündüz vaktinde. [Pendant le jour — During the day]

güneç i. Güneş vuran yan.

günedoğrulum b. i. Bot. Bitkilerde güneş ışığına doğru dönme ve hareket etme şeklinde görülen olay. [Héliotropisme — Heliotropism]

güneş i. Gezegenlere ve bunların arasında bulunan yer yuvarlağına ışınlarla ışık ve ısı gönderen büyük gök cismi. Gaz ve akkor halindeki madenlerden oluşmuştur. Kendi ekseni etrafında dönmesi 25 gün sürer. Çapı, dünyanın çapının 109, ağırlığı da dünyanın ağırlığının 1 300 000 katıdır. Güneş dünya arası 150 000 000 km. dir. Bu uzaklık ışık hızıyla 8 dakika 20 saniye sürer. Yüzeyinde bazı lekeler vardır. Gezegenler güneş çevresinde döner. Güneşle gezegenler arasında bir çekim kuvveti vardır (Bak. gezegenler). Kopernik'den önce güneşin dünya çevresinde döndüğüne inanılırdı. Aristoteles'in bu iddiası Hıristiyanlarca da benimsenmiş, tartışılmaz bir din kuralı haline getirilmişti. Bunun yanlış olduğunu, dünyanın güneş çevresinde döndüğünü söyleyen Galilei Galileo engizisyon mahkemesine verilmiştir (Bak. Galileo, Galilei).

güneş almak (güneş görmek) b. f. Güneşten yararlanabilmek: Burası güneş almaz.

güneş banyosu b. i. Hekimin tavsiyesine göre vücudun bir kısmını ya da tamamını belli zamanlarda ve saatlerde güneşte tutma. [Bain du soleil — Sun - bath]

güneş batması b. i. Gurup, güneşin ufukta kaybolması. [Coucher du soleil — Sunset]

güneş çarpması b. i. Güneş vurması, güneş geçmesi. Güneşte fazla durarak hastalanma. [Coup de soleil — Sunstroke]

güneşçiçeği b. i. Ayçiçeği, günebakan. [Tournesol — Turnsole, sunflower]

güneş doğması b. i. Güneşin sabahleyin ufuktan yükselmesi. [Lever du soleil — Sunrise]

güneş gibi b. s. ★ 1. Pek parlak. esk. Revnaklı. ★ 2. Ortada. esk. 'Aşikâr.

güneş gözlüğü b. i. Güneşin fazla ışığından, kızılötesi (enfraruj) ve morötesi (ültraviyole) ışınlarından gözleri korumak için takılan, renkli camlı gözlük. Camları çeşitli renklerde ve koyulukta olabilir Koyu renkler gözü daha iyi korur. Renkli camlar numarasızdır. Ancak, göz bozukluğu olanlar için, numaralı ve renkli gözlük camları da yapılmıştır

güneş günü b. i. Ast. Kendi ekseni çevresinde dönen yer yuvarlağının, güneşe göre tam bir devir yapması için gereken zaman. Bu zaman, pratikte şöyle ölçülür: Güneşin, yeryüzünün belli bir meridyeninden geçtiği zamanla, ertesi gün geçtiği zaman tesbit edilir. Bu iki geçiş arasındaki zaman aralığı, 1 güneş gününe eşittir. Güneş günü de 24 saate, her saat 60 dakikaya ve her dakika 60 saniyeye bölünmüştür. Böylece elde edilen ortalama güneş saniyesi, duyarlı zaman ölçülmesi gereken yerlerde, fizik deneylerinde ve mühendislikte kullanılır.

güneşi balçıkla sıvamak b. f. Pek belli olan bir şeyi yadsımaya ya da saklamaya çalışmak.

güneşlenmek f. Kendini güneşe göstererek ışınlarından yararlanmak. [S'exposer au soleil — To sunbathe]

Güneşli Kayseri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 12 883, merkezinin nüfusu 1 127'dir. Eski adı Muncusun'du.

güneşlik i. ★ 1. Güneş siperi. [Visière, rebord — Sun visor] ★ 2. s. Güneşli. [Ensoleillé — Sunny]

güneş saati b. i. Zaman ölçmeye yarayan bir

gündüzsafası

çeşit alet .Güneş ışınlarının geliş açısının, günün değişik zamanlarında değişik olması esasına dayanır. [Cadran solaire Sun - dial]

güneş sistemi Güneş ve çevresinde dönen gezegenler, bunların uyduları, göktaşları ve kuyruklu yıldızlardan meydana gelen sistem. En önemli kısmı gezegenlerdir. Alman bilgini Kant'la Fransız bilgini Laplace'ın kuramına göre gezegenler, güneşi çevreleyen bir gaz kümesi iken, dönmenin yarattığı çekim sonucunda yoğunlaşmıştır. Bu kuram XX. yüzyılda Alman bilginleri von Weizacher ve G.P. Kufier tarafından geliştirilmiştir. Güneşin bulutsu (nebülöz) kütlesinin parçalanması sonunda yer yer yoğunlaşmalar olmuş bileşimi % 99 hidrojen ve helyum gazı % 1 toz olan bu ilkel gezegenlerdeki toz zerreleri, zamanla merkeze çöküp çekirdeği meydana getirmiştir. Daha sonra güneşte de bir yoğunlaşma olup sıcaklığı binlerce dereceyi bulunca, güneş küresi kırmızı ötesi (ültraviyole) ışınlar yaymaya başlamıştır. Gezegenler üzerindeki hidrojen ve helyum gazı uzayda dağılmış, Merkür, Venüs, Dünya, Mars gibi güneşe yakın gezegenlerde, serbest kalan azot ve oksijen gibi gazlar sayesinde kayalıklar oluşmuştur. Jüpiter, Satürn gibi dış gezegenler ise gaz tabakalarını korumuşlardır (Bak. gezegenler).

Güneş saati

güneş tayfı b. i. Fiz. Bir biçmeden (prizma) geçen güneş ışığının kendini oluşturan 7 renge ayrılması sonunda elde edilen renk sırası (Bak. tayf.). [Spectrum solaire — Solar spectrum]

güneş tutulması b. i. Ayın dünya ile güneş arasına girmesi ve dünyanın bir bölgesinden güneşin görünmemesi olayı. Güneş tutulması «halkalı», «tam» ya da «eksik» olabilir. [Eclipse de soleil — Solar eclipse]

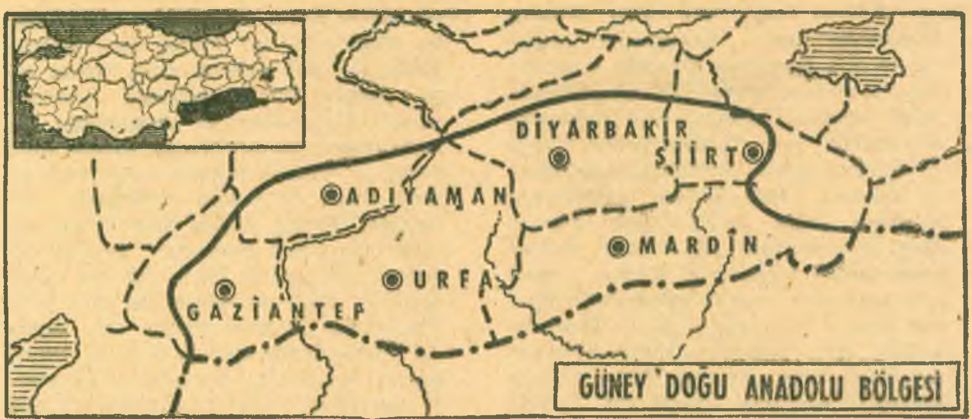

Güneş tutulmasında, güneş çevresindeki hâle

güney i. s. Dört ana yönden biri. Bu yön, solunu doğuya, sağını batıya veren birinin tam karşısına düşer. Kuzey karşıtı. esk. Cenup. [Sude — South]

Güney Denizli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 534 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 475, merkezinin nüfusu 7 419'dur. İlçe toprakları Büyük Menderes ırmağının yukarı havzasındadır. Tahıl ve tütün yetiştirilir. Bağcılık yapılır. Kasabada halıcılık ve dokumacılık yaygındır. İl merkezine 76 km. uzaklıktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti Afrika'nın güneyinde 1 224 000 km² genişliğinde, 17 890 000 nüfuslu federal bir cumhuriyet. Başkenti Pretoria'dır. Devleti meydana getiren federe eyaletler : Kapland (merkezi Kap), Natal (merkezi Pietermaritzburg), Oranj (merkezi Bloemfontein) ve Transvaal (merkezi Pretoria)'dır. Diğer önemli şehirleri arasında Johannesburg, Durban, Port Elizabeth, Germiston, East London vardır. Güney Afrika Cumhuriyeti, eski bir Alman sömürgesi olan ve 1920'de vesayeti altına verilen «Güneybatı Afrika» yı 1950 yılında topraklarına kattığını ilân etmişse de bu karar büyük devletlerce tanınmamıştır. Ülke halkının 12 milyona yakını kara derili yerliler, 1 milyonu melez, yarım milyonu Hintli, Malayalı ve Çinli, kalan 3 milyonu da Avrupa'dan göç etmiş beyazlardır. Avrupa asıllı nüfus içinde Hollanda'dan gelenlerin oranı % 60, İngiltere'den gelenlerinki ise % 39'dur. Tüm nüfus içinde renkli derili insanların büyük çoğunluk olmasına rağmen (% 78), bunlar seçme ve seçilme hakkından bugüne kadar yoksun bırakılmış, beyazlar tarafından (% 22) yönetilmişlerdir. Zenginlikleri arasında madenler başta gelir. Yeryüzünde, altın ve elmas çıkarmakta birinci, antimuanda ikinci, kromda dördüncü, nikelde beşinci, kömürde dokuzuncu gelir. Ayrıca önemli ölçüde manganez ve uranyum elde edilir. Hayvancılık da büyük gelişme göstermiş, ülkenin yün ihracatı epeyce yükselmiştir. Güney kıyı şeridinde bağcılık ve meyvacılık ileridir. Sanayi kolları arasında maden eşya kolu başta gelir. Hollanda köylerinden gelip Kap dolaylarına yerleşmiş olanlar (Boer'ler), 1834'den itibaren aynı bölgeye yönelen İngilizler'den Büyük Göç hareketiyle uzaklaşarak, Oranj, hattâ Vaal nehirleri ötesine çekilmişler, bağımsız Oranj ve Güney Afrika Cumhuriyeti (Transvaal) devletlerini kurmuşlardı (1849). 1884'de altın madenlerinin bulunması ve onun arkasından Transvaal'e yapılan göçler, beyazlar arasında huzursuzluklara ve sonunda savaşa, yol açtı. 1899-1902 arasında 2,5 yıl süren ünlü Boer - İngiliz savaşında gücü tükenen Oranj ve Transvaal halkı, İngiliz egemenliğinde birer koloni olmayı kabul ettiler. 1910 yılında öbür iki koloninin de (Kapland ve Natal) birleşmesiyle, bir İngiliz valisi tarafından yönetilen Güney Afrika Birliği doğmuş oldu. Ekim 1960'da sadece beyazlar arasında yapılan bir referandumdan sonra, Mayıs 1961'de cumhuriyet ilân edilmiş, İngiliz valisi reddedilmiştir. İngiltere'yle gerginlik devam etmektedir.

Halkının büyük çoğunluğunun temel hak ve özgürlüklerini tanımayan, Güney Afrika Cumhuriyeti yöneticilerinin tutumu bütün uygar uluslarca yadırganmaktadır.

Güney Arabistan Federasyonu Arap yarımadasının güneyinde, Aden körfezi kıyısında, İngiltere himayesinde, 155 400 km² genişlikte, 850 000 nüfuslu bir devletler topluluğu. Başkenti, Aden yakınlarındaki Al İttihad kasabasıdır. Bu bölgenin, Aden şehri ile çevresindeki toprakları ve Perim adasını kapsayan Aden'deki İngiliz Kolonisi dışında kalan toprakları, yakın zamanlara kadar birçok sultanlıklar ve emirlikler arasında paylaşılmıştı ve Aden'de İngiliz Himayesindeki Topraklar adıyla anılıyordu. Şubat 1956'da bu emirliklerden altısının meydana getirdiği ilk federasyona, Nisan 1962'de yenilerinin de katılmasıyla, bugünkü federasyonun çekirdeği doğmuş oldu. 1963'de Aden'deki İngiliz Kolonisi de bu federasyona üye olmuştur.

Güneybatı Afrika Atlas okyanusu kıyısında, Güney Afrika Cumhuriyeti'ne bağlı, 824 295 km² genişliğinde, 564 000 nüfuslu bir bölge. Merkezi, 136 000 nüfuslu Windhoek şehridir. Bu bölge eskiden bir Alman sömürgesiydi. 1920 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin himayesine bırakılmıştı. Sözü geçen cumhuriyet 1950 yılında bu bölgeyi kendi topraklarına kattığını ilân etmişse de, bu karar büyük devletlerce tanınmamıştır. Bölgede büyük ve küçük baş hayvan yetiştirilir. Elmas, altın, uranyum, bakır madenleri çıkarılır.

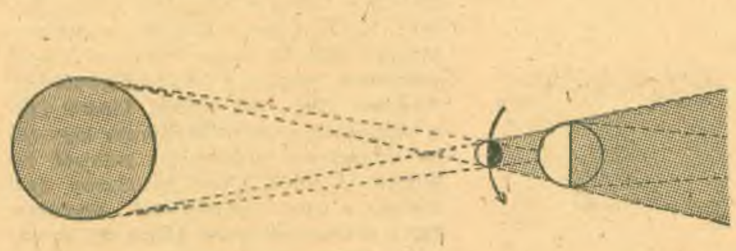
Güneyce Rize'nin İkizdere ilçesi bucaklarından. 3 köylü bucağın nüfusu 4 013, merkezinin nüfusu 2 525'dir.

Güney Çin Denizi Büyük okyanusun bir kolu. Yüzölçümü 2 000 000 km² den fazla olup Güneydoğu Asya kıyıları, Borneo ve Filipinler'le sınırlanmıştır. Derinliği genellikle 200 m. dir; yalnız, Filipinler'e doğru 2 500 m. yi bulur. İçindeki birçok ada Komünist Çin'in elindedir. Tayfun, deprem ve yanardağ patlamalarına sık rastlanır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Güneydoğu Toroslar'ın önünde gittikçe alçalarak Suriye düzlüklerine geçen kurak ve çıplak bir düzlük. Batıda Hatay - Maraş Çukuru, doğuda Dicle nehrinin ötesinde yükselen dağlık bölgeyle sınırlanmıştır. Dicle ve Fırat'ın geçtiği kesimleri verimlidir. Bölge, Karacadağ (1 919 m.) volkan kütlesi ile ikiye ayrılır. Doğu kısmı, Toros Yayı, Karacadağ ve Mardin Eşiği ile çevrili bir havza görünümündedir. Diyarbakır Havzası adını alır ve Dicle tarafından sulanır. Batı kısmı daha geniş ve alçak olup Fırat'la sulanır. Yazlar çok sıcak, kışlar çok soğuktur. Bölgenin en kalabalık şehri yol kavşağında bulunan Gaziantep'dir. Urfa tahıl ve hayvan ürünleri pazarıdır. Büyük kasabalardan Kilis ve Nizip bağcılık ve zeytincilikte ilerlemiştir. Dicle havzasındaki başlıca merkez Diyarbakır'dır. Diğer merkezler Mardin, Batman ve Siirt'dir. Bölgenin en önemli geçim kaynağı hayvancılık ve tarımdır. Sıcaklık farkları büyük olduğu için ürünleri çeşitlidir: Tahıl, pirinç, mercimek, pamuk, tütün, yemiş ve zeytin. İklim kurak olduğundan en çok koyun ve keçi beslenir. Kuyumculuk, dokumacılık ve işlemecilik gibi el sanatları tanınmıştır. Türkiye'nin petrol kaynakları da bu bölgededir. Raman ve Garzan başlıca damarlardır. Batman'da kurulmuş olan rafineri, İskenderun limanına bir petrol boru hattı ile bağlanmıştır.

Güney Batı Afrika Cum.

Güneş tutulması

Güney, Eflâtun Cem (Doğ. 1896) Folklor araştırıcısı, yazar. Hekimhan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'da yaptı. Sivas Sultanisi'ni bitirdi, Konya, Kayseri, Sivas, Kütahya, İstanbul v.b. liselerinde öğretmenlik yaptı. Topkapı Sarayı Müzesi ve İstanbul Eğitim müdür muavinliklerinde bulundu. Halk eğitimi başkanıyken emekliye ayrıldı. Çeşitli dergiler çıkardı, dergi ve gazetelerde yazılar yazdı. Folklor araştırmaları yaptı, halk, hikâye, masal ve efsanelerinin yapı ve havalarını bozmadan planını çıkarmaya çalıştı. Danimarka'daki «H.C Andersen Medal Kurumu» nun şeref diplomasını ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası kazanmıştır. «Dede Korkut Masalları», «Halk Şiirleri Antolojisi», «Halk Türküleri», «Açıl Sofram Açıl» en önemli eserlerindendir.

Güney Georgia Adaları Atlas okyanusunun güneyinde, güney kutbu yakınlarında, İngiltere egemenliğinde, 1 500 nüfuslu bir takımada. Balina avcılığı için önemli bir deniz üssüdür.

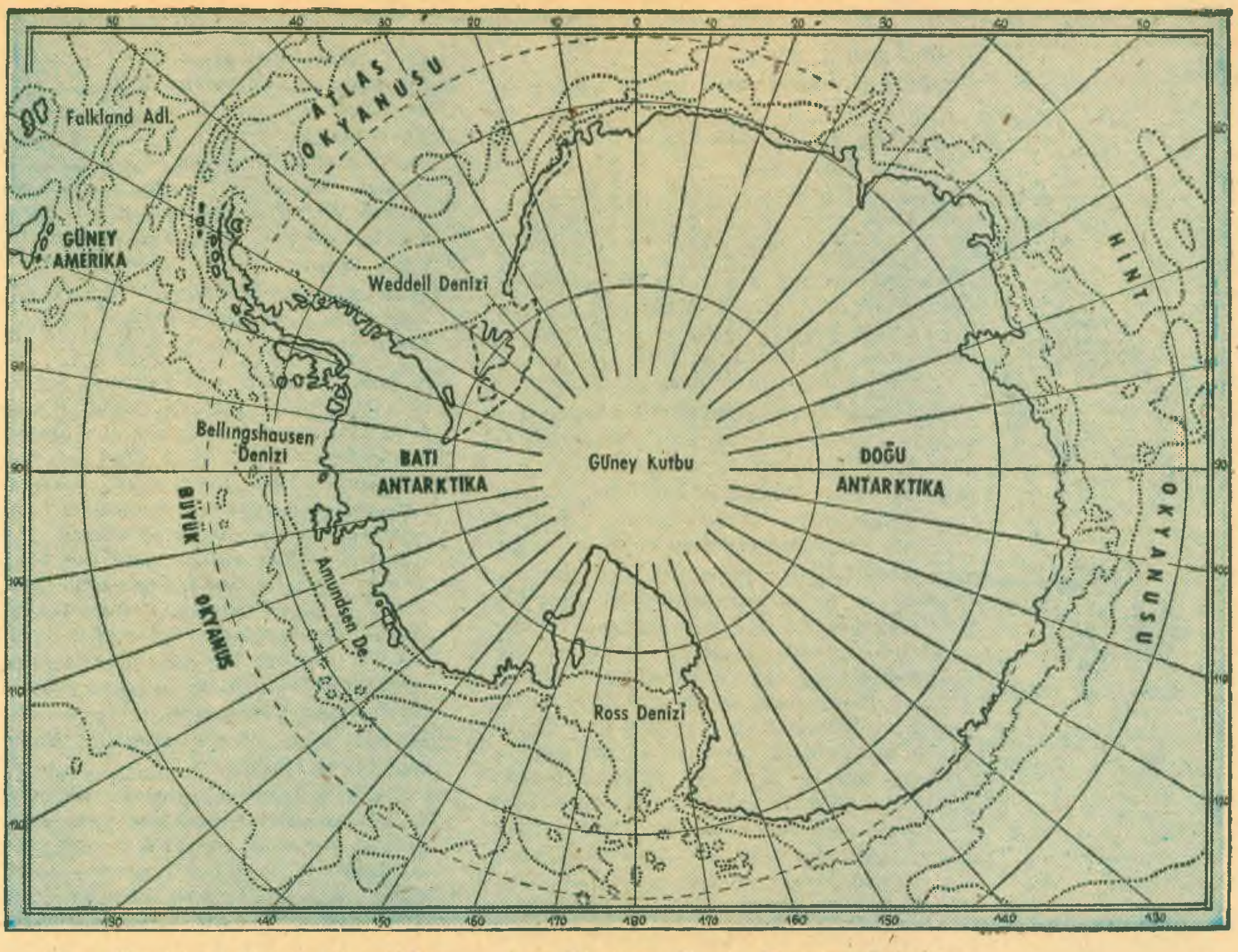
güneyik (güyeyik) i. Hindiba.

Güney Kore Kore yarımadasında, yaklaşık olarak 38. paralelin güneyinde, 93 364 km² genişliğinde, 28 350 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Seul, önemli şehirleri Pusan, Taegu, Inçon, Masan ve Mokpo'dur. Ülkenin ekonomisi az gelişmiş karakterdedir ve daha çok tarıma bağlıdır. Ekilebilecek toprakların ancak % 22'sinde tarım yapılabilmektedir. Sanayi ve tarım, ülkenin zenginliklerini değerlendirmekten uzaktır. 1945 yılında müttefik orduları Kore'yi Japon işgalinden kurtardığı sırada, 38. parelelin kuzeyindeki bölgeye Sovyet birlikleri girerken, güneyine de A.B.D. birlikleri ayak basmıştı. 15 Ağustos 1948 tarihinde bağımsız Kore Cumhuriyeti'nin (Güney Kore) ilânıyla güneyde, 12 Eylûl 1948'de Kore Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore) anayasasının kabulüyle de kuzeyde, işgal statüsü hukuken son bulmuştur. Ancak, iki Kore cumhuriyetinin birleşmesi konusunda beliren görüş ayrılıkları ve bunun sebep olduğu gerginlik 25 Haziran 1950'de bir savaşa yol açmıştır; 23 Temmuz 1953'de imzalanan bir ateş kes anlaşmasıyla son bulan bu savaşta, aralarında bir Türk tugayının da bulunduğu Birleşmiş Milletler kuvvetleri Güney Kore'yi savunmuştur. Ülkenin yönetimini 1948'den itibaren elinde tutan ve 1950'de yetkilerini genişleten cumhurbaşkanı Dr. Syngman Rhee, 1960 yılında, Liberal Parti iktidarının geniş yolsuzlukları karşısında öğrencilerin ayaklanması sonunda çekilmek zorunda kalmış, hazırlanan yeni anayasaya göre muhalefetteki Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Mayıs 1961'de yapılan hükümet darbesiyle bu yönetime son veren General Park Chung Hee başkanlığındaki cunta, günümüzde de iktidarda bulunmaktadır (Bak. Kore).

Güney Kutbu Kıtası (Antarktika) Güney kutbu bölgesinde, 14,1 milyon km² genişliğinde, çok yeri buzlarla kaplı, büyük kara parçası. Bilimde gelişmiş ulusların görevli gözlemcileri ve araştırıcıları dışında insan yaşamamaktadır. Kıtada, Ross denizi ile Weddel denizini birleştiren çizginin batısı ve doğusu birbirinden çok farklıdır. Batıda, Güney Amerika'nın devamı olan yüzey oluşumları, jeolojik bakımdan çok gençtir. Geniş bir yer tutan, doğudaki yüzey oluşumları ise daha yaşlı olup, Güney Afrika'yı andırır. Bu kıtada yaz aylarında bile sıcaklık 0° C'nin üstüne çıkmaz. Kışın doğu kesimindeki yaylalarda sıcaklığın — 87,5° C'ye kadar düştüğü görülmüştür (Ağustos 1960). Bu, yeryüzünde kaydedilen en düşük doğal sıcaklıktır. Kışın rüzgâr hızı saatte 250 km. ye çıkmaktadır. Kıta yüzlerce, hatta bazı yerlerde binlerce metre kalınlıkta buzlarla örtülüdür. Yerin eğimiyle denizlere kadar inen, birkaç yüz metre kalınlıkta buz tabakaları şelf buzu adını taşır; bazı bölgelerde Ege denizi genişliğinde bir alana yayılır ve kıtanın asıl sınırlarının tanınmasını güçleştirirler. Kıtada bitki örtüsü son derece yoksuldur; buzlarla kaplı olmayan kayalık yamaçlarda yetişen yosun ve likenlerden ibarettir. Buna karşılık, kıyı bölgelerinde çok değişik türlerde ve sürüler halinde kuşlar, penguenler, ayıbalıkları yaşar, enginlerde balinalar dolaşır. Bu kıtanın keşfi için 1773'den itibaren birçok uluslarca çeşitli seferler düzenlenmiştir. 1911 yılında kutup noktasına varmak üzere farklı yönlerden hareket eden iki kafileden Amundsen başkanlığında olanı 14 Aralık 1911'de, Robert Scott başkanlığında olanı 18 Ocak 1912'de hedefe vardılar. Kıtanın keşfi devam etti. 1958'de jeofizik yılı dolayısıyla bilimsel araştırma istasyonları kuruldu. 1 Aralık 1959'da imzalanan uluslararası bir anlaşmayla, ilgili tarafların 60. paralelin güneyinde kalan tüm bölgelerde egemenlik haklarından 30 yıl vazgeçmesiyle, bu topraklar insanlığın hizmetinde bilimsel araştırmalara ayrılmış oldu.

Güneysu Rize'nin merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 15 187, merkezinin nüfusu 1 247'dir.

Güney Viyetnam Viyetnam'da 17. paralelin güneyindeki bölgede 170 230 km² genişliğinde, 15,7 milyon nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Saygon, diğer önemli şehirleri Da Nang ve Hué'dir. Ülkenin başlıca zenginliği, Mekong nehri deltasında yapılan pirinç tarımı ise de bu, ülke halkının gelişmesi, hattâ varlığı için yetersiz kalmakta; açık, dış yardımla kapatılmaktadır. 1945 yılında Japon istilâsından kurtulan ülkede yönetimin, 1941'den beri istilâcılara karşı çetin bir mücadele yürütmüş olan Viyetmin (Ulusal Bağımsızlık Birliği) tarafından ele alınması üzerine, II. Dünya Savaşı'ndan önceki sö-

mürge düzenini sürdürmek isteyen Fransızlar'la savaş başlayınca Viyetnam ikiye bölünmüş oldu. Kuzeydeki Tonkin bölgesi Viyetmin'in elinde kalırken orta ve güneyde Annam ve Koşinşin bölgeleri, eski Annam imparatoru Bao - Dai'nin yönetimine girdi. 1949'da Fransa'nın Bao - Dai yönetimine içişlerinde bağımsızlık tanıması savaşın durmasına yetmedi. Fransız ordusunun Viyetmin kuvvetleri karşısında uğradığı Dien Bien Fu yenilgisinden sonra 1954 Cenevre Konferansı'nda imzalanan ateş kes anlaşmasında, ülkenin 17. paralelden itibaren ikiye bölünmesi kabul ediliyor, iki yıl sonra yapılacak serbest seçimlerle iki bölgenin birleştirilmesi öngörülüyordu. Fransa'dan destek görmeyen güneyli yöneticiler, bu sefer A.B.D.'ne yöneldiler; 1956'da bütün Viyetnam çerçevesinde yapılması gereken seçimleri beklemeksizin, bağımsız Güney Viyetnam Cumhuriyeti'ni ilân ettiler. Cumhurbaşkanı seçilmiş olan Diem, önemli ölçüde Amerikan yardımı sağlayarak sert bir yönetim kurdu. Viyetnam'ın barışçı yoldan birleşmesine böylece engel olan, budist çoğunluğun inançlarını hor gören, sağlanan dış yardımı geniş yolsuzluklara alet eden, yayım özgürlüğünü de iyiden iyiye kısıtlayan Diem yönetimi karşısında duyduğu tepkiyle muhalefet 1956 yılında Viet - Kong (Güney Viyetnam Ulusal Kurtuluş Cephesi) adında silâhlı bir direnme hareketine girişti. Viet - Kong'un, belirli bir politik grubun görüşleri olmaktan çok, yabancı müdahalelerine son verilmesi, temel özgürlüklere saygılı bir yönetim kurulması ve derhal genel seçimlere gidilmesi gibi genel özlemleri dile getiren programını halk kütlelerinin gittikçe benimsemesi üzerine, Viet - Kong'la mücadelede yetersiz kalan Güney Viyetnam birlikleri A.B.D. tarafından önce malzeme, sonra asker bakımından gitgide artan ölçüde desteklenmiş ise de, ülkede Viet - Kong yönetim ve denetiminin her gün biraz daha genişlemesine engel olunamamıştır. Mevcudu 400 bini geçen Amerikan birliklerinin bu savaşta kullandıkları araçlar, sivil halka karşı giriştikleri hareketler, tarafsız çevrelerce A.B.D. yöneticilerinin kınanmasına sebep olmaktadır. Viyetnam halkının 1941 yılından beri, önce Japon istilâcılarına, sonra Bao - Dai yönetimine ve Fransızlar'a, arkasından Diem yönetimine ve son olarak Amerikalılar'a karşı, büyük maddî imkânsızlıklar içinde 26 yıldır, pek az bir fasılayla, yürüttüğü mücadele, çağımızın en dikkate değer olaylarından biridir (Bak. Viyetnam).

Güngörmüş Trabzon'un Maçka ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 8 620, merkezinin nüfusu 526'dır.

günindi b. i. Batı.

günleme i. Tarih: Bu yazının günlemesi yok.

sızca öğretmenliği yapmakta, Sabahattin Eyüpoğlu ile birlikte Çan yayınlarını yönetmekte ve «Yeni Ufuklar» dergisini ya-

Hüseyin Rahmi Gürpınar

gürlük i. ★ 1. Gür olma hali. ★ 2. Gür bir hal alış. [Abondance — Abundance, denseness]

Gürman, Abdurrahman Nafiz (1882-1966) Orgeneral. Eski Genel Kurmay Başkanı. 1903'de Harp Okulu'nu bitirmiş, Balkan Savaşı'na katılmış ve İşkodra savunmasında Hasan Rıza Paşa'nın kurmay başkanlığını yapmıştır. I. Dünya ve İstiklâl savaşlarına katıldıktan, çeşitli hizmetlerde çalıştıktan sonra 1945'de orgeneralliğe yükselmiş ve 1949'da genel kurmay başkanlığına getirilmiştir.

Gürpınar Van'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 4 063 km² olan ilçenin dört bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 25 439, merkezinin nüfusu 996'dır. İlçe toprakları dalgalıdır ve yer, yer vadilerle yarılmıştır. Hayvancılık ve tarım yapılır. Kasaba, il merkezine 25 km. uzaklıktadır.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944) Romancı. İstanbul'da doğdu. Mahmudiye Rüştiyesi'nde okudu. Mülkiye'ye girdiyse de hastalanıp bitiremedi. 1908 Meşrutiyeti'ne kadar kısa süreli memuriyeti dışında hayatını yazarak kazanmıştır. Yazarlığa «Şık» adlı romanının tefrikasıyla Tercüman-ı Hakikat gazetesinde başladı ve ölünceye kadar devam etti. Hayatının son 31 yılını geçirdiği Heybeliada'da öldü. Serveti Fünuncular'ın arasına girmedi. Özellikle sosyal meseleleri, batıl inançları, aile geçimsizliklerini, yüzeyde kalan batılılaşmaları, ruh hastalarını v.b. işledi. Romanlarında, gözlemden hareket eden bir realist - natüralist metoduyla eski İstanbul hayatından çok canlı sahneler yansıtıp, çok kuvvetli tipler çizdi. 70 eserinden 35'i telif olup en önemlileri: «Şık», «İffet», «Mürebbiye», «Şıpsevdi», «Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç», «Gulyabani» dir.

Gürsel, Cemal (1895-1966) Orgeneral ve Türkiye Cumhuriyeti'nin dördüncü cumhurbaşkanı. Erzurum'da doğdu. Babası jandarma komutanlarından Erzurumlu Abidin Bey'dir. Ortaokulu bitirdikten sonra, Kuleli Askeri Lisesi'ne girdi. Okuldayken I. Dünya Savaşı başlayınca kıtada görev aldı. Çanakkale Savaşı'na katıldı. 1915'de Suriye'ye gönderildi. Kurtuluş Savaşı'nda I. İnönü, Sakarya ve Başkomutanlık muharebelerinde gösterdiği cesaret ve komutanlık başarısından dolayı kendisine istiklâl madalyası verildi. Savaştan sonra Harp Akademisi'ne girdi; 1929'da kurmay olarak çıktı. 1953'de korgeneral oldu. Ordu hayatında herkes tarafından sevilmiş, doğruluğu ve şefkatinden dolayı Cemal Aga sanını almıştı. 1957 yılında orgeneral, 1958'de Kara Kuvvetleri Komutanı oldu. Demokrat Parti iktidarının ulus üzerindeki baskısını arttırması üzerine Millî Savunma Bakanlığı'na bu tutumu eleştiren bir mektup yazdı. Bundan dolayı kendisine 3 Mayıs 1960'da mecburi izin verildi. Bu olaydan 24 gün sonra, 27 Mayıs 1960 Askeri ihtilâlinde başa geçirildi. Millî Birlik Komitesi'nin başkanı oldu. 1961 seçimlerine kadar devlet başkanlığı yaptı. Bu süre içinde seçimlerin biran önce yapılarak hükümetin sivil yönetime bırakılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni anayasasının hazırlanması için büyük çaba gösterdi. Aynı görüşü paylaşmayan ve 14'ler adını alan, Millî Birlik Komitesi üyelerinin komite dışına çıkarılmasında önayak oldu. 1961 seçimlerinden sonra cumhurbaşkanı seçildi. 1966 yılı ilkbaharında hastalandı. Tedavi için Amerika'ya götürüldüyse de bundan bir fayda görülmedi. Aynı yılın sonbaharında 220 gün süren bir komaya girdi. Bu komadan kurtulamayarak öldüğü zaman, 37 kişilik bir doktorlar kurulunun artık cumhurbaşkanlığı görevine devam edemiyeceğini belirten bir raporu üzerine, yeni cumhurbaşkanı seçilmiş ve göreve başlamıştı.

Türkiye'nin IV Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel

Gürsu Bursa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 44 köylü bucağın nüfusu 29 244, merkezinin nüfusu 3 964'dür.

güruh Far. i. Değersiz ve aşağı görülen kalabalık, derinti sürü. [Band, ramassis, gens, horde — Gang, band, flock]

gürüldemek f. Gürül gürül ses çıkarmak: Dere gürüldeyerek akıyor.

gürül gürül zf. Bol ve gür çıkan ya da akan şeylerin sesini anlatır.

gürültü i. ★ 1. Aralarında uyum bulunmayan birtakım kaba seslerin topu: Gürültüden sesini duyamadım. [Bruit — Noise] ★ 2. mec. Birçok kişinin karıştığı kavga ya da tartışma: Öğrenciler gürültü çıkardılar. [Tumulte — Disturbance]

gürültücü s. Gürültü yapan ya da çıkaran. [Tapageur — Noisy]

gürültü kuşağı b. i. Si. Sinema filimlerinde, görüntülerin yanındaki doğal ve yapma sesleri taşıyan ince kuşak. [Bande effets sonores — Effects track].

gürültülü s. ★ 1. Gürültüsü olan şey: Gürültülü bir sokak. [Bruyant, strident — Tumultuous] ★ 2. Çeşitli olaylarla dolu: Onun gürültülü bir yaşayışı vardır. [Embrouillé — Full of troubles]

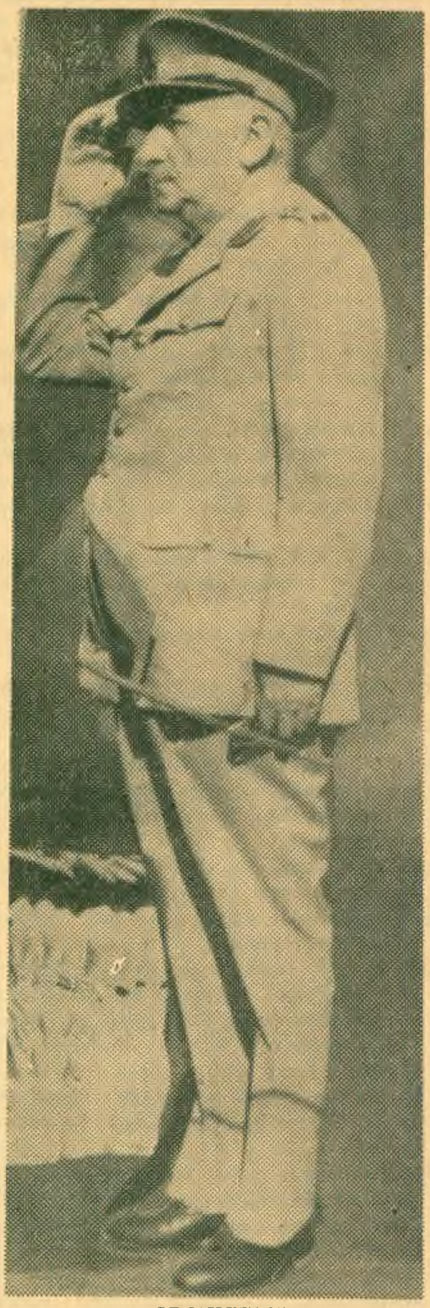
gürültüye gelmek b. f. Telâş ve karışıklığa uğramak: Adamcağız gürültüye gelip söyliyecek söz bulamadı.

gürültüye getirmek b. f. Telâşa, karışıklığa düşürmek: Gürültüye getirip parasını almışlar.

gürültüye gitmek b. f. Karışıklığa kurban olmak.

gürültüye papuç bırakmamak b. f. Kolay yılmamak, tehditten korkmamak.

Gürün Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 797 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 842, merkezinin nüfusu 6 381'dir. İlçe toprakları genellikle dağlıktır. Fırat'-

ORGENERAL
CEMAL GÜRSEL

ın kollarından Tohma suyu çevresindeki düzlüklerde tarım yapılır. Meyvacılık da oldukça önemli yer tutar. Kasaba, kendi adını taşıyan çayın kıyısındadır. El sanatları yaygındır. Şalları, şayak ve çitari gibi yün ve pamuk işleri yapan tezgâhları vardır. İl merkezine 120 km. lik bir yolla bağlıdır. Malatya — Kayseri asfaltı üzerinde oluşu önemini arttırır.

gürz Far. i. Eskiden silâh olarak kullanılan ağır topuz. [Massue — Mace, iron club]

gütaperka i. Sumatra ve çevresindeki adalarda yetişip büyük bir cins ağaçtan çıkarılan, kauçuk benzeri, zamklı bir madde. Kablo yapımında kullanılır.

gütmek f. ★ 1. Öne katıp sürmek: Develeri güdüyor. [Mener — To drive] ★ 2. Otlatmak. esk. Ra'yetmek: Çoban sürüsünü gütmekle uğraşır. [Mener, paître — To drive, manage] ★ 3. Tutmak, saklamak, bir fikir, duygu ve maksadın arkasına düşmek ve onu gerçekleştirmeye uğraşmak: Kin gütmek. [Poursuivre, nourrir — To pursue, stick to, maintain, nurse, aim at]

güve i. Zo. Böcekler sınıfının uçan böcekler alt sınıfının pulkanatlılar takımından bir familya. En çok tanıdığımız elbise ve kürk güveleri, yünlü kumaşları, yünlü elbise ve halıları, kürk ve şapkaları bulurlar ve yumurtlarlar. Yumurtalardan çıkan tırtıllar (sürfeler) kumaşı tahrip eder. Başka tehlikeli bir güve buğday güvesidir. Bu güveler tahıl anbarlarına girerler, her taneye 1 - 2 yumurta bırakırlar. Yumurtadan çıkan tırtıllar (beyaz buğday kurtları) birkaç taneyi örümcek ağıyla örerler ve taneyi deler, tahrip ederler. Güvelerin zararsız türleri de vardır.

güveç i. ★ 1. Yemek pişirmeye mahsus toprak tencere: Güveç pilâvı. [Marmite, casserole plate en terre — Casserole] ★ 2. Güveçte pişirilmiş yemek: Bir güveç yedim, doydum.

Güvem Ankara'nın Kızılcahamam ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 13 103, merkezinin nüfusu 425'dir.

güven i. Bir şeyden beklenen niteliğe inanıp ona göre davranma. esk. İtimat. [Confiance, foi — Trust, reliance, confidence]

Güvenç Hatay'ın Hassa ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 301, merkezinin nüfusu 803'dür.

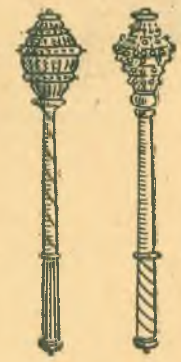
güveni kötüye kullanma Huk. Ceza Kanunu'muzun 508. maddesine göre, bir kimsenin başkasına ait olup da belirli bir şekilde kullanmak üzere kendine verilen ya da her ne suretle olursa olsun teslim edilen bir şeyi kendinin ya da başkasının menfaatine olarak satması, rehin etmesi, kullanması, saklaması ya da inkâr etmesi, bozması halinde ortaya çıkan suç. Bu suçun takibi, suçtan zarar görenin şikâyetine bağlıdır. [Abus de confiance — Abuse of confidence]

güvenlik i. Tehlikesiz olma hali. esk. Emniyet. [Sécurité — Security]

güvenlik tedbiri Huk. Suç karşılığı olarak suçludaki tehlike haliyle orantılı olarak hükmedilen ve esas bakımından toplumsal savunma amacına yönelmiş bulunan müeyyideler. Suçlunun hürriyetinin sınırlanmayıp çalıştırılması gibi. [Mesures de sureté — Security measures]

güvenmek f. Güven beslemek, güveni olmak. esk. İtimat etmek. [Avoir confiance, se fier — To trust, rely upon, have confidence]

GÜRZLER :

güveç

güve ve sürfesi

güzelavrat otu

GÜVERCİNLER :

iki çeşidi ve

süs güvercinleri

güven olmak b. f. (birine) Güvenilmek. esk. İtimadedilmek : Para işinde ona hiç güven olmaz. [Se fier, se confier — To be trusted, be relied upon, be counted on]

güven oyu Huk. Genel anlamında, seçimle bir göreve gelen kimsenin, kendini iş başına getiren topluluğun güveninin devam edip etmediğini anlayabilmesi için, o kimselerin oylarına başvurması. Özel anlamda, güven oyu sistemi, bakanlar kurulunun göreve başlarken ve gereğinde görev sırasında, millet meclisinin bakanlar kuruluna güvenip güvenmediğinin oy ile belirtilmesi isteği. Bakanlar kurulunun göreve başlayabilmesi, millet meclisinden güven oyu almasına bağlıdır. Bakanlar kurulunun kuruluşunu izleyen bir hafta içinde hükümet programı meclislerde okunur. Programın okunmasını izleyen üçüncü gün, programın millet meclisinde tartışılması yapılır. Tartışmaların bitiminden bir gün sonra, millet meclisinde oylama yapılır. Bu oylamada çoğunluğu sağlayamayan hükümet, göreve başlayamaz. Geçici bakanlar kurulu için güven oyu istenmez. Görev sırasında, başbakan gerekli görürse, bakanlar kuruluna danıştıktan sonra millet meclisinden güven oyu isteyebilir. Bu istek üzerinden bir gün geçtikten sonra istek üzerinde görüşülür ve görüşmeleri izleyen gün de geçtikten sonra oya başvurulur. Millet meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğunu sağlayamayan bakanlar kurulunun istifası gerekir. Gensorular da güvensizlik oyuyla sonuçlanabilir. Belirli süre içinde peş peşe bakanlar kuruluna güvensizlik oyu verilmesi, cumhurbaşkanının millet meclisinin seçimlerini yenilemesi hakkını doğrur.

güvercin i. Zo. Kuşlar sınıfının güvercin kuşları takımından bir familya. 290 türü vardır. Tanıdığımız en yaygın türü evcil güvercinler ve kaya güvercinleridir. Bu güvercinler ufak ve yuvarlak başlı, kısa boyunlu, dolgun göğüslü, tombul vücutlu ve kısa bacaklıdırlar. Evcil güvercinler en eski zamanlardan beri birçok ülkede kutsal sayılırlar. Cami, kilise ve tapınakların avlularında bulunurlar. Güvercinler tarih boyunca postacılıkta kullanılmışlardır Ve bugün de bu maksatla yavru iken alıştırılan (Belçika Güvercinleri) kullanılmaktadır.

güvercin kuşları b. i. Zo. Kuşlar sınıfının bir takımı. Bu takım, bütün dünya kuşlarının en iyi tanınanları olan güvercinleri, kumruları, üveyk ve bunların akrabalarını içine alır. Bütün kıtalarda ve kuşaklarda, yüksek ve alçak alanlarda rastlanır. Güvercinlerle kumrular arasında bir ayrılık yoktur. Daha ufak ve daha yumuşak huylu olanlara kumru denir. Yavrular yumurtadan çıktıktan sonra güvercin sütü ile beslenirler. Bu eşsiz madde ana ve babanın kursak zarı tarafından salgılanır ve yavrunun ağzına püskürtülür. Bu şekil beslenmeye diğer kuşlarda rastlanmamıştır. Etlerinin lezzetli olması dolayısıyla dünyanın her tarafında avlanırlar. Bu sebepten birçok türleri yok olma tehlikesindedirler.

güvercinler ç. i. Güvercin, kumru gibi kuşları içine alan takım. [Colombins — Doves]

güvercinlik i. Güvercinlerin barınması ya da yetiştirilmesi için yapılan yer. [Pigeonnier — Dovecote]

güverte İta. i. Gemide ambar ve kamaraların üstü. [Pont — Deck]

güvey i. ★ 1. Evlenme sırasında ve düğün zamanında erkeğe verilen ad. [Nouveau marié — Bride - groom] ★ 2. Bir ailenin kızı ile ya da kızı gibi yakınlarından biriyle evlenmiş erkek, damat : O bizim güveyimizdir. [Gendre — Son - in - law]

güvey girmek b. f. Evlilik hayatına yeni başlamak.

güveylik i. ★ 1. Güvey olma hali. ★ 2. Güvey iken yapılan ya da kullanılan : Güveylik elbise.

güvez s. Mora çalar kırmızı. [Carmin foncé — Dark red]

güya Far. zf. Sözde, sanki : Güya sen görmüşsün. [Comme si (on dirait que) — As if, so - called, would - be]

güz i. Eylül'ün 22'sinde başlayıp aralık ayının 21'inde sona eren, yaz ile kış arasındaki mevsim, sonbahar. [Automne — Autumn]

güzaf Far. i. Boş söz. «Laf» kelimesi ile birlikte kullanılır : Laf-ü-güzaf.

güz çiğdemi b. i. Güzün açan mor çiçekli, zehirli bir çiğdem.

güzel s. ★ 1. Göze ya da fikir ve duyguya hoş gelip, haz, hayranlık ya da heyecan yaratan şey : Güzel fikir, güzel kız. [Beau, joli — Beautiful] ★ 2. İyi, kusursuz, mükemmel : Güzel bir iş gördü. [Parfait — Perfect] ★ 3. Pek iyi, doğru : Güzel, güzel amma! [Bien, (très bien) — Very good]

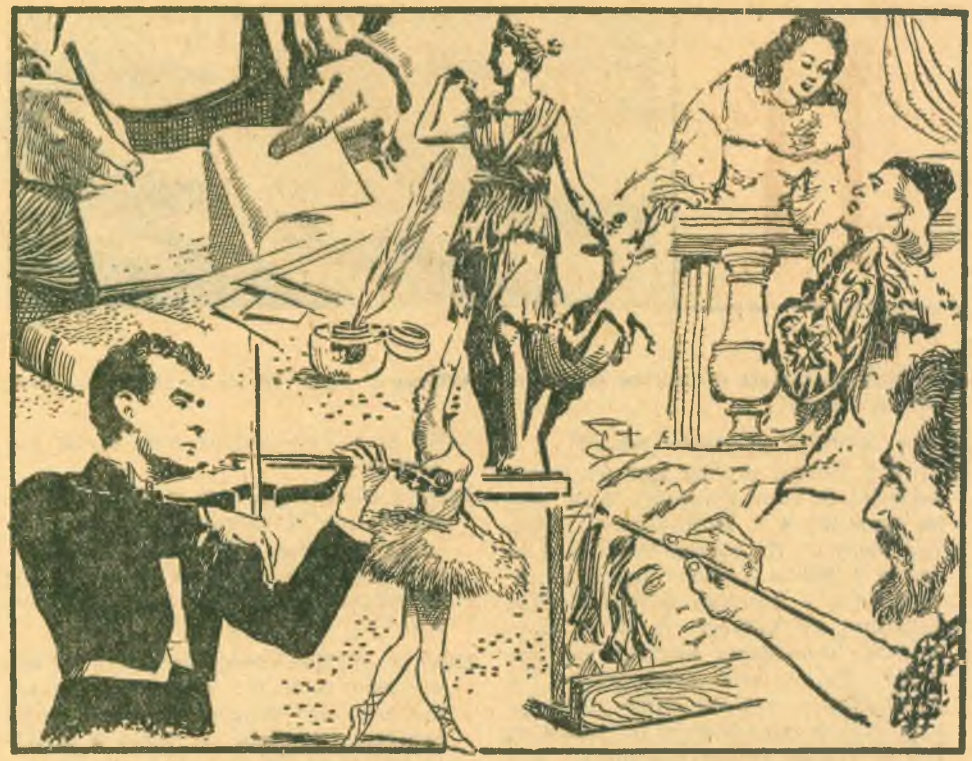
güzelavrat otu b. i. Bot. Patlıcangillerden, zehirli atropin maddesinin çıkarıldığı bir bitki. [Amarillis belle - dame, belle - done — Belladona]

Güzelbağ Antalya'nın Gündoğmuş ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 3 958, merkezinin nüfusu 1 032'dir.

Güzelbahçe İzmir'in merkez ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 4 978, merkezinin nüfusu 2 469'dur.

güzelce s. ★ 1. Oldukça güzel. [Assez beau, belle, joli — Fine] ★ 2. zf. İyice adamakıllı. [Doucement, passablement, joliment — Thoroughly]

Güzel Helena Mit. Eski Yunanistan'da güzelliğiyle ün salmış bir efsane kahramanı kadın. Troya savaşları onun yüzünden çıkmış. Leda'nın kızı, Kastor'la Polluks'ün kızkardeşi ve Menelas'ın karısıydı. Troya Kralı Priam'ın oğlu Paris tarafından kaçırılması Grekler'le Troyalılar arasında uzun savaşlara yol açmış. Helena'nın se-

Güzel sanatlar

rüvenleri trajedi, şiir, resim ve heykel gibi birçok sanat eserine konu olmuştur.

güzelleme i. Ed. Halk edebiyatında lirik şiir.

güzellik i. ★ 1. İnsana haz ya da hayranlık veren maddi ya da manevi uyumluluk. [Beauté — Beąuty] ★ 2. İyilik, tatlılık, yumuşaklık. esk. Mülâyemet : Onu sertlik değil, güzellik yola getirir. [Bonté, douceur — Moderacy]

Güzeloluk İçel'in Erdemli ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 6 336, merkezinin nüfusu 785'dir.

güzel sanatlar b. ç. i. Edebiyat, müzik, resim, tiyatro, dans, heykel, mimarlık eserleri gibi duygulandıran ve hayranlık uyandıran sanatların tümü. Günümüzde sinema ve fotoğrafın da güzel sanatlardan sayılması söz konusudur. Güzel sanatlar, insanların toplum içindeki yaşantılarıyla yakından ilgilidir. Sırasında toplumdaki olaylar sanatçıları etkilemiş, sırasında sanatçılar yeni toplum olaylarının doğmasına yol açmıştır. Güzel sanatların konusu doğa, varlıklar, toplum karakter ve olaylarıdır. Edebiyat : Kelimelerle yapılan bir güzel sanattır ; «nazım» ve «nesir» diye iki kola ayrılır. Ayrıca hikâye, roman v.b. gibi çeşitlere bölünür. Resim :Çeşitli boyalarla bir yüzey üzerine çizgiler çizme ve boyama yoluyla yapılan güzel sanattır. Heykel : Ya doğada var olan ya da hayalde canlandırılan varlıkları, toz, çamur, tahta, maden gibi maddeler kullanarak üç boyutla yansıtma şeklidir. Mimarlık : İnsanların bedîî zevklerini karşılayacak şekilde yapılar meydana getirmek sanatıdır. Tapınaklar, saraylar yüzyıllar boyunca insanların ilgisini çeken yapılar, bu türdendir. Müzik : Sesleri melodi haline getirmek sanatıdır. Bunun tiyatro sanatıyla birleşmesinden opera doğmuştur. Tiyatro : Bir hikâyenin bir sahnede oyuncular tarafından seyirciler önünde temsil edilmesidir. Günümüzde tiyatro sanatı radyoda, televizyonda ve sinemada da yer almaktadır. Dans : Müziğe uyularak yapılan ritmik hareketlerdri. Melodiler, vücudun çeşitli hareketleriyle anlatıma ulaşır (Bak. Dans).

Güzelsu Antalya'nın Akseki ilçesi bucaklarından. 28 köylü bucağın nüfusu 7 222, merkezinin nüfusu 464'dür. Eski adı Hoşap'dı.

Güzelsu Antalya'nı nAkseki ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 2 847, merkezinin nüfusu 560'dır.

Güzelyurt Niğde'nin Aksaray ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 16 750, merkezinin nüfusu 2 196'dır. Eski adı Gelveri'ydi.

güzergâh Far. i. ★ 1. Yol üstü. [Passage — Course, track] ★ 2. Yol boyu. [Voie principal — Main line, main route]

güzey i. Coğ. Gölgede kalan yan. [Ubac — Ubac]

güzide Far. s. Seçkin, seçilmiş, seçme.

güzin Far. s. ★ 1. Seçilmiş, seçme. esk. Müntahap. ★ 2. Seçen.

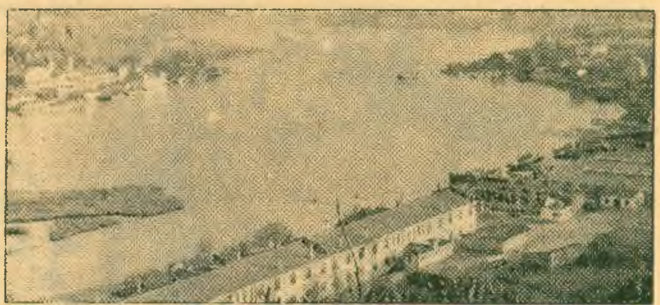
güzlek i. ★ 1. Güz yağmuru. ★ 2. Güz mevsiminin geçirildiği yer.

güzlük s. Güzün yapılan.

güzün zf. Güz mevsiminde.

Györ (Macaristan) Kuzeyde, Raba ırmağı kıyısında 74 000 nüfuslu aktif bir sanayi şehri. Maden eşya, vagon, dokuma fabrikaları vardır.

H

Haliç

H, h Türk alfabesinin onuncu ve sessizlerin sekizinci harfi.

H Kim. Hidrojen elemanının sembolü.

ha ü. ★ 1. Tembih ve ihtar için, bir şeyden sakındırmak üzere kullanılır: Sakın oraya gitme ha! ★ 2. İsteklendirme (teşvik) için söylenir: Ha göreyim seni! Ha gayret! ★ 3. Şaşma anlatır: Amma kocaman ha! ★ 4. Sonradan ya da birdenbire hatırlanan şey hakkında ya da bir şeyin sonradan anlaşıldığını anlatmak için kullanılır: Ha, az kaldı unutuyordum. Ha, şimdi anladım. ★ 5. Bir soruyu güçlendirmek için söylenir: Gideyim ha! Olmaz mı ha? ★ 6. Kaba sayılan konuşmada evet yerinde kullanılır: Gelir misin? Ha! gelirim ★ 7. «İşte» yerine işaret için de kullanıldığı yerler vardır, hele Karadeniz taraflarında işaret edatı olarak çok söylenir: Ha işte aradığınız adam! ★ 8. Bir çağırmaya cevap olarak kaba ve teklifsiz olarak «efendim, buyur!» yerinde söylenir: «Ha deme, beybaba, efendim de» İsmail Safa. ★ 9. Birbiri arkasına ayrı kelimelerin başında tekrarlanınca, ya da anlamını verir: Ha ben gelmişim, ha o! Ha Ali hoca, ha hoca Ali.

Haakon, VII. (1872-1957) Norveç Kralı. Danimarka Kralı VIII. Frederik'in oğludur. İsveç'le Norveç'in ayrılması üzerine 1905'de kral oldu. II. Dünya Savaşı'nda yurdu, Alman işgaline girince, İngiltere'ye geçerek mukavemet hareketini hazırladı. 1945'de Norveç'e döndü.

Haarlem (Hollanda) Kuzeyde 171 000 nüfuslu bir şehir. Bir tarım bölgesinin merkezi sayılır. Birçok ünlü adamlar yetiştirmiş eski bir şehirdir.

hab Far. i. Uyku: Hâbı gaflet = Gaflet uykusu.

habab Ar. i. Suyun ve sulu şeylerin üstünde meydana gelen kabarcık.

ha babam b. ü. ★ 1. Teşvik ve gayretlendirme için söylenir. ★ 2. Süreklilik anlatan zarf gibi de kullanılır: Ha babam, atıştırıyor.

habanera İsp. i. Müz. Küba'dan alınma hareketli bir İspanyol dansı ve havası. «Carmen» operasıyla tanınmıştır.

habaset, -ti Ar. i. Habislik, murdarlık, soysuzluk, kötülük.

habazan s. Külb. İştahlı ve karnı aç, obur, zil.

habbe Ar. i. Tane. Buğday, arpa, çavdar gibi tahıl tanesi.

habbeyi kubbe yapmak b. f. Bir şeyi olduğundan çok büyük göstermek, aşırı gitmek: «Habbeyi kubbe eder bezme gelince meyi nâb. = Berrak şarap meclise gelince habbeyi kubbe eder.» Yenişehirli Avni.

haber Ar. i. Yeni olmuş bir şeyden ilk alınan bilgi. Salık. Far. Peyam: O işten haber geldi mi? Bakalım bize ne haberler getirdiniz. [Nouvelle — News] ★ 2. Bilgi. esk. Malûmat, ilim, vukuf: Fenden, sanattan haberi yok. [Connaissance, information, avis — Knowledge] ★ 3. Ask. Öğrenilmesi istenilen konularda çeşitli eleman ya da ajanlardan yararlanarak toplanan bilgiler. [Intelligence, information — Intelligence, information]

haber ajansı b. i. Huk. Ulusal ve uluslararası olayları izleyerek bu olaylarla ilgili haberleri gazete ve dergilere satmakla uğraşan ajanslar. Haber ajanslarının haber bültenleri de, hukuk bakımından basılmış gündelik eser sayılır. Haber ajanslarında çalışanlar da gazeteci, fikir işçisi sayılır ve fikir işçilerinin sahip olduğu haklardan yararlanırlar. Anayasa'mızın 121. maddesine göre devlet tarafından kurulmuş haber ajanslarının tarafsızlığı esas olarak kabul edilmiştir. [Agent de nouvelle — News agency]

haber alma hürriyeti Huk. Yığınların, dünyada olup bitenleri çeşitli araçlarla öğrenebilmelerini sağlayan hürriyet. Haber alabilme, basın hürriyetinin söz konusu olabilmesi için dahi ilkel bir şarttır. Bugün, radyo, sinema, televizyon, basın, haber almayı sağlayan araçlardır ve haber almanın sağlanması yönünden bu araçların bağımsız ve kısıtlamasız işleyebilmesine, haber alma hürriyeti denir. Günümüzde, haber alma bir yönüyle uluslararası bir sorun haline geldiğinden, haber alma hürriyetini uluslararası alanda sağlayacak çalışmalar ve anlaşmalar yapılmaktadır. Anayasa'mızın 22. maddesi de, devlete, haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alma zorunluluğunu yüklemiştir. Haber alma hürriyeti, ancak, millî güvenlik, genel ahlâk, kişisel ahlâk

ve şerefi korumak amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Devlet, haberlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici siyasî, iktisadî, malî ya da teknik kayıtlar koyamaz. [Liberté de l'information — Freedom of information]

haber almak b. f. Kendisine bildirilmek: Geldiğinizi haber aldım. [Etre avisé, informé — To receive information, hear, learn]

haberci i. Ask. Emir ve raporları ulaştırma araçlarından biri. Emir ve raporlar, durum ve uzaklığa göre muhabere araçları ile, iyi ve yeteri derecede emin yollar bulunan bölgelerde otomobilli, motosikletli habercilerle ulaştırılır. Kötü yollarda, arazide ve özellikle savaşta haberler atlı, yaya haberciler, güvercinler ve köpeklerle gönderilir. [Messager — Messenger]

haberdar Far. s. Haberi, bilgisi olan: «Her şey beni senden kılıyor bunda haberdar.» Abdülhak Hâmit. [Informé, renseigné — Informed, aware]

haber filmi b. i. Si. Haftanın belli başlı olaylarını bir sinema röportajı çerçevesinde veren kısa süreli bir belge filmi türü. Dünyanın ilk haber filmi dizisi 1908'de Fransa'da Charles Pathé tarafından «Pathe — Journal» adıyla düzenlenmişti. [Actualités, film d'actualité — Newsreel]

haber güvercini b. i. Toplanan haberleri ulaştırmak için özel surette yetiştirilmiş güvercinler. Salıverildikleri yerle yuvaları arasında saatte ortalama 60 km. hızla uçan bu güvercinlerin kullanılmalarını karşıdan gelen rüzgâr, yağmur, sis, kar ve özellikle fırtına engeller. Bugün yerlerini P.T.T. örgütü ve elektronik cihazlar almıştır.

haberi olmak b. f. Bilgisi olmak. [Etre renseigné, être informer — To know, have information]

haber köpeği b. i. Ask. İleri hatlardaki birliklerle muhabere ve irtibat işlerinde kullanılmak üzere özel surette yetiştirilmiş köpekler. İyi eğitilmiş bir köpek en şiddetli bombardımanlar altında görevini mükemmelen yapar ve 5 km. lik bir mesafeyi 12 dakikada alır.

haberleşme hürriyeti Huk. Anayasa'mızın 17. maddesine göre, herkesin serbestçe haberleşebilme hakkı. Kanunun gösterdiği hallerde hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça haberleşme gizliliğine dokunulamaz. Haberleşme hürriyetine aykırı davranışlar, kanunumuza göre suçtur. Başkasının mektup, telgraf v.b. gibi haberleşme araçlarına hakkı olmadığı halde el koymak, içindekini öğrenmek, açıklamak ayrı ayrı suç olarak kabul edilmiştir. [Liberté de la communication, correspondence — Freedom of communication, correspondence]

haberleşmek f. Karşılıklı haber alıp vermek. Birbirinin haberini almak. esk. Muhabere etmek. [Correspondre — To communicate, correspond]

Haberli Mardin'in İdil ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 6 447, merkezinin nüfusu 774'dür. Eski adı Basibirin'di.

haberli zf. Haber vermiş ya da almış olarak: Biz oraya haberli gittik. [Informé — Informed, advised, notified]

haber merkezi b. i. Ask. Çeşitli kaynaklardan gelen haberlerin toplandığı yer. Genellikle bu merkez civarında çokca muhabere araçları bulunur. [Centre d'information — Information center, intelligence center]

haber salmak b. f. Çabucak haber göndermek.

habersiz s. ★ 1. Haberi olmayan, kendine haber verilmemiş olan: Bizi habersiz bırakmayın. ★ 2. zf. Haber vermeden: Habersiz çıkageldi.

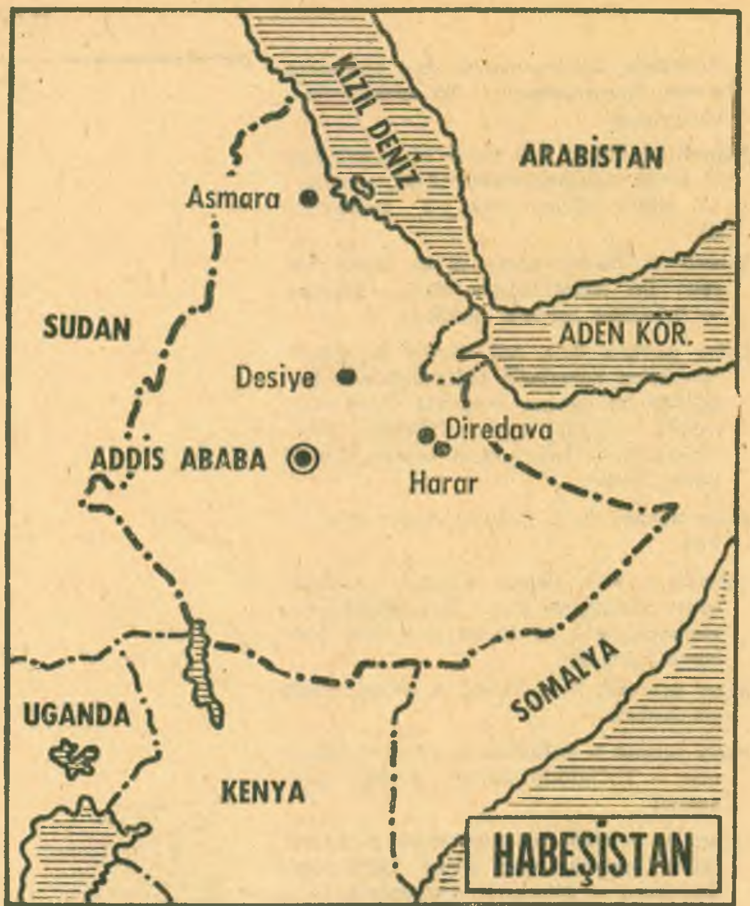
haber uçurmak b. f. Gizlice ve derhal haber göndermek.

haber vermek b. f. Bildirmek. [Avertir, informer — To inform, advise, report, give notice]

Habeş Ar. i. Habeşistan halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Ethiopien, Abissinien — Ethiopian, Abyssinian]

habeşî s. Habeşler gibi, çok koyu esmer derili (kimse).

Habeşistan Doğu Afrika'da bir imparatorluk. Batıdan Sudan, güneyden Kenya, doğudan Fransız Somalisi ve Somalya ile çevrilidir. Yüzölçümü 1 237 000 km², nüfusu 22 200 000'dir. Başkenti Addis Ababa, önemli şehri Harar'dır. Dağlık bir ülkedir. Bu dağlar arasına derin vadiler ve geniş yaylalar girer. Habeşistan ve Somalya yaylaları arasında büyük Galla vadisi vardır. Rudolf gölü ile Kızıldeniz arasında uzanır, denize yaklaştıkça genişler ve Dankalya ovası adını alır. Habeşistan yaylası, Galla vadisiyle Sudan sınırı arasındadır; yüksekliği 2 000 ile 2 500 m. arasındadır. En yüksek tepesi Daşan dağıdır (4 620 m.). Habeşistan çok yağışlı bir ülkedir. Nil'in önemli kollarından biri olan Mavi Nil bu ülkeden doğar. Çok sayıda göl vardır, en büyüğü Tana gölüdür. Ülkede tropikal ve ılıman iklimlere özgü bitki ve hayvanlar vardır. ★ Tarih: Bugünkü Habeşistan İmparatorluğu, 1855'de II. Theodor'un taç giymesiyle kurulmuştur. 1936'da İtalyanlar Habeşistan'a egemen olmuşlar, 1941'de İngiliz orduları ülkeyi İtalyanlar'dan almışlar ve 1947'de Paris anlaşmasıyla İtalya Habeşistan'ı tamamen bırakmıştır. Ülke 1955'den beri bir senato ve bir millet meclisine dayanan meşrutî bir krallıkla yönetilmektedir. 1930'dan beri Haile Selasiye (krallar kralı) ünvanını taşımaktadır. 1952'de kuzey do-

ğu'da bulunan Eritre de Habeşistan'ın yönetimi altına girmiş bulunmaktadır.

Habezbeni Bak. Kayapınar.

Habibullah Han (1871-1919) Afganistan Emiri Emir Abdurrahman Han'ın oğludur. 1901'de babasının yerine geçti. 1919'da öldürüldü. Oğlu Amanullah Han, amcası ile mücadele ederek babasının yerine geçmeyi başardı.

Habil Çoğunlukla «Habil ile Kaabil» biçiminde söylenir. Din inançlarına göre Habil ve Kaabil Âdem ile Havva'nın Cennet'ten kovulup dünyaya yollanışlarından sonra doğmuş iki oğludur. Habil, Kaabil'in küçük kardeşidir. Ağabey ve kardeş birbirlerine çok bağlıdırlar; küçüklüklerinden beri birlikte oynamış, büyümüş, birbirlerini hep korumuşlardır. Ancak kızkardeşleri büyüyüp gelişince, ona sahip olmak isteği (aşk çekişmesi) yüzünden iki delikanlının arasına soğukluk girer. Bu soğukluk kısa sürede düşmanlığa döner. Sonunda kızkardeşlerini birbirinin elinden almak amacıyla boğuşmaya dek varır. Kavga, Habil'in ağabeyi Kaabil tarafından öldürülmesiyle biter. Böylece dünyanın ilk cinayeti, kadın yüzünden işlenmiş olur. Kaabil, insanlık tarihinin ilk kaatili; Habil dünyada ilk öldürülen kişi olarak ün alırlar. Bu dinsel efsane, uygarlığın ilk çağlarından başlayarak günümüze dek pek çok sanat eserlerine konu olmuştur. Habil, batı dillerinde «Abel» biçiminde geçer.

habip Ar. s. Sevilen, sevgili, dost. esk. Mahbub.

ha bire b. i. Durmadan, ara vermeden: Ha bire çene çalıyor.

habis Ar. s. Mayası kötü, soysuz, fenalık yapmaktan hoşlanan. [Vilain — Villain]

habis ruhlar b. ç. i. Sözde, insanlara zararlı olan kötü ruhlar, cinler.

habl Ar. i. Kalın ip, urgan. (Fransızca «câble» kelimesi bu Arapça kelimeden alınmış ve dilimize «kablo» şeklinde geçmiştir).

habli metin b. i. ★ 1. Sağlam urgan. ★ 2. mec. Müslümanlık.

Habsburglar Avrupa'da bir hükümdarlık hanedanı. Ailenin kurucusu, X. yüzyılda yaşamış İsviçreli zengin Gontran'dır. Aynı soydan Werner, Argovi kantonundaki Habsburg şatosunda oturduğundan, Habsburg Kontu ünvanını almış; bu aile sonraları evlenme yoluyla Avrupa'da krallık ve imparatorluklar elde etmiştir. Daha sonra Avusturya ve Leopoldin kollarına ayrılmıştır. En tanınmış üyesi, Avusturya kolundan İmparator I. François Joseph idi.

hac, -ccı Ar. i. Genel olarak tek tanrılı dinlerde kutsal olarak tanınan yerlerin, din mensupları tarafından yılın belli zamanlarında ziyaret edilmesine hac denir. Hac, tek tanrılı dinlerde belli kurallara bağlı bir nitelik kazanmış olmakla birlikte, bu geleneğin çok daha eski çağlardan beri meydana gelmiş olduğu bilinmektedir. Örneğin Hindistan'da Ganj nehrinin yılın belli günlerinde ziyaret edilmesi törelerinin başlangıcı çok eski olduğu gibi, eski Mısırlılar'da, Fenikeliler'de ve Grekler'de de buna benzer gelenekler olduğu bilinmektedir. İslâmlık'tan önceki büyük tek tanrılı dinlerde, Musevilik'te ve Hıristiyanlık'ta hac için ziyaret edilen kutsal yer ortaktı ve bu yer Kudüs şehri ile çevresindeki bölgelerdi. Yine İslâmlık'tan önce Araplar putlara taparlarken bile Mekke'de Kâbe bulunmaktaydı. Kabe'nin dört yanı çeşitli putlarla doluydu ve Araplar yılın belli günlerinde bu Kâbe'yi ziyaret ederlerdi. Hazreti Muhammet, İslâmlık'tan sonra putataparlıkla ilgili hemen bütün töre, tören ve gelenekleri yok ettiği halde Kâbe'nin ve onun içindeki «Hacer-i Esved» adlı taşın kutsallığını kabul etti; İslâmlık'tan önce olduğu gibi, İslâmlar için de burayı kutsal olarak kabul ve ilân eyledi ve varlıklı müslümanların ömürleri içinde hiç olmazsa bir kere ziyaret etmeleri İslâmlığın beş şartından biri oldu. İslâmlık'ta hac mevsimi kurban bayramıdır. Hac farizesini yapmak için dünyanın dört bucağından Mekke'ye gelen adaylar, kurban bayramından üç gün önceden başlayarak, tüm elbiselerinden soyunup «Ehram» denilen beyaz bir kumaşa sarınırlar. Bayramdan bir gün önce «Arafat» dağına gidip dualar eder, dualar dinler, akşam «Müzdelife» adlı yerde konaklar, bayram günü Kâbe'nin çevresini yedi kez dolanıp «Safa» ve «Merve» te-

peleri arasında yine yedi kez koşarak gidip gelirler. «Mina» ya gitmek, şeytanı taşlamak ve daha başka törenlerden, bayramın diğer günleri de Kâbe'yi yine dolaşdıktan sonra adaylar artık «Hacı» olurlar ve ülkelerine dönerler. Kudüs'ü ziyaret eden hıristiyanların hacı olabilmek törenleri daha basittir. Hıristiyanlar, Kudüs'den başka yerlerde de hacı olabilirler. Örneğin İzmir yakınında Efes'teki «Meryem Ana Evi» ni ziyaret eden hıristiyanlar hacı olur. [Pèlerinage — Pilgrimage]

hacamat Ar. i. Şişe ya da boynuz kullanarak vücuttan kan alma. Eski hekimlikte kullanılırdı.

Haccac, Yusuf (Haccacı Zalim) (661-714) Emevi komutanı ve valisi. Kûfe'de doğdu. İlk başarısı ve zalimliği, halifelik iddiasında bulunan Zübeyr'i Mekke'de öldürmesidir. Hicaz ve Irak valilikleri sırasında Hindistan'a kadar askeri kontrol kurmuş, Horasan'da Türkler'le savaşmış, 707'de Baykent'i yıkıp yağma etmiştir. Şiddetli tedbirleriyle, anarşi içindeki Emevi Devleti'nin iç ve dış işlerini düzeltmiş, söylentiye göre 130 000 insan öldürtmüştür. Mide kanserinden öldüğü sanılmaktadır.

hacca gitmek b. f. Hacı olmak için Mekke'ye gitmek.

hacer Ar. i. Taş: Haceri Esved = Kâbe'deki kara taş. Haceri semavi = Göktaşı.

Hacer İsrailoğlu peygamberlerinden İbrahim'in karısı ve İsmail'in annesi. İbrahim'in kısır olan ilk karısı Sara'nın odalığı olduğu söylenir.

hacet, -ti Ar i. Gerek, gereklik. esk. İhtiyaç, lüzum: Bu kadar külfete ne hacet.

hacet görmek b. f. ★ 1. Gerekli bulmak. ★ 2. Ayakyoluna çıkmak.

hacet kapısı (penceresi) b. i. Hacet dilemek için durarak dua edilen yer. Çoğunlukla türbelerin pencere ya da kapısıdır.

hacet tepesi b. i. Dua tepesi; üzerinde edilen duanın kabul edileceğine inanılan tepe.

hacet yeri b. i. Ayakyolu.

hacet yok b. f. İstemez, gereksiz. esk. Lüzumu yok.

Hachette, Jeanne Laisné XV. yüzyılda Fransa'nın Beauvais şehrini kurtaran kadın kahraman. Doğduğu yeri Bourgogne Dükü Charles de Téméraire'e karşı savunurken, düşmanın bayraktarını baltayla öldürdüğü için balta anlamındaki Hachette adıyla anılmıştır.

Hachette, Louis Christophe - François (1800-1864) Fransız yazarı ve yayınevi sahibi. Öğretmen okulunda ve hukuk fakültesinde okumuştur. Gençler için başlattığı yayınları zamanla genişlemiş ve dünyaca tanınmıştır.

hacı Ar. i. Hacca gitmiş kimse.

hacı ağa b. i. Yeni zenginleşmiş safça köylü.

Hacı Arif Bey (1841-1896) Besteci. İstanbul'da doğdu. Sesinin güzelliğiyle dikkati çekti. Padişah Abdülaziz'in devrinde müezzinbaşılık yaptı. Şarkı bestelemekte çok çabuk ve yetenekliydi.

Hacı Arif Bey

Hacı Bayram Veli Bak. Bayram Veli.

Hacıbektaş Nevşehir ili ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 738 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 787, merkezinin nüfusu 3 737'dir. En önemli yükseklik Hırka dağıdır (1 674 m.). Kızılırmak'a karışan küçük suların suladığı topraklarda tahıl ekimi ve bağcılık yapılır. Kasaba, Nevşehir — Ankara yolu üzerindedir. Kasabada halıcılık ve taş işlemeciliği yaygındır. İl merkezine 80 km. lik düzgün bir yolla bağlıdır.

Hacı Bektaş Veli Bak. Bektaş Veli.

Hacı Faik Bey (Ölm. 1892) Besteci. Dellalzade İsmail Efendi'nin öğrencisidir 500'den fazla eseri vardır. En ünlüsü, «Mevlevî Ayini» dir.

Hacı Halife Bak. Kâtip Çelebi.

Hacıhamza Çorum'un Kargı ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 176, merkezinin nüfusu 1 244'dür.

Hacı İlbeyi (Ölm. 1363) Serdar. Orhan Gazi ve I. Murat zamanlarında yaşamış, Trakya'nın, Edirne ve Filibe'nin alınmasında yararlıkları görülmüştür. En büyük başarısını «Sırp Sındığı» diye anılan savaşta büyük bir haçlı kuvvetini, gece baskını yaparak bir avuç askerle bozguna uğratmakla sağlamıştır (1363). Lala Şahin Paşa tarafından zehirlenerek öldürüldüğü söylenir.

Hacı Kalfa Bak. Kâtip Çelebi.

Hacılar Kayseri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 3 köylü bucağın nüfusu 10 012, merkezinin nüfusu 9 023'dür.

hacılaryolu b. i. Ast. Samanyolu. esk. Kehkeşan.

Hacı Paşa, Celâlettin Hızır (Ölm. 1417) Hekim ve bilgin. Konya'da doğdu. Hekimliği Mısır'da öğrenmiş, sonra Aydın Beyi İsa Bey'in hekimi olmuştur. Çok ünlü «Şifa» adlı el yazması bir eseri ile «Teshi» adlı bir kitabı vardır.

hacıyatmaz b. i. Dibindeki bir ağırlık yüzünden yere nasıl bırakılırsa bırakılsın, her zaman ayakta duran bir oyuncak.

hacil Ar. s. Utanmış, mahcup.

hacim, -cmi Ar. i. Bir cismin uzayda kapladığı boşluk. Oylum. Her cismin bir hacmi vardır. Geometrik bakımdan düzgün olan şekillerin hacmi, bazı formüllerle kolayca hesaplanır. Hacim birimi, c.g.s. birim sisteminde cm³, M.K.S. birim sisteminde ise m³ tür. Her iki birimin de üskatları ve askatları biner biner büyür ya da küçülür. Ayrıca, litre, galon gibi değişik hacim birimleri de yerine göre kullanılmaktadır. Bir cismin hacmiyle, ağırlığı ve özgül ağırlığı arasında değişmez bir

bağıntı vardır: Bir cismin hacmiyle özgül ağırlığının çarpımı, o cismin ağırlığına eşittir. [Volume — Volume]

hacir Ar. i. Huk. Reşit olarak esasında medenî haklarını kullanma hakkına sahip olmuş bir kimsenin, bu hakları kullanma imkânının mahkeme kararıyla elinden alınması, hakları kullanmak yönünden kısıtlanması; şahsın bir himaye altına konulması. Medenî Kanun'umuza göre, hacir kararı alınabilmesi için gerekli sebepler akıl hastalığı, akıl zayıflığı, israf, ayyaşlık, mallarını kötü yönetme, kötü hayat sürme, bir yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûmiyettir. Yaşlılık, tecrübesizlik, hastalık sebebi ile işlerini yeterince göremeyen kimse de kendisinin hacir altına alınmasını ve kendisine vasi tayin edilmesini isteyebilir. Hacir altına alınan kimseye mahcur denilir ve ana babasının velâyeti, ya da herhangi bir kimsenin vesayeti altına konulur. Ceza Kanunu'na göre, beş yıldan fazla ağır hapis cezasına mahkûm olan kimse, hakim kararı gerekmeksizin mahkûmiyeti süresince mahcur sayılır. Hacir altına alınma durumu yine mahkeme kararı ile kaldırılmadıkça sürer. [Interdiction — Interdiction]

Hacivat Karagöz oyununda, önem bakımından Karagöz'den hemen sonra gelen, ikinci tip. Yarı aydındır; koyu Osmanlıca konuşur. Karagöz'ün bu dili anlamamasıyla alay eder; kendini beğenmiş, ukalânın biridir. Oyunun başında, «muhavere» adını alan bölümün sonunda Karagöz'den dayak yer.

haciz Ar. i. Huk. Borcunu ödemeyen borçlunun kendi elindeki ya da başkasındaki taşınır, taşınamaz mallarının, alacaklının bütün alacağını, faizlerini ve masraflarını karşılayacak bir kısmına adliyece el konulması. Haczedilen mallar, borcu karşılamak üzere resmen satılabilir. Borçlunun zorunlu ihtiyaçlarına ayrılmış bulunan eşyalarla, paraya çevrilmesi imkânı olmayan malların haczi mümkün olamamaktadır. Ayrıca, devlet malları ile özel kanunlarda haczedilemiyeceği belirtilmiş bulunan mallar da haczedilemez. Haczi mümkün olmayan malların neler olduğunu icra iflâs kanunu göstermiş bulunmaktadır. [Saisie — Distraint]

hacle Ar. i. Gelin odası, gerdek, zifaf odası.

hacmen Ar. zf. Hacım bakımından, oylumca, cüssece.

hacmı istiabî b. i. Bir cismin içine alabileceği şeyler bakımından büyüklüğü: Vapurun, vagonun hacmı istiabîsi.

haczetmek Ar. T. f. Haciz koymak. [Saisir — To distrain]

haç, -çı i. (Ermeniceden) Hıristiyanlığın remzi sayılan şekil. Birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden yapılır. İsa'nın gerildiği söylenen çarmıhı hatırlatır. Haç şekli bütün Hıristiyan uluslarca, süs eşyasında, madalya ve nişanlarda, paralarda, pullarda, arma ve bayraklarda çok kullanılır. Birçok çeşitleri vardır. İstavroz. Ar. Salip. Far. Çelipâ. [Croix — Cross]

haça germek b. f. Haç şeklindeki darağacına germek. [Crucifier — To crucify]

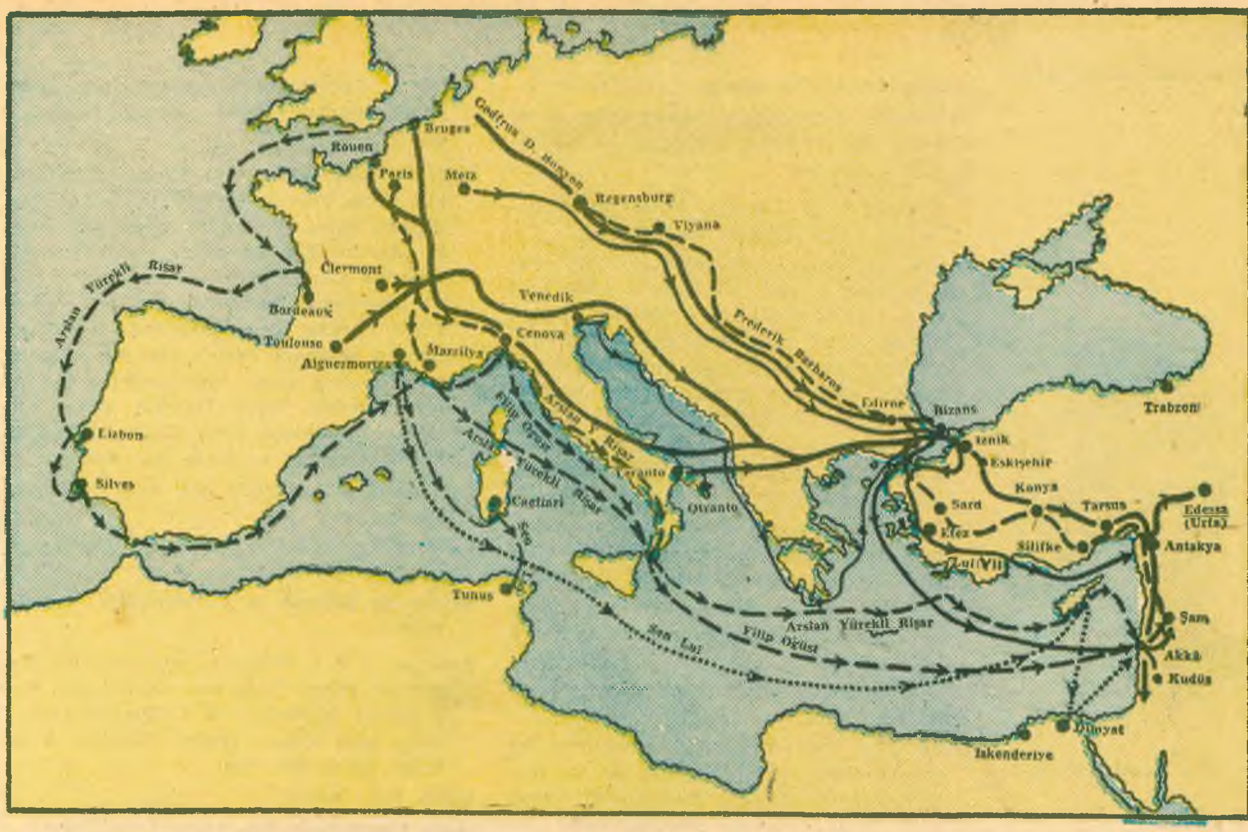
haçan zf. ve bağ. Halk dilinde: Ne vakit, ne zaman.

Haçaturyan, Aram (Doğ. 1903) Ermeni asıllı Sovyet bestecisi. Moşkova Konservatuvarı'nda yetişti. En başarılı eseri, «Birinci Senfoni» sidir. Borodin ve Çaykovski'nin etkisinde kaldı. Piyano ve keman ' onçertoları, «Gayanek» adlı bale müziği ünlüdür.

haç çıkarmak b. f. Hıristiyanların sağ ellerini, alın, göğüs ve omuzları hizasına götürerek haç resmini hatırlatır biçimde yaptıkları tapınma işareti.

haçlamak f. Çarmıha germek.

Haçlı Seferleri Tar. 1096 ile 1270 yılları arasında Batı Avrupa hıristiyan devletleri tarafından müslüman doğuya yapılan 8 seferin genel adı. Dinî (Kudüs'ün geri alınması), sosyal ve ekonomik nedenlerin sonucudur. Ekonomik durgunluk içinde olan Avrupa'daki sosyal baskıları başka bir yöne kaydırmak ve kendilerine de yeni malî kaynaklar bulmak isteyen kilise ve derebeylik çevreleri, halkı din uğruna

savaş bayrağı altında, zengin Doğu'yu yağmaya ittiler. Meydan vaizlerinin kışkırtması ve papalığın onayı ile prensler, arasına zaman zaman sivil halkın ve çapulcuların da karıştığı ordular düzenlediler. I. Haçlı Seferi (1096-1099): Bizans'ın Anadolu'ya geçirdiği ve İznik'den Selçuk Türkleri'nce geri çevrilen Haçlılar, ikinci denemede İznik, Antakya, Suriye ve Kudüs'ü aldılar. II. Haçlı Seferi (1147-1149): Yerel savaşlarda Haçlılar, Selçuklular ile Musul ve Halep Atabeyleri tarafından yıpratıldılar. 1187'de Selâhattin Eyyubi Kudüs'ü geri aldı. III. Haçlı Seferi (1189-1192): Alman, İngiliz ve Fransız krallarının yönettiği bu sefer genellikle başarısız oldu; Suriye'deki birtakım fetihlere karşılık Kudüs alınamadı. IV. Haçlı Seferi (1202-1204): Anadolu'ya geçiş sırasında Bizans'la anlaşmazlığa düşen Haçlılar, Bizans'ı yağmaya giriştiler ve Bizans'da 60 yıldan fazla sürecek Lâtin İmparatorluğu'nu kurdular. Bu arada V. (1218-1221) ve VI. (1228-1229) Haçlı seferleri yapıldı, sadece Kudüs anlaşmalı olarak kazanıldı; VII. (1248-1254) ve VIII. (1270) seferleri Fransa Kralı IX. Louis yönetti; ilkinde esir düşüp kefaletle kurtuldu, sonunda Kuzey Afrika yolunda öldü. Yoğun Haçlı dalgaları kesildikten sonra birçok yer yeniden Müslümanlar'a geçti. Haçlı Seferleri büyük can ve tarihi eser kaybına sebep olmakla birlikte, doğu ve batının birbirini tanımasına yol açmış; iki uygarlık tarihte ilk defa sürekli olarak karşı karşıya gelmiştir. Avrupa, Doğu'dan birçok şey öğrenmiş, bunları kendi teknolojisine uygulamaya başlamıştır. Seferler sırasında denizcilik ve gemicilik gelişmiş; pusulanın öğrenilmesi, ilerdeki buluşları hazırlamıştır. Haçlı seferleri sırasındaki geniş hareketlenmeler sonunda, Avrupa'nın siyasal ve sosyal yapısı değişmiş, ekonomik ilişkilerde büyük gelişmeler olmuştur. Derebeylik rejimi, yerini merkezî krallıklara bırakırken, ekonomik sınıfların her katında bir üste yönelmiş dalgalanmalar görülmüştür. Kilisenin, bir kurum olarak nüfuzu azaldığı gibi, taassup baskısı yok olmaya başlamıştır.

had, -ddi Ar. i. ★ 1. Sınır. (Bu anlamda daha çok «hudut» şeklinde, yani çoğul (cemi) olarak kullanılır). ★ 2. Derece, mertebe, aşama: İnsan her şeye katlanır ama bir hadde kadar. ★ 3. Müslümanlıkta verilen ceza. Haddi şer'î: Yalancı şahidin şer'an haddi ağırdır. ★ 4. Matematik ve mantıkta kısımlardan her biri. Terim.

hâd, -ddi Ar. s. ★ 1. Sivri. ★ 2. (Hastalık için) Eveğen. ★ 3. (Buhran, geçimsizlik v.b. için) Azışmış, azışık.

hadde Ar. i. Madenleri tel haline getirmek için kullanılan ve çeşitli çapta delikleri olan çelik alet. [Laminoir — Rolling mill]

haddim olmayarak b. zf. Alçak gönüllülük anlatan bir söz.

haddinden çok b. zf. Fazla ve aşırı olarak

haddini bildirmek b. f. Şiddetli bir davranışla uslandırmak, yola getirmek.

haddini bilmek b. f. Kendi değerini ve gücünü olduğundan fazla görmemek.

haddini bilmemek b. f. Küstahlık etmek.

haddi zatında b. zf. Aslında, esasen, zaten.

Şemsettin Muhammed Hafız

Ernst Haeckel

hadeka Ar. i. Göz bebeği.

hademe Ar. i. Dairelerde çalışan kadın ya da erkek işçi. [Portier, concierge — Janitor]

hadenk Far. i. Ok.

ha deyince b. zf. İstenilen anda, gerekli görülünce : Ha deyince bulunmaz ki.

Hadım Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 389 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 40 251, merkezinin nüfusu 7 171'dir. Toroslar üzerindeki ilçe toprakları engebelidir. Göksu'ya karışan çaylar tarafından sulanır Az miktarda tarım yapılır ; bağcılık yaygındır. Kasaba, Konya'ya 131 km. lik bir yolla bağlıdır. Ev dokumacılığı yapılmaktadır.

hadım Ar. i. Enenmiş, erkeklik organı kesilmiş, burulmuş, erkekliği giderilmiş kimse. [Eunuque — Eunuch]

hadımağası, -nı b. i. Eskiden saray ve konaklarda haremle selâmlık arasında iş gören hadım.

Hadım Ali Paşa Bak. Atik Ali Paşa.

hadi Bak. haydi.

Hâdi (Ölm. 786) Abbasoğulları halifesi. 784 yılında halife olup 15 ay kadar bu makamda kaldı Zamanı karışıklıklar içinde geçti. Küçük kardeşi Harunürreşid'i veliahtlıktan çıkarmak için uğraştığı sırada ansızın öldü. Hâdi'nin babası .III. Abbasoğulları halifesi El Mehdi'dir.

hadika Ar i. Ağaçlı bahçe.

hadim Ar. s. Yıkan, yıkıcı.

hâdim Ar. s. Hizmet eden, hizmetçi.

hadis Ar. i. İslâm peygamberi Muhammed tarafından söylenmiş yol gösterici, aydınlatıcı sözlere verilen ad. Muhammed, dinle ilgili olduğu kadar, türlü yaşam ve görüş konularında gerektikçe düşüncelerini birer özdeyiş halinde söylerdi. Onun bu sözleri yakınlarınca ezberlenmişti. Ölümünden sonra, herhangi bir konuda karar verilemeyince onun sözlerini akıllarında tutmuş olanlar söylemeye başladılar. Bunun üzerine, zamanla unutulmasın diye, peygamberin sözlerinin derlenip yazılması düşünüldü. Böylelikle peygamberin sözlerine, bu sözlerin derlenip düzenlenmesine, gerçek olanlarının uydurmalardan arıklanmasına ilişkin bir bilim dalı doğdu. Buna hadis adı verildi. Hadis, İslâm şeriatının, Kur'an'dan sonra gelen temeli olarak kabul edildi Hadisle uğraşan bilginlere «Muhaddis» denir İslâm tarihinin en büyük muhaddisi İmam Buhari'dir. Bunun «Sahih» adlı eseri ise Kur'an'dan sonra en inanılır, en doğru kitap olarak ün yapmıştır.

hadise Ar. i. Olay.

hadit Ar. i. ★ 1. Demir. ★ 2. s. Hiddetli, öfkeli : Pek hadit bir adamdır, kızdırmaya gelmez

Hadramut Arap yarımadasının güney kıyısında Yemen ile Umman arasında uzanan büyük bir bölgenin adı.

hadsiz s. Sayılmayacak derecede çok : Düğünde yapılan masraf hadsiz, hesapsızdı.

Haeckel, Ernst (1834-1919) Alman tabiat bilgini. İena Üniversitesi'nde zooloji profesörlüğü yaptı. Darwin'le tanıştıktan sonra, darvinciliğin en ateşli savunucularından olmuştur. Araştırmalarını en çok basit organizmalı hayvanlar üzerinde yapan Ernst Haeckel, çalışmaları sonucu olarak, gasraea teorisini ortaya atmıştır. Buna göre gasraea cinsi, metazoerlerin atası sayılmaktadır. Ernst Haeckel 1914 yılı başlarında, savaşa karşı bildiri imzalayan Alman aydınları arasında yer almıştır.

hafa Ar. i. ★ 1. Gizlilik, sır. ★ 2. Gizli şey, sır.

hafakan Ar. i. Yürek çarpıntısı, yürek oynaması.

hafakanlar boğmak b. f. Sıkıntıdan bunalmak.

hafız Ar. s. ★ 1. Saklayan, koruyan. (Bu anlamıyla kelime Tanrı'nın sıfatlarından biri olarak kullanılır). ★ 2. Kur'anı ezberlemiş olan kimse. Hafızı Kur'an. ★ 3. Külb. Aptal, saf, bön.

hafıza Bak. bellek.

Hafız Ahmet Paşa Bak. Ahmet Paşa, Hafız.

Hafız Burhan Bak. Sesyılmaz, Burhan.

Hafız Hakkı Paşa Bak. Hakkı Paşa.

hafızkütüp Ar. b. i. Bir kütüphanede, kitapların düzenlenmesi, sınıflandırılması ve okumak isteyenlere verilmesiyle görevli olan kimse. Hafızkütüpler, eskiden bilim adamları olurdu. Kitaplık görevlisi.

Hafız, Şemsettin Muhammed (1320-1389) İranlı şair. Şiraz'da doğdu ve öldü. Hayatıyla ilgili pek az bilgi vardır. İlk üstadı Şah Ebu İshak'dır. Daha sonra bu hükümdar, Mübarezeddin tarafından öldürüldü. Şiraz'a o zamana kadar görülmemiş şiddette âdetler getiren Mübarezeddin'in çağında Hafız, sahte sûfileri yerin dibine geçiriyor, iki yüzlülüklerini yüzlerine vuruyordu. 1358'de oğlu, Şah Şuca Mübarezeddin'i tahtından indirdi ve bir daha hükümdarlık yapamaması için gözlerini oydurdu. Hafız en mutlu yıllarını bu dönemde yaşadı. Daha sonra Timur tarafından Şiraz'a yerleştirilen Şah Yahya da şaire büyük yakınlık gösterdi. Hafız «Sâkiname» sini ve birçok kasidesini bu hükümdara ithaf etmişti. Eserlerini sağlığında bir araya getirip toplayamamıştı. Yalnız 1368 yılında kendi eserlerinden bir derleme yapmaya çalışmıştı. İran'ın en büyük lirik gazel şairi sayılır. Şiirlerinde yaşama sevinci her an duyulur. Aynı zamanda hayatın boşluğunu, kaderin kararsızlığını, şarabın, aşkın zevklerini acılarını dile getirir Mistik bir şair değildir. Günlük hayatla kaynaşmış, eserlerinde yaşamanın bütün gerçeklerini ve inceliklerini yansıtmaya çalışmış ve bunda da büyük başarı sağlamıştır.

hafi Ar. s. Gizli.

hafide Ar. i. Kız torun.

hafif Ar. s. ★ 1. Ağır olmayan, yeğni. [Léger — Light] ★ 2. Güç ya da yorucu olmayan, kolay: Hafif bir iş. [Facile — Easy, light] ★ 3. mec. Ağır başlı olmayan, ciddi olmayan insan ya da davranış: Hafif bir kız. [Faible — Flippant] ★ 4. Miktarı az, şiddeti az: Hafif bir başağrısı, hafif bir şekerli kahve. [Vague, léger — Trivial, faint, slight]

hafif giyinmek b. f. İnce elbise giymek.

hafif hapis cezası Huk. Türk Ceza Kanunu'nun 11. maddesinde sıralanan hürriyeti bağlayıcı cezalardan, kabahat türünden suçlar için uygulanan bir ceza. Hafif hapis cezası, 1 günden 2 yıla kadardır. 6 aydan az olan hafif hapis cezaları, para cezasına, İnfaz Kanunu'nda yazılı tedbirlere çevrilebilir. Bir yıla kadar olan hafif hapis cezasının infazı tecil edilebilir. Daha kısa süreli hafif hapis cezaları, şartları varsa, mahkûmun bulunduğu yerde, sadece geceleri ve hafta sonlarında da infaz edilebilir. 6 aydan fazla hafif hapis cezalarının, infaz yönünden, diğer cezalardan farkı yoktur. [Arrêts — Imprisonment without hard labour]

hafif komedi b. i. Tiy. Vodvile göre daha akla uygun, fars kadar da aşırılığa kaçmayan bir güldürü (gülünçlü oyun) türü. Entrika komedisinin zamanla değişmiş şeklidir. Olaylar çeşitli entrikalarla gelişip düğümlenir. Sonunda bütün işler yoluna girer.

hafiflemek f. Hafif bir hal almak, kolaylaşmak, hızı azalmak, yeğnilmek. [Devenir léger, s'attenuer — To become light, become weak]

hafifleşmek f. ★ 1. Hafiflemek. [Devenir écervelé, léger — To become lighter] ★ 2. mec. Ağırbaşlılığını yitirmek. [Devenir frivole — To become flighty]

hafiflik i. ★ 1. Hafif olma hali, yenginlik. [Légèreté — Lightness] ★ 2. Sıkıntının azalması hali: O eve gidince kendimde bir hafiflik duyuyorum. [Soulagement, allégement — Relief]

hafifmeşrep b. s. Hareketlerinden ötürü iffeti kuşku uyandıran (kadın). [Frivole, folâtre — Wanton, frivolous]

hafif müzik b. i. Müz. Klâsik müzik kurallarının dışında kalan. daha çok basit temlerle yazılan eserler.

hafif para cezası Huk. Kabahat türünden suçlara uygulanan bir ceza. Ceza Kanunu'muzun 24. maddesine göre, kabahat türünden suç işleyen bir suçlunun 3 liradan 1 000 liraya kadar, tayin olunacak bir parayı devlet hazinesine ödemesini gerek-su 50 835, merkezinin nüfusu 2 640'dır. İl-faz yönünden, hafif para cezası ile ağır para cezası arasında bir fark yoktur.

hafifsemek f. Bir kimsenin ya da bir şeyin değerini önemsememek, yeğnisemek. esk. İstihfaf etmek. [Mésestimer, déprécier — To underrate, despise]

hafiften almak b. f. Şiddete karşı yumuşak ve yatıştırıcı bir tavır almak.

hafif tenor b. i. Müz. Tiz sesli tenor. Sesi sınırlıdır; daha çok operetlerde, müzikli oyunlarda şarkı söyler.

hafif top Ask. Çapı 10,5 cm. ve daha küçük olan topların genel adı. [Artillerie légère — Light artillery]

Hafik Bak. Akşar.

Hafik Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 018 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 50 835, merkezinin nüfusu 2 640'dır. İlçenin kuzey ve güneyi dağlık ve yaylalık, orta kesimleri ovalıktır. Kızılırmak ilçeyi doğudan batıya keser. Buğday, arpa, patates ve baklagiller yetiştirilir. Kuzey kesimlerinde hayvancılık yapılır. Eski adı Koçhisar olan kasaba, Sivas'ın kuzey doğusunda, Erzincan — Sivas karayolu üzerindedir. İl merkezine 36 km. lik iyi bir yolla bağlıdır.

hafit Ar. i. Torun, bir kimsenin çocuğunun erkek evlâdı.

hafiye Ar. i. Şunun bunun hakkında ilgililere gizlice haber ulaştırmak için tutulmuş kimse. [Détective, dénonciateur — Detective, denouncer]

hafiyyen Ar. zf. Gizli olarak, gizliden: Hafiyyen geldi.

hafniyum Kim. Sembolü Hf, atom ağırlığı 178,3 olan eleman. Bu eleman birçok madenlerin içinde bulunur.

hafretmek Ar. f. Toprağı kazmak. [Excaver, creuser — To excavate]

hafriyat, -tı Ar. i. Kazı. [Excavation — Excavation]

hafta Far. i. Birbiri ardınca gelen yedi günlük süre. [Semaine — Week]

haftalık s. ★ 1. Haftada bir yapılan ya da çıkan: Haftalık dergi, haftalık toplantı. [Hebdomodaire — Weekly] ★ 2. i. Haftada bir ödenen para.

haftalıklı s. Ücretini haftadan haftaya alan.

hafta tatili Huk. Her çalışanın haftada en az 35 saatlik bir tatil hakkı vardır. Kanuna göre hafta tatili, 35 saatten eksik olmamak üzere cumartesi günü saat 15'de başlar ve pazar akşamı biter. Hafta tatilinde çalışma şart ve imkânları kanunla düzenlenmiştir. [Week - end, fin de semain — Weekend]

haftaym İng. i. Futbolda 10 - 15 dakikalık bir mola ile ayrılan kırk beşer dakikalık iki oyun zamanından her biri. [Fr. Mi - temps]

Hagen (Batı Almanya) Ruhr bölgesinde 195 600 nüfuslu bir şehir. Maden ve kimya endüstrisi gelişmiştir.

hah Far. s. ★ 1. İsteyen. Hayr - hâh = Herkesin iyiliğini isteyen, bed - hâh = Herkesin kötülüğünü isteyen. ★ 2. Gerek, is-

Haile Selasiye

ter, ya da : Hâh kâfir, hâh mümin = İster kâfir, ister mümin.

hah ü. Olması istenen ya da beklenen bir şey olur olmaz, duyulan sevinci ve onama duygusunu anlatır : Hah, ben de onu söyliyecektim.

haham i. (İbranice) Yahudiler'de din adamı.

hahambaşı b. i. Yahudiler'in ruhanî başkanı.

haher Far. i. Kızkardeş.

hahiş Far. i. İstek.

hah na hah b. zf. İster istemez : Hah na hah razı oldu.

Hahnemann, Samuel Friedrich Christian (1755-1843) Alman hekimi ve homöopati denen tabiat hekimliği görüşünün kurucusu. Bu görüşe göre hastalıklar, yaşama gücünün azalması ve sapması yüzündendir Hekimlerin saptadığı bulgular, sadece yüzeydeki belirtilerdir ve hastalığın temel oluşumu ile ilgisizdir. Hastalıklar ancak, hastalık belirtilerine benzer belirtileri bedende yeniden ortaya çıkartan maddelerin verilmesi ile iyi edilebilir. Bu maddelerde de genellikle kimyasal olmayıp bitki özlerinden, hayvansal doku ezmelerindendir. Homöopati hekimliği, kaplıca ve özel jimnastiklerden de yararlanır. Bugün bile orta Avrupa ülkelerinde bu çeşit iyi etme yöntemi uzmanları vardır.

Haifong (K. Viyetnam) 367 300 nüfuslu bir liman şehri ve endüstri merkezi. 1946 yılında Fransız donanması tarafından bombalanmış ve çok zarar görmüştür.

Haig, Douglas (1861-1928) İngiliz Feldmareşalı. Cameronbridge kasabasında doğdu. I. Dünya Savaşı'nda İngiliz orduları başkomutanlığında bulundu ve Almanlar'a karşı zaferin kazanılmasında büyük etkisi oldu.

hail Ar. s. ★ 1. Engel. ★ 2. Korku ve dehşet veren.

haile Ar. i. ★ 1. İçler acısı olay. ★ 2. Tiy. Acıklı ya da korkunç bir olayla sona eren manzum tiyatro eserine eskiden verilen ad. Trajedi.

Haile Selasiye, I., Ras Tafari Makonnen Negüs (Doğ. 1892) Habeşistan İmparatoru. 1916'da veliaht ve saltanat naibi, 1928'de kral, 1930'da imparator oldu. 1935'de İtalyanlar'ın Habeşistan'a saldırması üzerine 1936'da ülkesinden ayrıldı ve Milletler Cemiyeti'nde haklarını savundu. 1940'a kadar İngiltere'de yaşadı. Sonra Kenya ve Sudan'da bulunan yurtseverleri toplayarak 1941'de yeniden Adis Ababa'ya girdi. 1942'de hükümet kurdu, meclisi açtı. 1955'de anayasayı yenileştirdi. 1967'de Türkiye'yi ziyaret etti.

hain Ar. s. ★ 1. Hıyanet eden : Vatan haini. [Traître — Traitor] ★ 2. Zarar vermekten ya da üzmekten hoşlanan kötülükçü : Hain bir kız. [Cruel — Cruel] ★ 3. Bu söz bazen sitemli bir seslenme olarak da kullanılır : Hain seni, bana böyle mi yapacaktın? [Monstre — Monster]

Hainaut (Belçika) Endüstrisiyle tanınmış 1 328 900 nüfuslu bir eyaletin adı. Merkezi Mons şehridir. Hainaut eski zamanlarda Carolingien imparatorluğunun bir ülkesinin adıdır. Meuse nehrinin ayaklarından olan Escaut ırmağıyla sulanır. Birçok istilâlara uğradıktan sonra Hollanda'nın eline geçmiş, sonra Belçika'ya kalarak onun bir eyaleti haline girmiştir. Bugün Belçika ile Fransa arasında bölünmüştür.

hainleşmek f. Haince davranır olmak : Bu çocuk çok hainleşti.

Haiti Küba'nın doğusunda Büyük Antil adalarının biri. İki bağımsız devlet arasında bölünmüştür. 1° Batıda Haiti Cumhuriyeti. Yüzölçümü 27 750 km², nüfusu 4 660 000, başkenti Port - au - Prince'dir. Önemli şehirleri Cap Haitien, Les Gonaives, Les Gayes'dir. Kıyıları oldukça girintili çıkıntılıdır. Kahve, muz, pamuk ve şeker kamışı başlıca ürünleridir. 2° Doğuda Dominikan Cumhuriyeti yer almaktadır. Haiti 1492'de Kristof Kolomb tarafından keşfedilmiş ve gene Kristof Kolomb tarafından Hispaniola adı verilmiştir. 1795 yılında İspanyollar tarafından Fransa'ya bırakılmıştır. 1804'de bağımsız cumhuriyet olmuştur. Doğu kısmı 1809'da tekrar İspanyollar'a geçmiş ve burada 1844'de Dominikan Cumhuriyeti kurulmuştur.

haiz Ar. s. Bir şeyi olan, kendinde bulunan, kendinin taşıdığı : Haiz olduğu vasıflar = Taşıdığı nitelikler.

Hak, -kkı Ar. i. Tanrı'nın adlarından biri.

hak, -kkı Ar. i. ★ 1. Doğru ve gerçek olan şey. Batıl karşıtı : Hak budur, hakkı söylemeli. [Droit, véracité — Truth, veracity, verity] ★ 2. Adalet, tüze, insaf, doğruluk, hakkaniyet : Haktan ayrılmamalı. [Justice — Justice, equity] ★ 3. Bir adama ait olan şey, alacak, istihkak : Alın teriyle kazandı, onun hakkıdır.. [Droit acquis — Right, vested right] ★ 4. Bir dava ya da iddiada gerçeğe uygunluk : Davada hak onun yanında görünüyor. [Raison, justification — Justification] ★ 5. Geçmiş emek, manevi istihkak : Ana baba hakkı, hoca hakkı, usta hakkı. [Droit moral — Moral right] ★ 6. Pay, hisse, düşerge : Barut hakkı, makas hakkı. [Part — Due]

hak, -kki Ar. i. ★ 1. Kazıma, oyma. Maden, taş, tahta gibi şeyler üzerine demir kalemle çukur ya da kabartma şekil, yazı oyma : Mezar taşına kitabe hakkettirmek. [Gravure — Engraving] ★ 2. Bir yazı ya da şekildeki bir yeri çakıyla kazıyarak silme. [Gratage, raclage — Erasing]

hâk, -ki Far. i. ★ 1. Toprak. ★ 2. Mezar, mezar toprağı.

hakan i. Eski Türk ve Moğol hükümdarları için kullanılan san. «Kağan» dan değişme

olduğu sanılmaktadır. Kağan, kaan, kan, han sözcükleri arasında da ses ve anlam ilintileri bulunmaktadır. Hakan sanını, Çinli olmayanlar Çin hükümdarları için de kullanmışlardır.

hakanî kös b. i. Müz. Padişah mehterhanesinde çalınan kösün adı. Bak. kös.

Hakanî Mehmet Bey (Ölm. 1606) Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Önemli devlet görevlerinde bulundu. Edirnekapı camisinde gömülüdür. Süleyman Çelebi'den sonra dini şiir alanında yeni bir çığır açmıştır. İslâm peygamberi Muhammed'in fizik ve moral karakterini anlatan ve Doğu'da «Şemail-i Şerif» diye anılan bir inceleme konusunu İslâm edebiyatında ilk kez nazma uygulayan Hakanî Mehmet bey, bu eseriyle büyük ün kazanmış; «Hilye» denilen bu tür, yeni bir dini edebiyat dalı biçiminde gelişmiştir. «Mevlid» i taklit edenler gibi yüzyıllar içinde onun hilyesini de pek çok şair taklit etmiştir.

hak arama hürriyeti Huk. Anayasa'mızın 31. maddesindeki, herkesin meşru bütün araç ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde davacı ya da davalı olarak iddiada ve savunmada bulunması hakkı. Kişilerin hak arama hürriyetlerinin ve haklarının bir sonucu olarak, memurlar hakkındaki disiplin kovuşturmalarında, idarî işlemlerde de savunma hakkının tanınması şarttır. Yine Anayasa'mıza göre, hiç bir idarî işlem, yargı denetimi dışında bırakılamaz. Yani hiç bir idarî işlem sebebiyle yurtdaşların hak arama imkânları ellerinden alınamaz.

hakaret, -ti Ar. i. Aşağı görme, aşağılama. esk. Tahkir etme. Bak. hakaret ve sövme. [Mépris, insulte, outrage, offense — Insult, contempt]

hakaretâmiz Ar. Far. b. s. Hakareti anlatan: Yıldırım, Timur'a pek hakaretâmiz mektuplar göndermişti.

hakaret etmek b. f. Aşağsamak, kötü davranmak. [Insulter, outrager, injurer — To insult, humiliate]

hakaret görmek b. f. Tahkire uğramak, ağır davranış görmek. [Etre insulté, être outragé — To be insulted]

hakaret ve sövme Huk. Kişilerin şahıs ve haysiyetine karşı işlenilen suçlardan. Bir kimsenin, ikiden fazla kimsenin önünde, diğer bir kimse aleyhinde onun namus ve haysiyetine, şöhretine dokunacak şekilde konuşması, eğer bu konuşma belirli bir kötü hareketin varlığını anlatıyorsa, hakaret suçu oluşur. Belirli bir kötü hareket isnad edilmeksizin birinin şeref ve haysiyeti aleyhinde bulunulursa sövme suçu belirir. Bu sözlerin yüze karşı söylenmesi halinde, ikiden çok kimsenin bulunması şart değildir. Bir kimse, kendi haksız hareketi ile karşısındakinin hakaret ya da sövme suçuna yol açarsa, suçlunun cezası indirilir. Suçlu, suçunu mağdurun kendine karşı cebir şiddeti yüzünden işlemişse, suçluya hiç ceza verilmez. Memurlara, devlet kuvvetlerine, cumhurbaşkanına v.b. hakaret ayrı ve daha ağır cezaları gerektiren suçlardır. [Diffamation et outrage — Defamation and damage]

hakça zf. Hak üzere, doğrulukla: Hakça söylemek, gerekirse birincilik onundu.

hakçası zf. Doğrusu: İşin hakçası böyledir.

Hak doost Tar. XIII. yüzyıldan bu yana Anadolu'daki gezginci dervişlerin kullanmış oldukları bir ünlem.

hak düşümü Huk. Bir kimseye ait hakkın belirli bir süre içinde kullanılmaması halinde, bu hakkın bir daha kullanılamaz olması. Örneğin, takibi şikâyete bağlı suçlarda, suçun ve suçlunun öğrenilmesinden itibaren 6 ay içinde şikâyet hakkı kullanılmalıdır. Bu süre içinde kullanılamayan şikâyet hakkı artık kullanılamaz ve düşer. Belirli süre içinde temyiz edilmeyen hüküm kesinleşir ve artık temyiz edilemez. [Déchéance — Forfeiture]

hakem Ar. i. ★ 1. Yargıcı. Bir anlaşmazlığın taraflarının, anlaşmazlığı gidermesi için seçtikleri kimse. [Arbitre — Arbitrator] ★ 2. Sp. Yarışmaları yöneten kişi. [Arbitre — Referee] ★ 3. Herhangi bir yarışmada, yarışmayı yöneten ve kazananları belirleyen kişi.

Hakem, II. Elmüstansır (Ölm. 976) IX. Endülüs Emevi hükümdarı. İspanyollar'a ve Fas Müslümanları'na karşı askerlik alanında başarılar kazanmış olmasına rağmen, savaştan hoşlanmayan, bilim ve edebiyata düşkün bir kişi olarak tanınır. Kurduğu kütüphane ve gelişmesine yardım ettiği bilimler sayesinde Kurtuba, kültür merkezi olmuştur. Nüfus sayımı, tarım istatistikleri yaptırmıştır. Kendi de zamanının tanınmış bilginlerindendi.

Hakem olayı Tar. İslâm tarihinde Ali ile Muaviye arasındaki ünlü olay. Muaviye'nin, Ali'nin halifeliğini tanımayışı ile İslâmlığın ilk yıllarında büyük bir siyasî bunalım başgöstermiş, durum iki tarafı da savaşa sürüklemiştir. Bu savaşlardan en belirlisi Siffin'de olmuş; yenilmek üzere bulunan Muaviye'nin askerleri, ellerindeki kargı ve mızrakların ucuna Kur'an yaprakları takarak çarpışmayı durdurmuşlardır. Halk savaştan bıkmış, halifelik sorununu çözüme bağlamak için bir hakemler kurulu seçtirmişti. Hakemler, anlaşmazlığı ortadan kaldırmak için halifeliği Ali'den de Muaviye'den de başka birine vermek için anlaşmışlar. Bunun üzerine Ali tarafının hakemi «Ali'yi halifelikten azlettim» der demez Muaviye'nin hakemi hemen atılıp «O halde sizin azlettiğiniz Ali'nin yerine ben de Muaviye'yi halife olarak atadım» demiştir. Ali taraflıları bu dönek hakemin sözlerini kabul etmemişler ve aradaki düşmanlık daha da artmış, kanlı çarpışmalar birbirini izlemiştir.

Koca M. Hakkı Paşa

Ispartalı Mustafa Hakkı

hakeza Ar. e. Onun gibi, öyle : Bugün gitmiyeceğim, yarın hakeza.

hakî Far. s. ★ 1. Toprakla ilgili, toprağa değgin. Hakiler : İnsanlar. ★ 2. Toprak rengi. Hakî elbise.

hakikat, -ti Ar. i. ★ 1. Bir şeyin doğrusu, aslı. esk. Künhü, mahiyeti : Bu işin hakikatı hâlâ anlaşılamadı. [Vérité, réalité — Truth, authenticity] ★ 2. Gerçeklik : Dünyanın dönüşü bir hakikattir. [Vérité — Fact] ★ 3. Sadıklık, vefakârlık, dostluk haklarına saygı : Pek eski arkadaş ve çok hakikatli bir dosttur. [Fidélité, sincérité — Loyalty, fidelity] ★ 4. zf. Gerçekten, doğrusu : Hakikat bu yapı güzel oldu. [Vraiment, en effet — Really]

hakikatı mahza b. i. Tam, saf, mutlak hakikat, doğrunun ta kendisi.

hakikî Ar. s. ★ 1. Gerçekten, sahi, doğru. [Vrai, véritable, réel, véridique, authentique — True, real, authentic, correct, accurate, genuine] ★ 2. Gerçek : Hakikî dost.

hakikî şahıs Huk. Haklardan yararlanabilen, hak sahibi olabilen varlık. Medeni Kanunu'muza göre, şahıslar hakikî ve hükmî şahıslar olmak üzere ikiye ayrılır. Fizik bir varlık olarak insan, hakikî şahıstır. [Personne réelle — Natural person, real person]

hâk ile yeksan etmek b. f. Yıkıp harabetmek.

hakim Ar. i. Aklı ile tanınmış kimse, bilge. [Sage — Sage]

hâkim Ar. s. ★ 1. Egemen. esk. Hükmeden. [Souverain — Sovereign] ★ 2. Başta gelen, başta olan. [Dominant — Dominant] ★ 3. Yukarıdan gören. [Dominateur — Above] ★ 4. i. Bak. Yargıç.

Hâkim Efendi, Seyyit Mehmet (Ölm. 1770) Şair ve tarihçi. İstanbul'da doğdu. Babıâli'den yetişerek vakanüvis olmuştur. 1751-1758 yılları arasındaki olayları yazmıştır.

hakimiyet, -ti Ar. i. Bak. egemenlik.

hâkimiyeti milliye Bak. ulusal egemenlik.

hakimlik Ar. i. Filozofluk, bilgelik, bilginlik.

hâkimlik Ar. i. Yargıçlık.

hâkim nokta b. i. Ask. Çevre araziye göre yüksek olmasından ötürü etrafını iyice görebilen yer.

hâkipa Far. b. i. Ayağın toprağı, tozu ya da ayağın bastığı toprak : Hâkipaye yüz sürmek.

hakir Ar. s. ★ 1. Aşağı görülen, değersiz, saygı değmez. [Vil, indigne — Vile, base, degraded, disdained] ★ 2. Eskiden alçak gönüllülük olsun diye kendinden söz edilirken söylenirdi : Hakiriniz, bu abdi hakir. [Humble, modeste — Humble, modest]

hakirane zf. Değersiz birine yakışır şekilde.

Hakis Bak. Büyükyurt.

hakkâk, -ki Ar. i. Hak işleri yapan zanaatçı, kazıyıcı, oymacı. [Graveur — Engraver]

hakkaniyet, -ti Ar. i. Hakka ve adalete saygı; hakka uygun davranış ; adalet, insaf : Hakkaniyet'ten ayrılmamalı. [Justice, équité — Justice, equity]

Hakkâri Anadolu'nun güney doğusunda bulunan bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 9 532 km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 83 696, merkezinin nüfusu 14 141'dir. Merkez ilçesinden başka Beytüşşebap, Çukurca, Şemdinli, Uludere ve Yüksekova ilçeleri vardır. İl topraklarının büyük bir kısmı sarp dağlarla kaplıdır. Yaylaları bol ise de ormanı yoktur. En önemli yükseklik Cilo dağı üzerindeki Reşko tepesidir (4 168 m.). Üzerinde buzullar vardır. Büyük Zap ve Halur suları Dicle'ye karışır. Tarıma pek elverişli olmayan topraklarda arpa ve darı ekilir ; meyvacılık ve bağcılık yapılır. Başlıca iş hayvancılıktır. Şehir, gelişmemiş ve bakımsızdır. 163 km. lik bozuk bir şoseyle Van'a bağlıdır.

Hakkâri Dağları Anadolu'nun güney doğusundaki dağlar. En yüksek noktası Reşko'dur (4 168 m.).

hakketmek Ar. T. b. f. ★ 1. Ağaç, maden ya da taş üzerine çelik kalemle şekil, yazı ya da resim oymak. [Graver — To engrave] ★ 2. Bir yazı ya da şekildeki yanlışı çakıyla kazıyıp çıkarmak. [Gratter — To erase, scrape] ★ 3. Bir iş yüzünden bir şeye hak kazanmak. [Mériter — To deserve]

Hakkı Bey, Adanalı (1853-1912) Son divan şairlerinden. Vilâyet mektupçuluklarında bulunmuştur. Bir dergi meydana getirebilecek sayıda olan şiirlerinin çoğu kaybolmuştur. Elde kalanlar divan tarzının kuvvetli örneklerindendir.

Hakkı, Ispartalı, Mustafa (1866-1921) Yazar. Isparta'da doğdu. Hafızlık ve hukuk öğrenimi yapmış, banka memurluklarında bulunmuş, 1908'de milletvekili seçilmiştir. Konya ve İstanbul gazetelerinde yazmış, Türkçe'nin sadeleştirilmesi için uğraşmıştır. Pek coşkun ve içten bir milliyetçi idi.

hakkından gelmek b. f. ★ 1. Bir işi güçlükle başarmak. ★ 2. Öç almak ya da cezasını vermek.

hakkın icrası Huk. Hukuken geçerli sübjektif (öznel) bir hakka sahip olan kimsenin bu hakkını kanunun hükümlerine uygun şekilde kullanması. Hakkını kullanan birinin fiili, başkasına zarar verse bile suç değildir. Örneğin, hukuken bir malı elinde bulunduran kimsenin bu malı korumak hakkı vardır. Bir kimsenin malına yapılan saldırıyı, o malı elinde bulunduran cebir ve şiddetle karşılasa bile bu hareketi suç olmaz. [Exercice de droit — Exercise of a right]

hakkın kötüye kullanılması Huk. Hukuken tanınmış bir hakka sahip olan kimsenin, bu hakkı kanunun belirlediği usul ve sınırlar dışında kullanması. Örneğin, eleştirme, gazeteci için bir haktır. Fakat eleştirmeyi hakaret derecesine götürmek, hakkın kötüye kullanılması olur ve fail cezalandırılır. [Abus de droit — Malfeasance, abuse of a right]

hakkın kullanılması Huk. Bak. ehliyet.

hakkı olmak b. f. Davasının ya da iddiasının doğru olması eylemi. [Avoir raison — To have right, be right]

Hakkı Paşa, Hafız (1879-1914) Komutan. Manastır'da doğdu. Harbiyeden kurmay olarak çıktı. 1908 devriminde gördüğü işlerden ötürü adı hürriyet kahramanları arasına girdi. Ataşemiliterlik ve genel kurmay ikinci başkanlığında bulundu. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesinde kolordu komutanıyken koleradan öldü. «Şanlı Asker», «Bozgun» adlı kitapları basılmıştır.

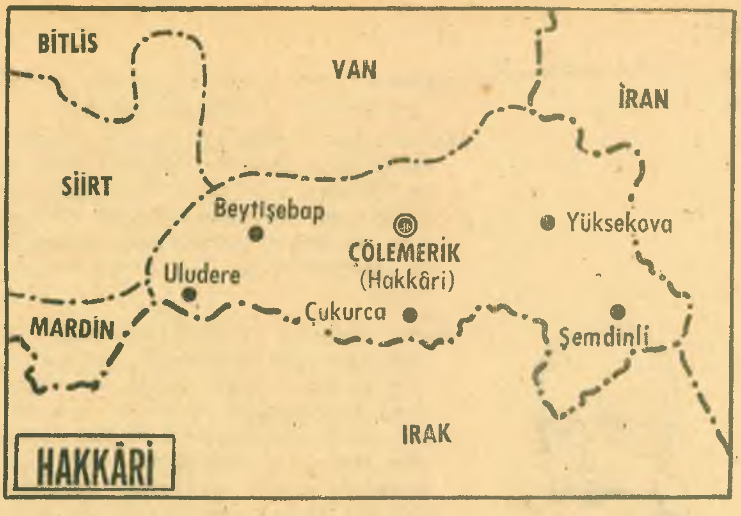
Hakkı Paşa, İbrahim (1862-1918) Sadrazam ve fikir adamı. İstanbul'da doğdu. Önce Mahreci Aklâm'da okumuş, Mülkiye Mektebi açılınca girerek oradan birincilikle çıkmıştır. Batı dillerini öğrenmiş, Avrupa başkentlerinde ve vergi komiseri sıfatıyla Chicago'da bulunmuştur. Babıali hukuk müşaviri iken aynı zamanda mabeyinde mütercimlik yapıyor ve Hukuk Mektebinde de idare hukuku ile devlet hukuku okutuyordu. 1908 devriminden sonra maarif ve dahiliye nazırlığı ve Roma büyükelçiliği yapmış, 1910'da sadrazam olmuştur. 1916'da Berlin büyükelçiliğine gönderilmiş, iki yıl sonra orada ölmüş, cenazesi İstanbul'a getirilmiştir. «Tarih-i Hukuk-u Düvel», «Hukuk-u İdare» (2 cilt), «Tarih-i Umumi» (2 cilt), «Mufassal Hukuk-u Düvel», «Mukaddeme-i İlm-i Hukuk», «Muhtasar Osmanlı Tarihi», «Muhtasar İslâm Tarihi» adlı kitapları vardır.

Hakkı Paşa, Koca Mehmet (Ölm. 1811) III. Selim ve II. Mahmut zamanının önemli vezirlerinden. Sopasalan sanıyla tanınan vezir Ahmet Kâmil Paşa'nın oğludur. Koca sanıyla anılırdı. Babıali'den yetişmiş. Sadaret kethüdalığı gibi önemli işlerde bulunduktan sonra Rumeli valiliği yapmıştır. Birkaç defa sürülen Koca Hakkı Paşa, İstanköy'de sürgün iken ölmüştür. Tepedelenli Ali Paşa'ya gönderdiği buyrultu ve Silivri naibine yazdığı kısa mektup kuvvetli ve şiddetli olmakla ünlüdür.

hakkı sükût, -tu Ar. b. i. Bir sır saklamak, gizlenmesi istenilen bir şeyin yayımlanmasına engel olmak için verilen para ya da sağlanan çıkar, sus payı. Susmalık.

hakkıyla zf. Gereği gibi, tam ve mükemmel surette.

haklamak f. ★ 1. Bozmak, yenmek, kırmak. esk. Perişan etmek: Ordu düşmanı hakladı. ★ 2. Kırmak, bozmak, yiyip bitirmek. Bir oturuşta bir ekmeği hakladı. Çocuk oyuncağını hemen hakladı.

haklaşmak Ar. T. f. İki tarafın birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmaması eylemi.

haklı Ar. T. s. Hakka uygun, gerçek, yerinde: Haklı söz. Haklı dava. [Juste, équitable — Just, equitable]

Hakodate (Japonya) Hokkaido adasında 253 000 nüfuslu bir liman şehri. Gemi ve makine endüstrisi gelişmiştir.

hakperest Ar. Far. b. s. Haksever, doğru, doğrucu.

hâksâr Far. s. Toprakla bir; toza toprağa karışmış.

haksever b. s. Hak bildiği şeyden ayrılmayan.

haksız s. ★ 1. Doğru ve hakka uygun olmayan; çürük: Haksız bir ceza. [Injuste — Unjust, unjustifiable, unrighteous] ★ 2. İddiası, davası gerçeğe uymayan, hareketi ya da sözü haklı olmayan: O sözünde haksızdır.

haksız fiil Huk. Aralarında hiç bir hukuk ilişkisi bulunmayan iki taraftan birinin, hukuka aykırı bir fiili ile diğer tarafa zarar vermesi hali. Haksız fiilden zarar gören tarafın, zarar veren taraftan zararlarının tazminini isteme hakkı vardır. Bu istek hakkı, iki taraf arasında haksız fiilden doğan bir borç ilgisi doğurur. Haksız fiil kanunda suç olarak tanımlanmış ve cezası belirlenmişse, faile ayrıca ceza da verilir. Örneğin, bir kimsenin diğer kimseyi bilerek, isteyerek ya da dikkatsizliği yüzünden yaralaması halinde, hem suç hem de haksız fiil doğmuş olmaktadır. [Illicite — Tort]

haksız iktisap Huk. Bir kimsenin hukuk açısından tanınmış bir sebep olmaksızın, diğer bir kimse aleyhine zenginleşmesi durumu. Sebepsiz olarak gördürülen karşılıksız çalıştırma, bir malın sebepsiz elde edilmesi gibi durumlarda sebepsiz ve haksız iktisap söz konusu olur. Haksız olarak elde edilen değerin hak sahibine geri verilmesi gerekir. [Enrichissement, illegitime — Unjustified enrichment]

Hafız Hakkı Paşa

Scott John Haldane

haksızlık i. Hak ve adalete aykırılık. [Injustice, iniquité — Injustice, inequity]

haksız rekabet Huk. Bir tüccarın, kendine rakip olan başka bir tüccarın ya da ticarethanenin müşterilerini elde etmek için başvurduğu ve kanunen meşru görülmeyen, iyi niyetle bağdaşmayan davranışları. [Rivalité illicite — Unfair competition]

haksız tutuklama Huk. Anayasa'mızın 30. maddesine göre, tutuklamaya yargıçın karar vermemiş olması, tutuklama sebeplerinin bulunmaması, tutuklama sebeplerinin sanığa bildirilmemesi, 24 saat geçmesine rağmen sanığın hürriyetinden alıkonulması halinde sürdürülen tutuklama. Anayasa, haksız tutuklama halinde doğan zararların devletçe ödeneceğini kabul etmiştir. Haksız tutuklama halinde ödenecek tazminat durumlarını düzenlemek üzere 466 sayılı kanun çıkartılmıştır. Ayrıca, usulüne uygun bir şekilde tutuklanan kimsenin, muhakeme ve takibat sonucunda cezalandırılamaması halinde de, doğan zararın tazmin edilmesi gerekeceği, 466 sayılı kanunla açıklanmıştır. [Arrêt illicite — Unjustified arrest]

haksız yere zf. Haksız olarak, nahak yere. [Injustement — Unjustly]

hakşinas Ar. Far. b. s. Haktanır.

haktanır Ar. T. b. s. Herkesin hakkına saygı gösteren.

hakuran b. i. Hak kuşu ya da ishak kuşu denen bir çeşit kumru. Rengi pembeye çalar. Üveyik.

hakuran kafesi b. i. Her tarafı açık ve muhafazasız yer: Pek harap bir ev, sanki hakuran kafesi.

hak vermek b. f. İddiasını doğru bulmak. [Donner raison — To admit, agree]

hakyemez b. s. Başkasının hakkını yemeyen, elinde olduğu halde hakka saldırmayan.

hak yolu b. i. Doğru ve haklı olan yol ve hareket biçimi.

hal, -li Ar. i. ★ 1. Bir şeyin nitelikleriyle içinde bulunduğu şartların topu, durum. esk. Vaziyet, keyfiyet: Arkadaşımın şimdiki hali eskisinden iyidir. [Etat, condition, situation — State, condition, situation, circumstance] ★ 2. Davranış tavır: Şu adamın herkese yukarıdan bakan bir hali var. [Manière, façon, allure — Manner, behaviour] ★ 3. Şimdiki zaman, geçmişle gelecek arası: Geleceği hal için feda etmemeli. [Présent — Present] ★ 4. Gra. Fiillerde «geliyor, gidiyor» gibi şimdiki zamanı gösteren kip isimlerde «ev, eve, evden» gibi çeşitli durumları anlatan şekillerin her biri. ★ 5. Güç, takat, mecal: Bugün pek halsizim. [Pouvoir, force — Power, strength, energy] ★ 6. Sıkıntı, güçlük. esk. Gaile: Bu işi bitirinceye kadar başıma hal geldi. ★ 7. Tarikat ve tasavvuf mensuplarının bazı zaman kâzandıkları söylenen çoşkunluk ya da kendinden geçiş zevki, cezbe: O vecit ve hal sahibidir.

hal, -lli Ar. i. ★ 1. Çözme, karışık bir maddeyi ya da çetin bir sorunu düzgün hale koyma: Davanın halli, çapraşık bir hesabın, bir geometri sorusunun halli. [Dénouement, résolution — Solution, resolution] ★ 2. Eritme: Şekeri suda halletme. [Dissoudre — Dissolution] ★ 3. Çözümleme, bir cismi kimyaca bileşik olduğu elemanlara ayırma. (Bu anlamda daha çok «tahlil» kullanılır). [Analyse — Analysis]

hal Fr. i. (Aslı Cermence) Üstü kapalı pazar yeri.

hâlâ Ar. zf. Şimdiye dek, o zamana dek, henüz: Hâlâ mektup yazmadı. [Encore, toujour — Yet, still]

halâ Ar. i. Boşluk.

hala Ar. i. Çocuğa göre babasının kızkardeşi; bibi.

halâs Ar. i. Kurtuluş, kurtulma.

halâs bulmak b. f. Kurtulmak.

halâs etmek b. f. Kurtarmak.

halâskâr Far. s. Kurtarıcı.

hal âşina b. s. Halden anlar.

halat i. Çok kalın bir çeşit ip. [Cable, corde — Rope, cable]

halât Ar. ç. i. Haller, haletler.

halâvet Ar. i. Tatlılık, şirinlik.

halâvetli Ar. s. Şirin, tatlı.

halay i. Türk halk dansı. Davul ve zurna eşliğinde, yanyana dizilerek oynanır. Birçok çeşidi vardır.

halayık Ar. i. Cariye. Eskiden savaşta esir olan ya da satın alınan kız ve kadın hizmetçi: Çerkes halayık, Arap halayık, çeyiz halayığı. [Servante — Servant]

halazade b. i. Hala oğlu ya da kızı. [Cousin, cousine — Cousin]

hal böyle iken ba. Böyle olduğu halde, buna rağmen. [Malgré tout cela — And yet]

halbuki Ar. T. b. ba. Şu kadar var ki, tersine olarak, öyle olduğu halde, anlamındadır. Aralarında karşıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi birbirine bağlar: Bana darılmış halbuki ona hiç bir şey yapmadım. [Cependant, toutefois, néanmoins — Though, nevertheless, for all that, nonetheless]

Halbwachs, Maurice (1877-1945) Fransız sosyologu. Durkheim'in öğrencisidir. Özellikle yaşayış seviyeleri ve ihtiyaçların gelişmesi üzerinde incelemelerde bulunmuştur; Durkheim'in toplumsal bilinç teorisine az çok bağlı kalmakla beraber, sosyal sınıf anlayışı bakımından marksizme yaklaşır. Psikoloji ile sosyolojinin ilişkileri üzerinde önemli araştırmaları vardır. II. Dünya Savaşı'nda Fransa'yı istilâ eden Naziler, Halbwachs'ı yakalayarak, Buchenwald kampına kapadılar; 1945'de burada

Bir Türk Halısı Örneği

öldü. Başlıca eserleri: «La classe ouvrière et les niveaux de vie — İşçi Sınıfı ve Yaşama Seviyeleri», «Des cadres sociaux de la mémoire — Hafızanın Sosyal Çerçeveleri», «L'Evolution des besoins dans la classe ouvrière — İşçi Sınıfında İhtiyaçların Gelişmesi».

Haldane, John Scott (1860-1931) İngiliz psikologu ve fizyolojisti. Solunum fizyolojisi üzerinde önemli araştırmaları vardır. Felsefe alanında vitalizme yaklaşan bir görüşü savunmuştur. Başlıca eserleri: «The Science and Philosophy — Bilim Ve Felsefe», «The Philosophy of a Biologist — Bir Fizyolojistin Felsefesi».

Haldane of Cloan (1856-1928) İngiliz filozof ve devlet adamı. Edinburg ve Göttingen'de felsefe okudu. 1885'de Liberal Parti'den milletvekili seçildi. Harbiye nazırlığı, başbakanlık yaptı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Liberal Parti'nin çöküşü üzerine İşçi Partisi'ne girdi, başbakan oldu. Politikadan ayrıldıktan sonra kendini felsefe alanındaki incelemelere verdi.

halden anlamak b. f. Herkesin durumunu ve ihtiyacını sezmek ve gerekirse yardımda bulunmak.

hale Ar. i. ★ 1. Ağıl, ayla. Ayın etrafında bazı defa görünen nur dairesi. Ay ağılı. [Auréole — Aureola] ★ 2. Hıristiyanlıkta aziz sayılanların resimlerinde başları etrafına çizilen daire, kutsallık halesi. [Halo — Halo]

halecan Ar. i. Çarpıntı, titreme, yürek oynaması, yürek çarpıntısı.

halecanlanmak f. Yürek çarpıntısına tutulmak.

halef Ar. i. ★ 1. Birinin yerine geçen, sonradan gelen, ardıl. «Selef» karşıtı. [Successeur — Successor] ★ 2. Soy. esk. Nesil, zürriyet, evlât ve torunlar: Biz şanlı cetlerimizin halefleriyiz. [Postérixé, descendant — Descendant]

halef selef olmak b. f. Memurlardan birinin ötekinin yerine gelmesi eylemi.

halel Ar. i. Bozma, bozukluk: Bu aşk aklına halel getirdi. [Préjudice, dommage, altération — Adverse effect, detriment, impairment, injury]

haleldar olmak Ar. Far. f. Bozulmak, sarsılmak. [Etre endommagé, derangé, devenir défectueux — To be damaged, be mal - affected, be injured, be impaired]

halen Ar. zf. Şimdi, bugünkü. [Actuellement, présentement — Currently, presently]

Halep (Suriye) 496 200 nüfuslu bir ticaret ve endüstri şehri. Özellikle dokuma endüstrisi tanınmıştır. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiş ve 1918'e kadar Osmanlılar'da kalmıştır.

Halep Çıbanı Bak. Şark Çıbanı.

Hales, Stephen (1677-1761) İngiliz fizik ve tabiat bilgini. Bekesbourne'da doğdu. Çeşitli gazlar ve gaz basıncı üzerinde incelemeler yapmıştır.

halet, -ti Ar. i. Hal, suret, keyfiyet.

Halet Bey, İbrahim (1837-1878) Gazeteci ve şair. Üsküdar'da doğdu. Hariciye mektupçu kaleminden yetişerek Rüzname-i Ceride-i Havadis'de uzun süre yazarlık yaptı. Sonra Halep'de «Fırat» ve «Gadirul — Fırat» adlı gazeteleri çıkarmış ve ilk defa «Fihrist-i Vilâyet-i Halep» adlı, istatistiğe benzer bir (yıllık) yayımlamıştır. Bu yıllık, o zaman bütün vilâyetlere gönderilerek benzerlerinin yayımlanması sağlık verilmiş ve vilâyetlerce (yıllık) yayını böylece Halet Bey tarafından ortaya atılmıştır. «Dolap» adlı dergide yazıları çıkmıştır. «Âli Osman» adlı yalnız bir cildi çıkmış bir tarihi de vardır.

Halet Efendi, Mehmet Sait (1761-1822) II. Mahmut zamanında «Devlet Kâhyası» sanını alarak on yıl kadar ülkeyi avucunda tutmuş devlet adamı. Kırımlı Hüseyin Efendi'nin oğlu olup, Babıâli kalemlerinden yetişmiş, zeki ve bilgili olduğu için sivrilmiştir. 1802'de orta elçilikle Paris'e gönderilmiştir. II. Mahmut'un tahta çıkmasından sonra, nişancı, yani padişahın başkâtibi sıfatıyla büyük bir nüfuz kazanmış, bu nüfuzunu yeniçeri ocağını koruyup askeri ıslahatın yapılmasına engel olarak ve Fenerli Rumlar'ı memnun etmek için Tepedelenli Ali Paşa'yı ezerek kötüye kullanmıştır. Bunun sonucu olarak Mora ihtilâli alevlenmiş, Yunanistan bağımsızlığını kazanmıştır. II. Mahmut Halet Efendi'nin zararlı olduğunu anlayarak onu Konya'ya gönderip başını kestirmiştir.

haleti nezi b. i. Can çekişme.

haleti ruhiye b. i. Düşünme ya da duyma havası, biçimi. Ruh haleti.

hal'etmek Ar. T. b. f. Hükümdarlıktan düşürmek.

Halevy, Fromental (1799-1862) Fransız bestecі. Paris'de doğdu. Paris konservatuvarında yıllarca öğretmenlik yapmış, Bizet, Gounod gibi tanınmış besteciler yetiştirmiştir. «La Juive», «Charles VI» tanınmış eserlerindendir.

halfa (otu) Ar. i. (Aslı İbranice) Buğdaygillerden, lifleri ip, çuval ve kâğıt yapımında kullanılan bir bitki.

Halfeti Urfa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 646 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 24 867, merkezinin nüfusu 2 630'dur. İlçe toprakları Fırat'dan doğuya doğru yükselen az dalgalı alanları kaplar. Tahıl, zeytin ve fıstık yetiştirilir. Kasaba, Fırat nehri kıyısındadır. 35 km. lik bir yolla Birecik'e bağlıdır.

halhal, -li Ar. i. Bazı ülkelerde kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik.

halı i. Yere yayılmak ya da duvara gerilmek üzere, çoğunlukla yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı ya da düz, kalın yaygı. El tezgâhında ya da fabrikada dokunur. [Tapis — Carpet]

Haldane of Cloan

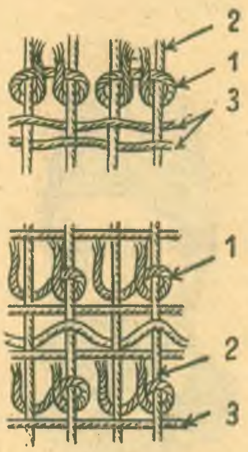
İbrahim Halet Bey

Fromental Halevy

Eski bir Türk halısı

Halı örgü çeşitleri : 1) Düğüm. 2) Atkı. 3) Çözgü.

İran halısı örneği

halıcı i. Halı yapan ya da satan kimse. [Marchant de tapis — Tapestry manufacturer or dealer]

halıcılık i. Halı dokuma sanatı. En eski Türk el sanatlarından biri. Yurdumuzda genellikle el tezgâhları kullanılır. Türk halıcılığının özellikleri arasında, renklerde parlaklık, genellikle kırmızı rengin en önde yer alması, kullanılan bitkisel boyalardan ötürü renk atmaması, desenlerinin özelliği, (hayvan ve insan resmi yoktur) sayılabilir. Türk namaz seccadelerinde bulunan sütunlar arasındaki mihrap resmi, bütün dünyaca Türk motifi olarak tanınır. Türkiye'nin birçok yerinde halıcılık yapılmaktadır. Bergama, Gördes, Kula, Isparta, Konya, Sivas, Kayseri, Uşak, Hereke, Demirci v.b. [Tapisserie — Tapestry]

hali, -l'i Ar. i. ★ 1. Soyma. ★ 2. Boşanma. ★ 3. Tahttan indirme. Hali olayı bir kişi tarafından yapıldığı gibi bir siyasî topluluk tarafından da yapılır. Osmanlı tarihindeki ilk hali olayı 1512 yılındadır. Bu yılda Yavuz Sultan Selim, babası II. Beyazıt'ı hal'edip yerine geçmiştir. Hal'edilen öteki Osmanlı padişahları I., II., IV. Mustafa, İbrahim, II. Osman, III. Ahmet, III. Selim, Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamit'dir.

hali Ar. s. ★ 1. Boş, içinde bir şey olmayan. esk. Tehi. ★ 2. Issız, tenha, kimsesiz : Hali arazi, hali sahra. ★ 3. Müstesna, serbest, işsiz, meşguliyetsiz : Sebepten hali.

Haliç İstanbul'da Beyoğlu ve İstanbul semtleri arasında uzanan bir iç liman. Kâğıthane ve Alibey derelerinden Sarayburnu'na kadar, kuzeybatı - güneydoğu doğrultusunda uzanır. Uzunluğu 7,5 km., en geniş yeri Cibali — Kasımpaşa arasında 700 m. dir. Üzerinde Galata ve Atatürk köprüleri bulunur. İstanbul'un en eski semtlerinden biridir. Alibey ve Kâğıthane derelerinin taşıdığı ince topraklar körfezi yıldan yıla doldurmaktadır. İki kıyısındaki, Yemiş, Cibali, Fener, Balat, Ayvansaray, Defterdar, Eyüp, Kasımpaşa, Halıcıoğlu, Kâğıthane semtlerine ulaştırmayı, Denizcilik Bankası Şehir Hatları'na bağlı küçük vapurlar yapar. Ayrıca kara yolu da vardır.

haliç Ar. i. Koy, körfez.

Halid bin Velid (Ölm. 642) Arap komutan. Mekke'de doğdu. Soylu bir ailedendir. İlk zamanlar Müslümanlığa ve Muhammed'e karşı çıkmıştır. Hattâ ilk savaşlarda putatapıcı Mekkeliler'in komutanı olarak Müslümanlar'a karşı önemli başarılar kazanmıştır. Bir süre sonra müslümanlığı kabul etmiş, bundan sonra önemli savaşlarda hep komutan olarak bulunmuştur. Peygamberin ölümünden sonra da İran üzerine yollanan ordunun başkomutanı olmuştur. Irak'ın kuzeyini, doğu Anadolu'yu, batı İran'ı Arap İslâm ülkesine katmış, Suriye'yi ve Şam'ı Bizanslılardan almıştır. Bir süre Şam valiliği yapmıştır. Halid bin Velid'e peygamber, (Seyfullah = Allah'ın Kılıcı) sanını vermiştir.

halife Ar. i. ★ 1. Tar. İslâmlıkta peygamberin ölümünden sonra, onun vekili olarak yerine geçenlere verilen san. Peygamberin sağlığında halifelik kurumu düşünülmemiş, dolayısıyla bir halife adayı da seçilmemişti. Onun ölümünden sonra, Tanrının buyruklarını uygulamaya devam için birinin işbaşına geçmesi zorunluluğu duyulmuş, bu görev için Ebubekir uygun görülmüştür. Ebubekir'den sonra (yine seçimle) halifeliğe Ömer, Osman, Ali getirilmiş, halifeliği Ali'den alan Muaviye bu makamı kendi soyuna mal edince halifelik bir çeşit sultanlığa dönüşmüştür. Muaviye soyundan gelen Emeviler'den sonra Abbasoğulları da bu makamı aynı nitelikte sürdürmüşlerdir. Abbasoğulları Devletinin yıkılmasından sonra XVI. yüzyıl başlarına kadar halifelik, siyasal hak ve yetkilerinden uzak bir biçimde sürmüştür. 1517'de Mısır'ı alan Yavuz Sultan Selim Mısır Kölemenleri'nin boyunduruğu altında yaşayan Elmütevekkil Alellâh'dan halifeliği almış, ondan sonra gelen bütün Osmanlı padişahları hem hükümdar, hem de İslâm halifesi olmuşlardır. Son Osmanlı padişahı Vahdettin'den sonra, şehzade Abdülmecit Efendi kısa bir süre halife olmuş ; 3 Mart 1924'de Cumhuriyet hükümeti halifeliği kaldırmış ve son halifeyi de sınır dışına çıkarmıştır. ★ 2. Eskiden bir tarikat şeyhinden el alan kimse. ★ 3. Eskiden Babıâli kalemlerinde yazman.

halifelik i. Halifenin görevi.

halihazır Ar. b. i. Şimdiki durum.

halik, -kı ★ 1. Ar. s. Halk edici, yaratan. ★ 2. i. Yaradan, Tanrı.

halik, -ki Ar. s. Helâk olan ya da olabilen. esk. Fâni, devamsız, bekasız.

hali kalmamak b. f. Mecali, takati kalmamak.

Halikarnas Bak. Bodrum.

Halikarnas Balıkçısı Bak. Kabaağaçlı, Cevat Şakir.

Halilçavuş Erzurum'un Hınıs ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 7 475, merkezinin nüfusu 847'dir.

halile Ar. i. Karı, eş. esk. Zevce.

Halil Paşa (1856-1937) Asker ve ressam. İstanbul'da doğdu. Askerî Mühendishaneden subay olarak çıktı, sonra idadide resim öğretmenliği yaparken Paris'e gönderildi. Orada değerli Fransız ressamlarının öğrencisi oldu. 1916'da Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğüne getirildi. Yaptığı tablolarından peyzajları ünlüdür.

halim Ar. s. Yumuşak huylu, sert ve hiddetli olmayan.

Halim Giray (Ölm. 1828) Şair ve tarihçi. Kırım hanları soyundan gelmiş. İstanbul ve Çatalca'ca yaşamış ve orada ölmüştür. «Gülbünü Hanan» adlı, Kırım hanlarının tarihini anlatan bir eseri ve şiirleri vardır.

Halimiye Bak. Tepebaşı.

Halim Paşa (Ölm. 1894) Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın dördüncü oğlu. Mısır'da doğmuş vezirlik ve şurayı devlet azalığında bulunmuş, Alemdağı'ndaki çiftliğinde ölmüştür. Sadrazam Sait Halim Paşa ve Mısır'da ölen Abbas Halim Paşa'nın babasıdır.

halini sormak b. f. Sağlığını sormak.

halis Ar. s. Katkısız, katışıksız.

halisane Ar. Far. zf. Her çeşit çıkar düşüncesinden uzak olarak, temiz yürekle, özdenlikle.

Halis Efendi, Yusuf (1805-1882) Yazar. İstanbul'da doğdu. Londra elçiliği başkâtipliğinde ve Bâbıali Tercüme Odası mütercimliğinde bulunmuştur. «Şehname-i Osmani», «Kıyafetname-i Cedit», «Miftah-ı Lisan» ve «Sulhname-i Halis» adlı dört küçük kitabı basılmıştır. Bunlardan «Miftah-ı Lisan», Türkçe - Fransızca küçük bir sözlük halindedir.

halisüddem Ar. s. Saf kan.

halita Ar. i. Alaşım.

Halit Bermek (705-782) Abbasoğulları veziri ve Bermekoğulları soyunun başı. Türk asıllı olduğu, Bermek sözcüğünün de parmaktan değiştirilip Arapçalaştırıldığı söylenir. Türkistan'ın Belh kasabasında doğmuştur. İlk Abbasoğlu halifesi Ebul Abbas'ın divan kâtibi iken sonra onun veziri ve başveziri oldu. Ebul Abbas'la birlikte devletin ve Bağdat'ın temelini attı. Emeviler'e karşı savaşarak onların ortadan kalkmasında önemli rol oynadı. Bilgili, iyiliksever bir kişi olarak ün yapan Halit Bermek Musul'da ölmüştür. (Bak. Bermekoğulları).

Halit Eyüp, Yenişehirlizade (Ölm. 1901) Yazar ve şair. İzmir'de doğdu. Yazarlığa, İzmir'de çıkan «Ahenk» gazetesinde başlamış, memur olarak geldiği İstanbul'da Fransızca ve İngilizceye çalışmış, «Malûmat» ve «Servet-i Fünun» da ve başka gazetelerde birçok çevirileri yayımlanmıştır. Ölümünden bir yıl önce Ahmet Mithat Efendi'ye damat olmuştur. Edebî, bilimsel birkaç kitabı vardır.

Halitpaşa Manisa'nın Saruhanlı ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 20 051, merkezinin nüfusu 2 791'dir.

Halit Şazi (1869-1912) Hekim ve cerrah. İstanbul'da doğdu. Yurdumuzda diş hekimliğinin kurulmasında ve gelişmesinde önemli emeği bulunan Halit Şazi, İstanbul Darülfünunu Askerî Tıbbiye okulunda hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra, Batı ülkelerinde görgüsünü arttırmıştır. Önce Darülfünun cerrahi öğretim üyeliği yapmış, savaşlara katılmış, 1907'de Diş Hekimliği Okulu kurulduktan sonra diş hastalıkları hocası olarak ölümüne kadar çalışmıştır.

hali vakti b. i. Geçimi, yaşayışı.

hali vakti yerinde b. s. Geçimi yolunda.

haliyle zf. Kendiliğinden, doğal olarak: Durum, haliyle bu sonuca vardı. [Naturellement — Naturally, eventually]

haliyle bırakmak b. f. Olduğu gibi bırakmak.

halk, -ki Ar. i. Yaratma, yaratış. [Création — Creation]

halk, -kı ★ 1. İnsan topluluğu, bütün insanlar, kalabalık. esk. Cemaat, ahali: Dünya halkı. [Public, peuple — People, public, the crowd, the multitudes] ★ 2. Aynı yerde toplanmış kimseler: Mahalle halkı. ★ 3. Aydınların ya da resmi görevlilerin dışında kalanlar.

halka i. Ortası boş çember şekline konmuş ipten, telden ya da madenden ufak kangal, sarım: Kapı halkası, yüzük halkası, nişan halkası. [Anneau, cercle — Ring, circle]

halkadiziliş b. i. Bot. Yaprakların diziliş biçimlerinden biri. Aynı eksen etrafında bir araba tekerleğinin parmaklıkları gibi dizilmiş yaprakları anlatır. [Feuilles verticillées — Annulation]

halkalamak f. Halka biçimine sokmak. [Anneler — To encircle]

halkalı s. Halkası olan. [Annlé — Ringed]

halkalılar b. i. Eklembacaklılar ile solucanları içine alan hayvanların başlıca bölümü. esk. Halkıye. [Annelés — Annelida]

halka olmak b. f. Bir çember meydana getirecek biçimde sıralanmak.

halka oyunları ç. b. i. El ele tutuşup halka olarak oynanan oyun: Horon, bar, halay birer halka oyunudur.

Halkapınar Konya'nın Ereğli ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 9 136, merkezinin nüfusu 2 172'dir. Eski adı Zanapa'ydı.

Halkavan Bak. Kazan.

halk bankaları b. i. Eko. Ticaret bankalarından kredi sağlayamayan küçük esnaf ve zenaatkârlara kredi açmak üzere kurulan bankalar. Bu bankaların ilk örneği 1917'de Fransa'da kuruldu. Türkiye Halk

Halil Paşa

Yusuf Halis Efendi

Halit Şazi

Bankası ise 1938 yılında merkezi Ankara'da olmak üzere, 100 000 000 lira itibari sermaye ile kurulmuştur.

halkbilgisi b. i. Bir toplulukta yaşayan, insanlar ve töreleri, alışkanlıkları, gelenekleri, söylenegelen türkü, masal, fıkra, atalar sözü, bilmece, tekerleme, efsane, oynanan oyunlar gibi olguları araştırıp inceleyerek topluluğun düşünüş ve duyuşunu anlamaya çalışan bilim. esk. Halkiyat. [Folklore — Folklore]

halkçı s. Yurt işlerinde halkçılık ilkesini kabul eden. [Populiste — Populist]

halkçılık i. Huk. Ülke yönetiminin halktan yana oluşu. Yurttaşların kanunlar ve uygulamalar yönünden eşit tutuluşu. Belirli bir zümre, cemaat, aile ve ekonomik güç için ayrıcalık tanınmayışı. Devletin, bütün yurttaşlara çağın insanlık yaşayış seviyesine ve şerefine uygun bir hayat sağlamak zorunluluğunda bulunuşu ve halkın devletten bu konuda istekte bulunabilme hakkı. İktidarın kaynağının ve amacının halk oluşu. Eski Anayasa'mızda bu, anayasanın temel ideolojik kuralı olarak belirtilmekteydi. Bugünkü Anayasa'mızdaki sosyal devlet niteliği de, halkçılığa yakın bir anlam taşımaktadır.

Edmond Halley

halkdevinbilim b. i. Bak. demografi.

Halkevleri Devrim tarihimizde özel bir yeri bulunan kültür ve eğitim örgütleri. Halkevlerinden önce Türkiye'de bu nitelikte 1912 yılında «Türk Ocakları» kurulmuştu. Atatürk 1932 yılında, Türk Ocaklarının fonksiyonunu tamamladığı ve günün şartlarına göre artık yeteri kadar yararlı olamadığı gerekçesiyle bunların kaldırılmasına ve yerine halkı eğitip belli ülkülere yöneltmek için daha yeterli ve yararlı bir örgüt kurulmasına karar verdi. Böylelikle 1932'de Halkevleri kuruldu. Genel Merkezi Ankara'da bulunan Halkevlerinin yurdun hemen bütün şehir ve kasabalarında kolları açıldı. İllerdeki, büyük ilçelerdeki dallar «Halkevi», küçük dallar ise «Halkodası» diye anıldı. Halkevlerinin amacı Türk halkının düşünce yeteneğini ve bilgisini arttırmak, onu ulusal ülkü çevresinde birleştirip yüceltmek, gençliği yurt ve ulus sorunlarına hazırlamaktı. Halkevleri zengin ve renkli çalışmaları, yayın alanlarındaki türlü çabalarıyla 1932'den 1950 yılına kadar (18 yıl) gerçekten verimli ve yararlı bir yol izledi. 1951 yılında zamanın iktidarı tarafından «Bir partinin organı niteliğindedir» gerekçesiyle çalışmaları durduruldu. 1961 yılında bazı eski halkevciler, çalışmaları yeniden canlandırmak işine giriştiler. Bazı şehirlerde yeniden kollarını açtılarsa da bu büyük kültür yuvası eski canlılığına ve verimliliğine pek kavuşamamıştır.

halk müziği b. i. Müz. Bir ulusun özüne has, bir kimsenin ya da toplumun söyleyişi, buluşu ile doğmuş ve halkın malı olmuş eserler. Kulaktan kulağa, ağızdan ağıza yayılarak kuşaklar boyunca yaşar ve tazeliklerini yitirmezler. [Musique populaire — Folk - music]

halk tiyatrosu b. i. Tiy. Genel anlamıyla, seyirci olarak halkı seçen tiyatro. Belli tiyatroların, sınırlı seyirci topluluğu yerine, daha geniş halk yığınlarına tiyatro seyrettirmek amacını güder. Oyunlarını bu amaca uygun olarak seçer. Halka yönelmek, halkı eğitmek istediği için de, kendi ülkesinin kültürel, sosyal ve ekonomik durumunu, halkın gelenek ve göreneklerini, alışkanlıklarını gözönünde tutmak zorundadır. Belli bir yere bağlanmaktan çok, mümkün olduğu kadar dolaşmak isteğindedir.

halk türküsü b. i. Halktan doğmuş, çoğunlukla ortaklaşa yaratılan ve ağızdan ağıza yayılarak yaşayan bir müzik türü. Bölgesel özellikleri yanında evrensel değerler kazanmıştır. Türkiye bu bakımdan çok zengindir. Anadolu'nun eski ve hareketli geçmişi, bütün halk sanatlarında olduğu gibi türkü bakımından da verimli bir ortamdır. Halk türkülerimizin çoğu saz eşliğinde söylenir; türküyle birlikte oyun oynanır.

Hallac-ı Mansur (Ölm. 922) Mutasavvıf. Asıl adı Hallac Mansur ise de Hallac-ı Mansur adı gelenek haline gelmiştir. Mansur'un doğum yılı ve yeri kesinlikle belli değildir. Arap mı İranlı mı olduğu konusu da bir sonuca bağlanamamıştır. İran'ı, Hindistan'ı Arap ülkelerini gezmiş, zamanına göre çok güçlü bir eğitim ve öğrenim görmüştür. Önceleri bir dünya adamı iken tasavvufun en büyük uçlarından sayılan Cüneyd-i Bağdadi ile tanıştıktan sonra tüm dünya ilintilerinden sıyrılmış, kendini bu inanca vermiştir. Bilindiği gibi tasavvufa göre Tanrı ve insan birbirinden ayrı şeyler değildir. İnsan öldükten sonra ruhu, damlanın denize kavuşması gibi, bir damla halinde o büyük varlığa ulaşır ve onunla kavuşup, onunla var olur. Tasavvufa kendilerini adamış kimselere göre insanın, ölmeden önce de Tanrı'ya ulaşması, ona katışıp onunla Tanrı olması mümkündür. Tasavvufta bu kerteye ulaşmaya «Enel Hak = Ben Tanrıyım, Tanrılaştım» mertebesi denir. İşte Hallac-ı Mansur», «Enel Hak» mertebesine ulaşmış olduğuna kanı getirdikten sonra bunu çekinmeden ilân ettiği için zamanının şeriata aşırı bağlı adamları «Allahlık iddia ediyor, dinsizdir» diye suçlamışlar, hapse atmışlardır. Hallac-ı Mansur hapishanede ve çok ağır işkenceler karşısında da dediğinden vazgeçmeyince, yine ağır işkencelerle öldürülmüştür. Ölümü Doğu dünyasında yüzyıllarca süren tartışmalara yol açmıştır.

hallaç Ar. i. Pamuk atıcısı, atımcı. [Cardeur — Carder]

Hallâk, -kı Ar. i. Tanrı, yaradan.

Halle (Doğu Almanya) 277 900 nüfuslu bir

şehir. Kimya ve besin endüstrisi önemlidir. Händel'in doğduğu şehirdir.

hallenmek f. ★ 1. Bir yeni hal edinmek, değişir gibi olmak : Adam o makama geçeli hallendi. ★ 2. Hali iyileşmek, geçiminde genişlik olmak : Giyinişinden hallendiği anlaşılıyor. ★ 3. Şöyle böyle geçinmek : Kazanç çok değil, ama hallenip duruyoruz. ★ 4. Vecde gelmek, fenalık geçirir gibi olmak : Eskiden bazı dervişler zikrederlerken hallenirlerdi. ★ 5. Külb. İmrenmek, istek duymak, yeşillenmek : Çocuk yemişlere halleniyor.

Haller, Albin (1840-1925) Fransız kimyacısı. Alsace'da doğdu. Nancy ve Paris'de profesörlük yaptı. Organik kimya alanında ve kâfuru ile ondan çıkan birçok maddeler üzerinde incelemeleri ve buluşları vardır.

Haller, Albrecht von (1708-1777) İsviçreli ünlü anatomi, fizyoloji ve botanik bilgini, hekim ve şair. 1736-1753 yılları arasında Göttingen Üniversitesinde hocalık yaptı, orada botanik bahçesini, anatomi enstitüsünü ve doğumevini, o çağ için oldukça modern bir tutumla kurdu. Haller, hayvanlardaki hareket etme yeteneğinin (irritabilite) ilkelerini araştırarak modern deneysel biyolojinin temelini kurmuştur. Şairliği yönünden de, Klopstock öncesi dönemin en büyük lirik yazarıdır.

halleşmek f. Birbirine halini anlatmak, dertleşmek, hasbıhal etmek.

halletmek f. ★ 1. Çözmek. [Dénouer, défaire — To solve] ★ 2. Yoluna koymak, bir karar ya da sonuca bağlamak. [Résoudre, arranger — To arrange, settle] ★ 3. Eritmek. Şekeri suda halletmek. [Dissoudre — To dissolve]

Halley, Edmond (1656-1742) İngiliz astronomu. Londra yakınında doğdu. Mesleği ile ilgili bir takım incelemeler yapmak amacıyla çok yer gezmiş Oxford'da profesörlük yapmıştır. Kepler tarafından daha önce görülen bir kuyruklu yıldızın 1758'de tekrar görüleceğini önceden haber vermiş olduğu için yıldıza onun adı verilmiştir. XX. yüzyılın başında bu yıldızın dünyamıza çarpacağı söylentileri büyük heyecanlara yol açmıştı.

hallice Ar. T. s. Daha iyice.

hallihamur Ar. b. s. Birbirine iyice karışmış.

halojenler Kim. Tuz yapıcı metalsilerden flüor, klor, brom ve iyodun hepsine birden verilen ortak ad. Bu dört eleman, metallerle birleşerek çeşitli tuz bileşikleri yapar.

hal olmak b. f. Bir şeye uğramak : Bana bir hal oldu.

Hals, Frans (1580-1666) Flaman ressamı. Anvers'de doğdu, Harlem'de öldü. Özellikle tek ve toplu haldeki portrelerinde büyük bir başarı sağlamıştır. «Saint - George» ve «Saint - Adrien» tarikatlarına bağlı okçularla silâhşörlerin portreleri şaheserleri arasındadır. Bundan başka Descartes'ın ve kendinin portreleri de çok büyük değer taşır. Çok sonraları Hals empresyonistleri ve özellikle Manet'yi etkilemiştir. Kardeşleri de tanınmış ressamlardır.

halsiz Ar. T. s. Dermansız, takatsız. [Impuissant, faible — Exhausted, tired out]

halsizlik i. Dermansızlık, takatsizlik. [Impuissance, faiblesse — Langour, exhaustion, feebleness]

halt, -tı Ar. i. Karıştırma. esk. Mezcetme. [Mélange — Mixing]

halta i. ★ 1. Tasma. ★ 2. mec. Boyunduruk : O, kimsenin haltası altına girmez.

halter Yun. i. Sp. Ağırlık kaldırma sporu. Birbirine sapla bağlı iki demir gülleyi kaldırarak yapılır. Milâttan önceki Olimpiyat oyunlarının da programında bulunan eski bir spordur. Şimdi de Olimpiyatlarda yapılmaktadır. Muntazama, koparma, omuzlama ve silkme bölümlerine ayrılır. [Haltère — Weight - lifting]

haltetmek b. f. ★ 1. Karıştırmak. esk. Mezcetmek : Türlü eczayı haltetmek. [Mêler, mélanger — To mix] ★ 2. Münasebetsiz söz söylemek, hezeyan etmek : Artık haltediyor. [Faire sottise — To make blunder]

halûk, -ku Ar. s. İyi ahlâk sahibi, iyi huylu, herkesle geçinir olan : Pek halûk bir arkadaştır.

halvet, -ti Ar. i. ★ 1. Tenha yerde yalnız kalma : Fazla sofular halvete çekilip ibadetle uğraşır. ★ 2. Tenha ve kapalı yer : Halvete kapanmak. ★ 3. Hamamlarda bir kurnalı ve yalnız bir kişinin yıkanması için hazırlanmış yer, hamam halveti.

halvetgâh Far. i. Tenhalık, halvete, yalnız kalmaya elverişli yer.

Halvetî Ar. i. ★ 1. Halvete, inzivaya önem veren bir tarikatın adı. ★ 2. Halvetî tarikatı mensubu.

halvet olmak b. f. İki ya da birkaç kişinin görüşmek için yalnız kalıp içeriye kimseyi sokmaması eylemi.

Ham (Cham, Kam) Kutsal kitaplara göre peygamber Nuh'un üç oğlundan birinin adı. Büyük tufandan sonra Nuh, yetiştirdiği bağın ürünü olan şaraptan çok içip sarhoş olmuş, açık saçık yatmış, öteki iki oğlu Sam ve Yafes babalarının üstünü örtmüşlerse de Ham onun ile alay etmiş ; bunu öğrenen Nuh onun yüzünün kara olması için dua etmiş ve Ham'ın yüzü kararmış, zenciler de onun soyundan gelmiş.

ham Far. s. ★ 1. Olmamış, kemale ermemiş : Ham meyva. [Pas mûr — Immature, unripe] ★ 2. İşlenmemiş, henüz doğal halde bulunan : Ham deri, ham ipek. [Cru, brut, inculte — Raw, crude] ★ 3. Boş, beyhude, abes, gerçekleşmesi imkânsız : Ham ümit, ham teklif, ham hayal.

Almanya'da Halle'den bir görünüş

Frans Hals

hamak

hamamböceği

. Osman Hamdi Bey

[Futile, vain — Futile, vain] ★ 4. mec. Kaba, incelmemiş, terbiyesi kıt, pişkin olmayan insan: Ham-adam, ham sofu. [Brut, inculte, banal — Rude, unrefined, vulgar, brutal] ★ 5. Bükülmüş, bükük, eğri.

Hama (Suriye) Kuzeyde, Asi nehrinin kıyısında 203 000 nüfuslu bir şehir. 1918'e kadar Osmanlı İmparatorluğu tarafından bir sancak merkezi olarak yönetiliyordu. Döşemelik ve elbiselik ipek kumaşları, pamuklu ve yünlü dokumaları ünlüdür.

Hamadan İran'ın, nüfusu 100 000'i geçen önemli şehirlerinden. Ticaret ve ulaşım merkezidir. Dericilik ileridir. Dünyanın en iyi ve ünlü halıları yapılır. Yumuşak iklimi ile, aynı zamanda bir sayfiye yeridir. ★ Tarih: Eski Ekbatana şehri, Med-ya'nın kuzeyinde kurulmuş büyük bir şehir. Medya'nın başkentiydi. Birçok Pers ve Part kralları burada oturdu. M.Ö. 330 yılında, Büyük İskender, şehri alıp yağma etti. Şehir Medler'in ilk kralı Deiokes tarafından kurulmuştur.

hamail (hamaylı) Ar. i. ★ 1. Omuzdan çapraz olarak bele inen bağ: Nişan, kılıç hamaili. ★ 2. Muska.

hamak i. (Karaip dilinden) İki ağaç ya da direk arasına asılarak içine yatılan ve sallanılan ağ yatak.

hamakat, -tı Ar. i. Ahmaklık.

hamal Ar. i. Ücret karşılığı yük taşıyarak geçinen kimse. [Porteur, portefaix — Porter]

hamaliye Ar. i. ★ 1. Hamal ücreti. ★ 2. Hamallık.

hamam i. Yıkanâcak yer, arınak, yunak, ısı dam. [Bain — Bath]

Hamam Hatay'ın Reyhanlı ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 8 997, merkezinin nüfusu 131'dir.

Hamamatsu (Japonya) Hondo adasının güney kıyısına yakın bir yerinde 355 000 nüfuslu bir şehir. Kimya endüstrisi önemlidir.

hamamböceği b. i. Zo. Hamam ve mutfak gibi nemli yerlerde bulunan ve temizliğe dikkat edilmezse çok üreyen bir böcek. Düzkanatlılardandır, uçmaz, koşar, pis bir koku yayar. [Blatte, cafard — Cockroach]

Hamamî, İhsan (1884-1948) Şair ve fikir adamı. Trabzon'da doğdu; kendi kendini yetiştirdi. Liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Divan şiiri tarzındaki başlıca eserleri: «Divan-ı İhsan» ve «Hamsiname»'dir. Trabzon folkloru üzerinde incelemeleri vardır, ama basılmamıştır.

Hamamözü Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 5 157, merkezini nnüfusu 958'dir.

hamarat, -tı s. Ev. işlerinde çalışkan ve becerikli (kadın).

hamaset, -ti Ar. i. Savaşta gösterilen yiğitlik.

hamasiyat, -tı Ar. i. Hamaset anlatan şiirler.

Hambelî Ar. i. ★ 1. Müslümanlık'ta «ehli sünnet» denilen ve hak sayılan dört mezhepten biri. İmam Hambel tarafından kurulmuştur. ★ 2. Bu mezhepten olan kimse.

Hamburg (Batı Almanya) Elbe nehri üzerinde 1 847 000 nüfuslu bir liman ve ticaret şehri. Denize 100 km. uzakta olmasına rağmen nehir ve kanallarla denize bağlanmıştır. Kuzey denizi kıyısında, Alman deniz ticaretinin merkezidir. Avrupa'nın en eski limanlarından biridir. Ayrıca önemli bir endüstri şehridir. Petrol rafinerileri, maden ve besin endüstrisi önemlidir. II. Dünya Savaşı'nda çok zarar görmüştür (1943).

Hamdibey Çanakkale'nin Yenice ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 4 555, merkezinin nüfusu 753'dür.

Hamdi Bey, Osman (1842-1910) Arkeolog, müzeci ve ressam. İstanbul'da doğdu. Sadrazam Ethem Paşa'nın oğludur. Hukuk okumak için gittiği Paris'de Güzel Sanatlar Okulu'na girerek resim öğrenimi yaptı. 8 yıl sonra döndüğü zaman Bağdat valiliğine atanan Mithat Paşa'nın yanında yabancı işler müdürü olarak görev aldı. Orada arkeolojiye ilgi duydu ve ilk araştırmalarına başladı. Dönüşte çeşitli görevlerde bulundu. Bir süre sonra, yalnız resimle ilgilendi; eserleriyle yabancı sergilere katıldı. 1881'den ölümüne kadar müze müdürlüğünde bulundu. Sanayi-i Nefise Mektebi'ni açarak birçok sanatçımızın yetişmesinde ve birçok arkeolojik eserin bulunup çıkarılmasında büyük yararları oldu. «İskender'in Lahdi» adını alan eser de bunların arasındadır.

Hamdi Suat Bak. Aknar, Hamdi Suat.

hamdolsun b. ü. Tanrı'ya şükürler olsun!

Hamdullah Çelebi, Akşemsettin (Ölm. 1508) Şair. Akşemsettin'in oğludur. Göynük'de doğdu. «Mecalis - ül - Tefasir» adlı kitabıyla, «Leylâ ve Mecnun», «Muhammediye», adlı şiirleri vardır. Cami'nin «Yusuf ile Züleyha» sını Türkçe'ye çevirmiştir.

Hamdullah Suphi Bak. Tanrıöver, Hamdullah Suphi.

Hamdullah, Şeyh (1436-1519) Hattat. Amasya'da doğdu. Amasya'da okumuş eski büyük hattatların yazılarını incelemiş, sonra şehzadelere yazı öğretmenliği yapmıştır. II. Beyazıt tahta geçince onu İstanbul'a getirterek kendisine musahip yapmıştır. Beyazıt camisinde çok güzel yazıları vardır.

Hamel Ar. i. Ast. Koç burcu.

Hamelin, Octave (1856-1907) Fransız filozofu. Felsefesini kapalı bir sistem halinde geliştirmiştir. Determinist ve ampiristlerin görüşlerini benimseyerek, olaylar alemini sebeplilik prensibine bağlar. Bilgimizin bütün unsurları Hamelin'e göre, tamamiyle rasyonel ve ispatlayıcı şekilde açıklanabilir.

ham ervah b. s. Kaba ruhlu.

hamhalat, -tı b. s. Kaba saba.

hamhum i. ★ 1. Mırıltı, boş ve anlamsız söz: Karşıma geçmiş hamhum edip duruyor. ★ 2. Tiy. Karagöz oyununda, Karagöz, Hacivat ve diğer tiplerden biri arasında geçen üçlü bir konuşma biçimi. Bu konuşmadan sonra ham - hum - şaralop diye başka tekerlemelere geçilir.

ham hum şaralop Külb. Aldatmak, oyalamak, baştan savmak için gevelenen anlamsız sözleri anlatmak için söylenir.

hamız Ar. i. Asit.

hami Ar. s. Kayıran, koruyan. esk. Himaye eden. Bu çocuğun hiç hamisi yoktur. [Protecteur — Protector]

hamid Ar. s. Övülmeye lâyık.

Hamideli Isparta'nın eski adı.

Hamidiye Edirne'nin Uzunköprü ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 15 775, merkezinin nüfusu 442'dir.

Hamidoğulları Anadolu Türk beyliklerinden 1280-1392 ve 1402-1423 yılları arasında toplam olarak 133 yıl sürmüştür. 1280'den 1308'e kadar Selçuklular'a ondan sonra 1327'ye kadar İlhanlılar'a bağlı kalmıştır. Yayılma alanı Antalya ve Isparta dolaylarıdır. Beyliğin kurucusu Hamit Bey, 1300 yılında ölünce Hamidoğulları Isparta (Asıl Hamidoğulları) ve Antalya (Tekeoğulları) kollarına ayrılmıştır. Birincinin başkenti, sırayla Uluborlu ve Eğridir; ikincininki ise Antalya ve Korkuteli olmuştur. Isparta kolu 1391'de Osmanoğulları ile Karamanoğulları arasında paylaşılarak ortadan kalkmış; Antalya Kolu 1392'de Yıldırım Beyazıt tarafından alınmışsa da, Timur Ankara Savaşı'ndan sonra bu kolu diriltmiş, ama Antalya kolu da 1423'de kesin olarak Osmanlılar'ın egemenliğine girmiştir.

hamil, -mli Ar. i. ★ 1. Gebelik. ★ 2. Yük, ağırlık. ★ 3. Kondurma, yükletme.

hamil Ar. s. ★ 1. Taşıyan, elinde ya da üzerinde bulunan: Mektubu hamil. ★ 2. Sahibolan: Tahvillerin hamilleri.

hamile Ar. s. ★ 1. Gebe: Hâmile kadın. ★ 2. Yüklü.

hamile muharrer senet Huk. Belirli bir kimsenin adına ya da onun emrine bağlı olmayan senetler. Bu gibi senetleri elinde bulunduran, senedin temsil ettiği hakkın sahibi sayılır.

hamilen Ar. zf. Hamil olduğu halde, taşıyarak, üzerinde olduğu halde: Mektubumu hamilen size gelecektir.

Hamilkar Barca (Ölm. yaklaşık olarak M.Ö. 229-228) I. Pön Savaşlarını yöneten ünlü Kartacalı komutan. Annibal'ın babasıdır. Romalılar'a etkili saldırılar yapmış, fakat Aegates Insulae'da Kartacalılar'ın yenilgiye uğraması üzerine, barış görüşmelerinde Kartaca'yı temsil etmekle görevlendirilmiştir. Ücretli askerlerin başkaldırmaları üzerine, Hamilkar tekrar başkomutanlığa atanmış, isyancıları bastırmıştır. Güney ve doğu İspanya'yı almış,

kuşattığı bir şehir önünde boğularak ölmüştür.

hamil olmak b. f. Taşımak, üzerinde bulundurmak, sahibolmak.

Hamilton (Kanada) Ontario ilinde Ontario gölünün sonunda 274 000 nüfuslu bir şehirdir.

Hamilton Lady, Emma Lyon (1761-1815) Güzelliğiyle ünlü İngiliz kadını. Gazete satıcısı iken, Lord Hamilton ile evlenmiş, daha sonra Amiral Nelson ile büyük bir aşk yaşamış, bu yüzden hayatının sonuna doğru hakaret görmüş ve sefalete düşmüştür. Güzellik yıllarında, tanınmış ressamlar portrelerini yapmışlardır.

Hamilton, Sir Ian Standish Monteith (1853-1947) İngiliz generali. Corfu'da doğdu. 1872'de orduya girmiş, Boer, Burma, Güney Afrika savaşlarında bulunmuştur. 1915'de Çanakkale'deki İngiliz kuvvetleri komutanlığına getirilmiş, elindeki üstün kuvvetlere rağmen Türk savunması karşısında yenilgisini kabul ederek çekilmek zorunda kalmıştır.

Hamilton, Sir William (1788-1856) İskoçyalı filozof. Reid ile Kant'ın etkisi altındaki felsefe doktrininde, insana, bilgiden daha geniş bir yer verir, mantık üzerinde etkisi olmuştur. Başlıca eseri: «The Philosophy of the Unconditioned — Şartlanmamışlığın Felsefesi» dir.

haminne i. Hanım nine sözünün bir başka biçimde söylenişi.

hamis Ar. s. Beşinci: Mehmed-i hamis.

hamiş Ar. i. Mektubun ya da kitabın boş yerine yazılan ek düşünce, eklenti.

hamiyet, -ti Ar. i. Yurdunu, ulusunu ve ailesini koruma çabası: Hamiyet her insan için faziletlerin başıdır.

hamiyetli s. Yurtsever, ulussever.

hamla i. Den. Küreklerin bir defa denize daldırılıp çıkarılması.

hamlacı i. Büyük sandal ve kayıklarda kıçtan birinci oturakta kürek çeken kimse.

hamlaç Ar. i. Küçük körük, üfleç. [Soufflet — Blow - pipe]

hamlamak (hamlaşmak) f. Uzun zaman idman yapmamaktan ötürü dayanımını ya da çevikliliğini kaybetmek.

hamail

hamsi

Knut Hamsun

Hammurabi

hamle Ar. i. ★ 1. Atılış. [Elan — Dash] ★ 2. Saldırış. [Attaque — Attack] ★ 3. Satrançta ve damada oyun nöbeti. [Coup — Move]

hamletmek Ar. T. b. f. ★ 1. Yüklemek. ★ 2. mec. Vermek.

hamlık i. ★ 1. Ham olma hali. ★ 2. İdmansızlık.

ham madde Eko. Tabiat'a bulunan maddelerin işlemeden önceki hali. Endüstrinin başlıca işi, ham maddeleri işlemektir. [Matière première — Raw material]

Hammer, Purgstall Josep Freiherr von (1774-1856) Avusturyalı tarihçi ve şarkiyatçı. Graz'da doğdu. İstanbul ve Mısır'da kalarak Türkçe ve Arapça öğrenmiş, Avusturya saray müşavirliği etmiş, Avusturya imparatorluk akademisine başkan seçilmiştir. Osmanlılar'ın, başlangıcından Kaynarca Antlaşması'na kadarki tarihini 18 ciltlik bir eserde toplamıştır. Bu tarihin büyük bir kısmını Ata Bey, eksik kalan ciltleri de oğlu Galip Ataç Türkçe'ye çevirmişlerdir. Hammer bundan başka birçok doğulu şairin eserlerini kendi diline aktarmış, Osmanlı şairlerinin hayatını 4 ciltlik bir kitapta anlatmıştır.

Hammerskjöld, Dag (1905-1961) İsviçreli devlet adamı. İsveç'in eski başbakanlarından Hjalmar Hammerskjöld'ün oğludur. Ekonomi politik profesörlüğü, maliye işlerinde çeşitli devlet görevleri, bakanlık, Birleşmiş Milletler'de temsilcilik yaptı. 1953'de Birleşmiş Milletler genel sekreterliğine seçildi. Görevli olarak gittiği Afrika'da bir uçak kazasında öldü. 1961 Nobel barış ödülünü almıştır.

Hammurabi (Ölm. M.Ö. 1961) Babil İmparatoru. I. Babil sülâlesinin altıncı kralı ve ilk imparatorudur. Babası Sin - Uballit'den sonra, M.Ö. 2004 yılında tahta geçmiş ve 1961 yılına kadar devleti yönetmiştir. Sümerler'le Akadlar'ın uzun zamandan beri kullandıkları teamül halindeki kanunları bir araya toplayıp, tarihin bildiğimiz ilk yazılı kanunlarını meydana getirmiştir. Bu kanunlar, Hammurabi kanunları (Bak. Hammurabi kanunları) diye anılır. Tarihte başarılı bir devlet adamı ve komutan olarak anılır. Babil şehrini değerli anıtlarla süslemiş, tapınak ve bahçeler yaptırmıştır. Devrinde, Mezopotamya tarım, sanat ve ticaret alanlarında çok ilerlemiştir.

Hammurabi Kanunları Tar. Babil Kralı Hammurabi'nin düzenlediği, tarihin ilk yazılı kanunları. Hammurabi (M.Ö. 2004-1961) tarafından 2,5 m. yüksekliğindeki bir taş üzerine çivi yazısı ile yazdırılmıştır. Kanunlarda 282 madde vardı. Bunlar, ülke yönetimi, ordu, aile düzeni, tarım, sanat, ticaret ve cezayla ilgiliydi. Hammurabi kanunlarında hırsızlığın cezası ölümdü. Bedenî cezalara da sık rastlanırdı (el kesmek ayak kırmak v.b. gibi).

Hamo Bak. Gedikbaşı.

hampa i. Bak. hempa.

hamr (hamir) Ar. i. Şarap ve sarhoş eden her çeşit içki.

hamra Ar. s. Kırmızı, kızıl.

hamsi i. Sularımızda ve daha çok Karadeniz kıyılarında avlanan, küçük boyda, ince uzun bir balık. Gerçek balıklar takımının sardalyalar familyasından bir tür. [Anchois — Anchovy, sprat]

hamsin Ar. i. ★ 1. 50 sayısı. ★ 2. Halk takviminde erbainden sonra kasımın 85'inci günü ve 31 ocakta başlayan 50 günlük kış dönemine verilen ad.

ham söz b. i. Çirkin ve yersiz söz.

Hamsun, Knut (1859-1952) Norveçli romancı. Lom'da doğdu, Grimstad'da öldü. Yoksul bir ailenin çocuğuydu. Çeşitli mesleklere girip çıktı. Bir ara Amerika'ya da giderek bir süre orada kalan yazar ününü 1890'da yayımladığı ilk romanı «Açlık» la sağladı. İskandinav ve dünya edebiyatında önemli yer tutan Hamsun'un öteki değerli eserleri şunlardır: «Pan», «Benoni», «Serseriler», «Sırlar». Tiyatro alanında da ün yapan yazarın en güçlü oyunu «Batan Güneşin Parıltıları» dır. 1920'de Nobel edebiyat ödülünü kazanmıştır. Eserlerinde Nietsche ile Strindberg'in etkileri görülür. Dilimize çevrilen kitapları: «Açlık» (1934-1956), «Keçi Ayaklı İlah — Pan» (1960), «Victoria» (1940-1952), «Dünya Nimeti» (1949) ve «Serserilik Günleri» (1955) dir.

hamt Ar. T. i. Tanrı'ya övgü sunma.

ham tama b. i. Olmayacak istek.

ham toprak b. i. Açılmamış, işlenmemiş toprak. [Terre non défrichée — Uncultivated land]

hamul Ar. s. Dayanıklı, çok tahammülü olan.

hamule Ar. i. Yük.

Hamur Ağrı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 898 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 16 086, merkezinin nüfusu 1 497'dir. İlçe toprakları Murat suyu çevresindeki ovalık alanları kaplar. Toprak kısmen yayla, kısmen volkaniktir. Murat suyu ve küçük derelerin suladığı topraklarda tahıl yetiştirilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Karaköse — Van karayolu üzerindedir ve il merkezine 15 km. uzaklıktadır.

hamur Ar. i. ★ 1. Unun ya da ona benzer bir maddenin su ile ya da başka sulu bir şeyle karıştırılıp yoğrulmasından meydana gelen yumuşak madde: Hamur tutmak, hamur yoğurmak. [Pâte — Paste] ★ 2. Ekmek mayası: Hamursuz ekmek. [Levain — Leaven] ★ 3. (Kâğıt hakkında) Nevi: Birinci hamur kâğıt. [Espèce, qualité — Quality] ★ 4. s. (Ekmek ve hamur işleri hakkında) İyi pişmemiş: Bu fırın hep hamur çıkarıyor. [Cru — Half - baked] ★ 5. mec. Asıl, maya, cevher: Onun hamuru kötü. [Nature, origine — Origin, essence, stock]

hamur açmak b. f. Yufka yapmak.

hamur işi b. i. Hamurdan yapılma yemek ve tatlılar. [Pâtisserie — Pastry]

hamurkâr Ar. Far. i. ve s. Ekmeçki fırınlarında hamur yoğuran kimse. [Pâtissier — Pastry - cook]

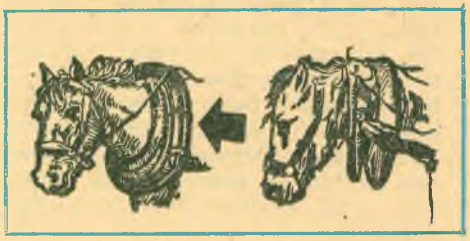
hamurlamak f. Tencere kapağının çevresini buğu çıkmaması için hamurla sıvamak. [Luter, boucher — To lute]

hamurlaşmak f. ★ 1. Hamur haline girmek. ★ 2. mec. Gevşemek.

hamursuz i. Yahudiler'in, aynı adla anılan bir din bayramı dolayısıyla yapıp yedikleri bir çeşit mayasız hamur.

hamur tutmak b. f. Hamur hazırlamak.

hamuş Far. s. Susan. esk. Sükût eden.

hamut i. Araba koşumunda atların boyunlarına geçirilen ağaç ve meşinden çember.

Hamza (567-624) Abdülmuttalib'in oğlu. Peygamber Muhammed'in amcalarından biri ve süt kardeşidir. Ebucehl'in Peygamber'e hakaret etmesine kızdığı için Müslüman olmuştur. Müslümanlar'ın başarılarına çalışanlardandır. Bedir savaşında büyük yararlığı görülmüş, Uhud savaşında birçok kahramanlık gösterdikten sonra «Vahşi» adlı Habeş bir kölenin pusudan attığı harbe (kısa mızrak) ile vurulmuştur.

Hamza Bey (Ölm. 1460) II. Sultan Murat'ın en seçkin komutanlarından. Çelebi Sultan Mehmet'in en yakın adamı olan Beyazıt Paşa'nın kardeşidir. Cüneyt Bey'le çekişmiş sonunda onu öldürerek kardeşi Beyazıt Paşa'nın öcünü almıştır. Fatih zamanında Gelibolu sancak beyi iken, donanmayla adaların alınması ile görevlendirilmişse de henüz donanma Venedikliler'le uğraşacak hale gelememiş olduğundan, başaramayarak gözden düşmüştür.

Koyunluhisar'ı Uzun Hasan'ın elinden kurtardığı için Rumeli Beylerbeyi rütbesiyle Karaman Beyi İshak Bey'in üzerine gönderilmiş ve onu da yenmiştir.

Hamzalı Diyarbakır'ın Kulp ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 7 009, merkezinin nüfusu 946'dır. Eski adı Behemdan'dı.

hân Far. i. Sofra, yemek, ziyafet sofrası: «Yiyin efendiler, yiyin, bu hânı yağma sizin.» Tevfik Fikret.

han i. Eski Türkler'de hükümdarlar için kullanılan san. Türkler bu sözcüğü önceleri kaan ya da kan biçiminde söylemişler, daha yakın çağlarda han demişlerdir. Osmanlı padişahları da, özellikle İstanbul'un alınmasından sonra, han sanını adlarından sonra kullanmışlardır. Kırım devlet başkanlarının hükümdarlık sanları da han'dır. İran'da ise hükümdarlar için değil, valiler, komutanlar, soylu kişiler için kullanılan bir san niteliğindedir.

han Far. i. ★ 1. Şehirlerde ve kervan yolları üzerinde yolcu ve tüccarın, malları ve eşyalarıyla birlikte konaklamaları için yapılmış bina. ★ 2. Büyük şehirlerde serbest meslek sahiplerinin oda ya da daire tutup iş yaptıkları bina.

Hanak Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 892 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 487, merkezinin nüfusu 1 924'dür. İlçe toprakları hafif eğimli yayladır. Kışları çok soğuk ve uzundur. Kura ırmağı ve ona karışan Çayketik suyunun suladığı topraklarda ihtiyacı karşılayacak kadar tahıl yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Kars'a 126 km. lik bir yolla bağlıdır.

hanay i. ★ 1. Türk evlerinde önü açık geniş sofa. ★ 2. İki ve daha çok katlı ev.

Hanbalık Han şehri demek olup eskiden Pekin için kullanılırdı.

hancı i. Han işleten kimse.

hançer Far. i. Kamadan ufak, ucu iğri ve sivri, silâh olarak kullanılan bir çeşit bıçak. [Poignard — Dagger]

hançere Ar. i. Gırtlak. [Larynx — Larynx]

Hançerlioğlu, Orhan (Doğ. 1916) Romancı, hikâyeci. Hukuk Fakültesini bitirdi. İstanbul Belediye müfettişliği, Şehir Tiyatrosu ve Emniyet Şube müdürlüğünde bulundu. Şimdi İ.E.T.T. hukük müşaviridir. Sanat hayatına «Kıvılcım» adlı şiir kitabıyla girdi. Romanlarında Anadolu sorunlarına olduğu kadar, büyük şehir sorunlarına da eğildi. «Ali» adlı romanıyla Türk Dil Kurumu Edebiyat ödülünü kazanmıştır (1956). Eserleri: «Ali», «Karanlık Dünya», «Büyük Balıklar»; «Ekilmemiş Topraklar» v.b.

handan Far. s. Gülücü, gülen, güleç.

hande Far. i. Gülüş, gülme.

Händel, George Friedrich (1685-1759) Alman bestecisi. Saksonya'da doğdu. Babasının isteğiyle girdiği üniversiteyi bir süre sonra bırakarak müzikle uğraşmaya başlamıştır. Hamburg'da opera orkestrası kemancısıyken ilk operasını besteleyip dikkati çekmiştir. Floransa, Roma, Hannover'de bulunmuş, en son Londra'ya gitmiş, gördüğü ilgi üzerine İngiliz uyruğuna geçerek orada ölmüştür. 40 opera, 32 oratoryo, 30'a yakın dinsel parça, çeşitli konçertolar, kantatlar yazmıştır. Opera ve oratoryolarından bazıları «Almira», «Rodrigo», «Atalanta», «Messiah», «Athalia», «Susanna» dır.

handikap İng. i. ★ 1. Kazanma imkânları oldukça eşit, çeşitli nitelikte atların katıldığı koşu. ★ 2. mec. Elverişsiz durum.

handiyse zf. (Halk ağzı) Neredeyse, hemen, pek yakında.

haneberduş Far. b. i. Evi omuzunda, yersiz, yurtsuz, serseri.

HANÇERLER :

XVI. yüzyıl Türk hançeri

Japon hançeri

George Friedrich Händel

hani balığı

hanımeli

hanımböceği

hanedan Far. i. ★ 1. Tarihçe anılmış bir kimseye dayanan soy: Osmanlı hanedanı. ★ 2. Belli ve büyük soydan gelme, konuksever.

Hanefi Ar. i. ★ 1. İslâmlık'taki iki büyük ana mezhepten (Sünnilik - Şiilik) Sünnîliğin dört dalından en önemlisinin adı. Bu dalın kurucusu Irak'da Kûfe şehrinde 699 yılında doğan ve Bağdat'da 769 yılında zulüm ve işkence içinde ölen Ebû Hanife Numan bin Sabid'dir. İslâmlık konusundaki derin bilgisinden dolayı «İmam-ı Azam» diye anılan bu din adamı, ibadet ve inanç üzerine kendine özgü bazı ilkeler koymuş, bu ilkelerden meydana gelen dal bir mezhep niteliği alarak «Hanefîlik» diye adlandırılmıştır. Sünnîler'in onda sekizi ve müslüman Türkler'in % 95'i Hanefi'dir. ★ 2. Bu mezhepten olan.

haneli Far. T. s. ★ 1. Hanesi olan: Beş haneli bir köy. ★ 2. Dama tahtası gibi dördüllere ayrılmış olan ya da dördüller çizilmiş bulunan: Haneli masa örtüsü.

hanende Far. i. Şarkıcı, okuyucu.

hangar Fr. i. (Aslı Cermence) ★ 1. Sundurma. Üstü kapalı, yanları açık olan ve eşyayı yağmurdan korumak için yapılan yer. ★ 2. Uçakların korunduğu kapalı yer.

Hang - Çeu (Çin) Çe - Kiyang bölgesinin merkezi olan 784 000 nüfuslu bir liman: Ticaretinin canlılığı, ipekçiliği, fildişi eşya sanayii ve boyacılığıyle tanınmıştır.

hangi s. ★ 1. İki ya da daha çok şeylerden birini belirtecek bir cevap istemek için kullanılan soru sıfatı: Hangi adam? ★ 2. Fiili dilek ya da şart kipinde olan cümlelerde nesnenin ya da tümlecin belirteni durumunda olduğu vakit nesnedeki kavramı genişletir: Hangi kitabı açsanız bulursunuz.

han gibi b. s. Gereğinden çok geniş, kullanışlı olmayan yerler için söylenen bir söz.

hangisi zm. Birkaç kişi arasında kim ya da birkaç şey arasında hangi şey: Hangisi daha akıllı? Hangisi daha uouz. [Quel, lequel, laquelle — Which]

han hamam sahibi b. i. Çok mülkü olan kimse.

hanım i. ★ 1. Kadınlara verilen san, bayan: Ayşe Hanım. ★ 2. Karı, eş: Ali Bey'in hanımı. ★ 3. s. Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan: Hanım kadın. ★ 4. Hizmetinde bulunulan kadın: Ayşe'nin hanımı. [Madame — Mrs]

hanımböceği i. Zo. Kınkanatlıların, böcekler sınıfının kanatlılar alt sınıfına giren takımından bir böcek. Pek çok çeşitleri vardır. Yurdumuzda yaşayanların rengi kırmızıdır, üstlerinde kara benekler vardır. «Gelin böceği», «uçuç böceği», «gelincik» de denir. Bitkilere dadanan zararlı böcekleri yerler.

hanımefendi b. i. Saygı göstermek için kadın adlarının sonuna getirilir ya da bu adların yerine kullanılır. [Dame, madame — Lady, madam]

hanımeli b. i. Hanımeligillerin örneği olan, ilkbaharda güzel kokulu çiçekler açan bir süs bitkisi. [Chèvrefeuille — Honeysuckle]

hanımeligiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden örneği hanımeli olan bir bitki familyası. [Caprifoliacées — Caprifoliaceae]

hanım evlâdı b. i. Külb. Nazlı büyütülmüş, çıtkırıldım kimse. ★ 2. Piç.

Hani Diyarbakır'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 415 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 792, merkezinin nüfusu 4 794'-dür. İlçe toprakları Güneydoğu Toroslar'ın güney kesimlerinden başlayarak Diyarbakır havzasına doğru alçalan alanları kaplar. Dicle'ye karışan küçük akarsuların suladığı topraklarda tahıl ekilir, sebzecilik ve bağcılık yapılır. Kasaba, Diyarbakır — Bingöl yoluna 16 km. lik bir yolla bağlıdır.

hani, hani ya e. ★ 1. Nerede, ne oldu, nerede kaldı. Hani ya: Hani yazdığınız yazı? Hani ya çağrılılar daha gelmediler? (Bu edat eski metinlerde «kani» şeklinde yazılırdı). ★ 2. Karşımızdakine bir şeyi hatırlatmak ya da tembih ve ihtar etmek için de kullanılır: Hani dün bir şey konuşmuştuk? Hani geçende tanıştığımız adam! ★ 3. Kaldı ki, üstelik: Hani yalan da değil.

hani balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımından deniz levreklerinin «hanigiller» familyasından bir tür. Hani'lerin ağırlığı yarım kiloyu geçmez, uzunlukları 25 santim kadardır. Kışın derin, yazın sığ sularda, taşlık ve kayalık yerlerde yaşarlar.

hanidir zf. Çoktandır, ne vakittir, epey zamandır.

hanigiller i. Zo. Kemikli baliklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımının deniz levreklerinin bir familyası. Hanigiller, türleri bakımından zengin bir familyadır. Solungaç kapakları dikenlerle kaplıdır. Pulları birbirine yapışık olduğundan ele sert ve pütürekli gelir. Çeneleri ve damakları sivri dişlidir.

hanis Ar. s. Ettiği yemini yerine getirmeyen, içtiği andı yapmayan, antsıyan.

hankah Ar. i. Tekke, dergâh.

Hankendi Elâzığ'ın Merkez ilçesi bucaklarından. 33 köylü bucağın nüfusu 8 661, merkezinin nüfusu 903'dür.

Han - Keu (Çin) Mavıırmak'la Han nehrinin birleştikleri yerde 1 000 000 nüfuslu bir şehir. Şanghay'dan gelen vapurlarla Pekin'den gelen demiryolu burada birleşir. Bu bakımdan en büyük ticaret şehirlerinden biridir. Özellikle çay ve deri ihraceder.

hanlık i. Han olma hali ya da hanın ülkesi: Hanlığı 12 yıl sürdü. Kırım Hanlığı.

Hanno Kartacalı kâşif. M.Ö. 500 yıllarında, Afrika'nın batı kıyılarında bir keşif yolculuğuna gönderilmiş ve Senegal'in ötesine kadar gitmiştir. Kartaca'daki Bel tapınağına diktirdiği bir kitabede, Fenike dilinde, yolculuğunu anlatır. Bu Kitabenin, tarihi belli olmayan Yunanca bir çevirisi günümüze kalmıştır ve eski coğrafya biliminin ilk belgelerinden biridir.

Hannover (Almanya) Weser nehri ayaklarından Leine ırmağı üzerinde 574 700 nüfuslu bir şehir. Dokuma fabrikalarıyla maden sanayii vardır.

Hanotaux Gabriel (1853-1944) Fransız tarihçi ve politikacısı. Beauvrevoir kasabasında doğdu, 32 yaşındayken diplomat olarak İstanbul'a geldi. Fransa'ya dönünce milletvekilliği ve dışişleri bakanlığı yaptı. 1898'de politikadan çekildi. «Richelieu Tarihi», «Çağdaş Fransa Tarihi», «I. Dünya Savaşı Tarihi» gibi eserler yazmış, Fransız Akademi üyesi olmuştur.

Hanoy Kuzey Viyetnam'ın 1 073 400 nüfuslu başkenti. Ticaret ve endüstri merkezidir.

hantal s. ★ 1. Kocaman ve kaba: Hantal bir koltuk. ★ 2. İşi ve davranışı kaba: Hantal bir adam.

hanüman Far. i. Ev, bark, ocak.

Hanya Girit adasının batı tarafında ve kuzey kıyısında bir liman şehri. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Girit adasının beş sancağından birinin merkeziydi. Venedikliler zamanında müstahkem bir şehir haline konmuş ve 1645'de Gazi Yusuf Paşa tarafından alınmıştı .Bugün nüfusu 38 300'dür.

hap, -pı Ar. i. Hasta tarafından kolay yutulabilmesi için ufak ve yuvarlak tane haline konmuş ilâç hamuru: Hap almak, hap yutmak. [Pilule — Pill]

hapı yutmak b. f. ★ 1. Bir işte çok zararlı ve kötü bir hale düşmek, bitmek, mahvolmak: Mal bollaşınca istifçiler hapı yuttu. ★ 2. Ölmek.

hapis, -psi Ar. i. ★ 1. Huk. Türk Ceza Kanunu'nun 11. maddesinde sıralanan hürriyeti bağlayıcı cezalardan, cürümlere ait olan bir ceza. Hapis cezası 7 günden 20 yıla kadardır. Eskiden bu cezanın infazı özel bir infaz sistemine bağlıydı. 647 sayılı infaz kanunundan sonra, 6 ayı geçen bütün hürriyeti bağlayıcı cezalar uzun süreli sayılıp aynı şekilde infaz edilmektedir. 6 aydan az olan hapis cezaları, para cezasına ve tedbirlere çevrilebileceği gibi, şartları varsa, mahkûmun bulunduğu yerde, sadece geceleyin ya da sadece hafta sonlarında da infaz edilebilir. Bir yıla kadar olan hapis cezalarının infazı tecil edilebilir. [Peine de prison — Sentence of imprisonment] ★ 2. Tutma, koyuvermeyiş: İdrarı çok hapsetmek iyi değildir. [Retenir — Retention] ★ 3. Kapatma, alıkoyma, bir yerde tutma: Parayı hapsetmektense ,işletmek daha iyidir. [Garder, enfermer — Arrest, witholding] ★ 4. Suçluların kapatıldığı yer, hapishane, cezaevi: Hapse attılar, hapisten çıktı. [Prison, pénitencier, maison d'arrêt — Prison, jail, penitentiary] ★ 5. Cezaevine kapatılmış kimse, hapsolunmuş kimse, mahpus: Hapisleri gündüz bir saat avluya çıkarıyorlar. [Prisonnier, détenu — Prisoner, convict] ★ 6. s. Kapatılmış, hapsedilmiş olan: Hapis kitap, hapis adam, hapis para. [Emprisonné chambrée — Imprisoned, detained, blocked, retained]

hapis giymek b. f. Hapis cezasına çarpılmak.

hapis hakkı b. i. Huk. Bir kimseden alacağı olan kimsenin, borçlunun kendine razı olarak teslim ettiği alacakla ilgili eşyayı, ödenmesi gereken borç ödenmedikçe, borçluya geri vermemek hakkı. Bir çeşit rehin hakkıdır. [Droit de rétention — Right of stoppage, detainment]

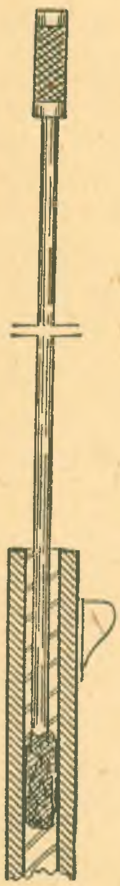
hapishane Ar. Far. b. i. Huk. Hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği yer, cezaevi, dam. 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun'a göre cezaevleri üçe ayrılmaktadır: 1° Açık cezaevleri: Mahkûmların kaçmalarını engellemek için hiç bir tedbirin alınmamış olduğu ve mahkûmların serbestçe hareket edebildikleri cezaevleridir. 2° Yarı açık cezaevleri: Etrafı mahkûmların kaçmasını önleyici, doğal ya da yapma engellerle çevrili cezaevleri. Bu cezaevleri içinde de, mahkûmlar tamamiyle serbest hareket edebilmektedirler. İmralı cezaevi bu tip cezaevidir. 3° Kapalı cezaevi: Mahkûmların içte ve dışarıya karşı tedbir altında tutuldukları, serbest hareketlerinin kısıtlandığı klâsik cezaevleri. Bir suçlunun hangi cezaevine gönderileceğini, suçunun incelenmesinden sonra, Adalet Bakanlığı belirtir. [Prison — Prison, jail]

hapishane kaçkını b. i. Hapishaneye girmesi gerekirken ortada dolaşan.

happy end İng. b. i. Si. Sinema filimlerinin, abartılmış bir biçimde mutlu bir sonuca ermesi.

hapsen tazyik Huk. Bir kimsenin hukuken yapmak, yerine getirmek zorunda bulunduğu bir yükümü yapmasını sağlamak için kendini kanunun verdiği imkândan yararlanarak hapsetmek. Türk hukukunda, borcunu ödemeyen kimsenin hapsedilmesi, belirli istisnalar dışında, mümkün değildir. Usul hukukunda, hakkı olmadığı halde şahitlikten çekinen kimsenin belirli sürelerle hapsedilmesi mümkündür. [Contrainte par corps — Arrest for debt, attachment]

hapsetmek f. ★ 1. Bir suçluyu hapishaneye koymak. [Emprisonner, interner — To imprison] ★ 2. Bir yere kapatıp salıvermemek. [Enfermer — To intern, confine] ★ 3. mec. Bir şeyi ya da kimseyi boşu

Tüfek namlusunu temizlemek için kullanılan harbi

hardal

boşuna alakoymak. [Retenir, garder, conserver — To retain, block, bar]

hapsolmak b. f. Bir yere kapatılmak, hapsedilmek. [Etre enfermé, être emprisonné — To be imprisoned, confined]

hapşırmak f. Aksırmak. [Eternuer — To sneeze]

haptetmek f. Bir tartışmada karşısındakini cevap veremez hale koyup susturmak.

hâr Ar. s. Sıcak, kızgın, yakıcı.

har. Ar. i. Eşek, merkep.

har Far. i. ★ 1. Diken. ★ 2. s. Değersiz, aşağı.

har i. ★ 1. Bazı deyimlerde çeşitli anlamlarda geçer: Sular har har akıyor. Bu işler har hur gidiyor. Har vurup harman savurmak. ★ 2. Bot. Bazı yıllarda üzüm tanelerinin kabuklarında meydana gelen külleme hastalığı.

hara Fr. i. (Aslı Ar.) At yetiştirilen çiftlik. [Haras — Stud, ranch]

hara Far. i. Menevişli mermer taşı.

harabat Ar. i. Ed. Divan edebiyatı dilinde meyhane.

harabatî Ar. Far. s. Maddi şeylere değer vermediğinden üstüne başına özenmeyen; dağınık; çulsuz.

harabe Ar. i. ★ 1. Eski bina ya da şehir yıkıntısı: Baalebek, Boğazköy, Tedmür harabeleri. [Ruine, débris — Ruins] ★ 2. mec. Pek eski ve yıkılmaya yüz tutmuş yer: Zavallı şimdi bir harabede oturuyor. [Ruine — Ruin]

harabetmek b. f. Bozmak, yıkmak. [Détruire, ruiner délabrer, dévasté — To destroy, devastate, ruin]

harabî Far. i. Haraplık, yıkıntı.

haraca bağlamak b. f. Belli zamanlarda bir vergi ya da vergiye benzeyen bir şey vermek zorunda bırakmak.

haraca kesmek b. f. Zorbalıkla ötekinden berikinden ya da gücü yettiğinden para koparmak.

haraç Ar. i. Bir malın arttırmaya çıkarılması, arttırma ile satılması. [Enchère, vente aux enchères — Auction]

haraç Ar. i. Eskiden halkın Müslüman olmayanlarından (reayadan) alınan askerlik bedeli, ya da himaye altına alınmış, savaşta yenilmiş olan yabancı devletten her yıl alınan vergi; cizye. [Tribut, capitation — Tribute]

haraççı i. Haraç taplayan kimse.

haraçgüzar Ar. Far. b. s. Haraca bağlanmış, haraç ödeyen.

haraç mezat satmak b. f. Açık arttırma ile satmak.

harakiri i. (Japonca) Japonlar'da karını bıçakla deşerek kendini öldürme.

Haral Bak. Doğanpınar.

haram Ar. s. Yapılması ya da kullanılması dince yasak olan. [Prohibé, illicite — Cannonically prohibited]

haramî Ar. i. Hırsız, haydut. Daha çok masallarda kullanılır.

haramzade Ar. Far. b. i. Haram birleşmeden doğan çocuk; piç.

harap Ar. s. ★ 1. Viran, yıkık: Harap bir ev, harap bir ülke. [Détruit, dévasté, délabré — Devastated, destroyed, ruined] ★ 2. Bitkin, perişan, sarhoşluktan bitkin hale girmiş olan: «Mey midir, sâki midir mesti harabı inleten?» Yahya. [Epuisé désolé — Desolate]

harar Ar. i. Genellikle kıldan dokunmuş büyük çuval.

hararet, -ti Ar. i. ★ 1. Sıcaklık. Güneşin, havanın harareti. [Chaleur, température — Temperature] ★ 2. Sıtmanın verdiği sıcaklık, ateş yanma: Hastanın çok harareti var. [Fièvre — Fever] ★ 3. Susuzluk, çok susama. Tuzlu yemekler hararet veriyor. [Soif extrême, chaleur — Thirst] ★ 4. Çoşkunluk, ateşlilik: Mitingde pek hararetli bir nutuk söyledi. [Exaltation, ardeur — Ardour, exaltation]

hararet basmak b. f. Çok susamak.

hararetlenmek f. Çoşmak, kızışmak, canlanmak. [Déborder, jaillir — To become excited, enlivened]

hararetli s. Ateşli, canlı, çoşkun. [Chaleureux — Heated, warm, feverish]

hararet söndürmek b. f. Susuzluğu gidermek.

hararet vermek b. f. Susatmak.

haraza i. ★ 1. Külb. Ağız kavgası, ağız dalaşı. ★ 2. Sığırın öt kesesinden çıkan taş.

harbe Ar. i. Kısa mızrak

harbi i. Ateşli silâhların içini temizlemek için kullanılan çubuk.

Harbin ya da Pin - Kiang (Çin) Kuzeydoğuda demiryollarının bir düğüm noktası olan 1 595 000 nüfuslu bir şehir.

Harbiye Hatay'ın merkez ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 16 247, merkezinin nüfusu 6 044'dür.

harbiye Ar. i. «Harp işleri» anlamıyla bazı deyimlerde geçen bu kelime eskiden Harp Okulu'nun da adıydı.

harbiyeli i. Harp Okulu öğrencisine verilen ad.

harcamak f. ★ 1. Bir işi görmek için parayı elden çıkarmak, sarfetmek: Çok para harcıyorsun. [Dépenser — To spend] ★ 2. Bir şey yapmak için kullanmak: Bu binaya 5 ton çimento harcandı. [Employer — To use] ★ 3. mec. Gerçekten ya da değer ve şeref bakımından ölümüne sebep olmak: Onu boşuna harcadılar. [Perdre — To ruin] ★ 4. Öldürmek, yok etmek.

harcı s. Her keseye elverişli, ucuz.

harcıâlem Ar. Far. b. s. ★ 1. Herkesin kullanabileceği, herkesin harcı. ★ 2. Hiçbir özelliği olmayan.

harcı olmak b. f. Elinden gelebilmek.

harcırah Ar. Far. b. i. Bir yere gönderilen kimseye yolculuk sebebi ile ödenen para,

yol harcı, yolluk. [Frais de route, provision — Travel - expense provision]

harç i. ★ 1. Bir şeyin yapılmasına yarayan maddelerin topu: Aşçı yemek pişirmek için yağ, et, sebze, pirinç, soğan, sarmısak, tuz, biber gibi harç verilmesini bekliyor. ★ 2. Yapılarda tuğla ve taşları pekiştirmek ya da duvarları sıvamak için kullanılan kireç, kum, çimento gibi malzemeyi su ile kararak yapılan çamur. [Mortier — Mortar] ★ 3. Elbiseleri tamamlayan ve terzilerin kullandığı süsleyici şeyler. ★ 4. Bahçevanlıkta, ayrıca hazırlanmış toprak.

harç Ar. i. Harcanan para, masraf: Ölçüsüz harcı olanın borcu da çok olur. [Dépense — Expenditure] ★ 2. Bir resmî işlem için ödenen resim: Mahkeme harcı, tapu harcı. [Frais — Fee, charge] ★ 3. Elden gelebilen iş: Onun harcı değil. [Capacité, pouvoir — Capacity, ability]

harçlı s. ★ 1. Yapılması için harç ödenen. ★ 2. Harç ile örülmüş. ★ 3. Süslerle bezenmiş (esvap).

hardal Ar. i. ★ 1. Tadı sert ve yakıcı tohumları bulunan bir bitki. Turpgillerdendir. Hekimlikte ve bazı yenecek içilecek şeylerde kullanılır. [Moutarde — Mustard] ★ 2. Döğülmüş hardal macunu. Bazı yemeklere, özellikle etlere tat vermek için kullanılır.

hardaliye i. İçine hardal katılarak yapılan üzüm şırası.

hardal lâpası (yakısı) b. i. Sancıyan yere yapıştırılmak üzere hardal unundan yapılmış lâpa ya da bu unla sıvanmış kâğıt.

Hardy, Thomas (1840-1928) İngiliz yazarı. İnsan ruhunun derinliklerine inen ve çok zaman karamsar incelemeleriyle tanınan romanlar yazmıştır. «Far from the Madding Crowd — Çılgın Kalabalıktan Uzak» ve «The return of the native — Yerlinin Dönüşü» adlı romanları şaheserleri arasındadır. «Tess of the D'Urbervilles» en değerli eserlerinden biridir. 1896 da yayımlanan «Jude the obscure — İçine Kapanık Jude» adlı romanı çok karamsar olduğundan okuyucularda büyük bir tepki yarattı. Bunun üzerine Hardy roman yazmayı bıraktı ve ömrünün geri kalan 30 yılında yalnız şiirle uğraştı.

hare Far. i. ★ 1. Bazı eşya üzerinde dalgalanır gibi görünen parlak çizgiler; dalgır; meneviş: Hareli mermer. [Moire — Moire] ★ 2. Üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş. [Moiré — Watered cloth]

harekât, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Davranışlar. [Actes — Acts] ★ 2. Ask. Belli bir erek gözetilerek bir asker birliğine yaptırılan manevra, çevirme, kovalama gibi işler. [Manoeuvres — Maneuvers]

hareke Ar. i. Arap alfabesinde sesli harf yerine kullanılan işaret.

hareket Ar. i. ★ 1. Bir cismin duran bir noktaya göre durmadan değişen hali. Kımıldama, deprenme, oynama, «Sükûn» karşıtı: Hava o kadar durgun ki yapraklarda bile hareket yok. [Mouvement — Movement] ★ 2. İş işleme, bir işte bulunma, faaliyet. esk. Amel, icra: Nasıl hareket edelim ki başaralım? [Action, agissement — Action, activity] ★ 3. Davranış, tavır, muamele, gidiş: Onun davranışına karşı sizin hareketinizi beğendim. [Conduite, manière d'agir, geste — Conduct, manner, attitude] ★ 4. Yola çıkma. esk. Azimet: Hareketini telgrafla bildirecek. [Départ, partir — Departure] ★ 5. İşlemek, yürümek gibi beden idmanı, «Atalet ve uyuşukluk» karşıtı: Hareket sağlık için gereklidir. [Exercice, activité — Practice] ★ 6. Fiz. Devim. Durmayan, denge halinde olmayan cismin durumu. Cisimlerin hareketi, fizik biliminin mekanik bölümünde incelenir. ★ 7. Deprem, yer sarsıntısı: Bugünkü hareketi duydunuz mu? [Tremblement de terre — Earthquake] ★ 8. Ask. Kıtaların ilerleme, gerileme, kuşatma, kovalama, taarruz etme gibi faaliyetleri. [Mouvement — Move] ★ 9. Müz. Bir parçanın yavaşlık çabukluk derecesi. ★ 10. Demiryollarında katarların sıralanması ve ne zamanlarda yola çıkıp hangi duraklarda karşılaşacakları gibi işler. ★ 11. mec. Bir amaca varmak için birbiri ardınca yapılan hamleler ve ilerlemeler: Türkçülük hareketi, Tanzimat hareketi, şiirde sembolizm hareketi. [Mouvement — Movement] ★ 12. mec. Sanat eserlerinde ilgi ve heyecan uyandıran canlılık: O oyunda hiç hareket yok, bu kadar hareketsiz bir dram görülmemiştir. [Animation, vivacité — Activité, vitality, vivacity]

hareket harbi b. i. Ask. Yürüyüş halinde bulunan iki tarafın birdenbire karşılaşıp muharebeye tutuşması.

hareketli s. ★ 1. Hareketi çok olan; canlı. [Agil, actif, animé, mobile — Active, mobile] ★ 2. Fiz. Denge halinde olmayan, durmayan (cisim).

Hareket Ordusu 31 Mart olayından sonra Selânik'ten İstanbul'a gelen askeri gücün adı. 1908 yılında Türkiye'de Meşrutiyet ilân edilmiş ve yönetimde bazı yenilikler uygulanmaya başlanmıştı. Yalnız gerici çevrelerle alaydan yetişme bir kısım askerler bu yeni tutumdan memnun değillerdi. Bu yüzden 1909 yılının 13 nisanında (Eski Takvimle 31 Mart) İstanbul'daki Avcı Taburları, meşrutiyet yönetimine karşı ayaklandılar. Birçok yerleri bu arada Mebusan Meclisi'ni bastılar. Bazı milletvekillerini ve genç subayları öldürdüler. «Şeriat» isteğiyle birkaç gün ortalıkta bir dehşet havası yarattılar. Selânik'teki meşrutiyet taraflıları, bu ayaklanmayı bastırmak üzere acele bir birlik düzenleyip Mahmut Şevket Paşa'nın komutasında, İstanbul'a yolladılar. Mustafa Kemal'in de içinde bulunduğu ve Hareket Ordusu adını taşıyan bu birlik, son

hızla İstanbul'a geldi. Ayaklanan taburlarla sokak savaşları yaparak bunları dağıtıp meşrutiyet yönetimini yeniden sağladı. Hareket Ordusu'nun bu başarısından sonra yeniden toplanan Mebusan Meclisi, 31 Mart olayında etkisi bulunduğu gerekçesiyle, II. Abdülhamit'i tahtından indirip Sultan Reşat'ı padişah ilân etti.

harekî Ar. s. Devimsel. [Cinétique — Kinetic]

harelenmek f. Kımıldadıkça hare hare parlak çizgiler göstermek. [Devenir moiré — — To become wavy]

hareli s. Haresi olan. [Moiré, strié — Moiry]

hareli cam b. i. Hamurunun içinde ince çizgiler olan cam ve böyle camdan yapılma eşya.

hareli göz b. i. Renkli kısmının içinde daha açık renkten yollar bulunan göz. Tahrirli göz de denir: Hareli yeşil gözler.

harem Ar. i. ★ 1. Eskiden saray ve konaklarda kadınlara mahsus daire. ★ 2. Zevce, eş, karı, halile: Haremi kendisinden yaşlıdır.

harem ağası

harem ağası b. i. Tar. Eski saray ve konaklarda harem hizmetinde bulunan ve çok defa zenci olan hadım hizmetçi. Harem ağalarının Osmanlı devrinde birçok rolleri olmuştur.

haremeyn Ar. i. Kâbe ile Peygamber Muhammed'in kabri ve bunları kapsayan Mekke ile Medine.

haremeyn payesi b. i. Eskiden ulema sınıfı denen sarıklı memurlara verilen payelerden biri.

harem kâhyası b. i. Tar. Haremin alış verişine bakan adam, harem kethüdası.

harem selâmlık olmak b. f. Bir yerde kadınlar ayrı, erkekler ayrı oturmak.

harf, -fi Ar. i. ★ 1. Bir alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri: Türk alfabesinde yirmi dokuz harf vardır. Arap harfleri, Lâtin harfleri, Yunan harfleri, Çin harfleri. [Lettre — Letter] ★ 2. Yazı dizip kitap basmaya yarayan kurşundan dökme şekil. (Bu anlamda matbaacılıkta daha çok harfler demek olan «hurufat» kelimesi kullanılır). [Caractère — Character] ★ 3. Söz: Harf atmak = Söz atmak.

Atatürk yeni harfleri öğretiyor

harf be - harf (harfi harfine) b. zf. Olduğu gibi, hiçbir yerini değiştirmeden: Mektubu harf be - harf ezberlemiş, söylediğini harfi harfine çevirdim. [Littéralement — Literally]

Harf Devrimi Tar. Arap harflerinin bırakılıp yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi. Eskiden Türkçe yazmakta kullanılan Arap alfabesi, okuma yazma eğitiminde türlü güçlükler gösteriyordu. Atatürk bir harf devriminin gereği üstünde durdu. Cumhuriyet hükümeti ilk olarak 1927 kışında Arap rakamlarını Latin rakamlarıyla değiştirerek işe başladı. Latin rakamlarının kabulü sırasında Büyük Millet Meclisi'nde harflerin de değiştirilmesi eğilimi görülünce 1928 ağustosunun 9'unu 10'una bağlayan gece Atatürk Sarayburnu'nda harf devrimi konusundaki ünlü tarihi nutkunu verdi. 10 ağustostan sonra herkes yeni harfleri öğrenmeye başladı. Yeni Türk Harfleri Kanunu, 1 Kasım 1928'de T.B.M.M.'de kabul edildi.

harfendaz i. Söz atan, sözle çatan.

harfendazlık Ar. Far. T. i. Söz atma, sözle çatma.

Hargreaves, James (1730-1778) Çabuk örmeyi sağlayan bir makine bulmuş olan dokuma işçisi. Bu makineyle piyasaya çok mal çıktığını gören rakipleri evine saldırarak makinesini parçalamışlardır. Bunun üzerine Nottingham'a giderek bir yenisini yapmışsa da yoksul olarak ölmüştür. Bulduğu makineden sonraları yararlanılmıştır. Makinesini karısının ya da kızının adı olan Spinning Jenny olarak adlandırmıştır.

Harhur Bak. Doğançay.

harıl harıl zf. Bol bol ve kesiksiz olarak: Harıl harıl çalışıyor.

harıltı i. Harlarken çıkan ses.

harın s. ★ 1. Gemden anlamayan ve doğru gitmeyen huysuz at. [Obstiné, intraitable — Obstinate, intractable] ★ 2. mec. İnatçı, dikbaşlı.

harınlamak f. Harın olmak.

haricen Ar. zf. Dışardan (kullanılacak ilâç).

haricî Ar. s. ★ 1. Dış, dıştan olan. [Extérieur, extern — External, outer] ★ 2. Herhangi bir zümreye göre yabancı. [Etranger — Outsider]

Haricîler Tar. İslâmlıkta ehl-i sünnetten ve cemaatten ilk kez ayrılarak halifeliği de imamlığı da reddeden kimselere verilen ad. Sıffin savaşından sonra hakem olayı (Bak.) meydana geldiği zaman Ali'nin taraflılarından bir kısmı, işin hakeme bırakılmasına kızmışlar; 12 000 kişilik bu topluluk, Ali ile birlikte Kûfe'ye dönme-

yerek yoldaki «Harura» adlı kasabada toplanmışlardır. Bunlar Ali'yi de Muaviye'yi de imam ve halife olarak kabul etmemeye, Abdullah bin Veheb'i hükümdar olarak tanımaya karar vermişlerdir. Ali, bunları cezalandırmak için üstlerine yürümüş, Nehruvan yakınında meydana gelen çarpışmada «Haricîler» diye adlandırılan bu yığından dört bini öldürülmüş, sekiz bini ise öteye beriye dağılmışlar fakat uzun süre İslâmlık için bir sorun olmuşlardır. Ali'yi bir süre sonra öldürenler Haricîlerdir. Haricîler, suç işleyen devlet adamlarını sabotaj yoluyla ortadan kaldırmayı ilke kabul eden, Kur'an dışında İslâmlığın birçok kısımlarını kabul etmeyen aşırı tutucu bir zümre olarak ün yapmışlardır.

hariciye Ar. i. ★ 1. Dış politika işleri, dışişleri. [Affaires étrangères — Foreign affairs] ★ 2. Ameliyatla tedavi edilen hastalıklar, dış hastalıklar. [Maladies externes, chirurgical — Surgery]

hariciyeci i. ★ 1. Dışişleri bakanlığına bağlı görevli. [Personnel diplomatique, diplomate — Diplomat] ★ 2. Dış hastalıklar hekimi. [Chirurgien — Surgeon]

hariç Ar. i. ★ 1. Dış, dışarı. İç (dahil) karşıtı: Evin harici. Hesaptan hariç = Hesap dışı. [Hors, dehors, extérieur — Exterior, excluding] ★ 2. Yabancı ülke: Fabrikalarımız kurulmadan önce Türkiye'nin bütün şekeri hariçten gelirdi. [Etranger, dehors — Abroad]

harif Ar. i. Bak. herif.

harik Ar. i. Yangın.

harika Ar. i. ★ 1. Doğanın ve olanakların üstünde olup insanda hayranlık uyandıran şey; tansık: İstiklâl Savaşı bir harikadır ve tarihimiz böyle kahramanlık harikalarıyla doludur. [Merveille — Marvel] ★ 2. Yaradılış imkânlarının üstünde kabiliyetleri bulunan insan. Dâhi, dehâ: İbni Sina bir harika idi. [Génie — Genius]

harikulade Ar. s. Asıl anlamı adeti yırtan demek olup eşi olmayan, şaşılacak şeyler için söylenir ve «fevkalâde» deyiminden daha kuvvetlidir. [Extraordinaire, étonnant, merveilleux — Marvelous]

harim Ar. i. Herkesin rastgele girmesi yasak olan, kutsal tutulan ve korunulan yer: Düşmanı, yurdun hariminde boğduk.

harir Ar. i. İpek.

Hariri, Ebu Muhammed Kasım (1054-1122) Arap yazarı. «Makamat» adlı, içinde 50 hikâye bulunan eseri Türkçe'ye ve Batı dillerinden çoğuna çevrilmiştir.

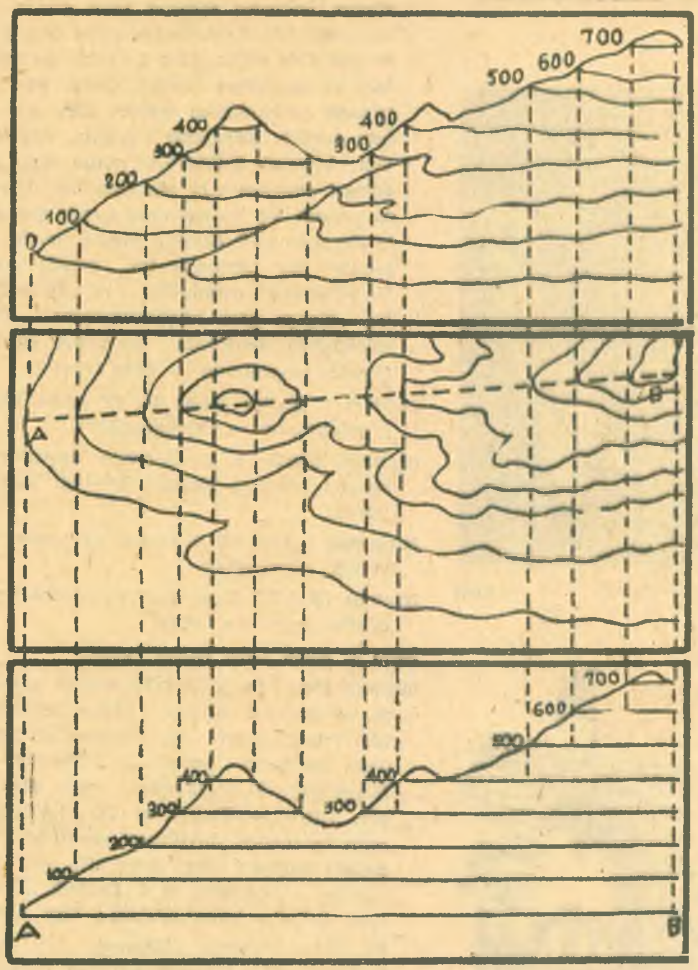
haris Ar. s. Gözü doymaz, hırslı. esk. Tamahkâr. [Ambitieux — Ambitious]

haris Ar. i. Ekinci, çiftçi, hıraset eden, hars işiyle uğraşan.

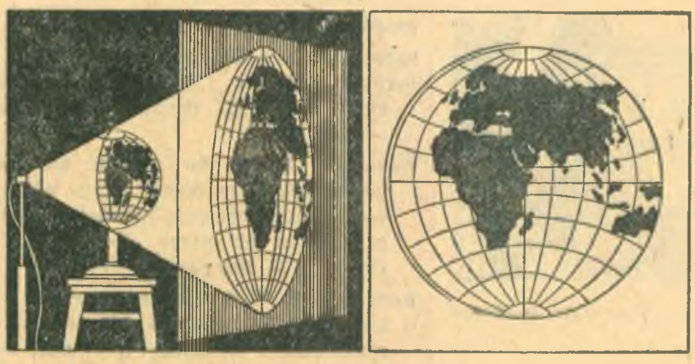
hâris Ar. s. Koruyan, muhafaza eden, bekçi: Ordu, yurdun harisidir.

harita Yun. i. Yeryüzünün tamamının ya da bir bölgesinin belli bir ölçeğe göre küçültülerek düzlem üzerine çizilmiş şekli. Ha-

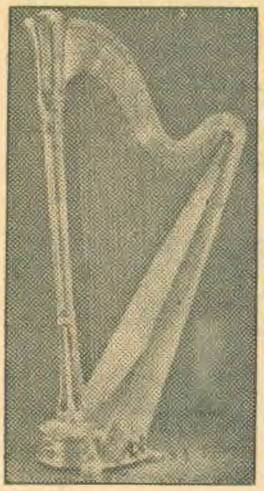
HARİTA NASIL ÇİZİLİR?

Yukarıdaki şekillerde sırasıyla, bir yerin resmi, haritası ve A.B. doğrultusundaki kesiti görülmektedir. Bir yerin haritasını çizmek için ilk önce o yerin resmi çizilir. Bu resim kullanılarak o yerin haritası ve kesiti çıkarılabilir.

Haritası yapılmak istenen kesimin cam bir küre üzerine çizilmiş olduğunu düşünelim. Kürenin öbür yanından ışık tutulduğunda yeryüzünün şekilleri, meridyen ve paraleller ışığın karşısındaki zeminde aynen görülür. Yukarıdaki şekilde ışık, cam küre ve haritası çizilmek istenen kesim görülmektedir.

harp

Harp Akademisi giriş kapısı

Kara Harp Akademisi

Deniz Harp Akademisi

ritalar izdüşüm esasına göre çizilir. Çeşitli izdüşüm sistemlerine göre, çeşitli haritalar elde edilir. Her sistemin üstünlükleri ve kusurları vardır. Onun için, haritanın kullanılacağı amaca göre bir sistem seçilir. Karaların şeklini, engebelerini, bitkisel örtülerini, nüfus dağılışını, siyasal sınırları v.b. gösteren birçok harita yapılır. Ve bu haritalar gerek askerlikte gerekse sivil hayatta birçok yerde kullanılır. Her haritanın bir ölçeği vardır. Yeryüzündeki uzunluklar ve yükseklikler bu ölçeğe göre küçültülmüştür. Ölçek büyüdükçe, haritanın boyutları küçülür. [Carte, mapmonde — Map, chart]

haritacı i. Harita yapan ya da satan kimse. [Cartographe — Cartographer]

haritada olmak b. f. Önceden düşünülmüş, hesaba katılmış olmak: İşte bu haritada yoktu.

harlamak f. Har har diye ses çıkarmak, parlamak, alevlenmek.

Harlem (A.B.D.) New York'da özellikle zencilerin oturduğu bölge.

harlı s. Harıl harıl yanan (ateş).

harman Far. i. ★ 1. Tahılın saptan ayrılması ve sapların saman haline getirilmesi için yapılan dövme işi: Yağmurlar gelmeden harmana başlamalı. [Battage — Threshing] ★ 2. Harman işinin yapıldığı yer. [Aire — Threshing-floor] ★ 3. Ekinlerin harmanda dövülmesi mevsimi: Harmanda ödemek üzere borç aldı. [Moisson, récolte — Harvest] ★ 4. Değişik nitelikte aynı ürünün karıştırılması: Çay harmanı, tütün harmanı. [Mélange — Blend, mixture] ★ 5. Harman edilmek üzere hazırlanmış buğday yığınları: Komşu çiftliğin dağ gibi harmanı henüz kalkmadı. [Moyettes — Shock]

Harmancık Bursa'nın Orhaneli ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 7 143, merkezinin nüfusu 1 916'dır.

harman çorman b. s. Karmakarışık.

harmandalı b. i. Bir çeşit zeybek oyunu.

harman dövmek b. f. Taneleri ayırmak üzere ekini harmanda dövmek. [Battre le blé — To thresh]

harmani i. Kolsuz bir pardesü gibi omuzlardan bacaklara doğru sarkıp bütün vücudu saran, bazı defa kukuletası da bulunan üstlük bir sokak elbisesi, pelerin. [Pélerine — Pelerine]

harmanlamak f. ★ 1. Harman etmek. ★ 2. Harmanda olduğu gibi bir çember üzerinde dönüp dolaşmak. ★ 3. Den. Geminin dar bir dümen açısıyla geniş bir eğri çizmesi eylemi.

Harmanlı Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 4 515, merkezinin nüfusu 1 576'dır. Eski adı Perveri'ydi.

harman makinesi Bak. biçerdöğer.

harman savurmak b. f. Tanelerle karışık olan ince samanı ayırmak için kürekle havaya atıp rüzgârlandırmak. [Vanner — To winnow]

harman sonu b. i. ★ 1. Toprakla karışmış tahıl. ★ 2. mec. Tükenen bir varlığın son kısmı.

harnup (harup) Ar. i. Keçiboynuzu. İri ve sert bir fasulya kabuğu şeklinde olan kara ve tatlıca meyva. Sıcak ülkelerde yetişen, sert ve kerestesi, doğramacılığın kakmacılık işlerinde kullanılan bir ağacın meyvasıdır. [Croube, carouge — Carob]

harp, -pı (harpa) i. Alm. Dik tutularak parmaklarla çalınan üç köşeli ve ayrı uzunlukta birçok telli büyük müzik aleti. Harpların en eskisi sayılan 12 telli müzik aleti, Milâttan 3500 yıl önceye aidolduğu tahmin edilen ve Ur şehri harabelerinin kazısında bulunan alettir.

harp, -bı Ar. i. Devletlerin karşılıklı siyasal ilişkilerini kesip silâhlı kuvvetlerle vuruşması. Bak. savaş.

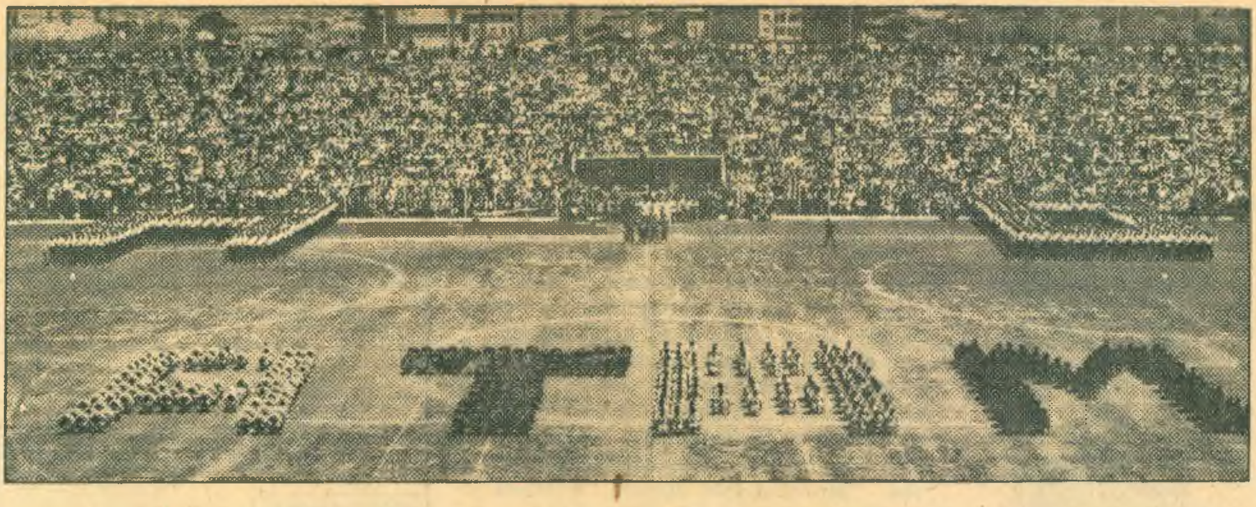
harp açmak b. f. Bir devlete karşı savaş haline geçmek. [Déclarer la guerre — To wage war]

Harp Akademileri Beş ayrı akademiyi içine alan Harp Akademileri Komutanlığı'na verilen ad. 1846 yılında kuruldu. 1907 yılına kadar 807 kurmay subay yetiştirdi. (57. devrede 1903 Mustafa Kemal kurmay subay olmuştur) 10. Temmuz 1908 yılında Harp Akademisi'ne yeni bir şekil verildi ve Yıldız'a getirildi. 1927 yılına kadar adı «Erkânı Harbiye Mektebi» idi; daha sonra bugünkü şeklini aldı. 1930 yılında deniz kurmay subayı yetiştirilmek üzere okul yapısında «Deniz Harp Akademisi», 1937'de ise aynı amaçla «Hava Harp Akademisi» kurularak «Harp Akademileri Kumandanlığı» olarak adlandırıldı. 1956 yılında «Yüksek Kumanda Akademisi» kuruldu. 1964 yılında «Silâhlı Kuvvetler Akademisi» adını aldı. 1952-1953 eğitim yılında komutan ve sivil idarecileri eğitmek, bir koordinasyon sağlamak için, tüm olarak savaş isteklerine göre yurdun imkânlarını bir araya toplamak, sivil ve asker işbirliğini sağlamak amacı ile «Millî Savunma Akademisi» kuruldu. 12 yıl sonra 1964 yılında bu akademinin adı «Millî Güvenlik Akademisi» olarak değiştirildi.

harp ceridesi b. i. Ask. Bir birliğin savaştaki faaliyet ve hareket tarzlarını gösteren belge. Tabura kadar bütün birlik her günkü olayları günü gününe yazarak bir harp ceridesi tutarlar. Bunlar harp tarihinin yazılmasında ve harp deneylerinin değerlendirilmesinde önemli rol oynar.

harp esiri b. i. Bak. savaş esiri.

harp malûlü Huk. Savaş sebebiyle ilân edilmiş bulunan genel ya da bölgesel seferberliklerde, iç isyan ve tedip hareketlerinde yaralanan subay, er, askerî memur. Bunlar daha elverişli şartlarla emekli olur; hizmet görenlerin de emeklilik ödenekleri kesilmez. Ayrıca harp malûllerine

Harp Okulu öğrencileri bir gösteride

çeşitli ikramiyeler ve imkânlar tanınır. [Invalide de guerre — War - invalid]

Harp Okulu Türkiye Cumhuriyeti ordusuna muvazzaf subay yetiştiren yüksek dereceli okul. Kara Harp Okulu Ankara'da, Deniz Harp Okulu Heybeli'de, Hava Harp Okulu İstanbul'da Yeşilyurt'tadır. ★ Tarihi: 1731 ve 1791'de orduya eleman yetiştirmek için bazı teşebbüsler olmuşsa da şimdiki Harp Okulu 1834'de II. Sultan Mahmut zamanında kurulmuştur. Selimiye kışlasında, genç ve kaabiliyetli erlerden seçilerek kurulan Sıbyan Bölükleri adlı okul, sonradan «Mekteb-i Harbiye» adıyla Maçka kışlasına taşınmıştır. Okulu bitiren genç subaylardan bazıları askerlik bilgilerini geliştirmek üzere Viyana, Paris ve Londra'ya gönderilmiştir. Sonra Maçka kışlasında ortaokul derecesinde yeni bir okul açılmıştır. Harp Okulu ilk olarak 1845'de Avrupa harp okulları şeklinde düzenlenmiş ve buraya öğrenci yetiştirmek üzere ordu bölgelerinde birer askerî idadi (şimdiki askeri liseler) açılmıştır. Çeşitli düzeltme ve yenileştirme hareketleri 1914'e kadar sürmüş, bu tarihte Harp Okulu, Anadolu yakasında Yakacık ve Maltepe Endaht (Atış) Okuluna taşınmıştır. Burası da İngilizler tarafından işgal olunduğundan okul, Bostancı'ya, bir süre sonra da Halıcıoğlu'na taşınarak «Harbiye Mektebi» adıyla öğretime başlamıştır. 1920'de de burası işgal olununca okul, Kuleli Askeri Lisesi'ne, orası da işgal orduları tarafından Ermeni Yetimevi haline çevrilince Kâğıthane dolaylarında bir ordugâha taşınmış ve işgale rağmen, elverişsiz koşullar altında bile 454 genç subay yetiştirilmiştir. Kurtuluş Savaşı'na subay yetiştirmek üzere 1 Temmuz 1920'de Çeşitli Sınıflar Subay Adayları Talim Yeri (Sunuf-u Muhtelife Zâbit Namzetleri Talimgâhı) Ankara'da kurulmuş; bu yer, 1 Nisan 1923'de Harp Okulu adını almış ve aynı yıl Ankara'dan İstanbul'a, 1936'da İstanbul'dan Ankara'ya şimdiki binasına taşınmıştır. 1955'den itibaren bir süre okula kız öğrenci de alınmıştır.

Harput Kalesi Tar. Elâzığ'ın 5. km. kuzeyinde bir kale. Bizans zamanında yapılmıştır. Arap, Selçuk, Ermeni, Ertenaoğulları, Akkoyunlular arasındaki mücadelelerde önem kazanmıştır. 1516'da Osmanlı Padişahı I. Selim tarafından alınmıştır.

Harran Bak. Altınbaşak.

harrangürra zf. Çok gürültülü bir kalabalığı ya da düzensiz, şamatalı bir hali anlatmak için kullanılır. Geçimsizlik gürültüsü demek olan «hırgür» den daha geniş ve karışık bir şamatayı anlatır.

hars Ar. i. Bak. kültür.

Harşıt Bak. Doğankent.

Harşit çayı Trabzon dağlarından doğar, Gümüşhane ilinin topraklarını suladıktan sonra kuzeye döner ve Tirebolu yakınında Karadeniz'e dökülür. Uzunluğu 134 km. dir.

Hart Bak. Aydıntepe.

hartadak zf. Ansızın ve sertçe bir şeyi ısırmayı ve koparmayı anlatır.

Hartford (A.B.D.) Connecticut ırmağı üzerinde ve bu ırmağın adını taşıyan eyaletin merkezi olan 162 000 nüfuslu bir şehir.

hart hurt b. zf. Ağız dolusu ve ses çıkarak (yemek).

Hartmann, Eduard von (1842-1906) Alman filozofu. Özellikle «Bilinçsiz Yaşamın Felsefesi», «Çağdaş Psikoloji», «Darvinizm» adlı eserleri ünlüdür.

Hartmann, Nicolai (1882-1950) Alman filozofu. Bir bilgi metafiziği ortaya atmıştır. Felsefesinin gelişmesi üzerinde Schelling'in özdeşlik kuramıyla, Husserl'in olaycılığının (fenomenizm) etkisi vardır. Başlıca eserleri: «Grundzüge einer Metapysik der Erkenntnis — Bilgi Metafiziğinin Temelleri», «Systematische philosophie — Sistematik Felsefe», «Philosophie der Natur — Tabiat Felsefesi» dir.

Hartog, Jon de F. R. Eekmar (Doğ. 1914) Hollandalı yazar. Bir ilâhiyat profesörünün oğludur. Küçük yaşta ailesinden ayrılıp denizci oldu. Bir süre tiyatrolarda çalıştı. Sonra oyunlar, cinayet romanları, senaryolar yazdı. Başlıca eserleri: «Limansız Gemi», «Yitik Deniz», «Stelle» dir.

hartuç Fr. i. (Aslı Yun.) Topa merminin arkasından sürülen barut kesesi.

Harp Akademilerinin arması

Nicolai Hartmann

Harun

William Harvey

harup

Fas Kralı II. Hasan

Harun (Aron) İsrailoğlu peygamberi Musa'nın büyük kardeşi M.Ö. XV. ya da M.Ö. XVII. yüzyılda Mısır'da doğduğu ve Musa'dan üç yıl önce öldüğü ve 123 yıl yaşadığı söylenir.

Haruniye Adana'nın Bahçe ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 26 147, merkezinin nüfusu 4 507'dir.

Harunurreşit (764-809) Bağdat'da egemen olan Abbasi halifelerinin beşincisi ve en ünlüsü. Rey'de doğmuştur. Halife Mehdi'nin oğlu olup büyük kardeşi Musa Hadi'den sonra 786'da ve 22 yaşında iken başa geçmiştir. Zamanının büyük bir kısmı savaşlarla geçmiş olmakla beraber, işleri daha fazla vezirliklerinde bulunmuş olan Bermekoğulları ailesine bırakmış, kendi masallara konu olan bir zevk hayatı sürmüştür. Birçok Doğu tarihinde adaletli bir hükümdar olarak anlatılırsa da bir hayli zulmü de vardır. Bunların başında meşhur Bermekoğulları ailesini mahvetmiş olması gelir. İmparator Charlemagne ile dostça ilgiler kurduğu hattâ Harun'un imparatora gönderdiği hediyeler arasında bulunan bir fil ile bir su saatinin Batılılar arasında hayret uyandırdığı anlatılır.

harup şerbeti b. i. Kuru keçiboynuzunun kaynatılmasıyla yapılan şerbet. esk. Harubiye.

Harvey, William (1578-1657) İngiliz anatomi uzmanı ve hekimi. Büyük kan dolaşımını bulmuştur ve kalp hareketleri ile kanın bedende dolaşması arasındaki ilgiye ait bu buluş modern hekimliğin ilk büyük adımıdır.

Harzem Tar. Bir eski Orta Asya ülkesi. Merkezi Hivey'di. 1920'den 1924'e kadar cumhuriyet olan bu ülke bugün Özbekistan ile Türkmenistan arasında paylaşılmış bulunmaktadır. 994'den 1231'e kadar bir devlet olan Harzem, Cengiz Han tarafından ortadan kaldırılmıştır. (Bak. Harzemşahlar).

Harzemşahlar Tar. Orta Asya'da X. yüzyılda kurulmuş bir Türk devleti. Ceyhun ırmağı çevrelerinde, Harzem ya da Harezm denen bölgede yerleşmiş oldukları için Harzemliler diye anılan bu Türkler, doğudan göç etmiş, İslâmlığı da benimsemişlerdi. Bir süre Abbasoğulları Devleti'nin egemenliği altında yaşamışlardır. Gazneliler, daha sonra da Selçuklular zamanında Harzem, bu devletlere bağlı bir eyalet olarak yönetilmiş, Selçuk Devleti zayıflayınca Harzemli Adsız Bey, onlara karşı savaşarak egemenliğini ilân etmiş ve bir devlet kurmuştur. Adsız'dan sonra oğulları devleti genişletip güçlendirmiş, Kutbettin Muhammet ise ülkeyi bir imparatorluk haline getirmiştir. XIII. yüzyıl başlarında Moğol İmparatoru Cengiz Han, karşısına çıkmış, bir süre ona karşı direnmişse de 1219 yılında yapılan bir savaşta Moğollar Harzemşahlar'ı bozguna

uğratıp devletlerini çökertmişlerdir. Kutbettin Muhammet'in oğlu ünlü şehzade Celâlettin Harzemşah da bir süre Cengiz Han'la savaşmış, sonra yenilip Anadolu'ya çekilmiştir. 1231 yılında burada öldürülmesiyle Harzemşahlar Devleti tümden ortadan kalkmıştır.

has Ar. s. ★ 1. Bir kimseye ya da bir şeye özgü, özel: Bu ülkeye has bir adet. [Propre, spécial, particulier — Special, particular] ★ 2. Saf, halis, katışık olmayan: Has un, has ipek. [Pure — Pure] ★ 3. Eskiden hükümdara mahsus olan, padişahın öz malı bulunan: Has asker, has bahçe, has ahır. ★ 4. Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nun genişleme çağında savaşa katılan sipahilerle savaşta yararlık gösterenlere verilen topraklardan arta kalanının vezirlere, beylere, sancak beylerine, saray ağalarına dağıtılan kısmına verilen ad. Has'dan arta kalan da hassı hümayun adıyla devlete kalırdı.

Hasa (Suudi Arabistan) İran körfezinde 500 000• nüfuslu bir bölge. Merkezi Hofuf'dur. Petrol çıkarılır.

hasa i. Kalınca patiska.

Hasan, II. (Doğ. 1930) Fas Kralı. Kral V. Muhammed'in oğludur. 1957'de veliaht, Fas krallık orduları başkomutanı ve genel kurmay başkanı oldu. 1960-1961'de başbakan yardımcılığı ve savunma bakanlığı yaptı. 1961'de tahta çıktı. 1961-1963 yılları arasında ve 1965'den beri başbakanlığı da üzerine almıştır.

Hasan Bedrettin (1870-1926) Gazeteci. Girit'in Kandiye şehrinde doğdu. İstanbul'da çeşitli gazetelerde yazı işleri müdürlüğünde bulundu. Birçok yabancı dil bilirdi. Günlük gazetelerde takma adla pek çok yazısı çıkmıştır. Fransızca'dan Türkçe'ye bir sözlüğü ve çevirileri vardır.

Hasan, Büzrük - Elkebir - Büyük (Ölm. 1356) İlhanlılar da denen Celâyirler adlı Türk devletinin kurucusu. İlhanlılar devletinin emirlerinden idi. Bu devletin son

hükümdarı olan Sultan Ebu Said'in ölümünden sonra bağımsızlığını ilân ederek Bağdat'ı başkent yapmıştır.

Hasançelebi Malatya'nın Hekimhan ilçesi bucaklarından 20 köylü bucağın nüfusu 8 588, merkezinin nüfusu 1 778'dir.

Hasan Dağı Niğde ile Tuz gölü arasındadır. 2 727 m. yüksekliğindedir.

Hasan Fehmi Paşa (1836-1910) Vezir. Batum dolaylarında doğdu. Babıali tercüme odasından yetişerek «Takvimi Vakayi», «Ceridei Havadis» gazetelerinde yazarlık yapmış, 1877 Meclisinde İstanbul milletvekili ve ilk meclis reisi olmuştur. «Tahlisi Hukuku Duvel» adlı kitabı II. Abdülhamit zamanında zararlı görüldüğünden toplattırılmıştır. Çeşitli nazırlık ve valiliklerde bulunmuştur.

Hasankeyf Mardin'in Gercüş ilçesi bucaklarından. 28 köylü bucağın nüfusu 8 250, merkezinin nüfusu 1 058'dir.

Hasan, Komik - Kel - (1874-1929) Tuluat oyuncusu. İstanbul'da doğmuştur. Çeşitli topluluklarda ikinci komik olarak oynadıktan sonra kendi bir topluluk kurmuş ve yarattığı «aptal uşak» tipiyle ün kazanmıştır. Alanında rakibi olan Abdürrezak saraya alınınca tek kalmış, ünü daha da artmıştır. 1908 Meşrutiyeti'nin ilânından sonra canlanan tiyatro hayatına uyamamış, bocalamıştır.

Hasan Müçteba, İmam (624-669) Dört halifenin dördüncüsü olan Ali'nin oğlu ve Peygamber'in kızı Fatma'dan doğma torunu olup 12 imamın ikincisidir. Babasının 661'de öldürülmesi üzerine halifeliğe geçirildiyse de on ay kadar sonra çekilerek halifeliği babasının rakibi olan Muaviye'ye bırakmak zorunda kalmıştır. Sekiz yıl sonra Medine'de ölmüştür. Hüseyin'in üç yaş büyük kardeşiydi.

Hasan Paşa, Tiryaki (Ölm. 1611) Kanije savunmasıyla ün kazanmış kahraman. Nereli ve kimin oğlu olduğu bilinmemektedir. Enderun'dan yetişmiştir. Saraydan çıktıktan sonra yirmi yıla yakın Zigetvar Beyi ve Beylerbeyi, 1594'de Bosna, sonra Kanije Beylerbeyi, 1597'de ikinci defa Bosna Beylerbeyi olmuş, bir yıl sonra yaralanmış, ondan sonra tekrar Kanije muhafızlığına getirilmiştir. Kanije'de kazandığı eşsiz zafer (Bak. Kanije Savunması) bu sırada olmuştur. 1601'de Bosna, bir yıl sonra Budin, gene o yıl içinde Rumeli valiliğine getirilmiştir. Aynı yıl, Celâli Canbuladoğlu'na karşı gönderilen orduya serdar tayin edilmiştir. 1608'de tekrar Budin valisi olmuş bir yıl sonra da emekliye ayrılmışsa da üçüncü defa Budin'e vali gönderilmiş ve orada ölmüştür.

Hasan Rıza (Ölm. 1912) Ressam. İstanbul'da doğdu. Deniz Mektebinden subay olarak çıkmış, II. Abdülhamit zamanında okumak için Avrupa'ya gitmenin yasak olduğu zamanda kaçarak İtalya'da ressamlığını ilerletmiş, bi rsüre de Mısır'da yaşamıştır. Yurda döndükten sonra Edirne Sanayi Mektebi müdürlüğünde bulunmuş ve Balkan Savaşı'nda Bulgarlar'ın Edirne'yi işgalleri sırasında şehid edilmiştir. Fatih'in donanmasını Haliç'e indirmesini gösteren bir tablosu Denizcilik Müzesi'ndedir.

Hasan Sabbah, Şeyhül - Cebel (1056-1124) İranlı din adamı. Şarkî - İsmailiye Devleti'nin ve Bâtınî denen gizli tarikatın kurucusu. Rey'de doğdu. Nizamülmülk'ün vezirliği sırasında bir süre Selçuk sarayında, sonra Mısır'da Fatımî halifesinin yanında bulunmuş, birçok seyahatlerden ve sergüzeştlerden sonra İran'da Kazvin şehrinin kuzeyindeki Elmut kalesini ele geçirerek orada yerleşmiştir. Orada kurduğu ve yaydığı mezhebe Şarkî - İsmailiye, Haşişî, Bâtıniye adları verilir. Bu tarikata göre Şeyhül - cebel baştır. Ondan sonra daî'ler, refik'ler ve sonunda fedaî'ler gelir. Hasan Sabbah, esrar içirerek, kendi yaptığı cennette fedailerine türlü zevkler tattırır, sonra düşman saydıklarını onlara öldürtürdü. Eski arkadaşı ve koruyucusu Nizamülmülk ile Sultan Melikşah'ı da zehirlemiş; herkesi yıldırmıştır. Batılılar onun tarikatına «assasins - cana kıyıcılar» derler.

Hasan Tahsin Recep (1888-1919) Gazeteci. Asıl adı Osman Nevres'dir; İsviçre'ye tedaviye giderken babası adına pasaport çıkarttığı için Hasan Tahsin adıyla tanınmıştır. Paris'de siyasal bilgiler okudu. İzmir'de «Hukuku Beşer» gazetesi başyazarı idi. Redd-i İlhak hareketini hazırlayanlardandır. 15 Mayıs 1919 günü İzmir'e ilk giren Yunan birliğine ateş etmiş ve orada şehit edilmiştir.

hasar Ar. i. ★ 1. Zarar ve ziyan: Fırtına limanda çok hasara sebep oldu. Dolu ekine hasar verdi. ★ 2. Huk. Bir hukuk işlemine konu teşkil eden bir malda, tarafların iradesi dışında doğan zarar. Alım satımda, satış işlemi tamamlandıktan sonra ortaya çıkan hasar alıcıya aittir. Sigorta ettirilmiş mallar üzerinde tahmin edilen zararın gerçekleşmesi halinde, bu zararı tazmin sigortacıya aittir. [Dommage — Damage, loss, average]

hasardide Ar. Far. b. s. Zarar görmüş, ziyana uğramış: Fırtınadan hasardide olan vapurlar.

hasat Ar. i. ★ 1. Ekin biçme, orak: Tarlaların hasadı, çayırların hasadı. [Moisson — Harvest] ★ 2. Ekin biçme vakti, orak mevsimi: Hasatta ödemek üzere borç aldı. [Récolte — Harvest - time]

Hasayaz Ankara'nın Kalecik ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 6 123, merkezinin nüfusu 501'dir.

Hasbek Yozgat'ın Sarıkaya ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 13 810, merkezinin nüfusu 1 148'dir.

hasbel Ar. zf. Kelimelerin başında «dolayı, ötürü» anlamı verir: Hasbel - lüzum = Gerekli olduğundan dolayı.

Komik / Hasan Efendi

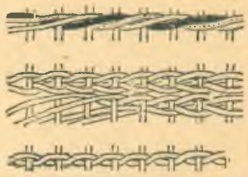

Hasan Rıza

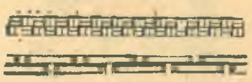

Hasan Sabbah

HASIR ÖRGÜ ÇEŞİTLERİ :

el dokuması

makine dokuması

ÇEŞİTLİ HASIR EŞYALAR :

XVIII. yüzyıl koltuğu

köpek sepeti

pazar çantası

hasbıhal, -li Ar. b. i. Halleşme, dertleşme.

hasbî Ar. s. ★ 1. Karşılıksız, gönüllü ve bedava olan : Hasbî bir yardım. ★ 2. zf. Sebepsiz olarak, haksız şekilde : Hasbî bir azar işittim.

hasbî geçmek b. f. Külb. Aldırmamak, önem vermemek.

hasebiyle Ar. T. e. Dolayısıyla, -den ötürü.

haseki Tar. i. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sarayda padişahın öz hizmetinde bulunanları anlatırdı.

haseki kadınlar Tar. Osmanlı padişah saraylarının harem dairelerindeki kadınlar arasında hükümdarın en çok takdirini ve sevgisini kazanmış ya da çocuk doğurmuş olanlara verilen san. İçlerinden erkek çocuk doğurmuş olanlara ve bazı defa çocukları kız olduğu halde padişahın çok gözdesi bulunanlara haseki sultan ünvanı da verilmiştir.

haseki küpesi i. Düğünçiçeğigillerden çeşitli renklerde güzel çiçekler açan ve ılıman iklimlerde yetişen bir süs bitkisi. [Ancolie — Columbine]

hasenat, -tı Ar. ç. i. İnsanların, bazan da hayvanların iyiliği için yapılan işler.

hasep Ar. i. Soyluluk, babalardan ve dedelerden gelen şeref ve haysiyet. esk. Asalet : Hak ve adalet karşısında hasep ve nesep farkının yeri yoktur.

haset Ar. i. Kıskanma, çekememezlik, birinin eriştiği bir iyilikten mahrum kalmasını isteme duygusu, günü.

hasetçi s. Kıskanç, günücü. esk. Hasud.

haset etmek b. f. Kıskanmak, çekememek.

hasıl i. Daha yeşilken ekinlere verilen ad.

hâsıl Ar. s. Meydana gelmiş olan, biten, yerden çıkan.

hasıla Ar. i. Bir işten elde edilen sonuç.

hasılat, -tı Ar. i. Bak. gelir.

hâsıl etmek b. f. Meydana getirmek : Bu kadar gayret hiçbir sonuç hâsıl etmedi. [Produire — To produce]

hâsılı Ar. T. zf. Sözün kısası, nihayet. esk. Elhasıl : Hâsılı ne yaptıysam olmadı.

hâsılı kelâm zf. En sonunda : Hâsılı kelâm, uzatmayalım, mesele böylece bitti.

hâsılı tahsil etmek b. f. Boş yere yorulmak, olmuş bir iş için boşuna çalışmak.

hâsıl olmak b. f. Meydana gelmek : Tembellikten sefalet hâsıl olur. [Provenir — To result]

hasım, -smı Ar. i. ★ 1. Düşman. [Ennemi — Enemy] ★ 2. Huk. Bir uyuşmazlıkta, davacı ve davalı taraflarin her ikisi birden. [Parties adverses — Parties (plaintiff and defendant)] ★ 3. Sp. Maçta, müsabakada karşılıklı oynayan ya da mücadele eden iki takım ya da iki sporcu. [Adversaire, antagoniste — Opponent]

hasımlık i. Düşmanlık.

hasır Ar. i. ★ 1. İnce sazdan örülmüş, yere serilen döşeme : Trablus hasırı, ince hasır, kaba hasır gibi çeşitleri vardır. [Natte, paille, osier — Mat] ★ 2. s. Hasırla örülmüş olan : Hasır şapka, hasır sandalya.

hasır, -srı Ar. i. Sıkıştırma, sınırlı bir yerin içine alma, yalnız bir şeye özgü kılma : Yardımın, ihtiyacı olanlardan yalnız birine hasrı adalete uymaz.

hasıraltı etmek b. f. Bir işi yürürlükten alıkoymak, kapatmak, saklamak : İşi hasıraltı etmek istiyorlar.

hasıraltına gitmek b. f. Bakılamamak, ihmal edilmek.

hasıraltı olmak b. f. İhmal edilmek, saklanıp bırakılmak.

hasırlamak f. Hasırla döşemek ya da üstünü hasırla örtmek.

hasırlı s. ★ 1. Hasırı olan : Hasırlı bir oda. ★ 2. i. Hasırla kaplanmış şişe : Hasırlıya şarap doldurmuşlar.

hasır otu b. i. Düz, ince uzun ve dayanıklı olan yaprakları kıtık yapmaya ve hasır örmeye yarayan ve bataklıklarda yetişen bir saz, kofa. [Jonc — Mat]

hasır örgü b. i. Roma ve Bizans sütun başlıklarının hasır biçimindeki oymalı süslemeleri.

hasis Ar. s. ★ 1. Cimri, pinti. esk. Bahîl. [Avare — Stingy, greedy] ★ 2. Bayağı, âdi, alçak : Hasis işlerle uğraştığı için mesleğini saklıyor.

hasislik i. Hasis olma hali, ya da hasisçe davranış. [Avarice — Greed, avarice]

hasiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Hassa, bir şeyin kendine özgü niteliği. ★ 2. (Yiyecek ve içecekler hakkında) Etki, yarar : Buğday ununun hasiyetini başka unlarda bulamayız.

hasiyetli s. İyi etkisi olan, yararlı : Hasiyetli bir meyva.

Hasköy Edirne'nin Havza ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 4 745, merkezinin nüfusu 1 262'dir.

Hasköy Kars'ın Ardahan ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 14 040, merkezinin nüfusu 1 234'dür. Eski adı Hoçuvan'dı.

haslet, -ti Ar. i. Tabiat, huy : O adamın pek iyi hasletleri vardır.

hasmane hareket Huk. Devletlerin birbirlerine barış içinde yaşama şartlarına uymayacak şekilde düşmanca davranışlarda bulunmaları. Bu tür davranışlarla karşılaşan devlet, bu davranışları savaş sebebi sayabilir. [Traitement hostile — Hostile treatment]

hasna Ar. s. Güzel (kadınlar için).

haspa i. ★ 1. Küfür kılığı içinde okşamalık olarak söylenen bir kelime olup, çoğunlukla kız ya da kadınlar için kullanılır : Haspa büyüdü. ★ 2. Kimi vakit alay yollu da kullanılır : Haspam pek de kibardır.

haspetenlillâh Ar. b. zf. Tanrı için; Tanrı rızası için; hiç bir karşılık beklemeksizin.

Hasras Bak. Özpınar.

hasret, -ti Ar. i. ★ 1. Özleme, ele geçirilemeyen ya da kaybedilen bir nimete karşı duyulan iç yanması, iç çekme. [Regret, — Nostalgy, longing] ★ 2. Göreceği gelme. esk İştiyak: Aile hasreti çekiyor. [Grand envie, nostalgie — Yearning, missing] ★ 3. s. Mahrum: Bu yıl üzüme hasret kaldık. [Privé dépourvu — Deprivation]

hasretini çekmek b. f. Bir şeyin yokluğuna üzülerek ele geçmesini pek istemek: Dünya barışın hasretini çekiyor. [Convoiter — To be longing for]

hasretkeş Ar. Far. b. s. Hasret çeken.

hasretmek b. f. Tek bir şeye mahsus kılmak: Kazancını kendi nefsine hasrediyor. [Approprier, consacrer, restreindre — To devote, restrict, limit]

hasretzede Ar. Far. b. s. Hasrete uğramış.

Hassa Hatay'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 495 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 21 633, merkezinin nüfusu 2 753'dür. İlçe toprakları doğudan ve batıdan dağlarla çevrili, ortak kesimleri ise ovalıktır. İlçe topraklarını Amanos dağları boydan boya keser. Tarla tarımı, meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasaba, Hupnik çayı vadisinde kurulmuştur. İl merkezine 85 km. uzaklıktadır.

hassa Ar. i. Bir şeye özgü nitelik; bir şeyde bulunan ve ona aidolan hal: Miknatısta demiri çekme hassası vardır. [Propriété, qualité, particularité — Characteristic, property, feature]

Hassa Ordusu Tar. Osmanlı Devleti'nde padişahı koruyan askerlik örgütünün adı. Hassa Ordusu önceleri özel ve ayrı bir birlikken XIX. yüzyıldan sonra bu düzen kaldırılmış, merkezi İstanbul olan birinci ordu bu işle de görevlendirilerek adına «Hassa Ordusu» denmiştir.

hassas Ar. s. ★ 1. Duygulu, duygun, duyar, içli. ★ 2. Alıngan. [Sensible — Sensitive]

hassasiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Duygunluk, duyarlık. [Sensibilité — Sensitivity] ★ 2. Titizlik. [Manie, méticulosité — Meticulousness]

hassaten Ar. zf. Özellikle.

hasta Far. s. Sağlık durumu bozuk olan, esenliği yerinde olmayan. Sayrı. [Malade — Ill, sick]

Hasta Adam Tar. Avrupalılar tarafından XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'na küçümseme yoluyla, verilmiş ad. Osmanlılar için «Hasta Adam» sözünü ilk kez Rus Çarı I. Nikola'nın ortaya attığı söylenir. Bu sözü, sonraları benimseyen bazı Avrupa devletleri de sık sık kullanmışlar, «Hasta Adam ölmek üzeredir; mirasını bölüşmek gerek» diyerek Türkiye'yi aralarında paylaşmaya kalkmışlardır.

hastabakıcı b. i. Tedavide gerekli hekim buyruklarını yerine getirerek nastaya bakmayı iş edinen kimse. [Infirmier, soeur — Nurse]

hasta düşmek b. f. Hastalanmak.

hastalanmak f. Hasta olmak. [Tomber malade — To fall sick]

hastalığa tutulmak b. f. Hasta düşmek.

hastalık i. Sağlığın yerinde olmayışı; sağlık durumunun bozulması; sayrılık. [Maladie — Malady, desease, ailment]

hastalık almak b. f. Birinden hastalık yapan mikrop kapmak.

hastalıklı s. Ayakta gezdiği halde sağlık durumu bozuk olan. esk. Mariz. [Maladif — Deseased, ailing]

hasta - mizaç b. i. Mizacı hastalanmaya pek kabiliyetli olan; sık nastalanan; hastalıklı. [Maladif — Deseased, unhealthy]

hastane Far. b. i. Sağlıkevi, hastaların yatırılıp bakıldıkları yer, hasta kabul ve tedavi edilen genel yer. esk. Bimaristan. [Hôpital — Hospital]

hasut Ar. s. Kıskanç, hasetçi, günücü: Hasut için dünyada rahat yoktur.

haşa i. Eyer bellemesi, eyerin altına konulan kalın örtü. Çok defa sırma paftalarla süslenir. [Housse — Saddlecloth]

hâşa Ar. e. ★ 1. Hiç olamaz, Allah göstermesin sözleri gibi bir şeyin kabul edilemiyeceğini, ya da yerinde olmadığını anlatmak için söylenir: Hâşa ben sizin için öyle bir şey söylemedim. ★ 2. Dince küfür sayılan bir ihtimal söylenirken kullanılır.

hâşa huzurunuzdan b. ü. Çirkin düşecek bir şeyi söylemek gerektiği zaman özür dilemek için söylenir: Hâşa huzurunuzdan o piçi ele geçirse başını koparacak.

haşarat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Böcekler, tırtıl, kurt, karınca, kelebek gibi küçük hayvancıklar. [Insectes — Insects] ★ 2. mec. Değersiz ve zararlı kimseler: O kahvede hırsızlar, yankesiciler gibi haşarat toplanırmış.

haşarı s. ★ 1. Yaramaz, rahat durmaz, ele avuca sığmaz çocuk ya da genç. [Indocile, espiègle — Naughty] ★ 2. Sert, hırçın, oynak, zaptedilmesi güç, azgın hayvan. [Indomptable, rétif — Intractable]

haşebe Ar. i. Ağaç parçası.

haşefe Ar. i. ★ 1. Anat. Erkek cinsel organının başı, başçık. ★ 2. Bot. Bitkilerde erkeklik organının ucunda yer alan ve içinde çiçek tozu bulunan kesecik.

Haşek, Yaroslav (1883-1923) Çek yazarı. Prag'da doğdu. Prag Akademisi'nde okudu. 1904-1906 arası bütün anarşist hareketlere katıldı. 1916'da Avusturya ordusunda askerken Rusya'ya kaçtı. Yurdunun özgürlüğü için karşı cephede çarpıştı. Kiev'de bir gazetenin müdürlüğünü yaptı. 1920'de Çekoslovakya bağımsızlığına kavuşunca yurduna döndü. «Aslan Asker Şvayk» adlı eseriyle adını duyurdu.

haşa

haseki küpesi

haseki

HAŞLAMLILARDAN BİRKAÇ ÖRNEK :

haşep Ar. i. Ağacın odun kısmı, kereste yapılan kuru ağaç.

haşhaş Ar. i. Bot. Gelincikgillerden, kapsüllerinden afyon, tohumlarından yağ çıkarılan bitki. [Pavot — Opium - poppy]

haşıt i. Dokumacılıkta kullanılan unlu ya da çirişli sıvı.

haşır haşır zf. Kuru şeylerin sürtünmesinden çıkan sesi anlatır.

haşır huşur b. zf. Haşır haşırdan daha kaba bir ses anlatır.

Haşim, bin Abdü Menaf Peygamber Muhammed'in dedesi Abdülmuttalip'in babası. O yüzden Peygamber'e ve oğullarıyla torunlarına Haşimoğulları denmiştir.

Hâşimoğulları Tar. İslâm peygamberi Muhammed'in, soyundan gelmiş olduğu aile. Peygamberin babası Abdullah, onun babası Abdülmuttalip, onun da babası Haşim'dir. Muhammed'in soyundan gelenlerle onun amcalarının soyundan gelenler, özellikle İslâmlıktan sonra, Haşimoğulları diye anılmıştır. Haşim'in kardeşi Abd-i Şems'in oğlu Ümeyye'den gelen soy da Emevioğulları diye tanınır. Ali ile Muaviye'den sonra Haşimoğulları ile Emevioğulları arasında bitmez tükenmez bir kin ve düşmanlık başgöstermiştir. Günümüzde Haşimoğulları'ndan gelen ve yaşamakta olan tek ünlü kişi Ürdün Kralı Hüseyin'dir. Hüseyin, Peygamber Muhammed'in, kızı yoluyla, torunlarındandır.

haşin Ar. s. Sert, kırıcı, gönül kırıcı, berk.

haşir, -şri Ar. i. Kıyamet günü.

haşir neşir b. i. ★ 1. Din inancına göre Mahşer günü bütün ölülerin toplanmaları ve dağılmaları. ★ 2. mec. Bir arada ve pek yakın bulunmak: Akşama kadar çocuklarla haşir neşir olduk.

haşiş Ar. i. ★ 1. Kuru ot. ★ 2. Hint kenevirinden çıkarılan ve esrar denen maddenin bir adı. Tütün ve tömbeki ile içilerek keyifli bir sarhoşluk verdiği söylenir. Afyon ve benzerleri gibi zehirleyici olduğu için kullanılması yasaktır. [Hachich — Hashish]

haşiv, şvi Ar. i. Sözü ve yazıyı uzatan gereksiz ve fazla söz.

haşiye Ar. i. Bir yazı sayfasının altına, metnin herhangi bir noktasıyla ilgili olarak yazılan açıklama, çıkma.

haşlama i. ★ 1. Haşlamak eylemi. [Bouillage — Boiling] ★ 2. s. Haşlanarak pişirilen. [Bouilli — Boiled]

haşlamak f. ★ 1. Bir şeyin üstüne kaynar su ya da kızdırılmış yağ dökmek ya da bir şeyi kaynar suya daldırmak: Sebze haşlamak. [Faire bouillir — To boil] ★ 2. Kaynatıp pişirmek. Haşlama et yapmak. [Bouilloner — To boil] ★ 3. Dalamak: Böcek çocuğun bacağını haşladı. [Piquer — To sting] ★ 4. Sertçe paylamak, azarlamak: Babası onu haşladı. [Tancer — To reproach]

haşlamlılar ç. i. Zo. Bir hücrelilerden, çoğu sularda yaşayan ve ancak mikroskopla görülebilen hayvanlar sınıfı. [Infusoires — Infusoria]

haşmet, -ti Ar. i. Debdebe, görkem. Hizmet ve maiyetinde çok adam bulunmaktan ileri gelen azamet ve heybet.

Haşmet Efendi (Ölm. 1768) Şair. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmet olup medresede okumuş müderris olmuş ve Koca Ragıp Paşa'nın en sevdiği kişiler arasına girmiştir. Hicivleri yüzünden önce Bursa'ya sonra Rodos'a sürülmüş ve orada ölmüştür. Çoğunlukla Nâbi ve Koca Ragıp Paşa gibi yazmıştır. Divanından başka «Vilâdet - nâme» siyle tanınır.

haşmetli (heşmetlû) s. ★ 1. Görkemli. ★ 2. Hükümdarlara verilen san.

ha şöyle b. ü. Yapılan bir işin beğenildiğini anlatır: Ha şöyle biraz kendini göster.

haşvet, -ti Ar. i. Ürperme.

haşviyat, -tı Ar. ç. i. Sözde ve yazıda haşiv olan kısımlar, şişirmeler.

hat, -ttı Ar. i. ★ 1. Çizgi. Hattı müstakım: Doğru çizgi. Hattı münhani: Eğri çizgi. Hattı münkesir: Kırık çizgi. [Ligne raie, trai, tiret, liseré rayure — Line] ★ 2. Yazı. [Ecriture — Calligraphy, handwriting] ★ 3. Çizgi gibi uzayıp giden şey, yol: Demiryolu hattı, telgraf hattı, telefon attı, sınır hattı. [Ligne — Line]

hata Ar. i. ★ 1. Yanlış, yanlışlık. esk. Galat: Bu kitapta çok tertip hatası var. [Faute — Error] ★ 2. Yanılma, istemiyerek yapılan kusur. esk. Sehiv: Kalabalıkta bir hata edip yanındakinin ayağına basmış. [Erreur — Mistake] ★ 3. Kabahat, suç, cürüm: Kendi hatalarımızı kadere yükletmek ayrı bir hatadır. [Délit, faute — Fault] ★ 4. Huk. Herhangi bir fiili yapan kimsece hakikate uygun kabul ve zannedildiği halde, gerçekte hakikate aykırı olan durum. Hata esaslı olduğu takdirde, hata sonucu açıklanan iradenin doğurduğu akidden, hataya düşen sorumlu olmaz. [Erreur — Error]

hatap Ar. i. Odun.

hata, savap cetveli b. i. Bir kitabın sonuna eklenen doğru yanlış cetveli.

Hatay Güney Anadolu'daki illerimizden biri. Batısında Akdeniz vardır. Yüzölçümü 5 402 km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 506 156, merkezi olan Antakya'nın nüfusu ise 57 000'dir. Merkez ilçesinden başka Altınözü, Dörtyol, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Reyhanlı, Samandağı ve Yayladağı ilçeleri vardır. İskenderun körfezi kıyıları dar bir kıyı ovası biçimindedir. Bu ovanın gerisinde duvar gibi Amanos dağları yükselir. Güneyde ise Amik ovası ve Asi vadisi vardır. Asi ırmağının suladığı, Amik gölünün çevresindeki verimli ovada tahıl ve çeltik yetiştirilir. Zeytincilik, meyva ve sebzecilik de önemlidir. İskenderun'da bir yapay

gübre fabrikası ve çeşitli atölyeler vardır. İlin merkezi olan Antakya şehri, Asi ırmağının sol kıyısında kurulmuştur. Tarihi 6 000 yıl öncelere kadar uzanır. Limanı olan İskenderun'a 58 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır. İskenderun'a ayrıca demiryolu da vardır. Antakya, Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır. 1918'de Fransızlar tarafından işgal edilmiş, 1938'de bağımsız devlet olup, 2 eylûlde anayurda katılma kararı almış ve 1939 tarihli bir kanunla il haline getirilmiştir.

hataya düşmek b. f. Hata işlemek, yanılmak.

Hatayi Bak. İsmail Safevî, şah.

hatem Ar. i. Mühür. İmza yerine, bir mektup ya da senet gibi kâğıdın sonuna basılmak üzere sahibinin adı kazılmış olan damga.

hatemi nübüvvet b. i. Peygamber Muhammed'in iki kürek kemiği arasında bulunduğu ve peygamberlik işareti olduğu söylenen mühür biçimindeki ben ya da leke.

hâtemül - enbiya b. i. ★ 1. Peygamberlerin sonuncusu, mühür gibi en sonda bulunanı. Peygamber Muhammed'in unvanlarından biridir. ★ 2. Yüzük: Hâtemi elmas = elmas yüzük.

hatıf, -tfı Ar. i. Kamaştırma, şiddetli ışıkla gözü alma.

hatıl i. Duvarı sağlamlaştırmak için taşların arasına konulan direk.

hatıra Ar. i. Psi. Yaşanmış olaylar ya da o olayların geçtiği yerlerin sonradan zihinde canlanması. Hatıra kendiliğinden doğan bir şey değildir; zihin, içinde bulunduğu anda, geçmişi yeniden canlandırır. Örneğin bir mimoza dalı, sıcak ülkelerin güneşini canlandırır; sonbaharda, kuru yapraklar üzerine yağan ilk güz yağmurları, ilkokula gitme yıllarının heyecanını yaşatır. Hatıra, olayın tıpatıp bir örneği değil, o olayın bir yorumudur. [Mémoire, reminiscence — Memory, recollection, reminiscence]

hatırat Ar. ç. i. Hatıralar, zihne gelen şeyler, hafızada bulunan şeyler, andaçlar, yadigârlar. [Souvenirs, mémoires — Memoirs, memories]

hatır bonosu Eko. Gerçekte mevcut olmayan bir borcun, bir anlaşmanın, varmış gibi gösterilmesi için düzenlenen bono. Bu şekilde bir kimse lehine gerçekte olmayan bir alacak varmış gibi gösterilir ve onun mali itibarı sağlanır. [Billet de complaisance — Accomodation bill]

hatırdan çıkarmak b. f. ★ 1. Unutmak: Bizi hatırdan çıkarmayın! [Oublier — To forget] ★ 2. Bir dostluğu unutmak.

hatırdan çıkmak b. f. Unutulmuş olmak. [Etre oublié — To be forgotten]

hatırda tutmak b. f. Unutmamak. [Se souvenir, se rappeler — To remember]

hatır etmek b. f. Kayırmak, iltimas etmek.

hatır, gönül bilmemek, saymamak ya da tanımamak b. f. ★ 1. Doğru bildiği yoldan kimsenin hatırı için şaşmamak. ★ 2. Gereği yokken hatır kıracak hareketlerde bulunmayı huy edinmiş olmak.

hatırı kalmak b. f. Kırılmak, canı sıkılmak.

hatırı sayılır b. s. Önemlice, hayli büyük.

hatır kırmak b. f. Birini memnun etmeyecek bir harekette bulunmak, bir isteği geri çevirmek.

hatırlamak f. Önceden öğrenilmiş bir şeyi zihinde yeniden canlandırmak. [Se rappeler, se souvenir — To remember, recall, recollect]

hatırlı s. Hatırı sayılan. [Influent — Respected, influential]

hatır perişanlığı b. i. Fikir dağınıklığı ve yorgunluğu.

hatır sormak b. f. Birinin keyfinin, sağlığının yerinde olup olmadığını sormak.

hatırşinas Far. s. Hatır sayan; hatır kırmayan; saygılı.

hatırşinasane Ar. Far. b. zf. Hatır sayarak, saygılı bir insana yakışır şekilde: Doğrusu pek hatırşinasane hareket etti.

hatırşinaslık i. Hatır sayma, kimsenin gönlünü kırmayış.

Hatiboğlu, Ubeydullah (1857-1937) Politikacı, yazar. Medreseyi bitirdi. Tıp öğrenimi görürken siyasetle uğraştığı gerekçesiyle sürüldü. Avrupa ve Amerika'ya giderek serüvenli bir hayat geçirdi. 1908'de yurda döndü; Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na üye oldu. Mütarekeden sonra İngilizler tarafından Malta'ya sürülenler arasında o da vardı. Dönüşünde nikâh memurluğu yaptı. Dördüncü ve beşinci dönemlerde milletvekili seçildi. Gazetelerde ileri görüşlü din yazıları, anıları yayınlanmıştır.

Hatice (Hazreti Hadice, Ölm. 619) Peygamber Muhammed'in ilk eşi. Hatice daha peygamberlik gelmeden önce Muhammed'le evlenmişti. Muhammed, zengin olan Hatice'nin ticaret işlerini yönetiyordu. Bu sırada tanışıp anlaşmışlardı. Hatice 40 ya-

haşhaş bitkisi

Gerhart Hauptmann

hatmi ve meyvası

şındaydı. Aralarında 15 yaş fark vardı. Böyleyken bile çok iyi geçinmişlerdi. Beş çocukları olmuş; Fatma dışında ötekiler küçük yaşta ölmüşlerdir. Hatice, Muhammed'e ilk inananlardan biri olmuş, ona bütün gücüyle yardım etmiştir. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesinden 3 yıl önce ölmüştür. İslâm dini, onu en büyük ve seçkin kadınlardan biri olarak kabul eder ve «hazret» sanıyla anar.

hatif Ar. s. ★ 1. Bağıran, seslenen. ★ 2. î. Kayıptan işitilen ses.

hatim, -tmi Ar. i. ★ 1. Bitirme, tamamlama, tüketme: Sözünü hatmetti. ★ 2. Kur'anı başından sonuna kadar okuma.

hatime Ar. i. ★ 1. Ed. Roman, tiyatro, söylev gibi sanat eserlerinin konuyu bağlayan son kısmı. ★ 2. Son. esk. Encam, akıbet.

hatim indirmek b. f. Kur'anı başından sonuna kadar okuyup tamamlamak.

hatim sürmek b. f. Bitirmek üzere Kur'anı okumaya devam etmek.

Hatip Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 7 155, merkezinin nüfusu 616'dır.

hatip Ar. i. ★ 1. Genel yerlerde nutuk söyleyen, kalabalıkta iyi konuşan. [Orateur — Orator] ★ 2. Camilerde hutbe okuyan hoca.

hatmetmek f. ★ 1. Kuran'ı baştan sonuna kadar okuyup bitirmek. ★ 2. mec. Bir şeyi bitirmek, tamamlamak.

hatmi i. Bot. Ebegümecigillerden bir süs bitkisi. Bazı cinslerinin kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılır. Hatminin fidanı ebegümecinden daha yüksek, fakat yaprakları daha küçük olur, çiçekleri de güzeldir. Kökü yumuşatıcı olarak kullanılır. [Guimauve — Marsh - fallow]

hatta Ar. e. Bile, hem, üstelik: Çocuk kimseyi dinlemiyor, hatta babasını da. [Et même, de plus, par - dessus le marché — Even, so much as, to the extent]

hattat, -tı Güzel el yazıları, yazan sanatçı; Arap yazısının en büyük hattatları Türkler arasından yetişmiştir. [Calligraphe — Calligrapher]

hattatlık i. Güzel yazı sanatı, levha olacak büyük yazı meydana getirmek hüneri. [Calligraphie — Calligraphy]

hattıbâlâ Ar. Far. b. i. Coğ. Doruk çizgisi.

hattıdest b. i. El yazısı.

hattıfasıl b. i. Ayırım çizgisi.

hattıhareket b. i. Bir iş için çizilmiş ya da bir memura verilmiş olan görev emri.

hattı hümayun Tar. Bir işin yapılması için padişahca verilen ve Babıâli'de resmen ve belirli bir merasimle okunan ferman; emirname. Padişahların el yazıları ile yazılırdı.

Hattusil, III. (Ölm. M.Ö. 1260) Eti Kralı. Kral Murşil'in oğludur. Babasının ölümünden sonra tahta çıkan kardeşine yardımcı olmuş, büyük yararlıklar göstermiş, kardeşinin Kadeş Meydan Savaşı'nda ölümü üzerine yine tahta geçmemiş, krallığı kardeşinin oğluna bırakmıştır. Ancak, yeğeni olan genç kralın kendisine çok kötü davranması üzerine ona karşı gelip yönetimi elinden almıştır. Kral olduktan sonra ülkesini barışa ve rahata ulaştırıp kalkındırmıştır.

hatun i. ★ 1. Kadın. ★ 2. «Bayan» anlamına ismin sonuna gelirdi: Ayşe Hatun. ★ 3. Tar. Hakanın eşi.

Hatunsaray Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 809, merkezinin nüfusu 1 165'dir.

hatve Ar. i. Adım.

hatveendaz b. i. Adım atan, ilerleyen, başlayan.

hatveendaz olmak b. f. Başlamak, yürümek, ilerlemek.

Hauptmann, Gerhart (1862-1946) Alman yazarı. Ününü «Gün Doğmadan Önce» adlı dramıyla sağlamıştı. 1892'de yazdığı «Die Weber — Dokumacılar» adlı dramı 1844'de Silezya'da ortaya çıkan bir grevi konu olarak alır. Öteki değerli oyunları şunlardır: «Die versunkene Glocke — Batan Çan», «Der Biberpelz — Kunduz Derisi Ceket». 1910 yılından sonra çok güçlü romanlar da yazan Hauptmann 1928'de «Till Eulenspiegel» adlı epik şiirini yayımladı. Yazarın en güçlü ve değerli eserlerinden biri de 1942'de yayımlanan «Der Grosse Traum — Büyük Düş» adlı şiiridir. Hauptmann 1912'de Nobel edebiyat ödülünü kazanmıştır.

Haurowitz, Felix (Doğ. 1896) Alman hekim ve biyolojik kimya bilgini. Prag ve Würzburg'da hekimlik ve ayrıca kimya öğrenimini tamamladıktan sonra, 1930'da Prag Tıp Fakültesi Biyolojik ve Medikal Kimya profesörü olmuş, Naziler'in Çekoslovakya'da yönetimi ele geçirmeleri üzerine Musevi asıllı olduğu için, görevinden alınmıştır. 1939 ve 1948 yılları arasında İstanbul Tıp Fakültesi Biyokimya Enstitüsü direktörlüğü yapan Haurowitz'in yağ ve karbonhidrat metabolizmasının biyokimyasal yönleri ile ilgili araştırmaları ünlüdür. Sonra Amerika'ya gitmiştir.

Haussmann, George Baron (1800-1891) Fransız idareci ve politikacı. Paris'de doğdu. Şehircilik konusundaki hizmetleriyle ün yapmıştır. Paris'i aşağı yukarı bugünkü durumuna getirmiştir. Milletvekilliğinde de bulunmuştur. Paris'in en ünlü bulvarlarından birine onun adı verilmiştir.

hav i. İnce tüy, kıl gibi hafif pürüz: Ayva, havı, kadife havı. Seccadenin havı fazla kullanmaktan dökülmüş. [Duvet — Skin]

hava Ar. i. ★ 1. Kim. Yeryüzünü çevreleyen, bütün canlılarla bitkilerin solunumuna yarayan renksiz, kokusuz gaz karışımı. Fransız kimyacısı Antoine Laurent Lavo-

HAVACILIĞIN GELİŞMESİ

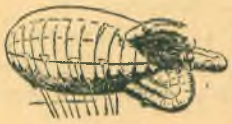

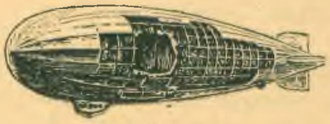
Montgolfier Kardeşler'in sıcak hava balonu (1783)

Bir meteoroloji balonu (sağda) gaz doldurulmuş balon (1785) (solda)

Modern bir baraj balonu

Zeplin

Supermarine deniz uçağı (1931) 2300 H.P. Rols - Royce motorlu, yüksekliği 9,30 m. uzunluğu 8,70 m. ağırlığı 2143 kg. hızı saatte 407 mil.

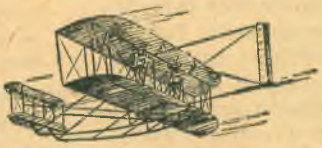
Eski Yunanlılar'ın kollarına kanatlar takıp uçtuğuna inandıkları Ikarus

Lilienthal'in tasarladığı uçma makinesi (1896)

Wright Kardeşler'in çift kanatlı uçağı (1903)

Wright uçağı (1905) 24 H.P. çift motorlu uzunluğu 6,20 m. kanat genişliği 12,40 m. ağırlığı 420 kg. hızı saatte 22 - 27 mil.

Woison uçağı (1909) 50 H.P. kanat genişliği 10,20, uzunluğu 11,80 m. ağırlığı 658 kg. hızı saatte 38 mil.

'Vickers Vımy uçağı (1919) 350 H.P. kanat genişliği 20,80 m. uzunluğu 11,80 m. ağırlığı 658 kg.

Douglas Dakota uçağı (1939) 20,50 H.P. kanat genişliği 29,50 m. uzunluğu 19,80 m. ağırlığı 11078 kg. hızı saatte 220 mil.

Birinci Groster jet uçağı (1941) kanat genişliği 9 m. uzunluğu 7,80 m. ağırlığı 1675 kg. hızı 408 mil.

De Havilland 108 serçe deneme uçağı (1941), kanat genişliği 12,10 m. uzunluğu 7.80 m. hızı saatte 605 mil.

Bristol Brabazon deneme uçağı (1949) 20000 H.P. kanat genişliği 71,30 m. uzunluğu 54,90 m. ağırlığı 131660 kg.

De Havilland Comet (1949) kanat genişliği 35,70 uzunluğu 28,80 m. ağırlığı 47670 kg.

havacıva

sier (1743-1794) yaptığı deneylerle havanın içinde yaklaşık olarak 1/5 oranında oksijen, 4/5 oranında da azot gazlarının bulunduğunu göstermiştir. Aynı şekilde havanın bir bileşik olmayıp, karışım olduğunu da deneyle ispatlamıştır. Daha sonra İngiliz fizikçisi Lord Rayleigh (1842-1919). 1892 yılında yaptığı deneylerle havada oksijenle azottan başka gazların bulunduğunu anladı. Zamanla bulunan bu gazlara, kimyasal olaylara güç girdikleri için, soy gazlar adı verildi. Bu soy gazlar argon, neon, kripton ve ksenon'dur. Havanın bugün artık kesinleşmiş olan yapısına göre içinde, hacim bakımından % 78 azot, % 21 oksijen, % 0,94 soy gazlar. % 0,04 karbondiyoksit, çok az da su buharıyla toz tanecikleri vardır. Bu oranlar ağırlık bakımından ise şöyledir: % 74,51 azot, % 23,21 oksijen, % 1,30 soy gazlar, % 0,05 karbondiyoksit, biraz da su buharı ve toz tanecikleri. Havadaki oksijen, bütün canlıların solunumu için gerekli olduğu kadar karbondiyoksit gazı (CO_2)da bitkilerin özümlemesi için gereklidir. (Bak. özümleme). Bitkiler havanın karbondiyoksiti ile kökleri aracılığıyla aldıkları suyu birleştirerek glikoz yaparlar. Bu olayda açığa çıkan oksijen ise hayvanlar tarafından solunumla alınır ve karbondiyoksit olarak geri verilir. Böylece havadaki oksijen ve karbondiyoksit oranı değişmez, hayat devam eder. Havanın yanma olaylarındaki rolü önemlidir. Oksijen olmayan ortamda yanma olmaz (Bak yanma). Havayı sıvı hale getirmek mümkündür. Bunu ilk defa Alman mühendisi Linde yapmıştır. Sıvı hava, oksijen elde edilmesinde kullanılır. [Air — Air] ★ 2. Sıcaklık, soğukluk, fırtına, yağmur gibi, havanın bir zaman içindeki hali. Meteoroloji bakımından havanın sıfatı: Yarın hava güzel olursa gideriz. [Temps — Weather] ★ 3. İklim: Oranın havası ona yaramamış. [Climat — Climate] ★ 4. Gökyüzü. esk. Sema: Havaya uçmak; hava açık, bulutlu. [Ciel — Sky] ★ 5. Bir binanın üzerine kat çıkmak hakkı: Dükkân bizim ama, havası başkasının. ★ 6. Hafif rüzgâr: Bugün hiç hava yok, hava olsaydı yelken açardık. [Vent — Wind] ★ 7. Arzu, keyf, zevk: Herkes kendi havasında. Başı, havada geziyor [Aise, plaisir — Fancy, pleasure] ★ 8. Manevî çevre. esk. Muhit: Orada bir asabiyet havası doğdu. [Atmosphère — Atmosphere] ★ 9. Boş, boşluk, hiçlik. esk. Nafile, beyhude, heba: Bütün emeği havaya gitti. Bu kadar çalış, sonuç hava. [Vain, futilité — Futility, vanity] ★ 10 Çalgının çeşitli sesler çıkaran derecelerinin her biri ,perde. [Ton — Tune] ★ 11 Müz. Çeşitli vokal ve enstrumantal eserlere topluca verilen ad.

hava basıncı b. i. Fiz. Dünyayı çevreleyen havanın yeryüzündeki bir alana uyguladığı kuvvet. Hava da bir cisim olduğuna göre bir ağırlığı vardır. Bu ağırlık hava tabakasının kalınlığına bağlı olarak değişir. Onun için, yüksek dağlarda hava basıncı, deniz kıyısındaki hava basıncından daha azdır. Hava basıncının değeri, deniz kıyısında ve 0° C sıcaklıkta tanımlanmıştır. Bu şartlarda (deniz kıyısında ve 0° C de), hava basıncının 1033 gr./cm² olduğu bulunmuştur. Bu değer, 76 cm. yüksekliğindeki ve 1 cm² kesitindeki cıvanın ağırlığına eşittir. Buna 1 atmosferlik basınç denir. Hava basıncını ölçmek için barometre (Bak.) adı verilen alet kullanılır. [Pression atmosphèrique — Atmospheric pressure]

hava boşluğu b. i. Fiz. Yeryüzündeki engebelerin havada doğurduğu yoğunluk farkları. Dağlar, tepeler, düzlükler, bazan havada yoğunlukları normalden düşük bölgeler ortaya çıkarır. Hava boşluğu adını alan bu bölgeler uçaklar için tehlikeli olabilir. Uçak, havanın kaldırma kuvvetinden yararlanarak uçarken (Bak. uçak) yoğunluğu az olan bir bölgeye gelince havanın kaldırma kuvveti küçülür; bu yüzden uçak sarsılır. Büyük hava boşlukları, pervaneli uçakların düşmesine de yol açabilir. [Vacuité atmosphérique — Atmospheric vacuum]

hava açmak b. f. Bulutların dağılması eylemi.

hava almak b. f. ★ 1. Açık havada dolaşıp ya da pencereleri açıp ferahlanmak. [Prendre l'air, absorber l'air, respirer — To take air] ★ 2. Bir şeyin içine hava girmek: Bu konserve kutusu hava aldığı için içindeki bozulmuş. [Etre oxyde, s'oxyder — To be oxidised] ★ 3. Külb. Hiç bir şey kazanmamak, başaramamak.

havaaltı b. s. Coğ. Havakürenin alt katmanı. [Subaérien — Subaerial]

hava ataşesi b. i. Bak. Ataşemiliter.

hava bozmak b. f. Havada yağmur ya da fırtına belirtileri görünmek, iyi iken kötüye çevirmek.

havacı i. Ask. Özel okullarda eğitilip yetiştirilen uçucu personel. [Pilote, aviateur — Airman, flight - officer, pilot]

havacılık i. İnsanların havada uçmak için yaptıkları uğraşmaları ve bu yoldaki gelişmeleri kapsayan alan Askerî ve sivil olmak üzere ikiye ayrılır. İnsanlar çok eski zamanlardanberi uçmayı istemişlerdir. 1300 yılına kadar uçma işi bir efsane olarak yaşamıştır. Roger Bacon, bu konuyu düşünmüş. XV. yüzyılda Leonardo da Vinci uçacak bir makinenin planlarını yapmıştır. Bundan başka, yer yer bir takım denemeler yapılmış fakat bütün bunlar XVIII. yüzyılda balon yapımıyla ciddi bir sonuca varmıştır. İlk uçaksa XX. yüzyıl başında 1903'de Wright kardeşler tarafından gerçekleştirilmiş ve hava yolu insanlara açılmıştır. [Aeronautique, aviation — Aviation]

havacıva i. ★ 1. Bot. Sığırdili familyasından Akdeniz bölgesinde yetişen ve köklerinden kırmızı bir boya çıkarılan bir bitki. Hekimlikte de kullanılır. ★ 2. Külb. Boş, değeri ve önemi olmayan: Birçok şey söyledi ama, hepsi havacıva.

Havaçor Bak. Yeşilyazı.

havadan zf. Emeksiz, açıktan.

havadan korunma b. i. Ask. Düşmanın bir hava saldırısına karşı halkın ya da ordunun her çeşit silâhla karşı koyması ya da pasif tedbirler alması. [Défance aérienne — Air - defence]

havadar Ar. Far. s. Havası bol; yeleken; yeleç.

havadis Ar. ç. i. Herkesin ya da oldukça büyük bir kalabalığın ilgi ile karşılayabileceği haberler: Bu gazete doğru havadis verir. [Nouvelles — News]

havagazı, -nı b. i. Kim. Yakılınca ısı ve ışık veren bir gaz karışımı. Taş kömürünün kuru kuruya damıtılması ve sonra da temizlenmesiyle elde edilir. İçinde yaklaşık olarak % 50 hidrojen, % 10 karbonmonoksit, % 35 metan ve % 5 hidrokarbonlar vardır. Bugün artık aydınlatmada elektrik, havagazının yerini almıştır. Ama havagazı fabrikası olan yerlerde (Türkiye'de, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirler) ısı kaynağı olarak hâlâ kullanılır. Fabrikadan evlere, iş yerlerine kadar boru döşenir. Her müşteriye bir sayaç bağlanır. Havagazı ocağı ya da fırınının kullandığı gaz miktarı sayaçla tesbit edilir. [Gaz d'éclairage — Coal gas]

hava hoş b. ü. Hepsi bir, nasıl olsa olur: İster şöyle olsun, ister böyle, bence hava hoş.

hava hukuku Huk. Hava yoluyla ulaşım ve ticaret konusundaki ulusal ve uluslararası hukuk kurallarının bütünü. Daha çok, uluslararası anlaşmalarla ve mahkeme kararlarıyla düzenlenmiş bir hukuk dalıdır.

havai Ar. s. ★ 1. Havaya değgin, hava halinde: Havaî alâmetler, havaî hayvanlar. [Aérien, aériforme — Aerial, atmospheric] ★ 2. Gök renginde, açık mavi: Havai atlas. [Azuré — Sky blue] ★ 3. mec. Hoppa, uçarı.

havai fişek b. i. Şenliklerde, bayram gecelerinde eğlence için ya da savaşta hedefi aydınlatmak, işaret vermek için kullanılan küçük roket. Uçaklardan hedef üzerine atılır, hedefi aydınlatır. Tehlikeli durumlara düşen gemiler de yerlerini belli etmek için havai fişek atar. Havai fişekte patlayıcı madde baruttur. Barutun bir kısmı fişeğin yukarı çıkmasını sağlar; ikinci kısmı ise fişeği havada patlatır. Fişeğin içine çeşitli maden tuzları konarak çeşitli renkte ve şekilde alevle yanması sağlanır.

havai hat b. i. Tek. ★ 1. Maden, kömür gibi maddeleri bir yerden bir yere taşımak için kurulan donanım. Tek hatlı ya da çift hatlı olur. Tek hatlı sistemde halat döner, üzerindeki kapları da hareket ettirir. Çift hatlı sistemde ise halatlar sabittir. Yükü taşıyan kaplar tekerlekleriyle halat üzerinde kayar. ★ 2. Elektrik enerjisini bir yerden bir yere taşımaya yarayan iletken tel. Elektrik enerjisi uzak yerlere, direkler arasına çekilen bakır tellerle taşınır. Bu teller açık havada bulunduğu için havai hat adını alır. Eskiden şehir içinde de havai hat kullanılırdı. Bugün ise şehir içi donanımı yavaş yavaş yeraltı kablolarıyla değiştirilmektedir. Uzak mesafelerde ise ekonomik olduğu için havai hat seçilir.

havailik i. Havaî olma hali, havaice davranış, hoppalık. [Frivolité, fantaisie — Frivolity, fancifulness]

hava irtibat subayı Ask. Kara, deniz birlikleri ile hava kuvvetleri arasındaki iş birliğini sağlayan subay. Hava kuvvetlerinin kullanılmasında çok önemli rol oynayan bu subaylar daha çok büyük karargâhlarda bulunur.

havaiyat, -ti Ar. ç. i. Boş ve değersiz iş ve sözler: Esaslı bir işte çalışmayarak ömrünü havaiyat ile geçiriyor.

hava kesesi b. i. Balıkların aşağı yukarı inip çıkmalarını sağlayan ve hava ile dolup boşalan kese. [Sac aérien — Air sac]

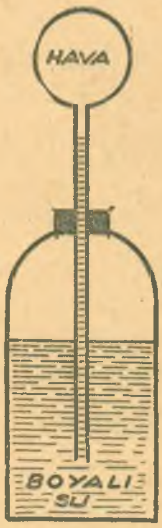
hava keşfi Ask. Düşmanın askerî, ekonomik ve toplam gücünü, silâhlı kuvvetlerinin hareketini ve son durumunu anlamak, araştırmak ve tesbit etmek için uçak, balon, uydu gibi uçucu araçlarla havadan kayıt, gözlem, fotoğraf ile yapılan araştırma, bulma, tespit.

hava kuvvetleri Ask. Bir ülkenin savunması ve çıkarlarının sağlanması için kurulmuş olan silâhlı kuvvetlerin içinde havadan savunma gücüne sahip olan balon, uçak, helikopter ve benzeri uçucu araçlarla bunların yapım, bakım ve türlü ikmalini sağlayan fabrika, hangar ve uçak alanlarının topu. [Aviation, forces aériennes — Air forces]

havaküre Ar. b. i. Ast. Coğ. Yer yuvarlağını çevreleyen hava katmanı (tabakası). Atmosfer. Yerden itibaren 11 km. yüksekliğe kadar olan katmana alt havaküre (troposfer) adı verilir. Troposferde hava hareketlidir. Fırtınalar, bulutlar hep bu katmandadır Troposferin üstü daha hareketsiz, daha durgundur. esk. Kürei nesimî. [Atmosphère — Atmosphere]

havalandırmak f. Hava aldırmak, havasını değiştirmek. [Ventiler, purifier — To purify, ventilate]

havalanmak f. ★ 1. Hava almak, havası değiştirilmek: Ev bugün havalanmalı. ★ 2. Havaya kalkmak uçmak: Uçak havalandı. ★ 3. Havada dalgalanmak: Bayrak havalanıyor. ★ 4. mec. Hoş görülmeyen yollara sapmak.

havalı termometre

havan

havale Ar. i. ★ 1. Bir kimsenin, diğer bir kimseye bir para, değerli bir evrak ya da mal verilmek üzere üçüncü bir şahsı görevlendirmesi. Burada üç kişi söz konusudur. Malı, parayı v.b. veren kimse, bu değeri alan kimse ve bu alış verişi sağlayan aracı. Meselâ, banka ya da posta yoluyla bir para gönderilmesi halinde havale söz konusu olur. [Ordre de payement, envoie — Transfer, order] ★ 2. Gebelerde ve küçük çocuklarda bazı zamanlar görülen çırpınmalı bir hastalık. ★ 3. Bir yerden başka bir yerin içine uygunsuzca bakma olanağı: Karşı evin bizim bahçeye havalesini nasıl keselim? ★ 4. Böyle bir uygunsuzluğu gidermek için araya çekilen perde: Tahta havale.

havaleli ★ 1. Havalesi olan. ★ 2. Ağırlık merkezi yüksekte olup yıkılma tehlikesi bulunan. ★ 3. Gereğinden çok yüksek olup insana yıkılacak duygusu veren.

havalename Ar. Far. b. i. Posta, banka v.b. ile para gönderilirken gönderenle alacak olanın adları ve paranın miktarı yazılıp para ile birlikte yatırılan kâğıt.

havalı s. ★ 1. Şöyle ya da böyle havası olan: Güzel havalı bir gün. ★ 2. İyi hava alan, yeleç, havadar: Havalı bir yer. ★ 3. Havalanmış, baştan çıkmış: Bu kız bugünlerde çok havalandı.

havalı termometre b. i. Fiz. İtalyan bilgini Galileo Galilei'nin (1564-1642) yaptığı termometre (sıcaklıkölçer). Yeryüzünde yapılan ilk termometredir. Bugün pratik hayatta kullanılmamaktadır.

havali Ar. i. Çevre, yöre, dolay.

hava limanı b. i. Hava alanı. Hava ulaştırma araçlarının indikleri, yolcu alıp indirdikleri, bakım ve onarımlarını yaptırdıkları, yerine göre konakladıkları alanlar. [Aéroport — Airport]

havan Far. i. ★ 1. Bir şeyi dövüp ufalamaya yarayan, ağaçtan, taştan ya da madenden kap. [Mortier, pilon — Pound - mortar] ★ 2. Tütün kıymaya yarayan makine. Ağzına bağlı satırı vardır: Havanda kıyılmış tütün. [Hachoir — Cutter] ★ 3. Ask. Yalnız üst kısımlarına yapılacak etki ile tahribi istenilen hedefler için büyük açılarla yapılan ve üstün ateş gücüne sahip kısa namlulu toplar. Dik mermi yollu olan bu toplarda 45 derecenin altında yapılacak atışlarda çeşitli barut hatları kullanılır. Ağır, orta ve hafif olmak üzere çeşitli tipleri vardır. [Mortier — Mortar, howitzer]

Havana Orta Amerika'da Büyük Antille adalarının en büyüğü olan Küba adasının merkezi. 897 100 nüfuslu bir liman şehridir. Bütün dünyada ünlü tütününü, sigara ve şeker ihraç eder. Şehirde birçok bilim kurumu da vardır.

havanda su dövmek b. f. Boşuna uğraşmak.

havan eli b. i. Havan tokmağı.

hava oyunu b. i. Borsa oyunu, esham ve tahviller üzerine yapılan ve pek az zamanda fazla kazancı hedef tutan tehlikeli alış veriş.

hava parası b. i. Bir yeri kiralayabilmek için açıktan verilen para. Eskiden «peştemallık» da denen bu adet ticarette bir yerin yıllar boyunca kazanılmış şöhretini satın almak demekti.

hava piyadesi Ask. Büyük ulaştırma uçakları ve planörlerle taşınan piyade. [Infanterie d'air — Air infantry]

Havari Peygamber İsa'ya ilk inanan, ona yardımcı olan 12 ülkü arkadaşı; İsa'yla birlikte 13 kişi oluyorlardı. Bir söylentiye göre bu 12 kişiden biri sonradan ona ihanet etmiştir. Batı dünyasında 13 sayısının uğursuz sayılmasını bu olaya bağlayanlar vardır. Hıristiyanlar havarileri «aziz» olarak kabul ederler. İsa'ya inanları ve Hıristiyanlık dinine yaptıkları büyük hizmetlerden ötürü onları kutsal sayarlar. Havari sözcüğü doğuda mecazi anlamda da kullanılır. Bir işe kendini adamış kimseye «O bu işin havarisidir» denir. [Apôtre — Apostle]

havas Ar. ç. i. Duyular. esk. Hassalar: Havası hamse = Beş duyu.

hava sahası Huk. Hava boşluğunda devletin ya da kişilerin hakları bulunup bulunmadığı tartışılan bir konudur. Hava ulaştırmasını sağlamak yönünden, kişilerin sahibi bulundukları toprağın üzerindeki hava mülkiyetleri sınırlanmıştır. Fakat devletler bu konudaki egemenliklerini sınırlamak istememektedirler. Uçakların bir savaş aracı da olmaları nedeni ile, her devlet üstündeki hava sahasına mutlak olarak hakim sayılmaktadır. Hava sahasının da ülkeye dahil olduğu kabul edilmektedir. Sadece, hava sahasının üstünde kalan ve uzay çalışmalarının yapıldığı yüksekliklerin hava sahası dışında kaldığı ve hiç bir devlete bağlı bulunmadığı kabul edilmektedir. [Espace d'air — Air space]

hava savaşı b. i. Ask. Bir savaşta hava kuvvetlerinin tahrip gücünden ve vurucu etkisinden yararlanarak hasmın ulaştırma yollarını endüstri bölgelerini, enerji kaynaklarını, savunma tesislerini ve üslerini yok etmek, düşman hava kuvvetlerinin saldırısına karşı ülkeyi korumak ve savaşan kara ve deniz birliklerini desteklemek için girişilen harekât. [Bataille aérienne — Air battle]

havasızlık i. Hava yetersizliği.

hava sigortası Huk. Hava ulaştırma araçları ile yapılan taşımada yürürlükte olan sigorta. [Assurence d'aviation — Aviation insurance]

hava silâhları ç. b. i. Ask. Havada, denizde ve karada düşman saldırısına karşı savunmada ve hedeflerini tahrip etmede, hava kuvvetlerine ait hava araçlarının makineli tüfek, top, çeşitli tip bomba (napalm ve atom), füze ve roketlerle donatımı.

havataşı b. i. Ast. Yeryüzüne düşen göktaşı ; şimşek taşı.

hava tümeni Ask. Birkaç hava alayından ibaret birliğin adı. Bir hava tümeni, av, bombardıman ve keşif olmak üzere muhtelif tip uçaklardan kuruludur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra hava tümeni yerine hava kuvveti deyimi kullanılmaktadır : 1. taktik hava kuvveti, 6. stratejik hava kuvveti gibi.

hava vermek b. f. Bir şeyin içine hava girmesini sağlamak, havalandırmak, bir hastanın akciğer zarını hava ile doldurmak.

havaya vermek b. f. Ziyan etmek, israf etmek.

havayiç Ar. ç. i. Muhtaç olunan şeyler, vazgeçilemez maddeler : Şeker de ekmek gibi havayiçtendir.

haver Far. i. Güneşin doğduğu taraf, doğu. esk. Şark.

havf Ar. i. Korku, korkma.

havf etmek b. f. Korkmak.

havhav i. ★ 1. Köpeğin havlaması. ★ 2. (Çocuk dilinde) Köpek.

havi Ar. s. İçinde bulunduran, kapsayan. [Qui contient — Containing, embodying]

havil, -vli Ar. i. Korku : Can havliyle.

havlama i. Köpeğin bağırması. [Aboiement — Barking]

havlamak f. (Köpek). Hav hav diye bağırmak ; ürümek. [Aboyer — To bark]

havlı s. ★ 1. Havı olan : Havlı kumaş. ★ 2. i. Havlu.

havlıcan i. Zencefilgillerden ıtırlı bir bitki cinsi. Aynı adla anılan kök sapları baharat olarak kullanılır.

havlu i. Kurulanmaya yarar havlı bez. [Essui - main, serviette — Towel]

havra i. ★ 1. Yahudi tapınağı. Sinagog. [Synagogue — Synagogue] ★ 2. mec. Pek gürültü ile konuşulan yer : Hoca çok yumuşak olduğu için sınıf bir havra oluyor.

Havran Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 550 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 710, merkezinin nüfusu 7 213'dür. İlçe toprakları Havran çayının suladığı alüvyonlu ovadan ibarettir. Zeytincilik, bağcılık ve meyvacılık yapılır. Kasaba, meyva ve sebze bahçeleriyle çevrilidir. Zeytinyağı ve sabun yapımevleri vardır. Edremit'e 8, il merkezine 83 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

Havre (Fransa) Manche denizi kıyısında önemli bir liman ve ticareti işlek bir şehir. Seine Inférieur bölgesinin merkezidir. 185 500 nüfusu vardır. Bütün Seine havzasının ürünleri bu şehirden ihraç edildiği gibi, Fransa'ya kahve, pamuk, deri, tahıl, kömür, maden gibi birçok maddeler de buradan ithal edilir. II. Dünya Savaşı sırasında çok zarara uğrayan Fransız şehirlerinden biridir.

havruz Far. i. Su dökülecek kap, lâzımlık, oturak.

Mevzide bir havan topuna mermi yerleştirilirken

Havsa Edirne'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 556 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 099, merkezinin nüfusu 3 528'dir. İlçe toprakları engebesiz ve ova görünüşündedir. Yazlar çok sıcak, kışlar çok soğuk ve sert geçer. Küçük derelerin suladığı topraklarda tahıl, ayçiçeği, şekerpancarı ekilir. Kavun karpuz ve her çeşit meyva ve sebze yetiştirilir. Kasaba, İstanbul — Edirne asfaltı üzerindedir ve il merkezine 27 km. uzaklıktadır. Sokullu Mehmet Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı bir cami vardır.

havsala Ar. i. ★ 1. Anat. Leğen. [Bassin, pelvis — Pelvis] ★ 2. mec. «Bir şeyin olabileceğini anlayıp kavrama ve yerinde bulma yeteneği» anlamıyla bazı deyimlerde geçer. [Entendement compréhension — Comprehension]

havsalaya sığmaz b. s. Kabul edilemez, açıklanamaz, göz yumulamaz.

havuç i. Maydanozgillerden uzunca koni şeklinde ve etli olan kökünden dolayı sebze olarak yetiştirilen bitki. Havuçta şeker vardır. Bastısı, kızartması, salatası ve turşusu yapılır. [Carotte — Carrot]

havut i. Deve semeri.

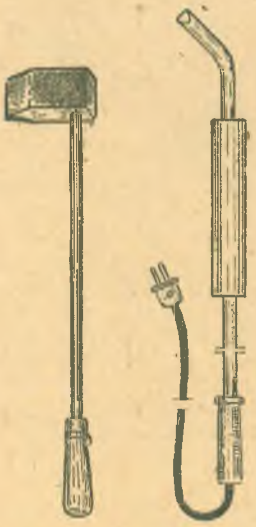
havuz Ar. i. ★ 1. Bahçeleri sulamak, yüzmek ya da süs maksadıyla içine su doldurulan üstü açık, yayvan kâgir yer. [Bassin, lac — Pool, pond] ★ 2. Den. Gemilerin onarım ve bakım için alındıkları yer. Yüzer havuzlarda bir taban iki de duvar vardır. Gemi gireceği zaman, havuz, sarnıçlarına su basılarak batırılır. Gemi girdikten sonra sarnıçlardaki su boşaltılarak havuz gemiyle birlikte yavaş yavaş su yüzüne çıkarılır. İstenilen yere çekilebildikleri için yüzer havuzlar çok kullanışlıdır (Bak. dok). Birçok tersanelerde de betonarme ya da taş duvarlarla tabandan ibaret, kapaklı sabit havuzlar vardır. Kapak açıkken havuz su doludur. Gemi girince kapak kapatılır ve su boşaltılır. [Bassin de radoup — Dry - dock]

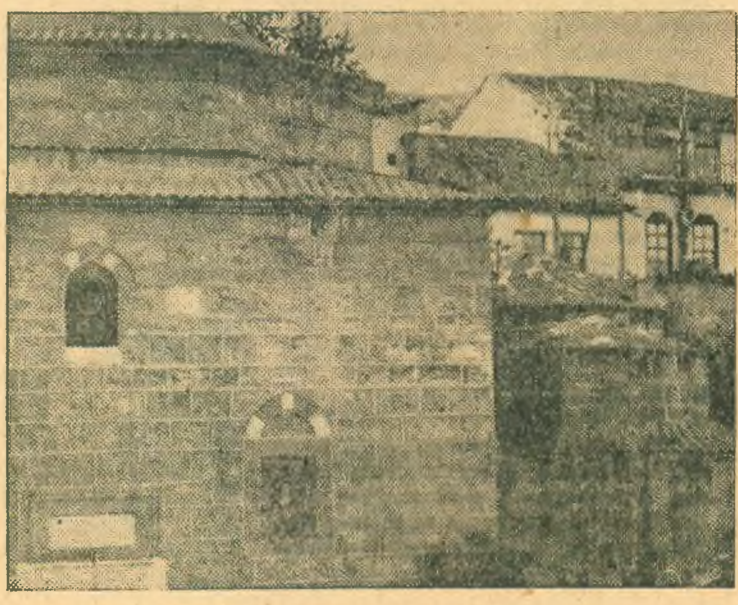
havlıcan

havuç

Havya ve elektrikli havya

Havza'dan bir görünüş

havuzcuk i. Anat. Sidik borularının böbrekle birleştiği kısımda huni biçimindeki genişlik. esk. Huveyza. [Bassinet — Pondlet]

havuzlama (havuza çekme) i. Den. Teknenin su altında kalan bölümünün temizliğini yapmak, boyasını yenilemek ya da onarmak için gemilerin havuza alınması. Su dolu havuza gemi yüzerek girer. Yeri ayarlanır, halatlarla bağlanır, kalaslarla desteklenir. Sonra havuzun suyu boşaltılırken gemi, yavaş yavaş havuz iskemlelerine oturur. Tekne üstünde yapılması gereken işler bitince havuza su alınır. Su yeteri kadar yükselince gemi kendiliğinden iskemleler üstünden kalkar, yüzmeye başlar.

havuzlamak f. Gemiyi onarmak için havuza çekmek. [Mettre en bassin, entrer au bassin — To dock]

havuzlanmak f. ★ 1. Gemi onarılmak için havuza çekilmek. ★ 2. Su birikerek havuz teşkil etmek.

Havva Bak. Âdem - Havva.

havya i. Çekiç biçiminde, ucu bakır, lehim sürmeye yarayan, ateşte kızdırılarak kullanılan alet. Elektrikle çalışanları da vardır. [Porte - goutte — Soldering - iron]

havyar İta. i. Mersin balığının yumurtasından ezmek ve tuzlamak suretiyle yapılan kara, lezzetli ve besleyici bir madde. Morina balığı yumurtasından yapılanı kırmızımtrak olur ve karası gibi değerli sayılmaz. [Caviar — Caviar]

havyar kesmek b. f. Külb. Tembellik edip vaktini boş geçirmek.

Havza Samsun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 793 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 50 673, merkezinin nüfusu 10 353'-dür. Tersakan çayı vadisindeki ilçe topraklarında buğday, arpa, mısır ve şeker-pancarı yetiştirilir. Çeltek linyit işletmesinin bir kısmı da buradadır. Kasaba, Samsun — Sivas demiryolu üzerindedir. Ayrıca karayolu ile de Samsun ve Amasya'ya bağlıdır. İl merkezine olan uzaklığı 83 km. dir. Şifalı bir kaplıcası vardır.

havza Ar. i. ★ 1. Az çok belli bir dağ ya da tepe çevresi ile sınırlanmış olup suları aynı denize, göle ya da ırmağa akan kara bölgesi. Anadolu'nun Akdeniz havzası. [Bassin — Basin] ★ 2. Maden bölgesi: Zonguldak kömür havzası. [Bassin — Basin]

Hawai Adaları Büyük okyanusta volkanik ada dizisi. 1898'de A.B.D.'nin eline geçmiş ve 50. eyaletini teşkil etmiştir. Yüzölçümü 16 661 km², nüfusu 632 800, merkezi Oahu adasında bulunan Honolulu şehridir. Bol miktarda şeker kamışı ve ananas yetiştirilir. Turizm bakımından önemlidir.

Hawthorne, Nathaniel (1804-1864) Amerikalı romancı. 1850'de yayımlanan «The Scarlet Letter — Kızıl Harf» şaheseridir. Daha sonra yazdığı «The House of the Seven Gables — Yedi Çatılı Ev» güçlü eserlerinin başında gelir. Çağdaşı Edgar Allan Poe gibi, Hawthorne da korku romanlarının modasının etkisinde kalmış, karamsar olmakla beraber hiçbir yazarınkine benzemeyen üslubuyla roman alanında yeni bir teknik yaratmıştır. Örneğin Henry James bu tekniğin etkisinde kalmıştır.

hay Ar. s. Diri, canlı, hayatta olan.

hay ü. «Vay» gibi, beklenmiyen bir kötülük ya da umulmayan bir iyilik karşısında söylenen sözlerin başına getirilir: Hay Allah cezasını versin! Hay Allah senden razı olsun!.

haya Far. i. Anat. Erkeklik bezi. [Testicule — Testicle]

hayâ Ar. i. ★ 1. Utanma, ut. esk. Hicap, mahcubiyet. ★ 2. Edep, namus, ar: Hayâsız adamdan her kötülük umulur.

hayal, -li Ar. i. ★ 1. İmge. Bir şeyi görmekten ya da işitmekten zihinde kalan izin fikirde canlandırılan şekli: Hayali hatırımdan bir an çıkmıyor. [Image — Image] ★ 2. Aslı ve gerçekliği olmaksızın zihinde canlanan, görünür gibi olan şekil, kuruntu: Bazı geceler ona bir hayal görünüyormuş. [Spectre, fantôme — Phantom] ★ 3. Fiz. Bir şeyin suda ya da aynadan görünen şekli. [Image — Image] ★ 4. Gölge gibi pek iyi kavranmayan şey: Önünden hayal gibi geçti. ★ 5. Deri ya da mukavvadan şekillerin perde üzerine yansıtılan hayallerini oynatmaktan ibaret oyun. Bak. Karagöz.

hayalât, -tı Ar. ç. i. Olmayacak düşünceler, boş kuruntular.

hayalbaz b. i. Tiy. Hayal oyunu ustası; Karagöz oyunu ustası.

hayalci i. Karagöz oynatan kimse.

hayalet, -ti Ar. i. Gerçekten var olmadığı

halde göze görünür gibi olarak insanı şaşırtan şey. [Ombre, fantôme — Apparition, spectre, ghost]

hayali fener b. i. ★ 1. Fizikte eskiden sihirbaz feneri denen ve içindeki küçük camlar üzerinde bulunan resimleri önündeki bir perdenin üzerine büyülterek yansıtmak için kullanılan tecrübe cihazı. ★ 2. b. s. Son derece zayıf : O uzun hastalıktan sonra, zavallı hayali fener halinde ancak dolaşabiliyor.

hayal meyal Ar. T. zf. Belli belirsiz, seçilir seçilmez bir halde.

hayal oyunu Tiy. Bak. gölge oyunu.

hayal perdesi b. i. Tiy. Karagöz oyununda arkasında ışık yakılarak üstünde tasvirlerin gösterilip oynatıldığı perde. esk. Lu'b-i hayal. Hayal-i zıl. Şeyh Küşteri meydanı.

hayalperest Ar. Far. b. s. Hep hayal peşinde koşan. [Fantaisiste — Fantast, day - dreamer]

hayâsız s. Utanmaz, arlanmaz, yüzsüz. [Impudent, malhonnête — Impudent, shameless]

hayasız hareket Huk. Toplumun utanma ve edep duygularını zedeleyecek derecede açık saçık hareketler. Bu hareketlerin açık yerlerde yapılması suçtur.

hayat Ar. i. Canlıların yaşama hali. Doğum ile başlar, gelişme ve üreme ile devam eder ve ölüm ile de son bulur. Canlılar, hücrelerden meydana gelirler. Hücre ince bir zar ile bunun içinde protoplazma ve çekirdekten yapılmış bir elemandır. Canlıların özelliği, hareket, beslenme, büyüme, üreme, uyanıklık ve vücutta kullanılmaz hale gelen maddeleri çıkarmadır. Canlıların yaşama süreleri çok' değişiktir.

hayat, -tı i. Köy ya da kasaba evlerinde üstü kapalı, bir ya da birkaç yanı açık sofa. Hanay, sergâh, yazlık, divanhane.

hayat ağacı b. i. Beyinciğin kesitinin görünüşü. Dallı, budaklı bir ağaca benzer. esk. Şecerei hayat. [Arbre de vie — Tree of life]

hayatî Ar. s. Dirim değerini taşıyan, dirimlik. [Vital — Vital]

Hayati Bak. Doğanyurt.

Hayatî, Ahmet (Ölm. 1881) Bilgin. Elbistan'da doğdu. Orada kadılık yapmış, sonra İstanbul'a gelerek Ayasofya'da müderrislik ederken Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'ya da ders vermiştir Şair Vehbi'nin «Tuhfe» sine yazdığı şerh ile tanınır. Arap edebiyatı üzerine bir takım eserleri de vardır.

hayatiyat Ar. i. Biyoloji.

hayatiyet Ar. i. Yaşama gücü, canlılık.

hayat pahalılığı b. i. Geçinmek için gerekli olan şeylerin pahalı olması.

hayat sigortası b. i. Bir kimsenin ödediği belirli primlerin karşılığı olarak, sigortacının, o şahsın ya da gösterdiği diğer bir şahsın belirli bir süre içinde ölümü ya da belirli bir süreye kadar yaşaması halinde, toptan bir miktar para ödemeyi kabul etmesi durumu. Hayat sigortası, sadece belirli bir zamana kadar yaşama halinde para ödenmesini ya da belirli bir süre içinde ölüm olursa para verilmesini şart koşabileceği gibi, her iki durum birden de sigortaya bağlanabilir. [Assurance sur la vie — Life insurance (assurance)]

haybahasıl b. zf. (Ar. Haibü hasir'den halk konuşmasına böyle geçmiştir.) Umutsuz ve yoksul olarak.

Hayber Geçidi Pakistan'ın kuzeydoğu bölümü ile Afganistan'ı birbirine bağlayan en önemli geçitlerden biri. Tarihte, Hindistan yarımadası ile Afganistan arasında en kullanışlı yol olduğundan, Büyük İskender'den bu yana askerî bakımdan çok önem kazanmıştır. Her ne kadar İskender'in buradan geçip geçmediği kesinlikle bilinmiyorsa da bazı komutanlarının bu geçidi kullandıkları sanılmaktadır. Bundan başka Gazneli Mahmut, Babür, Ahmet Şah Dürrani ile Nadir Şah da sık sık Hayber geçidinden geçmişlerdir. Geçidin uzunluğu 50 km. en dar yeri 3 m. kadardır. Geçişe ancak haftanın 2 - 3 günü izin verilir. Yolcuların mal ve can güvenliklerini jandarmalar sağlar. 1952'de geçidin başlangıç yerine kadar bir demiryolu yapılmıştır.

haydalamak f. Seslenerek hayvanı hızlandırmak.

haydamak f. Hayvanı yürütmek.

haydar Ar. i. ★ 1. Aslan. ★ 2. mec. Pek cesaretli insan. Bu kelime Türkçe'de daha çok mecaz anlamıyla halk ve divan edebiyatında kullanılmıştır. Peygamberin damadı ve dördüncü halife Ali'nin de sanıdır.

Haydarabad (Hindistan) ★ 1. 1 252 000 nüfuslu bir şehir. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir. ★ 2. Eskiden Hindistan'da Dekkan bölgesinde Nizam Devleti de denen bir müslüman devleti. Başkenti Haydarabad şehriydi. Bu şehir bugün Andhra

Pradesh devletinin merkezidir. ★ 3. Batı Pakistan'da Sind bölgesinde 434 500 nüfuslu bir şehir.

Haydar Bey (1846-1904) Besteci. İstanbul'da doğdu. Saray mızıkasından yetişmiş, binbaşılıktan emekliye ayrıldıktan sonra Üsküdar'da ölmüştür. Batı müziği kalıplarıyla ilk uğraşanlardandır. Ve bizde müziği sahneye ilk uygulayan, Çuhacıyan'dan sonra Haydar Bey olmuştur. Ahmet Mithat Efendi'nin «Çengi» oyununu bestelemiştir. Başka operetleri, «Muhacir» ve «Macaristan» marşları vardır.

Haydar Bey, Ali (1836-1913) Yazar. Mihalıç'da doğdu, Babıâli evrak müdürü iken Yeniköy'deki yalısında ölerek Eyüb'e gömülmüştür. «Beyanı Hakikat» adlı kitabından başka «Perviz» adlı bir oyunu ve «Rüya Oyunları» adlı bir komedisi basılmıştır.

Haydar Efendi, Ali (Ölm. 1903) Bilim adamı. Maarif meclisi reisliğinde ve birçok önemri görevlerde bulunmuştur. Mecelle Şerhi», Usul-i Fıkıh» adlı eserleri ve İslâmiyet konusunda kitapları ile divan tarzında şiirleri vardır. Kendinden sonra yetişmiş olan Haydar Molla'dan ayırmak için Büyük Haydar Efendi adı verilmiştir. Küçük Haydar Efendi diye anılan Haydar Molla da Hukuk'ta Mecelle okutmuş, Temyiz mahkemesi âza ve reisliğinde ve bir aralık Adliye nazırlığında da bulunmuştur. Onun da çok mufassal olan mecelle şerhi basılmıştır.

Haydarlı Afyon'un Dinar ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 11 652, merkezinin nüfusu 2 011'dir.

Haydar Mirza Dulğat, Muhammet (1500-1551) Tarihçi. Moğol olmakla beraber dil bakımından Türkleşmiş Dulğat hanedanındandır. 1508'de Babür Şah tarafından evlât edinilmiş ve 4 yıl onun yanında yaşamış sonra Kaşgar'a giderek komutan olmuştur. 1541'den ölünceye kadar Kişmir'de valilik yapmış, 1551'de bir ayaklanmayı bastırırken öldürülmüştür. «Tarih-i Reşidi» adındaki XVI. yüzyılda Orta Asya Türk tarihine ait olan kitabı hem Farsça hem Türkçe olarak yazmıştır.

Haydar Paşa III. Selim zamanının paşalarından. Önce kışla, sonra hastahane olan binayı yaptırdığı için İstanbul'un Anadolu yakasına onun adı verilmiştir.

Haydar Rıfat, Yorulmaz Bak. Yorulmaz, Haydar Rıfat.

hayderane Far. zf. Aslanca, kahramanlığıyla ünlü Halife Ali'ye yakışır bir cesaretle.

hayderi (hayderiye) Far. Ar. i. Dervişlerin giydikleri kolsuz ve omuz başlarında üç köşeli bir parçası bulunan abadan bir çeşit kısa hırka. Sonraları ev içinde giyilen kolsuz hırkalara da bu ad verilmiştir.

haydi, (hadi) ü. ★ 1. Teşvik etmek, isteklendirmek, çağırmak ya da acele ettirmek için kullanılır: Haydi gidelim, haydi iş başına! Haydi gayret! ★ 2. Peki, olsun gibi kabul anlamında kullanılır: Haydi senin dediğin olsun. ★ 3. Tutalım ki, farzedelim ki: Haydi aç kalmıştı diyelim, bu hal hırsızlığı mazur gösterir mi?

haydi haydi ü. ★ 1. En çok, olsa olsa: Bu mala haydi haydi elli kuruş versinler. ★ 2. Bol bol, ferah ferah, vızır vızır: O yüz kiloyu kaldırmıştı, sekseni haydi haydi kaldırır. ★ 3. Fel. Evleviyetle: Üç metreyi atlayan, iki metreyi haydi haydi atlar. esk. Bitarikil evlâ. [A fortiori — A fortiori]

haydin ü. «Haydi» edatının birden fazla kimseye söylenirken kullanıldığı şekil.

haydisene ü. «Haydi» edatının daha kuvvetli istek, teşvik, acele anlatan şekli.

Haydn, Franz Joseph (1732-1869) Avusturyalı besteci. Rohrau'da doğdu. Keman ve klavsen çalarak müziğe başlamış aynı zamanda solfej, kompozisyon ve armoni bilgileri edinmiştir. Geçimini müzik dersleri vererek sağlamıştır. İlk bestecilik denemeleri Kont Morzin'in dikkatini çekmiş ve onun sarayına müzisyen olarak girmiştir. Daha sonra Kont Esterhazy kendisine yakınlık göstermiş, iki kere Londra'ya giderek büyük ilgi görmüştür. Orkestra müziğini çok iyi işleyerek «Viyana Devri» nin doğmasında rol oynamıştır. Birçok senfonileri, sonatları, opera ve oratoryoları vardır.

haydut i. Kır hırsızı, yol kesici, şaki. [Bandit, brigand — Bandit, vagabond, brigand]

haydutluk i. Haydut olma hali ya da haydutça davranış. [Brigandage — Banditry, brigandage]

hayfa (hayfaki) Far. e. Yazıklar olsun, ne yazık, eyvah.

Hayfa (İsrail) Akdeniz kıyısında ve Akkâ'nın güneyinde 191 200 nüfuslu bir liman. Etrafı bağlarla ve portakal bahçeleriyle çevrilmiştir. 1918'den önce Osmanlı Türkleri'nin yönetiminde iken Beyrut vilâyetinin Akkâ sancağına bağlı bir kaza, yani ilçe merkezi idi.

hay fideliti (İng. high fidelity) Tek. Pikap, teyp gibi kaydedilmiş sesleri çalan aletlerde, her sesin duyulmasını sağlayan bir sistem. Ses bir titreşim hareketidir ve her sesin başka bir titreşim frekansı vardır. Normal plâklarda, duyulabilen seslerin frekansı her iki yönde sınırlıdır. Bu yüzden bir orkestradaki bütün sesleri normal bir plâk çalarken duyamayız. Bu seslerin de duyulmasını sağlamak için hay fideliti plaklar yapılmıştır. Bu plaklar, hay fideliti pikaplarda çalınırsa, orkestranın bütün sesleri duyulur. Bu tür pikaplarda iki, bazan da üç hoparlör vardır. Sesler frekanslarına göre bu hoparlörlere bölünür. Her hoparlörden belli frekansta sesler çıkar.

Joseph Franz Haydn

hayhay e. Evet, öyle, peki, elbette: Hayhay biz de geliriz. [Sans doute, certainement — Certainly, by all means]

hayhuy Far. i. ★ 1. Her ağızdan bir ses çıktığı zaman duyulan ses karışıklığı. ★ 2. mec. Bir sonuca varmayan çabalama.

hayıf, -yfı Ar. ü. Yazık, eyvah!

hayıflanmak Ar. T. f. Acınmak, üzülmek, yerinmek. esk. Esef etmek.

hayın Ar. s. Halk. Hain.

hayır e. Yerine göre «yok», «öyle değil», «olmaz» gibi olumsuzluk anlatır. [Non — No]

hayırdır inşallah b. ü. Anlatılan bir rüyayı iyiye yormak için kullanılır, umulmayan ve beklenmeyen olaylar karşısında söylenir.

hayır dua b. i. İyi dua, iyilik için edilen dua. «Bed dua» karşıtı.

hayır etmek b. f. Fayda vermek: Verdiği ilâç hayır etmedi.

hayırhah Far. s. Birinin ya da herkesin iyiliğini isteyen, herkesi iyi görmekten hoşlanan; iyilikçi: Hayırhah bir adamdır.

hayırhahlık i. İyilikçilik, herkesin iyiliğini isteme hali.

hayırlı s. ★ 1. Hayrı olan, yararı dokunan: Hayırlı evlât. [Bon, utile — Good, beneficial] ★ 2. Uğurlu: Hayırlı yolculuk. [Bon, de bonne augure — Good, bon, lucky]

hayır ola b. ü. Ne var, ne yok gibi iyi haber dileğiyle sorulan sorularda kullanılır.

hayırperver Far. b. s. Hayır sever. Düşkünlere ve yoksullara yardım eden.

hayırsever b. s. Yoksullara, düşkünlere, zayıflara iyilik ve yardım etmesini seven. esk. Hayırperver. [Bienveillant — Benefactor, philanthropist]

hayır söylemek b. f. Hayırlı söz söylemek, hoşa gitmeyecek şey söylememek.

hayız, -yzı Ar. i. Kadınların aybaşısı. esk. Âdet.

hayız görmek b. f. Âdet görmek, aybaşı olmak.

hayız zamanı b. i. Âdet zamanı.

haykırı i. Gra. Hayret, korku, sevinç gibi duygulanmalarda haykırma gibi çıkarılan ses. esk. Nida. [Exclamation — Exclamation]

haykırı işareti b. i. Yazıda şaşma, sevinme, korkma gibi heyecanları anlatan sözlerin sonuna konulan işaret. «!» işareti. [Point d'exclamation — Exclamation mark]

haykırış i. ★ 1. Haykırmak eylemi ya da biçimi. [Cri — Cry] ★ 2. Haykırma sesi. [Crillement — Shout]

haykırışmak f. Birlikte haykırmak.

haykırmak f. ★ 1. Duygulanarak yüksek ses çıkarmak. [Crier, clamer — To cry, shout] ★ 2. Şikâyetle bağırmak. [S'écrier — To scream]

haylamak f. ★ 1. Hay huy diye gürültü ile sürmek: Hayvanları hayladılar. ★ 2. Önem vermek, aldırmak: O kadar yalvardılar, haylamadı.

haylaz s. Aylak, boş duran, boşta gezen. esk. Avare. Çalışmaya gücü yeterken ve yaradılıştan tembel değil iken kendini işe vermeyen, faydasız ya da kötü hareketler yapan: Böyle değildi, arkadaş yüzünden haylaz oldu. [Fainéant, vagabond, oisif — Idle, wondering]

hayli s. Epey, oldukça çok.

Haymana Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 071 km² olan ilçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 49 011, merkezinin nüfusu 5 351'dir. İlçe toprakları fazla yüksekliği olmayan bozkır görünüşündedir. En önemli yükseklik Mangal dağıdır (1 450 m.). Tahıl ekimi ve geniş ölçüde hayvancılık yapılır. Kasaba, hafif meyilli kalkerli bir tepenin üzerinde kuruludur. Deri hastalıklarına iyi gelen bir kaplıcası vardır. Ankara'ya 74 km. uzaklıktadır.

haymana beygiri b. s. mec. İşsiz güçsüz dolaşan sağlam adam.

haymatloz i. Huk. Tabiiyetsizlik. Hiç bir devletin uyruğunda bulunmama durumu. Bir devletin uyrukluğunu kaybeden kimse, başka bir devlet uyrukluğunu da kazanamamış olursa, uyruksuz sayılır.

hayme Ar. i. Çadır.

haymenişin Ar. Far. i. Çadırda oturan, göçebe.

Hayrabolu Tekirdağ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 035 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 40 272, merkezinin nüfusu 9 554'dür. İlçe toprakları hafif dalgalıdır. İklimi serttir. Hayrabolu suyunun suladığı topraklarda tahıl, ayçiçeği ve şekerpancarı yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Tekirdağ'a 50 km. uzaklıktadır. Un ve yağ fabrikaları vardır.

hayran Ar. s. ★ 1. Şaşa kalmış, tansıyan, hayrette kalan. esk. Mütahayyir olan: Çocuk oyuncakların önünde hayran durdu. [Etonné, ébahi — Bewildered, fascinated] ★ 2. Son derecede beğenen, gözleri kamaşan: Resmini görünce hayran olmuş. [Ebloui — Adoring, admiring]

hayranlık i. Güzel ya da büyük bir şey karşısında duyulan, beğeni ile karışık şaşma duygusu. Tansıma. [Admiration, émerveillement — Admiration, adoration]

hayran olmak b. f. Şaşa kalmak, tansımak. [S'étonner, être ébahi, ébloui — To admire, adore]

Hayrat Trabzon'un Of ilçesi bucaklarından. 38 köylü bucağın nüfusu 20 075, merkezinin nüfusu 503'dür.

hayrat, -tı Ar. ç. i. Sevap için yapılan işler, halkın faydalanması için kurulan müesseseler. (Kelime Arapça çoğul olduğu halde Türkçe'de daha çok tekil olarak kullanılmıştır.)

HAYVANLAR VE YAŞAMA ŞARTLARI :

1) Kertenkele ve benzeri sürüngenler için kafes. 2) Kurbağa bakımında kullanılan kavanoz. 3) Kuş kafesi. 4) XIX. yüzyıldan kalma bir kafes. 5) Bir köpek kulübesi ve zincire bağlı bir ev köpeği. 6) Hayvan sağlığına zararlı az ışıklı ahır. 7) Modern inek ahırlarından biri. 8) Hayvanat bahçelerinde her hayvanın yaşama şartlarına göre barınaklar yapılır. Resimde fok balıkları için yapılan böyle bir köşe görülüyor.

hayret, -ti Ar. i. Şaşkınlık, şaşırma, şaşıp kalma: «Hayret ey büt, suretin gördükçe lâl eyler beni = Ey put gibi güzel, yüzünü gördükçe hayret beni dilsiz eder.» Fuzûli. [Etonnement, surprise — Astonishment, amazement, surprise]

hayrette bırakmak b. f. Şaşırtmak. [Etonner — To astonish, perplex]

hayrette kalmak b. f. Şaşa kalmak: Bu hali görünce parmağı ağzında hayrette kaldı. [S'étonner, être stupéfait — To be astonished, amazed, confused]

hayrı kalmamak b. f. Artık işe yaramamak.

hayrını gör b. ü. Yeni alınan bir şey için söylenir.

Hayri Efendi, Mustafa (1867-1921) Şeyhülislâm. Ürgüp'de doğdu. İstanbul medreselerinden icazet almakla beraber hukuk tahsilini de tamamlayarak adliye memurluklarında bulundu. 1908 İnkılâbından sonra İstanbul Meclisi'ne Niğde mebusu seçildi. Nazırlıklarda bulundu. 1914'de şeyhülislâm oldu. İstanbul'daki Vakıf hanlarıyla İslâm Eserleri Müzesi onun nazırlığı zamanında yapılmıştır. Şeyhülislâm iken de medreselerin ıslâhı için uğraşmıştır. Suat Hayri Ürgüplü'nün babasıdır.

hayrülhalef Ar. b. i. Hayırlı evlât.

Hayrullah Efendi (Ölm. 1866) Hekim, tarihçi. Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın oğlu ve büyük şair Abdülhak Hamit'in babasıdır. Hekimlik tahsil etti, Mekâtib-i Umumiye nazırlığında, Tıbbiye nazırlığında ve Tahran elçiliğinde bulundu ve Tahran'da öldü. «Osmanlı Tarihi» nden başka «Beyti Dehkan» adlı bir tercümesi ve «Makalâtı Tıbbiye» adlı bir eseri vardır.

Hayrullah Efendi, Hafız Hasan (1834-1898) Şeyhülislâm. İstanbul'da doğdu. Abdülaziz zamanında şeyhülislâmlık etmiş, onun başimamı sıfatıyla Mısır ve Avrupa gezilerine katılmıştır. Abdülaziz'in tahttan indirilmesine fetva vermiştir. Bu davranışından ötürü II. Abdülhamit zamanında önce Medine'ye sonra Taif'e sürülmüş ve orada ölmüştür.

haysiyet, -ti Ar. i. Onur, itibar, değer, şeref: Kendi haysiyetine önem verenler, başkalarının da haysiyetlerine dikkat ederler. Haysiyetine dokunacak bir şey söylemiş. [Honneur, prestige — Honour, prestige]

haysiyetiyle zf. Sebebiyle, dolayısıyla: Dostunuz olmak haysiyetiyle bu iş için ona sizin söylemeniz uygun olur.

haysiyet kurulu (divanı) b. i. Bir meclis ya da derneğin üyeleri arasında çıkan onur davalarını çözümlemek için seçilmiş kurul.

haysiyetli s. ★ 1. Kendini saydıran, saygın. ★ 2. Onurlu.

haysiyetşiken Ar. b. s. Onur kırıcı.

hayt, -tı Ar i. Anat. İplik, tel, tire, lif.

hayta i. ★ 1. Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nda paşaların aylıkla topladıkları asker. ★ 2. mec. Serseri.

hayvan Ar. i. ★ 1. Canlı yaratık. [Animal, bête — Animal, beast] ★ 2. İnsandan başka canlı yaratık. Bak. hayvanlar. [Créature — Creature] ★ 3. At ve katır gibi çeşitli hizmetlerde kullanılan yaratık. [Bétail — Animal] ★ 4. mec. Akılsız, elinden iş gelmez kimse. [Brute — Fool, brute]

hayvanat Ar. ç. i. ★ 1. Hayvanlar anlamına olup «içinde» çeşitli hayvanlar beslenilen ve halka gösterilen bahçe anlamına gelen hayvanat bahçesi sözünde geçer. [Animaux, jardin zoologique — Animals, zoological garden] ★ 2. Eskiden zoolojiye verilen ad.

hayvanat bahçesi b. i. İçinde türlü türlü hayvanların barındırılarak beslendiği ve halka seyrettirildiği bahçe. [Jardin zooligique — Zoological garden, zoo]

hayvan besleme b. i. Zo. Hayvanlara, büyümeleri, yaşamaları, üremeleri, iş görmeleri; et, süt, yumurta ve yapağı üretmeleri için muhtaç oldukları besin maddelerini verme bilgisi. Hayvanların madde ve enerji çıkış ve girişlerini dengede tutmak ve bu arada herhangi bir üretim yapmamak ve vücut maddelerinden herhangi bir kayba yol açmamak üzere hayvanlara verilen yeme «yaşama yemi», genç organizmanın gelişmesi, et, süt, yumurta ve yapağı üretiminin gerektirdiği besin maddelerinin sağlanması için verilen yeme de «üretim yemi» denir.

hayvancılık i. Kasaplık ve hizmet hayvanları yetiştirme işi. Birçok ülkelerin ekonomisinde önemli yer tutar; çiftçilikle sanayi arasında bir köprü işi görür. İnsanlar tarih öncesinden beri hayvancılıkla uğraşmış; hayvanların giyecek, yiyecek, ulaştırma bakımından yararlı olması, gün geçtikçe hayvancılığın gelişmesine yol açmıştır. Bugün hayvanlardan elde edilen maddelerle gübre, tutkal, yağ, sabun, gliserin, mum yapıldığı gibi deri ve kürkleri de kullanılmakta, bazı bez ve organlarından ilâçlar yapılmaktadır. Bu yüzden hayvancılığın önemi gün geçtikçe artmaktadır. [Boucherie — Stock - farming]

hayvan hırsızlığı b. i. Huk. Evcil hayvanların çalınması. Genel hırsızlık suçundan daha ağır sayılır ve daha ağır cezalandırılır. Bunu önlemek için idarî tedbirler de öngörülmüştür. Bu konuda 5 617 sayılı, «Hayvan Hırsızlığının Men'i» hakkında özel bir kanun çıkarılmıştır. [Vol de bétail — Theft of livestock]

hayvanî Ar. s. Hayvana ait, hayvanlara özgü: Hayvanî bir ihtiyaç. [Animal, bestial — Beastly, bestial]

hayvan kömürü b. i. Kim. Kemik kömürü. Kuru kuruya damıtılan kemiklerden geriye kalan kara tozdur. Bu sırada kemik yağı ve piridin de elde edilir. Hayvan kömürü çok gözeneklidir. Onun için sıvıların renklerini gidermekte kullanılır. Örneğin, ham şeker şerbeti, hayvan kömürü

Şeyhülislâm Hayri Efendi

Tarihçi Hayrullah Efendi

katmanlarından geçirildikten sonra beyazlaşır. esk. Fahmi hayvanî. [Noir animal — Bone - black, animal charcoal]

hayvanlar b. ç. i. İnsanlarla bitkilerin dışında kalan canlılar. Sayıları, 3 milyonu aşmaktadır. Hayvanları, bitkilerden ayıran en önemli fark, hayvanların, bitkiler ve başka hayvanlarla, bitkilerin de, havadan ve topraktan aldıkları maddelerle beslenmeleridir. Hayvanlar bir zoolojik sisteme bağlanmıştır. En çok kullanılan sisteme (R. Hertwig 1920) göre 7 gruba (Şube) ayrılır: 1° Birgözlüler (Protozoa), 4 sınıf ve 17 takım. 2° Sölenterler (Coelenterata) 2 alt şube, 5 sınıf ve 14 takım. 3° Solucanlar (Vérmes) 3 alt şube, 10 sınıf, 3 alt sınıf ve 10 takım. 4° Derisidikenliler (Echinodermata) 5 sınıf ve iki takım. 5° Yumuşakcalar (Molusca) 5 sınıf 8 takım. 6° Eklembacaklılar (Arthropoda) 7 sınıf 4 alt sınıf ve 26 takım. 7° Omurgalılar (Vertebrata) 2 alt şube 7 sınıf, 5 alt sınıf ve 39 takım. Alt takımlar, familyalara, familyalar türlere ve nevilere ayrılırlar. Bu sistemin içine 3 milyonu aşan hayvanlar tasnif edilmiştir.

hayvanlarla ilgili suçlar Huk. Ceza Kanunu'muzda mal aleyhine işlenen suçlar arasında düzenlenmiş bulunan bir kısım suçlar. Başkasının arazisine hayvan sokarak zarar vermek, başkasının arazisinde hayvanlarını otlatmak v.b. suçtur. Aynı şekilde, başkasının hayvanını sebepsiz olarak öldürmek de suç olarak kabul edilmiştir. Hayvanlara kötü davranmak özel kanunlara göre suçtur. Ayrıca, bir hayvan tarafından yapılan zararın, hayvanı yöneten kimse tarafından tazmin edilmesi gerekir.

hayvanlaşmak f. İnsanlık niteliklerini yitirmek. [Se bestialiser — To become animal - like]

hayvanlık i. ★ 1. Hayvan olma hali. [Bestialité, animalité, ânerie — Bestiality, animality] ★ 2. Hayvanca davranış. [Bêtement — Beastliness, brutality]

hayvan psikolojisi Psi. Hayvanların psikolojik davranışlarının tamamı. Deneyime dayanan psikolojinin gelişmesi sonunda, laboratuvarlarda araştırma yapan psikologlar, hayvanlar üzerinde çalışma zorunluluğu duymuşlardır. Birçok hayvanların ömürleri kısa olduğu için, bunlar üzerinde uzun deneyler yapılabilmektedir. Örneğin 20 fare nesli üzerinde yapılan deneme, insanlar üzerinde yapılmak istenseydi bu, en azından 600 yıl sürerdi. Bundan başka hayvan psikolojisi üzerinde yapılan bazı deneylerin, insan psikolojisi alanında yeni bilgilerin edinilmesinde büyük rolü olmuştur. Pavlov'un köpekler üzerinde yaptığı şartlı refleks denemeleri buna en belirgin bir örnektir. Hayvanlar üzerinde, insan üzerinde yapılamayacak birçok deneyler de yapılmaktadır. Meselâ eğilimlerin kuvvetini anlamak için, deney hayvanlarının aç ve susuz bırakılması gibi.

hayvan rehni b. i. Huk. Bir borcun karşılığı olarak, borçluya ait bir hayvanın kendi elinde kalması şartıyla rehnedilmesi. Özellikle kooperatifler, hayvanların rehnedildiğini bir sicile kaydederek ve hayvanı sahibinin elinde bırakarak hayvan karşılığı para vermektedirler. [Engagement de bétail — Pledge of animal]

hayvansal s. Anat. Hayvan parçasından olan: Hayvansal tel. [Animal — Animal]

Hayyam, Ömer (Ölm. 1123) Rubaileri ve matematikle astronomideki bilgisiyle tanınmış İranlı şair ve düşünür. Horasan'ın Nişapur kentinde doğdu. Şiir dehası bilginliğini unutturmuştur. Yüz kadar rubai yazmıştır. Bu dörtlüklerde, fizik - ötesi bunalıma derman olarak dünya zevklerini kendine özgü anlatımıyla öğütler. Rubaileri dilimize birçok kez çevrilmiştir.

Ömer Hayyam

hayyen Ar. zf. Diri diri, diri olarak: Cinayetlerini iyice anlamak için hükümet haydudun hayyen tutulmasını istiyor.

hayyen meyyiten b. zf. Ölü diri: Haydudun hayyen meyyiten ele geçirilmesi için her tarafa emir verildi.

haz, -zzı Ar. i. ★ 1. Hoşlanma, duygunun hoşa giden çeşidi. Acının (elemin) tersi: Acılar olmasa hazların değerini kavrıyamazdık. [Plaisir, joie — Pleasure, enjoyment] ★ 2. Sevinme, memnunluk, sürur: Onun iyilik haberinden hazzettim. [Contentement — Contentment, delight]

hazakat, -ti Ar. i. Ustalık, hüner, uzluk. Türkçe'de hemen yalnız hekimler için kullanılmıştır: Filân doktorun hazakati ünlüdür.

hazan Ar. i. Güz, yaprak dökümü mevsimi, sonbahar.

hazandide b. s. Güze erişmiş, sararıp solmuş.

Hazar Elâzığ'ın Maden ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 5 063, merkezinin nüfusu 738'dir.

hazar Ar. i. Barışıklık, barış. esk. Sulh. [Paix — Peace]

Hazar, Hazer Denizi Asya ile Avrupa arasında büyük bir iç deniz. Dış denizlerden hiçbiriyle bağı bulunmadığı için onu dünyanın en büyük gölü saymak da mümkündür. Fakat çok geniş ve suyu da tuzlu olduğu için deniz denmesi daha uygun olur. Güneyden kuzeye doğru uzanır; yüzölçümü 424 000 km², su yüzeyi Karadeniz'den 26 m. kadar daha alçaktır. Bunun da, yıldan yıla suyunun çekilmesinden ileri geldiği sanılıyor. Kuzey kıyıları alçak olup bazı tarafları bataklık halindedir. Güney kesimi hayli derindir. Bu denize başlıca Ural, Volga, Terek ve Kura gibi büyük ırmaklar dökülür. Balığı bol olup balıkçılığı hayli zengindir. Güney tarafları İran ve Azerbaycan topraklarıyla

çevrilmiş ise de bu denizi bir Rus iç denizi saymak gerekir.

Hazar Gölü Elâzığ ili toprakları içinde bir göl. Dicle ırmağı bu gölden çıkar. Yüzölçümü 70 km^2 dir.

hazarî Ar. s. Barış zamanına ait: Ordunun hazarî kuvveti şu kadardır.

Hazarlar Tarihte V. ve X. yüzyıllar arasında Kırım'dan Hazar denizine kadar olan bölgelerde yaşamış bir Türk imparatorluğu. 497 yıl süren devletin merkezi, başlangıçta Belencer şehri iken, 723'den sonra Etil (Astrahan) olmuştur. 732 ila 800 arasında Hazar Türkleri İslâm dinini kabul etmişlerse de 800'de Musevi dinine girmişlerdir. Bugünkü Kırım Karaimleri Hazarlar'ın islâmlaşmış koludur.

haz duymak b. f. Hoşlanmak, zevk almak, hazzetmek. [Aimer, avoir plaisir à — To like, feel pleasure]

hazele Ar. ç. i. Boş ve kötü kimseler, alçaklar. esk. Namertler, edani: O herif hazeleden biridir.

hazfetmek b. f. Gidermek, kaldırmak.

hazfolunmak b. f. Çıkarılmak, kaldırılmak.

hazıf, -zfı Ar. i. Aradan çıkarma, kaldırma, silme, giderme: Bir harfin hazfı, bazı defa kelimenin anlamını büsbütün değiştirir.

hâzık, -kı Ar. s. Usta, mahir, uz. (Hekimler hakkında kullanılır).

hazıkane zf. Hazakatle, ustaca: Operatör pek hazıkane ameliyat yapmış.

hazım, -zmı Ar. i. Sindirme, sindirim.

hazım Ar. s. Sindirici, hazmettirici.

hazımlı s. mec. Yersiz davranışlara, dokunaklı sözlere pek aldırmayan, karnı geniş (kimse).

hazımsızlık i. ★ 1. Sindirim işinin yolunda olmayışı. [Indigestion — Indigestion] ★ 2. mec. Sabırsızlık, tahammül azlığı, müsamaha eksikliği.

hazıra konmak b. f. Emeksiz bir servete ya da bir nimete erişmek.

hazır bulunmak b. f. ★ 1. Hazırlıklı olmak, bir şeyi yapmak için gerekeni yapmış bulunmak. [Etre prêt, disposé — To be ready, prepared] ★ 2. Bir yerde bulunmak. esk. Mevcudolmak. [Etre présent, assister — To be present. attending]

hazırcevap Ar. b. s. Yerinde, çabucak cevap veren. [Spirituel, improvisateur — Witty, improvisator]

hazırcı i. Hazır elbise satan kimse.

hazırdan yemek b. f. Kazanmayıp elindekini harcamak.

hazır etmek Hazırlamak. [Préparer — To prepare]

hazırlamak f. Hazır etmek [Préparer — To prepare]

hazırlanmak f. Hazır olmak. Kendini hazırlamak. [Se préparer — To be prepared, get ready]

hazırlık i. Hazır olmak için gereken şeyler ya da haller. [Préparation — Preparation]

hazırlık görmek b. f. Bir şeye başlamak için gereken şeyleri edinmek ya da hareketleri yapmak: Düğüne hazırlık görmek.

hazırlık tahkikatı Huk. Bir suç işlendiğini herhangi bir şekilde öğrenen savcının, kamu davası açılmasının gerekip gerekmediğini tespit edebilmek için yaptığı tahkikat. Savcı, kanunun ancak yargıç tarafından yapılacağını belirttiği hukuk işlemleri dışında kalan her türlü araştırma işlemini yaparak. söz konusu fiilin suç teşkil edip etmediğini tespite, delilleri toplamaya, gerekli tedbirleri almaya çalışır. O fiilden dolayı dava açmaya yeterli delil bulunmaz ya da fiilin suç teşkil etmediği anlaşılırsa, savcı takipsizlik kararı verir. Dava açılmasına yeterli deliller varsa, fiilin de suç teşkil ettiği kanısında ise, savcı kamu davasını açar. Hazırlık tahkikatı devresinde, hakimlerin yapabileceği işleri sulh ceza hakimleri yerine getirir. [Enquête préliminaire — Preliminary investigation]

hazırlop b. s. ★ 1. İçi katılaşacak derecede suda kaynatılmış (yumurta). ★ 2. mec. Kolayca elde edilen şey: Gerçek bilim hazırlop olmaz, yıllarca emek ister

hazır ol Askerlikte «esas vaziyet» denilen ayakta, baş ve vücut dik, gözler ileride. eller yanlara kapanmış bir duruşa girmek için verilen komut. [Attention — Attention, ready]

hazır olmak b. f. Bir işe ya da harekete girişmek için düzenli bulunmak. [Se préparer, être prêt — To be ready, be prepared]

hazır para Eko. Kasa mevcudu. Herhangi bir iş için ödemeye hazır bulundurulan bankadaki para. [Espèces, numéraire — Cash]

hazırun Ar. ç. i. Hazır olan, bir yerde bulunan kimseler.

hazır yiyici b. s. Çalışmadan ve kazanmadan elde bulunan para ya da malı harcayan.

hazim (hazm) Ar. i. İhtimam, tedbir, ihtiyat, doğru ve sağlam karar.

hazin Ar. s. Acıklı, dokunaklı. [Triste, douloureux — Touching, pathetical]

hazine Ar. i. ★ 1. Hazne. ★ 2. Eko. Devletin para işleriyle uğraşan organları. Devletten ayrı bir kişiliği olmamakla beraber, bir taraftan bütçenin uygulanmasıyla ilgili işlemleri, öte yandan da kamu harcamaları ve gelirlerinin zaman bakımından birbirine uygunluğunu sağlayan bir merkez kuruluştur. Bu anlamda, hazine teriminden genel olarak Maliye Bakanlığı ve maliye daireleri anlaşılır; Merkez Bankası da bu anlamın içindedir. [Trésor public — Treasury, exchequer]

hazine bonosu Eko. Faizli ve belirli vadeye bağlı olarak, Maliye Bakanlığı'nca çıkartılan borç senetleri. Devletle girişilen çeşitli işlemlerde, devlet dairelerince bir yüzdeye göre kesilen paralara karşılık

verilen tasarruf bonoları da, bir çeşit hazine bonosu sayılabilir. [Bon du trésor — Treasury bill]

hazinedar Ar. Far. i. Haznedar.

hazinedar ağa Tar. Eski Osmanlı sarayında harem dairesinin masraflarını yöneten zenci kadın ağası. Kızlar ağasından sonra hadımların en yetkilisiydi.

hazinedar kalfa Tar. Eskiden saraylarda harem dairelerinin iç masraflarını yöneten ve çok defa nüfuzu büyük olan saraylı.

hazinedarlık i. ★ 1. Hazinedarın işi ya da makamı. ★ 2. Eskiden sarayda hazinedar ağanın ya da hazinedar kalfanın görevi ya da dairesi.

hazinedar usta Tar. Eskiden sarayın harem dairesinde kâhya kadının yardımcısı olan kadın. Padişahın elbiselerine ve harem dairesinin eşyalarına bakar saray kadınlarının önemlilerinden sayılırdı.

hazinei hassa Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında padişaha ait malların ve toprakların yönetimiyle görevli daire. Son yüzyılda birçok memurları ve başında bazı defa vezir rütbelerinde bulunan nazırıyle başlı başına bir devlet dairesi halinde idi.

hazine kethüdası Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sarayın enderun dairesindeki hazinede bulunan değerli eşyanın korunması ve yönetimiyle görevli kimse. Sarayın ileri gelenlerinden sayılırdı. Hazine kâhyası da denirdi.

hazine tahvilleri Eko. Devletin genel borçlar defterine yazılmadan çıkarılan ve genel olarak orta vadeli olan tahviller. [Obligations du trésor — Treasury bonds]

haziran i. (Süryaniceden) Yılın altıncı ayı. 30 gün sürer. [Juin — June]

hazire Ar. i. Duvarla çevrilmiş sinlik.

haziz Ar. i. Bak. yerberi.

hazmetmek f. ★ 1. Sindirmek, midede eritmek. [Digérer — To digest] ★ 2. mec. Hoşa gitmeyen bir hareketi karşılıksız bırakmak, aldırmamak, tahammül etmek: Onun münasebetsizliklerini hazmetmek güçtür.

hazmî Ar. s. Sindirimle ilgili.

hazne Ar. i. ★ 1. İçinde çok miktarda para, mücevher gibi değerli şeyler saklanan yer. [Trésor — Treasury] ★ 2. Depo: Su haznesi. [Réservoir, dépôt, magazin — Reservoir, tank] ★ 3. Döl yolu. [Vagin — Vagina]

haznedar Ar. Far. i. Hazneyi bekliyen, yöneten kimse.

hazret, -ti Ar. i. ★ 1. Kutsal sayılan isimlerin başlarına getirilir: Hazreti Muhammed, Hazreti Ali. ★ 2. Hakkında fazla saygı beslenen birinden bahsederken de kullanıldığı olur: Hazreti yarın ziyaret etmek istiyorum. ★ 3. Arkadaşlar arasında hitap (çağırmalık) yerinde kullanıldığı da vardır: Hazret, lütfen şu kitabı uzatır mışın?

Friedrich Hebbel

hazretleri s. Tar. Büyük sayılan ya da saygı gösterilmek istenen adamların isimlerine, ünvanlarına takılırdı: Kumandan paşa hazretleri, şeyh efendi hazretleri. [Sa Majesté, Son Excellence — Your or His or Her Excellency, Majesty, Highness]

Hazro Diyarbakır'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 419 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 14 734, merkezinin nüfusu 3 502'dir. Dicle'nin kollarının suladığı ilçe toprakları yayladır. Tahıl tarımı, meyvacılık ve bağcılık yapılır. Hayvancılık ve ipekböcekçiliği de yapılmaktadır. Kasaba, il merkezine 81 km. uzaklıktadır.

hazzetmek Ar. T. f. Hoşlanmak. [Se plair, prendre plaisir — To like, enjoy, rejoice]

Hazzlit, William (1778-1830) İngiliz denemecisi. Shakespeare'in yeniden önem kazanmasında büyük rolü olan bir eleştirmecidir. En değerli denemeleri arasında şunları sayabiliriz: «On Going a Journey — Geziye Çıkma Üzerine», «On Disagreeable People — Tatsız Kimseler Üzerine», «On Reading Old Books — Eski Kitapların Nasıl Okunması Gerektiği Üzerine».

he i. H harfinin adı.

he e. (Halk konuşmasında) Evet.

He Kim. Helyum elemanının sembolü.

Hearn, Lafcadio (1850-1904) İngiliz yazarı. Fransa'da, Amerika'da, Guadelup'da bir süre oturduktan sonra Japonya'ya yerleşti. Orada bir Japon kadınıyla evlendi ve Yakumo Koizumi adı altında Japon uyrukluğuna geçti. Japonya'yla ilgili çok dikkat çekici eserleri vardır.

heba Ar. Aslı ince toz anlamında ise de Türkçe'de isim olarak ziyan, boşluk; sıfat olarak nafile, faydasız anlamlarında kullanılmıştır.

heba olmak b. f. Ziyan olmak, boşa gitmek: O kadar masraf heba oldu.

Hebbel, Friedrich (1813-1863) Alman tiyatro yazarı. En ünlü eserleri: «Herode ve Marianne», «Gyges ve Yüzüğü», «Niebelungen» dir.

Hebe Mit. Eski Yunan ve Roma mitolojisinde gençlik tanrıçası. Zeus'un Hera'dan doğma kızıdır. Tanrıların sakiliğini yapmakla görevlendirilmişti. Bu iş ondan sonra Ganimed adındaki güzel delikanlıya verilmiş. Hebe de tanrılar arasına kabul edilerek Herkül ile evlenmiş.

hebenneka Ar. s. Zeki ve becerikli olmadığı halde kendini öyle sanan.

Hébert, Jacques - René (1757-1794) Fransız İhtilâli'nde başı kesilen ünlü bir gazeteci. Alençon'da doğdu. «Père Duchesne» adında ateşli ihtilâl taraftarı bir gazete çıkarmış, milletvekili olmuş ve taraftarlarıyla birlikte giyotine gönderilmiştir.

Hebrid Adaları İskoçya'nın batısında bulunan adalar dizisi. Nüfusu 100 000'dir. Önemli adaları Lewis ve Skye'dır. Arazi-

si dağlık ve çoraktır. Staffa adasındaki bazalt mağaraları çok ünlüdür.

heccav Ar. s. i. Hiciv türünde yazan (şair). [Satiriste — Satirist]

hece Ar. i. ★ 1. Dil. Kelimelerde bir tek ses hareketiyle söylenen küçük parça: Bir heceli kelimeler de vardır. [Syllabe — Syllable] ★ 2. Ed. Hece vezni. Her mısrada aynı sayıda ve aynı bölüklerde hece bulunmasını gerektiren uyum ölçüsü ve kuralı.

hececi i. ve s. Hece ölçüsüyle şiir yazan (şair).

hecelemek f. ★ 1. Kelimelerdeki harflerin seslerini birer birer söyleyerek okumak: Kafasına iyi girsin diye mektubun her satırını heceliyerek okudum. [Epeler — To spell out] ★ 2. İlk bakışta okuyamayıp heceleri tekrar tekrar okumak: Çocuk okumayı henüz iyice sökememiş, heceliyerek okuyor.

heceli s. Şu ya da bu kadar hecesi olan: «Sözlük» iki heceli bir kelimedir.

hece vezni b. i. Kelimelerdeki hecelerin takım takım ayrılarak her mısrada aynı sayıda ve aynı bölüklerde bulunmasını gerektiren uyum ölçüsü. Parmak hesabı da denir. Dilimizdeki halk şiirlerinin çoğu bu vezindedir. Hece vezninde satırların (4 + 4), (6 + 5), (7 + 7), (4 + 4 + 3) gibi biçimlerde birbirine uygun olarak ayrılmış olması gerekir. Bölüklere bakılmaksızın yalnız hece sayısının mısralarda denk gelmesi, vezinli sayılmak için yeterli değildir. Şiirde kelime hecelerinin yarım ya da tam sesli olmak gibi uyum farklarını da hesaba katan vezne «aruz» denir. [Mesure syllabique — Syllabic meter]

hecin devesi Ar. b. i. Zo. Tek hörgüçlü deve. Gevişgetirenlerin «topuk tabanlılar» (devegiller) alt takımından deve familyasının bir türü Hecin, Arabistan çöllerinin devesidir. Hecin devesi, çift hörgüçlü deveden daha ince yapılı ve uzun bacaklı olduğundan yük hayvanı olmaktan çok binek hayvanı olarak kullanılır.

heciv Ar. i. Bak. hiciv.

hedef Ar. i. ★ 1. Amaç, nişan, nişangâh: Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir. [Cible — Target, goal] ★ 2. mec. Maksat, meram. [Dessein intention — Objective, design] ★ 3. Ask. Ateşli silâhlarda merminin çarpması istenen canlı ve cansız cisimler. [Cible — Target] ★ 4. Bir savaşta elde edilmesi istenen nokta. Maddî ve manevî olabilir. Ve yerine göre kara hedefi, deniz hedefi, hava hedefi diye adlandırılır. [Objectif — Objective]

heder Ar. i. ★ 1. Birini öldürmenin mubah olması: Filân haydutun kanı heder olundu. (Kelimenin bu anlamı eskimiştir). ★ 2. Boş yere harcama, ziyan ve heba olma, boşa gitme.

heder olmak b. f. Boşa gitmek, ziyan olmak, hiçbir şeye yaramamak: Zavallının yaptığı masraf, heder oldu.

hediye Ar. i. ★ 1. Armağan. esk. Tuhfe. ★ 2. Yazma ve basma Kur'anın fiyatı. Kur'an'ın para ile alınıp satılmaması hakkında Peygamberin bir hadisi olduğu söylendiği için saygı olsun diye Kur'an alım satımında fiyat yerine hediye kullanılır.

hediye etmek b. f. Armağan etmek. [Faire cadeau, offrir — To bestow, give as a gift]

hediyelik s. Hediye olarak verilmeye değer: Hediyelik mallar.

hedonizm Fel. Psi. Eko. Zevki, hayatın amacı olarak benimseyen doktrin. Psikoloji bakımından hastalık derecesinde zevke düşkünlüğe de hedonizm denir. Ekonomi politikte, ekonomik faaliyetlerin amacının en çok zevk elde etmek olduğunu savunan görüşe de bu ad verilmektedir.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) Alman filozofu. Zihinle gerçek arasında aşılmaz bir ayrılık gören Kant'ın tersine, Hegel gerçekle aklı, varlıkla zihni bir sayar; klasik Alman felsefesinin en büyük temsilcilerinden olan Hegel'in, yeni zamanlar felsefesine getirdiği en büyük katkı, metafiziğe karşı diyalektik felsefeyi savunmuş olmasıdır. Hegel diyalektiği, tamamiyle idealist bir niteliktedir. Ona göre mutlak fikir ezelden beri var olduğu gibi, bütün varlığın özü, temelidir; canlı ruhudur. Fikrin değişmeleri, maddenin değişmelerini meydana getirir. Burada Hegel, felsefe tarihi ve modern felsefenin ve sosyal problemlerin tarihi bakımından çok önemli olan yabancılaşma (aliénation) kavramını ortaya atmıştır. Mutlak fikir, tabiat ve tarih içindeki hareketi sırasında kendi kendisiyle yabancılaşır. Tabiat, fikrin kendinden sıyrılışıdır; yani fikir, bir süre için kendi niteliğinden ayrılarak tabiatın ve maddenin niteliklerine bürünür; bu oluş, tarih alanında da, böyle devam eder; ikinci yabancılaşma olayı, insan toplumunun evrimi demek olan tarih içinde meydana gelir; fikir tarih içinde kendini yansıtır ve en sonunda kendine döner. Hegel'e göre tarih, fikrin (idée) zaman içindeki gelişmesidir. Devlet, mutlak fikri en tam şeklinde temsil eder. Bu, cevherin görüntüsünden başka bir şey değildir. Devlet fertlere haklarını, kendileri için değil, fakat kendi fikrinin daha güvenle gelişmesi için bağışlar. Hegel'in bu görüşünün Prusya Devletinin resmi felsefesi olarak benimsenmesi açıkça anlaşılmaktadır. Mutlâk fikrin hareketi üç aşamadan geçer; tez, antitez, sentez; bu da diyalektik metodu meydana getirir. Hegel diyalektik metodun dinamizmiyle idealist sistemi arasındaki statikliği daha üstün bir sentezle birleştirmemekle beraber, modern felsefede büyük ilerlemelere yol açmıştır. (Bak. diyalektik, Feuerbach, Marx, Engels). Başlıca eserleri: «Encylopedie der philosophischen Wissenschaften in

Hegel

Martin Heidegger

Heinrich Heine

II Heinrich

IV. Heinrich

grundriss — Felsefe Bilimleri Ansiklopedisi», «Vorlesungen über Philosophie der Geschichte — Tarih Felsefesi Üzerine Dersler», «Logik — Mantık», «Grundlinien der Philosophie des Rechts — Hukuk Felsefesi İlkeleri».

hegelciler Fel. Hegel'in felsefesini benimseyenlere verilen ad. Hegel'in felsefesi üzerinde yapılan başlıca yorumları şöyle ayırdetmek gerekir: 1° Katkısız (orthodoxe) hegelcilik. Bunu benimseyenler, filozofun düşünüşünü değiştirmeden devam ettirmek isterler. 2° Yeni hegelcilik. Bunlar felsefe alanında idealizmini ve politikada da topyekûn devlet görüşünü benimserler. 3° Sol hegelcilik: Bu akımdan olanlar, diyalektik metodunu ve oluş fikrini benimseyerek, izafiyetçi bir görüşle, dinin eleştirisine girişirler. 4° Marksizm: Hegel'in bütün diyalektiğini bir metot olarak alıp, idealist muhtevasından sıyırarak, Tanrı yerine insanı, fikir yerine maddeyi koyarak, diyalektik materyalizmi kurar. Hegel'in egzistansiyalizm ve fenomenizm gibi modern kuramlar üzerinde de etkisi olmuştur.

hegemonya Yun. i. Eski Yunan federasyonunda, bir şehrin diğerlerinden fazla haklara ve güce sahip olması. Benzer olarak, tarihte bir devletin başka devletlere üstün ve egemen olmasına da hegemonya denmiştir.

Heidegger, Martin (Doğ. 1889) Alman filozofu. Egzistansiyalizmin başlıca temsilcilerindendir. Ona göre düşüncenin merkezi insan değil varlıktır. Nazi rejimine sempati duyduğu için 1945'de profesörlükten alınmışsa da, Bonn hükümeti tarafından 1952'de yeniden atanmıştır. Başlıca eserleri: «Kategorien und Bedeutungslehre des Duns Scotus — Dun Scotus'da Kategoriler Doktrini», «Sein und Zeit — Varlık ve Zaman» dır.

Heidelberg (Almanya) Neckar ırmağı üzerinde 127 400 nüfuslu bir şehir. Üniversitesi ve çeşitli bilim müesseseleriyle ünlüdür. Bu üniversite Almanya'nın en eski üniversitesi olup kütüphanesi de pek değerli sayılır. Botanik bahçesi, tütün, mum, kâğıt fabrikaları ve nehir üzerinde ticaret faaliyeti vardır. Heidelberg'in şatosiyle 236 000 şişe alan büyük fıçısı da pek ünlüdür.

Heine, Heinrich (1797-1856) Alman yazarı. Düsseldorf'da doğdu; Paris'de öldü. Eğitimini önce Bonn'da, sonra Göttingen'de, daha sonra da Berlin'de yaptı. Bu kentte romantizm akımına kapılan Heine'nin ilk «Şiirler» i 1821'de, en ünlü şiir kitaplarından biri olan «Intermezzo» su da 1823'de yayımlandı. Norderney adasında ve Harz'da yazdığı şiirlerini «Şarkılar Kitabı» adı altında topladı. O tarihten sonra büyük ün kazandı. Şiirlerindeki liberal düşünceleri yüzünden Almanya'daki birçok devlet tarafından eserleri sansür edildi. Bunun üzerine 1830 ihtilâlinden sonra Fransa'ya geçti. O tarihten sonra gerek Almanca gerekse Fransızca yazdığı makaleleriyle Fransa'yla Almanya arasında düşünce alanında bir yaklaşma yaratmaya çalıştı. Karl Marx'la dostluk kurdu ve Marx'ın kuramının etkisinde yazdığı şiirlerini «Zeitgedichte» adı altında 1844'de yayımladı. Son yıllarında inmeli bir durumda yaşayan Heine güzel şiirler yazmaya devam etti. Bu şiirler 1851'de «Romanzero» adı altında toplandı.

Heinrich, II. (973-1024) Roma - Cermen İmparatoru. Bavyera dükası iken 1002'de Almanya İmparatoru oldu. Hıristiyanlığa olan hizmetlerinden dolayı, karısıyla birlikte azizler sırasına geçirilmiştir.

Heinrich, IV. (1056-1106) Roma - Cermen İmparatoru. 6 yaşında tahta geçmiş, vesayetten çıktıktan sonra başgösteren isyanları bastırmıştır. Papa VII. Gregor ile anlaşmazlığa düşüp, aforozdan kurtulmak için yalvarmak zorunda kalmıştır. Büyük oğlu tarafından hapsedilip sefalet içinde ölmüştür.

Heinrich, V. (1081-1125) Roma - Cermen İmparatoru. Papa'nın yardımıyla babasının yerine geçmiştir. Sonra o da papayla anlaşamamış ve Roma'ya gidip papayı esir etmiştir.

Heisenberg, Werner (Doğ. 1901) Alman fizik bilgini. Münich'de doğdu. Atom ve kuantum fiziği üzerindeki incelemeleriyle tanınmıştır.

Hekataios (Yaklaşık olarak M.Ö. 550-476) Miletoslu (bugünkü Balat) coğrafyacı ve ilk tarih yazarı. Hekataios, Persler'e karşı yapılan büyük İyonya ihtilâlinde etkin bir rol oynamıştır (M.Ö. 500-494). İyonya lehçesiyle yazdığı iki kitabı, kendi konularının ilk eserleridir. «Genealogiai» adlı kitabına; birçok saçma hikâyeler dediği mitolojiyi eleştirerek başlar ve tarihin tanrılarla değil, insanlarla ilgili olduğunu ileri sürer. Akılcı tutumu ve özgür düşüncesiyle Hekataios, kronolojiye de önem vererek, kendi gibi Anadolulu olan Herodotos'da yeni bir tür niteliği kazanan tarih biliminin ilk yaratıcısı olmuştur. Europe ve Asia diye iki bölümden meydana gelen «Periegesis» (ya da «Periodos») adındaki kitabı, gezmiş olduğu ülkelerden, buralardaki kavimlerden ve onların adetlerinden söz eden ilk etnik ve coğrafya ile ilgili eserlerden biridir. İyonyalı Anaksimandros'dan sonraki ilk coğrafyacıdır.

hekim i. Tabip. Doktor. Hastalıkları tedavi eden ve bu meslek için eğitim görmüş ve denemeler yapmış kimse. [Médecin — Doctor, physician]

Hekimdağ Eskişehir'in merkez ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 2 784, merkezinin nüfusu 309'dur.

Hekimhan Malatya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 869 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 44 853, merkezinin nüfusu 4 270'dir. İlçe toprakları Fırat nehrine karışan Kuruçay çevresindeki düzlüklerden ibarettir. Tahıl tarımı, meyvacılık ve bağcılığ yapılır. Kasaba, Malatya — Çetinkaya demiryoluna 1 km. uzaklıktadır. Halk, iş mevsiminde Çukurova ve Ege'ye gider. Kasabada halı ve kilim dokumacılığı yapılmaktadır.

hekimlik i. ★ 1. Hekimin işi ve mesleği. Tababet, doktorluk. [Médecine — Medicine] ★ 2. Hekimle ya da hekimlikle ilgili olan. [Médical — Medical]

Hekimoğlu Ali Paşa Bak. Ali Paşa.

hekkelfon Fr i. Müz. Korangle ve fagot arası bir nefesli çalgı.

Hekla (İzlanda) Güneybatıda 1 447 m. yüksekliğinde bir yanardağın adı.

hektar Fr. i. Yüz ar değerinde olan arazi ölçüsü birimi. Bir hektar, kenarları 100 m. olan bir karenin alanıdır.

hektogram Yun. i. 100 gramlık ağırlık ölçüsü birimi.

hektolitre Yun. i. 100 litrelik hacim ölçüsü birimi.

hektometre Yun. i. 100 metrelik uzunluk ölçüsü birimi.

Hektor Mit. Troya efsanesinin kahramanlarından biri. Priam'ın oğlu Andromak'ın kocasıdır. Grekler'in yurdunu kuşatması sırasında Patrokl adında bir kahramanı öldürmüş, ama kendi de Aşil tarafından öldürülmüş. Aşil arkadaşının intikamını almak için Hektor'un ölüsünü zafer arabasının arkasına takarak kalenin çevresinde üç defa sürüklemiş; en sonunda yaşlı Priam'ın yalvarmalarına dayanamayarak ölüyü babasına vermiş. Hektor «İlyada» nın başlıca kahramanlarındandır.

helâ Ar. i. Aptesane, ayakyolu.

helâk, -ki Ar. i. ★ 1. Ölme, mahvolma, bitme, öldürme, mahvetme, bitirme: Kar tipisinde birçok hayvan helâk oldu. ★ 2. mec. Çok yorgun düşme, bitik hale gelme ya da getirme: Çocuk ağlaya ağlaya helâk oldu. Bu yol bizi helâk etti.

helâl, -li Ar. s. ★ 1. Müslümanlıkça izin verilmiş, yasak edilmemiş olan. Haramın karşıtı. ★ 2. Nikâhlı eş. esk. Zevç ya da zevce. ★ 3. Helâl edilerek, gönül hoşluğu ile verilen.

Helaldı Sinop'un Türkeli ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 386, merkezinin nüfusu 619'dur.

helâl etmek b. f. Bir şeyi —ona ait hakkından vazgeçerek— birine bağışlamak.

helâlinden zf. Helâl edilerek, gönül hoşluğu ile.

helâllaşmak f. Bir alış verişte birbirine karşılıklı hakkını helâl etmek. Sürekli bir ayrılığa hazırlanırken ya da ölüm tehlikesi karşısında birbirine hakkını helâl etmek: Fırtına o kadar arttı ki, gemide herkes helâllaşmaya başladı.

helâllı i. Nikâhlı eş.

helâllik i. Nikâhlı karı ya da koca.

helâl olsun b. ü. Bir hizmet ya da fedakârlığın istenerek yapıldığını, bundan pişman olunmadığını göstermek için kullanılır.

helâl süt emmiş b. s. Doğruluktan ayrılmaz kimse.

helâlzade Ar. Far. b. s. Helâl süt emmiş, helâl bir evlilikten doğmuş olan. Haramzadenin karşıtı.

hele hele zf. Karşısındakini söylemeye teşvik için kullanılır: Hele hele ne amaçla geldiniz! Hele hele daha neler gördün?

Helen Bak. Yunan.

Helena (A.B.D.) Montana eyaletinin merkezi. Nüfusu 20 000'dir.

Helena Bak. Güzel Helena.

helezon Ar. i. (Aslı Yun.) ★ 1. Kabuklu sümüklüböcek ve sümüklüböcek kabuğu. [Hélix — Helix] ★ 2. İnsan kulağının dış borusu. [Cochlé — Cochlea] ★ 3. Helis. [Spiral — Spiral]

helezon merdiven b. i. Daire şeklinde bükülerek yükselen merdiven. Minare merdivenleri gibi.

Heliaia Tar. Solon tarafından kurulan ünlü Atina mahkemesi. Bu ad, kimi zaman, mahkeme üyelerinin büyük çoğunluğunun ya da hepsinin toplandığı yere de verilirdi. Üyelerine heliastae denirdi. Bunların sayısı, Atina demokrasisinin en parlak devrinde 6 000 idi. Toplantıya katılanlar ücret alırdı. Bu mahkemeler her çeşit davayı yargılama hakkına sahiptiler.

helikoit Yun. i. Helis biçiminde eğri yüzey.

helikon Yun. i. Kaba ses veren, pistonlu bir bando borusu. Çember biçiminde bakırdan yapılmış olup, boyna geçirilerek tutulur.

helikopter

helikopter Yun. i. Dikey inip kalkabilen ve pervanesi tepesinde olan hava taşıtı. Tek ve çift pervaneli tipleri vardır. Pervaneler ya benzin motoruyla ya da jet motoruyla döndürülür. Kuyruğundaki pervane, helikopteri istenen doğrultuya döndürmeye yarar. Büyüklük bakımından çok değişik helikopterler yapılmıştır. Helikopterin hızı, ortalama olarak saatte 125 km. dir. Askerlikte ve sivil hayatta birçok işe

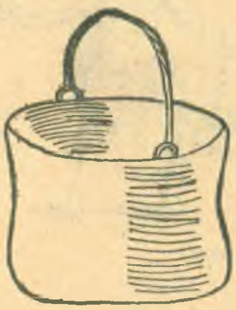
helikon

Hektor

Hermann Helmholtz

helke

Claude Adrien Helvetius

yarar. Malzeme, insan taşır; tarımda kullanılır. Helikopter yapımı çalışmaları çok eskidir. Ama içine insan binen ilk helikopteri, Paul Cornu adlı bir Fransız mühendisi 1907 yılında yapmıştır. Bundan sonra çeşitli ülkelerde bu konuda çalışmalar devam etmiş, bugünkülere benzeyen bir helikopteri ise 1939 yılında Amerikalı Igor Sikorsky yapmıştır.

Heliodoros (Yaklaşık olarak M.S. III. yüzyılın ikinci yarısı) Yunanlı roman yazarı. Fenike'de, Emesa şehrinde doğdu. «Aethiopika» adlı eseri, on kitapdan meydana gelir. Bu eser günümüze kalmıştır. Konusu Teselyalı Theagenes ile Aethiopia kralının kızkardeşi Khariklea'nın serüvenleridir. Bu eser daha sonraki Yunanlı romancıların pek çoğuna örnek olmuştur.

Heliopolis (Bugünkü Baalbek, Suriye) Eskiçağ'da, Antilübnanlar'ın batı eteğinde, Bika çukurunun kenarında bir şehir. Eski eserlerde dünyanın en eski şehri olarak anılır. Güneş şehri anlamındaki heliopolis adı, ilk olarak Seleukoslar tarafından kullanılmıştır. Kuruluşunun M.Ö. 1100 yılına kadar uzandığı tahmin ediliyor. Sembolü güneş olan Baal kültünün merkezidir. Hazreti Süleyman burada ünlü Baal tapınağını yaptırmıştı. Batı Romalılar'ın egemenliği altındayken de Heliopolis adıyla anıldı. Bugün, Baalbek'deki, Heliopolis'den kalma, Zeus ve Afrodite tapınakları, Suriye Hellenistik mimarlık okulunun en ilginç örneklerini meydana getirir.

helis Yun. i. Mat. Bir geometri şekli. Bir silindir üzerine, bir doğruyu, belli geometri şartlarına uygun bir şekilde dolayarak elde edilir. Ayrıca silindir üzerine doğru yerine düzlemsel olmayan bir başka geometrik şekil de dolanabilir. Böylece kesiti değişik olan helisler elde edilir. Helisin çizimi için bazı geometrik usüller vardır. Pratikte, cıvata en tanınan helis örneğidir. Cıvatanın dişlerinin kesiti (üçgen, yamuk, dikdörtgen) helisin de kesitidir. Helis üzerindeki bir nokta tam bir dönüş yaptığı zaman, cıvatanın ucunun ileri doğru aldığı yola helisin (cıvatanın) adımı denir.

helisel s. Helis şeklinde olan, sarmal. esk. Helezonî. [Hélicoidal — Helical]

helke i. Bakırdan yapılmış, bakraç gibi tepeden kulplu bir çeşit kova.

Hellespontos Çanakkale Boğazının eski çağdaki adı. Kserkses, Yunanistan'ı istilâ için, Büyük Pers ordusunu Çanakkale Boğazındaki Nağra burnu noktasından karşıya geçirmişti. Büyük İskender de, Asyayı istilâ için ordusunu bu boğazdan Anadolu'ya geçirdi, (M.Ö. 334). Kallipolis (Gelibolu), Lampsakos (Lapseki), Sestos (Yalıkabet), Madytos (Eceabat), Abydos (Nağra) eski çağda ünlü şehirleriydi.

helme i. ★ 1. (Arapça «helime» den) Fasulya, pirinç, buğday gibi nişastalı tanelerin kaynatılınca koyulaşan (yapışkan) suyu. ★ 2. Atmık, meni.

helme dökmek b. f. Taneler kaynatılırken suyu koyulaşmak. esk. Lüzucet hâsıl etmek.

helmelenmek f. Helme dökmek, helmesi çıkmak.

Helmholtz, Hermann Ludwig Ferdinand (1821-1894) Alman fizikçisi ve fizyologu. Sinirlerdeki akımın temel özelliklerinin ve hızının ölçülebilmesi, görme ve işitmenin fizyoloji temellerinin ilk olarak açıklanması, göz dibinin incelenmesine yarayan oftalmoskop adlı cihaz, onun buluşları arasındadır. Askerî hekim olarak mesleğe atılan Helmholtz, 20 yıl süreyle anatomi, fizyoloji, patoloji uzmanı ve hocası olarak Königsberg, Bonn ve Heidelberg'de bulundu; 1870'de Berlin üniversitesi fizik kürsüsüne ordinaryüs olarak geçti. Genel mekanik, elektrodinamik ve termodinamik konularında önemli incelemeler yapmıştır.

helmintoloji b. i. Hek. İnsan ve hayvanlarda asalak bir hayat geçiren solucanların (Helmintheler) kendileriyle konakçıları arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalı.

Helotlar Ispartalılar'ın, Lakonya ve Messenya'daki serflere verdikleri ad. Anlamı «esirler» e yakındır. Helotlar Dor lisanıyla konuştukları halde, Dorlar'dan önceki halktan oldukları sanılıyor. Sayıları, Isparta yurtdaşlarını çok aştığından her zaman isyana hazır oluşlarıyla efendiler için sürekli bir tehdit teşkil etmekteydiler. Onları kontrol altında tutabilmek için, gençlerden bir polis örgütü kurulmuştu. Fakat, helotların bir kısmının da Ispartalılar'ın güvenini kazandığı muhakkaktır. Zira, birçok savaşlarda Ispartalılarla beraber dövüştüler ve özellikle Peleponnes savaşlarında gösterdikleri başarılarından ötürü, birçoklarına hürriyet verildi. Helotları kölelerden ayırmak çok zordur. Fakat onları köle saymak da doğru olmaz. Bunlar, kölelerle özgür halk arasında bir sınıf teşkil ediyorlardı. Kimi yerde devlet kölesi diye adlandırılmaları, devletin malı olduklarını gösterir. Belli topraklara yerleştirilmişlerdi ve ürünlerinin bir kısmını devlete veriyorlardı. Bunların yanı sıra, Ispartalılar'ın, kişisel köleleri de vardı.

Helsinki Finlandiya'nın başkenti. Finlandiya körfezinde 477 000 nüfuslu bir limandır. Endüstri ve ticaret merkezidir.

Helst, Bartholomaeus van der (1612-1678) Hollandalı ressam. Harlem'de doğmuştur. Özellikle portreleriyle tanınır. Normal büyüklükte 28 kişinin portresini kapsayan «Banquet de la garde civique» adlı tablosu şaheseri sayılır. Baş ve el resimlerinde de çok başarılıdır.

helva Ar. i. Un (nişasta), şeker ve yağdan

yapılan tatlı. Birçok çeşidi vardır: İrmik helvası, tahin helvası, keten helvası v.b.

helvacı i. Helva yapıp satan kimse.

helvacıkabağı b. i. Kışın yetişen ve tatlısı yapılan içi pembe bir çeşit kabak. [Citrouille — Pumpkin]

helva sohbeti b. i. Eskiden helva pişirilip yenirken yapılan eğlenceli toplantı.

Helvetius, Claude Adrien (1715-1771) Fransız filozofu. Duyumcu materyalisttir. Ona göre var olan yalnız madde ve onunla ilgili şeylerdir; fikirlerimiz, bunların duyu organlarımız üzerindeki etkilerinden doğar. Karakter, doğuştan gelmeyip, deneylerin, eğitimin, sosyal çevrenin etkisiyle gelişir. Athé olan, yani Tanrı'nın varlığına inanmayan Helvetius'e göre dinle istibdat rejimi arasında sıkı bir bağıntı vardır. Toplumdaki zenginliklerin, daha adalete uygun bir şekilde bölüşülmesini savunur, feodal düzeni eleştirir. Fransız ihtilâlinin fikir kaynaklarından olan «Encyclopédie» nin yazarları arasındadır.

helyosta Yun. i. Pırıldak.

helyoterapi Yun. i. Güneş ışığıyla tedavi usulü.

helyum Yun. i. Kim. Normal şartlarda gaz halinde bulunan bir eleman. Soy gazların ilk elemanıdır. Hafif ve yanmayan bir gaz olduğu için balonların doldurulmasında kullanılırdı. Gaz halinde olduğu halde moleküllerden değil, atomlardan yapılmıştır. İlk olarak güneş ışığının tayfında bulunduğu için, adını eski Yunanca güneş anlamına gelen «helios» dan almıştır. Çok az olarak havada da vardır. Bugün denizaltı araştırmalarında dalgıçların özel donanımlarında kullanılır. Sembolü: He. Atom sayısı 2, atom ağırlığı 4,003, yoğunluğu 0,13'dür.

hem Far. b. ★ 1. Birden fazla eylem ya da şeyin yanında bunlara karşıt olanların da bulunduğunu anlatan bir söz: Hem uslu hem çalışkan. Hem bilmez hem karışır. ★ 2. Bir de, şu da var ki, zaten anlamına kullanılır: Hem bu işten onun haberi yok. ★ 3. Birbirinin açıklaması olan iki cümleden ikinciyi birinciye bağlar: Geliyor, hem gülerek geliyor. ★ 4. e. Arapça ve Farsça isimlerin başına gelip, Türkçe'deki «daş - deş» edatı gibi, benzerlik, ortaklık ve beraberlik anlatır: Hemnam: Adaş. [Co, con, équi — Co, con, equi]

heman Bak. hemen.

hematit, -ti Yun. i. Jeol. Demir oksit bileşimli bir demir cevheri. Saf halde içinde % 70 demir vardır. Sert bir mineral olup, rengi çoğunlukla kırmızı bazan parlak siyahtır. Mağmatik çıkışlıdır.

hemcins Far. b. s. Bir cinsten olan, soydaş, kökdeş. [Congénital, congénère — Congenial, congeneric]

hemdem Far. b. s. Birlikte yaşayan, arkadaş.

hemdert Far. b. s. Aynı dertleri paylaşan, dert ortağı.

hemencecik zf. Çabucak, derhal.

hemencek zf. Hemencecik.

hemfikir Far. b. s. Aynı fikirde, aynı düşüncede olan. [Du même avis — Of the same opinion]

hemhal Far. b. s. Aynı halde olan, haldeş.

hemen hemen b. zf. Nerede ise, az kaldı, pek yakın. [A peu près, presque — Almost, nearly]

Hemingway, Ernest (1898-1961) Amerikalı romancı. İllinois'e bağlı Oak Park'da doğdu, Idaho'ya bağlı Sun Valley'de öldü. Babası doktordu. 1917'de gönüllü olarak İtalyan cephesine gitti. Bu savaş gözlemciliğini 1929'da yayımlanan «Farewell to Arms — Silâhlara Veda» adlı eserinde anlattı. Savaştan sonra Paris'e geçen yazar 1923'de «Üç Öykü ve On Şiir» adındaki ilk eserini yayımladı. O dönemde yazdığı en önemli romanı «The Sun Also Rises — Güneş De Doğar» dır. Yazarın iki dünya savaşı arasında yayımladığı öteki önemli eserleri şunlardır: «For Whom the Bell Tolls — Çanlar Kimin İçin Çalıyor», «Death in the Afternoon — Öğleden sonra Ölüm», «The Green Hills of Africa — Afrika'nın Yeşil Tepeleri». Yazarın 1952'de yayımlanan «The Old Man and the Sea — Yaşlı Adam ve Deniz» adlı romanı şaheserleri arasındadır. Hemingway 1954'de Nobel edebiyat ödülünü kazanmıştır.

hemmeşrep Far. b. s. Aynı mizaçta, aynı meşrepte olan, zevkleri bir.

hemofili b. i. Hek. Kanın pıhtılaşma özelliğinin kaybolmasıyla kendini gösteren soydan gelen bir hastalık. Yalnız erkeklerde rastlanır. Hemofiliye tutulmuş bir erkekten, genellikle kızının oğluna geçer. Hemofilili biri yaralanınca, akan kan kolay durmaz; yaralı çok kan kaybeder. Aynı şey, küçük büyük bütün ameliyatlarda da olabilir. Pıhtılaşmamanın nedeni, kanda «trombokinez» maddesinin eksikliğidir. Dış kanamalarda, kanın gaz beziyle durdurulması, iç kanamalarda, başkasından alınan bol kanın hastaya verilmesi gereklidir.

hemoglobin Yun. Lat. i. Biyo. Demirli bir yumurta akı maddesi. Alyuvarların en önemli cevheridir. Bileşiminde demir, azot, oksijen, hidrojen karbon (kömür) ve kükürt vardır. Kırmızı renkte olduğu için, kana kırmızı bir renk verir.

hemoraji Fr. i. Hek. Kan kaybı; kanama.

hemoroit Fr. i. Hek. Basur.

hempa Far. b. i. Ayakdaş, kötü işlerde arkadaş, omuzdaş, yoldaş, kafadar, yardak.

hemrah Far. b. s. Yoldaş, aynı yolun yolcusu olan.

hemsin Far. b. s. Yaşıt.

hemşeri Far. b. i. ★ 1. Bir şehir halkından

Ernest Hemingway

Helvacı kabağı

Mikroskopta hemoglobinin görünüşü

IV. Henri

III. Henri

VIII. Henry

olan, aynı memleketli. [Concitoyen, compatriote — Fellow - citizen] ★ 2. Köylülere hitap için kullanılır: Hemşeri sen hangi bölüktensin? [Camarade — Fellow - countryman]

hemşerilik, hemşehrilik i. Aynı ülkeden, bir kent ya da köyden oluş.

Hemşin Bak. Ortaköy.

hemşire Far. i. ★ 1. Kızkardeş. [Soeur — Sister] ★ 2. Diplomalı hastabakıcı kadın. [Infirmiere — Nurse]

hemşirelik i. ★ 1. Kızkardeşlik. ★ 2. Diplomalı hastabakıcılık.

hemşirezade Far. b. i. Kızkardeş oğlu ya da kızı; yeğen.

hemta Far. s. Denk, benzer, eş. esk. Müsavi, şebih, nazir.

hemücük i. Köyden kente yeni gelmiş, şehir hayatı hakkında hiç bir şeyi bilmeyen şaşkın adam; askerliğe yeni başlamış köylü.

hemzaman Far. b. s. Zamandaş. Çağdaş, aynı zamanda yaşayan.

Hench, Philip s. (Doğ. 1896) Amerikalı hekim. Böbreküstü kapsülü hormonunun bazı maddelerini ve bunların romatizma grubu hastalıklarda tedavi amacı ile kullanılmasını bulmuştur. 1950'de Nobel ödülünü hekimlik dalında kazanmıştır.

Hendek Sakarya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 581 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 755, merkezinin nüfusu 10 818'dir. Adapazarı ovası üzerindeki ilçe topraklarında başta tütün olmak üzere tahıl ve şekerpancarı ekilir. Kasaba, hafif eğilimli bir arazi üzerindedir. İstanbul — Ankara asfalt yolu içinden geçer. İl merkezine 30 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

hendek Ar. i. Geçişe engel olacak biçimde uzunlamasına kazılan derin çukur. [Fossé, tranchée — Ditch, trench]

hendese Ar. i. Geometri.

hendesehane Far. i. Hendese okulu. Eskiden mühendis yetiştiren okul.

hendeseli s. Hendeseye uygun yapılmış, geometrik biçimli.

hendesî Ar. s. Geometrik.

hendikap İng i. Engel.

Hendson (İngiltere) Londra'nın dış mahallesi halinde bulunan 155 800 nüfuslu bir şehir. Hava alanı vardır.

hengâm Far. i. Zaman, vakit, mevsim.

hengâme Far. i. Gürültü, şamata.

Hennerique, François (1842-1921) Betonarme yapı usulünü bulan Fransız mühendisi. Neuville - Saint - Vaas'da doğmuştur.

Henri, III. (1551-1589) Fransa Kralı. II. Henri'nin Catherine de Médicis'den doğma oğludur. Etkisiz ve sefih bir hükümdardır. Anasının kışkırtmasıyla yapılan Saint - Barthélemy katliamına engel olamamıştır. Babasının büyük yetkiler verdiği Duc de Guise'i öldürtmüş, kendi de bir papaz tarafından öldürülmüştür.

Henri, IV. (1553-1610) Fransa Kralı. Vendôme Dükası Antoine de Bourbon'un oğludur. Fransa krallığına Navar krallığından geçmiştir. Savaşlardaki cesareti ve başarılarıyla tanınır. Fransa'nın halk tarafından en çok sevilmiş hükümdarıdır. Birçok köklü değişiklik yapmıştır.

Henry, IV. (1367-1413) İngiltere Kralı. 1389'da kral olmuş, bir ara tahttan indirilmiştir. Parlamentonun yönetim üzerinde söz sahibi olması, onun zamanına rastlar. Shakespeare'in «IV. Henry» adlı bir dramı vardır.

Henry, V. (1387-1422) İngiltere Kralı. 1413'de kral olmuş, Azincourt'da Fransızlar'ı yenilgiye uğratmış, Fransa tahtına varis olmuştur. Dürüst ve değerli bir hükümdar olarak tanınır.

Henry, VII. (1457-1509) İngiltere Kralı. Edmond Tudor'un oğludur. 1485'de Kral III. Richard'ı öldürüp yerine geçmiştir. İngiltere'nin içişlerini ve ticaretini düzeltmiş; keşifleri, edebiyat ve sanatı korumuştur. Onunla, York hanedanı ortadan kalkar ve Tudor hanedanının saltanatı başlar.

Henry, VIII. (1491-1547) İngiltere Kralı. VII. Henry'nin oğludur. 1509'da kral olmuş, 1513'de Fransızlar'ı yenmiştir. 6 kadınla evlenmiş, ikisini ihanet ettikleri gerekçesiyle öldürtmüştür. Boşanma meselesi yüzünden, papa ile arası açılmış; Katolik kilisesinden ayrılarak Anglikan kilisesini kurmuştur.

henry Fiz. Bir elektrik birimi. Amerikalı fizikçi Joseph Henry'nin (1797-1878) adını almıştır. İki bobinin birinden geçen akımın değişimi, saniyede 1 amper iken, diğer bobinde indüklenen gerilim 1 volt ise, bu iki bobinin karşılıklı indüktansı 1 henry'dir.

hentbol İng. i. Sp. ★ 1. El topu oyunu. 11'er kişilik takımlarla futbol sahasında oynanır. Top yalnız elle kullanılır. Belirli çizgi dışından gol atılabilir. ★ 2. Futbolda topa elle dokunma. Kaleciden başka oyuncular için bu hareket yasaktır ve hakem tarafından topa elle dokunan takım aleyhine bir atış cezası verilir.

henüz Far. zf. ★ 1. Yeni, ancak, biraz önce, daha şimdi: Evine uğradım, uykudan henüz kalkmıştı. [Apeine — Already, just] ★ 2. Olumsuz cümlelerde: Daha, hâlâ, el'an: Demin sordum henüz gelmemişti. Sıcaklar henüz başlamadı. [Encore — Yet]

hep, -pi zf. ★ 1. Bütün. Bir teki dışarıda kalmamak üzere. esk. Kâffe: Bu işleri hep o gördü. Arkadaşlar hep burada. [Tous ensemble — Entirely] ★ 2. Her zaman, daima: O hep böyle söyler. Ben hep bu kitapla uğraşıyorum. [Toujour — Always]

hepçil s. Hem otla, hem etle beslenen. esk. Âkilülkül.

hepsi zm. Hep kelimesinin üçüncü şahıs zamiri katıldığı zaman aldığı şekil. Arkadaşların hepsi geldi. Söylediklerinizin hepsini yaptım. [Tous, tout — All]

hepten zf. Bütün bütün, tümden, esk. Tamamen. [Entièrement, tout à fait — Entirely, in entirety, completely]

hep ve hiç ilkesi Man. Mantıkta özdeşlik prensibine dayanan iki tümel kurala skolâstikler tarafından verilen ad. [Dictum de omni, dictum de nullo — Dictum of all or nothing]

hepyek, -ki T. Far. i. Oyun zarlarının bir bir gelmesi.

her Far. s. ★ 1. Önüne getirildiği isimlere genellik anlamı verir: Her ev, her hayvan. [Chaque, tout — Each, every] ★ 2. «dikçe» ile biten kelimelerin başına gelir: Her yaptıkça = yaptığı bütün defalarda.

Hera Mit. Eski Yunan mitolojisinde baştanrı Zeus'un karısı sayılan bir tanrıça. Kıskançlık yüzünden kocasıyla ikide birde kavga çıkararak Olimpos'un sessizliğini bozarmış.

Herakleia Pontika (Bugünkü Karadeniz Ereğlisi). M.Ö. 560'da Megaralılar ve Boiotialılar tarafından kurulmuş bir koloni. Koloniciler, bu bölgede yaşayan Mariandyni halkını serf durumuna sokmuşlarsa da şehir sınırları dışına satmamak konusunda anlaşmaya varmışlardı. Herakleia, bir süre, kıyının Kytoros'a kadar olan bölümünü nüfuzu altına aldı. İki koloni kurdu. Karadeniz ticaretinde önemli bir yer kazandı. Ksenafonos devrinde, halkı en ünlü denizcilerdendi. Bithinya ve Pontos krallıklarının ortaya çıkışı ve iç bölgelere Galatlar'ın yerleşmesi şehri zayıflattı. Üçüncü Mithiridates Savaşı'nda, Romalılar tarafından işgal ve yağma edildikten sonra, önemini kaybetti. Caesar'ın burada kurduğu koloni de sürekli olmadı.

Herakleitos (M.Ö. 540-480) Yunan filozofu. Efeslidir. İyonya okulundan olan Herakleitos'a göre evrenin başlıca maddesi ateştir ve yaratıcısı Tanrı değildir. Evren bir kanuna göre, yanmış olan bir ateş olarak daima vardı. Bu ateş, yine bir kanun gereğince sönecektir. Bu ilk maddenin çeşitli değişmelerinden su, toprak ve her türlü madde meydana gelir. Sonra yine herşey aslına, ateşe döner. Bütün varlıkların temelinde bu zıtlıkların mücadelesi vardır. Herakleitos, bu görüşünden dolayı diyalektik felsefenin en büyük öncüsü olarak kabul edilir. Evrende en büyük kanun harekettir, değişmedir. Her şey durmadan değişir. Herakleitos bunu anlatmak için, «Aynı suda iki kere yıkanamayız» demiştir.

Herakles Mit. Yunan mitolojisinde gücün sembolü sayılan bir yarım tanrı. Romalılar'daki adı Hercules (Herkül)'di. Baştanrı Zeus'un Alomen adlı bir sevgilisinden doğma piçtir. Zeus'un asıl karısı Hera onu beşikte boğmak için iki yılan göndermiş. Ama çok güçlü olan çocuk yılanları kolları arasında sıkarak boğmuş. Herakles, ilk gençlik çağında evlenerek bir delilik buhranı sırasında karısını iki çoçuğunu boğmuş, bu suçun cezası olarak da 12 çetin işi başarmaya mahkûm edilmiş. Bunların hepsini başarmış, bu arada Cebelitarık boğazının iki yanında bulunan dağları yani Avrupa ile Afrika kıtalarını birbirinden ayırmış. O zamandan beri de buraya «Herkül Sütunları» adı verilmiş. Daha sonra Herakles Deianeira adında güzel bir kadınla evlenmiş. Onun kıskançlık yüzünden giydirdiği gömleğin acılarına dayanamayarak yaktırdığı ateşe kendini atarak ölmüş ve Olimpos'ta tanrılar arasına karışmış.

Heraklides Tarentum'lu hekim. M.Ö. 75 yıllarında ün kazanmış. Herofilya okulunda öğrenim görmüş, fakat sonradan, deneysel metotları benimseyerek ve eskiçağın deneylere göre çalışan en önemli hekimi olmuştur. Galen, onun teknik mahareti ile doğruyu bulmak yolundaki tarafsızlığını över. İnsan vücutlarının teşrih edilmesi üzerine çalıştığı sanılmaktadır.

Herat (Afganistan) Kuzey batıda Herirud nehri üzerinde 150 000 nüfuslu eski bir şehir. Halılarıyla ve gülsuyuyla ünlüdür. Etrafında meyva yetiştiren güzel bahçeleri vardır.

Herbart, Johann Friedrich (1776-1841) Alman filozof ve pedagogu. Psikolojinin bir bilim olarak gelişmesine çalışmıştır. Dinamik psikoloji okulunun kurucusudur.

her bir b. zm. Söz edilenlerden ayrı ayrı hepsi. esk. Beher: Her biri beş lira verince on kişiden elli lira alınmış olacak. [Chacun — Each one, every one]

hercaî Far. s. ★ 1. Belli yeri olmayan, her yerde bulunan, serseri, derbeder, yeltek, kararsız, vefasız, oynak: Ona güven olmaz, hercainin biridir. [Changeant, inconstant — Inconsistent] ★ 2. Menekşegillerden, menekşeye benzeyen, fakat onun gibi kokusu olmayan, irice beş tane taçyapraklı ve her çiçeği çok değişik ve güzel renklerde olan bir çiçek. Bahçelerde süs için yetiştirilir, sadece hercaî denildiği gibi, hercaî menekşe adı da verilir. [Pensée — Pansy]

hercaîlik i. Gelgeç huyluluk. Herşeyde çabuk bıkkınlık gösterme.

Hercules Bak. Herakles.

hercümerç Ar. b. i. Büyük karışıklık, karmakarışıklık, düzensizlik.

hercümerç etmek b. f. Altını üstüne getirmek.

Herczeg, Ferenc (1863-1954) Macar roman ve oyun yazarı. Sosyal ve tarihî konularda birçok roman, hikâye ve oyun yazmıştır. «Uj İdök» adlı dergiyi yayınlamıştır. Da-

hercaî menekşe

José Maria de Heredia

ha çok, seçkin orta sınıfın yazarıdır. Oyunlarından «Mavi Tilki» ile «Bizans», romanlarından «Paganlar» Türkçe'ye çevrilmiştir.

herçi bad abad Far. zf. Ne olursa olsun : Biraz zarar ihtimali var ama nerçi bad abad bu işe başlamalıyız.

her dem b. i. Daima, her an.

Herder, Johann Gottfried von (1744-1803) Alman yazarı. Morungen'de doğmuş, Weimar'da ölmüştür. «İnsanlık Tarihinin Felsefesi Hakkında Fikirler» adlı eseri çok ünlüdür.

Heredia, José Maria de (1842-1905) Fransız şairi. Fransız edebiyatında «Parnasse» adındaki akımın temsilcilerinden biridir. Çoğu şiirleri «mermer gibi soğuk» bir etki yaratır. «Tropées» adlı eseriyle ve soneleriyle tanınmıştır.

herek i. Asma, fasulye gibi bitkileri dik tutmak için yanlarına çakılan sırık : Herek dikmek, hereke almak.

Hereke Kocaeli'nin Gebze ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 9 687, merkezinin nüfusu 5 555'dir.

hereklemek f. Hereğe bağlamak, yanına herek dikmek.

herem Ar. i. Yaşlılık, çöküş, kocama. İhtiyarlık.

hergâh Far. zf. Her zaman.

hergele Far. i. ★ 1. Binmeye ve yük taşımaya alışmamış at, kısrak, katır ya da eşek sürüsü : Çiftliğinde hergelesi vardır. ★ 2. Henüz hizmete alıştırılmamış sürü hayvanı : O kısrak hergeledir, binmeye gelmez. ★ 3. mec. Hiç terbiye görmemiş bayağı adam : Şu meyhanede bir sürü hergele var.

herhangi Far. b. s. Her.

herhangi bir b. zm. Rastgele, belli olmayan biri. [Quelconque — Any one]

herif Ar. i. ★ 1. Aşağılık ya da şüpheli kimse : Dışarıda bir herif dolaşıyor. ★ 2. Adam, üçüncü şahıs : Herif size haber vermişti, ne kabahati var?

herifçioğlu b. i. Külb. Bir davranışına kızılan ya da bir hünerine şaşılan birinden söz edilirken kullanılır.

herkes b. zm. Bütün halk, bir yerdekilerin hepsi. [Chacun, tout le monde — Everybody, every one]

her kim b. zm. Kim olursa. [Quiconque — Whoever]

Hermafrodit Mit. Yunan mitolojisinde hem kadın, hem erkek olan efsane kahramanı. Hermes'le Afrodite'nin evlenmesinden doğma çok güzel bir delikanlıyken, pınarlar perisi Salmacis onu severek ikisini tek vücut haline getirmesi için baştanrıya yalvarmış ve bir ırmakta yıkanırken çift cinsiyete sahip olmuş. Ondan sonra aynı ırmakta yıkananlar da hem kadın hem erkek olurlarmış.

Hermes Mit. Yunan mitolojisinde Zeus'un oğlu. Tanrıların habercisi ve ticaret tanrısı. Ayaklarında kanatçıklar bulunan bir delikanlı olarak düşünülür. Latince adı Merkür'dür.

Hermogenes (Yaklaşık olarak M.Ö. 200 yılları) Yunanlı mimar. Bilinen eserleri Teos'daki (Siğacık) Dionysos ve Magnesia'daki (Moralı) Artemis Leukophryene tapınağıdır. Her ikisi de İyon nizamındaydı. Vitruvius, bu tapınaklardan ve Hermogenes'in onlar hakkındaki kitaplarından, kendi kitabındaki orantı kurallarından bazılarını çıkardı.

her nasılsa b. ed. Nasıl oldu ise, kim bilir ne suretle.

her ne kadar b. ed. Gerçi, öyle ise de : Her ne kadar çirkinse de sevimsiz değil. [Bien que, quoique, malgré que — Although, notwithstanding]

her ne ise ed. Ne biçimse, nasılsa, uzatmak gereksiz. [Quoi qu'il en soit — Anyway]

Herodes, Büyük (Yaklaşık olarak M.Ö. 73-4) Idumaea (Musevi) Kralı. Babası Antipatros'un öldürülmesi üzerine (M.Ö. 43) kardeşi Phasael ile birlikte, II. Hyrcanus'un veziri olmuş. Part istilâsı sonucu Roma'ya kaçmış. Antonius onu Idumaea Kralı yapmıştır. Kleopatra'nın entrikalarına rağmen, Antonius'un güvendiği bir kimseydi. M.Ö. 30 yılında, Octavianus krallığını tanıyarak ona bazı şehirler vermiştir. Ülkeyi Hellenleştirmek amacıyla Kudüs'de oyunlar tertiplemiş ve bu yüzden Museviler'in nefretini kazanmıştır. En sevdiği karısı Marianne ve oğullarına karşı, kızkardeşi Salome ve en büyük oğlu Antipatros'un düzenledikleri entrikalar yüzünden karısını ve oğullarından birini öldürtmüştür. İsa'nın çarmıha gerilmesi hakkındaki kararı da onaylamıştır.

Herodianos (Yaklaşık olarak M.S. 170-240) Yunanlı tarihçi. Bir süre Roma'da yaşadı ve devlet işlerinde görev aldı. Marcus Aurelius'un ölümünden III. Gordianus'un tahta çıkışına kadar olan süreyi (M.S. 180-238) kapsayan, «Roma İmparatorları Tarihi» günümüze kalmıştır. Eser tarafsızlığı, açık ve güzel uslübu ile çağdaşlarından ayrılır.

Herodianos, Aelius (M.S. II. yüzyılın ikinci yarısı) Yunanlı gramerci. İskenderiyeli ünlü gramerci Apollonios Dyskolos'un oğludur. Eğitimini tamamladıktan sonra Roma'ya gitti. Marcus Aurelius'la yakın bir dostluk kurdu ve kendisine Roma yurtdaşlığı verildi. Doğduğu yer olan Aleksandria'da (İskenderiye) öldü. Babasının başladığı bir gramer araştırmasına devam etmiş ve onu sistematik bir biçime sokmuştur. Eserlerinin birçok parçaları günümüze kalmıştır.

Herodotos (Doğ. yaklaşık olarak 490-480, Ölm. 434) Halikarnassoslu (Bodrum) ünlü tarihçi. Ona «tarihin babası» adı verilir. Asil bir ailedendi. M.Ö. 460'da tiran Lyg-

damis onu vatanından kovunca, Samos'a gitmiştir. Bu onun ünlü yolculuklarının başlangıcı sayılabilir. Küçük Asya'yı, Susa'ya kadar Asya'nın iç bölgelerini, Yunan adalarını, Mısır'ı Tuna'nın ağzına kadar Karadeniz kıyılarını, Yunanistan'ı, ve hemen hemen bütün komşu ülkeleri gezmiş, M.Ö. 450 yılında Halikarnassos'a dönüp iç siyasete karıştıysa da başarısızlığa uğramıştır. M.Ö. 445'de, İtalya kıyılarında kurulacak olan Thurii kolonisinde yerleşmek üzere Atina'ya gelmiş, Samos'da başladığı yazılarının bir kısmını burada tamamlamış ve büyük bir ün kazanmış, hükümet kendisine aylık bağlamıştır. Elinde bulunan tarih malzemesini bir bütün haline sokmak amacını gerçekleştiremeden ölmüştür. Herodotos, gezilerinde ve gününde mevcut olan edebiyat eserlerini inceleyerek, tarih, coğrafya ve etnoğrafya malzemesi toplamıştı. Tarih yazıları 320 yıllık bir süreyi kapsar. Asıl konusu Yunanlılar ile Barbarlar arasındaki çatışmalardır.

Herofilos Khalkedonlu (bugünkü Kadıköy) hekim. Dogmatik hekimler okulundadır. M.Ö. III. yüzyılın birinci yarısında Aleksandria'da (İskenderiye) yaşadı. Okulu M.Ö. I. yüzyıl sonlarında bile ününü sürdürüyordu. Deney ve mantığa önem verirdi. Sağlığı, bütün fiziki ve entellektüel mutlulukların ayrılmaz bir parçası sayıyordu. Tıp bilmine en büyük katkısı, insan kadavrası üstünde yaptığı anatomik araştırmalar olmuştur. Bir anatomi taslağı yazdığı söylenir. Özellikle beyin üzerine yaptığı çalışmalar ünlüdür. Hastalıkların sebepleri üzerinde durmuş, kaynaklarını araştırmış ve belirtilerini dikkatle incelemiştir.

Heron (Yaklaşık olarak M.Ö. III. yüzyıl ortası) Aleksandrialı (İskenderiye) matematikçi ve mekanik bilgini. «Metrika» adlı üç kitaplık bir geometri eseri yazdı. «Euklides'in Elemanları Üstüne Şerhler» eserinin birkaç parçası günümüze kalmıştır. «Mekhanika» adlı üç kitaplık eserinin de Arapça bir çevirisi ve bazı Yunanca parçaları vardır. İki kitaplık «Pneumatika» sı ve birkaç başka eseri Latince çevirilerinden tanınır. «Metrika» da birçok geometrik şekillerin formülleri verilir.

Herostratos Eskiçağ'da, dünyanın yedi harikasından biri olan Efes'deki Artemis tapınağını, adını ölümsüz kılmak için yakan adam. Aynı gece Büyük İskender doğmuştu (M.Ö. 356).

herr Alm. i. Almanca bay.

Herrera, Fernando de (1534-1596) İspanyol şairi. Séville'de doğmuş ve ölmüştür. Ona İspanyollar «el divino» yani «tanrısal» sanını verirler. Eserleri genellikle lirik ve aşk üstüne olmakla birlikte, «A la batalla de Lepanto» adındaki şiiri, bizim 1571 İnebahtı yenilgimizi anlatır.

Herrera, Francisco - El Viego (1576-1655) İspanyol ressamı. Séville'lidir. Séville ekolünün birinci sanatçısı sayılır. Tablolarında güçlü bir realizm ve canlı renkler vardır.

Herriot, Edouard (1872-1957) Fransız devlet adamı ve yazarı. Dreyfus olayı sırasında radikal partiye girdi. Herriot güçlü bir hatipti ve geniş bir ansiklopedik bilgiye sahipti. Senatörlük, milletvekilliği, bakanlık ve başbakanlık yaptı ; hümanizmayı politikadan asla ayırmamıştır. Başlıca eserleri : «La vie de Beethoven — Beethoven'in Hayatı», «Lyon n'est plus — — Lyon Yok Artık» dır. Anılarını da «Jadis — Zaman Olur ki» adı altında toplamıştır.

herrü i. «Ne olursa olsun» anlamındaki «ya herrü ya merrü» deyiminde kullanılır.

her sakallıyı babası sanmak b. f. Görünüşe aldanmak.

Herschel, Ferdinand William (1738-1822) İngiliz astronomi bilgini. Almanya'nın Hanovre şehrinde doğmuş, İngiltere'de Windsor dolaylarında ölmüştür. 1781'de Uranus yıldızını, sonra onun dört uydusunu keşfetmiş ve şimdi Sekendiz denen Zuhal (Saturn) yıldızının halkası içindeki iki uyduyu da bulmuştur.

Hersek Yugoslavya'daki federe cumhuriyetlerden biri. Yüzölçümü 51 139 km², nüfusu 3 278 000, merkezi Sarajevo'dur. Halkı Sırp ve Hırvattır. 1878'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir sancağı idi. Berlin anlaşmasıyla Avusturya — Macaristan'a verildi. 1918'de Sırbistan'a bağlandı ; sonra Sırbistan'la beraber Yugoslavya'nın federe cumhuriyetlerinden biri oldu.

Hersekli, Arif Hikmet (1839-1903) Şair. 1918 yılında yazdığı divan, «Âsarı Müfide Kütüphanesi» serisi arasında yayımlanmıştır.

her telden çalmak b. f. Birçok şeyden anlamak, türlü bilgileri bulunmak.

Hertwig, Oskar (1849-1922) Alman biyolojisti. Berlin Üniversitesi'nde profesördü. Dölleme üzerindeki araştırmalar sonucunda, hayvanlarda döllemenin, dişi gametle erkek gametin birleşmesi olduğunu göstermiştir. Hücre bölünmesi olayını kesinlikle ortaya koyan da bu bilim adamıdır.

Hertz, Heinrich Rudolf (1857-1894) Alman fizikçisi. Uygun bir alana yayılmış, kapasitesi ve selfi bulunan bir elektrik devresinden geçen akım değişince, bir kısım enerjinin ışınım (radyasyon) halinde uzaya yayıldığını bulmuştur. Bu ışınımın ölçülebilir bir hızı ve dalga boyunun bulunduğunu da göstermiştir. Radyo, Hertz'in buluşundan sonra İtalyan bilgini Marconi (1874-1937) tarafından yapılabilmiştir. Hertz ayrıca bu dalgaların frekansları üzerinde de çalışmış ; frekans birimine onun adı verilmiştir.

Edouard Herriot

Ferdinand W. Herschel

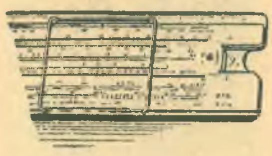
Heinrich Hertz

Herodotos

Theodor Herzl

hesap cetveli

hesap makinesi

herze Far. i. Boş söz, saçma ya da münasebetsiz söz. esk. Hezeyan.

Herzen, Aleksandra İvanoviç (1812-1870) Rus filozof ve yazarı. Çarlık rejimine karşı giriştiği mücadele yüzünden ömrünün büyük bölümü İsviçre, Fransa ve İngiltere'de sürgünde geçmiştir. Fransa'dayken Proudhon'la dostluk kurmuştu; bir çeşit ütopyacı sosyalizmi savunarak, Rusya'nın kapitalizm aşamasından geçmeden, köy komünotelerinin gelişmesine dayanan yerli sosyalizme geçeceğini ileri sürüyordu. Sürgünde bulunduğu yıllarda «Kutup Yıldızı» ve «Çan» adlı dergiler çıkararak çarlık rejiminin kötülüklerini yermiştir. Başlıca eserleri: «Rusya'da Devrimci Düşüncelerin Gelişmesi Üzerine», «Rusya Halkı ve Sosyalizm», «Suç Kimin» (roman) dir.

Herzl, Theodor (1860-1904) Siyonizm hareketini uyandırmış bir Macar Yahudisi. Budapeştelidir. 1895'de Rusya'dan Filistin'e göçen Yahudiler'in sefalet içinde kalması, bir kısmının da ölmesi, Amerikalı Yahudi milyarder Rothschild'in orada bir Yahudi kolonisi kurmasına sebebolmuş; bundan esinlenen Herzl, gazete ve kitaplarıyla işin propagandasını yapmaya başlayarak 1897'de İsviçre'nin Bâle şehrinde ilk siyonist kongresini toplamıştır. Filistin'de toprak almak üzere bir Yahudi bankası kurulmuş, I. Dünya Savaşı'nda Filistin'in Osmanlı Devleti'nin elinden çıkması, projenin gerçekleşmesine yardım etmiştir. Herzl'in edebî yazıları ve anıları yayımlanmıştır.

hesaba gelmek b. f. ★ 1. Uygun olmak. esk. Tevafuk etmek: Bu hareket hesabıma gelir. [Etre propice, convenir — To suit] ★ 2. Sayılabilmek, hesabedilebilir derecede olmak. [Etre calculable — To be calculable]

hesabat, -tı Ar. ç. i. Hesaplar.

hesabı cari Bak. cari hesap.

hesabı kat'î Bak. kesin hesap.

hesabına gelmek b. f. İşine gelmek, uygun ve elverişli olmak.

hesabını bilmek b. f. Tutumlu olmak.

hesabını görmek b. f. ★ 1. Borcunu verip ilişiğini kesmek. ★ 2. Yok edip ortadan kaldırmak: Artık o haydudun hesabını görmek gerek.

hesabı temizlemek b. f. Borcunu ödemek.

hesap açtırmak b. f. Bir bankaya para yatırmak.

hesapca zf. Hesaba göre, tahmine göre.

hesap cetveli b. i. Tek. Matematik işlemlerini kolay ve çabuk yapmayı sağlayan araç. Hesap cetveliyle çarpma, bölme, kare, küp ve kuvvet alma, aynı şekildeki karekök, küpkök ve daha büyük dereceden kök alma, logaritma alma, açıların trigonometrik fonksiyonlarını (sinüs kosinüs, tanjant, kotanjant v.b.) bulma işlemleri yapılabilir. Mühendislikte, laboratuvar araştırmalarında, duyarlı (hassas) hesapların gerekmediği yerlerde çok kullanılır. Esası, birbiriyle karşılıklı yerleştirilmiş olan kolayca kayan iki taksimatlı cetveldir. İki cetvel üzerinde logaritmik taksimat ve başka taksimatlar vardır. Belli metotlarla, hesap cetveliyle istenen işlemler yapılır. [Règle à calcul — Slide rule]

hesap cüzdanı b. i. Bir bankada hesabı olanlara verilen basılı defter, yatırılan ve çekilen paraların yazılmasına yarar. [Carnet de banque — Pass book]

hesapçı s. Para işlerinde çok hesaplı davranan, hesabını iyi bilen.

hesap çıkarmak b. f. Alacağı, vereceği kâğıda döküp karşılaştırmak. [Régler les comptes — To balance accounts]

hesap devresi b. i. İki bilanço, maliye bakımından da iki bütçe arasındaki zaman. [Période de comptabilité — Accounting period]

hesap etmek b. f. ★ 1. Saymak, bir hesap işlemini yapmak: Bir paranın on yıllık faizini hesabetmek. [Calculer — To calculate] ★ 2 Tasarlamak, tahmin etmek: Onun ne söyliyeceğini hesabettiniz mi? [Supputer, évaluer — To reckon, guess]

hesap görmek b. f. Alacağı vereceği karşılaştırıp ödeşmek.

hesap kesimi b. i. Cari hesap niteliğinde olsun olmasın, bir hesabın üç ay, altı ay gibi belirli aralarla, ya da belirli bir tarihte faizini, komisyonunu hesap edip ortaya açık bir bakiye çıkarma. [Clôture d'un compte — Closing of accounts]

hesaplamak f. ★ 1. Hesap etmek, hesap yapmak. [Calculer — To calculate] ★ 2. Bir işin sonuçlarını baştan düşünmek. [Considérer — To consider]

hesaplaşmak f. Alacak verecek durumunu sonuca bağlayıp, ilişiği kesmek. [Régler les compte — To settle accounts, settle up]

hesaplı s. ★ 1. Hesapla hareket eden, ölçülü, dengeli, işini bilen (kimse). ★ 2. Önceden düşünülmüş, iyice tasarlanmış (hareket).

hesap makinesi b. i. Tek. Genellikle aritmetiğin dört işlemini (toplama, çıkarma, çarpma, bölme) çabuk ve kolay yapmayı sağlayan makine. Birçok çeşitleri vardır. En basiti yalnız toplama yapan ve elle çalışan hesap makinesidir. Buna karşılık dört işlemi birden yapan ve bir düğmeye basınca sonucu veren elektrikli hesap makineleri de yapılmıştır. Mağazalarda kullanılan yazar kasalar da hesap makinesidir. Hesap makinelerinin gelişmesi sonunda elektronik beyinler yapılmıştır (Bak. elektronik beyin).

hesapsız s. ★ 1. Sayısız, hesabedilmeyecek kadar çok: Babası ona hesapsız mal bırakmıştı. [Innombrable, incalculable — Innumerable] ★ 2. Hesap etmeksizin, yetişip yetişmeyeceğini önceden hesap ve

tahmin etmeden : Paranın bir kısmını kaydettim ama bir kısmını da hesapsız verdim. [Imprudemment — Rashly] ★ 3. Önünü sonunu düşünmeyen, ihtiyatsız, saygısız : Pek hesapsız bir adamdır. [Imprudent — Imprudent]

hesap tutmak b. f. Alacak verecek gibi ilişkileri bir yere kaydetmek. [Tenir comte, enregistrer — To record]

hesap vermek b. f. Yönettiği bir işin ya da müessesenin gelir ve gideri sonucunu göstermek. [Rendre ses comtes — To account for]

Hesse, Hermann (1877-1962) Alman asıllı İsviçreli romancı. 1904'de yayımlanan ilk romanı «Peter Camenzind» le üne ulaştı. 1946'da Nobel edebiyat ödülünü kazanan yazarın önemli eserleri şunlardır : «Gertrud», «Demian», «Steplerin Kurdu», «Cam İnciler».

Hessen (Almanya) Büyük bir bölgenin adı. Eskiden Cermen konfederasyonunun üç devletini teşkil ederdi. 1919'da üç eyalete bölünmüştür. Bölge, Almanya'nın sanayi bölgelerinden biridir.

Hess, Rudolf (Doğ. 1894) Alman Nazi liderlerinden. 1920'de Nazi Partisi'ne girdi. 1925'de Hitler'in özel sekreteri, 1933'de kabine üyesi ; 1939'da Göring'den sonra ikinci halefi oldu. 1941'de, II. Dünya Savaşı içinde bilinmeyen bir sebeple İngiltere'ye uçan Hess, 1945 Nürnberg mahkemesinde hayat boyunca hapse mahkûm edildi.

Hess, Walter Rudolf (Doğ. 1881) İsviçreli hekim ve fizyoloji bilgini. Beyin kökünün özelliklerini, görevlerini, insan davranışı ve bedendeki işlemler arasındaki ilişkileri bakımından incelemiştir. 1949 Nobel ödülünü almıştır.

Hestia Mit. Yunan mitolojisinde aile ocağının koruyucusu sayılan bir masal tanrıçası. Hiç evlenmemiş, kız olarak yaşamış. Resimlerinde ve heykellerinde ağır başlı ve örtülü bir kadın gibi gösterilir.

heterojen Yun. s. ★ 1. Kim. Ayrı cinsten ; aynı cinsten olmayan. ★ 2. Fiz. Hep aynı yapıda ve nitelikte olmayan. Homejen karşıtı. esk. Gayri mütecanis. [Hétérogène — Heterogeneous]

heteropati Yun. i. Psi. Başkalarına kapılmaya elverişli ruh durumu. Kapılan duygu.

heterozipot Yun. i. Biyo. Ana ve babadan, farklı istidat almış organizma.

hetketmek b. f. Yırtmak, bozmak.

hetman i. (Leh dilinden) Eskiden Kazaklar'ın kendilerine seçtikleri komutana verilen ad.

Heuss, Theodor (1884-1963) Alman devlet adamı. 1945-1946 yıllarında Wurtemberg millî eğitim bakanı idi. 1949-1959 yıllarında cumhurbaşkanlığı yaptı. Türkiye'yi de ziyaret etmiştir.

heva Ar. i. ★ 1. İstek, heves, arzu. ★ 2. Eğlence, hovardalık. esk. Sefahat. (Heva kelimesi dilimizde, gene Arapça olan «hava» kelimesiyle karıştırılmıştır.)

hevenk, -gi i. (Farsça «âvenk» den) Bir ipe geçirilmiş meyva dizisi.

heves Ar. i. ★ 1. İstek, eğilim, arzu, meyil, bir şeyle uğraşma isteği : Bu çocuğun okumaya çok hevesi var. [Désir, inclination, passade — Desire, bent, inclination] ★ 2. Gelip geçici meyil, eğlence, zevk : Heva ve heves. [Penchant — Leaning, tendency]

heves etmek b. f. İstek duymak. [Désirer, avoir du penchant pour — To feel inclination]

heveskâr Ar. Far. s. Hevesli, meraklı. [Désireux, zélé — Eager, keen]

heveskârlık i. İsteği, hevesi oluş ; böyle birinin hali.

hevil, -vli Ar. i. Korku, dehşet, yılgınlık. Hevli can (havli can) : Can korkusu.

hey ü. ★ 1. Teklifsiz konuşmada çağırmak, seslenmek, dikkati çekmek için kullanılır : Hey, neredesin buraya gel! Hey arkadaş, buraya bak. ★ 2. Sitem, şikâyet ya da azar anlatır : Hey kör talih! ★ 3. Özlem ya da beğenme, hayranlık gibi heyecanları anlatır : Hey gençlik günleri! Hey Allahım bu ne güzellik!

heyamola i. Eskiden gemicilerin demir çekerken hep bir ağızdan söyledikleri «Eyyam ola, yel ese» türküsünden kalmış bir deyim. Başka işçilerin de ağır şeyleri çekmek, kaldırmak gibi hareketlerinde beraberce tekrarlamaları adet olmuştur.

heyamola ile b. zf. Pek güçlükle : Çocuk sınıfını heyamola ile geçebildi.

heybe Ar. i. Çift torba biçiminde yapılan küçük hurç. Meşin ya da kilimden yapılır. Yolculukta omuza asılır ya da hayvanların eyer kayışına geçirilerek iki tarafa sarkıtılır.

Heybeli İstanbul'un Adalar ilçesi bucaklarından. Bucağın nüfusu 6 978'dir.

heybet, -ti Ar. i. Korku ve saygı duygularını birden uyandıran hal, karşısındakileri sindiren şanlı ve kuvvetli görünüş : Babanın heybeti, bir komutanın heybeti, bir aslanın heybeti. [Majestueux, grandeur — Grandeur, majesty]

heybetli s. Çevresindekilere korku ve saygı duygusu veren : Heybetli adam, heybetli yapı. [Enorme, impressionnant, imposant — Huge, impressive, enormous]

Heyden, Jan van der (1637-1712) Hollandalı ressam. Gorkum'da doğdu, Amsterdam'da öldü. Peyzaj ressamı olarak tanınır.

heyecan Ar. i. Psi. Kısa süreli, yoğun ve şiddetli duygular. Bilinçdışı izlenim ve eğilimlerin ortaya çıkmasına, ilkel ve içgüdüsel tepkilerin, düşünce kontrolundan geçmemiş tutum ve davranışların belirmesine, bedende istem dışı organ çalışma

Hermann Hesse

heybe

Theodor Heuss

1. Gotik tarzında. 2. Eski Yunan tarzında işlenmiş heykeller

değişikliklerine (damar basıncında oynama, kas liflerinin kasılabilirliğinin, göz bebeklerinin açıklığının değişmesi gibi) yol açarlar. Beyin kökünde dağınık sinir hücrelerinden bir örgünün, limbik sistemin, heyecanların ayarlanmasından sorumlu olduğunu biliyoruz. Bu bölge, organların istem dışı işleyişlerinin düzenlendiği vejetatif sinir sistemi bölümleri ve algılama, çağırışım ve düşünce fonksiyonlarının gerçekleştiği beyin kabuğu ile sıkı ilişkiler içindedir. [Emotion, sur - exitation — Excitement]

heyecan aşırılığı b. i. Psi. Olaylara aşırı bir şekilde tepki gösterme hali. Böyle bir durum içinde bulunan kimseler en ufak uyarımın etkisiyle derhal kuvvetli bir duyguya kapılırlar (korku, öfke, sevinç), yüzleri kıpkırmızı kesilir, karın ağrısına uğrarlar. Yapılan araştırmalarda, bu tiplerde iç salgı bezlerinin (böbreküstü, tiroid, hipofiz) fazla gelişmiş olduğu görülmüştür. Bununla beraber, heyecan aşırılığı sadece organik sebeplerden ileri gelmez. Duygu sarsıntıları da buna sebep olabilir. Küçük yaşlardaki çocukta, birden anneden ayrılma, ana baba geçimsizliği, heyecan aşırılığı meydana getirebilir. [Hypermotivité — Hypermotivation, overexcitement]

heyecanlanmak f. Heyecan duymak. esk. Müteheyyiç olmak. [S'émotionner, s'émouvoir — To become excited]

heyecanlı s. ★ 1. Çabuk, kolay ve fazla heyecana düşen. [Excité — Excited] ★ 2. Heyecan veren. [Sensationnel — Sensational] ★ 3. Heyecanla yapılan. [Emotionnel — Emotional]

heyelân Ar. i. Kayşa.

heyelan etmek b. f. Kaymak (toprak hakkında).

heyet, -ti Ar. i. ★ 1. Biçim, görünüş, duruş. esk. Şekil, suret: Şu yapının heyeti hoşa gidiyor. ★ 2. Bir topluluğu meydana getirenlerin hepsi, kurul: Vekiller heyeti = Bakanlar kurulu. ★ 3. Devlet ya da bir kurumca, belli bir görevle bir yere gönderilenlerin topu: Teftiş heyeti, tetkik heyeti. ★ 4. Astronomi; yıldızlar bilimi.

heyet-i âyan Tar. Osmanlı Devleti'nin meşrutiyet devrinde, parlamentoyu meydana getiren iki meclisten biri. Mebuslar meclisince kabul edilen kanunların din kurallarına ve padişahın hukukuna uygun olup olmadığını denetlerdi. Başkanı ve üyeleri padişahça seçilirdi.

heyet-i mebusan Tar. Osmanlı Devleti'nde, meşrutiyet devrinde, parlamentoyu meydana getiren iki meclisten biri. Her 50 000 erkek için bir milletvekili olmak üzere, meclis üyeleri seçimle işbaşına gelirlerdi. Osmanlı Anayasası'nca kendisine verilen görevleri yerine getiren meclis, kanunları yapmakla da görevliydi.

heyeti mecmua b. i. Bir şeyin toptan hali: Bu bahçenin tarhları güzel yapılmış ama heyeti mecmuası hoş görünmüyor.

heyetiyle zf. Takımiyle, olduğu gibi, hiç bir tarafı değiştirilip eksiltilmeksizin: Kütüphaneyi heyetiyle yeni binaya taşıyacaklar.

heyetşinas Ar. Far. b. i. Astronomi bilgini.

heyhat, -tı Ar. ü. Yazık, ne yazık ki!: «Heyhat o muhteşem kapının intizarı boş.» İ. A. Gövsa. [Hélas — Alas]

heyhey i. ★ 1. Müzik, sevinç, eğlence, hayhuy: Güveyi heyheylerle götürdüler. ★ 2. Sinir hali, sıkıntı: Heyheyleri gene üstünde.

heykel Ar. i. ★ 1. Taş, tunç, pişmiş toprak, alçı gibi maddelerden yapılmış insan ya da hayvan şekli ya da soyut şekil. Genellikle tam vücutlu eserlere bu ad verilir: Bele kadar yarım olanlara ise büst denir. Birkaç heykelden meydana gelen anıtlar da grup ya da heykel grubu adını alır. [Statue — Statue] ★ 2. Güzel sanatların bu işle uğraşan kolu. [Sculpture — Sculpture] ★ 3. Büyük gövdeli şey. [Corps colossal — Colossal body, colossus]

heykeltraş Ar. Far. b. i. Heykel yapan sanatçı, heykelci. [Sculpteur — Sculptor]

heykeltraşlık b. i. Heykel yapma sanatı.

heyulâ Ar. i. ★ 1. Bütün varlığın aslı olduğu düşünülen ilk madde. Dünyanın oluşumundan önce evrenin içinde bulunduğu karışık hal. Kaos. [Chaos — Chaos, primordial matter] ★ 2. Gösterişli ve iri olduğu halde hiç bir değeri ve etkisi olmayan şey. [Colossal, énorme — Colossal, huge] ★ 3. Korkunç hayal: Veremin heyulâsı, düşmanın heyulâsı. [Fantôme, ombre — Phantom, ghost]

Hezan Bak. Kayacık.

Hezanlı Dağları Kuzeydoğu Toroslar'da, en yüksek yeri Çandili (2 266 m.) olan dağlar.

hezar Far. i. ★ 1. Bin. ★ 2. Bülbül.

hezaran Far. s. Binlerce.

hezarfen Far. b. i. Birçok, binlerce hüneri ve bilgisi olan.

Hezarfen Ahmet Çelebi (XVII. yüzyıl) İlgi çekici buluşlarıyla tanınmış bilgin. IV. Murat devrinde yaşamıştır. Yeniliklerinden ötürü Hezarfen (binbir hüner) adıyla anılmıştır. Kendi yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a olan uçuş denemesi çok duyulmuştur. Tehlikeli görüldüğü için Cezayir'e sürülmüştür.

Hezarfen, Hüseyin Efendi (Ölm. 1678) Tarihçi ve hekim. İstanköy adasında doğdu. İstanbul'da okudu. «Tenkih - üt - Tevarih», «Tarihi Devlet-i Rumiye», başlıca tarih kitaplarındandır. «Lisan - ül - Etibba fi Lûgat - ül - Edviye» adlı bir tıp sözlüğü vardır.

Hezarpare, Ahmet Paşa Bak. Ahmet Paşa, Hezarpare.

hezeç Ar. i. ★ 1. Aruz vezninin «bahir» denen vezin takımlarından birinin adı. ★ 2. Doğu müziğinde bir makam.

hezel Ar. i. ★ 1. Ciddi olmayan söz, lâtifenin açık ve kaba şekli. Hiciv gibi yerme ve kötüleme mahiyetinde olmamakla beraber, mizah gibi ince nükteleri pek bulunmayan şaka, alay, sadece gülüp neşelenmek için söylenen tuhaf ve şaka söz ve bu çeşit davranış. ★ 2. Şaka ve eğlence mahiyetinde şiir ya da düz yazı.

hezeliyat, -tı Ar. ç. i. Hezel türünde yazılmış manzumeler.

hezeyan Ar. i. ★ 1. Saçma, herze, yave, halt. ★ 2. Sayıklama: Hasta hezeyan halinde.

hezeyan etmek b. f. Saçmalamak.

hezimet, -ti Ar. i. Bozgun, bozgunluk. (Bak. bozgun.

hezimete uğramak b. f. Bozguna, büyük bir yenilgiye uğramak.

Hf. Kim. Hafniyum elemanının sembolü.

Hg Kim. Cıva elemanının sembolü.

hıçkırık i. ★ 1. Mideden ya da sinirlerden gelen bir sebeple istemsiz (iradesiz) olarak boğazdan çıkan ve az çok düzgün aralıklarla «hık, hık» diye tekrarlanan ses. Diyafram kasının çekilip büzülmesinden ileri gelir. [Hoquet — Hiccup, hicough] ★ 2. Ağlarken boğaz tıkanıyormuş gibi göğüsten gelip zor çıkan acılı ses: Hıçkırarak ağlamak, hıçkırıklarla ağlamak. [Sanglot — Sob]

hıçkırma i. ★ 1. Boğazdan «hık, hık» diye aralıklı ses çıkarma, hıçkırmak hareketi. ★ 2. İç çekerek ağlama.

hıçkırmak f. ★ 1. Boğazdan «hık, hık» diye hıçkırık sesi çıkarmak. ★ 2. İç çekerek ağlamak, hıçkıra hıçkıra ağlamak. [Sangloter — To sob]

Hıdırbey Hatay'ın merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 16 121, merkezinin nüfusu 2 273'dür.

hıdiv Far. i. ★ 1. Vezir, prens, âsaf. ★ 2. Tar. Mısır Osmanlı İmparatorluğu'nun bir vilâyeti iken Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan sonra oranın valilerine verilen san. Hıdiv ünvanı ilk defa Mehmet Ali Paşa'nın torunu ve İbrahim Paşa'nın ikinci oğlu İsmail Paşa'ya verilmişti (1863). Son hıdiv de Abbas Hilmi Paşa'dır. 1914'de Osmanlı Devleti İngilizler'e karşı I. Dünya Savaşı'na girince, İngiltere, Osmanlılar'ın Mısır üzerindeki haklarını sona ermiş saydı. İsmail Paşa'nın oğlu Prens Hüseyin Kâmil, Abbas Hilmi Paşa'nın yerine geçirildi ve «hıdiv» ünvanı da krallığa çevrildi.

hıdrellez i. Mayısın 6'sına rastlayan gün. Hıristiyanlarca Saint Georges yortusudur. Doğuda ölümsüz sayılan Peygamber Hızır'ın, kendi gibi ölümsüz olan Peygamber İlyas ile buluştuğu gün olduğunu anlatan bir masal vardır. Eski takvime göre yılın altı ayı kasım, altı ayı da hızır günleridir. Kasım günleri ekim ayının 8'inde, hızır günleri de mayısın 6'sında başlar. Halk arasında «hıdrellez» denen «ruzı hızır» bizim geleneklerimize de girmiştir. Hele yakın zamanlara kadar bugün bir bahar bayramı gibi karşılanır ve halk kırlara çıkardı.

hıfız, -fzı Ar. i. ★ 1. Saklama, koruma: Kâğıtlarını dairede hıfzettiler. ★ 2. Ezberleme: Derslerde ezbercilik iyi değildir ama gene formül, kural, manzume gibi şeylerin hıfzı gerekir.

hıfza çalışmak b. f. Kur'anı ezberlemeye çalışmak.

hıfzetmek Ar. T. b. f. ★ 1. Saklamak. ★ 2. Aklında tutmak; bellemek

hıfzı lisan b. i. Dilini tutma.

hıfzıssıhha Ar. b. i. Vücut sağlığı için hem insanlara hem de çevreye uygulanması gereken tedbirlerin tümü. Bununla uğraşan hekimlik kolu; sağlık koruma.

hık Ana babaya benzerlik anlatan «hık demiş burnundan düşmüş» deyiminde kullanılır.

hık mık etmek b. f. Bir işten kaçınmak için bahaneler bulur gibi davranmak; sorulara belirsiz cevap vermek.

hılt Ar. i. Suyuk.

hılye Ar. i. ★ 1. Süs, ziynet. ★ 2. İnsanın, özellikle büyük adamların yaradılış nitelikleri ve bunları anlatan kitap: Hılyei Enbiya.

hımbıl s. Budala, beceriksiz ve miskin.

hım hım zf. Sesin burundan çıktığını anlatır: Hım hım konuşmak.

hım hım s. Burnundan konuşan.

hımhımlık i. Hımhım olma hali, burnundan söyleyiş.

hımye Ar. i. Perhiz; hekimin hastaya tavsiye ettiği yiyip içme biçimi.

hıncahınç b. zf. Tıkabasa, dopdolu, ağzına kadar.

hınç i. Öç almayı gözeten öfke, kin, kuyruk acısı, intikam. [Ressentiment, rancune — Hatred, rancour]

hınçkırmak f. Hıçkırmak.

Hınıs Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 799 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 46 790, merkezinin nüfusu 5 276'dır. İlçe toprakları Hınıs çayı çevresindeki düzlüklerle yüksek yaylalardan ibarettir. Hınıs çayının suladığı verimli topraklarda tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Erzurum'a 90 km. lik bir yolla bağlıdır. Eskiden beri güzel seccade ve kilimleriyle tanınır.

Hınıs Çayı Murat nehrinin kollarından. Bingöl dağlarından doğar, Bulanık kasabası yakınında Murat nehrine karışır. Uzunluğu 122 km. dir.

hınk Yardımcılık taslayan anlamındaki «hınk deyici» deyiminde kullanılır.

Mısır heykeli

Rönesans'da yapılmış bir heykel.

Roman tarzında bir heykel

hınta Ar. i. Buğday. Far. Gendüm.

hınzır Ar. i. Domuz. Lâhmi hinzir = Domuz eti. Bu kelime Türkçe'de yalnız küfür, azarlama, bazı defa da siteme benzeyen azar için kullanılır: Vay hınzır herif. Seni hınzır, dün akşam bizi niçin o kadar beklettin?

Hınzır Dağları Seyhan'ın kollarından Samantı çayı ile Kızılırmak arasındaki dağlar. En yüksek yeri 2 623 m. dir.

hınzırlık i. mec. Kötü huyluluk, münasebetsizlik; domuzluk etme.

hır i. Külb. Kavga, dalaş, gürültü, maraza: Hır çıkarmak = Kavga etmek, çıngar çıkarmak.

hıra s. Zayıf, cılız.

hıram Far. i. Salınma, salınarak yürüme.

hıraman Far s. Sallanarak naz ve eda ile yürüyen: «Ah eylediğim servi hıramanın içündür — Kan ağladığım goncai handanın içündür.» Fuzûli.

hıraman olmak b. f. Salınarak yürümek.

hırbo s. Külb. Ahmak, budala, keş, andavallı.

hırçın s. Olur olmaz şeylere sinirlenip huysuzluk eden, ters. [Hargneux, revêche — Ill - tempered]

hırçınlaşmak f. Hırçınlık yapmaya koyulmak. [Devenir hargneux — To become stubborn]

hırçınlık i. Hırçın olma hali ya da hırçınca iş. [Revêche — Bad temper]

hırdavat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Demirden köhne alet ve edevat. Kilit, çivi, tel, reze gibi ufak tefek maden eşya. [Quincaillerie — Ironmongery] ★ 2. Önemsiz ufak tefek eşya, gereksiz öteberi: Şu hırdavatı oradan kaldırmalı. [Bagatelles — Rubbish]

hırdavatçı i. Hırdavat satan kimse, nalbur. [Quincailler — Ironmonger]

hırgür b. i. Geçimsizlik gürültüleri, çekişme, şamata.

hırıldamak f. ★ 1. Uyurken ya da uyanıkken göğüsten, genizden ses çıkarmak: Soğuk almış, geceleri hırıldıyor. ★ 2. Homurdanmak, kavga, hırıltı çıkarmak üzere söylenmek.

hırıldaşmak f. Hırlaşmak, ağız kavgası etmek.

hırıltı i. ★ 1. Hır hır diye çıkan ses. ★ 2. Geçimsizlik kavgası.

hırıltıcı s. mec. Kavgacı, geçimsiz.

hırızma i. Bazı hayvanların dudaklarına, burnuna geçirilen demir halka.

Hıristiyan Yun. i. ★ 1. İsa peygamberin dininden olan kimse. ★ 2. (isim takımlarında) Hıristiyanlık. Hıristiyanlar: Hıristiyan dünyası. [Chrétien — Christian]

Hıristiyanlık i. Nazaret'li İsa'nın kurduğu dinin adı. İsa'nın Yunanca karşılığı Jesus Hristos olduğu için dinine Hıristiyanlık, bu dine inananlara da Hıristiyan denmiştır. Hıristiyanlar İsa'nın peygamberliğine inanırlar. Tek tanrılı ve vahye inanan Hıristiyanlık, Yahudi dininin gelişmiş halidir. İsa, Musa peygamber ve diğer peygamberlerin meydana getirdikleri eseri tamamlamak üzere Tanrı tarafından gönderilen bir Mesih olarak kabul edilmektedir. Tanrı, evrenin yaratıcısıdır; Baba, Oğul ve Ruhül Kudüs'den meydana gelir. Hıristiyanlığın kutsal kitabı İncil'dir. Bütün dinlerde olduğu gibi Hıristiyanlıkta da, bu dinin ilkeleri üzerinde görüş ayrılıklarından dolayı çeşitli mezhepler meydana gelmiştir. Bunların başlıcaları Roma kilisesine bağlı olan Katoliklik, doğu kilisesine bağlı olan Ortodoksluk ve Hıristiyanlık'ta bir reform ihtiyacının duyulması üzerine doğan Protestanlık'tır. Hıristiyanlık, bugün bütün dünyada geniş alanlara yayılmış olan bir dindir. [Christianisme — Christianity]

hırızcan etmek Ar. Far. T. f. Canı gibi saklamak; bağrına basmak.

hırka Ar. i. Daha çok ev içinde ve soğuktan korunmak için giyilen, ceket uzunluğunda bir giysi. Kalın kumaştan ya da yünden yapılır; içi çoğunlukla pamukludur. Eskiden daha uzununu dervişler giyerdi.

Hırkai Şerif (ya da Hırkai Saadet) Peygamber Muhammed'in kutsal emanetler arasında bulunan hırkası.

hırka - pûş b. i. Hırka giyen, derviş.

hırlamak f. ★ 1. (Köpek) Saldırmadan önce hır diye ses çıkarmak. ★ 2. Göğüsten sesle nefes almak ya da uykuda horuldamak.

hırlaşmak f. Birbirine saldırmaya hazırlanan köpekler gibi ağız kavgasına girişmek.

hırlı s. Hırsız olmayan. (Kendi başına anlamı olmayan kelimelerdendir. Çok defa hırsız kelimesiyle birlikte ve onun karşıtı olarak kullanılır): Pek hırlı bir adama benzemez. Hiç tanımam, hırlı mıdır, hırsız mı, bilmem.

hırpalamak f. ★ 1. Örselemek. ★ 2. mec. İtip kakarak, ağır söz söyliyerek, yüzüne bağırarak üzmek. [Malmener — To ill - treat]

hırpani s. Perişan kılıklı.

hırs Ar. i. ★ 1. Açgözlülük, sonu gelmeyen istek, tamah, bir şeyin üzerine şiddetle düşme: Fazla kazanç hırsıyla ziyana uğradı. [Ambition — Ambition] ★ 2. Öfke: Hırsından ne yapacağını bilemiyor, hırsını alamayarak çocuğu dövdü. [Colère — Anger]

hırsız i. Başkalarının malını çalan kimse, uğru. [Voleur — Thief, robber, burglar]

hırsız feneri b. i. Yalnız önüne dar bir aydınlık veren ve kullananı göstermeyen fener.

hırsızlama zf. Gizlice, kimseye sezdirmeden.

hırsızlık i. Huk. ★ 1. Mal aleyhine işlenen suçlardan biri. Başkasının taşınabilir bir malını, sahibinin izni olmaksızın faydalanmak amacıyla almak fiiline hırsızlık denir. Başkasının taşınabilir malının, o maldan yararlandıktan sonra geri vermek amacıyla alınmasına da kullanma hırsızlığı denir. Ceza Kanunu, hırsızlık suçuna ait birçok ağırlatıcı sebep tespit etmiştir. Hırsızlığın gece ve gündüz bina içinde işlenmesi, yankesicilik yoluyla işlenmesi, kapı delerek işlenmesi v.b. hep ağırlatıcı sebeptir. Belirli yakınlıktaki akraba arasında işlenen hırsızlık suçları ya hiç takip edilmez, ya da takibi şikâyete bağlı tutulur. ★ 2. Çalma. [Vol — Theft, robbery]

hırsızlık etmek b. f. Çalmak. [Voler — To steal]

hırsız malı b. i. Çalınmış mal.

hırsız yatağı b. i. Hırsızları ve çalınan eşyayı kabul edip saklayan kimse ve yer.

hırslandırmak f. ★ 1. Kızdırmak, öfkelendirmek. [Irriter, mettre en colère — To irritate] ★ 3. Hırsa düşürmek, tamahını uyandırmak. [Faire convoiter — To raise ambition]

hırslanmak f. ★ 1. Öfkelenmek, kızmak. [S'irriter — To rage] ★ 2. Çok istek ve düşkünlük duymak. [Désirer ardemment — To become avaricious]

hırslı s. ★ 1. Öfkeli, kızgın. [Irrité, coléreux — Angry, furious] ★ 2. Doymak bilmeyen, harîs, tamahkâr. [Ambitieux, avide — Ambitious, avaricious]

hırt, -tı zf. Sert bir şeyin kesilip yırtıldığını anlatır.

hırtı pırtı b. i. Eski püskü, işe yaramaz eşya.

hırtlamba s. Perişan ve köhne kılıklı.

Hırvat, -tı i. Hırvatistan halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. Dalmaçya, İslavonya ve Karadağ İslavları'na da Hırvat denildiği vardır. [Croate — Croat, Croatian]

Hırvatistan Yugoslavya'nın federe cumhuriyetlerinden biri. Yüzölçümü 56 553 km², nüfusu 4 159 700, başkenti Zagreb'dir. 1868'de Macaristan Krallığı'nın eyaletlerinden biri iken 1918'de Sırbistan Krallığı'nı kurmak için Slovaklar ve Sırplar ile birleşmiştir. Sonradan bu ülke Yugoslavya olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Almanlar tarafından bağımsız devlet haline getirilmiştir; bugün yine Yugoslavya Federasyonu'na girmiştir.

hısım i. ★ 1. Ağanları (dede ve nineleri) bir olanlardan her biri. ★ 2. Aralarında kayınlıktan ötürü yakınlık bulunanlar.

hısımlık i. Huk. Birbirine, kan birliği, evlilik ya da evlâtlık ilişkisi ile bağlı olan kimseler arasındaki hukuk durumu. Ana baba ile evlâtları, kardeşler, amca, dayı, hala teyze çocukları v.b. arasındaki hısımlık kan hısımlığıdır. Evlenme sebebiyle, karının, kocasının kan hısımlarıyla, kocanın karısının kan hısımlarıyla olan hısımlılığına ise sıhri hısımlık denir. Evlât edinme sebebiyle doğan hısımlık, kan hısımlığına benzeyen sonuçlar doğurur. [Parenté — Kinship]

hıssa Ar. i. Bir söz ya da olaydan alınan ders: Kıssadan hıssa.

hış hış zf. İpeklî kumaşların sürtünmesinden çıkan sesi ve buna benzer başka sesleri anlatır.

hışıldamak f. Hış hış diye ses çıkarmak.

hışıltı i. Hış hış diye çıkan ses.

hışım, -şmı Far. i. Öfke, hiddet: Hışımla odaya girdi.

hışımlanmak f. Öfkelenmek. [S'irriter — To become irritated]

hışır i. ★ 1. Kavun ve karpuzun sert kalan kabuk tarafı. ★ 2. Olgunlaşmamış kavun, karpuz ya da hıyar. ★ 3. mec. Görgüsüz, ham, kaba adam.

hışırdamak f. Sert şeylerin birbirine sürtünürken çıkardığı gibi, ince ve boğuk ses çıkarmak.

hışır hışır zf. Hışırtı çıkararak.

hışlamak f. Hışıldamak.

hışma gelmek b. f. Pek kızmak, öfkelenmek.

hıyaban Far. i. İki tarafı ağaçlı muntazam yol; bulvar.

hıyanet, -ti Ar. i. ★ 1. Kendine gösterilen güvene karşı kötülük etme, sözünü tutmayarak hile yapma ya da kutsal şeylere el uzatma: Emanete hıyanet; yurda dostluğa hıyanet. ★ 2. s. Vefasız. (Bu anlamda konuşma dilinde ve daha çok arkadaşça sitem gibi kullanılır): Hıyanet, beni hiç aramıyorsun!

hıyar i. ★ 1. Kabakgillerden bir bitki ve onun yemişi. Salatası, turşusu yapılır. Salatalık da denir. [Concombre — Cucumber] ★ 2. mec. Kaba saba, yontulmamış kimse.

hıyar Ar. i. İstediğini seçmekte, yapıp yapmamakta özgürlük.

hıyarcık (hıyarcıl) i. Hek. Kasık bezlerinin iltihaplanıp irinleşmesi hali; kasık ve koltuk altı uru.

hıyarşember (hıyarşembe) i. Baklagillerden bir ağaç. Siyah renkteki meyvalarının içinde, çekirdekten başka, hekimlikte kullanılan bir öz bulunur. Bu bitkiye «Hint hıyarı» da denir.

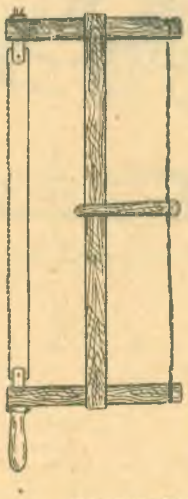
hız i. ★ 1. Çabukluk. ★ 2. Bir hareketin çabukluğundan doğan güç: Ordularımız, Dumlupınar'dan aldığı hızla İzmir'e vardı. ★ 3. Fiz. Hareketli bir cismin, birim zamanda aldığı yol. Yolun, geçen zamana bölünmesiyle bulunur. Birimi, c.g.s. birim sisteminde cm/saniye, M.K.S. birim sisteminde m/saniyedir. Pratikte, taşıtlarda hız, km/saat olarak kullanılır. esk. Sürat. [Vitesse — Velocity]

hız almak b. f. Atlamak için geri geri çekilip birdenbire fırlamak.

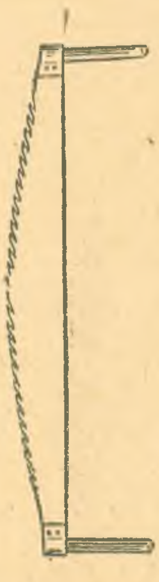

Hıyar ve yapraklı dalı

ÇEŞİTLİ HIZARLAR :

marangoz hızarı

Ormanlarda odunucuların tomruk kesiminde kullandıkları hızarlardan biri

hızar i. Tahta ve kereste biçmeye yarayan uzun testere. Büyük bıçkı : Su ya da elektrik kuvvetiyle işleyen hızarlar.

hızarcı i. Hızar işleten, hızarla kereste biçen kimse.

hızını almak b. f. Şiddetini yenmek, yatışmak : Fırtına hızını aldı. [S'apaiser — To slow down]

Hızır (Hızr) Ölümsüzlüğe ermiş olduğuna inanılan Peygamber İlyas'ın sanı. Hızır ile İlyas'ın iki ayrı kişi olduğunu söyleyenler de vardır. Bütün bu inanışlar, Müslümanlığın özünde olmayıp birer gelenek niteliğindedir.

Hızır Bey (Ölm. 1558) Bilgin. Sivrihisar'da doğdu. İyi bir eğitim görmüştür. Hem müderrislik ve kadılık yapar, hem de sipahi kılığında gezermiş. Fatih Sultan Mehmet'in önünde bir Arap bilgini ile yaptığı tartışma sonucu Fatih'in dikkatini çekmiş, İstanbul alınınca Fatih onu İstanbul kadısı yapmıştır. «Matali» adlı bir çevirisi ile Türkçe, Farsça, Arapça şiirleri vardır. Hacıkadın camisini yaptırmıştır. Şerhleri de ünlüdür.

hızır gibi yetişmek b. f. Tam zamanında ve en sıkışık bir anda yetişmek.

Hızır Reis Bak. Barbaros Hayrettin Paşa.

Hızırşah Bey (Ölm. 1410) Saruhanoğulları'nın son beyi. Babası İshak Bey'in yerine geçtikten sonra Yıldırım Beyazıt'ın egemenliğine girmişse de, Timur, Beyazıt'ı yenince, beyliğini ona geri vermiştir. Bir süre sonra Çelebi Sultan Mehmet'in askerleri tarafından hamamda yakalanıp öldürülmüştür.

hızlandırmak f. Hız vermek, hızını arttırmak. [Accélérer — To accelerate]

hızlanmak f. Hız almak, hızı artmak. [S'accélérer — To gain speed]

hızlı s. ★ 1. Çabuk, süratli : Hızlı yürümek. [Vite, prompt — Rapid, quick, swift, speedy] ★ 2. Şiddetli : Hızlı vurmak. [Fort, vigoureux — Hard, violent] ★ 3. Yüksek (sesle) : Hızlı konuşmak. [Haut, fort — Loud, high]

hibe Ar. i. Bağışlama, bağış.

hibe vergisi Eko. Bir kimsenin başka bir kimseye bağışladığı para ya da mal yüzünden alınan vergi. Türkiye'de veraset ve intikal vergisinin içine girer. [Taxe de donation — Donation tax]

hibrid Yun. i. Biyo. Farklı karakterler taşıyan ana ve babanın birleşmesinden meydana gelen döl. Ana babası, bir karakter bakımından farklı olan döle monohibrid, iki karakter bakımından farklı olana dihibrid, üç karakter bakımından farklı olana trihibrid, birçok karakter bakımından farklı olana ise polihibrid denir.

hicabı haciz Ar. b. i. Diyafram.

hicap Ar. i. ★ 1. Utanma, sıkılma. ★ 2. Perde, engel, hâil, örtü.

Hicaz (Suudi Arabistan) Kızıldeniz kıyısında 400 000 km2 yüzölçümlü, 3 000 000 nüfuslu bir bölge. Merkezi Mekke, önemli şehirleri Medine ve Cidde'dir. Toprağı verimsizdir ; arpa yetiştirilir ; en önemli ürünü hurmadır. Kâbe'nin bulunduğu ve Peygamber'in doğduğu şehir olan Mekke ve Peygamber'in türbesinin bulunduğu Medine'nin burada olmasından dolayı, Hicaz Müslümanlık bakımından önemlidir. Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katılmış, 1916'ya kadar Osmanlılar'ın yönetiminde kalmıştır. 1926'da Necit Krallığı'nın yönetimine girerek Suudi Arabistan'a katılmıştır.

hicaz Ar. i. Müz. ★ 1. Doğu müziğinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam. ★ 2. Doğu perde sisteminde do diyez noktasına benzeyen perde.

hicazkâr Ar. Far. i. Doğu müziğinde rast perdesinde karar kılan bir makam.

hicir, -cri Ar. i. Ayrılık, fırak, hicran.

hiciv, -cvi Ar. i. Bir şahsı ya da bir fikri, manzum sözle yerme, şiirle zemmetme. Bu biçimde söylenen söze, «hicviye» de denir. Kelime Arapça'da «hecv» ise de Türkçe'ye «hiciv» şeklinde girmiştir. [Satire — Satire]

hicran Ar. i. ★ 1. Ayrılık, uzaklık acısı. ★ 2. Unutulmaz acı, etki.

hicret Ar. i. ★ 1. Göç. ★ 2. Peygamber Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesine denir. Yeni bir din kuran Muhammed'e karşı Mekkeliler'in cephe alıp onu öldürmeye kalkmaları üzerine, bir gece, Peygamber, Ebubekir'le birlikte Medine'ye gitti. Diğer Müslümanlar da onu takip ettiler. Bunlara «Muhacir», Medineliler'e de yardımcı anlamında «Ensar» adı verilmiştir.

hicrî Ar. s. Hicrete değgin, hicretten başlayan.

hicrî takvim Peygamber Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesini tarih başlangıcı olarak alan takvimin adı. Bu takvimde de yıl 12 aya bölünmüştür. Yalnız 1 ay dünyanın güneş çevresinde bir kere dönmesinin 12/1'i olarak değil, Ay'ın dünya çevresinde 1 kere dönmesi olarak hesaplanmıştır. Ay'ın bu dönüşü 29,5 gün tutar. Buna göre, hicrî takvimde 1 yıl, 12 X 29,5 = 354 gündür. Böylece güneş yılından 11 gün kısadır. Hicrî yılbaşı, her yıl bir öncekinden 11 gün kadar önceye gelir. Bayram ve ramazanların her yıl 11 gün kadar önce gelişinin nedeni budur.

hicvetmek Ar. T. b. f. Biri için hiciv yazmak ya da söylemek. [Satiriser — To satirize]

hicviye Ar. i. Hiciv sözü ya da yazısı ; yergi ; taşlama. [Satire — Satire]

hiç bir b. s. Sözü edilen şahıslardan ya da şeylerden hepsinin ayrı ayrı inkâr ve reddedildiğini anlatır : Hiç bir iş göremedim. Hiçbirinin yapacağı iş değil. [Aucun, aucune — None, no one]

hiçten s. ★ 1. Pek değersiz : Hiçten bir adam. ★ 2. zf. Gereği yokken ya da karşılıksız

olarak: Hiçten bu kadar masrafa girdim.

hidayet, -ti Ar. i. ★ 1. Doğru yola girme, selâmete ulaştıran mesleği bulma: Kendi zekâsıyla hidayete erişti. ★ 2. Hak yolu bulmak için insanın içinde doğan duygu: Ona Tanrı'dan hidayet gelmiş olacak. ★ 3. Müslümanlarca hak olan İslâm yolu: Hidayete mazhar oldu.

hiddet, -ti Ar. i. Öfke, kızgınlık: Hiddetle kalkan zararla oturur. [Colère, violence — Rage, fury]

hiddetlenmek f. Kızmak, öfkelenmek. [Se mettre en colère, s'irriter — To become angry, get furious]

hiddetli s. Kızgın, öfkeli. [Coléreux, violent, furieux — Angry, furious]

hidrasit Yun. Lat. i. Kim. Hidrojenin basit ya da bileşik bir cisimle birleşmesi sonunda ortaya çıkan bileşiklerin genel adı.

hidrat, -tı Yun. i. Kim. Suyun madenlere ya da başka maddelere etkimesiyle meydana gelen bileşik.

hidrodinamik Yun. i. Fiz. Fiziğin mekanik bölümünde, hareket halindeki sıvıların hareketini inceleyen bilim dalı.

hidroelektrik Yun. b. s. Suyun kinetik ya da potansiyel enerjisinden yararlanarak elektrik elde etmekte kullanılan (santral, kuruluş).

hidroelektrik santral b. i. Tek. Suyun kinetik ya da potansiyel enerjisinden yararlanarak elektrik enerjisi elde etmekte kullanılan santral. Bak. su santralı.

hidrofil Yun. s. Sucul, su seven.

hidrografi Yun. b. i. ★ 1. Bir bölgenin yeraltı ve yerüstü sularını inceleyen bilim dalı. ★ 2. Coğ. Bir bölgedeki kıyıların, adaların, suların topoğrafyası. ★ 3. Coğ. Bir bölgede bulunan akarsuların, göllerin tamamı.

hidrojen Yun. i. Kim. Sembolü H. Normal şartlarda gaz halinde bulunan bir eleman. Çok az miktarda, havada serbest olarak vardır. Bunun dışında yeryüzünde hep bileşikler halindedir. En önemli bileşiği sudur (suyun formülü: H_2O). Suyun ağırlık bakımından % 11'i hidrojendir. Hayvan ve bitki dokularının da başlıca elemanıdır. Suyun elektroliziyle elde edilir. Başka elde etme yolları da vardır. Renksiz, kokusuz, tatsız, suda çok az eriyen bir gazdır. Havada ya da oksijen içinde parlak olmayan, soluk, mavi bir alevle yanar. İki hacim hidrojen, bir hacim oksijenle karıştırılırsa, patlayıcı bir gaz karışımı elde edilir. Bu karışıma «patlayıcı gaz» denir. Hidrojen çeşitli yerlerde kullanılır. En önemli kullanılma alanları, amonyak elde edilmesi, kok kömüründen benzin yapılması ve oksijen kaynağıdır. Son yıllarda atomik hidrojen hamlacıyla da kaynak yapılmaktadır (Bak. hidrojen hamlacı). Atom sayısı 1, atom ağırlığı 1,008, kaynama noktası —252,7° C, ergime noktası —259,1° C dir.

hidrojen hamlacı b. i. Tek. Hidrojen molekülünün atomlarıyla çalışan ve 4 000° C sıcaklıkla kaynak yapılmasını, madenlerin kesilmesini sağlayan hamlaç. Hidrojen molekülü iki atomludur. Amerikalı kimyacı Irving Langmuir (1881-1957) tungsten elektrotlar arasındaki bir elektrik arkı içinden geçerken hidrojen molekülünün atomlarına ayrıldığını göstermiştir. Bu ayrılma için büyük bir enerji gereklidir. Atomları, tekrar hidrojen meydana getirmek üzere birleştirirsek, bu enerji açığa çıkar. Atomik hidrojen hamlacı bu olaydan yararlanarak çalışır.

hidrokarbon Yun. Lat. Kim. Yapılarında yalnız karbon (C) ve hidrojen (H) bulunan bileşiklerin genel adı. Sayıları 1 000'in üstündedir. Doğal olarak bazı bitkilerde, petrolde, yergazlarında ve kömürde bulunurlar. Kimyasal formülleri bakımından, kapalı zincirli olanlara «aromatik —kokulu— hidrokarbonlar», açık zincirli olanlara da «alifatik hidrokarbonlar» adı verilir.

hidrokarbür Yun. Lat. i. Kim. Bak. hidrokarbon.

hidroklorik asit Kim. Formülü: HCl. Hidrojen klorür. Renksiz, havada beyaz dumanlar doğuran, keskin kokulu bir gazdır. Suda kolayca erir. Bu sırada ısı verir. Sudaki eriyiği şiddetli asittir. En derişik hidroklorik asit % 37'liktir. Tuzlarına klorür denir. Hayvan kemiklerinden jelatin ve fosfor elde edilmesinde, klorürlerin elde edilmesinde ve çeliğin pasını gidermekte kullanılır.

hidroksil Yun. i. Kim. Su molekülünden bir hidrojen (H +) çıkarınca geriye kalan ve OH ile gösterilen —1 değerli atom grubu. Bir madenle birleşince hidroksit adını alan bileşikleri yapar.

hidroksit Yun. i. Kim. Suyun bir maden üzerine etkimesiyle meydana gelen bileşik. Bu olay sırasında suyun hidroksil atom grubu, madenle birleşir.

hidrolik Yun. ★ 1. s. Suyla ya da başka bir sıvıyla çalışan (makine v.b.) ★ 2. i. Suları yararlı hale sokmaya çalışan bilim.

hidroliz Yun. i. Kim. Kimyada tuz adını alan bileşiklerin, suyun etkisiyle kendilerini oluşturan asitle baza ayrılması olayı. Bu olay bazı şartlara bağlıdır. Tuzun köklerinden birinin zayıf asit ya da zayıf bazlardan olması gerekir.

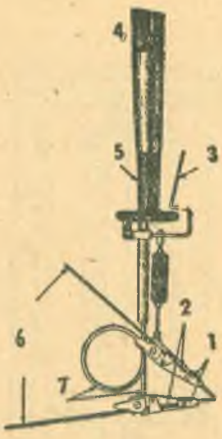
hidroloji Yun. i. Su bilim, su bilimi.

hidrometre Yun. i. Fiz. Sıvıların yoğunluğunu ölçmeye yarayan alet. Cam bir tüpten yapılır. İki ucu da kapalı olan tübün dibinde ağırlık vardır. Yoğunluğu ölçülecek sıvının içine bırakılır. Hidrometre, sıvının yoğunluğuna göre belli bir yerde yüzer. Taksimatı üzerinde, sıvının yoğunluğu okunur.

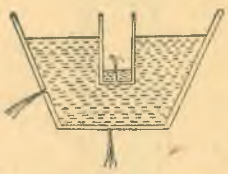
hidrosfer Yun. i. Suküre.

HİDROMETRE: Sıvıların yoğunluğunu bilmek, bilimsel araştırmalarda ve uygulamalarında çok önemlidir. Yoğunluk hidrometre ile ölçülür.

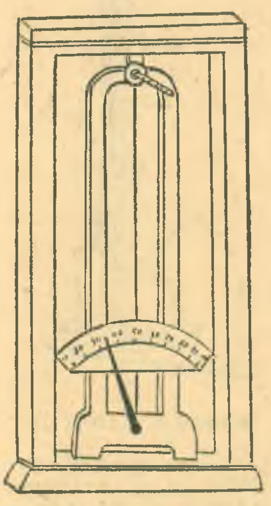

HİDROJEN HAMLACI: 1. Hidrojen atomlarını birleştiren iki uç. 2. Elektrot kıskaçları. 3. Ark kontrol kolu. 4. Hidrojen tüpü. 5. Kulp. 6. Gaz ve elektrik iletkenleri. 7. Tungsten elektrotlar.

HİDROSTATİK BASINÇ :

Sıvılar, içinde bulundukları kabın her yüzüne bir basınç yapar. Şekilde bu basıncın etkisiyle 3 doğrultuda fışkıran sıvı görülmektedir.

HİGROMETRE :

Havanın nem derecesini ölçer

hidroskopi Yun. i. Yer altındaki suları arayıp bulma işi.

hidrostatik Yun. i. Fiz. Fiziğin mekanik bölümünde, sıvıların denge ve basınçlarını inceleyen bilim dalı.

hidrostatik basınç b. i. Fiz. Bir sıvı içinde bulunan birim yüzeye (1 cm^2) sıvının yaptığı basınç. Bu basınç, yüzeyin sıvı içindeki derinliğiyle sıvının özgül ağırlığının çarpımına eşittir. Yüzeyin yatay olması gerekli değildir; sıvılar yan yüzeylere de aynı basıncı uygular.

hidroterapi Hek. Bir tedavi yöntemi olarak suyun kullanılması. Çeşitli yıkama, banyo, oğuşturma, buharlaşma, ıslak maddelerle sarma v.b. yollarıyla derinin kimyasal, mekanik ve termik bir şekilde uyarılması ve bu kanaldan sinir sistemi, dolaşım işlemleri, metabolizma, sıcak - soğuğun bedende ayarlanması ve iç salgı sisteminin etkilenmesi. Eski Yunandan beri kullanılagelen kaplıca tedavileri de hidroterapi anlamındadır.

hidrotropizma Yun. i. Bot. Köklerin topraktaki su miktarına göre olan hareketleri. Kök neme doğru yönelir.

hidrozol, -lü Yun. Lat. i. Sıvı halindeki koloitlere verilen genel ad.

Hieronymos Kardiyalı (Gelibolu yarımadasında Eksamil) tarihçi. Büyük İskender'in ölümünden (M.Ö. 323), Pyrrhos'un ölümüne (M.Ö. 272) kadar süren dönemde yaşamış ve bu dönemin güvenilir bir tarihini yazmış olmakla ün kazanmıştır.

Hieropolis ★ 1. (Bugünkü Pamukkale, Denizli) Eskiçağ'da Frikya'da, Meandros (Büyük Menderes) ırmağı yanında bir şehir. Burada ilk Hıristiyan kilisesi bulunuyordu. ★ 2. Eskiçağ'da Suriye'nin kuzeydoğusunda Asterte dini ve din törenleriyle ün kazanmış bir şehir.

hiffet, -ti Ar. i. ★ 1. Hafiflik. ★ 2. mec. Vakarsızlık, temkinsizlik, delişmenlik.

hiffet getirmek b. f. Delirmek, aklını oynatmak.

higroskopik Yun. i. Fiz. Nem çekme özelliği olan (cisim).

higrofit Yun. i. Bot. Nemli ve bataklık yerlerde yaşayan, ince ve suyun kaybolmasını kolaylaştıran parçalı yaprakları olan bitkilerin genel adı.

higrometre Yun. i. Fiz. Havanın nem derecesini ölçmeye yarayan alet.

higroskop, -pu Yun. i. Fiz. Havadaki nemin miktarını, belli bir kritere göre ölçüp gösteren alet.

hijyen Hek. Sağlığın, hastalanmadan önce korunması ile ilgili bilimsel ve pratik incelemelerle uğraşan hekimlik dalı. Bulaşıcı hastalıkların salgınlaşmasını önleyici tedbirler, aşılar ve serumların bulunup uygulanması, köy ve şehir koşullarında sağlığa zarar verici durumlardan sakınılması, ruh - akıl dengesini bozucu özelliklerin kaldırılması hijyen bilimine aittir.

hikâye Ar. i. ★ 1. Bir işi ya da olayı anlatma, aktarma, söylenti: Başına gelenleri hikâye etti. [Narration — Narrative] ★ 2. Ed. Nesir olarak yazılan meraklı bir konu, bir anlatış düzeni ve etki bırakacak bir sonu bulunan yazı. Çeşitli olayları içine alır. Yazılış şekline göre, kısa hikâye, küçük hikâye, nuvel gibi çeşitleri vardır. [Conte, nouvelle — Short story]

hikâyeci i. Hikâye yazan ya da anlatan kimse. [Narrateur, conteur — Short - story writer, narrator, relater]

hikâyenüvis Ar. Far. b. i. Hikâye ve roman gibi edebî eserler yazan kimse.

hikâye yoluyla b. zf. Hikâye suretiyle, başka maksat gütmeksizin.

hikemî Ar. s. ★ 1. Bilgece. ★ 2. Fiziksel.

hikemiyat, -tı Ar. ç. i. Bilgelikler, bilgece söz ve düşünceler.

hikmet, -ti Ar. i. ★ 1. Bilgelik. ★ 2. Neden, gizli neden: Bunun hikmetini anlayamadım. ★ 3. Tanrı'nın insanlarca anlaşılamayan amacı: Hikmetinden sual olunmaz. ★ 4. (Eskiden) Fizik.

hilâf Ar. i. ★ 1. Ters, karşı, zıt, karşıt: Emrin hilâfına hareket etti. ★ 2. Yalan. esk. Kizb, dürug: Onun sözlerinde hilâf yoktur.

hilâfet, -ti Ar. i. Peygamber vekilliği; halifelik.

Hilâfet Ordusu Tar. Türk Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu'daki kurtuluş direnmelerine karşı İstanbul hükümetinin hazırladığı ordu Mustafa Kemal'i sindirmek, gerekirse ortadan kaldırmak için askeri bir örgüt kurmayı düşündü. Bu örgüt İzmit ve dolaylarında gelişecek, düzenlenecekti. Damat Ferit Paşa buna «Hilâfet Ordusu» adını verdi. Hilâfet ordusunun bir adı da «Kuva-yı İnzibatiye» idi. Hilâfet Ordusu'nun ya da Kuva-yı İnzibatiye'nin amacı Düzce, Hendek, Adapazarı dolaylarında Mustafa Kemal'e karşı ayaklanmış olanları desteklemek, bu bölgeleri İstanbul'un etkisine alıp ulusal kuvvetleri buradan uzaklaştırmaktı. 1920 yılı ortalarına doğru epey güçlenen Hilâfet Ordusu'na karşı Ankara Hükümeti bazı tedbirler almak zorunluluğunu duydu. Bunların üstüne düzenli birlikler gönderildi. Sonunda, ülkü ve inanç yoksunu Hilâfet Ordusu kısa sürede dağıtılıp bozguna uğratıldı.

hilâf olmasın b. e. Yalan söylemiş olmayayım, yanılmıyorsam: Hatırladığıma göre orada hilâf olmasın on beş kişi vardı.

hilâf söylemek b. f. Yalan söylemek.

hilâl Ar. i. ★ 1. Yeni ay, bir iki günlük ay, ayça: «Bir hilâl uğruna yarap ne güneşler batıyor.» Mehmet Akif. [Croissent — Crescent] ★ 2. Tırnağın dibindeki yeni ay biçimindeki leke. [Lunule — Lunula] ★ 3. mec. Sevgilinin yeni ay biçimindeki kaşı. (Bu kullanışa daha çok divan edebiyatın-

da rastlanır). ★ 4. Diş ya da kulak karıştıracak çöp ya da tahta, boynuz, fildişi, bağa gibi şeylerden yapılmış ince çubuk. Kulak için olanın bir tarafı pek küçük bir kaşık biçimindedir. ★ 5. Eskiden, yeni okumaya başlayan çocuklara heceledikleri harfleri şaşırmamaları için birer birer göstermekte kullanılan kemikten ya da gümüşten ince çubuk.

hilâli Ar. s. ★ 1. Hilâle ait ya da hilâl biçlminde olan. ★ 2. İpekle pamuk karışık ince bir çeşit kumaşa eskiden verilen ad: Hilâli gömlek.

Hilâli Ahmer Bak. Kızılay.

hil'at, -tı Ar. i. Tar. Eskiden padişahlar ya da vezirler tarafından birine iltifat ya da armağan olarak giydirilen, değerli kumaş ya da kürkten yapılmış kaftan. Derece ve değerlerine göre birçok çeşitleri vardı: Has, kuşluk, âlâ, balâ, elvan v.b.

Hildebrand, Bruno (1812-1878) Alman ekonomisti. Ekonomi politiği ulusların ekonomik gelişmesinin bilimi olarak benimserse de, klâsiklerin ileri sürdüğü şekilde doğal ekonomi kanunlarının bulunduğunu kabul etmez.

hile Ar. i. ★ 1. Düzen: Oyunda hile yapmak. ★ 2. Çıkar sağlamak amacıyla bir mala daha değersiz bir şey karıştırma. [Fraude — Fraud]

hileci s. Hile yapan, hile karıştıran. [Falcificateur — Fraudulent, wily, deceitful]

hilei şer'iye Huk. Şeri islâm hukukunda yasaklanmış olan bir işlemi din hukukuna uygun göstermek bakımından başvurulan ve dinen uygun sayılan hileler. Bir din kuralının, kurallara aykırı bir durumu, kurallara uygunmuş gibi göstermek için kullanılması. Din hukukunun imkân tanımadığı bir sonuca varabilmek için başvurulan hileli çare.

hileli s. İçine hile karışmış, hile ile yapılmış. [Astucieux, falsifié — Fraudulent, fictitious]

hileli iflâs Huk. İflâsından önce ya da sonra alacaklılarını zarara sokmak amacıyla hileli işlemlerde bulunan birinin iflâsı. Hileli iflâs, Ceza Kanunu'muzun 506. maddesine göre suçtur. İcra İflâs Kanunu'muzun 311. maddesi de, başlıca hileli iflâs durumlarını örnek olarak saymıştır. Bunlar arasında alacaklılara ait malların kaçırılması, gerçeğe aykırı makbuzlar verilmesi, hileli satışlar, gerçeğe aykırı borç kabulleri sayılabilir. [Banqueroute, frauduleuse — Fraudulent bankruptcy]

Hilmi, Ahmet (Ölm. 1878) Tarihçi, fikir adamı. Üsküdar'da doğmuştur. 1876'daki ilk Osmanlı meclisinde İstanbul mebusu olarak bulunmuş ve bir aralık İran elçiliğine de gönderilmiştir. İngilizce'den Türkçe'ye çevirdiği 6 ciltlik bir genel tarihi, «Tarih-i Hind» adlı bir çevirisi, «İlm-i Tedvir-i Servet» adlı ve 1869'da basılmış bir eseri vardır.

Hilmi Efendi, Hasan (1782-1847) Bilgin ve şair. Kıbrıslı'dır. Orada okumuş, müftü olmuştur. II. Sultan Mahmut şiirlerini pek sevmiş; İstanbul'a getirterek kendisine Reisüş - şuara ve Sultanüş - şuara ünvanlarını vermiştir. Türkçe, Arapça ve Frasça şiirleri vardır.

Hilmi, Şehbenderzade Ahmet (Ölm. 1913) Tarih ve felsefe yazarı. II. Abdülhamit zamanında Fizan'a sürülmüş, 1908 İnkılâbı'ndan sonra İstanbul'a dönmüştür. İttihad-ı İslâm adlı bir gazete, Hikmet adlı haftalık bir dergi çıkarmakla beraber İkdam ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde birçok siyasi ve felsefi makaleler yazmıştır. Bir kısmı tamamlanmamış 40 kadar kitabı ve risalesi vardır.

Hilmi, Tunalı (1863-1928) Milliyetçi ve halkçı yazar. Eskicumalı'dır. II. Abdülhamit zamanında Tıbbiye'de okurken Avrupa'ya kaçmış, 1908'den sonra İstanbul'a dönmüştü. İstanbul Meclisi'nde, sonra da Büyük Millet Meclisi'nin ikinci ve üçüncü devrelerinde Zonguldak milletvekili olarak bulunmuş, çeşitli gazete ve dergilerde yazıları çıkmıştır.

hilozoizm Yun. i. Fel. Maddede hayat bulunduğuna inananların doktrini.

Hilton Dünyaca tanınmış 2 otelcilik işletme grubunun adı. Biri: Hilton Corporation'dır. Bu şirket, Amerika'da Hilton adını taşıyan 40 kadar otelin sahibidir. İkincisi: İstanbul Hilton Oteli'nin de içinde bulunduğu Hilton International'dır. Hisselerinin tamamı TWA remziyle tanınmış olan Transworld Airlines (Dünya Hava Yolları) Şirketi'nin elindedir. Dünyada Hilton adını taşıyan 60 kadar otel vardır. İstanbul Hilton'un sahibi T.C. Emekli Sandığı'dır. Hilton Şirketi ile yapılan ve 1975'de sona erecek anlaşmaya göre oteli yabancı bir müdürle Türk yardımcıları yönetmektedir. Net kârın % 27'si Hilton Şirketi'ne % 73'ü Emekli Sandığı'na aittir. Otelde 450 oda, 4 lokanta, 4 bar, büfe, açık hava yüzme havuzu ve çeşitli hizmetler için salonlar ve mağazalar vardır.

Hilton, James (1900-1954) İngiliz romancısı. Lancashire'de doğdu, Hollywood'da öldü. Cambridge'de okudu, bir süre Manchester Guardian gazetesinde çalıştı. Romanlarının çoğu filme alındı, dünya dillerine çevrildi. Önemli eserleri: «Sisli Ufuklar» (1932), «Random Harvest» (1941), «He yecanlı Yıl» (1949) dır.

Hilvan Urfa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 278 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 863, merkezinin nüfusu 3 400'-dür. İlçe toprakları hafif dalgalı yayla görünüşündedir. Küçük akarsuların suladığı topraklarda tahıl ve baklagiller yetiştirilir. Bazı köylerde hayvancılık yapılır. Kasaba, Urfa — Diyarbakır yolu üzerindedir. İl merkezine 57 km. lik düzgün

bir yolla bağlıdır. Eski adı Karaçurun'-du.

Himalaya Asya'da Indus'den Brahmaputra'-ya kadar uzanan sıradağlar. Uzunluğu 2 700 km., genişliği Hindistan ve Tibet arasında 350 km. dir. Dünyanın en yüksek tepeleri bu sıradağlar üzerindedir. Everest tepesi 8 882 m. ile dünyanın en yüksek noktasıdır. Bundan başka Kançencanga 8 579 m., Dhaulagiri 8 167 m., Annapurna 8 075 m. tepeleri önemlidir. Bu dağlar üçüncü jeolojik zamanda oluşmuş genç dağlardır.

himaye Ar. s. ★ 1. Koruma, esirgeme. ★ 2. Kayırma, elinden tutma. [Protection, sauvegarde — Protection, patronizing] ★ 3. Ask. Bir birliği ve harekâtı herhangi bir tehlikeye karşı korumak amacı ile alınan tedbir. Özellikle çekilme ve oyalama savaşlarında himaye önem kazanır. [Recourrement, protection — Covering operation]

himayecilik Eko. Bir ülkenin tarımının, ticaretinin, ya da endüstrisinin yabancı rekabetine karşı korunmasını sağlayan sistem. Bu yolda çeşitli tedbirlere başvurulur: İthalât kısılır, yabancı mallardan alınan gümrükler arttırılır, prim verilerek ihracat teşvik edilir, kambiyo işlemleri kontrol edilir. Merkantilizm, böyle bir ekonomik himayeciliği ön görmüştür. Bu teorinin en kesin uygulaması Fransa'da Colbert tarafından yapılmıştır. XX. yüzyılda öteki kapitalist ülkelerden, daha geri durumda olan Almanya da endüstrinin gelişmesini sağlamak için himayeci tedbirler almıştır. [Protectionnisme — Protectionism, high - tariff system]

himaye etmek b. f. Korumak, kayırmak. [Protéger — To protect]

himaye mevzii b. i. Ask. Geri çekilme savaşlarında düşmanın serbestçe ilerlemesine engel olmak için zırhlı ve motorlu birlikler tarafından tutulan hâkim arazi parçası.

Himeji (Japonya) Honshu'nun güneyinde 337 000 nüfuslu bir şehir.

himmet, -ti Ar. i. ★ 1. Gönül isteğiyle yapılan, gayret, verilen emek: Bu okul ancak onun himmetiyle meydana geldi. ★ 2. Kayırış, yardım.

Himmetdede Kayseri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 10 158, merkezinin nüfusu 1 304'dür.

Himmler, Heinrich (1900-1945) Alman devlet adamı. Nazilerin hareketine katılmıştır; 1923'de Münih darbesinde rolü olanlardandır; Hitler'in iktidara geçmesinden sonra Alman siyasi polis teşkilâtının (Gestapo) şefi olmuştur. Hess ve Göring'le bir nazi üçlüsü meydana getirmişlerdir. Almanya'-da olduğu kadar Almanya'ya katılan topraklar üzerinde solculara ve Yahudiler'e yapılan insanlık dışı hareketlerin başında Himmler vardır. II. Dünya Savaşı sırasında içişleri bakanı olan Himmler, baskı ve işkencelerini daha geniş alanlarda uygulama imkânını bulmuştur. 1945'de İngilizler'in eline geçmiş; intihar etmek suretiyle duruşmadan kurtulmuştur.

hin Ar. i. Vahit, sıra, çağ: Hini hacette = Gerektiği zamanda.

Hindemith, Paul (1895-1963) Alman besteci ve orkestra şefi. Hanau'da doğdu. Hoch Konservatuvarı'nda okudu. 1915'de Frankfurt Operası'nda kemancı, 1923'de opera şefi oldu. Modern müzik yapan Amor yaylı sazlar kuartetini kurdu. Berlin, Ankara ve Amerika'da kompozisyon öğretmenliği yaptı. Bazı eserleri: «Cordillac» (opera), «Mathis der Maler» (senfoni), orkestra ve oda müziği için birçok parçalar.

Paul Hindemith

Hindenburg Oberschleisen'de 126 000 nüfuslu endüstri şehri. Demir ve makine fabrikaları vardır. Eski adı Zabrze idi.

Hindenburg, Paul von (1847-1934) Alman mareşali ve devlet adamı. 1870-1871 savaşına katıldı; 1914'de Doğu Prusya cephesinde kurmay başkanı olarak görev aldı; 1917-1918'de birliklerini batıya yöneltti. Savaş süresince Ludendorff'la birlikte çalışmış, onun yaptığı bütün teklifleri karar haline getirmiştir. 1919'da emekliye ayrıldıktan sonra, 1925'e kadar her türlü eylemden uzak durmuş; o tarihte yapılan seçimde, sağcı partilerin adayı olarak cumhurbaşkanlığı seçimine katılmış ve devlet başkanı olmuştur. Bütün yönetimi daima başbakanlara bırakan Hindenburg, 1932'de von Papen ve büyük endüstri çevrelerinin baskısıyla Hitler'i başbakanlığa getirmiş ve o andan itibaren de artık politik hayatta hiç bir rolü kalmamıştır. Anılarını yayınlamıştır.

Paul von Hindenburg

hindi Zo. Tavukgillerin gerçek tavuklar alt takımından bir familya. Bu familyanın türleri, eski bir çağda Amerika'ya geçen sülün türlerinin bazılarının soyundan olan «yaban hindisi» ve «gözlüklü hindi» türlerinden Meksika'da Aztekler'in, Kristof Kolomb'un Amerika'ya gelmesinden önce evcilleştirmiş oldukları kökten meydana gelmiştir. İspanyollar, XVI. yüzyılın başlarında bu hindilerden İspanya'ya getirmişlerdir. Avrupalılar, hindileri tekrar Amerika'ya götürdüler. Hindi bir yeni dünya hayvanıdır. Ancak, hindi XVI. yüzyılın ortalarına doğru Avrupa'da. Afrika'-dan Türkiye yolu ile İspanya'ya götürülen «Beç Tavuğu» ile karıştırılmıştır. [Dindon, dinde — Turkey]

hindiba Ar. i. (Aslı Yun.) Bot. Salata ve sebze olarak yenen ekşimsi yapraklı bir bitki. Çok defa çayırlarda ve yol kenarlarında kendiliğinden yetişir. Familyasının adı da hindibadır. Ak ve kara olmak üzere 2 çeşidi vardır. Kökü toz haline getirilerek bazı defa kahveye karıştırılır. [Chicorées — Dandelion, chicory]

Hindiçin Bak. Çinhindi.

Hindistan Güney Asya'da Umman denizi ile

Bengal körfezi arasında üçgen şeklinde uzanan ülke. Yüzölçümü 3 162 000 km², nüfusu 471 624 000, başkenti Yeni Delhi, önemli şehirleri Kalküta, Bombay, Madras, Haydarabad, Ahmetabad, Kavnpur'dur. 16 eyalet ve 6 ülkeden kurulu bir cumhuriyettir. Kuzeyde Himalaya dağları ülkeyi Tibet'den ayırır. Bu dağlar kuzeybatıda İndus nehrinin dirsek çevirdiği yerden doğuda Brahmaputra nehrinin güneye döndüğü yere kadar bir yay şeklinde uzanır. Bunlar genç dağlardır, dünyanın en yüksek tepesi olan Everest bu bölgededir (8 882 m.). Bu dağlar kuzeybatıda Hindikuş dağlarını, doğuda Birmanya ve Çinhindi dağlarını meydana getirir. Himalayalar'ın alçaldığı yerlerde hayvancılık yapılır (Keşmir bölgesi). Hindistan'ın büyük bir kısmı tropikal bölgede kalır, bundan dolayı iklim genel olarak sıcaktır. En fazla yağmur alan yerler Batı Gatlar ve Doğu Himalayalardır. Assam bölgesinde Çerrapundi dünyanın en çok yağış alan yeridir; yılda ortalama 12-14 m. yağış alır. Ganj nehri Hindistan'ın en büyük ve en önemli nehridir. Himalayalar'dan doğar, 3 000 km. uzunluktadır. 2 büyük kolu vardır; Cumna ve Brahmaputra. Hindistan halkı 2 kısımdır: 1° Orta Asya'dan gelen Hindular. 2° Hindistan'ın yerli halkı Dravitler. Hintliler'in dinleri Brahma dinidir, aralarında müslümanlar da vardır. Hindistan tarım ülkesidir. Pirinç üretiminde dünyada Çin'den sonra ikinci gelir. Endüstri bitkilerinden en çok çay (dünyada birinci) kahve, şekerkamışı, pamuk, jüt ve tütün önemlidir. Madenler arasında mika, demir ve manganez sayılabilir. Aynı zamanda Hindistan dünyanın en önemli sinema filmi üreticisidir. Hindistan'ın bir numaralı problemi, nüfusun çok süratle artışı ve ülkede hayat seviyesinin çok düşük oluşudur. Bunun için ekilebilecek toprakların miktarının arttırılmasına, tarımın modernleşmesine çalışılmaktadır. ★ Tarih: M.Ö. 1000 yıllarına doğru Aryalar Orta Asya'dan Hindistan'a inmişler ve yerleşmeye başlamışlardır. Brahma dinini kabul etmişler ve insan biçimi verdikleri tabiat üstü kuvvetlere tapmışlardır. M.Ö. 560 yılından sonra Buda, yeni bir din ortaya çıkarmıştır. M.S. I. yüzyılda Yunanlılar ve Romalılar Hindistan'la ticarete başladılar. 300-400 yılları arasında Hindistan en parlak devrini yaşadı; bugünkü büyük tapınaklar hep o devirden kalmadır. 1000 yıllarından sonra Araplar Hindistan'ı ellerine geçirdiler XII. yüzyılda Gazneliler; XIV. yüzyılda Timur, sonra Babür ülkeyi fethetti. Vasco de Gama 1498'de Afrika'nın güneyinden dolaşarak Kalküta'ya geldi ve böylece deniz yolunu keşfeden Portekizliler Hindistan'la ticarete başladılar. Fransızlar ve İngilizler onları izledi. Sonunda 1757'de İngilizler ülkeyi egemenliklerine aldılar. 1876'da İngiltere Kraliçesi Victoria, Hindistan İmparatoriçesi ilân edildi. Yüzyılın başlarında Gandhi bağımsızlık için İngilizlere karşı koymuştur. 1947'de İngiltere, Hindistan'ın bağımsızlığını kabul etmiş ve 1948'de iki devlet kurulmuştur: Pakistan ve Hindistan. Bu bölünme büyük karışıklıklara sebep olmuş, Keşmir eyaletinde savaş çıkmıştır. 1949'da ateş kesilmiş ve Pakistan ve Hindistan Keşmir'i bölüşmüşlerdir.

hindistancevizi b. i. ★ 1. Sert kabuklu, içi beyaz ve besleyici, tropikal bir yemiş. Ağacı palmiye biçimindedir. Beyaz etine kopra da denir. Şekerleme ve pasta yapımında kullanılır. Kabuğundan düğme, yapraklarından fırça ve sepet yapılır. ★ 2. Sıcak iklim çalılarının sert taneli yemişi. Baharatçılarda bulunur ve eczacılıkta kullanılır. [Noix de coco, coco — Cocoanut]

Hindu i. Hindistan'ın Mecusi halkından olan.

Hinduizm Tarih itibariyle daha sonra ortaya çıkan ve niteliği bakımından Brahmanlık'tan daha katı olan bir din. Hinduizm'de Brahman dogmaları çeşitli ve karmaşık bir gelişme göstermiştir; ama aslında aynı dogmalar sürüp gitmektedir. Hinduizm, tabiat kadar zengin ve çeşitlidir derler; gerçekten de tabiatın bütün zenginliğini yansıtır. Burada unsurlar çatışmaz, uzlaşır; böylece panteizm, teizm, ateizm ve politeizmin çeşitli şekilleri tam bir uzlaşma halinde hinduizmde kaynaşmış bulunmaktadır.

hinoğlu b. i. Çok kurnaz, düzenbaz kimse.

hinterland Al. i. Deniz kıyısında bulunan bir yerin, bir limanın, karadaki art bölgesi, iç kısımları: İzmir'in hinterlandı çok zengindir.

Hintli i. Hindistan halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Indou — Indian]

hinto i. (Macarca'dan) Eskiden kullanılan, yaylı bir binek arabası. Koçunun büyüğüdür.

Hint Okyanusu Okyanuslar'ın en küçüğü. Özellikle güney yarım kürede yer alır. Kuzeye doğru gidildikçe karalar arasına sokulmuş bir deniz niteliğine bürünür. Derinliği ortalama 3 600 m. dir; en derin yeri 6 200 m. yi bulur.

hint sarısı b. i. Dayanıklı ve kuruması zor bir boya. Mango yaprağı yedirilmiş ineklerin sütünden elde edilir.

hintyağı i. Sütleğengillerden ağacı andıran bir bitkinin tohumlarından çıkarılan yağ. Hekimlikte kuvvetli müshil olarak, ayrıca sabun yapmakta ve uçak motörlerini yağlamakta kullanılır. [Huile de ricin — Castor - oil]

hintyağı otu b. i. Bot. Sütleğengillerden bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen ve boyu bazan birkaç metrelik ağaç gibi uzayan bir bitki. Yaprakları iri birer pençeye benzer. Sıcak ülkelerde ve iklimi ılıman yerlerde yetişir; tohumlarından hintyağı çıkarılır.

Hindistancevizi ağacı ve meyvası

hindi

hindiba

Yeni Delhi'deki parlamento binası

hiperbol, -lü Yun. i. Mat. Odak adı verilen iki sabit noktadan uzaklıklarının farkı sabit olan noktaların birleştirilmesiyle elde edilen eğri. Bu eğri bir düzlem üzerindedir ve bir eksene göre simetrik iki koldan ibarettir. Eğrinin kolları sonsuza kadar uzanır. Hiperbolün iki tane asimptotu vardır. Asimptotların kesim noktasında, hiperbolün iki simetri ekseni de kesişir. Bu noktaya merkez adı verilir. Hiperbolün kollarından biri, koninin bir düzlemle kesilmesiyle de elde edilir.

hiperbolik Yun. s. Mat. Hiperbol biçiminde olan, hiperbole ait.

hiperboloidal, -li Yun. Fr. s. Mat. Hiperboloit biçiminde olan.

hiperboloit Yun. Mat. ★ 1. s. Hiperbole benzeyen. ★ 2. i. Hiperbolün iki ekseninden biri etrafında döndürülmesiyle meydana gelen yüzey.

hipergonar Fr. i. Si. Çok geniş bir görüntü alanını filmcilikte tek bir görüntü çerçevesi içine sıkıştırmak amacıyla Fransız bilim adamı Henri Chrétien tarafından bulunan «bileşik görüntülü» (anamorphose) mercek. Bu merceğin kullanılması ile sinemacılıkta geliştirilen geniş perde işlemi, sonradan, «Sinemascope» düzeninin yaratılmasını sağlamıştır.

hipermetrop, -pu Yun. s. Hek. Gözleri yakındaki şeyleri göremeyen. Doğuştan ya da sonradan olabilir. Göz merceği gerektiğinden daha yassı olduğu için, görüntü, ağ tabakanın arkasına düşer. Uyumsuzluk, dışbükey mercekli gözlüklerle giderilir. [İng. Hypermetropic]

hipnotizm Yun. i. Hipnoza özgü haller. [Hypnotism — Hypnotism]

hipnoz Yun. i. Hek. Belirli bir düzenleme içinde dıştan gelen uyarımların etkisi ile sağlanan yapay ve kısmî uyku hali. Bu konuda uzman birinin belirli ses uyarımları yapması, amaca uygun sözcük dizileri ile telkinde bulunması, bakışları bir noktaya diktirip yoğunlaştırması, dokunma duyusunu kullanması ile hipnozun uygulandığı kimse bir çeşit uykuya varır. Bu durumda sadece hipnoz uygulayanın (hipnotizör) söyledikleri işitilir, algılanır; onun dışındaki uyarımlar işitilmez. İçine girilen bu bir çeşit uykunun derinlik derecesine göre, hipnoz yapılan kimsenin kişilik yapısı özelliklerine göre, hipnotizör birçok işlemleri telkin ederek yaptırabilir, ya da hipnozdan sonra, hipnoz yapılana, kendisine bu emirlerin verildiğini bilmeden, sanki kendiliğinden istiyormuş gibi yaptırabilir. Ne var ki genellikle, herhangi bir insana, kendisinde varolan eğilimlerle, düşüncelerle taban tabana karşıt olan işlemlerin yaptırılamayacağına inanılır. Hipnoz olayı bilimsel olarak pek çok incelenmiş ve iyi bilinen bir beyin hücreleri çalışma düzeni değişikliğinden ibarettir ve insanüstü güçlerle, mistik ve spiritüalist görüşlerle ilgisi yoktur. Burada söz konusu olan, beyin hücrelerinin bazı bölümlerinin aşırı yorulması, bitkinliğe uğraması ve bu bitkinliğin çevreye yayılması karşısında beyin kabuğu ile beyin kökünün ortaklaşa bir sigorta sistemi içinde, koruyucu bir inhibisyon yapmaları ve algıları aşırı sınırlamaları olayıdır. Parlak bir cisme gözünü hiç ayırmadan bakmakla gözün iç ve dış kaslarını uyaran, ayrıca görmeyi sağlayan beyin bölgelerinde aşırı bir yorgunluk belirir ve bu işlerle ilgili bölgeyi aşmaya başlar; uyku - uyanıklık ritmini sağlayan beyin bölümleri ise bu yorulan bölgeye pek yakındır. Ya da monoton ve sürekli bir ses uyarımı ile, işitme ile ilgili beyin bölümleri yorulmuş olur. Beyni yeterince gelişmiş her insan hipnozla uyutulabilir; akıl hastaları, ileri derecede zihin geriliği gösterenler, çocuklar bu kuralın dışındadır. Ne var ki her insanın yukarıda söylenen fizyolojik mekanizmayı geliştirmesi aynı şekilde olmadığından, her insanı hipnozla uyutmak için kullanılacak zaman ve uğraşma değişik olacaktır. Aynı şekilde bu konuyu, bu bilimsel yöntemi öğrenen ve gördüğü eğitim, uygulamaya elverişli her insan da hipnoz yapabilir; bu bir öğrenim işidir ve üstün bir yeteneği, olağan dışı bir gücü gerektirmez.

hipodrom Yun. i. Sp. At alanı, koşu meydanı. Eski Yunan ve Bizanslılar'da araba koşularının yapıldığı yere verilen ad. Bugün de aynı anlamda kullanılmaktadır.

hipokondri Yun. Fr. i. Hek. Hastalık hastalığı; olmayan hastalıkların kuruntusuna kapılma. [İng. Hypochondria]

hipopotam Yun. i. Bak. su aygırı.

hipostaz Yun. i. Fel. Bazı felsefe problemlerinin ve Hıristiyanlığın dayandığı temellerden her biri. Doğu'da uknum adını alır. Hıristiyanlığın üç hipostazı: Baba (Allah), Ruhül Kudüs (Peygamber) ve Oğul (İsa) dur.

hipotenüs Yun. i. Bir dik üçgende, dik açının karşısında bulunan kenar. En uzun kenardır. [İng. Hypotenuse]

hipotetik Yun s. Varsayılan. esk. Farazî. [İng. Hypothetical, hypothetic]

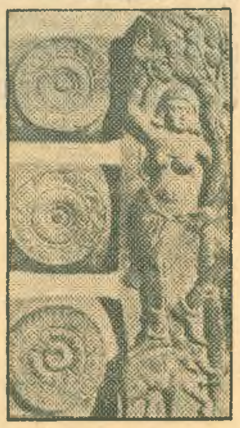
hipotez Yun. i. Varsayım. esk. Faraziye. [İng. Hypothesis]

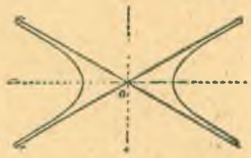
Hippalos Yaklaşık olarak M.Ö. I. yüzyılda yaşamış Yunanlı tüccar ve kâşif. Hindistan'a gitmeyi ve dönmeyi sağlayan Muson rüzgârlarını keşfetti. Bütünüyle Kızıldeniz, Hindistan'ın güney çıkıntısı ve Aden körfezinden Hindistan'ın kuzeybatısına düzenli bir şekilde esen rüzgârlar hakkında bilgi edinerek Ras Fartak'dan İndus ırmağına kadar uzanan denizleri aştı. Bunun sonucu olarak Yunanlılar Hindistan'la ticaret ilişkileri kurdular. Bu keşiflerinden ötürü, güneybatı Muson rüzgârlarına, Afrika'daki bir buruna ve Kızıldeniz'in bir kısmına Hippalos adı verildi.

HİNT SANATINDAN ÖRNEKLER :

Eksenleri ve asimptotları ile bir hiperbol

Hippokrates

Hiro Hito

Hipparkos (Ölm. yaklaşık olarak M.Ö. 125) Bithynia'da, Mikaealı (bugünkü İzmit) ünlü matematikçi. Bilimsel astronominin kurucusudur. Hayatının büyük bir kısmını Rodos ve Aleksandria (İskenderiye) da geçirdi. Güneş yılının süresini daha doğru olarak tespit etti. Ay yılının süresini ve yıldızların uzaklıklarıyla büyüklüklerini hesapladı. Dünya yüzeyindeki noktaları tespit için, yıldızların enlem ve boylamlarının kullanılışını buldu.

Hippokrates (Yaklaşık olarak M.Ö. 460-377) İstanköylü hekim. Hekimlik, ailesinde bir gelenek halindeydi. Yunanistan'ın çeşitli bölgelerini dolaşarak hekimlik yaptı. Gorgias, Prodicus ve Demokritos'un öğrencisiydi. Felsefeye çok değer verirdi. «Felsefeci bir hekim, kutsal bir kişiliğe sahiptir», sözünden de bunu anlıyoruz. Hayatının sonuna doğru, Teselya'da ve Thasos (Taşoz) adasında yaşadı. Hastaları bilimsel bir şekilde iyileştirme geleneğinin kurucusudur. Bu geleneğin birçok yazı ve eseri ona maledilmiştir. İyonya ve Attika lehçeleriyle yazılmış, irili ufaklı 72 eser onun adını taşımaktadır. Bunların ancak bir kısmının, gerçekten Hippokrates tarafından yazılmış olduğu eskiden de biliniyordu. Bu eserlerin en ünlüsü, ilk ve orta çağlarda son derece önemsenen «Aforizmler» dir. En önemli düşünceleri de, bir ülkenin ikliminin, suyunun ve yıldızlara göre yerinin, o ülke halkının fiziksel ve entellektüel hayatı üzerindeki etkilerini anlatan eserinde toplanmıştır.

Hippolit Mit. Yunan mitolojisinde Kral Teze'nin oğlu. Kendisini seven üvey annesi Faedra'nın teklifini kabul etmediği için onun tarafından namusuna tecavüz ettiği iftirasına ve deniz tanrısı Neptün'ün haksız gazabına uğrayarak, arabasını çeken atların denizden çıkan bir korkunç yaratık tarafından ürkütülmesi yüzünden kayalıklara yuvarlanarak ölmüş.

Hiram Fenikeli mimar. Kudüs'de şimdi ancak bazı duvarlarının yıkıntısı bulunan Süleyman tapınağını yapmıştır. Bir söylentiye göre farmasonluğun kurucusudur. (Bak. farmasonluk).

Hiro Hito (Doğ. 1901) Japonya imparatoru. İmparator Taishô'nun oğludur. 1921-1926 yıllarında imparatorluk naipliği yaptı. 1926'da tahta geçti. Japon milliyetçiliğini körüklemiş, Çin'e saldırmış, 1941'de Mihver tarafını tutmuş ve Pearl Harbor'da Amerikan donanmasını yok ederek Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesine sebep olmuştur. 1945'de ilk iki atom bombası Japonya'ya atıldı; Japonya bunun üzerine teslim oldu. Hiro Hito, yenilgiden sonra anayasalı bir monarşi kurdu.

Hiroşima (Japonya) Hondo ve Shikoku adalarını ayıran iç denizin üzerinde 453 000 nüfuslu bir şehir. Amerikalılar II. Dünya Savaşı sonunda Japonlar'ın kayıtsız şartsız teslim olmalarına yol açan ilk atom bombasını 6 ağustos 1945'de bu şehre atmışlar ve 60 000 kişinin ölümüne, 100 000 kişinin yaralanmasına sebep olmuşlardır.

Hirsch, Baron Maurice de Gerteuthe (1831-1896) Türkiye'de Rumeli demiryolları yüzünden zengin olmuş bir Avusturya Yahudisi. Münich'de doğmuştur. II. Abdülhamit zamanında Rumeli şimendiferleri imtiyazını elde ederek Türkiye'yi büyük bir borca sokmak suretiyle milyonlar kazanmış ve Yahudiler için hayır müesseseleri yaptırmıştır.

Hirschfeld, Magnus (1868-1942) Alman hekimi ve seksoloji araştırıcısı. Heidelberg'de doğdu. Cinsel dürtünün gelişmesi ve sapmaları konusunda çağı için çok bilimsel sayılması gereken derlemeleri ve incelemeleri, yerine göre çok geleneksel ve tutucu anlayışta olsalar da, bugün için bile değerli kaynaklardır.

Hirsch, Julius (1892-1963) Alman hekimi. Araştırmaları ile dikkati çekmiştir. 1923-1933 yılları arasında Berlin Üniversitesi Hijiyen hocası iken, Almanya'da Naziler'in yönetimi ele geçirmeleri üzerine, Musevi asıllı olduğu için görevini bırakmak zorunda kalmış, Türkiye'ye gelip üniversite reformuna katılmıştır.

his, -ssi Ar. i. ★ 1. Duygu. ★ 2. Sezme.

hisar Ar. i. ★ 1. Etrafı istihkâmlı yer, eskiden taştan yapılan kuleli ve yüksek duvarlı küçük kale: Rumelihisarı, Anadoluhisarı. [Fort, fortresse — Fortress] ★ 2. Doğu müziğinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam ve doğu perde sisteminde «re diyez» notası.

Hisar, Abdülhak Şinasi (1883-1963) Yazar. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni bitirip Paris'e gitti. Orada Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. 1908'de yurda döndü, 1930'a kadar bazı şirketlerde ve dışişleri bakanlığı müşavirliğinde çalıştı. Önceleri çeşitli gazete ve dergilerde eleştirmeler yazdı, sonra şiir ve anı türlerinde eserler verdi. «Fahim Bey ve Biz» adlı ilk romanı 1941 yılında C.H.P. Hikâye ve Roman yarışmasında üçüncü olunca ünü genişledi. Eserlerinin ağırlık noktasını; mutluluklarla geçmiş gençliği, XX. yüzyıl başlarındaki rahat İstanbul yaşamaları teşkil eder. Eserleri: «Fahim Bey ve Biz», «Boğaziçi Mehtapları», «Çamlıca'daki Eniştemiz», «Boğaziçi Yalıları», «Ahmet Haşim, Şiiri ve Hayatı» v.b. dır.

Hisarlıktepe Çanakkale'nin 36 km. güney doğusunda Troya kalıntılarının bulunduğu yerin adı.

Hisarönü Zonguldak'ın Çaycuma ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 6 599, merkezinin nüfusu 3 185'dir.

hisar puselik Müz. Alaturka müzikte hisar makamını meydana getiren dizilere bir

puselik beşli eklemesiyle yapılan makam.

hisli Ar. T. s. İçli, duygulu. [Sensible — Sensitive]

hisse Ar. i. ★ 1. Pay. ★ 2. Huk. Sermaye hisseleri olan şirketlerde, o şirkete katılan her ortağın katılma payı. [Part — Share]

hissedar Ar. Far. i. Paydaş, ortak. [Actionnaire, associé — Shareholder, stockholder]

hissedaran meclisi b. i. Bir şirket ortaklarının ya da onları temsil edenlerin toplantısı.

hissei şayia Ar. b. i. Ortak mülkiyet. Bir şeye ortak olanların ayrılmamış olan paylarından her biri: Bu dükkânda hissei şayiası var. Şu ev hissei şayialıdır.

hisse kapmak b. f. Bir olaydan yararlı bir fikir edinmek.

hisseleşmek f. Paylaşmak, ortak bir malı ayırmak. [Partager, diviser — To share]

hisseli s. Hisselere ayrılmış, paylara bölünmüş; birkaç kişi arasında ortak.

hisse senedi b. i. Huk. Anonim, kooperatif ve hisseli komandit şirketlerin sermaye bölümlerini temsil eden değerli evrak. Hisse senetlerine, aksiyon ve esham da denir. [Action — Share, stock]

hisset, -ti Ar. i. Hasislik, cimrilik, aşağılık: Yaşlandıkça hisseti artıyor, parası olduğu halde dilenci gibi geziyor.

hissetmek Ar. T. f. Duymak, sezmek. [Sentir, percevoir — To feel, sense, perceive]

hissettirmek b. f. ★ 1. Duyurmak. [Fair sentir — To make feel] ★ 2. Sezdirmek. [Fair entendre, allusion — To hint, imply]

hissî Ar. s. Duyguya ait, duygu ile anlaşılan; duysal. [Sentimental — Emotional, sentimental]

hissikablelvuku, -u Ar. b. i. Önsezi; bir şeyi önceden haber verir gibi olan duygu.

hissiselim Ar b. i. Sağduyu; insana iyiyi kötüyü bulduran duygu.

hissiyat Ar. ç. i. Duygular, sezişler; bunlara ait olay ve özellikler. [Sentiments — Sentiments, sensations, sentimentalities]

histeri Bak. isteri.

histerizis Yun. i. Fiz. Bir mıknatısın alanı içinde tutulan çelik parçasının alandan uzaklaştırılınca kendinde kalan mıknatıslanmanın şiddeti. Deney çeşitli şekillerde tekrarlanabilir. Çelik yerine demir çubuk kullanılırsa, mıknatıs alanının şiddetindeki değişme, gene çubuğun mıknatıslanmasını değiştirir. Bu değişmeler «histerizis eğrisi» adını alan kapalı ve simetrik bir eğri çizer. Elektrik cihazlarında, histerizis olayı bazı kayıplara yol açar.

histoloji Yun. i. Hek. Anatominin bir kolu olup vücuttaki dokuların mikroskopik yapılarını inceleyen bilim. Bu bilim VII. yüzyılda kurulmuş olmakla beraber ilerlemesi ancak mikroskopların bulunmasından sonra mümkün olmuştur. Böylece hücreler incelenmekte ve çeşitli hastalıklar tanımlanabilmektedir.

Hişam, bin Abdülmelik (688-743) Emevi halifelerinin onuncusu. 724'de kardeşi II. Yezid'in yerine halifeliğe geçmiş, Bizans İmparatorluğu ile sürekli olarak savaşmıştır. Oğulları Muaviye ve Süleyman'ın yönetimindeki orduları Kayseri ve Amasya'yı almışlardır. Türkler'le de savaşarak Fergana'yı geri almıştır.

Hişam I., Ebu Velid - Erradi (757-796) Endülüs Emevi hükümdarlarının ikincisi. Babası Abdurrahman'ın ölümü üzerine 787'de tahta geçerek 7 yıl hükümette bulunmuş, Kurtuba'yı imar ettiği ve bir hayli hizmetlerde bulunduğu için «El'âdil», «Erradi» sanlarını kazanmıştır.

hiş, hişt, -ti ü. Hey, yahu, bana bak gibi teklifsizce dikkati çekmek için kullanılır: Hiş, sana söylüyorum, hişt, bana bak!

hitabe Ar. i. Söylev.

hitaben Ar. zf. Birinin yüzüne söyleyerek: Sözü birine çevirerek, hitap yoluyla.

hitabet, -ti Ar. i. Güzel söz söyleme sanatı. [Eloquence, rhétorique — Rhetoric]

hitam Ar. i. Son, bitim, tükenme. esk. Nihayet.

hitan Ar. i. Erkeklik organının tepesindeki derinin Müslüman ya da Yahudiler'de olduğu gibi çocuklukta kesilmesi. Sünnet.

hitap Ar. i. ★ 1. Birine söz söyleme. ★ 2. Söz söylenirken kime yöneltildiğini göstermek için kullanılan kelime ya da kelime takımı. [Allocusion — Address, allocution]

hitap etmek b. f. Sözü bir ya da birkaç adama söylemek, aytamak. esk. Tevcihi kelâm etmek. [Adresser — To address]

Hitchcock, Alfred (Doğ. 1899) İngiliz - A.B.D. sinema rejisörü. Londra'da doğdu, cizvit kolejinde okudu. Sinemacılığa 1922'de başladı. İlk filmini 1926'da çevirdi, 1940'dan bu yana çoğu filmlerini ABD'de çekti. Özellikle korku filmlerinin ustası olan Hitchcock, psikolojik görünümleri ustalıkla sunar; metafizik çirkinliği, çarpıcı bir biçimde yakınlaştırır ve en karmaşık durumlarda büyüleyici bir taşlama gücüne erişebilir.

Hititler Bak. Etiler.

Hitler, Adolf (1889-1945) Alman devlet başkanı; Führer. Avusturyalı'dır. Öğrenim yapamadı. Güzel sanatlar akademisine giremedi, kartpostal ressamlığı yaptı. 1913'de Münih'e göçtü. I. Dünya Savaşı'nda gönüllü yazıldı; onbaşı oldu. Sonra politikaya atıldı; Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne girdi. 1923'de Bavyera hükümetini devirmek istedi, hapse atıldı. 1928'de Nazi partisi meclise birçok üye soktu. 1933'de devlet başkanı Hindenburg bir takım kimselerin baskılarıyla Hitler'i şansölyeliğe (başbakanlık) getirdi. Hitler,

Adolf Hitler

HİYEROGLİF

Soldan sağa : Güneş, dağ, vâdi, yürek, kalem, ağaç, zambak, lotüs çiçeği, su, alev, atmaca, düğüm, palm otu, yelken, ekmek, sepet.

Ho Çi - Minh

Almanya'nın kesin diktatörü olmak için ne mümkünse yaptı. Hindenburg'un 1934'-de ölümü üzerine devlet başkanlığı ile şansölyeliği birleştirdi. Almanya'nın diktatörü oldu. 1935'de Saar plebisitle geri alındı, 1936'da Rhein'a girildi. 1938'de Avusturya, 1939'da Çekoslovakya Almanya'ya katıldı. Hitler, Versay Antlaşması'nı hükümsüz kılmaya çalışırken birden Avrupa'nın fatihi durumuna geçmek istedi. İtalya ile anlaştı. 1939 eylülü başında Polonya'ya da saldırınca II. Dünya Savaşı patladı. Almanya, 1940'da Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'yı işgal etti. 1941'de, daha önce yaptığı anlaşmayı bozarak Rusya'ya yürüdü. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere'nin yanında savaşa girdi. 1943'de Almanya Rusya'da, Kuzey Afrika'da gerilemeye başlayınca Hitler savunmaya geçti. 1944'de generallerinden bazıları onu öldürmek istedilerse de başarısızlığa uğradılar. 1945 nisanı sonunda, Ruslar Berlin'de ilerlerken Hitler'le metresi Eva Braun kendilerini öldürdüler. «Mein Kampf — Kavgam» adlı kitabı Türkçe'ye de çevrilmiştir.

Hittorf, Johann Wilhelm (1824-1914) Alman kimya ve fizik bilgini. Katod ışınını bulmuş olmakla tanınır.

hiyerarşi Yun. i. Saygı, yetki, aşama sırası. esk. Silsilei meratip. [İng. Hierarchy]

hiyeroglif Yun. i. Eski Mısır yazısına Yunanlılar'ın verdikleri ad. Hiyeroglif biçiminde yazılmış yazıların içinde Mısırlılar'ınkinden başka, Aztekler'in ve bazı eski Kızılderili kavimlerin yazıları da vardır. Çeşitleri olmakla beraber, fikirleri resim ve sembollerle anlatma temeline dayanır. Örneğin göz bakmayı, gözetmeyi ; silâhlı bir el savaşı ; bir çift ayak yürümeyi v.b. anlatır. Uzun zaman bir giz gibi kalan hiyeroglif yazısını ilk olarak Fransız şarkiyatçısı Jean François Champollion (1790-1882) çözümlemiştir.

hiza Ar. i. Düz ve doğru bir çizgi üzerinde bulunma hali, düzlük.

Hizan Bitlis'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 917 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 667, merkezinin nüfusu 1 214'dür. İlçe toprakları yüksek dağlarla kaplıdır. Kuzeyinde Van gölü vardır. Botan çayının suladığı topraklarda arpa ve darı ekimi önemlidir. Hayvancılık da yapılır. Kasaba, Bitlis'e 60 km. lik bir yolla bağlıdır.

hizip, -zbi Ar. i. ★ 1. Takım, güruh, fırka, parti. [Clique — Clique, faction] ★ 2. Kur'anın bölündüğü 60 kısımdan her biri.

hizmet, -ti Ar. i. ★ 1. Birinin işini görme, başkasının işini yapma : Bir evin hizmeti. Çocuğa, hastaya hizmet ister. [Service — Service] ★ 2. İş, görev, memurluk : Askerlik hizmeti, hizmetinden çıkarılmak, devlet hizmeti. [Charge, mission, emploi — Duty, mission, employment] ★ 3. İşleme : Gemi hizmete girdi, yeni gelen vagonlar henüz hizmete başlamadı. [Fonction — Function, operation] ★ 4. Bakım, dikkat, itina : Bu bahçe çok hizmet ister, atın hizmeti yapılmıyor. [Soin, traitement, entretien — Treatment, attendance, attention] ★ 5. Hizmetçinin ya da uşağın yaptığı iş ve bulunduğu meslek : El hizmeti, el kapısında hizmet kolay iş değildir. ★ 6. Ask. Kanun ve yönetmeliklerde yazılı konularda, üstler tarafından emredilen işler. Görevin cinsine ve yapılış tarzına göre adlandırılır. Sağlık hizmeti, nöbet hizmeti, hava haber verme hizmeti gibi. [Service — Service, duty]

hizmet akti Huk. Bir işçinin, belirli ya da belirsiz bir zaman için diğer bir kimseye hizmet görmeyi, işverenin de bu hizmet karşılığı ücret ödemeyi taahhüt etmesi. Eğer ücret, zamana göre değil de işe göre ödenirse, ona götürü hizmet akti denir. Sendikalaşmanın yayılması ve toplu iş sözleşmelerinin gelişmesi ile, kişisel iş, hizmet akitlerinin yerini toplu sözleşmeler almıştır. [Contrat da service — Employment contract]

hizmetçi i. Bir ev ya da işyerinin temizlik ve ortalık işlerini gören kimse ; çoğunlukla kadın. [Serviteure — Servant]

hizmetçilik i. Hizmetçi işi ve mesleği.

hizmetkâr Far. i. Hizmet gören ; uşak, odacı, kapıcı v.b.

hizmetli i. Küçük işlerde çalıştırılan kimse ; odacı, kapıcı. esk. Müstahdem.

Ho Kim. Holmiyum elemanının sembolü.

Hoang - Ho (ya da Sarı Nehir) Çin'de 5 200 km. uzunluğunda bir nehir. Tibet'den doğar ve Peçili körfezine dökülür. Zaman zaman büyük su baskınlarına sebep olur. Yüzyıllar boyunca yatağı birçok defalar değişmiştir.

Hobart (Avustralya) Tasmanya'nın merkezi olan 115 900 nüfuslu bir şehir. Önemli bir liman ve endüstri merkezidir.

Hobart Paşa (Augustus Charles) (1822-1886) İngiliz amirali. Norton'da doğdu. 1867'de Osmanlılar'ın hizmetine girmiş, donanmada yenilikler yapmak için uğraşmış, 1877 Rus savaşında Osmanlı Filosu Karadeniz komutanlığı yapmıştır. 1881'de müşir rütbesini almıştır.

Hobbes, Thomas (1588-1679) İngiliz filozofu. Ruhun varlığını kabul etmez. Ona göre bütün bilgilerimiz ve fikirlerimiz duyumlardan elde edilir. Çıkara dayanan bir ahlâk savunur ; istibdat rejiminin temelinin insan yaradılışında olduğunu ileri sürer ve bunu : «İnsan, insanın kurdudur» formülüyle anlatır. Tabiatta bütün varlıklar birbiriyle savaş halindedir. İstibdat rejimini meşrulaştırmak için, bu rejimin, toplumdaki fertlerin bir antlaşma ile bütün haklarını bir hükümdara ya da bir

kurula devretmesinin sonucu olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir.

hoca Far. i. ★ 1. Öğretici, öğretmen. esk. Muallim, üstat. ★ 2. Eskiden medresede yetişen, sarıklı ve cübbeli din adamı. ★ 3. Üfürükçü, hastalara okuyup üfleyen: Hocaya okutmuşlar.

Hocalar Afyon'un Sandıklı ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 14 568, merkezinin nüfusu 1 328'dir.

hocalık i. Öğretmenlik. Hoca olanın hali ve mesleği.

Hoche, Alfred Erich (1865-1943) Alman sinir ve akıl hekimi. Kraepelin (Bak) ile birlikte çağını en çok etkilemiş klinik psikiatri hocası olarak, Freud ve psikoanaliz öğretisi ile amansızca uğraşmış, karşı koymuştur. 1902-1933 yılları arasında Freiburg üniversitesi psikiatri ordinaryüsü idi.

Ho Çi - Minh, Nguyen Tat Tan (Doğ. 1890) Kuzey Viyetnam devlet başkanı. Gençliğinde bir süre Fransa'da yaşadı, sosyalist partisine girdi. 1924'de Rusya'ya gitti. 1925-1927 Çin ihtilâline katıldı. 1931'de Hong - Kong'da tutuklandı. II. Dünya Savaşı sırasında Çinhindi'nin bağımsızlığı için savaştı. 1945'de Viyetnam Halk Cumhuriyetinin cumhurbaşkanı oldu. 1948'de Fransa ile yapılan anlaşmayı tanımadı, Vietminh lideri olarak gerilla savaşlarına girişti. 1951'de İhtilâlci İşçi Partisi başkanı, 1954 mütarekesinden sonra Kuzey Viyetnam başkanı ve başbakanı oldu. 1955'de yalnız başkanlık görevini aldı. O zamandan beri Kuzey Viyetnam Halk Cumhuriyetinin başkanıdır.

Hoçuvan Bak. Hasköy.

hodan i. Bot. Sığır dili familyasından mavi ve bazı defa beyaz olan çiçekleri hekimlikte öksürük için ve idrar verici olarak kullanılan, kökü de sebze gibi yenilen bir bitki. [Bourrache — Borage]

hodbehod Far. zf. Kendi kafasına göre, kimseye danışmadan.

hodbin Far. s. Bencil.

hodbini Far. i. Bencillik, hodbinlik.

hodiri (hodri) ü. Meydan okuma için kullanılan «hodri meydan» deyiminde geçer.

hodkâm Far. s. Bencil. Yalnız kendi yararını düşünen.

hodkine hastalığı Hek. İngiltereli iç hastalıkları uzmanı Thomas Hodkine (1798-1866) tarafından ilk olarak pek açık seçik olmayan bir şekilde belirtilen, daha sonra 1897-1898'de Paltauf ve Sternberg tarafından da bulguları ve oluşumu kesinlikle gösterilen lenf ve retikulum sistemi hastalığı. Hastalık lokal olarak lenf bezlerinde ve retiküler dokuda başlar; iç organların çalışmalarını bozar, giderek hastayı aşırı bir zayıflamaya götürür ve öldürür. Belirtilerin yok edilmesi (semptomatik tedavi) ile yerine göre yıllar süren iyileşmeler sağlanabilse bile, kesin tedavisi yoktur.

hodpesent Far. s. Kendini beğenmiş, mağrur.

hodrey Far. s. Kendi fikri ile iş gören, kimseye danışmayan. esk. Müstebit.

Hoffmann, August Wilhem (1818-1892) Alman kimyacısı. Giessen'de doğdu. Berlin, Londra ve Bonn üniversitelerinde profesörlük yapmıştır. Boya veren birçok elemanlar üzerine incelemeleri, deneyleriyle ve kimya kitaplarıyla ünlüdür.

Hoffmann, Friedrich (1660-1742) Alman hekimi. Halle'de doğdu. Organizma kuramının kurucusu olup maddeden ayrı bir ruh bulunmasını reddetmiş, hayatı, organizmanın görevleri olarak açıklamıştır.

Hofmannstahl, Hugo von (1874-1929) Avusturyalı yazar. 1891'de yayımladığı «Gestern» adındaki şiirsel dramıyla üne ulaştı. O tarihte yazar 17 yaşındaydı. Şaheseri sayılan «Jedermann» dan başka, yazarın değerli eserleri şunlardır: «Titien'in Ölümü», «Deli ve Ölüm», «Serüvenci ve Şarkıcı Kadın». Ünlü besteci Richard Strauss yazarın «Elektra», «Kral Oidipus» ve «Güllü Şövalye» adındaki eserlerini opera haline getirmiştir.

Hogarth, William (1697-1764) İngiliz ressamı ve gravürcüsü. Eserlerinde çağının adetlerini yansıtmış, bu çağın sakat yönlerini büyük bir ustalıkla belirtmiştir. Çok güçlü portreler de yapan Hogarth'ın en değerli eserleri arasında şunlar vardır: «Bir Fahişenin Yaşamı», «Bir Çapkının Yaşamı», «Karides Satan Kadın».

Hohenstaufen Bir Alman imparatorluk ailesinin adı. Bu aile 1138'den 1250'ye kadar tahtta bulunmuştur.

Hohenzollern Eski bir Alman prensliğinin adı. Bu aile 1701'den 1918'e kadar krallık ve imparatorluk tahtında bulunmuştu.

hohlamak f. Ağzını yaklaştırıp soluğunu bir şeyin üstüne hızla vermek: Üşümüş, ellerini hohluyor. Aynayı hohlıyarak siliyor.

Hokand Hanlığı Bir doğu Türk devleti. 1700'den 1867'ye kadar sürmüştür. Devleti Rüstem Bey'in oğlu Şahruh Bey kurmuştur. Hanlık 1865'e kadar Taşkent'i de elinde tutarak durmadan genişlemiş, Doğu Türkistan'ı da topraklarına katmış, Asya devletleri içinde büyük bir önem kazanmıştır. 1865'de Taşkent'i ele geçiren Ruslar, 1876'da Hokand Hanlığı'na son vermişlerdir.

hokey İng. i. Sp. Ucu kıvrık sopalarla iki takım arasında oynanan top oyunu. Üç şekli vardır: 1° Çim (çimen) hokeyi. Futbol alanı genişliğinde çim üzerinde 11'er kişilik iki takım arasında oynanır. Kaleleri futbol kalelerinden daha dar ve alçaktır. Oyuncular, eğik tahta sopalarla ufak topu kaleye sokmaya çalışır. İlk defa İngiltere'de oynanmıştır. 2° Buz hoke-

Hugo von Hofmannstahl

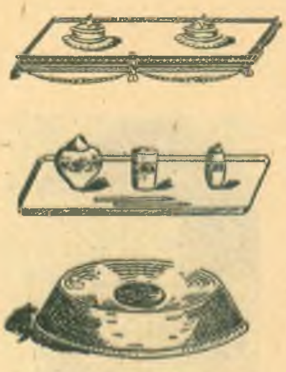

William Hogarth'ın kendi çizdiği portresi

August Wilhelm Hoffmann

yi (Kapalı ya da açık havada, ufak bir buz alan üzerinde, 6'şar kişilik iki takım arasında oynanır. İlk defa Kanada'da oynanmıştır.) 3° Patenli (ruletli) hokey. Kapalı salonda, tahta ya da asfalt zemin üstünde oynanır. Oyuncuların ayaklarında patenli ayakkabı vardır. En yaygın olduğu ülke, Portekiz'dir.

Çeşitli hokkalar

hokka Ar. i. İçine mürekkep, boya, macun, şeker gibi şeyler konulan toprak, cam ya da madenden yapılmış kap: Yazı hokkası, yaldız hokkası, şeker hokkası, hokka takımı.

hokkabaz Ar. Far. i. ★ 1. El çabukluğu ile şaşırtıcı oyunlar yapan kimse. ★ 2. mec. Yalanla dolanla iş gören [Jongleure, prestidigitateur — Conjuror, juggler]

hokkabazlık i. ★ 1. Hokkabaz sanatı. ★ 2. Hokkabaz işi. ★ 3. mec. Yalanla dolanla görülen iş.

Hokkaido (Eski adı Yeso) Japonya'nın kuzeyindeki büyük ada. 4 773 000 nüfusu olan bu adanın başlıca şehirleri Hakodate ve Otart'dır.

Hokusai, Katsuşika (1760-1849) Japon ressamı ve gravürcüsü. Tokyo'da doğdu ve öldü. Çeşitli takma adlar altında otuz bine yakın resim yaptı. Bir adı da «Resim Delisi» anlamına gelen Gıvakyojin'di. Dünyanın en büyük desen ustalarından biri olarak kabul edilir. Manzaraları en güçlü çalışmaları arasındadır. Özellikle Van Gogh ve Toulouse - Lautrec üzerinde büyük etki yaratmış bir sanatçıdır.

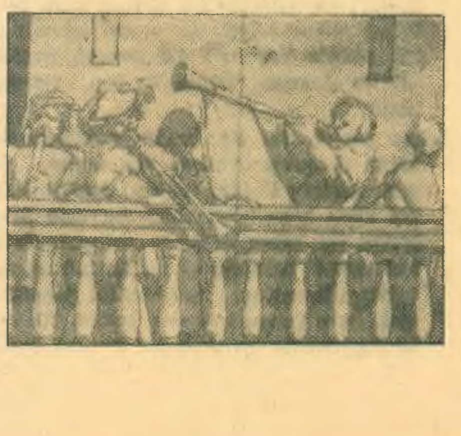

Ludwig Holberg

hol, -lü İng. i. Sofa.

Holbach, Paul Henri Dietrich Baron d' (1723-1789) Fransız filozofu. XVIII. yüzyıl Fransız materyalistlerinin başta gelen temsilcilerindendir. Paris'deki salonu, o zamanki Fransa'nın en ileri düşünürlerinin toplantı yeriydi. Fransız ihtilalini yapan Tiers Etat (Meclis) nın ideolojisi burada gelişti; Fransız materyalizminin ilkeleri burada formülleştirildi. Holbach, mekanistik materyalizmi eserlerinde en sistemli ve tam bir şekilde açıklamış bulunmaktadır. Düalizme, evrenin ruh ve madde diye iki cevhere ayrılmasına karşıdır. Ona göre insan, tabiatın zorunlu bir ürünüdür; tabiat hareket halindeki maddedir Madde, doğrudan doğruya, ya da dolaylı olarak duyu organlarımızı etkileyen şeydir. Spritüalist ve teolojik sistemler, insan beyninin zorakl olarak ortaya attığı uydurmalardan, halkı aldatmakta çıkarı olanların, özellikle papazların uydurmalarından başka bir şey değildir. Holbach, en yakın arkadaşı Diderot ile birlikte, Encyclopédie'nin hazırlanmasında canla başla çalışmıştır. Tabiat bilimleriyle ilgili maddeleri ve notları o yazıyordu. Başlıca eseri: «Systhème de la nature — Tabiat Sistemi» dir.

Hans Holbein ve bir tablosu

Holbein, Hans (1497-1543) Alman ressamı. Augsburg'da doğdu, Londra'da öldü. «Bonifacius Amenbach'ın Portresi» ünlü eserleri arasındadır. 1526'da Londra'ya giden sanatçı kiliseyle ilgili çevrelere girdi. Bu dönemde yaptığı Thomas Morus'un ve Piskopos William Warham'ın portreleri, büyük değer taşır. 1532'de kesin olarak İngiltere'ye yerleşen sanatçı sarayın resmî ressamı oldu. VIII. Henry'nin, Anne de Clèves'in, Jane Seymour'un portrelerini bu dönemde yaptı. «Yaşlı Holbein» diye tanınan babası da değerli bir ressamdı. Hans Holbein «Genç Holbein» diye anılır.

Holberg, Ludwig (1648-1754) Danimarkalı şair ve dram yazarı. Bergen'de doğdu. Danimarka edebiyatını çok etkilemiş ve zamanına Holberg devri denilmiştir.

holding şirketi Eko. Birçok şirketin hisse senedini elinde bulundurarak, onları yönetimi altında tutan şirket.

Holguin (Küba) Adanın doğusunda 306 000 nüfuslu bir şehir.

Hollanda Batı Avrupa'da Kuzey denizi kıyısında bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 34 000 km² (Sular çekilince 40 900 km²), nüfusu 12 210 000, başkenti Amsterdam, hükümet merkezi La Haye'dir. Önemli şehirleri Rotterdam, Utrecht, Haarlem, Tilburg, Groningen'dir. Güneydoğusu Limburg adında yüksek bir yayladır ve Hollanda'nın tek kayalık yeridir. Hollanda daima su basması tehlikesiyle karşı karşıya olan bataklık bir ülkedir. Bunu önlemek için Hollandalılar kıyı boylarına setler yapmışlar denizi ve akarsuları böylece kontrol altına alabilmişlerdir. İklimi okyanus iklimidir. Rhin, Meuse, Escaut gibi önemli akarsular bu ülkenin topraklarından denize dökülür. Nüfus yoğunluğu bu ülkede çok yüksektir, km² ye 342 kişi düşer. Bir endüstri ve tarım ülkesidir, topraklarının % 36,8 inde tarım yapılır. Sebze, çiçek ve yemiş de ayrıca gelir kaynağıdır. Örneğin lale Hollanda'nın en ünlü çiçeğidir. Hayvancılık çok önemlidir, iyi cins inek, kocabaş hayvanlar, domuz ve kümes hayvanları beslenir. Peynircilik, yağcılık ve çikolatacılıkta Hollanda çok ünlü bir ülkedir. Balıkçılık da Hollanda ekonomisinde önemli yer tutar. Gemi yapımı, dokuma endüstrisi, elektrikli cihazlar en-

düstrisi çok gelişmiştir. ★ Tarih: Hollanda'nın ilk ahalisi olarak kuzeyde Frizonlar'ı, batıda Saksonlar'ı güneyde Franklar'ı görüyoruz. Sonradan Romalılar, Merovenjler ve Fransızlar tarafından istilâ edildi, sonra Avusturya'ya ve İspanya'ya geçti. II. Philippe zamanında halk başkaldırdı ve cumhuriyete benzer bir hükümet kurdu. 1648'de Aix - la - Chapelle kongresinde bu şekil kabul edildi. XVII. yüzyılda Hollanda Avrupa'da önemini anlamış ve önemli roller oynamıştır. 1795'de bir cumhuriyet, 1806'da krallık olmuş, 1810'da Fransa'nın yönetimine girmiştir. 1815'de Belçika ile Hollanda birleşerek bir tek devlet haline geldi, 1830'da ise bağımsız bir krallık kurmak üzere Hollanda Belçika'dan ayrılmıştır, birkaç defa anayasasını değiştirmiş, verasete dayanan monarşiyi muhafaza ederek, parlemanter bir demokrasiye doğru gitmiştir. II. Dünya Savaşı'nda 1940'dan 1945'e kadar Alman işgali altında kalmıştır.

Hollandalı Hollanda halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Hollandais — Dutchman, Dutch]

Hollywood Amerika Birleşik Devletleri'nde Los Angeles şehrinin bir bölümü, Amerikan sinemasının başkenti. XX. yüzyıl başlarında sinemacılık, bu alanda patent haklarını elinde tutan «Motion Pictures Patent Co.» adlı tröstün izniyle çalışmayı gerektiriyordu. Ama, filim yapımının çok ucuz, kârının ise büyük olması karşısında, kendilerine «bağımsızlar» adını takan bazı gruplar gizlice filimler yapmaya başladılar. Tröstten kurtulmak için New York ve Chicago'daki stüdyolardan ABD içlerine kaçmaya başlayan bağımsızlardan Albay Selig, bir kovboy filmi çekmek için 1907'de gittiği Arizona'yı karlarla kaplı bulunca, daha ileri geçerek Hollywood'a erişti. 300 km² lik bir alan içinde Büyük Sahra'dan Hayber Geçidi'ne kadar her yeri andıran yüzlerce değişik iklim ve coğrafya özelliğini bir araya getiren Hollywood, üstelik, tröstün hukuk baskısının erişemiyeceği kadar uzak, ucuz işçi ve figüran bulmakta düşünülemiyecek kadar uygun, bir tehlike anında ise filimcilerin hemen Meksika'ya kaçmalarını sağlayacak kadar da sınıra yakındı. Bu güneşli bölge kısa sürede yepyeni bir sinema başkenti olmakta gecikmedi.

Hollywood Onları Si. 1947 yılında ABD Kongresi'ne hakaret ettikleri gerekçesiyle 1 yıl hapse mahkûm edilen ve Amerikan sinema sanayii tarafından da «komünist olmadıklarına yemin edinceye» kadar kara listeye alınan 10 sinema adamı. Ülkeyi birbirine katan 1947 sorguları sırasında 10 sanatçı kendilerini sorguya çeken komiteyi yerdiler, soruları cevaplamayı reddettiler. Komitenin Meclis'e hakaret gerekçesiyle mahkemeye verdiği 10'lar, hapis ve para cezasına çarptırıldılar, hapse girdiler. 10 sanatçının ikisi rejisör (E. Dmytryk, H. Biberman Jr.), biri yapımcı (A. Scott), yedisi de senaryocuydu (D. Trumbo, A. Maltz, S. Ornitz, J. H. Lawson, R. Lardner Jr., A. Bessie, L. Cole). Önceden çalışma özgürlüklerine dokunulmayacağı bildirildiği halde sonradan «Kara Liste» ye de alınan 10 sanatçıdan sadece Dmytryk hapisten çıktıktan sonra itirafta bulunarak işe döndü. Uzun süre takma adlarla çalışan ötekiler ise, ancak 1960'lardan sonra gerçek imzalarını filimlere atabildiler. Bak. «Amerikan Aleyhtarı Çalışmalar Komitesi».

Holmes, Oliver Wendell (1809-1894) Amerikalı hekim ve yazar. Cambridge, Hanard'da okumuş 1847'de aynı üniversitede anatomi profesörü olmuştur. Bir taraftan da şiir ve romanlar yazan Wendell'in eserlerindeki en kuvvetli unsur, New England'ın kalvenistik düşünce tarzını eleştirmesidir. Başlıca eserleri: «Elsie Venner» ve «The Guardion Angel» dir.

holmiyum Kim. Sembolü Ho olan bir maden. Doğada az bulunur. Oksitleri açık sarı, tuzları da portakal rengindedir. Atom ağırlığı 163,5'dur.

holosen Yun. s. Jeol. Yeni yer bilimsel çağa ait.

holotürit Yun. i. Bot. Deniz hıyarı.

Homa Bak. Gümüşsu.

Home, Alexander Douglas (Doğ. 1903) İngiliz devlet adamı. Londra'da doğdu. 1931'de milletvekili seçildi. 1955-1960 yıllarında Commonwealth işleri, 1960-1963 yıllarında dışişleri bakanlığı, 1963-1964 yıllarında başbakanlık yaptı.

Homeros

Homeros (Herodotos'a göre M.Ö. 850 yıllarına doğru yaşamıştır.) Eski Yunan'ın epik şairi. Eski Grek yazarları «İlliyada» nın, «Odise» nin ve «Homeros'un Kutsal Şarkıları» nın Homeros tarafından yaratılmış olduğunu söylerler. Grek epik şiiri üzerinde büyük etki yapan Homeros'un kör olduğu söylenir. Bütün hayatı efsanelerle karışıktır. Hattâ böyle birinin yaşamadığı, şiirlerinin de başkaları tarafından yaratıldığı iddia edilmiştir. Bununla beraber özellikle Rönesans'tan sonra yapılan incelemelerden «İlliyada» ile «Odise» nin aynı kimse tarafından yaratıldığı, bu kimsenin de Homeros olduğu anlaşılmıştır. Homeros, kent kent dolaşarak şiirler okurmuş. İzmir'de ya da İzmir dolaylarında doğduğu tahmin edilmektedir. Bütün bu söylentiler bir yana Homeros eski Yunanistan'da büyük bir ün kazanmıştı. M.Ö. VI. yüzyıldan sonra eserleri bütün Grek bayramlarında ezbere okunur, şiirlerini çocuklar ezbere öğrenirlerdi. Eserleri felsefecilerle yazarları, hattâ günlük hayatla eğitimi de etkilemiştir.

homofon Fr. i. Müz. Benzer ses. Bu kelime çoğu zaman polifoninin karşıtı olarak kullanılmıştır. Ayrı adlı, fakat aynı sesi veren notalara da homofonik notalar

HOLLANDA

Hollanda'da geleneksel lâle bayramı

denir ; do ile re diyez, homofonik notalardır.

homojen Yun. s. ★ 1. Mat. Bütün terimleri aynı dereceden olan (çok terimli). ★ 2. Fiz. Yapısı ve özellikleri her yerde aynı olan (cisim).

homolog Yun. i. Kim. Doymuş hidrokarbonların listesinde genel formülleri aynı, ama molekülleri arasında CH2 kadar fark bulunan maddelerin genel adı.

homolog Yun. s. Bir dönüşümde birbirine karşılık tutulan elemanlar.

homolog organ Anat. Meydana gelişleri aynı olan fakat görevleri ayrı olan organlar. Örneğin karada yaşayan omurgalıların akciğerleri, balıkların yüzme keseleri ile homologdur.

homo - sapiens Antropoloji. İnsanın gelişmesinde bir aşama. İnsan, tarih içinde çeşitli gelişme aşamalarından geçmiştir ; bu aşamalar arasında, bir sıçrama sonucu, nitelik bakımından bir değişme olmuş, vücut yapısı, zekâsı, çevreye uymasıyla insan, atalarından ayrılmıştır. İşte bu yeni insan türüne homo - sapiens denmektedir. Homo - sapiens, insanlık tarihinin gelişmesinde son derece önemli bir dönüm noktasıdır. Onunla toplumlar şekil bulmuş, zekâ içgüdüye üstün gelmiş, hayatın sosyal şekilleri ancak bu dönemde gelişmiştir.

homoseksüel Yun. Lat. s. Cinsel isteklerini kendi cinsliğinden olan kimseler üzerinde yatıştırmak huyunda olan.

homoseksüellik Yun. Lat. T. i. Hek. Aynı cinsten insanlara karşı duyulan cinsel eğilim. Kesin olmamakla beraber, geniş anlamda, beden yapısının özelliklerinin, çevre ile ilgili ruhsal nedenlerin bu duruma yol açtığına inanılır. Yerine göre zorunluluklar (tutukluluk, tutsaklık, uzun süre aynı cinsten insanların öteki cinsten kimse ile karşılaşmadan bir arada kaldığı durumlar) kişiyi homoseksüel davranışlara itebilir ve bu giderek bir alışkanlığa varır. Çok yerde homoseksüellik hastalık değil, kötü ve ayıplanır bir özellik sayılır. Buna karşılık, homoseksüelliğin üstün bir özellik sayıldığı, seçme kişilerin uyguladığı bir tutum olduğu günümüzde de süregiden ilkel toplumlar vardır. Kadınlar arası homoseksüelliğe lesbien aşk, tribadi Saohism, erkekler arasında olana pederasti adı verilir. Homoseksüelliğin nedenlerinin araştırılmasında hormon salgılanması ve kullanımı, hücre içi gen ve kromozom yapısı ,cinsel organ yapılarında özellikler bakımından herhangi bir kesin bozukluk, şimdiyedek görülmemiştir. Hollanda, İngiltere ve Fransa'da homoseksüellik cezalandırılmaz. Almanya ve Avusturya'da erkekler arasında olduğunda suçtur ; İsviçre'de sadece bunun iş edinilmesi ya da zor altında yapılması cezalandırılır. Kadınlar arası homoseksüellik genellikle suç sayılmamaktadır. Nazi Almanya'sında homoseksüeller iğdiş edilir ve hattâ yerine göre öldürülürdü. Tedavi olarak sadece homoseksüelliğe götüren ruhsal nedenlerin ve az gelişmişliğin psikoterapi ile ele alınmasından söz edilebilir.

homoteti Yun. i. Mat. Bir noktayı merkez almak üzere, birer noktasının geometrik yerleri karşılıklı olarak aynı olan iki nokta grubunun (şeklin) durumu.

homotetik Yun. s. Mat. Aralarında homoteti durumu bulunan (şekiller).

homurdanmak f. Kendi kendine öfkeyle söylenmek, mırıldanmanın daha seslisiyle yarı anlaşılır, yarı anlaşılmaz şekilde söylenip durmak. [Grogner, grommeler, marmotter, marmonner — To grumble, mutter]

homur homur zf. Homurdanarak : Homur homur söyleniyor.

homurtu i. ★ 1. Homurdanma sesi. ★ 2. Ayının çıkardığı ses.

hona i. Erkek geyik. [Male des cervidés — Male deer]

Honan (Çin) Hoang - Ho nehrinin kıyısında 48 870 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Çöngçou'dur.

Honaz Denizli'nin merkez ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 14 514, merkezinin nüfusu 4 259'dur.

Honduras Orta Amerika'da Nikaragua ile Salvador ve Guatemala arasında, kuzeyden Antil denizi ve Honduras körfezi kıyısında bir ülke. Yüzölçümü 114 670 km², nüfusu 2 163 000'dir. Başkenti Tegucigalpa'dır. Tropikal iklimi olan dağlık bir ülkedir. Muz, kahve yetiştirilir. Dili İspanyolcadır. ★ Tarih : Ülke 1502 yılında Kristof Kolomb tarafından 4. gezisinde bulunmuş ve 1523-1525 yıllarına doğru Cristobal d'Olid tarafından ele geçirilmiştir. 1821'de Orta Amerika Cumhuriyetine katılmış 1839'da bağımsızlığını kazanmıştır.

Honegger Arthur (1892-1955) İsviçreli besteci. Havre'da doğdu. Şehrin orgcusundan

Arthur Honegger

armoni dersleri aldı; Zürich konservatuvarına gitti. Eğitimine Paris Konservatuvarı'nda devam etti. Başlangıçta eserleri fazla ilgi uyandırmadı. Fakat 1924-1926 yıllarında Paris, Zürich, Roma ve New York'da verdiği konserler başarı kazandı. II. Dünya Savaşı'nda Naziler Paris'e girince onu radyoda çalışmaya çağırdılar; oysa Honegger hem beste yazıyor hem de Fransız kuvvetleri için çalışıyordu. Kurtuluştan sonra yazdığı «Özgürlük Şarkısı» Paris'de çalındı. «Pasifik 231» adlı eseri çeşitli konçertoları, senfonileri, oratoryoları, bale müzikleri vardır.

Hong - Kong Çin'in güneyinde Kanton koyunda bir ada ve bir şehir. 1841'den beri İngilizler'e aittir. Adanın nüfusu 3 804 000, şehrin nüfusu 450 000'dir. Çok önemli bir ticaret şehridir.

horozbina balığı

Honolulu Hawai adalarının başkenti. Oahu adasında 294 000 nüfuslu bir liman şehridir. Turizm önemlidir.

Honshu (eski adı Hondo) Japonya'yı meydana getiren adaların en büyüğü. Nüfusu 67 314 000'dür. Önemli şehirleri Tokyo, Osaka, Nagoya, Kyoto, Yokohama'dır.

Herbert Clark Hoover

Hoover, Herbert Clark (1874-1964) A.B.D.'nin 31. cumhurbaşkanı. Yüksek mühendislik öğrenimi gördü; madencilik işlerinde çalıştı. I. Dünya Savaşı sırasında, Londra'da iken, Amerikan Yardım Komitesi'ni yönetmekle görevlendirildi; yararlı çalışmalar yaptı. Amerika savaşa katılınca yurduna dönerek görev aldı. 1919'da Amerikan Yardım İdaresi genel müdürlüğüne getirildi. 1920'de ticaret bakanı oldu. 1929-1932 yılları arasında cumhurbaşkanı idi. I. Dünya Savaşı'nda Belçika'da bulunduğu sırada savaş belgelerini toplamaya girişmiş; bunları, okuduğu Stanford Üniversitesi'nde kurduğu kitaplıkta toplamıştı. Hoover Institution adını taşıyan bu büyük kitaplıkta Türkçe kitaplardan bir koleksiyon da vardır.

hop, -pu i. Birden ve hızla yerinden fırlayıp sıçramayı anlatır.

Quintos Horas

Hopa Artvin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 289 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 911, merkezinin nüfusu 5 699'dur. İlçe toprakları çok engebelidir. Ormanı boldur. Küçük akarsuların suladığı topraklarda mısır tarımı yapılır. Fındık ve çay da önemli yer tutar. Halkın önemli bir kısmı denizci ve balıkçıdır. Kasaba, küçük bir koyun üzerinde Artvin'e 84 km uzaklıktadır. Fındık kırma ve kiremit atölyeleri vardır.

hoparlör Fr. i. Tek. Radyo, pikap, teyp gibi aletlerde sesi kulakla duyulacak kadar şiddetlendiren araç. Bir mıknatısın alanı içinde bir bobin, bu bobinin önünde de serbestçe titreşen ince bir levha vardır. Bobin, içinden geçen elektrik akımıyla orantılı olarak levhayı titreştirir. Levhanın titreşimleri, hoparlörün koni biçiminde, kâğıttan yapılmış yan çeperlerinde gitgide büyütülür; ses dalgaları halinde kulağa ulaşır. [İng. Loudspeaker]

Ho - Pe (Çin) Eski adı: Çeli - Çeli. 43 730 000 nüfusu bulunan büyük bir eyalet. Merkezi Tiençin şehridir.

Hopkins, Harry Lloyd (1890-1945) Amerikalı devlet adamı. Çeşitli devlet hizmetlerinde çalıştı. 1938-1940 yıllarında devlet bakanı, uzun bir süre de Roosevelt'in danışmanı idi.

Hopkins, Sir Frederick Gowland (1861-1947) Ünlü İngiliz fizyoloji bilgini. Vitaminler konusunda araştırmalar yapmıştır. 1929 Nobel ödülünü Hollandalı Hijyen bilgini Eijkman ile paylaşmıştır.

hoplamak f. Sevinçten ya da oyun için bulunduğu yerden havaya doğru fırlamak.

hoplatmak f. Sıçratmak, oynatmak, hafifçe havaya fırlatmak: Çocuğu hoplatarak eğlendiriyor.

hoppa s. Yaşına başına uymayan hafiflikler yapan, ağır başlı olmayan. [Volatil, frivole — Flighty, volatile]

hoppala ün. ★ 1. Küçük çocuklar atlarken onları takdir için söylenir. ★ 2. Şaşmayla birlikte kınama anlatır: Hoppala! Bu da nereden çıktı.

hoppalık i. Hoppa olma hali ya da hoppaca davranmak. [Légérté — Flightiness, levity]

hopurdatmak f. Kabaca höpürdetmek.

hor Far. s. Aşağı, itibarsız, zelil: Hor, hakir yaşamaktansa ölmek daha iyidir. [Vil, avili, méprisable — Contemptible, vile, abject]

hora Yun. i. Birçok kişinin el ele oynadıkları bir dans.

horan i. Karadeniz bölgesinde kemençeyle oynanan halk oyunlarına verilen ad.

horanta i. Yedirilip içirilen kimseler. Aile halkı.

Horasan Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 669 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 39 163, merkezinin nüfusu 5 264'dür. İlçe toprakları düz ve ovalık alanlardır. Aras ırmağının suladığı topraklarda tahıl ekimi ve hayvancılık yapılır. Kasaba Aras vadisindedir. Trabzon — İran transit yolu ve Haydarpaşa — Kars demiryolu üzerinde oluşu önemini arttırır. İl merkezine 85 km. uzaklıktadır.

Horasan (İran) İran'da bir eyalet. İran'ın kuzeydoğu topraklarını içine alır. Kuzeyde S.S.C.B. Türkmenistan'ı doğuda Afganistan ile sınırlanmıştır. Merkezi olan Meşhed'in nüfusu 100 000'in üstündedir. İran'ın ikinci büyük idari bölgesi olan Horasan'da çok sayıda Türk yaşamaktadır. Tarımla geçinen bölgenin başlıca ürünü pamuktur.

horasan i. Bir çeşit harç. Kiremit ve tuğla döğülerek toz haline getirilir kireç ve su ile karıştırılarak yapılır. Dayanıklı bir inşaat malzemesidir. Eskiden büyük yapıların ve kalelerin yapımında kullanılırdı. Adını Horasan şehrinden almıştır.

Horasancıyan, Mikail (1835-1903) Hekim. İstanbul'da doğdu; Paris'de tıp okumuş, İstanbul Tıp Fakültesi'nde uzun yıllar profesörlük yapmıştır. Halk arasında ünlüydü.

horasanî Far. i. Eski kıyafette sarıktan taşkın «hâcegân» denen rütbedeki sarıkların kavuğu. Eski mezar taşlarında örnekleri çok görülür: Horasanî sarık.

Horas, Quintus Horatius Flaccus (M.Ö. 65-8) Latin şairi. Hicivle, aşkla, destanlarla ve kahramanlıkla ilgili şiirler ye bir de «Şiir Sanatı» adlı eseri vardır. Önce Atina'da Sezar'ın kaatili Brutus'la tanıştı ve cumhuriyetçilerin arasına katıldı. Daha sonra Roma'ya döndü. Orada Virjil onunla dostluk kurdu ve şairi sanatçıların koruyucusu Mesen'le tanıştırdı. İmparator Augustus'un isteği üzerine «Carmen Saeculere — Yüzyıllık Şarkı» adlı eserini yazdı.

hor bakmak, hor görmek b. f. Değer vermemek. [Humilier, avilir — To disdain, look down upon]

horda i. Sos. Göçebe ve sataşkan topluluk.

horhor i. Gür akan, ses çıkararak akan su.

hor kullanmak b. f. Dikkatsiz ve savrukça kullanmak. [Mésuser — To misuse, mishandle]

horlamak f. ★ 1. Uyurken hor hor diye ses çıkarmak. ★ 2. Birine gönlünü kıracak şekilde davranmak.

horluk i. Hor olma hali.

hormon Yun. i. Biyo. İç salgı bezlerinin yaptığı ve doğrudan doğruya kana verdikleri kimyasal etkili maddeler. Çoğunun kimyasal yapısı artık bilinmektedir. Büyüme, döllenme gibi beden işlemlerini, bedene madde girmesi ve kullanılması ile ilgili metabolizma olaylarını, iç organların çalışmasına ait düzeni ayarlayıcı etkileri vardır. Hormonlar sinir sisteminin yanı sıra, bedendeki oluşumları düzenleyen en önemli ayar ve kontrol sistemidir.

hornblent Al. i. Jeol. Doğal alüminyum, kalsiyum, demir ve magnezyum silikatından ibaret, koyu yeşil ya da kara renkte parlak bir anfibol çeşidi.

Horney, Karen (1885-1952) Amerikalı psikolog. New York'da Amerikan psikanaliz enstitüsünü kurdu. A. Adler'le Gestalt psikolojisinin etkisi altında kalarak Freud'un doktrininden uzaklaşmıştır. Bunun sebebi, kültürün rolüne önem vermiş olmasıdır. Kişinin geçmişi üzerinde, kılı kırk yararak inceleme yapma yerine, bugün içinde bulunduğu güçlükler üzerinde durmayı savunur. Başlıca eserleri: «Psikanalizin Gerçek Yolları», «İç Çatışmalarımız» dır.

horoz i. ★ 1. Tavuk cinsinin erkeği. [Coq — Cock] ★ 2. Ateşli silâhlarda, çakmaktaşına ya da merminin kapsoluna vurmaya yarayan maden parça. ★ 3. Kapı zembereğinin mandalı.

horoz akıllı b. s. Beyinsiz.

horozayağı b. i. Fişek sökecek burgu.

horozbinagiller b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımından bir familya. Birçok türleri, 15 cm. den küçük balıklardır. Sığ ve sıcak tuzlu suları severler. Pek az türü, soğuk ve tatlı sularda bulunur. (Nehir horozbinası). Bu familyanın özelliği bazı türlerinin suda olduğu kadar karada da yaşamalarıdır.

horozcuk i. Turpgillerden bir ot. Yaban teresi de denir. Tere tadında olan bir dağ bitkisidir. Kuduzun ilâcı sanılan bu bitkiye horozcuk otu da denir. [Mithridate — Mithridate]

horozgözü b. i. Maydanozgillerden, beyaz ya da pembe çiçekli bir kır bitkisi.

horozibiğigiller b. ç. i. Bot. Örneği horozibiği olan, kırmızı çiçekleri horoz ibiğini andıran bir süs bitkisi familyası.

horozlanmak f. Kabadayıca bir tavır takınmak.

horozlar ötmek b. f. Sabah olmak.

horoz oğlu b. i. Sapık, hilekâr.

horoz oğlu işi b. i. İtinasız, savrukça yapılmış, entipüften şey.

Horsunlu Aydın'ın Kuyucak ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 8 041, merkezinin nüfusu 2 241'dir.

Hortensius Hortalus, Quintus (M.Ö. 114-50) Ünlü Romalı hatip ve devlet adamı. Uzun yıllar boyunca Cicero'nun rakibiydi. Verres'in yargılanmasında Cicero'ya karşı onu savunmuş, M.Ö. 69'da konsül olmuştur. M.Ö. 63 yılına kadar Cicero'ya karşı soyluları (nobiles) temsil ettiyse de, bu tarihten sonra iki hatip hep aynı safta olmuşlar ve birlikte hareket etmişlerdir.

Horthy, Nagybanyai Miklos (1868-1957) Macar amirali ve devlet adamı. Fiume deniz akademisini bitirdi Avusturya - Macaristan donanmasında görev aldı. I. Dünya Savaşı'na katıldı. 1919'da Macaristan'daki komünist rejime karşı bir ordu kurarak bu rejimi devirdi. 1920'de Macaristan'a girmek isteyen Kral IV. Karolyi'ye engel oldu. O yıldan başlayarak 1944 yılına kadar Macaristan'da kral naipliği yaptı. II. Dünya Savaşı'nda Mihver tarafını tuttu, savaşa girdi; 1944'de savaştan çıkmaya uğraşırken Almanlar tarafından kaçırıldı. 1945'de Amerikalılar onu Bavyera'da buldular. Bir süre tutuklu kaldı, 1946'da serbest bırakıldı. Sonra Portekiz'e sığındı, orada öldü.

hortlak i. Boş bir inanışa göre, kötü ruhların araya girmesiyle geceleri dolaşarak insanlara kötülük eden ölü.

hortlamak f. Dirilip hortlak olmak.

hortumlular ç. i. Zo. Kalın derili memeli hayvanların burunları hortum biçiminde uzayanları. [Proboscidience — Proboscideans, proboscidea]

Leghorn horozu

İngiliz döğüş horozu

horoz ibikleri

hortum sıkmak b. f. (Yangına) Su sıkmak.

hor tutmak b. f. Kötü davranmak.

horuldamak f. Horlamak.

horul horul zf. Hor hor diye ses çıkarmak: Horul horul uyuyor.

hospitalism Hek. ★ 1. Kendini hasta saydırmak ve yeniden bir hastahane tedavisini sağlamak için, türlü belirtiler ortaya sürmekle beliren bir isterik davranış. ★ 2. Uzun süre hastahanelerde ya da yuvalarda kalma sonucu çocuklarda kendini gösteren ruhsal (aksilik, çevreye uyamamazlık, içe dönüklük, iştahsızlık v.b. gibi) ve bedensel (kansızlık, solukluk, sindirim bozuklukları) belirtilerin tümüne verilen ad.

hostes İng. i. Taşıtlarda, özellikle uçaklarda yolcu ağırlayan kız ya da kadın.

hoş Far. s. ★ 1. Beğenilen, duyguları okşayan: Hoş bir kadın. [Bon, agreable — Pleasant, nice] ★ 2. e. Bununla birlikte.

hoşaf Far. i. Üzüm, vişne, erik gibi mayhoş meyvaları, şeker katıp bolca suda pişirerek yapılan meyvalı bir çeşit şerbet: Hoşaf kâsesi, hoşaf kaşığı.

hoşafın yağı kesilmek b. f. Şaşırıp kalmak, dermansız düşmek, yapılacak şey, verilecek karşılık bulamıyacak bir hale girmek.

hoşa gitmek b. f. Beğenilmek.

hoşamedi Far. b. i. Birine hoş geldiniz demek merasimi.

Hoşap Bak. Güzelsu.

Hoşap Kalesi Van'la Başkale arasında Türkiye — İran yolu üzerinde eski bir kale. Mahmudi beylerinden Sarı Süleyman Bey yaptırmıştır. Kale iç içe üç surla çevrili olup içinde camisi, hamamları depo ve sarnıçları vardır. Bugün yıkıntı halindedir.

hôşbeş Far. T. b. i. Sohbet, hatır sorma: Hoşbeşten sonra konuşmaya başladılar.

hoşbu Far. b. s. Güzel kokulu.

hoşça zf. İyice, güzelce, zararsız.

hoş görmek b. f. Müsamaha etmek, gücenilecek bir kusuru görmemezlikten gelmek.

hoşhal Far. b. s. Hal ve vakti iyi, mutlu, mesut.

hoşhoş i. Çocuk dilinde köpek.

hoşlaşmak f. ★ 1. Gitgide hoşlanmak. ★ 2. Birbirinden hoşlanmak.

hoşluk i. ★ 1. Hoş olma hali. ★ 2. Her zaman görülmeyen, iyiye yorulmaz hal: Senin bugün bir hoşluğun var.

hoşnut Far. i. Razı, memnun: Onun hareketinden hoşnudum. [Satisfait, content — Satisfied, content]

hoşnutluk i. Hoşnut olma hali. [Satisfaction, contentement — Contentment, satisfaction]

hoşnutsuz s. Hoşnut olmayan. [Mécontentement — Discontent, unsatisfied]

hoşnutsuzluk i. Hoşnutsuz olma hali. [Mécontentement, dépit — Discontent, dissatisfaction]

hoşt, -tu ü. Köpekleri ürkütüp kaçırmak için çıkartılan ses.

hoşuna gitmek b. f. Beğenmek.

hoşur s. Şişman, iri yarı.

Hotamış Konya'nın Karapınar ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 3 616, merkezinin nüfusu 848'dir.

Hotanto i. (Hollanda dilinden) Afrika'da yaşayan ve zencilerden ayrı olan bir kavim.

hotel Fr. i. Bak. otel.

Hotin (S.S.C.B.) Besarabya'da Dinyester nehri kıyısında 8 000 nüfuslu bir şehir. Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde iken Lehistana ve Rusya'ya karşı yapılan savaşlarda bir hayli çatışmaya sahne olmuştur. 1673'de Jan Sobiyeski, Osmanlı ordusunu orada yenmiştir.

Hotin Seferi Tar. Osmanlılarla Lehliler arasında yapılan savaşın adı. Andlaşmaya aykırı olarak Kırım Hanı'nın Lehistan topraklarına Lehliler'in de Osmanlı ülkelerine akın etmeleri yüzünden Genç Osman, Lehistan üzerine sefer açarak Hotin kalesini kuşattı ise de kale alınamadı. 34 gün süren kuşatmadan bıkan askerlerin durumu karşısında Lehlilerle antlaşma yapmak zorunda kalındı.

hotoz i. ★ 1. Eskiden kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük ve zarif başlık. Kayık hotoz, küp kapağı hotoz, saraylı hotozu gibi çeşitleri olurdu ve hotozlar elmaslarla, değerli taşlarla da donatılırdı. ★ 2. Bazı kuşların başlarında püskül gibi duran tüyler, sorguç. ★ 3. Binaların, kapıların ve mobilyaların üstlerine konulan süslü tepelik.

Houdon, Jean - Antoine (1741-1828) Fransız heykelcisi. 1764-1768 yıllarını Roma'da geçirdi. Antikite heykellerini inceledi. Özellikle anatomi üzerinde çalışmalar yaptı. Paris'e döndükten sonra büyük bir üne ulaşan sanatçı sayısız büyük heykel ve büst yaptı. Bunların arasında Jean - Jacques Rousseau'nun, Franklin'in, Voltaire'in ve Napoléon'un heykelleri de vardır.

Houston (A.B.D.) Teksas eyaletinde Galveston Körfezinde 939 200 nüfuslu bir şehir. Kimya, dokuma endüstrisi önemlidir. Petrol rafinerileri vardır.

hovarda s. ★ 1. Zevki için para harcamaktan çekinmeyen, sefahet alemlerinde dolaşan: Pek hovarda bir adamdır, malını bu uğurda yedi. [Débauché, bambocheur — Profligate, debaucher] ★ 2. Yolsuz kadının paralı âşığı: Hasba şimdi yeni bir hovarda bulmuş.

hovardalık i. Hovarda olanın hali ya da hovardaca davranış. [Débauche — Profligacy, rakishness, dissoluteness, spend - thriftiness]

hovardalık etmek b. f. Bol para harcamak, sefahatta bulunmak.

Hovas (Huvas) Mérinas da denilen ve Madagaskar'da yaşayan bir kavim. Bunlar bulundukları yerlerin aristokrat sınıfını teşkil ederler.

Howrah (Hindistan) Kalküta yakınında, Ganj nehri deltasında 524 000 nüfuslu bir şehir. Dokuma ve kimya endüstrisi önemli.

Hoyi, İbrahim (Doğ. 1908) Gazeteci, yazar. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Çeşitli gazete ve dergilerde edebî yazılar, tiyatro eleştirileri, romanları çıktı. Eserleri: «Yarasa», «Çamlara Masal»; çevirileri, «Sarı Esirler», «Bahçıvan», «Büyüyen Ay», «Doktorun Hatası» v.b. dır.

hoyrat, -tı Yun. ★ 1. Müz. Türk halk müziğinde bir form. Bozlak, maya, aydos gibi bir uzun hava türü. Ölçü ve ritm bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki akışı belli kalıplara bağlı olan bir ezgidir. Urfa ve Diyarbakır çevresinde yaygındır. «Kışlalar doldu bugün...» diye başlayan Urfa Beşiri hoyratı çok tanınır. ★ 2. s. Kaba ve hırpalayıcı.

hoyratlık i. Hoyrat olma hali, ya da hoyratça davranış. [Balourdise, grossièreté — Vulgarity, barbarity]

Hozat Tunceli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 806 km^2 olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 16 886, merkezinin nüfusu 4 556'dır. İlçe toprakları orta yükseklikteki dağlık bir araziden ibarettir. Hozat çayı vadisi ve bu vadiyi çevreleyen sırtlar üzerinde kurulmuştur. Topraklar tarıma elverişli olmadığından hayvancılık yaygındır. Kasaba, Elâzığ'a 65 km. uzaklıktadır. Eski adı Dersim'di.

hödük s. Görgüsü ve anlayışı olmayan.

höl i. Yaşlık, nem.

Hölderlin, Friedrich (1770-1843) Alman şairi. Lauffen'de doğdu, Tübingen'de öldü. Almanya'nın en büyük şairlerinden biridir. 32 yaşındayken bir akıl hastalığına tutulmuştu. 1826'da yayımlanan şiirlerinden başka «Hyperion» adında bir romanıyla bir de «Empedokles'in Ölümü» adını taşıyan trajedisi vardır.

höllük i. Bazı yerlerde kundak çocuklarının altına bez yerine konulan killi toprak.

höpürdetmek f. Bir şeyi içerken gürültü çıkarmak.

hörgüç i. ★ 1. Devenin sırtındaki tümsek: Tek hörgüçlü deve, çift hörgüçlü deve. [Bosse du chameau — Hump] ★ 2. Tepe, dağ çıkıntısı. [Sommet — Hill]

hörgüçlük i. Devenin hörgücü üzerine konulan küçük semer. [Bât de chameau — Camel saddle]

hörpüldetmek f. Çabucak, açgözlüce ve gürültü ile yemek ya da içmek.

Hösnek Bak. Adaklı.

höşmerim i. Yağda pişirilip üzerine şeker ve bal dökülen taze ve tuzsuz peynir tatlısı.

höt ü. Korkutmak ya da dikkati çekmek için söylenir.

höykürmek f. (Eski dervişler için) Hep bir ağızdan yüksek sesle zikretmek.

höyük i. Bak. öyük.

HP İngilizce beygir gücü demek olan «horse power» in kısaltılmış şekli. Metrik birim sisteminde tanımlanan beygir gücünden (CV = cheval - vapeur) % 1 kadar farklıdır. HP, İngiliz birim sistemine göre tanımlanır. Buna göre, saniyede 550 fit - librelik iş yapan makinenin gücüdür.

Hsüan - t'ung Bak. K'ang - te.

hu ü. ★ 1. «Neredesin!», «Bana bak!», anlamında kullanılır. ★ 2. Ar. Eskiden dervişler arasında selâm olarak söylenirdi. ★ 3. Ar. zm. O, yani Tanrı.

hub Ar. i. Sevgi, muhabbet.

huban Far. ç. i. Güzeller, sevilenler, dilberler.

hububat Ar. ç. i. Habbeler, taneler, buğday, çavdar, mısır, arpa gibi ekmek yapmaya yarayan taneler; tahıl, zahire: Hububat piyasası. [Céréales — Cereals]

huceste Far. s. Uğurlu, kutlu, mübarek.

hu çekmek b. f. Tanrı adı olarak «Hu» kelimesini birbiri arkası sıra tekrarlamak. Gülbank çekmek.

Huda Far. i Tanrı.

hud'a Ar. i. Hile, düzen.

hudadat Far. b. s. Tanrı vergisi: Bu istidat ona hudadatdır.

hud'akâr Ar. Far. s. Hilekâr, dolapçı.

hudaperest b. i. Tanrı'ya tapınan.

hudapesend b. i. Tanrı'nın beğendiği, makbul gördüğü şey.

hudavendigâr Far. i. ★ 1. Amir, hâkim. ★ 2 Osmanlı padişahı I. Murat'ın sanı. Şehzadeliğinde valilik ettiği Bursa ve dolaylarına da bu ad verilmişti.

hudayinabit, -ti Far. b. s. Ekilmeksizin kendiliğinden biten: Bahçede hudayinabit çiçekler var. ★ 2. mec. Hiç terbiye ve eğitim görmeyip kendiliğinden yetişen: Hudayinabit bir filozof, bir şair.

huddam Ar. ç. i. ★ 1. Hizmetçiler, hademeler. ★ 2. Cinci ve üfürükçülerin sözde hizmetlerinde bulundurdukları cinler.

Hudson, Henry (Ölm. 1611) İngiliz gemicisi ve kâşifi. 1609'da kendi adıyla anılan körfezi ve boğazı bulmuştur. Fakat buzlarla kuşatıldığı için körfezde kışlamak zorunda kalınca, erzak tükendiği için başkaldıran gemicileri tarafından sandala konularak denize bırakılmış ve kendisinden bir daha hiç bir haber çıkmamıştır.

Friedrich Hölderlin

Wilhelm Humboldt

Victor Hugo

Hudson Irmağı (A.B.D.) Kanada sınırı yakınında doğup Atlas okyanusuna dökülen bir ırmak. Önemli bir ulaşım yolu olup, kanalla Erie gölüne bağlıdır. Uzunluğu yaklaşık olarak 500 km. dir. Ağzında, büyük New York limanı kurulmuştur.

Hudson Körfezi Kuzey Buz denizinin Kanada'nın kuzeyine sokulan kolu. Güneyden Ontario, doğudan Quebec, güneybatıdan da Manitoba eyaletleri ile çevrilidir. Güney ucunda James körfezini meydana getirir. Ortalama derinliği 128 m. dir. Kuzeyde Fox kanalı ile Kuzey Buz denizine, kuzeydoğuda Hudson boğazı ile Atlas okyanusuna bağlanır.

hudus Ar. i. Başgösterme, meydana gelme. esk. Hadis olma.

hudut Ar. i. ★ 1. Sınır. ★ 2. Uç, son.

hudut alâmeti b. i. Sınır işareti.

hudut koymak, hudut tayin etmek b. f. Sınır işareti çizmek.

hufre Ar. i. Çukur, kazılmış toprak.

Hughes, Langston (Doğ. 1902) Amerikalı zenci şair. Missouri'de Joplin'de doğdu. Columbia Üniversitesi'nde okudu. Paris ve Washington'da çeşitli işlerde çalıştı. 1932'de Sovyetler Birliği daha sonra İspanya iç savaşında muhabir olarak bulundu. Harlem zenci tiyatrosunda görev aldı. Yoksul zencilerin acısını dile getiren şiirleriyle ün kazandı. Başlıca eserleri: «Sevgili Ölüm», «Büyük Deniz», «Gidiş Bileti», «Seçilmiş Şiirler» dir.

Hugo, Braun (1881-1963) Alman bakteriyologu. Frankfurt Üniversitesi hijyen ve bakteriyoloji ordinaryüsü iken (1921), Naziler'in Almanya'da yönetimi 1933'de ele geçirmesi üzerine Musevi asıllı olduğu için görevini bırakmak zorunda kalmış ve üniversite reformu sırasında İstanbul'da Mikrobiyoloji ve Salgınlar Bilgisi Enstitüsü'nü kurarak 15 yıl yönetmiştir. 1949'da Almanya'ya dönmüştür. Bazıları Türkçe yayınlanmış iki yüze yakın bilimsel araştırması vardır. Kendi alanında en üstün armağanlar olan Paul Ehrlich (1931'de) ve Robert Koch (1960'da) madalyalarını almıştır.

Hugo, Victor (1802-1885) Fransız yazarı. Besançon'da doğdu, Paris'de öldü. Babası generaldi. 1822'de «Odes et Poésies diverses — Çeşitli Övgüler ve Şiirler» adlı kitabını yayımladı. Birkaç ay sonra Adèle Fouchet ile evlenmiş, 1823'den sonra arka arkaya şu ünlü eserlerini yazmıştır: «Han d'Islande — İzlandalı Han», «Bug - Jargal», «Cromwell». Fransa'da 1830 devrimi onu çok etkilemiştir. Ayrıca karısıyla da aralarında anlaşmazlıklar başlayınca 1833'de Juliette Drouet ile yakın ilişki kurmuş ve romantik hareketinin önderliğini etmeğe başlamıştır. 1841'de Académie Française üyeliğine seçilen Hugo bu arada «Hernani», «Feuilles d'Automne — Güz Yaprakları», «Notre — Dame de Paris» gibi en önemli eserlerinden bazılarını yazmış ve 1848 devriminden sonra cumhuriyetçi olduğu için III. Napoléon'a karşı açıkca cephe almıştır. Bu yüzden 1852'den sonra Fransa'nın dışında yaşamak zorunda kalmış, Jersey adasına, 1855'de de Guenesey'e gitmiş, en güzel üç şiir kitabını, «Châtiments — Cezalar» ı, «Contemplations» u ve «Légende des Siècles — Yüzyılların Efsanesi» ni, aynı zamanda «Les Misérables — Sefiller», «L'homme qui rit» adlı romanlarını bu dönemde tamamlamıştır. 1870'de Fransa'ya dönen Hugo önce Paris milletvekili, sonra da senatör seçilmiştir.

Hugunin, Edouard (1856-1926) İsviçreli iş adamı. II. Abdülhamit zamanında Anadolu Demiryolları genel müdürlüğünde bulunmuş ve Türkiye'de imtiyazlı, lüks bir hayat sürmüştür.

huğ i. Kerpiç ve bataklık sazından yapılma kulübe.

Huhehot (Çin) İç Moğolistan'ın başkenti. Nüfusu 319 000'dir. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir.

hukuk, -ku Ar. ç. i. ★ 1. Türe. ★ 2. Toplumda, kişiler arasındaki, kişilerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların bütünü. Hukuk kuralları sadece kanunlardan doğmaz; örf ve adetler, ahlâk kuralları ve hattâ kişilerin karşılıklı olarak kabul ettikleri hususlar da hukukun kaynağı olabilir. Mahkeme kararları da hukukun kaynağıdır. Hukuk kurallarının günümüzde, genel ve objektif olması gerekir. Hukukun objektifliği herkes için eşit şekilde uygulanması demektir. Kanunlar önünde eşitlik, hukukun objektifliğinin sonucudur. Hukuk kurallarının genelliği ise, herkes için uygulanabilir olması anlamına gelir. Hukuk kuralları, bu kuralların düzenlediği konuya göre değişik türlere ayrılabilir. Bu konuda en eski ve klasik ayırım, kamu hukuku, özel hukuk ayrımıdır. Bu ana ayrım içinde, çeşitli hukuk dalları vardır. Fakat, çağımızda, devletin gittikçe kişisel ilişkilere katılması zorunluluğunun sonucu olarak, hukuk kuralları kamu hukukundan yana genişlemiş ve bu ayrım eski kesinliğini kaybetmiştir. [Loi, jurisprudence — Law, jurisprudence]

hukuka aykırılık Huk. Bir kişinin davranışı ile o alanı düzenleyen hukuk kuralları arasındaki çelişmedir. Hukuk düzeninin yasak ettiği bir eylemin yapılması, hukuk düzeninin yapılmasını şart koştuğu bir hareketin yerine getirilmemesi, hukuka aykırı davranış olur. Hukuka aykırı davranış, eğer, kanunda suç olarak tarif edilmişse, kişinin hukuka aykırı fiili cezalandırılır.

hukukçu i. ve s. Hukuk işlerinden birini meslek edinen kimse. [Juriste — Jurist]

hukuk felsefesi b. i. Hukukun kaynağını, yapısını ve hukuk kurallarının geçerlik ve emredicilik niteliğinin nedenlerini araştı-

ran teorik bir bilgi dalı. Hukuk felsefesi ideal bir hak, adalet ve hukuk kavramı üzerinde durur ve var olan (mevcut) hukuku bu ideal hukukun ölçülerine göre değerlendirir. Zaten, adalet, haklılık, doğruluk, kötülük gibi kavramlar, çağdan çağa değişebilen felsefe kavramları olmaktan öteye gidememektedir. Var olan hukuk, bu felsefî modellerden çok, toplumsal yapı ve ekonomik nedenlerin etkisi altında biçimlenmektedir. [Philosophie de droit — Philosophy of law]

hukukî Ar. s. Hukuka ait, hukuk ile ilgili: Hukukî bir mesele. [Juridique, légal — Legal, juridical]

hukukî hata Huk. Mahkemece verilen bir hükümde bir hukuk kuralının yanlış uygulanması, bu, hükmün yargıtayca bozulmasına sebep olacak hukukî hata teşkil eder. Ayrıca, bir kanun hükmünü bilmemek ve bu nedenle hukuka aykırı harekette bulunmak da hukukî hatadır. Ceza hukukunda ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz. Yani, suçlu, işlediği fiilin kanunda suç olarak tarif edildiğini bilmese de cezalandırılır. [Erreur juridique — Juridical error]

hukukî sorumluluk Huk. Hukuken gereken şekilde hareket etmemekten doğan yükümlülük. Bir müeyyide ile karşılanmış haline sorumluluk denir. Sorumluluk, özel hukukta, ceza hukukunda ve siyasî davranışlarda ayrı ayrı ortaya çıkar: 1° Özel hukukta, sorumluluk, haksız fiilden, kanundan ve akitten doğabilir. Özel hukuk alanındaki sorumluluk durumunun müeyyidesi tazminattır. [Obligations — Liability] 2° Ceza hukukunda sorumluluğun esası kusurluluktur. Yani, failin kanunun suç olarak kabul ettiği bir fiili, bilerek ya da kusurlu olarak işlemiş olması gerekir. Kusurlu hareketin müeyyidesi ceza ve tedbirlerdir. 3° Siyasî iktidarı elinde bulunduran hükümetin tüm olarak ya da üyelerinin tek tek parlamentonun güvenini kaybetmeleri halinde, bunların görevlerinden ayrılmaları gerekir. Buna da siyasî sorumluluk denir Ayrıca, bakanın işlediği fiil, suç teşkil ediyorsa cezaî ve malî sorumluluk da söz konusu olabilir. [Responsabilité — Responsibility]

hukuk mahkemeleri Huk. Özel hukuk alanında doğan anlaşmazlıkları çözen mahkemeler Ticaret ve hukuk davalarını inceleyen bu adliye mahkemeleri, sulh hukuk, asliye hukuk mahkemeleri diye ikiye ayrılır.

Hulâgû, İlhan (1217-1265) İran'da hüküm süren İlhanlılar devletini kurmuş ve Bağdad'ı alarak Abbasî halifeliğini yıkmış olan Türk Moğol serdarı. Cengiz Han'ın torunu ve Tuluy Han'ın oğludur. Büyük kardeşi Mengû Han, babasının yerine hakan olmuş ve Hulâgû'yu 1253'de İran'a memur etmişti. «İlhan» hakana bağlı eyalet hanı demektir. Bundan dolayı ona ve soyundan gelenlere bu ünvan verilmiştir. Bak. İlhanlılar.

hulk Ar. i. Huy, tabiat. (Dilimizde daha çok çoğul şekli olan «ahlâk» kullanılmıştır).

hulkum Ar. i. Boğaz; boğazın mide yolu olan deliği.

Hull, Cordell (1871-1955) Amerikalı devlet adamı. 1907-1921, 1923-1931 yıllarında temsilciler meclisi üyeliği, 1931-1937 yıllarında senatörlük, 1933-1944 yıllarında dışişleri bakanlığı yaptı. Birleşmiş Milletler'in kuruluşuna ilişkin çalışmalara katıldı. 1945'de Nobel barış ödülünü aldı.

hulûl, -lü Ar. i. ★ 1. Girme, gelip çatma: Kışın hulûlü, ramazanın hulûl etmesi. ★ 2. Tenasühe (ruhun beden değiştirmesi) inananlara göre bir ruhun bir cisme girmesi.

hulûl etmek b. f. ★ 1. Gelip çatmak, başlamak. ★ 2. Birinin sevgi ve güvenini kazanmak, onun damarına girmek: Herif kurnaz, kadına çabucak hulûl etti.

hulûlî Ar. i. Tanrı'nın bazı cisimlere hulûl edebileceği ve bir şekil altında görünebileceği inanışında bulunan. Hulûliyun.

hulûs Ar. i. ★ 1. İçtenlik, samimiyet, halislik: Sevgisinin hulûsunda şüphe yoktur. ★ 2. Yaranma, dalkavukluk: O sözü ancak hulûs için söylüyor.

hulûs çakmak b. f. Yaranmak için dalkavukluk etmek, sahte sevgi ve fedakârlık göstermek.

hulûskâr Far. s. ★ 1. Birine içten sevgisi olan. (Kelimenin bu anlamı pek az kullanılmış ve olumsuzu daha çok yayılmıştır.) ★ 2. mec. Dalkavuk. esk. Hulûs çakan müdahin.

hulya Far. i. Kuruntu, vehim, hayal. [Imagination, illusion — Imagination, illusion, fantasy]

hulyalı s. ★ 1. Hayal arkasından koşan, olmayacak umutlara bağlanan. [Rêveur — Dreamy] ★ 2. İnsana hulya veren, hayal kurmaya sebep olan. [Romantique — Romantic]

humar Ar. i. İçkiden sonra duyulan baş ağrısı ve sersemlik.

Humboldt, Alexander Freiherr von (1769-1859) Alman tabiat bilgini. Orta Amerika'da ve Büyük okyanus kıyılarında inceleme gezileri yaptı. Bu gezilerden elde ettiği sonuçları 30 ciltlik bir kitapta yayımladı. Bundan başka Asya iklimi ve jeoloji üzerinde çok önemli araştırmaları vardır.

Humboldt, Karl Wilhelm von (1767-1835) Alman bilgini ve devlet adamı. Astroloji ve edebiyat incelemeleri sırasında Goethe ile ilişki kurmuştu. Almanya için birçok anayasa tasarısı kaleme aldı. Bir dil felsefesine varan dil araştırmalarına girişti.

Hulâgû

Alexander Humboldt

Hume, David (1711-1776) İngiliz filozofu. Felsefede agnostik ve skeptik bir doktrin sahibi olan Hume, aktif bir politikacıydı. Siyasal ekonomi üzerine eserler yazmıştır. Locke'un deneye dayanan felsefesinden hareket etmekle beraber, Berkeley'in sübjektivizmine saptıktan sonra, agnostisizme varmıştır. Ona göre tam ve doğru bilgiyi elde etmek mümkün değildir. Sebeplilik (illiyet) ilkesi dahil, hiç bir akıl ilkesinin objektif bir varlığı yoktur. İnsan, olayların birbiri ardından geldiğini göre göre, bunlar arasında bir sebep sonuç ilişkisi olduğunu düşünür. Hume'un doktrini Kant'ın üzerinde kuvvetli bir etki yapmıştır. Ekonomi politik alanındaki görüşlerinin de, Adam Smith gibi klâsik liberal ekonomistler üzerinde etkisi olmuştur.

huni

David Hume

humhane Far. i. Şarap küplerinin bulunduğu yer, meyhane.

humma Ar. i. ★ 1. Hastalık ateşi, sıtma. [Fièvre — Fever] ★ 2. Ateşli ve bulaşıcı olan çeşitli hastalıklara, tifüs, tifo gibi salgınlara verilen ad. [Peste — Plague]

hummalı s. Humması olan, ateşli: Hummalı hastalık. [Fiévreux — Feverish]

humoresk Fr. i. Müz. Enstrumantal parçalarda canlı ve heyecanlı bölüm.

Humus (Suriye) Asi nehri kıyısında bir şehir. 1918'den önce bizim Suriye vilâyetinin Hama sancağına bağlı bir kaza merkeziydi. Yünlü, ipekli, sırmalı kumaşları ünlüdür. Bugün 339 000 nüfuslu bir şehirdir.

humus Ar. i. Nohut, tahin, biber karıştırılarak yapılan yemek.

humus Lat. i. Yaprak, ağaç, kök, saman gibi bitkisel maddelerin çürümesinden meydana gelen esmer ya da siyahımsı madde, bitkisel toprak, kara toprak.

humüs Ar. s. Beşte bir, bir şeyin beş kısmından biri. Müslümanlığın ilk zamanlarındaki muharebelerde yağma edilen malların beşte dört payı, yağma eden askerlere dağıtılır; humsu, «Beytülmal» denen genel hazineye bırakılırdı.

hun Far. i. Kan. Bu kelime daha çok takım halinde kullanılmıştır, ama «yüreğim hun oldu» sözünde olduğu gibi yalnız kullanıldığı da vardır.

Hunan Güney Çin'de bir eyalet. Nüfusu 36 220 000'dir. Merkezi Çangşa'dır.

hunhar Far. b. s. Kan içen, zalim, kana doymayan.

hunharane Far. zf. Zalimce, kan içercesine.

huni Yun. i. Bir sıvıyı, dar ağızlı bir kaba boşaltmak için kullanılan koni biçimindeki alet. Ağızlık. [Entonnoir — Funnel]

hunî Far. s. Kanlı, kaatil, kan dökmek isteyen ve buna alışık olan.

Hunlar Tar. Eski Türk kavimlerinden. Ayrı kabileler halinde yaşayan Orta Asya Türkleri'ni ilk defa bir imparatorluk içinde birleştirmişlerdir. Türkçe asıl adı Kun olan ve Çince'de Hiung - Hu denen bu kavim batı dillerine Hun olarak geçmiştir. Çeşitli Hun devletleri vardır. Başlıcaları: 1° Orta Asya Hunları (M.Ö. 221-M.S. 216): İlk Türk imparatorluğunu kuran Teoman ve oğlu Mete zamanında Orta Asya Hunları, bütün Kuzey ve Orta Asya'ya, Çin ve Sibirya'ya egemen olmuşlar, Çinliler'i vergiye bağlamışlardır. Osmanlılar'dan sonra en sürekli Türk hanedanı olan Orta Asya Hunları M.S. 50 yılında Çinliler'in gizli çalışmaları sonunda ikiye ayrıldılar. Bunlardan Güney Hun Devleti I. yüzyılın sonunda Çin egemenliği altında eridi. III. yüzyıla kadar bağımsız ka-

Hunlar

Asya ve Avrupada Hun - Türk İmparatorlukları

labilen Kuzey Hun Devleti de sonunda parçalandı ve çeşitli kolları, aralarında Göktürk Devleti de olmak üzere, ayrı ayrı Türk devletleri kurdular. Anadolu Türkleri ile en yakın bağları olan, bu Hunlar'dır. 2° Avrupa Hunları (425-454): Diğer Hun kavimlerinin baskısıyla Avrupa'ya kayan bu kol, Hunlar'ın en savaşçı ve göçücü koludur. İmparatorları Attilâ'nın ölümüyle Avrupa Hunları tarihe karışmıştır. 3° Hindistan Hunları: (Yaklaşık olarak 420-550) İçindeki Moğol unsuru fazla olan bu Türk - Hun kavmine Akhunlar adı da verilir. Afganistan, Kuzey Hindistan ve Güney Türkistan'ı kontrol altına almışlar, Çinliler ve Araplar'la dostça ilgiler kurmuşlardır En önemli hükümdarları Toraman (470-502)'dır.

hunnak, -kı Ar. i. Boğaz hastalığı; boğak, anjin.

hunriz Far. s. Kan dökücü, zalim.

Hunut Bak. Çamlıkaya.

Hunyadi Yanus (Hunyade Janos) (1388-1456) Macar komutanı. II. Murat'ın son zamanlarında Osmanlı ordusunu birkaç defa Belgrad yakınında bozmuştur. Fakat Varna Muharebesinde Haçlılar ordusu ve Hunyadi Yanus bozguna uğramış ve daha önce yapılan anlaşmayı bozan Macar Kralı da vurulmuştur. Hunyadi, kral olan V. Ladislas çocuk olduğu için vasiliğe geçerek Macaristan'a hakim olmuş ve iki defa Osmanlı ordusunu bozmayı başarmıştır.

Hupei Orta Çin'de bir eyalet. Nüfusu 30 790 000, merkezi Wuhan'dır.

hura İng. ü. Bazı batılı ulusların «yaşa» anlamına kullandıkları alkış sesi.

huraç Ar. i. Vücudun çeşitli yerlerinde çıkabilen çıban.

hurada s. Yıpranarak işe yaramaz hale gelmiş; kurada.

hurafat, -tı Ar. ç. i. Hurafeler; boş inanlar.

hurafe Ar. i. Boş inan. [Superstition — Superstition]

hurç i. Büyük meşin ya da bez heybe.

hurda Far. s. ★ 1. İnce: Durumu en hurda yerlerine kadar incelemek gerek. [Corpusculaire, microscopique — Fine, corpuscular] ★ 2. mec. İşe yaramayacak kadar sakatlanmış. Bu araba hurda olmuş. [Rebut — Scrap]

hurdacı i. Kullanılmış ufak tefek alet, kilit, anahtar gibi şeyler satan kimse.

hurdahaş Far. s. Param parça, ufak parçalara ayrılacak şekilde kırılmış: Koskoca ayna hamalın arkasından düşüp hurdahaş oldu.

hurda incir b. i. Lekeli, yarık, küçük ve şekeri akmış incirin ticaretteki adı.

hurdebin Far. i. Mikroskop.

hurdebini Far. s. Gözle görülemiyecek kadar küçük.

huri Ar. i. ★ 1. Cennet kızı. ★ 2. mec. Pek güzel kız ya da kadın.

hurma i. Sıcak ülkelerde yetişen ve o ülkenin halkı için değerli bir besin olan meyva. [Datte — Date]

hurma ağacı b. i. Sıcak ülkelerde yetişen ve boyu 25-30 metreye kadar yükselen, gövdesi sütun şeklinde, yaprakları büyük ve dilimli ağaç. esk. Nahil. Şecerei temir. [Dattier — Date - palm]

hurmalar ç. i. Bot. Örneği hurma ağacı olan, birçeneklilerden bir bitki familyası. [Palmiers — Palms]

hurma tatlısı b. i. Hurma biçiminde yapılan bir çeşit hamur tatlısı.

Huron Kuzey Amerika'da Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada arasındaki büyük gölün adı. 61 600 km² genişliğindedir.

Huronlar Kuzey Amerika'da Huron gölü dolaylarında yaşayan kızılderililere verilen ad.

Hurrem Sultan —Roksolon, Rokselan— (1502-1561) Kanuni Sultan Süleyman'ın kadınlarından biri ve II. Selim'in annesi. Osmanlı sarayında yıllarca hüküm sürmüş olmakla ünlüdür. Rogotino adlı bir Rus papazının kızı olduğu, Kırım Tatarları'nın akınlarında esir edilerek saraya gönderildiği, çok güzel olduğu için padişahın önce gözdesi, sonra kadını olarak Sultan Süleyman üzerinde büyük bir etki kazandığı, sadrazam İbrahim Paşa'nın öldürülmesine ve kendi damadı Rüstem Paşa'nın sadrazamlığına onun sebebolduğu, Şehzade Sultan Mustafa'nın da onun etkisiyle öldürüldüğü söylenir. Gerek kendi gerek kızı Mihrimah Sultan adına İstanbul'da cami, darüşşifa, medrese ve çeşmeler yaptırmıştır.

Hurrem Sultan

hurşit Far. i. Güneş. esk. Afitab, şems.

huruç Ar. i. ★ 1. Çıkma, çıkış: Limanda duhul ve hurucu yasak ettiler. ★ 2. Göç: İsrailoğulları'nın Mısır'dan hurucu.

huruç etmek b. f. ★ 1. Çıkmak. ★ 2. İsyan etmek: Abaza Mehmet Paşa devlete karşı huruç etmişti.

Hurma ağacı ve meyvası

huruf Ar. ç. i. Harfler.

hurufat Ar. ç. i. Matbaacılıkta kullanılan dökme harfler.

Hurufi i. Hurufilik'ten yana olan.

Hurufilik Tar. 1398'de Horasan'da, Esterabad kasabasında kurulmuş olan bir tarikatın adı. Kurucusu Fazl Allah'dır. O yıl kendini peygamber ilân eden Fazl Allah'a göre Tanrı'nın asıl niteliği gizli bir hazine oluşudur; bu hazine kelâm şeklinde görünür; kelâm bazı unsurlara ayrılarak bir dış görünüşe bürünür; bu unsurlar Arap alfabesinin 28, Fars alfabesinin de 32 harfidir. Hurufilere göre evren, ebedî ve daimî bir hareket halindedir; bu hareketten olaylar meydana gelir. Tanrı bir insanın yüzünde beliren bir kelâmdır. Hurufilik XIV. yüzyıl sonunda Esterabad, İran, Azerbaycan ve Anadolu'da ya-

Edmund Husserl

Christiaan Huygens

Aldous Huxley

Thomas Huxley

yıldı; XV. yüzyılda Fatih'in sarayına kadar girdi. Hurufilik Müslümanlığı olduğu kadar Hıristiyanlığı da etkilemiştir.

huruş Far. i. Gürültü, şamata, bağırma: Bayram günü caddelerde cuşu huruş vardı.

huruşan Far. s. Çoşan, çağlayan, telâşlı.

husar Tar. Eski zırhlı Macar süvarisi. Sonraları hafif süvari diye adlandırılan bu sınıf, kılıç, mızrak ve filinta ile donatılmış olup II. Dünya Savaşı'ndan sonra kaldırılmıştır.

Hus, Jean (1369-1415) Çek reform hareketinin öncüsü. Teoloji fakültesi dekanı, Prag Üniversitesi rektörü olmuştur. Hıristiyanlık'ta reform yapmanın gerekliliğine inanmış ve bu dinin ilkel şekline dönmesi fikrini savunmuş ve bu uğurda mücadeleye girişmiştir. Edebiyat dilinde de reform yapmıştır. Din konusundaki fikirleri Roma kilisesine karşı görüldüğünden 1414'de Konstans konsili kendisini diri diri yakılma cezasına çarptırmış, 1415'de de bu karar uygulanmıştır. Ölümünden sonra onun fikirlerinden yana olanlar Roma kilisesi ve Cermen İmparatorluğu'na karşı ayaklanmış, bir iç savaşın başlamasında önayak olmuşlardır.

husran Ar. i. Ziyan, zarar, yoksulluk. esk. Mahrumiyet.

Husserl, Edmund (1859-1938) Alman filozofu. Pozitivizm, nominalizm ve yeni kantçılığa karşıdır. Platon gibi, fikirlerin incelenmesine girişmiş ise de, bunlar hakkında bir varsayım (faraziye) ileri sürmekten çekinmiştir. Fikirlerin doğrudan doğruya sezgi ile elde edildiklerini ileri sürer; felsefesine fenomenoloji denilmektedir.

husuf Ar. i. Ay tutulması.

husul, -lü Ar. i. Hâsıl olma, meydana gelme, vücuda gelme: Bu emelin husulü büyük gayret ister.

husul bulmak b. f. Olmak, meydana gelmek: Maksadı nihayet husul buldu.

husumet, -ti Ar. i. ★ 1. Hasım olma hali, hasımlık. ★ 2. Düşmanlık. ★ 3. Huk. Bir dava açılması halinde, davalı ile davacı arasındaki duruma verilen ad. [Hostilité — Enemity, hostility]

husus Ar. i. ★ 1. İş, madde, mesele. [Sujet, affaire, matière — Connexion, matter, point, subject, particular] ★ 2. Özellik, yön. [Particularité, caractéristique — Characteristic, particularity]

hususan zf. Hele, ayrıca, özellikle. esk. Hususuyle: Bursa'ya gidince camileri, hususan Yeşil'i görmeli.

hususat Ar. ç. i. İşler, meseleler, maddeler: Bu husussatı birer birer düşünmeliyiz.

hususî Ar. s. Özel.

hususiyet, -ti ★ 1. Özellik. ★ 2. İlerlemiş tanışıklık, ahbaplık, yakınlık.

hususuyle zf. Hele, özellikle, hepsinden çok: Herkese karşı terbiyeli davranır, hususuyle size karşı pek saygısı vardır. [Surtout — Especially]

husye Ar. i. Anat. Erkeklik bezi.

huş i. Bot. Kayıngillerden bir ağaç.

huş Far. i. Akıl, can, zekâ.

huşmend Far. s. Akıllı, aklı başında.

huşu, -u Ar. i. Alçak gönüllülük gösterisi. Büyük ve heybetli yerlerde, tapınaklarda duyulan gönül alçaklığı.

huşunet, -ti Ar. i. Sertlik, kabalık.

huşyar Far. s. Akıllı.

hutbe Ar. i. Cuma ve bayram günleri mimberde okunan dua ve verilen öğüt.

Hutcheson, Francis (1694-1746) İngiliz filozofu. Glascow Üniversitesi'nde öğrenimini tamamladıktan sonra Dublin'de bir okul açtı. Çelişik davranışlarımız içinden en elverişlilerinin seçimini sağlayan ahlâksal bir duyu, bir içgüdüye sahip olduğumuzu kabul eder. Bunun gibi estetikte de çıkara dayanmayan bir hazzın ilkeleri olan estetik bir duyumuz olduğunu iddia eder. Adam Smith, onun öğrencilerindendir.

Hutchinson dişleri Hek. İlk olarak İngiliz hekim Jonathan Hutchinson (1823-1913) tarafından tanımlanan, kalıtımsal frengili çocuklarda görülen, teşhiste çok önemli diş çeşitleri. Dişlerin dip bölümleri fıçı ya da varil biçiminde, kesici yüzleri yarım ay şeklinde aşınmış, ilk alt azılar gonca biçimi değişmiştir. Gebeliğin altıncı ayı ile ikinci yaş arasında diş gelişmesini ayarlayan iç salgılarda frenginin yaptığı toksit etkinin sonucudur.

hutut Ar. ç. i. Hatlar, çizgiler, yazılar.

Huxley, Aldous (1894-1963) İngiliz romancısı. Felsefeci yönü çok güçlü olan bir yazardır. İlk romanlarında «şüpheciliğin» üstün olduğu görülür. Daha sonra mistik yöne doğru kayan Huxley, Hint ruhçuluğunun etkisi altında kaldı. En güçlü romanları şunlardır: «Point Counterpoint — Ses Sese Karşı», «Yeni Dünya».

Huxley, Thomas (1825-1895) İngiliz fizyolojisti. (1846-1850) arasında Büyük okyanus ve Hint yarımadasındaki bilimsel araştırmalara katıldı. Darwin'in çok yakın dostu olan bu bilim adamı, evrim teorisinin en ateşli savunucularından biri olmuştur. Başlıca eseri: «Evolution and Ethic — Evrim ve Ahlâk» dır.

huy Far. i. ★ 1. Güdü halini almış alışkı: Çocuk bunu huy edindi. [Habitude — Habit] ★ 2. Mizaç: Bu adam iyi huyludur. [Tempérament — Temperament]

huy Fr. i. Taşkömürü, maden kömürü.

hûy Far. i. Ter.

Huygens, Christiaan (1629-1695) Hollandalı bilgin. La Haye'de doğdu. Fizikte ışığın kırılması üzerindeki incelemeleri önemlidir. Cep saatlerindeki zemberekleri bulmuş, sarkaç kuramını ortaya atmıştır.

huylanmak f. ★ 1. İşkillenip tedirgin olmak: Duyduğu gürültüden huylanıp uyumamış. ★ 2. Olmayacak bir neden yüzünden sinirlenmek: Elini tutum huylandı. ★ 3. (Hayvan için) Ürküp sinirlenmek.

huylu s. ★ 1. Şöyle ya da böyle huyu olan. Kötü huylu, garip huylu. ★ 2. Kötü huyu olan: Bu köpek huyludur. ★ 3. İşkilli: Çevresine huylu huylu baktı.

huysuz s. ★ 1. Huyları iyi olmayan. [Hargneux, maussade — Bad tempered] ★ 2. Geçimsiz. [Revêche — Fractitious]

huysuzluk i. Huysuz olma hali ya da huysuzca davranış.

Huyut Bak. Kavakbaşı.

huzme Ar. i. Demet: Şua huzmesi = Işın demeti. [Rayon, coulée, faisceau — Ray, bundle, beam]

huzur Ar. i. ★ 1. Hazır olma, bulunma, mevcudolma. «Gıyab» ın tersi: Sizin orada huzurunuz gerekir. [Présence — Presence] ★ 2. Ön, yan, kat, pişgâh: Herkesin huzurunda geçen bir olay. [Devant, en présence — In presence, before] ★ 3. Rahat, baş dinçliği, gönül rahatlığı. esk. Asudegi, âram: Kaynanası yüzünden gelinin hiç huzuru yok. [Tranquilité, aise — Comfort, tranquility] ★ 4. (Eskiden) Padişah katı. esk. Ma'raz, müsûl: Huzura çıkmak, huzura kabul olunmak.

huzur dersi b. i. Tar. Ramazanda eskiden padişahın huzurunda verilen din dersi ve yapılan tartışma.

huzur hakkı Ar. T. b. i. Bir kurulun üyelerine, katıldıkları her toplantı için ödenen para.

huzur imtihanı b. i. Tar. Padişahın önünde yapılan sınav.

huzursuzluk i. Rahatsızlık, tedirginlik. [Chagrin, manque — Discomfort, trouble]

huzuz Ar. ç. i. Hazlar, eğlence ve zevkler.

huzuzat, -tı Ar. ç. i. Hazlar, hoşlanmalar, zevkler.

huzzar Ar. ç. i. Hazır olanlar, bir yerde bulunanlar.

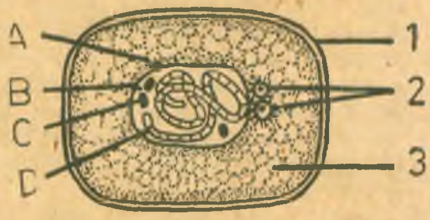
hübup Ar. i. Esme, rüzgâr esmesi.

hüccet, -ti ★ 1. Delil, belgit, bir mesele ya da davayı ispata yarayan resmi kâğıt. ★ 2. Huk. Eski hukukta yargıcın belirli konularda verdiği karar, belirli durumları tesbit eden ve yargıcın imzası bulunan belgeler.

hücra s. Ucra kelimesinin bir söylenişi. Bak. ucra.

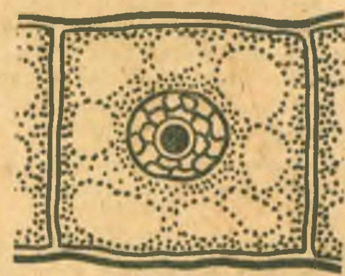
hücre Ar. i. ★ 1. Biyo. Göze. Hayvanların ve bitkilerin en küçük anatomi ögesi (elemanı). Bu ögelerin birleşimi ile hayvanların vücutları ve bitkiler meydana gelir. Tek hücreler çoğunlukla mikroskopla görülür. Her hücrede bir zar içinde protoplazma ve bir çekirdek vardır. Hücreler, dokuları ve özel dokular da, organları meydana getirirler. Hücreler, görevlerine göre adlandırılırlar: Kas hücresi, yağ hücresi, kemik hücresi, sinir hücresi v.b. [Cellule — Cell] ★ 2. Küçük oda, eskiden tekke ve dergâhlarda dervişlerin çile çıkarmak için kapandıkları küçük oda. ★ 3. Eski evlerimizin oda kapıları yanlarında ya da duvarlarının içinde yapılan kapısız önü açık küçük dolap. Bardak, testi gibi şeylerin konulmasına yarardı. Bunlara «mişkat» da denirdi.

hücre hapsi sistemi Huk. Bir suç işleyen kimsenin, bu suçu karşılığı olarak hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olması halinde, cezasının geceli gündüzlü bir hücrede ve tek başına çektirilmesi sistemi. Bu sisteme Pensilvanya sistemi de denir.

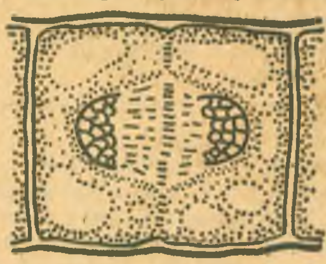

HÜCRENİN YAPISI:

A) Çekirdek zarı, B) Hücre suyu, (özü) C) Çekirdekçik, D) Kromatik iplikler. 1) Zar, 2) Düzenleyici küreler, 3) Protoplazma.

Mikroskopta büyütülmüş bir hücre

Beslenip geliştikten sonra bölünmeye başlaması

Bölündükten sonraki hali.

Yakın zamana kadar ülkemizde de, ağır hapis cezalarının bir kısmı hücrede çektirilirdi. 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun, cezaların hücrede çektirilmesini kaldırmıştır. Bugün ancak pek özel durumlarda ya da disiplin cezası olarak mahkûm, hücreye konulabilmektedir. [Réclusion cellulaire — Solitary confinement]

hücrelerarası boşluk Anat. Hücrelerin gelişmelerinde, bir süre sonra, özellikle köşelerindeki orta lamelin (hücrede ilk teşekkül eden zar) erimesi ile meydana gelen boşluk. [Espace intercellulaire — Intercellular clearance]

hücre yutarlığı Biyo. Bazı hücrelerin vücuda giren bir takım mikropları yutup yok etme özelliği. Yutar hücre adı verilen bu hücreler vücudun en önemli korunma yollarından biridir. [Phagocytose — Phagocytosis]

hücuma kalkmak b. f. Ask. Siperden düşmana karşı fırlamak. [Charger — To charge]

hücum dalgası Ask. Bir taarruzda kara, hava ve deniz birliklerinin en ileride bulundurduğu kısım. [Front offensif — Offensive front]

hükema Ar. ç. i. Bilgeler, filozoflar. Hakîmlerin çoğulu.

hükkâm Ar. ç. i. Yargıçlar. Hâkimlerin çoğulu.

hükmen Ar. zf. Yargıcı kararıyla.

hükmetmek Ar. T. f. ★ 1. Egemenliği altında bulundurmak. [Dominer, commander, gouverner — To dominate, rule, command, govern] ★ 2. Düşünme ya da yargılama sonunda bir kanıya varmak. [Juger, décider — To judge, decide on] ★ 3. Aklına esmek.

hükmî Ar. s. ★ 1. Hükme ait, bir karara dayanan. [S'emploie dans la locution — By decision of] ★ 2. İtibari olan, öyle sayılan gerçekte olmayıp herhangi bir anlaşmaya dayanan. [Légal — Legal, conventional]

hükmî şahıslar Ar. ç. b. i. Huk. Bak. tüzel kişiler.

hükmünce zf. Gereğince. esk. Muktezasınca: Karar hükmünce, kanunun şu maddesi hükmünce.

hükmünde olmak b. f. Yerinde olmak, yerine geçmek. esk. Mesabesinde olmak: Amca da baba hükmündedir.

hüküm, -kmü Ar. i. ★ 1. Huk. Yargılanacak bir uyuşmazlığın, mahkemelerde yargılanması sonucunda varılan ve uyuşmazlığı çözümleyen mahkeme ya da yargıç kararı. Hukuk davalarında, yargıcın muhakeme sonucunda, taraflara yüklenen yükümleri, görevleri, tanınan hakları ve yetkileri gösteren kararı. Ceza davalarında, son tahkikat safhasını sona erdiren, beraate, mahkûmiyete, davanın düşmesine sebep olan mahkeme kararı. Hüküm, taraflar dinlendikten sonra verilirse vicahi, taraflardan biri bile dinlenilemeden verilmişse gıyabi olur. [Disposition — Sentence, verdict] ★ 2. Egemenlik. esk. Amirlik, hakimlik: Türkiye'de halkın hükmü geçer. [Autorité, règne, pouvoir — Sovereignty, power] ★ 3. Önem, nüfuz: O kadarcık paranın ne hükmü var. [Importance, valeur — Importance, value, significance] ★ 4. Etki kuvvet: Kışın hükmü geçti. [Force, impression — Effect, force]

hükümat Ar. ç. i. Hükümetler.

hüküm çıkarmak b. f. Bir şeyi kendine göre açıklamak: Mektubundan bu işe razı olmayacağı hükmünü çıkardı.

hükümdar Ar. Far. i. Padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı. [Monarque— Ruler, monarch]

hükümdarane Far. s. Hükümdara mahsus ya da hükümdara yaraşır biçimde.

hükümdarlık i. Hükümdarlarla yönetilen ülke.

hükümet, -ti Ar. i. ★ 1. Bir devletin yürütme kurulu: Hükümet kuruldu. [Cabinet, conseil — The executive (branch), cabinet, council of ministers] ★ 2. Bir ülkenin yönetim kuruluşları: Hükümete başvurdu. [Gouvernement, administration — Government, administration] ★ 3. Devlet: Osmanlı hükümeti zamanında. [Etat — State] ★ 4. Hükümet konağı. Hükümetten, çıktı, evine gidiyor.

hükümet darbesi b. i. Devlette ya da hükümette bir değişiklik meydana getirmek için yapılan ihtilâle yakın, şiddetli bir hareket. [Coup d'état — Coup d'état]

hükümet merkezi Devletin ana organlarının görev gördükleri, toplandıkları yer. Devlet başkanının, yasama organının ve en üst yürütme organının bulundukları şehir. Anayasamıza göre Türkiye'nin hükümet merkezi Ankara'dır. [Capitale — Capital city]

hükümet tasarrufları Hükümetin yargı denetimi dışında bırakılan, yapısı gereği yargı denetimi dışında kalması zorunluluğu ileri sürülen işlemleri. Anayasamız, yönetimin hiç bir işleminin yargı denetimi dışında tutulamayacağını belirterek, hükümet tasarruflarını kabul etmemiştir. [Acte de gouvernement — Acts of state]

hükümferma Ar. Far. b. s. Hüküm süren.

hüküm giymek b. f. Hakkında bir ceza hükmü verilmek: Hakaretten dolayı üç ay hapse hüküm giydi. [Etre condamné — To be sentenced]

hükümlü s. Hüküm giymiş (kimse). esk. Mahkûm. [Condamné — Sentenced]

hükümname Ar. Far. b. i. Tar. Bir karar ve hükmü taşıyan resmî kâğıt, mahkeme ilâmı. [Verdict — Verdict]

hükümran Ar. Far. s. Hüküm ve saltanat süren. Egemen. esk. Hâkim. [Souverain, monarque — Sovereign, reigning]

hüküm sürmek b. f. Hâkim olmak, hükmü geçmek. Egemen olmak. Krallıkta beş yıl hüküm sürdü. [Régner.— To reign] ★ 2. Yürürlükte olmak, yayılmak Hüküm süren kanaat, hüküm süren hastalık. [Etre en vigueur, être propagé — To prevail]

hükümsüz s. Yürürlükten çıkmış, hükmü kalmamış. [Nul, désuet, annulé — Null, void, invalid, not in effect or force]

hüküm vermek b. f. Karar vermek, hükmetmek. [Décider, juger — To judge, decide]

hülle Ar. i. ★ 1. İslâm hukukuna göre, «üç talâkla» boşanmış olan bir kadının yeniden eski kocasıyla evlenebilmesi için, arada başka bir erkekle resmen evlenmesi ve onun tarafından da boşanması. ★ 2. Belden bölünmüş iki parçalı bir giysi. İslâm geleneğine göre cennet giysisinin adı.

hüma Far. i. Eski Yunanlılar'da Feniks denilen masal kuşuna doğu mitolojisinde verilen ad.

hümanist Lat. i. ve s. Hümanizm görüş ve felsefesini benimseyen, tutan (kimse).

hümanizm Lat. i. Fel. İnsanın temel ilkelerinin gelişmesini amaç edinen felsefe ve fikir eğilimlerinin bütünü. Edebiyat tarihi bakımından ele alınınca hümanizm, Ortaçağ sonlarında ve Rönesans'da, Yunan ve Latin düşünür ve yazarlarının eserlerinin incelenmesi, batı Avrupa dillerine çevrilmesi; İlkçağ kültür ve sanatından esinlenmesini anlatmaktadır. Bu anlamdaki en büyük hümanistler İngiliz Thomas Morus, Hollandalı Erasmus, Fransız Lefèvre d'Etaples ve Guillaume Budé'dir. Az çok dine bağlı olan bu hümanistlerin yanında, Yunan felsefesinin, özellikle Epikorus'un etkisiyle Hıristiyan dogmalarından ayrılarak, akla dayanan yayık bir ahlâk görüşünü savunan, Tanrı, mucize ve ruhun ölmezliği inançlarından sıyrılan düşünürler de vardı. Etienne Dolet bunlardan biridir. Edebiyat ve kültür tarihi açısından ele alınarak bir sosyal akım ve anlayış olarak hümanizmayı daha geniş bir anlamda düşünmek gerekir. Batı medeniyeti, modern toplum şartlarıyla Ortaçağ'ın derebeylik kuruluşunu devirdikten sonra bilgi ve felsefede aklın imana, makinenin el işine, serbest ticaretin ve büyük şehir ekonomisinin köy üretimine karşı kazandığı zaferle kendini gösterdi. Bütün bu gelişmeler içinde insan hakları ve hürriyetleri fikir dünyasını sardı. Birinci plana çıkma savaşını veren burjuvazinin dünya ve hayat görüşü olarak hümanizma, bu sınıfın feodaliteye üstünlüğünü sağlayıp, insanın tabiata egemenliğini de gerçekleştirdi. Hümanizm, bugün de birçok felsefe, sosyoloji ve politika görüşünün özüdür. Bugün hümanizm ülküsü, bütün ulusların tam bir bağımsızlık içinde, sosyal adalet ilkelerine uygun olarak yaşamasını ülkü edinmiştir.

hümayun Far. s. ★ 1. Kutlu, mutlu anlamında olan bu sıfat eskiden yalnız padişahlarla ilgili şeyler için kullanılırdı: Sarayı hümayun. ★ 2. Doğu müziğinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam.

hüner Far. i. İnce ve şaşırtıcı ustalık. [Habileté, art — Skill, art]

hünerli s. ★ 1. Hüneri olan (kimse). [Habile — Skilful] ★ 2. Hünerle yapılan (şey). [Adroit, ingénieux — Ingeniously done]

hüngürdemek f. ★ 1. Hıçkırarak ve çırpınarak ağlamak ★ 2. Dervişlerin zikrederken coşarak yüksek ses çıkarmaları eylemi.

hüngür hüngür zf. Yüksek sesle ve hıçkıra hıçkıra ağlamayı anlatır.

hüngür hüngür ağlamak b. f. Hıçkırarak ağlamak. [Sangloter — To sob]

hüngürtü i. Hüngürderken çıkan ses.

hünkâr Far. i. Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında padişahlara verilen san.

Hünkâr İskelesi Antlaşması Tar. Ruslar'la Osmanlılar arasında yapılan antlaşma. Mısır Valisi Ahmet Ali Paşa Osmanlılar'a karşı ayaklanmış; oğlu İbrahim Paşa komutasında gönderdiği Mısır kuvvetleri, Osmanlı kuvvetlerini yenerek Kütahya'ya kadar gelmişti. II. Mahmut Ruslar'dan yardım istemiş, Rus Çarı Nikola 15 000 kişilik bir Rus kuvvetini İstanbul'a göndermişti. Bundan telâşlanan İngiltere ve Fransa elçileri Osmanlılar ile Ahmet Ali Paşa'nın arasına girerek tarafları uzlaştırmışlar, bunun üzerine Mısır kuvvetleri geri çekilmişti. II. Mahmut Ruslar'ı boğazlardan uzaklaştırmak amacıyla Hünkâr iskelesi barışını yaptı (1833). 8 maddelik antlaşmanın bir maddesine göre Rusya boğazlardan geçme yetkisini alıyordu. Aynı zamanda Rusya, Avrupa devletlerinden biriyle savaşa girerse Osmanlılar Çanakkale boğazını kapatacaklardı, Osmanlılar'a da bir saldırı olursa Ruslar, yardıma koşacaktı. İngiliz ve Fransızlar çeşitli sebeplerle bu antlaşmadan rahatsız olmuşlar ve 1841'de Londra'da yapılan antlaşma ile bunu bozmayı başarmışlardır.

hünnap Ar. i. Çiğde.

hünnapgiller ç. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, örneği hünnap olan ve sıcak ülkelerde yetişen bir bitki familyası.

hünsa Ar. i. Erseliği olan, kendinde hem erkeklik, hem dişilik nitelikleri bulunan. [Hermaphrodite — Hermaphrodite]

hünsalık Ar. i. Erselik olma hali.

hür, -rrü Özgür. [Indépendent, libre — Independent, free]

hürle i. Bir cins burçak.

hürmet, -ti Ar. i. Şeref, haysiyet, saygı, riayet, itibar. [Respect — Respect, reverence] ★ 2. Haramlık: Şarabın hürmeti.

hürmeten Ar. zf. Saygı olsun diye, ikram

amacıyla. [Par respect — Out of respect, due to]

hürmet etmek b. f. Saymak, itibar göstermek. [Respecter, honorer — To respect, honour]

hürmetli s. ★ 1. Sayın. [Respectable, vénérable — Respectable, venerable] ★ 2. (Alay) Oldukça büyük, okkalı. [Important, grand — Rather big]

hürriyet, -ti Ar. i. Özgürlük. Hür ve serbest olma hali. Erkinlik. esk. Serbesti. [Liberté — Liberty]

hürriyeti bağlayıcı ceza Suç işleyen birinin, bir yerde kapalı bulunmasını zorunlu kılan ve bu şekilde hürriyetinin elinden alınmasını gerektiren cezalar. Ceza Kanunu'muza göre hürriyeti bağlayıcı cezalar, ağır hapis, hapis, hafif hapis cezalarından ibarettir.

hürya zf. Hep birden.

Hüseyin - İmam Hüseyni Kerbelâ (627-680) Peygamber Muhammed'in kızı Fatıma ile dördüncü halife Ali'nin oğlu. Medine'de doğdu. 12 imamın üçüncüsü sayılır. Peygamberin torunu, Ali'nin oğlu olması ve halifeliği kendi soyundan devam ettirmek uğrunda giriştiği mücadelede şehit düşmesi yüzünden İslâm dünyasında çok sevilir, hele Şiiler ve Alevilerce kutsal sayılır. Hüseyin, kendinden önce Hasan'ın Muaviye'ye karşı halifelik davasından çekinmesini uygun bulmamış, Muaviye'nin ölmesi üzerine yerine geçen oğlu Yezid'e biat etmemiş ve Kûfe halkının yardımına güvenerek ailesiyle birlikte, yanında ancak 72 adam bulunduğu halde, Mekke'den Medine yoluna çıkmıştı. Yezid daha önce Kûfeliler'in Hüseyin'e yardımlarını önlemişti. Hüseyin Kerbelâ'ya geldiği zaman Yezid'in Kûfe valisi olan Ubeydullah'ın gönderdiği kuvvetleri karşısında bulmuş. Sıcak çölde susuzluktan türlü eziyetler çeken adamlarıyla birlikte şehit olmuştur. Bu olay, ağıtların, yasların şiirlerinin meydana gelmesine ve yüzyıllar süren mezhep kavgalarına sebeb olmuştur.

Hüseyin Avni Paşa (1820-1876) Sadrazam, müşir. Isparta'nın Gelendost köyünde doğdu. Harbiyeden kurmay olarak çıkmış, askerlik hizmetinde ilerlemiştir. 1874'de sadrazamlığa getirilerek bu makamda 14 ay kadar bulunmuştur. Dördüncü defa serasker olmuş ve sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, Mithat Paşa ve Süleyman Paşa ile işbirliği yaparak Sultan Aziz'i tahtan indirmiştir. Sultan Murat'ın saltanatı sırasında gene seraskerlik yaparken, Çerkes Hasan tarafından öldürülmüştür.

Hüseyin Hilmi Paşa (1855-1921) Midilli'de doğdu. Orada okumuş, Namık Kemal Midilli mutasarrıfı iken onun kâtipliğinde bulunmuştur. Mutasarrıflık, valilik ve müfettişlik yapmıştır. 1908'de dahiliye nazırı, ertesi yıl sadrazam olmuş. 31 Mart olaylarında sadrazamlıktan çekilmek zorunda kalmış ve Hareket Ordusu İstanbul'a girince tekrar aynı makama getirilmiştir. Fakat yine başarısızlık göstermiş ve yerini İbrahim Hakkı Paşa'ya bırakmıştır.

Hüseyin İbni Tallal (Ürdün Kralı)

Hüseyin İbni Tallal (Doğ. 1935) Ürdün Kralı. Kral Tallal'ın oğludur. İngiltere'de askerlik öğrenimi gördü. 1952'de babasının halefi, 1953'de kral oldu. Arap - İsrail savaşına Ürdün'ün de katılmasına karar vermiş, Nasır'la bir anlaşma imzalamıştır.

Hüseyin Kâmil (1853-1917) Mısır Sultanı. Hidiv İsmail Paşa'nın oğludur. Kahire'de doğdu. 1909'da Mısır meclis reisi olmuş, 1914'de Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın Türk ve Alman dostu olmasından ötürü İngilizler tarafından Mısır sultanı ilân edilmiştir. Üç yıl kadar sultanlıkta kaldıktan sonra veremden ölmüş ve yerine kardeşi Fuad kral olmuştur.

Hüseyin Paşa (1765-1833) Cezayir'in son beyi iken öfkeyle Fransız konsolosunun yüzüne elindeki yelpaze ile vurmasından dolayı, Fransız filosunun Cezayir'i işgaline sebep olan Osmanlı Paşası. Aydınlı bir zeybek olup Cezayir'e gitmiş, önce yeniçeri ağası, sonra vali olmuştur. Ali Hoca'dan sonra Cezayir Beyi olmuştur.

Hüseyin Rıfkı Efendi (Ölm. 1814) Matematikçi. Kırım'da doğdu. 1795'den ölümüne kadar Mühendishane başhocalığında bulunmuş, mesleği ile ilgili kitap ve yazıları yayımlanmıştır.

Hüseyin Rıfkı Paşa, Hacı (Ölm. 1911) İstanbul'da doğdu. Mühendishane hocalarından Ali Bey'in oğlu olup Mühendishane'den çıktıktan sonra Viyana'da okumuştur. «Topçuluk Fenni», «İstihkâmatı Cesime», «Hücum ve Müdafaa», «Usulü İnşai Tarik» adlı eserleri vardır.

Hüseyin, Şerif (1856-1931) Hicaz Kralı. Mekke emiri Şerif Ali'nin oğludur. 1908'de Şerif Hüseyin ünvanı ile Mekke emirliğine atandı. 1916'da İngilizlerle işbirliği yaparak Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandı. Hicaz kralı oldu. Bütün Araplar'ın kralı olmak amacında iken İbn Suut ile savaşta yenildi; 1924'de çekildi. Yerine geçen oğlu Ali pek kısa bir süre krallık yaptı. Amman'da ölen Hüseyin'in oğullarından Abdullah Ürdün, Faysal Irak kralı oldular.

Hüseyni Bak. Bağlıca.

hüsnühal, -li Ar. b. i. Yaşayışında ve durumunda yolsuz ve kötü bir yan bulunmayış.

hüsnühal kâğıdı b. i. Bir kimsenin hüsnühal sahibi olduğunu gösteren ve mahalle muhtarlığı, okul müdürlüğü, polis dairesi gibi resmî yerlerden verilen belge.

hüsnühat Ar. b. i. Güzel yazı.

hüsnükabul, -lü Ar. b. i. İyi karşılayış.

hüsnü kuruntu Ar. T. b. i. Herhangi bir hali safça kendi lehine yorma: O senin hüsnü kuruntundur.

hüsnümuamele Ar. b. i. İyi davranış, iyi muamele ediş.

hüsnünazar Ar. b. i. Güven besleme, iyi gözle bakma.

hüsnüniyet, -ti Ar. b. i. Bir kimse ya da bir iş hakkında kötü düşünce beslemeyiş, temiz yüreklilik, yürek temizliği. [Bonne foi — Good will]

hüsnütelâkki Ar. b. i. İyi karşılama, iyiye alma.

hüsnüyusuf Ar. b. i. Bot. Karanfilgillerden bazı türleri bahçelerde süs olarak ekilen bir bitki. Gugu çiçeği.

hüsnüzan Ar. b. i. Birisi için iyi fikirde olma, kendini iyi sanma.

hüsran Ar. i. ★ 1. Zarar, ziyan. [Perte — Loss] ★ 2. Yokluk acısı, beklenilen bir şeyin elde edilememesinden duyulan acı. [Désappointement, frustration — Disappointment, frustration]

Hüsrev, Emir Hüsrevî Dehlevî (1253-1324) İranlı şair. Hindistan'da yetişmiş, soyca Türktür. Babası Şah Mehmet Tuğluk'un emirlerindendi. Dehli'de doğduğu için Dehlevî sanıyla tanınır. Dine, tasavvufa ve edebiyata ait birçok eseri ve pek çok şiiri, divanından başka «Hamse» si vardır.

Hüsrev, Molla - Mehmet (Ölm. 1480) Şeyhülislam. Sivaslı'dır. Edirne'ye gelmiş, müderris olmuş, II. Murat zamanında ordu ile Varna muharebesinde bulunmuştur. İstanbul alındıktan sonra Hızır Bey'in arkasından İstanbul kadısı olmuş, sonra da şeyhülislâmlığa geçirilmiştir. Bursa'da gömülüdür .İstanbul'da Şehzadebaşı yakınında bir camisi vardır. Eserleri, eskiden medrese bilginleri tarafından pek değerli sayılırdı.

Hüsrev Paşa, Koca (Ölm. 1854) Sadrazam, serasker. Abaza olup Çavuşbaşı Sait Efendi'nin kölesi idi. Enderunda yetişmiştir. Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa'nın kethüdası olarak III. Selim zamanında Mısır'da bulunmuş ve İskenderiye muhafızlığı etmiştir. Fransızlar çekildikten sonra 1801'de vezirlikle Mısır valiliğine, sonra seraskerliğe atanmıştır. Ve 10 yıl bu makamda kalmıştır. Büyük Reşit Paşa Tanzimat fermanını okuduğu zaman Hüsrev Paşa sadrazamlıkta bulunuyordu. Fakat yeniliklere karşı olduğu için bir fırsatını bulup Reşit Paşa'yı ortadan kaldırmak istedi ise de bunu gerçekleştirememiştir.

Hüsrev Paşa (Ölm. 1630) IV. Murat'ın sadrazamlarından. Bosna'lıdır. Saraydan yetişmiş, silâhtarlıkta, yeniçeri ağalığında bulunmuş, sonra vezir olup 1627'de sadrazamlığa getirilmiştir. Anadolu'da başkaldıran Abaza Mehmet Paşa'yı Erzurum'da yakalayıp İstanbul'a getirmiştir. İran seferinde önce başarıya ulaşmış, fakat sonra bazı ihmaller yüzünden azledilerek Tokat'da öldürülmüştür.

Hüsrev Perviz (Ölm. 628) İran hükümdarı. İran'ın Sasaniler soyundan gelme 22. hükümdardır. Hürmüz'ün oğludur. Babasının serdarlarından olan Behram Çopin tarafından önce babasının yerine tahta geçirilmiş, fakat Behram onu da indirip kendi tahta çıkınca Hüsrev Bizans'a sığınmıştır. Rum imparatoruna damat olmuş, onun verdiği askerle Behram'ı İran'dan çıkarmış ve tahtını ele geçirmiştir. Kayınbabasının Bizans'da öldürülmesi üzerine intikamını almak için Bizans'dan bir hayli yer aldıysa da sonra Heraklius tarafından yenilerek aldığı yerleri geri vermiştir. Peygamber Muhammed Müslümanlığa çağırmak için ona da mektup göndermiş, Hüsrev'in bu mektubu yırttığı söylenir.

hüsün, -snü Ar. i. Güzellik.

hüthüt i. Zo. Çavuşkuşu. Hüthüt adı, çavuşkuşuna, çiftleşme zamanındaki çağırısından dolayı verilmiştir. Bak. çavuşkuşu.

hüveyda Far. s. Belli, meydanda, aşikar.

hüviyet, -ti Ar. i. Kimlik. Kişileri birbirinden ayırmaya yarayan, kişiliğe bağlı unsurların ve durumların toplamı. Uyrukluk, ad, ikametgâh, soyadı, doğum tarihi, baba adı hüviyeti tesbite yarayan unsurlardır. Bu hususları belirten belgeye hüviyet ya da nüfus cüzdanı denir. [Identité — Identity]

Hüyük Konya'nın Beyşehir ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 19 726, merkezinin nüfusu 2 439'dur.

hüzün, -znü Ar. i. İç kapanıklığı, hazinlik, keder: Bu hava insana hüzün veriyor. [Tristesse, mélancolie — Melancholy, sadness]

hüzünlenmek f. Gönlü üzülmek. [Devenir triste, mélancolique — To become sad, be saddened, feel melancholy]

hüzünlü s. Mahzun, içi kapanık, kederli. [Triste — Sad]

hüzzam i. Alaturka müzikte segâh perdesinde karar kılan bir makam.

Hyde Park Londra'nın doğu bölümünde bulunan, bir çeşit politik forum gibi kullanılan ünlü park.

Hydra Yunanistan'da Mora'nın doğu kıyısı yakınlarında, kıyıdan 6 km. lik bir boğazla ayrılan 52 km² büyüklüğünde bir ada. Kuzey kıyısında aynı adı taşıyan bir kasabası da vardır. Adanın bütün nüfusu 3 500 kadardır. İşlek bir limandır.

Hypereides (Yaklaşık olarak M.Ö. 390 - M.Ö. 322) Ünlü 10 Atina'lı hatipten biri. Platon ile Isokrates'in öğrencisiydi. İlk profesyonel hatiptir. Kamu davalarında savcı olarak ün kazanmış, Makedonyalılar'a karşı Demosthenes'i desteklemiştir. Fakat, M.Ö. 324'de onu itham edenlere katılıp, Lamia Savaşı'nın başlıca kışkırtıcılarından olmuştur. Savaşın yenilgiyle sonuçlanmasından sonra, Makedonya taraftarlarınca ölüme mahkûm edilmiş, kaçmışsa da, Antipatros tarafından, Korinthos'da öldürülmüştür. Söylevleri Demosthenes'in söylevlerinin derinliğine ulaşamazsa da, ifadelerinin güzelliğiyle ünlüdür.

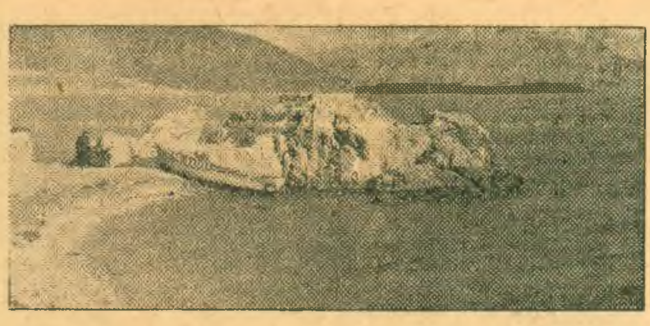

Koca Hüsrev Paşa

hüthüt kuşu

I

Isparta'da Eğridir Gölü

I, ı ★ 1. Türk alfabesinin on birinci ve seslilerin üçüncü harfi. ★ 2. Büyük harf olarak (I), romen rakamlarında 1 sayısını gösterir.

ıblık i. Besleyip yağlandırmak için enenmiş horoz. «Imılık» diye de kullanılır.

Ichıkawa, Kon (Doğ. 1915) Japon sinema rejisörü. Sinemaya canlı filimcilikle başladı. Komedilerden, savaş, korku ve şiddet öğelerinin ağır bastığı konulara yöneldi. Başlıca filimleri: «Burma Savaşı», «Garip Tutku», «Açıktaki Ateş», «Pasifik'te Yalnız» dır.

ıcık i. İciği ciciği deyiminin başka söylenişi olan «ıcığı cıcığı» sözünde geçer.

I. D. H. E. C. Sinema, teknisyen, yazar ve yöneticilerine gerekli teorik ve pratik bilgileri vermek amacıyla 1943 ekiminde Paris'de kurulan sinema okulu. «Yüksek Sinema Çalışmaları Enstitüsü — Institut des hautes études cinématographiques» in kısaltılmış adı.

ıdlal Ar. i. Doğru yoldan şaşırtma, dalâlete düşürme, azdırma.

ıdlal etmek b. f. Azdırmak.

Iğdır Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 692 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 57 985, merkezinin nüfusu 15 505'dir. İlçe toprakları Aras ırmağı kıyısındaki Iğdır ovasından ibarettir. Güneyde yurdumuzun en yüksek dağı olan Ağrı dağı (5 165 m.) yükselir. Pamuk ve çeltik ekimi başta gelir. Meyvacılık da önemli yer tutar. Kasabada un, çeltik ve çırçır fabrikaları vardır. İl merkezine, yer yer bozuk 180 km. lik bir yolla bağlıdır. Sovyetler Birliği sınırına 30 km. uzaklıktadır.

ığıl ığıl zf. Suyun bol ve ağır olarak aktığını anlatmak için kullanılır: Çay, ığıl ığıl akıyor.

ığrıp Yun. i. Deniz dibinden biraz yukarıda yüzen balıkları avlamak için kullanılan torbalı büyük ağ.

ığrıp çevirmek b. f. mec. Ustalıkla ve birdenbire kâr sağlamak.

ığrıp kayığı b. i. Beş çifte balıkçı kayığı.

ıh ü. Devecilerin deveyi çöktürmek için çıkardıkları ses.

ıhlamak f. Yorgunluktan ıh ıh diye ses çıkarmak.

ıhlamur i. Bot. Ilıman iklimli ülkelerde yetişen büyük bir gölge ağacı. Ihlamurgiller familyasındandır. Beyaz kerestesi, iyi cila olmaya, işlenmeye elverişlidir; marangozlukta değerli sayılır. Çiçeği güzel kokar ve kurutulup çay gibi kaynatılarak içilir. [Tilleul — Lime - tree, linden tree, lime - blossom tea]

ıhlamurgiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, örneği ıhlamur ağacı olan bir bitki familyası. [Tiliacées — Tiliaceae]

ıhmak f. (Deve için) Çöküp oturmak.

Ihtışoğulları (İhtişoğulları) Tar. Mısır'da kurulan Müslüman Türk devletinin adı. Fergana Türkleri'nden Şam Valisi Ebubekir'in kurduğu bu devlete, Fergana hükümdarlarının ünvanı Ihtış'a uyularak Ihtışoğulları denmiştir. Ebubekir Suriye'yi de alarak devleti büyütmüş, ölümünden sonra iki oğlunun ve bir kölesinin gayretlerine rağmen, 969 tarihinde Fatımiler'in Mısır'ı almasıyla Ihtışoğulları'nın egemenliği son bulmuştur.

ıkıl ıkıl zf. İnsan ya da hayvanın sıkıntı ile soluduğunu anlatmak için kullanılır: Ikıl ıkıl nefes alıyordu.

ıkınıp sıkınmak b. f. Bir işi yapabilmek için kendini çok zorlamak: Ikındı sıkındı ancak bu saçma cevabı bulabildi.

ıkınmak f. ★ 1. Soluğunu tutarak zorlanmak. [Ahaner — To spend great effort] ★ 2. Bir iş yapılırken zorluk çekildiğini belirtmek. [Ahaner — To make great effort]

ıkıntı i. Ikınma eylemi.

ıklamak f. ★ 1. Yük altında güçlükle solumak. ★ 2. Ağlarken soluğu kesilir gibi iç çekmek.

ıklaya sıklaya b. zf. Kendini elden geldiği kadar zorlayarak.

ıklığ i. Müz. Eski bir Türk çalgısı. Yuvarlak gövdesi kabak ya da ağaçtan yapılır. Uzun saplı, üç tellidir. Yayla çalınır.

ıklım tıklım b. zf. Alabileceğinden çok.

Ildır İzmir'in bir köyü. Eskiçağ'da, Anadolu'daki 12 İyon şehrinden biriydi. Sakız adası karşısındaki sahildeydi. Eski adı Eritmi'ydi.

ılgamak f. Atı dörtnala sürmek.

ılgar i. ★ 1. Dizginleri bırakılmış atın dört nala koşması. ★ 2. Süvari akını.

ılgarcı i. Ilgarla düşman toprağına saldıran kimse.

ılgarlamak f. Ilgarlarla bir ülkeye saldırmak.

Ilgaz Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 782 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 817, merkezinin nüfusu 2 921'dir. İlçe toprakları Devrez çayı çevresindeki düzlüklerden ibarettir. Kuzeyinde Ilgaz dağları vardır Dağlar genellikle ormanlıktır Tahıl ekilir ve meyvacılık yapılır. Kasaba, Ilgaz dağlarının güneyinde Çankırı — Kastamonu şosesine 2 km. lik bir yolla bağlıdır.

Ilgaz Dağları Kuzey Anadolu'da Çankırı ile Kastamonu arasında doğu - batı doğrultusunda uzanan dağlar. En yüksek yeri 2 530 m. dir.

Ilgaz, Rıfat (Doğ. 1911) Yazar, şair. Cide'de doğdu. 6 yıl ilkokul öğretmenliğinden sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirerek, çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Sonra mesleğinden ayrılarak çeşitli dergi ve gazetelerde çalıştı; makale, şiir ve hikâyeleri yayımlandı. 1940-1950 yıllarındaki sosyal şiir akımının adı çok yayılmış temsilcilerinden biri olup, düz yazıda mizah türündeki hikâyeleriyle büyük ilgi uyandırmıştır. Eserlerinin önemlileri: «Yârenlik», «Sınıf», «Soluk Soluğa» (şiir), «Hababam Sınıfı», «Bizim Koğuş», «Şevket Ustanın Kedisi», «Hababam Sınıfı» (oyun).

Ilgın Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 394 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 51 404, merkezinin nüfusu 10 181'dir. İlçe toprakları dağlık ve güneyi ormanlıktır. Çavuşçu gölüne dökülen Ilgın çayının suladığı topraklarda tahıl, haşhaş, şekerpancarı yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Haydarpaşa — Konya — Adana demiryolu ve karayolu üzerindedir. Romatizmalılara iyi gelen bir kaplıcası vardır. Lala Mustafapaşa Camisi, Şeyh Bedrettin Kümbeti ve eski Kervansaray, tarihî eserleri arasındadır.

ılgın i. Bot. Gez ağacı. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, Akdeniz bölgesinde yetişen bir ağaç ya da ağaçcık cinsi. Ilgından, sepicilikte kullanılan bir madde ile halıcılıkta kullanılan bir boya çıkarılır. [Tamarinier, tamarin — Tamarisk]

ılgıncar i. Yaban kirazı, acı kiraz.

ılı s. Ilık.

Ilıca Erzurum'un merkez ilçesi bucaklarından. 35 köylü bucağın nüfusu 21 914, merkezinin nüfusu 5 620'dir.

Ilıca Balıkesir'in Balya ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 703, merkezinin nüfusu 1 250'dir.

ılıca i. Suyu, sıcak olarak yerden çıkan hamam. Kaplıca. [Thermes, établissement thermal — Hot - springs]

ılıcak s. Az ılık.

ılık s. Soğukla sıcak arası, ne soğuk ne de sıcak. [Tiède — Warm]

ılıklanmak f. Ilık hale gelmek, ılınmak. [Se tiéder — To become lukewarm]

ılım i. Psi. İstek ve tutkularda ölçülü davranma erdemi. esk. İtidal. [Tempéré — Moderacy]

ılımak f. Ilınmak.

ılımlı s. Aşırılığa kaçmayan, ölçülü. esk. Mutedil. [Modéré, tempéré — Temperate, moderate]

ılındırmak f. Ilık hale getirmek, ılınmasını sağlamak. [Rendre tiède — To cool or to warm]

ılınmak f. Ilık hale gelmek. [Se tiédir — To become warm]

ılıştırmak f. Sıcak ve soğuk suyu birbirine katarak ılık hale getirmek. [Attiédir — To cool]

ılıtmak f. Ilık hale getirmek. [Attiédir, rendre tiède — To make warm, make tepid]

ılkı i. Çayıra bırakılmış başıboş at sürüsü; yılkı.

Imai, Tadashi (Doğ. 1912) Japon sinema rejisörü. Özellikle II. Dünya Savaşı ertesinde Japon Bağımsızlar grubuyla yeni gerçekçi bir sinema anlayışına yönelerek, dramatik yapısı sağlam filimlerinde gerçeğin güçlü bir belgesini verdi. Başlıca filimleri: «Yine de Yaşıyoruz», «Pirinç», «Gündüzün Gölgeleri», «Saf Bir Aşkın Öyküsü», «İtaat Andı».

ımızganmak f. ★ 1. Uyuklamak, uyku ile uyanıklık arasında bir durumda olmak. ★ 2. İki durum arasında kararsız olmak. ★ 3. (Ateş) Kararıp sönmüş gibi durmak.

ıncalız i. Turşu yapılan bir çeşit yaban soğanı.

ır i. Irlanan şey, türkü, hava.

ıra i. Bir şeyi benzerlerinden ayırmaya yarayan temel özellik. esk. Seciye, karakter. [Caractère — Character]

ırabilim b. i. Fel. Bireylerde ıranın gelişim ve ayırımlarını araştıran bilim kolu. Karekteroloji. [Proposition — Characterology]

Irak Türkiye'nin güneybatısında, ülkemizden 378 km. lik bir sınırla ayrılan, 435 000 km² genişlikte, 7 262 000 nüfuslu, cumhuriyetle yönetilen bir ülke. Başkenti Bağdat, diğer büyük şehirleri, Basra, Musul ve Kerkük'tür. Irak nüfusunun çoğunluğu Arap'dır; ülkenin kuzeyinde oturan Türkler ve Kürtler azınlık olmakla birlikte önemli sayılardadır. Ülke çöller kuşağı üzerinde olduğu ve denizde sadece 50 km. lik bir kıyısı bulunduğu için yağışlar genellikle azdır. Fırat ve Dicle nehirleri ülkeyi çöl olmaktan kurtarmıştır. Kuzeydeki Zagros dağlarında hayvancılık yapılır; Musul dolaylarında çıkarılan ve ülkenin en büyük gelir kaynağı olan petrol, Akdeniz'e kadar uzanan bir boru hattıyla ihraç edilir. Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı verimli ova tarıma çok elverişli olup, İlkçağlarda ilk büyük uygarlıklara

Ihlamur

ılgın

IRKLARDAN ÖRNEKLER :

Beyaz

Sudanlı

Kızılderili

beşiklik etmiştir (Bak. Mezopotamya). Fırat ve Dicle nehirleri, taşıdıkları alüvyonlarla meydana gelmiş olan ovada birleşerek Şattülarap adını alır, Basra'dan ve hurma ormanları arasından geçtikten sonra, Basra körfezine dökülür. Şattülarap üzerinde gemiler işler ve deltasında pirinç tarımı yapılır. ★ Tarih : Ortadoğu tarihinde ilk uygarlıklar Fırat ve Dicle arasında uzanan ovalık bölgede doğmuştur. Burası M.Ö. 5000 yılından itibaren Sümerler'e, Elamlar'a, Akadlar'a, Kaldeliler'e, Asurlar'a, Babilliler'e yurt olmuş; sonra Persler'in, İskender İmparatorluğu'nun, Romalılar'ın, Sasaniler'in (İranlılar) egemenliğine girmiş; VII. yüzyıldan itibaren de İslâm İmparatorluğu'nun bir parçası, 765 yılından 1258'e kadar Abbasi devletinin anayurdu olmuş; Kanuni Süleyman zamanında, 1534 yılında Osmanlı egemenliğine girmiş ve I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak kalmıştır. 1921 yılında İngiltere'nin mandasında bir krallık haline gelmiş, 1932 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. 14 Temmuz 1958'de General Kasım'ın önderliğinde ordu, yönetime el koyarak cumhuriyet ilân etmiş, bağımsız bir politika izlemeye yönelmiştir. General Kasım yönetiminin sosyal planda uyguladığı politikadan, özellikle, bağımsızlık için silâhlı mücadeleye girişmiş olan Kürtler karşısındaki tavrından hoşnutsuzluk duyan asker muhalifler, hazırladıkları bir darbeyle 1963 şubatında yönetimi ellerine geçirmişler ve Mareşal Arif, geniş yetkilerle cumhurbaşkanı olmuştur.

ırak s. Uzak. [Loin, lointain — Distant, remote]

ırak i. Müz. Alaturkada, eviç makamının aynı olan makam.

Irakeyn Seferi Kanuni Sultan Süleyman'ın 1. İran seferinin adı.

ıraklanmak (ıraklaşmak) f. Uzağa gitmek, uzaklaşmak. esk. Tebaüd etmek. [S'éloigner, s'écarter — To go far away]

Iraklı i. Irak halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse.

ıraklık i. Uzaklık, mesafe. [Distance, espace, intervalle — Remoteness, distance]

ıraksak s. Fiz. Mat. Birbirinden gitgide uzaklaşarak sonsuza uzanan (ışınlar, çizgiler).

ıraksak mercek b. i. Fiz. Kalın kenarlı mercek .Üzerine düşen ışık ışınlarını birbirinden uzaklaştırarak kıran mercek. Optik aletlerinde, mercek sistemlerinde kullanılır.

ıraksama i. ★ 1. Iraksamak eylemi. ★ 2. Fiz. ve Mat. Iraksak olma hali.

ıraksamak f. Bir şeyin olmasını uzak görmek, olacağına pek inanmamak. esk. İstibat etmek.

ıraksınmak f. Uzak bulmak.

ıralamak f. Fel. Bir ıra ile belirtmek. Bir şeyin ırası durumunda olmak : Düşkünlere yardım, Türk'ü ıralayan bir erdemdir. esk. Tesciye etmek. [Caractériser — To characterise]

ıralayan i. Iralayıcı şey, belirli özellik. esk. Vasfı mümeyyiz.

ırasal s. Biyo. Ira halinde olan. Iraya değgin ; karakteristik. [Caractéristique — Characteristic]

ırgalamak f. Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak. [Mouvoir, agiter, cascader — To move, shake]

ırganmak f. Yerinde sallanmak.

ırgat Yun. i. ★ 1. Kaba işlerde çalışan işçi, rençper. [Ouvrier — Labourer] ★ 2. Yatay kollarla ve birkaç kişi tarafından çevrilen bocurgat. [Cabestan — Capstan]

ırgatmak f. Sarsmak, sallamak.

ırıp Bak. ığrıp.

ırk, -kı Biyo. Sos. Antropolojide insan ve biyolojik sistemde bitki ve özellikle hayvan gruplarını, tür karekterlerinden başka, kalıtım yolu ile geçen ve o türün öteki alt gruplarından, belirli morfolojik ve fizyolojik ıra (vasıf) larla ayıran alt gruplara verilen ad. Bitkilerde «nev'i» veya «cins» denilir Hayvanlarda ırkların teşekkülü, yaban hayvanlarının insanlara alışmalarından itibaren başlamıştır. İnsanlar, çeşitli gaye ve maksatlara göre hayvan ırkları meydana getirmişlerdir. Hayvanların bulundukları çevre şartları da ırkların teşekkülünde rol oynamıştır. (Coğrafi ırklar, mahalli ırklar, kültür ırkları, yerli ırklar, sütçü ırklar, etçi ırklar, binek, koşum atı ırkları ve saire).

Deri rengi, saç, burun, kafatası ve boy durumuna göre insanlar da ırklara bölünmüştür. Bu ayrılıklara göre insanbilim (antropoloji) başlıca üç ırk ayırmıştır: 1° Beyazlar: Bütün Avrupa, Kuzey Amerika, Kuzey Afrika, Avustralya'da ve Asya'nın bazı bölgelerinde. 2° Sarı deriliIer: İçlerinde kızılderililer de bulunmak üzere kutup bölgelerinde, Asya'nın kuzey ve doğusunda. 3° Kara deriliIer: Afrika, Hindistan, Antiller ve Okyanusya'da bulunur. Bu ayırım hiç bir şekilde kesin değildir. Bugün dünyada saf bir ırktan söz edilemez. Çeşitli göçler, istilâlar yüzünden olduğu kadar, bugünkü taşıt ve seyahat kolaylıklarıyla dünyanın her yanındaki çeşitli ırklardan insanların karşılaşıp karışmaları mümkün olmuştur. [Race — Race]

ırkçı s. Irkçılık görüşüne inanan, bu görüşü doğru bulan (kimse). [Raciste — Racialist]

ırkçılık i. Bir ırkın, diğer ırklara üstün sayılması ve diğer ırkların yok edilmek istenmesi, diğer ırklar için kamu hak ve özgürlüklerinin tanınmaması. Irkçılık, belirli fizyolojik, antropolojik ayrıntılarla insanların gruplandırılmasını gerektirir. Alman nazizmi, ırkçılığı en fanatik biçiminde kabul etmiş ve uygulamıştır. Cermen ırkından olmayanlar kötü görülmüş ve Yahudi ırkının yok edilmesi için kütle halinde insanlar öldürülmüştür. Bir takım saçma kan varsayımlarıyla, Cermen ırkının kirlenmemesi için, evlenme yasakları, kısırlaştırma gibi yollara başvurulmuştur. Bu insanlığa aykırı davranışlar daha sonra, jenosid suçlarının bir bölümü olarak kabul edilmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri, Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk düşüncesiyle kısmen ya da tamamen kaldırmak için yapılacak propagandaları ve bu amaçla kurulacak dernekleri yasaklamıştır. [Racisme — Racialism]

ırkî Ar. s. Irka mensup, ırksal, ırka değgin: Irkî bir özellik. [Racial — Racial]

ırktaş s. Aynı ırktan olan. [De même race — Of the same race]

ırlamak f. Türkü söylemek.

ırmak i. Su, dere, çay gibi akarsuların en büyüğü. Nehir. [Rivière — River]

ırmakovası Bak. taşkınovası.

Irmak, Sadi (Doğ. 1904) Bilim ve devlet adamı. Berlin Üniversitesi'nde tıp okudu. Ankara'da hükümet tabipliği, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde ordinaryüs profesör oldu. 1943-1950 yılları arasında milletvekili idi. 1945'de kurulan Çalışma Bakanlığı'nın ilk bakanı olan Irmak 1947'ye kadar bakanlıkta kaldı. Meslek yayınları dışında edebiyat, felsefe konularında çevirileri vardır. Eserleri arasında: «Fizyoloji», «Genel Fizyoloji Dersleri», «Veraset Biyolojisi», «Hormonlar»; Nietzsche ve Goethe'den çeviriler, «Kutsal Kur'an» çevirisi sayılabilir.

ırz Ar. i. Namus, iffet, cinsel haysiyet. [Chasteté — Chastity]

ırza dokunmak b. f. Namusu zedeliyecek bir harekette bulunmak. [Déshonorer — To dishonour]

ırza geçmek Huk. 18 yaşından küçük bir kızla cinsel münasebette bulunmak. Kızın rızası bulunsa bile, ırza tecavüz suçu teşekkül eder. 18 yaşını bitirmiş olan biriyle münasebette bulunmak ise suç olmaz. Yalnız, 18 yaşını bitiren bir kadın ya da kızla, zorla, aldatarak, tehditle ya da onun akıl ve beden hastalığından istifade ederek cinsel münasebette bulunma halinde yine ırza tecavüz suçu meydana gelir. [Violer — To rape, ravish, violate]

ırza tasaddi Huk. 15 yaşından küçük çocuklarla cinsel hareketlerde bulunmak. Bu hareketler, cinsel münasebet derecesine varmayan hareketlerdir. Eğer, 15 yaşından büyük birine zorla, tehditle, aldatarak bu şekildeki hareketler yapılırsa, yine ırza tasaddi suçu doğar.

ırz ehli b. s. Namuslu. esk. Ehli ırz.

ıs i. ★ 1. Sahip, malik, bir yeri şenlendiren kimse: Isını ağırlayan itine kemik atar. ★ 2. Kimse, şahıs, bir yerde bulunan ve orasını şenlendiren insan: Issız bir çöl, ıssız ada.

Isfahan Bak. İsfahan.

ısı i. **Fiz.** Bir cismin sıcaklığının artmasını sağlayan fiziksel enerji. Bir cisme ısı verilirse, cismin sıcaklığı yükselir; tersine bir cisimden ısı alınırsa cismin sıcaklığı düşer. Isı verilen cismin kinetik ve potansiyel enerjisinde bir değişme olmaz. Isı enerjisini cismin molekülleri alır. Cisimlerin molekülleri sürekli bir hareket halindedir. Isı enerjisi, moleküllerin bu hareketini daha da hızlandırır. Onun için, genellikle ısı alan cisimlerin haçmi büyür. Bu olaya genleşme adı verilir. Cisimleri hal değiştirmeleri de ısı alış verişiyle olur. Katı halde bulunan bir cisme ısı verirsek, cismin sıcaklığı artar, aynı zamanda belli bir sıcaklıkta cisim katı halden sıvı hale gelir. Isı vermeye devam edersek, bu sefer, gene belli bir sıcaklıkta, sıvı halden gaz haline gelir. Ters olaylarda ise, yani gazdan sıvıya doğru olan hal değiştirmelerinde cisim, daha önceden aldığı ısıyı çıkarır. En çok kullanılan ısı birimi kaloridir. Isı, bir ısı kaynağından, yani ısı miktarı büyük olan bir yerden, ısı miktarı daha az olan bir yere doğru hareket eder. Bu harekete ısının iletimi denir. Isı iletimi üç yolla olur. 1° Kondüksiyon —iletkenlik— (ısının cisimler üzerinden iletilmesi) Bir ucu ocağa sokulan maşanın sapı da ısınır. 2° Konveksiyon (ısının akışkanlar aracılığıyla iletilmesi). Kalorifer kazanında ısı alarak ısınan su, radyatörlerde aldığı ısıyı odanın havasına verir. 3° Işınım —radyasyon— (ısının,

IRKLARDAN ÖRNEKLER:

Japon

Perulu

Pigme

Hintli

Avustralyalı

Malezyalı

ısırgan

dalgalar halinde yayılması). Bu iletim şeklinin en belirgin örneği, güneşin yeryüzünü ısıtmasıdır. Cisimler, ısıyı iletip iletmemelerine göre ikiye ayırırlar. Örneğin madenler ısıyı kolay ilettikleri halde, cam daha güç iletir. Üzerine ısı demeti gelen cisimlerden bazıları bu demeti yutar (absorbe eder), bazıları da yansıtır. Isı demetini yutan cisimlerin sıcaklığı daha çok artar. Genellikle kara ve koyu renkli cisimler, pürüzlü yüzeyi olan cisimler ısı demetini yutar. Onun için yazın koy urenkli elbise giyilmez. Açık renkli elbiseler, ısı demetini yansıttıklarından, daha serin tutar. [Calorique — Heat]

ısı alan b. s. Kim. Fiz. Olurken içinde bulunduğu ortamdan ısı alan (olay, birleşme). [Endothermique — Endothermic]

ısıkuşak b. i. Coğ. Yengeç (ekvatorun 23°27' kuzeyinde) ve Oğlak (ekvatorun 23°27' güneyinde) dönenceleri arasında kalan sıcak yeryüzü kuşağı. esk. Mıntakai harre [Zone torride — Torrid zone]

ısıl s. Fiz. ★ 1. Isıdan ileri gelen, ısıyla ilgili olan (olay). ★ 2. Isıyı ileten (cisim). [Thermique — Thermic]

ısın i. Fiz. Isı birimi. Bak. kalori.

ısınak i. Ocak, soba gibi ısınma aracı.

ısındırmak f. Birinin bir şeye ısınmasını sağlamak. [Se fair à sympathiser — To make s. o. feel sympathy]

ısınma ısısı b. i. Fiz. Özgül ısı. Bir cismin, 1 gramının sıcaklığını 1° C yükseltmek için o cisme verilmesi gerekli olan ısı miktarı. Her cismin ısınma ısısı değişiktir. Örneğin suyun ısınma ısısı, 1, alkolün 0,6, zeytinyağının 0,3'dür.

ısınmak f. Sıcak hale gelmek: Oda ısındı. [Chauffer, devenir chaud — To grow warm] ★ 2. Üşümesini gidermek: Isındım. [Se chauffer — To become warm] ★ 3. mec. Yadırgamasını gidermek, alışmak, hoşlanır olmak: Bu adama bir türlü ısınamadım. [Se prendre à aimer — To feel sympathy]

ısıölçer b. i. Cisimlerin ısınma ısısını (özgül ısısını) bulmaya yarayan bir cihaz. Kalorimetre. [Calorimètre — Calorimeter]

ısırgan i. ★ 1. Bot. Isırgangillerden, sert tüylerle kaplı bir ot. Tüyleri kırılınca karınca asidi denilen kaşındırıcı bir madde çıkar. [Ortie — Nettle] ★ 2. s. Isıran, ısırmayı huy edinmiş olan. [Mordant — Biting]

ısırgangiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden örneği ısırgan otu olan ve şerbetçi otu, ısırgan otu gibi cinsleri bulunan bitki familyası. [Urticacées — Urticaceae]

ısırgın i. İsilik.

ısırık i. Isırılan yerde kalan iz. [Mordure — Bite]

ısırmak f. ★ 1. Dişle tutup sıkmak, dişlerini geçirmek: Köpek ısırmış. Elmayı ısırdı. [Mordre — To bite] ★ 2. mec. Aleyhinde bulunmak. esk. Zemmetmek.

ısıtma i. ★ 1. Isıtma eylemi. [Chauffage — Heating] ★ 2. Sıtma.

ısıtmak f. Sıcak hale getirmek: Suyu ısıtmak. [Chauffer — To heat]

ısıveren b. s. Kim. Olurken çevresine ısı salan (bileşme). [Exothermique — Exothermic]

ıskaca İta. i. Den. Gemi direğinin, içine oturtulmuş olduğu yuva. [Emplanture de mât — Mast - step]

ıska geçmek f. Külb. Amaca rast getirememek.

ıskala İta. i. ★ 1. Müz. Gam. [Scala — Scale] ★ 2. Tek. Bir ölçü aletinin çizelgesi (taksimatı): Ampermetrenin ıskalası.

ıskalara İta. i. Den. ★ 1. Gemi arması merdiveni. ★ 2. Savaş gemilerinde sol tarafta bulunan tören merdiveni. [Enfléchure — Ratlines]

ıskarça İta. i. Den. Geminin sıkı, istif halinde yüklenmiş olması.

ıskarmoz Yun. i. Den. ★ 1. Gemilerin kaburgalarını meydana getiren eğri ağaçların adı. [Corps — Frame] ★ 2. Kayık ya da sandalların yan kenarlarına kürek takılmak için geçirilmiş ağaç çubuk. [Tolet — Thole pin, rowlock] ★ 3. Vücudu yuvarlak, uzunca, pullu, burnu sivrice, küçük palamut boyunda bir balık.

ıskarpama İta. i. Den. Gemiyi toptan kiralama. [Affrètement — Charter]

ıskarta İta. i. ★ 1. İskambil oyunlarının bazılarında kullanılmayıp bir tarafa bırakılan kâğıtlar ve bu tarzda oynanan bir çeşit iskambil oyunu. [Ecarté — Discard] ★ 2. s. Her hangi bir sebepten değerini kaybetmiş (mal). [Désuet — Obsolete]

ıskartaya çıkmak b. f. İşe yaramaz sayılarak bir tarafa ayrılmak. [Devenir désué — To become obsolete]

ıskat, -tı Ar. i. ★ 1. Düşürme, aşağı atma. ★ 2. Ölünün ruhu için verilen sadaka. Kılınmamış namazlarının ve tutulmamış oruçlarının günahını düşürmek isteğiyle yapılır.

ıskatçı Ar. T. i. ★ 1. Iskat için yapılan duada yer alan hoca. ★ 2. Mezarlık dilencisi.

ıskat etmek b. f. Düşürmek, aşağıya atmak, yoksun bırakmak: Medenî haklardan ıskat olundu.

ıskatı cenin Ar. b. i. Çocuk düşürme.

ıskonto İta. i. ★ 1. Satıcının alıcıya bazı şartlara karşılık yaptığı indirme. [Escompte — Discount] ★ 2. Vadesi gelmemiş bir senedin, faiz ve komisyonu düşürülerek karşılığından eksiğine alınması; kırma. ★ 3. Bu senedin karşılığından düşülen miktar. ★ 4. (Şaka olarak) Bir miktar indirme: Onun sözlerini iskonto ile dinle.

ıskota İta. i. Den. Büyük yelkenleri kullanmaya yarayan ip. [Ecoute — Clew]

ıskuna İng. i. Brikten küçük iki direkli bir çeşit yelken gemisi. Latin yelkenlisi. Hafif olan bu gemiye deniz kırlangıcı da denir.

ıslah Ar. i. ★ 1. İyileştirme, düzeltme: At soylarının ıslahı. [Amélioration — Amelioration] ★ 2. Yola getirme, kusurlarını ve ahlâkını düzeltmek için terbiye etme. [Correction — Correction]

ıslahat Ar. ç. i. Düzeltme ya da iyileştirme işleri. [Réformes, améliorations — Reforms, improvements]

Islahat Fermanı Tar. Tanzimat Fermanı'nı izleyen ikinci siyasal ve büyük ferman. Tanzimat Fermanı ülkede batıya yönelmeyi sağlamış, fakat kimi batılı devletlerin iç işlerimize karışmasını yine de önleyememişti. Kırım Savaşı'nda İngiltere ve Fransa ile tarihte ilk kez silâh arkadaşlığı yapan Osmanlılar, bu arkadaşlığın desteğinden yararlanarak, Tanzimat Fermanı'ndaki maddeleri pekiştiren, böylelikle yabancıların iç işlerimize karışmasını engelleyen bu ikinci fermanı yayımladılar. Islahat Fermanı'nın ağırlık noktası, Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında bulunan ülkelerin ve ulusların durumunun devletçe onların yararına düzeltilmesi idi. Bununla birlikte bu fermanın, bu ülkeleri ve ulusları bizimle kaynaştırmakta, hiçbir olumlu sonucu görülmemiştir.

ıslah etmek Ar. T. b. f. İyileştirmek, düzeltmek, yola getirmek. [Améliorer, corriger —To improve, ameliorate, rectify, correct]

ıslahhane Ar. Far. b. i. Islah evi. [Maison de correction — Reformatory]

ıslak s. Suya batırılmış ya da üstüne su dökülmüş olan. Nemli: Islak yerde oturma, üşürsün. [Mouillé — Wet, damp]

ıslak karga b. i. Zayıf ve miskin kimse.

ıslaklık i. Islak olma hali. [Mouillure — Wet, damp]

ıslamak f. Islatmak.

ıslanmak f. Islak hale gelmek. [Se mouiller, tremper — To get wet]

ıslatmak f. ★ 1. Islak hale getirmek. [Mouiller — To soak] ★ 2. Külb. Dayak atmak.

ıslık i. Dudakları büzerek ya da ağıza parmak sokarak çıkarılan ince ve keskin ses. [Sifflement — Whistle]

ıslıklamak f. Beğenmediği ya da istemediği birine ya da bir şeye ıslık çalmak.

ısmarlama i. ★ 1. Ismarlamak işi. [Commande — Order] ★ 2. s. Ismarlanarak yaptırılan. [Commendé — Made to order]

ısmarlamak f. ★ 1. Bir şeyin yapılmasını ya da getirilmesini bu işlerle uğraşan birinden istemek: Ayakkabıcıya ayakkabı ısmarlamak. [Commender — To order] ★ 2. Parasını vererek başkaları için yiyecek ya da içecek getirilmesini söylemek: Bana kahve ısmarladı. ★ 3. Kendi için bir şey alınmasını başkasına söylemek.

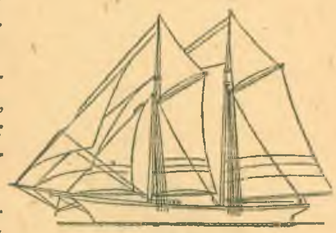
ıspanak i. Bot. Ispanakgillerin örneği olup kış sebzesi olarak yetiştirilen bitki. [Epinard — Spinach]

ıspanakgiller ç. i. Bot. İkiçeneklilerden, örnek bitkisi ıspanak olan ve içine pazı, pancar gibi daha başka cinsleri alan bir bitki familyası. [Chénopodiacées — Spinages]

ısparçena İta. i. Den. Halatın üzerine sarılmış ip ya da kendir. [Toron — Strand]

ısparmaça İta. i. Den. Deniz içinde birkaç zincirin birbirine karışması. [Tortillement des câbles — Foul of cables]

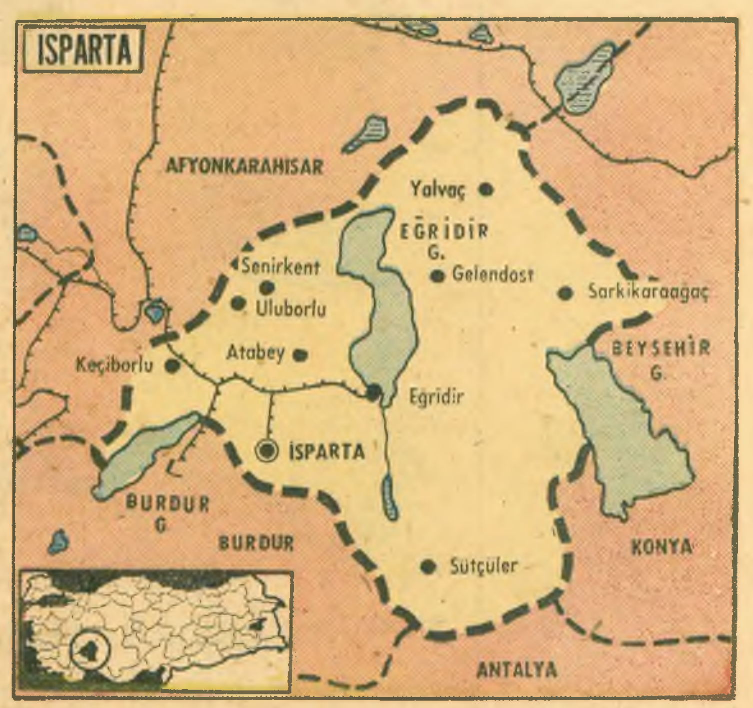
Isparta Orta Anadolu'nun güney batısında Göller Bölgesi'ndeki bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 8 937 km² olan ilin ilçeleriyle birlikte nüfusu 266 702, merkezinin nüfusu 96 898'dir. Merkez ilçesinden başka, Atabey, Eğridir, Gelendost, Keçiborlu, Senirkent, Sütçüler, Şarkî Karaağaç, Uluborlu ve Yalvaç ilçeleri vardır. İl toprakları kalkerli çukur alanlar ile bunları çevreleyen dağlardan ibarettir. En önemli yükseklik Dedegöl dağıdır (2 980 m.). Eğridir gölü de il toprakları içindedir. Önemli akarsu yoktur. Ekilebilen yerler verimlidir. Buğday, arpa, çavdar, baklagiller haşhaş ve şekerpancarı yetiştirilir. Gülyağcılığı ve halıcılık da önemli yer tutar. Keçiborlu'da zengin kükürt işletilir. Şehir, ovanın batısında ve Isparta suyu vadisinde kurulmuştur. Çevresi bağlık ve bahçeliktir. Gül bahçeleri şehire ayrı bir özellik verir. Halı tezgâhları, kiremit ve tuğla fabrikaları, gülyağı atölyeleri vardır. Şehir, Aydın ve Afyon'dan gelen demiryollarına bir kolla bağlıdır Ay-

ıskuna

ıspanak

ıstakoz

rıca yöresindeki önemli yerlere karayoluyla da bağlıdır.

ıspavli İta. i. Den. Gemilerde kullanılan bir çeşit kalın sicim. [Ficelle — Twine]

ıspazmoz Yun. i. Çırpınma. esk. İhtilâç. [Spasme — Spasm]

ısrar Ar. i. Ayak basıp direnme ; bir fikir üzerinde durup dönmeyiş ; bekinme. [Insistance, persistance — Insistence, persistence]

ısrar etmek b. f. Bir şeyin üzerinde durmak. [Insister, persister — To insist, persist]

ıssız s. İçinde kimse bulunmayan, sahipsiz (yer). [Désert, solitaire — Deserted, desolate]

ıstabl Ar. i. Ahır.

ıstakoz Yun. i. Zo. On ayaklı kabuklulardan, eti lezzetli ve makbul olan büyük deniz böceği. On tane olan ayağının iki çiftini ötekilerden daha büyük olan makaslar teşkil eder. Bunlardan biri daha büyüktür. Rengi koyu yeşil, koyu mavi ise de pişirildiği zaman kırmızı olur. 35 cm. uzunluğunda ve 5 kg. ağırlığında büyükleri de vardır. Türkiye denizlerinde, hele Boğaziçi ve Marmara'da oldukça çoktur. [Homard — Lobster]

ıstampa İta. Aslı (Cermence) i. ★ 1. Damga. ★ 2. İçinde, mühür ya da damga gibi şeyleri mürekkeplemek için mürekkepli çuha bulunan kutu.

ıstavroz Yun. i. Haç, salip, çelipa. Haç işareti. [Croix, signe de la croix — Cross, sign of cross]

ıstavroz çıkarmak b. f. Haç işareti yapmak, haç çıkarmak. [Faire le signe de la croix — To make a sign of cross]

ıstıfa Ar. i. Ayıklanma.

ıstılah Ar. i. Terim, bilim sözü.

ıstılahat Ar. ç. i. Istılahlar ; terimler.

ıstılahperdaz Far. i. Garip ve karışık lûgatlar kullanan ; ıstılah paralayan kimse.

ıstırap Ar. i. Acı, sıkıntı, büyük zahmet ve eziyet. [Anxiété, souffrance, agitation — Suffering, distress, pain, agony]

ıstırap çekmek b. f. Acı ve ağrı içinde bulunmak. [Souffrir — To suffer]

ıstıraplı s. Istırap veren. [Douloureux — Painful]

ıstırar Ar. i. Zor, zorunluluk.

ıstırarî Ar .s. Zorunlu.

ışığa doğrulum b. i. Bot. Işığın bitkilerin gelişmesindeki etkisi. Genellikle bitkiler ve organları ışığa doğru eğilirler. Buna artı ışığa doğrulum denir. Bunun tersi de eksi adını alır. [Phototropisme — Heliotropism, phototropism]

ışığı dindendirmek b. f. Işığı söndürmek.

ışığı uyandırmak b. f. Işığı yakmak.

ışık i. ★ 1. Fiz. Cisimleri görmemizi sağlayan fiziksel enerji. Işık da diğer ışınımlar gibi, dalgalar halinde ve kuantum adını alan enerji demetleriyle salınır.

IŞIK KAYNAKLARI : 1) Güneş. 2) Ateş. 3) Meşale. 4) Yağ kandili. 5) Mum. 6) Gaz lâmbası. 7) Havagazı lâmbası. 8) Elektrik ampulü. 9) Fluoresan ampul.

Düzgün (homogen) bir ortam içinde doğru çizgiler halinde ilerler. Bunlara ışık ışını adı verilir. Işın, ışıkla ilgili sorunların çizimle çözülmesi sırasında kullanılır. Bir ışık kaynağındaki atomlar başka atomlarla çarpışınca ya da başka yoldan uyarılınca, elektronlar kazandıkları bu enerji sayesinde, daha yüksek enerji seviyesine çıkar. Aynı elektron sonra daha alçak enerjiye düşünce, açığa çıkan enerji, ışınım (radyasyon) yoluyla çevreye yayılır. Bu enerji titreşim hareketi yaparak yayılmaktadır. Titreşimin frekansı, gözün görebileceği değerler arasında olan ışınıma ışık adı verilir. Bunun yanında gözle görülmeyen başka enerji yayılmaları da vardır (kızılötesi ışınlar, morötesi ışınlar gibi). Bildiğimiz en büyük ışık kaynağı güneştir. Güneşin ışınımlarından, büyük bir kısmı gözle görülür; yani ışık ışını halindedir. Kendiliğinden ışık veren cisimlere güneş, alev, ampul v.b.) ışık kaynağı adı verilir. Üzerine düşen ışık ışınlarını yansıtarak aydınlık görülen cisimler vardır. Ay, düzgün yüzeyli cisimler (ayna, maden levhalar) bu tür cisimlerdendir. Gözün bir cismi görmesi için, cisimden çıkan ya da yansıyan ışık ışınlarının göze gelmesi ve görüntü oluşturması gerekir. Işık olmayan yerde görme olayı gerçekleşmez. Bir ışık kaynağının şiddeti, örnek (etalon) olarak seçilmiş bir kaynakla karşılaştırılarak belirtilir ve ışıkölçer (fotometre) ile ölçülür. Işık şiddeti birimi mumdur. Işığın hızı çok büyüktür. Yapılan uzun deneylerden sonra ışık hızının saniyede 300 000 km. olduğu görülmüştür. Işık ışınları, parlak ve düz yüzeyler üzerine düşünce, yüzey tarafından geri gönderilirler. Bu olaya yansıma denir. Bazı cisimler ise ışık ışınlarını içlerinden geçirir. Böyle cisimlere saydam cisim (cam, mika, su tabakası gibi) denir. Saydam cisimler içinden geçen ışık ışınlarının doğrultusunda bir değişme görülür. Bu olaya kırılma denir. Mercek, biçme (pirizma) gibi optik araçlar ışığı kırarak geçirir. Pirizma içinden geçen ve beyaz ışık adını alan güneş ışığı, 7 renge ayrılır. Bir ekran üzerine düşürülen bu 7 renge, güneş ışığı tayfı denir. Böylece güneş ışığının aslında 7 rangin karışımı olduğu anlaşılmış olur. Gökkuşağı da güneş ışığının gökyüzündeki su damlalarında ayrılarak tayf meydana getirmesinden başka bir şey değildir esk. Ziya. [Lumière — Light] ★ 2. Bir yeri aydınlatmaya yarayan araç.

ışıkçı i. Si. Tiy. Sinema filimlerinin çekiminde ya da tiyatro, opera, bale gibi gösteri sanatlarında, sahnenin aydınlatılması için gerekli ışık ve elektrik işlerini düzenleyip yapan kişi. [Electricien — Electrician]

ışıkgöçüm b. i. Bot. Bitkilerde protoplazmanın ışığa karşı gösterdiği tepki (reaksiyon). [Phototaxie — Phototaxis]

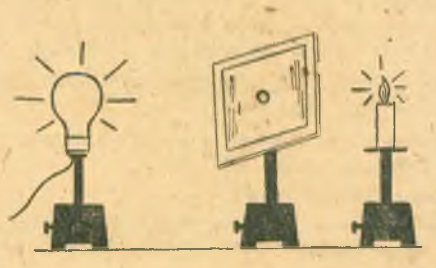
ışık göstermek (ışık tutmak) b. f. Birinin geçeceği yolu aydınlatmak. [Eclairer — To light]

ışıkküre b. i. Ast. Güneşin yüzünü kaplayan ışıklı tabaka. Fotosfer. [Photosphère — Photosphere]

ışıklandırmak f. Aydınlatmak. [Eclairer — To illuminate]

Işıklı Denizli'nin Çivril ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 7 278, merkezinin nüfusu 1 490'dır.

ışıklı s. Işığı olan, aydınlanmış. [Eclairé, lumineux — Lighted, illuminated]

ışıkölçer

ışıkölçer b. i. Fiz. Bir ışık kaynağının belli bir uzaklıkta meydana getirdiği aydınlığı ölçmeye yarayan alet. Bak. fotometre. [Photomètre — Photometer]

ışılamak f. Işıldamak.

ışıldak i. ★ 1. Işıltılı, ışıldayan. ★ 2. Tek. Uzağı aydınlatmak için kullanılan ışık kaynağı. Elektrikle çalışır. Bir elektrik ampulünün ya da bir arkının önüne mercek yerleştirilmiştir. Işık kaynağından çıkan ışık ışınları, mercek yardımıyla bir demet halinde toplanır ve uzaklara gönderilir. Ancak demetin içinde kalan yerleri aydınlatır. Kullanıldığı yere göre birçok çeşidi vardır. Askerlikte geceleri havayı taramak için kullanılanları çok büyük güçlüdür. Kapalı yerlerde, tiyatro, konser salonlarında ya da sinemacılıkta kullanılan tipleri de vardır. Özellikle tiyatroda, sahne aydınlatması için ışığı ayarlanabilen, önündeki renkli camlarla renkli ışık veren çeşitleri çok kullanılır. Bu tür ışıldakların ışığı, daha çok bir nokta çevresinde yoğunlaşır. [Projecteur — Projector]

ışıldak

ışıldamak f. Işıl ışıl parıldamak. [Etinceler, pétille, luire — To sparkle, gleam, flash]

ışıl ışıl zf. Bir şeyin oynak ve parlak bir ışık saçtığını anlatır: Gözleri sevinçten ışıl ışıl parlıyor.

ışıl ışıl bakmak b. f. Kıvılcımlı gibi, gözleri parıldayarak bakmak.

ışıltı i. ★ 1. Hafif ışık. ★ 2. Bir şeyin, ışıldarken saçtığı ışık.

ışımak f. Işık saçmak ya da ışıklandırmak. [Luire, briller — To shine]

ışkırlak

ıtır çiçeği

Mustafa Itrî

ışın i. ★ 1. Fiz. Bir ışık kaynağından çıkıp her doğrultuya yayılan ışık çizgilerinden her biri. Fizik problemlerini çözerken kullanılır; varsayılan çizgilerdir. esk. Şua. [Rayon — Ray] ★ 2. Mat. Bir noktadan çıkıp sonsuza kadar uzadığı düşünülen yarımdoğrulardan her biri. esk. Şua. [Rayon — Beam]

ışınım i. Fiz. Enerjinin, demet halinde bir kaynaktan çevreye dağılması olayı. Bu yolla ısı ve ışık enerjileri yayılır. Bu iki enerjinin, enerji demetleri halinde, dalga dalga yayıldıkları kabul edilir. Işıma. esk. İnşia. [Radiation — Radiation]

ışınlılar ç. i. Zo. Bir hücreli hayvanların, protoplazmalarından hareket ve duyu organı olarak yıldız ışınları gibi yalancı ayak salanlar takımı. [Radiolaires — Radiata]

ışkı i. Deri, tahta kazımakta kullanılan, iki ucu saplı, eğri bıçak.

ışkırlak i. Tiy. Karagöz oyununda Karagöz'ün başlığına verilen ad.

ıştın i. Toprak kandil.

ıştır i. Ispanakgillerden, sapları etli bir ot; yaban pazısı.

ıt'am Ar. i. Yemek yedirme, taam verme.

ıtamiye Ar. i. Eskiden bazı vakıf müesseselerine yoksullara yemek verilmek üzere ayrılan para.

ıtır, -trı Ar. i. Güzel koku. Elbiseye, el ve yüze sürülen çiçek özü (esansı). [Parfum — Perfume]

ıtır çiçeği b. i. Bot. Sardunyagillerden yapraklarının kenarı tırtıllı yeşil bir süs bitkisi. Yaprakları el ile biraz ovalandığı zaman güzel kokar; çiçekleri daha çok beyaz olmakla beraber çeşitli renklerde bulunanları da vardır. [Géranium — Geranium]

ıtırlı s. Güzel kokulu. [Aromatique — Aromatic]

ıtırnak Far. s. Itırlı, güzel kokulu.

ıtlak, -kı Ar. i. ★ 1. Salıverme, koyuverme, affetme: Hapistekileri ıtlak ettiler. ★ 2. İsim verme, sıfatlama: Küçük kitaplara risale ıtlak olunur. ★ 3. Genelleme: Bütün siyah adamlara zenci ıtlak olunur.

ıtlak etmek b. f. ★ 1. Adlamak, genellemek, koyuvermek. ★ 2. Boşamak, serbest bırakmak.

ıtlak olunmak b. f. Salıverilmek, serbest bırakılmak.

ıtma Ar. i. Hırsa, tamaha düşürme.

ıtnap Ar. i. Sözü uzatma.

ıtnap etmek b. f. Sözü uzatmak; çok sözle az şey anlatmak.

ıtrah Ar. i. Bir tarafa atma, bırakma. esk. Tasfiye, bertaraf.

ıtrah etmek b. f. Bir yana atmak, bırakmak, elemek.

ıtri Ar. s. Itırlı, güzel kokulu, güzel kokuya değgin.

Itrî, Buhurîzade Mustafa (Yaklaşık olarak 1640-1711) Besteci, şair ve hattat. XVII. ve XVIII. yüzyılların en ünlü Türk bestecisidir. Doğduğu yer kesin olarak bilinmemektedir. Devrinin üstadı Hafız Post'-dan müzik eğitimi görmüş, Türk müziğinin hemen her alanında birçok eser bestelemiştir. Mevlevî tarikatından olan Itrî, özellikle mevlevî müziği türünde, bu güne kadar değerini kaybetmeyen eserler vermiştir. Tekke ve din müziği bestelerinden başka halka seslenen hece vezniyle yazılmış türküleri de vardır. En ünlü besteleri: Irak Kurban Bayramı tekbiri, Nühüftpeşrev ve semaî. Rast tevşih, Rast naat, Bestenigâr darbıfetih beste ve ilâhileridir.

ıtrı şahi Sarılıp çıkarak mor bir çiçek açan bir süs bitkisi. Halk arasında idrişah da denir.

ıtriyat, -tı Ar. ç. i. Güzel kokular, lâvantalar, esanslar: Şimdi eczahanelerin çoğu ıtriyat da satıyor.

ıtriyatçı i. Itriyat satan kimse.

ıttıla, -ı Ar. i. Haber alma, öğrenme.

ıttılaına arzetmek b. f. Haber vermek, bilgisine sunmak.

ıttıla kesbetmek b. f. Haber almak, bilgi edinmek.

ıttırat Ar. i. Birbiri arkasından gelme, uygun ve düzenli olma.

ıvır zıvır b. i. Saçma, faydasız şeyler.

ıyadet Ar. i. Hatır sorma, bir hastayı ziyaret etme.

ızbandut İta. s. ★ 1. İri yarı ve korkunç (adam). [Membru — Leviathan] ★ 2. i. Haydut, yol kesici. [Brigand — Brigand]

ızgara Yun. i. ★ 1. Çeşitli işler için yapılan ve çok defa demirden olan kafes ya da parmaklık biçiminde alet: Mutfak ızgarası, balık ızgarası, külbastı ızgarası. [Gril — Grill] ★ 2. s. Izgara üzerinde pişmiş olan: Izgara köfte, ızgara balık. [Grillé — Grilled]

ızmar Ar. i. Yürekte gizleme, zihindeki bir şeyi saklama.

ızrar Ar. i. Zarar verme, ziyana uğratma: Başkalarını ızrar etmek mizacında olan hayatta kârlı çıkmaz.

ızrar etmek b. f. Zarar vermek.

ıztırar hali Huk. Ceza hukukunda bir hukuka uygunluk nedeni. Gerek şahsını, gerek başkasını, bilerek sebebiyet vermediği ve başka türlü kaçınılamayacak ağır ve muhakkak bir tehlikeye karşı korumak için herhangi bir fiil işleyen kimseye ceza verilmez. Örneğin, freni patlayan bir otomobilin önünden kaçmak için hareket eden ve bir çocuğa çarparak onu yaralayan kimse, ıztırar halindedir ve çocuğu yaralamış olmasından dolayı cezalandırılmaz. Iztırar haline, mecburiyet hali de denir.

İ

Iznik Gölü'nden bir görünüş

İ, i ★ 1. Türk alfabesinin on ikinci ve seslilerin dördüncü harfi. ★ 2. Kim. İyot elemanının sembolü.

iade Ar. i. ★ 1. Geri verme: İğreti aldığı kitabı iade etti. ★ 2. Geri çevirme. ★ 3. Yeniden verme. [Rendre, restitution, extradition — Restoration, restitution, extradition]

iade etmek b. f. Geri vermek. [Rendre — To return, restore, reimburse]

iadei mücrimin Huk. Bak. Suçluların iadesi.

iadeli s. Kendine gönderilen kimsenin imzası alınarak, yollayana ulaştırılan taahhütlü mektuplar hakkında kullanılır: İadeli taahhütlü mektup. [Recommandé — Registered]

iane Ar. i. ★ 1. Yardım, imdat. ★ 2. Para yardımı, yardım parası.

ianeten zf. İane yoluyla.

iare Ar. i. İğreti verme, ödünç verme. esk. Ariyet verme.

Iashi Bak. Yaş (Romanya).

İasos (Bugünkü Muğla ilinde Kuren) Eskiçağ'da, Anadolu'nun Karya bölgesinde bir şehir. İassios körfezindeydi (Güllük körfezi, Muğla ili). Argoslular tarafından kurulmuş, daha sonra Miletoslular tarafından koloni haline getirilmiştir.

Sultanahmet Camisinde ibadet. (Eski bir gravürden)

iaşe Ar. i. Geçindirme, besleme, yaşatma. [Ravitaillement — Board]

iaşe etmek b. f. Beslemek, geçindirmek.

iaşe subayı Ask. Barışta ve savaşta askerî birliklerin yiyecek işleriyle uğraşan subay.

iba Ar. i. Razı olmayış, çekinme, kabul etmeyiş.

ib'ad Ar. i. Uzaklaştırma, sürme.

Ibadan (Nijerya) Güneybatıda 600 000 nüfuslu önemli bir ticaret ve kültür merkezi.

ibadet, -ti Ar. i. Tapma, tapınma. [Prière, adoration — Worship]

ibadet etmek b. f. Tapmak, tapınmak. [Prier — To pray, worship]

ibadethane Ar. Far. b. i. Tapınak. [Temple — Temple]

ibadullah Ar. s. «Tanrı'nın kulları» demek ise de «pek bol» anlamında kullanılır.

iba etmek b. f. Çekinmek, razı olmamak.

ibare Ar. i. Bir düşünceyi anlatan bir ya da birkaç cümlelik söz; bir ifadeyi meydana getiren kelime ve cümlelerin topu. [Phrase, expression — Phrase, expression]

ibaret, -ti Ar. s. Toplanmış, meydana gelmiş. esk. Müteşekkil, mürekkep: Beş kişiden ibaret bir büro. [Consistant — Consisting, composed of]

ibaret olmak b. f. Şu kadar ya da bu kadar olmak. [Consister — To consist of, be composed of]

ibate Ar. i. Barındırma. [Hébergement — Lodging]

ibcal Ar. i. Aşırı saygı gösterme.

ibda, -ı Ar. i. Yaratma.

Iber Dağları (İspanya) Ebro nehrinin güneyi boyunca, iç bölgeden Akdeniz'e doğru, yer yer akarsu vadileriyle kesilerek uzanan dağlar. En yüksek noktası Sierra del Moncayo'da ancak 2316 m. ye ulaşır.

Iberler İlkçağ'da batı Avrupa'nın bilinen en eski kavmi. İspanya'yı, Galya'nın güneyini, kuzey İtalya'yı kendilerine yurt edinmişlerdi.

İbert, Jacques (1890-1962) Fransız bestecisi. Paris'de doğdu. Müzik eğitimine Paris Konservatuvarı'nda başladı. 1919 yılında

İbni Sina

Roma ödülünü kazandı. Empresyonistlerin etkisinde kalmış; müzik tekniği sağlam eserler vermiştir. «Les escales» ve «Le Roi d'Yvetot» adlı operası en ünlü eserleridir

İber Yarımadası Pirene dağlarının güneybatısında, Atlas okyanusu ile Akdeniz arasında uzanan yarımada. Günümüzde, genel olarak, İspanya ile Portekiz arasında bölüşülmüştür. En güneyde Cebelitarık limanı ve üssü ise İngiliz egemenliğinde bulunmaktadır.

ibibik kuşu b. i. Çavuşkuşu. [Huppe vulgaire — Hoopoe]

ibik i. ★ 1. Eklenti. ★ 2. Kümes hayvanlarının tepesindeki kırmızı deri uzantısı. [Crête — Crest] ★ 3. Anat. Kemiklerde. kası tutan çıkıntı.

ibin (ibni) Ar. i. Oğul: Hasan bin (İbni) Ali = Ali'nin oğlu Hasan. İbni zaman = Zamane çocuğu, günün adamı.

İbis i. Zo. Kuşların leylekler takımının gerçek leylekler alt takımından bir familya. Leyleğe oranla daha küçük fakat kuvvetli yapılı, orta uzunlukta boyunlu, narin, uzun, tırpan şeklinde aşağıya kıvrılmış gagalı, orta irilikte bir kuştur. Suda yürür ve yüzer.

ibiş ★ 1. Tiy. Orta oyununda ve kuklada, bazan da bunlardan esinlenen tuluat oyunlarında komik bir tip. Çoğunlukla uşak olur. ★ 2. mec. Alık, hımbıl.

İbiza (İspanya) Batı Akdeniz'de Balear adaları içinde, Majorka'nın güneybatısında 36 000 nüfuslu bir ada. Adanın merkezi de aynı adı taşır. Tarım ve turizm başlıca gelir kaynaklarıdır.

iblağ Ar. i. ★ 1. Ulaştırma, eriştirme. ★ 2. Çıkarma: Bine iblağ etmek = Bine çıkarmak.

iblis Ar. i. ★ 1. Şeytan. [Satan, démon — Satan, devil, demon] ★ 2. mec. Kötü ve düzenci, dessas kimse.

I. B. M. Elektronik hesap makineleri yapan bir Amerikan firması. Elektronik hesap makineleri Türkiye'de birçok müessesede kullanılmaktadır. Makineleri delikli kart, manyetik bant ya da disk sistemiyle çalışır.

ibne Ar. i. (kaba) Cinsel zevkini başka erkeklerin altına yatarak sağlamayı huy edinmiş olan sapık erkek. [Mignon, jiton — Catamite]

İbni Bacce (Ölm. 1138) Arap filozofu. İspanya'da Saragossa'da doğdu. Çağında serbest fikirleriyle ve tabiat bilgilerine olan ilgisiyle tanınmıştır. Aristoteles'in felsefesini incelemiş, din konularıyla uğraşmıştı. Bunun için dinsizlik ve Tanrı'ya inanmamakla suçlandı. İbni Bacce'nin felsefesi, akılcı bir temele dayanır. Ona göre insanlık, amacına, bütün olayları ve şeyleri kavrayan akılla ulaşır. İbni Bacce şiir ve müzikte de üstün bir yeteneğe sahipti. Müzik üzerine yazdığı kitabı batıda çok tanınmıştı.

İbni Batuta, Ebu Abdullah Muhammed (1304-1377) Arap gezgini. Tanca'da doğdu. Asya ve Afrika'nın pek çok yerini gezmiş ve gördüklerini yazmıştır. Seyahatnamesi Damat Şerif Paşa tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve iki büyük cilt halinde basılmıştır.

İbni Haldun, Ebu Zeyd - Abdurrahman (1322 -1406) Arap filozof ve tarihçisi. «Kitab - al İbar - Tarih'den Örnekler» adlı kitabının ilk bölümü olan «Al - Mukaddima» sında, çağını aşan bir tarih tezini savunmuştur. İlk olarak, tarih olaylarının bağıntılarını, bunları meydana getiren sebepleri araştırmanın, tarihin görevi olduğu fikrini ortaya atmıştır. İbni Haldun, devletlerin yükselme, duraklama ve çökme devirlerinin sebeplerinin, yalnız fertlerin ihtiraslarında değil, bunların temelindeki sosyal olaylarda olduğunu ortaya koymuştur. Böylece, tarihe sosyolojik bir anlayış getirmiş, bu sebeplerin başına su, toprak, besin, coğrafya durumu gibi şartları koyarak, ekonomik faktörlere öncelik tanımıştı. Bundan başka emeği, eller ve kollarla yapılan işi üstün tutarak, modern tarihsel maddeciliğin ve sosyalizmin ilkelerini andıran bir görüşü savunmuştur. Bundan başka sağlam bir Müslüman olmakla beraber, dinin insanların sosyal hayatlarının bir ürünü olduğunu belirterek, çok ileri sosyolojik bir anlayışa sahip olduğunu göstermiştir.

İbni Kemal, Ahmet Şemsettin (Ölm. 1533) Şeyhülislâm. Tokat'da doğdu. Kemalpaşazade Süleyman Bey'in oğludur. Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşamış, ona müftiyyüs - sakaleyn ünvanı verilmişti. 300 kadar kitap yazmıştır.

İbni Meymun (1135-1204) Musevi filozof ve bilgin. Eserlerinin hemen hepsini Arapça yazmıştır. Latince'ye çevrilen kitapları Ortaçağ Batı düşünüşü üzerinde derin etkiler bırakmıştır. İbni Meymun, akılla edinilen bilgi ile kutsal kitapların öğretisini kaynaştırmaya çalışmıştır.

İbni Refik Ahmet Nuri Bak. Sekizinci, İbni Refik Ahmet Nuri.

İbni Rüşt, Ebu Velid Mehmet [Averrhoès] (1126-1198) Arap filozofu. Fizik, tıp, astroloji, felsefe ve matematik üzerinde çalışmıştır. Felsefesi Aristoteles'in felsefesine dayanır. Yunan felsefesi üzerindeki bilgilerini geniş ölçüde Farabi ile İbni Sina'dan almış, onlardan farklı olarak Aristoteles'in sisteminden, materyalist ve rasyonalist unsurları geliştirmiştir. Ruhun ölmezliği inanışını kabul etmez. Ona göre ölmez olan yalnız insanlıktır; insanlığın ortaklaşa düşünüşüdür; fertler ölürler. İbni Rüşt felsefesi, hem Müslüman hem de Hıristiyan dinlerince suçlandırılmıştı. XII. yüzyılda Paris Konsili, İbni Rüşt'ün felsefesini Hıristiyanlığın ilkelerine aykırı bularak yasaklamıştır. Bununla beraber eserlerinin Latince çevirileri birçok Batılı düşünür üzerinde derin bir etki yapmıştır. Roger Bacon, İbni Rüşt'ün eserlerin-

den yararlanarak Opus Magnum adlı kitabını yazmış; Akuino'lu Thomaso, ona şiddetle hücum etmekle beraber, yine de etkisinden kurtulamamıştır. Hollandalı Herman van Riswik, İbni Rüşt felsefesini savunduğu için 1512'de La Haye'de yakılmıştır. «Külliyat» adlı büyük tıp kitabı «Colliget» adıyla Latince'ye çevrildikten sonra, Fransa'dan İtalya'ya kadar yayılmıştır.

İbni Sina, (Ebu Ali Hüseyin) [**Avicenne**] (980-1037) Türk filozofu ve hekimi. Buhara yakınındaki Afşana'da doğdu. Matematik, fizik ve tıp öğrenimi yapmıştır. İlk felsefe düşünüşünü Farabi'nin bir kitabını okuduktan sonra edinen İbni Sina, tam anlamıyla ansiklopedik bir dehaya sahipti. Ünü ve etkisi bütün Batı Ortaçağı'na yayılmıştır. «Al kanun fi't - tıp — Hekimliğin Yasası» adlı tıp kitabı XVII. yüzyıla kadar Avrupa tıp fakültelerinde okutuluyordu. Bu eser, İbni Sina'nın yazdığı yüz kadar bilim ve felsefe eserinin en önemlisi sayılmaktadır. Batılı bilginler bu kitabın metodunu, kucakladığı bilgilerin zenginliğini ve geniş bir deneyime dayanışını överler. Hekimliğin kanunu beş bölüme ayrılır. Bu bölümlerde, insan vücudunun anatomisi, fizyolojisi, patolojisi, sağlığı ve ilâçlar incelenir. Bundan başka vücudun herhangi bir organındaki hastalığın nasıl tedavi edileceği gösterilir. İbni Sina bu eseriyle, zamanının hekimliğini çok ileri götürmüş, hastalıkların teşhis ve tedavisinde yenilik yapmıştır. «Kitab-al-Şifa» adlı eseriyle de bütün Ortaçağ felsefesi üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu eserde Aristoteles felsefesi birinci planda olmakla beraber, Platon'la yeni platonculuğun da derin izleri vardır.

İbnisuud Bak. Abdülaziz İbnisuud.

ibra Ar. i. Huk. ★ 1. Alacaklının alacağının tamamından ya da bir kısmından vazgeçmesi. İbranın, karşılıksız ya da bir menfaat karşılığı olması yönünden bir fark yoktur. ★ 2. Cemiyet yönetim kurullarının ve şirket organlarının, genel kurullarınca, sorumsuzluklarının kabulü. [Remise de dette — Discharge of obligation]

İbradi Bak. Aydınkent.

ibra etmek b. f. Aklamak. Borç ya da suçtan kurtarmak. [Libérer un débiteur — To release or discharge from obligation]

İbrahim Hakkı (1705-1772) Din adamı. Erzurum'da doğdu. «Marifetname» adlı eseriyle ün yapmış bir bilgin ve mutasavvıftır. Basılmış olan «Marifetname» den başka 37 kadar broşür ve kitabı vardır.

İbrahim, Halilullah - Peygamber [**Abraham**] Din kitaplarının sözünü ettiği eski peygamberlerin büyüklerindendir. Bazı Araplar'ın ve kendinden sonra gelen İsrailoğlu peygamberleriyle Peygamber Muhammed'in soyca atası sayılır. M.Ö. 2122 yılında Fırat ile Dicle arasında doğduğu ve 175 yaşında iken Kudüs yakınlarında ölerek Halilürrahman kasabasına gömüldüğü söylenir. Babasının Azer ya da Tarh adında put yapan bir sanatkâr olduğu sanılır. İbrahim'in gençliğinde, puta tapmanın yanlışlığını halka anlattığı için Babil'de Nemrud tarafından ateşe atıldığı halde kurtulduğu, sonra Mısır'a ve Filistin'e gittiği, karısı Hacer'den İsmail'in doğduğu ve Tanrı'ya sadıklığını ispat için oğullarından birini kurban etmeye teşebbüs ettiği ama onun yerine gökten gelen koçu kurban verdiği, adı çevresinde toplanan söylentilerdir.

İbrahim Müteferrika (1674-1745) Türkiye'de ilk basımevini açan kişi. Macaristan'da Kolozsvar şehrinde doğdu. İlâhiyat öğrenimi görürken 1692'de Türk akıncılarının eline düşerek Türkiye'ye getirildi. Önce köle idi. Türklüğü ve Müslümanlığı kabul ettikten sonra serbest kaldı. Müteferrika oldu. Siyasi görüşmeleri yönetmek üzere yurt dışında görevler aldı. 1719'da Türkiye'de basımevi kurmak için çalışmaya başladı. Basımevinin önemini anlatan «Vesilet - üt - tıbaa» adlı bir broşür yazdı. Basımevi 1726'da kuruldu. İlk kitap olan «Vankulu Lûgati» 1729 yılı ocak ayı sonunda tamamlandı. Müteferrika'nın bastığı 17 kitap arasında kendi yazdığı, işlediği, önsöz ve fihrist eklediği, haritalarını yaptığı kitaplar çoğunluktadır. Ayrıca haritalar da basmıştır.

İbrahim Paşa, Damat - Makbul - Frenk (1490 1536) Sadrazam. İtalyan bir denizcinin oğludur. Bir savaşta esir alınarak Manisa'da satılmış, bir süre sonra burada vali bulunan Şehzade Süleyman (Kanuni) ın hizmetine girmiş, o padişah olunca Hasodabaşılık görevine getirilmiş; 1523 yılında Pirî Paşa'nın yerine sadrazam olmuştur. Kanuni'nin kızkardeşiyle evlenerek «Damat» sanını alan İbrahim Paşa, 13 yıl süren sadrazamlık süresinde padişahın gözdesi olduğu için «Makbul» sanıyla da anılmış, idam edildikten sonra da kendisinden «Maktul» diye söz edilmiştir. Aydın, ilerici bir devlet adamı olarak ün yapmıştır. Kendini aşırı beğenmişliğinden ve din konusundaki özgür düşüncelerinden ötürü çok düşman kazanmıştır. İbrahim Paşa'nın bir ara Macar krallığına bile geçmeyi tasarladığı söylentisi vardır.

İbrahim Müteferrika

İbrahim Paşa, Kavalalı (1789-1848) Mısır valisi. Mısır Krallığı'nı kuran Mehmet Ali Paşa'nın büyük oğludur. Kavala'da doğdu. Mehmet Ali'nin amcası Tosun Bey'in oğlu olduğu ve Mehmet Ali Paşa tarafından evlât edinildiği de söylenir. Küçükken Mısır'a gitmiş, pek genç iken askerlikte ve isyanları bastırmakta başarılar göstermiştir. Hicaz'da Vehabîler'in isyanını bastırmış, Mora ve Girit ihtilâllerinde de yararlığı görülmüştür. 1831'de babasının emriyle bütün Suriye'yi istilâ etmiş, Osmanlı ordularını Şam, Halep ve Konya'da bozarak Kütahya'ya kadar gelmiştir. 1839'da tekrar İstanbul'a doğru yürüyüp Nizip'de Osmanlı ordusunu bozmuş 1845'-

Kavalalı İbrahim Paşa

Sultan İbrahim

Henrik İbsen

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa

de Mehmet Ali'nin bunaması üzerine Mısır yönetimini eline almış ve 1848'de İstanbul'a gelerek Mısır valisi olmuştur. Kahire'ye döndükten az sonra, babasının ölümünden birkaç ay önce, ölmüştür. Mısır Devleti'ni kurmakta babasıyla ortaktır.

İbrahim Paşa, Nevşehirli Damat (Ölm. 1730) Sadrazam. Çok gençken İstanbul'a gelmiş, uzun süre saray baltacılar bölüğünde çalışmış; zeki, çalışkan ve dürüst oluşuyla kendini tanıtmış; 1817 yılında Sadrazam Ali Paşa'nın savaşta şehit düşmesi üzerine onun görevine atanmıştır. III. Ahmed'in kızkardeşi Fatma Sultan'la evlenip damat da olan İbrahim Paşa, savaşlarla yıpranan ülkeyi barış içinde kalkındırmaya çalışmış, kâğıt fabrikaları açtırmak, yurtta ilk basımevini kurdurmak gibi yararlı girişimlere koyulmuştur. Zamanının imkânları oranında Batı uygarlığına yönelen İbrahim Paşa'nın kusuru, zevke ve eğlenceye düşkün oluşu, aynı eğilimdeki padişahla birlikte, sonradan tarihimizde «Lale Devri» diye anılan bir sefahat çağı açmasıdır. Onun, hem böyle aşırı zevk ve eğlence düşkünlüğüne, hem de yenilikçi ve ilerici oluşuna kızanlar, sonunda «Patrona Halil Ayaklanması» nı çıkartmışlar; padişahı tahttan indirmiş, kendisini de boğup, cesedini sokaklarda sürükleyerek parçalatmışlardır. İstanbul'da ve Nevşehir'de okul ve kitaplık gibi birçok eser yaptırmıştır.

İbrahim, Sultan - Deli (1615-1648) Osmanlı padişahlarının onsekizincisi. I. Ahmet'in Kösem Sultan'dan doğma oğludur. 1640'da padişah olmuş 8,5 yıl kadar tahtta kaldıktan sonra tahttan indirilip öldürülmüştür. Cahil saray kadınlarının ve Cinci Hoca gibi üfürükçülerin etkisi altında kalan dengesiz bir adamdı. Birçok değerli devlet adamını haksız yere öldürmüş, samur ve amber vergisi toplamak gibi delice ve zalimce hareketler yapmıştır.

İbrail (Romanya) Doğuda, Tuna kıyısında 116 000 nüfuslu işlek bir nehir limanı. Rumencede Braila adıyla anılır.

İbrala Bak. Yeşildere.

ibram Ar. i. Israrlı rica ve teklif.

ibram etmek b. f. Israrla istemek, usandırırcasına yalvarmak.

ibraname Ar. Far. b. i. Alacak verecek olmadığını anlatır yolda verilen belge; aklama belgesi.

İbranice i. İsrailoğulları'nın konuştuğu dil.

İbraniler Yahudiler'in en eski zamanlardaki adı. Bu kelimenin Heber adlı bir başkan ya da peygamberin adından gelmiş olduğu, yahut İbranice'de ve Arapça'da geçmek demek olan «abir» kelimesinden çıktığı söylenir. Bu «geçmek» ise, İbraniler'in eskiden Fırat'ı geçerek Filistin'e doğru gelmelerini anlatır. İbrani adı Peygamber Yakup zamanından itibaren İsrailoğulları şekline girmiştir. Çünkü Yakup'un bir adı da Abdullah anlamına İsrail idi. Yahudi ismi ise İsrailoğulları'nın İsrail ve Yahudi (Juda - Juif) diye iki küçük devlete ayrılmasıyla meydana çıkmış ve Babil esaretinden sonra bu ad daha çok yayılmıştır.

ibraz Ar. i. Huk. Gösterme. Ticari senedin ödenmesini ya da kabulünü sağlamak üzere, senedi elinde bulunduranın bunu borçluya göstermesi. Ayrıca, herhangi bir uyuşmazlıkla ilgili bir belgenin aslının ya da suretinin mahkemeye verilmesine de ibraz denir. [Présentation — Presentation]

ibre Ar. i. Çeşitli ölçü aletlerinde sayı ya da işaretleri göstermeye yarayan hareketli iğne. [Aiguille — Pointer]

ibret, -ti Ar. i. ★ 1. Ders alıp uslanmaya ve uyanmaya sebebolacak hal: Suçluyu cezalandırmanın sebeplerinden biri de başkalarına ibret vermektir. ★ 2. s. Acayip, pek çirkin: O ne ibret şey yarabbi!

ibreten Ar. zf. İbret olsun diye.

ibrik Ar. i. İçine su ya da sulu şeyler koymaya yarayan kulplu ve emzikli kap. [Aiguière — Kettle]

ibriktar Ar. Far. i. Tar. Eskiden büyük dairelerde, özellikle padişah sarayında, abdest almaya yarayan eşyayı muhafazaya ve abdest dökmeye memur olan kimse. Saray ibriktarlığı oldukça önemli bir görev sayılırdı.

İbriktepe Edirne'nin İpsala ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 7 393, merkezinin nüfusu 2 510'dur.

ibrişim Far. i. Kalınca bükülmüş ipek iplik. [File de sole — Silk thread]

Ibsen, Henrik (1828-1906) Norveçli tiyatro yazarı. İlk oyunlarında romantik Alman tiyatro yazarlarını taklit etti. Bu arada 1857-1862 yıllarında Kristiyanya tiyatrosunu yönetti. 1863'den sonra 28 yıl yurdundan uzakta yaşadı; Dresden'e, İtalya'ya, Almanya'ya, Danimarka'ya gitti. «Brand» ve «Peer Gynt» adlarındaki ünlü oyunlarını İtalya'da yazdı. 1877 yılından sonra yazdığı oyunların bazıları doğrudan doğruya ahlâksal ve toplumsal sorunları ele alır. Bunlar arasında en önemlileri şunlardır: «Bebek Evi», «Hortlaklar», «Bir Halk Düşmanı». Daha sonra yazdığı oyunlarda ahlâksal ve fizik - ötesi endişeler üstün gelir. Bu dönemde yazdığı «Hedda Gabler» ve «Yaban Ördeği» şaheserlerindendir.

İbşir Mustafa Paşa, Damat (1607-1653) **IV.** Mehmet zamanı sadrazamlarından. Aslı Abaza'dır. Köle olarak saraya alınıp orada çeşitli görevlerde bulunduktan sonra valiliklere gönderilmiştir. Halep ve Sıvas valiliklerinde iken 5 yıl devlete isyan halinde kalmış, haydutken sadrazam olup Ayşe Sultan'la da evlenmiştir. İki ay sadrazamlıkta kaldıktan sonra bir yeniçeri isyanında öldürülmüştür.

ibzal Ar. i. Esirgemeyip bol harcama ve kullanma: Fukaraya parasını ibzal etti.

icabet Ar. i. Uyma, kabul: Bir davete icabet edilemediği zaman bunu bildirmek gereklidir. [Acceptation — Acceptance]

icabı maslahat b. i. İşin gereği.

icabına bakmak b. f. ★ 1. Gereğini yapmak. ★ 2. mec. Ortadan kaldırmak, yoketmek.

icap Ar. i. Gerekme, sebebolma, lüzum. [Nécessité — Requirement, necessity]

icap etmek b. f. Gerekmek. Öyle yakışık almak. esk. Lâzım olmak: Misafiri ağırlamak icap eder. [Etre nécessaire, convenir — To be necessary, be required]

icar Ar. i. Kira.

icare Ar. i. Kira karşılığı olan para; vakıflar idaresine ya da devlete kira şeklinde ödenen para.

icat Ar. i. Bulma, meydana getirme, bulgu, vücut verme: Var olan şeyi bulmaya keşif, bir şeyi yeniden vücuda getirmeye icat denir. [Invention — Invention]

icat etmek b. f. Yeni bir şey vücuda getirmek. [Inventer — To invent]

icaz Ar. i. Az sözle çok şey anlatma. [Laconisme, concision — Conciseness]

i'caz Ar. i. ★ 1. Âciz bırakma, şaşkınlığa düşürme. ★ 2. Olağanüstü şey, keramet, mucize.

İcaza, Jorge (Doğ. 1902) Ekvadorlu romancı. Kızılderililer'i anlatan romanlar yazdı. Başlıca eserleri: «Öteki», «Flagelo», «Romer ve Floroz» dur.

icazet, -ti Ar. i. ★ 1. İzin, ruhsat, müsaade. ★ 2. Diploma, şahadetname: Eskiden cami derslerini tamamlayan medrese öğrencilerine merasimle icazet verilirdi.

icbar Ar. i. Zorlama, zorunda bırakma. [Force, contrainte — Force, compulsion, constraint]

icbar etmek b. f. Birine istemediği şeyi zorla yaptırmak.

icla Ar. i. Kovma, uzaklaştırma. esk. Tardetme.

iclal Ar. i. Büyüklük, azamet.

iclas Ar. i. Oturtma, cülus ettirme.

icma Ar. i. Toplama, toplanma, birlik olma, anlaşma.

icmaı ümmet Ar. b. i. Tar. Eskiden İslâm dininde içtihat yapıldığı zaman, imamların, fakihlerin din işlerini tayin için birlik olmaları.

icmal, -li Ar. i. Özet, kısaltma.

icmalen Ar. zf. Özet olarak, kısaca.

icra Ar. i. ★ 1. Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme: Vaitlerin değeri icra ile ölçülür. [Accomplissement, exécution — Accomplishment, enactment] ★ 2. Müz. Bir müzik parçasını sesli söyleme ya da bir aletle çalma. [Exécution musicale — Performance] ★ 3. Huk. Bir mahkeme ilâmının ya da bir idari kararın yetkili organlarca yerine getirilmesi. [Exécution — Execution]

icraat, -tı Ar. ç. i. Görülen işler, çalışma sonuçları. [Actes, exécutions — Acts, performances]

icra dairesi b. i. Huk. Mahkeme kararlarını yerine getiren daire. İcra İflâs Kanunu'nun 1. maddesine göre, her asliye mahkemesinin yargı çevresinde icra dairesi bulunur. İcra dairelerinde çalışacak icra memurları ve yardımcıları Adalet Bakanlığı'nca atanır. [Office des poursuite — Court - bailiff's office]

icra emri Huk. Bir işin yapılmasına ya da yapılmamasına, borçların yerine getirilmesine dair borçlulara icra dairesince gönderilen emir. [Ordre d'exécution — Warrant or writ of enforcement]

icra etmek b. f. Yapmak, yerine getirmek. [Exécuter — To execute, perform, enforce, carry out]

icra hukuku Huk. İcra işlemlerine ve ilâmsız takip işlerine ait hukuk kurallarını inceleyen hukuk dalı. [Loi d'exécusion — Law of enforcement]

icrai haciz Huk. Herhangi bir şekilde kesinleşmiş bulunan, bir kimse hakkındaki alacak takibinin icra edilebilmesi için konulan haciz. [Saisie - exécution — Executory distraint]

icra kuvveti Bak. yürütme erki.

icra vekili b. i. Bakan. esk. Nazır. [Ministre — Minister]

icra vekilleri heyeti Bak. bakanlar kurulu.

iç, -çi i. ★ 1. Herhangi bir halin ya da şeyin sınırları arasında bulunan bir yer. Dış karşıtı: Bu ay içinde gelir. [Dans — Within] ★ 2. Oyuk olan ya da oyuk sayılabilen şeylerin boşluğu: Çekmecenin içi. [Dedan — Inside] ★ 3. Son cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her nokta: Odunun içi kof. [Creux — Hollow] ★ 4. Birçok şeylerin meydana getirdiği topluluk. Elmaların içinde çürükleri var. [Entre, parmi — Among] ★ 5. Ten ile dış giysiler arası: İçine bir fanila giymelisin. [Dedans — Under] ★ 6. Kabuğu olan ya

da kabuk durumunda bulunan yiyeceklerin kabuktan gayrı kısmı: Ceviz içi. [Creux — Interior] ★ 7. Bağırlardan herhangi birini anlatır: İçi bulanmak, içi sürmek. ★ 8. Akıl, gönül, ruh gibi insanın iç varlığını meydana getiren şeylerden herhangi birini de anlatabilir. İçi sızlamak, içine doğmak. ★ 9. Hal anlatan kelimelerin belirteni olarak kullanıldığı zaman o kavramın bütün halini anlatır: Mutluluk içinde yaşamak. ★ 10 s. (Somut kavramlarda) İki ya da ikiden çok şeylerin merkeze daha yakın olanı: İç kapı, iç kale.

İç Anadolu Bölgesi Coğ. Türkiye'nin dört yönden dağlarla çevrili orta bölgesi. Orta Anadolu Bölgesi de denir. Kuzeyden Kuzey Anadolu Dağları, Güneyden Toros Dağları, Doğudan Tahtalı Dağlar ve Tecer Dağları, Batıdan İç Batı Anadolu eşiğini meydana getiren dağlarla sınırlanmıştır. Ortalama 1 000 - 1 200 m. yükseklikteki düzlükler en geniş yeri kaplar. Denizlerle bağlantısı olmayışı, bölgenin iklimini kuraklaştırmış ve ekonomik hayatını durgunlaştırmıştır. Yağış az ve seyrek, akarsuların debileri düşüktür, özellikle güney kesimler bir kapalı havza durumundadır. Önemli nehirler Sakarya ve Kızılırmak'dır. Türkiye'nin ikinci büyük gölü olan Tuzgölü, bölgenin ortasındadır. Kurak iklimin sonucu olarak bitki örtüsü çok yoksuldur. İç Anadolu, az çok farklı iklimde dört bölüme ayrılır: 1° Yukarı Kızılırmak Bölümü: Yükseklik ve doğrultuları az çok sürekli olan dağ sıraları ve yaylalarla kaplıdır. En önemli merkez Sıvas'dır; yol kavşağındadır ve toprak ürünleri pazarıdır. Diğer merkezler Şarkışla, Zara ve Yıldızeli'dir. 2° Orta Kızılırmak Bölümü: Düzlükler alçalır, ovalar çoğalır. Merkezler, sönmüş Erciyas yanardağının eteğindeki, tahıl, hayvancılık, sucuk ve pastırma merkezi olan Kayseri, bağcılık merkezi olan Nevşehir ve Niğde; tarım merkezleri olan Çankırı, Kırşehir ve Yozgat'dır. 3° Konya Bölümü: Bölgenin en kurak ve tenha kısmıdır. İç-içe girmiş iki düzlüğün, Cihanbeyli yaylası ile Obruk yaylasının, güneyinde Konya Ovası yer alır. En büyük yerleşme merkezi Konya'dır. Diğer merkezler, demiryolu üzerindeki Ereğli, Karaman, Çuma; Ankara — Konya yolundaki koyunculuk merkezi Cihanbeyli'dir. Bölgenin başlıca ürünü buğdaydır. Konya'da şeker, Ereğli'de pamuklu dokuma fabrikası vardır. 4° Yukarı Sakarya Bölümü: İç Anadolu'nun en kalabalık nüfuslu bölümüdür. Tarih ve ulaşım bakımından önemli olan başkent Ankara, yün, deri, canlı hayvan, tahıl ve meyva pazarı; aynı zamanda kültür ve endüstri merkezidir. Şeker pancarı ve buğday yetiştiren, yol kavşağındaki Eskişehir (174 000), şeker fabrikası, demiryolu tamir atölyesi, kiremit, çimento ve un fabrikalarıyla ikinci büyük merkezdir. Kırıkkale, Polatlı ve Haymana diğer merkezlerdir.

İçang (Çin) Hu - Pei eyaletinde, Yang - Çe nehri kıyısında 108 000 nüfuslu bir şehir. Dolaylarındaki engebeler yüzünden bu şehir, Yang - Çe üzerindeki nehir ulaşımının batı yönündeki sınırını teşkil eder.

iç bağlamak b. f. Bot. Yemişin içinin meydana gelmesi eylemi.

iç bakla b. i. Yeşil baklanın iyice iç bağladığı zamanki tanelerinin kabuksuz hali.

içbaşkalaşım b. i. Jeol. Püskürük, magmaların, soğurdukları kültelerin etkisi altında, bileşimlerinde değişiklik olması. [Endomorphisme — Endomorphism]

iç bulantısı b. i. Kusacak gibi olma hali, mide bulantısı. [Nausée — Nausea]

içbükey b. s. Mat. Yüzeyi bir taşın içi gibi düzgün ve yuvarlak çukur biçiminde olan, obruk, konkav. esk. Mukaar. [Concave — Concave]

iç çamaşırı b. i. Ten üzerine giyilen şeyler: Ten fanilası, iç donu gibi. [Lingerie — Underwear]

içdekorasyon b. i. Binanın iç oylumlarının (zemin, duvarlar, tavanla möbleler), hemen el sanatlarının bütün dalları ve heykel, resim, seramik gibi sanat kolları yardımıyla biçimlendirilmesi sanatı.

içderi b. i. Bot. Bitkilerin kök, sap ve yapraklarında kabuğun iç kısmı. [Endoderme — Endoderm]

iç donu b. i. Tene giyilen don. [Caleçon — Drawer]

içebakış Psi. Bir kimsenin kendi ruh hallerini gözlemesi metodu. Bu metodun, gözlemi yapanın kendi duygu ve eğilimlerinin etkisinde kalması gibi büyük bir sakıncası vardır. Bununla birlikte objektif metotların yanı sıra kullanılışında fayda görülmektedir. esk. Tefahhusu deruni. [Introspection — Introspection]

içecek i. İçilen ve içilmeye elverişli olan şey: Yiyecek, içecek bol. [Boisson — Drink]

içedönük b. s. Psi. İçe dönüş halinde olan. [Introverte — Introvert, introversive]

içedönüş b. i. Psi. Libido etkisi altında görülen içekapanış.

içeği s. Psi. İçten. esk. Samimi.

içek b. i. Gra. Bazı dillerde kelime kökünün içine giren ek.

içekapanık b. s. Psi. Bleuler'nin «psikanaliz» çalışmaları arasında, düş ve kuruntularda çağrışımla beliren bireysel düşünceleri anlatmak için koyduğu «içekapanık düşünceler» teriminin anlattığı nitelikte olan. [Autistique — Introvert, introversive]

içekapanış b. i. Psi. Bazı psikozlarda görüldüğü gibi kişinin çevresiyle ilintilerini keserek iç dünyasına gömülmesi hali. Otizm. [Autisme — Introversion]

İçel Güney Anadolu'daki illerimizden biri. Merkezi Mersin şehridir. Yüzölçümü 15 852

km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 509 223, merkezinin nüfusu 189 617'dir. Merkez ilçesinden başka Anamur, Erdemli, Gülnar, Mut, Silifke ve Tarsus ilçeleri vardır. İlin kuzey kesimi Toros dağları ile kaplıdır. Bu dağlar doğudan batıya bir duvar gibi devam ederler. Doğu bölgesindeki topraklar verimlidir. Bolkar dağından çıkan ve Silifke yakınında denize dökülen Göksu, ilin başlıca ırmağıdır. Tahıl, pamuk, muz ve turunçgiller yetiştirilir. Turfanda sebzecilik yapılır. Dağlık bölgelerde koyun ve keçi beslenir. Bölgenin eski adı Kilikya'ydı. Eski Yunan ve Romalılar'dan kalma şehir kalıntılarına sık rastlanır. İl merkezi olan Mersin şehri, Akdeniz bölgesinin İskenderun'dan sonra ikinci ihraç limanıdır.

iç enerji b. i. Fiz. Bir cismin atomlarının ya da moleküllerinin arasındaki çekme ve itme kuvvetlerinden dolayı cisimde bulunan enerji. Bu enerji cisimde depo edilmiş durumdadır ve cismin halini (sıvı, katı, gaz halinde olması) belirler.

içeri i. ★ 1. İç yan. [Intérieur — Inside] ★ 2. İç yüzey. [L'intérieur — Interior] ★ 3. s. İç kısımda olan. [Intern — Inner]

içeri girmek (içerde olmak) b. f. Zarara uğramak, zararlı olmak.

içerik i. ★ 1. Bir şeyin içinde bulunan nesne. esk. Muhteva. [Contenu — Content] ★ 2. s. Man. Açıkça belirlenmemekle birlikte, bir deyişte, bir cümlede saklı olan anlam. [Implicite — Implicit]

içerlek s. Yanındakilerden daha içeride, daha geride bulunan.

içerlemek f. İçin için öfkelenmek.

içerme i. Man. İki önermeden birinin içinde, ötekinin de bulunduğu hal. Biri ortaya atıldığı zaman öteki de söylenmiş olur. esk. Tazammun. [Implication — Implication]

içermek f. Man. Bir şeyin, başka bir şeyin varlığını gerektirmesi, birinin, ötekini ister istemez düşündürmesi eylemi. esk. Tazammun etmek: Ana ile kız, güzel ile çirkin birbirini içeren iki kavramdır. [Impliquer — To imply]

iç etmek b. f. Bir şeyi haksız olarak kendine mal etmek.

içgöbek b. i. Bot. Çiçeklerin dişilik organında yumurtacık ile kabuk arasındaki bağ.

içgüdü Psi. Aynı türden olan bütün bireylerde doğuştan bulunan, hiç değişmeyen, birden ortaya çıkan, bireyin bilinci olmaksızın bir amaca yönelmiş bulunan davranış. Kuş, belli bir organik gelişme çağına gelince yuva yapar. Onun bu davranışı, sinir yapısıyla sıkı sıkıya ilgilidir. Her türün kendine göre ayrı içgüdüsü vardır. İnsanda içgüdü gizli bir haldedir; bu bakımdan da şeyrek görülür. Yeni doğmuş çocuğun anasının memesini araması içgüdüden gelir. Yalnız insandaki birçok içgüdüler, sosyal etkilerle değişik şekiller alır. İçgüdü üzerinde bilginler çeşitli araştırmalara, denemelere girişmişlerdir. Kesin olmamakla beraber, vardıkları sonuç, içgüdülerin bir çeşit yaşama, türünü sürdürme zorunluluğunun bölünmüş belirtileri olduğudur. [Instinct — Instinct]

içgüdüsel s. İçgüdüden gelen. esk. Sevki tabiiye dayanan. İnsiyakî. [Instinctive — Instinctive]

içgüvey (içgüveyi, içgüveyisi, -ni) b. i. Karısının ailesiyle oturan damat.

iç hizmet yönetmeliği Ask. Erden alay komutanına kadar bütün askerlerin genel görevlerini, hizmetlerin yapılış tarzını, nöbet ve tören işlerini belirten sürekli yönetmelik.

içi açılmak b. f. Ferahlanmak.

içi almamak b. f. Midesi almamak.

içi bayılmak b. f. Açlıktan ezinti duymak.

içi bulanmak b. f. Kusacak gibi olmak.

içi çekmek b. f. Pek istek duymak.

içi çıfıt çarşısı b. f. Bak. çıfıt çarşısı.

içi dar b. s. Tez canlı, sabırsız.

içi ezilmek b. f. Açlıktan rahatsızlık duymak.

içi gitmek b. f. ★ 1. İçi sürmek, ishal olmak. ★ 2. Can atmak, istekle kıvranmak.

içi götürmemek b. f. Birinin acısına dayanamamak.

içi içine sığmamak b. f. Çok sabırsızlık duymak.

içim i. ★ 1. Bir defada içilecek miktar: İki içim ilâcım kaldı. ★ 2. Bir şey içilirken alınan tat: Bu şurubun içimi iyi.

içimli s. Şöyle ya da böyle içimi olan: İçimi ağır.

için b. ★ 1. Bir şeyin amacını anlatır: Sizi görmek için geldim. Hasta olduğu için gelmedi. [Pour, à cause de, parce que — Because of, on account of, in order to] ★ 2.

Yolunda, uğrunda, lehinde: Onun için hayatını tehlikeye koydu. [Pour, en faveur de — For] ★ 3. Göre anlamını verir: Benim için iki ihtimal de bir değerdedir. [Pour, selon, quant à — For] ★ 4. Ant anlatır: Tanrı için, namusum hakkı için. [Pour — For]

içinde e. ★ 1. Süresince: 5 yıl içinde çok ilerledi. [Dans, en — In] ★ 2. zf. Bitinceye kadar herhangi bir vakitte: İki ay içinde bir kere işe vaktinde gelmedi. [A l'intérieur, au dedans — Within]

içindeleme i. Man. Tür ve cins gibi, biri ötekinin içinde bulunan iki bölüm arasındaki bağıntı. [Inclusion — Inclusion]

içindelik i. Fel. Bak. kendiliğindelik. [Spontanéité — Spontaneity]

içinden s. Fel. Bak. kendiliğinden. [Spontané — Spontaneously]

içinden gelmek (içinden doğmak) b. f. Bir şeyi ansızın düşünüp hatırlamak ya da kararlaştırmak.

içinden pazarlıklı b. s. Sinsi, düşündüğünü gizleyen.

içine doğmak b. f. Sezmek, sezinlemek.

içine işlemek b. f. Çok dokunmak.

içini çekmek b. f. Üzüntü ile göğüs geçirmek. [Soupirer — To sigh]

için için zf. İçinden, açığa vurmayarak: İçin için yanıyor.

içirik ★ 1. Bir şeyin içini dolduran nesne: Dolma içiriği. ★ 2. Anat. Bağırlar. esk. Ahşa.

içirmek f. ★ 1. Birinin içmesine sebebolmak, içecek şey vermek. [Faire boire — Cause to drink] ★ 2. Sarhoş etmek, birinin rakı, şarap gibi sarhoş edici şeyler içmesine sebebolmak: Arkadaşları fazla içirmişler. [Griser — Make s.o. drink] ★ 3. Sindirmek, sulu bir şeyi bir maddenin çekip yutmasını sağlamak: Boyayı tahtaya içirerek sürüyor. [Imbiber, faire absorber — To soak, imbue]

içi sıkılmak b. f. Canı sıkılmak.

İç İşleri Bakanlığı Yurdun iç güvenlik ve düzenini korumak, il, belediye ve köylerin yönetimini gerçekleştirmek, ülkede bulunan yabancıların gerekli işlemlerini yerine getirmek amacıyla kurulmuş bulunan bakanlık. [Ministère de l'Intérieur — Ministry of Home Affairs, Ministry of the Interior, Home Office]

iç kale b. i. Surlarla çevrili eski şehirlerin en hâkim yerine yapılmış ikinci kale.

içken s. Çok içki içen. esk. Ayyaş.

içki i. ★ 1. İçinde ispirto bulunan içecek. esk. Müskirat. [Boisson — Drink] ★ 2. İçki içme işi: İçki iyi sonuçlar vermez. [Boire, la boissons — Drinking]

içkici i. ★ 1. İçki satan, meyhaneci. [Marchand de boisson, cabaretier — Bartender] ★ 2. s. İçkiye düşkün. esk. Ayyaş. [Soûlard, alcoolique — Alcoholic]

içkili s. ★ 1. Çok içmiş olan, sarhoş. [Soûlard, ivrogne — Drunk] ★ 2. İçki içilen: İçkili lokanta, içkili yemek.

içkin s. Fel. Yaratığın içinde bulunan: Kamutanrıcılık (panteizm) inanışına göre Tanrı varlıkta içkindir. esk. İndimaci. [Immanent — Inherent, immanent] ★ 2. Kendinde kalan, başkasına geçmeyen.

içlek s. Maddeye değgin nitelikleri olmayan, tinsel. esk. Manevî. [Spirituel — Spiritual]

içlem i. Man. Bir kavramın hatırlattığı şeylerin bütünü: Kuş kelimesi bize canlı, havada uçan ve öten bir varlık anlatır, şu halde canlılık, uçuculuk ve ötücülük «kuş» kavramının içlemine giren niteliklerdir. esk. Tazammun. [Compréhension — Comprehension]

içlenmek f. ★ 1. Belli etmeden, şikâyetsiz, bir şeyi kendine dert edinmek. ★ 2. (Meyva ve sebze gibi şeyler hakkında) İç bağlamak, içi meydana gelmek.

içler acısı b. s. Çok acıklı.

içli s. ★ 1. İç dolu (Badem, fıstık gibi kabuklu yemişler için). ★ 2. İçlenme huyu olan, kolay duygulanıp incinen. [Sensible, ombrageux — Sensitive, sentimental]

içli dışlı b. s. Teklifsiz. esk. Laubali.

içlik s. ★ 1. İç ve içeri ile ilgili. esk. Dahilî. ★ 2. İçe giyilen çamaşır.

içme i. ★ 1. İçmek işi, içiş. ★ 2. İçinde bazı tuzlar bulunan, suyu ilâç olarak ve çok defa iç sürmek (ishal) amacıyla içilen kaynak.

İçme Elâzığ'ın merkez ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 10 369, merkezinin nüfusu 2 419'dur.

içmek f. ★ 1. Suyu ya da sulu bir şeyi ağızdan içeriye çekmek: Su, çorba, kahve, çay içmek. [Boire — To drink] ★ 2. Bir şeyin dumanını içine çekmek: Tütün içmek, nargile içmek. [Fumer — To smoke] ★ 3. Bir sıvıyı çekip yutmak. esk. Cezbetmek, bel'etmek, massetmek: Kuru toprak suyu çabuk içti. [Absorber — To absorb] ★ 4. İçki kullanmak, işret etmek: Akşamları içiyor. [Boire — To drink]

iç millî borç Eko. Millî borçların yurdun içinden elde edilen bölümü. esk. İstikraz-ı dahili. [Dette national (intérieur) — (Internal) national debt]

içmimari b. i. Bir binanın iç biçimlenmesi ile ilgili mimari. esk. Dahilî mimar. [Architecture internal — Internal architecture]

İç Moğolistan (Çin) Kuzeybatıda Moğolistan ve S.S.C.B. sınırları boyunca uzanan 9,2 milyon nüfuslu bir bölge. Merkezi Huhehot şehridir. Bölgenin sınıra yakın yöreleri Gobi çölüyle kaplıdır. İç kısımlardaki steplerde hayvancılık yapılır. Halk gitgide göçebelikten çıkmakta, belli merkezlerde yerleşmektedir. Çin Devleti sınırları içinde bulunmakla birlikte bu bölge, 1947'den beri içişlerinde bağımsızlığa kavuşmuştur. Moğolistan, yönetim bakımından bu bölgeden tamamen ayrı, bağımsız bir devlettir (Bak. Moğolistan).

iç monolog Si. Tiy. Sinema filimlerinde ya da tiyatro oyunlarında, kahramanın aklından geçenlerin, görüntülerin ya da hareketlerin üstünden, kendi sesiyle ayrı olarak verilmesi. Ses duyulurken kahraman genellikle hiç bir şey olmuyormuş gibi kendi doğal hareketlerini devam ettirir [Monologue intérieur — Inner monologue]

içplazma i. Biyo Tek hücreli varlıklarda protoplazmanın merkez kısmına verilen ad. esk. Andoplazma. [Endoplasme — Endoplasm]

içre i. ★ 1. İç yan. ★ 2. e. İçinde.

içrek s. İçte kalan, saklı, dışrak karşıtı. esk. Batınî. [Esotérique — Inner]

iç savaş b. i. Ask. Bir ülke halkının siyasî, ideolojik, ekonomik çıkarları ve benzeri sebeplerle ikiye ayrılarak birbirleriyle, özellikle dış ülkelerin yardımını da alarak çatışmaları ve vuruşmaları. [Guerre civile — Civil war]

içsel s. Fel. ★ 1. İçle ilgili, içe değgin. esk. Dahilî. ★ 2. i. Psi. Açlık, susuzluk, ağrı gibi yerleri üst derinin berisinde olan duyumlar.

iç sular b. i. Bir devletin sınırları içinde yer alan ve ulaştırma olanakları bulunan kapalı denizler, nehirler, göller gibi sular.

içten s. Yürekten, candan, içeği. esk. Samimi. [Sincère — Sincere]

içtenlik i. İçten olma hali, içten davranış. esk. Samimiyet. [Sincérité — Sincerity]

içten yanmalı motorlar Tek. Yakıtları silindirlerinin içinde yakılan motorların genel adı. Yanma sonunda elde edilen enerjinin büyük bir kısmı pistonun hareketiyle kinetik enerjiye çevrilir. Bu enerji de motorun iş yapmasını sağlar. Benzin motorları, Diesel motorları içten yanmalı motorlardır.

içtepi b. i. Psi. Üzerinde düşünülmeden iradenin denetiminin zayıf olduğu bir eylem eğilimi. Genel olarak bir biyolojik kuvvetten doğar (açlık cinsellik, saldırganlık) gibi. Önüne geçilemeyen şiddetli hareketlerle kendini gösterir. [Impulsion — Impulse, impulsion]

içters açı b. i. Mat. İki paralel doğruyu kesen üçüncü bir doğrunun ortaya çıkardığı açılardan, üçüncü doğrunun iki yanında, fakat paralellerin içinde kalan dört açıdan biri. Bu dört açı ikişer ikişer birbirine eşittir. esk. Dahilden mütebadil. [Alterne interne — Alternate internal]

içtihat Ar. i. ★ 1. Görüş, özel görüş, telâkki, anlayış, noktai nazar: Benim içtihadım böyledir. ★ 2. Çalışıp çabalama, gayret etme. ★ 3. Din bilginlerinin ayet hadis ve kıyasa uyarak Müslümanlığa ait sorunları açıklamak için çalışmaları: «Sünnilerce (ehli sünnet olanlarca) İçtihat kapısı (babı içtihad) kapalıdır, denir. ★ 4. Huk. Herhangi bir hukuk uyuşmazlığı halinde, mahkemelerce verilen kararlar. Özellikle yargıtay içtihatları önem taşır. Bir sorunla ilgili hukuk bilginlerinin düşüncelerine de bilimsel içtihat ya da doktrin denir. [Jurisprudence — Jurisprudence, statute law, compiled precedents]

içtima, -ı Ar. s. Toplanma, toplantı.

içtimai Ar. s. Toplumsal. Toplanmaya, cemiyet hayatına ait. [Social — Social]

içtimai bilimler b. i. Sosyal bilimler. İnsanların bir arada yaşamalarından doğan bilim dalları. [Sciences sociales — Social sciences]

içtimaî sigortalar Bak. sosyal sigortalar.

içtimaiyat, -tı Ar. i. Toplumbilim, sosyoloji.

içtinabetmek b. f. Sakınmak: Şüpheli işlerden içtinabeder. [Eviter — To abstain, avoid]

içtinap Ar. i. Sakınma, çekinme. esk. İhtiraz.

içtüzük b. i. Bir kurumun iç işlerini düzenleyen tüzük. [Statut — Statute, rules and regulations]

içyağı b. i. Barsakları kaplayan yağ çemberi. [Suif — Suet]

içyapı b. i. Bot. Bitkilerin iç yapılış şekli. [Structure internal — Internal structure]

içyarıçap, -pı b. i. Mat. Düzgün bir çokgenin içine ve bütün kenarlarına teğet olacak şekilde çizilen dairenin yarıçapı. esk. Nısıf kutru kaim. [Apothème — Apothem]

içyüz b. i. Herkesçe bilinmeyen ve görünenden büsbütün başka olan neden ya da nitelik: Bunun içyüzünü anlıyamadım.

iç zarı b. i. Bot. Çiçektozu zarının iç katı. [Intine — Inner membrane]

îd Ar. i. Bayram.

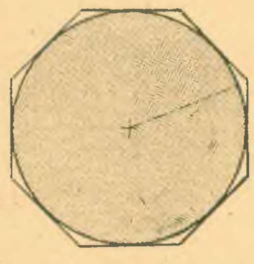
İda Dağı (ya da İde) ★ 1. Eskiçağ'da Anadolu'nun Misya bölgesinde bir sıradağ (bugünkü Kaz dağı). Ganymedes ve Paris efsaneleriyle ün kazanmıştır. Homeros'a göre tanrılar Troya savaşlarını buradan seyrettiler. «İdaea Mater» adıyla anılan Kibele'ye de burada tapınılırdı. ★ 2. Girit adasının merkezindeki bir dağ. Baştanrı Zeus'un bu dağın mağaralarından birinde doğduğu söylenir.

idadi Ar. i. Eskiden ortaokulla lise arasında öğrenim yaptıran okul. Yüksek öğrenime hazırlayan okul.

İdaho (A.B.D.) Kuzeybatı bölgesinde, Kayalık dağların batısında, 216 413 km² genişlikte, 667 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi, 34 500 nüfuslu Boise City'dir. Bu eyaletin, turizm bakımından önemli, çeşitli tabiat güzellikleri vardır.

idam Ar. i. Yok etme, kanun uyarınca öldürme. [Execution — Execution, capital punishment]

idam cezası Bak. ölüm cezası.

Bir sekizgenin içyarıçapı

idare lâmbası

idame Ar. i. Sürdürme. esk. Devam ettirme : O bugünkü yaşayışını idameden başka bir şey düşünmez.

idame etmek b. f. Devam ettirmek, muhâfaza etmek.

idam etmek b. f. Ölüm cezasına çarptırmak. [Exécuter — To execute, put to death]

idare Ar. i. ★ 1. Çevirme, kullanma, çekip çevirme : Bir işi idare, makineyi, dükkânı, evi idare. [Ménagement — Management] ★ 2. İl idaresi valiye aittir, idare âmiri, idare memuru. [Administration — Administration] ★ 3. Tutum, tasarruf, israf etmeyiş : İdareli olsa aylığı yetişecek. [Economie — Economizing]

idareci i. ★ 1. Ülkenin yönetimiyle ilgili görevli. [Administrateur — Administrator] ★ 2. s. Yönetici gücü çok olan. [Organisateur — A good manager or organizer]

idare etmek ★ 1. Çevirmek, kullanmak. [Ménager — To manage] ★ 2. Yönetmek. [Administrer — To administer] ★ 3. Tutumlu kullanmak. [Economiser, épargner — To economize] ★ 4. Yetmek, kifayet etmek : Bu kumaş idare etmez.

idarehane Ar. Far. b. i. Bir işe bakanların toplanıp çalıştıkları yer : Gazete idarehanesi, şirket idarehanesi. [Office — Office]

idare hukuku Huk. Devletin yönetim sisteminin amaçlarını, işleyiş biçimlerini, hukuk düzeni içindeki ilişkilerini, niteliklerini, idare adamlarının hukuk durumlarını, idareye ait işlerin yönetilmesini inceleyen hukuk dalı. İdare edenlerle idare edilenler arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların bütünü. [Loi d'administratif — Administrative law]

idarei maslahat, -tı Ar. b. i. Oluruna bağlama, savsaklama, bir işin uygunsuzluğunu ya da gecikmesini örterek sızıltı ve şikâyete meydan vermemek kurnazlığı.

idarei örfiye b. i. Sıkı yönetim.

idare kandili b. i. Hafif ışık veren kandil ya da küçük lâmba ; idare lâmbası.

idareli s. ★ 1. İdare etmesini bilen, çevirimli : İdareli müdür. ★ 2. Tutumlu : İdareli bir kadın. ★ 3. Tutuma elverişli ; idareli bir ocak.

idarenin sorumsuzluğu Huk. Bak. yönetimin sorumsuzluğu.

idaresizlik i. İdarede beceriksizlik, tutumsuzluk.

idarî Ar. s. İdare işleriyle ilgili, yönetimle ilgili : İdarî mesele. [Administratif — Administrative]

idari davalar Huk. Bak. yönetim davaları.

iddet süresi Huk. Medeni kanuna göre, kocanın ölümünden, boşanmadan ya da evliliğin hükümsüz sayılmasından itibaren geçecek 300 günlük sürenin adı. Gebe kadınlarda doğuma kadar olan süre de aynı adı alır Bu süre içinde kadın yeniden evlenemez. [Délai de viduité — Period of widowhood]

iddia Ar. i. Bir davaya kalkışma, taslama : İddiasını ispat edecekmiş, onun şairlik iddiası tuhaftır. [Prétention — Claim, assertion, pretension]

iddiacı s. Dediğinde direnen. [Dogmatique, prétentieux — Dogmatic, persistent]

iddia etmek b. f. Bir davaya kalkışmak, haksız ve temelsiz olarak bir istek ya da çalım ileri sürmek. [Affirmer, prétendre — To claim, pretend] ★ 2. Dediğinde direnmek, ısrar ve inadetmek : Öyle sanıyorum ama, iddia etmem. [Soutenir — To maintain, uphold]

iddialı s. Yüksek bir iddiası olan : İddialı bir kitap. [Assertif — Assertive]

iddianame Huk. Bir suçun işlenmesi halinde, cumhuriyet savcılığınca yapılan hazırlık tahkikatı sonucunda, savcının ilk tahkikatı gerekli görmeyerek doğrudan doğruya davayı mahkemede açmak üzere verdiği yazı. Ağır cezalı suçlarda, savcı ididaname ile doğrudan doğruya davayı mahkeme açamaz, talepname ile sorgu hakimliğine müracaat zorunluğu vardır Usul Kanunu'muzun 193. maddesine göre, iddianamede, sanığa isnad edilen suçun ne olduğunun, suçun kanun unsurlarının, uygulanması gereken kanun hükmünün, duruşmayı yapacak mahkemenin, delillerin gösterilmesi gerekir. [Acte d'accusation — Charge, indictment]

iddiaya tutuşmak b. f. Birbirine zıt iddialarla bahse girişmek. [Faire un pari, parier — To bet]

ide Yun. i. Fel. Düşünce. Zihinde bir şey hakkında meydana gelen kavram İde tamamiyle zihne bağlı bir nitelik taşıdığı için duygudan ayrılır. Descartes'a göre bir fikir, açık seçik olmalı. tartışılabilmeli, isbat edilebilmelidir Felsefe tarihinde idealist doktrinlerin hepsi bir takım ayrılıklarla birlikte, varlığın ve bilginin temeli olarak hep ideyi ele almışlardır.

ideal, -li ★ 1. Ülkü, emel ve hayal edinilen. esk. Mefkûre. Gayei hayal. ★ 2. s. Ülküsel. esk. Mefkûrevi.

idealist, -ti Yun. Fr. s. ★ 1. Ülkücü esk. Mefkûreci. ★ 2. Felsefede idealizm öğretisine bağlı filozof.

idealizm Yun. Fr. i. ★ 1. Ülkücülük. ★ 2. Fel. Felsefe bakımından idealizm, materyalizmin karşıtıdır. Felsefe tarihinde idealist doktrinler, dış evrenin varlığını inkâr ederler. İdealizme göre, dış evren yalnız bizim düşüncemizde vardır İlkçağ felsefesinde idealizmin en belirgin temsilcisi Platon'dur. Ona göre gerçek varlıklar, fikirler (idealar) dir ; bize dış dünyayı düşünme imkânını veren kavramlar doğrudan doğruya zihnimizde kurulmuş bir takım ilişkilerden başka bir şey değildir. İdealizmin, bilgimizin değeri karşısındaki davranışının esası şudur : Bizim bildiğimiz, gerçekte, dış dünyadaki varlıkların değil, bizim bunlar hakkındaki tasavvur-

larımızın bilgisidir. Bu anlamda yeni zaman felsefesinde, aşırı idealizmin temsilcisi İngiliz filozofu Berkeley'dir. O, felsefesini «varlık, bizim idrakimizdeki varlıktır» formülüyle özetlemiştir. Kant da Berkeley'i eleştirmekle beraber, evren hakkındaki bilgimizin, zihnimizin ürünü olduğunu ileri sürerek, idealizmi benimsemiştir. Fichte, «ben» felsefesiyle sübjektif idealist; Schelling de objektif bir nitelikte görülür. Hegel felsefesi, mutlak idealizmdir. Ona göre bütün varlık ve tarih, fikrin, değişik şekiller alarak gelişmesinden başka bir şey değildir. İdealizm, dış varlık hakkındaki bilgimizin değeriyle ilgili felsefe doktrinlerinin ortaklaşa niteliğidir.

identik Fr. s. Mat. Özdeş, tıpkı, aynı. [İng. Identical]

ideolog Yun. i. Fel. ★ 1. İdeoloji denilen ve eskiden bizde «ilmi suveri akliye» deyimiyle anlatılan felsefe mesleğinden olan. ★ 2. Felsefi hülyalarla, boş ve çok defa metafizik tartışmalarla uğraşan kimse. Napoléon Bonaparte bütün zamanının filozoflarıyla alay etmek için bu kelimeyi filozof yerine kullanırdı.

ideoloji Yun. i. Fel. Sos. Bir topluma ya da bir sınıfa özgü sosyal, politik düşünce ve inanışların bütünü. İdeoloji, genel olarak, sosyal ya da politik bir doktrinde ifadesini bulur. İdeoloji bu anlamıyla felsefeyi hukuk doktrinlerinden ayıran, yalnız bir fikirler sistemi olmayıp, bir amaç etrafında kaynaşmış düşünce, duygu ve inançların da bir bütünüdür. İdeolojiler bir toplumda günlük yaşayıştan, eğitim ve güzel sanatlara kadar hayatın bütün yönlerini etkiler. İdeolojilerin temelinde sosyal ve ekonomik ilişkiler vardır. Bu bakımdan din, ahlâk, sanat, edebiyat, bilim görüşleri ideolojik görüşler olarak bu ilişkilere göre doğar ve gelişir.

idi ★ 1. Bak. irmek. ★ 2. Örnek olarak sıralanan şeylere ayrı ayrı getirildiği vakit «gibi» anlamını verir: Sıraydı, masaydı, tabureydi, hepsi tamamlandı.

idik i. «Bir işin zorlukları» anlamına gelen «idiği gediği» deyiminde geçer: Evin idiği gediği hep onun üzerindedir.

İdil Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 224 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 25 274 olup, merkezinin nüfusu 2 144'-dür. İlçe toprakları, Dicle ırmağı ile Suriye arasındadır. Dicle'nin suladığı topraklarda tahıl ekilir; bağcılık ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Cizre ile Midyat arasındaki yol üzerindedir. İl merkezine 163 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır.

idil Yun. i. ★ 1. Hemen daima aşka dair olup köy ve kır hayatını canlandıran küçük şiir ya da nesir parçası. ★ 2. mec. İçten ve saf aşk: «Leylâ ile Mecnun» hikâyesinde, «Paul ve Virginie» romanında canlandırılan aşklar tamamiyle idil niteliğindedir.

idiopati Yun. i. Psi. Kapanduygu.

idman Ar. i. Alıştırma. [Exercice, entrainement — Practice, exercise]

idmanlı s. ★ 1. İdman yaparak bazı vücut oyunlarına hazırlanmış olan. [Exercé, entrainé — Well - trained] ★ 2. mec. Herhangi bir şeye alışarak onu yadırgamaz hale gelmiş olan: Böyle şeylere idmanlıdır. [Accoutumé — Accustomed]

idraç Ar. i. Fel. Altlama.

idrak, -ki Ar. i. Bak. algı.

idrar Ar. i. Sidik.

İdris Kur'anda adı geçen peygamberlerin en eskisi. Âdem'in oğullarından Şit'in soyundan olduğu söylenir. Adı Tevrat'da Ehnoh şeklinde geçmektedir. Eski Mısırlılar'la Yunanlılar'da Hermes Trismégiste adlı tanrının Peygamber İdris olduğu sanılmaktadır. Onu Mısırlılar daha çok Thot adıyla tanırlardı.

idris i. (Mahlep) Kokulu kiraz; meyvası hoş kokulu, kerestesi makbul, gülgiller familyasından bir ağaç türü.

İdris I. Seyyid Muhammed İdris es - Sunusî (Doğ. 1890) Libya Kralı. 1950'de, ileride kurulacak devlet için kral seçildi. 1951 sonunda Libya'nın bağımsız olması üzerine kral oldu.

Libya Kralı I. İdris

İdris Bitlisî (Ölm. 1520) Tarihçi. Bitlis'li ve bir şeyhin oğludur. Bir süre İran'da Akkoyunlu hükümdarlarının divan görevlerinde bulunmuş, Şah İsmail zamanında kaçarak İstanbul'a II. Beyazıt'ın yanına gelmiştir. I. Selim zamanında Kürdistan'ın ıslahında çalışmış ve kendisine Arabistan Kazaskeri ünvanı verilmişti. «Heşt - Behişt — Sekiz Cennet» adlı eseri, Osmanlılar'ın ilk sekiz hükümdarına aittir, Türkçe'ye de çevrilerek basılmıştır. İdris Eyüp'de gömülüdür ve orada hayratı vardır.

İdrisîler (Beni İdris - Edarise) Araplar'ın eskiden Magribi Aksâ dedikleri Fas'da IV. Halife Ali'nin oğlu Hasan'ın torunlarından İdris bin Abdullah tarafından kurulmuş Alevi bir Müslüman devletinin adı. 785'den başlayarak 200 yıl kadar sürmüştür.

İETT İstanbul Belediyesine bağlı Elektrik - Tünel - Tramvay İşletmesi'nin kısa adı. Önce ayrı olan bu işletmelerin yabancılardan satın alınmasından sonra 3645 sayılı kanunla 1939'da kurulmuştur. İstanbul'a ilk elektrik verilmesi imtiyazı 1910'-da Budapeşteli Ganz Şirketine 50 yıllık bir süre için verilmiştir Hükümet 31 Aralık 1937'de yabancı şirketi bütün varlığıyla birlikte 20 yılda ödenmek üzere % 5 faizle 11,5 milyon liraya satın almış ve 1939'da Belediyeye devretmiştir. İstanbul tramvay işletme imtiyazı 1869'da Karapano Efendinin kurduğu bir şirkete verilmiş, 1871'de ilk atlı tramvay olarak çalışmaya başlamış, 1914'de elektrikli hale sokulmuş, 1939'da 13 yılda ödenmek üzere hükümetçe 1 560 000 liraya satın alınarak Belediyeye devredilmiştir. İETT idaresi,

tramvayları evvelâ İstanbul'da sonra da Kadıköy'de kaldırtmış ve 1931'de başlayan otobüs seferlerini gittikçe arttırarak, sonra da bunlara troleybüsleri katarak bugünkü hale getirmiştir. ★ Tünel: 1867'de İstanbul'a turist olarak gelen Fransız mühendisi Gavan, Galata'yla Beyoğlu arasındaki en kısa yaya yolu olan Yüksekkaldırım'dan günde 40 000 kişinin geçtiğini tespit etmiş ve iki yıl uğraşarak tünel imtiyazını almıştır. Gavan, Tünel'i 1874'de işletmeye açmıştır. 1939'da da hükümet tarafından 175 000 liraya satın alınarak Belediye'ye devredilmiştir. ★ Havagazı: İlk olarak bir Fransız Şirketi tarafından 1891'de Kadıköy tarafına gaz verilmiş, bu şirket 1924'de İstanbul'dan Anadolu yakasına elektrik verme hakkını da satın alarak bu yakaya enerji satmıştır. 1926'da Yedikule Gaz Şirketi'yle birleşmiştir. Hükümet 1944'de Gaz tesislerini satın alarak hepsini Belediye'ye devretmiştir.

If (Fransa) Marsilya'dan 2 km. uzaklıkta küçük bir ada. I. François tarafından yaptırılan ve yüzyıllarca hapishane olarak kullanılan kalesiyle ünlüdür.

ifa Ar. i. ★ 1. Yapma, yerine getirme. ★ 2. Huk. Borcunu ödeme. İfa, borçluyu borcundan kurtarır. Borcunu ifa ettiğini ileri süren taraf, bunu kanıtlamak zorundadır. İfa, borcun doğumuna yol açan akitte gösterilen yerde yapılmak gerekir. Yerinde ifa edilmeyen borç, ifa edilmemiş demektir. Alacaklının kabulü halinde, borçlu borcunu aralarındaki anlaşmanın gerektirdiği şekil dışında bir şekilde de ifa edebilir. [Exécution — Payment]

ifade Ar. i. Söyleme, anlatım, deyiş. Beyan, takrir: Güzel ifadesi var. İfadesine göre olayı görmemiş. [Expression, explication, renseignement, déposition — Expression, statement, deposition]

ifade etmek b .f. Söylemek, anlatmak. [Exprimer, expliquer — To express, explain, state]

ifadelendirmek f. Bir şeyi anlatır hale getirmek.

ifadesini almak b. f. Bir olayı gören ve bilenin, suçlu ya da tanığın anlattıklarını yazmak. [Recueillir la déposition — To record one's statement]

ifa etmek b. f. Yapmak, yerine getirmek. esk. İcra etmek. [Exécuter — To execute, perform, fulfill]

ifakat, -ti Ar. i. Hastalıktan kalkma, iyileşme.

ifakat bulmak b. f. Hastalığı atlatmak, iyileşmek.

iffet, -ti Ar. i. Namus, akmanlık: Kadının en değerli süsü iffettir.

iffetli s. İffeti koruyan, namuslu, sili.

iffetlû s. Eskiden kadınlara saygı için verilen ünvan: İffetlû valideniz hanımefendi.

ifham Ar. i. Anlatma, zihnine sokma.

ifildemek f. Hafif hafif titremek.

iflâh Ar. i. Kurtulma, selâmete çıkma: O adamın iflâhı mümkün değil.

iflâh olmak b. f. Kurtulmak, selâmete ulaşmak .

iflâs Huk. Ar. i. Borçlarını ödeyemeyecek durumda bulunduğu, mahkeme kararı ile saptanan borçlunun durumu. Mevcut hukuk düzenimize göre sadece tüccar niteliğinde olan kimselerin iflâsına karar verilebilir. İflâs eden kişinin borçlarının eşitlik esasına göre belirli bir oranda ödenebilmesini sağlamak amacıyla, iflâs halinde borçların ödenmesi ile ilgili özel hükümler İcra İflâs Kanunu'nda yer almış bulunmaktadır. Bunu sağlamak için borçlunun bütün malları genel haciz haline konulur. Borçlu bu mallar üzerinde hiç bir işlemde bulunamaz. İflâs kurallarının uygulanmasını sağlayan büroya iflâs dairesi denir. [Faillite — Failure, bankruptcy, insolvency]

iflâs etmek b. f. Batmak (ticarette). [Tomber en faillite, faillir — To go bankrupt, fail]

ifna Ar. i. Yok etme, tüketme.

İfni Fas'ın güneybatısında, Atlas okyanusu kıyısında, İspanyol egemenliğinde bulunan, 50 000 nüfuslu bir toprak parçası. Merkezi Sidi İfni'dir.

ifrağ Ar. i. ★ 1. Bir halden öteki hale çevirme. ★ 2. Biyo. Boşaltım.

ifrat, -tı Ar. i. Aşırılık, pek ileri varma. [Excé, exagération — Excess, being in extremes]

ifrat derecede b. zf. Aşırı derecede, pek ziyade: İfrat derecede seviyor.

ifraz Ar. i. ★ 1. Ayırma, ayrılma. ★ 2. Biyo. Salgı.

ifrazat, -tı Ar. ç. i. Biyo. Salgılar.

ifrit, -ti Ar. i. ★ 1. Kötü ve korkunç cin. ★ 2. s. Pek öfkelenmiş.

ifrit kesilmek b. f. Pek öfkelenmek.

ifsat Ar. i. ★ 1. Bozma, berbadetme: Yedikleri midesini ifsadetmiş. [Gâter — Spoiling, corrupting] ★ 2. Fitne ve kargaşalık çıkarma, fesat verme: Memleketi ifsada yeltenenleri, kanun pençeler.

ifşa Ar. i. Gizliyi açığa vurma, dile verme, ortaya dökme. [Révélation, divulgation — [Revelation, uncovering]

ifşaat, -tı Ar. ç. i. Açığa vuruş, açıklama. [Divulgations, révélations — Public disclosure, divulgation]

iftar Ar. i. ★ 1 Oruç bozma, oruç açma: Ramazanda akşam topu atılınca oruçlular iftar ederler ★ 2. Ramazanda akşam yemeği: İftara çağırmak, iftar sofrası hazırlamak.

iftar etmek b. f. Oruç bozmak.

iftarlık i. ★ 1. Oruç bozmak için hazırlanan çerez. ★ 2. s. Bu maksada elverişli: İftarlık zeytin. ★ 3. mec. Pek az.

iftihar Ar. i. Övünme, kıvanma, şeref ve itibar sebebi sayma: Türkler tarihleriyle iftihar edebilirler. [Orgueil, fierté — Pride, self - esteem]

iftihara geçmek b. f. Okulda en üstün öğrenci seçilmek.

iftikar Ar. i. Gereksinme, yoksulluk gösterme.

iftira Huk. Ar. i. ★ 1 Karacılık. ★ 2. Huk. Bir kimsenin suçsuz olduğunu bildiği bir kişiye suç yüklemesi ve bu şahsın aleyhine adlî takibat yapılmasını sağlayacak deliller uydurması. [Colomnie — Forgery, slander, calumny]

iftiracı s. Kara çalıcı, karacı. [Colomniateur — Forger, slanderer]

iftira etmek (iftira atmak) b. f. Kara çalmak. esk. Bühtan etmek. [Calomnier — To slander, defame]

iftirak Ar. i. Ayrılma, ayrılık, dağılma.

İgls (Avusturya) Batıda, Innsbruck'un güneyinde, Alp dağları üzerinde bir turizm ve kış sporları merkezi.

İgnace de Loyola (1491-1556) Fransız din adamı. Katolik (Jésuites) Cizvit mezhebinin kurucusu.

İgnatiev, Kont Nikolai Pavloviç (1832-1908) Rus general ve diplomatı. Çeşitli askerlik görevlerinde bulundu. Bir süre Çin'de elçi olarak kaldı. 1864-1877 yılları arasında İstanbul'da elçilik yapan İgnatiev'in güttüğü politika, Türk yönetimindeki İslavlar'a, özellikle Bulgarlar'a bağımsızlık kazandırmaktı. 1877-1878 Türk - Rus savaşının tohumları, bu politika ile atılmıştır. 1881-1882 yıllarında içişleri bakanlığı da yaptı.

iguan i. Zo. Sürüngenlerin pullu sürüngenler takımının kertenkeleler alt takımından bir familya. İguanlar yeni dünya kertenkeleleridir. Sirklerde «Çin ejderi» adıyla gösterilirler. Polinezya ve Madagaskar'da da bulunurlar. Adi iguan, deniz iguanı türleri vardır.

iguanodon Jeol. İkinci Jeolojik zamanda, karalarda yaşamış olan dev sürüngen. Otobur bir canlı olup, boyu 10 m. yi bulur. Art ayaklarıyla kuyruğu, kalın ve kuvvetlidir. Hareketi kanguru gibi art ayakları ve kuyruğu üzerinde olur.

iğ i. ★ 1. Pamuk, yün gibi şeylerden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve bunlardan biri çengelli alet. Kirmen. ★ 2. Eksen.

iğbirar Ar. i. Güceniklik, hatırı kalma.

iğde i. İğdegillerin örnek bitkisi olan bir ağaç. Bunun, kızılcık biçiminde derisi sert ve sarı, eti beyaz un halinde mayhoş ve burukça yemişi. [Eléagne — Oleaster]

iğdegiller ç. i. Bot. İkiçeneklilerden, örneği iğde olan bitki familyası. [Eléagnacées — Wild olives]

iğdiç s. İğdiş.

iğdin s. Cılk, bozuk yumurta.

İğdir Kastamonu'nun Araç ilçesi bucaklarından. 55 köylü bucağın nüfusu 16 195, merkezinin nüfusu 326'dır.

İğdir Tokat'ın Zile ilçesi bucaklarından. 36 köylü bucağın nüfusu 16 143, merkezinin nüfusu 631'dir.

iğdiş s. Erkeklik bezleri çıkarılarak ya da burularak erkeklik görevini yapamayacak hale getirilmiş olan (hayvan).

iğfal Ar. i. Gaflette bırakma, aldatma, kandırma, ayartma. [Séduction, déception — Seduction, delusion, enticement, deception]

iği i. İğ, eğirmen.

İğik Bak. Geyikpınarı.

iğiltaşı b. i. Değirmenin alt taşı.

iğinik i. Kanlı basur hastalığı. Dizanteri.

iğlak, -kı Ar. i. Sözü çapraşık hale getirme muğlak yapma.

iğmek f. Eğmek.

iğna Ar. i. Zengin etme, ganileştirme.

iğne i. ★ 1. Dikiş dikmeye yarayan, ince, sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan alet. ★ 2. İki şeyi birbirine tutturmaya yarayan sivri, maden alet. ★ 3. Süs için kullanılan toplu iğne. ★ 4. Altında çengelli iğne bulunan süs ★ 5. Bazı böceklerin sokucu organları. ★ 6. Bot. Bitkilerde yumurtacıkla tepecik arasındaki sapçık. ★ 7. Hek. İçitim (enjeksiyon) ya da içitim yoluyla uygulanan ilâç. ★ 8. mec. Dokunaklı söz.

İğneada Kırklareli'nin Demirköy ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 3 060, merkezinin nüfusu 1 621'dir.

iğneardı, -nı b i. İğneyi çıkış noktasının gerisinden saplayıp daha ileriden çıkarmak yoluyla yapılan aralıksız dikiş.

iğne atsan yere düşmez b. s. Son derecede kalabalık.

iğneci i. Hastalara iğne yapan kimse.

iğnecik i. Deniz teknelerinde dümen menteşesi.

iğnedan (iğnedanlık, iğnedenlik) T. Far. i. İğnelik.

iğneli s. İğnesi olan: İğneli böcek, iğneli yaprak. [Piquant — Stinging]

iğnelik i. İğne kutusu.

iğneli söz b. i. Dokunaklı, batıcı söz. [Insinuante — Sharp, biting, cutting]

iğne yapraklılar ç. b. i. Bot. Kozalıklılar. [Conifères — Coniferae]

iğne yastığı b. i. Üzerine iğne saplanan küçük yastık.

iğne yutmuş köpeğe dönmek b. f. Pek zayıf ve bitkin hale gelmek.

iğrak, -kı Ar. i. Aşırılık: Bu sözde iğrak vardır. Divan edebiyatı iğraklar (iğrakat) ile doludur.

iğremek f. Böğürmek.

iğrenç s. İğrenilecek halde olan. [Dégoutant, répugnant — Disgusting, loathsome, repulsive]

İğneler: 1) Toplu iğne. 2) Dikiş iğnesi. 3) Çengelli iğne. 4) Dikiş makinesi iğnesi.

iğrengen s. Herşeyden iğrenme huyu olan.

iğrenmek f. Tiksinmek. Zevke ya da alışkanlığa çok aykırı bularak uzaklaşma hissi duymak. esk. İstikrah. [Se dégoûter — To be disgusted, feel aversion, detest]

iğrenti i. İğrenme.

iğretileme i. Eğretileme.

iğribacak b. s. Eğribacak.

iğsel s. Hastalıkla ilgili, hastalığa değgin. esk. Marazî.

iğtinam Ar. i. Yağma ve çapul etme; ganimet alma.

iğtişaş Ar. i. Kargaşalık.

iğtiyar Ar. i. Yaderklik.

iğva Ar. i. Yolu şaşırtma, azdırma, ayartma.

iğzabetmek b. f. Kızdırmak, hiddetlendirmek.

iğzap Ar. i. Öfkelendirme, gazaba getirme.

ihafe Ar. i. Korkutma. esk. Tehdit.

ihafe etmek b. f. Korkutmak.

ihale Ar. i. Bir işin yaptırılması, bir şeyin satılması ya da satın alınması için en üst ya da en az fiyatı tespit edebilmek için, işin, istekliler arasında fiyat arttırmaya ya da fiyat kırmaya çıkartılması ve işin en elverişli teklifi yapan kimseye verilmesi. Özellikle devlet hizmetlerinde yapılacak işlerin Arttırma ve Eksiltme ve İhale Kanunu'na göre ihaleye çıkartılması gerekir. Yaptırılacak işlerde, satın alınacak şeylerde, devletin bu işi en düşük fiyatı verene ihale etmesi, satın alacağı şeyi en ucuz teklifde bulunandan alması gerekmektedir. Bir şeyin satılması halinde ise, en yüksek fiyatın bulunmasına çalışılır. [Adjudication — Award, adjudication]

ihale etmek b. f. Birine bırakmak, havale etmek, uhdesine vermek, tevdi etmek. [Adjuger — To award, give out the contract]

i hali b. i. Gra. İsimlerin ya da zamirlerin, sonlarına, birinci derecede ilgili oldukları şeyi göstermek üzere katılan «ı, i, u, ü» ya da «yı, yi, yu, yü» ek şekillerinden birini aldıktan sonra büründükleri şekle gramerde verilen ad. «Ali'yi sokakta görmek, kalemi ona vermek» örneklerinde «Ali'yi, kalemi» kelimeleri «i halinde» dirler. esk. Mefulü bih. [Cas accusatif — Accusative case]

iham Ar. i. Ed. İki anlamı olan bir kelimenin en az hatıra gelecek anlamını kasdederek kullanılması. Örneğin Nefi'nin şarap için söylediği «Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın» mısraının ilk kelimesindeki «hürmet» te bir iham sanatı vardır, çünkü hem «haramlık», hem «saygı» demektir.

ihanet Ar. i. Doğru ve sadık olduğuna güvenen birine ya da böyle bir güvenle kendine emanet edilmiş bir işe karşı hainlik, kötülük etme. [Trahison, perfidie — Treason, perfidy]

ihata Ar. i. ★ 1. Kuşatma, çevirme, içine alma. ★ 2. Anlayış, zihinle kavrayış.

ihbar Ar. i. ★ 1. Haber verme. ★ 2. Huk. Bir durumun, diğer tarafa bildirilmesi, bu bildirmenin yapılması. Örneğin kira ya da iş akitlerinin feshedilmesi için kanunda belirtilen süreler içinde bu hususun karşı tarafa idirilmesi gereklidir. [Dénonciation, notification — Notification, denunciation]

ihbariye Ar. i. ★ 1. Haber verme kâğıdı. ★ 2. Haber verme ücreti.

ihbarname Ar. Far. b. i. Haber verme kâğıdı.

ihda Ar. i. Armağan verme.

ihda etmek b. f. Armağan vermek, armağan etmek.

ihdas Ar. i. Meydana getirme, ortaya çıkarma, yeni bir şey yapma.

ihfa Ar. i. Gizleme, saklama: Kaçak askeri ihfa, bir suçtur.

ihkak Ar. i. Hakkı yerine getirme.

ihkakı hak Huk. Başka bir yetkiliye başvurmak yoluyla elde edilmesi gereken bir hakkın, buraya başvurmaksızın hak sahibi tarafından zorla elde edilmesi durumu.

ihlâl, -li Ar. i. Bozma, sakatlama. esk. Halel getirme.

ihlâl etmek b. f. Bozmak, karıştırmak, ifsadetmek: Rahatı, sükûneti, asayişi ihlâl etmek. [Gâter, corrompre, déranger — To violate, break, breach]

ihlâs Ar. i. ★ 1. Doğru ve temiz sevgi: Onun size ihlâsı vardır. ★ 2. Riyasız ve içten yakarış, şüphesi ve lekesi olmayan inanç.

ihlâs suresi b. i. Kur'anda «Kul hüvallahü ahad» cümlesiyle başlayan ve Tanrı birliğini anlatan surenin adı. Kuşkusuz inancın delili sayılır.

ihlil Ar. i. Anat. Siyek.

ihmal, -li Ar. i. Boşlama, savsama, yapılması gerekeni zamanında yerine getirmeyiş. [Négligence — Negligence]

ihmal etmek b. f. Savsamak. [Négliger — To neglect]

ihmalkâr Ar. Far. s. Savsak, ihmalci.

ihracat, -tı Ar. ç. i. Yurt içinde üretilen bir malın, yurt dışına çıkartılması, uluslararası ticaret piyasasına sürülmesi. [Exportation — Exportation, exports]

ihracatçı i. ve s. İhracat yapan.

ihracat lisansı Eko. Herhangi bir malın ihracı için hükümet tarafından verilen izin. [Licence d'exportation — Export licence]

ihracat primi Eko. Yurt içinde üretilen bir malın ya da maddenin dış ülkelere ihracını kolaylaştırmak amacıyla fiyatı düşürdükten sonra, malı üreten ya da ihraç edene verilen para.

ihracetmek b. f. Çıkarmak. [Faire sortir, exporter — To export, expell, emit, issue]

ihraç Ar. i. Çıkarma. [Extraction, exportation

— Exportation, expulsion, emission, issuance]

ihrak, -kı Ar. i. Yakma, ateş verme.

ihrakı binnar Ar. b. i. İnsanı diri diri ateşe atıp yakma cezası.

ihram Ar. i. ★ 1. Eskiden, Yunanlılar'ın Romalılar'ın ve şimdi Berberiler'in büründükleri beyaz yünlü çarşaftan ibaret giysi. ★ 2. Kâbe'ye giderken hacıların büründükleri geniş beyaz yünlü çarşaftan ibaret giysi. ★ 3. Yün yaygı.

ihraz Ar. i. Kazanma, erişme. esk. Nail olma: Bir muvaffakiyet ihrazı, bir makam ihrazı.

ihsa Ar. i. Sayma.

ihsai Ar s. Sayıya ait, sayısal: İhsai malûmat = Sayıya, istatistiğe dayanan bilgiler.

ihsaiyat Ar. ç. i. İstatistik, sayılama, istatistik bilimi.

ihsan Ar. i. ★ 1. İyilik etme, bağışlama. ★ 2. Bağışlanan şey, sungu. esk. Atiye.

İhsangazi Kastamonu'nun Araç ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 7 527, merkezinin nüfusu 332'dir Eski adı Mergüze'ydi.

İhsaniye Afyon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 069 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 519, merkezinin nüfusu 948'dir. İlçe toprakları hafif dalgalıdır. Candırar deresi tarafından sulanır. Tahıl, haşhaş ve şekerpancarı ekilir, hayvancılık yapılır. Kasaba, Afyon — Eskişehir yolu üzerinde ve Afyon'a 33 km. uzaklıktadır.

ihsas Ar. i. ★ 1. Üstü kapalı anlatma: Açık söylemedi ama maksadını ihsas etti. ★ 2. Duyum, göz, kulak gibi duygu organlarından biriyle duyma. anlama.

ihsasat Ar. ç. i. Duyumlar, beş duygunun topu. esk. Havası hamse.

ihtar Ar. i. Uyarı.

ihtarat Ar. ç. i İhtarlar, uyarılar.

ihtibas Ar i. ★ 1. Tutulma. ★ 2. Psi. İtilme.

ihtida Ar. i. Doğru yola girme, hidayet bulma. başka bir dinden Müslümanlığa girme

ihtida etmek b. f. Başka bir dinde iken Müslümanlığı kabul etmek.

ihtifa Ar i. Saklanma. gizlenme.

ihtifa etmek b f. Gizlenmek.

ihtifal Ar i. Anma töreni

İhtik Erzincan'ın Kemah ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 3 613, merkezinin nüfusu 613'dür

ihtikan Ar. i. ★ 1. Kan yürüme, kanlanma ★ 2 Göden bağırsağına şırınga ile su salma

ihtikâr Ar i. Huk. Fazla kazanç sağlamak amacıyla, bir malın değer pahası üzerinde satılmasını sağlayacak her türlü hileli, dalavereli işlemler. Malların hükümetçe belirtilmiş sabit bir fiyatının bulunması halinde, malı bu fiyatın üzerinde satmak için başvurulan hukuk dışı yollar. [Accaparement — Profiteering]

ihtilâç Ar. i. ★ 1. Çırpınma. ★ 2. Seğirme.

ihtilâf Ar. i. Uyuşmazlık, anlaşmazlık.

ihtilâl, -li Ar. i. ★ 1. Bir devletin mevcut siyasal yapısını, ideolojik temellerini, iktidar düzenini değiştirmek için, bu konudaki hukuk kurallarına başvurulmaksızın, ortaya konulan cebri hareketler Bak. devrim. ★ 2. Kargaşalık. [Revolution — Revolution]

ihtilâm Ar. i. Düş azması, uykuda iken atmık (meni) boşalması.

ihtilâm olmak b. f. Düş azmak.

ihtilâs Huk. Ar. i. Bir memurun, kendisine görevi sebebiyle teslim edilmiş bulunan para ya da eşyaya sahip olabilmek için, hileye başvurması. resmi kayıtlarda değişiklik yapması, sahte evrak düzenlemesi, evrakı ortadan kaldırması. İhtilâs. Ceza Kanunu'muza göre ağır bir suçtur ve sadece memurlar tarafından işlenebilir.

ihtilât, -tı Ar. i. ★ 1. Karışma: Hastalığın başka hastalıklarla ihtilâtından korkuluyor. ★ 2. Karışıp görüşme: Kötü insanlarla ihtilât etmemeli.

ihtimal, -li Ar. i. ★ 1. Olasılık, belkilik. ★ 2. zf. Belki.

ihtimalî Ar. s. Olasılı, belkilikli.

ihtimam Ar. i. ★ 1. Özen, özenme. ★ 2. İyi bakım.

ihtinak Ar i. Boğaz tıkanması, boğulma.

ihtira, -ı Ar. i. Yeni bir şey yapıp meydana çıkarma, bulgu.

ihtira beratı Huk. Ar. b. i. Endüstriye ait bir aletin ya da usulün keşfi ya da kullanılmasında geliştirici bir yenilik yaratılması durumunda, bu keşfin sağlayacağı faydadan sadece o keşfi yapan şahsın belirli bir süre ile yararlanabilmesi için hükümetçe verilen belge [Patente — Patent]

ihtira etmek b. f. Yeni bir şey yapmak, bulmak.

ihtirak, -kı Ar. i. Yanma, tutuşma.

ihtiram etmek b. f. Saygı göstermek

ihtiras Ar. i. Psi. Şiddetli, sürekli değişmez, yalnızca ve belirli bir konuya yönelmiş duygu hali. Ribot. ihtirası. bütün bilince hâkim olarak bütün öteki düşünceleri az çok gölgede bırakan sabit fikre benzetir. Aşk, kin, hasislik bütün enerjilerimizi harekete geçirme ve davranışlarımızı belirleme yeteneğine sahip ihtiraslardır. İnsan kendi üzerinde yeteri kadar kontrola sahip oldukça. ihtiras verimli olur. Ama çok kere hastalık derecesine varan bir şiddete ulaşır. kişiyi anormal tepkilere sürükler (kıskancın cinayet işlemesi, hasisin yoksulluğa düşmesi gibi) İhtiras, insanı bazan deliliğe kadar götürür. [Obsession, passion — Obsession. passion]

ihtiraz Ar i. Çekinme. kaçınma. ihtiyat esk. İçtinap: Leke getirebilecek işlerden pek ihtiraz eder.

ihtisap Ar. i. Tar. Eskiden belediye işleriyle ve vergileriyle uğraşan daireye verilen

ad. Bu dairenin başında bulunan kimseye de «İhtisap ağası» denirdi.

ihtisar Ar. i. Kısaltma, sözün ya da bir şeyin kısa kesilmesi.

ihtisaren Ar. zf. Kısaltma yoluyla, özetleyerek.

ihtisar etmek b. f. Kısaltmak.

ihtisas Ar. i. Uzmanlık, bir kimsenin bir işe ya da bilime kendini vermesi ve onda kuvvetli bilgisi bulunması. [Spécialité, spécialisation — Specialty, specialisation]

ihtisas Ar. i. Duygu, duyma. esk. Sezme: Atatürk, inkılâplarını Türk milletinin temayüllerinden ihtisas ettiği ihtiyaçlara uyarak yaptığını söyler ve bu ihtisas kelimesini hayli kullanırdı.

ihtisasat Ar. ç. i. Duygular, sezişler: Yolculuk ihtisasatını yazacak.

ihtişam Ar. i. Görkem.

ihtiva Ar. i. İçine alma, kavrama. esk. Havi bulunma.

ihtiyacat Ar. ç. i. İnsana yaşamak için gerekli olan şeyler: İhtiyacatı zaruriye = Vazgeçilemiyen ihtiyaçlar.

ihtiyaç Ar. i. ★ 1. Gerekseme, gereksinme: Kitap bir ihtiyaçtır. ★ 2. Yoksulluk: Kadıncağız ihtiyaç içinde öldü.

ihtiyar Ar. s. Yaşlı, kocamış.

ihtiyar Ar. i. ★ 1. İrade, erkinlik, kendi isteği ve düşüncesiyle hareket kudreti: «Hüsn olur ki seyrederken ihtiyar elden gider.» ★ 2. Seçme, katlanma, razı olma, tercih: İçlerinden birini ihtiyar ettim.

ihtiyar etmek b. f. Seçmek, katlanmak.

ihtiyar heyeti b. i. Her köyde, o köy çevresi için icrai kararlar vermek yetkisine sahip kurul. İhtiyar heyeti köy muhtarının başkanlığı altında çalışır. İhtiyar heyetinin yetkileri Köy Kanunu ile saptanmıştır. Belediye Kanunu'na göre de, her mahallede mahalle muhtarının başkanlığında bir ihtiyar heyeti vardır.

ihtiyarî Ar. s. İsteğe bağlı.

ihtiyarlamak f. ★ 1. Yaşı ilerlemek. Kocamak. ★ 2. İhtiyar hali almak.

ihtiyarlık i. İhtiyar olma hali ve bu halin çağı.

ihtiyat Ar. i. ★ 1. Sakınma, basiret, tedbir: Kazancının birazını saklamak, ihtiyatlı bir harekettir. [Précaution, prévoyance — Precaution] ★ 2. Yedek, gereğinden fazla olup saklanan şey: İhtiyat akçesi, ihtiyat deposu. [Réserve — Reserve]

ihtiyat akçesi Eko. Şirketlerde ve bankalarda, olabilecek zararları karşılamak için ya da başka bir amaçla, net kazançtan bir bölümün, yedek sermaye olarak ayrılması. [Réserves — Reserves, reserve funds]

ihtiyaten Ar. zf. Ne olur ne olmaz, her hale karşı.

ihtiyatî Ar. s. İhtiyata dayanan, ihtiyata değgin: İhtiyatî tedbir, ihtiyatî kayıt. [Précautionneux — Precautionary]

ihtiyatkâr Ar. Far. s. Sakıngan, sakıntılı.

ihtiyat zabiti b. i. Yedek subay.

ihtizar Ar. i. Can çekişme.

ihtizaz Ar. i. Titreşim, titreşme.

ihtizazat, -tı Ar. ç. i. Titreşimler.

ihvan Ar. ç. i. ★ 1. Eş dost. ★ 2. Aynı birlikten olan kimseler.

ihya Ar. i. ★ 1. Diriltme, canlandırma, hayat verme. [Vivication, ressuscitation — Reviving, resuscitation] ★ 2. mec. İyi bir duruma kavuşturma, şenlendirme: Yağmur ekinleri, demiryolu kasabaları ihya etti. [Ranimation, vivication — Reinvigoration, enlivening]

ihzar Ar. i. ★ 1. Hazırlama: Misafire yemek ihzar ettiler. ★ 2. Bir mahkemeye çağırılıp da gelmeyen sanık ya da tanığı zorla getirme: Celp ile gelmedi, ihzar edecekler.

ihzar etmek b. f. Hazırlamak, mahkemeye zorla getirmek.

ihzarî Ar. s. Hazırlık niteliğinde olan: İhzarî sınıf. [Préparatoire — Preparatory]

ihzariye Ar. i. Eskiden birinin mahkemeye ihzar edilmesi için alınan harç.

ihzar müzekkeresi Huk. Ceza kovuşturması sırasında dinlenilmesinde gereklilik bulunan ve davetiye ile çağrıldığı halde gelmeyen tanığın ve sanığın polis gücüyle getirilebilmesi için yargı organınca verilen karar. [Habeas corpus — Habeas corpus]

İjevsk (S.S.C.B.) Urallar'ın batısında, içişlerinde bağımsız Udmurt cumhuriyetinin 330 000 nüfuslu merkezi. Maden eşya endüstrisi önemlidir.

Ijssel Denizi (Hollanda) Eskiden Kuzey denizinin bir kolu olarak Hollanda'nın içine uzanan Zuiderzee körfezinin denizden bir setle ayrılmasından sonra meydana gelen gölün, kurutma programı dışında kalan doğu kısmına verilen ad.

ika, -ı Ar. i. Meydana getirme, yapma. (Bu kelime daha çok ters ve kötü işler için kullanılmıştır. Örneğin, zarar, engel, mahzur, suç ika etmek denir ama fayda, kolaylık, iyilik ika etmek denmez).

ikame Ar. i. ★ 1. Yerine koyma, yerleştirme, oturtma: O sınırda, birkaç tabur asker ikamesi gerekli. ★ 2. Kaldırma, ayakta durdurma: Gece yarısı herkesi ikame eden o adamın gürültüsü oldu. ★ 3. Meydana koyma, gösterme. esk. İbraz, irad: Tanık ikame ediyor. ★ 4. Açma (dava): Dava ikame etti.

ikamet, -ti Ar. i. Oturma, eğleşme. esk. Sakin ve mukim olma. [Demeure, résidence, séjour — Residing, residence, dwelling]

ikamet etmek b. f. Oturmak: Şimdi nerede ikamet ediyorsunuz? [Demeurer, habiter, séjourner — To reside, live, stay]

ikametgâh Ar. Far. i. Huk. Medenî Kanun'a göre, bir kimsenin yerleşmek amacıyla oturduğu yerdir Her kişinin mutlaka bir ikametgâhının bulunması gereklidir ve

Almanlar'ın Avusturya'yı işgalinde Viyana'ya giren Hitler (yanda) Münih Konferansında Chamberlain, Daladier ve Mussolini ile (yukarıda).

Avusturya'dan sonra birçok ülkeyi daha işgâl eden Alman orduları, Belçika'ya giriyor. (Yukarıda) 1941 ilkbaharında Alman işgâli ve nüfuzu altındaki ülkeleri gösteren harita (yanda)

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinde önemli bir rol oynayan Normandiya çıkartması.

bir kişinin ancak bir tek ikametgâhı bulunabilir Hükmî şahısların yönetim merkezinin bulunduğu yer, ikametgâhıdır. Hukuken bağımsız olmayan bazı kimselerin ikametgâhını kanun tespit etmiştir. Meselâ kadının ikametgâhı kocasının, çocuğun ikametgâhı, velisinin ikametgâhıdır. Bu tür ikametgâha kanuni ikametgâh denir [Demeure — Place of residence, residence address]

ikamet tezkeresi Huk Türkiye'de 15 günden fazla süreyle kalacak olan yabancılara polisçe verilen ve belirli süreyle Türkiye'de kalabileceğini belirten belge [Permis de residence — Residence permit]

ikaz Ar. i. Uyandırma, uyarma, gafletten kurtarma: Pek dalmıştı, ikaz ettim.

ikbal Ar. i ★ 1. Baht açıklığı, hali iyi olma, refah «İdbar» ın tersi: İkbali olmasa bu servete sahibolmazdı. ★ 2. Yüz çevirip bakma, teveccüh, istek: Çaya ikbal buyurulur mu? ★ 3. Tar. Padişah ya da şehzade saraylarında henüz zevce olmamakla beraber sıraya girmiş sayılan kadın, gözde.

ikballi Ar. s. Bahtı, ikbali olan.

Muhammed İkbal

İkbal, Muhammed (1873-1938) Pakistanlı şair. Batı Pakistan'da doğdu Önce felsefe, sonra Cambridge'de hukuk öğrenimi yaptı 1908'de Lahor'a yerleşip avukatlığa başladı. Müslüman halkın Hintliler'den ayrı bir devlet kurması fikrini savunan yazılar yazdı. Şiirleriyle büyük bir ün kazandı. Başlıca eserleri: «Varlığın Sırları», «Sınai Gülü», «Nutuklar», «Cinnah'a Mektuplar».

ikbalperest Ar. Far. s. İkbale tapan, mevki ve makam için fazlaca hırs duyan.

İkeda, Hayato (1899-1965) Japon devlet adamı. Kyoto Üniversitesi'ni bitirdi, maliye bakanlığında işe başladı 1949-1952, 1956-1957 yıllarında maliye, 1952-1953 yıllarında ticaret, 1959-1960 yıllarında ticaret ve sanayi bakanlığı, 1960-1965 yıllarında başbakanlık yaptı.

iken Bak. imek.

iki i. ve s. Birden sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. [Deux — Two]

ikibir Tavlada zarlardan birinin, bir, öbürünün iki benekli olan yüzlerinin üste gelmesi.

iki boyutlu b. s. ★ 1. Yalnız eni ve boyu bulunan, derinliği olmayan. ★ 2. Sin. Sinema filimlerinde derinlik duygusundan yoksun olarak, salt eni ve boyu veren görüntüler. [Deux dimensions — Two dimensional]

iki canlı b. s. Gebe.

ikici i. s. İkicilik felsefesini kabul eden.

ikicilik i. Bak. düalizm.

ikicinslilik b. i. Biyo. Hem dişi hem erkek organları olma.

ikiçenekliler ç. b. i. Bot. Tohumlarında iki çenek bulunan bitkilere verilen ad. Bakla, fasulye bunlardandır. [Dicotylédones — Ditcotyledons]

ikiçenetli b. i. Biyo. Çatladığı vakit kabuğu iki çenete ayrılan meyva. Zoolojide, midye ve istiridye gibi menteşeye benzer sert kabuğu birbirine bağlanmış iki parçadan ibaret hayvan. [Bivalve — Bivalval]

iki çifte b. i. Dört kürekli kayık.

ikide bir (ikide birde) b. zf. Pek sık, her vakit.

ikidüzlemli b. s. Mat. İki düzlemin keşismesinden meydana gelen (açı).

ikievcikli b. s. Bot. Erkek ve dişi çiçekleri, ayrı ayrı köklerde bulunan bitki.

iki kat b. s. İki defa katlanmış ya da ikisi bir araya getirilmiş. [Deux foix, double — Double, twofold]

ikilem i. Man. Birbirine karşıt, fakat aynı sonuca varan iki önermeyi içinde taşıyan kanıt. [Dilemme — Dilemma]

ikilemek f. ★ 1. Birken, ikiye çıkarmak. Eşini bulmak. esk. Taz'if etmek. [Doubler — To double] ★ 2. Toprağa ilk sürme yaptıktan sonra uygulanan ikinci sürme.

ikileşmek f. Sayısı ikiye çıkmak. [Se doubler — To be doubled]

ikili s. Kendinde iki sayı bulunan.

ikili plan b. i. Si. Sinema filimlerinde iki kişiyi göğüsten yukarı veren görüntü.

ikinci s. İki sayısının sıra sıfatı. Sırada birinciden sonra gelen. [Deuxième, seconde — Second]

İkinci Dünya Savaşı Tar. Versay Antlaşmasıyla eli kolu bağlanmış olan Almanya, Hitler'in lideri bulunduğu Nazi Partisi'nin 1933'de iktidara gelmesi üzerine bu antlaşmadan kurtulma yollarını araştırdı. Ruhr bölgesindeki kapitalistlerin desteğini gören bu parti, iktidara gelir gelmez silâhsızlaştırılmış olan bu bölgeyi ele geçirdi. Bu hareket karşısında Fransa ve İngiltere'nin hareketsiz kalması cesaretlerini arttırdı; 21 Mart 1938'de Avusturya'ya girip burayı Almanya'ya eklediler (Anschluss). Bu olay üzerine Çekoslovakya'nın Südet bölgesinde yaşamakta olan Almanlar da Almanya'yla birleşmek istediler. Münih'de Fransız, İngiliz ve İtalyan başbakanları Hitler'e boyun eğerek, Çekoslovakya'yı Südet topraklarını Almanya'ya bırakmaya zorladılar; ama sadece bununla yetinmeyen Almanya kısa bir süre içinde bütün Çekoslovakya'ya savaşsız egemen oldu. Batı demokrasilerini kararsız, hazırlıksız gören ve 23 ağustos 1939'da Sovyet Rusya ile bir saldırmazlık anlaşması imzalayan Nazi Almanyası 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırdı. 3 haftada bütün Polonya'yı ele geçirdi. Artık, bekleme ve kararsızlık politikasının Hitler'in ve partisinin saldırganlığını büsbütün arttırdığını anlayan Fransa ve İngiltere, Almanya'ya savaş ilân ettiler (3 Eylül 1939). Fakat, iki taraf da 1939 kışından 1940 mayısına kadar kuvvetli istihkâm hatlarının gerisine çekilerek beklediler. Almanlar bundan sonra, 1940 yı-

lının nisan ayında, Danimarka ve Norveç'i çiğneyerek bu ülkeleri boyunduruk altına aldılar. Daha sonra Hollanda'ya giren Alman orduları, Belçika'yı da ele geçirdiler. En sonunda Fransa'yı da çiğnediler. 14 haziranda Nazi orduları Paris'e girdi. Almanlar'ın Avrupa üzerindeki egemenlikleri, 1940'dan 1942'ye kadar sürdü. Ama bu zaman içinde, Nazi boyunduruğuna düşen ülkelerdeki yurtseverler çeteler kurarak savaşıyorlardı. Hitler 21 haziran 1941 günü, artık gücünün yüksek noktasına eriştiğine inanarak, Finlandiya, Macaristan ve Romanya'nın da yardımıyla, Sovyet Rusya'ya saldırdı. 3 ay boyunca Alman orduları yıldırım gibi ilerleyerek, Baltık ülkelerini, Ukrayna'yı, Beyaz Rusya'yı ele geçirdiler. Leningrad'a saldırdılarsa da giremediler. Nazi ordularının ilerleyişi Moskova önünde kırıldı. Fransa'nın istilâsı sırasında Mussolini'nin diktatörlük ettiği faşist İtalya, Almanya ile birlik olmuştu. 27 eylül 1940 tarihinde de Japonya bu birliğe katıldı; Siyam'a kuvvetle boyun eğdirerek, Doğu Kamboçya'yı ve Laos'un bir parçasını ele geçirdi ve 18 Aralık 1941'de yaptığı bir baskınla Pearl Harbour'deki Amerikan donanmasını yakıp batırdı. Daha sonra Japonya sırasıyla Hong - Kong'u, Malezya'yı, Singapur'u aldı. Bunun üzerine Amerika'nın İngiltere ve Fransa'nın yanına geçmesiyle savaş, dünya ölçüsünde genişledi. Alman ilerleyişi 1942'den sonra duraklamaya başladı. Nazi orduları ilk yenilgiye Elalemeyn'de uğradılar. Montgomery'nin komutasındaki İngiliz kuvvetleri, Rommel'in komutasındaki Nazi ordularını püskürttü. Alman orduları ikinci büyük bozguna Stalingrad önünde uğradılar. Burada Nazi orduları başkomutanlarıyla birlikte Sovyetler'e esir düştü (12 Mayıs 1943). Bundan sonra Almanlar için bütün cephelerde gerileme devri başladı; 6 haziran 1944'de General Eisenhower komutasındaki Amerikan - İngiliz kuvvetleri Fransa'ya çıkartma yaptı, 19 ağustosta Paris halkı Almanlar'a karşı ayaklanarak, Leclerc tümeninin yardımıyla bunları Fransa'nın başkentinden kovdu. Almanlar, 1944 sonunda son bir taarruza kalktılarsa da, çok çetin savaşlardan sonra bozguna uğradılar. Bir yandan da Varşova'yı kurtaran Sovyet orduları Doğu Prusya'yı ele geçirip Silezya üstünden, Berlin'e doğru ilerlediler. Öte yandan İngiliz orduları, kuzey Almanya'da Hamburg'a kadar ilerlemiş, Amerikalılar Elbe'ye varmışlardı. Sovyetler Birliği ile A.B.D. askerleri Saks eyaletinde birleştiler. Bundan sonra Almanya kayıtsız şartsız teslim oldu. İtalya zaten daha önce de içinden çökmüştü. Faşizme karşı ayaklanan İtalyan yurtseverleri, Mussolini'yi devirmişler ve kurşuna dizerek ayaklarından asmışlardı. Doğu'da Japonya ise, Birmanya'da Çinliler ve İngilizler'in karşısında bozguna uğradı. O zamanki Amerika Cumhurbaşkanı Truman'ın emriyle Hiroşima ve Nagazaki şehirlerine ilk atom bombasının atılması üzerine, bu şehirlerde yüzbinlerce insan öldü. Bu sırada Sovyetler'in de Mançurya'yı ele geçirmeleri üzerine, Japonya 2 Eylül 1945'de kayıtsız şartsız teslim olmayı kabul etti. Böylece 20 milyon insanın hayatına, koca ülkelerin yanıp kül olmalarına malolan II. Dünya Savaşı sona erdi.

ikincil s. Kim. ve Fel. İkinci dereceden olan. esk. Sünaî, tali. [Secondaire — Secondary]

ikindi i. Öğle ile akşam arasındaki zamanın ortaları.

ikircil s. Man. İki anlama geldiği için açık olmayan. esk. Müphem, terditli. [Equivoque — Equivocal, ambigious]

ikircil cümle b. i. Gra. Çatallı cümle. esk. Terdit cümlesi.

ikircim i. Kararsızlık. esk. Tereddüt.

ikişekilli b. s. Kim. ★ 1. Birbirinden farklı iki şekilde billurlaşan: Kükürt iki şekilli bir cisimdir. ★ 2. Biyo. Aynı tür ya da cinslik içinde iki ayrı şekli olan: Karıncalarda dişiler iki şekillidir.

ikişer s. İki sayısının üleştirme sıfatı; her defasında ikisi bir arada olan.

ikitelli b. i. İki telli bir çeşit tambura.

ikiterimli b. i. Mat. Yalnız iki terimden ibaret olan tam ifade.

ikiyaşayışlı b. s. Biyo. Hem suyun içinde hem karada yaşayabilen. [Amphible — Amphibious]

ikiyüzlü b. s. ★ 1. İki taraflı (kumaş gibi). [A double face, à doubles côtés — Double - faced, two sided] ★ 2. mec. Riyakâr, mürai. [Hypocrite — Hypocrite, double - dealer]

ikiz s. Bir doğumda dünyaya gelen iki (kardeş). [Jumeau — Twin]

ikiz anlam b. i. Man. Bir anlatımın, iki türlü anlam verecek biçimde kurulmuş olması. esk. İpham. [Ambiguité — Ambiguity]

İkizce Ankara'nın Haymana ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 7 183, merkezinin nüfusu 582'dir.

İkizdere Rize'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 898 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 165, merkezinin nüfusu 2 656'dır. Genellikle dağlık olan ilçe toprakları dik eğimli yamaçlardan ve vadilerden ibarettir. En önemli yükseklik Haros dağıdır (2 611 m.). Başlıca geçim kaynağı orman ürünleridir. Kasaba, il merkezine 59 km lik bozuk bir yolla bağlıdır.

ikizkenar b. s. ve i. Mat. İki kenarı eşit olan (üçgen, yamuk).

ikizleme ★ 1. s. İkizli, çifte. [Double — Double] ★ 2. i. Gra. Aynı söz bölümünden iki kelimenin anlam yakınlığından ötürü bir-

birine bir bağlaçla ya da başka bir biçimde bağlı olması. Atıf grubu: «İyi ve sağlam», «hava ile su», «şundan bundan», birer ikizlemedir. [Jonction — Junction]

İkizler ç. i. Ast. Zodyak üzerinde Boğa ile Yengeç burçları arasında bulunan burç.

ikizli s. Çifte, iki bulunan: İkizli şamdan, ikizli anne.

ikizlilik i. Man. İkizli olma hali. [Ambiguité — Equivocality]

İkizören Çankırı'nın Yapraklı ilçesi bucaklarından. 33 köylü bucağın nüfusu 13 026, merkezinin nüfusu 953'dür. Eski adı Bapsa'ydı.

iklil Ar. i. Taç.

iklim Ar. i. Bir ülkenin yer ve hava şartlarının genel niteliği: Sıcak iklim, deniz iklimi, ılıman iklim. [Climat — Climate]

iklimleme i. Tek. Evler ya da başka yapılarda havanın sıcaklığını, nemini ve temizliğini sağlamak, gerekli hava akımlarını gerçekleştirmek için bazı makinelerle yapılan işlem. Ya insanların sağlığı ve rahatı için ya da bazı bitkilerin istediği özel iklim şartlarını elde etmek için kullanılır. [Climatisation — Air - conditioning, acclimatization]

iklimsel s. İklimle ilgili. esk. İklimî: İklimsel hastalık. [Climatique — Climatic]

ikmal, -li Ar. i. ★ 1. Tamamlama, bitirme, mükemmelleştirme, tümleme: Bina yarım kalmıştı, ikmale uğraşıyor. [Accomplissement, achèvement — Completion] ★ 2. Ask. Barışta ve savaşta bir birliğin yiyecek, giyecek, araç, gereç, cephane ve akaryakıt maddeleri ile personelinin bütünlenmesi. [Approvisionnement — Supply]

ikmal imtihanı b. i. Bütünleme sınavı. [Examen de réparation — Make - up examination, condition examination]

ikna, -ı Ar. i. Kandırma, inandırma. [Persuation — Persuasion, convincing]

ikon Yun. i. Ortodoks kilise ve evlerinde bulunan, tahta üzerine mumlu boyalarla yapılmış olan, İsa, Meryem ve aziz resimleri.

ikon

ikrah Ar. i. ★ 1. Tiksinme, iğrenme: Bu işten bana ikrah geldi. [Aversion dégoût — Disqust, loathe] ★ 2. Huk. Bir kimsenin yapmak istemediği bir işi yapmaya zorlanması. Birinin hukuk bakımından sonuçlar doğuracak bir işleme zorlanması halinde, bu şahsın iradesi özgür olmadığı için yapılan işlem de hukuk açısından değersizdir. Bir kimsenin bir suç işlemeye zorlanması ve bu suçun işletilmesi halinde suçu işleyenin kusuru olmadığından, cezalandırılamaz. [Contraint — Duress]

ikrah etmek b. f. Tiksinmek. [Dégoûter, détester — To be disgusted, detest]

ikrah getirmek b. f. Tiksinmeye başlamak.

ikrahlık i. Halk arasında ikrah, tiksinme yerine kullanılır: Tanrı sigaradan sana ikrahlık versin.

ikram Ar. i. ★ 1. Ağırlama, misafire saygı olsun diye şeker, meyva, kahve, çay gibi bir şey çıkarma. [Honneur, bon accueil — Kindness] ★ 2. Satıcının müşteriyi memnun etmek için pazarlık dışı bıraktığı para; indirim: Size üç lira ikram edebilirim. [Gratification, rabais — Discount]

ikramen Ar. zf. Ağırlama yoluyla, ikram, saygı olsun diye.

ikram etmek b f. Ağırlamak, memnun etmek, saygı göstermek. [Honnorer, offrir, traitement — To offer kind treatment]

ikramiye Ar i ★ 1. Bir yerde çalışanlara kazançtan dağıtılan ya da iyi çalıştıkları için verilen aylık dışı para. [Prime — Bonus, premium] ★ 2. Piyango bileti ve bazı hisse senetleri sahiplerine belirli zamanlarda kur'a çekilerek dağıtılan para. [Offrande, gratification — Prize]

ikrar Ar. i. ★ 1. Kendine ait bir şeyi saklamayıp açıktan söyleme. [Affirmation, aveu — Admittance, avowal, acknowledgement, affirmation] ★ 2. Huk. Bir kimsenin kendi aleyhine sonuçlar doğuracak bir durumun gerçeklere uygunluğunu kabul etmesi, açıklaması. İkrar bir olayla ilgili olduğu takdirde, artık o olayın doğruluğunun kanıtlanabilmesi için başkaca bir delile gerek kalmaz. İkrar, mahkeme önünde ikrar, mahkeme dışında ikrar, şartlı ikrar, basit ikrar gibi türlere ayrılır. [Aveu, aveu judiciaire — Confession, profession]

ikrar etmek b. f. Kabul etmek, tasdik etmek, inkâr etmeyerek birinin kendinde olan hakkını açıkça söylemek. [Avouer, affirmer — To admit, confess, profess, acknowledge, affirm, avow, yield to]

ikraz Ar. i. Ödünç ve borç verme. [Prêt — Loaning, lending]

ikrazat, -tı Ar. ç. i. Ödünçler, borçlar, ödünç vermeler, borç verilen paralar: İkrazat sandığı. [Prêts — Loans]

ikraz etmek b. f. Borç vermek.

iksa Ar. i. Giydirme, giyecek verme.

iksir Ar. i. ★ 1. Eskiden bir takım hastalıkları iyi ettiğine inanılan adı var kendi yok bir sıvı. ★ 2. İspirtoda eritilmiş bir ya da birkaç maddeden meydana gelen ilâç.

iktibas Ar. i. Bir yazıyı ya da düşünceyi alma, aktarma.

iktibasen Ar. zf. Aktarma yoluyla, iktibas yoluyla. [En empruntant, par extrait — As extracted, in quotation]

iktidar Ar. i. ★ 1. Güç, takat, kudret: Hasta olduğu için yürümeye iktidarı yok. [Puissance, pouvoir, capacité — Power, potency, capacity] ★ 2. Hükümeti yönetenler; hükümet.

iktidarsız s. ★ 1. Gücü ve kudreti olmayan. [Impuissant, incapable, faible — Feeble, impotent, incapable] ★ 2. Cinsel erkeklik görevini yapamayan.

iktifa Ar. i. Yetinme, var olanı yetişir sayma, kâfi görme.

iktifa etmek b. f. Yetinmek: Ben bu kadarla iktifa ederim.

iktiran Ar. i. Yaklaşma, ulaşma, yetişme. esk. Takarrup.

iktiran etmek b. f. Yaklaşmak, erişmek: Filânın şu makama tayini millî iradeye iktiran etti.

iktisabî mürurzaman Huk. Bak. zamanaşımı.

iktisadî Ar. s. İktisada, ekonomiye uygun, tasarruflu, idareli, tutumsal: İktisadî hareket her ihtimale karşı lâzımdır. [Economique — Economical]

İktisadî Devlet Teşekkülleri Sermayelerinin tamamı ya da yüzde elliden fazlası devlet tarafından konulan, özel kanunla kurulmuş hükmî şahsiyeti olan kamu kuruluşları. Teşekküllerin ayrıca özel kişiliğe sahip işletmelerine müessese denir. Devletçilik uygulaması sonucunda ortaya çıkmış karma ekonomi teşekkülleridir. Böylece devlet bizzat, ya da özel müteşebbislerle ortak olarak endüstri, ticaret, tarım alanında teşebbüslere girişmekte, ayrıca bunları finanse etmek için kredi kurumları da meydana getirmektedir. Teşekkül ve müesseseler ekonomik ve malî alanlarda özel hukuk hükmî şahısları gibi medenî ve ticarî hukuk hükümlerine göre çalışırlar. Amaç, kişilerin ilgi göstermediği ya da yeteri kadar bilgi ve sermayeye sahip olmadıkları ekonomik kalkınma için gerekli alanlarda yatırımlar yapmak, spekülâsyon ve ihtikârı önlemek, üretecinin ürününü değerlendirmek ve piyasada denge kurmaktır. Sayıları 26'yı bulan Devlet İktisadî Teşekkülleri şunlardır: T.C. Ziraat Bankası, Süt Endüstrisi Kurumu, Denizcilik Bankası, D.B. Deniz Nakliyatı, PTT, T.C. Devlet Demiryolları, T.C. Turizm Bankası, T. Halk Bankası, Toprak Mahsulleri Ofisi, T. Emlâk Kredi Bankası, Güven Sigorta, T. Ziraî Donatım Kurumu, Sümerbank, SEKA, Demir Çelik İşletmeleri, Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, T. Şeker Fabrikaları A.Ş., T. Çimento Sanayii, Azot Sanayii, Etibank, T. Kömür İşletmeleri Kurumu, Devlet Malzeme Ofisi, Et ve Balık Kurumu, Devlet Yatırım Bankası, T. Yapağı ve Tiftik TA.Ş. ve Yem Sanayii T.A.Ş.

İktisadî İşbirliği Dairesi E.C.A. (Economic Cooperation Administration) Avrupa ve bazı Asya ülkelerinin kalkınmasına yardım amacıyla kurulan bir Amerikan kurumu.

iktisadî ünite Eko. Üretim yapmak üzere kurulan işletme, şirket, fabrika.

iktisadiyat Ar. ç. i. Ekonomi işleri, ekonomi bilimleri.

iktisap Ar. i. Edinme, kazanma. [Acquisition — Acquisition]

iktisap etmek b. f. Edinmek, kazanmak: Bu irfan seviyesini ancak kendi gayretiyle iktisabetti. [Acquérir — To acquire]

iktisat Ar. i. Tutum, ekonomi. [Economie — Economy]

iktisatçı Ar. T. i. Tutum uzmanı, ekonomi uzmanı. [Economiste — Economist]

iktisat etmek b. f. Tutumlu hareket etmek, tasarruf etmek. [Economiser — To economize]

iktiyozor Jeol. İkinci jeolojik zamanda sularda yaşamış olan bir sürüngen. Şekli yunus balığına benzer. Etobur bir canlı olup boyu 15 metreyi bulur.

iktiyozor

iktiza Ar. i. Gerek, gerekme. esk. Lüzum, lâzım gelme: Sizin gitmeniz iktiza ederdi.

iktiza etmek b. f. Gerekmek.

iktiza ettirmek b. f. Gerektirmek, icabettirmek.

iktizasına göre zf. Gereğince, lüzumuna göre.

iktizası olmak b. f. Gerekmek, ihtiyacı, lüzumu olmak.

il ★ 1. Ülke, yurt, el. [Pays, contrée — Country] ★ 2. Yönetim bakımından yurtta yapılan bölümlemede birinci derecede gelen bölüm. esk. Vilâyet. [Province — Province]

ilâ Ar. e. Arapça'da son, nihayet anlatan bir edattır. Arapça kelimelerin başlarına getirilerek dilimizde de kullanılmıştır: İlâ âhirihî = Sonuna kadar. İlâ maşallah = Allahın istediği zamana kadar.

ilâç Ar. i. Bir hastalığı iyi etmek için çeşityollardan kullanılan madde. Em. [Médicament, remède — Medicine]

ilâçlamak f. İlâçlama eylemi. [Médicamentation — Medication]

ilâçlı s. İçinde ilâç bulunan. [Médicamenté — Medicated]

ilâh Ar. i. Tanrı. [Dieu — God]

ilâhe Ar. i. Tanrıça. [Déesse — Goddess]

ilâhi Ar. i. ★ 1. Tanrı'yı övmek ve ona dua etmek için yazılıp müzikle okunan nazım. Ayin, nefes, durak gibi çeşitli beste şekilleri vardır. [Hymne — Hymn] ★ 2. ü. Hafif sitem ve şaşma anlatmak için kullanılır: İlâhi çocuk! İlâhi kardeş, ne tuhafsın!

ilâhî Ar. s. Tanrı'ya ait, tanrısal: İlâhî bir emir, ilâhî bir lûtuf. [Divin — Divine]

ilâhiyat, -tı Ar. ç. i. Felsefenin Tanrı'ya ve dine ait kısmı. Dinsel bilimler. [Théologie — Theology]

ilâhiyat fakültesi b. i. Dinî bilimlerin okutulduğu ve incelendiği fakülte. [Faculté de théologie — School of theology]

ilâhiyun Ar. ç. i. Felsefenin ilâhiyat kısmıyla ve dinsel bilimlerle uğraşanlar.

ilâm Ar. i. Huk. Mahkemelerce varılan ve uyuşmazlığı sona erdiren kararın taraflara verilen tasdikli sureti. Normal olarak, hakkını bu kararla elde eden şahıs, bu

ilâma dayanarak hakkının yerine getirilmesini yetkili organlardan ister. Örneğin, ilâma dayanarak haciz kararı alabilir. [Décision officiale — Writ, official decision]

ilâmaşallah Ar. zf. ★ 1. Sonu gelmeyecek bir zamana kadar anlamına. ★ 2. ü. Sitem ya da alay duygusuyla «maşallah» yerine kullanılır.

ilân Ar. i. ★ 1. Meydana çıkarma, belli etme, bir şeyi herkese bildirmek için gazetelere verilen, dağıtılan ya da duvarlara yapıştırılan kâğıt. [Publication, communication, déclaration, annonce — Declaration, advertisement] ★ 2. Huk Bir hukuk işleminin ya da kararının ilgililerce öğrenilebilmesini sağlamak amacıyla kanunun bilgisine sunulması. Gazetelerde yayınlamak, genel bir yere asmak, belirli sicillere kaydetmek ilân anlamına gelir. Kanunlar, tüzükler, Anayasa Mahkemesi kararları gibi bazı hukuk kararlarının Resmî Gazete ile ilân edilmesi zorunludur. [Annoncement — Announcement, public notice]

ilân etmek b. f. Bildirmek, herkese yaymak. [Publier, communiquer, déclarer, annoncer — To announce, declare, proclaim]

ilâve Ar. i. ★ 1. Katma, ulama, ek: Bu eve iki oda ilâve etmeli. [Addition — Addition]

ilâve etmek b. f. Katmak, eklemek, ulamak. esk. Zammetmek. [Additionner, suppléer, ajouter — To add, supplement],

ilâve tahsisat b. i. Bak. ek ödenek.

ilâveten Ar. zf. İlâve olarak, ek olarak. [Par addition — In addition]

ilbay b. i. Bir ilin başında bulunan en büyük görevli. Vali.

ilca Ar. i. ★ 1. Zorlayış. ★ 2. İçtepi.

ilcaat, -tı Ar. ç. i. Zorlayışlar. esk. Zaruretler.

ilçe i. Yönetim bakımından yurt bölünmesinde ilden sonra gelen bölüm. Kaymakamlık, kaza. [Sous - préfecture — District]

İl daimi encümeni Huk. Bir ilin yönetim işlerini yürütmek üzere seçilen kurul. Bir ilin bütün ilçelerinden İl yönetimi için temsilciler seçilir. Bu temsilciler il meclisini meydana getirir. İl meclisi, kendi arasından ilin yönetimini kendi direktifleri çerçevesinde yürütmek üzere, belli sayıda kişiler seçer. Bu seçilenler il daimi encümenini meydana getirir. İl daimi encümeninin üyelerinin sayısı, ilçe sayısına göre değişir. Encümen üyeleri aylıklı memur durumundadırlar.

ildem s. Yaptığı işin ters sonuç vermesinden üzülen (kimse). esk. Nadim, pişman.

ile ★ 1. e. Kelime sonlarına gelerek neden ya da hal anlatan tümleçler meydana getirir. [Avec — With] ★ 2. b. Cümlenin eş görevli iki öğesini bağlar. [Et — And]

ile beraber b. ba. İken, öyle olduğu halde, rağmen: Bunu söylemekle beraber adını saklıyor. [Bien que, quoique, quand même — Although]

ilelebet Ar. zf. Sonsuzluğa kadar, ebediyete kadar, ebediyen. [Pour toujours, éternellement — Forever]

ilenç i. İlenmek eylemi, ya da bu amaçla söylenen söz. esk. Beddua.

ilenmek f. Birinin kötü bir duruma düşmesi dileğini gönlünden geçirmek ya da bu dileği açıkça söylemek; beddua etmek.

ileri i. ★ 1. i. Ön taraf, gerinin zıddı: Siz ileriye geçiniz. Biri geride kalmış, öteki leride. [Avant, en avant, en tête — Head, front, fore, in front of, ahead] ★ 2. Bir şeyin öte tarafı, geleceği: Yolun ilerisi düz, bu işin ilerisi güç. [L'autre côté, plus loin Beyond, further, remainder] ★ 3. Gelecek zaman. [Avenir, future — Future, far, late] ★ 4. s. Önde, ileride bulunan: İleri karakol, ileri hat. [Qui est en avant, en tête — Front, in front] ★ 5. s. Doğrusundan fazla gösteren (saat): Bu saat beş dakika ileridir. [Avancé — Fast] ★ 6. ü. Durmadan yürü! Hedefe doğru ilerle anlamına sesli söylenen emir ve komuta: «Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri!» Atatürk. [En avant — Forward, advance] ★ 7. s. mec. Benzerlerini geride bırakmış. esk. Müterakki: Teknikte Amerika Avrupa'dan ileridir. [Avancé, progressé — Advanced, developed]

ileri almak b. f. Öne almak, üstün bir yere geçirmek, takdim etmek. [Promouvoir, donner de l'avancement — To advance, promote, put forward]

İleri, Celâl Nuri Bak. Celâl Nuri İleri.

ilerici s. Yurt işlerinde ilerlemeyi hızlandırma yanlısı. esk. Terakkiperver. [Progressiste, progressif — Progressionist, progressive]

ileride (ilerde) s. ★ 1. Önemli bir yer tutmuş olan. İleride bir adam. [Avancé — Advanced] ★ 2. Gelecekte. esk. İstikbalde. Âtide. [A l'avenir, plus tard — Coming]

ileri geçmek b. f. Öne geçmek, üstün bir yere geçmek. esk. Takaddüm etmek. [Avancer, devancer, se mettre devant, aller devant — To advance, proceed, progress, get ahead, proceed]

ileri gelen b i. Bir ülke ya da toplulukta önemli yeri olan, sözü tutulup hatırı sayılan, eşraf: O buranın ileri gelenlerindendir. [Notable — Notable]

ileri gelmek b. f. Bir şeyden meydana gelmek, doğmak, çıkmak. eşk. Neşet etmek, münbais olmak: Cinayetlerin çoğu sarhoşluktan ileri geliyor. [Résulter, provenir — To result, arise, be caused by]

ileri geri konuşmak b. f. Yersiz ve münasebetsiz şeyler söylemek.

ileri gitmek b. f. Bir işte gerekli noktayı aşmak, sınırı geçmek. İleri varmak. [Dépasser, aller plus loin, progresser — To exceed, go too far, transgress]

ileri haber merkezi Ask. Emir ve raporların

kolayca aktarıldığı yer. Mümkün olduğu kadar düşman etkisi dışında ve çokça muhabere yapılan yerlerde kurulur.

ileri karakol Ask. Düşman yakınında istirahat eden birliklerin güvenliğini koruyan silâhlı küçük müfrezeler. Bunların gücü, birliğin büyüklüğüne, küçüklüğüne, araziye, gece ve gündüz oluşuna göre değişir. Havaya karşı güvenlik tedbirleri uçaksavarlar tarafından alınır. [Rang de patrouille — Front patrol]

İleri, Suphi Nuri (1887-1945) İktisatçı. Gelibolu'da doğdu. Âyan âzasından Giritli Mustafa Nuri'nin oğludur. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde, Paris Siyasî Bilimler Okulu'nda öğrenim gördü. Paris Hukuk Fakültesi'nde doktora yaptı; profesör oldu. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyeliği ve İstanbul Yüksek Ticaret Okulu'nda profesörlük yaptı. Siyaset, ekonomi ve özellikle kooperatifçiliğe ait eserler verdi.

ileri sürmek b. f. Öne doğru yürütmek. esk. Sevketmek. [Mettre en avant, avancer — To forward] ★ 2. Bir fikri başkalarına kabul ettirmek üzere söylemek ya da yazmak. esk. Dermeyan, teklif etmek. [Enoncer, proposer — To propose, bring forward]

İleri, Tevfik (1911-1961) Mühendis ve devlet adamı. Hemşin'de doğdu, İstanbul'da okudu. Ortaokuldan imtihanla Teknik Üniversite'ye geçti. Yüksek Mühendis olduktan sonra Karayolları'nda Erzurum, Çanakkale ve Samsun'da çalıştı. 1950'de Samsun'dan milletvekili seçildi ve aynı yıl Ulaştırma Bakanı oldu. İki defa Millî Eğitim bakanlığına, başbakan yardımcılığına ve Meclis Başkan Vekilliği'ne seçildi. 27 Mayıs 1960 Devrimi'nde Bayındırlık Bakanı'ydı. Yassıada'da yargılandı, müebbet hapis cezasıyla önce İmralı'ya, sonra Kayseri cezaevine götürüldü. Orada hastalandı ve Ankara'da hastahanede öldü.

ileri yürüyüş Ask. Düşmanın bulunduğu yöne doğru ilerlemek. [Avant - marche — Forwad march]

ilerlek s. İlerlemiş, ileriye varmış. esk. Müterakki.

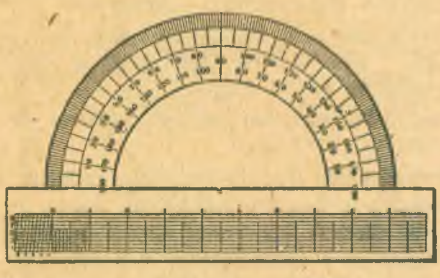
ilerleme Ask. Düşman direnmesini yoketmek amacıyla çeşitli silâhların ateş desteği altında yapılan yaklaşma. [Avancement, progrés — Advancement, forward move, progress]

ilerlemek f. ★ 1. Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek: Üç adım ilerledi. [Avancer — To proceed] ★ 2. mec. (soyut şeyler için) Artmak çoğalmak: Dostlukları ilerledi. [Progresser — To progress] ★ 3. Daha yüksek, daha iyi bir noktaya gelmek: İlerlemiş, müdür olmuş. [Etre promu, avancer — To advance]

iler tutar yeri kalmamak b. f. Pek bozuk ve dağınık bir hale gelmek.

iletken s. ★ 1. İletici. ★ 2. Fiz. Elektrik akımını ya da ısıyı ileten (cisim). Cisimler elektriği iletmeleri bakımından ikiye ayrılırlar. Elektriği geçirenlere iletken, geçirmeyenlere de yalıtkan cisim denir. Bir de arada yarı iletkenler vardır. İletkenlerin iletkenlik derecesi eşit değildir. Ucuz ve iyi iletken olan madenler (bakır, alüminyum v.b.) elektrik devrelerinde tel ve başka elemanların yapımında kullanılır. Aynı şekilde cisimler ısıyı iyi geçirme ve kötü geçirme bakımından da değişik özellikler gösterir. esk. Nâkil. [Conducteur — Conductor]

iletken damarlar b. ç. i. Bot. Bitkilerde besin maddelerini ileten borular. esk. Evi-yei nâkile. [Vaisseaux conducteurs — Conductor veins]

iletki

iletki i. Mat. Açıölçer. Bir açıyı ölçmeye yarayan araç. Yarım çember şeklindedir; üzerinde dereceler gösterilmiştir. Bir açının kaç derece olduğunu kolayca gösterir. esk. Minkale. [Rapporteur — Protractor]

iletmek f. Götürmek, ulaştırmak. [Mener, porter, conduire — To conduct, convey]

ilga Ar. i. Hükmünü ya da varlığını kaldırma, lâğvetme, iptal etme: Şu memurluk ilga olundu. Kanunun o maddesi ilga edilmiştir. [Abrogation, abolition, annulation, suppression — Abolition, abrogation]

ilga etmek b. f. Kaldırmak, iptal, lâğvetmek. [Abolir, annuler, supprimer — To abolish, abrogate]

ilgeç i. ★ 1. Çengelli iğne. ★ 2. Bir şeyin bir yere yerleştirilmesine yarayan parçası: Kalemin ilgeçi.

ilgen s. Fel. İlgiyi çeken, ilgileyen, ilgilendiren. esk. Alâkabahş. [Intéressant — Interesting]

ilgi i. ★ 1. İki şey arasındaki bağıntı. esk. Alâka. [Intérêt — Interest] ★ 2. Kim. Bir cismin başka bir cisimle bileşme anıklığı (istidatı). [Affinité — Affinity]

ilgilemek f. İlgisini çekmek, alâkadar etmek. [Intéresser — To interest]

ilgilendirmek f. İlgisini çekmek, alâkasına sebep olmak. [Attirer l'intérêt — To arise interest, draw attention]

ilgili s. İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan. [Intéressé — Interested, concerned]

ilginç s. İlgi çekici. [Intéressant — Interesting]

ilgisizlik i. ★ 1. Aldırmazlık. [Désinteressement — Disconcern, disinterest] ★ 2. Fel.

İLK YARDIM :

Suni teneffüs : (Yukarıdan aşağıya) Ciğerlerdeki suyu boşaltma, nefes verdirme ve aldırma

Kol ve bacak kırıklarında baston ya da tahta parçasıyla ilk yardımın yapılması

İlk yardımda sargı bezinin sarılışı

Gönlün sevgi ya da nefret gibi duygulardan soyutlanmış olması. esk. Lâkaydî. [Indifférence — Indifference]

ilgi zamiri b. i. Gra. Nispet zamiri : «Seninki», «onunki» kelimelerinde «ki» bir ilgi zamiridir. [Pronom relatif — Relative pronoun]

ilhak, -kı Ar. i. Katma, bağlama, ekleme. [Annexion — Annexation, subjugation]

ilhak etmek b. f. Katmak, bağlamak : Hitler bütün komşu devletleri Almanya'ya ilhaka kalkışmıştı. [Annexer, joindre — To annex, subjugate]

ilham Ar. i. İçe doğma, esin. Tanrı tarafından insanın kalbine bir şey duyurulmuş olması, içe doğan şey : Bu rabbani bir ilhamdır. [Inspiration — Inspiration]

ilham etmek b. f. Esindirmek : Şu nefis tabiat size bir şey ilham etmiyor mu? [Inspirer — To inspire]

ilhan i. Bir ilhanlığın başında bulunan hükümdar, imparator.

İlhan İskender Bak. Ender, İlhan İskender.

ilhanlık ★ 1. Kendi topraklarında oturan çeşitli ulusları egemenliği altında toplayan devlet şekli. İmparatorluk. ★ 2. Böyle bir devletin yönetimi altındaki ülkelerin topu. ★ 3. İlhan olma hali.

İlhanlılar İran, Irak ve Doğu Anadolu bölgesinde kurulmuş bir devletin adı. Devletin kurucusu ünlü Moğol komutanlarından Hulâgû 1253 yılında batı İran ve Irak'a seferler yaparak birkaç yıl içinde bütün bu bölgeyi ele geçirmiş sonra Bağdad'ı da alarak Abbasoğulları sultanlığına son vermiş, Kafkaslar'ı ve Doğu Anadolu'yu kapsayan yerlere kadar uzanarak egemenliğini ilân etmiştir. Hulâgû'dan sonra gelen hükümdarlar Suriye ve Mısır'da Memlûklar'la, kuzeyde Altınordu devleti ile uzun süreli savaşlar yapmışlardır. İlk İlhanlı hanları puta tapıyor ya da Şaman dinine bağlı bulunuyorlardı. Sonraları, Gazan Mahmut Han zamanında İslâmlığa girmişlerdir. En parlak çağını XIV. yüzyıl başlarında yaşayan İlhanlılar'ın Selçuklular'a büyük zararları dokunmuşsa da yine Anadolu'nun türkleşmesinde önemli rolleri olduğu söylenebilir. 1335 yılından başlayarak dağılma belirtisi gösteren bu devlet XIV. yüzyıl sonlarında tarih alanından silinmiştir. İlhanlılar devleti adını, hanlarına verilen «İlhan» sanından almıştır.

ilhat Ar. i. Dinsizlik, Tanrı tanımazlık.

İliç Erzincan'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 397 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 16 504, merkezinin nüfusu 1 147'dir. İlçe toprakları dağlıktır. En önemli yükseklik güneydeki Munzur dağlarıdır (3 188 m.). Fırat'ın kollarından Karasu'nun suladığı topraklarda tahıl ve patates ekilir, hayvancılık yapılır. Kasaba, demiryolu istasyonuna 3 km. uzaklıktadır. İl merkezine ise 126 km. lik, yer yer bozuk şoseyle bağlıdır.

iliğine işlemek (iliğine geçmek) b. f. Çok derin bir şekilde etkilemek : Acı sözler iliğine işledi. Yağmur iliklerine geçti.

iliğini kurutmak b. f. Canından bezdirecek kadar sıkıntı vermek, fazla üzmek.

ilik i. Kemiklerin içini dolduran yumuşak, yağlı madde. esk. Muh, magz. [Moelle — Marrow] ★ 2. Düğme geçirmek için giysilerin kenarına açılan küçük yarık. [Boutonnière — Loop]

ilik gibi b. s. Pek yumuşak ve lezzetli ya da istek uyandırıcı.

iliklemek f. Bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek : Ceketini ilikledi. [Boutonner — To botton up]

ilikli s. ★ 1. İliği olan. [Boutonné — Buttoned] ★ 2. İliklenmiş bulunan. [Boutonné — Buttoned]

ilikmen i. İdare lâmbası.

ilim, -lmi Ar. i. ★ 1. Bilim. ★ 2. Bilme, biliş, bilgi, haber, vukuf : Bu iş hakkında hiçbir ilmi yok. (Kelimenin bu kullanılışı eskimiştir.)

İli Nehri Çin'in batısında Tanrı dağlarından doğup S.S.C.B. topraklarını sulayarak Balkaş gölüne dökülen, 1 385 km. uzunlukta bir nehir.

ilinek i. Fel. Kendi başına bir varlığı olmayıp var olmak için dayanacak bir töze muhtaç olan şey. esk. Araz : Renk, devim, sıcaklık birer ilinektir. [Accident — Accident]

ilinekli s. Fel. İlinek niteliğinde olan. esk. Arazî. [Accidentel — Accidental]

ilinmek f. İlintisi olmak. esk. Taalluk etmek.

ilinti i. Bir şeyin başka bir şeye bağlı bulunması, ona ait olması hali. esk. Nispet, mensubiyet, aidiyet, taalluk. [Relation, rapport, intérêt, attachement — Relation, attachment, engagement, connection]

ilintili s. İlintisi olan. esk. Mensup, ait, müteallik. [Relatif, dépendant, attaché — Related, connected, attached, relevant]

ilişik s. ★ 1. İliştirilmiş. esk. Merbut : Mektuba ilişik olan dilekçe. [Joint, inclus — Attached] ★ 2. İlişen, ilişkin. esk. Ait, münasebettar : Bu meseleye ilişik bazı noktalar aydınlandı. [Relatif, qui concerne — Relevant] ★ 3. i. İlgi, bağlılık. esk. Münasebet : Onunla bir ilişiğim yok. [Relation, rapport — Connection]

ilişki i. İki şey arasındaki karşılıklı ilgi. esk. Münasebet. [Corrélation — Correlation]

ilişkili s. İlişen, ilişkin. esk. Münasebetli, münasebettar. [En rapport, en relation — Related, connected]

ilişkin s. İlgisi, ilişiği olan, bağlı, ilgili, değgin. esk. Ait, merbut, münasebettar : Edebiyata ilişkin bir konu. [Attaché, concernant — Concerning, pertaining]

ilişmek f. ★ 1. Hafifçe takılmak : Elim sürahiye ilişti, düşüp kırıldı. [S'accrocher, effleurrer — To stroke lightly] ★ 2. Elini sürmek, dokunmak : O örtüye elini sürme. [Toucher — To touch] ★ 3. Hafifçe sataşmak : Çocuğa ilişmeyin. [Taquiner — To tease] ★ 4. Hafifçe karşı koymak ya da dikkati çekmek : O soruna ilişmedim. [Aborder, faire allusion — To grapple with] ★ 5. Bir şeyin kenarına eğreti oturmak : Koltuğa ilişiverdi. [Frôler — To sit lightly]

ilk, -ki s. Başlangıçta yer alan. Son karşıtı. [Premier — First]

ilka Ar. i. Koyma, atma, bırakma.

ilkaat, -ti Ar. ç. i. Kandırmak ve aklı zararlı şeylere çevirmek için yapılan şeyler. İğfal, ifsat hareketleri : Birtakım ilkaata kapılmışlar.

ilka etmek b. f. Koymak, atmak, sokuşturmak, telkin etmek : Denize ilka etmek, fesat ilka etmek.

ilk ağızda b. zf. En önce, ilk, iptida, herşeyden evvel.

ilkah Ar. i. ★ 1. Dölleme, dişisini gebe bırakma. ★ 2. Aşılama : İlâcı damara ilkah ettiler.

ilkbahar T. Far. b. i. Bahar, ilkyaz. [Printemps — Spring]

İlkçağ b. i. Tar. En eski tarih dönemlerinden başlayarak M.S. 476 yılına, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasına kadar süren çağ. Taş devirlerini, eski Akdeniz, Çin ve Mısır uygarlıklarını içine alır.

ilke i. ★ 1. İlk unsur, öğe. ★ 2. Temel düşünce, prensip. ★ 3. Temel bilgi. ★ 4. Man. Tartışmasız kabul edilen öncül.

ilkel s. Fel. ★ 1. Zaman bakımından en eski olan. [Originel — Original] ★ 2. İlk halinde kalmış olan. esk. İptidaî. [Primitif — Primitive]

ilkel sanat Okuma yazma devresine gelmemiş olan ilkel kavimlerin sanatına verilen ad. Kuzey ve Güney Amerika, Afrika, Malaya, Pasifik Adaları ve Eskimolar'da bu sanatlara rastlanmaktadır. Mimarlıkta ağaç, saz, balçık, hayvan postu ve dokuma, heykelde ağaç ve kil kullanılır. Resimden eşyaların süslenmesinde yararlanılır. Serbest olarak resime ender rastlanır. Bu sanatların tümünde zıtlıklara karşı bir eğilim vardır. [Art primitif — Primitive art]

ilk göz ağrısı b. i. İlk sevilen kimse, ilk doğan çocuk.

ilkin zf. Önce, başlangıçta, ilk defa olarak. esk. İptida : Meseleyi ilkin anlayamamıştım. [D'abord, premièrement, avant — At first, to begin with]

ilkokul b. i. Çocuk eğitiminde, aile eğitimini izleyen ilkokul dönemi. Genellikle 5 yıl sürer ve zorunludur.

ilk öğretim b. i. Öğretimin 5 yıl süren ilk derecesi. esk. İptidai tahsil. [Enseignement primaire — Primary education]

ilk öğretim zorunluluğu Huk. Genel bilgilerin ve okuma yazmanın bütün yurttaşlara öğretilebilmesini sağlamak amacıyla kabul edilen bir mükellefiyet. Türk çocukları Türk okullarında altı yaşlarını bitirdikleri andan itibaren ilk öğretim yapmak zorunluluğundadırlar. Anayasa'mızın 50. maddesine göre, devlet de halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak zorunluluğundadır. İlk öğretim kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

ilkörnek b. i. Fel. Nesnelerin ilâhî ve ilkel biçimleri. Platon, şeylerin kopyalarının yaratılıştan önceki ilkörneklerinin ilahî bilimde var olduğu görüşündedir. esk. Enmuzeci aslî, şekli esasî. [Archétype — Archetype]

ilksezi b. i. Fel. Bir şey üzerinde edinilen ilk ve yalın bilgi. esk. Tasavvuru sazeç. [Appréhension — Apprehension]

ilksizlik i. Fel. Geçmişte başlangıcı olmayan zaman. esk. Ezeliyet, sermediyet. [Eternité — Eternity]

ilk soruşturma Huk. Ceza kovuşturmasında, savcının isteğiyle açılan ve sorgu yargıcı tarafından yapılan işin daha yeterli bir şekilde aydınlatılması amacına yönelmiş soruşturma süresi. [Enquête préliminaire — Preliminary inquiry]

ilk yardım b. i. Hastalık ya da kaza sırasında doktor gelinceye kadar yapılacak bakım, alınacak tedbirlere verilen ad. İlk yardımın tıp bilimine uygun yapılması gereklidir. Çünkü yanlış yapılacak bir iş, verilecek yanlış bir ilâç, hasta ya da kazaya uğrayanın hayatını tehlikeye koyabilir. [Premier secours — First aid]

illâ (ille) Ar. zf. ★ 1. Ne olursa olsun, herhalde. esk. Mutlaka : İlle isterim diye dayattı. [En tout cas — Absolutely, at any rate] ★ 2. Yoksa, olmazsa, aksi halde : Sen de gelirsin, illâ ben de gitmem. [A tout prix — Otherwise] ★ 3. Hele, özellikle, hususiyle. esk. Bahusus : Avı çok sever, ille bıldırcın avını. [Surtout, en particulier — Especially, particularly]

illâllah Ar. ü. Usanç ve bezginlik anlatır : Artık onun yaptıklarından illâllah!

illet, -ti Ar. i. ★ 1. Hastalık. [Maladie — Ailment] ★ 2. Bozukluk. [Défaut, vice — Defect] ★ 3. Fel. Neden. [Causalité — Cause]

illetli s. ★ 1. Hastalıklı. [Maladif — Deseased] ★ 2. mec. İkide bir aksaklık gösteren. [Défecteux — Defective]

İllinois (A.B.D.) Kuzeyde, Michigan gölünün güney batısında, 146 076 km² genişlikte, 10 081 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Springfield, önemli şehirleri Chicago, Rockford, Peoria'dır.

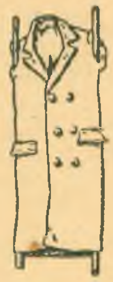
İllirya Tar. Eskiçağ tarihinde önemli bir bölge. Yunanlılar'a göre İllirya, Adriatik, Doğu Alpleri ve Tuna ile çevrelenmiş olan bölgeydi. Bu bölgede M.Ö. VI. yüzyıldan

Kırık kolun destek konularak sarılışı.

Yanık elin sarılışı ve çapraz şekilde askıya alınışı :

Genellikle hastalar sedye ile taşınırlar. İlk yardımda sedye bulunamazsa yerine resimde görüldüğü gibi kollarından sopalar geçirilmiş bir palto kullanılır.

başlayarak, birkaç yüzyıl süresince devam eden çeşitli Yunan kolonileri kurulmuştur.

illiyet Ar. i. Fel. Bak. nedensellik.

illüzyon tiyatrosu Tiy. Çağımızda tiyatronun ayrıldığı iki ana türden biri Göstermeci (epik) tiyatronun karşıtıdır. Seyirciye tiyatroda olduğunu unutturup onu olayların akışına çekmek, olayların içinde yaşatmak amacındadır. Dramatik tiyatro da denir.

ilmek f. ★ 1. Gevşekçe bağlamak, tutturmak: Halı dokurken düğümler ilmek yapılır. [Fanfiler — To knot] ★ 2. i. Çözülmesi kolay düğüm, iğreti düğüm. [Noeud coulant — Slip - knot]

ilmekli s. Kolay çözülür şekilde düğümlenmiş. [A noeud, noué, lié — Loosely knotted]

İlmen Gölü (S.S.C.B.) Leningrad'ın güneyindeki ovada, Novgorod yakınında, 1 100 km² genişlikte bir göl. Bölgenin bu gölde toplanan suları Volhof ırmağıyla kuzeyde Ladoga gölüne boşalır.

ilmenit Jeol. Doğada çok bol bulunan bir titanyum cevheri. Rengi parlak siyahtır. Mağmatik menşeli olup bazı demir yataklarında bulunur.

İlmen Paşa, Süreyya (1874-1955) Asker, iş adamı, politikacı. Serasker Rıza Paşa'nın oğludur. Harp Akademisi'ni bitirdi; genç yaşında general oldu. 1908'den sonra askerlik konusunda yayınlar yaptı. Askerî havacılığın kurulmasında hizmeti geçmiştir. Askerlikten ayrıldıktan sonra özel teşebbüsleriyle mensucat fabrikası, sinema ve operet kurdu; spor hareketlerine yardım etti. İkinci dönemde T.B.M.M.'ne girdiyse de 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'na geçerek milletvekilliğinden ayrıldı. Başlıca eserleri; anılarının iki cildi olan «Türkiye'de Tayyarecilik ve Balonculuk Tarihi» ile «Dört Ay Yaşamış Olan Zavallı Serbest Fırka» dır.

ilmî Ar. s. ★ 1. Bilime ait, bilime değgin. Bilimsel. [Scientifique — Scientific] ★ 2. Eskiden «ulema» denilen sarıklı sınıfdan olan.

ilmihal Ar. b. i. Dinin esaslarını, kurallarını, tapınma usullerini çocuklara ve gençlere öğretmek için yazılmış kitap.

ilmik i. İlmek.

ilmiklemek f. İğreti düğümle bağlamak. [Nouer — To knot]

ilmiye Ar. i. Eskiden din işleriyle uğraşan sarıklı hocalar sınıfına verilen ad.

ilmühaber Ar. b. i. ★ 1. Birinin herhangi bir halini göstermek için eline verilen resmî belge, hal kâğıdı. ★ 2. Alındı kâğıdı.

ilsak, -kı Ar. i. Yapıştırma, kavuşturma: Demiryollarını, telgraf tellerini birbirine ilsak etmek.

İlter, Ferruh (Doğ. 1918) Yönetici. İstanbul'da doğdu. İstanbul Hukuk ve İktisat fakültelerini bitirdi. 1950'de belediyecilik öğrenimi için Amerika'ya gönderildi. Dönünce belediye iktisat müdürü, 2 yıl sonra belediye reis muavini oldu. Hayat pahalığı karşısında başlayan tanzim satışları İlter'in teklifiyle Migros - Türk örgütünü doğurdu. 1963'den sonra Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü ve Ulaştırma Bakanlığı müsteşarlığı yaptı.

iltibas Ar. i. Birbirine benzeyen şeylerin ayırdedilmesinde rastlanan şüphe ve tereddüt: İzmir ile İzmit adları arasında biraz iltibas var.

iltica Ar. i. Sığınma, birinden himaye isteme: Tanrı'nın merhametine iltica ederim. [Recours — Resortation, seeking refuge, of shelter]

iltica etmek b. f. Sığınmak. [Se refugier — To take refuge, resort]

ilticagâh Ar. Far. b. i. Sığınılacak yer, sığınak. esk. Melce.

iltica hakkı Huk. Herhangi bir ceza kovuşturmasından ve mahkûm olmaktan kurtulmak amacıyla bir suçlunun yurttaşı olmadığı bir ülkeye kaçması. Kaçan bu suçlu geri verilmezse, kendisine iltica hakkı tanınmış olur. İltica hakkı, özellikle yabancı elçiliklere, konsolosluklara, savaş gemilerine sığınma halinde söz konusu edilir. İltica hakkı Latin Amerika'da çok işleyen bir müessesedir ve özellikle siyasî suçlular için tanınır.

iltifat, -tı Ar. i. ★ 1. Yüzüne bakma, hatırını sorma, gönlünü okşama, tatlı davranma, ilgilenme. [Bienveillence, compliment — Compliment, affability] ★ 2. Yüzünü çevirip bakma. Bizim tarafa iltifat etmedi. [Saluer — Greeting] ★ 3. Ed. Söz söylerken ya da yazarken daha çok etki sağlamak amacıyla beklenmedik bir anda sözü, konu ile pek yakından ilgili birine ya da bir şeye, yöneltme. [Relation — Acknowledgement]

iltihak, -kı Ar. i. Katılma.

iltihap Ar. i. Yangı. Vücudun bir tarafına kanın hücumuyla orada ateş, kızarma ve acı duyulması: Diş iltihabı, çıbanın iltihaplanması. [Inflammation — Inflammation]

iltihaplanmak f. Yangılanmak. [S'enflammer — To become inflamed]

iltimas Ar. i. Kayırma, arkalama: O hatıra, iltimasa bakmaz, hakkın icabını yapar. [Sollicitation, recommandation — Recommendation, favouritism, discrimination, partiality, undue protection]

iltimasçı Ar. s. Kayırıcı, arka, iltimas yapan. [Solliciteur, protecteur — Patronizer]

iltimas etmek b. f. Kayırmak. [Solliciter, recommander — To recommend, favour, discriminate]

iltimaslı s. İltimas edilen kimse ya da iltimasla yapılan iş. [Recommandé, solicité, protégé — Protected, favoured]

iltisak, -kı Ar. i. Kavuşma, birleşme, yapışma; iki demiryolu burada iltisak ediyor.

iltisak hattı b. i. Demiryollarını birbirine kavuşturan kısım.

iltisakî diller b. i. Kelimelerinin kökleri büsbütün değişmeksizin bir takım eklerle ve çeşitli etkenlerle yeni kelime biçimleri meydana getiren dillere verilen ad. Bunun dayandığı sınıflandırma son zamanlarda eskimiş ve bilimsel değerini kaybetmiştir.

iltiyam Ar. i. Yara kapanma, onulma.

iltiyam bulmak b. f. Onulmak, yara kapanmak.

iltizam Ar. i. ★ 1. Bir tarafı kayırma, tutma. esk. Tarafgirlik etme. ★ 2. Gerekli bulma, lâzım görme. ★ 3. Çiftlik, fabrika gibi bir yerde yönetimi üzerine alma, keseneğe alma.

iltizamcı i. Kesenekçi. esk. Mültezim.

iltizami Ar. s. ★ 1. İsteyerek ve bilerek yapılan, bililtizam. ★ 2. Türkçe gramerde «yazmalı, sevmeli» gibi gereklilik anlatan kipe verilen ad. «İltizam sigası», «sigai iltizamiye» de denirdi. Şimdi «istek kipi» denilmektedir.

İltutmuş, Şemsettin (Ölm. 1236) Hindistan Türk İmparatoru. Hindistan Türk - Memlûk hanedanının III. hükümdarı ve Aybey Tüki'nin damadıdır. İltutmuş 1210 yılından 1236 yılına kadar süren saltanatı sırasında başarılı seferler yapmış, içeride de düzen sağlayarak büyük bayındırlık eserleri meydana getirmiştir.

İlyas, Hızır İsrailoğulları peygamberlerinden birinin adı. M.Ö. IX. yüzyılda doğduğu ve İsrailoğulları'nı Baal ve Astrade adlı putlara tapınmaktan vazgeçirmeye çalıştığı için birçok zaman peygamber Elyasa ile birlikte dağ ve mağaralarda yaşamak zorunda kaldığı, çeşitli mucizeler göstermiş olduğu, sonunda peygamberliği Elyasa'ya bırakarak ateşten bir araba ile gökyüzüne çıktığı söylenir.

ilzam Ar. i. Bahis ve tartışmada kuvvetli kanıt göstererek karşısındakini susturma: Şu cevap ile onu ilzam ettim.

im i. Fel. İşaret, bir anlamı olan iz ya da hareket.

ima Ar. i. Açıktan söylemeksizin dolaylı anlatma, işaret etme. [Allusion, signe — Allusion, hint]

İmad, Mir (1554-1615) İranlı hattat. Kavzin'de doğdu. İran'ın çeşitli şehirlerinde yaşamış, İsfahan'da iken sünnilik ve şiilik ayrılıklarını kaldırarak bu mezheplerin birleştirilmesi fikrini ileri sürdüğü için Şah Abbas tarafından öldürülmüştür.

İmad Şahlar (1490-1572) Hint devleti. Bugünkü Berrar ile çevresindeki topraklarda, aşağı, yukarı 50-60 bin km² üzerinde kurulmuş ve XVI. yüzyılda Dekkan (Güney Hindistan) tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Devleti kuran hanedan Güney Dekkan'da Müslüman Hintli bir aileydi. Devletin dili Farsça'ydı. 5 Dekkan devletinin en küçüğüydü. 1572'de Nizam - Şahlar, İmad - Şahlar'ı topraklarına katarak egemenliklerine son vermişlerdir.

ima etmek b. f. Dolaylı anlatmak: Bu hareketiyle oraya gelmiyeceğini ima ediyor. [Signifier, faire allusion — To allude, hint, imply]

imaj Fr. i. İmge, hayal.

imal, -li Ar. i. Yapma, işleme. [Fabrication, manufacturier — Manufacturing, fabrication]

imalât, -tı Ar. i. İşlenip meydana getirilen şeyler: Fabrikanın imalâtı. [Produits, manufacturés — Manufactures, products]

imalâthane Ar. Far. i. Fabrika. [Fabrique, usine — Factory]

imale Ar. i. ★ 1. Bir tarafa eğme, meylettirme: Onu bu fikre imale için çok uğraştım. ★ 2. Ed. Aruz vezninde kısa okunması gereken bir heceyi vezne uysun diye uzatma. Nazmın kusurlarından sayılır.

imale etmek b. f. Meylettirmek.

imal etmek b. f. Yapmak, işlemek: Burası araba imal eder. Fabrikanın imal ettiği makineler. [Fabriquer — To manufacture]

imalı s. Üstü kapalı, örtülü söz ya da hareket: Benimle imalı konuştu. [Allusif — Allusive]

imaliye Ar. i. Bir şeyin yapılması için verilen ücret.

imam ★ 1. Ar. i. Cemaate namaz kıldıran kimse: Eski mahalle imamları namaz kıldırmakla beraber nikâh, cenaze gibi, mahallenin belediyeye ait işlerini de görürlerdi. ★ 2. Müslümanlık'ta mezhep kuran ya da din meselelerinde özel görüşü olan kimse: Yol gösterebilecek yetkisi bulunan: İmam Ali, İmamı Azam Ebu Hanife, İmamı Şafiî, İmamı Gazalî. ★ 3. Bazı İslâm devletlerinde devlet başkanı: İmam Yahya.

imambayıldı b. i. Patlıcan ya da kabakla yapılan zeytinyağlı bir yemek.

imame Ar. i. ★ 1. Tespihlerin başındaki uzunca tane. İpliğin iki ucu bunun içinden geçirilerek püsküle ya da kamçıya bağlanır. ★ 2. Çubukların ya da sigara ağızlıklarının başına takılan kehribardan ya da başka şeyden yapılmış irice ağızlık.

imamet, -ti Ar. i. ★ 1. İmamlık, camide namaz kıldıran kimsenin niteliği ve mesleği. ★ 2. Din meselelerinde yetki sahibi olmak sıfatı ya da müslüman bir ülkenin emirliği.

imamevi b. i. Bazı yerlerde kadınlar hapishanesine verilen ad.

imamlık i. İmamın yaptığı iş.

İmamoğlu Adana'nın Kozan ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 12 626, merkezinin nüfusu 2 659'dur.

imamsuyu b. i. Külb. Rakı.

iman Ar. i. İnan, inanma, itikat. [Foi, croyance, credo — Faith, belief]

imana gelmek b. f. ★ 1. Önce inanmadığını sonradan kabul etmek, hak olan dine inanmak. ★ 2. Akla yatkın olanı sonunda kabul etmek: Hah şöyle imana gel.

imana getirmek b. f. Birine bir din ya da mezhebi kabul ettirmek. [Convertir — To convert] ★ 2. mec. Bir fikri kuvvetli delillerle ya da bir isteği zorla kabul ettirmek.

iman etmek b. f. İnanmak, bir itikat edinmek. [Croire, prêter foi — To believe in, have faith]

imansız s. ★ 1. Dinsiz. [Athé — Faithless] ★ 2. mec. İnsafsız, acımasız. [Injuste, impitoyable — Merciless]

imansızca zf. İnsafsızca, acımaksızın, merhametsizce. [Injustement, impitoyablement — Unjustly, cruelly]

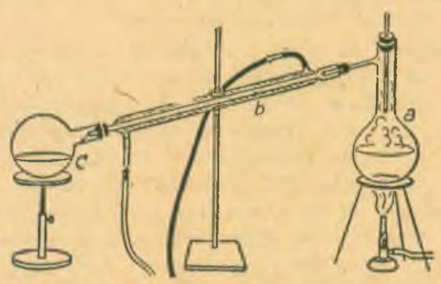
imar Ar. i. Bayındırma, bayındırlık, şenlendirme, mamur etme. [Reconstruction, embellissement — Reconstruction, embellishment]

imaret, -ti Ar. i. ★ 1. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında yoksullar için kurulan yeme, içme, bazan da, barındırma ocaklarına verilen ad. İmaretlerin geliri, devletçe ya da zenginlerin bağışlarıyla kurulmuş taşınmaz mallardan sağlanır; bu ocaklar için de özel binalar yapılırdı. İmaret binaları, çoğunlukla okul, cami, hastahane yakınlarında bulunurdu. İmarethanelerden yolcular, her türlü yoksullar ve varlıksız görevliler yararlanırdı. ★ 2. Mamurluk, şenlik, bayındırlık.

imar etmek b. f. Şenlendirmek, bayındırmak. [Rendre florissant, cultiver, reconstruire — To reconstruct, improve and develop by cultivating or building]

imate Ar. i. Öldürme, yok etme.

imbat, -tı i. Batıdan ve çok defa güneybatıdan ya da denizden esen serince rüzgâr. [Vent de l'ouest, vent de mer — West - breeze]

İmbik: (a) Kabında ısıtılan sıvı buharlaşır; su ile soğutulur. (b) Borusundan geçerken tekrar yoğunlaşır (sıvı hale gelir); (c) Kabında saf olarak birikir.

imbik Ar. i. Damıtma için kullanılan araç. [Alambic — Distiller]

imbikten geçirmek b. f. Damıtmak. esk. Taktir etmek. [Distiller — To distill]

imbisat, -tı Ar. i. Yayılma, genişleme: Sıcak etkisiyle birçok cisimler imbisat ederler.

imdat Ar. i. ★ 1. Yardıma yetişme, tehlike karşısında edilen yardım. [Aide, assistance, secours — Emergency aid, urgent assistance] ★ 2. ü. Yetişin! Kurtarın: Denizden «imdat» diye bir feryat duyuldu. [Au secours — Help]

imdatçı s. Yardımcı: Tanrı imdatçınız olsun.

imdat etmek b. f. Yardıma koşmak. [Secourir — To come for delivery]

imdi b. «Buna göre», «şu halde» sözleri gibi, başına getirildiği cümleyi önceki cümlenin bir sonucu durumuna sokar.

imece i. Köy tarafından yapılması gereken işlerin köylüler tarafından ortaklaşa emek birliği ile gerçekleştirilmesi usulü. Yapılacak işe akçe ya da malla katılma zorunluluğu karşısında, her kişiye düşen katılma payına salma denilir. Salma ve imece usulü bir zamanlar hukuk bakımından zorunlulukken, şimdi isteğe bağlı bir usül haline gelmiştir.

imek f. «İdi, imiş, ise» gibi fiil şekillerinin kendisinden türediği sanılan eski ve unutulmuş bir fiil.

imge Psi. Göz önünde bulunmayan bir şeyin zihindeki tasarısı. Soyut olan ide (fikir, düşünce) den ayrı olarak imgenin az çok somut bir yanı vardır. Zihnin kendiliğinden çalışmasından ve yapma bir işlemden doğan imge, kaynağı olan şey gibi, gözlemlemeye gelmez. Bu, sadece o şeyin bir tasarısı, ona tıpatıp uygun olmayan bir hatırasıdır. Bundan başka çok kere de imge, çeşitli hatıralar işlenerek yapılan orijinal bir yaratıştır. [Image — Image]

imgelem i. Göz önünde olmayan şeyleri tasarlama ve imgeleri birleştirip kaynaştırma yeteneği. İmgelem, zekâdan çok insana vergi bir haldir. esk. Tahayyül. [Imagination — Imagination]

imgelemek f. Tahayyül etmek. [Imaginer — To imagine]

imha Ar. i. Yok etme, mahvetme. [Destruction — Destruction, annihilation, extermination, extinction]

imha ateşi Ask. Bir savaşta düşman piyadesinin karşı koyma teşebbüslerini önleyip hareketsiz bırakmak, tanklarını tahrip etmek, topçusunu sindirmek amacıyla karadan, havadan ve denizden çeşitli silâhlarla yapılan ateş. [Feu destructif — Destructive fire]

imha etmek b. f. Yok etmek. [Détruire, anéantir — To destroy, annihilate, exterminate, extinguish]

imhal, -li Ar. i. Erteleme, mühlet verme.

imik i. Boğaz, gırtlak.

imiş Bak. irmek.

imizgenmek f. Imızganmak.

imkân Ar. i. Mümkün olma, olabilirlik: Bu işte imkân göremiyorum. [Possibilité — Possibility]

imkânsız s. Mümkün olmayan. esk. Muhal. [Impossible — Impossible]

imkânsızlık i. Olmazlık, mümkün olmayış. [Impossibilité — Impossibility]

imlâ Ar. i. ★ 1. Doldurma: Şişeleri imlâ ettiler. ★ 2. Bir dildeki kelimelerin yazılış şekli: Arapça imlâ Fransızca imlâdan güçtür. [Ortographe — Ortography, spelling] ★ 3. Söyleyip birine yazdırma: Kendi hasta olduğu için mektubu oğluna imlâ suretiyle yazdırmış. [Dictée — Dictation]

imlâ etmek b. f. ★ 1. Doldurmak. ★ 2. Birine söyleyip yazdırmak. [Dicter — To dictate]

imlâya gelmek b. f. Düzelmek, makul bir hale gelmek.

imleç i. Fiz. Bir fizik olayını kendi kendine çizerek ya da işaretliyerek gösteren yazıcı alet. esk. Mukayyit. [Enrégistreur — Recorder]

imlemek f. ★ 1. İm koymak, imle göstermek. [Signer, marquer — To indicate] ★ 2. Dolayısıyla anlatmak. esk. İma etmek. [Faire entendre, allusion — To imply]

immoralizm Fr. i. Fel. Bak. törelsizcilik.

Imola (İtalya) Emilia bölgesinde, fayans ve ipek iplik fabrikalarıyla tanınan 49 000 nüfuslu bir şehir.

imparator İta. i. İlhan. Kraldan daha büyük sayılan, uluslara ve küçük hükümetlere de hükmeden hükümdar: Artık tarihin imparatorlar devri kapanmıştır. [Empereur — Emperor]

imparatoriçe İta. i. ★ 1. İmparator karısı. [Impératrice — Empress] ★ 2. İmparatorluk eden kadın.

imparatorluk i. İlhanlık, bir imparator tarafından yönetilen devlet ya da egemenliği altında çeşitli küçük hükümet ve ayrı ayrı uluslar bulunan büyük devlet. [Empire — Empire]

imparator otu b. i. Bot. Maydanozgillerden, baharlı ve yakıcı olan kökü hekimlikte kullanılan bir ot.

impedans Fr. i. Fiz. Dalgalı akım geçen bir devrede, devreye uygulanan gerilimin, devreden geçen akıma bölünmesiyle beliren büyüklük. En genel halde, devrede omik direnç, kapasite ve self bulunur. Elektrik problemlerinde Z ile gösterilir.

Imperia (İtalya) Cenova körfezinin batısında, 34 000 nüfuslu bir liman şehri ve turizm merkezi.

imprezario İta. i. Tiyatro, bale, konser v.b. gösterileri düzenleyen, bu yönde temaslar yapan kimse.

İmralı Adası Marmara denizinin güneydoğusunda küçük bir ada. Bozburun'a uzaklığı 19 - 20 km. dir. Yüzölçümü 20 km² olan adanın kuzeyden güneye uzunluğu 8 km. dir. En yüksek noktası kuzeydeki 209 m. yükseklikteki Türk tepesidir. Eskiden adada 3 Rum köyü vardı. 1922'den 1935 yılına kadar tamamen boş kalan İmralı'da 8/11/1935'de Adliye Bakanlığı tarafından bir cezaevi kuruldu. Bugün adaya görevlilerden başka kimse girememektedir.

İmralı soğanı b. i. Oval şekilli, kırmızıya yakın kahverengi kabuklu, dayanıklı, acı bir soğan çeşidi.

İmranlı Sıvas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 229 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 655, merkezinin nüfusu 3 170'dir. İlçe toprakları Kızılırmak havzasındadır; kuzey ve güney kesimleri dağlıktır. En önemli yükseklik Kızıldağ'dır (2 950 m.). Kızılırmak'ın suladığı topraklarda tahıl ve patates ekilir; hayvancılık yapılır. Eski adı Umraniye olan kasaba, Sıvas — Erzincan yolu üzerindedir.

imrar Ar. i. Geçirme: Kamyonları bu tahta köprüden imrar tehlikelidir.

imren i. Görülen bir şeyi ya da benzerini edinme isteği. esk. Gıpta. [Envie, émulation — Envy]

imrence i. Herkesçe imrenilen şey ya da kimse. esk. Mağbut.

imrenmek f. Görülen bir şeyi edinme ya da bir yiyeceği yeme isteğini duymak. [Envier, convoiter — To envy]

İmroz Çanakkale'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 289 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 5 913, merkezinin nüfusu 2 691'dir. Çanakkale Boğazı'nın 18 km. kuzeybatısında bir adadır. Uzunluğu doğudan batıya 30, kuzeyden güneye 13 km. dir. Bağcılık, zeytincilik ve şarapçılık yapılır. Kasaba, denizden 50 m. yükseklikteki bir tepenin üzerinde kurulmuştur. 1456'da Türk egemenliğine geçti, 1912'de Yunanlılar tarafından işgal edildiyse de Lozan Antlaşması'yla tekrar alındı.

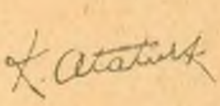
İmru - el - Kays (Ölm. 530 ya da 540) Müslümanlık'dan önceki çağın en büyük Arap şairi sayılır. Daha sonraki Arap şairlerinin çoğu İmru - el - Kays'ın etkisinde kalmışlardır. Serüvenli bir yaşam süren bu şairin şaheseri «Muallakat» adını taşır. Ayrıca bir de «Divan»ı vardır Sonradan eserlerine başkaları tarafından eklemeler yapıldığından bazı mısralar ona ait değildir.

imsak, -ki Ar. i. ★ 1. Kendini tutma, perhiz: Fazla yemek, hele içki hususunda imsak etmeli. ★ 2. Oruca başlama zamanı: Ramazanda imsak topu atılır. ★ 3. Cimrilik, hasislik: Bu derecede imsak ile arttırılacak para eksik olsun.

imsakiye Ar. i. Ramazanda imsak zamanını gösteren cetvel.

imsel mantık b. i. Matematikte olduğu gibi kavramları ve önermeleri imlerle gösteren mantık. Örneğin, mantıkta «kül cüz'ünden büyüktür» kuralı şu şekilde anlatılır: $a + b > a$ esk. Mantıkı remzî. [Logistique — Symbolical logic]

ÜNLÜ KİŞİLERİN İMZALARINDAN ÖRNEKLER :

Atatürk

Martin Luther

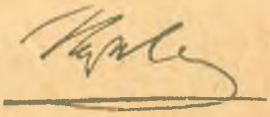
Emile Zola

Schiller

Bismarck

Napoléon Bonaparte

imtidat Ar. i. ★ 1. Uzama, uzun sürme, uzayıp gitme : Bu yıl kış çok imtidadetti. ★ 2. Mat. Uzam.

imtihan Ar. i. Deneme, sınama, sınav. [Epreuve, examen — Examination, test, trial]

imtihan etmek b. f. Sınamak. [Examiner — To examine, test, try]

imtina, -ı Ar. i. Kaçınma, çekinme : İmzadan imtina etti. [Refus, abstinence — Abstention, avoidance, declination]

imtinan Ar. i. Başa kakma : İmtinanı olmayan bir insan.

imtisal, -li Ar. i. Uyma, benzeme, örnek ve misal alma ya da alınan bir emre uyma ve ona boyun eğme : Arkadaşına imtisal ederek haylazlığa başladı.

imtisalen Ar. zf. Uyarak. esk. Tabi olarak.

imtisal etmek b. f. Örnek almak, örneğe ya da emre uymak.

imtisas Ar. i. Soğrulma, emilme.

imtiyaz Ar. i. ★ 1. Ayrıcalık. Benzerlerinden farklı olma. [Distinction, privilège — Privilege, distinction] ★ 2. Huk. Gedik. Hukukta, idarenin bazı şahıslara, devlete sağlanacak bir menfaat karşılığında bir takım kamusal mallar ve kamusal hizmetler yönünden tanıdığı haklar, ayrıcalıklar. Özel kişilerce gerçekleştirilecek kamu hizmetleri karşılığı, bu kişilere bir takım malî ve idarî ayrıcalıklar, istifadeler tanınır. Ayrıca, kişilerin ya da zümrelerin, din, dil, ırk, sınıf v.b. nedenlerle diğer kişilere oranla üstün görülmelerine, bir takım olağanüstü menfaatlere ve haklara sahip tutulmalarına da imtiyazlılık, ayrıcalılık denilir. Anayasa'mızın 12. maddesinde yer alan yurttaşların eşitliği kuralına göre, hiç bir yurttaşın ayrıcalık sahibi olmaması gerekir. [Privilège — Privilege, distinction]

imtiyazlı hisse senedi Eko. Bazı üstünlükleri olan ve kâr üleşiminde kendisine öncelik tanınan hisse senedi. [Action privilégee — Preferred stock or share]

imtiyaz sahibi b. i. Bir devlet ruhsatını almış olan, gedik sahibi. [Concessionnaire — Concessionaire]

imtizaç Ar. i. ★ 1. Bağdaşma, uyuşma. ★ 2. Kaynaşma.

imtizaçsızlık i. Huk. Karı koca arasındaki evlilik birliğinin sürdürülmesi olanaklarını ortadan kaldıracak derecedeki anlaşmazlık, geçimsizlik. İmtizaçsızlık bir boşanma sebebidir. İmtizaçsızlık durumunun gerçekte olup olmadığına, geçimsizliğin imtizaçsızlık derecesine varıp varmadığına yargıç karar verir.

imza Ar. i. ★ 1. Bir belgedeki ifadelerin, borçlanmaların, bildirilerin doğruluğunu ve o belgeyi kaleme alan şahsa ait olduğunu kanıtlamak amacıyla belgenin altına konulan ve o kişinin ismini belirten ve her zaman kullandığı yazı, işaret. [Signature — Signature] ★ 2. Yazılmış mektup, senet ve benimseyeceği her türlü kâğıdın altına adını yazma : Onun bu kâğıdı imza yetkisi var mı? [Signatair — Signatory]

imza etmek, imza atmak, imza koymak b. f. İmzasını yazmak, imzalamak. [Signer — To sign]

imzalamak f. Bir yazının altına imza atmak. [Signer — To sign]

imzalı s. İmza edilmiş. [Signé — Signed]

in i. ★ 1. Yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk. [Antre, cavern, tanière — Den, lair] ★ 2. Issız yerleri anlatmak için kullanılan «İn cin yok» ya da «İn cin top oynuyor» deyiminde geçer.

in Far. s. Bu.

İn Kim. İndiyum elemanının sembolü.

inadına zf. İnatçılık olsun diye, terslik ve aksilikle. [Par entêtement — Out of sheer obstinacy]

inak i. Fel. Her çeşit inceleme ve eleştirinin üstünde tutulan ve gözü kapalı inanılan düşünce, dogma. esk. Nas.

inakçılık i. Fel. Bir takım inaklara dayanmak, kanıt olarak «filânca böyle demiştir» gibi sözler ileri sürmek yolu ; dogmatizm. [Dogmatisme — Dogmatism]

inal s. ★ 1. Kendisine inanılan, sır verilen. esk. Mutemet, mahrem, müsteşar. ★ 2. i. Han, şah, şehzade.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (1870-1957) Tarihçi. İstanbul'da doğdu. Babıali'de önemli görevlerde, Divanı Hümayun Beylikçiliği, Evkaf Müzesi müdürlüğünde, Tarihî Vesikalar Tasnif Heyeti reisliğinde bulundu. Eserlerinden bazıları : «Son Asır Türk Şairleri», «Son Sadrazamlar», çeşitli biyografi ve tarihi kitaplarıdır

inam i. Olduğu gibi geri almak üzere birine inanılarak bırakılan şey. esk. Emanet.

in'am Ar. i. İyilik etme, nimet verme, ihsan etme.

in'am etmek b. f. İhsan etmek, nimet vermek.

inan i. İnanma kanaat, emniyet, iman. [Croyance, conviction, foi — Trust, faith, confidence]

İnan, Afet (Doğ. 1907) Tarih profesörü Kız öğretmen okulunu, 1938'de Lausanne Universitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Fakültesi'ni bitirdi, 1939'da doktor oldu. Musiki Muallim Mektebi'nde, Ankara Kız Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1939'da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'ne doçent olarak girdi ; 1950'de profesör oldu. Türk Tarih Kurumu'nun ikinci başkanlığını da yapmış olan Afet İnan, 1963'den beri Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün müdürüdür. Başlıca eserleri : «Atatürk'den Hâtıralar», «Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti», «Kemal Atatürk'ü Anarken», «Mimar Koca Sinan», «Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler» dir. Tarih üzerine inceleme-

ler ve makaleleri de sayılabilir. Atatürk'ün yakınında uzun süre kalmış olması ona Atatürk ve devrimler konusunda inceleme yapma olanağı vermiştir.

inanca i. Bir işten doğabilecek zarar ya da ziyanı ödemek üzere gösterilen karşılık ya da birinin ötekinin şüphelerini dağıtmak için söylediği kuvvetli söz. esk. Teminat. [Garantie — Guarantee]

inancılık i. Fel. Usçuluğun tersine, aklı yetersiz bulduğundan onun inanla tamamlanması gerektiğini ileri süren felsefe. esk. İmamiye. [Fidéisme — Fideism]

inanç i. Bir düşünceye, bir kanışa bağlı bulunma ya da bağlı bulunulan düşünce. esk. İtikat. [Confiance — Belief, faith]

İnançalp, Mehmet Cevdet (1883-1935) Öğretmen, yazar. Öğretmen okulunu bitirdi, bir süre hukuk öğrenimine de devam etti. İstanbul'da, Bakû'da öğretmenlik yaptı. 1908'den sonra bir aralık İsviçre'ye gitti. Kitaplık memurluğu, başbakanlıkta Tarihî Evrakı Tetkik Heyeti başkanlığı yapan İnançalp, 1935'de İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Heyeti başkanlığına getirildi. Zengin kitaplığını İstanbul Belediye Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. Kütüphanecilik ve bibliyografya alanlarında yetkisi ile tanınmış olan İnançalp'ın okul kitapları ve yazıları arasında «Şarkın İlyadası Şehname» ile «İbni Batuta» ya yazdığı «zeyil» sayılabilir.

inandırmak f. İnanmasını sağlamak. [Faire croire, persuader — To convince, persuade]

inanış i. İnanmak işi ve biçimi. İnanma: Bu nasıl inanış? [Croyance — Belief]

inanmak f. ★ 1. Doğru diye bakmak: Bu habere inandım. [Croire — To believe] ★ 2 Doğru sözlü diye bilmek: Ben ona inanırım. [Admettre — To trust] ★ 3. Gerçekten var diye bilmek: Cennete, cehenneme inanmak. [Ajouter foi — To have faith]

İnan, Mustafa (1911-1967) Mühendis, profesör. Adana'da doğdu. İstanbul Yüksek Mühendis Okulu'nu bitirdi. Sonradan Teknik Üniversite adını alan bu okulda önce doçent sonra profesör oldu. Dekanlık ve rektörlük yaptı. Mühendislikle ilgili eserleri arasında «İlkel Gerilemeler», «Kayma Merkezi», «Mukavemet Bilgisi», «Torsion» sayılabilir.

inansız s. İnanı olmayan. esk. İmansız. [Incrédul, athé — Without faith or belief]

inat Ar. i. ★ 1. Ayak direme, inatçılık, öngüllük, bir şeyi kabul etmemekte ısrar. [Obstination, opiniatreté, entêtement — Obstinacy, defiance] ★ 2. s. (Halk konuşmasında) İnatçı.

inatçı s. Ayak direyici, direnici. [Obstiné, entêté, acharné — Obstinate, stubborn, headstrong]

inat etmek b. f. Ayak diremek [S'obstiner, s'entêter, insister — To defy persuasion, stick to, hold to]

inayet, -ti Ar. i. İhsan, lütuf, kayra: Allahın inayetiyle muvaffak olacağım.

inayeten zf. İhsan olmak üzere.

inayet etmek b. f. İyilikte, lütufta bulunmak.

inayetkâr Far. s. İyilik ve ihsan yapmak huyunda olan.

inayet ola b. ü. «Allah versin» gibi dilencileri savmak için söylenir.

incaz Ar. i. Verilen sözün, edilen vaadin yerine getirilmesi.

ince s. ★ 1. Kendi cinsinden olanlara göre dar ve uzun. Kalın karşıtı [Mince — Thin] ★ 2. Taneleri ufak İri karşıtı. [Microscopique — Fine] ★ 3 Küçük ayrıntıları çok olup aşırı özen gerektiren. Kaba karşıtı. [Ténu, fin — Delicate] ★ 4. Düşünce, duygu ya da davranış bakımından insanın sevgi ve saygısını kazanan. [Raffiné, fine — Refined] ★ 5. Görevini duygunlukla yapan. [Attentif — Attentive] ★ 6. Bütün ayrıntıları ve derinlikleri toplayan. [Compréhensif — Comprehensive]

İnce Burun Karadeniz kıyılarının başlıca çıkıntılarından birini teşkil eden bir yarımadanın kuzeybatı ucundaki burun. Sinop limanı yakınındadır; Türkiye'nin en kuzey noktasıdır.

incecik s. Pek ince.

İncedayı, Cevdet Kerim (1893-1951) Asker ve devlet adamı. Sinop'da doğdu. Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi'nde, Kuleli'de okudu, Harbiye'yi bitirdi I Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesinde bulundu Dönüşte kurmaylık öğrenimine başladı Az sonra Ankara'ya geçerek Kurtuluş Savaşı-na katıldı. Savaştan sonra, askerlikten ayrılarak politikaya atıldı. CHP İstanbul İl başkanlığı ve sonra parti müfettişliğinde bulundu. 1937'de Sinop'dan milletvekili seçildi. Bayındırlık ve Ulaştırma bakanı oldu. «İstiklâl Harbi» adlı eseri belge olarak önemlidir.

inceden inceye b. zf. Titizce: İnceden inceye araştırıp soruşturdular. [Minutieusement — Minutely]

ince elemek b. f. mec. Bir işi iyice ve sıkıca araştırmak: Her şeyi ince eleyip sık dokumaya gelmez.

ince hastalık b. i. Akciğer veremi.

ince karakol b. i. Tar Eskiden orduların savaşlarda ileriye ve etrafa çıkardıkları müfrezelere (kollara) verilen ad

ince kesim b. s. Çelimsiz, ince kemikli esk. Nahif.

inceleme i. İncelemek işi ve sonucu. [Examination, étude, analyse — Examination, analysis, study]

incelemek f. Bir işi ya da bir şeyi ele alıp özelliklerini, ayrıntılarını inceden inceye anlamaya çalışmak esk Tetkik etmek.

[Examiner, étudier, analyser — To examine or study closely]

incelik i. ★ 1. İnce olma hali ya da ince davranış. [Délicatesse, finesse — Fineness, delicacy, refinement] ★ 2. Bir işin herkesçe görülmeyen nitelikleri. [Raffinement, subtilité — Subtlety]

incelmek f. İnce, nahif, nazik hale girmek. [Devenir mince, se raffiner — To grow thin, become delicate]

inceltmek f. İnce bir hale sokmak.

İnce Minare Selçuklular dönemi mimarlığının ünlü anıtlarından biri. Konya'da bulunan İnce Minare camisi 1253 yılında yapılmıştır. Türkistan'dan gelen bir mimar tarafından yapıldığı sanılan bu caminin «İnce Minare» adını alması, minaresinin o zamana kadar yapılmış olanlardan çok ince, sanatlı ve ustalıklı oluşu yüzündendir. Bundan başka cami pek güzel çinileriyle de ünlüdür.

inci çiçeği

İnce, Refik Şevket (1885-1955) Hukukçu, politikacı. Selânik Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Kurtuluş Savaşı'nda Birinci Büyük Millet Meclisi'ne girdi; 1921-1922 yıllarında adalet bakanlığı yaptı. İstiklâl Mahkemesi başkanlığında da bulundu; dördüncü, beşinci, altıncı, dokuzuncu dönemlerde de milletvekili seçildi. 1950'de önce millî savunma, sonra devlet bakanı olarak görev aldı. Türk Hukuk Kurumu'nu kuranlardandır.

incerek s. Oldukça ince.

incesaz Müz. Keman, ut, tambur, kemençe, ney, kanun, santur gibi çalgılardan meydana gelen alaturka müzik topluluğu.

incir ve meyvası

İncesu Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 920 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 709, merkezinin nüfusu 5 846'dır. İlçe toprakları ortalama 1 000 m. yükseklikteki İncesu ovasından ibarettir. Güneyinde Erciyeş vardır. Tahıl ve sebze ekilir, bağcılık ve hayvancılık yapılır. Kasaba, İncesu çayı üzerinde, sarp bir vadi içindedir. Kayseri — Ulukışla demiryolu ile karayolu içinden geçer. XVII. yüzyıl sonlarında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından kurulmuştur. Paşa'nın yaptırdığı cami, han, hamam ve medrese vardır.

Ince, Thomas Harper (1882-1924) ABD sinemasının yaratıcılarından, yapımcı ve rejisör. W. S. Hart adlı bir tiyatro oyuncusunu başrole çıkarttığı kovboy filimleriyle ün yaptı. Çağının öteki iki büyük sinema adamıyla, D. W. Griffith ve Mack Sennett'le «Üçlü» filimcilik birliğini kurarak; 1915-1918 arasında çevresine topladığı sinema adamlarına, denetimi altında 200'ü aşkın filim çevirtti.

inci i. Sedef renginde parlak, sert ve yuvarlak, yüksek değerli tanecikler. Bazı kabuklu deniz hayvanlarının, özellikle istiridyenin içinden çıkarılır. Değerli süs eşyalarında kullanılır. İnci avcılığı sıcak denizlere, Kızıldeniz'le Avustralya arasındaki sulara özgü gibidir. En iyi inciler başlıca Seylan adası kıyılarında, Basra körfezinde ve Güney Hint denizinde bulunur. Bu avcılık sakin havalarda, güneşin doğduğu ya da battığı saatlerde yapılır. İnci avcılığı yapan dalgıçlar ayaklarına bir taş bağlayıp denize inerler ve hızla topladıkları istiridyeleri bir ipe bağlı olan ağa doldurduktan sonra gene iple yukarıda kendilerini bekleyen kayığa çekilirler. [Perle — Pearl]

inci balığı b. i. Sazan familyasından ılık ve sıcak denizlerde 150 m. derinliğe kadar yaşayan bir balık. Boyu 15 cm. kadar, rengi yeşilimsi ya da pembemsi sarıdır. Pullarından yalancı inci yapılır. [Ablette — Bleak]

inci çiçeği b. i. Bot. Zambakgillerden mayısta açan ve bir sap üzerinde dizili, beyaz, yuvarlak ve güzel kokusu olan bir çiçek. [Muguet de mai — Lily of the valley]

inci gibi b. s. Küçük, düzgün ve beyaz: İnci gibi diş, inci gibi yazı, inci gibi çocuk.

incik ★ 1. i. Bacağın dizle ayak bileği arasında kalan bölümü. ★ 2. s. İncinmiş olan.

incik boncuk b. i. Değersiz gerdanlık, iğne gibi ufak tefek süs eşyası.

İncil Ar. i. (Aslı Yunanca) Müslümanlık inanışına göre Peygamber İsa'ya Tanrı'dan inmiş olan kutsal kitabın adı. Ancak, aslı kaybolduğu için sonraları Havariler'in ya da onların öğrencilerinin yazdıkları birçok İncil arasında 4 tanesi seçilmiştir. «Enacili Erbaa» denilen bu 4 kitapta da, İsa'nın hayatına ait söylentiler ve bazı İncil ayetleri bulunmakla birlikte birbirinden farklıdır. Hıristiyanlık inanışına göre İncil azizlerden 4 kişi tarafından ortaya konulmuş kutsal kitapların genel adıdır. İsa'nın hayatıyla mezhebini içine alan bu kitaplardan ılk üçü Milâdın 60. ile 70. yılları arasında Saint Mathieu, Saint Marc ve Saint Luc tarafından meydana getirilmiştir. Dördüncüsü de Milâdın 90. yılına doğru Saint Jean tarafından ortaya konulmuştur. Hepsi de aşağı yukarı aynı olayları anlatır; dördüncüsünün öncekileri tamamladığı kabul edilir.

İncili Çavuş, Mustafa Efendi Osmanlı tarihinde ve saray adamları içinde hoş sözleriyle, nükteleriyle tanınan bir kişi. Bir ara İran'a geçici elçi olarak gönderilmiştir.

incimat Ar. i. Donma, sertleşme.

incinmek f. ★ 1. Vücudunun bir tarafında çarpma, vurma gibi hareketler sonunda yara olmaksızın ağrı verecek bir hale uğramak: Kolu burkulup incinmiş. [Avoir du mal, de la douleur, se blesser — To be injured] ★ 2. mec. Birinin kendine dokunan bir sözünden ya da hareketinden

teessür ve acı duyma: Hocanın sert bakmasından pek incinmiş. [S'affliger — To be hurt]

incir i. Isırgangillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, dilimli, geniş yapraklı, dalları eğri büğrü bir ağaç ve bunun küçük armutlar biçiminde yumuşak ince kabuklu, çekirdekleri darı şeklinde tatlı yemişi. En iyileri Menderes ırmağı çevresinde yetişir ve İzmir yöresinin değerli ihraç mallarından birini teşkil eder. Patlıcan, kavak, lop, İzmir'in bardacık, Trabzon'un torasan inciri gibi birçok çeşidi vardır. [Figue — Fig]

incirlik i. ★ 1. İncir bahçesi ★ 2. İncir ağaçları çok olan yer.

İncirliova Aydın'ın merkez ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 6 283, merkezinin nüfusu 1 423'dür.

incitaşı, -nı b. i. Jeol. Feldispat cinsinden, suyu kıt ve eridiği zaman inci gibi tane tane olan yanardağsal cam.

incitici s. İnciten, dokunaklı, gönül kırıcı.

incitiş i. İncitme hareketi ya da biçimi; incitme.

incitmebeni b. i. Halk dilinde kansere verilen ad.

incitmek f. İncinmesine yol açmak. [Blesser, faire du mal — To injure, hurt]

incizap Ar. i. Çekilme, kapılma, gönül akma: Ona karşı ilk görüşte bir incizap duydum.

inç İng. i. Fiz. İngilizler'in kullandığı uzunluk birimi. 1 inç, 2,540 cm. ye eşittir. [Pouce — Inch]

İnçon (Güney Kore) Kuzeybatıda, Sarı Deniz kıyısında 402 000 nüfuslu bir liman ve sanayi şehri. Çelik fabrikaları önemlidir.

indeterminizm Fr. i. Fel. Yadgerekircilik. Determinizm karşıtı. Bak. determinizm.

indî Ar. s. Herkesçe kabul edilebilecek bir temele bağlanamayıp yalnız bir kişinin kendi kanısına dayanan, kendince: İndî yorumlar.

Indiana (A.B.D.) Michigan gölünün güneyinde, 93 994 km² genişlikte, 4 662 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Indianapolis şehridir.

Indianapolis (A.B.D.) Indiana eyaletinin 476 000 nüfuslu merkezi. Dokuma ve otomobil fabrikaları başta gelmek üzere, şehirde pek çok fabrika vardır.

indifa, -ı Ar. i. (Yanardağlarda) Püskürme, dökme: Etna indifa halindedir. [Eruption — Eruption]

indifaat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Döküntü. ★ 2. Yanardağda püskürtü.

indifaî Ar. s. Birdenbire atılarak meydana gelen. [Eruptif — Eruptive]

indinde Ar. T. e. Bir kimseye göre: Benim indimde onun hiç bir önemi yoktur.

indirgeme i. Fel. Fenomenoloji doktrinini benimseyenlerin yaptıkları bir tasarının içeriğini değiştirmek şeklindeki imgelemeye dayanan işlem. Üçgen düşüncesinin evrensel özünü elde edebilmek için sonsuz üçgenler tasarlamak gibi. [Réduction — Reduction]

indirgemek f. ★ 1. Kim. Bir oksidin oksijenini alarak madeni serbest bırakmak. [Réduire — To reduce] ★ 2. Matematikte bir ifadeyi daha kısa ya da daha basit bir şekle sokmak. esk. İrca etmek. [Réduire — To simplify]

indirgen s. Kim. Kimyasal olaylar sırasında cisimlerin oksijenini alma özelliğinde olan madde. [Réducteur — Reducing]

indirme i. Ask. Birliklerin, silâhların, araç ve gereçlerin; tren, otobüs ya da kamyonlardan indirilmesi. Uçak ve planörden paraşütle yere atılması; gemilerden karaya çıkarılması. [Débarquement — Landing]

indirmek f. İnmek işini yaptırmak, aşağı almak, azaltmak: Arabadan indirmek, posta ücretini indirmek. [Faire descendre, abaisser — To lower, unload]

indis Far. i. Mat. Matematikte kullanılan harflerin altına konulan rakam ya da başka harf.

individüalizm Fr. i. Fel. Bak. bireycilik.

indiyum Lat. i. Kim. Beyaz ve gümüş parlaklığında bir maden. Sembolü İn, atom ağırlığı 114,8'dir. 155 derecede ergir. Yoğunluğu 7,12'dir.

İndonezya Güneydoğu Asya'da pek çok adaya yayılmış 16 eyaletten meydana gelen, 1 900 000 km² genişlikte, 100 040 000 nüfuslu federal bir cumhuriyet. Başkenti Cakarta, diğer önemli şehirleri Bandung, Surabaya, Semarang, Palembang'dır. Halkın % 90'ı müslümandır; farklı bölgelere göre ülkede, Malay ve Cava dilleri başta olmak üzere 263 çeşit dil konuşulur. İndonezya esas itibariyle Sunda adalarını (Sumatra, Bangko, Billiton, Cava, Madura, Bali, Lombok, Sumbawa, Sumba v.b. adalarının tamamı ve Timor adasının bir kısmı), Borneo'nun güneyindeki Kalimantan bölgesini, Selebes ve Moluk adalarını ve Yeni Gine'nin batısını (Batı İrian) kapsar. Bunların dışında, bölgede bulunan irili ufaklı birçok küçük ada da İndonezya topraklarına dahildir. Ülkenin tümünde ekvatoral iklim hüküm sürer; yıllık sıcaklık ortalaması 25° C'nin üstündedir. Pirinç, mısır, darı, hindistan cevizi, karabiber, çay, kahve ve kauçuk yetiştirilir. Zengin maden yataklarından kalay ve petrol çıkarılır. Dünya üretiminde İndonezya, kalay ve kauçukta ikinci, pirinç ve çayda beşinci gelmektedir. ★ Tarih: II. Dünya Savaşı'na kadar bir Hollanda sömürgesi olan ülke, 1941'de Japonlar'ın işgaline uğradı. İşgalciler yönetimi, Hollandalılar'a cephe almış milliyetçilerden kurulu bir hükümete bıraktılar. 1945'de Japon yenilgisinden sonra, başında Ahmet Sokarno'nun bulunduğu bu milliyet-

inci balığı

ÇEŞİTLİ İNEKLER :

Compté cinsi

Lorraine cinsi

Durbam cinsi

Fribourg cinsi

çi hükümet, A.B.D. ve İngiltere'nin de desteğiyle Hollanda karşısında ülkenin bağımsızlığını ilân etti. Sokarno'nun yönetiminde İndonezya, sömürgecilikle mücadele, bloklar dışında aktif tarafsızlık ilkelerini benimseyerek hareket etmiş; 1956'da, Hollanda'ya üstünlük sağlayan anlaşmaları feshetmiştir. Malaysia'nın kuruluşuna 1963'den itibaren cephe alan hükümetin hatalarından ve kararsızlıklarından cesaret bulan muhalifleri, ordu tarafından geniş bir politik tasfiye yapılmasını ve sonunda Sokarno'nun iktidardan uzaklaştırılmasını teşvik etmişlerdir. Kesin bilançosu bilinmemekle birlikte, gayri resmî açıklamalara göre 500 000'den fazla komünistin ve komünist eğilimli olduğu sanılan insanın öldürülmesiyle gerçekleşen bu tasfiye, çağımızdaki politik mücadelelerin en dikkate değer olaylarından biri olmuştur. Halen ülkede iktidar, bu tasfiyeyi yönetmiş olan General Suharto'nun elinde bulunmaktadır.

İndur (Hindistan) Madhya Pradesh eyaletinde, 406 000 nüfuslu bir şehir.

İndus Himalayalar'ın kuzeyinde, Çin topraklarında doğup, Keşmir üzerinden Pakistan'a geçen; Afganistan ve Hindistan'dan gelen önemli kollarla beslenip Umman denizine dökülen 3 040 km. uzunlukta büyük bir nehir. Sularından sulama işlerinde yararlanılmaktadır.

indükleç i. Fiz. İndükleme akımı elde etmeye yarayan cihaz. Genel olarak şiddeti değişen bir manyetik alanla, bu alan içine yerleştirilmiş kapalı bir elektrik devresinden oluşur. esk. Müessir. [Inducteur — Inductor]

indükleme i. Fiz. Bir devrede indükleme akımı elde etme olayı. esk. Tesir. [Induction — Induction]

indüklemek f. Fiz. İndükleme yoluyla bir gerilim elde etmek. Bir manyetik alan içine konmuş kapalı bir elektrik devresi alalım. Manyetik alanın şiddetini değiştirirsek, kapalı devrede bir elektromotor kuvvet (gerilim) indüklenir ve bu gerilim devreden bir akım geçirir. Manyetik alanın şiddetindeki değişme durunca, gerilim, dolayısıyla akım da kesilir. Manyetik alanın değişmesi, kapalı devreden geçen manyetik akımın değişmesi demektir. Bu değişmeyi, devreyi sabit bir manyetik alan içinde hareket ettirerek de sağlayabiliriz. Bu olay elektrik motorlarının ve jeneratörlerinin bulunmasını mümkün kılmıştır. İndükleme akımı, kendini doğuran etkiye ters yöndedir. Bu kanunu Rus fizikçisi Henri Frederik Lenz bulmuştur. esk. Bittesir hasıl etmek. [Induire — To induce]

İndy, Vincent (1851-1931) Fransız bestecisi. César Franck'dan fug, kontrpuan ve kompozisyon dersleri aldı. Beraberce «Ulusal Müzik Derneği» ni kurdular. Amaçları, modern bestecileri tanıtmaktı. «La Forêt en chanté», «Wallenstein», si bemol ikinci senfonisi en ünlü eserleridir. Ayrıca César Franck, Beethoven ve Wagner için yazdığı kitapları da vardır.

İnebahtı Savaşı XVI. yüzyılda Osmanlı donanmasının Batılılar'a karşı bozguna uğradığı ilk büyük savaş. Kıbrıs adasının Osmanlılar tarafından alınması üzerine batılı devletler 1571 yılında ortak bir haçlı donanması hazırlamışlardı. 300'den fazla savaş gemisinden meydana gelen bu donanma V. Şarl'ın oğlu Don Juan'ın komutasında Türk sularına girmiş, Müezzinzade Ali Paşa komutasındaki 220 gemilik Türk donanması onları güneybatı Yunanistan'daki İnebahtı (Lepant) limanında karşılamıştır. Çok kanlı geçen savaşta Ali Paşa şehit olunca Osmanlı kuvvetlerinde şaşkınlık ve çözülme başlamış, Türk donanmasından 200'e yakın gemi batmış, ya da yakılmıştır. İnebahtı Savaşı'nda, sonradan tarihin ünlü kahramanları ve devlet adamları arasına geçecek olan Kılıç (Uluç) Ali Paşa yiğitliğiyle tanınmıştır. Bu deniz savaşındaki yenilgimiz üzerine Avrupa'da haftalarca süren şenlikler, törenler, bayramlar düzenlenmiştir.

İnebolu Kastamonu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 599 km²

olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 40 725, merkezinin nüfusu 5 884'dür. İlçe toprakları Karadeniz'le Küre (İsfendiyar) dağları arasında uzanır. Arazi kıyıdan içeriye doğru yükselir. İnebolu deresinin suladığı toprakların dağlık kesimleri gür bir orman örtüsüyle kaplıdır. Tahıl, keten, patates yetiştirilir Meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasaba, Karadeniz kıyısındadır. 1953'de limanı yapılmıştır. Küçük el sanatları yaygındır. Keten ve pamuk dokumacılığı, ağaç, taş ve demir işleri yapılır. Tarihi İlkçağ'a kadar uzanır, 1397'de Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Eski adı İnepolis'dir.

İnece Kırklareli'nin merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 8 853, merkezinin nüfusu 2 338'dir.

İnecik Tekirdağ'ın merkez ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 10 318, merkezinin nüfusu 1 449'dur.

ineç i. Jeol. Yer katmanları kıvrımlarının «tekne» de denen ingin kısmı. [Synclinal — Synclinal]

İnegöl Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 006 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 74 403, merkezinin nüfusu 25 267'dir. İlçe topraklarının büyük bir kısmını ortadaki İnegöl ovası kaplar. Ovanın güneyi Uludağ'ın eteklerine dayanır. Küçük derelerin suladığı topraklarda tahıl yetiştirilir, meyvacılık ve bağcılık yapılır. Orman ürünleri de önemlidir. Kasaba, Uludağ eteklerinde bir ova üzerindedir. Roma, Bizans ve Selçuklular'dan sonra Orhan Gazi tarafından Osmanlı ülkeleri arasına katılmıştır. Kasabaya 11 km. uzaklıkta, Çitli maden suyu çıkar. Çeşitli hastalıklara iyi gelen Olyat kaplıcaları da ünlüdür. Sadrazam İshak Paşa'nın yaptırdığı cami, medrese ve türbe vardır. İl merkezine, 45 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

inek i. Zo. Sığır ve mandaların buzağılayan ve süt veren dişisi. Bugün Avrupa ve Amerika'da ineklerin ortalama süt verimi, 4 000 litredir. Bir laktasyonda (305 gün) 10 - 12 000 litre süt veren inekler de vardır Bol sütlü inekler: Holştayn, Esmer ırk, Simental, Jersey, Kırmızı, Alaca, Danimarka kırmızısı ve diğer kültür ırk inekleridir. [Vache — Cow]

inekağacı b. i. Isırgangillerden, Amerika'nın tropikal bölgelerinde yetişen ve besleyici süt veren bir ağaç.

inekçi s. İnek besleyip sütünü satan kimse, inek çobanı, sığırtmaç. [Vacher — Cowman]

ineklik i. ★ 1. İnek ahırı, mandıra. [Ecurie, bergerie — Cowshed] ★ 2. mec. Bönlük.

inenler ç. i. Bir kimsenin çocukları ve onların kolları esk. Füru

infak Ar. i. Besleme, nafaka verme.

infaz Ar. i. Bir hükmü ya da kararı yürütme, yerine getirme, sözünü geçirme.

infial, -li Ar. i. Gücenme, canı sıkılma: İnfiale kapılarak çıkıp gitti.

inficar Ar. i. Bot. Çatlama: Tomurcukların inficarı.

infikâk, -ki Ar. i. Ayrılma, yerinden uzaklaşma: Valinin infikâki üzerine mektupçu vekili oldu.

infilâk, -kı Ar. i. Patlama, böşme.

infilâk etmek b. f. Patlamak.

infilâk maddeleri b. i. Ask. Bak. patlayıcı maddeler.

infirat Ar. i. Ayrılıp tek ve yalnız kalma. [Isolement, isolation — Isolation]

infiratçı Ar. T. i. ve s. Yalnız durma siyasetini güden, yalnızcı.

infisah Ar. i. ★ 1. Bozulma. ★ 2. Dağılma: Eski kanunların infisahı, bir meclisin, bir şirketin infisahı.

infisal Ar. i. Ayrılma, bir memurluktan çıkma. esk. Azledilme.

infisal etmek b. f. Ayrılmak, azledilmek.

infraruj Fr. i. Fiz. Bak. kızılötesi.

İngiliz i. İngiltere halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Anglais — English, Englishman]

ingiliz anahtarı b. i. Somunları gevşetmeye ya da sıkıştırmaya yarayan ve uçları paralel olarak açılıp kapanan kıskaç. [Clef anglaise — Spanner]

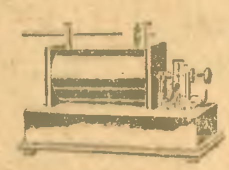
İngilizce i. İngiliz dili. [L'anglais, langue anglaise — English]

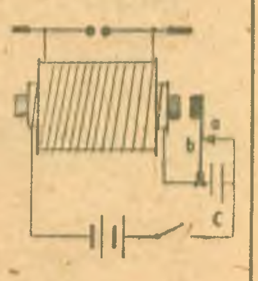
İngiliz Filim Akademisi İngiliz filim yapımcıları tarafından 1947 yılında kurulmuş olan akademi. Bu akademinin amacı yedinci sanatın, teknik ve sanat açısından gelişmesini sağlamaktır.

İngiliz Filim Enstitüsü Yedinci sanat sinemanın gelişmesini sağlamak, sinema ürünlerinin çağdaş yaşantımıza uygun bir düzene ulaşmasını ve sinema sanatının kalabalıklarca benimsenmesine önayak olmak amacını taşıyan, devlet eliyle de desteklenen bir kurum. 1934 yılında İngiltere'de kurulmuştur. Hükümetçe atanan 15 kişilik bir yönetim kurulu aracılığıyla yönetilmektedir.

İngiliz Guyanası Güney Amerika'nın kuzeyinde, Atlas okyanusu kıyısında, 215 000 km² genişlikte, 628 000 nüfuslu, İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye, bağımsız bir ülke. Merkezi Georgetown'dır. (Ülkenin ekonomisi için Bak. Guyana.) 1956'da ülkeye önce Hollandalı sömürgeciler gelmiş, Batı Hint Kumpanyası (1621-1791) burada şeker kamışı ve pamuk tarımıyla uğraşmıştı. İngilizler 1796'da Hollandalılar'ı doğuya, bugünkü Surinam'a uzaklaştırıp bölgeye yerleştiler. Ülke 1961'de içişlerinde bağımsızlık elde etti. İlerici Halk Partisi (P.P.P.) başkanı Cheddi Jagan ülkenin tam bağımsızlığı için çetin bir mücadele ver-

İNDÜKSİYON MAKARASI VE ŞEMASI :

Anahtarı açıp kapamakla bobinden akım geçer aynı zamanda b paleti çekilir. O zaman da devre açılmış olur. Böylece manyetik alan sürekli olarak değiştiği için yuvarlak topuzlar arasında indüksiyon akımından doğan bir kıvılcım görülür.

miştir. Ülke 1966'da bağımsızlığa kavuşmuştur.

İngiliz Hondurası Orta Amerika'da, Karayib denizi kıyısında 21 000 km² genişlikte, 107 000 nüfuslu, İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye bir ülke. Merkezi Belize'dir. Ülke'nin başlıca zenginliği ve ihracatının 3/4'ünü, ormanlarından çıkarılan değerli ağaçlar teşkil eder. 1964 yılında içişlerinde bağımsızlığa kavuşmuştur.

İngiliz ıspanağı b. i. Bot. Yaprakları iri, geniş, tohumları yuvarlak ve dikensiz bir ıspanak çeşidi.

İngiliz Muhipleri Cemiyeti Tar. I. Dünya Savaşı sonunda, İstiklâl Savaşı yıllarında İstanbul'da kurulmuş bir derneğin adı. Bu derneği kuranlar, İstiklâl Savaşı hareketine ve Mustafa Kemal'e karşıydılar; ülkeyi, İngilizler'e yakınlaşıp yaranarak kurtarabileceklerini sanıyorlardı. Başta Damat Ferit Paşa olmak üzere, üyeler arasında birçok tanınmış devlet, siyaset, fikir ve din adamları vardı. Bazı İngiliz casuslarının da içine girerek görev aldıkları ve merkezi İstanbul'da bulunan derneğin asıl amacının, yurdun düşman eline geçmemiş bölgelerini de işgal ettirip Türkiye'de İngiltere'ye bağlı bir sömürge vücuda getirmek olduğu ileri sürülmüştür. Anadolu'daki ulusal hareket olumlu yönde gelişmeye başladıktan sonra bu dernek kendiliğinden dağılmıştır.

İngiliz tuzu b. i. İç sürdürücü (müshil) olarak kullanılan mağnezyum sülfatı.

İNGİLTERE

İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) İngiltere'nin önderliği altında bir araya gelmiş olan ve aralarında ekonomik, politik ve kültürel işbirliği yapan devletler topluluğu. II. Dünya Savaşı'ndan önceki İngiltere İmparatorluğu'nun günümüzdeki bir devamı durumunda olan bu topluluğa, İngiltere'ye bağlı toprakların (doğrudan doğruya bir İngiliz valisi tarafından yönetilen ülkelerin), kolonilerin (kendi meclisleri olan, ama bir İngiliz valisinin yönetiminde bulunan ülkelerin), himaye devletlerin (iç egemenliğine sahip fakat bir İngiliz valisinin denetiminde olan ülkelerin) yanı sıra, tamamen bağımsız devletler de üye bulunmaktadır. Avrupa'da: Birleşik İngiltere Krallığı (Asıl İngiltere, Galler Ülkesi, İskoçya, Kuzey İrlanda), Anglo - Normand adaları, Cebelitarık, Malta, Man Adası. Asyada'da: Aden, Bahreyn Adaları, Brunei, Güney Arabistan Federasyonu, Hindistan, Hong - Kong, Katar, Kıbrıs, Malaysia Federasyonu, Pakistan, Seylan, Singapur, Umman Ülkeleri (Korsanlar Kıyısı). Afrika'da: Ascension Adası, Basutoland, Bostwana, Gambiya, Gana, Kenya, Malawi, Mauritius Adası, Nijerya, Saint - Hélène Adası, Seyşel Adaları, Sierra - Lleone, Svaziland, Tanzanya, Uganda, Zambia. Amerika'da: Antiller (Barbados, Leeward İsland, Trinidad ve Tobago Adaları, Windward İslands), Bahama, Bermuda, Falkland Adaları, İngiliz Guyanası, İngiliz Hondurası, Jamaika, Kanada. Okyanusya'da: Avustralya, Fiji Adaları, Gilbert Adaları, Nauru Adası, Ocean Adası, Papua Arazisi, Pitcairn Adası, Salomon Adaları, Samoa Adaları (batı kesimi), Tonga Adaları, Yeni Gine, Yeni Hebrid Adaları, Yeni Zelanda.

İngiltere (Birleşik İngiltere Krallığı) Avrupa'nın kuzeybatısında, Britanya adaları üzerinde 244 000 km² genişlikte, meşrutî krallıkla yönetilen bir devlet. Kuzey İrlanda (merkezi Belfast), İskoçya (merkezi Edinburgh). Asıl İngiltere ve Galler Ülkesi'nden (merkezi Londra) meydana gelir. Nüfusu 54 213 000 olan devletin başkenti Londra, diğer önemli şehirleri Birmingham, Glasgow, Liverpool, Manchester, Leeds, Sheffield, Edinburgh'dur. İngiltere'de genellikle ılıman bir okyanus iklimi hüküm sürer. Atlas okyanusundaki sıcak su Golfstrim akıntısının önemli etkisi vardır. Gökyüzü çok kere sislerle kaplıdır. Yağışların az olduğu kesimlerde bile güneş ancak günde ortalama 3,5 saat görülebilir. Doğum oranının düşük olmasına (binde 16,1) rağmen, ölüm oranının daha da düşük olması (binde 11,7) sonucu olarak nüfus durmadan artmakta, her yıl 60 - 100 bin insan ülkeden göç etmektedir. İngiltere nüfusunun belirgin özelliklerinden biri de şehirlerde oturan nüfus oranının % 82 gibi çok yüksek bir seviyeye ulaşmış olmasıdır. Nüfusu 100 000'i geçen şehirlerin sayısı 61'i bulur. İngiltere ekonomi bakımından XIX. yüzyılın ikinci

Thames Nehri üzerindeki Kuleli Köprü

Londra'da Parlamento binası ve Big Ben saat kulesi.

İskoçya'da kralların oturduğu Balmoral şatosu

İNGİLİZ SANATINDAN ÖRNEKLER :

Westminster Manastırı Kilisesi

Westminster Sarayının Lordlar kapısı

yarısında yeryüzünün en güçlü devletiydi. XX. yüzyılda katıldığı iki dünya savaşının da etkisiyle oldukça zayıflamış, dünya ekonomisinde A.B.D. ve S.S.C.B.'den sonra üçüncü duruma düşmüştür. Daha çok, ham madde ithal ve mamûl madde ihraç olunmaktadır, tarımın payı ikinci derecededir. 440 000 toprak sahibinden 91 tanesi, ekilen toprakların % 17'sine, 8 000 tanesi % 50'sine sahiptir. İngiltere, yılda 24,7 milyon ton çelik üretimiyle dünyada dördüncü gelir. 1 milyon işçinin çalıştığı makine sanayii kolunda, otomobil, lokomotif, uçak ve gemi yapımı ön plânda yer alır. İkinci önemli sanayi kolu dokuma sanayiidir. Yıllık üretimi 200 milyon ton olan kömür, öteden beri başlıca enerji kaynağı olmuştur. Elektrik santralları 136,6 milyar KW enerji vermekte ve İngiltere'ye bu alanda dünyada üçüncülük sağlamaktadır. Enerji ihtiyacının artan kısmı petrolle ve nükleer enerjiyle karşılanmakta, Avrupa'da ilk defa olarak nükleer enerjiyle çalışan bir santral 1956 yılında işletmeye açılmış bulunmaktadır. İngiltere toplam 21 465 000 tonilatoluk ticaret filosuyla A.B.D.'den hemen sonra ikinci gelmektedir. 1860 yılından beri İngiltere'nin ithalâtı, ihracatından fazla olmaktadır. İngiltere'nin dış ticaretinde İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye ülkelerin önemli bir yeri vardır: İthalâtın % 41'i, ihracatın % 46'sı bu ülkelerle yapılır. ★ Tarih: M.S. V. yüzyılda Cermen soyundan Angıllar'ın, Saksonlar'ın ve Jütler'in gelmesiyle adanın batısına ve kuzeyine çekilen Kelt asıllı yerli halk, bugünkü Galler Ülkesi'nin ve İskoçya'nın çekirdeğini meydana getirmişlerdir. VIII. yüzyıldan itibaren başlayan Norveç'li Normanlar'ın akınlarıyla kıyı bölgeleri birer koloni haline gelmiştir. İngiltere Krallığı, Yurtsuz Jean zamanında (1199-1216) Fransa'daki topraklarını kaybetti, öte yandan papayla ilişkiler de bozuldu. 1215 yılında kral, karşılaştığı güçlükler içinde, mutlak yetkilerinden bir kısmını terkettiğini bildiren Büyük Şart (Magna Carta) adlı bir ferman imzaladı. 1258'de onun oğlu III. Henri zamanında imzalanan Oxford Anlaşmasına göre ilk parlamento 1265'de toplanmıştır. 1337'de, Fransa tahtına göz koyan III. Edouard zamanında başlayan Yüzyıl Savaşı, 116 yıl sonra, Fransa'da Calais şehrinden başka İngiltere Krallığı'na ait bütün toprakların kaybedilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu yenilginin doğurduğu hoşnutsuzluk ortamı içinde 1454'de başlayan ve İki Gül Savaşı diye anılan iç savaş 30 yıl sürmüş, derebeylerin nüfuzu zayıflamış, sonunda Anjou ya da Plantagenêt hanedanının yerine 1485'de Gal asıllı Tudor hanedanı tahta geçmiştir. Bu hanedan zamanında merkezî krallığın nüfuzu parlamento'ya dayanılarak yeniden güçlendirilmiş, ulusal karakterde ve papalığın nüfuzundan bağımsız bir anglikan kilisesi kurulmuş, güçlü bir donanma meydana getirilmiş, denizaşırı sömürgelerin fethine girişilmiş, İspanya'nın «Yenilmez Armada»sı yenilgiye uğratılmış, İrlanda, İngiliz egemenliği altına alınmış, sanat ve edebiyatta canlı bir gelişme görülmüştür. Tudor hanedanının son kraliçesi I. Elizabeth'in 1603'de ölümü üzerine İngiltere'de krallık İskoç asıllı Stuart hanedanına geçti ve o zamana kadar birbirine hasım bu iki ülke arasında bir yakınlaşma oldu. Tudor krallarının mutlakiyet eğilimi, katolikler ve protestanlar üzerinde yaptıkları baskılar halk arasında huzursuzluğa, Kuzey Amerika'ya göçlere, presbiteryan (kalvenist) inanışlı İskoçya'da 1639 ve 1642'de iki isyan çıkmasına ve İngiltere'de bir iç savaşın başlamasına (1640-1649) yol açtı. Parlamentoyu temsil eden güçler Cromwell'in önderliğinde, Kral I. Charles'ın birliklerini yenerek politik alanda bir devrim başardılar. Önce İrlanda (1649), sonra İskoçya (1651) yeniden İngiliz egemenliğine sokuldu, sömürgelerin genişlemesi devam etti, 1660 yılında Stuart hanedanı yeniden tahta çıkarıldı. Fakat, sarayın da, derebeylerinin de, kilisenin de geçmişteki güçlerinden yoksun kaldıkları bu dönemde, sarayla uyuşmaya yanaşmayan bir burjuva sınıfı, ağırlığını gitgide hissettirmeye başlamış, parlamentoda muhafazakâr Tory'lerin karşısına, Whig'ler adıyla ikinci bir parti olarak çıkmış, kraldan medenî ve temel hakları güvenlik altına alan ferman ve belgeler koparmışlardır (1673'de Bil of Test ve 1679'da Habeas Corpus). Kral II. Jacques'ın katolikliği ihya etmek istemesi, bunun için Fransa'yla yakınlaşma politikası izlemesi ve parlamentoya önem vermemesi, 1689'da ikinci bir devrime yol açmıştır. Bunu izleyen dönemde (1689-1714) katolik İrlanda yeniden İngiltere egemenliğine sokulmuş, İskoçya İngiltere'yle birleşerek (1707) Birleşik İngiltere Krallığının temeli atılmış İspanya Veraset Savaşları'nda kazanılan zafer yeni sömürgeler ele geçirilmesine imkân sağlamıştır. 1714'de Brunswick - Hannover hanedanı tahta geçmiştir. Sömürgelerdeki rekabetlerin İngiltere'yi sürüklediği 7 yıl savaşları (1756-1763) Kanada ve Hindistan'dan Fransa'nın uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Amerika'daki İngiliz sömürgelerinin bağımsızlıklarını ilân etmesiyle (1776) başlayan savaşta uğradığı yenilgiye (1783) rağmen, İngiltere'de ekonomi, bilim ve teknik hızlı bir gelişme göstermiş, nüfus çoğalmış, buluşlar birbirini izlemiştir. İngiliz yöneticilerinin 1789 Fransız devriminin yayılmasını İngiliz halkına ulusal bir tehlike olarak göstermeyi başarması sayesinde, bir devrim çıkması önlenmiş, hattâ 1793'de Fransa'daki devrime karşı, 1815'e kadar süren bir savaş açılmıştır. Serbest mübadele ve teşebbüs zihniyetinin hakim duruma geldiği İngiltere'de sanayi

hızla gelişmeye devam etmiş, XIX. yüzyılın ortasından itibaren ülke, dünyanın en güçlü devleti haline gelmiştir. İngiltere'nin yeryüzü ölçüsünde sömürgeci bir devlet halini alması, onu, aynı amaçla hareket eden öbür gelişmiş devletlerle önce rekabete, sonra çatışmaya sürüklemiştir. Sonu I. Dünya Savaşı'na varan bu çekişmelerde İngiliz diplomasisi, uzgörürlükle hareket etmesini bilmiştir. 1939'da İngiltere, II. Dünya Savaşı'na katılmak zorunda kalmıştır. W. Churchill'in kurduğu savaş kabinesi, İngiliz halkının faşizm karşısında mücadele azmini iyi değerlendirerek, sağladığı müttefiklerin işbirliğiyle, savaşı zaferle bitirmesini bilmiştir. Kazandığı zafere rağmen İngiltere, savaştan zayıflamış olarak çıkmış; 1945-1951 arasında iktidarda kalan ve savaşın ülkede açtığı yaraları sarmağa çalışan İşçi Partisi (Atlee Hükümeti), 1951-1964 arasında iktidarda bulunan Muhafazakâr Parti (Churchill, Eden, MacMillan, Douglas - Home Hükümetleri) İngiliz ekonomisindeki düşük gelişmeye çare bulmayı ve İngiltere'ye savaştan önceki öncü yerini kazandırmayı başaramamışlardır. Günümüzde İngiltere, 1964 Ekim seçimlerini pek az bir farkla kazanan İşçi Partisi'nin H. Wilson başkanlığındaki hükümeti tarafından yönetilmektedir.

ingin ★ 1. i. Hek. Solunum, sindirim gibi aygıtların ya da bazı organların içini örten ince zarın iltihaplanıp sıvı salması, dumağı, nezle. [Catarrhe, rhume — Cold, catarrh] ★ 2. s. Çevresine göre alçakta bulunan. esk. Münhat.

inginlik i. ★ 1. İngin olma hali. ★ 2. mec. Kuvvetten düşme hali. esk. İnhitat.

Ingolstadt (Batı Almanya) Güneyde, Bavyera'da, Tuna kıyısında 52 400 nüfuslu bir şehir. Otomobil ve sigara fabrikaları vardır.

Ingres, Jean Auguste Dominique (1780-1867) Fransız ressamı. 1824'de İtalya'dan Paris'e dönünce Güzel Sanatlar Akademisi'ne üye seçilmiş, Güzel Sanatlar Okulu'nda öğretmenlik yapmıştır. Desen alanında çok büyük bir sanatçı olan Ingres, portre alanında da eşsizdi. Tablolarında da Raphael'den ve antikite heykellerinden esinlenen sanatçı bu klasik anlayışın yanı sıra özellikle çıplaklarında «arabesklere» geniş yer verir. Bu tablolarındaki şehvet havası son derece etkileyicidir. Ressamın şaheserlerinden bazıları şunlardır: «Bain Turc — Tük Hamamı», «Grande Odalisque — Büyük Odalık», «Autoportrait — Ressamın Kendi Portresi», «Madame de Senonnes».

İnguşlar (S.S.C.B.) Kafkaslar'ın kuzeyinde, Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne üye, içişlerinde bağımsız bir cumhuriyetin halkı. 75 000 nüfuslu bu cumhuriyetin başkenti Grozni'dir.

inha Ar. i. Resmî bir işin bir daireden üst bir kata yazılması. Valilikten içişleri bakanlığına inha ettiler

inha etmek b. f. Üstün daire ya da kata yazmak; önermek.

in hali b. i. Gra. İsim takımlarında belirten durumunda bulunan ismin gereğine göre — (n) in, — (n) — ın, — (n) ün, — (n) un, ve zamirlerde şahsa göre, — im, — ın, — nun, — nın — ek şekillerinden birini alarak büründükleri kılık. [Cas possesif — Possessive case]

inhidam Ar. i. Çökme, yıkılma, yıkılım.

inhilal, -li Ar. i. ★ 1. Erime. ★ 2. Dağılma, çözgün, çözgünlük. ★ 3. (Memurluk) Açılma. ★ 4. Ayrışma.

inhimak, -ki Ar. i. Düşkünlük, bir şeyin üstüne pek düşmüş olma: Moda inhimaki birçok ailenin bütçesini sarsıyor.

inhina Ar. i. Eğilme, eğrilip bükülme, baş eğme.

inhiraf Ar. i. Sapma, doğru yoldan çıkma: Aldığı emrin bir kelimesinden inhiraf etmez. [Déviation — Deviation]

inhisaf Ar. i. ★ 1. Husufa uğrama, ay tutulma. ★ 2. mec. Eski parlaklığını ya da ününü kaybetme.

İnhisar Bilecik'in Söğüt ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 8 251, merkezinin nüfusu 904'dür.

inhisar Ar. i. ★ 1. Tekel, bir iş ya da malın bir ele verilmesi: Tütün, içki, kibrit, çay inhisarı. [Monopole — Monopoly] ★ 2. Yalnız... üzerine olma, yalnız... için olma.

inhisar etmek b. f. Bir şeye ya da şahsa mahsus olmak. [Se restreindre, être cerné — To be restricted or limited to]

inhisar maddeleri Bak. Tekel maddeleri.

inhitat, -tı Ar. i. Aşağılama, gerileme, alçalma. İnginlik: Arazinin inhitatı, ahlâkın inhitatı.

inhizam Ar. i. Bozgun.

inik ★ 1. s. İnmiş, indirilmiş: Perdeler inik. [Abaissé, baissé — Lowered] ★ 2. i. Encek.

inikâs Ar. i. ★ 1. Yansıma, aksetme, bir yere vurup geri dönme: Güneşin inikâsı, bir sesin inikâsı. [Réflexion — Reflection] ★ 2. (Ses için) Yankılama, yankılanma, yankı. ★ 3. (Piyasada) Tepki ya da etki.

inikâs etmek b. f. Yansımak, vurup geri dönmek.

inikat Ar. i. Kurulma, toplanma, birleşim: Bir meclisin inikadı. Kongrenin inikadı.

inik deniz b. i. Coğ. Gelgit (cezir ve met) sırasında suların çekildiği zaman denizin hali. esk. Cezir hali. [Basse mer, marée basse — Low tide]

inildemek f. İnlemek. [Retentir, gémir — To moan, groan]

Gümüş bir kral kupası (XIV. yüzyıl)

meşale (XII. yüzyıl)

Porselen vazo (XVIII. yüzyıl)

inilti i. İnleme sesi, inleyiş, yankı. esk. Nale. [Gémissement, retentissement, écho — Moan, groan, echo]

inim inim zf. Süreklice inlemeyi anlatır.

inisiyatif Fr. i. Ön ayak olma, bir şeyi ilk önce yapma, teşebbüs: Bu meselede insiyatif hakkı onundur.

inisyal Fr. i. Bir şeyin başında bulunan; kelimenin ve ismin baş harfi.

iniş i. ★ 1. İnmek eylemi ya da biçimi. [Descente — Descent] ★ 2. Yukarı tarafında bulunduğumuza göre eğik yer. [Pente — Slope]

initaf Ar. i. Bir tarafa dönme, yönelme. esk. Teveccüh.

İnkalar Peru'nun en eski halkı. İspanyollar, Güney Amerika'yı istila ettikleri zaman orada İnkalar'ın kurduğu bir uygarlıkla karşılaşmışlar, uzun çarpışmalardan sonra, İnka uygarlığına son vermişlerdir.

inkâr Ar. i. Kabul etmeyiş, tanımama, abama, yadsıma. «İkrar» ve «İtiraf» ın karşıtı. [Négation, refus, désaveu — Denial, refusal, repudiation, disavowal]

inkâr etmek b. f. Kabul etmemek. [Nier, refuser — To deny, refuse, repudiate, disavow]

İnka Sanatı Eski Güney Amerika sanatı. İnkalar tarafından meydana getirilmiştir. Kusursuz taş yapıları vardır. Renkli seramik, dokumalar ve örgü işleri alanında İnkalar, bütün dünyanın ilgisini çeken eserler vermişlerdir.

inkıbaz Ar. i. ★ 1. Büzülme, çekilip toplanma: Soğuk, her cisimde az çok inkıbaza sebebolur. ★ 2. Peklik, tutukluk, kabızlık. «İshal» in karşıtı.

inkılâbat Ar. ç. i. Değişmeler, dönüşümler, devrimler.

inkılâp Ar. i. ★ 1. Devrim. ★ 2. Dönüşme

inkılâpçı s. Devrimci. [Transformiste — Transformist]

inkıraz Ar. i. Batma, sönme. esk. Zeval bulma: Bir devletin inkırazı, bir soyun inkırazı.

inkısam Ar. i. ★ 1. Bölünme. ★ 2. Parçalanma, kısımlara ayrılma.

inkıta, -ı Ar. i. Kesilme, arası kesilme. [Interruption — Interruption]

inkıtaa uğramak b. f. Arası kesilmek. [Etre interrompu — To be interrupted]

inkıyat Ar. i. Boyun eğme, itaat: Bütün Asya hükümdarları Timurlenk'e inkıyat ettiler.

inkisar Ar. i. ★ 1. Kırılma: Dökme demirden eşya inkisara kabiliyetlidir. ★ 2. mec. Gücenme, gönül kırılma, hatırı kalma: İnkisarına sebebolacak bir şey söylemedim.

inkişaf Ar. i. ★ 1. Açılma, meydana çıkma, gelişme. [Apparition, révélation — Apparition] ★ 2. Mat. ve Biyo. Açınım. [Développement — Development]

inkişaf etmek b. f. Açılmak, ortaya çıkmak, gelişmek: Hakikat inkişaf ediyor.

inleme i. ★ 1. Yavaşça bir ıstırap sesi çıkarma. [Gémissement — Moan, groan] ★ 2. Çınlama: Topların inlemesi. [Retentissement — Resounding]

inlemek f. ★ 1. Yavaşça, ağlar gibi dokunaklı ses çıkarmak. [Gémir — To moan, groan] ★ 2. Uğultulu ses çıkarmak.

inme i. ★ 1. İnme işi. ★ 2. Hek. Belirli bir beden bölgesinde hareket yeteneğinin yitimi. Kola, bacağa ya da bedenin yarısına ait olduğunda inme adını alır. İnme doğrudan doğruya beyinde hareketin gerçekleştirilmesine ait ilk basamak olan bölgenin bozulmasından (o bölgeyi besleyen damarın tıkanması, kanaması, kafa içi urları, yaralanmaya bağlı beyin örselenmeleri, iltihaplı beyin hastalıkları, zehirlenmeler v.b. gibi nedenlere bağlı olarak) olabilir. Ya da hareketi yapan organın kendi sinirlerinin aksaklığına (iltihap, yaralanma, zehirlenme, urlar v.b. gibi) bağlıdır. Buna göre santral ya da periferik inmeden söz edilir. İnme doğuran nedene göre hastalığın ayrıntılı özellikleri ve dolayısıyla tedavisi değişir. [Apoplexie — Apoplexy]

inmek f. ★ 1. Yukarıdan aşağıya doğru gelmek: Merdivenden inmek. [Descendre — To descend] ★ 2. Binilen yerden ayrılmak: Arabadan, attan inmek. [Descendre — To dismount] ★ 3. Yüksek bir yerden gelmek: Dağdan kurt indi. [Descendre — To descend upon] ★ 4. Daha aşağıda bulunan bir yere taşınmak: Aşağı kata indiler. [Descendre — To land] ★ 5. Küçük bir yerden büyük bir yere gitmek: Bugün şehre ineceğim. [Aller — To go down] ★ 6. Konaklamak: İstanbul'da hangi otele inersiniz? [S'arrêter — To stay] ★ 7. Alçalıp eski haline gelmek: Şiş indi, sular inmiş. [Décrâtre — To level off] ★ 8. Fiyat alçaltmak: Üç lira daha indi, almadım. [S'abaisser, s'amoindrir — To lower] ★ 9. Külb. Vurmak: Kafasına indirdi. [Frapper — To hit down] ★ 10. Yıkılmak: Duvar yağmurdan inmiş. [Tomber — To fall down] ★ 11. İnme gelmek: Adamın sağ tarafına inmiş. [Attaquer — To attack]

inmeli s. Bir tarafında inme bulunan. esk. Meflûç.

İnn İsviçre'nin güneydoğusunda Alpler'den doğan, batı Avusturya ve güney Almanya'dan geçtikten sonra Batı Almanya - Avusturya sınırı boyunca ilerleyip Tuna'ya dökülen 525 km. uzunluğunda bir nehir.

Innsbruck (Avusturya) Batıda, Inn nehri kıyısında, Tirol bölgesinin 100 500 nüfuslu merkezi. Sanayi, ulaşım, turizm, kış sporları bakımlarından da önemli bir merkezdir.

inorganik Lat. Yun. s. Kim. Organik olmayan, madensel. esk. Gayriuzvi. [Inorganique — Inorganic]

Inowroclaw (Polonya) Orta bölgede, Vistül nehri batısında 47 000 nüfuslu bir şehir. Tarım makineleri fabrikaları ile, dolaylarındaki tuz ve soda yatakları önemlidir.

İnönü Bilecik'in Bozöyük ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 11 377, merkezinin nüfusu 4 699'dur.

İnönü, Mustafa İsmet (Doğ. 1884) General, devlet adamı, Türkiye'nin II. Cumhurbaşkanı. 24 Eylül 1884'de İzmir'de doğdu. Babası Malatya'da yerleşmiş Kürümoğullarından Hacı Reşit Bey, annesi, Bulgaristan'ın Razgrat kentinden göçmüş bir ailenin kızı Cevriye Hanımdır. İsmet, dört kardeşin ikincisidir. 1916'da Mevhibe Hanım'la evlenmiş; Ömer, Erdal ve Özden (Toker) adlı üç çocuğu olmuştur. Sıvas mülkiye idadisinden sonra İstanbul'da Harbiye'nin idadi (lise) sınıflarında öğrenimine devam etti. 1901'de topçu harbiye sınıfına geçti; 1903'de okulu birincilikle bitirdi. O yıl Harp Akademisi'ne girdi; 1906'da sınıfının birincisi olarak kurmay yüzbaşı rütbesi ile okuldan çıktı. Atatürk ile tanışmaları bu okulda olmuştur. 2 Ekim 1906'da Edirne'deki ordu merkezinde ilk görevine başladı. Orduya katıldığında Fransızca ile Almanca'yı bilmekteydi (İngilizce'yi cumhurbaşkanlığı sırasında öğrendi). Edirne'de gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. Edirne'de Meşrutiyet'e karşı ayaklanmayı bastırmada etkisi büyüktür. 7 Kasım 1908'de kolağası (kıdemli yüzbaşı) rütbesini aldı. O sırada Selânik'de toplanan İttihat ve Terakki kongresine katıldı; ordunun politika ile ilgisini kesmesi için Mustafa Kemal ile birlikte çaba gösterdi. Cemiyetten ayrılması da bu yüzdendir. 31 Mart, (13 Nisan) 1909 ayaklanmasında, Hareket Ordusu'na Edirne'de katılarak İstanbul'a geldi. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na katılınca cephede görev almak istedi. 2 Ekim 1915'de İkinci Ordu'nun kurmay başkanı oldu. 14 Aralık 1915'de rütbesi albaylığa çıkarıldı. 1916 kışı başlarında, Sekerat'da, İkinci Ordu Komutanlığı'na vekâlet eden Mustafa Kemal ile çalıştı. Mustafa Kemal, onu Şark cephesindeki Dördüncü Kolordu Komutanlığına atadı; yararlıklarından dolayı kendisine altın liyakat madalyası verildi. Mustafa Kemal'in Yedinci Ordusu'na bağlı Üçüncü Kolordu'nun komutanı iken, Atatürk'ün Başkomutanlığa verdiği ünlü raporun hazırlanmasına yardımcı oldu. Atatürk'ün Anadolu'ya geçmesinden önce onunla konuşmuş olan İsmet, Anadolu'ya ilk kez 8 Ocak 1920'de geldi; Harbiye Nazırı Fevzi (Çakmak) nin çağırısı üzerine geri döndü. İstanbul'un işgalinden sonra, 19 Mart 1920 akşamı, Saffet Arıkan'la birlikte er kılığında Maltepe'den çıktılar ve 9 Nisan günü Ankara'ya vardılar. 23 Nisan'da açılan T.B.M.M.'nde 25 Nisan'da seçilen geçici yürütme kurulunda görev aldı. 3 Mayıs 1920'de kurulan ilk kabineye genelkurmay başkanı olarak katıldı. 10 Kasım'da, ikiye ayrılan Batı cephesinin kuzey kesimi komutanlığını ele aldı. Bu sıralarda başkaldıran Çerkez Ethem'in, bütün ihtarlara rağmen yola gelmemesi üzerine onun kuvvetlerini yenilgiye uğrattı. Yunanlılar'ı, 10 Ocak 1921'de İnönü'de yendi; rütbesi tuğgeneralliğe yükseltildi; meclis kendisine teşekkür etti. 31 Mart - 1 Nisan'da İnönü'nde Yunanlılar'ı ikinci kez yendi. 15 Nisan'da kuzey ve güney cepheleri birleştirilerek onun komutasına verildi. 10 - 25 Temmuz'da Türk orduları geri çekildi (Kütahya ve Eskişehir savaşları). Yunanlılar ağustosta ilerlemeye başladığı zaman genelkurmay başkanlığı Fevzi (Çakmak)'ye verildi. İsmet Paşa, yalnız cephe komutanlığı görevinde kaldı. Sakarya zaferinden sonra, 29 Eylül 1921'de T.B.M.M. ona bir altın madalya ve takdirname verdi. 10 Kasım'da, Batı cephesi kuvvetleri, ordular grubu halinde örgütlendirildi, onun komutasına verildi. 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz'un zaferle sonuçlanmasında payı olduğundan 31 Ağustos 1922'de korgeneralliğe yükseltildi. 3 - 11 Ekim günlerinde Mudanya'da toplanan mütareke konferansına da İsmet Paşa gönderildi ve mütarekeyi imza etti. Böylelikle Trakya savaşsız geri alındı. 26 Ekim'de dışişleri bakanlığına getirilen İsmet Paşa, 20 Kasım 1922 — 4 Şubat 1923, 23 Nisan 1923 — 24 Temmuz 1923 arasında iki kez toplanan Lozan Konferansı'nda başdelege olarak görev aldı. Çekişmeli geçen aylardan sonra başarılı bir antlaşma imza etti. 30 Ekim 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı oldu. 19 Kasım 1923'de Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanlığını ona bıraktı. İlk başbakanlığı 20 Kasım 1924'e kadar sürdü; 5 Mart 1925'de yeniden başbakan oldu; o günlerde doğuda Şeyh Sait ayaklanması sürüyordu. İsmet Paşa 30 Ağustos 1926'da orgeneralliğe yükseldi; kendi isteğiyle 30 Haziran 1927'de emekliye ayrıldı. 25 Ekim 1937'ye kadar başbakanlıkta kaldı. 15 Kasım 1934'de Atatürk ona «İnönü» soyadını verdi. Atatürk'ün ölümü üzerine 11 Kasım 1938'de cumhurbaşkanı seçildi. 3 Nisan 1939. 8 Mart 1943, 21 Tem-

1926 Bursa manevralarında İnönü Atatürk'le beraber

Türkiye'nin II. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü

İsmet İnönü

İnönü Cemal Gürsel'le beraber

muz 1946 seçimlerinden sonra yeniden cumhurbaşkanı seçilen İnönü, Türkiye'de 1945'den başlayarak demokratik düzenin yerleşmesi için çaba göstermiş, ilköğretim seferberliği açmış, köy enstitülerini kurmuştur. 1946 seçimlerinde muhalefet, Meclis'e girmiş, 1950 seçimlerinde ise Demokrat Parti iktidarı eline a lmıştır. İnönü, 1950 mayısından sonra partisinin başında muhalefet lideri olarak çalıştı. Demokrat Parti'nin bir diktatorya kurma yolundaki gidişi yıllarında büyük güçlüklerle karşılaştı ; Türkiye'nin demokratik düzende kalması için uğraştı. 27 Mayıs 1960 ihtilâlinden sonra kurulan Kurucu Meclis'e (1961) Temsilciler Meclisi'ne katıldı. 15 Ekim 1961 seçimlerinden sonra, 19 Kasım'da Adalet Partisi ile bir koalisyon kurdu. 22 Şubat 1962'de çıkan ayaklanmayı bastırdı. 25 Haziran 1962'de, daha önce dağılan koalisyonun yerine Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile ikinci koalisyonu kurdu. 21 Mayıs 1962'de patlayan ikinci ayaklanmayı da bastırdı. İkinci koalisyon dağıldıktan sonra, 25 Aralık 1963'de bağımsızlarla üçüncü koalisyonu kurdu. Bu kabine 13 Şubat 1965'de düşürüldü. 1965 seçimlerine ortanın solu politikasıyla giren İnönü, başbakanlığında yeni yasalar, yeni kuruluşlarla Türkiye'ye yeni fikirler ve hamleler getirmiştir. Türkiye'yi II. Dünya Savaşı felâketinden uzak tutan İnönü, 1963 yılı sonunda patlak veren Kıbrıs sorununu da uygun bir evreye doğru yürütmüştür. Birinci dönemden beri milletvekili olan İnönü'nün söylevleri defalarca basılmış, hakkında çeşitli kitaplar yazılmıştır.

İnönü Savaşları İstiklâl Savaşı'nda 1921 yılında bir iki ay aralıkla Eskişehir yakınlarındaki İnönü'de Yunanlılar'la yapılan ve zaferle sonuçlanan iki savaş. I. İnönü Savaşı'nda Yunan ordusu Uşak, Gediz ve İznik dolaylarından, üç koldan, Eskişehir üzerine hücuma geçti. Kuvvetleri 3 tümen kadardı. O sırada ulusal harekete karşı ayaklanmış bulunan Çerkez Ethem'le savaşmakta olan Albay İsmet Bey'e (İsmet İnönü) bu Yunan hücumunu karşılayıp durdurması görevi verildi. İsmet Bey, Yunanlılar'ı İnönü bölgesinde karşıladı. Yapılan savaşta onları önce durdurdu, sonra da geri çekilmek zorunda bıraktı. 10 Ocak 1921'de yapılan çetin bir meydan savaşında «Birinci İnönü» kazanılmış oldu. Bir süre sonra kendilerini toparlayan Yunanlılar, bu kez daha hazırlıklı ve daha güçlü olarak yeniden hücuma geçtiler. 27 Mart 1921'de büyük ağırlıkları ile İnönü cephesine yüklendiler. 3 gün, 3 gece çok şiddetli çatışmalar oldu. İki yanda da ilerlemeler, çekilmeler görüldü. Türk güçlerine Ankara'dan gelip katılan asker ve araçlar düşmanla dengeyi sağlayınca Yunanlılar'da korku ve çözülme başgösterdi. 30 Mart ve 1 Nisan 1921'de bozgunu andıran bir çekilme ile Bursa'ya doğru gerilediler, 4 gün süren ve çetin geçen bu meydan savaşından sonra İstiklâl Savaşı'nın kaderi Türkler yönüne dönmeye başladı. Bu yüzden «İnönü Meydan Savaşları» Anadolu kurtuluş tarihinde bir dönüm noktası sayılır.

ins Ar. i. İnsan türü. esk. Nev'i, beşer : İns mi, cin mi, belli değil.

insaf Ar. i. Vicdana, mantığa ya da merhamete dayanan adalet : Onda hiç insaf yoktur. [Comscience, pitié — Conscience, mercy]

insafa gelmek b. f. İnsafsızlık etmekten vazgeçmek.

insaf etmek b. f. ★ 1. Vicdana uymak. ★ 2. Acımak.

insaflı s. İnsaflı olan, insafla iş gören. [Equitable, modéré, raisonnable — Fair, reasonable]

insan Ar. i. ★ 1. Hayvanların memeliler sınıfından bir tür. Yüksek memeli hayvanlardan insanı ayıran beden yapısı özellikleri ; dik durması, kafatası ölçüleri, beynin beden ölçülerine olan oranı, düşünme, konuşma yeteneğinin olması ; vücudundaki tüylerin daha az oluşu, burnun öne doğru uzamış, çene kemiklerinin kafatasına oranla daha az gelişmiş olması, eller kollar ucunda uzadığı halde, ayakların bacakların ucunda yatay durumda bulunmasıdır. Anatomi yönünden en büyük özelliklerinden biri de, eldeki baş parmağın tutmaya yarayacak şekilde gelişmiş olmasıdır. Fizyolojik bakımdan öteki yüksek memelilerle insan arasında hemen hemen fark yok gibidir. İnsanın biyolojik fonksiyonları da beslenme. ilişki kurma, üreme olmak üzere üç grupta toplanır. İnsanın en büyük özelliği, konuşma, alet yapma ve düşünme yeteneklerine sahip olmasıdır. İnsanın çevresiyle (doğa ve toplum) olan etki - tepki ilişkileri, psikolojik yapısını geliştirmiştir. [Homme, être humain — Man, human being] ★ 2. mec. Huy ve ahlâkı yüksek (kimse).

insanbiçimcilik b. i. Fel. Tanrı'yı ya da başka kavramları insan biçiminde ve insan niteliğinde tasarlayan öğreti. Antropomorfizm. [Antropomorphisme — Anthropomorphism]

insanbilim b. i. İnsanın doğa içindeki evrimini inceleyen bilim dalı. Bu bilimin metodu ve ilkeleri XIX. yüzyılın ortalarında kesin olarak belirlenmiştir. [Anthropologie — Anthropology]

insanca zf. ★ 1. İnsana yakışır şekilde. [Humainement — Humanly, humanely] ★ 2. İnsan bakımından: İnsanca kayıp yok.

İnsan Hakları Uluslararası Bildirisi Tar. Birleşmiş Milletler Kurumu Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948'de Paris'de yaptığı toplantıda kabul edilen bildiri. Bu bildiri ile Birleşmiş Milletler Kurumu'na üye olan devletler, herkese temel hakları sağlamayı yükümlenmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti de bir önsözle 30 maddeyi içine alan bu bildiriyi imzalamıştır.

insanımsılar ç. i. Zo. Orangutan, şempanze, goril gibi kuyruksuz olup iskeletleri insanınkine en yakın olan maymun takımı. [Anthropoïdes — Anthropoids]

insan ırkları b. i. Biyo. Kalıtım yolu ile geçen vücut ve ruhsal yapılarıyla birbirine benzeyen ve diğer insan gruplarından ayrılan büyük insan grupları. XIX. yüzyıl başlangıcında Blumenbach'a göre 5 ırk = Kafkas, Mongol, Malezya, Hint ve Zenci ırkları; Cuvier'ye göre, beyaz, sarı, siyah ırklar vardır. Eugen Fischer'e göre en önemli ırklar: Avrupa'da, 1° Kuzey ırkı. 2° Akdeniz ırkı. 3° Alpler ırkı. 4° Dinar ırkı (Orta Almanya, Avusturya, Balkan memleketleri) 5° Doğu ırkı, 6° Doğu Baltık ırkı. 7° Sudet ırkı. 8° Dal. ırkı. Ön Asya'da, Ön Asya ırkı; Afrika'da, Zenci ırkları; Asya'da, Mongollar, Eskimolar, Malezyalılar, Hintliler; Avustralya'da, Avustralya ırkı vardır. (Bak. ırklar).

insanî Ar. s İnsanca, insanlığa yakışır biçimde. [Humaine — Human]

insaniçincilik b. i. Fel. Herşeyin insan için yaratılmış bulunduğuna, evrenin nedeninin yalnız insan olduğuna inanan öğreti. [Anthropocentrisme — Anthropocentricism]

insaniyet Ar. i. Bütün insanlar, insan türü: İnsaniyete hizmet etmek. [Humanité — Humanity, mankind, humankind]

insaniyetli s. İnsanlıklı; insan. [Humain — Humane]

insaniyetsizlik i. İnsanlık değeri olmayış, başkaları için duyguları kötü oluş. [Inhumanité — Inhumaneness]

insanlık i. ★ 1. İnsan olma hali: Hastalık zavallıyı insanlıktan çıkarmış. [Humanité, condition humain — Humaneness] ★ 2. İnsanca hareket: Bu iyiliği onun insanlığını gösteriyor. [Bonté, civilité — Civility, kindness] ★ 3. Bütün insanlar, insanların topu: İçki insanlık için bir felâkettir [Humanité — Humanity]

insan piresi b. i. Zo. Eklembacaklıların böcekler sınıfının kanatsızlar takımından pireler familyasının bir türü. Bütün dünyada bulunur. Yumurtadan 6 gün sonra sürfe çıkar. 14 günlük sürfe - kelebek süresinden sonra 12 - 14 içinde yeni pire meydana gelir. İnsan piresi kolaylıkla köpek, kedi, sıçan ve tavuk gibi hayvanlara geçer; bu hayvanların pireleri de insanlara geçer. [Puce de l'homme — Flea]

insan ticareti b. i. Kişinin, kişiliğinin başkasına devri, başkasının malı oluşu. Kişinin alım satım konusu oluşu, kişinin rızasıyla da olsa hukukça kabul edilemez. Zencilerin, savaşta yakalananların satılması, esir ticareti de eski insan ticareti türleridir. 1815 Viyana Kongresi ile başlayan bir takım uluslararası anlaşmalar esir ticaretini yasaklamıştır. Fuhuş için beyaz kadın alım satımı da insan ticaretidir ve değişik uluslararası anlaşmalar ve hukuksal dayanışmalarla önlenilmesine çalışılmaktadır. En son Türkiye'nin de katıldığı 7 Eylül 1956 tarihli Cenevre anlaşması, köleliği ve köle ticaretini yasaklarken, evlenmek için başlık almayı, evlâtlık müessesesini de kölelik, insan ticareti benzeri olarak kabul etmiş ve yasaklamıştır.

insanüstü b. s. İnsan gücünün üstünde olan. esk. Fevkalbeşer. [Surhumain — Superhuman]

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi Tar Fransız Büyük İhtilâli'nden sonra 1789 yılında Fransız Kurucu Meclisi'nin kabul ettiği ünlü bildiri. Bildiri, insanların doğuştan bir takım hak ve özgürlüklere sahip olduklarını, bunlardan vazgeçemiyeceklerini belirtmektedir. İnsanların eşitliğini, hür doğduklarını, mülkiyet haklarını, egemenliğin ulusa ait olduğunu, kanunun suç saymadığı bir eylemden dolayı kimsenin cezalandırılamayacağını, kanunsuz kimsenin tutuklanamayacağını, kişi güvenliğinin vazgeçilmez olduğunu ilân etmektedir. Bütün bu haklar ve özgürlükler soyut bir anlam taşımakta ve bunlardan yararlanmak bazı olanakların varlığına bağlı kalmaktadır Burjuva demokratik özgürlüklerini sağlayan bu bildiri, gerçekte salt burjuva sınıfının yararına olmuştur. Özellikle sosyalist akımların gelişmesi sonucu bu bildiride yer alan ve siyasal eyleme esas olan kurallar değerlerini kaybetmiştir. Bu nedenledir ki XX. yüzyılda bu soyut felsefenin sosyal haklarla sentezine varılmaya ve somut bir biçime sokulmasına çalışılmıştır Avrupa Sosyal Haklar Bildirisi bu konuda örnek gösterilebilir. [Déclaration des droits de l'homme — Declaration of the Rights of Man and Citizen]

insicam Ar. i. Düzgünlük, tutarlık: Sözleri arasında insicam yok. [Cohérence, accord, consistence — Coherence, accord, consistency]

insicamlı s. Düzgün, birbirini tutan. [Cohérent, consistant — Coherent, consistent]

insidat Ar. i. Tıkanma, kapanma: Yolların insidadı.

insilâp Ar. i. Ortadan kalkma, yok olma: O

şehirde emniyetin insilâbı ticaretin durmasına sebeboldu.

insirafî Ar. s. Bükülgen (dil).

insiyak, -kı Ar. i. İçgüdü. esk. Sevki tabiî. [Instinct — Instinct]

insülin Fr. i. Bak. ensülin.

inşa Ar. i. ★ 1. Yapma, kurma: Bir bina ya da köprü inşası. [Construction — Construction] ★ 2. Ed. Kaleme alma, yazıya dökme: İnşa dersi, inşa ödevi, inşası kuvvetli.

inşaat, -tı Ar. ç. i. Yapı kurma, gemi yapma gibi işler. [Construction — Constructions]

inşaatçı Ar. T. s. ve i. Yapı işlerini meslek edinen, yapı ustası. [Constructeur — Constructor]

inşa etmek b. f. Yapı kurmak. [Construire — To construct, build, erect]

inşallah Ar. zf. Tanrı dilerse demektir, istek ve dua yerinde kullanılır. Bazı defa lâf olsun diye ya da baştan savmak için de söylendiği vardır.

inşat Ar. i. Bir şiiri ya da bir edebiyat eserini kalabalıkta yüksekçe sesle ve eserdeki anlamın gerektirdiği biçimde hareketlerle okuma.

inşiap Ar. i. Dallanma, şubelere ayrılma.

inşikak, -kı Ar. i. Çatlayıp yayılma, ikiye ayrılma.

inşirah Ar. i. İç açılması, ferahlık.

intaç Ar. i. Sonuçlama, bitirme.

intaç etmek f. Sonuç almak.

intak, -kı Ar. i. Söyletme, nutka getirme.

intakı hak b. i. Tanrı söyletmesi, sakladığı bir şeyi meydana koyacak şekilde ağızdan söz kaçırma.

intan Ar. i. ★ 1. Hek. Mikroptan ileri gelen hastalık. ★ 2. Kokuşma. esk. Taaffün.

intanî Ar s. İntan niteliğinde olan. Taaffün hâsıl eden. [Infectieux — Infectuous]

intaniye Ar. i. İntanî hastalıklar: İntanî hastalıklar koğuşu.

intaş Ar. i. Çimlenme.

intelek Fr. i. Psi. Anlık.

intelektüalizm Fr. i. Fel. Düşünce ile ilgili olayların duygulardan ve iradeden önceliğini ve üstünlüğünü savunan doktrin. İntelektüalizm her ruh olayında bir mantık bulunduğu kanısındadır.

İntepe Çanakkale'nin merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 8 251, merkezinin nüfusu 1 204'dür.

intermezzo Müz. Opera ve operetlerde, perde aralarında seyirciyi oyalamak, dekor değiştirmeye fırsat vermek amacıyla yazılmış ara müziği. Kendi başına ün yapmış intermezzolar da vardır.

intıba, -ı Ar. i. Basılma, iz bırakma, izlenim, bir şeyin zihinde biçimlenmesi. [Impression — Impression]

intiaz Ar. Biyo. Dikilme.

intibah Ar. i. Uyanma, uyanış.

intibak, -kı Ar. i. Uyma, uygun gelme: Yaşamak için çevreye intıbak lâzım. [Adaptation, ajustement — Adaptation, adjustment]

intıbak etmek b. f. Uymak, uygun gelmek. [Se conformer, s'adapter — To adapt or adjust o.'s self]

intifa, -ı Ar. i. Yararlanma, çıkar sağlama.

intifa hakkı Huk. Bir kimsenin mülkiyeti başkasına ait olan bir hak, taşınabilen ya da taşınamayan bir mal üzerinde sahip olduğu yararlanma hakkı. Yararlanma hakkı, kanundan ya da anlaşmadan doğabilir. Bu hak, hak sahibi olan kişinin hayatıyla sınırlıdır ve ölümünden sonra mirasçıları aynı haklardan yararlanamazlar. [Usufruit — Usufruct]

intiha Ar. i. Son, sona varma.

intihabat, -tı Ar. ç. i. Seçimler: Yakında genel intihabata başlanacakmış.

intiha bulmak b. f. Sona varmak.

intihal Ar. i. Başkasının eserini kendi eseri diye gösterme: İntihal edebî bir hırsızlık demektir.

intihal etmek b. f. Başkasının şiirini ya da eserini benimsemek.

intihap Ar. i. Seçim, seçme, bir şeyin en beğenilenini ayırma.

intihap etmek f. Seçmek.

intihar Ar. i. Kendini öldürme. [Suicide — Suicide]

intihar etmek b. f. Kendini öldürmek. [Se suicider — To commit suicide]

intikal, -li Ar. i. ★ 1. Geçme: Babadan servet intikali. [Passage, héritage, déménagement, transmission — Passage, transition, inheritance, transfer] ★ 2. Anlama, kavrama: İntikali azdır; iyice anlattım ama intikal edemedi. [Pénétration, prespicacité — Penetration, grasping, comprehension]

intikal etmek b. f. ★ 1. Geçmek, göçmek, miras kalmak. [Passer, déménager, hériter, transmettre — To pass, be transferred, be inherited] ★ 2. Anlamak, kavramak. [Comprendre, pénétrer — To grasp, penetrate, comprehend]

intikam Ar. i. Öç, hınç, acı çıkarma. [Vengence — Revenge, vengeance]

intikam almak b. f. Öç almak. [Se venger — To take revenge]

intikamcı Ar. T. s. Öç almayı güden. [Vengeur, rancunier — Vindictive]

intisap Ar. i. Bağlanma, bir topluluğa ya da bir daireye girme. esk. Mensup olma: Hiç bir partiye intisabı yok. [Connection, attachement, relation — Connection, relation, attachment]

intişar Ar. i. ★ 1. Yayılma: Güzel bir koku intişar etti. ★ 2. Çıkma, yayınlanma: Bir haber intişar etti. O kitap henüz intişar etmedi.

intizam Ar i. Düzgünlük, düzen çekidüzen. [Ordre, régularité — Order, regularity]

intizamlı s. Düzgün, düzenli. [Arrangé, régulier — Regular, in good order]

intizar Ar. i. ★ 1. Bekleme, gözleme. ★ 2. Halk arasında beddua anlamına «inkisar» yerine de kullanılır.

intizar etmek b. f. Beklemek.

inversible Fr. ★ 1. s. Kim. Tersinir. ★ 2. Si. Kamerada kullanıldıktan sonra, kimyasal işlemlerle doğrudan doğruya pozitife döndürülen filim. [İng. Reversible]

inzal Ar. i. ★ 1. İndirme : Tevrat Musa'ya inzal buyurulmuş. ★ 2. Atmık (meni) çıkması : Uykuda iken inzale uğramış.

inzibat, -tı Ar. i. ★ 1. Düzen bağı, sıkı düzen. ★ 2. (Askerler için) polis görevini yapan askere verilen ad.

inzibatî Ar. s. Sıkı, düzeni sağlayıcı, düzene bağlayıcı.

inzibatî hukuk Bak. disiplin hukuku.

inzimam Ar. i. Katılma : Hastalığına bir de grip inzimam etmiş.

inzimam etmek b. f. Katılmak, ulanmak.

inziva Ar. i. Köşeye çekilme, el çekip karışmayış, çekilip bir bucakta oturma : Emekliye ayrıldıktan sonra inzivaya çekildi. [Retraite, vie d'ermite — Seclusion, withdrawal]

inzivaya çekilmek b. f. Herkesten uzak yaşamak. [Vivre en retraite, isolement — To retire into seclusion]

Ionesco, Eugène (Doğ. 1912) Romen asıllı Fransız tiyatro yazarı. 1938'de Paris'e yerleşen Ionesco ilk oyunu «Cantatrice Chauve — Kel Şarkıcı» 1950'de yazdı. Daha sonraki ilginç oyunları arasında şunlar vardır : «Leçon — Ders», «Les Chaise — İskemleler», «Rhinocéros — Gergedan». Alışılmış kurallara karşı çıkan tiyatro anlayışını başlatması ve çağımızı eleştirici, alaycı bir gözle yansıtması bakımından önemli bir yazardır.

Iowa (A.B.D.) Kuzeybatıda, Amerika'nın ortalarında Mississippi nehrinin batısında, 145 791 km² genişlikte, 2 808 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Des Moins şehridir. Zengin kömür yatakları vardır. Buğday ve mısır tarımı çok ileridir.

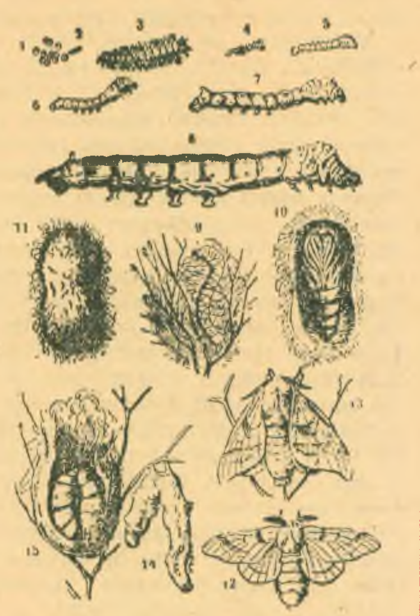
ip, -pi i. Bir şey bağlamak için kullanılan kalınca bükülmüş sicim. Kalın urgan, daha kalınına halat denir. [Corde — String, rope, cord]

ipçik i. İpek böceği kozalarından çıkarılan çok ince ve parlak tel. Kumaş bu tellerden dokunur. [Filet — Filament]

ipe çekmek b. f. Asmak, idam etmek [Pendre — To hang]

ipek i. ★ 1. İpek böceğinin kozasını çözerek çıkarılan çok ince ve parlak tel. İplik haline getirilerek değerli kumaşlar ve ibrişim yapmaya yarar. [Soie — Silk] ★ 2. s. İpekten yapılma : İpek mendil, ipek çorap. [De soie, en soie — Silken]

ipeka i. Altınkökü denilen kusturucu kök.

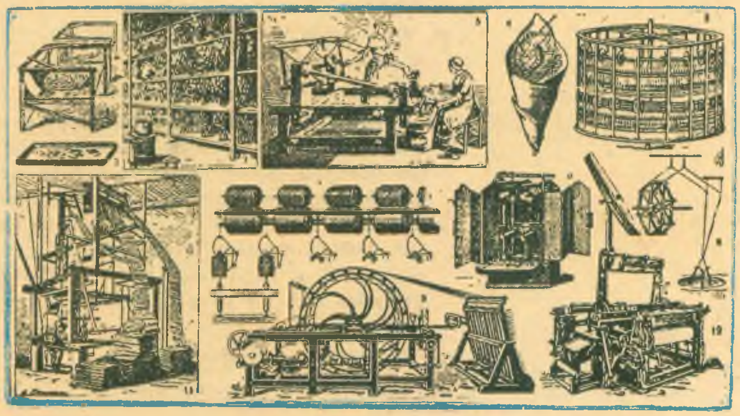
İPEK BÖCEĞİ : 1) Yumurtalar. 2) Yumurtadan yeni çıkmış bir ipek böceği. 3) Böceğin büyültülmüş hali. 4, 5, 6, 7, 8) Gelişme dönemleri. 9) Böceğin koza sarması. 10) Bir kozanın kesiti. 11) Çin cinsi bir koza. 12) Dişi kelebek. 13) Erkek kelebek. 14) Kozaya başlamadan ölmüş bir böcek. 15) Kozayı tamamlamadan ölmüş bir böcek.

ipek böceği b. i. Zo. Eklembacaklıların 6 ayaklılar (böcekler) sınıfının iki kanatlılar takımından bir familya İpek böceğinin yurdu Çin'dir. Bundan 4 500 yıl önce Çin'de ipek böceği yetiştirilmekte ve ipek elde edilmekteydi. İpek böceği ihracı ölüm cezası ile yasak edilmişti. 555 yılında Bizans rahipleri ipek böceği yumurtasını içi oyulmuş baston içinde Bizans'a getirmişlerdir. Buradan ipek böceği Akdeniz ülkelerine yayılmıştır. Yurdumuzda Bursa ve Bilecik'de geniş ölçüde yetiştirilir. Japonya'da çok gelişmiştir. [Ver à soie — Silkworm]

ipekçi i. İpek yetiştiren ya da satan kimse.

İpekçi, Abdi (Doğ. 1929) Gazeteci ve yazar.

İPEĞİN ELDE EDİLMESİ VE KULLANILMASI : 1) İpek böceği yetiştirme masası ve sepetleri. 2) Eski tipte bir sepet. 3) Çalıların bulunduğu oda. 4) Koza meydana getirme. 5) İplik çıkarma aleti. 6) Mekanik usulle iplik çıkarma. 7 - 8) İpliklerin masuralara sarılması. 9) İplikler dokuma safhasında. 10) Desteleri perdahlayan makine. 11) El ile dokuma. 12) Makine ile dokuma.

Abdi İpekçi

İstanbul'da doğdu. 1948'de Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Gazeteciliğe 1943'de başladı. Çeşitli mizah ve spor dergilerinde karikatüristlik, yazarlık, muhabirlik ve sekreterlik yaptı. Yeni Sabah, Yeni İstanbul, İstanbul Ekspres gazetelerinde çalıştıktan sonra 1954'de Milliyet Gazetesi'nin Genel Yayın Müdürlüğü'ne getirildi. «Durum» başlığı altında yaptığı yorumlarıyla dikkati çekti. Dünyanın çeşitli ülkelerini dolaştı. Gezi yazıları yazdı. Bunların bir kısmını kitap halinde yayınladı. Gazeteciler Sendikası Başkanı, Basın Ahlâk Yasası Hazırlayıcı Komisyonu Üyesi, Basın Şeref Divanı Genel Sekreteri oldu, Milletlerarası Basın Enstitüsü'nün yönetim kuruluna seçildi. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nde öğretim üyeliği yaptı. İstanbul Radyosu'nda yönettiği açık oturumlarla başlıca yurt sorunlarının kamu önünde eleştirilmesi çığırını açtı. Basılmış eserleri arasında, «Yeni Bir Kıtanın Uyanışı» nı anlatan «Afrika» ve Ömer Sami Çoşar ile birlikte hazırladığı «İhtilâlin İçyüzü» kitapları vardır

İpekçi, İhsan (1901-1966) Filim prodüktörü, romancı. Selânik'de doğdu. Galatasaray Lisesi'nde, Berlin'de okudu; 1923'de İstanbul Yüksek Ticaret Okulu'nu bitirdi. İzmir'de Elhamra sinemasının yönetmeciliğiyle filimciliğe başladı. 1930'dan sonra Fitaş ve Sintaş Filimcilik şirketlerinin kuruluş ve müdürlüklerinde bulundu. Eserlerinde, «İhsan Koza» takma adını kullandı. Başlıca eserleri: «Affet Beni», «Aradığım Kadın», «Senede Bir Gün», «Zümrüt», «Sen İsteyinceye Kadar» dır.

ipekhane T. Far. b. i. İpek böceği kozalarının çile haline konulması için işlendiği yer.

ipekli s. İpekten yapılmış ya da içinde ipek bulunan. [De soie, en soie — Silken]

İpek Yolu Tar. Ortaçağ'da ipek ticareti yapan tacirlerin Çin'den kuzey Hindistan, Afganistan, İran üzerinden doğu Karadeniz'e gelen, oradan da kuzey Anadolu ya da Rusya yoluyla Avrupa'ya geçen kervanların yolu.

ipe sapa gelmez b. s. Birbirine uymaz, münasebetsiz: İpe sapa gelmez sözler söylüyor.

ipe un sermek b. f. Bir işi yapmamak için bahane bulmak.

ipham Ar. i. Belirsizlik, kapalılık.

IPI Uluslararası Basın Enstitüsü'nün kısaltılmış adı. Enstitü, dünya ölçüsünde basın hürriyeti davalarının sözcülüğünü yapan özel bir örgüttür Merkezi Zürich'dedir. Enstitü. 1951'de Paris'de kurulmuştur. 1961'de kurulan Türkiye Basın Enstitüsü IPI'ya bağlı olup 1967'de «Basın Dünyası» adlı bir dergi yayınlamaya başlamıştır.

ipi çözmek b. f. İlişiğini kesmek.

ipi kırmak Külb. Savuşup gitmek.

ipi koparmak b. f. Anlaşmazlığı açığa vurmak, tam bir anlaşmazlık haline girmek.

ipince s. Çok ince, aşırı ince.

ipini çekmek b. f. Birini doğru hareket etmeye zorlamak.

ipin ucunu kaçırmak b. f. Bir işin içinden çıkamayacak bir hale gelmek, pek şaşırmak.

ipipullah, sivri külâh b. s. Son derecede yoksul.

ipiyle kuyuya inilmez b. s. Kendisine güvenilemez.

ipka Ar. i. ★ 1. Yerinde bırakma, sürekli bir hale koyma: Birini çıkarıp öteki memurları ipka ettiler. ★ 2. Sınıfta bırakma, döndürme.

iplemek f. İple bağlamak.

iplememek f. Külb. Aldırış etmemek, değer vermemek, saygı göstermemek.

ipliği pazara çıkmak b. f. Kabahatleri ortaya çıkarak rezil olmak.

iplik i. Dikmeye ya da kumaş dokumaya yarayan pamuk, keten, yün, ipek gibi maddelerden ince bükülerek meydana getirilmiş tel. [Fil, fibre, filé — Thread, yarn, fibre]

ipliklenmek f. Tel tel dağılmak: Ceketin kolu ipliklenmiş. [Se défiler — To become unravelled]

ipnotizma Bak. hipnotizma.

ipnoz Bak. hipnoz.

ipotek Yun. i. Tutu. Taşınamayan bir malın bir borç karşılığı teminat olarak gösterilmesi, rehnedilmesi. Taşınamayan malın ipotek edilmesi, o malı elinde bulunduranın bu maldan yararlanmasına engel olmaz. Borç ödenmediği takdirde, alacaklı alacağını ipotek edilen bu mal üzerinden sağlamak yoluna başvurabilir, malı sattırabilir. İpotek, tapu siciline kaydolunur ve malı, borçlu olan kişinin dışında biri elinde bulundurursa, mal borçlu olmayan bir kişiye ait olsa bile yine alacak bu mal üzerinden elde edilebilir. esk. Rehin. [İng. Mortgage]

ipotekli Yun. T. s. İpotek edilmiş. [Hypothéqué — Mortgaged]

ipotez Bak. hipotez.

İpraş İstanbul Petrol Rafinerisi A.Ş.'nin kısaltılmış adı Türk - Amerikan işbirliğiyle Türkiye'de kurulmuş endüstri tesislerinin en büyüklerinden biridir Yaklaşık olarak 250 milyon T.L. olan sermayesinin % 51'i Türkiye Petrolleri A.O., gerisi Caltex Amerikan Petrol Şirketi tarafından sağlanmıştır. Anlaşma gereğince işletme 10 yıl sonunda tamamen TPAO'ya geçecektir. İşletmede esas rafineriden başka, toplam olarak 1 482 300 varil akaryakıt alabilen 36 tank (depo), 45 bin tonluk gemilerin yanaşabileceği bir iskele vardır.

İpsala Edirne'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 753 km²

olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 706, merkezinin nüfusu 6 536'-dır. İlçe toprakları engebeli değildir. Meriç ve Ergene ovaları büyük yer tutar. Tahıl ve çeltik tarımı yapılır. Kasaba, Meriç ırmağı kıyısında bir tepenin eteğinde kurulmuştur. Meriç'e 7 km. uzaklıktadır. Osmanlılar'ın Rumeli fethinde ilk olarak alınan yerlerdendir. Kanunî devrinde yapılan ünlü Kervansaray'ın yıkıntıları, su kemerleri, Hüsrev Kâhya'nın yaptırdığı iki cami tarihi eserlerin önemlileridir.

ipsi s. İp ve iplik biçiminde olan. esk. Haytî.

İpsilanti Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında ün yapmış bir Rum ailenin adı. Aralarında Eflâk prensliğinde bulunan Aleksandr ve Konstantin İpsilanti ile Yunanistan'ın bağımsızlığı için çalışıp sonra Avusturya'ya kaçarak orada ölen, Konstantin'in oğlu Aleksandr İpsilanti en tanınmışlarındandır.

İpsile Bak. Doğanşar.

ipsiler ç. i. Zo. İpsi solucanların bir şubesi. esk. Haytiye. [Nématodes — Nematoidea]

ipsiz s. ★ 1. İpi olmayan: İpsiz kova. ★ 2. mec. Haylaz, serseri, ayak takımı, yeri yurdu belli olmayan.

ipsiz sapsız b. s. Yersiz ve anlamsız, birbirini tutmayan: İpsiz sapsız şeyler söyledi.

Ipswich (İngiltere) Güneydoğuda, Doğu Suffolk kontluğunun Kuzey denizi kıyısındaki 117 000 nüfuslu başlıca limanı ve merkezi. Tarım makineleri endüstrisi önemlidir.

iptal Ar. i. Çürütme, battal etme, hükümsüz bırakma. [Annulation, abolition — Annulment, cancellation, revocation]

iptal davası Huk. Hukuksal nitelikte herhangi bir karar ya da işlemin hukuk açısından hükümsüzlüğünü sağlamak için açılan dava. İdarî işlem ve kararlar aleyhine Danıştay'da iptal davası açılabileceği gibi, özel hukuk ilişkilerinden doğan bir takım durumların da iptali hukuk mahkemelerinden istenebilir. Örneğin, vasiyetnamenin, hibenin ve hibe vaadinin, iflâs halinde bazı ödemelerin, hukuka aykırılığı ileri sürülerek iptali istenebilir [Action en annulation — Annulment action]

iptal etmek b. f. Hükümsüz bırakmak. [Abolir, annuler — To annul, cancel, revoke]

ipten kazıktan kurtulmuş b. s. Birçok suç işlemiş kötü (kimse).

iptida Ar. i. ★ 1. Başlangıç, başlama. ★ 2 İlk önce: İptida şunu söyleyeyim ki.

iptida etmek b. f. Başlamak.

iptidaî Ar. s. İlkel, basit, başlangıçtaki. [Primitif, élémentaire — Primitive, elementary]

iptidaî mektep b. i. İlkokul.

iptidar Ar. i. Başlama.

iptilâ hâsıl etmek b. f. Fazla alışmak, düşkün olmak. [S'habituer, se passionner — To be addicted to]

iptina etmek b. f. Dayanmak, üstüne kurulmak.

iptizal Ar. i. Bayağılaşma, ayağa düşme, fazla ucuzlama: Artık bu moda iptizale düştü.

ipucu b. i. Sebep, vesile, aranan şeye ulaştırabilecek iz. esk. Serrişte.

ipucu vermek b. f. Birine vesile vermek. [Donner prise — To give a clue]

İr Kim. İridyum elemanının sembolü.

irade Ar. i. İnsanın amaçlarını, isteklerini gerçekleştirmesi, ortaya koyması yeteneği. İradeli hareket, önceden bir tasarıyı, bir düşünceyi ve yükümlülüğü gerektirir. Bu ölçülere uymayan davranışlar iradeyle ilgili değildir İradeli bir hareketin temel şartları şunlardır: 1° Bir tasarı kurulması; 2° En iyi uygulama şeklinin ölçülüp biçilmesi; 3° Karar; 4° Hareketin tamam oluncaya kadar yapılması. Bu ayırım yeni psikoloji akımlarınca yetersiz görülmüştür İrade hareketlerinin meydana gelişinde eğitimin. kültürün rolü olduğu kadar, bilinç altı istek ve duyguların da etkisi vardır. [Volonté — Will]

iradecilik i. Fel. İradenin bütün hükümlerde rol oynadığını ileri süren bilgi doktrini. Descartes, bir şeyin varlığını basit bir şekilde tespit etmek olan algı ile. gerçek bir bilgi olarak iradeli bir şekilde ifade etmek anlamına gelen hüküm vermeyi birbirinden ayırır. [Volontarisme — Voluntarism]

irade dışı b. s. Psi. İrade ile ilgisi olmayan. [Non volontaire — Nonvoluntary]

iradeli s. ★ 1. İradesi güçlü olan (kimse), iradeye dayanan: İradeli bir adam, iradeli bir hareket, iradesel, iradî. [Volontaire — Strong - willed] ★ 2. İsteyerek yapılan, istemli. [Volontaire, désireux — Voluntary]

irade yitimi b. i. Psi. Gerek fikre, gerek harekete ait ruh faaliyetlerinde bir türlü karar verememek şeklinde ortaya çıkan bir çeşit ruh bozukluğu. esk. Fıkdanı irade. [Aboulie — Abulia]

İran Batısında Türkiye'yle 470 km. lik bir sınır komşuluğu olan, 1 621 866 km² genişlikte, 22 860 000 nüfuslu, monarşiyle yönetilen bir ülke. Hükümdarları Şah adını taşırlar Başkenti Tahran'dır. Halkın büyük çoğunluğu şiî müslüman olan İranlılar'dan meydana gelir; sayıları 2 milyonu geçen Türkler ile, 1 milyonu geçen Kürtler, Ermeniler, Araplar başlıca azınlıklardır. İran, sıradağlarla çevrili geniş bir yayladır. İran'ın en yüksek noktası olan Demavend dağı (5 671 m). Elburz dağları üzerindedir. Hazar kıyısında-

İRAN SANATINDAN ÖRNEKLER :

Şah Abbas'ın tahtı

İsfahan'da büyük cami

Süsleme sanatından bir örnek

Duvar kabartması

ki ovada dut ,ipekböceği ve pamuk yetiştirilir. Reşt şehri ve onun limanı Pehlevi önemli merkezlerdir. Horasan'ın merkezi Meşhet şiilerce kutsal tanınan bir şehirdir. İran halıları, dış ülkelerde büyük rağbet görmektedir. Ülkenin, dağlar, bereketli dar ovalarla kaplı kuzeybatı kesimi İran Azerbaycanı adını taşır. Önemli merkezi Tebriz'dir. Bu ovalarda Kermanşah, Hemedan, İsfahan, Şiraz, Kerman gibi büyük şehirler yer alır. Zağros dağlarının güneyinden Şattülarap'a kadar uzanan, Karun ırmağının suladığı ovada pamuk, pirinç hurma yetiştirilir ve büyük ölçüde petrol çıkarılır. İran yılda 52,2 milyon ton ham petrol üretimiyle dünyada altıncı gelir. İran ekonomisi genellikle tarıma dayanır. Toprakların % 20'si tarıma elverişli ise de bunların ancak yarısında ekim yapılmaktadır. Maden yatakları zengin ise de henüz geniş ölçüde işletilememektedir. İran'ın, Doğu Anadolu üzerinden Trabzon'a uzanan Transit Yolu sayesinde Karadeniz'le bağlantısı vardır. ★ Tarih: İlkçağ'da Hazar denizinin güneyinde Medler ve Basra körfezinin kuzeyinde Persler yerleşmiş bulunuyordu. M.Ö. 612'de Med Kralı Kiyaksar'ın Ninova'yı alıp Asur İmparatorluğu'na son vermesiyle, devletin sınırları Kızılırmağa kadar genişlemiş oldu. M.Ö. 549'da Pers Prensi Kiros, bölgesinde birliği sağladıktan sonra Med Devleti'ne son vererek Pers İmparatorluğu'nu kurdu, Lidya Kralı Krezüs'ü yenerek (M.Ö. 548) Anadolu'yu, Kaldeliler'i yenerek Babil'i ele geçirdi (M.Ö. 539). Yerine geçen oğlu Kambiz, Mısır üzerine yürüdü, Firavunlar yönetimine son verdi (M.Ö. 525). I. Dareios zamanında Persler batıda, İstanbul boğazından geçip İskitler ülkesine, doğuda Pencap'a kadar ilerlediler. Yunanistan'ı almak için giriştikleri seferlerde, Attika'da Maraton ovasında uğradıkları yenilgiden (M.Ö. 490) 10 yıl sonra, Kserkes zamanında Termopil zaferini kazanarak Atina'ya girdiler. Salamis deniz savaşındaki yenilginin (M.Ö. 479) acısını almak için Yunanistan'ı yeniden istilaya gelen Pers ordusu Attika'da Plataia savaşını da kaybettikten sonra Yunanistan'dan geri çekildi. Persler yüzyılı aşkın bir süre Anadolu'da kalarak, Yunanistan işlerinde etkilerini duyurdular. Persler'i Büyük İskender önce Batı Anadolu'da, sonra kuzey Irak'da ve sonunda kendi topraklarında yenerek, Pers İmparatorluğu'na son vermiştir (M.Ö. 331). İskender'in ölümünden sonra Selevki Krallığı'nın egemenliğinde kalan İran M.Ö. 250'de ayaklanan Partlar'ın yönetimine girmiştir. Önce İskitler'le, sonra Roma İmparatoru Trayanus'un ordularıyla çarpışarak zayıflayan ülkede, Sasani hanedanı M.S. 226'da iktidarı ele almış, Halife Ömer zamanında Arap ordularının İran'ı işgaline kadar (642) ülkeyi yönetmiştir .İslam İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelen ülkede, Abbasiler'in zayıf düşmesiyle IX. yüzyıldan itibaren Tahiroğulları, Saffariler, Büveyhoğulları, Samanoğulları devletleri kurulmuş, sonra ülke Gazneliler'in (990) ve Selçuklular'ın (1057) yönetimine girmiştir. XIII. yüzyılda İran'ı ele geçirip İlhanlılar Devleti'ni kuran Moğollar'ın egemenliği 1336'ya kadar sürmüştür. XIV. yüzyıl sonunda Timur İmparatorluğu'nun bir parçası olmuş, sonra sırasıyla Karakoyunlular'ın (1407-1468) ve Akkoyunlular'ın (1478-1497) yönetiminde kalmıştır. Safevi hanedanı zamanında (1499-1732) Türkler'le mezhep savaşları eksik olmamıştır. Safevi hanedanına son veren ve 1747 yılına kadar tahtta kalan Nadir Şah zamanında Hindistan'dan toprak kazanılmıştır. Ülkedeki iç mücadeleler 1779'da Kaçar hanedanının tahta geçmesine yol açmış; ülke 1832'den sonra bazı topraklarını, Çarlık Rusyası'nın baskısıyla Türkistan'a ve İngiltere'nin baskısıyla Belücistan'a bırakmıştır. 1906'da çıkan bir ayaklanma sonunda Muzaffereddin Şah'a kabul ettirilen anayasa, ertesi yıl yürürlükten kaldırılmış; ikinci bir ayaklanmanın ardından 1909'da yeniden yürürlüğe konulmuş bir meşrutiyet meclisi toplanmıştır. I. Dünya Savaşı sonunda yabancı birlikler çekilmiş, 1925'de Kaçar hanedanı yerine Rıza Şah Pehlevi tahta geçmiştir. Yeni Şah Almanya'ya yakın bir dış politika izlediğinden, Sovyet ve İngiliz orduları İran'ı 1941'de işgal etmiş, Şah'ın yerine oğlu Muhammet Rıza Pehlevi geçmiştir. Savaşın sona ermesiyle yabancı birlikler ülkeden çekilmiş, Azerbaycan'da bir süre bağımsız bir devlet kurulmuştur. 1951'de Musaddık Hükümetinin petrol kuyularını millileştirme kararı alması üzerine başlayan karışıklıklarda Şah ülkeden uzaklaşmış, İngiltere ve A.B.D. İran petrolüne abluka koymuşlardır. Musaddık'ın düşürülmesinden sonra Şah yurduna dönmüş ve İran'ın batı ülkeleriyle ilişkilerini ön planda tutan bir dış politika izlemiştir.

Bir İran minyatürü

İranî Far. s. İranlı.

İran Körfezi Basra Körfezi'nin diğer bir adı.

İranlı i. İran halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Persan — Persian, Iranian]

İran Savaşları XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Osmanlılar'la İranlılar arasında zaman zaman yapılan savaşlar özellikle XVI. yüzyılda birbirini izleyen çatışmalara verilen ad. İran Savaşları diye anılan bu çatışmaların ilk ve önemlisi 1514 yılında Çaldıran'da Yavuz Sultan Selim'le Şah İsmail arasında yapılmış; aralıklarla bunu Kanunî Sultan Süleyman ve Şah Tahmasb arasındakiler izlemiştir. «İran Savaşları» nın dinî, ekonomik ve siyasal olmak üzere üç büyük nedeni vardır. Dinî neden, doğu Anadolu'da İranlılar'ın Şiiliği yaymaya çalışmaları, Osmanlılar'ın buna engel olmak istemeleri; ekonomik neden,

İRAN

yine bu bölgenin doğal zenginliklerine ve ticaretine egemen olmak çabası; siyasal neden ise, iki ülkenin toprak ve sınır anlaşmazlıklarıdır. Daha çok Osmanlı ordularının İran'a girip İran askerlerini ve şahını doğuya doğru sürmesi, kovalaması, sonra da İranlılar'ın eski yerlerine dönmeleri şeklinde gelişen İran Savaşları'nın en belirgin tarihleri 1514, 1533, 1548, 1550, 1555 yıllarıdır. Bu tarihten sonra XVII. yüzyıldaki bazı önemli çatışmalar dışında, İran'la yapılan savaşlar gittikçe seyrelmiş, 1748 yılındaki «Kasr-ı Şirin» Antlaşmasından sonra hiç bir savaş yapılmamıştır.

irap Ar. i. Arapça'da bazı kelimelerle fiillerin sonlarında uğradıkları değişiklikleri ifade eden bir sözdizimi deyimi. Türkçe'de yalnız «irapta yeri yok» deyiminde kullanılır.

irat Ar. i. ★ 1. Getirme, nakil etme: Misal, delil irat etmek. ★ 2. Gelir, bir mülkün verdiği temettü: Çiftliğin iradı.

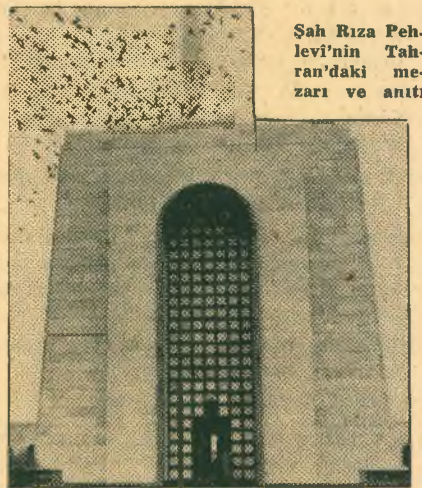
Iravadi Birmanya'yı kuzeyden güneye derin vadiler içinde geçerek Hint okyanusuna bir deltayla dökülen 2 200 km. uzunluğunda bir nehir.

iraz Ar. i. Yüz çevirme, çekinme.

irca, -ı Ar. i. ★ 1. Geri çevirme döndürme: İşi eski haline irca etti. [Renversement — Reversal] ★ 2. Mat. Kim. İndirgeme. [Réduction — Reduction]

irdelemek f. Bir sorunun ele alınabilen bütün hallerini birer birer incelemek. esk. Tetkik etmek. Tetebbu etmek. [Examiner, sonder — To scrutinize]

İrdelp, Neşet Ömer (1882-1948) Hekim. İstanbul'da doğdu. Mülkiye tıbbiyesini bitirdikten sonra Paris'e gidip eğitimini ta-

Şah Rıza Pehlevi'nin Tahran'daki mezarı ve anıtı

Tipik bir İran köylüsü

mamladı. Dönüşünde İstanbul Tıp Fakültesi'ne girdi. Profesörlük, rektörlük yaptı. 1934'de İstanbul milletvekili seçildi, fakat bir dönem sonra kendi isteğiyle üniversiteye döndü. Ölümüne kadar Atatürk'ün özel doktoruydu. Başlıca eserleri: «Kalp İntizamsızlıkları Konferansı», «İntani Hastalıklar», «Kalp ve Ev'iye Emrazı» dır.

irem Ar. i. Cennet. (Şam'da ve Yemen'de bulunduğu söylenen eski ve ünlü bir bahçenin adı).

İren (Ölm. 803) Bizans imparatoriçesi. Atinalı yoksul bir ailenin zeki ve güzel bir kızı olan İren, İmparator IV. Leon'la evlenmiş ve onun ölümünden sonra yerine geçmiştir. Bir aralık yerine oğlu geçirilmişse de, İren oğlunun gözlerine mil çektirerek, tekrar tahta oturmuştur. Ortodoksluğa bir takım hizmetlerde bulunmuş olmasından ötürü, azizeler sırasına sokulmuştur.

İresi Bak. Dallıbahçe.

irfan Ar. i. ★ 1. Biliş, anlayış. ★ 2. Bilgiden, zekâ ve deneyden meydana gelen zihin olgunluğu: İrfan sahibi bir adam.

iri s. Büyük, cüsseli, hacımlı: İri taneli, iri adam, iri köpek. [Gros, grand, volumineux — Bulky, voluminous, sizable]

iribaş b. i. Zo. Yumurtadan yeni çıkmış ve henüz ayakları meydana gelmemiş yavru kurbağa. [Tetard — Tadpole]

irice s. Az iri, cüsselice: İrice dolu yağdı. [Assez gros — Rather large]

iridyum Yun. i. Kim. Platin madeni filizlerinde bulunan, beyaz, pek sert ve kırılabilir, değerli bir maden sembolü (remzi) İr'dir. Atom ağırlığı 193,1'dir.

irigatör Fr. i. Hek. Yıkama aleti. Tenkiye için hekimlikte kullanılan alet.

irikmek f. İrkilerek toplanmak.

irin i. Kan serumundan, bazı akyuvar çeşitlerinden ve irin cisimciklerinden oluşan, iltihaplı vücut bölgelerinde biriken ve dışarı akan yoğun sarımsı beyaz sıvı. Vücudun, hastalık yapıcı bu etkenlere, bu arada mikroplara karşı bir korunma ve savunma oluşumudur. İrin, doku içinde birikir ve dışarıya çıkış yolu bulamazsa, ağrılı, zonklamalı şişmeler olur, abseleşmekten söz edilir. Bu durumlarda ya apseyi örten doku katının yumuşayıp delinmesini merhemlerle sağlamak ya da çıbanı yarmak, irini akıtmak gerekir. [Pus — Filt, pus]

irin cebi b. i. İçinde irin, cerahat bulunan çıban ya da kabarıklık. [Abcès — Abcess, gathering]

iri kıyım b. s. İri yapılı.

irileşme i. ★ 1. İrileşmek işi. [Grossissement — Largening] ★ 2. Hek. Bazı organların hastalık sonucunda olağan dışı büyümesi hali. esk. Dahame. [Hypertrophie — Hypertrophy]

irili s. «Büyük küçük karışık» anlamına gelen irili ufaklı deyiminde geçer.

İringil Bak. Gözeli.

iris Lat. i. Gözün ön kısmında saydam tabakanın arkasında bulunan ve deliği, ışığın az ya da çok olmasına göre, genişleyip büzülen tabaka. Rengi, gözün rengini meydana getirir. esk. Tabakai kuzahiye. [Iris — Iris]

iriş i. Arış.

iriyarı b. s. İri yapılı, boylu boslu, cüsseli: İriyarı bir adam. [Membru — Large, huge]

irkâp Ar. i. Hayvana ya da araba, gemi gibi bir şeye bindirme.

irkilme i. Herhangi bir canlının dıştan ya da içten gelen bir etkiye, hareketle cevap vermesi. Hareket yalnız hayvanlarda değil bitkilerde de vardır. Yalnız bitkilerdeki hareketler hayvanlardaki kadar belirli değildir. [Irritation — Irritation]

irkilmek f. ★ 1. İrkilme eylemi. ★ 2. (Akan bir şey için) Bir engel karşısında duraklayıp birikmek. [Avoir un haut - le - corps — To collect] ★ 3. Ürkerek geri çekilir gibi olmak. [Se ramasser — To be startled] ★ 4. Biyo. (Vücudun bir yeri) Dış bir etkenle kanlanıp şişmek. esk. Taharruş etmek. [Stimuler, exiter — To be irritated]

irkinti i. Su birikintisi.

Irkutsk (S.S.C.B.) Sibirya'nın güneyinde, Angara nehrinin Baykal gölünden ayrıldığı kesimde kurulmuş olan 390 000 nüfuslu bir sanayi merkezi. Maden eşya, makine, tahta işleme fabrikaları, un fabrikaları önemlidir. Çevresinde zengin maden yatakları vardır.

İrlanda (İrlanda dilinde Eire) Avrupa'nın kuzeybatısında İrlanda adasının güneydeki büyük bölümünü kaplayan 70 282 km² lik 2 856 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Dublin'dir. İrlanda adasında bir de, İngiltere'ye bağlı «Kuzey İrlanda» devleti vardır. Adada ılıman okyanus iklimi hüküm sürer. Golfstrim akıntısının da etkisiyle bol yağış alır. Geçen yüzyılda sayısı 8,2 milyonu bulan ada nüfusu kıtlıklar, yoksunluklar sonucunda yarıya inmiştir. Adada İngilizceden ayrı, Kelt asıllı İrlanda dili konuşulur. İrlanda ekonomisi daha çok tarıma dayanır. 4 milyon sığır, 2,5 milyon koyun beslenir. Yulaf ve patates ekimi de önemlidir. ★ Tarih: Halkı Keltler'den meydana gelen ve V. yüzyılda Hıristiyanlığı kabul eden İrlanda, VIII. yüzyıl sonlarından XI. yüzyıl başına kadar Norveçli Normanlar'ın baskısı altında kaldı, sonra XII. yüzyıldan itibaren adanın güneydeki büyük kısmı İngiltere'nin egemenliğine geçmeye, kuzeydoğudaki Ulster bölgesi ise İskoçlar'ın bir sömürgesi haline gelmeye başladı. Kıyasıya sömürülen katolik İrlanda halkı, protestan İngilizler'in sosyal, ulusal ve

Neşet Ömer İrdelp

dinsel baskılarına karşı tarih boyunca sık sık ayaklanmaktan geri durmadı. XVIII. yüzyıl sonunda adada yaşayan protestan İngiliz ve İskoçyalıların da bu ayaklanmalara katılmasıyla İngiltere'nin baskısı kısmen hafiflemiştir. Fransız Devrimi'nden cesaret bulan İrlandalılar'ın bağımsızlık istekleri ve ayaklanmaları 1798'de bastırıldı ve 1800 yılında İrlanda, Birleşik İngiltere Krallığı'nın bir parçası oldu. Ada nüfusunun 8 milyondan 6,5 milyona düşmesine ve sonra gitgide azalmasına sebep olan büyük kıtlıktan (1846-1848) sonra bağımsızlık mücadelesi gittikçe sertleşerek, 1922'de bağımsız İrlanda Devleti'nin kurulmasına kadar sürdü. 1937'ye kadar İngiltere'nin bir dominyonu kalan İrlanda 1949'da tam bağımsızlığına kavuşmuş bulunmaktadır.

İrlanda Denizi İrlanda ve Büyük Britanya adaları arasındaki sığ deniz parçası.

irmek f. Şu ya da bu halde bulunmak, olmak anlamına gelen bu yardımcı fiil en eski kaynaklarda geçiyorsa da, o zamandan beri «r» düşmüş ; idi, imiş, ise gibi türevleri kalmıştır.

irmik i. Taneleri iri ve glütence zengin un. [Semoule — Semolina]

irredantizm Fr. (Aslı İtalyanca) i. Dil ve töre bakımından bir olduğu halde anayurt dışında bulunan halkın yaşadığı toprakları anayurt sınırları içine almak davası.

irs Ar. i. Kalıtım, soya çekim. [Héritage — Inheritance]

irsal, -li Ar. i. Gönderme.

irsal etmek b. f. Yollamak, göndermek.

irsaliye Ar. i. Bir yere gönderilen eşyanın listesi.

irsen Ar. zf. Kalıtım yoluyla. [Par héritage — By inheritance]

irsiyet Bak. genetik.

irşat Ar. i. Doğru yolu gösterme : Çok etkili nasihatleriyle, o genci irşat etti.

irşat etmek b. f. Doğruluğa, iyiliğe yöneltmek.

İrtem, Süleyman Kâni (1875-1945) Yönetici ve yazar. Selânik'de doğdu. Mülkiyeyi bitirince, kaymakamlık, mutasarrıflık ve valilik yaptı. Akşam gazetesinde yayımlanan başlıca eserleri : «Şahane Sefahat», «Köprülü ve Kolber Karşıya», «Saray ve Babıâli'nin İçyüzü».

irtibat, -tı Ar. i. Bağlantı. [Liason, rapport Connexion, liaison]

irtibat subayı b. i. Ask. Büyük ölçülü bir harekâtta ast ve komşu komutanlıklara gönderilen görüş ve kavrayışı kuvvetli subay.

irtica, -ı Geri dönüş, yapılmış bir devrimi bozacak bir harekette bulunma. Kaytaklık. [Réaction — Reaction]

irtical Ar. s. Hazırlanıp düşünmeden güzel söz ya da şiir söyleme.

irticalen Ar. zf. Düşünmeksizin, doğaçtan.

irtidat Ar. i. Müslüman iken başka bir dine dönmek.

irtifa Ar. i. ★ 1. Yükseklik. [Elévation, hauteur — Height, elevation] ★ 2. Coğ. Yükselti. [Altitude — Altitude]

irtifak, -kı Ar. i. Huk. Başkasına ait arsa, yol gibi taşınmaz bir maldan belirli bir yolda yararlanma hakkı anlamına gelen irtifak hakkı teriminde geçer.

irtifak hakkı Huk. Taşınamayan bir mal üzerinden, mal sahibinin bir başkasına o maldan bazı yararlanma hakları tanıması ve kendisine ait bazı hakları kullanmaktan vazgeçmesi. [Droit d'usage — Easement]

irtihal Ar. i. Dünyadan ahrete geçme, ölme : İrtihali sırasında bütün çocukları yanında imiş.

irtikâp Ar. i. Kötü bir iş yapma, rüşvet alma : Yalancılığı irtikâbetmez.

irtisam Ar. i. Resmi çizilme, izdüşüm.

irtişa Ar. i. Rüşvet alma.

İrtiş Nehri Altay'lardan doğarak Sibirya'da Omsk şehrinden geçen ve Obi nehriyle birleşen 2 970 km. uzunlukta büyük bir nehir.

irtiyat Ar. i. Fel. İstem.

irva Ar i. Sulama.

İsa Hıristiyanlığın kurucusu ve bu dinin öğretisine göre Tanrı'nın oğlu ve dünyanın kurtarıcısı. Batı dünyasındaki adı Jesus Christ'tir. Bu kelime Yahudiler'in Mesih'i ve İncil'deki Nazareth'li Jesus ile anlamdaştır. Belge yokluğuna rağmen İsa'nın, Roma İmparatorları Augustus ve Tiberius yönetimindeki Filistin'de yaşamış biri olduğu kabul edilmektedir. İsa'nın hayatı ve eylemleri üzerindeki başlıca kaynak olan, İncil'in Matheu, Marc, Luc, ve Jean'a ait dört yazımı bir yana, birçok

XII. yüzyıl İtalyan ressamlarına göre çarmıhtaki İsa, (Floransa Müzesindeki bir resimden)

İSKAMBİL KAĞIDININ 4 ASI :

Kupa

Sinek

Karo

Maça

çağdaş araştırıcı, İsa'nın Nazareth'li Joseph ile Mary'nin oğlu olduğuna inanmayı yeterli görmektedir. Ancak, özellikle doğumundaki belirsizlikler, Hıristiyanlığın kuramında karmaşıklığa yol açmıştır. 30 yaşlarında İsa'ya da, diğer peygamberler gibi vahiy geldiği, Galieé'de vaizliğe başladığı, bir taraftan da mucizeler yarattığı kabul edilmektedir. İsa'nın öğretilerinin kurallaştığı «On Emir» in ana fikri, kurtuluş için Tanrı'ya inanma ve insanlara iyilik, sevgi gösterme, onları bağışlama esasına dayanan barışçı ilişkiler kurma gereğidir. Ancak, İsa'nın öğretisinde Tevrat'ın kurallarından bağımsızlık bulunduğu kanısına kapılan Filistinli din adamları, ona cephe almışlardır. İsa'nın halk yığınları üzerindeki geniş etkisinin bir halk hareketine yol açabileceğini ve o zamana kadar kendilerine içişlerinde oldukça serbestlik veren Roma yönetiminin baskıları arttırabileceğini de görünce, 12 havarisinden olan Judas Iscariot'u, İsa'yı Romalılar'a ihbar etmeye kandırmışlar; sonunda İsa Kudüs'de çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Hıristiyanlığın başından beri, İsa hakkında belge eksikliği, hayatı ve görevi çevresinde sürekli ve çeşitli tartışmalara yol açmış; sonunda bir «Kutsal Üçleme» (Teslis) de ortak bir anlayışa varılabilmiştir. Buna göre İsa, üç unsurdan meydana gelir: Baba, Oğul, Kutsal Ruh. Bu üç unsurun çeşitli kombinezonlarıyla, İsa'nın Tanrı'yla olan ilgisi, bir ölümlü ya da ölümsüz olduğu, yaratıcı ya da yaratan olduğu v.b. sorunlar uzlaştırılır.

Isabelle, I. —Katolik— (1451-1504) Kastil ve İspanya kraliçesi. Aragon Kralı Ferdinand ile evlenmiş ve böylece Kastil ve Aragon krallıklarını birleştirerek İspanya'da son Müslüman devletini ortadan kaldırmış, 1492'de Müslümanlar'ın elinden Gırnata (Grenade) şehrini almıştır. Engizisyon mahkemelerine yardım etmiştir.

isabet Ar. i. ★ 1. Düşme: Payına bu kadar düşüyor [Dû — Due] ★ 2. Düşme, çıkma: O kıza piyango isabet etti. [Prix, remporté — Prize] ★ 3. Değme, tutma vurma: Attı fakat isabet etmedi. [Coup — Hit] ★ 4. Yanılmazlık, yerindelik: Sözünde isabet var. [Droiture, exactitude — Truth] ★ 5. Yerinde iş görmüş olma: Bunda isabet ettin. [Bien — Good] ★ 6. Güzel rastlantı: Bize gelmen isabet oldu. [Juste — Right] ★ 7. ü. «Pek güzel», «iyi oldu», «ben de öyle istiyordum» gibi, bir işin sonucundan memnunluk anlatır.

isabet etmek b. f. Rastgelmek, uygun düşmek, hedefe dokunmak, doğru bir fikir söylemek. [Frapper, tomber sur — To hit, strike]

isabetli Ar. T. s. Yerinde; yerine düşmüş. [Opportun, a propos, congrument — Timely, opportune, seasonable, appropriate, congruous]

İsa Çelebi (Ölm. 1405) Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından biri. Yıldırım Beyazıt Timur'a yenilip bir süre sonra da ölünce, İsa Çelebi de, öteki kardeşleri gibi, taç ve taht kavgasına karışmış, 1405 yılında kardeşi Çelebi Mehmet tarafından ele geçirilip öldürülmüştür.

is'af Ar. i. Birinin istek ve dileğini yerine getirme: Çocuğun her arzusunu is'af etmek, şımarıklığa sebep olabilir.

İsaios (Yaklaşık olarak M.Ö. 420-350) Eskiçağ'ın en ünlü 10 Attikalı hatibinden biri. Euboia adasında (Eğriboz) Khalkis'de doğdu. İsokrates'in öğrencisiydi. Hitabet dersleri verdi ve başkaları için söylevler yazdı. Demosthenes, uzun yıllar öğrencisi olmuştur. İsaios tarafından yazıldığına inanılan altmış söylevden on biri günümüze kalmıştır.

isal, -li Ar. i. Ulaştırma, eriştirme: Mektubu yerine isal etti.

isale Ar. i. Akıtma.

İscehisar Afyon'un merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 52 548, merkezinin nüfusu 3 728'dir.

ise Bak. irmek.

isevi Ar. i. Hıristiyan.

isfenç Ar. i. Sünger.

isfendan Far. i. Akçaağacın bir adı.

İsfendiyaroğulları Tar. Kuzey Anadolu'da XIII. yüzyıl sonlarında kurulmuş bir Türk beyliğinin adı. Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşünden sonra doğan 17 kadar beylikten biri olan İsfendiyar Beyliği'nin ilk adı Candaroğulları, beyliğin başkenti, Kastamonu'ydu. Kurucusu Şemsettin Candar'ın adına bağlı olarak bu sanla anılan beylik, altıncı hükümdarı olan İsfendiyar Bey'den sonra onun adıyla anıldı. Sinop, İnebolu, Safranbolu dolaylarını ele geçirerek genişleyen bu küçük devlet, Yıldırım — Timur çatışmasında Timur'u tutmuş, onun Anadolu'dan ayrılmasından sonra Osmanlı Devleti'yle dostça ilişkiler kurup onun tarafından korunmuştur. 1462 yılında son İsfendiyar Bey'i Kızıl Ahmet Bey'in Osmanlılar'la bozuşması bu beyliğin sonunu hazırlamıştır. Fatih Sultan Mehmet, Kastamonu'yu kendi ülkesine katarak İsfendiyaroğlu Beyliği'ne son vermiştir.

isfenks Yun. i. ★ 1. Eski Mısırlılar'ın inanışına göre güneşi temsil eden, aslan gövdeli, insan başlı hayalî yaratık. Kahire dolaylarında Gize'de, Piramitler'in yanıbaşında, bu inançla yapılmış ünlü bir isfenks heykeli vardır. 17 m. yüksekliğindeki, 39 m. uzunluğundaki bu muazzam heykel Milât'dan 3000 yıl kadar önce kayaların yontulmasıyla yapılmıştır. Araplarca Ebülhevl (Korku babası) adı verilen bu heykelin, zamanla kumlarla örtülen gövdesi 1817'de yeniden meydana çıkarılmıştır. ★ 2. Yunan mitolojisinde, yolculara bilmeceler sorup bilmiyenleri yuttuğu anlatılan canavar.

isfilt i. Norveç dilinde, kutup bölgelerindeki geniş buz alanı.

İshak Bey, Karamanoğlu (Ölm. 1486) Karamanoğlu İbrahim Bey'in büyük oğlu. Babasının yerine Karaman beyliğine geçmiş, fakat cariyeden doğma olmasından dolayı kardeşleri bunu kabul etmiyerek Fatih Sultan Mehmet'in müdahalesini rica etmişlerdi. Fatih'in asker göndermesi üzerine Uzun Hasan'a sığınmış ve bir aralık Konya üzerine yürümek isteyerek yenilince Tebriz'e kaçmış ve orada ölmüştür.

İshak Bey, Saruhanoğlu (Ölm. 1390) Saruhan beylerinden. Babası İlyas Bey'den sonra beyliğe geçmişti. Manisa'da büyük bir mevlevihane yaptırmış, ölümünde yerine oğlu Hızırşah Bey geçmiş ve onun zamanında Saruhan beyliği Osmanlılar'ın eline düşmüştür.

İshak Çelebi (Ölm. 1536) Şair ve bilgin. Üsküp'de doğdu. Müderrisliklerde ve kadılıklarda, Yavuz Selim ve Kanunî Süleyman'ın musahipliklerinde de bulunmuştur. «İshakname» adlı bir tarihi ve manzumeleri vardır.

İshak Efendi, Baş Hoca (Ölm. 1834) Bilgin. Yanya dolaylarında doğdu. Mühendishanede uzun zaman hocalık etmiş ve matematik bilgisiyle tanınmıştır. Çeşitli diller bildiği söylenir. Tersane ve Divanı Hümayun tercümanlıklarında da bulunmuştur. 11 kadar eserinin bazısı Avrupa dillerine de çevrilmiştir. En tanınmışı «Mecmua-i Ulûm-u Riyaziye» adlı kitabıdır. Kimyada kullanılan müvellidülhumuza, müvellidülma gibi eski terimlerin onun tarafından bulunmuş olduğu söylenir.

ishakkuşu b. i. Serçegillerden, uzun gagalı kuşlar sınıfının bir türü. Geceleri öter, sesi dokunaklıdır.

İshak, Peygamber (Isaac) İsrailoğlu peygamberlerinden biri. Milât'dan 2000 yıl kadar önce yaşadığı söylenir. Peygamber İbrahim'in oğludur. Tevrat'dan gelen rivayete göre İbrahim, Tanrı'ya onu kurban etmek üzereyken bir meleğin müdahalesiyle kurtulmuştur. Oysa İslâm inanışında bu kurban edilme teşebbüsü İshak hakkında olmayıp kardeşi İsmail içindir. İshak, Rebeka ile evlenmiş ve ondan Yakup (Jacob) ve Ays (Esaü) doğmuştur.

ishal, -li Ar. i. Sürgün. esk. Amel : İshale tutulmak. [Diarrhée — Diarrhoea]

İsherwood, Cristopher William (Doğ. 1904) İngiliz yazarı. Cheshire'da doğdu. Amerikan uyruğundan çıkıp İngiliz uyruğuna geçti. 1930-1933 yıllarında Berlin'de öğretmenlik yaptı. Gazetelerde çalıştı. Auden'le birlikte, oyunlar senaryolar hazırladı. Denemeleri, incelemeleri yayınlandı. Başlıca eserleri: «Mr. Norris Tren Değiştiriyor», «Berlin'e Veda», «Prater Violet», «Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim» dir.

isilik i. Hek. Sıcaktan ve çok terlemekten vücutta meydana gelen ufak ve pembe kabartılar.

isim, -smi Ar. i. ★ 1. Ad, nam : İsminiz nedir? Gelenin ismini sorunuz. [Nom — Name] ★ 2. Gra. Başka bir kelimenin yardımı olmaksızın bir kimseyi ya da bir şeyi gösteren, tek başına bir varlığı anlatan kelime türü. Ağaç, taş, insan, hayvan, sabır, düşünce birer isimdir. Cins isim, özel isim olmak üzere ikiye ayrılır. [Nom, substantif — Noun]

isim - fiil b. i. Gra. Mastar.

iska Ar. i. Sulama.

iskalarya İta. i. Den. Çarmıkların halat basamakları.

iskambil Yun. i. ★ 1. Bir yüzü resimli ya da işaretli, türlü oyunlar oynamaya yarayan 52 kartondan her biri. [Carte à jouer — Playing card] ★ 2. Bu kartlarla oynanan çeşitli oyunlar. [Jeux de cartes — Card game]

iskân Ar. i. Yurtlandırma, yerleştirme : Göçmenlerin iskânı, iskân dairesi. [Peuplement, colonisation — Settling, lodging]

iskandil İta. i. ★ 1. Den. Denizin derinlik derecesini anlamak için gemilerde kullanılan alet. [Plombe de sonde — Sounding - lead] ★ 2. Denizin derinliğini ölçme. [Sondage — Sounding] ★ 3. mec. Yoklama, bir işin hakikatini ya da gizli tarafını anlamaya çalışma : Onunla görüşüp ne yapmak istediğini bir defa iskandil etmeli. [Investigation — Investigation]

iskandil etmek b. f. Denizin dibini ölçmek, yoklamak. esk. İstiknah etmek. [Sonder — To sound]

İskandinav i. ve s. İskandinavyalı. [Scandinave — Scandinavian]

İskandinav Devletleri İsveç, Norveç ve Danimarka'nın ortak adı.

İskandinavya Avrupa'nın kuzeyinde İsveç, Norveç ve Danimarka'yı kapsayan bölge. Burada yaşayan insanlar arasında başlangıçtaki ırk, dil ve töre ortaklığından ötürü, bölge bu ortak adla anılagelmiştir. Dördüncü jeolojik çağda inlandsislerle (buzul) kaplı olan bu bölgedeki engebeler, buzulların hareketiyle geniş ölçüde aşınmıştır. Norveç ve İsveç'in bulunduğu İskandinav yarımadasının doğusundaki buzultaş birikintileri ve batı kıyısındaki fiyortlar bu oluşuma tanıklık etmektedir.

iskarça Bak. ıskarça.

iskarpin İta. i. Daha çok şehirlerde giyilen konçsuz, ökçeli ayakkabı.

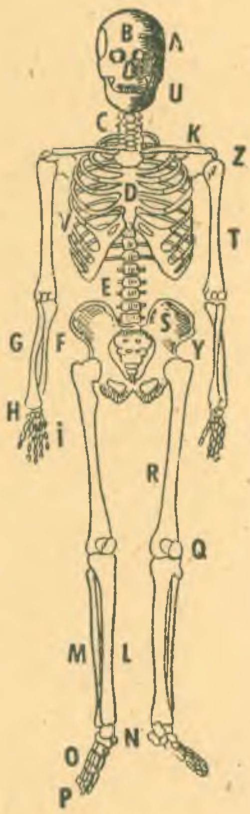
iskarto İta. i. Yapağı kırıntısı.

iskât, -tı Ar. i. Susturma, verecek cevap bırakmayış : Tartışmada çok kuvvetli delillerle karşı tarafı iskât etti.

iskeç Bak. skeç.

İskefiye Trabzon'un Vakfıkebir ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 13 797, merkezinin nüfusu 2 120'dir.

iskele İta. i. ★ 1. Vapur uğrağı olan şehir ya

İNSAN İSKELETİ :

A - B) Kafatası ve yüz kemikleri. U) Alt çene kemiği. C) Boyun omurları. K) Köprücük kemiği. Z) Omuz kemiği. V) Kaburgalar. D) Göğüs kemiği. E) Bel omurları. S) Leğen kemiği. Y) Sağrı omuzları. G) önkol kemiği. F) Dirsek kemiği. H) Bilek kemikleri. İ) Tarak kemikleri. R) Uyluk kemiği. Q) Diz kapağı kemiği. L) Kaval kemiği. M) Baldır kemiği. N) Ayak bilek kemikleri. O) Ayak tarağı kemikleri. P) Ayak parmak kemikleri.

İsfenks

da kasaba. [Port — Port] ★ 2. Vapur ve kayıkların yanaştığı, ahşap, beton ya da demirden uzantı; yanaşlık. [Appontement — Landing - stage] ★ 3. Bu uzantıdan gemiye uzatılan ikinci köprü. [Passage — Gangway] ★ 4. Yapılarda, yüksek yerlerin yapılması için dışarıdan kat kat kurulan sal ya da çatı. [Echafaud — Scaffolding] ★ 5. Geminin sol tarafı. [Tribord — Starboard]

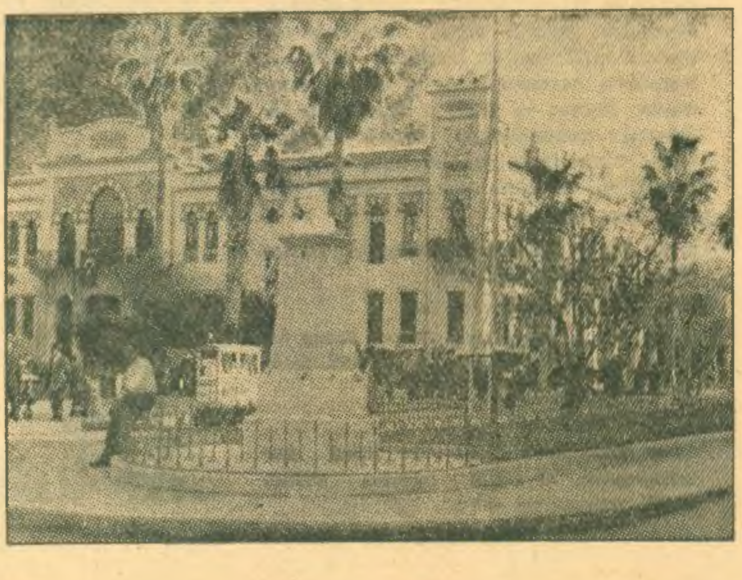
iskelet, -ti Yun. i. İnsan ve hayvanda vücudun kemik çatısı ve her şeyde temel olan çatı: Gorilin iskeleti, balık iskeleti, geminin uçağın iskeleti. [Squelette — Skeleton]

iskemle Lat. i. ★ 1. Arkalıksız sandalye. ★ 2. ü. Üstüne kül tablası, vazo gibi şeyler konan küçük masa. [Tabouret — Stool] ★ 3. Tahtadan ya da hasırdan adi sandalye. [Chaise — Chair]

İskender Bak. Aleksandros, III.

İskenderiye (Birleşik Arap Cumhuriyeti) Akdeniz kıyısında, Nil deltasının batısında 1 517 000 nüfuslu önemli bir liman, sanayi ve kültür şehri. Gıda maddesi, çimento, kimyasal madde, makine fabrikaları, tersaneleri önde gelir. Demiryollarıyla diğer şehirlere, bir kanalla Nil'e, limanı ve hava alanıyla dış ülkelere bağlantısı vardır. İskenderiye M.Ö. 331 yılında Büyük İskender tarafından kurulmuş; Hellenizm çağının en önemli limanı, en büyük bilim, sanat, kültür, endüstri ve ticaret merkezlerinden biri olmuştur. M.Ö. 279 yılında liman açığındaki Faros adasında yaptırılan 400 ayak yüksekliğindeki ünlü deniz feneri dünyanın 7 harikasından biri sayılmıştır. Şehrin çok zengin kitaplığının, Romalılar'ın istilâsı sırasında ve Bizans egemenliğindeki mezhep mücadeleleri sırasında geniş ölçüde tahribata uğradığı söylenir. 641'de Halife Ömer zamanında İslâm egemenliğine geçerek Araplaşan İskenderiye, 1517'de Osmanlı ülkesine katılmış, 1798'de Fransızlar'ın, 1801'de İngilizler'in işgaline uğramıştır.

İskenderun'dan bir görünüş

İskenderun Hatay'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 956 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 118 680, merkezinin nüfusu 69 440'dır. İlçe toprakları çok dar bir kıyı ovası ile bunun gerisinde yükselen Amanos dağlarının orta kesimlerini içine alır. Tahıl, zeytin, turunçgiller ve hurma yetişir. Şehir, Akdeniz kıyısında önemli bir ithalât ve ihracat limanıdır. Bir plana göre düzenli bir şekilde yapılmıştır. Buz, konserve, yağ, teneke ve yapay gübre fabrikaları vardır. M.Ö. 333 yılında Büyük İskender tarafından kurulmuştur. 1515'de Osmanlı yönetimine geçmiş, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız himayesindeki Suriye'ye verilmişse de Hatay'ın anayurda katılmasıyla tekrar Türk yönetimi altına girmiştir. Kara ve deniz yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

iskerlet i. Zo. Kemerli kabuğu ve dikenleri olan bir deniz yumuşakçası türü. [Murex — Murex]

iskete i. Zo. Ötücü kuşların serçegiller takımının gagaları dişli kuşlar sınıfından bir tür. Güney Amerika'dan başka, dünyanın her yerinde bulunur. Çok kavgacıdır. Zararlı böcekleri yediği için tarıma faydalıdır. [Mésange — Finch]

İskilip Çorum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 678 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 60 030, merkezinin nüfusu 12 351'dir. İlçe topraklarının kuzeyi ormanlarla kaplı dağlardan ve güneyi de Kızılırmak'ın getirdiği alüvyonlu topraklardan ibarettir. Kızılırmak tarafından sulanan topraklarda tahıl yetiştirilir ve meyvacılık yapılır. Tiftik keçisi de önemli yer tutar. Kasaba, il merkezine 65 km. lik bir yolla bağlıdır.

İskitler Tar. Eski Türk soylarının ünlülerinden biri. İskitler, M.Ö. 600 yıllarında tarih alanına çıkmışlardır. Saka Türkleri'nin bir kolu oldukları sanılmaktadır. İlk İskit yurdu, Kafkaslar'dan Romanya'ya kadar uzanan bugünkü güney Rusya ovalarıydı. Kısa zamanda güçlenen İskit Devleti, İranlılar'la uzun yıllar süren savaşlar yapmış, bu savaşlar sonunda gittikçe zayıflayıp dağılmış, İskitler M.Ö. 300 yıllarında çevredeki başka uluslara karışıp kaynaşarak ortadan silinmişlerdir. Bazı tarihçiler güney Rusya'da ilk uygarlık tohumlarını İskit Türkleri'nin atmış olduğu tezini savunurlar.

İskit, Server Rıfat (Doğ. 1894) Gazeteci, yazar. Gazeteciliğe 1910'da Gıdık adlı mizah gazetesine resim yapmakla başladı. I. Dünya Savaşı'na ve Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Ankara'ya giderek 1926'da günlük Ankara gazetesini çıkardı. 1934-1953 yılları arasında Matbuat Umum Müdürlüğü'nde çalıştı; iç matbuat müdürü oldu. İskit Yayınevi'ni kurdu. «Aylık Ansiklope-

di», «Resimli Tarih», «Yeni Tarih» i yayınladı. İbrahim Alâattin Gövsa'nın «Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi» sini yayınlamaya başladı; Gövsa'nın ölümü üzerine, Sadun Galip Savcı'nın ve bir kurulun yardımıyla bu eseri tamamladı. Başlıca eserleri; «Agâh Efendi ve Tercüman-ı Ahval Gazetesi», «Türkiye'de Matbuat Rejimleri», «Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış», «Amme Efkarı ve İlk Gazetelerimiz» dir.

İskoç Bazı isim tamlamalarında «İskoçya yapısı» anlamıyla geçer.

İskoçya Büyük Britanya adasının kuzeyinde, 77 171 km² genişlikte, 5 200 000 nüfuslu, İngiltere'ye bağlı bir bölge. Merkezi Edinburgh, diğer önemli şehirleri Glasgow, Dundee, Aberdeen'dir .İngiltere'den Cheviot dağlarıyla ayrılan bu bölge aşınmış engebelerle kaplıdır. Bölgenin ve bütün Büyük Britanya adasının en yüksek noktası olan Ben Nevis dağı 1343 m. yi geçmez. Nüfus yoğunluğu daha yüksek olan orta kısımdaki ovalık Lowlands (alçak topraklar) bölgesinde tarımın yanı sıra sanayi çok gelişmiştir. Büyük maden eşya fabrikaları, tersaneler bu yörede toplanmıştır. ★ Tarih: İlkçağlar'da Kelt asıllı Eskotlar'ın yurdu olan bu bölge VIII. yüzyıldan itibaren Norveçli Normanlar'ın ve daha sonra İngiltere krallığının etkisi altında kalmış, 1707'de İngiltere'yle birleşmiştir. O tarihten beri Birleşik İngiltere Krallığı'nın bir parçasıdır.

is kokusu b. i. Yanmaktan ileri gelen koku.

iskolastik Lat. i. (Aslı Yun.) Fel. Okul (scola) da öğretilen bilgilere verilen ad. Bu terim özel olarak Ortaçağ'da Aristoteles'in düşünce ve felsefesine bağlı doktrinler için kullanılır. Bu doktrinlerin hepsinin ortaklaşa niteliği, din inancını tartışma dışında tutmasıdır. İskolastiğin uğraştığı başlıca konu, genel fikirlerin gerçekliği ya da gerçek olmayışıdır. [Scolastique — Scholastic]

iskorbüt, -tü Yun. i. Yiyeceklerin sürekli olarak bozuk olmasından ileri geldiği sanılan ve uzun deniz seferlerinde tuzlu balık gibi kuru şeyler yiyenlerde görülen bir hastalık. Vitaminsizlik yüzünden dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin iltihaplanıp dökülmesi şeklinde kendini gösterir. [Scorbut — Scurvy]

iskorçila i. Voliye elverişli büyük balık ağı.

iskorçina i. Tekesakalı da denen bitki.

iskorpit, -ti Yun. i. Zo. Kemikli balıklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımının yanakları zırhlı balıklar familyasından bir tür. Atlantik'de ve Akdeniz'de yaşar. Rengi kırmızı ve esmerdir. Başı dikenlidir. Sırt, anüs ve karın yüzgeçlerinin ilk ışınları, zehir bezleriyle bağlantılıdır. Bir tehlike durumunda dikenlerini diker ve düşmanlarını yaralar. Zehir akıtılan yara, çok acı yapar. Avlanan iskorpitler başları ezilerek öldürüldükten sonra elle tutulmamalıdır. Eti çok lezzetlidir. Dikenli yüzgeçleri ve altındaki deri çıkarıldıktan sonra yenilmelidir.

iskorpitgiller Yun. i. Zo. Kemikli balıklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımından bir grup. Bu gruptaki balıkların çoğunun yanakları zırhlıdır. Bu sebeple bu gruba «yanakları zırhlı balıklar» denilmektedir. Dişleri sivridir. Denizlerin en silâhlı balıklarıdır. 30 cm. boyundadırlar. 90 santime kadar olanları da vardır. Tanınmış türleri zebra, deniz nar bülbülü. deniz kargası, taş balığı, kırlangıç balığı, deniz tavşanıdır. [Scorpénides — Scorpions]

islâh Ar. i. İyileştirme, düzeltme. Evcil hayvanların süt, et, yumurta ve yapağı verimlerinin arttırılması ve kalitelerinin iyileştirilmesi için biyolojik kurallara göre ve islâh metotlarıyla yetiştirilmesi. Aynı şekilde bitkilerin geliştirilmesi. [Amélioration, élevage de sélection — Improvement, breeding]

islâhat fermanları Târ. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküntü çağında, özellikle yabancıların baskısıyla, Abdülmecit ve Abdülaziz devirlerinde ilân edilen, devlet yapısının yenileştirileceğini, kişi güvenliğinin sağlanacağını belirten, bu konuda devletin yükümlülük yüklendiğini belirten fermanlar. Bunlar, 1839 Gülhane, 1856 ıslahat ve 1860 Abdülaziz fermanlarıdır. Siyasal ve toplumsal yapıda değişiklik öngören bu fermanlar, gerçekte etkili olmamış, padişah yönetiminin sınırlanmasını sağlasa bile yurttaşlar yönünden büyük değişiklik getirmemiştir. Bu fermanlarla yabancılar imtiyazlı duruma gelmiştir.

İslâhiye Gaziantep'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 513 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 59 943, merkezinin nüfusu 13 801'dir. Batısında Amanos, doğusunda Kurt dağları uzanır. Bağcılık yapılır. Kasaba, Haydarpaşa — Bağdat demiryolu üzerindedir. Ayrıca il merkezine 79 km. lik bir yolla bağlıdır.

İslâm Ar. i. ★ 1. Müslümanlık. [Islam — Islam] ★ 2. Müslüman. [Musulman — Islamic]

İslâm hukuku Huk. İnsanların din ve dünya işlerini düzenleyen, dinî nitelikteki, uyulması dince zorunlu sayılan kuralların bütünü. İslâm hukukunun kaynakları, kitap, sünnet, icma ve kıyas olmak üzere dörttür. İslâm hukukuna fıkıh da denir. Fıkıh, ibadat, muamelât ve ukubat olmak üzere üç kısımdır. İslâm hukuku, zamana ve yere göre değiştiği gibi, Hanefi, Hambeli, Şafii ve Maliki mezheplerine göre de değişik şekillerde anlaşılmaktadır. [Loi d'Islamique — Islamic law]

İslâmî Ar. s. İslâm dinine ya da Müslümanlar'a ait ve mensup: İslâmî bir eser. [Musulmane — Moslem]

isketo

iskorpit balığı

İsmail Hakkı Bey

Şah İsmail Safevi (1486-1523)

İslâmiyet, -ti Ar. i. Tar. Bak. Müslümanlık.

İslanda Bak. İzlanda.

İslav i. Rus, Leh, Çek, Sırp, Hırvat ve Bulgar uluslarının, dillerindeki yakınlık dolayısıyla, aldıkları genel ad. [Slave — Slave]

İslavca i. ★ 1. İslav dili. Bugün, edebiyata sahip 7 ya da 8 lehçeye ve birçok da kola ayrılmaktadır. Hint - Avrupaî denen dillerin kollarındandır. [La langue slave — Slavonic] ★ 2. s. İslav dilince ya da adetince.

islemek f. İse tutup karartmak

islim İng. i. Vapur ya da lokomotif gibi buharla işleyen makinelerin kazanlarında birikip makineyi harekete getiren buhar. (İngilizce «steam» kelimesinden alınmıştır. Türkçede «istim» ve «islim» biçimlerinde söylenir).

İslimiye Bak. Sliven.

İslovak i. İslovakya halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse

İslovakya Çekoslovakya'nın bir bölgesi. Moravya'nın doğusunda olup yüzölçümü 49 000 km², nüfusu 4 174 000'dir. Uzun zaman az gelişmiş bir yer olarak kalmıştır. Bugün, üretimi kooperatifler halinde örgütlenmiş bir tarım ülkesidir. Buğday üretimi, bağcılık ve hayvancılık önemlidir. Bir yandan da hızla sanayileşmektedir. Tekstil, kimya, sudan elektrik elde etme, demir işleme endüstrileri gelişmektedir.

İsloven i. Yugoslavya'da oturan bir İslav ulusunun adı.

isma Ar. i. İşittirme, sesini duyurma, bir sözü, bir maksadı istenilen yere ulaştırma.

İsmail [Ismaël] Din kitaplarının saydığı peygamberlerden biri. Peygamber İbrahim'in Hacer'den doğma oğludur. Öteki karısı Sara'nın kıskançlığı yüzünden İbrahim'in İsmail ile annesini Hicaz tarafına götürüp bıraktığı, Zemzem kuyusunun, susuz kalan İsmail için fışkırdığı, Kâbe'nin İbrahim ile İsmail tarafından yapıldığı, Peygamber Muhammed'in kabilesi Kureyşliler gibi bazı Arap kabilelerinin onun soyundan üremiş olduğu söylenir. İbrahim'in Tanrı'ya kurban etmek istediği oğlu, Hıristiyanlar'ca İshak, Müslümanlar'ca İsmail'dir.

İsmail Ali Bey (1866-1913) Hekim. Darülfunun Askeri Tıbbiye okulunda hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra ölümüne kadar aynı yerde fizik öğretmenliği yapmış, çağına göre önemli denemeleri, ders kitapları hazırlamıştır.

İsmail Hakkı Bey (1865-1927) Besteci ve öğretmen. İstanbul'da doğdu. Musıki-i Osmanî adıyla bir okul açmış; İstanbul Konservatuarı'nda fasıl ve solfej öğretmenliği yapmıştır. Şarkılarından başka operet ve marşları da ünlüdür.

İsmailiye (Birleşik Arap Cumhuriyeti) Süveyş kanalı üzerinde, Timsah gölü kuzeyinde 111 000 nüfuslu bir şehir.

İsmaililer Sünnilik - Şiilik çatışması sonunda doğmuş çeşitli Alevîlik mezheplerinin dallarından biri. Mezhebin başlangıç ve asıl adı Batınîlik'di. Mezhebin kurucusu Hasan Sabbah'dır. Hasan Sabbah, Fatimiler'den Mustansır'ı imam olarak tanıyor, onun taraflılarını kendi çevresinde topluyordu. İran'da Kazvin dolaylarında «Elemut» adlı bir kaleye sığınmış, burada yapma bir cennet kurmuş, bu cennette büyülediği fedaîleri aracılığıyla zamanının kendilerine karşıt bulunan birçok önemli devlet adamlarını öldürtmüştü. Selçuklular ve Eyuboğulları, İsmaililer'le sürekli savaşlar yapıp bunlardan onbinlercesini öldürdükleri halde bu mezhebin gelişip genişlemesini önleyemediler. En büyük darbeyi Hülagû'dan yiyen İsmaililer XIII. yüzyıldan sonra siyasal güçlerini yitirdilerse de bir mezhep topluluğu olarak günümüze kadar geldiler. Bugün bölük bölük Hindistan'da, İran'da, Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika'da yaşayan İsmaililer'in din başkanlarına «Ağa Han» adı verilmektedir. Günümüzdeki Ağahan, Kerim Han'dır.

İsmail, Safa Bak. Safa İsmail

İsmail Safevî, I. Şah (1486-1523) İran Hükümdarı. Tebriz'de doğdu. Şeyhlikle şahlığı birleştiren, İran'da kuvvetli bir hükümdarlık kurmuş olan Türk soyundan bir şeyhin oğludur. Büyük babasının adı Safiyüddin olmasından dolayı Safevî ünvanını almıştır. Babasının müritleri 14 yaşında iken onun etrafında toplanmışlardır. Az zamanda bütün İran'ı ele geçirmiştir. Şiî mezhebinin İran'da kurucusudur. İran ile Osmanlılar arasında sürekli mezhep muharebeleri onun zamanında başlamış, Çaldıran muharebesinde Yavuz Sultan Selim karşısında büyük bir bozguna uğramış, ondan sonra 10 yıl kadar sönük bir halde yaşamış ve kendini içkiye vererek 37 yaşında ölmüştür. Ana dili Türkçe olup Hatayi takma adıyla ve Azerî lehçesiyle güzel şiirleri de vardır. Anadolu'da Şiîliği yayma amacı güden bu şiirleriyle bütün Alevî, Bektaşi edebiyatının didaktik alanda en güçlü şairi kabul edilir. Şiirleri 1946'da «Hatayi divanı» adıyla ilk defa Sadettin Nüzhet Ergun tarafından toplanıp basılmıştır.

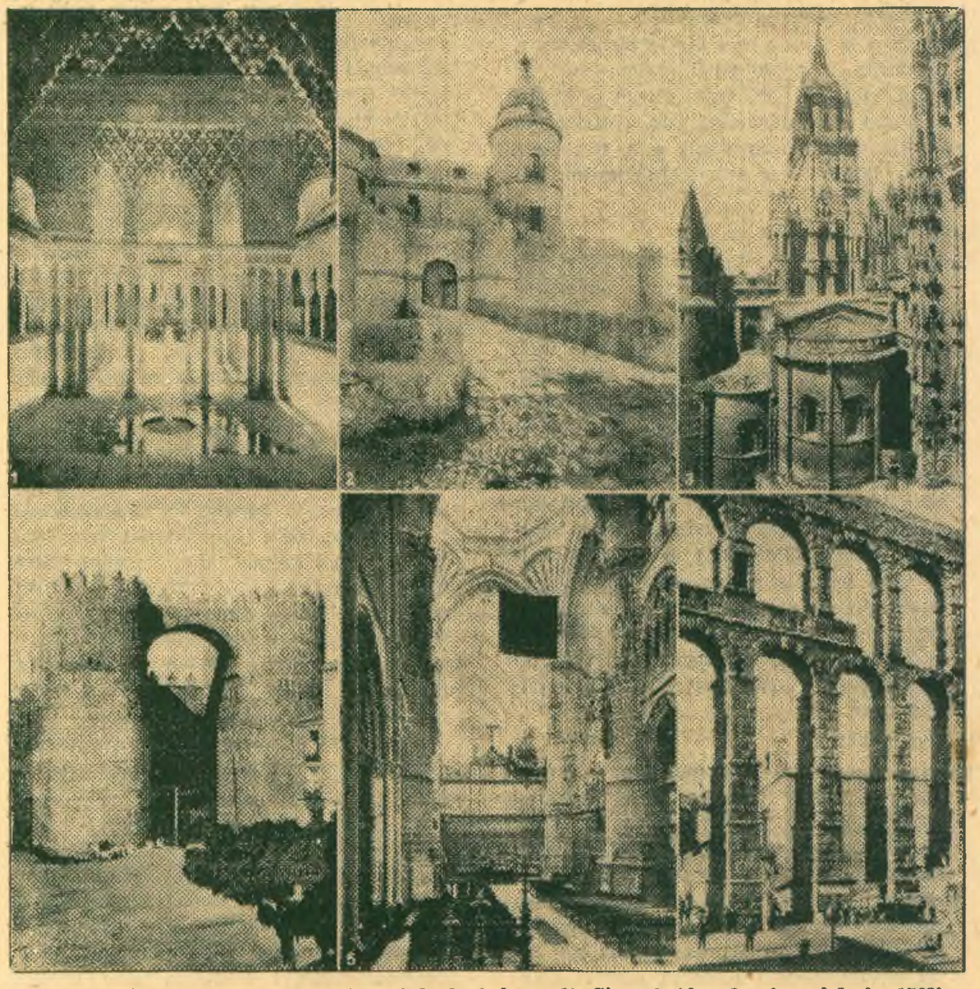
İsmail Safevî, II. Şah (1551-1577) İran Hükümdarı. Safevî ailesinden olan İran şahlarının üçüncüsüdür. Birinci İsmail'in torunu ve Şah Tahmasp'ın oğludur. Birinci İsmail gibi değerli bir kimse olmayıp kan dökücü olmakla tanınır. Şiîliği bırakıp Sünnîliği kabul etmişti.

İsmail Samanoğlu (847-907) Buhara ve Horasan'da hüküm süren Samanoğlu hükümdarlık soyunun kurucusu. 892'de hükümdarlığa geçmiş, Buhara'nın, Asya Müslü-

İSPANYA

1) XIV. yüzyıl Elhamra Sarayı'nın Aslanlı Avlusu. 2) Simanka'da ulusal arşivlerin 1563'den beri saklandığı kale. 3) XII. yüzyıl. Salamanka katedrali (Romanesk tarzda). 4) Avila kasabasının çevresindeki Alkazar surları. 5) Burgos'daki Gotik katedralin merkez avlusu. 6) Sigovia'da eski Roma su kemeri.

İSPANYOL SANATI:

F. de Mena : Tövbe eden küçük bir kız. (1664)

manlığı'nın bir bilgi ocağı haline gelmesini gerçekleştirmiştir.

İsmail, Zühtü (1878-1924) Besteci. Bulgaristan'da doğdu. Piyano, Türk müziği kuramı ve armoni öğrenerek, İzmir Sanayi Mektebi'nde bando şefi oldu. Ankara ve İzmir'de çeşitli okullarda müzik öğretmenliği ve Kurtuluş Savaşı'nda Garp Cephesi bando şefliği yaptı. Başlıca eserleri : Sonatinler, marşlar, biri yarım iki senfoni ve çeşitli piyano ve orkestra parçalarıdır.

Ismay, Hastings Lionel, I. Baron (1887-1965) İngiliz generali ve diplomatı. Çeşitli askerî görevlerde bulundu. Sonra diplomasi görevleri aldı. Commonwealth İşleri bakanlığı yaptı. 1952-1957 yıllarında NATO genel sekreteri ve NATO konseyi başkan vekili olan Ismay'ın anıları basılmıştır.

ismen zf. Adıyla, adını belirterek. [De nom, nominalement — By name]

ismet, -ti Ar. i. Ayıp ve çirkin hallerden kaçınma ; arılık, namus, iffet.

ismetlû s. Eskiden yüksek derecede sayılan kadınlara verilen resmî ünvan.

isnat Ar. i. ★ 1. Bir şeyi birine nispet etme, bir kimseye aidolduğunu söyleme, üstüne atma, yükleme : Bu beyti Fuzulî'ye isnadediyorlar ama divanında yok. [Attribution — Attribution, ascription] ★ 2. Karacılık, iftira, bühtan, suç atma. [Imputation — Imputation]

isobar Bak. eşbası.

İsohips Yun. i. Coğ. Eşyükselti. Yüksekliği eşit noktaların harita üzerinde birleştirilmesiyle elde edilen eğri.

İsokrates (M.Ö. 436-338) Eskiçağ'ın en ünlü on Attika'lı hatibinden biri. Atina'lıdır. Protogoras'ın öğrencisiydi. Sokrates'le dostluk etti. Kios adasında bir hitabet okulu açtı. Sesinin zayıflığı ve sinirliliği yüzünden halk önünde hiç bir konuşma yapmadı. Fakat, başkaları için sayısız söylevler yazdı. Atina'da açtığı hitabet okulunda İsaios, Hipereides ve Aiskhines gibi ünlü hatipler yetişti. En ünlü eserleri «Filippos», «Aeropagitikos», «Arkhidamos» ve yurtseverliği ile siyasî fikirlerini halka yaymak amacıyla yazdığı «Panegyrikos» ile «Panathenaikos» adlı nutuklarıdır.

ispalya i. herek.

İspanya Akdeniz'in batısında, İber yarımadasında, 506 787 km² genişlikte, 31 680 000 nüfuslu, monarşiyle yönetilen bir ülke. Başkenti Madrid, diğer önemli şehirleri Barcelona, Valencia, Sevilla, Malaga, Saragoza, Bilbao'dur. İspanya'nın İber yarımadası dışında da toprakları vardır. Batı Akdeniz'deki Balear adaları ile Atlas okyanusundaki Kanarya adaları ülkenin birer parçasıdır. Bunlar dışında Kuzey Afrika'da Septe ve Melilla, Batı Afrika'da İfni, İspanyol Sahrası, İspanyol Ginesi gibi sömürge toprakları vardır. Ülkede İspanyolca ve Katalanca konuşulur. Ülke üç yanından sıradağlarla çevrili geniş bir platodur. Pireneler ve Kantabriya dağları kuzeyde, Betik dağları güneyde ve güneydoğuda, Katalanya yükseltileri doğuda kıyılar boyunca uzanır. Ülkenin kuzeyi ormanlarla kaplıdır ; geniş otlaklarda bol miktarda hayvan, güneyde üzüm, zeytin, meyva yetiştirilir. Nehirlerin akış rejimleri çoğunlukla düzensizdir. Sadece Guadalquivir nehrinden ulaşım için yararlanılabilmektedir. İspanya ekonomisi genellikle tarıma dayanır. Ülke yılda 455 000 ton zeytinyağı üretimiyle dünyada birinci, 17,2 milyon hektolitre şarap üretimiyle dördüncü gelir. Zengin maden yatakları vardır : Kömür, demir, bakır, kurşun, civa madenleri işletilir. Çelik, gemi yapımı, otomobil, çeşitli maden eşya, dokuma, konserve, kâğıt kimya endüstrileri günden güne gelişmektedir. Son yıllarda gelişen turizm ülkeye önemli bir döviz geliri sağlar. ★ Tarih : İspanya'nın bilinen ilk yerli halkı Keltler'in ve İberler'in karışmasından meydana gelmiş olan Kelt - İberler'di. M.Ö. V. yüzyılda Fenikeliler ve Yunanlılar ülkenin doğusunda koloniler kurmuşlar, bu topraklar önce Kartacalılar'ın, sonra Romalılar'ın eline geçmişti. V. yüzyıldan itibaren Süevler, Vandallar ve Vizigotlar gelmişlerdir. 711'de Tarık bin Zeyyat komutasındaki orduyla Kuzey Afrika'dan İspanya'ya geçen Araplar, Endülüs Emevi Devleti'ni kurmuşlardır. Kuzeyde güçlenip yayılarak Araplara karşı birleşen küçük krallıklar, sonunda Kastilya - Aragon Krallığı'nı meydana getirerek 1492'de Arap egemenliğine son verdiler. Amerika'nın keşfiyle İspanya, tarihinin en parlak yıllarını yaşadı. 1516'da tahta geçen Şarlken'in Avusturya İmparatoru da olması İspanya'nın sömürgelerde yayılmasını kolaylaştırdı. 1700 yılında tahta Bourbon'ların geçmesiyle İspanya'da Fransız etkisi arttı. 1808'de tahta çıkan Joseph Napoléon, Ortaçağ'dan kalma dinî mahkemeleri (Engizisyon) kaldırdı. 1820 ayaklanmasını bastıran monarşi, Amerika'daki sömürgelerin bağımsızlaşmasını önleyemedi (1823). Bourbon hanedanı 1866'da devrildi ve 1873'de cumhuriyet ilân edildi ise de 1874'de Bourbon'lar yeniden tahta geçti. 1898 yılında A.B.D.'yle yapılan savaş sonunda Küba, Puerto - Rico ve Filipinler kaybedildi. Ordu ileri gelenlerinin yönetimde etkili olduğu bu dönemde, General Primo de Rivera ön plana geçerek 1923'den itibaren, kralın varlığına rağmen bir diktatörlük kurmuş, ölümünden sonra 1931'de yapılan bir devrimle kral yurt dışına gönderilerek cumhuriyet ilân edilmiştir. Halk Cephesi adındaki cumhuriyetçiler koalisyonunun seçimleri kazandıktan sonra reformlara yönelmesi üzerine, egemen çevrelerin kışkırtmasıyla, kilisenin teşvikiyle

ve dışarıdaki faşist devletlerin desteğiyle ayaklanan Franko ve muhafazakâr generaller yönetimindeki ordu 1936'da bir iç savaş başlatmıştır. İsyancıların Almanya ve İtalya'dan yardım görmesine rağmen demokrasiyi savunan batılı ülkelerden yardım görmeyen cumhuriyetçiler 3 yıl amansızca süren bu savaşı 1939'da kaybetmişler, iktidar Franko'nun mutlak egemenliğine geçmiştir. 1947'den beri diktatörlük rejiminde bazı yumuşamalar olmuşsa da yapısı değişmemiştir.

İspanyol i. ★ 1. İspanyol halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. ★ 2. İsim takımlarında İspanya, İspanyollar anlamındadır. [Espagnol — Spanish]

İspanyolca i. İspanyol dili. [La langue espagnole — Spanish]

ispanyolet, -ti Fr. i. Pencerenin çerçevesini açıp kapamaya yarayan ve ortasındaki tutamağı çevrildiği zaman hem yukarıdan, hem aşağıdan sürgülenmeyi sağlayan demir sürgü.

İspanyol Ginesi Afrika'da, Gine körfezi kıyısında 246 000 nüfuslu bir bölge. İspanya egemenliğinde yaşayan ve içişlerinde bağımsız olan bu bölge iki ilden meydana gelir: Afrika kıtasındaki Rio Muni'de 183 000, Fernando Po ve Annobon gibi adaları kapsayan öbür ilde ise 63 000 insan yaşar.

İspanyol nezlesi b. i. Hek. I. Dünya Savaşı sonlarındaki grip salgınında bu hastalığa verilen ad. Bu salgın çok şiddetli geçmiş ve pek çok insanın kırılmasına, sakat kalmasına yol açmıştır.

İspanyol Sahrası Afrika'nın kuzeybatısında, Atlas okyanusu kıyısında, Moritanya, Cezayir ve Fas'la çevrili, 266 000 km² genişlikte, 24 500 nüfuslu bir bölge. Rio de Oro ve Sakiyetül - Hamra gibi toprakları kapsayan bu bölge, İspanya'nın bir ili olarak yönetilmektedir. Merkezi El - Âiyun kasabasıdır.

ispaolo İta. i. İyi cins kendirden yapılan iki kollu sicim.

ispari (ispara) i. Karagöz familyasından bir balık.

İsparta Tar. Eskiçağ'da, Mora yarımadasında, Lakonya bölgesinde, Eurotas'ın batı kıyısında, kurulmuş, beş küçük kasabadan meydana gelmiş şehir devleti. Akropolis merkezin biraz kuzeyinde bulunuyordu. M.Ö. ikinci yüzyıl başlarına kadar kesintisiz bir suru yoktu. Livius ve Polybius'a göre, gerçek surların inşaatı M.Ö. 184'de bitti. İsparta'nın eski bir Aka şehri olduğu söylenirse de, Dorlar'dan önceki halkı hakkında hemen hemen hiç bir belgeye sahip değiliz.

İspartalılar Tar. İsparta şehir devletinde yurttaşlık hakkına sahip olanların bütününe verilen ad. Dor soyundandılar. Bütün Eurotas vadisini ve zamanla Lakonya'nın diğer kısımlarını ele geçirdiler. İstila ettikleri toprakları aralarında eşit olarak paylaşıyor ve Aka soyundan ve başka soylardan gelme yerli halkı, ya Perioikoi ya da helot olarak boyunduruk altına alıyorlardı. Perioikoi adı verilen sınıf özgür olmakla beraber devlet işlerine karışmak yetkisine sahip değildi ve savaşta İsparta'ya hizmet etmekle görevliydi. Helotlar ise İspartalı efendilerinin topraklarını ekip biçen devlet köleleriydi. İsparta yurttaşlarından sayıca çok fazla olan helotlar, her zaman isyana hazır bir topluluk olarak İspartalılar'ı tehdit etmiştir. İstilâlar döneminin bir yerinde, İsparta yurttaşları arasındaki eşitlik bozuldu ve anlaşmazlıklar başgösterdi. Durumun düzelmesi için, Likurgos adlı bir düşünürün yardımı istendi. Devlet beş murakıbın kontrolündeki iki kral, Gerusia ve Halk meclisi tarafından yönetilirdi. İsparta yurttaşı, Dor kanından gelme soylu bir kişi olarak ömrü boyunca asker olurdu. Vücudun zorluklara alıştırılması, idmanlar, silâh oyunu ve avla, savaş şarkılarının öğrenilmesi İspartalılar'ın yetişme yıllarını doldurur, 20 yaşına gelince asker olarak orduya katılırlardı. Bu askerce düzenlenmiş kışla hayatı, küçük bir azınlığın, Lakonya, Peloponnes ve Hellas'ın bazı bölgeleri üzerinde kurduğu zorbaca yönetimi sürdürmek için şarttı. Zamanla devletin silâhlı kuvvetlere ihtiyacı artınca, Perioikoslar'ı da orduya almak gerekti. Üst üste yapılan savaşlar bu durumu da değiştirdi; İspartalılar'ın sayıca azalması üzerine Lakonya köylüleri ordunun saflarını doldurdu. İspartalılar ise, sadece komutanlıkları ellerinde tutmaya başladılar. Helotlar da ordunun ağırlık ve istihkâm işlerinde kullanılıyordu.

ispasa İta. i. Den. Yaklaşık palanga makaralarını halatları açarak birbirinden uzaklaştırma işi.

ispat, -tı Ar. i. Delil ve tanıkla bir şeyin doğruluğunu ortaya çıkarma, tanıtlama: Söylediğimi ispat edebilirim. [Démonstration, justification — Substantiation] ★ 2. Tanıt, delil: Öyle söylüyor ama isbatı yok. [Preuve — Proof]

ispat etmek b. f. Kanıt ve tanıkla doğruluğunu ortaya koymak. Tanıtlamak. [Prouver, démontrer — To prove, demonstrate, substantiate]

ispat hakkı Huk. Bir kimseye belirli bir fiil ya da suç yükleyerek hakaret eden kişinin suçlamalarının doğruluğunu ispat ederek cezadan kurtulabilmesi hakkı. Özellikle, devlet yönetiminde yer alan kimselerin ve siyasî şahısların kamusal nitelikdeki tutumları herkesi ilgilendireceği gibi, gazetecilik işlerinin yerine getirilebilmesi de bunların yazılmasına bağlıdır. İspat hakkı tanınmazsa, gazetecilerin eleştirme hakları ortadan kalkmış olacaktır. Böyle bir durumda, basın özgürlüğünden söz açılamaz. Bu sebepledir ki, Anayasa'mızın 34. maddesi, ispat hakkı-

1) 1188 yılında inşaatı biten, Santiago de Compostela katedralinin girişi. 2) Burgos katedrali. XVI. yüzyılda tamamlanmıştır. 3) Toledo'da Santa Maria la Blanca katedralinin içi. 4) San Gregorio müzesindeki Gregorio Hernandez'in Pieta heykeli (XVII. yüzyıl).

nı hakların korunmasıyla ilgili bir yol olarak düzenlemiştir.

ispati Yun. i. İskambil kâğıdında sinek.

ispenç i. Bodur bir horoz ve tavuk cinsi.

ispençiyar İta. i. Eczacı.

İspendere Bak. Çolaklı.

ispendik i. Küçük levrek.

ispermeçet, -ti Yun. i. Balinadan çıkarılan ve normal sıcaklık derecesinde erimediği için mum yapmakta kullanılan beyaz bir yağ ve bundan yapılan mum.

ispinoz Yun. i. Zo. Ötücü kuşların serçegiller takımının ispinozgiller familyasının bir türü. Uzunca vücutlu, koni biçimli gagalı ve uzun kanatlıdır. Avrupa, Kuzey Amerika, Atlantik adaları, Batı Asya ve Kuzey Asya'da bulunur. Yerine göre göçücü, gezici ve yerli bir kuştur. Sesi güzeldir. [Pinson commun — Chaffinch]

ispinozgiller b. i. Zo. Ötücü kuşların serçegiller takımından bir familya. 425 kadar türü ile kuş familyalarının en kalabalık olanıdır. [Fringillides — Chaffinches]

İspir Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 805 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 55 168, merkezinin nüfusu 2 296'dır. İlçe toprakları kuzeydeki Rize dağları ile güneydeki Çoruh dağları arasındadır. Çoruh ırmağı içinden geçer. Tahıl, meyva ve sebze yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, il merkezine 90 km. uzunluğunda bir yolla bağlıdır.

ispir İta. i. At ya da araba uşağı. Arabacının yanında oturan yardımcı, seyis.

ispiralya İta. i. Gemi kamaralarını aydınlatmak amacıyla güvertelerde açılan küçük kaporta.

ispirto İta. i. Alkol.

ispirtoluk i. İspirto yakan küçük ocak, kamineto.

ispit, -ti Yun. i. Araba tekerleğini meydana getiren ağaçlardan biri.

ispolet, -ti Fr. i. Apolet.

ispori (isparya) i. Karagöz familyasından bir balık. [Sparaillon — Gilt - head]

ispritizma Fr. i. Ölülerin ruhlarıyla haberleşilebileceğine inanan görüş ve bu amaçla yapılan özel denemeler.

israf Ar. i. Gereksiz yere para ya da malını harcama, savurganlık, tutumsuzluk: İsraf haramdır. [Prodigalité, déperdition — Wastage, prodigality]

israf etmek b. f. Boş yere harcamak, savurmak. [Prodiguer, dévaster — To waste, squander]

İsrafil Tanrı'ya en yakın sayılan 4 melekten biri. Görevinin kıyamet günü «sur» denen ve ölüleri uyandıracak olan boruyu üflemek olduğu söylenir. Aslı İbranice'dir.

İsrail Ortadoğu'da, Akdeniz kıyısında 20 850 km² genişlikte, 2 564 000 nüfuslu, cumhuriyetle yönetilen bir ülke (1967 haziran savaşında ele geçirilen topraklar bu rakamlara dahil değildir) .Başkenti Kudüs, diğer önemli şehirleri Tel - Aviv ve Hayfa'dır. İsrail'de genellikle İbranice konuşulur. Nüfusunun % 89'u Yahudi, % 11'i Araptır. Filistin'de Yahudi nüfusun yoğun bulunduğu bölgeleri kapsayan sınırlar, 1949 ateşkes anlaşmasında, itibarî şekilde tesbit edilmiştir. Ülkenin Akdeniz kıyısındaki ovalarında ve kuzeydeki Galile bölgesinin düzlüklerinde tahıl, üzüm, narenciye yetiştirilir; ülkenin yarısını güneydeki Necef çölü kaplar. İlkçağlar'dan kalma sulama kanalları yeniden kurularak tarıma elverişli alanlar genişletilmeye çalışılmaktadır. Lut gölü dolaylarında işletilen kükürt, nitrat ve fosfat yatakları kimya sanayiine ham madde sağlar. Güneyde Akabe körfezinde ithal edilen ham petrol, uzun bir boru hattıyla Akdeniz kıyısında Hayfa şehrine ulaştırılarak işlenir. Plastik madde, ecza maddeleri, elektrik teçhizatı, cam ve elmas başlıca ihracat ürünleridir. Fakat ithalâtın daha fazla olması yüzünden, ülkenin dış ticaretinin büyük ölçüde açık vermesini önleyemez. ★ Tarih : XIX. yüzyılın sonunda Avrupa'da, özellikle Çarlık Rusyasında şiddetlenen Yahudi aleyhtarlığı karşısında, 1897'de Basel'de toplanan Uluslararası Siyonist Kongresi, Yahudiler'in Filistin'de bir araya gelerek bağımsız bir devlet kurmasını kararlaştırdı. Yeryüzündeki bütün Yahudi topluluklarından ve zenginlerinden toplanan bağışlarla, Filistin'de pek ucuza alınan topraklarda 1918'de 60 000 Yahudi bir araya geldi. 1922'den itibaren Avrupa'da beliren faşist baskı ve tehdidi karşısında göç edenlerle, 1940'da Filistin'deki Yahudi topluluğunu 500 000'i buldu. 1918'de bu bölgede egemenliği Osmanlı Devleti'nden devralmış olan İngiltere'nin bu göçleri sınırlı tutmak politikası ve bölgeden 15 Mayıs 1948'de çekilme kararı karşısında Yahudiler silâhlı mücadeleye girişerek 1947 yazında, Exodus adı verilen kütle halinde göçleri sağladılar. Birleşmiş Milletler'in 1947 kasımında Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında paylaştırılmasını öngören kararı üzerine Arap devletleri ile Yahudiler arasında çıkan savaş sırasında, 14 Mayıs 1948'de (İngilizler'in bölgeden çekilmesinden bir gün önce) İsrail Devleti kuruldu ve çarpışmalara 1949 ateşkes anlaşmasıyla son verilirken devletin sınırları belli oldu. Arap ülkeleri ile İsrail arasındaki çözümlenmemiş sorunlar (İsrail'in, sınırları sorunu, Filistin'den ayrılmak zorunda kalmış Arap mültecileri sorunu, Şeria nehri sularından ortak yararlanma sorunu, Süveyş kanalı, Akabe körfezi gibi su geçitlerinden İsrail'in yararlanması sorunu v.b.) bir barış andlaşmasının imzalanmasına imkân vermemiştir. İsrail, Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin 1956 yılında Süveyş kanalını

millileştirmesi üzerine İngiltere ve Fransa tarafından girişilen askerî harekâta katılmış ve Sina yarımadasını işgal etmiş ise de, sonradan öbür işgalcilerle birlikte geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1967 Haziranında, Akabe körfezinden geçiş konusundaki anlaşmazlığın artması üzerine İsrail yeni bir askerî harekâta girişmiş, komşu Arap ülkelerinin topraklarını işgal etmiştir. Kendilerini gelişmiş batı ülkelerinin nüfuzundan sıyırmaya çalışan ve İsrail Devleti'nin emperyalizmin Ortadoğu'daki çıkarlarının korunmasını gözeten bir dış politika izlediğini öne süren Arap ülkeleri karşısında İsrail'in, anlaşmazlıkların çözümünde zora başvurma yolunu tutması, dünya kamuoyunda çoğunlukla hoş karşılanmamıştır.

İsrailliler Dünyanın en eski uluslarından ve devletlerinden birinin adı. İsrailliler çok önceleri (M.Ö. 1000-2000 yıllarında) Mezopotamya'da Ur sitesi dolaylarında yaşıyorlardı. Ulus adları «İbrahim» di. İbrahim, bir gün Tanrı'nın buyruğu ile ulusunu alıp kendilerine önceden vâdedilmiş ülke olan Filistin'e göçetmişti. (Burası kutsal kitaplarda sonradan «Arz-ı Mev'ut» adıyla anılmıştır). Bu ülkede uzun yıllar yaşayan İbraniler ikiye ayrılmışlardır. Bir adı da İsrail olan Yakup Peygamber'in soyundan gelenler kendilerine «İsrailoğulları» adını uygun görmüşlerdir. İsrailoğulları bir süre Mısır'a göçüp orada çoğalmışlar, gördükleri zulüm üzerine Peygamber Musa onları Mısır'dan çıkarıp ikinci kez vadedilmiş topraklara (Filistin'e) getirmiştir. Kudûs'ü başkent yapmışlardır. M.Ö. 900 yılları dolaylarında Süleyman, Davut gibi Peygamberler'in ortaya çıktığı görülür. Türlü iç çekişmelerle zayıflayan İsrail Devleti M.Ö. 720 yılında, Asurlular tarafından ortadan kaldırılınca, Yahudiler ve İsrailliler, bir daha bellerini doğrultamayarak dünyanın dört yönüne dağılmışlardır. Bu dağılış 2000 yıl kadar sürmüştür. Ne var ki Yahudiler «Vâdedilmiş Toprak» ülküsünü uzun yıllar kuşaktan kuşağa geçirerek yaşamaktan hiçbir vakit geri durmamışlardır. XIX. yüzyıl sonlarında İngiltere Yahudileri'nin öncülüğü ile Filistin'i yeniden yurt yapmayı güden bir Siyonizm akımı gelişti. I. Dünya Savaşı sonunda İngiltere'nin Filistin'de manda yönetimi kurması Yahudiler'in bu ülkeye akmasını hızlandırdı. II .Dünya Savaşı sonunda bu bölgedeki karışıklıktan yararlanan Yahudiler 1948 yılında Filistin'in dar bir bölgesinde «İsrail» adlı bir devlet kurdular.

İsrailiyat Ar. ç. i. İsrailoğulları'nın din kitaplarındaki masallar ya da hurafe gibi söylentiler.

İssos Tar. Eskiçağ'da, Anadolu'nun Kilikya bölgesinin güneydoğusunda, İssikos (İskenderun) körfezinin yakınında, Amanos dağlarının eteğinde bir şehir. Büyük İskender M.Ö. 333'de Pers hükümdarı III.

Askerlik görevi yapan İsrail kızları bir geçit sırasında

Dareios'la bu şehrin yakınında ünlü İssos savaşını yapmış ve Persler'i büyük bir bozguna uğratmıştır. Dareios kaçmış ve ailesi İskender'e esir olmuş, bu zaferden sonra, Suriye'nin başkenti Şam, İskender'e kayıtsız şartsız teslim olmuştur.

istadya i. Uzaktaki noktalar arasını ölçen bir alet.

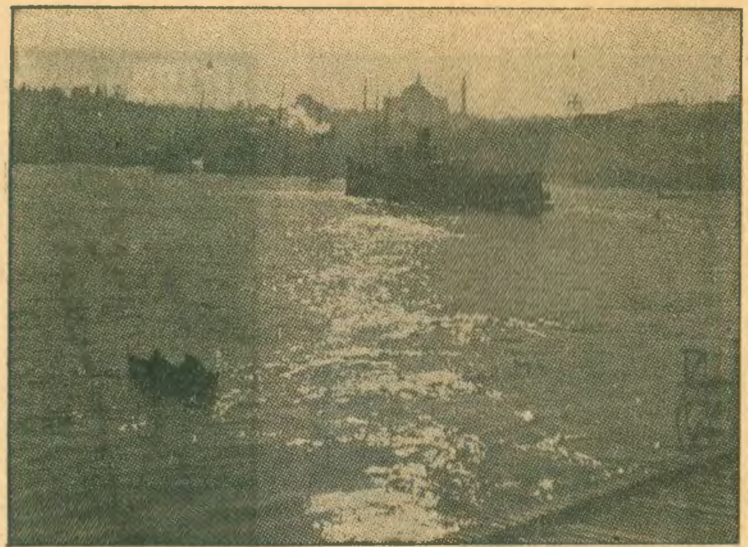
istalagmit, -ti Yun. i. Dikit. [Stalagmite — Stalagmite]

istalaktit, -ti Yun. i. Sarkıt. [Stalactite — Stalactite]

istalya İta. i. Den. Gemilere, limanda yükleme ve boşaltma yapmak için verilen yer ve zaman.

İstanbul Türkiye'nin en kalabalık ve önemli ili ve merkezi olan şehir. Avrupa ve Asya kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı topraklar üzerinde bulunur. Yalova ilçesi, Bursa iline komşudur ve Marmara denizi

Haliç'in gece görünüşü

ile ayrılmış durumdadır. Yüzölçümü 5 711 92 km² olan ilin nüfusu 2 298 311, bucak ve köyler hariç, ilçeleriyle birlikte nüfusu 1 791 935, belediye sınırları içindeki nüfusu 2 047 802'dir. Adalar,Bakırköy, Beşiktaş, Beyoğlu, Beykoz, Çatalca, Eminönü, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kartal, Sarıyer, Silivri, Şile, Şişli, Üsküdar, Yalova ve Zeytinburnu ilçeleri vardır. Önemli akarsu yoktur. Büyükçekmece, Küçükçekmece ve Terkos gölleri vardır. Hava değişkendir. Çok sıcak ve çok soğuk günler azdır. Buğday, şeker pancarı, her çeşit sebze ve meyva yetiştirilir. Balıkçılık önemli yer tutar. Göçmen balıkların geçit yeri olan Boğaziçi ve Marmara'da bol ve çeşitli balık avlanır. Çok sayıda fabrika, atölye ve imalâthane vardır. Türkiye'nin en büyük şehridir. Kültür, ticaret, sanayi, sanat ve turizm merkezidir. 467 yıl süreyle Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik etmiştir. Şehir nüfusunun büyük bir hızla artışı ve şehrin plânsız bir şekilde yayılması esasen Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri şikâyet konusu olan belediye hizmetlerini çok güçleştirmektedir. Bugün nüfusun 1/4'i gecekondularda yaşamaktadır. Gaziosmanpaşa, Zeytinburnu, Gültepe, Kuştepe, Fikirtepesi gibi bölgeler tamamen gecekondu semtidir. Şehrin tarihi, M.Ö. 3 000 yılına kadar uzanır. İlkçağ'da Rumeli tarafında Traklar, bugünkü Kadıköy'ün olduğu yerde de Finikeliler bulunmaktaydı. Asıl şehir M.Ö. 658'de Yunanistan'daki Magara şehrinden gelenler tarafından kuruldu. M.S. II. yüzyılda Roma sitesi, 395'de Doğu Roma İmparatorluğu başkenti oldu. VI. yüzyılda nüfusu milyonu aşarak dünyanın en büyük şehri haline geldi. 1204'de Haçlı istilâsına uğrayarak büyük ölçüde tahrip ve yağma edildi. 1453'de Fatih Sultan Mehmet tarafından alındı ve başkent oldu. 1920'de düşman kuvvetleri tarafından işgal edildiyse de 1923'de kurtarıldı. Ayasofya, Aya İrini Kilisesi, Kariye Kilisesi, Binbirdirek ve Yerebatan sarnıçları ve şehri kuşatan 20 km. kadar uzunluktaki surlar gibi Bizans'dan kalma eserler vardır. Osmanlılar'dan ise başta Süleymaniye, Sultanahmet ve Fatih camileri olmak üzere sayıları 500'e yakın cami ve mescit, hamamlar, kütüphaneler, çeşme ve sebiller, saraylar, hanlar, türbeler kalmıştır. Şehir, aynı zamanda önemli bir ithalât limanıdır. Uluslararası kavşak durumundadır ve deniz yolundan başka kara, hava ve demiryoluyla da dünyanın her yerine bağlıdır.

İstanbul'da Galata Köprüsü

İstanbul Belediye Konservatuarı «Darülelhan» adıyla müzik eğitimi yapan kurul, 1926 yılında yeniden düzenlendi ve «İstanbul Konservatuarı» adıyla çalışmaya başladı. Türk müziği çalışmaları yanında, Şehir Orkestrası ve Şehir Korosu kurarak, batı müziği alanında da yararlı oldu. 1955 yılından sonra daha da gelişti. Günümüzde, bale, tiyatro, müzik ve benzeri sanat dallarında öğrenciler yetiştirmektedir.

istanbulin i. Türkiye'de Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri arasında giyilen bir çeşit redingot.

İstanbul Konferansı Tar. 1876' yılında büyük Avrupa devletlerinin de katıldıkları önemli bir toplantı. İstanbul'da Haliç'de Kasımpaşa köşkünde yapıldığı için tarihe «İstanbul Konferansı» adı ile geçen bu toplantının amacı, yüzyıla yakın bir süredir türlü ayaklanma ve tedirginlikler içinde çalkalanan Balkan ülkelerinin durumuna bir çare bulmaktı. Yeni bir savaşın çıkmasını önlemek isteyen İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya bu konferansta Osmanlılar'la Ruslar'ın arasını bulmak istediler. 23 Aralık 1876'da toplanan konferans olumlu sonuç vermedi. Bu iki devlet arasındaki gerginliği büsbütün arttırdı. Sonunda yakın tarihimizin en ünlü çatışmalarından biri olan 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı çıktı.

İstanbul Şehir Bandosu 1927 yılında kurulmuştur. Açık hava konserleri vermek ve

İSTANBUL

Galata Köprüsü — Sultanahmet Camisi — Taksim Alanı

Dolmabahçe'den Boğaz'ın Gece Görünüşü

resmî törenlere katılmak gibi ödevleri vardır.

İstanbul Şehir Orkestrası 1943 yılında kurulmuştur. Önceleri yalnız yaylı sazlardan meydana gelen orkestra, 1945 yılında nefesli ve vurgulu aletlerin de katılmasıyla bugünkü şeklini almıştır. Kurulduğundan bu yana orkestranın şefliğini Cemal Reşit Rey yapmaktadır. Yardımcısı, Demirhan Altuğ'dur.

İstanbul Şehir Tiyatroları Bak. Darülbedayi.

İstanköy Adası (Yunanistan) Ege denizinin güneydoğusunda, Bodrum yakınlarında 19 000 nüfuslu bir ada. Merkezi de aynı adlı kasabadır. Hippokrates'in yurdu olmakla tanınır.

istasyon Fr. i. ★ 1. Durak. esk. Mevkif : Demiryolu istasyonu. [Station — Station] ★ 2. Araştırma kuruluşu : Meteoroloji istasyonu. [Centre, station — Center, station]

istatistik Fr. i. Sayılama. Matematiğin ilkelerini kullanan bir bilim dalı. Olaylar metodik bir şekilde gruplandırılarak incelenir. Bir ülkedeki nüfus hareketlerinin; ekonomik ve sosyal değişmelerin bu metotla incelenerek, sayılarla ifadesi : Doğum - ölüm istatistikleri; fiyat değişimi istatistikleri; millî gelir dağılımı istatisleri gibi. [Statistique — Statistics]

istatüko Lat. i. Yürürlükte bulunan antlaşmalara göre olması gereken ya da süregelen durum. [Statu quo — Status quo]

istavrit Yun. i. Zo. Gerçek kemikli balıklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımından uskumru familyasından bir tür. Atlantik ve Manş denizlerinde ve Akdeniz'de yaygın halde bulunur. Uskumru gibi Karadeniz'den Marmara'ya geçer. Yumurtlar ve uskumrudan bir ay sonra Karadeniz'e döner. Uskumru mevsiminde avlanır. Lezzetlidir. Avlananların boyu 20 cm. kadar olur. 40 - 50 cm. olanları da vardır. [Saurel — Small mackerel]

istavroz Yun. i. Haç.

istearik Yun. s. Kim. İç yağından çıkarılan ve mum yapımında kullanılan bir maddenin adı olan istearik asit teriminde geçer.

istearin Yun. i. Kim. Yağlarda bulunan ve gliserin ile istearik asidin bileşimi olan beyaz bir madde.

istek i. ★ 1. Bir şeye karşı duyulan eğilim, arzu, iştah : Yemeğe henüz istek yok. [Envie, désir — Desire] ★ 2. İrade, ihtiyar : Buraya kendi isteğiyle geldi. [Volonté — Will] ★ 3. İsteme işi, talep, istenen şey : Bu adamın istekleri bitmiyor. [Demande — Demand]

isteka İta. i. (Aslı Cermence) ★ 1. Bilardo oyununda kullanılan değnek. ★ 2. İstika. ★ 3. Basımevlerinde kitap formalarını kırmak, katlamak için kullanılan tahta ya da kemikten yapılmış küçük alet.

istek kipi b. i. Gra. «Geleyim, gelsin» şeklindeki fiillerin kipi. esk. İltizam siygası. [Mode optatif - subjonctif — Optative - subjunctive mood]

isteklendirmek f. Birinde bir şey yapma isteği uyandırmak. esk. Teşvik etmek.

istekli s. Bir şeye karşı isteği olan. esk. Talip.

istem i. Psi. İrade ya da isteğin edim hali; iş halinde belirmesi. esk. İrtiyat. [Volition — Will, volition]

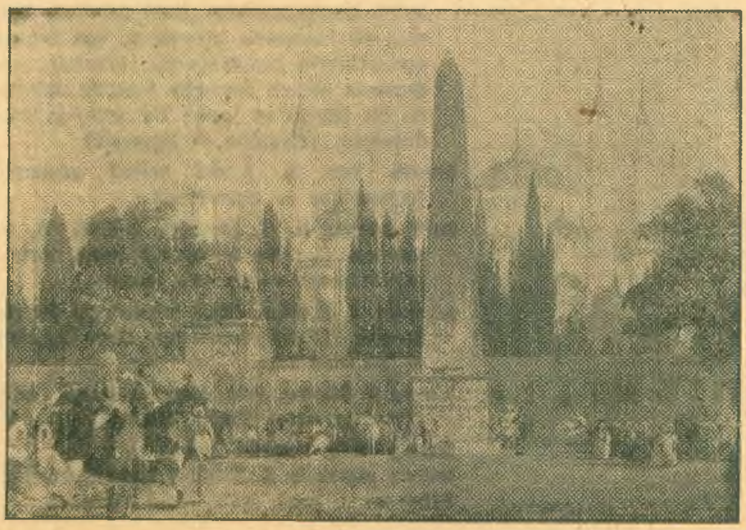
istemek f. ★ 1. Dilemek, bir şeyin kendine verilmesini söylemek : Dilenci para istiyor. [Demander — To demand] ★ 2. İstek duymak, arzu etmek : Herkes zengin olmak ister. [Vouloir, désirer — To wish] ★ 3. Aramak, sormak, çağırmak : Kimi istiyorsunuz? [Chercher, demander — To want] ★ 4. Gerekli olmak : Bu oda iyi bir kanape ister. [Falloir, exiger, requérir — To require]

İstemi Kağan (Ölm. 576) Göktürk İmparatoru. Babaları Uluğ Yagbu'nun ölümünden sonra Bumin Kağan, Türk imparatorluk tacını Aparlar'dan alıp Göktürk hanedanını kurarak kardeşi İstemi'yi kağan yapmış, ertesi yıl Bumin Kağan ölünce, büyük kağan olarak İstemi bütün Türkler'in başına geçmiştir. İstemi Kağan Çin ve İran'dan aldığı topraklarla imparatorluğun sınırlarını genişletmiş, bu yüzden Doğu Roma'yı İran'a karşı desteklemiştir. Asya kıtasının hemen bütün kuzey yarısı Türkler'in eline geçmiş, Mete devrindekine benzer büyüklükte bir Türk devleti meydana gelmiştir (18 milyon km²). 23 yıl tahtta kalan İstemi Kağan, Türk tarihinin en ünlü kişilerinden biridir.

istemli s. ★ 1. Yapılıp yapılmaması insanın kendi isteğine bağlı olan. esk. İhtiyari. [Facultatif — Optional] ★ 2. İstemle yapılan. esk. İradî. [Volontaire — Voluntary]

istemseme i. Psi. Gevşek, süreksiz istek : Kararsızlık, birbirinin ardından gelen birbirine karşıt bir takım istemsemelerden ibarettir. [Velléite — Stray impulse]

Sultanahmet Meydanı ve Dikilitaş (Eski bir gravürden)

istenmek (istenilmek) f. Aranmak, sorulmak, çağırılmak. [Etre demandé, cherché, appelé — To be wanted, be called]

istep, -pi Rusça i. Otu bol, geniş bozkırlara Rusya'da verilen ad. Güney Amerika'da ise aynı türde bozkırlara pampa denir. Yeryüzündeki geniş ot toplulukları nemcil karakterde ise çayır, kurakçıl karakterde ise istep ya da pampa adıyla anılır; kurakçıl ot topluluklarının gür ve yüksek boyda yetişen ve yer yer ağaçlar, korularla karışarak uzanan, ekvator kuşağındaki özel türlerine ise savana adı verilmektedir.

ister i. ★ 1. Bir işin gerektirdiği şey, gerek. esk. İcap: Ülkemizin kalkınma isterleri üzerine bir yazı yazmış. [Nécessité, obligation, exigence — Requirement] ★ 2. b. Cümledeki görevleri aynı olan kelimelerin ayrı ayrı her birinin başına «hem» gibi getirilerek, herhangi birinin kabulünde bir sakınca olmadığını anlatır: İster okusun, ister okumasın, kendi bilir.

isteri Yun. i. Hek. Alışılagelenden uzun süren, belirtilerin özel bir biçimde abartıldığı, yaşantılara ve ruhî düğümlenmelere olağanüstü ve göstermelik ifadelerle cevap verilen bir insan davranışı, bir tepkiler yığını. İsteri ile normal insan davranışı arasında kesin bir sınır değil, içiçe geçen ara bölgeler vardır. Her insanda nicel olarak değişik isteri belirtileri bulunur. Olduğundan çok görünmek, gerçek olmayan ve teatral, oyuncu, yapmacık, kolay etkilenebilir tutumlar, isterik karakter belirtileridir. Eski Yunan'da isterik belirtilerin, çocuk yapamayan ve aç rahmin, (hystera = rahim) karın ve göğüsten yukarı doğru çıkarak boğazı tıkadığına inanılırdı. Charcot'ya gelene kadar bu hastalık belirtilerinin sadece kadınlarda olduğu, cinsel doymamışlıkla kesin ilgisi bulunduğu sanılırdı. Bugün erkeklerde de isteri bulguları olduğunu, Charcot ile başlayan inceleme - araştırma devresinden beri biliyoruz. Dilimizde istemek kelimesi ile isteri arasındaki fonetik benzerlik, eskiden kalma isterinin cinsel doyumla ilgisine ait inançlarla birleşerek, ruh hekimi olmayanların çoğunluğunda, isterinin, kadınlarda «erkek istemek» durumu olduğuna ait yaygın ve yanlış bir anlayışa vardırmıştır. [Hystérie — Hysteria]

isterik Yun. s. İsteri halleri gösteren. [Hystérique — Hysterical]

ister istemez b. zf. Mutlaka, istense de, istenmese de: Bu iş ister istemez olacak. [Absolument — In any case]

istetmek f. Başkası eliyle istemek ya da çağırmak. [Faire demander, faire appeler — To send for]

isteyiş i. İsteme. esk. Arzu ve talep ediş. [Désir, voeu — Desire, asking]

istiane Ar. i. Yardım isteme.

istiane etmek b. f. Yardım (iane) istemek.

istiap Ar. i. İçine alma, içine sığdırma.

istiap etmek b. f. İçine sığmak: Bu salon o kadar davetli istiap etmez.

istiare Ar. i. ★ 1. Ödünç alma, iğreti kullanma: Bu şemsiyeyi arkadaşımdan istiare ettim. ★ 2. Ed. Bir kelimeyi benzetme yoluyla başka yerde kullanma: «Bizim aslanlar güreşte gene kazanmışlar» cümlesinde aslanlar kelimesi, aslan gibi pehlivanlar yerinde kullanılmıştır. İstiarenin yeni karşılığı «iğretim» dir. [Métaphore — Metaphor]

istiare etmek b. f. Ödünç almak.

istib'at Ar. i. İhtimal vermeyiş, bir şeyi uzak sayarak yakıştırmayış.

istibdal Ar. i. ★ 1. Değiştirme, bir şeye karşılık olarak başka bir şey alma. ★ 2. Tar. Askerlikte süresi biten askerlerin yerine yenilerini alıp ötekilere izin verme.

istibdal etmek b. f. Değiştirmek, yerine başkasını ya da başka şeyi koymak.

istibdat Ar. i. Keyfe bağlı yönetim: II. Abdülhamit'in istibdat devrinde birçok adamlar sürgün edilirdi.

İstibdat Dönemi II. Abdülhamit'in, tahta geçişinden bir süre sonra kurduğu baskılı yönetime verilen ad. (Bak. Abdülhamit, II.).

istibra Ar. i. ★ 1. İdrardan sonra tenasül aletinin temizlenmesi. ★ 2. Nikâhla alınan bir dul kadının gebe olmadığına kanaat için bir adet (hayız) görünceye kadar münasebette bulunmaktan çekinme.

istical, -li Ar. i. Acele etme.

isticar Ar. i. Kiralama, kira ile tutma.

isticvap Ar. i. Sorguya çekme, söyletme.

istida Ar. i. ★ 1. Yalvararak isteme: Allah'tan istida etmek, devletten bir şey istida etmek. ★ 2. Dilekçe.

istida hakkı Bak. dilekçe hakkı.

istidat Ar. i. Anıklık, kabiliyet: Çocuğun sanata istidadı var. [Capacité, talent, aptitude — Talent, aptitude]

istidlâl, -li Ar. i. Dolayısıyla anlama, bir delile dayanarak sonuç çıkarma.

istif İta. i. Dizi, sıra, düzgün ve üst üste yığın. [Empilement, empilage — Stowage]

istifa Ar. i. Çekilme, işinden çekilme, affını isteme. [Démition, résignation — Resignation]

istifade Ar. i. Yararlanma, asılanma, kazanma. esk. Faydalanma. [Profit, bénéfice — Profit, gain, benefit]

istifa etmek b. f. Çekilmek, bir memurluk ya da hizmetten affını istemek. [Résigner — To resign]

istifçi i. ★ 1. Malları, eşyayı istif eden kimse. ★ 2. s. mec. İstifçilik yapan.

istifçilik i. ★ 1 İstifçi işi. ★ 2. mec. İleride bulunamayıp pahalanacağı düşüncesiyle çok mal yığarak piyasada sıkıntıya yol açma suçu.

istif etmek b. f. Düzgün olarak yığmak. [Empiler — To stowe]

istifham Ar. i. Soru sorup anlama.

istifini bozmamak b. f. Aldırış etmemek, hareketini, tavrını hiç değiştirmemek, önem vermemek.

istiflemek f. İstif halinde yığmak. [Empiler — To stowe]

istifrağ Ar. i. Kusma. esk. Gasyan etme. [Vomissement — Vomiting]

istifrağ etmek b. f. Kusmak. [Vomir — To vomit]

istifraş Ar. i. Eskiden bir cariyeyi odalık etme anlamına kullanılırdı.

istifraş etmek b. f. Yatağına almak, odalık etmek.

istifsar Ar. i. Sorma. İstifsarı hatır: Hatır sorma.

istifta Ar. i. Fetva isteme, eskiden şeriat mahkemesinde davacılardan birinin müftüye baş vurması.

istiğfar Ar. i. Tanrı'dan suçlarını bağışlamasını dileme. esk. Mağrifet isteme.

istiğna Ar. i. ★ 1. Bir teklif karşısında nazlanma, toklanma. ★ 2. Doygunluk, gönül tokluğu.

istiğrak, -kı Ar. i. Dalma, dalgınlık, bir şeye kendini vererek dünyadan habersiz bir hale gelme.

istiğrap Ar. i. Bir şeyi tuhaf, garip bulma, şaşma.

istihale Ar. i. ★ 1. Biçim değiştirme. ★ 2. Biyo. Başkalaşma.

istihare Ar. i. Bir inanışa göre, girişilecek bir işin hayırlı olup olmadığını rüyadan anlamak için, aptes alıp dua ettikten sonra uykuya varma: İstihareye yatmış.

istihbar Ar. i. Haber alma.

istihbarat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Alınan haberler. [Informations, intelligence — Informations, intelligence] ★ 2. Haber toplama: İstihbarat bürosu, memuru, dairesi. Haber alma servisi. [Bureau d'information — Information bureau]

istihbarat hizmeti b. i. Yabancı ülkelerin, özellikle komşu devletlerin siyasî ve askerî sırlarını öğrenmek için girişilen çaba. Düşman hakkında elde edilen bilgileri bir yerde toplamak, değerlendirip kullanmak için istihbarat hizmeti bir örgüte bağlanır. Gizli bilgileri elçilikler, konsolosluklar ve ataşeler topladığı gibi, radyo, basın ve resmî bültenlerden de yararlanılır. Çok gizli olanlar için casus kullanılır. [Intelligence service — Intelligence service]

istihdam Ar. i. Hizmette kullanma. [Emploi — Employment]

istihfaf Ar. i. Hafifseme, önem vermeyiş, küçük ve aşağı görme. [Mépris, dédain — Contempt]

istihkak, -kı Ar. i. Hak, hak etme.

istihkâm Ar. i. Ask. ★ 1. Düşman saldırısını güçleştirmek için arazide yapılan her çeşit kazı, engebe, beton yuva, mayın ve lağam işleri. [Fortification — Fortification] ★ 2. (İstihkâm eri, subayı taburu v.b. gibi sözlerde) İstihkâmcılık.

İSTİKLÂL MARŞI

Kahraman Ordumuza

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak!
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var!
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın!
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakkın,
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri «toprak» diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı,
Sen şehid oğlusun, incitme yazıktır atanı.
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ,
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan, şühedâ!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden İlâhî şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne na-mahrem eli.
Bu ezanlar —ki şehâdetleri dinin temeli—
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder —varsa— taşım.
Her cerihamdan İlâhî boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım,
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl.
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl.

MEHMET AKİF ERSOY

istihkâmat Ar. ç. i. İstihkâmlar.

istihkâmatı cesime b. ç. i. Büyük ve sürekli istihkâmlar.

istihkâmatı hafife b. ç. i. Küçük ve geçici istihkâmlar.

istihkâmcı i. Ask. İstihkâm sınıfından kıta, subay ve erler.

istihkâm sınıfı b. i. Bir savaşta teknik araçlar kullanarak kesme, yakma, tahrip ve tahkim işlerini yapan, derin sulardan geçişi sağlayan, özel olarak yetiştirilmiş birlik.

istihkar Ar. i. Hor görme, hakaretle bakma. [Mépris — Scorn]

istihlâf Ar. i. Kendi yerine geçirme; müdürlükten çekilirken yardımcısını istihlâf etti.

istihlâk, -ki Ar. i. Tüketim. Tüketme, yoğaltma, kullanarak bitirme: Şehirde çok elektrik istihlâk ediliyor. [Dissipation, consommation — Consumption]

istihlâk etmek b. f. Tüketmek. esk. Sarfetmek. [Consommer, dissiper — To consume]

istihlâk kooperatifi Bak. tüketim kooperatifi.

istihlâk kredisi Bak. tüketim kredisi.

istihlâk malı Bak. tüketim malı.

istihlâk vergisi Bak. tüketim vergisi.

istihlâl Ar. i. Helâl sayma, helâl etmesini isteme.

istihlâs Ar. i. ★ 1. Bir şeyi kendine mahsus etmeye çalışma: Meşguliyet arasında bir vakit istihlâs edebilirsem gelirim. ★ 2. Kurtarma. esk. Tahlis etme.

istihmam Ar. i. Hamama girme, banyo etme.

istihraç Ar. i. ★ 1. Bir anlam ya da sonuç çıkarma: Okuduğunu pek istihraç edemiyor. ★ 2. Fal çıkarma, yıldızlardan hükümler çıkarma. Akrostiş. esk. Tefe'ül.

istihsal, -li Ar. i. Elde etme, üretme. [Production — Production]

istihsalât Ar. ç. i. Üretilen şeyler, üretimler: İstihsalâtımız ne kadar çoğalırsa refahımız o oranda artar.

istihsan Ar. i. Beğenme, güzel bulma.

istihza Ar. i. Gizli, alay, eğlenme. [Moquerie, ridicule, sarcasme — Ridicule, mockery, sarcasm]

istihza etmek b. f. Alay etmek. [Ridiculiser, se moquer — To ridicule, mock]

istihzar Ar. i. Hazırlanma.

istihzarat, -tı Ar. ç. i. Hazırlık.

istihzar etmek b. f. Yanına, hatırına getirmek, hazırlamak.

istika İta. Alm. i. Ayakkabıların altını parlatmak için kunduracıların kullandıkları kemik; isteka.

istikamet, -ti Ar. i. ★ 1. Doğruluk, namuslu hareket: İyi bir memurun ilk şartı istikamettir. ★ 2. Mat. Doğrultu. ★ 3 Yön. esk. Cihet, taraf: Şu istikamete doğru gitti. [Direction — Direction]

istikbal Ar. i. ★ 1. Gelecek zaman. esk. Ati. «Mazi» nin karşıtı. İstikbalde ne olacağını kimse bilmez. [Avenir, futur — Future] ★ 2. Karşılama, karşı çıkma: Halk, cumhurbaşkanının istikbaline çıktı. [Réception — Reception]

istikbal etmek b. f. Karşılamak. [Faire bon accueil — To welcome]

istiklâl, -li Bağımsızlık.

İstiklâl Harbi Bak. Kurtuluş Savaşı.

İstiklâl Madalyası Tar. Türkiye Cumhuriyeti'nin tek madalyası. Yalnız Kurtuluş Savaşı'nda (15 Mayıs 1919 — 9 Eylül 1922) hizmet ve yararlığı görülmüş olanlara ya da ailelerine 66. sayılı kanun gereğince verilmiş olan nişandır. Şeridi «kırmızı», «beyaz», «yeşil» ve «yarısı kırmızı yarısı yeşil» olmak üzere dört çeşidi vardır. Kırmızı şeritli madalyalar, ulusal orduda görev almış askerlere ulusal kahramanlar ya da ailelerine; beyaz şeritliler cephe gerisinde olağanüstü hizmet ve yararlık gösterenlere; yeşil şeritliler o yıllarda görev almış BMM üyelerine ve yarısı kırmızı yarısı yeşil olan madalyalar da mebus olup da aynı zamanda cephede fiilen hizmetleri geçenlere verilmiştir. Sahipleri ölünce, madalyaları büyük oğullarına, yoksa, büyük kızlarına, o da yoksa, babalarına, o da yoksa, annelerine, o da yoksa eşlerine kalır. Madalya dağıtma işine 1931'de son verilmiştir.

İstiklâl Mahkemesi Tar. Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında, önce asker kaçaklarını yakalamak üzere kurulmuş olan mahkemeler. Savaştan sonra, devletin temel ideolojik yapısında gerçekleştirilen değişikliklere karşı çıkanlar da vatan haini sayılarak bu mahkemelerde yargılanmışlardır. Örneğin, cumhuriyetçiliğe, hilâfetin, saltanatın kaldırılmasına karşı hareketlerde bulunanlar bu mahkemelerce cezalandırılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla kurulan ve görev süreleri belirtilen mahkemeler üç milletvekilinden kurulurdu ve verdiği ceza hükümleri kesindi. Daha sonra ölüm cezalarının Meclis'çe onaylanması gerekli görülmüştür.

İstiklâl Marşı Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal marşı. Kurtuluş Savaşı günlerinde ulusal heyecanı anlatmak için bir marş hazırlanması düşünülmüş, Maarif vekilliği bir yarışma açmış, 724 şiir arasından Mehmet Akif Ersoy'un şiiri Büyük Millet Meclisi'nin 14 Mart 1921 tarihli toplantısında büyük gösteri ile kabul edilmiştir. Marşın bestesini viyolonist Zeki Üngör yapmıştır.

istikra Ar. i. Man. Tümevarım.

istikrah Ar. i. Tiksinme, iğrenme.

istikrah etmek b. f. Tiksinmek.

istikrar Ar. i. Karar kılma, yerleşme, durulma. [Stabilisation, stabilité, consistence — Stabilisation, stability, settlement, consistency]

istikrar etmek b. f. Yerleşmek, karar bulmak.

istikraz Ar. i. Ödünç alma, borçlanma. [Crédit, emprunt — Credit, borrowing]

istikraz etmek b. f. Ödünç almak. [Emprunter — To borrow]

istiksar Ar. i. Çoğumsama, çok görme: Aldığı aylık, liyakatine göre istiksar edilemez.

istikşaf Ar. i. Keşif ve tahkike çalışma, açınsama, yoklama.

istiktap Ar. i. Bir yazının, şüphe edilen birine aidolup olmadığını anlamak için ona, karşılaştırmak üzere yazı yazdırma.

istilâ Ar. i. ★ 1. Kaplama, yayılma, salgın: Suların istilâsı, bir hastalığın istilâsı. [Envahissement — Overrunning, encroachment, inrush] ★ 2. Ele geçirme, işgal: Bir ülkenin başka bir devlet tarafından istilâsı. [Occupation, invasion — Invasion, occupation]

istilâ etmek b. f. Kaplamak, yayılmak, ele geçirmek, işgal etmek. [Envahir, occuper — To overrun, invade]

istilâm Ar. i. Bir iş hakkında bilgi isteme.

İstilil Bak. Akarsu.

istilo Lat. i. Dolmakalem.

istilzam Ar. i. Gerektirme, icap ettirme: Bu hastalık şu tedbirleri istilzam eder.

istilzam etmek b. f. Gerektirmek.

istim İng. i. İslim. Buhar.

istima Ar. i. Dinleme, kulak verme, işitme.

istimal, -li Ar. i. Kullanma.

istiman Ar. i. Aman dileme, teslim olma: Haydutlar sonunda istiman ettiler.

istimara İta. i. Bir kabı ölçüp sığasını hesaplama işi.

istimator İta. i. Gümrüklerde mallara değer biçen görevli. esk. Muhammim.

istimbot, -tu İng. i. Buharla işleyen, filika büyüklüğünde vapur, çatana.

istimdat Ar. i. İmdat isteme, yardım dileme.

istimdat etmek b. f. Yardım istemek.

istimlâk, -ki Ar. i. Kamulaştırma. Sahibinin rızası olsun olmasın bir mülkün hükümetçe karşılığı verilerek halk yararı için devlet malı haline konulması. [Expropriation — Expropriation]

istimna Ar. i. Doğal olmayan bir yoldan, elle atmığı (meniyi) dökmek. [Masturbation — Masturbation]

istimrar Ar. i. Sürüp gitme, süreklilik.

istimzaç Ar. i. Düşüncesini, oyunu sorma, yoklama: Kendisinden istimzacetmeksizin onu bu işe gönderdiler.

istinabe Ar. i. Huk. Görülmekte olan bir davada, keşif yapılması, tanık dinlenilmesi, bilirkişiye başvurulması, sorgu yapılması gibi muhakeme işlemlerinin yerine getirilmesi yönünden, başka bir mahkemeye ya da mahkeme üyelerinden birine yetki verilmesi. [Rogatoire — Rogatory]

istinaden Ar. zf. Dayanarak, dayanılarak.

istinaf Ar. i. Huk. Eskiden, bir davayı istinaf mahkemesine götürme.

istinaf mahkemesi Huk. Eskiden ilk derecedeki mahkemeyle yargıtay arasında yer alan mahkemelerin adı.

istinas Ar. i. Alışma, ısınma, öğürleşme.

istinat Ar. i. Dayanma, yaslanma, güvenme.

istinat duvarı b. i. Mim. Arkasında toprak v.b. bulunan, yukarı tarafı dar, altı geniş, yanlara olan direnişi fazla duvar. Özellikle arkasında yüksek toprak tabakası olan yerlerde yapılır.

istinat etmek b. f. Dayanmak, güvenmek.

istinatgâh Ar. Far. i. Dayanacak, güvenecek yer, dayanak.

istinbat, -tı Ar. i. Bir söz ya da işten saklı olan anlamı çıkarmak, bir meseleyi derin kaynaklardan güçlükle anlamak.

istinga İta. i. Den. Yelkenleri toplamak için kullanılan halat.

istinkâf Ar. i. Çekinme, geri durma, el çekme.

istinkâf etmek b. f. Kabul etmemek, çekinmek: Önceden razı oldu ama sonra istinkâf etti.

istinsah Ar. i. Kopya etme, örnek, suret, nüsha çıkarma.

istinsah etmek b. f. Kopya etmek.

istintaç Ar. i. Sonuç alma, sonuç çıkarma.

istintak, -kı Ar. i. Söyletme, sorguya çekme, sorgu.

istintakname Far. i. Bir sanığa sorulan sorulara onun verdiği cevaplar bulunan resmî kâğıt.

istirahat, -ti Ar. i. Dinlenme, rahatlama. [Repos, délassement, récréation — Rest, recreation, repose]

istirahat etmek b. f. Dinlenmek. [Reposer — To rest]

istirdat Ar. i. Geri alma, geri isteme, kurtarma.

istirdat davası b. i. Huk. Haklı bir sebebe dayanmaksızın elde edilen bir malın geri alınabilmesi için hak sahibi tarafından açılan dava. Aynı şekilde, icra takibi sonunda borçlu olmadığı halde bir borcu ödemek zorunda kalan kimsenin ödediği bu değeri geri almak, gerçekte borçlu olmadığını kanıtlayabilmek için açtığı dava. [Action en répétition — Recovery action]

istirham Ar. i. Yalvarma, merhamet isteme.

istiridye Yun. i. Zo. Yumuşakçaların yassı solungaçlılar sınıfının midyeler takımının kabukları bir kasla bağlı midyeler alt takımından bir familya. Ayaksız ve kabuklarının iki kasla değil bir kasla bağlı olması ve kabuklarının birbirine benzememesi bakımından midyeden ayrılır. 100 kadar türü vardır. Ilık ve sıcak sularda

istiridye

yaşar. İnci, en çok «inci istiridyesinde» bulunur. Eti lezzetlidir. [Huître — Oyster]

istirkap Ar. i. Çekemeyiş, kıskanma, kendine rakip sayma.

istisal, -li Ar. i. Kökünden çıkarıp mahvetme, ele geçirip yoketme.

istisal etmek b. f. Yoketmek.

istisgar Ar. i. Küçümseme, küçük görme, azımsama, önem vermeyiş.

istiska Ar. i. Hek. ★ 1. Vücudun çeşitli yerlerine su toplanması. ★ 2. Halk konuşmasında, yaşlılarda verem.

istiskal, -li Ar. i. Ağır bulup hoşlanmadığını anlatma : Misafiri istiskal ayıptır.

istiskal etmek b. f. Hoşlanmadığını anlatmak, kovar gibi davranmak.

istismar Ar. i. ★ 1. İşletme, verimlendirme, yemiş alma : Bağı, bahçeyi istismar. ★ 2. Sömürme, birini çalıştırarak yararlanma : Halkı istismar, işçiyi istismar. [Exploitation — Exploitation]

istisna Ar. i. Ayırma, ayrı tutma, kuralın dışında bırakma : Kanunda kimse için istisna yoktur. [Exception, exclusion, exemption — Exception, exclusion, exemption]

istisna etmek b. f. Ayrı tutmak. [Excepter, exclure, exempt — To except, exempt, exclude]

istisnaî Ar. i. Ayrı olarak : İstisnaî muamele yapılamaz. [Exceptionnel — Exceptional]

istisnasız s. Ayrıksız. [Sans exception — Without exception]

istişare Ar. i. Danışma, biriyle müşavere etme. [Consultation, délibération — Consultation, deliberation]

istişhat Ar. i. Tanık getirme, tanıksama, kanıt sayma.

istişmam Ar. i. ★ 1. Kokusunu alma. ★ 2. mec. Sezinleme.

istitaat, -tı Ar. i. Güç, zor.

istitale Ar. i. Uzantı.

istitla, -ı Ar. i. Haber almaya çalışma. esk. Tahkik.

istitrat Ar. i. Arasöz, asıl konunun dışında söylenen fıkra.

istiva Ar. i. Bir olma, düzlük, ortada ve tam bir derecede olma. esk. Müsavilik.

istiva hattı (hattı istiva) b. i. Coğ. Ekvator.

istizah Ar. i. ★ 1. Açık söylemesini, açıklamasını isteme. ★ 2. Gensoru.

istizah etmek b. f. ★ 1. Açıklama istemek. ★ 2. Gensoru açmak.

istizan Ar. i. İzin isteme, danışma.

istoacılık Yun. T. i. Fel. Zenon'un istekleri yenme ve acılara dayanma hali aşılayan felsefesi. esk. Revakıye. Zenon, derslerini Atina'da bir saçak altında verirdi. Yunanca saçağa «stoa» denildiğinden bu felsefeye «istoacılık» adı verilmiştir. [Stoicisme — Stoicism]

istop İng. ü. Dur.

istop etmek İng. T. b. f. (Halk konuşmasından) Duruvermek.

istor Fr. i. Yaylı, iner kalkar perde.

istralya İta. i. Den. ★ 1. Direk ve çubukları baş tarafından tutan halat. ★ 2. Geminin kaburgalarını birbirine bağlayan demir kuşak.

İstrati, Panait (1884-1935) Romanyalı yazar. Serüvenlerle geçen bir yaşamdan sonra, Fransızca öğrenerek eserlerini bu dilde yazdı. Doğrudan doğruya kendi yaşantısıyla ilgili olan romanları «Adrien Zograffi'nin Yaşamı» genel adını taşır.

İstriya (Yugoslavya) Hırvatistan'da, Adriya denizinin kuzey kesiminde bir yarımada. Kuzeyinde Triyeste, doğusunda Rijeka limanları vardır.

istrongilos Yun. i. Zo. Kemikli balıklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımından bir tür. Kıyı sularımızda ve İstanbul'da çok tutulan, eti lezzetli bir balıktır. Rengi izmarite benzer. Vücudu daha dar ve başı daha sivridir.

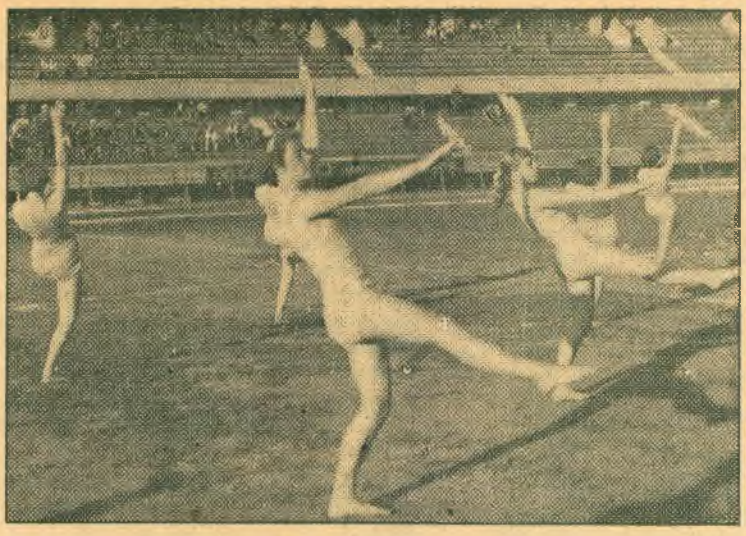
İsveç Avrupa'nın kuzeyinde, İskandinav yarımadasının doğusunda, Baltık denizi kıyısında, 449 682 km² genişlikte, 7 660 000 nüfuslu, krallıkla yönetilen bir ülke. Başkenti Stockholm, diğer önemli şehirleri Göteborg, Malmö, Halsingborg, Norrköping, Uppsala'dır. Çam ormanlarıyla örtülü bu bölgede iklim sert, nüfus seyrektir. Kiruna demir madenlerinden çıkarılan de-

mir, Baltık kıyısındaki Lulea şehrindeki yüksek fırınlarda işlenir. Güneyde Götaland bölgesini, ormanlarla örtülü, aşınmış engebeler kaplar. Ülkede, buzul çağına tanıklık eden irili ufaklı pek çok göl vardır; bunların en büyüğü güneyde Vaner gölüdür. İsveç ekonomisinde sanayi önemli bir yer tutar. Tarımla uğraşan nüfusun oranı 1880'de % 75 iken, günümüzde % 26'ya inmiştir. Ağır endüstrinin sağladığı çelik, lokomotif, makine, otomobil ve çeşitli maden eşya fabrikalarında kullanılır. Büyük limanlarda gemi yapımı ileridir. Dokuma, kimya, kâğıt, cam, porselen, tahta eşya, kibrit, telefon fabrikalarının da ülke sanayiinde önemli bir yeri vardır. Akarsulardan geniş ölçüde sağlanan elektrik, sanayiin enerji ihtiyacını karşılar. İsveç millî gelir bakımından Avrupa'nın en başta gelen ülkelerinden biridir. ★ Tarih: IX. yüzyılda İsveçli Normanlar'ın bir kolu olan Varegler, kralları Rurik'in önderliğinde güneye inmiş, Finler'i ve İslavlar'ı egemenlikleri altına alarak, ilk Rus devleti olan Novgorod Prensliği'ni kurmuşlar, Karadeniz'e kadar inip, getirdikleri kürkleri ipekli kumaşlarla değiştirmiş, böylece Baltık denizi çevresinde ticareti geliştirmişlerdi. İsveç'in XI. yüzyıldan önceki tarihini Norveç ve Danimarka tarihinden kesinlikle ayırmak zor olmaktadır. 1150 yılından itibaren İsveçliler, Finler'le savaşa girdiler: XIV. yüzyıla kadar süren bu savaşlar sonunda Finler hıristiyanlaştı ve Finlandiya İsveç'in bir ili oldu. 1397'de İsveç, İskandinav ülkelerini birleştiren Kolmar anlaşmasını imzaladı ve 1521'e kadar bu birliğe üye kaldı. XVIII. yüzyılın başında Rusya'yla savaşan Kral Demirbaş Şarl'ın yenilip Osmanlı Devleti'ne sığınması sonunda, krallık karşısında meclisin etkisi arttı. 1810 yılında Danimarka'dan ayrılan Norveç'in bu kere İsveç'le birleşmesi ülkenin gücünü arttırdı. İsveç Kralı XIII. Şarl'ın 1818'de varis bırakmadan ölmesi üzerine, Fransız mareşali Bernadotte, parlamento tarafından İsveç - Norveç Kralı seçilmiş, XIV. Şarl adıyla tahta çıkmış; bugüne kadar İsveç, bu Fransız soyundan gelen krallar tarafından yönetilmiştir. 1905'de Norveç bağımsızlığını ilân ederek İsveç'den ayrılmıştır.

İsveç cimnastiği Sp. İsveçli Pehr Henrik Ling'in geliştirdiği bir bilimsel beden eğitimi metodu. Özelliği, beden hareketleri ve çalışmalarının bütün vücudu geliştirmeye, sağlığı korumaya ve estetiğe yönelmiş olmasıdır.

İsveçli i. İsveç halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Suédois — Swede, Swedish]

İsviçre Orta Avrupa'da, 41 295 km² genişlikte, 6 000 000 nüfuslu, 22 kanton'dan meydana gelen federal bir cumhuriyet. Başkenti Bern, önemli şehirleri Zürich, Cenevre, Lausanne, Saint - Gall, Luzern'dir. Ülkenin güney bölümü, yüksek yerlerinde buzullar bulunan Alp dağlarıyla ve kalkerli engebelerle kaplıdır. Dağlar arasında yer alan ve çeşitli ırmaklarla sulanan dar ovalarda bağcılık ve meyvacılık gelişmiştir. İsviçre peynirleri ünlüdür. Akarsulardan bol elektrik enerjisi elde edilir. Batıda Leman (Cenevre) gölü ile kuzeyde Konstanz gölü arasında kalan yaylâ, ülke ekonomisinde gerek tarım, gerekse sanayi bakımından çok önemlidir. Sanayi kolları arasında saat, dokuma, makine, kimya ve ilâç maddeleri, duyarlı alet sanayileri başta gelir. Kömür ve maden cevheri bulunmamasına rağmen İsviçre ileri bir sanayi ülkesi olmayı başarmıştır. Almanca (% 70) ve Fransızca (% 19) başta olmak üzere 4 ayrı dil konuşulur. ★ Tarih: İlkçağ'ın başlarında ülkeye Kelt soyundan Helvetler ve Retler M.Ö. 200 yıllarında yerleşmişlerdi. Sonradan Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine geçen ülkenin batısını V. yüzyılda Burgondlar ve doğusunu Almanlar kendilerine yurt edinmişlerdir; ülkede Fransızca ve Almanca konuşulan bölgeler böylece ortaya çıkmıştır. Karolenj İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelen ülke, 1032'de Kutsal Roma - Cermen İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Birçok eyalet ve kantonlara ayrılmış olan ülkede valilerin zorbaca yönetimine karşı açılan mücadelede üç kanton halkının, aralarında kurdukları ittifak İsviçre federasyonunun çekirdeği olmuş; Wilhelm Tell efsanesinde dile gelen bu bağımsızlık mücadelesi 1499'da zaferle so-

İsveç kızlarının cimnastik gösterisi

nuçlanmış, 13 kantonun katıldığı federasyonun bağımsızlığı İmparator Maximilien tarafından kabul edilmiştir. 1648 Vestfalya antlaşmasıyla ülkenin bağımsızlığı taraflarca tanınmıştır. 1815 Viyana Kongresi'nde İsviçre Federasyonu'nun günümüzdeki 22 kantondan kurulu varlığı kabul edilmiş, ülkenin tüm olarak tarafsızlığı garanti edilmiştir. Uluslararası uzlaşmazlık ve çatışmalarda ondan sonra hep tarafsız kalan İsviçre son iki dünya savaşına girmemiş, hiç bir pakta üye olmamıştır. 1920-1938 arasında «Milletler Cemiyeti» nin toplantı yeri olan İsviçre, Uluslararası Kızılhaç örgütünün de merkezidir.

İSVİÇRE

Bern'de XVI. yüzyıldan kalma bir havuz ve şehrin sembolü olan zırhlı bir ayı

Zürich istasyonundan bir görünüş

İsviçreli i. İsviçre halkından ya da bu halkın soyunda olan kimse. [Suisse — Swiss]

isyan Ar. i. ★ 1. Belirli bir halk çokluğunun devlet otoritesine karşı baş kaldırışı, devlet kuvvetlerine karşı kuvvet kullanması. İsyan, belirli bir ideolojik amaç için yapıldığında ihtilâlle aynı anlama gelebilir. İsyan, bölgesel olarak halkın devlete karşı başkaldırışı şeklinde de olabilir. Birden fazla askerin toplanarak bir üste karşı itaatsizlik etmeleri de askerî isyan teşkil eder. [Révolt, rébellion — Revolt, rebellion, mutiny] ★ 2. Günah, Tanrı'nın emirlerini dinlemeyiş.

isyan etmek b. f. Karşı durmak, baş kaldırmak. [Se révolter — To revolt, rebell]

iş i. ★ 1. Çalışma, uğraşma: İş zamanı eğlence olmaz. [Travail — Work] ★ 2. İnsanın çalışarak yaptığı şey: Benim burada işim kalmadı. [Affaire — Labour] ★ 3. Meslek, meşguliyet: Siz ne iş yapıyorsunuz? [Occupation, carrière — Occupation] ★ 4. Görev, hizmet, yumuş: O benim işimdir. Bu dairenin işi çok. [Service, besogne — Job] ★ 5. Mesele, olay: Bunu da iş yaptınız! [Fait, question, incident — Matter] ★ 6. Emekle yapılan şey, eser: Bu halı doğrusu değerli bir iştir. [Oeuvre, ouvrage — Work] ★ 7. Düzen, tertip: Bu benim işimi bozdu. [Affaires — Affairs] ★ 8. Kâr, yarar, menfaat, hacet: O işini bilen bir adamdır. [Devoir — Business] ★ 9. Fiz. Bir cisme etkileyen kuvvetin sebep olduğu hareket. Çekilen bir vagonun hareketi, bir yükün yukarı kaldırılması, insanın hareket etmesi, yukarıdan bırakılan bir cismin düşmesi sırasında hep iş yapılmaktadır. İş, cisme etkileyen kuvvetle cismin aldığı yolun çarpımına eşittir. Çeşitli iş birimleri vardır. c.g.s. birim sisteminde iş birimi din x cm (erg)'dir. M.K.S. birim sisteminde iş birimi ise kg x m (kilogrammetre)'dir. [Travail — Work]

işa Ar. i. Yayma, duyurma, bir şeyin şüyuuna sebebolma.

iş adamı b. i. ★ 1. Elinden iş gelen, tuttuğunu başaran kimse, iş yeri, iş ehli [Homme capable — Businesslike man] ★ 2. Ticaret, iktisat, sanayi alanlarından birinde önemlice iş yapan kimse. [Homme d'affaire — Businessman]

iş akdi Huk. İş yerinde bedeniyle ya da bedeni ve fikriyle çalışan işçi ile işveren arasında yapılan anlaşma. İş akdine, Borçlar Kanunu'nun hizmet akdi hükümleri uygulanır. Fakat, İş Kanunları, iş akidleri ile ilgili birçok özel hükümler getirmiştir. Ayrıca 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun 1. maddesine göre, işçi teşekkülleri ile işveren teşekkülleri ya da işveren toplu olarak iş akdi yapabilirler. Belirli sürelerle yapılan ve o işyerinde çalışan sendikalı işçilerin topu için geçerli olan bu tip anlaşmalara, toplu iş sözleşmesi denir. Toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi, usulleri ve sonuçları 275 sayılı kanunla düzenlenmiştir. [Contrat de travail — Service contract]

iş'ar Ar. i. Bildirme, yazıyla haber verme.

işaret, -ti Ar. i. ★ 1. Parmakla ya da göz, kaş hareketi yaparak gösterme. [Indication — Indication] ★ 2. Anlamlı iz ya da hareket. İm. esk. Alâmet, nişan: Buraya bir işaret koymuşlar. [Indice, signe, marque, signal — Sign, mark, signal] ★ 3. Müz. Porte, anahtar, notalar, ölçü rakkamları, bağ, sesin alçalıp yükseleceğini gösteren şekillerin hepsine birden verilen ad. [Notation — Notation] ★ 4. Mat. Sayıların artı mı eksi mi olduğunu belirten sembol: (+) ya da (—).

işaret çekmek b. f. Gemi direği, kule gibi bir yerden uzaklara bayrak gibi bir araçla işaret vermek. [Faire des signaux — To signal, hoist a signal]

işaret etmek b. f. Göstermek, anlamlı bir hareket yapmak. [Faire signe, indiquer, signaler — To indicate, point]

işaret filaması b. i. Gemilerde işaret için kullanılan filama. [Fanion de signal — Signal flag]

işaret fişeği b. i. Ask. Uzak yerlerden görülecek şekil ve renkte ışık vermesi için yapılmış mermi. Özellikle piyade ile topçu ve uçaklar arasında bağıntı için kullanılır. [Fusé de signal — Signal rocket]

işaretleşmek Ar. T. Birbirine işaret etmek.

işar etmek b. f. Yazıyla bildirmek.

işaret parmağı b. i. Başparmağın yanındaki parmak.

işaret sıfatları ç. b. i. Göstermek için kullanılan «bu, şu, o» sıfatları. esk. Sıfatı işariye. [Adjectifs démonstratifs — Demonstrative adjectives]

işaret tabancası b. i. Ask. İşaret ve aydınlatma fişeği atmaya yarayan tabanca.

işaret zamirleri ç. b. i. Bir ismin yerine kullanılan «bu, şu, o» kelimeleri: Onu görmedim. Bunu tanıdım. esk. Zamairi işariye. [Pronoms démonstratifs — Demonstrative pronouns]

işba, -ı Ar. i. ★ 1. Doyurma. ★ 2. Doymuşluk.

iş başı b. i. ★ 1. İşçilerin başı. [Contre - maître — Foreman] ★ 2. İşe başlama ; işe başlama saati.

iş başındakiler ç. b. i. Bir ülkeyi ya da söz konusu yeri yönetenler.

iş birliği b. i. Ask. Bir savaşın başarı ile sonuçlanması için kara, hava ve deniz kuvvetlerinin aynı amaç hedef üzerinde birlikte çalışması. [Coopération — Cooperation]

iş bölümü b. i. Sos. Toplumların gelişmesinde, üretimde çalışanların ayrı işlere bağlanması. İlkel toplumlarda iş bölümü, yalnız kadınla erkek arasında görülür. Toprağa yerleşmeden sonra ilk büyük iş bölümü, bunun sonucu olarak da sosyal sınıflar meydana gelmiştir. Modern endüstride işler, sadece uzmanlar arasında bölünmekle kalmamış, aynı bir iş kolunda çalışanlar arasında da, en basit işlemlere varan bir bölünme meydana gelmiştir. [Division de l'affaire — Division of labour]

işbu b. s. «Bu» işaret sıfatının yerine, pek seyrek olarak, yazıda kullanılır.

İşcan, Haşim (Doğ. 1898) Yönetici. Ahmet Cevdet Paşa'nın oğludur. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Edirne Kız Öğretmen Okulu'nda ve Edirne Lisesi'nde öğretmenlik, mülkiye müfettişliği, Tekirdağ, Erzurum, Antalya, Bursa, Samsun ve Merkez valilikleri, toprak ve iskân genel müdürlüğü yaptı. 1953'de emekliye ayrıldı. Seçimle İstanbul Belediye Başkanlığı'na geldi.

iş çıkarmak b. f. Güçlüğüne sebep olmak : Başıma hiç yoktan iş çıkardım. [Causer des difficultés — To cause difficulty]

işçi i. ★ 1. Huk. İş Kanunu'na göre, iş akdi dolayısıyla bir işyerinde bedenen ya da hem bedenen ve hem de fikren bir ücret karşılığı olarak çalışan kimse. Sendikalar Kanunu ise işçi terimini daha geniş ele almış, kamu sektöründe, ev hizmetlerinde çalışanları, hamalları, müvezzileri, devlet, il, belediye, köy hizmetlerinde kullanılanları, memurları ve fikir işçilerini de işçi saymıştır. Devlet Personel Sendikaları Kanunu, Borçlar Kanunu, basın mesleğinde çalışan fikir işçileri ile ilgili kanunlar da, işçiyi kendi açılarından değişik şekilde tanımlamıştır. [Ouvrier, travailleur — Worker, workman, labourer] ★ 2. Külb. Hileci, dalavereci.

işçilik i. ★ 1. İşçiye verilen ücret, iş karşılığı : 10 lira işçilik istedi. [Charge — Charge] ★ 2. İşçi emeği : Bunun işçiliği çok. [Labeur — Labour] ★ 3. İşleme niteliği : Bu yapının işçiliği iyi değil. [Façon, facture — Workmanship]

işçi sendikaları Bak. sendikalar.

işçi sigortaları Bak. sosyal sigortalar.

işemek f. Sidiğini dışarıya salmak. [Uriner, pisser — To urinate]

iş eri b. i. İş adamı, tecrübeli ve kabiliyetli adam.

işe yaramak b. f. Yararlı olmak, bir konuda yardımı bulunmak. [Se servir de — To be of use]

işgal, -li Ar. i. ★ 1. (Birini) işten alakoyma, oyalama. [Dérangement — Disturbance] ★ 2. Uğraştırma. [Inconvénience, trouble — Inconvenience, trouble] ★ 3. Bir yeri tutma, kapatma, eli ve yönetimi altına alma. [Occupation — Occupation]

iş güç b. i. Uğraşılan şey. esk. Meşguliyet, meslek. [Occupation — Occupation]

iş güç edinmek b. f. Bir konuya, bir soruna kendini vermek.

işgüder b. i. Elçilik işlerinde elçiye yardım eden kimse. esk. Maslahatgüzar. [Chargé d'affaires, homme d'affaires — Chargé d'affaires]

iş günü b. i. Tatil olmayan gün, çalışma günu. [Jour ouvrable — Work day]

iş güvenliği ve işçi sağlığı Huk. İşçilerin çalıştıkları iş türüne göre karşılaşabilecekleri tehlikeleri önleyici tedbirlerin alınması ve iş yeri bakımından işçilerin sağlığını koruyucu gereklerin yerine getirilmesi. 1941 yılında yayınlanmış olan, «İşçilerin Sağlığını Koruma ve Emniyeti Nizamnamesi» işyerlerini belirli türlere ayırmakta ve her tür işyerinde alınması gereken iş tehlikelerini önleyici, işçi sağlığını koruyucu tedbirleri belirlemektedir. Ayrıca belirli iş kollarında yerine getirilmesi gereken çareleri gösteren özel nizamnameler de vardır. Örneğin, maden işletmelerinde, parlayıcı ve patlayıcı maddelerle çalışan işyerlerinde alınması gereken tedbirler özel nizamnamelerle düzenlenmiştir. Anayasa'mıza göre, hiç kimsenin yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte ve şekilde çalıştırılmaması, çocuklar, gençler ve kadınların çalışma şartları yönünden özel olarak korunması gerekir.

işgüzar T. Far. b. s. Becerikli ve daha çok, kendini göstermek için gerekir gerekmez işe karışan.

işgüzarlık b. i. İzgüzarca iş.

İş hakları Huk. İşçilerin, emek sermaye ilişkilerinden doğan çalışma hayatı içinde sahip oldukları hukukî haklar. Aşırı zenginlik farklarının yaratacağı sonuçları önlemek amacıyla, işçilere daha elverişli bir yaşama düzeyi sağlamak yoluna gidilmektedir. Asgari ücret, ücretli haftalık ve yıllık tatil, çalışma yerlerinin belirli sağlık koşullarına uygun olması gerekliliği, belirli hallerde tazminat hakkının kazanılması v.b. işçilere birer hak olarak tanınmaktadır. Sendikalaşmak, toplu iş sözleşmesi yapmak, greve gitmek de işçi haklarındandır. Bu yollarla, çalışma hayatında, işverenin başıboş bir şekilde sermayesi ile iş ilişkilerine egemen olabilmesi olanakları bir derece sınırlanmakta ve işçiler hukuksal bir desteğe kavuşturulmaktadır. Anayasa'mızın 42. maddesine göre ise, işçinin en başta gelen hakkı çalışma hakkıdır. Devlet, Anayasa'mıza göre, işçinin

Haşim İşcan

çalışma hakkını ve bu çalışmanın çağdaş insanlık değerlerine yakışır bir düzeyde olmasını sağlamak zorunluluğundadır. Anayasa'mız, çalışma hayatının kararlı, dengeli olabilmesi için, devletin çalışanları sosyal, iktisadî ve malî tedbirlerle korumasını ve çalışmayı desteklemesini zorunlu saymaktadır. [Droits des ouvriers — Labour rights]

işhat Ar. i. Şahit gösterme, tanık getirme: Bu davada onu işhat edecek.

iş hukuku Huk. İşçi ile işveren arasındaki ilişkileri, karşılıklı hak ve görevleri düzenleyen, çalışma koşullarını ve işyerlerinin niteliklerini saptayan hukuk kurallarını inceleyen hukuk dalı. Çalışmanın eskiden olduğu gibi kişisel bir ilişki olarak kabul edilmemesi ve toplum düzeni yönünden taşıdığı önem, devletin iş ilişkileri alanına gittikçe emredici bir şekilde katılmasını gerekli kılmakta ve iş hukuku bir kamu hukuku dalı durumuna girmektedir. [Loi du travail — Labour law]

işitmek f. ★ 1. Duymak. [Entendre — To hear] ★ 2. (Azar, söz, küfür için) Kendisine söylenilmek: Azarı ben işittim.

işitmelik i. Akustik.

işitmemezlik f. İşitmeme.

işitmezlenmek f. İşitmemiş gibi davranmak. [Faire le sourd — Not to hear]

işitsel s. Fiz. İşitimle ilgili. esk. Semi. [Auditif — Auditory]

işittirmek f. Duyurmak, işitmesini sağlamak. [Faire entendre — To make hear]

işkâl, -li Ar. i. Güçleştirme, çetinleştirme. esk. Müşkülleştirme.

işkâl etmek b. f. Güçleştirmek.

işkembe Far. i. ★ 1. Geviş getiren hayvanların en büyük mide kısmı. [Rumen — Paunch] ★ 2. Kasaplık hayvanların temizlenerek yenmek için ayrılan mide kısımları: İşkembe çorbası, yahnisi. [Tripe — Tripe]

işkembeci i. İşkembe ya da işkembe çorbası satan kimse.

işkembe çorbası b. i. İşkembe ile yapılan çorba. [Soupe à la tripe — Tripe soup]

işkembeden atmak b. f. Bir şeyi bilmeden uydurarak söylemek.

işkembesini düşünmek b. f. Daha önemli şeyler varken yalnız boğazını düşünmek.

işkembesini şişirmek b. f. Oburcasına yemek.

işkence Far. i. ★ 1. Aşırı eziyet. [Torture — Torture] ★ 2. Huk. Herhangi bir nedenle birine eza verici, canını yakıcı işlemlerde bulunmak. Anayasa'mızın 14. maddesine göre işkence yasaktır. Bu hükümle yasak edilen işkence, bir sanığa suçunu itiraf ettirmek için yapılan işkencedir. İşkence Ceza Kanunu'na göre de suçtur. İşkence ile adam öldürmek de ölüm cezasını gerektiren bir ağırlatıcı sebeptir. [Torture — Torture]

işkil i. Hoş olmayan bir şeye uğramak sanısı. esk. Vesvese.

işkillenmek f. İşkilli hale gelmek.

işkilli s. İşkil içinde bulunan.

işkine i. Zo. Kemikli balıklardan, dikenli yüzgeçlilerden bir tür. Minakoplarla birlikte gezer. Etinin lezzeti levrekle aynıdır, 3 - 4 kilo ağırlığında olanları da vardır. Karadeniz, Marmara ve Akdeniz'de sürüler halinde gezer. Otçudur. İlkbaharda yumurta mevsiminde eti daha lezzetli olur.

İşkodra (Arnavutluk) Kuzeybatıda, İşkodra gölü kıyısında 44 000 nüfuslu bir şehir.

işlek s. Çok işleyen: İşlek yol, işlek dükkân. [Fréquenté, passant — Busy]

işlem i. ★ 1. Bir işi sonuçlandırmak için gerekli evrelerden geçirme, eylem. esk. Muamele. [Opération — Operation] ★ 2. Mat. Sayıları karşı karşıya getirip belli bir takım kurallara uygun olarak birbiri üzerine etkilendirme işi. [Calculation — Calculation]

işleme i. ★ 1. İşlemek eylemi. ★ 2. El işi. [Broderie — Embroidery] ★ 3. s. İşlenmiş. [Brodé, orné — Embroidered]

işlemek f. ★ 1. Bir şeye emek vererek onu daha iyi, daha elverişli bir hale sokmak: Maden işlemek, toprak işlemek. [Travailler — To work] ★ 2. (İnce ve süslü şeyler için) Yapmak: Nakış işlemek. [Broder — To embroider] ★ 3. Sokulmak, içine girmek: Soğuk iliklerine işlemiş. [Pénétrer — To penetrate] ★ 4. Kendisinden beklenen işi görmek: Bu saat iyi işliyor. [Marcher — To operate] ★ 5. (Çıban) Olgunlaşma yolunda olmak: Çıbanını işletiyorlar. [Affecter — To work up] ★ 6. (Yara) Kapanmayıp aka durmak: Yarası hâlâ işliyor. [Infecter — To bleed] ★ 7. Külb. Hile yapmak, aldatmak: Adamcağızı işletiyor.

işlemeli s. Üstünde işlemeler bulunan. [Brodé — Embroidered]

işletme i. Eko. Kâr elde etmek üzere bir sermaye konularak meydana getirilen iş yeri. Bu bir şirket, bir fabrika, banka, çiftlik, ya da mağaza olabilir. [Etablissement — Establishment]

işletmeci i. Si. Sinemacılıkta, yapımcıdan işletme hakkını satın alarak, filimleri oynatıcılara kiralayıp dağıtan kişi. [Distributeur — Releaser, distributor]

işletmecilik i. Bir işletmeyi iyi ve başarılı yönetmek bilgisi, tecrübesi.

işletme defteri b. i. Eko. İşletme gelir ve giderlerinin yazıldığı defter.

işletmek f. ★ 1. İş gördürmek, çalıştırmak. [Faire travailler — To operate] ★ 2. Nakış, elişi gibi süslü şeyler yaptırmak. [Faire orner — To have embroidered] ★ 3. İçine geçirmek. [Faire pénétrer — To penetrate] ★ 4. Bir yara ya da çıbanı ce-

rahatlandırmak. ★ 5. Bir şeyi kullanmak, bir adamı çalıştırmak yoluyla ondan yararlanmak. [Exploiter — To exploit] ★ 6. Bir kimseyi olmamış şeye inandırmak. ★ 7. Külb. Kötü kadınları çalıştırıp para kazanmak.

işlev i. Psi. Görev, fiil, hareket, ödev. esk. Üfule.

işlik i. Zanaatçıların ya da sanatçıların çalıştıkları yer. Atelye.

işmar i. (Halk) El, göz ya da başla yapılan işaret.

işmizaz Ar. i. Yüz buruşturma, yüz ekşitme.

işporta İta. i. Yayvan yemiş sepeti, ayak satıcılarının kullandıkları sedye ya da el sepeti.

işportacı i. İşporta ile mal satan satıcı.

işporta malı b. i. Adî mal, değersiz ticaret metaı.

işrap Ar. i. Çıtlatma, sezdirme. esk. Zımmen anlatma.

işret, -ti Ar. i. İçki, sefahat, sarhoşluk.

işret etmek b. f. İçki kullanmak.

işsiz s. İşi olmayan, kendini geçindirecek bir meşguliyeti bulunmayan: Yurtta işsizlerin çoğalması tehlikelidir. [Chômeur — Unemployed]

işsiz güçsüz b. s. Yapacak hiç işi olmayan: İşsiz güçsüz dolaşıp duruyor. [Innoccupé, fainéant, sans affaire, sans travail — Without work]

işsizlik i. Huk. İşçilerin, yetenekleri olan iş kollarında iş bulamamaları durumu. İş alanlarının azlığı buna karşılık emek arzının çokluğu durumunda işsizlik doğar. Anayasa'mızın 42. maddesine göre, çalışmak herkesin hakkıdır. Aynı maddeye göre devlet işsizliği önleyici tedbirler almak zorunluluğundadır. [Chômage — Unemployment]

iş süresi Huk. Bir işçinin haftalık çalışma süresinin tamamı. Normal olarak haftada 48 saati geçemez. Bu şekilde günlük iş süresi sekiz saat olmaktadır. Fakat, işin ağırlığı ve bunun doğurduğu sağlık koşulları nedeniyle daha az süreyle çalışmayı gerektiren iş türleri nizamnamelerle tesbit edilmektedir. Normal iş süresi dışında işçinin çalıştırılması halinde ek ücret ödenmesi gereklidir. Fazla mesai sürelerinin de sınırı vardır. Ücret verilmeden, belirli iş saatleri dışında bir kimsenin çalıştırılması angaryadır ve Anayasa'mıza göre angarya yasaktır. [Heures de travail — Working hours]

iştah Ar. i. ★ 1. Yemeğe istekli olma : Hastanın iştahı açılmaya başladı. Salata iştahı açar. [Appétit — Appetite] ★ 2. mec. İstek, arzu : İştahlı çalışmıyor. Kitaba pek iştahı var. [Envie, désir — Eagerness] ★ 3. Psi. Acıkma, susama duygusu, dinlenme, gezinme ya da uyuma ihtiyacı gibi vücudun rahatıyla ilgili eğilimlerin genel adı. İştiha. [Appétit, appétence — Desire]

iştah açan b. s. Yemek isteği veren. [Appéritif — Appetizer]

iştahlanmak f. İştah ve heves duymak ; isteği yokken istek duymaya başlamak. [Avoir appétit — To have an appetite for]

iştahlı s. İştahı, isteği olan : Pek iştahlı yedi. [Qui a l'appétit, désireux — Hungry, desirous]

iştahsızlık i. Yemeğe isteği olmayış. [Satiété, manque d'appétit — Satiety, repletion]

işte e. Göstermeye, gözönünde bulunan ya da önceden sözü geçen bir şeyi işaret etmeye yarar : İşte şu kalemi istiyorum. İşte size söylediğim adam. [Voici, voilà — Here]

işteşlik i. İşte ortaklık, aynı işte bulunuş.

işteşlik fiili b. i. Gra. Bir işin karşılıklı ya da ortaklaşa yapıldığını anlatan fiil : Anlaşmak, görüşmek, dövüşmek gibi. esk. Müşareket fiili. [Verbe réciproque — Reciprocal verb]

iştial Ar. i. Tutuşma, parlama, alevlenme.

iştibah Ar. i. Kuşkulanma, şüphelenme.

iştigal, -li Ar. i. Meşgul olma, uğraşma, çalışma : Dersleriyle iştigal ediyor.

iştihar Ar. i. Ünlü olma, ün alma, tanınma.

iştikâ Ar. i. Şikâyet etme, sızlanma, yakınma.

iştikak, -kı Ar. i. Türeme, bir asıldan ayrılan kelimelerin birbirleriyle ve asıllarıyla olan ilişkileri ve meydana gelişleri.

iştikak etmek b. f. Bir asıldan çıkmak.

iştikak ilmi b. i. Kelimelerin nerelerden çıktığını, asıllarını, birbiriyle ilişkilerini araştıran bilim. [Etymologie — Etymology]

iştira Ar. i. Satın alma.

iştira etmek b. f. Satın almak.

iştira hakkı Huk. Taşınamaz bir malı önceden saptanan bir bedel karşılığında satın alma hakkını elde etmek. İştira hakkına sahip olan kimse dilediği zaman belirli bedeli ödeyerek taşınamaz malı satın alabilir. İştira hakkının tapuya kaydedilmesi gerekir.

iştirak, -ki Ar. i. ★ 1. Ortaklık, ortak olma, ortaklaşma. [Association — Association] ★ 2. Bir işe karışma, bir işte yer alma, koldaşlık, paydaşlık etme. [Participation, contribution — Participation, contribution]

iştirak etmek b. f. Ortak olmak, bir işe karışmak. [S'associer, participer, copartager — To participate, associate with]

iştirak hakkı b. i. Ortaklık hakkı. [Droit d'association — Right of association]

iştirak halinde mülkiyet Huk. Birden fazla kişiye ait olup tek elden yöneltilen mallar üzerindeki mülkiyet. Mal üzerindeki mülkiyet, her bir malik için, malın ta-

mamı üzerindedir. Meselâ, karı koca arasındaki mal ortaklığı, iştirak halinde mülkiyet şeklidir. [Propriété en main commune — Joint proprietorship, collective ownership]

iştira kuvveti Eko. Bak. Satınalma gücü.

iştiyak Ar. i. Özleme, göreceği gelme. esk. Tahassür: Çocukları uzakta olduğundan iştiyak içindedir.

iş - u - nûş Ar. Far. b. i. Cümbüş, sefahat, yiyip içme ve eğlenme.

iş uyuşmazlıkları Huk. İş sözleşmesinin yapılmasında ya da uygulamasında işverenle işçiler arasında çıkan anlaşmazlık. Toplu iş sözleşmelerinin uygulanması yönünden ya da toplu iş sözleşmesi yapılırken çıkan uyuşmazlıkların ne şekilde çözümleneceği, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nda gösterilmiştir. Toplu iş sözleşmesi yapmak için tespit edilen yer, gün ve saatte taraflardan biri toplantıya gelmezse ya da toplantı yapıldığı halde anlaşmaya varılamazsa, sözleşmenin yapılmasında uyuşmazlık çıkmış sayılır. Bu şekilde bir anlaşmazlığın çıkması durumunda, usulüne uygun olarak üç kişilik bir uzlaştırma kurulu meydana getirilir. Uzlaştırma kurulunun herhangi bir nedenle sonuca varamaması ya da varılan sonucun taraflarca benimsenmemesi halindeğ işçiler greve, işverenlerse lokavta gidebilirler. Bir sözleşmenin ya da kanunen tanınan hakların uygulanmasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklar da, Çalışma Bakanlığı organlarınca düzenlenecek uzlaştırma toplantılarında, taraflarca kabul edilerek başvurulacak özel hakem kurullarında çözümlenemediği takdirde, grev ve lokavtla sonuçlanabilir. [Conflits de travails — Labour or industrial disputes]

iş ücreti Huk. Bir iş anlaşmasına dayanılarak, bir iş yerinde işçi olarak çalışan kimseye bu çalışması karşılığı olarak işverence ödenen para. İşçi ücretlerinin olağan olarak haftalık ödenmesi gerekir. Normal iş saatleri dışında işçilerin çalıştırılması halinde, işçilere fazla mesai ücretinin ödenmesi gerekir. Fazla mesai ücretlerinin ne olduğu çoğunlukla toplu iş sözleşmelerinde gösterilmektedir. Hafta tatillerinde ve ulusal ve dinî bayram günlerinde işçilerin çalıştırılması halinde de, ödenecek ücret özel şartlara göre ve normal ücretin üzerinde olarak belirlenir. Ayrıca, işçinin haftada bir gün ücretli olarak izin yapmak hakkı vardır. Bir kimsenin bedelsiz, ücret karşılığı olmaksızın çalıştırılması angaryadır. Anayasa'mızın 42. maddesi angaryayı yasaklamaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne göre de, normal çalışma süreleri dışında işçinin ücret verilmeksizin fazla çalıştırılması angarya sayılmalıdır ve bu şekildeki işlemi gerektiren kanunlar Anayasa'ya aykırıdırlar. Anayasamız 45. maddesinde adaletli bir ücretin, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış düzeyi sağlayacak nitelikte .ücret olduğunu belirtmiş ve devleti ülkede böyle bir ücret sistemi sağlamakla yükümlü saymıştır. [Salaire — Wage]

işve Ar. i. Naz, eda, cilve.

İş ve İşçi Bulma Kurumu İşçilere kendi yetenekleri ile ilgili iş ve işyerlerine de o işyerine uygun işçi bulmakla görevli kurum. 25.1.1946 tarih ve 4837 sayılı kanunla kurulmuştur.

işveren b. i. Huk. Borçlar Kanunu'na göre bir hizmet akdine ya da İş Kanunu'na dayanarak kendi iş yerinde bir başkasını ücret karşılığı olarak bedenen ya da hem bedenen hem fikren çalıştıran kimse. [Employeur — Employer]

işyar b. i. Memur. [Employé — Employee]

işyazar b. i. Hek. Kasların çalışmasındaki değişiklikleri yazan alet.

işyeri b. i. Huk. İşçinin iş sözleşmesine göre bedenen ya da hem bedenen hem fikren çalıştığı yer. Belirli bir yerde yapılan işlerde, işyerine ekli depo, ardiye, avlu, dinlenme yerleri v.b. da işyerinden sayılır. [Placement du travail — Work site, work ground]

it, -ti i. ★ 1. Köpek. [Chien — Dog] ★ 2. mec. Ahlâksız ve aşağılık kimse: İtin biri. [Vulgaire, ordinaire — Scoundrel]

ita Ar. i. Verme: Maaşın ita emri henüz çıkmamış. Ahzü ita: Alış veriş (akşuata, aksata).

ita amiri b. i. Devlet hizmetleri için yapılacak harcamaların ödeme emrini vermeye yetkili olan memur.

itaat, -ti Ar. i. Söz dinleme, esenleme, alınan emre göre hareket etme. [Obéissance — Obedience]

itaat etmek b. f. Söz dinlemek, emre uymak. [Obéir — To obey]

itaatli s. Söz dinleyen, uysal. [Obéissant — Obedient]

ita emri b. i. Ödeme emri. [Ordonnance — Order of payment]

ita etmek b. f. Vermek.

italik Fr. s. Basım harflerinden sağa doğru eğri olanı.

İtalya Avrupa'nın güneyinde, orta Akdeniz'de 301 226 km² genişlikte, 51 091 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Roma, diğer önemli şehirleri Milano, Napoli, Torino, Cenova, Palermo'dur. İtalya birbirinden farklı iki kısma ayrılır. Kuzey İtalya, iklimi, görünüşü, ürünleriyle Akdeniz ülkelerinden çok kıta Avrupa'sına yakındır. Alp dağlarının yamaçlarını ve Po ovasını kapsayan kuzey İtalya'da nüfus yoğun, kaynaklar zengindir. Sanayi çok gelişmiştir. Alpler'den inen çavlanlardan bol elektrik enerjisi sağlanır. Ilıman iklim tarımının yanı sıra dut ve pirinç gibi sıcak iklim bitkileri yetiştirilir. İtalya

yarımadası ve adaların geniş bir kısmı Apennin dağları ve diğer çıplak engebelerle kaplıdır. Vezüv, Etna gibi yanardağların püskürmeleri depremlere sebep olur. Zeytin, buğday, üzüm yetiştirilen dar ovalar dışında toprak verimsiz, nüfus seyrektir. Roma'nın güney ve kuzeyinde kalan kısımların sosyal görünümleri de çok farklıdır. Nüfusun çok yoksul kısmının oranı kuzeyde % 1,5 olduğu halde güneyde ve adalarda % 24,8'dir. Güneyde 9 milyon insan yoksulluk içinde yaşar; işsizlerin oranı faal nüfusun % 35'i altına düşmemektedir. İtalya kömür, ham petrol, pamuk, demir, buğday gibi ham maddeler ithal eder ; işlenmiş maddeler ihraç eder. Dış ticaret açığının turizm gelirleriyle kapatılmasına çalışılır. ★ Tarih : M.Ö. III. binden itibaren İtalya'ya kuzeyden ilk gelen kavimler İtalyotlar olmuş, orta İtalya'yı yurt edinmişlerdir. Daha sonra gelen Venetler kuzeydoğuya yerleşmişlerdir. M.Ö. IX. yüzyılda Toskana bölgesine yerleşen Etrüskler ülkeye ileri bir uygarlık getirmişlerdir. Güney İtalya ve Sicilya kıyıları Yunanlılar'ın, Sardinya kıyıları Kartacalılar'ın sömürgesi durumundaydı. Roma devleti M.Ö. V. yüzyıldan itibaren gelişmiş ve II. yüzyıldan itibaren Roma tarihi İtalya'nın tarihi olmuştur. 476'da Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun himayesinde İtalya Krallığı kuruldu. 493 yılında bu krallık Ostrogotlar'ın yönetimine geçtiyse de, 526'da Kral Teodorik'in ölümüyle dağıldı. I. Jüstinyen zamanında, İtalya'nın büyük kısmı Bizans İmparatorluğu'nun bir ili haline geldi. 568'den itibaren İtalya'ya Lombartlar'ın gelişiyle kuzeyde yeni bir krallık doğmuş oldu. Önceleri nüfuzu Roma şehrinden öteye geçmeyen Papalık da, Lombardlar'ın baskısı karşısında VIII. yüzyılda Fransız Kralı Kısa Pepen ve Şarlman'dan gördüğü yardımlarla güçlenip bir devlet haline geldi. IX. yüzyılda İtalya, Araplar'ın Sicilya'yı ele geçirmesine (827), Roma'yı yağma etmesine (846) karşı koyamıyacak kadar parçalanmış durumdaydı. 962 yılında Cermen İmparatoru Büyük Oton'un İtalya seferiyle Kuzey İtalya'da Lombard Krallığı, Kutsal Roma - Cermen İmparatorluğu'na bağlanmış oldu. Gerçekte Cenova, Venedik, Piza, Floransa, Lucca gibi şehir cumhuriyetleri ayrı ayrı egemendiler ve Araplar'ın İtalya'dan çıkarılmasında, Haçlı Seferleri'nin düzenlenmesinde önemli bir rol oynadılar. Napoli'deki iki Sicilya Krallığı yüzünden çıkan İtalya Savaşları (1494-1559) sırasında İtalya birçok savaşlara sahne oldu. Bu krallık önce İspanyol hanedanı, sonra 1713'den itibaren Avusturya hanedanı tarafından yönetildi. İtalya'nın bağımsızlığı için mücadele eden Karbonari'lerin önayak oldukları 1820, 1848 ve 1849 ayaklanmaları bölgesel başarılar sağladı ise de tüm İtalya'yı kapsayan bağımsız İtalya Krallığı ancak 1870'de kurulabildi (Bak. İtalya Birliği). I.

Roma'da İspanya meydanı

İTALYA

Napoli şehri ve Vezüv yanardağı

Kapri'den bir görünüş

İTALYAN SANATINDAN BAZI ÖRNEKLER

(Yukardan aşağıya), Floransa'da bir kilise (XIV. Yüzyıl), Michelangelo'nun Musa heykeli. Floransa'da S. Miniato al Monte (XII. Yüzyıl)

Dünya Savaşı'na kadar İtalya gücünü arttırmış, 1912'de Ouchy antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nden Batı Trablus'u (Libya) ve On İki Ada'yı almış, Afrika'da İtalyan Somalisi'ni ve Eritre'yi ele geçirmiştir. 1915'de İttifak Devletleri yanında I. Dünya Savaşı'na katılan İtalya'da savaş sonunda başlayan sosyal hoşnutsuzluk içinde 1925'de Faşistler, Mussolini'nin önderliğinde iktidara geldiler. İtalya'nın sömürgeci yayılması 1936'da *Habeşistan'ın, 1939'da Arnavutluğun işgaliyle devam etti. II. Dünya Savaşı'na Almanya yanında katılan İtalya, çeşitli cephelerde yenilgiye uğradı. Müttefikler'in Sicilya çıkarmasından (1943 Temmuz) sonra toplanan büyük faşist konseyinde azınlıkta kalan Mussolini tutuklandı, Eylül 1943'de imzalanan ateşkes anlaşmasıyla, müttefiklerle çarpışmaya son verilerek Almanya'ya savaş ilân edildi. Savaşın sonunda İtalya'da yapılan bir referandumla 10 Haziran 1946'da cumhuriyet kuruldu. İtalya 1947 Paris barış antlaşmasıyla bütün sömürgelerini bıraktı. 1945'den beri iktidarda kalan Hıristiyan Demokrat Parti, A.B.D. ile yakın bir işbirliği politikası izlemiş fakat düştüğü güçlükler sonunda iktidardan çekilmiştir. İtalya 1963'den beri merkez ve sol partilerin koalisyonuyla yönetilmektedir.

İtalya Birliği Tar. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, Orta, Yeni ve Yakınçağ boyunca İtalya'da birleşik bir krallık kurulamamıştı; kırka yakın küçük devlet süregelmişti. Bu şehir devletleri bazan birbirleriyle savaşıyor, bazan da Avrupa'nın diğer büyük devletlerinin egemenliğine giriyorlardı. Aynı kültürü ve etnik yapıyı temsil eden bu devletlerin birleşmesi ihtiyacı sonunda, Napoléon Boneparte'ın İtalya'yı istilası sırasında gizli Karbonari Derneği kuruldu. Ancak, kömür işçileri tarafından kurulan bu derneğin çalışmaları kesin sonuç vermedi. Birtakım ayaklanmalar, 1615 Viyana Kongresi'nden sonra İtalya üzerinde etki kazanan Avusturya tarafından kanlı şekilde bastırıldı. İtalyan Birliğinin kurulması, Piyemonte Kralı II. Viktor Emmanuel'in harekete geçmesine kadar gecikti. Emmanuel'in başbakanı Kont Kavur, Paris Antlaşması'yla Fransa'dan aldığı yardım garantisine dayanarak Avusturya'ya savaş açtı. 1859'da gelişen savaşta Fransa, Avusturya'yı yenince, Piyemonte Avusturya'dan Lombardiya'yı aldı. Bunun üzerine İtalyan yurtseveri Garibaldi, gönüllü ordusu, Kırmızı Gömlekliler'in başında Sicilya ve Napoli'yi birliğe kattı. 1866'da Kont Kavur, Prusya ile yaptığı anlaşmadan yararlanarak Venedik'i aldı. Roma'nın da alınarak İtalya Birliği'nin tamamlanması ise, Fransız - Alman Savaşı yüzünden Fransızlar'ın Roma'daki kuvvetlerini çekmesiyle mümkün olabildi (1870).

İtalyan i. İtalya halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Italien — Italian]

İtalyanca i. İtalyan dili. [Italien, la langue Italienne — Italian]

İtalyotlar Tar. İlkçağ'da kuzeyden gelip İtalya'ya yerleşen kavimlerin ortak adı. M.Ö. III. bin sonlarında gelenler İtalya'ya tuncu, M.Ö. 1200 yılına doğru gelenler demiri getirmişlerdir. Son gelenler arasında en büyük boylar Ombrialılar, Sabinler, Samnitler'di.

it'ap Ar. i. Yorma, yorgunluk verme.

itap Ar. i. Azarlama, paylama, kakıma.

itboğan b. i. Bot. Bir cins çiğdem.

itburnu, -nu Yaban gülünün yemişi.

it canlı b. s. Eziyete, zora pek dayanıklı, kolay ölmeyen.

itdirseği, -ni b. i. Hek. Arpacık.

itelemek f. ★ 1. Tekrar tekrar itmek. ★ 2. Fiz. Bir cismin, belli bir yakınlıktaki diğer bir cismi kendinden uzaklaşmaya zorlaması: Aynı cins elektrikli iki cisim birbirini iteler. esk. Defetmek. Bu kelimenin karşıtı çekimlemektir. [Repousser — To repel]

iterbium i. Kim. Sembolü Yb, atom ağırlığı 173,5 olan değerli bir maden. Adını İsveç'deki Ytterby'den almıştır.

itfa Ar. i. ★ 1. Söndürme: Yangını itfa ettiler. ★ 2. Fiz. Sönüm. Bir salınım hareketinin gittikçe azalarak sıfıra inmesi. ★ 3. Bir borcu ödeyerek bitirme.

itfa etmek b. f. ★ 1. Söndürmek. ★ 2. Ödemek. ★ 3. Teskin etmek.

itfaiyeci Ar. T. i. Yangın söndüren görevli. [Sapeur pompier — Fireman]

ithaf Ar. i. Armağan etme. (Daha çok bir şiir ya da kitabı birinin adına sunmak yerinde kullanılmıştır): Eserini annesinin adına ithaf etti. [Dédicace — Dedication]

ithal, -li Ar. i. İçeri koyma, sokma. [Importation — Importation]

ithalât, -tı Ar. ç. i. Bir ülkeye başka yerden mal alınıp sokulması: İthalâtımız ihracatımızdan eksik olmalı ki refahımız artsın. [Importation— Imports]

ithalatçı s. ve i. Dış ülkelerden mal getiren kimse ya da firma. [Importeur — Importer]

ithal etmek b. f. İçeri koymak, sokmak. [Importer — To import]

itham Ar. i. Suçlandırma, kabahatli, töhmetli görme. [Imputation, accusation — Accusation, imputation, impeachment]

itham etmek b. f. Suçlamak, suçlandırmak. [Imputer, accuser — To accuse, indict, impeach, impute]

ithamname Far. i. Suçlama yazısı. [Accusation, inculpation — Indictment]

ithıyarı, -nı b. i. Bot. Acıhıyar.

itibar Ar. i. ★ 1. Önemseme, kulak asma: Şimdiki şairler kafiyeye pek itibar etmiyorlar. [Considération — Regard] ★ 2. Hatır sayma, hürmet, riayet: Kendisine çok itibar ederler. [Estime, honneur — Esteem] ★ 3. Gerçekten olmayacak bir şeye verilen değer, farazî kıymet: Fransız lirasının itibarî kıymeti 20 franktır ama gerçekte ondan eksiktir. [Valeur conventionnelle — Nominal value] ★ 4. Varsayım. esk. Farz, takdir: Her tavuk yılda 100 yumurta yumurtlamak itibariyle 20 tavuktan 2000 yumurta alınır. [Hypothèse — Supposition] ★ 5. Ticarette birinin sözüne ya da imzasına inanma, kredi: Onun piyasada itibarı büyüktür. [Crédit — Credit]

itibara almak b. f. Gözönünde tutmak, hesaba katmak. [Considérer — To consider]

itibardan düşmek b. f. Artık sayılmaz, saygı görmez olmak, aranmamak.

itibaren Ar. zf. «...» den başlayarak: Bugünden itibaren. [A partir de, dès — From, from on, starting with, dating from]

itibar etmek b. f. Saymak, değer vermek. [Estimer — To esteem, have respect] ★ 2. Farzetmek, öyle saymak. [Supposer, tenir pour — To suppose, assume]

itibar görmek b. f. Sayılmak, değer verilmek. [Etre estimé, honoré — To be respected, be honoured]

itibarî Ar. ı. Gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan, sayılacak: Kâğıt paranın değeri itibarîdir.

itidal, -li Ar. i. Orta derecede olma, aşırı olmayış, ılım, ölçülülük, yavaşlık, yumuşaklık. [Modération, tempérance, égalité, équilibre — Moderation, moderacy, temperance]

itidali dem Ar. b. i. Soğukkanlılık.

itidalini kaybetmek b. f. Aşırılığı ele almak, soğukkanlılığını kaybetmek. [Perdre son sang - froid — To lose s.o.'s temper]

itidalini muhafaza etmek b. f. Kendini aşırılığa kaptırmamak. [Garder son sang - froid — To keep one's countenance]

itidal sahibi b. i. Ölçülü kimse, soğukkanlı. [Pondéré — Cool - headed]

itikâf Ar. i. Köşeye çekilme, dünya işlerinden el çekerek bir hücreye kapanıp kendini tapınmaya verme.

itikâl, -li Ar. i. Jeol. ve Coğ. Aşınma, aşındırma.

itikat Ar. i. İnanç, inanma, bir dinin inanmaya aidolan yanı. [Croyance, foi, dogme — Belief, faith, creed]

itikatlı b. s. İnancı yerinde olan. [Croyant, religieux — Religious]

itikatsız b. s. İnançsız, dinsiz. esk. Mülhit. [Athée — Irreligious]

itilâ Ar. i. Yükselme, yücelme.

itilâ etmek b. f. Yükselmek.

itilâf Ar. i. Anlaşma, uyuşma. [Entente, accord — Agreement, understanding]

itilâf etmek b. f. Anlaşmak. [S'entendre — To agree]

itilme i. Psi. İsteklerin, cinsel eğilimlerin, eğitim ve sosyal etkiler altında bilinç alanından bilinç dışına doğru itilip tıkılması. Birçok akıl ve sinir hastalıklarının sebebi olarak gösterilir. Freud tarafından deneylerle tespit edilmiştir. Ayıp ya da günahtır diye birçok kuvvetli eğilimlerin içimizde saklanması olayıdır. esk. İhtibas. [Refoulement, suppression — Suppression, repression]

itilmek f. İleriye sürülmek, birinin itmesine konu olmak. [Etre poussé — To be pushed]

itimaden Ar. zf. Güvenerek: Bu işi size itimaden yaptım.

itimat Ar. i. Güven, emniyet: Herkese itimat etmemeli. [Confiance — Trust]

itimat etmek b. f. Güvenmek. [Se confier — To trust]

itimatname Far. i. Ar. Far. b. i. Bir devlet başkanına diğer bir devlet başkanınca yazılan ve o ülkeye atanan elçinin görev görmeye yetkili bulunduğunu belirten yazı. [Lettres de créance — Letter of credentials]

itimat oyu b. i. Bak. güven oyu.

itimatsızlık i. Güvensizlik.

itina Ar. i. Özen: Görev başında daima itinalı olmak şarttır. [Soin, attention — Care]

itina etmek b. f. Özenmek, çok dikkat etmek. [Avoir soin — To take pains]

itinalı s. Özenli. [Soigneux — Carefully done]

itiraf Ar. i. ★ 1. Başkalarınca bilinmesi kendi için sakıncalı olan bir gerçeği saklamaktan vazgeçip söyleme. [Aveu, admission — Admission] ★ 2. Huk. Ceza. Hukukunda ikrara verilen ad. Sanığın herhangi bir hususu itiraf etmesi, ceza yargıcının bu itirafla kesin olarak bağlı olması anlamına gelmez. Yargıç itiraf edilen hususun doğruluğunu araştırabilir. [Confession — Confession]

itirafat Ar. ç. i. İtiraflar; kusurlarını açıkça söyleme.

itiraf etmek b. f. Suçunu ya da zararına yol açacak bir durumu saklamayıp söylemek. [Avouer, confesser — To confess]

itiraz Ar. i. ★ 1. Bir fikir ya da kararı kabul etmeyip çürütmeye kalkışma, bir şeyi doğru ve haklı bulmadığını söyleme, takışma. [Objection, observation — Objection, demur] ★ 2. Diyecek: Buna bir itirazım yok. ★ 3. Huk. Genel olarak gerçekleştirilen hukuk işleminin hukuk kurallarına aykırılığını ve bu bakımdan hükümsüzlüğünü ileri sürme. Örneğin, kanunen evlenmeleri imkânı bulunmayan kişilerin evlenme sözleşmelerine yapılan itiraz gibi. [Objection — Objection, demur]

itiraz etmek b. f. Kabul etmemek, ilişmek, takışmak. [Objecter, faire des observations — To object, demur]

itisaf Ar. i. Can yakma, zulüm.

itiş i. İtme işi, ileriye doğru sürme. [Poussée — Thrust]

itişmek f. ★ 1. Birbirini itmek. ★ 2. Birbirini iterek şaka yapmak. [Pousser l'un l'outre, se bousculer — To brawl]

itiyat Ar. i. Alışkanlık, âdet, huy. [Habitude coutume — Habit, custom]

itiyat etmek b. f. Adet edinmek, alışmak.

itizar Ar. i. Özür dileme, affını isteme: Biraz rahatsızmış, gelemiyecek, itizar ediyor.

itizar etmek b. f. Özür dilemek.

itlâf Ar. i. Öldürme, telef etme, ziyan etme: Bu zararlı hayvanı itlâf edin.

itlâf etmek b. f. Öldürmek, ziyan etmek.

itlik i. mec. Aşağılık davranış, edepsizlik. [Infamie — Villainy]

itmam Ar. i. Tamamlama, bitirme: Şu binayı henüz itmam edemediler (İtmam ile ikmal hemen aynı anlamda ise de ikincide mükemmel olarak bitirme fikri de vardır).

itmam etmek b. f. Bitirmek.

itriyum i. Kim. Sembolü Y, atom ağırlığı 88,93 olan ve seryum maden filizlerinde bulunan nadir bir maden. Magnezyumla birlikte Nernst elektrik lâmbasının yapılmasında kullanılır. Adını İsveç'de Ytterby'den almıştır.

ittiba, -ı Ar. i. Uyma, ardından gitme.

ittibaen Ar. zf. Uyarak: Emre ittibaen bu işi yapmış.

ittiba etmek b. f. Uymak.

ittifak, -kı Ar. i. Bağlaşma, birleşme, uyuşma. [Union, concorde, alliance — Alliance] ★ 2. Huk. Bir devletin saldırıya uğraması halinde, diğerinin de bu saldırıyı kendisine karşı yapılmış sayarak çatışma-

ya girmesini gerektiren ve iki devlet arasında imzalanan anlaşma. [Alliance — Alliance]

ittifak etmek b. f. Birleşmek, bağdaşmak, bağlaşmak. [S'unir, s'allier — To unite]

ittihat Ar. i. Birleşme, birlik. [Union — Union]

ittihatçı i. ve s. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden olan kimse.

ittihat etmek b. f. Birleşmek.

İttihat ve Terakki 1908 Meşrutiyet İnkılâbının meydana gelmesine sebebolan ve I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin yenilmesi üzerine 1918'de imparatorlukla birlikte tarihe karışan siyasî bir cemiyet ve partinin adı. Bu cemiyetin temeli, 1893'de gizli olarak «Terakki ve İttihat Cemiyeti» adıyla İstanbul'da Askeri Tıbbiye Mektebi gençleri arasında atılmıştır. İlk kurucuları Dr. İshak Sükuti, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo ve Şerafettin Mağmumi'dir. Programları, yurtta meşrutiyet, özgürlük ve eşitliği, mal ve can emniyetiyle hükümet sorumluluğunu amaç olarak alıyordu. Bu program, Namık Kemal ile arkadaşlarının 1865'de Sultan Abdülaziz devrinin istibdadına karşı kurdukları «Yeni Osmanlılar Cemiyeti» nin programından genel çizgileriyle farksızdı. Terakki ve İttihat Cemiyeti az zamanda okul duvarlarını aşarak İstanbul'da semt semt gizli komiteler kurulmasına sebebolmuştur. 1894'de Kahire ve Paris'de de bu cemiyet adına ihtilâl faaliyetleri başlamıştır. «Mizan» gazetesi sahibi Murat Bey'le Ahmet Rıza Bey'in Avrupa'ya kaçarak, Paris'de gazete çıkarmaya başlamaları üzerine, II. Abdülhamit yönetimi, İstanbul'da araştırmaları sıkıştırmış ve 1897'de Terakki ve İttihat Cemiyeti üyelerinin çoğunu ele geçirerek kimini zindana, kimini sürgüne yollamış, bununla beraber devrim fikri öldürülememiştir. Saltanat yönetimi, Murat Bey gibi bazı ünlü cemiyet üyelerini elde etmiş olmasına rağmen, İstanbul'da ve Rumeli'de özellikle harbiye ve tıbbiyeliler, uyanık subay ve memurlar arasında cemiyetin fikirleri yayılmakta devam etmiştir. Ahmet Rıza'nın Paris'de çıkarmakta olduğu «Meşveret» gazetesi ve Avrupa'ya kaçmış olan Damat Mahmut Celâlettin Paşa ile oğlu Prens Sabahattin'in yazıları gibi yurt dışındaki yayımlar da bu genişlemeyi desteklemiştir. Kur. Yüzbaşı Mustafa Kemal'in (Atatürk'ün) 1905'de Şam'da kurduğu ve Selânik'de yaymaya teşebbüs ettiği «Vatan ve Hürriyet» isimli cemiyet de artık İttihat ve Terakki şekline girmiş olan eski teşekkül ile birleşmiştir. Merkezini Selânik'de kurmuş olan İttihat ve Terakki, Rumeli'de subaylar ve uyanık memurlar arasında da yayılmıştır. O zaman Avrupa büyük devletlerinin desteklediği Makedonya ihtilâlleri de bu genişlemeyi etkilemiş ve Makedonya'nın yönetimi hakkında 1908 yılı başında, İngiliz ve Rus hükümdarlarının Reval'de yaptıkları buluşma da İttihat ve Terakki'nin bir an önce meşrutiyeti ilân ettirmek için hareketlere geçmesine sebep olmuştur. II. Abdülhamit, cemiyetin ihtilâl faaliyetlerini bastırmak üzere, önce Birinci Ferik (Orgeneral) Şemsi Paşa'yı, sonra da Müşir Osman Paşa'yı memur ettiyse de birincisi Mülazım (teğmen) Atıf Bey tarafından öldürülmüş, ikincisi Kolağası Niyazi ve Eyüp Sabri Beyler tarafından dağa kaldırılmıştır. Bu hareketleri, cemiyetin o zaman Manastır merkez heyeti reisi bulunan süvari kaymakamı Sadık Bey sonraları Hürriyet ve İtilâf lideri olan Miralay Sadık yönetiyordu. Erkânıharbiye binbaşısı Enver Bey'le (Enver Paşa) Niyazi Bey'in dağa çıkmaları, gerek Manastır'dan gerek Selânik'den saraya çekilen şiddetli telgraflar Abdülhamit'i korkutmuş ve 10 temmuz 1324 (24 temmuz 1908)'de Kanunu Esasi'yi ilân etmeye mecbur etmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, başarılı ilk aylarından sonra gerek dış, gerek iç politikada hayal kırıklıklarına uğramaya başlamış, Mebusan Meclisi'nde ulusal ayrılık eğilimleri belirmiş, Ahrar Fırkası gibi karşı teşekküller türemiş, hele cemiyet üyeleri arasında nüfuz mücadelesi de ortaya çıkarak parti kavgaları alevlenmiştir. 31 mart 1325 (13. nisan 1909) de, İttihat ve Terakki'nin çok güvenerek Rumeli'den getirmiş olduğu avcı taburları arasında başlayan askerî ihtilâl, özellikle taassup ve şeriatçılık etkisiyle meydana gelmiştir. Rumeli'den gelen Hareket Ordusu, İstanbul'da bu ihtilâli bastırmayı ve «İttihat ve Terakki» yi kurtarmayı başarmışsa da, İtalya'nın apansız Trablusgarb'ı istilâ etmesi ve Balkan devletlerinin ani hücumları sonundaki bozgun, ülkeyi sarsmıştır. Sonunda, başta Enver Paşa olduğu halde, bir kısım İttihatçıların Alman etkisine kapılarak devleti I. Dünya Savaşı'na sürüklemeleri, 4 yıl sonra da Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte İttihat ve Terakki partisinin de ortadan kalkması sonucunu vermiştir. Böylece köhne imparatorluğu, kıyısına geldiği uçurumdan kurtarmak amacıyla kurulmuş olan bu siyasal cemiyet, onun uçuruma yuvarlanmasındaki büyük etkenlerden biri olmuştur denebilir. Bununla beraber meşrutiyet ve hürriyet inkılâbını başaran İttihat ve Terakki'nin, Türk milliyetçiliğine, yeni ve ileri fikirlerin yayılmasına, cumhuriyet devrinde gerçekleşmiş olan sosyal inkılâp fikirlerinin filizlenmesine ortam hazırladığını unutmamak gerekir.

ittihaz Ar. i. ★ 1. Sayma, tutma : Sözünü senet ittihaz ettim. ★ 2. Alma : Tedbir ittihaz etmek.

ittika Ar. i. Dayanma, yaslanma : Koltuğuna rahatça ittika etmiş.

ittisa Ar. i. Genişleme, bollanma : Nüfuzu gittikçe ittisa etti.

ittisaf Ar. i. Vasıflanma: İyi huyla ittisaf etmek.

itüzümü b. i. Patlıcangillerden, mavi renk çıkarılmakta kullanılan bir bitki. Bu bitkiden çıkarılan renkle boyanmış kâğıtlar bir aside değdirilince mavi renk kırmızılaşır. Bu özelliğinden dolayı bu kâğıt «turnsol kâğıdı» yapmakta kullanılır. [Maurelle — Morel]

it yatağı b. i. mec. Ahlâksız ve kötü adamların toplandıkları yer.

Iustinianos, Flavius Petrus Sabbatius (483-565) Doğu Roma İmparatoru. M.S. 527-565 yılları arasında hükümdarlık yapmış, amcası İmparator Iustin'in yerine geçmiş, karısı Theodora da onunla birlikte tac giymiştir. 532 yılında, Nike isyanları ile imparatorluğu tehlikeye girmiştir. İsyanlar, Theodora'nın yardımıyla, kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Vandal Kralı Hilderik M.S. 531'de Iustinianos'a sığınmış, bunun üzerine, Belisarius Kartaca'yı istila etmiş ve Afrika, Doğu Roma'ya bağlanmıştır. Daha sonra, batıda yapılan savaşlarla, bu bölge de tekrar elde edilmiştir. Iustinianos, ezici bir yönetim altında büyük ölçüde imar işlerine girişmiştir. Ünlü Ayasofya kilisesi onun yaptırdığı bir eserdir. Hıristiyanlık'taki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak için Khalkedon (Kadıköy) konseyini toplamıştır. En büyük başarısı, Roma hukukunu yazılı olarak tespit ettirmesidir.

Iustinianos Sütunu Ankara'da Hükümet Konağı önündeki alanda dikili bulunan sütun. Halk arasındaki adı «Belkis Minaresi» dir. Üzerinde hiç bir yazı yoktur. Doğu Roma İmparatoru Iustinianos'un Ankara'dan geçişi anısına dikilmiş olduğu kanısı bulunduğundan bu ad verilmiştir. Sütun, 1934'de restore edilerek bugünkü yerine konmuştur.

Ivan, IV. - Korkunç - (1530-1584) Rus Çarı. Kendisinden önceki bütün İvan'lar Moskova prensiydi. (I., II., III.). Korkunç Ivan ilk olarak Rus topraklarını birleştirip çar ünvanını almış, Ivan soyu bundan sonra VI. Ivan'a kadar çarlık yapmıştır. II. Katerina tarafından hapse atılan VI. Ivan ise hapiste ölmüş, böylece Ivanlar'ın çarlığı son bulmuştur.

Rus Çarı IV. İvan

Ivanovo (S.S.C.B.) Moskova'nın 200 km. kadar kuzeydoğusunda 368 000 nüfuslu bir şehir. Sovyetler Birliği'nde pamuklu dokuma endüstrisinin en önemli merkezidir.

ivaz Ar. i. Karşılık, bedel, ödün, ücret.

ivedi i. ★ 1. Çabuk davranma zoru. esk. Acele. [Urgent, vite — Urgency] ★ 2. s. Çabuk yapılan. [Empressé, prompt — Quick]

Ivens, Joris (Doğ. 1898) Hollanda doğumlu belge filimcisi. Rotterdam'da iktisat, Berlin'de kimya öğrenimi yaptı. 13 yaşında yaptığı ilk belge filiminden sonra, 1927'de belge filimleri yapımına başladı. Büyük ün yaparak, Sovyet İhtilâli'nden İspanyol iç savaşına, Çin'den halk demokrasilerine kadar çeşitli ülke ve olayları, belge filimciliği yoluyla, şiirle gerçeğin kaynaştığı büyüleyici dille sinemaya aktardı.

ivicaç Ar. i. Eğri büğrü olma, büsküllük, büklümlü olma: Yolun o tarafı ivicaçlıdır.

iviz i. Zo. Böceklerin iki kanatlılar takımının gerçek sinekler alt takımından bir familya. İviz, kan emen sineklerin en zararlısıdır. Yazın sıcak günlerinde insan ve hayvanları (sığırları) çok rahatsız eder. [Oestre, taon — Gad - fly]

ivme i. ★ 1. İvmek işi. ★ 2. Fiz. Hızı değişen bir harekette, birim zamandaki hız değişmesinin miktarı. Birden fren yapan bir taşıtta ivme çok büyüktür. Çünkü, hız belli bir değerden sıfıra çok kısa bir sürede düşmüştür. Büyük ivmeli hareketler insanı rahatsız eder. Aynı şekilde çok çabuk hızlanan ya da duran asansörler yapılmaz. İnsan taşıyan hareketli araçlarda ivme sınırlandırılmıştır. Bu sınır değere konfor ivmesi denir. İvme birimi, hız ve zaman birimine bağlıdır. Ama genel olarak cm/sn², ivme birimi olarak kullanılır. esk. Tacil. [Accélération — Acceleration]

ivmek f. Çabuk davranmak, evmek. esk. Acele etmek. [Hâter, se presser, courir, dépêcher — To hurry, rush]

İvrindi Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 752 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 589, merkezinin nüfusu 3 256'dır. İlçe toprakları engebesizdir. Orta kesimlerini İvrindi çukurovası kaplar. Tahıl ekilir. Hayvancılık ve dağ köylerinde odunculuk, kömürcülük yapılır. Kasaba, kendi adını taşıyan tepenin kuzey yamaçlarında ve Madra deresinin üzerindedir. Frikyalılar zamanında önemli ve büyük bir şehirken sonraları önemini kaybetmiştir. Dericilik ve dokumacılık yaygındır. Yöresinde kaplıcaları da vardır. İl merkezine 41 km. uzaklıktadır.

İvo Jima Büyük okyanusta, Mariannes adalarının kuzeyinde küçük bir ada. II. Dünya Savaşı sırasında, 1945 şubatında çetin çarpışmalardan sonra Japonlar'dan A.B.D.'nin eline geçmiştir.

iye i. Bir şey üzerinde iyeliği olan kimse. esk. Malik, sahip. [Possesseur — Possessor]

iyelik i. Bir şey kendinin olup, onu kanun çerçevesi içinde, istediği gibi kullanabilme hakkını taşıma hali. esk. Mülkiyet, sahiplik. [Possession — Possession]

iyelik ekleri b. i. Gra. Sonuna eklendiği kelimeyi başka bir şeye mal eden ekler: «Kalemim, kâğıdın, kitabı» kelimelerindeki «im, ın ve ı» ekleri gibi. esk. Mülkiyet zamirleri, zamairi mülkiye. [Pronoms possessifs — Possessive pronouns]

iyi s. ★ 1. Beğenilecek, makbule geçecek şekilde olan ve istenir nitelikleri taşıyan: İyi adam, iyi fikir, iyi üzüm. [Bon — Good] ★ 2. Faydalı, kârlı. esk. Nafi: İyi iş, iyi ticaret, iyi ilâç. [Utile, avantageux — Useful] ★ 3. Elverir, yetişir derecede bol olan, kâfi: Üç metre kumaş size bir kostüm için iyidir. Dün iyi yağmur yağdı. [Bien, suffisant — Adequate] ★ 4. Uygun. esk. Münasip, muvafık: Bu elbise size iyi geldi. [Convenable — Suitable] ★ 5. Hayırlı, uğurlu: İyi haber, iyi alâmet, bu ev onlara iyi gelmedi. [Heureux — Lucky] ★ 6. Sağlıklı, esen: Babanız iyi mi? Hepimiz iyiyiz. [Sain, sauf — Well]

iyice ★ 1. s. Az çok iyi. [Assez bien, assez bon — Pretty good] ★ 2. zf. Gereği kadar. [Suffisant — Pretty well]

iyicene zf. Çokça, adamakıllı. [Convenablement, parfaitement — Thoroughly]

iyiden iyiye b. zf. Büsbütün, adamakıllı, tamamiyle: İyiden iyiye sabah oldu.

İyidere Rize'nin merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 74 581, merkezinin nüfusu 4 939'dur.

iyi etmek b. f. ★ 1. İyileştirmek, yararlı gelmek, sağlık vermek: O ilâç beni iyi etti. [Faire bien — To do good] ★ 2. İsabet etmek, uygun bir harekette bulunmak: İyi ettiniz de geldiniz. [Faire bon — To do well]

iyi gelmek b. f. Yarar vermek, uygun düşmek, uğurlu gelmek: İlâç iyi geldi. Potin ayağıma iyi geldi. [Convenir, accomoder — To fit, suit]

iyi gitmek b. f. ★ 1. Yolunda olmak: İşler iyi gidiyor. ★ 2. Yakışmak: Bu renk size iyi gitmiyor.

iyi gün dostu b. s. Dostlarının sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçınan kimse.

iyi gün görmek b. f. Refahlı zamanlar yaşamak.

iyi gün görmüş b. s. Eskiden zengin olarak yaşamış.

iyi kötü b. zf. Şöyle böyle, ne pek iyi, ne pek fena: İyi kötü geçinip gidiyor. [Plus ou moins, médiocre — More or less, mediocre]

iyileşmek f. ★ 1. İyi hale gelmek. [Se réconcilier — To improve] ★ 2. Hastalıktan kurtulmak. [Guérir — To recover]

iyilik i. ★ 1. İyi olan şeyin hali, hoşluk: Havanın iyiliği, kumaşın iyiliği. [Bonté — Goodness] ★ 2. Hayır, başkasına yararlı olan hareket. esk. Kerem, ihsan: Herkese iyilik yapmayı sever. [Bienfait, bienfaisance — Benefaction] ★ 3. Sağlık, esenlik: Hasta iyiliğe yüz tuttu. Allah iyilik versin! [Santé — Good health] ★ 4. Yumuşaklık, iyi davranış: İyilikle her iş yaptırılabilir. [Bienveillance, douceur — Kindness]

iyilik bilir b. s. Kendine yapılan iyiliği unutmayan. esk. Nimetşinas.

iyilikçi (iyiliksever) s. Herkesin iyiliğini isteyen; herkese iyilik etmesini seven. esk. Hayırhah, hayırperver. [Bienveillant, bienfaisant — Philanthropist, benefactor]

iyilikle zf. Tatlı dille. esk. Mülâyemetle. [Aimablement — Kindly]

iyimser s. Her olayı umutla karşılayan ve işlerin sonunu iyi gören. esk. Nikbin. [Optimiste — Optimist]

iyi olmak b. f. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek: Allaha şükür çocuk iyi oldu. [Guérir — To recover] ★ 2. İsabetli olmak: O burada iken gelmeniz iyi oldu.

iyi söylemek b. f. (Biri için) Öğmek, lehinde söylemek: Onun için pek iyi söylüyorlar.

iyi varmak b. f. İnadına, rağmen bir iş yapmak: İyi vardınız da ona haber vermediniz.

iyon Yun. i. Fiz. Elektrik dengesi bozulmuş atom parçası ya da molekül parçası. Çekirdeğindeki proton sayısıyla, çekirdek çevresinde dönen elektron sayısı eşit olan bir atom, elektrik bakımından dengededir. Herhangi bir etki sonunda atomdan elektron koparılırsa, geride artı elektrikle yüklü iyon kalır. Ters olarak, dengedeki (nötr) atomun çekirdeğinden proton koparılırsa geride eksi yüklü iyon kalır. Çeşitli elemanların kimyasal bileşikler yapabilmeleri ancak iyonların birleşmesiyle mümkün olur. Ters elektrikle yüklü iyonlar birbirini çekecekleri için kimyasal bileşik kolayca oluşur. [Ion — Ion]

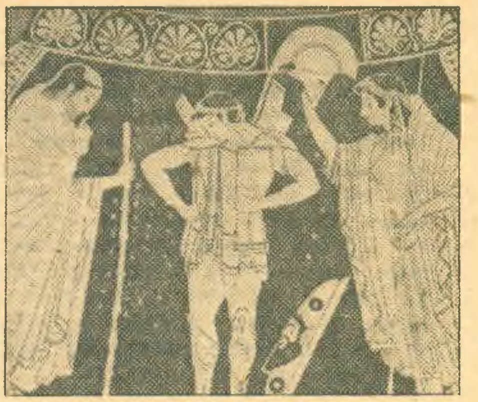
iyonik sistem b. i. Mim. Bak. sütun sistemi.

iyonlanma i. Fiz. İyon haline geçme.

iyonosfer Yun. i. Atmosferin, yeryüzünden 80 km. yükseklikte başlayan son tabakası. Hava basıncı hissedilmeyecek kadar düşüktür. Bu tabaka, radyo dalgalarını yansıtarak, yeryüzünün aynı düzlem üzerinde olmayan uzak bölgelerinde dinlenmelerini sağlar.

İyonya Tar. Eskiçağ'da İzmir'den Büyük Menderes'e kadar uzanan bölgeye verilen ad. Tevrat'da Yavan, Asur kitabelerinde Yavnai, Pers kitabelerinde Yauna diye geçen İyonya, ilk önce Anadolu kıyılarında duyulmaya başlamıştır. Ön Asya'dan gelen büyük kervan ve ticaret yollarının sonunda bulunduğundan, Aka kültürüyle Anadolu kültürünün etkisinde de kalarak, büyük bir uygarlık merkezi olmuştur. Bu yüzden, siyasal hayat ilk önce burada gelişmiş, şehir devletleri ve ilk dinsel ya da siyasal birlikler burada kurulmuştur. M.Ö. 700 yıllarında 12 şehir devleti Pan İyonya adı altında birleşmiştir. Halkları İyon lehçesiyle konuşan bu şehirler, Miletos (Balat), Myus (Avşartepe), Samos adası (Sisam), Efesos (Selçuk),

İyonya uygarlığının sanat eserlerinden iki örnek : Vazo üstüne yapılmış resimler

Kolofon (Değirmendere), Lebedos (Gümüldür), Teos (Sığacık), Erytrai (Ildırı), Khios (Sakız adası), Klazomenai (Urla), Fokeia (Foça) ve Priene (Güllübahçe) idi. İyonyalılar da Lidyalılar gibi, sütunlu, süslü başlıklı tapınaklar yaptılar. İyon nizamı adı verilen mimarlık tarzını meydana getirdiler. Efes'de, dünyanın yedi harikasından biri sayılan Artemis ve Sisam'daki Hera tapınağı bu tarzın en güzel örnekleriydi. M.Ö. VI. yüzyılda Miletoslu Thales coğrafyacı, matematikçi ve düşünür olarak devrinin en önemli kişisiydi. Felsefi düşünce, Milât'dan 550 yıl önce İyonya'da, Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes'in tabiat felsefeleriyle başlar. İyonya'nın yetiştirdiği sayısız büyük şairden en önemlileri Homeros, Anakreon, Mimnermos'dur. İlk tarihçiler ya da nesir yazarları Kadmos ve Hekataios da İyonyalı'dır. Ressam Apelle ve Parrhasios kendi alanlarında çağlarının temsilcisiydiler.

iyot Yun. i. Kim. Sembolü I. Mavimtrak esmer renkli katı bir eleman. Doğada serbest olarak bulunmaz. En önemli bileşiği Şili güherçilesidir. Bundan başka sodyum iyodür ve magnezyum iyodür halinde deniz suyunda bulunur. Bundan dolayı bazı deniz bitkilerinin yapısında vardır. Buharları menekşe rengindedir. Adını Yunanca menekşeden almıştır. Bileşiklerinden elde edilen iyot, saf ve kristal iyot haline getirilir. Önemli kullanılma alanlarından biri, alkollü eriyiği olan tentürdiyottur. Bundan başka fotoğrafçılıkta kullanılır. Atom ağırlığı 126,92'dir.

ÇEŞİTLİ HAYVANLARIN İZLERİ :

1) Tavşan. 2) Karaca. 3) Geyik. 4) Tilki. 5) Yaban Domuzu. 6) Sincap. 7) Ayı.

iz i. ★ 1. Bir şeyin bulunduğu ya da geçtiği yerde bıraktığı im ; alâmet : Ayak izi, tekerlek izi. [Trace, signe — Sign] ★ 2. Mat. Bir düzlemin başka bir düzlemle ya da bir doğru ile kesişmesinden doğan arakesit. esk. İsir. [Intersection — Intersection]

izabe Ar. i. Ergitme.

izaç Ar. i. Bunaltma, can sıkma.

izafe Ar. i. Mal etme, bağlanma, katma, isnadetme : Bu sözü size izafe etti. Babasına izafe ederek borçlanmış. [Attribution — Attribution]

izafe etmek b. f. Mal etmek, isnat etmek, birine yüklemek. [Attribuer — To attribute]

izafet, -ti Ar. i. ★ 1. İlişki, bağlılık, münasebet. ★ 2. Gra. Bir isim takımını (izafet terkibini) kuran iki isim arasındaki bağlılık ve münasebet.

izafeten Ar. zf. Mal ederek : Bu sokağın adı falana izafeten verildi.

izafî Ar. s. İzafete ait, katılan şeye dair, sonradan olan.

izafiyet, -ti Ar. i. Fel. Bağlılık, görelilik, bağıntılık. Bak. rölativite. [Relativité — Relativity]

izafiyetçilik i. Fel. Görecilik, bağıntıcılık. Bak. rölativizm. [Relativisme — Relativism]

izafiyet nazariyesi Bak. rölativite kuramı.

izah, izahat, -tı Ar. i. Açıklama, bir şeyi açık ve etraflı olarak anlatma. [Explication — Explanation]

izahat vermek b. f. Açıklamalar yapmak. [Donner des explications — To give explanation]

izah etmek b. f. Açıklamak. [Expliquer — To explain]

izale Ar. i. Giderme, yoketme : Kederini izale için seyahate çıktı.

izale etmek b. f. Gidermek, ortadan kaldırmak.

izalei bikir b. i. Kız bozma, kızlığı giderme.

izalei şuyu Huk. Bak. Şuyuun izalesi.

izam Ar. i. Gönderme, yollama.

izam Ar. i. Büyütme, büyükseme.

izan Ar. i. Anlayış, akıl, zekâ.

izanlı s. Anlayışlı.

izaz Ar. i. Ağırlama, ikram ve hürmet etme.

izaz etmek b. f. Ağırlamak, ikram etmek.

izbar Ar. i. Yazı ile bildirme, iş'ar etme.

izbe i. «Rusça» Sapa, loş ve nemli konut.

izbiro İta. i. Kaldırılacak eşyaya geçirilen sapan.

İzbudak, Veled Çelebi (1869-1950) Dilci ve yazar. Mevlâna'nın torunudur. Konya'da doğdu. Medrese eğitiminin yanı sıra, Arapça ve Farsça dil ve diyeleklerinde kendi kendini yetiştirdi. Konya ve İstanbul gazetelerinde yazılar yazdı. Necip Asım'la birlikte Türk dilinin gelişmesini inceledi. I. Dünya Savaşı çıkınca, kurduğu bir Mevlevî alayıyla IV. orduya katıldı. Kurtuluş Savaşı'nda Ankara'ya geçti ; T.B.M.M.'de 7 dönem Kastamonu milletvekilliği yaptı. Türk Dil Kurumu'nda da çalıştı.

izci i. ★ 1. İz kovalayarak aradığını bulabilen kimse. [Eclaireur — Tracker] ★ 2. İzcilik örgütünden olan. [Scout — Boy - scout]

izcilik i. Gençleri daha sağlam ve daha yararlı olacak şekilde yetiştirmeyi amaç edinen spor ve eğitim örgütü. İzci, kendi işini kendi yapmasını ve güçlükleri yenmesini öğrenir. İzcilik, gençleri açık havada, kırda, dağda araştırmaya, çalışmaya, eğlenmeye yöneltir. Başkalarına yardım da, izciliğin ana kurallarındandır. İzcilik, XX. yüzyıl başında Baden - Powel (Sir Robert Stephenson Smith) adlı eski bir İngiliz generali tarafından kurulmuştur. Afrika'da Boer savaşında İngiliz askerlerinin araziden yararlanma, keşif ve devriye hizmetlerinde gösterdikleri beceriksizlik, Baden - Powel'de izcilik düşüncesini doğurmuş, ordudan ayrıldıktan sonra gençlerin daha iyi yetişmesini sağlamak amacıyla bu örgütü kurmuştur. İzciler özel üniforma giyer ve Baden - Powel'in koyduğu kurallara uyar. İzcilik, diğer ülkelere oranla bizde gereği gibi gelişmiş değildir. [Scoutisme — Boy - scouting]

izdiham Ar. i. Kalabalık, yığılma, yığışma. [Foule, encombrement, congestion — Crowd, throng, congestion]

izdivaç Ar. i. Evlenme, çift olma. [Mariage — Marriage]

izdivaç etmek b. f. Evlenmek. [Se marier — To be married]

izdiyat Ar. i. Çoğalma, artma. esk. Ziyadeleşme.

izdüşüm b. i. ★ 1. Fiz. Bir ışık kaynağından çıkan ışık ışınlarıyla bir ekran üzerinde görüntü elde etme. Bu işlem sonunda elde edilen görüntü. ★ 2. Mat. İzdüşüm düzlemi denen bir düzlem üzerinde, bazı geometri kurallarına uyarak, bir cismin gösterilmesi. esk. İrtisam. [Projection — Projection]

izdüşürmek b. f. Fiz. ve Mat. İzdüşüm işlemini yapmak. [Projecter — To project]

izhar Ar. i. Belirtme, gösterme, açığa vurma. [Manifestation — Manifestation]

izhar etmek b. f. Göstermek, belirtmek. Hünerini izhar ediyor. [Manifester — To manifest]

izi belirsiz olmak b. f. İz bırakmadan kaybolmak, sırrolmak.

izin, -zni Ar. i. ★ 1. Bir şeyi yapmakta yasağın kalkması, müsaade, ruhsat. esk. İcazet. [Permission — Permission] ★ 2. Huk. Hukukta değişik anlamlara gelir. Genel anlamı, bir işlemin yapılması, bir hakkın kullanılması konusunda yetki vermektir. Devletin şahsiyetine karşı işlenen bazı suçların kovuşturulması, adalet bakanının savcılara izin vermesine bağlıdır. Özel hukukta bir kimsenin yapmaya yetkili olmadığı bir hukuk işlemini yapmak hususunda yetkili organca müsaade edilmesidir. [Permission — Permission]

izin almak b. f. Müsaade, ruhsat almak. [Prendre permission, prendre congé — To take permission, obtain permit]

izini bulmak b. f. Bir emare ele geçirmek. [Trouver la trace, trouver des indices — To find track of]

izinli s. İzin alarak belli bir süre için işine gitmeyen. [En permission, en congé — On leave]

izinname Ar. Far. b. i. Eskiden bir nikâhın

Bir izci kampında semafor (bayrakla haberleşme) çalışması yapan izciler

kıyılması için kadı tarafından verilen izin kâğıdı.

izin vermek b. f. ★ 1. Müsaade vermek, bir şeyde serbest bırakmak. [Permettre, donner la permission — To give or grant permission] ★ 2. Yol vermek, hizmetinden çıkarmak. [Congédier — To dismiss, discharge]

İzis

İzis Eski Mısır tanrılarından birinin adı. Ay tanrısı olarak da nitelenen İzis, büyük tanrı Oziris'in eşi sayılırdı. Mısırlılar İzis'i güzel vücutlu fakat başı ineğe benzeyen, ay biçiminde boynuzları bulunan bir varlık olarak tasarlardı.

izi silinmek b. f. Bütün bütün yokolmak.

İzlanda Atlas okyanusu ile Kuzey Buz denizi arasında, Grönland'ın güneydoğusunda, 102 800 km² genişlikte, 189 500 nüfuslu İzlanda adasını kaplayan bağımsız bir cumhuriyet. Başkenti Reykjavik'dir. Ada, yükseklikleri 2 000 m. yi geçmeyen volkanik dağlarla kaplıdır. Patlamaları, üzerlerindeki buzların erimesine ve sel felâketlerine yol açar. En ünlüleri Hekla yanardağıdır (1 503 m.). Bol sayıda geyserlerden ve sıcak su kaynaklarından, konutların ve serlerin kışın ısıtılmasında yararlanılır. Adada sıcaklık ortalamaları, Golf Strim sıcak su akıntısının olumlu etkisine rağmen düşüktür (Başkentte —1,2° C). Buzullar yaklaşık olarak 12 000 km² lik bir alan kaplar. Adada ekonomik faaliyet tarıma bağlıdır. 706 000 sığır beslenir. İzlanda karasuları, dünyada balığı en bol sulardan biridir. Kıyılarda morina ve ringa, açıklarda balina avlanır. İhracatın hemen hemen tamamını deniz ürünleri teşkil eder. ★ Tarih : IX. yüzyıldan itibaren yurtlarından uzaklaştırılan Norveçliler'in, adadaki yerli halkı ve beraberlerinde getirdikleri köleleri buyrukları altında tutarak 930 yılında kurdukları bağımsız devlette sosyal çekişmelerin artması üzerine, Norveç 1262'de adayı egemenliği altına almış, bu egemenlik 1397'de Danimarka ve Norveç'in ortak egemenliği biçimine girmiştir. 1814'de Danimarka ile Norveç'in birbirinden ayrılması sırasında İzlanda Danimarka'da kalmış ve krallık topraklarının bir parçası haline gelmişken, gitgide bağımsızlık kazanarak 1918'de Danimarka'yla bağı, devlet başkanı olarak Danimarka kralını tanımaktan ibaret kalmıştır. Stratejik öneminden dolayı II. Dünya Savaşı'nda müttefik kuvvetlerin üssü olarak kullanılan adada, 1944 yılında yapılan bir plebisitle cumhuriyet ilân edilmiştir.

İzlanda spatı b. i. Jeol. Saf ve saydam bir kalsit minerali. Işığı iki yönde kırar. Bundan dolayı bazı optik aletlerde kullanılır.

izlek i. Keçiyolu, patika. [Sentier — Path]

izlemek f. ★ 1. Bir şeyin izi üzerinden yürümek. [Chercher la trace, découvrir — To trace] ★ 2. Arkasından gitmek, yolunu tutmak. esk. Takip etmek. [Poursuivre — To follow]

izlendirmek f. Psi. Bir duyuda izlenim meydana getirmek. esk. Tesir hâsıl etmek. [Impressionner — To impress, make impression]

izlenim i. Psi. Bir nesnenin, duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etki. esk. İntiba. [Impression — Impression]

izlenimcilik Bak. empresyonizm.

izlenimci tiyatro b. i. Tiy. Empresyonist sanat anlayışına katılan ve bu anlayışa uygun tiyatro türü.

izmarit, -ti ★ 1. Yun. i. Zo. Balıkların kemikli balıklar alt sınıfının gerçek kemikli balıklar takımının dikenli yüzgeçliler alt takımından izmaritgiller familyasından bir tür. Kıyı sularımızda bol miktarlarda avlanan küçük bir balıktır. En çok 20 cm. boyundadır. Sert pulludur. Yosunlu ve çamurlu suları sever. ★ 2. (Halk) İçilmiş sigara artığı.

izmaritgiller b. i. Zo. Kemikli balıklar alt sınıfının dikenli yüzgeçliler alt takımından bir familya. 200 türü vardır. İzmaritgiller, kesici, köpek ve azı dişleri olan ender balıklardandır. Otçul olanlarda kesici, etçillerde kesicilerin yerine köpek dişleri bulunur. Azı dişleri iki grupta da bulunabilir. Aynı balıkta hem yumurtalık hem de meni kesesi bulunur. Tanınmış türleri şunlardır : İzmarit, ispari, karagöz balığı, mercan balığı, çipura, sinagrit, sivri burunlu karagöz. [Sparidés — Sea breams]

iz mermisi b. i. Ask. Atıldığı zaman arkasından ince bir duman çıkaran mermi.

izmihlâl, -li Ar. i. Yok olma, mahvolma, batma : Yurdunu sevmeyen millet için izmihlâl muhakkaktır.

İzmir Anadolu'nun batısında Ege denizi kıyılarında bulunan bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 12 018 91 km² olan ilin nüfusu 1 236 128, bucak ve köyleri hariç olmak üzere ilçeleriyle birlikte merkezinin nüfusu 622 752, belediye sınır içindeki nüfusu 576 706'dır. Merkez ilçesinden başka Bayındır, Bergama, Bornova, Çeşme, Dikili, Foça, Karaburun, Karşıyaka, Kemalpaşa, Kınık, Kiraz, Menemen, Öde-

İzmarit balığı

İZMİR : Basmahane Fuar Kapısı

İZMİR : Varyant'dan Konak Alanının Genel Görünüşü

miş, Seferhisar, Selçuk, Tire, Torbalı ve Urfa ilçeleri vardır. Eski Lidya'nın önemli bir kısmı olan il arazisi çok çeşitlidir. Bütün Ege bölgesinde görüldüğü gibi dağlar Ege denizine dik olarak uzanır. Bunların aralarında düzlükler vardır. En önemli yükseklik 2 157 m. ile Boz dağları üzerindedir. Bakırçay, Gediz ve Küçük Menderes ırmaklarının suladığı topraklarda buğday, tütün ve pamuk yetiştirilir. Bağcılık ve zeytincilik de önemli yer tutar. İklim, Akdeniz iklimidir. Kışlar yağışlı ve ılıman, yazlar sıcak ve kurak olur. İl topraklarında zımpara, manganez, linyit, simli kurşun, bakır, cıva, antimuan, demir ve çinko gibi madenler de bulunmaktaysa da üretim miktarı önemli değildir. İzmir'in 25 km. kuzey batısındaki Çamaltı, memleketimizin tuz ihtiyacının % 90'ını karşılar. ★ Tarih: İzmir şehri, kendi adını taşıyan körfezin güney doğusundadır. M.Ö. XI. yüzyılda İyonlar tarafından kurulmuştur. Bugün Türkiye'nin üçüncü büyük şehridir. En önemli ihracat limanımızdır. Ticaret, sanayi ve kültür merkezidir. Her yıl 20 Ağustos — 20 Eylül tarihleri arasında düzenlenmekte olan uluslararası İzmir Fuarı şehre ayrı bir canlılık kazandırır. 1922'de Yunanlılar kaçarlarken şehri yakmışlardı. Bundan sonra yeniden ve planlı bir şekilde yapıldı. Şehrin önemli bir liman oluşu ve stratejik bir yerde bulunuşu çeşitli istilâlar görmesine sebep olmuştur. İyonlar'dan sonra Lidya, İran, İskender, Roma ve Bizans egemenliğine girdi. 1076'da Süleyman Şah tarafından alındıysa da tekrar Bizans, daha sonra da Cenevizliler'in eline geçti. 1389'da Yıldırım Beyazıt tarafından alındı, Timur'un istilâ ve tahribinden sonra 1422'de kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu'na II. Sultan Murat tarafından katıldı. 1919'da Yunan işgali gördükten sonra 9 Eylül 1922'de yakılmış ve tahrip edilmiş bir halde kurtarıldı. İzmir'e 73 km. uzaklıktaki Selçuk'da eski İyonya'nın önemli şehri Efesos'un kalıntıları vardır. Dünyanın yedi harikasından biri olan ve bugün birkaç mermer parçasından başka birşey kalmamış olan Artemis Tapınağı, Saint - Jean Kilisesi ve bir Türk - İslâm eseri olan İsabey Camisi de buradadır. Son zamanlarda Papalık tarafından Bülbül dağındaki Meryemana'nın evinin de haç yeri olarak ilânı buranın önemini ayrıca arttırmıştır. İzmir'in kuzeyindeki Bergama'da ise Asklepion ve 15 000 kişilik açık hava tiyatrosuyla Akropol görülmeye değer. İzmir, kara, hava ve demiryoluyla Türkiye'nin her yerine bağlıdır.

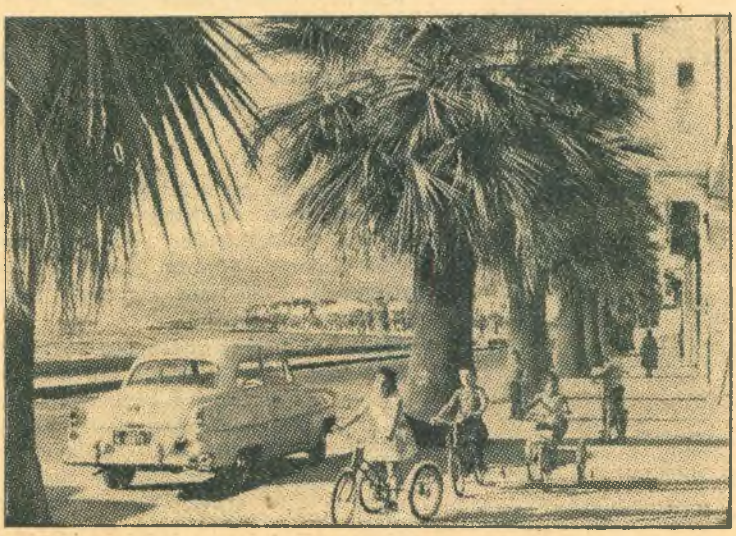
İzmir Devlet Konservatuarı 1958 yılında kuruldu. Piyano, keman, şan, viyolonsel, nefesli çalgılar, armoni ve tiyatro bölümleri vardır.

İzmir Körfezi Ege denizinin Foça burnu ile Karaburun arasına sokulmuş kısmı. Çevresi dağlarla kaplıdır. Ağzı kuzeye açık olan körfez, iç içe birkaç koydan meydana gelir. Dış körfezin uzunluğu 50, en geniş yeri 20 km. dir. Uzunluğu 20 ve en geniş yeri 5 km. olan iç körfezin sonunda İzmir şehri yer alır.

İzmirli, İsmail Hakkı (1869-1944) Bilgin. İzmir'de doğdu. İstanbul Darülmuallimin-i Âliye'nin edebiyat kısmını bitirdi, medrese derslerinden icazet aldı ve Fen Fakültesi'nde de bir süre okudu. Medreselerde, Darüşşafakada, öğretmen okullarında, liselerde ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Arapça, usul-ü fıkıh, felsefe tarihi, İslâm felsefesi, dinler tarihi okuttu ve sonra da çeşitli okul ve fakülte müdürlüklerinde ve en son İlâhiyet Fakültesi Reisliği'nde bulundu. Üniversite devriminde Ord. profesörlüğe yükseltildi ve bu görevden emekliye ayrıldıktan sonra, Ankara'da öldü. 34 kitabı yayınlanmıştır. Dört bin cildi bulan kitaplığını Süleymaniye Kütüphanesi'-

İzmir'de Kordon'dan bir görünüş

Bir İzmir sokağı (Eski bir gravürden)

ne bağışlamış, eserlerinden ötürü kendisine millî eğitim bakanlığınca takdirname ve Fransa Devleti tarafından da Akademi nişanı verilmiştir.

İzmir Uluslararası Fuarı Her yıl İzmir'de 20 Ağustos — 20 Eylül arasında açılan uluslararası fuar. İlkin 1927'de Vali Kâzım Dirik tarafından, İzmir panayırı adıyla açılmıştı. 1933'de panayır, bugünkü Kültür Park'ın yanındaki alana getirildi. 1947'den beri uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Fuarı gezmeye gelen turistlerin sayısı her yıl artmaktadır. Çeşitli devletlerin pavyonları fuarı gezenlere alış veriş imkânları da sağlamıştır.

İzmit Bak. Kocaeli.

İzmit Körfezi Marmara denizinin, batı - doğu doğrultusunda Anadolu'ya sokulan kolu. 48 km. uzunluğundadır. Sonunda İzmit şehri bulunur. Körfezin kuzey ve kuzeydoğusunda İzmit ovası, güneyinde Samanlı dağları yer alır.

İznik Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 598 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 376, merkezinin nüfusu 8 367'dir. İlçe toprakları, ortasında İznik gölünün bulunduğu bir çukur alan ve bunu çevreleyen dağlık kesimlerden meydana gelmiştir. Tahıl, zeytin, sebze ve meyva yetiştirilir. Misket ve müşküle üzümleri ünlüdür. ★ Tarih : Kasaba, aynı adı taşıyan gölün doğu kıyısında kurulmuştur. Sur yıkıntılarıyla çevrilidir. M.Ö. 315'de İskender'in komutanlarından Antigone tarafından kurulmuştur. Eski Bitinya'nın en büyük şehirlerindendir. Bizans Haçlılar tarafından istilâ edilince 60 yıl kadar Bizans'a başkentlik etmiş, 1330'da Süleyman Paşa tarafından alınmıştır. Bizans devrinde burada büyük bir ruhanî meclis toplanırdı. Bizans'dan kalma eser kalıntılarıyla Osmanlılar'dan kalma cami ve medreseleri vardır. Çinilerle süslü Yeşilcami'si ünlüdür. Bursa'ya 76 km. lik bir yolla bağlıdır.

İznik Gölü Marmara denizinin doğusunda Bursa ilinin sınırları içindedir. Deniz seviyesinden 80 m. yükseklikte olup, suyu tatlıdır. Yüzölçümü 208 km² dir. Eski adı Ascaria'ydı.

izobar eğrileri b. i. Coğ. Eşit şartlarda okunan basınçları eşit olan yerleri haritada birleştirerek elde edilen eğriler. Bak. eşbası.

izohips Yun. i. Coğ. Eşyükselti. Yükseklikleri birbirine eşit olan. esk. Mütesaviyül - irtifa. [Isohypse — Isohypse]

izokron Fr. i. Müz. Zamanda eşitlik. Baştan sona kadar örneğin 2/4 lük zamanda yazılmış bir eser, izokroniktir.

İzolu Bak. Kuşsarayı.

izolatör Fr. i. Elektrik tellerinin herhangi bir yere dokunmasını önleyen yalıtkan aygıt. Kullanıldığı yere göre değişen birçok çeşidi vardır. Yüksek gerilimli enerji taşıma hatlarında hem teli taşır hem de direği gerilimden yalıtır. Birbirine eklenen parçalar halindedir. Şehir içindeki hava hatlarında ise bir parçalıdır. Bunlara fincan da denir. Transformatör gibi elektrik cihazlarında kullanılan tipleri de vardır. İzolatörler porselenden ya da elektriği geçirmeyen başka maddelerden yapılır.

izolebant Fr. b. i. Yalıtkan şerit. Elektrik kablolarını ekledikten sonra elektrik geçmesini önlemek için ek yeri izolebantla sarılır. İzolebant olarak eskiden katranlı bez kullanılırdı, şimdi plastik şeritler kullanılmaya başlanmıştır.

izomeri Yun i. Kim. Cisimlerin izomerili olması durumu.

izomerili s. Kim. İçlerindeki elemanlar ve kimyasal kapalı formülleri aynı olduğu halde yapılışları, dolayısıyla açık formülleri farklı olan (bileşikler, cisimler). İzomerili cisimlerin fiziksel ve kimyasal özellikleri de farklıdır. Daha çok organik bileşikler izomerilidir.

izoterm Yun. s. Coğ. Eşsıcak. Ortalama olarak aynı sıcaklık derecesinde bulunan. esk. Mütesaviyül - harare. [Isothermique — Isothermic]

izoterm eğrileri b. i. Coğ. Ortalama sıcaklıkları eşit olan yerleri harita üzerinde birleştirerek elde edilen eğriler. Bak. eşsıcak.

izotop Yun. i. Fiz. Bir elemanın atom ağırlıkları farklı atomlarının bulunması. Bir atomun çekirdeğindeki proton sayısıyla bu sayıya eşit olan ve çekirdek çevresinde dönen elektron sayısı değişince elemanın cinsi de değişir. Örneğin, 6 protonu ve elektronu bulunan karbon atomuna bir proton ve bir elektron eklersek, 7 proton ve elektronlu azot atomu elde ederiz. Fakat elektron ve proton sayısını değiştirmeden bir atomun çekirdeğindeki nötron sayısını değiştirirsek o elemanın izotoplarını elde ederiz. İzotopların yalnız atom ağırlıkları farklıdır. 103 eleman içinde izotopu bulunmayan iki eleman sodyum ve iyottur. En fazla izotopu olan eleman da kalaydır. 10 tane izotopu vardır. İzotoplar atom çalışmalarında önemlidir. Atom bombası uranyumun izotoplarından yapılır.

izotrop cisim Yun. Ar. b. i. Fiz. Her doğrultudaki optik özelliği aynı olan cisim. Hava, su izotrop cisimlerdir. Bir ışık ışını hangi doğrultuda girerse girsin, camdan ya da su tabakasından aynı şekilde kırılmış olarak çıkar. Oysa İzlanda spatı gibi bazı kristaller ışığı her doğrultuda aynı şekilde kırmazlar. Böyle cisimlere de izotrop olmayan (anizotrop) cisimler denir.

izzet Ar. i. Değer, saygı, kadir, şeref, itibar, hürmet: İzzet sahibi biridir.

İzzet Holo, Arap İzzet Paşa (Ölm. 1924) Vezir. Şam'da doğdu. II. Abdülhamit zamanında sarayda ve devlet işlerinde nüfuziyle tanınmıştır. Abdülhamit'in itimadını kazanıp büyük bir servet edinmiştir.

izzeti nefis, -fsi Ar. b. i. İnsanın kendi benliğini düşürmeyip muhterem tutması, onur, özsaygısı. [Amour propre — Amour propre]

İzzet, Mehmet (1864-1939) Yazar. İstanbul'da doğdu. Darüşşafaka'dan çıkmış, gerek o müessesede, gerek başka liselerle Mülkiye Mektebi'nde matematik okutmuş ve II. Abdülhamit sarayında mütercim olarak da bulunmuş ve pek çok mektep kitabı yazmıştır. «Dairetül - Maarif» adıyla bir cildi basılan ansiklopedinin başlıca dört yazarından biri de o idi. Bundan başka «Ev Ansiklopedisi» adıyla dört ciltlik bir eseri «Şirketi Hayriye Salnamesi», «Boğaziçi Rehberi», «Darüşşafaka Mecmuası» ve takvimleri vardır.

İzzet, Mehmet (1891-1930) Felsefeye ait eserler bırakmış ve genç ölmüş bir üniversite profesörü. İstanbul'da doğdu. Galatasaray'da ve Paris'de okudu. «Amelî Ahlâk Mebadisi», «Nazarî Ahlâk», «Milliyet Nazariyeleri ve Millî Ahlâk», «İçtimaiyat Dersleri» adlı eserleri kitap haline gelmiş yazılarındandır.

İzzet Paşa, Sadrazam, Müşir, Ahmet (1864-1937) Manastır'ın Nasliç kasabasında doğdu. Harbiye'den kurmay olarak çıkmış, Almanya'da da dört yıl askerlik eğitimi görmüştür. Çeşitli görevlerde bulunmuş, özellikle Yemen'de komutan olarak hizmet etmiştir. Balkan Savaşı'nın sonuna doğru Yemen'den dönerek erkânıharbiye reisi ve başkomutan yardımcısı olmuş ve Çatalca müdafaasında bulunmuş, daha sonra harbiye nazırı olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın yenilgiyle bitmesi sonunda İttihatçı kabine üyelerinden başlıcaları yurttan kaçınca müşir rütbesiyle sadrazamlığa getirilmiş, fakat bu makamda ancak 25 gün kalmış, sonraları dahiliye ve hariciye nazırlıklarında da bulunmuştur.

Kadifekale'den İzmir'in genel görünüşü

İzzettin Keykâvus (Ölm. 1219) Anadolu Selçuklu Devleti'nin ünlü hükümdarlarından biri. Babası I. Gıyasettin Keyhusrev'dir. XII. yüzyılın ikinci yarısında doğdu. Doğum yılı ve yeri bilinmemektedir. Bir süre Bizans'da eğitim ve öğretim görmüş, 1210 yılında, babasının ölümü üzerine, tahta çıkmıştır. Kısa zamanda büyük çalkantılar içinde bulunan ülkesini barışa kavuşturup kalkındırmış. 1219 yılında ölmüş, vasiyeti üzere, cenazesi Konya'da değil Sıvas'da gömülmüştür. Tarihler İzzettin Keykâvus'un ölümünü Selçuk Devleti'nin çözülme başlangıcı olarak kabul ederler.

Japonya'nın başkenti Tokyo'dan bir görünüş

Max Jacob

Jagar

J, j Türk alfabesinin on üçüncü ve sessizlerin dokuzuncu harfi. Dilimizde hiç yoksa da Farsça ya da Fransızca gibi yabancı dillerden alınmış kelimelerde ve özel isimlerde kullanılır.

Jabloşkov, Pavel (1874-1894) Rus fizikçisi. Serdobs'da doğdu. Pek genç olmasına rağmen elektrik üzerindeki çalışmalarıyla tanınmıştır.

jabo Fr. i. Bir bluz açıklığına yerleştirilen muslin ya da dantel.

Jack, I. (1566-1625) İngiltere Kralı. Edinburg'da doğdu. 1567'de İskoçya, 1603'de İngiltere Kralı olmuştur. Katoliklere düşmanlığı ile tanınır. Hıristiyanlığa dair eserleri de vardır.

Jack, II. (1633-1701) İngiltere Kralı. I. Charles'in oğlu olup 1685'de kral olmuştu. Katolikliği kabul etmesinden dolayı, üç yıl sonra tahttan indirilmiş, Fransa'da acıklı bir ömür geçirdikten sonra ölmüştür.

Jack, III. (1688-1766) İngiltere Kralı. İkincinin oğlu olup Londra'da doğdu. Babasının ölümü üzerine krallığı Fransa'da ilân edilmişti ama, bütün uğraşmalarına rağmen tahta çıkamadı.

Jackson, Huglings (1834-1911) Ünlü İngiliz sinir ve göz hekimi, sinir sistemi araştırıcısı. Epilepsi nöbetlerinin bilimsel temelini ilk o ortaya koymuş ve beyin hücrelerinin elektrik geriliminin iletimine ait özelliklerini göstermiştir. Beyin kabuğundaki bölgesel bir aksaklık sonucu beliren, genellikle bilinç yitimi yapmayan epilepsi nöbetlerini ilk o tanımladığı için bunlara Jackson nöbeti ya da epilepsi denir. Kafa içinin soğancık bölgesindeki ufak hastalık fokuslarında kendini gösteren, dilin yarısının ve karşı tarafın kol ve bacağının felcine de Jackson felci adı verilir.

Jacksonville Amerika'da Florida bölgesinde Saint - John ırmağı üzerinde 201 000 nüfuslu bir şehir.

Jacob Yakup Peygamber'in batı dillerindeki adı.

Jacobi Friedrich Heinrich (1743-1819) Alman filozofu. Gerçeğin en doğru bilgisinin insan olduğunu savunan görüşleri ve panteizmiyle, Fichte ile Hegel üzerinde derin bir etki yapmıştır. Başlıca eserleri: «David Hume ve İman», «Spinoza'nın Felsefesi Üzerine» dir.

Jacobi, Karl - Gustav - Jacob (1804-1851) Alman matematik bilgini. Potsdam'da doğdu. Astronomiye ait önemli buluşları ve matematiğe dair değerli kitapları vardır.

Jacobinler Tar. 1789'da Paris'de kurulan ihtilâlci kulübün üyeleri. Jacobin'ler çok ateşli ve aşırı ihtilâlcilerdi. Kamu esenliği komitesi (Comité du salut public) ile Robespierre'e sonuna kadar bağlı kalmışlardır. (Clube des jacobins). 1794'de bu kulüp kapatılmıştır.

Jacob, Max (1876-1944) Fransız yazarı. Apollinaire'in, Picasso'nun, Modigliani'nin yakın dostu olan Jacob önce çocuklar için masallar yazdı. 1917'de yayımladığı «Cornet à dés — Yüksük Hokkası» adlı kitabıyla büyük bir üne ulaştı. Jacob bu kitabında «otomatik yazı» yı gerçeküstücülerden önce kullanarak bu akımın öncülerine, yol açmış oldu. Yahudi olan yazar 1919'da katolik oldu. En önemli kitaplarından biri de 1921'de yayımladığı «Le Laboratoire Central — Merkez Laboratuarı» adını taşır. Daha sonraki eserleri ya çok karanlık fantezilerle doludur, ya da koyu bir mistisizm içindedirler. II. Dünya Savaşı'nda Naziler tarafından Drancy kampına götürülen Jacob orada öldü. Öteki önemli eserleri şunlardır: «Genç Bir Ozana Öğütler», «Son Şiirler».

Jacotot, Jean Joseph (1770-1840) Adıyla anılan bir yöntemin bulucusu, bir Fransız

terbiyecisi. Okutma ile ilgili olan bu yöntem «Methode d'enseigement universel» adını taşır. Bir konuyu durmaksızın tekrarlayarak başkasına okutur gibi üzerinde düşünme yoludur.

jagar i. Zo. (Amerika yerlilerinin dilinden) Etoburların kediler familyasından bir tür. 12 alt türü vardır. Amerika'nın en büyük kedisi ve en yırtıcı hayvanıdır. Boyu 2 m. ye, kuyruğu 75 cm. ye kadar olabilir. Kırmızımsı sarı renkli kürkü, uzunlamasına dizili beş sıra siyah benek zinciri ile süslüdür. Amazon vadisinde kara jagarlara da rastlanır. Yaygın olduğu bölgeler, Patakonya, Birleşik Amerika'nın güney eyaletleri, Orta ve Güney Amerika'dır. Çok saldırıcı ve yırtıcıdır. Kaplan ve aslan dışında her hayvana saldırır. Ağaça çıkar, daldan dala usta bir atlet gibi atlar; iyi bir yüzücüdür. Balık avlar; insan eti yiyen tek Amerika hayvanıdır.

jaketatay Fr. i. Etekleri uzun, arkası yırtmaçlı ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş resmî ceket. Kendi renginde, yani siyah yelekle ve çizgili pantalonla giyilir, gündüz kıyafetidir.

Jak Paşa, Doktor Jacques Nesim (Ölm. 1903) Türkiyeli Musevî hekim. Operatörlük maharetiyle tanınır. Selânik'de doğmuştur. Bazı eserleri basılmıştır.

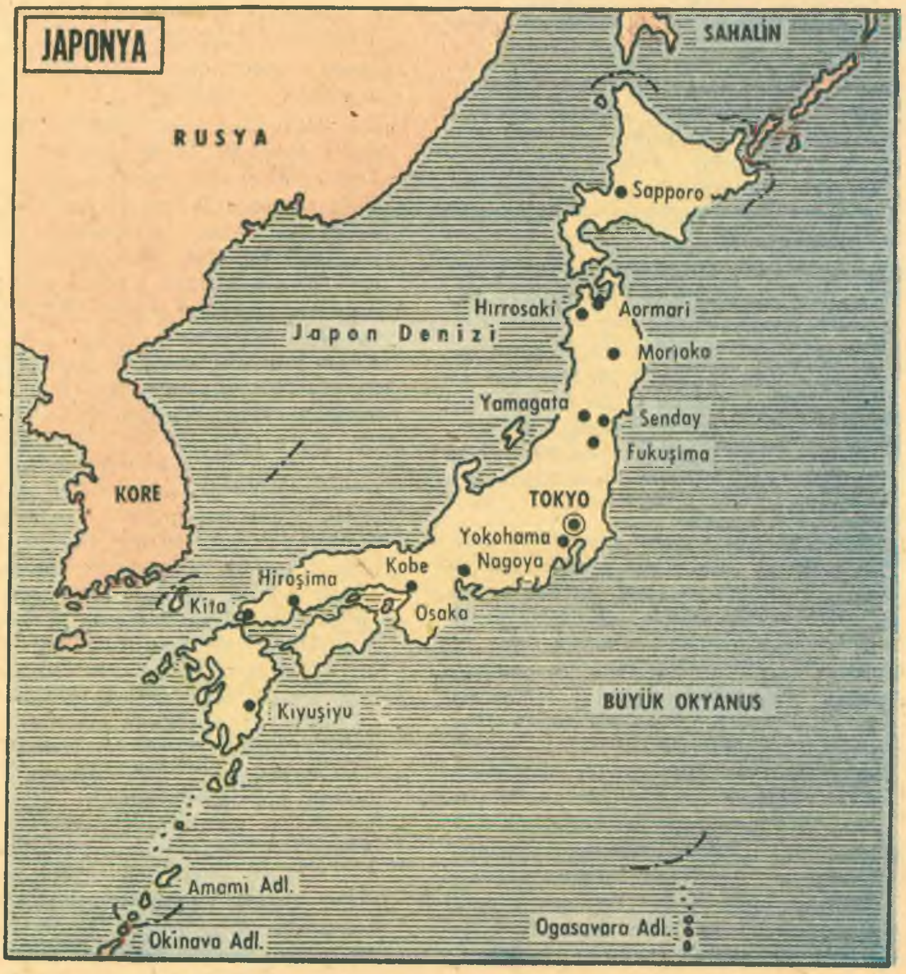
jale Far. i. Geceleri yağarak yapraklara konan ve sabah güneşiyle pırıldayan ince nem. Çiğ, şebnem.

jalon Fr. i. Yol yapımında yön bulmak için kullanılan alet. esk. Şâhis.

Jaloux, Edmond (1878-1949) Fransız yazarı. Marsilya'da doğdu. Gazetecilik ve eleştirmecilik yaptı. Romanlarıyla da ün kazandı. Psikolojik durumları ve töreleri yansıtan romanları, İngiliz romancılarının etkisini taşır. Başlıca eserleri: «Altın Merdiven», «Kitapların Ruhu», «Denizin Derinlikleri», «Geriye Kalan Yalnız Sessizlik» dir.

jaluzi Fr. i. İnce tahtalardan ya da başka maddeden yapılma ve aşağı yukarı indirilip kaldırılan pancur şekli. [İng. Venetian blind]

Jamaika Antiller denizinde, Küba'nın güneyindeki bir adayı kapsayan İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye bir devlet. Yüzölçümü 11 484 km², nüfusu 1 687 000, merkezi Kingston'dur. 1494 yılında Kristof Kolomb tarafından keşfedilmiştir. 1655'e kadar İspanyol sömürgesi olarak kalmış, o

Henry James

William James

Jules Janssen

Emil Jannings

tarihte İngilizler tarafından işgal edilmiştir. 1944'de iç bağımsızlığını kazanmış, 1962'de İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye olmuştur. Muz, kahve ve şeker gibi ürünler ihraç eder. Dünyanın birinci boksit üreticisidir.

jambon Fr. i. Tuzlanarak ya da dumana tutularak hazırlanmış domuz butu ya da kolu. [İng. Ham]

James, Henry (1843-1916) Amerikan asıllı İngiliz romancısı. New York'da doğdu, Londra'da öldü. Amerikalı felsefeci William James'in kardeşidir. Anglo - sakson romancılığının en önemli temsilcilerinden biri olan James 1875'de Paris'de tanıştığı Rus romancısı Turgenyev'in etkisi altında romanda kozmopolitliğe yöneldi. Böylece romanda hikâyenin değil karakterin önemli olduğunu, aslında hikâyeyi karakterin ortaya çıkardığını gösterdi. James'in en büyük romanlarından bazıları şunlardır: «Daisy Miller», «The Portrait of a Lady — Bir Hanımefendinin Portresi», «Ambassadors — Büyükelçiler», «The Turn of the Screw — Cıvata Somunu». Gezi kitapları, değerli eleştiri kitapları da yayımlamıştır. «French Poets and Novelists — Fransız Ozanları ve Romancıları» ile «Notes on Novelists — Romancılar Üzerine Notlar» bunlar arasındadır.

James, William (1842-1910) Amerikalı filozof. Pragmatizmin kurucularındandır. Hakikatin, pratik, yararlı ve etkili olan şey olduğu tezini savunmuştur. Başlıca eserleri: «Pragmatism — Pragmatizm», «Principles of Psychology — Psikolojinin İlkeleri» dir.

Jammes, Francis (1868-1938) Fransız yazarı. Özellikle duygunun ve melankolinin ağır bastığı birçok roman yazan Jammes'in sanatçılığını en yansıtan yönü, biraz esrarengiz olan ve sihirli bir doğaüstü nitelik taşıyan şiirleridir. En önemli şiir kitabı 1898 yılında yayımlanan «De l'Angélus de l'Aube à l'Angélus du Soir — Gün Ağarmasından Akşamın Alaca Karanlığına Dek» dir.

jandarma Fr. i. ★ 1. Genel güvenlik ve düzeni sağlamak için hükümet emirlerini yerine getirmekle görevli silâhlı kuvvet. Jandarma, adlî zabıta yetkilerine sahiptir. Polis bulunmayan yerlerde onun işini görür. Jandarma görevleri yönünden içişleri bakanlığına, talim ve eğitim açısından Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlıdır. Genel Kurmay Başkanlığı içindeki Jandarma Genel Komutanlığı jandarmanın genel yönetimi ile görevlidir. ★ 2. Bu kuvvette yer alan kimse.

Janet, Pierre (1859-1947) Fransız psikologu. Çalışmaları, psikolojik gerilim olayları üzerinde toplanmıştır. Eğilimlerin sınıflandırılmasını ve insan eylemlerinin gelişmesini, gerilim (tension) kavramına bağlar. Deneysel psikolojinin gelişmesinde rolü olmuştur. Başlıca eserleri: «Automatisme psychologique — Psikolojik Otomatiklikler»; «Les débuts de l'intelligence — Zekânın Başlangıçları».

Jannings, Emil (1884-1950) Ünlü Alman tiyatro ve sinema oyuncusu. Berlin'de önce Max Reinhardt ile tiyatro üstünde çalıştı. Sonra 1928'de erkek oyuncuya verilen ilk Oscar'ı aldı. «İnsanların Sonunucusu» (1925) ve «Mavi Melek» (1930) filimlerindeki rolleri çok ünlüdür.

Jansenius, Cornélius Jansen (1586-1638) Hollandalı bir ilâhiyat filozofu. Hıristiyanlık inanışına ait kuramlarıyla ün kazanmıştır. Bak. Jansenizm.

Jansenizm Fel. Hollandalı Jansenius'ün doktrinine verilen ad. Kuvvetli bir akım halinde Fransa'ya yerleşti. Bunların merkezi Port Royal manastırıydı. Jansenistler, mutlak krallığa karşı çıkıyorlardı.

Janssen, Jules (1824-1907) Fransız fizik ve astronomi bilgini. Paris'de doğdu. Mont - Blanc tepesindeki rasathanenin kurulmasında çalıştı.

jant Fr. i. Otomobil tekerlek çemberi. [İng. Rim]

Japon İta. (Aslı Çince) ★ 1. Japonya halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Japonais — Japanese] ★ 2. (İsim takımlarında) Japonya, Japonlar.

Japonca i. Japon dili. [Japonais, langue Japonaise — Japanese]

japone Fr. s. Kesimi Japon kimonosuna benzeyen, omuzdan kesiksiz, bedenle birlikte biçilen elbise kolu biçimi.

Japonya (Japonca Nippon ya da Nihon) Asya'nın doğusunda takımadalar üzerinde kurulmuş bir ülke. Adaların sayısı 1042'dir. Fakat bunlardan 4 tanesi büyük ve önemlidir, bunlar: Hondo (Nippon) (en önemlisi) Hokaido (Yeza), Sikok ve Kiusiu'dur. Yüzölçümü 368 589 km², nüfusu 96 910 000, başkenti Tokyo'dur. Önemli şehirleri Osaka, Nagoya, Kyoto, Yokohama, Kobe, Hiroşima'dır. Bu şehirlerin çoğu Hondo adasında toplanmıştır. Nüfusları 100 000'in üstünde olan şehirlerin sayısı 83'dür, bunlardan 6'sının nüfusu bir milyonu geçmektedir. Doğuda Büyük okyanus'da çok derin ve oluk şeklinde bir çökme çukuru yer alır (8 000 m.). Adalarda sönmüş, aktif birçok volkan bulunmaktadır. En önemlisi Fuji Yama'dır (3 700 m.). Ülkede çok sık deprem olur. Ovalar azdır, ülkenin sekizde birini kaplar. En önemli ovalar Hondo adasındaki Tokyo, Nagoya ve Osaka ovalarıdır. Japonya 45° - 30° enlemleri arasında 4 000 km. uzanan bir ülke olduğu için çok değişik iklimlerin etkisindedir. Bitki örtüsü çeşitlidir, dağlar ormanlarla kaplıdır, dağların eteklerinde çiçek tarlaları vardır. En çok yetişen bitkiler bambu, şeker kamışı, çay, baharat, pirinç ve duttur. Ülkede önemli akarsular yoktur. Japonya endüstrisi ve ticareti gelişmiş bir

tarım ülkesidir. Balıkçılık ülkenin zenginlik kaynaklarından biridir. Bu alanda dünyada birincidir. İpek üretiminde de Japonya birinci gelir. Maden bakımından çok zengin bir ülke değildir. Dünya çelik üretiminde dördüncü gelmektedir. ★ Tarih: Japonya yeryüzünün en eski tarihe sahip ülkelerinden biridir. Japonya'nın belgelere dayanan tarihi M.S. VII. yüzyılda başlar. 646 yılından sonra ülkede imparatorun otoritesi artmış, aynı zamanda general anlamına gelen «shogun» müessesesi kurulmuş ve babadan oğula geçen bir ünvan şeklini alan bu müessese mikadolarla (imparator) «shogun» ların arasını açmıştır. Yapılan mücadelelerin sonucunda mikadolar ruhani hükümdar olarak tanınmış, askeri kudret «shogun» ların eline geçmiştir. 27 Temmuz 1587'de Japonya'da Hıristiyan azizlerinden François Xavier Hıristiyanlığı yaymaya başlamış fakat başaramamıştır. İmparator Mutsu - Hito derebeyliğe son verip ülkenin merkezini Kyoto'dan Tokyo'ya taşımış, 1889'da bir anayasa yapmıştır. 1895'de Japonya Çinliler'i yenmiş, Formoza'yı ele geçirmiş, 1904-1905 yılları arasında Ruslar'la savaştıktan sonra Sahalin'in güneyini ele geçirmiştir. 1910'da Kore de Japonya'ya bağlanmıştır. 1914-1918 yılları arasında I. Dünya Savaşı'na girmiş ve Ekvator'un kuzeyinde bulunan eski Alman kolonilerini ve Çin ve Doğu Moğolistan'da bazı sömürgeler elde etmiştir. 1937'de Çin'e saldırarak kuzeyde ve güneyde daha da kuvvetlenmiştir. Aralık 1941'de Pearl Harbour limanında Amerikan filosuna bir baskın yaparak II. Dünya Savaşı'na girmiştir. 1942 yılının başlarında büyük başarılar kazanmış fakat Amerika Birleşik Devletleri'nin şiddetli mukabeleleri karşısında gerilemek zorunda kalmış ve 1945 Ağustosunda ilk atom bombası Hiroşima ile Nagasaki şehirlerine atılınca Japonya kayıtsız şartsız teslim olmuştur. General Mac Arthur'un komutasındaki Amerikan birlikleri tarafından işgal edilen Japonya, 1946'da Amerikan tipinde yeni bir anayasa kabul etmiş, ekonomik ve askeri alanlarda ciddi değişiklikler yapmıştır. 1951'de San Francisco'da bir barış antlaşması imzalamış ve 1952'de tam bağımsızlığını kazanmış, 1956'da Birleşmiş Milletler'e üye olmuştur. 1947 anayasasına göre, imparatorun devletin şefi olmaktan ve «Güneşin Oğlu» diye adlandırılmaktan başka hiç bir siyasi kuvveti yoktur. Hükümet başbakanın elindedir. Yönetim 467 üyeli «Temsilciler Meclisi» ile 250 üyeli «Danışmanlar Meclisi» tarafından yapılır.

jardiniyer Fr. i. İçinde çiçek yetiştirmeye elverişli saksı kısmı bulunan ve süs için salonlara konulan ev eşyası, mobilya.

Jarry, Alfred (1873-1907) Fransız yazarı. Dilimize de çevrilerek oynanan en ünlü eseri «Ubu - Roi — Kral Übü» dür. Jarry bu oyunu 15 yaşındayken bir lise öğretmenini alaya almak için yazmıştı. Önce bir öğrenci farsı olan bu oyun çağımızın «Avant - garde — Öncü» tiyatrosuna ışık tutmuştur. Jarry'nin bütün öteki eserlerinde aynı nitelik vardır. Şiirde de gerçeküstücülerin habercilerinden sayılır.

jarse Bak. jerse.

jartiyer Fr. i. Çorap bağı, diz bağı. [İng. Garter]

Jäschke, Gotthard (Doğ. 1894) Alman bilim adamı. Berlin Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü Türkçe bölümünü bitirdi. 1917'de hukuk doktorası da verdi. 1918'de İstanbul'da Alman baş konsolosluğu tercümanlığında, 1924-1926 yıllarında İzmir, sonra Tiflis viskonsüllüğünde, 1927-1931 yıllarında Ankara'da Alman elçiliği üçüncü kâtipliğinde bulundu. 1931'de Berlin'de Türk dili kürsüsü profesörlüğüne atandı; 1945'de Münster Üniversitesi'ne geçti; Türk Tarih Kurumu şeref üyesi, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü danışma kurulu onur üyesi olan Prof. Jäschke'nin yakın Türk tarihi üzerinde eserleri, yazıları vardır ve incelemelerine devam etmektedir. «Türkiye Kronolojisi» adlı sürekli eserinin 1918-1930 yıllarına ait bölümü 2 cilt olarak «Türk İnkılâbı Tarihi Kronolojisi» adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

Jaspers, Karl (Doğ. 1883) Alman filozofu. Çağdaş egzistansiyalizmin başlıca temsilcilerindendir. Ona göre var oluş (l'existence) dünyada bulunuşumuzla yüceliğe olan özlemin bilimle din arasındaki bir çatışmasıdır. Prusya savaşçı saldırganlığına karşı çıkmış ve Alman hümanizmini savunmuştur. Başlıca eserleri: «Psychologie der Weltanschaung — Dünya Görüşlerinin Psikolojisi»; «Vernunft und Existenz — Akıl ve Varlık»; «Almanya'nın Suçluluğu» dur.

Karl Jaspers

Jaurès, Jean (1859-1914) Fransız politikacısı. Fransız Sosyalist Partisi'nin şeflerindendir. Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra Albi lisesinde ve Toulouse üniversitesinde felsefe profesörlüğü yaptı; sonra politikaya atılarak milletvekili oldu. Birleşik Sosyalist Partisi'yle Humanité gazetesini kurdu. Çok kuvvetli bir hatip olarak, felsefe, sosyalizm ve tarih konusundaki engin bilgisiyle, çağında büyük bir etki yapmıştır. I. Dünya Savaşı'nın yaklaştığını görerek, savaşa karşı konuşmaları, yazılarıyla şovenlerin yıldırımlarını üstüne çekti. Bunların kışkırttığı Raoul Villain adlı gözü dönmüş bir genç tarafından 31 temmuz 1914 günü Montmartre'daki bir kahvede otururken öldürüldü. Başlıca eserleri: «L'Esprit du Socialisme — Sosyalist Anlayış»; «Histoire socialiste de la Révolution — Fransız İhtilâlinin Sosyalist Tarihi» dir.

Jean Jaurès

Java Bak. Cava.

javelo Fr. i. Atarak kullanılan kısa mızrak biçiminde bir savaş aleti. Eski Romalılar'da çok kullanılırdı. Disk atmak gibi

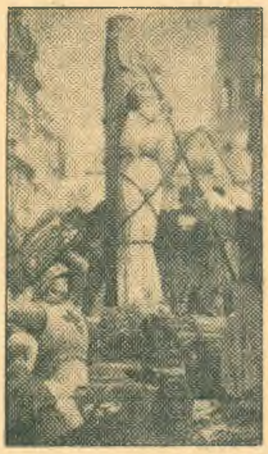
javelo atmak da hâlâ bir spor çeşididir. [İng. Javelin]

Jdanov (S.S.C.B.) Ukrayna'da Azak denizi kıyısında 321 000 nüfuslu bir liman şehri.

je i. J harfinin adı.

Jean, I. (Ölm. 1316) Fransa Kralı. Babası X. Louis'nin ölümünden sonra doğduğu için «posthume» sanıyla beş günlük çocukken kral ilân edilmiş, birkaç gün sonra ölmüştür.

Jean, II. (1319-1364) «Le Bon — İyi ya da mert» sanını taşıyan Fransa Kralı. 1350-1364 arasında Fransa Krallığı'nda bulunmuştur. Oğlunu İngilizler'e rehin olarak bırakmış, fakat oğlu kaçtığı için bizzat kendi giderek teslim olmuş ve Londra'da ölmüştü. Mertlik ünvanı buradan kalmıştır.

Jean D'arc'ın yakılışını gösteren temsilî bir resim

Jean D'arc (1412-1431) Fransız kadın kahramanı. Domremy'de doğdu. Bir çiftçi kızı olan Jean D'arc bir gün «git krala yardım et» diye bir ses işitmişti. O sırada Fransızlar İngilizler'le savaşıyorlardı. Fransa Kralı VII. Charles, Orlean şehrini kuşatmıştı. Jean D'arc krala yardım edeceğini söyleyerek oraya gitmiş ve kimse ona engel olamamıştı. Fransız kuvvetlerinin başına geçen Jean D'arc İngilizler'in üzerine atılmış, 4 günlük kanlı bir çarpışmadan sonra, şehre girerek İngilizler'i bozguna uğratmıştır. Bundan sonra köyüne gitmek istemişse de kral onu Burgonlar üzerine göndermiş, fakat Jean bu savaşta esir edilmiştir. Burgonlar onu İngilizler'le birlikte büyücülükle suçlayarak sözde yargılamış ve sonra da yakmışlardır.

Jean, Sans Peur «Korkusuz Jean» (1371-1419) Muharebelerde cesaretiyle tanınmış, fakat Türk ordusuna esir düşmüş bir Fransız prensi. Babası Cesur Philippe'den sonra Burgonya dükalığına geçmiş, Niğbolu'da Yıldırım Bayezit'e esir düşmüştür.

Thomas Jefferson

Jean, Sans Terre «Yurtsuz Jean» (1167-1216) İngiliz Kralı. II. Henry'nin oğludur. Babası bütün ülkesini öteki kardeşlerine payettiği için buna yurtsuz denilmişti. Kardeşi Aslan Yürekli Richard'ın Haçlılar Seferi'nde bulunduğu sırada kral vekili olmuş ve onun ölümünden sonra krallığa geçmişti. Zalim, insafsız bir adam olarak tanınmıştır.

Jeavrat, Etienne (1699-1789) Doğu'ya ait tablolarıyla tanınmış bir Fransız ressamı. Vermenton'da doğdu. Eski devirlerin tarihine ve mitolojisine ait tabloları da değerlidir. XVIII. yüzyılda Türk kadınının harem hayatını gösteren bir tablosu vardır.

Edouard Jenner

Jefferson, Thomas (1743-1826) Amerika Birleşik Devletleri'nin üçüncü başkanı. Bağımsızlık ve İnsan Hakları Bildirisi'ni yazmıştır. Amerikan Demokrat Partisi'nin kurucusudur.

jelatin Fr. i. Et ve kemikleri kaynatarak suyu soğuttuktan sonra elde edilen, renksiz, kokusuz bir madde. Zamk, tutkal gibi şeylerin yapılmasında kullanılır.

jeloz i. Agar agar anlamdaşı.

Jena (Doğu Almanya) 81 400 nüfuslu bir şehir Duyarlı optik aletler alanında ün yapmıştır.

jeneral Fr. i. Bak. general.

jeneratör Fr. i. ★ 1. Üreteç. Mekanik enerjiyi elektrik enerjisine çeviren elektrik makinelerinin genel adı. İki ana bölüme ayrılır. Doğru gerilim, üretenlere doğru gerilim jeneratörü ya da dinamo, dalgalı gerilim üretenlere, dalgalı gerilim jeneratörü ya da alternatör adı verilir. esk. Müvellit. ★ 2. Gaz elde etmeye yarayan aygıt. [Générateur — Generator]

jenerik Fr. i. Si. Genellikle sinema filimlerinin başında yer alan ve o filmin yapımında oyuncusundan, rejisör ve teknik ekibine kadar bütün ilgisi bulunanların adlarını, filimle ilgili bilgilerini veren liste ya da tanıtıcı özel giriş bölümü.

jeng Far. i. Pas, kir.

jengâr Far. i. Bakır pası.

Jenner, Edouard (1749-1823) Çiçek aşısını keşfederek insanlığa büyük hizmeti dokunmuş bir İngiliz hekimidir. Berkley'de doğdu. Daha sağlığında İngiltere, Fransa ve İtalya'da kendi adına heykeller dikildiğini görmüştür. Çiçek aşısını ilk denediklerinden biri de kendi çocuğu idi.

jenosid Huk. İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Naziler'in işledikleri suçları adlandırmak için jenosid deyimi kullanılmıştır. Savaş sonrasında insanlığa karşı suçların tesbiti için çalışmalar olmuş ve Birleşmiş Milletler 12 Eylül 1948 tarihinde, bu tür suçların cezalandırılacağını belirten «Jenocide Sözleşmesi» ni kabul etmiştir. Sözleşme 2. maddesinde jenosid suçlarını şu şekilde tanımlar. «İşbu anlaşma jenosid suçundan bir millî, ırkî ya da dinî topluluğun tamamen ya da kısmen yok edilmesi amacıyla gerçekleştirilen aşağıdaki fiillerden biri anlaşılır: 1° Topluluk üyelerini öldürme. 2° Topluluk üyelerinin aklî ya da bedenî bütünlüklerine ağır tecavüz. 3° Topluluğun tamamen ya da kısmen maddi tahribi sonucunu doğuran yaşama şartlarına kasten sokulması. 4° Toplulukta doğumlara engel olmaya yönelmiş tedbirler. 5° Topluluğa ait çocukların zorla başka bir topluluğa aktarılması.

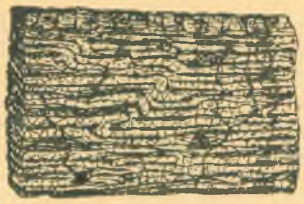
jeolog Yun. i. Jeoloji bilimini meslek edinmiş kimse. Yer bilimi uzmanı. [İng. Geologist]

jeoloji Yun. i. Eski Yunanca'da yer ve bilim anlamına gelen jeos logos sözcükleriyle adlandırılmış bir bilimdir. Yer kabuğunun yapısını, başlangıçtan bugüne kadar geçirmiş olduğu fiziksel, kimyasal ve biyolojik olayları inceler. Yerin çeşitli durumlarıyla uğraşır, tarihini konu edinir. İncelediği konulara göre çeşitli kol-

lara ayrılır. Mineroloji mineralleri; petrografi taşları; tektonik kabuğun yapısını; genel jeoloji iç ve dış kuvvetler etkisiyle oluşan değişimleri; paleontoloji eski canlıları; paleobotanik eski bitkileri; stratigrafi ya da historik jeoloji, tarihsel jeolojiyi; sedimantoloji tortullaşmayı konu edinir. Ayrıca yer kabuğunda bulunan maden, su, petrol, kömür, değerli taşlar gibi yeraltı kaynaklarını, yapıtların oturacağı zemini de incelediği için ekonomik yönden önemi büyüktür. esk. İlmül arz. Arziyat. [İng. Geology]

Jeolojik zamanlar Yer kabuğunun oluşumundan bugüne kadar geçen zamanın, yeryüzünde meydana gelmiş değişiklikler, yer kabuğunun hareketleri gibi önemli jeolojik olaylara dayanılarak bölümlere ayrılması. Milyonlarca yılla anlatılır. Yapılan hesaplara göre yer kabuğunun oluşumundan bugüne kadar 2 milyar yıl geçmiştir. Kriptozoik Antekambrien ilk zaman, en uzun zamandır. İlk kabuk oluşumundan itibaren 1,3 milyar yıl sürmüştür. Hayat bu zamanda başlamış olup ilkel canlılar, algler, medüzler yaşamıştır. Bunların fosillerine bile çok nadir olarak rastlanır. Çünkü zamanın uzunluğu, volkanik ve metamorfik olaylar sonucunda fosiller yok olmuştur. Bu zamandaki taşlar gnays, mikaşist gibi metamorfiklerle volkanik ve magmatik kayaçlardır. Ancak en üst seviyelerinde tortullara rastlanır Bu zamanda meydana gelmiş şiddetli patlamalar ve kıvrımlanmalar birçok yerlerde cevherleşmeler oluşturmuştur. Bundan dolayı bu devir arazileri maden bakımından çok zengindir. Özellikle elmasın ana kayası bu devirde oluşmuş volkanların içini dolduran kayaçlardır. Kriptozoik yereyleri Kanada, Brezilya, Güney Afrika, İskandinavya, Sibirya, Çin, Hindistan ve Avustralya'da bulunmaktadır. Paleozoik 1. Zaman 300 milyon yıl sürmüştür. Eskiden yeniye doğru Kambrien, Silurien, Devonien, Karbonifer ve Permien gibi beş döneme ayrılır. Bu zamanda bir hücrelilerden fusulinler, mercanlardan 4 ana septalılar ve tablalılar, graptolitler, brachiopodlardan spirifer ve produktuslar, deniz laleleri, ortoceras gibi ilkel kafadanbacaklılar, zırhlı ve kıkırdaklı balıklar, fazla gelişim göstermiş olan kurbağagiller yaşamışlardır. Zamanın sonuna doğru sürüngenler ortaya çıkar. Bitkilerden ise eğrelti, kibrit otu, atkuyruğu gibi çiçeksiz bitkiler büyük gelişme göstermiş 20-30 m. ye ulaşan dev ağaçlar haline gelmişlerdir. Büyük ormanlar halinde yeryüzüne, özellikle kuzey yarımküreye yayılarak yeryüzündeki taş kömürlerini meydana getirmişlerdir. Mezozoik 2. Zaman 130 milyon yıl sürmüştür. Trias, Jurasik, Kretase olmak üzere 3 döneme ayrılır. Bu zamanda bir hücrelilerden orbitoides ve orbitolinalar, kafadanbacaklılar özellikle ammonit ve belemnitler, 6 ana septali mercanlar, deniz kestaneleri, deniz laleleri, kemikli balıklar, dev sürüngenler (bunla-

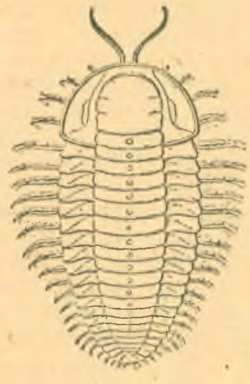
JEOLOJİK ZAMANLARDAN ÇEŞİTLİ FOSİLLER

İçinde siyah mika, feldspat ve kuvars bulunan Gneiss (ilk zaman)

Birinci zamanın karakteristik fosili Trilobite. Çağın başında görülmüş sonuna doğru kaybolmuştur.

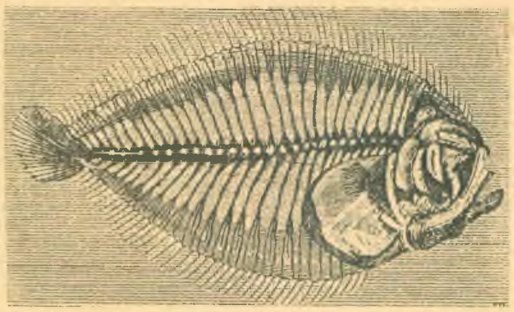
Çağın ortalarına doğru daha gelişmiş bir Trilobite fosili

İkinci zamanın karakter fosilleri Ekinodermler'den Cidaris

Mammiphéres'lerden İbis

3. zamanın balıklar familyasından Turbot.

4. zamanda karakteristik hayvan, Mamut.

4. zamanda büyük boynuzlu Geyik (Cerrus Megacerros)

JIROSKOP

a) Jiroskobun tekerleği döndüğü sürece jiroskop, ekseninin bir ucundan iple asılırsa öteki ucu aşağı düşmez. Jiroskobun ekseni boşlukta yatay durur. b) Ekseni üç doğrultuda da hareket edebilen jiroskopta, jiroskobun ekseninin doğrultusu sabit kalır.

Lyndon B. Johnson

ra dinozor adı da verilir). Karada, denizde yaşayan uçan cinsleri vardır. Dişli kuşlar, ilkel memeliler ve açık tohumlu bitkiler yaşamışlardır. Mezozoik'in sonunda birçok organizmalar, özellikle bu devri karekterize eden ammonitler ve dinozorlar yok olmuşlardır. Dev sürüngenlerin yok olmasının sebebi bu zamanın sonundaki şiddetli yanardağ püskürmeleri, iklim değişmeleri, yeryüzünün kuraklaşması ve en önemlisi de yumurta ile beslenen küçük boylu memeli hayvanların ortaya çıkmasıdır. Senozoik 3. Zaman 70 milyon yıl sürmüştür Nümmilitik ve Neojen dönemlere ayrılır Bu zamanda nummilit, assilina, miogipsine gibi bir hücreliler çok gelişmişlerdir. Özellikle nummilitler sıcak denizlerde yaşamışlar, muazzam nummilitli kireçtaşlarını meydana getirmişler, ayrıca, nummilitik devrini karakterize etmişlerdir. Altı ana septali mercanlar, derisidikenliler, yassı solungaçlılar, karından bacaklılar, kemikli balıklar, gerçek kuşlar yaşamışlardır. Memeliler çok fazla gelişmiş, 2. Zamandaki dev sürüngenlerin oynadığı rolü oynamışlardır. Senozoik bitkileri bugünkülere benzerler ve birçok yerlerde linyit kömürlerini meydana getirmişlerdir. Bu zamanda Alp sıradağları teşekkül etmiştir. Antropozoik 4. Zaman insanın belirmesinden günümüze kadar devam etmektedir. 1 milyon yıl sürmüştür Kayaçları genel olarak alüvyonlar, kum. çakıl, kil gibi çimentolanmamış oluşuklardır.

jeotropizm Yun. i. Biyo. Bir organizmanın, yerçekimi yönünde yer değiştirmesi.

Jerse ((Jersey adasının adından) i. Esnek dokunmuş ipekli ya da yünlü bir çeşit kumaş ve bu kumaştan yapılmış, ya da esnek örülmüş bluz ve ceket gibi kadın giyeceği.

Jersey Fransa'nın kuzey kıyılarında Anglo - Normande adaları denen ve İngiltere'ye aidolan adaların en büyüğü. 63 300 nüfusludur ve merkezi Sant - Hélier'dir. Önemli bir turizm merkezidir.

Jersey City (A.B.D.) New Jersey eyaletinde Hudson ırmağı kıyısında ve New York yakınında 276 100 nüfuslu bir şehir.

Jerusalem Bak. Kudüs.

jest, -ti Fr. i. El ve kol hareketleriyle yapılan işaret, anlamlı hareket ve duruş, ya da çalım. Bizi iyi kabul etti ama ayrılırken yaptığı jesti beğenmedim. [İng. Gesture]

Jésus (Jésus - Christ) Bak. İsa Peygamber.

jet İng. i. Tepkili uçak.

jeton Fr. i. Kumarda, telefonda, garsonların kasa ile hesaplaşmalarında v.b. kullanılan marka.

jibbon i. Zo. Maymunların bir familyası. «Uzun Kollu Maymunlar» adı verilen jibbonların kolları çok uzundur, ayakta iken parmakları yere değer. Çığlıkları 1-2 km. uzaktan duyulur. Jibbonların iki grubu ve 12 türü vardır. Güneydoğu Asya'da yaşarlar.

jigolo Fr. i. Yaşlı kadınların tuttukları genç aşık. Tokmakçı.

jilet, -ti i. İlk defa «Gilette» isimli biri tarafından yapıldığı için bu adla anılan tıraş bıçağı ya da makinesi. [Gilet, lame, rasoir — Safety - razor]

Jimenez, Juan Ramon (1881-1958) İspanyol şairi. İlk eserlerinde sembolizmin etkisi görülür. Kişiliğini ortaya çıkaran şiirlerini 1916 yılından sonra yazmıştır. «Sonsuzluklar» ve «Birim» adlarını taşıyan şiir kitapları şaheserleridir. İspanya iç savaşında bir yön tutmak istemeyen şair Amerika'ya gitmişti. 1956'da Nobel edebiyat ödülünü kazanmıştır.

jimnastik Yun. i. Sp. Bak. beden eğitimi.

jimnaz Yun. i. Bak. gimnasyum.

jips i. Jeol. alçıtaşı.

jiroskop Fiz. Bir eksen çevresinde dönen ve ekseni her doğrultuyu alacak şekilde yerleştirilmiş tekerlek. Bu şekilde dönen cisimlerin bazı fiziksel özellikleri vardır. En önemli özelliği, dönen bir jiroskoba dışarıdan bir mement uygulanmazsa, dönme ekseninin sabit kalmasıdır. Bu özelliğe jiroskobun kararlılığı denir. Kararlılığından dolayı jiroskop denizcilikte ve havacılıkta çok kullanılır. Jiroskop, dümenci olmaksızın geminin rotasından ayrılmamasını sağlar; pusula olarak kullanılır. Ağırlığı 50 - 100 tonu bulan jiroskoplar geminin, dalgaların etkisiyle sallanmasını azaltır. Havacılıkta jiroskopla «kör uçuş» yapılır Denizde ilerleyen torpilin, dalgaların etkisiyle doğrultu ve yön değiştirmesini önleyip hedefi bulması için de, torpile jiroskop yerleştirilir.

jiu - jitsu Sp. Bak. judo.

jiyan (jeyan) Far. s. Coşmuş, kükremiş, kızgın.

Joao Pessoa (Brezilya) Paraiba eyaletinin merkezi. Nüfusu 155 100'dür. Dokuma endüstrisi gelişmiştir

Johannesburg (Güney Afrika Birliği) 1 110 900 nüfuslu bir şehir Dünyanın altın işleten en büyük bölgesidir. Önemli bir endüstri, ticaret ve kültür merkezidir

Johnson, Lyndon Baines (Doğ. 1908) Amerika Birleşik Devletleri'nin 36. cumhurbaşkanı. Georgetown Üniversitesi'ni bitirdi. Kısa bir süre öğretmenlik yaptı. 1937-1949 yıllarında temsilciler meclisi üyesi idi 1941-1942 yıllarında donanmada görev aldı. 1949-1961 yıllarında senatörlük yaptı. Bu arada senato azınlık ve çoğunluk lideri de olan Johnson, 1961-1963 yıllarında Kennedy'nin yardımcılığını yaptı 1963 kasımında Kennedy'nin öldürülmesi üzerine cumhurbaşkanlığına getirildi. Basılmış eserleri vardır.

Johnson, James Weldon (1871-1938) Amerikalı yazar. Melezdi. Ömrü boyunca Ameri-

ka'da ırkçılıkla ilgili peşin yargıları ortadan kaldırmak için savaştı. New York'taki zencilerin yaşamını canlandıran «Siyah Manhattan» adlı kitabı bu alanda yazılmış en değerli eserlerden biridir. Johnson, Amerika'daki Zenciler'in folklorunu aydınlığa çıkarması bakımından da büyük bir başarı sağlamıştır.

Johnson, Samuel (1709-1784) İngiliz yazarı. İngiliz edebiyatının önemli eleştirmecilerinden biridir. «En Ünlü İngiliz Ozanlarının Yaşamı» adını taşıyan kitabı şaheserleri arasındadır.

Jones, Ernest (1879-1958) İngiliz ruh hastalıkları uzmanı. Psikanalizi Amerika ve Kanada'ya soktu. Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin başkanlığında bulundu; psikanaliz metodunu dinin incelenmesine uyguladı. Başlıca eserleri: «Psychology of Religion — Dinin Psikolojisi», «Life and Work of S. Freud — S. Freud'un Hayatı ve Eseri» dir.

Jones, James (Doğ. 1921) Amerikalı yazar. II. Dünya Savaşı'nın etkisinde kalan yazar, yaşamın abesliğini ve iğrençliğini romanlarında yansıtmaya çalışmıştır.

Jongkind, Johan Barthold (1819-1891) Hollandalı ressam. Empresyonizmin öncülerinden biridir. Özellikle suluboyaları büyük değer taşır.

Johnson, Benjamin (1573-1637) İngiliz tiyatro yazarı. «Ben Johnson» adı altında tanınır. İngiliz Rönesans çağının en güzel komedilerini yazmıştır. «Volpone», «Every Man in his Humour — Herkes Kendi Karakterinde», «Epicoene, or The Silent Woman — Epicoene, ya da Sessiz Kadın», «Alchemist — Simya Bilgini» ve «Bartholomew Fair» adlarını taşıyan oyunları önemlidir.

Jordaens, Jacob (1593-1678) Flaman ressamı. Önceleri Rubens'in ve Bassano'nun etkisinde kalan sanatçı portre ve özellikle kompozisyon tablolarında büyük bir başarı sağlamıştır. «Yaşlı Kadın» adındaki portresi ve «Bolluk Alegorisi» adlı tablosu şaheserleri arasındadır.

Joseph Bak Yusuf Peygamber.

Joseph, I. (1678-1711) Almanya imparatoru. I. Léopold'un oğludur. XIV. Louis'ye karşı İspanya Veraset Muharebesi'ni yapmış, Alman köylüsünün yaşama şartlarını düzeltmeye uğraşmıştı.

Joseph, II. (1741-1796) Almanya İmparatoru. I. François ile Marie — Thérèse'in evlenmesinden Fransa'da doğdu. 1765-1790 arasında imparatorlukta bulunmuştur. Aydın fakat müstebit bir hükümdardır. XVIII. yüzyılın ileri düşüncelerine göre reform yapmak istemesi, tahttan düşmesine sebep olmuştur.

Joséphine (1762-1814) Napoléon Bonaparte'ın ilk karısı ve Fransa İmparatoriçesi. Martinik adasında doğmuştur. Önce General Alexandre de Beauharnais ile evlenmiş ve ondan iki çocuğu olmuştur. Napoléon onu pek sevmiş ve uğurlu saymıştır. Sonra çocuğu olmadığı bahanesiyle ondan ayrılarak Avusturya İmparatoru'nun kızıyla evlenmiştir.

Joseph, Saint İsa'nın babası olduğu söylenen kimse.

Jouvet, Louis (1887-1951) Ünlü Fransız oyuncusu. Eczacılık okudu ama 1907'den sonra kendini tiyatroya verdi. J. Copeau'nun yanında rejisör yardımcılığından (1912-1917) sonra ölümüne kadar Fransız tiyatrosunun en büyük oyuncu ve rejisörleri arasında sayıldı. Giraudoux ve Anouilh'in çoğu oyunlarını ilk o sahneye koydu. «Kahramanlar Panayırı», «Ayak Takımı Arasında», «Kuzey Oteli» gibi filmlerde unutulmaz karakterler çizdi.

Joyce, James (1882-1941) İrlandalı yazar. Dublin'de doğdu. Zürich'de öldü. Eserlerini İngilizce yazmıştır. Güzel bir tenor sesi vardı. Ailesi katolikti. Ama ailesinden, bağlı olduğu dinden ve yurdundan koparak İrlanda'dan ayrıldı. Biri şiir, biri oyun, dördü öykü ve roman olmak üzere sadece altı kitap yazmış olmakla beraber Joyce'un çağdaş edebiyat üzerinde çok büyük etkisi olmuştur. Aynı zamanda bir dilciydi. En önemli eserleri 1922'de yayımlanan «Ulysses — Ülis» i ile 1939'da yayımlanan «Finnegans Wake» adlı eserleridir. Bu son eserini Joyce 17 yılda tamamlamıştır. «Ulysses» okunması ve anlaşılması zor bir eserdir. Ama «Finnegans Wake» daha da büyük zorluklar taşır.

Jozsef, Atilla (1905-1937) Macar şairi. Yoksul bir ailenin çocuğudur. Şiirlerinde yoksullardan yana çıktığı için ömrü boyunca sosyal düzene karşı olmakla suçlandırılmış, bu yüzden öğrenimini de tamamlayamamıştır. İlk şiir kitabını 17 yaşında yayınlamıştır. Sinir buhranları içinde, çok genç yaşında tren altına atlayarak kendini öldürdüğü halde ünlü bir şair olarak tanınmıştır.

Jökai, Mör (1825-1904) Macar romancısı. Hukuk öğrenimi gördü. 1848 ayaklanmasına katıldı. 1861'de milletvekili oldu. Şiir, hikâye, oyun ve roman olarak 100'den fazla eser bıraktı. Kitaplarında Türk tarihinden alınmış konular geniş bir yer tutar. «Yeni Çiftlik Sahibi», «Altın Adam» adlı romanları ve bazı hikâyeleri Türkçe'ye çevrilmiştir.

Jön Türkler b. i. Tar. İhtilâlci Türk milliyetçilerine verilen ad. Fransızca (Jeunes Turcs) teriminden alınmıştır. Bunlar 1908'de Sultan Abdülhamit'i bir anayasa yapmak zorunda bırakmışlar ve Sevr Antlaşması'nı tanımamışlardır.

Juarez, Benito (1806-1872) Meksika devlet adamı, cumhurbaşkanı. Kilisenin devlet işlerine karışmamasını sağlayan kanunla, anayasa tasarısını hazırladı. Fransızlar'ın adamı Kral Maximilian ile savaştı ve yenerek Fransızlar'ı Meksika'dan attı.

II. Joseph

A. John'un çizgisiyle James Joyce

Carl Gustav Jung

Junon

Jüpiter

Judith İsrailoğlu kahraman kadınlarından biri. Bethulie şehrini kurtarmak için düşman generali Holopherne'i kandırmış ve sonra onu uykusunda öldürtmüştü.

judo (jiu - jistu) Sp. Başta el, kol, bacak ustalıkları olmak üzere çeşitli vücut hareketleriyle rakibi alt etme sporu. Silâhsız savunma esasına dayanır. 1650'de bir Çinli tarafından geliştirilmiş, daha sonra Japonya'da yayılarak Japonlar'ın ulusal sporu haline gelmiştir. Birçok ülkede polisler ve ordu mensupları bu sporu mesleklerinin bir kolu olarak öğrenirler.

jul Fr. i. Fiz. 10 milyon erg'e eşit olan iş birimi. Adını Fransız fizikçisi Joule'dan almıştır. [Joule — Joule]

Juliana (Doğ. 1909) Hollanda Kraliçesi. Kraliçe Wilhelmina'nın kızıdır. 1940 Alman işgalinde Kanada ve İngiltere'de kaldı. 1945'de yurduna döndü. 1948'de kraliçe oldu.

julide Far. s. Birbirine girmiş, dağınık, karma karışık.

Jung, Carl Gustav (1875-1961) İsviçreli hekim. S. Freud öğretisine önce katılmış sonra karşı çıkmıştır. Doğu kültürlerinin ruhbilimsel ve felsefe gerçeklerini, ampirik hekimliğin batıda süregiden yöntemleri ile bağdaştırmaya, insanlara ait bir tipoloji yaratmaya uğraşmıştır. Zürich ve Basel'de üniversite hocalığı yapmış, kendi adına kurulmuş bir enstitüyü ölümüne değin yönetmiştir. Jung'un modern felsefe üzerine doğrudan doğruya bir etkisi olmamakla beraber, felsefedeki son gelişmeleri, dolaylı olarak, sanıldığından çok etkilemiştir. Önemli eserlerinden bir kaçı: «Die Wirklichkeit der Seele» 1934, «Über die Psychologie des Unbewussten» 1943, «Psychologie der Religion» 1949.

Junon Eski Roma mitolojisinde baş Tanrı Jupiter'in karısı sayılan bir mitoloji kişisi. Yunan mitolojisindeki karşılığı Hera'dır.

Jura Fransa ile İsviçre arasında uzanan 300 km. uzunluğunda sıradağ. Genç dağlardır; en yüksek noktası Crêt de la Neige 1 723 m. dir. Ormancılık ve hayvancılık önemlidir.

jurnal Fr. i. ★ 1. Hatıra defteri, olayların günü gününe yazıldığı defter, gazete: Gemi jurnalı. [İng. Diary, journal] ★ 2. Bak. curnal.

jurnalcı Bak. curnalcı. [Délateur — Delator]

jurnalist Fr. i. Gazeteci.

jurnalizm Fr. i. Gazetecilik mesleği.

Jutland Danimarka'nın üstünde yer aldığı yarımada. 1916'da İngilizler ve Almanlar arasında önemli savaşlara sahne olmuştur.

Juvénal Latin taşlama (hiciv - satir) şairi. Edebiyat tarihlerinde ilk zaman şairleri arasında taşlama edebiyatının başlıca temsilcilerinden biri olarak gösterilir.

jübile Fr. i. Bir mesleğin ellinci ya da yirmi beşinci yılını başarıyla bitirmiş olanların şerefine yapılan kutlama töreni. Evlilik hayatının bu türlü yıldönümleri için yapılan törenlere de bu ad verilir. Jübile kelimesi ibranice «iobel» kelimesinden alınmıştır «koç boynuzu» demektir. Eski İbraniler kutsal yılın geldiğini ilân için koç boynuzundan yapılma borular kullanırlarmış. Yahudiler'de 50 yılda bir jübile yapılır ve borçlar affedilir ve köleler, esirler azadolunurmuş. Sonraları papalar da böyle 50 ve bazan 25 yılda bir jübile bayramı yapmışlardır. O günlerde Roma'ya gelenlerin bütün günahları affedilirmiş. Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta böyle uzun bir tarihi olan jübile, sonraları şahısların da hayat ve meslek yılları için kullanılmıştır. [İng. Anniversary]

Jünger, Ernst (Doğ. 1895) Alman yazarı. Önce I. Dünya Savaşı'ndaki anılarına dayanarak «Çelik Fırtınaları» ve «Ateşle Kan»ı yazdı. Bu son eser «ulusal - toplumcu» düşüncenin gelişmesinde rol oynamıştır. Daha sonra makineleşme yolundaki uygarlığa karşı kişinin haklarını savunan eserler yazdı. Bunların arasında en önemlisi «Yapraklar ve Taşlar» dır.

jünyor ★ 1. Anglo - Amerikanlar'da, babanın adını taşıyan oğulun adının sonuna getirilir. ★ 2. Sp. 18 yaşından (bazı sporlarda 16-17 yaşından) daha ufak sporculara verilen ad. Jünyorlar tenis turnuası, Avrupa Jünyor milli takımalr futbol şampiyonası gibi... Ancak «Jünyor» adı yerini yavaş yavaş «genç» kelimesine bırakmaktadır. Gençler atletizm şampiyonası, Avrupa genç takımlar futbol turnuası gibi.

Jüpiter ★ 1. Mit. Roma mitolojisinde tanrıların başı sayılan bir mitoloji kişisi. Yunan mitolojisindeki karşılığı Zeus'dur. ★ 2. Lat. i. Erendiz, Müşteri adlı gezegen.

jüpon Fr. i. Etek altına giyilen eteklik.

jüri İng. i. ★ 1. Yargıcılar kurulu. ★ 2. Bazı ülkelerde, ağır cezalı suçların yargılanmasında, suçun fail tarafından işlenmiş olup olmadığına karar vermeye yetkili kurul. Bu halk kurulu, bir tür geçici yargıçlar kuruludur. Bir dava konusunda karar veren kurulun görevi bitmiş olur. Özellikle Amerika ve Fransa'da uygulanan jüri sisteminde, yargıç jüriye sanığın gerçekte suçlu olup olmadığını sorar. Jüri, sanık için suçsuz kararına varırsa yargıç da sanığı beraat ettirmek zorundadır. Jüri sanığı suçlu bulursa, yargıç sanığın suçunun gerektirdiği cezayı verir.

jüt Fr. i. Kök sistemi kuvvetli ve oldukça derine giden dik, dallı, yuvarlak ve 1,5-3 m. ye kadar boyu olan, yaprakları tüysüz, kenarları dişli ve uç kısmı sivri yumurta şeklinde, çiçekleri sarı renkte ve salkım halinde içinde tohumları bulunan kapsülleri koni şeklinde, tiliaceae familyasından yıllık bir bitki. İp ve çuval yapımında kullanılır.

K

Karda Dolmabahçe camisi ve çevresi

K, k ★ 1. Türk alfabesinin ondördüncü ve sessizlerin onuncu harfi. ★ 2.Kim. Potasyum elemanının sembolü.

ka i. K harfinin adı. Buna «ke» de denir.

Kaabil Bak. Habil.

kaan i. Bak. kağan.

kâb Ar. i. Ayak topuğu, aşık kemiği.

kaba s. ★ 1. Hafif olduğu halde kalın ya da hacmı büyük: Kaba şilte. [Gros — Puffed] ★ 2. Özensiz, hünersiz yapılmış: Kaba bir oda takımı. [Grossier — Rough] ★ 3. Taneleri iri: Kaba un, kaba çakıl. [Grand, gros — Coarse] ★ 4. Terbiye ve görgüsü kıt kimse ya da terbiyeye aykırı söz, hareket: Kaba adam, kaba cevap. [Grossier, impoli — Impudent]

Kabaağaçlı Cevat Şakir (Halikarnas Balıkçısı) (Doğ. 1886) Romancı, hikâyeci. İstanbul'da doğdu. Robet Kolej'de ortaokulu bitirdikten sonra Oxford'a giderek üniversite eğitimini orada tamamladı. Yurda dönünce bazı dergilerde yazıları, karikatürleri yayımlandı (1910-1925). Yazdığı bir hikâye yüzünden 3 yıl Bodrum'da kalebentliğe hüküm giydi. Mahkûmiyetini bitirdikten sonra da orada yaşamaya devam etti. 1947'den beri İzmir'de gazetecilik ve turist rehberliği yapmaktadır. Eserlerinde, konularını hep denizle ilgili olaylardan, balıkçıların, sünger avcılarının yaşantılardan seçer ve mitolojiden yararlanarak şiirli, sürükleyici bir anlatımla yazar. Başlıca eserleri: «Ege Kıyılarından», «Aganta Burina Burinata», «Egenin Dibi», «Mavi Sürgün», «Ötelerin Çocuğu» dur.

kababurun b. i. Sazan familyasından, eti kılçıklı küçük bir balık.

kabaca zf. ★ 1. Kaba bir yolda. [Grossièrement, impoliment — Roughly] ★ 2. s. Az iri, az büyük. [Assez gros — Rather bigger]

kabadayı b. i. ★ 1. Kimseden yılmadığı iddiasında olup şuna buna meydan okuyan kimse. [Bravache, matamore — Braggart] ★ 2. s. mec. Babayiğit, cesur: Doğrusu kabadayı bir delikanlıdır. [Brave, courageux — Brave] ★ 3. En başta gelen, belli başlı: Bunun en kabadayısı elli kuruştur.

kabadayılık b. i. Kabadayı hali ya da kabadayıca hareket. [Bravacherie — Bravado]

Kabadüz Ordu'nun merkez ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 13 756, merkezinin nüfusu 863'dür.

kaba et b. i. Kuyruk sokumunun iki yanındaki şişkin kısım: Çocuğun kaba etlerini şamarladı. [Postérieur — Posterior]

kabahat, -ti Ar. i. ★ 1. Çirkin hareket, hafif suç, kusur. [Faute, délit — Fault, blame] ★ 2. Huk. Ceza hukukumuzda, hafif hapis, hafif para cezası ve belli bir meslek ve sanatın yapılmasının tatili cezalarını gerektiren suç. Ceza Kanunu'muz suçları, cürüm ve kabahat olarak ikiye ayırmaktadır. Kabahatlar, toplum düzeni yönünden daha az önem taşıyan, toplumsal yararları daha önemsiz şekilde zedeleyen suçlardır. [Contravention — Minor infraction]

kabahat etmek b. f. Kusur yapmak, suç işlemek. [Commettre une faute — To commit fault]

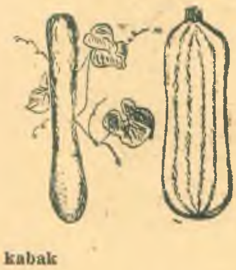
kabahatli s. Kusurlu, suçlu. [Coupable — Faulty, guilty]

Kabahaydar Urfa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 6 476, merkezinin nüfusu 495'dir.

kabak i. ★ 1. Bot. Kabakgillerden geniş yapraklı ve yerde sürünen bir bitki familyası. Sebze olarak yenen birçok çeşidi vardır. [Courge — Pumpkin] ★ 2. Esrarkeşlerin (esrar içenlerin) kullandıkları bir çeşit nargile. ★ 3. s. mec. Bilgisiz, görgüsüz, kaba: Bir şeyden anlamaz, kabağın biri. [Grossière — Loutish] ★ 4. s. (Karpuz ve kavun hakkında) Ham. [Non mûr — Unripe] ★ 5. s. (Baş hakkında) Saçsız ya da başlıksız, çıplak: Yalın ayak, başı kabak. [Chauve, pelé — Bald]

kabak başında patlamak b. f. Bir işin zararlı sonucuna uğramak.

Kabakçı Mustafa (Ölm. 1809) XIX. yüzyıl başlarındaki büyük bir ayaklanmanın önderi olan zorba. III. Selim'in sivil ve askerî alanda yaptığı yeniliklere karşı olan kimi din ileri gelenleri ile eskiye bağlı kimi paşaların da kışkırtmasıyla Boğaziçi'ndeki topçu yamakları, çavuşları Kabakçı Mustafa adlı gözü pek bir adamın yönetiminde İstanbul üzerine yürüyüp Sultanahmet meydanında toplandılar. Bunlara serseri takımı ve yeniçeri askerleri de katıldı. Ayaklananlar padişahtan

kabak

kabalak

«Nizam-ı Cedit» askerini kaldırmasını istediler. Yenilik hareketlerine önder olanların evlerini yağmaladılar; ardından III. Selim'i tahttan indirdiler. Bu olaylardan sonra «Boğazlar Kumandanı» olan Kabakçı Mustafa bir süre İstanbul'da egemen olduysa da, Rumeli'den gelen Alemdar Mustafa Paşa tarafından bir gece evinde yakalattırılıp öldürtüldü.

kabak çiçeği gibi açılmak b. f. Utangaçlıktan ve çekingenlikten çabuk sıyrılıp teklifsizleşmek.

kabakgiller ç. b. i. Bot İkiçeneklilerden, kabak, karpuz, kavun, hıyar gibi cinsleri olan geniş yapraklı, sürüngen ve sarılgan bir bitki familyası esk Kısaiye fasilesi. [Cucurbitacées — Cucurbitaceae]

kabaklamak f. Ağacı yalnız gövdesi kalacak şekilde budamak. [Ebrancher, élaguer — To lop off]

kabak tadı vermek b. f. Usanç vermek, bıktırmak.

kabakulak b. i. Hek. Bezleri ve en çok tükürük bezlerini şişiren bulaşıcı, salgın ve ateşli bir hastalık. [Oreillons — Mumps]

kabala İbranice i. ★ 1. Yahudiler'de Tevrat'ın gizli anlamlarını araştırma işi. ★ 2. Ruhlar ve cinler ile ilişki kurma işi.

kabalak i. Şapkaya benzeyen ve güneşten korunmak için bazı defa içi mantarlı olan bir çeşit asker başlığı. I. Dünyâ Savaşı sonlarına doğru Osmanlı ordusunda kullanılmıştı.

kabalaşmak f. Kaba bir hale girmek, terbiyesizleşmek, kabalık etmek. [Devenir grossier, vulgaire — To become vulgar]

Kabalı Sinop'un merkez ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 12 426, merkezinin nüfusu 932'dir.

kabalık i. Kaba olanın hali ya da kabaca hareket. [Grossièreté, impolitesse — Rudeness, incivility]

kabalist, -tı i. Kabala ile uğraşan kimse.

kaballama i. Maden ocaklarında galerileri ağaçlara pekiştirme işi.

kabara i. ★ 1. Ayakkabıların daha çok dayanması için altına çakılan iri başlı çivi. ★ 2. Eskiden sandık, çekmece, odaların ahşap bölümleri gibi yerlerde süs olarak kullanılan başı yaldızlı ve geniş çivi. [Clou d'ornement — Hob - nail]

kabarcık i. İçi su ya da hava dolu ufak kabartı, kürecik. Küçük çıban. [Bulle, globu — Bubble, pimple]

kabarcıklı düzeç b. i. Bak. su düzeci.

kabare Fr. i. Bir çeşit içkili eğlence yeri. Gece kulübü.

kabare tiyatrosu b. i. Tiy. Günlük konuları işleyen yergi ve taşlama tiyatrosu. Küçük bir salonda oynanır. Seyirciler masalarda oturur. Kabare oyunlarında en önemli özellik, ince bir mizahla toplumun günlük sorunlarının taşlanması, alaya alınmasıdır. Küçük skeçler, monologlar, şarkılar, pandomimler, şiirler bu tiyatroda önde gelir. Bu tür tiyatro ilk olarak 1881 yılında Paris'de ressam R. Salis'in Chat Noir adlı kahvehanesinde oynanmıştır. Ünlü Alman tiyatrocusu Max Reinhardt da bir kabare tiyatrosu yönetmiştir. Bizde kabare tiyatrosunu başlatan Haldun Taner'dir.

kabarık s. ★ 1. Kabarmış olan. [Gonflé — Swollen] ★ 2. Tümsekli. [Protubérant — Blistered]

kabarma i. ★ 1. Kabarmak eylemi. ★ 2. Coğ. Yer yüzünde su kütlesi üzerine ayın çekimi etkisiyle 12 saat 25 dakika ara ile deniz düzeyinin yükselmesi olayı. Bak. gelgit. [Flux — Flux, flow]

kabarmak f. ★ 1. Şişmek, ağırlığı artmadan hacmi büyümek: Pamuğu atılınca yastık kabardı. [S'enfler, se gonfler — To swell up] ★ 2. Yükselmek, taşmaya yüz tutmak: Kahve kabardı. [S'élever — To rise] ★ 3. Kibrinden ya da öfkesinden kurumlanmak. [S'enorgueillir, s'irriter — To swagger]

kabartı i. Kabarmış, tümsek yer, çıkıntı. [Saillie, appendice — Bound, leap]

kabartma i. ★ 1. Kabartmak işi. ★ 2. Şekli düz olmayıp kabarık olan iş: Kabartma yazı, kabartma çiçek. [Hautrelief — High relief] ★ 3. s. Çıkıntılı olarak, kabartılmış şekilde. [En haut - relief — In high relief]

kaba saba b. s. ★ 1. Görgüsüz, terbiyesiz: Kaba saba bir adam. ★ 2. Dikkatsiz ve savrukça: Kaba saba bir iş.

kabasakal b. s. Gür ve geniş sakallı.

kabasoğan b. s. Göründüğü gibi sağlam ve kuvvetli olmayan.

kabaşiş b. i. Kabakulak. [Oreillons — Mumps]

kabataslak b. s. Bir şeyin ayrıntılarını bırakıp ana çizgilerini belirten. [Grossièrement, approximativement, en gros — Rough]

kabayel b. i. Güneyden esen yel, lodos. [Vent du sud — South breeze]

Kâbe

Kâbe Mekke'de Müslümanlık'ça kutsal tanınan, bütün Müslümanlar'ın kıblesi olup hac zamanında tavaf edilen, taştan yapılmış küçük bir bina. Yerinin dünyanın yaratılışındanberi belirtilmiş olduğu ve

ilk defa Peygamber Âdem tarafından kurulduğu, ikinci defa da Peygamber İbrahim tarafından yapıldığı söylenir. Kubbeli duvarlarla ve yedi minare ile çevrilmiş, üstü açık olan geniş bir avlunun yani «Mescidi Haram» ın ortasında 13 m. yükseklikte, 12 m. boyda ve 11 m. kadar da genişlikte dört köşe küçük bir binadır. «Haceri Esved» denilen ve Cennetten indirildiğine inanılan kutsal kara taş, Kâbe kapısının yanında bir adam boyu yükseklikte duvarın içine gömülüdür ve hac sırasında hacılar tarafından saygıyla öpülür. Kâbe, en eski zamanlardan beri kutsal tanınmış ve ziyaret edilmiş olmakla beraber çeşitli tarihlerde yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. İki kapısından, doğu tarafındaki açık, batıdaki kapalı tutulur. Kâbe siyah ibrişimden örülmüş, üstü sırma ile âyetler yazılı bir örtü ile örtülmüştür. Bu örtüyü ilk defa Mısır'da hükümet süren Türk sultanlarından Kılavun yaptırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında ve Yavuz Sultan Selim'den sonra her yıl Kâbe örtüsü Osmanlı Devleti tarafından değiştirilirdi.

kabına sığmamak b. f. Sabırsızlanmak, kendini tutamamak.

kâbına varmak (kâbında olmak) b. f. Birinin derecesinde olmak, biriyle eşit olmak.

kabız, -zı Ar. i. ★ 1. El ile tutma, alma, kavrama. ★ 2. Peklik, tutkunluk, «sürgün» ün karşıtı: Kabız olmuş, inkıbaza uğramış. [Constipation — Astingent]

kabız olmak b. f. Pekliğe tutulmak. [Se constiper — To bind the bowels]

Kâbil Afganistan'ın başkenti. 310 000 nüfuslu olan bu şehir Indus nehrinin bir kolu olan Kâbil ırmağının kıyısındadır. (Kaboul).

kabil Ar. ★ 1. i. Ebe hekim. ★ 2. s. Bu kelime bu gibi, bu türlü anlamına gelen «bu kabil, bu kabilden» ve «çeşidinden, gibi» yerine, «kabilden» şeklinde kullanılır: Bu kabil işler. ★ 3. s. Olabilir: Bu işin böyle olması kabildir.

kabile Ar. i. Ebe.

kabile Ar. i. Boy, uruk. Oymak, aşiret, birlikte konup göçer göçebe halk. [Tribut — Tribe]

kabiliyet, -ti Ar. i. Yetenek. esk. İstidat: Çocuğun müziğe kabiliyeti var. [Capacité — Capability]

kabiliyetli s. Yeteneği olan. [Capable — Capable]

kabin Fr. i. Deniz hamamlarında, plâjlarda küçük soyunma locası.

kabine Fr. i. ★ 1. Bakanlar kurulu, vekiller heyeti, hükümet. Bak. bakanlar kurulu. [Cabinet — Cabinet] ★ 2. Hekim muayenehanesi, küçük oda, kamara. [Cabinet — Cabin] ★ 3. Helâ. [Cabinet, lieux d'aisance — Water - closet]

kabir, -bri Ar. i. Sin, gömüt. esk. Mezar. [Tombeau — Grave, tomb]

kablelmilât Ar. zf. Milât'dan önce.

kablelvuku, -u Ar. zf. Olmadan önce.

kablo Fr. i. Tek. Elektrik akımını ileten ve üzeri yalıtkan bir madde ile örtülmüş tel. Kablo iyi iletken olan bir maddeden yapılır. Hem iyi iletken hem de ucuz maden, bakırdır. Ancak bakır mekanik bakımdan sağlam olmadığı için, kablo yapımında bakır alaşımları, bazı özel durumlarda da alüminyum alaşımları kullanılır. Kablo içinde bazan tek tel, bazan da birbirine sarılmış birçok tel bulunur. Ayrıca faz sayısına uygun olarak birbirinden yalıtılmış üç iletkenli, iki iletkenli ya da tek iletkenli kablolar yapılır. Kablolar kullanıldıkları yere göre de ayrılırlar. Yeraltı kabloları, denizaltı kabloları ya da havada kullanılan kabloların yapısı, özellikleri ayrıdır. Kablodan genel olarak elektrik akımını iyi iletmesi, dışarı karşı iyi yalıtması hem de uzun zaman dayanıp bozulmaması istenir. [Câble — Cable]

kabotaj Fr. i. Huk. Bir devletin kıyılarındaki deniz ticareti hakkını, yalnız kendi bayrağını taşıyan gemilere tanıyabilmesi hakkı. Kapitülasyonlar, Türk kıyılarında ticaret hakkını yabancı gemilere de tanımaktaydı. Ancak, 1923 yılında Lozan antlaşması ile yabancıların karasularımızdaki kabotaj imtiyazı kaldırılmıştır. 1 temmuz 1926 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşma ile de, kıyılarımızdaki kabotaj imtiyazı Türk bayrağı taşıyan gemilere tanınarak yabancı gemilerin ticareti önlenmiştir. 1 temmuz günü Kabotaj bayramı olarak kutlanır. [İng. Coastal trade]

kabristan Ar. Far. i. Sinlik, gömütlük. esk. Mezarlık. [Cimetière — Cemetery]

kabuk i. Bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dışarıdan gelecek etkenlere karşı koruyan örtü. esk. Kışır: Ağaç kabuğu, meyva kabuğu. [Ecorce, croûte, enveloppe — Crust] ★ 2. Bazı hayvanların deriden başka kalın mahfazaları, kavkı: Midye kabuğu, istiridye kabuğu. [Coquille — Shell]

kabuk bağlamak b. f. Kabuklanmak, üstünde kabuk peyda etmek. [S'encroûter — To form crust]

Kabuki Japonca i. Tiy. XVII. yüzyılda bir kadın rahibenin ortaya koyduğu bir Japon tiyatro türü. Müzik, dans önemli iki unsurdur. Konularını günlük hayattan alır. Bu yüzden geleneksel Japon tiyatrosu olan No'ya oranla daha halka dönük bir tiyatro türüdür. İlk zamanlarda kadın rollerine de erkekler çıkardı. Son 50 yıldan beri bu alışkanlık bozulmuştur.

kabuklular ç. i. Zo. Kabukları yapılarındaki kireçli tuzlar dolayısıyla sertleşmiş bulunan, solunum organları balıklara benzeyen sınıf. Yengeç ve ıstakoz, kabuklulardandır. esk. Kışriye. [Crustacés — Crustacea]

Bir Kabuki oyuncusu

kabul, -lü Ar. i. ★ 1. Alma, verilen bir şeyi hoş görme: Hediyeyi kabul etti. [Acceptation — Acceptance] ★ 2. Bir ziyaretçiyi ya da iş için geleni yanına alma. [Réception, accueil — Reception] ★ 3. Bir şeye razı olma, uygun görme. [Consentement, admission, agrément — Consent] ★ 4. Huk. Bir akdin yapılmasında, kendisine teklifte bulunan tarafın bu tekliflere rıza gösterdiğini belirten ve akdin tamamlanmasını sağlayan irade açıklaması. Örneğin, bir alım satımda satıcının satacağı malın fiyatını söylemesi «icap» ve alıcı müşterinin de malı söylenilen fiyata alacağını beyan etmesi «kabul» dür. [Agrément — Agreement]

kabul etmek b. f. Almak, yanına almak, razı olmak, hoş görmek. uygun bulmak. [Accepter, agréer, recevoir, accueillir, consentir — To accept, receive, admit]

Kabulî Bey, Ali (Ölm. 1909) Subay. 31 Mart ayaklanmasında öldürülmesinden ötürü ün kazanmış bir deniz subayı. Yıldız saat kulesi önünde öldürülmüştür.

kabullenmek f. Hakkı yokken kendine mal etmek: Bizim kitabı kabullendi, halbuki iğreti vermiştim. [Posséder — To seize unduly]

kaburga i. ★ 1. Anat. Eğe kemiklerinin meydana getirdiği kafes. [Thorax — Thorax] ★ 2. Eğe kemiği. [Côte — Rib] ★ 3. Gemilerde dış kaplamanın dayandığı iskelet. [Cadre — Frame]

kâbus Ar. i. Karabasan, uykuda ağırlık basma. [Cauchemar — Nightmare]

kabza Ar. i. ★ 1. Avuç, pençe: Koca ülke bir şahsın kabzasında bulunursa öyle bir idarede selâmet olmaz. [Poignée — Hand] ★ 2. Tutak, sap. [Poignée — Handle, hilt]

kabzetmek b. f. Almak, tutmak.

kabzımal Ar. b. i. Meyva ve sebze gibi şeylerin, yetiştirenlerle satanlar arasında aracılığını yapan komisyoncu. [Commissionnaire — Intermediary, middleman]

kaç s. ★ 1. Nicelik soru sıfatı. Kaç para, kaç gün, kaç kişi. [Combien — How much, how many] ★ 2. (Cümle, soru cümlesi olmadığı zaman) Birçok: Ona kaç defa söyledim. [Plusieurs — Many times]

kaçak s. ★ 1. Kaçmış, bir işten, görev ya da hükümden kaçmış ya da kaçırılmış olan kimse, şey: Okul kaçağı, kaçak asker, kaçak mal. [Fugitif, fuyard, marchandise de contrebande — Fugitive, deserter, smuggled, runaway, contraband] ★ 2. Bir kaptan, bir borudan istenmediği halde çıkan sıvı, gaz.

kaçakçı s. Bir yere kanunsuz mal sokan ya da bir yerden mal kaçıran kimse. [Contrebandier — Smuggler]

kaçakçılık i. Huk. Devlete vermekle yükümlü olduğu vergi ve resmi vermemek için, hile kullanmak, alım satımı yasaklanmış maddeleri gizlice alıp satarak yararlanmak. Örneğin, uyuşturucu madde kaçakçılığı, tekel maddeleri kaçakçılığı v.b. Yurda sokulması yasak şeyleri gizlice sokmak, yurda girmesi mümkün eşyaların gümrüğünü ödememek için normal gümrük yolları dışında, gizli şekilde malı ithal etmek de gümrük kaçakçılığı teşkil eder. [Contrebande — Smuggling]

kaçaklık i. Kaçak olma hali. [Désertion — Desertion]

kaçamak i. Bir işten ya da görevden suç teşkil etmeyecek şekilde ayrılmak, bir şeyden kaçınma imkânı veren hal, kuvvetli ve pek haklı olmayan özür. [Fuite, prétexte, faux - fuyant — Evasion, subterfuge]

kaçamaklı s. Ne evet, ne de hayır olmayan ve her ikisine de çekilebilen söz, cevap, ya da hareket. esk. Şüpheli, meşkûk. [Evasif — Evasive, elusive]

kaçan zf. ve ba. Eskiden «ne vakit, ne zaman ki» gibi anlamlarında kullanılırdı: Kaçan oraya gelirse bana haber veriniz.

kaçar s. Kaç sıfatının üleştirme şekli: Kaçar kitap alacaksınız?

kaçarula İta. i. Saplı tencere.

kaçgöç b. i. Bazı yerlerde Müslüman kadınlarının erkeklere görünmelerini, bir arada oturup konuşmalarını yasak eden adet. esk. Nâmahremlik: Eskiden bizim şehir hayatımızda kaçgöçe pek riayet edilirdi.

kaçık s. ★ 1. Bir yana kaçmış, çarpılmış, kaymış. [Toqué, détraqué — Deviated, slanted] ★ 2. mec. Delişmen, aklı başından kaçmış: Kaçıktır, sözüne güvenilmez. [Maniaque — Crazy]

kaçıklık i. Delişmenlik, divanelik. [Insanité, folie légère, extravagance — Madness, eccentricity]

kaçılmak f. ★ 1. Herhangi birinin kaçması eylemi. ★ 2. (Halk) Çekilmek, savulmak.

kaçımsamak f. Bir işi yapmamak için bahaneler yaratmak. esk. Taallül etmek.

kaçıncı s. Kaç derecede bulunan, kaç sıfatının sıralama şekli: Kaçıncı defa geldi? [Aquel ordre numérique, quantième — Of what number]

kaçıngan s. Kaçınma huyu olan, çekingen. esk. Müçtenip. [Méfiant — Timid]

kaçınmak f. Çekinmek, her hangi bir işten geri durmak, yardımını esirgemek: O adam böyle bir hizmetten kaçınmaz. [S'abstenir, éviter — To avoid, refrain]

kaçırma Huk. i. Şehvet hissiyle ya da evlenmek amacıyla 18 yaşından küçük bir kimseyi rızasıyla, 18 yaşından büyük bir kimseyi cebir şiddet ve hile ile hürriyetinden mahrum etmek, alıkoymak. 18 yaşından küçük bir kimse, cebir, şiddet ve hile ile kaçırılırsa suçun cezası daha da artar. Genel adap aleyhine suçlardandır. Bir kimse, maddî çıkar sağlamak için kaçırılmışsa, bu tür fiile adam kaldırmak

denir ve mal aleyhine suçlardandır. Evlenmek maksadı, şehvet hissi ve maddi çıkar sağlamak amacı olmaksızın bir kimsenin kaçırılmasına ise, hürriyeti sınırlama suçu denir. [Enlèvement — Abduction]

kaçırmak f. ★ 1. Kaçmasını sağlamak ya da kaçmasına meydan vermek: Suçluyu kaçırdılar. Bu boru su kaçırıyor. [Laisser fuir — To make escape, leak] ★ 2. Birinin gitmesine istemiyerek meydan vermek: Arkadaşımı kaçırdım, halbuki söyleyeceklerim vardı. [Manquer, rater son coup — To miss] ★ 3. Gitmek zorunda bırakmak: Eziyet ettiği için, çırağın kaçırdı. [Causer de partir — To cause to leave] ★ 4. Yola çıkan bir araca yetişememek: Vapuru, otobüsü kaçırmak. [Rater — To miss] ★ 5. Yararlanamamak: Fırsat kaçırmak. [Manquer — To miss] ★ 6. Zor kullanarak birini götürmek. Kız kaçırmak. [Enlever, ravir — To abduct] ★ 7. Aşırmak: İcradan eşya kaçırmak. [Celer — To conceal] ★ İstemeyerek aptesini etmek: Donuna kaçırmak. ★ 9. Delirmek: Zavallı kaçırmak [Perdre la tête — To become insane]

kaçış i. Kaçma işi, firar. [Fuite — Desertion, flight]

kaçışmak f. Birden dağılıp her biri bir tarafa kaçmak. [Fuir chacun de son côte, se disperser — To disperse in confusion, be panic - stricken]

Kaçkar Dağı Doğu Karadeniz'de Rize dağları üzerinde bir tepe. Yüksekliği 3 937 m. dir.

kaçkın i. Kaçak, kaçmış kimse. esk. Firari: Mektep kaçkını. [Fuyard, déserteur — Fugitive, deserter]

kaçlı s. ★ 1. Sayısı kaç, hangi sayıdan: Kaçlı iskambil? ★ 2. Kaç tarihinde doğmuş ya da okulu bitirmiş: Bu kız kaçlı? O mühendis kaçlı?

kaçlık s. Kilo, yaş, para gibi ölçü anlatan sayıların hangisinden: Kaçlık şarap alalım? Bu kadın kaçlık?

kaçma i. Kaçmak eylemi. esk. Firar. [Désertion, fuite — Escape, flight, elopement]

kaçmak f. ★ 1. Bulunmak zorunda olduğu yerden gizlice ya da zorla ayrılmak: Okuldan kaçmak, hapishaneden kaçmak. [Fuir — To escape] ★ 2. Kendini göstermemek: Erkekten kaçmak. [Voiler — To veil] ★ 3. Kaçınmak: Zahmetten kaçmak. [Eviter — To avoid] ★ 4. Sozmak: Borudan su kaçıyor. [Fuir, couler — To leak] ★ 5. Girivermek: Kulağa su kaçmak. [Pénétrer — To penetrate] ★ 6. Yer değiştirmek: Şapkası yan kaçmış. [Dévier — To deviate] ★ 7. Savuşmak: Arkadaşınız biraz önce kaçmış. [Partir, s'en aller — To depart] ★ 8. Hızlı koşmak. [Courir — To run] ★. Yok olmak: Uykusu kaçmış. [Disparaitre — To fade away] ★ 10. Yolunu tutmak, yaklaşmak: Mübalağaya kaçmak, yeşile kaçan mavi. [Sembler — To look like] ★ 11. Zarf olarak sıfat alınca, «oluş» anlatan yardımcı fiil görevi yapar: Bu söz soğuk kaçtı. [Produir l'effet sur — To have effect]

kad Ar. i. Boy. Kadd-ü kamet = Boy bos. Kaddi bülend = Yüksek boy.

kadana Macarca i. Bir cins iri at.

kadans Müz. Bir müzik parçasının dinlenme noktasında ya da bitişi sırasında çalınan ya da söylenen en etkili kısım. Genellikle konçertolarda bulunur.

kadar Ar. e. ★ 1 Derece ve miktar anlatır: İstediği kadar yer, doyacak kadar yemek. [Tant que, aussi, autant — As much (many) as] ★ 2. «Aşağı yukarı» gibi tahmin ve yaklaşma anlatır: Yirmi kişi kadar vardılar. [Environ, approximativement — Approximately, nearly, about, or so] ★ 3. Son anlatır: 20 güne kadar tamam olur. [Jusqu'à — By, in, up to, until]

Çeşitli kadehler

Kadar, Janos (Doğ. 1912) Macar devlet adamı. 1931'de gizli Komünist Partisi'ne girdi. II. Dünya Savaşı'nda mukavemet hareketini örgütledi. 1945'de mebus seçildi. 1948'de Macaristan'daki sol partileri birleştirdi. 1956'dan beri Sosyalist İşçi Partisi birinci sekreteridir. 1956-1958, 1961-1965 yıllarında başbakanlık yaptı.

kadastro Fr. i. Taşınamaz malların, plan, kroki, defterler ve kütüklere geçirilerek hüviyetlerinin ve niteliklerinin belirlenmesini sağlayan, malın yeryüzündeki durumunu belirten, diğer taşınamaz mallardan ayrılabilmesini mümkün kılan düzenleme işi. Tapunun ve kadastronun yönetimi, başbakanlığa bağlı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne aittir. Bu işlerle uğraşan ve başbakana yardımcı olan bir de Devlet Bakanlığı vardır. [Cadastro — Land survey]

kadehçik

kadastro mahkemesi Huk. Taşınamaz malların hukuk ve geometri durumlarının saptanması yönünden ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümlenmesi ile ilgili, belirli mıntakalarda kurulmuş tek yargıçlı mahkeme. Kadastro davalarında özel bir muhakeme usulü uygulanır. Belirli niteliklere sahip olan yargıçlar, kadastro yargıcı olarak atanırlar.

kadavra İta. i. Ölmüş insan ya da hayvan vücudu. Kadavra üzerinde çalışmadıkça anatomi iyice öğrenilemez. [Cadavre — Carcass, corpse]

kadayıf Ar. i. Tatlı yapılmak üzere çeşitli şekillerde dökülüp sıcak saçta kurutulan hamur: Tel kadayıfı, yassı kadayıf, ekmek kadayıfı.

kadeh Ar. i. İçki, su, çay içmekte kullanılan küçük bardak: Rakı kadehi, çay kadehi. [Verre, coup à boire — Glass]

kadehçik i. Bot. Meşelerde meyva sapının genişlemesiyle meydana gelen ve meyvayı ortasına kadar içine alan, küçük kadeh şeklindeki kısım. Palamut meşesinin kadehçiklerinde tanen vardır. esk. Kudeyh. [Cupule — Cupule]

kadeh kaldırmak b. f. Şölenlerde birinin ya da bir şeyin şerefine, içmeden önce kadehleri yukarı kaldırmak. [Toaster — To toast]

kadeh tokuşturmak b. f. İçki içerken karşılıklı sevgi işareti olmak üzere kadehlerini birbirine dokundurmak.

kadem Ar. i. ★ 1. Ayak : Kadem basmak. ★ 2. 12 parmak (yarım arşın) uzunluğunda eski bir ölçü ; ayak. Metrenin üçte biri. ★ 3. Uğur : Uğurlu, kademli olsun. Evimize kadem getirdiniz.

kademe Ar. i. ★ 1. Basamak, derece, adım : Kademe kademe = Derece derece, adım adım. ★ 2. Ask. Maksada, düşman durumuna ve araziye göre bir birlikten ayrılarak ilerde, geride ve yanlarda bulunan küçük parçalar. Uçak, muharebe ve batarya kademesi gibi özel bölümlerin niteliği. [Echelon, degré, marche — Echelon, rank, line]

kademhane Ar. Far. b. i. Ayakyolu.

kademli s. Uğurlu.

kader Ar. i. Dünyada ve bütün insanların hayatında geçecek hallerin ve olayların önceden Tanrı tarafından belirlenmiş olduğuna inanma ve Müslümanlık'ça bu inanışın şekli. Kaza, kader inanışı çeşitli mezheplere göre az çok değişir ve konu İslâm dininde önemli yer tutar. [Destinée, destin, providence, fatalité — Fate]

kadercilik i. Fel. Bütün olayların, önüne geçilmez şekilde önceden saptanmış olduğunu benimseyen doktrin ya da davranışlara verilen ad. Bütün dinlerin temel düşüncesi kader inancıdır. Buna göre insanın yeryüzündeki bütün işleri ve eylemleri Tanrı tarafından önceden çizilmiştir. Günlük dilde bu, kabaca alın yazısı olarak anlatılır. Eski Yunan felsefesindeki birçok doktrin, Hıristiyan teorileri kadercidir. İslâm felsefesinde «kaderiye» adı ile gösterilen doktrini benimseyenler, kaderi inkâr ederek, insanın kendi eylemlerinin yaratıcısı olduğunu ileri sürerler. Buna karşılık «cebriye» mezhebi ise tam tersi bir yöne girerek «irade-i cüz'iye» yi inkâr eder ve insanların kendi eylem ve hareketlerinde asla rolleri olmadığını ileri sürer. En koyu kaderciler bunlardır. İslâmlığın, sünnîlik anlayışına göre ise, insanda, Tanrı'nın buyruğuna uymakla beraber bir de küçük irade (irade-i cüz'iye) vardır. [Fatalisme — Fatalism]

Kadıköy'den bir görünüş

kaderiye Ar. i. Fel. İslâm felsefesinde günah ve küfür gibi hareketlerde kaderi kabul etmeyip «kul kendi fiilinin yaratıcısıdır» diyenlerin mezheplerine verilen ad.

Kadeş Savaşı ve Barışı M.Ö. XIII. yüzyılda Hititliler'le Mısırlılar arasında yapılan bir savaşın, bundan sonra da yeryüzünde düzenlenmiş ilk barışın adı. Hitit Kralı Muvattali ile Mısır Firavunu II. Ramses M.Ö. 1293 yılında Kadeş dolaylarında Suriye egemenliği yüzünden savaşa tutuştular. İki taraf da bu çarpışmadan kesin bir sonuç alamadı. Önce bir mütareke yaptılar. Mütarekeye kızan Hitit askerleri tarafından öldürülen Muvattali'nin yerine geçen III. Hattusil zamanında ise bu mütareke barış anlaşması biçimine sokuldu. Çünkü çok güçlenmiş bulunan Asurlular hem Mısırlılar'ı hem de Hititliler'i tehdit ediyordu. M.Ö. 1278 yılında yapılan ve tarihin kaydettiği ilk yazılı barış anlaşması olan «Kadeş Barışı» ile, dışarıdan gelecek bir hücuma karşı Mısırlılar ve Hititliler ortak bir savunma kurmayı ön görüyorlardı.

kadı Ar. i. ★ 1. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında kazaların başında bulunan, hem idare âmirliği, hem yargıçlık yapan büyük hocalara ve din bilginlerine verilen ünvan. Sonraları her çeşit davaya bakanlar yargıçlar için kullanılmıştır. Tanzimatın ilânından sonra adliye teşkilâtı yapılarak şeriye mahkemeleri ayrıldı ve kadı kelimesi yalnız evlenme, boşanma, nafaka ve miras davalarına bakan şerî mahkeme reisleri için kullanılır oldu. Medenî Kanun'dan sonra kadıların işleri hukuk mahkemelerine geçti. ★ 2. Tiy. Anadolu'da seyirlik oyunları düzenleyene verilen ad.

Kadı Burhanettin (1343-1398) Bilgin, şair ve devlet adamı. Babası, Kayseri'de kadılık yapmış Şemsettin Ahmet'dir. Kayseri'de doğdu. Suriye'de ve Mısır'da güçlü bir öğrenim yaptı. Babasından sonra Kayseri kadısı oldu. Ortalıktaki başıboşluktan yararlanarak önce Kayseri'yi sonra Sivas'ı ele geçirip bu bölgede bir devlet kurdu. 20 yıla yakın bu devletin hükümdarı olarak kaldı. 1398'de Akkoyunlular'la yaptığı bir savaşta öldürüldü. Sivas'da gömülü olan Kadı Burhanettin'in Türkçe, Farsça ve Arapça hem kahramanlık hem de aşk temasında çok güçlü ve ince şiirleri vardır. Rubai nazım şeklini Türk

edebiyatına uygulayarak bunlara «tuyuğ» adını vermiştir. Divanı basılmıştır.

Kadıköy İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 33 km² olan ilçenin 3 bucağı ve 1 köyüyle birlikte nüfusu 167 226, merkezinin nüfusu 165 086'dır. İlçe toprakları Kayışdağı ve Çamlıca tepeleriyle Marmara denizi kıyılarına doğru hafif dalgalı bir şekilde uzanır. İstanbul şehrinin Anadolu yakasındaki en önemli ve kalabalık semtidir. Eskiden tamamen şehrin yazlığı durumunda iken önemli bir bölümü bu niteliğini kaybetmiştir. M.Ö. VII. yüzyılda kurulmuştur. O zamanki adı Kalkedon'du.

kadıköytaşı b. i. Jeol. Süt beyazlığında hafif mavi dalgalı bir cins akik.

kadılık i. Kadının işi ya da bir kadının çalıştığı yer. Eskiden ilçeler birer kadılık demekti.

kadın i. ★ 1. Annelik sıfatını alabilen insan, erkeğin eşi, bir insan bölümünün yetişkin çağda bulunanı. Evlenmeden önce kız denir. [Femme, matrone, épouse — Woman] ★ 2. Eskiden «bayan - hanım» anlamına kullanılan bir ünvan. [Dame — Lady] ★ 3. s. Analık ya da ev yönetimi gibi meziyetleri bulunan: Bayan Ayşe pek kadındır. [Ménagère, femme d'intérieur — Housewife]

kadın avcısı b. i. Kadınları baştan çıkaran erkek.

kadınbudu, -nu b. i. Yumurtaya bulanıp yağda kızartılan pirinçli bir cins köfte.

kadıncık i. Küçük kadın.

Kadıncık Ana Hacı Bektaş Veli'nin karısı olduğu söylenen ve Bektaşiler'ce saygı değer sayılan bir kadın.

kadıncıl s. Kadın düşkünü, kadınlara düşkün.

kadın efendi b. i. Osmanlı saltanatı zamanında padişah kadınlarına verilen ünvan: İkinci kadın efendi, dördüncü kadın efendi.

kadın göbeği b. i. Ortası çukurca bir çeşit yumurtalı hamur tatlısı.

Kadınhanı Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 389 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 885, merkezinin nüfusu 8 491'dir. İlçenin yüzey şekilleri siliktir. Tahıl yetiştirilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Konya — Afyon asfalt yolu üzerindedir. Demiryolu istasyonuna 6, il merkezine 60 km. uzaklıktadır. Eski adı Saideli'ydi.

kadın kadıncık b. i. Terbiyeli, tutumlu, derli toplu ve kendi halinde kadın.

kadınlık i. ★ 1. Kadın olma hali, iyi ev kadını ve aile reisi olma yeteneği, kadın meziyeti. [Féminité — Femininity, womanliness] ★ 2. Kadınlar.

kadın nine b. i. Büyük anne ya da yaşı hayli ilerlemiş kadın.

kadın tuzluğu, -nu b. i. Bot. Sarıçalı.

kadırga Yun. i. Osmanlılar zamanında kullanılan savaş gemilerinden bir kısmının adı. Kadırgalar, savaş gemilerinin en büyüğü idi. Yükseklikleri az, dar ve uzun olduklarından savaş ve manevra kabiliyetleri büyüktü. Büyüklü küçüklü 10-12 topu bulunan kadırgalarda 100'e yakın savaşçı görev alırdı. Komutanlarına «Reis» denirdi. Bu san sonraları dilimizde gemicilere özgü bir terim haline gelmiştir.

kadırga

kadırga balığı b. i. Balina.

Kadışehir Yozgat'ın Çekerek ilçesi bucaklarından 31 köylü bucağın nüfusu 14 617, merkezinin nüfusu 1 185'dir.

kadız i. Hep olduğu yerde kalan büyük fıçı.

kadife i. Bir yüzü ipek, pamuk ya da yünden ülger denilen pek kısa, ince ve sık tüylerle kaplı parlak ve yumuşak kumaş. [Veloure — Velvet]

kadife çiçeği b. i. Bileşikgillerden çiçekleri koyu sarı renkte ve kadife gibi parlak ve ülgerli bir çiçek. Horozibiği çiçeği de onun bir çeşididir. [Amarante — Amaranth]

kadih, -dhi Ar. i. Birinin aleyhinde söyleme, söğüp sayma, atıp tutma.

kadim Ar. s. Uzun zamanlardanberi var olan, önceki: Tarihi kadim = Eski tarih, Kelâmıkadim = Kur'an. [Ancien, antique — Ancient]

kadimen zf. Eskidenberi.

kadimî s. Eskidenberi var olan, başlangıcı hatırlanamayan zamandan beri.

kadinne b. i. «Kadın nine» sözünün kısaltılmış biçimde bir söyleniş şekli.

kadip Ar. i. ★ 1. İnce ve düz budak, fidan. ★ 2. Erkeğin cinsel organı.

kadir, -dri Ar. i. ★ 1. Değer, kıymet, miktar: Kadir bilmek. [Valeur, estime, mérite — Value, worth] ★ 2. Ast. Bir yıldızın parlaklığı bakımından bulunduğu derece. Birinci kadirde 19, ikincide 57, üçüncüde 174 yıldız vardır. Göz ancak ilk altı kadirde bulunan ve sayısı 8 450 olan yıldızları seçebilir.

kadir Ar. i. Kudretli, güçlü, erkli: Allah her şeye kadirdir. [Puissant — Powerful, almighty]

kadirbilir b. s. Değerbilir.

kadir gecesi b. i. Ramazanın 27. gecesi. esk. Leylei Kadir.

Kadirî «Kadiriye» de denilen bir İslâm tarikatının adı. Abdülkadir Geylâni (1077-1166) tarafından kurulmuş ve bu tarikata girmiş olanlar Müslüman dünyasının pek çok yerine yayılmıştır: Kadirî dergâhı, Kadirî şeyhi.

Kadirli Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 497 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 74 972, merkezinin nüfusu 15 806'dır. İlçe toprakları genellikle ova-

lıktır ve yer yer vadilerle yarılmıştır. Ceyhan nehrinin suladığı topraklarda buğday, çeltik ve pamuk ekilir. Kasaba, Savrun suyunun kenarındadır. M.Ö. III. yüzyılda İskender'in komutanları tarafından burada kaleler yaptırılmıştı. Çeşitli istilâlar gördükten sonra 1100'de Selçuklular'ın, 1520'de Osmanlılar'ın oldu. Kasaba Adana'ya 108 km. uzaklıktadır.

kadirşinas Far. s. Değerbilir, insanlık ve iyilik değerini tanır kimse. esk. Kadirdan : Kendi değeri bulunmayanlar kadirşinas olamazlar. [Reconnaissant, appréciateur — Appreciative]

kadit Ar. i. ★ 1. İskelet. ★ 2. mec. Pek zayıf ve kuru insan.

Kadiz Savaşı VIII. yüzyıl başlarında İspanya'da Araplar'la Hıristiyanlar arasında yapılan bir savaş. M.S. 711 yılında İspanya'ya geçen İslâm Komutanı Ziyat oğlu Tarık, güney İspanya'da Kadiz ovasına kadar ilerledi. Burada Gotlar'ın Kralı Rodrik'in büyük ordusu ile karşılaştı. Çetin bir savaş sonunda Rodrik öldürüldü Gotlar bozguna uğradılar. Böylelikle Kadiz Savaşı Müslüman Araplara İspanya fethinin yolunu açmış oldu.

kadmiyum Yun. i. Kim. Sembolü Cd olan bir eleman. Yumuşakça, gümüş beyazlığında parlak bir madendir. Çok kolay tel ya da levha haline gelir. Doğada çinko filizleriyle karışık olarak bulunur. İlk defa bir Alman bilgini tarafından 1817 yılında çinko karbonat içinde bulunmuştur. Endüstride makinelerin çok zorlanan parçalarında alaşımlar halinde kullanılır. Ayrıca diş dolgularındaki alaşımlarda da kadmiyum vardır. Yoğunluğu 8,6, atom sayısı 48, atom ağırlığı 112,4 ergime noktası 320° C, kaynama noktası 767° C dir.

kadmiyum sarısı b. s. Kim. Krom sarısından daha koyu, ışığa dayanıklı bir sarı. Koyu tonları kapatıcı özellik taşır. Bakır oksidi ile karışırsa kararır.

kadran Fr. i. Saat, pusula gibi alet ve aygıtlarda, üzerinde yazı, rakam ya da başka işaretler bulunan yuvarlak levha. [İng. Dial]

kadrat Bak. katrat.

kadril Fr. i. Müz. XIX. yüzyılda İspanya'da doğan ve bütün Avrupa'ya yayılan beş kısımlı dans. Kadınlı, erkekli gruplar halinde, bir yöneticinin yönetme sırasına göre oynanır.

Kadri Raşit Paşa (Anday) (1877-1948) Hekim, general. İstanbul'da doğdu. Askerî Tıbbiye sonra Paris'de Tıp öğrenimi yaptı. Çocuk hastalıklarında bilgisiyle ün yaptı. Yazıları Fransa, İspanya, Belçika tıp dergilerinde yayınlanmıştır.

kadro İta. i. ★ 1. Bir işte çalışanların cetveli ya da bir işin yapılması için gereken şeylerin defteri : Bir şirketin kadrosu, memur kadrosu, maaş kadrosu [Cadre — Staff, scheme, payroll] ★ 2. Ask. Barışta ve savaşta ülkenin ekonomik, malî ve endüstriyel gücü dikkate alınmak suretiyle bir ordunun insan, silâh, araç v.b. mevcutlarını gösteren cetvel. Bu cetveller her birliğin yapısına göre ayrı ayrı hazırlanır. [Cadre — Cadre, manpower and supplies]

kafa Ar. i. ★ 1. Baş; özellikle insan başı. [Tête — Head] ★ 2. Görüş ve inanışların etkisi altında beliren düşünme ve yargılama biçimi. esk. Zihniyet. [Mantalité — Mentality] ★ 3. Kavrama ve anlama yeteneği. [Intelligence — Intelligence] ★ 4. Büyük zıpzıp.

kafadanbacaklılar ç. b. i. Zo. Yumuşakçaların, baş kısımlarında boynuz gibi sert bir gagası ve yanlarında iki gözü bulunan, uçları vantuzlu sekiz kolu olan önemli bir sınıfı. Yumuşakçaların devleri sayılan en irilerini teşkil ederler. Ahtapot ve mürekkep balığı kafadan bacaklılardandırlar. esk. Zatülercületür re'siye. [Céphalopodes — Cephalopoda]

kafadar Far. s. Kafa dengi, arkadaş, yardak. [Confident — Like - minded]

kafa dengi b. i. Anlaşmış dost, kafadar.

kafaiçi b. i. Biyo. Kafatası içindeki beyin, beyincik gibi organların topu. Ansefal. [Encéphale — Encephalon]

kafa kafaya vermek b. f. Bir köşede sıkı fıkı konuşmak. [Etre en tête à tête — To have a private talk]

kafa kâğıdı b. i. Nüfus kâğıdı. [Acte de l'état civil — Identity book]

kafalı s. mec. Zeki, akıllı, kavrayışlı. [Intelligent, sensé, réfléchie — Intelligent, clever]

kafa patlatmak b. f. Bir işe fazla zihin yormak.

kafasız s. mec. Zekâsı ve kavrayışı kıt. [Sot, épais, obtus — Stupid]

kafatasçı i. ve s. «Alay» Ulus kavramını, ülkü, dil ve kültür değil de, kavim kavramına ve dolayısıyla kafatası biçimine bağlayan görüşte olan (kimse) ; ırkçı.

kafatası, -nı b. i. Biyo. Kafanın üst ve arka kısmından ibaret olup «alın, yan, kafa, temel, kalbur, şakak» kemiklerinden meydana gelen ve içinde «kafaiçi» denilen «beyin, beyincik, omurilik» bulunan azçok yumurta şeklindeki kemik kutu. esk. Cümcüme, kıhıf. [Crâne — Skull, cranium]

kafa tutmak b. f. Karşı gelmek ya da inatçılık etmek. [Bouder, défier — To defy, oppose]

Kafdağı Doğu, daha çok eski İran, mitolojisinde, yeri pek kestirilemeyen ve üzerinde «Simurg» ya da «Zümrüdüanka» denilen bir masal kuşunun bulunduğu varsayılan bir dağ. Adını Kafkas dağlarından aldığı tahmin edilmektedir.

kafein Ar. Fr. i. Kahve ve çaydan çıkarılarak hekimlikte kalbi kuvvetlendirmek ve hareketlendirmek için kullanılan mad-

de. İlk olarak 1820'de Runge tarafından elde edilmiştir.

kafes i. ★ 1. Telden, maden ya da tahta çubuklardan yapılma aralıklı mahfaza: Kuş kafesi, aslan kafesi. ★ 2. İnce tahta çitlerden yapılıp pencerelere takılan siper. İçeriden dışarının görülmesine engel olmadığı halde dışarıdan içerinin görülmesine engel olur ve eski evlerin pencelerine konulurdu. [Cage, grillage, jalousie — Cage, lattice]

kafese girmek b. f. Aldatılmak. [Etre trompé — To be duped, be cheated, be trapped]

kafese koymak b. f. Aldatmak. [Tromper — To cheat, deceive, trap]

kafesli s. Kafesi olan ya da kafes biçiminde [Garni de cage, de jalousie — With grating]

kafes tamiri b. i. Bir binanın baştan aşağı tamiri.

kafeşantan Fr. b. i. Çalgılı kahve ya da gazino.

Kaffa Habeşistan'ın güneybatısında 1 200 000 nüfuslu bir bölge.

kâffe Ar. i. Hep, bütün: Söylediklerinizin kâffesini getirdim.

kâffeten Ar. zf. Hepsi, bütünü: Kitapları kâffeten ciltlidir.

kâfi Ar. s. Yeter, yetecek: Bu kadarı kâfidir. [Suffisant — Enough, sufficient, adequate]

kâfi gelmek (kâfi olmak) b. f. Yetişmek. Yeter derecede bulunmak. esk. Kifayet etmek. [Suffire — To suffice]

kâfil Ar. s. Bir işi üstüne alan, yükümlenen. esk. Deruhde eden. Kefil olan: Tanrı kullarının rızkına kâfildir.

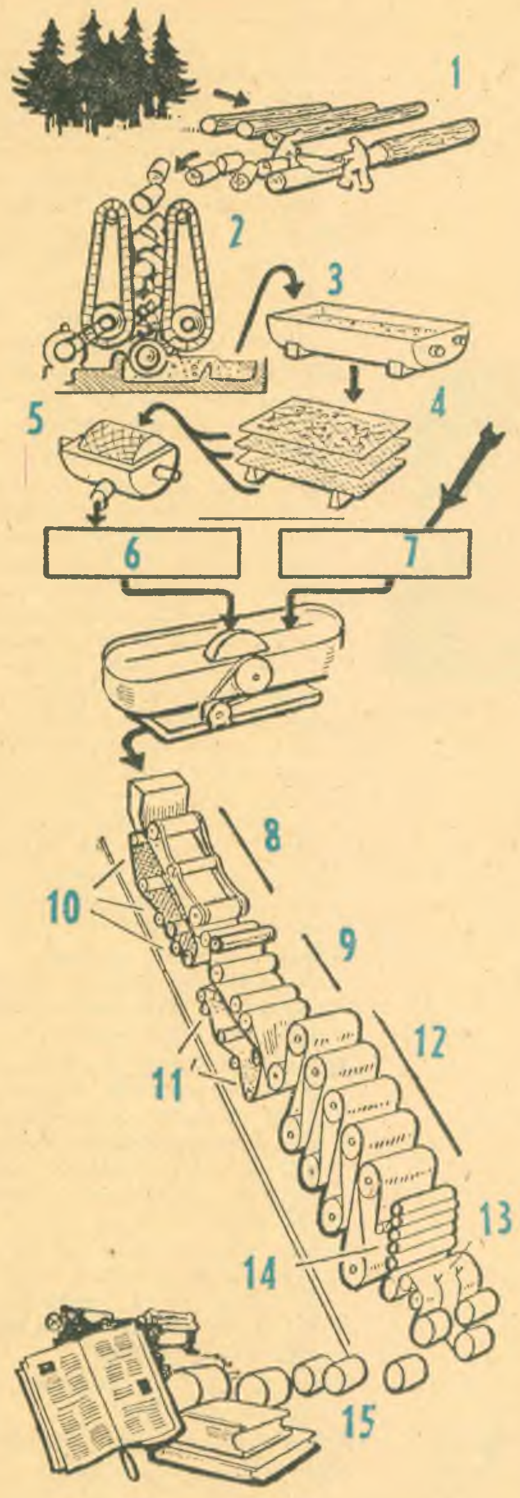
kafile Ar. i. ★ 1. Birlikte yolculuk eden topluluk: Asker kafilesi, hacı kafilesi. Kervan. [Caravane — Caravan] ★ 2. Bir yere gönderilen şeylerin ayrı ayrı takımı: Eşyanın ilk kafilesi yola çıktı. Kitapların ikinci kafilesi henüz gelmedi. [Convoi, serie — Convoy, party] ★ 3. Ask. İnsan, hayvan, eşya, mühimmat v.b. nın muhafaza altında bir yerden bir yere götürülmesi sırasında doğan topluluk. [Convoi — Convoy]

kâfir Ar. s. ★ 1. İnkâr eden, iyilik bilmeyen, nankör: Kâfiri nimet. ★ 2. Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanmayan, küfür halinde bulunan. esk. Mülhid. ★ 3. (Şaka olarak) Yaramaz, çapkın gibi anlamlarda kullanılır: Seni kâfir seni! ★ 4. Güney Afrika'nın doğu kıyılarında yaşayan zenci kavime verilen ad.

kâfirane Far. s. ★ 1. Kâfirce, kâfirlere yakışır surette. ★ 2. Zalimce, merhametsizce.

kâfirlik i. ★ 1. Tanrı'ya inanmayış, küfür hali. ★ 2. Zalimlik, insafsızlık.

kafiye Ar. i. Ed. Nazımda mısraların sonlarında bulunan ses bakımından aynı, anlam bakımından ayrı olan, manzumeye müzikal bir uyum sağlayan kelime, ek ya da takılara verilen ad. Ardarda gelen iki

KAĞIDIN ELDE EDİLMESİ

1) Tomruklar. 2) Doğrama. 3) İnceltme, sulandırma işlemi. 4) Türlere ayrılışı. 5) Kurutma işlemi. 6) Kesilmiş, kurutulmuş tomruk parçaları. 7) Sellüloz. 8) Temizleme işlemi. 9) Sıkıştırma işlemi. 10) Döner elek. 11) Keçeband. 12) Kurutma silindirleri. 13) Kesim. 14) Perdahlama. 15) Kâğıt bobinler.

mısra arasında olacağı gibi, kafiyeler birer mısra atlama suretiyle de yapılır. Böyle kafiyelere «atlama» ya da «çapraz» denir. Edebiyatta «tam kafiye», «yarım kafiye», «çeyrek kafiye», «tunç kafiye» gibi kafiye türleri bulunmaktadır. Eskiden nazımda çok önemli bir yeri bulunan kafiye günümüz şiirlerinde önemini çok yitirmiştir [Rime — Rhyme]

kafiyeci i. Kafiye uyduran; şairliği ancak kafiye bulmaktan ibaret olan kimse. [Rimeur — Versifier]

kafiyeli s. Kafiyesi bulunan, uyaklı. esk. Mukaffa. [Rimé — Rhymed]

kafiyesiz s. Kafiyesi olmayan ya da kafiyesi yanlış olan: Kafiyesiz yazmak moda olalı şairlik ucuzladı. [Manque de rime, sans rime — Without rhyme]

Franz Kafka

Kafka, Franz (1883-1924) Çek yazarı. Eserlerini Almanca yazmıştır. Prag'da doğdu, Viyana yakınında Kierling sanatoryumunda öldü. Kısa ömrü hüzün içinde geçen Kafka'nın eserlerinden bazı parçalar sağlığında yayımlandı ama hiç bir başarı sağlamadı. «Dava» adlı romanını yakın arkadaşı Max Brod 1925'de yayımladı. Proust ve Joyce gibi anlaşılması oldukça zor olan yazarlar arasında yer alan Kafka'nın bütün eserleri ölümünden sonra yayımlanmıştır. En önemli kitapları şunlardır: «Şato», «Amerika», «Değişim», «Ceza Sömürgesi». Kafka'nın büyük değer taşıyan «Günce» si 1948'de yayımlanmıştı. Kafka bütün eserlerinde «saçmanın karşısında» insanın bunalımını ve umutsuzluğunu yansıtır

Kafkas (S.S.C.B.) Karadeniz ile Hazar denizi arasında 1 120 km. uzunluğunda dağ sıraları. En yüksek noktası 5 633 m. yükseklikteki Elburz tepesidir.

Kafkasya S.S.C.B.'de bir bölge. Kafkas dağlarının iki tarafında yer alır. Kuzeyinde Aşağı Kafkasya «Ciscaucasie» denilen step bölgesi, güneyinde Yukarı Kafkasya «Transeaucasie» denilen bölge vardır. Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan bu bölgededir.

kaftan i. Eskiden kullanılan, çok defa ipekli olan beli dar ve süslü bir çeşit üstlük giysi. Padişah ya da vezirler tarafından ikram ya da armağan olarak buna hak kazananlara giydirilirdi.

kaftan ağası b. i. Tar. Büyük konak ya da saraylarda baş içağası.

kaftan böceği b. i. Bak. Hanımböceği.

kâfur bitkisi

kâfur (kâfuru) i. Uzak Doğu'da, Japonya'da, Formoza'da yetişen bir çeşit taflandan elde edilen, hekimlikte romatizma ağrılarını dindirmek v.b. için kullanılan beyaz ve kolay parçalanır, keskin kokulu bir madde. [Camphre — Camphor]

kâfurî s. Kâfura değgin, kâfur cinsinden.

kâgir Far. i. Taş ya da tuğla ile yapılmış: Kâgir ev, kâgir dükkân. [En pierre, en brique — Stone or brick]

Kagoşima (Japonya) Kiusiu adası üzerinde 316 000 nüfuslu bir bölge.

kağan i. Han ve hakan ünvanlarının eski şekli.

kağanlık i. ★ 1. Kağan olma hali. ★ 2. Kağan tarafından yönetilen ülke.

kağış i. ★ 1. Yıkılan bir şeyin çıkarttığı acı ses. ★ 2. Kılıç, zırh, cebe gibi demir silâh.

kağıştı i. Kılıç, mızrak, süngü gibi silâhların çarpışmasından çıkan ses.

kâğıt Far. i. ★ 1. Yazı yazmak, kitap, gazete basmak ya da içine öteberi sarmak gibi birçok işte kullanılan ince yaprak. Cins, kalınlık, kalite bakımından birçok çeşitleri vardır. Ana maddesi selülozdur. Selüloz liflerinin ince tabaka haline getirilmesiyle elde edilir. İyi ve sağlam kâğıtlar için, uzun lifli saf selüloz kullanılır. Böyle kâğıtlar saf selüloz olan pamuk ve keten liflerinden yapılır. Ancak bu yol pahalı olduğu için bugün kâğıt büyük ölçüde odun selülozundan elde edilir. Odunlar tomruk halinde fabrikaya getirilir; kabukları çıkarılır, küçük parçalara bölünür. Sonra içi tuğla döşeli kazanlarda 3-4 atmosfer basınç altında kalsiyum bisülfit ya da başka kimyasal eriyiklerle yarım gün ısıtılır. Böylece odundaki yabancı maddeler, eriyiğe geçer; selüloz lifler halinde erimeden kalır. Bu lifler kireç kaymağı bulamacında beyazlatılır; hamur haline getirilir. Hamur hareket eden yüzeyler üzerinde yavaş yavaş kurutulur. Bundan sonra çeşitli silindirlerden geçerek kâğıt bobinleri halini alır. Kâğıdın mürekkebi dağıtmaması için yüzeyinin parlatılması gerekir. Bu amaçla reçine eriyikleri kullanılır. Odundan elde edilen kâğıt (gazete kâğıdı) güneşte sararır Keten ya da kenevirden elde edilen kâğıt ise daha dayanıklıdır. Matbaacılıkta kâğıt, kalitesine göre üç ana bölüme ayrılmıştır. İyi cins kâğıda birinci hamur denir, bundan sonraki ikinci ve üçüncü hamur kâğıtlar gelir Ayrıca lüks kâğıtlar da vardır. Kitap ya da dergi kapakları için daha yüksek kaliteli kâğıtlar kullanılır. Bunlar kuşe, krome, kromelüks, bristol, karton, kuşe krome, v.b. gibi adlar alırlar. Kâğıtlar piyasada top adı verilen belli boyutlar (57 X 82 ve 68 X 100) kesilmiş 500 tabakalık paketler halinde satılır. Rotatif makinede baskı yapan gazeteler için bobin halinde gazete kâğıtları vardır. Baskı işlerinde kullanılmayan kâğıtlar da vardır. Duvar kâğıdı, resim yapmakta kullanılan resim kâğıdı, yazı yazmak ya da defter yapmak için kullanılan beyaz kâğıtlar, tütün sarmaya yarayan sigara kâğıtları, müsvedde için kullanılan ve saman kâğıdı adını alan kâğıtlar, aynı şekilde müsvedde defterleri yapılan sarı kâğıtlar bunlardan bazılarıdır. Renkli kâğıt elde etmek için, kâğıdın hamuruna çeşitli boyalar katılır. Kâ-

ğıt yapımı çok eski zamanlardan beri bilinmekteydi. Bizde kâğıt yapımı 1453 yılında İstanbul'un alınmasıyla başlar. O zamanlar şimdiki Kâğıthane koyu yakınalrında kâğıt hamuru hazırlayan bir değirmen vardı. Bu değirmen II. Beyazıt zamanına kadar işlemişti. Bugün Türkiye'nin kâğıt ihtiyacının yaklaşık olarak % 60'ını karşılayan İzmit Kâğıt fabrikaları 1936 yılında kurulmuştur. Bu fabrikalar zamanla geliştirilmiştir. İzmit Kâğıt fabrikalarının yıllık üretimi çeşitli cins kâğıtlardan olmak üzere 11 000 tondur. [Papier — Paper] ★ 2. Mektup, betik, tezkere: Babasından kâğıt almış. İş için kâğıt yazdı. [Lettre — Letter] ★ 3. İskambil: Kâğıt oyunu. [Carte à jouer — Cards] ★ 4. Kâğıttan yapılma: Kâğıt para, kâğıt fener. [De papier, en papier — Paper]

kâğıtçı s. Kâğıt satan, kâğıt taciri. [Papetier, marchand de papier — Stationer]

kâğıtçılık i. Kâğıt satma işi, kâğıt ticareti. [Papeterie — Paper - trade]

Kâğıtçı, Mehmet Ali (Doğ. 1899) Mühendis, kimyacı. Fransa'da Grenoble Üniversitesi Kâğıt Mühendisliği bölümünü bitirdi. Almanya ve Fransa Sellüloz ve Kâğıt Fabrikalarında çalıştı, İzmit Kâğıt Fabrikasını kurdu. İstanbul Belediyesi Hıfzıssıhha Enstitüsü müdürlüğünde bulundu. Kâğıtçılık alanında buluşlar yaptı. Basılmış başlıca eserleri: «Sellüloz ve Kâğıt», «Fabrikacılık ve Sanayi Notları», «Kanda Glikoz», «PH Hamızlık ve Kalevilik Kuvveti», «Kâğıtçılık Tarihçesi», «Atom ve Dünya», «Besin Kılavuzu», «İktisadî Kalkınmamız ve Tabiî Servet Kaynaklarımız», «Afyon» dur.

Kâğıthane Far. i. ★ 1. Kâğıt fabrikası. ★ 2. XVIII. yüzyıl başlarında İstanbul Haliç'ine akan Alibey deresi kıyısında kurulmuş olan ilk kâğıt fabrikalarımızdan birine verilen ad. Onunla ilgili olarak da o semte Kâğıthane ve dereye de Kâğıthane deresi denmiştir.

kâğıt helvası b. i. Kâğıt gibi ince, yassı, gevrek bir çeşit helva.

kâğıtlık i. Kâğıt koymaya yarayan ve yazı masası üstüne konulan bir çeşit kutu. [Classeur — Rack]

kâğıt para b. i. Eko. Genel olarak kâğıttan yapılan ya da doğrudan doğruya devlet tarafından, ya da devletin izni ile bir mali müessese tarafından çıkarılan para. Kâğıt paranın altın, gümüş karşılığı olabildiği gibi olmayabilir de.

kâğıt üzerinde kalmak b. f. Karar verilip yazılmış olan bir işi yapmamak. [Rester lettre morte — To remain on paper]

kâğıt üzerine koymak b. f. Bir şeyi kaleme almak, yazı ile saptamak. [Ecrire, rédiger — To put in writing or on paper]

Kağızman Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 721 km^2 olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 38 629, merkezinin nüfusu 9 415'dir. İlçe toprakları çok engebeli olmakla beraber verimlidir. Aras ırmağının suladığı topraklarda tahıl ve pamuk yetiştirilir. Meyvacılık ve sebzecilik yapılır. Kasaba, Kars'a 80 km. uzaklıktadır.

kağnı i. Tekerlekleri tek parçalardan yapılmış basit ve ilkel iki tekerlekli köylü arabası. Sağlam olduğu için en çetin patikalarda bile kullanılabilir.

kağşamak f. ★ 1. Gevşemek, çok eskimek: Sandalyeler artık kağşamış. ★ 2. mec. Vücuduna gevşeklik gelmek, yaşlanmak.

kağşar s. Gevşemiş, çökmüş. esk. Harap.

kâh Far. zf. Kimi vakit, bazı defa: Kâh orada, kâh burada. [Tantôt, parfois, de temps à autre — At one time, sometimes]

kahhar Ar. s. Çok kahır ve harabeden, (Tanrı'nın gücünü anlatan sıfatlar arasındadır): Allah onu Kahhar ismiyle kahretsin.

kahır, -hrı Ar. i. ★ 1. Derin üzüntü: Adamcağız kahrından öldü. ★ 2. Zorlama, cebir, mahvetme: Halkı kahır altında yaşatan bir hükümdar. [Souffrance, calvaire, souci — Distress]

kahırlanmak f. Çok ve için için üzülmek. [Se chagriner, être affligé — To be distressed]

kâhil Ar. s. ★ 1. Erişkin. Kühulet denen olgunluk çağına varmış. [Mûr, arrivé à la maturité — Adult, mature] ★ 2. Tembel. [Paresseux — Lazy]

kâhin Ar. i. Eskiden gaipten haber vermek iddiasında bulunan kimseye verilen ad. [Devin, oracle, augure — Oracle, wizard]

kâhinlik i. Gaipten haber verme işi: Eski İsrailoğulları'nda kâhinlik pek revaçta idi. [Oracle, prophétie, profession de devin — Prophesy, foretelling]

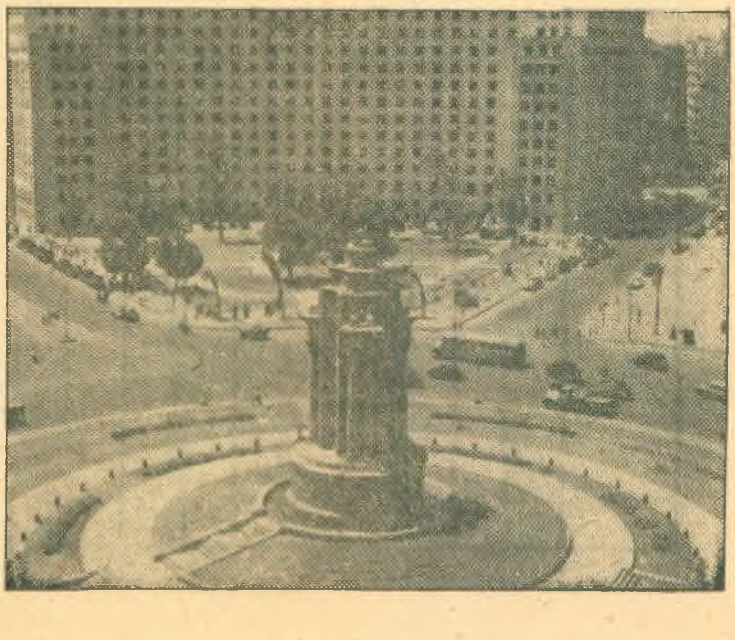
kahir Ar. s. Asıl «kahredici» anlamında ise de bugün dilimizde «pek üstün, baskın, ezici» anlamında kullanılır.

Kahire Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin başkenti. Nil kıyısında 3 346 000 nüfuslu bir şe-

kağnı

Kahire'den bir görünüş

hirdir. Önemli bir ticaret merkezi ve Afrika'nın en büyük, en kalabalık şehridir. Akdeniz'den 200 km. içeridedir. M.Ö. 525 yılında Babil göçmenleri tarafından kurulmuş olan Babilon adlı kasabanın El Fostat adını alarak biraz büyümesinden meydana gelmiştir. 1517'de Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiş ve Mısır vilâyetinin merkezi olmuştur. Sanat eserleri bakımından çok zengindir. Camilerin en ünlüsü Ezher camisidir ve bir Türk komutanı olan Cevher tarafından X. yüzyılda yapılmıştır.

kahkaha Ar. i. Sesli ve sürekli gülme: İçeriden gençlerin kahkaha dalgaları geliyor. [Eclat de rire — Laughter]

kahkaha atmak (koparmak, salıvermek) b. f. Kahkaha ile gülmek. [Eclater de rire — To burst into laughter]

kahkaha çiçeği b. i. İkiçeneklilerden, çok defa kenarları mavi çizgili, beyaz çiçek açan, mor, kırmızı çeşitleri de bulunan sarmaşık gibi tırmanıcı bir bitki. [Volubilis — Convolvulus]

kahkarî Ar. s. Geri geri giderek. (Bu kelime dilimizde savaş bozgununu anlatır ve «kahkarî bir hezimet» gibi nadir deyimlerde kullanılır.)

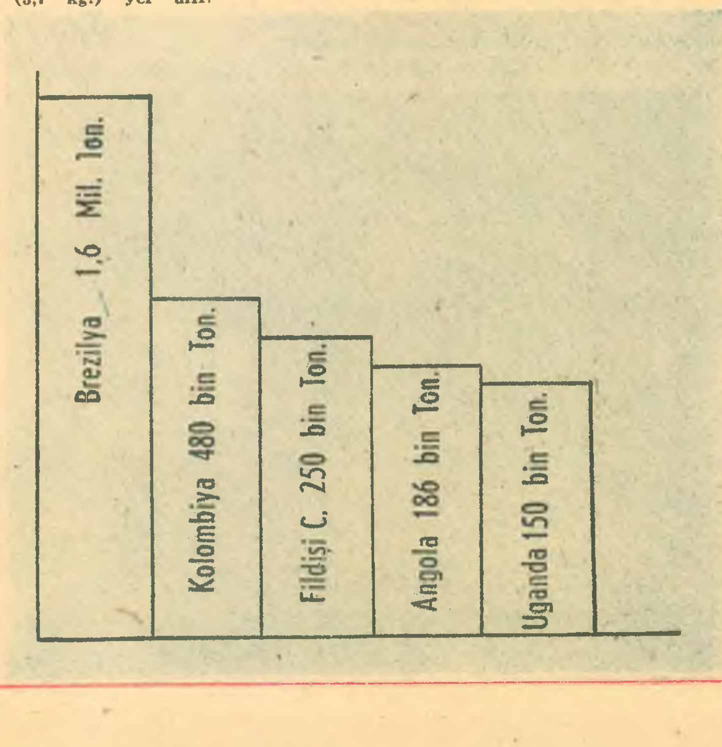
kahpe Ar. i. ★ 1. Orospu. [Prostitué — Prostitute] ★ 2. mec. Dönek, orospu mizaçlı, vefasız [Perfide, roué — Bitch]

kahpeoğlu ★ 1. Amacına ermek için her alçaklığı yapan becerikli kimse: Kahpeoğlu sonunda bu kötülüğü de yaptı. [Coquin — Sonofabitch] ★ 2. Alçakça korkak. [Lâche — Base person]

kahraman Far. i. ★ 1. Yiğit, batır, bahadır. ★ 2. Bir olayda önemli yer tutan kişi.

KAHVE :

Uyarıcı etkisi olan sıcak içkilerden en çok içileni kahvedir. Anayurdunun Tropikal Afrika ülkeleri olduğu sanılıyor. Dünyada yıllık toplam kahve üretimi 4 milyon 30 bin tondur. Ayrıca 45 mil. çuval kahve alınıp satılmaktadır. (2,7 mil. ton.) Kahve alıcısı ilk dört ülke şunlardır : A.B.D., 1,5 mil. ton. Almanya 250 bin ton. Fransa 200 bin ton. İtalya 100 bin ton. Dünyada nüfus başına düşen kahve tüketiminde İsveç 9,5 kg. ile başta gelir. Daha sonra A.B.D (7,5 kg.) Belçika (7 kg.) Fransa (4,3 kg.) Almanya (3,7 kg.) yer alır.

kahren Ar. zf. Zorla, cebirle, cebren: Halkı kahren çalıştırmışlar. [Par force — By force]

kahretmek b. f. ★ 1. Ezmek, perişan etmek, bir işi zorla yaptırmak. [Détruire, forcer par violence — To subdue] ★ 2. Çok üzmek. [Affliger, chagriner — To afflict] ★ 3. Çok üzülmek, dertlenmek, içlenmek: Zavallı o işi öyle kahretti ki, sonunda yatağa düştü. [S'affliger, se chagriner — To grieve]

kahrolmak b. f. Çok üzülmek.

kahrolsun b. ü. Nefret ve düşmanlık anlatır: Kahrolsun hainler! «Yaşasın!» deyiminin karşıtıdır. [A bas — Death to!]

Kâhta Adıyaman'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 933 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 59 961, merkezinin nüfusu 7 019'dur. Arazi engebelidir. Fırat ırmağı güneydoğu sınırını çizer. Kâhta çayının suladığı topraklarda tahıl, baklagiller, çeltik, pamuk ve tütün yetiştirilir. Hayvancılık da yapılır. Kasaba, il merkezine 43 km. uzaklıktadır.

kahvaltı Ar. T. b. i. ★ 1. Sabahları ve bazen akşam üstleri yenen hafif yemek. [Petit déjeuner — Breakfast] ★ 2. Az ve soğuk yiyeceklerden ibaret olan yemek. [Gouter — Supper]

kahve i. ★ 1. Sıcak iklimlerde yetişen kökboyasıgillerden bir ağacın meyvasının çekirdeği. Kavrulup dövülerek kaynatıldıktan sonra içilir. Sinirlere hareket, zihne uyanıklık ve canlılık verir. ★ Tarih: Kahvenin ilk defa Habeşistan'da raslantısal olarak bulunduğu söylenir. Buna göre, çobanın biri keçilerinin kahve ağacı yaprak ve meyvalarını yedikten sonra her zamankinden fazla canlılık ve hareket gösterdiğine dikkat ederek bu bitkideki özelliği keşfetmiştir. Herhalde bu bitki, Arabistan'dan Türkiye yoluyla önce İtalya'ya sonra öteki Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Kahvenin Türkiye'ye yayılması XVI. yüzyıl başlarındadır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında İstanbul'da kahvehaneler açılmaya başlamış ve bir aralık şarap gibi içkiler yasak edilerek halkın onun yerine kahve içmesi istenmişti. O zaman kahve Türkiye'ye ve Avrupa'ya Yemen'den giderdi. Yemen'in iskelesi olan Moha'dan çıkarıldığı için hâlâ Avrupa'da iyi cins kahvelere Moka kahvesi denir. Fransa'da öteki Avrupa ülkelerinde kahve 1650 tarihine doğru yayılmaya başlamıştır. Bugün en çok kahve yetiştiren ülkelerin başında Brezilya gelir. Ondan sonra Kolombiya, Venezuellâ, Orta Amerika, Meksika, Arabistan, Hindistan, Hint adaları, bazı Afrika bölgeleri, Havai ve Filipin adaları başlıca kahve yetiştiren yerlerdendir. [Cafe — Coffee] ★ 2. Kahve ve ona benzer çay, ıhlamur gibi şeylerin içildiği dinlenme ve toplantı yeri, kahvehane. [Café — Café, tea-house]

kahveci s. ★ 1. Kahve satıcısı, kuru kahveci denilen ve kahve ticareti yapan kimse. ★ 2. Kahve dükkânı işleten ya da kahve pişirip satan kimse.

kahvehane Far. i. Kahve; dinlenme ve toplanma için açılmış kahve ve çay gibi şeylerin içildiği yer. [Café — Coffee - shop]

kahve ocağı b. i. Kahve pişirilen yer.

kahve parası b. i. Bahşiş : Zahmetine karşı ona bir kahve parası verdim. [Pourboire — Tip]

kahverengi b. s. Kavrulmuş kahvenin renginde olan, boz ile koyu sarı arasında bir renk. [Maron — Brown]

kâhya Far. i. ★ 1. Eskiden bir daire ya da konak ya da çiftliğin işlerini yöneten kimseye verilen ad., Aralarında büyük makamlara yükselenler bulunur, hele sultan kâhyası hayli hatırlı ve paralı olurdu. ★ 2. Eskiden esnaf teşkilâtında bir loncanın başında bulunan kimse : Kavaflar, arabacılar kâhyası.

kâhyalık i. ★ 1. Kâhya hali ve işi. ★ 2. Kendine aidolmayana karışma hali.

kaır Ar. i. Denizin dibi. [Fond de la mer — Bottom of the sea]

kaide Ar. i. ★ 1. Kural. [Règle, principe — Rule] ★ 2. Taban : Bir müsellesin kaidesi = Bir üçgenin tabanı. [Base — Base]

kaideten Ar. zf. Kaideye göre, kural uyarınca.

Kaiföng (Çin) Honau eyaletinde 299 000 nüfuslu bir şehir. Dokuma ve Kimya endüstrisi gelişmiştir.

kail Ar. s. ★ 1. Söyleyen, bir sözün sahibi, bir şeyi rivayet eden, nakleden. ★ 2. Razı olmuş, aklı yatmış, inanmış : Pek merhametlidir, bir karıncanın ölmesine bile kail olmaz.

kaim Ar. s. ★ 1. Ayakta duran : Odaya girince onu kaim buldum. ★ 2. Başka bir şeyin yerine geçen : Altın para yerine kâğıt para kaim oldu. [Remplaçant — Replacing, substituting] ★ 3. (Geometride) Doğru, dik. [Perpendiculaire — Perpendicular]

kaime Ar. i. ★ 1. Resmî kâğıt : Mezat kaimesi. ★ 2. (Eskiden) Kâğıt para : Saltanatın son zamanlarında çıkarılan kaimeler, halkı çok zarara sokmuştu.

kaimen Ar. zf. Ayakta olarak, dikliğine : Onu kaimen karşıladı.

kâin Ar. s. Bulunan, olan, bir yerde var olan : Mahallemizde kâin cami. [Situé — Situated, located]

kâinat Ar. ç. i. ★ 1. Evren, acun, varlık. esk. Alem, cihan : Kâinatın yaratıcısı olan Tanrı. [Univers — Universe] ★ 2. Külb. Herkes, elgün, başkaları. Kâinat ne söylerse söylesin aldırmıyor. [Tout le monde, les autres — Public]

kak, -kı i. ★ 1. Yemişin kurutulmuşu. ★ 2. mec. Zayıf ve kuru. ★ 3. Yağmur suyunun biriktiği çukur yer.

kaka i. ★ 1. (Çocuk dilinde) Kötü. ★ 2. Pislik : Kuş kakası, çocuk kakası.

kakaç i. ★ 1. Gaga, kakacak şey. [Bec — Beak] ★ 2. Manda pastırması.

kakalamak f. ★ 1. Kirletmek, kaka yapmak : Çocuk kakalamış. ★ 2. Kakıp durmak.

kakalanmak (kakalaşmak) f. Kirlenmek, bozulmak, kötüleşmek.

kakao i. Amerika'nın güney ve sıcak bölgelerinde, Afrika'nın Altın Kıyısı, Asya'nın Seylan adası gibi yerlerinde yetişen bir ağaç ve bunun meyvası içindeki bakla tanelerine benzer çekirdekleri. Döğülerek kullanıldığı gibi çikolata yapmakta da kullanılır. Kakao, yaprağını dökmeyen, büyük bir ağaçtır. Meyvaları gövdesinden ve dallarından tomurcuk gibi fışkırır, kalınca hıyar biçiminde olup her birinde 25 - 50 kadar çekirdek bulunur.

kakavan s. ★ 1. Bön, aklı ermez, yaşlı, köhne, kağşamış, düşkün : Kakavanın biridir, anlamaz. Artık yaşlanmış, pek kakavan olmuş. ★ 2. Geveze.

kakavanlık i. Kakavan olanın hali, bönlük, anlayışsızlık, aklı ermezlik, düşkünlük, gevezelik, kağşamışlık. [Stupidité — Stupidity]

kakıç i. Balık avında kullanılan ucu kancalı bir çeşit zıpkın.

kakılmak f. ★ 1. Çarpılmak, vurulmak, itilmek : İtilip kakılmak. [Etre frappé, être repoussé — To be pushed] ★ 2. Mıhlanmak, çivilenmek. [Etre cloué — To be nailed]

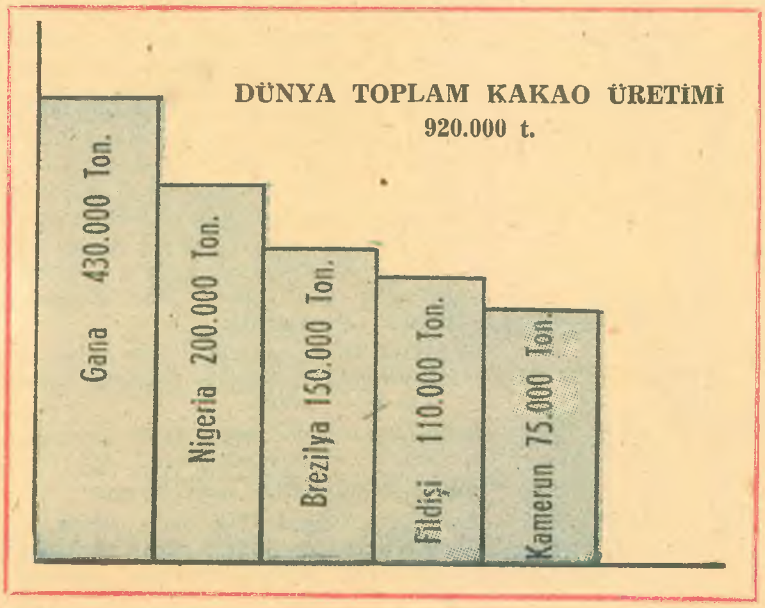
kakım i. Zo. Etoburların gelincik familyasının bir türü. Kış aylarında büründüğü yumuşak ve parlak beyaz kürkü ile gelinciklerin en güzelidir Uzunluğu 20 ve kuyruğu 7 - 8 cm. dir. Ağırlığı 120 gramı geçmez. Bütün kuzey yarım küresinde bol kar yağan ülkelerde yaşar. Ermin. [Hermine — Stoat, ermine]

kahkaha çiçeği

kakao

Kakule, meyvası ve çiçeği

çeşitli kaktüsler

kakımak f. Bir kimsenin yaptığı işin beğenilmediğini kendisine sert bir şekilde söylemek. esk. İtap etmek, muaheze etmek.

kakınç i. «Bir şeyi ikide birde birinin başına kakmak» anlamındaki «başına kakınç etmek» deyiminde geçer.

Kakınç, Tarık Dursun (Doğ. 1931) İzmir'de doğdu. Ortaokul öğrenimiyle yetindi. Çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı. Şiirleri ve hikâyeleri, tiyatro, sinema eleştirileri yayımlandı. Senaryolar yazdı, sinema rejisörlüğü yaptı. Başlıca eserleri : «Hasangiller», «Rıza Bey Aile Evi», «Vezir Düşü», «Güzel Avrat Otu», «Sevmek, Diye Bir Şey», «Yabanın Adamları», «Sabah Olmasın» dır. Türk Dil Kurumu ve Sait Faik Hikâye armağanlarını kazandı.

kakır zf. Kuru şeylerin birbirine değmesinden çıkan sesi anlatır. Sıfat gibi de kullanılır ve çoğunlukla tekrarlanır : Dallar kakır kakır ediyor.

kakırca i. Zo. Kemirgenlerden çok defa fındık ağaçlarına musallat olan bir çeşit sıçan.

kakırdak i. Eritilen kuyruk yağının erimeyip kalan kızarmış kısmı, kıkırdak.

kakırdamak f. ★ 1. Kakır kakır diye sert ve kuru bir ses çıkarmak. [Craquer — To crackle] ★ 2. Ölmek.

kakışmak f. Dürtüşmek, itişmek.

kakıştırmak f. Sürekli kakmak, sertçe itmek : İtiştirip kakıştırmak.

kakma i. ★ 1. Kakma işi. ★ 2. Vurularak kabartma bir hale sokulmuş : Kakma tepsi. Bak. kakmacılık. ★ 3. s. Bir eşyanın üzerinde açılan yuvalara, sedef, gümüş, altın gibi maddeler kakılıp oturtularak yapılan : Sedef kakma sehpa.

kakmacı i. Kakma işleri yapan kimse.

kakmacılık i. Taşın, tahtanın, madenin bazı bölümlerini oyup bu oyuklara daha değerli başka bir maddeden ya da madenden parçalar gömerek yapılan süsleme işi. Kakmacılık en çok tabaka, çubuk, baston, bıçak, tüfek, mobilya v.b. süslemesinde kullanılır. Kakmacılık eskiden bütün Müslüman uluslarda yaygın bir sanattı. Türkler'de de çok ilerlemiştir. «Kakma» terimi, maden bir levhanın arkasına ya bir mille, ya da maden bir kalıpla vurulup levhanın yüzünde kabartma süsler meydana getirilerek yapılan işler için de kullanılmıştır. Fakat bunun ötekisiyle ilgisi yoktur, buna «çarpma» demek daha doğrudur.

kakmak f. İtmek, vurmak, üstüne vurarak sokuşturmak, mıhlamak. [Pousser, ficher — To push, nail]

kakmalı s. Üzerinde kakma süsler bulunan : Kakmalı gümüş tepsi.

kaknem s. Külb. Kuru, sıska, çirkin.

Kakoyannis, Mihail (Doğ. 1922) Yunan sinema ve tiyatro rejisörü. Kıbrıs'da doğdu, İngiltere'de hukuk ve tiyatro öğrenimi gördü. 1950'den sonra Yunanistan'da başladığı tiyatro ve sinema çalışmalarıyla ün yaptı, filimleri armağanlar aldı.

kaktüs Yun. i. Atlas çiçeği.

kakule i. ★ 1. Zencefilgillerden, sıcak iklimlerde yetişen kokulu bir bitki ve bunun bahar gibi kullanılan tohumu. [Amome — Cardamon] ★ 2. Katır, deve gibi hayvanların iki yanına asılarak, oturmuş ya da yatmış durumda hasta taşımaya yarayan bir çeşit sedye.

kâkül Far. i. Alnın ortasına ya da yüzün iki tarafına sarkan saç. (Bu kelime, edebiyatta Farsça'sında olduğu gibi «kâkül» şeklinde kullanılmıştır. Konuşma dilinde daha çok «kâhkül» denir). [Boucle, accroche - corur — Lock]

kal Ar. i. Söz, lâkırdı : Onun bahsi kale alınmaz.

kal i. Bir alaşımdaki madenlerin ergime derecesinin farklı olmasından yararlanarak bunları birbirinden ayırma işlemi. [Affinage — Refining]

kala zf. Önce, gelmeden, bir şeye varmadan : Vapur ikiye beş kala hareket edecek. Köye iki kilometre kala benzin bitmiş. [Moins, a moins — To, from]

kalaazar hastalığı Hek. Sıcak ülkelerde görülen, sıtmaya benzer bir hastalığın adı. «Dumdum humması» da denir. Kalaazar mikrobu insanın dalak, karaciğer, kemik iliği gibi organlarına yerleşir ve hastalık yüksek ateşle başlar, yükselip alçalarak haftalarca sürer. Hasta, bir deri bir kemik hale gelir ; başka bir hastalıkla karışırsa ölüm tehlikesi baş gösterir Bu hastalığı insanlara tatarcık denilen sinekler taşır. Tedavisinde antimon bileşiği ilâçlar kullanılır.

kalaba i. (Halk) Kalabalık.

kalabalık i. ★ 1. Birikmiş kimselerin topu : Kalabalık içinde arkadaşını kaybetti. [Multitude, foule — Crowd, multitude, mob] ★ 2. Çokluk, fazla ve karışık oluş : Eşya kalabalığı. [Encombrement, grouillement — Mass, heap, mess] ★ 3. Bir aile ya da evden olanlar : Başındaki kalabalığı doyurabilmek için didiniyor. [Nombreux — Large family]

kalabalık etmek b. f. Gereksiz ve fazla olmak : O adam mecliste kalabalık ediyor. [Encombrer, gêner — To encumber, litter, overcrowd, congest, jam]

kalafat, -tı i. ★ 1. Gemi ya da kayıkların kaplama tahtaları arasını üstüpü ile tıkayıp üstünü ziftle sıvamak yoluyla su geçmez bir hale getirmek işi. [Calfatage — Caulking] ★ 2. Sahte süs ya da tamir, düzen : Kadın altmışı geçmiş ama hâlâ suratını kalafat edip durur. Arabayı şöyle bir kalafat edip satışa çıkardı. [Falsification, ornement — Spurious decoration] ★ 3. mec. Azar, tekdir, donatma : Hizmetçiye öyle bir kalafat verdi ki. ★ 4. Külb. Zina. Bir kadınla kanunsuz

cinsel ilişki kurma. ★ 5. Eskiden yeniçeri ağalarının giydikleri aşağısı dar, yukarısı geniş kırmızı kavuk.

kalafata çekmek b. f. Gemiyi kalafat için karaya ya da havuza çekmek. [Calfater — To caulk]

kalafatçı i. Gemi ve kayıkları kalafat eden kimse. [Calfat — Caulker]

kalafatlamak f. ★ 1. Geminin kaplamalarını kalafat ile onarmak. [Calfater — To caulk] ★ 2. mec. Çeki düzen vermek: Odayı kalafatlamak. [Orner — To tidy] ★ 3. Azarlamak: Hizmetçiyi iyice kalafatladı.

kalafat vermek b. f. Azarlamak, donatmak.

kalafat yeri b. i. Gemi ve kayıkların onarıldıkları yer.

Kalahari (Güney Afrika) Botswana ülkesinde 1 200 000 km² alan kaplayan bir çöl.

kalak i. ★ 1. Hayvanın burun deliği. ★ 2. Çelik çomak, top gibi oyunlarda kazanç sayısını göstermek üzere oyun kalesinin yanına dizilen taşlar.

kala kala b. zf. «Topu topu», «olup olacak» gibi azlık anlatır. Bayrama kala kala üç gün kaldı.

kalakalmak b. f. Olduğu yerden kımıldayamamak. Davranamamak.

kalamar Yun. i. Mürekkep balığı cinsinden küçük ahtapotlara benzeyen, 2 hortumlu kolu ve 8 ayağı bulunan bir deniz hayvanı. Nadir olan büyükleri en çok 30 cm. uzunluğunda olur, etinin lezzetinden dolayı avlanır. [Calmar — Squid]

kalamazo (Bir Amerikan şehrinin adından) Banka, ticarethane gibi yerlerde kullanılan ve cilt kapakları özel bir düzen ve anahtarla gevşetilip sıkıştırılabilen defter.

kalamış Yun. i. Deniz kıyısında bulunan kamışlık ve sazlık.

kalan i. ★ 1. Kalmak işini yapan, duran, oturan ★ 2. Mat. Bölme işleminde bölünenden artan sayı. esk. Baki. [Reste — Remainder]

kalantor İta. i. Zenginliğini her biçimde göstermeye özenen kellifelli kimse.

kalas (Romanya'da Galâtz şehrinin adından) i. Kalın biçilmiş uzun tahta. [Poutre — Plank, rafter]

kalastra i. Den. Gemi güvertelerinde cankurtaran sandallarını oturtmak için yapılan sehpa.

Kalatazov, Mikhail (Doğ. 1903) Rejisör. Yeni Sovyet sinemasının en önemli temsilcilerindendır Sinemaya belge filimciliğiyle girdi. «Yerine Ulaşmayan Mektup» ve genç şair Evtuşenko'nun senaryosundan çevirdiği «Ben Küba'yım» filimleri büyük ilgi gördü. Duygulu, gerçekçi ve insancıl bir sanatçıdır.

Kalavun, Mansur Seyfettin (Ölm. 1290) Türk Memlûk hükümdarı. Mısır ve Suriye'de hüküm süren Memlûklar'ın ilk hükümdarı olup Haçlılar'la yaptığı savaşlarda başarılar sağlamıştır Ayrıca Kahire'de medrese, cami, tımarhane v.b. yaptırmıştır.

kalay i. Kim. ★ 1. Sembolü Sn olan bir eleman. Yumuşak beyaz - gümüşü renkli bir madendir. Kolayca dövüldüğü ve şekil verilebildiği için ince levhalar haline getirilebilir. Normal şartlarda hava ve sudan etkilenmez. Doğada kalay taşı adını alan kasiterit filizi halinde bulunur En zengin kalay yatakları Bolivya, Çin, Nigerya, Malezya. İndonezya ve Alaska'dadır. Avrupa kıtasında kalay yoktur Günlük hayatta bakır kapların zehirlemesini önlemek için kullanılır. Teknikte daha çok alaşımları ve bunlardan biri olan teneke halinde yararlıdır Yoğunluğu 7,28 ergime noktası 231,8 °C, atom sayısı 50, atom ağırlığı 118,7'dir [Etain — Tin] ★ 2. Külp, Sövme, küfür.

kalaycı i. ★ 1. Bakır ya da demir kaplara kalay sürmek sanatiyle uğraşan kimse. [Etameur — Tinsmith] ★ 2. mec Üstünkörü ve esassız iş yapan Sahteci.

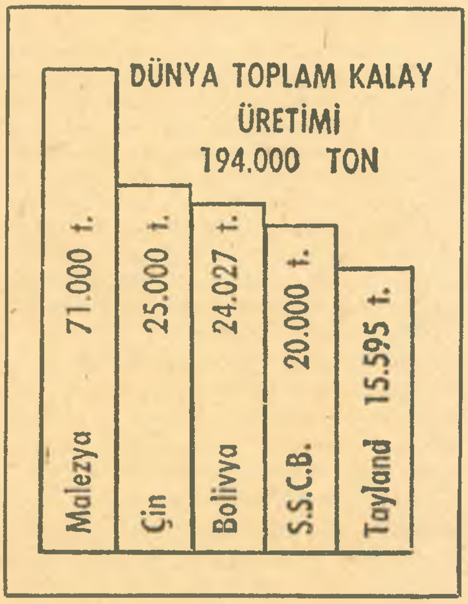
kalayı basmak b. f. Adamakıllı küfür etmek, sövüp saymak.

kalaylamak f. ★ 1. Bakır kapları, kalayla kaplamak. [Etamer — To tin] ★ 2. Külb. Bolca sövmek.

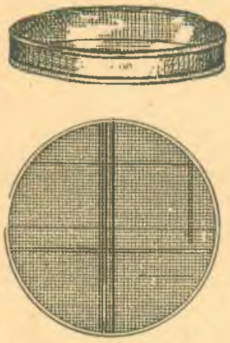
kalaylı s. ★ 1. Kalaylanmış ya da içinde kalay bulunan. [Etamé — Tinsel] ★ 2. Üstünkörü süslenmiş, yalandan gösterişi olan, sahte.

kalben Ar. zf. Gönülden, içten, yürekten: O seni kalben sever. [Cordialement, sincèrement, de tout coeur — Sincerely, heartily]

kalbî Ar. s. Yürekten, içten: Benim sevgim kalbîdir. [Cordial, du coeur, sincère — Sincere, hearty]

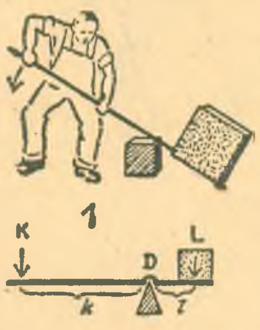

kalamar

kalbur

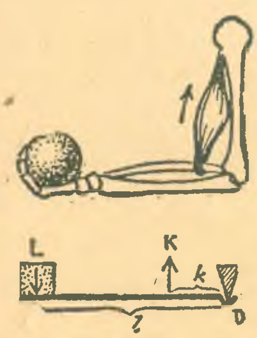
KALDIRAÇLAR

Dayanma noktası ortada

Direnç noktası ortada

Güç noktası ortada

kalbine doğmak b. f. İçine doğmak, sezmek.

kalbi olmamak b. f. Acıma duygusu olmamak. [Etre sans pitié — Not to have pity]

kalbur i. Tahıl ile başka taneleri toz ve topraktan ayırmak üzere elemek için kullanılan delikli deriden ya da tel kafesten alet. Eleğin seyrek gözeneklisidir. [Crible — Sieve]

kalbura dönmek b. f. Delik deşik olmak.

kalburcu s. ★ 1. Kalbur yapan ya da satan. ★ 2. Bir şeyi kalburdan geçirmekle uğraşan.

kalburdan geçirmek b. f. Kalburda elemek. [Cribler — To sift]

kalbur kemiği b. i. Kafatasının alt ve ön kısmını meydana getiren kemik. esk. Azmı gırbalî. [Ethmoïde — Ethmoid bone]

kalburlamak f. Kalburdan geçirmek. [Cribler — To riddle]

kalburla su taşımak b. f. Olmayacak bir işle uğraşmak.

kalburlu boru Biyo. Zarları selülozdan yapılmış, düz ya da eğri duran enine zarları ince deliklerle kalbur halini almış ve yan zarları bile kalburlu levhalar halinde bulunan uzun, canlı hücrelere verilen ad.

kalbur üstüne gelenler b. i. İleri gelenler, seçkin olanlar.

kalbur üstüne gelmek b. f. Seçkin olmak, benzerleri arasında ileri olmak.

kalcı i. Kal işini yapan kimse.

kalça i. Bacağın üstü, bacakla böğür arasındaki kabarık kısım. [Cuisse, hanche — Hip]

kalça ankilozu Hek. Kalça oynak ekleminin kronik ya da akut iltihaplarından sonra, sertleşip oynamaz oluşu. Romatizma ve verem başlıca nedenleridir, ayırıcı tanı bakımından bu iki kalça eklemi hastalığı çok kere birbirine karıştırılır.

kalça çıkığı Hek. Uyluk kemiğinin kafa kısmının yerleştiği kalça kemiğinin bir tava gibi olan girintisinden dışarı çıkması. Kimisi doğuştandır ve doğuştan kalça çıkığı sıklık bakımından ikinci gelen bir doğal sakatlıktır (deformite), % 2 oranında rastlanır; kız çocuklarda oğlanlardan sık görülür. Soya çekimin önemli rol oynadığına inanılır. Cerrahî ameliyat ya da alçı ile o oynağın tesbit edilmesi yolu ile tedavi edilir. Ayrıca bazı kazalarda, uygunsuz kalça ve bacak hareketlerinde sonradan da kalça çıkığı edinilebilir.

kalçalı s. Kalçası geniş olan.

kalçete İta. i. Saç gibi örülerek yapılan ip.

kalçın i. Kalçaya kadar çıkan ve çizme altına giyilen abadan çorap.

Kaldeliler Tar. Mezopotamya'da M.Ö. 2000 yılından M.S. 500 yılına kadar çeşitli dönemlerde devlet kurmuş olan bir ulus. Geldaniler diye de anılan bu ulusun kurduğu devlet, başkentinden ötürü «Babil Devleti» adını da almıştır. Bak. Babil Devleti.

kaldı ki b. Bundan başka, fazla olarak: O bu işi yapamaz, kaldı ki yaşı da geçkindir.

kaldıraç i. Fiz. Genel olarak bir noktası sabit olan katı cisimlere verilen ad. En basit kaldıraç, ağır bir cismi yerinden oynatmak için, altına sokulup, ortasından bir desteğe dayanan ve öbür ucundan aşağı bastırılan bir çubuktur. Böylece yerdeki cismi, kendi ağırlığından daha küçük bir kuvvetle yerinden oynatmak mümkün olur. Cismin altına sokulan uca direnç noktası, desteğe dayanan yere dayanma noktası, kuvvetin uygulandığı uca da güç noktası adı verilir. Kaldıraçlar, ortada, dayanma noktasının bulunmasına (makas kolları), direnç noktasının bulunmasına (ceviz kıray) ve güç noktasının bulunmasına (maşa kolları) göre üç çeşide ayrılır. Bütün kaldıraçlarda denge durumunu veren bir formül vardır: Kuvvetle kuvvet kolunun çarpımı, karşı kuvvetle karşı kuvvet kolunun çarpımına eşittir. [Levier — Torque, lever, fulcrum]

kaldıran i. ★ 1. Kaldırmak işini yapan. ★ 2. Anat. Bazı organları yukarıya doğru hareket ettiren kaslara verilen ad. esk. Rafia. [Elévateur — Elevator muscle]

kaldırım i. ★ 1. Yollarda yerden kaldırılıp yükseltilerek yapılan taş döşeme. [Pavé — Pavement] ★ 2. Kaldırımla döşenmiş sokak: Kasabanın kaldırımları eskimiş.

kaldırımcı s. Kaldırım yapan (kimse). [Paveur — Paviour]

kaldırımlı s. Kaldırımı olan (yol). [Pavé — Paved]

kaldırım mühendisi b. i. (Alay) İşi gücü olmayıp şurda burda dolaşan kimse.

kaldırımsı s. Biyo. Teşekkülü kaldırım görünüşünü andıran. esk. Rasafî.

kaldırım süpürgesi b. s. mec. Sürtük.

kaldırmak f. ★ 1. Yukarı çıkarmak, yükseltmek: Elini kaldır. [Lever, dresser, élever — To lift] ★ 2. Yükleyip taşımak: Yükü kaldırmak. [Enlever — To carry] ★ 3. Feshetmek, ilga etmek: O âdet şimdi kaldırıldı. [Résilier, annuler — To abolish] ★ 4. Ayaklandırmak, isyana, fesada teşvik etmek. [Revolter, provoquer — To provoke] ★ 5. Elverişli olmak: Bizim halimiz o kadar pahalı kumaşı kaldırmaz. Bu pirinç fazla su kaldırmaz. [Supporter — To afford] ★ 6. Bir şeyden, çok satın almak: Sekiz top kumaş kaldırmış.

Kale Denizli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 734 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 960, merkezinin nüfusu 3 162'dir. Arazi engebelidir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba yüksek bir

sırtın üzerinde kurulmuştur. Eski adı Kalei Tavas'dı. Denizli'ye 48 km. uzaklıktadır.

Kale Gümüşhane'nin merkez ilçesi bucaklarından. 35 köylü bucağın nüfusu 14 131, merkezinin nüfusu 734'dür.

Kale Malatya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 8 818, merkezinin nüfusu 443'dür.

Kale Antalya'nın Kaş ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 6 691, merkezinin nüfusu 616'dır.

kale Ar. i. Eskiden içine asker kapanıp düşmana dayanmak üzere kurulan yüksek ve kalın duvarlı, burçlu ve mazgallı geniş yapı. Kamal, kermen, kurgan. esk. Hisar, hısın: Kaleden top atmak, kaleye kapanmak. [Fort, forteresse — Fort] ★ 2. Sp. Ayak topu, hentbol gibi bazı spor oyunlarında topun arasından geçirilmesine çalışılan 3 direk. [Camp — Goal]

kale almak b. f. Bir şeyin sözünü etmek; değer vermek. [Prendre en considération — To take into consideration]

kale almamak b. f. Önem vermemek, hesaba katmamak. [Faire peu de cas de — To disregard]

kalebent Ar. Far. b. i. Kale dışına çıkmamaya mahkûm olan suçlu.

kalebentlik Huk. Eski Ceza Kanunu'muzda bulunan bir ceza türü. Hapis ve sürgün cezalarını birleştiren bu ceza, bazı siyasî suçlular hakkında uygulanırdı. Kalebentlik cezası, devletçe belirtilecek bir kalede ölünceye kadar kapalı kalmak şeklinde müebbet olabileceği gibi, 3 ile 10 yıl arasında değişen bir şekilde geçici de olabilirdi.

kale burcu b. i. Kalenin köşelerindeki yüksek kısım. [Bastion — Bastion]

kaleci i. Sp. Kaleyi koruyan oyuncu. [Gool - keeper, gardien de but — Goalkeeper]

Kalecik Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 318 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 643, merkezinin nüfusu 4 017'dir. İlçe toprakları eğimli bir yayla halindedir. En önemli yükseklik İdris dağıdır (1 988 m.). Kızılırmak'ın suladığı topraklarda tahıl yetiştirilir; meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasabada şarap yapımevleri de vardır. Kasaba, Ankara — Kastamonu karayolu üzerindedir. İl merkezine uzaklığı 92 km. dir.

kalem Ar. i. (Aslı Yun.) ★ 1. Yazı yazmak için kullanılan alet: Kurşun kalem, mürekkepli kalem, kamış kalem, boyalı kalem. (Kalem Arapça'da «kamış» demektir. Eskiden bizde de yazmak için yontularak ince kamışlar kullanıldığı için kalem kelimesi yazı için kullanılan her aracın genel adı haline gelmiştir). [Plume, roseau — Pen, pencil] ★ 2. mec. Resmî yazı işlerinin görüldüğü yer: Kalem odası, evrak kaleme verilmiş. [Bureau d'administration, greffe — Secretariat] ★ 3. Maden, taş ya da tahta üzerinde oyma ya da yontma yapmak üzere kullanılan ucu sivri ya da keskin alet: Madenci, taşçı kalemi. Heykeltraş kalemi. [Ciseau de sculpteur — Chisel] ★ 4. Tülbent ya da başka kumaş üzerine resim ve nakış yapmak için kullanılan ince fırça ya da sivri çöp: Kalem işi. [Pinceau — Reed] ★ 5. Çeşit, tür: Beş kalem eşya aldık. Sekiz kalem erzak ısmarladım. [Article — Item, article, entry]

kalem aşısı b. i. Sivri uçlu çubukla yapılan ağaç aşısı. [Greffe — Graft]

kalembek i. ★ 1. (Malezya dilinden) Sarı kerested bir çeşit sandal ağacı. Aslında Hint denizinde bir adanın adıdır. Bu ağacı o adanın yerlileri kullanır. ★ 2. Bir cins mısır.

kalem çekmek b. f. Üstünü çizip battal etmek, çizmek. [Effacer, rayer — To cancel]

kalemdan Ar. Far. i. Kalemlik, kalem kutusu.

kaleme almak b. f. Bir konuyu yazı haline getirmek. [Rédiger, écrire — To write, jot down]

kaleme gelmemek b. f. Anlatılır gibi olmamak. [Etre indescriptible — To be indescribable]

kalemen Ar. zf. Yazı ile: İsteğini kalemen anlattı.

kalemî Ar. s. Kaleme, yazıya ya da yazıcıya ait: Kalemî ücret.

kalemis Yun. i. Mis kedisi ya da faresi ve ondan alınan bir çeşit mis.

kalemiye Ar. i. Eskiden resmî dairelerdeki işler için yazdırılan şeylere karşılık ödenen para.

kalemkâr Ar. Far. i. Kumaş üzerine süsler, bina duvarlarına nakışlar, çiçek ve şekiller yapan sanatçı.

kalem kaş b. i. İnce birer çizgi halindeki kaşlar.

kalemlik i. Kalem koyacağı, kalem kutusu.

kalem sahibi (ehli kalem) b. i. İyi yazı yazan, yazar. esk. Edip. [Ecrivain, littérateur — Man of letters]

kalemşor Far. Ar. i. (Alay) Başkasının adına kalem tartışması yapan yazar.

kalemtraş Ar. Far. i. ★ 1. Eskiden kamış kalemleri yontmak için kullanılan uzun saplı küçük bıçak. [Canif à tailler — Pen - knife] ★ 2. Kurşun kalemlerin ucunu açmak için kullanılan çeşitli biçimde keski. [Grattoir — Pencil - sharpener]

kalender Far. s. En sade yaşama koşullarıyla yetinen ve hiç bir şeyde titizlik göstermeyen.

kalenderî Far. i. Ed. Halk şairlerinin divan şiiri özentisinde ve genel olarak gazel biçiminde düzenledikleri manzumelere verilen ad. Aruz kalıplarına uydurularak yazılan kalenderiler, çoğunlukla, belli bir beste eşliğinde, sazla söylenir.

KALEMLER

Üstte tüy, dolmakalem ve mürekkep kalemi, altta tükenmez kalem ve yedeği

kalenderlik i. Kalender olanın hali, kalenderce hareket. Lâübalilik, filozofluk, dünyaya değer vermeyiş.

Kalenderoğlu Ayaklanması Tar. Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda sık rastlanan halk ayaklanmalarından biri. Kalenderoğlu Mehmet adlı bir adam eşkiyalık yaparken, Ankara sancakbeyliğine getirilmiş, bölge halkı bir eşkiya bozmasının sancakbeyliğini kabul etmeyince, bu adam yeniden haydutluğa başlayıp orta ve batı Anadolu'yu vurmaya başlamıştır. Bunun üzerine Kalenderoğlu'nu ortadan kaldırmak görevi Kuyucu Murat Paşa'ya verildi. Kuyucu Murat Paşa, Kalenderoğlu'nu Maraş dolaylarında kıstırıp yendi, ama o, bir yolunu bulup 1608 yılı sonlarında İran'a kaçtı. Bir daha da ortalıkta görünmedi.

kalensöve Ar. i. ★ 1. Tepesi sivri başlık, külâh. Eskiden bazı esnaf giyerdi. ★ 2. Bot. Yüksük. [Coiffe - calyptre — Calyptra]

kaleska i. (Polonezce «kolesko» dan) Bir çeşit körüklü küçük payton arabası.

kaletmek b. f. ★ 1. Maden külçesini ergitip yabancı madenlerden ayırmak. ★ 2. Söküp çıkarmak, temelinden yıkıp atmak.

kale topçusu Ask. Müstahkem mevki ve kalelerin savunmasına ayrılmış, çoğunlukla ağır toplardan kurulu birlikler.

kalevî Ar. s. Kim. Alkali.

kaleydoskop Yun. i. Fiz. Ucunda delik olan bir boru. Öbür ucu üstüste konmuş 2 tane cam levhayla kapatılmıştır. İki cam levha arasında Borunun çeperleri ise aynalarla kaplanmıştır. Renkli parçaların aynalardan yansıyan ışınlarıyla oluşan görüntü simetriktir. Delikten bakılınca çok renkli, güzel şekiller görülür. Boru döndürülünce, parçaların konumu değişeceği için görüntünün de şekli değişir. Ama bütün görüntüler, ayna sayısına eşit olmak üzere, simetriktir.

kalfa Ar. i. (Arapça «halife» den bozulma) Bir sanatta çırakla usta arasında bulunan kimse: Kunduracı kalfası. [Apprenti — Journeyman, foreman] ★ 2. Ustalıktan yetişme yapı mimar ve müteahhidi, yapı baş ustası. [Entrepreneur — Master builder] ★ 3. Eskiden ilk mekteplerde hocaya yardımcılık eden kimse: Mektep kalfası, mahalle mektebi kalfası. [Contremaitre — Usher] ★ 4. Eskiden saray ve konaklarda halayıkların başında bulunan kadına ve genellikle halayıklara verilen ünvan. [Servante — Servant]

kalfalık i. Kalfa olma hali ya da işi.

kalgay i. ★ 1. Komutan, başbuğ. ★ 2. İzci komutanı.

kalgımak f. Sıçramak, fırlamak, şaha kalkmak: At kalgıdı. Yunus balıkları kalgıyor.

kalhane b. i. Kal işi yapılan yer.

kalıba dökmek b. f. Erimiş madeni kalıbın içine akıtmak. [Mouler — To mould]

kalıba vurmak b. f. Kalıplamak. [Former, mettre à la forme — To form]

kalıbı dinlendirmek b. f. Külb. Ölmek.

kalıç i. Orak.

kalık i. ★ 1. Eksiklik, noksan: Bu yazının kalıkları düzelmeli. ★ 2. Evlenme çağı geçmiş, evde kalmış kız. ★ 3. Hava.

kalım i. Kalma, gitmeyiş, bulunduğu halde kalma. esk. Beka: Ölüm kalım. [Durée, stabilite — Duration, sequel]

kalımlı s. Yok olmayan, ölümsüz. esk. Zevalsiz, baki, muhallet.

kalın s. ★ 1. Benzerlerine göre çapı fazla olan, yoğun, tok, kaba: Kalın halat, kalın kumaş. [Gros, épais — Thick, coarse] ★ 2. mec. Terbiyesi kıt, kaba, galiz: Kalın adam. [Grossier — Vulgar, rude]

kalınbacaklıgiller ç. b. i. Zo. Kuşların yağmurkuşlarıgiller takımının bir familyası. 9 türü vardır. Orta uzunlukta boyunları, büyük başları, büyük gözleri, uzun ve bukağılıkta kalınlaşmış üç parmaklı ayakları olan orta büyüklükte (30 - 60 cm. uzunlukta) kuşlardır. «Kara Yağmurkuşu» adı da verilir. Sıcak bölgelerde, akarsularla göllerin çevrelerindeki taşlık alanlarda, bazı türleri seyrek çalılıklı çöllerde ve ovalarda yaşarlar. [Dedicnèmes — Stone - curlews]

kalın kafa b. s. Anlayışsız, budala.

kalın kafalı b. s. Anlayışı kıt.

kalınlaşmak f. Kalın hale gelmek: Bu kumaş yıkanınca kalınlaştı, vücudu yaşlandıkça kalınlaşıyor. [Epaissir, grossir — To become thick]

kalınlatmak f. Kalınlaştırmak.

kalınlık i. Kalın olma hali ya da derecesi: İpin, kâğıdın kalınlığı. [Grosseur, épaisseur — Thickness]

kalınmak f. Durulmak, beklenmek, ikamet edilmek: Orada kaç gün kalınacak. Yaz günü bu sıcak yerde kalınır mı?

kalıntı i. Artıp kalan şey, iz, nişan. esk. Bakiye. Harabe. [Reste, trace — Remnant, remainder]

kalıp Ar. i. ★ 1. Bir şeye istenilen biçimi vermek için kullanılan alet: Dökmeci kalıbı, hurufat kalıbı, kunduracı kalıbı. [Moule — Mould] ★ 2. (Kutu biçiminde olan bazı şeyler hakkında). Parça: İki kalıp sabun. Bir kalıp peynir. [Morceau, pièce — Bar] ★ 3. mec. Gösterişli hal, şekil, görünüş: Kalıbı iri ama, içi kof, kalıptan kalıba girmek, bin kalıba girmek. [Forme, corps, stature — Shape, form, stature] ★ 4. Örnek: Gemi kalıbı, elbise kalıbı. [Modèle — Model]

kalıp alma b. i. Heykel sanatında kilden yapılmış olan bir eserin maden ya da alçıdan dökümü yapılması için negatif olarak onun kalıbını alma işine verilen ad. Buna dişi kalıp da denir.

kalıpçı s. ★ 1. Kalıp yapan ya da bir şeyi

kalıba koyan kimse. ★ 2. mec. Düzenci, hileci, aldatıcı.

kalıp gibi yatmak (serilmek) b. f. Upuzun, hareketsiz yatmak.

kalıp kıyafet b. i. Dış görünüş.

kalıplamak f. Kalıba vurmak. [Mouler, façonner — To mould]

kalıplanmak f. Kalıba vurulmak. [Etre moulé — To be moulded]

kalıplatmak f. Kalıba vurdurmak. [Fair mouler, façonner — To have stg. moulded]

kalır yeri yok b. ü. Farksız: Onun da haylaz arkadaşından kalır yeri yok.

kalıt i. Kalıtımla kalan şey. Miras. [Héritage — Heritage]

kalıtım i. Biyo. Kendinden önceki yakınlarında bulunan bir halin birinde görülmesi; soyaçekim. Bak. genetik. esk. Veraset. [Hérédité — Heredity] ★ 2. Birine ölen bir yakınından mal kalması. esk. İrs. [Héritage — Heritage]

kali Ar. i. Kökünden çıkarma. Bak. kaletmek.

kalibre İta i. (Aslı Ar.) Mermilerde ve ateşli silâhlarda çap. [Calibre — Calibre, jig]

kaliçe Far. i. Küçük halı. (Eski edebiyatımızda kullanılmıştı.)

kalifiye Fr. i. (İyi) Yetişmiş, usta (işçi v.b.).

Kaliforniya A.B.D.'nin batısında bir eyalet. Büyük okyanusun kıyısındadır ve nüfusu 15 717 000'dir. Merkezi Sacramento, önemli şehirleri Los Angeles ve San Francisco'dur. Kıyı dağlarıyla (Coast Ranges) engebelenmiş uzun bir ovanın üzerindedir. Doğusunda da Sierra Nevada dağları vardır. İklimi sıcak ve kurudur. Tarım çok önemlidir. Petrol çıkarılır, kimya ve maden endüstrisi gelişmiştir.

Kaliforniya Yarımadası Meksika'ya ait ve Amerika'nın Kaliforniya eyaletinin güneyinde bulunan bir yarımada. Büyük okyanus ile Kaliforniya körfezi arasında ince bir arazi parçası halinde uzanır. Başlıca şehirleri Mexicalli ve La Paz'dır. Madencilik, özellikle bakır madeni endüstrisinde önemli yer tutar.

kaliforniyum i. Kim. Adını California'dan almış bir eleman .Aktinit grubunun uran ötesi bölümünde bulunan ve küryumdan meydana getirilen yapma bir radyoaktif madendir. Sembolü Cf, atom sayısı 98, atom ağırlığı 244'dür.

kaligraf Fr. i. Hattat, güzel yazı yazan.

kaligrafi Fr. i. Hattatlık, güzel yazı.

Kalikut (Hindistan) Umman körfezinde 248 600 nüfuslu bir liman şehri. 1498 yılında Vasco de Gama'nın ilk çıktığı limandır.

Kalinin, Mihail İvanoviç (1875-1946) Rus devlet adamı. İşçilikle hayata atıldı. 1898'de Sosyal Demokrat Partisi'ne girdi. Ayaklanmalara karıştığı için defalarca tutuklandı. 1917 ihtilâlinde rol aldı. 1919'da Sovyet Federatif Cumhuriyetleri Sosyalist İcra Komitesi başkanı oldu. Bu ünvanı, 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği İcra Komitesi Başkanlığı'na, 1938'de Yüksek Sovyet Prezidyum Başkanlığı'na çevrildi. Devlet başkanlığından, ölümünden az önce ayrıldı.

kalinis Yun. i. Zo. (Su tavuğu) Deniz martısına benzer su kuşu. Uzun bacakları ve ince vücuduyla sık saz ve bitkiler arasından kolayca geçer, koşucu kuştur. Ördek kadar yüzücü ve dalıcıdır. Av kuşudur. Eti çok lezzetlidir. [Poule d'eau — Sandpiper]

kalinos Yun. i. Levreğe benzer bir tatlı su balığı. Dere balinası da denir.

kalite Fr. i. Nitelik. esk. Vasıf. [İng. Quality]

Kalkan Antalya'nın Kaş ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 11 907, merkezinin nüfusu 499'dur.

kalkan i. Eski savaşlarda ok, kılıç ve mızrak gibi silâhlardan korunmak için savaşçıların taşıdığı sert madenden yapılmış yassı tekerlek. [Bouclier — Shield]

kalkan balığı b. i. Zo. Balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının «yassı balıklar» (yüzgeçliler) familyasının kalkan balığı grubunun bir türü. Diğer türü, çivisiz kalkan balığıdır. 1 m. uzunluğunda ve 35 kg. ağırlığında olabilirler. Ömürleri 25 yıldır. Vücudunun her iki tarafında kemik kabarcıklar vardır ve gözleri vücudun bir tarafındadır. Eti lezzetlidir. Dişilerde ve yavrularda daha az kemik bulunduğundan makbul sayılırlar. Avrupa kıyılarında, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz'de bulunurlar. «Beykoz» ve «Samsun» kalkanları makbul sayılır. [Turbot — Turbot]

kalkan bezi b. i. Biyo. Gırtlağın önünde bulunan ve salgısını kana veren bez.

Kalkandere Rize'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 95 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 314, merkezinin nüfusu 4 833'dür. İlçe toprakları Rize dağları etekleriyle Karadeniz arasında uzanır. Orman bakımından zengindir. Karadere'nin suladığı topraklarda mısır ve çay tarımı yapılır. Kasaba Rize'ye 20 km. uzaklıktadır.

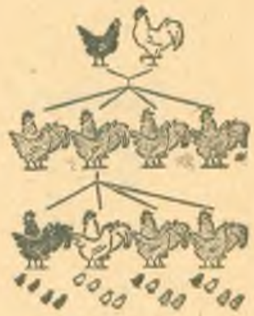
Kalkedon Kadıköy'ün İlkçağ'daki adı.

kalker Fr. i. Jeol. Kireç taşı.

kalkık s. Kalkmış, dik, yerinden oynamış: Saçları kalkık, yakası kalkık. [Elevé, dressé — Tilted, upturned]

kalkındırmak f. Davrandırmak, kalkınmasına sebebolmak, halini iyileştirmek, güçlendirmek.

kalkınma i. Kalkınmak için yapılan davranış, girişilen işler ve bunun sonucu. [Relève-

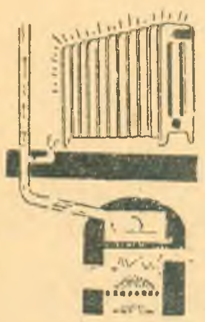

KALITIM :

Beyaz bir horozla siyah bir tavuktan çilli yavrular çıkar. Bu çilli yavruların aralarındaki çiftleşmeden 1/4 oranında siyah, 1/4 oranında beyaz 2/4 oranında da çilli yavru oluşur. Bu olay ve yavrular arasındaki oran, süreklidir.

kalkan balığı

KALORİFER : (Su buharlı)

En çok kullanılan kalorifer türüdür. Su kazanda ısıtılarak buhar haline getirilir. Buhar borulardan radyatörlere gelir. Radyatörde ısısını odanın havasına vererek su haline gelir. Kazana döner.

ment, développement — Development, growth]

kalkınmak f. Düştüğü kötü halden sıyrılmak, davranmak, hali iyileşmek, refaha ermek: Ticarette iflâsa yaklaşmışken kalkındı. [S'améliorer, arriver à l'aisance — To pick up, recover, devolop, make progress]

kalkıp kalkıp oturmak b. f. Öfke ya da merakından sürekli hareketler yapmak.

kalkışmak f. Bir işe iddia ile girişmek, yerinde ve gücü içinde olmayan bir şeye savaşmak. esk. Tasaddi etmek: Başından büyük işlere kalkışıyor. [Entreprendre, tenter, se mettre à — To attempt, venture]

kalkma i. Kalkmak işi. Bak. kalkmak.

kalkmak f. ★ 1. Davranmak, ayak üstü durma haline geçmek. esk. Kıyam etmek: Saygı olsun diye kalktı. [Se lever, se mettre debout — To stand up] ★ 2. Yatış ya da oturuştan ayrılmak, doğrulmak: Kalkıp oturdu, kalkarak cevap verdi. [Se dresser, se soulever — To sit up] ★ 3. Uyanmak, yataktan kalkmak: Sabahları kaçta kalkarsınız? [S'éveiller — To get up] ★ 4. Yükselmek, yukarı çıkmak: Salıncağın bir tarafı inince öteki tarafı kalkar. [Se hausser — To rise] ★ 5. Kabarmak, şişip ayrılmak: Güneşten bütün vücudunun derisi kalkmış. [Enfler, se hérisser — To swell] ★ 6. Yola çıkmak, hareket etmek: Tren, vapur kalkıyor. [Partir — To take off] ★ 7. Yok olmak, artık bulunmamak. esk. Fesih ya da ilga edilmek: Kar dağlardan kalktı. Kahve piyasadan kalktı. [Disparaitre — To disappear] ★ 8. Hastalıktan kurtulup yataktan çıkmak: Dün ateşle yattı ama üç gün içinde kalkar diyorlar. [Guérir — To redress] ★ 9. İsyan etmek, tuğyan etmek: Osmanlı devrinde Arnavutluk ikide birde kalkardı [Revolter -- To uprise] ★ 10. Kalkışmak, doğru olmayan bir harekete ya da yapamayacağı bir işe girişmek: Şimdi de ticaret yapmaya kalktı. [Prétendre, entreprendre — To attempt]

kalkopirit i. Jeol. (Bakırlı pirit) Tabiatta en çok rastlanan bakır cevheri. İçinde % 34,5 bakır, % 30,5 demir vardır. Yeşilimsi pirinç sarısı renkli olup piritten yumuşaklığı, altından da gevrekliği ile ayrılır. Magmatik kökenlidir.

Kalküta (Hindistan) Batı Bengal eyaletinin merkezi. Hugli ırmağı kıyısında 3 067 000 nüfuslu bir şehirdir. Jüt ticaretinin en önemli merkezidir. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir.

Kallai, Gyula (Doğ. 1910) Macar politikacı. 1931'de gizli Komünist Partisi'ne girdi. II. Dünya Savaşı'nda mukavemet hareketine katıldı. 1949-1951 yıllarında dışişleri, 1957-1958 yıllarında kültür bakanlığı yaptı. 1960-1965 yıllarında başbakan birinci yardımcısı, 1965'de başbakan oldu.

kallâvi i. ★ 1. Eskiden vezirlerin giydikleri koni biçiminde, genellikle telli ve sırmalı işaretleri bulunan uzun kavuk. ★ 2. s. Kocaman.

Kallay, Miklos (1887-1967) Macar devlet adamı. 1929'da bakan oldu. 1942-1944 yıllarında başbakanlık yaptı. Alman işgalinde Almanya'ya götürüldü. Kurtulduktan sonra İtalya'ya gitti, sonra Amerika'ya geçti. Bir eseri basılmıştır.

kallem i. Bak. allem etmek.

kalleş s. Sözünde durmayan, hiçbir haline güvenilmeyen (kimse).

Kallimakhos (Yaklaşık olarak M.Ö. 305-240) Kireneli bilgin ve şair. Eleusis yakınlarında bir okulun başında bulunurken Ptolemaios Filadelfos'a tavsiye edilerek, İskenderiye kütüphanesinin başına atanmıştı. 120 ciltlik, konulara göre yazılmış, «Pinakes» adındaki kataloğu ilk bilimsel edebiyat tarihidir. Eserleri içinde, en uzun ve en ünlü olanı «Aitia — Sebepler» adlı dört bin mısralık kitabıdır. Şiir kitaplarından «Coma ve Berenikes», «Heroides» ve «Hekata» Roma şairlerinden özellikle Catullus ve Ovidus'u etkilemiştir.

kalma i. ★ 1. Kalmak işi.. Bak. kalmak. ★ 2. s. Kalmış, arta kalmış: Romalılar'dan kalma bir bina.

kalmak f. ★ 1. Olduğu yerde ya da halde durmak: Arkadaşları gezmiye gittiler, o kaldı. [Rester — To remain] ★ 2. Gerilemek. esk. Teahhur etmek: Arkadaşlar nerede kaldı? [Retarder — To delay] ★ 3. Durmak, hareket etmez olmak: Benzin bitince makine olduğu yerde kaldı. [S'arrêter — To stop] ★ 4. Artmak, fazla gelmek: Bir düzine mendilden iki tane kalmış. [Exeder, rester — To be left] ★ 5. Konmak, konaklamak, oturmak, gecelemek, ikamet etmek: Bu gece nerede kalacağız? [Demeurer — To stay] ★ 6. Dinmek, sükûnet bulmak, durmak: Rüzgâr kaldı. Yağmur kaldı ama fırtına kalacağa benzemiyor. [Cesser, se calmer — To cease] ★ 7. Sürmek, devam etmek: O bir zaman öyle kaldı. [Durer, continuer — To continue] ★ 8. Geçmek, intikal etmek, miras olarak gelmek: Ev babasından kaldı. [Hériter — To inherit] ★ 9. Bırakılmak, vaz geçilmek: O iş şimdilik kaldı. [Etre laissé, délaiser — To be postponed] ★ 10. Düşmek, aidolmak: Bunu yapmak size mi kaldı? [Dépendre — To depend] ★ 11. Sınıf geçememek, sınavda başarı kazanamamak. Bu yıl bizim sınıfta kalan var. [Etre échoué — To flunk] ★ 12. Yapamamak, yoksun (mahrum) kalmak: Misafir gelince gezmeden kaldı. [Etre privé — To be deprived] ★ 13. Olmak, bir hale, bir duruma girmek: Çocuklukta yetim kaldı. İki gece uykusuz kaldı. [Devenir, être exposé — To suffer] ★ 14. Şaşırmak, hayran olmak, duraklamak: Bunu işitince kala kaldı. [Devenir perplexé, s'interrompre — To be perplexed]

Kalmuk Cumhuriyeti (U.R.S.S.) Hazar denizinin kuzeybatı kıyıları ile aşağı Vol-

ga'nın batısında yüzölçümü 73 321 km², nüfusu 231 935 olan muhtar cumhuriyet. Başkenti Elista (bugünkü Stepnoi). Ülke tuzlu istep ve yarı çöllerle kaplıdır. Balıkçılık ve hayvancılık yapılır. Batı Moğollar'dan olan Kalmuklar XVII. yüzyılda bu bölgeye gelmişler, bir kısmı 1771'de Çin'e göçmüştür. Kalmuk ülkesi 1935 yılında muhtar cumhuriyet haline sokulmuştur.

kaloma Yun. i. Den. Demir zincirinin su içindeki kısmı.

kalomel Yun. i. Kim. Cıva bileşiklerinden zehirli bir madde. Hekimlikte kullanılır.

kalori Lat. i. ★ 1. Fiz. Isı enerjisi birimi. 1 Kg. suyun sıcaklığını 1° C yükseltmek için gereken ısı miktarıdır. Bu değere büyük kalori adı verilir. 1 gr. suyun sıcaklığını 1° C yükseltmek için gereken ısı miktarı da 1 küçük kaloridir. ★ 2. Besinlerin dokularda yanarak verdikleri ısı da kalori ile ölçülür: Çalışan insana 24 saatte ortalama 3 000 kalori gerekir.

kalorifer Fr. i. Tek. Bir ya da birçok yapıyı aynı merkezden ısıtma düzeni. Sıcak su ve buhar kaloriferleri en çok kullanılan çeşitleridir. Kaloriferde, kazan, yapının bölmelerine yerleştirilmiş radyatörler ve kazanla radyatörleri birleştiren borular vardır. Kalorifer kazanları maden kömürü ya da mazot yakılarak ısıtılan buhar kazanlarıdır. Kazanda ısıtılan su ya da su buharı borularla radyatörlere gider. Taşıdığı ısıyı radyatörlerden bölmelere vererek soğuyan su tekrar kazana döner.

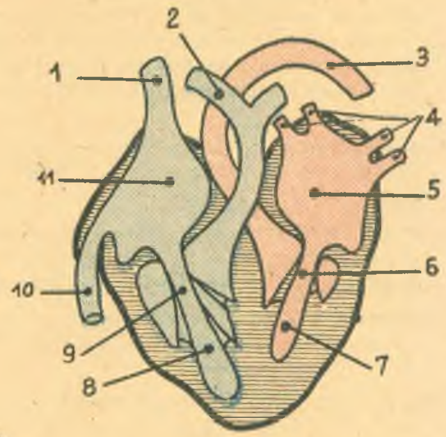
kaloriferci i. ★ 1. Kalorifer donanımını döşeyen ya da onaran kimse. ★ 2. Kalorifer yakan kimse.

kalorimetre Lat. Yun. i. Fiz. Bak. ısıölçer.

kalorimetri Lat. i. Fiz. Fiziğin ısı konusunun ısı miktarlarının ölçülmesinden söz eden bölümüne verilen ad.

kaloş Fr. i. Tabanın temiz kalması için eskiden potinlerin üstüne giyilen terlik biçiminde, sert ökçeli ayakkabı.

kalp, -bi Ar. i. ★ 1. Anat. Yürek. Vücudun her tarafından gelen kanı akciğerlere gönderen ve oradan döndükten sonra tekrar vücudun en uzak yerlerine kadar yollayan ve bu en önemli görevinden dolayı canlı varlıkların hayat merkezi sayılan organ. Bir çeşit emme basma tulumba niteliğindedir. İnsanda kalp göğüs boşluğunda iki akciğerin arasında bulunur. Çam kozalağı ya da armut biçimindedir. Kuvvetli kaslarla donanmış bir kese halinde olup geniş ucu, yani kozalağın başı biraz sağ omuza doğru bakar, sivri ucu aşağıya ve sola doğru dönmüş olduğu için kalbin sol tarafta olduğu söylenir. Erkek ya da kadın, olgun bir insanda kalbin uzunluğu ortalama 12,5 ve genişliği 8,5 cm., ağırlığı da 250 - 300 gr.'dır. [Coeur — Heart] ★ 2. Gönül, duygu merkezi, his: Kalbindeki sevgi. Kalbinde kin tutmak. (Kalp kalbe karşıdır). [Sentiment, coeur, amour — Feelings] ★ 3. mec. Her şeyin ortası: Ordunun kalbi. [Centre, coeur — Core, center] ★ 4. Yürek hastalığı: Kalpten öldü.

KALP VE BÖLÜMLERİ

1) Büyük üst toplardamar. 2) Akciğer atar damarı. 3) Aort kavisi. 4) Akciğer toplardamarı. 5) Sol kulakçık. 6) Mitral kapakçığı. 7) Sol karıncık. 8) Sağ karıncık. 9) Triscupide kapak. 10) Aşağı ana toplardamar. 11) Sağ kulakçık.

kalp, -bi Ar. i. Değiştirme, bir halden bir hale çevirme, dönüştürme: Sergievi operaya kalbedildi.

kalp Ar. s. ★ 1. Düzme, sahte, taklit: Kalp para. [Faux — Counterfeit, false] ★ 2. Cesaret satan, fakat pek korkak olan ya da bilgiç görünüp pek bilgisiz olan kimse.

kalpak i. Hayvan postundan ya da buna benzer bir kumaştan yapılmış başlık.

kalpakçı i. Kalpak yapan ya da satan kimse.

kalpaklı s. Kalpak giymiş.

kalpazan Far. i. ★ 1. Kalp para basan kimse. [Faux monnayeur — Counterfeiter] ★ 2. mec. Yalanla ve hile ile iş gören ya da işinin eri olmayan, işe yaramaz (kimse): Marangozum diye geldi ama dülger çırağı bile olamaz, kalpazanın biri.

kalpazanlık Huk. Paralarda sahtekârlık suçunun, hukuk açısından eski adı. Fakat halk arasında, devlet paralarında yapılan sahtekârlığa yine kalpazanlık denir. Ceza Kanunu'muzda kamunun güveni aleyhine cürümler arasında yer almaktadır. Kalpazanlık suçlarının başlıcaları ulusal paralarla, yabancı ülkelerde geçerli olan paraları taklit etmek, paralar üzerinde değerini daha yüksek göstermek için tahrifatta bulunmak, bu şekilde taklit ya da tahrif edilmiş paraları yurda sokmak ve

kamelya

kalyon

kalyoncu

yurt içinde piyasaya sürmek v.b. dır. Paraların değerleri üzerindeki oynamalar uluslararası para piyasasını da etkilediği için, devletler değişik anlaşmalarla kalpazanlık suçlarına karşı ortak bir savaş izlemişlerdir. Meselâ, 20 nisan 1929 Cenevre anlaşması, bu konuda değişik ülke ceza kanunlarının ortak hükümlere ulaşmalarını sağlamıştır. Bunun sonucu olarak, sadece ulusal paralarda değil, yabancı paralarda sahtekârlık da cezalandırılmaktadır. [Contrefaction — Counterfeiting]

kalp çarpıntısı b. i. Kalbin vurması, hareketi. [Battement, palpitation — Palpitation]

kalp kateterizasyonu b. i. Hek. Bak. Forssmann, Werner.

kalp kırmak b. f. Gönül kırmak, incitmek.

kalplaşmak f. Kalp bir hale gelmek, işe yaramaz olmak, değerini, zarifliğini ve inceliğini kaybetmek.

kalp para Eko. Kalpazanların, devletin parasını taklid ederek yaptıkları sahte para.

kalpsiz s. Acıması, iyi duyguları olmayan. [Sans pitié, insensible, brut — Brutal]

kalseduan Yun. i. Jeol. Bak. Kadıköytaşı.

kalsit, -ti Lat. i. Jeol. Billûrlaşmış, doğal kalsiyum karbonatı: Tebeşir bir çeşit kalsittir.

kalsiyum Lat. i. Kim. Sembolü Ca olan bir eleman. Toprak alkali madenlerindendir. Yeni elde edilmiş kalsiyum beyaz gümüşü renkli ve parlaktır. Normal sıcaklıkta suyu ayrıştırır. Havada parlak bir ışıkla yanar. Kalsiyum oksit haline gelir. Bu yüzden doğada serbest olarak bulunmaz. Bileşikleri yeryüzünün çeşitli yerlerinde bol olarak dağılmıştır. En sık rastlanan bileşiği kireçtaşı (kalsiyum karbonat) dır. Canlıların vücudunda, kemiklerin ve dişlerin oluşması için kalsiyum bileşikleri gereklidir. Çünkü iskeletin yapısında kalsiyum büyük bir yer tutar. Süt, peynir gibi yiyeceklerle vücudun kalsiyum ihtiyacı giderilir. Kalsiyumun çeşitli bileşikleri çeşitli yerlerde kullanılır. Kalsiyum oksidin bir adı da sönmemiş kireçtir. Suyla karşılaşınca kalsiyum hidroksit haline geçer. Bu olaya kireçin söndürülmesi denir. Sönmüş kireç badana yapmakta kullanılır. Bina yapımında kullanılan harçın içinde kumla sönmüş kireç bulunur. Kireçtaşı, kalsit, mermer, tebeşir, kalsiyum karbonatın değişik şekilleridir. Kalsiyum klorürün nem çekme özelliği vardır. Kalsiyum fosfat gübre olarak kullanılır.

kaltaban Far. s. Aslı namussuz ve pezevenk demekse de dilimizde daha çok «şarlatan, yalancı, hilekâr» anlamına kullanılır.

kaltak i. ★ 1. Eyer, eyerin tahtadan olan kısmı. Kaplanmamış, kuskunsuz eyer. [Selle, arçon — Saddle - bow] ★ 2. mec. Namussuz ve dile düşmüş kadın.

kalubelâ Ar. b. i. Türkçe'de «dünya kurulduğu zaman, pek eski çağ» anlamına gelen Arapça bir söz. «Kalubelâdan beri bu adet vardır, kalubelâdan kalma bir bina» gibi cümlelerde kullanılır. Bu sözü meydana getiren İslâm inanışı şudur: Tanrı insanları yaratıp «Elestü birabbiküm» yani «ben sizin rabbiniz değil miyim?» diye sormuş onlar da «evet» diye cevap vermişler. İşte «evet dediler» anlamına olan «kalubelâ» sözü buradan kalmıştır.

Kalvenizm Bak. Calvin, Jean ve Protestanlık.

kalya (kalye) i. Ufak ufak kesilmiş kabağı ya da patlıcanı sade yağ ile pişirerek yapılan yemek: Kabak kalyası.

kalyon Yun. i. Tar. Kadırgadan daha ağır, yelkenli ve kürekli savaş gemisi.

kalyoncu i. Tar. Kalyon eri.

kam i. Şaman.

kâm Far. i. Dilek, istek, arzu, meram: Dünyadan kâm almak.

Kama Rusya'da Volga'nın ayaklarından 2 000 km. uzunluğunda bir ırmak. Üzerinde büyük su santralları yapılmıştır.

Kama Hint mitologyasında aşk tanrısı.

kama i. ★ 1. İki ağzı keskin, ucu sivri uzunca bıçak. Silâh olarak kullanılır: Kama taşımak yasaktır. Çerkez kaması. [Poignard — Wedge] ★ 2. Ucu sivri iri tahta çivi, takoz. [Cheville — Bolt] ★ 3. mec. Bazı oyunlarda yenilen tarafın yüzüne konulan nişan.

kama basmak b. f. mec. Oyunda yenmek.

kamacı i. Top tamircisi: Kamacı ustası.

Kaman Kırşehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 733 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 66 102, merkezinin nüfusu 10 093'dür. İlçe toprakları yayla görünüşündedir. Kızılırmak güney sınırını çizer. Tahıl ekilir ve mayvacılık yapılır. Kasaba, il merkezine 53 km. uzaklıktadır.

kamara İta. i. ★ 1. Gemilerde oda. [Cabine — Cabin] ★ 2. İngiltere yasama meclisi: Lordlar Kamarası, Avam Kamarası. [Chambre — Chamber, house]

kamarilla İsp. i. Herhangi bir yetkili kişiyi perde arkasından yöneten kimseler.

kamarot, -tu İta. i. Vapurlarda kamara yolcularına hizmet eden kimse, vapur garsonu. [Carmarotte — Steward]

kamaşmak f. ★ 1. (Göz için) Fazla parlak ve aydınlık bir şeye bakmaktan gözleri kararıp görmez olmak: Güneşten gözleri kamaştı. [S'éblouir — To be dazzled] ★ 2. (Diş için) Ekşi bir şeyden uyuşmak ve rahatsız olmak: Erik yerken dişlerim kamaştı. [S'agacer — To set on edge]

kâmbahş b. s. Herkesin dileğini yerine getiren, ihsan eden: Halk için kâmbahş bir devlet başkanı.

kambak (kamga) i. Odun ya da ağaç kırıntısı.

kambel i. Bükülmüş bel kamburu.

Kamber i. Dördüncü Halife Ali'nin sadık kölesi olan Kamber'in adından alınma özel bir ad. Her işte bulunan ve her yere girip çıkan adamlar için kullanılır: Kambersiz düğün olmaz.

Kambises Pers Kralı. M.Ö. 529-521 yıllarında hükümdarlık yaptı. Kurus'un oğludur. Krallığı zamanında Mısır alınmıştır (M.Ö. 525). Kartaca ve Habeşistan'a yaptığı seferlerde başarısızlığın, onu, akıllı ve hoşgörü sahibi bir kralken, deli bir müstebit haline getirdiği söylenir.

kambiyal İta. i. Poliçe senedi.

kambiyo İta. i. Huk. Eko. Nakit paranın ya da para yerine kullanılan madde ve senetlerin alım satımı ya da bu maddeler ve senetlerin değiştirilmesiyle ilgili işlemler. Bu konudaki kuralları inceleyen hukuka kambiyo hukuku, yabancı para alım satımı ile ilgili kurallara ve bu konudaki işlemlere, dış kambiyo denir. Bir ülkede, nakit para kambiyo değerinin yönetimi ve saptanması devletin görevidir. [Change — Exchange]

kambiyocu i. Kambiyo senetlerini alıp satan kimse.

kambiyum Biyo. Kök ve gövdede kalınlaşmayı sağlayan (enine büyüme) doku. Kambiyum kökün ve gövdenin içinde bir silindir şeklinde olup bitkinin alt kısmından yukarı kadar uzanır.

Kamboç Uzak Doğu'da Güney Viyetnam ile Tayland arasında bir ülke. Yüzölçümü 180 000 km², nüfusu 6 200 000, başkenti Fnom Penh'dir. Nüfus, verimli toprakların bulunduğu Mekong nehri kıyısında ve Tonle Sap gölü etrafında toplanmıştır. Bu bölgelerde pirinç, pamuk ve kauçuk yetiştirilir. ★ Tarih: 1864'de Fransız himayesine girmiş, 1946'da iç bağımsızlığını kazanmıştır; 1954 Cenevre Anlaşması Kamboç'un tam bağımsızlığını kabul etmiştir. Yönetim şekli, seçime dayanan monarşidir.

kambrium Lat. i. Jeol. Jeolojik sistemlerin içinde en eski kat. Omurgasız taşıllar bu katta görünmeye başlar.

kambur i. İnsanın sırtında doğal olmayarak meydana gelen çıkıntı ya da eşyada bir tarafın gereksiz ve biçimsiz oluşu: Arkasında kamburu var. Duvarın ortası kambur olmuş. [Bosse — Hunch] ★ 2. i. ve s. Sırtında tümseklik bulunan kimse: Bir kamburun yanında, eşyadaki kamburdan söz etmek bile terbiyeye aykırıdır. [Bossu — Hunchbacked]

kambur felek b. i. Talihsizlikten yakınırken söylenen bir sitem: «Kambur felek, kimine kavun yedirir, kimine kelek.»

kamburlaşmak f. Kambur olmak, arkası çıkmak. [Devenir bossu — To be bulged]

kamburu çıkmak b. f. ★ 1. Kamburlaşmak. [Devenir bossu — To become warped] ★ 2. mec. (Eğilerek yapılan işler için) Çok çalışmış olmak.

kambur üstüne kambur b. i. Katmerli uygunsuzluk.

Kamçatka (S.S.C.B.) Sibirya'nın kuzeydoğusunda Berring deniziyle Ohotsk denizi arasında uzanan volkanik bir yarımada. 26'sı sönmüş, 14'ü püsküren 40 kadar yanardağ vardır. Çok tenha bir bölgedir. Yüzölçümü 270 500 km² dir. Kıyılarda balıkçılık, içerlerde avcılık yapılır.

kamçı i. ★ 1. Uzun saplı kırbaç: Arabacı kamçısı. [Fouet — Whip] ★ 2. Tespihlere takılan telden örme tek püskül.

kamçılar

kamçı kuyruk b. i. Kılsız kuyruk.

kamçılamak f. ★ 1. Kamçı ile vurmak: Atları kamçıladı. [Fouetter — To whip] ★ 2. (Yağmur, kar, rüzgâr hakkında) Şiddetle çarpmak. [Heurter — To blow against] ★ 3. mec. Bir işi yürütmek için teşvik etmek, harekete getirmek, etkisini çoğaltmak. [Stimuler — To stimulate]

kamçılı s. ★ 1. Kamçısı olan: Kamçılı değnek, kamçılı tespih. ★ 2. mec. Zorba, zor ve şiddet kullanan: Kamçılı medeniyet.

kamçılılar ç. i. Zo. Bir hücreli hayvanların haşlamlılar sınıfından, bir kısmı deniz ya da tatlı sularda bulunan, bir kısmı da insan ya da hayvanlarda asalak olarak yaşayan, hareket organları kamçı şeklindeki hayvanlar oymağı. esk. Züllevahik. [Flagellés — Flagellates]

kame Fr. i. Kabartma resim ya da şekil olarak oyulmuş ince renkli taştan mücevher.

kamelya İta. i. Bot. Çaygillerden, büyük, beyaz ve bazen pembe ya da kırmızı renkte çiçekler açan bir süs bitkisi: Japon gülü; Çin gülü. [Camélia — Camellia]

kamer Ar. i. Gökteki ay. esk. Mah.

kamera İta. i. Si. Filim çekmekte kullanılan aygıt; alıcı. [Caméra — Camera]

kameraman İng. i. Kamera kullanan kimse. Sinema resimleri alan fotoğrafçı. [Fr. Opérateur]

Kamerik Erzincan'ın Kemah ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 4 780, merkezinin nüfusu 158'dir.

kameriye Ar. i. Bahçelerde küçük köşk biçiminde yapılan ve üstü yeşilliklerle süslü çardak.

Kamerlingh, Onnes (1853-1926) Hollandalı fizik bilgini. Groningue'de doğdu. Isı üzerindeki deneme ve incelemeleri ve helyumu arıtması ile tanınır.

Kamerun Afrika'da Gine körfezinde bir ülke. Yüzölçümü 474 000 km², nüfusu 5 103 000'dir. Başkenti Yaunde, önemli şehri Duala'dır. Batısında volkanik dağlar vardır. Kakao, muz yetiştirilir. Ülke 1922'ye kadar Alman himayesindeydi; 1922'de

ÇEŞİTLİ KAMIŞLAR

Yusuf Kâmil Paşa

Fransız mandasına alınmış ve 1946'da Fransız vesayetine girmiştir. 1 Ocak 1960'da bağımsızlığını kazanmıştır. 1961 anayasasına göre Kamerun federal bir cumhuriyettir.

kamet, -ti Ar. i. ★ 1. Boy, endam. ★ 2. Cemaatle namaz kılınırken müezzinin «kad kametüssalâ!» diye ezan okuyarak halkı namaza çağırması.

kamet getirmek b. f. Cami içinde ezan okuyarak namaza çağırmak.

kameti arttırmak b. f. Bağırarak konuşmak. ★ 2. Gürültü ederek bir konuda ileri gitmek, sınırı aşmak.

Kam, Ferit Ömer (1861-1944) Yazar. İstanbul'da doğdu. Hariciye memurluğu, 1915-1933 arası Darülfunun edebiyat muallim ve müderrisliği yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde yazı ve şiirleri yayımlandı. «Mabadettabiiyat», «İlmi Ahlâk» adlı çevirilerinden başka, başlıca eserleri: «Türrehat», «Dinî ve Felsefî Musahebeler» dir.

kamış i. Bot. ★ 1. Sulak yerlerde yetişen buğdaygillerden dallarının içi boş ve düğümlü, yaprakları çok uzun ve sert olan bitki. Büyüklüğü, kalınlığı ve başka nitelikleri bakımından birçok çeşidi vardır. Şeker çıkarmaya yarayanlarına şeker kamışı, sepetçilikte ve kulübe, çardak gibi küçük yapılarda kullanılana adi kamış, bunun daha iri ve sağlam çeşidi olup eşya yapmakta, masa iskemle gibi şeylerde pek işe yarayana «bambu» denir. Eskiden kalem gibi kullanılan ince çeşidine kalem kamışı denirdi. [Roseau, canne, jonc — Reed] ★ 2. s. Kamıştan yapılmış: Kamış baston, kamış kalem. [Du roseau, de la canne — Bamboo] ★ 3. mec. Erkeğin cinsel organı.

kamış bayramı b. i. Yahudiler'in kamıştan kulübelere kapandıktan sonra bir tarih anısı için yaptıkları bayram.

kamışçık i. Kuyumcuların kullandıkları ve alevin istenilen yöne çevrilmesine yarayan ince boru; hamlaç; üfleç. Bak. hamlaç. [Chalumeau — Blowpipe]

kamışkulak b. s. Kulakları ince, düzgün ve dik olan (at).

Kamışlı Adana'nın Pozantı ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 5 884, merkezinin nüfusu 1 271'dir.

kamışlık i. Kamış koruluğu. [Jonchaie — Reed - bed]

kamışsı s. Kamış gibi gövdesi boş ve boğum boğum olan: Buğdayın sapı kamışsıdır.

Kâmi, Ahmet Çelebi (Ölm. 1579) Şair. Edirne'de doğdu. Müderrislik ve kadılık yapmış, II. Selim'in yakınlığını kazanmıştır. İmamı Gazali'nin «Kimyayı Saadet» adlı eserinin bir kısmını çevirmiş, «Tarihi Âli Osman», «Menakıbı Ulema» adlı iki eser yazmıştır. Şiirleri divan şiirinin güçlü örneklerini andırır.

Kâmil Çorum'un Osmancık ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 7 884, merkezinin nüfusu 1 171'dir.

kâmilen Ar. zf. Büsbütün, toptan, hep birden: Kitaplarını kâmilen ciltletti.

Kâmil Paşa, Kıbrıslı Mehmet (1832-1912) Sadrazam. Lefkoşe'de doğdu. Kıbrıs'da ve Mısır'da okumuş, Mısır'da subay olarak Abbas Paşa'nın tercümanlığında ve kâtipliğinde bulunmuştur. İstanbul'a geldikten sonra idare memurluklarında mutasarrıf ve valiliklerde bulunarak nazırlıklara geçmiş ve 1884'de ilk defa sadrazam olmuştur. 1895'de ikinci defa bu makama geçmiş ve sonra İzmir valiliğiyle İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. 1908'den sonra iki defa daha sadrazam olmuştur. Şapur Çelebi diye anılan Sadrazam Sait Paşa ile rekabeti ve hatıralarında karşılıklı eleştirileri vardır. «Tarihi Siyasî» adıyla 3 ciltlik bir Osmanlı tarihi, «Sait Paşa'ya Cevap» adlı bir kitabı ve hatıralarının birinci cildi yayımlanmıştır. İngilizleri tutmasıyla da tanınırdı.

Kâmil Paşa, Mehmet (Ölm. 1859) Mühendis. Enderun'dan yetişmiş, Avrupa'da mühendislik öğrenimi görmüş, sonra valiliklerde, nazırlıklarda, Londra elçiliğinde bulunmuş, 1856'da serasker olmuş, 2 gün sonra azledilip önce Halep, sonra İzmir valiliğine gönderilmiştir.

Kâmil Paşa, Yusuf (1808-1876) Sadrazam. Arapkir'de doğmuştur. Gençliğinde Mısır'a giderek Mehmet Ali Paşa'nın kâtipliğinde bulunmuş ve onun üçüncü kızı Zeynep Hanım'la evlenmiştir. Âdile Sultan'ın düğününde bulunmak üzere Mehmet Ali Paşa tarafından İstanbul'a gönderildiği 1845'de Sultan Abdülmecit kendisine mirimiran rütbesiyle paşalık vermiştir. Fakat dönüşünde Mısır valiliğine geçen Abbas Paşa onu Zeynep Hanım'dan ayırmak için sıkıştırmış ve hapsetmiştir. Büyük Reşit Paşa'nın aracılığıyla ve padişahın fermaniyle kurtulup İstanbul'a geldikten sonra çeşitli meclis üyeliklerinde ve nazırlıklarda bulunmuş, vezir olmuş, Encümeni Daniş üyeliğine de seçilmiş, 1862'de sadrazam olmuş ve bu makamda ancak beş ay kalmıştır. Karısıyla birlikte yaptırdıkları Üsküdar'da Zeynep Kâmil hastahanesinin bahçesinde gömülüdür. «Telemaque»ı süslü bir üslupla çevirmiştir. Bazı şiirleri de vardır.

kamineto İta. i. Küçük ispirto ocağı, ispirtoluk.

kamis Ar. i. Gömlek.

kâmkâr b. s. Meramına ermiş, mutlu.

Kammerspiele Alm. i. Tiy. Si. I. Dünya Savaşı ertesinde Alman sinema ve tiyatrosunda görülen gerçekçi akım. Temellerini Alman tiyatro adamı Max Reinhardt'ın oda tiyatrosu anlayışından alan bu akım, o yıllar Alman sanatını saran büyük dekorlu, karanlık ışık ve gölge oyunlarına yönelmiş ekspresyonist anlatıma karşı çıkarak, günlük yaşantının, basit in-

sanların en doğal biçimlerde verilmesini öngörüyordu. Tiyatroculukta ufak salonlarda, titiz oyunculuğa dayanan yeni bir anlayışı geliştiren akım, sinemada da P. Czinner'in «Nju» su, Murnau'nun «İnsanların Sonuncusu» ya da Pabst'ın «Mutsuz Sokak» ı gibi filim klasiklerinin yaratılmasını sağladı.

kamp, -pı Fr İng. i. ★ 1. Kırda, ormanda ya da su kenarında kurulan konak yeri, bu şekilde çadır ya da baraka gibi iğreti konutlara verilen ad. [Camp — Camp] ★ 2. Bu şekilde konaklama. ★ 3. Esirlerin ve siyasî suçluların şehirlerden ve halktan uzak kalmaları için konuldukları yer. ★ 4. Sp. Sporcuların, spor ekiplerinin maçlara, yarışmalara hazırlanmaları için otel, spor okulu ve benzeri yerlerde bir süre toplu halde bulunduruldukları yer: Millî futbol takımı kampa girdi.

kampana İta. i. Çan.

kampanya İta. i. ★ 1. Sıkı bir iş ya da çalışma dönemi: Şeker kampanyası. ★ 2. Sıkı uğraşma: Gazetelerin gericiliğe karşı açtıkları kampanya.

kamping İng. i. Bir yerde kamp kurma. Kamp hayatı sürme. [Fr. Campement, camping]

kâmran s. Muradına ermiş, mutlu.

kâmranlık, (kâmrani) i. Mutluluk.

kamu s. ★ 1. Hep, bütün: Kamu insanlar, kamu âlem. [Tout, entier — Whole] ★ 2. Bir ülkedeki halkın bütünü. Umum. esk. Mâşer: Kamu hakları. [Public — Public]

kamuflaj Fr. i. Alalama.

kamufle Fr. s. Renklerle alalıyarak şekli değiştirilmiş. Örtülmüş, aslı gizlenmiş. [İng. Camouflaged]

kamu hakları Huk. İktidarın müdahale edemiyeceği maddî ve manevî alanlarda, bütün yurttaşlar için doğan haklar. Her kişi, değişik konularda hareket edebilmek yönünden kanun hükümleriyle sınırlıdır. Bu sınırlar, devletle kişi arasındaki hareket genişliğini saptar. Kanunlar, bir yandan kişinin haklarını kötüye kullanmasını engellerken, diğer yandan, devletin kişisel davranışları yok etmesini önleyici düzeni kurar. İşte bu düzen içinde soyut olan özgür davranış olanaklarına özgürlük, bu özgürlükten kişinin yararlanabilmesine de hak denilir. Anayasa tarafından kişilerin kamu hakları saptanmıştır. Kamu hakları, kişi hakları, siyasî haklar ve sosyal ekonomik haklar olmak üzere anayasamızda üçe ayrılmıştır. Kişi dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği, seyahat hakkı v.b. kişi haklarındandır. Seçme, seçilme hakkı, siyasî partilere girme hakkı, kamu hizmetine girme hakkı siyasî haklardandır. Çalışma, sendikalaşma, toplu sözleşme, grev yapma hakları ise sosyal ve ekonomik haklardandır. Kamu hakları kanunla sınırlanabilir ve fakat bu sınırlamanın ölçüsü de Anayasamız'ca saptanmıştır. Haklar ve hürriyetler, ancak kanunla ve kamu düzeni, ulusal güvenlik, genel ahlâk ve genel sağlık nedenleriyle sınırlanabilir. Bu hallerde bile sınırlama, hürriyetin ve hakların özünü, kullanılmaimkânını ortadan kaldıracak nitelikte olamaz. Ayrıca, yargı denetiminin zorunluluğu, kanunların anayasaya aykırılığının denetimi gibi sistemler de, kişi haklarının siyasî iktidarca kısıtlanmasını engellemek amacıyla kabul edilmiştir.

kamu hizmeti Amme hizmeti. [Service public — Public service]

kamu hukuku Huk. Amme hukuku. [Droit public — Public law]

Kamu, Kemalettin (1901-1948) Şair. Bayburt'da doğdu. İstanbul Erkek Muallim Mektebi öğrencisiyken, Kurtuluş Savaşı başlayınca Ankara'ya gitti ve Anadolu Ajansı'nda çalışmaya başladı. Ajans temsilcisi olarak gittiği Paris'de, Siyasal Bilimler Okulu'nda öğrenim yaptı. Dönüşünde milletvekili oldu, aynı zamanda Türk Dil Kurumu üyesiydi. Savaş, yurt, gurbet, aşk, konularında dili ve ahengi sağlam, lirik, epik tarzda ve hece vezniyle şiirler yazdı. Bütün şiirleri ölümünden sonra «Kemalettin Kamu Hayat, Şahsiyet ve Şiirleri» adlı kitapta toplandı.

kamu kurumu Huk. Kamu hizmeti gördükleri halde, memur olmayan kişilerin kurdukları meslek teşekkülleri. Barolar, tabip odaları gibi kuruluşlar. Bu kuruluşlar kanunla meydana getirilirler ve organlarını kendileri seçerler.

kamul s. Kamunun ortak malı olan. esk. Müşterek, âm. [Commun, collectif — Collective]

kamulaştırma i. İstimlâk.

kamulca zf. Kamunun el ve oy (rey) birliğiyle. esk. Ammece.

kamuoyu b. i. Bir mesele ya da olay hakkında halkın düşünce ve kanısı. esk. Efkârı umumiye. [Opinion publique — Public opinion]

kamus Ar. i. Büyük sözlük. «Kamus» kelimesi Arapça deniz demek olup Firuzabadi'nin Türkçe'ye mütercim Asım Efendi tarafından çevrilerek 3 cilt halinde basılmış olan büyük Arapça sözlük kitabının adı. Pek ünlü olduğu için genelleştirilerek büyük sözlüklere «Kamus» adı verilmiştir. [Grand dictionnaire, dictionnaire complet — Lexicon]

kamusal s. Kamuya ait. esk. Mâşeri. [Public — Public]

kamutanrıcılık b. i. Fel. Evrenle Tanrı'nın tek bir şey olduğunu, varlığın Tanrı'dan ve Tanrı'nın varlıktan ayrı olmadığını ileri süren felsefe mesleği. Panteizm. esk. Vücudiye. [Panthéisme — Pantheism]

kamutay i. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin genel kuruluna verilen ad.

KAMPANA VE YAPILIŞI

1) Kampana yapımında kullanılan madenin sıvı halinde dökülüşü. 2) - 3) İç ve dış kalıplar. 4) Kampana.

Dünyanın en büyük kampanası. (Kremlin)

DÜNYANIN EN ÖNEMLİ KANALLARINDAN BAZILARI VE UZUNLUKLARI

A.B.D.'de :
New York 554 km
Panama 81 km
(Atlas O. - Büyük O.)

Almanya'da :
Kiel - Baltık 98 km
Dortmund Ems 296 km
Oder - Sprec 84 km
Elbe - Lübeck 67 km

Belçika'da :
Albert 122 km
(Lüttich - Antwerpen)

Fransa'da :
Ren 110 km
(Basel - Strassburg)

Mısır'da :
Süveyş 160 km
(Kızıldeniz-Akdeniz)

S.S.C.B.'de :
Stalin 19 km
(Baltık D. Beyaz D.)
Moskova 128 km
Wolga - Don 101 km

KANAT

kuş kanadı

yarasa kanadı

kamyon Fr. i. Tek. Motorla tahrik edilen ve yük taşımak için kullanılan taşıt. Benzin, çoğunlukla da Diesel motoru ile çalışır. Taşıyabileceği yükün ağırlığına ve cinsine göre birçok çeşidi vardır. [İng. Truck]

kamyonet Fr. i. Tek. Küçük kamyon. [İng. Van]

kan i. ★ 1. İnsan ve hayvanların vücutlarındaki damarlarda dolaşarak hayatlarının devamını sağlayan kırmızı sıvı. Vücudun her tarafına atardamarlar yoluyla yayılır ve toplardamarlar yoluyla da kalbe gelir. Kalp kendine gelen kanı tekrar oksijenlenmek üzere akciğerlere yollar ve böylece temizleterek gene vücudun her tarafına gönderir. Bak. büyük ve küçük dolaşım. Bir damla kana mikroskopla bakılınca milyonlarca küçük cisim görülür. Bunlara alyuvar ve akyuvar adı verilir. Bir damla kanda 170 milyon kadar alyuvar vardır. Akyuvar daha az olup ortalama 750 alyuvara bir tane akyuvar düşer. Vücudumuzdaki kanın ağırlığı kendi ağırlığımızın aşağı yukarı on ikide biri kadardır, yani 72 kilo ağırlığında olan bir insanda ortalama 6 litre kan vardır. esk. Dem. Hun. [Sang — Blood] ★ 2. Soy; nesep; akrabalık: Onlar aynı kandandırlar Saf kan bir at. [Parentage — Parentage] ★ 3. Adam öldürme, cinayet: Kan davası. Dağda bir kan olmuş. [Meurte. assassinat — Murder] ★ 4. Şiddetli düşmanlık: Aralarında kan var. [Animosite — Enmity] ★ 5. Öç, intikam, vurulan adamın intikamı: Kan gütmek, kanını istemek. [Vengence — Feud] ★ 6. Savaş: İki devlet arasında kan olmasın. [Guerre — War]

kana i. Geminin çektiği suyu bildirmek için baş ve kıç bodoslamaları üzerinde bulunan işaret.

kanaat, -ti Ar. i. ★ 1. Bir şeyle yetinip memnun olarak fazlasını istemeyiş, kanıklık. [Contentement — Contentment] ★ 2. İnanış, kanım, kanış, inanç: Bu adamın tuhaf kanaatleri var. [Conviction — Conviction]

kanaat etmek b. f. Yetinmek, kanıklanmak. esk. İktifa etmek. [Se contenter — To be content]

kanaat getirmek b. f. Kanmak. [Se convainecre, aqquérir la conviction — To be convinced]

kanaatkâr Ar. Far. s. Kanık.

kanaat sahibi b. i. Sahip olduğu şeyle yetinen, tamahkârlık etmeyen. [Modeste, modéré — Content]

Kanada Kuzey Amerika'da Atlas okyanusundan Büyük okyanusa, Kuzey Buz denizinden A.B.D.'ne kadar uzanan büyük bir ülke. Yüzölçümü 9 959 000 km², nüfusu 19 604 000, başkenti Ottawa, önemli şehirleri Montreal, Toronto, Quebec, Hamilton, Windsor, Vancouver Winnipeg'dir. Yüzey şekilleri çeşitlidir, Hudson körfezi kıyıları dördüncü zaman buzullarıyla çok aşınmış, girintili çıkıntılı eski bir yereydir. Kanada'nın iklimi soğuktur. Kuzeyde Kuzey Buz denizi ile Baffin denizi arasında kalan adalar daima buzla örtülüdür. Burada Eskimo'lar yaşar. Kuzey Buz denizi ile Labrador yarımadasının kuzeyi de insanların yaşamasına elverişli değildir. Bu geniş tunduralarda toprak yılın büyük bir kısmında derinlere kadar donmuş durumdadır. Daha güneyde kara iklimi görülür Bu bölgede ormanlar gelişmiştir. Önemli akarsuları Hudson körfezine dökülen Nelson nehri, Kuzey Buz denizine dökülen Mackenzie nehri. St. Lawrence körfezine dökülen St Lawrence nehridir. Dünyanın en önemli çağlayanı Niyagara A.B.D ile Kanada arasında Erie ile Ontario gölünü birleştiren 54 km. lik bir akarsuyun üzerinde bulunmaktadır. Suları 47 m. yükseklikten aşağıya dökülmektedir. Kanada bir tarım ve hayvancılık ülkesidir. Buğday, yulaf, arpa, endüstri bitkileri ve meyva yetiştirilir. Tahılların en önemlisi buğdaydır, dünyada dördüncü gelmektedir Hayvancılığın yanısıra peynircilik ve yağcılık gelişmiştir. Maden bakımından Kanada çok zengindir. Her çeşit maden ve uranyum bulunur. Nikelde dünyada birinci, altında ikincidir. Bunlardan başka amyant, çinko, bakır, plâtin, kurşun, gümüş de vardır. Kömür, petrol, demir de önemli zenginliklerindendir. Makina, uçak, otomobil, gemi yapılır. Selüloz endüstrisinde dünyada ikinci, odun hamurunda ve gazete kâğıdı yapımında dünyada birincidir. ★ Tarih: 1497 yılında Cabot tarafından keşfedilmiş, Champlain tarafından Fransız sömürgesi haline getirilmiştir 1608'de Quebec ve Ontario şehirleri gene Champlain tarafından kurulmuştur. 1763'de Büyük Britanya'ya bırakılmış ve 1867'de bir İngiliz dominyonu olmuştur Halen bağımsız bir ülkedir İngiliz Uluslar Topluluğu üyesidir. 10 eyalet ve 2 araziden kurulu federe bir ülkedir Devlet başkanına Genel Vali denir. Devlet bakanı ile başbakandan biri Fransız diğeri İngiliz olarak seçilir. 10 eyaletin her birinin ayrı kanunu, yönetim şekli, merkezi vardır.

Eyalet Adı :	Merkezi :
Ontario	Toronto
Quebec	Quebec
Britanya Kolumbiyası	Victoria
Alberta	Edmonton
Saskatchewan	Regina
Manitoba	Winnipeg
Nova Scotia	Halifax
New Brunswick	Fredericton
Newfoundland	St. John's
Prens Edward Adası	Charlottetown
Kuzeybatı arazisi	Ottawa
Yukon arazisi	Whitehorse

Kanada geyiği b. i. Zo. Çifttırnaklıların geviş getirenler takımının geyikler familyasının bir türü. Yuvarlak dallı boynuzlu geyiklerin en irisidir. Cidaga yüksekliği 160-165 cm. ve canlı ağırlığı 350-500 kg. dır.

kanadı altına almak (kanat germek) b. f. Korumak; himaye etmek. [Protéger, patronner — To patronize]

kanadiyen Fr. i. Kürk duble edilmiş ceket. [İng. Montgomery]

kana dokunmak b. f. Fazla sinirlendirmek.

kanağan s. Psi. Kolaylıkla kandırılabilen. esk. Safdil.

kan ağlamak b. f. Büyük bir keder içinde bulunmak.

kanaktarım b. i. Hek. Kan nakli, bir adamın toplardamarından alınan kanın başka birine aktarılması. esk. Naklüddem. [Transfusion — Transfusion]

kanal Fr. i. ★ 1. Doğal ya da insanlar tarafından açılmış su cetveli, göl, ırmak ve deniz gibi büyük suları birbirine bağlamak ya da suyu başka tarafa akıtmak için açılan su yolu: Süveyş kanalı, Panama kanalı. [Canal, aqueduc, conduit — Channel, aqueduct, conduit, ditch] ★ 2. Anat. İçinden damar, sinir ya da bir sıvı geçen yol. [Canal — Canal, duct]

kanalcık i. Biyo. Küçük kanal, ince mecra. esk. Kuneyve. [Canalicule — Canaliculus]

kanalizasyon Fr. i. Cetvel, mecra açmak işi. Şehir ve kasabalarda lâğım döşemesi: Henüz şehirlerimizin hiçbirinde tam bir kanalizasyon yoktur. [Canalisation — Drainage]

kanalize etmek b. f. Bir şeyi düzene koymak.

kan almak b. f. Hekimce görülen gereklilik üzerine birinden bir miktar kan çekmek. [Saigner — To let blood]

kanama i. Kanamak işi: Yaranın kanaması, burun kanaması. [Saignement — Bleeding]

kanamak f. Bir organdan kan gelmek, kan çıkmak: Burnu kanadı. [Saigner — To bleed]

kanape Fr. i. ★ 1. Birkaç kişinin yan yana oturmasına elverişli, arkalığı yüksek mobilya. ★ 2. Çerezle yenen küçük ekmek.

kanara i. Etleri yenen hayvanların kesilip yüzüldüğü yer. esk. Mezbaha, salhane. [Abattoir — Slaughter - house]

Kanaris Konstantin (1790-1877) Yunanlı denizci. Ipsara'da doğdu. Mora ihtilâli sırasında bir tüccar gemisinde kaptanken 1822'de Sakız'la Çeşme arasında bulunan Osmanlı donanmasını, gece habersizce sokulup ateşe vermiş, iki Osmanlı kalyonunun batmasına ve donanma komutanı Nesuhzade Ali Paşa'nın ölümüne sebep olmuştur. Yunanlılar kendisini kahraman saymışlar, sonraları amiral, bahriye nazırı ve birkaç kere de başvekil olmuştur.

kanarya i. Zo. Serçegillerin ötücü kuşlar alt takımından ispinozlar familyasından bir grup. 22 kadar türü vardır. Anayurdu Kanarya takım adalarıdır. 1478 yılında bu adaları İspanyollar zaptedince, yaban kanaryasını İspanya'ya götürmüşler ve buradan diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Bugün islâh yoluyla bu kuşlar öyle değiştirilmişlerdir ki, altın sarısı kuş, ilk kuş sanılmakta ve yeşilimsi renkli yaban kanaryası unutulmuş bulunmaktadır. Bugün evcil kanaryalar üç gruba bölünmektedir. Alman kanaryaları, Felemenk kanaryaları ve İngiliz kanaryaları. [Canarie, serin — Canary]

kanarya çiçeği b. i. Bir cins sarı çiçek. [Canarine — Tropaeolum]

kanaryalık i. Kanarya üretmeye yarayan büyük kafes, kanarya çiftleşme yeri. [Oiselerie — Fowlery]

kanarya sarısı b. i. Açık sarı. [Jaune clair — Bright yellow]

kanat i. ★ 1. Kuşların ve böceklerin kolları yerinde bulunan ve açılıp hareket ettirilince uçmayı sağlayan organlardan her biri: Kartal kanadı, kanatlı böcek. esk. Cenah, per. [Aile — Wing] ★ 2. Balıklarda ayak yerine geçen yüzgeç. Bir kısmında ikişer, bazılarında dörder tane olur. [Nageoire — Fin] ★ 3. Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı. [Battant, vantail — Leaf, fold, flap] ★ 4. Uçaklarda havada durmayı sağlayan ve iki yanda bulunan yassı, genişçe ve uzun kısımlardan her biri. [Aile d'avion — Wing] ★ 5. İki taraflı şeylerde yan: Perde kanadı, binanın sağ kanadı. [Aile — Side, wing] ★ 6. Mevzideki birliğin cepheye sokulmuş piyade ağır silâhlarının büyük kısmının geriye doğru uzandığı alanı kapsayan derinlik. [Aile — Wing]

kanata İta. i. Su ve sulu şeyler koymaya yarayan kap. Ölçü gibi de kullanılır. Ağzı geniş tek kulplu su kabı.

kanat germek b. f. Birini korur olmak; himayesine almak.

kanatlanmak f. ★ 1. Kanadı çıkmak, uçacak hale gelmek: Güvercin palazları henüz kanatlanmadı. [Avoir des ailes — To be fledged] ★ 2. Uçmak. [S'envoler — To fly] ★ 3. mec. Kendine bir koruyucu bulmak: Artık kanatlandı da pek korkusu kalmadı.

kanatmak f. Kan akacak gibi yaralamak, kanamasına yol açmak. [Faire saigner — To make bleed]

kanatsızlar ç. i. Böceklerin kanatsız olanlar takımı. esk. Madumülcenah. [Aptères — Aptera]

kanava İta. i. Bak. kanaviçe.

kanaviçe İta. i. Seyrek dokunmuş keten bezi. Bazı el işleri için kullanılır: Kanaviçe terlik, kanaviçe yastık. [Canevas — Canvas]

kanazlık i. Kanı az olma hali. esk. Fakrüddem. [Anémie — Anaemia]

kanarya

KAN :

Kan, sıvı ve onun içinde hücreciklerden meydana gelmiştir ve bu iki temel elemanın birbirine oranı 56/44 dür. Sıvı bölümü (plazma) yumurta akı maddelerinden, yağa benzer substanslardan, tuzlar ve şekerden bir eriyiktir. Ayrıca içinde hormonlar ve bedeni koruyucu özel moleküller vardır.

KANIN SIVI BÖLÜMÜNDE

% 91 su
% 7-8 yumurta akı maddeleri
% 0,50 yağlar
% 0,85 tuzlar
% 0,28 fibrin
% 0.07 şeker

HÜCRESEL BÖLÜMÜNDE :

% 55.90 su
% 33.36 kana rengini veren kırmızı madde ile
% 0.14 demir
% 10.60 geri kalan maddeler.

KANADA

Kanazova (Japonya) Honshu adası üzerinde 301 000 nüfuslu bir şehir. İpek dokumacılığı önemlidir.

kan bankası b. i. Hek. Gerektiğinde insanlara enjeksiyon yoluyla damardan verilmek üzere her kan grubundan, özel şekilde sağlam insanlardan alınmış ve gene özel şekilde saklanmış kanların bulunduğu hekimlik enstitüleri. Ameliyatlarda, kaybedilen kanın yerine konması için, yaralanmalardaki kan kayıplarında, hastanın çevresinde uygun kan grubundan ve kan verebilecek sağlamlıkta kimse yok ise, bu konserve edilmiş kanlardan şırınga edilir ve çok kere hayat kurtarıcı bir yol oynar. Kan naklinin yapılabilmesi ve kan bankalarının kurulması, modern cerrahlığın gelişmesinde, anesteziolojinin yanısıra en önemli rolü oynamıştır.

kanca i. Bir şeyi çekmeye yarar uzun saplı çengel: Kayıkçı kancası, yangın kancası. [Croc, crochet — Hook]

kancabaş b. i. Karadeniz'in Anadolu kıyısına özgü bir çeşit gemi. En çok kereste, odun, kömür taşımakta kullanılır.

kancalamak f. ★ 1. Kancayı bir şeye takmak, kancayı atıp çekmek. [Crocheter — To hook] ★ 2. mec. Yakalamak, kancayı takmak, musallat olmak. [Importuner — To pester]

kancalı kurt b. i. Zo. İlkel kurtlardan yuvarlak kurtlar sınıfının iplik kurtları takımından bir tür. İnsan ve maymunların ince bağırsağında yaşar; uzunluğu 8 - 18 mm. dir. [Aschelminthes — Hookworm]

kancayı takmak b. f. mec. Bir kimseye ya da bir şeye yapışıp ayrılmamak, musallat olmak. [Importuner — To pester]

kancık s. ★ 1. Bazı hayvanların dişisi için kullanılır: Kancık eşek, kancık köpek. ★ 2. mec. Dönek, hain, hileci.

kançılar İta. i. Bir konsolosluğun yazı ve kayıt işlerini çeviren dışişleri görevlisi. Konsoloshane kançıları. [Chancelier — Secretary]

kançılarya İta. i. Kançılarlık.

kandaş s. Aynı kanı taşıyan, aynı soydan olan. [Cognat — Cognate]

kandaşlık i. Soy yakınlığı, akrabalık. Parentage — Parentage]

kande zf. Eskiden «nerede?» anlamında kullanılırdı: Kande kaldı, gelmedi?

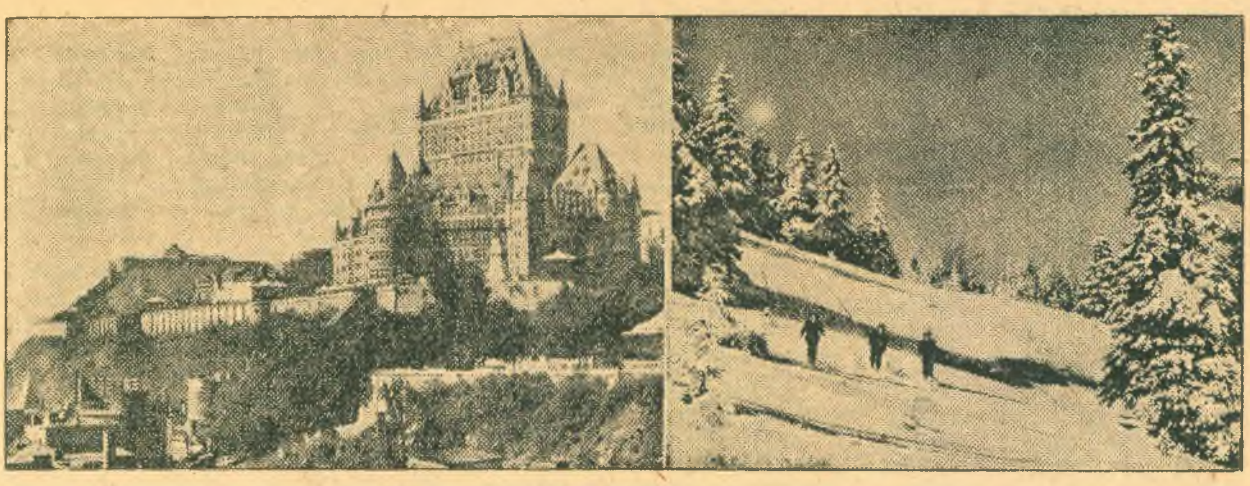
Kandehar (Afganistan) Ülkenin eski başkenti olan 195 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir ticaret merkezidir.

kanderi i. Sepet ve hasır örmeye yarayan ince bir çeşit saz, sepetçi söğüdü.

Kandıra Kocaeli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 934 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 445, merkezinin nüfusu 5 993'-dür. İlçe toprakları az engebeli olup, Karadeniz kıyısındadır. Tahıl, keten ve ayçiçeği yetiştirilir; hayvancılık yapılır. Kasaba, İzmit — Kefken yolu üzerindedir. İl merkezi olan İzmit'e uzaklığı 69 km. dir.

kandıra otu b. i. Mineçiçeğigillerden ıtırlı bir bitki cinsi.

kandırılmak f. Zihni çevrilmek, razı edilmek. esk. İkna olunmak: Kolay kandırılamaz. [Etre persuadé — To be deceived]

Kanada'nın Quebec şehrinde Frontenac Şatosu (solda) ve bir kış manzarası (sağda)

kandırmak f. ★ 1. Kanmasına sebep olmak, kanmasını sağlamak. esk. İkna etmek, razı etmek. [Persuader, convaincre — To persuade] ★ 2. Tatlı sözlerle aldatmak, iğfal etmek. [Circonvenir, tromper — To seduce] ★ 3. Susuzluğunu gidermek. [Satisfaire la soif — To satisfy o.'s thirst]

kandil Ar. i. (Aslı Lat.) ★ 1. Yağı içine batırılmış bir bütün yanmasıyla ışık veren ve çok defa camdan yapılıp asılarak ve birçoğu birlikte kullanılan eski usul aydınlatma aracı. Eski kandillerin birçok çeşidi ve süslüleri vardı. ★ 2. Sümbül gibi salkım halindeki bazı çiçeklere verilen ad: Kandil çiçeği, kandil ağacı. ★ 3. Çocukların sabunu köpürterek uçurdukları küre biçimindeki köpük. ★ 4. Külb. Sarhoş: Gök kandil olmuş.

kandilci i. Cami ve minarelerin kandillerini yakan kimse.

kandil çöreği b. i. Kandil günlerinde yapılması adet olan çörek.

kandil gecesi b. i. Berat, Miraç, Regaib ve Peygamber'in doğumu yıldönümlerine rastlayan gecelerin her biri.

kandil günü b. i. Kandil gecesinden önceki gün.

kandilin yağı tükenmek b. f. mec. Ömrün sonu gelmek, ölmek.

kandilisa i. Den. Serenleri kaldıran halat.

kandilleşmek f. Birbirinin kandil gününü kutlamak.

Kandilli Erzurum'un Aşkale ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 11 258, merkezinin nüfusu 2 440'dır.

kandillik i. ★ 1. Kandillerin konulduğu yer. ★ 2. s. Kandil günü ile ilgili.

Kandinski, Vassili (1866-1944) Rus ressamı. Moskova'da doğdu, Neuilly - sur — Seine' de öldü. Önce empresyonistlerin, sonra da «fauves» ların etkisinde kalan sanatçı 1910'da figuratif resimden tamamiyle ayrıldı. Çağdaş sanatta «Bleue Reiter — Mavi Atlı» adı verilen topluluğu kurdu. Resim sanatı üzerine yazılmış en değerli kitaplardan biri olan «Sanatta Tinsel Üzerine» adlı eserini 1911'de yayımladı. 1921-1932 yılları arasında önce Weimar'da, sonra da Dessau'da «Bauhaus» Güzel Sanatlar Okulu'nda öğretmenlik yaptı. 1933'de Paris'e yerleşti. Kandinski soyut sanatın en önemli öncülerinden biridir.

Kandiye Girit adasının en büyük şehri ve eskiden merkezi olan 64 100 nüfuslu liman şehri. Şehir, Arap Müslümanlar'ın eline geçtiği zaman Handek adı onlar tarafından verilmiş ve sonra bu isim Kandiye şekline girmiştir. Bugünkü ismi Herakliyon'dur. Osmanlı Türkleri Girit'i Venedikliler'den aldıkları zaman Kandiye kalesi çok dayanmış ve ilk defa III. Mehmet zamanında alınmış sonra tekrar Venediklilerin eline geçmiş, 71 yıl sonra ve Avcı Sultan Mehmet zamanında kesin olarak Osmanlılar'a katılmıştır.

kandoku b. i. Anat. Plazması ve taşıdığı yuvarlar bakımından bir doku gibi görülen kana, dokubilimde verilen ad. [Tissu sanguin — Blood tissue]

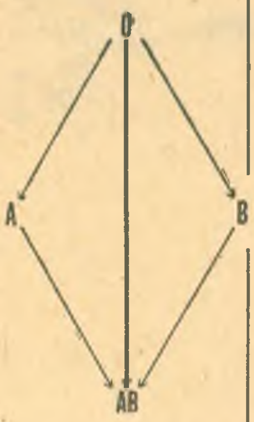
kan esası Huk. Bir şahıs nerede dünyaya gelirse gelsin, kendisini ana ve babasının ya da yalnız babasının uyruğunda saymak. Kan esası sisteminin tersi, toprak esası sistemidir ve bu sistemde, kişi doğduğu ülkenin yurttaşı sayılır. [Parentage — Parentage]

kan fermentleri Hek. Kanda ve özellikle kan hücrelerinde bulunup da gerektiğinde hücre dışına çıkan ferment özelliğindeki kimyasal maddeler. Solunum, oksidasyon, pıhtılaşma ve hücre içi metabolizması bakımından çok önemlidirler.

Kangal Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 792 km² olan ilçenin 6 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 57 845, merkezinin nüfusu 4 474'dür. İlçe toprakları engebelidir. Tahıl ekilir, hayvancılık yapılır. Halı ve kilim dokumacılığı da yaygındır. Kasaba, Sivas'a 81 km. uzaklıktadır.

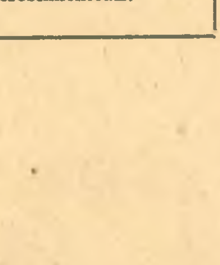

kandil

KAN GRUPLARI :

İnsanlarda 4 tip kan grubu vardır. Bütün kan grupları kendi grubundan olan kanları kabul edebilirler. Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi —0— grubu diğer üç gruba kan verebilmekte yalnız kendi grubundan alabilmektedir. —A— ve —B— grupları da —0— dan alıp —AB— ye verebilir. —AB— grubu ise diğer 3 gruptan alıp yalnız kendi grubuna kan verebilmektedir.

kanguru

kangal i. İp, tel, kurşun boru gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka şekline konulmasından meydana gelen parça : Bir kangal tel, iki kangal sucuk. [Rouleau, glène, écheveau — Coil]

kangal etmek b. f. Kangal şekline koymak. [Gléner — To wind]

kangı s. Hangi sıfatının eski şekli.

kangren Yun. i. Bak. gangren.

kan grupları Hek. İnsan kanında alyuvarların, bir başka insan kanının sıvı bölümü ile karşılaştıkları zamanki tepkilerine göre gruplara ayrılması. 1900'de Landsteiner insan alyuvarlarının A ve B olarak adlandırılacak iki çeşit özellik taşıdığını, plazmada da Anti - A (a) ve Anti - B (b) adlı iki çeşit savunma cisimciliğinin doğuştan varolduğunu ortaya koydu. Bazı kimselerde bu iki özellik ayrı ayrı olduğu halde bazılarında da bir arada idi; kimi kere de alyuvarlara bu A ve B özelliklerinden yoksundurlar. Böylece dört ana tip ortaya çıkmaktadır: A, B, AB ve 0 grupları. Kan grubu A olan (Alyuvarları A — özelliğinde) bir kimsenin plazmasında Anti — B (b) antikoru vardır ve dolayısıyla ona B — grubundan bir kan verildiğinde B — alyuvarları bu Anti — B (b) savunma cisimciğinin etkisi ile kümeleşir, bozulurlar (agglitunasyona uğrarlar) ve kan verilen kimsenin ölümüne kadar varan tehlikeler doğururlar. AB grubundan olanların kan plazmasında ne Anti — A (a) ne de Anti — B (b) cisimcikleri olmadığından onlara herkesten kan nakli olabilir. Fakat kendileri ancak AB grubundan olanlara kan verebilir. Buna karşılık 0 (sıfır) grubundan olanların alyuvarlarında herhangi bir A ya da B özelliği olmadığından, hiç kimsenin kan plazması ile uyuşmazlıkları yoktur ve bu gruptan kan herkese nakledilebilir; fakat kendileri sadece 0 — grubundan kan alabilirler. Bu ABO sisteminde ayrıca birçok da alt gruplar söz konusudur. Kan grupları babalık davalarında nesebin saptanması konusunda, birçok kriminolojik durumlarda da önemli aydınlatma aracıdır. Yukarıda söylenen dışında ayrıca kanda Rh — (Rhesus) faktörü denen bir maddenin olup olmamasına göre de insan kanı Rh — negatif ve Rh — pozitif olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Rh — negatif olanlar ancak kendi kan gruplarından (ABO sistemine göre) ve Rh — negatif özellikte olanların kanını alabilirler. Rh — pozitif olanlara yerine göre Rh — negatif olanların 'da kanı verilebilir.

K'ang - te (Doğ. 1906) Son Çin ve Mançuko İmparatoru. 1908'de Hsüan - t'ung adıyla, babasının naipliği altında tahta geçti. 1912'de cumhuriyetin ilânı üzerine imparatorluğu sona erdi. Japonlar'ın 1932'de Mançurya'da kurdukları kukla Mançuko İmparatorluğu'na K'ang - te adıyla getirilmeden önce bu devletin hükümet başkanlığını yaptı. 1945'de, Japonlar'ın II. Dünya Savaşı'ndan yenilmiş olarak çıkmaları sonucunda Mançuko İmparatorluğu ve dolayısıyla K'ang - te'nin saltanatı son buldu. Asıl adı «Henri Puyi» olan eski imparator, sonradan Çin'de bir takım görevler almış, bu arada otobiyografisi de yayınlanmıştır.

kanguru i. Zo. (Avustralya yerli dilinde «bilmiyorum» anlamına gelir) Memelilerin keseli memeliler alt sınıfının (yalnız bir takım) ikidişliler alt takımının kangurular familyasının bir türü. Uzun ve kuvvetli art bacakları ile zıplayarak yürüyen ve kesesinde yavrusunu taşıyan kanguru, kanguruların en irisi olan «Büyük kanguru» dur. Boyu, 1,50-2,10 m. ve ağırlığı 100 kg. olabilir. Avustralya'da yeni Güney Gal'in ovalarında, Queensland'ın sık olmayan ormanlarında, güneybatı Avustralya'da ve Tasmanya'da yaşar. Hızlanarak atladığı zaman 6 m. ye kadar sıçrayabilir. Sürüler halinde gezer. Ortalama 15 yıl yaşar, kızdırılmadıkça yumuşak başlıdır. Sıkıştırılınca kendini şiddetle savunur ve fazlaca sokulan bir insanı bile kuvvetli pençeli art ayakları ile parçalayabilir. [Rat - kangourou foncé — Kangaroo]

kan gütme b. i. Bir kimsenin, yakınlarından birini öldüren kişiyi ya da onun yakınlarını öldürmesi ya da öldürtmesi adetidir. Öldürülen kimsenin kanına bedel olarak öldürenin ya da onun ailesinden birinin öldürülmesi, kan gütme adetinin olduğu bölgelerde, bir çeşit toplumsal zorunluluk olarak görülmekte ve yakının kanının bedelini almayan kişi çevrede kötü görülmektedir. Eski zamanların kısas adetinden günümüze kalmıştır. Akdeniz ülkelerinde ve bu arada Türkiye'nin bazı bölgelerinde bu adet benimsenmiş ve yıllar yılı süren karşılıklı cana kıymalar gerçekleşmiştir. Bu adetle mücadele için, kan gütme amacıyla adam öldürme suçu, ölüm cezası ile cezalandırılmıştır. Kan gütmenin önlenmesi için 3236 sayılı kanunla kabul edilen ve meselâ, aralarında kan davası bulunan aileleri başka başka yerlere yerleştirme yetkisini hükümete tanıyan güvenlik tedbirleri Anayasa Mahkemesi'nce, Anayasa'ya aykırı görülerek kaldırılmıştır. [Vendetta — Vendetta]

kanı i. Kanış. esk. Kanaat. [Contentement, conviction — Conviction]

kanık s. Elindekiyle yetinen gözü çokta olmayan. esk. Kanaatkâr. [Satisfait — Satisfied]

kanı kaynamak b. f. ★ 1. Coşkun ve hararetli olmak. ★ 2. (Birine) Çabucak sevgi duymak.

kanıklanmak f. Edindiği bir şeyi yeter bulmak, yetinmek.

kanıklık i. Kanaat, az şeyle memnun oluş. [Satiété — Satiety]

kanıkmak f. Gönlü kanmak. esk. Mutmain

olmak. [Etre satisfait, rassuré — To be satisfied]

Kanık, Orhan Veli (1914-1950) Şair. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdiyse de bitirmeden bırakıp Ankara'ya döndü. P.T.T.'de çalıştı, askerlik görevinden sonra, Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'na girdi ve bu sırada tek başına ya da başkalarıyla bakanlığın klâsikler serisine çeviriler yaptı. 1947'de buradan ayrılınca «Yaprak» adlı dergiyi çıkardı. Öldüğü zaman arkadaşları onun adına son sayıyı yayımladılar. Şiirleri ilk olarak Varlık'da yayımlandı. Kısa zamanda büyük ün kazandı. Şiiri bir takım kalıp ve klişelerden, şairanelikten, yıpranmış benzetmelerden kurtararak daha kısa, daha basit bir şekle soktu. Ölümünden sonra şiirleri «Orhan Veli ve Bütün Şiirleri» adlı kitapta ve düz yazıları «Orhan Veli ve Nesir Yazıları» adlı kitapta toplandı. Çeviri kitapları 12 tanedir; ayrıca La Fontaine'den nazım olarak çeviriler yapmış, Nasrettin Hoca'nın fıkralarını da nazım biçiminde yazmıştır.

kanıksamak (kanıksımak) f. ★ 1. Çok tekrarlanan bir şeye alışmak, bir şeyden eskisi gibi etkilenmemek: Ne kadar azarlasan nafile, artık kanıksamış. [Etre habitué — To be accustomed] ★ 2. Fazla doymak, bıkmak, usanmak: O yemekten kanıksadık. [Etre rassasié — To be satiated]

kanım i. Psi. Kanış, inanış. [Conviction — Conviction]

kanını emmek b. f. mec. Nesi varsa almak. [Détrousser, dépouiller — To plunder, despoil]

kanırmak f. Bir şeyi döndürüp çevirerek koparmak, eğip zorlayarak yerinden oynatmak ya da çıkarmak: Kolunu kanırtmış. Çiviyi kanırdı.

kanırtmaç i. Bir şeyi kanırmak için kullanılan değnek ya da alet; kaldıraç.

kanı sıcak b. s. Sevimli. [Aimable — Sympathetic]

kanı sulanmak b. f. Kansızlığa uğramak. [Avoir anémie — To have anaemia]

kanış i. Kanmak, inanmak işi. esk. Kanaat. [Conviction — Conviction]

kanıt i. Delil, tanıt: Davasına kanıt getirdi. [Argument — Proof]

kanıtkan s. Kanaat veren, kanış verici. esk. Mukni, kanaatbahş. [Persuasif, convaincant — Persuasive, convincing]

kanıtlı s. Kanıtla gösterilmiş. esk. Müdellel.

kanıtsamak f. Kanıt diye almak.

kani s. Hani, nerede. «Hani» yerine «kani» demek eskimiştir, divan şiirlerinde hayli rastlanır: «Kani ey zalim bizimle ahd-ü peyman ettiğin?»

kani, -i Ar. s. ★ 1. Kanaat eden, kanan, inanan: Onun iyi adam olduğuna kanidir [Convaincu, persuadé — Convinced] ★ 2. Az şeye razı olan, fazlasını istemeyen. [Satisfait, content — Content]

Kâni, Ebubekir (1712-1791) Şair. Tokat'da doğdu. 40 yaşına kadar Tokat mevlevihanesine hizmet etti. Sonra Trabzon Valisi Hekimoğlu Ali Paşa onu İstanbul'a getirip Divanı Hümayun kalemine yerleştirdi. Divan katipliğiyle Silistre'ye gidip yeğeni Mehmet Paşa Sadrazam olunca tekrar İstanbul'a döndü. Bir ara Limni adasına sürüldü. 120 kadar mektubu ile divanı, nesir yazarları arasında kendine özel bir yer sağladı. İnce alaylarla dolu mektupları, şakacı, derbeder, rind bir ruhun içtenliğini taşır.

kan içen vampir b. i. Zo. Memelilerin kanatlı kollular takımının küçük kanatlı kollular alt takımından yarasalar familyasının bir türü. Jilet keskinliğindeki ön dişleriyle kurbanının bir toplardamarını o kadar ustalıkla yarar ki hafif uykusu olsa bile uyandırmaz, acı duymaz ve kanı emer. Atlar, sığırlar ve insanlar vampirlerin kan emmesi yüzünden çok zarar görmüşlerdir. Meksika ile Brezilya arasındaki bölgelerde yaşar. 7 - 8 cm. uzunluğunda ve donuk gri ya da kahverengimsi kısa ve sık tüylü bir kürkle kaplıdır. Kanatlarını katladığı zaman, dört ayaklı bir hayvan gibi yürür ve kurbağa gibi hoplar. [Desmode — Vampire]

Kanije Savunması Osmanlı Devleti zamanında XVI. yüzyıl sonunda Tiryaki Hasan Paşa adlı bir komutanın savunma savaşı. 1599 yılında Avusturyalılar'dan alınan Kanije kalesinin komutanlığına Tiryaki Hasan Ağa adlı bir subay atanmıştı. Tiryaki Hasan Ağa 5 000 kişilik bir kuvvetle kaleye yerleştikten kısa bir süre sonra, Avusturyalılar, geri almak için 50 000 kişilik bir kuvvetle Kanije'yi kuşattılar. Hasan Ağa üstün güçteki düşmana aylarca karşı koydu; sonuna dek direndi. Bütün erzakı ve cephanesi bittikten sonra kaleden çıkıp kendinden kat kat üstün düşmana ani bir baskın yaptı. Neye uğradıklarını anlamayan düşmanlar, bozgun halinde çekilip kuşatmayı kaldırdılar. Bu olay sonunda Hasan Ağa'ya vezirlik - paşalık verildi. Namık Kemal'in «Kanije Muhasarası» adlı eseri, bu şanlı olayı dile getirir.

kan istemek (kana kan istemek) b. f. Mahkemede diyet, ceza istemek ya da öldürülenin öcünü aramak.

kaniş Fr. i. Uzun ve kıvırcık tüylü bir çeşit fino köpeği. [İng. Poodle]

kankan Fr. i. Paris'de 1840 yıllarında oynanmaya başlanan bir dans.

kankırmızı b. s. ★ 1. Kıpkırmızı, kan rengində: Kankırmızı bir kumaş giymiş. [Rouge écarlate — Scarlet red] ★ 2. Beter, daha fena, en kötüsü: En küçüğü kankırmızı.

kankmak f. Kuşu terbiye ederek ava alıştırmak.

Orhan Veli Kanık

kankurutan b. i. Bot. Adamotu (Âdem otu) da denilen ve kökleri tıpkı küçük bir insana benzeyen bir çeşit bitki. Kökünden koparıldığı zaman insanı bayıltan, hattâ bazı defa öldüren bir feryat kopardığı söylenir. Buna «Hacılar otu» da denir. Arapçası «yebruhussanem» dir. Patlıcangiller familyasından, geniş yaprakları bulunan ve yapraklarının tadı ve kokusu hoş olmayan bu bitkiyi eskiden büyücüler ve falcılar kullanırlarmış. Garip özelliklerinden dolayı doğu ve batı edebiyatlarına da adı geçmiştir. [Mandragore — Mandrake]

kan kusma Hek. Kan karışmış mide sıvısının kusulması. Çok kere midedeki bir yaranın (mide ülseri, mide kanseri) kanaması sonucudur. Yeni kanamış ise daha çok pembemsi açık kırmızı renkte olduğu halde, bir süre kan midede kaldıktan sonra kusmuk ile çıkarsa kahve telvesine benzer kahverengilik gösterir. [Hématémèse — Haematemesis]

kanlamak f. Kana bulamak, kanla karıştırmak: Elini, yüzünü kanladı. [Ensanglanter — To cause bloodshed]

kanlanmak f. ★ 1. Kana bulaşmak, kan bürümek: Mendil kanlandı, gözü kanlandı. [Se couvrir du sang — To be bloodstained] ★ 2. Kanı çoğalmak: Biraz iştahı açılsa, yemek yese kanlanıp canlanacak. [Devenir sanguin, fort — To be healty] ★ 3. Kanlı kaatil olmak: Her kötülüğü yaptıktan sonra kanlanıp hapse atıldı. [Devenir assassin, criminel — To become a killer]

kanlı s. ★ 1. Kana bulaşmış: Kasabın kanlı önlüğü. [Sanglant, saignant — Bloodstained] ★ 2. Kanı olan, mizacında kan fazlalığı bulunan. esk. Demevî. [Sanguin — Sanguine] ★ 3. Kan dökülmesine, birinin yaralanmasına ya da ölmesine sebep olan: Komşumuz fazla öfke yüzünden kanlı oldu. [Sanglant — Bloody]

Kanlıavşar Urfa'nın Bozova ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 5 435, merkezinin nüfusu 715'dir.

kanlı basur b. i. Kalın barsak iltihabı, dizanteri. [Dysenterie — Dysentery]

kanlı bıçaklı olmak b. f. Birbirini yaralayacak ya da öldürecek kadar bozuşmak.

kanlı canlı b. s. Sağlam, kuvvetli.

kanlı kaatil b. i. Adam öldüren. esk. Cani. [Criminel sanglant — Bloody murderer]

kanmak f. ★ 1. İnanmak, kanaat getirmek, razı olmak. [Se persuader — To be persuaded] ★ 2. Tatlı sözlerle aldanmak. [Etre trompé — To be seduced] ★ 3. Doymak, açlığı, özellikle susuzluğu giderilmek. [Etre rassasié — To be satisfied]

kano Fr. i. ★ 1. Sandal. Kürekle, yelkenle, buharla ya da motorla hareket eden büyük sandal. Kano - otomobil: Deniz otomobili, benzinle hareket eden sandal. [İng. Cance] ... 2. Sp. İki ucu hafif bir kürekle yürütülen küçük bir tekne. Bu tekne ile yapılan spor da kano ya da padılbot adını taşır. Olimpiyat programında da yer alan bir spordur.

kano

kanon Müz. Bir müzik parçasını meydana getiren kısımların, birbirini izleyerek çalınıp söylenmesi.

Kansas A.B.D. eyaletlerinden biri. Ülkenin orta kısmında yer alır. Nüfusu 2 178 000, merkezi Topeka'dır.

Kansas A.B.D.'de Missouri nehrinin ayaklarından olan 274 km. uzunluğunda bir nehir.

Kansas City (A.B.D.) Kansas eyaleti ile Missouri eyaletinin sınırında, Missouri nehri kıyısında bir şehir. Missouri tarafındaki nüfusu 597 000'dir. Kansas eyaletindeki nüfusu ise 121 900'dür. Önemli bir tahıl pazarıdır. Endüstrinin çeşitli kolları gelişmiştir.

kanser Fr. i. Hek. Epitel hücrelerinin düzensiz ve kontrolsüz çoğalması sonunda beliren kötü ur. İnsan ve hayvanlarda kendiliğinden belirebildiği gibi, deneysel koşullarda hayvanlarda yapay olarak da meydana getirilebilir. Sık çoğalabilen ve durmadan yenilenen epitel dokusu içinde, hücrelerin çevrelerindeki dokularla oranlı ve dengeli bir düzen içinde gelişmelerinin kaybolması, onun yerine düzensiz diziler şeklinde normale kıyasla çok büyük, hücre içi özellikleri değişik ve bozuk hücreler belirmesi ile kanserleşme başlar. İlk başladığı odakta genişlemekle beraber, oradan kopan kanser hücreleri kan ya da lenf yolu ile başka organlara sıçrar ve orada metastazlar, sözün gelişi oğul kansercikler yaparlar. Böylelikle aynı anda bedenin birden çok yerinde kanserleşme kendini göstermiş olur. Çevrelerindeki dokuları harap ederler; beden içindeki boşlukların çıkış ya da giriş ağızlarını tıkayıp o boşlukların olduğu organların (mide, safra ya da idrar kesesi, bronşlar v.b. gibi) çalışmasını aksatırlar. Ayrıca, bir yandan yenileri hızla ürerken bir yığın kanser hücresi de düzenli bir damar yapısı olmadığından beslenemeyerek ölür ve bu ölen hücreler içlerindeki zararlı maddelerle bedeni zehirlerler. Kanserin gelişmesinin nedenleri günümüzde de tartışılmaktadır. Ne var ki sürekli fizik tahrişlerin (özel ışınlar bu arada röntgen ışınları ile olduğu gibi), kimyasal etkenlerin (kanserojen maddeler denen ve çoğunluğu stereoid kimyasal yapısında olan kurum, zift, katran v.b. gibi), belirli beden bölgesinde sürekli yaralar olmasının o bölgedeki hücre gelişmesinin düzenini bozduğu ve kanserleşmeğe yol açtığı da şüphe götürmemektedir. Ayrıca kanser gelişmesine ait beden yapısının bir ön - eğilimi de ailece yüklülük özelliği olarak kabullenilmektedir. Kanser genellikle 40 yaşının üstünde görülür. Tedavi olarak rötgen ışınları uygulanması, bazı hücre öldürücü ya da kanser hücre-

sinin gelişmesini durdurucu (sitostatik) ilâçların kullanılması ve en önemli olarak da eğer kanser daha olduğu ilk odaktan başka beden bölgelerine sıçramamışsa, metastaz yapmamış ise urun ameliyat ile çıkartılmasıdır. Kimi kez bu üç değişik tedavi metodunun her biri de yanyana ya da peşpeşine uygulanır. En önemli kural ise, belirli yaşlardan itibaren sık kontrollerle herhangi bir kanser gelişmesini erkenden teşhis etmek ve ameliyatını sağlamaktır. O yüzdendir ki ileri ülkelerde kanserle savaşmayı düzenleyen dernekler, tarama şeklinde halkı sık aralıklarla incelerler ve erken teşhisi sağlamaya çalışırlar. Çünkü yerine göre yaygın bir yara izi ya da kötü olmayan bir ur sonradan kansere dönüşebilir. [Cancer — Cancer]

kanserofobi Hek. Bir ruh - akıl dengesizliği olarak, yok yere kanser olacağından ve öleceğinden korkmak, kendini bu düşünce grubundan ayıramamak, davranışlarına hep aynı düşüncenin etkili olması durumu. Bir çeşit nörotik reaksiyon tipi olup, bazı ilâçlarla desteklenmiş bir ruhsal tedavi (psikoterapi) ile geçer.

kansız s. ★ 1. Kanı olmayan, kansızlık hastası. [Anémique — Anaemical] ★ 2. Kan dökülmeden yapılan: Kansız bir devrim. ★ 3. mec. Duygusuz, yurt aile ve milliyet gibi yüksek duyguları olmayan

kansızlık i. Hek. ★ 1. Kanın alyuvarların sayısı ya da alyuvarlardaki hemoglobin bakımından yoksunlaşması. Bazı hastalıkların ön ya da yan belirtisi olabileceği gibi eksik ve yanlış beslenme sonucu yeterince demir, B1 ve B12 vitaminleri, folik asit, kobalt ve hattâ bakır alınamaması yüzünden de olur. Kansızlığın cinsine göre eksiklikleri görülen maddelerin bolca verilmesi, kan yapan organların ve en başta kemik iliğinin çalışmasının kamçılanması, alınan maddelerin sindirilmesini engelliyen başka vücut bozuklukları varsa onların da önlenmesi kansızlık tedavisinin temel ilkeleridir. [Anémie — Anaemia] ★ 2. mec. Duygusuzluk. esk. Hamiyetsizlik.

Kansu Çin'in Türkistan sınırında bir eyalet. 12 928 000 nüfusu vardır ve başkenti Lan - Çeku şehridir.

Kansu, Ceyhun Atuf (Doğ. 1919) Şair ve hekim. İstanbul'da doğdu. İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Önce Turhal Şeker Fabrikası'nda çocuk hastalıkları hekimliğinde bulundu. Şimdi Etimesut Şeker Fabrikası çocuk hekimidir. Önceleri halk şiiri geleneklerine bağlı şiirler yazdı. 1945'e doğru yeni şiiri benimsedi. Özellikle bu tarihten sonra yazdıklarında bu toprağın dertlerini, acılarını, sevinç ve mutluluk özlemlerini dile getirerek toplumcu bir amaç güttü. Başlıca eserleri: «Bir Çocuk Bahçesinde», «Bağbozumu Sofrası», «Yanık Hava», «Haziran Defteri», «Ya Bağımsızlık Ya Ölüm», «Köy Öğretmenine Mektuplar» dır. Sonuncu eseriyle Türk Dil Kurumu 1965 Deneme Ödülü'nü, «Bağımsızlık Gülü» kitabıyla da Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı.

Kansugavri (1439-1516) Yavuz Sultan Selim'e yenilip Mısır ülkesini Osmanlılar'a bırakmak zorunda kalan Memlûklar'ın son hükümdarı. Kölelikten yetişip yükselerek 1500 yılında Mısır tahtına geçti. İran'a sefer açan Yavuz'un bir gün kendi ülkesine de yöneleceğinden korktuğu için Şah İsmail'i tuttu. Sonradan Osmanlı padişahı ile anlaşmak istediyse de faydası olmadı. 1516 yılında Halep dolaylarında Yavuz'la yaptığı savaşta yenilince yüreğine inerek öldü.

Kan, Suna (Doğ. 1936) Türk viyolonisti Adana'da doğdu. İlk müzik derslerini babasından aldı. 12 yaşında, İleri Yetenekli Çocuklar Kanunu'ndan yararlanarak Paris Konservatuarı'na gitti ve birincilikle bitirdi. Almanya ve İtalya turnelerinde başarılı konserler vermiş, «Viotti» konkurunda birinci olmuştur. Özellikle, Mozart Bach ve Bartok'un eserlerini çalışında başarılıdır.

Suna Kan

Kansu, Nafi Atuf (1890-1949) Eğitimci, politikacı. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Öğretmenlik ve yöneticilik görevleri aldı. Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara'da yazar ve öğretmen olarak çalıştı. Ankara Lisesi müdürlüğü, Orta Öğretim genel müdürlüğü, Millî Eğitim müsteşarlığı yaptı. 1927'de milletvekili seçildi; ölümüne kadar milletvekili kaldı. Ankara Halkevi başkanlığı da yapan Kansu bir süre Ülkü dergisini yönetti. Eserleri arasında «Pedagoji Tarihi», «Türkiye Maarif Tarihi» (2 cilt) sayılabilir. Şair Ceyhun Atuf Kansu'nun babasıdır.

Kansu, Şevket Aziz (Doğ. 1903) Hekim, bilim adamı. Edirne'de doğdu. İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Paris'e giderek antropoloji öğrenimi yaptı. İstanbul ve Ankara fakültelerinde profesörlüklerde bulundu, rektörlük yaptı. Ankara Dil Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde Antropoloji Ord. Profesörü, Türk Dil Kurumu ve uluslararası antropoloji kurumlarının üyesidir. Başlıca eserleri: «Antropoloji Dersleri», «Eti Yokuşu Hafriyat Raporu», «Prehistorya Araştırmaları Rehberi», «İnsanlığın Kaynakları» dır.

kan şekeri b. i. Kanın yapısında bulunan şeker. Çeşitli inceleme yöntemlerine göre değişmekle beraber, en yaygın yöntemlere göre % 80 - 120 mg'dır. Bazı iç salgı bezi hastalıklarında, özellikle pankreas salgısı insulinin yetersizliğinde yükselir; dokularda yakılması da güçleşir. Yemeklerdeki karbonhidrat miktarına göre yemeklerden sonra hafif bir yükselme gösterir.

Kantaküzen, Jan VI. (Ölm. 1383) Bizans İmparatoru. Altın Yovan adıyla da anılır. Bizans sarayında memur ve generalken imparator Andronikos'u hile ile tahtından indirerek torunu Andronik'i imparator ilân etmiş ve sonra kendini de

Jan Kantaküzen

imparatorluğa ortak yaptırmıştır. Bu işlerde yardımını sağlamak için de kızı Teodora'yı, II. Osmanlı padişahı Orhan Bey'e vermiş, az sonra imparatorluktan feragat ederek bir manastıra çekilmiş ve orada ölmüştür. Bizans tarihine ait bir eseri vardır.

kantar Ar. i. ★ 1. Tartı aracı. Ya kaldıraç sistemiyle çalışır ya da ağırlıkla orantılı olarak uzayan bir yayla ağırlıkları ölçer. Birçok çeşidi vardır. Daha çok gezgin satıcıların kullandıkları bir tartı aracıdır. ★ 2. Eskiden kullanılan 44 okkalık bir ağırlık birimi. 100 kg.'a eşittir.

kantar

kantar ağası b. i. Tar. Eskiden çarşı ve pazarlarda tartı aletlerini kontrol eden belediye görevlisi.

kantarcı i. ★ 1. Kantar yapıp satan kimse. ★ 2. Çarşıya, pazara getirilen şeyleri tartıp resmini toplayan görevli.

kantariye i. Çarşıya, pazara getirilen şeylerden alınan tartı resmi.

kantariye eşyası b. i. Eskiden İstanbul ve İzmir piyasalarında satılan çay, kahve, şeker, karabiber, pirinç, kalay ve nışadırdan ibaret yedi maddeye verilen ad. Bir adı da kolonyal emteadır. Eskiden çoğu Mısır'dan ya da Mısır yoluyla ithal olunduğu için İzmir'de bunlara «Mısır Malı» bu malları satanlara «kantariye taciri» denirdi. Sonra da göztaşı, karbonat ve kostik soda ile kantarla tartılan tahıl, zahire ve yağ gibi maddeler de bu gruba sokulmak istenmiştir.

kantarlı i. Külb. Ağır küfür: Kantarlıyı bastı.

kantarma i. Azılı atların ağızlarına takılan demir. Atın başını kanırıp almak için kullanılan kısaca dizgin yedeği. At suya götürülürken vurulan hafif gem. [Licol, licou — Curb]

kantarma

kantarmak f. Suvarmak, suya kandırmak, kana kana su içirmek, suya doyurmak.

kantaron Yun. i. Dağlarda ve kırlarda yetişen, bileşikgillerden hekimlikte kullanılır, sarı çiçekli ve acı köklü küçük bir bitki: Kantaron çiçeği, kantaron yağı. Bu çiçek zeytin yağı içinde şişe ile güneşte durunca bıçak yaralarına iyi gelen bir yağ meydana getirdiği için ona kılıç çiçeği de derler. esk. Kantaryum. [Centaurée — Centaury]

kantaşı b. i. İçinde ince kırmızı damarlar bulunan ve kanı dindirme özelliği olduğuna inanılan bir çeşit akik taşı. esk. Hacerüd dem. [Agate — Agate]

kantat, -tı İta. i. Ed. Bestelenmek üzere yapılan nazım parçası ve bunun bestesi. Daha çok kahramanlığı ya da din konularını işler.

kantatris Fr. i. Profesyonel şarkıcı kadın.

kan ter içinde kalmak b. f. Pek yorulmak.

Kant, İmmanuel (1724-1804) Alman filozofu. Seksen yıllık uzun ömrünü, başka hiç bir yere gitmeden doğduğu şehir olan Koenigsberg'de geçirmiş olan Kant, modern felsefe tarihinde bir dönüm noktasını yaratmıştır. Modern felsefede kritik düşünüşün öncüsü oldu. Kant'ın metodunun «kritik» niteliğini veren, onun, fikirlerimizin kendine dönük analizini yapmış olmasından ileri gelir. Varlıkları ve olayları geçici bir gölge sayarak, herşeyin asıl özünü, cevherini arama iddiasında bulunan dogmatik felsefeyi, yani metafiziği, sarsıcı bir şekilde eleştirmiştir. Ona göre insan zihninin ödevi, evrendeki şeylerin ilkelerini (numen) araştırmak değil, fakat şeyleri, olayları (fenomen) bize göründükleri gibi birbirleriyle ve bizimle bağlantıları içinde incelemektir. Varlık hakkındaki bilgimiz, zihinde deneyin dışında var olan (à priori) kalıplarla (kategoriler), duygularımızın verilerinin birleşmesinden meydana gelir. Bu kategoriler olmadan bilgiye sahip olamayız. Bunun gibi, duygularımızın verileri, sezgileri de olmasaydı aklımız boşlukta kalırdı. Bilgimize temel olan başlıca zihin kategorileri de zaman ve mekândır. Kant, ahlâk anlayışında da, yasanın baskısını kabul etmez. Ona göre ahlâkın ve ahlâka uygun yaşamanın yasası kendi içimizdedir. Kant'ın bu iyilik ilkesi, her türlü dış sorumluluktan daha serttir. Kant politik anlayış bakımından Fransız İhtilâli'ni sevgiyle karşılamış bir insan olarak hürriyetçi bir görüşe sahip olduğu kadar, insanlar arasında sürekli bir barış kurulması yolunda bir Birleşmiş Milletler tasarısı hazırlamıştır. Başlıca eserleri: «Kritik der reinen Vernunft — Salt (mahz) Aklın Eleştirisi», «Kritik der praktischen Vernunft — Pratik Aklın Eleştirisi», «Zum ewigen Frieden — Sürekli Barış Tasarısı», «Theorie der reinmoralischer Religion mit Rücksicht auf das reine christentum kurz dargestelt — Hangi Dinden Olursa Olsun Bütün İnsanlar İçin Geçerli Bir Ahlâk» dır.

kantin Fr. i. Kışla, okul, fabrika, hapishane gibi yerlerde bakkal ve aşçı dükkânı.

kanto İta. i. Tiy. İtalyanca şarkı anlamına geldiği halde Türk tiyatrosu tarihinde, bir dönem, sahnede oynayarak söylenen şarkı ve bu şekilde şarkı söylemeyi anlatmıştır. Batı tiyatrolarından aktarılan müzikle dans karışımı gösteri, tuluat tiyatroları tarafından büsbütün değiştirilmiş, bozulmuştu. Kanto, bu dönemde, apayrı bir müzik niteliği kazanmıştı. Yalnız kadınların söylediği, erkekleri etkilemek amacına yönelmiş bir gösteri çeşidiydi. Ünlü kantocuların, beğenilen, çok sevilen birkaç kantosu vardı. Peruz, Büyük ve Küçük Amelya, Şamran, Küçük Virjini, Minyon Zarife, kanto döneminin yıldızlarından en önemlileridir.

kantocu i. Kanto okuyan kız ya da kadın.

Kanton Çin'de Kuang - Tong eyaletinin merkezi olan ve Si - Kiang nehrinin deltasında 1 840 000 nüfuslü büyük ve ticareti pek

işlek bir liman. Başlıca ipek ve çay ihraç eder. Halkı arasında asılları Çinli olan epeyce Müslüman da vardır. Çok dar sokakları ve sokaklarının üzerinde damdan dama köprüleri bulunan mahalleleriyle tam bir Çin şehridir.

kanton Fr. i. İsviçre konfederasyonunu meydana getiren devletlerden her biri.

kantor Müz. Kiliselerde, müziği yöneten kişi. J.S. Bach gibi ünlü besteciler çeşitli kiliselerde kantorluk yapmışlardır.

kan tutmak b. f. ★ 1. Kanı görünce bayılmak. ★ 2. (Bir cinayet yapan için) Şaşkınlığa uğramak.

kanun Ar. i. (Aslı Yun.) ★ 1. Huk. Yasa. Yasama organınca yapılan ve yürürlüğe girdikten sonra uyulması zorunlu olan genel, somut, sürekli ve kişilere eşit şekilde uygulanan yasama tasarrufu. Ayrıca, genellik ve süreklilik niteliğini taşımayan, bir ya da birkaç kişi için özel olarak çıkartılan kanunlar da vardır. Meselâ, bir kimsenin cezasını affeden, bir kişiye aylık bağlayan kanunlar gibi. Kanunlar değişik açılardan, değişik biçimlerde sınıflandırılabilirler. Örneğin, malî kanunlar, idarî kanunlar, genel kanunlar, özel kânunlar, savaş kanunları, olağanüstü zaman kanunları, güvenlik kanunları, sürekli kanunlar, özel hukuk kanunları gibi. Kanunların en üst ve yasama organını da bağlayıcı nitelik taşıyan bir kanun olan Anayasa'ya uygun olması gerekir. [Loi, code, justice — Law, code, act] ★ 2. Devletçe çıkarılmış kanunları ya da bunların bir kısmını içine alan kitap, broşür. [Codex — Codex] ★ 3. Doğadaki olayların uydukları ve dışına çıkamadıkları düzen. Belli şartlar yerine getirildiği zaman olaylar aynen tekrarlanır. Örneğin: «0° C'ne kadar soğutulan ve deniz kıyısında bulunan saf su donar» cümlesi bir kanundur. Bu şartlar yerine getirildiği zaman suyun donmaması mümkün değildir. [Loi — Law] ★ 4. Eskiden askerî inzibat memurlarına verilen ünvan: Kanun çavuşu, kanun zabiti, kanun neferi. Bunlar boyunlarında «ferahi» denilen, üstünde «kanun» kelimesi yazılı ay şeklinde küçük sarı pirinçten plâkalar taşırlardı.

kanun Ar. i. Müz. Bir köşesi kesik dikdörtgen biçiminde, düz bir tahtaya gerili tellerden yapılmış müzik aleti. Diz üzerine konularak ve iki elin işaret parmaklarının ucuna takılan maden mızraplarla çalınır. Piyanonun ilkel şeklidir. Türk müziğinde kullanılır.

kânun Ar. i. ★ 1. Ateş ocağı, soba, mangal. ★ 2. Yılın ilk ve son ayına eskiden verilen ortak ad. Aralık dediğimiz son aya eskiden birinci kânun ya da kânunuevvel, ocak adını verdiğimiz yılın ilk ayına da ikinci kânun ya da kânunusanî denirdi.

kanunda boşluk Huk. Belirli bir konuda çıkartılmış olan bir kanunun o konudaki hayat olaylarından bir kısmını düzenleyici hükümlerden yoksun bulunması ya da yetersizliği. Eskiden, kanunda boşluk olamayacağı kabul edilir ve yargıç maddeleri yorumlayarak maddeler içinde kalmak zorunda bırakılırdı. Günümüzün modern hukuku, özel hukuk alanında, yargıcın kanundaki boşluğu, takdir hakkını ve kural koyuculuk yetkisini kullanarak, doldurabileceğini kabul etmektedir. Bu yetki ceza yargıcına tanınmamıştır. Bir fiilin suç teşkil edebilmesi, onun kanunda tanımlanmış olmasına bağlı olduğu için, kanunda yer almayan bir fiil ne kadar kötü olursa olsun, yargıç bu fiili cezalandıramaz.

kanunen Ar. s. Kanuna uyarak, kanuna göre: Kanunen yapılması gerekli işlem. [Légalement — Legally]

kanunî Ar. s. ★ 1. Kanuna göre, kanuna uygun, kanuna değgin ya da ilişkin: Onun bu hareketi kanunî değil. [Légal, législatif, legislateur — Legal, legistative, legistator] ★ 2. i. Kanun denilen çalgı ile uğraşan ya da onu çalmayı meslek edinen kimse.

kanunî ikametgâh Huk. Bazı kimseler için kanunun objektif olarak saptadığı yer. Bunların kanunî ikametgâh dışında bir ikametgâh seçmek iradeleri yoktur. Örneğin, evli kadının ikametgâhı kocasının, velâyet altındaki çocuğun ikametgâhı velisinin, vesayet konusunda karar vermeye yetkili mahkemenin bulunduğu yer vesayet altındaki şahsın ikametgâhı sayılır.

kanunilik ilkesi Huk. Ceza Hukuku'nun tümüne hakim olan ve Anayasa'mızda da yer almış bulunan bir kural. Buna göre, kimse işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz. Cezalar ve ceza tedbirleri ancak kanunla konulabilir. Kimse suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza ile cezalandırılamaz. Suçlunun aleyhindeki kanunlar geçmişe etki yapmaz. Ceza Hukuku'nda, kanunda suç olarak tanımlanmamış bir fiil, suç olarak tanımlanmış bir fiile kıyasla cezalandırılamaz.

kanunî mahcuriyet Huk. 5 yıldan çok bir süreyle ağır hapis cezasına mahkûm edilen kimse, bu ceza süresince hacir altına alınmış kabul edilir. Aynı süre içinde mahkûm olan kimse, bu süre için babalık ve kocalık haklarından da yoksun bırakılabilir.

kanunî mümessil Huk. Kanunun açık olarak belirttiği hallerde belirli işlerin yapılabilmesinde, kanunca konulmuş sınırlar içinde, bir başkasını temsil etme yetkisi. Örneğin, anne ve baba velâyet altındaki çocuklarını, vasi vesayet altındaki kimseyi, gemi kaptanı gemideki yükler üzerinde hak sahibi olanları, kanunun verdiği yetkiye dayanarak temsil hakkına sa-

kantaron

Immanuel Kant'ın heykeli

hiptirler. [Représentatif légal — Legal representative]

Kanuni Sultan Süleyman Bak. Süleyman, Kanuni Sultan.

kanuniyet Ar. i. Kanunluk, bir tasarının kanun haline geçmesi. [Légalité — Legality]

kanuniyet kesbetmek b. f. Kanunlaşmak. [Légalité, acquérir force de loi — To come into force]

kanunların anayasaya aykırılığı Huk. Demokrasilerde, her türlü kanunun, anayasanın koyduğu temel kurallara uygun olmaması. Bu temel kurallarla bağdaşmayan kanunlar anayasaya aykırı sayılırlar. Anayasaya aykırı kanunlar hukuk bakımından değer taşımazlar. Bazı ülkeler, anayasaya aykırılığı denetleme hakkını olağan mahkemelere bırakmıştır. Bazı ülkelerde, bu denetimi yapmak özel yargı organlarına aittir. Bazı ülkelerde ise, yasama organları aykırılığı kendi kendine denetlemektedir. 1961 Türk Anayasası, bu denetim yetkisini, Anayasa Mahkemesi denilen özel mahkemeye vermiştir. Bu denetim Anayasa Mahkemesi'nde otomatik olarak yapılmaz. Anayasa'nın belirttiği yetkili organlar, anayasaya aykırılığı ileri sürerek kanunun iptalini isteyebilirler. Ayrıca, hakkında mahkemelerde bir kanun hükmü tatbik edilecek şahıslar da bu kanun hükmünün anayasaya aykırılığını ileri sürebilirler. Mahkeme bu iddiayı ciddî bulduğu takdirde, konuyu incelenmek üzere Anayasa Mahkemesi'ne gönderir ve buraca verilecek kararı bekler. Anayasa Mahkemesi 3 ay içinde karar verirse, mahkeme bu karara göre son hükme varır. Anayasa Mahkemesi 3 ay içinde karar vermezse, kanunun anayasaya aykırılığı konusunda mahkeme kendi karar verir.

kanunların iktibası Huk. Bir ülkeye ait kanunların, diğer ülkece de kabul edilerek kendi kanunu olarak uygulanması. İsviçre ve Fransız medenî kanunları, İtalyan Ceza Kanunu birçok ülke tarafından iktibas edilmiştir. Türkiye de, devrim hareketleri içinde, şer'î hukuku bırakıp layik hukuk düzenini kurarken, birçok kanunlarını, yabancı ülke kanunlarından almıştır. Örneğin, Medenî Kanun İsviçre'den, Ceza Kanunu İtalya'dan, Ceza Usul Kanunu Almanya'dan iktibas edilmiştir.

kanunların yayınlanması Huk. Kanunların halk tarafından bilinebilmesi için, o kanunun yayınlanması. Kanunlar yayınlanmadan yürürlüğe giremezler. Bir kanunun yürürlüğe gireceği zaman kanun metninde ayrıca belirtilmemişse, Resmî Gazete ile ilânından sonra 45. gün kanun bütün ülkede yürürlüğe girmiş olur. Bazı kanunların, Resmî Gazete'de yayınından başka, ayrıca belirli şekillerde ilân edilmeleri de gerekir. Halkı doğrudan doğruya ilgilendiren kanunların, şehir, kasaba ve köy yetkililerince ilân edilmesi zorunludur. [Promulgation — Promulgation]

kanunlar ihtilâfı Huk. Aynı konuda uygulanabilecek, değişik hükümler taşıyan birden fazla kanunun bulunması durumu.

kanunlaşmak f. Kanun halini almak, yasaya bağlanmak. [Acquérir force de loi — To become effective]

kanunlaştırmak f. Yasaya bağlamak. [Faire acquérir force de loi — To put into force]

kanunlu s. Kanuna uygun. esk. Kanunî.

kanunname Far. i. Bir konuya ait kanun maddelerini kapsayan kitap, risale. [Codex — Codex]

kanunsuz s. ★ 1. Kanuna uymayan, nizama aykırı: Bu hareket kanunsuzdur. [Illégal — Illegal] ★ 2. Yasası olmayan.

kanunsuz emir Huk. Kamu hizmetlerinde çalışan herhangi bir kimseye, gerek içerik (muhteva), gerek şekil bakımından kanunlara uymayan bir işlemin yapılması için verilen emir. Anayasa'mızın 125. maddesine göre, konusu suç olan emrin yerine getirilmemesi gerekir. Böyle bir emri yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz. Konusu suç olmayan, fakat kanunlara aykırı olan emri de memurun yerine getirmemesi ve bu konuda amiri uyarması gerekir. Ancak amir, konusu suç teşkil etmeyen kanunsuz emri yazı ile tekrarlarsa, memur bu emri yerine getirir.

kanunşinas Far. i. Kanunlarla uğraşan ve kanun hükümlerini bilen kimse.

kanun tasarısı Huk. Hükümet tarafından hazırlanarak, kanunlaşması için gerekçeleriyle birlikte meclise sunulan kanun taslağı. [Projet de loi — Draft - law]

kanun teklifi Milletvekilleri ya da senatörlerce hazırlanarak, kanunlaşması için gerekçeleri ile birlikte parlamentoya verilen kanun taslağı. [Proposition de loi — Bill]

kanun teklifi hakkı Huk. Anayasa'mızın 91. maddesine göre, kanun teklif etme hakkı ve yetkisi. Bu hak hükümete, senatörlere, milletvekillerine aittir. Milletvekili ve senatörler, tekliflerini gerek senatoda, gerek millet meclisinde savunabilirler. Bazı ülkelerde ve bu arada İsviçre'de halka da kanun teklif edebilme yetkisi verilmiştir.

kanunu bilmek Huk. Yayınlanmış ve ilân edilmiş bir kanunun herkesçe bilinmesi zorunluluğu, kanunları öğrenmenin yurttaşlık görevi sayılması. Bu nedenle, bir kimsenin kanunu bilmeyerek bir suç işlemesi halinde, kanunu bilmemek mazeret sayılmaz ve suçlu kanunu gerçekten bilmese bile yine de cezalandırılır.

kanunu esasî Bak. anayasa.

kânunuevvel Ar. b. i. Aralık. esk. Birinci kânun.

kânunusani Ar. b. i. Ocak. esk. İkinci kânun.

kanun yapıcı Huk. Anayasa'lara göre, kanunları yapmakla yetkili olan organ. Türk

Anayasa'sına göre, kanun yapmak yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Demokrasilerde, kanunları halk tarafından seçilmiş yasama organları yapar.

kanun yolları Huk. Yargı organlarının verdikleri karar ve hükümlerin hukuka uygunluğunun daha üst bir yargı organınca kontrol edilmesi. Kanun yollarının başlıcaları, itiraz ve temyizdir.

kan verme Hek. Gerektiğinde bir kimseye bir başkasının kanının ya kanvericiden doğrudan doğruya ya da daha önce alınıp saklandıktan sonra verilmesi. Bunun yapılabilmesi için verici ve alıcının kan gruplarının ve Rh - faktörlerinin birbirine uyması gerekir. Bu faktörlerin bilinmediği çağlarda rastgele insandan insana ve hattâ keçi, koyun gibi hayvanlardan kan nakli yapılmış ve bunlar öldürücü sonuçlara vardığından bu konu Landsteiner'in bilimsel araştırmalarının sonucuna kadar yüzüstü bırakılmıştır. Bugün için cerrahlığın en önemli ve kaçınılmaz bir araştırma, inceleme ve uygulama alanıdır. [Tranfusion — Blood transfusion]

kanyak i. Fransa'nın «Cognac» adlı kasabasında yapıldığı için «konyak» denilen alkol derecesi yüksek, özel bir kokusu bulunan sarımtırak renkteki içkiye, bizde verilen ad. [Cognac — Cognac]

kanyon İsp. i. Coğ. Bir akarsuyun, yeri oyarak meydana getirdiği derin, dar ve dolambaçlı boğaz.

kaolin i. Jeol. Arıkil. Çin'ce yüksektepe anlamına gelen kauling sözcüğünden türetilmiştir. Bir kil mineralidir. Beyaz, gri renkli, yumuşak, toprağımsı ve plâstik olup su ile karıştırıldığı zaman istenilen şekle sokulabilir. Bundan dolayı seramik ve porselen sanayiinde kullanılır. Tabiatta feldspatların bozuşması ile oluşur.

kaos Yun. i. Fel. Evrenin acun haline gelmeden önce geçirdiği düşünülen uyumsuz ve karışık hal.

kap i. ★ 1. İçine yemek ya da sulu şeyler koymaya yarayan eşya. Çömlek, sahan, tencere gibi kaplar. [Récipient — Container] ★ 2. Örtü, mahfaza: Kitap kabı, kürk kabı, yorgan kabı. [Couverture — Cover]

kap e. Bazı sıfatların başına gelerek onların anlamlarına kuvvet ve aşırılık verir ve eklendiği kelimenin şekline göre «kup, kıp» gibi şekiller de alır: Kapkara, kupkuru, kıpkırmızı.

kap, -pı Fr. i. (İtalyanca «cappa» dan) Kolsuz manto. Daha çok kadınlar tarafından giyilen kolsuz üstlük.

kâp Ar. «Aşık kemiği» demektir. Değerce birinden pek aşağı olmak anlamında kullanılan «kâbına varamamak» deyiminde geçer.

kapacık i. ★ 1. Küçük kapak. ★ 2. Anat. Yürekte ve vücudun başka yerlerinde kanın ya da başka sıvıların geri dönmesini önleyen supap durumunda küçük kapak.

Kapadokya (Kappadokia) Eskiçağ'da, Kızılırmak ile Fırat nehirleri ve Karadeniz ile Kilikya arasındaki bölge. Kuzey bölüme, zamanla, «Kappadokia Pontos'u» ya da kısaca Pontos, orta ve güney bölümüne de Büyük Kappadokia dendi. Burası zengin otlaklara sahipti, tahıl yetiştirilir, Toros ve Antitoroslar'dan ise kereste çıkarılırdı. Pers kralları ile Roma imparatorları hayvan sürülerini burada beslerlerdi. Geçitler kışın kapalı olduğundan, bölgenin dışarı ile ilişkileri sınırlıydı. Bu yüzden ağır gelişti. Med ve Pers istilâları sonucunda, bir İran soylular sınıfı meydana geldi ve birçok yerlerde feodal düzen kuruldu. Bunların yanı sıra, tapınaklara ait büyük topraklar, rahipler tarafından yönetilirdi. Soylularla rahipler çok kere kralların nüfuzuyla rekabet ederlerdi. Yerli halk rençber olarak tapınaklara ya da toprak sahiplerine hizmet eder ve esir ticareti için bir kaynak olarak kullanılırdı.

Kapağan, Kağan (Ölm. 716) Göktürk İmparatoru. Kardeşi Kutluğ Kağan'ın yerine 693'de tahta çıkarak batı kolu üzerinde de egemenliğini kurmuş, oldukça güç şartlar içinde Asya'nın kuzey yarısını kaplayan Türk Hakanlığı'nı başarıyla yönetmiş, 716 yılında öldürülmüştür.

kapağı atmak b. f. Sığınmak, sıkıntılı ve tehlikeli bir yerden acele ile kaçıp bir yere iltica etmek.

kapak i. ★ 1. Her türlü kabın üstünü kapamaya ya da herhangi boşluğu örtmeye yarayan, çok defa yassıca olan parça. Bazı defa örttüğü kaba bağlı bulunur: Sandık kapağı, tencere kapağı, şişe kapağı, su yolu, lâğım kapağı. [Couvercle, fermeture, bouchon — Cover, lid] ★ 2. Mat. Bir küre yüzeyinin merkez dışından geçen bir düzlemle kesilmesi halinde ayrılan parça. esk. Takke. [Segment — Segment]

kapak gemisi b. i. Güverteli ve her iki tarafında iki sıra topu bulunan eski bir çeşit savaş gemisi: Kapak süvarisi = Deniz albayı.

kan verme

ÇEŞİTLİ KAPANLAR

tilki kapanı

avı canlı yakalayan bir tel kapan

küçük yırtıcı hayvanlar için bir kapan

yırtıcı kuş kapanı

fileli kuş kapanı

tel kafesli fare kapanı

kapaklanmak f. Ayağı takılıp yüzüstü düşmek : Koşuda bir at kapaklandı. [Tomber, trébucher — To stumble, overturn]

kapaklı s. ★ 1. Kapağı olan. Kapaklı kâse. [Couvert, fermé — Covered] ★ 2. i. Namlusunun kuyruğunda bir çeşit kapağı bulunan martin tüfeği. Eski zaptiyeler (candarmalar) kullanırdı.

kapak taşı b. i. Geniş ve yassı taş.

kapak vurmak b. f. Saklamak, gizlemek, örtbas etmek.

kapal i. Bir şeyi, tek bir işe ya da kimseye özgü kılma. esk. Hasretme, tahdid etme (Kabullenmek şeklinde söylenen «kapallamak ve kapallanmak» kelimeleri bundan çıkmıştır).

kapalı s. ★ 1. Kapanmış, açık olmayan. esk. Mesdut. [Fermé - Closed] ★ 2. Kapatılmış olan : Üç gün evde kapalı kaldı. [Enfermé — Secluded] ★ 3. Örtülü, örtünmüş. esk. Mestur : Kapalı çarşı, kapalı yüz, kapalı kadın. [Couvert — Covered] ★ 4. İşlemez, tıkanmış. esk. Muattal : Kapalı yol. [Barré, obstrué, clos — Barred] ★ 5. Açık ve berrak olmayan, bulutlu, bulanık. Kapalı hava. [Obscur, nébuleux — Overcast]

Kapalıçarşı Üzerleri örtülmüş bir ya da birçok sokakların birleşmesinden meydana gelen pazar yeri. Bunların en ünlüsü İstanbul'daki Kapalıçarşı'dır Beyazıt, Nuruosmaniye camileriyle Mahmutpaşa Çarşısı arasında bulunan Kapalıçarşı yüksek kemer ve duvarlarla çevrilmiş üstü kurşun kaplı, yüzlerce kubbeli büyük bir eserdir. Fatih Sultan Mehmet'in emriyle değerli eşya ve mücevherat alım satımı için bedesten şeklinde 14[illegible]'de ahşap olarak yaptırılmıştır. Birçok defalar yanmış ve 1894 depremleriyle yıkılmış olduğundan 1898'de kâgir olarak baştan yaptırılmıştır. 1943 ve 1954'de çıkan yangınlardan sonra tekrar onarılmış ve bugünkü şekle sokulmuştur.

kapalı devre Fiz. ★ 1. Elektrik akımını geçiren iletkenlerden yapılmış ve iki ucu birleştirilmiş bir çevre. Devre üzerinde çeşitli elektrik üreteçleri ve alıcıları bulunabilir. Kapalı devreden geçen akım, devrenin her noktasında aynıdır. Ohm kanunu kapalı devreler aracılığıyla birçok elektrik probleminin çözülmesini sağlar. (Bak. Ohm kanunu). ★ 2. İçinde herhangi bir akışkan dolaşan borulardan yapılmış ve iki ucu birleştirilmiş bir çevre.

kapalı kutu b. i. Amaç ve düşüncesini belli etmeyen.

kapalı oturum b. i. İlgililerin dışında kalanların katılmasına izin verilmeyen toplantı. Yargılama esas olarak açıktır. Fakat, genel ahlâk ve güveni korumak amacıyla yargılama, yargı kararıyla, kısmen ya da tamamen gizli olarak yapılabilir Ceza davalarında 15 yaşından küçüklere ait duruşmalar kesin olarak kapalı yapılır. Anayasa'mızın 87. maddesine göre de, meclis toplantıları açıktır. Fakat, meclisler kapalı oturum yapmak için karar alabilir.

kapalıtohumlular b. i. Bot. Yumurtaları kapalı bir yumurtalık içinde ve tohumları meyvanın içerisinde bulunan bitkiler. Birçenekliler, ikiçenekliler diye 6 kola ayrılırlar. esk. Mesturülbüzur. [Angiospermes — Angiosperms]

kapalı yer korkusu b. i. Hek. Bazı kişilerin uzun zaman dar bir yerde kalmaktan dolayı kapıldıkları korku ya da sıkıntı. Uzay çalışmalarında en çok korkulan şey, astronotların bu korkuya kapılmasıdır. Fakat bu konuda astronotların sürekli olarak dünya ile haberleşmesi bu korkuların kısmen ortadan kaldırmaktadır.

kapallamak f. Kuşatmak, bir şeyi tek bir şeye özgü kılmak. esk. Hasretmek, inhisar ettirmek, gaspetmek. (Konuşma dilinde «kabullemek, kabullenmek» şekline girmiştir).

kapallanmak f. Kuşatılmak, kendine özgü kılınmak. esk. İnhisar ettirilmek, gaspedilmek. (Konuşma dilinde «kabullenmek» şekline girmiştir).

kapama i. ★ 1. Kapamak işi. Bak. kapamak. [Fermeture — Shutting] ★ 2. Taze marulla ve taze soğanla pişmiş et yemeği : Kuzu kapaması. [Etouffée, étouffade — Stew] ★ 3. (Eskiden) Elbise takımı, üstbaş : Kapama baha = Giyecek bedeli.

kapamacı i. (Eskiden) Giyecek takımı satan : Kapamacı esnafı.

kapamaç i. Kilit, sürgü, toka gibi şeyleri kapalı tutmaya yarayan nesne.

kapamak f. Açık bir şeyi kapalı bir hale getirmek. esk. Seddetmek : Kapıyı, pencereyi, dolabı kapamak. [Fermer — To shut, close] ★ 2. Bir yerin içinde kapalı tutmak, çıkarmamak, hapsetmek : Hırsızı hapse, tavukları kümese kapamak. [Enfermer — To confine] ★ 3. Tıkmak, içini doldurmak : Deliği, çukuru kapamak. [Boucher — To fill up] ★ 4. Engel olmak, kesmek, geçilmez ve işlenmez hale koymak : Yuvarlanan bir kaya, şoseyi kapadı. [Barrer, obstruer — To bar] ★ 5. Örtmek, setretmek, üstüne perde ya da örtü çekmek : Kadın yüzünü kapadı. [Couvrir — To cover] ★ 6. Bir işe son vermek, tatil etmek, işletmemek. esk. Muattal etmek : Lokanta kapandı, fabrikayı kapadılar. [Suspendre, cesser, faire cesser — To close up] ★ 7. Sözünü etmemek, bahsinden geçmek, anlatmaya son vermek. esk. Meskûtü anh bırakmak : Orasını kapa. [Se taire, fermer une question — To hush up] ★ 8. Doldurmak, düzlemek. esk. İmlâ etmek = Hendeği, kuyuyu kapadılar. [Bourrer, remplir, combler — To fill] ★ 9. Açık bir hesabı ödemek. ilişik bırakmamak : Hesabı kapadım. Vereceğini alacağıyla kapadı.

[Clore, payer — To close] ★ 10. Ortadan çekip saklamak, kaldırmak. esk. İddihar etmek: Zahirenin yükseleceğini sezince büyük miktarda kapamış. [Emmagasiner, accaparer — To hoard]

kapan i. ★ 1. Bazı hayvanları ve kuşları tutmaya yarayan alet, tuzak: Kurt kapanı, sansar kapanı. [Trappe — Trap] ★ 2. mec. Hile: Kapana düşmek = Bir hileye uğramak. [Trappe — Trap] ★ 3. Tütün fidelerini örtmek için kullanılan hasır ya da ot örtü.

kapanca i. ★ 1. Küçük kuş kapanı. ★ 2. Kapan.

kapanduygu b. i. Ps. En ufak uyarımları bile kapan bir ruh özelliği. Aşırı derecede tepki ve coşku (heyecan) ile kendini gösterir. İdiopati. [Idiopathie — Idiopathy]

kapanık s. ★ 1. Her tarafı kapalı, etrafı açık olmayan, manzarası bulunmayan: Kapanık bir ev. [Obscure — Secluded] ★ 2. (Hava için) Bulutlu. esk. Mağmum. [Nébuleux — Loaded]

kapaniçe i. Eskiden büyük devlet adamları tarafından giyilen geniş ve devrik yakalı kürk. Kapaniçeler uzun kollu, tilki, samur ya da kakım derisinden yapılan, altın ya da elmas düğmeleri bulunan, törenlerde giyilen kürklerdi. Padişahların da kapaniçe giydikleri çok olurdu.

kapanmak f. ★ 1. Kendi kendine kapalı hale gelmek, kendini kapamak; kapamak işi kendine yapılmak. Bak. kapamak. [Se fermer, être fermé, s'enfermer, se barrer — To be locked up] ★ 2. Çekilip dışarıyla ilişkilerini kesmek: Eve kapanmak, kaleye kapanmak. [S'enfermer — To retire into seclusion] ★ 3. Yüzüstü ya da dizleri üzerine düşmek: Çocuk, ayağı takılınca kapandı. [Tomber, s'abattre — To fall over]

kapari i. Yemişinden turşu yapılan gebreotunun bir adı.

kaparo İta. i. Pey akçesi. Bir hukuk sözleşmesinin yapılmasında, bu sözleşmenin ciddiliğine, gerçekliğine delil olmak üzere taraflardan birinin diğer tarafa verdiği para. Sözleşmede aksine hüküm olmadıkça, pey akçesi alan taraf, bu parayı alacağına mahsup etmez. Normal olarak, eğer sözleşme hükümleri yerine getirilmezse, sözleşmeyi yerine getirmeyen pey akçesini alansa, bu parayı geri verir. Pey akçesini veren sözleşmeyi yerine getirmezse, bu parayı artık geri isteyemez. [Arrhes — Down payment, deposit token]

kaparo vermek b. f. Pey vermek. [Arrher — To leave a deposit]

kaparoz i. Külb. Yolunda olmayarak ve zorla elde edilen mal. esk. Rüşvet, irtikâp.

kaparozcu s. Külb. Yolsuz ya da zorla mal ya da para elde etmeyi adet edinmiş kimse, çakır pençe.

kapasite Fr. i. ★ 1. Hacim. [İng. Volume] ★ 2. Güç. [İng. Power] ★ 3. Alma derecesi. [İng. Capacity] ★ 4. Elektrikte kondansatörün gücünü belirtmek için kullanılan bir terim. Kondansatör anlamını da verir.

kapatma i. ★ 1. Kapatmak eylemi. ★ 2. Bir erkeğin bir eve oturtup kendine ayırdığı yolsuz kadın; mantineto; metres. ★ 3. Arttırmaya (müzayedeye) konulmayıp el altından alınmış mal: Ucuz almış ama kapatma olduğu için yolsuzdur.

kapatmak f. ★ 1. Kapamak. [Fermer — To close] ★ 2. Yolsuz olarak bir malı değerinden aşağı bir karşılıkla elde etmek. [Acquérir par endessous — To seize] ★ 3. (Bir erkek) Yolsuz bir kadını bir eve oturtup kendine ayırmak. ★ 4. Yayımını yasak etmek. [Interdir la diffusion — To ban]

kapçak i. Uzun saplı büyük çengel. Kale kuşatmalarında eskiden duvarlara takılan büyük çengel; tulumbacı kancası.

kapçık i. ★ 1. Küçük kap. [Petit récipient — Small container] ★ 2. Kovan: Fişek kapçığı. [Douille — Socket] ★ 3. Bot. Tahıl tanelerinden çanak. [Valvule — Valvule]

kapelâ İta. i. Şapka, kasket.

kapı i. ★ 1. Bir yere girip çıkarken içinden geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan yer: Ev kapısı, oda kapısı. [Porte — Door] ★ 2. Bir kimsenin hizmet ettiği yer: Yeni kapısı iyi imiş. [Emploi — Employment] ★ 3. Sıkıldıkça başvurulan yer: O kapı da kapandı. [Refuge, abri — Shelter] ★ 4. Tavla oyununda pul dizilen yer. ★ 5. (Eskiden) Resmî daire: Serasker kapısı.

kapı açmak b. f. Bir şeyin sözünü etmek.

kapı ağası b. i. Tar. Sarayda ak ağaların başı.

kapıcı s. Daire, otel, apartman gibi gireni, çıkanı çok binalarda kapıda bekçilik eden ve binanın hizmetlerine bakan kimse. [Portier, concierge — Doorkeeper]

kapıcı başı b. i. Tar. Eskiden sarayın baş kapıcısı olan büyük memur.

kapıcık i. Bot. Çiçektozu borusunun geçtiği yumurtacık deliği. esk. Sukaybei külliye. [Microphyle — Microphylum]

kapıcılık i. Kapıcının gördüğü iş.

kapı çuhadarı b. i. Tar. Kapı kâhyasının bir memuru.

kapı kâhyası b. i. Tar. Bir valinin, şehzade ya da sultanın Babıâli'deki işleriyle görevli memuru.

kapı kapamaca b. zf. Oturulan yerde kimse kalmaksızın, evce, müessesece: Kapı kapamaca gezmeye gittiler.

kapı kapı dolaşmak b. f. Her tarafa başvurmak.

kapıkulu b. i. Tar. Padişahların saraylarındaki memur ve askerin topu.

kapılandırmak f. Açıkta bulunan birine çalışacak yer bulmak.

KAPI ÖRNEKLERİ

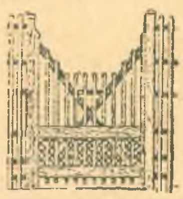
oda kapısı

konak kapısı

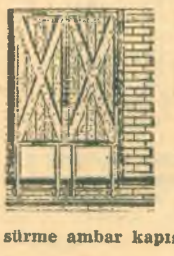
ahır kapısı

tahta giriş kapısı

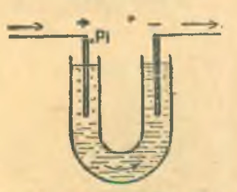

demir giriş kapısı

sürme ambar kapısı

KAPLAMA

Bakırı platinle kaplamak için bu iki maden bakır sülfat eriyiği içine daldırılır ve madenlerden elektrik akımı geçirilir.

kapılanduygu b. i. Psi. Bazı sinir hastalarının başkalarına kapılmaktan kendilerini alamadıkları çekici ve sürükleyici bir ruh özelliği. Heteropati [Hétéropathie — Heteropathy]

kapılanmak f. Kapı bulup bir hizmete girmek, kayrılmak.

kapılgan s. Herşeye çabuk kapılan, kolay inanıp aldanan ve başkalarına çabuk uyan.

kapılmak f. ★ 1. Zorla alınmak, kapmak hareketine uğramak: Sokakta çantasının kapılması üzerine kadın feryada başladı. [Etre arraché — To be pick pocketed] ★ 2. Birine güvenip aldanmak: Onun parlak sözlerine kapılmayınız. [Etre fasciné, se tromper — To be deceived] ★ 3. Bir şeyin alımına tutulup ona doğru sürüklenmek: Çocuklar parlak renklere, hele kırmızı şeylere çabuk kapılırlar. [Se séduire — To be taken in]

kapıoğlanı, -nu b. i. Tar. Bir elçilik ya da patrikhanenin eskiden resmî dairelerde önemsiz işlerin peşinden koşan küçük memur ya da hademesi.

kapısı açık olmak b. f. Yoksul ve misafirleri her zaman barındırır olmak.

kapısız s. ★ 1. Kapısı olmayan. [Sans porte — Without a door] ★ 2. Hizmette olmayan, kapılanmamış (hizmetçi).

kapış i. ★ 1. Kapma biçimi: Verdiğim bahşişi bir kapışı vardı ki görülecek şeydi. [Manière de saisir, d'arracher — Grasping] ★ 2. Kapışma, yağma. [Pillage — Loot]

kapış kapış b. zf. Kapışarak: Dağıtılan yemeği dilenciler kapış kapış yediler.

kapışmak f. ★ 1. Her biri bir tarafından çekip yağma etmek. [Arracher — To loot] ★ 2. Kavgaya ya da güreşe tutuşmak, birbirini kapmak. [Quereller — To wrestle]

kapıştırmak f. Kapışma işini yaptırmak, tutuşturmak: Pehlivanları kapıştırdı.

kapı yoldaşı b. i. Aynı daire ve yerde çalışanlardan her biri, görev arkadaşı.

kapik i. (Rusça) Rublenin yüzde biri değerinde bakır para, mangır.

kapital, -li Fr. i. Anamal, anapara. esk. Sermaye.

kapitalist, -ti Fr. i. Anamalcı, sermayedar, varlığını paraya çevirmiş olan ya da bir müessesenin sermayesine sahip bulunan kimse.

kapitalizm Fr. i. Eko. Sos. Ortaçağ'da, batıda, derebeylik malikâneleri dışında kurulmuş olan kasabalardaki tüccarlar, önce kasabalar arasındaki alışverişe aracılık ediyorlardı; daha sonra bu değişim (mübadele) ülkenin bütün bölgelerine ve ardından da ülkelerarası alana yayıldı. Bu dönemde köylülerin ve zenaatkârların yaptığı basit emtia (mal) üretimi yürürlükteydi. Bu malların piyasada dolaşımı ve değişiminde, paranın rol oynamaya başladığı görülmektedir. Kapitalizm öncesi dönemde alıcıyla satıcı ya da mallarını değiş tokuş edenler bunların üreticisi iken, tüccarlar üreticilerden para karşılığı aldıkları malları piyasada para karşılığında satarak, elde ettikleri kazançla paralarını arttırıyor ve bu birikim yoluyla kapital sahibi oluyorlardı. İşte bunların meydana getirdikleri ekonomik düzene ve bu düzene ilişkin üretim tarzına kapitalizm denir. Kapitalizm, üç dönemde gelişmiştir: 1° Ticaret kapitalizmi: XIII. yüzyıldan başlayarak Rönesans'ta gelişen ve Rönensans'ı getiren ortamı hazırlayan ticaret kapitalizmi. 2° Endüstri kapitalizmi: Bu da iki döneme ayrılır: a) Manüfaktür dönemi. Bu dönemde kapitalist, ayrı ayrı kendi tezgâhlarında mal imâl eden zenaatkârları, geniş yerlerde bir çatı altına toplayarak, denetimi altında, ham maddesini vererek çalıştırmıştır. Bu zenaatkârların tezgâhlarını da eline geçirmiş ve onlar sadece emek gücünü satarak yaşayan emekçiler (proleter) haline gelmişlerdir. b) Endüstri dönemi. XVIII. yüzyılın ortalarından başlayarak, üretimde buhar gücü ile sonra da elektrikle işleyen makineler kullanılmaya ve böylece piyasa için kitle halinde üretim yapılmaya başlandı. Bu dönemdeki kapitalistler de sanayici kapitalistler ve ticaret kapitalistleri olarak iki grupta toplandı. 3° Malî (finans) kapitalizm. XIX. yüzyılda da ve daha sonra bir işletmeye, tek bir kapitalist hâkim olmaktan çıkar; sermaye şirketleri ve bankalar kurulur. Yeni para ekonomisi düzeni içinde, kapitalist endüstri yatırımlarının kredi ihtiyacı belirir; bir yandan da kapitalizmin ikinci dönemindeki liberal ekonomi ilişkileri yerine, tekelci (tröst, kartel) kapitalist kurumlar piyasaya hâkim olur. Buna göre aynı endüstri kolundaki büyük işletmeler, piyasayı denetimleri altına alarak, güçsüz kapitalist kuruluşları ortadan kaldırır.

kapitano İta. i. Yüzbaşı. Bak. kaptan.

kapitone Fr. s. Köpülenmiş.

kapitülasyon Fr. i. Siyasal bağımsızlığına sahip olan devletlerin, ekonomik yetersizlikleri nedeniyle, başka devletlere tanıdıkları tek taraflı imtiyazlar. Bu imtiyazlar çoğunlukla ekonomik niteliktedir. Bu imtiyazları tanıyan ülkeler, siyasal bağımsızlıklarına sahip oldukları halde ekonomik bağımsızlıklarını kaybetmiş olurlar. Bu tür devletlere, yarı sömürge denir. Bu ekonomik imtiyazlar, dolaylı olarak yasama ve yargı imtiyazlarını da sömürgeci devlete sağlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman devrinde Fransa'ya kapitülasyon hakları tanımış, 1740 yılında bu kapitülasyon genişleyerek sürekli bir hal almıştır. Türkiye kapitülasyonlardan Lozan Barış Anlaşması ile kurtulmuştur. Günümüzde, kapitülasyonlar, değişik adlar altında ve yeni sömürgecilik sistemi içinde sürmektedir. Günümüzde de, ekonomik yön-

den kuvvetli devletler, az gelişmiş ülkelere ekonomik yardımda bulunmakta ve buna karşılık bir takım imtiyazlar sağlamaktadırlar. Bu imtiyazlar, az gelişmiş ülkelere gerçekten bağımsız ülke diyebilmek olanaklarını yok etmektedir Yeni sömürgecilik. kapitülasyonların değişik ve yeni biçimler içinde sürdürülmesi anlamını taşımaktadır Kapitülasyondan yararlanan devletin, o ülke yargı organlarına bağlı olmamak tevkif edilmemek gibi yargısal. idarî organların güvenlik tedbirleriyle bağlı olmamak gibi idarî, belirli vergi ve gümrükleri ödememek için malî imtiyazları vardır.

kapkacak b. i. Kap, her türlü mutfak eşyası. [Recipients — Utensils]

kapkaç, -çı s. ★ 1. Kapıp kaçan, zorla alan. esk. Gasıp. [Accapareur, usurpateur — Snatcher] ★ 2. Ask. Haber ve raporların bu işte yetişmiş uçucular tarafından yere iniş yapmadan uçaktan alınmasına yarayan 4 - 5 kg. ağırlığında dört kollu ve 20 m. uzunluğunda bir çelik tele bağlanmış çengel.

kapkara b. s. Her tarafı kara, çok kara, simsiyah. [Tout noir — Pitch - black]

kaplam i. Fel. Bir kavramın çevresi içine aldığı şeylerin topu. esk. Şümul, ittisa. [Extention — Extention]

kaplama i. ★ 1. Kaplamak işi ; örtme ; kapma. [Recouvrement — Coating] ★ 2. Bir şeyin dış tarafına süs ya da sağlamlık için geçirilen başka maddeden kat : Duvar kaplaması, mobilya kaplaması. [Redoublée, plaque, redoublure — Lining] ★ 3. Bir maden üzerine başka bir madeni ince bir tabaka halinde yerleştirme. Bunun için elektrolit adı verilen iletken bir eriyik ve elektrot adı verilen iki tane maden kullanılır. Elektrotlar eriyik içine batırılır ; elektrotlardan bir elektrik akımı geçirilir. Elektrik akımı eriyik içinde bazı kimyasal olaylara yol açar. Bunun sonucunda + işaretli elektrottan (anot) bir miktarı — işaretli elektrot (katot) üzerine kaplanır. Örneğin, maden bir kaşığı gümüşle kaplamak için, kaşık katot, gümüş madeni de anot olarak potasyum ya da sodyum gümüş siyanür eriyiği içine daldırılır. Elektrotlardan akım geçirilince kaşık gümüşle kaplanır. Galvanoplasti. [Plaqué — Plating]

kaplamacı s. Gümüş, altın gibi değerli maddelerle kaplama yapmak işini bilen sanat adamı. [Plaqueur — Plater]

kaplamak f. ★ 1. Her tarafını kuşatıp örtmek. esk. İhata etmek : Gökyüzünü bulut, duvara kâğıt, kanapeye yeni kumaş kaplamak. [Couvrir, doubler, revêtir — To cover] ★ 2. Yayılıp doldurmak : Ortalığı duman kapladı. Şöhreti gazeteleri kapladı. [Remplir, être répendu — To extend over] ★ 3. Bastırmak, bürümek : Ortalığı sessizlik kapladı. [Surpasser — To surround] ★ 4. Bir kumaşın, maddenin ya da tahtanın üzerine başka bir kumaş, maden ya da tahta geçirmek. [Doubler, plaquer — To line, coat, plate]

kaplamlı s. Fel. Birçok maddeleri kaplamı içine alan. esk. Şümuli, ittisali. [Extensif — Extensive]

kaplan i. Zo. Etoburların kediler familyasından bir tür. Aslanla yakın akrabadır. Aradaki ayrılık, çizgili postu ve yelesiz olmasıdır. Kafeslerde aslanla birleşerek melez yavru meydana getirir Yırtıcılık ve kuvvet bakımından aslandan üstündür. Hindistan ve Bengal kaplanları, ortalama 200 kg. ağırlığında ve kuyrukla beraber 2,70 m. olabilirler. 25 yaşına kadar yaşadıkları görülmüştür. Sibirya'nın Amur bölgesi ile Hindistan ve Malakka yarımadası arasındaki ülkelerde yaşar. Bir sıçrayıçta 4 - 5 m. atlayabilir. İnsan etine alışan kaplanlar çok tehlikeli olur. Hindistan'da bir yılda kaplanların öldürdüğü insan sayısı 1 000'i geçer. Postu için avlanır. [Tigre — Tiger]

kaplan

kaplanmak f. Örtülmek, kuşatılmak, yüz geçirilmek. Bak. kaplamak. [Etre couvert, entouré, enveloppé — To be covered, lined, envelopped]

Kaplan Mehmet (Doğ. 1915) Edebiyatçı. Sivrihisar'da doğdu. Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Ankara, İstanbul, Erzurum fakültelerinde profesör ve rektör olarak bulundu, Şimdi İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde profesördür. Başlıca eserleri : «Namık Kemal», «Akif Paşa'dan Yahya Kemal'e Kadar», «Cumhuriyet Devri Türk Şiiri».

kaplayıcı s. ★ 1. Kaplayan, örten. esk. İhata eden. ★ 2. Kaplamacı.

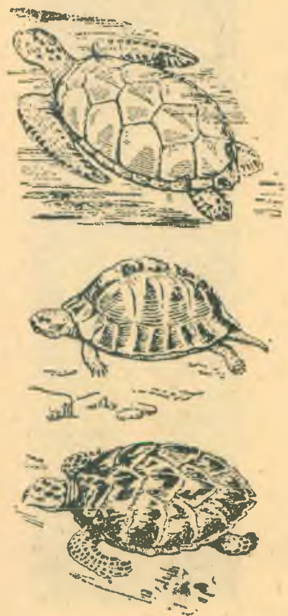
kaplayış i. Kaplamak işi, biçimi ya da usulü : Irmak taşınca araziyi bir kaplayışı var ki...

kaplı s. Kabı olan ya da kaplanmış bulunan : Siyah kaplı kitap, atlas kaplı yorgan. [Couvert, relié — Covered, coated]

kaplıca i. ★ 1. Ilıca sıcak su kaynağı. Sıcaklığı yıllık ortalama ısıdan yüksektir. Bazılarının sıcaklığı 100 dereceye kadar yükselir. Genellikle volkanik bölgelerin yakınında bulunurlar. Sıcaklığını yerin ısısından alır. Bir kısmının s[...]arı derinlerden gelir. Bunlara jüvenil sular denir. Diğer bir kısmı ise derinlere inerek ısınmış kaynak sularıdır. 75° C sıcaklığında olan bir kaplıca suyu ortalama 2 - 2,5 kilometre derinlikten gelir. Kaplıca suları içinde genellikle çok ve çeşitli mineraller bulunduğu için sağlıya iyi gelir. [Etablissement thermal — Hot springs] ★ 2. Bot. Taneleri ufak bir cins buğday.

kaplıca buğday b. i. Kılçıksız buğday. [Epeautre — Wildoats]

kaplumbağa i. Zo. Sürüngenlerin kaplumbağalar takımından bir familya. Polinezya ile Avustralya dışında bütün dünyaya yayılmış 50 kadar türü vardır. Dört ayaklarını içine çektikleri kuvvetli bir kabuk-

Deniz ve kara kaplumbağaları

Kara Ahmet

Çeşitli kar kristalleri

ları ve ayaklarında silâh olarak kullandıkları pençeleri vardır. Otçuldurlar. Madagaskar ışınlı kamlumbağaları, kara kaplumbağalarının en güzelidir. [Tortue — Tortoise]

kaplumbağalar i. Zo. Sürüngenlerin bir takımı. 50 kadar türü vardır. Bundan 200 milyon yıl önce bütün omurgalıların arasında yalnız kaplumbağa bugünkü şeklini almış bulunuyordu. Yalnız irilerinden birkaçı, anfibyumluktan sürüngenliğe geçme eğilimini terse çevirerek suya dönmüşlerdir. Kaplumbağalar, omurgalı hayvanların hepsinden daha uzun ömürlüdürler, 150 yıl yaşayanları vardır. Önemli familyaları «kara kaplumbağaları», «dev kara kaplumbağaları», «tatlı su kaplumbağaları», «kutu kaplumbağaları», «kapan kaplumbağaları», «yumuşak kaplumbağalar», «deniz kaplumbağaları» dır. Kutu kaplumbağalar etleri için ev ve çiftliklerde beslenir. [Chéloniens — Chelonia]

kapma i. Kapmak hareketi, zorla ya da habersiz çekip alma. [Arrachement — Sçramble]

kapmaca s. ★ 1. Kapma. ★ 2. Bak. Köşe kapmaca.

kapmak f. ★ 1. Ansızın yakalayıp şiddetle almak, zorla almak, yağma etmek: Kartal kuzuyu kaptı. [Arracher — To snatch] ★ 2. Elde etmek, kapanla ya da başka bir suretle yakalamak. [Attraper — To capture] ★ 3. Yakalayıp koparmak: Makine parmağını kapmış. [Attraper, arracher — To trap] ★ 4. Pek çabuk öğrenmek, görür görmez ya da işitir işitmez bellemek: Cin gibi çırağı var, birkaç gün içinde sanatın yarısını kapmış. [Apprendre facilement, saisir — To grasp] ★ 5. Edinmek, uzaktan çekmek, kendine bulaşmak: Huy kapmak, hastalık kapmak. [Se faire prendre, être prise — To pick]

Kapo, D'İstria Jean - Antoine, Kont (1776-1831) Yunanlı politikacı. Korfu'da doğdu, Rusya hizmetinde bulunarak hariciye müsteşarlığı etmiş, bu hizmetten ayrıldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne karşı Yunanistan ihtilâline karışarak 1827'de kurulan Yunan geçici hükümetinin başkanlığına geçirilmiştir. Ülkeyi bir çeşit diktatörlükle yöneterek Rusya'yı fazlaca kayırdığı ve öteki Yunanlı başkanları kıskandırdığı için Napoli'de Mavromihalis'in kardeşiyle oğlu tarafından öldürülmüştür.

kaporta İta. i. Den. ★ 1. Gemi güvertesinde, içeriyi aydınlatmak üzere açılan camlı yer. ★ 2. Otomobillerin motor kısmını örten kapak.

kapris Fr. i. Geçici heves.

kapsamak f. Sınırları içine almak. esk. Şamil olmak, ihtiva etmek. [Contenir — To cover]

kapsık s. Bulunduğu yerde kapalı tutulan mahpus. [Captif — Captive]

kapsık su b. i. Sızdırmayan bir toprak tabakası içinde ve baskı altında bulunan yeraltı su kütlesi. Arteziyen kuyuları bu suların basıncından yararlanarak açılır. [L'eau captive — Captive water]

kapsol Fr. i. Ateşli silâhlarda horozun ya da iğnenin çarpmasıyla ateş alan madde ve onun kapçığı.

kapsül Fr. i. ★ 1. Hek. Mide ya da barsaklarda eriyebilen maddelerden yapılmış bir ufak kapçık içinde verilen ilâç. ★ 2. Bazı bitkilerde içinde tohumları taşıyan kuru kabuk.

kaptan İta. i. ★ 1. Gemi komutanı, vapur süvarisi. (İtalyanca «capitano» dan alınmış olan bu kelime eskiden bizde, «kapudan» şeklinde söylenir ve yazılırdı). [Capitaine — Commander] ★ 2. Sp. Futbol, ya da basketbol, voleybol gibi takım oyunlarında ya da güreş gibi ekip sporlarında takımın, ekibin seremoniye katılan, hakeme karşı sorumlu olan oyuncusu. [Chef, capitain — Captain] ★ 3. Arnavutluk, Yunanistan gibi bazı Balkan ülkelerinde bir kabile ,grup ya da çete başı.

kaptanlık i. ★ 1. Kaptan olma hali. ★ 2. Kaptan mesleği.

Kaptanpaşa Rize'nin Çayeli ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 804, merkezinin nüfusu 1 068'dir.

kaptan paşa b. i. Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında bahriye nazırlığı ile donanma başamiralliği görevlerini kendinde toplamış olan paşalara verilen ad. Osmanlılığın ilk zamanlarında meydana getirilen donanmanın komutanı Kara Mürsel Bey'dir, fakat Fatih'in İstanbul kuşatmasında bulunan Baltacıoğlu Süleyman Bey sayılır. Bununla beraber asıl kaptan paşalığın 1533'de Barbaros Hayrettin Paşa ile başladığını kabul etmek daha doğrudur. İlk zamanlarda «kapudanı derya» da denirdi. Kaptan paşalık ya da kapudanı deryalık 1862'de bahriye nazırlığının kurulmasına kadar sürmüş bu göreve 181 kişi gelmiştir.

kaptıkaçtı b. i. ★ 1. Otobüs gibi kullanılan motörlü bir çeşit taşıt. ★ 2. İskambil kâğıdıyla oynanan bir çeşit kumar. ★ 3. Birinden bir şey kapıp kaçmak şeklinde yapılan hırsızlık ; yankesicilik.

kaptırmak f. Kapmasına ya da ele geçirmesine meydan vermek.

kapuska (İslavca) i. Etli lâhana yemeği.

kaput, -tu Fr. i. ★ 1. Asker paltosu, yağmurluk: Kaput bezi, kışlık kaput. [Capote, manteau — Cloak] ★ 2. Cinsel ilişkilerde hastalıklardan ya da gebelikten korunmak için kullanılan ince kılıf. [Préservatif — Preservative] ★ 3. Oyunlarda hiç el ya da sayı almadan yenilme : İskambilde kaput olmak.

kapuz i. ★ 1. İki dağ arası. ★ 2. İçine girilmeyen sık orman.

kapüşon Fr. i. Başlık. [İng. Hood, cowl]

kar i. ★ 1. Havada donarak hafif kristal yumakları şeklinde yağan su damlaları ve bu donmuş su damlalarının yerde meydana getirdikleri beyaz tabaka. esk. Selc, berf. Havanın yukarı tabakalarındaki su buharı, sıcaklık 0° C'den aşağı düşünce donarak kar olur ve aşağı tabakalar daha sıcak değilse durgun havalarda altışar köşeli ve birçok çeşitli güzel yıldızlar şeklinde düşer. Kar, bitkileri şiddetli soğuklardan korur ve ilkbaharda gelişmelerine yol açar. [Neige — Snow] ★ 2. s. Tertemiz ve bembeyaz: Kar gibi yatak çarşafı, kar gibi saç.

kâr Far. i. Eko. ★ 1. Bir işletmenin, maliyet fiyatıyla satış fiyatı arasındaki farktan elde ettiği kazanç. Kapitalist ekonomi sisteminde kârın kaynağı artı değerdir. [Bénéfice — Profit] ★ 2. Yarar. esk. Fayda.

kara i. Yeryüzünün toprak örtülü kısmı, denizle örtülü olmayan dünya parçaları: Karaya ayak basmak. [Continent — Land]

kara s. ★ 1. Renklerin en koyusu ya da kömür rengi. Far. Siyah. Ar. Esvet: Kara toprak, kara boya. [Noir — Black] ★ 2. Esmer: Kara ekmek, Kara Ahmet, kara kız. [Brun — Dark] ★ 3. mec. Kötü, ters, yaslı, meş'um: Kara gün, kara haber. [Sombre, triste, sinistre — Bad, sinister] ★ 4. i. Siyah renk, karalık: Karaya boyamak. [Noir — Black]

karaağaç b. i. Bot. Karaağaçgillerin örneği olan yollara ve alanlara dikilmeye elverişli, hayli yüksek boylu, kerestesi lifli, sağlam ve esnek olduğu için makbul olan ağaç. [Orme — Elm]

karaağaçgiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, yaprakları dişli, çiçekleri demet halinde ve meyvaları kapçık şeklinde olan karaağaç ve türleri ile çitlenbik ağacını içine alan bitki familyası. [Ulmaceae — Elms]

Karaağıl Muş'un Bulanık ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 8 779, merkezinin nüfusu 992'dir.

Kara Ahmet (1871-1902) Güreşçi. Hazergrat dolaylarında doğdu. 21 yaşında İstanbul'a gelerek Hergeleci'den ders aldı. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaptığı serbest güreşlerle 1899 «Dünya Şampiyonu» sanını kazandı. Yaptığı karşılaşmalarda Fransız şampiyonu Paul Pons'u, Rus Şampiyonu Hankişmit'i ve başka 35 güreşçiyi yenmiştir. Fransa'dan üçüncü dönüşünden 2 gün sonra İstanbul'da birdenbire ölmüştür.

Karababa Dağı Sivas ili sınırları içinde Kızılırmak havzasında bir dağ. En yüksek yeri 2 245 m. dir.

karabaldır b. i. Bot. Baldırıkara.

karabasan b. i. Sıkıntı ve boğulma duygusu ile karışık korkulu rüya; kâbus. [Cauchemar — Nightmare]

karabaş b. i. ★ 1. Evlenmesi din bakımından yasaklanmış manastır keşişi. [İng. Monk] ★ 2. mec. Evlenmeyen ve bekâr kalmak isteyen adam. ★ 3. Bir cins karabuğday. [Sarrasin — Buckwheat] ★ 4. Bot. Ballıbabagillerden, çiçekleri mavi ya da menekşe renginde başçıklar durumunda olan ıtırlı bitki. Bu bitkiden karabaşyağı çıkarılır.

karabaş martı b. i. Zo. Deniz kargası, karabatak. [Cormoran — Cormorant]

karabatak b. i. Zo. Perdeayaklılar denen deniz kuşlarından balıkla yaşayan uzun ve sivri gagalı bir kuş. Avının arkasından denizin dibine kadar dalabilir. Buna deniz kargası da derler. [Plongeon — Loon, diver]

karabataklar b. i. ç. Zo. Leyleklerin perdeayaklılar (yüzgeçayaklılar) alt takımının bir familyası. 29 türü vardır. Uzunlukları 90 cm. olduğundan iri kuşlardan sayılırlar. Sürü halinde yaşarlar. Adi karabatak ve Japon karabatağı çok eski zamanlardan beri Hindistan, Çin, Japonya ve İngiltere'de balık tutmaya alıştırılmaktadırlar. Karabatak ile balık tutmak İngiltere'nin gözde sporlarından biriydi. Baş karabatak saray personelinden sayılırdı. [Phalacrocoracidés — Loons]

Karabegân Bak. Arıcak.

Karabekir, Kâzım (1882-1948) General. Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetleriyle tanınmış ve mesleğine ait bazı eserler bırakmış komutanlarımızdandır. İstanbul'da doğdu. 1905'de Harp Akademisi'ni bitirdi. Çeşitli cephelerde ve askerlik görevlerinde dürüstlükle çalışmış, Kurtuluş Savaşı'nda Şark Cephesi Komutanı olarak yararlı hizmetler görmüş, Gümrü ve Kars konferanslarında Türk heyeti reisliğini yapmıştır. Birinci Büyük Millet Meclisi'ne Edirne milletvekili olarak girmiş ve mecliste Terakkiperver Fırkası lideri olmuştu. Bir süre siyasî işlerden uzak yaşadı. 1938'de tekrar Cumhuriyet Halk Partisi'nden İstanbul milletvekilliğine seçildi. Ölümünden bir yıl önce Büyük Millet Meclisi başkanlığına getirildi. Başkanken Ankara'da öldü. Askerliğe ait konferansları, Kafkas askerî harekâtına ait bir eseri, «İtalya - Habeşistan», «Cihan Harbine Neden Girdik?», «İngiltere - İtalya», «İstiklâl Harbinin Esasları» isimli kitapları, basılmış başlıca eserlerindendir.

karabet, -ti Ar. i. Yakınlık, hısımlık, akrabalık.

karabeti nesebiye b. i. Nesebî karabet; soydan gelme hısımlık.

karabeti sıhriye b. i. Sıhrî karabet; evlenme yoluyla meydana gelen hısımlık.

karabiber b. i. Bot. ★ 1. Karabibergillerin örnek bitkisi ve onun küçük zeytinlere benzeyen meyvalarının kuru ve siyah taneleri. Bunlar dövülüp toz haline getirilerek yemeklere çeşni vermek üzere kullanılır. Keskin kokusu, yakıcı bir tadı vardır. Bitkinin fidanı tırmanıcı, yaprakları yürek biçimindedir. [Poivre - noir — Black pepper] ★ 2. mec. Sevimli ve ufak tefek esmer güzeli.

Kâzım Karabekir

karabatak

kaptan paşa

karabiber

karabuğday

karaca

karabibergiller ç. b. i. Bot. Taçsız ikiçeneklilerden olup karabiberle çeşitlerini içinde toplayan bir bitki familyası. esk. Biberiye. [Piperacées — Piperaceae]

Karabiga Çanakkale'nin Biga ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 7 126, merkezinin nüfusu 3 391'dir.

karabina İta. i. Eskiden bazı ordularda kullanılmış olan kısa, namlusu çizgili, ağzı yayvanca bir tüfek.

karabinyer İta. i. İtalyan jandarmalarına ve İspanyol gümrük muhafaza memurlarına verilen ad. Fransa'da ordu örgütünün bir kısmına da bu ad verilirdi. 1871'de kaldırılmıştır.

karaborsa b. i. Kanunun koyduğu sınırlar dışında ve yüksek fiyatla mal satarak meşru olmayan kazanç sağlayanların, vurguncu ve istifçilerin alışveriş yaptıkları gizli piyasa. [Marché noir — Black market]

karaboya b. i. Sülfirik asit ve ocak kurumu gibi maddelerden yapılan ve bezleri siyaha boyamaya yarayan bir çeşit boya.

karabuğday b. i. Bot. Karabuğdaygillerin örnek bitkisi. Salkımsı olan çiçekleri beyaz ya da kırmızı, yürek biçimindeki yaprakları almaşık, meyvası kapçık biçiminde olur. Yeşilken hayvan yemi olarak kullanılır, unundan ekmek yapılır ve tohumları, kuşları semirtmeye yarar. [Blé noir — Buckwheat]

karabuğdaygiller ç. b. i. Bot. Taçsız ikiçeneklilerden, ravent, kuzukulağı, kurtpençesi, çobandeğneği ve karabuğday gibi, saptan boğumlu çiçekleri başak ya da salkım durumunda olup bazıları hekimlikte kullanılan bitkileri içinde toplayan familya. [Polygonacées — Polygonacae]

Karabulduk Giresun'un Keşap ilçesi bucaklarındandır. 8 köylü bucağın nüfusu 7 267, merkezinin nüfusu 2 108'dir.

karabulut, -tu b. i. Koyu esmer renkte büyük yağmur bulutu. [Nimbus — Nimbus, rain - cloud]

Karaburun İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 413 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 6 871, merkezinin nüfusu 1 051'dir. İlçe toprakları Ege denizine uzanmış bir yarımada biçimindedir. Kasaba İzmir'in 116 km. kuzey doğusundadır. Eski adı Ahırlı'ydı.

Karabük Zonguldak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 376 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 84 188, merkezinin nüfusu 46 041'dir. İlçe toprakları Araç ve Soğanlı çayları arasındaki sırtlarla bunların çevresindeki düzlüklerden ibarettir. Şehir Filyos çayı vadisinde kurulmuştur. Sümerbank'ın Demir - Çelik Fabrikası'nın yapılmasından sonra (Bak. **Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri**) hızla gelişmiştir. Daha sonra sülfirik asit ve süper fosfat fabrikaları da kurulduğundan bir sanayi bölgesi haline gelmiştir. Erkeklerin büyük çoğunluğu bu fabrikalarda çalışmaktadır. Şehir Ankara — Zonguldak demiryolu üzerinde bir istasyon olduğu gibi, İstanbul — Ankara asfaltına da 57 km. lik bir yolla bağlıdır.

karaca ★ 1. s. Kara renge yakın olan, karamsı, siyahımsı, koyu esmer. [Noirâtre — Blackish] ★ 2. Zo. Çift tırnaklıların gevişgetirenler alt takımının geyikler familyasının alt familyası. Bütün Avrupa ve Asya'nın büyük bir kısmında küçük ve büyük ormanlarda yaşayan narin yapılı, zarif görünüşlü güzel ve ufak bir geyiktir. Cidago omuz yüksekliği 64 - 85 cm., ağırlığı 20 - 30 kg. dır. Atlamada çok ustadır. İyi tırmanır ve yüzer. Çok tetik, dikkatli ve gözcüdür. Düşmanlarından kendini iyi kourur. Yaz aylarında aile halinde, kışın 50 - 60'lık gruplar halinde yaşar. Eti için avlanır. [Chevreuil — Roe - deer] ★ 3. Anat. Üst kol. [Avant - bras — Upper arm]

Karaca Ahmet XIV. yüzyıl başlarında yaşamış ve halk arasında erenlerden sayılmış bir kişi. Üsküdar'ın bir semtine ve büyük mezarlığa adını bırakmıştır.

Karacabey Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 235 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 57 594, merkezinin nüfusu 18 406'dır. İlçe toprakları Ulubat gölünün batısında ovalık bir alandan ibarettir. Her çeşit tahıl, baklagiller, patates, pamuk ve tütün yetiştirilir. Meyvacılık ve sebzecilik yapılır. Şehir kendi adını taşıyan ovanın ortasında kurulmuştur. 20 km. güneyinde ve bir tepe üzerinde ünlü Karacabey Harası vardır (Bak). Şehir Bursa'ya 70 km. lik bir asfalt yolla bağlıdır.

Karaca Bey, Ahmet Zeynettin (Ölm. 1378) Zilkadiroğulları hükümdarı. Maraş ve Malatya yörelerinde hüküm sürmüş olan Zilkadiroğulları'nın ilk hükümdarı olup 1339'da bağımsızlığını ilân etmiş, ölünce yerine oğlu Halil Bey geçmiştir.

Karacabey Harası Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı en büyük devlet hayvancılık yetiştirme ve islâh işletmesi. Bursa - Balıkesir yolu üzerinde Bursa'ya 71 km. uzaklıkta 100 000 dekar genişliğindedir. 2 100 baş damızlık sığırla Esmer ırk ve Holstein, 10 000 başla saf ve Türk Merinosu, 550 başla Safkan Arap, Karacabeyatı (Türk atı), Karacabey Nonius'ü ve Haflinger (iş atı), 5 000 Leghorn, New-hampshire ve beyaz Plymouth tavukçuluk alanlarında çalışmaktadır. Harada ayrıca modern usullerle 34 800 dekar tarla tarımı, sebzecilik, meyvacılık ve ormancılık da yapılmaktadır. ★ Tarih: Hara, Orhan Gazi'den başlamak üzere Osmanlı Padişahlarının bir çiftliği halinde devam etmiştir. İlk sahibi Kösemihal, Ortaçiftlik adlı bölgeyi kızının çeyizi olarak damadı Orhan Gazi'ye armağan etmiştir.

Sonraları Murad Hüdavendigâr zamanında Gerdeme, Mahmut devrinde Kayseri ve Kabaağaç, Sultan Aziz devrinde Çörekli ve Haremağılı, II. Mecit zamanında Gönü, Çeribaşı ve Melde Çiftlikleri satın alınarak buraya eklenmiş, adı Karacabey Çiftlikât-ı Hümayun'u olmuş ve Cumhuriyet devrine kadar bu adla tanınmıştır. 1924'de şimdiki adını almıştır.

Karacadağ Urfa'nın Siverek ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 10 205, merkezinin nüfusu 455'dir.

Karacadağ Kırklareli'nin Demirköy ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 2 307, merkezinin nüfusu 224'dür.

Karacadağ Konya ovasının kuzeydoğusunda 1 960 m. yükseklikte bir dağ.

Karacadağ Diyarbakır ve Urfa illeri arasında yer alan dağ. En yüksek yeri 1 919 m. dir.

kara cahil b. s. Çok cahil.

karaca kemiği b. i. Anat. Üst kol kemiği. [Os d'avant - bras — Upper arm bone]

Karacaköy İstanbul'un Çatalca ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 10 144, merkezinin nüfusu 1 659'dur.

Karacan, Ali Naci (1896-1955) Gazeteci, yazar. İstanbul'da doğdu. Kumkapı'daki Frerler mektebine devam ederek Fransızca öğrendi. Mektebi Sultanî (Galatasaray)'yi bitirdi. Bu okulda edebiyat öğretmeni Tevfik Fikret'di. Bu sıralarda Cenap Şehabettin, Ahmet Haşim, Şehabettin Süleyman, Tahsin Nahit gibi ünlü yazarlarla tanıştı. Galatasaray'ı bitirdikten sonra Tasviri Efkâr gazetesine girdi. Velit, Talha, Yunus Nadi beylerin çıkarttığı bu gazetede 3 yıl çalıştı. Sonra Ahmet Cevdet'in çıkarttığı İkdam gazetesine geçti. Burada yayınladığı yazılarla İttihat ve Terakki fırkasının yöneticilerinin kızgınlığını üstüne çekti. Parti yöneticileri gazeteyi kapatmakla tehdit ettiler. Bu gazeteden tekrar Tasviri Efkâr gazetesine, sonra da Hakkı Tarık Us'un çıkardığı Vakit gazetesine yazı işleri müdürü olarak geçti. I. Dünya Savaşı'na Bağdat'daki Türk kuvvetlerinin komutanı Alman Von Der Goltz Paşa'nın tercümanı olarak katıldı. Savaştan sonra Necmettin Sadak ve Kâzım Şinasi ile Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek amacı ile Akşam gazetesini kurdu. Lozan barışını imzalayacak kurulla birlikte İsviçre'ye gitti. Döndükten sonra İkdam gazetesini kurdu. Bu gazete bir süre sonra kapanınca Viyana'ya gitti. 1931 yılında yurda dönünce Politika sonra da İnkilâp adlı gazeteleri çıkarttı. Bunlar kapanınca 1935 yılında Tan gazetesini kurdu. Türkiye'nin en çok satılan gazetesi haline getirdi. Gazete Atatürk'ün koruyuculuğu altında İş Bankası tarafından çıkarılıyordu. Ali Naci Karacan bir yıl sonra Tan'dan ayrılarak Anadolu Ajansı mümessili olarak Bulgaristan'a gitti. 1948 yılına kadar İsviçre'de basın ataşeliği yaptı. Çeşitli kitaplar yazdı. «Lozan Konferansı ve İsmet İnönü», «Ya Hürriyet Ya Ölüm» v.b. 1950 yılında Milliyet gazetesini kurdu. 1954'de Milliyet'i yeni bir şekilde çıkardı. Gazete yeni şekli ile en çok satan gündelikler arasına girdi. 7 Temmuz 1955'de bir kalp krizi sonunda öldü.

Karacaoğlan Kırklareli'nin Babaeski ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 9 514, merkezinin nüfusu 724'dür.

Karacaoğlan (1606-1679) Saz şairi. Doğum ve ölümü, nerede doğduğu kesinlikle bilinmeyen XVII. yüzyıl saz şairlerinden Karacaoğlan'ın güney illerimizde yaşayan Türkmenler arasında yetişmiş olduğu sanılmaktadır. Şiirlerinden, çeşitli illerimizde, Mısır, Trablus ve Rumeli'de bulunduğu, uzun yıllar gurbette yaşadığı anlaşılıyor. Karacaoğlan XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, Katibi, Öksüz Dede, Kayıkçı Kul Mustafa gibi saz şairlerinin etkisi altında yetişmiş ise de kendi kişiliğine kavuşarak bu yüzyılın ikinci yarısında büyük bir ün kazanmıştır. Bu ün zamanla bütün Anadolu, Rumeli, Azerbeycan ve Kırım'a kadar yayılmıştır. Adı çevresinde efsaneler yaratmıştır. Hem çağında hem XX. yüzyılda birçok şairi etkiledi. Karacaoğlan divan, tekke şiirinden hiç etkilenmemiş, aruz veznini hiç kullanmamış, medrese tekke şairleri gibi yazmaya hiç bir zaman özenmemiştir. Hayata ve halk zevkine bağlı, doğa güzellikleri, kır, köy, aşiret hayatını dile getiren bir aşk ve doğa şairi olmasını bilmiştir. En çok 6 - 5 ya da 4 - 4 vezin kullanmış, koşma, semai, arasıra da destan söylediği görülmüştür.

karaca ot b. i. Bot. Kara çöpleme. [Hellebore noir — Black hellebore]

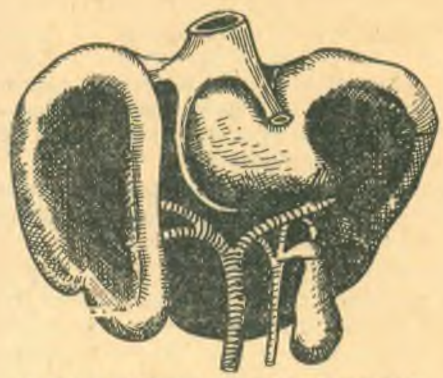
Karacasu Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 807 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 756, merkezinin nüfusu 4 995'dir. İlçe toprakları tarıma elverişli değildir. Ev dokumacılığı yaygındır. Kasaba bir sırt üzerinde kurulmuştur. Kuyucak demiryolu istasyonuna 33 km. lik bir şoseyle bağlıdır.

karacı ★ 1. i. ve s. Kara kuvvetlerine bağlı subay ya da er. ★ 2. s. İftiracı, birisine işlemediği bir suçu ya da kendisinde bulunmayan bir ayıbı yükleyen, kara çalan. esk. Müfteri.

karaciğer b. i. Anat. İnsan bedenindeki en büyük dış salgı bezi, organizmanın «kimya fabrikası» ve besin deposu. Karın boşluğunda, diyaframın hemen altında ve onun sağ yarı kubbesini tamamen dolduracak iriliktedir. Ortalama 1 500 gr. ağırlığındadır. Karaciğeri çıkartılmış ya da öteki beden bölgeleri ile ilgisi kesilmiş bir vücut yaşayamaz, kısa bir süre içinde ölür. Karaciğer hücrelerinde yapılan safra, hücreler arası kanallardan geçerek safra kesesinde biriktirilir; ora-

Ali Naci Karacan

KARACİĞER VE BÖLÜMLERİ

dan da gerektiğinde safra yolu ile oniki parmak barsağına, yağlı besinlerin sindirimini sağlamak için akıtılır. Mide - barsak kanalında emilmiş karbonhidrat ve yumurta akı maddeleri vena portae adlı toplardamar yolu ile karaciğere gelir, orada ayıklanır ve zararlı olan kimyasal birleşikler bu arada bazı amino asitler, fenollü cisimler, toksinler parçalanır. Bu bakımdan karaciğer bir süzgeç, bir savunma organıdır. Yedek besinler, özellikle glikojen, karaciğer hücrelerinde biriktirilir, her an glikoza dönebilir ve gerektiğinde yeniden glikojen olabilir. Glikozun bedendeki hücrelerin en belli başlı enerji kaynağı olduğu düşünülürse, karaciğer sürekli bir enerji deposu ve enerji kaynağı sayılsa yeridir. Safra asitleri, üre ve bazı kükürtlü asitlerin karaciğerde sentezleri yapılır. Kan rengini veren maddeler burada safra boyalarına dönüşür. Aseton cisimciklerinin yapımı da karaciğerdedir. esk. Kebet. [Foie — Liver]

karaciğer absesi b. i. Hek. Karaciğer parenkim dokusunun sınırlı olarak irinli bir erimeye uğraması. İltihabı ve dolayısıyla irinleşmeyi yapan bakteriler mide - barsak kanalından toplardamarlar yolu ile safra yollarından, septikopyemi durumunda kandan karaciğer dokusuna ulaşırlar. Tropik ülkelerdeki amipli dizanteriden de karaciğer absesi olur. Ameliyatla tedavisi gerekir; tehlikelidir.

karaciğer enfarktüsü b. i. Hek. Portae ana toplardamarın kollarından birinin tıkanmasında, karaciğer bölgesinin kanının dolaşım tıkanıklığı sonucu konik biçimde koyu kırmızı bir doku harabiyeti. Karaciğer içindeki atardamarlardan birinin tıkanmasında ise gene o bölgenin beslenememesi yüzünden soluk beyaz bir doku yıkılması bölgesi (enfarktüs) meydana gelir. Seyrek olarak sınırlı bir yağlanma da dokunun beslenememesine, dolayısıyla karaciğer enfarktüsüne yol açabilir.

karaciğer fonksiyon denemeleri ç. b. i. Hek. Klinik bulgulara kadar varmayan gizli kalmış karaciğer bozukluklarını ortaya çıkartmak için yapılan laboratuar testleri. Karaciğerin bedendeki madde ve enerji değişimindeki çok önemli ve vazgeçilemez rolü dolayısıyla, karaciğerdeki bir çalışma aksaklığı öteki organların çalışmalarını da aksatır. O yüzden karaciğerin değişik görevlerini gerçekleştirme derecesini anlamak için çeşitli kimyasal reaksiyonlar test olarak hekimlikte çok sık kullanılır.

karaciğer kanseri b. i. Hek. Doğrudan doğruya, karaciğerde kanserleşme. Oldukça seyrektir. Deneme şartlarında yumurta akı ve kolin adlı maddeden yoksun beslenme ile hayvanlarda karaciğer kanseri yapılabilir. Güney Afrika yerlilerinde sık görülmesi, yumurta akı maddelerinden eksik beslenmeleri ile açıklanmaktadır.

karaciğer körelmesi b. i. Hek. Karaciğer hücrelerinin zehirlenerek kısa süre içinde yok olmaları ile kendini gösteren, çok ağır, çoğunlukla öldürücü bir hastalık. Karaciğerin ve genel olarak bedenin yapısındaki bir dispozisyon zemininde, değişik ve çok olayda kesinlikle söylenemeyen nedenlere bağlı olarak hastalık ortaya çıkar. Kısa sürede bütün karaciğer parenkim dokusunu sarabilir, hücreler hemen yağlanır, safra boyaları ve cisimcikleri ile dolar ve yaygın nekrozlar meydana gelir, karaciğer ufalır, körelir. Eğer karaciğerin belirli bir bölgesine hastalık sınırlandırılır ve o kadar hızlı gelişmezse, karaciğer sirozuna dönüşebilir; o zaman hastanın ömrü uzar.

karaciğer sirozu b. i. Hek. Karaciğer damarlarındaki destek dokunun iltihaplanıp, çoğalması, karaciğer hücrelerinin devre devre beslenemeyip yıkılmaları ile kendini gösteren genellikle kronik bir karaciğer hastalığı. Karaciğer, asıl parenkim hücrelerinin yıkılıp azalması ve destek doku ile bağ dokusunun yok yere çoğalması yüzünden sertleşip, ufalıp, pürtüklü bir yüzeye sahip olur. Geriye kalmış parenkim hücrelerine yağ birikebilir (yağ sirozu); hemosiderin adlı ve hemoglobinin yıkılma ürünü olan madde ile dolarsa, hücreler pigment sirozu, bronz diabeti adı altında bilinen hastalık tablosu ile karşılaşılır. Fakat karaciğerin görünüşte körelip ufalmadığı siroz çeşitleri de vardır: Hipertrofik sirozda (Hanot sirozu, splenomegal siroz) şiddetli sarılık, büyük bir dalak tümörü ve karaciğerde yaygın destek doku çoğalması olur; karaciğer normale kıyasla pek büyümüştür. Safra yollarının, romatizmaya bağlı olarak karaciğerde ince toplardamarların, damar iç duvarlarının iltihaplanması, safranın karaciğer içi kanallarda çok uzun süre yığılıp kalması, eksik ve yanlış beslenmeler, alkollü maddelerin çok kullanılması sirozun türlü nedenleri arasındadır. Erken tanındığında ilâçlarla önü alınabilir.

karaciğer tedavisi b. i. Hek. Bazı kansızlık hastalıklarında, genel beden zayıflığında karaciğerdeki önemli maddelerin tümünü içine alan ve karaciğerin özel şekilde yapılmış ezmelerinden elde edilen ilâçların kullanılması.

karaçalı b. i. ★ 1. Bot. Baklagillerden, kurak yerlerde yetişen, çiçekleri altın sarısı renginde, dikenli bir fidancık. Hasır otu. [Ajonç — Furze] ★ 2. Rengi kirli bir cins barbunya balığı. ★ 3. İki kişi arasına girerek işlerini bozan kimse.

karaçam b. i. Çamların bir çeşidine verilen ad. Daha çok kuzey Amerika'da rastlanır.

Karaçay Hatay'ın Samandağı ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 11 503, merkezinin nüfusu 659'dur.

Karaçayır Sivas'ın merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 10 321, merkezinin nüfusu 985'dir.

Karaçoban Erzurum'un Hınıs ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 15 908, merkezinin nüfusu 985'dir.

Karaçon, İmre (1863-1911) Macar bilgini. Askerlik, rahiplik, öğretmenlik yaptı. Son yıllarını İstanbul'da geçirdi. Arşivlerde çalışarak Macarlar'la ilgili belgeler meydana çıkardı. Türk - Macar ilişkileri konusunda eserler yazdı. Evliya Çelebi'nin Macaristan'la ilgili bölümünü çevirdi: Türk yazarlarından seçmeler derleyerek yayınladı.

Karaçor Bak. Çaybağı.

Karadağ Konya ovasının güneyinde 2 271 m. yükseklikte bir dağ.

Karadağ Anadolu yarımadasının en güneydoğu ucunda bir dağ. En yüksek yeri 3 321 m. dir.

Karadağ Balkan yarımadasında Yugoslavya ile Arnavutluk arasında ve Venedik körfezinde de biraz kıyısı bulunan dağlık, taşlık bir ülke. Sarp arazisinin özelliğinden dolayı hayli eski zamanlardan beri küçük bir prenslik halinde oldukça bağımsız yaşamış, Osmanlılığın istilâ devirlerinde Bosna eyaletine bağlı bir kaza haline getirilmiştir. Bununla beraber oradaki prenslik yönetimi Vladika denilen metropolitlik şekline dönüşerek oldukça kuvvetli olan varlığını sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da zayıflamaya başladığı sıralarda öteki Balkan ulusları gibi Karadağ'da da kıpırdamalar ve ayaklanmalar baş göstermiş, Rus çarlığının yardımıyla 1878 Berlin antlaşması, bu küçük ülkenin bağımsız bir prenslik haline getirilmesini kabul etmişti. Balkan Savaşı sonunda, 1910'da Karadağ bir küçük krallık olmuş ve Prens Nikola kral ilân edilmiştir. I. Dünya Savaşı sonunda 1919'da Yugoslavya ile birleşmiş, böylece krallık ortadan kalkmıştır. Bağımsızken 14 200 km² arazisi ve 200 000 nüfusu vardı. Başkenti de bizim Çetine dediğimiz Cetinje kasabası idi. Karadağlılar Güney İslâvlar'ındandırlar ve Ortodoks'turlar.

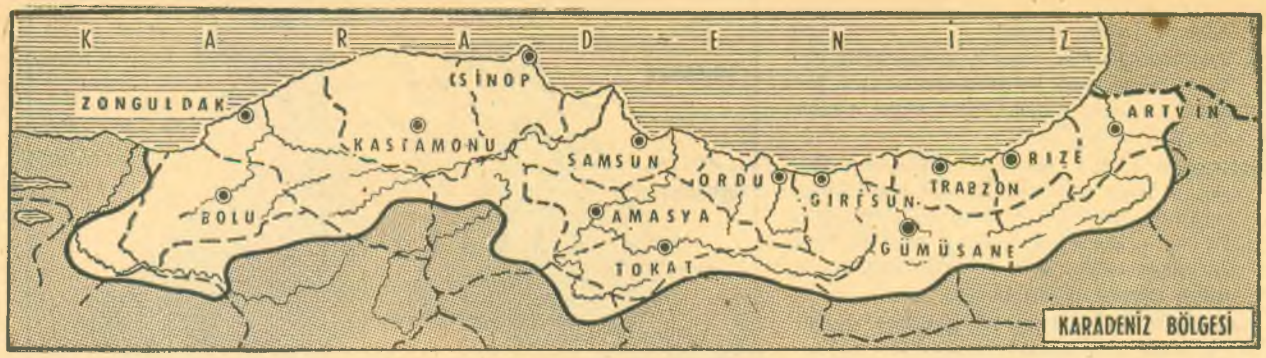
KARADENİZ

karadan zf. Kara yoluyla. esk. Berren.

Karadeniz Asya ile Avrupa arasında bir iç deniz. Güneybatıda İstanbul boğazı yoluyla Marmara ve Çanakkale boğazı yoluyla da Ege denizi ve dolaylı olarak Akdeniz'le birleşir. Yüzölçümü 410 000 km² dir. Bu denize başlıca Tuna, Diniyester, Diniyeper, Don, Kızılırmak, Sakarya gibi birçok nehirler dökülür. Suyu Akdeniz'in sularından daha az tuzlu ve ondan daha soğuktur. Ortalama derinliği 1 700 m. olup ortalarında bulunan en derin yeri de 3 200 m. dir. İklimi hayli serttir. Kışın kuvvetli kuzeydoğu rüzgârları eser ve tehlikeli fırtınalar görülür. Yalnız Kırım yarımadasının güneybatı tarafları kuzey rüzgârlarından korunduğu için az çok Akdeniz iklimine benzer. Kışın Odesa sahillerinde deniz 15 - 20 gün kadar donar. esk. Bahri Siyah.

Karadeniz Bölgesi Coğ. Türkiye'nin kuzeyde Karadeniz, doğuda Sovyetler Birliği, güneyde Doğu ve Orta Anadolu bölgeleri, batıda Marmara Bölgesi ile sınırlanmış bölgesi. Karadeniz kıyıları boyunca yüksek dağlar sıralanır. Türkiye'nin en çok yağış alan en kalabalık bölgesidir. Dağların kıyıya bakan yamaçları 500 m. yüksekliğe kadar verimli tarlalar, 2 000 m. ye kadar önce yayvan, sonra iğne yapraklı ağaçlardan meydana gelen ormanlarla kaplıdır. Daha yükseklerde otluklar ve çıplak kayalar bulunur. Bölge üç bölüme ayrılır: 1° Doğu Karadeniz bölümü. 2° Orta Karadeniz bölümü. 3° Batı Karadeniz bölümü. Doğu Karadeniz bölümü, Ordu'nun yakınında denize dökülen Melet suyuna kadar uzanır. Bölgenin en yüksek tepeleri (4 000 m. ye yaklaşan Kaçkar ve Verçenik) Rize sıradağları üzerinde bulunur. Daha batıda Soğanlı, Zigana, Gümüşhane ve Karagöl dağları yer alır. Bu dağ sıralarının güneyinde derin Çoruh ve Kelkit vadileri, daha güneyde Mescit ve Kop Dağları bulunur. Doğu Karadeniz'i İran'a bağlayan tarihî karayolunun üzerindeki liman şehri Trabzon en büyük merkezdir. Trabzon'un batısında Giresun ve Ordu limanları fındık ihraç eder. İç kısımda ise il merkezi Gümüşhane ve onun ilçesi Bayburt tahıl ve

İmre Karaçon

hayvan merkezidir. Genellikle tarım ve hayvancılıkla geçinen bölgenin başlıca ürünleri, fındık, mısır, buğday, tütün, çay, fasulye, patates, yemiş, küçük ve büyük baş hayvandır. Balıkçılık da yapılır. Orta Karadeniz bölümü aşağı Kızılırmak'a kadar uzanır. Başlıca dağ sırası Canik dağlarıdır. Bu bölümde, delta yaparak (Bafra ve Çarşamba ovaları) Karadeniz'e dökülen Kızılırmak ve Yeşilırmak nehirlerinden başka Kelkit ve Çekerek akarsuları vardır. Samsun bölgenin en büyük yerleşme ve ticaret merkezidir. Nüfusun daha yoğun olduğu iç kısımlarda, Amasya meyva ve sebze bahçeleri, şeker fabrikasıyla; Çorum ve Tokat buğday, şeker pancarı ve haşhaş üretimiyle başta gelen merkezlerdir. En önemli maden yatağı, Merzifon dolaylarındaki Çeltek linyit yataklarıdır. Batı Karadeniz bölümünde en büyük şehir Zonguldak'dır. Sinop kuytu çifte limanına rağmen, hinterlandının darlığı yüzünden fazla gelişememiştir. Kastamonu'nun iskelesi olan İnebolu daha hareketlidir. Karabük ve Ereğli demir ve çelik endüstrisi merkezleridir. İç kısmın başlıca merkezleri: Kastamonu, Tosya, Düzce ve Bolu.

Kara Denizi Kuzey Buz denizinin Asya kıtası ile Novaya Zemlya arasında kalan kısmı. Ancak yılda 3 ay buzları çözülür ve balıkçılık yapılabilir. Novaya Zemlya ile Vaygaç adası arasındaki boğaza da Kara boğazı denir.

Karadere Sakarya'nın Hendek ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 097, merkezinin nüfusu 357'dir.

Karadirek Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 11 321, merkezinin nüfusu 1 997'dir.

karadut b. i. Dutun siyah cinsi. Meyva halinde yenilmekle beraber ekşimsi olduğu için şurup ve pelte gibi şeylerin yapılmasında kullanılır. [Mûre noire — Black mulberry]

karaelmas b. i. ★ 1. Kayaları delmek işinde kullanılan siyah elmas. Karbonado. [Carbonado — Carbonado] ★ 2. mec. Maden kömürü. [Houille — Coal]

karafaki Yun. i. ★ 1. Eski koltuk meyhanelerinde kullanılan rakı sürahisi. ★ 2. Bu sürahinin aldığı miktar.

karafatma b. i. Zo. Böceklerin kınkanatlılar takımının yer kınkanatlılar familyasından bir tür. 2 - 2,5 cm. uzunluğunda, siyah, uzun, ince bacaklı, nemli yerleri seven, gündüzleri çoğunlukla taşların altında ve benzeri yerlerde gizlenen ve gecenin başlangıcıyla böcek, tırtıl, sümüklü böcek avına çıkan bir yer kınkanatlısıdır. Kanatları dumura uğramıştır. Tarıma yararlıdır. Evlerde nemli, karanlık yerlere gizlenirler. Elle tutulunca pis kokulu bir salgı püskürürler. [Blatte, caffard — Black beetle]

kara filim b. i. Si. Özellikle soygun ve öldürme olaylarını, toplumsal adaletsizliğin yarattığı bir sonuç olarak sert ve eleştirici biçimde ortaya koyan gangster filimleri.

Karafuto Sahalin adasının Japonya'ya ait bulunan güney kısmına verilen ad. Merkezi Toyahara şehridir.

Karaganda (S.S.C.B.) Kazakistan'da 462 000 nüfuslu bir şehir. En önemli kömür merkezlerinden biridir. Maden endüstrisi son derece gelişmiştir.

Karagöl Dağı Giresun'un güneyinde Yedigöz yaylasında bir dağ. En yüksek yeri 3 095 m. dir.

karagömlekliler ç. b. i. İtalya'da faşist yönetim sırasında kurulmuş olan bir çeşit milis örgütü. Bu adı, giydikleri kara gömlekten ötürü almışlardır.

Karagöz b. i. Tiy. Perde önünde oynatılan bir hayal oyunu. Deriden ya da mukavvadan yapılıp boyanmış insan, hayvan ve eşya şekilleri beyaz bir perdenin önünde hareket ettirilir. Bunun için her şekle sopalar takılmıştır. Perde kerisinde de bir ışık kaynağı vardır. Şekillerin renkli gölgesi perde üzerine düşer. Karagöz oynatan (karagözcü) şekilleri hareket ettirirken bir yandan onları seslendirir. Karagöz oyununun iki ana kişisi vardır: Karagöz ile Hacivat. Karagöz, temiz, hattâ saf denecek kadar dürüst, öğrenimi olmayan, halktan gelme birini, yani halkı temsil eder. Hacivat ise tersine, okumuş, Arapça, Farsça kelimeleri sık kullanan, halkı küçük gören, kendini beğenmiş, ukalânın biridir. Bu iki zıt kişilik aynı zamanda ayrılmaz dosttur. Çekişirler, kavga ederler, hemen her oyunda Hacivat Karagöz'den dayak yer. Ama gene de dostlukları bozulmaz. Oyun bu iki ana kişi arasında geçerken bir de taklitlerle zenginleşir. Taklitler oyuna göre, çelebi,

Karagöz ile Hacivat

zenne, tiryaki, Acem, Kürt, Laz, Arnavut, Yahudi, Arap, sarhoş v.b. olur. Karagözde müzik de önemli bir yer tutar. Oyunun başında, bölümleri arasında uygun şarkılar, gazeller söylenir, fasıl geçilir. Ağızdan ağıza iletilmiş çeşitli Karagöz oyunu vardır. Bunlar daha sonraları yazıya geçirilmiştir. Karagözün tarihçesi kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda değişik söylentiler vardır. Bunlardan bazılarına göre Karagöz'le Hacivat Bursa'da gerçekten yaşamışlardır. Başka bir söylenti de Karagöz oyununu gene Bursa'da Küşteri ya da Tüsteri adlı, İran (ya da Arabistan)'dan gelmiş bir şeyhin ilk olarak oynattığını ileri sürer. Başlangıcı nasıl olursa olsun Karagöz zamanla Türkleşmiş, Türk ulusunun günlük tipleriyle Türk halkının yaşamını taşlayan bir oyun niteliği kazanmıştır. Ayrıca Karagöz'ün eski metinlerinde tasavvuf ile çok yakından ilgili olduğu da kesin bir gerçektir. Bütün Karagöz oyunlarında tasavvuf düşüncesinden gelen etkiler açıkça görülür. Böylece Müslüman dünyasında hayal oyunu yasaklanmamıştır. Hayal oyununun başlangıcının Çin olduğu bilinmektedir. İlk olarak Çin'de M.Ö. 140 yılında İmparator Vu zamanında hayal oyununun oynandığını belgelerden öğreniyoruz. Çin'de XI. yüzyılda basılmış bir eserde de gölge oyununun Çin'de pazar yerlerinde oynandığı belirtilmektedir. XIII. yüzyılda Asya Türkleri'nde ise gölge oyununun adı kolkorçak'dır. Gölge oyununun Çin'den Türkler'e ve Müslüman dünyasına geçmiş; oradan da İran ve Arabistan yoluyla Anadolu Türkleri'ne gelmiş olması akla yakın bir ihtimaldir. Anadolu'da Türkler eski gelenekleriyle bu oyuna yepyeni bir kişilik kazandırarak Karagöz'ü yaratmışlardır.

Karagöz

karagöz balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının bir türü. İri pullarla kaplı, çok küçük ağızlı, yassı ve geniş bir balıktır. Üç dört tanesi bir kg. gelir. Her mevsimde avlanır. Karadeniz'de bulunmaz. Boğaziçinde ve Akdeniz'de bulunur. Sularımızda bazan rastlanan bir türüne sivri burunlu karagöz denir. [Diplodus sargus — Black sea - bream]

karagöz balığı

karagözcü b. i. ★ 1. Karagöz oyununu oynatan kimse. esk. Hayalî. ★ 2. Deve derisinden karagöz şekilleri yapıp satan kimse.

karagözlük b. i. Güldürüp eğlendirecek davranış.

karagül b. i. Zo. Koyunlar alt familyasının yağlı kuyruklu koyunlar grubundan bir tür. Kuzularından kürk için post elde edilir. Anayurdu Buhara'dır. Karagül adı Buhara'nın Kara Kul köyünden gelmektedir. Esas yayılma bölgesi, Güney Rusya, Türkistan, Özbekistan, Afganistan, Pakistan ve İran'dır. Bizde Çifteler harasında yetiştirilmektedir. Siyah renk Karagül postları Arabi denilen koyunlardan elde edilir. İkinci tipi Kanberi adı verilen kahverengi postlardır. Üçüncü tip Şirazi denilen mavimsi kül renklidir. En iyi kalite kürkler 2 - 3 günlükken kesilen kuzulardan elde edilir.

kara gümrüğü b. i. Kara yoluyla gelen eşyadan alınan gümrük ve bu işi gören daire.

Karagümrük İstanbul'un Fatih ilçesi bucaklarından. Bucağın nüfusu 36 331'dir.

kara gün b. i. Büyük bir yasa düşülen gün.

kara gün dostu b. i. Düşkünlük ve felâket günlerinde dostlarını daha çok arayan kimse.

karağı i. ★ 1. Körlük. ★ 2. Ocak karıştırmaya yarayan eğri uçlu demir çubuk.

Karahallı Uşak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 323 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 712, merkezinin nüfusu 4 970'dir. İlçe toprakları az engebelidir. Tahıl ekilir ve hayvancılık yapılır. Kasabada halk dokumacılıkla uğraşır. Uşak'a 62 km. lik bir şoseyle bağlıdır.

Karahanlılar Devleti Orta Asya'da orta zamanlarda kurulmuş Türk devletlerinden biri. 923'de kurulmuştur. İki kola ayrılır. Doğu kolunun merkezi önce Balasagun, sonra Kaşgar idi. Bu şube 1130'da Karahitaylar tarafından ortadan kaldırılmış-

tır. Batı kolunun merkezi ise Semerkant'-dı. O da 1212'de Harzemşahlar tarafından yıkılmıştır.

Karahasan Muş'un Malazgirt ilçesi bucaklarındandır. 16 köylü bucağın nüfusu 5 501, merkezinin nüfusu 601'dir.

Karahasanlı Nevşehir'in Kozaklı ilçesi bucaklarındandır. 14 köylü bucağın nüfusu 6 684, merkezinin nüfusu 961'dir.

karahelile b. i. Daha çok Hindistan gibi sıcak yerlerde yetişen ve eczacılıkta kuvvetli müshil gibi kullanılan bir bitki. Çeşitli meyva kurularına da bu ad verilir. [Myrobalan, myrobolan — Myrobalan]

karahindiba b. i. Bot. Bileşikgillerden hekimlikte kullanılan, yaprakları uzun ve diş diş, çiçekleri sarı ve kömeç biçiminde bir bitki. [Dent de lion — Dandelion]

Karahisar Bak. Afyonkarahisar.

Karahitaylar Tar. Bugünkü Doğu ve Batı Türkistan'da kurulmuş bir Budist Moğol İmparatorluğu (1124-1211). Bu süre içinde 3 imparator, 2 imparatoriçe geçmiştir. Başkenti, bugünkü Doğu Türkistan'ın batısındaki Balasagun'du. Çinliler'in «Liao» diye adlandırdıkları Karahitaylar, 916'da Çin'de de bir imparatorluk kurmuşlarsa da bir süre sonra Çinlileşmişlerdir. Türk ülkelerindeki yeni imparatorluğu da aynı hanedan kurmuştur. 9 Eylül 1141'de Katvan Meydan Savaşı'nda büyük Türk hakanı Selçukoğlu Sultan Sencer'i yenen Karahitaylar, az sonra Türkistan'ın en önemli bölgelerini ellerine geçirmişlerdir. Selçuklular'ın yerini alan Harzemşahlar, bu imparatorluğu yıkıp Türkistan'ı geri almışlardır.

karahumma b. i. Hek. Ağız yoluyla bulaşan ağır bir barsak hastalığı. Daha çok gençlerde görülür. 40° C'ye kadar yükselen ateşin ikide birde düşüp çıkması bu hastalığın başlıca belirtisidir. Üç devresi vardır, normal olarak hastalık üç hafta kadar sürer; tedaviden sonra da uzun zaman dikkati gerektirir. Aşı ile korunulması mümkündür. Tifo. [Fièvre typhoïde — Typhoid fever]

Karaib Denizi Antil adalarının diğer adı. Bak. Antil Adaları.

karaiğne b. i. Zo. Bir çeşit iğneli karınca.

Karaim (Karai) Asıllarının Türk olduğu söylenen bir Musevî topluluğun adı. Dilleri Türk - Tatar dil grubundandır. Ortodoks Museviler, Karaim mezhebinden olanları lânetleme sayarlar. Karaim mezhebinden olanlar, Kırım, Güney Rusya, Filistin, Mısır, Litvanya, Polonya, Amerika ve Çin gibi ülkelerde dağınık olarak yaşarlar.

Karaisalı Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 903 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 270, merkezinin nüfusu 1 817'dir. İlçe, Toroslar'ın yüksek tepelerinin bulunduğu yerdedir. En önemli yükseklik Karanfil dağıdır (3 095 m.). Seyhan'ın kollarının suladığı topraklarda tahıl, pamuk ve her çeşit meyva ve sebze yetiştirilir. Kasaba Karapınar suyu vadisinde kurulmuştur. Eski adı Çeçeli'ydi. Hacıkırı demiryolu istasyonuna 13 km. uzaklıktadır. Adana'ya da 48 km. lik bir yolla bağlıdır.

karakabarcık b. i. Hek. Daha çok «şarbon» adıyla tanınan ve insanlarla hayvanlarda ortak bir salgın hastalık. Koyunlardan deri yoluyla insana bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban meydana getiren tehlikeli bir iç hastalığıdır. Karayanık ve yanıkara da denir. [Charbon — Carbuncle]

karakafes b. i. Bot. Sığırdilligillerden çiçekleri beyaz ya da menekşeye çalar kırmızı renkte, yaprakları neşter şeklinde, iç sürmesine karşı kullanılır bir bitki. [Cousoude — Comfrey]

karakalem b. i. Kömür kalemiyle yapılmış resim.

karakara b. i. Zo. Gündüz yırtıcı kuşları takımının doğanlar familyasının bir grubu. Doğanların çoğu yırtıcı olduğu halde karakara uyuşuk gözükür. Özellikle leşle beslenir. Yılanlara, kaplumbağalara ve kurbağalara saldırdığı da olur. Amerika'nın tropikal bölgelerinde yaşar.

kara karga b. i. Zo. Kargagiller familyasının bir türü. Kargaların en tanınanıdır. Kuzey ve Orta Avrupa'da yaşar. [Grand corbeau — Carrion crow]

Karakasım Edirne'nin merkez ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 5 531, merkezinin nüfusu 652'dir.

karakaş b. s. Kaşları kara ve gür olan.

Karakeçi Urfa'nın Siverek ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 6 917, merkezinin nüfusu 1 971'dir.

karakeçi b. i. Zo. Sazan'a benzeyen bir tatlı su balığı.

Karakeçili Ankara'nın Bâlâ ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 9 883, merkezinin nüfusu 2 460'dır.

kara kış b. i. Şiddetli kış, kış ortası.

karakoca b. i. Saçı ağarmamış yaşlı.

Karakoçan Elâzığ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 085 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 30 748, merkezinin nüfusu ise 2 968'dir. İlçe toprakları Peri suyu vadisine doğru uzanan tatlı eğilimli, yer yer engebeli yamaçlardan ibarettir. Buğday ve arpa yetiştirilir. Kasaba Elâzığ'ın 103 km. kuzeydoğusundadır ve ona bozuk bir şoseyle bağlıdır.

karakol i. ★ 1. Güvenliğin korunması için, özellikle geceleri hükümetçe dolaştırılan ya da bekletilen her türlü silâhlı kuvvet. [Patrouille, sentinelle — Patrol] ★ 2. Güvenliğin korunması için ayrılmış kuvvetlerin bulundukları yer, karakolhane, polis karakolu, jandarma kolu. [Garde poste de police — Police - station]

karakol gemisi b. i. Kaçakçılık, askerî yasak bölge ve ülke sınırlarına girme ve benzeri olayları önlemek ve güvenliği sağlamak amacıyla kara sularında dolaşan ve bu görevlerin icabına uygun olarak donatılan silâhlı gemi. [Navire de garde — Patrol boat]

karakolluk s. Karakola düşmesi gereken.

karakoncolos b. i. ★ 1. Cadı, umacı gibi çocuk korkutmak için uydurulmuş bir yaratık. ★ 2. mec. Pek çirkin.

Karaköy Muş'un Varto ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 6 062, merkezinin nüfusu 464'dür.

Karaköy Harası Karadeniz bölgesinin hayvancılığını geliştirmek amacıyla kurulmuş Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir devlet işletmesi. 1949'da kurulmuştur. Bafra'ya 11, Samsun'a 40 km. uzaklıkta olup Bafra — Samsun asfaltı, haranın ortasından geçer. Jersey sığır ırkı, Saf Karayaka koyun ırkı, Leghorn ve New-hampshire tavuk ırkları üzerinde çalışmaktadır.

karakter Yun. Psi. Bir kişinin ya da bir insan grubunun tutumu, duyuşu ya da tepki biçimi. Karakter, insanların davranışları ve gidişleri gözlemlendiği zaman, onları birbirinden ayıran sürekli özelliklerdir. Psikoloji biliminin bugünkü aşamasında karakterlerin çeşitliliği hakkındaki düşüncelerde kesinlik yoktur. Bugün, her ferdin karakterinin, gelişip şekil almasında, mizacına (yani kalıtımdan gelen bütün etkiler, doğuştan gelen özellikler) sosyal çevre, eğitim ve kişinin çabasının eklenmesiyle olgunlaştığı kabul edilmektedir. Psikolojide, karakter tiplerinin sınıflandırılması için birçok çalışmalar yapılmıştır. Bunlar, karakteroloji adı altında toplanır. İleri sürülen karakter tipleri çok çeşitli olduğu kadar, kesinlikten de uzaktır. Bir takım psikologlar beden yapısıyla ve fizyolojik durumla, karakterler arasında ilgi bulunduğunu ileri sürerek bu ayırımı yaparken, bazıları da psikolojik durumu esas olarak almışlardır. Bunlardan birincilere göre karakterler sinirli, lenf tipi, kanlı (esk. asabî, lenfî demevî) diye ayrılırken, ikincilere göre içe dönük, dışa dönük diye ayrılmıştır.

karakteristik Fr. s. ★ 1. Ayırdedici nitelik. Türü kendine özgü nitelik: Bu her zaman rastlanmaz, karakteristik bir olaydır. [İng. Characteristic] ★ 2. Mat. i. Bir logaritmanın tam birimler ifade eden kısmı. esk. Kısmı tam. [İng. Characteristic]

karakteroloji Yun. i. Irabilim. Seciyelerden, mizaçlardan bahseden bilim. esk. İlmi secaya.

Karakulak Erzincan'ın Çayırlı ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 7 872, merkezinin nüfusu 1 507'dir.

karakulak b. i. ★ 1. Zo. Etoburların kedigiller takımının bir familyası. Vaşağa benzer, ince yapılıdır. Uçlarında birer kıl kümesi bulunan iri siyah kulakları vardır. Vücut uzunluğu 75 cm. ve ağırlığı 20 kg. olabilir. Kedigillerin en hareketli üyesidir. Hintliler bunu av köpeği gibi kullanırlar. Arabistan'ın birçok bölgelerinde, Suriye, Irak ve Hindistan'da bulunur. Yurdumuzda da rastlanır. [Lynx — Lynx] ★ 2. Tutulacak yerinde boynuzdan iki siyah kulağı bulunan eğri demirli uzun bir bıçak. Karadeniz kıyılarında, özellikle Trabzon ve yöresinde eskiden halkın çok taşıdığı ve bıçak oyunlarında ustalıkla kullandığı bir silâhtı. ★ 3. Tar. Eskiden sadrazamların eli altında hizmet gören bir görevli sınıfına verilen ad.

Karakulak Suyu İstanbul'un en iyi kaynak sularından birinin adı. Beykoz'un kuzeyinde Boğaz'a dökülen Sülükhanı deresinin bir kolu olan Akbaba deresi vadisindedir. II. Sultan Abdülhamit zamanında yalnız padişaha ayrıldığı için suyun kaynağında bir muhafız birliği nöbet beklemiştir. Suyun sertlik derecesi 1 dir. Bileşiminde % 2,3 klorürle % 0,4 oranında organik madde vardır. Azlığı dolayısıyla piyasada bulunamayan bu su, damacanalar içinde satılmaktadır.

kara kurbağası b. i. Zo. Amfibyumların kuyruksuz amfibyumlar takımının dilli kurbağalar alt takımının bufo adı verilen türlerini bir araya toplayan bir fa-

milya. Bütün dünyada tatlı suların bulunduğu her yerde bulunur. Suda üremekle beraber vaktinin çoğunu karada geçirir. [Crapaud — Toad]

kara kurbağası

Karakurt Kars'ın Sarıkamış ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 18 592, merkezinin nüfusu 1 103'dür.

Karakurt, Esat Mahmut (Doğ. 1902) Romancı. İstanbul'da doğdu. Diş Hekimliği Okulu'nu, Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Uzun yıllar gazetecilik ve lise öğretmenliği yaptı. Önce Urfa milletvekili sonra Urfa senatörü oldu. Senatörlüğü 1966 yılına kadar sürdü. Yazarlığa mütareke yıllarında küçük hikâyelerle başladı. O tarihten bu yana yazdığı aşk, ihtiras ve macera romanları, halk arasında çok ilgi gördü. Başlıca eserleri: «Vahşi Bir Kız Sevdim», «Çölde Bir İstanbul Kızı», «Allahaısmarladık», «Son Gece», «Kadın Severse» dir.

Karakurum (Buz dağı) Orta Asya'da Tibet'in batısından Pamir bölgesine doğru uzanan bir dağın adı. En yüksek yeri K 2 tepesidir (8 620 m.). Bu dağa, eteklerinde oturan Türk halkı tarafından eskiden Buz dağı denirmiş.

Karakurum Asya'da Cengiz Devleti'ne başkent olmuş, eski ve büyük bir şehrin adı. Cengiz Han'ın torunu Kubilây tarafından başkent haline konulduktan sonra tapınaklar ve saraylarla çok büyümüş olduğu söylenir. Moğol Devleti'nin batmasından sonra bu şehrin de izi silinmiş, kalıntıları son zamanlarda Orhon ırmağı yakınlarında bulunmuştur.

Karakuş Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 666 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 41 243, merkezinin nüfusu 3 361'dir. İlçe toprakları Canik dağları üzerindedir. Fazla engebeli değildir. Tarıma elverişlidir. Kasaba, bir sırtın üzerindedir. Eski adı Çaldere'ydi.

karakuş b. i. ★ 1. Yırtıcı kuşlardan, kartaldan biraz küçük olan bir kuş. ★ 2. Atların ayaklarında şiş halinde görülen bir hastalık.

Karakuş, Ebu Said Bahaettin (Ölm. 1200) Salâhaddini Eyyubi'nin ya da amcası Esedüddin Sırkûh'un kölesi olup bazı önemli görevlerde bulunmuş, çalışkan ve hayli büyük işler başarmış biri olmakla beraber, cahil olduğu için şeriate ve kanunlara değil, aklına gelen düşüncelere göre hükümler verirmiş. «Hükmü Karakuşi» deyimi ondan kalmıştır.

karakuşî s. Kanuna, nizama göre olmayıp keyfe göre iş: Hükmü karakuşi. Valiler, karakuşi emirler veremezler.

kara kuvvet b. i. Eskiden medresenin temsil ettiği taassup kuvveti.

karalama i. ★ 1. Siyahlatma, kirletme. Bak. karalamak. [Noircissement, brouillion — Blackening] ★ 2. Yazı öğrenmek ve el alıştırmak için tekrar tekrar yazılan satırlar: Karalama defteri. [Exercice de calligraphie — Writing exercise] ★ 3. Okulda öğrenciye verilen yazı cezası. [Pensum — Imposition] ★ 4. Taslak halinde ve acele ile yazılan şey. [Ebauche, minute, esquisse — Rough sketch]

karalamak f. ★ 1. Kara sürmek, siyahlamak, kirletmek: Duvarı karalamışlar. [Noircir, barbouiller — To blacken] ★ 2. mec. Lekelemek, fenalık yüklemek: Onun şöhretini karalamak istiyorlar. [Souiller — To besmirch] ★ 3. Taslak halinde yazmak: Bir mektup, bir dilekçe karalamak. [Rédiger — To draft]

karalar bağlamak (karalar giymek) b. f. Yas tutmak.

Karal, Enver Ziya (Doğ. 1906) Tarihçi, bilim adamı. Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde tarih doçentliği, profesörlük yaptı. Ordinaryüslüğe yükseldi. 1961 yılında Kurucu Meclis'te Anayasa Komisyonu Başkanı olarak yeni anayasanın hazırlanmasında çalıştı. Kurulduğu 1942 yılından 1962'ye kadar Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü idi. Eserleri arasında: «Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği», «Selim III.'ün Hattı Hümayunları» (2 kitap), «Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı», «Türkiye Cumhuriyeti Tarihi», «Atatürk'den Düşünceler», Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı «Osmanlı Tarihi» nin son ciltleri sayılabilir.

karalık i. ★ 1. Kara olma hali. esk. Siyahlık. ★ 2. mec. Kötülük. esk. Habaset.

Kara Liste b. i. Si. A.B.D. sinemasında, komünist oldukları iddiasıyla Amerikan Aleyhtarı Çalışmalar Komitesi önünde sorguya çekilip sonradan kongreye hakaret ettikleri gerekçesiyle mahkûm edilen «Hollywood 10'ları» diye bilinen 10 sinema sanatçısının ardından, siyasal ve toplumsal tutumları beğenilmeyen sinema sanatçılarına iş vermemek amacıyla düzenlenen liste. Komite'nin özellikle 1951'de 200 kadar sinema sanatçısı arasında giriştiği büyük sorgulardan sonra, çeşitli gerekçelerle 324 kişi kara listeye alınmıştı. Başta Charles Chaplin olmak üzere Hollywood'un en önemli sanatçılarından bazıları bu dönemde ya Amerika'dan ayrıldılar ya da uzun süre takma adlarla çalışmak zorunda kaldılar. Bak. Amerikan Aleyhtarı Çalışmalar Komitesi, Hollywood 10'ları.

kara liste b. i. Eko. İşverenlerin; iş uyuşmazlığı çıkaran işçileri, işten çıkartmak ya da işe aldırtmamak için yaptıkları liste. Bundan başka tröstler ve kartellerin de, bazı kimseleri vurmak üzere hazırlattıkları kara listeler vardır.

karaltı i. ★ 1. Ne olduğu seçilemeyen ve uzaktan karamsı görülen şekil, gölge: So-

kağın başında geceleyin bir karaltı gördü. [Silhouette — Silhoutte] ★ 2. Hafif karalık, leke: Gömleğin kolunda bir karaltı var. [Tache, moucheture — Slight stain]

Karamağara Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesi bucaklarından. 34 köylü bucağın nüfusu 15 404, merkezinin nüfusu 1 734'dür.

Karaman Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 4 657 km² olan ilçenin 6 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 89 286, merkezinin nüfusu 26 301'dir. İlçe toprakları, dağlarla çevrili geniş bir ovadan ibarettir. Göksu'nun suladığı topraklarda tahıl tarımı yapılır; koyun ve sığır yetiştirilir. Şehir, Toroslar'ın iç sırasının kuzey eteklerinde kurulmuştur. Eski adı Larende'ydi. Karaman adı Karamanoğulları Beyliği'nin merkezi olmasından kalmadır. Konya'ya 113 km. uzaklıktadır.

Karaman Bey, Kerimüddin (Ölm. 1261) Karamanoğlu Devleti'ne adını vermiş bir Türk beyi. Nur Sofu adlı bir şeyhin oğludur. Ermeni'den dönme olduğunu yazanlar varsa da ailenin bir Türkmen aşiretinden gelmesi ihtimali daha kuvvetlidir. Karaman Bey, Selçuk Devleti hizmetindeyken II. Alâettin'in damadı olduğu söylenir. Selçuklar'ın egemenliği sona erince Larende'yi beyliğinin merkezi yapmış, kendisinden sonra oğlu Mehmet Bey hükümete geçmiş ve ondan sonra bu devlete Karamanoğulları denilmiştir.

karamandola i. Bir çeşit boyalı kendir bezi. Dayanıklı olduğu için ayakkabı yüzü olarak da kullanılır.

Karamanî, Mehmet Paşa (Ölm. 1481) Sadrazam. Konya'da doğdu. Mevlâna'nın torunlarından biri olan Mehmet Paşa, medresede okuduktan sonra Sadrazam Mahmut Paşa'nın desteğiyle yükselmiş, Fatih Sultan Mehmet'in takdirini kazanmıştır. Önce vezir, sonra nişancı olmuş, ünlü «Fatih Kanunnamesi» nin hazırlanmasına yardım etmiş, devlet yönetiminde yenilikler yapmıştır. 1478'de sadrazam olan Mehmet Paşa, Fatih'in âni ölümü üzerine, Sultan Cem'i tahta çıkarmak istemişse de Beyazıt'ı tutanlar tarafından öldürülmüştür.

Karaman koyunu b. i. Zo. Yağlı kuyruklu koyun. Yerli koyunlarımızın yarısından fazlasını teşkil etmektedir. 15 milyon başı aşkın olan Akkaraman çeşidi Eskişehir ve Afyon'dan başlayarak bütün Orta Anadolu'da yetiştirilir. İkinci çeşidi Morkaramanlar, Doğu illerimizde yetiştirilir. Güney illerimizde de oldukça küçük cüsseli ve küçük yağlı kuyruklu Güney Morkaraman'ı yetiştirilmektedir. Karamanların eti kalite itibariyle kıvırcık, dağlıç, kama kuyruk ve karayeka koyunlarından sonra gelmektedir. Besi koyunlarının yağlı kuyruğu, 12 - 15 kg. olabilir. Akkaramanın eti, Morkaramandan daha iyi kalitededir. Yapağıları halı yapağısı kalitesindedir. Kuzu dışında, 25 - 30 kg. süt sağlır.

Karamanlı Burdur'un Tefenni ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 7 367, merkezinin nüfusu 4 745'dir.

Karamanlis, Konstantinos G. (Doğ. 1907) Yunan politikacısı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1935'de milletvekili seçildi. 1946'dan sonra çeşitli bakanlıkların başında bulundu. 1955-1958, 1958-1961, 1961-1963 yıllarında başbakanlık yaptı.

Karamanoğulları Anadolu Selçuk Devleti'nin batmasından sonra mirasına konanlar arasında Osmanlılar'dan sonra en büyük ve en kuvvetli olan devletin adı. Bu devlet 1256 tarihinden 1483 yılına kadar sürmüş, Osmanlılarla yakınlıklar ve hısımlıklar kurmuş olmakla beraber çok defa da savaş halinde bulunmuş, merkezleri birçok defa Osmanlılar tarafından istilâ edilmiş, sonunda II. Beyazıt zamanında büsbütün ortadan kaldırılmıştır. Zamanlarına göre Karamanoğullarının hayli uyanık ve ilerlemeye kabiliyetli oldukları ilk merkezleri olan Ermenak ve sonraki başkentleri bulunan Karaman (Lârende)'da ve Konya ile Aksaray gibi yerlerde bıraktıkları büyük ve güzel eserlerden anlaşılmaktadır. Onların mimarlık eserleri Selçuk mimarlığıyla Osmanlı mimarlığı arasında özellikler taşıyan bir aşama meydana getirir. Bundan başka Selçuklar zamanında devletin resmî dili Farsça iken Karamanlılar, Türkçe'yi kullanmışlar ve Türkçe'nin işlenmesine ve Türk edebiyatının gelişmesine de hizmet etmişlerdir.

karambol Fr. i. ★ 1. Bilârdoda isteka ile vurulan bilyanın öteki iki bilyaya da dokusayı alması: Usta oyuncular ara-

Karaman koyunu

sında kırk, elli karambolu birden çekenler vardır. ★ 2. mec. Çarpışma: Kalabalıkta vapura girerken türlü karambollar olur.

karamela Fr. i. Şekeri biraz yakmak suretiyle yapılan bir çeşit akide şekeri.

karamsar s. Ortalığı kara gören, iyi bir gelişmeden umudunu kesen. [Pessimiste — Pessimist, pessimistic]

karamuk i. ★ 1. Bot. Karanfillerden, ekin tarlalarında biten, yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe mor renkte, zararlı bir bitki. ★ 2. Hek. Çoğu süt çocuklarında görülen kırmızı leke, az ateşli bir hastalık.

karamuk ve başağı

karamusal i. Den. Çifte demir atıldığı halde geminin dönmesiyle zincirlerin dolaşmasını önlemek üzere kullanılan X biçiminde ve fırdöndülü zincir düzeni.

Kara Mustafa Paşa, Merzifonlu Bak. Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara.

Karamürsel Kocaeli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 379 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 826, merkezinin nüfusu 9 178'dir. İlçe toprakları İzmit körfezinin güney kıyılarında, Samanlı dağlarının eteğindedir. Önemli akarsuyu Yalakdere'dir. Her çeşit meyva ve zeytin yetiştirilir. Kasaba, Marmara denizi kıyısındadır. İzmit'e 38 km. uzaklıktadır.

Karamürsel Bey Osmanlı Devleti'nin kuruluş zamanındaki savaşlarda ün salmış bir Türk beyinin adı. Orhan Bey'in komutanlarından ve Akçakoca'nın silâh arkadaşlarından olan Karamürsel Bey, ilk kaptanı deryalardan sayılır. İzmit körfezinin güney taraflarını almış ve buraları, kılıcının hakkı olarak ona bağışlanmıştır. Aynı zamanda bu bölgeyi, meydana getirdiği donanma ile korumuş, bu yüzden küçük gemilere karamürsel denmiştir. İzmit körfezindeki küçük bir kasaba da onun adını taşır.

karanfil Yun. i. ★ 1. Bot. Çiçekleri pembe, kırmızı ya da alaca renkte, güzel kokulu bir süs bitkisi ve bunun çiçeği. Katmerli olup olmamasına ve renklerine, büyüklüğüne göre pek çok çeşidi vardır. 300 kadar olan türleriyle karanfilgiller familyasını meydana getirir. [Giroflier — Carnation] ★ 2. Mersingillerden, Hindistan'da, Filipinler'de, Moluques adalarında yetişen bir bitki ve bunun karanfil yağını veren koyu renkli, küçük çivi biçimindeki koncası.

karanfilgiller ç. b. i. Bot. Karanfil çiçeğinin pek çok olan çeşitlerini içinde toplayan ikiçeneklilerden bir bitki familyası. esk. Karanfiliye. [Giroflée — Cloves]

karanfil

karanlık i. ★ 1. Işıksızlık, aydınlığın tersi. esk. Zulmet: Karanlık bastı, karanlıkta oturmak. [Obscurité, ténèbre — Darkness] ★ 2. s. Işıklı olmayan, aydınlanmamış: Karanlık bir oda. [Obscur — Dark] ★ 3. mec. Kolayca anlaşılmayan: Karanlık bir ifade, karanlık bir mesele. [Obscur, sombre — Obscure]

karanlık oda b. i. Fiz. Fotoğraf makinesi, göz gibi optik aletlerde görüntü elde etmeye yarayan ve içine ışık girmeyen kapalı bölme. Önündeki delikte bir mercek, merceğin arkasına da açılıp kapanan ve ortasındaki deliğin çapı ayarlanabilen bir perde vardır. Bu perdenin deliğinden giren ışık ışınları, karanlık odanın arka duvarında görüntü oluşturur.

karantina İta. i. ★ 1. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla böyle bir hastalığın çıktığı evde bulunanları belli bir süre için başkalarıyla karıştırmamak ya da bulaşık hastalıkların bulunduğu yerlerden gelmiş yolcu ve eşyayı yurda sokmak için belirli bir zaman bekletmek yolu ve bunun süresi. [Quarantaine — Quarantine] ★ 2. Karantinada bekletilen ya da bulaşık eşyayı, temizlik belgelerini muayeneye memur olan daire; karantina yeri; karantinahane. esk. Tahaffuzhane. [Lazaret, station quarantenaire — Quarantine office] ★ 3. Eskiden deniz kıyılarındaki sağlık örgütlerine verilen ad. ★ 4. Hastahanelerde yatacak hastaların kayıt ve kabul edildikleri yer.

karantina filâması (bayrağı) b. i. Henüz pratikasını yani temizlik tezkeresini muayene ettirmemiş geminin çektiği sarı filâma. O indirilmedikçe dışarıdan gemiye kimsenin alınamıyacağını gösterir.

Karaoğlanlı Manisa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 6 275, merkezinin nüfusu 2 310'dur.

kara ordusu b. i. Ask. Silâhlı kuvvetlerin bir parçası. Bütün kara sınıf ve silâhlarını içine alır. [Armée — Army]

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (Doğ. 1889) Kahire'de doğdu. 6 yaşında ailesiyle Manisa'ya geldi ve ilkokul ile rüştiyeyi orada okudu. Sonra İzmir idadisine girdi, yeniden Mısır'a giderek idadiyi yarıda bıraktı. İskenderiye'de Frerler okulunda okudu. 1908'de İstanbul'a geldi, Fecri Âti topluluğuna katıldı. «Peyam» ve «İkdam» da hikâye ve makaleler yazdı. Bir ara öğretmenlik yaptı. Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçerek Garp Cephesi'ni gördü. 1924'den sonra milletvekilliğinde, daha sonra büyükelçiliklerde bulundu. Emekli olunca gazetelerde yazarlığa döndü. Ulus gazetesi başyazarı, Kurucu Meclis üyesi, 1961-1965 arası Manisa milletvekili oldu. Yazı hayatına hikâye, mensur şiirle başlayan Yukup Kadri; deneme, makale, tiyatro türlerini de denemiş, fakat asıl ününü romanlarıyla yapmıştır. Tanzimat devriyle Atatürk Türkiyesi arasındaki devir ve kuşakların geçirdikleri sosyal değişiklik ve krizleri, yaşayış ve görüş farklarını işleyerek özlü eserler verdi. 1942 yılında «Yaban» romanıyla C.H.P. Roman ikinci ödülünü aldı. Baş-

lıca eserleri: «Rahmet», «Millî Savaş Hikâyeleri», «Nur Baba», «Hüküm Gecesi», «Bir Sürgün», «Erenlerin Bağından», «Yaban» dır.

Karaova Muğla'nın Bodrum ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 6 244, merkezinin nüfusu 1 155'dir.

kara ölüm b. i. Ortaçağ'da, mistik bir anlayış içinde, vebadan ölenler için kullanılan deyim.

karapazı i. Bazıları sebze olarak yetiştirilen ve 100 türü bulunan, ıspanakgiller familyasına bağlı bir bitki cinsi.

Karapınar Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 669 km^2 olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 968, merkezinin nüfusu 12 983'dür. İlçe toprakları Konya ovasının doğusunda, geniş bir düzlük şeklindedir. Kuzeydoğusunda volkanik bir kütle olan Karacadağ vardır. Tarım ve başta koyun olmak üzere hayvancılık yapılır. Eski bir yanardağ ağzı olduğu sanılan bir tuzlasından epeyce tuz elde edilir. Kasaba, Konya — Ulukışla yolu üzerindedir. Eski adı Sultaniye'ydi. Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı bir kervansarayı ve camisi vardır. Konya'ya olan uzaklığı 100 km. dir.

kara postası b. i. Karadan gidip gelen posta.

Karapürçek Sakarya'nın Akyazı ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 8 809, merkezinin nüfusu 1 458'dir.

karar Ar. i. ★ 1. Durma. esk. Sükûn. Aram, sebat, rahat: Bir yerde karar etmez. O adam bir kararda durmaz. [Stabilité — Consistency] ★ 2. Yasama, yürütme ve yargı organlarınca verilen ve yeni hukukî durumlar yaratıp herkesin uymasını zorunlu kılan hukuk tasarrufu. Sıkı yönetim ilânı, dokunulmazlığın kaldırılması, hükümete güven oyu verilmesi gibi kararlar, yasama kararlarıdır. Tutuklama, şahit çağırma, haciz, keşif kararları gibi kararlar, yargı kararlarıdır. Yürütme organınca, kanunlara uygun olarak yayınlanan emir ve yasaklar, atanmalar, idarî kararlardır ve bunlar kararname denilen hukuk metinleriyle alınır. [Verdicte — Verdict, sentence] ★ 3. Süreklilik, düzenlik: İşler hep bir kararda gidiyor. [Consistance, stabilite — Stability] ★ 4 Tahmin, tasınlama: Göz kararıyla. [Supposition, conjecture — Estimation] ★ 5. Tam ölçüde, ne az ne çok: Yemeğin tuzu karar. [Dosage — Dosage, titration]

karar bulmak b. f. Yatışmak.

karargâh Ar. Far. i. Ask. Komuta makamlarıyla, kurmay heyetlerinin bulunduğu yer. Karargâhlar, genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılır. Genel karargâh, harekât ve plân işleriyle uğraşır. Özel karargâh, yürütme ve uygulamadan sorumludur. [Quartier générale — Headquarters]

kararlama i. ★ 1. Kararlamak işi, kararlayış. ★ 2. s. Kararlayarak yapılan, karara dayanan.

kararlamadan zf. Kararlama yoluyla, tahminî olarak. [Approximativement — Approximately]

kararlamak f. Tasımlıyarak, hesabetmek, tahmin etmek. [Conjecturer, supposer — To approximate]

kararlaşmak f. Karar altına alınmak, karar bulmak. esk. Mukarrer, musammem olmak: Düğün ilkbahar için kararlaştı. [Etre décidé, être résolu — To be agreed upon]

kararlaştırmak f. Karar altına almak, kararını vermek: Pazara buluşmayı kararlaştırdık. [Fixer — To fix]

kararlı s. Bir karar üzere olan, düzenli. [Stable, constant — Stable]

kararlı denge b. i. Fiz. Kolay bozulmayan denge. Bir kuvvet etkisiyle hareket ettikten sonra gene aynı duruma gelen cisimlerin konumunu anlatır. (Bak. denge). esk. Muvazeneti müstakırre. [Equilibre stable — Stable equilibrium]

kararmak f. Kara olmak, siyahlanmak: Plâjda güneşten pek kararmış. [Se noircir — To be blackened] ★ 2. Berraklığı azalmak, bulutla örtülmek: Hava kararıyor. [Brunir — To become cloudy] ★ 3. (Işık) Sönmek, kısılmak ya da örtünmek. [S'obscurir — To be darkened]

kararname Ar .Far. i. Cumhurbaşkanı'nın imzası ile tamamlanan yürütme organı kararları. Anayasa'mızın 98. maddesine göre, kararnameleri, başbakan ve ilgili bakan da imzalar. Kararlardan doğan sorumluluk başbakan ile ilgili bakana aittir. [Décret — Decree]

kararsız s. ★ 1. Bir yerde durmaz, oynak. esk. Gayri sabit. [Indécis, inconstant, instable — Unstable] ★ 2. Süreksiz, devamsız, sebatsız. [Inconsistant — Inconsistent] ★ 3. Kararı verilmemiş, ne olacağı bilinmeyen. esk. Gayri mukarrer. [Non décidé, irrésolu — Undecided] ★ 4. Müteredditt, hiçbir işe karar veremeyen: Pek kararsız bir adamdır. [Hésitant, indécis — Hesitant] ★ 5. Rahatı, huzuru olmayan. [Inquiet — Uncomfortable]

kararsız denge b. i. Fiz. Kolay bozulan denge. Bir kuvvet etkisiyle hareket ettikten sonra tekrar aynı duruma gelemeyen ya da aynı duruma gelmesi için ayrıca bir kuvveti gerektiren cisimlerin konumunu anlatır. (Bak. denge). esk. Muvazeneti gayri müstakirre. [Equilibre — instable — Unstable equilibrium]

karartı i. Karaltı.

karartmak f. ★ 1. Siyahlatmak, rengini karaya çevirmek. [Noircir — To blacken] ★ 2. (Işık) kısmak ya da söndürmek. [Obscurcir — To darken]

karasakız b. i. Zift. [Bitume — Pitch, bitumen]

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

karasal s. Coğ. Kıtasal, kara ile ilgili ya da karaya değgin. esk. Berrî, Kıtavî. [Continental — Continental, terrestrial]

karasal kumul Coğ. Deniz kıyısından uzak çöllerde meydana gelen kumul. esk. Eksibei berriye. [Dune continentale — Sand - dune]

karasapan i. Kulağı, yani toprağın altını üstüne getiren kısmı olmadığı için tarlayı ancak ilkel bir şekilde sürebilen, derine gitmeyen saban. [Charrue — Plough]

kara savunması b. i. Ask. Karadan yapılacak bir düşman saldırısına karşı koymak için ateş ve arazi engebelerinden yararlanarak alınan tertip ve tedbirlerin toplamı. Daha çok silâh gücüne dayanan kara savunması, hava ve deniz kuvvetleriyle de desteklendiği zaman etkili olur.

karasevda b. i. Hek. Suç ya da felâket duygusu, derin keder, insanlardan çekinme, kaçma ve nefret hali, kendi gereksinmelerini savsaklama gibi belirtilerle kendini gösteren bir akıl hastalığı.

karasinek b. i. Bak. sinek.

Karasioğulları Anadolu'da şimdiki Balıkesir, eski Misiya bölgesinde 1300'den 1336 tarihine kadar egemen olmuş bir beyliğin adı. Kurucusu Kara İsa Bey'in adına, Karaisalı'dan bozma olarak Karasi denilmiştir. Kara İsa Bey'den sonra Aclan ve Demir beyler başa geçmişler, sonra ülke Osmanlılar tarafından alınmıştır. Yakın zamanlara kadar Balıkesir'in bulunduğu bölgeye Karesi denir, sancak ve il bu adla anılırdı.

karasöğüt b. i. Söğüt ağacının bir çeşidi.

Karasu Sakarya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 788 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 52 823, merkezinin nüfusu 7 042'dir. İlçe toprakları, Karadeniz kıyısındadır. Güneyini Çamdağ kuşatmıştır. Sakarya'nın suladığı topraklarda mısır, buğday, patates, keten ve kenevir yetiştirilir. Kasaba, Sakarya'nın Karadeniz'e döküldüğü yerde bir tepe üzerinde kurulmuştur. Eski adı İncirli'ydi. İzmit'e 88 km. lik bir yolla bağlıdır.

Karasu Van gölüne dökülen bir akarsu. 120 km. uzunluğundadır.

karasu b. i. Hek. Çok defa gözdeki iç basıncın artmasından ileri gelen, körlüğe kadar götüren bir göz hastalığı. Firengi sonuncu da olabilir. esk. Remed. [Amaurose, ophthalmie — Glaucoma] ★ 2. Atın ayağında meydana gelen bir hastalık: Saatlerce dimdik beklemekten ayağına karasu inmiş.

karasuları Huk. Bir ülkenin kıyıları boyunca uzanan, belirli genişlikteki deniz alanı. Ülkenin güvenliği, ekonomik ve politik çıkarları yönünden önem taşıdığından, açık denizlerden değişik bir rejime bağlıdır. Karasularının genişliği, eskiden hemen her ülke için 3 deniz mili olarak kabul edilmişti. Fakat zamanla, birçok ülke karasularını genişletmiştir. Türkiye de, karasularını son yıllarda 6 deniz miline çıkartmıştır. [Mer territorial — Territorial waters]

kara sürmek b. f. mec. Lekelemek.

Karaşar Ankara'nın Beypazarı ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 3 889, merkezinin nüfusu 1 827'dir.

karaşın s. Esmer. Sarışın karşıtı.

Karaşi (Kurraşe) (Pakistan) Umman denizi kıyısında 1 912 000 nüfuslu bir liman şehri. Pakistan Devleti'nin kuruluşundan sonra onun başkenti olmuştur. Başlıca pamuk ve tahıl ihraceder.

Karataş Manisa'nın Salihli ilçesine bağlı bir bucak. Merkezi olan kasabanın nüfusu 1 717, bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu 53 355'dir. Eski adı Adala'ydı.

Karataş Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 292 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 753, merkezinin nüfusu 3 665'dir. Kıyı gölleri (lagün) vardır. Hemen hemen sadece pamuk ekilir. Kasaba, Akdeniz kıyısındadır ve Adana'nın plajıdır. İl merkezine 50 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

karatavuk b. i. Zo. Serçegillerin ötücü kuşlar alt takımından karatavukgiller familyasının bir türü. Kısa ve güdük kanatları, uzun ve ucunda yuvarlanmış kuyruğuyla, diğer türlerden ayrılır. Uzunluğu 24 cm. dir. Güzel sesi ve tatlı ötüşü vardır. Güney Avrupa'da, Batı Asya ve Kuzey Afrika'da yaşar. [Merle commun — Blackbird]

karatavukgiller b. i. Zo. Serçegillerin ötücü kuşlar alt takımının bir familyası. Ardıçgiller de denilen karatavukgiller, birçok grupları ve türleri olan zengin bir ailedir. Kuzey bülbülü adı verilen türü,

ötüşü ile en tanınmış olanıdır. Boyları, 15 - 25 cm. arasında, orta büyüklükte kuşlardır. [Turdidés — Turdidae, thrushes]

Karatoprak Muğla'nın Bodrum ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 4 170, merkezinin nüfusu 1 645'dir.

karaturp, -pu Bak. turp.

Karaurgan Kars'ın Sarıkamış ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 10 898, merkezinin nüfusu 978'dir.

karavana i. ★ 1. Çok miktarda yiyecek alabilen dik kenarlı, derince maden kap. Çok defa ordularda askerlerin yemeğini dağıtmakta kullanılır. Askerler arasında «yemek» anlamına da kullanılır: Karavana borusu. [Gamelle — Mess - tin, dixie, pannikin] ★ 2. İnce, yassı elmas. [Diamant mince — Flat diamond]

kara vapuru b. i. Bir kısım halk dilinde şimendifere verilen ad; tren.

karavaş i. Cariye, halayık. [Servante — Bondwoman]

karavela Portekizce i. ★ 1. (Eskiden) Büyüz deniz teknesi. ★ 2. (Şimdi) Gemilerde denizcilik kurallarına aykırı hal.

karavide Yun. i. Zo. Göllerde yaşayan bir çeşit istakoz.

karaya düşmek (karaya vurmak ya da oturmak) b. f. Geminin denizin sığ kısmına saplanması ya da dalgalarla sürüklenip karaya gelmesi eylemi. [Echouer — To ground, be stranded]

kara yağız b. s. Koyu esmer. [Brun foncé — Dark - complexioned]

Karayaka Tokat'ın Erbaa ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 13 588, merkezinin nüfusu 3 011'dir.

karayaka b. i. Zo. Yağsız, uzun ve ince kuyruklu olan yerli koyunlarımızın ikincisi. Trabzon'dan Sinop'a kadar Karadeniz kıyısı, Tokat ve Amasya illerimizde yetiştirilir. Bir milyon baş kadardır. Karagöz ve Çakrak adlarında iki çeşidi vardır. Eti makbuldür. Yapağısı çok kalın ve uzundur, yatak yapağısı olarak kullanılır.

karayandık b. i. Devedikeni. [Alhagi camelorum — Thistle]

karayanık b. i. Hek. Karakabarcık, şarbon.

Karayazı Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 531 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 001, merkezinin nüfusu 1 001'dir. İlçe toprakları engebelidir. Aras tarafından sulanır. Tahıl ekilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba, geniş bir ova üzerindedir. Eski adı Bayrakdar'dı. Erzurum'a 98 km. lik bir yolla bağlıdır. Ayrıca Pasinler demiryolu istasyonuna 60 km. uzaklıktadır.

kara yazı b. i. Kötü talih.

karayel b. i. Kuzey batı rüzgârı. «Keşişleme» nin tersi. [Vent de nord - ouest — North - west wind]

karayılan b. i. Zo. Zehirsiz bir yılan. Birçok çeşidi vardır. Tarlalardaki zararlı hayvanları yediği için yararlıdır. Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya, Orta Asya'ya kadar birçok yerde rastlanır. Boyları cinslerine göre 70 cm. ile 2,5 m. arasında değişir.

Karayolları 11 Şubat 1950 tarihinde 5539 sayılı kanunla Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş bir genel müdürlük. 6 daire başkanlığına ayrılmıştır: Yönetim, Yapım - Bakım, Köprüler, Etüd ve Proje, Makina - İkmal, İl ve Köy Yolları. Örgüt 13 Bölge Merkezi'ne ayrılmıştır: 1° İstanbul, 2° İzmir, 3° Konya, 4° Ankara, 5° Mersin, 6° Kayseri, 7° Samsun, 8° Elâzığ. 9° Diyarbakır, 10° Trabzon, 11° Van, 12° Erzurum, 13° Antalya. Yurdun coğrafî, sosyal, ekonomik, yönetim, tarımsal, endüstriyel ve turistik durumlarını; demir, deniz, hava yollarının ulaştırma politikasındaki yerini, gelecekteki gelişmelerini ve savunma ihtiyaçlarını gözönünde bulundurarak yapılması gerekli görülen devlet yollarını ve bunlar üzerindeki köprüleri, sanat yapılarını ve karayollarıyla ilgili bütün tesisleri yapmak, bakmak, onarmak ve yolları her mevsimde trafiğe açık bulundurmak, bundan başka il yolları ağının yapım, ıslah ve bakım programlarını inceleyip onaylamak, denetlemek, gerekli malzeme, makine, teçhizat ve araçları seçmek, depo etmek, onarmak ve onarım yerleri kurmakla görevlidir.

karayosunlar ç. b. i. Bot. Çiçeksiz bitkilerden, nemli yerlerde yetişen, bileşim ya da spor verme yoluyla üreyen ve pek çok türleri bulunan bir bitki familyası. esk. Üşniyei berriye.

Karay, Refik Halit (1888-1965) İstanbul'da doğdu. Galatasaray'da okudu. Giriş imtihanlarını kazanarak Hukuk Mektebi'ne geçti; aynı zamanda memur oldu. Meşrutiyet'in ilânından sonra ikisini de bırakarak gazeteciliğe başladı. Tercümanı Hakikat'de çevirici ve yazar olarak çalıştı. Fecr-i Âti topluluğuna katıldı. Mizah dergisi Kalem'e Kirpi imzasıyla yazılar yazdı. 1913'de İttihat ve Terakki hükümeti tarafından İtilâfçılar'ı tutan yazılar yazdığından Sinop'a sürüldü. 1918'de İstanbul'a döndü. İtilâf Fırkası Umumi Merkez üyesi oldu ve P.T.T. Genel Müdürlüğü'ne getirildi. Aydede mizah dergisini çıkardı. Kurtuluş Savaşı'na karşı yazıları yüzünden, kurtuluştan sonra yüzellilikler arasında yurttan çıkarıldı. 1938'de af kanunuyla yurda döndü. Aydede'yi yeniden çıkardı (125 sayı). Çeşitli gazetelere yazılar yazdı. Hiciv, mizah yazıları ile deneme, fıkra ve anılarını ayrı ayrı kitaplarda toplamış olan Refik Halit Karay I. Dünya Savaşı yıllarında gördüğü Anadolu halkının yaşayışını ve acılarını hikâyelerinde yansıttı. Sürgünde ve yurda dönünce birçok roman yazdı. Baş-

karasapan

karatavuk

karavela

Refik Halit Karay

kardelen

lıca eserleri: «Memleket Hikâyeleri», «Sürgün Hikâyeleri», «Kirpinin Dedikleri», «Yezidin Kızı», «Nilgün», «2000 Yılın Sevgilisi» dir.

Kara Yusuf, Karakoyunlu (Ölm. 1420) Karakoyunlu Devleti'nin I. hükümdarı. Dedesi Bayram Hoca, babası da bu devleti kurmuş olan Kara Mehmet Türemiş'dir. 1390'da babasının yerine hükümdar olmuş, Timur korkusundan, önce Yıldırım Beyazıt'a, sonra Mısır sultanına sığınmış, Timur'un ölümünden sonra gene yurduna dönerek Azerbaycan'ı, Tebriz'i, Ermenistan'ı ve Irak'ı almıştır.

Karayün Sivas'ın Hafik ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 7 814, merkezinin nüfusu 863'dür. Eski adı Mamuğa'ydı.

kara yüz b. i. Utandıracak hal, yüz karası. esk. Âr.

Karbeyaz Hatay'ın Altınözü ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 6 075, merkezinin nüfusu 1 774'dür.

karbit i. Kim. Kalsiyum karbür bileşiğinin ticaretteki adı. Kireç taşının ısıtılmasıyla elde edilir. Suya dayanıksız bir cisimdir. Suyla karşılaşınca ayrışarak asetilen gazı verir. Bu yüzden pratikte asetilen elde edilmesinde kullanılır. Asetilen havada çok parlak bir alevle yanar. Eskiden kullanılan karpit lâmbaları bu esasa dayanırdı. Karbit üzerine su damlatılır, çıkan asetilen yakılarak ışık elde edilirdi.

karbonado İsp. i. Kayaları delmekte kullanılan kara elmas.

karbon Lat. i. Kim. Yer kabuğunda miktar bakımından 11. sırada bulunan eleman. Sembolü C'dir. Canlılar aleminin yapısında çok önemli bir yeri vardır. Bütün canlıların organsal bölümlerinde bulunduğu gibi organsal (organik) olmayan maddelerin bileşiminde de büyük oranlarda yer alır. Doğada ya elmas ve grafit gibi kristaller halinde ya da maden kömürü linyit antrasit gibi şekilsiz (amorf) halde bulunur. Arı olmayan karbon kömür adını alır. Karbon dünyanın, canlıların ısı ve enerji kaynağıdır. Karbonsuz hayat olmayacağı gibi endüstri çalışmaları da olmaz. Doğadaki karbon bileşikleri karbonatlar (kireç taşı, dolomit, mermer) petrol ve doğal yer gazları, protein, karbonhidrat ve yağlar gibi organsal bileşikler ve bu bileşiklerin bozulmasıyla meydana gelen maddeler, atmosferde bulunan karbondioksitdir (karbonik asit). Karbonun eleman olarak kendisi ya da çeşitli bileşikleri çok değişik yerlerde kullanılır. Bak. Kömür, elmas, grafit, odun kömürü, kok kömürü. Atom sayısı 6, atom ağırlığı 12,011'dir. [Carbone — Carbon]

karbonat, -tı Fr. i. ★ 1. Kim. Karbonik asidin çeşitli bazlarla birleşmesinden meydana gelen tuzların genel adı. ★ 2. Günlük hayatta kullanılan sodyum bikarbonatın halk arasındaki adı.

karbonatlama i. Kim. Karbonik asitle kimyasal olaya girebilen maddelere bu gazı vererek karbonat bileşiği elde etme işi.

karbon devri b. i. Jeol. Maden kömürlerinin meydana gelmiş olduğu jeolojik devir. [Carbonifère — Carboniferous age]

karbonhidrat Kim. Yağlar ve yumurta akı maddeleri yanısıra insan ve hayvanların organsal besinlerinden en önemlisi olan organik kimya bileşiklerinin genel adı. Hepsinde 1/2 oranında hidrojen ve karbon vardır. Selüloz, değişik şeker çeşitleri, dekstrin, glikojen bu kimyasal gruptandır. Karbonhidratlar bitkiseldir. Bitkilerin karbon asidini assimile etmeleriyle oluşurlar.

karbonik Fr. s. Kim. Bir karbonla iki oksijenin birleşmesiyle oluşan karbonik asit (karbondioksit) deyiminde geçen bir söz. Karbonik asit gazı organik ya da organik olmayan karbonlu maddelerin çürümesinden, kokuşmasından canlıların ve bitkilerin solunumundan sonra ortaya çıkar. Çok az miktarda havada bulunur. Çoğalması sağlık için zararlıdır.

karbonil Fr. i. Kim. Birleşme değeri 2 olan CO kökü.

karbon kâğıdı b. i. Kopya çıkarmak için yazı kâğıtlarının arasına konulan ve daktilo makinesinde çok kullanılan bir yüzü boyalı kâğıt.

karbür Fr. i. Kim. Karbon elemanının basit bir cisimle kimyasal olaya girmesi sonunda elde edilen bileşik.

karbüratör Fr. i. Tek. Patlamalı motorlarda akaryakıtla havanın karışmasını sağlayan aygıt. Karışımın içindeki buharlaşmış akaryakıt oranını karbüratörde ayarlamak mümkündür. Böylece silindir içine giden karışımın oranı ayarlanmış olur.

karcığar i. Müz. Alaturkada bir makam adı.

kardelen b. i. Bot. Kar çiçeği. İlkbaharda pek erken çiçek açan nergisgillerden, ak çiğdem cinsinden beyaz açan soğanlı bir çiçek. Çiçekleri mini mini çanlara benzediği için Avrupalılar ona «kış çancıkları» adını da verirler. [Perce-neige — Snowdrop]

kardeş i. ★ 1. Ana ve babalarının her ikisi ya da bunlardan biri aynı olan çocukların birbirine göre adı. Kelimenin, aslı karın ortağı demek olan «karındaş» dır. Bu şekilde ya da «kardaş» biçiminde kullanılır. Far. Birader, dader, hemşire. [Frère, soeur — Brother, sister] ★ 2. Aralarında çeşitli bakımdan çok yakınlık ya da benzerlik bulunan kimselerden ya da eşyadan her biri: Meslek kardeşi, tarikat kardeşi. [Semblable, ami intime — Like, comrade]

kardeşçe s. Kardeşlere yakışan şekilde. esk. Biraderane. [Fraternellement — Brotherly]

kardeşkanı b. i. Bot. Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir ağaç. Özsuyunun kır-

mızımtırak olmasından dolayı bu adı taşır. Yirmi kadar çeşidi, ağaççık ve çok büyük ağaç halinde olanları vardır. Sarıya bakan beyaz çiçek açarlar. Kırmızımtırak olan kerestesi sağlam, sert ve abanoz işliyenlerce değerli sayılır. [Ptérocarpe, sangdragon — Dragon's - blood]

kardeşlik i. Kardeş olma hali, yakın dostluk. esk. Uhûvvet. [Fraternité — Fraternity]

kardiak i. Huk. Kalple ilgili olan. Genellikle, gündelik konuşmada kalple ilgili hastalığı olan kimse anlamına, kalp yetersizliği hastası deyimi yerine kullanılır.

kardinal, -li Fr. i. Papa'yı seçen, ona danışmanlık eden ya da onun bakanları görevinde bulunan 70 başpapazdan her biri.

kardinal kuşu b. i. Zo. Serçegillerin ötücü kuşlar alt takımından ispinozlar familyasından bir tür. Avrupa'da bilinen bir Amerika ispinozudur. Bu grubun özelliği, başındaki gözalıcı parlak kırmızı hotozu'dur.

kardiyograf Yun. Fr. i. Kalbin hareketlerini kaydeden aygıt.

kardiyografi Fr. Hek. Kalbi nitelendirme. Kalp hareketlerini kaydetme usulü.

kardiyogram Yun. Fr. i. Kardiyografın kaydettiği kalp hareketlerinin çizgilerle gösterilmiş grafiği.

kardiyoskop Yun. Fr. i. Kalp atışlarını kontrol etmeye yarayan aygıt.

kardöfinal Fr. Sp. Dömi finale hazırlık için yapılan eleme maçları ya da kısmı.

kare Fr. i. ve s. ★ 1. Mat. Dördül. Dört kenarı birbirine eşit ve yanyana gelen kenarları birbirine dik olan dörtgen. Dört açısı da birbirine eşit ve 90° C dir. Köşegenleri de birbirine dik ve eşittir. esk .Murabba. ★ 2. Mat. Bir sayının kendisiyle çarpılmasından elde edilen sayı: 3'ün karesi 9'dur. [Carré — Square] ★ 3. Briç, poker gibi oyunlarda dört kişilik oyun. Pokerde aynı değerde olan 4 kâğıdın bir elde bulunması. [Carré — The four]

karekök b. i. Mat. Kare alma işleminin tersi olan işlem sonunda elde edilen sayı. Bir sayının kare kökü olan sayı, kendisiyle çarpılırsa (karesi alınırsa) ilk sayı elde edilir: 9'un kare kökü 3'tür. 3 ile 3'ün çarpımı (3'ün karesi) 9 eder. esk. Cezri murabba. [Racine carré — Square root]

kareli s. Damalı, satrançlı, dört köşe şekilleri olan. [Quadrillé — Chequered]

kâr etmek b. f. ★ 1. Kazanç elde etmek, yararlanmak. [Gagner, profiter — To profit] ★ 2. Etkilemek, iyi gelmek, etkisi iyi olmak: Hangi ilâcı yaptılarsa kâr etmedi. Ne söylediyse kâr etmiyor. [Agir, influencer — To produce an effect]

karfiçe Yun. i. Orta boyda demir çivi. Daha çok inşaatta kullanılanlara denir: Karfiçe çivisi. [Clou — French nail]

karga i. Zo. Serçegillerin ötücü kuşlar alt takımının bir familyası. Serçegillerin en irisi, bodur yapılı, büyük ve kuvvetli gagalı, kuvvetli ayaklı, parlak siyah renkli bir kuştur. Yeni Zelanda dışında bütün dünyada yaşar. Her şeyi yer. Yerli kuştur. Sürü halinde gezer. Ekinlere, sebze ve meyvalara zarar verdiğinden mücadele edilir. Memleketimizdeki türleri: Küçük karga, ekin kargası, karakarga, leş kargasıdır. [Corbeau — Crow]

kargaburnu, -nu b. i. Tel bükmekte kullanılan ve uçları sivri koni şeklinde olan bir çeşit kıskaç. [Pincettes — Pincers]

kargaburun b. s. Burnu karga gagasına benzeyen (kimse).

kargabüken b. i. Bot. Bitişik taçyapraklı ikiçeneklilerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri salkım halinde zehirli bir ağaç ve bunun meyvası. Hekimlikte kullanılan striknin adındaki alkaloit ondan çıkarılır. [Noix vomique — Nux vomica]

kargadelen b. i. Kabuğunun çok yumuşak olması dolayısıyla kolay kırılan bir badem çeşidine verilen ad.

karga derneği b. i. Aşağılık adamlar toplantısı. esk. Hazele güruhu.

kargagiller ç. b. i. Zo. Serçegillerin ötücü kuşlar alt takımının bir familyası. 138 türü vardır. Bütün ötücülerin en irileridir. Bodur yapılı, derli toplu, kuvvetli kuşlardır. Büyük ve kuvvetli gagalı, kudretli ayaklıdırlar. Boyları 60 cm. kadar olabilir. İri türlerinde açılmış kanatlarının eni 90 cm. yi bulur. [Corbeaux — Crows]

karga nane yemeden b. zf. Sabahın pek erken bir zamanında. Nane kelimesi, bok sözünü kullanmamak için söylenir.

Kargapazarı Dağları Erzurum'un kuzeyindeki dağlar. 3 268 m. yüksekliktedir.

kargaşa i. Bir toplumda ya da bir kalabalıkta düzensizlik, güvensizlik bulunması. esk. Fitne, fesat: Bir şehirde kargaşalık çıkınca, her türlü ahlâksızlıklara yol açılmış olur. [Trouble, drésordre — Disorder, turmoil]

kargatulumba b. i. Üç beş kişinin birini yakalayıp elleri üstünde havaya kaldırması. Şaka için yapılır,. ya da kaçması, saldırması mümkün bir suçlu ve deli için uygulanır: Oyun bozanlık ettiği için, arkadaşları kargatulumba ettiler.

Kargı Çorum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 301 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 909, merkezinin nüfusu 3 955'dir. İlçe toprakları çevresi, dağlarla kaplı, Kızılırmak ve Devres çayının suladığı alüvyonlu bir ovadan ibarettir. Dağlık bölgeler, genellikle ormanlıktır da. Buğday, pirinç, sebze ve meyva yetiştirilir. Kasaba, Çorum'un kuzeyindedir ve bozuk bir yolla il merkezine bağlıdır.

kargı i. Ucu sivri demirli uzun değnek. Es-

karga

kiden silâh olarak kullanılırdı. Mızrak. [Lance — Lance]

kargılık i. Fişeklik. [Cartouchière — Cartridge belt]

kargımak f. Lânet etmek, beddua etmek, biri için Tanrı'dan kötülük dilemek. [Mudire — To curse]

kargın i. Bir çeşit büyük rende. [Rabot — Plane]

kargış i. Lânet, beddua, nefret. [Malédiction — Cursing]

kargışlı, (kargışlık) s. Tanrı'nın ve insanların nefretine uğramış. esk. Mel'un, lâin.

kargo İng. i. Yük. esk. Hamule.

karha Ar. i. Yara, çıban, ülser. [Ulcère — Ulcer]

karhane i. Karın, yaz mevsiminde satılmak üzere saklandığı yer.

kârhane Far. i. İş yeri, fabrika, sütün ve sütten yapılan yoğurt gibi şeylerin yapılıp satıldığı yer.

kar helvası b. i. Pekmez karıştırılmış kar.

karı i. ★ 1. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın. esk. Zevce: Filâncanın karısı, karı koca kavgası. [Epouse, femme — Wife] ★ 2. Kadın: Aşçı karı, çamaşırcı karı. Hele şu sürtük karıya bak! (Bu kullanışta azçok hakaret, kötülemek anlamı vardır). [Femme — Woman]

karık i. ★ 1. Kara bakmaktan meydana gelen göz hastalığı. ★ 2. s. Bu hastalığa tutulmuş olan. ★ 3. Bahçe ya da tarla sulamak için açılmış ark. ★ 4. Bu arklar arasında kalan toprak parçası. ★ 5. Sabanla açılan çizgi.

karıkmak f. (Göz) Kar yağmış bir alana bakmaktan kamaşmak.

karıkoca Huk. Evlenme işlemlerinin yerine getirilmesi ile evlenmiş olan, evlilik birliğini meydana getiren çift. [Epoux et épouse — Husband and wife]

karıkocalık b. i. Evlilik, karıkoca olma hali. [Le mariage — Matimony]

karılaşmak f. Huyca erkeklik niteliklerini kaybederek kadına benzemek, kadınlaşmak. [Devenir effeminé — To become woman - like]

karılı s. Karısı olan: İki karılı bir adam.

karılık i. Karı olma hali ya da görevi: Kadın, artık ben o adama karılık yapamam, diyor. [Fonction d'une épouse — Wifehood]

karılı kocalı b. zf. Karıkoca birlikte: Karılı kocalı bir misafir grubu geldi.

karımak f. (Daha çok kadınlar için) Kocamak, çok yaşlanmak.

karın, -rnı ★ 1. İnsan ve hayvanlarda göğüs kafesinin altında, üstten diyafram, alttan kalça kemikleri, arkadan, omurga ile sınırlı yan ve ön yüzü kaslar ve deriden ibaret yumuşak dokularla örtülü, içinde karaciğer, dalak, pankreas, mide ve barsaklar, dölyatağı gibi organlar, büyük atar ve toplardamarla rolan beden bölümü. Abdomen. Ar. Batın. Far. Şikem. [Abdomen — Abdomen] ★ 2. Her şeyin iç boşluğu, geniş ve boş olan kısmı. esk. Cevfi: Geminin karnı, tencerenin karnı. [Cavite — Bulge, belly] ★ 3. Dölyatağı, rahim: Beni dokuz ay karnında taşıyan annem. [Matrice, utérus — Womb] ★ 4. İç, batın, akıl, kafa: Ben senin karnındakini ne bileyim. Herkesin karnındakini Tanrı bilir. [Intérieur — Inside] ★ 5. Fiz. Dalgalı bir harekette, genliği en büyük olan noktanın iki uç durumu arasındaki uzaklık.

karın ağrısı b. i. ★ 1. Karında duyulan ağrı: Midesini bozdu, karın ağrısına tutuldu. [Colique — Stomach - ache, colic, gripes] ★ 2. mec. Pek münasebetsiz ve çekilmez kimse ya da hal: Aman ne karın ağrısı herif! [Personne insupportable — Unseemly, unbecoming]

karınca i. Zo. ★ 1. Böceklerin zarkanatlılar takımının bir familyası. 7 500 kadar türü olan karıncalar, 8 mm. ile 4 cm. yi geçen devleri de bulunan, narin hayvanlardır. Hamam böceği gibi yassıları, kirpi gibi dikenlileri de vardır. Karıncaların vücudu, kafa, göğüs, pedikül ve karından meydana gelir. Karıncaların her işini gören, ısırmaya, koparmaya, taşımaya yarayan «mandibulaları» kafanın ön tarafındadır. Karıncalar, çeneleri, dilleri ve palpilerinden meydana gelen emici ve yalayıcı organlarıyla yerler. Üç midelidirler. Birinci kısım, besinleri emici pompa gibi çalışır. İkinci kısım, sindirimi sağlayan asıl midedir. Üçüncü kısım, bir sıvı deposudur. Karıncaların bir duyargaları vardır. 4 tane olan zar kanatları, yalnız zifaf uçuşu esnasında bulunur. Yer altında serbest hareketlerine engel olduğundan, kırılır ya da kopar. Her karıncada zehirbezi bulunur. Zehir, düşmanları ıslatmaya, boğmaya ve yapıştırmaya yarar. Karıncanın tanınmış türleri: Çayır, kırmızı orman, kan kırmızısı, siyah kehribar sarısı, karadölger, dağ karıncalarıdır. Karıncalar görevlerine göre de, avcı, tarımcı, çoban, asker, esirci karıncalara ayrılırlar. Karıncalar yuvalarını, görevlerine ve çevre şartlarına göre toprak ve ağaç içine, tropik bölgelerde ağaca asılmış sandık şeklinde, bitkilerin ve kayaların oyuklarına ya da başka hayvanların yuvalarına yaparlar. [Fourmi — Ant] ★ 2. Madenlerin, özellikle demirin üzerinde döküm sırasında içinde hava kalmaktan ya da pastan ileri gelme ince delikler ve yollar halinde yenik yerler. Karıncalar tarafından açılmış gibi görünür. [Rouille de fer — Blow - hole]

karınca belli b. s. Çok ince belli.

karınca gibi kaynamak b. f. Pek kalabalık ve hareketli olmak. [Fourmiller — To swarm]

karınca kararınca (kaderince) b. zf. Pek mütevazi olarak, kendi haline göre, elinden geldiği kadar.

karıncayiyen

Bir karınca yuvasının içi

karıncalanmak f. ★ 1. Karınca üşmek. [Fourmiller — To swarm] ★ 2. Vücudun bir yeri uyuşup karınca dolaşır gibi bir duyu vermek. [Etre engourdi — To tingle] ★ 3. Yer yer ve ufak ufak pas yeniği olmak. [Etre rouillé — To teem]

karıncalar ç. i. Zo. Zarkanatlıların «karınca» adı altında toplanan ve 7 500 kadar türü sayılan bir kolu. esk. Nemeliye. [Formicidées — Ants]

karıncalı s. ★ 1. İçinde karınca bulunan, karınca dolmuş: Karıncalı reçel. [Mêlé de fourmis — Infested] ★ 2. Pastan ya da fena dökülmekten ince delikleri olan (döküm): Karıncalı top.

karıncayiyen b. i. Zo. Memelilerin dişsizler takımından bir familya. Kafatası, hortum biçimi 30 cm. den fazla uzamıştır. Ucundaki kalın bir kalemin geçebileceği delikten kamçıya benzeyen yapışkan tükürüklü dilini 25 cm. kadar dışarıya çıkarır ve karıncalar yapışınca içeriye çeker. Çok kuvvetli ön ayaklarındaki pençeleriyle karınca yuvalarını yıkar ve dilini kamçı gibi hareket ettirerek karıncaları toplar ve yer. [Tamanoir, fourmilier — Great ant - eater]

karıncık i. Anat. Yüreğin tepe kısmında bulunan ve biri (sağdaki) akciğere, öteki (soldaki) vücuda sıkılacak kanı almaya yarayan iki boşluğa verilen ad. [Ventricule — Ventricule]

karındanbacaklılar ç. b. i. Zo. Yumuşakçalardan, başları, dilleri ve dişleri olan, karınlarındaki etli birer çember şeklindeki uzantılarını bacak gibi kullanarak ve sürünerek hareket eden kabuklu hayvanlar sınıfı. (Salyangoz bu sınıftandır.) esk. Zatül erculetül batniye. [Rhizopodes — Rhizopoda]

karındaş b. i. Kardeş kelimesinin eski şekli. [Frère, soeur — Brother, sister]

kârını tamam etmek b. f. Öldürmek, işini bitirmek.

karınlamak f. (Gemi için) Yanını dayamak: Vapur rıhtıma karınladı. [S'approcher, toucher — To board]

karınlı s. Karnı büyük ve çıkık: Karınlı adam, karınlı tencere.

karınmak f. ★ 1. İki yana sallanıp karışmak. [Etre mélangé — To be mixed] ★ 2. (Kümes hayvanları hakkında) Çiftleşmek. [S'accoupler — To mate]

karın refleksi b. i. Hek. Karın derisinin iğne ucu ya da bir başka sivri cisimle çizilmesinde karın kaslarının kasılması sonucu deride görülen geçici büzüklük. Normal bir refleksdir. Sinir sisteminin bazı hastalıklarında, piramidal yol denen sinir uzantıları sisteminin hastalıklarında yakalar.

karınsa i. Kuşların tüy değiştirme zamanı.

karıntı i. Anaforlarda meydana gelen esinti.

karınzarı b. i. Anat. Karnın içindeki bağırları ve karnın iç yüzünü örten zar Barsakların birbiri üzerinde kolayca kaymalarını sağlar. [Péritoine — Peritoneum]

kârı olmak b. f. Yapabilmek, yapabileceği iş olmak: Bu görev onun kârı değil.

karış i. Açık ve gergin duran elin baş parmağıyla serçe parmağı uçları arasındaki uzaklık. Ölçü gibi kullanılır ve 22 - 24 cm. olarak kabul edilir. (Eskiden üç karış bir arşın sayılırdı): «İki karış boyu var, türlü türlü huyu var.» [Empan, palme — Span]

karış

karışanı görüşeni olmamak b. f. İşine karışan kimse olmamak, hareketlerinde serbest bulunmak.

karış karış b. zf. Karışla ölçer gibi her tarafı inceden inceye: O Anadolu'yu karış karış gezmiştir.

karış karış aramak b. f. Her tarafı aramak.

karış karış ölçmek b. f. İyice ölçmek, karışlamak.

karışık s. ★ 1. Karışmış olan, çeşitli, ayrı çeşitlerden meydana gelmiş. esk. Mahlût. [Mêlé mélangé — Mixed] ★ 2. Birbirine geçmiş, dolaşmış: Karışık iplik, karışık saç. [Embrouillé — Tangled] ★ 3. Düzensiz, sırasız: Karışık bir salon. [En désordre — Complicated] ★ 4. Anlaşılmaz: Karışık bir ifade, karışık ibare. [Confus, obscure — Confusing] ★ 5. Halk inancına göre cinlerle, perilerle ilişkisi olan.

karışıklık i. ★ 1. Düzensizlik, intizamsızlık. [Désordre, confusion — Disorder] ★ 2. Kargaşa, fesat, fitne. esk. Şûriş. [Tumulte — Tumult]

karışım i. Fiz. Birden fazla maddenin fiziksel olarak karışması sonucunda ortaya çıkan madde Şekerin su içinde erimesi sonucunda şekerli su (bir şeker - su karışımı) elde edilir. esk. Mahlût. [Mélange — Mixture]

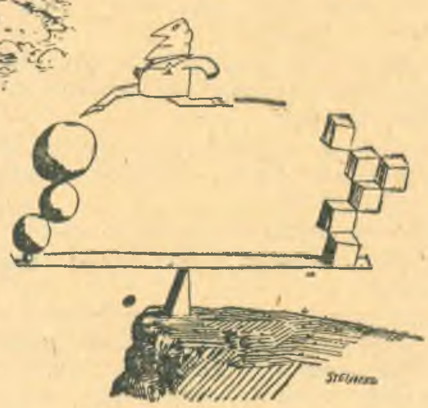
karışlamak f. Karışla ölçmek. [Mesurer à l'empant — To span]

karışma i. Karışmak işi. Bak. Karışmak.

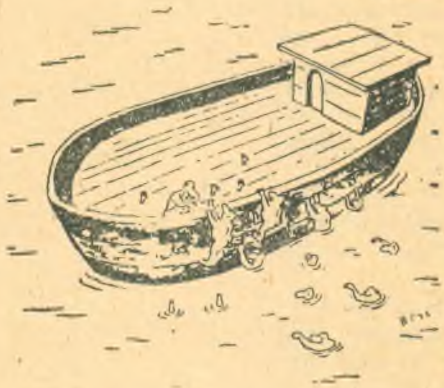
karışmak f. ★ 1. İki ya da daha çok şey bir araya gelip birbirinin içine dağılmak: Kum toprakla karıştı. [Se mêler, s'entremêler — To mix] ★ 2. Düzeni bozulmak: Kâğıtlarım karışmış [Se mettre en désordre, se confondre — To get tangled] ★ 3. Bulanmak, durgunluğunu kaybetmek, bozulmak: Zihnim karıştı, hava karıştı. [S'embrouiller — To be confused] ★ 4. Bir işe sokulmak. el atmak, müdahale etmek: Ben bu işe karışmam [Intervenir — To interfere, intervene] ★ 5. Birleşmek İki ırmağın suyu birbirine ya da bir ırmağın suyu denize göle dökülmek esk Munsabolmak: Tuna Karadeniz'e karışır [Joindre — To join] ★ 6. Yönetmek bakmak, nezaret etmek: Belediye, polis işine karışmaz. [Diriger, surveiller — To control]

ÜNLÜ KARİKATÜRİST-LERDEN ÖRNEKLER

karıştırıcı s. ★ 1. Karıştıran. ★ 2. Ortalığı birbirine katan. esk. Müfsit.

karıştırmak f. ★ 1. Karışmasını sağlamak. esk. Mezc ve halt etmek : Sütle yumurtayı karıştırmak. [Mêler, mélanger — To mix] ★ 2. Karışma işini başkasına yaptırmak : Bu işi uşağına karıştırdı. [Faire mêler — To make mix] ★ 3. Müdahale ettirmek : Ben kimseyi işime karıştırmam. [Faire intervenir — To have s.o. interfere] ★ 4. Bir yerde bir şey aramak ve oranın düzenini bozmak : Dolabımı karıştırmışlar. [Mettre en désordre — To muddle] ★ 5. Birinden söz etmek : Beni karıştırmayınız. [Parler, traiter — To involve]

kari, -i Ar. i. Okuyucu, okur.

karides Yun. i. Zo. Eklembacaklıların kabuklular sınıfının önayaklılar takımının uzun kuyruklu istakozlar alt takımının bir familyası. Zengin türleri olan karidesler en makbul deniz böceklerindendir. Silindir biçimli uzun vücutlu ve uzun duyargalıdırlar. İyi yüzücüdürler. Küçükleri olduğu gibi irileri, tuzlu ve tatlı su türleri vardır. Birçoklarının etleri yenilir. En gösterişli karides Akdeniz kıyılarının derin sularında yaşayan 20 cm. uzunluğunda olabilen Karamut'tur. Haşlandıktan sonra pembeleşen karidesler, kıyılarda yosunların arasında ve kayaların altında avlanırlar. [Crevette — Shrimp]

karies i. Hek. Bulaşıcı hastalıkların, özellikle veremin ya da yaralanmaların sonucu, kemik dokusunun yerel ya da genel olarak harap olması ; irinli bir erime göstermesi. Dişlerde olduğunda (caries dentium), bir ferment bozukluğu olarak canlı dişin sert bölümlerinin, nekroza uğraması, çürüyüp dağılması söz konusudur. Beslenme bozukluklarından, sinir sistemi dengesizliklerine kadar birçok etken bu çeşit diş çürümelerinde rol oynar. Flor ve magnezyumlu ilâçlar, önlemek için yararlıdır.

kariha Ar. i. Düşünme yetisi.

karikatür Fr. i. ★ 1. Bir kimsenin, bir şeyin ya da bir olayın abartılarak çizilmiş resmi. [Caricature — Caricature] ★ 2. mec. Bu yolda yazılmış yazı. [Satire — Satire] ★ 3. mec. Beceriksizce yapılmış şey ; taslak. [Ebauche — Rough outline]

karikatürcü i. Karikatür çizen ressam.

karikatürist, -ti Fr. i. Karikatürcü.

karikatürleştirmek f. Karikatür haline sokmak. [Caricaturiser — To caricature]

karin, -rni Ar i. ★ 1. Boynuz : Karnî bir cisim = Boynuzumsu bir cisim. ★ 2. Yakın, arkadaş, hısım : Kişi karininden azar. ★ 3. Eskiden hükümdarların özel hizmetlerinde bulunan en yakın memurlarına verilen ünvan. Daha çok çoğul şekli olan «kurena» kullanılırdı.

karina İta. i. Den. Gemi teknesinin su içinde kalan kısmı ; kaburgaların temeli demek olan omurganın altına bağlı iğreti omurga. [Carène — Bottom]

karina etmek b. f. Gemiyi karinası meydana çıkacak şekilde bir yanı üzerine yatırmak. Karinaya basmak. [Carener — To careen]

karine Ar. i. ★ 1. Belirtili. ★ 2. İp ucu.

karip Ar. s. ★ 1. Yakın; yerce ya da zamanca uzak olmayan. ★ 2. i. Hısım, akraba. ★ 3. zf. Hemen hemen, yaklaşık.

Kariye Camisi İlk yapılışı Iustinianos dönemine kadar uzanan Khora kilisesi. 1303 -1326 yılları arasında bazı kısımlar eklendi ve onarıldı. II. Beyazıt'ın veziri Atik Ali Paşa kiliseyi camiye çevirmişse de mozayikleri günümüze kadar kalmıştır.

kariyer Fr. i. Meslek. [İng. Career]

karkara i. Zo. Telli turna. Kuşların bataklık kuşları takımının turnalar familyasının bir türü. Hanıb turnası da denilen bu türde, baş, iki yanında ipek gibi birer tüy kümesiyle süslüdür; alt boyun tüyleri de uzamıştır. 85 cm. uzunluğundadır. Orta Asya bozkırlarında bulunur. Tüyleri eskiden miğferlerin üstüne ve kadın hotozlarına takılırdı.

karkas Fr. i. Tek. Bir yapının ya da bir makinenin ağırlığı taşıyan iskeleti.

kar körlüğü b. i. Hek. Çok şiddetli ışıkta, özellikle büyük kar yüzeylerinde görülmeyen mor ötesi ve görülebilen ışınların yansıması sonucu beliren görme bozukluğu. Gözün bağ dokusunda ve sert tabakasında, ışığın bu fizik etkisi ile ortaya çıkan bir iltihap sonucudur. Bazı ilâçlarla ve kar gözlüğü kullanmakla geçer.

kar kuşu b. i. Soğuk iklimlerde yaşayan ispinoz gibi ötücü bir kuş.

Karl, I. (1887-1922) Son Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı (Karoly IV). I. Dünya Savaşı'na katıldı. İmparator Franz Ferdinand'ın 1916'da ölümü üzerine imparator oldu. Savaş sonunda Avusturya yenilip 1919'da cumhuriyet ilân edilince Karl yurt dışına çıktı, imparatorluktan indirildi. Macaristan'a yeniden kral olmak için yaptığı teşebbüs de başarısızlığa uğradı. Yurt dışında öldü.

Karl, VI. (1685-1740) Alman İmparatoru. I. Leopold'un oğlu ve Maria - Theresia'ın babasıdır. 1711 yılında imparatorluğa geçmiş, Fransızlar'la ve Osmanlı Türkleri'yle oldukça başarılı savaşlar yapmıştır. III. Ahmet zamanındaki Pasarofça Antlaşması bunun zamanında yapılmıştır. Artık Osmanlılar Avrupa'yı titretecek gücü kaybetmiş bulunuyorlardı. VI. Karl, devletler hukuku tarihinde «Pragmatique sanction» diye ün yapan ve kızı Maria - Theresia'nın kendi ölümünden sonra bütün Avusturya ülkelerine sahip olmasını ön gören vasiyetnamesini bütün Batı Avrupa hükümdarlarına bir hayli para fedakârlığı karşılığı olarak kabul ettirmiştir.

Karl, VII. (1697-1745) Bavyera elektörü ve Maria - Theresia rakibidir. 1742'de Almanya imparatorluğuna seçilmiş, fakat imparatoriçe tarafından memleketinden çıkarılarak Münich'de umutsuzluk içinde ölmüştür.

karlamak f. Kar yağmak.

karlı s. Üstünde kar bulunan ya da kar yağan.

kârlı Far. T. s. Kazançlı. [Avantageux, profitable — Profitable]

karlık i. ★ 1. Kar kuyusu. ★ 2. Dışı hasır ya da sepet örgüsüyle kaplı, içinde kar ya da buz koymak için yer bulunan yuvarlak karınlı şişe.

Karlıova Bingöl'ün ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 349 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 289, merkezinin nüfusu 1 351'dir. İlçe toprakları dağlıktır. Kışlar çok soğuk geçer. Hayvancılık ve yağ, yün, ham deri gibi hayvan ürünleri önemlidir. Tahıl ikinci derecede yer tutar. İl merkezine 97 km. uzaklıktadır.

Karlofça [Karlovaç] (Yugoslavya) Tuna kıyısında 6 000 nüfuslu bir şehir. Osmanlı İmparatorluğu tarihinde önemli bir şehirdir. 1699'da Türkler'le Avusturya, Polonya, Rus, Venedik arasındaki anlaşma bu şehirde imzalanmıştır.

Karlofça Antlaşması Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya, Venedik, Rusya ve Lehistan arasında 1699'da imzalanmış olan antlaşmanın adı. Karlofça Antlaşması, II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla bitmesinden sonra Osmanlı İmparatorluğu için başlayan gerileme devrinin ilk belgesidir. Çünkü o kuşatma sonundaki bozgunu izleyen yıllarda Avusturya, Venedik, Lehistan ve o zaman Moskof denilen Rusya Osmanlılar'a karşı «Mukaddes İttifak» adını verdikleri askerî bir birlik meydana getirmişlerdi. Osmanlı Devleti iç karışıklıklara ve bozukluklara rağmen bu dört devletle tam 16 yıl

karides

KARLOFÇA ANTLAŞMASINDAN SONRA OSMANLI İMPARATORLUĞU

Karlofça Antlaşması'na göre sınırlar

Avusturya'ya verilen yerler

Venedikliler'e verilen yerler

Lehistan'a verilen yerler

karnabahar

Karnak kalıntıları

savaştı. Sonunda Karlofça'da toplanan ve 120 gün süren toplantı sonunda Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya ile antlaşma yapılmış, yalnız Rus delegesinin imza yetkisi olmadığı için Rusya ile barış sonradan İstanbul'da imzalanmıştı. Bu antlaşma gereğince Transilvanya ile Macaristan Avusturya'ya, Podolya ile Ukrayna'nın batı tarafı Lehistan'a, Dalmaçya ve Mora kaleleriyle Egine ve Ayamora adaları Venedik'e, Azak kalesi de Rusya'ya bırakılmış ve o zamana kadar Avusturya ile Lehistan Osmanlı hazinesine ödedikleri vergiden kurtulmuşlardır.

Karlovy - Vary [Almanca Karlsbad] (Çekoslovakya) 43 500 nüfuslu bir şehir. Kaplıcalarıyla ün yapmıştır. Kristalleri de ünlüdür; dokuma endüstrisi gelişmiştir.

Karlsbad tuzu b. i. Hek. Karlsbad şehrindeki maden suyunun buharlaştırılması sonucu elde edilen ve barsakların çalışmasını destekliyerek kabızlığı önleyen, bazı mide - barsak ve safra kesesi hastalıklarında yararlı tuz çeşitlerinden bir araya gelmiş ilâç.

Karlsruhe [Carlsruhe] (Almanya) Eski Bad büyük dükalığının başkenti olan ve Karaorman'ın yakınlarında bulunan 248 000 nüfuslu bir şehir. Maden, dokumacılık ve kimya endüstrisi ve geniş ticaretiyle tanınır.

Karlstad (İsveç) Verner gölü üzerinde 44 600 nüfuslu bir şehir. Norveç'in bağımsızlığını onaylayan antlaşma 1905'de bu şehirde yapılmıştı.

Karluklar Çin'in batı taraflarında Altay dağları yöresinde yaşamış ve çeşitli tarihlerde kendi adını taşıyan devletler kurmuş bir Türk topluluğunun adı. X. yüzyılda Müslüman olmuşlardır. Çin etkisinin Batı Türkistan'dan kaldırılmasında, Karluklar'ın payı vardır. Karahanlılar Devleti'nin kurulmasında da önemli yardımları olmuştur.

karma i. ★ 1. Karmak işi. [Mélange — Mixing] ★ 2. s. Aynı çeşitlerden olan öğelerin kavuşturulmasıyla meydana gelmiş. esk. Muhtelit. [Mixte — Mixed] ★ 3. Sp. Çeşitli takımların (bazan çeşitli şehirlerin) sporcularının bir araya getirilmesiyle doğan takım ya da ekip. İstanbul futbol karması, Fenerbahçe - Galatasaray basketbol karması gibi. [Composée — Composite]

karmaç i. Bir kabın içindeki maddeleri karıştırmaya yarayan çubuk.

karma ekonomi Eko. Devletçilik ile liberalizmin bir arada yürütülmesine çalışılan ekonomik sistem.

karmak f. ★ 1. Toz halinde bir şeyi bir sıvı ile karıştırarak çamur ya da hamur haline getirmek. [Mélanger, mixtionner, verser — To mix] ★ 2. Sokmak, batırmak. [Faire pénetrer, introduir — To insert, introduce]

karmakarışık b. s. Pek karışık, düzensiz. esk. Nizamsız, tertipsiz: Karmakarışık bir oda. [Embrouillé, confus — All mixed up]

karma komisyon Millet Meclisi temsilcilerini eşit sayıda içine alan meclis komisyonuna verilen ad. Buna senatosu olan meclislerde senatörler de eşit sayıda katılırlar. Karma komisyonun görevi, meclislerden birinin onayladığı bir metni, diğerinin onaylamaması ya da her iki meclisin de kabul etmemesi halinde ortak bir metin hazırlamaktır.

karma liste Bir seçimde kullanılan ve çeşitli partilerin adaylarını bir araya getiren liste. Seçmene çeşitli listelerden beğendiği adayları seçip, ayrı bir liste yapma imkânını verir. Bu seçimde seçmen, aday olmayan kişilerin de adını listesine koyabilir.

karman çorman b. s. Pek karışık ve düzensiz.

karmanyola İta. i. Külb. Birinin üzerine hücum etmek suretiyle soyma: Onu karmanyolaya getirmişler.

karmanyolacı s. Külb. Soygunculuk eden, yolda birini yakalayıp soyan.

karmanyola etmek b. f. Ansızın birine hücum ederek soymak.

karmaşa i. Fel. Karmaşık olma hali. esk. Mudil ve mürekkep oluş. [Complexité — Complexity]

karmaşık s. Fel. İçinde ayrı türden birçok eleman bulunan, birbirinden ayrı birçok şeylerden meydana gelen: Karmaşık bir mesele, karmaşık bir fikir. esk. Mudil. [Complexe — Complex]

karmaşık sayı b. i. Mat. İçinde hem gerçek hem de sanal sayılar bulunan bileşik sayı. esk. Muhtelit adet. [Nobre complexe — Complex number]

karmen i. Kırmızı saydam bir boya olup sulu ve yağlı boya yapımında kullanılır. Karmenin aynı tonlarında olan alizarinli kırmızılar, hem kuvvet hem de dayanıklık bakımından daha iyidir.

karmık i. Çay ağzında yapılan balıkçı bügeti, seti. [Barrage — Coffer dam]

karmuk i. Büyük kanca.

karnabahar (karnabit, -ti) b. i. Turpgillerden yaprakları lâhana yaprağına benzeyen, çiçekleri etli ve tanecikleri bir görünüşte olan, bitki. Sebze olarak kullanılır, hazmı biraz güç olmakla beraber lezzetli sebzelerdendir. Karnabit de denir. [Chou - fleur — Cauliflower]

Karnak Mısır'da Teb şehrinin kalıntıları üzerinde kurulmuş eski bir köy. Ünlü Amon tapınağı buradadır.

karnaksı s. Halk konuşmasında can sıkan şeyler hakkında sövgü olarak söylenen bir söz.

karnaval Fr. i. ★ 1. Hıristiyanların büyük perhizden önce, etkesiminde tuhaf kılık-

lara girerek yaptıkları şenlikler. ★ 2. Böyle bir kılığa girmiş olan kimse.

karne Fr. i. ★ 1. Öğrencilere verilen ve her dersten aldıkları notları gösteren belge. ★ 2. Gerektikçe koparılıp kullanılmak üzere hazırlanmış bilet defteri: Vapur karnesi, tren karnesi.

kârne i. Bir çember üzerine örülmüş torba şeklindeki balık ağı.

karneyn Ar. b. s. İki boynuz.

karnı acıkmak b. f. Yemek ihtiyacını duymak. [Avoir faim — To be hungery]

karnı burnunda b. s. Gebeliği çok ilerlemiş, doğurmak üzere bulunan (kadın).

karnı geniş b. s. mec. Kaygısız, sabırlı.

karnı tok olmak b. f. Acıkmamış ya da doymuş olmak. [N'avoir pas faim — Not to be hungery]

karnıyarık b. i. Ortadan ayrılmış ve içine kıyma konulmuş patlıcan yemeği.

karni Ar. i. Laboratuvarlarda damıtma işlerinde kullanılan geniş karınlı, dar ve eğri boyunlu sırça kap. [Cornue — Retort]

karniye tabakası b. i. ★ 1. Gözün boynuz gibi sert olan saydam tabakası. ★ 2. Yüz yıllık zaman; yüzyıl. esk. Asır. ★ 3. Çağ, devir, uzun bir zaman bölüğü. Kurun çoğul şeklidir ve «kurunu ulâ = ilk çağlar», «kurunu vusta = orta çağlar», «kurunu salife = geçmiş çağlar» gibi deyimlerde geçer.

karo Fr. i. ★ 1. İskambil kâğıtları işaretlerinden orya. [Carreau — Diamonds] ★ 2. Betondan, dört köşe döşeme taşı. [Cube — Flagstone]

Karolyi, Mihaly (1875-1955) Macar devlet adamı. 1918'de sosyalist bir hükümet kurdu. 1919'da cumhurbaşkanlığına getirildi. Aynı yıl, Macaristan'da yönetimi ele alan komünist lider Bela Kun tarafından düşürüldü. 1947-1949 yıllarında Paris'de büyükelçi olarak bulundu. Aynı aileden Gyula Karolyi (1871-1947), 1931-1932 yıllarında başbakanlık yapmıştır.

karosa Fr. i. Dört tekerlekli yaylı ve üstü örtülü, süslü araba. Eskiden koçu ya da koçi denilen araba çeşidi.

karoseri Fr. i. Tek. Kamyon, otomobil gibi taşıtlarda hareketi sağlayan mekanik donanım dışında kalan kısımların tamamına verilen ad. Otomobilde dış muhafaza, oturma yerleri, otobüslerde aynı şekilde dış muhafaza ve kanepeler, kamyonda kasa, karoseri adını alır.

Karpat Dağları Orta Avrupa'da Slovakya ve Macaristan ovalarını ve Transilvanya yaylasını geniş bir yayla çeviren sıradağlar. Bratislava (Presbourg) şehrinin kuzeyinden başlar, Tuna üzerindeki Demirkapı'ya kadar devam eder. Uzunluğu 1 450 km. dir. En yüksek noktaları batıda Tatrar dağları denen tepelerdir (2 663).

karpel Bot. Tohum zarfı.

Karpiç (1878-1956) Petrol araştırıcısı ve lokantacı. Bakû'da doğdu. Bir Rus otelcisinin oğludur. Gençliğinde petrol kuyuları araştırma ve komisyonculuğuyla uğraştı. Mülteci Beyaz Rus olarak 1920'de İstanbul'a geldi. İstiklâl Caddesi'nde devrin en güzel lokantasını kurdu. 1926'da Ankara'ya çağrıldı. Ankara'da şimdiki Sümerbank Genel Müdürlüğü'nün yerinde bulunan Taşhan'da ilk lokantasını kurdu. Bir süre Ankara Palas restoranını yönetti. Sonra kendisi için kurulan ve kendi adını taşıyan Şehir Lokantası'nı açtı ve o sırada Türk uyruğuna da kabul edildi. 1956'ya kadar 30 yıl Karpiç Lokantası, başkentte pek çok siyasal toplantı ve ziyafetlere sahne oldu. Lokantacılıkta çığır açan Karpiç'e bir takdirname verildi. Ankara'da öldü.

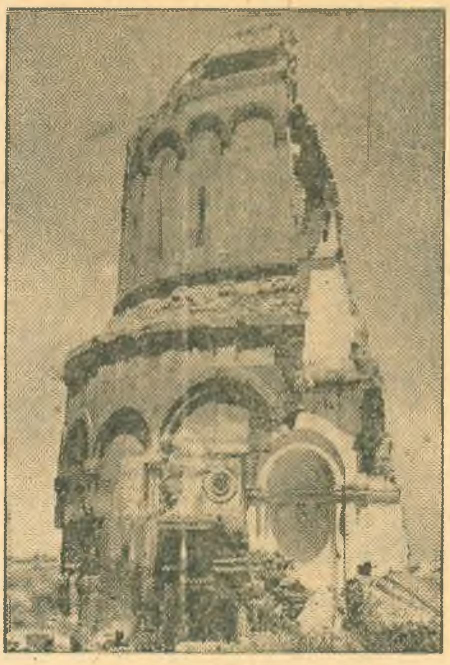
karpuz i. Kabak gibi yerde sürünen bir bitkinin meyvası. Yaz aylarında yetişen, iri yuvarlak, çok defa dışı yeşilimtırak ve içi kırmızı olan sulu bir meyvadır. Kavunla birlikte ikisine bostan da derler. Kabakgiller familyasındandır. [Pastèque — Water - melon] ★ 2. Yuvarlak şey: Lâmba karpuzu. [Boule, globe — Bulb]

karpuzcu s. i. Karpuz yetiştiren ya da satan kimse.

Karpuzlu Aydın'ın Çine ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 12 296, merkezinin nüfusu 1 316'dır.

Karr, Alphonse (1808-1890) Fransız yazarı. Paris'de doğdu. «Sous les Tilleuls - Ihlamurlar Altında» adlı romanıyla «les Guêpes — Yaban Arıları» başlığı altında on yıl kadar yayınladığı aylık taşlamaları ünlüdür.

Kars Anadolu'nun kuzeydoğusunda Sovyetler Birliği sınırında bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Kuzeyinde ve doğusunda Sovyetler Birliği, güneyinde Ağrı, batısında Artvin ve Erzurum vardır. Yüzölçümü 18 557 km² olan ilin nüfusu 604 920, merkezinin bucak ve köyleri dışında kalan nüfusu 117 162'dir. Merkez ilçesinden başka, Aralık, Ardahan, Arpaçay, Çıldır,

Kars'da Ani kalıntıları

Digor, Göle, Hanak, Iğdır, Kağızman, Posof, Sarıkamış, Selim, Susuz ve Tuzluca ilçeleri vardır. İl toprakları dağlıktır. Önemli yükseklikler Kısır dağı (3 192 m.) ve Allahüekber dağlarıdır (3 133 m.). Kuzeyinde Ardahan yaylası ve güneyinde Aras nehri boyunca uzanan ovalar vardır. Buğday ve arpa yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Hayvan ürünleri ihraç eder. Aras ırmağından başka Kura ve Kars çayları topraklarını sular. Şehir ovanın kenarında Kars çayı vadisinin ayırdığı bir tepe üzerindedir. Un ve süt tozu fabrikaları vardır. Tarihi İlkçağ'a kadar uzanır. O zamanki adı Khorzena'ydı. 1064'de Selçuklular aldı, Kanuni tarafından Osmanlılar'a katıldı. 1828, 1855, 1878 tarihlerinde Rus istilâsına uğradı ise de 1918 Gümrü Antlaşması'yla alındı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Ermeni ve Gürcüler'e bırakıldı, 1920'de ise Kâzım Karabekir tarafından geri alındı. Eski kaleyi XII. yüzyılda Saltuk Beyi İzzettin Han yaptırdı. Şehir kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

karsak i. (Rusçadan) Tilkinin küçük bir cinsi. Karnı beyaz ve kürkü makbuldür. Volga boylarından Baykal gölü bölgelerine kadar uzanan yerlerde ve Çin'de bulunur. [Corsac — Corsac]

karsak

Karsantı Adana'nın Karaisalı ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 10 430, merkezinin nüfusu 316'dır.

karsinom Bak. kanser.

karsinoz Hek. Bedenin her yanını kanser urlarının sarmış olması; bedende lokal olarak değil yaygın kanser hastalığı.

karst röliefi b. i. Jeol. Kireçtaşı, alçıtaşı gibi suda kolayca eriyebilen kayaçlarla örtülü bir arazide erime sonucunda meydana gelen mağaralar, kuyular ve çukurluklarla kaplı bulunan yüzey şekli. Karstlaşmanın fazla gelişebilmesi için suda eriyen kayaçların yeter derecede kalın, saf, fazla çatlaklı, yüksekliğin ve yağışın elverişli olması, iklimin çok soğuk olmaması, temelde geçirimsiz kayaçların bulunması gereklidir.

karşı i. ★ 1. Bir şeyin yüz tarafının ötesinde bulunan yer ya da şey: Dağın karşısı, evin karşısı. [Opposite — Opposite] ★ 2. s. Karşıda olan, öteki tarafta bulunan: Karşı yaka, karşı mahalle. [Opposite — Opposite] ★ 3. Zıt. esk. Muhalif, aleyhinde: Size karşı söz, insanlığa karşı hareket. [Contraire — Contrary] ★ 4. zf. Bir şeyin yüz tarafına doğru: Denize karşı binada, bahçeye karşı oturmuş. [Contre — Against] ★ 5. zf. Karşılık: Bu söze karşı ne denir? [Contre — Upon] ★ 6. zf. Hasım olarak, aleyhinde olmak üzere: Ona karşı bu çıktı. [Contre — Against]

karşı açı b. i. Si. Sinema filimlerinde bir önceki çekimin açısıyla tam ters düşen çekim açısı. [Contre champ — Reverse angle]

karşı çıkmak b. f. Geleni karşılamak üzere istasyon, rıhtım gibi bir yere gitmek. esk. İstikbal etmek. [Accueillir — To receive] ★ 2. Birisiyle boy ölçüşmek istemek. [Défier — To defy]

karşıdenklik (karşısürüm) i. Si. Sinema filimlerinde anlatılan durumları en etkili biçimde verebilmek amacıyla görüntüler ile ses ve müzik arasında bazan bir çatışmanın bazan da bir uyumun sağlanmasını öngören organik düzenleme. [Contrepoint — Counterpoint]

karşı durmak b. f. Dayatmak. [Résister, s'opposer — To oppose]

karşıgelim b. i. Biyo. Görevleri birbirine karşıt olan iki şeyin birbirine göre olan durumları: Uyluğun ön kasları ile arka kasları arasında karşıgelim var. esk. Tezat. [Antagonisme — Antagonism]

karşı gelmek b. f. Birisine artık boyun eğmediğini yüzüne karşı belli etmek. [Résister — To resist]

karşı gitmek b. f. Geleni karşılamaya gitmek. esk. İstikbal etmek. [Accueillir — To go to meet]

karşı hücum Ask. Asıl savaş alanına giren düşmanın yerleşmesine vakit bırakmadan en yakın yedek birlikler tarafından mümkün olduğu kadar çabuk yapılan kısa mesafeli taarruz. [Contre attaque — Counter attack]

karşı ihtilâl b. i. Sos. Bir ihtilâli bütün sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırmak üzere, buna karşı girişilen siyasî hareket. Böyle bir hareket, bir ihtilâlden sonra kurulan ekonomik ve sosyal kurumları yıkıp, eski kurumları ve imtiyazları yerine getirmek amacıyla yapılır. İngiltere'deki 1660, Fransa'daki 1814-1818 Restorasyon rejimleri, birer karşı ihtilâl ha-

reketidir. Büyük çaptaki karşı ihtilâl hareketi, Fransız İhtilâli'ne karşı, içeride kralcıların yer yer ayaklanmaları; dışarıdan da Kutsal Anlaşma (esk. İttifak-ı Mukaddes) devletlerinin, İhtilâl Fransa'sına karşı savaş açmalarında kendini göstermiştir. Türkiye'de de, Atatürk devrimlerine karşı gericilerin yer yer çıkardıkları ayaklanmalar, küçük çapta karşı ihtilâl hareketleriydi. [Contre Revolution — Counter revolution]

karşı koymak b. f. Muhalefet etmek, mukabele etmek, önlemek üzere harekete geçmek. [S'opposer — To oppose]

karşılama i. Türk halk oyunlarından birinin adı. Halay ya da Bar gibi sıra ile değil karşılıklı oynanır. Çift çift oynandığı gibi, karşılıklı gruplarla daha da kalabalık olabilir.

karşılamak f. ★ 1. Gelenin, hatırını hoş etmek için yoluna çıkmak. esk. İstikbal etmek. [Accuellir — Te receive] ★ 2. Denk gelebilmek, karşılık olabilmek. esk. Tekabül etmek: Bu kadar para onun ihtiyacını karşılayabilir mi? [Compencer — To meet] ★ 3. Şöyle ya da böyle bir duygu göstermek: Teklifi iyi karşıladı. [Accueillir — To respond] ★ 4. Önlemek. esk. Defetmek: Bu ilâç sıtmayı karşılar. [Opposer — To prevent]

karşılaşma i. Sp. Maç yerine kullanılan deyim: Beşiktaş - Göztepe karşılaşması.

karşılaşmak f. ★ 1. Karşı karşıya gelmek. [Se rencontrer — To encounter] ★ 2. Rastlaşmak. [S'affronter — To confront] ★ 3. Birbiriyle uğraşma haline gelmek. [Lutter, se mesurer — To contend]

karşılaştırma i. ★ 1. Karşılaştırmak eylemi. esk. Mukayese, muvazene, mukabele. [Comparaison — Comparison] ★ 2. Kim. İşlem. [Traitement — Treatment]

karşılaştırmak f. ★ 1. Karşılaşma eylemi yaptırmak, rastlamak, karşı karşıya getirmek, ödeştirmek, mukayese, muvazene ettirmek. [Comparer — To compare] ★ 2. Kim. İki maddeyi bir araya getirmek, kimyasal olaya sokmak. [Traiter — To process]

karşılık i. ★ 1. Bir hareketin karşı tarafta uyandırdığı başka bir hareket, mukabele: İşaretinize karşılık olarak güldü. [Revanche — Requital, reciprocating] ★ 2. Bir şeyin sorulması üzerine ya da yazılan bir şeye karşı öteki tarafın söylediği ya da yazdığı şey, cevap: Mektuba karşılık aldınız mı? [Réponse — Response, reply] ★ 3. Bir şey alınırken ya da yaptırılırken karşı tarafa verilen şey, bedel. [Prix, équivalent — Price, equivalent] ★ 4. Bir iş için ayrılmış para, ödenek: Karşılık verilirse bu yıl binayı yaptıracaklar. [Allocation, dotation — Allowance, appropriation]

karşılıklı s. ★ 1. Karşısında benzeri olan, birbirine karşı olan, iki yön, iki taraflı bulunan: Karşılıklı sevgi, karşılıklı yardım, karşılıklı kapı. esk. Mütekabil. [Réciproque — Reciprocal] ★ 2. Bir karşılık verilmesi isteğini taşıyan: Karşılıklı mektup. [Mutuel — Mutual]

karşılık vermek b. f. (küçükten büyüğe) Yakışmayacak şekilde cevap vermek, karşı gelmek. [S'opposer — To oppose]

karşılılık i. Karşılıklı olma hali. esk. Mütekabiliyet. [Réciprocité — Reciprocity]

karşıma i. Ast. Yer ortada olmak üzere güneşin, yerin ve herhangi bir gezegenin bir doğru üzerine gelmeleri. esk. İstikbal. [Opposition — Opposition]

karşın e. Gerekenin ya da mantığın tersine olarak. esk. Rağmen. [Malgré, en dépit de — Contrary, despite]

karşısav b. i. Man. Çatışkı, antitez. esk. Nakizi müddea. [Antithès — Antithesis]

karşıt i. Fel. Niteliklerinde ak ile kara gibi başkalık ve ayrılık bulunan. Zıt. [Contradictoire — Contradictory]

karşı taarruz b. i. Ask. Asıl muharebe alanına giren düşmanı atmak için, esaslı bir hazırlıktan sonra yapılan taarruz. Karşı taarruzlar mümkün olursa düşmanın yanına yapılır. [Contre offensive — Counter offensive]

karşıtçı s. Karşıt olan. esk. Aleyhtar. [Antagoniste — Antagonist]

karşıtduygu b. i. Psi. Bazı kimselere ya da şeylere karşı duyulan ve belirli bir sebebe dayanmayan hoşlanmamazlık hali. esk. Tenakür, tenafür. [Antipathie — Antipathy, aversion]

karşıtlı s. Gra. Karşıtlık anlatan cümle: «Ben vaktinde geldim ama sizi bulamadım» cümlesi karşıtlıdır. esk. Cümlei istidrakiye.

karşıtlık i. ★ 1. Karşıt olma hali. esk. Zıddiyet. Tezat. [Contraste, contrariété — Contradiction] ★ 2. Mat. Bir teoremin karşıtının da doğru olması hali. esk. Mütekabiliyet. [Réciprocité — Reciprocity]

karşıt teorem b. i. Mat. Varsayımı ile hükmü birbirinin yerine konarak elde edilen teorem. esk. Mütekabil dava. [Théorème contraire — Opposite theorem]

Karşıyaka İzmir'in ilçelerinden biri. Yüzölçümü 97 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 95 697, merkezinin nüfusu 82 435'dir. İlçe toprakları İzmir körfezinin kuzeyindeki Yamanlar dağı (1 075 m.) etekleriyle kıyıdaki ovadan ibarettir. Körfezin kuzey kıyısında bir şerit gibi uzanır. Eskiden İzmir'in tamamen bir sayfiye yeriyken gittikçe gelişerek şehir haline gelmiştir. İzmir'den Menemen ve Manisa yönüne giden demiryolu ilçe topraklarından geçer.

kart, -tı s. Körpeliği, tazeliği kalmamış (meyva, sebze), gençliği geçmiş, yaşlanmış (kimse): Kart hıyar, kart bamya, kart adam. [Vieilli, vieux — Tough, rotten]

kasa

kartopu bitkisi

kartal

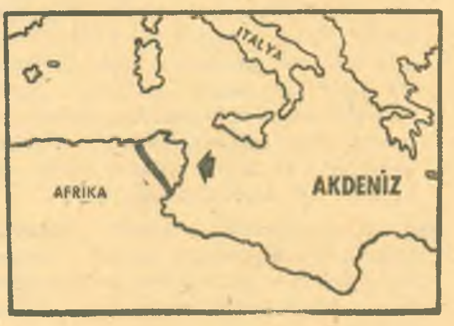

Kartaca paralarından iki örnek

kart. -tı Yun. i. ★ 1. Düzgün kesilmiş ince mukavva parçası. [Carte — Card] ★ 2. Üstünde bir kimsenin adı, soyadı, mesleği ve ticaret için kullanılanlarda adresi de yazılı olan, kendini tanıtmak, ziyaretlerde yerinde bulunmayanlara bırakılmak, tebrik gibi nedenlerde gönderilmek üzere kullanılan ince, küçük mukavva, ziyaret kâğıdı ; kartvizit. [Carte de visite — Visiting card] ★ 3. Açık mektuplaşmada kullanılan, bir yüzü adrese, öbür yüzü yazıya ayrılmış karton ★ 4. Bunun bir yüzü resimli olanı ★ 5. Bazı yerlere girmek ve bazı şeylerden yararlanmak için verilen üstü yazılı karton.

Kartaca Eskiçağ'da, Tunus körfezinin içindeki bir yarımadanın üstünde kurulmuş olan krallık. Kartaca, M.Ö 814 yılında Fenikeliler tarafından kuruldu Kuruluşunun hikâyesi, Vergilius'un ünlü «Kralıçe Dido» adlı eserlerinde ölümsüzleştirilmiştir Oligarşi ile yönetiliyordu M.Ö. IV. yüzyılda önemli bir ticaret merkezi oldu. Cesaret ve ustalıklarıyla ünlü Kartacalı denizciler Atlas okyanusuna kadar açılmaya başladılar Başlangıçta iki yargıç tarafından yönetilen Kartaca, zamanla 30 üyeli ihtiyarlar meclisinin yönetimi altına girdi. Daha sonra, çift meclis sisteminde karar kılındı Kartaca zenginlerin yönettiği bir devletti. Her iki meclise de en zengin ailelerden olanlar seçilirdi. Roma ile Kartaca arasındaki ilk çatışma M.Ö. 264 yılında oldu. Böylece I. Pön Savaşı başladı. M.Ö 256'da, Kartacalılar Roma'ya karşı büyük bir zafer kazandılar. Fakat, daha sonra yenilince. M.Ö. 241'de barış yaptılar. M.Ö. 218-201 yılları arasında II. Pön Savaşı oldu ; Roma yenildi. M.Ö. 149-146 yıllarında III. Pön Savaşı'nda, Kartaca yenilgiye uğradı ve şehir yakılıp yıkıldı (Bak. Pön Savaşları).

Kartal İstanbul'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 433 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 97 831, merkezinin nüfusu 16 708'dir. İlçe toprakları, Marmara kıyılarında hafif arızalı olarak uzanır. Topraklar verimli olup, büyük bir tüketim merkezi olan İstanbul'un sebze ve meyva ihtiyacının önemli bir kısmını karşılar. Ayrıca tahıl ve tütün de yetiştirilir. Son yıllarda sık sık yapılmakta olan fabrikalarla hızla gelişerek sanayi bölgesi olmak yolundadır. İlçe merkezi Marmara kıyısında, Haydarpaşa'ya 20 km. uzaklıktadır.

Kartaca Krallığı

kartal i. Zo. Gündüz yırtıcı kuşlar takımının *doğan kuşları familyasının alt familyası. 100'ü aşkın türü vardır. Yeni Zelanda ve Okyanusya Adaları dışında bütün dünyaya yayılmışlardır. Başları tüyle örtülü, gagaları kancalı, pençeleri çok kuvvetlidir. Tarihte kuvvet sembolü olarak kabul edilen «Kaya Kartalı» öteki adıyla «Altın Kartal» kartalların en irisidir. Boyu 85 - 95 cm. yi bulur. Kaya kartalı insanlara da saldırır. Buna rağmen yavru iken eğitilerek büyütülenler Orta Asya'da tilki ve ceylan avında kullanılırlar. Kartallara yapılarına, niteliklerine, yaşadıkları yerlere göre deniz kartalları, küçük kartal, Yunan mitolojisinde yer alan Arpia kartalı, maymun yiyen kartal, Afrika taçlı kartalı, cenkçi kartal, dazlak kartal, süslü atmaca kartalı gibi adlar verilir. [Aigle — Eagle]

kartala kaçmak b. f. Külb. Kartlaşmak.

kartallı eğreltiotu b. i. Bot. Şekli iki başlı bir kartalı andıran eğreltiotu.

kartalmak f. Kart hale gelmek ; kartlaşmak. [Défraîchir — To harden]

kartaloş (kartoloz) s. Külb. Kartlaşmış, yaşı geçmiş.

kartel Fr. i. Huk. Eko. Belirli bir üretim alanında çalışan değişik işletmelerin aralarındaki rekabeti ortadan kaldırmak ve ortak bir politika gütmek için yaptıkları ticarî ve ekonomik anlaşma. Böyle bir anlaşmaya giren işletmeler, hukuk kişiliklerini ve bağımsızlıklarını sürdürmekle beraber, ekonomik bağımsızlıklarını bırakmış olurlar. Karteller, hükümetin isteği üzerine kurulabileceği gibi, işletmeler özgür olarak da böyle bir anlaşmaya girebilirler. Hükümetlerin ekonomik alana müdahaleci olmadığı ülkelerde karteller, fiyatları, mal kalitelerini ve satış şartlarını tek taraflı saptadıklarından ve rekabetle de karşılaşmadıklarından, ekonomik yönden çok güçlü ve kazançlı olurlar. Karteller tekelci kapitalizmin yarattığı kuruluşlardır.

kartel İta. i. Den. Gemilere su taşımak için kullanılan ortası basık küçük fıçı.

kartela İta. i. Piyango kartı.

karter Fr. i. Tek. Bisiklette zinciri, otomobil ya da herhangi bir makinede işleyen kısmı koruyan parça. [İng. Mounting]

kartezyen Fr. i. ★ 1. Descartes'ın öğretisine ilişkin, bu öğretiyle ilgili. ★ 2. Descartes felsefesine inanan. ★ 3. Mat. Eksen takımları sistemi.

kartlanmak (kartlaşmak) f. Kart hale gelmek.

kartlık i. Kart olma hali, bayatlık, fazla yaşlılık, körpe olmayış. [Vieillessement — Obsolescence]

kartograf Yun. i. Haritacı.

kartografi, kartografya Yun. i. Haritacılık.

kartografik Yun. s. Haritacılığa değgin ve o işle ilişkili.

karton Fr. i. Mukavva. [Carton — Carton, cardboard]

kartoniye Fr. i. Dosya saklanan dolap.

kartonpiyer Yun. Fr. i. Yapılarda süs yapmak için kullanılan sertleştirilmiş mukavva.

kartopu, -nu b. i. ★ 1. Kardan yapılan yuvarlak. [Boule de neige — Snowball] ★ 2. mec. Pek beyaz ve tombul. ★ 3. Bot. Hanımeligillerden, yaprakları üç dilimli, çiçekleri iki şekilli ve zeytine benzeyen kırmızı meyvası olan bir bitki. Beyaz kahkaha. [Viorne — Guelder - rose]

kartoteks Fr. i. Fiş kartonlarının saklandığı dolap.

kartpostal Fr. b. i. Posta kartı. Bu amaçla kullanılan bir tarafı resimli, öteki tarafı da adres ve yazı yazmaya elverişli kart. [Carte - postale — Postcard]

kartuk i. Büyük tarla tarağı.

kartvizit, -ti. Yun. Fr. b. i. Kart. [İng. Visiting card]

karun i. Zenginliğiyle ün almış birinin adı. Dilimizde «çok zengin kimse» anlamında kullanılır: Karun kadar zengindir.

Karya Eskiçağ'da, Küçük Asya'nın güneybatısında Meandros (Büyük Menderes) nehrine kadar uzanan bölge. Karyalılar, Lidyalılar'a akraba oldukları sanılan yerli bir halktı. Kendi şeflerinin yönetiminde, kasabalarda yaşarlardı. Tarih öncesi çağlarda, Kiklades adalarında ve belki Girit'de yerleşmişlerdi. Pers yönetiminde, Karya bir satraplık olarak yönetilmiştir Karyalılar, İyonya isyanına katılmış ve etken bir rol oynamışlardır.

karyağdı b. s. Üstü, kar yağmış gibi, benek benek beyaz olan: Karyağdı bir kumaş.

karye Ar. i. Köy.

karyokinez Yun. i. Biyo. Hücrelerin bir çoğalma yolu. Çekirdeğin parçalanarak hücrenin iki kutbunda toplanıp orada yeni birer çekirdek haline gelmesi, sonra da hücrenin ortadan boğulup ikiye bölünmesi ve böylece iki yeni hücrenin meydana çıkması yolunda olur.

karyola İta. i. Üzerine yatak yapılıp yatılan tahta ya da maden kerevet.

karz Ar. i. Borç, ödünç.

kârzar Far. b. i. Harp, kavga, cenk. Meydanı kârüzar = Muharebe alanı.

kâr - zarar hesabı Eko. Bir işletmede, belirli bir süre içinde gelir ile gider arasındaki farkı gösteren hesap. Gelir fazla ise kâr, gider fazla ise zarar var demektir.

kas i. Kasılarak vücudun devinimlerini (hareketlerini) sağlayan organlardan her biri ve bu organların telsi olan dokusu. esk. Adale: Bacak kasları, yüreğin kasları. [Muscle — Muscle]

kasa İta. i. ★ 1. Para, değerli kâğıt ya da mücevher gibi şeyleri saklamaya yarayan, başka anahtarla açılamayan, yangın gibi tehlikelere karşı korunmuş çelik dolap. [Caisse, coffre - fort — Safe] ★ 2. Ticaret evlerinde para alınıp verilen yer. [Caisse — Cash] ★ 3. Bazı oyunlarda oyunu yönetme ya da para karşılığında fiş verme işi. [Caisse — Banker] ★ 4. Vagonlarda, kamyonlarda karoseri kısmı. [Châsis — Frame] ★ 5. Bazı şeyler için sandık: Bir kasa bira. [Coffre — Coffer]

kasaba Ar. i. ★ 1. Küçük şehir, kent. ★ 2. Vücudun içinde çeşitli görevleri olan borucuklara eskiden verilen ad. Çoğul şekli «kasabat» dır. Bronş. [Bronches — Bronchial tube]

kasabalı s. Kasaba halkından olan. [Bourgeois, villageois — Townsman]

Kasablanka (Fas) Atlas okyanusuna açılan en önemli ve en işlek limanlardan biri. Arapça adı Darül Beida'dır. Nüfusu 1 000 000 olan bu liman aynı zamanda önemli bir endüstri ve ticaret merkezidir. Şehrin Medine adı verilen eski bölümü karakteristik özelliğini korumuştur. Bu şehir 1942'de önemli savaşlara sahne olmuş 1943'de Winston Churchill ile Roosevelt arasında burada bir konferans yapılmıştır.

kasadar İta. Far. i. Bir ticaret evinde kasada oturup para alıp veren kimse. [Caissier — Cashier]

kasa defteri Eko. Günlük kasa işlemlerinin, yani çıkan ve giren paraların yazıldığı defter. [Grand livre de caisse — Cash ledger]

Kasai Kongo nehrinin 1 940 km. uzunluğunda bir kolu.

kasap Ar. i. ★ 1. Eti yenen, koyun, sığır gibi dört ayaklı hayvanları kesen ya da dükkânında parçalayarak satan kimse. [Boucher — Butcher] ★ 2. mec. Kan dökücü. [Sanguinaire — Blood - thirsty]

kasap dükkânı b. i. Etlerin parçalanarak satıldığı yer. [Boucherie — Butcher's shop]

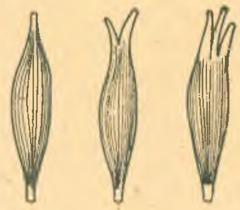
kasaphane Ar. Far. b. i. Kanara. [Abbatoire — Slaughterhouse]

kasap havası Müz. Balkan ve Türk folk müziğinin karışımından doğmuş bir çeşit oyun havası.

kasaplık i. ★ 1. Kasabın işi ve sanatı: Kasaplıkla para kazandı. [Boucherie — Butchery] ★ 2. mec. Kan dökücülük. [Massacre — Massacre] ★ 3. Kanaraya gönderilip kesilmek üzere ayrılmış hayvan: Kasaplık kuzu. [Pour abattre — For slaughter]

kasara İta. i. Den. (Aslı Arapça kusare) Geminin baş ve kıç taraflarında asıl güverteden yüksek olan kısa güverte: Baş

ÇEŞİTLİ KASLAR

Soldan sağa: İğ biçimi, iki başlı, üç başlı

Halka biçimi, daire biçimi

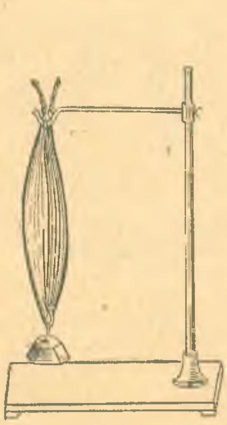
Yelpaze ve iki parçalı iğ biçimi kas örnekleri

kasatura

ÇEŞİTLİ KASELER

Kasların bir ağırlığı kaldırması ve kasılmasını gösteren deney Bu deneyle kasların kasılma derecesi de bulunur

kasarası, kıç kasara. [Gaillard — Deck - cabin]

kasatura i. Süngü gibi, tüfeğin namlusu ucuna takılan ve bel kayışına asılı olarak taşınan kısa kılıç. [Sabre - baionnette — Sword - bayonet]

kasavet, -ti Ar. i. Üzüntü, sıkıntı.

kasavet çekmek b. f. Üzüntü, tasa çekmek.

kasavetlenmek f. Üzülmek, tasa çekmek: Siz o iş için kasavetlenmeyin.

Kasavubu, Joseph (Doğ. 1913) Kongolu politikacı. Öğretmenlik, gazetecilik yaptı; çeşitli görevler aldı. Belediye başkanı seçildi. 1959'da tutuklandı; iki ay hapis yattı. 1960-1965 yıllarında Kongo cumhurbaşkanı ve Kongo ordusu başkomutanı oldu.

kasdoku b. i. Biyo. Kasları meydana getiren doku çeşidi. Nesci adelî. [Tissu musculaire — Muscular tissue]

kâse Far. i. ★ 1 Çini ya da billûrdan tas ve çanak: Çorba kâsesi. [Bol — Bowl] ★ 2. Kaşık ve ona benzer şeylerin çukuru: Kaşık kâsesi. [Fosse, trou — Pit] ★ 3. Baş kemiklerinin beyni kuşatan yukarısı: Kafa kâsesi, kâsei ser. [Crâne — Cranium] ★ 4. Külb. Kıç. [Derrière — Posterior]

kâselis Far. b. s. Çanak yalayıcı. Dalkavuk, tufeyli.

kasem Ar. i. Yemin, ant: Tanrı'nın adına kasem ederim.

kasık i. Karın ile uyluk arası. esk. Âne: Gülmekten kasığı çatlayacak. [Aine, bas - ventre — Groin]

kasıkbağcı b. i. Kasıkbağı yapan ya da satan kimse. [Bandagiste — Truss - maker]

kasık bağı b. i. Kasık çatlağını (fıtık) tutmaya yarayan yaylı bağ. [Bandage — Truss]

kasık biti b. i. Zo. Kasık bölgelerinde yerleşen ve ete adeta yapışan bir çeşit kene; âne biti; kırkayak.

kasık çatlağı b. i. Kasık fıtığı (kavlıcı). [Hernie — Hernia]

kasıkotu b. i. Bot. Karanfilgillerden ince sazlar üzerinde küçük ve güzel çiçekler açan, kasık yarığına yararlı sayılan bir bitki. 20 kadar çeşidi vardır. esk. Haşişetül fıtık. [Aigremoine, herniaire — Agrimony]

kasıl s. Biyo. Kas ile ilişkili ya da kası (adalesi) olan. esk. Adelî. [Musculaire — Muscular]

kasıl duyumlar ç. b. i. Psi. Kasların istemli kasılmalarıyla meydana gelip hareketlerimizi düzenlememize yardım eden duyumlar. esk. Hissiyeti adeliye. [Sensations musculaires — Muscular sensations]

kasılmak f. ★ 1. Boyu kısaltılmak ya da miktarı azaltılmak: Pantalonun biraz kasılması gerek. [Baisser, s'amoindrir — To be shortened] ★ 2. Büzülüp kısılmak, esk. Takallüs etmek. [Se contracter — To contract] ★ 3. mec. Büyüklenmek, kurulmak.

kasıl sarsılma b. i. Kaslarda meydana gelen titreme. Çok defa bir sinir hastalığı sonucu olur. esk. İrticacı adelî. [Secousse musculaire — Muscular shock]

kasım i. ★ 1. Yılın onbirinci ayı. 30 gün sürer. esk. İkinci teşrin, teşrinisani. [Novembre — November] ★ 2. Kışın başlangıcı sayılan ve 8 kasım günü başlayarak hıdrellezin ilk günü olan 6 mayısa kadar süren yılın yarısı.

kasım Ar. s. Ayıran, taksim eden. (Bu kelime dilimizde eskiden yalnız matematikte kullanılmıştır).

Kasım, Abdülkerim (1914-1963) Iraklı general, devlet adamı. Harp Akademisi'ni bitirdi. 1948 Filistin seferine Irak kuvvetleri komutan yardımcısı olarak katıldı. 1955'de general oldu. 1958 yılı temmuz ayında yaptığı bir darbe ile hükümeti ve krallığı devirdi; cumhuriyet ilân etti. Üç kişilik bir naipler kurulunun devlet başkanlığı görevini yaptığı yeni rejimde başbakanlığı üzerine aldı; silâhlı kuvvetlerin komutanı oldu. Kendisini yıpratan sorunlar ve sola kayma suçlamaları sonucunda, yeni bir darbe ile düşürüldü; kısa bir yargılamadan sonra öldürüldü.

Kasım Ağa, Koca (Ölm. 1659) Mimar. 1622'de ilk defa mimarbaşı olmuş, 22 yıl bu görevde bulunduktan sonra yerine Mustafa Ağa getirilmiştir. Kasım Ağa bir süre sonra tekrar mimarbaşılığa getirilmiş, aynı zamanda IV. Sultan Mehmet'in annesine kethüda olmuştur. Padişahın çocukluğuna rastlayan bu devirde Köprülü Mehmet Paşa'yı sadrazamlığa getirmesi için Valde Sultan'a telkinde bulunarak iyi bir iş görmüştür. Yenicami, Kösem Valde diye tanınan Mahpeyker Sultan tarafından başlattırılmış, IV. Mehmet'in anası Turhan Hatice Sultan tarafından tamamlattırılmıştır.

kasımı müşterek b. i. ve s. Mat. Ortak tambölen.

kasımı müştereki âzam ç. b. i. Mat. En büyük ortak tambölen.

Kasımlar Isparta'nın Sütçüler ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 6 036, merkezinin nüfusu 1 080'dir.

Kasımpaşa İstanbul'un Beyoğlu ilçesi bucaklarından. Bucağın nüfusu 62 252'dir.

Kasım Paşa, Güzelce (Ölm. 1534) Vezir. II. Beyazıt'ın adamlarından birinin oğlu olup Kanuni Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim zamanında sarayda yetişmiş, beylerbeyliklerinde, valiliklerde bulunmuş, İstanbul'da Haliç ile Beyoğlu arasında yaptırdığı cami ve medreseden dolayı sonraları büyük bir kasaba haline gelen o semte adı kalmıştır. Kasım Paşa, ikinci vezirlikte, sadaret kaymakamlığında ve Mora valisi iken Napoli'de Venedikliler'le yapılan savaşlarda bulunmuştur.

kasımpatı, -nı b. i. Bot. Bileşikgillerden çiçekleri iri, katmerli ve çeşitli renklerde sonbahardan kışa kadar açan bir süs bitkisi.

kasınç i. Kaslarda ağrılı kasınma, kramp. [Crampe — Cramp]

kasınma i. ★ 1. Kasınma işi. [Convulsion — Convulsion] ★ 2. Kasların kendiliğinden kasılıp kalması. esk. Teşennüç. [Contraction — Contraction]

kasınmak f. Kasılıp kalmak. [Se contracter — To contract, shrink]

kasıntı i. ★ 1. Giyeceği eğretiden kısaltmak için yapılan dikiş: Bu eteğin kasıntısını sonra sökeriz. ★ 2. mec. Büyüklenen, kurulan.

kasıp kavurmak b. f. Şiddetli ve zalimce davranışlarda bulunmak.

Kasır Mardin'in merkez ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 5 531, merkezinin nüfusu 427'dir.

kasır, -srı Ar. i. ★ 1. Köşk, küçük saray, yüksek ve ferah bina. ★ 2. Kısma, kesme, kısaltma: Sözün fazla kasrı meramın anlaşılmasına engel olur.

kasırga i. Çevrintili ve kuvvetli rüzgâr. [Tourbillon — Whirlwind]

kasıt, -stı Ar. i. ★ 1. Amaç, erek, istek, niyet, tertip, kurma: Kitap almak kastıyla kitapçıya girdim. Öldürme kastıyla silâh çekmiş. [Intention — Intention] ★ 2. Kötülük niyeti, garaz, biri aleyhinde teşebbüs: Bana kastın mı var? [Conspiration — Conspiracy]

kaside Ar. i. Ed. Ortak İslâm edebiyatının ve Türk Divan şiirinin en yaygın nazım şekillerinden, şiir türlerinden biri. İlk kez Arap edebiyatında görülen kaside, VII. yüzyılda İran'a, XI. yüzyıldan sonra da, İran kanalı ile Türkler'e geçmiştir. Kafiye düzeni tıpkı gazeldeki gibidir. Kasideler beyit sayısı bakımından sınırlıdır. Genel ölçü en az 15 beyit en çok 99 beyit oranındadır. Kasidelerin konuları genellikle «övgü» dür. Devlet büyüklerini, sevilen kişileri ve benzerlerini övmek amacıyla yazılırlar. Bu övgülerde çoğunlukla bir karşılık beklendiğinden, kasideler genellikle özdenliği bulunmayan şiirlerdir. Bu tür şiirler, konularına, başlangıç bölümlerine (nesib) kafiye ve rediflerine göre pek çeşitli adlar alırlar. Tanrı'ya yönelmiş olanlarına münacat, tevhid, peygambere yönelmiş olanlarına naat - na't, kişiler için yazılmışlara methiye denir. Sonlara doğru şairin kendi adını ettiği beyte, taç beyit adı verilir. Kasideler kimin adına yazılmışsa, bu kimse tarafından şaire verilen armağana da faize denirdi.

kasis Fr. i. Bir yolun bir yanından öbür yanına geçen hark.

kasiyer İta. i. Kasada oturan, para alan kimse.

Kaskad Dağları A.B.D.'nin ve Kanada'nın batısında, Büyük okyanusun kıyısında bulunan sıradağlar. Sierra Nevadalar'ın kuzey devamı. En yüksek yeri Rainier dağıdır (4 378 m.). Kanada'nın Britanya Kolombiyası bölgesinde Kıyı dağları ile devam eder.

Koca Kasım Ağa'nın yaptığı en büyük eseri: Yeni Cami

kaskatı s. İyice katı. [Rigide — Rigid]

kasket, -ti Fr. i. Önü siperli ve çok defa köylüler, iş adamları, yolcular, askerler ya da avcılar tarafından giyilen başlık. [İng. Cap]

kasmak f. ★ 1. Çekip daraltmak, iğretiden kısaltmak: Şu ceketi biraz kasmalı. [Resserer — To tighten] ★ 2. Baskı altında tutmak.

kasnak i. ★ 1. Enli çember, kalbur ve tef gibi şeylerin tahta çemberi. [Corceau, cercle — Rim] ★ 2. Nakış işlemek için gergef gibi kumaş germeye yarayan, tahtadan, enlice çember. [Cadre — Frame] ★ 3. Pehlivanların giydiği kisbetin uçkurluğu.

kasnak işlemek b. f. Kasnakla nakış işlemek.

iki tip kasımpatı

kasnı i. Bot. Maydanozgillerden olan çadıruşağı otu ile şeytantersi ağacı gibi bitkilerden elde edilen bir zamk.

kaspahanek e. Külb. Muhakkak, her halde, mutlaka (Arapça zorla demek olan «gasben annek» deyiminden bozmadır).

kasrı basar b. i. Uzaktan görememek hali.

kassam Ar. i. Şeriat mahkemeleri zamanında, mirası bölüştüren yargıç.

Kassandros (M.Ö. 358-297) Makedonya Kralı. Babası Antipatros kral olunca Kassandros da suvari komutanı oldu. Antipatros'un ölümünden sonra çeşitli karışıklıklar ve iç savaşlar olmuş sonunda Kassandros kralı naibi ve Avrupa komutanı, Küçük İskender de kral ilân edilmişti. İbsos savaşında Antigonos'u yenen Kassandros bütün Makedonya'yı ele geçirmiştir. Kassandreia ve Thessalonika (bugünkü Selânik) şehirlerinin kurucusudur. Tebai şehrini de yeniden yaptırmıştır.

kasnak

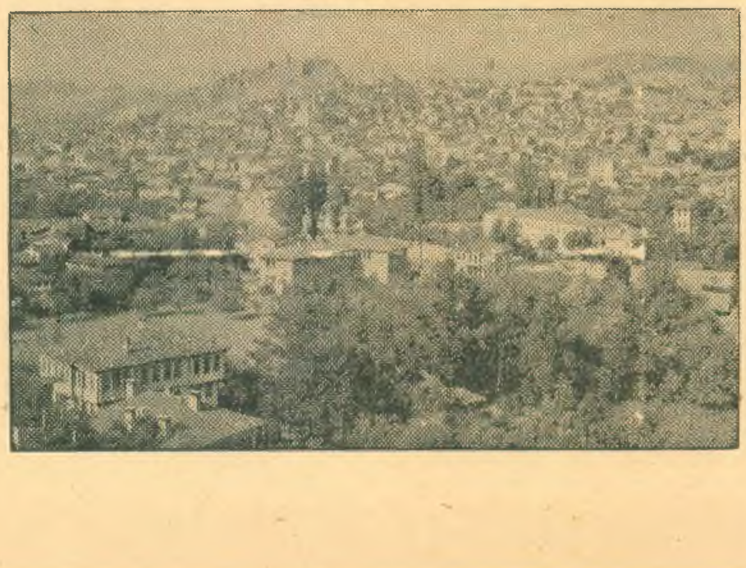
kastanyet

kassiterit i. Jeol. Kalay taşı. Tek kalay filizi. Kalay oksit bileşimlidir. Çoğunlukla siyah ve kahverenklidir. Bazan, sarı olabilir. Kolay kırılabilen, sert ve ağır bir mineraldir. Mağmatik menşeli olup granit, pegmatit gibi asitik kayaçlarda dağ kalayı olarak, kumlar içinde de kum kalayı olarak bulunur. Güney Afrika, Güney Amerika, Hindistan, kalay yatakları bakımından zengindir.

kast, -tı Portekizce i. Halkın sınıflara ayrıldığı uluslarda, özellikle Hindistan'da bu toplum sınıflarının adı. Kast rejimine eski ulusların çoğunda siyasal, dinsel nitelikte ya da her ikisi birlikte olarak rastlanır. Mısır'da halk, rahipler, askerler, tüccarlar ve iş - sanat adamları olarak dört kasta ayrılırdı. İbraniler'de Levi kabilesi dinsel görev imtiyazlarına sahipti. Yunanlılar'da bazı ailelerin doğuştan imtiyazları vardı. Romalılar havas ve avam sınıflarına ayrılmıştı. Fakat hiçbir yerde kastlar Hindistan'da olduğu kadar sıkı ve birbirine kapalı sınıflar halinde devam etmemiştir. Hindistan'da halk dört esaslı kasta ayrılır ve hepsinin başında Brahmanlar herşeye hakim bulunurdu. Bu dört sınıfın dışında da gittikçe hakları ve insanlık değerleri azalan sınıflar vardı. Kastların izleri Hindistan'da hâlâ yaşamaktadır. [Caste — Cast]

Kastamonu Batı Karadeniz'deki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 13 110 km^2 olan ilin nüfusu 443 982, merkezinin bucak ve köyleri dışında kalan nüfusu 67 321'dir. Merkez ilçesinden başka, Araç, Azdavay, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin, Daday, Devrekâni, İnebolu, Küre, Taşköprü ve Tosya ilçeleri vardır. İl toprakları engebelidir. Kuzeyinde kıyıya paralel olarak uzanan İsfendiyar dağları (1 985 m.), güneyinde ise Ilgaz dağları (2 530 m.) vardır. Dağları ormanlıktır. Mısır, buğday ve çeltik yetiştirilir. Filyos çayına katılan Araç deresiyle, Devrekâni çayı ve Kızılırmak'a katılan Gökırmak başlıca akarsularıdır. Şehir, Karaçomak deresi vâdisindedir. Binalarının çoğu ahşap olmakla beraber bahçelik ve güzel manzaralıdır. Eski bir sanayi şehri olup, bugün de bakırcılığı, dökmeciliği, keten, kenevir ve pamuklu dokumacılığı, doğrama ve kuyumculuk işleri, kendir ve urgancılığı vardır. Bizans devrinde de önemli bir kasaba olan şehir 1461'de Osmanlı topraklarına katıldı. Eski kaleyi Bizanslılar yaptırmıştı. Osmanlılar'dan kalma Yılanlı Darüşşifa, Atabey Camisi, Eligüzel ve Nasrullah Camileri vardır. Şehir, Çankırı istasyonuna 114 km. uzaklıktadır. Ayrıca karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

Kastamonu'dan bir görünüş

kastanyet, -ti İsp. i. Tahtadan yapılmış, içi hafif oyuk, yuvarlak, kestane kabuğu biçiminde bir müzik âleti. Uç kısmındaki kordelalarla baş parmağa geçirilir ve müziğin ritmine uyarak birbirine vurulur. Özellikle İspanyol halk danslarında kullanılır.

kastanyola İta. i. Bir çarkın dişlerine takılıp geriye doğru dönmesini önleyen dil.

kastar i. Pamuk ipliğini ya da bezini bol soğuk su ile yıkayarak ağartma işi.

kasten Ar. zf. İsteyerek, bilerek: Kaza değil, bu işi kasten yaptı. [Intentionnellement, délibérément — Intentionally, purposely]

kastetmek b. f. ★ 1. Amaçlamak, niyet edip girişmek. [Se proposer, intenter — To intend] ★ 2. Biri aleyhine teşebbüse girişmek. [Conspirer — To conspire]

kasti b. zf. Bir amaca, kasta, maksada dayanan: Onun bu hareketi kastidir. [Intentionnel — Intentional]

Kastilya Bak. Castille.

kastrasyon i. Hek. Kısırlaştırma.

kastrasyon kompleksi b. i. Psi. Freud'cu çözümleme ruhbilimine göre, kısırlaştırılma kavramı çevresinde kişinin bütün korkularının, düşüncelerinin, çağrışım ve fantazilerinin birikip yığılması. Ödipus kompleksi ile ilişkili olarak oğlan çocukların, babalarının bir kıskançlık sonucu ceza olarak kendilerinin cinsel organlarını yok edeceğini bilinç dışı sanmaları sonucu belirdiği kabul edilir.

kasvet Ar. i. Sıkıntı, gönül darlığı, iç sıkıntısı: Kasvetli bir hava. [Tristesse — Glum]

kasvet - engiz b. s. Hüzne, melâle sebep olan.

kasvetli s. İç sıkıntısı veren: Kasvetli bir yer. [Triste, ennuyeux — Gloomy]

Kaş Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 231 km^2 olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 38 143, merkezinin nüfusu 1 268'dir. İlçe toprakları Akdeniz kıyısındadır. Kuzey kesimi dağlarla kaplıdır. En önemli yükseklik Akdağ'dır (3 024 m.). Zeytin ve turunçgiller yetiştirilir. Moskar bölgesinde kömür madenleri vardır. Kasaba, çevresi için bir ihraç iskelesidir. Antalya'ya 226 km. uzaklıktadır.

kaş i. ★ 1. Gözlerin üstünde kemerli birer çizgi meydana getiren kısa kıllar. Gözü ter ve toza karşı korur. Ar. Hacip, Far. Ebru. [Sourcil — Eyebrow] ★ 2. Kaş gibi kemerli ve çıkıntılı olarak uzanan şey: Eyerin ön ve arka kaşları, yüzük kaşı, dağın kaşı. [Courbe — Curve]

kaş, kaşki Far. e. Bak. keşki.

kaşağı i. ★ 1. Hayvanları tımar etmek için kullanılan dişli, madenden yapılmış alet. [Etrille — Currycomb] ★ 2. İhtiyarların kendi arkalarını kaşımak için eskiden kullandıkları uzun saplı ve bir ucunda bir levhası bulunan, şimşirden, bağadan, fildişinden yapılan alet. Buna «kaşak» diyenler ya da sırt kaşağısı adı verenler de vardır.

kaşağılamak (kaşamak) f. Hayvana kaşağı sürmek, kaşımak, tımar etmek. [Etriller — To curry]

kaşak i. Bak. kaşağı.

kaşalot Fr. i. Zo. Balinagillerden bir tür. Erkekleri 20, dişileri 10 - 12 m. uzunluğundadır. Burun kısmında «balina yağı» adı verilen yağ tabakasının bulunduğu bir şişkinlik vardır. İyi görür, zayıf işitir. Sürü halinde yaşar. Bütün denizlerde bulunurlar. Avrupa kıyılarında çok sık rastlanır. Çok hızlı yüzer. Suyun altında 20 dakika kadar kalabilir. [Cachalot — Sperm whale]

kaşamak f. Kaşağılamak. [Etriller — To curry]

kaşan i. At ve katır gibi hayvanların sidiği ve durup işemeleri.

kâşane Far. i. Büyük, süslü ve masraftan kaçınılmaksızın yapılmış yapıların görkemini anlatmak için kullanılan bir söz.

kaşanmak f. (Hizmet hayvanları için) Durup işemek. [Uriner (le cheval) — To stale]

kaşan yeri b. i. Uzun yollarda hayvanların durdurulup işetildikleri ve biraz dinlendirildikleri yer.

kaşar i. ★ 1. Tekerlek biçiminde kalınca, sarımtırak renkte, yağlı ve lezzetli bir peynir. Eskiden daha çok Edirne ve yöresinde yapılırdı. ★ 2. Yahudiler'ce yenilmesi caiz olan şey. (Yenilmesi caiz olmayanlara da «turfa» derler).

kaşarlanmak f. ★ 1. Bir işde eskimek, çok tecrübe ve macera geçirmiş olmak: Bu denizci türlü fırtınalar ve kazalar atlatarak kaşarlanmıştır. ★ 2. mec. Hoşa gitmeyecek bir işleme ya da işe alışarak artık ondan utanmaz, üzüntü duymaz olmak.

kaşarlı s. Kaşarlanmış.

kaşe Fr. i. ★ 1. Hap, güllâç: Aspirin kaşesi. [Cachet, capsule — Pill] ★ 2. Mühür, damga, işaret, bir şeyin asıl niteliği: Onun kaşesini bilirim. [Cachet, seau — Seal]

kaşeksi Yun. i. Hek. İleri derecede arıklık, erimişlik.

Kaşgar (Çin) Çin Türkistanı da denilen Doğu Türkistan'da Kaşgarı Derya adlı bir ırmağın üzerinde 91 000 kadar nüfusu bulunan eski bir Türk ülkesi. Bir ara bağımsız bir Türk devleti haline girmiş olan Kaşgar ülkesinin başkenti idi. Ticareti hayli işlektir. Kaşgarlı Mahmut gibi birçok değerli bilim ve fikir adamları yetiştirmiştir.

Kaşgarlı Mahmut Bak. Mahmut, Kaşgarlı.

kaşık ★ 1. i. Çorba, hoşaf, komposto gibi sulu yiyecekleri, bazı defa da pilâv gibi küçük taneli olanları ağıza götürmek üzere kullanılan küçük kürek biçiminde maden ya da tahtadan yapılmış sofra aleti: Sofra kaşığı, kahve kaşığı. [Cuillère — Spoon] ★ 2. Müz. Batının kastanyetlerine karşın Türk halk müziğinde kullanılan bir alet. Her iki ele iki kaşık alınır ve sırt tarafları birbirlerine hızla, müziğin ritmine uygun olarak çarpılır. Çalgıcı ya da oyuncular kullanır. Orta Anadolu'da kaşık eşliğinde oynanan halk oyununa adını vermiştir: Kaşık oyunu.

kaşık atmak b. f. Atıştırmak, iştah ve hırsla yemek.

kaşıkçı s. Kaşık yapan ya da satan. Eskiden şimşir, kemik, bağa, sedef gibi şeyleri oyarak güzel kaşıklar yapan sanat adamlarımız ve başlıca şehirlerimizde kaşıkçılar çarşısı vardı.

kaşıkçı kuşu b. i. Zo. Pelikan. Kuşların leylekler takımının yüzgeçayaklılar alt takımının bir familyası. Çoğunluğu beyaz ve hafif pembe renkli, 150 cm. uzunluğunda, 30 cm. ve daha uzun gagalı kuşlardır. Uzun gagalarının altında bir kese vardır. Balık avladığı zaman bir kepçe işi görür; balık ve su ile dolar. Sürü halinde gezer. Göçücüdür. Kışın göç sırasında Anadolu'da da görülür. [Pélican — Pelican]

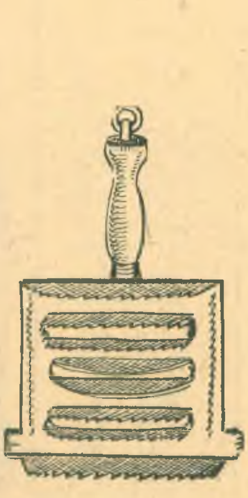
kaşıkçın i. Zo. Bak. kaşıkçı kuşu.

kaşık düşmanı b. i. Kadın, eş, zevce (şaka yollu söylenir).

kaşıkla verip sapıyla (göz) çıkarmak b. f. İyiliği başa kakmak, yaptığı iyilikten fazla minnet isteyip zarar vermek.

kaşalot

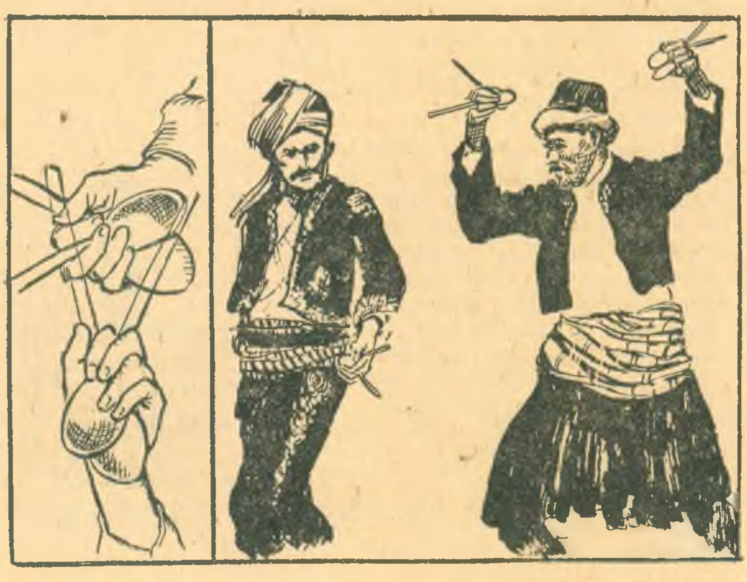
kaşağı

kaşıkçı kuşu

kaşıkotu

kaşık oyunu

kaşıkotu b. i. Turpgillerden, iskorbüt (scorbut) denilen hastalığa karşı kullanılır, yaprakları kaşığı andıran bir bitki. Yaprakları tere yerine de yenilebilir. [Cochléria — Scurvy - grass]

kaşık oyunu b. i. Çalpara yerine tahta kaşık şıkırdatarak yapılan dans. Yurdumuzun birçok yerinde oynanır.

kaşımak f. Vücudun bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla ya da sertçe bir şeyle hafifçe uğuşturmak. [Gratter — To scratch]

kaşındırmak f. Kaşınmaya sebebolmak, kaşıntı vermek: Şu ot dokunduğu yeri kaşındırır. [Démanger, se gratter — To itch]

kaşınmak f. ★ 1. Kaşıntı duymak, kaşımak ihtiyacı hissetmek: Burada galiba pire var, ensem kaşındı. [Démanger — To itch] ★ 2. Kendi kendini kaşımak: «Züğürt olup düşünmektense uyuz olup kaşınmak yeğdir». [Se gratter — To scratch] ★ 3. mec. Kavgaya sebep aramak, kendi aleyhindeki bir harekete sebep olmak: Dayak yemek için kaşınıyor.

kaşıntı i. Hek. Canlılarda zayıf derecede ağrı duyusunun uyarılması durumu. Gündelik hayatta hastalık sayılmayacak derecede, değişik etkenler sonucu olur. Fakat genellikle derinin kimyasal yapısını değiştiren durumlarda, sarılık, şeker ve gut hastalıklarında, allerjilerde şiddetli olarak görülür. Huzursuz, nörotik insanlarda sinir uçlarının daha kolay uyarılabilir olması sonucu, her ufak etken şiddetli kaşıntılar yapabilir. Ayrıca derinin kendi hastalıkları olan ürtiker, uyuz, ekzema ve kimyasal maddelerin yaptığı dermatitlerde de kaşıntılar çok yaygın ve rahatsız edicidir. Tedavi olarak, kaşıntıya yol açan hastalığın ortadan kaldırılmasına uğraşmanın yanısıra, antihistaminik ilâçlar, kalsiyum ve C vitamini kullanmanın yararlı etkileri vardır. [Démangeaison — Itching]

kaşi Far. i. İran'ın Kaşan şehrinde yapılan bir çeşit sırlı ve renkli çini.

kâşif Ar. s. Keşfedici, bulucu, açınlayıcı: Amerika'nın kâşifi, radyumun kâşifi. [Découvreur — Discoverer]

kaşkariko i. Külb. Hile, dolap, entrika.

kaşkaval İta. i. Yumuşakça, tekerlek biçiminde kuru ve yavan bir çeşit peynir.

kaşkol Fr. i. Ceketle pardesü ya da palto arasında boyuna sarılan fular ya da eşarp.

kaşkorse Fr. i. Ten üzerine giyilen hafif kadın fanilâsı.

kaşla göz arasında b. zf. Kimsenin farkına varamıyacağı şekilde ve pek kısa bir zaman içinde.

kaşlamak f. Yüzük taşını halkaya takmak, yüzüğe taş takmak.

kaşlı s. ★ 1. Kaşı olan: Kara kaşlı, samur kaşlı. ★ 2. (Yüzük hakkında) Taşı ya da taş takılacak çıkıntılı yeri bulunan: Elmas kaşlı bir altın halka.

kaşlı gözlü b. s. Kaşları ve gözleri dikkati çekecek surette olduğu için oldukça güzel yüzlü.

Kaşmir Hindistan'da eski bir ülke. Bugün Hindistan ve Pakistan arasında bölünmüştür. Kuzeyi Himalayalar'la çevrilmiştir. Orta kısmında zengin Srinagar havzası vardır. Bu bölgede yetişen koyun ve keçilerin yünleriyle yapılan şallar çok ünlüdür.

kaşmir i. Hindistan'ın Kaşmir keçisi kılından dokunma kumaş.

kaşpusiyer Fr. i. Tozdan korunmak için giyilen manto, pardesü gibi hafif kadın giyeceği.

kaş yapayım derken göz çıkarmak b. f. İşi düzelteyim derken büsbütün bozmak.

kat, -tı ★ 1. Üst üste ya da arka arkaya konmuş benzer ve yayvan şeylerin her biri: Apartmanın beşinci katı, kat kat hamur. [Etage — Story] ★ 2. (Giyecekler için) Takım: Üç kat elbisesi var. [Ensemble — Set] ★ 3. Ön, yan, huzur: Bakanlığımızın yüksek katına. [Présence — Presence] ★ 4. Mat. Tekrarlanan bir sayının toplamı, özdeş: 6, 9, 12, 15; 3 sayısının katlarındandır. [Multiple — Multiple] ★ 5. Bir miktarın özdeşi (aynı), misli: Verdiğinin iki katını aldı. [Quantité égal — Same amount]

kat'a Ar. e. Hiçbir zaman, büsbütün: Ben o işi kat'a bilmiyorum. Asla ve kat'a görmedim.

katafalk, -kı İta. i. Önünden geçilerek kendisine saygı gösterilmek istenen ölünün tabutunun konulması için yapılmış, yüksek taban.

katafot Yun. i. Dışardan gelen bir ışığın etkisiyle geceleyin ışıklı görünen yansıtaç.

katakofti ★ 1. Müz. Türk müziğinde 8/8 lik bir usul. ★ 2. Külb. Uydurma söz, yalan. «kıtır, mantar, palavra, atmasyon, dolma» gibi argoda pek çok olan yalan karşılıklarından biri.

katakomp Yun. i. İlk Hıristiyanlar'ın gizlice toplanıp âyin yaptıkları yeraltı sığınağı.

katakulli i. Külb. Hile, dolap, yalan.

katalepsi Yun. i. Hek. Bedenin tümüne ya da bir bölümüne verilen durumun değişmeden kalması, canlının kendiliğinden hareket ederek o verilen durumu değiştirememesi; sanki eğilip bükülebilir bir mum çeşidinden yapılmış bir plastik gibi davranması. Bazı çeşit şizofreni hastalarında, katatoniklerde bir istem ve iç dürtüleri hareket haline getirebilme bozukluğu olarak, ayrıca hipnozda yapay olarak istemli hareketlerin bloke edilmesi sonucu olarak, bir de isterik bir bilinç bulanıklığı yüzünden katalepsi görülür. Kaslar gerilmiştir, adaptasyon refleksi artmıştır, dışarıdan yaptırılan hareketlere de karşı konur. Pawlaow'a göre ara beyinde iskelet kaslarının doğal gerilimini (tonüsünü) ayarlayan tonik refleks aksamadığı halde, beyin kabuğunda hareketlerle ilgili bölgenin iskelet kasları üzerindeki üstünlüğünün kalkması sonucudur.

katalitik Yun. s. Kim. Katalizle ilgili, kataliz niteliğinde olan.

katalizör i. Kim. Kimyasal olayları etkileyen bazı cisimlerin genel adı. Her kimyasal olayın katalizörü yoktur. Katalizörün bulunduğu durumlarda ise, her kimyasal olay (tepkime) için gerekli olan katalizör ayrıdır. Çoğunlukla bir tepkimeye etki eden katalizör diğerine etki etmez. Katalizörün asıl görevi, büyük miktardaki maddeleri kimyasal değişmelere sokmaktır. Katalizörün kendi tepkime sırasında sarfedilmez. Katalizör, başlamış olan bir tepkimenin hızını arttırır; tepkimeyi başlatmaz.

katalog Yun. i. Belli bir düzene göre yapılmış liste: Kitap kataloğu, eşya kataloğu.

Katalonya İspanya'nın kuzeydoğusunda bir bölge. Nüfusu 3 925 800'dür. Önemli şehri Barcelona'dır.

katalpa i. Bot. (Amerika Yerlileri'nin dilinden) İkiçeneklilerden yaprakları çok iri ve yürek biçiminde, çiçekli bir süs bitkisi. Boyu 10 m. yaprakları 20 cm. büyüklükte olan çeşitleri vardır.

katana İta. i. Eskiden küreğe verilen esirlerin ayaklarına takılan zincirli halka, pıranga.

Katanga (Kongo) Güneyde ünlü bir bölge. Madenlerinin zenginliğiyle Elisabethville ve La Panda başlıca şehirleridir. Tarımda ileri olduğu gibi altın ve radyum gibi değerli madenleri de vardır.

kataplazma i. Hek. Sıcağı özellikle taşıyan ve tedavi amacı ile sınırlı beden bölgelerine uygulanan, özel olarak pişirilip hazırlanmış bitkisel ezmeler. Halk dilinde lapa denir; sıcağın yararlı olduğuna inanılan hastalıklarda bir çeşit fizik tedavi olarak uygulanır. Yumuşak beden bölümlerinin romatizmasında, ağrı dindirmek için safra kesesi ve böbrek taşlarının yaptığı koliklerde, mide barsak koliklerinde, eskiden akciğer ve akciğer zarı iltihaplarında kullanılırdı.

Katar Arabistan'da İran körfezinde bir yarımada. Yüzölçümü 22 000 km², nüfusu 40 000, başkenti Daha'dır. İngiliz himayesinde bir şeyhliktir. Önemli petrol damarları vardır.

katar Ar. i. ★ 1. Birbiri arkasına sıralanmış hayvan dizisi, taşıt dizisi; kafile: Deve katarı, kamyon katarı. [Chaîne — Chain] ★ 2. Lokomotifle vagonların birbirine bağlanarak meydana getirdikleri dizi. Tren: Bazı büyük şehir garlarında 15 - 20 katar birden hareket eder. [Train — Train] ★ 3. Hek. Nezle. Sümüksü dokunun yüzeysel iltihabı.

katarakt, **-tı** Yun. i. Hek. Göz merceğinin saydamlığını kaybederek ağarmasından ileri gelen ve tüm olarak ya da kısmî olarak körlüğe sebep olan hastalık. Dilimizde aksu, akbasma, perde deyimleriyle de anlatılır.

katar katar b. zf. Dizi dizi: Leylekler katar katar geçiyor.

katarlamak f. Katar düzmek, katar haline sokmak. [Ranger, aligner — To array, file]

katarsis Yun. i. ★ 1. Arınma. ★ 2. Tiy. Aristoteles'den beri, trajedinin ve bazı müzik parçalarının, seyirci ve oyuncuları kendi bencil duygularından kurtararak arıttığı ve yüceleştirdiğine inanılması Goethe, bu etkinin yalnız oyuncular, Lessing ise yalnız seyirciler üzerinde olabileceğini iddia etmişlerdir.

katastrof Fr. i. Afet, felâket.

katatoni Yun. i. Hek. Psi. Genel olarak yaygın kas kasılması ile süregiden durumlar. Kaslardaki bu aşırı uyarılma ve gerilme durumunun yanısıra, olağan dışı ve ilk bakışta anlaşılmaz bir hareket davranışı da vardır. Şizofreniler denen akıl hastaları grubunun bir çeşidinde hareketlerdeki düzensizlik, aşırı kasılma yüzünden kasların hareket etmekte güçlük çekmesi, hareketlerin çok ağır yapılması ya da hiç yapılamaz olması ön plânda olduğundan, bu hastalık tablosuna da katatoni ya da katatonik şizofreni denir. Bu hareketsiz, her şeyi iten tutum içinde birdenbire bir hareket fırtınası kendini gösterebilir ve hasta kendisi ya da çevresi için çok tehlikeli olabilir.

katavasya Yun. i. Göçebe balıkların kışa doğru Karadeniz'den Marmara denizine ya da Akdeniz'e geçmeleri.

katalpa

Paris'de Notre - Dame katedrali

I. Katerina

II. Katerina

Katayev, Valantin Petroviç (Doğ. 1897) Sovyet yazarı. Odesa'da doğdu. Ukrayna'daki savaşlar sırasında Kızıl Ordu'da çarpıştı. 1922'de Moskova'da gazetecilik yapmaya başladı. Çeşitli hikâye, roman ve tiyatro oyunları yazdı. En güzel eseri, 1905 yılının haziran ayında ayaklanan Potemkin zırhlısının tayfalarının yarattığı olay sırasında Odesa'da bir çocuk topluluğunun davranışlarını anlatan «Uzakta Bir Yelken» adlı romanıdır. Başlıca eserleri: «Komedya», «Zena», «Taburun Oğlu».

kat çıkmak b. f. Yapıya kat eklemek.

katedral, -li Yun. i. Piskoposluk kilisesi; bir şehrin büyük kilisesi.

kategori Yun. i. Ulam.

kategorik Yun. s. Kesin.

Katerina, I. (1682-1722) Rus İmparatoriçesi. Büyük Petro'nun karısıdır. Yoksul bir aileden Litvonya'da dünyaya gelmiş. İsveçli bir erle evlenmiş, savaş sırasında Ruslar'a esir düşüp önce Prens Mençikof'un sonra Petro'nun metresi olarak imparatoriçeliğe kadar yükselmiş, kocasının ölümünden sonra 2 yıl kadar tahtta kalarak, onun başladığı ıslâhat hareketlerine devam etmiştir. Prut Savaşı sırasında Rus ordusu Baltacı Mehmet Paşa tarafından sarılınca, Petro'yu ordusuyla birlikte esir düşmekten kurtarmak için, Baltacı'nın çadırına gittiği ve bütün mücevherlerini de bu uğurda feda ederek barışı sağladığı söylenir. Petro bu savaştan sonra onunla evlenmiştir.

Katerina, II. (1729-1796) Rus İmparatoriçesi. Alman asıllı olup Anhalt Dükası'nın kızı ve III. Petro'nun karısıdır. Onun ölümünden sonra 1762'de imparatoriçe olmuştur. Çapkın ve haris bir kadın olduğu için hayatı birçok maceralarla geçmişse de politikada gösterdiği başarı onun bu ahlâk zaafını unutturmuş ve tarihe «Büyük Katerina» ünüyle geçmiştir. Hükümdarlığı zamanında Osmanlılar'la savaşmış, Osmanlı ordusunu yenerek Kaynarca barışını yapmış, Osmanlılar'dan, İran'dan topraklar ele geçirmiş, Polonya'nın paylaşılmasına katılmıştır.

kateter Yun. i. Hek. Vücudun içindeki organ boşluklarına erişebilmek için kullanılan değişik kalınlıklardaki yapay borucuklara verilen genel ad. Genellikle esnek plastik maddelerden yapılır; organ boşluklarının içlerindeki sıvıların teşhis ya da tedavi amacı ile dışarı alınmasında (mide, idrar kesesi, safra kesesi, kalp v.b.), boşaltılmasında (idrar kesesi), o boşluğun yıkanmasında (mide) kullanılır.

katetmek b. f. Kesmek, aşmak. [Traverser — To cross]

katgüt Hek. İç organların ameliyatında kesilen bölgelerin dikilmesinde kullanılan, sığır ve koyun barsağının kaslı bölgelerinden elde edilmiş iplikler. Organik ve zararsız maddeler olduklarından kullanıldıkları dikiş yerindeki dokular kaynadığı sırada kendileri de çevredeki asıl beden dokuları tarafından sindirilirler. Her bir parçası sonradan steril yapılamadığından, fabrikadaki bütün yapımın en steril koşullar altında olması gerekir ve bu zorluk yüzünden katgüt pahalıdır.

kat'ı Ar. i. ★ 1. Kesme, ayırma: Kat'ı alâka = İlgiyi, kesme. ★ 2. Geçme, aşma: Kat'ı mesafe = Yol alma.

katı Ar. s. ★ 1. Kesen, kat'eden: Aleti katıa = Kesici alet. ★ 2. Mat. Kesen. Sekan. Geometride bir daireyi iki noktasından keserek uzanan doğru çizgi. Hattı katı.

katı s. ★ 1. Yumuşak olmayan, sert: Katı toprak, katı tahta. [Dur — Stiff] ★ 2. Şiddetli, haşin: Katı bir söz. [Violent — Violent] ★ 3. Kuru: Katı yumurta, katı ekmek. [Sec, seche — Hard] ★ 4. Fiz. Cisimlerin 3 halinden biri. Cisimler sıvı, gaz ya da katı halde bulunurlar. Katı cisimler atomların bir araya gelmesiyle oluşur. Isıtılan katı cisimler hacim bakımından genişler (genleşir). Isıtmaya devam edilirse, verilen ısı enerjisi dolayısıyla atomlar arasındaki bağ zayıflıyacağı için, katı cisim sıvı haline gelir. Daha da ısıtılırsa sıvı buharlaşır, yani gaz haline geçer. Bak. ergime, ergime ısısı, buharlaşma, buharlaşma ısısı. esk. Sulp. [Solide — Solid]

katıa Ar. i. Eskiden kesici dişlere verilen ad. «Esnanı katıa» nın kısaltılmış şeklidir.

katıbe Ar. i. Bütün, hep, cümle.

katıbeten zf. Asla, hiç: Kat'an ve katıbeten bilmediğini söylüyor.

katık i. Ekmekle beraber yenilen şey: Zavallılar bu akşam katıksız yattılar. [Pitence, mets — Relish]

katık bahası b. i. Eskiden askere ya da işçilere katık bedeli olarak verilen akçenin adı.

katıksız hapis Huk. Bak. kısa hapis.

katılanmak f. Katı hale gelmek. [Coaguler — To coagulate]

katılgandoku b. i. Anat. Organların asıl dokularının aralarını, duvardaki harç gibi dolduran doku. [Tissu conjonctif — Conjunctive tissue]

katılık i. Sertlik, katı olma hali, şiddet. esk. Huşunet. [Raideur, duretê — Rigidity]

katılmak f. ★ 1. Karıştırılmak: Süte su katılmak. [Etre ajouté, melangé — To be added] ★ 2. Kendini bir topluluğa katmak. esk. İltihak, inzimam etmek, bir cemaatin içine girmek: Kervana katıldı, kalabalığa katıldı. [Se joindre — To join] ★ 3. Aşırı derecede gülmek gibi hallerde nefes kasları kasılarak soluk kesilmek, donmuş gibi kalmak: Çocuk ağlamaktan katılacak.

katım i. Katma, karıştırma, erkek hayvanları dişilerle bir araya getirme ve bunun zamanı.

katımlık i. Katılacak miktar.

katıntı i. ★ 1. Birbirine katılmış karışık şeyler. ★ 2. s. Sonradan katılan, bir yere hakkı yokken giren. esk. Tufeyli.

katır i. Zo. Erkek eşekle dişi atın (kısrağın) yavrusu. Katırın her iki cinsi de kısırdır. Sesi ne atın kişnemesine ve ne de eşeğin anırmasına benzer. Tarih öncesi çağlardanberi katır yetiştirilmektedir. Dağlık arazide çok iyi hizmet görür. Ağır işe ve yorgunluğa çok dayanır. [Mulet — Mule]

katır boncuğu b. i. Mavi sırçadan iri boncuk. Çok defa dizi halinde katırların boyunlarına takılır, nazar değmemesi için başka hayvanlara takıldığı ve yapı gibi yerlere asıldığı da olur.

katırcı i. Katırları olup kira ile işleten ya da bunlarla kervan düzüp eşya taşıyan kimse. [Muletier — Muleteer]

katır kutur b. zf. ★ 1. Sert ve kaba ses çıkararak: Elmayı katır kutur yedi. ★ 2. s. Kaba ses çıkaran: Ayakkabıları katır kutur.

katır kuyruğu, -nu b. i. Bot. Baklagillerden, dalları pek ince, çiçekleri sarı ve şemsiye biçiminde olan acı bir bitki.

katır tırnağı, -nı b. i. Bot. Baklagillerden, dalları pek ince, çiçekleri sarı bir bitki. Bazı türleri hekimlikte sidik söktürücü olarak kullanılır.

katır yemeni b. i. Altı kalın ve tabanları ağaç kabuğuyla doldurulmuş ayakkabı. Çok defa çocuklara giydirilir.

katır yılanı b. i. Bir cins engerek.

katış i. Katma, karıştırma işi, ek. esk. İlhak.

katışık s. İçine başka şeyler karışmış olan. esk. Mahlût: Katışık yağ. [Mélangé — Mixed]

katışıksız s. İçine başka şeyler karışmamış olan. Saf. [Pure, non falsifié — Pure]

katışmaç i. Fel. Aynı cinsten şeylerin bitişip yapışmasından meydana gelen küme. Bazı canlılar, kendilerini meydana getiren hücreler aynı cinsten olduğundan ve aralarında bağımlılık bulunmadığından birer katışmaçtan başka bir şey değildirler.

katışmak f. Bir topluluğa kendini katmak. [Se joindre — To join]

katıyağ b. i. Donyağı, parafin gibi normal sıcaklıkta katı bir halde bulunan yağ. [Suif — Grease]

katı yürekli b. s. Acınacak haller karşısında duygusuz kalabilen, merhametsiz.

kat'i Ar. s. Kesin. [Définitif, absolu, certain — Definite, absolute, exact, final]

kati s. Pek çok, son derece. Bu sıfata eski edebî eserlerimizde çok rastlanır.

Katibî Ünlü denizcilerimizden Seydi Ali Reis'in şiirdeki mahlâsı. Bak. Seydi Ali Reis.

kâtibiadil, -dli Ar. b. i. Noter. esk. Mukavelât muharriri.

katil, -li Ar. i. Öldürme, cana kıyma, cinayet: Katil suçların en büyüğüdür. [Assassinat, meurtre — Murder, assassination]

katil Ar. s. ★ 1. Öldüren, cani, ölütçü. [Assassin, meurtrier — Killer, murderer] ★ 2. Öldürücü.

kâtip Ar. i. Resmî bir dairede yazı yazmakla görevli kimse, yazman. [Secrétaire — Secretary]

Kâtip Çelebi Hacı Halife, Hacı Kalfa (1608-1657) Yazar, bilgin, İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Silâhtar olan babası ile birlikte Tercan seferine katılmış Bağdat seferinden dönerken babası yolda ölmüş, Kâtip Çelebi tek başına İstanbul'a dönerek tanınmış bilginlerden eğitim görmeye başlamıştır. Ordu ile seferlere gidip geliyor, ordu defterlerini tutuyor ve gittiği yerlerde incelemeler yapıyordu. Revan seferinden dönüşte ordu hizmetinden ayrılarak İstanbul'a yerleşmiş, bir mirastan payına düşenlerle pek çok kitap alarak medrese derslerine dönmüş ve bilgisini ilerletmiş ve eserlerini yazmaya koyulmuştur. Arapça, Farsça'dan başka, batı kaynaklarından yararlanabilmek için Fransızca ve Latince öğrenmiş, fikir tarihimize, tarih, coğrafya, bibliyografya, toplumbilim alanlarında bilimsel anlayışla yazılmış, üstünde titizlikle çalışılmış 20'den fazla eser kazandırmıştır. Başlıca eserleri: «Cihan - nümâ», «Fezleke», «Tuhfet - ül - Kibâr», «Keşf - üz -Zünun» dur. Kâtip Çelebi bu Arapça kitabını 20 yılda tamamladı; 15 000'e yakın kitabın konuları ve yazarları üzerine bilgi verdi. Kitap Fransızca ve Latince'ye çevrildi, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında 2 cilt olarak basıldı.

Kâtip Çelebi

katiyen Ar. zf. ★ 1. Hiç bir zaman, asla. [Jamais — Never] ★ 2. Kesin olarak, kesinlikle. [Définitivement, absolument — Definitely, absolutely]

katiyet, -ti Ar. i. Kesinlik, mutlak ve muhakkak oluş. [Exactitude, déterminée — Definiteness, exactitude]

katır

katkı i. Ulama, ilâve. [Addition — Addition]

katkısız s. Üzerine hiç bir şey katılmamış. esk. İlâvesiz. [Sans supplément — Without supplement]

katlamak f. Kumaş, kâğıt, örtü gibi düzgün bir şeyi üst üste ve düzgün bir şekilde bükerek kat kat etmek. [Plier, plisser — To fold]

katlanmak f. ★ 1. Katlamak işine konu olmak. [Se plier — To be folded] ★ 2. Ezici bir hal altında kaçınılabildiği halde yaşamak, tahammül etmek. [Se résigner, supporter — To bear, stand]

katlı s. ★ 1. Kat kat katlanmış. [Redoublé, feuilleté — Manifold] ★ 2. Katı ya da katları olan. [Doublél, plié — Folded]

katliam Ar. b. i. Kırım, kılıçtan geçirme, toptan öldürme. [Massacre — Massacre]

katır tırnağı

katma i. ★ 1. Katmak işi. esk. İlhak ve zam etme. [Addition — Addition] ★ 2. s. Katılmış olan. esk. Mülhak, munzam: O sonradan katmadır. [Annexé — Annexed]

katmak f. ★ 1. Bir şeyin içine, üstüne ya da yanına niteliğini değiştirmek ya da niceliğini arttırmak için başka bir şey koymak: Şaraba su katmak. [Ajouter, joindre — To add] ★ 2. Birlikte göndermek: Onların yanına bir de koruyucu kattılar. [Adjoindre — To join]

katman i. Birbiri üzerine uygulanmış yassıca maddelerin her biri. esk. Tabaka. [Couche, strate — Layer, stratum]

katman bulut b. i. Coğ. Şerit biçiminde bulut. esk. Ârız. [Stratus — Stratus]

katmanlaşmak f. Jeol. Üst üste gelmiş katmanlar halinde yerleşmek. [Se stratifier — To be stratified]

katmer i. Bir şeyin kat kat olması: Çiçeğin katmeri, elbise katmeri. [Pli — Fold]

katmer katmer b. s. Kat kat.

katmerleşmek f. Katmerli hale gelmek. [Se redoubler, multiplier, plisser — To be manifolded]

katmerli s. ★ 1. Katmeri olan, kat kat olan: Katmerli karanfil. [Feuilleté — Manifold] ★ 2. mec. Birçok bakıma göre olan: Katmerli ahlâksızlık. [Excessif, exorbitant — Multiple]

kat mülkiyeti b. i. Huk. Tamamlanmış bir yapının kat, daire, iş bürosu, dükkân, mağaza, mahzen, depo gibi bölümlerinden ayrı ayrı ve başlı başına kullanılmaya elverişli olanları üzerinde, o yapının sahibi ya da ortak sahipleri tarafından bağımsız mülkiyet hakkının kullanılması. 23.6.1965 tarihli ve 634 sayılı «Kat Mülkiyeti Kanunu» bu bağımsız mülkiyetin ne şekilde kurulup, işleyeceğini düzenlemiş bulunmaktadır. Ayrı ayrı mülkiyete konu olan yapının tamamına «ana gayrimenkul» ve ayrı ayrı malik olunan bölümlere «bağımsız bölüm» ve bu bağımsız bölümlere sahip olanlara da «kat maliki» denilmektedir. Ana gayrimenkulün bazı bölümleri ise bütün kat maliklerinin ortak malları olarak sayılmakta ve «ortak yerler» şeklinde adlandırılmaktadır. Bağımsız bölümlerden birinin satılması halinde, diğer kat malikleri bu bölümü öncelikle satın alma hakkına sahiptirler. Kat mülkiyetinin geçerli olması, ana gayrimenkulün tamamı üzerindeki mülkiyetin kat mülkiyetine çevrilmesi ve her bölüm üzerindeki mülkiyet hakkının tapuya tescil edilmesi zorunludur. Bunun için de ana gayrimenkul sahiplerinin kat mülkiyeti talebinde bulunmaları ve bu dileklerinde bağımsız bölümlerin her birinin değerinin ve arsa paylarının gösterilmesi gereklidir. Ayrıca bu dileğe, ana gayrimenkulün ve bağımsız bölümlerin özelliklerini gösteren krokilerin, fotoğraf, iç bölme planlarının belediyece tasdikli nüshalarının verilmesi gerekir. Kat maliklerinin kendi bölümleri ve ana gayrimenkulün ortak nitelik ve yönetimi konusunda söz hakları vardır. Ortak giderler, ortak katılmayla karşılanmakta ve malikler haklarını iyi niyetle kullanmak zorundadır. Ortak mülk, kat sahipleri genel kurulunca yöneltilir. Genel kurul yılda en az bir defa toplanır ve mülkün yönetim biçimini kararlaştırır. Kat maliklerinin verdiği kararlara razı olmayanlar sulh mahkemesine başvurarak yargıcın müdahalesini isteyebilirler. Kat malikleri bir «yöneticiye» ya da üç kişilik «yönetim kuruluna» verebilirler. Ana gayrimenkulün 8 ya da daha fazla bağımsız bölümü varsa, yönetici atanması zorunludur. Yönetici gayrimenkulün her türlü iş ve yönetiminden, kat maliklerine karşı bir temsilci gibi sorumludur. Kat mülkiyeti, kat mülkiyeti sicilindeki kaydın silinmesi ile sona erer.

Katolik Yun. i. Hıristiyanlığın Katoliklik mezhebinden olan kimse. Roma kilisesinin kendine verdiği ünvan. Sözlük anlamı genel ve dünyaya yayılmış demektir.

Katoliklik Yun. i. «Evrensel» anlamına gelen Yunanca bir kelimeden (Catech) türetilen bu ad, eskiden yalnız Roma Katolik Kilisesi için kullanılırdı. Roma Katolik Kilisesi'nin doktrinine göre tanrısal düşünce İsa'da insan tabiatı kazanmış, dolayısıyla insan ile Tanrı İsa'da birleşmiştir. İsa ile, onun vücudu olan Roma Kilisesi arasında da organik bir bağlılık bulunduğuna göre, kilise ilâhî bir organizmadır. Katoliklik, St. Augustine ve St. Vincent'in yorumları ile «ortodoks» anlamını da kazanmış ve Roma Katoliklik Kilisesi'ni Hıristiyan olmayanlardan ya da Hıristiyanlık içindeki diğer mezheplerden ayırmıştır. 1517'de Martin Luther'in başlattığı ve birtakım Alman prensiplerinin Hıristiyanlığın organik bütünlüğünü (insan - İsa - Kilise - Tanrı arasındaki) reddetmesiyle gelişen Protestanlık'dan sonra Roma kilisesi ve Papa, Hıristiyan dünyasındaki egemenliğini kaybetti. Ulusal kiliselerin doğması yanı sıra, Katoliklik de önceki evrenselliğini kaybedip Hıristiyanlığın mezheplerinden biri haline geldi. Bugün yalnız Roma Kilisesi değil, Doğu Ortodoks Kilisesi, Anglikan Kilisesi ve bazı ulusal kiliseler de katolik sayılmaktadır.

katot Yun. i. Eksi işaretli (negatif) elektrot. Pil, elektroliz kabı, kaplama eriyikleri kabı gibi elektrik aygınlarında sıvı içine batırılan maden levhalara genel olarak elektrot denir. Bunlardan eksi işaretlisine katot, artı işaretlisine anot adı verilir.

Katowice (Polonya) Silezya'da 268 900 nüfuslu bir şehir. Büyük bir maden ve maden endüstrisi merkezi olarak tanınır.

katra Ar. i. Damla. Aradığım şeyin depoda katrası kalmamış.

katra katra b. zf. Damla damla.

katran Ar. i. Kim. Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen yağ kıvamında bir madde. Kara renkli ve ağır is kokuludur, suda erimez. Bitkilerden elde edilenine bitki katranı, maden kömüründen elde edilenine de maden katranı denir. Hekimlikte, endüstride ,gemicilikte kullanılır. [Goudron — Tar]

katran ağacı b. i. Çamgillerden Toroslar'da çok yetişen, kerestesi reçineli, yüksek ve güzel bir ağaç. Şecerei Süleyman. [Cèdre de Liban — Cedar of Lebanon]

katran çamı b. i. Gemilerde kullanılan katranın çıkarıldığı çam cinsi.

katran köpüğü, -nü b. i. Bot. Çayır mantarlarından, şapkasının alt yüzü dilim dilim ve bir halka ile çevrili bulunan bir cins mantar.

katranlamak f. Katran sürmek. [Goudronner — To tar]

katranlı s. Katran sürülmüş ya da karıştırılmış. [Goudronné — Tarred]

katran ruhu b. i. Kayın ağacından çıkarılan katranın damıtılmasıyla elde edilen ve hekimlikte kullanılan renksiz, keskin kokulu ve yakıcı bir sıvı. [Créosote — Creosote]

katran suyu b. i. Hekimlikte kullanılan katranlı su.

katran taşı, -nı i. Jeol. Bileşimindeki su miktarı çok olan bir çeşit yanardağ camı. [Pechstein — Pitchstone]

katrat, -tı Fr. i. ★ 1. Matbaacılıkta kullanılan ve yazıları dizerken harflerin bir satırı doldurmadığı durumlarda harfler arasına konulan yazısız maden parçası. ★ 2. Matbaacılıkta gerek harf büyüklüğü gerekse satır ve sayfa genişliği, sayfa uzunluğu ölçülerinde kullanılan uzunluk birimi .Yaklaşık olarak bu katrat 4,8 mm. dir. Katratın askatı puntodur. 12 punto bir katrat eder.

katrilyon Fr. i. Bin trilyon. [Quatrillion — Quadrillion, a thousand billions]

katsayı b. i. Mat. Cebir idaelerinde bir harfin ya da bir terimin önünde bulunan sayı. O harfin ya da o terimin kaç katının alındığını gösterir: 8 (a + 3 b) ifadesinden parantez içinin 3 katının alınacağı anlaşılır. [Coefficient — Coefficient]

Kattegat İsveç ile Danimarka arasındaki deniz. Kuzey denizi, Skager Rak, Baltık denizi ile Sund boğazı ile birleşir. 1940'da önemli deniz savaşlarına sahne olmuştur.

kauçuk i. (Amerika yerlilerinin dilinden) Amerika, Asya ve Afrika'da bulunan lastik ağacından elde edilen sağlam ve esnek bir madde. Ağaçlardan çıkarılan özsuya Latex adı verilir. Sanayide, özel olarak yetiştirilen kauçuk ağaçlarının kabuklarını çizerek bu özsu akıtılır. Buna ham kauçuk denir. Bu sıvı ısıtılarak ya da sirke asidiyle karıştırılarak pıhtılaştırılır sonra da kükürtle birlikte ısıtılır (vülkanize edilir). Böylece kauçuk elde edilmiş olur. Bu doğal kauçuktur. Bir de yapay (sentetik) kauçuk vardır. Yapay kauçuk da doğal kauçuk gibi bir hidrokarbondur. Butadien adlı bir hidrokarbonun başka bazı maddelerle polimerizasyonu sonunda elde edilir. Bu tür kauçuğa «buna kauçuğu» da denir. Birçok özellikleri bakımından doğal kauçuktan üstündür. Ham kauçuk, dünyada en çok Brezilya'da elde edilir. Kauçuğun geniş bir kullanılma alanı vardır. Elektriği geçirmediği için yalıtkan olarak birçok elektrik aygıtında işe yarar. [Caoutchouc — Rubber] ★ 2. s. Kauçuktan yapılmış. [En caoutchouc — Of rubber]

Kaufmann denemesi b. i. Hek. Kalp hastalarında vücutta ödem olarak dokularda birikmiş suyun bilinmesini sağlamak için içilen su ile idrar miktarının ölçülmesine ait bir inceleme yöntemi.

Kaunas (S.S.C.B.) (Rusçası: Kovno) 1941 yılına kadar Litvanya'nın başkenti olan şehir. Memel nehri üzerindedir ve 247 000 nüfusludur.

kaustik i. Hek. Akkor halindeki maddelerden sağlanan sıcaklık ile ufak deri bölümlerinin tedavi amacı ile dağlanması.

Kautner, Helmut (Doğ. 1908) Alman sinema rejisörü. Düsseldorf'da doğdu, felsefe öğrenimi yaptı. 1939'dan bu yana filim çeviren Kautner, çağdaş Alman sinemasının belirli bir duyarlık taşıyan tek stilist sinema yaratıcısıdır. Başlıca filimleri: «Son Köprü», «Şeytanın Generali», «Sonrası Sessizlik» dir.

Kautsky Karl (1854-1938) Alman marksisti ve sosyalizm tarihçisi. Prag'da doğdu; Amsterdam'da öldü. 1883'de kurduğu «Die Neue Zeit» adlı sosyalist gazeteyi önce Londra'da sonra da Stuttgart'da yayınladı. Karl Marx'ın arkadaşı ve Engels'in ölümünden sonra, felsefesinin en önemli yorumcusu oldu. Eduard Bernstein'in yönettiği «revizyonist» akıma karşı çıkarak, ihtilâlin gerekliliğini bir kere daha savundu. I. Dünya Savaşı'nın son yıllarına doğru Hugo Hasse ile birlikte Bağımsız Sosyalist Demokrat Parti'yi kurdu. Rus İhtilâli'ne şiddetle karşı olduğu gibi, kendi partisindeki çoğunluğun Birleşik Alman Komünist Partisi'ne geçme hareketine katılmadı ve Viyana'da yerleşti. Leninist doktrini eleştirdi. «Proletarya Diktatörlüğü» adlı kitabında Rus İhtilâli'nin, toprak mülkiyetini köylülere geçirmekten başka başarısı olmayan bir burjuva ihtilâli olduğunu yazdı. 1934'de Çekoslovakya uyruğuna geçtiyse de Viyana'da oturmaya devam etti. 1938'de Naziler Avusturya'ya girince güçlükle Çekoslovakya'ya, 6 ay sonra Naziler'in Südet topraklarını işgali üzerine de Amsterdam'a kaçabildi. Orada sefalet içinde öldü.

kav i. Ateş ya da sigara yakmak için tutuşturulan madde: Mantar kavı, bez kavı. [Amadou — Tinder]

KAUÇUK

Kauçuk bitkisinin gövdesinde açılan bir yarıktan damlayan özsu, resimde görüldüğü gibi bir kaba toplanır

ÇEŞİTLİ KAVAKLAR VE YAPRAKLARI

Kavacık Balıkesir'in Dursunbey ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 5 471, merkezinin nüfusu 596'dır.

kavaf Ar. i. Hazır ve aşağı cinsten ayakkabı satan esnaf.

kavafhane Far. i. Eskiden hazır ayakkabı satan dükkânların bulundukları yer.

kavaf işi b. s. Aşağı mal kullanarak, dikkatsiz yapılmış şey: Kavaf işi bir iskarpin, kavaf işi bir koltuk.

kavaflık i. Hazır ayakkabı satıcılığı.

kavait Ar. ç. i. ★ 1. Kurallar, kaideler. ★ 2. Bir dilin doğru söylenip yazılması için bilinmesi gereken temel bilgiler, gramer. esk. Sarf ve nahiv.

Kavak Samsun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 943 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 415, merkezinin nüfusu 2 472'dir. İlçe toprakları hafif engebeli ve ormanlıktır. Mert suyunun suladığı topraklarda pancar, tütün, mısır ve buğday yetiştirilir. Meyvacılık da yapılır. Kasaba, Samsun — Sivas demiryolu üzerindedir. Tuğla ve kiremit yapımevleri vardır. Samsun'a 47 km. lik bir yolla bağlıdır.

Kavak Sıvas'ın Kangal ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 7 969, merkezinin nüfusu 659'dur.

kavak i. Söğütgillerden çok defa sulak yerlerde yetişen ve boyu 30 - 40 m. ye kadar yükselebilen bir ağaç. Kerestesi işlenebilir ve bazı eşya için aranır. Yaprakları genişçe ve yaprak sapları ince, uzun olduğu için kavak yaprakları en az rüzgârda bile titreşir ve hava hareketini haber verir. Ak kavak, kara kavak, titrek kavak gibi birçok çeşidi vardır. [Peuplier — Poplar]

kavak boylu b. s. İnce uzun boylu.

kavak inciri b. i. Açık mor renkte bir çeşit incir.

Kavaklıdere Muğla'nın Yatağan ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 6 937, merkezinin nüfusu 1 830'dur.

kavaklık i. Kavakları çok olan yer.

kaval i. Müz. İlkel bir nefesli çalgı. Kendine has lirik sesi vardır. [Flûte champêtre — Pipe]

Kavala (Yunanistan) Ege denizi kıyısında Taşoz adasının karşısındaki körfezde 42 200 nüfuslu bir şehir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Selanik vilâyetinin Drama sancağı kazalarından biri idi. Mısır devletini kuran Mehmet Ali Paşa'nın doğduğu yerdir. Yöresinin tütünleri orada işlenip ihraç edildiği için tütüniyle ünlüdür.

kavala i. Deniz kenarında salaş ve dam gibi barınılacak yer.

kaval kemiği b. i. Anat. Baldırda bulunan iki kemikten kalınca olanı. Baldır kemiği de denir. esk. Azmı şazie. [Péronée — Fibula]

kaval tüfek b. i. Namlusu yivsiz tüfek. [Fusil non rayé — Smoothbore]

kavalye Fr. i. Kadına, dansta eş olan ya da bir yere giderken arkadaşlık eden erkek.

kavança (kavanov) İta. i. ★ 1. Den. Gemide bir şeyi bir yerden başka yere geçirme, aktarma. ★ 2. Külb. Bir işi başka birine yükletme, birinin başına sarma: Bu işi de bizim başımıza kavança ettiler.

kavanin Ar. ç. i. Kanunlar.

kavanoz i. Toprak ya da sırçadan, ağzı geniş, orta ya da ufak boyda kap: Turşu kavanozu. [Pot — Jar]

Kavanoz, Ahmet Paşa Bak. Ahmet Paşa, Kavanoz.

kavara i. (Halk) Yellenme.

kavas Ar. i. Elçilik ya da konsolosluk hademesi. [Garde attaché — Attendant]

Kavasaki (Japonya) Honshu adasında 668 000 nüfuslu bir şehir.

kavasya Lat. i. Acıağaç.

kavata i. ★ 1. Bot. Sert ve fazla kızarmayan bir domates türü. ★ 2. Oyma ağaç kap.

kavela (kavila) İta. i. Ağaç, çivi, takoz.

kavern Fr. i. Hek. Ciğer hastalıklarında ciğerde meydana gelen oyuk.

kavga i. ★ 1. İki taraf arasında yapılan gürültülü, birbirini suçlandırıcı tartışma. Çok defa dargınlıkla ve kimi vakit dövüşle sona erer. [Querelle, dispute — Quarrel] ★ 2. Huk. En az 3 kişi arasında, bedenî temas şeklinde gerçekleşen fiili anlaşmazlık. Ceza Kanunu'muz kavgayı suç olarak kabul etmiş ve kavga sırasında kavgacıların birbirlerine verdikleri zarar oranında bunların cezalandırılmasını öngörmüştür. [Lutte — Fight]

kavgacı s. Kavga etmeyi seven, her vakit kavga çıkaran. [Querelleur — Quarrelsome]

kavgalı s. ★ 1. İçine kavga karışmış, anlaşmazlığa yol açmış olan. esk. Münazaun - fih: Kavgalı bir mesele. [Controversal — Controversial] ★ 2. Kızgın, dargın, kavga etmiş olan: Biz onunla kavgalıyız. [Indigné — Indignant]

kavi Ar. s. ★ 1. Güçlü, zorlu, dayanıklı: Kavi bünye, kavi bina. [Fort, puissant — Strong] ★ 2. Sağlam, güvenli, güvenilir: Kavi ihtimal, kavi vaat. [Solide — Sound]

kavil, -vli Ar. i. ★ 1. Söz, lâkırdı: Onun kavli haline uymuyor. ★ 2. Anlaşma, sözleşme: Sizinle kavlimiz böyle miydi? Onunla kavlü karar etmişler.

kavileşmek f. Pekişmek.

kavilleşmek f. Söz birliği etmek, sözleşmek.

kavim, -vmi Ar. i. Budun. Dil, örf, kültür niteliklerinin bir olmasından dolayı birbirine bağlı bulunan insan topluluğu. [Peuple — People]

kavis, vsi Ar. i. ★ 1. Eğmeç, eğri (münhani) ve yay, biçiminde olan şey. [Courbe — Curve] ★ 2. Mat. Yay. [Arc — Arc] ★ 3. Ayraç, parantez denen ( ) şeklindeki yazı işareti. İçinde bulunan kelime ya da cümlenin asıl yazıdan ayrı bir niteliği olduğunu anlatır. ★ 4. Ast. Zodyaktaki 12 burçtan biri. Yay. [Sagittaire — Sagittarius]

kavkaa Biyo. Yumuşakçalarda dış iskeleti meydana getiren kabuk.

kavki i. Zo. Midye, salyangoz gibi hayvanların sert kabuğu. [Coquille — Shell]

kavlak s. Kabuğu dökülmüş. [Ecorcé, dépouillé — Stripped]

kavlamak f. (Kabuğu, derisi) Dökülmek. [Etre écorcé — To be stripped off]

kavlen Ar. zf. Sözle, lâkırdıyla, söz olarak: Kavlen çok şey vaad eder, ama fiilen bir şey yapmaz.

kavl etmek b. f. Kararlaştırmak, anlaşmak.

kavlıç s. ve i. Fıtıklı, fıtık. [Hernieux, hernie — Hernia]

kavmî Ar. s. Kavme, buduna değgin.

kavmiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Bir kimsenin şu ya da bu budundan olması hali. ★ 2. Buduna bağlılık.

kavraç i. Ağır taşları tutup kaldırmaya yarayan, iki tutaklı demir alet.

kavram i. Man. ★ 1. Bir imgenin ya da imgeler dizisinin bütün ayırıcı temel özelliklerinin toplamına ait zihin izlenimi. Bir nesne, bir durum, bir duygu ya da zihnin yarattığı bir imge dizisi için, temel özelliklerin tümünün mantıklı bir düzen içinde düşünülmesi. esk. Mefhum. [Concept, notion — Concept, notion] ★ 2. Bağırsakları ve böbreği örten zar: Kavram yağı. [Epiploon — Omentum]

kavramak f. ★ 1. İçine alırcasına her yanından tutmak: Taşı kavradı. [Empoigner — To grasp] ★ 2. Her yanına yayılmak: Sızılar vücudunu kavramış. [Couvrir — To cover] ★ 3. mec. Her yönünü anlamak: Durumu kavradı. [Saisir, comprendre — To seize] ★ 4. Fel. (Zihinde) Oluşturmak. [Concevoir — To conceive]

kavramcılık i. Fel. Bilgimizin deneyden gelmediğini, ancak deney dolayısıyla meydana çıktığını ileri süren doktrin. Örneğin adalet kavramı, bir adaletsizliğe tanık olduğumuz zaman canlanır ama daha önce de zihnimizde vardır. Kavramcılık, ampirizm ile rasyonalizmin birleşimi olarak görünmektedir. [Conceptualisme — Conceptualism]

kavranılmaz s. Psi. Zihinde oluşturulamayan ya da oluşturulabildiği halde gerçekten böyle bir şeyin var olması akla sığmayan. [Inconcevable — Inconceivable]

kavrayış i. Fel. Kavrama yetisi. [Conception — Conception]

kavruk s. ★ 1. Kavrulmuş. [Torrefié — Dried up] ★ 2. mec. Yaşı ilerlediği halde boyu bosu yaşıtlarından küçük kalan: Bu çocuk kavruk kaldı. [Rabougri — Dwarfed]

kavrulmak f. ★ 1. Ateşte kızartılmak. [Etre torrefié — To be scorched] ★ 2. Güneşte ya da ateşte biraz yanmak: Dünkü sıcakta kavrulduk. [Etre brûlé — To be fried]

kavsî Ar. s. Kavis biçiminde, yay gibi olan.

kavsi kuzah b. i. Alkım, gök kuşağı.

kavşak ★ 1. s. Kağşamış olan. [Relaché, râpé — Relaxed] ★ 2. i. Kavuşak. [Confluent, jonetion — Junction]

kavşamak (kağşamak) f. Eskiyip yıkılacak ya da dökülecek hale gelmiş olmak: Bu bina, şu koltuk artık kavşamış. [S'écrouler, vieillir — To be about to collapse]

kavuk i. ★ 1. Tar. Sarık sarılan başlık. ★ 2. Sidik torbası.

Kavuklu Tiy. Orta oyununda iki önemli oyuncudan biri. Başında kocaman bir kavuk, sırtında kırmızı kaftan vardır. Pişekâr'la söz yarışmasına girer; muhavere bölümünde ve oyunun tamamında bulunur. Eski adı Nekre'ydi. Karagöz gibi saf biridir.

Kavuklu arkası b. i. Tiy. Orta oyununda kavuklunun arkasında dolaşan oyuncunun adı. Çoğunlukla cüce ya da kamburdur.

Kavuklu, Hamdi (1841-1911) Ortaoyununda, kavuklu rolüyle ün kazanmış oyuncu. İlk defa 1873 yılında kavukluya çıkmıştır. Ondan sonra çeşitli yerlerde dolaşarak oynamıştır. Metinli oyun oynama tekelini, padişahtan Güllü Agop aldığı için metinsiz oynadıklarını ileri sürmüş ve böylece oyunlarını sürdürmüştür. Mısır Hidivi'nin düğününe İstanbul'dan giden topluluklar arasında yer almıştır.

kavukluk i. Eski ev ve konaklarda kavuk koymaya yarayan ve bazı defa bir sanat eseri denecek kadar güzelleri yapılmış olan oymalı tahta raflar. Sokakta ve görevi başında kavuk giyenler evlerine dönünce saygıdeğer sayılan o iri ve mükellef başlığı rastgele bir yere bırakmaz, bu raflara yerleştirirlerdi.

kavuk sallamak b. f. Birinin söylediklerini, hoş görünmek ya da hatır kırmamak için kabul eder ve onaylar görünmek.

kavun i. Kabakgillerden bir bitki ve bunun başlıca sarıdan koyu yeşile kadar değişen renklerde kabuğu olan, içi sulu ve tatlı, çoğu pembeye kaçan sarı renkli, güzel kokulu yemişi. [Melon — Melon]

kavuniçi b. i. ★ 1. Pembeye çalan koyu sarı renk. [Jaune foncé, rougeâtre — Pinky dark yellow] ★ 2. s. Kavuniçi renginde olan: Kavuniçi bir gömlek.

kavurga i. Mısır, buğday gibi tanelerin kavrulmuşu.

kavurma i. ★ 1. Kavurmak eylemi. [Torréfaction — Frying] ★ 2. Tencerede pişirilip kendi yağıyla kızartıldıktan sonra dondurulup saklanan et. [Viande frite — Fried meat] ★ 3. Kavrulmuş.

kavuk

kavun dalı ve meyvası

Orta oyununda kavuklu tipi

Kavuklu Hamdi

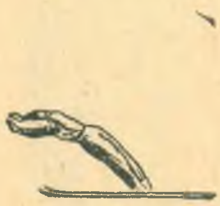
KAYAK

çıkış

dönüş

atlayış

duruş

Bir dönemeçte yapılan yedi hareket

kavurmaç i. Kavrulmuş kuru buğday.

kavurmak f. ★ 1. Bir şeyi bir kabın içinde tutup karıştırarak yakmadan kızartmak. [Griller, rôtir — To fry] ★ 2. (Rüzgâr, soğuk ya da sıcak hava için) Kurutmak: Rüzgâr yüzümü kavurdu. [Brûler — To burn out]

kavuşak i. Coğ. Nehir, yol gibi uzayıp giden şeylerin kavuşma yeri. esk. Mülteka. [Confluent — Junction]

kavuşmak f. ★ 1. Yokluğu çekilen bir kişi ya bir şeye erişmek: Ana oğul kavuştular. [Se joindre — To meet] ★ 2. Gidip katılmak: Bu dere Ceyhan'a katılır. [Confluer — To join] ★ 3. Bir araya gelmek, birleşmek: Paltosu iyi kavuşmuyor. [Croiser — To fold over]

kavuşum i. Ast. Yer yuvarlağı bir uçta kalmak üzere, yerin, güneşin ve herhangi bir gezegenin bir doğru üzerine gelmeleri. esk. İçtima. [Conjonction — Conjunction]

kavuşum devri b. i. Ast. Bir gezegenin iki kavuşumu arasında geçen zaman aralığı: Ayın kavuşum devri 29 gün, 12 saat, 44 dakika ve 3 saniyedir. esk. İçtima devri [Révolution synodique — Synodic revolution]

kavut i. Kavrulmuş buğday ve ahlat kurusu dövülerek yapılan bir yiyecek.

kavuz i. Bot. Bir çenekli bitkilerde, çiçeklerdeki renkli taç yaprağı yerine bulunan yeşil renkteki yaprakçıklar.

kavuzlular b. i. Bot. Birçeneklilerden, çiçeklerinde renkli taç yaprağı yerine «kavuz» denilen yeşil renkte yapraklar bulunan bitki takımı. esk. Zülhasale. [Fr. Glumiflores]

kavval Ar. s. Çok söyleyen, geveze. esk. Lâfzen.

kavza i. Sert kabuk, kof kap, mahfaza: Buğdayın kavzası.

kavzamak f. ★ 1. Kabarmak, üfürlemek, kabarıklar peyda etmek. [Enfler, gonfler — To swell] ★ 2. Saklamak, korumak, sıkı tutmak, muhafaza etmek. [Préserver, garder — To keep] ★ 3. Derleyip toplamak, yoluna koymak. esk. Tanzim etmek.

Kawalerowicz, Jery (Doğ. 1922) Yeni Polonya sinemasının en ünlü rejisörlerinden. 1951'den bu yana çevirdiği filimlerle, gotik bir duyarlığı yansıtan sembolik biçimciliği ve plastiği kullanmadaki ustalığıyla özellikle Batı'da büyük ilgi gördü; armağanlar aldı. Başlıca filimleri: «Gece Treni», «Meleklerin Jeanne Annesi» dir.

kay, -yyı Ar. i. Kusma.

kaya i. Büyük ve sert taş kitlesi.

kaya balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının kayabalığımsılar grubunun bir familyası. Yalnız ilki dikenli olan iki sırt yüzgeçleri vardır. Kuyruk yüzgeçleri yuvarlanmış, karın yüzgeçleri ise göğsünün altında birleşerek bir nevi vantuz meydana getirmiştir. Bununla kayalara yapışırlar. Mutedil ve tropik denizlerde çok zaman ayırt edilmeleri güç birçok türleri vardır. En irisi, 30 cm. uzunluğunda olabilen iri kafalı kayabalığıdır. Kayabalığıgillerin en yaygını, kıyılarımızda da, 12 cm. yi geçmeyen kömürcün kayasıdır. Kayabalığıgillerin bir özelliği de kusmalarıdır. Av mevsimi nisan, mayıs, haziran ise de her mevsimde her denizde bulunur. Eti lezzetli ve kolay sindirildiğinden makbuldür. Yakalandıktan sonra bir arada taşınırken kusarak birbirlerini kirletirler. Süngerle temizlenmelidir. [Gobie — Goby]

kayabalığımsılar ç. b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının bir grubu. 6 familyası ve 700 türü vardır. Tuzlu ve tatlı suların yerli dip balıklarıdır. En yaygın oldukları bölgeler tropikal denizlerdir. Çok soğuk olmayan bütün denizlerin kıyılarında rastlanırlar. Karın yüzgeçlerinin göğüs altında birleşmesinden meydana gelen ve kayalara yapışmalarına yarayan bir nevi vantuz şeklindeki organ, «uykucular» familyası dışındaki bütün familyalarında vardır. [Gobies — Gobies]

kayabaşı, -nı b. i. Müz. Bir Anadolu ezgisi ve bu ezgiyle söylenen koşma. Daha çok çobanlar, kır adamları söyler.

Kayacık Diyarbakır'ın Lise ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 9 599, merkezinin nüfusu 592'dir. Eski adı Hezan'dı.

Kayadibi Sivas'ın merkez ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 9 112, merkezinin nüfusu 685'dir.

kayağan s. Üzerinde kolaylıkla kayılan, kaypak: Kayağan bir yol. [Glissant — Slippery, polished]

kayağantaş b. i. Jeol. Yaprak yaprak ayrılabildiği için evlerin damlarını örtmekte ve üzerine yazı yazılan taş tahta yapmakta kullanılan yumuşak ve koyu mavimtırak bir taş. Arduaz. [Ardoise — Slate]

kayak i. Sp. Ayağa takılan uzun tahtalarla kar üzerinde kayma şeklinde yapılan spor. Ayağa takılan özel tahtalara da kayak denir. Kayak, sağlık yönünden yararlı ve dünyanın pek çok ülkesinde tanınmış bir spordur. Bugün, bizde de çeşitli kayak yarışmaları yapılır. Kayak yapmak için özel tahtalardan başka, özel ayakkabılar giymek gerekir; ellerde birer özel sopa bulunur. Kayakta tramplen üzerinde yapılan atlama yarışlarından başka, slalom (iniş) yarışları da önem taşır.

kayakçı i. ve s. Kayak sporcusu.

kayalık i. ve s. Kayası çok olan (yer). [Rocheux — Rocky place; rocky]

Kayalık Dağları Kuzey Amerika'da Alaska'dan başlayıp Meksika'ya kadar Büyük okyanusa paralel uzanan sıradağlar. Mc

Kinley tepesi (6 240 m.) en yüksek noktasıdır.

kayalifi, -ni b. i. Taşpamuğu, asbest. [Asbeste — Asbestos]

kayaklı keşif kolu Ask. Kışın karlı bölgelerde savaşan birliklerin düşman hakkında bilgi edinmek için kayaklı erlerden kurdukları keşif kolu.

kayamezarları b. i. Kayalara oyulmuş mezarlar. Mısırlılar ve Hintliler'de görülür.

kayan i. Dağdan inen zorlu su. Sel. [Torrent — Torrent]

Kayapa Balıkesir'in İvrindi ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 3 970, merkezinin nüfusu 1 300'dür.

Kayapınar Mardin'in Gercüş ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 10 362, merkezinin nüfusu 1 471'dir. Eski adı Habezbeni'ydi.

kayar i. Hayvanın buz üzerinde yürümesine yarayan çengelli nal.

kayasa i. Eyer kolanının tokaya geçen kayışı. [Courroie — Strap]

Kayaş Ankara'nın Çankaya ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 5 160, merkezinin nüfusu 830'dur.

Kaya, Şükrü (1884-1959) Devlet adamı. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Mütareke yıllarında İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. İzmir belediye başkanı iken ikinci dönemde milletvekili seçildi; beşinci dönem sonuna kadar milletvekilliği, 1924-1925 yıllarında dışişleri, 1927-1938 yıllarında içişleri bakanlığı, bir süre Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterliği yaptı. Gazetelerde yazıları, çevirileri basılmıştır. Gide ile Rist'den çevirdiği «İktisadî Mezhepler Tarihi» bunlar arasında sayılabilir.

kayatuzu b. i. Jeol. Sodyum klorür bileşimli bir mineral. Saf halde renksiz, bazen içinde bulunan yabancı maddelerden dolayı renkli olur. Demir oksitliler sarı ya da kırmızı kil ve bitümlüler gri ve siyah olur. Bu renkler, suda eritildiği zaman kaybolur. Suda kolaylıkla çözünür. Deniz sularının ortalama % 2,8'ini teşkil eder. Genellikle tuzlu suların kapalı havzalarda buharlaşmasıyla tortul olarak oluşur. Doğada alçıtaşı ve silvin ile birlikte bulunur. Suda kolaylıkla eriyen bu maddelerin korunabilmesi için tortullaşmalarından hemen sonra su geçirmeyen kil ya da silt gibi kayaçlarla örtülmeleri gerekir. Kimya ve besin endüstrisinde kullanılır.

kaybetmek Ar. T. f. Yitirmek. [Perdre — To lose]

kaybolmak Ar. T. f. Yitmek. [Se perdre — To get lost, be lost]

kaybolmuş şey Huk. Sahibinin elinden çıkmış eşya. Kaybolmuş bir eşyayı bulan kimsenin ne yapması gerektiğini Medenî Kanun göstermiştir. Buna göre, kaybolmuş eşyayı bulan kimse, sahibini biliyorsa sahibine, bilmiyorsa polise vermek zorundadır. Kaybolmuş malın sahibi bulunmazsa o mal 5 yıl sonra malı bulanın olur. Malın sahibi bulunduğunda, malı bulana belirli bir ikramiye vermek zorundadır. Kaybolmuş malı bulup gerekli işlemleri yapmayarak ona sahip çıkmak suçtur.

kaydetmek f. Ar. T. f. ★ 1. Yazmak: Not defterine kaydetmek. [Enregistrer, noter — To register, note] ★ 2. Olduğu görülmek: Bir isabet kaydedildi. [Atteindre — To be recorded] ★ 3. Önemi dolayısıyla hatırda tutmak. [Considérer — To deem, consider]

kaydı hayat, -tı Ar. b. i. Yaşadığı kadar, yaşamaca, ömrü boyunca: Kaydıhayat şartıyla. [A vie — For life]

kaydı ihtirazî b. i. Çekingi, ihtiyat için konulan şart.

kaydı ihtiyatî Ar. b. i. İhtiyat kaydı.

kaydırak i. ★ 1. Yassı, kaypak, irice çakıl. ★ 2. Böyle bir çakılı ayakla kaydırarak oynanan bir çocuk oyunu. ★ 3. Çocuk bahçelerinde, çocukların kayarak eğlenmeleri için bulundurulan oyun aracı.

kaydırmak f. Kaymasını sağlamak, kaymasına yol açmak. [Glisser, faire glisser — To cause to slip]

kaydiye Ar. i. Kayıt için alınan para.

kay etmek f. Kusmak.

kaygan s. Kayağan, kaypak. [Glissant — Slippery]

kaygana i. ★ 1. Peynir ya da kıyma gibi şeylerin yumurta ve unla karıştırılmasıyla yapılan bir çeşit yemek, omlet. ★ 2. Yumurtanın çalkalanmasıyla yapılan bir çeşit tatlı.

kaygı (kaygu) i. Kötü bir sonuca varılacak korkusuyla duyulan üzüntü. [Souci — Anxiety, worry, care]

kaygılanmak f. Kaygıya düşmek. [Se soucier — To get anxious, be worried]

Kaygılı, Osman Cemal (1890-1945) Hikâyeci ve romancı. 1906-1918 arası askerî birliklerde kâtip olarak çalışan, 1925'den sonra çeşitli okullarda öğretmenlik yapan Osman Cemal 1920'de başladığı mizah yazarlığıyla tanındı. Hüseyin Rahmi — Ahmet Rasim geleneklerine bağlı, zengin folklor bilgisinden kuvvet alan hikâye ve romanlarında İstanbul kenar mahallelerinin yaşantılarını yansıttı. Ayrıca «Üfürükçü», «İstanbul Revüsü» gibi oyunlar yazdı. Başlıca eserleri: «Eşkiya Güzeli», «Bekri Mustafa», «Aygır Fatma», «Çingeneler» dir. En ünlü eseri olan «Çingeneler» 1942 C.H.P. roman yarışmasında derece aldı.

kaygın s. Elden kayan ya da üzerinde el kayan: Kaygın balık. [Glissant — Slippery]

kaygırmak f. Bir şeyin kaygısını çekmek. [Se préoccuper — To worry]

kaya balığı

Kayın ağacının dalı

Kayısı dalı ve meyvası

ÇEŞİTLİ KAYIKLAR

Hünkâr kayığı

Yediçifte saltanat kayığı

Pazar kayığı

kaygısız s. Kaygısı olmayan, yüreğini kaygıdan uzak tutan. [Insouciant — Carefree]

Kaygusuz, Abdal Şair. Asıl adı Gaybî'dir. XV. yüzyılda yaşamış tasavvuf şairlerinden olup doğum ve ölüm yılları bilinmemektedir. Bir söylentiye göre Alaiye (Alanya) Beyi'nin oğludur. Abdal Musa'nın Elmalı'daki dergâhına kul olup Kaygusuz adını alır; orada 40 yıl kalır; sonra piri tarafından Mısır'a gönderilir. Mısır'da kurduğu tekkeye şeyhlik ederken orada ölür. II. Murat zamanında yaşadığı (1421-1451), Bektaşî Şeyhi Abdal Musa'ya müritlik ettiği, Rumeli şehirlerini de dolaştığı şiirlerinden anlaşılan Kaygusuz Abdal, Yunus Emre izinde yürüyen Alevî - Bektaşî halk şiirinin kurucusudur. O da Yunus gibi kuvvetli bir tasavvuf kültürüyle yüklü şiirlerini hem hece, hem aruzla yazmış, nefeslerinin çoğuna gizli remizli hiciv - mizah motifleri, tekerlemeler katarak hem sofularla hem de insanlık kusurlarıyla alay etmiştir. Düz yazı olarak yazdığı eserlerinde, örneğin «Budalanâme» de XV. yüzyıl halk düz yazısının en sade örneklerini verir.

kayık ★ 1. s. Bir yana kaymış. [Incliné — Inclined] ★ 2. i. Kürek ya da yelkenle yürütülen ufak tekne. [Barque — Boat]

kayıkçı i. Kayıkla insan ya da eşya taşıyan kimse. [Batelier — Boatman]

Kayıkçı Kul Mustafa Bak. Mustafa, Kayıkçı Kul.

kayıkçılık i. Kayıkçının yaptığı iş.

kayıkhane i. Kayığı çekip bağlamaya ya da kızak üzerine almaya yarayan üstü kapalı yer. Eski Boğaziçi yalılarının çoğunda birer kayıkhane bulunurdu. [Abri à bateaux — Boat house]

kayım i. Dama ve satranç oyunlarında iki tarafın eşit olması; kit olması. [Faire quitte à quitte — Tie]

kayın i. ★ 1. Kayıngillerin örnek bitkisi olan kerestelik bir orman ağacı. Gri renkteki gövdesi düz ve yüksektir. [Hêtre — Beech] ★ 2. Karının ya da kocanın erkek kardeşi.

kayınbirader T. Far. b. i. Kayın. [Beau - frère — Brother - in - law]

kayıngiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerin kozalaklılar takımının, yumurtalıkları altta, kapçık meyvalı bir familyası. Kayın, fındık, gürgen v. b. gibi büyük orman ağaçlarını içine alır. [Bétulacées — Betulaceae]

kayınlık i. Evlenme yoluyla meydana gelen yakınlık. esk. Sıhriyet, karabeti sıhriyye. [Paranté par alliance — Marital relationship]

kayınpeder T. Far. b. i. Kaynata, kocanın ya da karının babası. [Beau - père — Father - in - law]

kayınvalide T. Far. b. i. Kaynana. Kocanın ya da karının annesi. [Belle - mère — Mother - in - law]

kayıp, -ybı Ar. s. ★ 1. Yitik. Kaybolan kimse ya da şey. [Perdu — Lost] ★ 2. Hazır olmayan, göz önünde bulunmayan. [Absent — Absent] ★ 3. i. Görünmez evren: Kayıptan (gaipten) haber vermek. [Invisible — Invisible]

kayır i. Kum sekisi, kum seti. [Tas de sable — Pile of sand]

kayırıcı s. Kayıran, iltimas eden. esk. Mültemis. [Protecteur — Protector]

kayırış i. Kayırmak eylemi. esk. Himmet. [Protection — Protection, backing]

kayırmak f. ★ 1. Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak. esk. Himmet etmek: Yoksulları kayırmak. [Soigner — To protect, look after] ★ 2. Birini, başkalarının zararına korumak. esk. İltimas etmek: Adam kayırmak. [Protéger — To back]

kayısı i. Gülgillerden, cevizden büyük, derisi ince, açık turuncu renkte, eti sulu, lezzetli ve güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli yemiş ve bunun ağacı. Yurdumuzdaki başlıca kayısı çeşitleri: 1° Yuvarlak biçimde ve güneş görmüş tarafı al renkte olan Şam kayısısı. 2° Yumurta biçiminde, lezzetli, hoş kokulu, rengi sarı, güneş gören tarafı pembe olan Malatya kayısısı. 3° Kabuğu kalınca, üstü kırmızı benekli, şekerli ve sulu bir çeşit olan, çekirdeği ufak şekerpâre. 4° Kayısıdan küçük ve oluklu kabuğu kalın ve kayısılar kadar kokulu olmayan yerli zerdali. Bunların arasında Malatya çeşidi en ünlüsü ve arananıdır. [Abricot — Apricot]

kayış i. ★ 1. Kaymak işi ve biçimi. [Glissement — Act of slipping] ★ 2. Dar ve uzun kösele dilimi: Bel kayışı, berber kayışı. [Courroie, sangle — Strap, belt]

kayış balığı b. i. Zo. Yılan balığına benzeyen, vücudu yumuşak vıcık, ağzı pek büyük bir balık. Sularımızda tutulanların en büyükleri 20 - 30 cm. uzunluğundadır. [Argentin — Bearded ophidium]

kayışçı i. ★ 1. Kayış yapan ya da satan kimse. ★ 2. s. mec. Altadıcı, hileci.

kayışdili, -ni b. i. Kaba ve çirkin kelimeler kullanarak konuşanların dili.

kayışkıran b. i. Bot. Baklagillerden kırmızı çiçekli bir bitki. Derin kökleri, toprak sürülürken, sabanı tutar.

kayıt, -ydı Ar. i. ★ 1. Bir yere mal ederek deftere geçirme, adını yazarak bağlama: Çocuğun okul kaydı. [Enregistrement — Registration, enrollment] ★ 2. Şart, sınırlama, çerçeveleme: Ben kayıt altına giremem diyor. Kayıtsız, şartsız. [Condition — Condition, reservation] ★ 3. Bir cümlenin anlamını çerçeveleyen, iyice belirten kısım: Sözün kayıtlarını yerli yerine koymalı, ki istenilenden başka bir şey anlaşılmasın. ★ 4. Önem verme, gözetme, umursama, görev edinme: Şimdi bir

ev yaptırma kaydındadır. Pek kalender mizaçlıdır, dünyayı kaydetmiyor.

kayıt i. Bir çerçeveyi meydana getiren parçalardan her biri.

Kayıtbay (1408-1495) Mısır Melükleri Hükümdarı. Kölelikten sultanlığa yükselmiştir. Dulkadıroğulları, Uzun Hasan ve Osmanlılar'la savaşmıştır. Savaşlarda başarı kazanmışsa da katı yürekli ve zalim bir hükümdar olarak tanınır.

kayıtım i. Fel. Bir olayın kendi nedenleri üzerindeki tepkisi. esk. Rücu. [Récurrence — Recurrence]

kayıtlamak f. Bazı koşullara bağlamak. esk. Takyit etmek. [Conditionner, restreindre — To restrict]

kayıtlı s. ★ 1. Kaydı yapılmış, kayda geçirilmiş olan. [Enregistré — Registered, recorded] ★ 2. Kayda, şarta bağlı. [Restreint — Restricted]

kayıtmak f. Bir karardan, bir kanıdan geri dönmek. esk. Nükûl, rücu etmek. [Renoncer — To renounce, repudiate]

kayıtsız s. ★ 1. Tasasız, aldırmaz, umursamaz. esk. Lâkayıt: Pek kayıtsız bir adamdır. [Insouciant, insoucieux — Carefree] ★ 2. Kaydı yapılmamış, kayda geçirilmemiş olan: Okula kayıtsız gidip geliyor. [Non inscrit — Unregistered] ★ 3. Kayda bağlı olmayan. [Inconditionnel — Unconditional]

kayıtsız kalmak b. f. Aldırmamak, önem vermemek. [Rester insoucieux — To remain indifferent]

kayıtsızlık i. Tasasızlık, aldırmazlık, umursama. [Indifférence — Indifference, apathy]

kayıtsız şartsız b. zf. Hiçbir şartı ve bağı olmaksızın. esk. Bilâ kaydü şart. [Sans aucune réserve — With no reservations]

kaykılmak f. Bir yana doğru yatar gibi olmak. yaslanmak. [Incliner, s'appuyer — To lean]

kaymaç s. Uçları yukarıya doğru kalkık (göz): Çinliler'in ve Japonlar'ın gözleri kaymaçtır.

kaymak f. Düz ve cilâlı ya da ıslak bir şey üzerinde, akar gibi yer değiştirmek; yuvarlanmadan öteleme hareketi yapmak: Buz üzerinde kaymak. [Glisser, couler — To slide] ★ 2. Belli etmeden yerini değiştirmek: Bazan kelimeler başka anlamlara kayar. [Glisser — To shift] ★ 3. mec. istemeden bir şey yapmak, söylemek: Gönlü kaymak, dili kaymak. [Faillir — To slip]

kaymak i. ★ 1. Bazı sıvıların ve hele sütün üstünde zar halinde toplanan koyuca kısım: Bir lüle kaymak, kaymaklı komposto, yağmurdan sonra toprak kaymak bağlamış. [Crème — Cream] ★ 2. mec. Bir şeyin en iyi ve seçkin kısmı. esk. Züpte, hülâsa, güzide.

kaymakam Ar. i. İlçenin en büyük yönetim görevlisi. Valiye bağlı bir merkez memurudur. Eskiden askerî terim olarak, yarbaylara da kaymakam denirdi. [Sous préfet — District governor]

kaymakamlık i. ★ 1. Kaymakam olma hali. ★ 2. İlçe. esk. Kaza. ★ 3. Vekillik: Filâna kaymakamlık ediyor.

Kaymakçı İzmir'in Ödemiş ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 10 233, merkezinin nüfusu 3 631'dir.

kaymaklanmak f. Kaymak bağlamak. [Crémer — To become creamy]

kaymaklı s. Kaymağı olan, kaymakla yapılmış. [Crémé — Creamy]

kaymaktaşı i. Parlatılmaya elverişli, yumuşak, beyaz ve yarı saydam bir çeşit mermer.

Kaymas Kocaeli'nin Kandıra ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 4 819, merkezinin nüfusu 566'dır.

Kaymaz Eskişehir'in Sivrihisar ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 6 072, merkezinin nüfusu 2 056'dır.

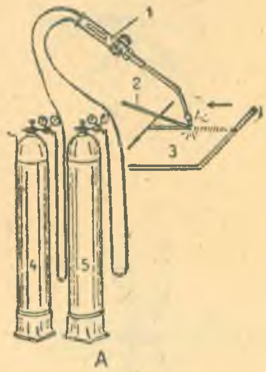
kayme Ar. i. (Halk) Kâğıt lira.

kaynaç i. Jeol. Vakit vakit sıcak su fışkırtan kaynak; ara sıra akan sıcak su çağlayanı. [Geyser, geiser — Geyser]

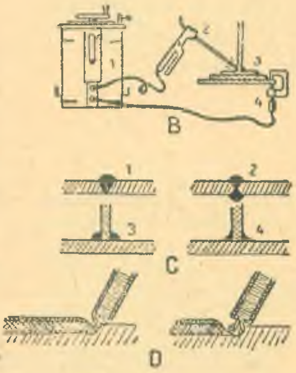
kaynaç taşı b. i. Kaynaçlarda opal halinde ve çok defa karnabahar görünüşünde silis tortusu. [Geyserite — Geyserite]

kaynak i. ★ 1. İçinde su kaynayıp çıkan yer. Kaynak suları çoğunlukla çeşitli oluşuklardan süzüldükleri için mikrop ve pisliklerden arınmış olur. Ama, kalkerli yerlerdeki kaynak suları kalkerin geniş çatlaklarından süzülmeden geçtikleri için içilmezler. İçinde % 5 oranında mineral erimiş olan kaynak suyuna maden suyu denir. [Source — Spring] ★ 2. Bir şeyin çıktığı ilk yer. esk. Menşe. [Origine — Origine] ★ 3. Fiz. Herhangi bir enerjinin çıktığı yer: Işık kaynağı. [Source — Source] ★ 4. Tek. İki maden ya da kauçuk parçasını ısıtıp birbirine kaynaştırma, yapıştırma işi. Genel olarak elektrik kaynağı ve oksijen kaynağı olarak ikiye ayrılır. Elektrik kaynağında madenleri ısıtıp ergitmek için gereken ısı elektrik arkıyla elde edilir. Bir doğru gerilim üretecinin ucuna elektrot adı verilen madenden bir çubuk bağlanır. Çubuk kaynak yapılacak madene değdirilince elektrik devresi kapanır ve çubuğun değdiği noktada bir ark doğar. Çubuk ve maden oradaki yüksek sıcaklıkla ergir. Böylece kaynak işlemi yapılmış olur. Bu sırada kuvvetli bir ışık da çevreye yayıldığı için kaynakçı mutlaka koyu renkli camı olan gözlük kullanmalıdır. Çünkü arktan çıkan ışık göz için zararlıdır. Ayrıca elektrik kaynağı yapanın elinde yalıtkan bir maddeden yapılmış eldiven, güvenli bir çalışma için gereklidir. Oksijen kaynağında ise asetilenle saf oksijen hamlaçlarda yakılır. Bu yanma sonunda açığa çıkan ısı ile (3 000° C) madenler kaynatılır ya da istenen yerden

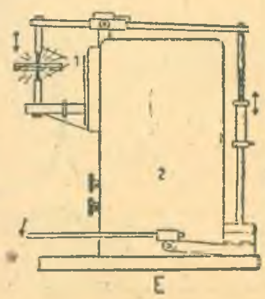
KAYNAK

A) Oksijen kaynağı: 1) Hamlaç lambası. 2) Kaynak çubuğu. 3) Kaynak yapılan levha. 4) Oksijen tüpü. 5) Asetilen tüpü.

B) Elektrik kaynağı: 1) Kaynak transformatörü. 2) Kaynak elektrodu. 3) Kaynak yapılan levha. 4) Deneyi kapatan kablo ve bağlama elemanı. C) Kaynak çeşitleri: 1) V kaynağı. 2) X kaynağı. 3) Tam doldurma kaynağı. 4) L kaynağı. D) Nokta kaynağı.

E) Nokta kaynak makinası: 1) Elektrotlar. 2) Transformatörler.

KAYNAK

F

F) Daire ve karşılıklı nokta kaynağı : 1) Yuvarlak elektrod. 2) Kaynak yapılan levha. 3) Elektrod

Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu

1) 1695-1699, 2) 1711, 3) 1736-1739, 4) 1768-1774, 5) 1787-1792, 6) 1806-1812, 7) 1828-1829, 8) 1853-1856, 9) 1877-1878, 10) 1914-1918.

Ele geçirilen yerler — Rusya'nın yardımıyla kurulan devletler

kesilir. [Corroyage — Welding] ★ 5. (Halk) Kaba et. ★ 6. s. Canlı kıpırdak.

kaynakçı i. Kaynak yaparak madenleri birleştiren kimse. [Soudeur — Welder]

Kaynak, Saadettin (1895-1961) Türk bestecisi. İstanbul'da doğdu. İlâhiyat Fakültesi'ni bitirdi. Sesinin güzelliği ve din eserlerini okuyuşundaki ustalığıyla ün yaptı.

kaynamak f. ★ 1. Fiz. Sıvı halindeki bir cismin ısıtılınca gaz haline geçmesi. Her cismin belli bir basınç altında belli bir kaynama noktası vardır Örneğin : Saf suyun deniz kıyısındaki (760 mm. cıva basıncı) kaynama noktası 100° C'dır. Basınç arttıkça kaynama noktası yükselir. Gaz halinden sıvı haline geçen cisim, çevresinden ısı alır. Bir cismin birim miktarını buhar haline geçirmek için gereken ısıya o cismin buharlaşma ısısı denir. [Bouillir — To boil] ★ 2. Mayalanmak, ekşimek. esk. Tahammür etmek : Şıra kaynamaya başladı, midesi kaynıyormuş. [Fermenter — To be fermented] ★ 3 Hareket halinde bulunmak, yerinde duramamak : Deniz kaynıyor, çocuk oturduğu yerde kaynıyor. [Mouvoir, remuer — To stir] ★ 4. Pek çok bulunmak : Burada karınca kaynıyor ★ 5. Sıkıca yapışmak, kaynak meydana getirmek : Kırılan kol kemiği kaynadı [Joindre — To join] ★ 6. İçin için hazırlanmak, gizlice ve el altından tertip olunmak : Burada bir iş kaynıyor. Orada bir isyan kaynıyor. [Brasser — To brew] ★ 7. Batmak, arada kaybolmak : Paralar kaynadı gitti derken hepsi meydana çıktı.

kaynana b. i. Kadına göre kocasının, erkeğe göre karısının annesi, kayın valide. [Belle - mère — Mother - in - law]

kaynana zırıltısı b. i. Bir sap etrafında çevrilen, çevrildikçe takırdılı bir ses çıkaran çocuk oyuncağı.

Kaynar Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 6 689, merkezinin nüfusu 1 320'dir.

Kaynarca Kocaeli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 360 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 874, merkezinin nüfusu 1 035'dir. İlçe toprakları, Karadeniz kıyısında hafif dalgalı sırtlar ve bunların arasındaki geniş vadilerden ibarettir. Mısır ve buğday yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Kandıra — Adapazrı yolu üzerindedir. Adapazarı'na 35, İzmit'e 68 km. uzaklıktadır.

kaynarca i. Üstü açık, sıcak maden suyu; kaynak. [Source — Spring, fountain, source]

Kaynarca Antlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nun batmasını hazırlayan en ağır belgelerden biri. I. Abdülhamit ve II. Katerina'nın çariçeliği zamanında Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusyası arasında çıkan ve 6 yıl süren savaş sonunda yapılmıştır. Bu savaş Polonya'nın Ruslar'a karşı korunması yüzünden çıkmış ve III. Sultan Mustafa zamanında başlayıp, I. Abdülhamit'in saltanata geçmesinden sonra devam etmişti. Savaş yetersiz adamlar elinde son derece kötü bir biçimde yönetildiği gibi 21 Temmuz 1774'de imzalanan antlaşma da beceriksizce ele alınmıştır. Rusya bu antlaşmayla Karadeniz'e inmiş ve büyük bir devlet haline gelmiştir.

Kaynaşlı Bolu'nun Düzce ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 13 522, merkezinin nüfusu 1 207'dir.

kaynaşma i. ★ 1. Kaynaşmak işi ; Kırık kemiklerin kaynaşması. [Fusion — Unison, being welded together] ★ 2. Kalabalık şeylerde kuvvetli kımıldama : Halk arasında bir kaynaşma oldu. [Essaim — Stirring]

kaynaşmak f. ★ 1. Tek bir vücut meydana getirecek yolda yapışıp birleşmek: Demirle çimentonun kaynaşması. [S'amalgamer — To amalgamate] ★ 2. Birbirine iyice uymak : Onlar çabucak kaynaştılar. [S'entendre, s'accorder — To be in accord] ★ 3. Çok ve hareketli olmak : Karıncalar kaynaşıyor [Fourmiller — To swarm] ★ 4. Kim. İki ve daha çok cismin molekülleri birbiriyle birleşerek ortaya yeni bir cisim çıkmak ; bileşmek. [Se souder — To mix]

kaynaştırmak f. Kaynamasını sağlamak.

kaynata i. Karıya göre kocasının, kocaya göre karısının babası. esk. Kayınpeder. [Beau - père — Father - in - law]

kaynatmak f. ★ 1. Kaynamasını sağlamak. [Faire bouillir — To boil] ★ 2. Yarenlik etmek. [Causer — To chatter]

kaypak s. ★ 1. Kayağan : Kaypak bir toprak. [Glissant — Sliding] ★ 2. mec. Sözünde durmaz, sözüne güvenilmez. [Dupeur — Inconsistent]

Kaypak Adana'nın Osmaniye ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 827, merkezinin nüfusu 424'dür.

kaypakçı s. Aşıran, yağmacı, kapıp sıvışan.

kaypamak (kaypımak) f. Kayıp sıvışmak, sıyrılmak.

kayra i. Yüksek tutulan ya da sayılan birinden gelen iyilik. esk. Lütuf, ihsan, atıfet, inayet. [Faveur, bienfait — Favour]

kayracılık i. Fel. Tanrı kayrası fikri üzerine kurulmuş olan felsefe. [Providentialisme — Providentialism]

kayrak i. ★ 1. Üzerinde kayılacak yer : [Glissant — Slippery ground] ★ 2. Jeol. Kayağantaş, arduvaz. [Ardoise — Slate] ★ 3. Kayşa yapan (toprak). [Terrain glissant — Sliding land]

kayralmak f. (Irmak için) Kum setleri peyda etmek.

kayramak f. Kayra olarak vermek. esk. Lütfetmek, inayet etmek, ihsan etmek. [Gratifier — To grant]

kayran i. Orman içinde genişçe boş yer.

kayruvaniye Bak. Aristippes.

kayser Lat. Al. i. Eskiden Roma, Bizans daha sonra Alman imparatorlarına verilen san.

Kayseri İç Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 16 921 km² olan ilin nüfusu 537 331, bucak ve köyleri hariç şehrin nüfusu 191 927'dir. Merkez ilçesinden başka Bünyan, Develi, Felâhiye, İncesu, Pınarbaşı, Sarız, Tomarza, Yahyalı, Yeşilhisar ve Sarıoğlan ilçeleri vardır. İl toprakları Orta Anadolu yaylasının 1 000 m. yüksekliğindeki düzlüğünün güneydoğu parçasını teşkil eder. En önemli yükseklik Erciyaş dağıdır (3 916 m.). Doğusunda 1 000 m. yükseklikteki Uzunyayla uzanır. Kızılırmak ile Samantı'nın ve bunların kollarının suladığı topraklarda buğday, arpa, şekerpancarı, sebze ve meyva yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Şehir Erciyaş'ın kuzey eteklerinde geniş bir ova üzerindedir. Dokuma, şeker fabrikaları ve tabakhaneleriyle endüstri bakımından da gelişmiştir. Halıcılığı eskiden beri ünlüdür. Eski zamanlarda Kapadokya denilen bölgenin merkeziydi. Roma imparatorlarından Tiberius şehri alınca adını Cesarea'ya çevirmiştir. Fakat bu eski şehir bugünkü Kayseri'nin yakınında yıkıntı halindedir. Anadolu'nun başlıca geçit yolları üzerinde olduğundan eskiden beri önemlidir. 1 398'de Osmanlılar tarafından alınmıştır. Eski Kale, Ulucami, Küllük, Huvant Hatun, Hacı Kılıç ve Kurşunlu camileri, Döner Kümbet ve Çifteler medresesi eski eserleri arasındadır. Hava, kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

kayşa i. Jeol. Toprak, moloz ya da kaya gibi kütlelerin yerçekimi etkisiyle eğimli bir yüzey üzerinden aşağıya kayması. Anî bir hareket olup ne zaman meydana geleceği belli olmaz. Kum, çakıl, moloz gibi çimentosuz, kil gibi yumuşak ve kaygan satıhlı kayaçlar kayşaya çok elverişlidir. Yamaçlarda aşınma ya da yığılma ile eğimin artması, eteklerin oyulması, bitki örtüsünün ortadan kalkması ve yer sarsıntıları kayşayı doğurur. esk. Heyelan. [Affaissement de terrain — Land - slide]

kayşamak f. Jeol. (Büyük bir dağ parçası) Yerinden koparak kütleler halinde yayılmak. [Affaisser, ébouler — To collapse]

kayşat i. Coğ. Kayşamış parça. [Eboulis — Scree]

kaytak s. Eskiyi ve geriyi özleyen. esk. Mürteci. [Réactionnaire — Reactionary]

kaytan i. Pamuktan ya da ipekten sicim. [Cordonnet de coton ou de soie ganse — Cotton or silk cord]

kaytan bıyıklı b. s. İnce ve uzun bıyıklı.

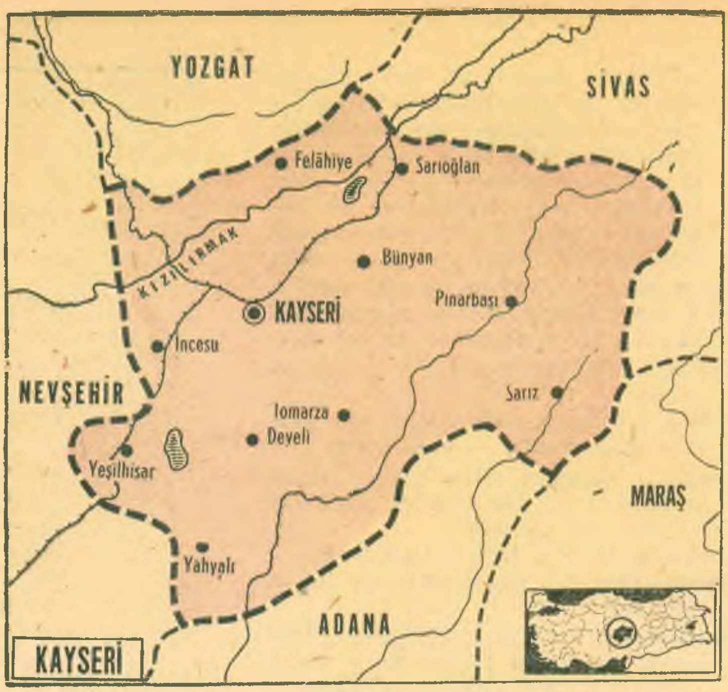
kaytan yakısı b. i. Kaytan biçiminde dar ve uzun yakı.

kaytarmak f. ★ 1. Geri çevirmek. esk. İade etmek. Reddetmek. [Restitution — Restitution] ★ 2. İşten kaçmak. [Se défiler — To evade]

kayyım Ar. i. ★ 1. Cami hademesi. ★ 2. Huk. Kanunun belirttiği hallerde, bir malın yö-

Kayseri (Göreme)'deki oyma kayaların tavanındaki süslerden bir örnek

netimi ya da bir işin görülmesi için tayin edilen kimse. Vasi hakkında uygulanan hükümler kayyıma da uygulanır. Kayyımı, sulh hukuk mahkemeleri, reşit olan bir kimsenin belirli sebeplerle acele işlerini görememesi, kanunî mümessil ile küçüğün çıkarlarının karşıt olması, kanunî mümessilin görev göremeyecek durumda bulunması durumunda tayin eder. Yönetimi kimseye ait olmayan malların yönetim zorunluluğu halinde de, sulh yargıcının kayyım tayin etme zorunluğu vardır. [Curateur — Trustee, administrator, administratrix]

kaz i. ★ 1. Kuşların kazsılar takımının gerçek kazlar alt takımının (tek familya) asıl kazlar alt familyası. Ördek ve kuğularla akrabadır. Sudan çok karada yaşamayı sever. Otçudur. Böcek, yumuşakça ve küçük omurgalı hayvan yiyen türleri de vardır. Gagalarının kenarlarındaki keskin dişleri, beslenmelerini kolaylaştırır. Yüzerler. İyi uçarlar. Bir uçuşta çok yol alırlar. Tehlike karşısında gaga ve kanatlarını ustaca kullanırlar. Evcil kazların çoğu, Avrupa'nın tek yaban kazı olan adi gri kazın soyundan gelmektedir. Yaban kazı otçuldur. Sürü halinde çiftçilere çok zarar verir. Kaz, eski çağlardanberi beslenmektedir. Etleri ve özel besiyle elde edilen karaciğerleri değerli sayılır. Çok ince tüyleri yorgan ve yastık yapımında kullanılır. [Oie — Goose] ★ 2. mec. Budala.

kaza Ar. i. ★ 1. Huk. Davaları görme işi; yargı; yargılama. [Juridiction — Jurisdiction] ★ 2. Kaymakamlık, ilçe. [District — [District] ★ 3. Kimsenin isteği ya da iradesi olmadan ortaya çıkan zararlı olgu. [Accident — Accident] ★ 4. Vaktinde kılınmayan namaz ya da tutulmayan oruç yerine sonradan kılınan namaz ya da oruç.

kazasker

Bir kazak askeri

kazaen Ar. zf. Kaza olarak istemiyerek: Bardağı kazaen kırdı.

kazağı i. Kazıyacak alet.

kaza hakkı Huk. Bak. yargı hakkı.

kazaî Ar. s. Yargıya, bir yargıcın kararına değgin, böyle bir karar ile ilişkisi olan: Kazaî muamele, kazaî salâhiyet. [Juridictionnel, juridique — Judicial]

kazaî rüşt Bak. rüşt.

Kazak i. ★ 1. Türkistan ve Güney Sibirya'da yaşayan bir Türk oymağı. ★ 2. Güney Rusya'da yaşayan islavlaşmış bir topluluk.

kazak i. ★ 1. Rusya ve İran'daki bir çeşit atlı asker. ★ 2. s. Karısına söz geçirebilen erkek, kılıbık karşıtı.

kazak ★ 1. Baştan geçme örme yelek. [Veste — Sweater] ★ 2. Cokeylerin giydiği, göze çarpan renklerde gömlek. [Casaquin — Flannel]

Kazakistan S.S.C.B. federe cumhuriyetlerinden biri. Hazar deniziyle Aral denizi ve Çin Türkmenistanı arasındadır. Yüzölçümü 2 766 000 km², nüfusu 11 300 000, başkenti Alma Ata'dır.

kaza kuvveti Bak. yargı erki.

kazalı s. ★ 1. Kazaya yol açan, tehlikeli. ★ 2. Kazası olan: 5 kazalı bir il.

kazamat, -tı İta. i. Ask. İnsan, mühimmat ve erzakın korunması için yapılmış ve top mermilerine karşı dayanıklı üstü kapalı yer.

Kazan (S.S.C.B.) Tatar Cumhuriyeti'nin merkezi. Volga nehri kıyısında 725 000 nüfuslu bir şehirdir. Kimya, maden ve dokuma endüstrisi gelişmiştir. Tarih önemi olan bir şehirdir. Eski Kazan Hanlığı'nın başkenti iken kuvvetli bir bilim merkeziydi. Şehir sonradan Bulgar Hanlığı'na geçmiş, 1419'da da Altınordulu Uluğ Mehmet Han başa geçerek Kazan Hanlığı'nı kurmuştur. Fakat 1552 yılında Korkunç İvan, şehri 43 gün kuşattıktan sonra ele geçirmiş, böylece Kazan, Ruslar'ın bir ili olmuştur.

kazan i. ★ 1. Çok miktarda yemek pişirmeye ya da içinde bir şey kaynatmaya yarayan çok büyük, kulplu tencere. [Chaudron — Mess - tın] ★ 2. Fiz. Buharla çalışan makinelerde suyu ısıtarak buhar haline geçirmeye yarayan cihaz. Akaryakıt ya da kömürle ısıtılır. Birçok çeşitleri vardır. Su borulu kazanlarda su, borular içindedir. Alevler boru içindeki suyu ısıtır. Bir diğer tip kazan ise, yanmadan ortaya çıkan alev ve gazlar borular içinden geçerken suyu ısıtır. [Chaudière — Boiler]

Kazancakis, Nikos (1885-1957) Yunanlı yazar. Yunanistan'ın en büyük yazarlarından biri olan Kazancakis'in en ünlü romanı, dilimize de çevrilen «Aleksi Zorba» dır. Yazar, şiir, tiyatro ve deneme türlerinde de değerli eserler vermiştir.

Kazancı Konya'nın Esmenek ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 7 040, merkezinin nüfusu 1 838'dir.

kazanç i. Kazanılan şey, kâr. [Gain — Gain, profit]

kazançlı s. Kârlı. [Lucratif — Profitable]

kazandibi, -ni b. i. Pişirildiği kazanın dibine yapışarak kızarmış, kokulu bir çeşit muhallebi.

Kazan, Elia (Doğ. 1909) A.B.D. sinema ve tiyatro rejisörü. İstanbul'da Ermeni bir ailenin çocuğu olarak doğdu, 1913'de göçtüğü Amerika'da Yale Üniversitesi'nde tiyatro öğrenimi gördü. Lee Strasberg'le birlikte New York'da kurduğu ünlü «Actor's Studio» adlı tiyatro okulunda, Marlon Brando, James Dean, Montgomery Clift gibi büyük oyuncular yetiştirdi. 1945'de başladığı sinemacılıkta, doğallığı yakalamaya çalışan bir oyun ve sahne düzeniyle çokluk sansasyonel konulara el atan bir sanatçı olarak ün yaptı. Bir ara çatıştığı Mc Carthy'cilerden ancak arkadaşlarının adlarını vererek kurtuldu. Başlıca filimleri: «İhtiras Tramvayı», «Viva Zapata», «Rıhtımlar Üstünde», «Baby Doll», «Çimende Eğlenti», «Amerika, Amerika» dır.

kazan kaldırma b. i. Tar. Yeniçeri ayaklanması. Yeniçeri ocağında yemek kazanı kutsal tutulur ve dua ile kurulup kaldırılırdı. Kazan kaldırmak sözü de isyan etmeyi anlatırdı. Ocakta kazan kaldırılması birçok kan dökülmesine sebep olmuş, sonunda 1826'da ocak söndürüldüğü zaman bir şair şu beyti söylemişti: «Koyup kaldırmadan ikide birde, kazan devrildi, söndürdü ocağı». Bu tarih anısından dolayı kazan kaldırmak, baş olanlara karşı isyan etmek anlamında da kullanılır.

Kazanlı İçel'in merkez ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 9 197, merkezinin nüfusu 3 185'dir.

kazanmak f. ★ 1. Kâr etmek, kazanç sağlamak, yararlanmak: Yılda beş on bin lira kazanır. [Gagner, profiter — To earn] ★ 2. Edinmek, sahip olmak. esk. İktisap etmek: İyi bir dost kazandı. [Acquérir — To acquire] ★ 3. Uğramak. esk. Duçar olmak: Hastalık kazanmak. ★ 4. Kendinden yana çekmek. [Convertir — To convert] ★ 5. Ele geçirmek. [Capturer — To capture] ★ 6. Başkalarının yargısıyla bir dileği gerçekleşmek: Davayı kazandı. [Gagner — To win]

kaza organı Huk. Bak. yargı organı.

kazara Ar. Far. zf. ★ 1. Rastgelerek. ★ 2. Kaza olarak.

kaza salâhiyeti Bak. yargı yetkisi.

kaza sigortası Eko. İnsanların ya da taşıtların kazaya karşı sigorta edilmesi. [Assurance accident — Accident insurance]

kazaska Kazak halk dansı. Bacak figürlerine önem veren **hızlı ritimli** bir danstır.

Kazasker Ar. b. i. Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında padişahların hazır bulundukları ordularla yani orduyu hümayunlarla dolaşan ve ordunun din işleriyle ve davalarıyla uğraşan büyük kadı (yargıç) ve din adamı. Sonraları bu ünvan «ilmiye» denen sarıklı sınıfının en yüksek rütbesi haline girmiştir. İstanbul payesinden sonra büyük hocalar Anadolu kazaskeri, ondan sonra da Rumeli kazaskeri olurlardı. Meşihat dairesinde böyle büyük iki makam vardı. Fakat bu makamlarda bulunanlardan başka Rumeli ve Anadolu kazaskerliğine yükselmiş sarıklılar da bulunur, bunlar çok defa bulundukları memurlukların maaşlarından başka payelerinden dolayı «arpalık» da alırlardı.

kazaskerlik Ar. i. Tar. Eskiden büyük bir ilmiye aşamasına verilen ad.

kazayağı, -nı b. i. ★ 1. Bot. Ispanakgillerden, yaprakları kazayağına benzeyen bir bitki cinsi. [Chénonode — Branching halyard] ★ 2. Çok kollu çengel. [Grattoire

Kayseri'de Erciyaş dağının tepesi

— Many - pronged hook] ★ 3. Bir ucuna ortasından bir ikincisi bağlanarak meydana getirilen üç uçlu halat. [Corde à trois bout — Three - ended rope] ★ 4. Açık turuncu. ★ 5. mec. Alman askerlerinin geçit resminde adım atışı.

kazaz Ar. i. İpekçi, ipeği işleyen ve satan kimse.

kazazede Ar. Far. b. s. Kazaya uğramış. [Sinistré — Shipwrecked, wrecker]

kazbeyinli b. s. Bak. kaz.

kaz boku b. s. Kirli- sarı renk, yeşilimtırak sarı.

Kaz Dağı Balıkesir ilinde Edremit körfezi kıyısında denize paralel olarak uzanan dağ. En yüksek yeri 1 767 m. dir. Mitolojideki İda dağının şimdiki adı.

kazdırmak f. Kazmak işini yaptırmak. [Faire creuser — To make dig or excavate]

kazein Fr. i. Sütün içindeki en önemli yumurta akı maddesi. Fosfo - proteinler grubundandır. Sütün ekşimesi ile peynirleşmeyi sağlar. Ayrıca birçok sentetik plastik maddenin de kimyasal temelini teşkil eder.

kazel i. Kuruyup dökülen yaprak. esk. Gazel. [Feuille morte — Dead leaf, falling - leaf]

kazemat Fr. i. Kazamat.

kazevi i. Kulpsuz zembil. Taşımak için içine pirinç v.b. konularak ağzı dikilir.

kazgal i. Kaba ayakkabı.

kazı i. ★ 1. Toprağı kazma işi. esk. Hafriyat. [Fouilles — Excavation] ★ 2. Tahta, maden gibi şeyler üzerine yazı, resim oyma. esk. Hak. [Gratture — Engraving]

kazıcı i. ★ 1. Kazmak işini yapan: Mezar kazıcısı. [Creuseur — Digger] ★ 2. Kazıyan: Mühür kazıcısı, mermer kazıcısı.

kazık i. ★ 1. Toprağa kakılmak üzere hazırlanmış ucu sivri çubuk, veted: Çadır kazığı, binanın kazıkları. Atı, ineği kazığa bağlamak. [Pieu, poteau, pal — Stake] ★ 2. Eski zamanlarda idam ve işkence için kullanılan uzun şiş. Mahkûmun kıçından sokulup sırtından çıkarılırdı: Kazığa vurmak, kazığa oturtmak cezası, asmaktan çok ağır ve vahşi bir ceza usulü idi. [Pal — Pale] ★ 3. Kül. Alışverişte aldatma ve böylece aldatarak sürülmüş olan şey: O dükkânda çok kazık vardır. Bu kalem on liraya kazıktır. [Fourberie — Cheat] ★ 4. mec. Dimdik, donmuş gibi bir şey: Karşımda kazık gibi duruyor. [Raide, rigide — Stiff]

kazıkçı s. Külb. Alışverişte aldatan.

kazık kök b. i. Bot. Havuç kökünde olduğu gibi uzun ve koni biçiminde kök. esk. Cezri vetedî. [Racine pivontante — Pivotal root]

kazıklamak f. ★ 1. Kazığa vurmak, kazığa oturtmak. [Empaler — To impale] ★ 2. Külb. Alışverişte aldatmak. [Duper — To dupe, victimize]

kazıklanmak f. ★ 1. Kazığa vurulmak. [Etre empalé — To be impaled] ★ 2. Külb. Alışverişte aldatılmak. [Etre dupé — To be cheated]

kazıklı s. Hek. Kazıklı humma teriminde geçen bir kelime. Bak. tetanos.

kazıklı humma b. i. Hek. Bak. tetanos.

Kazıklı Voyvoda, Vlad IV. (Ölm. 1462) Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlılar'a karşı durmuş ve eline geçirdiği esirleri kazığa vurmuş olan Eflâk prensine bizim tarihlerimiz tarafından verilen ad. Ona Macarlar «Şeytan Voyvoda», kendi ulusu da «cellât» derlerdi. Osmanlı ordusunu birkaç defa basmış ve eline geçirdiklerini kazıklara vurarak kazığa geçirilen insanlardan ormanlar teşkil etmiştir. İşkencelerin türlüsünü uygulamakla ünlüydü. Fatih'in takibinden daima kaçarak kurtulmuş, sonunda kendi adamlarından biri tarafından öldürülmüştür.

kazıma i. ★ 1. Kazımak işi. [Creusage — Erasing, scratching] ★ 2. Hek. Hasta olan ya da gereksiz dokuları kazıyarak alma. Kürtaj. [Curettage — Curetting]

kazımak f. Kesici bir aleti sürterek bir şeyin yüzündeki kısmı kaldırmak. [Gratter — To erase by scraping]

kazımık i. Tencerenin dibini kazıyarak alınan yemek kısmı.

Kâzımî Avnullah - Mehmet Selim (1868-1914) Yazar. II. Abdülhamit zamanında özgürlük mücadeleleriyle ve meşrutiyet yıllarında politika yazılarıyla tanınmış gazetecilerimizden. Asıl adı Mehmet Selim olup yazılarında kullandığı takma adla tanınmıştır. 1889'da «Mürüvvet» gazetesini kardeşi Süleyman Tevfik Bey'le birlikte çıkarırken bir yazısından dolayı tutuklandı. Ondan sonraki hayatı bazen Avrupa'da bazen Sivas ve Sinop hapishanelerinde geçmişti. 1908'de «Son Müdafaa» adlı bir eser yazdı. O sırada kurulan «Fedekâranı Millet», «Hukuku Umumiye» adlı gazeteyi çıkardı. Bir aralık iftiraya uğrayıp yakalandı. Fakat temize çıkarak Kerkük mutasarrıflığına gönderildi. Yazar ve kadın şairlerimizden Halide Nusret Zorlutuna'nın babasıdır.

Kâzım Kadri, Hüseyin (1870-1934) Bilim adamı. İstanbul'da doğdu. Trabzon valisi ünlü Kadri Bey'in oğludur. Oldukça iyi bir öğrenim yaparak çeşitli diller öğrendi. 1908 İnkılâbı'nda Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın'la birlikte «Tanin» gazetesini kurdular. Mutasarrıf ve valiliklerde, İstanbul şehreminliğinde, İstanbul Meclisi'nde Saruhan ve Aydın milletvekillikleri̇nde, ticaret, evkaf nazırlıklarında bulundu. Dinî eserlerinde «Şeyh Muhsini Fani» takma adını kullanırdı. «Büyük Türk Lûgati» nden başka dile ait «Mahdum Kolu Divanı Şerhi», Mustafa ile birlikte «Nur-ül-Beyan» adlı Kuran çevirisi, «On Temmuz İnkılâbı ve Netayici», «Hak ve Hakikat», «Felâha Doğru», «İstikbale Doğru», «Yirminci Asırda İslâmiyet» ad-

lı kitapları, tarımla ilgili birçok kitap ve broşürü vardır.

Kâzımkarabekir Konya'nın Karaman ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 8 304, merkezinin nüfusu 3 473'dür.

Kâzımpaşa Sakarya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 7 749, merkezinin nüfusu 860'dır.

Kâzım Paşa, Karabekir Bak. Karabekir, Kâzım.

Kâzım Paşa, Musa (1809-1889) Asker ve şair. Koniçe'de doğdu. Önce Babıâli'de bulunmuş, sonra askerliğe girerek ferik (korgeneral) rütbesine kadar yükselmişti. Divan tarzında yazılmış şiirleri ve hicivleriyle tanınmıştır. Kerbelâ'ya ait mersiyesi, «Makalidi Aşk» adlı kitabı ve şiirlerini içine alan küçük divanı basılmıştır.

Kâzım Paşa, Müşir (1839-1936) Sakızlı'da doğdu. Sadrazam Esat Paşa'nın kardeşi idi. Binbaşı iken Pilevne'de Gazi Osman Paşa ile birlikte savaşmış ve beraber esir düşmüştür. V. Ordu müşirliğinde, İşkodra, Hicaz vali ve komutanlığında, Garbî Rumeli müfettişliğinde bulunmuştur.

Kâzım Paşa, Özalp Bak. Özalp, Kâzım.

kazıntı i. ★ 1. Bir şeyi kazımaktan çıkan parça: Boyaların kazıntısı tahtanın üstünde duruyor. [Raclure — Scrapings] ★ 2. Kâğıtta yazı kazıma izi: Resmî belgelerde hiçbir kazıntı olmaması gerekir. [Grattage — Erasure]

kazıntılı s. Kazıntısı olan. [Gratté — Scraped]

kazış i. Kazma işi ya da biçimi, oyma. [Grattage — Excavation, engraving]

Kazinczy, Ferenc (1759-1831) Macar yazarı. Bir suikaste karıştığı için 1794-1801 yıllarını zindanda geçirdi. Serbest kaldıktan sonra kendini tamamiyle edebiyata verdi. Pek çok yazarla mektuplaşmış, otobiyografyasını yazmıştır. Kazinczy'nin önemi, Macar dili yenileşme hareketinin öncüsü olmasıdır. Bu alandaki mücadelesi Macar diline pek çok şey kazandırmıştır.

kâzip Ar. s. Yalancı, yalan: Halinden hiç de kâzip bir adam olduğu umulmaz.

kaziye Ar. i. Fel. Önerme.

kaziyei muhkeme Bak. kesin hüküm.

kazkanadı b. i. Güreşte, arkasına geçilen hasmın koltuk altlarından iki kolu geçirerek elleri ensesi üstünde kenetlemek şeklinde uygulanan bir oyun.

kazma i. ★ 1 Kazmak işi. [Fouille — Excavation, digging, trenching] ★ 2. Toprağı kazıp kaldırmak ya da düzeltmek gibi işlerde kullanılan ağaç saplı demir alet. [Houe — Hoe] ★ 3. s. Kazarak yapılmış: Kazma yazı. [Grattage — Engraved]

kazmak ★ 1. Kuyu, temel, yol açmak için toprağı yerinden oynatıp çıkartmak. [Creuser — To dig] ★ 2. İnce ince oyarak şekil vermek. [Graver — To engrave]

kazmir İng. i. ★ 1. İnce ve sık dokunmuş bir çeşit yünlü kumaş. ★ 2. Kazmirden yapılma. Kazmir yelek.

kazmirci i. Kazmir denen kumaş satıcısı.

kazsılar ç. i. Zo. Kuşların bir takımı. 2 alt takımı, 12 familyası ve 220'yi aşkın türü ve çeşidi vardır. Ayaklarındaki dört parmağın öndekilerin arası perdelidir. Bazılarının bacakları, vücutlarının gerisinde yer aldığından (ördekler) badi badi yürürler. Yüzmesini bilirler. Uçuş kabiliyetleri öteki su kuşlarından azdır. Görme, işitme ve koku alma duyuları iyi gelişmiştir. Hem otçul hem de etçildirler. Tek eşlidirler. Antarktika dışındaki bütün kıtalarda bulunurlar. Sıcak ve ılıman bölgelerde daha kalabalıktırlar. Soğuk bölgelerden sıcak ve ılıman bölgelere göç ederler. Denizlerde yaşayanlar kuluçka mevsiminde tatlı sulara akın ederler. [Oies et canardes — Gooses]

kazulet, -ti s. Korkunç irilikte olan.

kazurat, -tı Ar. i. İnsan pisliği, çıkartı.

ke i. k harfinin adı. Buna ka da denir.

Kean, Edmund (1787-1833) İngiliz trajedi oyuncusu. İngiliz romantik tiyatrosunun en büyük oyuncusuydu.

Keaton, Buster (1895-1966) A.B.D. sessiz sinemasının üç büyük komedi rejisörü ve oyuncusundan biri. Kanada'da doğdu. 1912-1918 arasında ünlü rejisör Mack Sennett'in kısa komedilerinde görünerek sinemacılığa başladı. Avrupa'da «Malek» adıyla bilinen komedi filimlerinden (1919-1922) sonra, asıl büyük yapıtları olan «Bahriyelinin Gezisi», «Küçük Sherlock», «General'in Makinesi» ve «Kameraman» ı çevirdi Chaplin ve Harold Lloyd'la birlikte sessiz sinemanın en büyük komiklerinden olan Keaton, 1952'de «Sahne Işıkları» nda Chaplin'in yanında piyanist olarak göründü.

Keats, John (1795-1821) İngiliz şairi. Londra'da doğdu, Roma'da öldü. Londra'da tıp öğrenimi yapan Keats sınavlarını verdikten sonra doktorluğu bıraktı ve kendini şiire verdi. Spencer'in ve Homeros'un etkisinde kalmıştı. Şiir yazmaya başladığı zaman 21 yaşındaydı. 5 yıllık süre içinde yarattığı eserlerle İngiliz edebiyatının en büyük şairleri arasında yer aldı. Eserleri arasında birçok sonenin yanında «La Belle Dame sans Merci» yi, «To Autumn — Sonbahara» yı, «Ode to a Nightingale — Bir Bülbüle Od» u sayabiliriz. İngiliz romantiklerinin en önemlilerinden biri olan Keats büyük bir aşkla sevdiği Fanny Brawne ile evlenmişti ama annesiyle kardeşi gibi o da veremdi. 26 yaşındayken bu hastalıktan kurtulmak için İtalya'ya gitti ve orada öldü.

kebair Ar. ç. i. Büyük günahlar: Bu davranış kebairden sayılır.

Keban Elâzığ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 543 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte

kazmalar

John Keats

Keçecizade Fuat Paşa

nüfusu 10 011, merkezinin nüfusu 2 741'-dir. İlçe toprakları Fırat vadisini çevreleyen dağlık alanlardan ibarettir. Tahıl yetiştirilir; bağcılık, meyvacılık ve hayvancılık yapılır. Kurşun ve çinko madenleri vardır. Kasaba, Karasu ile Murat suyunun birleştikleri yerden 15 km. ve Fırat'a 2 km. uzaklıktadır. Elâzığ'a 50 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır. Anadolu'nun güneydoğu bölgesinin enerji ihtiyacını karşılamayıp kuru tarım sistemini sulu tarıma çevirecek olan Türkiye'nin en büyük barajı. Fırat nehrinin dar bir boğazında Keban yakınlarında kurulmaktadır. Bu barajın arkasında 680 km² lik bir göl birikecektir. Rezervuarları itibariyle 13. gövde yüksekliğiyle 14. ve enerji üretme kapasitesiyle dünyanın 23. büyük barajı olacaktır. Sularının 3/2 ini 670 km. uzunluğundaki Murat Suyu, 3/1 ini de 510 km. uzunluğundaki Fırat kolu getirecektir. Barajın yüksekliği 205, uzunluğu 1 095 m. olacaktır. Su santralı, her biri 55 000 KW. lık 8 türbinden yılda 5 milyar 871 bin KW S (kilovat saat) enerji üretecektir. Baraj 1970'de hizmete girecektir.

kebap Ar. i. Doğrudan doğruya ateşe gösterilerek ya da bir kap içinde susuz olarak pişirilen et ve başka yiyecek: Şiş kebabı, kestane kebabı. [Rôti — Roast meat]

kebapçı s. Kebap et pişirip satan. [Rôtisseur — Roaster]

kebap etmek f. Susuz olarak ve doğrudan doğruya ateşe göstererek pişirmek. [Griller, rôtir — To roast]

kebe i. Kısa kepenek, çobanların giydikleri kaba aba.

Kebek (Quebec) (Kanada) Aynı adlı eyaletin merkezi. Nüfusu 172 000'dir. Ticaret ve endüstri merkezidir. 1608'de Champlain tarafından kurulmuş bir şehirdir.

kebeş Ar. i. Koyunun erkeği, koç. (Aslı «kebş» olup Türkçe'de daha çok «gebeş» suretinde söylenir).

kebir Ar. s. Büyük, ulu, yaşlı.

kebire Ar. i. Büyük günah. Adam öldürme gibi «kebair» den biri.

kebise Ar. i. Yılda fazla olan gün, artık gün.

kebut Far. s. Mavi, gök rengi.

kebuter Far. i. Güvercin.

kebze i. Omuz küreği, kürek kemiği. Ar. Azmı ketif.

kebzeci s. Eskiden koyunların kürek kemiklerine bakarak gelecekten haber verdiğini iddia eden falcı.

keçe i. ★ 1. Dokunmakla değil, yalnız dövülmekle yapılmış olan kaba yün. Kepenek, haşa, döşeme örtüsü gibi şeylerin yapılmasında kullanılır. [Feutre — Felt] ★ 2. İnce halı, kilim. [Tapis — Carpet] ★ 3. s. Keçeden yapılma: Keçe çadır, keçe külâh. [En feutre — Made of felt]

Keçecizade, İzzet Fuat Paşa (1860-1925) Asker. İstanbul'da doğdu. Askerlik öğrenimini Fransa'da görmüştür. Madrid elçiliğinde, 1908'den sonra da suvari komutanlığında bulunmuştur. 1878 Rus harbine dair «Les Occasions Perdues» adlı Fransızca bir eseri vardır.

Keçecizade, Mehmet Fuat Paşa (1815-1869) Sadrazam. Şair Keçecizade İzzet Molla'nın oğlu olup İstanbul'da doğdu. Önce medreselerde okumuş, sonra yeni açılan ve dersleri Fransızca okutulan Tıbbiye'de eğitim görerek hem hekim olmuş, hem iyi Fransızca öğrenmiştir. 1837'de Babıâli tercüme odasında devlet işlerine girmiş, o sırada Büyük Reşit Paşa kendisini tanıyarak korumaya başlamıştır. Londra'da, Madrid'de, Bükreş'de, Petersburg'da bulunduktan sonra 1851'de ilk defa hariciye nazırı olmuş, 2 yıl sonra Yanya'ya askerî görevle gönderilerek başarı kazanmıştır. Dördüncü hariciye nazırlığından sonra 1861'de ilk defa sadrazam olmuş, mali güçlüklerden dolayı 14 ay sonra istifa etmiş, sonra serasker olarak Abdülâziz ile birlikte Mısır'a gitmiş, dönüşünde tekrar sadrazamlığa geçirilmişse de padişahın Mısır hidivinin kızı ile evlenmesine engel olduğundan azledilmiştir. 1867'de beşinci defa hariciye nazırı olmuş ve Abdülâziz'in Avrupa seyahatinde birlikte bulunmuş, oradan hasta dönmüştü. Tedavi ve istirahat için gittiği Nis'de ölmüş, cenazesi İstanbul'da şimdi kendi adını taşıyan caddedeki türbesine gömülmüştür.

Keçecizade, Mehmet İzzet Molla (1785-1929) Şair. Kazasker Konyalı Salih Efendi'nin oğludur. İstanbul'da doğdu. Müderriş ve Galata mollası olmuştur. Ünlü Halet Efendi'ye yakın olduğu için onun sürülmesi üzerine Keşan'a sürülmüştür. «Mihneti Keşan» adlı eserini orada yazmıştır. 1827'de Haremeyn müfettişi olmuştur. Rusya'ya savaş açılmasına karşı olması II. Mahmut'u kızdırmış ve Sivas'a sürülmesine sebep olmuştur. Orada ya padişahın emriyle öldürülmüş yahut hastalanarak ölmüş olduğu söylenir. Kemikleri sonraları İstanbul'a getirilmiştir. Sadrazam Büyük Fuat Paşa'nın babasıdır. «Baharı Efkâr» ve «Hazanı Asar» adlı iki şiir divanı ve «Gülşeni Aşk» adlı bir başka manzum eseri de vardır.

keçekülâh b. i. ★ 1. Keçeden yapılma başlık. ★ 2. mec. Keçe külâh giyen, serseri, rütbesi alınmış kimse.

keçekülâh etmek b. f. Rütbesini almak.

keçeleşmek f. ★ 1. Keçe gibi telleri karışıp birleşerek belirsiz hale gelmek: Saçları kirden keçeleşmiş. ★ 2. mec. Vücudun bir tarafı uyuşup duygusunu kaybetmek.

keçi i. ★ 1. Gevişgetirenlerden, en çok sütü ve kılı için yetiştirilen evcil hayvan. Tiftik, kişmir gibi çeşitlerinin kılları çok değerlidir. Eti de yenebilir. Derisinden ince sahtiyanlar, tiftiğinden sağlam dokunmuş eşya ve kumaş yapılır. Erkeğine «teke», yavrusuna «oğlak» denir. Tiftik (Ankara), kişmir, Malta gibi başlıca cinsleri vardır. [Chèvre, bouc — Goat] ★ 2. mec. İnatçı. [Entêté — Obstinate]

Keçiborlu Isparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. İlçe toprakları genellikle dağlık ve bunlar arasındaki düzlük alanlardan ibarettir. Ovanın ortasından Keçiborlu deresi geçer. Koyunculuk da önemlidir. Kasaba, dere vadisindedir. Halıcılık, dokumacılık ve gülyağcılığı yapılır. İl merkezine 42 km. lik bir yolla bağlıdır. Keçiborlu Kükürt İşletmesi ilçeye 3,5 km. uzaklıkta Etibank'a bağlı bir madencilik işletmesidir. Yıllık kapasitesi 66 500 tondur.

keçiboynuzu b. i. Bot. Kerestesi marangozlukta, kabukları sepicilikte (tabaklıkta, dibagatte) kullanılan, baklagillerden bir ağaç. Bunun iri baklaya ve boynuza benzeyen az şekerli yemişine de aynı ad verilir. Harup. [Caroube, caroubier — Carob - bean]

keçileşmek f. mec. İnadı tutmak.

keçi mantarı b. i. Çayır mantarı. [Morille — Morel]

Keçiören Ankara'nın Altındağ ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 1 573, merkezinin nüfusu 256'dır.

keçisağan b. i. Zo. Serçegillerden, gagası fazlaca geniş, orta boyda bir kuş. Hayvan sürülerinin çevresinde uçuşan böcekleri avlamakla geçinir.

keçisakalı, -nı b. i. Bot. Bileşikgillerden çayırlarda ve nemli yerlerde yetişen, yaprakları mızraksı ve çizgili, çiçekleri mayimtırak, bazı çeşitleri de mor renkte bir bitki. Tekesakalı. [Salsifis des prés — Salsify]

keçi yemişi, -ni b. i. Bot. Yaban mersini.

keçi yolu b. i. Dağlarda, kırlarda bir kişinin geçebileceği dar yol, patika. [Sentier — Narrow path]

keder Ar. i. Tasa, kaygı, üzüntü, acı. [Peine, chagrin — Grief]

keder etmek b. f. Kederlenmek. [S'affliger — To grieve]

kederlenmek f. Keder etmek, acılanmak. [S'attrister — To grieve]

keder vermek b. f. Acı vermek. [Faire de la peine — To cause grief]

kedi i. İçinde aslan ve kaplanın da bulunduğu etoburlar takımından, köpekten küçük evcil hayvan. Yabanî ve daha iri olanları da vardır. Başlıca çeşitleri, Ankara, Van, Siyam kedileridir. [Chat, chatte — Cat]

kediayası, -nı b. i. Bot. Küçük basurotu. [Petite éclaire — Clandine]

kedibalı, -nı b. i. Erik, kayısı gibi ağaçlardan sızan zamk. [Résine — Resin]

kedi balığı b. i. Köpek balıklarının küçük olan bir kısmı olup, en büyüklerinin uzunluğu 1 m. kadar olabilir. Üstünde benekleri vardır ve bundan ötürü vücudu kaplan derisine benzer. Öteki köpek balıkları gibi yavrulamaz, yumurta bırakır. Sürü ile gezer. Bizde eti yenmez. [Roussette — Lesser spotted dog - fish]

kedi otu b. i. Bileşikgillerden, kökü hekimlikte ve sinir hastalıklarında kullanılan bir ot. Tiksinti veren kokusundan kediler pek hoşlandıkları için bu adı almıştır. [Valériane — Valerian]

kediyle köpek Aralarında sürekli geçimsizlik bulunanlar hakkında söylenir: Onlar sabahtan akşama kadar kediyle köpek.

kedme Ar. i. Yara ve yaradan kalan iz: Yüzünde bir kedme var.

keenlemyekûn Ar. zf. Hiç olmamış gibi: Teklifini keenlemyekûn sayarak gündeme bile almadılar.

keenne Ar. e. Sanki, güya.

kef Ar. i. ★ 1. El içi, avuç, pençe ya da ayak tabanı. ★ 2. Çekinme, el çekme, vaz geçme. esk. İmtina.

kef Far. i. Köpük.

kefaf Ar. i. Yaşıyacak kadar azık, ihtiyaca karşı koyacak kadar azık.

kefafı nefs b. i. Yaşaması için bir kimseye gereken azık.

kefafı nefs etmek b. f. Yalnız ölmeyecek kadar şeyle yetinmek.

kefal Yun. i. Büyücek başlı, çok pullu, eti beyaz ve lezzetli, gümüşü renkte bir balık. Türkiye sularında başlıca «halis ya da topburun kefal, polâtarina, altın baş kefal» gibi çeşitleri bulunur ve büyükleri 4 kg. kadar gelir. Balık yumurtası da kefal balıklarından çıkarılır. [Muge — Grey mullet]

kefalet, -ti Ar. i. Kefillik. Bir borcun borçlu tarafından alacaklıya ödeneceğinin üçüncü bir şahıs tarafından temin edilmesi sonucunu doğuran sözleşme. Kefalet sözleşmesinin hukuk bakımından değer taşıyabilmesi, yazılı olmasına bağlıdır. Kefil, esas borçlunun borcunu ödememesi halinde bütün mal varlığı ile sorumlu tutulur. [Cautionnement — Bail]

kefaleten Ar. zf. Kefillik yoluyla, kefil olarak: Kefaleten borç ödüyor. [En cautionnement, en garantie — As bailment]

kefaletle salıverme Huk. Yargı organlarının kararıyla tutuklanmış bulunan bir sanığın belirli bir teminat karşılığında, yine yargıç kararıyla salıverilmesi. Kefalet olarak, para, devlet tahvilleri, güvenilir birinin malî kefaleti kullanılabilir. Kefaletin miktarını yargıç saptar. Sanık, soruşturmadan, mahkûm olduğu cezayı çekmekten kaçarsa verilen kefalet devlete kalır. Sanığın beraati, yeniden tutuklanması, tutuklama kararının geri alınması durumlarında kefalet serbest kalır, yani, kefalet için yatırılan değer geri verilir. [Mise en liberté provisoire sous caution — Release on bail]

kefaletname Far. i. Kefalet senedi, kefillik belgesi. [Acte de caution — Written guarantee]

kefaret Ar. i. Bir günahı (dinî bir suçu) Tanrı'ya bağışlatmak için verilen sadaka ya da tutulan oruç: Eskiden köle ya

KEDİLER

Kuyruksuz Manx (beyaz)

Kuyruksuz Manx (Üç renkli)

ev kedisi

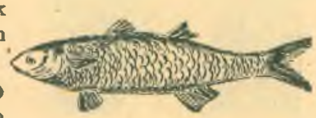
tekir kedi

kedi balığı

kedi otu

kefal

da halayık azadedilmesi de yemini bozmak gerekirse bir kefaret olarak kullanılırdı. [Rachat — Atonement]

kefe i. At tımarında kullanılan kıl kese, ince gebre. [Sac de serge — Hair glove]

kefe Ar. i. Terazi gözü, tablası. [Plateau de balance — Scale of a balance]

kefeki i. ★ 1. Kabaca bir taş çeşidi. ★ 2. Diş diplerinde ya da kaplarda meydana gelen kireç çökeleği.

kefelemek f. Kefe ile silip tüylerini parlatmak.

kefen Ar. i. Ölüleri sarıp tabuta koydukları beyaz bez. (Halk arasında bu kelimeyi kefin şeklinde söyliyenler de vardır.) [Linceul — Coffin, shroud]

kefiye

kefenci s. ★ 1. Kefen ve cenazeyle ilgili şeyler satan. ★ 2. mec. Soyguncu. esk. Gaddar, tamahkâr.

kefenlemek f. Ölüye kefen sarmak. esk. Tekfin etmek. [Envelopper du linceul — To wrap in a coffin]

kefen soyucu b. i. Yeni mezarları açıp kefen çalan ya da böyle işleri yapacak derecede aşağı olan kimse. Ar. Nebbaş.

kefere Ar. ç. i. Kâfirler, küffar. (Bu kelime daha çok eski metinlerde geçer ve çok defa «keferei fecere» yani fâcir (sefih) olan kâfirler şeklinde kullanılırdı.)

keffiyet Ar. b. i. El çekme, vazgeçme.

kefil Ar. i. Bir borçlunun borcunu ödeyeceği konusunda, alacaklıya kefalette bulunan kimse. Kefil, adi kefil, birlikte kefil, kefile kefil, müteselsil kefil, rücua kefil gibi değişik türlere ayrılır. [Caution — Şurety]

kefillik i. Kefalet. Kefil olma hali. [Garantie, cautionnement — Suretyship]

kefir i. Sütten yapılan alkollü bir Türk içkisi.

kelepçe

kefiye Ar. i. Arapların güneşten korunmak için başlarına sardıkları, ipekten, püsküllü ince örtü. Omuzları da örttüğü için arapçası omuzluk demek olan «ketfiye» ise de dilimizde «kefiye» şeklinde söylenir.

Kefken İstanbul Boğazı'nın doğusunda, Şile ile Sakarya ağzı arasında bir ada.

kefne i. Çuvaldızla işliyenlerin, avuçlarını korumak için ellerine geçirdikleri demirli kayış.

Kefren Tar. 5 - 6 bin yıl önce yaşamış bir Mısır firavununun ve bunun kendi adına yaptırdığı ehramın (piramit) adı. Zalim ve katı yürekli bir firavun olan Kefren, adını taşıyan piramidi yaptırmak için halka büyük işkenceler etmiştir. Bu piramidin hemen yanında bulunan Sfenks'i de Kefren'in yaptırdığı söylenir.

Urho Kaleva Kekkonen

kegalar Bak. Kigolar.

kehanet, -ti Ar. i. Bak. kâhinlik. [Divination — Augury]

kehf Ar. i. ★ 1. İn, mağara, sığınacak yer. ★ 2. Hek. Oyuk. Veremin akciğerde açtığı oyuk.

kehkeşan Far. i. Saman yolu, saman oğrusu, hacılaryolu.

kehle Ar. i. Bit.

kehlibar Far. ★ 1. Aslı taş haline gelmiş reçine fosili. Baltık denizi kıyısı gibi bazı yerlerde bulunur, ufak tefek süs eşyası yapmakta kullanılır. Bir kumaş üzerine biraz sürtüldüğü zaman elektriklenerek kıl ve saman çöpü gibi şeyleri kendine çeker. Siyah ve sarı çeşitleri vardır. [Ambre jaune, succin — Amber] ★ 2. s. Kehlibardan yapılma : Kehlibar tesbih, kehlibar ağızlık. [De l'ambre jaune — Amber]

kehlibarcı s. Ağızlık, tesbih gibi kehlibar eşya yapan ya da satan kimse.

keis, ke's Ar. i. ★ 1. Kadeh, bardak. ★ 2. Bot. Çanak, çiçeğin alt tarafını kuşatan yeşil kapçık.

Keitel, Wilhelm (1882-1946) Alman feldmareşali. 1902 yılında topçu teğmeni olarak orduya katılan Keitel, I. Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde dövüşmüştür. 1934'de tümen komutanlığına atanmış, 1938'de Alman orduları baş komutanlığına getirilmiştir. 1940'da Alman hükümeti adına Compiègne'de Fransız — Alman ateşkes anlaşmasını imzalayan Keitel, II. Dünya Savaşı sonlarına doğru Savunma Şûrası üyeliği ve Hitler'in askerî müşavirliğini yapmıştır.

kek, -ki İng. i. Bir çeşit çörek. İçine çekirdeksiz kuru üzüm de konur. Üzümlü pandispanya. [Fr. Cakes]

kekâ (kekâh) ü. Keyifli bir hali anlatırken söylenir.

keke s. Kekeme.

kekelemek f. ★ 1. Damak sesleriyle başlayan kelimeleri birden söyleyemeyip baş seslerini tekrarlayarak güçlükle söylemek. [Bégayer — To stammer] ★ 2. Ne söyleyeceğini bilemeyerek, sözü ağzında çiğnemek. [Psalmodier — To mumble]

kekelik i. Kekemelik.

kekeme s. Kekeleyerek konuşma hastalığı olan. [Bégue — Stammering]

kekik i. Bot. Ballıbabagillerden, yaprakları küçük ve karşılıklı, çiçekleri beyaz, pembe ya da kırmızı olan, hoş bir koku vermek için yemeklere konan biraz yakıcı ve ıtırlı bir bitki. Özellikle Akdeniz havzasında yetişir. [Thyme — Thyme]

kekik yağı b. i. Kekikten çıkarılan esans. Uçucu ve kokulu bir sıvıdır. [Essence de thyme — Thyme oil]

kekiz i. ★ 1. Paçavra. ★ 2. s. mec. Uysal, iradesiz ve hiç değeri, benliği olmayan kimse.

Kekkonen, Urho Kaleva (Doğ. 1900) Finli devlet adamı. 1936'da milletvekili, adalet bakanı oldu. Sonra içişleri bakanlığı, 1948-1950 yıllarında meclis başkanlığı, 1950-1951, 1951-1952, 1953, 1954-1956 yılla-

rında başbakanlık, 1952-1954 yıllarında iki defa dışişleri bakanlığı yaptı. 1956'dan beri cumhurbaşkanıdır.

keklik i. Tavukgillerden güvercin büyüklüğünde, eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı bir kuş. Kızıl keklik, çil keklik gibi çeşitleri vardır. Üzüm, böğürtlen, böcek ve solucan gibi şeylerle yaşar. Uçmadığı zaman hızlı koşar, toplu dolaşan, yavrularına sevgisi olan bir kuştur. [Perdrix — Partridge]

keklik palazı b. i. Keklik yavrusu. [Perdreau — Small partridge]

kekre s. Tadı acımtırak, ekşimsi ve burucu olan. [Acre — Acrid]

kekremsi s. ★ 1. Ekşice, az kekre olan. [Acidulé — Pungent] ★ 2. mec. Asık suratlı, insana cesaret vermez (kimse).

kekresi s. Tadı kekreye benzeyen.

kel i. ★ 1. Bir çeşit mantarın vücudun kıllı yerlerinde, bilhassa başta meydana getirdiği bulaşık bir hastalık. Önce sarı kabuklu yaralarla başlayarak sonunda kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesiyle son bulur. [Teigne — Baldness] ★ 2. s. Bu hastalığa tutularak saçı dökülmüş olan kimse. [Teigneux, chauve — Bald] ★ 3. mec. (Doğa ve eşya hakkında) Çıplak: Kel dağ, kel bir ağaç. [Nu — Barren]

kelâl Ar. i. Usanç, yorgunluk, fütur: Artık bu işten kelâl geldi.

kelâm Ar. i. ★ 1. Söz. [Parole — Word] ★ 2. Tanrı'nın varlığını, birliğini ve İslâm dininin doğruluğunu konu edinen bilim. esk. İlmi kelâm, ilmi akaid. [Théologie — Theology]

Kelâmıkadim Ar. b. i. «Kur'an» ın adlarından biri.

kelâmıkibar Ar. b. i. Ünlü bir kişinin hatırlarda kalan ve atalar sözü niteliğini alan sözü.

Kelantan Malezya Federasyonu'ndan bir devletin adı. Güney Malakke yarımadasında olup yüzölçümü 14 720 km², nüfusu 604 600, merkezi Kota Bahru'dur. Kuzeyinde Tayland, kuzeydoğusunda Güney Çin denizi, doğuda Trengganu, güneyde de Fhang ve batıda Perak'la sınırlanır. Başlıca ürünü; pirinç, kauçuk ve balıktır.

kel başa şimşir tarak Süslenmiş bir şeyin emeğe değmez olduğunu anlatan bir deyim. Suyu ve lâğımı olmayan bir kasabaya heykel, kel başa şimşir tarak.

kelbî Ar. s. ★ 1. Köpeğe değgin ya da ilişkin. ★ 2. Toplum kuram ve davranışlarını hiçe sayan eski bir felsefeye inanan kimse: Kelbiyundan biri.

kelbiye Ar. i. Kinizm.

kelbiyun Ar. ç. i. Kelbiye denen ve toplum kuramlarını hiçe sayan felsefeye inananlar.

Keldaniler Babilliler'in bir adı.

kele i. Tosun.

kelebek i. ★ 1. Zo. Vücut ve kanatları toz gibi ince pullarla ve çeşitli renklerle süslü, 4 kanatlı böceklere verilen genel ad. [Papillon — Butterfly] ★ 2. Hek. Koyunların karaciğerine yerleşerek en çok öt yollarını tıkayan bir cins asalak hayvancık ve bunun yol açtığı hastalık. ★ 3. Kolayca çevrilebilmesi için kanat biçiminde iki küçük kolu bulunan vida, somun, mandal gibi parça.

kelek s. ★ 1. Yer yer çıplaklığı ya da boşluğu olan: Kelek mısır. ★ 2. Kılsız: Kelek tulum. ★ 3. i. Irmaklarda işleyen ve şişirilmiş tulumlar üzerine kurulan bir çeşit sal. ★ 4. i. Ham kavun.

Kelekçi Denizli'nin Acıpayam ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 10 454, merkezinin nüfusu 1 226'dır.

Kelekyan, Diran (1862-1918) Ermeni gazeteci. Kayseri'de doğdu. Saadet, Tarik, Sabah, Ceridei Şarkiye adlı gazetelerde yazıları yayınlanmış, II. Abdülhamit zamanında bir aralık Londra'ya kaçarak İngiliz gazetelerine de yazmıştır. 1908'den sonra İstanbul'da Sabah gazetesinin başyazarlığını yapmıştır. İmzasını çok defa D.K. harfleriyle yazardı. Mülkiye Mektebi'nde siyasî tarih dersi de vermiştir. Türkçe iki romanı ve birçok hikâyesi vardır. «Türkçe'den Fransızca'ya Kamusu Fransevî» adlı bir kitap çıkarmıştır. Makalelerini bazan Bedri Kâmil, İ. Nadir takma adıyla yazardı.

kelem i. Lahana.

kelepçe i. ★ 1. Tutukluların kaçmasını önlemek için bileklerine takılan anahtarlı demir halka. [Menottes — Handcuffs] ★ 2. Kablo, boru gibi şeyleri bir yere bağlı tutmak için kullanılan halka.

kelepçeli s. Kelepçesi olan, bileklerine kelepçe takılmış bulunan. [En menottes — Handcuffed]

kelepir i. Değerinden pek aşağı fiyatta olan, zahmetsiz ve ucuz ele geçen şey. [Occasion — Bargain]

kelepirci i. Her şeyi kelepir olarak ele geçirmek isteyen kimse ya da ucuz mal satan.

kelepire konmak b. f. Bir şeyi ucuz ve zahmetsiz ele geçirmek.

kelepser i. Atın baş vurmasını engelleyen kayış.

keler i. En çok tanınan çeşidi kertenkele olan, 4 ayaklı, fakat sürünerek yürüyen, böceklerle beslenir küçük ve çevik hayvanların genel adı. Su keleri, kaya keleri, yeşil keler, alaca keler, kertenkele, zehirli iri keler gibi çeşitleri vardır. [Lézard — Lizard]

keler balığı b. i. Köpek balığı cinsinden, fakat daha küçük, yassı kafalı, sürü ile gezen, kalın derisi bazı işlerde kullanılan, eti yenilmekle beraber pek makbul olmayan bir balık. [Ange de mer, rousette — Monk - fish]

keklik

kekik

kelek

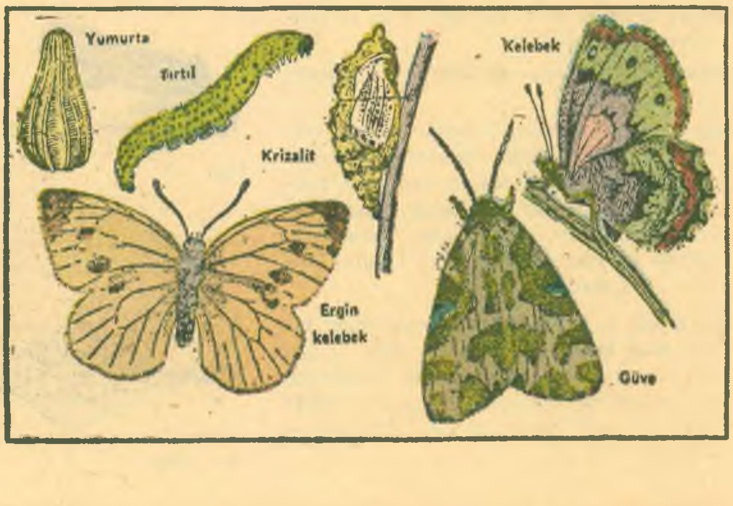

keler

keler balığı

ÇEŞİTLİ KELEBEKLER

Kelebek ve gelişimi

keler derisi b. i. Bazı ufak eşya ve mahfaza gibi şeylerin yapılmasında kullanılan kertenkele derisi. [Peau de lézard — Lizard skin]

kelerler ç. i. Zo. Kertenkele, bukalemun gibi 4 ayaklı, beşer parmaklı, kuyrukları gövdelerinden daha uzun hayvan türlerini içine alan sürüngenler takımı. esk. Dibabiye. [Sauriens — Sauria]

Keles Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 640 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 204, merkezinin nüfusu 1 646'dır. İlçe toprakları Uludağ'ın güney kesimlerindendir. Dağlık ve ormanlıktır. Kasaba Uludağ'ın güney eteklerindedir. Bağlık ve bahçeliktir. Bursa'ya 57 km. lik bir yolla bağlıdır.

keleş s. ★ 1. Başında kellik eseri bulunan, taslak, kelimsi, çirkin: Keleşin biri. [Teigneux — Bald, ugly] ★ 2. Bazı yerlerde yakışıklı, güzel yerinde de kullanılır. Eski metinlerde keleş, güzel anlamındadır.

Kel Hasan Bak. Hasan, Komik.

keli görünmek b. f. Kusuru ortaya çıkmak: «Tac-ü-destar ile tefahür eden — Başını açamaz keli görünür.» Nefî.

keli kızmak b. f. Öfkelenmek.

Kelim Musa Peygamber'in Arapça bir sanı. Kendisine söz söylenilen anlamına gelir.

kelime Ar. i. ★ 1. Bir fikri anlatan ve bir ya da birkaç heceden meydana gelen ses. Anlamı olan lâfz. [Mot — Word] ★ 2. Söz, lâkırdı. (Bu anlamı yalnız gönül alıcı söz demek olan «kelimei tayyibe» gibi bazı deyimlerde kullanılmıştır). [Parole — Parole]

kelime be kelime b. zf. Her kelimeyi birer birer ve hiçbirini atlamaksızın. [Mot à mot — Word by word]

kelime karışıklığı b. i. Hek. Bir fikri anlatırken yanlış kelime kullanmak hastalığı. Parafazi. [Paraphasie — Paraphasy]

kelime oyunu b. i. Kelimelerin benzerliklerinden ya da çeşitli anlamlarından yararlanarak yapılan nükte ya da şaka. [Jeu de mots — Word - play]

Kelkit Gümüşhane'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 925 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 53 779, merkezinin nüfusu 4 333'dür. İlçe toprakları Kelkit çayı vadisi ile bunun kuzey ve güneyindeki dağlık kesimleri içine alır. En önemli yükseklik Gümüşhane dağlarıdır (3 300 m.). Topraklar ekime elverişli değildir. Ufak çapta tarım ve hayvancılık yapılır. Meyvacılık da önemlidir. Kasaba, Kelkit çayı üzerinde bir vadinin tabanında kurulmuştur. Eski adı Çiftlik'di. Gümüşhane'ye 59 km. uzaklıktadır.

Kelkit Yeşilırmak'ın başlıca kolu. Gümüşhane'nin güneydoğusundan doğar, batıya doğru akarak Erbaa'nın kuzeybatısında Yeşilırmak'a karışır. Uzunluğu 356 km. dir.

kelle Far. i. ★ 1. Baş, kafa. (Türkçe'de bu kelime daha çok hayvan başı için ya da değersiz insan kafalarını anlatmak için kullanılır): Haydudun kellesini teşhir etmişler. [Tête — Head] ★ 2. (Bazı peynir cinsleri ve külçe halindeki şeker gibi şeyler hakkında) Tane: Bir kelle Mihaliç peyniri. Eskiden kelle şekeri satılırdı. [Pain (de fromage etc.) — Loaf] ★ 3 Ekinlerde başak.

kelle götürür gibi b. zf. Yerinde olmayan bir acelecilikle. (Bu deyim eski padişahların kesilmesini emrettikleri başları göstermek üzere saraya götürürken çok çabuk hareket edilmesinden kalmıştır.)

kelle kulak yerinde b. s. Kafası irice ve vücudu gösterişli, kalıp ve kıyafeti yerinde olan.

Keller, Hélène (Doğ. 1880) Kör, sağır ve dilsiz olduğu halde okuyarak birkaç dil öğrenmiş ve eserler yazarak bütün dünyaca tanınmış Amerikalı bir kadın. Perkins şehrindeki körler okulunda yetişmiştir. Hélène Keller üzerine birçok inceleme eseri yayınlanmıştır.

kellesi koltuğunda olmak (kellesini koltuğuna almak) b. f. Ölümü göze almak.

kellesini uçurmak b. f. Kafasını kesip koparmak.

kelli e. (Halk) Sonra edatı, gibi, -den halindeki kelimelerin ardı sıra geldiğinde birbirine bağladığı iki hükümden birincisini zorlayıcı bir neden olarak gösterir.

kelli felli b. s. Kılığı kıyafeti düzgün, yaşlıca ve gösterişli (kimse).

kellik i. ★ 1. Kel olma hali. [Calvitie — Baldness] ★ 2. Çıplak, bitkisiz yer. [Dénudation — Barren spot]

Kellog, Frank Billings (1865-1937) Amerikan devlet adamı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1912'de Amerika Baro Derneği başkanı seçildi. 1923-1925 yılları arasında büyükelçilik yaptı. 1925-1929 yıllarında dışişleri bakanı olarak görev aldı; yalnızlık politikası izledi. Kellog'un adı, 1927'de Paris'de imzalanan ve savaşı kanun dışı ilân eden Kellog Paktı dolayısıyla ün kazandı. 1929'da Nobel barış ödülünü aldı. 1930-1935 yıllarında Uluslararası Daimî Adalet Divanı üyesi idi.

Keloğlân b. i. Türk masallarının çoğunda geçen, ilkin silik bir kişiyken yavaş yavaş birçok erdemleri beliren ve sonunda zekâsıyla birçok şeylerin üstesinden gelen bir kahramanın adı.

kelp Ar. i. Köpek, zağar.

kelpe i. Bağ hereği.

Keltler Bir çeşit Arî dili olan «Keltçe'yi konuştukları için Keltler diye anılan bir topluluğun adı. En çok güneybatı Almanya'da yaşamış oldukları, daha sonra da doğuda Bohemya'ya Galiçya'ya güneyde Ligurya'ya kadar yayıldıkları bilinmektedir. M.Ö. IV. yüzyılda iki kol halinde İngiltere'ye geldiler. Keltler zamanla başka ırklara karışarak azalmışlardır. Şimdi Keltçe'ye yalnız İrlanda ve İngiltere'nin bazı kısımlarında rastlanmaktadır.

kem Far. i. ★ 1. Kötü söz. ★ 2. Ayarı ya da tartısı düşük: Kem akçe.

Kemah Erzincan'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 354 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 855, merkezinin nüfusu 1 825'dir. İlçe toprakları çok engebelidir. Güney kesimindeki Munzur dağları Tunceli ili ile sınır teşkil eder. Her çeşit tahıl, sebze ve meyva yetişir. Kasaba Fırat'ın kollarından olan Karasu üzerindedir. 53 km. batısında bulunduğu Erzincan'a demir ve karayoluyla bağlıdır.

kemal, -li Ar. i. ★ 1. Olgunluk, pişkinlik, erginlik: Kemale ermiş meyva. ★ 2. Noksansızlık, tamlık, mükemmellik: Kemal sahibi bir insan. ★ 3. Erdem, bilgi ve manevî değer, hüner ve fazilet. ★ 4. Değer, paha (baha), kıymet: Bu malın kemali nedir? ★ 5. Çokluk, fazlalık: Kemali ehemmiyetle, kemali azemetle, kemali merhametinden.

kemalât Ar. ç. i. Erdemler, eğitim ve hüner mükemmelliği, faziletler.

Kemal Atatürk Bak. Atatürk.

Kemal Bey, Hacı (1869-1931) Hekim. Tıbbiye Mektebi'nde hekimlik öğrenimini yaptı, sonra yurt içinde iç hastalıkları ve göz hastalıkları uzmanı oldu. Yıllarca İstanbul'un değişik hastahanelerinde çalışarak, halk içinde iyilikseverliği, yardımseverliği ile çok geniş ün sağlamıştı Adı İstanbul Vakıf Guraba Hastahanesi'nin bir pavyonuna verilmiştir.

kemale gelmek b. f. Olgunlaşmak, kemal bulmak, mükemmelleşmek.

Kemalettin, Mimar (1870-1927) Üsküdar'da doğdu. Ankara'da öldü. Mühendis Mektebi'nden birincilikle çıktıktan sonra Almanya'da da mesleğini ilerletmiş, Kudüs'deki Mescidi Aksâ'nın onarımında gösterdiği başarıdan dolayı İngiliz Krallık Mimarlar Enstitüsü üyeliğine seçilmişti. İstanbul'da Bostancı camisi ve mektebi, Üsküdar Ayazma camisi, Bebek ve Bakırköy camileri, Eyüp'de Reşadiye camisi ve türbesi, Yeşilköy camisi, Ankara'da kendi adını taşıyan okul, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası, İstanbul'da birinciden dördüncüye kadar olan vakıf hanları başlıca eserlerindendir.

Kemalettin, Sami Paşa (Ölm. 1934) Asker. Balkan Savaşı'nda sağ kolu çolak kalmış, I. Dünya Savaşı'nın çeşitli cephelerinde 13 yerinden yaralanmış, Kurtuluş Savaşı'nda da büyük bir atılganlıkla çarpışarak 22 yara almıştı. Sonra bir ara milletvekili oldu ve Berlin büyükelçisiyken öldü.

Kemaliye Erzincan'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 168 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 036, merkezinin nüfusu 2 384'dür. İlçe toprakları Karasu vadisi ile bunu kuşatan yamaçlardan ibarettir. Tarım alanı çok dardır. İlçe halkı büyük şehirlere göçetmektedir. Kasabanın eski adı Eğin'di. Halıcılık yapılmaktadır. Erzincan'a 150 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır.

kemalizm i. Atatürkçülük anlamına gelen bir deyim. Atatürk'ün koymuş olduğu ilkelerin tümü ve onun izlediği yol demektir.

Kemal, Namık (1840-1888) Şair. Tekirdağ'da doğdu. Zamanının seçkin adamlarından ders alarak kendi çabasıyla Arapça, Farsça ve Avrupa'ya kaçtığı zaman Fransızca öğrenmiş, Doğu kültürünü iyice edindiği gibi Batı'yı da tanımıştı. Şinasi'nin Tasviri Efkâr gazetesindeki yazılarıyla tanındı. Abdülaziz istibdadına karşı «Yeni Osmanlılar» cemiyetini kuranlardandır. Bunun haber alınması üzerine öteki arkadaşlarıyla birlikte Avrupa'ya kaçmış ve cemiyet «Genç Osmanlılar» adıyla ve Mısır'lı Mustafa Fazıl Paşa'nın yardımıyla tekrar kurularak, Namık Kemal Hürriyet gazetesini önce Londra'da, sonra İsviçre'de çıkarmıştı. Abdülaziz'in ilân ettiği genel af üzerine İstanbul'a döndükten sonra Hadika ve İbret gazetelerinde yazılarını yayımlamış, bir aralık Gelibolu mutasarrıflığına gönderilmiş, 2 ay sonra bu işi bırakıp İbret yazarlığıyla İstanbul'a dönmüştü. O sırada «Vatan - Silistire» piyesinin Gedikpaşa tiyatrosunda uyandırdığı heyecan üzerine 1873'de Abdülaziz tarafından Kıbrıs'a sürülmüştür. «Zavallı Çocuk», «Âkif Bey» ve «Gülnihal» piyeslerini orada yazmıştır. 1876'da

Namık Kemal

keman ve yayı

Eski bel kemerlerinden birkaç örnek

kemençe ve yayı

V. Murat'ın tahta çıkarılması üzerine İstanbul'a dönen Kemal, II. Abdülhamit'in padişahlığında önce Ziya Paşa ile «Kanunu Esasî» nin düzenlenmesiyle görevlendirilmiş, fakat Abdülhamit'in hürriyet taraftarlığından dönekliği üzerine Midilli'ye sürülmüştür. Bundan sonra Kemal hem sürgün, hem mutasarrıf olarak Midilli, Rodos ve Sakız adalarında yaşamış ve Sakız'da ölerek Bolayır'a gömülmüştür. Yukarıda adı geçen eserlerinden başka bir ciltlik şiirleri, önsözüyle ünlü «Celâleddin Harzemşah» piyesi, «İntibah», «Cezmi» adlı romanları «Evrakı Perişan» adlı tarihî makaleleri, «Renan Müdafaanamesi», «Tahribi Harabat» ve «Takibi Harabat» adlı eleştiri yazıları ve tamamlanmamış bir «Osmanlı Tarihi» vardır. Yazar ve şair Ali Ekrem Bolayır onun oğludur.

Kemalpaşa İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 658 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 843, merkezinin nüfusu 4 956'dır. İlçe toprakları Manisa dağının güney kesimlerini kapsar. Nif çayının suladığı Nif ovası bereketlidir. Çekirdeksiz üzüm, tütün, zeytin, her çeşit sebze ve meyva yetiştirilir. Kasaba, Nif ovasının kenarında, İzmir'e 29 km. uzaklıktadır.

Kemalpaşa Artvin'in Hopa ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 4 308, merkezinin nüfusu 657'dir.

Kemal Paşa, Ahmet (1808-1882) İstanbul'da doğdu. Maarif nezaretinin ilk şekli olan ve 1847'de kurulan «Mekâtibi Umumiye Nezareti» nde ilk defa muavin, sonra müdür, daha sonra da nazır olmuş ve bir aralık okulları incelemek için Avrupa'yı dolaşmıştır. Sonraları iki defa evkaf, altı defa maarif nazırlığında bulunmuştur. Maarif ve mektep işlerinde hizmetleri vardır. Tahran elçiliği de yapmıştı. «Müntahabatı Şehname» adlı bir eseri, gramere ait bir broşürü, Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Ünlü yazar «Lâstik» lâkabıyla tanınan Sait Bey'in babasıdır.

Kemal Reis (Ölm. 1533) Denizci. Gelibolu'da doğdu. Gençliğini korsanlıkla ve deniz savaşlarıyla geçirmiş, 1499'da Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmiş ve bir aralık Azepler reisliğinde bulunduğu için «Reis» ünvanını almıştır. Gırnata'nın son hükümdarı Mevlâ Hasan'ın imdadına gidip İspanya kıyılarını vurduğu ve o sırada Kristof Kolomb'un Amerika'dan dönen gemilerinden bir kısmını da esir aldığı hatta Kolomb'un el yazısıyla bazı haritaları da ele geçirdiği söylenir. Kardeşinin oğlu olan Piri Reis'in Amerika haritasını yaparken ondan yararlandığı sanılıyor. II. Beyazıt zamanında İnebahtı, Modon ve Mora kıyılarının Venedikliler'den alınmasında da hizmetleri vardır. Bindiği çürük bir geminin Rodos önlerinde ikiye bölünmesi üzerine boğulmuştur.

Kemal Tahir Demir (Doğ. 1910) İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi 10. sınıfından ayrılarak gazetecilik hayatına atıldı. Avukat kâtipliği, maden işletmelerinde ambar muhasipliği, gazetecilik yaptı. Çankırı, Çorum, Malatya, Nevşehir cezaevlerinde siyasî tutuklu olarak bulundu (1938-1950). Şimdi İstanbul'da kalemiyle geçiniyor. Sanat hayatına önce şiir, sonra hikâyelerle girdi. Romanlarıyla, bugünkü romanımızın en güçlü temsilcileri arasında yer aldı. Konularını Çankırı, Çorum dolaylarından, Kurtuluş Savaşı'ndan, eşkiya hikâyelerinden alan romanlarında, törelere bağlı, köklü geçmişlerde köy düzen ve sorunlarını derinliğine geliştirdiği, yerli dekor ve renkleri ustalıkla kullanarak gerçek Türk insanını yaşattığı görülür. Başlıca eserleri: «Göl İnsanları», «Esir Şehrin Mahpusu», «Köyün Kamburu», «Kelleci Mehmet», «Yorgun Savaşçı», «Devlet Ana» dır. Bu son kitabı Osmanlı Devleti'nin kuruluş öyküsüdür.

keman Far. i. ★ 1. Çenenin altına dayanarak yayla çalınan dört telli çalgı. Kasnak denen kenar tahtaları ile eklenmiş iki yüzeyden meydana gelen bir tahta kutudur. 70 ayrı parçası vardır; bunların eklenmesinde daima tutkal kullanılır. Kemanın telleri, koyun ya da keçi, yayın telleri de at bağırsağından yapılır. Hindistan'da başladığı söylenirse de, ilk iyi kemanlar İtalya'da yapılmıştır. [Violon — Violin] ★ 2. Yay. esk. Kavis: Keman kaşlı.

kemancı i. Keman yapan, satan, ya da çalan kimse. [Violoniste — Violinist]

kemane Far. i. ★ 1. Keman ve kemençe yayı. [Archet — Bow for violin] ★ 2. Delgi ya da küçük torna çevirmek için kullanılan ok yayı biçimindeki alet.

kemanî Far. i. Keman çalan kimse.

keman kaş b. i. Kavisli kaşlar.

kemankeş Far. b. i. Yay kullanıp ok atan kimse. Okçu.

keme i. Bak. geme.

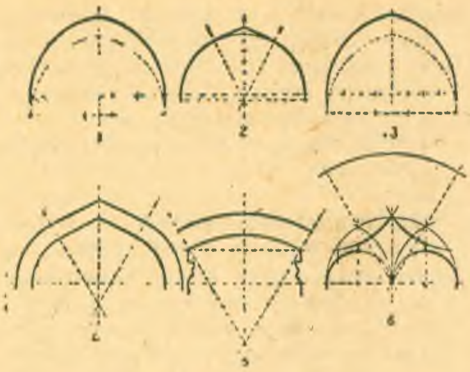
kemençe Far. i. Yayla çalınan, kemana benzer küçük bir çalgı. İran'dan gelme olduğu söylenir. Özellikle yurdumuzun Karadeniz bölgesinde çalınır.

kemençeci i. Kemençe çalan kimse.

kement Far. i. ★ 1. Uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek için atılan ucu ilmekli uzun ip. Vahşi yahut kaçmış atları tutmak için kullanıldığı gibi eskiden düşmanları yakalamak için de kullanılırdı. [Lasso, lacet — Rope withanoose] ★ 2. Yular. [Licou — Halter] ★ 3. mec. Saç büklümü, güzel kadın zülfü: Kemendi zülfüne esir oldu.

Kemer Antalya'nın Fethiye ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 15 547, merkezinin nüfusu 513'dür.

Kemer Antalya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 3 670, merkezinin nüfusu 1 712'dir.

Türk kemerlerinin çizilme şekilleri : 1) İki merkezli beşlik sivri kemer, 2) Teğetli dairesel kalkık kemer, 3) İki merkezli sekizlik sivri kemer, 4) Teğetli sivri kemer, 5) Yayvan kemer, 6) Köşeli kaş kemer.

kemer Far. i. ★ 1. Bele bir toka ile tutturup sarılan kayış gibi sertçe şeylerden yapılan bel bağı. [Ceinture, ceinturon — Belt] ★ 2. Kapı, pencere, geçit, köprü gözü gibi iki duvar arasındaki açıklığın üstünü örtmek için yapılan yay biçimindeki mimarî örtü. esk. Kavis, tâk : Su kemeri, sıra kemer, sivri kemer, yarım kemer, çift kemer. [Arc — Arch] ★ 3. s. Yay gibi olan, kavisli : Kemer burun, kemer patlıcan.

Kemerburgaz İstanbul'un Eyüp ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 748, merkezinin nüfusu 3 059'dur.

kemere i. Gemi güvertesinin enine konmuş kirişlerinden her biri.

Kemerhisar Niğde'nin Bor ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 12 530, merkezinin nüfusu 4 502'dir.

kemerli s. ★ 1. Kemeri olan. [Ceinturé — Girdled] ★ 2. Kemer biçiminde olan. [Arqué — Arched]

kemerlik i. Kimi işçi ve satıcıların alet ya da gereçlerini koymak için bellerine taktıkları gözlere ayrılmış, tahta, meşin ya da maden kemer.

Kemerova (S.S.C.B.) Batı Sibirya'da 328 000 nüfuslu bir şehir. Kömür çıkarılır. Kimya endüstrisi gelişmiştir.

kemha Far. i. Bir çeşit ipek kumaş.

kemik i. ★ 1. İnsan ve hayvanın çatısını meydana getiren türlü biçim ve büyüklükte beyaz ve sert maddelerin genel adı. Eklem denen boğumlarla, sinirler ve kaslarla birbirine bağlı bulunur ve bu yolla hareket ederler. Ar. Azm (azım), Far. Üstühan : Kol kemiği, kürek kemiği, eğe kemiği. Kemiklerim ağrıyor. [Os — Bone] ★ 2. s. Kemikten yapılmış. Kemik düğme, kemik tarak.

kemikdoku b. i. Anat. Kemiklerin özel dokusu. [Tissu osseux — Bone tissue]

kemikleşme f. Kemik haline gelmek. Dokusu kemik haline geçmek. [Ossification — Ossification]

kemikli s. ★ 1. Kemiği çok olan. [Ossu — Bony] ★ 2. Kemikleri iyi gelişmiş. [Ossu — Strongly built]

kemikli balıklar b. i. Zo. İskeletleri, kıkırdak halinde kalmayıp kemikleşmiş balıklar. [Téléostéens — Teolosts]

kemik yalayıcı b. s. Dalkavuk. Asalak.

kemircik i. Küçük kıkırdak.

kemirdek i. Kuyruğun iskeleti.

kemirgenler ç. i. Zo. Tavşan, kobay, kirpi, sıçan ve kunduz gibi, köpek dişleri olmayan, kesici dişleri iyice gelişmiş bulunan memeliler takımı. [Rongeurs — Rodents]

kemirici s. Kemiren. [Rongeur — Gnawer, nibbler]

kemirmek f. ★ 1. Sert bir şeyi dişleriyle azar azar yontmak. [Ronger — To nibble, gnaw] ★ 2. mec. Bir şeyin içine işleye işleye onu harap etmek. [Corroder — To corrode]

kemirtlik Bak. kemircik.

kemiyat, -ti Ar. ç. i. Kemiyetler, nicelikler.

kemiyet Ar. i. Miktar, sayı, nicelik : Askerin değeri yalnız kemiyetinde değil, daha çok keyfiyetindedir (niteliğindedir). [Quantité — Quantity]

kem küm i. Birbirini tutmayan, anlamsız ve tereddütlü söz : Şaşırmış, kem küm edip duruyor.

kem küm etmek b. f. Tereddütlü, kaçamaklı konuşmak.

kemlik Far. T. i. Kötülük.

Kempff, Wilhelm (Doğ. 1895) Alman piyanist ve besteci. Stuttgart Yüksek Müzik Okulu yönetmenliğini yaptı. Çaldığı esere olumlu katkılar yapan ender icracılardandır. Piyano konçertosu ve senfonisi vardır. Mendelsshon ödülünü kazanmıştır.

kemre i. Gübre.

ken zf. ★ 1. «İken» in kısaltması : Gelirken, kırıldı. [Quant, tant que, étant — As, while] ★ 2. Uçurum kenarı : Kenin başında duruyordu.

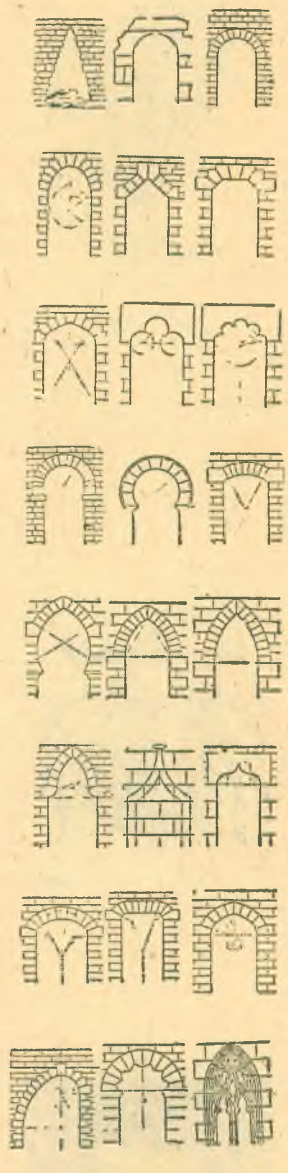
kenar Far. i. ★ 1. Bir şeyin sınırını meydana getiren çizgi ya da bu çizginin yanı, çevre, kıyı : Yolun kenarı, denizin kenarı. [Bord, rive, côté — Edge, bank] ★ 2. Bir şeyi çeviren ince kısım, pervaz, çerçeve : Mendilin kenarı, mektubun, kitabın, sayfanın kenarı. [Marge — Margin] ★ 3. Bir yerin ucu, sonu, uzak kısmı, uç, köşe, sıra, yer : Bir kenara çekilmiş. Kenar mahallede oturur. [Bout, coin, extrémité — End, corner] ★ 4. Kucak, ağuş.

kenarcı i. Deniz kıyılarında avlanan balıkçı.

kenarlı s. ★ 1. Kenarı olan. ★ 2. Kenarı süslü, kenarı işlenmiş.

kenarortay Far. T. b. i. Mat. Bir geometri şeklinde, kenarın orta noktasını karşı köşeye, ya da karşı kenarın orta noktasına birleştiren doğru parçası. Üçgende kenarın ortasını karşı tepeye, dikdörtgen, kare gibi şekillerde ise karşılıklı iki kenarın ortalarını birleştiren doğruya, kenarortay adı verilir. esk. Hattı vâsıt. [Médiane — Median line]

ÇEŞİTLİ PENCERE KEMERLERİ

1. sıra (soldan sağa) : Üçgen, ilkel daire, daire. 2. sıra : Yumurta, kırma, köşeli. 3. sıra : Tudor, 3 dilimli, 5 dilimli. 4. sıra : Kalkık, yuvarlak, basık. 5. sıra : Sivri nal, sivri, mızrak ucu. 6. Sıra : Armudî, ters yaylı kaş. 7. sıra : Basık, düz, yayvan 8. sıra : Abanık, yıldız, gotik sivri.

kenevir

kene

John F. Kennedy

kendi z. ★ 1. İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan bir söz: Bunu kendime seçtim. Bu kullanışta üçüncü kişinin iyelik eki, kural dışı olarak, hale göre -ni, -ne, -nden, -nin şeklinde olur: O kendini beğeniyor. Özne ile nesne ayrı olursa ekler kurala uygun olarak kullanılır: O kendisine haber verdi. ★ 2. Kişiler üzerinde de direnilerek durulduğunu anlatır: Kendisi gelsin. ★ 3. Bir işte başkalarının etkisinin olmadığı anlatılır: Kendim yaptım. Bu kullanışta üçüncü kişiye iyelik eki gelmez: Kendi düşen ağlamaz. (Kendisi düşen ağlamaz denmez). ★ 4. Üçüncü kişileri saygı anlatmak için o ya da onlar yerine kullanılır: Kendisi evde yok mu? Kendileri gelmediler mi? ★ 5. İyelik eki almış isimlerden önce sıfat gibi kullanılır ve iyelik fikrini pekiştirir: Kendi suçunuz.

kendi başına b. zf. ★ 1. Kendiliğinden, başkasının etkisi olmadan: Kendi başına bu işe karar verdi. [Soi - même — By o.'s self] ★ 2. Tek olarak, kimsenin yardımı bulunmaksızın: Kendi başına koca tarlayı ekip biçiyor. [Seul — All alone]

kendibeslek b. i. Bot. Hazır besinlerden yararlanan besinlerin tersine olarak, klorofil yardımıyla güneş ışığı altında havadan karbonik asit ve su buharını kendilerine gerekli besin yapan bitkilere verilen ad. [Autotrope — Autotrophic plant]

kendi halinde b. s. Saf, aptalca: Ona bir şey sormayın, kendi halinde bir adamdır. ★ 2. mec. Kimseye zararı olmayan: Komşularımız kendi halinde insanlardır.

kendi kendine b. zf. Kimseye danışmaksızın: Kendi kendine karar verdi. [Soi - même — By o.'s self] ★ 2. Yalnız başına: Koca kitabı kendi kendine yazdı. [Seul — All alone]

kendiliğindelik i. Fel. Başka şeylerin etkisi olmaksızın kendi kendine meydana gelmiş olma. [Spontanéite — Spontaneity]

kendiliğinden zf. Başka şeylerin etkisi olmaksızın kendi kendine olan ya da meydana gelen. esk. Bizatihi, binefsihi. [Spontanement — Spontaneously]

kendiliğinden türeme b. i. Biyo. Bir canlının tohumsuz, anasız var olması ya da böylece var olan bitki ya da canlı. esk. Tenasül binefsihi. [Génération spontané — Spontaneous generation]

kendilik i. Fel. Bir şeyin varlığını ya da tözünü meydana getiren şey. esk. Zatiyet, mahiyet. [Entité — Entity]

kendinden s. Dışardan gelme olmayıp bir şeyin yapısına bağlı bulunan. esk. Bizatihi. Güneşin aydınlığı kendindendir. [En soi — Intrinsic]

kendinden geçmek b. f. Kendini kaybetmek. [S'évanouir — To lose consciousness]

kendinde olmamak b. f. Aklı başında olmamak, normal halde bulunmamak. [Devenir anormal — To be unconscious]

kendine gelmek b. f. Ayılmak. [Revenir à soi — To pull o.'s self together]

kendini beğenmek b. f. Kendini başkalarından üstün görmek. [Devenir mégalomane — To be self - conceited]

kendini bilmek b. f. Mâkul olmak, haddini bilmek. [Etre résonnable — To know o.'s place]

kendini dev aynasında görmek b. f. Kendini fazla büyük ve önemli görmek.

kendini öldürme Huk. Kişinin kendi hayatına son verişi, kendi kendini öldürmesi. Bazı ülke ceza kanunları, intihara teşebbüsü suç saymıştır ve intihara teşebbüs eden kimse ölmezse cezalandırırlar. Bizim kanunumuz intihara teşebbüsü suç saymamıştır. Fakat, bir kimseyi intihara ikna etmek ve onun intiharına yardım etmek bizim kanunumuza göre de suçtur. Ayrıca, Basın Kanunu'muzun 32. maddesine göre, okuyanları etki altında bırakacak derecede tafsilâtlı ve aşırı bir şekilde intihar haberlerinin gazetelerde yayınlanması suçtur. [Suicide — Suicide]

kendini vermek b. f. Bir şeye fazla bağlanmak. [Se donner — To devote o.'s self]

kendir i. Bot. Kenevir, kenevir sapından çıkarılan hafif lif, kabaca keten: Kendir bezi. [Chanvre — Hemp]

kendirgiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden «kendir, şerbetçiotu, Hint keneviri» gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Kendiriye. [Cannabinacées — Hempworts]

kendi yağıyla kavrulmak b. f. Az şeyle idare ederek kimseye muhtaç olmamak.

kene i. Hayvanların (koyun, köpek, at gibi) derisine yapışıp asalak olarak yaşayan bir böcek, sakırga, [Tique — Tick]

kenef Ar. i. (Kabaca) ★ 1. Ayakyolu ★ 2. Pis, berbat.

kene gibi yapışmak b. f. Sakırga gibi asılmak: Musallat olduğu kimsenin yakasını bir türlü bırakmamak.

kenegöz b. s. Çok küçük gözlü (kimse).

kene otu b. i. Bot. Hindistan'da yetişen ve keneyi andıran bir bitki. Tohumlarından hintyağı çıkarılır. [Ricin — Ricinus, castor - oil plant]

kenet i. İki sert cismi birbirine bağlamak için kullanılan, demir ya da telden bir ucu kıvrık bağ. Bu uç, açılan deliklere sokularak perçin edilir, ya da kurşun, macun gibi bir şeyle yapıştırılır: Mermerleri, rıhtım taşlarını ya da kırılan bir tabağın parçalarını kenet etmek. [Crampon, crochet — Clamp]

kenetlemek f. Kenetle tutturmak. [Cramponner — To clamp]

kenetlenmek f. Kenetle tutturulmak. [Se cramponner — To be clamped] ★ 2. Sıkıca birbiri üzerine kapanmak: Çeneleri kenetlendi. [Se fermer, serrer — To be binded]

kenetli s. Kenedi olan, kenetlenmiş bulunan. [Cramponné — Clamped]

kenevir i. Bot. Kendirgillerden, kendir de denilen ikievcikli bir bitki olup sapın-

daki tellerden halat, çuval gibi kaba örgüler yapılır. [Chanvre — Hemp]

kengel (kenger) i. Bot. Bileşikgillerden, yaprakları dikenli bir yaban bitki olup yaban enginarı, eşek dikeni adıyla da anılır.

Kennedy, John Fitzgerald (1917-1963) A.B.D.'nin 35. cumhurbaşkanı. Harvard Üniversitesi'nde okudu. 1941-1945 yıllarında Amerikan donanmasında görev alarak II. Dünya Savaşı'na katıldı, küçük bir savaş gemisine komuta etti. 1947-1953 yıllarında temsilciler meclisi üyesi idi; 1953'de senatör seçildi. 1960'da Demokrat Parti'nin cumhurbaşkanı adayı olarak seçimlere girdi; katolik bir aileden gelmesine rağmen seçimi kazandı. Sosyal ve ekonomik görüşlerinde ve davranışlarında yeni ve ilerici bir tutumu olan Kennedy, 1962 Kûba buhranında enerjik davranışlarıyla ününü pekiştirmiş; 1963'de Kruşçev'le görüşmüş, nükleer alanda anlaşmaya varmıştı. 1963 kasımının son haftasında, Texas'ın Dallas şehrinde, henüz aydınlanmayan bir suikasta uğradı; öldürüldü. Bir düşünce adamı idi; «Fazilet Mücadelesi» adlı eseri Türkçe'ye çevrilmiştir. Kardeşleri: Robert Francis Kennedy (Doğ. 1925) ile Edward Moore Kennedy (Doğ. 1932) de politikacıdırlar.

Kent (İngiltere) Güneyde bir kontluk. Merkezi Maidstone'dur. Nüfusu 1 701 000'dir. Önemli şehirleri Douvres, Folkestone, Canterbury'dur.

kent i. Şehir, kasaba, kale, hisar: Başkent, Taşkent, Semerkant. [Ville, bourg, fort — City, town, fort]

kental, -li Fr. i. (Aslı Ar.) 100 kg.'a eşit bir ağırlık birimi. [Quintal — Quintal]

Kentaurlar Yun. i. Yunan mitolojisinde yarısı insan yarısı at bir çeşit yaratık. Kentaurları çoğu yabansı ve kötü nitelendirdikleri halde, bazıları da akıllı olarak düşünürlerdi. En tanınmışları «Khiron» du. onu bilgili olarak tanımışlardı. Hattâ bu yüzden Apollon, oğlunun eğitim görevini ona vermişti. Yunan mitologyasında Kentaurlarla ilgili pek çok öyküye rastlanır.

kentet Aslı Lat. i. Müz. Bir müzik parçasını çalmak için bir araya gelmiş beş ayrı çalgı ya da ses. Bu amaçla bestelenmiş eser. [Quintette — Quintet]

kentilyon Fr. i. Bin katrilyon.

Kentucky A.B.D. eyaletlerinden biri. Güneydoğudadır. Nüfusu 3 038 000, merkezi Frankfort'dur. Önemli şehri Louisville'dir.

Kenya Doğu Afrika'da bağımsız bir ülke. Kuzeyinde Habeşistan ve Sudan, güneyinde Tanzanya, doğusunda Somali Cumhuriyeti ve Hint okyanusu, batısında Uganda bulunmaktadır. Yüzölçümü 582 624 km², nüfusu 9 365 000, başkenti Nairobi, önemli şehri Mombasa'dır. Ülkenin batı kısmı dağlıktır. 5 194 m. lik volkanik Kenya dağı buradadır. Doğuya doğru düz ovalar yer alır. Kahve, çay, pamuk, şeker kamışı yetiştirilir. ★ Tarih: 1952'de sömürgeliğe karşı bir isyan olan Mau - Mau isyanına kadar bir İngiliz sömürgesiydi. 1962 Londra konferansında Kenya'ya bağımsızlık verilmesi kararlaştı. 1964'de cumhuriyet ilân edildi. İngiliz Devletler Topluluğu içinde bir ülkedir.

Kenyatta, Jomo (Doğ. 1889) Kenyalı devlet adamı. Londra'da okudu. 1946'da yurduna döndü. 1947'de Kenya Afrika Birliği başkanı oldu. 1953'de Mau - Mau hareketini örgütlendirdi ve hapse girdi. 1959'da serbest bırakıldı. 1959-1961 yıllarında göz altında tutulan Kenya kurtuluş lideri 1961'den beri Kenya Afrika Millî Birliği başkanıdır. 1962'de Londra'da toplanan anayasa konferansına, birliğin delegeler başkanı olarak katıldı. 1962-1963 yıllarında anayasa işleri, ekonomik plânlama bakanlığı, 1963-1964 yıllarında başbakanlık, savunma ve içgüvenlik bakanlıkları yaptı. 1964'den beri cumhurbaşkanıdır. Eserleri basılmıştır.

Kentaur

Keops Eski Mısır'ın ünlü üç büyük piramidinden biri. Günümüzden 5 - 6 bin yıl önce yapılmış olan piramit, yaptırıcısı firavun Keops'un adını taşır. 4. sülâleden olan Keops, kendisini tanrı olarak kabul ettirmek istemiş, bunun için halkına büyük zulümlerde bulunmuştu. Adını taşıyan ve kendisi için mezar olarak meydana getirilen piramit 147 m. yüksekliğindedir.

kep İng. i. Bazı törenlerde profesör ve öğrencilerin giydikleri özel başlık.

kepaze Far. s. ★ 1. İtibarsız, haysiyet ve değerini kaybetmiş. Müptezel: Bolluk yıllarında ihracat yapamayan yerlerimizde meyvalar ve daha birçok ürünler kepaze oluyor. [Goujat, paltoquet — Vile, cheap] ★ 2. Rezil, rüsva, utanmaz: Yaptıkları duyulunca kepaze oldu. [Ehonté — Ignominious] ★ 3. Eskiden talimde kullanılan gevşek ok yayı.

kepazelik i. Kepaze olma hali ya da kepazece davranış. [Ignominie — Ignominy]

kepbastı b. i. Çift katlı dalyan ağı.

kepçe i. ★ 1. Köpük almaya, yemeği karıştırmaya ya da tencereden alıp sahanlara dağıtmaya yarayan uzun saplı yuvarlak ve derince delikli ya da deliksiz kaşık: Çorba kepçesi, yemek kepçesi. [Louche — Skimmer] ★ 2. Dökmecilerin erimiş madeni kazandan alıp kalıplara dökmekte kullandıkları büyük demir kaşıkları. [Ecumoire — Net] ★ 3. Balıkçıların saplı bir daireye geçirilmiş ağları. Denize birdenbire daldırıp balık tutmaya yarar.

kepçekulak b. s. Kocaman ve öne doğru çevrilmiş kulak.

kepçe kuyruk b. s. Külh. Şunun bunun sırtından bedava geçinen, kaparozcu.

kepçe surat b. s. Pek ufak yüzlü.

kepek i. ★ 1. Un yapılan taneler öğütülüp elendiği zaman elek üstünde kalan kabuk

Johann Kepler

Aleksander F. Kerenski

kırıntısı. Hayvan yemi olarak kullanılır. [Son — Bran] ★ 2. Baş derisinin kabuklanıp düşmesinden ileri gelen pul pul ufak kabuk parçası, baş konağı. [Pellicules — Scurf]

kepenek i. ★ 1. Tüylü ve kanatlı buğday böceği. [Papillon du blé — Moth] ★ 2. Çobanların giydikleri dikişsiz, kolsuz keçeden üstlük.

kepenk, -gi i. Dükkânları kapamak için kullanılan her türlü tahta ya da saç kanat. [Panneaut, volet — Shutter]

kepez i. Deniz kıyısında yerli kaya. [Rochet — Ratchet]

kepir i. Çorak toprak.. [Dénudé, inproductif — Bare, barren]

Kepler, Johann (1571-1630) Alman astronomi bilgini. Wurtemberg'in Weil kasabası dolaylarında doğdu, Regensburg'da öldü. Kendi çabasıyla yetişmiş bir aileden olup hayatını güçlükle ve yoksulluklar içinde geçirmiş olmasına rağmen astronomi bilimini kuranlardan biri olmuştur. En önemli eseri «Astronomia» adlı Latince kitabıdır. Bunda Merih (Mars) yıldızı ile ilgili kuramını ileri sürmüş ve «Kepler Kanunları» denen temel bilgileri ortaya koymuştur. Newton, genel çekim kanununu bunlardan çıkarmıştır. Astronomide Kepler'in adıyla anılan kanunlar gezegenlerin güneş çevresindeki hareketleri ile ilgilidir.

kepmek f. Çökmek, yıkılmak.

Kepsut Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 873 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 30 918, merkezinin nüfusu 4 032'dir. İlçe toprakları Çataldağ ve Alaçam dağlarıyla çevrili Kepsut ovasından ibarettir. Susurluk ırmağının suladığı ovada tahıl, susam, haşhaş ve pamuk yetiştirilir. Kasaba, Balıkesir'e 26 km. uzaklıktadır.

kerahet, -ti Ar. i. İğrenme, iğrençlik, dince hoş görülmeyen şey. esk. Mekruhluk.

kerahet vakti b. i. İçki zamanı. esk. Vakti kerahet.

Kerala Hindistan'da Dekkan'ın güneybatısında bir eyalet. Yüzölçümü 40 000 km² nüfusu 16 875 000, merkezi Trivandrum'dur.

keramet Ar. i. ★ 1. Bazı ermişlerde görüldüğüne inanılan normalin üstündeki hal: Eskiden dervişlerin çoğu şeyhlerinin kerametine inanır ve onları evliyadan (velilerden) sayarlardı. [Miracle — Miracle] ★ 2. mec. Keramet sayılacak derecede isabetli ve doğru söz ya da hareket: Keramet buyurdunuz, bu söz aynı keramettir.

keramik Bak. seramik.

kerata Yun. i. ★ 1. «Boynuzlu» demek olup küfür olarak kullanılır. ★ 2. Ayakkabı çekeceği.

Kerbelâ (Irak) Fırat ırmağı kıyısında 71 200 nüfuslu ve Şiî mezhebinden olan Müslümanlarca kutsal sayılan bir şehir. Peygamber Muhammed'in torunu Hüseyin, Emevi hükümdarlarından Muaviye'nin oğlu Yezid'in gönderdiği askerler tarafından orada şehit edilmişti. (Bak. Kerbelâ Olayı) Bu acı olayın hatırası Muharrem ayında Şiiler'in toplu bulunduğu her yerde olduğu gibi, özellikle Kerbelâ'da büyük yas törenleriyle anılır. Kerbelâ, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı Türkleri'nin eline geçmiş ve I. Dünya Savaşı'nın sonunda Irak'ın bağımsızlığı üzerine Türk egemenliğinden ayrılmıştır.

Kerbelâ Olayı Tar. İslâm tarihinin önemli oluşumlara yol açmış olaylarından biri. Ali ile Muaviye arasındaki halifelik çekişmeleri, bunlardan sonra, oğullarına da geçmiş, Ali'nin oğlu Hüseyin, Muaviyenin oğlu Yezid'in halifeliğini kabul etmemişti. Hüseyin, halifelik için kendisini çağıran Kûfeliler'in çağrısına uyarak Medine'den Irak'a doğru yola çıktı. Yezid'in kuvvetleri onu Fırat nehri yakınındaki Kerbelâ'da karşıladılar. Bu kuvvetler 4 000 kişi kadardı ve Hüseyin'in yanındakilere oranla çok kalabalıktı. Saad oğlu Ömer komutasındaki Yezid askerleri, Hüseyin'in ve çevresindekilerin Fırat'la olan yönünü kestiler; onları susuz bıraktılar. 10 Muharrem günü Hüseyin'le yanındakiler umutsuz bir savaşa girdiler. Çok yiğitçe savaşmalarına rağmen, üstün kuvvetler karşısında yenildiler. 70'e yakın yara alan Hüseyin ve yakınları öldürüldü. (M. S. 780). Bu olay İslâm tarihinde yüzyıllar süren geniş yankılar yarattı. Şiilik - Sünnîlik mezheplerinin doğup gelişmelerine yol açtı. Şiiler, her yılın 10 Muharreminde bu günü yas tutarak anarlar. Kerbelâ olayını Sünnîler de nefretle anarak, bu olayın yıldönümünde aşure pişirerek konu komşuya dağıtırlar.

Kerberos Mit. Yunan mitolojisinde cehennemin bekçisi olan üç başlı köpeğin adı. Herkül tarafından yakalanarak yeryüzüne çıkarılmış, sonra gene cehennem kapısına gönderilmiştir.

kere Ar. i. Kez, defa, sefer, yol: İki kere okuyunca ezberlemiş. [Fois — Time]

kerem Ar. i. Soyluluk, cömertlik: Kerem sahibi. Bu iş sizin lûtuf ve kereminize kalmıştır.

keremkâr Far. s. Cömert.

kerempe i. Denize doğru uzanan taşlık burun. [Langue — Neck, spit]

Kerenski, Aleksander Feodoroviç (Doğ. 1881) Rus devlet adamı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1912-1917 yıllarında Duma (meclis) üyesi idi. 1917 geçici hükümetine adalet bakanı olarak girdi; savunma ve donanma bakânlıkları yaptı. Sonra başbakan ve başkomutan oldu. Bolşeviklerin iktidarı alması üzerine yurdundan ayrıldı. 1940'a kadar Fransa'da ve İngiltere'de, bundan sonra Amerika Birleşik Devletle-

ri'nde yazar, gazeteci, gezici profesör olarak yaşadı.

keres i. Büyük ve derin karavana.

kereste Far. i. ★ 1. Yapı işlerinde ve marangozlukta kullanılan kesilmiş her türlü ağaç, tahta. [Charpente — Timber] ★ 2. Bazı işlerde ve daha çok kunduracılıkta kullanılan maddeler. Levazım: Kunduracı pek usta ama iyi kereste kullanmıyor. [Matière — Material] ★ 3. Külb. Sersem, hımbıl, hışır.

keresteci i. ve s. Kereste satan kimse. [Marchand de charpente — Timber - dealer]

keresteli s. İri, büyük, iri yapılı: Keresteli bir adam.

kerevet, -ti Yun. i. Üzerine şilte serilerek oturmak ya da yatmak için kullanılan tahtadan yüksekçe sedir, seki.

kerevides (kerevit) Yun. i. Göllerde yaşayan bir çeşit istakoz. Karavide. [Ecrevisse — Crawfish]

kereviz i. Bot. Maydonozgillerden, kökleri ve yaprakları sebze olarak kullanılan kokulu bir bitki. [Céleri — Celery]

kerhane Far. i. Yolsuz kadınların bulunduğu ev. Genelev. [Maison publique — Brothel]

kerhaneci i. ★ 1. Kerhane işleten kimse. [Tenancier du maison publique — Brothel keeper] ★ 2. Kaba sövgü olarak kullanılan bir söz.

kerhen Ar. zf. ★ 1. İstemeyerek, gönülsüz olarak. ★ 2. Tiksinerek, iğrenerek: Bu işi kerhen yapmış.

kerih Ar. i. Tiksindirici, iğrenç.

kerim Ar. s. Asalet ve şeref sahibi, cömert.

kerime Ar. i. Kız evlât.

Kerime Nadir (Doğ. 1917) Romancı. İstanbul'da doğdu. İlk öğreniminden sonra Bebek'deki Fransız Okulu'nu bitirdi. Ayrıca özel öğrenim gördü. Önce şiir ve hikâye yazdı. Sonra romana geçti. Başlıca eserleri: «Hıçkırık», «Seven Ne Yapmaz», «Saman Yolu», «Aşka Tövbe», «Kırık Hayat» dır.

Kerim Han Zend (1707-1779) Şah. İran'da Zend adlı bir hükümdarlık ailesi kurmuş ve önemli roller oynamış bir kimsedir. Nadir Şah'ın askerlerinden ve komutanlarındandı. 1758'de İran'ın birçok yerlerini ele geçirmiş, önce şah vekili sonra da şah olduğunu ilân etmiştir. Ölümünden sonra İran tahtı bir Türk boyundan Kaçar adlı Aka Mehmet Han'ın eline geçmiştir.

keriz Far. i. Pislik ve çirkef lâğımı. Geriz.

kerkenez i. Atmacadan ufak bir yırtıcı kuş. Kanatlarının altında kırmızı ve mavi tüyleri vardır, leşle beslenir. Akbabanın küçüğü. [Griffon — Griffon - vulture]

kerki i. Büyük balta.

kerkin s. Azmış, azgın.

kerkinmek f. Hızla basmak ve sarılmak.

Kerkük Musul'un 160 km. güneydoğusunda bir ovanın kıyısında eski bir İslâm şehri. I. Dünya Savaşı'ndan önce Musul vilâyetimizin merkezi idi. Halkının büyük bir kısmı Türk olmakla beraber şehirde ve çevrede Kürtçe konuşulurdu. O zamanlar 30 000 kadar nüfusu vardı. Birçok ilim ve edebiyat adamımız oradan yetişmiştir. Bugün Kerkük ve çevresinde yaklaşık olarak 1 milyon Türk yaşamaktadır.

kerliferli b. s. Kellifelli.

Kermanşah (İran) Kürdistan'da 136 900 nüfuslu bir şehir. Çevresindeki Bisutun dağında bulunan mağaradaki eski oymalar ve yazılar ünlüdür.

kermen i. Kale, germen.

kermes Fr. i. Küçük şehirlerde bayram ya da panayır günlerinde yapılan eğlenceli toplantı.

Kerouac, Jack (Doğ. 1922) Amerikalı yazar. Amerika'da «Beat Generation — Ezilmiş Kuşak» adı verilen edebiyat akımının öncüsüdür. Antonin Artaud ve Jean Genêt gibi Fransız yazarlarının etkisinde kalmıştır. Yaşamı her zaman yenilenen bir deney gibi görür. En ilginç eseri 1957'de yayımlanan «On the Road — Yolda» adını taşır.

kerpeten Ar. i. Diş çekmeye ya da çivi sökmeye yarayan kıskaç biçimindeki alet. [Tenailles — Pincers]

kerpiç i. ★ 1. Duvar örmekte kullanılan ve kalıplara dökülüp güneşte kurutulan balçık, pişirilmemiş tuğla. [Pisé — Puddle clay] ★ 2. s. Kerpiçten yapılma: Kerpiç duvar. [Construction en pisé — Cobwork]

kerpiççi i. Pişmemiş tuğla yapan kimse.

kerpiç gibi b. s. Pek kuru ve katı.

kerrake i. Eskiden sarıklıların giydikleri ince softan hafif ve dar bir üstlük elbise: (Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi).

kerrat, -tı Ar. ç. i. Kereler, defalar: Ona ben kerrat ile tembih ettim.

kerrat cetveli b. i. Çarpım tablosu. [Table de multiplication — Multiplication table]

Kerschensteiner, Georg (1854-1932) Alman pedagogu. Çocukları el işlerine alıştırarak eğitmek, pratik işlerden hareket ederek kuramsal bilgilere gitmek metodunu savunmuştur. Başlıca eserleri: «Die Entwickelung der Zeichenerischen Begabung — Yeteneğin Resimle Gelişmesi», «Theorie der Bildung — Oluşum Kuramı» dır.

kerte i. ★ 1. İşaret için yapılmış nişan, çentik, çizgi, iz: Çetelenin kerteleri. ★ 2. Derece, radde, mertebe: İş bu kerteye geldikten sonra yapılacak bir şey yoktur. ★ 3. Gemi pusulasında kadranın ayrılmış olduğu 32 kısımdan her biri. On bir derece ve on beş dakika miktarında bir açıdan ibarettir.

kereviz

kertenkele

kerteleme i. Kerte kerte ilerleme hali. esk. Tedriç.

kertenkele i. Bir cins keler. [Lézard — Lizard]

kerteriz i. Den. Bir yerin pusula kertelerine göre bulunduğu yön.

kerteriz almak b. f. Bir yerin hangi yönde ya da geminin nerede bulunduğunu pusula ile ölçmek.

kerteriz noktası b. i. Geminin bulunduğu yeri anlamak için kerteriz almaya yarayan fener kulesi, duba, şamandıra gibi yeri belli şey.

kertesi kertesine b. zf. Tam zamanında.

kertesine getirmek b. f. Tam uygun zamanını bulmak.

kertik s. ★ 1. Kertilmiş olan. ★ 2. i. s. Kertilmiş yer.

kertmek f ★ 1. Çentmek ★ 2. Sertçe sürtmek · Kayık iskeleyi kerterek geçti.

kerubi Ar. i. Büyük melek.

kervan

kervan Far. i. Uzak yerlere, insan ve ticaret eşyası taşımak için düzenlenen yük hayvanı katarı. [Caravane — Caravan]

kervanbaşı b. i. Kervanı yöneten kimse.

kervancı i. Kervan düzen ya da güden kimse. [Caravanier — Caravan leader]

kervankıran Çulpan yıldızının başka bir adı.

kervansaray Far. b. i. Ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan han.

kervanyıldızı b. i. Çulpan yıldızı.

kes Far. i. Kişi, kimse. Bu kelime Türkçe'de yalnız kullanılmayıp «herkes, bikes, nakes» gibi şekillerde kullanılır.

kesafet, -ti Ar. i. Yoğunluk. [Densite — Density]

kesat Ar. i. ★ 1. Alışveriş durgunluğu. [Marasme — Dullness] ★ 2. (Ürün için) Az yetişim.

kesatlık i. Kesat.

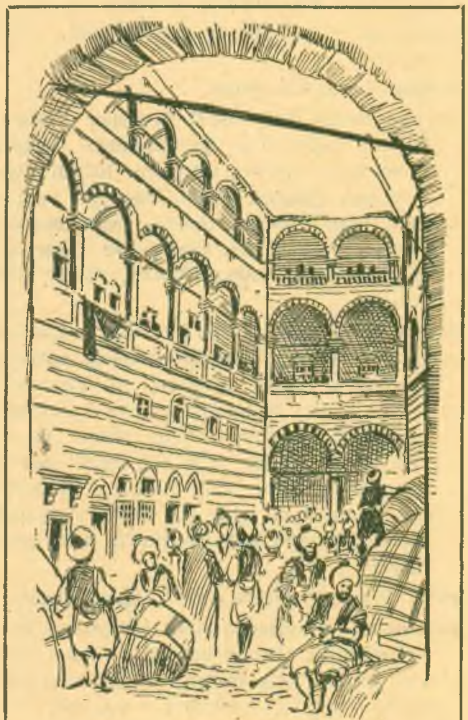
kese Far i. ★ 1. Küçük torba, cepte taşınan ve maden para koymak için kullanılan ufak torba: Para kesesi, mühür kesesi. [Bourse, porte - monnaie — Purse] ★ 2. Kumaştan çanta gibi kesilmiş kılıf, kap: Kuran, saat, çakı kesesi. [Sachet — Sack] ★ 3. Yıkanırken kir çıkarmak için ele geçirilerek vücudu oğmaya yarayan cep şeklinde bez: Hamamda kese sürünmek. [Poche — Hair - glove] ★ 4. Anat. İçi tamamiyle ya da yarı yarıya su, irin dolu olup derinin altında bulunan şiş ya da ur. [Kyste — Cyst] ★ 5. Eski zamanlarda çok defa 500 kuruş olan para birimi. Buna «kese, akçe» ya da «kesahça» da denirdi. Kesenin beş yüzden daha çok sayıldığı da olmuştur. ★ 6. mec. Para, servet, malî güç: Kesesinden harcadı. Benim keseme elvermez. [Argent — Pocket]

Kesebir, Şakir (1889-1965) Politikacı ve iş adamı. Köprülü'de doğdu. Mülkiye'yi bitirdi. 1915'de Türk - Bulgar Ahalisi Mübadelesine Memur Karma Komisyon'un başkanlığını yaptı. Son Osmanlı Meclisi Mebusan'ında Gelibolu mebusuydu. Kurtuluş Savaşı başlayınca Trakya - Paşaeli Cemiyeti Merkez Heyeti üyeliğine seçildi. 1922'de Edirne Valisi, 1923'de Çatalca mebusu, 3. ve 4. dönemlerde Edirne, 5. dönemde Tekirdağ mebusuydu. 3 defa İktisat, bir defa Ziraat vekili oldu. 1938'den sonra serbest hayata atıldı. İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları A.Ş., Türkiye Kredi Bankası, Genel Sigorta ve Tuzla'daki Porselen Sanayi A.Ş.'nin kurucularından oldu. İstanbul'da öldü.

kesecik i. Anat. Kulağın dolambacında bulunan ve lenf ile dolu olan küçük kabarcık. [Saccule — Saccule]

kesedar Ar. Far. i. ★ 1. Eskiden zenginlerin para hesabını tutan ve harcama işlerini yapan kimse. ★ 2. Hamal bölüklerinde gündelik kazancı toplayan kimse.

keseğen i. Küçük fare, elbise kesen sıçan. Büyüğüne «geme» derler, «kesken» denildiği de vardır.

kervansaray

kesek i. ★ 1. Bel, kazma ya da sabanın çıkardığı büyük toprak parçası. ★ 2. Bir yere sırlanıp çimen yapılmak için üstündeki çimle birlikte kesilip kalıp halinde çıkarılmış dört köşeli çayır parçası. ★ 3. Tezek.

kese kâğıdı b. i. Bakkalların kullandıkları kâğıttan torba. [Sac en papier — Paper bag]

kesel Ar. i. Gevşeklik, tembellik. esk. Rehavet. [Nonchalance — Lethargy]

keselemek f. Yıkanırken kir çıkarmak için vücuda kese sürmek.

keseli hayvanlar ç. b. i. Zo. Keseli memeliler. Memelilerin, keseli hayvanlar alt sınıfı. Kanguru keseli hayvanların en tanınanıdır. Koala adı verilen küçük keseli ayı, tasmanya şeytanı, opossumlar, vambat, keseli porsuk, keseli sıçan ve keseli köstebekler bu sınıftandır. Keselilerin özelliği, iki rahimlerinin olmasıdır. Yüksek memelilerin doğmamış yavrularını rahimlerinde beslemelerini sağlayan eten (meşime) den yoksundurlar. Keselilerin yavrularının, doğdukları zaman gelişmemiş olmalarının sebebi budur. Yavrular, canlı olarak doğarlar, fakat bu, erken bir doğumdur. Yetişkin bir insan büyüklüğündeki büyük kangurunun yavrusu bile bir küçük parmak büyüklüğünde, elleri ve ayakları şekillenmemiş, çıplak ve anneden ayrı olarak yaşayamayan ve süt ememeyen bir yaratıktır. Çiftleşmeden 1 ay sonra doğan yavruyu annesi dudakları ile tutarak kesesine koyar ve bir meme başına asar. Yavru, meme başına yapışarak büyür ve 6 ay kesede kalır. Amerika opossumu gibi bir iki türünün dışında hepsi Avustralya ve yakınındaki adalarda yaşar. Bunun sebebi jeolojik değişimde Avustralya'nın bitişik olduğu karalardan ayrılmış olması ve keselilerin insanlar gelinceye kadar rahatça yaşayabilmeleridir. [Marsupiaux — Marsupials]

keseli kurt b. i. Hek. Şerit kurtlarının yavru şekli. esk. Dûdu mükeyyes. [Cysticerque — Tapeworm cyst]

kesen i. Mat. Bir şeklin üzerinden geçen doğru. [Sécante — Secant]

kesene i. ★ 1. Sözleşme. ★ 2. Abone.

keseneğe almak b. f. Gelirini satın almak. esk. İltizam etmek.

kesenek i. Bir şeyin gelirini satın alma işi. esk. İltizam. [Affermage — Leasing]

kesenekçi i. Keseneği olan kimse.

kesenin ağzını açmak b. f. Para harcamaya girişmek.

kesenkes zf. Kesin olarak: Yapmayacağını kesenkes söyledi. [Définitivement — Definitely]

keser i. Tahta, ağaç yontmaya yarayan, kısa saplı, bir tarafı keskin ağızlı ve enine bir kanat biçimindeki öteki tarafı çivi çakmaya elverişli çelik alet. [Doloire — Adze, larry]

kesi i. ★ 1. Kesenek. esk. İltizam: Zeytinliği kesiye verdiler. [Affermage — Lease] ★ 2. Çamaşır, bezden biçilmiş elbise, kesilmiş kumaş. [Coupon — Coupon] ★ 3. Atımlık, bir defa silâhı doldurmaya yetecek kadar barut, barut ölçüsü: Bir kesi barut. [Mesure — Unit]

kesici s. ★ 1. Kesen. [Coupant — Cutting] ★ 2. i. Kasaplık hayvanları kesen kimse. [Abatteur — Slaughterer]

kesif Ar. s. Yoğun. [Dense — Dense]

kesik s. ★ 1. Kesilmiş olan. esk. Maktu: Kesik ağaç, kesik kumaş. [Coupé — Cut] ★ 2. Sakatlanmış: Kesik kol, kesik parmak. [Mutillé — Broken] ★ 3. Yorgun, bitkin: Dizlerim, kollarım kesik. [Fatıgue — Weary] ★ 4. Bozuk, bozulmuş: Kesik süt, kesik mayonez. [Gaté — Spoilt]

kesikkerem b. i. Ed. Koşma niteliğinde ve hep içli bir beste ile okunan, dörtlüklerden meydana gelmiş bir çeşit halk şiiri ve türküsü.

kesik kesik b. zf. Ara vererek ve kısa kısa. esk. Fasılalı. [Intermittent — Intermittently]

kesik koni b. i. Tepesi tabanına paralel olan ya da olmayan bir düzlemle kesilmiş koni. esk. Mahrutu nakıs. [Tronc de cône — Frustum of a cone]

kesikli s. Biteviye sürüp gitmeyerek arada duraklamalar yapan: Kesikli akım. [Entermittente — Intermittent, alternate]

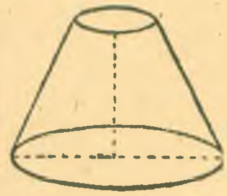
kesiklik i. ★ 1. Kesik olma hali. [Intermittence — Discontinuity] ★ 2. Ansızın duyulan takatsizlik. [Fatigue — Fatigue]

kesik piramit b. i. Mat. Tabanına paralel olan ya da olmayan bir düzlemle kesilmiş piramit. esk. Ehramı nakıs. [Tronc de pyramide — Frustum of a prism]

kesiksiz s. Biteviye sürüp giden: Kesiksiz akım. [Continu — Continious, direct]

kesilmek f. ★ 1. Kesmek işine uğramak. esk. Kat'edilmek, boğazlanmak, ayrılmak: Ağaç kesildi, koyun, piliç kesildi. [Etre coupé, être tranché — To be cut] ★ 2. Biçilmek: Kostüm kesildi, yarın prova edilecek. [Etre taillé, coupé — To be cut] ★ 3. Durmak, dinmek: Yağmur kesildi. [Cesser — To cease] ★ 4. Gücü, takati kalmamak: Koşuculardan biri kesildi. [Etre abattu — To be tired] ★ 5. Kesin olarak kararlaşmak: Pazarlık kesildi. [Etre décidé, se conclure — To be decided] ★ 6. Bozulmak, ekşimek, suyu başka maddelerinden ayrılmak: Süt kesildi, mayonez kesildi. [Etre gaté s'altérer — To be spoilt] ★ 7. Benzemek, dönmek: Elleri buz kesilmiş. [Devenir, être comme — To become] ★ 8. Artık yapamamak ya da yanaşamamak. Yoksun kalmak: Yemekten kesildi, okumaktan kesildi. [Etre interrompu, s'arrêter — To be exhausted]

kesim i. ★ 1. Kesmek işi, kesme: Ağaçların kesimi, kumaşın kesimi. [Coupement — Cut, cutting] ★ 2. Bırakma, aralık ver-

kesik koni

me, tatil: Ders kesimi. [Interruption — Break] ★ 3. Biçim. şekil. esk. Tarz, tavır: «Kimdir şu geçen dayı kesimli delikanlı?» Nedim. [Forme — Figure] ★ 4. Bir şeyin bütününe toptan biçilen değer. esk. İltizam bedeli, mukataa: Çiftliği kesime vermek. [Affermage — Leasing]

kesimci i. Kesenekçi. esk. Mültezim.

kesin s. Şüphesiz, tereddütsüz ve geri dönmez. esk. Katî: Kesin karar, kesin cevap. [Décisif, définitif — Definite, final]

kesin bilgi Fel. Kendini her hangi bir konuda gerçeğe varmış bilen zihnin hali. Şüphe karşıtı. esk. Yakîn, ilmülyakîn. [Certitude — Certainty, certitude]

kesin hesap b. i. Huk. Bir malî yılın sonunda, o malî yıl içinde gerçekleşen gelirleri ve yapılan masrafları karşılıklı olarak gösteren Bütçe Kanunu'ndaki ilgili hükümlerin uygulamasını belirten kanuna Hesabı Katî Kanunu denir. Anayasa'mızın 128 maddesine göre, kesin hesabı belirten kanun, ilgili olduğu yılın sonundan başlayarak en geç 1 yıl sonra, Bakanlar Kurulu'nca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur. Sayıştay da, bütçe kanunu ile kesin hesap kanunu arasındaki uygunluğu, kesin hesap kanunu tasarısının Meclis'e verilmesinden itibaren 6 ay içinde bildirmek zorundadır.

kesin hüküm b. i. Huk. Kişiler ya da kişilerle devlet arasında çıkan hukukî cezaî anlaşmazlıklarda yetkili yargı organının verdiği kararın, bütün kanun yollarından geçerek ya da kanun yollarına başvurmaksızın kanun yolu sürelerinin geçirilmesi ile kesinleşmesi. Bu durumda, artık aynı anlaşmazlık üzerinde yeniden yargılama olması mümkün değildir. Ancak kanunun belirttiği nadir hallerin gerçekleşmesi durumunda muhakemenin iadesi yoluna gidilebilir.

kesinlik i. Kesin olma hali ya da kesince davranış. esk. Katiyet. [Certitude — Certainty, definiteness]

kesinmek f. Kendine kesmek ya da kendi için kestirmek.

kesinti i. ★ 1. Kesilme, aralık. esk. Fâsıla verilme, inkıta: İş kesintiye uğramadan devam etti. [Interruption — Interruption] ★ 2. Ödenen bir ücretten herhangi bir sebeple kesilen kısım. esk. Katiyat, tevkifat. [Retenue — Deduction]

kesîr Ar s. Çok bol.

kesir, -ri Ar. i. ★ 1. Mat. Bir birimin bölündüğü parçalardan biri ya da birkaçı. İki sayının oranının gösterdiği işlem yapılırsa bir kesir elde edilir. Ondalık ve bayağı kesir olmak üzere iki çeşittir. İki sayının oranını gösteren ve altalta yazılarak aralarına bir çizgi çekilen ifadeye bayağı kesir denir (Bak. Bayağı kesir) Bir sayının ona, yüze, bine ve bunun gibi sayılara bölünmesiyle elde edilen kesire de ondalık kesir denir (Bak ondalık kesir). [Fraction — Fraction] ★ 2. Kırma, paralama: Camın kesredilmesi, kolun kesri. [Fracture — Fracture] ★ 3. Bozma, kötüleştirme, azaltma: İtibarın kesri, kesri namus.

kesirli s. Kesir taşıyan ya da kesir niteliğinde olan. [Fractionnaire — Fractional]

kesişen s. Mat. Bir nokta ya da çizgi üzerinde birbirine kavuşup giden (çizgiler ya da yüzeyler). esk. Mütekatı. [Entrecroisé — Intersecting]

kesişmek f. ★ 1. Pazarlıkta kesin olarak uyuşmak. ★ 2. Mat. Bir nokta ya da çizgi üzerinde birbirine kavuşmak. Birbirini kesmek. esk. Tekatu etmek. [Concourir — To intersect]

kesit, -ti Mat. Bir geometri şeklinin bir düzlemle kesilmesinden sonra ortaya çıkan yüzey. Teknikte inşaat demiri, boru gibi silindir şeklindeki malzemenin kesitinden söz edilir. Böyle yapı malzemesinde parçanın taşıyacağı yük, kesitle doğru orantılıdır. Bunun için özellikle binalarda kullanılan demirlerin ve başka yerlerde yük taşıyan elemanların kesitleri gerekli güvenliği sağlamak için mühendisler tarafından hesaplanır. Elektrikte iletken tellerin (çıplak tellerin ya da kabloların) kesiti o telden geçecek akımın şiddetini belirler. Bir telden kaldırabileceğinden büyük bir akım geçirilirse o tel fazla ısınır ve kopar. esk. Makta. [Section — Section]

kesi taşı b. i. Akarsularda çamaşırı üstünde döverek yıkadıkları yassı taş.

kesken i. Zo. ★ 1. Danaburnu denen böceğin başka bir adı. Bak. danaburnu. ★ 2. Bak. keseğen.

keskenmek f. Vuracakmış gibi davranmak. esk. Tehdit etmek. [Menacer — To threaten]

keski i. ★ 1. Küçük balta. [Hachette — Coulter] ★ 2. Demir ya da saç kesmek için üzerine çekiçle vurularak yürütülen keskin alet. [Hachereau — Chisel]

Keskin Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 464 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 41 215, merkezinin nüfusu 7 463'dür İlçe toprakları ortalama yüksekliği 1 000 m. olan bir yayladan ibaret, bozkır görünüşündedir. Kızılırmak tarafından sulanan topraklarda tahıl ekilir ve hayvancılık yapılır. Tiftik keçisi ve hayvan ürünleri önemli yer tutar Bir de gümüşlü kurşun madeni vardır. Kasaba dağlık bahçeliktir. Eski adı Dernek Madeni'ydi. Ankara'ya 79 km. uzaklıktadır.

keskin s. ★ 1. Fazla kesici: Keskin bıçak. [Tranchant, coupant — Sharp] ★ 2. Etkisi çok olan, sert: Keskin sirke, keskin soğuk. [Acéré, mordant — Pungent] ★ 3. Görevini iyi yapan: Keskin göz. [Vif — Sharp]

kesme i. ★ 1. Kesmek işi. ★ 2. Teneke, saç gibi şeyleri kesmek için kullanılan büyük

ve kalın makas. [Ciseaux — Clipper] ★ 3. Kaba kaya haline gelmiş toprak: Bir metre kazınca sağlam bir kesme çıktı. [Forme cubigue — Rock line] ★ 4. Mat. Daire kesmesine de bazı vakit kısaltılarak kesme denir. esk. Kıtai daire. [Secteur — Sector] ★ 5. s. Küp ya da küpe yakın biçimde kesilmiş olan: Kesme taş, kesme şeker. [Cubique — Cubic] ★ 6. s. Keskin. esk. Maktu: Kesme fiyat. ★ 7. i. Si. Sinema filimlerinde bir bölüm bitip ötekine geçilirken, araya hiç bir özel noktalama biçimi konulmaksızın, yeni bölümün ilk çekimine girilmesi. [Coupure — Cut - out]

kesmece zf. ★ 1. (Kavun, karpuz gibi meyvalar için) Kesip bakarak beğenme şartıyla satma ya da alma. ★ 2. Aradaki değer farkına bakmaksızın hepsini bir fiyattan satma ya da alma: Bu eşyaları kesmece 1 000 liraya aldım.

kesmek f. ★ 1. Bıçak, makas gibi bir aletle ayırmak, biçmek: Tahta, bez, kumaş kesmek. [Couper — To cut] ★ 2. Boğazlamak: Koyun kesmek, adam kesmek. [Egorger, abattre — To slaughter] ★ 3. Son ya da aralık vermek, yatıştırmak, geçirmek: Bu ilâç ağrıyı keser. ★ 4. Bitmesine, durmasına sebep olmak: Sözümü kesmeyiniz. [Interrompre — To interrupt] ★ 5. Kararlaştırmak: Gününü henüz kesmediler. [Décider — To decide] ★ 6. Kesinleştirmek, katileştirmek, tayin etmek: Davayı kesti. [Fixer — To end] ★ 7. Alıkoyup vermemek: Hizmetçinin aylığından beş lira kesti. [Retenir — To withold] ★ 8. (Para hakkında) Basmak: Para kesmek yalnız devletin hakkıdır. [Battre (monnaie) — To issue] ★ 9. Azaltmak, eksiltmek: Vapur yolunu kesti. [Diminuer — To reduce] ★ 10. (İskambil kâğıtları için) Destenin bir kısmını kaldırıp yanına ya da ötekilerin yanına ya da altına koymak. ★ 11. Külb. Caka yapmak: Çoluk çocuk içinde kesip duruyor.

kesmelik i. Taş ocağı. [Carrier — Quarry]

kesmez s. Keskin olmayan, kör: Bu, kesmez bir bıçaktır. [Emoussé — Blunt]

kesmik i. ★ 1. Başakla karışık iri saman. ★ 2. Kesilmiş sütün koyu kısmı.

kesp etmek Ar. T. f. Kazanmak, edinmek. [Acquérir, prendre — To acquire]

kesret, -ti Ar. i. Çokluk, bolluk.

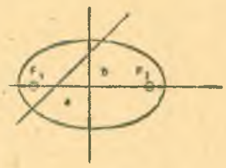
kesretli s. Çok, bol, kalabalık.

kesretmek f. Kırmak, kötüleştirmek.

Kessel, Joseph (Doğ. 1898) Fransız romancısı. Arjantin'de Clara'da doğdu. Tıp öğrenimi yaptı. Rus asıllıdır. 1918'den sonra Sibirya'daki Fransız kurulunda görev aldı. 1927 Akademi Büyük Roman ödülünü kazandı. II. Dünya Savaşı konusunda yazdığı romanlarla ünü genişledi. Başlıca eserleri: «Tutsaklar», «Aslan», «Gölgeler Ordusu», «Mucizenin Eli» dir.

Kesserling, Albert (1885-1960) Alman hava feldmareşalı. I. Dünya Savaşı'na kurmay subay olarak katıldı. 1939'da Polonya savaşlarında 1. Hava Kuvvetleri'ne komuta etti. Fransız yenilgisinden sonra Ruslar'la savaştı, daha sonra Afrika cephesine gönderildi. Müttefiklerin İtalya'ya çıkmasıyla kuzey İtalya'daki Alman Hava Kuvvetleri komutanlığına getirildi. Savaşın çok kritik bir duruma girmesiyle buradaki kara kuvvetleri de emrine verildi. Almanlar'ın tesliminden sonra müttefiklere esir düştü.

kestane Yun. i. Bot. ★ 1. Kayıngillerden, kerestesi sağlam olduğu için doğramacılıkta aranan bir orman ağacı. Meyvasının yenmesi ya da yenmemesi bakımından ikiye ve meyvanın çeşidi yönünden de birkaç kısma ayrılır. Bu yemiş iki ya da üç tanesi bir arada yeşil ve dikenli bir dış kabuk içinde bulunur; her birinin kendi kabuğu da açık kahverengi olur. Bağ yetişen iklimlerde kestane de yetiştiği için bizde bol bulunan ağaçlardandır. [Châtaigne — Chestnut] ★ 2. s. (Saç hakkında) Açık kahverengi. [Châtain — Chestnut brown]

elips kesmesi

kestaneci i. Kestane satan kimse.

kestanecik i. ★ 1. Anat. Sidik yolunun arka kısmında ve yalnız erkeklerde bulunan, biçim ve büyüklük bakımından kestaneyi andıran bir bez. Prostat. [Prostate — Prostate] ★ 2. Atların her bacağında birer tane çıkan, boynuz dokusundan, kısa ve yayvan uzantı.

kestane dorusu b. s. At donlarından kestane kabuğu renginde olan. [Bai brun — Chestnut - bay colour]

kestanelik i. Kestane ağaçları çok olan yer.

kestel İta. i. Hisarcık, kasır. [Castel - château — Fortress]

kestere i. Kitre.

kestane

kestirme i. ★ 1. Kestirmek işi. ★ 2. Bir yere en çabuk götüren kısa yol, kese. [Raccourci — Short cut] ★ 3. s. Tereddütsüz ve kesin olan, dolambaçlı olmayıp doğrudan doğruya yapılan: Kestirme cevap. [Décicif — Decisive]

kestirmek f. ★ 1. Kesmek işini birine yaptırmak. [Faire couper — To have stg. cut] ★ 2. Bulup çıkarmak, tahmin ve takdir etmek. [Conjecturer — To estimate] ★ 3. Otururken uyuklamak ya da uyku zamanı dışında biraz uyumak. [Faire un sommeil — To take a nap]

keş i. ★ 1. Yağsız peynir, yoğurt peyniri. ★ 2. s. Külb. Ahmak, aptal, kolay aldanan, akılsızlığını bilmeyerek ukalâlık eden, kakavan.

keşakeş Far. i. ★ 1. Çekişme. Kavga. ★ 2. Tereddüt, kararsızlıktan gelen sıkıntı.

Keşan Edirne'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 087 km² olan ilçenin üç bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 53 648, merkezinin nüfusu 20 244'dür. İlçe toprakları alüvyonlu ova-

larla hafif dalgalı sırtlardan ibarettir. Güneyinde Saros körfezi bulunur. Batısından Meriç ırmağı geçer ve ilçenin çayları buna karışır. Otlakları geniş, vadi ovaları verimli olup her türlü tahıl, meyva ve sebzeyle birlikte hayvancılık da önemli yer tutar. Kasaba Ege denizine 33, il merkezine 112 km. uzaklıktadır.

keşan Far. s. Çeken, çekenler: Mihnet keşan = Mihnet çekenler.

Keşap Giresun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 222 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 547, merkezinin nüfusu 4 295'dir. İlçe toprakları dağlık ve ormanlıktır. Fındık tarımı başta gelir. Mısır, buğday ve baklagiller de yetiştirilir. Kasaba, deniz kıyısında Giresun — Trabzon şosesi üzerindedir. Eski adı Uğurcu'ydu. İl merkezine 12 km. uzaklıktadır.

keşen i. Zincirden yapılmış yular ya da ayak köstеği.

keşfetmek f. Bulmak, var olan fakat bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, açınlamak. [Découvrir, deviner — To discover]

keşfiyat Ar. ç. i. Keşifler, açınlamalar. Yirminci yüzyıl, keşfiyat yüzyılıdır.

keşide Far. i. ★ 1. Çekme, çekilme, çekiliş: Telgraf, poliçe, çek, piyango keşidesi. Ziyafet keşide etmek (çekmek). Poliçe, çek gibi değerli evrakın düzenlenerek piyasaya çıkartılması. ★ 2. Eski yazıda bazı harflerin baş tarafı yazıldıktan sonra çekilen ufak çizgi. Bazı defa da güzellik için yapılırdı.

keşif, -şfi Ar. i. ★ 1. Bulma, bulgu. [Découverte — Discovery] ★ 2. Huk. Hukuk usulünde, taraflar arasında anlaşmazlık yaratan bir olayın, bir şeyin yargıç tarafından bizzat incelenmesi. Ceza usulünde, suç konusunun, suça ait delillerin, suçun işleniş yer ve şeklinin yargıç tarafından incelenmesidir. Keşfin gecikmesinden zarar doğacak hallerde, savcı da keşif yapabilir. Ölüler üzerinde otopsi ve keşfin ne şekilde yapılacağını, Ceza Usul Kanunu ayrıca düzenlemiştir. [Descente — Investigation]

keşkül

keşif araçları ç. b. i. Ask. Bir savaşın başarıya ulaşması için gerekli bilgileri edinmeye yarayan araçların genel adı. Bu amaçla yaya, motorlu, zırhlı araçlar, küçük ve hızlı savaş gemileri, uçaklar kullanılır.

keşif hizmeti Ask. Keşif için görevlendirilmiş birliklerin düşman hakkında doğru ve çabuk bilgi sağlama faaliyeti.

keşif kıtası Ask. Taktik ve stratejik alanda keşif görevini yapmak üzere özel olarak kurulmuş, motorlu, zırhlı ve bunların karışımından meydana gelmiş birlikler. Kuruluşlarına göre adlanırlar. Motorlu keşif kıtası, zırhlı keşif kıtası ve karışık keşif kıtası gibi.

keten

keşif kolu Ask. Düşmanın ve arazinin durumunu öğrenmek için bir subay ya da assubay komutasında birkaç er, motorlu araç ve tanktan kurulu en küçük keşif elemanı. [Corps de reconnaissance — Reconnaissance patrol]

keşif uçağı Ask. Havadan keşif yapmaya ayrılmış olan uçak. Aynı zamanda bunlara haberleşme ve kontrol görevi de verilir. Modern telsiz ve fotoğraf aygıtlarıyla donatılan keşif uçakları, geniş bilgiler toplar.

keşik i. Sıra. esk. Nöbet.

keşikleme i. Almaş. esk. Münavebe.

keşiş Far. i. Manastır rahibi, evlenmeyen rahip, rahip. Karabaş. [Prêtre — Monk]

Keşiş Dağı Erzincan'ın kuzeyinde bir dağ. En yüksek yeri 3 537 m. dir.

keşişhane Far. i. Keşişlerin oturdukları inziva yeri, manastır.

keşişleme i. Doğu ile güney arasından esen rüzgâr, akça yel. Karayel karşıtı. [Vent du sud - est — South - east breeze]

keşke (keşki) Far. e. Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek «ne olurdu» gibi özleme ya da pişmanlık anlatır: Keşke buraya gelmeseydik.

keşkek i. İyice dövülmüş etle buğdaydan yapılan bir yemek.

keşkül Far. i. ★ 1. Eskiden diyar diyar gezen bazı dervişlerin ya da derviş kıyafetinde dilencilerin ellerinde tuttukları, omuzlarına astıkları Hindistan cevizi kabuğundan ya da abanozdan yapılmış çanak; dilenci çanağı. ★ 2. Üstü, dövülmüş fıstık ve rendelenmiş Hindistan cevizi gibi şeylerle bezenmiş bir çeşit süt tatlısı.

keşkülüfukara b. i. Keşkül (tatlı).

keşmekeş Far. i. Çekişme, kavga. esk. Muaraza: Evde bir keşmekeştir gidiyor. [Confusion, brouhaha — Tumult] ★ 2. Kararsızlık, tereddüt: O iş keşmekeşte kaldı. [Embarras — Confusion]

keşşaf Ar. s. Gizli şeyleri meydana çıkaran, sırları bulup anlatan. ★ 2. Eskiden izcilere verilen ad.

keşti Far. i. Gemi.

ket i. ★ 1. Engel. esk. Sekte, arıza. (Bu kelime yalnız «ket vurmak» deyiminde geçer). ★ 2. Nişasta.

ketal i. Nişastalı, kolalı (çirişli) bir çeşit parlak bez.

kete i. Katmerli çörek. Pirinç unu hamurundan bir çeşit çörek.

ketebe Ar. ç. i. Kâtipler, yazıcılar: Eski Babıâli ketebesi.

ketebe Ar. i. ★ 1. Eskiden hattatların kendilerinden yazı dersi alanlara verdikleri icazetname: Filân hattattan ketebe almış. ★ 2. Eskiden yazı levhalarına ya da yazma kitaplara konulan hattat imzası: Bu levhanın ketebesi yok.

keten Ar. i. ★ 1. Bot. Ketengillerden bir bitki. Mavi çiçekleri 5 taç yapraklıdır. Bitkinin telleri dokumacılık alanında kullanılır. [Lin — Linen] ★ 2. s. Bu tellerden yapılmış (kumaş, bez): Keten kumaşı. [De lin — Of linen]

ketencik i. ★ 1. Deniz yosununun ince bir cinsine verilen ad. [Algue fin — Sea-weed] ★ 2. Turpgillerden, küçük sarı çiçekleri olan bir bitki. Bundan, ışık elde etmek için yapılan ve boyacılıkta kullanılan bir yağ çıkarılır. [Cameline — Camelina]

ketengiller ç. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, ketenden başka çok türleri olan, kendiri de içine alan bitki familyası. [Linacées — Linaceae]

keten helvası b. i. Tel tel ayrılmış şekilde yapılan bir çeşit helva.

keten kuşu b. i. Zo. Serçegillerden, ötüşü güzel bir kuş. [Linot — Linnet]

keten tohumu b. i. Ketenin küçük olan taneleri. Yağı alınır ve bezir yağı adıyla boyacılıkta kullanılır. Kendi de döğülerek un haline getirilip hekimlikte işe yarar. [Grain de lin — Linseed]

kethüda Far. i. ★ 1. Kâhya. Bir daire ya da konağın ya da bazı işlerinin yönetimiyle görevlendirilen önemli kimse. esk. Vekili umur: Eski sultan ve vezir saray ve konaklarının birer kethüdaları vardı. Türkçe'de bu kelime kâhya şeklinde söylenir. ★ 2. Bir esnaf topluluğunu yöneten: Esnaf kâhyası. Arabacılar kethüdası.

kethüda bey b. i. Tar. Eskiden devletin iç işlerine bakan büyük görevli. Kethüdayı sadrı âli de denirdi ve sadrazamların bir çeşit yardımcısı gibi sayılırken sonraları başlı başına önemli bir devlet memurluğu haline girmişti. 1835'de kethüdalık adı, mülkiye nezaretine, iki yıl sonra yani 1837'de ise dahiliye nezaretine çevrilmiştir.

ketif, -tfi Ar. i. Omuz, omuz küreği.

ketim, -tmi Ar. i. Gizleme, saklama, sır tutma.

ketmetmek b. f. Gizlemek, saklamak.

keton Lat. i. Kim. İki bileşme değerli CO kökünden ibaret bir karbonil ile iki alkilin bileşmesinden meydana gelen cisimlerin genel adı. [Cétone — Ketone]

ketum Ar. s. Ağzı sıkı; ağzı pek. [Discret — Circumspect]

ketumiyet, -ti Ar. i. Ağız sıkılığı.

ket vurmak b. f. Engel olmak, güçleştirmek, sekte vermek: Bu hareketiyle benim işime ket vurmuş oldu. [Empêcher, embarasser — To hamper, impede]

kevakip Ar. ç. i. Yıldızlar. esk. Kevkepler.

kevgir Far. i. Köpük almak, yemek kotarmak gibi işlerde kullanılan yayvan ve delikli kepçe.

kevkep Ar. i. Yıldız, gökteki cisimlerden biri.

kevn Ar. i. Varlık. esk. Vücut, âlem.

kevser Ar. i. Cennette bulunduğu anlatılan bir çiçek adı. İçilen şeyler için pek lezzetli anlamına gelen «kevser gibi» deyiminde geçer.

key Ar. i. Yarayı kızgın demirle yakma, dağlama.

keyfetmek f. Hoş ve eğlenceli vakit geçirmek. [S'amuser — To amuse o.'s self]

keyfî Ar. s. Hiç bir kurala, sıraya bakmadan birinin kendi istediği gibi yaptığı. [Arbitraire — Arbitrary]

keyfi bozulmak b. f. Neşesi kaçmak. ★ 2. Rahatsız olmak, hastalanmak.

keyfi gelmek b. f. Neşelenmek.

keyfiyet, -ti i. ★ 1. Bir şeyin nasıllığı. Nitelik. İyi ya da kötü olması. esk. Vasıf. [Qualité — Quality] ★ 2. İş, madde, mesele: Size söylediğim keyfiyet. [Circonstance, situation — Circumstance, situation]

Keyhüsrev Bak. Gıyasettin Keyhüsrev.

keyif, -yfi Ar. i. ★ 1. Memnunluk, kendini iyi bulma hali: Bugün keyfim yerinde değil. Bu haber keyfimi kaçırdı. [Aise, disposition — Comfort] ★ 2. Zevk, safa, hoş vakit geçirme, eğlence: O keyfine pek düşkündür. [Plaisir, bonne humeur — Pleasure] ★ 3. Sağlık, esenlik: Filâna keyif sormaya gideceğim. [Bonne santé — Health] ★ 4. Hafif sarhoşluk. [Ivresse — Good spirits] ★ 5. Heves, yolsuz istek, düşüncesiz istek: Herkesin keyfine göre hareket güçtür. [Caprice — Caprice]

keyif çatmak (keyif yetiştirmek) b. f. İçerek eğlenmek.

keyiflenmek f. Keyifli hale gelmek. [Se réjouir — To enjoy o.'s self]

keyifli s. Keyfi yerinde, neşeli. [Gai — Gay, merry]

keyifsizlenmek f. Biraz hastalanmak. [Etre indisposé, devenir malade — To become gloomy]

keyifsizlik i. Hafif hastalık, rahatsızlık. [Indisposition, incommodité — Indisposition]

keyif sormak b. f. Hatır sormak, sağlığını sormak.

keylûs Ar. i. (Aslı Yun.) Kilus. Yemeklerin midede hazmedildikten sonra barsaklarda da ezilip lenf damarları tarafından emilmeye elverişli olarak aldıkları hal.

keymuş Ar. i. (Aslı Yun.) Bak. kimüs.

Keynes, John Maynard (1883-1946) İngiliz ekonomisti. Bütün çalışmalarını tam istihdam problemi üzerine toplamıştır 1929-1933 yıllarında, batı kapitalizminin geçirdiği büyük kriz sırasında milyonlarca insan işsiz kalmıştı. Keynes, devletin işsizlik meselesini halletmek zorunda olduğunu ileri sürdü. Yeni iş alanları açılması için faizlerin düşürülmesini savundu. Bu amaçla devletin yol yapımı için yatırımlarda bulunması gerektiğini, böylece bütün ekonominin canlanacağı görüşünü açıkladı. Başlıca eseri: «The General Theory of Employment, Interest and Money — İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi» dir.

keten kuşu

John Maynard Keynes

kez i. Defa, gez. [Fois — Time]

keza (kezalik) Ar. e. Öyle, bu da öyle, bu da onun gibi: Evvelki gün çok yağmur yağdı, dün keza. [Pareillement, aussi — Too, also, similarly]

kezlemek f. Nişan almak.

kezzap Ar. s. Çok yalan söyleyen.

kezzap Far. i. Kilsli taşları oyup aşındırdığı için litografyada ve mermerleri temizlemekte kullanılan sert bir sıvı. Kimyada adı azotik asit ya da nitrik asittir. [Acide nitrique — Nitric acid]

Khaironeia Yunanistan'da bir şehrin ve bir savaşın adı. M.Ö. 338 yılında Atinalılar ve Thebaililer, bu şehir yöresinde yığınak yaparak, Makedonya Kralı Filippos'a karşı Yunanistan'ı savunmak istemişler, yapılan savaşı Filippos kazanmıştır. M.S. 86 yılında Roma İmparatoru Sulla, Pontos Kralı Mithridates'i burada kesin bir yenilgiye uğratmıştır. Ünlü yazar Plutarkhos bu şehirdendir.

Khalkhis Eskiçağ'da Euboia adasının (Eğriboz) en önemli ve en eski Kserkses istilaları sırasında, Khalkhis, Atina ile kader birliği yapmış, M.Ö. 446 yılında, Atina'ya karşı, Euboia isyanına önderlik etmişse de yenilmiş ve M.Ö. 411'e kadar Atina'ya vergi ödeyen bir müttefik olarak kalmıştır. M.Ö. Hellenistik dönemde Yunanistan'ın büyük bir ticaret merkezi olan şehir, Roma'ya karşı Suriye ve Makedonya savaşlarına katılmış, Akhaia Birliği'nin Roma'yla çatışmasına karıştığından, M.Ö. 146 yılında kısmen yıkılmıştır. 60 yıl sonra, Pontos Komutanı Arkhelaos'un üssü olarak kullanılmıştır. Eskiçağ'ın 10 ünlü hatibinden biri olan İsaios ve şair Lykofron Khalkislidir.

Khalkidike Makedonya'nın güneyinde bulunan yarımada. M.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarda Khalkis ve Eretria tarafından sömürgeleştirilen yarımadaya, Khalkisliler'in adına uyarak Khalkidike adı verilmiştir. Yarımadadaki başlıca şehirler, Olynthos ve Potidaia, Skion, Mende ve Torone idi.

Kharon, Lampsakoslu (Lapseki) Tarihçi. Pers savaşları sırasında yaşadığı bilinir. Herodotos'un çağdaşıdır. Plutakhos, onun yazdığı tarihi, tarafsız ve güvenilir olarak niteler. «Persika» ve «Hellenika» adlı kitaplarından başka, doğduğu şehri anlatan «Horoi Lampsakon» adlı bir eseri de vardır. «Herkules Sütunları Ötesinde Bir Yolculuk» ve «Lakedaimonyalı Magistratlar» adlı kitaplarında kronolojiyi önemsemiştir. İlk tarihçilerle bilimsel tarihçiler arasında bir yeri vardır.

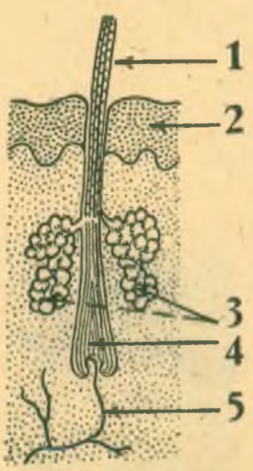
Khersonesos (Chersonesus) Bu adı taşıyan birçok yer vardır. En önemlileri şunlardır: 1° Chersonesus Thracica: Gelibolu yarımadası'nın en eski çağlardaki adı. M.Ö. VIII. ve VII. yüzyılda Miletos ve öteki İyon şehirlerinden gelenler buraya yerleşti. En önemli şehirleri Bolayır yakınında Kardiya ile batıdaki Sestos şehridir (Yalıkabat). Peisistratos zamanında Miltiades'in malı olan bölge, sırasıyla Persler'in, Atinalılar'ın, Ispartalılar'ın, Trakya krallarının ve Makedonyalılar'ın eline geçti. M.Ö. 189 yılında bölgede Bergama kralları, M.Ö. 333 yılından sonra da Romalılar egemen oldular. Önemli şehirlerinden olan Gallipolis (Gelibolu) Atinalılar tarafından yaklaşık olarak M.Ö. 450 yılında kurulmuştur. 2° Chersonesus Taurica: Kırım yarımadasının eski çağlardaki adı. M.Ö. VII. ve VI. yüzyılda Miletoslular ve İyonyalılar tarafından sömürgeleştirilmişti. Önemli şehirleri M.Ö. 541 yılında Miletoslular'ın kurduğu Pantikapaion (Kerç) ile Khersonesos idi. 3° Chersonesus Cimbrica: Eski çağda Jutland yarımadasına verilen ad.

kıble Ar. i. ★ 1. Namazda yönelinen (teveccüh edilen) yön. Müslümanlar'da Kâbe'nin bulunduğu Mekke, Yahudiler'de ise Mescidi Aksa'nın bulunduğu Kudüs şehrinin doğrultu ve yönüdür. ★ 2. Güneyden esen rüzgâr.

kıble lodosu b. i. Güneydoğu yeli. [Vent du sud - est — South - east wind]

kıblenüma Ar. Far. b. i. Kıble tarafını göstermek için özel işaretleri olan bir çeşit pusula. Kıblename de denir. [Boussole — Compass]

Kıbrıs Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin güney kıyılarına 75 km. uzaklıkta büyük bir ada. Yüzölçümü 9.251 km², nüfusu 594 000, başkenti Lefkoşe, önemli şehirleri Limasol, Magosa ve Larnaka'dır. Nüfusunun beşte biri Türk, gerisi Rum'dur. ★ Yüzey şekilleri: İki dağ sırası ülkeyi engebelendirir. Kuzeyde Beşparmak dağı (Girne), güneyde Karlı dağ (Trodos). En yüksek tepe Karlı dağ üzerindedir ve 1 950 m. yüksekliğindedir. Bu iki dağ sırası arasında doğu - batı doğrultusunda Meseriya ovası uzanır. Çok verimli bir ovadır. Ada, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Yazlar sıcak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Ülkede ekilebilecek topraklar azdır. En çok buğday, arpa ve patates, bunlardan başka pamuk, tütün, zeytin, üzüm yetiştirilir. Şarapçılık önemlidir. Madenler arasında en fazla çıkarılanı bakırdır. ★ Tarih: Eskiçağ'da adı Kybros'du. Son zamanlarda yapılan kazılar adada M.Ö. 4000 yılından 3000 yılına kadar süren yüksek bir neolitik kültürün varlığını ortaya çıkarmıştır Zenginliğin ve kültürün hızla geliştiği yerli bir bronz çağından sonra M.Ö. XV. yüzyılda Mikenai uygarlığı adayı etkilemeye başladı. Önemli şehri olan Salamis bir Mikenai şehri olmakla birlikte adada Grekçe olmayan bir dilin klasik çağa kadar konuşulduğu ispatlanmıştır. M.Ö. 1450 yılında Kıbrıs Mısırlılar'ın egemenliği altına girmiştir. Dor göçünden uzak kalan adaya M.Ö. X. yüzyılda Suriye'den bir göç dalgası gel-

BİR KILIN KESİTİ

1) Kıl, 2) Üst deri, 3) Yağ bezleri, 4) Kıl kökü, 5) Kılcallar

miştir. M.Ö. VII. yüzyılda Fenikeliler burada şehirler kurdular. M.Ö. 709 ve 670 yıllarında adaya Asurlular egemen oldu. M.Ö. VI. yüzyılda Mısır'ın kontrolundaki yarı bağımsız krallıklar adaya hakim oldu. M.Ö. 524 yılında Persler tarafından alındıysa da Atinalı amiral Kimon tarafından kurtarıldı. Bundan sonra Fenikeliler'in, tekrar Persler'in ve M.Ö. 33 yılında Büyük İskender'in egemenliği altına girdi. 2 yıl Mısır'ın boyunduruğu altında kaldıktan sonra, M.Ö. 58 yılında Romalılar'ın Kilikya eyaletinin bir vilayeti oldu. Ortaçağ'da Lusignan adlı bir hanedan tarafından yönetilen bir Hıristiyan Krallığı idi. Sonra Venedikliler'in eline geçti. 1570 yılında II. Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı. 1878 yılında yapılan bir anlaşma sonucunda adanın yönetimi geçici olarak İngiltere'ye verildi. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti, İngilizler'le savaşa girince 1914'de İngiltere Kıbrıs'ı kendine kattı ve Türkiye 1923'de Lozan Antlaşması'nda bu durumu tanıdı. Böylece Kıbrıs, İngiltere'nin sömürgesi oldu. O tarihten sonra adadaki Türkler ve Rumlar arasında sürekli çatışmalar başlamıştır. Rum milliyetçiler Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini (ENOSİS), daha sonra da Arşevek Makarios'un yönetiminde bağımsızlık istemişlerdir. 1959'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında yapılan Londra görüşmeleri ve Zürich Anlaşması'ndan sonra 1960'da ülkeye bağımsızlık verilmiş, cumhuriyet ilân edilmiş ve yapılan seçimle Makarios cumhurbaşkanı seçilmiştir. Türkiye Yunanistan ve İngiltere garantör devletler olarak adadaki Türkler'in ve Rumlar'ın haklarını saptayan statükoyu koruyacaklardı. Cumhurbaşkanı yardımcısı Türk'tür. Kıbrıs Cumhuriyeti 1961'de İngiliz Uluslar Topluluğu'na girmiştir. Kıbrıs'ın bağımsızlığa kavuşmasından beri Türk ve Rum toplulukları arasında zaman zaman kanlı çatışmalar olmuştur. 1963'de İngilizler'in emri altında kurulan bir polis teşkilâtı da çatışmaları önleyememiş, iş Birleşmiş Milletler'e götürülmüş ve Güvenlik Konseyi 1964'de Kıbrıs'a uluslararası barış gücü göndermiş fakat anlaşmazlık gene de genişlemiştir. Şimdilik bu durum korunmakla birlikte taraflar durumdan hoşnut değillerdir.

Kıbrısçık Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 641 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 8 889, merkezinin nüfusu 1 147'dir. İlçe toprakları dağlık ve yaylalıktır. Kuzeyinde Aladağ (2 378 m.) vardır. Uludere'nin suladığı topraklarda tahıl ekilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Aladağ'ın güney eteklerinde kurulmuştur. Bolu'ya 65 km. uzaklıktadır.

kıç, -çı i. ★ 1. Arka taraf, geri, art: Geminin kıçı, kıç kamara. Bu hikâyenin başı, kıçı belli değil. [Postérieur — Back] ★ 2. İnsan ve hayvanda kuyruk sokumu bölgesi: Çocuğun kıçını şamarladı. [Derrière — Stern, behind]

kıç atmak b. f. (Hayvan hakkında) Çifte atmak.

kıç attırmak b. f. Birinden üstün olmak: Keskin zekâ keramete kıç attırır.

kıçın kıçın zf. (Halk) Geri geri.

kıdem Ar. i. Eskilik, öncelik: Bu memurun kıdemi ötekinden çoktur. [Préexistence — Seniority]

kıdemli s. İşte eski; çoktanlık. [Vétéran — Senior]

kığ (kığı) i. Koyun, keçi, deve pisliği. [Fiente — Dung]

kığırmak f. Çağırmak, bağırmak, çığırmak. [Crier — To cry out]

kığıştı i. Hışırtı, şakırtı.

kığlamak f. (Koyun, keçi, deve). Terslemek, pislemek. [Fienter — To dung]

kıhıf, -hfı Ar. i. Kafatası.

kıkırdak i. ★ 1. Bazı organlarda kemik ödevi gören esnek, sert ve beyaz madde: Kulak kıkırdağı. esk. Gazruf, gadruf. [Cartilage — Cartilage] ★ 2. Kuyruk eritilip yağı alındıktan sonra kalan gevrek posa: Kıkırdak poğaçası.

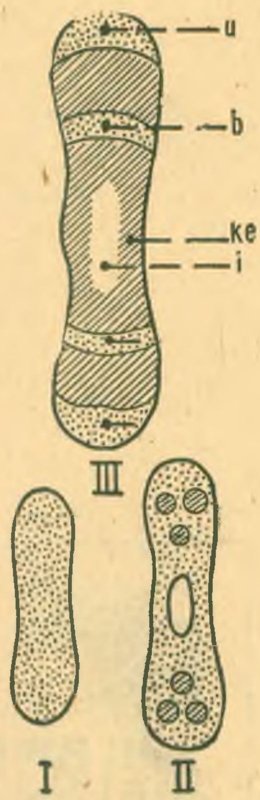
kıkırdakdoku b. i. Anat. Kıkırdakların özel dokusu. [Tissu cartilagineux — Cartilage tissue]

kıkırdamak f. ★ 1. Kıkır kıkır diye ses çıkarmak. ★ 2. Külb. Ölmek.

kıl i. ★ 1. İnsanın ve bazı hayvanların vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy. [Poil — Hair] ★ 2. Adi keçinin tüyü: Kıldan çuval. (Koyununkine yün ve yapağı, deve ve at gibilerin ince kıllarına da tüy denir). ★ 3. s. Keçi tüyünden yapılmış: Kıl heybe. ★ 4. s. Pek az: Düşmesine kıl kaldı.

kılağı i. Ustura, bıçak gibi kesici aletlerin çarka vuruldukları zaman yüzlerinde meydana gelen ince bir kısım. Keskinliğine engel olur: Berberler usturaları, kayışa ya da bileği taşına vurmak suretiyle kılağıyı giderirler. [Tranchant, fil — Wire - edge]

KIKIRDAĞIN KEMİKLEŞMESİ

1) Henüz kıkırdak halinde olan yavrunun kemiği. 2) Gelişmekte olan kıkırdak ve kemikleşen noktalar. 3) Gelişmede son durum. a) Kıkırdak uç kısımları, b) Büyüme bölgeleri ke) Kemik dokusu, i) ilik.

kılaptan i. Sırma katılarak eğirilmiş iplik. [Fil d'or ou d'argent — Gold wired silk thread]

kılav i. Koyunlarda görülen tehlikeli bir hastalık. Ağızlarından köpük gelir, sonunda ölürler.

kılavuz i. ★ 1. Yol gösteren, rehber. esk. Delil: Yol kılavuzu, imlâ kılavuzu. [Guide — Guide] ★ 2. Evlenmek isteyenlere eş bulan kimse. ★ 3. Teknikte dar ve uzun bir yerden yumuşak bir şey geçirilmek istendiği zaman buna bağlı olarak geçirilen sert ve elverişli madde. [Conducteur, — Conductor]

kılavuzbalığı

kılavuzbalığı b. i. Zo. Sıcak ve ılık denizlerde yaşayan bir balık. Besinini bulmak için gemileri izleyen köpek balıklarıyla birlikte yüzer. Çok kere onların önünden gittiğinden bu adla anılır. Boyu 40 cm. kadardır. Mavimsi boz renkli vücudunun üzerinde enine koyu mavi kuşaklar bulunur .Bu balığa Malta palamutu da denir.

kılavuzlamak f. Kılavuzluk etmek, rehberlik etmek. [Guider — To guide]

kılavuzluk i. Yol gösterme, rehberlik, kılavuzun yaptığı iş ya da meslek.

Kılbasan Konya'nın Karaman ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 9 679, merkezinin nüfusu 1 698'dir.

kılburun b. i. Deniz içine uzanmış ince kara parçası. [Langue — Neck]

kılıçbalığı

kılcal s. Fiz. İnce kıl gibi. Kılcalıkla ilgili, kendinde kılcallık olayı beliren. esk. Şa'rî. [Capillaire — Capillary]

kılcal damar b. i. Anat. İnce atar ve toplardamarların arasında çok ince (0.007-0.01 mm. çapında) ince kan borucukları.

kılcallık i. Fiz. İçi çok dar olan bir boru, bir sıvıya daldırıldığı zaman, sıvının boruyu ıslatıp ıslatmadığına göre, boru içine giren sıvının üst yüzünün dıştaki sıvının - yüzeyinden daha yukarıda çukur, ya da aşağıda tümsek bir durum olması olayı. Sıvıların denge ilkelerine aykırı olan bu niteliğe kılcallık denir. Lambalarda petrolün fitil ile yükselmesi, süngerin suyu çekmesi, sivrisineklerin su yüzünde yürüyebilmesi birer kılcallık olayıdır. [Capillarité — Capiltarity]

kılıçalayı

kılcan i. At kuyruğu kılından örülmüş, kuş tutma ağı. [Filet — Net]

kılçık i. ★ 1. Balıkların eti arasında bulunan diken gibi ince ve küçük kemik. [Arête — Fish - bone] ★ 2. Fasulye, bakla gibi sebzelerin yeşil kabuğundan ve ekin başaklarında bulunan sert ve kıl gibi uzun tel: Buğday ve arpa kılçığı. [Barbe — String]

kılçıklı s. ★ 1. Kılçığı olan. [Plain d'arêtes — Bony, stringy] ★ 2. mec. Pürüzlü, batıcı: Bu iş çok kılçıklı. [Difficile — Difficult]

kılgı i. Fel. Kuramı yapılan bir şeyi düşünce alanından iş alanına geçirip gerçekleştirmek, pratik. esk. Tatbik, ameliyat. [Pratique — Practice]

kılgılı s. Fel. Yalnız düşünce alanında kalmayıp iş alanına geçen, kılgı halinde olan. Kuramsal karşıtı, pratik. esk. Tatbikî, amelî. [Pratique — Practical]

kılgın s. Fel. Kılgı haline geçirilebilen. esk. Kabili tatbik. [Pratique — Practicable]

kılıbık s. Karısının baskısı altında bulunan (erkek). Kazak karşıtı.

kılıcına zf. (Kalınlığı eninden az olan, kalas, cetvel gibi şeyler için) Eni dik gelmek üzere: Tahtaları kılıcına yerleştirdi.

Kılıç İstanbul'un Yalova ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 4 563, merkezinin nüfusu 713'dür.

kılıç i. ★ 1. Kesici silâhlardan, eski savaşlarda en çok kullanılanı. Savaşın bir sembolü haline girmiştir. Uzun, düz ve kimi vakit eğrice olur, bir ya da iki tarafı keskin, ucu sivri olup kınıyla kayışla bele ya da boyuna ve sol tarafa takılır. Ar. Seyf. Far. Şemşir, tiğ. [Sabre — Sword] ★ 2. Sp. Bak. eskrim.

kılıçalayı b. i. Tar. Eski padişahların tahta çıktıktan sonra kılıç kuşanmaları için yapılan tören alayı. Osmanlı padişahları Eyüpsultan'da kılıç kuşanırlardı ve alay Eyüp'den Topkapı'ya kadar sürerdi.

Kılıç Ali Paşa, Uluç (1496-1587) Kaptanıderya. Soyca Anadolulu bir Türk olup Barbaros Hayrettin Paşa'nın, Turgut Reis'in gemilerinde denizciliği öğrenmiştir. Onun Uchiali adlı bir İtalyan olduğunu yazan bazı Avrupalılar varsa da bunun yakıştırma bir şey olması ihtimali daha kuvvetlidir. Çünkü Uluç sanı eski Türk gemicileri arasında yalnız ona özgü bir şey değildi ve bizim eski tarihçilerimiz asılları yabancı olan büyük adamlarımızın soylarını hiç saklamadıkları halde Uluç Ali'nin soyca Türk olduğunu yazarlar. İnebahtı (Lepant) önünde Avrupa birleşik filosu Osmanlı donanmasını yaktığı zaman Uluç Ali Paşa, mahvolan bu donanmanın içinden kendi gemilerini kurtarmış, hem de birçok düşman gemisi

batırarak çıkmıştır. Bunun üzerine Uluç sanı Kılıç şekline çevrilmiş ve kendisine kaptanıderyalık verilmiştir. Kılıç Ali Paşa bir yıl içinde Sokollu'nun da yardımıyla eskisinden daha güçlü bir donanma meydana getirmiş ve Akdeniz'i tekrar bir Türk gölü haline sokarak İspanyollar'dan Tunus'u geri almış ve Venedikliler'i sindirip birçok yerlerini ele geçirmiştir. Tophane'de büyük bir camisi ve başka hayratı vardır.

Kılıç Ali Paşa Camisi 1590 yılında, Mimar Sinan tarafından, Kılıç Ali Paşa için yapılmış olan cami. Mimar Sinan'ın son eserlerinden biridir. Medresesi, sebili vardır.

Kılıç Aslan, I. (Ölm. 1107) Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucularından. Süleyman Şah'ın oğludur. Anadolu'nun türkleşmesinde, Türkler'in Anadolu'ya yerleşmesinde önemli payı bulunan bir komutan ve devlet adamıdır. Selçuklu tahtına geçtikten sonra Anadolu'ya akan Haçlı ordularına karşı çok başarılı çete savaşları yaptı. Kazandığı başarılardan ötürü büyük ün ve şaygı topladı. Emir Çavlı ile yaptığı bir savaşta, düşmanının ok yağmurundan kaçmak isterken 1107 yılında Habur ırmağında atıyla birlikte boğuldu.

Kılıç Aslan, II. İzzettin (Ölm. 1192) Anadolu Selçuk Devleti'nin VI. hükümdarı, Bizans İmparatorluğu ile yaptığı savaşı kazanmasıyla ve Alman İmparatoru Friedrich Barborassa'yla yaptığı savaşlarla tanınır.

Kılıç Aslan, III. İzzettin (Ölm. 1204) Anadolu Selçuk Devleti'nin IX. hükümdarı. Küçük yaşta iken ancak 6 ay tahtta bulunmuştur.

Kılıç Aslan, IV. Rüknettin (Ölm. 1262) Anadolu Selçuk Devleti'nin XIV. hükümdarı. İki defa hükümdarlığa geçmiştir. Kızı Hudavend Hatun için Niğde'de yaptırdığı türbe, Türk mimarlığının şaheserlerinden sayılır.

kılıçbacak b. s. Bacakları eğri olan.

kılıçbalığı b. i. Zo. Burnunda kılıç namlusu biçiminde bir uzantısı bulunan ve beyaz etinin lezzetli olmasından ötürü değerli olan büyük bir balık. Sularımızda, özellikle İstanbul Boğazı'nda çok avlanır. Bizdekilerin en büyükleri en çok 150 kg. ağırlığında ve 2,5 m. uzunluğunda olurlar. Kılıcının boyu vücudunun üçte ikisi kadardır. [Espadon — Swordfish]

kılıç çalmak b. f. Kılıçla vurmak.

kılıç çekmek b. f. Kılıcı kınından çıkarmak. esk. Selli seyfetmek. [Tirer l'épée — To draw the sword]

kılıç demiri b. i. Kılıç namlusu. [Lame — Blade]

kılıçhane T. Far. b. i. Kılıç yapılan yer.

kılıç kabzası b. i. Kılıcın kavranacak yeri. [Poigné — Hilt]

kılıç kalkan oyunu b. i. Daha çok Bursa yörelerinde rastlanan bir halk oyunu. Eskiçeri kıyafeti ya da zeybek giysileriyle oynanan oyunda, dans, tiyatro, hikâye özellikleri vardır ve bunlar büyük bir uyumluluk içindedir. Kılıç, kalkan Türkler'in savaşçı ruhunu canlandıran bir halk dansıdır.

Kılıçkaya Artvin'in Yusufeli ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 10 832, merkezinin nüfusu 2 193'dür. Eski adı Ersiz'di.

kılıçlama zf. ★ 1. Kılıcına, eni dikine gelmek üzere: Kirişleri kılıçlama koymak. ★ 2. Omuzdan asılan kılıç gibi çapraz: Çantayı kılıçlama asmış.

kılıçlı s. Kılıç taşıyan.

Kılıçoğlu, Hakkı (1872-1959) Fikir adamı, politikacı. Niş'de doğdu. İstanbul'da Harb Okulu'nu bitirdi. Irak'da askerî öğretmen olarak bulundu. Yemen harekâtına katıldı. Selânik'de İttihat ve Terakki gizli cemiyetine girdi. İstanbul'a atandı; ancak, yazdığı yazılar dolayısıyla emekliye ayrıldı. 1924'de İzmit'de, «Hür Fikir» adlı bir haftalık gazete kurarak 5 yıl kadar yayımladı. 1927'de milletvekili seçildi; 3. dönemden 7. dönemin sonuna kadar milletvekilliği yaptı. Basılmış kitapları arasında «İtikadat-ı Bâtılaya İlân-ı Harb» en ilgi çekenidir.

kılıçtan geçirmek b. f. Kılıçla öldürmek.

kılıf Ar. i. Bir şeyin kendi biçimine göre yumuşak bir nesneden yapılmış kabı: Koltuk kılıfı, yastık kılıfı. [Fourreau, gain — Cover, case, sheath]

kılıflı s. Kılıfı olan ya da kılıf içinde bulunan.

kılık i. ★ 1. Giyiniş, dış görünüş. esk. Kıyafet. [Accoutrement — Appearance] ★ 2. Fel. Bir nesnenin dış sınırlarıyla meydana gelen geometri şekli. Gestal: Balmumuna mühür basıldığı zaman balmumu mühürün kılığını alır. [Gestalt — Shape]

kılı kırk yarmak b. f. Titizce incelemek.

kılık kıyafet b. i. Üst baş ve görünüş.

kılıklı s. Şu ya da bu kılıkta olan: Papas kılıklı, dilenci kılıklı.

kılıklı kıyafetli b. s. Şekli ve giyinişi düzgün.

kılıksız s. Kılığı düzgün olmayan, üstü başı düzensiz. [Difforme — Deformed]

kılını kıpırdatmamak b. f. Hiç aldırmamak, bir olaya kayıtsız kalmak.

kıl keçi b. i. Zo. Kara keçi.

kılkıran b. i. Saç kıran. [Alopécie — Alopecia]

kıl kuyruk b. i. ★ 1. Bir çeşit yaban ördeği. ★ 2. mec. Kıyafetsiz, züğürt.

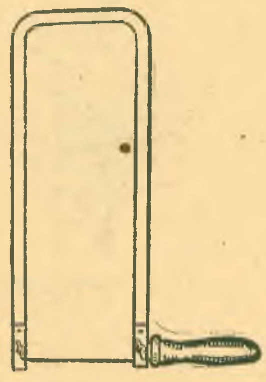
kıllı s. Kılı olan. [Poilu, pelu — Hairy]

kılmak f. Yardımcı fiil olarak «etmek» anlamıyla namaz kılmak sözünde ve kimi vakit başka kelimelerle kullanılır. [Faire — To do]

kıl testere b. i. Oymacılıkta kullanılan iplik inceliğinde testere. [Scie à marqueterie — Ribbon - saw]

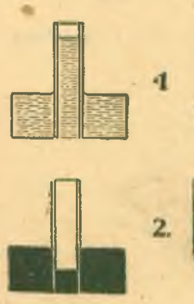

Kılıç Ali Paşa

kıl testeresi

SIVI CİSİMLERDE KILCALLIK

1) Su, 2) Cıva.

kına

kınaçiçeği

kınakına

kılükal Ar. b. i. Dedikodu.

kım i. Bot. Bazı bitkilerde sapı kucaklayan yaprak dibi.

kımıldamak (kımıldanmak) f. Yerinden biraz oynamak, hafifçe hareket etmek, kımıldanmak. [Bouger, se mouvoir — To stir]

kımıldatmak f. Yerinden azıcık oynatmak, hafifçe devindirmek. [Mouvoir, remuer — To move slightly]

kımıl kımıl zf. Kım kım.

kımız i. Eski Türkler'in göçebelik dönemlerinde kullandıkları ve çok sevdikleri bir içki. Kısrak sütünün özel bir biçimde ekşitilmesiyle elde edilen kımız, hem keyif verici hem de besleyici olduğu için yüzyıllar boyunca Türkler'in ulusal içkisi niteliğinde kalmıştır.

kım kım zf. Durmadan kımıldanan bir şeyin halini anlatır.

kımlanmak f. Ayağa kalkmaya ya da uçmaya davranmak.

kın i. ★ 1. Kesici aletlerin kılıfı: Kılıç kını. [Fourreau — Sheath] ★ 2. Bot. Buğdayda olduğu gibi bazı bitkilerde sapı kucaklayan yaprak dibi. [Gaine — Ocrean]

kına Ar. i. İkiçeneklilerden «kına ağacı» denilen bir bitkinin yapraklarını döğerek elde edilen toz. Doğuda bunu hamur haline getirerek, kadınlar, parmaklarının uçlarını, saçlarını, erkekler sakallarını, kırmızımsı bir renk ile boyamakta kullanırlar. [Hanné — Henna]

kınacık i. Bot. Buğday pası mantarının, tahıl bitkilerinin sap ve yapraklarında meydana getirdiği lekeli hastalık. esk. Nebat pası. [Puccinia — Plant rust]

kınaçiçeği, -ni b. i. Bot. Çiçekleri türlü renkte olan bir süs bitkisi. [Balsamine — Balsam]

kınaçiçeğigiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, örneği bahçelerde yetiştirilen kınaçiçeği olan bir familya. [Balsaminées — Balsams]

kına gecesi b. i. Düğün gecesinden bir gece önce yapılan eğlence. Eskiden bu gecede gelin olacak kıza kına yakarlardı. Ad ondan kalmıştır.

kınak i. Parmak eklemi. [Articulation de doigt — Finger - joint]

kınakına i. (Peru dilinden) Bot. Kökboyasıgillerden, asıl yurdu Güney Amerika olup Seylan ve Cava'da yetiştirilen bir cins ağaç. Kabuğundan kinin çıkarılır. [Quinquina — Cinchona bark]

kınalar yakmak b. f. mec. Çok sevinmek.

Kınalızade, Ali Efendi (1510-1571) Yazar ve fikir adamı. İsparta'da doğdu. Asıl adı Alâettin Ali Çelebi'dir. Babası, Fatih Sultan Mehmet'e hocalık etmiş olan bilginlerden Abdülkadir Efendi, sakalına kına koyduğu için oğlu, Kınalızade diye tanınmıştır. Müderrisliklerde ve kadılıklarda bulunmuş, Edirne'de ölmüştür. Dinsel temellere dayanan «Ahlâkı Alaî» adlı bir kitap yazmıştır. Şiirleri ve divanı varsa da basılmış değildir.

Kınalızade, Hasan Çelebi (1546-1607) Yazar. Bursa'da doğdu. Kınalızade Ali Efendi'nin oğludur. Fıkıh ve kelâm öğrenimi yaptıktan sonra çeşitli şehirlerde müderris ve kadı olarak bulunmuştur. Şiir de yazmış olan Hasan Çelebi ününü «Şairler Tezkiresi» ile yapmış, divan edebiyatının başlangıcından gününe kadar gelen 576 şairin hayatını içinde toplayan bu kitabı 1586'da tamamlayıp II. Murat'a ithaf etmiştir. Antoloji niteliğindeki kitapların en değerlilerinden sayılır; basılmamıştır.

kınamak f. Bir işin kötü görüldüğünü bildiren söz söylemek, ayıplamak. esk. Takbih etmek. [Blâmer — To blame]

kınamsık s. Her şeyi kınayan, her şeyle eğlenen. [Critiqueur — Criticiser]

kınamsımak f. Bir işin yanlışlarını, eksiklerini meydana koymak, eleştirmek. esk. Tenkit etmek, muaheze etmek. [Critiquer — To criticise]

kına yakmak b. f. Kına koymak, kınayı çamur haline getirip boyanacak yere bir bezle bağlamak.

kındıraç i. Oluk ve yiv açmaya yarayan alet. [Foret — Drill]

kıngagalılar ç. b. i. Zo. Yağmur kuşları takımının bir familyası.

Kınık İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 436 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 269, merkezinin nüfusu 7 748'dir. İlçe toprakları Kınık ovası ile kuzey ve güneyindeki dağlık alanlardan ibarettir. Bakırçay'ın ikiye böldüğü bu ovada tütün ve pamuk yetiştirilir; bağcılık yapılır. Kasaba, Bakırçay vadisinde, Soma — Bergama karayolu üzerindedir. Un, çırçır ve buz fabrikaları, yağ yapımevleri vardır. İzmir'e 128 km. lik bir yolla bağlıdır.

kınkanatlılar ç. b. i. Zo. Böceklerin en zengin takımı. Bugüne kadar 250 000 türü tarif edilmiş olduğu halde sürekli olarak yeni türleri tespit edilmektedir. Kınkanatlıların ikinci kanat çiftiyle karın üzerine kalkan gibi kıvrılan sert ve kınımsı birer örtü manzarasındaki birinci kanat çifti vardır. İkinci kanat çifti katlı durumda ve sarımsı renktedir. Bazı türler kanatsızdır. İrilikleri de çok çeşitli olup uzunlukları 0.25 mm. den 15 cm. ye kadar değişir.

kınlamak f. Bir şeye kın yapmak ya da onu kınına geçirmek. [Faire le fourreau — To envelope]

kınnap Ar. i. İnce sicim, kalın iplik. [Corde, ficelle — Yarn]

Kıpçak Bak. Kuman.

kıpık s. Yarı kapalı (göz). [Demi - fermé — Half - shut]

kıpırdak s. Kıpırdanışı çabuk ve canlı olan. esk. Cevval. [Actif — Active]

kıpırdamak f. Az kımıldamak, kıpırdanmak. [Bouger — To quiver]

kıpırdatmak f. Kımıldatmak. [Mouvoir — To move slightly]

kıpır kıpır zf. Sürekli kıpırdanmayı anlatır.

kıpırtı i. Hafif ve sürekli kımıldanış. [Mouvement — Slight movement]

kıpışık s. Bak. kıpık.

kıpıştırmak f. (Gözleri) Üst üste açıp kapamak.

kıpkıl s. Kır sakallı.

kıp kıp zf. Kıpır kıpır.

kıpkırmızı s. Çok kırmızı ya da her yanı kırmızı. [Tout rouge — Very red]

kıpmak f. Gözleri çabucak açıp kapamak. [Cligner — To wink, blink]

Kıptî i. ★ 1. Eski Mısır halkından olan kimse. ★ 2. (Yanlış olarak) Çingene.

kır i. ★ 1. Şehir ve kasaba dışı, geniş ve boş yer. esk. Sahra: Kırlarda gezmek. [Champs, campagne — Country] ★ 2. s. Kül rengine çalan ya da az siyahın karışmasıyla meydana gelen beyaz renk, kirli ak: Kır sakal, kır at. [Gris — Grey]

kıraat, -ti Ar. i. ★ 1. Okuma. esk. Mütalâa: Kıraati pek sever. ★ 2. Okumayı öğretmeye yarayan kitap. Okuma kitabı.

kıraathane Far. i. İçinde gazetelerin ya da dergilerin okunduğu büyük kahvehane.

kıraç s. Verimsiz, kır halinde, işlenmemiş. esk. Akîm (toprak). [Inculte, vierge — Parched, uncultivated]

kıraça i. İstavrit balığının küçüğü.

kırağı i. Soğuk gecelerin sabahında yapraklarda, ekinlerde ya da toprakta görülen donmuş çiğ. Jale: Bir haftadır devam eden kırağı ekinleri yaktı. [Gelée blanche, rosée — Hoar - frost]

kırağı çalmak b. f. Kırağı ile donup bozulmak.

kırak i. ★ 1. Dağ sırtı. ★ 2. Kıyı, kenar.

kıran ★ 1. s. Kırma işini yapan. ★ 2. Bir topluluğun, özellikle hayvanların büyük bir kısmını yok eden hastalık ya da başka etken: Bu yıl koyunlara kıran girdi. ★ 3. Kırak.

kıran Ar. i. ★ 1. Yakınlık. esk. Mukarenet. ★ 2. Eski nücum ilminde (astroloji) iki gezegenin özellikle Venüs ile Jüpiter'in bir burca gelmesi. Böyle zamanda doğmuş olanların şanslı olacaklarına inanılırdı.

kıranta İta. i. Orta yaşlı ve saçına, bıyığına kır düşmüş kimse.

kırat, -ti Yun. i. ★ 1. Elmas, zümrüt gibi değerli taşların tartısında kullanılan ölçü birimi. Miskalin yirmi dörtte biridir. (Kelimenin aslı Yunanca «boynuz» demektir). [Carat — Carat] ★ 2. mec. Değer, nitelik. esk. Seviye: Bu hareket onun ne kıratta bir adam olduğunu gösteriyor. [Qualité, valeur — Calibre]

kırba Ar. i. ★ 1. Sakaların içinde su taşıdıkları, ağzı dar, altı geniş, deriden yapılmış kap. ★ 2. (Halk) Karın şişiren hastalık.

kırbaç i. Kamçı. Binicilerin ya da arabacıların kullandıkları tek parça deriden yapılmış ya da bir değneğe takılı deriden ibaret vurma aleti. [Fouet — Whip]

kırbaçlamak f. Kırbaçla vurmak.

Kırbaşı Ankara'nın Beypazarı ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 6 473, merkezinin nüfusu 1 451'dir.

Kırcaali Şimdi Bulgaristan'da kalan eski kasabalarımızdan biri. Edirne'nin 120 km. batısında ve Arda ırmağı üzerinde, Edirne vilâyetimizin bir kaza merkezi idi. Halkının büyük bir kısmı Pomaklar'dan, yani Bulgarca konuşan Türkler'dendi.

Kırcasalih Edirne'nin Uzunköprü ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 8 131, merkezinin nüfusu 3 222'dir.

kırcın i. Hayvanlara gelen salgın hastalık, hayvan kıranı: Son kırcında elli davarı gitmiş. [Epizootie — Epizooty]

kırç i. Fazla düşen ve konduğu yerlerde billûrlaşıp çiçekli dallar şeklini alan kırağı. [Frimas — Rime]

kırçıl s. Kırlaşmaya başlamış, beyazla karışık: Kırçıl bir sakal, kırçıl at. [Grisâtre, grisonnant — Greyish]

kırdığı koz kırkı (bini) aşmak b. f. Çok münasebetsizlik etmek.

kırdırmak f. ★ 1. Kırmak işini başkalarına yaptırmak. [Faire casser — To make s.o. break] ★ 2. İskonto ettirmek, bir senet ya da aylık, ya da poliçeyi vaktinden önce, biraz eksiğine almak: Maaşını yüzde yirmiye kırdırmış. [Faire escompter — To discount]

kır düşmek b. f. (Saç ya da sakala) Beyaz kıllar meydana gelmek. [Grisailler — To turn grey]

kırgın s. ★ 1. Gücenmiş. Hatırı kırılmış, gücenik. esk. Hatırmande: Hiç beklemediğim davranışından ötürü ona biraz kırgınım, [Blessé, dépiter — Disappointed] ★ 2. Şiddeti azalmış: Soğuklar bugünlerde kırgındır. Kazandaki su kırgındır (ılıktır). [Tempéré, tiède — Faint]

kırgınlık i. ★ 1. Hafif dargınlık, güceniklik. [Ressentiment, dépit — Resentment] ★ 2. Kırıklık, vücutta duyulan gevşeklik: Bugün biraz kırgınlık hissediyorum. [Epuisement — Exhaustion]

Kırgızistan S.S.C.B. federal cumhuriyetlerinden biri. Orta Asya'dadır. Yüzölçümü 198 000 km², nüfusu 2 400 000, merkezi Frunze'dir.

Kırgızlar Tanınmış Türk boylarından (uluslarından) birinin adı. Kırgız Türkleri'nin geçmişi çok eski çağlara kadar uzanır. Bir süre Uygurlar'ın ve Kutluk Devleti'nin boyunduruğu altında yaşayan Kırgızlar, sonradan egemenliklerini kazandılar. X. yüzyıldan başlayarak Müslümanlığa girdiler. Cengiz Han zamanında ikiye

Kırgız tipleri

ayrıldılar. Orta Asya'da kalanlar ulus adını korudu Batı'ya göç edenler Kazak adını aldı. Kazaklar, zamanla ruslaştılar ve Hıristiyan oldular.

kırı i. İskonto.

kırıcı s. ★ 1. Kırmak işini yapan, kıran. [Casseur — Breaker] ★ 2. Hareket ve davranışlarıyla çevresindekileri inciten, sporlarda sert ve zorbaca oynayan. [Violent — Harsh] ★ 3. Senet, tahvil, bono gibi vadesi gelmemiş alacakları kırmak işini yapan. Sarraf. [Courtier — Banker]

Kırık Erzurum'un İspir ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 8 675, merkezinin nüfusu 393'dür.

kırık ★ 1. s. Kırılmış olan. esk. Şikeste, münkesiz: Kırık cam. [Cassé, rompu — Broken] ★ 2. s. Soyu karışık olan, cinsi katışıksız olmayan. esk. Melez: Kırık tazı. [Métis — Hybrid] ★ 3. i. Bir organın kırılmış yeri: Kolunun kırığını bağladılar. [Cassure — Fracture] ★ 4. i. Kırılmış parça: Kasenin kırığı. [Fragments — Scrap] ★ 5. i. Bir kadının oynaşı. ★ 6. i. Jeol. Sıkışma, bükülme ve gerilme gibi jeolojik kuvvetlerin etkisiyle taşlarda meydana gelen oluşuklar. 1° Çatlak: Kırık yüzeyleri arasındaki açıklıkları 1 mm. den az olan kırıklardır. 2° Yarık: 1 mm. den geniş aralıklı kırıklardır. Kayalardaki çatlak ve yarıklar zamanla sular v.b. tarafından minerallerle doldurulur. Bunlara damar adı verilir. Kayalardaki kırıklar yüzeyde daha belirli olup yer derinliğine gidildikçe kaybolurlar. Faylar ve diğer kırıklar magma eriyik ve buharları için çıkış yolu olduklarından, cevherleşmelere sebep olurlar Bu bakımdan maden yatakları için önemleri büyüktür. [Fracture — Crack]

kırıkçı i. Kırık kemikleri ve çıkıkları tedavi eden diplomasız hekim. [Rebouteur — Bone - setter]

kırıkçılık i. Kırılmış organları bağlayarak iyi etme işi; çıkıkçılık. [Reboutement — Bone - setting]

kırık çizgi b. i. Mat. Bir ya da birkaç noktada doğrultu değiştiren çizgi. esk. Münkesir hat. [Ligne brisée — Broken line]

kırık dökük b. s. Derme çatma. esk. Perişan: Kırık dökük eşya, kırık dökük bir ifade.

Kırıkhan Hatay'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 634 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 52 020, merkezinin nüfusu 23 310'dur. İlçe toprakları Amanos dağlarının çevrelediği Hopnik ovası ve Amik ovasının bir kısmından ibarettir. Çeltik ve tahıl yetiştirilir. Meyvacılık da önemlidir. Kasaba, Amanos dağlarının eteklerindedir. Antakya'ya 40 km. uzaklıktadır.

Kırıkkale Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 366 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 101 112, merkezinin nüfusu 57 622'dir. İlçe toprakları ortalama 700 m. yükseklikte yayla görünüşündedir. Kızılırmak'ın suladığı topraklarda buğday ekilir ve bağcılık yapılır. Şehir, 1925 yılında kurulduğu halde, askerî fabrikalar ve Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na ait tesisler sebebiyle hızla gelişmiştir. Ayrıca şarap ve kereste fabrikaları da vardır. Ankara — Yozgat karayolu ve Ankara — Kayseri demiryolu üzerindedir. Ankara'ya 79 km. lik bir yolla bağlıdır.

kırıklık i. ★ 1. Kırılmış bir şeyin hali: Bu camekânda kırıklık yok. [Bris, fracture — Breakage] ★ 2. Vücutta duyulan hafif rahatsızlık: Galiba soğuk almışım, kırıklığım var. [Abattement — Fatigue]

kırılayazmak b. f. Nerdeyse kırıklacak gibi olmak.

kırılgan s. Kolay ve çabuk kırılan. [Fragile — Fragile]

kırılıp dökülmek b. f. mec. Nazla, işve ile konuşmak.

kırılmak f. ★ 1. Parçalanmak. esk. Münkesir olmak: Bardak kırıldı. [Se casser, être brisé — To be broken] ★ 2. Gücenmek, birine karşı kırgın hale gelmek: Bayramda gidemediğim için bana kırılmış. [Se fâcher — To be hurt] ★ 3. Telef olmak, mahvolmak: Koleradan birçok insan kırılmış. [Etre détruit, périr — To perish] ★ 4. Fiz. Bir saydam ortadan başka bir saydam ortaya geçen bir ışınının doğrultusunu değiştirmesi. esk. İnkisar ettirmek, etmek. [Réfracter — To refract]

Kırım S.S.C.B.'nin güneyinde Karadeniz'e doğru uzanan ve Azak denizini güneyden kuşatan bir yarımada. Ukrayna federe cumhuriyeti sınırları içindedir. Güneyi dağlıktır, deniz kıyısında plâjlar vardır. İç kısımlar alçak düzlüklerden meydana gelmiştir. Önemli şehirleri Simferopol, Sivastopol, Yevpatoriya, Kerç'dir.

kırım i. ★ 1. Yığın halinde insan ya da hayvanların ölmesi ya da kesilmesi. esk. Katliâm. [Massacre, abattage — Massacre] ★ 2. Hıristiyanlar'ın perhiz bozmaları, et kırımı. ★ 3. Elbise kırması: Eteklik kırması.

Kırım Giray (Ölm. 1768) Kırım hanlarından biri, Hacı Selim Giray'ın torunu ve Devlet Giray'ın oğludur. İki defa hanlığa geçirilmiş, Rusya'ya yaptığı akınlardan

elde ettiği servetle Bahçesaray'da ve Kırım'ın başka yerlerinde camiler, çeşmeler ve saraylar yaptırmıştır. Zevk ve debdebe içinde yaşamakla tanınır ve Deli Han sanıyla anılırdı.

Kırım Hanlığı Kırım yarımadası ve dolaylarında XIV. yüzyıl sonlarından XVIII. yüzyıl sonlarına kadar yaşamış bir Türk devleti. Kırım Hanlığı'nı meydana getiren Türk ulusunun, Cengiz (Timuçin) soyundan geldiği sanılmaktadır. XV. yüzyılın ikinci yarısında (1475 yılında) Osmanlı Devleti'nin koruması ve buyruğu altına giren Kırım Hanlığı, 1774 yılındaki Kaynarca barışı ile sözde egemenliğe kavuşmuş; 1783 yılında Ruslar, Kırım Hanlığı'na son vermişlerdir. Bağlı bulundukları ilk kabilenin adından dolayı Giray sanını kullanan Kırım hanları arasında askerlik, siyaset, sanat ve edebiyat alanında ün yapmış değerli kişiler yetiştirmiştir. Kırım Hanları'nın sayısı 50 kadardır.

kırım kırım zf. Biteviye kırıtıldığını anlatır.

Kırım Savaşı Tar. XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlılar'la Ruslar arasında geçen savaşın adı. Londra Antlaşması ile 1841 yılından sonra Karadeniz'e sıkışan Rusya, bu durumdan kurtulmak için bahane arıyor ve Osmanlı Devleti'ni savaşa zorluyordu. 1853 yılında Türkiye'deki kutsal yerleri ve Ortodokslar'ı korumayı bahane ederek, savaş ilân etti. Sinop'u topa tutup Romanya sınırından da hücuma geçti. Tanzimat'ın ilânından bu yana Türkler'e karşı daha anlayışlı davranan İngiltere ve Fransa, bu durum karşısında Osmanlı Devleti'nin yanını tuttular. Rusya'ya karşı Türkler'le birlik oldular. Kırım'a asker çıkardılar. 1 yıla yakın dayanan Sivastopol kalesi düştükten sonra Ruslar yenilgiyi kabul etti. Savaş 1856 yılında düzenlenen Paris Antlaşması ile sona erdi.

kırımtartar Fr. i. Şarap tortusundan çıkarılan buruk bir madde olup ilâç olarak da kullanılır. Asitsi potasyum tartarı.

kırınım i. Fiz. Pek küçük bir delikten geçen ışığın demet halinde yayılması olayı. esk. Tekâsür. [Defraction — Defraction]

kırınmak f. Yürürken salınmak.

kırıntı i. Bir şeyin ayrılıp dökülen ufak parçaları: Ekmek kırıntısı. [Fragments — Fragment] ★ 2. Kalıntı. esk. Bakiye: Eski servetinin kırıntılarıyla yaşıyor. [Reste, solde — Remains]

kırıntı kütle b. i. Jeol. Kırıntılardan meydana gelmiş kaya kütlesi. esk. Bakiyevi sahra. [Roche détritique — Detrical rock deposit]

kırışık s. ★ 1. Kırışmış, katlanmış, buruşmuş olan. [Chiffonné, fripé — Wrinkled] ★ 2. i. Kırışmış yer, buruşuk, küçük çizgi: Yüzündeki kırışıklar yaşının hayli ileri olduğunu gösterir. [Ride — Wrinkle]

kırışmak f. ★ 1. Küçük buruşuklar ve katlanışlar meydana gelerek bir şeyin düzgünlüğü bozulmak. [Etre ridé — To become wrinkled] ★ 2. Birbirini kırmak. [Briser, rompre mutuellement — To hurt one another] ★ 3. Karşılıklı kırmak: Çocuklar yumurta kırışıyorlar. [Briser réciproquement — To break mutually] ★ 4. Pazarlık etmek, bahse girişmek, karşılıklı fiyat kırmak. [Marchander — To bargain]

kırıtkan s. Her vakit kırıtan.

kırıtmak f. İşveli hareketler yapmak, cilvelenmek. [Faire coquetterie — To act coquettishly]

kırk i. ★ 1. Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı. 40, XL. [Quarante — Forty] ★ 2. mec. Pek çok: Ona kırk defa söyledim.

Kırka Eskişehir'in Seyitgazi ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 9 652, merkezinin nüfusu 1 074'dür.

Kırkağaç Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 543 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle bir-

likte nüfusu 30 150, merkezinin nüfusu 12 261'dir. İlçe toprakları Bakırçay'ın çevresindeki Kırkağaç ovasından ibarettir Pamuk, tütün, tahıl ve zeytin yetiştirilir Başta kavun olmak üzere meyvacılık yapılır. Kasaba, Bandırma — İzmir demiryolu üzerindedir. Çırçır fabrikaları ve yağhaneler vardır. Sarıhoca ve Karaosmanoğlu camileri önemlidir. Manisa'ya 76 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

kırkambar b. i. ★ 1. İçinde çok ve çeşitli şey bulunan yer. ★ 2. Den Bir geminin çeşitli eşya ile yüklü bulunması. ★ 3. Çok ve çeşitli bilgisi olan kimse.

kırkayak b. i. Çift bacaklılar takımından sıcak ve ılıman iklimlerde yaşayan, boyu bizde 20 cm. yi geçmeyen bir böcek. Daha sıcak yerlerde 30 cm. boyunda olanları da vardır. [Scolopendre — Centipede] ★ 2. Kasık biti.

kırkbayır b. i. Geviş getiren hayvanların üçüncü midesi. Kırkbayır barsağı da denir. [Caillette — Rennet]

kırk dereden su getirmek b. f. Birçok bahaneler öne sürmek.

kırkgeçit b. i. Yol üstünde olup üzerinden birçok defa geçilmesi gereken ya da birçok geçiti bulunan ırmak.

kırkı i. Davardan yün kırkmaya yarayan, makasa benzer alet.

kırkıcı i. Davardan yün kırkan kimse.

kırkıl s. Kır sakallı.

kırkım i. Davarların kırkılması ya da kırkılma mevsimi.

kırkımcı i. Gül ağaçlarında bulunan bir çeşit böcek. Hanım böceği.

kırkından sonra saz çalmak b. f. Yaşlandıktan sonra uzun emek isteyen bir şeye merak sarmak.

kırkıntı i. Kırpıntı.

kırklamak f. ★ 1. Kırk günü doldurmak: Loğusa kırklamayınca dışarı çıkarılmaz. ★ 2. Bir şeyi kırk defa tekrarlamak, özellikle kırk defa sudan geçirmek, yani çok yıkamak.

kırklar i. Kırk kişilik bir erenler topluluğunun adı. «Üçler, Yediler» gibi, halk arasında söylenen rivayet ve hikâyelerde geçer.

kırklara karışmak b. f. Kayıplara karışmak, erenler arasına girmiş gibi görünmez olmak.

Kırklareli Trakya'nın kuzey batısında Bulgaristan sınırında olan bir ilimiz. Yüzölçümü 6 550 km² olan ilin nüfusu 197 926, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 42 249'dur. Merkez ilçesinden başka, Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pınarhisar, Pehlivanköy ve Vize ilçeleri vardır. İl toprakları dağlık ve hafif dalgalıdır En önemli yükseklik ormanlık olan Istranca dağlarıdır (1 031 m.). Buğday, arpa, çavdar, mısır, çeltik ile şekerpancarı ve ayçiçeği gibi endüstri bitkileri yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Şehir, Istranca dağlarının batı yamaçlarında kurulmuştur. I. Murat tarafından alınmıştır. 1876 Rus savaşında Ayastafanos Antlaşması'yla Bulgaristan'a verildi, 1878 Berlin Antlaşması'yla geri alındı. Balkan Savaşı sırasında Bulgarlar tarafından istilâ edildiyse de aynı yıl kurtarıldı. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar tarafından işgal edildi, 1922'de tekrar kurtarıldı. Karayoluyla çevreşindeki önemli merkezlere bağlı olduğu gibi Mandıra hattıyla da İstanbul — Edirne demiryoluna bağlıdır.

kırkayak

kırklı s. ★ 1. Kırk gününü doldurmuş. ★ 2. Biri kırklanmadan öbürü doğan iki çocuğun her biri.

kırklık s. Kırk yaşında olan ya da kırk kuruş, kırk cm., kırk kg. gibi bir ölçü içinde bulunan: Kırklık bir hanım. Kırklık fıçı.

kırkma i. ★ 1. Koyunların yapağısını kesme işi. [Tondage — Shearing] ★ 2. Ucu kesilip alın üstüne bırakılan saç.

kırkmak f. ★ 1. Bir şeyin uç ya da kenarını kesmek. [Couper — To clip] ★ 2. Davarın tüyünü kesmek. [Tondre — To shear]

kırkma makinesi b. i. Kırkmak için kullanılan büyük makas. [Tondeuse — Shear-clipper]

kırk merdiven b. i. Dik yokuş.

Kırkpınar Trakya'da alaturka güreşlerin yapıldığı tarihsel bir yer. Edirne'nin 10 km. güneyinde Meriç nehri vadisinde Ahırköy yakınında bulunan bu yerin bir efsanesi vardır: Rumeli'nin alınması sırasında Süleyman Paşa komutasında salla Marmara'yı geçen 40 gaziden ikisi, savaş molası sırasında uzun süre güreş tuttukları halde yenişemeyip yorgunluktan ölmüş ve oraya gömülmüşler; arkadaşları, savaş dönüşü kendilerine birer mezar taşı yapmayı tasarlamışken o yerin pınarlarla dolup taştığını görmüşler. Kırkpınar adı verilmiş olan o yerde yüzyıllar boyunca ve her yıl ülke çapında güreşler düzenlenmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra burası, Yunan sınırları içinde kalmıştır. Geleneksel yağlı serbest güreşler bundan sonra «Kırkpınar güreşleri» adı altında oraya yakın olan Edirne'nin Sarayiçi çayırlığında her yılın haziran ayında yapılmaya başlanmıştır. Bu güreşlerde pehlivanlar yenişmecesine güreşir ve son kalan «Kırkpınar Başpehlivanı» sanını kazanır.

Kırkpınar Dağı Niğde'nin güneyinde bir dağ. En yüksek yeri 2 689 m. dir.

kırk yıl bir gün b. zf. Günün birinde, er-geç: Kırk yıl bir gün onun da elbette bana bir işi düşer.

kırk yılda bir b. zf. Pek seyrek olarak.

kırlağan i. Salgın ve ölümlü hastalık. Veba.

kırlangıç i. ★ 1. Zo. Gerdanı ve yanakları kırmızımsı serçegillerden, geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, kara renkte göçebe bir kuş. Yaz başlarında

yurdumuza gelirler, yuvalarını saçak ve duvar kenarlarında kurarlar, dört beş yumurta yaparlar, sürü halinde yaşarlar ve kışın sıcak iklimlere göçerler. Küçük böcekleri havada avlayarak beslendikleri için tarıma yararlıdırlar. 200 kadar çeşidi vardır. [Hirondelle — Swallow] ★ 2. Tar. Eski devirlerde Osmanlı donanmasında yer alan yelkenli ve kürekli küçük ve çevik bir çeşit gemi.

kırlangıç balığı b. i. Zo. Yüzgeçleri geniş ve uzunca, eti beyaz, orta boyda bir balık. [Trigle hirondelle — Sapphirine gurnard]

kırlangıç dönümü b. i. Ekim ayının ilk günleri.

kırlangıç fırtınası b. i. Nisanın ilk günlerine rastlayan fırtına.

kırlangıç kuyruğu geçme b. i. Tek. Zıvanalı geçme. Tahtanın bir kısmı kırlangıç kuyruğu biçiminde oyulur, diğer bir parça da oyulan biçimde yapılarak birbirlerine geçirilir.

kırlaşmak f. Rengi kır olmak. [Grisailler — To become grey]

kırlık s. Çoğu kır olan yer. [Lande — Countryside]

kırma i. Kırmak iş ve hareketi. [Brisement, cassure — Breaking] ★ 2. Kumaşı katlayarak yapılan elbise süsü. [Plissage, pli — Pleat] ★ 3. Kaba un: Buğday kırması. [Blé écrasé — Crushed] ★ 4. Ortasından kırılır gibi açılıp kapanan: Kırma tüfek, kırma tabanca. [Pliable — Folding] ★ 5. Halis bir cins ya da soydan olmayıp kanına başka bir kan karışmış olan hayvan, melez: Arap kırması bir at. [Métis — Half - breed]

kırmacı i. Basılmış kitap, dergi formalarını kırıp katlayan kimse.

kırmak f. ★ 1. Sert bir şeyi vurarak ya da ezerek parçalamak. esk. Kesretmek, şikest etmek: Camı kırmak. [Casser — To break] ★ 2. Kaba ve iri öğütmek: Arpayı bulguru kırmak. [Ecraser — To crush] ★ 3. Katlamak: Forma kırmak. [Plier — To fold] ★ 4. Yoketmek. esk. Mahvetmek: Düşman askerini kırmak. [Faire périr, anéantir — To extirpate] ★ 5. Azaltmak, eksiltmek. esk. Tenzil etmek: Fiyat kırmak, şerefini kırmak. [Dégrader — To degrade] ★ 6. İskonto ile almak: Bono kırmak, maaş kırmak. [Escompter — To discount] ★ 7. Gücendirmek: O beni kırmak istemez. [Fâcher — To hurt] ★ 8. Çok para kazanmak: Bu işten milyon kırdı. [Gagner en abondance — To make a good deal] ★ 9. Bir şeyin şiddetini kesmek: Güneş soğuğu kırdı. [Alléger atténuer — To abate] ★ 10. (Tavla oyununda pul) Vurmak.

kırmalamak f. ★ 1. Ufalamak, doğramak. ★ 2. Elbise, örtü, perde gibi şeylere kırmalar yapmak.

kırmız i. Kırmız böceğinden çıkarılan güzel al boya. Böceklerin güneşte kurutulmasıyla elde edilir. [Kermès, cochenille — Cochineal]

Geleneksel Kırkpınar güreşlerinden bir görünüş

kırmız böceği b. i. Zarkanatlılardan mini mini, kanatları zarı andıran böcekler takımından yumurta biçiminde bir böcek. [Cochenille — Cochineal]

kırmızı Ar. ★ 1. s. Kırmız renginde, kızıl, al. [Rouge — Red] ★ 2. i. Kızıl boya, yüz boyası. [Cramoisi — Crimson]

kırmızıbiber b. i. Olgunlaşınca kızaran ve sonra toz haline de getirilerek kullanılan bir çeşit biber. Arnavut biberi. [Poivre rouge — Red pepper]

Kırmızıköprü Tunceli'nin Pülümür ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 6 601, merkezinin nüfusu 514'dür. Eski adı Danzik'di.

kırmızı toprak b. i. Jeol. Akdeniz ikliminde bulunan bölgelerde rastlanan ve saf olmayan kireçtaşlarının erimesi sonunda altta kalan kırmızı renkli, demirli killer. İnce tanelidir, içinde silis, demir ve alüminyum vardır. Organik madde bakımından yoksuldur. Yurdumuzda Akdeniz ve Marmara kıyılarında bulunur.

kırmızıturp, -pu b. i. Bot. Turpgillerin kökü kırmızı olan türü. [Radis rouge — Red radish]

kırmız macunu b. i. Kırmızdan yapılan ve hekimlikte kullanılan bir macun.

kırnak i. Kız ya da kadın kul. esk. Halayık, cariye.

Kırobası İçel'in Silifke ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 9 292, merkezinin nüfusu 723'dür. Eski adı Ayaş'dı.

kırpık s. Kırpılmış, kesilmiş: Kırpık bıyık, kırpık saçlı, kırpık koyun. [Coupé, tondu — Clipped]

kırlangıç balığı

kırlangıç

kırpıntı i. Kırpılan şeyin döküntüsü: Kâğıt kırpıntısı, kumaş kırpıntısı. [Tondaille — Clippings]

kırpmak f. ★ 1. Kırkmak. Ötesini, berisini kesmek, koyunun yapağısını kırpmak, bir şeyi eksiltmek. [Tondre — To trim, shear] ★ 2. Kıpmak.

kır serdarı b. i. Tar. Eskiden kırlarda haydutları izlemek ve yolların güvenliğini korumak için tâyin edilen başıbozuk bölüğünün başı.

Kırşehir İç Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 6 425 km² olan ilin nüfusu 197 926, bucak ve köyleri dışında merkezinin nüfusu 42 249'-dur. Merkez ilçesinden başka, Çiçekdağı, Kaman ve Mucur ilçeleri vardır. İl toprakları geniş bir yayla görünüşündedir. Kızılırmak ve kollarının suladığı topraklar verimlidir Buğday ekilir; bağcılık ve meyvacılık yapılır Başta tiftik keçisi olmak üzere hayvancılığı da önemlidir Şehir, Ankara — Kayseri yolu üzerinde, Kızılırmak'ın kollarından Kılıçözü suyu kıyısındadır. Halı, seccade, döşeme ve perdelik kumaş dokuyan tezgâhları vardır. 2 km. uzaklıkta Terme denilen ılıcası vardır. Medreseleri ve rasathanesiyle eski bilim merkezlerindendi. Bir ara siyasî sebeplerle ilçe yapıldıysa da sonra tekrar il haline getirildi. Karayoluyla önemli merkezlere bağlı olduğu gibi, Yerköy demiryolu istasyonuna 75 km. lik bir şoseyle bağlıdır.

kırtas Ar. i. (Aslı Yun.) Kâğıt.

kırtasî Ar. s. Kâğıda değgin: Kırtasî muamele.

kırtasiye Ar. i. ★ 1. Kâğıt, defter, kalem, mürekkep gibi yazı ile ilgili araçların topu. [Papeterie — Paper - manufactures] ★ 2. Resmî dairelerin yazı işlerine ayrılan masraf.

kırtasiyeci i. ★ 1. Kâğıt ve başka yazı araçlarının ticaretiyle uğraşan kimse. [Papetier — Stationer] ★ 2. Dairelerde kâğıt işlerini aşırıya vardırıp işlemleri uzatan kimse. [Paperassier — Red - tape bureaucrat]

kırtasiyecilik i. ★ 1. Kırtasiye ticareti. [Papeterie — Paper trade] ★ 2. Resmî dairelerde kâğıt işlerinin aşırı derecede uzun ve karışık olması ve bu yüzden işlerin uzatılması. [Lanteurs des bureau — Red - tape]

kırtipil s. (Halk) Değersiz, bayağı, yarım yamalak.

kısa s. ★ 1. Boyu az olan. Uzun karşıtı. Kısa adam, kısa pantalon. [Court — Short] ★ 2. Az süren, ayrıntısı olmayan: Kısa mektup, kısa yol. [Bref — Brief]

kısaca s. ★ 1. Oldukça kısa. [Très court — Rather short] ★ 2. zf. Kısa olarak. [Brièvement, en résumé — Shortly, briefly]

kısacık s. Pek kısa: Kısacık bir eteklik giymiş. [Très court — Very short]

kısaç i. ★ 1. Kıskaç. Kızgın demiri tutmak için demircilerin kullandıkları maşa ve kerpeten gibi büyük alet. [Tenaille — Pincer] ★ 2. İstakoz ve yengeç gibi bazı hayvanların tutup kısmaya yarayan organları. [Griffe, serre — Claw]

kısaçlamak f. ★ 1. Kısaçla tutmak. [Tenailler — To tear] ★ 2. Eski zamanlarda işkenceye mahkûm edilenlerin etlerini sıkıştırmak: Esirleri kısaçlayarak söyletmişler. [Torturer — To torture]

kısa devre b. i. Fiz. Üzerinden elektrik akımı geçen iki iletkenin birbirine değmesi; ya da bir elektrik kaynağına bağlanmış devrenin direncinin çok küçük olmasından dolayı devreden geçen akımın çok büyük değerlere ulaşması. Kısa devre, elektrikte genellikle tehlikeli bir durumdur. Ohm kanununa göre devrenin direnci küçüldükçe, (gerilim sabit kaldığına göre) akım büyür. Bu akımın istenmeyen değerlere çıkması, iletkenin aşırı ısınarak kopması sonucunu verebilir. Kısa devre akımının çok büyük olması, bir arkın doğmasına da sebep olabilir Böyle durumlarda iletkenlerin üstündeki ve yakınlarındaki yalıtkanlar da harap olur. [Court - circuit — Short - circuit]

kısa dönem Eko. Üretim döneminin, arzın talepte meydana gelen değişmelere hemen uydurulmasına imkân bırakmayacak kısalıkta olması. Üretim faaliyetinin cinsine, üretim teknik ve teknolojisinin çeşitlilik ve değişkenliğine bağlıdır. Örneğin, tarım için kısa dönem söz konusu değildir; kütle halinde istihsal ise götürü usule oranla daha uzun bir dönemi gerektirir. [Courte terme — Short run]

kısa filim b. i. Si. Sinemacılıkta uzunluğu 300 - 600 m. yi, oynatım süresi ise 30 dakikayı aşmayan çokluk sanat, belgecilik ya da reklâmcılık amacıyla çevrilmiş filim. [Court métrage — Short film]

kısa hapis Huk. Askerî ceza hukukunda, askerlerin disiplin suçları hakkında uygulanan ceza türü. Disiplin Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulü hakkındaki

kanuna göre, kısa hapis cezaları oda ve göz hapisleridir. Bu cezalar, 3 günden 2 aya kadar verilirler. Sivil ceza hukukunda da, 6 aya kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezalara, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza denir.

kısakafalı b. s. Biyo. Kafatasının ön - art ekseni yan eksenine göre kısa olan kimse. İnsan ve hayvanlar için geçerli olan ayırıcı bir özelliktir. Bu ölçülerle insan ırkları birbirinden ayrılır. Brakisefal. esk. Müstârazülre's. [Brachycéphale — Brachycephalous]

kısa kesmek b. f. Uzatmamak. esk. Muhtasar geçmek. [Abrévier — To abridge]

Kısakürek, Necip Fazıl (Doğ. 1905) Şair ve yazar. Önce Amerikan, sonra da bir Fransız kolejinde okudu. 11 - 12 yaşlarındayken Bahriye Mektebi'ne girdi. I. Dünya Savaşı bitince Bahriye'den ayrıldı, Darülfünun'un Felsefe bölümüne girdi; Maarif Vekâleti hesabına Paris'e öğrenim için gönderildi, öğrenimini yarım bırakıp döndü. Çeşitli bankalarda çalıştı. Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, Devlet Konservatuvarı'nda, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretmenlik yaptı. Çeşitli gazetelerde yazılar yazdı ve dergiler çıkardı. Yazılarından ötürü birkaç kere mahkûm oldu. Yeni İstanbul gazetesinde «Adı Değmez» adıyla fıkralar yazdı. Tekke şiirimizin verilerini modern Fransız şiiri ölçüleriyle değerlendiren şiirlerinde soyut insanın evrendeki yerini araştıran; madde ve ruh problemlerini, iç âlemin gizli tutkularını dile getiren Necip Fazıl, oturmuş bir dil ve sağlam bir teknikle yazdı. Oyunları ve hikâyeleri de vardır. Başlıca eserleri: «Örümcek Ağı», «Kaldırımlar», «Çile», «Ben ve Ötesi», «Şiir», «Ruh Burkuntularından Hikâyeler», «Hikâye», «Tohum», «Bir Adam Yaratmak», «Para» dır. Bu sonuncu oyunu ile 1940'da C.H.P. oyun yarışmasında birincilik kazanmıştır.

kısalmak f. Kısa olmak, boyu azalmak: Yıkanınca kumaş kısaldı. [Se raccourcir — To shrink]

kısaltmak f. Kısa hale getirmek. [Raccourcir — To shorten, abridge]

kısas Ar. i. Eski İslâm hukukunda bir ceza türü. Bir kimsenin bedenine zarar veren suçlunun kendi bedeni üzerinde aynı zararın yaratılması. Örneğin, bir kimsenin kolunu koparan kişinin kendi kolunun da koparılması. [Lex talionis — Lex talionis]

kısasen Ar. zf. Kısas yoluyla.

kısık s. ★ 1. Kısılmış olan. [Serré, pincé — Tight] ★ 2. Boğuk çıkan (ses.) [Enrouée — Coarse] ★ 3. i. Dar yer, dar geçit. [Etroit — Narrow passway]

Kısıklı İstanbul'un Üsküdar ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 10 007, merkezinin nüfusu 690'dır.

kısıklı i. Suyu az akan pınar; kayadan hafif akan su.

kısılmak f. ★ 1. Miktarı, hacmı azalmak: Musluğun suyu kısıldı [Etre réduit, diminuer — To be squeezed] ★ 2. (Ses hakkında) Tutulmak, serbest işlememek, zorla ve hırıltı ile çıkmak: Nezleden, rakıdan, çok bağırmadan sesi kısılmış. [Devenir rauque, enroué — To become coarse] ★ 3. Kendi hacmini azaltmak. esk. Takabbuz etmek: Kalp durmaksızın kısılıp gevşeyerek kanın dolaşmasını sağlar. esk. Takallus etmek. [Se contracter — To contract]

kısım, -mı Ar. i. ★ 1. Parça, bölük, cüzü: Ülkenin bir kısmı, kazancın bir kısmı. [Partie, portion — Part, portion] ★ 2. Çeşit, cins, takım. esk. Kabîl: Kadın kısmı böyledir. [Sorte, genre, espèce — Kind, sort]

kısınmak f. Kendi gereksinmelerini karşılamakta tutumlu davranmak. esk. İmsak etmek. [S'abstenir — To refrain]

kısıntı i. Kısınmak eylemi. [Abstention — Refrain]

kısır s. ★ 1. Doğurmaz, döl vermez: Kısır kadın. [Stérile — Sterile] ★ 2. Ürün vermeyen, verimsiz: Kısır toprak. [Infertile — Barren]

kısır döngü Man. İspat edilmesi gereken şeyin, kanıt olarak gösterildiği yanlış düşünüş. esk. Devr-i batıl, daire-i fasıde. [Cercle vicieux — Vicious circle]

kısırganmak f. Esirgeyip vermemek. [Epargner — To spare]

kısırlaşmak f. Kısır hale gelmek. [Devenir stérile, infertile — To become sterile]

kısırlaştırma i. Çocuk yapmak yeteneğini ortadan kaldıran hekimlik işlemi. Bir erkek ya da kadının cinslik hücrelerinin karşıt cinsden birinin tenasül hücreleriyle birleşmesi ve döllenmesi engellenmiş olur. Sadece çocuk yapmak yeteneğini ortadan kaldıran bu işlem, kişinin cinsel bağıntıda bulunmasını engellemez. Faşistler ve naziler, bu işleme ırkın sağlığını korumak için başvurmuşlardır. Almanya'da Hitler devrinde, bu işlem. nazizm zulmünün bir parçası olarak uygulanmıştır. [Stérilisation — Sterilisation]

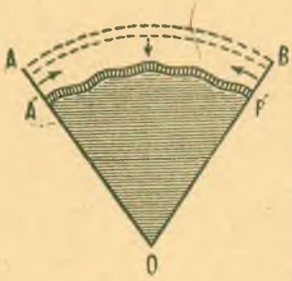
kısırlık i. Kısır olma hali. esk. Akamet. [Infertilité, stérilité — Sterility]

kısıt i. Hacir.

kısıtlamak f. Kısıt altına almak. [Restreindre — To restrict, restrain]

kısıtlı s. Kısıt altına alınmış. esk. Mahcur. [Borné, limité — Limited, interdicted]

kıskaç i. ★ 1. Bir şeyi tutup sıkıştırmaya yarayan her türlü alet. [Tenaille — Pincers] ★ 2. Açılıp kapanan eğreti merdiven. [Echelle portative, pliant — Folding steps] ★ 3. Böceklerin besi maddelerini parçalamaya ve kendilerini savunmaya yarayan organı. [Pince — Tenticle]

yer kabuğunda kıvrımların oluşu

kıvrımların oluşunu gösteren deney

kıskanç s. Kıskanma huyu olan, çekemeyen. esk. Hasut: Kocası pek kıskançmış. [Jaloux — Jealous]

kıskançlık i. Kıskanç olma hali ve kıskanç olana yaraşır davranış. [Jalusie — Jealousy]

kıskandırmak f. Birinin kıskanmasına yol açmak. [Exciter la jalusie — To make jealous]

kıskanmak f. ★ 1. Sevilmekte ya da sahip olmakta birinin ortaklığına dayanamamak. Cinsiyet ayrılığı kıskanma sebeplerinin en kuvvetlisidir. Bir çocuk annesini kardeşinden kıskanır ama bir kadının kocasını başka bir kadından ya da bir erkeğin karısını, sevgilisini başka bir erkekten kıskanması çok şiddetli olabilir. [Etre jaolux — To be jealous] ★ 2. Çekememek, bir bakımdan kendine üstün sandığı birinin bu halinden acı duymak. esk. Haset etmek: İyi yürekli insanlar tanıdıkları kimselerin hakketmedikleri üstünlüklerini bile kıskanmazlar. [Envier — To envy] ★ 3. Esirgemek. esk. Diriğ etmek: Bu kitabı sizden kıskanacak değilim. [Epargner — To spare]

kıskı i. Türlü ereklerle iki şeyin arasına sokuşturulan, kıstırılan parça; kama; takoz. [Cheville — Buffer]

kıs kıs zf. Gülmenin sessizce ve alay ederek yapıldığını anlatır ve «kıs kıs gülmek» deyiminde geçer.

kıskıvrak zf. Kurtulamayacak şekilde: Kıskıvrak bağladılar. [Etroitement — Trightly]

kısmak f. ★ 1. Sıkıp tutmak: Kapı parmağımı kıstı. [Serrer, pincer — To pinch] ★ 2. Azaltmak: Masrafı kısmak gerek. [Amoindrir — To reduce]

kısmen Ar. zf. Bir parçası, bütün olmayarak: Kitap kısmen bitmiştir. [Partiellement — Partially]

kısmet, -ti Ar. i. ★ 1. Talih, nasip, kader: Kısmetinde olanın kaşığında çıkar. [Sort, chance, fortune — Lot] ★ 2. Hele bakalım, ya olur ya olmaz, talih nasıl istemişse: Buradan ayrılacak mısınız? — Kısmet!

kısmet aramak b. f. Kazanç aramak.

kısmet beklemek b. f. (Evlenecek kız ya da kadın hakkında) Koca beklemek.

kısmetli s. Talihli, mutlu. [Fortuné — Fortunate]

kısmî Ar s. Bir parçaya, bir bölüğe ait: Kısmî seçim. [Partiel — Partial]

kısrak i. Atın dişisi: Arap kısrağı, İngiliz kısrağı. [Jument — Mare]

kısrık s. Tutuk, beceriksiz, sünepe.

kıssa Ar. i. Öykü, hikâye, söylenti. esk. Rivayet. [Conte — Tale]

kıssadan hisse (Deyim) Bir masal, hikâye ya da olaydan alınacak ders.

kıstak i. Coğ. İki karayı birleştiren, iki yanı su, dar kara parçası. esk. Berzah. [Isthme — Isthmus]

kıstas Ar. i. Ölçü, terazi. esk. Mizan. (Bu kelime Türkçe'de daha çok mecazî ve manevî anlamda kullanılmıştır): Edebî kıymetler için tam bir kıstas bulmak imkânsızdır. [Critérium, balance — Criterion, yardstick]

kıstelyevm Ar. b. i. İşe gelinmediği ya da geç gelindiği için aylık ya da ücretten gün hesabıyla para kesilmesi.

kıstırmak f. ★ 1. Bir şeye tutturup sıkıştırmak, kısmak işini başkasına yaptırmak. Kaptırmak: Elini kapıya kıstırmış. [Faire serrer — To catch] ★ 2. Dar bir yere getirip tutmak, kaçamayacağı bir yerde yakalamak: Hırsızı saklandığı köşede kıstırdılar. [Attraper — To corner]

kış i. ★ 1. Güz ile ilkbahar arasındaki soğuk mevsim. İklimimizde aralık, ocak ve şubat aylarıdır. Fakat daha uzun ya da kısa sürdüğü bölgelerimiz de vardır. Ar. Şita. Far. Zemistan. [Hiver — Winter] ★ 2. s. Soğuk: Soğuk hava: Sıcak ülkelerde kış olmaz. [Froid — Cold]

kış günü b. i. Kış mevsimi.

kışın zf. Kış mevsiminde.

kışır, -şrı Ar. i. Kabuk, tane ya da meyva derisi.

kışkırtı i. Kışkırtma işi. esk. Tahrikat. [Instigation — Agitation]

kışkırtıcı s. Kışkırtmak işini yapan. esk. Muharrik, tahrikatçı. [Excitant, provocateur — Provocator]

kışkırtmak f. ★ 1. (Kümes hayvanlarını) Ürkütüp kaçırmak. [Effaroucher — To incite] ★ 2. Birini kötü bir işe teşvik etmek; tahrik etmek. [Provoquer — To provoke]

kış kıyamet b. i. Çok şiddetli kış.

kışla i. Askerin oturması için yapılmış büyük bina. Eskiden kışı geçirmek için orduların çekildikleri yerlere kışlak derlerdi; kışlarının aslı budur. [Caserne — Barracks]

Kışlak Hatay'ın Yayladağı ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 510, merkezinin nüfusu 1 465'dir.

kışlak i. ★ 1. Göçebelerin, çobanlıkla geçinen oymakların kışı geçirmek için yaylaktan (yayladan) inip kondukları ve hayvanlarını otlattıkları yer. ★ 2. Eskiden kışın savaş olmadığı zaman orduların soğuk mevsimi geçirdikleri yer: Kasımdan sonra Orduyu Humayun Belgrad kışlağına çekilmişti. [Quartier d'hiver — Winter quarters]

Kışlaköy Erzurum'un Narman ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 18 646, merkezinin nüfusu 715'dir.

kışlamak f. ★ 1. Kış olmak, hava soğuk olarak kış hükmünü sürmek: Bu yıl erken kışladı. ★ 2. Kış mevsimini bir yerde geçirmek: Bu yıl şehre inemiyeceğiz, köşkte kışlıyacağız.

kışlatmak f. Kışı bir yerde geçirtmek.

kışlık s. ★ 1. Kışla ilgili. ★ 2. Kışa göre: Kışlık palto.

kışrî Ar. s. Kabuğa değgin, kabukla ilişkili ya da kabuklu olan: Hayvanatı kışriye.

kışrı arz b. i. Yer kabuğu.

kış sporları b. i. Sp. Kar, buz üzerinde özellikle kışın yapılan kayak ve patinaj gibi sporlar. Kış sporları temel alınarak düzenlenen olimpiyat oyunlarına da «Kış Olimpiyatları» denir.

kış uykusu b. i. Biyo. Bazı hayvanların kış aylarında daldıkları uyuşuk hal. Aylarca sürer. Bu süre içinde hayvanlar bazı değişmelere uğrarlar. Uyku sırasında hemen hiç soluk almazlar, kalpleri çok az atar. Vücut ısıları çok düşüktür. Vücutlarında birikmiş olan yağla beslenirler. Kışın sonlarına doğru vücuttaki yağın azalmasından doğan bir acıkma ile uyanabilirler. Kış uykusuna yatan hayvanların çoğu ot yiyenlerdir. Bazan, havanın ısısı birden yükseldiği ya da çok düştüğü zamanlarda, eğer hayvan bunu uykusunda duyarsa uyanır; bu değişikliği duyamayan hayvanlar ise ölür. Hayvanat bahçelerinde bulunan hayvanlar kışı uyumadan geçirirler. Kış uykusu hayvanlara, yiyecek bulma zorluğundan kurtulma, kışın şiddetli soğuklarına karşı koyma olanaklarını sağlar.

kıt, -tı s. Az, nadir, ihtiyaçtan eksik. (Bu kelime Arapça «kaht» kelimesinden bozmadır): Bu yıl ürün kıt. Onun aklı kıt. [Peu, rare — Few, scarce]

kıta Ar. i. ★ 1. Dünyanın bölündüğü beş büyük toprak parçasından biri. Anakara: Avrupa kıtası, Amerika kıtası. [Continent — Continent] ★ 2. Silâhlı ya da silâhsız erlerin bir komutan emrinde bir araya gelmesinden doğan topluluk. ★ 3. Ed. Genel olarak 4 mısradan meydana gelmiş nazım bölümlerine verilen ad. Kıtalar üçer mısralık da olabileceği gibi 4 mısradan (iki beyitten) fazla da olabilir. [Stance — Stanza] ★ 4. Parça, tane: İki kıta mektup, üç kıta tarla, beş kıta gemi. (Bu kullanış eskimiştir ve bırakılmış gibidir). [Morceau, pièce — Piece]

kıta, -ı Ar. i. (esk. Mat) Kesme.

kıtaat, -tı Ar. ç. i. Asker kıtaları.

kıtai daire b. i. Mat. Daire parçası.

kıta komutanı b. i. Ask. Sürekli ve geçici olarak emrindeki çeşitli sınıflardan kurulu birliklere komuta eden asker. Manga, bölük, alay komutanı gibi.

kıtal, -li Ar. i. Vuruşma, boğazlaşma.

kıtık i. Minder, yastık gibi şeyleri doldurmak için kullanılan ve kimi vakit sıvanın içine katılan keten ve kendir telleri.

kıtıpiyos s. Külb. Kötü, bayağı, değersiz.

kıtır i. ★ 1. İnce, gevrek bir sesi anlatır: Gevreği kıtır kıtır yiyor. Kıtır kıtır mısır buğdayı. ★ 2. (Halk) Uydurma söz, yalan.

kıtırcı s. Kıtır atan (kimse).

kıtırdamak f. Kıtır diye gevrek bir ses çıkarmak.

kıtırdı i. Kıtırdama sesi.

kıtır kıtır ★ 1. s. Çok kızartılmaktan kuru ve gevrek bir hal almış. ★ 2. zf. Yemek, kesmek, doğramak gibi fiillerle kullanılıp işin gevrekçe ses çıkararak yapıldığını anlatır.

kıtır kıtır yemek b. f. Kıtırdatarak yemek.

kıt kanaat b. zf. Pek güçlükle: Kıt kanaat geçiniyor.

kıtlama zf. Çayı, şekerini içinde eritmeyip ağızda tutarak içme.

kıtlaşmak f. Kıt olmak. esk. Nadirleşmek: Şeker ara sıra kıtlaşıyor. [Devenir rare — To become scarce]

kıtlığına kıran girmek b. f. Ortadan çekilip bulunmaz olmak.

kıtlık i. ★ 1. Eksiklik, ihtiyaçtan az oluş: Piyasada biraz kâğıt kıtlığı var. [Rareté — Scarcity] ★ 2. Yokluk, daha çok yiyeceğe ait ve elde edilmesi zorunluluk olan şeylerin bulunamaz olması ve bundan dolayı açlığa kadar giden genel sıkıntı. Ar. Kaht: Hindistan'da kıtlık yüzünden bazı yıllar binlerce adam ölür. [Famine — Famine]

kıvam Ar. i. ★ 1. Her şeyin en uygun derecesi, çağ, tav, olgunluk: Meyvalar kıvama geliyor. Cümbüş tam kıvamını bulmuş. ★ 2. Sulu bir şeyin koyuluk derecesi: Bal kıvamında.

kıvamlanmak f. Kıvama gelmek.

kıvamlı s. Gereken kıvamı bulmuş olan.

kıvanç i. Hoşlanma, sevinç, memnunluk. esk. Haz. [Plaisir, joie, contentement — Pride]

kıvanmak f. ★ 1. Öğünmek, iftihar etmek. [Se vanter, se fier — To be legitimately proud, be puffed up] ★ 2. Sevinmek, hoşlanmak. esk. Memnun olmak.

kıvılcım i. ★ 1. Yanan bir maddeden fırlayan ateş parçası. ★ 2. Demir, taş gibi maddelerin şiddetle çarpışmasından çıkan akkor halindeki zerre. [Etincelle — Spark]

kıvılcımlanmak f. Kıvılcım saçmak. [Etinceler — To sparkle]

kıvırcık ★ 1. s. Ufak ufak kıvrılmış bir şekilde olan: Kıvırcık saç, kıvırcık tüylü kürk. [Crêpu, frisé — Curly] ★ 2. i. Zo. Yağsız uzun ve ince kuyruklu koyun. Balkanlar ve Rusya'da yetiştirilen Çıgaya koyunu ile akrabadır. Rengi genellikle beyazdır. Trakya'da, Bursa ve Balıkesir illerinde yoğun olarak yetiştirilir. Eti en lezzetli koyunumuzdur. 40 - 50 kg. süt verir. Cüssesi küçük, (30 - 40 kg.) olduğundan, dağlıç koyunu koçlarıyla melezleme yapılarak «kama kuyruk» adı verilen melez koyunlar yetiştirilir. Eti aynı kalitede lezzetlidir. Kıvırcık diye satılır.

kıvırcık salata b. i. Marulun küçük boyda ve yaprakları kıvırcık olup salatası yenilen bir çeşidi. [Létue frisée — Cabbage lettuce]

ÇEŞİTLİ KIZAKLAR

XVIII. yüzyıl

XIX. yüzyıl

Sibirya kızağı

kıvır kıvır s. ★ 1. Kıvrım kıvrım: Saçları kıvır kıvır. ★ 2. zf. Kıvrıla kıvrıla: Kıvır kıvır dans ediyor.

kıvırmak f. Bükmek, kıvırcık hale koymak: Saçını kıvırmak. [Friser — To twist] Katlamak: Kumaşı kenarından kıvırmak. [Plisser — To fold] ★ 3. mec. Becermek, başa çıkmak, hakkından gelmek: Bakalım bu işi kıvırabilcek mi? [Conduire — To manage] ★ 4. Oynamak: Aman ne hoş kıvırıyor. ★ 5. Sapmak: Araba sağa kıvrıldı. [Tourner — To turn] ★ 6. Uydurup söylemek: Gene yalan kıvırıyor.

kıvır zıvır b. s. Önemsiz, derme çatma: Bu kitabı kıvır zıvırla doldurmuşlar.

kıvracık s. (Halk) Derli toplu ve işi kolay: Kıvracık bir ev.

kıvrak s. ★ 1 Canlı, becerikli, atik: Kıvrak bir delikanlı, kıvrak bir hizmetçi. [Leste — Supple] ★ 2. Derli toplu ve zarif: Kıvrak bir kıyafet, kıvrak bir ifade. [Adroit, arrangé — Dexterous]

kıvramak f. Buruşup toplanmak, kıvırcık bir hale gelmek.

kıvranmak f. Şiddetli bir ağrının ya da acının etkisiyle kıvrılır, bükülür gibi olmak: Mide ağrısından kıvranıyor. Pişman olmuş, şimdi yaptığına kıvranıyor. [Se tordre — To writhe]

kıvrılma i. ★ 1. Kıvrılmak işi. [Tortillement — Twisting] ★ 2. Jeol. Yer kabuğunun geniş bir ölçüde dalgalı bir biçim alması. Bunun sonucunda dağlar oluşur. [Plissement — Flexure]

kıvrılmak f. ★ 1. Kıvırmak işine konu olmak. [Se tortiller — To be twisted] ★ 2. Kıvırcık olmak. [Etre frisé — To become curly] ★ 3. Yuvarlakça bir biçime girmek. [Etre tordu — To be winded] ★ 4. Dar bir yere, büzülerek yatmak. [Se tordre — To be folded]

kıvrım i. ★ 1. Bir şeyin kıvrılmış yeri, büklüm: Saçın kıvrımı, kumaşın, yolun kıvrımı. [Boucle — Curl] ★ 2. Jeol. Kıvrılma sonunda meydana gelen toprak dalgası. esk. Kat. [Pli — Fold]

kıvrım kıvrım ★ 1. s. Birçok bükülmüş yerleri olan: Saçları kıvrım kıvrım. ★ 2. zf. Kıvranmak fiiline zarf olarak da gelir: Kıvrım kıvrım kıvranıyordu.

kıvrıntı i. ★ 1. Kıvrım. [Ourlet — Fold] ★ 2. Kıvrılan yer, dönemeç. [Tournant — Turning point]

kıya i. Adam öldürme ya da o derece ağır sayılan suç. esk. Cinayet.

kıyacı i. Kıya işlemiş kimse. esk. Cani.

kıyafet, -ti Ar. i. Kılık, dış görünüş, elbise ve giyiniş: İşçi kıyafetinde biri, ev kıyafeti, sokak kıyafeti. [Extérieur — Appearance]

kıyafet balosu b. i. Değişik kıyafetlerle gidilen balo. [Bal costumé — Costume ball]

kıyafetli s. ★ 1. Her hangi bir kıyafette olan: Asker kıyafetli biri, hizmetçi kıyafetli kadın. ★ 2. Giyinişi uygun, biçimi yerinde olan: Kıyafetli biriydi.

kıyafet ilmi b. i. İnsanın yüzünden ve dış görünüşünden karakterini anlamak bilgisi. (ilmül - kıyafe).

kıyafetname Ar. Far. b. i. ★ 1. Bir ülkenin ya da bir devrin çeşitli giysilerini anlatan kitap. ★ 2. (Eskiden) Fizyonomiden söz eden kitap.

kıyafetsiz s. Kıyafeti düzgün olmayan, kılıksız.

kıyak s. ★ 1. Yaman, güzel, hoş: Kıyak bir at, kıyak bir söz, kıyak bir delikanlı. (Daha çok konuşma dilinde ve halk arasında kullanılır). ★ 2. Kıyan, esirgemeyen, merhametsiz. (Bu anlam eskimiştir).

kıyam Ar. i. ★ 1. Ayağa kalkma, ayakta bulunma: Yaşça büyük olanlara kıyam, küçüklerin terbiyesini gösterir. ★ 2. Namazın ayakta yapılan kısmı: Kıyamda okunacak Kur'an surelerini ezberlemeli. ★ 3. Bir işe kalkışma, girişme: Müdüre pek kızdığı için vazifesinden istifaya kıyam etti. ★ 4. Ayaklanma, karşı durma, isyan: Gemide kıyam varmış. ★ 5. Kıyamet, haşır, ölümden sonra mahşer günü dirilme. (Bu anlam eskimiştir. Eskiden mahşer gününe «yevmü kıyam» da denirdi.

kıyamet, -ti Ar. i. ★ 1. Müslüman inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman. [Résurrection — Resurrection] ★ 2. mec. Çok gürültü, fazla karışıklık: Bayram olduğu için sokaklar kıyamet. [Tumulte — Tumult]

kıyamete kadar b. zf. Sonsuz bir zamana kadar: Onu kıyamete kadar unutamam.

kıyamet gibi, (kıyamet kadar) b. s. Pek çok: Benim kıyamet kadar işim var.

kıyameti koparmak b. f. Aşırı derecede bağırıp çağırarak gürültü yapmak.

kıyamet kopmak b. f. Kıyamet günü gelmiş gibi büyük gürültü ve felâket olmak.

kıyas Ar. i. ★ 1. Benzetme, bir tutma, karşılaştırma. esk. Mukayese: Horozla kediyi kıyas, akıllı işi değildir. Geçen yılla kıyas edilince bu yıl ürün iyidir. [Comparaison — Comparison] ★ 2. Benzetme yoluyla, hüküm ve muhakeme: Veliye kıyas ederek Ali'nin de böyle yapacağını sanmak doğru olur mu? [Analogie — Analogy] ★ 3. Man. Tasım, doğru sanılan iki yargıdan bir üçüncüyü çıkarma. esk. İstidlâl. Örneğin: «Alem değişir, her değişen sonradan olmadır, o halde âlem sonradan olmadır» muhakemesi bir kıyastır ve her kıyasta üç hüküm vardır. Kıyasın çeşitli şekilleri vardır. [Syleogisme — Syllogism]

kıyasen Ar. zf. Benzetmek: Kaideye kıyasen hareket etmek. [Par analogie — By analogy]

kıyası nefs b. i. Kendinden pay biçme : Başkalarının hallerini iyice anlayabilmek için insan kıyası nefsetmeli.

kıyasıya zf. Canına kıyarcasına : Bir ana çocuğunu kıyasıya dövmez. [Impitoyablement — Mercilessly]

kıyasî Ar. s. Kurama göre yapılmış, kurallı, kaideli.

kıyaslamak f. Karşılaştırmak. esk. Mukayese etmek. [Comparer — To compare]

kıydırmak f. Kıymak işini yaptırmak.

kıygı i. Haksızlığa uğratma. esk. Gadir. [Vexation — Oppression]

kıygın s. Haksızlığa uğramış. esk. Mağdur [Opprimé, tyrannisé — Oppressed]

kıyı i. ★ 1. Kenar, uç : Bir kıyıya çekilmek. [Côté, bout, marge — Corner] ★ 2. Deniz ve su kenarı. esk. Sahil. [Rive, rivage, côte — Coast, shore, bank]

kıyıcı i. ★ 1. Kıymak işini yapan kimse : Tütün kıyıcısı. [Coupeur — Cutter] ★ 2. s. Acıma duygusu olmayan, başkalarına kıyasıya kötü davranan. esk. Gaddar. [Tyran — Cruel]

kıyıcılık i. Tütün gibi şeyleri kıyanın işi.

kıyıda bucakta b. zf. Ötede beride, göze çarpmayacak bir yerde.

kıyık s. Kıyılmış olan.

kıyılmak f. ★ 1. Kıymak işine konu olmak : Tütünü kıydılar. ★ 2. Herhangi birine kıymak : O çocuğa nasıl kıyıldı. ★ 3. mec. Ezilir, kıyılır gibi oldu : Her yanım kıyılıyor.

kıyım i. ★ 1. Kıymak eylemi. ★ 2. Kıyılma biçimi : İnce kıyım, kalın kıyım. ★ 3. Bir defada kıyılacak miktar.

kıyın i. Kuvvetli birinin yasaya ya da vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı acıklı durum. esk. Zulüm. [Despotisme, tyrannie — Oppression, cruelty]

kıyıntı ★ 1. Eziklik, kırıklık : İçimde bir kıyıntı var. [Courbature — Languor] ★ 2. İnce ince doğranmış işe yaramaz şey : Odun kıyıntısı. [Rognure — Splinter]

kıyı sıra b. zf. Sahil boyunca. [Le long de rivage — Along shore]

kıyışmak f. ★ 1. Karşılıklı sözleşmek, anlaşıp karar vermek. ★ 2. Boy ölçüsünde biriyle yarışçılığa kalkmak : Onunla kıyışmağa kalkma.

kıyı topçusu b. i. Ask. Kıyıların savunmasına ve deniz müstahkem mevkilerine ayrılmış çeşitli çap ve cinste ağır ve çakılı topçu birlikleri.

kıyma i. ★ 1. Kıyılmış et : Kıymalı makarna. [Hachis — Minced meat] ★ 2. Kıymak işi ve hareketi. [Mise en hachis — Mincing]

kıymak f. ★ 1. İnce parçalar halinde doğramak : Tütün kıymak, et kıymak. [Hacher — To mince] ★ 2. Esirgememek, acımayarak vermek, bezletmek, feda etmek : Paraya kıyamıyor. [Se passer de qn. de qch. — To dispense with] ★ 3. Acımayıp öldürmek ya da büyük bir kötülük, gaddarlık etmek. [Faire du mal — To chop off]

kıymalı s. İçinde kıyma bulunan (yiyecek).

kıyma tahtası b. i. Üstünde et kıyılan kalın tahta.

kıymet, -ti Ar. i. ★ 1. Değer. esk. Paha, bedel : Satışa çıkan malın kıymeti üzerinde yazılı olmalıdır. [Valeur, prix — Value] ★ 2. İtibar, makbul oluş : O adamın kıymeti var. [Prestige — Prestige]

kıymetli s. ★ 1. Değerli, pahalı, kadri ve itibarı olan. [Valable, précieux — Valuable] ★ 2. Sevilen, seçilen, tercih edilen : Çocuklarının en kıymetlisidir. [Favorit, chéri — Choicest]

kıymetli evrak Huk. Bir hakkı temsil eden senetler. Kıymetli evrakla temsil edilen hak, bu senet olmaksızın hiç kimseye karşı ileri sürülemiyeceği gibi, senet olmaksızın başkasına da devredilemez. Ticaret senetleri, varant, nakliye senedi, konşimento gibi emtia senetleri, devlet bonoları, hisse senetleri kıymetli evrak sayılır.

kıymetşinas b. s. Değer bilen, her şeyin değerini anlayıp takdir eden.

kıymettar Ar. Far. s. Değerli.

kıymık i. Pek küçük ve şivri tahta ya da kemik parçası. [Echarde — Splinter]

kıyrak s. Yakın, komşu. Irak karşıtı.

kıyye Ar. i. Okka.

kız i. ★ 1. Hiç evlenmemiş kadın: Köyün kızları. [Fille — Girl] ★ 2 Dişi evlât. [Enfant de sexe féminin — Daughter] ★ 3. Erden : Bu gençlerden biri dul. öteki kızdır Ar. Bikir, bakire Far. Duşize. [Vierge — Virgin] ★ 4. İskambilde kadın resimli kâğıt : Kupa kızı, maça kızı. [Dame — Queen]

kızak i. ★ 1. Kar ya da buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt. [Traîneau — Sledge] ★ 2. Üzerinde gemi yapılan ya da onarılan ı·gara. [Cale — Slipway]

kızaklık i. Döşeme tahtalarının altındaki kılıçlama kirişler.

kızalak i. Gelincik çiçeği.

kız alıp vermek b. f. İki aile arasın' gelin almak ya da vermek yoluyla hısımlık kurmak.

kızamık i. Hek. Virus cinsinden bir mikrobun yaptığı, daha çok çocuklukta görülen, ateşli ve deride kırmızı noktacıklar şeklinde döküntüler yapan bulaşıcı hastalık. Önce nezleli bir başlangıç (prodromal safha), sonra ağzın sümüksü dokusunda kirli beyaz lekecikler (koplik lekeleri), 2 - 6 günlük bir süre sonunda da deride tipik ekzantemlerle belirir. Derideki döküntüler genellikle başın arkasında, her iki kulak kepçesinin çevresinde başlar, belirli bir sıra ile (yüz, bedenin üst bölümü, kollar, karın, baldır v.b.) yayılır. Akyuvarlar önce çoğalır ve sonra hastalığın

yelkenli kızak

motorlu kızak

odun kızağı

yarış kızağı

atlı kızak

en arttığı sırada azalmaya başlar. Aslında tehlikeli olmamakla beraber, korkutucu komplikasyonlara (akciğer iltihabı, bronşit, beyin ve beyin zarı iltihapları gibi), bu arada kalp dolaşım sisteminin birdenbire yetmezliğine yol açabilir. Genel olarak kızamık geçirenlerde ömür boyunca bağışıklık olur ve hastalığı bir daha geçirmezler. 9 - 11 günlük kuluçka döneminde bile damlacık infeksiyonu yolu ile insandan insana geçebilir. [Rougeole — Measles]

kızamıkcık i. Hek. Virüs cinsi bir mikrobun yaptığı, bulaşıcı, pek tehlikeli olmayan hastalık. Rugeola. 14 - 23 günlük bir kuluçka döneminden sonra, kulak arkasından başlamak üzere, önce toplu iğne başı büyüklüğünde olup sonra mercimek iriliğine kadar varan pempemsi, deri döküntüleri kendini gösterir; beden ısısı az çok yükselir. Döküntüler kızamıktakine kıyasla daha az yaygın ve belirlidir; genel durum daha iyidir. Komplikasiyonları pek seyrektir.

kızamık çıkarmak b. f. Kızamık hastalığına tutulmak.

kızan i. ★ 1. Erkek çocuk. ★ 2. Delikanlı, silâhlı köy delikanlısı.

kızarmak f. ★ 1. Kızıl ya da ona yakın bir renk almak: Domatesler kızarmaya başladı. [Murir — To become red] ★ 2. Utanıp yüzü pembeleşmek: Bu sözü işitince kızardı. [Rougir — To blush] ★ 3. Tavada kızgın yağ içinde ya da ateş karşısında pişmek: Bu patlıcan daha kızarmak ister. [Rôtir — To be grilled]

kızartı i. Kızarmış yer.

kızartma i. ★ 1. Kızartmak işi. [Rôti — Roasting] ★ 2. Kızartılarak hazırlanmış yemek. [Friture — Roasted meat]

kızartmak f. Kızgın yağda pişirmek. [Rôtir, frire — To roast, fry]

kızböceği b. i. Zo. Su üstünde uçan, başı büyük, narin vücutlu, zar kanatlı bir böcek.

kızdırmak f. Kızmasına sebep olmak, kızmasını sağlamak. [Irriter — To irritate, tease]

kızgın s. ★ 1. Kızdırılmış, kızgın ocak. [Chaud — Red - hot] ★ 2. Kızmış olan, öfkeli: Kızgın adam. [Irrité — Angry] ★ 3. Eş arayan: Kızgın boğa. [Excité — Excited]

kızgınlık i. Kızgın olma hali. [Chaleur, colère — Anger, excitement, great heat]

kızgırmak f. ★ 1. (Yılan) Islık sesi çıkarmak. ★ 2. (Doğan avının üzerine inerken) Tiz bir ses çıkarmak.

kız gibi b. s. Pek masum, terbiyeli ve sıkılgan.

kızıl s. ★ 1. Kan renginde ya da ona yakın bir renkte olan. [Rouge — Red] ★ 2. mec. Aşırı derece olan: Kızıl deli. [Rougi — Raving] ★ 3. Ateşte kırmızı olacak derecede ısınmış: Kızıl demir. [Chauffé a rouge — Red - hot] ★ 4. Hek. Daha çok küçük yaşlarda görülen, bulaşıcı, yüksek ateşli, al renkte geniş lekeler döktüren, kuluçka devri 3 - 4 gün süren tehlikeli bir hastalık. [Scarlatine — Scarlet fever]

kızböceği

Kızılağaç Muş'un merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 4 835, merkezinin nüfusu 807'dir.

kızılağaç b. i. Kayıngillerden, dişi çiçekleri küçük ve sarımtırak, erkek çiçekleri püskül şeklinde olan, kerestesi kolay işlenir bir ağaç. [Aune, aulne — Alder]

Kızıl Ahmet Bey (Ölm. 1461) Sinop ve yöresinde egemen olan Çandaroğulları soyunun X. beyi. İbrahim Bey'in oğlu olup Fatih Sultan Mehmet tarafından kardeşi İsmail Bey'in yerine beyliğe geçirilmiş ve 3 yıl sonra azledilerek İsfendiyaroğulları da denilen bu hükümet, Osmanlı topraklarına katılmıştır. Ahmet Bey'in adına bağlayarak aynı beyliğe «Kızıl Ahmetliler» de denir.

Kızıl Aslan, Osman (Ölm. 1191) Azerbaycan'da egemen olan Türk Atabey hükümdarlarının III. sü olup, Selçuk sultanı Tuğrul ile yaptığı savaşı kazanmıştır. 6 ay hükümdarlıktan sonra yatağında öldürülmüştür.

Kızılay Yurt içinde ve dışında savaş, deprem, hastalık salgını, yangın, su taşkını gibi durumlarda, zarar görenlere ilâç, yiyecek, giyecek, çadır v.b. sağlayan ve bağışlarla yaşayan bir kurum. Irk, dil ve din ayırımı yapmadan insanlığa ve savaş yaralılarına yardım etmek amacıyla 1864'de Cenevre'de kurulmuş ve sonradan Kızılhaç adını almış olan Uluslararası Yaralılara Yardım Dernekleri Yüksek Komitesi'ne 11 Haziran 1868 tarihinde bir taahhütname imzalanmakla ve «Osmanlı Mecruhin-i Askeriye İane Cemiyeti» adıyla kurulmuştur. Derneğin adı 1877'de «Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti» ve 1923'de «Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti» ne, Atatürk'ün teklifiyle 1935'de «Türkiye Kızılay Cemiyeti» ne ve 1947'de «Türkiye Kızılay Derneği» ne çevrilmiştir. Kurucuları: Dr. Albay Aptullah, Marko Paşa (ilk başkan), Dr. Kırımlı İzzet ve Serdar Ekrem Ömer Paşa'dır. Derneğin merkezi 1925'de İstanbul'dan Ankara'ya taşınmıştır. 125 000 erişkin ve 1 125 000 genç üyesi vardır. Ankara'da Etimesut'da 105 000 m² lik alanda 25 beton ve saç barakadan kurulu deposunda 15 500 kalem giyecek, yiyecek, tıbbi malzeme, çadır, battaniye, inşaat araçları, savaşta kurulmak üzere 10 000 yataklı portatif bir hastahane ve bir rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır. Derneğin hemşire okulları, kan merkezleri, gönüllü hemşire ve ev hastabakıcıları yetiştiren kursları, aş ocakları, mülteciler için misafirhane ve hastane, zayıf çocuklar için Pendik, Çamkoru, Samsun ve Muraddağı'nda kampları, Afyon'da yılda 60 milyon şişe maden suyu ve sodası çıkaran bir işletmesi vardır.

Kızılbaş İslâmlıkta genel olarak Sünniler'in Şiiler'e ve Aleviler'e verdikleri ad. Kendilerine Kızılbaş sanı verilen topluluklar, çoğunlukla XIV. yüzyıldan bu yana Şiiliğe girmiş bulunan Türkmenler'dir. Şiiliğin yayılması uğruna yaptıkları savaşlarda ilk kez başlarına kırmızı mendil saran ya da kırmızı börk giyen Türkmenler, sonraları, hep bu sanla anılagelmişlerdir. İran yoluyla doğu Anadolu'ya gelip yerleşen Kızılbaşlar'ın din ve mezhep anlayışı çok geniş ve toleranslıdır. Bu yüzden Sünniler, onları gerçek Müslüman kabul etmezler ; hattâ onlara dinsiz, din kurallarını umursamayan anlamına râfizî de derler. Farsça adları «Surh seran» dır.

kızılca s. Kızıla çalar.

Kızılcabölük Denizli'nin Tavas ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 11 058, merkezinin nüfusu 4 784'dür.

Kızılcadağ Antalya'nın Korkuteli ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 5 896, merkezinin nüfusu 841'dir.

Kızılcahamam Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 712 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 727, merkezinin nüfusu 5 202'dir. İlçe toprakları Kirmir çayı vadisiyle orta yükseklikteki dağlık alanlardan ibarettir. Dağlık bölgeler genellikle ormanlıktır. Sakarya'ya karışan Kirmir çayının suladığı topraklarda çeltik ve tahıl yetiştirilir ; meyvacılık ve sebzecilik yapılır. Kasaba, Ankara — İstanbul asfaltı üzerindedir. Çeşitli hastalıklara iyi gelen iki kaplıcası vardır. Ankara'ya 86 km. uzaklıktadır.

kızılcık i. Kızılcıkgillerden orta büyüklükte ve bazı defa ağaççık halinde bulunan, kerestesi sert ve sağlam bir ağaç. Zeytin büyüklüğünde, kırmızı renkli, tek çekirdekli olan meyvası sonbaharda yetişir, lezzeti burucu olup şerbet ve reçel yapılmakta kullanılır. Kızılcık ağacından kesilen değnekler sağlam ve gevrek oldukları için eskiden kamçı gibi dayak atmakta kullanıldığından «kızılcık sopası», dayağın bir adı gibi olmuştur. [Cornouille — Cornel - berry]

kızılcıkgiller ç. i. Bot. İkiçeneklilerden, çoğu iri gövdeli ağaçlardan ibaret, yüz kadar cinsi olan bir bitki familyası. [Cornacées — Cornaceae]

Kızılçakçak Kars'ın Arpaçay ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 15 361, merkezinin nüfusu 1 697'dir.

Kızıldağ Sivas ili sınırları içinde Zara'nın kuzeyinde Kızılırmak'ın kaynağının bulunduğu dağ. En yüksek yeri 2 950 m. dir.

Kızıldeniz Afrika ile Arap yarımadası arasında, Süveyş körfezinden Badülmendep boğazına kadar 2 200 km. uzunluğunda, bir çöküntünün su ile dolmasından meydana gelmiş bir iç deniz. Suyu çok tuzludur 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla dünyanın en önemli deniz yollarından biri olmuştur.

Kızılderililer Amerika'nın yerli halkına verilen ad. Derileri kızıla çaldığı için bu ad verilmiştir. Kristof Kolomb Amerika'ya ayak bastığı zaman, önce Hindistan'a vardığını zannetmişti. O yüzden, Hindistan'la ilgileri olmadığı halde yerli halka Hintliler adını vermişti. Kızılderililer'e bugün de «Indian» (Hintli) diyenler vardır. Kızılderililer'in bundan 15 - 20 bin yıl önce, Eski Dünya ile Yeni Dünya birbirlerinden denizle ayrılmamış durumdayken Asya'dan Yeni Dünya'ya göç ettikleri sanılmaktadır. Hangi ırktan oldukları kesin olarak bilinmemektedir. Moğollar'a benzedikleri için Moğol asıllı olabilecekleri düşünülmektedir. Günümüzden aşağı yukarı 10 bin yıl önce buzullar çözülmeye başlayınca birçok yerleri sular kaplamış, Yeni Dünya ile Eski Dünya birbirinden ayrılmış ve Kızılderililer'in de Eski Dünya ile ilişkileri kesilmiştir. Bugün Kuzey ve Güney Amerika'nın çeşitli bölgelerinde bulunmaktadırlar. 16 milyona yakındırlar.

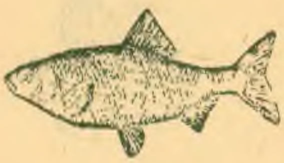

kızılcık

Kızılelma b. i. Türkler'in Orta Asya'dan batıya doğru ilerleme amacını belirten bir sembol. Eskiden Roma, Moskova, Orta Asya'da, Doğu Çin'de, birçok yer Kızılelma adını taşırdı. Sonra bu söz, «Türkçülük ülküsü» anlamında kullanılmıştır.

Kızılhaç, -çı Savaştan zarar görenlere yardım etmek üzere kurulmuş uluslarası dernek. 1863'de İsviçre'li Henri Dunand tarafından kuruldu. Kurucusunun hazırladığı Cenevre Antlaşması'na, birçok hükümet katıldı. İlk yönetim kurulu, 5 kişilikti, bugün 18 kişiliktir. Cenevre'de toplanan bu kurulun adı : «Uluslararası Kızılhaç Komitesi» dir. Ana anlaşması gereğince, savaş sırasında, hangi ulustan olursa olsun, yaralılara yardıma çalışır. 1929 anlaşmasıyla esirlerin yaşama şartlarının iyileştirilmesi, 1949 anlaşmasıyla da savaş sırasında çocukların, kadınların ve yaşlıların korunması öngörülmüş, bundan başka askerlere ve halka işkence edilmesi, sivil halka karşı zalimce davranılması, yargılamasız idam cezası uygulanması, sivillerin rehin olarak tutuklanması yerilmiştir. [Croix Rouge — Red Cross]

Kızılhisar Denizli'nin Acıpayam ilçesi bucaklarından. 3 köylü bucağın nüfusu 9 360, merkezinin nüfusu 7 598'dir.

kızılkanat balığı

kız kuşu

Kızılırmak Türkiye'de olan akarsuların en büyüğüdür. Zara'nın doğusunda Kızıldağ'dan doğar; bir süre güneybatı doğrultusunda aktıktan sonra İç Anadolu'da büyük bir yay çizerek kuzeye doğrulur; daha sonra kuzeydoğuya dönerek Bafra'dan sonra geniş bir deltayla Karadeniz'e dökülür. Başlıca kolları Delicesuyu, Devrez ve Gökırmak'dır. Uzunluğu 1 151 km. dir.

Kızılırmak Çankırı'nın merkez ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 7 839, merkezinin nüfusu 437'dir.

kızılısı b. i. Temmuz'un çok sıcak olan ikinci yarısı. esk. Eyyamıbahur.

Kızılin Adıyaman'ın Besni ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 5 314, merkezinin nüfusu 495'dir.

kızılkanat b. i. Zo. Sazan familyasından, kanatları kırmızı, eti kılçıklı bir balık. [Rotengle — Rudd]

kızıl kantarongiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, 800 kadar türü olan bir bitki familyası. [Gentianées — Gentians]

Kızılkaya Konya'nın Karaman ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 7 355, merkezinin nüfusu 1 243'dür.

Kızılkaya Burdur'un Bucak ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 6 582, merkezinin nüfusu 1 029'dur.

Kızılkum (S.S.C.B.) Kazakistan ve Özbekistan arasında büyük bir çöl.

kızılkuyruk b. i. Zo. Serçegillerden, böcek ve tırtıl düşmanı, kışın göçen güzel bir kuş. [Phaeton — Phaeton]

kızıllık i. ★ 1. Kızıl olma hali, kızıl renk. ★ 2. Güneş doğmadan önce ya da battıktan sonra gökte pembe rengin göründüğü süre: Akşam kızıllığında.

kızılötesi b. i. Prizmadan geçen beyaz ışığın ayrıldığı 6 tayf renginden biri olan kırmızı renkten sonra gelen bölge. Bu bölgedeki ışınlar gözle görülmez. Beyaz ışık aslında birçok rengin karışımından ibarettir. Pirizma bu renklerin ayrılmasını sağlar. Renkli ışınların dalga boyları da farklıdır. Göz, dalga boyu 0,4 mikron ile 0,8 mikron arasında kalan ışıkları görür. Kızılötesi ışınların dalga boyu 0,8 den 400 mikrona kadar değişir. Gözle görülmeyen bu ışınları denetleyebilmek için çeşitli ölçmeler, deneyler yapılır. Kızılötesi ışınları endüstride kurutma işlerinde yararlıdır. [Infrarouge — Infrared]

Kızılsu Siirt'in Şirnak ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 5 140, merkezinin nüfusu 320'dir.

kızılşap b. s. Açık eflâtun.

Kızıltepe Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 403 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 40 429, merkezinin nüfusu 9 571'dir. İlçe toprakları Suriye sınırında hafif dalgalı sırtlardan ibarettir. Zertan suyunun suladığı topraklarda buğday ekilir ve hayvancılık yapılır. Eski adı Koçhisar olan kasaba, Mardin — Urfa yolu üzerindedir. Mardin'e uzaklığı 27 km. dir.

Kızıltoprak İstanbul'un Kadıköy ilçesi bucaklarındandır. Bucağın nüfusu 25 333'dür.

kızılyaprak b. i. Bot. Gülgillerden, yol kenarlarında biten, sarı çiçek açan bir bitki.

kızılyara b. i. Hek. Şirpençe. [Anthrax — Anthrax]

kızılyürük b. i. Hek. Yılancık. [Erésipèle — Erysipelas]

kızışık s. Şiddetli.

kızışmak ★ 1. Yüksek bir dereceyi bulmak, şiddetlenmek: Tartışma kızıştı. [S'animer — To become heated] ★ 2. Coşup gayrete gelmek: Futbolcular kızıştı. [S'échauffer — To be excited] ★ 3. Islaklık yardımıyla mikropların etkisi altında çürürken ısınmak: Ot demetleri kızıştı. [S'aviver — To become more acute] ★ 4. Kösnümek: Aygır kızıştı. [Se déchainer — To get furious]

kızıştırmak f. ★ 1. Kızışmasını sağlamak. [Echauffer — To heat] ★ 2. İsteklendirmek. [Exciter — To excite]

kız kaçırmak b. f. Bir kızı kendinin ya da ailesinin rızası olmadan alıp götürmek. [Enlèvement — Abduction]

Kızkalesi Mersin'in 60 km. batısında deniz ortasında bulunan 23 yüzyıllık bir kale. M.Ö. 375 - 367 yılları arasında Korikos şehri kralı Korikos tarafından 8 yılda yaptırılmıştır. Karadan ve denizden şehre saldıracak düşmanlardan beldenin kadın ve çocuklarını korumak için sığınak olarak yapılmışsa da bir efsanesi de vardır: Korikos, kızını yılandan korumak amacıyla orada yaşatmış, fakat üzüm sepetlerinin içine saklanan bir yılan tarafından sokularak öldürülmesi üzerine kral, bunu önceden bildirmiş olan falcıyı sarayının kemerlerine astırmıştır.

kızkardeş b. i. Bir kimsenin kadın ya da kız olan kardeşi. esk. Hemşire. [Soeur — Sister]

Kızkulesi İstanbul boğazının Marmara'ya açılan ucunda, üzerinde bir deniz feneri bulunan kule. 11 m. yükseklikte olan bu fener, 41° 01 enlem, 29° 01 boylam dereceleri üzerinde olup 3 saniyede bir, ışık verir. Kulenin iki efsanesi vardır: Birinciye göre, mitoloji kahramanlarından Leandr, sevgilisi Horas'a kavuşmak üzere boğazı aşarken burada boğulmuş olmasından ötürü yapılmış bir anıttır. İkinci efsaneye göre de Bizans İmparatoru Konstantin tarafından, bir kehanetten korkarak kızını yılan gibi tehlikeli hayvanlardan korumak üzere yaptırılmıştır. Hassa alayından kendisine delice aşık olan bir subay tarafından güzel prensese gönderilen bir gül demeti içine saklanan bir yılan, prensesi sokmuş ve son dakikada yetişen subay,

yarayı emerek onu ölümden kurtarmıştır.

kız kuşu b. i. Ağaçkakan cinsinden sarı ve yeşil tüylü bir kuş. [Pic vert, pivert — Green wood pecker]

kızlarağası b. i. Darüssaade ağası.

kızlık i. Kız olma hali, erdenlik. esk. Bekâret. [Virginité — Virginity]

kızlık zarı b. i. Hek. Kadın cinsel organının dışa açılan bölümünde, sümüksü dokunun kalınlaşmış bir kıvrıntısından ibaret, genellikle delikli ve yarıklı bir perdecik. Değişik esnekliktedir; seyrek olarak bulunmayabilir. Normal cinsel değinme ile yırtılır ve ufak bir kanamaya yol açar. Çeşitli halk topluluklarında değişik göreneklerde kızlık zarı yüzyıllar boyunca önemsenmiş, bazı geleneklere, yorumlamalara yol açmıştır. [Hymen — Hymen]

kızmak f. ★ 1. (Katı şeyler) El değdirilemiyecek kadar sıcaklığı artmak: Cezvenin sapı kızdı. [Se chauffer — To become hot] ★ 2. (Yağ) En yüksek sıcaklık derecesini bulmak: Zeytinyağ iyice kızdı. [S'échauffer — To become hot] ★ 3. mec. Öfkelenmek: Adam çok kızdı. [Se mettre en colère — To get angry] ★ 4. Kösnümek: Boğa kızdı. [(S'irriter — To be irritated] ★ 5. (Dişi kuşlar için) Zamanı gelip yumurtaya yatma isteği göstermek.

kızmemesi b. i. Altıntopa ve bir çeşit şeftaliye halkın verdiği ad.

kızoğlankız b. i. Erden. esk. Bakire.

Kıztaşı İstanbul'da Fatih'de bir dörtyol ağzındaki meydanda kalıntısı bulunan sütun. Marsianus sütunu da denir. Çünkü üstünde Bizans İmparatoru Marsianus'un heykeli bulunmaktadır. Granitten yapılmış sütun 10 m. yüksekliğinde olup, kaide kısmında kabartmalar vardır.

ki e. ★ 1. Bir ismi, bir zamiri ya da cümleyi türlü ilişkiler dolayısıyla kendinden sonraki cümleye bağlar. Eski metinlerimizde daha çok «kim» şeklinde kullanılırdı. En çok açıklama için kullanılır. Bunun için ona eskiden gramerde beyan (belirtme) edatı denirdi: Allah ki mucidi cihandır (cihanı yoktan var eden Allah). [Qui, lequel — Who, which, that] ★ 2. Bir sonuç anlatmak, ikinci fikrin birinciden ileri geldiğini belirtmek için kullanılır: Kapıdan çekil ki geçeyim. Elimi bırak ki yazayım. [Que — So that, in order that] ★ 3. Sebep anlatmak için kullanılır, ve ikinci cümlenin birincinin sebebi olduğunu gösterir: «Aldanma ki şair sözü elbette yalandır.» Fuzuli. [Car — Because] ★ 4. İki kelime ya da cümle arasında sadece bir bağlaç işi gördüğü de çoktur: Ona dedim ki yarın erken gelsin. [Que — To] ★ 5. zf. Zaman ya da yer anlatmak için isimlerin ya da zamirlerin sonuna katılır: Geçen yılki ürün. İçerideki adam, sizinki benimkinden iyidir. ★ 6. Birinci cümle olumsuz olup ikinci cümle istek kipinde ya da 3. kişi buyruk kipinde olduğu zaman mümkün olmayacak bir sonuç bildirir: Sakalım yok ki sözüm dinlensin. Çiğ yemedim ki karnım ağırsın. ★ 7. Soru cümlelerini «bilmem» fiiline bağlayarak duraksama ya da çaresizlik anlatır: Bilmem ki ne yapsak? ★ 8. e. Şikâyet ya da kınama gibi duyguları anlatmak için cümlenin sonuna gelir: O seni tanımaz ki! ★ 9. Belirsiz zarflar sıfat gibi kullanıldığı zaman, beğenme ya da şaşma duygusunu anlatır: Öyle güzel bir filimdi ki! ★ 10. e. Soru cümlesinin sonuna getirildiği zaman kuşku ya da endişe anlatır: Sonunu düşünmez mi ki? ★ 11. e. Bazı kelimelerin sonuna ek gibi eklenerek bazı zarflar ya da edatlar getirir: Belki, çünkü, oysa ki, madem ki, öyle ki, sanki, şöyle ki.

Kiang - si Çin'in güneydoğusundaki eyaletlerden birinin adı. 18 610 000 nüfusludur. Başkenti Nam - Şang şehridir.

Kiang - su Çin'in doğusunda sahil eyaletlerinden birinin adı. 45 230 000 nüfuslu olup başkenti Nankin'dir. Başlıca önemli şehirleri, Şanghay ve Su - Çeu şehirleridir.

Kiao - Çeu (Çin) Santung bölgesinde bir körfez. 1 144 000 nüfuslu bir liman ismi. 1898'de Almanlar tarafından kurulmuştur. Endüstri merkezidir.

kibar Ar. s. ★ 1. Zarif ve yüksek, ruhça ve halce seçkin, huyca ve davranışça ince olan: O kibar bir adamdır, öyle adi şeyler yapmaz. [Distingué — Distinguished] ★ 2. Cemiyetin yüksek tabakasından zengin. [Riche — Rich]

kibarca zf. Zarif ya da kibar adamlara yakışır biçimde. [Noblement, gentiment — — Gracefully, gently]

kibarlık i. ★ 1. Kibar olma hali. [Gentillesse — Gentlemanliness] ★ 2. Kibarca davranış. [Gentillesse — Gentleness]

Kibele Eski Frikya medeniyetinin doğa ve tarım tanrıçası. Frikyalılar şehirlerini Kibele'nin kurduğuna inandıklarından, heykellerini, başında taç yerine küçük kuleler taşıyan bir kadın olarak yapmışlardır. Kibele'ye Yunanlılar Rhea, Magna Mater derlerdi. Yunanlılar Rhea'yı bütün tanrıların anası sayarlardı. Rhea, Uranus (Cennet) ile Gael (Dünya)'ın kızı ve Titan diye anılan 12 dev kardeşten biridir.

kibernetik Yun. i. Fiz. Gerek makinelerdeki gerekse hayvan ve insan vücudundaki haberleşme ve otomatik kontrol düzenlerini inceleyen, yüksek matematiğin de yardımıyla kanunlara bağlayan bilim dalı. Bu düzenlerde değişmeleri ölçen ve tesbit eden bir aygıt vardır. Buradan alınan kumandalarla başka bir mekanizma harekete gelir. Buzdolaplarındaki otomatik sıcaklık ayarlama aygıtı (termostat) bu mekanizmaların en basit örneklerinden biridir. Dolap içindeki sıcaklık belli bir derecenin üstüne çıkınca termostad bir ku-

manda verir. Bu kumanda dolabın elektrik motorunu çalıştırır. Böylece dolap tekrar soğur. Belli bir sıcaklığa düşünce termostatın ikinci kumandası motoru durdurur. Buna benzer mekanizmalar canlıların vücudunda da çoktur. Kibernetik, canlı cansız ayırımı yapmaksızın otomatik kontrol ve kumanda düzenlerini inceler. [Cybernétique — Cybernetic]

kibir, -bri Ar. i. Kendini başkalarından üstün tutma hali. Büyüklenme. esk. Azamet. [Ostentation — Ostentation, vanity]

kibirlenmek f. Kibirli olmak; büyüklenmek. [Se rengorger — To overestimate o.'s self]

kibirli s. Kibirli olan (Kimse). Burnu büyük, büyüklenmiş. [Orgueilleux — Self - conceited]

kibrit, -ti i. ★ 1. Başında eczalı bir maddesi bulunan, bir yere sürtüldüğü zaman tutuşan ve ateş yakmakta kullanılan küçük çöp parçası. İlk kibritler 1809'da bulunmuştur. Daha önce ateş yakmak için çakmak ve kav kullanılırdı. Kibritin bulunması için Alman, Fransız ve Avusturyalı v.b. bilim adamları çalışmalar yapmıştır. Fosfor ve kükürt karışımından yapılan ilk kibritler az zamanda gelişmiştir. İlk kibritler hem kötü kokular çıkarırdı hem de zehirli ve kendi kendine de tutuşmaya elverişli oldukları için tehlikeliydi. Şimdi kullandığımız kibritler, kutularına yapışık kâğıda sütülmeden yanmazlar. Bu kibritlerin çöp uçlarında potasyum kloratı gibi oksijeni bol bir madde ve kutu kenarındaki kâğıtta da fosfor vardır. [Allumettes — Match] ★ 2. Eskiden kimyada kükürde verilen ad. [Soufre — Sulphur]

Sören Kierkegaard

kibritçi s. mec. Tutumluluğu hasislik derecesine çıkaran.

kibritî s. ★ 1. Kükürde değgin. ★ 2. Kükürt renginde, yeşilimsi sarı.

kibritotu b. i. Bot. Çiçeksiz bitkiler şubesinin, damarlı çiçeksizler alt şubesinden kibritotları sınıfından, sapları ikişer kollu, sık, ufak yapraklı, kırlarda, çayırlarda kendiliğinden yetişen, daha çok sıcak bölgelerde rastlanan bir bitki. Birçok çeşidi vardır. Bazıları yerde sürünür, bazıları dikine yükselir. Yurdumuzdakilerin boyları 40 cm. kadardır. Soluk sarı renkteki sporları eskiden eczacılıkta hapları yuvarlamak için kullanılırdı. Kolay alev alması yüzünden kibritotu tozu, tiyatrolarda yalancı şimşek yapmak için kullanılır.

kibritotu

kibutz i. (İbranice) İsrail'de bir çeşit köy işletmesinin adı. Bütün mallar topluma aittir. Çalışma da kollektif şekilde örgütlenmiştir.

Kibyra —Kibyra Magna— (Bugünkü Horzum — Denizli ili) Eskiçağ'da, Anadolu'da, Frikya bölgesinin Karya sınırında ünlü bir şehir. Lidyalılar tarafından kurulmuşsa da, daha sonra Pisidyalılar'ın şehri olmuştur. Yerli hükümdarların yönettiği şehrin sahip olduğu geniş topraklara Kibyratis ülkesi adı verilirdi. M.Ö. 83 yılında Roma İmparatorluğu'na katıldı. Çağında, demir eşya yapımı ile ün kazanmıştı.

Kiel (Batı Almanya) Baltık denizi kıyısında bir liman şehri. Nüfusu 271 000'dir. Gemi yapım endüstrisi, makine endüstrisi gelişmiştir. Balıkçılık önemlidir. Aynı adı taşıyan kanal, Kiel şehriyle Elbe'nin denize döküldüğü yeri birleştirerek Kuzey denizi ile Baltık denizini bağlamaktadır.

Kierkegaard, Sören (1813-1855) Danimarkalı filozof. Egzistansiyalizmin kurucusu sayılır. Hegel'in sistemci doktrinine bir tepki olarak, kişi hayatının şartsız ve kısıntısız değerini savunmuştur. Bunalım, yalnızlık, kader konularını işlemiştir. Dünya görüşünü «hayat yolu üzerindeki merhaleler» adıyla gösterir: 1° Estetik ya da duygu. 2° Ahlâk ya da akıl. 3° Din aşamaları. Başlıca eserleri: «Om Begrepet Angest — Bunalım Kavramı Üstüne», «Philosophische smuler — Felsefe Kırıntıları» dır.

Kiesinger, Kurt Georg (Doğ. 1904) Alman devlet adamı. Tübingen ve Berlin üniversitelerinde okudu. Avukatlık, 1949-1958 yıllarında milletvekilliği yaptı. 1958'de Baden - Württemberg eyaleti başbakanlığına getirildi. 1962-1963 yıllarında eyalet meclis başkanlığı görevinde bulundu. 1967'de Federal Almanya başbakanı oldu.

Kiev (S.S.C.B.) Ukrayna federe cumhuriyetinin merkezi. Dinyepr nehri kıyısındadır. Nüfusu 1 292 000'dir. Sovyet endüstri ve ticaret merkezlerinin en önemlilerinden biridir. IX. — XI. yüzyıllarda imparatorluğun merkezi olmuştur. 1918'de Almanlar, 1920'de Polonyalılar tarafından işgal edilmiştir. 1941-1943 yılları arasında büyük savaşlara sahne olmuştur.

kifafınefs Ar. b. i. Bak. kefaf.

kifaflanmak f. Elde ne varsa karnını onunla doyurmak.

kifayet, -ti Ar. i. ★ 1. Yetişme, yeterlik: Kifayet derecesi = Yeter miktar. [Suffisance — Sufficiency] ★ 2. Bir işe tamamiyle yetişir oluş ve başkasına ihtiyaç göstermeyiş. esk. Liyakat: Onun kifayeti vardır. [Compétence — Competence]

kifayetli s. Yeterli.

kifayetsiz s. Yetersiz.

kifoz i. Hek. Omurganın arkaya doğru eğilmesi şeklindeki kamburluk. Omurlardaki bir kemik hastalığı (Tüberküloz, romatizma, seyrek olarak çocuklukta kemik gelişmesi aksaklıkları) sonucudur.

Kiga (Kega) Arnavutlar'ın ayrıldığı iki bölümden, kuzeyde, yani İşkombi ırmağının kuzeyinde oturanların adı. Ötekilere, yani güneyde yaşıyanlara da «Toska» adı verilir. İri, uzun boylu, çok defa sarı saçlı, mavi gözlü olurlar. Eski Yunanlı-

lar'da dev demek olan «kigas» adının bu iri Arnavutlar'dan alındığı söylenir.

Kiğı Bingöl'ün ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 430 km^2 olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 164, merkezinin nüfusu 2 230'dur. İlçe toprakları arızalı ve dağlıktır. Peri suyu başlıca akarsuyudur. Hayvancılık ve hayvan ürünleri önemlidir. Kasaba, Kerek deresi vadisindedir. Eski adı Kasaba'ydı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Ruslar tarafından tahrip edilmişti. Yeniden kurulduktan sonra da çeşitli depremler hasara uğrattı. İl merkezine 95 km. uzaklıktadır.

kik, -ki İng. i. İskarmozları küpeşte dışında, çok dar ve uzun sandal. Bazı savaş gemilerinde süvariye ayrılmıştır. Deniz sporlarında ve yarışlarda çok kullanılır.

kikla i. Lapinya familyasından bir balık.

Kiklat Adaları Akdeniz'de Yunanistan'ın güneyindeki takımadaların bir daire şeklinde bulunanlarına verilen ad. Hepsinin nüfusu 126 000, merkezleri de Hermopolis şehridir. Bu adaların başlıcaları Delo, Andros, Zea, Tinos, Nozos, Paros, Santorin ve Şira adlarını taşırlar. Toprakları volkanik ve az verimli ise de zeytinlikleri, bağları, zeytin ve şarap gibi ihracatiyle süngerciliği ve balıkçılığı vardır.

kiklon Yun. i. Deniz kasırgası, hortum, siklon, pek büyük bir hızla ve döne döne yürüyen uragan: Kiklonlar Antiller denizinde meydana gelirler ve bütün Atlas okyanusunu dolaşırlar. [Cyclone — Cyclon]

Kiklop Yunan mitologyasında tek gözlü dev çobanlara verilen ad. Tek gözleri alınlarının ortasında olan Kikloplar'ın Sicilya'da dağ tepelerindeki mağaralarda yaşadıklarına, ateş tanrısı Hephaestus'un yardımcıları olduklarına, tanrılar için silâh ve savaş araçları yaptıklarına inanılırdı.

kiklotron Yun. i. Atom araştırmalarında kullanılan bir aygıt. Amerikalı fizikçi Ernst O. Lawrence tarafından 1931 yılında yapılmıştır. Elektrikle yüklü taneciklerin hareketini çok büyük hızlara çıkarmaya yarar. Yarım daire şeklinde iki parçadan ibarettir. Merkeze yakın bir yerinde artı iyon kaynağı (örneğin helyum çekirdekleri kaynağı) vardır. Bu kaynaktan çıkan parçalar vakum (boşluk) içinde bir manyetik alanın etkisine girerler. Alanın etkisiyle hızları ve kinetik enerjileri gitgide artar. Kazandıkları bu hızla başka bir atoma çarparlar ve onun parçalanmasına yol açarlar.

kil i. Jeol. Feldspatların kimyasal ayrışması sonucunda oluşan sulu alüminyum silikat bileşimli bir kayaç. Çok ince tanelidir. İçinde kuars, mika, limonit, kireçtaşı ve organik maddeler bulunabilir. Rengi, içindeki yabancı maddelere göre değişik olur. Çoğunlukla beyaz, gri, kırmızı, yeşilimsi ya da mavimsi renklidir. Kuvvetli su emme özelliğine sahiptir. Su ile doygunlaşarak gözeneksiz bir hal alır. Bundan dolayı killer geçirimsiz oluşuklardır. Killer göllerde, derin denizlerde ve diğer sakin sularda tortullaşırlar. Sanayide tuğla, kiremit, porselen, seramik, ayrıca içine kireçtaşı karıştırılarak çimento yapımında kullanılır. Lekeci killeri yağlardaki diğer organik maddeleri emdiğinden, bitkisel yağları beyazlaştırma işine yarar. [Argile — Clay]

kile Ar. i. Ölçek: Bir kile buğday.

kiler Far. i. Erzak ve zahirenin ve her türlü yiyecek şeylerin konulmasına yarayan oda ya da büyük dolap, ambar. [Cellier — Cellar, pantry]

kilerci s. Eskiden saraylarda ve büyük konaklarda kileri yöneten kimse.

kilercibaşı b. i. Eskiden padişah sarayında kiler memurlarının başı. Serkilârî de denirdi.

kilermeni b. i. Eskiden eczacılıkta kullanılan kırmızı renkte bir kil çeşidi. [Bol d'Armenie — Bole Armeniac]

Kilikya (Seyhan ili) Eskiçağ'da, Küçük Asya'nın güneyinde bir bölge. Bu ad kimi zaman, Güney Anadolu'nun bütün dağlar bölgesiyle Kappadokya'ya verilirdi. Ama, genel olarak, birbirinden tamamiyle farklı iki bölge için kullanıldı: 1° Kilikya Trackheia (Dağlık Kilikya) Toros dağlarındaki bir düzlük. 2° Kilikya Pedias (Ovalık Kilikya) Toros dağları ile Amanos dağları arasındaki ova. Dağlık Kilikya tarih öncesi çağlarda Roma dönemine kadar korsanların uğrak yeri ve üssü olmuştu. Ovalık Kilikya ise hem Suriye ile Anadolu arasında bir geçit meydana getirmesi hem de verimliliği ile önem kazanmıştı. Tarih öncesi dönemde, Yunanistan'dan Kilikya'ya göçmenler gelmiş, bu Hellenistik çağa kadar devam etmiştir. Bu göçmenlerin etkisinde, yerli halk da hellenleşmiş ve örneğin Tarsus gibi şehirler kurmuştur. Ovalık Kilikya bir süre Asurlular'ın vasallığı altında yaşadıktan sonra, Persler'e geçti. Romalılar, M.Ö. 102'de Kilikya eyaletini kurdular. M.Ö. 67'den sonra eyaletin sınırları genişletilmiş, Augustus devrinde, eyalet toprakları başka eyaletler arasında bölünmüş, Vespasianus devrinde yeniden kurulmuştur.

kilim Far. i. Halının havsızı (ülgersizi). Kalın kıl ya da yünden dokunur. [Tapis ras — Carpet without pile]

Kilimanjaro Afrika'nın doğusundaki sıradağların adı. Tanzani ülkesindedir. 5 963 m. yüksekliğindedir.

Kilimli Zonguldak'ın merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 32 786, merkezinin nüfusu 20 294'dür.

Kilis Gaziantep'in ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 243 km^2

KİKLOTRON

1) Kutup kütlesi. 2) İçi boşaltılmış hücre. 3) İç elektrod. 4) İyon kaynağı. 5) Taneciklerin yörüngesi. 6) Deflektör. 7) Bombardıman edilen atom.

Kimono giymiş bir Japon kadını

olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 75 162, merkezinin nüfusu 38 110'dur. İlçe toprakları Suriye sınırı ile kuzeyindeki Toroslar'ın dış sıraları arasında uzanır. Tahıl, zeytin ve üzüm yetiştirilir Hayvancılık da vardır Şehir, Suriye sınırına 48 km. uzaklıkta ve Kefiz dağının eteklerindedir. Yöresi bağlar, bahçeler ve zeytinliklerle çevrilidir İçinde un, buz, zeytinyağı ve sabun yapımevleri, ipek ve pamuk dokuyan atölyeleri ve tabakhaneleri vardır. Yavuz Sultan Selim tarafından alınmıştır. 1919'da önce İngiliz, sonra Fransız işgali görmüş ve 1921'de kurtarılmıştır. Gaziantep'e 53 km. uzaklıktadır.

kilis i. Bir çeşit su keleri. Bak. keler.

kilis balığı b. i. Yayın balığı denilen tatlı su balığının bir çeşidi. [Saumon — Salmon]

kilise Yun. i. (eklesia) Toplantı, meclis İsa tarafından kurulmuş olan Hıristiyan topluluğuna verilen ad. Hıristiyanlar'ın tapınmak için toplandıkları bina Bütün Hıristiyan mezhepleri: Katolik kilisesi, Ortodoks kilisesi. [Eglise — Church]

kilise müziği b. i. Müz. Kiliselerde tören sırasında çalınan ve söylenen müzik. Ünlü besteciler, dinin etkisinde org ve koro için bu türde eserler vermişler, müziğin, kilise aracılığı ile yayılıp sevilmesini sağlamışlardır. [Musique religieuse — Church music]

Kilisli Rıfat Kardam (1877-1936) Hekim, yazar. Kilis'de doğdu. Askerî Tıbbiye'yi bitirdikten sonra Karantina idaresine geçerek askerlikten çekildi. Günlük gazetelerle çeşitli dergilerde pek çok bilimsel ve meslekî makaleleri çıktı. Başlıca eserleri, «Verem Kabili Şifadır», «Sari Hastalıklardan Tevakki», «Genç Kalınız», «Gençlerde Tenasül Terbiyesi», «Fransızca'dan Türkçe'ye Tıp Istılahları Lûgati» dir Son zamanlarda Kardam soyadını almıştı.

Kilisli Rifat Bilge Bak. Bilge, Kilisli Rifat.

kilit Yun. i. Anahtarla işleyen ve kapı, kapak gibi şeyleri başkaları tarafından açılmayacak şekilde kapamaya yarayan kapamaç. Takıldığı yere yerleştirilir ya da halkalarla asılır. [Serrure — Lock]

kilit altında b. s. Kilitli, iyice kapanmış.

kilitlemek f. ★ 1. Kilitle kapamak. [Fermer à clef — To lock] ★ 2. Karşılıklı çıkıntıları ve yarıkları olan şeyleri birbirine geçirmek. [Joindre — To clench]

kilitli s. ★ 1. Kilidi olan. ★ 2. Kilitlenmiş bulunan, birbirine geçmiş olan: Kilitli kapı. Parmakları, dişleri kilitli. [Fermé à clef, serré — Locked]

kiliz i. Saz, kamış.

kiliz balığı b. i. Sazan balığının bir çeşidi. [Tanche — Tench]

kilizman (kilizmen) i. Sazlık, kamışlık.

killi s. İçinde kil bulunan: Killi toprak, killi kütle, killi şist. [Argileux — Clayey]

kilo Yun. i. ★ 1. Kilogram. ★ 2. Başına geldiği birimlerin 1 000 katının alındığını gösterir: Kilogram = 1 000 gram, kilowatt = 1 000 watt, kilojul = 1 000 jul.

kilogram Yun b. i. Ağırlık birimi. 1 000 gram 1 kilograma eşittir. Sèvres şehrinde Uluslararası Ağırlıklar ve Ölçüler Bürosu'nda saklanan bir platin blokun ağırlığı 1 kilogram olarak kabul edilmiştir Dünyadaki bütün ağırlıkların, etalon adı verilen bu kilograma eşit olması gerekir.

kilogramkuvvet, -ti Yun. Ar. b. i. Fiz. Enerji birimi. 1 kg. ağırlığındaki bir cisme yer çekimi ivmesinin uyguladığı kuvvettir ve 981 000 din'e eşittir.

kilogrammetre Yun. b. i. Fiz. İş birimi. 1 kg. ağırlığındaki bir cismi 1 m. yüksekliğe kaldırmakla yapılan iş, 1 kgm. (kilogrammetre) dir.

kiloton b. i. Fiz. 1 000 tona eşit olan ağırlık birimi.

kils Ar. i. Kireç taşı. [Calcaire — Limestone]

kilsî Ar. s. Kireçli.

kilükal Ar. b. i. Dedikodu.

kilüs Yun. i. Yemeklerin midede, sonra da bağırsaklarda ezildikten sonra aldığı hal. Bundan sonra besinler lenf damarları tarafından emilir.

kilye Ar. i. Böbrek.

kim zm. ★ 1. Hangi insan: Kim geldi? Kimi gördünüz? [Qui — Who] ★ 2. Her kim, rastgele biri: Kim önce gelirse o kazanır Kime rastlasa bunu soruyor. [Quiconque — Whoever] ★ 3. Hiç kimse: Bu fırtınada denize kim çıkar? (Hiç kimse çıkmaz). Kimbilir ne söyleyecek? (Söyleyeceğini kimse bilmez). [Personne — Nobody] ★ 4. b. Eskiden, ki yerine kullanılırdı.

kim bilir b. ü. İhtimal ve tereddüt anlatır: Kim bilir ne münasebetsizlik yapmıştır? [Qui sait — Who knows!]

kimesne i. «Kimse» kelimesinin eski şekli.

kimi zf. Bazısı, bir kısmı: Kimi gelir, kimi gelmez. «Kimisi» şeklinde de kullanılır: Bu evlerin kimisi küçük, kimisi büyük. [Quelconque, un certain — Some]

kim kime dum duma (Deyim) Pek karışık bir hali anlatır: Söz anlatmak mümkün değil, kim kime dum duma.

kimlik i. Bir adamın kim olduğu. esk. Hüviyet: Kimlik belgesi (hüviyet varakası). [Identité — Identity]

Kimon (Yaklaşık olarak M.Ö. 512-449) Atinalı devlet adamı ve komutan. Prusyalılar'ı Byzantium'dan sürerek ve Persler'in Trakya'daki son dayanağı olan Eion'u almış, daha sonra, Skyrus'u zaptetmiş ve bir zafer şöleni ile Theseus'un kemiklerini Atina'ya getirmiştir. Eurymeden seferinde (M.Ö. 468 ya da 467) Pers donanmasını tamamen yok etmiştir. Bir ara sürgün edilmiş, 4 yıl sonra tekrar yurduna çağırılmış, İsparta ile barış yapılmasına

önderlik etmiş ve Kıbrıs'ı geri almak için, Persler'e karşı M.Ö. 449'da son bir sefer yapmış ve bu seferde ölmüştür.

kimono i. (Japonca'dan) Japonya'da kadın, erkek herkesin giydiği ulusal giysinin adı. Ön tarafı iki yandan kavuşur, arka tarafı geniş olan bir kuşakla belden bağlanır uzun bir gömlektir. Ona benzetilerek kadınların giydikleri kolları geniş sabahlığa da bu ad verilir.

kimse i. ★ 1. Herhangi bir adam, kim olduğu belli olmayan kişi, biri: İçerideki kimseler. [Personne — Person] ★ 2. zm. Hiç bir kişi: Bugün kimse gelmedi. [Personne — No one]

kimsecik i. «Hiç bir kimse» anlamıyla kullanılan kimsecikler yok ve kimsecikler kalmamış gibi deyimlerde geçer.

kimsesiz s. Yakını, hısımı, yardımcısı ya da koruyanı olmayan, tek başına, bikes: Kimsesiz kadın; zavallı, kocası da ölünce büsbütün kimsesiz kaldı. [Seul — Without friends]

kimüs Yun. i. Yemeklerin midede ezildikten sonra aldığı hal.

kim vurduya gitmek b. f. Kimin tarafından vurulduğu belli olmamak.

kimya Ar. i. (Aslı Yun.) ★ 1. Basit cisimlerin özelliklerini, bu cisimlerin birbirlerini etkileme şartlarını ve meydana getirdikleri bileşikleri inceleyen, kanunlara bağlayan bilim dalı. Kimyanın konusu maddedir Cisimleri inceleyen fizikten bu konusuyla ayrılır. Fizik, cisimlerin özelliklerini konu alır. Örneğin suyla su buharı ve buz fizik için incelenmesi gereken durumlardır Oysa her üç halde de suyun molekül yapısında bir değişme olmamıştır. Kimya bu olayla ilgilenmez. Ama suyun kendini meydana getiren elemanlara ayrılması kimyasal bir olaydır ve kimyanın konusu içine girer. Aynı şekilde hidrojenle oksijenin birleşerek su yapmaları da kimyaca incelenir. Kimyayı, demir, bakır gibi ucuz madenlerden altın elde etmeye çalışan ve eskiden simyacı adını alan kişiler geliştirmiştir. Bunların bilmeden yaptığı araştırmalar zamanla bilimsel kanunlara bağlanmış ve kimya ortaya çıkmıştır. Yeryüzünde her gün birçok kimyasal olay geçmektedir. Kimya biliminde önce maddeler sınıflanır. Bunun için periyodik (çevrimsel) sistem bulunmuştur (Bak. periyodik sistem). Buna göre önce elemanlar ve sonra da bu elemanların aralarında birleşerek ortaya çıkardıkları bileşikler incelenir. Kolaylık için elemanlar sembollerle, bileşiklerde formüllerle gösterilir. Elemanların bileşikler yapması ya da bileşiklerin ayrılması (kimyasal olay) bu sembollerin yardımıyla denklemler halinde açıklanır. Kimya genel olarak iki ana bölüme ayrılır: Organik (örgensel) ve inorganik (örgensel olmayan) kimya. Canlı varlıkların yapısında karbon ve bileşikleri çok büyük bir önem taşıdığı için organik kimyaya karbon kimyası da denir. Organik bileşiklerle, inorganik bileşiklerin yapıları arasında ayrılık vardır. Organik bileşiklerde karbon elektron alan ve veren elemanların ortasındadır. Onun için elektron alması ya da vermesi kolayca mümkün olur. Bugün kimya bilimi fizikle işbirliği yaparak fiziko - kimya denen ayrı bir dal meydana getirmiştir. Aynı şekilde elektro - kimya, termo - kimya (ısıl - kimya), foto - kimya (ışıl - kimya) gibi kolları vardır. Kimya, bundan başka çalışma alanına göre de endüstri kimyası, maden kimyası, petrol kimyası, biyo - kimya gibi kollara ayrılır. [Chimie — Chemistry] ★ 2. mec. Yüksek özellikler taşıyan ve az bulunan, değerli şey: Kimya değil ya, vermezse vermesin.

kimya birlikleri b. i. Ask. Kimya savaş araçlarını kullanmak üzere kurulmuş özel birlikler.

kimyacı i. Kimya ile uğraşan. esk. Kimyager. [Chimiste — Chemist]

kimyacılık i. Kimya ile uğraşma, kimyagerlik. [Profession du chimie — Chemist's profession]

kimyadoğrulumu b. i. Bot. Kimyasal maddelerin etkisi altında bitkilerin maddeye ya da etkisine yönelmeleri hali. Şimiyotropizm. [Chimiotropisme — Chemotropism]

kimyager Far. i. Kimyacı. [Chimiste — Chemist]

kimyagöçümü b. i. Biyo. Bir hücreli varlıklarda kimyasal maddelerin etkisiyle yanaşma ya da uzaklaşma şeklinde görülen yer değiştirme hali. Şimiotaksi. [Chimiotaxie — Chemotaxis]

kimyasal s. Kimyaya değgin. esk. Kimyevî. [Chimique — Chemical]

kimyevî Ar. s. Kimya ile ilişkili, kimyasal. [Chimique — Chemical]

kimyon Yun. i. (Aslı İbranice) Bot. Maydanozgillerden, tohumlarından yararlanmak için çok üretilen bir bitki ve onun bahar gibi kullanılan, hekimlikte de önemli olan ıtırlı, baharlı tohumu. [Cumin — Cummin]

kimyonî s. Açık zeytin renginde.

kin Far. i. Gizli düşmanlık, öç almayı bekleyiş hali, kuyruk acısı. esk. Garaz, buğz. [Haine, rancune — Hatred, grudge, malice]

kinaye Ar. i. ★ 1. Amacı, dolayısıyla anlatan söz. Bir kelime ya da cümle ile onun hatırlatabileceği başka bir fikri anlatış. [Allusion — Allusion] ★ 2. Üstü örtülü ve dokunaklı söz. esk. Târiz: O kinayelerle, geçen günkü hatayı anlatmak istiyor. [Insinuation — Innuendo] ★ 3. Ed. Edebiyatta aynı sözün ya da sözcüğün, özel bir amaçla, hem mecaz hem de gerçek anlamında kullanılması.

kimyon

kinayeli s. İçinde kinaye bulunan, dokunaklı esk. Târizli. [Allusif — Allusive]

kin bağlamak, kin beslemek, kin gütmek ya da **tutmak** b. f. Birine kuvvetli hıncı olmak.

kinci s. Kin tutan, kin güden. [Rancunier — Vindictive]

kindar Far. s. Kin tutan, kinci. [Vindicatif — Vindictive]

Kindî, Ebu Yusuf Yakub bin İshak IX. yüzyılda yaşamış Arap filozofu. Yunan bilim ve felsefesini İslâm kültürüne aktarmaya çalışanlardandır. Matematik ve tabiat bilimleri alanında etkisi olmuştur. Pitagoras'ın matematiğini temel almış, Platon'la Aristoteles'in doktrinlerini uzlaştırmaya çalışmıştır. Astronomi ve göz hekimliği alanında da değerli çalışmaları vardır.

kinematik Yun. i. Fiz. Fizik biliminin mekanik dalının bir bölümü. Cisimlerin hareketini, hareket kanunlarını, yörüngelerini ve hareketin hız, ivme gibi büyüklükleri arasındaki bağıntıları inceler. 'esk. Harekiyat. [Cinématique — Kinematics]

kinetik Yun. s. Fiz. Hareketle ilgili; hareket dolayısıyla ortaya çıkan; devimsel. esk. Harekî.

kinetik enerji Yun. b. i. Fiz. Bir cismin hareket etmesini sağlayan ya da hareket eden cisimlerde bulunan enerji. Hareket olan her yerde mutlaka bir kinetik enerji de vardır. Akan suyun, yuvarlanan bilyanın, havada ilerleyen merminin kinetik enerjisinden söz edilebilir. Hareket elde etmek için kinetik enerji harcanır; kinetik enerjiden ise hareket elde edilir. Akan bir su üzerine yerleştirilen çarkın kanatlarını, suyun kinetik enerjisi döndürür. Tersine bir otomobili hareket ettirmek için ise motordan elde edilen enerji kullanılır. [Energie cinetique — Kinetic energy]

King, Ernest Joseph (1878-1956) Amerikan amirali. I. Dünya Savaşı'nda Atlantik donanması kurmay başkanlığını yapmıştır. II. Dünya Savaşı'nın başlarında Deniz Hava Kuvvetleri Komutanlığı yapan King, Pearl Harbour baskını üzerine 1941'de Amerikan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na atanmıştır.

King, Martin Luther Jr. (Doğ. 1929) Amerikalı zenci lider. İlâhiyat öğrenimi gördü. Din adamı olarak çeşitli görevlerde bulundu. Renkli Halkın İlerlemesi Ulusal Derneği üyesi olan King, 1964'de Nobel barış ödülü almıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde sürüp giden zenci - beyaz kavgalarında ılımlı yolun temsilcisidir. Eserleri basılmıştır.

Kingsley, Charles (1810-1875) İngiliz romancısı ve tarihçisi. Holne'de doğmuştur. Bir protestan papazı idi. Cambridge Üniversitesi'nde tarih okutmuştur. Hıristiyan sosyalist hareketini düzenleyenlerden biridir.

Kingston Jamayika adasının başkenti. 407 400 nüfusu vardır. Adanın güney kıyılarında önemli bir limandır. 1906'da depremle harabolmuştur.

Ki, Nguyen Kao (Doğ. 1930) Güney Viyetnamlı asker, politikacı. Hava generalidir. Güney Viyetnam'ın son yıllardaki karışık yönetimi içinde hükümet darbelerine karışmış, 1965'de başbakanlığa getirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ne dayanan Ki, iki Viyetnam arasında süren savaş sırasında diktatörce bir yönetimi yürütmektedir. 1967'de cumhurbaşkanı yardımcılığına seçilmiştir.

King, William Lyon Mackenzie (1874-1950) Kanadalı devlet adamı. 1900'de Çalışma bakanlığını kurmakla görevlendirildi. 1908'e kadar bakan yardımcılığı yaptı, o yıl meclise girdi. Ertesi yıl çalışma bakanı oldu. I. Dünya Savaşı'nda A.B.D.'de Rockefeller Fonu örgütünde görev aldı. 1919-1921 yıllarında muhalefet lideri olan King, 1921'de başbakanlığa getirildi, 1926'ya kadar dışişlerini de yönetti. 1928-1930 yıllarında ve 1935'de yeniden başbakanlığa atandı. 1945'de San Francisco Konferansı'nda Kanada delegeleri başkanı idi. 1948'de parti liderliğinden ve başbakanlıktan ayrıldı. Eserleri basılmıştır.

kinik Yun. i. ve s. Fel. Kinizm felsefe çığırına bağlı (kimse ya da kanı).

kinin i. Kınakına ağacı kabuklarından çıkarılan bir maddenin adı. Sıtma ilâcı olarak kullanılır. Bu ağaç kabuklarının özelliği, 1638'de Peru valilerinden birinin karısı olan Kontes Kinkon'un sıtmasını tedavi için yerliler tarafından kullanılınca anlaşılmış ve ağaca da bunun için kadının isminden alınıp «kinkona» denilmiş olduğu söylenir. Fakat asıl kininin özellikleri 1820'de Fransız kimyacısı Pelletier ve Caventon tarafından bulunmuştur. Halk arasında buna, tuzlarından biri olan «kinin sülfatı» ndan kısaltılarak «sülfata» da denir. [Quinine — Quinine]

kinis i. Bir tahtanın lambasına geçen öbür tahtanın çıkıntılı kısmı.

kinizm Yun. i. Fel. Bak. Antisthenes. esk. Kelbiye.

kinli s. Kini olan, kin tutan, kinci, kindar. [Rancunier — Vindictive]

kinoglaz Rusça i. Si. 1922'de Sovyet Rusya'da rejisör ve kameracı Ciga Vertov'un kurduğu «gerçeği gözün gördüğü gibi yansıtmak» görüşüne dayanan belge filimciliği akımı. Ünlü kameracı Mikhail Kaufman ile Kopalin ve Belakof'un da birlikte yürüttüğü bu akım, ekspresyonist anlayışa karşı çıkarak günlük yaşantının gözün gördüğü en doğal biçimlerde yakalanmasına çalışmış ve sinemada eski ve çağdaş bütün gerçekçilik akımlarının kuramsal temellerini ortaya koymuştur. Kamera göz demektir. [Ciné - oeil — Cine - eye]

kinolin i. Kininin destilasiyonu ile elde edilen organik bir alkali: Kimya endüstrisi dışında hekimlikte dezenfeksiyon için, ayrıca ateşli hastalıklarda bedenin direnme gücünü arttırıcı olarak kullanılır.

kinosol i. Hek. Kinolinden türetilen ve dezenfeksiyon maddesi olarak, mikropları öldürmekte kullanılan kimyasal madde.

Kinsey, Alfred (1894-1956) Amerikalı ünlü zoolog ve cinsel araştırmalar uzmanı. Yardımcıları ile birlikte geniş sayıdaki anketlerle yaptığı cinsel konu ile ilgili soruşturma sonuçları, istatistik yorumlamalı raporlar olarak yayımlanmış ve geniş yankı uyandırmıştır. Başlıca iki yapıtı, «Sexual Behaviour in the Human Female — Kadınlarda Cinsel Davranışlar» ve «Sexual Behaviour in the Human Male — Erkeklerde Cinsel Davranışlar» adını taşır.

Kinugasa, Teinosuke (Doğ. 1896) Japon sinemasının kurucularından, rejisör. Tokyo'da doğdu, 1917'ye kadar tiyatrolarda kadın rollerinde sahneye çıktı. 1920'de sinemacılığa başladı, bir ara Rusya'da Eisenstein'in yanında çalıştı. Çağdaşları Mizoguchi ve Uchida ile birlikte Japon sinemasında, «yeni gerçekçi» bir akım yarattı, uluslararası armağanlar aldı. Başlıca filimleri: «Kavşak», «İki Kule», «Cehennem Kapısı» dır.

kip, -pi i. ★ 1. Örnek, kalıp, model. [Modèle — Model] ★ 2. Fel. Hal ve tavır, değişebilen eğreti ve geçici nitelik. Son karşıtı. [Mode — Mode] ★ 3. Gr. Fiillerin şart, haber, dilek, emir gibi anlamlarına göre aldıkları şekil: «Gelsem» şart kipidir, «gel» emir kipidir. esk. Sıyga. [Mode — Mood]

kiplik i. Fel. Önermelerin yalın, belkili ya da zorunlu olmak nitelikleri. esk. Cihet, keyfiyet. [Modalité — Modality]

Kipling, Rudyard (1865-1936) İngiliz yazarı. Bombay'da doğdu, Londra'da öldü. Gençliğini Hindistan'da geçiren yazarın birçok eserinin konusu da bu ülkeden alınmıştır. Romanlarında genellikle İngiliz emperyalizminin övgüsünü yapar. 1907'de Nobel ödülünü kazanan en güzel eserleri şunlardır: «Kim», «Cangıl Kitapları», «Captain Courageous — Cesur Kaptan».

kir i. ★ 1. Vücudun, çamaşır ve elbise gibi kullanılan her şeyin üzerinde biriken pislik: Gömleğin kiri. Hamamda kese ile oğarak kir çıkarırlar. [Saleté — Dirt] ★ 2. mec. Utanılacak hal, leke. [Malhonnêteté — Dishonesty]

kir Far. i. Erkeklik organı. Ar. Zeker.

kira Ar. i. ★ 1. Bir şeyin sahibi tarafından bir ücret karşılığında iğreti olarak kullanılması için başkasına verilmesi. esk. İcar, isticar: Kira ile ev, dükkân, araba, at tutmak. Kira ile bir kitap ya da makina almak. [Location — Hiring] ★ 2. Kiralanan bir şey için ödenen karşılık. esk. İcar bedeli, icare: Ev kirası, at kirası. [Loyer — Hire]

kiracı s. ★ 1. Bir şeyi kira ile tutan kimse. esk. Müstecir: Evde kiracı var. [Locataire — Tenant, leaseholder, lessee] ★ 2. Kira ile binek ya da yük hayvanı işleten, katırcı, arabacı gibi para ile eşya taşıyan adam.

Kiraç Balıkesir'in Dursunbey ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 4 179, merkezinin nüfusu 378'dir.

kirada olmak b. f. ★ 1. Kira karşılığında verilmiş olmak: Bu ev kiradadır. ★ 2. Kira ile tutulmuş bir yerde oturmak.

kiralamak f. Kira ile vermek: Dükkânı bir terziye kiraladım. [Louer — To let, lease] ★ 2. Kira ile tutmak: Evi sahibinden kiraladım. [Affermer — To rent, hire]

kiralanmak f. Kiraya verilmek: Bina dün kiralandı. [Etre loué — To be let]

kiralı s. Kiralanmış. [Loué — Hired]

kiralık s. Kiraya verilecek olan: Kiralık birçok yer var ama pahalı. [A louer — To let]

kiram Ar. ç. s. Kerim, şerefli, cömert olanlar, büyükler.

kiraya vermek b. f. Kira bedeli karşılığında vermek. esk. İcar etmek. [Louer — To lease]

Kiraz İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 533 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 185, merkezinin nüfusu 3 447'dir. İlçe toprakları kuzeyindeki Bozdağ-lar'ın bir kısım etekleriyle Kiraz ovasından ibarettir. Küçük Menderes'in suladığı topraklarda tahıl ekilir; bağcılık ve hayvancılık yapılır. Eski adı Keles olan Kasaba, İzmir'e 150 km. uzaklıktadır.

kiraz i. Gülgillerden, derisi ince, rengi kırmızı ile beyaz ve bazı defa siyaha yakın koyu kırmızı, sapı ince uzun, fındıktan irice, eti sulu ve tatlı, tek ve sert çekirdekli yemiş ve bunun ağacı. [Cerise — Cherry]

kiraz dudak b. s. Dudakları toplu ve kırmızı.

kiraz elması b. i. Gayet küçük bir çeşit elma.

Kirazlı Çanakkale'nin merkez ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 2 896, merkezinin nüfusu 276'dır.

kiraz meltemi b. i. Haziran ayında esen meltem.

Kirchner, Ernst Ludwig (1880-1938) Alman ressamı. Resim alanında ekspresyonizm akımının Almanya'daki en önemli temsilcilerinden biridir. 1905 yılında «Die Brücke» topluluğuna katılmıştı.

kirde i. Mısır unuyla yapılan bir çeşit pide.

kireç i. Kireçtaşı denilen kilisli beyaz taşların yakılmasıyla meydana gelen kalsiyum protoksininden ibaret beyaz madde. Kumla karıştırılıp yapı harcı olarak

Rudyard Kipling

kiraz

Hindu tanrılarından Kirişna

kullanılır, sıva ve badana yapmaya da yarar. Bak. kalker. [Chaux — Lime]

kireççi i. Kireç yapan ya da satan kimse.

kireççil s. Kireçli topraktan hoşlanan.

Kireçhane Trabzon'un merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 11 055, merkezinin nüfusu 439'dur.

kireçkaymağı, -nı b. i. Kim. Sönmüş kireç üzerinden klor gazı geçirilerek elde edilen kalsiyum hipoklorit ve kalsiyum klorür karışımı Beyaz renkli bir tozdur. Renk giderici ve mikrop öldürücü özelliği vardır. Onun için eskiden çamaşırları beyazlatmakta kullanılırdı İstanbul Terkos suyu, kireç kaymağı ile temizlenir [Chlorure de chaux — Slaked lime]

kireç kuyusu b. i. İçinde kireç söndürülen çukur [Carrière — Lime pit].

kireçleşmek f. ★ 1. Kireç haline gelmek. esk. Tekellüs etmek. [Se calciner — To be calcined] ★ 2. Bot. Bitkilerin hücre zarlarında kalsiyum karbonat ve kalsiyum oksalat gibi kalsiyum tuzları toplanmak ★ 3 Biyo Dokularda kalsiyum tuzlarının, dokunun görevine engel olacak derecede birikmesi eylemi.

kireçli s. Kireci olan ya da kireci çok olan: Kireçli toprak. [Calcaire, marne — Containing lime]

kireç ocağı b i. Kireç yapmak için taşları yaktıkları fırın. [Four à chaux — Lime kiln]

kireçsilemek f. Kim. Yüksek derecede ısıtarak kirece çevirmek; fazla ısıyla kurutmak. esk. Teklis. [Calciner — To calcinate]

kireç suyu b. i. İçinde eritilmiş kireç bulunan ve hekimlikte çocukların mide iltihabı gibi bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan su. [Eau de chaux — Limewater]

kireç sütü b. i. Badana için hazırlanmış sulu kireç. [Lait de chaux — Limewash]

kireçtaşı b. i. Kalsiyum karbonat bileşimli bir kayaç. Kalker çoğunlukla saf olmayıp içinde dolomit, demir oksitleri, silis, kil ve organik maddeler bulunur. Rengi saf halde beyaz ve açık gridir Fakat katışık olduğu maddelerden dolayı sarımsı, mavimsi, gri, kahverengi ve siyahımsı olabilir. Oldukça yaygındır. Fazla kireçli kaynaklar yüzeye çıktıkları zaman basınçlarının azalmasıyla karbondioksitleri uçar, kireç bakımından doygunlaşarak tortullaşma olur. Bunlara damla taşı, traverten ve kalker tüfü gibi adlar verilir. Kireçtaşları yapı ve yol malzemesi olarak, kireç ve çimento yapımında kullanılır. [Calcaire — Limestone]

kireçyeren b. s. Bot. Kireçli topraktan hoşlanmayan.

kiremit Yun. i. Bina çatılarını örtmekte kullanılan ve suyun içeri girmesine engel olacak biçimde yapılıp dizilen kırmızı toprak renginde pişmiş balçık. [Tuile — Tile]

kiremitçi s. Kiremit yapan ya da satan kimse.

kiremithane i. Kiremit ve ona benzer şeylerin yapıldığı yer; kiremit fabrikası. [Tuilerie — Tilery]

kir götürmek (kir kaldırmak) b. f. Kirini belli etmeyecek bir renkte olmak: Koyu kumaş olduğu için kir götürür.

kiriş i. ★ 1. Hayvan barsaklarından yapılan çalgı teli. [Corde — Catgut] ★ 2. Ok atılan yayın iki ucu arasındaki ip. [Corde d'arc — Bow string] ★ 3. Üzerine döşeme tahtalarını mıhlamak için kılıçlama yerleştirilen uzun ve yassıca direk. [Poutrelle — Cross member] ★ 4 Mat Bir eğrinin iki noktasını birleştiren doğru parçası esk. Veter. [Corde — Chorde of an arc]

kirişi kırmak b. f. Külb. Kaçıp gitmek, sıvışmak.

kirişleme i. ★ 1. Kirişlemek işi, kirişi takma ve germe. ★ 2. Kılıçlama, dikine ★ 3. Döşeme ya da tavan tahtalarının dayandıkları kılıçlama konulmuş direk.

kirişlemek f. Yayın kirişini çekip germek.

Kirişna Çok sevilen Hindu tanrısı. Tanrı Vişnu, esmer bir genç olarak tasarlanan Kirişna'nın kişiliğinde belirir. Halk inanışına göre Kirişna, Brindaban çayırında, flüt çalarak köylü kızları dans ettirir.

kirizme Yun. i. Toprağı derince kazarak altını üstüne getirme. [Creusement — Trenching]

kirkit i. Halı dokunurken düğümleri sıklaştırmak için kullanılan tarak.

kirlemek f. Kirletmek. [Salir — To soil]

kirlenmek f. ★ 1. Kirli hale gelmek: Mendil kirlendi. [Se salir — To become dirty] ★ 2. Şerefi kırılmak ya da namusu bozulmak: O meseleden kirlenmiştir. [Etre dégradé — To be degraded] ★ 3. (Kadın hakkında) Aybaşı olmak, hayız görmek. [Avoir ses menstrues — To menstruate]

kirletmek f. ★ 1. Kirlenmesine sebep olmak: Çamur paçamı kirletti. [Salir — To soil] ★ 2. mec. Şerefini kırmak: Sevmediklerini kirletmek için onlar için dedikodu uydurur. [Dégrader — To degrade] ★ 3. Irzına geçmek: Kızcağızı kirletmişler. [Violer — To violate]

kirli s. ★ 1. Kiri pası olan, kirlenmiş. esk. Mülevves: Üstü başı pek kirli. [Sale — Dirty] ★ 2. Aybaşı halinde, hayızı olan (kadın). [Menstruée — Menstruated] ★ 3. Kirlenmiş çamaşır: Epeyce kirli birikti. [Lessive — Laundry]

kirlikan b. i. Vücudun her yanından karbonik asit taşıyarak akciğerlere doğru giden ve toplardamarların içinde bulunan kan. esk. Demi veridî.

kirlilik i. Kirli olma hali. [Saleté — Dirtiness]

kirloz s. Pasaklı, kirli (çocuklar ya da büyükler için şaka yoluyla söylenen uydurma bir sıfattır) : Şu kirlozu da daktilo diye neden almışlar, kâğıtları yazmadan berbadeder.

kirman i. Hisar, germen.

kirmen i. Elde yün eğirmeye yarayan alet, öreke.

kiropiraktik Hek. İnsan bedenindeki hastalıkların çoğunun omurganın çarpıklıklarına, omurga eklemlerinin sıkışmasına bağlı olduğuna inanan ve ilk 1885'de Amerika'da yayılmaya başlamış hekimlik ve tedavi anlayışı. Bu ezilme ve çarpıklıkların çekme (traksion), itme ve yerinden oynatmalarla düzeltilmesi, hastalıkların tedavisini sağlar. Giderek dünyanın öteki ülkelerinde de yer yer kabullenilmiş bir hekimlik ve pratik tedavi anlayışıdır.

kirpi i. Zo. Memelilerin böcekliler takımının bir familyası. Memelilerin en ilkelleri arasında yer alan ve en eski familyalarından olan kirpi, dikenleriyle tanınır. Dikenlerini saldırmak için değil savunmak için kullanır. Kirpi Avrupa'dan Asya'ya ve Afrika'ya yayılmıştır. Gece hayvanıdır. Meyva, özsulu kökler, tohumlar, küçük memeliler, kuşlar, böcekçiller, sümüklüler ile beslenir. En iyi tanınanı Avrupa kirpisidir, adi kirpi de denir. [Hérisson —Hedgehog]

kirpik i. ★ 1. Göz kapaklarının kenarlarındaki sıra kılların topu ya da her biri. [Cils — Eyelash] ★ 2. Hayvan ve bitkilerdeki bazı küçük ve ince uzantılar.

kirpikliler ç. i. Zo. Bir hücreli hayvanlardan, hareket organları yerinde kirpik gibi uzantıları olanlar takımı. esk. Zülehdap. [Ciliés — Ciliates]

kirpiksi s. Biyo. Kirpiğe benzer. esk. Hedebî.

kirtil i. Balık avında kullanılan, ince dallardan örülmüş kapan, çöten.

kir tutmak b. f. Kirini çabuk belli edecek açık renkte olmak : Kumaş beyaz olduğu için kir tutuyor.

kisbî Ar. s. Sonradan kazanılmış, doğuştan olmayıp sonradan edinilen, edinsel.

kisbet, -ti Ar. i. Yağlı güreş yapan pehlivanların giydikleri deriden, dar ve dize kadar gelen pantalon. Kelimenin asıl Arapçası «kisvet» olup «kisbet» şeklinde Türkçeleşmiştir.

Kisfaludy, Karoly (1788-1830) Macar oyun yazarı, şairi. Bir süre Viyana'da, sonra İtalya'da yaşamış, 1817'de Peşte'ye yerleşerek bohem hayatına devam etmiş, «Tatarlar Macaristan'da» adlı oyunu ile ün kazanmıştır. 1822'de şair ve yazarları «Aurora» adlı bir örgüt çevresinde toplamıştır. Başarılı ilk Macar oyun yazarı sayılır. «Aldanışlar» adlı komedisi Türkçe'ye çevrilmiştir. Büyük kardeşi Sándor Kisfaludy (1772-1844) de zamanının ünlü bir şairi idi. 1796 Milano kuşatmasında Fransızlara esir düşmüş, Fransız edebiyatıyla uğraşmış, romantik eserler vermiştir.

Kisling, Moise (1891-1953) Aslı Polonyalı olan Fransız ressamı. 1910'da Paris'e yerleşen sanatçı gençliğinde etkisinde kaldığı akademizmden ve İslav ekspresyonizminden sıyrılarak duygusal ve şehvetsel bir resim anlayışına yöneldi Manzaraları, natürmortları ve portreleri parlak renklerle dikkati çeker «Grand nu couché — Yatmış Büyük Çıplak» adlı tablosu şaheserleri arasındadır.

kisra Far. i. Eskiden İran hükümdarlarına verilen ad.

kist Yun. i. Hek. Tulum biçiminde, içi sıvı ile dolu ur. [Kyste — Cyst]

kisve Ar. i. Kılık, giyecek : Hoca kisvesi, asker kisvesi.

Kişha Erzurum'un Tortum ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 13 653, merkezinin nüfusu 1 705'dir.

kişi i. ★ 1. Başına bir sayı getirilerek miktarı gösterilen insanı anlatır. esk. Şahıs, fert. Beş kişi geldi, üç kişi gidiyor [Personne — Person] ★ 2. (Eskiden) İnsan : «Kişi refikından azar.» [Homme — Man]

kişi dokunulmazlığı Huk. Herkesin, yaşama, maddî ve manevî varlığını geliştirme haklarına, kişi özgürlüğüne sahip olması. Kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti, kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş yargıç kararı olmadıkça kayıtlanamaz. Tutuklama, yakalama, izhar, kişi özgürlüğünün kayıtlandığı hallerdir ve ne şekilde bu kararlara varılabileceği kanunlarda açıkça gösterilmiştir Anayasamızın 14. maddesi de kişi dokunulmazlığını en başta gelen bir kişisel özgürlük olarak kabul etmiştir. Kişi dokunulmazlığının sonucu olarak, hiç kimseye eziyet ve işkence yapılamayacağı, insan haysiyetiyle bağdaşmayan cezalar verilemiyeceği, vazgeçilmez temel kurallar olarak görülmektedir. [Inviolabilité personnel — Personal inviolability]

kişi güvenliği Huk. Anayasa'mızın 30. maddesinde yer almış bulunan ve kişisel hakların korunmasıyla ilgili olan kurallar. Kişinin siyasi iktidara karşı, haklarından yararlanmasını ve güvenli bir yaşamaya kavuşmasını sağlayacak temel kurallardır. Bu kurallar arasında, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunanların, ancak kaçma, delillerin yok edilmesi ya da değiştirilmesi tehlikesinin varlığı halinde yargıç kararıyla tutuklanabilir olması kuralı; yakalamanın ancak suçüstü halinde olabilmesi kuralı, yakalanan ve tutuklananların 24 saat içinde yargıç önüne çıkartılması zorunluluğu. Bunlar dışında işleme tabi tutulanlara devletin tazminat ödemesi gerekliliği sayılabilir.

kişilik ★ 1. i. Bir kimsenin kendine göre bir ayrılığı olması hali. esk. Şahsiyet. Kişilik bazı psikologların ileri sürdükleri gibi ne

kirpi

kisbet

kişniş

kitre

tamamiyle ˙ iyolojik ne de sosyaldir. Doğuştan gelen hazırlıklarla (kalıtım, beden yapısı) sonradan edinilen etkilerin (çevre, eğitim) bir bütünüdür. Çocukta kişiliğin ilk belirtileri üç yaşında ortaya çıkar. Bu yaşa gelen çocuk «ben» diyerek kendini öteki insanlardan ayırır. [Personnalité — Personality] ★ 2. s. Kişiye yetecek miktarda: İki kişilik yer, bir kişilik yemek. [Pour un personne — For one person]

kişilikdışı b. s. Kişisel olmayan, kişilik dışında kalan. esk. Gayri şahsî. [Impersonnel — Impersonal]

kişilikli s. ★ 1. Kişiliği öbürlerinden ayrı ve belli olan. [Qui a la personnalité remarquable — With a marked or remarkable personality] ★ 2. Her zaman insanca davranan, insaniyetli. [Humain — Humane]

kişi oğlu b. i. İyi soydan kimse. esk. Kişizade.

kişisel s. Yalnız bir kişiye aidolan. esk. Şahsî. [Personnel — Personal]

kişizade T. Far. s. Soylu. esk. Asîl.

kişmiş Far. i. Pek ufak taneli, çekirdeksiz siyah bir üzüm. Kurusu fıstıkla beraber pirince karıştırılarak yemekte kullanılır.

kişnemek f. (At ve kısrak hakkında) Bağırmak: Sizin atınız pek sık kişniyor. [Hennir — To neigh]

kişniş i. Maydanozgillerden, yaprakları maydanozu andıran ve kuru yemişi bahar olarak kullanılan bir bitki. [Coriandre — Coriander]

kişver Far. i. Ülke, memleket.

kitaba el basmak b. f. Yemin etmek. [Faire un serment — To take an oath]

kitabe Ar. i. Bir bina, bir kapı ya da bir mezar taşı üzerindeki oyma ya da kabartma yazı, yazıt. [Inscription — Inscription]

kitabet Ar. i. ★ 1. Kâtiplik, yazmanlık, kâtip büro ya da dairesi. ★ 2. Bir şeyi kurallara uyarak kaleme almak hüneri. esk. İnşa.

kitabevi, -ni Ar. T. b. i. Kitap satılan yer, kitapçı dükkânı, kitaphane. [Librairie — Bookstore]

Kitabı Mukaddes Kutsal kitap. İki bölüme ayrılırlar. Birinci bölüm bizde «Ahdi atik» denen «Ancien Testament» dır. Canlıların yaratılışı, çok eski söylenti ve öyküleri, Mezamir ve Emsali Süleyman gibi dinsel yazıları ve «Tevrat» ı içine alır. İkinci bölüm bizim «Ahdi Cedit» dediğimiz «Nouveau Testament» dır. 4 İncil (Evangile)'i, Havariyun (Apocatres) un hallerini, «Epîtres» ve «Apocalypse» denen dinsel yazıları içine alır. Çoğu İbranî dilinde yazılmış olan bu kitaplar, sonraları Yunanca ve Lâtince'ye çevrilmiş ve «Bible» adı altında toplanmıştır. Türkçe'ye Kitabı Mukaddes adıyla çevrilmiş ve ilk defa 1885'de iyi kâğıda, özenilerek 1422 sayfa halinde basılmıştır. [Bible — Bible]

kitabî Ar. s. ★ 1. Kur'an, İncil, Tevrat gibi kutsal kitaplardan birine inanan, Tanrı birliğine inanan. ★ 2. Kitaba ve bilime uygun, kitapta yeri olan: Söylediği fikir kitabîdir. [Studieux — Bookish] ★ 3. Eskiden saray kütüphanesi görevlilerine verilen ad. Kitabii hazreti şehriyari. ★ 4. Hindistan'ın ve Şam'ın eski bir cins nakışlı kumaşı: Hint kitabîsi.

kitabiyat, -tı Ar. i. Kitap bilgisi, bilimi. esk. Ahvali kütüp. Bibliyografya.

Kitabullah Kuran, Tanrı kitabı.

kitaksi Yun. Külb. Anladın mı?

kitap Ar. i. Bir konu üzerine ya da bir amaç için yazılmış, basılmış kâğıtların bir araya getirilen şekli: Kitap okumak, kitap yazmak, kitap basmak. Hesap kitabı, tarih kitabı. [Livre — Book]

kitapçı s. Kitap bastırıp satan ya da sadece kitap satan kimse. [Publiciste — Publicist]

kitapçılık i. Kitapçı işi. [Librairie — Librarianship]

kitaphane Ar. Far. i. Kitapçı dükkânı, kitabevi.

kitaplık i. Kitap rafı, kitap dolabı, kitap odası ya da dairesi. [Bibliothèque — Book - case, reading room]

kitapsarayı Ar. Far. b. i. Herkesin yararlanması için kurulup içinde her çeşit kitap bulunan bina. Kütüphane.

kitapsız s. ★ 1. Kitabı olmayan. ★ 2. Musa, İsa, Muhammed dinlerinin hiçbirinden olmayan.

kitin Lat. i. Zo. Eklembacaklıların iskeletini meydana getiren organik madde. [Chitin — Entomolin]

kitle Ar. i. Yığın, toprak, öbek. Bak. kütle.

kitlemek f. (Halk) Kilitlemek.

kitle ruhbilimi b. i. Psi. Bak. yığın ruhbilimi.

kitli s. (Halk) Kilitli, kitlenmiş (kilitlenmiş) olan. [Fermé à clef — Locked]

kitre i. Bot. Baklagillerden bir ağaç ve bunlardan çıkarılan bir çeşit zamk. [Résine de cèdre — Gum tragacanth]

Kiusiu Dört büyük Japon adasından en güneyde olanı. Nüfusu 12 937 000, önemli şehirleri Fakuoka, Nagasaki'dir.

kiyanus Yun. i. Kim. Tabiatta serbest olarak bulunmayan fakat birçok cismin birleşimine giren bir gaz. Karbon ve azottan ibarettir.

kiyaset, -ti Ar. i. Zeki ve uyanık oluş. esk. Zeyreklik.

kizip, -zbi Ar. i. Yalan.

kizir i. Köy muhtarı yardımcısı, muhtarın yamağı hükmünde olan köy kâhyası.

Klainai (Bugünkü Dinar) Eskiçağ'da, Anadolu'da, Frikya bölgesinin güneyinde,

Menderes ve Çine çayının kaynaklarında kurulmuş önemli bir şehir. Şehrin ortasında bulunan sivri tepenin eteğinde Kserkses büyük bir kale yaptırmıştı. Çine çayının kaynaklarının bulunduğu bu yer, kendisiyle bir müzik yarışmasına giren Satir Marsyas'ın, Tanrı Apollon tarafından cezalandırıldığı yer olarak ünlüdür.

klak Fr. i. Yükselir ve yassılır bir çeşit silindir şapka.

klaket Fr. i. ★ 1. Ayakkabı altındaki ek parça ile ses çıkararak yapılan dans. [İng. Steps] ★ 2. Si. Sinema filimlerinin çekimi sırasında, ayrı sürelerde çekilen değişik parçaları birbirinden ayırdedebilmek için kullanılan tahta. Üstünde filimle ilgili bilgi ve çekim sayıları bulunan tahta, çevirim başlayacağı anda kameranın önüne tutulur; görüntüsü alındıktan sonra asıl bölümün çevirimine başlanır. [Claquette, tableau — Clapper, slate]

klakör Fr. i. Tiy. Şakşakçı. Tiyatrolarda oyunu alkışlamak için parayla tutulmuş kimse.

klakson İng. i. Motorlu taşıtlarda işaret vermek için kullanılan ses aygıtı.

klan Keltçe i. Sos. Sap. İlkel toplumlarda birkaç ailenin bir arada yaşamasından meydana gelen kabile. Aynı klandan olanlar, aralarında evlenmezler, mal ortaklıkları vardır ve aynı toteme bağlıdırlar.

klapa İsp. i. Yakanın göğüse doğru inen devrik kısmı. [Revers — Lapel]

klarnet, -ti Fr. i. Tahtadan, maden perdeli, üflenerek çalınan bir müzik aleti. Orkestrada önemli bir yeri vardır. [Clarinette — Clarinet]

klasifikasyon Fr. i. Birçok şeyler arasında birbirlerine benzeyenleri ayırma; sınıflama, bölümleme, sınıflandırma. [İng. Classification]

klasik Fr. i. ★ 1. Üzerinden çok zaman geçtiği halde değerini kaybetmeyen eser ya da sanatçı: Yunan klasikleri, Fransız klasikleri gibi. «Klasik» deyimi uzun zaman, dar anlamında, özellikle eski Yunan ve Roma edebiyat ve sanatını anmak üzere kullanıldıktan sonra, bunlardaki belirli niteliklere yaklaşan, sonraki dönemlere ait yaratıcı çalışmaları da içine alacak bir anlam genişliği kazanmıştır Eski Yunan ve Latin sanatının başlıca özellikleri ağırbaşlılık, açıklık ve rahatlık, biçimde aşırı özendir. Buna göre günümüzde, gösterişli hayallerden, romantik bireycilikten kaçınan ve antikitenin birim özelliklerine yaklaşan eserlere, benzeri ya da etki kaynağı eski Yunan ve Roma'da bulunmasa da, klasik adı verilmektedir. Örneğin, edebiyat, mimarlık, heykel gibi sanat kolları Rönesans'dan bugüne kadar zaman zaman antikitenin etkisinde kaldığı halde, klasik ruh antikite ile hiçbir dolaysız bağıntısı olmayan resim ve müzik alanlarına da girmiştir. [Classique — Classic] ★ 2. s. Sanatta kuralcı. [Classique — Classical] ★ 3. s. Eskiden kalma olup gelenek halini almış: Klasik usuller. [Classique — Classical]

klasik dram b. i. Tiy. Latin oyun yazarı Seneca'nın öne sürdüğü dram türü Fransız yazarlarından Corneille ve Racine, Alman yazarlarından da Goethe ile Schiller'in oyunları için de kullanılır [İng. Classical drama]

klasik komedi b. i. Tiy. Fransa'da Molière (XVII. yüzyıl), Almanya'da Lessing (XVIII. yüzyıl) ile en ünlü temsilcilerini bulan komedi türü. [İng. Classical comedy]

klasik müzik b. i. Müz. XVIII. yüzyılda, Mozart, Haydn gibi bestecilerin koydukları bazı kurallara bağlı kalarak yapılan müzik. Türk müziğinde ise XVIII yüzyılın başından, XIX. yüzyılın sonlarına kadar sürmüş bir akımdır. Na'atlar, ilâhiler, tevşihler bu türün besteleridir. [Musique classique — Classical music]

klasisizm Fr. i. Felsefede, Kant'la başlayan çağdaş Alman felsefesine verilen ad Edebiyatta, eski Yunan ve Roma yazarlarının eserlerinden esinlenerek eser meydana getirilmesi akımı. Fransız edebiyatında, XVII. yüzyıl edebiyatı, klasisizm dönemini meydana getirir. Müzikte, XVIII yüzyıl büyük bestecilerinin ortaklaşa niteliğine klasisizm adı verilmiştir Bu akımda, uzun enstrümantal eserler meydana getirilmiştir. Mimarlıkta, eski Yunan ve Roma mimarlığından esinlenerek eser meydana getirmektir. [Classicisme — Classicism]

klasman Fr. i. Sınıflandırmak işi. Sınıflandırma. [İng. Classing, rating, sorting]

klasör Fr. i. Sıralaç Göz göz ayrılmış, kâğıt sınıflamasına yarayan cüzdan, dosya ya da dolap. [Classeur — File]

klavsen Fr. i. Klavyeli ve telli eski bir müzik aletinin adı. Madeni seslidir Piyanodan önce kullanılırdı [Clavcin — Harpsicord]

klavsen

klavye Fr. i. Müz. Piyano ve org gibi çalgılarda, yazı ve hesap makinelerinde tuşların meydana getirdiği dizinin adı. [Clavier — Keyboard]

kle Fr. i. Müz. Toplanmayı gösteren nota işareti, anahtar [İng Clef]

Kléber, Jean - Baptiste (1753-1800) Fransız generali Strasbourg'da doğdu. Büyük ihtilâlde, Vendée savaşlarında general olmuş, Fleurus çarpışmalarında da ün kazanmış, Mısır'a I. Napoléon ile birlikte gelmiş, onun birdenbire Fransa'ya dönmesi üzerine Fransız ordusunun başına geçmiştir. Kahire'de Camii Ezher öğrencilerinden Halepli Süleyman adlı bir genç tarafından hançerlenerek öldürülmüştür. Fransızlar bu gencin önce elini yakmışlar sonra da onu kazığa vurmuşlardır.

Klee, Paul (1879-1940) Alman asıllı İsviçre'li ressam. Bern'de doğdu. Lokarno yakının-

da Muralto'da öldü. 1911'de Kandinsky ile tanışan sanatçı bu ressamın, kurucularından olduğu «Blaue Reiter» topluluğunun açtığı sergilere katıldı. Kübizmin etkisinde kaldı. 1921'de Weimar'daki Bauhaus Güzel Sanatlar Okulu'nda öğretmenlik yaptı. Naziler'in hışmına uğrayan sanatçı, 1933'den sonra Bern'e sığındı. Resim sanatında hem soyut alanda hem de gerçeküstücülükte büyük bir usta olan Klee arkadaşı Kandinsky gibi aynı zamanda resim sanatının en büyük düşünürlerinden biriydi.

Heinrich von Kleist

Kleist, Heinrich Von (1777-1811) Alman yazarı. Önce askerlik mesleğine giren yazar 1799'da ordudan ayrılarak serüvenler içinde geçen bir hayat yaşadı. Fransa'da casusluk yaptığından şüphelenilerek tutuklandı ve hapsedildi. Serbest bırakıldıktan sonra Almanya'ya döndü. «Herman Savaşı» ve «Hamburg Prensi» adlarındaki şaheserlerini Almanya'da yazdı. 1811'de büyük bir umutsuzluğa ve hayal kırıklığına uğrayan Kleist, sevgilisi Henrietta Vogel'i de ölüme sürükleyerek intihar etti. «Kırık Testi» adlı oyunu ünlüdür.

Kleisthenes Yaklaşık olarak VI. yüzyılda yaşamış Atina'lı devlet adamı. Tiranlığın ortadan kalkışından sonra, Ispartalılar'ı ve aristokratları tutan İsagoras'a, demokratların başında bulunan Kleisthenes karşı çıkmış, halkın Ispartalılar'a karşı ayaklanması sonucunda, reformlara karşı koyan İsagoras da devrilince, Kleisthenes tek başına iktidara geçmiştir. Kleisthenes reformları, M.Ö. 508-507 yılları arasında tasarlanıp uygulanmaya başlanmıştır. Solon ve Peisistratos'un reformlarından daha köklüdür. Aristokratlar'ın nüfuzunu tamamen yokeder ve doğuş ve servet farkı olmaksızın bütün yurttaşların hükümete katılmasını sağlayacak bir yönetim sistemi kurulmasını öngörür. Bu sonucu sağlayabilmek için, Kleisthenes bütün Attika'yı birbirinden ayrı, sosyal sınıfların içinde temsil edildiği on file'ye (phlai) ayırmış, bu fileler içinde de demos (demoi) adını taşıyan yönetim birlikleri meydana getirmiştir. Her demos belirli bir sınırı, hazinesi bulunan ayrı bir komündü. Demos içinde yaşayan yurttaşlar birbirine eşitti. Bu örgütlenmenin bir sonucu da bölgeler arasında siyasal ve sosyal eşitlik sağlamasıdır. Köleler ve metoikoslar dışında her yurttaş doğrudan doğruya yönetime katıldığı ve halk gerçek egemen olduğu için, bu yeni hükümete demokrasi denmiştir. Kleisthenes, tiranlığın Atina'ya geri gelmemesi için ostrokismos adı verilen bir usul koymuştur.

Kleitos (Ölm. M.Ö. 318) Makedonyalı komutan. Büyük İskender'in Asya seferine katılmış, 2 büyük zaferden sonra, Makedonya donanma amirali, sonra Lidya valisi olmuştur.

Kleon (Ölm. M.Ö. 422) Atinalı devlet adamı. M.Ö. 431 ve 430 yıllarında Perikles'e saldırarak kendini tanıtmış, Mytilene isyanından sonra, bütün bölge halkının öldürülmesini teklif etmiştir. Devlete iftira ettiği gerekçesiyle Aristofanes'in «Babilliler» adlı eserini suçlamış, Sfakteria adası kuşatması dolayısıyla Atina komutanlarını yetersizlikle itham edince Nikias komutayı ona devretmiştir. Kleon komutan olarak büyük bir başarı sağlayarak M.Ö. 422 yılında Amfipolis'i geri almak üzere sefere çıkmış fakat Brassidas'a yenilerek öldürülmüştür. Thukydides ve Aristofanes ondan basit bir demagog olarak söz ederler.

Kleopatra (M.Ö. 60-30) Mısır Kraliçesi. Dünya tarihinin güzelliği, zekâsı ve serüvenleriyle ünlü kadınlarından biri olan Kleopatra, aynı adı taşımış olan Mısır kraliçelerinin altıncısı ve en çok tanınanıdır. Batlamyos'lardan Ptolemeo Antel'in kızıdır. Babasından sonra tahta kardeşi ile ortak geçmiş, fakat kardeşi XIV. Ptoleme (Batlamyos) onu kraliçelikten uzaklaştırarak sürdürmüştü. Ama Roma generali ünlü Caesar Mısır'a geldiği zaman kurnaz Kleopatra onunla gizlice görüşmeyi başarmıştır. O zaman henüz 16 yaşındaydı. Güzelliğiyle ve zekâsıyla ellilik bir adam olan Caesar'ın gönlünü kazanmış ve onun yardımıyla tekrar tahta ortak olmuştur. Bir süre sonra da küçük kardeşini tahta çıkarmış ve onunla evlenmiştir. Kleopatra'nın Caesar'dan bir oğlu olmuş ve onun çağırması üzerine büyük bir ihtişam içinde Roma'ya gitmiştir. 1 yıl sonra Mısır'a döndüğü zaman kardeşi ve sözde kocası olan XV. Batlamyos öldüğü ve bu soydan başka erkek olmadığı için Kleopatra Mısır tahtına tek başına oturmuş, Caesar'ın öldürülmesinden sonra Mısır'a gelen Antoine'ın gönlünü kazanmış 2 yıl süren bir aşk yaşamışlardır. Fakat Antoine'ın Octave'a karşı Actium'da yenilmesi üzerine Kleopatra zehirli bir yılana memesini sokturarak kendini öldürmüştür.

kleptomani i. Hek. Anlaşılır bir dış zorunluluk olmadan, karşı konamaz bir iç dürtünün gücüne uyarak hırsızlık yapma. Çalınan nesne çoğunlukla çalanın gereksinmeleri ile ilgisizdir; kullanılmaz; atılır ya da birine armağan edilir. Dürtünün yönü, hırsızlık işleminin kendisidir. Çözümleyici ruhbilim açısından kleptomani, cinsel dürtünün gelişme basamaklarından birinde takılıp kalması olarak yorumlanır. Kadınlarda erkeklere göre daha sıktır; aybaşı görme günlerinde daha sık görülür. Çalma işlemi sırasında cinsel zevk duyma, aşırı hazlara varma ve hattâ cinsel bir değinme olmuşcasına tatmin olma seyrek değildir. Bazan fetişizm ile birliktedir; fetiş olarak kullanılan nesneye karşı kleptoman dürtü, özellikle güçlüdür. Tedavisi, psikoterapi yoluyla yapılır. [İng. Kleptomania]

kleron i. Müz. Bak. Boru.

klik Fr. i. Kötü istekli insanlar topluluğu. [İng. Clique]

Klinger, Friedrich (1752-1831) Alman şairi. Dostu ve hemşerisi olan büyük şair Goethe ile birlikte Alman klasik edebiyatına karşı ilk yenilik hareketine katılanlardandır. «İkizler», «Simson Grisaldo» ile «Strum und Drang — Fırtına ve Kavga» adlı dramı çok ünlüdür.

Klinger, Max (1857-1920) Alman ressamı. Leipzig yakınlarında doğdu. Dinsel ve mitolojik tablolarıyla ünlüdür.

klinik Yun. i. ★ 1. Hastahanede ya da hastaların yatağı başında yapılan tedavi. Tıp öğrencilerinin hasta başında ders gördükleri hastahane koğuşu, hasta bakılan yer. esk. Seririyat. [Clinique — Clinic] ★ 2. s. Vücut muayenesinde görülen (hastalık belirtisi) klinik bulgular, hastalığın kesinlikle anlaşılması için yeterli olmayabilir.

klişe Fr. i. ★ 1. Baskı işlerinde kullanılan kabartma, oyulu ya da düz maden levha. Başlıca çeşitleri Ototipi ve Tiredir. Ototipi klişe fotoğrafların, tire klişe çizgi resimlerin klişesidir. Her iki özelliği taşıyan klişelere de ototire klişe denir. Klişeci, klişesi yapılması istenen resmi büyük bir fotoğraf makinesi görünüşlü resim çekme makinesinde cama ya da filme çeker. Genellikle filim yerine cam kullanılmaktadır. Negatif cam fotoğraf filmi gibi karanlıkta banyo edilir. Beliren görüntü çinkonun üzerine geçirilir. Klişeci rötuşunu yaptıktan sonra bu çinko levhayı asidin içine atar. Asit, ışık görmeyen yerleri oyar. Böylece şekil belirmiş olur. Bundan sonra asidin indiremediği kısımlar freze tezgâhında oyularak çıkartılır. Bu şekilde hazırlanıp biten klişe görünüşte terstir. Sağdaki şekiller sola geçmiştir. Bu durum baskıda düzelir. [Cliché — Plate, block] ★ 2. mec. Basma kalıp: Bu sözler derin bir düşünce eseri değil, klişeden ibarettir. [Banalité — Cliché, stereotyped or stock phrase]

klips İng. i. Yayla tutturulan taşlı iğne, küpe ve benzerleri.

kliring İng. i. Dış ticarette iki ülke arasındaki alışverişin karşılıklı olarak malla ödenmesi. esk. Takas.

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724-1803) Alman şairi. 1748-1773 yılları arasında yayımlanan «Der Messias» adlı eseri, İsa'nın yaşamı üzerine kurulmuş bir destandır. Çağında çok büyük etki yaratan bu eser, uzun ve sıkıcı olduğundan bugün hemen hemen hiç okunmamaktadır. 1771'de yayımlanan «Oden - Odlar» adındaki eseri, çağımıza kadar gelebilmiştir.

klor Yun. i. Kim. Cl sembolü ile gösterilen bir eleman. Normal sıcaklıkta yeşilimtrak sarı renkli, kokusu boğucu bir gazdır. Doğada serbest olarak bulunmaz. Bileşikleri yaklaşık olarak yeryüzünün % 20'sini içine alır. Deniz sularının ağırlık bakımından % 2'si de klor bileşikleridir. Günlük hayatta en çok rastlanan bileşiği, yemek tuzu dediğimiz sodyum klorür (NaCl) dür. Laboratuvarlarda manganez dioksit üzerine hidroklorik asit eklenmesiyle, sanayide tuzlu su eriyiğinin elektrolizi ile elde edilir. Havadan ağır bir gazdır. Kolayca sıvılaşabilir. Sanayide birçok maddelerin beyazlatılmasında kullanılır. Javel suyu, kireç kaymağı temizleyici özellikleri olan klor bileşikleridir. I. Dünya Savaşı'nda kullanılan ilk zehirli gaz, klordur. İstanbul Terkoz suyu da klorla temizlenir. Atom sayısı 17, atom ağırlığı 35,45'dir.

klorofil Yun. i. Bot. Bitkilerin yeşil rengini veren madde. Bitkide klorofil oluşması için güneş ışığı gereklidir. Işık etkisi altında, klorofil, bitkilerin havadaki karbonu özümlemelerini sağlar esk. Maddei hadra. [Cholorophyle — Chlorophyl]

kloroform Yun. Lat. i. Kim. Renksiz, kendine özgü bir kokusu olan, az miktarı yatıştırıcı, çok miktarı uyuşturucu bir sıvı. Sönmüş kirecin alkol ile karıştırılmasıyla elde edilir. Hekimlikte kullanılır.

kloromisetin Yun. i. Birçok hastalığa karşı kullanılan bir antibiyotik ilâç.

kloroplast i. Bot. Henüz farklılaşmamış ve bölünme halinde olan hücrelerden oluşan bölgelerde, renksiz olan plastidlerden bir kısmı, genellikle ışık gören yerlerde klorofil kazanmakla yeşil bir renk alırlar. [Chloroplaste — Chloroplast]

kloroz Yun. i. Kansızlığın özel bir şekli.

klorölçer i. Kim. Bir sıvının içinde erimiş bulunan kloru ölçmeye yarayan aygıt esk. Mikyası klor. [Chlorimètre — Chlorometer]

klorür Yun. i. Kim. Klor elemanının oksijen ve hidrojenden başka cisimlerle yaptığı bileşiklere verilen genel ad.

kloş Fr. i. Alt tarafı çan şeklinde genişleyen eteklik ve ona benzer giyecek. [Cloche — Cloche]

klovn İng. i. Tiy. Sirk komiği, palyaçosu Sahne komiğinden ayrıdır. Yüzünü aşırı şekilde boyar; giyimi parçalı ve rengârenktir.

Kluck, Alexander von (1846-1934) Alman generali. Munster'de doğdu. 1914'de Almanlar'ın Belçika'yı ve Fransa'nın kuzeyini ele geçiren ordularının sağ koluna komuta etti.

Kluge, Günther von (1882-1944) Alman feldmareşali. I. Dünya Savaşı süresince, kurmay hizmetlerinde çalışmıştır. Hitler'in iktidara geçmesiyle 3. Tümen komutanlığından müfettişliğine atanmıştır. II. Dünya Savaşı'nda doğu ve batı cephelerinde ordular grubu komutanlığı yapan Kluge, 1944'de Mareşal Rundstedt'in yerine Batı Avrupa Alman Orduları Baş Komutanlığı'na atanmışsa da çok az bir süre sonra geri alınarak yerine Model getiril-

Kleopatra
(Eski bir paradan)

Friedrich Klopstock

Sebastian Kneipp

kobay

miştir. Kendisini zehirleyerek 1944 Ağustos'unda ölmüştür.

klüp İng. i. ★ 1. Görüşmek, konuşmak, okumak, spor yapmak için belli kimselerin toplandıkları yer. ★ 2. Spor derneği.

klüz i. Coğ. Bir kıvrımla ayrılmış iki çukuru birleştiren ve çeperleri hemen hemen dik olan yarık.

Kneipp, Sebastian (1821-1897) Alman katolik papazı ve tedavi uzmanı. Kendi adıyla anılan ve pek yaygın olan özel bir kaplıca ve ılıca tedavisi yöntemi geliştirmiştir. İlk olarak Almanya'da Bad Wörishofen'de başlayan bu su tedavisi kürleri bilimsel olarak da değerlendirilmiştir.

Knidos Eskiçağ'da, Küçük Asya'nın güneybatısında Datça yarımadasının güney ucunda ünlü bir şehir. Şaraplarıyla tanınmıştır. VI. yüzyılda Mısır ve İtalya'yla ticari ilişkiler kurmuş bulunuyordu. Hekimlik okulu, Praksiteles'in yaptığı Afrodite heykeli ve astronomi bilgini Eudoksos'un yurdu olmakla ünlüydü.

Knossos Girit adasının kuzey kıyısında, Kairatos vadisinde, alçak bir tepenin üzerindeki eski bir yerleşme alanı ve buradaki ünlü sarayın adı. Tarihi, Neolitik çağda, Girit'deki ilk yerleşmelerle başlar. Bu çağın sonlarında, burada, iki odalı küçük kulübelerde oturuluyordu. Bronz çağının başlarında (M.Ö. 3000) Knossos'un Mısır ve Küçük Asya'yla ilişkileri başlamış ve iki katlı evler kullanılmıştır. Bronz çağının ortalarında (M.Ö. 2200 - 1600) adanın kuzey ve güneyindeki yollar Knossos'a bağlanmış ve burası resmî bir merkez haline gelmiştir.

koalisyon Fr. i. ★ 1. Çeşitli partilerin katılmasıyla kurulan karma kabine. [Coalition — Coalition] ★ 2. Ortak bir düşmanla mücadele için bir kaç ulus arasında yapılan birlik. [Coalition — Coalition]

kobalt, -tı Alm. i. Kim. Co sembolü ile gösterilen bir eleman. Gümüş grisi renginde, işlenebilen, kolay kırılan, manyetik özelliği olan bir madendir. Doğada serbest halde bulunmaz. Ya nikelle birlikte ya smaltit denilen kobalt arsenür, ya da kobaltit halinde bulunur. Filizi kavrularak hidrojenle indirgenir; kobalt elde edilir. Kobaltın teknikte büyük önemi vardır. Maden alaşımlarında, çok kullanılır. Kobalt, krom alaşımına stelit denir. Çok sert olduğu için torna bıçaklarının yapımında kullanılır. Kobalt, tungsten, tungsten karbür alaşımına karbolay denir. Bu da çok sert bir alaşımdır. Cam ve porselenin işlenmesinde kullanılır. Kobalt bileşikleri bulunan camlar mavi renkli olur. Son zamanlarda yapay olarak radyoaktif hale getirilen kobalt, kanser tedavisinde de kullanılır. Atom sayısı 27, atom ağırlığı 58,94'dür.

kobalt mavisi b. i. ★ 1. Kobalt oksitten yapılan bir boya. ★ 2. s. Resimde bozulmayan diğer renklerle karışması iyi sonuç veren gök mavisi bir renk.

kobay (Amerika yerlilerinin dilinden) i. Zo. Hint domuzu. Memelilerin kemiriciler takımının basi dişliler alt takımının kobaysılar grubunun bir türü. Beyaz, sarı ve siyah lekeli olmak üzere üç renklidir. İnkalar tarafından yüzyıllarca önce Peru da eti için evcilleştirilmiş ve Amerika'nın keşfinden sonra Hollandalı ve İngiliz tüccarlar tarafından Avrupa'ya getirilmiştir. Bugün laboratuvarlarda deney hayvanı olarak kullanılmaktadır. [Cobaye — Guinea - pig]

Kobe (Japonya) Hondo adasında 1 151 000 nüfuslu büyük bir şehir ve Japon endüstrisinin merkezi.

Koblenz (Almanya) Prusya'da Mosel ırmağının Ren nehrine karıştığı yerde, Ren eyaletinde 100 600 nüfuslu eski ve düzenli bir şehir. Eskiden büyük istihkâmları vardı. Şarabı ünlüdür.

kobra i. Gözlüklü yılan.

kobragiller ç. b. i. Zo. Sürüngenlerin yılanlar alt takımının bir familyası. Kobralarla akrabalarının meydana getirdiği bu familya dünyada en iri ve en tehlikeli yılanlardan bazılarını içine alır. Kral kobra, zehirli yılanların en uzunudur (5,5 m.). Hiddetlendiği zaman son derecede yırtıcı, saldırıcı ve tehlikelidir. Afrika kara mambası 3 - 3,5 m. uzunluğu ile ikinci gelir. Diğer kobralar: Hint kobrası, karaburunlu kobra, Mısır kobrası, Righals, sarı kobra ve kara dudaklı kobradır.

koca ★ 1. s. Büyük, iri: Koca bir bina, koca gemi. [Grand — Great] ★ 2. s. İhtiyar, yaşlı: Öyle genç değil, koca adam. [Vieux — Old] ★ 3. s. Akıllı, tedbirli, yiğit: Koca adam bu işi de başarır. [Gros — Big] ★ 4. i. Kadının eşi. esk. Zevc. [Mari — Husband]

Kocaali Sakarya'nın Karasu ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 10 836, merkezinin nüfusu 2 686'dır.

kocabaşı b. i. Köy ihtiyar kurulunun başı, muhtar. [Notable, échevin — Headman]

Kocaeli Anadolu'nun kuzey batısında Marmara bölgesinde bir ilimiz. Merkezi İzmit şehridir. Yüzölçümü 3 986 km² olan ilin ilçe ve bucaklarıyla birlikte nüfusu 334 924, merkezinin nüfusu 136 722'dir. Merkez ilçesinden başka, Gebze, Gölcük, Kandıra, Karamürsel ve Kaynarca ilçeleri vardır. Batı ve güney kesimleri dağlık olan il topraklarına batıdan doğuya doğru girmiş bulunan İzmit körfezinden doğuya doğru bereketli İzmit ovası uzanır. Her türlü tahıl, meyva ve sebze yetişir. Hayvancılık da yapılır. 1954'de Sakarya ili kurulunca il toprakları ikiye ayrılmıştır. Şehir, deniz kıyısı ile gerisindeki dik yamaç arasında uzanır. Yukarı ve aşağı diye iki kısma ayrılır. ★ Tarihi: İlkçağ'a kadar uzanır. İlk Yunan kolonisi M.Ö. VIII. yüzyılda Megaralılar tarafından kuruldu. Çeşitli istilâlardan sonra Orhan Gazi tarafından alındı. Başta kâğıt fab-

rikası olmak üzere çeşitli fabrikalarıyla sanayi bölgesi olma yolundadır. Demir ve karayoluyla 93 km. uzağında bulunduğu İstanbul'a ve diğer önemli merkezlere bağlıdır. Ayrıca liman olması sebebiyle deniz ulaştırması da vardır.

Kocagöz, Samim (Doğ. 1916) Romancı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 3 yıl kadar Lozan Üniversitesi'ne gitti. O tarihten beri Söke'de çiftçilik yapıyor. Hikâye yazmaya 1939 yılında başladı. Konularını çokluk yaşadığı dolaylardan alarak hikâyelerinde alışılmış bir tekniğe bağlı kalarak çarpışan sınıf çıkarlarının, ekonomik etkenlerle değişen düzen ve dünya görüşlerinin incelemesini yapar. 1948'den beri romana yönelmiştir. «Sam Amca», hikâyesi New York Herald Tribune ile Yeni İstanbul gazetesinin birlikte tertiplediği hikâye yarışmasında Türkiye birinciliğini aldı. Başlıca eserleri: «İkinci Dünya», «Kalpaklılar», «Bir Karış Toprak», «Telli Kavak», «Yol Üstündeki Kaya» dır.

Koca Hüsrev Paşa Bak. Hüsrev Paşa, Koca.

kocakafa b. s. Kafası kocaman olan.

kocakarı b. i. Yaşlı kadın. [Vieille - femme — Old woman]

kocalak i. Yırtıcı kuşlardan, sıcak bölgelerde yaşayan bir çeşit büyük çaylak. [Milan — Kite]

kocalaşmak f. Kocalmak, kocamak, yaşlanmak. [Vieillir — To grow old]

kocalı s. Kocası olan, evli. [Marié — Married]

kocalık i. ★ 1. Yaşı ilerlemiş olma hali. [Vieillesse — Old age] ★ 2. Bir kadına koca olma hali. esk. Zevçlik. [Etat de mari — State of being a husband]

kocalmak f. Kocamak, yaşlanmak. [Vieillir — To grow old]

kocaltmak f. Kocamasına sebep olmak, ihtiyarlatmak. [Rendre vieux, faire vieillir — To cause to grow old]

kocamak f. Yaşı ilerlemek, yaşlanmak. [Vieillir — To grow old]

kocaman s. Fazla iri, koskoca. [Grand, énorme — Rather big]

Koca Memi Paşa Bak. Memi Paşa, Koca.

Koca Mustafa Paşa Bak. Mustafa Paşa, Koca.

Kocapınar Van'ın Erciş ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 8 447, merkezinin nüfusu 1 063'dür.

Koca Ragıp Paşa Bak. Ragıp Paşa, Koca.

kocasız s. ★ 1. Kocası olmayan dul kadın. ★ 2. zf. Kocası yanında olmaksızın.

kocasızlık i. Kocasız olma hali.

Koca Sinan, Mimar Bak. Mimar Sinan.

Koca Sinan Paşa Bak. Sinan Paşa, Koca.

Kocataş, Necmeddin Molla, Mehmet Muhtar (1875-1949) Politikacı. İstanbul'da doğdu. Şeyhülislâm Turşucuzade Ahmet Muhtar Efendi'nin oğludur. Büyükdere'de kıyıya yakın toprakları içinde bulunan Kocataş

suyundan dolayı soyadı kanunu çıktığı zaman Kocataş soyadını seçti. Hukuk okumuş, çeşitli adliye memurlukları ve 1908 inkılâbından sonra Bağdat valiliği adlıye nazırlığı, Şûrayı Devlet reisliği, bir aralık sadrazam vekilliği ve gerek İstanbul Meclisi'nde, gerek Büyük Millet Meclisi'nde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır.

kocatmak f. Kocaltmak, ihtiyarlatmak. [Rendre vieux, faire vieillir — To cause to grow old]

Kocatopçu Şahap (Doğ. 1916) Sanayici. İstanbul'da doğdu. 1937'de Galatasaray Lisesi'ni, 1940'da Belçika'da Politeknik de Mons Fakültesi'ni, 1945'de Amerika'da Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nü bitirdi. Metalürji ve seramikte doktora yaptı. 1960 - 1961 arasında sanayi bakanı oldu. 1961'den itibaren İstanbul Sanayi Odası, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Sevk ve İdare Derneği başkanlıklarında bulundu. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları genel müdürüdür.

kocayemişi

kocaya varmak b. f. (Kadın ya da kız için) Evlenmek. [Marier — To marry]

kocaya vermek b. f. (Kadın ya da kız için) Evlendirmek. [Marier — To marry]

kocayemişi b. i. Fundagillerden, çiçekleri beyaz ya da pembe bir bitki. Yaprakları sepicilikte kullanılır ve çileğe benzeyen kırmızı yemişi toplanarak küçük sepetlerde satılır. [Arbouse — Arbutus]

Koca Yusuf (Ölm. 1898) Dünyaca ünlü Türk pehlivanı. Deliorman Türkleri'ndendir. 1,90 m. boyunda, 115 kg. ağırlığında oluşu ve çok iri görünüşü sebebiyle kendisine «Koca» adı takılmıştır. Çağının ünlü pehlivanlarından Kel İsmail'in yanında yetişmiştir. Devrinin başpehlivanı olduktan sonra Paris'e gitmiş ve başarı üstüne başarı kazanmıştır. Orada hiç bilmediği greko - romen stilinde de güreşmiş ve Fransızlar'ın ünlü Dünya Şampyonu Paul

Koçi Bey

Vehbi Koç

Robert Koch

Pons'u yenerek Cihan Şampiyonu ilân edilmiştir. Fransa'dan sonra Amerika'ya giden Koca Yusuf, orada da karşısına çıkan bütün rakiplerini yenmiştir. Dünyada kendisiyle güreşecek pehlivan bulunmadığını ispat etmiş, ancak 1898'de yurda dönerken bindiği transatlantiğin batmasıyla Atlantik'de boğulmuştur.

Koca Yusuf Paşa Bak. Yusuf Paşa, Koca.

Kocher, Emil Theodor (1841-1917) İsviçreli ünlü hekim ve cerrah. Uzun yıllar Bern Üniversitesi'nde hocalık yapmış, tiroid iç salgı bezinin (Kalkan bezi) işleyişi, hastalıkları ve tedavisi konusunda pek önemli araştırmaları ve buluşları olmuştur. 1909 Nobel ödülünü kazanmıştır.

Koch, Robert (1843-1910) Alman hekimi. Bakteriolojinin kurucusudur. Berlin Üniversitesi'nde hocalık, hijyen enstitüsü, bulaşıcı ve salgın hastalıklar enstitüsü direktörlüğü yapmış, 1905 Nobel ödülünü kazanmıştır. Şarbon hastalığının oluşumunu açıklamış, verem hastalığını yapan özel bir bakteriyi, kolera yapan vibrion cinsi mikrobu bulmuş, veremin bazı çeşitlerinde tedavi edici değeri olan tüberkülini geliştirmiştir. Dezenfeksiyon, yara enfeksiyonları, amipli dizanteri, sıtma, lepra, uyku hastalığı, veba konularındaki önemli araştırmaları ile modern hekimliğin ve tedavi sanatının gelişmesinde çok yararlı olmuştur. Yapay besi yerlerinde mikropların üretilip, hastalık nedenlerinin ispatlanması, bakteriyoloji alanında hayvan denemeleri ilk Robert Koch'ca ortaya atılmış bilimsel yöntemlerdir.

Kock, Paul de (1794-1871) Fransız yazarı. Passy'de doğdu. Paris'de öldü. Neşeli ve eğlenceli, bir kısmı da iyice açık olan birçok hikâyeleri, romanları, vodvilleri vardır. Fransa'da olduğu gibi yabancı ülkelerde de çok okunmuştur.

kocunmak f. Alınıp telâşa düşmek.

kocuşmak f. Kucaklaşmak. [S'embrasser — To embrace each other]

koç, -çu i. ★ 1. Damızlık erkek koyun. [Belier — Ram] ★ 2. mec. Gürbüz ve cesur genç erkek: Koç yiğit. ★ 3. Ast. Zodyak üzerinde balık ve boğa burçları arasında bulunan burç. esk. Hamel. [Belier — The Ram]

koçaç i. Arabacı.

koçak s. ★ 1. Yürekli, dayanıklı, yiğit. ★ 2. Cömert. [Hardi — Brave, generous]

koçaklama i. Ed. Türk halk şiirinde bir tür. Genel tema yiğitlik, kahramanlıktır. Genellikle «Hey, Behey, Bre..» gibi sözcüklerle başlayan koçaklama türündeki şiirlerin nazım biçimi, koşmaya benzer.

Koçali Adıyaman'ın merkez ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 444, merkezinin nüfusu 794'dür.

koçam i. İki el yan yana getirilerek meydana gelen çift avuç: Bir koçam fındık.

koçan i. ★ 1. Marul, lahana gibi yaprak halinde ya da mısır gibi tane şeklinde bulunan bitkilerin yapışık oldukları dip kısım: Lahana koçanı, mısır koçanı. [Souche — Corncomb] ★ 2. Bazı defterlerin aboneye ya da müşteriye kesilip verilen üst kısmından sonra defterde kalan alt kısmı: Makbuz koçanı. [Souche — Stump] ★ 3. s. Dik, sert: Elleri soğuktan koçan olmuş.

Koçarlı Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 471 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 977, merkezinin nüfusu 4 816'dır. İlçe toprakları kuzeydeki Büyük Menderes ırmağı ile güneydeki Beşparmak dağları arasında uzanır. Tahıl, pamuk ve başta incir olmak üzere çeşitli meyva yetiştirilir. Kasaba ovanın üzerinde kurulmuştur. İncirliova demiryolu istasyonuna 9, İzmir — Aydın karayoluna da 10 km. lik bir yolla bağlıdır.

koçbaşı, -nı b. i. Tar. Eskiden kale kapılarını zorlamak için kullanılan, birçok kişi tarafından tutularak kale kapısına vurulan ağır direk.

koçboynuzu, -nu b. i. ★ 1. Bot. Sarıyonca, kokulu yonca da denilen bir bitki. Ar. İklilülmelek. [Mélilot — Cleat] ★ 2. Top kundağında halat takmaya yarayan çengel.

koç burunlu b. i. Burnunun üstü yukarıdan aşağıya doğru kambur olan.

Koçi Bey (Görüceli Mustafa Koç ya da Koçi) Komutan. XVII. yüzyılda yaşamışsa da doğum ve ölüm yılı belli değildir. Görüceli diye ünlüdür. Enderun'dan yetişmiş, IV. Murat'ın yakın adamlarından biri olmuş ve onunla birlikte seferlerde bulunmuştur. Hattâ başında miğferi ve arkasında zırhiyle görünen resminin Bağdat seferinde padişahın emriyle yapıldığı söylenir. Mert ve doğru sözlü bir adam olduğu, devleti ve yeniçeriliği düzeltmek için padişaha verdiği lâyihada kullanılan dilinden bellidir. Bu lâyihanın üslûbu zamanına göre sadeliğe doğru atılmış cesur bir adımdır. Koçi Bey'in ailesinden biri sonraları Rusya'ya giderek yerleşmiş ve orada Prens Koçi Bey diye tanınmıştır.

koçkar i. Dövüş için beslenmiş iri koç. [Grand bélier lutteur — Prize - ram]

Koçkiri Erzincan'ın Refahiye ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 4 514, merkezinin nüfusu 519'dur.

koçlanmak f. Koç gibi davranıp atak hale gelmek, yiğitlenmek.

koçmak f. Kucaklamak, sarılmak. [Embrasser — To embrace]

Koçtürk, Osman Nuri (Doğ. 1918) Veteriner ve kimyager. İzmir'de doğdu. Veteriner Fakültesi, Askerî Veteriner Akademisi, Missouri Üniversitesi Tarımsal Kimya Bölümü'nü bitirdi. Ziraat Fakültesi'ne öğretim üyesi oldu. Besin ve tarım alanında

birçok kitap yazdı. Gazete ve dergilerde yazıları yayımlandı. En son yıllarda besin emperyalizmine karşı açtığı savaşla ve «Çağımızın Beslenme Sorunları», «Gıda Emperyalizmi» adlı kitaplarıyla geniş ilgi uyandırdı.

koçu i. ★ 1. Her tarafı pencereli eski bir çeşit binek arabası. ★ 2. Direkler üzerine, yüksekte kurulmuş zahire ambarı.

Koçu, Reşat Ekrem (Doğ. 1905) Tarihçi ve yazar. İstanbul'da doğdu. İstanbul Darülfununu Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli gazete ve dergilerde tarihsel hikâye ve romanlar, ayrıca fıkra ve makaleler yazdı; tarihi kitaplar yayımladı. Eserleri arasında «Fatih Sultan Mehmet», «Osmanlı Muahedeleri», «Osman Gazi'den Atatürk'e», «Türk Zaferleri», «Türk Müverrihleri», «Hürrem Sultan» ve «İstanbul Ansiklopedisi» nin 5 cildi sayılabilir.

Koç, Vehbi (Doğ. 1901) İş adamı ve sanayici. Ankara'da doğdu. Koçzade Mustafa Efendi'nin oğludur. 1917'de iş hayatına atılmak istedi ve babası kendisine Karaoğlan Çarşısında bir bakkal dükkânı açtı. 1925'de firmayı babasından devraldı. Ankara'nın başkent oluşuyla başlayan yoğun inşaat üzerine yapı malzemesi ticaretine başladı, ithalât ve mümessillikler yoluyla büyük gelişme göstererek 1937'de Koç Ticaret A.Ş.'ni kurdu. II. Dünya Savaşı'nda ithalâtın kısılması üzerine sanayi koluna geçti; birçok sanayi alanında fabrikalar kurdu. Şirketlerin sayısı 37'yi bulunca 1963'de Türkiye'de ilk holding sistemini kurarak hepsini buraya bağladı. Tesislerinde çalışan memur ve işçilerin sayısı 8 000'i geçince (1967'de) «Koç Holding Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı» nı kurdu. Kendi hisselerinden 10 milyon lirayı kuruluş halinde olan Vehbi Koç Vakfı'na bağışladı. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Donanma Cemiyeti genel merkez üyeliklerinde, Ankara Ticaret Odası ve T. Odalar Birliği başkanlıklarında bulundu. Türk Eğitim Vakfı'nın kurucularındandır.

koç yumurtası b. i. Koçun erkeklik bezleri.

koda İta. i. Müz. Fügün son bölümü. Bu bölümde fügün bir özeti yapılır ve parça biter.

Kodallı, Nevit (Doğ. 1924) Türk bestecisi. Mersin'de doğdu. Ankara Devlet Konservatuarı kompozisyon ve orkestra idaresi bölümünü bitirdi. Bestelediği bir koro eseri ve fügle Avrupa konkurunu birincilikle kazanan sanatçı, 1948 yılında Paris'e gitti ve Ecole Normale de Musique'in kompozisyon bölümünü bitirdi. Ankara Devlet Konservatuarı'nda kontrpuan ve enstruman bilgisi öğretmenliği yaptı. Başlıca eserleri: Atatürk Oratoryosu, Van Gogh (opera) Antigone (bale, pandomim) ve «Garip Şarkılar Albümü» dür.

Kodaly, Zoltan (Doğ. 1882) Macar bestecisi. Kezkemet'de doğdu. Yakın arkadaşı Bartok'la birlikte Macaristan'da yeni tür müziğin yerleşmesine çalışmış ve uğraşmıştır. Bütün Macar halk şarkılarını bölge bölge dolaşarak araştırmış, bulmuştur. Modern besteleriyle dünyaca tanınmıştır. Başlıca eserleri: «Askerin Türküsü», «Hary Janos», «Danses de Galanta», «Te Devm» dir.

kodaman s. Kocaman, büyük, bir yerin eskisi, hatırlısı ve ileri geleni. [Enorme, notable — Notable, influential]

kodein Fr. i. Afyon'dan çıkarılan ve öksürüğü kesmeye yarayan bir alkaloit. [Codéine — Codeine]

kodeks Lat. i. Hek. İlâç kitabı. İlâçların kimyasal yapıları, kullanma özellikleri, dozları ve yan etkilerini bildiren, resmî olarak kabul edilmiş kitap. [Codex — Codex]

kodes i. Külb. Hapishane.

kodoş i. Pezevenk, deyyus.

Koestler, Arthur (Doğ. 1905) Macar asıllı İngiliz yazarı. Musevî bir ailenin çocuğuydu. Bela Kun ihtilâli günlerinde Viyana'ya kaçtı. 1926'da Filistin'e gelerek bir deney çiftliğinde çalıştı. 1931'de gazeteci olarak çalıştığı Berlin'de, Komünist Partisi'ne girdi. Bir süre Sovyetler Birliği'nde bulundu. İspanya iç savaşına katıldı; tutuklandı, güç kurtuldu. 1938'de Komünist Partisi'nden çıktı. Fransa'da tecrit kampında kaldı. Sonra Yabancı Lejiyon'a girdi. Romanları kendi hayat deneylerinden alınmış, komünizme yaklaşıp uzaklaşması, derinliğine işlenmiştir. Başlıca eserleri: «İspanyol Vasiyetnamesi», «Gladyatörler», «Güpegündüz Karanlık», «Lotus ve Robot» dur.

kof s. ★ 1. İçi boş, boşalmış olan: Kof ceviz, kof ağaç. [Creux — Hallow] ★ 2. Göründüğü gibi sağlam olmayan: İri ama koftur, kof pehlivan. [İnsolide — Weak] ★ 3. Zekâsı, bilgisi olmayan, cahil. esk. Ecvef. [İgnorant — Ignorant]

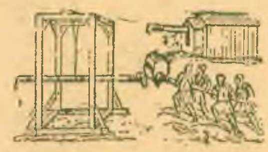
kofana Yun. i. Lüfer balığının tanesi bir kilodan fazla gelen en iri cinsine verilen ad.

Kofçaz Kırklareli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 551 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 7 301, merkezinin nüfusu 740'dır. İlçe toprakları Bulgaristan sınırında Istranca dağlarının az engebeli kuzeybatı bölümündedir. Başlıca ekonomik faaliyet ormancılıktır. Tahıl tarımı ve hayvancılık da yapılır. Kasaba, Istranca dağlarının ormanlık ve hafif eğimli güneybatı yamaçları üzerindedir. Eski adı Keşirlik'di. Kırklareli'ne 28 km. lik bir yolla bağlıdır.

Koffka, Kurt (1887-1942) Alman psikologu. Gestalt psikolojisinin kurucularındandır. Önce Giessen (Almanya) sonra Northamptom (USA) üniversitesinde hocalık yaptı.

koçboynuzu çiçeği ve meyvası

1) Askılı koçbaşı. 2) örtülü koçbaşı. 3) El ile kullanılan koçbaşı.

koç

koka

kokarca

kofra Fr. i. ★ 1. Küçük kutu. ★ 2. Tek. Elektrik kablolarının eklerini korumaya yarayan kutu. Genellikle evlere ve fabrikalara kadar gelen elektrik kablolarının sonuna konur ve elektrik idaresince mühürlenir. Kofradan sonraki elektrik donanımından müşteri sorumludur.

kofti i. Külb. Yalan, martaval, kıtır, katakofti.

koful i. Bot. Bitki hücreleri yaşlandıkça plazmalarında meydana gelen ve iç hücre suyu ile dolu bulunan boşluk. esk. Halâ. [Vacuole — Vacuole]

koğ i. Yerip çekiştirme, kao.

koğuş i. Kışla, hastahane, okul gibi kalabalık yerlerde birçok kimsenin bir arada bulunduğu, ya da yattığı geniş oda. [Dortoir — Dormitory, ward]

kohezyon Yun. i. Fiz. Bir cismin molekülleri arasındaki çekme kuvveti. Cisimlerin (katı, sıvı ve gaz halde de olsa) molekülleri arasında bir çekme kuvveti vardır. Bu kuvvet cismin dağılmasını, şeklinin bozulmasını önler; aynı zamanda da cismin dışarıdan gelen kuvvetlere karşı dayanmasını sağlar. Ayrı cisimlerin molekülleri arasındaki çekme kuvvetine ise adhezyon adı verilir.

kok, -ku İng. i. Maden kömürünün büyük fırınlarda kızdırılarak gazları alınmış olan bir cinsi. Kok kömürü büyük bir sıcaklık verir, ama yanması için hava akımı gereklidir.

koka (Peru dilinden) i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri küçük, sarımtırak, zeytine benzeyen meyvası kırmızı renkte olan bir bitki. En çok Peru'da yetişir ve yapraklarından «kokain» çıkarılır. Kokain ağacı. [Coca — Coca]

kokain Fr. i. Koka yapraklarından çıkarılan uyuşturucu bir alkolit. Keyif verici zehirlerden olduğu için hekimlik alanı dışında satılması yasaktır. [Cocaneïne — Cocaine]

kokainoman b. i. Çok kokain kullanan, kokain tiryakisi ve hastası. [Cocaïnomane — Cocaine addict]

kokak s. Kötü kokan: Murdar kokağın biri. [Fétide — Stinky]

kokarca i. Zo. Etoburların gelincikler familyasının bir türü. Kokarca, düşmanlarını kaçırtmak için kuyruğunun çıktığı yerde iki iri misk bezinden, mide bulandırıcı bir kokusu olan, gözlerin, burunun ve ağzın şiddetli bir acıyla yanmasına sebep olan salgısını 2,5 - 3 m. uzağa kadar püskürür. Bu koku rüzgârlı havalarda 800 m. ye kadar yayılabilir ve bir kumaşta haftalarca kalır. Çizgili kokarcanın yurdu A.B.D. ve Kanada'dır. Bir ev kedisi büyüklüğündedir. Uzun ve yumuşak kürkünün sırtında geniş iki beyaz çizgisi vardır. Kürkü makbuldür. Çoğunlukla Alaşka samuru ya da siyah samur adlarıyla piyasaya sürülür.

kokart Fr. i. Şapka ya da yakaya takılan bayrak renginde kurdele ya da fiyonga. [Cocarde — Cockade]

kokayağı b. i. Vejetalin denilen bitkisel yağ. [Végétaline — Vegetaline]

koket, -ti Fr. i. Çok süslü giyinen ve modaya düşkün olan kadın. [Coquette — Coquette, flirt]

koklam i. Biyo. Koku alma yeteneği, kokuları alan duyum. esk. Şamme. [Odorat — Sense of smell]

koklamak f. Bir kokuyu duymak için o kokuyu taşıyan şeye burnu yaklaştırarak havasını içine çekmek: Gülü koklamak. [Flairer — To smell]

koklaşmak f. ★ 1. (Hayvanlar için) Birbirlerini koklamak. [Se flairer — To nose out] ★ 2. (İnsanlar hakkında) Anlaşmak, sevişmek, birbirlerini okşamak.

koklatmak f. ★ 1. Birine bir şeyin kokusunu duyurmak, koklaması için vermek. [Faire flairer — To make smell] ★ 2. mec. Pek az miktarda vermek, çok cimrice vermek.

koklatmamak f. Hiç vermemek, bir şeyi kokusunu bile aldırmayacak şekilde esirgemek: Kendisine o kadar yemiş geldi de kimseye koklatmadı.

kokmak f. ★ 1. Koku çıkarmak: Bu çiçek ağır kokuyor. Bu gül pek güzel kokuyor. [Sentir — To smell] ★ 2. Çürüyüp bozularak kötü bir koku çıkarmak, kokuşmak. esk. Tefessüh etmek: Bu et kokuyor. [Etre putréfié — To be putrefied]

kokmuş s. ★ 1. Çürüyüp bozulmuş, kötü kokulu hale gelmiş, kokuşuk. [Pourri — Putrefied] ★ 2. mec. Pek tembel, miskin, üstü başı kirli.

kokona i. Eskiden Hıristiyan kadınlarına verilen ad. Bugün de halk arasında hâlâ kullanılır.

kokoreç i. Şişe sarılarak korda kızartılan kekikli bağırsak yemeği.

kokoroz i. ★ 1. Mısır buğdayı. ★ 2. mec. Sivri ve çirkin kılıklı şey: Başına kokoroz gibi bir şapka koymuş.

kokorozlanmak f. Dikilip kurulmak.

Kokoschka, Oskar (Doğ. 1886) Avusturyalı ressam. Resim sanatındaki ekspresyonizm akımının en güçlü ve en önemli temsilcilerinden biridir.

kokot, -tu Fr. i. Aşifte. [Cocotte — Light woman]

kokoz s. Külb. Kendini paralı gibi gösterdiği halde parası olmayan.

kokozlamak f. Külb. Parasını tüketmek.

kokteyl İng. i. Çeşitli içkilerin karıştırılmasıyla hazırlanan bir içki. [Fr. Cocktail]

koku i. ★ 1. Cisimlerden yayılan küçük zerrelerin burun zarı üzerindeki buna özgü sinirlerde uyandırdığı duygu. İyi kötü ya da çeşitli nitelikte olabilir ve bizi çok defa tehlikeli maddelerden korur. Ar. Rayiha, nükhet. Far. Buy. [Odeur — Scent]

★ 2. Güzel kokmak için sürülen esans. [Parfum — Perfume] ★ 3. mec. En küçük parça: Onda çalışkanlığın kokusu bile yoktur

koku almak b. f. ★ 1. Bir şeyin kokusunu duymak. [Flairer — To sniff] ★ 2. mec. Gizli bir şeyi sezmek. [Deviner, saisir — To detect]

kokulu s. ★ 1. Kokusu olan, koku veren. [Odorant — Scenty] ★ 2. Güzel kokan. [Parfumé — Perfumed]

kokulu çayır otu b. i. Bot. Buğdaygillerden, çayırlarda yetişen, hayvanlar için iyi bir yem olan ıtırlı bir bitki.

kokulu filim b. i. Si. Perdedeki görüntülere ilişkin kokuları da çeşitli havalandırma aygıtlarıyla sinema salonuna veren Smell - O - Vision, Aroma Rama gibi deneysel işlemlere dayanan filimler. [Film à l'odeur — Smellie]

Kokura (Japonya) Kiusiu adasında 286 500 nüfuslu bir şehir. Burada ağır sanayi gelişmiştir.

kokusal s. Biyo. Koku duygusuyla ilgili. esk. Şemmî. [Olfactif — Olfactive]

kokusu çıkmak b. f. mec. Gizli tutulan bir işin ortaya çıkmaya başlaması eylemi.

kokusuz s. Kokusu olmayan. [Inodore — Odourless]

kokuşmak f. Kokmak. esk. Tefessüh etmek. [Etre putréfier — To be putrefied]

kokuşuk s. Kokmuş, bozulup kötü koku veren. [Gâté, pourri — Rotten, putrefied]

kokutmak f. ★ 1. İyi ya da kötü bir koku vermek: İlâçlar odayı kokutmuş. [Faire odorer — To make smell] ★ 2. Bozulmasına, kokmasına sebep olmak. [Infecter — To infect] ★ 3. (Halk) Uzayıp (bir işin) tadını kaçırmak.

kol i. ★ 1. Omuz başından parmak ucuna kadar olan vücut kısmı: Kollarını açtı. [Bras — Arm] ★ 2. Elbisenin kolu saran kısmı, yan: Bu ceketin kolları dar. [Manche — Sleeve] ★ 3. Atın ön ayağı: Koşuda kısrağın sağ kolu sakatlandı. [Jambe antérieure — Foreleg] ★ 4. Ağaçlarda gövdeden ayrılan kalın dal: Çınarın bir kolu bütün kahveyi gölgeliyor. [Branche — Branch] ★ 5. Makinalarda tutup çevirmeye ya da çekmeye yarayan manivelâ. [Bras, manche — Lever] ★ 6. Bir şeyin ayrıldığı kısımlardan her biri, şube, kısım: Bu dağ üç kola, o ırmak iki kola ayrılır. Avcılar üç kola ayrıldılar. [Section — Subdivision] ★ 7. Muhafaza ya da teftiş için gezdirilen asker, jandarma ya da polis kıtası: Kola çıkmak, kol gezmek. [Patrouille — Patrol] ★ 8. Bir ordunun bölündüğü kısımlardan her biri, kanat. esk. Cenah: Sağ kol hücuma kalktı, ileri kol sipere girmiş. [Aile — Wing] ★ 9. İş takımı, ekip: Yol tamir kolu, orta oyuncu kolu. [Equipe — Team] ★ 10. Bir şeyi kapamak ya da bir şeye dayanmak üzere uzanan ağaç, demir v.b.: Kapı kolu. [Barre — Bar]

kola İta. i. ★ 1. Çamaşır kolalamakta kullanılan kaynatılmış nişastadan ibaret macun. [Colle — Starch] ★ 2. Kâğıt'ya da bez yapıştırmakta kullanılan kaynatılmış nişasta bulamacı. [Colle - forte — Starch paste] ★ 3. Kolalama: Gömleği kolaya verdim. Bu yakanın kolası pek yumuşak. [Empesage — Starching]

kola (Sudan dilinden) i. Bot. Kolagillerden, Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir bitki. Kola cevizi denilen çekirdekleri hekimlikte kalbi harekete getirmek ve kas sistemini uyarmak gibi işlerde kullanılır. [Kola — Cola, kola]

kolaboratör Fr. i. ★ 1. Bir iş, bir eser üzerinde beraber çalışanlardan her biri. [İng. Collaborator] ★ 2. II. Dünya Savaşı'nda düşmanla çalışan işbirlikçi.

kolacı i. Çamaşır ütüsü ve kolası yapan kimse. [Empeseur — Starcher]

kolaçan i. Külb. Çevreyi dolaşma, gezinme ve gözden geçirme.

kolaçan etmek b. f. Bir yeri dolaşıp gözden geçirmek.

kolagiller ç. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, büyük ve küçük kola ağaçları gibi çeşitli türleri içine alan bitki familyası.

kolağası, -nı b. i. Eskiden orduda yüzbaşı ile binbaşı arasında bulunan bir subaylık rütbesi. Sağ kolağası, sol kolağası diye iki dereceye ayrılırdı.

kol akımı b. i. Fiz. Bir elektrik devresinin ayrıldığı birçok kolun her birinden geçen akım. Kol akımlarının toplamı, ana devreden geçen akıma eşittir. [Courant derivé — Derived current]

kolalamak f. Gömlek ve örtü gibi şeylerin dik ve parlak durması için, onları içinde kola eritilmiş bulunan suya batırıp ütülemek. [Amidonner — To starch]

kolalı s. ★ 1. İçinde kola bulunan. ★ 2. Kolalanmış. ★ 3. Kolalanarak kullanılan: Kolalı yaka.

kolan i. ★ 1. Enli örme kuşak, yassı ip. [Ruban — Band] ★ 2. Hayvanın eyer ya da semerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kayış. [Sangle — Grith] ★ 3. Salıncak ipi. [Corde — Rope]

kolan vurmak b. i. İp salıncakta hızlanmak için ayakta durup, vücudu büküp doğrultarak ileriye atılırcasına hareketler yapmak.

kolan yeri b. i. Atın belinin ortası.

kolay s. Zahmetsiz yapılan, güç olmayan: Yeni harflerin öğrenilmesi eskisinden kolaydır. [Facile — Easy]

Kolay Samsun'un Bafra ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 7 153, merkezinin nüfusu 2 037'dir.

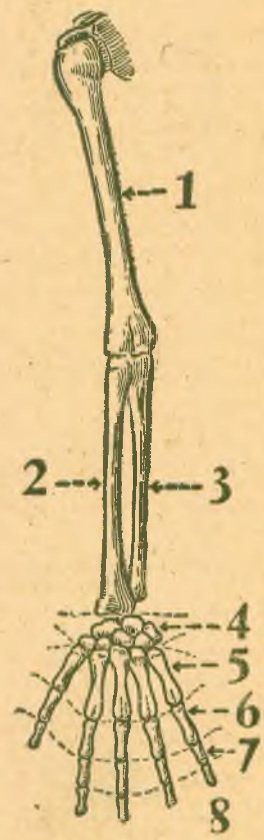
kolayca ★ 1. s. Oldukça kolay. ★ 2. zf. Kolaylıkla. [Facilement — Easy, easily]

kolaycacık zf. Pek kolaylıkla. [Très facilement — Very easily]

kola meyvası ve cevizi

KOL VE BÖLÜMLERİ

1) Kol kemiği. 2) Ön kol kemiği. 3) Dirsek kemiği. 4) Bilek kemikleri. 5) Tarak kemikleri. 6) - 7) - 8) Parmak boğumları.

kolayda zf. El altında, bulunması zahmetsiz: Şu kitap kolayda ise bana gösterir misiniz?

kolay gele b. ü. Bir işte olana söylenen iyilik dileği.

kolayını bulmak b. f. Bir şeyi yapma imkânını bulmak.

kolay kolay b. zf. Kolay bir şekilde, kolayca. [Facilement — Easily]

kolaylamak f. Bir işi sonuna yaklaştırmak. [Parachever — To approach completion]

kolaylık i. ★ 1. Kolay olma hali, zahmetsizlik. [Facilité — Facility] ★ 2. Çare. esk. Tedbir, vasıta: Bir kolaylık düşünmeli. [Moyen — Means]

kolaylık göstermek b. f. Birine başarı imkânı hazırlamak. [Faciliter — To facilitate]

kolaylıkla zf. Güçlüğe uğramadan. [Aisement — Easily]

kolbaşı b. i. Herhangi bir kola başkanlık eden kimse.

kolca kopuz b. i. Müz. Kopuz adındaki Türk telli sazının uzunca saplı olanına verilen ad.

kolcu i. ★ 1. Bir şeyi korumak için bekleyen ya da gezen memur: Gümrük kolcusu. [Patrouilleur — Patrol] ★ 2. Hizmetçilere kapı bulan kimse.

kolculuk i. Kolcunun işi.

kolçak i. ★ 1. Parmaksız ya da yalnız baş parmak için ayrı yeri olan eldiven. [Mitaine — Mitten] ★ 2. Ceket ya da gömlek kollarının kirlenmemesi için bilekten dirseğe kadar geçirilen eğreti kolluk. [Manchette — Armlet] ★ 3. Kola geçirilen işaretli bağ. esk. Bazubent: Kızılay kolçağı. [Brassard — Brassard]

koldaş i. İş arkadaşı.

kol demiri b. i. Bir kapının arkasına, dışarıdan zorlanarak açılmaması için, vurulan demir destek.

kol düzeni b. i. Ask. Mangaların yan yana değil de arka arkaya yürümesi şekli.

koledok Yun. i. Kanal.

kolegyum Alm. i. Aynı bilim dalında çalışanların toplantıları.

kolej Fr. i. Lise derecesinde meslek okulu: Polis koleji. [Collège — College]

koleksiyon Fr. i. Derme. Takım; bir işe ait çeşitli şeylerin bir araya getirilmesinden meydana gelen tüm. [Collection — Collection]

kolektif Fr. s. ★ 1. İş birlikli, ortaklaşa: Kolektif şirket. [Collectif — Collective] ★ 2. Topluluklu.

kolektif şirket Huk. İki ya da daha çok kimsenin ortak bir ticarî ad altında ticaret yapmak ve bundan doğan kâr ve zararı aralarında bölüşmek ve üçüncü şahsa karşı borçlarda birlikte ve sınırsız bir şeklide sorumlu olmak üzere sözleşme ile kurdukları şirket. [Société collective — General partnership]

kolektivizm Fr. i. Eko. Sos. Üretim araçlarının kamuya mal edilmesini öngören ekonomik ve politik sistem. Sosyalizmin ekonomik amaçları, kolektivizmle gerçekleşir. Üretim ve değişim araçlarının kolektifleştirilmesi, sosyalizme göre, emekçiye emeğinin tam ürününü elde etmek imkânını verir. Çünkü bu üretim sisteminde, işverene giden artık - değer ortadan kalkacaktır. Bu sistemde dağıtım, çalışanların emeklerinin nicelik ve nitelikleriyle orantılı olacaktır. [Collectivisme — Collectivism]

kolektör Fr. i. Tek. Toplayıcı. Genel olarak elektrik makinelerinde bulunan ve birbirine değmeyen bakır parçalardan yapılmış çembere verilen addır. Doğru gerilim veren elektrik makinelerinde kolektör, bobinlerde üretilen gerilimleri topladıktan sonra doğru gerilime çevirir. [İng. Collector]

kolera i. Hek. 1 - 4 günlük kuluçka döneminden sonra kendini gösteren ve özellikle Hindistan'da salgınlarla ortaya çıkan bulaşıcı bir hastalık. Şiddetli kusmalar, durdurulması güç sürgün ve kuvvetten düşme ile sürer. Vibrio comma adlı ve 1883'de Robert Koch tarafından bulunmuş spiral cinsi bir mikrop, hastalığın nedenidir. Özel bazı antibiyotiklerle bedeni güçlendirmek tedavi edici etkidedir.

koleralı s. Kolera hastası, kolera ile bulaşık yer ya da eşya.

koleretik i. Hek. Safra akıtıcı ilâçlar.

kolesistektomi i. Hek. Safra kesesinin cerrahî bir ameliyat ile alınması. Safra kesesi taşlarında, kanserlerinde ve iyi edilmeyen süreğen iltihaplarda tedavi yoludur.

kolesterin i. Hek. Sterinler grubuna ait lipoid cinsinden kimyasal madde. Yağ asıtleri ile kolayca ester teşkil eder ve insan bedeninde hem serbest ve hem de esterleşmiş olarak bulunur. En çok böbrek üstü bezinde, beyinde, yumurtalıklarda bulunur. Sıvıların yüzey gerilimini azaltır ve dolayısıyla hücre sınırlarının permeabilitesini etkiler; alyuvarları hemoliz denen parçalanma şeklinden korur. Karaciğer ve özellikle kalın barsak sümüksü dokusundan atılır. Barsakta bir dereceye kadar yeniden emilir; bir kısmı da dışkı ile atılır. Damar sertleşmelerinde, damarların iç yüzeyinde ve orta tabakasındaki dokularda irili ufaklı birikmeler yapar, damar sertliğini arttırır. Ne var ki, kandaki miktarının yüksekliği ile damar sertliğine eğilim, ya da mevcut damar sertliğinin derecesi arasında bir ara sanıldığı gibi kesin oran yoktur. Birçok hastalıklarda (şeker hastalığı, üremi, lipoidozlar, ksantamatoz, bazı karaciğer hastalıkları, gebelik v.b.) kanda yükselir ve bazı durumlarda da dokularda yığılır, birikir (Chüller - Christian hastalığı, xantom, safra kesesinde kolesterin taşları gibi).

kolesterol Fr. i. Hek. Kolesterinin yeni kimyadaki adı.

kol gezmek b. f. Karakol göreviyle dolaşmak.

kolhoz Rusça i. S.S.C.B.'nde kooperatif çiftliğine verilen ad. Buna katılanlar, yaptıkları üretime göre armağan alırlar ve kendileri kullanmak üzere küçük bir mülk, bir avlu, bir inek v.b. almak hakkına sahip olurlar.

koli Fr. i. Posta paketi. [Colis — Parcel]

koli basil Yun. Lat. b. i. Toprakta, insan ve hayvan bağırsaklarında, sularda, sütte, yiyeceklerde bulunan ve uygun bir ortam bulunca insanlarda hastalık yapabilen bir bakteri.

kolik i. Hek. Beden içindeki içi boş organlarda (mide, barsak, keseler, böbrek v.b. gibi) görülen aşırı derecede ağrılı kas krampları.

kol işaretleri ç. b. i. Ask. Yakın mesafelerde iki er arasında mors işaretlerinin alınıp verilmesinde kullanılan işaretler.

kolit Fr. i. Hek. Kalınbarsak iltihabı. [İng. Colitis]

kol kanat olmak b. f. Birine yardım etmek, korumak.

kol kemiği b. i. Kolun omuz başından dirseğe kadar olan kısmındaki tek ve uzun kemik. [Humerus — Humerus]

kol kola b. zf. Yan yana ve kollarını birbirine geçirerek. [Bras - dessus, bras - dessous — Arm to arm]

kollamak f. ★ 1. Gözetmek, meydana gelmesini dileyerek beklemek: Fırsat kollamak, uygun bir zaman kollamak. [Guetter — To seek] ★ 2. Korumak, gözetmek: O her zaman düşkünleri kollar. [Protéger — To protect] ★ 3. Göz önünde bulundurmak, gözetlemek, dikkate almak: Sağını solunu kollayarak konuşmak, çevresini kollamak. [Veiller — To watch]

kollaps i. Hek. Kalp ve dolaşımının birdenbire aksaması sonucu baygınlık hali. Heyecanlarla damar basıncının birden çok düşmesi, kalp atımlarının zayıflaması sonucu olabileceği gibi, bazı ağır hastalıklar sonucu (kolera, akciğer iltihabı, aşırı kansızlık v.b. gibi) bedenin direnme gücünü yitirmesi yüzünden de olabilir. Damar basıncını yükseltici, kalbi güclendirici ilâçlarla geçiştirilir; ağır durumlarda kalp yetmezliği ile ölüme yol açar.

kollarını açmak b. f. Birini içten bir duygu ile karşılamak.

kollemanit i. Jeol. Sulu kalsiyum borat bileşimli bir mineral. Beyazımsı renkli olup ısıtılınca yapraklanır. Çakı ile zor çizilir. Özgül ağırlığı 2,4'dür. Önemli bir boraks kaynağıdır.

Kollesseum Roma'da Vespasian tarafından Neron'un ünlü Altın Evi yanında yaptırılmaya başlanan ve M.S. 80'de Titus tarafından tamamlanan amfiteatr. Elips şeklinde olan arenası 287 X 180 ayak, dış duvarının yüksekliği 160 ayaktır. Dört katlı olan bu duvarın ilk üç katı Dor, İyon ve Korint tarzında kemerlerden meydana gelir. 40 000 - 50 000 kişi alabilmekteydi.

kolluk i. Gömlek kollarının ucundaki iliklenir ve değiştirilebilir kısım. [Manchette — Gauntlet]

kolodyum Yun. i. Sellüloz nitratının eşit miktarda alkol ile eter içinde eritilmesiyle elde edilen saydam, renksiz ve kolay alev alan bir sıvı. Bazı yaraların pansumanında, fotoğrafçılıkta ve suni ipek yapmakta kullanılır. [Collodion — Collodion]

Kolofon (Bugünkü Değirmendere, İzmit ili) Eskiçağ'da, Batı Anadolu'daki on iki İyon şehir devletinden biri. Denizden 2 km. uzakta, Lebedos ve Efesos şehirleri arasında, sularının saydamlığıyla ün kazanmış, Halesos çayı kıyısında kurulmuştu. Limanı Notion (Ahmetbeyli) şehriydi. Homeros'un yurdu olarak ün salmış olan Kolofon, Minnermos, Hermesianaks, Nikandros gibi büyük şairlerin de yurdudur. Apollon Klarios'un tapınağı, çağının en önemli yapıtlarından biriydi.

koloidal, -li Yun. s. Koloit halinde olan, koloidimsi (madde). Bu yapıdaki maddeler suda dağılmış haldeyken zardan geçmedikleri halde billûrsu cisimlerde ayırt edilebilirler.

koloit Yun. i. Kim. Jelatin kolası yapısında olan maddelerin genel adı.

Kolomb, Kristof (1451-1506) Amerika'yı ilk keşfeden ünlü İtalyan gemicisi. Cenova'da doğdu. 1476'da Portekiz'e gitmiş, 1482'de İspanya hizmetine girmiştir. Düşündüğü yolculuğa girişmek üzere 10 yıl kadar Portekiz ve İspanya hükümdarlarının yardımlarını sağlamak için didinmiş, sonunda İspanya Kraliçesi İsabelle de Kastille'den 3 gemiyi almayı başarmıştır. 3 ağustos 1492'de Palos limanından kalkarak, yanındaki gemicilerin dönmek için ikide birde ayaklanmalarına rağmen, 63 gün durmaksızın batıya doğru giderek sonunda 12 ekim 1492'de Hindistan'ın bir kısmı sandığı Amerika'ya ait bir kara parçasını görmeyi başarmıştır. Burası Antille takımadalarından San - Salvador adasıydı. Bundan sonra Küba ve Haiti adalarına da yanaşmış, 1493 martında İspanya'ya dönüşünde heyecanla karşılanmış, kendisine amirallik ve yeni toprakların kral naipliği verilmiştir. II. seyahatinde (1493-1496) Guadeloupe ile Porto - Rico ve Jamaique'i, Küba'nın güneybatısını keşfetti. Üçüncü seyahatinde (1498) Trinité'ye uğradıktan sonra asıl kıtaya çıkmış, Orénoque'dan Karakas'a kadar uzanmıştır. (1502-1504) arasındaki dördüncü ve son seyahatinde Orta Amerika'da Honduras'dan Darien körfezine kadar ulaşmış, fakat yerli halkı İspanyollar'ın zulümlerine karşı koruduğu için düşmanlarının ve kendini çekemiyenlerin de etkisiyle Kral

Kristof Kolomb

Ferdinand tarafından azledilmiştir. Bobadilla tarafından zincire vurularak İspanya'ya getirilmiş ve bir köşede yoksul bir halde ölmüştür.

Kolombiya Güney Amerika'nın kuzeybatısında bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 1 139 000 km², nüfusu 15 459 000, başkenti Bogota, önemli şehirleri Medellin, Barranquilla, Cali'dir. Konuşulan dil İspanyolca'dır. Yüzey şekilleri bakımından 3 değişik bölge görülür: 1° Amazon bölgesinin bir kısmı, sık ormanlarla kaplıdır. 2° Birbirlerinden Canca ve Magdalena nehirlerinin vadileriyle ayrılan yüksek And platoları. Bu bölgede zengin altın, platin ve değerli madenler bulunmaktadır. Aynı zamanda bu bölgede kahve, şeker kamışı, mısır, arpa ve buğday yetiştirilir. Dünyada ikinci kahve üreticisidir. 3° Kıyılar. Bataklıktır ve yaşamaya pek elverişli değildir. ★ Tarih: Alonso de Hojeda 1499'da, Kristof Kolomb 1502'de Kolombiya'ya ayak basmışlardır. 1819'a kadar ülke bir İspanyol sömürgesi olarak kalmış, bu tarihte bağımsızlığa kavuşarak Venezüela, Ekvator, Panama ve Kolombiya'yı içine alan Büyük Kolombiya adlı bir ülke kurulmuştur. 1830'da Kolombiya diğerlerinden ayrılmıştır. En son olarak Panama Kolombiya'dan ayrılmıştır. 1949'da uzun süren iç savaşlar olmuş, Muhafazakâr ve Liberal partiler 16 yıllık bir anlaşma yapmışlardır. Sıra ile iktidara geçerek Millet Meclisi'nde eşit olarak temsil edileceklerdir. Aslında bu iktidar kavgası, çıkarları birbirine zıt birkaç zengin ailenin arasında geçmektedir. Doktrinlerinde büyük bir fark olmadığı için sırayla iktidara gelebilmektedirler.

kolombiyum i. (Kolombiya adından) Kim. Niyomyum.

kolon Fr. i. Sütun.

kolonel Fr. i. Albay rütbesinde subay. [İng. Colonel]

koloni Fr. i. ★ 1. Sömürge. ★ 2. Sömürgeci topluluğu: Cezayir'deki Fransız kolonisi. ★ 3. Bir ülkedeki yabancı misafir topluluğu: Ankara'daki Amerikan kolonisi, Londra'daki Türk kolonisi. ★ 4. Bot. Yığınak, bir hücreli bitkilerin bir araya gelerek meydana getirdikleri küme. [Colonie — Colony]

koloniyal Fr. i. ★ 1. Sömürgede bulunan anavatan askeri. [İng. Colonial troops, marines] ★ 2. Mantarlı, sıcak işlemez şapka.

koloniyalizm Fr. i. Sömürgecilik.

Kolonya (Alm. Köln) Batı Almanya'nın Kuzey Ren - Vestfalya bölgesinde, Ren nehri kıyısında 827 000 nüfuslu bir şehir. Gotik katedraliyle ünlüdür. Romalılar tarafından kurulmuştur. Maden işleme, kimya, makine endüstrisi gelişmiştir. XVIII. yüzyılda J. M. Farina tarafından kolonya ilk defa bu şehirde yapılmıştır. II. Dünya Savaşı'nda şehir çok tahrip olmuştur.

kolonya i. Kokusu hafif, tuvalet ispirtosu. XVIII. yüzyılda Jean-Marie Farina tarafından Almanya'nın, Kolonya şehrinde yapılmış olduğu için hemen bütün dünyaca kolonya suyu diye tanınmıştır. [Eau de cologne — Eau de cologne]

koloratur s. Müz. Seste, zarif, süslü, ince geçişler. Bu geçişleri ustalıkla söyleyebilen (soprano).

kolordu b. i. Ask. 2 ya da 3 tümenden ve bağlı birliklerden meydana gelen bir kuruluş. [Corps d'armée — Army corps]

koloridye Yun. i. Uskumruya benzeyen kolyoz balığının küçüğü.

kolorimetre Lat i. Renkölçer. Bir sıvının rengini saydamlık bakımından ölçmeye yarayan alet. [Colorimètre — Colorimeter]

koltuğu kabarmak b. f. Öğünmek. esk. Tefahur etmek.

koltuğuna girmek b. f. Saygı ya da yardım amacıyla kolunu koltuğunun altına geçirip yürümek.

koltuk i. ★ 1. Omuzun altında kolla gövdenin birleştiği çukur yer. Far. Bagal. [Aisselle — Armpit] ★ 2. Kol dayanacak yerleri olan geniş ve rahat sandalya: Bir kanape, iki koltuk bu küçük odayı döşer. [Fauteuil — Armchair] ★ 3. Eski düğünlerde, güveyin gelinin koluna girerek kendisini misafirler arasından geçirmesi töreni: ★ 4. Tenha yer, kenar, kuytu: Orası sapa ve koltuk bir sokaktır. [Coin — Out - of - the way] ★ 5. Böyle tenha yerlerde küçük dükkân: Koltuk meyhane, koltuk bakkal. [Petit cabaret, buvette —Snack - bar] ★ 6. mec. Yüze gülme, öğünme. esk. Tefahur, müdahene: Koltuğu sever, koltuğa gelir.

koltuk altı b. i. Koltuğun içi, oyuk yeri. [Le creux de l'aisselle — Armpit]

koltukçu i. ★ 1. Eski ev eşyası alıp satan kimse. ★ 2. s. mec. Yüze karşı övmeyi huy edinmiş olan.

koltuk değneği b. i. Ayakları sakat olanların yürürken koltuklarıyla dayandıkları uzun değnek. [Béquille — Crutch]

bir koltuk

koltuk değneğiyle b. zf. mec. Başkalarının yardım ve iltimasiyle: Koltuk değneğiyle sınıf geçmek.

koltuk kabartmak b. f. Kurumlanmak.

koltuk kapısı b. i. Bazı evlerde büyük kapıdan başka küçük hizmet kapısı.

koltuklamak f. ★ 1. Koltuğu altına almak: Bohçasını koltuklayıp evden kaçtı. [Prendre sous le bras — To take stg. under the arm] ★ 2. Koltuğuna girmek: İhtiyarı iki kişi koltuklayıp yukarıya çıkardılar. [Prendre par le bras — To support by the arm]

koltukları kabarmak b. f. Övülünce böbürlenmek.

koltuklu s. Kol dayayacak yeri olan: Koltuklu sandalya.

koltukta olmak b. f. Başkasının davetlisi olup kendi masraf etmemek: Bu akşam koltuktasınız galiba.

koltuk vermek b. f. (Birine) Yüzüne karşı övmek. esk. Müdahane etmek.

kolu kanadı kırılmak b. f. Bir şeyi yapamayacak hale gelmek.

kolu uzun b. s. Gücü yetişir, hükmü geçer: Hükümetin kolu uzundur.

kolye Fr. i. Gerdanlık. [Collier — Necklace]

kolyoz Yun. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler takımının uskumrugiller familyasının bir türü. Uskumruya çok benzer. 15 ağustostan itibaren Karadeniz'den Marmara'ya akın eder ve bir kısmı Akdeniz'e geçer. Taze ve tuzlanmış olarak yenir.

kolza i. Bir çeşit yaban lahanası. Küspesi hayvanlara yedirilip sütlerini arttırmak ve kendilerini semirtmek için kullanıldığı gibi tohumlarından çıkarılan yağ ışık için yakılır. [Colza — Colza]

kolza yağı b. i. Kolza tohumundan çıkarılıp ışık için yakılan yağ. [Huile de colza — Colza oil]

koma i. ★ 1. Komak işi, koyma, yerleştirme, bırakma: Kitabı aldığınız yere komanız gerek. ★ 2. (Eski Türkçe'de): Odalık, cariye.

koma Yun. i. Hek. Bilinç yitimi, dış uyarımlara cevap alınamayacak derinlikte uyku hali ile beliren durum. Değişik hastalıklarda ortaya çıkar, çok kere bir ölüm öncesi durumudur. Sadece en gerekli beden fonksiyonları (kalp atımı, dolaşım, solunum, bir dereceye kadar böbreklerin süzme işlemleri), onlar da aksamış olarak vardır. Geri kalan beden çalışmaları ortadan kalkmıştır. Badedow hastalığında kusma, ateş, çılgınlık belirtileri, şiddetli çarpıntı, kusma, huzursuzluk ile başlayarak kendini gösterir, genellikle ölümle sonuçlanır. Şeker hastalarında metabolizmanın kötü tedavi yüzünden yıkılması, şeker komasına sürükler; çok tehlikelidir. Ağızda aseton kokusu, derinin kuruluğu, reflekslerin zayıflaması, yüzün aşırı kızarıklığı dikkati çeker. Kontrol altında insulin yapılması, sıvıların bol verilmesi, dolaşım destekleyici ilâçlar tedavi yönünde etkilidir. Ayrıca karaciğer hastalıklarının yetmezlik devresinde böbreklerin büzüşerek körelmeleri sonunda vardıkları yetmezlikte de koma görülür. Akıl ve ruh hastalıklarının bazılarında tedavi olarak koma durumu kullanılır. İnsulin yaparak kan şekeri normalin çok altına düşürülerek (insulin şoku, ya da insulin koma tedavisi), özel aygıtlarla 0.1 - 0.5 sn. arası bir süre, 90 - 200 mikrovolt değişik elektrik akımları vererek (elektroşok ya da elektro konvulsif terapi), ilâç vererek (damardan cardiazol v.b.) özel bir koma sağlanır. Belirli aralıklarla tekrarlanarak tedavi tamamlanır. [Coma — Coma]

komak f. Bak. koymak.

komandit şirket Huk. Ortak bir ticaret adı altında ticaret yapmak üzere iki ya da daha fazla kimse arasında kurulan şirket türü. Bu tür şirketlerde, şirket ortaklarından bir kısmı üçüncü şahıslara karşı sınırsız bir şekilde şirket borçlarından dolayı sorumlu iken, diğer ortaklar sadece şirkete yatırdıkları sermaye miktarı ile sınırlı bir şekilde sorumludurlar. Komandit şirketlerde, sınırsız sorumlu olanlara «komandite», sorumluluğu sınırlı olanlara ise «komanditer» ortak denir. Sermayesi hisse senetlerine ayrılmış olan komandit şirketlere de, «sermayesi eshamlara bölünmüş komandit şirket» denir. [Société en commandite — Limited or sleeping partnership]

komando i. ★ 1. (Boer dilinde) Eski Boer-ler'de asker birliklerine verilen ad. ★ 2. II. Dünya Savaşı'nda bu kelime baskın hareketlerinde ve çıkarmalarda uzmanlaşmış birlikler için kullanılmıştır. [Comando — Comando]

Komarov, Vladimir (1927-1967) Sovyet kozmonotu. İlk uzay uçuşunu 12 Ekim 1964'de Vostok I'le yaptı. Yanında Konstantin Feoktistov ve Boris Yegorov adlı astronotlar vardı. Dünya etrafında 24 saat 17 dakikada 16 defa döndü. 23 Nisan 1967'de Soyuz I füzesiyle görevini bitirip dönerken düşerek parçalandı. Yeni bir deney yapacaktı. Bunun Ay'a çıkış için önemi büyüktü.

kombina Rusça i. (Aslı Lat.) Aynı ekonomik bölgede, tek bir yönetim örgütüne bağlı olarak endüstri kurumlarının meydana getirdiği grup. Kombina sistemi ilk defa Sovyetler Birliği'nde uygulanmıştır: Ural - Kuznetsk kombinası Ural'ın demiriyle Kuznetsk'in kömürünü birleştirmiştir. Bizde Sovyet hükümetinin yardımı ile kurulan Kayseri ve Nazilli tekstil fabrikalarına değişik bir anlamla kombina denilmiştir. [Entente industrielle — Combine]

kombine Fr. s. Bir kombinezon meydana getiren maddelerin hali. Tertipli, düzenlenmiş. [İng. Combined]

kolyoz

kolza

kombinezon Fr. i. ★ 1. Düzenleme, tertip: İşin devamı için bir kombinezon bulmak gerek. [Combinaison, arrangement — Combination, arrangement] ★ 2. Kadınların iç çamaşırı olarak kullandıkları kısa ve kolsuz entari, gömlek. [Combinaison, corsage, jupon — Princess slip]

komedi Yun. i. ★ 1. Tiy. Güldürücü oyun türü. İnsanların, olayların, insanların içinde bulundukları durumları, gülünecek yanlarını belirterek işleyen oyun türü. Aşırılığa kaçmadan, insanları gülünç ya da acıklı durumlara düşürmeden yalnız insanca güçsüzlüklerini ortaya çıkarır. Komedide neşeli bir gülme vardır, fakat kaba bir alay yoktur. İlk olarak Yunanlılar'da Aristofanes ile başlamış sonra da Romalılar'la devam etmiştir. Daha yeni zamanlarda Shakespeare ve Molière ile en güçlü örnekleri verilmiştir. [Comédie — Comedy] ★ 2. mec. Yalan, yapmacık söz ya da davranış.

komediyen Fr. i. ★ 1. Komedi oynayan oyuncu. [İng. Comedian] ★ 2. mec. İkiyüzlü, riyacı.

komedya Yun. i. Komedi.

komedyacı s. Sözleri ve davranışları yalan ve yapmacık olan (kimse).

komet Fr. i. Kuyruklu yıldız. [İng. Comet]

komi Fr. i. Fransızca büro ya da ticarethane görevlisi demek olan bu kelime, dilimizde garson yardımcısı, garson yamağı olarak kullanılmaktadır.

komik Yun. s. ★ 1. Güldürücü. ★ 2. Gülünç.

Komik Hasan Bak. Hasan, Komik.

komiklik i. ★ 1. Güldürücü davranış. ★ 2. Gülünç hal.

komik opera b. i. Tiy. Bak. gülünçlü opera. [Opéra comique — Comical opera]

Kominform Rusça i. (Aslı Lat.) Uluslararası komünist hareketinin ortak karar organı. Komintern'in yerine 1947 eylülünde kurulmuş, 1956 nisanında dağılmıştır.

Komintang (Çince) 1912 yılında Sun Yat-sen tarafından Çin'de kurulmuş olan cumhuriyetçi ve milliyetçi parti.

Komintern Rus. i. (Aslı Lat.) Uluslararası komünist hareketinin birliğini sağlamak üzere 1919 martında Lenin'in teşebbüsüyle kurulmuş olan 3. Enternasyonal'in diğer bir adı. II. Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin, müttefiklerle ilişkilerinin bozulmaması için 1943'de dağılmıştır.

komiser Fr. i. ★ 1. Polis mesleğinde polisten ve komiser muavininden sonra gelen üçüncü derece. [Commissaire de la police — Superintendent] ★ 2. Şirketleri hükümet adına denetle görevli: Borsa komiseri. (Eskiden Düyunu Umumiye ve Reji gibi yabancı şirketler yurtta çok nüfuzlu oldukları için Düyunu Umumiye komiseri, Reji komiseri o zamanın büyüklerine yakın önemde sayılırlardı). [Auditeur — Auditor]

komiserlik i. Komiserin işi, dairesi ya da sanı. [Commissariat — Commissary]

komisyon Fr. i. ★ 1. Encümen; bir tasarıyı, bir teklifi incelemek için bir kurulun içinden seçilen üyelerden meydana gelen küçük topluluk. Meclis komisyonları. [Commission — Committee] ★ 2. Başkası hesabına yapılan ya da aracılığı edilen bir alış verişten alınan yüzdelik, komisyonculuk ücreti. [Commission — Commission]

komisyoncu i. Ticarette aracılık işleri yapan kimse. [Commissionnaire — Commission agent]

komisyonculuk i. Kendi adına ve bir başkasının hesabına ücret karşılığı ticaret işlemleri yapmayı meslek edinmiş kişinin işi. Komisyoncunun müşterisiyle yaptığı sözleşmeye, «komisyon sözleşmesi», aldığı ücrete de «komisyon» denilir. [Courtage — Brokerage]

komisyoner Fr. i. Komisyon alan, komisyoncu. [İng. Commission agent]

komita Lat. i. Gizli ve ihtilâlci örgüt. Çok defa amacına ulaşmak için silâh da kullanır: İttihat ve Terakki Cemiyeti 1908'den önce komita halinde idi. [Comité — Committee]

komitacı s. Komita adamı, gizli bir ihtilâl örgütünden olan.

komitacılık i. Komita işleri ve mesleği.

komite Fr. i. Encümen.

komma Alm. i. Latince, ufalanmış, kırıntı gibi anlamına gelen kelimenin müzik terimi olarak kullanılışı. Bir ses tonu içinde ayırdedilebilen en küçük aralık demektir. Bugün insan kulağı bir ses tonunda 9 komma ayırdedebilmektedir.

Kommagene Tar. Kuzey Suriye'de bir krallık. M.Ö. 162 yılında, bölgenin başında bulunan Ptolemaios, Seleukoslar'a karşı başkaldırınca bağımsız bir krallık oldu. Kommagene Kralı I. Antiokhos'un, M.Ö. 62'de Pompeios'un egemenliğini kabul etmesi üzerine, ülkeye Mezopotamya'nın bir kısmı bağış olarak verildi. M.S. 17'de Roma İmparatoru Tiberius krallığı ortadan kaldırdıysa da, Gaius M.S. 38'de Kral IV. Antiokhos'u tahta çıkararak krallığı yeniden kurmuş oldu. Vespasianus ise, M.S. 72'de krallığı ortadan kaldırarak, topraklarını Suriye'ye kattı. Kral sülâlesi, Dareios ile Büyük İskender soylarının evlenme yoluyla birleşmesinden meydana geldiği iddiasındaydı.

Komnen Bizans tarihindeki büyük olaylarda önemli roller oynamış olan bir ailenin adı. İçlerinden altısı XI. ve XII. yüzyılda Bizans imparatoru olmuşlardır.

komodin Fr. i. Karyolanın yanı başına konulan küçük dolap.

komodor İng. i. Den. Amiralden küçük deniz komutanı. Amerika donanmasında kaptanın üstünde bir rütbe, İngiliz donanmasında filo komutanı. [Fr. Commodore]

komot Fr. i. Çekmeli çamaşır dolabı. [Commode — Chest of drawers]

kompansasyon Fr. i. Kiliring ve takas. [Compensation — Compensation]

kompartıman Fr. i. Vagon bölmesi. [Compartiment — Compartment]

kompas i. Tek. Küçük uzunlukları doğru olarak ölçmeye yarayan bir ölçü aygıtı. Sürgülü kompasla 1 mm. nin 50'de biri kadar kısa olan aralıkları ölçmek mümkündür. Kompasın birbiri üzerinde kayan iki parçasına verniye bölümleri kazılır (Bak. verniye). Ölçülecek parça kompasın çeneleri arasına sıkıştırılır; bu bölmeler üzerinden de uzunluğu okunur.

kompetan Fr. i. Bir işi iyi bilen. Bir şey üzerine doğru yargı verebilen. [İng. Expert]

komple Fr. s. Tamam, dolmuş, bitmiş: Komple bir kostüm. Tramvay komple geliyor. [Complet — Full]

kompleks Fr. i. Psi. Bir kişinin gidişine, davranışına, rüyalarına yön veren bilinç dışı eğilimlerin tümü. Bu terim psikanalizciler tarafından bulunmuştur. Psikanalizcilerin dilinde kompleks, kişinin özellikleri, istekleri, heyecanları, birbiriyle çatışan duyguları arasındaki bir kombinezonu anlatır. Bu da hemen daima bilinç dışıdır. Kompleksler, küçük çocukluk yaşlarında meydana gelir: Aşağılık kompleksi, Oidipus kompleksi gibi. [Complexe — Complex]

komplikasyon Fr. i. ★ 1. Karışma, birbirine girme, karşıt şeylerin birleşmeleri. [İng. Complication] ★ 2. Hek. Bir hastalık sırasında başka bir hastalığın aynı hastada görülmesi. [İng. Involvement]

komplike Fr. s. Karışık, karışmış. Birbirine girip dolaşmış. Birçok parçalardan meydana gelmiş. [İng. Complicated, intricate]

kompliman Fr. i. ★ 1. Övme, tebrik, bir kimsenin meziyetini yüzüne karşı söyleme. esk. Metih: Kadınların çoğu komplimandan hoşlanır. [Compliment — Compliment] ★ 2. Koltuklama.

komplo Fr. i. Bir kimseye karşı toplu olarak alınan gizli karar. Kumpas. [Complot — Plot, conspiracy]

komplo yapmak b. f. Kumpas kurmak, birine karşı gizli bir karar tertip etmek. [Comploter — To conspire, plot]

komposto İta. i. ★ 1. Şekeri fazla hoşaf: Kayısı, şeftali kompostosu. [Compote — Compote] ★ 2. Bitki artıklarından yapılan gübre.

kompozisyon Fr. i. ★ 1. Genel anlamı: Parçaların bir bütün içinde, bir düzen gösterecek şekilde bir araya getirilmesi demek olup, plastik sanatlarda, müzikte, yazı sanatında da kullanılır. ★ 2. Ed. Bir kimseye, anadilinin düzgün kuralları içinde duygu ve düşüncelerini tam ve yeterli olarak (sözle ya da yazıyla) karşısındakilere anlatabilme yeteneğini kazandırma çalışmaları. Kompozisyonun başlıca amacı: 1° İyi ve doğru anlama, 2° Anladığını iyi ve doğru inceleyip yargılama, 3° Bunun sonucunu karşısındakilere doğru, tam ve düzgün anlatabilmedir. [Composition — Composition]

kompozitör Fr. i. Müzik besteleri yapan. esk. Bestekâr. [Compositeur — Composer]

komprador i. Eko. Sos. (Aslı İspanyolca compradore) Sömürgelerde yabancı kumpanyalarla alışverişe aracılık eden kimselere verilen ad. Bu kelime zamanımızda, emperyalist devletlerin, az gelişmiş ülkeleri ekonomik ve politik yönden ele geçirme ya da sömürme yolunda, o ülkeler halkı arasından kendilerine çıkarla bağladıkları kimseler için kullanılmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik hayatını elinde tutan bu kompradorlar, ithalât, ihracat yoluyla emperyalist ülkenin egemenliğini sürdürdükleri gibi, yerli bir endüstrinin kurulmasına engel olarak, ülkelerinin yarı sömürge kalmasına sebep olurlar. [Comprador — Comprador]

kompres Fr. i. Hek. Yaraların pansumanında kullanılan katlanmış bez, havlu, sargı: Sıcak kompres, soğuk kompres. [Compresse — Compress]

kompresör Fr. i. Tek. Bir gazı sıkıştırmaya yarayan aygıtların genel adı. Elektrik motoruyla çalışanları olduğu gibi, mekanik olanları da vardır. [Compresseur — Compressor]

komprime Fr. i. Toz iken sıkıştırılarak küçük bir tekerlek haline konulmuş ilâç. Sıkıt: Kinin komprimesi, et suyu komprimeleri. [Comprimé — Compressed tablet]

komşu i. ★ 1. Evleri yakın olan kimselerden her biri. [Voisin — Neighbour] ★ 2. s. Bitişik ya da pek yakın olan: Komşu ülke. [Voisin — Neighbour]

komşu açı b. i. Mat. Tepeleri ve birer kenarları ortak olan iki açıdan her biri. esk. Mücavir zaviye. [Angle adjacent — Adjacent angle]

komşu kapısı b. i. Pek yakın sayılan yer: Bursa İstanbul'a komşu kapısıdır.

komşuluk i. Komşu olma hali, semtçe, yerce ya da bazı nitelikler bakımından yakınlık. [Voisinage — Neighbourhood]

komşuluk hakkı Huk. Taşınamaz mal sahiplerini, çevredeki diğer taşınamaz mal sahiplerine karşı bir takım borç ve haklara sahip kılan ve kanundan doğan durumlar. Medeni Kanun'a göre, bir kimse mülkünü kullanılırken, komşusuna zarar verecek taşkınlıklardan çekinmek, komşuları rahatsız edici eylemlerde bulunmamak, kendi mülkünden komşunun zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır.

komut, -tu i. Ask. Askere her hangi bir hareket için verilen buyruk, emir. [Ordre — Order]

komuta i. Ask. Askerlik işlerinde ve hareketlerinde yönetim ve emir işi. esk. Kumanda: Bölükte komuta yüzbaşının elindedir. [Commande — Command]

nutan i. Ask. Askeri bir birliğin, yerin ve işin başında bulunan rütbeli kimse. esk. Kumandan. [Commandant — Commander]

komutanlık i. Ask. Kurmay heyeti ile beraber komuta makamı.

komutmak ★ 1. Gayrete getirmek. ★ 2. Davrandırmak.

komün Fr. i. Fransa'da, bir belediye başkanı ve bir belediye meclisi tarafından yönetilen bir yönetim çevresi (mülkî idare). Tarih bakımından komün, asiller sınıfına karşı burjuvaları ve halkı anlatmak için kullanılırdı. Fransa tarihinde «Paris Komünü — Commune de Paris» iki büyük hareketin adıdır. Bunlardan birincisi, Fransız İhtilâli'nden sonra, 1792'de kurulan ihtilâl örgütüydü. İkincisi de, Paris'de 1871'de, işçilerin ve sosyál reformlardan yana olanların ayaklanması sonunda kurulan geçici ihtilâl hükümetidir. [Commune — Commune]

komünist, -ti Fr. i. Komünizm yanlısı. [Communiste — Communist]

Komünist Enternasyonali 1864'de Karl Marx'ın etkisiyle Londra'da kurulan, 1876'da dağılan ve 1868 kongresini Brüksel'de, 1869 kongresini Bâle'de yapan 1. Enternasyonal (Uluslararası İşçi Birliği) den sonra 1889'da Brüksel'de kurulan 2. Enternasyonal'e bağlı ulusal sosyalist partiler arasında, I. Dünya Savaşı ve Rus İhtilâli yüzünden anlaşmazlıklar çıkması üzerine 2. Enternasyonal ikiye bölününce 1919'da ortaya çıkan 3. Enternasyonal ya da Komünist Enternasyonali (Komintern). Diğeri 1923'de kurulan Sosyalist Enternasyonali'dir. Komintern, Moskova'da Lenin tarafından kuruldu ve sosyalist partilerin sol kanatlarını birleştirdi. Komünist hareketine ihtilâlci amaç ve yönler arayan bu enternasyonal, kısa zamanda Sovyet dış politikasının aracı haline geldi. S.S.C.B. ile Batı demokrasileri arasında yakınlaşma sağlamak isteyen Stalin tarafından 1943'de dağıtıldı. (Bak. Komintern).

komünizm Fr. i. Eko. Sos. Bütün malların kamuya mal edilerek, özel mülkiyetin ortadan kaldırıldığı sosyal ve politik öğreti. Sosyal bir teori olarak, komünizme ilkçağ düşünürlerinden beri, birçok sosyal reformcuda rastlanır. Platon, «Cumhuriyet» adlı eserinde belirli bir ölçüde, komünist bir toplum düzeni tasarlamıştır. Yeni zamanlarda İngiliz filozofu Thomas Morus, İtalyan filozofu Campanella da eserlerinde, komünizme göre yönetilen, yani özel mülkiyetin bulunmadığı, üretim ve tüketimin ortaklaşa yapıldığı toplumlar tasarlamışlardır. Çağdaş sosyal ve politik fikir akımları içinde komünizmin nazariyecileri Karl Marx'la Friedrich Engels'dir. 1917'de Rusya'da meydana gelen ihtilâl sonucunda, bu ülkede proletarya diktatörlüğüne dayanarak kurulan rejimin amacı komünizmi gerçekleştirmektir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Çin'de de bu amacı benimseyen «Çin Halk Cumhuriyeti» kuruldu. [Communisme — Communism]

komünote Fr. i. Topluluk, komün halkı. esk. Cemaat. [İng. Community]

komütatör Fr. i. Tek. Elektrik devrelerini açıp kapamaya yarayan elektrik aygıtı. Bir devreyi açınca, başka bir devreyi kapar. [Commutateur — Commutator]

konak i. ★ 1. Araba ya da hayvan yolculuğunda geceyi geçirmek üzere konulan yer. [Place d'arrêt — Halting - place] ★ 2. Bu çeşit taşıtlarla bir günde alınan yol: İki kasaba arasında üç konak mesafe var. [Etape — Day's jonrney] ★. 3. Büyük ve azçok görkemli ev. [Demeur — Mansion] ★ 4. Hükümet dairelerinden birinin binası: Hükümet konağı. [Hôtel du gouvernement — Government house] ★ 5. Kucak çocuklarının başlarının tepelerinde meydana gelen kepek tabakası. [Pellicules de la tête — Scurf]

konakçı s. Yolculukta ya da askerlikte önden giderek konak yeri bulmakla görevli olan kimse.

konaklamak f. Yolculuk süresinde bir yerde kalıp geceyi geçirmek.

Konakpınar Sivas'ın Gürün ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 9 032, merkezinin nüfusu 549'dur. Eski adı Karadoruk'du.

Konakpınar Balıkesir'in merkez ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 8 235, merkezinin nüfusu 582' dir.

Konakri Gine'nin başkenti. Atlas okyanusu kıyısında canlı bir limandır. Nüfusu 112 500'dür.

konca Far. i. Henüz açılmamış ya da açılmaya yüz tutmuş çiçek. [Bouton — Bud]

koncolos i. Cadı. Karakoncolos. [Vampire — Vampire]

konç i. Ayağa giyilen şeylerin aşık kemiğinden yukarı olan kısmı: Çizme koncu, çorap koncu. [Jambe de botte, haut de bas — Leg of a boot or stocking]

konçerto İta. i. Müz. Belirli bir çalgının orkestra ile çalması için yazılmış üç kısımlı eser. [İng. Concerto]

konçerto grosso İta. i. Müz. Büyük konçerto. 3 solo çalgı ve orkestra için yazılır. İlk olarak Torelli tarafından denenmiştir.

konçlu s. Koncu olan ya da koncu uzun olan.

kondansatör Fr. i. Fiz. Sabit bir elektrik gerilimi altında, çok miktarda elektrik yükü biriktirmeye elverişli olan düzen. Birçok çeşidi bulunmakla birlikte genellikle iki iletkenle, bunlar arasına yerleştirilen yalıtkan bir cisimden oluşur. İki iletkene kondansatörün armatürleri, aradaki

yalıtkana da dielektriği adı verilir. Bir kondansatörü doldurmak (şarj etmek) için armatürlerine gerilim uygulanır. Böylece armatürleri elektrikle yüklenmiş olur. Yalıtkan olarak hava, kalay, cam, mika, parafinli kâğıt kullanan kondansatörler değişik yerlerde yararlı olur. Ayrıca kimyasal bileşiklerle yapılmış elektrolitik kondansatörler de vardır. Bir kondansatörün armatürlerinin yüzeyi değişirse, kondansatörün yük biriktirme miktarı (sığası, kapasitesi) de değişir. Sığa birimi faraddır. Değişken kondansatör, radyoda istasyonları birbirinden ayırmaya yarar. Radyo devrelerinde başka kondansatörler de vardır. Elektrik motorlarına, yakındaki başka elektrik alıcılarına zarar vermemesi için kondansatör bağlamak gereklidir. Kondansatörler aralarında seri ya da paralel bağlanabilir. Böylece değişik sığalar elde edilir.

kondanse Fr. s. Son derece kısaltılmış, özleştirilmiş. [İng. Condensed]

kondansör Fr. i. Tek. ★ 1. Buhar makinesinde, makinede iş yapmış buharın soğutularak yoğunlaştırıldığı (sıvı hale getirildiği) kazan. İş yapmış buharın dışarı salınması hem onun enerjisinin tamamından yararlanmayı önleyeceği, hem de buhar kazanındaki suyu azaltacağı için kondansör kullanılır. Böylece su ve buhar kapalı bir devrede dolaşır. ★ 2. Optik aletlerde ışık kaynağından çıkan ışık ışınlarını toplayıp yararlı kılan mercek sistemi. Genellikle geniş yüzeyli, düzlem - konveks merceklerden yapılır.

kondominyum Lat. i. Bir toprak üzerinde iki ya da daha çok devletin uyguladığı egemenlik otoritesi. [Condominium — Condominium]

kondor İsp. i. Güney Amerika'da yaşayan, beygir ve katır leşleriyle geçinen, tüyleri için avlanan büyük bir akbaba.

kondotyore İta. i. Eski İtalyan şehir cumhuriyetleri arasında çıkan savaşlarda geçici bir süre için savaşın ve şehrin yönetimi kendilerine verilen askerler. Bunların bir kısmı kuvvetlenip, sonradan despot olarak kalmışlardır.

kondrin i. Anat. Kıkırdak dokusunun ara maddesi. Esnek ve homogen bir maddedir. Kaynatılınca yapışkan bir hal alır.

kondurmak f. ★ 1. Yolcu ve konuğa konak ve yer bulmak: Bizi köyde bir eve kondurdular. [Placer — To place] ★ 2. Gelişi güzel takmak, iliştirmek: Başına çiçek kondurmak. [Attacher — To attach] ★ 3. Üzerine yormak: Hastalığı kendine kondurmuyor.

kondüksiyon Fr. i. Fiz. Isının üç iletim yolundan biri. Diğer ikisi konveksiyon ve ışınımdır. Katı bir cismin farklı sıcaklıkta bulunan iki noktası arasında, yüksek sıcaklıklı noktadan alçak sıcaklıklı noktaya doğru ısı iletilmesi olayına kondüksiyonla ısı iletimi denir. Ateşe sokulan maşanın sapının da ısınması bu olayın sayısız örneklerinden biridir.

kondüktör Fr. i. Trenlerde ya da tramvaylarda vagon ve bilet işlerine bakan görevli. [Conducteur — Conductor]

kondüvit Fr. i. Tiy. Bir tiyatro oyununda sahneye çıkma sırası gelen oyuncuları uyaran, bu sıranın bozulmasını önleyen kimse. [İng. Call boy]

konfabulasyon i. Hek. Uydurmacılık. Bazı akıl ve ruh hastalıklarında (bunamalar, frengiye bağlı beyin hastalıkları, şizofreniler grubuna giren klinik tablolar gibi) o kimsenin bir yığın gerçek dışı olgu ve yaşantıyı, yerine göre gerçekliklerine kendisi inanarak anlatması. Bunamalarda bellekteki anı boşlukları böyle uydurmalarla doldurulur; ilk bakışta kimi kere bu uydurulmuşlarla gerçekler öyle birbirlerine uygun bir karışımdadır ki ayırt etmek çok güçtür. Bak. bellek bozuklukları.

konfederasyon Fr. i. Egemenliklerini kaybetmeden, birden fazla devletin bir birlik meydana getirmesi. İç egemenliklerini mutlak olarak koruyan devletler, konfederasyona girmekle, dış egemenlikleri yönünden bazı sınırlamaları kabul etmiş olurlar. Konfederasyon, kendini meydana getiren devletlerden ayrı bir devlet değildir ve bir merkezden yönetilmez. [Confédération — Confederation]

konfederatif Fr. s. Konfederasyona değgin. [İng. Confederal, confederative]

konfedere Fr. s. Konfederasyon olarak birleşmiş olan (devletlerden her biri) [İng. Confederate]

konfeksiyon Fr. i. Hazır esvap. [İng. Ready - to - wear]

konferans Fr. i. ★ 1. Bir topluluk karşısında belirli bir konu üzerinde yapılan konuşma: Edebiyat tarihine dair bir konferans. [Lecture — Lecture] ★ 2. Bir meslekten olanlar arasında belirlenmiş konular üzerinde ya da çeşitli uluslardan seçilmiş uzmanlar arasında, daha çok politik nitelikte bir sorun üzerinde konuşmalarda bulunmak için yapılan toplantı. [Conférence — Conference]

konferansçı i. Konferans veren kimse. [Conférencier — Lecturer]

konferans vermek b. f. Bir topluluk karşısında bir konu üzerinde konuşmak, incelemelerini ve düşündüklerini anlatmak. [Faire de conférence — To lecture]

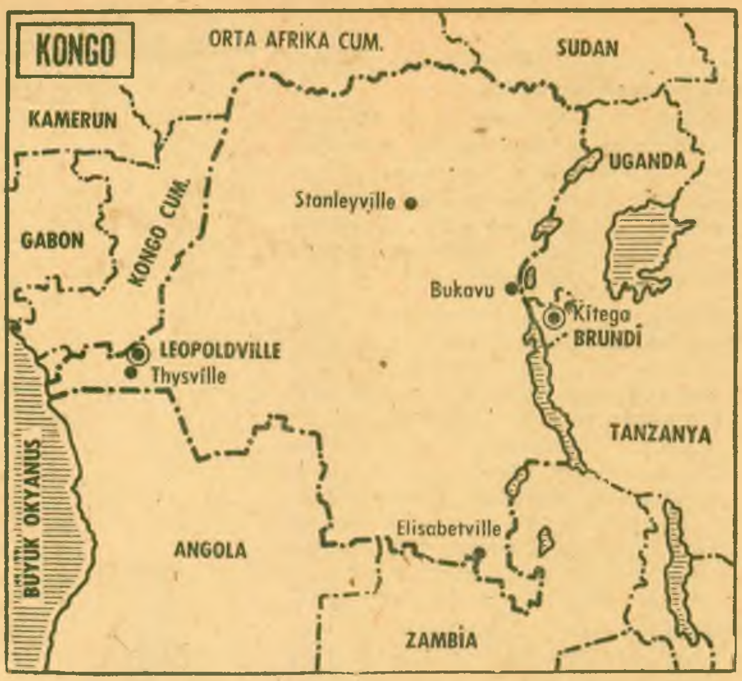
konfeti İta. i. Yuvarlak mini mini pullar şeklinde kesilmiş renkli ve ince kâğıtlar. Balo gibi eğlenceli toplantılarda bulunanların üstüne serpilir. [Confetti — Confetti]

konfor Fr. i. Yaşamayı kolaylaştırıp rahatlık veren her türlü araç ve eşya: O kasabada elektrik, havagazı gibi konforların hiçbiri yok. [Confort — Comfort]

konfor ivmesi b. i. Fiz. İçinde insan bulunan taşıtların ya da asansör odasının ivmesi-

Konfüçyüs heykeli

nin en büyük değeri, sınır değeri. İvme bu değerden büyük olursa insanlar rahatsız olur. Onun için örneğin asansörün kalkış ve duruş ivmelerinin (Bak. ivme), bu sınırı aşmaması gerekir. Fren yapan bir arabada konfor ivmesi sınırı aşılır.

Konfüçyüs (Çin'ce de K'Ong Çeu — M.Ö. 551-479) Çinli filozof. Sokrates gibi Konfüçyüs de kitap yazmamıştır. Fikirleri öğrencilerinin notlarından ve anılarından öğrenilmiştir. Bütün dersleri, özellikle ahlâk üzerinde toplanmaktaydı. Ona göre, bir toplumun uyumluluk içinde gelişmesi, ancak orada yaşayan insanların iyilik yolunda çalışmaları, kişiliklerini kültür yoluyla geliştirmeleriyle mümkün olabilir. Konfüçyüs'e göre dostluk (yen) ve adaletlilik (yi) en başta gelen en büyük iki erdemdi. Konfüçyüs'ün fikirleri, Çin İmparatorluğu'nun resmî felsefesi olmuş, din yüceliğine yükselmiştir. Yalnız 1912'den sonra bu felsefenin okutulması ve öğrenilmesi zorunlu olmaktan çıkarıldı.

Pekin'deki Konfüçyüs tapınağının girişi

konglomera i. Jeol. Çakıltaşı, yığışım.

Kongo Cumhuriyeti (Brazzaville Kongosu) Orta Afrika'dan, batıda Atlas okyanusuna kadar uzanan, 342 000 km² genişlikte, 840 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Brazzaville'dir. Ülkenin güneyi savanalarla, ekvator üzerindeki merkez bölgesi sık tropikal ormanlarla, kuzeyi fundalıklarla kaplıdır. Nüfus seyrektir. Yerlilerin birçoğu geçimini ilkel bir tarımla ya da meyva derlemekle sağlar. Ülkenin asıl zenginliğini meydana getiren palmiye yağı, kahve, muz, tütün, kakao, şeker kamışıdır. Ayrıca uranyum, kurşun, petrol ve altın gibi yeraltı zenginlikleri işletilir. Ülke 1888'de Fransa'nın egemenliğine geçmiş ve Fransız Ekvator Afrikası'nı meydana getiren 4 ülkeden biri olmuştu. 28 Kasım 1958'de Fransız Uluslar Topluluğu'na üye bir cumhuriyet haline gelmiş, 1960 temmuzunda bağımsızlığına kavuşmuştur. 1963 seçimlerinden beri sol eğilimli Ulusal Devrim Hareketi (M.N.R.) partisi tarafından yönetilmektedir.

Kongo Federal Cumhuriyeti (Léopoldville Kongosu) Orta Afrika'da, Kongo - Ubangi nehirlerinin doğusunda kalan 2 345 000 km² genişlikte, 15 630 000 nüfuslu federal bir cumhuriyet. Başkenti Léopoldville, diğer önemli şehirleri Stanleyville, Elisabethville, Albertville, Luluaburg, Coquihatville, Bukavu'dur. Ülke halkı 40 ayrı diyelek konuşan 150 kabileden meydana gelmektedir. Geniş ekvator ormanlarıyla kaplı ülkede kauçuk ağacı, yağ palmiyesi yaygındır. Kuzey ve doğu yörelerinde kahve, pamuk, kakao yetiştirilir. Ülkenin asıl önemli zenginliği, özellikle güneydeki Katanga bölgesinde işletilen madenlerdir. Uranyum ve elmas yatakları çok zengindir. Dünya üretiminde kalayda dördüncü, bakırda altıncı gelir. ★ Tarih: Bir Belçika sömürgesi olan Kongo'da ilk devlet örgütü, kâşif Stanley'in çabalarıyla 1885 yılında kurulmuş, böylece ülke Belçika Kralı II. Léopold'un özel ve kişisel mülkü haline gelmiş, 1908 yılında adı geçen kral tarafından Belçika'ya armağan edilmiştir. Ülke 30 haziran 1960'da Lumumba ve Kasabuvu'nun önderlikleri altında hareket eden toplulukların ortak mücadelesi sonunda bağımsızlığa kavuşmuştur. 1960 temmuzundan sonra, yabancı ülkelerin kışkırtmasıyla, rakip kabileler ve bölgeler arasında başlayan çatışmalar sırasında, Çombe yönetimindeki Katanga ve arkasından Kasai bölgeleri ayaklanarak Kongo'dan ayrılmış; Birleşmiş Milletler kuvvetleri duruma müdahale etmiş ise de, Kongo'nun bağımsızlığı ve birliği için çalışan ve halkın büyük çoğunluğundan destek gören başbakan Lumumba tutuklanarak öldürülmüştür. Başlayan karışıklıklar bir iç savaşa dönüşmüş, Lumumba'ya karşı olan yöneticileri desteklemek üzere Belçika ve A.B.D. birliklerinin müdahalesi, Afrika devletlerinin ve dünya kamuoyunun sert tepkisiyle karşılanmıştır. Dış desteklere rağmen başarısızlığa uğrayan yöneticiler 1964 ağustosunda yeni bir anayasanın yürürlüğe girmesine razı olmuşlardır.

kongövde b. i. Bot. Hurma ağaçlarında olduğu gibi koni biçiminde gövde. esk. Cizil. [Stipe — Stipe, stem]

kongre Fr. i. ★ 1. Kurultay. ★ 2. A.B.D.'de Temsilciler Meclisi ile Senato'nun bir aradayken aldıkları ad [İng. Congress]

koni Yun. i. Mat. Bir noktası daire çevresi üzerinde kayan, bir noktası da dairenin dışındaki sabit bir noktadan ayrılmayan doğrunun meydana getirdiği şekil. Sabit noktadan daire düzlemine inilen dik, dairenin merkezinden geçerse dik koni, geçmezse eğik koni elde edilir. Bir külâh, açılmış bir kurşunkalemin ucu koni şeklindedir. esk. Mahrut. [Cône — Cone]

Koniev, İvan (1879-1945) Sovyet mareşali. Çar ordusuna teğmen olarak katılan Koniev, ihtilâl sıralarında yararlı hizmetlerde bulundu. 1936 yılında İspanya iç savaşına Sovyet gözlemcisi olarak katıldı. 1943'de Kalinin bölgesindeki birliklere komuta eden Koniev, çok çetin savaşlardan sonra Alman ordusunu Romanya sınırlarına kadar geri attı. Bu başarısından dolayı mareşalliğe yükseltildi ve Ukrayna cephesi komutanlığına atandı.

konik Yun. s. Mat. Koni biçiminde ya da koni ile ilgili olan.

konikler Yun. T. ç. i. Mat. Tabanı daire olan bir koninin bir düzemle kesilmesiyle elde edilen şekillerin genel adı. Üç bölüme ayrılırlar: Elips, parabol, hiperbol. Düzlem, taban dairesine paralel olursa, arakesit de daire olur.

konişmento i. Eko. Bir gemiye yüklenilen malların alındığını gösteren ve mal sahibine kaptan ya da malı taşıyacak olan donatanın temsilcileri tarafından verilen belge. Mallar, varma limanında da, ancak konişmentoyu elinde bulunduran kimseye teslim edilir. Konişmento, nama, taşıyana ve emre muharrer olabilir. Bir çeşit değerli evraktır. [Connaissement — Bill of laiding]

konje Fr. i. İzin, müsaade, yol verme, işten çıkarma. [Congé — Leave, permission]

konjonktif Fr. i. Anat. Katılgan doku. Öteki dokuları birleştiren doku. [İng. Connective, conjunctive]

konjonktivit Fr. i. Hek. Göz yuvarlağını göz evinde tutan sümüksü zar iltihabı. [İng. Conjuctivitis]

konjonktür Fr. i. Bir ülkenin ekonomik durumunu meydana getiren öğelerin tümü. [Conjoncture — Combination of contigencies, business cycle fluctuations]

konkasör Fr. i. Tek. (Taş v.b. için) Kırıp ufalama makinesi, kırma değirmeni.

konkav Fr. s. Mat. İçbükey. [Concave — Concave]

konkordato İta. i. ★ 1. Huk. İcra İflâs Kanunu'na göre, icra tetkik organının saptayacağı bir memurun başkanlığında toplanan alacaklıların, adet ve alacak itibariyle üçte ikisinin kabulüyle yapılan ve borçlunun borçlarının bir plana göre ödenmesini gerektiren sözleşme. İflâsına hükmedilmiş olan borçlu da, iflâsdan sonra konkordato isteyebilir. [Concordat — Bankrupt's certificate, legal settlement] ★ 2. Tar. Papalık ile bir kral arasında bir din sorunu üstünde yapılan anlaşma.

konkur Fr. i. Yarışma. [Concours — Contest, event, medal play]

konkurhipik Fr. i. Sp. Değişik yükseklikte, genişlikte ve tipte çeşitli engellerden atını atlatarak belirli mesafeyi en kısa sürede ve en hatasız alma esasına dayanan binicilik sporu.

konma i. Ask. Birliklerin açıkta ya da çatı altında istirahate geçmesi. Üç türlü konma vardır. 1° Konak. 2° Çadırlı ordugâh. 3° Köy ordugâhı.

konmak f. ★ 1. Yolculukta geceyi geçirmek üzere bir yere inmek. [Se mettre, se placer — To stay] ★ 2. Kısa bir zaman için çadır kurup yerleşmek: Yörükler yazın şu dağa konarlar. [Camper — To camp] ★ 3. (Uçan şeyler için) Bir yere inmek: Kelebek çiçeğe kondu, bıldırcın ağaca konmaz. [Se poser — To land] ★ 4. Bir şeyi emeksiz edinmek: Hazıra konmak, mirasa konmak, lüpe konmak. [Obtenir gratis — To get free] ★ 5. Konulmak, yerleştirilmek. esk. Vazedilmek: Bu yemeğe az tuz konur. [Se mettre — To be put]

Konoye, Fumimaro Prens (1891-1945) Japon devlet adamı. 1919'da Paris'de toplanan barış konferansına katıldı. 1933'de parlâmentoya girdi; soylular meclisine başkan oldu. 1937'de partisizlerden bir kabine kurdu; 1938'de ayrıldı. 1940'da yeniden başbakanlığa getirildi, 1941'de çekildi. 1945'de savaş suçlusu olarak tutuklandı; kendini öldürdü.

konsa i. Kuşların taşlık denen midesi.

konsantre Fr. s. Bir yere yoğun olarak toplanmış.

konsekan Fr. s. Mantıklı davranan; yargıları mantığa uygun olan. Tutarlı. [İng. Consistent, rational]

konseptüalizm Fr. i. Fel. Kavramcılık. esk. Mefhumiyet. [Conceptualisme — Conceptualism]

konser Fr. i. Sanatçıların müzik eserlerini bir toplulukta çalması ya da söylemesi. Konser vermek. [Concert — Concert]

konserto Bak. konçerto.

konservatör Fr. s. Tutucu, koruyucu. Politikada eski kanun ve gidişlerde pek yenilik taraflısı olmayan. esk. Muhafazakâr. [İng. Guardian, conservative, preserving]

konservatuvar Fr. i. Müzik ve tiyatro okulu. [Conservatoire — Conservatory]

konserve Fr. i. Bozulmayacak, uzun zaman muhafaza edilebilecek şekilde kutulara konulmuş yiyecek: Meyva konservesi, balık konservesi, sebze konservesi. [Conserve — Conserving, preserving, canning]

konsey Fr. i. Bir takım sorunları konuşup tartışan kimseler topluluğu, meclisi: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. [Conseil — Council]

konsil Fr. i. Doktrin meseleleri ve papazlarla ilgili disiplin işleri hakkında karar vermek üzere kardinallerle teoloji doktorlarının yaptıkları toplantı.

konsol Fr. i. ★ 1. Duvar kenarına yerleştirilen, üstüne ayna ve başka süs eşyası konan çekmeli, yüksekçe dolap. [Console — Pier - table] ★ 2. Balkon gibi çıkıntılı yerleri ya da parçaları duvara bağlayan yapı elemanı: Konsol kiriş.

konsolidasyon Fr. i. Ticaret şirketlerinin tamamiyle dağılarak yeni bir şirket meydana getirmeleri. Genel bir borcu zorunlu olarak ya da isteyerek uzun vadeli borca çevirerek ya da sürekli bir şekle sokarak, ana paranın ödenmesini geciktirmek için yapılan malî işlem. [Consolidation — Consolidation]

konsolide Fr. s. Uzun vadeye çevrilen (borçlanma). [Consolidé — Consolidated]

konsolit Fr. i. ★ 1. Ana akçenin ödeme tarihi belli olmayan ve yalnız faizi ödenen devlet tahvili. [Consolidés — Funded debt] ★ 2. Bir çeşit iskambil oyunu.

konsolitçi i. Tahvil, esham gibi değerli kâğıtları alıp satan kimse.

konsolos Lat. i. Bir devletin, diğer ülkedeki ticaret çıkarlarını koruyan, o ülkedeki yurttaşlarının yurttaşlıkla ilgili hizmetlerini gören, yabancı ülkenin ticaret ve iktisat durumunu gözleyen, kendi ülkesinin mallarını pazarlamak için çaba gösteren, yabancı devletlerde görev gören dışişleri memuru. Konsoloslar siyasî temsilci değildir ve dış siyasetle ilgili yetkileri yoktur. Herhangi bir yabancı devletin herhangi bir şehrinde konsolosluk kurulabilmesi o devletin kabulüne bağlıdır. Konsolosların statüleri, devletler arasında yapılacak konsolosluk anlaşmalarıyla saptanır. [Consul — Consul]

konsoloshane b. i. Konsolosluk işlerinin görüldüğü daire.

konsolosluk i. ★ 1. Konsolosun yaptığı iş. [Charge de consulat — Consulship] ★ 2. Bu işin görüldüğü daire, konsoloshane. [Consulat — Consulate]

konsomasyon Fr. i. Bir lokanta, gazino ya da barda yenip içilen şey: Sarhoş, meyhanede yaptığı konsomasyonu ödemek istememiş. [Consommation — Consummation]

konsomatris Fr. i. Barlarda müşteri ile içki içen kadın.

konsorsiyum Lat. i. Büyük kurumlar arasında belli konular için yapılan birlik ve ortaklık: Bakanlar konsorsiyumu. [Consortium — Consortium]

Konstantin, I. (1868-1923) Yunan Kralı. Babası I. Yorgo'nun yerine 1913'de kral oldu. I. Dünya Savaşı'nda Almanlar'a sempati gösterdiği için 1917'de tahtı, oğlu I. Aleksandr'a bırakarak sürgüne gitti. 1920'de oğlu bir maymunun ısırması üzerine ölünce yeniden krallığa getirildi. Ancak, Anadolu seferinde Yunanlılar ağır bir yenilgiye uğrayınca 1922'de tahtı bu sefer oğlu Yorgi'ye bırakarak yeniden çekildi.

Konstantin, II. (Doğ. 1940) Yunan Kralı. Hukuk öğrenimi, daha sonra askerlik eğitimi gördü. 1964'de kral oldu.

konstrüksiyon Fr. i. Yapma, yapım. [İng. Construction]

konsül İta. i. Tar. ★ 1. Eski Roma'da her yıl seçilen iki devlet başkanından her biri. ★ 2. 1799-1804'e kadar Fransa'daki 3 devlet başkanına verilen ad.

konsültasyon Fr. i. Hekimler arasında hasta hakkında yapılan danış. Konsulto. [Consultation — Consultation]

kont, -tu Fr. i. Fransa'da dördüncü derecede bir soyluluk ünvanı. Marki ile baron arasındadır. [Comte — Count]

kontak Fr. i. ★ 1. Tek. Gerilimleri aynı olmayan iki elektrik iletkeninin birbirine değmesi. Bu olay sonunda devreden çok büyük akımlar geçer. Bu büyük akımlar iletkenlerin yalıtkanlarını, devrede bulunan elektrik araçlarını bozabilir. Ya da kontak noktası yakınında bulunan yanıcı cisimleri tutuşturabilir. Elektrikten çıkan yangınların çoğunun nedeni kontaktır. Kontaktan sonra devredeki sigortalar (iyi seçilmişse) atar, böylece tehlikeli durumları önler. [Contact — Contact] ★ 2. Külb. Akılca sapık.

kontenjan Fr. i. Bir malın alım satımında ya da dağıtılmasında ilgili olanların her birine düşen pay ölçüsü. İthal miktarı, satış miktarı. [Contingent — Quota]

kontenjan usulü Eko. Yurda girecek yabancı malların şekil, nicelik ve niteliğinin sınırlandırılması. [Contingent — Quota]

kontes Fr. i. Kadın kont ya da kont karısı. [Comptesse — Countess]

kontra İta. zf. Birinin zıddına hareket: Kontra gitmek. Kanuna, kurala kontra hareket. [Contre — Counter]

kontra gitmek b. f. Karşıt hareket etmek.

kontralto İta. i. Müz. Kadın seslerinin en kalını ve böyle sesi olan sanatçı.

kontrast Fr. i. Renkler, duygular ve olaylar karşıtlığı. Birbirini daha açık belli eder. [İng. Contrast, set - off]

kontrat, -tı (kontrato) İta. i. Sözleşme kâğıdı. [Contrat — Contract]

kontrbas Fr. i. Müz. Yaylı sazların en büyüğünün adı. Partisyonu fa anahtarı ile yazılır. Orkestrasyonda en kalın seslerin elde edilmesinde kullanılan bir çalgıdır. [Contre - basse — Double - bass]

kontrfile Fr. i. Kesim hayvanlarında, bel kemiğindeki dikensi çıkıntının iki yanında bulunan et dilimi.

kontrol Fr. i. ★ 1. Denetleme. Bir işin doğru ve usulüne uygun yapılıp yapılmadığını inceleme, yoklama. esk. Murakabe. [Contrôle — Control] ★ 2. Denetçi.

kontrol etmek b. f. Denetlemek, yoklamak. esk. Mürakabe etmek. [Contrôler — To control]

kontrolör Fr. i. ★ 1. Herhangi bir kontrolü yapmakla görevli kimse. [Contrôleur — Controller, auditor, examiner, supervisor] ★ 2. Tren, tramvay, tiyatro, sinema v.b. biletlerini muayeneden geçiren görevli. [Contrôleur, inspecteur — Check taker, inspector]

Nefesli ve yaylı kontrbas

kontrpiye Fr. b. zf. Futbol ve benzeri oyunlarda, topa, ayağı topun gittiği yönde olmadığından, dokunamıyarak: Kaleci, kontrpiyede kaldı.

kontrplak Fr. i. Liflerinin doğrultusu birbirine dikey gelmek üzere üst üste yapıştırılan incecik tahtalardan meydana gelmiş, ince, fakat esnek ve dayanıklı tahta. [Contre - plaque — Plywood]

kontrpuvan Fr. b. i. ★ 1. Birkaç kısımlık müzik besteleme sanatı. ★ 2. Kontrpuvan kurallarına uyarak yapılmış beste.

kontur ★ 1. Çevreyi belirleyen çizgi, çevre çizgisi. ★ 2. Sınır, uç, son: Ormanın sınırı. ★ 3. Kıvrıntı, dolambaç: Nehrin kıvrıntısı. ★ 4. Mat. Çevre çizgisi: Silindirsi cisimlerin çevresi. [Contour — Contour]

konu i. ★ 1. Üzerinde söz söylenen, yazı yazılan ya da eser meydana getirilen düşünce, olay ya da durum, esk. Mevzu. [Sujet — Subject] ★ 2. Herhangi bir işleme uğrayan şey. [Objet — Object]

konu i. Komşu, misafir (bu kelime her zaman «komşu» ile birlikte kullanılır): Konukomşu arasında iyi geçinmek gereklidir.

konuk i. Bir yere ya da birinin evine kısa bir zaman kalmak üzere gelen kimse. esk. Misafir. [Hôte — Guest]

konukçu i. Bir konuğun yanına verilen kılavuz ya da arkadaş, misafiri gezdiren kimse. esk. Mihmandar.

konuklamak f. Konukluğa kabul etmek, misafir etmek. [Hospitaliser — To receive, entertain]

konukluk i. ★ 1. Konuk olanın hali, misafirlik. [Visite — Visit] ★ 2. Yolculara para ile yatacak ve yiyecek verilen yer. esk. Misafirhane. [Hôtel, auberge — Guest - house]

konukomşu b. i. Bak. konu.

konuksever b. s. Konuklarını iyi ağırlayan, misafirden hoşlanan. esk. Misafirperver. [Hospitalier — Hospitable]

konum i. Konma tarzı, duruş. esk. Vaziyet. [Position — Position]

konumluk i. Konulacak yer. esk. Mevzi. [Location — Location]

konur s. Esmer, açık kestane renginde.

konuş i. ★ 1. Konma tarzı. ★ 2. Coğ. Bir yerin, çevresi içindeki duruşu. ★ 3. Ast. Bütün ihtimaller gözönünde tutularak kara, hava ve deniz birliklerinin yerleştirilmesi şekli.

konuşkan s. Konuşmayı seven, iyi ve tatlı konuşan. [Loquace — Loquacious]

konuşma i. ★ 1. Konuşmak işi. [Conversation — Conversation] ★ 2. Dinleyicilere karşı, bir kimsenin belli bir konu üzerinde söylediği sözler, konferans. [Conférence — Conference]

konuşmak f. ★ 1. Söylemek, fikrini sözle anlatmak: Çocuk henüz konuşmuyor. [Parler — To talk] ★ 2. Karşılıklı anlatmak, söyleşmek. [Converser — To converse] ★ 3. Karar vermek üzere bir konu üzerindeki düşüncelerini birbirine anlatmak. [Discuter — To discuss]

konuşmamak b. f. Dargın bulunmak: Ben onunla konuşmuyorum.

konuşma yazarı b. i. Si. Sinema filimlerinde senaryoya bağlı olarak konuşmaları yazan kişi. [Dialoguiste — Dialogue writer]

konuşuk i. Konuşulmuş olan şey, konuşularak üzerinde anlaşmaya varılmış şekil. esk. Mukavele: Konuştuğumuz böyle değildi, konuşukta o şart yoktu. [Convention — Covenant]

konut i. Fel. ve Mat. Kabul edilmiş temel, ilkel gerçek. Öklides'in konutu: Bir noktadan bir doğruya, ancak bir paralel çizilebilir. esk. Mevzua. [Postulat — Postulate]

konut, -tu i. Mesken, ev. esk. İkametgâh. Habibation — Housing]

konut dokunulmazlığı Huk. Bir kimsenin meskeninin her türlü saldırı ve kanun dışı müdahalelere karşı, hukuk bakımından korunması. Anayasamız konut dokunulmazlığını kişinin hakları arasında 16. maddesinde düzenlemiştir. Buna göre, kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne göre verilmiş bir yargıç kararı olmaksızın, ulusal güvenlik, kamu düzeni yönünden gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de yetkili organın emri alınmaksızın hiç kimsenin konutuna girilemez ve buradaki eşyalara el konulamaz. Ceza Usul Kanunu, bir kimsenin evinde arama yapılabilmesi, eve girilebilmesi için gerekli şartları saptamıştır. Ceza Kanunu'na göre de, bir kimsenin evine izinsiz girmek ya da eve izinle girip çıkılması istenildiğinde çıkmamak suçtur.

konvansiyonel Fr. s. Geleneksel. [İng. Conventional]

konveks Fr. s. Mat. Dışbükey. esk. Muhaddep. [Convexe — Convex]

konveksiyon Fr. i. Fiz. Isının üç iletim yolundan biri. Diğer ikisi ışınım ve kondüksiyondur. Bir akışkan içinde, sıcaklığı daha yüksek olan akışkan bölümlerinin daha soğuk bölgelere doğru hareket etmesi sonunda ısının iletilmesine konveksiyonla iletim denir. Isınan havanın, ya da sıvıların yukarı doğru hareket etmeleri bu olayın sık rastlanan örneklerinden ikisidir.

konvertibl Fr. s. Başka değerlerle değiştirilebilen. [Convertible — Convertible]

konvertisör Fr. i. Tek. Dalgalı gerilimi doğru gerilime ya da doğru gerilimi dalgalı gerilime çeviren elektrik makinelerinin genel adı. Bir tek makine olabileceği gibi, bir makine grubu da olabilir. [Convertiseur — Convertor]

konvoy i. Ask. Bir savaş ve tehlike anında ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak

üzere donanmanın desteğinde ve bir komuta altında ilerleyen deniz kafilesi.

Konya İç Anadolu ve Akdeniz bölgesinde toprakları en geniş ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 47 720 km² olan ilin nüfusu 1 122 253, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 354 428'dir. Merkez ilçesinden başka, Akşehir, Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli, Çumra, Doğanhisar, Ereğli, Ermenek, Hadım, Ilgın, Kadınhanı, Karaman, Karapınar, Kulu, Sarayönü, Seydişehir ve Yunak ilçeleri vardır. İl toprakları genellikle ovalıktır ve bozkır görünüşündedir. Güney ve batı kesimleri ise Toros dağlarının arızalandırdığı ormanlık alanlara kadar uzanır. Akarsu bakımından yoksuldur. Çarşamba çayı ile Akdeniz'e dökülen Göksu tarafından sulanır. Türkiye'nin ikinci büyük gölü Tuz gölü ile, Beyşehir, Akşehir, Suğla ve Çavuşçu gölleri, il toprakları içindedir. İklim, sert bir kara iklimidir. Her türlü tahıl, şekerpancarı yetiştirilir. Başta koyun olmak üzere hayvancılık da yapılır. Sulama tesislerinin yetersizliği, gerekli tahıl üretiminin sağlanmasını engellemektedir. Şehir, kendi adını taşıyan ovayı batıdan çeviren basık sırtların eteğinde küçük bir çayın üzerindedir. Geniş bulvarları, parkları ve modern binalarıyla yeni bir şehir olma yolundadır. Un, şeker ve halı fabrikaları vardır. ★ Şehrin tarihi, M.Ö. VI. yüzyıla kadar uzanır. Eski adı İkonion'du. Çeşitli istilâlardan sonra 1072'de Süleyman Şah tarafından alınarak 1097'de Selçuklu başkenti oldu. 1465'de ise Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı. Bir kısmı yıkılmış olan Mevlâna Dergâhı ve Türbesi, Alaeddin Cami ve Türbesi, İnceminare, Gökmedrese, Hatuniye Medresesi, Sahip Ata ve Kapı camileri eski eserler arasındadır. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

konyak Fr. i. Alkol derecesi yüksek, özel bir kokusu bulunan, sarımtırak renkte bir çeşit içki. Kanyak. [Cognac — Cognac]

konzertmeister Alm. i. Orkestra eserlerinde solo keman çalanlara verilen ad. I. keman, baş kemancı.

kooperasyon Fr. i. Birlikte işleme ya da çalışma hareketi. [İng. Cooperation]

kooperatif Fr. i. Huk. Meslek, sanat ve geçimlerine ait ihtiyaçları daha elverişli koşullarla ve ortak çabayla sağlayabilmek için kurulan ve ortaklarının sayısı belirli ve sınırlı olmayan şirketler. Kooperatifler şirket olmakla beraber amacı ticaret olmaktan çok, ortakların ihtiyaçlarını sağlamaktır. Kooperatiflerin başlıcaları, tüketim, üretim, kredi kooperatifleridir. Anayasamız 51. maddesinde kooperatifçiliği geliştirmeyi devlete bir görev olarak yüklemiştir. [Coopérative — Cooperative]

koordinasyon Fr. i. Düzenleme. esk. Tanzim. Çeşitli işlerin beraberlikle yürüyebilmesi için aralarında düzen kurma. [Coordination — Coordination]

koordinat, -tı Lat. i. Mat. Apsis, kot ve ordinatın ortak adı. Uzaydaki bir noktanın yerini saptamak için bir koordinat eksen takımı kabul edilir. Eksen takımlarının birçok çeşidi vardır. En çok kullanılanı, birbirini, bir noktada (başlangıç noktası - 0) dik olarak kesen üç doğrudan ibarettir. Bu üç doğru üzerinde iki yönlü (artı ve eksi yönler olmak üzere) bir taksimat düşünülür. Uzaydaki bir noktadan, bu üç eksene indirilen diklerin kesim noktalarındaki taksimatları okunur. Bulunacak üç değer, noktanın koordinatlarıdır; ve noktanın uzaydaki yerini kesinlikle belirler. [Coordonnées — Coordinate]

koordine Fr. f. Aralarında düzen sağlanmış, düzenle işleyen. [Coordonné — Coordinated]

kopal (Meksika dilinden) i. Tropikal bölgede yetişen bir tür ağaçtan çıkarılan ve cilâ yapmakta kullanılan bir çeşit reçine. [Copal — Copal]

kopanaki Yun. i. Özel bir aygıt üzerinde örülen bir tentene çeşidi.

koparmak f. ★ 1. Bir şeyi çekerek ya da keserek bitişik olduğu yerden ayırmak, sökmek: Vapur halatı kopardı. Rüzgâr yaprakları, fidanları kopardı. [Couper, détacher, arracher — To break out] ★ 2. Ağaçtan ya da fidandan toplamak:

Çiçek koparmak, meyva koparmak. [Cueillir — To pick, gather] ★ 3. Güçlükle ve zorla elde etmek: Ondan para koparmak meseledir. [Obtenir difficilement — To get stg. out of s.o.]

kopartmak f. Koparma işini yaptırmak.

kopça i. Giyeceklerde düğme yerine kullanılan, birbirine geçen 2 parçalı maden çengel. [Agrafe — Clasp, fastener]

kopçalamak f. Kopça ile iliklemek. [Agrafer — To clasp, fasten]

Kopenhag Bak. Copenhague.

Kopernik (Coopernicus Nicolaus) (1473-1543) Polonyalı astronomi bilgini. Thorn kasabasında doğdu. Adı kendi yazış şekliyle Copernicus'dur. Eskilerin dünyayı evrenin merkezi sanmaları şeklindeki kanıları, onun keşfiyle son bulmuş ve onun bilim dünyasında yaptığı devrim, büyük sonuçların başlangıcı olmuştur. Yıldızların gerek kendi eksenleri üzerinde, gerek güneşin etrafında iki türlü dönüşleri olduğunu ispat eden odur. Eserlerini Latince yazardı. En önemli eseri olan «De Revolutionibus Orbium Coelestium» adlı kitabını ölümünden birkaç ay önce yayımlamıştır.

kopil Yun. i. Arsız sokak çocuğu. [Gamin — Street - boy]

kopmak f. ★ 1. Kesilerek ya da çıkarılarak ayrılmak: İp koptu, düğme koptu. [Se détacher — To be detached] ★ 2. mec. Gürültülü ya da tehlikeli bir hal başlamak: Fırtına koptu, harp koptu, kavga koptu. [Eclater — To burst] ★ 3. mec. Pek fazla ağrımak: Başım kopuyor, midem kopuyor. ★ 4. Koşmak: Ne duruyorsun, çabuk kop da gel! «Kopmak» kelimesinin «koşmak» yerinde kullanılışı yalnız bazı yerlere özgüdür. [Courir — To rush]

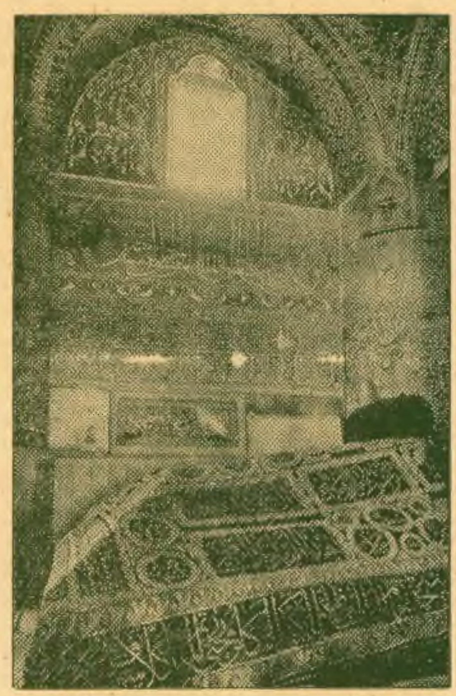
kopoy Macarca i. Zağar; düşük kulaklı, kısa tüylü bir cins av köpeği. [Limier — Hound]

kopuk i. ★ 1. Kopmuş, kesik: Kopuk düğme. [Détaché — Detached] ★ 2. mec. Züğürt ve serseri, haylâz ve işsiz: Kapıcılığa yaramaz, kopuğun biridir. [Vagabond — Penniless]

kopuz i. Müz. Oğuz Türkleri'nde saz şairlerinin çalgısına verilen ad. Bağlamanın ilk örneği olan kopuzun sonraları yayla çalınanları da yapılmış, çeşitli Türk ülkelerinde kullanılmıştır.

kopuzcu i. Kopuz çalan kimse.

kopya (kopye) Fr. i. ★ 1. Bir yazı, resim, filim ya da heykelin sureti, nüsha, suret: Mektubun kopyası, tablonun kopyası. [Copie — Copy] ★ 2. Yazılı sınavda bir arkadaşın yazdığına, kitaba ya da hazırlanmış kâğıtlara bakarak ona göre yazma hilesi. [Tricherie — Cheating] ★ 3. Si. Sinemacılıkta negatif kuşaktan pozitif filim kuşağı elde edilmesi işlemi ya da bu işlem sonunda elde edilen pozitif kuşak ya da kuşaklar. [Copie — Print]

Konya'daki Mevlana müzesi

kopyacı s. İmtihanda gizlice kitaba ya da bir arkadaşına bakarak onu yazan, kişisel eser meydana getirmeyip başkalarının eserlerini taklideden kimse. [Copiste — Cheater, hackwriter]

kopya defteri b. i. Mektup kopyalarının çıkarıldığı ince yapraklı defter. [Livre de copie — Copy - book]

kor ★ 1. i. Yanıp iyice kızarmış kömür ya da odun parçası. esk. Cemre. [Charbon ardent, braise — Red - hot cinder] ★ 2. Ask. «Kolordu» kelimesinin kısaltılması.

kora Yun. i. Hek. En çok çocuklarda görülüp ilk zamanlarda yaramazlıklarına verilen ve baş, kol, bacak oynatma biçiminde beliren bir sinir hastalığı.

koral, -li Yun. Fr. i. Din şarkısı ya da kaynağı din şarkısı olan orkestra parçası.

Koraltan, Refik (Doğ. 1891) Politikacı. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Konya'da 1919'da Müdafaa-i Hukuk hareketine katıldı. 1. dönemden 5. dönem sonuna kadar milletvekilliği; bu arada İstiklâl Mahkemesi başkanlığı, 1936-1942 yıllarında çeşitli illerde valilik yaptı. 1942'de yeniden milletvekili seçildi; 1946'da Demokrat Parti kurucuları arasına girdi. 1960'a kadar milletvekili olarak kalan Koraltan, 1950'de Meclis Başkanlığı'na getirildi. 1960 yılı 27 Mayıs ihtilâlinde tutuklandı; Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda ebedî hapse mahkûm olduysa da sonra affa uğradı.

koram i. Fel. Toplulukta ya da bir törende kişiler arasında gözetilen saygı sırası. Hiyerarşi. esk. Silsilei meratip. [Hiérarchie — Hierarchy]

kopoy

Kopernik

koramiral, -li b. i. Ask. Deniz ordusunda tümamiralden sonra gelen rütbe, ki korgeneralin dengidir. Bahriye feriki.

korangle Fr. i. Müz. İngiliz kornosu adını taşıdığı halde, korno olmayıp bir çeşit obua olan müzik aletinin adı. Aslında alto obua olan bu nefesli sazın ilk şekli boynuz biçiminde kıvrık olduğundan, İngiliz kornosu adını almıştır.

kordele İta. i. Geniş, ipekli şerit.

kordiplomatik Fr. b. i. Bir yerde bulunan elçi ve elçilik görevliler topluluğu, diplomatlar topluluğu, diplomat takımı. [Corps diplomatique — Diplomatic corps]

kordiyal Fr. i. Hek. Kalbi kuvvetlendirici ilâç.

kordon Fr. i. ★ 1. Çok defa ipekten yapılan kalın kaytan: Kanapenin kenarlarındaki kordon, çıngırağın kordonu, yaver kordonu. [Cordon — Cord] ★ 2. Saat ya da madalyon gibi şeylere takılmaya yarayan ince zincir: Saat kordonu. [Chaine — Watch - chain] ★ 3. Kordon şeklinde ince elektrik kablosu. [Câble — Cable] ★ 4. İp gibi uzun oymalı çıkıntı şeklinde duvar ya da mobilya süsü. [Bordure — Cordon] ★ 5. Yan yana dizilmiş nöbetçi dizisi: Polis kordonu, düzeni sağladı. [Cordon — Cordon] ★ 6. Coğ. Kabaran denizin kumsalda bıraktığı döküntü katmanı. [Cordon — Stringer, off - shore bar]

Kore Japon denizi ile Sarı deniz arasında uzanan yarımada. Siyasî bakımdan Kuzey Kore ve Güney Kore olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Bak. Kuzey Kore, Güney Kore). Yarımadanın kıyıları ovalarla, ortası dağlarla kaplıdır. Kıyı ovalarında pirinç ve soya yetiştirilir. Demir, kömür ve bakır madenleri vardır. Kuzeyde Yalu nehri üzerinde hidroelektrik santrallar kurulmuştur.

koreograf Fr. i. Dans ve bale düzenleyici.

koreografi Fr. i. Dans ve bale figür ve adımlarını tesbit etme ve baleler kompoze etme sanatı.

korespondan Fr. i. Yazı ile haber veren. esk. Muhabir. [İng. Correspondent]

Korfu (Kerkyra) Yunan denizinde bir ada. Nüfusu 101 000, merkezi Korfu limanıdır. Şarapları ünlüdür.

Korgan Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 206 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 524, merkezinin nüfusu 2 860'dır. İlçe toprakları engebelidir. Güneyinde kıyıya paralel uzanan Canik dağları vardır. Toprakları tarıma elverişlidir. Kasaba eğimli bir sırt üzerinde kuruludur.

korgeneral, -li i. Ask. Tümgeneral ile orgeneral arasında bulunan general. Esas görevi kolordu komutanlığıdır.

Korgun Çankırı'nın merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 10 435, merkezinin nüfusu 2 004'dür.

koridor Fr. i. Geçit, aralık. esk. Dehliz, divanhane. [Corridor — Corridor, passage, gallery]

korindon i. Jeol. Alüminyum oksit bileşimli, sertlikte elmastan sonra gelen bir mineral. Çeşitli renklerde olup güzel renklileri değerli süstaşı olarak kullanılır. Sıcaklığa ve asitlere karşı dayanıklıdır. Yakut, koyu kırmızı; safir, mavi; oryantal ametist, menekşe; oryantal topaz, sarı; oryantal zümrüt, yeşil renklidir. Siyah renkli korund, manyetit, hematit ve kuvars karışımı zımpara olarak kullanılır. Korindon, mağmatik ve metamorfik çıkışlıdır. [Corindon — Corundum]

Korinthos Eskiçağ'da kuzey Yunanistan ve Peloponnes ile doğu ve batı denizleri arasındaki dar boğazda kurulmuş bir şehir. Lekheaeom yakınlarında yapılan kazılarda çıkan kalıntılar, tarih öncesi dönemlerde ve Homerik çağda burada bir şehir bulunduğunu ortaya koymaktadır. Korinthos, Syrakusa ve Korkyra kolonilerini kurmuş, gemi yapımı ve deniz savaşlarında bölgesel komşularını geçmiş ve büyük bir çömlekçilik endüstrisi kurmuştur. M.Ö. 656 yıllarında, tiran Kypselos, Bakkhiadlar'ın yönetimine son vererek idareyi ele almış, onun sülâlesinin yönetiminde, Korinthos en parlak devrini yaşamıştır. Daha sonra, tiranlık yönetimi ortadan kaldırılmıştır. Korinthos, Atina ve Isparta ile iyi ilişkiler kurmuş, Peloponnes savaşlarında, İsparta'dan yana olmuş, M.Ö. 404 yılından sonra, Atina'nın tarafına geçmiş; Kharonea savaşından sonra, Hellen birliğinin toplantı yeri olarak tespit edilmiştir. (M.Ö. 338).

Korint Kanalı Eskiden bir yarımada halinde bulunan Mora, asıl Yunanistan'a Korint berzahı ile bağlı idi. Burası 1881'de kazılmaya başlanarak kanal 1893'de açılmış ve böylece Ege denizinden Yunan denizine kolayca geçilmesi sağlanmıştır. Boyu 40 km., eni 25 m., derinliği ancak 8 m. olan bu kanal ancak orta büyüklükteki vapurların geçmesine elverişlidir.

korint sistemi b. i. Yunan mimarisinde bir üslûp olup aktanus yapraklarıyla hazırlanan bir başlık düzeni. Ayrıca korint sistemindeki saçak da diğer Yunan sistemlerine oranla çok daha süslüdür ve özellikle Romalılar tarafından kullanılmıştır.

korkak s. Çok korkan, tabansız, ödlek. [Couard — Coward]

korkaklık i. Korkak adamın hali. esk. Havf, cebanet. [Poltronnerie — Cowardice]

korkmak f. ★ 1. Korku duymak. esk. Havfetmek: Karanlıktan, silâhtan korkmak. [Avoir peur, craindre — To be afraid] ★ 2. Çekinmek, şüphe duymak. [Foirer — To fear]

Korkmazgil, Hasan Hüseyin (Doğ. 1927) Şair ve hikâyeci. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Bir yıl edebiyat öğretmen-

liği yapıp ayrıldı. Karakalem portre ressamlığı, arzuhalcilik, tabelâcılık gibi çeşitli işlerde çalıştı. 1960'da Akis dergisine yazar oldu. Çeşitli sanat ve mizah dergilerinde şiir ve hikâyeleri yayınlandı. «Kavel», «Kızılırmak» adlı şiir kitapları basıldı.

korku i. ★ 1. Psi. Bir tehlike karşısında ya da bir tehlikeyi düşünürken duyulan kaygı. Psikanalistler korkuyu, bunalımdan kesin olarak ayırırlar. Korku, gerçek bir tehlikeye karşı gösterilen normal tepkidir. Bunalım ise, hedefi olmayan bir korkudur. Bu, daha çok iç dürtülerin etkisiyle, belli olmayan bir tehlike düşüncesinden doğan belirsiz duygudur. [Peur — Fear] ★ 2. Kaygı, endişe, hoşa gitmeyen ihtimal: Yanlış bir şey söylemek korkusuyla sustum. [Souci — Worry] ★ 3. Tehlike. esk. Muhatara: Uçak yolculuğunda vapurdakinden fazla korku yoktur. [Danger — Danger]

korku filmi b. i. Si. Sinemacılıkta korkutan, yıldıran sahnelerle dolu filim. [Film d'horreur — Horror film]

korkulmak f. Korkuya uğranmak: Burada korkulmaz. [Avoir peur, craindre — To be frightened]

korkuluk i. ★ 1. Bahçe ve bostanlarda kuşları korkutmak için ağaç ve bezlerden yapılma insana benzeyen şekil. [Epouvantail — Scarecrow] ★ 2. Düşmek tehlikesi olan yerlere çekilen parmaklık ya da kenar duvarı: Merdiven, köprü, minare korkuluğu. [Parapet — Parapet] ★ 3. mec. Kendisine verilen işi yapmaya değil, ancak yer doldurmaya yarayan kimse.

korkunç s. Çok korku veren. esk. Mahuf, müthiş. [Effrayant, terrible, épouvantable — Terrible, horrifying, terrifying, fearful]

korku oyunu b. i. Tiy. Korkunç olayların yer aldığı oyun türü. Genellikle 1 ya da 2 perdelik olur. Fransız yazarı André de Lorde bu tür oyunlarıyla ün yapmıştır.

korkusuz s. ★ 1. Korkusu olmayan, pervasız. [Sans peur, hardi — Fearless] ★ 2. Korku vermeyen, tehlikesi olmayan. [Intrépide — Intrepid]

Korkut (1470-1513) Osmanlı şehzadesi. II. Beyazıt'ın oğlu, Yavuz Sultan Selim'in kardeşidir. Güçlü bir öğrenim gördü. Bilgin ve şairdi. Yavuz Sultan Selim tahta geçtiği zaman Manisa valisi bulunuyordu. Yavuz, tahta geçişinden 1 yıl sonra kendisini yakalatıp öldürttü. Bursa'da gömülüdür.

Korkut Muş'un merke~ ilçesi bucaklarından. 38 köylü bucağın nüfusu 14 114, merkezinin nüfusu 750'dir. Eski adı Azakpur'du.

korkut s. Korkunç, yavuz. esk. Heybetli. [Effrayant — Frightful]

Korkuteli Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 471 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 39 918, merkezinin nüfusu 6 026'dır. İlçe toprakları dağlık ve yaylalıktır. Başta buğday olmak üzere tahıl tarımı yapılır. Kasaba, Kestel gölüne dökülen bir dere üzerinde kurulmuştur. Eski adı İstanos'du. Bugünkü adı, Yavuz Selim'in kardeşi şehzade Korkut'un eskiden o bölgede sancak beyliği yapmış olmasından gelmedir. Dokumacılığı ve ham deri, peynir, ipek kozası gibi hayvan ürünleri önemlidir. İzmir — Antalya karayolu kasabadan geçer. Antalya'ya 69 km. uzaklıktadır.

korkutmak f. Korku vermek, kaygıya düşürmek, tehdit etmek. esk. İhafe etmek. [Faire peur, épouvanter — To frighten]

korluk i. ★ 1. Mangal. ★ 2. Kor olma hali.

korna İta. i. Otomobil, bisiklet gibi taşıtlarda işaret vermek için kullanılan ve içinden hava geçirerek çalınan boru. [Corne — Horn]

korner İng. i. Sp. Futbolda bir oyuncu topu kendi kale çizgisi dışına çıkarırsa, karşı taraf lehine kale çizgisi ucundan verilen serbest vuruş hakkı; köşe vuruşu. [Fr. Corner]

kornet, -ti Fr. i. Pistonlu, kısa boylu orkestra borusu. [Cornet — Cornet]

Kornilov, Lour Yorgiyeviç (1870-1918) Rus generali. 1914'de 48. piyade tümeninin başına geçerek kendini göstermiş, güneybatı cephesi komutanı, sonra başkomutan olmuş, Kerenski tarafından azledilmiştir. Rus İhtilâli'nde bir kazak birliğinin başına geçerek bolşeviklere karşı savaşmıştır.

korniş Fr. i. ★ 1. Perde asmaya yarayan tahta ya da maden pervaz. [Corniche — Curtain rail] ★ 2. Çerçeve biçiminde oymalı çıkıntı. [Corniche — Cornice]

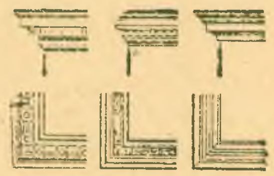
korno İta. i. Tekerlek şeklinde ve üst üste bükülmüş, perdeli orkestra borusu. [Cornet à pistons — Cornopean]

koro Yun. i. ★ 1. Müz. Sahnede kalabalık tarafından söylenen şarkı. ★ 2. Bu şekilde şarkı söyleyen topluluk. Genellikle bir koroda soprano, alto, tenor, bariton ve bas sesleri bulunur. ★ 3. Tiy. Antik trajedilerde, sesleriyle birbirlerini tamamlayan, dramatik olayın kahramanı karşısında olayları yorumlayan, değerlendiren, bazan da olaya karışan topluluk. Müzikli ya da müziksiz, hep birden konuşur, aynı hareketi yaparlar. Tiyatronun gelişimiyle birlikte koro da değişmiştir. Ortaçağ'ın dinsel tiyatrosunda, bölümler arasında olayları anlatan korolar vardı. Shakespeare'de koro tek bir oyuncuya inmiştir ve çoğunlukla soytarı rolündedir. Fransız ve Alman klasik oyunlarında, antik tiyatronun etkisiyle koro yeniden ortaya çıkar. [Choer — Chorus, choir]

koro başı b. i. Tiy. Trajedilerde koro topluluğunun yürüyüş ve hareketlerinde en önde bulunan, bu hareketlere öncülük eden ve koroya ton veren oyuncu.

korno

Çeşitli kornişlerin yandan ve alttan görünüşleri: (Soldan sağa) Korint üslubu, İyon üslubu, Toskana üslubu.

kornet

korna

korozyon i. ★ 1. Tek. Teknik alanda ve günlük hayatta madenlerin elektriksel, kimyasal ya da mekanik nedenlerle aşınması. Birçok çeşidi vardır. En çok yer altındaki madenlerde (tren, tramvay raylarının yer altında kalan bölümleri v.b.) ve gemilerin su altındaki kesimlerinde görülür. Bunlar elektriksel (elektrolitik) korozyondur. Tuzlu su ya da toprak elektriği ilettiği için, orada istenmediği halde, bir elektroliz olayı geçer (Bak. elektroliz). Bu yüzden madenler arasında iyon akımı başlar ve dolayısıyla madenler aşınır. ★ 2. Coğ. Yeryüzündeki toprakların çeşitli dış etkilerle aşınması olayı.

korporasyon Eko. Ortaçağ'da, Avrupa'da bir meslekten olan zenaatkârları ve esnafı bir araya toplayan kurumlar. Bunların kendi içlerinde meclisleri, üyeleri arasında derecelenme, çok sıkı, yazılı ya da adet haline gelmiş kuralları vardır. Bir korporasyonun üyeleri, birbirlerine sıkı dostluk bağlarıyla da bağlıdır. Korporasyondaki üreticilerin çalışmaları, mallarını satmaları, çok sıkı bir disiplin içine alınmıştır. Korporasyonlar, derebeylik karşısında üyelerine ekonomik özgürlük ve mesleklerinde güven sağlamıştı. Kapitalist ekonominin gelişmesi karşısında korporasyonlar, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını kaybetti; Fransa'da ihtilâlden sonra çıkarılan bir kanunla bu kurumlar ortadan kaldırıldı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, İtalya'da kurulan faşist rejim, korporasyon sistemini yeniden canlandırdı ise de, bu da faşizmle birlikte ortadan kalktı. Bizde korporasyonlara benzeyen loncalar kurulmuştu. [Corporation — Corporation]

korporatif Fr. s. Korporasyon ile ilgili. [İng. Corporate, corporative]

korporatizm Fr. i. Örgütlenmiş grupların bütünü olarak devletin, toplumu temsil eden gruplar kurulması desteklemesi gerektiğine inanan politik ve ekonomik doktrin. Bu topluluk, ya da korporasyonlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıklara devlet, kamu yararına olarak hakemlik etmelidir. Zaman zaman faşist hükümetler dar görüşlü güdümcülük yüzünden korporatizmi uygularken sendikacılığı parçalama amacıyla hareket etmişler ve asıl amacından saptırmışlardır. Örneğin, faşist İtalya'da ve Portekiz'de böyle olmuştur.

korpüskül Fr. i. Cisimcik. [İng. Corpuscle]

korsa (korse) Fr. i. Göğüs ya da kârına biçim vermek, beli inceltmek için çok defa estetik amaçla, bazı defa da sağlık bakımından kullanılan balinalı ya da lastikli, enli kemer, sıkma. [Corset — Corset]

korsaj Fr. i. Kadın elbisesinde vücudun üst tarafını örten kısım. [Corsage — Corsage]

korsak i. Zo. Etoburların köpekgiller alt takımının tilkiler grubundan bir tür. Kuzey kutbu tilkisi ile akraba olan ve küçük step tilkisi adı verilen korsak, Hazer deniziyle Moğolistan arasında yaşar. Kürkü değerlidir.

korsan İta. i. Deniz haydudu. (Düşman gemilerini çapul etmekle görevli olarak eskiden devletçe çıkarılan gemilere de «korsan» denirdi). [Corsaire, pirate, forban — Pirate]

korsanlık i. Deniz haydutluğu. [Piraterie — Piracy, sea - roving]

Korsika Akdeniz'de, İtalya'nın güneyinde, Fransa'ya ait bir ada. Yüzölçümü 8 722 km², nüfusu 275 500'dir. Merkezi Ajaccio, önemli şehirleri Bastia, Calvi, Corte'dir. Sardunya adasından Bonifacio boğazı ile ayrılır. Ada Cenevizliler tarafından 1768'de Fransızlar'a bırakılmıştır. Doğu ve batısı dağlık, ortası çukurdur, doğuda kıyı ovaları vardır. Hayvancılık, şarapçılık gelişmiştir. Turizm merkezidir.

kort, -tu İng. i. Tenis alanı.

korta İta. i. Kadınlara karşı aşıkmışçasına davranma, hareket, kur, flört yapma.

korta etmek (korte etmek) b. f. Aşıkça ve çapkınca harekette bulunmak, kur yapmak.

kortej Fr. i. Önemli bir kimsenin peşinden giden alay. [İng. Procession]

koru i. Bakımlı ve muhafazalı küçük orman: Köşkün korusu. [Forêt — Woods]

Korucu Balıkesir'in İvrindi ilçesi bucaklarındandır. 26 köylü bucağın nüfusu 9 156, merkezinin nüfusu 1 007'dir.

korucu i. Orman muhafızı, kır bekçisi.

koruk i. Üzümün hamı, henüz yeşil ve ekşi olanı: Koruk şerbeti. [Raisin vert — Unripe grapes]

koruk lüferi b. i. Ağustosta avlanan turfanda lüfere verilen ad.

koruk suyu b. i. Koruğun ezilmesiyle elde edilen su. [Verjus — Verjuice]

koruluk i. Koruya benzeyen ağaçlı yer.

koruma i. Korumak işi. esk. Himaye, vikaye. [Protection, patronage — Protection, patronage]

korumak f. ★ 1. Bekleyip saklamak. esk. Muhafaza etmek: Köyün ormanını, merasını korumak. [Garder, préserver — To guard, preserve] ★ 2. Bir kimseyi ya da bir şeyi bir tehlikeden uzak tutmak. esk. Vikaye, himaye etmek: Çocuğu soğuktan, gemiyi fırtınaya uğramaktan korumak. [Protéger, défendre — To protect, defend] ★ 3. Karşılamak, denk gelmek. esk. Kifayet etmek, idare etmek: Bu iş masrafını korumaz. [Etre suffisant — To off - set]

korun i. Anat. Üst deride dış tabakanın adı. [Couche cornée — Horny layer]

korunak i. Korunmak için sığınılan yer. [Abri — Shelter, alpine]

koruncak i. Bir şey saklamak, iyi bir halde tutmak ereğiyle kullanılan koyacak. esk. Mahfaza.

korunma içgüdüsü Psi. Bir insanı, canını korumaya zorlayan etkenlerin tümü. Bütün hayvan türlerinde bu içgüdü, savunma ya da açlığı gidermek için saldırganlık, dinlenme ve çiftleşme ihtiyacı halinde kendini gösterir. İnsanda bu içgüdü, sosyal şartlara bağlıdır. Savunma ve beslenme ile ilgili olan içgüdü, bireyini cinsel hayatla ilgili olanı da türün sürekliliğin sağlar. [Instinct de concervation — Conservation instinct]

korunmak f. Kendini korumak ya da başkası tarafından muhafaza ve himaye edilmek. [Etre protegé — To be protected]

koruyucu s. Korumak işini yapan. esk. Hami, vaki. [Protecteur — Protector]

korvet, -ti Fr. i. Den. Büyük savaş gemilerinin ani denizaltı baskınlarına uğramasını önlemek amacıyla yapılmış özel arama, tarama, haberleşme araçları ile donatılmış savaş gemisi.

Koryürek, Enis Behiç (1892-1949) Şair. İstanbul'da doğdu. Mülkiyeyi bitirdikten sonra hariciyeci oldu. Konsolos muavinliklerinde bulundu. 1922'den sonra adalet ve iktisat bakanlıklarında çalıştı. İlk şiirlerini Balkan Savaşı sırasında Şehbal ve Hürriyeti Fikriye'de yayınladı. Sonra Ziya Gökalp'in önderliğini yaptığı Millî Edebiyat saflarına geçti; aruzdan heceye dönerek, «Hecenin Beş Şairi» nden biri oldu. En ünlü şiirleri epik olanlarıdır. Bir ara tasavuf şiirleri de yazdı. Başlıca eserleri: «Miras», «Vâridat-ı-Süleyman» dır.

korza İta. i. Den. Denizin içinde iki zincirin birbirine dolaşması.

Kosigin, Aleksei Nikolayeviç (Doğ. 1904) Rus devlet adamı. Teknik öğrenim gördü. 1927'de girdiği Komünist Partisi'nde çeşitli görevler aldı. 1948'de maliye, 1948-1953 yıllarında hafif endüstri, sonra tüketim maddeleri bakanlığı yaptı. 1948-1952 yıllarında politbüro üyesi, 1939'dan sonra parti merkez komitesi üyesi, parti merkez komitesi prezidyum üyesi olan Kosigin, 1956-1960 yıllarında başbakan yardımcısı, 1961-1964 yıllarında başbakanlık birinci yardımcısı olarak görev aldı. 1964'de başbakanlığa getirildi.

kosinüs (cos) Yun. i. Mat. En çok kullanılan 4 trigonometrik fonksiyondan biri. Bak. sinüs.

koskoca s. Bir şeyin büyüklüğünü ilgi ve önemle anlatmaya yarar: Koskoca adam oldu, hala çocukluk yapıyor.

koskocaman s. Pek kocaman.

koskoslanmak f. Böbürlenmek.

Kosor Erzurum'un Şenkaya ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 11 439, merkezinin nüfusu 659'dur.

Kosova (Yugoslavya) Eski Rumeli vilâyetlerimizden biri ve bu vilâyete adını veren ovanın adı. Bu ovada I. ve II. Murat zamanında Türk ordularının zaferiyle biten iki büyük savaş geçmiştir. Birinci Kosova Meydan Muharebesi 15 Haziran 1389'da oldu. Perişan edilen birleşik orduların baş komutanı Sırp Kralı Lazar tutuklanıp idam edilmiş ve savaş meydanını dolaşan I. Murat da Miloş Kabiloviç adlı bir sırp asılzadesi tarafından hançerle vurulmuştu. İkinci Kosova Meydan Muharebesi de gene bu ovada Macar Kralı Hunyad'ın komutası altındaki Macar, Avusturya ve Eflâk birleşik kuvvetlerine karşı II. Murat'ın zaferiyle sonuçlandı.

Kossouth, Laios (1802-1894) Macar politikacısı. Monok'da doğdu. 1848 yılında ulusal özgürlüğün temsilciliğini yaptı. Başarısız bir ayaklanmadan sonra yurdundan ayrılıp İtalya'ya gitti ve ölünceye kadar orada yaşadı.

kostak s. Zarif, kibar, güzel giyinmiş.

Kostarika Bak .Costa - Rica.

kostik Yun. s. ★ 1. Kemirici, yakıcı. ★ 2. i. Kostik ilâç: Kostikler bazı yaraları kapatmak, patalojik dokuları öldürmek ya da ülserleri kapatmakta kullanılır.

kostüm Fr. i. Takım elbise, bir örnek ceketle yelek ve pantalon. [Costume — Costume]

kostümlük s. Kostüm yapmaya elverişli.

kostüm tayyör b. i. Kadınların ceket ve eteklikten ibaret ve daha çok kışa yakın mevsimlerde giydikleri sokak giysileri. [Costume - tailleur — Coat and skirt]

koşa s. Fel. Aynı zamanda olan, birlikte ve birbiri ardınca meydana gelen. esk. Müterafık. [Concomitant — Concomitant]

koşaç i. Gra. Yüklemi özneye yükleyen kelime: «Kitap eskidir» sözündeki «dir» bir koşaçtır.

koşalık i. Fel. Aynı zamanda oluş. esk. Terafuk. [Concomitance — Concomitance]

koşaltı i. Hayvanları birbirine koşma ya da bağlama.

koşarmak f. Yavrusu ölen bir hayvana anası ölmüş bir yavru alıştırıp besletmek.

Koşinşin Vietnam'ın güneyinde Mekong deltasının bulunduğu bölge. Mekong ırmağıyla sulanır ve engin pirinç tarlaları vardır. 1859'da Fransa tarafından istilâ edilmişti. 1946 yılına kadar bir Fransız sömürgesi olarak kalmıştır. Bu tarihte bağımsız bir cumhuriyet olmuş; 1948'de Viyetnam'a katılmıştır. Başkenti Saygon şehridir. Şolon, Bien - Hoa, Mitho başlıca şehirleridir.

koşma i. ★ 1. Koşmak hareketi, seğirtme. [Course — Running] ★ 2. i. Ed. Türk halk şiirinin en yaygın nazım tür ve biçimlerinden biri. Koşma, şiirle müziği bir araya getirdiğinden dolayı bu adı almıştır; çünkü koşmalar genellikle sazla birlikte söylenen şiirlerdir. Koşmalar bazan 7, ço-

Aleksei Kosigin

eski bir korvet

binek atı koşumu

araba atı koşumu

mermi kovanı

kotra

ğu zaman 11 heceli mısralarla düzenlenir. 3 - 4 - 5 - 6 dörtlükten meydana gelmiş koşmalar vardır. Koşmalarda konu, çoğunlukla aşk, özlem, doğa güzelliği ve sevgisidir.

koşmaca i. Koşup kovalayarak oynanan bir çocuk oyunu.

koşmak f. ★ 1. Hızla ve atlayarak yürümek, seğirtmek: Vapura yetişebilmek için koşmak gerek. [Courir — To run] ★ 2. Koşuya girmek: Mısırlı atlet bugün koşacak mı? [Faire une course — To race] ★ 3. Acele etmek, yetişmek. esk. Şitabetmek: Birinin yardımına koşmak. [S'empresser, hâter — To fly] ★ 4. Bir şeyi başka bir şeyin yanına katmak, yakıştırmak. esk. İlâve etmek, terfik etmek. [Ajouter — To add] ★ 5. Sürmek: Şart koşmak. [Conditionner — To condition]

koşnil Fr. i. Kırmız böceğinin güzel lâl boya çıkarılan türü.

koşu i. Koşma yarışı. [Course — Race]

koşu atı b. i. Koşu için yetiştirilmiş at. [Cheval de course — Race - horse]

koşucu i. Koşu yarışçısı.

koşuk i. Ed. ★ 1. Beyit. ★ 2. Türkler'in İslâmlık'dan önceki dönemlerinde meydana getirdikleri, dörtlük esasına dayalı manzumelere verdikleri ad. Koşuklar; aşk, özlem, doğa güzelliklerine olduğu gibi ayrıca kahramanlık temalarına da dayalıdır. Bunların zamanla değişip evrimleşmesinden koşmalar meydana gelmiştir.

koşul i. Bir işin olabilmesi için eldeki olanaklara koşulması ileri sürülen gereklik. esk. Şart. [Condition — Condition]

koşulmak f. ★ 1. Acele edilmek. esk. Şitabolunmak: O kadar koşulmak da lâzım değildi. [Se précipiter — To be in a rush] ★ 2. Yanına katılmak, birlikte gönderilmek, ilâve edilmek: Hâlika şerik koşulmaz. [Etre ajouté, être accompagné — To be adjoined] ★ 3. (Hayvan hakkında) Arabaya bağlanmak: Bu koca araba ya iki küçük eşek koşulur mu? [Atteler — To be harnassed] ★ 4. Takip edilmek: Bu iş için çok koşuldu. [Poursuivre — To be gone after]

koşum i. Arabaya takılan hayvanın takımı: Bu koşumlar eskimiş. [Harnais — Harnass]

koşum atı b. i. Koşum hayvanı: Arabaya koşulan ve bu iş için yetiştirilen hayvan. [Cheval d'attelage — Carriage - horse]

koşun i. ★ 1. Asker. ★ 2. Yan yana durmuş insan dizisi. esk. Saf.

koşuntu i. ★ 1. Büyük bir adamın yanında bulunanlar. esk. Maiyet. ★ 2. Dirinti. Yardaklar. esk. Avene, gayretkeşler, tayfa.

koşuşmak f. Birlikte ve birden koşmak, üşüşmek: Herkes gürültünün duyulduğu yana doğru koşuştu. [S'attrouper — To rush]

koşut s. Yan yana ve birbirine kavuşmadan uzayıp giden; koşa. Paralel. esk. Muvazi. [Parallèle — Parallel]

koşutluk i. Fel. İki olayın gelişmesinde benzerlik ve paralellik bulunması. esk. Muvazat. [Parallélisme — Parallelism]

kot Fr. i. ★ 1. Şifreli ya da kısa yazmak için kullanılan işaretlerin sözlüğü. ★ 2. Mat. Bir noktanın yatay düzlemden olan uzaklığı. Koordinat eksenlerinde, noktanın düşey eksen boyunca okunan yüksekliği (Bak. koordinat). [Code — Code]

kota Fr. i. Ayrılan bir para ile alınacak malın çeşidini ve her çeşidin oranını gösteren liste. [Cota — Quota]

kotarmak f. ★ 1. Boşaltmak, yemeği pişirdikten sonra kaplara dağıtmak: Pişirip kotarmasını bilen bir kadın. ★ 2. mec. Bir işi tamamlanmış hale getirmek: Birinciyi kotarmadan ikinci işe girişmemeli.

kotlamak f. Bir harita ya da taslaktaki noktaların kotlarını koymak. esk. Rakımlamak.

kotlet, -ti Fr. i. Pirzola, külbastı. [Côtelette — Cutlet]

kotletpane b. i. Dövülmüş galetaya bulanarak yağda kızartılmış pirzola. [Côtelette panée — Fried cutlet]

koton Fr. i. Pamuk. [İng. Cotton]

kotonperle Fr. i. İbrişim gibi parlak ve kalınca bir cins pamuk ipliği. [Coton perlé — Cotton thread]

kotra İng. i. Den. Çok defa bir direkli olan, gezinti ve spor için kullanılan hafif ve zarif yelkenli gemi. [Cotre — Cutter]

kotyon Fr. i. Eğlenceli danslı toplantılarda dans sırasında dağıtılan eğlence eşyası. [Cotillon — Souvenir, cotillion]

kov i. Yerip çekiştirme.

kova i. Ast. Zodyak'ta Balık ile Oğlak burçları arasında bulunan bir burç. esk. Delv. [Verseau — The Aquarius]

kova i. Su ya da sulu şeyler koyup taşımaya ya da kuyudan su çekmeye yarayan üstünden kulplu kap. [Seau — Bucket]

kovalamaca i. Ebenin, yanına sokulup koluna vuranı yakalaması esasına dayanan bir çocuk oyunu.

kovalamak f. ★ 1. Arkasına düşmek, takip etmek. [Poursuivre — To chase] ★ 2. Elde etmeye çalışmak, beklemek, gözetlemek. [Guetter — To run after]

kovan i. ★ 1. Arıların yuva edinmeleri için yapılan çeşitli şekildeki tahta ya da sepet sandık. [Ruche — Hive] ★ 2. Fişeğin kapsül, barut ve kurşun taşıyan yuva kısmı. [Douille, gargousse — Shell - case]

Kovanlık Giresun'un Bulancık ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 9 766, merkezinin nüfusu 982'dir.

kovboy İng. i. Amerika'da sığır çobanlarına verilen ad.

kovboy filmi b. i. Si. Bak. western.

kovlamak f. Yerip çekiştirmek.

kovmak f. ★ 1. Sertlikle ya da hakaretle savmak. esk. Defetmek, tardetmek. [Chasser — To expel] ★ 2. mec. Uzaklaştırmak: Zihninizden kötü ihtimalleri kovunuz. [Ecarter, éloigner — To drive away]

kovucuk i. Bot. Bitkilerde mantar tabakası üzerinde sürgendokunun kalınlaşmadığı yerlerde meydana gelen ve bitkinin solunumuna yardım eden küçük gözcüklere verilen ad. esk. Adese. [Lenticelle — Lenticel]

kovuk i. Bir şeyin boş olan iç kısmı, oyuk: Ağaç kovuğu, diş kovuğu. Hırsızı bulamadılar, kimbilir hangi kovuğa saklandı. [Creux, cavité — Cavity, hollow]

kovulmak f. Kovmak işine konu olmak. [Etre chassé — To be expelled]

kovumsamak f. Birini dolaylı bir biçimde kovar gibi yapmak.

kovuntu i. Kovulmuş kimse. esk. Matrut. [Chassé — Chased]

kovuş i. Kovmak hareketi ya da biçimi. [Action de chasser — Expulsion]

kovuşturma i. ★ 1. Kovuşturmak eylemi. [Suite — Pursuit] ★ 2. Suçu bildirilen biri hakkında yapılan soruşturma ve araştırma. esk. Takibat. [Diligence — Legal proceedings]

koy i. Küçük körfez, karanın içine girmiş doğal liman halindeki ufak deniz parçası. [Baile, anse — Bay, inlet]

koyacak i. İçine şunu bunu koymaya yarayan şey: Dolap, bardak, tabak birer koyacaktır.

koyak i. Coğ. İki dağ arasında kalan dere boyu. esk. Vadi.

koyar i. İki akarsuyun birleştiği yer. esk. Mülteka.

koymak, komak f. ★ 1. Bir şeyi darca ya da yanları kapalı bir yere iletip bırakmak: Kalemi çantaya koydu. [Mettre — To put] ★ 2. Bir yerde iş vermek: Bu işe kimi koyacaklar. [Placer — To place] ★ 3. Yerleştirmek: Şu köşeye bir masa koyalım. [Etablir — To establish] ★ 4. Bırakmak: İçeri kimseyi koymayın. [Permettre — To allow] ★ 5. Katmak: Yemeğe biber koy. [Ajouter — To add] ★ 6. (İmza, tarih, adres) yazmak. [Consigner — To put] ★ 7. Dokunmak: Bu söz bana çok koydu. [Toucher — To touch]

koyu s. ★ 1. Sulu bir şeyin katıya yaklaşanı. esk. Kesif, galiz: Koyu pekmez, koyu süt. [Dense — Dense] ★ 2. Rengin açık olmayanı. Beyaza çalmayan ve siyaha yaklaşan renk: Koyu kırmızı. [Foncé — Dark] ★ 3. mec. Aşırı, su katılmamış, müfrit: Koyu sofu, koyu inkılâpçı. [Extrême — Extreme]

koyulaşmak f. ★ 1. Şuyu azalmak, daha kalın, kesif hale gelmek: Mürekkep koyulaştı. [S'épaisser — To become thick] ★ 2. Rengi kararmak, daha koyu olmak: Çocuk büyüdükçe saçları koyulaşıyor. [Devenir foncé, brunir — To become dark]

Koyulhisar Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 968 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 015, merkezinin nüfusu 2 541'dir. İlçe toprakları Kelkit çayı vadisiyle dağlık kısımlardan meydana gelmiştir. Başta buğday ve arpa olmak üzere her türlü tahıl, baklagiller yetiştirilir. Ormancılık ve hayvancılık da önemlidir. Eski adı Mişaz olan kasaba, Kelkit çayını çevreleyen dağların yamaçlarında kurulmuştur. Sivas'a 143 km. uzaklıkta olup, yol kavşağı durumundadır.

koyulmak f. ★ 1. Girişmek, başlamak, teşebbüs etmek. [Commencer, entreprendre — To start, set out] ★ 2. Koyulaşmak. [Devenir dense — To become dense]

koyultmaç i. Koyulaştırılmış sıvı. Sütü koyulaştırarak yapılan bir çeşit tatlı.

koyuluk i. Koyu olan şeyin hali. esk. Kesafet: Pekmezin koyuluğu, kırmızının koyuluğu.

koyun, -ynu i. ★ 1. Zo. Çift tırnaklıların gevişgetirenler grubunun boş boynuzlular familyasının alt familyası. Koyun, ilk evcilleştirilen hayvanlardandır. 10 - 20 bin yıl önce Neanderthal devrindeki İsviçre göl evleri harabelerinde yünlü kumaş kalıntıları bulunmuştur. M.Ö. 4000 yılında Babilliler dokumacılıkta yün kullanmışlardır. Türkistan'ın güneyinde Anan'da yapılan kazılarda M.Ö. 800 yılında evcil koyunlara rastlanmıştır. Bugün koyunlar, kısa kuyruklu, oyluğu yağlı, yağlı kuyruklu, yağsız, uzun, ince kuyruklu adları ile ayrıldıkları gibi verimlerine göre de, yapağı, et, süt, kürk ve yerli koyunlar (et, süt ve yapağı kombine verimli) adlarıyla da ayrılmaktadırlar. Yurdumuzda 30 - 35 milyon baş koyun vardır. [Mouton — Sheep] ★ 2. mec. Çok yumuşak huylu ve bön adam. ★ 3. Göğüs, elbisenin göğüs tarafı, çamaşırla göğüs arası, elbisenin göğüste kavuşmasından meydana gelen kuytu yer. İçine mendil, para kesesi gibi şeylerin konulduğu ve cep gibi kullanıldığı olur: Mendili koynundan çıkardı. Parasını koynunda taşır. [Sein, poche — Bosom] ★ 4. (Yatmakta iken) Kollar arası, kucak. esk. Âğuş: Annesi çocuğunu koynunda uyutuyor. Koyun koyuna yatıyorlar. [Etreinte — Embrace] ★ 5. mec. Şefkatli çevre: Hepimiz bu yurdun koynunda yetiştik.

koyungözü, -nü b. i. Papatyanın bir çeşidi. [Camomille — Camomile]

koyunkıran b. i. Kılıçotu, kantaron. [Erythrée — Erythraea]

koyun koyuna b. zf. (Yatarken) Birbirine sarılmış bir halde.

koyunotu b. i. Kuzu pıtrağı.

koyunsarmaşığı b. i. Karayazıya benzer bir cins sarmaşık. [Arroche — Orach]

ÇEŞİTLİ KOYUNLAR

koyuntu i. Acı, keder.

koyunyılı b. i. Eski Türk takviminde bir devrin yedinci yılı.

koyuvermek f. ★ 1. Salıvermek, serbest bırakmak: Suyu koyuvermek, köpeği koyuvermek. [Lâcher — To release] ★ 2. İzin vermek. esk. Müsaade etmek: Gelecekti ama, babası koyuvermiyor. [Permettre — To permit] ★ 3. Tutmayıp serbest bırakmak, bir duygu ya da eğilimi zaptetmek: Kahkahayı koyuvermek, yaygarayı koyuvermek. [Epancher — To pour out]

koz i. ★ 1. Ceviz: Koz helvası, koz oyunu. [Noix — Walnut] ★ 2. İskambil oyununda ötekileri alan ve onlara üstün sayılan kâğıt. (Bu kullanış ceviz oyunundan alınmadır). [Atout — Trump] ★ 3. Kazanç ya da saldırı aracı, darbe: Karşısındakinin elinde hiç koz bırakmamak, kozunu elinden almak.

koza i. İçinde ya tohum ya da krizalit bulunan koruncak (mahfaza): Haşhaş kozası, ipek kozası, pamuk kozası, tırtıl kozası. [Capsul, cocon — Cocoon]

kozahane i. İpek kozalarının bulunduğu yer. [Coconnière — Cocoonery]

Kozak İzmir'in Bergama ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 7 186, merkezinin nüfusu 1 186'dır.

kozak (kozalak) i. ★ 1. Çam fıstığı ve kayın ağacı gibi ağaçların tohumlarını taşıyan top. [Pomme de pin — Pine - cone] ★ 2. Koża. ★ 3. Eskiden, balmumuna basılmış mühürün, bozulmaması için, üzerine kapatılan küçük koruncak (mahfaza).

iki çeşit koza

Kozaklı Nevşehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 803 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 672, merkezinin nüfusu 2 966'dır. İlçe toprakları Kızılırmak'ın kollarından Delice suyu vadisindedir. Geniş düzlükler halindeki sırtlardan meydana gelmiştir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Halaka deresi vadisindedir. Kayseri — Kırşehir karayoluna 25 km. lik bir yolla bağlıdır.

kozalaklılar ç. i. Bot. Çıplaktohumlulardan, yaprakları iğnemsi ve yemişleri kozalak biçiminde bulunan, porsukgilleri, servigilleri ve çamgilleri içine alan bir bitki takımı. esk. Sanavberiye. [Conifères — Coniferae]

koyun gözü

kozalaksı b. i .Hek. İri bir mercimek büyüklüğünde ve bir çam kozalağının şeklini hatırlatan bir iç salgı bezi. Ara beyin yapısına aittir. Eskiden insan ruhunun oturduğu beden bölümü sanılırdı (Descartes). Bugün döl ve cinsel organların gelişmesini engelliyen, onların çocuklukta sinmiş olarak kalmasını sağlayan hormonlar salgıladığı biliniyor. Kozalaksı bez herhangi bir neden yüzünden gereğince çalışmadığında, hormon salgılayamadığında, erken yaşlarda cinsel gelişme, büluğ kendini gösterir.

Kozan Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 2 053 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 92 905, merkezinin nüfusu 20 192'dir. İlçe toprakları Toros dağlarının çok yüksek kesimleriyle Ceyhan ırmağı etrafındaki alüvyonlu düzlükleri içine alır. Dağlık kesimleri ormanlıktır. Ceyhan'ın suladığı topraklarda tahıl ve pamuk yetiştirilir. Meyvacılık da yapılır. Şehir, Ceyhan ovasının kuzeyindedir. Eski bir şehrin kalıntıları üzerinde kurulmuştur. Eski adı Sis'di. Adana'ya 71 km. uzaklıktadır.

Kozanoğlu, Aptullah Ziya (1906-1966) Mimar, mühendis, yazar. İstanbul'da doğdu. Güzel Sanatlar Akademisi mimarlık, Teknik Üniversite mühendislik bölümlerini bitirdi. Millî Eğitim baş mimarı oldu. Sonra müteahhitlik yaptı. Tarihsel roman türünün ilk hatırlanan ve çok okunan bir temsilcisidir. Başlıca eserleri: «Kızıltuğ», «Türk Korsanları», «Kolsuz Kahraman», «Malkoçoğlu», «Battal Gazi Destanı» dır.

koz bekçileri ç. b. i. Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nda Topkapı sarayı hademesinden olan bir ocağın adı. Bunların koz bekçibaşı denilen bir başkanları ve koz bekçi halifesi adı verilen bir memurlarıyla kendilerine göre bir örgütleri ve has bahçede bir koğuşları vardı. Koz bekçi deyiminin «kız bekçi» den bozma olduğu da söylenir.

Kozcağız Zonguldak'ın Bartın ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 20 652, merkezinin nüfusu 912'dir.

Kozintsev, Grigori (Doğ. 1905) Ünlü Sovyet sinema ve tiyatro adamı. Kiev'de doğdu. Arkadaşı L. Trauberg'le birlikte, oyunculuk ve dekorculuğa önem verilmesini öngören fütürist bir tiyatro anlayışıyla «FEKS — Eksantrik Oyuncular Fabrikası» adlı ünlü grubu kurdu. Arkadaşlarıyla ortaklaşa yönettikleri öncü filimlerden sonra, son yıllarda belirli bir melankoli ve duyarlıkla örülü filimlerini yalnız çevirdi. Başlıca yapıtları: «Maksim Gorki», «Don Kişot», «Hamlet» dir.

koz kabuğuna girmek b. f. Bir deliğe kapanacak kadar saklanmak.

koz kırmak b. f. Oyunda elindeki kozlardan birini kullanmak. ★ 2. Hata etmek: Kırdığı koz bini aştı.

Kozlu Zonguldak'ın merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 27 200, merkezinin nüfusu 17 533'dür.

Kozlu Tokat'ın Erbaa ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 4 767, merkezinin nüfusu 751'dir.

Kozluk Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçmü 1 175 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 017, merkezinin nüfusu 3 759'dur. İlçe toprakları, Sason dağlarının vadilerle yarılmış kesimleri ve bunların güneyindeki düzlük alanlardan ibarettir. Tahıl,

çeltik ve baklagiller yetiştirilir. Eski adı Hazo olan kasaba, bir vadi tabanındadır. Siirt'e 76 km. uzaklıktadır.

kozmetik Fr. i. Deriyi, saç ve bıyığı yumuşatmaya yarayan düzgün. [Cosmétique — Cosmetic]

kozmik Yun. s. Evrensel. Astronomide güneşle aynı zamanda doğan ya da batan yıldız. Kozmik yıldızlar. [Cosmique — Cosmic]

kozmogoni Yun. i. Fel. Evrenin oluşumu.

kozmografya Yun. i. Astronominin en belli başlı olaylarını anlatan bilim ve ders. Yıldızların yerlerini, uzaklık ve hareketlerini içine alır. [Cosmographie — Cosmography]

kozmoloji Yun. i. Evren bilimi, evrenbilim.

kozmonot, -tu Yun. i. Uzay yolculuğuna çıkan pilot. [Cosmonaute — Cosmonaut]

kozmopolit, -ti Yun. s. ★ 1. Ulusal ve yerli bir karakteri olmayıp, işine gelen kalıba giren (kimse). ★ 2. Birçok ulustan olanları içine alan: Kozmopolit bir şehir. [Cosmopolite — Cosmopolitan]

kosmos Fel. Acun, evren. [Cosmos — Cosmos]

kozu kaybetmek b. f. Davayı ya da bahsi kaybetmek.

kozunu paylaşmak b. f. (Biriyle) Aralarındaki anlaşmazlığı zorluk kullanarak sona erdirmek: Ben onunla kozumu paylaşırım.

köçek i. ★ 1. Yavru, özellikle deve yavrusu. [Petit, petit animal, chamelon — Camel foal] ★ 2. Eskiden kadın kılığına girip çengi gibi oynayan genç erkeklere verilen ad. [Jeune danseur — Dancing - boy]

köçekçe i. Müz. Çengi ve köçekler için bestelenmiş oyun havaları.

köçeklemek f. Yavrulamak. (Daha çok deve hakkında kullanılır).

köfte Far. i. Kıyılmış etten ya da bulgur, patates gibi şeylerin içine soğan, maydanoz, biber ve başka baharlar koyup yuvarlak ya da uzunca şekillerde yuğurularak yapılan yemek: Kimyonlu köfte, patates köftesi, bulgur köftesi, çiğ köfte. [Boulettes — Meat rissole]

köfteci i. Köfte yapıp dükkânında ya da gezdirerek satan.

köftehor Far. s. ★ 1. Köfte yiyen. ★ 2. mec. Münasebetsiz hareketlerine az çok kızılan insanlar için söylenir: Hele şu köftehorun yaptıklarına bakın! Seni gidi köftehor seni!

köfter i. Üzüm şırasından yapılan kalın pestil.

köftün i. Sığırlara, öküzlere verilen susam ya da keten posası, küspesi.

köhne Far. s. ★ 1. Eski, eskimiş, yıpranmış, modası geçmiş: Köhne bir ev, köhne döşemeler. [Vieux, usé — Old, worn] ★ 2. mec. Zamanı geçip aykırı ve garip bir hale girmiş: Köhne fikir, köhne itikat. [Démodé, ancien — Antiquated]

kök, -kü i. ★ 1. Bitkilerin toprağa sürdükleri dal ve budaklar. Nemi ve beslenip gelişmelerine yarayan kimyasal maddeleri onların aracılığıyla alırlar. Ar. Cezir. Far. Bih. [Racine, base, tronc — Root] ★ 2. Bazı organların köke benzeyen yerleri: Dişin kökü, çıbanın kökü, nasırın kökü, sinirin kökü. [Racine — Fang] ★ 3. Ağaç ya da fidanlarda tane: Sekiz kök kavak, beş kök incir, altı kök karanfil, üç kök maydanoz. [Pièce, morceau, nombre — Piece] ★ 4. Temel, esas, dip: Meseleyi kökünden anlamalı. İşi kökünden temizlemeli. [Fondement, principe — Base] ★ 5. Kaynak. esk. Menşe, memba: O ailenin kökü belli değil. [Origine, source — Origin] ★ 6. Dil. Kelimelerin her türlü ekler çıkarıldıktan sonra kalan kısmı: Yaklaştırmak kelimesinin kökü «yak» tır ki yaka ve yakından gelir. esk. Cezir. [Racine — Root] ★ 7. Kim. Bileşimlerde basit cisim gibi iş gören bileşik madde. esk. Cezir. [Radical — Base] ★ 8. Mat. Bir denklemdeki bilinmeyenin ya da bilinmeyenlerin yerine konduğu zaman, denklemi sağlayan, yani eşitliği doğru kılan sayı ya da büyüklük. Bu büyüklüklere denklemin kökleri denir. [Racine — Root] ★ 9. Mat. $a = b^2$ eşitliğini sağlayan b sayısına a'nın kökü, ya da kare kökü denir. b'nin üssü 3 olursa b, a'nın küp köküdür. Aynı şekilde b'nin üssü gitgide büyüyebilir. Üs olarak (+) işaretli sayılar, (—) işaretli sayılar ve ifadeler kullanılabilir. Kök işlemi özel bir işaretle gösterilir.

kökbacaklılar ç. b. i. Zo. Amipleri, günsüleri, deliklileri ve ışınlıları içine alan bir hücreli hayvan takımı.

kökboyası b. i. ★ 1. Bot. Kökboyasıgillerden çalı görünüşünde bir bitki. Sürüngen ve kırmızı renkte olan köksaplarından boyacılıkta yararlanılır. [Garance — Madder] ★ 2. Kim. Bu bitkinin köklerinden elde edilen ve «alizarin» adıyla anılan sarı kırmızımsı bir boya. [Alizarine — Alizarin]

kökboyasıgiller ç. b. i. Bot. Bitişik taçyapraklı iki çeneklilerden, yaprakları karşılıklı, meyvaları zeytinsi olan ve kahve ağacı, kök boyası, kınakına, yoğurtçuotu, çobansüzgeci gibi 4 000 kadar bitkiyi içine alan bir familya.

kökçü iü Eskiden ilâç gibi kullanılan köklerle kuru otları, kabuk, çiçek, yaprak kurularını satan kimse. Eczaneler ve ecza depoları çoğaldığı zamandan beri kökçüler azalmış ve birçok yerlerde hiç kalmamıştır. [Herboriste — Herbalist]

köke i. Eski harp gemilerinin bir çeşidi.

köken i. ★ 1. Kavun, karpuz gibi yere yatan bitkilerin teki ya da dalı: Beş köken kavun. [Rejeton — Branch] ★ 2. Bir şeyin asıl şekli, çıktığı yer. esk. Menşe: Ya-

Kozalak çeşitleri 1) Çam. 2) Ardıç. 3) Şerbetçiotu kozalakları.

Kök çeşitleri: 1) Kazık kök (havuç). 2) Saçak kök (buğday) 3) Besin toplamış kazık kök (pancar). 4) Besin toplamış saçak kök (salep).

zının kökeni resimdir. [Origine — Origin] ★ 3. Gra. Kök işi gördüğü halde daha yalın bir unsura yani gerçek köke doğru sadeleştirilebilen kelime kısmı. esk. Cezir, maddei asliye. [Radicale — Root]

kökertmek f. Fidanları ya da bağ çubuklarını toprağa daldırarak yetiştirmek. [Bouturer — To propagate]

köklemek f. ★ 1. Bir bitkiyi kökü ile birlikte topraktan çıkarmak ya da toprakta kalan bitki köklerini ayıklamak. [Déraciner — To uproot] ★ 2. Minder ve şilte gibi şeylerin içindeki yün, ot gibi maddelerin oynamaması için yer yer dikişlerle tutturmak. [Piquer — To quilt] ★ 3. Telli bir sazı kurmak, akordetmek. [Accorder — To accord] ★ 4. İnce saç örgülerden birkaçını yeniden bir arada örmek.

köklenmek ★ 1. f. Kök tutmak, kökleşmek: Artık fidanlar kökleşmiştir. [S'enraciner — To take root] ★ 2. mec. Yerleşmek, temelleşmek: Burada doğmamış ama 30 yıldanberi kökleşmiştir. [Devenir stable — To be firmly established]

köklü s. ★ 1. Kökü olan. [Enraciner — Havingroots] ★ 2. mec. Kökleşmiş, iyi yerleşmiş. [Radical, fondamental — Strongly rooted]

kökmantar b. i. Bot. Meşe, çam ve fındık gibi bazı ağaçların köklerinde yerleşen iplik görünüşünde bir mantar. Ağaca zarar vermemekle beraber, patates gibi bazı yumru köklerin irileşmesini de kolaylaştırır. Mikoriz. [Mycorhizes — Mycorrhiza]

köknar i. Dalları yatay olan kerestelik bir çeşit ağaç; süs çamı. Birçok çeşitleri vardır. [Pin sylvestre — Fir]

kök salmak b. f. İyice tutunmak, kuvvetlenip yerleşmek. [S'enraciner — To be deeply rooted]

köksap, -pı b. i. Bot. Süsende olduğu gibi, kök halinde toprak altında gelişen klorofilsiz yeraltı sapı. Her yıl toprak üstünde açılan yeni tomurcuklar ve sürgünler verdiği için «kök» sayılmaz. esk. Sakı cezrî. [Rhizome — Rhizome]

köksü i. Bot. Ciğerotlarında ve yosunlarda kökü andıran ve ancak bitkinin tutunmasına yarayan kısım. esk. Sibih cezrî. [Rhizoide — Rhizoid]

Maden kömürü üzerinde görülen fosil izleri

Odundan başlayarak çeşitli kömürlerin, kömürleşme sırasını, yapılarını (% olarak) ve kalori miktarlarını gösteren cetvel.

	Karbon	Hidrojen	Oksijen	Azot	Kalori
Odun	50	6	43	1	4000-4500
Turp	58	6	34	2	3500-5000
Linyit	70	5	24	0.8	3000-6000
Taşkömürü	82	5	12	0.8	7500-8000
Antrasit	94	3	3	çok az	7500
Grafit	100				

kökten s. Esaslı; köke kadar dayanan. esk. Cezrî: Kökten bir değişme. [Radical — Radical]

köktencilik i. ★ 1. Bilimde, dinde, politikada kökten yenilikler yapma eğilimi. [Radical — Radicalism] ★ 2. Fel. Bir takım İngiliz filozof ve yazarlarının özgürcülük, bireycilik, akla inanan törel yararcılık gibi temellere dayanan tutum ve politika çığırı. [Radicalisme — Radicalism]

kökü dışarıda b. s. II. Dünya Savaşı öncesi ve bu savaş süresinde yalnız sol akımlar için kullanılmış söz. Bugün yurt dışındaki bütün kuvvetlerle işbirlikçiliği anlamına dönüşmüştür.

kölçer i. Taneleri bozan bir buğday hastalığı, delice.

köle i. Eski zamanlarda yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlüğünden yoksun bırakılan ve her türlü hizmette esirler gibi kullanılıp mal gibi alınıp satılabilen erkek. Harb esirleri arasından da köle haline getirilmiş olanlar bulunurdu. esk. Abd, gulâm. Bende, çaker. [Esclave mâle — Slave]

kölelik Huk. Bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması ve birinin malı olarak kabul edilmesi. Eski hukuklarda kölelik, hukukî bir durumdu ve köle ticareti yapılırdı. Belirli suçları işleyenler, savaş esirleri, borcunu ödemeyenler köle olurlardı. Günümüzün hukuku köleliği, hukuk dışı saymakta, ceza kanunları köleleştirmeyi suç olarak tanımlamaktadır. Köleliğin ortadan kaldırılması için uluslararası sözleşmeler yapılmıştır. Kölelik ad olarak kalkmakla beraber, bazı az gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısı, yoksul insanların köle durumuna düşmesine, görünüşte özgür olmasına rağmen ekonomik zorlukların o kişileri özellikle toprak ağalarına köle etmesine yol açmaktadır. [Esclavage — Slavery]

kölemen i. Tar. Eskiden kölelerden kurulmuş olan bir sınıf askerin adı. Memlûk da denirdi.

Kölemenler Tar. Mısır'da kurulmuş bir Türk - İslâm Devleti'nin ve bu devleti kuran soyun adı. Kölemenler Devleti'nin ve soyunun kurucusu, Eyüpoğulları zamanında Suriye'de, Mısır'da bu devletin askerî gücünü ellerinde tutan Türkler'in ilerigelenlerinden Aybey'dir. Ordu komutanlığına kadar yükselmiş olan Aybey, bir süreden beri zayıflamış bulunan Eyüpoğulları Devleti'ne son vererek 1250 yılında onların ülkesinde kendini sultan ilân etti. Kölemenler Devleti Suriye ve Mısır'da 200 yıl kadar egemen oldu. Devletin en parlak çağı Baybars'ın sultan olduğu zamandır Kölemenler onun zamanında Abbasoğulları'na ve Haçlılar'a karşı başarılı savaşlar verdiler; batıya sarkan İlhanlılar'a karşı da direndiler. Anadolu'nun güneydoğu bölgelerini ele geçirdiler.

Kölemen Devleti daha sonra Memlûklar adını aldı. Memlûklar Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılar'la savaşlar yaptı. 1517 yılında Suriye'ye ve Mısır'a giren Yavuz Sultan Selim, son Memlûklu Sultan Tomanbay'ı yenip öldürterek bu devlete son verdi. Memlûklar zamanında Mısır, uygarlık yolunda çok ilerlemiştir.

köleniz (köleleri) Eskiden tevazu ve muhataba saygı göstermek için «ben» zamiri yerine kullanılırdı.

kömeç i. Bot. Papatya ve ayçiçeğinde olduğu gibi, sapın yassılaşmış ve genişlemiş ucu üzerinde çiçeklerin yanyana toplanması şeklindeki çiçek durumu. esk. Kumme. [Capitule — Capitulum]

kömür ★ 1. i. Jeol. Bitkilerin ve bitkisel malzemenin bataklıklarda, göllerde birikmesi, üzerlerinin bitkisel malzeme veya diğer kayaçlarla örtülerek hava etkisinden korunması, bakterilerin, germanyum, vanadyum, berilyum gibi katalizörlerin ayrıca ısı, basınç gibi jeolojik faktörlerin etkisi altında karbonca zenginleşmesi, oksijen, azot gibi maddelerce de yoksullaşması sonunda oluşan organik kayaç. Isı, basınç ve zaman süresi kömürün kalitesini yükseltir. Odun kömürü ve maden kömürü olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Maden kömürünün de birçok çeşitleri vardır. Odun kömürü yalnız mangallarda yakılıp ısınmak ya da yemek pişirmek için kullanılır. Kalorisi çeşidine göre çok yüksek olan maden kömürü ise soba ve kaloriferlerde ısıtma maddesi olarak kullanıldığı gibi her türlü buhar makinelerini işletmekte, büyük endüstriyi meydana getiren makinelere hareket vermekte kullanılır. Havagazı, kok, katran bu kömürden çıkarılır. Katrandan ise binlerce yararlı kimya maddesi üretilir. Bunların arasında ilâçlar ve türlü boyalar vardır. [Charbon — Coal] ★ 2. s. Kara, kapkara : Kömür gözlü, kömür saçlı. [Très noir — Very dark]

kömürcü i. ★ 1. Kömür yapan ya da satan kimse. [Charbonnier — Coal dealer, charcoal burner] ★ 2. Vapur, fabrika gibi yerlerde ocağa kömür taşımak ve atmakla uğraşan işçi.

kömür kalem b. i. Söğüt ağacının ince dallarından yapılan bir çeşit kömür olup resim yapmakta kullanılır.

kömürleşmek f. Kömür haline gelmek. [Se carboniser — To be carbonised]

Kömürlü Erzurum'un Şenkaya ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 8 630, merkezinin nüfusu 421'dir.

kömürlük i. Kömür konulan yer, kömür ambarı. [Charbonnerie — Bunker]

könü s. Hak ve tüzeye uygun olan ya da uygun davranan. esk. Âdil, hakkaniyetli.

köpeğin ağzına kemik atmak b. f. mec. Birine aleyhte söylenmesin diye bir doyumluk vermek.

köpek i. Zo. ★ 1. Etoburların köpeksiler alt takımının köpekgiller familyasının bir türü. İnsanlar, çeşitli köpek türlerini çiftleştirmek suretiyle kendilerine türlü hizmetlerde bulunmak üzere çoban köpeği, bekçi köpeği, av köpeği, polis köpeği, kızak köpeği, yarış köpeği gibi bugün sayıları 145'i bulan köpek türü meydana getirmişlerdir. Ev köpeğinin, Avrupa'da kurt ve çakal, Amerika'da çakal tilkisi ve özellikle «Maikong» soyundan gelmediği sanılıyor. Avrupa ev köpeğinin en eski kalıntılarına eski taş devrinden yeni taş devrine geçiş dönemine ait kazık beldelerde rastlanmıştır. Ev köpekleri hem gündüz hem de gece hayvanlarıdır. İnsanların yediği her şeyi yerler. Köpekler uykuyu çok severler. Köpeklerin görme, işitme ve özellikle koku alma duyguları çok keskindir. Koku aldıkları bir izi uzun mesafelerle izlerler. Bu bakımdan polis hizmetlerinde başarılıdırlar. Eğitim ve öğrenime büyük kabiliyetleri vardır. Ar. Kelb. Far. Sek. İt de denir. [Chien — Dog, hound] ★ 2. mec. Hakaret için kullanılır: O köpekle nasıl arkadaşlık ediyorsun? [Méchant, lâche — Rascal, scoundrel]

köpekayası, -nı b. i. Bot. Ballıbabagillerden çiçekleri, çevresinde demet halinde toplanmış ıtırlı bir bitki.

köpek balıkları b. i. Zo. Kıkırdaklı balıkların bir takımı. Çok hızlı ve devamlı yüzerler. Bazı türlerinin uzunluğu 12 m. ve daha fazla olabilir. Büyük vücutlu köpek balıkları yırtıcı olmayıp suda yaşayan küçük yaratıklarla beslenirler. Orta büyüklükte olanların birkaçı çok yırtıcıdır. Köpek balıklarının denizlerimizde yaşayan türleri : Asıl köpek balığı, kedi balığı, camgöz, boz camgöz, mahmuzlu camgöz, harharyas, dikburun harharyas, pamuk balığı ve sapan balığıdır. Bunların boyları 1 - 2 m. dir. 4 - 5 m. olanlarına da rastlanır. [Requin — Shark]

köpekdişi, -ni b. i. Azı dişleriyle kesici dişler arasında iki tarafta ve altlı, üstlü birer tane bulunan sivri diş. Etoburlarda uzuncadır. [Canine — Canine]

köpekgiller ç. i. Zo. Etoburların köpeksiler alt takımının bir familyası. Tilkiler, kurtlar, çakallar, dingolar ve ev köpekleri bu familyanın türleridir. Hepsi küçük ve orta büyüklükte yırtıcı hayvanlardır. Köpekgiller bütün dünyada yaşarlar. Çok iyi koşarlar, iyi işitirler, iyi görürler ve özellikle çok iyi koku alırlar. Esas gıdaları ettir. Bitkisel maddeleri de yerler. Aç kalmadıkça insana saldırmazlar. [Canidés — Canidae]

köpeklemek f. Korku, pişmanlık ya da yorgunluk gibi bir sebepten aşağılamak, güçsüz kalmak, ya da yalvarıp yaltaklanmak.

köpeklik i. Köpekçe hareket, köpek gibi yaltaklanma, alçaklık. [Lâcheté — Baseness]

köpekmemesi, -ni b. i. Koltuk altında çıkan çıban. [Bubon — Bubo]

KÖPEKLER

Yukarıdan aşağıya : 1) Porsuk zağarı, 2) Buldog, 3) Tazı, 4) Tüylü fino.

köpek balığı

Köpekgiller : 1) Kurt, 2) Çakal, 3) Dingo, 4) Tilki.

ÇEŞİTLİ KÖPRÜLER

Kayıkların üstüne kurulmuş yüzer köprü

Eski bir taş köprü

İlkel bir asma köprü

Şatoların kalkar köprüsü

Modern bir köprü

Köprülü Fazıl Ahmet Paşa

köpeksiler ç. i. Zo. Etoburların alt takımı. Köpekgiller, gelincikler, küçük ayıgiller, ayılar bu alt takımın 4 familyasıdır.

köpeküzümü b. i. Bak. itüzümü.

köpoğlu, -nu b. s. ★ 1. Hain, kahpe. [Canaille — Scoundrel] ★ 2. Kurnaz, işini bilir ve düzenci. [Malin, habile — Tricky ruse]

köpoğluluk b. i. mec. Kurnazlık, düzencilik.

köprü i. ★ 1. Bir suyun ya da çukur bir yerin bir tarafından ötesine geçmek için yapılan ahşap, kâgir ya da demirden yol ya da bina. Ar. Cesir, kantara. [Pont — Bridge] ★ 2. İki ucu ilişik, ortası asıntıda olan şey: Kilit köprüsü, toka köprüsü. [Ponton — Hasp] ★ 3. i. Den. Geminin önünü iyice görecek bir yükseklikte, sancaktan iskeleye kadar kurulan komuta yeri. ★ 4. i. Sp. Güreşte pehlivanın, sırtının yere gelmesini önlemek için, başına ve ayaklarına dayanarak aldığı durum.

köprübaşı b. i. Ask. Düşman kıyılarına çıkarma yapan ya da büyük nehirleri geçmek zorunda kalan birliklerin ilk anda ileri sürdükleri müfrezelerle tutacağı yer. Bazı hallerde buraya köprübaşı mevzii de denir. [Commencement, introduction — Introduction]

Köprübaşı Manisa'nın Gördes ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 5 403, merkezinin nüfusu 1 450'dir.

Köprübaşı Trabzon'un Sürmene ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 14 393, merkezinin nüfusu 1 192'dir.

köprücü i. ★ 1. Köprü yapan usta. ★ 2. Ask. Askerlikte tombazlarla köprü kuran istihkâm kıtası. [Pontonnier — Pontoneer]

köprücük i. Anat. Omuz başıyla göğüs kemiğinin üst ucu arasında bulunan ve derinin altında belli olan uzunca kemik. [Clavicule — Collar - bone]

köprücülük i. Köprü yapma işi. [Pontonnerie — Bridge construction]

Köprülü Antalya'nın Gündoğmuş ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 4 956, merkezinin nüfusu 656'dır.

Köprülü, Fazıl Ahmet Paşa (1635-1676) Sadrazam. Köprülü Mehmet Paşa'nın oğlu. İstanbul'da doğdu. Bir yandan özel öğretmenlerden ders alırken öte yandan da güçlü bir medrese öğrenimi görmüştür. Köprülü Mehmet Paşa sadrazam olunca Erzurum valiliğine atanarak öğretim dalından yönetim dalına geçmiş, 1 yıl Erzurum, 2 yıl Şam valiliklerinde başarı göstermiştir. 1661 yılında ölen Köprülü Mehmet Paşa'nın vasiyeti gereğince padişah IV. Mehmet, Fazıl Paşa'yı sadrazamlığa getirmiştir. 26 yaşında olan genç sadrazam kısa süre içinde devlet işlerini —babası gibi— düzgün ve sağlam bir yönetime ulaştırmış, 1662-1664 Avusturya savaşına başkomutan olarak gitmiş, Avusturyalılar'ı büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Bundan sonra 20 yıl süren Girit savaşlarına yönelerek adanın Osmanlı sınırları içine alınmasını gerçekleştirmiş, sonra yurdunun çeşitli iç sorunlarına eğilerek bunların çoğunu çözümlemiş; ülkede geniş bir rahatlık ve düzen sağlamıştır. Lehistan'la yaptığı savaşlarda başarılar kazanan Fazıl Ahmet Paşa 1676 yılında Edirne yakınlarında ölmüştür. İstanbul'da Çemberlitaş karşısında, babasının yanında gömülüdür.

Köprülü, Fazıl Mustafa Paşa (1637-1691) Sadrazam. Köprülü Mehmet Paşa'nın ikinci oğlu, Fazıl Ahmet Paşa'nın kardeşidir. İstanbul'da doğdu. Ağabeyisi gibi o da medrese öğrenimi yapmış, bir süre öğretim görevinde bulunduktan sonra çeşitli sancakbeylikleri yapmış, valiliğe yükselmiştir. Silistre valisi ve komutanı iken gözden düşüp sürgüne yollanmıştır. Kısa süre sonra yeniden itibarını kazanıp çeşitli önemli görevlerde başarıyla çalışarak hakkındaki güveni arttırmıştır. Bir iki kez kaymakamlık (sadrazam vekilliği) yapmış, II. Viyana kuşatmasını izleyen çözülme döneminde, durumu düzeltecek tek kişi olarak görülüp 1689 yılında sadrazamlığa getirilmiştir. Kısa süre içinde iç düzensizlikleri ortadan kaldırmış ve sınırları zorlayan Avusturya üzerine yürümüştür. Savaşın ilk yılını başarı ile kapamışsa da ertesi yıl Salankamin'deki savaşta, ordusunun çözülmekte olduğunu görünce, onları derleyip toplamak ve cesaretlendirmek için en ön saflara atılmış, yiğitçe savaşırken alnına yediği bir kurşunla vurulup ölmüştür. Cesedi savaş alanında kaybolduğu için belli bir mezardan yoksun kalmıştır

Köprülü, Mehmet Fuat (1890-1966) Tarihçi, yazar, politikacı ve devlet adamı. İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimden sonra Hukuk Fakültesi'ne girdi. Burayı tamamlamadan ayrılıp bir süre öğretmenlik yaptı. 1913 yılında Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ne tarih ve edebiyat tarihi öğretim üyesi olarak atandı. 30 yıl bu fakültede ve çeşitli okullarda öğretmenlik ve bu arada milletvekilliği yaptı. 1946'da 3 arkadaşıyla birlikte Demokrat Parti'yi kurdu. Bu parti iktidara gelince Dışişleri Bakanı oldu. 1958 yılında politikadan ayrılıp yeniden çalışmalarına döndü İstanbul'da öldü. Fuat Köprülü, Türkiye'de pek önemli olan Hukuk ve İktisat Tarihi kollarının gerçek kurucusu oldu. İslâm Ansiklopedisi'nin Leiden'de yayınlanan aslına ve Avrupa'da çıkan dergilere çeşitli makaleler yazdı. Birçok eserleri Batı dillerine çevrildi. Özel kitaplığı, dünyanın sayılı özel kitaplıklarından biridir. Otuzu aşkın eserinden bir kısmı şunlardır: «Türk Edebiyatı Tarihi», «Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar», «Türkiye Tarihi», «Türk Hukuk Tarihi», «Divan Edebiyatı Antolojisi», «Türk Saz Şairleri» (Antoloji), «Osmanlı Devletinin Kuruluşu», «Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar» v.b.

Köprülü, Mehmet Paşa (Ölm. 1661) Sadrazam. Vezirköprü'de doğup gençliğinde saray hizmetine girmiş, Hüsrev Paşa hazinedarlığından yetişerek valiliklerde bulunduktan sonra IV. Mehmet'in on dört, on beş yaşlarında bulunduğu sırada, Mimar Kasım'ın desteğiyle padişahın annesi Turhan Sultan tarafından sadrazamlığa getirilerek 1656'dan ölümüne kadar bu makamda kalmıştır. Zorbaları ve haydutları tepelemekte, Bozcaada ile Limni'yi geri almakta, isyan eden Erdel beyini yola getirmekte ve ülkede asayişi sağlayarak devletin dış politikadaki etkisini canlandırmakta büyük hizmetleri vardır. Avrupa'ya karşı büyük bir savaşa hazırlanırken Edirne'de ölmüş ve vasiyeti üzerine yerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa geçmiştir. İstanbul'da Çemberlitaş'daki türbesinde gömülüdür. Okuyup yazması yoktu. Çoğu haklı ve yerinde olsa da kan dökmüş olmakla tanınır.

Köprülü, Numan Paşa (1668-1718) Sadrazam. Fazıl Mustafa Paşa'nın oğludur. Medreselerde okumuş, sonra valiliklerde bulunmuştur. 1710'da Çorlulu Ali Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirildi. Ama dedesi ve babası gibi harp ve devlet işleriyle uğraşacak kişilikte değildi. Bununla beraber sonraları Bosna valisi iken Avusturyalılar'ın hücumunu başarıyla karşılamış ve zafer kazanmıştır. Kandiye valiliğinde ölmüştür.

Köprüören Kütahya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 10 051, merkezinin nüfusu 960'dır.

köpük i. Çalkalanan ya da kaynatılan suyun, sulu şeylerin üstlerinde meydana gelen hava kabarcıkları yığını. esk. Kef : Sabun köpüğü, deniz köpüğü, ağız köpüğü. [Ecume — Foam]

köpüklenmek f. Üstü köpük bağlamak. [Ecumer — To foam]

köpülemek f. (Şilte, yastık yorgan gibi şeylerin) Dolgusunu yer yer dikişle bastırmak.

köpürmek f. ★ 1. Köpük meydana getirmek, köpüklenerek kabarmak : Sabun köpürdü, kahve köpürdü. [Ecumer — To foam] ★ 2. Fazla öfkelenip taşkınlık yapmak : Karısı eve geç geldiği için köpürmüş bağırıp duruyor. [Enrager — To rage]

köpürtmek f. Köpürmesine, öfkelenmesine sebep olmak. [Rendre furieux — To make foam]

kör s. ★ 1. Gözü görmeyen, görmek kabiliyeti bulunmayan : Kör dilenci, kör bir hayvan. Ar. Âmâ. Far. Nâbinâ. [Aveugle — Blind] ★ 2. Keskin olmayan : Kör çakı, kör makas. [Mousse — Blunt] ★ 3. Az aydınlık veren, karanlık, ışıksız : Kör lâmba, kör kandil. [Obscure — Dark] ★ 4. Arkası tıkalı olan ya da işe yaramayan : Kör hat, kör kuyu, kör bostan, kör yol. ★ 5. mec. Dikkatsiz, gafil, dalgın, ihtiyatsız, anlayışsız : O kazaya işaret memurunun körlüğü sebep olmuş. [Imprudent — Imprudent]

körbağırsak b. i. Anat. Kalın bağırsağın ince bağırsakla birleştiği yerde bulunan ve çıkmaz bir boruya benzeyen kısmı. esk. Âver. [Caecum — Caecum]

körboğaz b. s. Obur, çok yiyen. [Glouton — Gourmand, gluttonous]

kör çapa b. i. Toprak topaklarını dağıtmakta kullanılan çapa. [Hoyau — Grubbing - hoe]

kör döğüşü b. i. mec. Birbirinden habersiz ve birbirini bozacak şekilde yapılan iş : Programsız işe başlamışlar, bir kör döğüşüdür gidiyor.

kör düğüm b. i. ★ 1. Çözülemeyen düğüm. [Noeud — Strong knot] ★ 2. mec. Çetrefil mesele. [Complication — Deadlock]

körebe b. i. Bir çocuk oyunu. Gözleri bağlanan ve «ebe» olan çocuk el yordamıyla etrafında dolaşanlardan birini yakalarsa bu defa yakalanan ebe olur ve onun gözleri bağlanır. [Colin - maillard — Blind man's buff]

körelmek f. ★ 1. Eski canlılığı, faaliyeti azalmak ; ateş sönmeye, kaynak kurumaya yüz tutmak : Bu sokak artık köreldi. [S'ankyloser — To lose vitality] ★ 2. Biyo. Görevi kalmadığı için ya da başka sebeplerden dolayı bir organın beslenmeyerek küçülmesi. esk. Dumura uğramak. [Atrophier — To be atrophied]

köreşe i. Karın yüzündeki buz tutmuş tabaka.

körfez i. Karanın içine sokulmuş dar ve uzun deniz parçası. Haliç, büyük koy : İzmit körfezi, Venedik körfezi. [Golfe — Gulf]

kör kadı Her doğru bildiğini herkesin yüzüne karşı pervasızca söyleyen kimse.

kör kandil b. s. mec. Pek sarhoş.

kör kaya b. i. Denizin sığ yerinde yüze yakın, fakat görünmediği için tehlikeli olan kaya.

kör kör parmağım gözüne b. zf. Pek belli, göze batacak derecede meydanda.

kör kuyu b. i. Susuz kuyu.

kör kütük b. s. mec. Kendini bilmeyecek derecede sarhoş.

körlemeden zf. Körcesine, hiç dikkat etmeden, anlamadan dinlemeden : Körlemeden attı ve vurdu.

körlenmek f. Körelmek, işlemez, görevini yapamaz hale gelmek : O fabrika açılalı şuradaki tezgâh körlendi. [Se rouiller, s'ankyloser — To get rusty or stale]

körleşmek f. ★ 1. Görmez hale gelmek. [S'aveugler — To become blind] ★ 2. Kesmez olmak, keskinliğini kaybetmek. [S'émousser — To become blunted]

körletmek f. Körlenmesine, işlemez bir hale gelmesine, canlılığını kaybetmesine sebep olmak : Çocuğun istidadını körletmeli. [Rendre inactif — To discourage]

Fazıl Mustafa Paşa

Fuat Köprülü

Köroğlu

çeşitli körükler

körlük i. ★ 1. Kör olma hali, göz sakatlığı. esk. Âmâ. [Cécité — Blindness] ★ 2. mec. Safdillik, dikkatsizce ve ihtiyatsızca hareket. [Négligence — Bluntness]

Körmükçü, Hazım (1898-1944) Tiyatro ve sinema oyuncusu. İstanbul'da doğdu. Çeşitli topluluklarda çalıştıktan sonra Darülbedayi'e girmiş, burada birçok oyunda rol almıştır. Bugün, daha çok müzikli oyunlardaki başarısıyla anılır. 1930'da «Kaçakçılar» filmiyle sinema oyunculuğuna başladı; ölümüne kadar yerli filimlerde oynadı. Kendi oynattığı bir Karagöz oyununu «Yeni Karagöz» adıyla 1933'de filme aldırdı.

kör ocak b. i. Çocuklu aile.

Köroğlu, -nu XVI. yüzyılda yaşamış olduğu sanılan ünlü halk ozanı. Adı çevresinde türlü efsaneler, destanlar düzenlenen; belki de adını, önceden beri var olan bir destan kahramanından alan Köroğlu hakkında kesin ve belirli bilgi yoktur. Anadolu'da XVI. yüzyıl başlarında yaşamış bir Celâli eşkiyası bulunduğu, bu eşkiyanın olumlu ve olumsuz davranışları ile halkı etkilediği, anılarını halk arasında anlattığı; bu yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş bir halk ozanının da bu anılardan etkilenerek o eşkiyanın adını kendisine san olarak seçtiği kanısı kuvvetlidir. Halk ozanı Köroğlu'nun kendisini de yiğit bir adam olduğu, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın emrinde doğu seferlerine katıldığı da söylenmektedir. Öte yandan «Köroğlu Destanı» konusunun, bu yüzyıldan daha öncelerinden beri Türkler arasında- özellikle Azeri Türkleri arasında- var olan, bilinen bir efsane - menkıbe olduğu yolunda belgeler bulunmaktadır. Bu «Köroğlu Destanı» nın kökü Göktürkler'e dek uzanmaktadır. Bütün bu bilgilerden çıkarılacak sonuç şudur: «Eski Köroğlu destanından süzülerek Anadolu'ya gelen güçlü anılar, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın emrindeki halk ozanının kişiliği ve şiirleri çevresinde birleşmiş, bu birleşmeye XVI. yüzyıl başındaki eşkiyanın adı ve anıları da karışmış, böylelikle Köroğlu ortaya çıkmıştır. Bolu beyine karşı ve Bolu çevresinde geçen olayların hikâyesi ise bütün bu destanlar, kişiler ve şiirlerin karışımı ile XVI. yüzyıldan sonra halkın ortak bilincinden doğmuş anonim bir halk destanı niteliğindedir.» Köroğlu sanını taşıyan şiirlerin belirgin özelliği, aynı imzayı taşıyan manzumelerin hem kahramanlık, hem de lirizm - duygu yönlerinden üstün, seçkin ve başarılı olmasıdır.

köroğlu b. i. mec. (Halk dilinde) Eş, karı. esk. Zevce.

kör olası b. ü. Bir beddua olarak söylenir.

körpe s. ★ 1. Taze, yeni yetişmiş, turfanda. Kartın karşıtı. Körpe bir fidan, körpe hıyar. [Frais — Fresh] ★ 2. Pek genç, henüz olgunlaşmamış: Körpe kız, körpe bir vücut, körpe bir dimağ. [Jeune — Tender]

körpecik s. Pek taze, çok genç.

körsıçan b. i. Köstebek. [Taupe — Mole]

körsümek f. Kuvvetini yitirmek, sönmeye yüz tutmak.

körük i. ★ 1. Ateşi havalandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfüren alet. [Soufflet — Bellows] ★ 2. Armonik, akordeon gibi hava ile çalınan müzik aletlerinde hareket ettirildikçe havayı veren kısım. [Soufflet — Bellows] ★ 3. Bazı eşya ve aletlerde üst üste katlanarak açılıp kapanmaya yarayan kısım: Payton körüğü, fotoğraf makinesi körüğü. [Capote — Folding hood]

körüklemek f. ★ 1. Körükle üflemek: Sobayı körüklemek. [Souffler — To fan] ★ 2. mec. Kızıştırmak. esk. Teşvik etmek: Öfkesini körüklemek, kavgayı körüklemek. [Inciter — To incite]

körü körüne (kör körüne) b. zf. Hiç dikkat etmeyerek, en ufak bir ihtiyatta bulunmaksızın, büyük bir gafletle: Körü körüne o fırsatı kaçırdı. [Aveuglement — Blindly, bluntly]

kös Far. i. Eskiden katır ya da develerle taşınarak savaşlarda işaret vermek ya da hücum, zafer gibi hallerde çalınmak üzere kullanılan büyük davul (Farsçası «kûs» olup «kös» şeklinde türkçeleşmiştir).

kös dinlemiş b. s. Pişkin, olur olmaz şeye aldırış etmeyen, tecrübe sahibi.

Köse Gümüşhane'nin Kelkit ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 12 275, merkezinin nüfusu 1 702'dir.

köse Far. s. Sakalı, bıyığı çıkmayan ya da pek seyrek olan: Adı Musa, kendi köse, boyu kısa olandan korkmalı derler. [Imberbe — Beardless]

Kösedağ Savaşı Tar. XIII. yüzyılda Anadolu'da Selçuklular'la Moğollar arasında geçen savaş. XIII. yüzyıl başlarında zayıflamaya başlayan Anadolu Selçuklu Devleti'nin bu durumundan yararlanan Moğollar 1242 yılında Erzurum ve Erzincan'ı aldılar. Şelçuk Sultanı Keyhüsrev (Gıyasettin) Moğollar'ı Sıvas yakınlarında Kösedağ'ında karşıladı. 1243 yılında yapılan savaşta Selçuklular büyük bir yenilgiye uğradılar. Bundan sonra da Moğollar'ın egemenliği altına girdiler.

Kösefakılı Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesi bucaklarından. 37 köylü bucağın nüfusu 15 600, merkezinin nüfusu 288'dir.

köseği i. Ateş karıştıracak demir.

kösele Far. i. Öküz ya da sığır gönünden tabaklanmış deri. Ayakkabı tabanı, bavul, çanta gibi kalın ve dayanıklı şeyleri yapmakta kullanılır. [Cuir — Stout leather]

kösele suratlı b. s. Sıkılması olmayan, pek saygısız, küstah.

köselik i. Köse olma hali.

kösem i. Kösemen.

kösemen i. ★ 1. Sürünün önünde giderek ona kılavuzluk eden koç ya da teke. [Bélier — Leader - ram] ★ 2. Döğüşken iri koç ya da teke. [Boue — Prize - ram] ★ 3. mec. Cesaretli, serbest, cüretli.

Köse Mihal (Gazi Mihal) Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda yararlıkları görülmüş, sonradan Müslüman olmuş bir Rum derebeyi. Uludağ eteğindeki Harmankaya beyi olarak tanınır. Osman Bey'e bir çarpışmada esir düşmüş, onun kahramanlığını ve yüceliğini görerek hizmetinde kalmış, bazı fetihlerde yardımcısı olmuştur. Harmankaya'da ölmüştür. Baba Mihal adlı türbesi vardır.

Kösemihal, Nurettin Şazi (Doğ. 1909) Sosyolog. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli illerin liselerinde felsefe öğretmenliği yaptı. Sonra İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümüne öğretim üyesi olarak girdi. Profesör oldu. Eserleri arasında «Sosyal Determinizmin Çeşitleri ve İnsan Hürlüğü», «Sanat ve Düşünce», «Sosyoloji Tarihi», «Sosyal Doktrinler Tarihi» sayılabilir.

Kösem Sultan (1590-1651) Osmanlı tarihinde kötü ün bırakmış valide sultanlardan biri. Soyca Rum olduğu sanılmaktadır. Genç kızken, güzelliği yüzünden, saraya alındı. Müslüman yapılıp Mahpeyker adı verildi. I. Ahmet'in onu çok sevdiği ve Kösem diye çağırdığı söylenir. İbrahim ve IV. Murat'ın annesidir. I. Mustafa, II. Osman, IV. Murat, İbrahim ve IV. Mehmet zamanlarında sarayda ve Osmanlı Devleti üzerinde büyük nüfuza sahip oldu. Devlet işlerine karışarak pek çok fitnelere ve aksamalara yol açtı. Yaşlandıkça hırsı arttı. Oğlunu bile —Deli İbrahim— öldürttü. 1651 yılında IV. Mehmet zamanında yeni bir entrika düzenlerken karşısındakilerin adamları tarafından sarayda, boğularak öldürüldü.

Köse Musa Paşa (Ölm. 1808) III. Selim zamanında yeniçeri ayaklanmasına sebep olmakla tanınan bir vezir. Yenişehir Fener'de doğmuş, vezirlerin divan efendiliğinden yetişmiştir. Körüklediği Kabakçı Mustafa ihtilâlinin bastırılmasından sonra İzmir'de başı kesilmiştir.

kös kös b. zf. Ağır ağır, başı önde, az çok neşesiz ve düşünceli bir halde: Onu görünce hiçbir şey söylemeden kös kös evine gitti.

kösnü i. Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları istek. esk. Şehvet. [Rut — Lust]

kösnük s. Eş isteme zamanı gelmiş (dişi hayvan).

kösnül (kösnülük) s. Kösnüye değgin. esk. Şehvanî.

kösnümek f. (Dişi hayvan hakkında) Eş isteme zamanı gelmek, azmak, kızmak: Kösnümüş kısrak attan kaçmaz. [Entrer en rut — To be on heat]

Kösreli Adana'nın Ceyhan ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 11 023, merkezinin nüfusu 1 692'dir.

köstebek i. Zo. Memelilerin böcekçiller takımının bir familyası. Silindir biçiminde 12 - 13 cm. uzunluğundaki vücutlarının ön kısmı bir kalem ucu gibi sivridir Ön bacakları ve pençeleri çok kuvvetli olup bunlarla günde 100 m. lik bir tünel kazabilir. Eski ve yeni dünyanın kuzey mutedil bölgelerinde yaşar. Türleri: Avrupa adi köstebeği, Amerika bahçe köstebeği, yıldız burunlu köstebek, kılkuyruklu köstebektir. [Taupe — Mole] ★ 2. Sıraca hastalığı.

köstek i. ★ 1. Kaçmaması için hayvanın iki ya da üç ayağına vurulan bağ, bukağı. ★ 2. Saat gibi bazı süs eşyasına takılan altın, gümüş gibi madenlerden yapılmış ince zincir.

kösteklemek f. ★ 1. Hayvanın ayağına köstek vurmak, bukağılamak. [Entraver — To fetter] ★ 2. mec. Engel olmak, bir işi yürümez hale getirmek. [Entraver — To obstruct]

Köstence (Romanya) Karadeniz kıyısında 127 100 nüfuslu bir liman şehri. Makine ve gemi inşa endüstrisi gelişmiştir. Ülkenin önemli bir ticaret merkezidir.

köşe Far. i. ★ 1. Doğrultuları ayrı iki çizgi ya da yüzeyin kavuştukları yer. Bucak açı. esk. Zaviye: Duvarın köşesi, masanın köşesi. [Angle — Corner] ★ 2. Tenha ya da ücra yer, yalnız başına kalınan yer. esk. Uzlet, inziva yeri: Bir köşeye çekilmiş. [Coin — Corner] ★ 3. Parça, kısım: Yurdun her köşesi.

köşe başı b. i. Sokağın dönecek yeri. [Encoignure — Corner]

köşebent Far. b. i. Köşe bağı. Bir köşe teşkil eden kereste v.b. şeyi tutturmaya yarayan açı biçiminde demir lâma. Cıvata ile bağlanır. (Farsçası «kûşe - bend» dir). [Lame — Angle - tie]

köşe bucak b. i. Ücra yerler, göze çarpmayan yer: Köşeyi bucağı aramalı, belki bulunur. [Coins et recoins — Remote spots]

köşegen b. i. Mat. Bir çokgende ardışık olmayan ya da bir çok yüzlüde aynı düzlem üzerinde bulunmayan iki köşe arasına çekilmiş çizgi. [Diagonale — Diagonal]

köşek i. Deve yavrusu, köçek.

köşe kapmaca b. i. Köşeleri tutan çocukların ortada fırsat kollayan ebeye kaptırmamaya dikkat ederek hızla köşe değiştirmek suretiyle oynadıkları oyun. Köşesini kaptıran ebe olur. [Quatre - coins — Puss - in - the - corner]

köşeklemek f. (Deve hakkında) Yavrulamak.

köşeleme zf. Köşe biçiminde, köşeye çapraz gelecek şekilde: Kanapeyi köşeleme koymak. [Angulaire — Angular]

Kösem Sultan

köstek

köstebek ve yuvası

köşeli s. Köşesi ya da köşeleri olan: Üç köşeli, beş köşeli. [Anguleux — Angled]

köşe müftüsü b. i. Ötekinin, berikinin işine ve davasına karışarak dalavere çeviren.

köşe sarrafı b. i. Sokak ya da dükkân köşelerinde para bozmak ya da değiştirmek gibi işler yapan küçük sarraf.

köşeye çekilmek b. f. Bir işe karışmayarak kendi âleminde yaşamak.

köşeye oturmak b. f. Gelin olmak: On beşinde köşeye oturmuştu.

Köşk Aydın'ın merkez ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 14 862, merkezinin nüfusu 2 426'dır.

köşk, -kü i. ★ 1. Açıklık yerde, bağ ya da bahçe içinde yapılmış yazlık ev. [Pavillon, kiosque — Pavillon, villa] ★ 2. Bazı binaların üst katlarındaki kuleye benzeyen kısım. esk. Cihannüma. [Belvédère, tour — Tower]

köşklü i. Eskiden İstanbul'da yangın kulesinde bekleyen ve yangın çıkınca koşarak ve nara atarak resmî dairelere, mahalle bekçilerine ve «uğurlar ola!» diye soranlara yangının nerede olduğunu haber veren memur. Kırmızı bir ceket giyer ve kısa bir süngü taşırdı. Köşklüler hemen daima genç külhanilerden oldukları için tulumbacılar gibi kendilerine özgü makamla ve «fiyaka» ile nara atarlar ve uğur dilemeden yangını soranlara da bir küfür savurup geçerlerdi.

Kötek Kars'ın Kağızman ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 13 046, merkezinin nüfusu 652'dir.

kötek i. Dayak, değnek ve sopa ile dövme. [Rossée — Beating]

kötü s. İyi olmayan, beğenilmeyen, işe yaramayan. esk. Fena: Kötü adam, kötü mal, kötü işçilik. [Mauvais — Bad]

kötü adam b. i. Si. Tiy. Sinema filimleriyle tiyatro oyunlarında çokluk asıl kahramanla çekişen, sonunda da yenik düşen sevimsiz, hain tip (kişi). [Villain — Bad man]

kötücü s. Kötüye dönen sonu kötü olan. esk. Habis. [Scélérat — Ill]

kötücül s. ★ 1. Başkalarının kötülüğünü isteyen. [Lâche — Lax] ★ 2. Kötülük eden, zarar veren. [Méchant — Vicious]

kötü kadın ★ 1. Yolsuz kadın. Orospu. ★ 2. Sin. Tiy. Sinema filimleriyle tiyatro oyunlarında, cinsel ya da başka nedenlerle çevresindeki erkek ya da kadınlara uğursuzluk getiren dişi kahraman tipi. Bak. femme fatale. [Femme fatale — Vamp]

kötü kişi olmak b. f. Birinin düşmanlığını kazanmak: İyiliği için ona nasihat vermek istedim, kötü kişi oldum.

kötü kötü düşünmek b. f. Üzüntülü düşüncelere dalmak.

kötülemek f. ★ 1. Arkasından kötülüğünü söylemek. esk. Aleyhinde bulunmak. Zemmetmek: Şunu bunu kötülemek iyi şey değildir. [Médire, blâmer — To speak ill] ★ 2. Zayıflayıp bozulmak: Zavallı hastalıktan sonra pek kötülemiş. [Maigrir — To become a wreck]

kötülenmek f. Hakkında kötü söylenmek. esk. Zemmedilmek. [Etre blâmé, être accusé — To be spoken ill]

kötüleşmek f. ★ 1. Bozulmak, kötü hale gelmek: İş kötüleşmişti, düzeldi. [Devenir mauvais, s'empirer — To deteriorate] ★ 2. (Kadın hakkında) Kötü yola sapmak, orospuluğa başlamak.

kötülük i. ★ 1. Kötü, bozuk olma hali: Kumaşın kötülüğü, havanın kötülüğü. [Malveillance — Badness] ★ 2. Zarar verecek hal ve iş: Kendi halindedir, kimseye kötülük etmez. [Méchanceté — Harm] ★ 3. (Kadın hakkında) Orospuluk.

kötülükçü s. ★ 1. Zarar vermekten ya da eziyet etmekten hoşlanan, hain. ★ 2. Başkasının kötülüğünü isteyen. esk. Bedhah.

kötümsemek f. Kötü görmek, gözü tutmamak.

kötümser s. Her işin ya da sözü geçen bir sorunun sonunu kötü gören. esk. Bedbin: Kötümser adamlar bazı defa ruh hastalarıdır. [Pessimiste — Pessimist]

kötürüm s. Bacaklarındaki sakatlıktan dolayı hiç kalkamayan ve yürüyemeyen. Oturak, yatalak. esk. Meflûç: Yaşlanınca kötürüm oldu. [Paralytique — Paralysed, crippled]

kötü söylemek b. f. (Biri için) Birtakım kötülüklerini söylemek, aleyhinde bulunmak: Benim için kötü söylüyormuş.

kötü yola sapmak b. f. Kötü kadın olmak.

köy i. ★ 1. Sos. İlkel göçebe toplumların, toprağa yerleştikleri zaman kurulan en küçük toplum hali. Tarımın doğuşu, üretimin gelişmesi, köylerin kurulmasıyla mümkün olmuştur. Bundan başka ilk iş bölümü, özel mülkiyetin ve yönetimin ilk şekilleri köy toplumumuza bağlıdır. Köylerin, daha sonraları, bir pazar, tapınak çevresinde ve surlar içinde birleşmesinden siteler meydana gelmiştir. ★ 2. Huk. En küçük kamu yönetimî biçimi. Belirli bir sınır içinde yaşayan, taşınır ve taşınamaz mallara sahip ve kanunların kendilerine verdiği işleri yapan, hükmi şahsiyeti olan küçük topluluklar. Köyü, köy derneği, muhtar, köy ihtiyar heyeti yönetir. [Village, bourg — Village]

Köyceğiz Muğla'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 558 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 44 869, merkezinin nüfusu 3 334'dür. İlçe toprakları Akdeniz kıyısındadır. Kuzeydoğu ve güneybatı kesimleri dağlıktır. En önemli yükseklik Sandıras dağıdır (2 294 m.). Dalaman çayının suladığı topraklarda tahıl, pamuk ve turunçgiller yetiştirilir. İlçenin doğusunda Da-

laman devlet çiftliği vardır. Kasaba, Köyceğiz gölünün kuzeybatısındadır. Muğla'ya 60 km. uzaklıktadır.

köydeş i. Aynı köyde oturan kimselerin birbirine oranla her biri: Ali ile Ahmet köydeştirler.

Köy İşleri Bakanlığı 16 Temmuz 1964 tarihli kararnameyle kurulmuş bakanlık. Çoğunluğu, geri kalmış bir ekonomik ve sosyal yapı içinde bulunan köylerimizin kalkınması, su, yol gibi bayındırlık ihtiyaçlarının sağlanması, köylerin iskân ve konut durumlarının çözümlenmesi işleriyle uğraşmak üzere kurulmuştur. Bu çalışma sırasında devletin, özel idarelerin ve köylünün bütün çabalarını birleştirmek amacı vardır. Örgüt: Çeşitli bakanlıklardan alınarak bu bakanlığa bağlanan üniteler 4 genel müdürlük halinde toplanmıştır: 1° Toprak Muhafaza ve Ziraî Sulama İşleri Gn. Müdürlüğü (TOPRAKSU). 2° Yol, Su, Elektrik İşleri Gn. Müdürlüğü (YSE). 3° Toprak ve İskân İşleri Gn. Müdürlüğü. 4° Halk Eğitimi Gn. Müdürlüğü. (İkinci 5 Yıllık Kalkınma Planında bu genel müdürlüğün Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanması, buna karşılık kooperatifçilik, orman köylerini kalkındırma ve köy el sanatları dairelerini kapsayan yeni bir genel müdürlüğün kurulması öngörülmüştür).

köy kâhyası b. i. Eskiden köyün her işine karışan kimse.

köylü s. Köy halkından olan, köydeş. [Villageois, campagnard — Villager, peasant]

köy ordugâhı b. i. Ask. İstirahate geçen birliklerin bir bölümünün, mevcut binalardan yararlanması, arta kalan bölümlerin de çadırlarda kalması.

köyoyunu b. i. Tiy. Köylerde oynanan ve kaynağı çok tanrılı dinlerin tapınma törenlerine kadar uzanan ilkel bir tiyatro türü. Türkiye'nin hemen her bölgesinde kendine özgü belirtiler taşımakla birlikte, değişmeyen ortak noktaları vardır. Köyü ilgilendiren bütün olaylar bu oyunlara konu olur. Bolluk, savaş, sevgi, kıskançlık, yoksulluk, konularını işleyen köyoyunları günümüzde de köyllüer arasında oynanmaktadır. Kadınların oyunları ayrı, erkeklerin oyunları ayrıdır. Kadın oyunlarında bütün oyuncular kadın, erkek oyunlarında da bütün oyuncular erkektir. Köy oyunu oynamaya köylüler «oyun çıkarma» derler. Kurtuluş Savaşı'nı izleyen, oldukça yeni köy oyunları da derlenmiştir.

köz i. Kıvılcımlı kül: Mangaldaki köze patates gömmüş, pişiriyor. [Braise — Embers]

Kr Kim. Kripton elemanının sembolü.

Kraepelin, Emil (1855-1926) Alman sinir ve akıl hekimi. Modern klinik psikiyatrinin kurucusudur. Akıl ve ruh dengesizliklerinin süregitme biçimlerini ve son durumlarını uzun yıllar inceleyerek akıl hastalıklarını iki gruba ayırmıştır: 1° Mani - melankoli deliliği, —sakatlık bırakmadan iyi olabilen duygu ve heyecan hastalıkları— 2° Dementia praecox (erken yaş bunaklığı) —sakat bırakan düşünce ve duygu hastalığı—. Kraepelin'in önemi daha çok, birbirinden değişik görünüşteki çeşitli akıl ve ruh dengesizliklerini sınıflandırıp, sistemleştirmesindedir. Freud'un ortaya sürdüğü psikoanalitik ve dinamik görüşlere şiddetle karşı koymuştur. Kitapları bugün de geçerlidir.

kraft Alm. i. Ambalajda kullanılan sağlam bir kâğıt cinsi.

Krakovi (Polonya) Vistül nehri üzerinde 496 000 nüfuslu, bir şehir. Makine endüstrisi gelişmiştir.

kral i. (İslâvcadan) İmparator sıfatında olmayan hükümdar. (Eskiden bu kelime Türkçe'de yalnız Hıristiyan hükümdarlar için kullanılırdı. Şimdi Müslüman hükümdarlar için de kullanılmaktadır): İngiltere Kralı, Belçika, Irak, Afgan Kralı. [Roi — King]

Kral Barışı M.Ö. 387 yılında Ispartalı Komutan Antialkides ile Persler arasında yapılan barış. Barış şartlarına göre, Ege denizindeki Lemnos ve İmbros adası Atinalılar'ın elinde kalıyor, buna karşı Küçük Asya'daki Grek şehirleri Persler'in egemenliğine giriyordu.

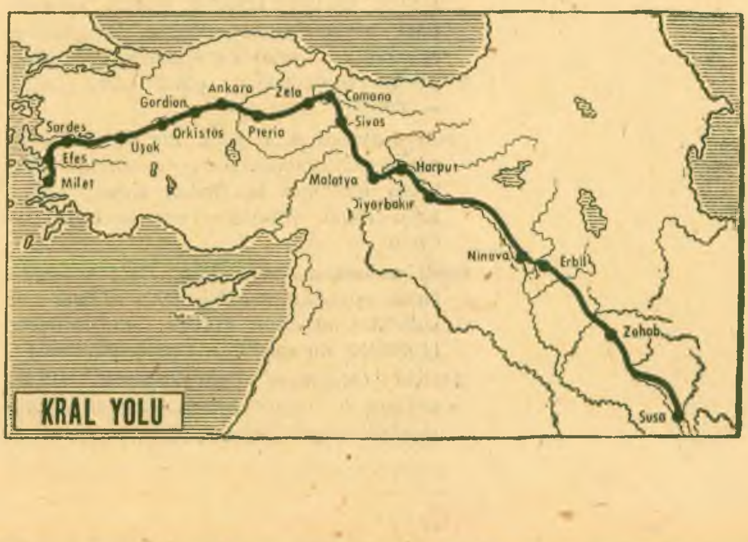
kralcı i. ve s. Krallık yanlısı.

kraliçe i. Kral karısı ya da krallık eden kadın: Hollanda Kraliçesi. [Reine — Queen]

kraliyet Ar. i. Krallık.

krallık i. ★ 1. Kral olma hali ya da görevi. [Royauté — Kingship] ★ 2. Kral tarafından yönetilen devlet ve bu devletin toprakları. [Royaume — Kingdom]

Kral Yolu Lidya hükümdarı Giges'in, memleketine, ticareti geliştirmek amacıyla, Sard'dan Ninova'ya kadar uzanmak üzere yaptırdığı yolun adı. Giges, aynı zamanda yolun kenarına han ve kervansaraylar yaptırarak kervanların ve yolcuların rahatça gidip gelmelerini, böylelikle Lidya'nın zengin olmasını sağlamıştır.

Kramer, Stanley (Doğ. 1913) A.B.D. sinema rejisör ve yapımcısı. New York'da doğdu, sinemaya senaryoculukla başladı. Zinnemann, Benedek gibi rejisörlere, Mc Carthy'ciliğin en karanlık günlerinde, ABD sinemasının en dürüst ve sağlam filimlerinden bazılarını çevirttirdi. Başlıca filimleri: «Direnenler», «Kan Bağlayınca», «Kumsalda», «Rüzgârın Mirası», «Nuremberg Yargılaması» dır.

kramp, -pı Alm. i. Kasların ağrı ile çekilmesi, kasınç: Denizde yüzenlerden birine kramp gelmiş. [Crampe — Cramp]

krampon Fr. i. Futbol ayakkabılarının altına çivilenen sert kösele parçaları. (Genel anlamda, bağlayıcı parça demektir.) Kramponlar demirden ya da lâstikten de yapılır. Ancak resmî maçlarda kullanılacak krampon tipi, Uluslararası Federasyon tarafından tesbit edilir.

kranoloji Yun. i. Kafatasının biçiminden ruh nitelikleri anlamak bilimi. Bak. frenoloji. [Phrénologie — Phrenology]

Krasnodar (S.S.C.B.) Kafkasya'nın kuzeyinde Kuban nehri üzerinde 368 000 nüfuslu bir şehir. Besin endüstrisi gelişmiştir. Petrol rafinerileri vardır.

Krasnoyarsk (S.S.C.B.) Doğu Sibirya'da Yenisey nehri kıyısında 483 000 nüfuslu bir şehir. Maden endüstrisi gelişmiştir.

krater Yun. i. Yanardağ ağzı. esk. Müşker. [Cratère — Crater]

kravat, -tı Fr. i. Boyunbağı. [Cravate — Necktie]

kravl İng. i. Sp. Su üstünde, sürünürcesine yüz üstü süratli yüzme şekli.

kreasyon Fr. i. Yokluktan (hiçlikten) çıkarma eylemi. Yaratma; kuruluş; yaratılış. Bir rolün ilk yorumu. Bir oyunun ilk sahneye konuluşu. İlk model.

kredi Fr. i. ★ 1. Saygınlık, itibar, nüfuz: Yalanı meydana çıkınca kredisi düştü. [Prestige — Prestige] ★ 2. Borcunu ödeme kabiliyeti: Kredisi, bankaca varlığına göre ölçülür. [Crédit — Wealth] ★ 3. Ödeme vadesi; mühlet: İki ay kredisi var. [Délai — Maturity] ★ 4. Eko. Bankaların yaptıkları ödünç verme işlemleri. Kredi, bugünkü piyasa üretim sisteminin temel direklerindendir. Bankaların ekonomik hayatı denetlemeleri, birinci planda kredi yoluyla olmaktadır. [Crédit — Credit]

kredi denetimi b. i. Eko. Bir ülkede bulunan kredi kaynaklarının kullanılışı hakkında hükümet tarafından alınan tedbirlerin tümü. [Contrôle sur le crédit — Credit control]

kredi enflasyonu b. i. Eko. Borç verilecek hazır paranın istekten fazla olması ve serbest kredinin kötüye kullanılması. [Inflation du crédit — Credit inflation]

Krefeld (Almanya) Ren kıyısında 216 300 nüfuslu bir şehir. Alman ipek sanayiinin merkezi olarak tanınır.

krem Fr. i. ★ 1. Tene yumuşaklık vermek için sürülen güzel kokulu melhem, kaymak melhemi. [Crème — Cream] ★ 2. s. Açık saman rengi: Krem rengi çorap. [Crème — Cream]

krema İta. i. ★ 1. Bir çeşit yumurtalı süt tatlısı. ★ 2. Sütün yüzünde toplanan yağlı kısım, kaymak. [Crème — Cream]

krematoryum Lat i. Ölülerin yakıldığı yer. [Crématorium — Crematorium]

Kremlin

Kremlin Moskova'nın merkez mahallesi olan kaleye verilen ad. Birçok anıtları, kiliseleri ve sarayları vardır. Eskiden şehrin iç kalesi durumundaydı. Kremlin adı Rusça «kaya» demek olan «krem» den alınmıştır ve istihkâm demektir. Başka büyük Rus şehirlerinin de «kremlin» leri varsa da burası hepsinden ünlüdür. Eskiden çarlar orada otururlardı. Şimdi devletin başlıca kurumları oradadır. 1942 yılında yapılmış olan çevre duvarlarının yüksekliği 12 m., uzunluğu da 2 220 m. dir. Kremlin'in Kızıl Meydana bakan duvarının önünde «Lenin Mozolesi» vardır. Bu duvardaki ayrı yerlere, ölmüş Sovyet büyüklerinin külleri konur.

kreozot, -tu Yun. i. Kim. Kayın ağacı katranından çıkarılan renksiz, sert kokulu ve dağlayıcı bir sıvı. Hekimlikte vereme karşı, diş ağrısı için v.b. kullanılır. [Créosote — Creosote]

krep, -pi Fr. i. İpekten ya da ince yünden bir cins kumaş. [Crêpe — Crape]

krepdöşin b. i. Sık dokunmuş ipek krep. [Crêpe de chine — Crêpe de chine]

krepon Fr. i. Krepin kalınca çeşidi. [Crêpon — Crêpon]

kreş Fr. i. Üç yaşından ufak çocukların gündüzleri alınıp bakıldıkları bakım yuvası. [Crèche — Day - nursery]

kreşendo Fr. Müz. Ses perdesini arttırarak. Horultu yavaş yavaş bir kreşendo ile o kadar büyüdü ki. [İng. Crescendo]

kreten Fr. i. ve s. Başı kocaman, yüzü ablak, boynu kısa ve kalın, vücudu raşitizmalı, duyguları sönük olan bir hasta tip.

kretenizm Fr. i. Kreten hastalığı.

kreton i. (Creton şehrinin adından) Bir çeşit keten patiska, ya da basma.

Kretschmer, Ernst (1888-1963) Alman ruh - sinir hekimi ve psikiyatri bilgini. Beden yapısının ince özellikleri ile kişilik belir-

tileri arasındaki gelişme ilişkilerini dinamik bir bilimsel anlayışla ortaya koyması ile ünlüdür. Almanya'daki Nazi yönetimine karşı geldiğinden çalışmalarının engellendiği yıllar dışında, 1921'den hemen hemen ölene değin Marburg ve Tübingen üniversitelerinde Psikiyatri ve Nöroloji ordinariüslüğü yapmış, sadece hekimliği değil, estetik, felsefe ve ruhbilim alanlarını da etkilemiştir. Eserleri arasında «Körperbau und Charakter — Beden Yapısı ve Karakter», «Medizinische Psychologie — Hekimce Ruhbilim», «Geniale Menschen — Dâhi İnsanlar», «Hysterie, Reflex, Instinkt — İsteri, Refleks ve İçgüdü», «Psychotherapeutische Studien — Psikoterapi Çalışmaları» en önemlileridir.

Krezüs Bak. Kroisos.

Kriket oyunu
(1 — Raket, 2 — Kale.)

kriket İng. i. Sp. 11 kişilik iki takım arasında, en az 135 X 150 m. boyutlarında bir alanda, 172 gr. ağırlığında küçük bir topla ve bu topu çelmek için kullanılan özel sopalarla oynanan bir oyun. Bir İngiliz oyunu olarak tanınan krikette amaç, yerden 70 cm. yüksekteki üç sopadan kurulu hedefi devirmektir. Oyunculardan biri topu karşı takımın hedefine doğru attığında, karşı taraf oyuncusu bunu sopasıyla çelmeye ve uzağa göndermeye çalışır. Karşı oyuncu da topu yakalamak için koşar. [Fr. Cricket]

krikkrak i. Uzunca, çubuk biçiminde gevrek bir peksimet çeşidi.

kriko Fr. i. Ağır bir şeyi biraz yukarı kaldırmaya yarayan ve kolu hareket ettirilerek çalışan bir aygıt. En çok araba ve kamyonlarda kullanılır. Kol aşağı yukarı hareket ettirildikçe bir vida yukarı doğru ilerler, dolayısıyla arabayı kaldırır. [İng. Jack]

kriminoloji Huk. Yun. i. Suçu, suçun sebeplerini saptayabilmek için, suçlunun ve genel olarak insanın durumunu inceleyen ve suçun nedenlerini tesbit bakımından bazı sentezlere varan bilgi kolu. Kriminoloji, suç sebeplerini inceleyerek, suçlulukla mücadeleye de yararlı olmak durumundadır. Kriminolojik veriler ve durum, o ülkenin suç siyasetinin, cezalandırmaktaki eğiliminin temelini belli eder. [Criminologie — Criminology]

Kripto - Kalvenizm (Crypto - Calvinisme) Protestan (lüterci) kilisede, Luther'in fikir arkadaşlarından Philippe Mélanchton'un düşüncelerine bağlı olan dogmatik eğilim. Philippe Mélanchton, Protestanlar'a yaklaşmayı kolaylaştırmak için, Augsburg'da kabul edilen maddelerde bazı değişiklikler yapmıştı. Giderek, hele Luther'in ölümünden sonra, bazı temel öğretileri feda ederek, belirsiz ve iki anlamlı formüllere başvurmuş, bu uzlaştırıcı eğilimi daha belirsiz hale getirmişti. Koyu lütercilerin öfkesini üzerine çekti ve şiddetli hücumlara uğradı. Gerçekte, bu sözde uzlaştırma, birçoklarını kışkırtmaktan ve anlaşmazlığı arttırmaktan başka bir şeye yaramadı. Birçok kiliselerde kalvenciliğin ya da protestanlığın, gizli bir şekilde lüterciliğin yerini aldığından buna «Gizli Kalvencilik» dendi. Mücadele genellikle Palatina'da ve Saksonya'da şiddetli oldu, hapislere, ölümlere yol açtı. Palatina'da üstün gelen kalvencilik, Saksonya'da yenilgiye uğradı.

kripton Yun. i. Kim. Sembolü Kr olan bir eleman. Havada yarım milyonda bir oranında bulunur. Atom ağırlığı 82.92 olan bir gazdır.

kristal, -li Yun. i. ve s. Billûr. Bazı cisimlerin geometrik şekiller halinde katılaşmış şekli. Bu geometrik şekiller, düzlemlerin belli açılarla birbirini kesmesiyle oluşur. Kristaller halinde katılaşan bir cisimde, birbirine benzeyen birçok parça vardır. Bu parçalardan her birine kristal, bu şekilde katılaşmaya da kristalleşme denir. Her maddenin kendine özgü bir kristal şekli vardır. Örneğin yemek tuzunun kristalleri küp, şapınkiler ise 8 yüzeyli piramit şeklindedir. Kristaller simetri düzlemine ve eksenine göre sınıflanır. [Cristale — Crystall]

kristalize Fr. s. ★ 1. Kristalleşmiş. ★ 2. Sabitleşmiş.

kristaloit Yun. s. Billûrsu. esk. Şibih billûrî. [Cristalloïde — Crystalloidal]

Krişna Menon, V.K. (Doğ. 1897) Hindli devlet adamı. Avukatlık ve gazetecilik yaptı. 1929-1947 yıllarında Hindistan Birliği Sekreteri; 1947-1952 yıllarında İngiltere'de Hindistan Yüksek Komiseri idi. 1946'da Hindistan'ın Birleşmiş Milletler delegeliğine atandı. 1957-1962 yıllarında savunma bakanlığı ve başka bakanlıklar yaptı.

Krişna Menon

kriter Yun. i. Ölçüt. esk. Mısdak.

kriteryum Fr. i. Kriter, ölçüt. [İng. Criterion]

kritik Fr. i. ★ 1. Eleştiri. [Criticisme — Criticism] ★ 2. s. Kritik durum: Tehlikeli, endişe verici durum. [Critique — Critical] ★ 3. Suçlama. [Reprochement — Reproachment]

kritisizm Yun. i. Fel. Eleştiricilik. Kendi üstünde derin düşünmeye dalan bütün felsefeler. Kritisizm, dogmatizmin karşıtı-

dır. Teolojinin ve eski felsefenin konusu olan evrenin başlangıcı meselesi yerine, bilgimizin temeli sorununu geçirmiştir. Bilim konusu olan dünyayı tanıma yerine, dünya hakkındaki bilincimizin analizine girişen felsefe, kritikçi bir felsefedir. İdelerin niteliği ve değeri sorununu ele alması bakımından Platon'a kadar giden kritisizmin, modern felsefede en ünlü temsilcisi Kant'dır; onun ardından da Fichte gelir. [Criticisme — Criticism]

Kriton (Yaklaşık olarak M.Ö. IV. yüzyıl) Sokrates'in öğrencisi ve arkadaşı. Yargılanması sırasında kefil olmuş, mahkûm olduktan sonra da kaçırmak istemiş, ama Sokrates razı olmamıştır.

Krivoy - Rog (S.S.C.B.) Ukrayna'da 448 000 nüfuslu bir şehir. Nükleer enerji merkezidir. Demir madenleri zengindir.

kriyoskopi Yun. i. Fiz. Tuzlu eriyiklerin donma kanunlarını inceleyen fizik kolu.

kriz Fr. i. Bunluk. esk. Buhran. [İng. Crisis]

krizalit Yun. i. Biyo. Kelebek olmadan önce bir böceğin koza içinde ya da kozasız geçirdiği gizli başkalaşma hali. esk. Dûdu hadis. [Chrysalide — Chrysalis, pupa]

krizantem Yun. i. Kasımpatı. [Chrysanthème — Chrysanthemum]

Krleza, Miroslav (Doğ. 1893) Hırvat yazarı. Zagrep'de doğdu. Budapeşte'da Askerî Akademi'yi bitirdi. Savaşa katıldı. Şiirler, romanlar yazdı. Hırvat edebiyatını etkiledi. Başlıca eserleri: «Pan», «Üç Senfoni», «Hikâye», «Bensiz» dir.

Kroisos (Ölm. M.Ö. 548) Son Lidya Hükümdarı. Birçok başarılar kazanmış ve pek zengin olmakla tanınmıştır. Sonra İran hükümdarı Keyhusrev'e yenilip esir düşmüştür. Parlak zamanlarında kendisini ziyaret eden Atinalı ünlü kanun koyucu Solon'a hazinelerini gösterip kendisi kadar mutlu adam görüp görmediğini sorunca ondan «Ben kimsenin sonunu görmeden bahtı hakkında bir şey söyliyemem» cevabını aldığı ve esir düşünce yakılmak üzere iken bunu hatırlayarak üç defa «Ah Solon!» diye seslenmiş olmasının uyandırdığı merak üzerine Keyhusrev tarafından bağışlandığı söylenir.

krom Yun. i. Kim. Cr sembolü ile gösterilen bir eleman. Sert, gümüş parlaklığında bir madendir. Havadan etkilenmediği için oksitlenmez, dolayısıyla parlaklığını uzun süre korur. Bu yüzden madenleri havadan korumak için kromla kaplarla (kromaj). Başka madenlerle yaptığı alaşımlar teknikte çok kullanılır. Krom çeliği, lekesiz (paslanmaz) çelik, nik - krom, stellit önemli alaşımlarıdır. Doğada serbest halde bulunmaz. En önemli filizi kromlu demir (kromit) taşıdır. Krokoit adını alan kurşun kromat da önemlidir. Yurdumuzda zengin kromit yatakları vardır. Dünya krom ihtiyacının % 20'sini Türkiye karşılar. Yıllık ihracatımız yaklaşık olarak 200 000 tonun üstündedir. Bugün Balıkesir, Bursa, Elâzığ, İçel, Konya, Kütahya ve Muğla'da kromit yatakları işletilmektedir. Alaşımlarının dışında krom tuzları boyacılıkta, dericilikte, kullanılır. Yoğunluğu 7,2 ergime noktası 1800°C, atom sayısı 24, atom ağırlığı 52,01'dir. [Chrome — Chromium]

Peter Kropotkin

kromanyon Tarih öncesi çağların başlıca iki insan tipinden biri. Kafatasları ve birkaç iskeleti Avrupa'da Dordogne'de bulunmuştur. Kromanyon ırkının, bir önceki ırka (Mamutlar'la çağdaş olan «Kanstadt insanı») na göre üstün nitelikleri vardır. Kafatası boşluğu büyüktür, alın yüksektir. Kaş kemerleri belirsizleşmiştir. Alt çene kemiği çıkıntılıdır. Geyik ırkıyla çağdaştır.

kromatik Yun. s. ★ 1. Renklere değgin. esk. Levnî. Biyolojide hücrelerin bir çoğalma şekli olan karyokinez sırasında kromatin maddesi, birtakım iplik sapları halini aldığı vakit bunlara «kromatik iplik» adı verilir. [Chromatique — Chromatic] ★ 2. Müz. Yarım tonlardan geçerek giden ses serisi. Gam kromatik. [Chromatique — Chromatic]

kromatin Yun. i. Biyo. Hücre çekirdeğinin tersine, boya alan önemli bir kısmı. Soyaçekim olaylarını sağlar. esk. Haytı mülevven. [Chromatine — Chromatin]

kromatofor Yun. i. Bot. Hücrenin plazmasında bulunan ve taşıdığı boyaya göre kloroplast, kromoplast ya da lökoplast adını alan öğe (unsur). [Chromatophore — Chromatophore]

krome Fr. s. Kromlanmış, kromla kaplanmış. [İng. Chromium - plated]

kromit i. Jeol. Demir, krom oksit bileşimli bir mineral. İçinde % 68 krom oksit bulunduğu için biricik krom cevheridir. Siyah ve siyahımsı kahve renkli olup porselen üzerindeki çizgisi kahverenklidir. Çakı ile çizilemez. Özgül ağırlığı 4,6 dır. Mağmatik yolla oluşur. Krom demir alaşımlarında çeliğe, yüksek sertlik, mukavemet ve kimyasal etkilere karşı dayanıklılık vermede, paslanmaz çelik imalinde, kromaj olarak otomobil endüstrisinde, yeşil, sarı, turuncu renklerin yapımında, ateşe dayanıklı tuğla yapımında kullanılır. Yurdumuzda çok bulunur. [Chromite — Chromite]

kromoplast Yun. i. Bot. Değişik renkler taşıyan kromatofor. esk. Hubeybatı mülevvene. [Chromoplaste — Chromoplast]

kromosefer Yun. i. Ast. Renkküre. esk. Kürei levniye. [Chromosphère — Chromatosphere]

kromozom Yun. i. Biyo. Karyokinez yoluyla çoğalan hücrelerde kromatin ipliklerinin iki bölüğe ayrılmak üzere iken aldıkları kısa, ucu kıvrık, çubuk şekli. Bunların sayısı her hücrede bellidir ve çeşitli yeteneklerinin yeni bireylere geçmesine ya-

rar. İnsanlarda kromozom sayısı, 24 çifttir. [Chromosome — Chromosome]

krom renkleri b. ç. i. Kim. Krom sarısı, krom turuncusu, krom yeşilinin genel adı. Krom oksidinden yapılır. Krom yeşili sanayide en sağlam boya sayılır. Zehirlidir. Krom oksit yeşili ise zehirsizdir.

kronaksi Yun. i. Biyo ve Psi. Bir elektrik akımının canlıda uyarma meydana getirebilmesi için gereken en kısa süre. [Chronaxie — Chronaxis]

kronik Fr. Yun. s. Müzmin. [İng. Chronic]

kronoloji Yun. i. Bir şeyin meydana geldiği tarihi gösterme işi, ya da bir olay için gösterilen tarih ; tarih olaylarının zamanlarını saptama bilimi. Tarihî rakam düzenleme : Osmanlı tarihinin kronolojisi. XX. yüzyıl kronolojisi. [Chronologie — Chronology]

kronometre Yun. i. Tek. Zaman aralıklarını ölçmek için kullanılan duyarlı saat. Daha çok laboratuvarlarda deney sürelerini ve sporda yarışmaların süresini ölçmek için kullanılır. Normal halde kronometre çalışmaz ; süresi ölçülecek olay başlar başlamaz kronometrenin düğmesine basılır ; kronometre çalışmaya başlar. Olay bitince tekrar düğmeye basılır ; kronometre durur. Gösterge, başlama ve bitme arasında geçen süreyi gösterir. [Choronomètre — Chronometer]

Kropotkin Peter, Prens (1842-1921) Rus ihtilâlcisi ve ihtilâl yazarı. «Anarşi Felsefesi ve Amacı», «Bir İsyancının Sözleri», «Ekmeğin Zaferi», «Büyük İhtilâl», «Rusya ve Fransa Hapishaneleri» adlı kitapları başlıca eserlerindendir. Çarlık Rusyası'nın soylu bir ailesinden olduğu halde ömrünü anarşi felsefesini yaymakla, bu yüzden hapishanelerde, yabancı ülkelerde yaşamakla geçirmiş ve sonra Moskova'da ölmüştür.

kros İng. i. Sp. Kırlarda ve ormanlarda, hendeklerden, yükseltilerden, çukurlardan ve akarsulardan geçerek yayan yapılan koşu. Kır koşusu. [Cross — Cross - country]

kroşe Fr. i. Boksta kol yarı kıvrık olarak dıştan içe vurulan, direkt ile sving arası, kısa yumruk. [İng. Hook]

Kruger, Paul (1825-1904) Politikacı. Güney Afrika Transvaal Cumhuriyeti'nin başkanlığında bulunmuş ve İngiliz istilâsına karşı mücadele etmiş bir yurtseverdir.

krupiye Fr. i. Bir gazinoda, bir kumarhanede oyunları yöneten görevli. [İng. Croupier]

Krupp Avrupa'nın en büyük çelik ve silâh fabrikalarından birini elinde tutan bir Alman ailesinin adı. Krupplar'ın ekonomik durumu daima Almanya'nın siyasî iniş - çıkışlarıyla ilgili olmuştur. Friedrich Krupp (1787-1826) dökme çelik yapımına başlamış, oğlu «Top Kralı» adıyla tanınan Alfred Krupp (1812-1887) 1847'de dökme çelikten toplar dökmüştür. 1860'da işletmelerinde 10 000 kişi çalışmakta ve bunlara Krupp Şirketi tarafından konutlar, okullar ve satış kooperatifleri sağlanmaktaydı. Friedrich Alfred Krupp'un (1854-1902) yönetimi altında Krupp fabrikaları genişledi ve işçi sayısı 40 000'e çıktı. I. Dünya Savaşı sırasında da çok gelişen Krupp sanayii, savaştan sonra silâh yapımının yasaklanması üzerine işçilerinin yarısını işten çıkarmak ve lokomotif, tarım aletleri gibi sivil üretime dönmek zorunda kaldı. Hitler'in saldırgan politikası, Krupp sanayiini tekrar silâh yapımına itti. Fakat savaş sırasında Krupp tesisleri bombardımandan büyük zarar gördüğü gibi, savaştan sonra modern Borbeck çelik fabrikası sökülüp, savaş tazminatı olarak S.S.C.B.'ye taşındı. 1945'de Alfred Felix Alwyn tutuklandı ve Nüremberg Uluslararası Askerî Mahkemesi'nde hasta babası Krupp von Bohlen'in (Doğ. 1907) yerine 12 yıla mahkûm edildi ve mallarına el kondu. 1951'de serbest bırakıldı ve malları geri verildi. 5 yıl içinde Krupplar, tesislerinin % 75'ini satmak zorunda bırakıldılar. Geriye sadece Friedrich Krupp'un yönetiminde Essen'deki lokomotif, inşaat malzemesi ve motorlu taşıt araçları fabrikaları kaldı.

Alfred Krupp

Kruşçev, Nikita Sergeyeviç (Doğ. 1894) Rus devlet adamı. Moskova Endüstri Akademisi'ni bitirdi. 1918'de Komünist Partisi'ne girdi. Partide çeşitli görevler adı, çeşitli kademelere yükseldi. 1952-1964 yıllarında Prezidium üyesi, 1953-1964 yıllarında parti birinci sekreteri olan Kruşçev, Stalin'in ölümü üzerine önce Bulganin ile birlikte iktidara gelmiş, 1958-1964 yıllarında başbakan olarak Rusya'yı yönetmiştir. 1964'de düşürüldü. Onun iktidarı süresince, Stalin döneminin sertliği yumuşatılmıştır. Basılmış eserleri vardır.

kruvaze Fr. s. Bir tarafı diğer tarafını örter şekilde biçilmiş : Kruvaze ceket.

kruvazör Fr. i. Topları ve zırhları, büyük ve ağır savaş gemilerinden hafif, fakat hızı fazla olan savaş gemisi. Tonajları ve askerlik değerleri bakımından üç sınıfa ayrılır. Asıl görevi, donanmalara izcilik ve karakolluk yapmak ve aynı zamanda düşman ticaret gemilerini batırmaktır. Washington anlaşması, kruvazörleri en çok 10 000 ton olarak sınırlamıştır. Fakat büyük donanmalarda 12 000 tonu geçenleri, kalın zırhlarla ve ağırca toplarla donatılmış olanları da bulunmaktadır. [Croiseur — Cruiser]

Ksantos (Bugünkü Kınık, Antalya bölgesi) Eskiçağ'da, Likya'nın en büyük şehri. Daha eskiden Likyalılar buraya Arnna (Arna) adını verirlerdi. Yapılan kazılar sonucunda, Herodotos'un sözünü ettiği Ksantos şehrinin tarihinin M.Ö. VIII. yüzyıla kadar uzandığı anlaşılmıştır. Ksantoslular'ın savaşkan ve onuruna düşkün bir halk olduğu kesin olarak biliniyor. Har-

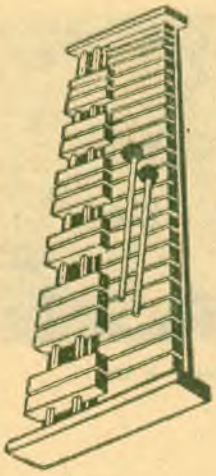
Nikita Kruşçev

pagos komutası altındaki Pers ordularına karşı, uzaklarda bulunan 80 ailenin dışındaki bütün Kınıklı erkeklerin, eşlerini ve çocuklarını öldürdükten sonra, tek kişi kalmamacasına vuruşarak öldüklerini Herodotos anlatır. Anadolu'da, bu adda, biri Çanakkale yarımadasında (Kocaçay) biri Antalya bölgesinde (Eşençay) iki ırmak vardı.

ksenofobi Yun. Fr. i. Yabancı korkusu. Yabancılara karşı düşmanlık ve korku duyma. Bugün ksenofobiye sömürgelerde ya da sömürgelikten yeni kurtulmuş ülkelerde rastlanır.

Ksenofon, (M.Ö. 430-354) Yunan filozofu ve tarihçisi. Ayrıca değerli bir komutandı. Sokrates'den ders aldı. İranlı prens Kurus'un (Keyhüsrev) hizmetindeki onbin Yunanlı'nın başına geçti. Bunların maceralarını «Onbinlerin Dönüşü» (Anabasis) adlı eserinde anlatmıştır.

ksenon Yun. i. Sembolü Xe olan bir eleman. Havada yirmi milyonda bir oranında bulunan bir gazdır.

ksilofon

ksilofon Yun. i. Uzunlukları ayrı tahta plakların gam sırasıyla iki tahta kol üzerine dizilmesinden meydana gelen basit bir müzik aleti. Küçük iki tahta çubuğun vurulmasıyla çalınır. Bunun çocuk oyuncağı olarak madenden yapılanları da vardır. [Xylophone — Xylophone]

Kuala - Lumpur Malezya'nın merkezi. Nüfusu 477 000'dir. Önemli bir ticaret merkezidir.

kuartet, -ti İta. i. Müz. Bir müzik parçasını çalmak için bir araya gelmiş dört ayrı çalgı ya da ses. Bu amaçla bestelenmiş eser. [Quartette — Quartete]

Hüseyin Naili Kubalı

Kubalı, Hüseyin Naili (Doğ. 1903) Hukukçu. Niğde'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Paris Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Üniversite öğretim üyeliği yaptı; profesör oldu. 1954'de 27 Mayıs devrimine kadar üniversite içinde özgürlük ve demokrasi mücadelesinde büyük rol oynadı. Bu yüzden 1958'de bakanlık emrine alındı. 27 Mayıs devriminden sonra Anayasa'yı hazırlayan komisyonda çalıştı. Başlıca eserleri: «Esas Teşkilât Hukuku Dersleri Umumî Esasları», «Sosyoloji Dersleri» dir.

Kuban (S.S.C.B.) Kafkasya'da Elburz dağından çıkarak iki kola ayrılıp bir kolu Azak denizine, öteki Kakadeniz'e dökülen büyük bir nehir. Uzunluğu 900 km. dir.

kubaşmak f. Ortaklaşa bir iş görmek.

kubat s. Kaba, hantal, biçimsiz: Oranın şivesi pek kubattır. [Grossier, difforme — Vulgar, ugly]

Süleymaniye camisi kubbesinin kesiti

kubbe Ar. i. Yarım küre şeklinde kâgir dam. Far. Künbed (kümbet): Cami kubbesi, hamam kubbesi. [Coupoule, voûte — Dome cupola] ★ 2. Bulgurun un haline getirilerek et kıymasıyla ve baharla yoğurulduktan sonra içine gene kıyma ve fıstık, kuş üzümü konup topaklar halinde pişirilmesiyle yapılan iri köfte bir yemeği.

Kubbealtı Topkapı sarayında üstü kubbeli özel bir salon. Önemli devlet sorunlarının konuşulup tartışıldığı, sonuca bağlandığı yer. Kubbealtı salonunu yaptıran, Kanuni Sultan Süleyman zamanının ünlü veziri Damat İbrahim Paşa'dır. Salona açılan bir kafesli pencere, padişahın konuşmaları izlemesi için yapılmıştır. Kubbealtı; bir çeşit «Bakanlar Kurulu» salonu olarak XIV. yüzyıl başlarına kadar kullanılmıştır. Bak. Divanı Hümayun.

Kubbealtı Vezirleri Tar. Kubbealtı toplantılarına katılan, karar ve oy verme yetkilerine sahip vezirlere verilen ad. Başlangıçta sayıları yediyi bulan kubbealtı vezirleri, zamanla azaltılmış, XVII. yüzyılda üçe, daha sonra da bire indirilmiştir. Önemli eyaletlerin valileri uzun süre kubbealtı vezirliğinde kendini tanıtmış, kabul ettirmiş kimselerden seçilmiştir.

kubbeli s. ★ 1. Yarım küre şeklinde, kubbe biçiminde olan. ★ 2. Kubbesi bulunan.

Kubilay Han (1221-1294) Türk - Moğol İmparatoru. Cengiz Han'ın küçük oğlu Tuluy Han'ın dördüncü oğludur. 1259'dan sonra 35 yıl kağanlıkta kalarak hemen bütün Çin'i istilâ etmiştir. Japon adalarını da almaya teşebbüs etmiş, ama askerleri deniz savaşlarına alışık olmadığı için başarıya ulaşamamıştır.

Kubilây, Mustafa Fehmi (1906- 1930) Devrim şehidi. Bursa Öğretmen Okulu'nu bitirerek ilkokul öğretmeni oldu. 1930'da Menemen'de yedeksubaylığını yaparken, başlarında Derviş Mehmet adlı birinin bulunduğu bir irtica topluluğunun 23 aralıkta kasabayı basması üzerine, bunlara karşı çıkan Kubilây, asiler tarafından, Hasan ve Şevki adlı iki bekçi ile birlikte şehit edildi. Menemen'de üçü için bir anıt dikilmiş (heykelci: Ratip Aşir Acudoğu), Bursa Öğretmen Okulu bahçesine de Kubilây'ın bir büstü konulmuştur. (Kubilây, onun soyadı değildir; o yıllarda öğretmenler arasında, eski Türk adlarına olan sevgi dolayısıyla alınmış ikinci bir addır).

kubuh, -bhu Ar. i. Kabahat, çirkin hareket, çirkinlik: Hüsün ve kubuh = Güzellik ve çirkinlik.

kubur i. ★ 1. Ayakyolu deliğinden lâğıma inen dikleme konulmuş künk ya da demir boru. [Lunette de latrines — Pipe] ★ 2. Boru biçiminde uzunca kap. Kalem kuburu, eyer kuburu. ★ 3. Eskiden kullanılan bir çeşit tabanca, piştov.

kubur Ar. ç. i. Kabirler, mezarlar.

kuburluk i. Kubur denilen tabancanın kılıfı.

kucağına düşmek b. f. Sığınmak. esk. İltica etmek. [Se réfugier — To take refuge]

kucak i. ★ 1. Açılmış kollarla göğüs arası. esk. Ağuş: Kucağına almak, kucağında

gezdirmek. [Etreinte, sein — Bosom] ★ 2. Açık kollarla göğüs arasına sığdırılabilen miktar: Bir kucak çiçek, bir kucak ot. [Faisceau, gerbe — Armful]

kucak açmak b. f. (Birine) Sığınacak yer vermek.

kucak kucağa b. zf. Birbirine sarılmış. [A bras - le - corps — In one another's arms]

kucak kucak b. zf. Bol bol: Kucak kucak vermek, kucak kucak taşımak.

kucaklamak f. ★ 1. Kollarıyla sarıp göğüs üstüne bastırmak. Derağuş etmek: Seferden dönüşte çocuklarını öyle bir kucakladı ki. [Embrasser — To embrace] ★ 2. mec. İçine almak ya da çepeçevre sarmak. esk. İhata etmek: Ovayı kucaklayan dağlar. [Entourer — To surround]

kucaklaşmak f. Birbirini kucaklamak, kucak kucağa sarılmak: Hasretliler kucaklaştılar. [S'embrasser — To embrace one another]

kuçukuçu i. (Çocuk dilinde) Köpek.

kudas Ar. i. İsa peygamberin havarileriyle birlikte yediği son yemeği anmak için Hıristiyanlar'ın kilisede bir kap içinde ekmek ve şarabı kutsayarak yaptıkları tören.

kudema Ar. ç. i. ★ 1. Eskiler, bizden öncekiler. ★ 2. Bir işte eskimiş, değer kazanmış olanlar.

kudret, -ti Ar. i. ★ 1. Güc, erk, erke, kuvvet: Bugünlerde yataktan kalkacak kudreti yok. [Pouvoir capacité — Power, capacity] ★ 2. Tanrı'nın herşeye kadir olması, varlığı kaplamış olan ezel; kuvvet. [Omnipotence — Omnipotence] ★ 3. Varlık, parası olmak: Kudreti var ki yeni bir apartımana başladı. [Opulence — Wealth]

kudret hamamı b. i. Ilıca.

kudret helvası b. i. Ağaçlarda meydana gelen tatlı bir madde, bazı bitkilerin özsuyu kurutularak elde edilen şekerli bir madde. Hekimlikte iç sürdürücü olarak kullanılır. esk. Men.

kudretli s. Gücü yüksek, işinin eri. [Puissant — Powerful]

kudretsiz s. Argın, takatsiz. [Impuissant — Impotant]

kudretten zf. İnsan eli karışmaksızın meydana gelmiş: Kudretten kıpkırmızı dudaklar.

kudumiye Ar. i. Büyük sayılan birinin bir yerden ya da seferden dönüşünde kendisine verilmesi adet olan armağan; peşkeş.

kudurgan s. Azgın.

kudurmak f. ★ 1. Kuduz hastalığına tutulmak. [S'enrager — To catch hydrophobia] ★ 2. mec. Aşırı derecede öfkelenmek, şiddet ve azgınlık göstermek: Öfkesinden kudurdu. Deniz kuduruyor. [Etre furieux — To be infuriated]

kuduruk s. ★ 1. Kudurmuş insan ya da hayvan. ★ 2. Kudurgan, kızgın.

kuduz i. Hek. ★ 1. Kudurmuş bir hayvanın ısırması ya da salyasının vücuttaki bir sıyrık yoluyla kana geçmesinden meydana gelen korkunç bir hastalık. 2 ile 8 hafta arasında, bazı defa daha uzun bir zamanda ortaya çıkar; hasta önce fazla hareketli ve heyecanlı olur, saldırmaya, ısırmaya başlar, ondan sonra felce uğrar ve ölür. Başlamadan önce aşı yapılırsa kurtulmak kesindir. Kudurmuş bir köpek önce pek mahzun görünür, iştahını kaybetmiştir. Yiyecekleri yutamaz, hattâ su da içemez. Boğuluyormuş gibi havlamaya başlar ve buhran anlarında önüne geleni ısırır. Böyle bir köpeği ya da herhangi hayvanı hemen öldürmek gereklidir. Kuduz aşısını Pasteur ile öğrenci ve arkadaşlarından Doktor Roux ve Chamberlant 5 yıl süren incelemeler ve deneyler sonunda buldular. 1888'de Paris'de açılan Pasteur Enstitüsü'nün benzerleri sonra her ülkede açılmaya başladı. Hastalığın bizdeki eski adı «Daül kelp» yani «köpek illeti» dir. [Rage — Hydrophobia] ★ 2. s. Kudurmuş: Kuduz köpek, kuduz kedi, kuduz kurt. [Enragé — Suffering from hydrophobia]

kuduzböceği, -ni b. i. Kınkanatlılardan, hekimlikte yakı yapmak için kullanılan bir böcek. Akdeniz bölgesinde çok bulunur, yakı sineği, pehlivan yakısı diye de anılır. [Cantharide — Cantharides]

kuduzotu b. i. Bak. deliotu.

kudüm i. ★ 1. Maden dümbelek. Eski mehter takımlarında ve tekkelerde kullanılmış olan maden kâseli küçük nakkare.

Kudüs (İsrail) Üç büyük dinin de kutsal saydığı, dünyanın en eski şehirlerinden biri. Batılılar'ın Jerusalem diye andıkları şehrin kuruluş tarihi belli değildir. Kudüs'ün tarihte ün kazanması M.Ö. 1000 yıllarında başlar. Kral - Peygamber Süleyman zamanında «Mescid-ı Aksa» nın yapılmasıyla şehrin önemi arttı. Yüzyıllar içinde Asurlular'ın, Babilliler'in, İskender'in ve Romalılar'ın eline geçti. Müslümanlar tarafından Bizans'dan alındı. XI. yüzyıl sonunda Haçlılar'a, sonra yine

Kubilay Han

kuduzböceği

Kubbealtı dairesi ve bir vezirin geliş töreni

Araplar'a geçen şehir, XVI. yüzyıl başlarından XX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı egemenliğinde kaldı. I. Dünya Savaşı sonunda şehre İngilizler girdi. Bunların çekilmesinden sonra Ürdün Devleti bu bölgede egemen olduysa da, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda kurulan İsrail Devleti Kudüs'ün önce yarısını, 1967'deki Arap — İsrail Savaş'ından sonra da tümünü ele geçirdi. Şehrin nüfusu 160 000'dir.

kûfi Ar. s. Arap yazısının düz ve köşeli çizgilerden meydana gelen eski bir şekli.

kuğu

kuğu i. Zo. Kuşların kazsılar takımının ördekgiller familyasının bir türü. Vücutları uzun, boyunları çok uzun, başları orta büyüklükte, başlarıyla aynı uzunluktaki gagaları düzdür. Beyaz ve sık tüylüdürler. Yunan mitolojisinde kuğu, güneş tanrısı Hermes'in kuşu idi. Dokuz türü sayılan kuğular, tropik bölgeler dışında bütün dünyada, özellikle ılıman ve soğuk bölgelerde yaşarlar. Ortalama yaşları 30 - 35 yıldır. [Cygne — Swan]

kuğurmak f. (Güvercin) Ötmek.

kuh Far. i. Dağ.

Kûhi - Nur Ar. b. i. Işık dağı. Moğol imparatorlarına, sonra Lahur hükümdarına ait iken bugün İngiltere tacı elmasları arasında bulunan ünlü bir elmasın adıdır.

kuka Yun. i. ★ 1. Tentene yapılan ince iplik yumağı. [Pelote de fil — Ball] ★ 2. Hindistan cevizi dediğimiz büyük meyvayı veren ağaç kökü. Tespih, sigara ağızlığı gibi şeyler yapmaya yarar sert ve parlak bir madde : Kuka tespih. [Coca — Coconut - wood]

kukla Yun. i. Bu işi sanat edinenlerin bir perde arkasında oturup parmaklarının ucuna takarak perdenin üst kenarında oynattıkları tuhaf bebeklere verilen ad. El ve kollarına ince ipler takılarak oynatılan böyle bebeklere de kukla denir. [Marionnette — Puppet] ★ 2. mec. Kendi iradesiyle değil, başkalarının etkisiyle hareket eden kimse. [Fantoche — Puppet] 3. Kız çocuklarının oynadıkları bebek. [Poupée — Doll] ★ 4. Pek ufak tefek adam.

Kukla oyunundan bir sahne

kukla filmi b. i. Si. Sinemacılıkta kuklalardan yararlanarak onları oynatmak suretiyle özel işlemlerle yapılan filim türü. [Film de marionnettes — Puppet film]

kukla oyunu b. i. Tiy. ★ 1. Oyuncuları küçük bebekler (kukla) olan eğlenceli, güldürücü oyun. ★ 2. Kuklalar tarafından oynanmak üzere yazılmış tiyatro eseri. Değişik şekillerde olabilir. Ya yalnız oyunun konusu ve ana hatları verilir, ya da en ince ayrıntılara kadar bütün sözler ve hareketler belirtilir. [Marionnette — Puppet play]

kukla tiyatrosu b. i. Tiy. Kuklaların oynatıldığı tiyatro. Kuklalar elle ya da mekanik olarak hareket ettirilir. [Théatre de marionnette — Puppet theater]

Ku - Klux - Klan A.B.D.'de kuzeyle güney arasındaki iç savaştan sonra (1868'de) güneyde kurulan gizli bir dernek. Bu derneğin başlıca amacı, zencilerin kölelik sistemini sürdürmek, onların özgürlük isteklerini boğmak için her türlü işkenceye, saldırıya başvurmaktı. Ku - Klux - Klancılar sırtlarına beyaz bir cübbe, başlarına da yalnız göz yerleri açık sivri bir başlık geçirerek dolaşırlar. Bu dernekten olanlar bugün de hâlâ sudan sebeplerle zencilere saldırmakta, linç etmekte, diri diri yakmakta ve mallarını yağma etmektedirler

kuku i. Guguk kuşu. (Coucou — Cockoo]

kukuç i. Şeftali, kayısı gibi meyvaların çekirdeklerinin sert kabuğu.

kukulete İta. i. Eğreti ya da yağmurluk, palto gibi bir giyeceğe dikili başlık. Yağmur ya da soğukta başa geçerilir. [Capuchon — Hood]

kukumav i. Baykuş (sesinden dolayı verilmiş ad). [Hibou — Owl]

kul i. ★ 1. Köle, esir, tutsak, satın alınmış ya da o hükümde bulunan insan : Eskiden büyüklerin kapılarında yüzlerce kul bulunurdu. [Esclave — Slove] ★ 2. Tanrı'ya göre insan, yaratık. Tanrı ile kul arasına girilmez. [Créature — Creature]

Kula Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 918 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 526, merkezinin nüfusu 8 594'dür. İlçe toprakları Gediz ırmağıyla, onun kollarından olan Derbent çayı arasında fazla engebeli olmayan alanları kaplar. Tahıl, haşhaş ve tütün yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba bir dağın eteğindedir. Halıcılık ve dokumacılık eskiden beri yaygındır. Tarihî eserleri arasında Germiyanoğlu Şah Süleyman türbesi, Sungurbey kervansarayı ve Emir hamamı başta gelir. Alaşehir demiryolu istasyonuna 31 km. lik bir şoseyle bağlıdır. Kula Mensucat fabrikası önemlidir. Kula'da kurulup İzmir'de gelişen ve 100 yıla yakın zamandan beri çalışan en eski ve en

büyük tekstil işletmelerimizden biridir.

kula s. Al ile kır arasında bir at donu. Kula at. [Roux, aubère — Dun]

kulaç i. Açık duran iki kolun bir ucundan öteki ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. Daha çok derinlik ve ip uzunluğu için kullanılır: Sekiz kulaçlık bir kuyu, üç kulaç ip. [Brasse — Fathom, over - arm, arm - length]

kulaç atmak b. f. Yüzerken kolları nöbetle ileriye doğru atıp suyu arkaya itmek. [Faire la brasse — To swim over - arm]

kulaç kulaç zf. Bol bol, ferah ferah, fersah fersah.

kulaçlamak f. ★ 1. Kulaçla ölçmek (Derinlik için kullanılır): İçinde ne kadar su olduğunu bilmiyoruz, kuyuyu kulaçlatmadık. [Mésurer avec la brasse — To fathom] ★ 2. Pek geniş adımlarla yürümek: Sokakları kulaçlayıp duruyor. [Arpenter — To walk swiftly]

kulağakaçan b. i. Zo. Düzkanatlılardan, karnında çatal şeklinde iki uzantı bulunan, otla yaşayan bir kara böcek. Meyva ve sebzeler için zararlıdır. [Perce - oreille — Earwig]

kulağı çınlamak b. f. İyi bir haberi duyar gibi olmak, bir çınlama duymak.

kulağı çınlasın b. ü. Uzakta bulunan bir dosttan bahsedilirken onun anıldığını bilmesi dileğiyle söylenir.

kulağıdelik b. s. Uyanık, her şeyden haberi olan, zeyrek, zeki.

kulağı kirişte b. s. Ne söylendiğini işitmek için dikkatli, uyanık, tarassut halinde.

kulağına çalınmak b. f. Başkasına söylenirken şöyle böyle duymak.

kulağına girmek b. f. Söylenene önem vermek, iyice anlamak.

kulağına kar suyu kaçmak b. f. Sıkışık bir hale girmek.

kulağına koymak, kulak doldurmak b. f. Bir fikri aşılamak, bir işe hazırlamak.

kulağına küpe olmak b. f. Başa gelen bir olayı hiç unutmamak.

kulağını açmak b. f. Dinlerken dikkatli olmak.

kulağını çekmek b. f. Tembihte bulunmak ya da cezalandırmak.

KULAĞIN KESİTİ

D) Kulak kepçesi. O) Orta kulak. I) İç kulak. 1) Dış kulak borusu. 2) Kulak zarı. 3) Östaki borusu. 4) Örs kemiği. 5) Özengi kemiği. 6) Salyangoz (dolambaç).

kulak i. ★ 1. İşitme organı ve bu organın sesleri toplayıp içeriye götürmeye yarayan kanat biçimindeki dış kısmı. Memeli hayvanlarda, hele insanda kulak hayli karışık bir organdır 3 bölümden oluşur: 1° Dış kulak. 2° Orta kulak. 3° İç kulak. Dış kulak başa yapışık olan kulak kepçesinden başlar, dış kulak borusu denen ve deliği dışardan görünen yoldan kulak zarına kadar devam eder. Orta kulakta birtakım küçük kemikler vardır ve hava ile dolu bir boşluktur. Bu kemikçiklere, biçimlerindeki benzeyişten dolayı çekiç, örs ve özengi adı verilir. Birbirine bağlı olan bu kemikler, hava titremelerini iç kulağa ulaştırmaya yararlar. Orta kulakla iç kulak arasında oval pencere ve yuvarlak pencere denilen iki ince zar vardır ve özengi kemiği oval pencerenin zarına dayanmış durur. İç kulak başlıca kütle kemiğinin içinde oyulmuş, birbirine geçen odacıklardan ve dehlizlerden yapılma dolaşıklı bir borudan ibarettir. Buna dolambaç adı verilir. Dolambacın içi lenf denen bir sıvı ile doludur. Beyinden gelen işitme sinirlerinin uçları bu sıvının içinde kirpik biçiminde batmış bulunur. Hava titreşimleri kulak kepçesiyle toplanıp dış kulak borusundan zara geldikten sonra orta kulaktaki kemiklere ve havaya geçer. Onlar da bu titreşimleri iç kulağa ulaştırır. Böylece titreşimler lenf denilen sıvıyı harekete getirirler. Sıvının içinde dalgalanmakta olan kirpikli hücreler, bu titreşimleri sinir akışları haline getirerek beyne ve beynin bu işe özgü olan hücrelerine ulaştırırlar. işitme tamamlanır. [Oreille — Ear] ★ 2. Telli çalgılarda tele düzen veren burgu, anahtar: Kemanın kulağı, udun kulağı. [Sillet — Peg] ★ 3. Bir şeyin ucuna bağlı kâğıt ya da bez parçası. Onun kıymetini, fiyatını ya da içindeki şeyler kapsar. Ya da mektup gibi şeylerde makbuz demektir: Tezkerenin kulağını imza etmek. [Attachement — Attachment] ★ 4. Müz. Ses perdelerini seçebilme yeteneği. Konservatuvara alınacakların önce kulakları olup olmadığını anlamak gereklidir.

kulak Rusça i. S.S.C.B.'de toprakların kollektifleştirilmesinden önce, zengin toprak sahibi köylülere verilen ad.

kulak ağırlığı b. i. İşitme zayıflığı. [L'oreille dure — Hardness of hearing]

kulak asmak b. f. Dikkatle dinlemek, söyleneni kabul etmek.

kulak bükmek b. f. Tavsiye ve ihtar etmek.

kulakçık i. Anat. Kalbin alt kısmında bulunan ve sağdaki ana toplardamarlardan, soldaki de akciğer toplardamarlardan kan alıp karıncıklara veren iki boşluğun adı. esk. Üzeyn. [Oreillette — Auricle]

kulakçın i. Eskiden giyilen bazı takke ve külâhların kulakları örtmeye yarayan kısmı. [Oreillette — Ear - flap]

kulak kabartmak b. f. Bir şeyi duymaya çalışmak, kulak vermek.

kulak kesilmek b. f. Büyük bir dikkatle dinlemek.

İÇ KULAKTAKİ KEMİKLER

özengi kemiği

örs kemiği

çekiç kemiği

Baş kullukçu ve kullukçu

kulaklarını kısmak b. f. İndirmek, yatırmak.

kulaklı s. ★ 1. Kulağı olan ya da kulakları büyük olan. ★ 2. Sapının yanında kulak biçiminde iki geniş çatalı bulunan bir çeşit yatağan. Trabzon taraflarında «kara kulak» derler.

kulaklık i. ★ 1. Soğuktan korumak için kulaklara geçirilen kılıf. [Oreillette — Ear - flop] ★ 2. Tek. Telsiz ya da telefonda kulağa takılıp sesleri dinlemeye yarayan aygıt. İçinde bir elektromıknatıs ve bunun önünde titreşim hareketi yapan maden bir levha vardır. Alıcıdan gelen elektrik akımının şiddeti sürekli olarak değişir. Bu akım elektromıknatısın bobininden geçmektedir. Sesin şiddetine göre alçalıp yükselmesi belirlenmiş olan akıma uyarak levha da titreşir. Levhanın titreşiminden doğan dalgalar kulağa gelir ve dolayısıyla ses duyulmuş olur. Radyoda akım daha da büyütülerek kulaklık yerine oparlör kullanılır. esk. Ahize. [Récepteur — Receiver]

kulak memesi b. i. Dış kulağın yumuşak ve kıkırdaksız olan ucu. [Auricule — Lobe of the ear]

kulak misafiri b. i. Başkalarının konuştuklarını belli etmeksizin dinleyen.

kulaksız s. Kulağı olmayan, kulağı kesik (hayvan). [Sans oreilles — Without ears]

kulaktan dolma b. i. İşiterek edinilen, üstünkörü bilgi.

kulaktan kulağa b. zf. Ondan ona gizlice söylenerek.

kulak tozu b. i. Şakak, kulakla boyun arasındaki çukur yer. [Tempe — Temple]

kulak tutmak b. f. Dinlemek.

kulampara Far. i. (Kaba konuşmada) Oğlancı.

kul cinsi b. i. Eskiden köle ve cariyelerden üreyenlere verilen ad.

kule Ar. i. ★ 1. Yüksek ve çok defa minare biçiminde olan bina: Saat kulesi, yangın kulesi. [Tour — Tower] ★ 2. Eski zamanlarda derebeylerinin barındıkları köşk. [Château — Castle]

Kuleşov, Lev (Doğ. 1899) Sovyet sinemasının yaratıcılarından, «deneme» sinemasının ilk kuramcısı, rejisör. Tambov'da doğdu. Filimlerde dekorculuk yaptıktan sonra 1922'de sinema teknik ve estetiği üstünde araştırmalar yapmak üzere «Deneysel Laboratuvar» adlı ünlü okulu kurdu. Sonradan Sovyet Sinema Okulu'nun temelini ortaya koyan bu çalışmalarda, Eisenstein, Pudovkin, Ermler, Barnet gibi, ilerinin ünlü rejisörleri olacak gençleri çevresine topladı.

kulis Fr. i. Tiy. ★ 1. Sahnenin iki yanında, gerisinde bulunan, dekoru görünüş bakımından tamamlayan ve derinliği sağlayan parçaları değiştirilebilen çerçeveler. İlk olarak Barok çağında İtalya'da kullanılmıştır. Bu yüzden üç tarafı kapalı sahneye İtalyan sahnesi de denir. ★ 2. Bu çerçeveler arasında oyuncuların sahneye girip çıkmalarını sağlayan boşluk. Bu söz zamanla sahne gerisi anlamına da kullanılmaya da başlanmıştır. ★ 3. mec. Tiyatrocuların dünyası. ★ 4. mec. İşlerin çoğunluktan saklanan, yalnız belli kişilerce bilinen yanı: Politika kulisi. [Coulisse, loin de public — Behind - the - curtain activities]

kul kethüdası Tar. Yeniçeri ocağından yetişip yeniçeri ağasından sonra gelen en yüksek komutan.

kul kurban olmak b. f. Birine fedakârlıkla bağlanmak.

kullanılmış s. Az ya da çok bir zaman için başkasının işine yaramış bulunan. Yepyeni karşıtı. [Use — Second - hand]

kullanım i. Kendinin olsun ya da olmasın bir şeyi kullanma, ondan yararlanma işi. esk. Tasarruf. [Possetion — Disposal]

kullanış i. Kullanma hareketi ya da biçimi: Eşyanın dayanması kullanışa göre değişir. [Emploi, usage — Usage]

kullanışlı s. Rahatça kullanılabilen. [Maniable — Handy, servicable]

kullanmak f. ★ 1. Bir şeyi ya da kimseyi yaradığı işte bulundurmak, işletmek. esk. İstimal etmek, istihdam etmek: Çekiç kullanmak, aşçı kullanmak, otomobil kullanmak. [User — To use] ★ 2. Bir hizmete almak, hizmette bulundurmak, kayırmak: Onu bir görevde kullanmalı. [Employer — To employ] ★ 3. Giymek: Bu elbiseyi hiç kullanmadım. [User — To use] ★ 4. Bir şeyi yemeyi ya da içmeyi adet edinmek: Hiç içki kullanmaz. Artık tütün kullanmıyor. [Faire usage de — To take habitually] ★ 5. Çevirmek, idare etmek, işletmek, işe yaramasını sağlamak: Adam kullanmak, yelken kullanmak. kılıç kullanmak. [Diriger, mener — To drive, direct] ★ 6. Huyuna, suyuna göre hareket ederek faydalanmak, icabına göre hareket etmek. esk. Müdara etmek: Titizdir, kullanmak lâzım. [Traiter, menager — To treat, manage] ★ 7. Cinsel ilişkide bulunmak, metres edinmek: O kadını kullanmış diyorlar.

kullap Ar. i. İplik üzerine sırma sarmaya yarayan bir çeşit çark. Kılaptan kelimesi de bundan alınmıştır: Kullaptan çekmek

kulluk i. ★ 1. Kul olma hali, kölelik esk. Ubudiyet, bendegî [Servitude — Servitude] ★ 2. Tanrı'ya karşı ödenmesi gereken görev. İbadet. esk. Taat: İnsan, Hâlik'a karşı kulluğunu yapmalı. [Adoration — Worship] ★ 3. (Eskiden) Karakol, güvenliği korumaya memur askerin bulunduğu yer.

kullukçu i. (Eskiden) Kulluk zabiti, karakol komutanı olan subay.

kul oğlu b. i. Tar. Eskiden köle çocuklarından meydana getirilen bir sınıf asker ya da askerliğe ait işlerle görevli bir kısım

halk. XX. yüzyıla kadar Batı Trablusu gibi bazı yerlerde izleri kalmıştı.

Kuloğlu Halk şairi. XVII. yüzyılda yaşamışsa da doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Kâtibi'nin bir şiirinden, Kayıkçı Kul Mustafa ve Kâtibî ile çağdaş ve arkadaş olduğunu öğrendiğimiz Kuloğlu, IV. Murat zamanının tanınmış âşıklarındandır. Kuloğlu'nun başarısı en çok, aşk ve yiğitlik temalarını işlerken halk zevkinin güzellik ve inceliklerini ustalıkla vermesinde görülür.

Kulp Diyarbakır'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 601 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 210, merkezinin nüfusu 3 379'dur. İlçe toprakları Güneydoğu Torosları'nın Batman suyu ve kolları tarafından yarılan kesimlerindedir. Halkın başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır. Az miktarda tahıl ve çeltik yetiştirilir. Kasaba ova üzerindedir. Eski adı Pasur'du. Diyarbakır'a 127 km. uzaklıktadır.

kulp, -pu i. ★ 1. Kapların tutulacak yeri, daha çok halka biçiminde olan sap : Fincan kulpu, kazanın kulpu. [Anse — Handle] ★ 2. mec. Bahane, uydurma sebep. esk. Vesile : Borcunu galiba gene ödemeyecek, bakalım bu sefer ne kulp bulacak. [Prétexe — Pretext]

kulp takmak b. f. ★ 1. Bir şeyi kusurlu, bir kimseyi kabahatli çıkarmak için sebepler bulmak : O her şeye bir kulp takar. ★ 2. Bahane bulmak : İşinin başına gene geç kaldı, bakalım buna da nasıl kulp takacak.

Kulu Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 236 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 677, merkezinin nüfusu 8 905'dir. İlçe toprakları, ilin kuzeyinde olup hafif dalgalı düzlükler şeklindedir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, geniş bir ovanın ortasında Ankara — Konya asfalt yolu üzerindedir. Konya'ya 150 km. uzaklıktadır.

kuluçka i. ★ 1. Yumurtaya yatmak üzere kızmış, yumurtaya yatmış, ya da civciv çıkarmış tavuk, hindi ya da başka dişi kuş: Bu tavuk kuluçka olmuş. [Couveuse — Broody hen] ★ 2. mec. Yerinden kımıldamaya üşenen, tembel adam.

kuluçkaya oturmak b. f. Civciv çıkarmak üzere yumurtalarının üzerine oturmak. [Couver — To incubate]

kulun i. At ve eşek cinsinin henüz doğmuş yavrusu. Daha büyüğüne atta tay, eşekte sıpa derler. [Poulain ou ânon nouveau - ne — New - born foal]

Kuluncak Malatya'nın Darende ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 10 511, merkezinin nüfusu 663'dür.

kulunç Ar. i. Şiddetli ağrı ve daha çok bağırsak sancısı. [Colique — Colic, lumbago]

kulunç kırmak b. f. Ağrıyan yeri mıncıklayarak oğmak.

kulunlamak b. f. (Kısrak ya da eşek) Doğurmak ya da yavru düşürmek. Kulun atmak.

kulübe Yun. i. Çalı çırpıdan barınılacak yer, yoksulca pek küçük ev, bir yeri bekleyenin barınmasına ya da yatmasına yarayan küçük bina : Bekçi kulübesi, bahçıvan kulübesi. Far. Külbe. [Hutte — Hut]

kulvar Fr. i. Dar geçit, koridor, dehliz.

kum ★ 1. i. Jeol. 0,1 - 2 milimetre büyüklükteki taş ve mineral parçaları. Kayaçların ve minerallerin kimyasal ve fiziksel etkiler sonunda parçalanmasıyla oluşarak göl ve deniz plâjlarında, akarsu vadilerinde, çöllerde birikir. Her ortamın kumları ayrı özellik taşır. Deniz kumları yuvarlak, iyi boylanmalı ; çöl kumları yuvarlak, yüzeyleri pürtüklü, çoğunlukla ince bir oksit tabakasıyla kaplı ; nehır kumları çeşitli irilikte, taşınma mesafesine göre yuvarlaklığı iyi ; buzul kumları köşeli, bazılarının üzeri çizikli ve çeşitli iriliktedir. Kumun gözenekliliği ve geçimliliği yüksek olup su ve petrol için hazne kaya rolü oynar. Kum genel olarak kuvars, feldspat ve kireçtaşlarından meydana gelir. % 90 kuvarstan ibarettir. Kum, yapı malzemesi olarak, saf kuvars kumları ise cam yapımında kullanılır. [Sable — Sand] ★ 2. Armut, ayva gibi bazı meyvaların eti içinde bulunan sert tanecikler. [Grains — Grain] ★ 3. Vücuttaki bezlerin ve en çok böbreğin boşaltım yollarında meydana gelen ince ve katı cisimler. [Sable rénal, gravelle — Gravel desease] ★ 4. Bazı dokumalarda pek ufak ve sık benekler : Kumlu kumaş. [Moucheture — Spot]

kuma i. Eskiden aynı erkekle evlenen kadınların, birbirine göre adı.

Kumamoto (Japonya) Kiusiu adasında 386 000 nüfuslu bir şehir. Civarında Aso yanardağı vardır.

Kuman Tar. Eski Türk boylarından birinin adı. XI ile XII. yüzyılda Ukrayna'da yaşamışlardır. Moğollar'ın oraları istilâ etmeleri üzerine bir kısmı Macaristan'a göçerek orada yerleşmiş ve zaman geçtikçe macarlaşmışlarsa da gene adlarını ve geleneklerini korumuşlardır. Kumanlar'dan bir kısmı Moğollar tarafından köle gibi satılıp Mısır'a götürülmüş ve sonradan Mısır'da Türk Memlûkları denilen hükümdarlık soyunu kurmuşlardır.

kumanda İta. i. Komuta.

kumandan İta. i. Komutan.

Kumandı i. Kuzey Altaylar'da yaşayan ve şaman dininde kalan bir Türk boyu.

kumanya İta. i. ★ 1. Gemi zahiresi. [Provision — Provisions] ★ 2. Yolculuk için hazırlanan yiyecekler. [Provision — Provisions]

kumar Ar. i. Para karşılığında oynanan oyun. [Le jeu — Gambling]

kumarbaz Far. s. Kumarcı, kumara düşkün : Kumarbazlık insanı her türlü kötülüğe sürükleyebilir. [Joueur — Gambler]

kumarcı s. Kumar düşkünü. esk. Kumarbaz. [Joueur — Gambler]

kumarhane Ar. Far. b. i. Kumar oynatarak para kazanmak için açılmış yer. [Tenancier — Gambling - den]

kumaş Ar. i. ★ 1. İpek, yün, keten gibi şeylerden yapılmış ağır ve oldukça değerli dokuma. [Etoffe — Cloth, texture] ★ 2. mec. Bir adamın aslı, cinsi, mayası, tıynet: Kumaşı aşağı bir adam.

kumbalığıgiller b. i. Zo. Kemikli balıkların bir familyası. Bu familyadaki balıklar, karın yüzgeci ve yüzme kesesi olmayan, fakat çok uzun sırt ve ufak göğüs yüzgeçleri olan, yılan balığına benzeyen uzun ve gümüşlü beyaz renkli balıklardır. Sürüler halinde gezerler. Sonbaharda kıyılarda kumların içine yumurtlarlar ve bu sırada kazma, tırmık ve sopa gibi aletlerle yakalanırlar. [Equille, lançon — Sand - eel, sand - lance]

kumbara i. Para biriktirmek için daha çok çocuklar tarafından kullanılan ve yalnız para sığabilecek bir deliği bulunan küçük kap, ya da bankalarca yaptırılıp bu amaçla kullanılmak üzere müşterilere kiralanan çeşitli biçimde kutu. [Tirelire — Money - box] ★ 2. Eskiden havan topu ile atılan yuvarlak bir çeşit mermi. İçine doldurulmuş olan parçalar patlayıp dağılınca bomba etkisi yapardı. [Bombe — Bomb]

kumbaracı i. Tar. Eskiden, kumbara atan topları kullanan asker.

Kumbaracı Ahmet Paşa Bak. Ahmet Paşa, Kumbaracı.

kumbarahane Far. i. Eskiden kumbaranın yapıldığı yer ya da kumbaracıların kışlası.

kumcu s. Kum taşıyıp satan kimse.

kumcul i. Bot. Kumlu toprakta yetişen (bitki).

kumda oynamak b. f. Bir fırsatı kaçırarak yoksun (mahrum) kalmak. Avucunu yalamak gibi.

Kumkapı İstanbul'un Eminönü ilçesi bucaklarından. Bucağın nüfusu 44 276'dır.

kumkuma Ar. i. ★ 1. Yuvarlak ve ağzı dar testi ya da şişe. ★ 2. mec. Bir şeyi kendinde toplayan yer ya da kimse: Fesat kumkuması.

kumkuma

kumla i. Kumluk yer, geniş kumsal. [Plage — Beach]

kumlu s. ★ 1. İçinde kum bulunan: Kumlu toprak. [Sablonneux — Sandy] ★ 2. İçinde kuma benzeyen tanecikler bulunan: Kumlu armut. [Gréseux — Gritty] ★ 3. Pek ufak ve sık benekli: Kumlu kumaş. [Tacheté — Spotted]

Kumluca Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 253 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 314, merkezinin nüfusu 4 350'dir. En önemli yükseklik Tahtalı dağıdır (2 375 m.). Alakır çayının suladığı topraklarda tahıl ve turunçgiller yetiştirilir. Eski adı Sarıkavak olan kasaba, yeni alüvyonlu bir ovanın üzerindedir. Antalya'ya 100 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır. Yakınlarında İlkçağ'dan kalma Corydella ve Radiapolis şehirlerinin kalıntıları vardır.

kumru

Kumluca Zonguldak'ın Ulus ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 10 756, merkezinin nüfusu 612'dir.

kumluk s. ★ 1. Kumu çok olan: Kumluk yer. ★ 2. i. Kumsal.

kumpanya İta. i. ★ 1. Şirket (Daha çok yabancılar tarafından kurulup yönetilen şirketler için kullanılır): Eskiden demiryollarımızın hemen hepsi kumpanyalar tarafından işletilirdi. [Compagnie, sociéte — Company] ★ 2. Kafadar takımı: Onlar kumpanya olmuşlar. [Compagnons — Company]

kumpas Fr. i. ★ 1. Dizicilerin, (mürettiplerin) harfleri satır haline koymak üzere içine yerleştirdikleri demir yuva. [Composteur — Callipers] ★ 2. Hile, fesat, gizli tertip. [Complot — Plot]

kumpas kurmak b. f. Gizli bir iş hazırlamak, fesat düzenlemek. [Comploter — To plot]

kumpo i. Tiy. Anadolu'da oyuncuları toplayıp düzenleyene verilen ad.

kumral s. Koyu sarı ya da açık kestane: Kumral saç, kumral bıyık, sakal. [Châtain clair — Light brown]

Kumru Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 344 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 830, merkezinin nüfusu 3 299'-dur. İlçe toprakları, güneyindeki Canik dağlarının Karadeniz'e dik uzanan kısımlarıyla, bunlar arasındaki vadilerden meydana gelmiştir. Tarım ve hayvancılık yapılır. Ordu'ya 125 km. uzaklıktadır.

kumru Far. i. Zo. Güvercinler familyasının bir türü. Güvercinlerle kumrular arasındaki ayrılık, kumrunun daha ufak ve daha yumuşak huylu olmasıdır. Kumrular Avrupa ve Asya'nın büyük bir kısmına yayılmışlardır. Tanınan türleri: Adi kumru (üvek) ve gülen kumrudur. Bunlar en çok evcilleştirilen güvercinlerdir. [Tourterelle — Turtle - dove]

kumru göğsü b. s. Bakıldığı tarafa göre türlü renk gösteren: Kumru göğsü bir ipekli.

kum saati b. i. İki taraflı camdan bir çift küre şeklinde küçük bir kap. Bir taraftaki kürede dolu olan ince kum, baş aşağı çevrilince iki küre arasındaki ince delikten yavaş yavaş öteki tarafa boşalır, kürelerin büyüklüğüne göre kumun akıp bitmesi beş dakika, bir çeyrek ya da bir saat sürer ve böylece zamanı ölçmekte işe yarar. [Sablier — Sand dial]

kumsal s. ★ 1. Kumlu, kumluk. [Grève — Sandy shore] ★ 2. i. Kum yalısı. [Plage — Beach]

kum sandığı b. i. Ask. Kötü havalarda küçük birliklerin eğitimini sağlamak için üzerine çevredeki arazinin bir benzerini yapmak amacıyla önceden hazırlanmış içi kum dolu sandık.

kumtaşı, -nı b. i. Kum tanelerinin kireçtaşı, silis, demir oksit gibi doğal bir çimento ile birleşmesiyle oluşan bir kayaç. Çimentosuna göre değişik adlar alır. Renkleri, tanelere ve çimentoya göre değişir. Karaların % 15'ini kaplar. Yapı ve döşeme taşı olarak kullanılır. Gözenekli olduğundan petrol ve yeraltı sularına hazne kaya rolü oynar. [Grès — Sandstone]

kumuç i. Yazın küme halinde uçuşan, ekinlere zarar veren, insanları rahatsız eden bir çeşit sinek.

Kumuk i. Dağıstan'da yaşayan bir Türk boyu.

kumul i. Jeol. Rüzgârlarla taşınan kumların kıyı ve çöl bölgelerine birikerek oluşturduğu tepe. Tepelerin rüzgâra bakan tarafı az, karşı tarafı ise oldukça çok eğimlidir. Bazı kum tepelerinin yüksekliği 100 - 200 m. ye ulaşabilir. esk. Eksibe. [Dune — Dune]

kumulus Lat. i. Kümebulut.

Kun, Béla (1886-1939) Macar ihtilâlcisi. Önce sosyal demokrattı. Gazetecilik yaptı. 1919'da Komünist Partisi'ni kurdu. O yıl iktidara geçmeyi başardı, ancak birkaç ay içinde çöken rejiminin arkasından Rusya'ya kaçtı. 1928'de yeni bir ihtilâl teşebbüsüne giriştiyse de başaramadı. Rusya'ya döndü. 1939'da tasfiye edildi.

kunda i. Bir çeşit ağılı örümcek.

kundak i. ★ 1. Sıkı bağlanmış ve top haline getirilmiş bez paketi. [Paquet — Bundle] ★ 2. Küçük çocukları sıkıca sarıp bağlamaya yarayan bezler takımı: Kundaktan çıkarmak, kundaklı çocuk. [Maillot d'enfant — Swaddling - band] ★ 3. Yangın çıkarmak için bir yere sokulan yağlı paçavra yığını. [Brandon incendiaire — Arson] ★ 4. Yemeni gibi bir sargı ile top halinde bağlanmış kadın saçı. [Bandeau — Bun] ★ 5. i. Ask. Ağır ve hafif silâhlarda ateş esnasında dayanaklık görevi yapan kısım. [Crosse de fusil — Stock]

kundakçı s. ★ 1. Tüfek kundakları yapan usta ★ 2. Yangın çıkarmak için kundak koyan kimse. [Incendiaire — Incendiary] ★ 3 mec. Bozguncu, ara bozucu.

kundakçılık Huk. İçinde oturulan ya da oturulmayan bir binayı, harmanları, gemileri, koruları, ormanları, kesilmiş odunları bilerek ve isteyerek ateşe vermek, yakmak. Ceza Kanunu'muz, yangın çıkarmayı suç saymıştır. [Crime d'incendie — Arsony]

kundaklamak f. ★ 1. (Çocuğu) Kundağa sarmak. [Emmailloter — To swaddle] ★ 2. Bir yeri kundakla tutuşturmak. [Incendier — To set on fire] ★ 3. Fesat koymak, karışıklık, isyan çıkaracak işler yapmak. ★ 4. (Saçları) Yemeni gibi bir sargının içine toplayarak bağlamak. [Bander — To bundle]

kundak sokmak b. f. mec. Ara bozacak bir şey söylemek ya da harekette bulunmak.

kundura i. Ökçeli, ağırca ayakkabı, iskarpinin kabası. [Soulier, chaussure — Shoe]

kunduracı s. Ayakkabıcı. [Cordonnier — Shoemaker]

Kunduros, Nikos (Doğ. 1926) Yunan rejisörü. Girit'de doğdu. 1954'den bu yana çevirdiği filimlerde, dürüst ve halkçı tutumuyla çağdaş Yunan sinemasının en önemli sanatçıları arasında yer aldı. Başlıca filimleri: «Büyülü Kent», «Genç Afroditler» dir.

kunduz i. Zo. Memelilerin kemiriciler takımının sincapsılar alt takımının bir familyası. Bu familyanın en tanınan türü kunduz, eski dünyanın en büyük kemiricisidir. Erkeği 75 - 95 cm. uzunluğunda, 20-30 kg. ağırlığındadır. Her yıl 200 000 tane kunduz postu satılır. [Castor — Beaver]

kunduz böceği Bak. kuduz böceği.

kunduz hayası b. i. Kunduzun kuyruğu altındaki bir bezden çıkarılan bir madde. Hekimlikte kaşınmaya karşı kullanılır. [Castoréum — Castor]

Kunming (Çin) Yunnan eyaletinin 880 000 nüfuslu merkezi.

kunt, -tu s. Ağır, kalın ve dayanıklı olan, sivri ve ince olmayan: Kunt bir bina, kunt ayakkabı. [Fort, solide — Strong, solid]

Kunuri Savaşı Bak. Kuzey Kore.

kupa Fr. i. ★ 1. Ayaklı kadeh, maden bardak ya da vazo. Çok defa spor yarışmalarında ödül olarak verilir: Maçta kupayı Galatasaray kazandı. [Coupe — Cup] ★ 2. Dört tekerlekli ve kapalı binek arabası. [Coupé — Cup] ★ 3. İskambil kâğıtlarının dört grubundan, benekli yürek biçiminde ve kırmızı renkte olanı: Kupanın kızı. [Coeur — Hearts] ★ 4. Sp. Bazı spor turnuvalarına da kupa denir: «Dünya Futbol Kupası», «Türkiye Kupası».

kupes i. Karagöz balığı familyasından, istrongilosa benzer, beyaz etli bir balık.

kuphiyat Ar. ç. i. Çirkin ve kötü işler.

Kupka, François (1871-1957) Çek ressamı. Önce empresyonistlerin, sonra da «Fauve» ların etkisinde kalan sanatçı 1910'da Paris'deki Salon d'Automne'da sergilediği «Büyük Çıplak»'ı ile hem kendi sanat anlayışında bir aşama yaptı, hem de resim sanatında yeni bir gelişim yarattı. Bu tablosuyla sanatçı Fovizm'le Kübizm arasında bir köprü kurmuş oluyordu. Ama 1912'den sonra figürü tamamiyle bir yana bırakan Kupka, soyut ressamların öncülerinden biri oldu. 1911-1912 yıllarında yaptığı «Kırmızılı ve Mavili Füg» bu alanda ilk şaheseridir.

kum saati

kupa arabası

kunduz

su kurbağası

kurbağanın üremesi

kupkuru s. ★ 1. Pek kuru. [Tout sec — Very dry] ★ 2. (İnsan için) Çok cılız. [Efflanqué — Skinny]

kupl Fr. Çift. [İng. Couple]

kuple Fr. i. Müz. Bir çeşit zarif şarkı. [Couplet — Couplet]

kupol Ask. Genellikle zırhlı kulelerin çelikten yapılmış damı. Toprağa gömülü zırhlı kulelerin görülen tek kısmıdır. Bu bakımdan zırhlı kule yerine zırhlı kupol da kullanılmaktadır.

kupon Fr. i. ★ 1. Esham ve tahvillerin taksitle ödenen parçaları ve bir biletin, ya da maaş cüzdanının parçası. [Coupon — Coupon] ★ 2. Bir top kumaştan kalan parça, tek olan bir elbiselik kumaş parçası. [Coupon — Dress length]

kuprit i. Jeol. Bakır oksit bileşimli bir bakır cevheri. Bakırın, havadan etkilenmesi sonunda yüzeyde oluşur. Kahverengidir.

kupür Fr. i. Bir tiyatro eserinden ya da edebi bir eserden çıkarılan parçalar ya da herhangi bir yazıdan kesilip alınan parça. [Coupure — Extract]

kur Fr. i. (Erkek ya da kadından) Birinin ötekine karşı duyduğu ilgiyi belirtecek gibi davranması. Mecaz olarak, birinin duygularını okşayacak yolda davranmak, anlamında kullanılan «kur yapmak» deyiminde geçer. [Cour, flirt — Courting]

Kura (Kuruçay) Kuzeydoğu Anadolu'da Artvin ilimizden doğan, Sovyetler Birliği sınırını aştıktan sonra Aras'la birleşerek Hazer denizine dökülen bir nehir. Uzunluğu 1 350 km. dir.

kur'a Ar. i. Sırf rastlantıya ve talihe bağlı bir ayırma yapmak için kapalı kâğıt çekmek, zar atmak gibi başvurulan her türlü araç: İçimizden birinin gitmesi gerek, kur'a ile ayıralım. [Lot — Lot]

kura Ar. ç. i. Köyler, karyeler.

kurabiye i. Un ve şekerle süt, badem gibi şeyler yoğurularak yapılan yuvarlak ya da dört köşe çörekçik: Sütlü kurabiye, bademli kurabiye. [Gâteaux — Cake]

kurabiye karpuz b. i. Küçük ve iyi cins karpuz.

kur'acı i. Eskiden, askere alınacak gençlerin belli olması için onlara kur'a çektiren subay.

kurada s. Eski püskü ya da harap ve bitkin, işe yaramaz.

kur'a efradı ç. i. Eskiden kur'a çekerek yeni asker olan erlere verilen ad. [Recrues — Conscripts]

kurak s. ★ 1. Kuru, yağmursuz, nemsiz. esk. Yabis: Kurak hava, kurak yıl, kurak tarla. [Sec — Arid] ★ 2. Kuraklık, yağmursuzluk. esk. Yübuset: Bu yıl kuraktan korkuluyor. [Sécheresse — Aridity]

kurakçıl s. Kurak yerden hoşlanan: Kurakçıl bitkiler.

kural i. Her işte doğru ve yararlıdır diye tutulması uygun görülen yol. esk. Kaide, usul. [Règle — Rule]

kurallı s. ★ 1. Kurala uygun. esk. Kaideye muvafık. [Régulier — Regular] ★ 2. Belli bir kurala göre yapılmış olan. esk. Kıyasî. [Régulier — Regular]

kuram Fel. i. Bir sorunu ilgilendiren düşüncelerin tümü; düşünce alanında kalan bilgi ve bu bilginin temel ve kuralları, nazariye: Dirim üzerindeki son kuramlar. [Théorie — Theory]

kuramsal s. Kuramla ilgili ya da kuram alanında kalan. esk. Nazarî. [Théorique — Theoretical]

Kur'an Ar. i. Müslümanlığın, Müslümanlar'ın kutsal kitabının adı. Kelime anlamı okumaktır. Müslümanlar'ın inancına göre Kur'an 20 yıla yakın bir süre içinde, Cebrail'in yardımı ile, Tanrı tarafından Peygamber Muhammed'e vahiy yolu ile sezdirilmiş (ilham edilmiş, gönderilmiş) sözlerin (ayetlerin) tümüdür. Ayetlerin sayısı 6247'dir. Bunlar sureleri meydana getirir ki bunların sayısı da 114'dür. Kur'an ayetlerinin Peygamber'e inmesi Mekke'de başlamış, Medine'de devam etmiş, Peygamber'in ölümünden bir süre önce kesilmiştir. Muhammed zamanında ayetler bir araya getirilmemiştir. Kur'an'ı kitap halinde derleten Osman'dır. Arapça'nın en mükemmel, en seçkin anlatımıyla meydana gelmiş olan Kur'an, Müslümanlığın ilkelerini, dünya - ahret, suç - ceza - sevap kavramlarını açıklayan; Müslümanlar'a iyiliğin, doğruluğun yolunu gösteren bir kitaptır.

kurander Fr. b. i. Hava akımı (cereyanı).

Kura nehri (S.S.C.B.) Kafkasya'nın güneyinde 1 515 m. uzunluğunda bir nehir.

kur'aya girmek b. f. O yıl askerlik çağına girenlerden olmak.

kurbağa i. Zo. Kuyruksuz amfibyumların dilli kurbağalar alt takımının türlerini bir araya toplayan familya. Dere ve ırmak boylarında, gölçüklerin ve bataklıkların içinde yaşarlar. Derileri mukoza ile iyice bulandığından ele ıslak gelir. 150'yi aşkın türü vardır. Kara kurbağası, derisi pürtüklü, çirkin görünüşlü bir cinsidir. En çok türüne Afrika'da rastlanır. Birçok «su kurbağası» türüne Kanada, Birleşik Amerika ve Meksika'da rastlanırsa da Güney Amerika'ya bir türü ulaşmıştır. [Grenouille — Frog]

kurbağacık i. ★ 1. Kurbağa yavrusu, küçük kurbağa. ★ 2. Hek. Damakta çıkan bir çeşit küçük ur, dilcik. ★ 3. Küçük İngiliz anahtarı. ★ 4. Pencere çerçevesi gibi yukarıya sürülen şeylerin alt kenarlarına konan tutak.

kurbağagiller ç. b. i. Zo. İçine ayaksızları, kuyruksuzları ve ürodelleri alan omurgalılar sınıfı.

kurbağalama i. Sp. Bir yüzme şekli.

kurbağazehirigiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden, çoğu su üzerinde yüzen, yumurtalıkları çanağa yapışık olan tatlı su ve deniz bitkilerini toplayan bir familya.

kurban Ar. i. ★ 1. Dinin emrini ya da bir adağı yerine getirmek, sevinçli bir olayın karşılığını Tanrı'ya sunmak için kesilen hayvan. (Kelime arapça «yakınlık» demek olan kurb'dan çıkmadır ve Müslümanlık'da Tanrı'ya yakınlık dileğini anlatır.) [Sacrifice — Sacrifice] ★ 2. Kurban bayramı, zilhicce ayının onunda başlayıp 4 gün süren, Müslümanlığın dinsel bayramı. esk. Îdi adha. ★ 3. mec. Bir ülkü uğrunda feda edilen ya da kendini feda eden kimse: Hava kurbanları. [Victime — Victim] ★ 4. mec. Bir kaza ya da felâket sonunda ölen kimse: O yangında iki kişi kurban oldu. [Victime — Victim]

kurban etmek b. f. Feda etmek. [Sacrifier — To sacrifice]

kurbanlık i. ★ 1. Kurban edilmek için ayrılan koyun v.b. hayvan. [Sacrificatoire — Sacrificial] ★ 2. mec. Ölüm tehlikesi karşısında bulunan insan. ★ 3. mec. Pek sessiz ve halim adam: Zavallı ne denirse sesini çıkarmaz, âdeta kurbanlıktır.

kurban olayım b. ü. Aşırı sevgi anlatmak ya da yalvarmak için söylenir: «Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!»

kurban olmak b. f. Feda edilmek, bir kazaya uğramak.

kurbantaşı b. i. Sunak. Eskiden puta tapanlar bu taşlar üzerinde kurbanlarını keserlerdi. Sonraları bu kelime Hıristiyanlık'ta, papazın, başında ayini yönettiği kürsünün adı olmuştur.

kurca i. Kurcalama işi, karıştırma: Kurca çıbanı = Kaşıyıp karıştırmaktan azan çıban.

kurcalamak f. ★ 1. Ellemek, ötesine berisine dokunmak, karıştırmak: Çekmeceyi kurcalamak, çuvalı kurcalamak, çıbanı kurcalamak. [Se mêler de qch. — To meddle with] ★ 2. mec. Bir işle uğraşmak, bir konudan söz etmek, açmak, anlamaya çalışmak. [Remuer — To tamper with]

kurdela İta. i. Bak. kordele.

kurdeşen i. Vücudun bazı kısımlarının fiske fiske kabartılar ve döküntüler yaparak kaşınması şeklindeki bir deri hastalığı. Atlarda görülen serpme kan çıbanına da bu ad verilir. [Rougeole — Rash]

kurdunu kırmak (kurtlarını dökmek) b. f. Özlediği bir şeyi yapmak, hevesini almak.

Kureyş Tar. İslâm peygamberi Muhammed'in bağlı olduğu, Mekke'nin en ünlü ve soylu kabilesinin adı. İslâmlık'tan önce Kâbe'nin anahtarlarını ellerinde bulunduran Kureyşliler, öteki kabilelere oranla daha zengindiler. On koldan meydana geliyorlardı. En büyük kolları (Haşim) ve (Ümeyye) oğulları idi. Muhammed'in peygamberliğine karşı başlangıçta çok direnen Kureyşliler onun başarısından sonra Müslüman oldular. Peygamberin ölümünden sonra halifelerin ve sultan halifelerin hemen hepsi onların soyundan gelmiştir.

kurgan i. Kale, hisar, türbe. [Forteresse — Fortress]

kurgaz s. Pek zayıf ve kuru. [Maigre à l'absolu — Bone - dry]

kurgu i. ★ 1. Bir şeyin zembereğini kurmaya yarayan alet, anahtar: Saatin kurgusu. [Remontoir — Winding pin] ★ 2. Zembereğin kurulmuş olma hali: Saatin kurgusu bitmiş. [Remontage — Winding] ★ 3. Kuruntu, vehim, şüphe. [Soupçon — Suspicion] ★ 4. Fel. İş haline girmeyip yalnız fikrini söyleme, açıklama amacını güden düşünce. esk. Nazar. [Spéculation — Speculation] ★ 5. Si. Bir filmin değişik süre ve yerlerde çekilen parçalarının, bir anlam ve ritim bütünlüğüne vardırılarak asıl filimi ortaya çıkaracak biçimde birleştirilip, ardardına dizilmesi sanatı. Dağınık görüntülerden etkili ve çarpıcı bir filim bütünü yaratılması. [Montage — Editing]

kurgul s. Fel. Kurgu niteliğinde olan. esk. Nazarî. [Spéculatif — Speculative]

kuriye Fr. i. Dışişleri bakanlığının elçiliklerle olan gizli haberleşme belgelerini getirip götüren memur. [Courrier — Courier]

kurk, ku i. Kuluçka.

kurlağan i. Derine işleyen dolama, etyaran, yarmaca. [Panaris — Whitlow]

kurlak i. Kurulur alet, tuzak. [Piège — Trap]

kurmak f. ★ 1. Parçalardan yapılan bir şeyi parçalarını bir araya getirip çatmak, dikmek: Çadır kurmak, sofra kurmak. [Tendre, dresser — To set up] ★ 2. (Yaylı ve zemberekli şeylerde) Yayı ya da zembereği germek: Saati kurmak, kapan kurmak. [Remonter — To wind] ★ 3. Gerekli şeyleri kendi kendine olmaya bırakmak: Turşu kurmak, reçel kurmak. ★ 4. Önemli bir şeyi meydana getirmek. esk. Tesis etmek: Fabrika, şirket kurmak, hükümet kurmak. [Établir — To establish] ★ 5. Toplamak, bir araya getirmek. esk. Akdetmek, teşkil etmek: Meclis kurmak, divan kurmak. [Convoquer — To convene] ★ 6. Tasarlamak: Plan kurmak, kumpas kurmak, dolap kurmak. [Aménager — To meditate] ★ 7. Aklına koymak, kendince karar vermek: Başkan olmayı kurmuş. [Se proposer — To plan] ★ 8. Büyütmek, üzülerek uzun uzun düşünmek: O meseleyi kurmak yüzünden birkaç gün içinde zayıfladı. [Rêver noir — To brood over stg.] ★ 9. Bir kimseyi telkinlerle ya da dedikodularla doldurarak başkasına karşı hırslandırmak: Halinden onu iyice kurdukları belli.

kurmay i. Ask. Yüksek askerî okullarda özel olarak yetiştirilmiş subayların her biri ya da tümü. Kurmaylar barışta eğitim ve planlama işlerinde, savaşta sevk ve idare ve ikmal bakımından gerekli emirlerin verilmesi ve icranın izlenmesi konusunda komutanlara yardımcı olurlar. Kurmayda zekâ, çalışkanlık, dürüstlük, inandırma kabiliyeti gibi nitelikler aranır. [Etat - major — Staff]

kurna Ar. i. Hamamlarda ve başka el yıkayacak yerlerde muslukların altında bulunup suyun dökülmesine ve birikmesine yarayan taştan ya da başka bir şeyden tekne, havuzcuk : Hamam kurnası, çeşme kurnası.

kurna hakkı b. i. Hamamda yer kirası.

kurnaz s. ★ 1. Her işte becerikli, usta ve açıkgöz olan, kendi kolayca kanmadığı halde başkalarını kandırmanın ve işin yürütmenin yolunu bilen : Kurnazlıkta bazı defa hile de olur ama her kurnaz mutlaka hilekâr değildir. [Fin, rusé — Cunning, shrewd]

kuron Fr. i. ★ 1. Çürük diş üzerine geçirilen ve çok defa altından ya da platinden yapılan kapak. [Couronne — Crown] ★ 2. İskandinav ülkeleri gibi, Avrupa'nın bazı ülkelerinde para birimi. [Couronne — Kroner]

Kurosava, Akira (Doğ. 1910) Çağdaş Japon sinemasının en önemli rejisörlerinden. Tokyo'da doğdu, bir süre senaryoculuktan sonra 1943'de ilk filmini çevirdi. Kökünü Japon sanat anlayışından alan yeni bir sinema yapısına yönelen filimleriyle uluslararası şenliklerde armağanlar aldı. Ünlü filimleri : «Raşomon», «Yedi Samuray», «Yasak Kale» dir.

kurp Ar. i. Yakınlık, yakında oluş.

kurra Ar. i. «Kur'an» ı kurallarına uygun okumayı bilen hâfız.

kurs Ar. i. ★ 1. Yuvarlak yassıca taş ya da demir parçası. Ağırşak, disk : Kurs atmak. Bak. disk. [Disque — Disc] ★ 2. Ast. Bir yıldızın görülen yüzü : Güneşin kursu, ayın kursu. [Disque — Disc]

kurs Fr. ç. i. Bir konuyu ya da sanatı az zamanda öğretmek üzere belirli bir süre için açılmış dersler : Hastabakıcılık kursları. [Cours — Course]

kursak i. ★ 1. Kuşların birinci midesi, katı, taşlık : Kuşlar kursaklarında taşları bile eritirler. [Gésier, jabot — Crop] ★ 2. Şişirilip kurutularak sucuk doldurmak, düdük yapmak gibi işlerde kullanılan kuru kursak : Düdüğün kursağı patladı. [Baudruche — Dried bladder] ★ 3. mec İnsan midesi : Kursağına lokma girmemiş. [Estomac — Stomach] ★ 4. s. Kursak zarı ile yapılmış : Kursak tef.

kursaklı s. ★ 1. Kursağı olan : Kursaklı düdük. ★ 2. mec. Gerdanında uru olan, guşa hastalığı bulunan (kimse).

kurşun i. ★ 1. Kim. Sembolü Pb olan bir eleman. Yumuşak, mavimtrak - beyaz renkte bir madendir. Dövülerek şekil verilmeye elverişlidir. Tel, levha ve boru haline getirilebilir. Saf olduğu zaman parlaktır havada oksitlenerek donuklaşır. Üzerini kaplayan bu oksit tabakası kurşunu daha çok oksitlenmekten korur. Hidroklorik ve sülfrik asitten soğukta etkilenmez. Suda eriyebilen bütün kurşun bileşikleri zehirlidir. Vücude giren kurşun bileşikleri de zamanla dışarı atılmayıp biriktiği için sağlığa zararlıdır. Matbaacılar gibi sürekli kurşunla çalışan işçilerde kurşun zehirlenmeleri görülür. Korunmak için böyle yerlerde işçiye yoğurt verilir. Doğada başta kurşun sülfür (galen) olmak üzere, filizler halinde bulunur. Teknikte kurşun, galenden elde edilir. Boru yapımında, akümlatör yapımında, matbaacılıkta kullanılır. Kristal cam kurşunoksitle yapılır. Kurşun alaşımları da teknikte çok kullanılır. Sert, esnek dolayısıyla kırılmaya dayanıklıdırlar. Lehim, kurşun - kalay alaşımıdır. Kurşunmonoksit eskiden beri sarı boya olarak kullanılır. Yoğunluğu 11,34, ergime noktası 327° C, atom sayısı 82, atom ağırlığı 207,21'dir. [Plomb — Lead] ★ 2. Tüfek tabanca gibi hafif silâhlarla atılan mermi. [Balle de plomb, balle projectile — Bullet]

kurşun atmak b. f. Silâhla mermi atmak, nişan almak, silâh boşaltmak. [Plomber — To fire a shot] ★ 2. mec. Düşmanlık etmek : Birbirine kurşun atıyorlar.

kurşuncu s. ★ 1. Kurşun işleyen ya da satan kimse. ★ 2. Nazara uğradığı sanılan hastaya kurşun döken kimse. Çok defa kadın olurdu.

kurşun dökmek b. f. Erimiş kurşunu, hastanın üstünde, içinde su bulunan bir kaba dökerek sözde değmiş olan nazarı bozmak.

kurşunî s. Kurşun rengi, kül rengi, sincabî. [Gris plomb — Lead - coloured]

kurşunlamak f. ★ 1. Kurşunla kaplamak : Kubbeyi kurşunlamak. [Couvrir de plomb — To cover with lead] ★ 2. Kurşun mühür vurmak, kurşunla damgalamak : Gümrükte bazı eşyayı kurşunlarlar. [Plomber — To seal] ★ 3. Üzerine silâh sıkmak. [Tirer — To shoot]

Kurşunlu Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 152 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 669, merkezinin nüfusu 2 943'dür. İlçe toprakları batıda Ulusu, güneydoğuda Devrez çayı çevresindeki düzlüklerle bunları birbirinden ayıran dağlık alanlardan ibarettir. Tahıl ve baklagiller yetiştirilir. Meyvacılık da önemlidir. Kasaba, Küçük Kurşunlu çayı üzerindedir. Ankara — Zonguldak demiryolu üzerinde bir istasyondur. İl merkezine 83 km. lik bir yolla bağlıdır.

Kurşunlu Malatya'nın Hekimhan ilçesi bucaklarındandır. 20 köylü bucağın nüfusu 11 132, merkezinin nüfusu 612'dir.

kurşunlu s. İçinde kurşun bulunan ya da kurşunlanmış olan ya da kubbesi kurşunla örtülmüş olan: Kurşunlu antimon, kurşunlu damga, kurşunlu cami. [Plombé — Leaded]

kurt i. Zo. ★ 1. Etoburların köpeksiler alt takımının köpekgiller familyasının bir türü. Güçlü ve zeki bir hayvandır. Omuzunda boyu 90 cm, uzunluğu 120 cm. dir. Ağırlığı 90 kg. olabilir. Kalın ve sık tüylü postunun rengi, siyah ile beyaz arasında bütün tonlarda olabilir. Bozkurt kışkırtılmadıkça insana saldırmaz. Kışın aç kalan kurtlar köylere ve arabalara hayvan avlamak için saldırırlar. [Loup — Wolf] ★ 2. Kurt postundan yapılma kürk: Sırtında bir kurt vardı. ★ 3. mec. Pek kurnaz ve hilekâr kimse: Bu işlerin kurdudur. ★ 4. Küçük, ayaksız, yumuşak hayvancık. Bazısı yemiş ve peynir gibi şeylerde türer. Solucan ve sivri kuyruk gibi barsak asalaklarına da bu ad verilir: Ağaç kurdu, peynir kurdu, et kurdu. [Ver — Worm]

kurtağzı b. i. ★ 1. Gemi ve sandallarda halatın geçmesi için teknenin kenarına tutturulmuş açık ağız biçiminde maden parçalara verilen ad. [Crochet de bordage — Fairlead] ★ 2. Doğramanın birbirine geçen dişleri. [Entaille, enlaçure — Dowel - joint]

Kurtalan Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 085 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 101, merkezinin nüfusu 3 418'-dir. İlçe toprakları güneydoğu Toroslar'ın Garzan ve Bitlis suları tarafından yarılmış kesimleriyle bu arazi güneyindeki düzlüklerden ibarettir. Tahıl ve çeltik yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Diyarbakır'dan güneydoğuya uzanan demiryolunun son istasyonudur. Siirt'e 31 km. lik bir yolla bağlıdır.

kurtaran s. Kurtarıcı. esk. Tahlis edici. [Sauveteur — Saviour]

kurtarmak f. Kurtulmasını sağlamak. esk. Selâmete çıkarmak, tahlis etmek: Hekim hastayı kurtardı. [Délivrer, sauver — To save, rescue, deliver]

kurtarma ve yardım Huk. Bir gemi kazasında gemideki malların gemi adamlarının hakimiyetlerinden çıkıp, başkalarınca denizden kurtarılmasına kurtarma denilir. Bir gemide bulunan şahıs ve malların bir deniz kazasında, üçüncü şahısların yardımıyla kurtarılmasına da yardım denilir. Kurtarma ve yardımda bulunan, bu hizmeti karşılığı bir ücret isteyebilir. Özellikle açık denizlerdeki kurtarma ve yardım kuralları uluslararası sözleşmelerle saptanmıştır. [Sauvetage — Salvage]

kurtayağı b. i. Bot. Damarlı · çiçeksizlerden küçük yapraklarla örtülü ince bir sap görünüşünde bir bitki. Sporlu başakları «kurtayağı tozu» denilen sarı renkte, hekimlikte önemli ve kolay alev alır bir toz meydana getirir. Yer yosunu, kibrit bitkisi. [Lycopode — Club - moss]

kurtbağrı (kurtbahri) b. i. Zeytingillerden, yaprakları mızraksı, çiçekleri beyaz, kokulu ve salkım biçiminde olan bir süs bitkisi. Çit yapmakta kullanılır. [Troène — Privet]

kurtboğan b. i. Düğünçiçeğigillerden, uzun saplı, koyu mavi çiçekli bir bitki. Yaprakları ve kökü çok zehirli olan «akonitin» adlı bir alkaloit taşır. Hânik, boğanotu. [Aconit — Aconite]

kurtçuk i. Biyo. Bazı böceklerin yumurtadan çıktıktan sonra krizalit oluncaya kadar geçirdikleri dönem. esk. Sürfe. [Larve — Grub]

Kurthasanlı Konya'nın Kadınhanı ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 10 737, merkezinin nüfusu 608'dir.

kurtiye Fr. i. Borsa tellâlı, simsarı.

Kurtkale Kars'ın Çıldır ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 8 129, merkezinin nüfusu 944'dür.

kurtkapanı, -nı b. i. ★ 1. Kurdu yakalamak için üstü çalı çırpı ile örtülü çukur. ★ 2. Güreşte alta düşen hasmı kol ve ayaklarla bağlamak şeklindeki oyun.

kurtlanmak f. ★ 1. Kurt peyda etmek. [Etre vermoulu — To become maggoty] ★ 2. mec. Vücudunu kurtlar sokuyormuş gibi yerinde duramamak, sabredememek, telâş göstermek, şüphelenmek.

kurtlu s. ★ 1. Kurtlanmış, içinde kurt bulunan: Kurtlu peynir. [Vermoulu — Wormy] ★ 2. mec. Yerinde rahat duramayan, şüphe eden.

kurtluca i. Yer palamutu, sarmısak otu da denilen bir bitki. Kokusu sarmısağı andırır, göl ve akarsu kıyıları gibi nemli yerlerde yetişir. Ar. Haşişei bukalemun.

kurtmantarı b. i. İçi boş bir cins. mantar.

kurtmasalı, -nı b. i. mec. Birini oyalamak, bir işi gürültüye getirmek için söylenen boş sözler: Kurtmasalı okumak.

kurtpençesi, -ni b. i. Kurttırnağı da denilen, karabuğdaygillerden, çiçekleri salkım biçiminde, sapı ve kökü tanen bakımından zengin, hekimlikte kabızlık vermek gibi birçok işlerde kullanılan bir bitki. [Bistorte — Bistort]

kurttırnağı, -nı b. i. Bot. Bak. kurtpençesi.

kurtulmak f. ★ 1. Bir tehlikeden sıyrılmak. esk. Halâs olmak, necat bulmak, selâmete çıkmak: Hastalıktan kurtuldu, hapisten kurtuldu. [Se sauver, être délivré — To be liberated] ★ 2. Doğurmak: Loğusa üç, dört saat ağrıdan sonra kurtuldu. [Accoucher — To be delivered] ★ 3. Bağlı ya da kapalı olduğu yerden çıkmak, sı-

kurtpençesi

kurtbağrı

kurtboğan

kurt

kıştırıldığı yerden fırlamak: At kurtulmuş kaçıyor. Vida yerinden kurtulmuş. [Echapper, s'évader — To escape] ★ 4. Sıkıntılı ya da zararlı bir şeyi kendinden uzaklaştırmak: Sevimsiz misafirden kurtuldum. Meraktan kurtuldu. [Etre débarassé — To be rid of]

kurtulmalık i. Haydutların elinde bulunan birini kurtarmak için verilen para. esk. Fidye. [Rançon — Ransom]

kurtuluş i. Kurtulma ya da kurtulmuş olma durumu. esk. Halâs, necat. [Salut — Salvation]

Kurtuluş Savaşı Bak. Türk Kurtuluş Savaşı.

kurtuluş savaşı b. i. Bir ulusun bağımsızlığını elde etmek için yaptığı savaş. [Guerre de l'independence — War of independence or liberation]

kurtyemez b. i. Karameşe de denilen bir cins süs ağacı. Bak. katalpa. [Catalpa — Catalpa]

kurt yeniği, -ni b. i. ★ 1. Tahtadan yapılma bazı eşyadaki kurt yuvası. ★ 2. mec. Kusur ya da şüphe verecek bir hal: Bu işte bir kurt yeniği var.

kuru s. ★ 1. Suyu, nemi olmayan. Yaşın karşıtı: «Kurunun yanında yaş da yanar». [Sec, sèche — Dry] ★ 2. Yağmuru olmayan, susuz: Kuru ova, kuru arazi. [Aride — Arid] ★ 3. Saklanmak için kurutulmuş. Taze ve yeşilin karşıtı: Kuru üzüm, kuru balık, kuru fasulya. [Sec — Dried] ★ 4. Arık, lağar, etsiz: Kara kuru bir adam. [Maigre — Meager] ★ 5. Çıplak, döşemesiz: Kuru tahtada oturmak. [Vide — Bare] ★ 6. Boş, nafile, etkisi ve sonucu olmayan: Kuru gösteriş, kuru vait, kuru patırdı. [Vain — Vain] ★ 7. Heyecanı, süsü, çekiciliği olmayan: Kuru bir ifade. [Simple — Simple]

kuru başına b. zf. Yalnızca, tek başına.

Kurucaşile Zonguldak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 159 km^2 olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 9 537, merkezinin nüfusu 1 053'-dür. Güney kesimleri dağlıktır. Başta mısır olmak üzere tahıl yetiştirilir. Kasaba kendi adını taşıyan burnun güneyinde düz bir alanda, Karadeniz kıyısındadır. Zonguldak'a 42 km. uzaklıktadır.

kurucu i. ve s. Bir kurumun, bir işin kurulmasına, meydana gelmesine ön ayak olan kimse. esk. Bani. [Fondateur — Founder]

kurucu meclis b. i. Huk. Bir ülkedeki anayasa ya da rejim değişikliğini gerçekleştirmek için kurulan olağanüstü meclis. Bu tür meclisler çoklukla, bağımsızlığa yeni kavuşmadan, ihtilâllerden ve büyük politik krizlerden sonra kurulur. Türkiye'de de 27 Mayıs'dan sonra yeni bir anayasa düzeninin kurulmasını sağlamak üzere toplanan Temsilciler Meclisi bir kurucu meclistir. 23 Nisan 1920'de toplanan Birinci Büyük Millet Meclisi'ni de kurucu meclis olarak görmek mümkündür. [Assemblée constitutif — Constituent assembly]

Kuruçay Erzincan'ın İliç ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 7 009, merkezinin nüfusu 412'dir.

kuru duvar b. i. Harçsız örülmüş duvar.

kuru ekmek b. i. Katıksız ekmek.

kuru kafa b. i. ★ 1. Baş iskeleti, kafatası. [Crâne — Skull] ★ 2. mec. Akılsız adam, beyinsiz.

kuru kahve b. i. Kavrularak dövülmüş ya da çekilmiş kahve. [Café torrefié — Ground coffee]

kurukahveci b. s. Kuru kahve satan.

kuru kemik b. i. Pek zayıf.

kuru kuruya b. zf. Boşuna, faydasız yere.

kurul i. Bir işi çevirmek için toplanan ya da bir görev ile bir yere giden belli sayıda topluluk. esk. Heyet. [Conseil, assemblée — Committee, council]

kurulamak f. Islak bir şeyin yaşını gidermek: Hamamdan sonra saçları kurulamak. [Sécher, essuyer — To dry]

kurulanmak f. Kendi ıslaklığını gidermek: Banyodan çıkmış, kurulanıyor. [Se sécher, s'essuyer — To dry o.'s self]

kurulmak f. Kurmak işi yapılmak. Bak. kurmak. Çatılmak, hazırlanmak, tesis, teşkil edilmek: Bir yapı kurulmak, çadır, saat, meclis, divan kurulmak, bir hükümet kurulmak. [Etre monté, fondé — To be set up] ★ 2. Övünür şekilde tavırlar takınmak, böbürlenmek: Bir makama geçtim diye kurulup duruyor. [Poser — To pose] ★ 3. İyice ve rahat edecek şekilde oturup yerleşmek: Koltuğa kuruldu, baş köşeye kuruldu. [S'asseoir aisement — To settle o.'s self]

kurultay i. Bir topluluğun, köklü sorunlar üzerinde tartışma ve konuşmalar yapmak için belirli zamanlarda ya da gerekince yaptığı genel toplantı. Kongre, umumî içtima. [Assemblée générale — General assembly]

kuruluş i. ★ 1. Kurulma işi, biçimi ya da tarihi: Cumhuriyetin kuruluşu. [Etablissement — Establishment] ★ 2. Toplumsal bir iş ya da görev için kurulan yer. esk. Tesis: Hastahaneler, bankalar, mektepler birer kuruluştur. [Fondation — Foundation] ★ 3. Yapı, yapılış, bünye: Kuruluşu sağlam görünmüyor. [Constitution — Constitution] ★ 4. Ask. Silâhlı kuvvetlerin barışta ve savaşta hangi birliklerden kurulu olduğunu gösteren tablo.

kurum i. ★ 1. Kurulmuş şey. esk. Müessese, cemiyet, tesis: Dil Kurumu. [Institution — Institution] ★ 2. Kurulma, kendini beğenir ve başkalarına aldırmaz şekilde tavırlar alma. esk. Nahvet: Kurumundan geçilmiyor. [Pose — Conceit] ★ 3. Ocağa biriken kalın is: Ocak kurumu. **Kurum** renginde. [Suie, bistre — Soot]

kurumak f. ★ 1. Islaklığı giderek kuru olmak: Çamaşırlar güneşte çabuk kurudu. [Se sécher — To dry] ★ 2. (Bitki) Suyu çekilip cansız hale gelmek: Yağmursuzluk yüzünden bazı ağaçlar kurudu. [Etre desséché — To wither up] ★ 3. Cılızlaşmak, pek zayıflamak: Zavallı son hastalıktan sonra pek kurudu. [Amaigrir — To become thin]

kuru meyva b. i. Bot. Olgunlaşınca dış kabuğu kuruyan meyva. [Fruit sec — Dry fruit]

kurumlu s. ★ 1. Övünür şekilde tavırlar takınan, kibirli. [Poseur — Posing] ★ 2. İs yığınları bulunan: Kurumlu baca.

kurumsak s. Pezevenk, deyyus, kaltaban. (Eskimiştir).

kurun Ar. ç. i. Dönemler, yüzyıllar, çağlar. esk. Asırlar.

kuruntu i. Aslı olmadığı halde zihinde kurulan hayal. esk. Vehim, hulya. [Illusion — Illusion]

kuru öksürük b. i. Salgısız öksürük. [Toux rauque — Raw cough]

kuru poğaça b. i. Küçük çörek şeklinde yapılan bir çeşit gevrek poğaça.

Kurus (M.Ö. 600-529) İran Kralı. Doğu kaynaklarında «Keyhüsrev» diye de anılır. Yaşamı efsanelere karışmış olan Kurus'un Med ve Batı Anadolu'daki Lidya Devleti'ni yıktığı Babil Devleti'ne de son verdiği; ancak, İskitler'le yaptığı savaşta yenildiği, Kraliçe Tomris'in, esir ettiği bu kralın başını kestirdiği bilinmektedir.

kuru sıkı b. i. ★ 1. Mermisiz silâh atışı: Selâm topları kuru sıkıdır. ★ 2. mec. Yapma öfke ile gerçekleşemeyecek olan tehdit: Kuru sıkı, bazı diplomatların adetidir.

kuru soğuk b. i. Yağışsız soğuk.

kuruş Al. i. (Aslı Lat.) 1 liranın yüzde biri değerinde Türk parası. Yurdumuzda para birimi olarak da kullanılırdı. «Kuruş» ya da «guruş» kelimesi Latince «kalın» demek olan «grossus» kelimesinden alınmıştır. Haçlı Seferleri sırasında artan ticaret ilişiklerinden dolayı ufak para ihtiyacını karşılamak için Fransa'nın Tours şehrinde «Grossus Tournois» adlı kalın bir para basılmıştır. 1226 yılında ortaya çıkmış olan bu para Avrupa'nın bazı yerlerinde taklit edildiği gibi doğu ülkelerinde ve bizde de adını bırakmıştır. Eskiden bizde kızıl ve kara kuruş adlarıyla çeşitli değerde paralar vardı. I. Dünya Savaşı'na kadar kırk para değerinde olup tedavülde bulunan kuruşlar küçük birer gümüş sikke halinde idi ve bunların ikilikleri, beşlikleri, onlukları ve «mecidiye» denilen yirmilikleri vardı. [Gros, piastre — Piastre]

kuruşlandırmak f. Bir listede yer alan her maddenin fiyat tutarını hesap edip, belirtmek.

kuruşluk s. Şu ya da bu kadar kuruşa karşılık olan: On kuruşluk şeker.

kurut, -tu i. Süt kurusu, koyulaşmış süt: Yoğurt kurutu, kaymak kurutu. [Lait épais — Dried milk product]

kurutaç i. Kim. Suyu ya da nemi giderilmek istenilen şeylerin içine konduğu kutu gibi cam alet. İçinde nem çekici bir madde bulunur. esk. Aleti tecfif. [Dessicateur — Dryer]

kurutmaç i. Mürekkebi kurutmak için kullanılan gevrek kâğıt, kurutma kâğıdı ve bunun takılı bulunduğu baskı. [Buvard — Blotting - pad]

kurutmak f. Suyunu ya da yaşlığını giderip kuru hale getirmek: Çamaşır kurutmak, meyva kurutmak. [Sécher — To dry up]

kur yapmak b. f. Âşıkça davranışta bulunmak. [Flirter — To pay court]

kuşkun i. Eyere bağlı olup atın kuyruğu altından geçirilen kayış. [Croupière — Crupper]

kuskunsuz s. ★ 1. Kuskunu olmayan (at). [Sans croupière — Without crupper] ★ 2. mec. Perişan, dağınık. [Dispersé — Broken - down]

kuskunu düşük b. i. ★ 1. Kuskun yeri sağrıdan aşağı olan at. ★ 2. mec. Gözden düşmüş, itibarını kaybetmiş ya da pek yorgun ve düşkün kimse.

kuskus i. Pilav ve çorba yapılan küçük ve yuvarlak taneler halindeki hamur: Kuskus pilavı.

kusmak f. ★ 1. Yediğini ağız yoluyla midesinden çıkarmak, kayetmek, istifrağ etmek. [Vomir — To vomit] ★ 2. (Boyanan ya da temizlenen şeyler için) Tekrar meydana vurmak.

kusmuk i. Kusulan şey, kusuntu. [Vomissement, chose vomie — Vomit]

kusturucu s. Kusmaya sebep olan. [Vomitif, émétique — Emetic]

kusuntu i. Kusulan şey, kusmuk. [Vomissement — Vomit]

kusur Ar. i. ★ 1. Eksiklik, elverişsizlik, noksanlık: Ben çalışmakta kusur etmem. [Manque, défectuosité — Failure] ★ 2. Hata, yanlışlık: Kusurum varsa bağışlayın. [Faute, défaut — Defect] ★ 3. Artan kısım, üst: Paranın kusurunu verdi. [Reste — Remainder] ★ 4. Huk. Özel hukukta, tazminatı gerektiren bir haksız fiilde bulunma ya da yapılan sözleşmeye uymayan hareketler yapma. Kusur, kusursuz hareket etmemek imkânı olan bir kimsenin, başkasının kanunla korunan bir hakkına tecavüzü olmaktadır. Kasıt, ihmal ve tedbirsizlik sonucudur. Ceza hukukunda kusur, kanunun cezalandırdığı bir fiili, isteyerek ve bilerek yapmaktır. Failin gerek hareketi isteyerek yapması, gerek bu hareketten doğacak sonucu bilip izlemesi halinde «kasıt», hareketi bilerek yapıp so-

Kurus

kuskun

kuşkonmaz

ÇEŞİTLİ KUŞ TÜYLERİ

Cennet kuşu ve Hind sülünü

şalvak kuşu

nucu istememesi halinde ise «taksir» derecesinde kusurluluk vardır. Ceza hukukunda kusursuz sorumluluk mümkün olamaz. [Défaut — Default]

kusur Ar. ç. i. Kasırlar, köşkler.

kusura bakmamak b. f. Hoş görmek. [Excuser — To excuse]

kuş i. ★ 1. Yumurtlayan omurgalılardan, akciğeriyle soluk alan, sıcak kanlı, süslü tüylerle örtülü uçucu hayvan. İki ayak üzerinde yürür, elleri ya da ön ayakları kanat haline girmiştir, 10 000 kadar çeşidi vardır. Taşıl (fosil) haline girmiş çeşitlerinin de 500 kadar olduğu sanılmaktadır. Ar. Tayr. Far. Murg. [Oiseau — Bird] ★ 2. Yaşlı atın sağrısında tüyü dökülüp açılan yer.

kuşa benzemek b. f. Bir şey düzeltilmek istenirken kırpılıp aşırı azaltılmış olmak. Bu deyimin Nasrettin Hoca'nın devekuşunun ayaklarını kesip «şimdi kuşa benzedin», demesi hikâyesinden çıkmış olması mümkündür.

Kuşadası Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 264 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 727, merkezinin nüfusu 7 394'-dür. İlçe toprakları Ege denizi kıyısındaki Kuşadası körfezi çevresindeki bir kıyı ovasıyla bunun gerisindeki yaylalık alanlardan ibarettir. Tütün ve zeytin yetiştirilir. Bağcılık, meyvacılık ve sebzecilik yapılır. Kasaba, Ege kıyısında körfezin yamaçlarında kurulmuştur. Plajının güzelliği sebebiyle iç turizm bakımından önem kazanmaktadır. Öküz Mehmet Paşa'nın yaptırdığı bir kervansaray kalıntısı vardır. İzmir'e 95 km. uzaklıktadır.

kuşak i. ★ 1. Beli ve giyeceğin bele gelen kısmını sıkı tutmak için sarılan uzun ve darca kumaş: Yün kuşak, şal kuşak. Ar. Nıtak [Ceinture — Girdle] ★ 2. Bir duvarı sağlamlaştırmak için çekilen tuğla ya da kereste sırası, gemi yelkenlerini sağlamlaştırmak için bir baştan öteki başa dikilen enli şerit gibi bez. [Ceinture — Supporting beam] ★ 3. mec. Göbek, batın. esk. Nesil: O, Ali'nin beşinci kuşaktan dedesi olur. [Génération — Generation] ★ 4. Mat. Bir küre yüzeyinin paralel iki düzlemle kesildiği vakit iki kesitin arasında kalan kısım. [Zone — Zone] ★ 5. Coğ. Yer yuvarlağının kutup ya da tropikal daireleriyle ayrılmış bulunan beş geniş bölgesi: Kuzey ve güney kutup kuşakları, kuzey ve güney orta kuşaklar ve bunların arasında ısı kuşak. esk. Mıntaka. [Zone — Zone] ★ 6. Ast. Gökyüzünün, yer kuşaklarına karşılık olan bölgelerinden her biri. esk. Mıntaka. [Zone — Zone] ★ 7. Si. Üstüne ses ya da görüntüler çekilmiş sinema filmi. [Bande — Track]

kuşaklama zf. Kuşak biçiminde. [En écharpe — Diagonally]

kuşaklamak f. Kuşaklarla sağlamlaştırmak. [Fretter — To brace]

kuşam i. «Kuşak, kılıç gibi kuşanılan şeyler» demek olup şimdi, özenli giyim anlamına gelen «giyim kuşam» deyiminde geçer: Giyimi kuşamı yerinde bir delikanlı.

kuşanmak f. ★ 1. Kendi beline (kuşak, kılıç, kemer) bağlamak. [Se ceindre — To gird on] ★ 2. Özenerek, itina ile giyinmek: Giyinmek kuşanmak. [S'habiller — To dress]

kuşantı i. Giyinip kuşanmaya yarayan şeyler.

kuşatılmak f. Etrafı sarılmak. esk. İhata edilmek, muhasara edilmek. [Etre entouré, être assiégé — To be surrounded, be besieged]

kuşatma i. Ask. Taarruzda düşman kanatlarını kavramak ve bir kıskaç içine almak amacıyla yapılan hareket. [Siège — Siege]

kuşatmak f. ★ 1. Birinin beline bağlamak: Kılıç kuşatmak, kemer kuşatmak. [Ceindre — To wind round] ★ 2. Etrafını çevirip sarmak: Şehri, kaleyi kuşatmak. esk. Muhasara etmek. [Entourer — To besiege]

kuş bakışı b. i. Yüksekten aşağıya doğru kavrayıcı bir bakış. [Vue d'oiseau — Bird's eye view]

kuş başı, -nı b. s. Serçe başı büyüklüğünde: Kuş başı doğranmış et, kuş başı kar.

kuşbaz Far. i. s. Süs kuşları yetiştirmekle uğraşan (kimse). [Oiseleur, oiselier — Fowler]

kuş beyinli b. s. Aklı az, düşüncesi pek yalınkat.

kuşburnu, -nu b. i. ★ 1. Kuş gagası. [Bec d'oiseau — Beak] ★ 2. Yaban gülünün ağacı ve meyvası. [Cynorhodon — Hip]

kuşçu i. ★ 1. Kanarya, saka, iskete gibi, süs için ya da ötüşlerinden dolayı aranan kuşları yetiştiren kimse, kuşbaz ya da kuş satan. [Oiseleur, oiselier — Fowler, falconer] ★ 2. Eskiden saraylarda ve büyük konaklarda şahin, doğan gibi avcı kuşları yetiştirmekle görevli kimse: Kuşçu başı.

kuşdili, -ni b. i. Çocukların oyun için, sözde başkalarına anlatmamak üzere kendi aralarında uydurdukları konuşma. ★ 2. Bot. Bir cins dişbudak.

kuşe Fr. s. Kalınca cilâlı beyaz kâğıt, anlamında kullanılan «kuşe kâğıdı» deyiminde geçer.

kuşekmeği, -ni b. i. Turpgillerden, kumsal yerlerde yetişen ve eskiden hekimlikte kullanılmış olan bir bitki. Çoban dağarcığı da denir. [Thlaspi — Thlaspi]

kuşet Far. i. Gemi ya da tren yatağı. [Couchette — Bunk]

kuşgömü, -nü b. i. Pastırmanın makbul olan fileto kısmı.

kuşhane i. ★ 1. İçinde kanarya, saka gibi süs kuşları beslenen küçük oda ya da büyük kafes, salmahane. [Volière — Fowlery] ★ 2. Küçük tencere. [Petite casserole — Small sauce - pan]

kuş kafesi gibi b. s. Ufak ve güzel (bina).

kuşkanadı b. i. Hek. Göz akı zarının gözbebeğine doğru bir ok ucu biçiminde yürümesi.

kuşkirazı, -nı b. i. Bot. Ufak taneli, aşılanmamış, yaban kirazı. [Mérise — Wild cherry]

kuşkonmaz b. i. ★ 1. Zambakgillerden, sapı ince ve uzun, çiçekleri yeşil sarımsı, meyvası nohut şeklinde yuvarlak ve kırmızı renkte bir bitki. Kalınca olan taze sürgünleri sebze olarak yenir. ★ 2. Aynı familyadan, saksılarda yetiştirilen uzun saplı, incecik ve küçük yapraklı bir süs bitkisi. [Asperge — Asparagus]

kuşku i. İşkilden doğan uyanıklık, kuş gibi ürkme. [Soupçon — Suspicion]

kuşkulanmak f. Kuşkuya düşmek. esk. Şüpheye düşmek. [Avoir de soupçon — To suspect]

kuşkulu s. Kuşkuda olan, ürkek. esk. Mütevahhiş. [Effrayé — Suspicious]

kuşlak i. Avlanacak kuşları bol olan yer.

kuş lokumu Yumurtalı ve tatlı bir çeşit ince ve çay fincanı tabağı büyüklüğünde yuvarlak kurabiye.

kuşluk i. ★ 1. Sabahla öğle arası. [Matinée — Forenoon] ★ 2. Öğle yemeği. [Déjeuner — Lunch]

kuşmar i. Bir çeşit kuş tuzağı.

kuşpalazı, -nı b. i. ★ 1. Hek. Daha çok çocuklarda olan ve boğazı tıkayabilen tehlikeli, mikroplu ve bulaşıcı bir hastalık. Seromla tedavi edilebilir. Difteri. [Diphtérie — Diphteria] ★ 2. Kuş yavrusu. [Oisillon — Fledgling]

Kuşsarayı Elazığ'ın Baskil ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 7 311, merkezinin nüfusu 202'dir. Eski adı İzolu'ydu.

kuşsütü, -nü b. i. Bulunmaz şey: Kuşsütünden başka her şey var.

kuştüyü, -nü b. i. ★ 1. Kuşların vücutlarını örten, renklerinin güzelliğinden, zarif ve yumuşak olmalarından dolayı birçok işlerde, hele süs eşyasında çok kullanılan tüyler ve bunların kemik haline girmiş irileri. Kuğu ve kaz gibi büyük kuşlarınki uzun zaman yazı kalemi olarak kullanılmıştır. [Plume d'oiseau — Feather] ★ 2. s. İnce ve yumuşak kuştüyleriyle doldurulmuş: Kuştüyü yastık. [Duvet — Feather - bed]

kuş uçmaz kervan geçmez b. s. Kimsenin uğramadığı ıssız ve (sapa yer).

kuş uçurmamak b. f. Kimsenin geçmesine ya da çıkmasına meydan vermemek, hiçbir şeye müsaade ve müsamaha etmemek.

kuş uykusu b. i. Pek hafif uyku, güvensiz, kuşkulu uyku.

kuşüzümü, -nü b. i. Siyah ve pek ufak taneli bir üzüm çeşidi. [Raisin sec — Dried currants]

kuşyemi, -ni b. i. Buğdaygillerden, küçük taneler veren bir tür. [Millet — Bird - seed]

kut, -tu i. Uğur, ikbal, baht, saadet, mut: Bayramınız kutlu olsun! [Bonheur, chance — Luck]

kut -tu Ar. i. Yaşamak için yenen şey. esk. Azık, rızk, gıda.

Kutadgu - Bilik İslâmlık etkisi altında meydana getirilmiş ilk Türkçe eserin adı. Yusuf Hashacip adlı, bilim ve sanattan anlayan bir devlet adamının meydana getirmiş olduğu Kutadgu - Bilik, XI. yüzyıl sonlarında Karahanlılar Devleti'nin merkezi Balasagun şehrinde yazılmıştır. Eserin adı «Mutluluk veren bilgi» anlamına gelmektedir. Uygur Türkçesi'nin devamı olan Hakaniye lehçesi örneğidir. Aruz ölçüsü Türk nazmına ilk kez bu eserle girmiştir. Bundan başka Arapça'dan dilimize geçmeye başlayan sözcüklere de yine ilk kez bu eserde rastlanmaktadır. İslâmlık gelenekleri, İslâmlık'la ilgili kavramlara Türk edebiyatında yer verilmesi de Kutadgu - Bilik'le başlar. Eserinde adalet, devlet, akıl ve kanaat kavramlarını birer kişi niteliğinde canlandıran yazar, eserini, bunları karşılıklı konuşturarak yürütür. Didaktik bir ürün olan Kutadgu - Bilik'in tıpkı - basımını Profesör Reşit Rahmeti Arat yapmıştır.

Kutalmış Süleyman (Ölm. 1086) Türklüğün Anadolu'da yayılmasını sağlayan, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşunu hazırlayan komutan. Alp Aslan'ın emriyle batı Anadolu'da fetihler yapmış, İznik'de Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuş, güneydoğuya kadar Anadolu'yu eline geçirmiş, 1086 yılında Halep yakınlarında Melih Tutuş'a yenilince, ona esir düşmemek için intihar etmiştir.

kutan i. ★ 1. Büyük pulluk. ★ 2. i. (kuşu) Perdeayaklılardan, balıkla beslenen, uzun kanatlı, büyük bir kuş.

Kutbettin Aybey (Ölm. 1212) Hindistan'da hüküm süren Guriler sülalesinin kurucusu, Şehabettin Guri'nin kölelerinden bir Türk. Delhi'de vali iken 1206'da hükümdar olmuş, yol, sulama kanalları, hastahane gibi eserler ve Cami Mescit adıyla ünlü Müslüman tapınağını yaptırmıştır. Soyundan on bir kişi 85 yıl kadar hükümette bulunmuşlardır.

Kutbettin, Muhammet Harzemşah (Ölm. 1128) Harzemşah Devleti'nin kurucusu. Babası Anuştekin, Selçuk hükümdarının kölesi iken Harzem valiliğine gönderilmiş, onun ölümünden sonra babasının yerine valiliğe geçmiştir. Selçuklular'a her zaman bağlı kaldığı için Sultan Sencer ona

Tavus kuşunun benekli tüyü

devekuşu tüyü

Amerikan hindisi ve taçlı turna tepeliği

KUTUP YILDIZI

Bu yıldızın yerini bulmak için Büyükayı takım yıldızının alttaki ikisinin (X) uzunluğunun 5 katını almak gerekir. Şekilde (X) uzunluğunun 5 katının alınışı. kutup yıldızı (K.Y.) ve Küçükayı görülmektedir.

Harzemşah ünvanını ve Kutbettin sanını vermişti.

Kutbettin Sultan, Muhammet, Harzemşah (Ölm. 1219) Harzemşah Devleti'nin sonuncu hükümdarı. 21 yıl hükümette bulunmuş, fakat birçok Türk atabeylerini gücendirmiş, sonunda Cengiz Han'ın da yurduna saldırmasına sebep olmuştur. Hazar denizinde sığındığı Âbı Sükûn adasında yoksul bir halde ölmüştür.

Kuteybe Bin Müslim (Ölm. 717) Arap serdarı. Emeviler zamanında Haccac tarafından Türkistan'ı almaya gönderilmiş, Horasan ,Semerkand, Buhara ile Fergana'yı aldığı için Araplar tarafından kendisine Fatihi Türkistan ünvanı verilmiştir. Halifeliğe Süleyman geçince, Kuteybe isyan etmiş, fakat başarıya ulaşamayınca Fergana'da öldürülmüştür.

kutlamak f. Tebrik etmek : Bir bayramı, sevinçli bir olayı kutlamak. [Féliciter — To celebrate]

kutlaşmak f. Birbirini kutlamak. [Féliciter réciproquement — To celebrate one another]

Kutluk Han (Ölm. 691) Türk Kutluk hükümdarı. Kutluk Devleti'ni kuran Türk komutanı. Göktürkler'den bir prens olan Kutluk Han, Çinliler'in yönetimi altında bunalan soydaşlarının başına geçip 680 yılında özgürlük savaşına girişmiş, 1 yıl sonra Çinliler'i ülkesinden kovarak ulusunun başına geçip han olmuştur. 691 yılında bir kaza sonucu ölmüştür.

Kutluklar Tar. Göktürkler'in Çinliler'in boyunduruğundan kurtulmasından sonra kurulan yeni Türk Devleti'nin adı. 681'den 745 yılına kadar yaşamıştır.

Kutluk Nigâr Hanım (Ölm. 1505) Hindistan Türk - Moğol hükümdarlarından Babür Şah'ın annesi. Moğolistan hükümdarı Yunus Han'ın kızı ve Fergana valisi Ömer Şeyh Mirza'nın karısı idi.

kutlulamak f. Kutlamak. [Congratuler, felíciter, célebrer — To congratulate, celebrate]

kutsal s. Tapınılacak derecede sevilen, sayılan. esk. Kutsî, mukaddes. [Sacré — Sacred]

kutsamak f. Kutsal tanımak. esk. Takdis etmek. [Vénérer — To bless]

kutsî Ar. s. Kutsal.

kutsiyet Ar. i. Kutsallık.

kutsuz s. Uğursuz, menhus, zavallı. [Malheureux — Unlucky]

kutu i. İçine bir şey koymaya yarayan mukavva, ince tahta ya da teneke gibi bir şeyden yapılmış koyacak. Kibrit kutusu, kahve kutusu, mücevher kutusu. [Boîte — Box]

kutu gibi b. s. Küçük fakat kullanışlı ve güzel (ev).

kutu lâyemut b. zf. Açlıktan ölmeyecek kadar yiyecek.

kutunun kapağını açtırmak b. f. Birini söylemek istemediği şeyi söylemeye zorlamak.

kutup, -tbu Ar. i. ★ 1. Yer yuvarlağının Ekvator'dan en uzak olan ve yer ekseninin geçtiği varsayılan iki noktasından her biri. Dünyanın iki kutbu da süreli buzlarla örtülüdür. Astronomide gök küresinin, etrafında döndüğü varsayılan eksenin iki ucundan her birine de kutup adı verilir. [Pôle — Pole] ★ 2. Fizikte elektrik akımını meydana getiren gerilim farkının en yüksek dereceyi bulduğu iki noktadan her biri. Fizikte bir mıknatıs demirinin iki ucundan her birine de kutup denir. [Pôle — Pole] ★ 3. mec. Bir halk topluluğunun daha çok mânevî yetenekleri bakımından çok değer verip bağlandığı kimse. Eskiden bir devir içinde bir tek olacağına inanılan ermişlere de kutup denirdi. Bunlara «kutbül - ârifin, kutbül - aktap» gibi sanlar verilirdi.

kutupengel b. i. Fiz. Bir pilde elektromotor kuvvetini düşüren polarma olayına karşı gelmek ve elektrik akımının durmasını önlemek için kullanılan kimyasal maddelerden her biri. Bir Daniell pilinde bakır sülfatı, bir Bunsen pilinde nitrik asiti, Leklanş pilinde kömürle karışık manganez bioksiti birer kutupengeldir. esk. Manii istiktap. [Dépolarisant — Depolarising]

kutuplanma i. Fiz. Bir noktanın kutup özellikleri kazanması. Elektrikle yüklenmesi ya da mıknatıslanması sonunda gerçekleşir.

kutupsal s. Kutupla ilgili ya da kutupta yaşayan. esk. Kutbî. [Polaire — Polar]

kutup yıldızı Ast. Küçükayı denilen takım yıldızın en ucunda bulunan yıldız. Hemen hemen durağan (sabit) olup her zaman kuzey doğrultusunda bulunur. Buna «Demir kazık» da denir. [Etoile polaire — Pole star]

kutur Ar. i. Mat. Çap, köşegen.

kutu sahne b. i. Tiy. Rönesans'da ortaya çıkan, Barok döneminde gelişip yerleşen günümüzde de en çok kullanılan sahne biçimi. İtalyan sahnesi de denir. Üç yanı kapalıdır ; dördüncü yanı seyirciye açıktır. Seyirci ile sahne arasında açılıp kapanan perde bulunur.

Kutuzov, Mihail (1745-1813) Rus generali. Leningrad'da doğdu. II. Katerina'nın son zamanlarında Osmanlılar'la Yunanlılar'a karşı olan savaşlarda bulunmuş, 1774 Kırım Savaşı'nda bir gözünü kaybetmiştir. 1805'de İstanbul'a elçilikle gelmiş, 1809-1811 arasındaki Osmanlı Rus çarpışmalarında da bulunmuştur. I. Napoléon'a karşı 1812'de başkomutan sıfatıyla harbetmiş ve sonunda onu yenilgiye uğratmıştır.

kuva Ar. ç. i. Kuvvetler : Kuvayi milliye = Millî kuvvetler.

kuvaför Fr. i. Berber. esk. **Perükâr.** [Coiffeur — Hair - dresser]

kuvantum teorisi b. i. Fiz. Enerjinin tanecikler halinde yayıldığını ileri süren teori. Alman fizikçisi Max Planck (1858-1947)'ın yaptığı deneylere dayanan bu teori zamanla birçok bilgin tarafından geliştirilmiş ve Newton teorisinin sürekli enerji kavramı ile açıklanamayan birçok olayı açıklamıştır.

kuvars Al. i. Jeol. Silisyum dioksit bileşimli minerallerin genel adı. Sertliği yüksek olup çakı ile çizilemez. Saf halde saydam ve beyaz renklidir. İçindeki yabancı maddelerden dolayı değişik renklerde olur. Güzel renklileri yarı değerli süs taşı olarak kullanılır. Ametist, mor; dumanlı kuvars, kahverengimsi siyah; pembe kuvars, pembe; sitrin (sahte topaz da denir), sarı; sütlü kuvars, beyaz; morion, siyah; neceftaşı, saydam; yıldıztaşı, kırmızımsı esmer; venüs saçı, saydamdır. Kuvarsın saydam kristalleri optik endüstrisinde prizma ve mercek yapımında; kumları cam, kimyasal etkilere karşı dayanıklı laboratuvar aletleri yapımında ve kimya endüstrisinde kullanılır. [Quartz — Quartz]

kuvarsit, -ti i. Jeol. Kuvars tanelerinin silisli bir çimento ile birleşmesiyle meydana gelen bir kayaç. Rengi, içinde bulunan yabancı maddelere göre değişir. Çok serttir. Döşeme ve kaldırım taşı olarak kullanılır. [Quartzite — Quartzite]

kuvars lâmbası b. i. Morötesi ışıkları üreteci olarak kullanılan kuvarstan yapılmış cıva buharlı lâmba. [Lampe de quartz — Quartz lamp]

kuvertür Fr. i. Örtü. [İng. Cover]

Kuveyt Arabistan yarımadasında bir ülke. İran körfezinin kuzeybatısındadır. Yüzölçümü 15 000 km², nüfusu 321 000, başkenti Kuveyt şehridir (şehrin nüfusu 210 000'dir). 1899'da Kuveyt Şeyhi İngiltere'nin himayesine girmek üzere bir anlaşma yapmıştır. Bu durum 1961 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihte Kuveyt bağımsızlığa kavuşmuştur. Başlıca zenginliği petroldür. Yılda 92 milyon ton petrol çıkaran bu ülke Orta Doğu'nun en büyük petrol üreticisidir.

kuvöz Fr. i. Hek. Erken doğanların bir süre için konduğu özel aygıt.

kuvve i. ★ 1. Fikir, tasarı. Gerçekleşmeyip tasarıda kalan bir işin hali. ★ 2. Yeti. Kudret, kuvvet, iktidar, kabiliyet. esk. Hassa, meleke. ★ 3. Ask. Bir birliğin subay, assubay, sivil memur ve erlerinin toplamını gösteren cetvel. Hayvan, silâh, araç cephane v.b. de katılırsa genel kuvve denir.

kuvvet, -ti Ar. i. ★ 1. Fiz. Bir etkiye karşı koymayı, bir direnci yenmeyi sağlayan dolayısıyla bir cisme iş yaptıran etken. Bir cisim üzerine kuvvet uygulandığı zaman, cisim dengede ise dengesi bozulur. Kuvvet, fizikte vektör ile gösterilir. Yani bir kuvvetin doğrultusu, yönü ve uygulama noktası vardır. Bunun dışında kuvvetin büyüklüğü, onu ölçmek için kullanılan bir niteliğidir. [Force — Force] ★ 2. Mat. Bir sayının kendiyle birçok defalar çarpılmasını gösteren bir çarpma işleminde, o sayının kendiyle kaç defa çarpılacağını belli eden sayıya kuvvet denir. Örnek: 2 X 2 X 2 = 8 ifadesinde 2'nin kuvveti 3'dür. [Puissance — Power] ★ 3. Güç: O adamın bu yükü kaldıracak kudreti yoktur. [Force — Strength] ★ 4. Ask. Askerlikte bir birlik ya da ordunun insan, silâh ve araç gücü. [Puissance — Power]

kuvvet almak b. f. Herhangi bir yardımdan gücünü arttırmak. [Prendre de la force — To gain strength]

kuvvet ilâcı b. i. Sağlığın düzelmesi ve gücün artması için içilen ilâç.

kuvvetle zf. Kuvvetli olarak, sağlamca: Bunu kuvvetle umarım. [Fortement — Strongly]

kuvvetlenmek f. Kuvvet kazanmak ya da kuvveti artmak, sağlam ve dayanıklı olmak. [Se fortifier, se renforcer — To be strengthened]

kuvvetler ayrılığı Huk. Bir ülkedeki yargı, yürütme ve yasama erklerinin tek bir elde toplanmasının, siyasi iktidarları sınırsız bir güce kavuşturduğu ve hukuk dışı imkânlara sahip kıldığı düşüncesi ile, Montesquieu tarafından ileri sürülen ve bu erklerin ayrı ellere verilmesiyle karşılıklı denetim ve tüm yönetimde denge sağlanması amacını güden bir kuram. Bu görüş birçok insan hakları bildirilerinde de yer almıştır. 1924 Anayasa'mızda kuvvetler ayrılığı ilkesinin ulusal egemenlik kuralını zedeleyeceği ileri sürülmüş ve yalnız fonksiyonlar ayrılığı yapılarak kuvvetlerin ulusa ait olduğu belirtilmiştir. Fakat sonuçta, çok partili hayat içinde yürütme organı diğer bütün kuvvetlere de hakim olabilmiştir. Bu nedenle, 1961 Anayasası daha değişik bir biçimde sorunu çözümlemiş ve yumuşak bir kuvvetler ayrılığı sistemine kaymıştır. Yargı organı tüm olarak ayrı ve özgür bir kuvvet olarak kabul edilmiştir. Yasama ve yürütme karşılıklı olarak birbirlerini denetleyebilirlerse de, üstünlük yine de yasama organına verilmiştir. [Séparation de pouvoirs — Separation of powers]

kuvvetli s. Güçlü, zorlu, sağlam: Kuvvetli adam, kuvvetli makine. [Fort, puissant — Strong, powerful]

Kuvvetli, Şükrü el— (1891-1967) Suriyeli devlet adamı. İstanbul'da Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Gizli Arap hareketlerine katıldığı için I. Dünya Savaşı sırasında tutuklandı. 1919-1920 yıllarında Kral Faysal'ın Suriye hükümetine girdi; 1921-1930 yıllarında sürgünde kaldı. 1925-1927 yıllarında Suriye'de Fransa aleyhindeki ayaklanmaya karıştı, 1931'de affedildi; yurduna döndü. 1936'da milletvekili ve bakan oldu. 1938'-

Bir kuvars piramidi

Şükrü el - Kuvvetli

KUZEY KUTBU KAŞİFLERİNDEN BAZILARI

Nansen

Byrd

Amundsen

KUYRUKLAR

1) Çıngıraklı yılan. 2) At. 3) Timsah. 4) Sazan. 5) Kanguru 6) Falânjer

de çekildi Vichy hükümeti iktidarda iken sürgüne gönderildi. Dönüşünde, 1943'de yeni kurulan Suriye'nin cumhurbaşkanlığına getirildi 1946'da Arap Birliği'nin kuruluşunda rol oynadı. 1948'de yeniden başkanlığa seçildi. 1949'da düşürüldü; 1954'e kadar sürgünde kaldı. 1954'de döndü. 1955-1958 yıllarında yeniden başkanlık görevinde bulundu. Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne katılması üzerine görevinden ayrıldı.

kuvvetölçer b. i. Fiz. Yaylarının esnekliğinden yararlanılarak fizik kuvvetinin derecesini ölçmeye yarayan alet. Dinamometre. [Dynamomètre — Dynamometer]

kuvvetten düşmek b. f. Kuvveti, dermanı azalmak. [S'affaiblir — To lose strength]

kuvvet vermek b. f. Dayanıklılığını arttırmak. desteklemek: İyi haber insana kuvvet verir. [Renforcer — To reinforce]

kuyruğu kapana kısılmak b. f. Pek güç bir hale düşmek.

kuyruğuna basmak b. f. Birinin kötü karşılık vermesine sebep olmak. esk. Tahrik etmek.

kuyruğuna teneke bağlamak b. f. Birini maskara haline getirmek.

kuyruğunu ele geçirmek b. f. Yakalamak.

kuyruğunu kısmak b. f. ★ 1. Korkudan sinmek ya da sıvışmak. ★ 2. Kuyruğunu bacaklarının arasına almak.

kuyruğunu tava sapına çevirmek b. f. (Birini) Çok dövmek, şiddetle terbiyesini vermek.

kuyruğu titretmek b. f. Külb. Ölmek.

kuyruk i. ★ 1. Hayvanların çoğunda et ve sinirden ya da uzun kıllardan, tüylerden ibaret olarak gövdenin art kısmında bulunan uzantı. At, kedi, horoz, akrep, balık kuyruğu. [Queue — Tail] ★ 2. mec. Bazı eşyada kuyruğu andıran ek ve uzantı: Uçağın kuyruğu, uçurtma kuyruğu. [Appendice — Appendix] ★ 3. mec. Birinin arkasına takılıp hiç ayrılmayan kimse: Falanca gene kuyruğuyla birlikte geliyor. [Suite — Train] ★ 4. Halkın, sıra beklemek için, birbiri arkasında durarak meydana getirdiği dizi: Bilet alırken kuyruk yapmak. [Queue — Queue]

kuyrukacısı b. i. Kin ya da hınç doğuran sebep.

kuyrukaltı b. i. Kuşların uğradıkları bir hastalık.

kuyrukkakan b. i. Zo. Serçegillerden, böcek ve meyva ile beslenen küçük bir kuş.

kuyruklu piyano b. i. Duvar piyanosu gibi dik olmayıp gövdesi üç ayak üstünde duran, uzunca piyano. [Piano à queue — Grand piano]

kuyruklu yalan b. i. Fazla abartılmış ekleri olan yalan.

kuyrukluyıldız b. i. Arkalarında kuyruk denen uzun bir ışık yığınıyla akıp geçtikleri seyrek görülen yıldız gibi gök cisimlerinin adı. Kuyrukluyıldızlar güneşin etrafında pek uzun bir elips ya da bir parabol çizerler. Parlaklıkları azdır. Ancak onda biri gözle görülebilir. Bazısı yıldız gibi bir merkezin etrafında yığılı bir bulut kümesi halindedir 1843'de görülen bir kuyrukluyıldızın kuyruğu 320 milyon km. uzunluğunda tahmin edilmiştir. 1744'deki 6 dalı bulunan geniş bir yelpaze halinde görülmüştür. Kuyruk hep güneşe göre karşı yönde bulunur. Halley kuyrukluyıldızı 75 yılda bir görünür; son görünüşü 1910'da olmuştur., esk. Necmi zülzeneb. Necmi geysudar. [Comète — Comet]

kuyruk sallamak b. f. Yaltaklanmak.

kuyruksallayan b. i. Zo. Su kıyılarında ya da sürülerin yakınlarında yaşayan, durmadan uzun kuyruğunu sallayan, serçegillerden bir kuş. Yonda kuşu, kuyrukkakan da denir. Çobanaldatan kuşuna benzerse de kuyruğu onunkinden daha uzundur ve durmaksızın sallanır. [Bergeronnette — Wagtail]

kuyruksokumu, -nu b. i. İnsanda omurganın alt ucunun bittiği yer. [Sacrum — Sacrum]

kuyruksuzlar ç. i. Zo. Türlü kurbağa çeşitlerini içine alan hayvan takımı. [Anoures — Anura]

kuyruk yağı b. i. Koyun kuyruğunun eritilmesinden çıkan yağ.

kuytu s. ★ 1. Kapanık, içerlek, tenha, karanlıkça: Bahçenin kuytu bir köşesi. [Enfoncé — Sheltered] ★ 2. i. İşlek olmayan yer, az uğranılan tenha ya da izbe yer: Dükkân kuytuda olduğu için müşterisi azdır. [Ecarté, isolé — Remote]

kuyu i. Su tabakasını buluncaya kadar derinliğine kazılmış olan ve tulumba ya da kova ile suyu alınan çukur. [Puits — Well, pit]

Kuyucak Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 589 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 411, merkezinin nüfusu 4 978'dir. İlçe toprakları Büyük Menderes kıyısındaki bereketli ovayla bunun kuzeyindeki dalgalı alanlardan ibarettir. Pamuk, tahıl, üzüm ve incir yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, ovanın kuzey ucundadır. Aydın — Denizli karayolu ve Afyon — İzmir demiryolu üzerindedir. Aydın'a uzaklığı 57 km. dir.

Kuyucak Adıyaman'ın merkez ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 8 986, merkezinin nüfusu 567'dir.

Kuyucak, Hâzım Atıf (Doğ. 1897) Hukukçu, iktisatçı. İstanbul'da doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni ve Columbia Üniversitesi'ni bitirdi. 1918-1961 arasında Robert Kolej, Siyasal Bilgiler Fakültesi ve İstanbul İktisat Fakültesi'nde öğretmenlik yaptı. Çeşitli yazılarından başka yayınladığı başlıca eserleri: «İngilizce, Fransızca ve Türkçe Ticaret Sözlüğü», «Ticaret

Hukuku», «Dünya Para Meseleleri ve Türk Parası», «Para ve Banka», «Milletlerarası İktisadî Münasebetlerde Yeni Hukuk Anlayışı», «Bütçe», «İktisat Dersleri» dir.

kuyudat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Kayıtlar, deftere geçirilmiş şeyler. ★ 2. Şartlar.

kuyut Ar. ç. i. ★ 1. Kayıtlar, bir deftere yazılan işaretler. ★ 2. Şartlar: Mukavelenin kuyudu belli değil.

kuyum i. Altın, gümüş gibi madenlerden yapılan süs eşyası. (Bu kelimenin maden eritmek demek olan «kuymak» şeklindeki eski bir Türkçe fiilden çıkmış olması ihtimali Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde belirtilmektedir). [Joaillerie — Jewellery]

kuyumcu s. Altın, gümüş gibi değerli madenlerle değerli taşlardan süs eşyası yapıp satan kimse. [Orfèvre — Jeweller]

kuz s. Gölgede kalan (yan).

kuzah Ar. i. Bulutları yönetmeye memur olduğuna inanılan bir meleğin adı.

kuzahiye Ar. i. Anat. Gözün renkli olan tabakası. İris.

kuzen Fr. i. Erkek yeğen. [İng. Cousin]

kuzey i. ★ 1. Dört ana yönden biri, sağını doğuya, solunu batıya veren kimsenin tam karşısına düşer. Karşıtı güneydir. esk. Şimal. [Nord — North] ★ 2. s. Bu yöne düşen. esk. Şimalî. [Boréal — Boreal]

Kuzey Atlantik Paktı Bak. NATO.

Kuzey Buz Denizi Yeryüzünün en kuzeyinde, Asya'nın, Amerika'nın ve Avrupa'nın en kuzey uçlarını kaplayan 66° 33' kuzey enleminde bulunan buzlarla kaplı deniz.

Kuzey Denizi Avrupa'nın kuzeybatısında, Fransa, İngiltere, Norveç, Danimarka, Almanya, Hollanda ve Belçika'ya kıyıları bulunan bir iç deniz.

Kuzey Konseyi 1952'de Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda ve Norveç arasında kurulmuş, yalnız danışma görevleri olan bir örgüt. Her üye devletin, konseye bağlı bir bölge sekreterliği vardır.

Kuzey Kore Kore yarımadasında, yaklaşık olarak 38. paralelin kuzeyinde, 127 158 km² genişlikte 11 000 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Pyong - Yang'dır. Kıyı ovalarında tarım gelişmiştir: Pirinç, ipekböceği, soya fasulyası, tahıl yetiştirilir. Engebeli yöreleri örten geniş ormanlardan bol kereste elde edilir. Zengin demir, kömür, bakır ve altın madenleri sayesinde ileri bir sanayi kurulabilmiştir. Çin sınırı boyunca akan Yalu ve Tumen nehirlerindeki barajlardan, sanayi için gerekli elektrik enerjisi üretilir. ★ Tarih: 1945 yılında Kore, müttefik ordularınca kurtarılırken 38. paralelin güneyine A.B.D. birlikleri, kuzeyine de Sovyet Birlikleri girmişti. 1948 ağustosunda Güney Kore'de cumhuriyetin ilânından biraz sonra, Kuzey Kore'de 12 Eylül 1948'de ilân edilen anayasayla Kore Halk Cumhuriyeti kurulmuş, Sovyet Birlikleri 1948 aralığında ülkeden ayrılmıştı. Kore yarımadasındaki bu iki cumhuriyetin birleşmesi konusunda beliren görüş ayrılıklarının şiddetlenmesi 25 Haziran 1950'de bir savaşa yol açmıştır. Kuzey Kore, Çin'den yardım görürken, Güney Kore, içinde bir Türk tugayı da bulunan Birleşmiş Milletler kuvveti tarafından desteklenmiştir. B.M. ordularının genel taarruzunu izleyen yoğun Çin karşı taarruzu ancak, artçılık görevi verilen Türk tugayının özellikle Kunuri'de (28 Kasım 1950) direnmesi sayesinde durdurulabilmiş ve B.M. ordusu başarılı bir çekilme hareketinden sonra ateşkes görüşmelerine kuvvetli girebilmiştir. 23 Temmuz 1953'de sonuçlanan görüşmelerde, 38'inci paralel sınır kabul edilmiştir.

Kuzey Kutbu (Arktika) Yeryüzünün en kuzeyinde bulunan bölge. Buzlarla sürekli kaplı olan bu bölge, etrafı kara parçalarıyla çevrili bir iç deniz olarak da kabul edilir. En önemli kara parçaları Grönland, Svalbard takımadaları, S.S.C.B.'nin kuzeyinde Yeni Zemble, Kuzey Arazisi ve Yeni Sibirya, Kanada'nın kuzeyinde Parry arazisidir. Ortadaki iç denize Kuzey Buz denizi denir. Bu deniz birbirinden çözülüp parçalanan ve sıcak denizlere doğru ilerleyen büyük buzlardan meydana gelir. 900 ayrı bitki çeşidi görülür. Kuzey Amerika ve Kuzey Asya'nın kıyıları tundralarla kaplıdır. Daha güneye inildikçe tayga adı verilen çam ağaçları ile kaplı bölge görülür. Avrupa kıtasının en kuzey ucu olan Spitzberg adalarında zengin kömür yatakları vardır. Bundan başka Kuzey Kutbu'nda altın, nikel, uranyum ve petrol yatakları da bulunmaktadır. Aşağı yukarı 1 000 000 kadar insan yaşamaktadır. Eskimolar, Laponlar, Samoyedler v.b. gibi. Bunlar balıkçılık ve hayvancılık yaparlar. Kuzey Kutbu'nda en düşük sıcaklık 1892 yılı şubatında Verkoyansk'da —81° C olarak ölçülmüştür. Yaz aylarında ise sıcaklık sıfır derecenin üzerine çıkar. Hatta Alaska'nın bazı yerlerinde + 30° bile görüldüğü olmuştur. Güneş ışınları bu bölgeye eğik olarak gelir ve geceler aylarca sürer. 90° enlemde gece 5 ay sürer. 80° enlemde gece 134 gün sürer, 70° enlemde geceler 64 gündür ve 66° enlemde geceler birer güne iner. Kuzey Kutbu özellikle son yıllarda dünya politikası bakımından stratejik bir önem kazanmıştır. A.B.D. ile S.S.C.B. arasında en kestirme yol Kuzey Kutbu'ndan geçmektedir Kuzey Kutbu kâşifleri: Parry (1827), Nansen (1893-1896), Peary (1909'da kutba erişmiştir.), Byrd (1926), Amundsen (1926), Papanine (1937-1938) dir.

kuzey noktası b. i. Yer yuvarlağının dönme ekseninin gökyüzündeki izi olan nokta. Kutup yıldızının hemen hemen üstüne rastlar. [Point boréal — Boreal point]

kuzeysel s. Kuzeyle ilgili, kuzey yönüne rastlayan. esk. Şimalî. [Boréal — Northern]

KUZEY KUTBUNDA YAŞAYAN HAYVANLARDAN BAZILARI

Kuzey Geyiği

Beyaz (Buz) Ayı

Kar Tavşanı

Eşeleyici Buz Faresi

Kutup Tilkisi

kuzgunkılıcı

kuzukulağı

Kuzey Viyetnam Viyetnam'da 17. paralelin kuzeyindeki bölgede 164 000 km² genişlikte, 18 000 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti Hanoi, diğer bir önemli şehri Haifong'dur. Ülke ekonomisi tarıma dayanır. Kıyı ovalarında pirinç ekilir. Engebeler çoğunlukla ormanlarla kaplıdır. Kömür ve kalay madenleri zengindir. 1964 ağustosundan beri hedef olduğu bombardımanlar sanayileşme hareketini zorlaştırmaktadır. ★ Tarih : II. Dünya Savaşı sonunda Japon işgal kuvvetlerinin çekilmesi üzerine 1945 yılında yönetim, işgal ordusuyla 1941'den beri çetin bir silâhlı mücadele halinde bulunan Viyetnam'ın (Ulusal Bağımsızlık Birliği) eline geçmişti. 1946'da Viyetnam'a dönen eski sömürgeci Fransa'nın bu durumu kabul etmemesi üzerine başlayan yeni silâhlı mücadelede Viyetnam'ın kuzeyi Viyetnam'ın üssü olmuş, genişleyen savaşta Fransız birliklerinin Dien Bien Fu yenilgisinden sonra, 1954'de toplanan Cenevre Konferansı'nda Kuzey Viyetnam'ın bugünkü sınırları saptanmış, 2 yıl sonra yapılacak seçimlerde kuzey ve güney Viyetnam'ın birleştirilmesi kararlaştırılmıştı. Güney Viyetnam yöneticilerinin bu kararlara aykırı olarak Güney Viyetnam cumhuriyetini ilân etmesi ve öngörülen seçimlere fırsat vermemesi üzerine, Kuzey Viyetnam'da da «halk demokrasisi» tipinde bir cumhuriyet ilân edilmiştir. O sıralarda Güney Viyetnam'da başlayan iç savaşa katılan A.B.D.; Viyetkong'a silâh ve malzeme yardımı yapan Kuzey Viyetnam'ı, 1964 ağustosundan beri havadan ve denizden devamlı olarak ve bir «tırmanma» politikası çerçevesinde, bombardıman etmektedir. Üçüncü bir dünya savaşına yol açma eğiliminde olan ve A.B.D. tarafından napalm bombası, bilyeli bomba gibi silâhlar kullanılan bu savaş, dünya kamuoyunca kınanmaktadır.

kuzgun i. Pek iri bir cins kara karga. [Corbeau — Raven]

kuzguncuk i. Hapishane kapılarındaki demir kafesli pencere. [Grillage — Grille]

kuzgunî s. Kuzgun renginde, kapkara. [Noir foncé — Very black]

kuzgunkılıcı b. i. Bot. Süsengillerden uzun, ensiz ve sivri yapraklı bir süs bitkisi.

kuzin Fr. i. Kız yeğen. [İng. Cousin]

kuzina İta. i. Mutfak sobası. [İng. Cooking stove]

kuzu i. ★ 1. Koyun yavrusu. [Agneau — Lamb] ★ 2. Bir meyvaya bitişik olan küçüğü, piçi : Portakal kuzusu. [Pousse — Sprout] ★ 3. mec. Pek yumuşak huylu adam, uysal, sessiz ve sevimli.

Kuzucubelen İçel'in merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 5 874, merkezinin nüfusu 286'dır.

kuzudişi, -ni b. i. Çocuklarda doğumdan 6, 7 ay kadar sonra çıkmaya başlayan ilk dişler. Süt dişi de denir. Bu dişler yedinci yaştan sonra değişmeye başlar. [Dent de lait — Milk - tooth]

kuzugöbeği, -ni b. i. Sarı ve yenir bir cins mantar. Sulak çayırlarda yetişir ; şapkası kalın ve etlidir.

kuzu kestanesi b. i. Bir cins küçük kestane. [Petite châtaigne — Small chestnut]

kuzukulağı, -nı b. i. Bot. Karabuğdaygillerden, çiçekleri iki evcikli ve kırmızımtırak, sulak yerlerde yetişen bitki. Yaprakları sebze olarak yenir. [Oseille — Sheep's sorrel]

kuzulamak f. ★ 1. (Koyun hakkında) Yavrulamak. [Agneler — To lamb] ★ 2. Bir meyva yanında kendi cinsinden bir küçük tane (piç) peyda etmek. [Mettre bas — To shoot out]

kuzulaşmak f. Kuzu gibi uysal ve zararsız hale gelmek.

kuzum ü. Yalvarmayı, sevgiyi ya da yalnız ca dikkati çekmek için kullanılır : Canım kuzum evlâdım.

kuzumantarı, -nı b. i. Bot. Bazitli mantarlardan, çayırlarda ve sulak yerlerde yetişen, şapkası etli, kalın, koni biçiminde ve pürüzlü olan, yenilir bir mantar.

Kuzyaka Kastamonu'nun merkez ilçesi bucaklarından. 61 köylü bucağın nüfusu 13 365, merkezinin nüfusu 279'dur.

Küba Orta Amerika'da, Florida'nın güneyinde, Antil Adaları'nın en büyüğünü kapsayan bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 114 524, km², nüfusu 7 631 000, başkenti Havana'dır. Ülkenin yalnız güneydoğu kısmı dağlıktır ; diğer kısımları ovalardan meydana gelmiştir. Dünyada şeker üretiminde birincidir. Aynı zamanda tütün, kahve, ananas da yetiştirilir. Maden bakımından bakır, nikel, krom ve manganez çıkarılmaktadır. ★ Tarih : Kristof Kolomb 1492 yılında Küba'ya çıkmıştır ; fakat ülkenin fethi 1511 yılında Diego Velasquez tarafından olmuştur. Bu tarihten itibaren Küba bir İspanyol sömürgesi olmuş, İspanya - Amerika savaşı sonunda 1898'de Paris anlaşmasıyla A.B.D.'nin egemenliğinin altına girmiştir. 1902 yılına kadar Amerikalılar ülkeyi yönetmişler, bu tarihten 1934 yılına kadar da ülkeyi kontrol hakkını ellerinde bulundurmuşlardır. 1933-1939 yılları arasında iktidara geçen General Batista tam bir diktatör olarak ülkeyi yönetmiştir. 1944'de iktidardan uzaklaştırılmış olmasına rağmen 1952'de tekrar başa geçmiş, bu du-

rum tepki ile karşılanmış, birçok ayaklanmalar olmuş ve 1955'de Fidel Castro, Batista'yı devirip yönetimi eline almış ve köklü reformlara girişmiştir. Bu reformların en önemlileri toprak reformu, Amerikalılara ait kuruluşların millileştirilmesidir. Bunun üzerine A.B.D. Küba ile ilişkilerini kesmiş, 1962'de Küba'nın Amerika Devletleri örgütünden çıkarılmasından sonra bütün Küba ürünlerine ambargo koymuş ve müttefiklerini Küba ile ticaret ilişkilerini kesmeye zorlamıştır. Gene aynı yıl Başkan Kennedy, S.S.C.B.'nin adada füze rampaları kurduğunu iddia ederek bütün Küba'ya ambargo koymak istemiştir ve böylece 11 gün süren uluslararası bir kriz meydana gelmiştir. Sonucunda S.S.C.B. rampaları kaldırmıştır. Ülke sosyalist bir rejimle yönetilmektedir.

kübik Yun. s. ★ 1. Küp biçiminde olan. esk. Mikâbi. [Cubique — Cubical] ★ 2. Resim, mimarlık gibi güzel sanatlarda eşyayı geometrik şekiller halinde göstermek isteyen ve kübizm denen çığıra uygun olarak yapılmış olan : Kübik bina, kübik tablo. [Cubique — Cubic]

kübist Fr. s. Kübizm taraflısı. [İng. Cubist]

kübizm Yun. i. Picasso, Braque, Juan Gris ve Léger'nin 1907-1914 yılları arasında uyguladıkları estetik ve teknik devrime verilen ad. Matisse ve Derain de bu hareketin oluşumunda rol oynamışlardır. 1914 yılları öncesinde kübizm birçok öncü sanatçıyı etkilemişti. [Cubisme — Cubism]

küçücük s. Pek küçük, ufacık, mini mini. [Mignon — Miniature]

küçük s. ★ 1. Boyu, eni, cismi ve hacmi benzerlerine göre az olan, ufak : Küçük ev, küçük köy. Ar. Sagir. Far. Hurd. [Petit — Small] ★ 2. Yaşı az, genç : Küçük kardeş, küçük oğul. [Jeune — Junior] ★ 3. Çocuk, yavru : Küçüklerin oyun yeri. [Enfant — Infant] ★ 4. Nicelikçe az ya da önemsiz olan : Küçük bir ordu, küçük bir aile. [Peu — Little] ★ 5. Özce, nitelikçe aşağı, âdi, bayağı : Büyüklerden küçük hareket beklenmez. [Bas — Base] ★ 6. Aşama bakımından geri : Oğlu henüz küçük bir memurdur. [Dont — Petty] ★ 7. Huk. Yaşının küçüklüğü dolayısıyla medenî haklarını kullanma yeteneğinden tamamen ya da kısmen mahrum olan kişi. 18 yaşını bitirenler, yani reşit olanlar medenî haklarını tam olarak kullanabilirler. Ceza hukukunda da, suç işleyen küçüğe ya hiç ceza verilmez ya da indirme yapılır. [Petit, prime jeunesse — Minor]

Küçüka, Necip Ali (1893-1941) Fikir adamı, politikacı. Denizli'de doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sıralarında Denizli'de Kuvay-i Milliyeyi kurdu. Sıvas Kongresi'ne üye olarak katıldı (1919). Bir süre savcılık yaptı. İstiklâl Mahkemesi'nde de savcı olarak görev aldı. 2. dönemden 6. dönemde ölümüne kadar milletvekili idi. 1940'da «Hakikat» adlı bir gazete çıkardı. «Kadın Hukuku» adlı eseri anılabilir.

küçük aptes b. i. Çiş, sidik, işeme ihtiyacı : Küçük aptesi gelmiş. [Pissat, urine — Urine]

Küçük Asya Bazı eski coğrafyacıların Anadolu'ya verdikleri ad.

Küçükayı b. i. Ast. Göğün kuzey kutup bölgesinde olup aşağı yukarı Büyükayı gibi fakat bunun ters durumunda, saplı bir tencere şeklini gösteren takım yıldız. Bunu meydana getiren başlıca 7 yıldızdan sapın ucunda bulunanı kutup yıldızıdır. [Petite Ourse — Ursa Minor, Little Dipper]

küçük ayıgiller ç. i. Zo. Etoburların köpeksiler alt takımının bir familyası. Bu familyanın türleri : Rakunlar ve pandalardır.

Küçükbahçe İzmir'in Karaburun ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 1 720, merkezinin nüfusu 381'dir.

küçük birlik b. i. Ask. Alay ve alaydan daha ufak birlikler.

küçük burjuvazi Bak. burjuvazi.

Küçükçekmece gölü İstanbul'un Trakya bölümünde bir göl. Denizden ayrılmak suretiyle oluşmuştur. Yüzölçümü 14 km² dir.

Küçükdere Trabzon'un Sürmene ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 10 451, merkezinin nüfusu 1 435'dir.

küçükdil b. i. Damak eteğinin ortasından sarkan uzantı.

küçük dolaşım b. i. Anat. Bedenin her yanına dağılmış toplardamarların yüreğe kirli, bir başka deyişle oksijenden yoksunlaşmış ve karbondioksitten yana zengin kanı getirmesi. Bu kanı yüreğin sağ karıncık ve kulakcığı akciğerlere atar. Orada kılcal damarlarda ve alveollerde arınan ve oksijenle doyan kan yüreğin sol kulakcığına varır.

küçük düşmek b. f. Değeri ya da şerefi sarsılmak. [S'humilier, se déconsidérer — To be degraded]

Küçük, Fazıl (Doğ. 1906) Kıbrıslı politikacı. İstanbul ve Lausanne üniversitelerinde tıp okudu. 1943'de Lefkoşa'da «Halkın Sesi» gazetesini kurdu. 1943'den beri Kıbrıs Millî Birlik Partisi'nin de başkanıdır. Kıbrıs Türk cemaatinin önderi olarak siyaset ve kurtuluş mücadelelerinde rol oynamış, Zürich ve Londra Konferanslarında kurulan yeni statüye göre 1960'da bağımsızlığına kavuşan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı yardımcılığına getirilmiştir.

Fazıl Küçük

küçük görmek b. f. Önemsememek, değer vermemek. [Mésestimer — To underrate]

Küçük Kaynarca Bulgaristan'da Silistre'nin 24 km. güneydoğusunda ve Dobruca hu-

dudunda bir köy, 1774'de Osmanlı İmparatorluğuyla Rus Çarlığı arasında imzalanan antlaşma. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'ni yıkan belgelerden biridir. Onun hükümlerine göre Rusya Karadeniz'de kıyı edinmek ve Kırım, Koban ülkelerine de sahip olmak hakkını kazanmıştır.

Küçükkuyu Çanakkale'nin Ayvacık ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 3 935, merkezinin nüfusu 1 021'dir.

küçüklemek f. Birini küçük düşürecek bir harekette bulunmak ya da bu amaçla bir şey söylemek. esk. Tezlil, tahkir etmek. [Mépriser — To humiliate]

küçükleşmek f. Kendini küçük göstermek ve küçükler gibi davranmak. [S'apetisser — To act childishly]

küçüklük i. ★ 1. Küçük olma hali, ufaklık, çocukluk. [Petitesse — Smallness] ★ 2. İnsanın değerini azaltacak hareket, yakışmayacak ve utanma veren iş. [Indignité — Indignity]

Küçük Menderes Batı Anadolu'nun önemli nehirlerinden. Bozdağlarından doğar, Kuşadası körfezinde Ege'ye dökülür. 140 km. uzunluğundadır.

Küçükpazar İstanbul'un Eminönü ilçesi bucaklarından. Bucağın nüfusu 20 004'dür.

küçükşalgam

küçükşalgam b. i. Bot. Turpgillerden, çiçekleri kokulu, kolzaya benzeyen bir bitki. Tohumlarından ışık veren ya da sabun yapmakta kullanılan bir yağ çıkarılır. [Navette — Rape]

küçülmek f. Büyükken küçük olmak. [Devenir petit, rapetisser — To become smaller] ★ 2. Şerefini azaltacak harekette bulunmak. [Dégrader — To be degraded] ★ 3. Yaşını saklayıp kendini küçük göstermek istemek.

küçültmek f. ★ 1. Büyükken küçük hale getirmek, hacmini ya da genişliğini azaltmak: Kitap rafları odayı küçülttü. [Rapetisser, atténuer — To make small] ★ 2. Değer ve şerefini azaltmak. [Amoindrir, dégrader — To degrade]

küçümen s. Küçücük, pek küçük. [Très petit — Very small]

küçümsemek f. Küçük görmek, değer vermemek. esk. İstisgar etmek. [Rabaisser, humilier — To belittle]

küçürek s. Küçükçe.

küf i. Islaklıktan ve az çok sıcaklıktan dolayı organik (örgensel) maddelerin üzerinde meydana gelen pek ince bir pamuk tabakası halindeki mantar. Rengi çok defa yeşil olur. [Moisi, moisissure — Mould]

küf bağlamak (küf tutmak) b. f. Küflenmek. [Moisir — To become mouldy]

küfe i. Kaba örülmüş büyük sepet. Çok zaman ikisinin dolusu bir hayvan yükü meydana getirir: Üzüm küfesi, süprüntü küfesi. [Couffe, couffin — Large deep basket]

küfeci s. Küfesini sırtına takarak öteberi taşıyan hamal. [Vannier — Porter]

küfeki i. Kefeki.

küfeli s. Arkasında küfe bulunan, küfe hamalı.

küfelik s. ★ 1. Yürüyemeyecek kadar sarhoş. ★ 2. Bir küfeyi dolduracak miktarda.

küf kokmak b. f. Kapalı kalmış yerlerde olduğu gibi bozuk ve ağır kokmak. [Sentir le moisi — To smell mouldy]

küflenmek f. ★ 1. Küf bağlamak: Beyaz peynir çabuk küflenir. [Devenir moisi, moisir — To become mouldy] ★ 2. mec. Zamanı geçmiş, köhneleşmiş: Küflenmiş fikirler. [Devenir usé, démodé — To become antiquated] ★ 3. mec. Uzun zaman kullanılmayarak kuytu yerlerde saklanmış: Onda küflenmiş altınlar vardır.

küflü s. ★ 1. Küf tutmuş: Küflü deri, küflü peynir. [Moisi — Mouldy] ★ 2. mec. Köhne, zamanı geçmiş: Küflü kuram, küflü kafa. [Antique, démodé — Outmoded] ★ 3. i. mec. Hasislikle uzun zamandan beri saklanan altın para: Parasız görünür ama onda ne küflüler vardır.

küfran Ar. i. Nankörlük, iyiliği unutma.

küfretmek b. f. Sövmek, küfür söylemek. [Jurer, injurer — To curse, swear]

küfür, -frü Ar. i. ★ 1. Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin esaslarından sayılan inanışları inkâr etme ve bu yolda söylenen söz, yapılan hareket, kâfirlik, dinsizlik. [Incrédulité — Unbelief, blasphemy] ★ 2. Sövme, sövmek için söylenen söz. esk. Şetmetme. [Injure — Swearing, cursing]

küfürbaz Far. s. Sövmeyi adet edinen, dili kaba ve ağır sözlere alışık olan. [Jureur, blasphémateur — Curser]

küfür küfür zf. Rüzgârın tatlı, serin ve hafif sesli esişini anlatır.

küfüv, -ffü Ar. i. Denk, arkadaş, benzer. esk. Misil: Herkes küffü ile evlenmelidir.

küğ i. Köğ, küy, kö şekliyle de kullanılan ve çok eski Türk sözlüklerinde yer alan bu kelime, söyleme, makam, ırlama, konuşma anlamlarını vermektedir. Şarkı söyleme.

küheylân i. Soylu Arap atı.

kükre s. Ağzı köpürmüş, kızgın, azgın (hayvan). [Violent — Furious]

kükremek f. ★ 1. (Aslan ve benzerleri için) Bağırmak. [Rugir — To roar] ★ 2. Fazla öfke ya da cinsel hırs ile saldıracak hal almak, öfkeyle bağırmak. [S'irriter — To rage]

kükürt i. Kim. S sembolü ile gösterilen bir eleman. Sarı renkli katı bir cisimdir. Doğada arı ya da başka cisimlerle bileşik halde yanardağların yakınlarında bulunur. Yanardağlardan fışkıran kükürt dioksit ve kükürtlü hidrojen gazları birleşerek dağın çevresinde kükürt yatakları oluşturur. Çeşitli yollarla elde edilir. Kristal halinde ya da amorf (şekilsiz) olabilir. Kristal haldeki kükürde kükürt çiçeği denir. Madenlerle sıcak ortamda birleşerek, maden sülfürleri meydana getirir. Havada yanar. Kara barut, kibrit, yapımında, kavuçuktan lâstik ve ebonit elde edilmesinde kullanılır. Meyva ağaçları asalaklardan temizlenmek için kükürtlenir. Kükürdün bileşikleri de endüstride değişik işlerde kullanlır. Ergime sıcaklığı 113° C, atom ağırlığı 32,06, atom sayısı 16'dır. [Soufre — Sulphur]

kükürtatar b. i. Jeol. Kükürtlü buhar çıkaran ve üzerinde kükürt biriken yerey (arazi). Kükürt kaynağı. [Solfatare — Sulphurous]

kükürt çiçeği b. i. Toz halinde elde edilen kükürt. Bağları kükürtlemekte kullanılır. [Fleur de soufre — Crystallized sulphur]

kükürtlemek f. Kükürt dökmek, kükürt vermek. [Soufrer — To sulphurise]

kül i. Yanan şeylerden arta kalan toz. [Cendre — Ash]

kül, -llü Ar. i. Hep, bütün, tüm.

külâh Far. i. ★ 1. Eskiden erkeklerin giydikleri ve bazı defa üstüne sarık da sardıkları ucu sivri başlık. [Bonnet — Conical hat] ★ 2. İçine öteberi koymak için koni şeklinde bükülen kâğıttan kap: Bir külâh şeker. ★ 3. mec. Hile, oyun: Külâh etmek, külâh giydirmek, külâha gelememek. ★ 4. Bir şeyin ya da uzunca bir binanın üstünü örtmeye yarayan sivri kapak: Nargile külâhı, minare külâhı. ★ 5. mec. Haksız kazanç, hile ya da dalkavukluk yoluyla elde edilen yarar, iş: Külâh için yaltaklanıyor.

külâhçı s. ★ 1. Külâh yapıp satan kimse. ★ 2. mec. Hilekâr, dolandırıcı.

külâh etmek b. f. Aldatmak.

külâhını havaya atmak b. f. Aşırı sevinmek.

külâh kapmak b. f. Bir karışıklıktan yararlanarak ya da dalavere yaparak bir işin başına geçmek.

külâhları değiştirmek b. f. Bozuşmak: Böyle yapmakta devam edersen külâhları değişiriz.

külbastı b. i. Izgarada pişirilen kemiksiz et.

külçe i. İşlenmemiş, iri parça halindeki maden: Altın külçesi. [Lingot de métal — Ingot, bulk]

Külebi, Cahit (Doğ. 1917) Şair. Zile'nin Çeltek köyünde doğdu. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Ankara Gazi Lisesi'nde, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda öğretmenlik yaptı. İlk şiirleri 1938'de Gençlik

küfe

dergisinde Nazmi Cihat imzasıyla çıktı. Sonra çeşitli dergilerde yayımlandı. Son yazdıkları ise Hisar ve Varlık'da yayımlanıyor. Cahit Külebi arı bir dille, aydın bir saz şairi edasıyla yeni şiir akımında kendine özel bir yer ayırdı. Başlıca eserleri: «Adamın Biri», «Atatürk Kurtuluş Savaşında» (Nüvit Kodallı, bundan, Atatürk Oratoryosu'nu meydana getirdi), «Yeşeren Otlar» dır. Bu son kitabıyla 1955 Türk Dil Kurumu Edebiyat ödülünü kazandı.

külek i. Yağ, yoğurt, bal gibi şeyleri koymakta kullanılan kulplu ve ağaçtan derin kap.

kül etmek b. f. Harap etmek, yok etmek.

külfet Ar. i. ★ 1. Sıkıntı, zahmet, yorgunluk, ağır iş: O yolculuğun zevki, külfetine değmez. [Fardeau — Burden] ★ 2. Resmî işlem, uzun teşrifat, teklifli davranış: Aramızda öyle külfete ne lüzum var? [Cérémonie — Ceremony]

külfetli s. Zahmetli, zor, özentili. [Laborieux — Labourious]

kül gibi (bet beniz) b. s. Soluk.

külhan Far. i. Hamamları ısıtan ve hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak.

külhanbeyi, -ni b. i. Kendilerine özgü giyiniş ve konuşma biçimleri olan haylaz takımından kimse. [Gamain, Voyou — Rowdy]

külhanî i. Külhanbeyi. [Apache — Rowdy] ★ 2. Haylaz, haşarı anlamında hafif küfür: Seni külhan, seni! [Gamin — Urchin]

kül kedisi b. i. ★ 1. Çok üşüyen, ateş başından ayrılmayan kimse. ★ 2. mec. Miskin.

külleme i. ★ 1. Kül ile örtme, küllemek işi. ★ 2. Üzümlere musallat olan bir mantarın meydana getirdiği bir bağ hastalığı. [Oïdium — Mildew]

küllemek f. Kül ile örtmek. [Cendrer — To cover with ashes]

küllenmek f. ★ 1. Üstü kül bağlamak. [Etre cendré — To smoulder] ★ 2. mec. Bir acı, bir yas unutulur gibi olmak.

küllî Ar. s. ★ 1. Bütün, genel, tam. ★ 2. Çok, pek çok: Aralarında küllî fark var.

külliyat, -tı Ar. ç. i. Bir yazarın basılmış bütün eserleri: Namık Kemal'in külliyatı.

külliye Ar. i. Eski üniversiteleri anlatmak için kullanılır: Fatih külliyesi.

külliyen Ar. zf. Büsbütün, tamamiyle. esk. Kâmilen.

külliyet, -ti Ar. i. Bütünlük, tümlük, çokluk.

külliyetli s. Pek çok, hayli fazla.

küllük i. ★ 1. Kül ve süprüntü atılan yer. [Réceptacle d'ordures — Rubbish - heap] ★ 2. Sigara tablası. [Cendrier — Ash - tray]

külot, -tu Fr. i. ★ 1. Daha çok binicilerin giydikleri paça kısmı dar, kalça kısmı geniş pantalon, kısa potur. ★ 2. Kısa, beli lâstikli kadın donu ya da etekleri dar kadın etekliği. [Culotte — Knickerbockers]

külrengi b. s. Kül renginde olan, kurşunî, sincabî. [Gris — Grey]

kült, -tü Yun. i. ★ 1. Din, mezhep. Bir dinin törenleri. esk. İbadet. ★ 2. Meslek, ekol.

külte Ar i. ★ 1. Demet, deste. [Glomérule — Tuft] ★ 2. Jeol. Aynı biçimde ve aynı yapıda büyük taş topağı. esk. Sahra. [Roche — Rock] ★ 3. Külçe.

Kültiğin (Ölm. 731) Göktürk komutanı. Göktürkler'in ünlü prenslerinden biridir. Kutluk Han'ın oğludur. Doğum yılı ve yeri bilinmemektedir. Gültekin, babasının ölümünden sonra hakan olan amcası Kapağan Han'ın hükümdarlığını kabul etmemiş, kardeşi Bilge Han'la birlikte ona savaş açmıştır. Savaş sonunda onu yenmiş ve tahta, yaşça büyüğü olan Bilge Han'ı oturtmuştur. Kendisi vezir ve komutan olarak ona yardımcı olmuştur. Ağabeyisi ile birlikte uzun süre Çinliler'le savaşmış, onları püskürtmüştür. İçerdeki ayaklanmalarda büyük başarılar gösteren bu değerli komutan, bu çarpışmalar sırasında ölmüştür. Bilge Han, kardeşi için özel bir mezar yaptırmıştır. Türk tarihinde bu konuda ve bu alanda dikilen ilk anıt - kabir bu olmuştur. Ünlü «Orhon Anıtları» nın meydana gelmesinde önayak olanlardan biri de Kültiğin'dir.

kültür Fr. i. ★ 1. Psi. Beden ve zihnin, sosyal çevrenin etkisiyle gelişmesi. Ne kadar ilkel olursa olsun, bütün toplumlar, üyelerinin gelişmesini şartlandıran bir kültüre sahiptir. Bireyi belirli bir tip haline getiren kültürdür. İleri toplumlarda kültür, çağımızın bilim ve düşünüşünü, kavramış olarak benimsemektir. esk. Hars, medeniyet: Avrupa kültürü. [Culture — Culture] ★ 2. Gerekli bilgileri edinerek muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerini geliştirmiş olma hali.

kültürel s. Kültüre değgin, kültürle ilgili. [Culturel — Cultural]

kültür fizik b. i. Sp. Beden eğitimi, cimnastik anlamında bir söz. Bu hareketlerden bazısını da anlatır.

kültürlü s. Kültürü gelişmiş olan. [Cultivé — Cultured]

külünk, -gü Far. i. Taş ve kayaları parçalamak için kullanılan sivri kazma. [Pic — Pick]

külüstür s. Biçimsiz, adi ya da eski, modası geçmiş: Külüstür giyim, külüstür araba.

kül yutmak b. f. Aldanmak, bir oyuna düşmek: O pek dikkatli ve ihtiyatlıdır, kül yutmaz.

küm i. ★ 1. Küme, yığın. ★ 2. Küçük ağıl.

kümbelti i. Çıkıntı, kümbet biçiminde şey.

kümbet, -ti Far. i. ★ 1. Kubbe, yuvarlak dam ya da tavan. ★ 2. mec. Gökyüzü. ★ 3. Yuvarlak çıkıntı: Duvarın üst tarafında bir kümbet var.

küme i. ★ 1. Yığın, birikinti: Bir küme buğday. [Tas, amas — Heap, pile, mass] ★ 2. Kalabalık takım. ★ 3. Sp. Aynı şampiyonada oynayan takımların yarattığı birlik: Birinci küme, ikinci küme.

kümebulut b. i. Üst kısımları beyaz ve küme halinde, alt tarafları da çok defa yatay ve esmer bulut. Kümülüs. [Cumulus — Cumulus]

kümek i. Küme.

kümel Al. Fr. i. Çöreotu ile kokulandırılan ve özellikle Almanya ve Rusya'da yapılan alkollü içki.

kümes i. Tavuk, hindi gibi evcil kuşların barınmalarına yarayan kapalı yer. [Poulailler, basse - cour — Poultry - house]

kümes hayvanları ç. b. i. Tavuk, hindi, ördek, kaz gibi evcil kuşların topuna verilen ad. [Volaille — Poultry]

küme sütunları ç. b. i. Mim. Bir arada, küme halinde yapılmış sütunlara verilen ad.

kümültü i. Bostan ya da ormanlarda dallardan yapılan bekçi ya da avcı kulübesi. [Hutte — Hut]

küncü i. Susam (taneleri).

künç Far. i. Köşe, bucak.

künde i. ★ 1. Ayak bağı, köstek, bukağı. [Entraves — Fetter] ★ 2. Tuzak, kapanca. [Trappe, piège — Ambush] ★ 3. Sp. Güreşte hasmı kıskıvrak yakalayıp kıpırdanamayacak hale getirme: Kündeye düşürmek.

kündeden atmak b. f. mec. Yolunu bulup yere vurmak, yanlış hareket ettirip aldatmak ve düşürmek.

küney i. Coğ. Güneş tarafı, güneşe bakan yan.

künfeyekûn Ar. b. i. ★ 1. Varlık, hilkat, yaratılış. ★ 2. s. Altüst, perişan, yok olmuş.

küngürmek f. Uyku basmak suretiyle ya da içki gibi bir şeyin etkisiyle gevşemek, sersemlemek, sızmak.

künh Ar. i. Bir şeyin özü, iç yüzü, en derin noktası: Meselenin künhünü bilen odur.

künhüne varmak b. f. İç yüzünü anlamak, özünü öğrenmek.

künk, -gü i. Su yollarında kullanılan toprak ya da çimentodan kalın boru. [Tuyau — Water - pipe]

künke i. Kalın talaş ve ince yonga.

künye Ar. i. ★ 1. Bir kimsenin adı, soyadı, yurdu, doğum tarihi ile mesleği gibi kimliğini gösteren kayıt. [Matricule — Patronymic] ★ 2. Araplar'da «ebu, ibn, üm ve bint» kelimeleriyle başlayan yani «filânın oğlu ya da babası, falanın kızı ya da anası» demek olan san: Ebu Hanife, İbni Haldun, birer künyedir.

küp Yun. i. Mat. Her yüzü kare olan dikdörtgenler prizması. 6 yüzü vardır. Tavla zarı küp biçimindedir. esk. Mikâp. [Cube — Cube]

küp, -pü i. Su, yağ, pekmez gibi sıvı maddeleri ya da buğday, un gibi yiyecekleri saklamaya yarayan geniş karınlı, dibi dar toprak kap. [Jarre — Big jar]

küpe i. ★ 1. Kadınların kulaklarına taktıkları süs. Eskiden bazı yerlerde erkeklerin de kullandığı küpe, ilkel kabilelerin erkeklerinde bugün de vardır. [Pendant - d'oreilles — Ear - ring] ★ 2. Bazı hayvanların boyunlarının iki yanından sarkan deri uzantıları: Horozun küpeleri, keçinin küpeleri.

küpeçiçeği, -ni b. i. Küpeçiçeğigillerin örneği olan bir süs bitkisi. Küpe gibi sarkık duran çiçekleri kırmızı, mor, beyaz, pembe renklerde açar. [Fuchsia — Fuchsia]

küpeçiçeğigiller ç. b. i. Bot. Ayrıçanakyapraklı ikiçeneklilerden küpeçiçeği, yakıotu, gölkestanesi gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Halkaviye. [Oenothéracées — Oenotheraceae]

küpeli s. ★ 1. Küpe takmış olan. ★ 2. Küpeye benzer bir deri sarkıntısı bulunan: Küpeli horoz.

küpeşte i. ★ 1. Gemilerdeki güverte parmaklığı. [Garde - fou — Bulwarks] ★ 2. Parmaklıkların üstüne yerleştirilen ağaç, kısım. [Balustrade — Banister rail]

küpleği i. Balta, keser, kazma gibi aletlerin sap deliği.

küpleme i. Karın boşluğunda su toplanması. esk. İstiska. [Hydropisie — Dropsy]

küplere binmek b. f. Çok öfkelenmek.

küplü s. ★ 1. Küpü olan. ★ 2. mec. Meyhane. Bekrilerin dadandıkları izbe içki yeri.

Küplü Bilecik'in merkez ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 407, merkezinin nüfusu 915'dir.

Küplü Edirne'nin Meriç ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 7 061, merkezinin nüfusu 2 680'dir.

küpünü doldurmak b. f. Bir fırsattan yararlanarak çok para biriktirmek.

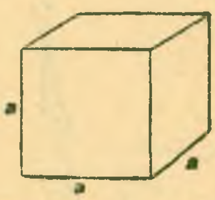
kür Fr. i. Tedavi, bir hastalık için yapılan bakım, kaplıca tedavisi.

kürar i. Amerika yerlilerinin ok uçlarına sürdükleri bir zehir. Solunum kaslarını inmeye uğratarak ölüme yol açar. Ok ağısı.

kürdan Fr. i. Diş çöpü. Tahtadan, kuş tüylerinin dip kısmından ya da başka bir maddeden yapılır. esk. Hilâli. [Curedent — Tooth - pick]

kürdi Far. i. Müz. ★ 1. Alaturka müzikte bir makam. ★ 2. Alaturka müzikte «si bemol» notasını andıran perde.

kürdilî hicazkâr b. i. Müz. Alaturka müzikte bir makam.

küp

küpeçiçeği

Kürek sporu

Çeşitli kürekler

Küre Kastamonu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 729 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 868, merkezinin nüfusu 1 860'dır. Güneyinde Karadeniz'e paralel uzanan Küre · (İsfendiyar) dağları vardır. Topraklar tarıma az elverişli olup ormanlıktır. Bakır ve pirit madenleri vardır. Hayvancılık da önemlidir. Kasaba, Bakırbaba tepesi yamacında, Kastamonu — İnebolu karayolu üzerindedir. Kastamonu'ya 60 km. uzaklıktadır.

küre i. Madenci ocağı, toprak ocak, madenci fırını.

küre Ar. i. ★ 1. Yüzünün her noktası merkezinden aynı uzaklıkta bulunan cisim: Futbol topu bir küredir. [Sphère — Sphere] ★ 2. Yuvarlak, toparlak şey, top. [Boule — Ball]

Kürecik Malatya'nın Akçadağ ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 12 810, merkezinin nüfusu 1 753'dür.

Küre Dağları Anadolu'nun kuzeyinde, Kastamonu ve Sinop illeri topraklarında Karadeniz'e paralel olarak uzanan dağlar. En yüksek noktası 1 985 m. dir.

küre dilimi b. i. Mat. Birbirine paralel iki düzlem arasında kalan küre parçası. [Secteur sphérique — Section of a sphere]

kürek i. ★ 1. Toprak, kum, gübre, kömür gibi şeyleri yerden kaldırıp bir yere koymaya ya da karıştırmaya yarayan demir ya da tahtadan yayvan bir kısımla, uzunca sapı olan bir alet: Ateş küreği, mutfak küreği, fırın küreği. [Pelle — Shovel] ★ 2. Kayık, sandal, mavna gibi deniz teknelerini yürütmeye yarayan, bir ucu yassıca uzun ağaç. Teknenin kenarına iliştirilir, her biri ya da her çifti bir kayıkçı tarafından kullanılır: Kürek çekmek. [Rame — Oar] ★ 3. Eskiden gemilerde kürek çekmek cezası. Sonraları pranga da denilen ağır hapis cezası anlamında kullanılmıştır. Kürek cezası: On beş yıl küreğe mahkûm olmak. [Galères — Penal servitude]

kürek çekmek b. f. Sandal ya da kayığı yürütmek için kürek kullanmak. [Ramer — To row]

kürekçi s. ★ 1. Kürek yapan ya da satan kimse. ★ 2. Kayık, sandal ya da mavnada kürek çeken kimse. [Rameur — Rower]

kürek kemiği b. i. Omuzun arka kısmında bulunan üçgen biçiminde geniş ve ince kemik. [Omoplate, scapulum — Shoulder - blade]

kürek sporu b. i. Sp. Kürekle yürütülen tekneler arasında yarışma yapmak esası üzerine kurulan spor. Kısaca, kürek de denir. Kürek sporu, Olimpiyat programında yer alır.

kürelemek (küremek) f. Kürekle atıp temizlemek. [Pelleter — To shovel]

küresel s. Mat. Küre ile ilgili ya da küre biçiminde olan. esk. Kürevî. [Sphérique — Spherical]

küreyvat, -tı Ar. ç. i. Biyo. Yuvarlar.

küreyve Ar. i. Biyo. Yuvar.

küriyum Fr. i. Kim. Sembolü Cm olan bir eleman. Adını bilgin Cuire'den almıştır. Doğada bulunmaz. Aktinitlerden yapay olarak elde edilen bir madendir. Atom sayısı 96, atom ağırlığı 242'dir.

kürk, -kü ★ 1. Kimi hayvanların giysi yapılmak için işlenmiş postu. [Fourrure — Fur] ★ 2. İçi ya da dışı bununla kaplanmış giysi. [Fourré — Fur - coat]

kürkas i. Sütleğengillerden, meyva çekirdekleri zehirli olan bir bitki. Hint fıstığı.

kürkçü i. Kürk yapan ve satan kimse.

kürklü s. Kürkü olan: Kürklü manto, kürklü hayvanlar.

kürnemek f. Birbirine sokulup toplanmak.

kürsü Ar. i. ★ 1. Kalabalığa karşı söz söyleyenlerin üstüne çıktıkları yüksekçe yer. [Chaire — Platform] ★ 2. mec. Üniversitede bir fakültenin bölümlerinden biri. Kürsü şefi, bir profesördür. Onun yönetiminde profesörler, doçentler, asistanlar çalışır. ★ 3. Müslümanlık geleneğinde arş'-da yani dokuzuncu kat gökte olduğu varsayılan ilâhi tahtın altındaki gökyüzü tabakası. ★ 4. (Eskiden) Taht ya da başkent, devlet merkezi. Payitaht. ★ 5. Ayaklık, kaide: Direk kürsüsü. [Socle — Pedestal]

kürsü taşı b. i. Duvarın köşesine, bir heykel ya da büstün altına konulan büyükçe taş. [Piédestal — Pedestal stone]

kürtaj Fr. i. Hek. Cerrahlıkta küret denilen ucu keskin kaşık biçiminde bir aletle kazıma işi. Hasta olan ya da fazla ve zararlı sayılan dokuları kazıyarak alma Doğurması hayatı için tehlikeli görülen gebe kadınların dölyataklarını kazıyarak yavruyu almak işine de bu ad verilir. [İng. Curetting]

Kürtçe i. Kürt dili.

Kütler'in ulusal giysileri

Kürtler Türkiye, Irak ve İran'da yaşayan bir halk. Bugün sayıları yaklaşık olarak 1 500 000'dir. Bu nüfus, genellikle dağlı ve göçebedir. ★ Tarih: Kürtler'in kökü bugüne kadar kesinlikle tespit edilebilmiş değildir. En eski Sümer belgelerine göre M.Ö. 2000 yıllarında sonraları Asurlular'ın Kürti dedikleri Gütü ya da Küti adında bir halk, Orta Dicle bölgesine yerleşirken, aynı Arî soydan Kassitler de Güney Zagros dağlarından inerek Babil'e egemen olmuşlardır. Eski Yunan, Arap ve Ermeni kaynaklarında da sözü edilen Kürtler, komşu ya da istilâcı uluslara karışmamıştır. [Kurd — Kurd]

Kürt Teâli Cemiyeti Tar. İstiklâl Savaşı yıllarında İstanbul'da kurulan olumsuz amaçlı derneklerden birinin adı. Ülkemizdeki kürtçülük akımının ilk organı olan bu derneği İngilizler destekliyordu. Derneğin amacı doğu illerimizden bir kısmını Türkiye'den ayırmak, burada özgür ve egemen bir «Kürdistan Devleti» kurmaktı. Sözde egemen olacak bu devletin kurulmasını öngörenler, daha o zamandan, mandaterliğini kabul etmek için İngilizler'le anlaşmışlardı. Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanması üzerine bu derneğin kurucuları yurttan kaçmış ya da dağılmışlardır.

Kürtün Gümüşhane'nin Torul ilçesi bucaklarından. 34 köylü bucağın nüfusu 11 725, merkezinin nüfusu 469'dur.

kürtün i. ★ 1. Yük hayvanlarına vurulan büyük ve kaba semer. ★ 2. Rüzgârın yığdığı kar yığını.

kürümek f. Küremek, kürelemek.

küryozite Fr. i. Merak. [İng. Curiousity]

küs s. (Çocuk dilinde) Küsmüş, dargın.

küseğen s. ★ 1. Çabuk küsen, alıngan, havadan nem kapan. ★ 2. Küskünotu ya da küstümotu da denilen bir bitki. Bak. küstümotu.

küskü i. ★ 1. Taşa ve duvara delik açmak için kullanılan bir ucu sivri ağır demir. [Pic — Iron - wedge] ★ 2. Bir ucu yanıp sönmüş odun. [Tison — Half - burnt log]

küskün s. ★ 1. Küsmüş, darılmış, gücenik. esk. Muğber. [Fâché — Offended] ★ 2. Bir düşkünlüğe, talihsizliğe uğramış: Devlet küskünü. [Disgrâcie — Disgraced] ★ 3. Küstümotu.

küs küs zf. Bozulmuş ve bozulmuş bir halde: Küs küs evine gitti.

küsküt Fr. i. (Aslı Ar.) Kahkaha çiçeği familyasından, saça benzeyen incecik saplarıyla başka bitkilere sarılıp emerek onları zayıflatan asalak bir bitki. [Cuscute — Dodder]

küskütük s. ★ 1. Kütük gibi hareketsiz: Öyle yorulmuş, akşamdan beri küskütük yatıyor. ★ 2. mec. Pek sarhoş: Meyhanede sızmış, küskütük getirdiler.

küsmek f. ★ 1. Gücenmek, incinerek yüz çevirmek. esk. Muğber olmak. [Se fâcher — To be vexed] ★ 2. Gelişemeyecek, olgunlaşamayacak, işini göremeyecek hale gelmek: Ağaç yerini sevmedi, küstü. [Etre arriéré — To sulk]

küspe Far. i. Yağı alınmış tohum posası. Hayvanlara yem olarak verilir, yakmak için ya da gübre olarak kullanılır, kötün. [Tourteau — Residue]

küstah Far. s. Haddini bilmeyen, sıra, saygı tanımayarak terbiyesizce ortaya atılan. [Insolent — Insolent]

küstere i. ★ 1. Bir çeşit uzun rende. [Long rabot — Jack - plane] ★ 2. Değirmen taşı bileği çarkı. [Pierre de meule — Grindstone]

küstümotu, -nu b. i. Bot. Baklagillerden, dokunulduğu zaman yaprakları pörsüyen bir bitki. Küseğen ya da küskünotu adlarıyla da anılır. Mimoza da denir. [Sensitive — Mimosa]

küsuf Ar. i. Gün tutulması.

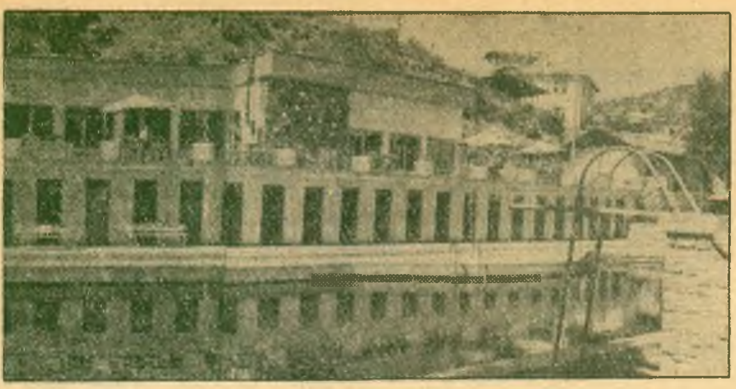
küsufu cüzi b. i. Güneşin bir kısmının tutulması.

küsufu küllî b. i. Güneşin tam tutulması.

küstümotu

Kütahya'da bir kaplıca

küsur Ar. ç. i. ★ 1. Kesirler, parçalar. Küsurat şeklinde de kullanılır: Paranın küsuru, metrenin küsuru. [Fractions — Fraction] ★ 2. Yuvarlak yani tam bir sayıdan sonra söylendiği vakit belli olmayan bir sayı anlatır: Bu işe yüz küsur lira harcandı. [Quelques — Odd]

küsurat Ar. ç. i. Küsurlar. [Fractions — Fractions]

küsü i. Küskünlük, güceniklik.

küsülü s. ★ 1. Birisiyle arasında küskünlük bulunan, gücenik, bozuşuk. esk. Muğber: Onunla küsülüdür. ★ 2. Dargın, suratı asık: Bugün pek küsülü geldi.

küşa Far. e. Açan, açıcı: Dilküşa = Gönül açıcı.

küşade Far. s. ★ 1. Açık. ★ 2. Ferah, şen: Küşade - dil, küşade - hatır = Gönlü ferah.

küşat Far. i. Açma, açış, açılış. ★ 2. Tavlada bir çeşit oyun.

küşayiş Far. i. Açıklık, ferahlık.

küşne i. Kara burçak. [Jugeole — A kind of vetch]

küt, -tü s. ★ 1. Kısa ve kalınca olan, sivri ve uzun olmayan, kunt: Küt iğne, küt parmak. ★ 2. Katı şeylere vurulunca çıkan sesi anlatır.

Kütahya İç Batı Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 11 887 km² olan ilin nüfusu 397 415, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 86 772'-dir. Merkez ilçesinden başka, Altıntaş, Domaniç, Emet, Gediz, Simav ve Tavşanlı ilçeleri vardır. İl toprakları ortalama olarak 1 000 - 1 200 m. yükseklikte ve engebelidir. En önemli yükseklik Murat dağıdır (2 312 m.). İl toprakları Simav, Emet ve Kocaçay tarafından sulanır. Gediz'in kaynağı da buradadır. Her çeşit tahıl, baklagiller, şekerpancarı ve haşhaş yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Ayrıca zengin krom ve linyit yatakları vardır. Çeşitli kasaba ve köylerde keçe, aba ve bez tezgâhları vardır. Şehir, geniş bir ovanın güney kesiminde kurulmuştur. Çevresi bağlık ve bahçeliktir. Azot, şeker, çini ve seramik fabrikaları vardır. ★ Tarihi: İlkçağ'a kadar uzanır. O zamanki adı Kotiaeion'du. XII. yüzyılda Selçuklular'ın eline geçti. XIV. yüzyılda Germiyan Beyi kızını Yıldırım Beyazıt'a verince, çeyiz olarak Osmanlı ülkeleri arasına katıldı. Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan işgaline uğradı ve tahrip edildi. Kurtarıldıktan sonra gelişti. En büyüğü Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı Ulucami olmak üzere çeşitli camileri vardır. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır. Kütahya Azot İşletmeleri önemlidir. T.C. Ziraat Bankası, Etibank, Sümerbank, Makine ve Kimya E. Kurumu, T. Z. Donatım Kurumu ve T. Şeker Fabrikaları'nın katılmasıyla kurulmuş olan Azot Sanayii T.A.Ş.'ye bağlı bir işletmeler grubudur. 1961'de Kütahya'da kurulmuştur. Günde 119 ton amonyak üzerinden 60 000 ton amonyum sülfat, 50 000 ton amonyum nitrat gübresi, 5 000 ton amonyum sülfat - nitrat, 6 000 ton derişik nitrat asidi, 1 000 ton teknik amonyum nitrat, 1 000 ton suni amonyak üretir.

Kütahya Antlaşması Tar. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile Osmanlılar arasında Kütahya'da düzenlenen antlaşmanın adı. İbrahim Paşa komutasında Anadolu'ya giren ve Kütahya dolaylarına kadar ilerleyen Mısır kuvvetlerini durdurmak için Rusya'dan yardım isteyen Osmanlı Devleti'nin tutumu, batılı devletleri kuşkulandırdı. Bunlar, Mehmet Ali Paşa'ya baskı yaparak, ordusunu Kütahya'da durdurtular. 1833 yılı mayısında iki taraf Kütahya Antlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşma gereğince Mehmet Ali Paşa'ya ülkeden bazı yeni yerler veriliyor; buna karşılık o da kuvvetlerini Anadolu'dan geri çekiyordu.

kütikül Fr. i. Bot. Yaprakların iki yüzünde de bulunan, suyu sızdırmadığı için bunların kurumasına engel olan ince zar.

kütin Fr. i. Bot. Bitkilerde kütikülleri meydana getiren madde.

küt küt zf. Üst üste birkaç defa küt diye: Kapıya küt küt vurdu.

kütle Ar. i. ★ 1.Büyük parça, küme, yığın. [Bloc — Bulk] ★ 2. Fiz. Bir cisme uygulanan kuvvet ile bu kuvvetin doğurduğu ivme arasındaki oran. Bu oran küçük oldukça kütle de küçüktür. Bir cismin kütlesi dünyanın her yerinde eşittir. Fakat yerçekimi ivmesi kutuplardan ekvatora doğru geldikçe değiştiği için bir cismin ağırlığı değişir. MKS birim sisteminde kütle birimi kg., c g s birim sisteminde ise gr.'dır. [Masse — Mass]

kütlemek f. Bir yere çarpıp «küt» diye ses çıkarmak.

kütleşmek f. Küt olmak, sivriliğini kaybetmek.

küttedek zf. Birdenbire ve küt diye ses çıkararak.

kütük i. ★ 1. Ağaç gövdesinin kalın olan aşağı kısmı, kalın odun, tomruk. [Tronc — Log] ★ 2. Bağ ağacı: On bin kütüklük bir bağ. [Cep — Stock] ★ 3. Ana defter, büyük ve esaslı defter: Kütükte kaydı var. [Grand livre — Ledger] ★ 4.

Kütahya'daki Çavdarhisar kalıntıları

Bir yerde temel gibi olan şey ya da kimse: Evin kütüğü. [Registre — Register]

Kütülmare Irak'da Bağdat'ın 157 km. doğusunda ve Dicle'nin sol sahilinde 7 000 nüfuslu bir kasabadır. Eskiden Bağdat ilimizin bir kazası idi. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ve İngiliz orduları arasında birkaç savaşa sahne olduğu için dünyaca tanınmıştı. 1915'de şehri almayı başaran General Tawnshend, 1916 nisanında Türk kuvvetlerine yenilip esir düşmüştür. Kütülmare, 1917 şubatında tekrar elimizden çıkmıştır.

kütüphane (kütüpane) Far. i. ★ 1. Kitapsaray. Herkesin girip kitap okuması için kurulmuş ve içine birçok kitap toplanmış olan bina: Umumî kütüphaneler en eski uygarlıklarla birlikte meydana getirilmiştir. Eski zamanların en ünlü kütüphanesi İskenderiye kütüphanesi idi. [Bibliothèque — Library] ★ 2. Kitap odası: Apartmanı dar olduğu için kütüphanesini misafir salonu gibi de kullanıyor. [Bibliothèque — Reading room] ★ 3. Kitap dolabı: Cevizden güzel bir kütüphane yaptırmış. [Bibliothèque — Book shelf] ★ 4. Kitapçı dükkânı, kitabevi. [Librairie — Book store]

kütürdemek f. Kütür kütür ses çıkarmak: Taze karpuz, kesilirken kütürdüyor.

kütür kütür b. zf. Karpuz, ayva, elma gibi gevrek meyvalar ısırılır ya da kesilirken çıkan gevrek sesi anlatır. ★ 2. s. Bu türlü ses çıkaran: Kütür kütür bir ayva.

kütürtü i. Gürültü, kütür kütür diye çıkan ses.

küul Ar. i. İspirto, alkol.

küvet, -ti Fr. i. Küçük leğen: Fotoğraf filimlerini küvette banyo ediyor.

küvrük i. Müz. Köse verilen adlardan en yaygın olanı.

Kvangsi Güney Çin'de bir eyalet. Nüfusu 19 560 800, merkezi Nanning'dir.

Kvangtung Güney Çin'de bir eyalet. Nüfusu 37 960 000, merkezi Kanton'dur.

Kveiçou Güney Çin'de bir eyalet. Nüfusu 16 890 000, merkezi Kveiyang'dır.

Kveiyang (Çin) Güneyde Kveiçou eyaletinin 504 000 nüfuslu merkezi.

Kyoto (Japonya) Hondo ya da Nippon denen en büyük adanın güneyinde pek eski ve büyük bir şehir. Eskiden devletin başkenti idi. 1 299 600 nüfusu vardır. Dokumacılık endüstrisinin merkezi sayılır. Çayları, çiniciliği ve ipekçiliği ünlüdür. Başkent, 1868'de buradan Tokyo'ya taşınmıştı.

Kyzikos Miletoslular'ın Kapıdağı yarımadasını karaya bağlayan dar berzahta kurdukları koloni şehri, (Bugünkü Balkız). Birinci kuruluşu M.Ö. 756, ikinci kuruluşu M.Ö. 675'dir. İki önemli limanı yüzünden Marmara'ya gelen bütün gemilerin uğrağı olup ticarette Byzantion'la rekabet ederdi. M.Ö. 410 yılında Alkibiades Isparta donanmasını burada bozguna uğrattı. Helenistik döneme kadar önemini kaybetmedi. Roma egemenliği altına girdi. M.Ö. 74 yılında Pontos Kralı Mithridates'e karşı kahramanca direnmesiyle ün kazandı. Hadrianus burada çok büyük bir tapınak yaptırmış ve şehre Metropolis ve Neokorus ünvanını vermişti. Şehir büyük bir deprem sonucu yıkılınca, Iustinianos, Ayasofya kilisesinin yapımında Kyzikos'un mermerlerini kullandı.

Kütahya çiniciliğiyle ün salmış illerimizden biridir. Aşağıda bir çini örneği görülüyor

L

Lozan Antlaşmasından bir görünüş

labada

labirent

Jean de La Bruyère

L, l Alfabemizin on beşinci ve sessizlerin on birinci harfi. İnce seslilerle birlikte bulunduğu zaman «ol, lif» kelimelerinde olduğu gibi damak ucundan hafif söylendiği halde kalın seslilerle, «lokum, al» kelimelerinde olduğu gibi art damaktan kalın okunur.

L Romen rakamlarında 50 sayısını gösterir. Ebced hesabında 30'a karşılıktır.

La ★ 1. Kim. Lantan elemanının sembolü. ★ 2. Müz. Gam denen müzik sesleri dizisinin altıncı sesi ve notada bu sesi gösteren işaret.

lâ Ar. e. Arapça kelimelerin başında olumsuzluk anlatır, «sız, değil, yok, hayır» anlamına gelir.

laakal, laekal Ar. zf. En az olarak, en aşağı. esk. Asgari.

Laaland Bak. Lolland.

labada Yun. i. Karabuğdaygillerden dere kıyılarında, sulak çayırlarda kendi kendine yetişen ve yapraklarından sebze olarak yararlanılan bitki. [Patience — Patience-dock]

Labat, Jean Baptiste (1663-1738) Guadeloupe'un Fransız sömürgesi haline gelmesine hizmeti geçmiş bir Fransız misyoneri. Gezi izlenimlerini yazmıştır.

Labé, Louise (1524-1566) Fransız kadın şairi. Çok güzel bir kadındı ve çağına göre de çok kültürlüydü. Serüvenli geçen bir gençlikten sonra Lyon'lu zengin bir ip tüccarıyla evlendi. Bu yüzden Labé'den söz edilirken «La Belle Cordière — İpçi Güzeli» diye anılır. Aşk ve şehvet tutkularını şiirlerinde çok büyük bir canlılık ve içtenlikle belirtmiştir.

Labiche, Eugène (1815-1888) Fransız tiyatro yazarı. Paris'de doğdu ve öldü. Yazdığı birçok komedi ve vodvilde kahraman olarak burjuvalarla küçük burjuvaları alır ve bunların aracılığıyla çağının gülünç yönlerini belirtir. En güzel komedileri arasında «Un Chapeau de Paille d'İtalie», «Le Voyage de M. Perrichon — Bay Perrichon'un Gezisi», «Grammaire — Gramer», «L'Affaire de la Rue de Lourdine — Lourdine Sokağı Olayı» adlı oyunlarını sayabiliriz.

labirent, -ti Yun. i. İçinden kolay çıkılamayan, geçit ve yolları karma karışık ve iç içe olan yer ya da bina. [Labyrinthe — Labyrinth]

lâbis Ar. s. Giyinmiş.

Labisse, Félix (Doğ. 1905) Fransız ressamı. Gerçeküstücülük geleneğinde eserleri olan bir sanatçıdır. Aynı zamanda birçok tiyatro ve bale dekoru yapmıştır.

laborant Al. i. Laboratuvar işlerinde kullanılan kimse.

laboratuvar Lat. i. Bilimsel incelemeler, deney ya da hazırlıklar yapmak için kurulmuş, içinde gerekli olan alet, aygıt ve maddeler bulunan yer. Eski bilim dilimizde «darülmesai» denirdi. Kimya laboratuvarı. [Laboratoire — Labratory]

Laborde, Alexandre de (1774-1842) Gezilerinde gördüklerini yazmış bir Fransız arkeologu. Kendi gibi arkeolog olan oğlu Léon Laborde (1807-1869) Anadolu'daki anıtları incelemiş, Nil vadisinde keşifler yapmıştır.

Labrador Akıntısı Kuzey Buz denizinden çıkıp, Labrador yarımadasının doğusunu yalayarak güneye doğru inen büyük soğuk su akıntısı. Golfstrim akıntısıyla karşılaştıktan sonra kaybolur. A.B.D.'nin kuzeydoğusundaki kıyı bölgelerinde sert iklime yol açmaktadır.

Labrador Yarımadası Kanada'nın kuzeydoğusunda, Atlas okyanusu ile Hudson körfezi arasında büyük bir yarımada. Eskimo ve beyaz, 20 000 insan yaşar. Kuzey tarafı tundralar, kalan kısmı çam ormanlarıyla kaplıdır. Önemli demir madenleri işletilir. Kıyılarında balıkçılık yapılır. 1497 yılında keşfedilmiştir.

Labriola, Antonio (1843-1904) İtalyan filozofu. İtalya'da ilk defa bilimsel sosyalizm üzerine incelemeler yapmıştır. Başlıca eserleri: «Materialismo storico ed economica marxista — Tarihsel Maddecilik ve Marksist Ekonomi».

labros Lat. i. Lapina balığının büyük bir cinsi.

La Bruyère, Jean de (1645-1696) Yazar. Törebilimsel eserler veren bir edebiyatçıdır. Paris'de doğdu, Versailles'da öldü. Grand Condé'nin torunu Louis de Bourbon'un öğretmeni olarak saraya girip saray çevresini ve çağının başlıca kişilerini tanımak fırsatını buldu. Çevresin-

deki kişilerle ilgili bir dizi portre kaleme aldı. Bu eser 1688'de «Caractères de Théophraste traduits du grec, avec les caractères et les moeurs de ce siècle — Yunanca'dan Çevrilmiş Teofrast'ın Karakterleri, Ek Olarak Bu Yüzyılın Karakterleri ve Alışkıları» adı altında yayımlandı. Eser büyük bir başarı kazanınca yazar, 1688 ile 1696 arasında yayımlanan yeni baskılarda kendi bölümündeki karakterlere yeni portreler ekleyerek zenginleştirdi.

Lachelier, Jules (1832-1918) Fransız filozofu. Bilimsel bilgi ve özellikle tümevarım üzerindeki araştırmaları, çalışmalarının temeli olmuştur. Ona göre tümevarımın (induction) değerini, yani tek tek olaylardan kanunların gerekliliğine geçebilmemizi açıklamak için, zihnimizin kanunlarıyla dış dünyanın yapısının uyuşmuş olduğunu kabul etmek gerekir. Başlıca eserleri: «Etudes sur le syllogisme — Kıyas Üzerine İncelemeler», «Fondement de l'induction — Tümevarımın Temeli», «Psychologie et métaphysique — Psikoloji ve Metafizik» dir.

lacivert Far. i. ★ 1. Koyu mavi renkte değerli bir taş, lacivert taşı. [Lapis — Lapis lazuli] ★ 2. s. Koyu mavi renk. [Bleu foncé — Dark blue]

Laclos, Pierre Choderlos de (1741-1803) Fransız yazarı. Fransız ihtilâlinden önce askerlik mesleğine girdi. İhtilâl sırasında Jacobinler'in kulübüne katıldı, sonra Pirene orduları genel kurmay başkanı oldu. Şüpheli bir kişi olarak tutuklanan Laclos 1795'de serbest bırakıldı. 1800'de yeniden orduya general rütbesiyle katıldı. Bu arada dünya edebiyatının en güzel ve en ilginç romanlarından biri olan «Les Liaisons Dangereuses — Tehlikeli Alâkalar» adlı eserini yazacak vakit buldu (1782).

Lacretelle, Jacques de (Doğ. 1888) Fransız yazar. Cormantin'de doğdu. Paris ve Cambridge'de okudu. Gide'in etkisinde kalarak, romantik duygularını klasik anlatım içinde verdi. 1936'da Fransız Akademisi'ne seçildi. Başlıca eserleri: «Silberman», «Jean Hermelin'in Kaygılı Hayatı», «Evlilik Aşkı», «Umut Yılları» adlı romanlardır.

Lâçin Çorum'un merkez ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 9 128, merkezinin nüfusu 824'dür.

lâçin i. ★ 1. Tüylerinde beyaz lekeler bulunan, ayakları kırmızı bir cins şahin. [Faucon — Falcon] ★ 2. Eski bir Türk boyunun adı. ★ 3. s. Yalçın, sarp, şiddetli.

laçka İta. i. Gemi halatının gevşetilip boş bırakılması, palamarın koyuverilmesi.

laçka olmak b. f. (Vida, mil gibi şeyler) Aşınarak ya da yuvaları genişleyerek gevşemek, yerinden oynamak. [Se relâcher — To slacken]

laden i. Başlıca Girit adasında yetişen bir cins çalının zamkı. Saç ve kaş boyamakta kullanılan kara bir macun meydana getirir. [Ladanum — Ladanum]

lâdes (yades) Far. i. Kim aldanırsa ötekine bir şey almak üzere tutulan bahis. Tavuğun göğsündeki çatal kemiği, iki tarafın çekip koparması ya da küçük parmakların karşılıklı birbirine takılmasıyla tutulur. Daha çok çocuklar ve gençler arasında yapılan bu oyunun adı Farsça «hatırla» demek olan «yaddaşt» kelimesinden bozmadır.

lades kemiği b. i. Kuşlarda göğüs kemiğinin üstünde ve iki kanat arasında bulunan V biçimindeki ince kemik.

Lâdik Bak. Gökçeli.

Lâdik Samsun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 558 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 958, merkezinin nüfusu 6 660'dır. Tersakan çayının suladığı topraklarda tahıl, patates, baklagiller, meyva ve sebze yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Çeltek bölgesinde işletilmekte olan zengin linyit yatakları vardır. İlkçağ'da adı Laodikye olan ve oldukça önemli bir şehir sayılan kasaba, Aladağ'ın kuzey eteklerindedir. Samsun — Sivas demiryolu istasyonuna 15, Samsun'a ise 81 km. uzaklıktadır.

ladin (laden) ağacı b. i. Bot. 50 - 60 m. kadar yüksekliği olan, düz gövdeli, kozalağı aşağıya doğru sarkık bir çam cinsi. Kerestesi ve reçinesi değerlidir. esk. Şecerei laden. [Epica élevé — Picea]

Ladislas Macar krallarından 5 kişi, Polonya krallarından 7 kişi bu adı taşımıştır. Bunlardan Macaristan'ın V. ve Polonya'nın VI. Ladislas'ı olanı, aynı kimsedir. Önce Polonya kralı iken sonra Macar kralı olmuştur. 1444 Varna Muharebesi'nde Osmanlı Türkleri'ne yenilmiş ve başı kesilerek birkaç ay önce imzaladığı barış antlaşmasının asılı bulunduğu mızrağa takılmıştı.

Ladoga Gölü (S.S.C.B.) Rusya'nın kuzeybatısında 18 200 km² genişlikte büyük bir göl. Sularını Neva nehri, Finlandiya körfezine boşaltır.

lâedri Ar. i. Bilinmiyor ve bilmem demek olup eskiden kime ait olduğu bilinmeyen şiirlerin altına yazılırdı.

lâedriye Ar. i. Fel. Bak. bilinemezcilik.

lâf Far. i. ★ 1. Lâkırdı, söz. [Parole — Word, talk] ★ 2. Boş düşünce, değersiz fikir, saçma söz. [Jaserie — Chatter, tittle - tattle] ★ 3. ü. «Öyle şey olmaz» anlamına kullanılır: Sözde gidecekmiş, lâf.

Lafargue, Paul (1842-1911) Fransız sosyalist yazar. Santiago de Cuba'da doğdu. Marx'ın takipçisi ve damadıdır. Jules Guesde'le birlikte, Fransız İşçi Partisi'nin kurucularındandır. 1871 Paris «Commune» ihtilâline katılmıştır.

lâf atmak b. f. Yarenlik, gevezelik etmek. [Bavarder, causer — To chatter]

Eugène Labiche

lades kemiği

lâdin ağacı

Marquis de Lafayette

Jean de La Fontaine

Par Lagerkvist

Selma Lagerlöf

Lafayette, Marquis de (1757-1834) Fransız generali. 16 yaşında evlenmiş, babası gibi asker olmuştur. 19 yaşındayken İngiltere'ye karşı bağımsızlık savaşı yapan Amerika'ya gidip George Washington ile birlikte çarpışmış, 1779'da Fransa'ya dönerek ihtilâlcilerle birleşmiştir. Az sonra aşırı davranışları yüzünden ihtilâlcilerle arası açılmış, bu yüzden vatan haini sayılmış, Belçika'ya kaçtığı halde Avusturya polisi tarafından tutuklanmış ve 5 yıl Prusya'da hapis yatmıştır. 1797'de I. Napoléon tarafından hapisten çıkarılmışsa da Napoléon'dan da hoşlanmamış, 1830'da yeni bir ihtilâlin öncüleri arasına girmiştir. Bugünkü Fransız bayrağının şeklini bulan odur.

lâfazan Far. s. Geveze. [Jaseur — Chatter - box]

lâfçı s. Geveze.

lâf ebesi b. i. Herkese lâkırdı yetiştiren, çok konuşan.

lâfız, -fzı Ar. i. Anlamlı ya da anlamsız olarak ağızdan çıkan sesler, kelime, hece bileşimi.

lâf işitmek b. f. Azarlanmak. [Etre grondé — To be scolded]

lâf kıtlığında asmalar budamak b. f. Gereksiz ve münasebetsiz şeyler söylemek.

La Fontaine, Jean de (1621-1695) Fransız şairi. Önce baladlar ve aşkla ilgili şiirler yazdı. İlk «Contes — Hikâyeler» kitaplarını 1665, 1666, 1671 yıllarında yayımladı. «Fables — Masallar» adını taşıyan altı kitabı da 1668'de çıktı. Bütün bu kitaplarında, özellikle hayvan hikâyelerinde büyük bir başarı kazanan La Fontaine 1684'de Fransız Akademisi üyeliğine seçildi.

Laforgue, Jules (1860-1887) Fransız şairi. Önce Berlin'de İmparatoriçe Augusta'nın okutmanlığını yapan ozan, 1866'da Paris'e döndü ve orada veremden öldü. Kısa süren ömründe iki şiir kitabı yayımlayabilmişti. Öteki eserlerini ölümünden sonra arkadaşları yayımladılar. Şiirde sözcükleri büyük bir fanteziyle kullanmasını bilen ve aynı zamanda çok duygulu bir ozan olan Laforgue, eskilerin «serbest nazım» dedikleri şiir türünün öncülerinden biridir.

La Fresnaye, Roger de (1885-1925) Fransız ressamı. Resim sanatında kübizm döneminin en usta ve en olumlu yaratıcılarından biridir. Kübizm anlayışını uygulayarak klasik bir üslûp dengesine ulaşmıştır.

lâfügüzaf Far. b. i. Boş söz.

lâfzan Ar. zf. Lâf bakımından, anlamına bakmayarak yalnız kelimelerden ötürü: Bu beyit lâfzan pek süslü ama, mânaca zayıf.

Lagache, Daniel (Doğ. 1903) Fransız psikologu ve psikyatrı. Ona göre psikolojik araştırmalar ancak kliniklerde yapılabilir. Bu araştırmaların konusu da belirli sosyal ve kültürel çevrelerdeki bireysel davranışlardır. Başlıca eseri: «La jalousie amoureuse et l'unité de la psychologie — Aşk Kıskançlığı ve Psikolojik Birlik» dir.

Lagaş Aşağı Mezopotamya'da kurulmuş olan, Sümerler'in en önemli şehir devletlerinden biri. Öbür Sümer şehir devletleri içinde tarihi en iyi bilinen Lagaş'da, Urnina sülalesinin bozulan yönetimine karşı M.Ö. 2800'e doğru bir devrimle iş başına gelen Urgakina, dünyada kanunları ilk defa toplayan kral olmuştur. Bir süre Uruklar'ın, Akadlar'ın ve Guriler'in egemenliği altında kalan Lagaş, Kral Gudea zamanında bağımsızlığını elde ederek Sumer uygarlığının merkezi olmuştur.

Lagerkvist, Par (Doğ. 1891) İsveçli yazar. «Yürek Sıkıntısı» adlı şiir kitabını 1916'da yayımlayan yazar daha sonra, karamsarlığın büyük yer aldığı romanlarını yazdı. «Barabbas» adlı romanı şaheseri olarak kabul edilir. Başarılı tiyatro oyunları da veren yazar 1951'de Nobel Edebiyat ödülünü kazanmıştır.

Lagerlöf, Selma (1858-1940) İsveçli kadın yazar. İlk romanı «Gösta Berling'in Saga'sı» nı 1891'de yayımlayan yazar, İsveç edebiyatında romantizme yeni bir yön verdi. «Lilyekrona'nın Evi», «Ölüm Arabacısı», «Anna Svard» adlı romanları en güçlü eserleri arasındadır. 1909'da Nobel Edebiyat ödülünü kazanan yazarın çocuklar için yazdığı «Nils Holgersson'un Eşsiz Gezisi» adlı eseri şaheserleri arasındadır.

Lagneau, Jules (1851-1894) Fransız filozofu. İnsanın özgürlüğü duygusuyla, Spinoza'nın rasyonalizm ve panteizmini bağdaştırmaya çalışmıştır. Eserleri, ölümünden sonra «Ünlü Dersler» adı altında yayınlanmıştır.

Lagos Nijerya'nın, Gine körfezi kıyısında 364 000 nüfuslu başkenti ve en önemli limanı. Dolaylarında kauçuk ve kereste elde edilir. Aynı zamanda önemli bir ticaret ve sanayi merkezidir.

lagün i. Denizden kıyı kordonu adı verilen bir setle ya da dar bir kanalla ayrılmış göl. Denizle gölün özelliklerini taşır. Tuzluluk durumu çok değişiktir. Lagünlerde, tuzluluk değişimlerine dayanıklı canlılar yaşayabilir. [İng. Lagoon]

lağar Far. s. Arık, zayıf, etsiz. [Maigre — Meager]

lâğım i. ★ 1. Yer altında dar yol, üstü kapalı hendek, sıçan yolu: Kale ve siper savaşlarında lâğım açmak esaslı işlerdendir. [Vidange — Underground tunnel] ★ 2. Çirkeflerin akıp gitmesi için yapılan yeraltı arkı, geriz.

lâğımcı s. ★ 1. Çirkef lâğımlarını açıp temizleyen işçi. [Vidangeur — Sewerman] ★ 2. Düşman kale duvarlarını atmak için lâğım kazan asker. [Mineur — Miner]

lâğımla atmak b. f. (Bir kayayı ya da maden kütlesini) Delip içine patlayıcı maddeler koyduktan sonra bu maddeleri ateşliyerek patlatmak.

lağıv, -ğvı Ar. i. ★ 1. Kaldırma, hükümsüz bırakma. esk. Fesih, iptal: O daireyi lâğvettiler. ★ 2. Boş, gereksiz. esk. Beyhude: Bu sözler lâğıvden ibarettir.

lağvetmek f. Bir kuram ya da geleneği hükümsüz bırakmak, ya da bir kurulu kaldırmak. [Supprimer — To abrogate]

lağvolmak, lağvolunmak f. Kaldırılmak, feshedilmek. [Etre supprimé — To be abrogated]

Lahan Bak. Başyurt.

lahana Yun. i. Üstü yeşil, içi beyaz, büyük ve kat kat sarılı yapraklardan meydana gelen ve kışın yetiştirilip yenilen sebze. Turpgillerdendir. Kırmızı lahana, kara lahana, baş lahana, Brüksel lahanası gibi çeşitleri vardır. Etle pişirilir, dolması, salatası ve turşusu olur. [Chou — Cabbage]

lâhavle Ar. b. ü. Tanrı'dan başka kuvvet ve kudret yoktur demek olan Arapça bir cümlenin ilk kelimesi. Dilimizde can sıkacak bir hal karşısında, kötü bir şey söylemekten korunmak için söylenir ve Tanrı'ya sığınma anlamına gelir.

Lahey (Flamanca Den Haag ya da 's Gravenhage) Hollanda'nın, Kuzey denizi yakınlarında 606 800 nüfuslu yönetim ve diplomatik başkenti. Hollanda krallarının Amsterdam'da oturmasına karşılık, hükümet ve parlamento Lahey'de bulunmaktadır. Uluslararası diplomasi yönünden geleneksel bir önemi olan bu şehirde Uluslararası Adalet Divanı toplanır.

Lahey Sözleşmeleri Tar. 1899 ve 1907 yıllarında La Haye'de yapılan ve uluslararası hukukun birçok sorunlarını çözümleyen sözleşmeler. Bu sözleşmeler genel olarak, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi, savaş örf ve adetlerinin saptanması, tarafsız devletlerin durumu, savaşta ticaret gemilerinin hukuk durumları, deniz savaşlarının kurallarını ilgilendirmektedir ve çoğu, günümüzde de geçerlidir.

lahika Ar. i. Katılan şey, ek: Konunun lahikası.

lahim, -hmi Ar. i. Et. Koyun eti.

lâhin, -hni Ar. i. Güzel ses, ezgi. esk. Nağme, ahenk.

lahit, -hdi Ar. i. Kenarları taş ve harçla örülmüş, üstü kapaklı mezar, koytak.

lahmacun Ar. i. Üstüne kıyma konularak fırında pişirilen bir çeşit pide.

Lahor (Batı Pakistan) Pencab eyaletinin 1 296 000 nüfuslu merkezi. Babür Şah zamanında imparatorluğun başkenti idi. Bu çağdan kalma yapılarla süslüdür. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Hindistan'dan gelen Müslüman göçmenlerle nüfusu çok artmış, sanayii gelişmiştir. Pakistan'ın en büyük üniversitelerinden biri buradadır. Şehirde bir de nükleer araştırma merkezi bulunmaktadır. Öteden beri dokumaları, özellikle şallarıyla ün yapmıştır.

Lahti (Finlandiya) Göller bölgesinin güneyinde 72 000 nüfuslu bir şehir. 1905 yılında kurulmuş olmasına rağmen hızla gelişmiş, ülkenin önde gelen bir kış sporları ve turizm merkezi olmuştur.

lâhuraki i. Lâhuri kelimesinin Rumca kurala uydurulmuş bir şekli. Hindistan'ın Lahor şehrinde yapılan şalların taklidi olan ince yünden yapılma bir çeşit kumaşın adı olmuştur.

lâhurî Far. i. Hindistan'ın Lahor şehrinde yapılan bir cins şal.

lâhut Ar. i. Tanrılık.

lâhutî Ar. s. Tanrısal

lâhza (lâhze) Ar. i. Göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa zaman.

lâhzada zf. Bir anda, göz açıp kapayıncaya kadar.

lak ★ 1. Bazı isimlerin sonuna eklenerek yer anlamı verir: Kışlak = Kışlayacak yer. Avlak = Avlanacak yer. ★ 2. Bazı isimlere ya da fiillere eklenerek sıfatlar meydana getirir ve son heceleri hafif kelimelerde «lek» şekline girer: Patlak, çatlak, cavlak, işlek.

lak, laka Hintçe i. Gomalaka denilen ve Uzak Doğu'da ağaçlardan toplanan esmer kırmızı renkte bir sıvı. Mobilya, biblo, kutu gibi eşyayı sıvayıp cilâlamakta kullanılır. [Lague — Lacquer]

lakap Ar. i. Takılmış ad; bir kimseye, benzerlerinden ve adaşlarından ayırmak için hal ve sıfatına yakıştırılmış ad: Yiğit, lakabiyle anılır. [Surnom — Nickname, cognomen]

lâkaydî Ar. Far. i. İlgisizlik, aldırmazlık. [Indifférence — Indifference]

lâkayt Ar. s. Kayıtsız, aldırışsız, ilgisiz. [Insoucieux, nonchalant — Indifferent, nonchalant]

lake Fr. s. Lak ya da laka denilen kara ya da kırmızı renkli Çin verniği ve bu vernikle boyanmış eşya: Lake dolap. [Laqué — Lacquered]

lakerda Yun. i. Altı parmak denilen büyük palamut balığının dilim dilim kesilmiş salamurası. [Thone salé — Salted tunny]

lakırdı i. ★ 1. Söz. Kelime. Ar. Kelâm: Bu ne biçim lâkırdı. [Mot, parole — Word] ★ 2. Konuşma. Ar. Mükâleme. Sohbet: Lakırdıyı bırakalım, işe bakalım. [Conversation — Talk] ★ 3. Pazarlık: Al şu kaparoyu, lakırdısını sonra ederiz. [Propos — Bargaining] ★ 4. Ağız dalaşı: Aralarında lâkırdı geçmiş. Ar. Münazaa. [Dispute — Quarrel] ★ 5. Söz ya da düşünceye karşı koyma: Lakırdı istemem, ne dersem o olacak. Ar. İtiraz. [Objection — Objection] ★ 6. Boş söz. Far. Lafü güzaf. [Palabre — Idle - talk]

lakırdı ağzından dökülmek b. f. İsteksiz konuşmak.

lakırdı altında kalmamak b. f. Dokunaklı her söze mutlaka cevap vermek.

LAHANA ÇEŞİTLERİ

Başlahana

Frenk lahanası

Karalahana

lâle

Katmerli lâle ve yaban lâlesi

lakırdı anlamaz b. s. Kulağına söz girmez, söz anlamaz.

lakırdı avlamak b. f. Çıkarı için başkalarının sözünden kelime, haber kapmak.

lakırdı bitirmek b. f. ★ 1. Pazarlıkta uyuşmak, kesişmek. ★ 2. Konuşmaya son vermek.

lakırdıcı s. Lakırdı bulup söyleyen. Konuşkan: Böyle lakırdıcı çocuk görmedim. [Bavard — Chatter - box]

lakırdı kavaf b. s. Geveze, çalçene.

lakırdıya boğmak b. f. Çok ve üstten konuşarak inandırmak ya da razı etmek.

lakırdıya çanak tutmak b. f. Söz ve hareketleriyle şiddetli söze sebep olmak.

lakırdı yakası açmak b. f. Geçmiş bir lakırdıyı tazelemek.

lakırdıyı ağzına tıkamak b. f. Birinin sözünü bitirmesine meydan vermeden şiddetli bir karşılıkla susturmak.

lakırdıyı ezip büzmek b. f. Söylemesini beceremeyip aynı şeyleri tekrarlamak. [Bégayer — To beat about the bush]

lâkin Ar. b. Ama, fakat, ancak, şu var ki, şu şartla ki: Giderim, lâkin dönmem. [Mais — But, nevertheless]

Lakkadiv Adaları (Hindistan) Batıda, Hint okyanusunda 24 000 nüfuslu bir takımada. 10 kadar ada ve pek çok adacıktan meydana gelen bu takımadanın adı, Sanskritçe «yüz bin ada» anlamına gelir.

laklak i. Leyleğin gagasıyla çıkardığı ses. Leyleğin ömrü laklakla geçer. [Jacasser — Clacking]

laklaka Ar. i. ★ 1. Laklak. ★ 2. mec. Boş söz. [Jaserie — Senseless chatter]

laklakiyat, -tı Ar. ç. i. Boş lakırdılar, değersiz sözler.

lâkonik Fr. s. Pek kısa ve özlü (söz). esk. Veciz. [Laconique — Laconic]

Lakonya Yunanıstan'da Peloponez (Mora) yarımadasının güneydoğusundaki bölgenin tarihteki adı. Merkezi İsparta şehri idi.

lakoz Yun. i. Bir cins kefal balığı. [Muge — Mullet]

Lakşmi Hint mitolojisinde servet tanrıçası ve Vişnu'nun karısı.

laktik mayalar ç. b. i. Sütte bulunan ve kazeini sertleştirmek yoluyla laktozu asit laktiğe çeviren bakteriler. Laktik mayalar sütçülük endüstrisinde önemli bir rol oynar. [Ferments lactiques — Lactic ferments]

laktoz Fr. i. Memelilerin sütünde % 3 - 8 oranında bulunan şeker, süt şekeri. Bir litre sütte 30 gr. laktoz vardır. Barsak iltihaplarının tedavisinde kullanılmaktadır. [Lactose — Lactose]

lâl, -li Ar. i. ★ 1. Bir çeşit yakut. Açık renkte olup eskiden değerli taşlardan sayılırdı. Bedehşan'da çıktığı için «lâl-i bedehşani» diye Osmanlı edebiyatına da girmiştir. [Rubis — Ruby] ★ 2. Bir çeşit kırmızı mürekkep. [Encre rouge — Red ink] ★ 3. Parlak kırmızı renk: Dudaklarının lâline diyecek yok. [Carmin — Carmine] ★ 4. mec. Sevgilinin dudağı. ★ 5. mec. Şarap.

lâl, -li Far. s. Dilsiz. Ar. Epkem. [Muet — Mute]

lala Far. i. ★ 1. Eskiden zenginlerle büyük memurların çocuklarına bakmak üzere kullandıkları adam. Lala görünüşte hizmetkâr durumunda idiyse de çocuğun aynı zamanda eğitimiyle de görevli olduğu için sözünü dinletirdi. ★ 2. Eskiden padişah saraylarında harem ağalarına verilen san. ★ 3. Eskiden saraya alınan acemilere saray geleneklerini öğreten görevlilere verilen ad. ★ 4. Eskiden sarayda şehzadelerin öğrenim ve eğitimiyle ilgilenen kişi. Bunların başına «başlala» denilirdi. Tecrübeli ve bilgili adamlardan seçilen lalaların, şehzadelerin hareketleri üzerinde etkileri olurdu. Şehzadeler valiliklerde bulundukları zamanlarda, işleri yöneten lala adlı güvenilir adamları vardı. ★ 5. Eskiden sadrazamlara «atabek» karşılığı olarak verilen san. ★ 6. Köle, bende.

laladaş i. Bir lalanın terbiyesi altında bulunan acemilerin birbirlerine verdikleri ad.

lalalık i. Lalanın yaptığı iş.

lalanga i. Tavada yağda pişen ve üzerine şeker ya da şerbet dökülen sulandırılmış hamur; yassı lokma.

Lalapaşa Edirne'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 554 km^2 olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 12 806, merkezinin nüfusu 1 048'dir. İlçe toprakları Bulgaristan sınırında ve çok dalgalı bir yayla halindedir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Edirne'ye 26 km. uzaklıktadır.

lalapaşa b. i. ★ 1. Şehzade lalalarından paşa ünvanını almış olan kimse. ★ 2. mec. Hoppa ve yaramaz çocuk.

lalapaşa eğlendirmek b. f. mec. Hoppa ve yaramaz çocuğu ya da birini eğlendirmek zorunda kalmak: İşimiz yok da lalapaşa eğlendireceğiz?

lalapaşa oyunu b. i. mec. Hoppalık ve yaramazlık.

lâle Far. i. ★ 1. Zambakgillerden, yaprakları uzun ve mızraksı, çiçekleri türlü renklerde ya da alaca ve kadeh biçiminde olan, birçok çeşitleri bulunan soğanlı süs bitkisi. Lâle, XVI. yüzyılda bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Bugün, özellikle Hollanda'da geniş ölçüde yetiştirilmektedir. [Tulipe — Tulip] ★ 2. mec. Pembe dudaklar. ★ 3. Eskiden ağır suçluların boynuna geçirilen demir halka. [Carcan — Iron ring] ★ 4. Meyva özellikle incir koparmak için üç dört çatallı sırık.

lâle - berk b. i. Lalenin taçyaprağı.

Lâle Devri Tar. (1718-1730) III. Ahmet zamanında 12 yıl ve birkaç ay sürmüş olan, israf ve sefahat dönemine verilen ad. Lâ-

le Devri'ni açan, III. Ahmet'in sadrazam ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşa'dır. «Sefaretname» siyle ünlü Yirmisekizçelebi Mehmet Efendi (Bak.) Fransa sefiri iken gördüğü Versailles sarayını pek beğendiği için İstanbul'a dönünce padişaha ve sadrazama anlatmıştır. Bu yerler örnek tutularak Beşiktaş ilerisindeki Çırağan sarayı ile Kâğıthane'de köşkler, çağlayanlar, korular yapılmış, gene o zamanlarda Hollanda'dan getirilen lâle soğanları pek rağbet görmüştür. Bahçeler renk renk lâlelerle süslenmiş, bir aralık lâle merakı o kadar artmıştır ki tek soğanın bir fındık altınına satılıp alındığı olmuştur. Padişah, sadrazam, İstanbul'un ileri gelenleri ve zenginleri kâh Çırağan sarayında, kâh Kâğıthane'de tertip edilen saz, çengi ve içki alemlerinde eğleniyorlar; gece eğlencelerinde de üstlerine birer mum diktikleri kaplumbağaları lâlelerin altında dolaştırarak çırağanlar tertip ediyorlardı. Bu devri Patrona Halil İsyanı kapamıştır. Padişah, damadı İbrahim Paşa'yı boğdurarak cesedini ayaklanan halkın önüne arttırmış; bu devri yansıtmış ve hiçbir eğlenceden geri kalmamış olan ünlü şair Nedim, Beşiktaş'daki evini saranlardan kaçarken damdan düşüp ölmüştür. III. Ahmet de tahtı I. Mahmut'a bırakmak zorunda kalmıştır.

lâlefam b. s. Pembe, kırmızı.

lâlegûn b. s. Pembe ya da kırmızı.

Lâle Hatun, Kutluğ Hatun (Ölm. 1282) Kutluğhanlar soyundan olup bu soyun Kirman'da hüküm sürmüş üçüncü hükümdarı Kutbettin Mehmet'in karısı ve şair bir Türk kadını. Kocasının ölümünden sonra 1257'de başa kendi geçmiş ve bir aralık yönetimi oğlu Sultan Haccaç'a bırakmıştır. O zamanki edebiyat dili Farsça'da çok güzel şiirler bırakmış olan Lâle Hatun, zekâ ve bilgisiyle ün salmıştır.

lâle-i zar b. s. Pembe yanaklı.

Lâleli XVI. yüzyılda ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşamış ermişlerden biri. Adını İstanbul'un bir semtine bırakmış olan bu adam o semtte hasırdan bir kulübe içinde yaşarmış. Ölümünde kulübesinin bulunduğu yere ve çeşmenin yanına gömülmüştür. O semtte III. Mustafa'nın yaptırdığı camiye halkın padişahın adını vermeyip Lâleli adını vermesi, bu adamın halkın zihninde ne kadar kuvvetli yer tuttuğunu gösterir.

Lâleli Camisi İstanbul'da Beyazıt'la Aksaray arasındaki caminin adı. Padişah III. Mustafa tarafından 1763'de yaptırılmış, 1765'de depremden yıkılmışsa da 1782'de onarılmıştır.

lâlelik i. Ağzı dar çiçeklik. Lâle Devri'nde çok kullanılmış, türlü toprak ve madenlerden, hattâ altından çeşitleri yapılmıştır.

lâlettayin Ar. zf. Belirtmeksizin, rastgele: İçlerinden lâlettayin bir tanesini alıvermişler. [Indifféremment — At random]

lâlezar b. i. Lâle tarhı ya da bahçesi.

lâle zinciri b. i. Den. Dümen yelpazesine takılıp sancak ve iskele tarafına alınan zincir. Gerekince dümen bunlarla yönetilir. [Chaîne de gouvernail — Steering chain]

lâlgûn b. s. Parlak kırmızı renkli.

Lalo, Edouard (1828-1892) Fransız bestecisi. Lille'de doğdu. Paris Konservatuvarı'nda okudu. Sanat hayatına oda müziği türündeki besteleriyle başlamış, «Fiesque» adlı ilk operasını verinceye kadar dikkati çekmemiştir. «Le Divertissement» adlı konçertosu ve «İspanyol Senfonisi» büyük başarı kazandı. Lalo, Fransız modern müzik ekolünün öncüsü sayılır. Debussy ve Dukas üzerindeki etkisi büyüktür.

lam Fr. i. Mikroskopla incelenecek maddelerin, üzerine konulduğu darca ve uzun cam parçası. [Lame — Microscope slide]

lam Ar. i. Eski alfabede «l» harfinin adı.

lama Peruca i. Zo. Çift tırnaklıların geviş getirenler alt takımının devegiller familyasının bir türü. İkisi evcil ve ikisi yabani dört çeşiti vardır. Yetişkin erkeklerinin boyu 120 cm. dir. Tüyleri kahverengi, siyahımsı ile beyaz arasındadır. Kuvveti, iriliği ve en sarp dağlarda kolay yürümeleri dolayısıyla yük hayvanı olarak kullanılır. Alpaka ve viskunyanın 60 cm. uzunluğunda olabilen ipeğimsi yapağısından dokunan kumaşlar çok değerlidir. Lama ve alpaka evcil, guanako ve viskunya yabani çeşitleridir. [Lama — Lama]

lama i. Tibetli Budist rahibi. Bunların en büyüğü Dalay Lama'dır. Lamaizm, Budizm'in Tibet'de aldığı değişik biçimdir. Bu inanışa göre mantra adı verilen kutsal hecelerin söylenmesi, mutlak'a ermek için yeter. Bu dinde olanlar, soluk alma ile ilgili bir çeşit yoganın, insana doğaüstü bir takım güçler kazandırdığına inanırlar.

lama demiri b. i. Bir çeşit inşaat demirinin adı.

lamaist Fr. i. Lamaizm dininden olan kimse. [Lamaiste — Lamaist]

lamaizm Fr. i. Özellikle Tibet'de gelişmiş olan bir din. Budizm'in bir çeşididir. Lamaizm, Moğolistan'a, Çin'e ve Sibery'ya Tibet'den yayılmıştır. Bu dini Tibet'e Podma Sambhava adında bir rahip sokmuştur. [Lamaïsme — Lamaism]

Lamarck, Jean - Baptiste de Monet, Chevalier de (1744-1829) Fransız tabiat bilimleri bilgini. Dönüşümcülük (transformizm) teorisini kurmuş, evrimi açıklayıcı bir teori ileri sürmüştür. Ona göre türler veraset ve çevreye uyma yoluyla birbirinden meydana gelmiştir: Çevrenin değişimi ile türler de dönüşmüş, hay-

Edouard Lalo

Lamarck

Lama

gaz lâmbası

Alphonse de Lamartine

lando

vanlarda yeni alışkanlıklar meydana çıkmıştır; bu değişiklik hayvanların eylemlerinde yeni bir değişikliği gerektirmiş, bu eylemlerle de organların gelişmesinde değişiklik olmuştur. Lamarck bu fikirlerini şöyle bir örnekle açıklar: Zürafa otla beslenen bir hayvandır; yaşadığı çevre çölleşince hayvanın boynu ve bacakları uzamıştır. Böylece 6 m. yükseklikteki ağaç dallarındaki yapraklarla beslenebilmektedir.

Lamarkçılık i. Fel. Lamarck'ın şekildeğişimcilik (transformizm ya da dönüşümcülük) doktrini. Darvenciliğe aykırı bir felsefe görüşüdür. Bu görüşe göre evrim doğrudan doğruya soyaçekim, uyma ve ortam değiştirme gibi hallerin sonucudur. esk. Lamarkizm. [Lamarckisme — Lamarckism]

Lamartine, Alphonse de (1790-1869) Fransız şairi. Mâcon'da doğdu, Paris'de öldü. 1820'-de yayımladığı «Méditations poétiques — Şiirsel Düşünceler» adlı kitabıyla büyük bir üne ulaştı. Bu başarısıyla ilgili olarak Fransa'nın Napoli elçiliği ataşeliğine atandı. Bourbonlar'ın yönetimleri süresince birçok önemli görevlerde bulundu. 1830'da Fransız Akademisi'ne, 1834'de de Milletvekilleri Meclisi'ne girdi. Bu arada doğuya bir gezi yapan şair, İstanbul'a da geldi, Abdülmecit tarafından kabul edildi Hattâ kendisine Aydın ilinde bir de çiftlik armağan edildi. 1848'de Fransa'da geçici hükümetin dışişleri bakanlığına getirilen Lamartine kısa bir süre sonra halkın gözünden düştü ve siyaset alanından çekildi. Birçok eseri arasında hâlâ değerini sürdürebilen eserleri şunlardır: «Nouvelles Méditations poétiques — Yeni Şiirsel Düşünceler», «Harmonies poétiques et religieuses — Şiirsel ve Dinsel Uyumlar», «Jocelyn», «La Chute d'un ange — Bir Meleğin Düşüşü», «Graziella.».

lamba Yun. i. ★ 1. Yağ, petrol gibi yanıcı bir sıvıyı yakarak ya da başka enerjileri kullanarak ışık enerjisi elde etmeye yarayan aygıt. Uzun bir gelişim çizgisi vardır. Yakacak olarak yağ, ispirto, asetilen, petrol, havagazı kullanan lambalar yapılmıştır. Elektriğin bulunmasıyla elektrik enerjisini ışık enerjisine çeviren elektrik lambaları (Bak. ampul, Edison) kullanılmıştır. Petrol lambası, Avrupa'da 1860 yılında yapılmıştır. İlk elektrik lambasını ise 1879'da Yabloşkof yapmıştır. Sonra Edison akkor flamanlı elektrik lambasını geliştirmiştir. Daha sonraları ise güneş ışığına yakın ışık veren ya da renkli aydınlatma sağlayan flüoresan lambalar yapılmıştır. [Lampe — Lamp] ★ 2. Telsiz alıcı ve vericilerinde çeşitli görevler yüklenen aygıt. (Bak. radyo lambası). [Lampe de radio — Radio lamp] ★ 3. İçine bir şey geçip yerleşecek biçimde açılmış uzun ve dar yuva. Doğrama, mermer ya da madenleri birbirine geçirme işlerinde kullanılır. [Rainur — Groove, rabbet]

lamba açmak b. f. Bir tahtanın diğer bir tahtaya geçerek birleşmesi için erkek çıkıntının içine gireceği yere dişi yuva açmak.

lambacı i. Lamba yapan adam. [Lampier — Lamp - maker]

lamba karpuzu b. i. Işığı yumuşatmak için lambalara geçirilen mat camdan yuvarlak siper. [Globe de lampe — Globe of a lamp]

lambalı s. ★ 1. Lambası olan: Beş lambalı avize. [Qui a lampe — With lamps] ★ 2. Kenarları birbirine geçecek şekilde yivli ya da erkekli dişili hazırlanmış. [Enchassé — Grooved]

Lamb, Charles (1775-1834) İngiliz yazarı. Önce kızkardeşiyle beraber yazdığı ve 1807'-de yayımlanan «Tales from Shakespeare — Shakespeare'den Öyküler» adlı eseriyle üne ulaştı. Bu kitap çocuklar için hazırlanmıştı. Ama Lamb'in asıl değeri «Elia» takma adı altında yazdığı denemelerindedir. İngiliz edebiyatının en büyük deneme yazarlarından biri olan Lamb bu tür yazılarını 1820-25 yılları arasında «London Magazine» de yayımladı. Denemelerinde Lamb, İngilizler'in «humour» dedikleri ve bizim ancak mizah kelimesiyle nitelendirebileceğimiz çok ince ve tatlı bir mizah anlayışını duygusal ve sıcak bir anlatımla birleştirir.

Lambert, Constant (1905-1951) İngiliz besteci. Londra Krallık Müzik Koleji'nde eğitim gördü. «Summer's Last Will and Testament» adlı oratoryosu, «Romeo and Juliet» balesi ve piyano, koro ve orkestra için bestelediği «Rio Grande» senfonik tablosu en ünlü eserleridir.

Lambert, Jean Henri Fransız matematikçisi ve filozofu. (1728-1777) Mulhouse'da doğdu. Kendi adını taşıyan izdüşüm sisteminin bulucusudur. Bu sistem yüksek ölçek (1/20 000 ve daha yukarı) haritaların çekilmesinde ve çoğaltılmasında kullanılmaktadır.

lambri Fr. i. Mim. Mermer, taklit malzeme, özellikle tahtadan yapılan duvar kaplaması.

Lambros, Spyridion (1851-1919) Yunan tarihçisi ve politikacı. Korfu'da doğdu. 1916'-da başbakan oldu, 1918'de Venizelos hükümetince hapsedildi. 6 ciltlik bir Yunanistan tarihi vardır.

lame Fr. s. Dokusunda maden teller bulunan ya da maden parlaklığı verilmiş: Lame kumaş, lame iskarpin. [Lamé — Worked with silver]

lamel Fr. i. Mikroskop muayenesinde lam üstüne kapatılan küçük ve incecik cam parçası. [Lamelle — Cover - glass]

lamelif Ar. i. Eski alfabede lam ve elif harflerinden meydana gelmiş bileşik harf.

lamelif çevirmek b. f. Kısaca dolaşıp dönmek.

Lamennais, Félicité de (1782-1854) Fransız filozofu. Başlangıçta, teokratik prensibin övgücüsü olduğu halde sonradan devrimci fikirlerin ateşli bir savunucusu olmuş, en sonunda da Hıristiyan kilisesiyle bütün bağlarını koparmış ve Papa tarafından aforoz edilmiştir. Başlıca eserleri: «Esclavage moderne — Modern Kölelik», «Le livre du peuple — Halkın Kitabı», «De la religion — Din Hakkında» dır.

La Metterie, Julien Offroy de (1709-1751) Fransız filozofu. Mekanist bir materyalist olan bu filozof, dekartçıların hayvanlar üzerindeki teorilerini insanlara uygulayarak, insanların duygu, tasavvur ve yargılarının, sinir sisteminin mekanik bir işleyişi sonucu meydana geldiğini ileri sürdü. Başlıca eserleri: «Histoire naturelle de l'âme — Ruhun Doğal Tarihi», «L'homme machine — Makine Adam», «Politique du médecin de Machiavel ou le chemin de la fortune ouvert aux médecins — Makyavelce Hekim Politikası ya da Hekimlere Açılan Yükseliş Yolu» dur.

Lâmii Çelebi, Mahmut (Ölm. 1531) Bilgin ve şair. Bursa'da doğdu. Asıl adı Mahmut, şiirlerinde kullandığı ad Lâmii'dir. Eserleri arasında, «İbretnüma», «Münazarai Bahr-ü Şita» adı ile bir araya gelmiş hikâyeleri ve basılmamış «Şeref - ül İnsan» adlı ahlâka ait kitabı; manzum eserleri arasında da «Ferhatname», «Vamık-u Azrâ», «Cabirname», «Divanı Eş'ar» ve Bursa'nın sularıyla gezinti yerlerini anlatan «Şehrengizi Bursa» sı sayılabilir.

laminarya Lat. i. Eskimolar'ın yiyecek olarak yararlandıkları, kurutulmuşunu hekimlerin bazı vücut kanallarını genişletmekte kullandıkları bir cins deniz yosunu.

lâmise Ar. ★ 1. s. El ile tutan, dokunan. ★ 2. i. Duyarga.

Lamme, Benjamin (1864-1924) Amerikalı makine ve elektrik mühendisi. Aydınlatma, kaldırma makineleri ve demiryollarında kullanılan doğru akımlı aletlerin geliştirilmesinde çalışmış, dalgalı akımların geliştirilmesiyle ilgili buluşlarıyla da tanınmıştır.

Lamont, Johann von (1805-1879) İskoçyalı - Alman astronom ve fizikçi. Braemer'de doğdu. Öğrenimi için gönderildiği Almanya'dan bir daha İskoçya'ya dönmemiş ve Münich yakınlarındaki bir rasathaneye müdür olmuş ve incelemeler için gene oralarda bir rasathane kurmuştur. 1852'de Münich Üniversitesi astronomi profesörlüğüne getirilmiş ve 34 674 yıldızın on bir bölgelik kataloğunu hazırlamıştır.

lampasa i. ★ 1. Uzun, yırtmaçlı etek. ★ 2. Den. Sereni kuvvetlendirmek için üzerine kaplanan tiriz. ★ 3. s. (Elbise için) Bol ve biçimsiz, hantal.

Lamperecht, Karl (1856-1915) Alman tarihçisi. Jessen'de doğdu. I. Dünya Savaşı'ndan önceki Alman tarih ekolünün tanınmış kişilerinden biriydi. 12 ciltlik büyük «Alman Tarihi» ve «Ortaçağ'da Fransa İktisadî Devleti Üzerine Bir Etüt» ü ile ün yapmıştır.

Lampsacus Bak. Lapseki.

Lamya Mit. Yunan mitolojisinde dişi bir hayalet. Zeus'un sevgilisi ve Libya kraliçesidir. Onu kıskanan Zeus'un karısı Hera çocuklarını çalmış, o da intikamını almak için her bulduğu çocuğu öldürmüş. Gene Yunan mitolojisinde Lamya, genç erkeklerin kanını emen bir vampir olarak gösterilir.

Lamy, Claude August (1820-1878) Fransız kimyacısı. Ney'de doğdu. 1862'de talyum madenini bulmuştur.

Lanark (İngiltere) İskoçya'nın, Clyde nehri vadisini kapsayan en kalabalık kontluğu. Nüfusu 1 630 000, merkezi Lanark kasabası, en önemli şehri Glasgow'dur.

Lancashire (İngiltere) İrlanda denizi ile Pennine dağları arasında, 5 130 000 nüfuslu bir kontluk. Merkezi Preston, diğer önemli şehirleri Manchester ve Liverpool'dur. Dokuma sanayii önemlidir.

Lan - Çeu (Çin) Kuzeyde, Hoang - Ho (Sarı nehir) kıyısında, Kansu eyaletinin 700 000 nüfuslu merkezi. Petrol rafinerileri, petro - kimya kuruluşları, petrol sondaj ve çıkarma donanımı fabrikaları önemlidir.

Lander, Richard (1804-1834) İngiliz gezgini. Kardeşi John Lander'le (1807-1839) Nijer nehrinde keşif gezileri yapmış, yerliler tarafından öldürülmüştür.

lando Fr. i. Dört tekerlekli, gerekince açılır kapanır çift körüklü geniş araba. Adını Palatinat'nın Landau şehrinden almıştır. [Landau — Landau]

Landor, Walter Savage (1775-1864) İngiliz yazar ve şairi. Ipsley - Court'ta doğdu. Felsefe ve politika konularındaki «Hayalî Konuşmalar» adlı eserinin birinci serisini 1824, ikinci serisini 1829'da yazmış ve 1846'da bunlara üçüncü bir seri eklemiştir. Shakespeare üzerine de bir kitabı vardır.

Land's End İngiltere'nin güneybatı ucundaki burun.

Landsteiner, Karl (1868-1943) Amerikalı biyolojist. Viyana'da doğdu. Kan aktarımı üzerindeki çalışmalarıyla tanınmıştır. 1930 Tıp Nobel armağanını kazanmıştır.

Lane, Edward William (1801-1876) İngiliz müsteşrik. 1825-1828, 1833-1835, 1842-1849 yıllarında üç defa Mısır'a gitmiş, birçok araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. «Arabistan Geceleri» ni İngilizce'ye çevirmiştir. Otuz yıllık çalışmasının ürünü olan Arapça sözlüğü, ölümü üzerine yarım kalmıştır.

lânet, -ti Ar. i. ★ 1. (Halk dilinde: Nalet) Tanrı'nın af ve merhametinden yoksun olma, ilenç. Ar. Nefrin. [Malediction —

Eskiden evlerimizde kullanılan 2 lâmba

Mahmut Lâmii Çelebi

Damnation] ★ 2. Dinden koğma, aforoz. [Anathème — Excommunication] ★ 3. mec. (Evlilik için) Bağlılık. Ar. Nikâh, akit: Lânet halkası boğazına geçmiş. ★ 4. s. Ters, berbat, çok kötü.

lânet etmek b. f. Lânete uğramasına dua etmek. [Maudire — To damn]

lânetlemek f. Kargımak, lânet etmek. [Maudire — To damn]

lânetli s. Lânetlenmiş, kargınmış, kargışlı.

Lange, Friedrich Alberth (1828-1875) Alman filozofu. Yeni kantçı akımdandır. Önemli eseri: «Geschichte der Materialismus — Materyalizm Tarihi» dir.

Langevin, Paul (1872-1946) Fransız fizik bilgini. Gaz iyonları, manyetizma, izafiyet teorisi üzerindeki çalışmalarıyla tanındı. Ses - ötesi titreşimler (ultras - sons) üzerindeki buluşları, I. Dünya Savaşı'nda denizaltıların yerini, uzaktan belirlemede yararlı oldu. Felsefe problemleri ve sosyal davalarla da uğraştı. Bilimin insanlığın mutluluğuna hizmet etmesi ülküsünü savundu. Faşizme karşı savaşan bütün hareketlere katıldı. Bilimle felsefenin, sosyal adalet ve barışa hizmet etmesi görüşünü yazan «La Pensée — Düşünce» dergisini kurdu. Fransa'nın Naziler tarafından istilâsı üzerine, Gestapo tarafından yakalanarak hapse atıldı. Başlıca eserleri: «Pensée et l'action et autres essais de philosophie et d'histoire de la science — Düşünce ve Eylem ve Diğer Bilim Felsefesi ve Tarih Denemeleri», «La physique depuis vingt ans — Fizik Biliminin Son 20 Yıldaki Gelişmeleri», «La Relativité — İzafiyet», «La jeunesse devant le fascisme — Faşizmin Karşısında Gençliğin Durumu» dur.

Lang, Fritz (Doğ. 1890) Ünlü Alman rejisörü. Viyana'da doğdu, bir süre resim ve mimarlık öğrenimi yaptıktan sonra önce senaryoculuğa, 1919'da da rejisörlüğe başladı. I. Dünya Savaşı ertesi Alman sinemasında, ülkeyi sonunda Hitlerizm'e ve faşizme götürecek olan karanlık günleri; büyük dekor, gölge ve ışık oyunlarına dayanan ekspresyonist filimlerinde dolaylı bir biçimde ortaya koydu. Hitler'in iktidara gelmesi üzerine 1933-1957 arasında Amerikan sinemasında çalıştı. Sonra yeniden yurduna döndü. Filimlerinin çoğu sinemanın klasikleri arasında yer alır. Ünlü filimleri: «Nibelungen», «Metropolis» «Dr. Mabuse'ün Vasiyetnamesi» «İnsan Bir Defa Yaşar», «Yaylaların Fahişesi» dir.

langır, lungur ★ 1. b. zf. Kaba maden sesini anlatır: Kova langır lungur kuyuya iniyor. ★ 2. Sağı solu kollamadan söylenen söz için de kullanılır.

Langley, Samuel Pierpont (1834-1906) Roxbury'de doğdu. Amerikalı astronom ve fizikçi. Uçak plancılarının da ilklerindendir. Özellikle güneş ışıması üzerindeki eserleriyle tanınmıştır. 1896'da motorlu bir uçak modeli yaparak dikkate değer denemelerde bulunmuştur.

Irving Langmuir

Langlois, Henri (Doğ. 1914) Fransız Sinemateki'nin kurucusu. Bir Musevi ailenin çocuğu olarak İzmir'de doğdu, ailesiyle Fransa'ya göçtü. Arkadaşı G. Franju ile birlikte 1934'de temelini attığı Fransız Sinemateki, bugün 10 000'i aşkın filmi toplamak suretiyle, dünyanın en büyük sinema hazinelerinden biri durumuna yükselmiştir.

Langmuir, Irving (1881-1957) Amerikalı fizikçi ve kimyacı. Brooklyn'de doğdu. Birleşme değeri, atom bünyesi, atomik hidrojen v.b. üzerine değerli araştırmalarıyla tanındı. Atomik hidrojenin bulucusudur. 1932 Nobel Kimya armağanını kazanmıştır.

Languedoc (Fransa) Güneybatıda, Toulouse'un batısından Akdeniz'e ve Rhône nehrine kadar uzanan bölgenin tarihteki adı. Bölge bu adını Oc dilinden (Langue d'Oc) alır. IX. yüzyıldan itibaren Fransa'da evet anlamına gelen «Oui» sözcüğünü «Oc» biçiminde okuyan güneydeki diyelekler «Oc dili» ortak adıyla, kuzeydeki diyeleklerden ayrılmaktaydı. Bu bölgeyi kapsayan Toulouse Kontluğu 1271 yılında Fransa Krallığı'na bağlanmıştır.

langur i. Zo. Yaprak maymunu. Maymunların dar burunlu maymunlar alt takımının bir familyası. 56 türü vardır. Çin ile Hindistan arasındaki Doğu Hint adaları'nı da içine alan geniş bir bölgede yaşarlar. Langurlar'ın en çok tanınanı Hindistan'da kutsal sayılan Hanumandır.

langust, -tu i. Zo. Kalkanlı istakoz. Eklembacaklıların istakozlar sınıfının bir türü. Kızılımsı mor renklidir. Çok sert bir kalkanı vardır, fakat ayaklarında makasları yoktur. 50 cm. uzunluğunda ve 7 - 8 kg. ağırlığındadır. [Langouste — Spiny lobster]

Laniel, Joseph (Doğ. 1889) Fransız devlet adamı. 1946'da Cumhuriyetçi Hürriyet Partisi'ni kurdu. 1940'da bakan oldu. Çeşitli bakanlıklara getirildi. 1953-1954 yıllarında başbakanlık yaptı.

Lannes. Jean. duc de Montebello (1769-1809) Fransa mareşali ve Napoléon'un en iyi generallerinden biri. Lectoure'de doğdu. Montebello, Marengo, Austerlitz muharebelerinde büyük yararlıkları olmuş, Friedland zaferlerini sağlamış, 1809'da Saragosse'u almıştır. Aynı yılın 22 mayısında Essling savaşında iki ayağını kıran bir gülle ile yaralanmış ve bu yüzden ölmüştür.

lanolin Fr. i. Yapağıdan çıkarılan ve bazı merhemlerin yapılmasında kullanılan sarımtırak yumuşak, yağlı bir madde. 42° C suda, benzin ve eterde erir; kokmaz. [Lanoline — Lanoline]

Lansbury, George (1859-1940) İngiliz işçi lideri. İngiltere'de sosyalist propagandacıların ilklerindendir. İkinci işçi kabinesinde (1929-1931) çalışma bakanı, 1927-1928 ve 1932'de İşçi Partisi resmî lideri olmuştur.

Laokoon

lanse etmek Fr. b. f. Ortaya çıkarmak, meydana atmak. [Promouvoir — To promote]

Lansing (A.B.D.) Michigan eyaletinin, Grand River kıyısında 113 000 nüfuslu merkezi. İleri bir sanayii vardır.

lantan Yun. i. Kim. Sembolü La olan bir eleman. Doğada az bulunan beyaz bir madendir. Kolay işlenir ; fakat tel haline getirilmeye elverişli değildir. Atom sayısı 57, atom ağırlığı 138,9, yoğunluğu 6,1'dir. [Lanthane — Lanthanum]

lantanit Yun. i. Kim. Lantanın da içinde bulunduğu bir maden grubuna verilen ad. Bu gruptaki madenler havagazı lambası yapımında kullanılır. [Lanthanide — Lanthanide]

lanugo i. Hek. Ayva tüyü. Çocuklarda bedende, çocuklar ve kadınlarda yüzde görülen kısa, çok yumuşak, genellikle açık renkli kıllar.

Lanzi, Luigi (1732-1810) İtalyan arkeolog. Treia'da doğdu. Birçok dillere çevrilmiş olan «İtalya Resim Tarihi» adlı eseriyle tanınmıştır.

Laodice Tar. Suriye'nin ve Büyük İskender'in ardılları zamanında Makedonya'nın kraliçe ya da prenseslerinden bazılarının adı olup en ünlüleri Suriye Kralı II. Antiochus'un karısıdır. Kızkardeşini zehirlediği için 240'da idam edilmiştir.

Lao - Çeu ya da Lao - Tan (M.Ö. VI. ya da V. yüzyıl) Çin filozofu. Hayatı hakkındaki bilgiler efsanelerden edinilmektedir. Çeular'ın sarayında arşiv memuru olarak çalıştığı sırada, çıkan kargaşalıklar üzerine batıya gittiği ve tam sınırı geçeceği sırada «Tao-Tö-king» i bir gardiyana yazdırdığı bu söylentiler arasındadır. Taoistler, Lao'nun Hindistan'a geçtiğini ve doktrininin orada Budizm adıyla ortaya çıktığını iddia ederler.

Laodikeia (Bugünkü Goncalı) Küçük Asya'da, II. Antiokhos tarafından kurulmuş olan şehir. Antiokhos şehre karısı Laodike'nin adını vermişti. Büyük bir ticaret yolu üstünde bulunuyordu ve Asya eyaletinin en önemli şehirlerinden biriydi.

Laokoon Mit. Yunan mitolojisinde Truvalı Kral Priam'la Hekuba'nın oğlu. Yunanlılar'ın kıyıya bıraktıkları ünlü tahta atı kentlerine sokmamayı Truvalılar'a öğütlemiş, ama sözünü dinleyen olmamış. Bununla beraber Yunanlılar'ın koruyucu tanrıları tarafından gene de cezalandırılmış. Tenedos adasından ve dalgalar arasından gelen iki canavar yılan tarafından oğullarıyla birlikte yakalanmış ve boğularak ölmüş.

Laos Güneydoğu Asya'da, Viyetnam'ın batısında 236 800 km² genişlikte, 1 880 000 nüfuslu bir krallık. Başkenti Vientian'dır ; Luang - Prabang da ikinci önemli şehridir. Çin'den gelen ve Laos'un Birmanya ve Tayland sınırları boyunca güneye doğru akan Mekong nehri ovası tarıma elverişli ve bereketlidir. Seyrek ormanlarla örtülü engebelerde pek çok fil yaşar. Ülke muson rüzgârlarının etkisine ve yağışlarına açıktır. Ekonomi tarıma dayanır. Ekilen toprakların beşte dördünde pirinç yetiştirilir. ★ Tarihi : Ülke Kamboçlular'ın, Siyamlılar'ın, Viyetnamlılar'ın, Birmanyalılar'ın, Çinliler'in egemenliğinde yaşamıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Fransızlar'ın ilgilendiği ülke, 1893'de Fransa'nın himayesine girdi. 1941'de Japon işgaline uğradı. 1945'de Japonlar'ın çekilmesiyle kurulan bağımsız yönetime Fransız birlikleri 1946'da son verdiler. Ülke, Fransız Uluslar Birliği

lapçın

Laponlar

Pierre Larousse

Pierre Simon Laplace

çerçevesinde 1949'da içişlerinde, 1953'de dışişlerinde bağımsızlığını yeniden elde etti. Prens Suvanna Fuma başkanlığında, tarafsız bir dış politika izleyen yönetim, krallığa son verilmesini ve köklü reformlara girişilmesini isteyen Prens Sufanu Vong önderliğindeki solcular ile Prens Bun Um önderliğindeki sağcılar arasında, güçlükle süren bir denge sağlamaktadır.

lap zf. Hamurumsu ve ağırca bir şey düştüğü vakit çıkan sesi anlatır.

lapa i. ★ 1. Unlu tanelerin su ile kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş şekli: Pirinç lapası, bulgur lapası. [Bouillie — Rice pudding] ★ 2. Bazı tohum, çiçek ya da yaprakların su ile kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş şekli. Yakı olarak kullanılır: Keten tohumu lapası. [Cataplasme — Poultice] ★ 3. Lapa kıvamında olan her şey. [Cataplasmé — Soft dish]

lapacı s. ★ 1. Lapa yemesini seven. ★ 2. mec. Vücutça toplu olduğu halde kuvvetsiz olan: Kalıbına bakmayın, lapacının biridir.

lapa gibi b. s. Yumuşak ve gevşek, sölpük.

lapa lapa zf. Yassı iri taneler halinde.

lapas i. Hayvanların bağlandığı gölgelik.

lapa vurmak b. f. Tedavi amacıyla lapa koymak.

La Paz Bolivya'nın 450 000 nüfuslu fiilî başkenti ve en büyük ekonomik merkezi. Bolivya anayasasına göre başkent Sucre şehri ise de, hükümet, Titicaca gölünün doğusunda 3 630 m. yükseklikte kurulmuş bu şehirde bulunmaktadır. 1548 yılında kurulmuş olan üniversitesi ünlüdür.

lapçın i. Ayağa giyildikten sonra kaytanla bağlanan ökçesiz mest.

La Pérouse, Jean François de (1741-1788) Ünlü Fransız denizcisi. XVI. Louis tarafından 1785'de görevlendirilerek iki gemiyle keşif yolculuğuna çıkmış, Büyük okyanusda Yeni Hebrid takımadasının kuzeyindeki Vanikoro adasında yerliler tarafından adamlarıyla birlikte öldürülmüştür. Gemilerin sonradan bulunan enkazı Fransa'ya getirilerek deniz müzesine kaldırılmıştır.

lapilli Lat. i. Jeol. Ceviz büyüklüğündeki lav parçaları.

lapina i. Zo. Dikenli yüzgeçlilerin lapinagiller familyasının bir türü. Yalnız Akdeniz'de yaşar. Parlak kırmızı ve yeşil renkli, güzel görünüşlü bir balıktır. [Labrus, lapina — Wrasse]

lapingiller ç. i. Zo. Dikenli yüzgeçlilerin bir familyası. 450 türü vardır.

Lapitler Mit. Tesalya'nın mitolojik bir kavmi. Lapitler beygir yetiştirmeleriyle, özellikle yarısı insan, yarısı at olan yaratıklara (Kentoros) karşı savaşlarıyla ünlüdürler. Kralları Pirithoes'un düğününde Kentoroslar sarhoşlukla kadınlara hakaret edince müthiş bir kavga çıkmış ve Lapitler Kentoroslar'ı yenilgiye uğratmışlardır.

Laplace, Pierre Simon Marquis de (1749-1827) Fransız fizik, astronomi ve matematik bilgini. Gök mekaniği üzerinde çalışan Laplace'ın, Ay'ın, Jüpiter ve Satürn gezegenlerinin hareketiyle ilgili buluşları vardır. Kuyruklu yıldızlar ve gel - git olayı üzerinde incelemeler yapmıştır. Asıl ününü sağlayan, evrenin gelişmesini açıklayan ve Kant - Laplace adıyla anılan teoriyi ortaya atmış olmasıdır. Fizikte elektromekaniğin ilkel kanunlarını bulmuştur. Başlıca eserleri: «Exposition du systême du monde — Evren Sisteminin Açıklanması», «Traité de mécanique céleste — Gök Mekaniği Üzerine İnceleme», «Théorie analytique des probabilités — Analitik İhtimaliyet Teorisi» dir.

lap lap zf. Kedi, köpek gibi hayvanların bir şey içerken ya da yalarken çıkardıkları sesi anlatır.

La Plata (Arjantin) Atlas okyanusunda, La Plata halici (bu kelimeye bakınız) kıyısında 357 000 nüfuslu bir şehir. 1882 yılında kurulan ve hızla gelişen şehrin 3 km. uzunlukta büyük bir limanı, ihraç olunacak etler için geniş soğuk hava depoları ve önemli petrol rafinerileri vardır.

La Plata Bolivya'da Sucre şehrinin eski adı.

La Plata Halici (ya da Rio de la Plata) Güney Amerika'nın doğusunda, Parana ve Uruguay nehirlerinin Atlas okyanusunda meydana getirdiği büyük halicin adı. Ağzının genişliği 230 km. ye varan bu haliçte Buenos Aires, La Plata ve Montevideo gibi önemli limanlar yer almaktadır.

Laponlar Laponya'da yaşayan ve sayısı 35 000'i bulan bir etnik topluluk. Ural - Altay grubunun Fin - Uygur kolundan bir dil konuşan Laponlar, Ren geyiği yetiştirerek geçimlerini sağlar. Göçebe hayatını bırakarak gitgide yerleşmektedirler.

Laponya Norveç'in, İsveç'in, Finlandiya'nın, Sovyetler Birliği'nin en kuzey kısımlarını kapsayan ve doğusunda Beyaz denize kadar uzanan bölge. Laponlar'ın yurdu olarak tanınır.

Lapseki Çanakkale'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 955 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 534, merkezinin nüfusu 3 258'dir. İlçe toprakları Çanakkale boğazının Marmara ağzı yakınındadır. Tahıl yetiştirilir, sebzecilik ve meyvacılık yapılır. Eski adı Lampsacus olan kasaba, Çanakkale boğazı kıyısında ve Çanakkale'ye 40 km. uzaklıktadır.

Laretta, Enrique (1875-1961) Arjantinli yazar. Buenos Aires'de doğdu. Hukuk öğrenimini yapıp doktorasını verdi. Dışişlerinde görev aldı. Çeşitli ülkelerde bulundu. Şiir, roman, oyun ve denemeler yazdı. Baş-

lıca eserleri: «Artemis», «Don Ramiro», «Pampa'da» dır.

largamente İta. zf. Müz. Bak. largo.

largetto İta. zf. Müz. ★ 1. Largodan biraz daha çabuk. [Larghetto — Larghetto] ★ 2. i. Bu tempoda müzik parçası.

largo İta. zf. Müz. ★ 1. Bir parçanın görkemli ve geniş çalınacağını gösterir. ★ 2. i. Bu tempoda müzik parçası.

Laristan (İran) Güneyde, Zağros dağlarının uzantısında, Basra körfezine kadar inen dağlık bölge.

Larnaka (Kıbrıs) Güneydoğuda 17 000 nüfuslu bir liman.

Larousse, Pierre (1817-1875) Fransız gramerci, sözlükçü ve ansiklopedici ve yazar. Toucy'de doğdu. 1849'da çıkardığı «Sözlük Gramer» iyle gramer öğretiminde yeni yöntemlere çığır açmış, sonra ilkokullar için birçok kitap yazmıştır. «Yunan Kökleri Bahçesi», «Latin Kökleri Bahçesi», «Tarihî Çiçekler» v.b. adlarıyla sözlükler yayınlamıştır. Başlıca eserleri 15 ciltlik (ayrıca 2 cilt ekiyle) «Grand Dictionnaire Universel du XIX. Siècle» ve «Encyclopédie du XVII. Siècle» dir. Larousse adı altında ün kazanmış ve hâlâ da çıkarılmakta olan sözlük ve ansiklopediler kendi eserleri olmayıp kurucuları Auge'lerin saygı ve eserlerinden yararlandıkları için onun adını verdikleri kitaplardır.

larp zf. Bir işin birdenbire ve şiddetle yapıldığını anlatır: Larp diye karşıma çıktı.

larpadak zf. Larp diye.

larva i. Zo. Kurtçuk, sürfe. Yumurtadan yeni çıkan böceklerin başkalaşma sırasında aldıkları ilk şekildir. Larvalar çok yerler ve çabuk büyürler. Bu bakımdan bitkilere büyük zararlar yaparlar.

Las (Laz) Tar. Eski tarih kitaplarında Sırp Kralı Ladislas'ın adı ve ona göre de Sırplar'ın adı olarak kullanılmıştır.

Lasalle, René Robert Cavelier, sieur de (1640-1687) Fransız seyyah ve kâşif. Rouen'de doğdu. 1688'de kürk ticareti için Kanada'ya gitmiş; Ontario. Erie, Huron ve Michigan göllerine keşif seyahatleri yapmış, Niagara nehrini keşfetmiştir. Ohio nehrini de keşfettiği söylenirse de bu biraz şüphelidir. Fransa'ya dönüşünde kendisine asalet ünvanı ve Marquette tarafından keşfedilmiş olan Mississippi'ye keşif seyahati yapmak üzere ödenek verilmiştir. 1681-1682'de Mississippi nehrini boydan boya inceliyerek nehrin Meksika körfezindeki ağzına inen ilk beyaz insan olmuştur. Nehrin ağzı etrafındaki araziye XIV. Louis'den ötürü Louisiana adını vermiştir. Sonra Fransa'ya gitmiş ve 1684'de dört gemi ve 280 mürettebatla dönmüştür. Mississippi nehri ağzını kestirememiş ve Texas'da Matagorda koyunda karaya çıkmak zorunda kalmıştır. Bu başarısızlık karşısında Kanada'ya gitmeyi tasarlarken 20 mart 1687'de kendi adamları tarafından öldürülmüştür.

Las Cases, Emmanuel (1766-1842) Fransız tarihçisi. Saint - Hélène adasında Napoléon'la birlikte kalmış ve «Saint - Hélène Muhtırası» nı yazmıştır.

Laski, Harold Joseph (1893-1950) İngiliz bilim adamı ve politikacısı. 1914-1916 yıllarında Montreal'de Mc Gill Üniversitesi'nde tarih okuttu. 1920'ye kadar Harvard Üniversitesi'nde görev aldı. O yıl İngiltere'ye döndü. 1922'de Fabian Derneği yürütme kuruluna girdi. 1926'da Londra'da siyasal bilimler profesörü oldu. Amerikan üniversitelerinde dersler ve konferanslar verdi. 1944'de İşçi Partisi icra komitesi başkan yardımcısı,. 1945'de başkan oldu. «Political Quarterly» nin yöneticilerindendi Kitapları arasında Türkçe'ye çevrilenler: «Demokrasi ve Sosyalizm», «Devlet», «Politikaya Giriş», «Düşünce Özgürlüğü» dür.

laso İsp. i. Güney Amerika yerlilerinin yaban hayvanları yakalamak için kullandıkları ilmikli kement. [Lasso — Lasso]

Las Palmas Kanarya takımadası içinde Büyük Kanarya adasının 205 200 nüfuslu merkezi.

La Spezia (İtalya) Kuzeybatıda, Ligurya denizinin küçük bir körfezinde 122 000 nüfuslu bir liman. Askerî tersaneleri, petrol rafinerileri vardır.

Lassalle, Ferdinand (1825-1864) Alman sosyalisti. Alman İşçileri Genel Birliği'ni kurdu. İşçilerin, genel seçimler için mücadele etmelerini, devletin koruyuculuğunda kooperatifler kurmalarını savunuyordu. Marx'ın görüşlerinden ayrılarak, ulusal ve reformcu bir sosyalizmi savunmuş. Prusya devlet düzenine bağlı kalmış, bu bakımdan Bismarck'ın dostluğunu kazanmıştır. Başlıca eserleri: «Kapital und Arbeit — Sermaye ve Emek», «System der erworbenen Rechte — Sistematik Kazanılmış Haklar Teorisi» dir.

Lassen, Christian (1800-1876) Norveçli müsteşrik. Alman aslından olup Bergen'de doğdu. Heidelberg Üniversitesi'nde 34 yıl Hint dilleri profesörlüğü yapmıştır. Doğu dillerine ve tarihine ait eserleri vardır. Başlıcaları: «Eski İran Yazıları», «Prakrit Dili» ve «Hint Medeniyeti» dir.

lasta (Hollanda dilinden) Bir geminin alabildiği yük miktarı.

lastarya i. Bir çeşit büyük pazı, iri kara lahana.

lasteks İng. i. Yapma lastik, ipek, pamuk ya da yün karışımı bir cins kumaş.

lastik Yun. i. ve s. ★ 1. Kauçuk. [Caoutchouc — Rubber] ★ 2. i. Yağmurlu havada ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç. [Galoches — Galoshes] ★ 3. i. Kauçuktan yazı silgisi. [Gomme — Rubber]

lastikli s ★ 1. İçinde ya da üzerinde lastik bulunan. [Caoutchouc — Rubber] ★ 2. mec.

Jean François de La Pérouse

çeşitli larvalar

lapina balığı

Ferdinand Lassalle

latin çiçeği

Lata giymiş bir hoca

Abdüllâtif Latifi

İstenilen tarafa çekilebilir, türlü anlamlara alınabilir. [Elastique — Elastic]

lastikotin İng. i. Smokinlik siyah parlak kumaş.

Las Vegas (A.B.D.) Güneybatıda, New Mexico eyaletinde 24 500 nüfuslu bir şehir. Nükleer araştırma merkezi vardır.

Las Vegas (A.B.D.) Nevada eyaletinin güneyinde 64 400 nüfuslu bir turizm merkezi. Kumarhaneleriyle ünlüdür.

laşe Far. i. Leş.

laşka İta. i. Laçka.

laşuur Ar. i. Bak. bilinç.

lata i. Eskiden ilmiye ileri gelenlerinin giydikleri üst elbisesi. Koyu renkli olurdu. Üst kısmı alaturka setreye benzeyen lata, topukların hizasına gelecek kadar uzundu. Geniş kollu olanlarına «babayani» denirdi.

lata İta. i. Dar ve yassıca uzun tahta.

latanya Fr. i. Bot. Bir çeşit palmiye.

latarna İta. i. Müz. Kolu çevrilerek çalınan bir çeşit gövdeli müzik dolabı.

laterit Fr. i. Jeol. Sıcak ve yağışlı tropik iklimlerde oluşan kırmızı ya da kiremit renkli toprak. Demir ve alüminyumca zengin, silisçe yoksuldur. [Latérite — Laterite]

latif Ar. s. ★ 1. Yumuşak, mülâyim, nazik, hoş. [Gracieux — Graceful] ★ 2. Güzel, hoşa gidecek, yepelek, şirin : Latif bir ses. latif bir kız. [Beau — Pleasant] ★ 3. Tanrı'nın adlarından biri.

latife Ar. i. ★ 1. Güldürecek tuhaf ve güzel söz. Ar. Mizah. [Trait — Witticism] ★ 2. Şaka [Plaisanterie — Joke]

latife etmek b. f. Şaka söylemek, şaka etmek. [Plaisanter — To make a joke]

Latifî, Abdüllâtif (Ölm. 1582) Yazar ve şair. Kastamonu'lu olup Hatipzade ailesindendir. Asıl adı Abdüllâtif'dir. Tezkiresi, Rum diyarında yetişmiş ya da dışarıdan gelerek oraya yerleşmiş sofi şairlerle Osmanoğulları'ndan ve özellikle II. Murat zamanından eserin yazıldığı tarihe kadar yetişen şairler üzerine bilgi verir.

lâtilokum b. i. Bak. lokum.

Latin i. ★ 1. Latyum halkından olan. Bak. Latinler. ★ 2. Dili Latince'den türemiş olan ulus.

Latina (İtalya) Roma'nın güneyindeki Pontinia batakılığının kurutulmasından sonra, 1931 - 1932'de kurulan ve bugün nüfusu 49 000'i bulan bir şehir Eski adı Littoria idi.

Latin Amerika Meksika'ya, Orta ve Güney Amerika'ya verilen ortak ad. Latin Amerika ülkelerinde İspanyolca ve Portekizce gibi Latince'den türemiş diller konuşulur.

Latince i. Latyum'da ve daha sonra eski Roma'da konuşulan, Hint - Avrupa dil ailesinin önemli bir kolu olan. İtalik grubundan ana dil. Fransızca, İtalyanca. İspanyolca gibi dilleri doğurmuştur. Latin dili. [Le latin — Latin]

latin çiçeği i. Sardunyagillerden, süs bitkisi cinsi. 30 kadar türü olan latin çiçeğinin kökeni Orta Amerika ülkeleridir. [Capucine — Nasturtium]

Latin Edebiyatı Ed. Hemen hemen bütün öğelerini Yunanistan'dan almış ve asıl gelişmesi Roma'nın Yunanistan'la ilişki kurmasından sonra başlamış olan edebiyat. Romalılar'ın anlayışında yaratıcılık ve şiirsel yön yoktur. Buna karşılık pratik, mantıksal, açık ve alaycı bir düşünce düzenindedirler. Bunun için Romalılar'ın kişiliği daha çok töre, hukuk, tarih, hiciv ve güzel konuşma niteliğiyle kendini gösterir. İlk Latin edebiyatı, papaların «yıllıkları», kanun metinleri, dinsel şarkıları, askerlerin hicivleri ve halk türküleriyle anlatılabilir. Gerçek edebiyatın belirdiği zaman, Roma - Kartaca savaşlarından biraz öncedir. İlk gerçek Latin yazarı, destan şiirlerinin, trajedilerin ve özellikle komedilerin yazarı olan Kneyus Naevius (Ölm. M.Ö. 204) dür. Bu çağda şiir gibi düz yazı da yavaş yavaş karanlıktan kurtulur. Bundan sonra Latin edebiyatı dört döneme ayrılabilir. Birinci dönem (M.Ö. 227-M.Ö.44) olgunluk, ikinci dönem (M.Ö.44-M.S.14) klasik gelişme, üçüncü dönem (M.S. 14 - 139) fena imparatorların etkisiyle felsefî hüzün ve hırslı ağırlık, dördüncü dönem (139-550) çökme.

latin gemisi b. i. Latin yelkenleriyle donatılmış gemi.

Latin harfleri ç. i. Latin uluslarının yazıda kullandıkları harfler. Harf devrimimizde bunlardan bazıları bırakılarak (q, x, gibi), bazılarına ekli biçimler verilerek (ğ, ş, ö, ü, gibi) eski Arap harfli yazımızın yerine geçen Türk alfabesi meydana getirilmiştir. Yeni Türk Harfleri Kanunu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulü 1 kasım 1928'dir.

Latini, Brunetto (1220'ye doğru - 1294) Floransalı bilim ve siyaset adamı. Dante'nin hocasıdır. Daha eski İtalyan yazarlarının eserlerini halk diline çevirmiş ve vaktiyle Fransa'da konuşulan «oil» ya da «Oc» dilinde «Hazine» adlı bir ansiklopedi yazmıştır.

Latin İmparatorluğu IV. Haçlılar seferinde Bizans İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla İstanbul'da kurulan (1204) imparatorluğun adı. Ancak 57 yıl sürmüş ve 1261'de yerini tekrar Bizans İmparatorluğu'na bırakmıştır.

Latin kilisesi b. i. Yunan kilisesine karşılık Batı Hıristiyan kilisesi.

Latinler Tar. Latium halkının (Romalılar ve en yakın çevredeki halk) adı. Avrupa'nın ortalarından gelip, Alpler ve Apeninler'i geçerek Tiber kıyılarına yerleşen Latinler'in kesin göç tarihi bilinmemekle birlikte, bunun M.Ö. VIII. yüzyılda İtalya'nın Etrüskler tarafından istilasından önce olduğunda kesin bir anlaşma vardır. Hint - Avrupa grubuna giren çok zengin

bir dil taşıyan Latinler'e yakıcı İtalikler adı da verilmektedir.

Latin Para Birliği Fransa başta olmak üzere Belçika, İtalya ve İsviçre arasında XIX. yüzyılın birinci yarısında kurulmuş ve sonradan Yunanistan'ın da katılmış bulunduğu bir para anlaşması. Buna göre Fransız sikkeleri, diğer ülkelerde de karşılıklı olarak geçerli bulunuyordu. Sonradan California ve Avustralya'da bulunmuş olan yeni ve zengin altın madenlerinin Avrupa'ya akışı, altın ve gümüş kıymetlerinde büyük değişiklikler yapmış, bunun ve diğer nedenlerin etkisiyle para konjonktüründe meydana gelen çeşitli etkiler anlaşmayı sarsmış ve yüz yıldan fazla yürürlükte kalmış olan birlik anlaşması, 1932'de feshedilmiştir.

Latin reayası b. i. Tar. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu uyruğunda olan Batı Hıristiyanları.

Latin ulusları ç. b. i. Fransızlar, İtalyanlar, İspanyollar v.b. gibi dilleri Latince'den gelen uluslar. [Nations latins — Latin nations]

latin yelkeni b. i. Üçgen biçimli (üç köşeli) yelken; gemilerde kullanılırdı. [Voile latine — Lateen sail]

Latium (İtalyanca Lazio) İtalya yarımadasının batısında, Tiren denizi kıyısında, Roma şehrini çevreleyen bölgenin adı.

Latmos Anadolu'da Kuşadası yakınında küçük bir dağın eski adı. Bugünkü adı Beşparmak dağıdır. Mitolojiye göre Tanrıça Diana, sevgilisi çoban Esidymion ile bu dağda buluşurmuş.

Latone Mit. Dev Seos ile Föbe'nin kızı. Jüpiter'in sevgilisi ve Junon'un rakibesi. Junon intikam amacıyla onu Pithon adlı yılana boğdurtmak istemiş. Adadan adaya kaçan Latone kendisine acıyan Neptun'un denizde yarattığı Delos adasına çıkarak Jupiter'le aşkının meyvası olan Apollon ve Diana'yı bu adada dünyaya getirmiş.

Latran Sarayı (İtalya) Roma'da, eski Roma çağından kalma ünlü bir saray. 1000 yıl kadar bir süre papaların oturduğu bu saray günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Papalık devletinin bağımsızlığını tanıyan «Latran Antlaşması» Mussolini ile Papalık arasında 1929 yılında burada imzalanmıştır.

Lattre de Tassigny, Joseph - Marie - Gabriel de (1889-1952) Fransız generali. II. Dünya Savaşı'nda 1944'de Fransa'ya çıkan Birinci Fransız Ordusu'nun komutanı olup Tuna'ya kadar gitmiştir 8 Mayıs 1945'de Almanya'nın kayıtsız ve şartsız teslim belgesini Fransa adına imzalamıştır. 1945'de genelkurmay başkanı, 1947'de ordu genel müfettişi olmuştur.

Latviya Bak. Letonya.

laubali Ar. s. ★ 1. Saygısız, çekinmez. [Familiaire — Too familiar] ★ 2. Kayıtsız, üstüne görev almayan. [Inconvenance — Irresponsible] ★ 3. Senli benli. [Intime — Intimate]

Laue, Max von (1879-1960) Alman fizikçisi. Ploffendorf'da doğdu. X ışınları üstünde çalışmalarıyla tanınmıştır. 1914 Nobel Fizik armağanını kazandı.

Laughton, Charles (1899-1965) İngiliz - A.B.D. tiyatro ve sinema oyuncusu. İngiltere'de Scarborough'da doğdu. Önce İngiliz tiyatro ve sinemasında, daha sonra da A.B.D.'de sayısız oyun ve filimde başrolde görünerek, büyük başarı sağladı. Bu arada 1955'de «Cani Avcısının Gecesi» adlı başarılı bir filmin de rejisörlüğünü yaptı.

Lausanne (Lozan) İsviçre'nin batısında, Cenevre (Leman) gölü kıyısında 134 000 nüfuslu bir kültür, turizm, ticaret ve finans merkezi. 24 temmuz 1923'de burada imzalanan Lozan Antlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliği Avrupa ülkelerince tanınmış oldu (Bak. Lozan Antlaşması).

Lausitz (Doğu Almanya) Oder, Neisse ve Elbe nehirleri arasında kalan bölgenin adı.

lav Fr. i. Jeol. Yanardağlardan çıkan silikat bileşimli kızgın eriyikler. Sıcaklıkları ilk çıkışta 1 000 - 1 300° C dir. Asit lavlar az, baz lavlar ise fazla akışkandır. [Lave — Lava]

lava İta. i. Den. Çekip kaldırma: Sandalı lava etmek.

lavabo Lat. i. El ve yüz yıkamak için üzerinde musluk ya da su kabı, leğeni bulunan masa biçiminde mobilya. [Lavabo — Lavatory]

lavaj Fr. i. Hek. Fransızca'da yıkama anlamında olan bu kelime hekimlikte antiseptik ilâçlarla yapılan her türlü yıkamayı anlatırsa da daha çok hastalıktan korumak ya da hastalığı tedavi etmek için cinsel organlara yapılan yıkamalar konusunda kullanılmaktadır: Permanganat lavajı. [Lavage — Washing]

Laval, Charles Gustave Patrick de (1845-1913) İsviçreli mühendis. Blasenborg'da doğdu. Kendi adını taşıyan bir türbin yapmıştır.

Laval, Pierre (1883-1945) Fransız politikacı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1914-1919 yıllarında sosyalist, 1924-1927 yıllarında bağımsız milletvekili olarak mecliste bulundu. 1925-1936 yılları arasında çeşitli bakanlık görevleri aldı. 1931 ve 1935'de başbakan oldu. 1940'da başbakan yardımcılığına atandı. 1942'de Vichy hükümetinin başkanı olan Laval Fransa'yı işgal eden Almanlar'la işbirliği yaptığı için Almanlar'ın yenilgisinden sonra kaçtıysa da yurt dışında yakalandı; yargılandı, kurşuna dizilmeden önce kendini zehirledi.

lavanta İta. i. Lavanta çiçeğinden çıkarılan esans ya da genellikle ispirtolu her türlü koku. [Eau de lavande — Lavender]

lavanta çiçeği b. i. Bot. Ballıbabagillerden, başak halinde olan çiçekleri mavi ya da mor, ıtırlı bir süs bitkisi. Akdeniz bölge-

Charles Laughton

lavabo

latarna

lavanta çiçeği

sinde yetişen yirmi kadar türü vardır. Taşıdığı esans dolayısıyla ıtırcılıkta kullanıldığı gibi kurutulmuş çiçekleri keseler içinde çamaşır arasına yerleştirilir. [Lavande — Lavender]

lavantalık i. Cepte taşınan ya da tuvalet masalarında kullanılan esans şişesi.

lavantin İta. i. Lavanta çiçeğinin başka bir çeşidi. Bahçelerde yolların kenarına dikilir.

lavaş i. İnce pide halinde ekmek.

lavaşa i. Yassı gümüş külçesi.

Lavater, Johann Kaspar (1714-1801) İsviçreli filozof ve din adamı. Ona göre insanın karakterini, yeteneklerini, kafa yapısına göre değil, yüz ve vücut hareketlerine bakarak incelemek gerekir.

La Vaulx, comte Henry de (1870-1930) Fransız havacı. Kendi buluşu, yönetilebilir bir balonla Akdeniz'i ilk geçendir. Gene balonla Paris'den Kiev'e giderek 1 925 km. yi 41 saatte almıştır.

lavdanom Fr. i. (Aslı Far.) Afyonlu, sulu bir ilâç. [Laudanum — Laudanum]

Laveran C. L. Alphonse (1845-1922) Fransız doktoru. Paris'de doğdu Sıtma nöbetlerini yaratan parazitleri keşfetmiştir. 1907 Nobel Tıp armağanını kazanmıştır.

La Verendrye, Pierre Gaultier de Varennes de (1685-1749) Kanadalı kâşif. Kuzey Amerika'nın iç bölgelerinde keşifler yapmış; iki oğlu Kayalık Dağlar'a ulaşmıştır.

lâvi i. ★ 1. Re. Bir resmi, su ile karıştırılmış çini mürekkebi ya da başka bir boya ile boyama tarzı. [Lavis — Tinting] ★ 2. Bu şekilde yapılan resim. [Lavis — Wash - tint]

lavman Fr. i. Hek. Kalın barsağa, bu işe yarayan aletlerden biriyle, bir sıvı göndermek. esk. Tenkıye. Lavman, kabıza karşı ve diğer bazı hallerde yapılır. Barsağa verilecek suyun mutlaka temiz hale getirilmesi gerektir. Verilecek su miktarı 150 gramla 1-2 litre arasında değişir. Suya çok defa gliserin, badem yağı gibi yumuşatıcı ilâçlar karıştırılır. Lavman barsağı yıkar ve dışarı çıkmayı kolaylaştırır. [Lavement — Enema, rectal injection]

Lavoisier, Antoine Laurent (1743-1794) Fransız kimyacısı. Modern kimyanın kurucularındandır. Kimyada kullanılan terimleri, isimleri tesbit etmiş, havanın bileşimini bulmuştur. Oksijeni keşfetmiştir. Elmasın, karbon olduğunu deneylerle ispatlayarak Newton'un bu düşüncesini doğrulamıştır. Fizik alanında da çalışmış, gaz halindeki cisimlerin ısıl olayları hakkında bazı buluşlar yapmıştır. Ama asıl önemi, maddenin sakınımı ilkesini ileri sürmesidir. Lavoisier kanununa göre, kimyasal olay sırasında hiç bir madde yok olmaz ve yoktan madde varolmaz. Dolayısıyla evrendeki maddenin toplam ağırlığı değişmez. Değişen yalnız maddenin şeklidir. Bu kanun günümüzde doğru sayılmaktadır. Ancak, yalnız kimyasal olaylar için bu kanundan söz edilebilir. Daha geniş ölçüde ise madde ve enerjinin sakınımından söz eden kanun geçerlidir. Einstein'in enerji - madde dönüşümünü ortaya atan kuramından sonra Lavoisier'nin «maddenin sakınımı» kanunu evrenselliğini yitirmiş, yalnız kimyasal olaylara indirgenmiştir.

Antoine Lavoisier

lavta Al. i. (Aslı Ar.) ★ 1. Müz. Mızrapla çalınan, uda benzer, uzun boyunlu ve telli bir saz. [Luth — Lute] ★ 2. Hek. Kendiliğinden doğamayan çocukları almak için hekimlerin kullandığı bir çeşit kıskaç. XVII. yüzyılda bulunmuş, 1887'de Tarnier tarafından geliştirilmiş olup bugün en çok kullanılan aletlerden biridir. [Forceps — Forceps] ★ 3. Doğum hekimi.

lavtacı i. Müz. ★ 1. Lavta çalan çalgıcı. ★ 2. Lavta ve benzeri sazlar yapan ve satan adam.

Law, John (1671-1729) İskoçyalı maliyeci. Fransa'da maliye baş denetçisi oldu; Hindistan kumpanyasını kurdu. Meydana getirdiği banka sistemi, korkunç bir iflâsla sonuçlandı.

Lawrence, Ernest Orlando (1901-1958) Amerikalı fizikçi. Atom çekirdeğini bombardıman etmeye yarayan mermilerin hızını arttıran siklotron adlı aleti yapmıştır. 1939 Nobel Fizik armağanını kazanmıştır.

Laxness, Halldor (Doğ. 1902) İzlandalı yazar. Reykjavik'de doğdu. Avrupa, Amerika ve Sovyetler Birliği'ne geziler yaptı. Katolik oldu. Kendine özgü konuları vardır. Şiir ve roman yazdı. 1955'de Nobel Edebiyat ödülünü kazandı. Başlıca eserleri: «Salka Valka», «Atom İstasyonu», «Gerpela» dır.

lâyemut, -tu Ar. s. Ölümsüz.

lâyenkatı Ar. zf. Bir düzüye, ara vermeksizin, ardı arası kesilmeden.

lâyık, -kı Ar. s. Yaraşık, yaraşır, yakışık, değer, değimli, uygun. esk. Münasip, şayeste. [Digne, convenable — Suitable, worthy]

lâyık görmek b. f. Yakışır bulmak: Beni bu işe lâyık görmüyor musunuz?

lâyıkını (lâyığını) bulmak b. f. ★ 1. Dengini, yaraşır eşini bulmak. ★ 2. Hakettiği cezayı bulmak.

lâyıkı veçhile b. zf. Yakışır biçimde, lâyık tarzda.

lâyık olduğu üzere b. zf. Hakettiği gibi (iyi ya da kötü).

lâyık olmak b. f. Haketmek (iyi ya da kötü). Mükâfata lâyık olmaya çalış. Cezaya lâyık oldun. [Mériter — To deserve]

lâyiha Ar. i. Yazılı tasar, tasarı. Düşünülen ve tasarlanan şeyin yazılmışı. [Projet — Project, bill]

layik Yun. s. Din işlerini dünya işlerine karıştırmayan, dünya işlerini dinden ayrı tutan. [Séculaire — Secular]

layikleştirmek f. Dinle ilgili olmayan görüşleri, dinsel görüşlerin dışında tutmak. [Séculariser — To secularise]

layiklik i. Layik olma hali, layik görüş. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Anayasa'da belirtilen niteliklerinden biridir. Devletin dinî kuralların dışında aklî ve bilimsel esaslara göre yönetilmesi, devletin bütün dinleri kanun önünde eşit sayması, kişinin din inançları ne olursa olsun kanunlarca korunmasıdır. Osmanlı toplumunun şer'i ve teokratik düzeninden layik bir yapıya geçişi, çok önemli hukukî, toplumsal, siyasal değişimlere yol açmıştır. Özellikle İslâmiyette, siyasal ve dinsel iktidarlar bir tek elde toplanırken, layik düzen siyasal iktidarın kaynağını ulusta bulmuş ve dinî inançlar sadece kişi ile Tanrı arasındaki bir ilişki olarak görülmüştür. Layik düzene geçiş. Türkiye'de ilk defa ulus kavramının benimsenmesine yol açmış ve aynı dinden ümmet olma bilincinin yerini, ulus bilinci almıştır. 1961 Anayasası da, başlangıcında ve 2. maddesinde, layikliği devlet yönetiminin dinsel temellere dayanmaması anlamına almıştır. 19 maddesinde ise, bütün dinlere eşit olarak, inanç, propaganda, eğitim, ibadet haklarını tanımıştır. 19. maddenin son fıkrası ise, devletin temel nizamlarının din esaslarına ve inançlarına uydurulması için propaganda yapılmasını ve dernek kurulmasını din özgürlüğünün kötüye kullanılması olarak kabul etmiştir. Ceza Kanunu'muz, layikliğe aykırı eylemleri cezalandırmaktadır. [Laïcité — Secularism]

Layka Uzaya ilk atılan ve uydulaşan canlı. Sovyetler tarafından 3 Kasım 1957'de Sputnik II ile uzaya çıkan bu dişi köpek aynı zamanda bu yolda ölen ilk canlıdır. Bir hafta dolaştı. Sonra havasızlıktan öldü. 14 Nisan 1958'de içinde bulunduğu kapsülle birlikte parçalanarak dağıldı.

layter İng. i. Kömür ya da su taşıyan salapurya ya da vagon.

laytmotif Lat. i. ★ 1. Bir eserde bir duygu, düşünce ya da durumu vurucu bir biçimde noktalamak amacıyla belirli aralarla sık kullanılan motif. ★ 2 Müzik eserleri ya da sinema, tiyatro için düzenlenen fon müziklerinde, tekrarlarda özel bir anlam elde eden motif. Bu müzik tekniğinin en büyük üstadı Richard Wagner'dir. ★ 3. Sinema filimlerinin kurgusunda ana kavramı belirlemek amacıyla önemli anlarda yeniden kullanılan görüntüler. [Leitmotif — Leitmotive]

layüfehm Ar. s. Fel. Kavranılmaz.

Laz i. Kafkasya boylarından birinin adı ise de eskiden Trabzon'un doğusunda oturan Türkler'e de bu ad verilmiştir.

laza i. Küçük tekne, bal teknesi.

lazareto İta. i. Bir limanda, bulaşıcı hastalıklar bulunan bir ülkeden gelmiş bir gemideki insanların karantina süresini doldurmak üzere götürüldükleri bina: Kırk gün lazaretoda kaldık. esk. Tahaffuzhane. [Lazaret — Quarantine station or camp]

Lazca i. Lazlar'ın konuştukları dil. Kafkasya dillerinin güney grubuna giren bu dilin Gürcü diliyle yakın bağlılığı vardır

lâzım Ar. s. ★ 1. Gerek, gerekli. esk. Lüzumlu: Hastayı yoklamak lâzım. [Nécessaire — Necessary] ★ 2. Varlığına ihtiyaç duyulan: Bana bir otomobil lâzım [Falloir — Requisite] ★ 3. Gra. Geçişsiz. [Verbe intransitif — Intransitive verb]

lâzım gelmek b f. Gerekli olmak. esk. İcabetmek: Bizim gitmemiz lâzım geliyor. [Falloir — To be necessary]

lâzımlık i. Oturak. [Pot — Chamber - pot]

lâzım olmak b. f. Varlığına ihtiyaç duyulmak. [Etre nécessaire — To be needed]

lâzime Ar. i. Gerekçe.

Lazistan Asıl, Kafkasya'da Lazlar'ın yaşadığı bölge ise de eskiden yanlış olarak şimdiki Rize ilimiz bu adı taşımaktaydı.

Lazkiye (Suriye) Kuzeybatıda, Akdeniz kıyısında 68 600 nüfuslu bir şehir. Suriye'nin başlıca limanıdır.

lazot (Aslı lazotudur) i. Mısır.

le i. L harfinin adı.

Lean, David (Doğ. 1908) Çağdaş İngiliz sinema rejisörü. Croydon'da doğdu, kameracılık ve kurguculukla sinemaya başladı. İngiliz akademik sinema anlayışının en usta sanatçıları arasında yer alır. 1942'den bu yana sinema rejisörlüğü yapmaktadır Ünlü filimleri: «Kısa Tesadüfler», «Oliver Twist», «Kwai Köprüsü», «Lawrence» dir.

Leander Mit. Abidoslu (Naralı) bir delikanlı. Sestos (Boğalı)'daki sevgilisi Hero ile buluşmak üzere Hellespontus (Çanakkale boğaz)'u her akşam yüzerek karşıdan karşıya geçermiş.

leb (lep) Far. i. Dudak.

lebalep (lebriz) b. s. Ağzına kadar dolu.

lebbelep b. zf. Dudak dudağa.

lebbeyk Ar. ü. Bak. leppey.

lebiderya Far. b. i. Deniz kıyısı.

lebip Ar. s. Akıllı, zeki.

leblebi i. ★ 1. Fırında kavrulmuş ve kabuğu çıkarılmış nohut: Tuzlu, tuzsuz leblebi; sakız leblebisi; leblebi unu; leblebi şekeri. [Pois, chiche grillé — Roasted chick - peas] ★ 2. Tabanca kurşunu. [Ballé — Bullet]

Lebrun, Albert (1871-1950) Fransız devlet adamı. 1931'de senato başkanlığı, 1932-1939 yıllarında cumhurbaşkanlığı yaptı; Mareşal Pétain iktidara gelince görevinden ayrıldı.

Lecce (İtalya) Yarımadanın güneydoğu ucunda 75 300 nüfuslu önemli bir ticaret merkezi. Lecce ili, zeytinyağı ve tütün üretiminde İtalya'da en başta gelmektedir.

Le Corbusier (1887-1965) Modern şehircilikte uzmanlaşmış İsviçreli mimar. Asıl adı Edouard Jeanneret'dir. Beton sütunlar üstünde taraça ile örtülü, yanlardan

LAVTA

Tıpta

Müzikte

ışık alır yeni bir ev tipi meydana getirmiştir.

lecyero İta. zf. Müz. Bir parçanın hafif çalınacağını gösterir. [Leggiero — Leggiero]

leçek i. ★ 1. Kadınların verev katlayarak başlarına bağladıkları dört köşe örtü. ★ 2. Kına yakılan ve sarılan bağ.

leçer i. Kıl elek.

Leda Mit. İsparta Kralı Tindar'ın karısı. Kendisini seven Jüpiter ona hoş görünmek için kuğu kuşu biçimine girmiş ve Jüpiter'le ilişkisi sonucunda bir çift ikiz dünyaya getirmiş.

ledün, -nnü Ar. i. Arapça'da asıl zarf olan ve «yan», «ind», «nezd» anlamına gelen bu kelime, dilimizde isim olarak ve Tanrı katı anlamında kullanılmıştır.

ledünniyat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Tanrı bilgisinin sır olan tarafları. ★ 2. mec. Bir işin gizli tarafları.

Leeds (İngiltere) Orta bölgede, Pennines dağlarının doğusunda 510 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Yünlü dokuma, maden eşya, lokomotif, dokuma makineleri, ayakkabı fabrikaları önemlidir. Bir üniversitesi vardır.

Leeuwenhoeck, Anton van (1632-1723) Hollandalı manifaturacı. Mikroskobu icadetmiş ve bu aletle kandaki yuvarları ve kılcal damarlardaki kan dolaşımını izlemiştir. Bu keşiflerinden dolayı da çağında büyük bir ün kazanmış, hattâ Royal Society'ye üye olarak alınmıştır.

lef, -ffi Ar. i. ★ 1. Sarma, devrişip toplama, dürme. ★ 2. İçine sokma, içine katlama, iliştirme.

leffen Ar. zf. İçine sokulmuş, içine katlanmış, iliştirilmiş olarak: Vesikalarımı mektubuma leffen gönderiyorum. [Ci - inclus — Enclosed]

Lefkoşa Kıbrıs'ın başkenti. Adanın kuzey kesiminde Girne dağları ile Trodos sıradağları arasındaki düzlükte Pedias nehrinin üzerinde kurulmuştur. 100 000'i aşkın nüfusunun yüzde 38'i Türk'tür. Kıbrıs'ın bilim ve kültür merkezidir; Kıbrıs Müzesi ve Selimiye Camisi önemlidir. Pamuk, dokuma, sigara, un, içki ve ayakkabı fabrikalarıyla adanın sanayi ve ticaret merkezidir. Kıbrıs'ın birçok şehirlerine karayoluyla bağlı olan Lefkoşa, adanın uluslararası trafiğe açık tek hava alanına sahiptir.

legato İta. zf. Müz. Bir parçanın notalarının ara vermeksizin ,birbirine bağlanarak çalınacağını ya da söyleneceğini anlatır. [Legato — Legato]

Leger, Fernand (1881-1955) Fransız ressamı. 1900'de Paris'e geçip bir süre Güzel Sanatlar Okulu'nda okudu, sonra Ruche kasabasına yerleşti. Picasso ve Braque gibi ünlü ressamlarla tanıştı. Kübizmin öncülerinden oldu. Tiyatro dekorları yaptı. Yarı abstre, modern hayatı yansıtan resimleriyle çağımız ressamlarını etkiledi.

Légion d'honneur 1802'de Napoléon Bonaparte tarafından ortaya konmuş askerî ya da sivil bir nişanın adı. Beş kısımdır: Büyük Haç, Büyük Asker, Komutan, Şövalye, Subay. Nişanı 11 kişilik bir kurul verir; kurulun başkanı Fransız cumhurbaşkanıdır.

legorn İng. i. İngiltere'de geliştirilmiş İtalya asıllı tavuklara verilen ad. Legorn, İtalyan Livorno şehrinin İngilizce ismidir. Çok iyi yumurtlayıcı olan legorn tavukları, İngiltere ve Amerika'da pek geçerlidir. Bizde ligorna adı da verilen bu tavuklar yılda 180'e kadar yumurtlarlar.

leğen i. ★ 1. İçinde öteberi ya da üstünde el yıkanan, madenden yayvan kap. [Bassine — Bowl, basin] ★ 2. Gövdenin kalça kısmını meydana getiren dibi açık kemik çatı.

leğençe i. Küçük leğen.

leğen ibrik b. i. El ve yüz yıkamak, aptes almak için kullanılan kapaklı leğen ve ibrik takımı.

leh Ar. e. Bu kelime «-e» ve «-de» hallerinde kullanılarak «birinden yana olma», «birinin çıkarlarından yana olma» anlamı verir: Lehinde olmak; lehinde söylemek ya da bulunmak; lehine olmak; lehte olmak. Karşıtı: Aleyh. [Pour — For, in favour]

Franz Lehar

Lehar, Franz (1870-1948) Macar bestecisi. Prag Konservatuarı'nda okudu. Meslek hayatına orkestra yöneticisi olarak başladı. «Wiener Frauen» operetiyle başarı kazandı. XX. yüzyılın en ünlü operet bestecisidir. Operetlerinden bazıları: «Şen Dul», «Tebessümler Diyarı», «Frederika», «Çingene Aşkı» dır.

Le Havre (Fransa) Kuzeyde, Manş denizi kıyısında, Seine nehri halicinde 185 600 nüfuslu önemli bir liman. Fransa'nın Kuzey Amerika'yla ticaretinin başlıca merkezidir. Tersaneleri, makine, çimento, petro - kimya fabrikaları da önemlidir. II. Dünya Savaşı'nda büyük ölçüde yıkılan şehir yeniden onarılmıştır.

Lehçe i. Polonyalılar'ın dili.

lehçe Ar. i. Dil kolu, bölge dili. [Dialecte — Dialect]

lehim Ar. i. Teneke gibi ince iki maden parçayı birbirine eklemek ya da delikleri kapatmak için kullanılan maden alaşımı. Lehim, % 36 kurşunla % 64 kalayın karıştırılmasıyla elde edilir. Yumuşak lehim adını alan bu alaşımdan başka içine antimon, bakır, çinko katılarak sertleştirilmiş lehimler de kullanılır. Lehimlenecek yer asitle ya da pasta adı verilen özel karışımlarla temizlenir. Lehim havya ile eritilip havyanın ucuna alınır ve lehimlenecek yerde soğumaya bırakılır. Soğuyan lehim tekrar katılaşır. Böylece lehim-

leme işlemi bitmiş olur. Lehim çok dayanıklı bir ekleme yolu değildir. Mekanik zorlamalara fazla dayanmaz. Ayrıca 181° C de ergir. [Soudure — Solder]

lehimci i. Lehimle yapıştıran, lehimle tutturan. [Soudeur — Solderer]

lehimlemek f. Lehimle yapıştırmak, lehimle tutturmak. [Souder — To solder]

lehimli s. Lehimle yapıştırılmış, lehimle tutturulmuş. [Soudé — Soldered]

Lehistan Polonya'nın Türkçe'deki eski adı.

Lehli i. ve s. Polonyalı.

lehtar Ar. Far. s. ★ 1. Lehte olan. [Souteneur — Supporter] ★ 2. i. Bankacılıkta kendine bir senet, alacak ya da para devredilen kimse. [Bénéficiaire — Payee]

leibnizcilik i. Fel. Leibniz'in idealist felsefesi. [Leibnizianisme — Leibnitzianism]

Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646-1716) Alman filozofu ve matematikçisi. Politikaya da girmiştir. Matematikte enfinitesimal hesabı bulmuş, hareketin bilimini yani dinamiği kurmuş ve bir çarpma makinesi yapmıştır. Felsefe alanında Locke'un «Tabula Rasa — Boş Levha» teorisine şiddetle karşı koyan Leibniz, idealist bir felsefe sistemi geliştirmiş, hareketin, ruhsal bir tabiat kuvveti ifade ettiğini, sadece hareket üzerinde düşünmenin metafizik gerçeklere ve evrende Tanrı'nın varlığına bizi ulaştıracağını savunmuştur. Ona göre doğuştan gelme, gerekli ve evrensel gerçekler vardır. Bunlar, deney ile kazanılmış olmayıp, deney ile meydana çıkar. Varlıkların her çeşit hareketi, ezelden düzenlenmiştir. Eserlerinin çoğunu Fransızca olarak yazmıştır. Başlıcaları: «Nouveaux essais sur l'entendement humain — İnsan Müdrikesi Üzerine Yeni Denemeler», «Essai de Théodicé sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal — Tanrı'nın İyiliği, İnsanın Özgürlüğü ve Kötülüğün Başlangıcı Üzerine Théodicé Denemeleri», «La Monadologie — Monadoloji».

Leicester (İngiltere) Orta bölgede, aynı adı taşıyan kontluğun 273 300 nüfuslu merkezi.

Leiden (Hollanda) Lahey'in doğusunda 96 400 nüfuslu bir kültür ve sanayi şehri. XVI. yüzyıldan itibaren, Avrupa çapında ün kazanmış bir üniversitesi, müzeleri, zengin kitaplıkları vardır. Dokuma, maden eşya, makine, kâğıt ve baskı sanayileri önemlidir.

Leigh (İngiltere) Pennine dağlarının batısındaki Lancashire kontluğunda, pamuklu dokuma endüstrisinin 46 000 nüfuslu bir merkezi. Kömür madenleri de vardır.

Leinster (İrlanda Cumh.) Doğu kıyısı boyunca uzanan, 1 330 000 nüfuslu bir eyalet. Önemli şehirleri Dublin, Dundalk, Wexford'dur.

Leipzig (Doğu Almanya) Güneyde, Elster ırmağı kıyısında bir kültür, ticaret ve sanayi merkezi. Ünlü bir üniversitesi vardır. Şehir 800 yılı aşkın bir zamandan beri doğu - batı ve kuzey - güney Avrupa ticaretinde bir kavşak noktası olmuştur. Bu gelenek yılda iki kere düzenlenen uluslararası fuarla sürdürülür. 60 000 işçinin çalıştığı makine sanayiinin yanı sıra, duyarlı ölçü aletleri, dokuma, boya, müzik aleti sanayileri de gelişmiştir.

lejant Fr. i. ★ 1. Zamanla şekil değiştirmiş tarih olayı, masal, efsane. ★ 2. Bir resim, bir desen, ya da bir karikatürü açıklamak için altına eklenen yazı.

lejimist Fr. i. Bir hanedanın haklarını tanıyan, onu korumaya çalışan kimse.

lejyon (Lat. legio'dan) Fr. i. Eski Romalılarda Sezar ve imparatorluk zamanında 6 000 kişilik askerî kıtalara verilen ad. [Légion — Legion]

lejyoner Fr. i. Eski Romalılarda lejyon askeri. [Légionnaire — Legionary soldier]

leke i. ★ 1. Bir sıvının ya da renkli bir maddenin damlamasından ya da sürülmesinden sonra bir yüzey üzerinde kalan sınırları belli renk değişikliği: Yağ lekesi, şeftali lekesi, kan lekesi. [Tache — Stain] ★ 2. Bir yüzeyde, insanın derisi ve hayvanın tüyleri üstünde çeşitli nedenlerle bulunan renk değişikliği, benek, işaret: Göz önünde bir leke var. Kulağındaki anadan doğma kırmızı bir leke. [Tache — Mark] ★ 3. Değerli bir taşta soluk benek: Bu pırlantanın lekesi olmasa çok para eder. [Tache — Spot] ★ 4. mec. Yüz kızartacak, şeref kıracak hal; namussuzluk: O adamla konuşma, lekeli bir adamdır. [Déshonneur — Dishonour] ★ 5. Re. Resim yüzeyinde boya ile yapılmış iz. Leke, resimde, izlenime dayanan bir fırça tuşu biçiminde yer alır.

lekeci i. Elbise lekelerini temizleyen kimse. [Dégraisseur — Cleaner]

lekeci kili b. i. Jeol. Bentonit adı da verilen oldukça saf bir kil. Renkleri, yağları ve lekeleri emdiği için temizleyicilikte, bitkisel yağların rengini almada, ayrıca petrol tasfiyesinde kullanılır. Yurdumuzda Mihalıççık'da işletilir. [Argile smectique — Fuller's earth, smectite]

lekecilik Fr. i. Re. Sanatçının rahatça ve çok düşünmeden attığı boyaların tuval yüzeyinde meydana getirdiği lekelerin etkisine dayanan resim anlayışı. Bu sözcük ilk olarak 1950'de Fransız sanat yazarı Michel Seuphor tarafından ortaya atılmıştır. Seuphor bunu sürrealist otomatizmden doğan ve ekspresyonizmin soyuta yönelen şekli olarak açıklamaktadır. Başlıca temsilcileri: Wols, Jackson Polloet, Mathieu ve Tobey'dir.

leke çıkarmak b. f. Lekeli bir şeyi lekelerinden temizlemek. [Dégraisser — To remove a stain]

leke getirmek b. f. Yüz kızartacak, şeref kıracak durumla karşılaşmak: Böyle bir iş, insana leke getirir.

Gottfried W. Leibniz

Lejyoner

lekelemek f. Bak. leke etmek.

lekeli humma b. i. Hek. Tifüs.

leken i. Karda yürürken batmamak için ayağa takılan bir çeşit örgülü ayaklık. [Raquete — Snowshoe]

lekende i. ★ 1. Kaba dikiş. ★ 2. Saat zincirinin sarıldığı zincir.

leke olmak b. f. Üstünde leke peyda olmak. [Etre taché — To be stained]

leke sürmek b. f. mec. Kötü diye göstermek: Hiç yoktan bu adama leke sürdüler. [Diffamer — To besmirch]

lektör Fr. i. Üniversitede yardımcı öğretmen. [Lecteur — Instructor]

lektür Fr. i. Okuma.

Lelegler Pelasgların yanısıra, Yunanistan'ın en eski halkı olduğu söylenen eski bir ırk. Lelegler, savaşçı ve göçmen bir halktırlar. Önce Yunan adalarıyla kıyılara yerleştiler, sonra iç bölgelere de yayıldılar. Herodotos onların Karyalı olduğunu söyler.

Le Locle (İsviçre) Batıda, Fransa sınırı yakınlarında 13 500 nüfuslu bir şehir. Saat endüstrisi ve teknik okulları önemlidir.

lema Ar. i. Parıltı.

Leman Gölü İsviçre'nin güneybatısında, Fransa sınırı boyunca uzanan, tabiat manzaralarının güzelliğiyle ünlü 582 km² genişlikte bir göl. Buzulların etkisiyle oluşmuştur. Rhône nehrinin, doğu ucundan girip batı ucundan çıktığı bu gölün kıyısında Cenevre ve Lausanne şehirleri yer alır. Cenevre gölü adıyla da anılır.

lemean Ar. i. Parlama, parıldama, yalabıma.

lemis, -msi Ar. i. Dokuma.

lempira i. Salvador Devleti'nin para birimi.

Lena Nehri (S.S.C.B.) Baykal gölünün batısındaki engebelerden doğarak Doğu Sibirya boyunca kuzeye ilerleyip Kuzey Buz denizine dökülen 4 270 km. uzunlukta büyük bir nehir.

lenduha s. ★ 1. Pek büyük ve garip yapılı, dev gibi, zebellâ: Lenduha bir kadın. ★ 2. i. Pek iri ve kaba şey: Lenduha gibi bir dolap.

lenf Yun. i. Biyo. Kendine özgü damarlar içinde dolaşan ve kan plazmasından gelen, içinde akyuvarlar bulunan, saydam ve solgun sarı renkte bir sıvı. esk. Lenfa. [Lymphe — Lymph]

lenfatik Fr. s. ★ 1. Lenf sistemi fazla gelişmiş: Lenfatik bir adam. [Lymphatique — Lymphatic] ★ 2. i. Lenf sistemi fazla gelişmiş kimse: Lenfatiklerin cildi aşırı beyaz, eti çok yumuşak olur; ayaklarında şişme ve boyun bezlerinde büyüme gibi haller görülür. [Lymphatique — Lymphatic]

lenfavî Fr. Ar. s. ve i. Lenfatik.

lenf boğumları ç. b. i. Anat. Lenf damarlarındaki mercimek ya da fındık iriliğindeki şişkinlikler. esk. Ukadat-ı lenfiye. [Ganglions lymphatiques — Lymphatic ganglions]

lenf damarları ç. b. i. Biyo. Lenfin kendine özgü damarları. esk. Ev'iye-i lenfiye. [Vaisseaux lymphatiques — Lymphatic veins]

lenf sistemi b. i. Anat. Lenf ve lenfle ilgili kısımlar. esk. Cümle-i lenfiye. [Système lymphatique — Lymphatic system]

leng (lenk) Far. s. Aksak, topal: Timurlenk = Aksak Timur.

lenger i. Yayvan ve kenarları enli bakır tepsi ya da sahan.

lenger Far. i. Gemi demiri. [Ancre — Anchor]

lengerli s. Den. Demir atmış, demirlemiş. [Ancré — Anchored]

lengistik Fr. i. ★ 1. Dilleri, tarih ve kıyaslama bakımından inceleyen bilim dalı. Lengistiğin alanı çok geniştir; psikoloji, fizyoloji, filoloji ve edebiyat tarihini bile içine alır denilebilir. Lengistik, Sanskritçe'nin keşfinden, yani XVIII. yüzyıl sonundan beri bir bilim olarak vardır. [Linguistique — Linguistics] ★ 2. s. Lengistikle ilgili: Lengistik çalışmalar. [Linguistique — Linguistic]

Leninabad (S.S.C.B.) Tacikistan'da, Sir Derya nehri kıyısında 77 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Geçen yüzyıla kadar bir vaha olarak ve Kocent adıyla tanınan bu şehirde maden eşya ve ipekli dokuma sanayileri gelişmiştir.

Leninakan ya da Gümrü (S.S.C.B.) Ermenistan'da 117 000 nüfuslu bir şehir. Eskiden Aleksandropol adını taşıyan şehir, bir müstahkem mevki olarak 1837'de Ruslar tarafından kurulmuştur. 2 Aralık 1920'de T.B.M.M. hükümeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında bu şehirde imzalanan antlaşma, Ermenistan'la bugünkü sınırımızı saptamıştır.

Leningrad (S.S.C.B.) Kuzeybatıda, Finlandiya körfezi kıyısında ve Neva nehrinin ağzında 3 550 000 nüfuslu bir kültür, sanayi ve ticaret şehri. 1703 yılında Rus Çarı I. Petro tarafından kurulan şehir 1914'e kadar Saint - Petersburg, 1914-1924 arasında Petrograd adıyla, Rusya Çarlığı'nın başkenti olmuştur. Günümüzde de, Moskova'dan sonra Sovyetler Birliği'nin ikinci büyük şehridir. Çarlık yönetimi zamanında devrimci bir merkez olmakla ün yapmış olan bu şehir 1825, 1881, 1905, 1917 (Şubat ve Ekim) devrimlerine sahne olmuş, II. Dünya Savaşı'ndaki Alman taarruzu karşısında 1941'den 1944'e kadar 650 000 ölü vererek kendini savunmasını bilmiştir. Başta büyük makine fabrikaları olmak üzere, maden işleme ve kimya tesisleri, kâğıt ve dokuma fabrikaları şehre canlı bir ekonomik hayat sağlamaktadır.

Vladmir İlyiç Ulyanov Lenin

Lenin Kanalı (S.S.C.B.) Volga ve Don nehirlerini birleştiren ünlü kanal. Böyle bir kanalın açılmasına XVI. yüzyılda Sokollu Mehmet Paşa tarafından girişilmiş, fakat teşebbüs sonuçlanamamıştı.

Leninsk - Kuzneski (S.S.C.B.) Güney Sibirya'da Kuzbass bölgesinde 132 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Maden çıkarma ve işleme tesisleri önemlidir.

Lenin, Vladmir İlyiç Ulyanov (1870-1924) Rus devlet adamı ve Sovyet İhtilâli'nin önderi. 1891'de Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra işçi ve köylülerin kurtuluşu mücadelesine girişti. Tutuklanıp Sibirya'ya sürüldü; 1900 yılında, Sosyal Demokrat Parti tarafından propaganda yapmak üzere yabancı ülkelere gönderildi; ama yurduyla ilişkisini kesmedi. Bolşevik Partisi'ni kurdu; 1905 ihtilâlinin başarısızlığa uğraması üzerine Avrupa'ya gitti. 1917 İhtilâli'yle devletin başına geçti. Marksçı bir filozof olan Lenin, bu sistemi geliştirip tamamlamıştır. Proletarya ihtilalinin, endüstrinin gelişmiş olduğu ileri kapitalist ülkelerde patlak vereceğini ileri süren Marx'a karşılık Lenin, bu ihtilâlin az gelişmiş tarımsal ülkelerde çıkacağını ortaya koymuştur (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri ve Çin'de görüldüğü gibi). Lenin, marksçı teorileri genişletmiştir: Üretim araçlarının gelişmesine öncelik vermeyi, iç çatışmaların kapitalizmin çöküşünü hızlandıracağını, kapitalist rejimin, aşırı üretimden dolayı belirli dönemlerde, krizler içine düşmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmiş; marksizmin daima realist bir doktrin olması gerektiğini savunmuştur. Başlıca eserleri: «Imperialism, kak moveyşij etap kapitalisma — Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması», «Materialismi empriokriticism — Materyalizm ve Ampriyo - kritisizm» dir.

Lentini (İtalya) Sicilya'nın doğusunda 32 500 nüfuslu bir şehir. XII. yüzyılda bir depremle baştan aşağı yıkılan Leontium şehrinin yerine kurulmuştur.

lento İta. zf. Müz. Bir parçanın ağır ağır çalınacağını gösterir. [Lento — Lento]

lento Fr. i. Kapı ve pencerelerin üstüne yerleştirilerek mukavemet sağlayan destek. Ağaç, taş, beton olabilir.

Lenz (1804-1865) Rus fizikçisi. Roma'da ölmüştür. Elektromanyetizma alanında önemli buluşları vardır. Endüklemeyi açıklayan ve kendi adını taşıyan kanunu ispatlamıştır.

Leokhares (M.Ö. IV. yüzyıl) Yunanlı heykelci. Atinalı olduğu söylenir. Platon'un bir mektubunda kendisinden söz edilmektedir. En ünlü eserlerinden biri bugün Vatikan'da bulunan bronz gruptur. Halikarnassos'daki (Bugünkü Bodrum) Maousoleum'da da çalıştığı biliniyor.

Leon (İspanya) Kuzeybatıda, Kantabriya dağlarının güneyinde, 77 300 nüfuslu merkezi de aynı adı taşıyan bir il. Eskiden Portekiz sınırı boyunca, Sierra de Gata dağlarına kadar uzanan geniş bölge Leon adıyla anılmaktaydı. IX. ve X. yüzyıllarda bu bölgeyi Araplar'dan ele geçiren Avusturya kralları kendilerine Leon Kralı adını verirlerdi. 1230'da Kastilya Krallığı'na bağlanmış olan bu bölge günümüzde üç il'e ayrılmış durumdadır.

Leon (Meksika) Orta bölgede, bereketli bir ovada kurulmuş 226 200 nüfuslu bir ticaret merkezi.

Leoncavallo, Ruggero (1858-1919) İtalyan bestecisi. Napoli'de doğdu. Napoli Konservatuarı'nda ve Paris'de müzik eğitimi gördü. En ünlü eserleri «Palyaço» ve «La bohême» operalarıdır.

Leonidas İsparta Kralı. M.Ö. 487-480 yılları arasında krallık yaptı. Kardeşi Kleomenes'in yerine kral oldu. Yunanistan Kserkses'in istilasına uğradığı zaman, Leonidas Termopil geçidini tutmakla görevlendirildi. Ve buradaki ümitsiz savaşta öldü.

leopar Fr. i. Zo. Bak. pars.

Leopold, III. (Doğ. 1901) Belçika Kralı. I. Albert'in oğludur. 1934'te kral oldu. 1940'da, II. Dünya Savaşı'nda başkomutan iken Almanlar'a teslim oldu. Belçika hükümeti ise Londra'ya taşındı. Leopold 1944'e kadar Almanlar'ın elinde esir kaldı. 1944'de kardeşi Charles naip oldu. 1950'de yapılan plebisit, yurduna dönmesine imkân verdiyse de muhalefetin baskısı yüzünden tahtını oğlu Baudouin'a bıraktı.

Léopold Gölü (Kongo Fed. Cumh.) Batıda, 2 325 km² genişlikte bir göl. 1882'de Stanley tarafından keşfedilmiştir.

Léopoldville Kongo Federal Cumhuriyeti'nin, batıda Kongo nehri kıyısındaki 403 000 nüfuslu başkenti. Ülkenin bir kültür merkezi de olan şehirde birçok dokuma, maden eşya, kimya ve ilâç fabrikası vardır. İşlek nehir limanı, Atlas okyanusuna demiryoluyla da bağlantı halindedir.

Léopoldville Kongosu Bak. Kongo Federal Cumhuriyeti.

leopon Fr. i. Zo. Kedi familyasının yeni türü. Tokyo'nun Hanşin hayvanat bahçesinde bir erkek leoparla bir dişi aslanın çiftleştirilmesinden elde edilmiştir. Doğan erkek leoponlar annelerine, dişi leoponlar da babalarına benzemektedir.

Leotychides (M.Ö. 545-469) İsparta kralı. M.Ö. 479 yılında Yunan donanmasına komuta ederek, Mykale savaşında Persler'i yenilgiye uğrattı.

lep Far. i. ★ 1. Bak. dudak. ★ 2. Her şeyin kenarı.

lepanda s. Güzel, temiz, ince: Lepanda dikiş.

Lepant (Yunanistan) Korent körfezini Patras körfezine ve Akdeniz'e bağlayan boğa-

Ruggero Leoncavallo

zın kuzey kıyısında 3 500 nüfuslu bir kasaba. Osmanlı egemenliği zamanında daha kalabalık olup, İnebahtı adıyla anılırdı. (Bak. İnebahtı Savaşı).

lep değmez b. i. Ed. Divan edebiyatında dudak sesi bulunmayan kelimelerle yazılmış koşuk (manzume).

lep demeden leblebiyi anlamak b. f. Daha başlanırken bir sözün nereye varacağını anlayıvermek.

lepiska i. ★ 1. Leipzig ipeği. [Soie de Leipzig — Leipzig silk] ★ 2. s. Sarı ve yumuşak (saç). [Fins et dorés — Flaxen]

leppey Ar. ü. (Türkçeleşmiş şekli). Efendim, buyurunuz, emrediniz.

lepra Lat. i. Hek. Cüzzam. [Lèpre — Leprosy]

lepton Yun. i. Yunanlılar'ın bir dırahminin yüzde biri değerindeki bakır parası.

lerci i. Bir cins mis keçisi.

Lerida (İspanya) Kuzeydoğuda, Katalonya bölgesinde, Seyre ırmağı kıyısında 67 000 nüfuslu bir şehir. 1938'de İspanyol iç savaşı sırasında önemli çarpışmalara sahne olmuştur.

lermo i. Den. Velena yelkeni istiralyası.

lerzan Far. s. Titriyen, titrek.

lerze Far. i. Titreme. Ar. Ra'şe.

Lesbos Bak. Midilli.

lesepase Fr. i. Bir sınırdan geçebilmek için verilen yazılı izin.

Lessing, Gotthold Ephraim (1729-1781) Alman filozofu ve yazarı. Alman romantizmi ile rasyonalizmini uzlaştırmaya ve Alman edebiyatını, Fransız klasisizminden kurtarmaya çalışmıştır. İnsanlığın ahlâk gelişimindeki inanı üzerine kurulmuş olan tarihin ahlâksal teorisi, özellikle Fichte'nin felsefesinde derin izler bırakmıştır. Başlıca eserleri: «Jugenddramen — Gençlik Dramları», «Die Erziehung des Menschengeschlechts — İnsanın Eğitimi», «Laokon», «Briefe die neueste Litteratur betrefend — Modern Edebiyat Üzerine Mektuplar» dır.

leş i. ★ 1. Hayvan ölüsü, öleş: «Ya devlet başa, ya kuzgun leşe». Far. Lâşe. Ar. Cife. [Charogne — Carcass] ★ 2. Bazan sevilmeyen, nefret edilen insanın ölüsü hakkında da kullanılır. [Cadavre — Corpse] ★ 3. Batmış geminin deniz üstünde görünür tekne kısmı. [Navire échoué — Wreck]

leş gibi b. s. ★ 1. Pek fena kokan: Ayakları leş gibi kokuyor. Ar. Müteaffin. [Puant — Stinky] ★ 2. mec. Tembel, yerinden kalkmaz. esk. Âtıl: Sabahtan akşama kadar leş gibi yatıyor. [Cagnard — Lazy]

leşini çıkarmak b. f. Döğüp ölecek hale getirmek: Kavgada leşini çıkardılar.

leşini sermek b. f. Öldürmek: Bir kurşunda leşini serdiler.

leşker Far. i. Ordu.

Levni'nin imzası

Gotthold E. Lessing

let (ya da «leton», ya da «letik») i. Letonya'da konuşulan Slav kolundan bir Hint-Avrupa dili.

letafet, -ti Ar. i. ★ 1. Hoşluk, yumuşaklık, lâtiflik: Bugün havada görülmedik bir letafet var. ★ 2. Güzellik, hoşlanılacak hal, yepeleklik.

letaif Ar. ç. i. Latifeler.

letarji Fr. i. Hek. Günlerce ve pek seyrek olarak aylarca, hattâ yıllarca süren ölüme benzeyen derin uyku hali. Lisargos. esk. Nevm-i mustağrak. [Léthargie — Lethargy]

Letonya Sovyetler Birliği'nin kuzeybatısında, Baltık denizi kıyısında, 63 700 km² genişlikte, 2 095 000 nüfuslu, S.S.C.B.'ne üye bir cumhuriyet. Başkenti Riga'dır. Başlıca tarım zenginlikleri ormanlardan ve beslenen hayvanlardan sağlanır. Göl ve deniz balıkçılığı da önemlidir. Kıyı şehirlerinde sanayi gelişmiştir. En önemli akarsuyu Dvina nehridir. ★ Tarih: İlkçağ'da bölgeye, Finliler'in ardından çeşitli Baltık kavimleri yerleşmişlerdi; bölgeye adını veren Letonlar bunların bir koluydu. Sonra batıda Cermenler'in, doğuda İslavlar'ın, etkisinde kalmış, Almanlar'ın (Töton şövalyelerinin) egemenliğine girmişler ve serf durumuna düşmüşlerdi. Ülke 1561'de Polonya'nın, 1621'de İsveç'in, 1710'da Rusya'nın egemenliğine geçmiş, 1918'de bağımsızlığına kavuşmuştur. II. Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde (1939 ekim) Sovyetler Birliği'yle bir karşılıklı yardım anlaşması imzalamıştı. 1940 ocağında Almanya'nın ilgisinin Letonya'ya yönelmesi üzerine Sovyet ordusu ülkeye girmiştir (1940 haziran). Seçimlerden sonra toplanan parlamento, ülkede Sovyet yönetimini ilân etmiş (1940 Temmuz) ve Ülke S.S.C.B.'ne katılmıştır (1940 Ağustos). 1941-1944 yılları arasında Alman işgali altında kalmıştır.

Leukofrys Eski çağ'da, Küçük Asya'nın Karya bölgesinde bir şehir. Bir sıcak su gölüne yakın olması ve ünlü Artemis Leukofryna tapınağıyla tanınırdı.

leva ç. i. Bulgar para birimi. «Lev» in çoğulu. Bir lev, beş leva demek gerekirken dilimizde tekil için de leva kullanılmaktadır. [Leva — Leva]

Levanten Fr. i. ★ 1. Orta Doğu'da uzunca kalıp yerleşmiş ya da evlenerek soyu karışmış Avrupalı. [Levantin — Levantine, levant] ★ 2. s. Levantenle ilgili, levantene özgü: Levanten ruhlu bir adam. [Levantin — Levantine, levanter]

levazım, levazımat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. (Tekili: lâzime) Gerekli şeyler, gereçler: Bu ayın levazımını aldım. [Objets nécessaires — Provisions] ★ 2. Ask. Ordunun yiyecek, giyecek ve yakacak hizmetlerini kapsayan faaliyetler. [Munitions — Supplies]

levazımcı i. ve s. Levazım sınıfından olan (kimse).

levazım dairesi b. i. Orduya gerekli eşyanın alınması ve hazırlanmasıyla uğraşan daire.

levazım sınıfı b. i. Ask. Barışta ve savaşta birinci sınıf ikmal maddeleri adı altında toplanan yiyecek, giyecek ve yakacak ihtiyaçlarını sağlayarak bağlı olduğu birliğin idame ve bakımını yapan sınıf.

Levend, Agâh Sırrı (Doğ. 1894) Edebiyat tarihçisi. Rodos'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1922'de özel İstiklâl Lisesi'ni kurdu. Bu lisede, İstanbul Erkek Lisesi'nde, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde edebiyat okuttu. Eminönü Halkevi başkanlığı, 1942-1946 yıllarında milletvekilliği; Türk Ansiklopedisi genel sekreterliği, 1951-1960 yıllarında Türk Dil Kurumu genel sekreterliği, 1963-1966 yıllarında bu kurumda başkanlık yaptı. «Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası» nı kurdu; «Yeni Türk» ve «Türk Dili» dergilerini yönetti. Gazetelerde yazılar yazdı. Eserleri arasında «Edebiyat Tarihi Dersleri» (3 cilt), «Maarifimiz ve Millî Terbiyemiz», «Eserler ve Şahsiyetler», «Divan Edebiyatı», «Nabi'nin Sûrnamesi», «Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri», «Gazavatnameler», «Ümmet Çağı Türk Edebiyatı», «Ali Şir Nevaî» (4 cilt) sayılabilir.

levend-i rumî b. i. Yelkencilik devrindeki savaş gemilerinde kullanılan tüfekli Hıristiyan neferlere verilen ad.

Levent Malatya'nın Akçadağ ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 5 254, merkezinin nüfusu 289'dur.

levent İta. i. ★ 1. Tar. Yeniçeri devrinde deniz erlerine verilen ad. Venedikliler'in kullandıkları Doğulu askerlere verdikleri İtalyanca «levanto» adından alınmadır. [Soldat marinier — Marine] ★ 2. Den. Lumbar kapağını kaldırmaya yarayan zincir. ★ 3. s. Çevik ve çabuk, hafif ve yakışıklı: Levent delikanlı.

Leverkusen (Batı Almanya) Batıda, Aşağı Ren bölgesinde, 94 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Büyük kimya tesisleri, çelik, makina, dokuma ve bira fabrikaları vardır.

levh Ar. i. Düz ve üzerine yazı yazılabilir ya da resim çizilebilir yüzey. Çoğulu: Elvah.

levha Ar. i. Bir yere asılmak üzere yazılmış çerçeveli ya da çerçevesiz yazı. [Ecriteau — Plate, signboard] ★ 2. Bir sayfanın üstündeki kalın yazı. [Manchette — Heading] ★ 3. s. Tek. Düzlem halde bulunan (maden, malzeme).

levha resmi b. i. Huk. 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 21. maddesine göre alınan bir çeşit vergi. Kanuna göre, dükkânlar, ticaret ve sanayi müesseseleri, serbest meslek erbabı çalıştıkları yerlerin kapılarına sahiplerinin ad ve soyadlarıyla müesseselerin ya da ilgili şahısların işini gösteren Türkçe bir levha asmak zorundadır. Levhalarda Türkçe'den başka dil ile yazılmış kısımlar varsa bunlardan ayrıca 2 kat vergi alınır. Levha, duvara, vitrine yani kapıdan başka bir yere asılmışsa ayrıca ilân resmi alınır. Levha koymak zorunluğu da vardır. Müessese ya da şahıslar levha asmamışlarsa asıncaya kadar her gün ceza kesilir. Levha resminin oranı belediye meclislerinin yaptıkları tarifelere göre değişir. İstanbul'da iş yerinin gayrisafi gelirinin m^2 başına % 10'u oranında alınır. Levha resminin alt ve üst tabanının bulunmayışı nedenleriyle yapılan şikâyetler üzerine Anayasa Mahkemesi bu şekildeki vergi tahakkukunun Anayasa'ya aykırılığını tespit ederek 26 Eylül 1966 tarihinden itibaren levha resmi almaktan belediyeleri yasaklamış bulunmaktadır. İstanbul Belediyesi'nin levha resminden aldığı yıllık gelir 30 milyon liradır. Yeni bir kanun tasarısı meclise verilmiştir.

levn Ar. i. Renk, boya.

Levnî, Abdülcelil Çelebi (Ölm. 1732) XVIII. yüzyılda gerçek Türk resim okulunu yaratan bir sanatçı. Edirneli'dir. Özellikle minyatürleriyle ün kazanmıştır.

levrek Yun. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler takımının hanigiller familyasının bir türü. Etinin lezzetli ve iri oluşu sebebiyle yüz balıklarının en makbul olanıdır. Torik büyüklüğündedir. Rengi gri üzerine altınlı kahverengi veya koyu gri noktalarla süslü, karnı beyaz, pulları çok incedir. [Bar — Bass]

levüloz i. Kim. Sakkarozun hidrolizinde glikozla birlikte meydana gelen, suda eriyen ve zorlukla billûrlaşan, hafif tatlı bir şeker çeşidi. [Lévulose — Fruit - sugar]

Levy, Lazare (Doğ. 1882) Fransız piyanist ve besteci. Brüksel'de doğdu. Paris Konservatuarı'nın piyano bölümünü bitirdi. Piyano için valsler, sonatlar, prelüdler besteledi.

Lévy - Strauss, Claude (Doğ. 1908) Fransız sosyolog ve antropologu. Güney Amerika ve Asya'da çeşitli araştırma gezileri yapmıştır. Bugün «sosyal antropoloji» adı verilen bir sosyoloji metodunun kurucularındandır. Lévy - Strauss'a göre toplumların kültürlerinin psikanalizini yaparak, onların kişiliğini ortaya çıkarabilmek için, işe efsaneler ve mitlerden başlamak gerekir. Başlıca eseri: «L'anthropologie structurale — Bünyesel Antropoloji».

levz Ar. i. Badem.

ley i. Rumen para birimi.

leyl Ar. i. Gece. Far. Şeb.

leylak Ar. i. Bot. Zeytingillerden, yaprakları karşılıklı bir ağaç ve bunun, koni durumunda toplanmış beyaz, açık kırmızı ya da maviye çalan pembe renkte güzel kokulu çiçekleri. Bu bitki İran'dan çıkmış, 1560'da Viyana'ya ve sonra da bütün

A. Sırrı Levend

levent

levrek

Avrupa'ya yayılmıştır. Birçok çeşitleri vardır. [Lilas — Lilac]

leylek i. Zo. Kuşların leyleksiler takımının gerçek leylekler alt takımının leylekgiller familyasının en iyi tanınan türü. Gö-

Kesitler», «Geometrik Yerler», «Denklemlerin Çizimi», «Mekanik Eğrilerin Bir Teoremi» dir.

Lhote, André (1885-1962) Fransız yazarı ve

ri. [Leader — Leader] ★ 3. Sp. Bir şampiyonada başta giden takım.

Lido (İtalya) Venedik limanını Adriya denizinden ayıran uzun adalardan biri. Önemli bir plâj ve turizm merkezidir. Uluslararası Venedik Film Şenliği bu adadaki şenlik sarayında düzenlenir.

Lidya Gediz ve Büyük Menderes nehirleri arasındaki topraklara, Lidyalılar'dan Selçuklular'ın Anadolu'yu fethine kadar verilen ad. İlkçağ'da Lidyalılar'ın yurdu olmuştur. Önce Hititler'e, sonra Frikler'e bağlı kalan Lidyalılar'ın tarihi, Şahin Krallar soyuyla aydınlığa kavuşur. Frik egemenliğinden kurtuluşu izleyen ticarî ve tarımsal kalkınma sayesinde zenginleşen Lidya, en parlak dönemini yaratan Kral Krezüs'ün, Pers Kralı Kurus'a yenilmesiyle (M.Ö. 596) ortadan kalkmıştır.

Liebig, Justus von (1803-1873) Alman kimyacısı. Darmstadt'da doğdu, Münich'de öldü. «Organik Kimyanın Bitkisel Fizyoloji ve Tarıma Uygulanması», «Hayvansal Kimya», «Besin Kimyası Üzerine Araştırmalar», «Kimya Sözlüğü» adlı eserleri ünlüdür ve çeşitli dillere çevrilmiştir.

Liebknecht, Karl (1871-1919) Alman politikacısı. W. Liebknecht'in oğlu. Sosyal - Demokrat Partisi'nin en ileri sol üyelerindendi; bu partinin milletvekili olarak Prusya parlamentosuna, sonra da Reichstag'a girdi. Bağımsızlarla birlikte savaşa karşı gösteriler düzenledi. 1916'da Spartaküs - Bund (Spartaküs Birliği)'u kurdu. Karşı koymayı savunan bu birlik, Alman Komünist Partisi'nin çekirdeği olmuştur. 1918'de sosyal demokrat Ebert'le Scheideman'ın kurdukları hükümete girmeyi reddetti. 1919 ocak ayında Rosa Luxemburg'la birlikte, Spartaküs ayaklanmasını yönetti; bu ayaklanmanın bozgunla sonuçlanması üzerine tutuklanmışken hapishanede öldürüldü.

Liebknecht, Wilhelm (1826-1900) Alman politikacı. Gazetecilik yaparken sosyalizme katıldı. İsviçre'ye göç etmek zorunda kaldı; sonra Paris'e gitti. 1848 eylülünde Baden Cumhuriyeti'ni ilân ettikten sonra Cenevre'ye kaçtı; orada Mazzini ile tanıştı; sonra Londra'ya geçti. Burada 13 yıl Karl Marx'ın çevresinde yaşadı. Genel affın çıkması üzerine Almanya'ya gittikten sonra Bebel'le birleşti ve Enternasyonal'in temelini attı. Prusya'dan sürülerek Leipzig'e yerleşti. Burada Kuzey Almanya Konfederasyonu Millet Meclisi'ne seçildi. Kapitalizmle her türlü uzlaşmayı reddetti. 1869'da Eisenach'da Sosyal - Demokrat Partisi'ni kurdu. 1870 savaşına, Alsace - Lorraine'in Alman topraklarına eklenmesine karşı çıktığı için tutuklandı. Daha sonra milletvekili olarak Reichstag'a girdi; Vorwärts gazetesinin başlıca yazarlarından oldu. Gotha Kongresi'nde çeşitli eğilimlerin birleşmesinden sonra Alman sosyalizminin başı oldu. En önemli eseri: «Geschichte der französischen Révolution — Fransız İhtilâli Tarihi» dir.

Liège (Flamanca Luik) Belçika'da Meuse ya da Maas nehri kıyısında 155 000 nüfuslu canlı bir kültür ve sanayi merkezi. Üniversitesi, güzel sanatlar akademisi, konservatuarı, rasathanesi ve müzeleri vardır. Dolaylarında önemli miktarda kömür çıkarılır. Demir - çelik, otomobil, lokomotif, kimya ve cam fabrikaları dikkate değer.

Lie, Trygve Halvdan (Doğ. 1896) Norveçli devlet adamı. 1935'de milletvekili seçildi. 1935-1939 yıllarında çeşitli bakanlık görevlerinde çalıştı. 1940'da Alman işgalinde İngiltere'ye kaçtı; 1941'de geçici hükümetin dışişleri bakanı oldu. 1945'de San Fransisco Konferansı'na Norveç delegesi olarak katıldı. 1946-1953 yıllarında Birleşmiş Milletler'in ilk genel sekreteri olarak görev alan Lie, 1963-1965 yılları arasında ticaret ve sanayi bakanlıklarında bulundu.

lif Ar. i. ★ 1. Bazı hayvansal, bitkisel ya da mineral şeyleri meydana getiren demet halindeki tellerin tekine verilen ad. Tel. [Fibre — Fiber] ★ 2. Hamamda sabun köpürtüp yıkanmak için kullanılan ve hurma ağacı soyundan bazı bitkilerin telleri didiklenerek yapılan gevşek yumak.

lig Lat. i. ★ 1. Çeşitli prensler arasında kurulmuş birlik. [Ligue — League] ★ 2. Çeşitli devletler arasında kurulmuş konfederasyon. [Ligue — League] ★ 3. Herhangi bir amaçla kurulan birlik. Futbol ligi, lig maçları. [Ligue, league — League]

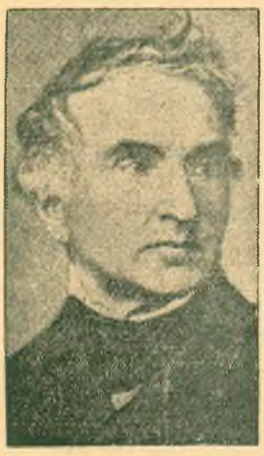
ligadura İta. i. Den. Gemilerde kullanılan ince ip. [Ligature — Splice]

Ligurya Tar. Eski İtalya'da Genoa körfeziyle Po nehri arasında yer alan bir bölge. M.Ö. II. yüzyılda Romalılar'ın eline geçti. Ligurya bugünkü İtalya'da Genoa, Imperia, Spezia, Savona eyaletlerini içine alan 1 846 900 nüfuslu bir bölgedir.

Li - Hung - Çang (1822-1901) Çin devlet adamı. Çin'i Batı medeniyetine açmaya çalışanların başında gelir. Tien - Tsin (1871), Şimonoseki (1895) gibi önemli antlaşmaların imzalanmasında Çin'i temsil etmiştir.

Li - Hung - Çang

Justus von Liebing

Likaonya Eskiden Anadolu'da bir memleketti. Başkenti İkoniyon (Konya) idi. XV yüzyılda Karaman ülkesi oldu.

Likas Mit. Nessos adlı devin uğursuz gömleğini Dejanir tarafından Herakles'e götüren kişi. Gömleği giyen Herakles birdenbire kızmış, zavallı Likas'ı ayağından yakalamış, birkaç defa çevirdikten sonra Ege denizine fırlatmış. Likas denizde bir kayaya çevrilmiş.

liken Yun. i ★ 1. Bot. Bir mantarla bir su yosununun ortak yaşamasıyla oluşan aşağı bitkilerin genel adı. esk. Şeybiye ★ 2 Bir deri hastalığı. [Lichen — Lichen]

likeon Yun. i. Fel. Kurtlar ormanı anlamında olan likeon, Atina'da bir gezinin adıdır. Yunan filozofu Aristoteles derslerini bu gezide verirdi. Felsefe deyimi olarak likeon, Aristoteles tarafından kurulmuş olup onun felsefî mesleğini öğreten okula verilen addır [Le lycée — Lyceum]

likidasyon Fr. i. Eko. Alacak ve borçların tesbit edilerek, mevcudun paraya çevrilmesi ve borçların ödenmesi. [Liquidation — Liquidation]

likidatör Fr. i. Tasfiye memuru. [Liquidateur — Liquidator]

likid değerler b. i. Eko. Paraya kolayca çevrilebilen değerler. [Valeurs disponibles — Liquid assets]

likide etmek Fr. T. b. f. Bir işten kurtulmak için ilgi kesmek, hesap görmek.

likorinoz Yun. i. Bazı balıkların iste kurutularak yapılan pastırması.

likör Fr. i. Temeli şekerli alkol olan meyvalı ya da kokulu içki: Çilek likörü. [Liqueur — Liqour]

Likurgos Ispartalı kanun koyucusu. Efsanevî bir kişiliği vardır. Söylentiye göre M.Ö. IX. - XI yüzyıllar arasında yaşamıştır Rhetrai adı verilen yasaları koyduğu sanılıyor. Buna göre yurttaşlar eşittir; ülke iki kralla yönetilir

Likya Tar. Anadolu'da eski bir devletin adı Şimdiki Muğla bölgesidir Başkenti şimdiki Gönük köyünün yerinde bulunan Ksanthus şehriydi. Bu ülke sırasıyla İran'a, Makedonya İmparatorluğu'na, Roma İmparatorluğu'na bağlı olmuştu.

Lilioukalani, Lydia Kamekəha (1838-1917) Kardeşi Kral Kalakaua'nın yerine tahta çıkan Havai Kraliçesi. Adanın son hükümdarıdır. Bir Amerikalı ile evlenmiştir. İstibdada kaçan bir rejim kurmaya çalıştığı için tahtından indirilmiş; adada cumhuriyet kurulmuştur Bunun üzerine Amerika'ya gitmiş, yardım istemiş: adanın 1898'de Amerika'ya bağlanması üzerine Amerika'da yerleşmiştir.

Lilith Mit. İbraniler'in mitolojisinde geçen yedi şeytandan biri. Vücudunun alt kısmı yılan kuyruğuyla biten çıplak bir kadın olarak gösterilir.

lillâhi Ar. takım. Allah için! Allah adına! Allah aşkına!

Lille (Fransa) Belçika sınırı boyunca Kuzey denizine kadar uzanan en zengin bölgelerden birinin 199 100 nüfuslu yönetim, endüstri ve kültür merkezi. İplik, dokuma, makine ve kimya fabrikaları ve üniversitesi önemlidir.

lim i. Küçük limon çeşidi. [Lime — Sweet lime]

Lima (Peru) Batıda, And dağlarının eteğinde 1 715 000 nüfuslu başkent. Üniversitesi bütün Amerika'da ünlüdür. Dolaylarında çeşitli madenler işletilir. 1535 yılında Pizarro tarafından kurulmuş bu şehirde çeşitli fabrikalar vardır.

liman Yun. i. Gemilerin barınarak yük alıp verdikleri yer: İstanbul limanı. [Port — Port] ★ 2. s. Yatık, sâkin. (Daha fazla «süt liman» kullanılır): Deniz süt limandı. [Calme — Calm]

liman idaresi başkanlığı b. i. Gemilerin limana girip çıkması, yük alıp vermesi, limana kayıtlı gemilerin kayıtlarının tutulması işlerine karışan daire.

limanlamak f. Limana girmek, limanda durmak, limanda yatmak. [Rader — To enter the harbour] ★ 2. Yatışmak, düzelmek. [Se calmer — To die down]

liman şehri b. i. Bir liman yanında kurulmuş olan şehir. [Ville maritime, port de mer — Port - city]

liman ücreti b. i. Eko Bir geminin bir limanda yatmak karşılığı olarak liman idaresine ödediği vergi. [Droit de port — Harbour duty]

Limasol (Kıbrıs) Güneyde, 43 000 nüfuslu bir narenciye ihraç limanı. Leymosun adıyla da anılır

limba i. Bir çeşit küçük yük teknesi.

Limbourg (Flamanca Limburg) Eskiden Hollanda'ya bağlı bir dükalığın adı Günümüzde toprakları Belçika ile Hollanda arasında paylaşılmış durumdadır. Belçika'daki Limbourg ilinin nüfusu 614 500, merkezi Hasselt; Hollanda'daki Limbourg ilinin ise nüfusu 920 500, merkezi Maastricht'dir.

lime Far i. Uzun parça, uzun dilim: Lime lime kesmek

lime lime b. s. Tutulacak yeri kalmamacasına yırtık.

Limfjorden (Danimarka) Jutland yarımadasını, kuzeyindeki adalardan ayıran uzun boğazın adı.

limit Fr. i. ★ 1. Sınır. [İng. Limit] ★ 2. Mat. Değişken bir büyüklüğün ya da ifadenin hiç bir zaman erişemiyeceği, fakat gitgide sonsuz olarak yaklaşabileceği sabit büyüklük. Matematikte limit değeri bulmak için bazı işlemler yapılır Örnek: Geometride, çember içine çizilen düzgün çokgenlerin üst limitidir Çokgenin kenar sayısını sonsuza kadar arttırsak, en sonunda çemberi elde ederiz; fakat. çokgen hiç bir zaman çember değildir. esk Gaye. [İng. Limit] ★ 3. Eko. Borsada ve

Likurgos

limon

Karl von Linné

Abraham Lincoln

banka işlemlerinde tanınan üst değer. [İng. Ceiling]

limited şirket İng. Ar. b. i. Eko. Ortak bir ünvan altında ticarî faaliyette bulunmak üzere Ticaret Bakanlığı'nın izniyle kurulan ve ortaklarının ancak yatırdıkları sermaye ile sorumlu oldukları şirket türü. Limited şirketlerin sermayeleri hisse senetlerine ayrılmamıştır. Şirkete ortak olacak kişi sayısı da kanunla sınırlanmıştır. [Société limited — Limited liability company]

Limni (Yunanistan) Ege denizinde, İmroz'un güneydoğusunda 23 850 nüfuslu bir ada. Üzüm, meyva ve zeytin yetiştirilir. I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu ile İttifak Devletleri arasında ateşkes antlaşması, 30 ekim 1918'de bu adanın Mondros kasabasında imzalanmıştı.

Limoges (Fransa) Loire nehrinin bir kolu olan Vienne ırmağı kıyısında 120 500 nüfuslu bir şehir. Onbinden fazla işçinin çalıştığı porselen sanayiinin ürünleri dünyaca ünlüdür.

limon i. Bot. Limon ağacının sarı renkli, yumurta biçimli, ucu ağırşaklı, kabuğu güzel kokulu, suyu ekşi olan meyvası. Ar. Limun, leymun. Far. Limu. [Citron, limon — Lemon]

limon ağacı b. i. Bot. Turunçgillerden bir ağaç. Meyvası limondur. Limon ağacı, bugün İran Irakı denilen eski Med ülkesinden çıkmıştır. Limon ağacı kerestesi, lüks mobilyacılıkta kullanılır. [Citronnier, limonier — Lemon - tree]

limonata İta. i. Limon suyu ve şekerli su ile hazırlanmış soğuk ve serinletici şerbet. [Limonade — Lemonade]

limonata gibi b. s. Yaz sıcağında serin serin esen (rüzgâr).

limon gibi b. s. mec. Sapsarı. [Citrine — Bright yellow]

limonî s. Limon gibi pek az yeşile çalan açık sarı. [Citrin — Pale] ★ 2. Alıngan, beklenmeyen bir zamanda öfkelenen: Limonî tabiatlı bir adam. [Incertain — Self - conscious] ★ 3. (Dostluk ilişkisi hakkında) Bozukça: Aramız limonîdir. [Mauvais — Critical]

limonit, -ti Yun. i. Jeol. Demir hidroksit minerali. Göllerin, bataklıkların dibinde bulunur. [Limonite — Brown iron ore]

limon küfü b. i. Yeşile çalar açık mavi. [Bleu verdâtre — Bluish green]

limonlu s. İçine limon sıkılmış. [Citronné — Flavoured with lemon]

limonluk i. Saksıda yetiştirilen sıcak iklim bitkilerinin kışın barındırıldıkları camlı yer. Ser. [Serre — Lemon nursery] ★ 2. Limon ağaçları yetiştirilen yer. [Citronnier — Conservatory] ★ 3. Limon suyu çıkarmaya yarayan alet ya da içi dişli ve oluklu küçük kap. [Presse - citron — Lemon - press]

limon sarısı b. i. Açık sarı. [Jaune citron — Pale yellow]

limontozu, -nu b. i. Kim. Daha doğru adı limontuzudur. Limon asidi tuzu. [Citrate — Citrate]

Limpopo Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Bechuanaland ve Rodezya sınırı boyunca doğuya akarak Mozambik topraklarında Hint okyanusuna dökülen 1 600 km. uzunlukta bir nehir.

limuzin Fr. i. Perdeli camları bulunan ve çatısı şoför yerine kadar uzanıp şoför yerinin camları olmayan otomobil. En fazla 1914 yıllarında yaygındı. Bugün şoför yeri içeri alınmıştır. [Limousine — Limousine]

Lincoln (A.B.D.) Nebraska eyaletinin 128 500 nüfuslu merkezi. 1886'da kurulmuştur.

Lincoln (İngiltere) Romalılar çağında kurulmuş, 77 100 nüfuslu önemli bir sanayi merkezi. Büyük makine, dizel motoru, tarım makinesi fabrikaları vardır.

Lincoln, Abraham (1809-1865) A.B.D.'nin onaltıncı cumhurbaşkanı. Kentucky'de Big South Fork'ta doğdu, Washington'da öldü. Thomas Lincoln adında bir marangozun oğludur. 1860'da zenci esaretinin kaldırılması lehinde olanlar tarafından cumhurbaşkanlığına seçilmesi, Ayrılık Savaşı'nın başlamasına bir işaret olmuştur. 1863 kasımında söylediği bir nutuk, Amerikan edebiyatında klâsik bir eser olarak edebi bir yer almıştır. 1864'de tekrar cumhurbaşkanlığına seçilmiş, 14 Nisan 1865'de Washington'da Ford tiyatrosunda bir temsili izlediği sırada zencilerin esareti lehinde olan J. W. Booth adında bir yobazın suikastına uğramış ve ertesi gün ölmüştür. Amerika tarihinde unutulmaz bir yeri vardır.

Lincoln Anıtı (A.B.D.) Washington'da Potomac parkında ünlü cumhurbaşkanı Lincoln'un anısı için yapılan büyük anıt (61 m. X 41 m.). Klasik Yunan üslûbunda, sütunlu olarak yapılmıştır.

Lincolnshire (İngiltere) Doğuda 505 000 nüfuslu bir kontluk. Geniş toprakları tarıma elverişlidir. Merkezi Lincoln şehridir.

linç, -çi İng. i. Halkın coşkunlukla birini öldürüvermesi. [Lynchage — Lynching]

Lindbergh (1902) Amerikan havacısı. Üniversiteyi bitirdikten sonra Lincoln havacılık okuluna yazılmış ve bir hava gösterisinde ilk defa paraşütle atlayarak büyük ün yapmıştır. 1927'de uçakla New York'dan Paris'e 3 600 millik bir mesafeyi 33 1/2 saatte uçarak dünya havacılık tarihinde rekor kırmıştır. Bu sıralarda Amerikan ordusuna giren Lindbergh albaylığa kadar yükselmiştir.

Linde, K. P. Gottfried von (1842-1934) Alman fizikçisi. Endüstride havanın sıvılaştırılmasını mümkün kılan ilk aletin bulucusudur.

Lingard, John (1771-1851) İngiliz tarihçisi. Üç ciltlik «İngiltere Tarihi» (1688'e kadar) tarafsız ve değerli bir eserdir.

liniment İng. i. Temeli bitkisel, hayvansal yağlar olan ve dıştan sürülerek kullanılan ilâçlı yağ ya da merhemlere ecza endüstrisinde verilen genel ad. [Fr. Liniment]

linin Fr. i. Biyo. Hayvan ve bitki hücrelerinde, çekirdeğin boya almayan kısmı.

link, -ki i. Atın düzgün olmayan tırısı.

Linné, (Linnaeus) Karl von (1707-1778) İsveçli doğal tarih bilgini. Özellikle bitkiler üzerindeki çalışmalarıyla ünlüdür.

linol oyma Fr. b. i. Re. Düz baskılı bir grafik tekniği. Oyulan kısımların dışında kalan yüzeye mürekkep sürülerek tek tek basılır.

linolyum Lat. i. Bezir yağı sürülmüş jüt beziyle mantar tozundan yapılan su geçmez taban muşambası. 1860'da İngiliz Walton tarafından icadedilmiştir. [Fr. Linoléum]

linotip, -pi İng. i. Matbaacılıkta harfleri satır halinde dizen ve döken makine. Dizgi, yazı makinelerindeki gibi bir klavye aracılığıyla yapılır; satır dizilip dökülünce matrisler (harf kalıpları) otomatik olarak makinenin kasasındaki yerlerine döner.

Linus (Linos) Mit. Yunan mitolojisinde müzik, şarkı ve şiirin bulucusu sayılan şüpheli bir kişi. Apollon ile bir Urania'nın oğlu olduğuna inanılırdı.

linyit, -ti Fr. i. Jeol. 1 000 ile 6 000 kalori ısı veren düşük kaliteli torf ile taşkömür arasında olan bir kömür cinsi. Kahverenkli siyahımsıdır. Genellikle üçüncü jeolojik zaman tortullarında bulunur. Yurdumuzda oldukça zengin linyit yatakları vardır. [Lignite — Lignite]

Linz (Avusturya) Kuzeyde, Tuna kıyısında 196 200 nüfuslu bir sanayi şehri. Büyük demir - çelik, kok, makine, kimya kuruluşları vardır.

lipari Yun. i. Uskumrunun çiroz halinden sonra yağlanmaya başladığı zamanki adı.

Lipari Adaları (İtalya) Sicilya'nın kuzeyinde, volkanik oluşumlu 7 adadan meydana gelen bir takımada. 11 000 nüfuslu bu adaların en büyüğü de aynı adla anılır. Çıkarılan Pomza taşı bütün ülkelere ihraç edilir.

liparit, -ti Volkanik bir taş. Granitin yüzey kayacıdır. Açık gri, sarı, pembe veya açık yeşil renklidir. Lipari adalarında bulunur. [Liparite — Liparite, rhyolite]

Lipetsk (S.S.C.B.) Don nehrine dökülen Voronej ırmağı kıyısında 206 000 nüfuslu bir sanayi merkezi. Hızla büyüyen şehirde maden eşya fabrikaları önemlidir.

Lippe (Batı Almanya) Kuzeybatıda, merkezi Detmold şehri olan bir bölgenin adı. 1919'a kadar prenslik olarak yönetilmişti. 1946'dan beri Kuzey Ren - Westfalya eyaleti toprakları içinde bulunmaktadır.

Lippmann, Gabriel (1845-1921) Fransız fizikçi. Elektrik, renkli fotoğraf üzerindeki araştırmalarıyla ünlüdür. 1908 Nobel ödülünü kazanmıştır.

Lippmann, Walter (Doğ. 1889) Amerikalı ünlü gazeteci. New York'da çıkan «Herald Tribune» un yazarlarındandır. I. ve II. Dünya Savaşı'nda büyük faaliyet göstermiş, makaleleriyle tanınmıştır.

lipsol Yun. i. Kırlangıç balığı familyasından, eti çok beğenilen, dikenli ve çarpıcı bir balık. İskorpite benzer.

lir Yun. i. Telli bir çalgı. Bu tür çalgıların en eskisidir. Boynuz biçiminde olup telleri yukarıdan aşağıya doğru gerilidir.

lira İta. i. Eskiden aşağı yukarı 7 gr. ağırlığında altın sikke: Türk lirası, İngiliz lirası. [Livre — Pound] ★ 2. Bu altın sikkenin yerine geçmek üzere devletlerce bastırılan ve I. Dünya Savaş'ından beri, altına oranla, satın alma gücü düşmüş bulunan kâğıt para: Türk lirası, Türkiye Cumhuriyeti'nin para birimidir. [Livre — Lira]

liralık s. (Şu ya da bu kadar) Lira değerinde olan: Yeni yarım liralıklar basılıyor; metresi elli beş liralık kumaş.

liret, -ti İta. i. İtalyan para birimi. [Lire — Italian lira]

lirik Yun. s. Ed. Özlük duyguları coşkun bir dille anlatan. [Lyrique — Lyric]

lirik koşuk b. i. Ed. (Eski Yunanlılar'da) Lir çalınarak okunan koşuk (manzume). [Poésie lyrique — Lyric poem] ★ 2. (Şimdi) Ditiramb, od ve koronun ortak adı. [Poésie lyrique — Lyric poem] ★ 3. s. Kişinin kendi duygularını coşkun bir dille anlatan (deyiş). [Lyrique — Lyric]

lirik oyun b. i. Tiy. Başından sonuna kadar ya da yer yer müzikli oyun. Dram ya da güldürü olabilir. Fransa'da operaya da bu ad verilir. [Drame lyrique — Lyrical drama]

lirik roman b. i. Ed. Konusu özel duygulara dayanan ve coşkun bir dille yazılmış roman. [Roman lyrique — Lyric novel]

lirizm Yun. i. Lirik olma hali, liriklik. Özlük duygulardan doğan coşkun anlatım. [Lyrisme — Lyricism]

lisan Ar. i. Dil.

lisan aşina b. s. Kendi dilinden başka diller bilen. Dil bilir.

lisanen Ar. zf. Dil ile. esk. Şifahen, şifahî olarak.

lisanı hal, -li Bir şahıs, bir hayvan ya da şeyin halinden ve duruşundan anlaşılan şey: Bu eşek, lisanı haliyle «bu yükü taşıyamam» diyor.

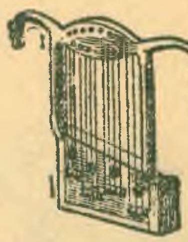
lisaniyat, -tı Ar. ç. i. Dil bilimi.

lisans Fr. i. Yüksek okul ya da fakülte diploması. [Licence — Diploma] ★ 2. Bir sanatı yapmak üzere süreyle bağlı diploma: Pilot lisansı [Licence — Certificate] ★ 3. Huk. Herhangi bir işin ya da ticaret

ÇEŞİTLİ LİRLER

Eski çağların liri

Ortaçağ liri

Habeşlerin liri

Gabriel Lippmann

işleminin yapılabilmesi için hükümetin izin vermesi gereken hallerde, verilen izin. İthalat ve ihracatta bulunan kişilerin bu işleri yapabilmesi, gümrük lisanslarının verilmesine bağlıdır. [Licence — License (ce)] ★ 4. Sp. Bir maça ya da yarışmaya katılabilmek için bir sporcunun sahip olması gereken kimlik belgesi.

lisansiye Fr. s. Lisansı olan.

lise Yun. i. Ortaokuldan sonra, yüksek öğretime hazırlayan orta öğretim okulu. [Lycée — High school]

liseli i. ve s. Lise öğrencisi.

Lisippus M.Ö. IV. yüzyılda yaşamış Yunanlı heykelci. Büyük İskender'in, heykelini yapmasına izin verdiği tek sanatçıdır.

Lisistratos Yunanlı heykelci. Lisippus'un kardeşidir. Heykellerin balçık taslaklarını ilk alanın o olduğu söylenir.

Lissajous, Jules Antoine (1822-1880) Fransız fizikçisi. «Titreşim Hareketlerin Optik Etüdü» adlı eseriyle ünlüdür. Kendi adını taşıyan eğriler vardır.

liste İta. i. Alt alta sıralanarak yazılmış şeylerin topu: Eşya listesi, yolcu listesi. [Liste — List]

Lister, Joseph, Lord (1827-1912) İngiliz cerrah. Kendi adını verdiği antiseptik pansımanı yaratarak Pasteur'ün buluşlarını cerrahlığa ilkin o uygulamıştır.

Friedrich List

List, Friedrich (1789-1846) Alman iktisatçısı. Başlıca eseri «Siyasî Ekonomide Ulusal Sistem» dir. 1834'de kurulan ve Almanya Birliği'ne önayak olan Zollverein (Alman Devletleri Gümrük Birliği) fikrini ortaya atmıştır.

Liszt, Franz (1811-1886) Macar bestecisi ve piyanisti. Czerny ve Salieri'nin öğrencisidir. Ender rastlanan bir piyano virtüozu olarak bütün dünyada ün yaptı. 1843-44 yıllarında konserler vermek üzere Avrupa'yı dolaştığı sırada İstanbul'a da gelmiştir. Modern müziğin gelişmesine geniş ölçüde hizmet etmiş, Wagner gibi genç bestecileri desteklemiştir. Bestelerinde coşkun, gösterişli ve aşırı duygusaldır. Ünlü eserleri: İki piyano konçertosu, oniki senfonik şiiri (prelüdler, tasso ve mazeppa), piyano için baladlar, etüdler ve Macar rapsodileri, dinsel bestelerdir.

Franz Liszt

Li - Tai - Pe (Li - Pe ya da Li - Po) (699-762) Çinli şair. İmparator Hsieng - Çeng'in soyundandır. Kadın ve şarap konularını işlediği şiirlerinde kayıtsız bir felsefe taşımakla birlikte çok ince ve duygusaldır. Sefahat hayatı ve şiirleri yüzünden «Koğulmuş Melek» sanını almıştır.

literatür Fr. i. Bir konu üzerinde yazılmış yazıların tümü: Tıp literatürü, siyaset literatürü. [Littérature — Literature]

litografya Yun. i. ★ 1. Taş basması. Kalker bir taş üzerine yağlı bir madde ile çizilmiş yazı ve resimleri basma suretiyle çoğaltma sanatı. Litografya XVIII. yüzyılda Bavyeralı Senefelder tarafından bulunmuştur. [Litographie — Lithography] ★ 2. Taş basması usulüyle basılmış yaprak. [Litographie — Lithography]

litografyacı i. Litografya usulüyle basan kimse. [Lithographe — Lithographer]

litoloji Yun. i. Jeol. Taş bilimi. esk. Mebhas-i ahcar. [Lithologie — Lithology]

litosfer Yun. i. Coğ. ve Jeol. Taşküre.

litotipografya Yun. i. Matbaa harfleriyle basılmış bir şeyi, taş basmasıyla çoğaltma sanatı. [Lithotypographie — Lithotypy]

litre Yun. i. Hacim birimi. 1 desimetre kübe eşittir. Pratikte sıvıların hacmini ölçmekte kullanılır. [Litre — Liter]

Little Rock (A.B.D.) Arkansas eyaletinin 108 000 nüfuslu merkezi. Dolaylarında ülkenin en zengin boksit madenleri işletilir. Şehir zaman zaman zencilere karşı olaylara sahne olmaktadır.

Littré, Emile (1801-1881) Fransız dil bilgini. Auguste Comte'un öğrencisi. National gazetesindeki yazılarıyla, pozitivizmi halka indirmişti. Asıl büyük başarısı, «Dictionnaire de la langue française — Fransız Dilinin Sözlüğü» adlı eseri meydana getirmesi olmuştur.

Lituanya S.S.C.B.'nin kuzeybatısında, Baltık denizi kıyısında 65 000 km² genişlikte, 2 710 000 nüfuslu bir Sovyet cumhuriyeti. Başkenti Vilnius, diğer önemli şehirleri Kaunas ve Klaipeda (Memel)'dir. Tarım önemlidir. Baltık kavimleri ailesinden olan Lituanyalılar ülkeye X. yüzyılda yerleşmişler, XIII. yüzyılda batı kesiminde beliren Töton Şövalyeleri tehlikesi karşısında birleşmişler, doğuda Moğol istilâsıyla zayıflayan Rusya'dan Beyaz Rusya'yı ve güneyini almışlar, XIV. yüzyılda Lituanya Krallığı haline gelmişlerdir. 1386 yılında Lituanya Polonya'yla birleşmiş, katolikliği kabul etmiştir. Polonya'nın paylaşılması (1792-1795) sırasında Lituanya, Çarlık Rusyası'nın egemenliğine geçmiş, 1918'de bağımsız bir cumhuriyet haline gelmiş, fakat çok geçmeden Almanlar, Polonyalılar ve Ruslar arasında çarpışmalara sahne olmuştur. 1920 yılında S.S.C.B. tarafından başkent Vilnius kendisine geri verilmiş ve bağımsızlığı tanınmıştır. Klaipeda şehrinin 1939'da Almanya'ya katılması, bölgedeki gerginliği arttırmış; 1940 yılında Sovyet yönetimi kurulmuşsa da ülke aynı yıl Alman işgaline uğramıştır. 1944'de Alman işgalinden kurtulmuş, Sovyetler Birliği'ne üye bir cumhuriyet haline gelmiştir.

liturya Yun. i. Hıristiyanlığın kuruluşundan sonra tapınma törenlerinin topuna verilen ad. [Liturgie — Liturgy]

Litvinov, Maksim Maksimoviç (1876-1951) Rus devlet adamı. 1898'de Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne girdi. 1901'de tutuklandı, ertesi yıl yurt dışına kaçtı. 1918'e kadar Londra'da kaldı. 1917'de, İngilizler'in tanımadığı Sovyetler'in Londra'da

temsilciliğine getirildiyse de 1918'de tutuklandı; 1919'da serbest bırakıldı, yurduna döndü, dışişlerinde görev aldı. 1930-1939 yıllarında dışişleri komiseri olan Litvinov, Almanlar'la anlaşma politikasına uymadığı için görevinden ayrıldı. 1941'de yeniden siyasete döndü. Amerika Birleşik Devletleri'ne büyükelçi olarak gönderildi. 1943-1946 yıllarında dışişleri bakan yardımcısı olarak çalıştı.

lityum Yun. i. Kim. Sembolü Li olan bir eleman. Gümüş parlaklığında bir madendir. Atom sayısı 3, atom ağırlığı 6,94, yoğunluğu 0,59'dur. [Lithium — Lithium]

ı Şao - çi (Doğ. 1898) Çinli devlet adamı. Moskova'da okudu. 1921'de Komünist Partisi'ne girdi. İşçi sendikalarında çalıştı, genel sekreterlik yaptı. 1927'de Komünist Partisi merkez komitesi üyesi oldu 1931'den beri merkez komitesi polit büro üyesidir. Çeşitli görevler alan Liu, 1949'da merkez halk hükümeti başbakan yardımcısı seçildi. 1959'dan beri Çin Halk Cumhuriyeti başkanıdır.

Liu - Şuen (Çin) Sarı denizin kuzeyinde, Liao - Tung yarımadasının ucunda 137 000 nüfuslu bir liman şehri. Eskiden Port - Arthur adıyla anılırdı. 1896 yılında Rusya'ya kiraya verilmiş, 1905-1945 yılları arasında Japon işgalinde, 1945'den sonra S.S.C.B. yönetiminde kalmış, 1954'de yeniden Çin'in egemenliğine geçmiştir.

liva Ar. i. ★ 1. (Çoğulu Elviye) Bayrak, sancak. ★ 2. Ask. Tar. Tugay. ★ 3. Osmanlı İmparatorluğu'nda vilâyetten küçük, kazadan büyük yönetim bölümü. Sancak. Mutasarrıflık.

livar İta. i. İçinde diri balık saklanan, denizden ayrılmış havuz; denizin içinde aynı amaçla tutulan delikli ambar ya da balıkçıların gerek yemlerini, gerek tuttukları balıkları taze saklamak için sandalın yanından denize sarkıttıkları sepet. [Vivier — Fish - pond, fish - well]

Liverpool (İngiltere) Batıda, İrlanda denizi kıyısında, Mersey ırmağı halicinde 747 000 nüfuslu önemli bir şehir. İngiltere'nin ikinci büyük limanıdır. Çok büyük makine fabrikaları, gemi tersaneleri, kimya, plastik madde ve kauçuk kuruluşları vardır.

Livia Drusilla (M.Ö. 56 - M.S. 29). Roma İmparatoriçesi. Asıl Tiberius Nero'nun karısıydı. Ondan Drusus ve Tiberius adlarında iki oğlu olmuştur. M.Ö. 38'de Augustus, kocasını onu boşamak zorunda bırakmış ve onunla kendisi evlenmiştir. Augustus'u avucunun içine almış, tahtı oğlu Tiberius'a sağlamak için cinayetler işlemiş, Augustus'u M.S. 4'de Tiberius'u evlâtlığa kabule razı etmiştir. Tiberius tahta geçtikten sonra bir süre onunla birlikte hükümdarlık etmiş, Tiberius tahttan çekildikten sonra da onun ölümüne kadar Roma'da egemen olmuştur.

Livin Bak. Geçitli.

Livingstone (Zambia) Güneyde, Zambezi nehri kıyısında, Victoria çavlanı yakınlarında 30 000 nüfuslu bir şehir.

Livingstone, David (1813-1873) İskoçyalı misyoner ve gezgin. Güney Afrika'ya gelerek 1849'dan itibaren Kalahari çölünün iç bölgeleri, Zambezi nehri kaynağı, Angola, Victoria çavlanı, Orta Mozambik, Şire ırmağı ve Nyasa gölü, Zanzibar, Tanganyika gölü, Bangweulu gölü gibi yerlerde inceleme ve keşifler yaptı. Köle ticaretini önlemeye çalıştı. Son 2 yılını gazeteci Stanley'in işbirliğiyle geçirdi. 1873 yılında Bangweulu dolaylarında dizanteriden ölmüştür.

Livius Bak. Andronicus.

Livius, Titus (M.Ö. 50 - M.S. 17) Romalı tarihçi. Bilgi ve istidadına hayran kalan Augustus onu himayesine almıştı. En önemli eseri 142 kitaptan meydana gelen Roma şehrinin tarihidir. Eserde, Roma'nın kuruluşundan, Drusus'un M.Ö. 9'daki ölümüne kadar olan süre ele alınır. Bu kitaplardan 35 tanesi günümüze kadar gelmiştir. Livius'un üslûbu açık ve güzel olmakla beraber olayların gerçekliğini pek araştırmamıştır.

Livonya Baltık denizinden, doğuda Peipus gölüne kadar uzanan ve merkezi Riga şehri olan bölgenin tarihteki adı. Günümüzde Estonya ve Lettonya arasında bölüşülmüştür.

Livorno (İtalya) Yarımadanın kuzeybatısında, Akdeniz kıyısında 160 100 nüfuslu bir liman. Çelik, alüminyum eşya fabrikaları, tersaneleri, büyük petrol rafinerileri vardır.

livre Fr. i. ★ 1. Büyük konak uşaklarının giydiği elbise, uşak forması. ★ 2: Bazı memeli hayvanların ve bazı kuşların tüyleri. [Livree — Livery]

liyakat, -tı Ar. i. ★ 1. Değim, yaraşırlık, yararlık. [Convenance — Merit] ★ 2. Bir işin ehli olma. esk. Ehliyet. [Competence — Competence]

Liyakat Madalyası Tar. Bu madalya 25 ramazan 1308 (1891) de verilmeye başladı. İki çeşitti. Birincisi, Osmanlı altını ağırlığında ve gümüş mecidiye çeyreğinden büyücek kıtada altından; ikincisi, gümüş mecidiye çeyreği ağırlığında ve ondan büyücek kıtada gümüştendi. Bir tarafında tuğra ile arma, öbür tarafında «sadakat ve şecaat ibraz edenlere mahsus liyakat madalyası» ibaresiyle 1308 rakamı yazılıydı.

Liyeu - Çeu (Çin) Güneyde, Kuang - Si eyaletinde 159 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Demir - çelik, makine fabrikaları vardır.

liyk, liykin Far. e. Lâkin. Bu edat divan edebiyatında çok kullanılmıştır.

Lizbon (Portekizce Lisboa) Portekiz'in, Atlas okyanusu kıyısında, Tajo nehri ha-

David Livingstone

Liverpool'de iki katedral

John Locke

David Lloyd George

licinde 814 500 nüfuslu başkenti. Aynı zamanda işlek bir liman olan şehirde petrol rafinerileri, tersaneler, maden işleme ve kimya fabrikaları vardır. Portekiz'in Avrupa'nın en ileri devletlerinden biri olduğu çağlara tanıklık eden büyük saraylar, yapılar, kiliseler, kitaplıklarla süslüdür.

lizol, -lü Fr. i. Mikrop kıran olarak kullanılan ve katrandan çıkarılan koyu renkli, yağsı bir sıvı. [Lysol — Lysol]

lizöz Fr. i. Kitap konulacak birkaç rafı olan küçük masa. [Liseuse — Book - rest] ★ 2. Bizim eski kadınların «libade» sine benzeyen modern ve hafif üstlük. [Liseuse — Rest - gown]

Ljubljana (Yugoslavya) Kuzeybatıda, Sava nehri vadisinde, Slovenya'nın 158 000 nüfuslu merkezi. Büyük bir türbin ve elektrik malzemesi fabrikası ile bir nükleer araştırma merkezi vardır.

Lloyd Den. Gemileri sınıflandıran kuruluşların genel adı. Lloyd'lar bağımsız kuruluşlardır. Kazançları araştırmalara harcanır. İngiltere'den başka her ülkede kanunla kurulmuşlardır. Gemi yapımı büyük yatırım istediği için gemilerin sigorta edilmesi çok önemlidir. Sigorta şirketleri her türlü güvenliğin sağlanmasını isterler. Lloyd'ların gemiye verdiği sınıf bu güvenliğin sağlandığını gösterir. Lloyd'lar, yapıldıktan sonra ya da yapım sırasında gemileri kontrol ettirerek önceden bildirdikleri koşullara uygun olup olmadığına bakarlar. Her gemi 4 yılda bir tekrar kontrol edilir ve yeniden sınıflandırılır. Her yıl yayınlanan iki kitaptan biri Lloyd'ların koşullarını, diğeri de o yıl sınıflandırılan gemilerin listesini verir. İlkdefa 1668 yılında Londra'da Tower Street'deki Edward Lloyd'un kahvesinde sigortacılar toplanarak gemileri sınıflandırmışlardır. Bu birlik ilk adım olmuş, İngiliz Lloyd'u (Lloyd Register of Shipping -LR) 1760'da, Fransız Lloyd'u (Bureau Veritas BV) 1828'de, Alman Lloyd'u (Germanischer Lloyd - GL) 1867'de, Amerikan Lloyd'u (American Bureau of Shipping - ABS) 1862'de, İtalyan Lloyd'u (Registro Italiano Navale ed Aeronautica - RI) 1861'de, İsveç, Norveç, Danimarka'nın beraberce kurdukları Lloyd (Det Norska Veritas - NV) 1864'de kurulmuştur. Bunları Japon, Rus, Yugoslav ve Yunan Lloyd'ları izlemiştir. Türk Lloydu (TL) 1962'de kurulmuştur. 30 m. den küçük gemiler için koşullarını bildirmiştir. Daha büyük gemilerde LR'in koşulları uygulanır. Bütün Lloyd'lar birbirleriyle işbirliği yaparlar. Savaş gemileri Lloyd'lara bağlı değildir.

Lloyd George, David, 1 st Earl of Dwyfor (1863-1945) İngiliz devlet adamı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1890'da parlamentoya girdi. 1908'de maliye bakanı oldu. I. Dünya Savaşı'nda İngiliz maliyesinin güçlü olmasında rol oynadı. 1915'de yeni kurulan harp levazımı bakanlığına, 1916'da savunma bakanlığına, sonra başbakanlığa getirildi. Savaş sonunda Paris'deki Barış Konferansı'na katıldı. 1922'de, Yunanlılar'ın Anadolu'da yenilmesinden sonra başbakanlıktan düştü. 1931'e kadar muhalefet lideriydi. Eserleri basılmıştır.

Lloyd, Harold (Doğ. 1893) A.B.D. sessiz sinemasının en büyük komedyenlerinden. Nebraska'da doğdu, önce müzikallerde sonra da sinema filimlerinde başarı kazandı. 1923-1932 arasında kendi rejisörlüğünde çevirdiği komedilerdeki buluşları, oyunculuğu ve cesur denemeleriyle önem kazandı. Ünlü filimleri : «Hızlı», «Merhaba Tehlike», «Önce Ayak», «Sinema Çılgını» dır.

Llullaillaco Şili - Arjantin sınırı üzerinde, And dağlarının en yüksek tepelerinden biri. Yüksekliği 6 727 m. dir.

lob İng. i. Teniste topu, yetişemiyeceği tarzda yükselterek hasmın gerisine düşüren savunma vuruşu.

Lobaçevski, Nikola İvanoviç (1793-1856) Rus matematikçi. Nijni - Novgorod'da doğdu, Kagan'da öldü. Öklide'inkine uymayan modern geometriyi kurmaya çalışanlardan biridir. Başlıca eserleri : «Geometri'nin İlkeleri», «Tasarı Geometri», «Pangeometri» dir.

lobelya i. Bot. Astma, boğmaca ve ingine karşı kullanılan bir türü de bulunan bir bitki.

lobut, -tu i. Kısa ve bir ucu kalın sopa.

lobya Yun. i. Kuru fasulye.

loca İta. i. ★ 1. Tiyatro, sinema gibi eğlence yerlerinde, parlamento, konferans, toplantı salonlarında, etrafı ayrılmış üç beş kişilik özel bölme. [Loge — Box] ★ 2. Masonların bir başkan yönetiminde toplantısı. [Loge — Lodge - meeting] ★ 3. Masonların toplantı yeri. [Loge — Lodge]

Locatelli, Pietro (1695-1764) İtalyan kemancısı ve bestecisi. Konçerto ve sonatlarıyla keman tekniğinin gelişmesine geniş ölçüde hizmet etmiştir.

Locke, John (1632-1704) İngiliz filozofu. Sansüalizmin kurucusudur. Kırk yaşına kadar hekimlik yapmış ve tabiat bilimleriyle uğraşmıştır. 1671 yıllarında felsefe meselelerine yönelmiştir. Ona göre felsefe meseleleri üzerinde tartışabilmek için her şeyden önce zihnin işleyişini incelemelidir. En basit fikirler gibi en karmaşık olanlar da deneyden doğmuştur. İnsanın zihni boş bir levha «tabula rasa» halindedir ; doğuştan getirdiği hiç bir fikir yoktur ; deneyler yoluyla bu boş levhaya izlenimler işlenir ve fikirler meydana gelir. Demek ki fikirlerin biricik kaynağı duyumlar ve düşüncedir. Başlıca eserleri : «Essays Concerning Human Understanding — İnsan Müdrikesini İçine Alan Felsefe Denemesi», «Civil Government — Çağdaş Hükümet», «Some Thoughts Concerning Education — Eğitim Üzerine Birkaç Düşünce» dir.

loça İta. i. Gemi teknelerinde demir zinciri deliği. [Ecubier — Hawse - pipe]

loda i. ★ 1. Üzerine toprak örtülmüş yığın: Saman lodası. ★ 2. Harmanda ekin demetlerinden yapılan yığın: Buğday lodası. [Meule — Heap of wheat]

Lodi Bak. Bağgöze.

lodos Yun. i. ★ 1. Güney yeli, boz yel. [Vent du midi — South wind] ★ 2. Güney, cenup: Yatak odam lodosa bakıyor. [Sud, midi — South] ★ 3. Lodos estiği gün: Lodosta balık yenmez. ★ 4. Güney yeli fırtınası: Bu lodosta kayığa binilmez. [Vent du sud — South tempest]

lodoslamak f. Lodos esmeye başlamak ya da esen rüzgâr lodosa çevirmek: Hava lodosladı. [Souffler — To blow from the south]

lodosluk i. Güneye bakan yan, güney yeline karşı yan: Haydarpaşa lodosluktur.

lodos poyraz mec. Sık sık değişen, sebatsız: Kararların amma da lodos poyraz.

Lodz (Polonya) Orta bölgede, 727 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Polonya'da dokunan pamuklu kumaşların 3/4'ünü bu şehirdeki fabrikalar sağlamaktadır.

Loeb, Jacques (1859-1924) Amerikalı fizyolog ve psikolog. Hayvanların, bir dış uyarıcı etkisiyle (ışık, ısı) yönelimlerini inceledi ve bunlarla bitkilerin yönelimleri arasında bir benzerlik buldu (bitkilerin ışığa yönelmesi).

Loeffler, Friedrich (1852-1915) Alman bakteriyolog. 1882'de nezle basilini, iki yıl sonra da kuşpalazı (difteri) basilini bulmuştur. Kuşpalazı basiline «Loeffler basili» adı verilmiştir.

Loewi, Otto (1873-1961) Avusturyalı farmakolog (ecza bilgini). Francfort - sur - le Main'de doğdu. Dale ile birlikte 1936 Nobel Tıp ödülünü kazandı.

Lofoten Adaları (Norveç) Batı kıyısında 5 280 km² genişlikte, 30 000 nüfuslu bir takımada. Ringa ve morina balıkçılığı önemlidir. Tehlikeli Malström akıntısı bu takımada arasından geçer.

log Logaritma kelimesinin kısaltılmışı.

logaritma Yun. i. Mat. Büyük çarpmaları, bölmeleri, kesirli dereceden kök ve kuvvet alma (örneğin bir sayının 26,5 uncu kuvvetini ya da kökünü bulma) işlemlerini yapmaya yarayan cebir işlemi. Logaritma almak için taban adı verilen bir sayı seçilir. Taban olarak seçilen sayıya göre iki türlü logaritma vardır. Neper (1550-1617) in bulduğu logaritma sisteminde taban sayısı e ile gösterilir ve e = 2,718281... dir. Bu logaritma sistemine Neper logaritması ya da tabiî logaritma denir. Briggs'in bulduğu logaritma sisteminde ise taban, a = 10'-dur. Buna da bayağı logaritma ya da ondalık logaritma denir. Bir açıklama yapılmazsa ondalık logaritmanın kullanılacağı anlaşılır. Bu logaritmada aritmetik ve geometrik iki dizi alınır. Aritmetik dizideki her sayı, karşılaştığı geometrik dizi sayısının logaritması olur:

1	10	100	1 000 ...
0	1	2	3 ...

1'den 10 000'e kadar bütün sayıların logaritmaları önceden hesaplanmış ve bir cetvel halinde sıralanmıştır. Bu cetvele logaritma cetveli denir. [Logarithme — Logarithm]

logistik Yun. i. Man. İmsel mantık. Bak. lojistik.

logofet Yun. i. Tar. İstanbul Rum patrikhanesinin rahip olmayan sivil bir memuru. Patrikhanenin hükümetteki işlerini izlerdi.

logos Yun. i. Fel. «Deyi» kelimesinin anlamdaşı.

loğ i. Yollarda, toprak damlarda yeri bastırmak ya da tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş yivgi (rulo).

loğdur i. Çekmek için loğa takılan ağaç.

loğlamak f. Yolda, toprak damda, tarlada loğ gezdirmek.

loğusa (lohusa) Yun. i. Yeni çocuk doğurmuş olup üreme organları henüz eski halini almamış bulunan kadın. [Accouché — Woman in child - bed]

loğusa humması b. i. Hek. Doğumlardan ve çocuk düşürmelerden sonra görülen ateşli bir hastalık. Üreme organlarının temiz tutulmaması sonucu, mikropların buralarda iltihap yapması ile belirir ve vücutta halsizliğe, ağrılara yol açar. Diğer yandan, mikropların kana karışmasıyla bir çeşit kan zehirlenmesi ortaya çıkar; akciğer, böbrek gibi iç organlarda ihtilâtlar (karışmalar) olur, iltihaplı damarlardan kopabilecek bir pıhtı parçasının beyne kadar gelip beyin damarlarını tıkaması, ölüme bile götürebilir. Tedavi, istirahat, temizlik, kalbi ve damarları kuvvetlendirici ilâçlar, sülfamit ve antibiyotiklerle olur. esk. Hummai racia.

loğusalık i. Loğusa olan kadının hali ve bu halin süresi. [Couches — Maternity after childbirth]

loğusaotu b. i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri koyu kahve renginde ve kötü kokulu, tırmanıcı bir bitki. [Aristoloche — Aristolochia]

Loire illeri (Fransa) Loire nehri üzerinde yer alan ve bu nehrin adını taşıyan iller: Haute - Loire (nüfusu 211 000, merkezi Le Puy), Loire (nüfusu 718 000, merkezi Saint - Etienne), Saône - et - Loire (nüfusu 550 000, merkezi Macon), Loiret (nüfusu 407 300, merkezi Orléans), Loire - et - Cher (nüfusu 257 000, merkezi Blois), İndre - et - Loire (nüfusu 413 000, merkezi Tours), Maine - et - Loire (nüfusu 574 000, merkezi Angers), Loire - Atlantique (nüfusu 832 600, merkezi Nantes).

loğusaotu

lobelya

loğ

Cesare Lombroso

lokomobil

Loire Nehri (Fransa) Massif Central'in doğusundan doğarak, batıda derin bir haliçle Atlas okyanusuna dökülen 1010 km. uzunluğunda, Fransa'nın en uzun nehri. Akışı düzensiz olduğundan ulaşıma elverişli değildir.

lojik Fr ★ 1. i. Mantık. ★ 2. s. Mantıklı.

lojismoğrafi Yun. i. İtalyan devlet muhasebesine verilen ad. Bu sistem 1876'dan beri kullanılmakta olup hesaplar, 1. derecede şahıslar, 2. derecede de değerler üzerinden tutulmaktadır.

lojistik Yun. i. ★ 1. Man. İmsel mantık. Matematiğe dayanan mantık. Buna mantığın cebiri de denilmiştir. Önermeler ve bunlar arasındaki ilişkiler, sembollerle gösterilir. Temel ilkesi, deneysel bilimlerdeki önerme ve kavramların mantık analizinden geçirilmesidir [Logistique — Symbolical logic] ★ 2. Ask. Orduların yol, haberleşme, sağlık, ikmal gibi hizmetlerini sağlayan strateji bölümü. [Logistique — Logistics]

lojman Fr. i. Şehirlerden uzak işletmelerde işletme yönetimi tarafından yaptırılıp memur ve işçilere parasız ya da az bir kira karşılığında verilen mesken. [Logement — Lodging house]

loka s. Çapaçul.

lokal, -li Fr. i. Aynı amaç etrafında birleşenlerin buluşup toplandıkları yer, salon, bina: Avcılar lokali. [Local — Quarters, premises]

lokalizasyon Fr. i. Yer belli etme, yerleştirme, belli bir yerden dışarı çıkmasını önleme [Localisation — Localization]

lokalize Fr. s. Sınırlanmış, çevresi belli edilmiş (yer).

lokanta İta. i. Para karşılığında yemek yenen büyük aşçı dükkânı. [Restaurant — Restaurant]

lokantacı i. ve s. Lokanta işleten. [Restaurateur — Restaurant keeper]

lokavt, -tı İng. i. Bir iş kolunda, iş yerinde faaliyetin büsbütün durmasına sebep olacak şekilde, işveren ya da işveren vekili tarafından kendi teşebbüsüyle bir teşekkülün verdiği karara uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılması Lokavtın ne şekilde ve şartlarla yapılabileceği «Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt» kanununda gösterilmiştir. Anayasamız, sadece grev hakkını açıkça ifade ettiği ve işçilerin çalışma haklarını kesin olarak kabul ettiği halde, kanun, grevi düzenlerken lokavtı da kabul etmiştir. [Lock - out — Lock - out]

lokma Ar. i. ★ 1. Bir defada alınıp ağıza götürülen, bir defada yutulan yiyecek. [Bouchée — Mouthful] ★ 2. Parça, az miktar: Şu yoksula bir lokma ekmek verin. [Morceau — Morsel] ★ 3. Kızgın yağ içine kaşıkla dökülerek yuvarlak şekilde ve içi boş olarak pişen sulu ve mayalı hamur. Şeker şerbeti içine atılarak tatlılandırılır. Çokluk, ölülerin ruhu için dağıtılır. ★ 4. Bir çeşit pamuklu lökün macunu.

lokmacı i. ve s. Lokma yapan ya da satan.

lokma dökmek b. f. Lokma tatlısı yapmak.

lokmagöz b. s. Gözleri fırlak.

lokma lokma etmek b. f. Parçalamak.

Lokman Hekim Filozof olduğu halde halk arasında doktor diye tanınmış bir halk adamı. Kur'an'da adı geçen ve Davut Peygamber'le çağdaş olduğu sanılan Lokman'ın Arap olduğu ve Ezop benzeri birtakım hayvan hikâyeleri yazdığı bilinmektedir.

lokmanruhu b. i. Hek. Uçucu, renksiz, özel bir kokusu olan, sülfrik asitle elde edilen sıvı

lokmasını dökmek b. f. Bir ölü için lokma döküp dağıtmak.

lokomobil Fr. i. Tekerlekli buhar makinesi. Buhar makinesiyle elde edilen enerjiden tarım, endüstri işlerinde yararlanılır. Harman makineleri, su, maden çıkarma makineleri lokomobille hareket ettirilir. [Locomobile — Transportable steam - engine]

lokomotif Fr. i. Tren vagonlarını çeken makine. Buhar makinesiyle ya da elektrikle çalışır. Buharlı lokomotifler de iki ana bölüme ayrılır. Sudar buhar elde etmek için kömür yakanlar ve mazot yakanlar. Kömürlü lokomotiflerin ardından mazotlu lokomotifler de eskimiştir. Bunların yerini yavaş yavaş elektrikli lokomotifler almaktadır. Elektrikli lokomotifler kendi arasında ikiye ayrılır. Birinci çeşit lokomotifte bir diesel motoru vardır Diesel motoru, elektrik motorunu döndürür; elektrik motoru da treni hareket ettirir Bu tip lokomotifler pahalı olmakla birlikte çalıştırılmaları kolay ve ucuzdur İkinci tip elektrikli lokomotifte yalnız elektrik motoru vardır. Motor, elektrik enerjisini, rayların üzerine gerilen hava hattından alır. Elektrikli lokomotifler, buharlı lokomotiflerden daha güçlü ve daha temizdir Bu yüzden elektrikli trenlerin hızı daha yüksektir Lokomotifin bugünkü halini alması için birçok buluştan yararlanılmıştır Çekme işinde buhar gücünü kullanmayı ilk düşünen İngiliz D. Robinson'dur (1759). İlk buharlı arabayı Fransız Cugnot yapmıştır (1769). Arabayı ray üstünde ilk yürütenler ise İngiliz Trevithick ile Vivian'dır. Bununla birlikte lokomotife en çok emeği geçen ve dolayısıyla lokomotifin bulucusu sayılan İngiliz makine uzmanı Stephenson'dur (1781-1848). [Locomotive — Locomotive]

lokum i. Şekerli nişasta eriyiğini pişirip hafif ağdalaştırarak yapılan, küp şeklinde ve lokma büyüklüğünde kesilen şekerleme.

Lolland (Danimarka) Baltık denizinde Falster adasından dar bir kanalla ayrılmış bir ada. Nüfusu 86 500'dür.

lololo i. Külb. Boş gürültü.

Lomas de Zamora (Arjantin) Buenos Aires yakınlarında, hızla büyüyen 280 000 nüfuslu bir şehir.

lombar İta. i. Gemilerde top namlısının dışarı uzanmasına yarayan açıklık. [Sabord — Port - hole]

Lombardia (İtalya) Kuzeyde, İsviçre sınırı — Maggiore gölü — Seisa ırmağı — Po nehri — Mincio ırmağı — Como gölü'yle çevrili, İtalya'nın ekonomik bakımdan en gelişmiş bölgesi. Tarihte Lombardlar'ın yurdu olmuştur.

Lombardiya — Venedik Krallığı 1815-1866 yılları arasında, Avusturya İmparatorluğu egemenliğindeki Kuzey İtalya topraklarında varlığını sürdürmüş bir devlet. Merkezi Milano idi.

Lombardlar Germenler'in doğu kolundan bir kavim. I. yüzyılda Elbe nehri boylarında yerleşmiş durumda iken, sonraları Macaristan'dan geçerek 568 yılında Kuzey İtalya'ya inmişlerdir. Hıristiyanlığı kabul etmelerine rağmen, Papalık'la çatışmaya düşmeleri üzerine, Papalığın yardımına koşan Fransız imparatorları Kısa Pepen ve Şarlman tarafından VIII. yüzyılda egemenliklerine son verilmiştir.

Lombart Muamelesi Hukuk ve ticaret terimi. Taşınabilir değerlerin ya da ticarî malların rehine konulması karşısında sağlanan kısa vadeli bir çeşit banka kredisi. [Lombard — Lombard]

Lombok (İndonezya) Küçük Sunda adalarında, Bali ile Sumbawa arasında, 5 435 km² genişlikte 700 000 nüfuslu bir ada.

lomboz İta. i. Gemilerde yuvarlak pencere. [Hublot — Scuttle]

Lombroso, Cesare (1835-1909) İtalyan psikiyatrı ve antropologu. Lombroso'nun kurduğu yeni suç antropolojisine göre suç işleyenlerde beden yapısı ve fonksiyonları yönünden, manevî olarak sağlam olanlardan daha çok anormallikler vardır. Böylece ahlâk bozukluklarıyla, yapı anormallikleri arasında bir bağ kurulmuş olur. Lombroso'ya göre suçlulukta, doğuştan gelen kusurların rolü büyüktür. Suçlu bir hastadır. Onu topluma yararlı bir hale getirecek çareleri aramak, buna elverişli kurumlar meydana getirmek gerekir. Başlıca eserleri: «L'uomo deliquente — Suçlu İnsan», «Genio e follia — Deha ve Delilik» dir.

lonca İsp. i. Esnaf cemiyetleri. Eskiden esnafın ve belirli bir zenaatda çalışan kimselerin yetişmesini sağlayan meslek teşekkülleri. Kendine özgü örf ve adetleri bulunan loncalar, o mesleği yapabilmek için kayıtlı bulunulması gereken kuruluşlardı. [Corporation — Guild]

lonca ustası b. i. Lonca başkanı.

Londra —İngilizce'de London— (İngiltere) Güneydoğuda, Thames ırmağı kıyısında 4 980 000 (banliyöleriyle 8 175 000) nüfusu olan önemli bir başkent. Yeryüzünde birçok ham maddenin fiatı Londra Borsası'nda tesbit edilir. Thames kıyısında uzanan muazzam doklarıyla dünyanın en büyük limanlarından biridir. Fleet Street'de toplanmış olan ve tirajları milyonları bulan basın kurumları, İngiltere dışında çok geniş bir alana da yayın yapan B.B.C. radyo - televizyon kurumu, zengin tarih hazinelerini barındıran British Museum'u, Covent Garden adlı operası, ünlü akademisi ve üniversitesiyle uluslararası çapta bir kültür merkezidir. Şehir, parlamento binası, Saint - Paul katedrali, Buckingham sarayı, Tower Bridge başta olmak üzere, pek çok büyük yapıyla süslüdür.

Londra Antlaşmaları Tar. Londra'da birkaç antlaşma imzalanmıştır. 1518'de Fransa Kralı I. François ile İngiltere Kralı VIII. Henry arasında imzalanan antlaşma gereğince İngiltere, Fransa'dan aldığı şehirlerden üçünü para karşılığında geri vermiş ve birkaç aylık olan Fransa veliahtı, iki yaşındaki İngiliz Prensesi Mary'ye nişanlanmıştı. 30 Mayıs 1913'de Türkiye ile Balkan devletleri arasında imzalanan antlaşma gereğince, Türkiye Girit'i Yunanistan'a bırakıyor ve Rumeli'de Enez - Midye hattının doğusuna çekiliyordu. II. Balkan Savaşı, bu sefer Balkanlı müttefikler arasında hemen patladığından, bu antlaşma yerine getirilmemiştir. 28 Nisan 1915'de Üçlü İtilâf (Fransa, İngiltere, Rusya) devletleriyle İtalya arasında gizli olarak imzalanan antlaşma sonunda İtalya, bazı tavizler karşılığında, Müttefikler yanında savaşa katılmıştı.

Londra Bildirileri Tar. 1° Deniz kuvvetleri olan devletlerin delegeleri tarafından 26 Şubat 1909'da Londra'da imzalanan deniz savaşı hukukuyla ilgili bildiri. Devletlerin hiçbiri tarafından onaylanmadığı için geçerli olmamıştır. Bununla beraber bu bildirideki esaslar, bazı devletler tarafından kanunlarla kabul edilmiştir: Meselâ bizim «Denizde Zapt ve Müsadere Kanunu» muz gibi. 2° 5 Eylül 1914'de Londra'da Üçlü İtilâf (Fransa, İngiltere, Rusya) devletlerinin, I. Dünya Savaşı'nda ayrı ayrı barış yapmamayı taahhüt ettikleri bildiri.

Londra Konferansları Tar. Londra'da toplanan çeşitli siyasî konferanslar. 1827-1882'de «Yunanistan sorunları», 1830'da «Belçika sorunları», 1863'de «Yunanistan sorunları», 1867'de «Luxembourg sorunları», 1870'de «Karadeniz ve Tuna'da Ulaşıma ait Paris Antlaşması'nın Değiştirilmesi», 1883'de «Tuna'da Seyrisefer sorunu» görüşülmüş; I. Dünya Savaşı içinde ve sonrasında müttefikler de, çeşitli meseleleri görüşmek üzere Londra'da birçok askerî, siyasî ve iktisadî konferanslar yapmışlar-

ÇEŞİTLİ LOKOMOTİFLER

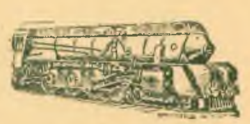

dır. Bunlardan 1921 martında toplanan konferans, Sevr Antlaşması'nın değiştirilmesi, Versay Antlaşması'nın uygulanması ile ilgilidir. Mayıs 1944'de toplanan bir konferans da II. Dünya Savaşı'ndan sonra hava seferlerinin başlaması konusuyla uğraşmıştır. İtalya ve Balkan meselelerini görüşmek üzere 1945'de, Almanya'nın geleceğini görüşmek üzere 1947'de toplanan konferanslar sonuçsuz kalmıştır.

Long Beach (A.B.D.) California eyaletinde, Büyük okyanus kıyısında, Los Angeles yakınlarında 345 000 nüfuslu bir liman. Petrol rafinerileri, petro - kimya tesisleri, otomobil ve uçak fabrikaları vardır. A.B.D.'de yapılan uluslararası güzellik yarışmaları bu şehirde düzenlenmektedir.

Long, George William de (1844-1881) Amerikalı gezgin ve kâşif. Jeannette adındaki gemisiyle Kuzey Kutbu'na ünlü yolculuğunu yaparken Sibirya kıyılarında ölmüştür.

long play İng. s. Müz. Uzun çalan (plak). Eski plaklar dakikada 78 devirle dönerdi. Oldukça büyük olan bu devir sayısı yüzünden plaklar çabuk biter, ancak kısa müzik parçalarını alırdı. Pikapların gelişmesi ve duyarlı iğnelerin bulunmasından sonra, daha yavaş dönen plaklar yapılmıştır. 45, 33 ya da 16 devirli olabilen bu plaklara uzun parçalar da sığmaktadır. [Fr. Long play]

longuz i. Denizde, ırmaklarda bulunan kuyu gibi çukur yer.

lop, -pu s. ★ 1. Yumuşak, yuvarlakça ve irice: Lop et. ★ 2. i. Anat. Bir organın az çok yuvarlakça ya da birbirinden ayrılmış parçalarından her biri: Akciğer lopları. esk. Fus [Lobe — Lobe]

lopçuk i. Anat. Küçük lop: Karaciğer lopçukları. esk. Fuseys. [Lobule — Lobule, lobelet]

lop lop b. zf. İri parçalar halinde: Etleri lop lop yuttu.

loppadak zf. Birdenbire, ansızın, lop diye: Et loppadak yere düştü.

lopur lopur b. zf. Acele ve telâşla (yemek, yutmak konusunda): İki kilo üzümü lopur lopur yeyiverdi.

lop yumurta b. i. Suda kaynatılarak içi katılaştırılmış yumurta.

lor i. Yağı alınmamış keçi sütünden yapılan bir çeşit taze, yumuşak ve tuzsuz peynir.

Lorca, Federico Garcia Bak. Garcia Lorca Federico.

lord İng. i. ★ 1. İngiltere'de babadan oğula ya da ilk erkek mirasçıya geçen ya da kral tarafından bağışlanan soyluluk ünvanı. [Fr. Lord] ★ 2. İngiltere'de yüksek meclis (Lordlar Kamarası) in üyesi. [Fr. Lord] ★ 3. İngiltere'de bazı yüksek siyasî âmirlere yargıçlara. Londra, Edimburgh ve Dublin belediye başkanlarına da memuriyetleri süresince lord denir. [Fr. Lord] ★ 4. (Halk dilinde) mec. Çok zengin kimse: Ya lord, ya mort. [Fr. Richard]

lord gibi b. s. mec. Bolluk ve refah içinde. Parayı nereden buluyor bilmem ama lord gibi yaşıyor.

Lord, John (1810-1894) Amerikalı tarihçi. Başlıca eserleri: «Modern Tarih», «Eski Romalılar Dünyası», «Eski Devletler ve İmparatorluklar», «Eski Tarih», «Tarihin İşaret Işıkları» dır.

Lordlar Kamarası İngiliz Parlamentosu'nun yüksek meclisi. Senato durumundadır. [Chambre des lords — House of Lords]

Lorel - Hardi 1925-1950 arasında Hollywood'da çevirdikleri filimler dünya çapında ilgi toplayan iki komedyenin halk arasındaki adı. Uzun yıllar müzikollerde ve birbirlerinden ayrı olarak sessiz komedilerde çalışan Stan Laurel (1890-1966) ile Oliver Hardy (1892-1957) sinemada ilk defa 1925'de yanyana yarattıkları Lorel - Hardi tipiyle geniş ilgi topladılar ve maskaralıklara dayanan birleşik filimleriyle yıllarca bütün dünyayı neşeye boğdular. Bununla birlikte, iki komedyen özel yaşantılarında birbirleriyle hiç bir zaman yakın olamamışlardı.

Lorentz, Hendrick Antoon (1853-1928) Hollandalı fizikçi. Arnheim'de doğmuş, Harlem'de ölmüştür. Elektrodinamiğe ait araştırmaları kendisine ve öğrencisi Zeeman'a 1902 Nobel Fizik ödülünü kazandırmıştır. Einstein'in da öğretmenidir. Fizik üzerine eserleri vardır.

lori Fr. i. Parlak renkli bir papağan cinsi. [Lori — Lory]

Lorrain, Claude Gelée (1600-1682) Fransız ressamı. Le Lorrain diye tanınır. Fransa'da doğmuş, Roma'da ölmüştür. Roma'da Poussin'in yakın dostu olmuştur. Peyzaj sanatının ustalarındandır. Özellikle güneş, deniz ressamıdır. Başlıca eserleri «Köy Yortusu», «Değirmen», «Sabah», «Şafak» dır. Empresyonizmin öncülerindendir.

lorta i. Ayakkabı kalıbının çapı: Baş lorta, orta lorta, aşağı lorta.

Los Alamos (A.B.D.) New Mexico eyaletinin kuzeyinde, Rio Grande nehri batısında küçük bir kasaba. İlk atom bombası 1945 yılında bu kasaba dolaylarında denenmiştir.

Los Angeles (A.B.D.) California eyaletinde, Büyük okyanus kıyısında 2 480 000 nüfuslu bir liman. Yayıldığı 1 166 km² lik alanla A.B.D.'nin en geniş şehri olup, hâlâ hızla gelişmekte, nüfusu her on yılda bir kat artmaktadır. Sinema endüstrisi (Hollywood), turizmi (Long Beach), makine ve uçak fabrikaları, tersaneleri, kimya endüstrisi önemlidir.

Losey, Joseph (Doğ 1909) A.B.D. asıllı çağdaş sinema rejisörü. Tiyatro öğrenimi

gördü. Bir süre yazarlık ve tiyatro rejisörlüğü yaptıktan sonra, önce belge filimleriyle sinemacılığa başladı. Brecht'le birlikte, yazarın tanınmış oyunu «Galileo Galilei» yi C. Laughton'u başrole çıkartarak sahneye koydu. İlerici görüşlerinden ötürü 1954'de A.B.D.'den ayrılmak zorunda kaldı, bir süre Avrupa'da takma adlarla çalıştıktan sonra İngiltere'ye yerleşti. Kusursuz tekniği, Brecht'ci sinema anlayışıyla yeniden üne kavuştu; filimleri armağanlar aldı. Ünlü filimleri: «Acımasız Zaman», «Körbuluşma», «Suçlular», «Eva», «Kral ve Ülkem İçin», «Kaza» dır.

lostra İta. i. Kundura boyacılığı. [Cirage — Shoe polishing]

lostracı İta. i. Kundura boyacısı. [Cireur — Shoe polisher]

lostromo İta. i. Den. Ticaret gemilerinde tayfaların başı.

losyon Fr. i. Kokusu kuvvetli kolonya. [Lotion — Lotion]

loş s. Yeter derecede aydınlık olmayan, karanlıkça: Loş bir oda. [Sombre — Dim]

Lot (Fransa) Garonne nehrine dökülen, 480 km. uzunlukta bir ırmak. Bu ırmak üzerindeki illerden biri de aynı adı taşır. İlin nüfusu 153 000, merkezi Cahors şehridir.

lotarya İta. i. Numara ya da ad çekerek oynanan bir talih oyunu. [Loterie — Lottery]

lotaryacı i. Lotarya oynatan adam.

Lothaire, I. (795-855) Batı İmparatoru. İmparatorluğu 817'de üç oğluna bölüştürmüş olan İmparator Sofu Louis'nin büyük oğludur. Babasının ölümünde imparator olunca kardeşlerinin hisselerini de almaya kalkışmış, fakat birlik olan kardeşleri tarafından 841'de yenilmiş, 843'de onlarla imzaladığı Verdun Antlaşması gereğince İtalya'yı, Ren ve Rhône vadilerinden bir kısım araziyi almakla ve imparator sanını korumakla yetinmek zorunda kalmıştır. Ölümünden birkaç gün önce mülkünü üç oğluna dağıtarak bir manastıra çekilmiştir.

Lothaire, II. (825-869) Lorraine Kralı. I. Lothaire'in oğludur. 855'de kral olmuştur. Karısını kovarak metresiyle evlenmek istediği için papa tarafından aforozla tehdit edilmiş, affını istemek üzere Roma'ya gitmek zorunda kalmıştır. Roma'dan dönerken ölmüştür.

Lothaire, III. (1060-1137) Batı İmparatoru. 1106'da Sachsen Dükası iken 1125'de Almanya krallığına seçilmiş, 1133'de Papa II. Innocent tarafından Roma'da Batı İmparatoru ilân edilmiştir.

Loti, Pierre (1850-1923) Fransız deniz subayı ve romancısı. Asıl adı Julien Viaud'dur. Rochfort'da doğmuş, Hendaye'de ölmüştür. Fransız savaş gemileriyle bütün denizleri dolaşmıştır. 1876, 1890, 1903, 1910'da İstanbul'a da gelmiştir. Türk dostuydu. Özellikle Balkan Savaşı'nda Fransa'da yazdığı makale ve eserlerle Türkler'i tuttu, haklarını savundu. Ağustos - eylül 1913'de beşinci defa İstanbul'a gelişinde gösterilerle karşılandı. İstanbul caddelerinden biri de «Pierre Loti Caddesi» adını taşımaktadır. Bütün romanları, kendi hayatının başka kişilere mal edilmiş birer hikâyesidir. Eserlerinden başlıcaları: «Azade», «Bir Sipahinin Romanı», «Loti'nin Evlenmesi», şaheseri sayılan «İslanda Balıkçısı», «İngilizsiz Hindistan», İstanbul'la ilgili «Şadolmamış Kızlar», Türkler'i savunan «Can Çekişen Türkiye», «Sevgili Fransamızın Doğuda Ölümü», İstanbul'da son iki kalışıyla ilgili «Doğunun Son Hayalleri» dir. 1891'de Fransız Akademisi'ne üye seçilmiştir.

lotüs Yun. i. Bot. ★ 1. Mısır'ın bir cins beyaz nilüferi. Nil nilüferi de denir. [Lotus — Lotus] ★ 2. Mit. Homeros'a göre eski Afrika halkından bir kısmının yediği bir cins lotüsün meyvası. Bundan yiyen yabancılar yurtlarını unuturlarmış. [Lotus — Lotus]

Lotüs Davası Dünya adalet tarihine geçmiş bir olay. 2 Ağustos 1926 yılında gece yarısına doğru Lotüs adlı Fransız ticaret gemisi ile Türk sancağı taşıyan Bozkurt kömür vapuru Midilli açıklarında çarpışmışlardır. Bozkurt batmış, 8 Türk boğulmuştu. Her iki geminin kaptanları tutuklanmış ve İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'ne verilmişlerdi. Fransız gemicilerinin baskısı Başbakan Poincaré'yi Türk hükümetine, Fransız kaptanı Demond'un serbest bırakılmasını isteyen ve savaş tehdidine kadar varan bir nota vermeye zorlamıştı. Başbakan İsmet İnönü, «Silâha silâhla karşı koyarız» cevabını vermiş, Fransız süvarisi 80 gün hapse ve 22 TL. para cezasına çarptırılmıştı. Türk kaptanı da biraz daha fazla hüküm giymişti. Karar, Fransa tarafından protesto edilmiş ve Uluslararası Lahey Daimi Adalet Divanı'na verilmişti. 12 kişilik mahkemede oylar 6 - 6 olarak bölünmüş, başkanın Türk tezi tarafında bulunması davanın kazanılmasına yol açmıştır. Davayı bizim adımıza Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey yönetmiş ve bu zaferden ötürü batan vapurun adı «Bozkurt» kendisine soyadı olarak verilmiştir.

Louis, I. (778-840) Fransa Kralı. Sofu ya da Yufka Yürekli sanıyla anılır. 814'den 840'a kadar Batı İmparatoru ve Franklar Kralı olmuştur. İtalya Kralı olan yeğeni Bernard'ın isyanını bastırmış, onun ölümünden sonra vicdan azabına tutularak kilisede aleni olarak kendini suçlandırmış ve cezalandırmıştır. İlk karısından Lothaire, Pépin ve Louis adında üç oğlu olmuştur. 817'de imparatorluğu bu oğullarına bölüştürmüştür. İkinci karısından, daha sonra «Kel» sanını alan Charles dünyaya gelmiştir. Devletlerinin 817'deki bölüştürülmesini, Kel Charles'a çok bü-

yük hisse vermek amacıyla değiştirmek isteyince birinci karısından olan çocukları isyan etmişler ve kendisini tahttan indirmişlerdir. 830'da tekrar imparator olmuş, fakat 833'de gene oğullarının ihanetine uğrayarak düşürülmüş, 835'de imparatorluğa geri getirilmiştir. Oğlu Cermanyalı Louis'nin üstüne yürürken ölmüştür. Yerine Fransa tahtına oğullarından Kel Charles geçmiştir.

Louis, II. (804-876) Fransa Kralı. Cermanyalı II. Louis sanıyla anılır Sofu Louis'nin üçüncü oğludur. 817'den 876'ya kadar Cermanya Kralı olmuştur. Almanya — Fransa arasında 859 ve 875'deki ilk iki savaşı başlatmıştır.

Louis, IX. (1215-1270) Fransa Kralı. Katolikler arasında azizlerden sayıldığı için Saint Louis sanıyla ünlüdür. 1226'da annesinin vesayeti altında Fransa Kralı olmuştur. Filistin'in Mısır sultanının eline düştüğünü öğrenince bir haçlı seferiyle Mısır'a giderek 1250'de Dimyat ve Mansura'yı almış, fakat sonra yenilerek esir düşmüştür. 800 000 altın vererek kurtulmuştur 1270'de Tunus'a saldırmış, bu şehire çıkar çıkmaz tifüsten ölmüştür.

Louis, V. (1287-1347) Fransa Kralı. Bavyeralı sanıyla anılır. 1314'den 1346'ya kadar imparatorluk etmiştir. Papa XXII. Jean tarafından aforoz edilmiştir. 1327'de ordusuyla İtalya'ya girip papalık tahtına geçirdiği V Nicolas'ya imparatorluğunu tasdik ettirmiş, fakat 1346'da Papa VI. Clement tarafından tekrar aforoza uğrayarak tahtından çekilmiş, bir yıl sonra da attan düşerek ölmüştür.

Louis, I. —Büyük— (1326-1382) Macaristan ve Polonya Kralı. Macaristan'da 1342'den 1382'ye kadar Polonya'da da 1370'den itibaren krallık etmiştir. Venedikliler'e karşı savaşmış, kardeşinin intikamını almak üzere Napoli'ye yürümüş, 1358'de Dalmaçya'yı ele geçirmiştir.

Louis, II. (Ölm. 1526) Macaristan ve Bohemya Kralı. I. Ladislas'ın oğludur. 1521'de Kanuni Süleyman'ın Belgrad'ı almasını önleyememiş, 1526'da Mohaç muharebesinde Kanuni'ye yenilerek kaçarken bataklıkta boğulup ölmüştür.

Louis, XIII. (1601-1643) Fransa Kralı. Adil sanıyla anılır. IV Henri'nin oğludur. Tahta annesinin vesayeti altında çıkmıştır. Annesi devletin yönetimini gözdesi olan Concini adında bir İtalyan'a bırakmış, bu adam 1617'de öldürülünce devletin sorumluluğu kralın güvendiği adamlardan Albert de Luyns'e verilmiştir. Dış ve iç tehlikeler gitgide artınca Kral, 1624'de Richelieu'yü başbakan yapmıştır. Richelieu'nün iş başına geçmesiyle işler iyi yürümeye başlamış, birçok zafer kazanan Fransa'nın Avrupa'da durumu iyileşmiştir. Kral 1642'de ölen Richelieu yerine Kardinal Mazarin'i başbakan yapmış, bir yıl sonra da ölmüştür.

Louis, XIV. (1638-1715) Fransa Kralı. Büyük sanıyla anılır. XIII. Louis'nin oğludur. Başbakan Mazarin, ölümünden iki yıl önce İspanya ile barış imzalamış ve bu antlaşmada İspanya Kralının kızı Marie Therèse'in 1659'da XIV Louis ile evlenmesi imkânını hazırlamıştı. 1661'de Kral, bakanlar kuruluna «Devlet benim» diyerek yönetimi eline aldı. İçeride olduğu kadar dışarıda da sayılmak istediği için Fransa'ya çok şeref kazandıran, fakat sonunda bitkin düşüren bir sıra savaşa girişti. İspanya tahtı yüzünden savaş çıktığı zaman Fransa bitkin ve müttefikleri tarafından bırakılmış bir durumdaydı. XIV. Louis son gününe kadar kendini Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi saymıştır. Müstebit bir hükümdardı.

Louis, XV. (1710-1774) Fransa Kralı. Zamanında Fransa, İspanya ile savaşmış, sömürgelerini kaybetmiş, (7 yıl savaşları) yönetim ve krala karşı mecliste muhalefet başlamıştır. Büyük Fransız İhtilâli XV. Louis zamanının Voltaire, Montesquieu, Rousseau gibi büyük düşünürleri, ansiklopedicileri, sonra Farmasonlar ve bazı liberal asılzadeler tarafından hazırlanmış sayılabilir.

Louis, XVI. (1754-1793) Fransa Kralı. Malesherbes ve Turgot'yu iktidara getirmiştir. Turgot'nun iktisadî ve siyasî tutumu şiddetli bir muhalefetle karşılanınca onun yerine getirdiği Cenevreli Necker de Amerika Savaşı masraflarını karşılamak için istikrazlara başvurmuş, buhranı büsbütün arttırmıştır. Yalnız hariciye nazırlığında Fransa'ya büyük bir nüfuz sağlamaya çalışan Vergennes, 1783 Versailles Antlaşmasıyla bir kısım sömürgeleri tekrar Fransa'ya kazandırmayı başarmıştır. 1788'de başa getirilen Necker hazinenin kötü durumu karşısında Kral'ı, Etats Généraux denilen genel meclisi toplantıya çağırmaya razı etmiş ve meclis 1789'da Versailles'da toplanmıştır. Otoritesi olmayan ve saray entrikalarından kurtulamayan kral, «ihtilâl günleri» sırasındaki tereddütleri, Fransa'dan göç etmiş asılzadeleri gizlice geri çağırması, yabancı ülkelerle pazarlığa girişmesi yüzünden 20 Haziran 1791'de ailesiyle birlikte gizlice Paris'den ayrılmış, fakat Varennes'de tevkif edilmiş, başkente getirilmiş, anayasaya sadık kalacağına yemin etmiştir. Bununla beraber ulusla arası günden güne açılan Kral, Temple'a hapsedilmiş, Fransa'nın savaş planlarını yabancı ülkelere verdiği için vatana ihanetle itham olunmuş, Convention Meclisi tarafından 334'e karşı 337 oy ile idama mahkûm edilmiştir 21 Ocak 1793'de Paris'de giyotinle idam edilmiştir. Eşi Marie Antoinette de kendisi gibi idam edilmiştir.

Louis, XVII. (1785-1795) Fransa Kralı. XVI. Louis'nin ikinci oğlu. Babasının idamından sonra, büyük kardeşi daha önce Temple hapishanesinde öldüğü için,

Fransa'dan göç etmiş prensler tarafından kral ilân edilmiştir. Bazı müellifler kaçırıldığını ve yerine hasta başka bir çocuğun getirildiğini iddia ederler.

Louis, I. (1838-1889) Portekiz Kralı. 1868'de Portekiz sömürgelerinde yerlilerin esirliğini, esir ticaretini kaldırmıştır. Kraliçe Isabelle'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan ihtilâlden sonra kendisine teklif edilen İspanya tacını reddetmiştir.

Louisiana (A.B.D.) Güneyde, Meksika körfezi kıyısında 125 625 km² genişlikte 3 257 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Baton Rouge, diğer bir önemli şehri New Orleans'dır. Eyalet XVII. yüzyılda Fransızlar tarafından kurulmuş, XIV. Louis'nin adıyla adlandırılmış, 1803'de Napoleon tarafından A.B.D.'ne bırakılmıştır.

Louis, Philippe (1773-1850) Fransa Kralı. Orleans Dükü'nün büyük oğludur. İhtilâl sırasında Chartre Dükü sanıyla yurt dışında yaşamış, 1817'de Fransa'ya dönmüş, 1830'da kral ilân edilmiştir. Önce, demokratik ayaklanmalar karşısında kalmış, liberal başbakanlar bir şey yapamayınca muhafazakâr Casimir Périer'yi başa getirmiş, bu bakan cumhuriyet lehindeki Paris ve Lyon ayaklanmalarını bastırmıştır. 1832'den itibaren iktidara getirdiği bir seri koalisyon hükümetleri de Lyon'da yeniden vukua gelen cumhuriyetçi karışıklıklarla uğraşmak zorunda kalmışlardır. Kral dış siyasette, Belçika ile Rhine nehri sol kanadının alınmasını isteyen burjuvaziye rağmen, barışı sürdürmeye azmetmiştir. Fransa'yı, birlik olmuş Avrupa'ya karşı savaşa sürüklemeye çalışan Başbakan Thiers yerine Guizot'yu getirmiştir. Guizot, İngiltere ile dostluk kurmaya çalışmıştır. 1841-1848'de Cezayir'in alınmasına rağmen hükümet şiddetli bir muhalefet karşısında kalmıştır. 24 Şubat 1848'de patlayan ihtilâl karşısında Kral, torunu Paris Kontu lehine tahttan çekilerek İngiltere'ye sığınmış, fakat kurulan geçici hükümet o yıl cumhuriyet ilân etmiştir.

Louis, Saint Bak. Louis, IX.

Louis üslupları XII. Louis'den XIV. Louis'ye kadar olan dönemdeki Fransız mimarlık, mobilya ve süsleme sanatlarının üslubu.

Louisville (A.B.D.) Kentucky eyaletinde, Ohio nehri kıyısında 391 000 nüfuslu bir ticaret ve sanayi merkezi.

Lourenço Marques (Mozambik) Güneyde, Hint okyanusu kıyısında 93 000 nüfuslu başkent. Demiryoluyla bağlı olduğu Transvaal'in ve Rodezya'nın ürünleri bu limandan ihraç olunur.

Louvent de Couvrai, Jean - Baptiste (1760-1797) Fransa ihtilâlinde Convention Meclisi üyesi ve romancı. Parisli'dir. «Hatıralar» ın ve ünlü «Şövalye Faublas'ın Maceraları» adlı açık saçık bir romanın yazarıdır. İhtilâlde Robespierre'le mücadele etmiş, Convention Meclisi başkanlığında da bulunmuştur.

Louverture (1743-1803) Haïtili general. Asıl adı Toussaint'dir Zencidir Önce İngilizler'i, sonra İspanyollar'ı atarak Haïti adasına kendi başına sahip olmaya uğraşmış, Bonaparte'ın gönderdiği kuvvetlere karşı koymuş ve sonunda esir edilerek Fransa'da bir kalede ölmüştür.

Louvre Müzesi Paris'de eskiden kral sarayı olan müze. Yapımına 1204'de başlanan saray, I. François. II. Henri, XIII. ve XIV. Louis, I. ve III. Napoléon dönemlerinde yapılan eklemeler de göz önüne alınırsa, ancak 1848'de tamamlanmıştır En ünlü mimarlar tarafından yapılan müzede, dünyanın en değerli resim kolleksiyonları bulunmaktadır.

Lozan Antlaşması Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Mudanya Mütarekesi ile kazandığı askerî bağımsızlığı siyaset, hukuk ve ekonomi alanlarında da bağımsızlık ile bütünleyen antlaşma. Müttefiklerin 28 Ekim 1922 tarihli çağrısını kabul eden Ankara hükümetinin İsmet (İnönü) Paşa başkanlığında gönderdiği heyetle İngiliz, Fransız, İtalyan, Japon, Yunan, Romen, Sırp, Hırvat, Sloven delegasyonları arasında İsviçre'nin Lozan (Lausanne) şehrinde 24 Temmuz 1923'de imzalanmıştır. 20 Kasım 1922'de başladıktan sonra 4 Şubat 1923'de kesilen ve 23 Nisan 1923'de tekrar başlayan görüşmelere, antlaşmayı imzalayan devletler dışında, kendilerini ilgilendiren meseleler tartışılırken 20'ye yakın devlet katılmıştır Sevr antlaşmasını tamamen hükümsüz bırakan bu antlaşma, 143 madde ile 17 ekten meydana gelir ve Türkiye'nin ulusal sınırlarını tespit, Osmanlı İmparatorluğu'nu resmen tasfiye eder; Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliğini sağlar; Osmanlı Devleti'nin borçlarını imparatorluktan ayrılan uluslara dağıttıktan sonra Türkiye'nin üzerine aldığı kısmın ödenmesini bir plana bağlar ve kapitülâsyonları kaldırır Bu esaslar içinde Trakya sınırı Mudanya mütarekesine, Suriye sınırı Ankara antlaşmasına uygun olarak çiziliyor; Ege'de Midilli, Sakız, Sisam adaları Yunanistan'a kalırken, Bozcaada ve İmroz Türkiye'nin oluyordu. Lozan antlaşması. İstanbul ve Çanakkale boğazlarının Türkiye tarafından silâhlandırılamayacağını öngörmüşse de bu kaydın ilerde Montrö antlaşmasıyla kaldırılmasını hazırlamış siyasî bir zaferdir.

lök, -kü s. Ağır, battal: Lök adam. [Lourd — Heavy]

löklemek f. (Kırık kabları) Yumurta akı ve kireçten yapılan bir macunla yapıştırmak.

lökoplast, -tı Yun. i. Bot. Beyaz kromoplast. [Leucoplaste — Leucoplastid]

lökosit Fr. i. Kandaki alyuvar. [Leucocyte — Leucocyte]

Emil Ludwig

Louis Lumière

Auguste Lumière

lökün i. Kireçle zeytinyağı ya da bezir yağı karıştırılarak yapılan bir çeşit macun. Suyun akmaması için külünk, su boruları deliklerine tıkanır; muslukları, hazneye ve su borularına tutturmak için kullanılır.

lök yumurta b. i. Çürük yumurta, cılk yumurta.

lös Alm. i. Coğ. ve Jeol. Esası kil ve kum olup en çok vadilerle yamaçlarda bulunan sarı renkli, tarım için verimli bir balçık. [Loess — Loess]

lösemi Yun. i. Hek. Kanda akyuvarların aşırı çokluğu ile beliren ağır bir hastalık, kan kanseri. [Leucémie — Leuchaemia]

löve Fr. i. Briç, piket gibi bazı kâğıt oyunlarında karşı tarafın kâğıdının daha yüksek bir kâğıtla alınması sonunda kazanılan el. [Levée — Trick]

Lu Kim. Lütesyum elemanının sembolü.

Luanda (Angola) Batıda, Atlas okyanusu kıyısında 190 000 nüfuslu başkent. Lobito'dan sonra Angola'nın ikinci büyük limanıdır.

Luang Prabang (Laos) Kuzeybatıda, Mekong nehri kıyısında 25 000 nüfuslu bir şehir. Laos Kralı hâlâ, eskiden başkent olan bu şehirde oturmaktadır.

lu'bet, -ti Ar. i. Oyun. Oyuncak. Daha çok karagöz, kukla oyunu hakkında kullanılırdı.

lubetbaz Ar. Far. b. i. Oyuncu. Hayalci, kuklacı.

Lubitsch, Ernst (1892-1947) Alman asıllı A.B.D. sinema rejisörü. Berlin'de doğdu, Max Reinhardt'ın yanında tiyatro oyunculuğu yaptıktan sonra, 1916'dan itibaren sinema rejisörlüğüne başladı. Keskin taşlamalarla dolu komedileriyle büyük ün yaptı. 1923'den sonra tamamen Hollywood'da çalıştı. Ünlü filimleri: «Ninotchka», «Var Olmak ya da Olmamak», «Cennet Bekliyebilir» dir.

lubiyat, -tı ç. i. Eskiden sahne oyunları hakkında kullanılan, Arapça kökten uydurma bir kelime.

Lublin (Polonya) Güneydoğu kesiminde 193 000 nüfuslu bir sanayi merkezi. Makine ve dokuma fabrikaları önemlidir. II. Dünya Savaşı'nda Alman işgali sırasında, sonradan geçici hükümeti meydana getirecek gizli Polonya Ulusal Komitesi'nin merkezi olmuştur.

Lucina Mit. Eski Roma mitolojisinde ışık tanrıçası.

Lucretius —ya da Titus Lucretius Carus— (Yaklaşık olarak M.Ö. 98-53) Roma'nın en tanınmış şairlerinden. Hayatı hakkında fazla bir şey bilinmemekle beraber özellikle ünlü filozof Epiküros'un materyalizm felsefesine katılan uzun bir şiiriyle tanınmıştır. Kendini öldürmüştür.

Lucullus, Lucius Licinius (Yaklaşık olarak M.Ö. 117-56) Romalı general ve konsul Tarihte, Pontos Kralı Mithridates'i yenen büyük komutan olarak ünlüdür. Sekiz yıl süreyle Mithridates'i birçok kere yenilgiye uğratmıştır. M.Ö. 67 yılında Roma'ya dönmüş ve eğlenceye dalmıştır. Edebiyat bilgisi çok kuvvetliydi. Marius taraftarları ile kendisinin de desteklediği Sulla taraftarları arasındaki savaşın tarihini yazdı.

Ludendorf, Erich (1865-1937) Alman generali. 1914'de von Schliffen'in kurallarından esinlenerek bir seferberlik ve yığınak hazırladı. I. Dünya Savaşı'nda Belçika'ya girdi: daha sonra Hindenburg'un yardımcısı oldu. 1918 taarruzlarının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine ordudan çekilmek zorunda kaldı; birçok hükümet darbelerine katıldı; 1923'de Hitler'in Münih ayaklanmasında rol oynadı; Reichstag'a milletvekili olarak girdi; fakat Dawes planının kabulu üzerine istifa etti. Irkçılık ve yeni paganizm görüşlerine bağlı kalmakla beraber Nazi Partisi'nden ayrıldı.

Ludhiana (Hindistan) Kuzeyde, İndus nehrinin Satleç kolu kıyısında 256 000 nüfuslu bir şehir. Dokumaları ve şalları ünlüdür.

Ludwig Almanya imparatorlarından beşinin adı. I. Ludwig 814'den 840'a kadar imparatorluk etmiş olan Fransa Kralı Sofu Louis ya da Yufka Yürekli Louis'dir.

Ludwig, Emil (1881-1948) Alman yazar. Asıl adı Emil Cohn'dur. Yahudi aslındandır. Breslau'da doğmuştur. «Goethe», «Napoléon», «Wagner», «Bismarck», «İkinci Wilhelm» adlı biyografileri ve «Nil» gibi eseri vardır.

Ludwig, Karl (1816-1895) Alman fizyoloji bilgini. Kanın ve lenfin bileşimleri, sidik salgısı mekanizması, kalbin sinirsel fizyolojisi konusunda eserler bırakmıştır.

Ludwigshafen (Batı Almanya) Batıda Ren nehrinin sol kıyısında ve Mannheim'ın karşısında 170 000 nüfuslu bir sanayi şehri. Büyük kimya kuruluşları ve çeşitli fabrikaları vardır.

Lugansk (S.S.C.B.) Azak Denizi'nin kuzeyindeki Donbas havzasında 315 000 nüfuslu bir maden ve sanayi şehri. Dolaylarında önemli kömür madenleri işletilir Büyük demir - çelik ve lokomotif fabrikaları vardır. 1935-1958 arasında Voroşilovgrad adıyla anılmaktaydı.

lugat, -ti Ar. i. ★ 1. Söz, kelime: Çok lugat bilir bir adamdır. [Vocabulaire — Vocabulary] ★ 2. Sözlük. [Dictionnaire — Dictionary]

lugatçe Ar. Far b. i. ★ 1. Küçük sözlük. ★ 2. Ek sözlük. [Glossaire — Glossary]

lugat parçalamak b i. mec. Konuşurken konuşma dilinde geçmeyen, özellikle Arapça, Frasça kelimeler kullanmak.

lugavî Ar. s. Lugatle ilgili.

luizin Fr. i. Bir çeşit tafta (ipekli kumaş).

Luka [**Saint Luc**] (M.Ö. 14 - M.S. 70) İncil'i tesbit edip yazan dört kişiden biri. Antakya'da doğmuştur. Ayrıca bir de «Havariyun'un Amelleri» adında bir kitapçığı vardır. Tıp bilgini ve hattâ eski bir söylentiye göre Meryem'in portresini yapmış bir ressamdı. Gezilerinde Pavlos (Saint Paul) un yoldaşı olmuştur. Hıristiyanlar'ca yortusu 18 ekimde kutlulanır.

Lukacs, György (Doğ. 1885) Macar filozofu ve yazarı. Marksizmin ilgi çekici aydınlarından biridir. İlk eserini 1908'de modern dram üzerine vermiştir. Fenomenoloji ve varoluşçuluğu şiddetle eleştirmiş, Schelling'den faşizme kadar akıl dışı modern akımları incelemiştir; ama asıl çalışmalarının merkezini estetik meydana getirmektedir. Amacı, realizmin bir estetiğini kurmaktır. Başlıca eserleri: «Ruh ve Şekil», «Roman Teorisi», «Tarih, Sınıf Bilinci ve Lenin», «Aklın Yok Edilişi» dir.

Luknov (Hindistan) Kuzeyde Uttar Pradesh eyaletinin 656 000 nüfuslu merkezi. Üniversitesi ve arkeoloji müzesi önemlidir. Çeşitli fabrikaları vardır.

Luksor (Birleşik Arap Cumhuriyeti) Yukarı Nil bölgesinde, Nil'in doğu kıyısında eski Tep şehrinin yerinde sonradan kurulmuş 4 kasabadan biri. Günümüzde 30 000 nüfuslu turistik bir merkezdir. M.Ö. XIV. yüzyılda Kral III. Amenofis tarafından yeniden yaptırılmış olan ünlü tapınağın kalıntıları vardır. Bu tapınaktaki iki dikilitaştan biri 1836 yılında Paris Concorde alanına götürülmüştür.

Lukyanos (Yaklaşık olarak 125-192) Yunanlı yazar ve filozof. Hiciv ve nükteleriyle tanınmıştır. «Tanrıların Diyalogları», «Ölülerin Diyalogları», «Tarih Yazma Usulü» ve «Rüya» başlıca eserleridir. Son yüzyılların tanınmış klâsik yazarlarından bir kısmı, onun eserlerinden ilham almıştır. Mısır'da öldüğü sanılmaktadır.

lulu Fr. i. Burnu sivri, uzun tüyleri beyaz, gümüşü gri ya da siyah renkli küçük köpek. [Loulou — Pomeranian dog]

Luluaburg (Kongo Federal Cumhuriyeti) Kongo nehrine dökülen Kasai ırmağının Lulua kolu kıyısında, 115 000 nüfuslu bir ticaret merkezi.

lumbago Lat. i. Hek. Soğuk etkisiyle ya da düşme, herhangi bir sebeple bükülme sonucunda bel bölgesinde birdenbire beliren ağrılı hastalık. [Lumbago — Lumbago]

Lumière, Auguste (1862-1948) Fransız biyoloji bilgini. Kardeşi Louis'nin fotoğraf üzerindeki araştırma ve çalışmalarına katılmış, kendi de ayrıca fotoğraf tekniği ve tıp alanında değerli eserler bırakmıştır. Tıpta özellikle vitaminler, verem, kanser v.b. üzerine araştırmalarda bulunmuştur.

Lumière, Louis (1864-1942) Kimyacı ve endüstri adamı. Fotoğrafla, ilk sinematografın meydana getirilmesiyle, üç renkli fotoğrafla, kabartma sinematoğrafla ilgili çalışmalarıyla tanınmıştır. Fransa'nın fotoğraf malzemesi yapan Lumière fabrikalarının kurucusudur.

Lumumba, Patrice (1926-1960) Kongo kurtuluş lideri. Postada küçük bir memurdu. Kongo'nun ulusal hareketinin liderliğini üzerine aldı. 1959'da Akra'da toplanan Pan - Afrika Kongresi'ne delege olarak katıldı. 1960'da Belçika Kongosu anayasa konferansında da yurdunu temsil etti. Kongo'nun bağımsızlığa kavuşması üzerine 1960 yılı haziran ayında başbakan oldu. O yılın eylülünde Başkan Kasavubu tarafından görevinden alındı. Albay Mobutu (sonradan cumhurbaşkanı) tarafından tutuklandı, Katanga'ya kaçırıldı. Muhalifleri tarafından öldürülen Lumumba, Kongo'da çıkarları olan sömürgecilerin kurbanı olmuştur.

Lund (İsveç) Güneyde. Malmö yakınlarında 47 000 nüfuslu bir şehir. XII. yüzyılda Danimarka Krallığı'nın başkenti idi. Bir üniversitesi vardır.

Lundy, Benjamin (1789-1839) Zencilerin köleliğine karşı çıkmış bir Amerikalı Amerika'da kölelikle çatışan ilk dergileri çıkarmıştır.

Lung - Kiang Çiçihar şehrinin diğer adı.

lup, -pu Fr. i. Büyüteç.

Luristan (İran) Güneybatıda, Basra körfezi sonundaki ovaya hâkim, dağlık petrol bölgesi. Çıkarılan petrol, boru hatlarıyla Abadan rafinerilerine gönderilir

Lusaka Zambia'nın 86 000 nüfuslu başkenti.

Lut Peygamber. İbrahim Peygamber'in erkek kardeşinin oğludur. Anormal cinsel ilişkiler kuran ve sefahate dalmış olan Sodom şehri halkını doğru yola getirmekle görevlendirilmiş, sözünü geçiremediği için şehirden ayrılması emrolunması üzerine ailesiyle birlikte şehirden çıkmıştır. Tanrı'nın gazabı Sodomlular'ı mahvetmiştir. Lut'un karısı, emre aykırı olarak, merak edip arkasına baktığı için bir tuz heykeline çevrilmiştir.

Lut Çölü (İran) İç bölgenin doğusunda, kuzey - güney doğrultusunda uzanan çukur havzayı kaplayan geniş çöl. Deşti Lut adıyla da anılır.

Lûtfi Fikri (1872-1934) Hukukçu, politikacı. Mülkiye Mektebi ile Paris Hukuk Fakültesi'nde okudu. Yurda döndükten sonra, meşrutiyet taraflısı olduğu için hapis yattı. Bir süre Anadolu'da memuriyetlerde bulundu. Daha sonra Avrupa'ya, oradan Mısır'a kaçtı. 1908 devriminde döndü ve Meclis-i Mebusan'a üye oldu. İttihat ve Terakki iktidarına karşı koydu. «Mutedil Hürriyetperveran Fırkası» na girdi. Kapatıldıkça çeşitli adlarla yeniden çıkan «Tanzimat» gazetesini yayınladı. Cumhuriyet döneminde de rejime baş kaldırdı. İs-

Martin Luther

Luxembourg'un arması

tiklâl Mahkemesi'nde yargılandı, beraet etti. Oyunlar, edebiyat yazıları, politika polemikleri yazmıştır.

Lûtfi Paşa (Ölm. 1553) Kanuni Sultan Süleyman devri sadrazamlarından. Sadareti iki yıl kadar sürmüştür. Arnavut'dur. Padişahın kızkardeşi Şahıhuban Sultan'la evlenmiştir. Sadrazam iken kötü bir kadıyı cinsiyet organını kestirerek cezalandırma emrini verdiği için karısıyla arası açılmış ve ondan ayrılmaya zorlandığı gibi sadrazamlıktan da azledilerek Dimetoka'ya sürülmüş, orada ölmüştür. Şam'da gömülü olduğu söylenir. Tarih, edebiyat, ahlâk, siyaset ve din bilimleri üstüne Türkçe ve Arapça yirmiden fazla eser yazmıştır. Bunların en önemlisi «Lûtfi Paşa Tarihi» diye adlandırılan Osmanlı tarihidir.

Lûtfullah Muhammed Hintli Yazar. XVI. yüzyılda yaşamıştır. Devletşah'ın ünlü «Tezkire - tüş - Şuara» sını «Asüman-i Sühan» adı altında manzum olarak Farsça'ya çevirmiştir.

Lûtfullah (Lütfullah) Nişapurlu (Ölm. 1418) Farsça şiirleri ve eserleriyle tanınmış bilgin ve şair. Nişapur'da doğmuştur. Timur'un, çocuklarının ve torunlarının zamanında Horasan'da yaşamıştır. Timur ve Şahruh zamanlarını anlatan «Tarih-i Şahruh» adlı kitabından başka, Peygamber Muhammed ile Oniki İmam'ın menkıbeleri hakkında birçok kasidesi vardır.

Lut Gölü Ortadoğu'da, Ürdün ve İsrail toprakları arasında, 85 km. uzunlukta ve denizden 390 m. kadar aşağıda, suları çok tuzlu bir göl. Şeria nehri bu gölün kuzeyine dökülür

Luther, Martin (1483-1546) Alman reform hareketinin öncüsü ve Protestanlığın kurucusu. İlâhiyat fakültesini bitirip papaz çıktıktan sonra, Katolik dogmalarına, Papalığa karşı mücadeleye girişmiş, bu mücadele kısa bir süre içinde, adına Reform dediğimiz sosyal ve dinsel, geniş bir hareket halini almıştır. Bu harekette ortaya çıkan dine, protesto eden anlamına Protestanlık denmiştir. Luther, şehir burjuvazisinin ve prenslerin temsilcisi olmuş, bu yüzden de köylü ayaklanmalarına karşı şiddetle direnmiştir. Başlıca eserleri : «An den Christlichen Adel Deutscher Nation Von des Christlichen Stander Besserung — Alman Ulusunun Hıristiyan Soylularına», «Von der Freiheit eines Christenmenschen — Bir Hıristiyanın Özgürlüğü» dür.

Luthuli, Chief Albert (Doğ. 1899) Güney Afrika ulusal önderi. Öğretmenlik yaptı. 1946'dan beri Afrika ulusal kongre üyesidir. 1952'de başkan oldu. 1956-1958 yıllarında tutuklu kaldı. 1959'da cezalandırıldı, toplantılara katılması yasaklandı ; göz altına alındı. 1961'de Nobel Barış ödülünü aldı. Otobiyografyası yayınlandı.

lutî Ar. s. Oğlancı.

Luton (İngiltere) Londra'nın kuzeyinde 131 000 nüfuslu bir sanayi merkezi. Otomobil ve uçak fabrikaları önemlidir.

lutr Lat. i. Zo. ★ 1. Gelincikler familyasının bir grubu. Bu grubun üyeleri suda yaşamaya alışmışlardır. Balıkçıdırlar. Saatte 9 - 10 km. hızla yüzebilirler ve suyun altında 4 dakikada bir yüzeye çıkıp hava aldıktan sonra 400 - 450 m. yol alabilirler. Susamurunun kürkü çok değerli olduğundan fazla avlanmak yüzünden sayısı azalmıştır. En yaygın üyesi de «Avrasya susamuru» dur. [Loutre — Otter] ★ 2. Bu hayvanın kürkü : Lutr manto. [Loutre — Otter - skin]

Luxembourg Lüksemburg Devleti'nin 74 000 nüfuslu başkenti ve kültür merkezi.

Luxembourg Batı Avrupa'da 2 587 km² genişlikte, 330 000 nüfuslu, meclisli bir monarşiyle yönetilen bağımsız bir devlet. Başkenti Lüxembourg şehridir. Ülkede Almancanın bir diyeleği, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dil konuşulur. Ülkede geçen para Belçika frangıdır. Güneyde tarım yapılır ve demir madenleri işletilir. 1797 yılında Fransa'ya bağlanan Luxembourg Dükalığı 1815'de grandükalık olmuş ve Hollanda'ya geçmiş, 1839 Londra Antlaşması'yla küçük bir kısmı Belçika egemenliğine bırakılırken, kalan büyük kısmı bağımsızlığa kavuşmuş ve sonra Alman Federasyonu'na katılmıştır. 1866 yılında Alman Federasyonu'nun dağılması üzerine, ülke yeniden bağımsız bir devlet haline gelmiş ve tarafsızlığını ilân etmiştir. I. Dünya Savaşı'nda 1914'den 1918'e kadar. II. Dünya Savaşı'nda 1940'dan 1944'e kadar Alman işgali altında kalan ülke, 1947'de Benelux gümrük birliğine, 1960'da Ortak Pazar'a üye olmuştur.

Luxemburg, Rosa (1870-1919) Alman kadın sosyalisti. Zürich'de ekonomi politik öğrenimi yaptı ; sonra Almanya'da çıkan sosyalist gazetelerin yazarları arasına katıldı. Partinin sol kanadında yer aldı ; 1914'den 1918'e kadar, sosyal demokratlara karşı broşürler yayınladı. Savaşa karşı olduğu için hapse atıldı. Gizli Spartakus hareketinin başlarındandı ; Karl Liebknecht'le birlikte Spartaküs ayaklanmasından sonra yakalandı ; arkadaşı gibi vurularak öldürüldü. Başlıca eserleri : «Die Akkumulation des Kapitals — Kapital Birikimi», «Die Krise der Sozialdemocratie — Sosyal demokraside Kriz», «Brief aus dem Gapangnis — Cezaevinden Mektuplar», «Briefe an Karl und Luise Kautsky — Karl ve L. Kautsky'a Mektuplar» dır.

(İKİNCİ CİLDİN SONU)